

लाल बहादुर शास्त्री राष्ट्रीय प्रशासन अकादमी

L.B.S. National Academy of Administration

मुसूरी

MUSSOORIE

पुस्तकालय

LIBRARY

अवाप्ति संख्या

Accession No.

No acc no

वर्ग संख्या

Class No.

Pun

294.682

पुस्तक संख्या

Book No.

Sha

ਭਾਵੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਲਈ ਬੇ-ਹੱਦ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਵਿਰ ਡੀ ਕਈ ਇਕ ਪੋਥੀਆਂ ਵਿਚ ਕਈ ਬਾਈ ਅਖਰ ਟੁੱਟ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਛਾਪਿਆ ਜਾਂਦਿਆ ਹੈ । ਸਜਣ ਜਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸੁੱਧੀਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਪੇ ਆਪਣੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਦਰੁਸਤ ਕਰ ਲੈਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਨ ।

ਪੰਨਾ	ਸਤਰ	ਅਸੁੱਧ	ਸੁੱਧ	ਪੰਨਾ	ਸਤਰ	ਅਸੁੱਧ	ਸੁੱਧ
੭੩੨	ਅਖੀਰਲੀ	ਰਗੁ	ਰੰਗੁ	੯੩੦	੫	ਚਣਿ	ਚੁਣਿ
੭੩੯	੧੯	ਸਗੁ	ਸੰਗੁ	੯੩੩	੧੨	ਟੁਟ	ਟੁਟੇ
੭੩੯	ਬਲਿਓ ੩	ਸਵਕ	ਸੇਵਕ	੯੩੪	੧੭	ਅਤੁ	ਅਤੁ
੭੪੫	੧੧	ਲਪਟਾਏ	ਲਪਟਾਏ	੯੩੫	ਬਲਿਓ ੬	ਜਾਏ ਅੰ	ਜਾਈਅੰ
੭੪੬	ਅਖੀਰਲੀ	ਪੂਰੀਆ	ਪੂਰੀਆ	੯੩੯	੪	ਟਕ	ਟੇਕ
੭੪੯	੧੧	ਸਵਾ	ਸੇਵਾ	੯੪੦	੧੪	ਹੁਕਮ	ਹੁਕਮੇ
੭੫੨	ਬਲਿਓ ੭	ਮ	ਮੰ	੯੪੦	੧੫	ਪਰੇ	ਪੁਰੇ
੭੫੫	੪	ਵਪਰਵਾਹੁ	ਵੇਪਰਵਾਹੁ	੯੪੩	ਬਲਿਓ ੨	ਗੁਰੁ ਖਿ	ਗਰਿਮੁਖਿ
੭੬੨	ਬਲਿਓ ੩	ਭਾਣੇ	ਭਾਣੇ	੯੫੨	੮	ਦਿਜੁ	ਦਿਜੁ ॥
੭੬੮	" ੨	ਵਿਹੁਣਾ	ਵਿਹੁਣਾ	੯੫੫	ਬਲਿਓ ੨	ਚਲ	ਚਲੇ
੭੬੯	" ੨	ਅਧਾਰ	ਅਧਾਰ	੯੫੮	੭	ਰੁਰ	ਰੁਰ
੭੮੦	" ੩	ਦਖਾ	ਦੇਖਾ	੯੫੯	ਅਖੀਰਲੀ	ਦਹੁ	ਦੇਹੁ
੭੮੧	੬	ਸੇਵਾ	ਸੇਵਾ	੯੬੭	੧੩	ਛਾਉ	ਛਾਉ
੭੮੫	੧੩	ਮੋਹਾਗਣਿ	ਮੋਹਾਗਣਿ	੯੬੮	੧੧	ਦਣੁ	ਦਾਣੁ
੭੯੦	੩	ਵੇਦੀਨ	ਵੇਦੀਨਾ	੯੮੩	ਬਲਿਓ ੮	ਨਾਚ	ਨਾਚੇ
੭੯੦	੪	ਚੰਦਨਾ	ਚੰਦਨਿ	੯੮੩	" ੨	ਮ	ਮੇ
੮੦੦	੪	ਅਮ੍ਰਿਤ	ਅਮ੍ਰਿਤੁ	੯੮੫	" ੯	ਮੇਰ	ਮੇਰੇ
੮੦੧	੧੫	ਭੁਇਅਗਾ	ਭੁਇਅਗਾ	੮੮੮	" ੮	ਪਾਨ	ਪਾਨ
੮੦੭	੫	ਕਾਟ	ਕਾਟੇ	੮੯੧	" ੭	ਪਾਏ	ਪਾਏ ॥
੮੧੩	ਬਲਿਓ ੩	ਬਠਤ	ਬਠਤ	੮੯੭	੧੦	ਭਾਉ	ਭਾਉ
੮੧੮	੫	ਕਦੇ	ਕਦੇ	੮੯੯	੬	ਕਤੇ	ਕੋਤੇ
੮੨੧	੨	ਅਮ੍ਰਿਤ	ਅਮ੍ਰਿਤ	੧੦੦੦	੮	ਸਵਕ	ਸੇਵਕ
੮੩੧	ਅਖੀਰਲੀ	ਸਹਾਮ	ਸਹਾਮੰ	੧੦੦੦	ਅਖੀਰਲੀ	ਝਰ	ਝਰੇ
੮੩੬	੩	ਪਛ	ਪੁਛ	੧੦੦੭	"	ਕ	ਕੇ
੮੩੬	੧੫	ਕ	ਕੇ	੧੦੨੮	"	ਗਸ	ਹੇਸ
੮੪੭	੧੪	ਰਪ	ਰੁਪ	"	੪	ਗੁਰ	ਗੁਰ ਕੇ
੮੪੭	੨੦	ਪਇਅਪ	ਪਇਅਪ	੧੦੩੧	ਬਲਿਓ ੩	ਮਾਰ	ਮਾਰੁ
੮੫੩	੧੧	ਪਾਇਆ	ਪਾਇਆ ॥	"	੫	ਕਾਟ	ਕਾਟੇ
੮੫੩	੧੩	ਮੁਹ	ਮੁਹੁ	੧੦੩੨	ਬਲਿਓ ੬	ਸੀ	ਕੋਸੀ
੮੫੬	"	ਬੁਠ	ਬੁਠੇ	੧੦੩੪	੧੧	ਪਛੁ	ਪਛੁ
੮੬੦	੫	ਬੁਝ	ਬੁਝ	੧੦੩੫	ਬਲਿਓ ੨	ਮੁਰਾਰ	ਮੁਰਾਰੇ
੮੬੭	ਬਲਿਓ ੫	ਰੋ ਬਿੰਦ	ਗੋਬਿੰਦ	੧੦੩੫	੧	ਕ	ਕੇ
"	" ੪	ਪਤਿਪਾਲਿ	ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਿ	੧੦੩੯	੫	ਅਮ੍ਰਿਤ	ਅਮ੍ਰਿਤ
੮੬੯	" ੫	ਪਾਏ	ਪਾਏ	੧੦੫੧	ਬਲਿਓ ੮	ਅਪਣ	ਅਪਣੇ
"	" ੧	ਨਿਦਾ	ਨਿਦਾ	੧੦੫੩	੨	ਅਦਾਰਿ	ਅਦਾਰਿ
੮੭੧	" ੧	ਭਾ ਉ	ਭਾਰਉ	੧੦੭੧	੧੭	ਗਾਸਿ	ਗਾਸਿ
"	" ੩	ਕੁਚਰ	ਕੁਚਰ	"	ਬਲਿਓ ੫	ਗਤਿ	ਸੰਗਤਿ
੮੭੨	ਬਲਿਓ ੨	ਨਾਚ	ਨਾਚੇ	੧੦੭੨	੬	ਉਚ	ਉਚ
੮੭੬	ਅਖੀਰਲੀ	ਦੁਰਿ	ਦੁਰਿ	੧੦੭੨	੧੧	ਜੋਕਾਰੁ	ਜੋਕਾਰੁ
੮੮੪	੧੩	ਤਉ	ਤਉ	੧੦੭੩	੯	ਦਖੁ	ਦੇਖੁ
"	ਬਲਿਓ ੮	ਨਾਚ	ਨਾਚੇ	"	ਬਲਿਓ ੪	ਹ	ਹੇ ॥
੮੮੫	" ੨	ਕਈ	ਕੋਈ	੧੦੭੫	੧੦	ਹ	ਹੇ ॥
੮੮੬	" ੮	ਵਾਜ	ਵਾਜੇ	੧੦੭੮	੧੧	ਏਕਕਾਰ	ਏਕਕਾਰੁ
੮੮੭	" ੬	ਚਾਲ	ਚਾਲੇ	੧੦੮੩	ਬਲਿਓ ੭	ਦਨੀਆ	ਦਨੀਆ
੮੮੮	" ੩	ਅਪ	ਅਪ	੧੦੮੮	੧੭	ਹਿਰਦੇ	ਹਿਰਦੇ
੮੯੨	" ੫	ਬਦਲ	ਬਦਲੇ	"	ਬਲਿਓ ੨	ਦਹੁ	ਦੇਹੁ
੮੯੪	" ੪	ਪਛੁ	ਪਛੁ	੧੦੯੧	" ੫	ਹਇ	ਹੋਇ
੯੦੨	ਅਖੀਰਲੀ	ਕੋਹ	ਕੋਹ	"	" ੪	ਮਨੇ	ਮੰਨੇ
੯੦੪	ਬਲਿਓ ੫	ਪਛੁ	ਪਛੁ	੧੦੯੨	" ੧੩	ਹ	ਹੇ
੯੦੫	੨	ਏਕ	ਏਕ	"	ਬਲਿਓ ੨	ਅਮ੍ਰਿਤ	ਅਮ੍ਰਿਤ
੯੦੯	੧	ਹੋਵ	ਹੋਵੇ	੧੦੯੬	" ੪	ਮਦਨੀ	ਮੰਦਨੀ
੯੧੧	੧੬	ਅਮ੍ਰਿਤ	ਅਮ੍ਰਿਤ	"	" ੩	ਮਗਹਿ	ਮੰਗਹਿ
੯੧੬	੨	ਲੀਏ	ਲੀਏ	"	" ੩	ਕਇ	ਕੋਇ
੯੧੮	੧੪	ਅਤਿ	ਅਤਿ	੧੧੦੦	" ੭	ਕਦਾਰੁ	ਕੇਦਾਰੁ
੯੨੦	ਬਲਿਓ ੮	ਤਤ	ਤਤ	੧੧੦੨	੧੪	ਬਹਿਬ	ਬੋਹਿਬੁ
੯੨੩	੧੦	ਨਿਖਜਨੇ	ਨਿਖਜਨੇ	੧੧੦੬	ਬਲਿਓ ੯	ਭ ॥	ਭਰੇ ॥
੯੨੬	੪	ਤਰੇ	ਤਰੇ	"	"	ਸੁਰਿਤ	ਸੁਰਤਰੁ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ

ਸ਼ਬਦ ਤੀਜੀ
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ
ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਪੋਥੀ ਤੀਜੀ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ—
ਬਾਵਾ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ
ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ
ਸਰਦਾਰ ਨਰਿੰਜਨ ਸਿੰਘ
ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨਰੇਣ ਸਿੰਘ
ਮਾਸਟਰ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ

ਜੁਲਾਈ . . . ੧੯੩੯

‘ਸ਼ਬਦਾਰਥ’ ਦੀ ਇਸ ਅੰਡੀਸ਼ਨ ਦੀ ਛਪਾਈ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਰਾ ਖਰਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ
ਕਮੇਟੀ ਸ੍ਰੀ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਪਾਰ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਪੇਸ਼ਗੀ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤਾ।

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਤਤਕਰਾ ਰਾਗਾਂ ਕਾ

ਪੋਥੀ ਪਹਿਲੀ

ਜਪੁ ਨੀਸਾਣੁ	ਪੰਨਾ	ਸੋਹਿਲਾ ਮਹਲਾ ੧	ਪੰਨਾ
ਸੋਦਰ ਮਹਲਾ ੧	੧	ਸਿਰੀਰਾਗੁ	੧੨
ਸਟਿ ਵਡਾ ਮਹਲਾ ੧	੮	ਰਾਗੁ ਮਾਝ	੧੪
ਸੰਪੁਰਖੁ ਮਹਲਾ ੪	੯	ਰਾਗੁ ਗਉੜੀ	੯੪
	੧੦		੧੫੧

ਪੋਥੀ ਦੂਜੀ

ਰਾਗੁ ਆਸਾ	੩੪੭	ਰਾਗੁ ਧਨਾਸਰੀ	੬੬੦
ਰਾਗੁ ਗੁਜਰੀ	੪੮੯	ਰਾਗੁ ਜੇਤਸਰੀ	੬੬੬
ਰਾਗੁ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ	੫੨੭	ਰਾਗੁ ਟੋਡੀ	੭੧੧
ਰਾਗੁ ਬਿਹਾਗੜਾ	੫੩੭	ਰਾਗੁ ਬੋਰਾੜ	੭੧੯
ਰਾਗੁ ਵਡਹੰਸੁ	੫੫੭	ਰਾਗੁ ਤਿਲੰਗ	੭੨੧
ਰਾਗੁ ਸੋਰਠਿ	੫੯੫		

ਪੋਥੀ ਤੀਜੀ

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ	੭੨੮	ਰਾਗੁ ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ	੯੭੫
ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ	੭੯੫	ਰਾਗੁ ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ	੯੮੪
ਰਾਗੁ ਗੋਡ	੮੫੯	ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ	੯੮੯
ਰਾਗੁ ਰਾਮਕਲੀ	੮੭੬		

ਪੋਥੀ ਚੌਥੀ

ਰਾਗੁ ਤੁਖਾਰੀ	੧੧੦੭	ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਮ: ੫	੧੩੫੩
ਰਾਗੁ ਕੇਦਾਰਾ	੧੧੧੮	ਗਾਥਾ ਮਹਲਾ ੫	੧੩੬੦
ਰਾਗੁ ਭੋਰਉ	੧੧੨੫	ਵਨਹੋ ਮਹਲਾ ੫	੧੩੬੧
ਰਾਗੁ ਬਸੰਤੁ	੧੧੬੮	ਚਉਬਲੇ ਮਹਲਾ ੫	੧੩੬੩
ਰਾਗੁ ਸਾਟੋਗ	੧੧੯੭	ਸਲੋਕ ਭਗਤ ਕਬੀਰ	੧੩੬੪
ਰਾਗੁ ਮਲਾਰ	੧੨੫੪	ਸਲੋਕ ਸੇਖ ਫਰੀਦ ਕੇ	੧੩੭੭
ਰਾਗੁ ਕਾਨੜਾ	੧੨੯੪	ਸਵਯੋ ਸ੍ਰੀਮਖ ਵਾਕਯ	੧੩੮੫
ਰਾਗੁ ਕਲਿਆਨ	੧੩੧੯	ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ	੧੪੧੦
ਰਾਗੁ ਪ੍ਰਭਾਤੀ	੧੩੨੭	ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੯	੧੪੨੬
ਰਾਗੁ ਜੋਜਾਵੰਤੀ	੧੩੫੨	ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਮਹਲਾ ੫	੧੪੨੯
ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਮ: ੧	੧੩੫੩	ਰਾਗਮਾਲਾ	੧੪੨੯

ਰਾਗ ਸੂਹੀ

(ਮਹਲਾ ੧)

ਭਾਭਾ ਧੋਇ ਬੇਸਿ ਧੁਪ
ਅੰਤਰਿ ਵਸੇ ਨ ਬਾਹਰਿ
ਉਜਲੁ ਕੰਹਾ ਚਿਲਕਣਾ
ਜਪ ਤਪ ਕਾ ਬੰਧੁ ਬੇੜਲਾ
ਜਿਨ ਕਉ ਭਾਭੈ ਭਾਉ
ਭਾਭਾ ਹਛਾ ਸੋਇ ਜੇ
ਜੋਗੀ ਹੋਵੇ ਜੋਗਵੇ ਫੋਗੀ
ਜੋਗੁ ਨ ਖਿੰਬਾ ਜੋਗੁ ਨ
ਕਉਣ ਤਰਾਜੀ ਕਵਣੁ

(ਮਹਲਾ ੪)

ਮਨਿ ਰਾਮਨਾਮੁ
ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਭਜਿਓ
ਹਰਿਨਾਮਾ ਹਰਿ ਹੋਛੁ ਹੈ
ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਰਹਿ ਨਿਤ
ਗੁਰਮਤ ਨਗਰੀ ਖੋਜਿ
ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਮਨਿ
ਜਿਹਵਾ ਹਰਿ ਰਸਿ ਰਹੀ
ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਹਰਿ ਜਪਤਿਆ
ਤਿਨੀ ਅੰਤਰਿ ਹਰਿ
ਜਿਥੈ ਹਰਿ ਆਰਾਧੀਐ
ਜਿਸ ਨੇ ਹਰਿ ਸੁਪਸੰਨੁ
ਤੇਰੇ ਕਵਨ ਕਵਨ ਗੁਣ
ਕਰਤਾ ਸਭੁ ਕਿਛੁ
ਜਿਨ ਕੇ ਅੰਤਰਿ ਵਸਿਆ
ਕੀਤਾ ਕਰਣਾ ਸਰਬ

(ਮਹਲਾ ੫)

ਬਾਜੀਗਰਿ ਜੇਸੇ ਬਾਜੀ
ਕੀਤਾ ਲੋੜਹਿ ਸੇ ਪ੍ਰਾਭੁ
ਧਨੁ ਸੋਹਾਗਨਿ ਜੇ ਪ੍ਰਾਭੁ
ਗ੍ਰਿਹੁ ਵਸਿ ਗੁਰਿ ਕੀਨਾ
ਉਮਕਿਓ ਹਉ
ਕਿਆ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਸਾਰਿ
ਸੇਵਾ ਬੋਰੀ ਮਾਗਨੁ
ਬੁਰੇ ਕਾਮ ਕਉ ਉਠਿ
ਘਰ ਮਹਿ ਨਾਕੁਰੁ
ਲਾਲਨੁ ਰਾਵਿਆ
ਤੂੰ ਜੀਵਨੁ ਤੂੰ ਪ੍ਰਾਨੁ
ਸੂਖ ਮਹਲ ਜਾ ਕੇ ਉਚੁ
ਜਾ ਕੇ ਦਰਸਿ ਪਾਪ ਕੋਟਿ
ਰਹਣੁ ਨ ਪਾਵਹਿ
ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਤੁਮਹਿ
ਕਵਨ ਕਾਜ ਮਾਇਆ

ਪੰਨਾ

੭੨੮

੭੨੮

੭੨੯

੭੨੯

੭੨੯

੭੨੯

੭੩੦

੭੩੦

੭੩੦

੭੩੧

੭੩੧

੭੩੧

੭੩੨

੭੩੨

੭੩੨

੭੩੩

੭੩੩

੭੩੩

੭੩੩

੭੩੩

੭੩੪

੭੩੪

੭੩੪

੭੩੪

੭੩੬

੭੩੬

੭੩੬

੭੩੭

੭੩੭

੭੩੭

੭੩੭

੭੩੮

੭੩੮

੭੩੮

੭੩੮

੭੩੯

੭੩੯

੭੩੯

੭੩੯

੭੪੦

੭੪੦

ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ

ਗੁਰ ਕੇ ਬਚਨਿ ਰਿਦੇ

ਲੋਭਿ ਮੋਹਿ ਮਗਨ

ਪੇਖਤ ਚਾਖਤ ਕਹੀਅਤ

ਜੀਵਤ ਮਰੇ ਏਥੇ ਪ੍ਰਭ

ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਕਰਣੈਹਾਰੁ

ਗੁਰ ਅਪੁਨੇ ਉਪਰਿ

ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਜੀਵਾ

ਮੀਤੁ ਸਾਜਨੁ ਸੁਤ

ਗੁਣ ਗੋਪਾਲ ਪ੍ਰਭ ਕੇ

ਬੰਨ੍ਹਨ ਨਗਰੁ ਜਹਾ ਸੰਤ

ਅਨਿਕ ਬੰਗੀ ਦਾਸ ਕੇ

ਦੀਨੁ ਛਡਾਇ ਦੁਨੀ ਜੇ

ਪ੍ਰਾਤਹਕਾਲਿ ਹਰਿਨਾਮੁ

ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਜਬ ਛਾਏ

ਸੇ ਸੰਜੋਗ ਕਰਹੁ ਮੇਰੇ

ਬਹਤੀ ਜਾਤ ਕਦੇ

ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਤਰੇ ਭੇ

ਘਰ ਕਾ ਕਾਜੁ ਨ ਜਾਣੀ

ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਿਹਚਲੁ

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਚਨ ਸਾਧ ਕੀ

ਗੋਖੰਦਾ ਗੁਣ ਗਾਉ

ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ

ਦਰਸਨ ਕਉ ਲੋਚੈ ਸਭ

ਭਲੀ ਸੁਹਾਵੀ ਛਾਪਰੀ

ਹਰਿ ਕਾ ਸੰਤੁ ਪਰਾਨ ਧਨ

ਜਿਨਿ ਮੋਹ ਬੁਧਮੰਡ ਖੰਡ

ਪ੍ਰੀਤਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਗੁਰੀਆ

ਰਾਸਿ ਮੰਡਲੁ ਕੀਨੇ

ਤਉ ਮੇ ਆਇਆ ਸਰਨੀ

ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸਿ ਬੇਨੰਤੀ

ਤੇਰਾ ਭਾਣਾ ਤੂੰਹੈ ਮਨਾਹਿ

ਵਿਸਰਹਿ ਨਾਹੀ ਜਿਤੁ

ਕਰਮ ਧਰਮ ਪਾਖੰਡ

ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰੇ ਸੇਈ ਪ੍ਰਭ

ਮਹਾ ਅਗਨਿ ਤੇ ਤੁਧੁ

ਜਬ ਕਛੁ ਨ ਸੀਓ ਤਬ

ਭਾਗਨੜੇ ਹਰਿ ਸੰਤ

ਪਾਰਦ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰ

ਤੁਧੁ ਚਿਤਿ ਆਏ ਮਹਾ

ਜਿਸ ਕੇ ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਤੂੰ

ਸਫਲ ਤਿਆਗਿ ਗੁਰ ਸਰਣੀ

ਮਃ ੧ ਅਸਟਪਦੀਆ

ਸਭਿ ਅਵਯਕਟ ਮੇ ਗੁਣੁ

ਕਛਾ ਰੰਗੁ ਕਸੰਭ ਕਾ

ਮਾਣਸ ਜਨਮੁ ਦੁਲੰਭੁ

ਪੰਨਾ

੭੪੦

੭੪੦

੭੪੦

੭੪੧

੭੪੧

੭੪੧

੭੪੧

੭੪੧

੭੪੨

੭੪੨

੭੪੨

੭੪੨

੭੪੨

੭੪੩

੭੪੩

੭੪੩

੭੪੩

੭੪੪

੭੪੪

੭੪੪

੭੪੪

੭੪੪

੭੪੪

੭੪੪

੭੪੪

੭੪੪

੭੪੬

੭੪੬

੭੪੬

੭੪੬

੭੪੭

੭੪੭

੭੪੭

੭੪੮

੭੪੮

੭੪੮

੭੪੮

੭੪੮

੭੪੯

੭੪੯

੭੪੯

੭੪੯

੭੪੯

੭੪੯

੭੪੯

੭੪੯

ਜਿਉ ਆਰਣਿ ਲੋਹਾ	ਪੰਨਾ	ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੇਰੇ	ਪੰਨਾ
ਮਨਹੁ ਨ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ	੭੫੨	ਹਰਿ ਜਪੈ ਹਰਿਮੰਦਰੁ	੭੮੦
ਮਃ ੩ ਅਸਟਪਦੀਆ	੭੫੨	ਭੈ ਸਾਗਰੋ ਭੈ ਸਾਗਰੁ	੭੮੧
ਨਾਮੇ ਹੀ ਤੇ ਸਭੁ ਕਿਛੁ	੭੫੩	ਅਬਿਚਲੁ ਨਗਰੁ	੭੮੨
ਕਾਇਆ ਕਾਮਣਿ ਅਤਿ	੭੫੪	ਸੰਤਾ ਕੇ ਕਾਰਜਿ ਆਪਿ	੭੮੩
ਦੁਨੀਆ ਨ ਸਾਲਾਹਿ ਜੇ	੭੫੫	ਮਿਠਬੋਲੜਾ ਜੀ ਹਰਿ	੭੮੪
ਹਰਿ ਜੀ ਸੁਖਮੁ ਅਗਮੁ	੭੫੬	(ਵਾਰ ਸੁਹੀ ਕੀ ਮਃ ੩)	
ਮਃ ੪ ਅਸਟਪਦੀਆ		ਆਪੇ ਤਖਤੁ ਰਚਾਇਓਨੁ	੭੮੫
ਕੋਈ ਆਣਿ ਮਿਲਾਵੈ	੭੫੭	(ਸ੍ਰੀ ਕਬੀਰ ਜੀਉ)	
ਅੰਦਰਿ ਸਚਾ ਨੇਹੁ	੭੫੮	ਅਵਤਰਿ ਆਇ ਕਹਾ	੭੮੬
ਮਃ ੫ ਅਸਟਪਦੀਆ		ਬਰਹਰ ਕੰਪੈ ਬਾਲਾ	੭੮੭
ਉਰਥਿ ਰਹਿਓ ਬਿਬਿਆ	੭੫੯	ਅਮਲੁ ਸਿਰਾਨੋ ਲੰਖਾ	੭੮੮
ਮਿਥਨ ਮੋਹ ਅਗਨਿ	੭੬੦	ਥਾਕੇ ਨੈਨ ਸ੍ਵਨ ਸੁਨਿ	੭੮੯
ਜਿਨ ਡਿਠਿਆ ਮਨੁ	੭੬੦	ਏਕੁ ਕੋਟੁ ਪੰਚ ਸਿਕਦਾਰਾ	੭੯੦
ਜੇ ਭੁਲੀ ਜੇ ਚੁਕੀ ਸਾਂਈ	੭੬੧	(ਸ੍ਰੀ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀਉ)	
ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ	੭੬੧	ਸਹ ਕੀ ਸਾਰ ਸੁਹਾਗਨਿ	੭੯੧
(ਮਹਲਾ ੧)		ਜੇ ਦਿਨ ਆਵਹਿ ਸੇ ਦਿਨ	੭੯੨
ਮੰਦੁ ਕੁਚਰੀ ਅੰਮਾਵਣਿ	੭੬੨	ਉਚੇ ਮੰਦਰ ਸਾਲ	੭੯੩
ਜਾ ਤੁ ਤਾ ਮੈ ਸਭੁ ਕੇ	੭੬੨	(ਸੇਖ ਵਰੀਦ ਜੀ)	
ਜੇ ਦੀਸੈ ਗੁਰ ਸਿਖੜਾ	੭੬੩	ਤਪਿ ਤਪਿ ਲੁਹਿ ਲੁਹਿ	੭੯੪
ਭਰਿ ਜੋਬਨਿ ਮੈ ਮਤ	੭੬੩	ਬੋਝਾ ਬੋਧਿ ਨ ਸਕਿਓ	੭੯੫
ਹਮ ਘਰਿ ਸਾਜਨ ਆਏ	੭੬੪		
ਆਵਹੁ ਸਜਣਾ ਹਉ	੭੬੪		
ਜਿਨਿ ਕੀਆ ਤਿਨਿ	੭੬੫		
ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ਗੁਣ ਰਵੈ	੭੬੬		
(ਮਹਲਾ ੩)			
ਸੁਖ ਸੋਹਿਲੜਾ ਹਰਿ	੭੬੭		
ਭਗਤ ਜਨਾ ਕੀ ਹਰਿ ਜੀਉ	੭੬੮		
ਸਬਦਿ ਸਚੇ ਸਰੁ ਸੋਹਿਲਾ	੭੬੯		
ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਧਨੁ ਜੇ ਭਵੈ	੭੬੯		
ਹਰਿ ਹਰੇ ਹਰ ਗੁਣ	੭੭੦		
ਜੇ ਲੋੜਹਿ ਵਰੁ ਬਾਲੜੀਏ	੭੭੧		
ਸੋਹਿਲੜਾ ਹਰਿ ਰਾਮ ਨਾਮੁ	੭੭੨		
(ਮਹਲਾ ੪)			
ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਮਿਲਾਇ	੭੭੨		
ਹਰਿ ਪਹਿਲੜੀ ਲਾਵ	੭੭੩		
ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਗੁਣ	੭੭੪		
ਆਵਹੋ ਸੇਤ ਜਨਹੁ ਗੁਣ	੭੭੫		
ਗੁਰੁ ਸੇਤ ਜਨੇ ਪਿਆਰਾ	੭੭੬		
ਮਾਰਹਿਸੁ ਵੇ ਜਨ ਹਉਮੈ	੭੭੬		
(ਮਹਲਾ ੫)			
ਸੁਣਿ ਬਾਵਰੇ ਤੁ ਕਾਏ	੭੭੭		
ਹਰਿ ਚਰਣ ਕਮਲ ਕੀ	੭੭੭		
ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਣ ਗਾਵਣ	੭੭੮		
ਤੁ ਠਾਕੁਰੇ ਬੋਰਾਗਰੇ ਮੈ	੭੭੯		
ਸਾਜਨੁ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੁ	੭੮੦		
		ਨਦਰੀ ਆਵੈ ਤਿਸੁ ਸਿਉ	੮੦੧

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ

(ਮਹਲਾ ੧)

ਤੁ ਸੁਲਤਾਨੁ ਕਹਾ ਹਉ	੮੯੫
ਮਨੁ ਮੰਦਰੁ ਤਨੁ ਵੇਸ	੮੯੫
ਆਪੇ ਸਬਦੁ ਆਪੇ	੮੯੫
ਗੁਰ ਖਚਨੀ ਮਨੁ ਸਹਜ	੮੯੬
(ਮਹਲਾ ੩)	
ਧ੍ਰਿਗੁ ਧ੍ਰਿਗੁ ਖਾਇਆ	੮੯੬
ਅਤੁਲੁ ਕਿਉ ਤੋਲਿਆ	੮੯੭
ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸੇਵਕੁ ਸੇਵ	੮੯੭
ਪੂਰਾ ਥਾਟੁ ਬਣਾਇਆ	੮੯੭
ਗੁਰਮੁਖਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਜਿਸਨੇ	੮੯੮
ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਵਡਿਆਈ	੮੯੮
(ਮਹਲਾ ੪)	
ਉਦਮ ਮਤਿ ਪੁਛ ਅੰਤਰਜਾਮੀ	੮੯੮
ਹਮ ਮੂਰਖ ਮੁਗਧ	੮੯੯
ਹਮਰਾ ਚਿਤੁ ਲਭਤ ਮੋਹਿ	੮੯੯
ਆਵਹੁ ਸੇਤ ਮਿਲਹੁ	੮੯੯
ਖਤੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਸੂਦੁ ਵੇਸੁ	੯੦੦
ਅਨਦ ਮੂਲੁ ਧਿਆਇਓ	੯੦੦
ਬੋਲਹੁ ਭਈਆ ਰਾਮਨਾਮੁ	੯੦੦
(ਮਹਲਾ ੫)	
ਨਦਰੀ ਆਵੈ ਤਿਸੁ ਸਿਉ	੯੦੧

ਪੰਨਾ	ਪੰਨਾ
ਸਰਬ ਕਲਿਆਣ ਕੀਏ	੮੦੧
ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ ਪ੍ਰੀਤਮ	੮੦੨
ਮੈਂ ਮਨਿ ਤੇਰੀ ਟੈਕ ਮੇਰੇ	੮੦੨
ਬਿਖੇ ਬਨੁ ਫੀਕਾ ਤਿਆਗਿ	੮੦੨
ਏਕ ਰੂਪ ਸਗਲੇ	੮੦੩
ਆਪਿ ਉਪਾਵਨ ਆਪਿ	੮੦੩
ਭੁਲੇ ਮਾਰਗੁ ਜਿਨਹਿ	੮੦੩
ਤਨੁ ਮਨੁ ਧਨੁ ਅਰਪਉ	੮੦੪
ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਸਾਥਿ	੮੦੪
ਗੁਰੁ ਪੁਰਾ ਵਡਭਾਗੀ	੮੦੪
ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਰਿਦੇ	੮੦੪
ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪਾਈਅਹਿ	੮੦੫
ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਨ ਸਭ	੮੦੫
ਕਵਨੁ ਜਾਨੈ ਪ੍ਰਭ ਤੁਮਰੀ	੮੦੫
ਮਾਤ ਗਰਭ ਮਹਿ ਹਾਥ ਦੇ	੮੦੫
ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਬੰਧ	੮੦੫
ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ ਪੂਰਨ	੮੦੬
ਕਵਨ ਸੰਜੋਗ ਮਿਲਉ	੮੦੬
ਚਰਨ ਕਮਲੁ ਪ੍ਰਭ	੮੦੬
ਸਤਿ ਪਾਈ ਗੁਰਿ ਸਤਿਗੁਰਿ	੮੦੬
ਮਮਤਾ ਮੋਹ ਧੋਹ ਮਦਿ	੮੦੬
ਸਗਲ ਅਨੰਦੁ ਕੀਆ	੮੦੬
ਜਿਸੁ ਉਪਰਿ ਹੋਵਤ	੮੦੭
ਮਨ ਮਹਿ ਸਿੰਚਹੁ ਹਰਿ	੮੦੭
ਰੋਗੁ ਗਇਆ ਪ੍ਰਭ	੮੦੭
ਸਤਿਗੁਰ ਕਰਿ ਦੀਨੇ	੮੦੭
ਤਾਪ ਸੰਤਾਪ ਸਗਲੇ	੮੦੭
ਕਾਹੁ ਸੰਗਿ ਨ ਚਾਲਹੀ	੮੦੭
ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਅਨੰਦ	੮੦੭
ਮ੍ਰਿਤੁ ਮੰਡਲ ਜਗੁ ਸਾਜਿਆ	੮੦੮
ਲੋਕਨ ਕੀਆ ਵਡਿਆਈਆ	੮੦੮
ਲਾਲ ਰੰਗੁ ਤਿਸ ਕਉ	੮੦੮
ਰਾਖਹੁ ਅਪਨੀ ਸਰਣਿ	੮੦੯
ਦੋਸੁ ਨ ਕਾਹੁ ਦੀਜੀਐ	੮੦੯
ਮਿਰਤੁ ਹਸੇ ਸਿਰ ਉਪਰੇ	੮੦੯
ਪਿੰਗੁਲ ਪਰਬਤ ਪਾਰਿ	੮੦੯
ਅਹੰਬੁਧਿ ਪਰਬਾਦ	੮੧੦
ਚਰਨ ਭਏ ਸੰਤ ਬੋਹਿਥਾ	੮੧੦
ਬਿਨ ਸਾਧੁ ਜੇ ਜੀਵਨਾ	੮੧੦
ਟਹਲ ਕਰਉ ਤੇਰੇ ਦਾਸ ਕੀ	੮੧੦
ਕੀਤਾ ਲੋੜਹਿ ਸੇ ਕਰਹਿ	੮੧੧
ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਕੇ ਬਾਸਬੇ	੮੧੧
ਪਾਣੀ ਪਖਾ ਪੀਸੁ ਦਾਸ ਕੇ	੮੧੧
ਸੁਵਨੀ ਸੁਨਉ ਹਰਿ ਹਰਿ	੮੧੨
ਅਟਲ ਬਚਨ ਸਾਧੁ	੮੧੨
ਮਾਟੀ ਤੇ ਜਿਨਿ ਸਾਜਿਆ	੮੧੨
ਏਕ ਟੇਕ ਗੋਵਿੰਦ ਕੀ	੮੧੨
ਮਹਾ ਤਪਤਿ ਤੇ ਭਈ	੮੧੩
ਸੋਈ ਮਲੀਨੁ ਦੀਨੁ ਹੀਨੁ	੮੧੩
ਜਲੁ ਵੇਵਉ ਇਹ ਸੀਸੁ	੮੧੩
ਇਹੁ ਸਾਗਰੁ ਸੋਈ ਤਰੇ	੮੧੩
ਬੰਧਨ ਕਾਟੇ ਆਪਿ ਪ੍ਰਭਿ	੮੧੪
ਭੈ ਤੇ ਉਪਜੇ ਭਗਤਿ ਪ੍ਰਭ	੮੧੪
ਤ੍ਰਿਸਨ ਬੁਝੀ ਮਮਤਾ	੮੧੪
ਹਰਿ ਭਗਤਾ ਕਾ ਆਸਰਾ	੮੧੪
ਬੰਧਨ ਕਾਟੇ ਸੇ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾ ਕੇ	੮੧੫
ਕਵਨੁ ਕਵਨੁ ਨਹੀ	੮੧੫
ਉਦਮੁ ਕਰਤ ਆਨਦੁ	੮੧੫
ਜਿਨਿ ਤੂੰ ਬੰਧਿ ਕਰਿ	੮੧੬
ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਮੈ ਫਿਰਾ	੮੧੬
ਜੀਅ ਜੰਤ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ ਭਏ	੮੧੬
ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਪੂਰਨ	੮੧੬
ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਆਰਾਧੀਐ	੮੧੭
ਅਵਰਿ ਉਪਾਵ ਸਭਿ	੮੧੭
ਕਰੁ ਧਰਿ ਮਸਤਕਿ	੮੧੭
ਚਰਣ ਕਮਲ ਕਾ	੮੧੭
ਮਨਿ ਤਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਆਰਾਧੀਐ	੮੧੭
ਜੀਅ ਜੁਗਤਿ ਵਸਿ ਪ੍ਰਭੁ	੮੧੮
ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਪ੍ਰਭੁ	੮੧੮
ਦਾਸ ਤੇਰੇ ਕੀ ਬੇਨਤੀ	੮੧੮
ਸਰਬ ਸਿਧਿ ਹਰਿ ਭਾਈਐ	੮੧੮
ਅਰਦਾਸਿ ਸੁਣੀ	੮੧੮
ਮੀਤ ਹਮਾਰੇ ਸਾਜਨਾ	੮੧੮
ਗੁਰੁ ਪੁਰਾ ਆਰਾਧਿਆ	੮੧੯
ਧਰਤਿ ਸੁਹਾਵੀ ਸਫਲ	੮੧੯
ਰੋਗੁ ਮਿਟਾਇਆ ਆਪਿ	੮੧੯
ਮਰਿ ਮਰਿ ਜਨਮੇ ਜਿਨ	੮੧੯
ਤਾਤੀ ਵਾਉ ਨ ਲਗਈ	੮੧੯
ਅਪਣੇ ਬਾਲਕ ਆਪਿ	੮੧੯
ਮੇਰੇ ਮੋਹਨ ਸੁਵਨੀ ਇਹ	੮੨੦
ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਨ	੮੨੦
ਸੁਨੀਅਤ ਪ੍ਰਭ ਤਉ	੮੨੦
ਸੰਤਨ ਕੇ ਸੁਨੀਅਤ ਪ੍ਰਭ	੮੨੦
ਰਾਖਿ ਲੀਏ ਅਪਨੇ ਜਨ	੮੨੧
ਤਾਪੁ ਲਾਹਿਆ ਗੁਰ	੮੨੧
ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦਿ	੮੨੧
ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਕਾਮਿ ਨ	੮੨੧
ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਪਾਰ	੮੨੨
ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦ	੮੨੨
ਕਿਆ ਹਮ ਜੀਅ ਜੰਤ	੮੨੨
ਅਗਮ ਰੂਪ ਅਬਿਨਾਸੀ	੮੨੨
ਸੰਤ ਸਰਣਿ ਸੰਤ ਟਹਲ	੮੨੨

ਮਨ ਕਿਆ ਕਹਤਾ ਹਉ	ਪੰਨਾ	ਮਃ ੪ ਅਸਟਪਦੀਆ	ਪੰਨਾ
ਨਿੰਦਕੁ ਅੰਸੇ ਹੀ ਝਰਿ	੮੨੩	ਆਪੇ ਆਪੁ ਖਾਇ ਹਉ	੮੩੩
ਅੰਸੇ ਕਾਹੇ ਭਲਿ ਪਰੇ	੮੨੩	ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸੀਤਲ	੮੩੩
ਮਨ ਤਨ ਰਸਨਾ ਹਰਿ	੮੨੩	ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਗਮ	੮੩੪
ਗੁਰਿ ਪੂਰੇ ਮੇਰੀ ਰਾਖਿ	੮੨੩	ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਰਚੈ ਮਨਿ	੮੩੫
ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਪੀਐ ਪ੍ਰਭ	੮੨੪	ਅੰਤਰਿ ਪਿਆਸ ਉਠੀ	੮੩੫
ਮਨ ਤਨ ਅੰਤਰਿ ਪ੍ਰਭ	੮੨੪	ਮੈ ਮਨਿ ਤਨਿ ਪ੍ਰੇਮੁ	੮੩੬
ਧੀਰਉ ਦੇਖਿ ਤੁਮਾਰੇ	੮੨੪	ਮਃ ੫ ਅਸਟਪਦੀਆ	
ਅਚੁਤ ਪੂਜਾ ਜੋਗ	੮੨੪	ਉਪਮਾ ਜਾਤ ਨ ਕਹੀ	੮੩੭
ਸਿਮਰਤਿ ਨਾਮੁ ਕੋਟਿ	੮੨੪	ਪ੍ਰਭ ਜਨਮ ਮਰਨ	੮੩੭
ਸੁਲਹੀ ਤੇ ਨਾਰਾਇਣ	੮੨੪	ਏਕਮ ਏਕੰਕਾਰੁ	੮੩੮
ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੀ ਪੂਰੀ ਸੇਵ	੮੨੫	(ਮਹਲਾ ੩)	
ਤਾਪ ਪਾਪ ਤੇ ਰਾਖੇ ਆਪ	੮੨੫	ਆਦਿਤ ਵਾਰਿ ਆਦਿ	੮੪੧
ਜਿਸ ਤੇ ਉਪਜਿਆ ਤਿਸਹਿ	੮੨੫	ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਆਪੇ	੮੪੨
ਦੇਵੇ ਥਾਵੇ ਰਖੇ ਗੁਰ ਸੂਰੇ	੮੨੫	(ਮਹਲਾ ੧)	
ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਤ ਦੇਖ	੮੨੬	ਮੁੰਧ ਨਵੇਲਝੀਆ ਗੋਇਲਿ	੮੪੩
ਤਨੁ ਧਨੁ ਜੋਬਨੁ ਚਲਤ	੮੨੬	ਮੈ ਮਨਿ ਚਾਉ ਘਣਾ	੮੪੩
ਆਪਨਾ ਪ੍ਰਭੁ ਆਇਆ	੮੨੬	(ਮਹਲਾ ੪)	
ਗੋਬਿੰਦੁ ਸਿਮਰਿ ਹੋਆ	੮੨੬	ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੇਜੇ	੮੪੪
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਭ ਭਏ	੮੨੬	ਮੇਰਾ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਰਾਵਣਿ	੮੪੫
ਮੁ ਲਾਲਨ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ	੮੨੭	(ਮਹਲਾ ੫)	
ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਨ ਜਪਿ	੮੨੭	ਮੰਗਲ ਸਾਜੁ ਭਇਆ	੮੪੫
ਰਾਖਿ ਲੀਏ ਸਤਿਗੁਰ	੮੨੭	ਭਾਗ ਸੁਲਖਣਾ ਹਰਿ	੮੪੬
ਮੈ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ	੮੨੭	ਸਖੀ ਆਉ ਸਖੀ ਵਸਿ	੮੪੭
ਤੁਮੁ ਸਮਰਥਾ ਕਾਰਨ	੮੨੭	ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਈਐ	੮੪੮
ਅੰਸੀ ਕਿਰਪਾ ਮੋਹਿ	੮੨੮	ਹਰਿ ਖੋਜਹੁ ਵਡਭਾਗੀ ਹੋ	੮੪੮
ਅੰਸੀ ਦੀਖਿਆ ਜਨ	੮੨੮	{ ਬਿਲਾਵਲ ਕੀ ਵਾਰ }	
ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਮੋਹਿ	੮੨੮	{ ਮਹਲਾ ੪ }	
ਰਾਖੁ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨੇ	੮੨੮	ਤੁ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਿ	੮੪੯
ਅਪਨੇ ਸੇਵਕ ਕਉ	੮੨੮	(ਸ੍ਰੀ ਕਬੀਰ ਜੀਉ)	
ਆਗੇ ਪਾਛੈ ਕੁਸਲ	੮੨੯	ਅੰਸੇ ਇਹੁ ਸੋਸਾਰੁ	੮੫੫
ਬਿਨੁ ਭੈ ਭਗਤੀ ਤਰਨੁ	੮੨੯	ਬਿਦਿਆ ਨ ਪਰਉ ਬਾਦੁ	੮੫੫
ਆਪਹਿ ਮੋਲਿ ਲਏ	੮੨੯	ਗ੍ਰਿਹੁ ਤਜਿ ਬਨਖੰਡ	੮੫੫
ਜੀਵਉ ਨਾਮੁ ਸੁਨੀ	੮੨੯	ਨਿਤ ਉਠਿ ਕੋਰੀ	੮੫੬
ਮੋਹਨ ਨੀਦ ਨ ਆਵੇ	੮੩੦	ਕੋਉ ਹਰਿ ਸਮਾਨਿ ਨਹੀ	੮੫੬
ਮੇਰੀ ਅਹਿ ਜਾਇ ਦਰਸਨ	੮੩੦	ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਹਮ ਤੇ	੮੫੬
(ਮਹਲਾ ੯)		ਦਰਮਾਦੇ ਠਾਏ	੮੫੬
ਦੁਖ ਹਰਤਾ ਹਰਿਨਾਮੁ	੮੩੦	ਡੰਡਾ ਮੁੰਦਾ ਖਿੰਬਾ	੮੫੬
ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਦੁਖੁ	੮੩੦	ਇਨਿ ਮਾਇਆ ਜਗਦੀਸ	੮੫੭
ਜਾ ਮੈ ਭਜਨੁ ਰਾਮ ਕੇ	੮੩੧	ਸਗੋਰ ਸਰੋਵਰੁ ਭੀਤਰੇ	੮੫੭
ਮਃ ੧ ਅਸਟਪਦੀਆ		ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਾ ਭ੍ਰਮੁ	੮੫੭
ਨਿਕਟਿ ਵਸੈ ਦੇਖੈ ਸਭੁ	੮੩੧	ਚਰਨ ਕਮਲ ਜਾ ਕੇ	੮੫੭
ਮਨ ਕਾ ਕਹਿਆ ਮਨਸਾ	੮੩੨	(ਸ੍ਰੀ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀਉ)	
ਮਃ ੩ ਅਸਟਪਦੀ		ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਮੋਕਉ	੮੫੭
ਜਗੁ ਕਉਆ ਮੁਖਿ ਚੁੰਚ	੮੩੨	(ਸ੍ਰੀ ਰਵੀਦਾਸ ਜੀਉ)	
		ਦਾਰਿਦੁ ਦੇਖਿ ਸਭ ਕੇ	੮੫੮
		ਜਿਹ ਕੁਲ ਸਾਧੁ ਬੋਸਨੇ	੮੫੮

(ਸ੍ਰੀ ਸਧਨਾ ਜੀਉ)
ਨਿਪੁ ਕੰਨਿਆ ਕੇ ਕਾਰਨੇ

ਰਾਗੁ ਗੋਂਡ

(ਮਹਲਾ ੪)

ਜੇ ਮਨਿ ਚਿਤਿ ਆਸ
ਅੰਸਾ ਹਰਿ ਸੇਵੀਅੰ ਨਿਤ
ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਸਦਾ
ਜਿਤਨੇ ਸਾਹ ਪਾਤਸਾਹ
ਹਰਿ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸਭਤੋ
ਹਰਿ ਦਰਸਨ ਕਉ ਮੇਰਾ

(ਮਹਲਾ ੫)

ਸਭੁ ਕਰਤਾ ਸਭੁ ਭਗਤਾ
ਫਾਕਿਓ ਮੀਨ ਕਪਿਕ
ਜੀਅ ਪ੍ਰਾਨ ਕੀਏ ਜਿਨਿ
ਨਾਮ ਸੰਗਿ ਕੀਨੇ
ਨਿਮਾਨੇ ਕਉ ਜੇ ਦੇਤੇ
ਜਾ ਕੇ ਸੰਗਿ ਇਹੁ ਮਨੁ
ਗੁਰੁ ਕੀ ਮੂਰਤਿ ਮਨ ਮਹਿ
ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਕਰਿ
ਗੁਰੁ ਮੇਰੀ ਪੂਜਾ ਗੁਰੁ
ਰਾਮ ਰਾਮ ਸੰਗਿ ਕਰਿ
ਉਨ ਕਉ ਖਸਮਿ ਕੀਨੀ
ਕਲਿ ਕਲਸ ਮਿਟੇ ਹਰਿ
ਗੁਰੁ ਕੇ ਚਰਨ ਕਮਲ
ਧੂਪ ਦੀਪ ਸੇਵਾ ਗੋਪਾਲ
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸੁਖ
ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ
ਭਵ ਸਾਗਰ ਬੇਹਿਥ
ਸੰਤ ਕਾ ਲੀਆ ਧਰਤਿ
ਨਾਮੁ ਨਿਰੋਜਨੁ ਨੀਰਿ
ਜਾ ਕਉ ਰਾਖੇ ਰਾਖਣਹਾਰੁ
ਅਚਰਜ ਕਥਾ ਮਹਾ
ਸੰਤਨ ਕੇ ਬਲਿਹਾਰੇ

ਮਃ ੫ ਅਸਟਪਦੀਆ

ਕਰਿ ਨਮਸਕਾਰ ਪੂਰੇ
(ਸ੍ਰੀ ਕਬੀਰ ਜੀਉ)
ਸੰਤੁ ਮਿਲੈ ਕਿਛੁ ਸੁਨੀਅ
ਨਹੁ ਮਰੇ ਨਹੁ ਕਾਮਿ
ਆਕਾਸਿ ਗਗਨੁ
ਭੁਜਾ ਬੀਧਿ ਭਿਲਾ ਕਰਿ
ਨਾ ਇਹੁ ਮਾਨਸੁ ਨਾ ਇਹੁ
ਤੁਟੇ ਤਾਗੇ ਨਿਖਟੀ
ਖਸਮੁ ਮਰੇ ਤਉ ਨਾਰਿ

ਪੰਨਾ

੮੫੮

੮੫੯

੮੬੦

੮੬੦

੮੬੧

੮੬੧

੮੬੧

੮੬੨

੮੬੨

੮੬੨

੮੬੩

੮੬੩

੮੬੩

੮੬੪

੮੬੪

੮੬੪

੮੬੪

੮੬੪

੮੬੪

੮੬੬

੮੬੬

੮੬੬

੮੬੭

੮੬੭

੮੬੭

੮੬੮

੮੬੮

੮੬੮

੮੬੮

੮੬੯

੮੬੯

੮੭੦

੮੭੦

੮੭੦

੮੭੦

੮੭੧

੮੭੧

੮੭੧

੮੭੧

ਗਿਹਿ ਸੋਭਾ ਜਾਕੇ ਰੇ
ਜੇਸੈ ਮੰਦਰ ਮਹਿ
ਕੂਟਨ ਸੋਇ ਜੁ ਮਨ
ਧੰਨੁ ਗੁਪਾਲ ਧੰਨੁ ਗੁਰਦੇਵ
(ਸ੍ਰੀ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀਉ)

ਅਸੁਮੇਧ ਜਗਨੇ
ਨਾਦ ਭਸੇ ਜੇਸੇ ਮਿਰਗਾਏ
ਮੋਕਉ ਤਾਰਿ ਲੇ ਰਾਮਾ
ਮੋਹਿ ਲਾਗਤੀ ਤਾਲਾਬਲੀ
ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਰਤ ਮਿਟੇ
ਭੋਰਉ ਭੂਤ ਸੀਤਲਾ
ਆਜੁ ਨਾਮੇ ਬੀਠਲੁ
(ਸ੍ਰੀ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀਉ)

ਮੁਕੰਦ ਮੁਕੰਦ ਜਪਹੁ
ਜੇ ਓਹੁ ਅਠਿਸਠਿ

ਰਾਗੁ ਰਾਮਕਲੀ

(ਮਹਲਾ ੧)

ਕੋਈ ਪੜਤਾ ਸਹਸਾਕਿਰਤਾ
ਸਰਬ ਜੋਤਿ ਤੇਰੀ
ਜਿਤੁ ਦਰਿ ਵਸਹਿ
ਸੁਰਤਿ ਸਬਦੁ ਸਾਖੀ
ਸੁਣ ਮਾਛਿਦਾ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ
ਹਮ ਭੋਲਤ ਬੋਲੀ ਪਾਪ
ਸੁਰਤੀ ਸੁਰਤਿ ਰਲਾਈਐ
ਤੁਧਨੇ ਨਿਵਣੁ ਮੋਨਣੁ
ਸਾਗਰ ਮਹਿ ਬੁੰਦ
ਜਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਕਿਰਪਾ
ਛਾਦਨੁ ਭੋਜਨੁ ਮਾਗਤੁ

(ਮਹਲਾ ੩)

ਸਤਜੁਗਿ ਸਚੁ ਕਹੇ ਸਭੁ
(ਮਹਲਾ ੪)
ਜੇ ਵਡਭਾਗ ਹੋਵਹਿ ਵਡਭਾਗੀ
ਰਾਮ ਜਨਾ ਮਿਲਿ
ਹਰਿ ਕੇ ਸਖਾ ਸਾਧ ਜਨ
ਜੇ ਵਡਭਾਗ ਹੋਵਹਿ
ਸਤਿਗੁਰ ਦਇਆ
ਸਤਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਵਡਾ

(ਮਹਲਾ ੫)

ਕਿਰਪਾ ਕਰਹੁ ਦੀਨ
ਪਵਹੁ ਚਰਣਤਾਲਿ
ਆਵਤ ਹਰਖ ਨ ਜਾਵਤ
ਤੋਗੁਣ ਰਹਤ ਰਹੈ ਨਿਰਾਗੀ
ਅੰਗੀਕਾਰੁ ਕੀਆ ਪ੍ਰਭਿ

ਪੰਨਾ

੮੭੨

੮੭੨

੮੭੨

੮੭੩

੮੭੩

੮੭੩

੮੭੩

੮੭੪

੮੭੪

੮੭੪

੮੭੪

੮੭੪

੮੭੫

੮੭੫

੮੭੫

੮੭੫

੮੭੬

੮੭੬

੮੭੭

੮੭੭

੮੭੭

੮੭੭

੮੭੭

੮੭੮

੮੭੮

੮੭੮

੮੭੮

੮੭੮

੮੭੮

੮੮੦

੮੮੦

੮੮੦

੮੮੧

੮੮੧

੮੮੧

੮੮੨

੮੮੨

੮੮੨

੮੮੨

੮੮੨

੮੮੩

੮੮੩

੮੮੩

੮੮੩

੮੮੪

ਤੂ ਦਾਨਾ ਤੂ ਅਬਿਚਲੁ	੮੮੪	ਨਾ ਤਨੁ ਤੇਰਾ ਨਾ ਮਨੁ	੮੮੬
ਕਰਿ ਕਰ ਤਾਲ ਪਖਾਵਸੁ	੮੮੪	ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਕੀ ਸਰਣਾਇ	੮੮੬
ਓਅੰਕਾਰਿ ਏਕ ਹੁਨਿ	੮੮੫	ਏੰਧਨ ਤੇ ਬੇਸੰਤਰੁ ਭਾਗੇ	੮੮੭
ਕੋਈ ਬੇਲੈ ਰਾਮ ਰਾਮ	੮੮੫	ਜੇ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੇ ਥੀਆ	੮੮੭
ਪਵਨ ਮਹਿ ਪਵਨੁ	੮੮੫	ਅੰਸਾ ਪੂਰਾ ਗੁਰਦੇਉ	੮੮੭
ਜਪਿ ਗੋਬਿੰਦੁ ਗੋਪਾਲ	੮੮੫	ਗਾਵਹੁ ਰਾਮ ਕੇ ਗੁਣ	੮੮੭
ਚਾਰਿ ਪੁਕਾਰਹਿ ਨਾ ਤੂ	੮੮੬	ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਮੇਰਾ ਗੁਰੁ	੮੮੭
ਤਾਗਾ ਕਰਿ ਕੇ ਲਾਈ	੮੮੬	ਨਰਨਰਹ ਨਮਸਕਾਰੇ	੮੮੭
ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ ਸੋਈ	੮੮੬	ਰੂਪ ਰੰਗ ਸੁਗੰਧ ਭੋਗ	੮੮੭
ਸੇਵਕੁ ਲਾਇਓ ਅਪੁਨੀ	੮੮੭	(ਮਹਲਾ ੯)	
ਤਨ ਤੇ ਛੁਟਕੀ ਅਪਨੀ	੮੮੭	ਰੇ ਮਨ ਓਟਿ ਲੇਹੁ ਹਰਿਨਾਮਾ	੮੮੭
ਮੁਖ ਤੇ ਪੜਤਾ ਟੀਕਾ	੮੮੭	ਸਾਧੇ ਕਉਨੁ ਜੁਗਤਿ	੮੮੭
ਕੋਟਿ ਬਿਘਨ ਨਹੀ	੮੮੮	ਪ੍ਰਾਨੀ ਨਾਰਾਇਨਿ ਸੁਧਿ	੮੮੭
ਦੇਸੁ ਨ ਦੀਜੈ ਕਾਹੁ ਲੋਗ	੮੮੮	ਮਃ ੧ ਅਸਟਪਦੀਆ	
ਪੰਚ ਸਬਦ ਤਹ ਪੂਰਨ	੮੮੮	ਸੋਈ ਚੰਦੁ ਚੜ੍ਹਹਿ ਸੇ ਤਾਰੇ	੮੮੭
ਛੋਟਤ ਸੰਗਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ	੮੮੯	ਜਗੁ ਪਰਬੋਧਹਿ ਮਝੀ	੮੮੭
ਤੇਰੇ ਕਾਜਿ ਨ ਗਿਹੁ	੮੮੯	ਖਟੁ ਮਟੁ ਦੇਹੀ ਮਨੁ	੮੮੭
ਸਿੰਚਹਿ ਦਰਬੁ ਦੇਹਿ	੮੮੯	ਸਾਹਾ ਗਣਹਿ ਨ ਕਰਹਿ	੮੮੭
ਕਰਿ ਸੰਜੋਗੁ ਬਨਾਈ	੮੯੦	ਹਨੁ ਨਿਗ੍ਰਹੁ ਕਰਿ ਕਾਇਆ	੮੮੭
ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੋਈ ਸੁਖੁ	੮੯੦	ਅੰਤਰਿ ਉਤ੍ਰੁਜੁ ਅਵਰੁ	੮੮੭
ਕੋਟਿ ਜਾਪ ਤਾਪ ਬਿਸਮ	੮੯੦	ਜਿਉ ਆਇਆ ਤਿਉ	੮੮੭
ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ	੮੯੧	ਜਤੁ ਸਤੁ ਸੰਜਮ ਸਾਚੁ	੮੮੭
ਸੰਤ ਕੇ ਸੰਗਿ ਰਾਮ ਰੰਗ	੮੯੧	ਅਉਹਨਿ ਹਸਤ ਮਝੀ	੮੮੭
ਗੁਰੁ ਕਰ ਪਕਰੀ	੮੯੧	ਮਃ ੩ ਅਸਟਪਦੀਆ	
ਆਤਮਰਾਮੁ ਸਰਬ	੮੯੨	ਸਰਮੇ ਦੀਆ ਮੁੰਦਾ ਕੰਨੀ	੮੮੮
ਦੀਨੋ ਨਾਮੁ ਕੀਓ ਪਵਿਤ੍ਰੁ	੮੯੨	ਭਗਤਿ ਖਜਾਨਾ ਗੁਰਮੁਖਿ	੮੮੮
ਕਉਡੀ ਬਦਲੈ	੮੯੨	ਹਰਿ ਕੀ ਪੂਜਾ ਦੁਲਭੁ ਹੈ	੮੮੮
ਰੋਟਿ ਦਿਨਸੁ ਜਪਉ	੮੯੩	ਹਮ ਕੁਚਲ ਕੁਚੀਲ	੮੮੮
ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ ਪੂਰੇ ਗੁਰਦੇਵ	੮੯੩	ਨਾਮੁ ਖਜਾਨਾ ਗੁਰ ਤੇ	੮੮੮
ਰਤਨ ਜਵੇਹਰ ਨਾਮ	੮੯੩	ਮਃ ੫ ਅਸਟਪਦੀਆ	
ਮਹਿਮਾ ਨ ਜਾਨਹਿ ਬੇਦ	੮੯੪	ਕਿਨਹੀ ਕੀਆ ਪਰਵਿਰਤਿ	੮੮੮
ਕਿਛੁ ਕਾਸੁ ਨ ਕੀਓ	੮੯੪	ਇਸੁ ਪਾਨੀ ਤੇ ਜਿਨਿ ਤੁ	੮੮੮
ਰਾਖਨਹਾਰ ਦਇਆਲ	੮੯੪	ਕਾਹੁ ਬਿਹਾਵੈ ਰੰਗ ਰਸ	੮੮੮
ਸਰਲ ਸਿਆਨਪ ਛਾਡਿ	੮੯੫	ਦਾਵਾ ਅਗਨਿ ਰਹੇ ਹਰਿ	੮੮੮
ਹੋਵੇ ਸੋਈ ਭਲ ਮਾਨੁ	੮੯੫	ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਪੇਖੀਅਹਿ	੮੮੮
ਦੁਲਭ ਦੇਹ ਸਵਾਰਿ	੮੯੫	ਦਰਸਨੁ ਛੋਟਤ ਪਾਪ	੮੮੮
ਜਿਸ ਕੀ ਤਿਸ ਕੀ ਕਰਿ	੮੯੬	ਮਨੁ ਤਨੁ ਰਾਤਾ ਰਾਮ	੮੮੮
ਮਨ ਮਾਹਿ ਜਾਪਿ	੮੯੬	ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮਿ ਰਾਮਨਾਮੁ	੮੮੮
ਬਿਰਥਾ ਭਰਵਾਸਾ ਲੋਕ	੮੯੬	(ਮਃ ੩ ਅਨੰਦੁ)	
ਕਾਰਨ ਕਰਨ ਕਰੀਮ	੮੯੬	ਅਨੰਦੁ ਭਇਆ ਮੇਰੀ	੮੮੮
ਕੋਟਿ ਜਨਮ ਕੇ ਬਿਨਸੇ	੮੯੭	(ਸਦੁ)	
ਦਰਸਨ ਕਉ ਜਾਈਅੰ	੮੯੭	ਜਗਿ ਦਾਤਾ ਸੋਇ	੮੮੮
ਕਿਸੁ ਭਰਵਾਸੈ ਬਿਚਰਹਿ	੮੯੮	(ਮਃ ੫)	
ਇਹ ਲੋਕੇ ਸੁਖ ਪਾਇਆ	੮੯੮	ਸਾਜਨੜਾ ਮੇਰਾ ਸਾਜਨੜਾ	੮੮੮
ਗਉ ਕਉ ਚਾਰੇ ਸਾਰਦੁਲੁ	੮੯੮	ਹਰਿ ਹਰਿ ਧਿਆਇ	੮੮੮
ਪੰਚ ਸਿੰਘ ਰਾਖੇ ਪ੍ਰਭਿ	੮੯੯	ਰੁਣਝਣੇ ਸਬਦੁ ਅਨਾਹਦੁ	੮੮੮

ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਰਣਾਗਤੀ
ਰਣਬੁਝਨੜਾ ਗਾਉ
ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਪ੍ਰਭ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ
(ਮਹਲਾ ੧)
(ਦਖਣੀ ਓਅੰਕਾਰੁ)
ਓਅੰਕਾਰਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਤਪਤਿ
(ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ)
ਸਿਧ ਸਭਾ ਕਰਿ
(ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੩)
ਸਰੇ ਤਖਤੁ ਰਚਾਇਆ
(ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੫)
ਬਣਨਹਾਰੇ ਬਾਟੁ ਆਪੇ
(ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ)
ਰਾਇ ਬਲਵੰਡਿ ਤਥਾ
ਸਤੋ ਭੂਮਿ ਆਖੀ
ਨਾਉ ਕਰਤਾ ਕਾਦੁਰ
(ਸ੍ਰੀ ਕਬੀਰ ਜੀਉ)
ਕਾਇਆ ਕਲਾਲਨਿ
ਗੁੜੁ ਕਰਿ ਗਿਆਨੁ
ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਮੇਰੁ ਪਰਬਤੁ
ਸੇਤਾ ਮਾਨਉ ਦੁਤਾ ਡਾਨਉ
ਜਿਹ ਮੁਖ ਬੰਦੁ ਗਾਇਤੀ
ਤਰਵਰੁ ਏਕੁ ਅਨੰਤ ਡਾਰ
ਮੁੰਦਾ ਮੋਨਿ ਦਇਆ
ਕਵਨ ਕਾਜ ਸਿਰਜੇ
ਜਿਹ ਸਿਮਰਨਿ ਹੋਇ
ਬੰਧਚਿ ਬੰਧਨੁ ਪਾਇਆ
ਚੰਦੁ ਸੂਰਜੁ ਦੋਇ ਜੋਤਿ
ਦੁਨੀਆ ਹੁਸੀਆਰ
(ਸ੍ਰੀ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀਉ)
ਆਨੀਲੇ ਕਾਗਦੁ ਕਾਟੀਲੇ
ਵੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਾਸਤੁ
ਮਾਇ ਨ ਹੋਤੀ ਬਾਪੁ ਨ
ਬਾਨਾਰਸੀ ਤਪੁ ਕਰੈ
(ਸ੍ਰੀ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀਉ)
ਪੜੀਐ ਗੁਨੀਐ ਨਾਮੁ
(ਸ੍ਰੀ ਬੇਣੀ ਜੀਉ)
ਇੜਾ ਪਿੰਗੁਲਾ ਅਉਰ

ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ

(ਮਹਲਾ ੪)
ਮੇਰੇ ਮਨ ਜਪਿ ਅਹਿਨਿਸਿ
ਰਾਮ ਜਪਿ ਜਨ ਰਾਮੇ
ਮੇਰੇ ਮਨ ਜਪਿ ਹਰਿ

ਪੰਨਾ
੯੨੬
੯੨੭
੯੨੭
੯੨੯
੯੩੮
੯੪੭
੯੫੭
੯੬੬
੯੬੮
੯੬੯
੯੬੯
੯੬੯
੯੭੦
੯੭੦
੯੭੦
੯੭੦
੯੭੧
੯੭੧
੯੭੨
੯੭੨
੯੭੨
੯੭੨
੯੭੩
੯੭੩
੯੭੩
੯੭੩
੯੭੩
੯੭੪

ਮੇਰੇ ਮਨ ਜਪਿ ਹਰਿ
ਮੇਰੇ ਮਨ ਜਪਿ ਹਰਿ
ਮੇਰੇ ਮਨ ਕਲਿ ਕੀਰਤਿ
ਮੇਰੇ ਮਨ ਸੇਵ ਸਫਲ
ਮਨ ਮਿਲੁ ਸੰਤ ਸੰਗਤਿ
ਕੋਈ ਆਨਿ ਸੁਨਾਵੈ ਹਰਿ
(ਮਹਲਾ ੫)
ਰਾਮ ਹਉ ਕਿਆ ਜਾਨਾ
ਉਲਾਹਨੋ ਮੈ ਕਾਹੁ ਨ
ਜਾ ਕਉ ਭਈ ਤੁਮਾਰੀ
ਅਪਨਾ ਜਨੁ ਆਪਹਿ
ਹਰਿ ਹਰਿ ਮਨ ਮਹਿ
ਚਰਨ ਕਮਲ ਸੰਗਿ
ਮੇਰੇ ਮਨ ਜਪੁ ਜਪਿ ਹਰਿ
ਮੇਰੇ ਸਰਬਸੁ ਨਾਮੁ
ਹਉ ਵਾਰਿ ਵਾਰਿ ਜਾਉ
ਕੋਉ ਹੈ ਮੇਰੇ ਸਾਜਨੁ ਮੀਤੁ
ਮ: ੪ ਅਸਟਪਦੀਆ
ਰਾਮ ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਤਨਿ
ਰਾਮ ਹਮ ਪਾਥਰ
ਰਾਮ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰਿ
ਰਾਮ ਗੁਰੁ ਸਰਨਿ ਪ੍ਰਾਭੁ
ਰਾਮ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਲੋਹੁ
ਮੇਰੇ ਮਨ ਭਜੁ ਠਾਕੁਰ

ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ

(ਮਹਲਾ ੪)
ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਕਰਿ
ਜਪਿ ਮਨ ਰਾਮਨਾਮੁ
ਸਭਿ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਮੁਨਿ
ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਰਾਮਨਾਮਿ
ਮੇਰੇ ਮਨ ਭਜੁ ਹਰਿ ਹਰਿ
ਮੇਰੇ ਮਨ ਹਰਿ ਭਜੁ ਸਭ
(ਮਹਲਾ ੫)
ਰੇ ਮਨ ਟਹਲੁ ਹਰਿ ਸੁਖ
ਰਾਮਨਾਮ ਕਉ ਨਮਸਕਾਰ
ਐਸੇ ਸਹਾਈ ਹਰਿ ਕੇ
ਇਹੀ ਹਮਾਰੇ ਸਫਲ
ਸਭ ਕੇ ਸੰਗੀ ਨਾਹੀ ਦੁਰਿ
ਹਰਿ ਸਮਰਥ ਕੀ
ਪ੍ਰਭ ਸਮਰਥ ਦੇਵ
ਮਨਿ ਤਨਿ ਬਸਿ ਰਹੇ
(ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀਉ)
ਧਨਿ ਧੰਨਿ ਓ ਰਾਮ ਬੋਨੁ

ਮੇਰੇ ਬਾਪੁ ਮਾਧੁ
ਸਭੇ ਘਟ ਰਾਮੁ ਬੋਲੈ

ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ

(ਮਹਲਾ ੧)

ਪਿਛਹੁ ਰਾਤੀ ਸਦਕਾ
ਮਿਲਿ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਪਿੰਡੁ
ਕਰਣੀ ਕਾਗਦੁ ਮਨੁ
ਬਿਮਲ ਮਥਾਰਿ ਬਸਸਿ
ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ ਗਰਬਿ
ਮੁਲ ਖਰੀਦੀ ਲਾਲਾ
ਕੋਈ ਆਖੈ ਭੁਤਨਾ ਕੋ
ਇਹੁ ਧਨੁ ਸਰਬ
ਸੂਰ ਸਰੁ ਸੋਸਿ ਲੈ
ਮਾਇਆ ਮਈ ਨ ਮਨੁ
ਜੋਗੀ ਜੁਗਤਿ ਨਾਮੁ
ਅਹਿਨਿਸਿ ਜਾਗੈ ਨੀਦ

(ਮਹਲਾ ੩)

ਜਹ ਬੈਸਾਲਹਿ ਤਹ
ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਨਾ ਬੀਅੰ
ਪਿਛਲੇ ਗੁਨਹ ਬਖਸਾਇ
ਸਚਿ ਰਤੇ ਸੇ ਟੋਲਿ ਲਹੁ
ਮਾਰੂ ਤੇ ਸੀਤਲੁ ਕਰੇ

(ਮਹਲਾ ੪)

ਜਪਿਓ ਨਾਮੁ ਸੁਕ
ਸਿਧ ਸਮਾਧਿ ਜਪਿਓ
ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ
ਹਉ ਪੂਜੀ ਨਾਮੁ ਦਸਾਇਦਾ
ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਸੁਣਾਇ
ਹਰਿ ਭਾਉ ਲਗਾ
ਹਰਿ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਭਰੇ
ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ

(ਮਹਲਾ ੫)

ਭਰਪੈ ਧਰਤਿ ਅਕਾਸੁ
ਪਾਖ ਬਰਖ ਕੇ ਅਨਾਥੁ
ਵਿਤ ਨਵਿਤ ਭਮਿਓ
ਕਵਨ ਬਾਨ ਧੀਰਿਓ ਹੈ
ਮਾਨ ਮੋਹ ਅਰੁ ਲੋਭ
ਖੁਲਿਆ ਕਰਮੁ ਕ੍ਰਿਪਾ
ਜੋ ਸਮਰਥੁ ਸਰਬ ਗੁਣ
ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸਭ ਬਿਪਿ
ਚਰਨ ਕਮਲ ਪ੍ਰਭ ਰਾਖੇ
ਪ੍ਰਾਨ ਸੁਖਦਾਤਾ ਜੀਅ
ਗੁਪਤੁ ਕਰਤਾ ਸੰਗਿ ਸੇ

ਪੰਨਾ

੯੮੮

੯੮੮

੯੮੯

੯੮੯

੯੯੦

੯੯੦

੯੯੦

੯੯੧

੯੯੧

੯੯੧

੯੯੧

੯੯੨

੯੯੨

੯੯੩

੯੯੩

੯੯੩

੯੯੪

੯੯੪

੯੯੪

੯੯੫

੯੯੫

੯੯੬

੯੯੬

੯੯੬

੯੯੭

੯੯੭

੯੯੮

੯੯੮

੯੯੯

੯੯੯

੯੯੯

੧੦੦੦

੧੦੦੦

੧੦੦੦

੧੦੦੦

੧੦੦੧

੧੦੦੧

੧੦੦੧

ਬਾਹਰਿ ਦੁਖਨ ਤੇ ਛੁਟਿ
ਜਿਸਹਿ ਸਾਜਿ ਨਿਵਾਜਿਆ
ਫੁਟੇ ਆਛਾ ਫਰਮ ਕਾ
ਬੰਦੁ ਪੁਕਾਰੈ ਮੁਖ ਤੇ
ਕੋਟਿ ਲਾਖ ਸਰਬ ਕੇ
ਓਅੰਕਾਰਿ ਉਤਪਾਤੀ
ਮੋਹਨੀ ਮੋਹਿ ਲੀਏ ਤ੍ਰੈਲੋਕੀਆ
ਸਿਮਰਹੁ ਏਕੁ ਨਿਰੰਜਨ
ਕਤ ਕਉ ਡਰਕਾਵਉ
ਮੇਰਾ ਠਾਕੁਰੁ ਅਤਿ ਭਾਰਾ
ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਨ
ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਆਘਾਏ ਸੰਤਾ
ਛੋਡਿ ਸਗਲ ਸਿਆਣਪਾ
ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ
ਪੁਰਖੁ ਪੁਰਨ ਸੁਖਹ
ਚਲਤ ਬੈਸਤ ਸੇਵਤ
ਤਜਿ ਆਪੁ ਬਿਨਸੀ
ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਿ ਮਾਤਾ
ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਨਾਮੁ ਜਾ ਕੇ
ਸੰਜੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਧੁਰਹੁ
ਵੇਦੋ ਨ ਵਾਈ ਭੋਣੋ ਨ

(ਮਹਲਾ ੯)

ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਈ
ਅਬ ਮੈ ਕਹਾ ਕਰਉ ਰੀ
ਮਾਈ ਮੈ ਮਨ ਕੇ ਮਾਨੁ ਨ

ਮਃ ੧ ਅਸਟਪਦੀਆ

ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਕਥੇ ਸੁਣੇ
ਬਿਖੁ ਬੋਹਿਥਾ ਲਾਇਆ
ਸਬਦਿ ਮਰੇ ਤਾ
ਸਾਚੀ ਕਾਰ ਕਮਾਵਣੀ
ਲਾਲੈ ਗਾਰਬੁ ਛੋਡਿਆ
ਹੁਕਮੁ ਭਇਆ ਰਹਣਾ
ਮਨਮੁਖੁ ਲਹਰਿ ਘਰੁ
ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੰਜੋਗਿ

(ਮਃ ੧ ਕਾਫੀ)

ਆਵਉ ਵੇਵਉ ਭੁੰਮਣੀ
ਨਾ ਭੋਣਾ ਭਰਜਾਈਆ
ਨਾ ਜਾਣਾ ਮੁਰਖੁ ਹੈ ਕੋਈ

ਮਃ ੬ ਅਸਟਪਦੀ

ਜਿਸ ਨੇ ਪ੍ਰੰਮੁ ਮੰਨਿ

ਮਃ ੫ ਅਸਟਪਦੀਆ

ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਭੁਮਤੋ
ਕਰਿ ਅਨੁਗ੍ਰਹੁ ਰਾਖਿ
ਸਸਤ੍ਰਿ ਤੀਖਣਿ ਕਾਟਿ
ਚਾਦਨਾ ਚਾਦਨੁ ਆਗਨਿ
ਆਉ ਜੀ ਤੂ ਆਉ ਹਮਾਰੇ

ਪੰਨਾ

੧੦੦੨

੧੦੦੨

੧੦੦੨

੧੦੦੩

੧੦੦੩

੧੦੦੩

੧੦੦੪

੧੦੦੪

੧੦੦੫

੧੦੦੫

੧੦੦੫

੧੦੦੬

੧੦੦੬

੧੦੦੬

੧੦੦੬

੧੦੦੭

੧੦੦੭

੧੦੦੭

੧੦੦੭

੧੦੦੮

੧੦੦੮

੧੦੦੮

੧੦੦੮

੧੦੦੮

੧੦੦੯

੧੦੧੦

੧੦੧੦

੧੦੧੧

੧੦੧੨

੧੦੧੨

੧੦੧੩

੧੦੧੪

੧੦੧੫

੧੦੧੫

੧੦੧੬

੧੦੧੭

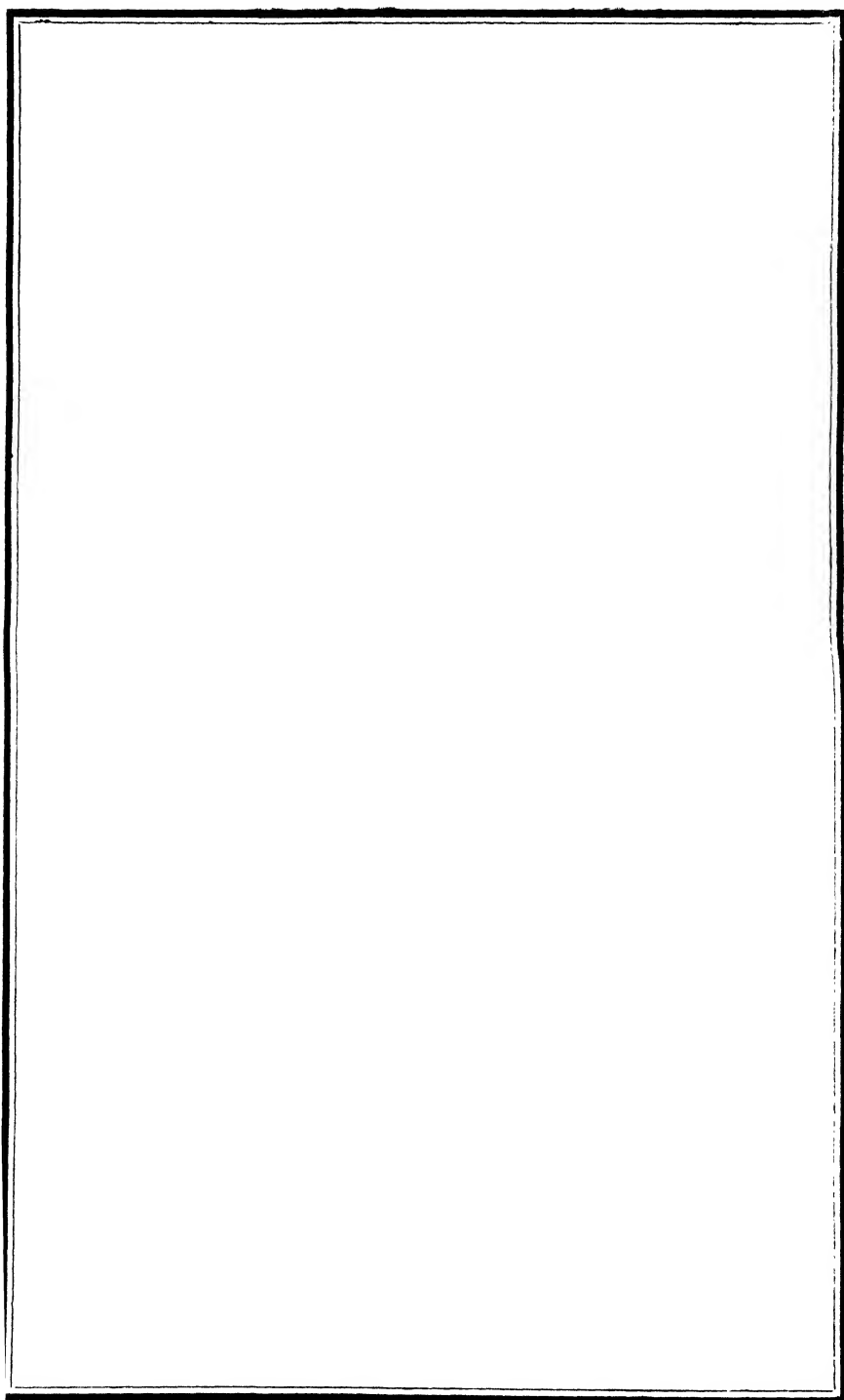
੧੦੧੭

੧੦੧੭

੧੦੧੮

੧੦੧੮

ਜੀਵਨਾ ਸਫਲ ਜੀਵਨ	੧੦੧੮	ਜੇ ਤੁਹੁ ਕਰਣਾ ਸੇ ਕਰਿ	੧੦੬੩
(ਮ: ੫ ਅੰਜਲੀਆ)		ਕਾਇਆ ਕੰਚਨੁ ਸਬਦੁ	੧੦੬੪
ਜਿਸ ਗਿਹਿ ਬਹੁਤ ਤਿਸੇ	੧੦੧੯	ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਕਾਰੁ	੧੦੬੫
ਬਿਰਖੇ ਹੋਇ ਸਭਿ ਜੇਤ	੧੦੧੯	ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ	੧੦੬੬
(ਮਹਲਾ ੧)		ਨਦਨੀ ਭਗਤਾ ਲੇਹੁ	੧੦੬੮
ਸਾਚਾ ਸਚੁ ਸੇਈ ਅਵਰੁ	੧੦੨੦	(ਮਹਲਾ ੪)	
ਆਪੇ ਧਰਤੀ ਧਉਲੁ	੧੦੨੧	ਸਚਾ ਆਪਿ ਸਵਾਰਣਹਾਰਾ	੧੦੬੯
ਦੂਜੀ ਦੁਰਮਤਿ ਅੰਨੀ	੧੦੨੨	ਹਰਿ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ	੧੦੭੦
ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੀ ਅਪਰ	੧੦੨੩	(ਮਹਲਾ ੫)	
ਸਾਚੇ ਮੇਲੇ ਸਬਦਿ	੧੦੨੪	ਕਲਾ ਉਪਾਇ ਧਰੀ	੧੦੭੧
ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ	੧੦੨੫	ਸੰਗੀ ਜੋਗੀ ਨਾਰਿ	੧੦੭੨
ਕੋਤੇ ਜੁਗ ਵਰਤੋ ਗੁਬਾਰੇ	੧੦੨੬	ਕਰੇ ਅਨੰਦੁ ਅਨੰਦੀ	੧੦੭੩
ਹਰਿ ਸਾ ਮੀਤੁ ਨਾਹੀ ਮੇ	੧੦੨੭	ਗੁਰੁ ਗੋਪਾਲੁ ਗੁਰੁ	੧੦੭੪
ਅਸੁਰ ਸੰਘਾਰਣ ਰਾਮੁ	੧੦੨੮	ਆਦਿ ਨਿਰੋਜਨੁ ਪੁਰੁ	੧੦੭੫
ਘਰਿ ਰਹੁ ਰੇ ਮਨ ਮੁਗਧ	੧੦੩੦	ਜੇ ਦੀਸੇ ਸੇ ਏਕੋ ਤੁਹੈ	੧੦੭੬
ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਗੁਰਦੇਵ	੧੦੩੧	ਸੂਰਤਿ ਦੇਖਿ ਨ ਭੁਲੁ	੧੦੭੭
ਸਾਚੇ ਸਾਹਿਬ ਸਿਰਜਣਹਾਰੇ	੧੦੩੨	ਸਿਮਰੇ ਧਰਤੀ ਅਰੁ	੧੦੭੮
ਕਾਇਆ ਨਗਰੁ ਨਗਰ	੧੦੩੩	ਪੁਰੁ ਸਮਰਥ ਸਰਬ ਸੁਖ	੧੦੮੦
ਦਰਸਨੁ ਪਾਵਾ ਜੇ ਤੁਹੁ	੧੦੩੪	ਤੂੰ ਸਾਹਿਬੁ ਹਉ ਸੇਵਕੁ	੧੦੮੧
ਅਰਬਦ ਨਰਬਦ ਧੁੰਧੁਕਾਰਾ	੧੦੩੫	ਅਚੁਤ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ	੧੦੮੨
ਆਪੇ ਆਪੁ ਉਪਾਇ	੧੦੩੬	ਅਲਹ ਅਗਮ ਖੁਦਾਈ	੧੦੮੩
ਸੁੰਨ ਕਲਾ ਅਪਰੋਪਰਿ	੧੦੩੭	ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸਭ ਉਚੁ	੧੦੮੪
ਜਹ ਦੋਖਾ ਤਹ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ	੧੦੩੮	ਚਰਨ ਕਮਲ ਹਿਰਦੈ	੧੦੮੫
ਹਰਿ ਧਨੁ ਸੰਚਹੁ ਰੇ ਜਨ	੧੦੩੯	(ਮਾਰੂ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੩)	
ਸਚੁ ਕਹਹੁ ਸਚੇ ਘਰਿ	੧੦੪੦	ਗੁਰ ਤੋ ਗਿਆਨੁ	੧੦੮੭
ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਪਰਹਰੁ	੧੦੪੧	(ਮਾਰੂ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੫)	
ਕੁਦਰਤਿ ਕਰਨਹਾਰ	੧੦੪੨	ਤੂੰ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਸਚੁ	੧੦੮੮
(ਮਹਲਾ ੩)		(ਸ੍ਰੀ ਕਬੀਰ ਜੀਉ)	
ਹੁਕਮੀ ਸਹਜੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ	੧੦੪੩	ਪਡੀਆ ਕਵਨ ਕਮਤਿ	੧੧੦੨
ਏਕੇ ਏਕੁ ਵਰਤੋ ਸਭੁ	੧੦੪੪	ਬਨਹਿ ਬਸੇ ਕਿਉ	੧੧੦੩
ਜਗ ਜੀਵਨੁ ਸਾਚਾ ਏਕੇ	੧੦੪੫	ਰਿਪਿ ਸਿਪਿ ਜਾਕਉ	੧੧੦੩
ਜੇ ਆਇਆ ਸੇ ਸਭੁ ਕੇ	੧੦੪੬	ਉਦਕ ਸਮੰਦ ਸਲਲ	੧੧੦੩
ਸਚੁ ਸਾਲਾਹੀ ਗਹਿਰ	੧੦੪੮	ਜਉ ਤੁਮ ਮੋਕਉ ਦੁਰਿ	੧੧੦੪
ਏਕੇ ਸੇਵੀ ਸਦਾ ਬਿਰੁ	੧੦੪੯	ਜਿਨਿ ਗੜ ਕੋਟ ਕੀਏ	੧੧੦੪
ਸਚੇ ਸਚਾ ਤਖਤੁ ਰਚਾਇਆ	੧੦੫੦	ਦੇਹੀ ਗਾਵਾ ਜੀਉ ਧਰ	੧੧੦੪
ਆਪੇ ਆਪੁ ਉਪਾਇ	੧੦੫੧	ਅਨਭਉ ਕਿਨੈ ਨ ਦੇਖਿਆ	੧੧੦੪
ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਸਭੁ ਜਿਸੁ	੧੦੫੨	ਰਾਜਨ ਕਉਨੁ ਤੁਮਾਰੇ	੧੧੦੫
ਸੇ ਸਚੁ ਸੇਵਿਹੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ	੧੦੫੩	ਗਗਨ ਦਾਮਾ ਬਾਜਿਓ	੧੧੦੫
ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵਨਿ ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ	੧੦੫੪	(ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਦੇਵ ਜੀਉ)	
ਹਰਿ ਜੀਉ ਸੇਵਿਹੁ	੧੦੫੫	ਚਾਰਿ ਮੁਕਤਿ ਚਾਰੇ ਸਿਪਿ	੧੧੦੫
ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭਿ ਸਾਚੇ ਇਕੁ	੧੦੫੬	ਦੀਨੁ ਬਿਸਾਰਿਓ ਰੇ	੧੧੦੫
ਨਿਹਚਲੁ ਏਕੁ ਸਦਾ	੧੦੫੭	(ਸ੍ਰੀ ਜੇਦੇਵ ਜੀਉ)	
ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦ ਬੋਦ	੧੦੫੮	ਚੰਦਸਤ ਭੋਇਆ ਨਾਦਸਤ	੧੧੦੬
ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਹੁਕਮਿ	੧੦੫੯	ਰਾਮੁ ਸਿਮਰੁ ਪਛਤਾਹਿਗਾ	੧੧੦੬
ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਦਇਆ	੧੦੬੦	(ਸ੍ਰੀ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀਉ)	
ਜੁਗ ਛਤੀਹ ਕੀਓ	੧੦੬੧	ਐਸੀ ਲਾਲ ਤੁਝ ਬਿਨੁ	੧੧੦੬
ਹਰਿ ਜੀਉ ਦਾਤਾ ਅਗਮ	੧੦੬੨	ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਸੁਰਿ ਤਰੁ	੧੧੦੬

੧ ਓ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ਚਉਪਦੇ ਘਰੁ ੧ * ॥ ੧ਭਾਂਡਾ ਧੋਇ ਬੈਸਿ ਧੂਪੁ ਦੇਵਹੁ
ਤਉਦੂਪੈ ਕਉ ਜਾਵਹੁ ॥ ੧ਦੂਧੁ ਕਰਮ ਫੁਨਿ ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਇਣੁ ਹੋਇ ਨਿਰਾਸ
ਜਮਾਵਹੁ ॥ ੧ ॥ ਜਪਹੁ ਤ ਏਕੋ ਨਾਮਾ ॥ ਅਵਰਿ ਨਿਰਾਫਲੁ^੨ ਕਾਮਾ ॥ ੧ ॥
ਰਹਾਉ ॥ ੧ਇਹੁ ਮਨੁ ਈਟੀ ਹਾਥਿ ਕਰਹੁ ਫੁਨਿ ਨੇਤ੍ਰਉ ਨੀਦ ਨ ਆਵੈ ॥
ਰਸਨਾ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਤਬ ਮਥੀਐ ਇਨ ਬਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪਾਵਹੁ ॥ ੨ ॥ ਮਨੁ
ਸੰਪਟੁ^੪ ਜਿਤੁ ਸਤਸਰਿ ਨਾਵਣੁ ਭਾਵਨ ਪਾਤੀ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਕਰੇ ॥ ਪੂਜਾ ਪ੍ਰਾਣ
ਸੇਵਕੁ ਜੇ ਸੇਵੇ ਇਨ ਬਿਧਿ ਸਾਹਿਬੁ ਰਵਤੁ ਰਹੈ ॥ ੩ ॥ ੬ਕਹਦੇ ਕਹਹਿ ਕਹੇ
ਕਹਿ ਜਾਵਹਿ ਤੁਮਸਰਿ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਭਗਤਿ ਹੀਣੁ ਨਾਨਕੁ ਜਨੁ ਜੰਪੈ ਹਉ
ਸਾਲਾਹੀ ਸਚਾ ਸੋਈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੨

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ † ॥ ੧ਅੰਤਰਿ ਵਸੈ ਨ ਬਾਹਰਿ ਜਾਇ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਛੋਡਿ ਕਾਹੇ ਬਿਖੁ ਖਾਇ ॥ ੧ ॥ ਐਸਾ ਗਿਆਨੁ ਜਪਹੁ^੮ ਮਨ ਮੇਰੇ ॥
੬ਹੋਵਹੁ ਚਾਕਰ ਸਾਚੇ ਕੇਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ੧ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਸਭੁ ਕੋਈ
ਰਵੈ ॥ ਬਾਂਧਨਿ ਬਾਂਧਿਆ ਸਭੁ ਜਗੁ ਭਵੈ ॥ ੨ ॥ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਸੁ ਚਾਕਰੁ ਹੋਇ ॥
੧ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸੋਇ ॥ ੩ ॥ ਹਮ ਨਹੀ ਚੰਗੇ ਬੁਰਾ
ਨਹੀ ਕੋਇ ॥ ੧੨ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕੁ ਤਾਰੇ ਸੋਇ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੨ ॥

੧ ਭਾਭਾ ਧੋਕੇ ਬੈਠ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਧੂਪ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਦੁੱਧ ਲੰਥ ਜਾਵੇ ; ਭਾਵ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ, ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰ ਕੇ ਰੋਕੇ ਤਾਂ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਉਸ ਵਿਚ ਟਿਕਦਾ ਹੈ ।

੨ ਸਮਾਇਣੁ=ਜਾਗ ਜੋ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਲਾਏ ਹਨ । ਦੁੱਧ ਸਾਡੇ ਕੰਮ (ਕਰਤੱਵ) ਹਨ ; ਫੇਰ ਸੁਰਤ (ਸੁਚੇਤਪੁਣਾ) ਜਾਗ ਹੈ ; ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੋ ਕੇ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਜੰਮਾਓ । (ਦੁੱਧ ਜੰਮ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤੇ ਨਾ ਮਖਣ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਤਕ ਜਾਗ ਨਾ ਲਾਈਏ । ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੋ ਕੇ ਆਤਮਕ ਜਾਗ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੀਏ ।)

੩ ਨਿਸਫਲ ।

੪ ਈਟੀ=ਗੁਲੀਆਂ ਜਾਂ ਗਿਟੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨੇਤ੍ਰੇ ਦੀ ਰੱਸੀ ਫੜਕੇ ਮਧਾਣੀ ਰਿੜਕਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ ਈਟੀ ਬਣਾ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੋ, ਫੇਰ ਨੇਤ੍ਰੇ ਇਹ ਬਣਾਓ ਕਿ (ਆਲਸ ਅਤੇ ਅਵਿੱਦਿਆ ਦੀ) ਨੀਂਦ ਨਾ ਸਵੇਂ । ਬਥਾਨ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਪੋ ਤਾਂ ਰਿੜਕੋ ; ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੱਖਣ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਰਾਪਤ ਕਰੋ ।

੫ [ਸੰ. ਸੰਪੁਟ] ਡੱਬਾ (ਜਿਸ ਵਿਚ ਠਾਕਰ ਰਖਦੇ ਹਨ) । ਮਨ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਦਾ ਡੱਬਾ ਬਣਾਵੋ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਤ-ਸੰਗ ਰੂਪੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਵੋ, ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਪਤਰ

ਚੜ੍ਹਾਵੋ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੇਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰੋ । ਪ੍ਰਾਣ ਤਕ ਦੇਕੇ ਜੇ ਸੇਵਕ ਸੇਵਾ ਰੂਪ ਪੂਜਾ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਮਾਲਕ ਦਾ ਸੰਜਗ ਮਾਣਦਾ ਰਹੇਗਾ ।

੬ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ (ਤੇਰੀ ਮਹਿਮਾ) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਤੇਰੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਦਾਸ ਜੋ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਹੀਣਾ (ਖਾਲੀ) ਹੈ, ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਚੇ ਨੂੰ ਹੀ ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ।

੭ ਹੇ ਮਨ ! ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਬਾਹਰ ਨਾ ਜਾ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਉਂ ਬਹਿਰ ਖਾਂਦਾ ਹੈਂ ?

੮ ਸੋਚੋ, ਖੋਜੋ ।

੯ ਸਚੇ ਹਰੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹੋ ਜਾਓ ।

੧੦ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਭ ਕੋਈ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ (ਅਮਲ ਵਿਚ) ਸਾਰਾ ਜਗਤ (ਵਾਸਨਾਂ ਦੇ) ਫਾਹਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ । ਰਵੇ=ਬੇਲਦਾ ਹੈ, ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

੧੧ ਪਾਣੀ ਵਿਚ, ਸੂਕੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਥਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਹਰੀ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

੧੨ ਨਾਨਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਰੀ ਹੀ ਤਾਰਦਾ ਹੈ, (ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਆਪ ਕਦੇ ਭੀ ਤਰਨ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ) ।

* ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਹਿਲੇ ਦੇ ਅੰਕਾਂ ਵਿਚ ਦੁੱਧ ਜਮਾ ਕੇ ਰਿੜਕਣ ਅਤੇ ਮਖਣ ਕਢਣ ਦਾ ਅਲੰਕਾਰ ਲੈ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ 'ਸਿਰਿ ਕਰਮਨ ਕੇ ਕਰਮਾ' ਹੈ, ਪਰ ਹਰ ਕੋਈ ਨਾਮ ਜਹੀ ਅਜਰ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਕਰੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਜਗਾਵੇ । ਜਦ ਇਹ ਤਿਆਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਕੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਜੁਟਿਆ ਰਹੇ । ਬਾਕੀ ਦੇ ਦੋ ਅੰਕਾਂ ਵਿਚ ਅਲੰਕਾਰ ਠਾਕਰ-ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਠਾਕਰਾਂ ਨੂੰ ਡੱਬੇ ਵਿਚ ਰਖਦੇ, ਨਦੀ ਵਿਚ ਨੁਵਾਲਦੇ, ਪਤਰਾਂ ਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਚੜ੍ਹਾਵਾ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਠਾਕਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਅਸਲੀ ਪੂਜਾ ਰੱਬ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਇਹ ਦਸਥ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਸਾ ਕੇ ਸਤਿ-ਸੰਗ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰੇ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਭ ਕਦੁਰਤਾਂ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਮਨ ਸੁਅੰਤਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਚੜ੍ਹਾਵਾ ਅਤੇ ਚਿੰਦਗੀ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਰੱਬ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਦੀਵੀ ਮੇਲ ਬਖਸ਼ੇਗਾ ।

† ਉੱਤੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਅਤੇ ਠਾਕਰ-ਪੂਜਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੇ ਇਕ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਦਸਿਆ ਸੀ । ਇਥੇ ਨਿਰੀ ਕਥਨੀ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੇ ਸੇਵਕ ਵਾਲੀ ਅਮਲੀ ਚਿੰਦਗੀ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੇਵਕ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਦਾ ਵਾਸਾ ਦੇਖਦਾ ਹੋਇਆ ਹਰ ਥਾਂ ਬਾਹਰ ਭੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਵਸਦਾ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋ ਕੇ ਅਮਲੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਜੁਟਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ * ਘਰੁ ੬

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ † ॥ ੧ਉਜਲੁ ਕੈਹਾ ਚਿਲਕਣਾ ਘੋਟਿਮ ਕਾਲੜੀ
ਮਸੁ ॥ ਧੋਤਿਆ ਜੂਠਿ ਨ ਉਤਰੈ ਜੇ ੨ਸਉ ਧੋਵਾ ਤਿਸੁ ॥ ੧ ॥ ੩ਸਜਣ ਸੇਈ
ਨਾਲਿ ਮੈ ਚਲਾਇਆ ਨਾਲਿ ਚਲੰਨਿ ॥ ਜਿਥੈ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ ਤਿਥੈ ੪ਖੜੇ ਦਸੰਨਿ ॥
੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕੋਠੇ ਮੰਡਪ ਮਾੜੀਆ ੫ਪਾਸਹੁ ਚਿਤਵੀਆਹਾ ॥ ਢਠੀਆ
ਕੰਮਿ ਨ ਆਵਨੀ ਵਿਚਹੁ ਸਖਣੀਆਹਾ ॥ ੨ ॥ ੬ਬਗਾ ਬਗੇ ਕਪੜੇ ਤੀਰਥ
ਮੰਝਿ ਵਸੰਨਿ ॥ ਘੁਟਿ ਘੁਟਿ ਜੀਆ ਖਾਵਣੇ ੭ਬਗੇ ਨਾ ਕਹੀਅਨਿ ॥ ੩ ॥
੮ਸਿੰਮਲ ਰੁਖੁ ਸਰੀਰੁ ਮੈ ਮੈ ਜਨ ਦੇਖਿ ਭੁਲੰਨਿ ॥ ਸੇ ਫਲ ਕੰਮਿ ਨ ਆਵਨੀ ਤੇ
ਗੁਣ ਮੈ ਤਨਿ ਹੰਨਿ ॥ ੪ ॥ ਅੰਧੁਲੈ ਭਾਰੁ ਉਠਾਇਆ ੯ਭੂਗਰ ਵਾਟ ਬਹੁਤੁ ॥
੧੦ਅਖੀ ਲੋੜੀ ਨਾਲਹਾ ਹਉ ਚੜਿ ਲੰਘਾ ਕਿਤੁ ॥ ੫ ॥ ੧੧ਚਾਕਰੀਆ ਚੰਗਿਆਈਆ
ਅਵਰ ਸਿਆਣਪ ਕਿਤੁ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਿ ਤੂੰ ਬਧਾ ਛੁਟਹਿ ਜਿਤੁ ॥ ੬ ॥ ੧ ॥
੩ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ‡ ॥ ਜਪ ਤਪ ਕਾ ੧੨ਬੰਧੁ ਬੇੜੁਲਾ ਜਿਤੁ ਲੰਘਹਿ
ਵਹੇਲਾ ੧੩ ॥ ੧੪ਨਾ ਸਰਵਰੁ ਨਾ ਉਛਲੈ ਐਸਾ ਪੰਥੁ ਸੁਹੇਲਾ ॥ ੧ ॥ ਤੇਰਾ ਏਕੋ ਨਾਮੁ
੧੫ਮੰਜੀਠੜਾ ਰਤਾ ਮੇਰਾ ਚੋਲਾ ਸਦ ਰੰਗ ਢੋਲਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ੧੬ਸਾਜਨ ਚਲੇ
ਪਿਆਰਿਆ ਕਿਉ ਮੋਲਾ ਹੋਈ ॥ ਜੇ ਗੁਣ ਹੋਵਹਿ ਗੰਠੜੀਐ ਮੋਲੇਗਾ ਸੋਈ ॥
੨ ॥ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇ ਨ ਵੀਛੁੜੈ ਜੇ ਮਿਲਿਆ ਹੋਈ ॥ ਆਵਾਗਉਣੁ ਨਿਵਾਰਿਆ ੧੭
ਹੈ ਸਾਚਾ ਸੋਈ ॥ ੩ ॥ ੧੮ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਨਿਵਾਰਿਆ ਸੀਤਾ ਹੈ ਚੋਲਾ ॥
ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ਸਹ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬੋਲਾ ॥ ੪ ॥ ਨਾਨਕੁ ਕਹੈ ਸਹੇਲੀਹੋ
ਸਹੁ ਖਰਾ ਪਿਆਰਾ ॥ ਹਮ ਸਹ ਕੇਰੀਆ ਦਾਸੀਆ ਸਾਚਾ ਖਸਮੁ ਹਮਾਰਾ ॥
੫ ॥ ੨ ॥ ੪ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਭਾਂਡੈ ਭਾਉ ਤਿਨਾ ਸਵਾਰਸੀ ॥
੧੯ਸੂਖੀ ਕਰੈ ਪਸਾਉ ਦੂਖ ਵਿਸਾਰਸੀ ॥ ੨੦ਸਹਸਾਮੂਲੇ ਨਾਹਿ ਸਰਪਰ ਤਾਰਸੀ ॥
੧ ॥ ਤਿਨਾ ਮਿਲਿਆ ਗੁਰੁ ਆਇ ਜਿਨ ਕਉ ਲੀਖਿਆ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ
ਕਾ ਨਾਉ ਦੇਵੈ ਦੀਖਿਆ ੨੧ ॥ ਚਾਲਹਿ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਇ ਭਵਹਿ ਨ ਭੀਖਿਆ ॥
੨ ॥ ਜਾ ਕਉ ਮਹਲੁ ਹਜ਼ੂਰਿ ਦੂਜੇ ਨਿਵੈ ਕਿਸੁ ॥ ਦਰਿ ਦਰਵਾਣੀ ਨਾਹਿ ਮੂਲੇ ੨੨
ਪੁਛ ਤਿਸੁ ॥ ਛੁਟੈ ਤਾ ਕੈ ਬੋਲਿ ਸਾਹਿਬ ਨਦਰਿ ਜਿਸੁ ॥ ੩ ॥ ੨੩ਘਲੇ ਆਣੇ ਆਪਿ
ਜਿਸੁ ਨਾਹੀ ਦੂਜਾ ਮਤੈ ਕੋਇ ॥ ਢਾਹਿ ਉਸਾਰੇ ਸਾਜਿ ਜਾਣੈ ਸਭ ਸੋਇ ॥ ਨਾਉ
ਨਾਨਕ ਬਖਸੀਸ ਨਦਰੀ ਕਰਮੁ ਹੋਇ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੫ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਭਾਂਡਾ
ਹਛਾ ਸੋਇ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵਸੀ ॥ ਭਾਂਡਾ ਅਤਿ ਮਲੀਣੁ ਧੋਤਾ ਹਛਾ ਨ ਹੋਇਸੀ ॥

- ੧ ਕਾਸੀ ਧਾਤ ਚਿਟੀ ਤੇ ਚਮਕੀਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਰਗੜਾ ਤਾਂ ਕਾਲੀ ਸਿਆਹੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ।
- ੨ ਸੋ ਵਾਰੀ ਪਿਆ ਧੋਵਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ।
- ੩ ਸਜਣ ਨੱਗ ਦੇ ਨਾਂ ਦੇ ਅਸਲੀ ਅਰਥਾਂ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਜਣ ਓਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਜਿਥੇ ਜਾਵੀਏ, ਉਥੇ ਨਾਲ ਸਾਥੀ ਬਣ ਕੇ ਜਾਣ (ਤੋਰੇ ਵਾਕਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੋ ਘਰ ਵਿਚ ਆਉਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਜਣ ਬਣਣ ਦੀ ਥਾਂ ਵੇਰੀ ਹੋ ਟਕਰੇ) ।
- ੪ ਖੜੋਤੇ ਖੜੋਤੇ ਲੰਘਾ ਦੱਸ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । (ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਲੰਘਾ ਸਾਫ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।)
- ੫ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਚਿਤਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੋਣ ।
- ੬ ਬੋਲਾਓਲੀਆਂ ਦੇ ਚਿਟੇ ਕੱਪੜੇ (ਖੰਭ) ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਤੀਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹਨ ।
- ੭ ਚਿੱਟੇ (ਨਿਰਦੇਸ਼) ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ।
- ੮ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ (ਜੀਵਣ) ਸਿੰਮਲ ਦੇ ਬਿਛ ਵਰਗਾ ਹੈ (ਉਤੇ ੨ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ); (ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਤਿਵੇਂ) ਮੈਨੂੰ ਲੋਕ ਵੇਖ ਕੇ ਭੁਲ ਪੈਂਦੇ ਹਨ । ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਦੇ ਫਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਓਹ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਉਹ ਜੋ ਗੁਣ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ (ਜੀਵਣ) ਵਿਚ ਹਨ । ਦੋਖੇ ਵਾਰ ਆਸਾ, ਪੰ. ੧੪. ੧ ; ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਰ ੩੬, ਪੰ. ੧੦, ਅਤੇ ਵਾਰ ੧੭, ਪੰ. ੫ ।
- ੯ ਪਹਾੜੀ ਰਸਤਾ ।
- ੧੦ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ (ਰਸਤਾ) ਟੋਲਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਨਹੀਂ ਲਭਦਾ ; ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਲੰਘਾਂ ? (ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਔਗੁਣ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਦਸ ਕੇ ਸਜਣ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ।)
- ੧੧ (ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ ਸੇਵਾ, ਨੇਕੀਆਂ ਤੇ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਕਿਸ ਕੰਮ ?
- ੧੨ ਬੋਝਾ ਬੰਨ੍ਹ (ਬਣਾ) । ੧੩ ਵਹਿਲਾ, ਛੋਤੀ ।

- ੧੪ ਰਸਤਾ ਅੰਸਾ ਸੁਖਲਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ (ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ) ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਜੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਛਾਲੇ ਨਹੀਂ ਮਾਰੇਗਾ ।
- ੧੫ ਮਜੀਨੀ ਰੰਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦਾ ਚੇਲਾ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਪਕੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੋ ਪਿਆਰੇ ! ਮਜੀਨ ਇਕ ਬੇਲ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਗੂੜਾ ਲਾਲ ਤੇ ਪੱਕਾ ਰੰਗ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੬ ਮਿੱਤਰ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਲ ਚਲੇ ਹਨ ; ਕਿਵੇਂ ਮੇਲ ਹੋਵੇਗਾ ? ਉੱਤਰ :-ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਗੁਣ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹ (ਪਿਆਰਾ) ਆਪ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲਵੇਗਾ । ਪਿਆਰਿਆਂ=ਪਿਆਰਿਆਂ (ਵਲ), ਪਿਆਰੇ ਵਲ । ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰੀ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਇਕ-ਵਚਨ ਦੀ ਥਾਂ ਬਹੁ-ਵਚਨ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ 'ਮਿੱਤਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਹਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ' ਜਾਂ 'ਸਜਣ ਮਿਲੇ ਸਜਣਾਂ' (ਪੰ. ੫੮੭) । ਕਈ (ਜਿਵੇਂ ਮੰਕਾਲਿਫ) 'ਸਾਜ ਨ ਚਲੇ' ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਦੇਖੋ ਨੰਮ ੯ । ਵਲਾਇਤ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਸਜਣ ਚਲੇ' ਹੈ । ੧੭ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ।
- ੧੮ ਜਿਸ ਨੇ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ (ਪਤੀ-ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ) ਇਹ ਚੇਲਾ ਸੀਤਾ ਹੈ । ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਮਾਲਕ ਦੇ ਮਿੱਠੇ ਵਚਨ ਵਲ ਵੱਜੇ ਮਿਲੇ ਹਨ ।
- ੧੯ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਦਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੦ ਸ਼ਕ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ; ਬਹੁਰ ਤਾਰੇਗਾ ।
- ੨੧ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਤੋਰ ਤੇ । ੨੨ ਓਕੀ ਹੀ ।
- ੨੩ ਸਾਨੂੰ ਭੋਜਨ ਜਾਂ ਲਿਆਉਂਦਾ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਜਾ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ । ਮਤੋਂ=ਸਲਾਹ ਦਿੰਦਾ ।

* ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਖੰਡ ਕਰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਨਾਮ ਵਲ ਲਿਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੁਖ ਕਰਮ 'ਭਾਉ' ਜਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ।

† ਮਲਤਾਨ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਤੁਲੰਡਾ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਸ਼ੇਖ ਸੱਜਣ ਪਤੀ ਉਚਾਰਨ ਹੋਇਆ । ਇਹ ਇਕ ਨੱਗ ਸੀ ਜੋ ਉੱਤੋਂ ੨ ਮੈਨ ਤੇ ਸਮੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਵਿਚੋਂ ਘੁਟਿ ਘੁਟਿ ਜੀਆ ਖਾਵਣਾ ਸੀ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਿਖ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਬਾਪਿਆ ।

‡ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪੰਨਾ ੭੯੪ ਉੱਤੇ ਦਿਤੇ ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦ ('ਬੋਝਾ ਬੰਧਿ ਨ ਸਕਿਓ') ਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਉਚਾਰਨ ਹੋਇਆ । ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਿਰਾਸਤਾ ਜਹੀ ਸੀ । ਉਸ ਵਿਚ ਬੋਝੇ ਦੇ ਨਾ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ : ਇਸ ਵਿਚ ਬੋਝੇ ਦੇ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦੀ ਜਾਹ ਦਸੀ ਹੈ । ਉਥੇ ਸਰਵਰ ਦੇ ਉਛਲਣ ਕਰਕੇ ਤਰਣਾ ਔਖਾ ਦਸਿਆ ਹੈ ; ਇਸ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸਰਵਰ ਉਛਲਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਰਸਤਾ ਲੰਘਣ ਦਾ ਸੋਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਕੁੰਮਭੇ ਦੇ ਕੱਚੇ ਰੰਗ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਮਜੀਨ ਦਾ ਪੱਕਾ ਰੰਗ ਅਤੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਕਰੜੇ ਬੋਲਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ 'ਸਹ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਲਾ' ਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਉਥੇ 'ਹੰਸ ਚਲਸੀ ਭੁੰਮਣਾ ਅਹਿ ਤਨੁ ਚੇਰੀ ਬੀਸੀ' ਦਾ ਉਦਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਾਕ ਸੀ : ਇਥੇ 'ਆਵਾਗਉਣੁ ਨਿਵਾਰਿਆ' ਅਤੇ 'ਮੇਲੇ ਗਾ ਸੋਈ' ਵਰਗੇ ਚਾਰਸ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲੇ ਵਾਕ ਹਨ ।

ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੈ ਹੋਇ ਸੋਝੀ ਪਾਇਸੀ ॥ ਏਤੁ ਦੁਆਰੈ ਹੋਇ ਹਛਾ ਹੋਇਸੀ ॥ ਮੈਲੇ
ਹਛੇ ਕਾ ਵੀਚਾਰੁ ਆਪਿ ਵਰਤਾਇਸੀ ॥ ^੧ਮਤੁ ਕੋ ਜਾਣੈ ਜਾਇ ਅਗੈ ਪਾਇਸੀ ॥
ਜੇਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ਤੇਹਾ ਹੋਇਸੀ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਉ ਆਪਿ
ਵਰਤਾਇਸੀ ॥ ਚਲਿਆ ਪਤਿ ਸਿਉ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਿ ^੨ਵਾਜਾ ਵਾਇਸੀ ॥ ^੩ਮਾਣਸੁ
ਕਿਆ ਵੇਚਾਰਾ ਤਿਹੁ ਲੋਕ ਸੁਣਾਇਸੀ ॥ ਨਾਨਕ ਆਪਿ ਨਿਹਾਲੁ ਸਭਿ
ਕੁਲ ਤਾਰਸੀ ॥ ੧ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਜੋਗੀ ਹੋਵੈ ਜੋਗਵੈ^੪
ਭੋਗੀ ਹੋਵੈ ਖਾਇ ॥ ਤਪੀਆ ਹੋਵੈ ਤਪੁ ਕਰੇ ਤੀਰਥਿ ਮਲਿ ਮਲਿ ਨਾਇ ॥ ੧ ॥
^੫ਤੇਰਾ ਸਦੜਾ ਸੁਣੀਜੈ ਭਾਈ ਜੇ ਕੋ ਬਹੈ ਅਲਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੈਸਾ
ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੈ^੬ ਜੋ ਖਟੇ ਸੋ ਖਾਇ ॥ ਅਗੈ ਪੁਛ ਨ ਹੋਵਈ ^੭ਜੇ ਸਣੁ ਨੀਸਾਣੈ ਜਾਇ ॥
੨ ॥ ਤੈਸੇ ਜੈਸਾ ਕਾਢੀਐ ਜੈਸੀ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ॥ ਜੋ ਦਮੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ ਸੋ
ਦਮੁ ਬਿਰਥਾ ਜਾਇ ॥ ੩ ॥ ਇਹੁ ਤਨੁ ਵੇਚੀ ^੮ਬੈ ਕਰੀ ਜੇ ਕੋ ਲਏ ਵਿਕਾਇ ॥
ਨਾਨਕ ਕੰਮਿ ਨ ਆਵਈ ਜਿਤੁ ਤਨਿ ਨਾਹੀ ਸਚਾ ਨਾਉ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ੭ ॥

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੭

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ * ॥ ਜੋਗੁ ਨਾ ਖਿੰਬਾ^੯ ਜੋਗੁ ਨ ਭੰਡੈ ਜੋਗੁ ਨ ਭਸਮ
ਚੜਾਈਐ ॥ ਜੋਗੁ ਨ ^{੧੦}ਮੁੰਦੀ ਮੂੰਡਿ ਮੁਡਾਇਐ ਜੋਗੁ ਨ ^{੧੧}ਸਿੰਝੀ ਵਾਈਐ ॥
^{੧੨}ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨਿ ਰਹੀਐ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਇਵ ਪਾਈਐ ॥ ੧ ॥ ਗਲੀ^{੧੩} ਜੋਗੁ
ਨ ਹੋਈ ॥ ^{੧੪}ਏਕ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਕਰਿ ਸਮਸਰਿ ਜਾਣੈ ਜੋਗੀ ਕਹੀਐ ਸੋਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਜੋਗੁ ਨ ਬਾਹਰਿ ਮੜੀ ਮਸਾਣੀ ਜੋਗੁ ਨ ਤਾੜੀ ਲਾਈਐ ॥ ਜੋਗੁ ਨ
^{੧੫}ਦੇਸਿ ਦਿਸੰਤਰਿ ਭਵਿਐ ਜੋਗੁ ਨ ਤੀਰਥਿ ਨਾਈਐ ॥ ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨਿ
ਰਹੀਐ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਇਵ ਪਾਈਐ ॥ ੨ ॥ ^{੧੬}ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੈ ਤਾ ਸਹਸਾ ਤੂਟੈ
ਧਾਵਤੁ ਵਰਜਿ ਰਹਾਈਐ ॥ ^{੧੭}ਨਿਬਰਤੁ ਬਰੈ ^{੧੮}ਸਹਜ ਧੁਨਿ ਲਾਗੈ ਘਰ ਹੀ ਪਰਚਾ^{੧੯}
ਪਾਈਐ ॥ ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨਿ ਰਹੀਐ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਇਵ ਪਾਈਐ ॥
੩ ॥ ਨਾਨਕ ਜੀਵਤਿਆ ਮਰਿ ਰਹੀਐ ਐਸਾ ਜੋਗੁ ਕਮਾਈਐ ॥ ^{੨੦}ਵਾਜੇ ਬਾਬਹੁ
ਸਿੰਝੀ ਵਾਜੈ ਤਉ ਨਿਰਭਉ ਪਦੁ ਪਾਈਐ ॥ ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨਿ ਰਹੀਐ
ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਤਉ ਪਾਈਐ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੮ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ † ॥ ਕਉਣ
ਤਰਾਜੀ^{੨੧} ਕਵਣੁ ਤੁਲਾ^{੨੨} ਤੇਰਾ ਕਵਣੁ ਸਰਾਫੁ ਬੁਲਾਵਾ ॥ ਕਉਣੁ ਗੁਰੂ ਕੈ ਪਹਿ
ਦੀਖਿਆ^{੨੩} ਲੇਵਾ ਕੈ ਪਹਿ ਮੁਲੁ ਕਰਾਵਾ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਲਾਲ ਜੀਉ ਤੇਰਾ
ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣਾ ॥ ^{੨੪}ਤੂੰ ਜਲ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਭਰਿ ਪੁਰਿ ਲੀਣਾ ਤੂੰ ਆਪੇ ਸਰਬ

- ੧ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ
ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਜ਼ਰੂਰ ਥਾਂ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗੀ (ਭਾਵ
ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲ ਦਾ
ਨਿਰਣਾ ਆਪ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਰੱਬ ਹੀ
ਕਰਦਾ ਹੈ) ।
- ੨ ਵਾਜਾ ਵਜਾਵੇਗਾ, ਉਸ ਦੀ ਸ਼ੁਹਰਤ ਦਾ ਡੰਕਾ
ਵਜੇਗਾ ।
- ੩ ਇਕ ਮਨੁੱਖ-ਲੋਕ ਦਾ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, ਅੱਸੇ
ਆਦਮੀ ਦੀ ਸ਼ੁਹਰਤ ਦਾ ਡੰਕਾ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ
ਵਿਚ ਵਜੇਗਾ ।
- ੪ ਜੋਗਪੁਣਾ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
- ੫ ਹੋ ਪਿਆਰੇ ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਸੁਨੇਹਾ ਹੀ ਸੁਣਨਾ
ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਕੋਈ ਬੰਨ ਕੇ ਸੁਣਾਏ । ਭਾਈ=
ਪਿਆਰਾ । ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬੧੯, ਨੋਟ ੧੮ ।
- ੬ ਵਢਦਾ ਹੈ ।
- ੭ ਜੇਕਰ ਨਾਮ ਰੂਪ ਪਰਵਾਨਾ ਲੈ ਕੇ ਜਾਵੇ ।
- ੮ ਬੇ ਕਰ ਦਿਆਂ, ਮੂਲ ਲੈ ਕੇ ਦੇ ਦਿਆਂ ।
- ੯ ਗੋਦੜੀ । ਜੋਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਗੋਦੜੀ ਪਾ ਲੈਣ
ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਨਾ ਡੰਡੇ ਨਾਲ । 'ਡੰਡਾ'
ਜੋ ਜੋਗੀ ਹਥ ਵਿਚ ਰਖਦੇ ਹਨ ।
- ੧੦ ਮੁੰਦਰਾਂ ਪਾਣ ਨਾਲ, ਜਾਂ ਸਿਰ ਮੁਨਾਣ ਨਾਲ ।
- ੧੧ ਸਿੰਗੀ ਵਜਾਉਣ ਨਾਲ ।
- ੧੨ ਮਾਇਆ (ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਝਮੇਲਿਆਂ) ਵਿਚ ਰਹਿੰ-
ਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ ਵਿਚ ਸਮਾਏ
ਰਹੀਏ, ਤਾਂ ਇਉਂ ਅਸਲੀ ਜੋਗ ਦਾ ਰਸਤਾ
ਲਭਦਾ ਹੈ । 'ਨਿਰੰਜਨਿ' ਦੇ ਅੰਤ ਨੇਮ ੭
(ਅ) ਵਾਲੀ ਸਿਹਾਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਰਥ
'ਨਿਰੰਜਨ ਵਿਚ' (ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ ਵਿਚ) ਹੋ
ਸਕਦੇ ਹਨ, ਨਿਰਾ 'ਨਿਰਲੇਪ' ਨਹੀਂ ਹੋ
ਸਕਦੇ ।
- ੧੩ ਗੱਲੀ, ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ।

- ੧੪ ਇੱਕ ਨਿਝਰ ਨਾਲ ਸਭ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਜਾਣੇ ।
(‘ਸਗਲ ਜਮਾਤੀ’ ਹੋਣ ਤੋਂ ਭੀ ਇਹੋ ਭਾਵ ਹੈ) ।
- ੧੫ ਦੇਸ ਪ੍ਰਦੇਸ ਵਿਚ ।
- ੧੬ ਸੱਚਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ
ਤੇ ਮਨ (ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਲ) ਦੇੜਦਾ ਹੋਇਆ ਰੋਕ
ਕੇ ਰਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।
- ੧੭ ਨਿਝਰੁ [ਸਿ: ਨਿਰਝਰ] ਪਾਣੀ ਦਾ ਝਰਨਾ, ਉੱਤੇ
ਭਿਗਦਾ ਪਾਣੀ । ਯੋਗੀ ਲੋਕ ਦਸਮ-ਦੁਆਰ
ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਦਾ ਟਪਕਣਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ।
ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ਆਤਮ-ਆਨੰਦ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ
ਰਸ ਨੂੰ ‘ਨਿਝਰੁ’ ਜਾਂ ‘ਅੰਮ੍ਰਿਤ’ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
ਝਰੇ=ਝਰਦਾ ਹੈ, ਵਰ੍ਹਦਾ ਹੈ ।
- ੧੮ ਸਹਿਜ ਦੀ ਧੁਨੀ ਜਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਹ
ਭੀ ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹੈ । ਜੋਗੀ ਲੋਕ ਹਠ-
ਯੋਗ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰਕੇ ਦਸਮ-ਦੁਆਰ ਵਿਚ
ਅਨਾਹਤ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸੁਣਨਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ।
ਗੁਰਮਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਦੇ ਪੂਰੇ ਟਿਕਾਉ
ਕਰਕੇ ਜਦ ਅਨੰਦ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਸੰਗੀਤਕ ਹੋ
ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਸਹਜ-ਧੁਨੀ ਦਾ
ਉਠਣਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
- ੧੯ [ਸਿ: ਪਰਿਚਯ=ਜਾਣ ਪਛਾਣ, ਵਾਕਫ਼ੀ]
ਗਿਆਨ । ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ
ਗਿਆਨ ਮਿਲ ਗਿਆ ।
- ੨੦ ਬਿਨਾਂ ਵਜਾਏ ਸਿੰਗੀ ਪਈ ਵਜੇ, ਭਾਵ ਅਖੰਡ
ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨੀ ਪਈ ਉਠੇ ।
- ੨੧ [ਛਾ.ਤਰਾਸ਼ੁ] ਤਕੜੀ ।
- ੨੨ ਤੋਲ, ਵਟਾ ।
- ੨੩ ਸਿਖਿਆ, ਉਪਦੇਸ਼ ।
- ੨੪ ਤੂੰ ਪਾਣੀ ਤੇ ਸੁਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਧਰਤ
ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਥਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

*ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੋਖ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਬਲਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਗੰਦਗੀਆਂ
ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ ਵਿਚ ਸਮਾਏ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਸਹੀ ਜੋਗ ਬਣਦਾ ਹੈ ।

+ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮਿਣਨ ਮਾਪਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ । ਉਹ ਤਾਂ ਬਿਅੰਤ ਹੈ, ਪਰ ਹਰ ਥਾਂ ਸਮਾਇਆ
ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਚਿਤ ਨਾਲ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਭੀ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ
ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਝੁੱਝ ਹੈ ।

ਸਮਾਣਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਨੁ ਤਾਰਾਜੀ ਚਿਤੁ ਤੁਲਾ ^੧ਤੋਰੀ ਸੇਵ ਸਰਾਫੁ
ਕਮਾਵਾ ॥ ^੨ਘਟ ਹੀ ਭੀਤਰਿ ਸੋ ਸਹੁ ਤੋਲੀ ਇਨ੍ ਬਿਧਿ ਚਿਤੁ ਰਹਾਵਾ ॥ ੨ ॥
ਆਪੇ ਕੰਡਾ ^੩ਤੋਲੁ ਤਰਾਜੀ ਆਪੇ ਤੋਲਣਹਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਦੇਖੈ ਆਪੇ ਬੂਝੈ ਆਪੇ ਹੈ
ਵਣਜਾਰਾ ॥ ੩ ॥ ^੪ਅੰਧੁਲਾ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਪਰਦੇਸੀ ਖਿਨੁ ਆਵੈ ਤਿਲੁ ਜਾਵੈ ॥
ਤਾ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਨਾਨਕੁ ਰਹਦਾ ਕਿਉਕਰਿ ਮੂੜਾ ਪਾਵੈ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੯ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪ ਘਰੁ ੧

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ *॥ ਮਨਿ ਰਾਮਨਾਮੁ ਆਰਾਧਿਆ ^੧ਗੁਰ ਸਬਦਿ
ਗੁਰੂਗੁਰ ਕੇ ॥ ਸਭਿ ਇਛਾ ਮਨਿ ਤਨਿ ਪੂਰੀਆ ਸਭੁ ਚੂਕਾ ਡਰੁ ^੨ਜਮ ਕੇ ॥ ੧ ॥
ਮੇਰੇ ਮਨ ਗੁਣ ਗਾਵਹੁ ਰਾਮਨਾਮ ਹਰਿ ਕੇ ॥ 'ਗੁਰਿ ਤੁਠੈ ਮਨੁ ਪਰਬੋਧਿਆ ਹਰਿ
ਪੀਆ ਰਸੁ ਗਟਕੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਉਤਮ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇਰੀ
ਗੁਨ ਗਾਵੈ ਹਰਿਪ੍ਰਭ ਕੇ ॥ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ਮੇਲਹੁ ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਹਮ ^੩ਧੋਵਹੁ
ਪਗ ਜਨ ਕੇ ॥ ੨ ॥ ^੪ਰਾਮਨਾਮੁ ਸਭੁ ਹੈ ਰਾਮਨਾਮਾ ਰਸੁ ਗੁਰਮਤਿ ਰਸੁ ਰਸਕੇ ॥
ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਜਲੁ ਪਾਇਆ ਸਭ ਲਾਬੀ ਤਿਸ ਤਿਸਕੇ ^੫॥ ੩ ॥ ਹਮਰੀ
ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹਮ ਵੇਚਿਓ ਸਿਰੁ ਗੁਰ ਕੇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ
ਪਰਿਓ ਗੁਰਚੇਲਾ ਗੁਰ ਰਾਖਹੁ ਲਾਜ ^੬ਜਨ ਕੇ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪੧ ॥
ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਭਜਿਓ ਪੁਰਖੋਤਮੁ ^੭ਸਭਿ ਬਿਨਸੇ ਦਾਲਦ ^੮ਦਲਘਾ ^੯॥
ਭਉ ਜਮਨ ਮਰਣਾ ਮੋਟਿਓ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ^{੧੦}ਹਰਿ ਅਸਥਿਰੁ ਸੇਵਿ ਸੁਖਿ ਸਮਘਾ ॥
੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਭਜੁ ਰਾਮਨਾਮ ਅਤਿ ਪਿਰਘਾ ^{੧੧}॥ ਮੈ ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪਿ ਧਰਿਓ
ਗੁਰ ਆਗੈ ਸਿਰੁ ਵੇਚਿ ਲੀਓ ਮੁਲਿ ਮਹਘਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਰਪਤਿ ^{੧੨}ਰਾਜੇ
ਰੰਗ ਰਸ ਮਾਣਹਿ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਪਕੜਿ ਖੜੇ ਸਭਿ ਕਲਘਾ ^{੧੩}॥ ਧਰਮਰਾਇ ਸਿਰਿ
ਭੰਡੁ ਲਗਾਨਾ ^{੧੪}ਫਿਰਿ ਪਛੁਤਾਨੇ ਹਥ ਫਲਘਾ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਰਾਖੁ ਰਾਖੁ ਜਨ
ਕਿਰਮ ^{੧੫}ਤੁਮਾਰੇ ^{੧੬}ਸਰਣਾਗਤਿ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਤਿਪਲਘਾ ॥ ^{੧੭}ਦਰਸਨੁ ਸੰਤ ਦੇਹੁ ਸੁਖੁ
ਪਾਵੈ ਪ੍ਰਭ ਲੋਚ ਪੂਰਿ ਜਨੁ ਤੁਮਘਾ ॥ ੩ ॥ ਤੁਮ ਸਮਰਥ ਪੁਰਖ ਵਡੇ ਪ੍ਰਭ
ਸੁਆਮੀ ਮੋ ਕਉ ਕੀਜੈ ਦਾਨੁ ਹਰਿ ਨਿਮਘਾ ^{੧੮}॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਸੁਖੁ
ਪਾਵੈ ਹਮ ^{੧੯}ਨਾਮ ਵਿਟਹੁ ਸਦ ਘੁਮਘਾ ॥ ੪ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪੨ ॥ ^{੨੦}ਹਰਿਨਾਮਾ
ਹਰਿ ਰੰਝੁ ਹੈ ਹਰਿ ਰੰਝੁ ਮਜੀਠੈ ਰੰਝੁ ॥ ਗੁਰਿ ਤੁਠੈ ਹਰਿ ਰੰਗ ਚਾੜਿਆ ^{੨੧}ਫਿਰਿ
ਬਹੁੜਿ ਨ ਹੋਵੈ ਭੰਝੁ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ^{੨੨}ਹਰਿ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਕਰਿ ਰੰਝੁ ॥ ਗੁਰਿ ਤੁਠੈ ਹਰਿ

- ੧ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ—ਇਹ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਰਾਫ਼ ਹੋਵੇ, ਭਾਵ ਸੇਵਾ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮਨ ਵਿਚ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਪਰਖ ਜਾਂ ਕਦਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ੨ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਕਦਰ ਨੂੰ ਪਰਖਾਂ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਠਰ੍ਹਾ ਰਖਾਂ।
- ੩ ਤਕੜੀ ਦੀ ਡੰਡੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜੋ ਸੁਈ ਖੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰੇ ਪਾਸੇ ਵਲ ਝੁਕਦੀ ਹੈ।
- ੪ (ਮਨ) ਅਗਿਆਨੀ ਨੀਵੀਂ ਛਾਤ ਵਾਲਾ (ਕਮੀਨਾ) ਅਤੇ ਬਿਗਾਨਾ ਹੈ; ਇਕ ਖਿਨ ਭੀ ਟਿਕਕੇ ਨਹੀਂ ਬਹਿੰਦਾ। ਇਹੋ ਜਹੇ ਮਨ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮੈਂ (ਨਾਨਕ) ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ; ਮੈਂ ਮੁਰਖ ਕਿਵੇਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? 'ਨੀਚ-ਜਾਤਿ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੬੮, ਨੋਟ ੫।
- ੫ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ।
- ੬ ਜਮ ਦਾ, ਮੌਤ ਦਾ।
- ੭ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਨ ਸਮਝਦਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹਰੀ-ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਰਸ ਗਟ ਗਟ ਕਰਕੇ ਪੀਤਾ। ਗਟਕੇ [ਪੀਣ ਵੇਲੇ ਗਲੇ ਵਿਚੋਂ ਗਟ ਗਟ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ] ਸਵਾਦ ਲਾ ਲਾ ਕੇ।
- ੮ ਆਪ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਪੌਰ ਪੋਵੀਏ। (ਜੋ ਅਰਥ 'ਅਸੀਂ ਪੋਵੀਏ' ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਾਠ 'ਪੋਵਹ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੋ 'ਓਹ ਪੋਵੇ ਹਨ' ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਾਠ 'ਪੋਵਹਿ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ।)
- ੯ ਸਭ (ਅਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ) ਰਾਮ-ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ; ਇਸ ਦਾ ਰਸ ਗੁਰਮਤ ਦੁਆਰਾ ਸਵਾਦ ਨਾਲ (ਮਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ)। ਰਸਕੇ=ਰਸਕਿ=ਰਸ ਲੈ ਕੇ, ਸਵਾਦ ਨਾਲ; ਜਿਵੇਂ "ਰਸਕਿ ਰਸਕਿ ਗੁਨ ਗਾਵਹੁ ਗੁਰਮਤਿ" (ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੪)।
- ੧੦ ਤਿਹਾਏ ਦੀ। ਤਿਹਾਏ ਦੀ ਸਾਰੀ ਤਿਹ

- ਲਹਿ ਗਈ।
- ੧੧ ਲੱਜਾ, ਸ਼ਰਮ, ਇੱਛਤ।
- ੧੨ (ਹਰੀ) ਜੋ ਉਤਮ ਪੁਰਖ ਹੈ।
- ੧੩ [ਸੰ. ਦਾਰਿਦ੍ਰਜ] ਕੰਗਾਲੀਆਂ, ਫ਼ਕੀਰੀਆਂ।
- ੧੪ ਦਲ, ਸਮੂਹ। 'ਦਲ' ਦੇ ਅੰਤ 'ਘਾ' ਐਵੇਂ ਵਾਧੂ ਅਖਰ ਲੱਗਾ ਹੈ ਮਾਤ੍ਰਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ। ਇਹੋ 'ਘਾ' ਕਈ ਹੋਰਨਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਭੀ ਇਉਂ ਹੀ ਆਇਆ ਹੈ।
- ੧੫ ਹਰੀ ਅਟੱਲ ਨੂੰ ਸੇਵ ਕੇ ਸੁਖ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਏ।
- ੧੬ ਪਿਆਰਾ।
- ੧੭ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਰਾਜੇ।
- ੧੮ ਕਾਲ ਨੇ। 'ਘਾ' ਐਵੇਂ ਮਾਤ੍ਰਾ-ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਲੱਗਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ 'ਘਾਤਕ-ਕਾਲ' ਅਰਥ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।
- ੧੯ ਤਾਂ ਫਿਰ ਪਛਤਾਣ ਲਗੇ, ਜਦ ਹੱਥ ਲਗਾ (ਕਰਮਾਂ ਦਾ) ਫਲ।
- ੨੦ ਕੀੜੇ, ਨਚੀੜ ਜੀਵ।
- ੨੧ ਹੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ (ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ) ਪੁਰਖ! ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਹਾਂ।
- ੨੨ ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਦਾਸ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਚਾਹਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਬਖਸ਼ੋ ਤਾਕਿ ਦਾਸ ਸੁਖ ਪਾਵੇ।
- ੨੩ ਨਿਮਖ ਮਾਤਰ, ਬੋਲਾ ਚਿਰ ਹੀ।
- ੨੪ ਨਾਮ ਉੱਤੇ* ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਘੁਮਘਾ=ਘੁਮਾਈ ਸਦਕੇ, ਬਲਿਹਾਰ।
- ੨੫ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹਰੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈ; ਇਹ ਹਰੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਮਜੀਨ ਦਾ ਰੰਗ ਹੈ, ਭਾਵ ਪਕਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ: ੭੨੯, ਨੋਟ ੧੮।
- ੨੬ (ਇਹ ਰੰਗ) ਫਿਰ ਮੁੜ ਕੇ ਡੰਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦਾ।
- ੨੭ ਹਰੀ ਜਾਂ ਰਾਮ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਕਰ।

*ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਜਿਨ ਤੇ ਤਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇੱਛਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਦੇ ਤੁਠਣ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਬਹਿਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਈਏ ਹਨ।

†ਹਰੀ-ਨਾਮ ਭਜਣ ਨਾਲ ਸਭ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਦੀ ਸਵਾਦੀ ਚੀਜ਼ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਪਾਸ ਭੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਮਿਲਦੀ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੈ।

‡ਇਹ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਕੀ ਹੈ? ਇਹ ਹਰੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈ: 'ਹਰਿ-ਭਗਤਿ ਹਰਿ ਕਾ ਪਿਆਰੁ ਹੈ' (ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਮ: ੩)। ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਾਲੇ ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਨਿਸਚੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਉਪਦੇਸਿਆ ^੧ਹਰਿ ਭੇਟਿਆ ਰਾਉ ਨਿਸੰਭੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^੨ਮੁੰਧ ਇਆਣੀ
ਮਨਮੁਖੀ ਫਿਰਿਆਵਣ ਜਾਣਾ ਅੰਭੁ ॥ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਇਓ ^੩ਮਨਿ
ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਸਹਲੰਭੁ ॥ ੨ ॥ ਹਮ ਮੈਲੁ ਭਰੇ ਦੁਹਚਾਰੀਆ ^੪ਹਰਿ ਰਾਖਹੁ ਅੰਗੀ
ਅੰਭੁ ^੫॥ ਗੁਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰਿ ਨਵਲਾਇਆ ਸਭਿ ਲਾਥੇ ਕਿਲਵਿਖ ^੬ਪੰਭੁ ^੭॥ ੩ ॥
ਹਰਿ ਦੀਨਾ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭੁ ਸਤਸੰਗਤਿ ਮੇਲਹੁ ਸੰਭੁ ^੮॥ ਮਿਲਿ
ਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਪਾਇਆ ਜਨ ਨਾਨਕ ^੯ਮਨਿ ਤਨਿ ਰੰਭੁ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ਸੂਹੀ
ਮਹਲਾ ੪* ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਰਹਿ ਨਿਤ ਕਪਟੁ ਕਮਾਵਹਿ ਹਿਰਦਾ ਸੁਧੁ ਨ ਹੋਈ ॥
ਅਨਦਿਨੁ ^{੧੦}ਕਰਮ ਕਰਹਿ ਬਹੁਤੇਰੇ ਸੁਪਨੈ ਸੁਖੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ੧ ॥ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰ
ਬਿਨੁ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥ ਕੋਰੈ ਰੰਗੁ ਕਦੇ ਨ ਚੜੈ ਜੇ ਲੋਚੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥ ੧ ॥
ਰਹਾਉ ॥ ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮ ^{੧੧}ਵਰਤ ਕਰੇ ਪੂਜਾ ਮਨਮੁਖ ਰੋਗੁ ਨ ਜਾਈ ॥
ਅੰਤਰਿ ਰੋਗੁ ਮਹਾ ਅਭਿਮਾਨਾ ^{੧੨}ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਖੁਆਈ ॥ ੨ ॥ ਬਾਹਰਿ ਭੇਖ
ਬਹੁਤੁ ਚਤੁਰਾਈ ਮਨੂਆ ਦਹਦਿਸਿ ^{੧੩}ਧਾਵੈ ॥ ਹਉਮੈ ਬਿਆਪਿਆ ^{੧੪}ਸਬਦੁ ਨ
ਚੀਨੈ ਫਿਰਿਫਿਰਿ ਜੂਨੀ ਆਵੈ ॥ ੩ ॥ ਨਾਨਕ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਸੋ ਬੂਝੈ ਸੋ ਜਨੁ ਨਾਮੁ
ਧਿਆਏ ॥ ^{੧੫}ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਏਕੋ ਬੂਝੈ ਏਕਸੁ ਮਾਹਿ ਸਮਾਏ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ੧੩ ॥

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪† ਘਰੁ ੨

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ^੧ਗੁਰਮਤਿ ਨਗਰੀ ਖੋਜਿ ਖੋਜਾਈ ॥ ਹਰਿ
ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਈ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਾਂਤਿ ਵਸਾਈ ॥
ਤਿਸਨਾ ਅਗਨਿ ਬੁਝੀ ਖਿਨ ਅੰਤਰਿ ਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਸਭ ਭੁਖ ਗਵਾਈ ॥ ੧ ॥
ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਜੀਵਾ ਮੇਰੀ ਮਾਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦਇਆਲਿ
^੨ਗੁਣ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਈ ॥ ੨ ॥ ਹਉ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਪਿਆਰਾ ਢੂਢਿ ਢੂਢਾਈ ॥
ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਾਈ ॥ ੩ ॥ ^੪ਧਰਿ ਮਸਤਕਿ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਹਰਿ
ਪਾਈ ॥ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਤੁਠਾ ਮੇਲੈ ਹਰਿ ਭਾਈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੫ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪ ॥
ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਮਨਿ ^੬ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਲਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਏ ॥
੧ ॥ ਹਰਿ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਮਨੁ ਰੰਗ ਮਾਣੇ ॥ ਸਦਾ ਅਨੰਦਿ ਰਹੈ ਦਿਨ ਰਾਤੀ ਪੂਰੇ
ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਮਾਣੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਰੰਗ ਕਉ ਲੋਚੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥
^੨ਗੁਰਮੁਖਿ ਰੰਗੁ ਚਲੂਲਾ ਹੋਈ ॥ ੨ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਮੁਗਧੁ ^੩ਨਰੁ ਕੋਰਾ ਹੋਇ ॥
ਜੇ ਸਉ ਲੋਚੈ ਰੰਗੁ ਨ ਹੋਵੇ ਕੋਇ ॥ ੩ ॥ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਤਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਵੈ ॥

- ੧ ਹਰੀ-ਰਾਜਾ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਮਿਲਿਆ ।
 ੨ (ਜੀਵ ਰੂਪ) ਇਸਤਰੀ ਬੇਸਮਝ ਅਤੇ ਆਪ-
 ਹੁਦਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਆਣਾ
 ਜਾਣਾ ਉਸ ਦਾ ਸਾਥ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ
 ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੩ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਨਾਲ ਦ੍ਰਿੜ ਭਾਵ ਲਗਾ
 ਹੋਇਆ ਹੈ । ਸਹਲੰਭੁ [ਸੰ. ਸਹ-ਲਗਨ] ਨਾਲ
 ਲਗਾ ਹੋਇਆ । ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੬੦, ਫੁਟ
 ਨੋਟ * ।
 ੪ ਦੁਰਾਚਾਰੀ, ਬਦ-ਚਲਨ, ਮੰਦ-ਕਰਮੀ ।
 ੫ ਪੱਖ । ਹੇ ਅੰਗੀ ਹਰੀ ! ਅੰਭੁ ਰਾਖਹੁ : ਹੇ ਪੱਖ
 ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ! ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ ।
 ੬ ਪਾਪ ।
 ੭ [ਪੰਕ] ਚਿਕੜ । ਸਾਰੇ ਚਿਕੜ ਰੂਪ ਪਾਪ ਲਬ
 ਗਏ ।
 ੮ ਸੰਗ, ਸਾਥ । ਸਤ-ਸੰਗਤ ਮਿਲਾ ਦਿਓ ਸਾਥ
 ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ।
 ੯ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਉੱਤੇ ਰੰਗਣ (ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਹੈ) ।
 ੧੦ ਹਰ ਰੋੜ ।
 ੧੧ [ਸੰ-ਯਮ] ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦਾ ਕੰਮ,

- ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ
 ਖਾਸ ਖਾਸ ਕਰੜੇ ਸਾਧਨ ।
 ੧੨ (ਲੁਕਾਈ) ਦ੍ਰਿੜ ਭਾਵ ਕਰਕੇ ਬਰਬਾਦ ਹੋਈ ।
 ੧੩ ਦਸੋਂ ਦਿਸਾਂ ਵਲ । ਦਸ ਦਿਸਾਂ ਇਹ ਹਨ :
 ਚੜ੍ਹਦਾ, ਲਹਿੰਦਾ, ਉੱਤਰ, ਦਖਣ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
 ਚਾਰ ਕੋਨੇ; ਉੱਤੇ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ।
 ੧੪ ਨਾਮ-ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ।
 ੧੫ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
 ੧੬ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਹ ਰੂਪ ਨਗਰੀ
 ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਢੁੰਡ ਕੀਤੀ ।
 ੧੭ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਅਤੇ ਗੁਣ ਸਮਝਾਏ ।
 ੧੮ ਧੁਰ ਹਜ਼ੂਰੋਂ ਮੇਰੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਲਿਖੀ ਹੋਈ
 ਲਿਖਤ ਅਨੁਸਾਰ, ਭਾਵ ਹਰੀ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮ
 ਵਜੋਂ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਮੇਰੇ ਭਾਗਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ।
 ੧੯ ਹਰੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ।
 ੨੦ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਗੁੜ੍ਹਾ ਲਾਲ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ।
 ਚਲ੍ਹੂਲਾ [ਛਾ. ਚੁੰ-ਲਾਲਹ] ਗੁਲ ਲਾਲਹ ਵਰਗਾ
 ਸੂਹਾ, ਗੁੜ੍ਹਾ ਲਾਲ ।
 ੨੧ ਮੁਰਖ ।

* ਉੱਤੇ ਉੱਤੇ ਪਖੰਡ ਕਰਕੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਇਕ ਨਾਮ ਰਟਣ ਵਾਲੇ ਕੋਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ
 ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਇਹ ਤਾਂ ਸੁਧ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

† ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਚੋਪਦਿਆਂ ਦਾ ਮਛਮੂਨ ਭੀ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਸਰਬ-ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਨਾਮ ਗੁਰੂ-ਪਰਾਇਣ
 ਹੋਣ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ; ਮਨਮੁਖ ਅਤੇ ਕੋਰਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ।

ਨਾਨਕ ^੧ਹਰਿ ਰਸਿ ਹਰਿ ਰੰਗਿ ਸਮਾਵੈ ॥੪॥੨॥੬॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਜਿਹਵਾ^੨
 ਹਰਿ ਰਸਿ ਰਹੀ ਅਘਾਇ^੩ ॥ ^੪ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੀਵੈ ਸਹਜਿ* ਸਮਾਇ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ
 ਰਸੁ ਜਨ ਚਾਖਹੁ ਜੇ ਭਾਈ॥^੫ਤਉ ਕਤ ਅਨਤ ਸਾਦਿ ਲੋਭਾਈ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ਗੁਰਮਤਿ
 ਰਸੁ ਰਾਖਹੁ ਉਰਧਾਰਿ^੬ ॥ ^੭ਹਰਿ ਰਸਿ ਰਾਤੇ ਰੰਗਿ ਮੁਰਾਰਿ ॥ ੨ ॥ ਮਨਮੁਖਿ^੮
 ਹਰਿ ਰਸੁ ਚਾਖਿਆ ਨ ਜਾਇ ॥ ਹਉਮੈ ਕਰੈ ਬਹੁਤੀ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ ॥ ੩ ॥ ਨਦਰਿ^੯
 ਕਰੇ ਤਾ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਾਵੈ ॥ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਰਸਿ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥ ੪ ॥ ੩॥ ੭ ॥

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪ ਘਰੁ ੬

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ † ॥ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਹਰਿ ਜਪਤਿਆ ਉਤਮ ਪਦਵੀ
 ਪਾਇ ॥ ਪੂਛਹੁ ਬਿਦਰ^{੧੦} ਦਾਸੀ ਸੁਤੈ ਕਿਸਨੁ ਉਤਰਿਆ ਘਰਿ ਜਿਸੁ ਜਾਇ ॥
 ੧ ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਅਕਥ ਕਥਾ ਸੁਨਹੁ ਜਨ ਭਾਈ ਜਿਤੁ ਸਹਸਾ^{੧੧} ਦੂਖ ਭੂਖ ਸਭ
 ਲਹਿ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਰਵਿਦਾਸੁ^{੧੨} ਚਮਾਰੁ ਉਸਤਤਿ ਕਰੇ ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ
 ਨਿਮਖ^{੧੩} ਇਕ ਗਾਇ ॥ ^{੧੪}ਪਤਿਤ ਜਾਤਿ ਉਤਮੁ ਭਇਆ^{੧੫} ਚਾਰਿ ਵਰਨ ਪਏ
 ਪਗਿ ਆਇ॥੨॥ ਨਾਮਦੇਅ^{੧੬} ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗੀ ਹਰਿ ਸੇਤੀ ਲੋਕੁ ਛੀਪਾ ਕਹੈ ਬੁਲਾਇ॥
^{੧੭}ਖਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪਿਠਿ ਦੇ ਛੋਡੇ ਹਰਿ ਨਾਮਦੇਉ ਲੀਆ ਮੁਖਿ ਲਾਇ ॥ ੩ ॥
 ਜਿਤਨੇ ਭਗਤ ਹਰਿ ਸੇਵਕਾ ^{੧੮}ਮੁਖਿ ਅਠਿਸਠਿ ਤੀਰਥ ਤਿਨ ਤਿਲਕੁ ਕਵਾਇ ॥
 ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਕਉ ^{੧੯}ਅਨਦਿਨੁ ਪਰਸੇ ਜੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਹਰਿਰਾਇ ॥ ੪ ॥
 ੧ ॥ ੮ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪ ਝੰ ॥ ਤਿਨ੍ਹੀ ਅੰਤਰਿ ਹਰਿ ਆਰਾਧਿਆ ਜਿਨ ਕਉ
 ਪੁਰਿ ਲਿਖਿਆ ਲਿਖਤੁ ਲਿਲਾਰਾ^{੨੦} ॥ ਤਿਨ੍ਹ ਕੀ ਬਖੀਲੀ ਕੋਈ ਕਿਆ ਕਰੇ
 ਜਿਨ ਕਾ ਅੰਗੁ^{੨੧} ਕਰੇ ਮੋਰਾ ਹਰਿ ਕਰਤਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਧਿਆਇ ਮਨ
 ਮੋਰੇ ਮਨ ਧਿਆਇ ਹਰਿ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਸਭਿ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰਣਹਾਰਾ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਪੁਰਿ ਭਗਤ ਜਨਾ ਕਉ ਬਖਸਿਆ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਗਤਿ ਭੰਡਾਰਾ ॥
 ਮੂਰਖੁ ਹੋਵੈ ਸੁ ਉਨ ਕੀ ਰੀਸ ਕਰੇ ਤਿਸੁ ^{੨੨}ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਮੁਹੁ ਕਾਰਾ ॥
 ੨ ॥ ਸੇ ਭਗਤਿ ਸੇ ਸੇਵਕਾ ਜਿਨਾ ਹਰਿਨਾਮੁ ਪਿਆਰਾ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਸੇਵਾ ਤੇ
 ਹਰਿ ਪਾਈਐ ਸਿਰਿ ਨਿੰਦਕ ਕੈ ਪਵੈ ਛਾਰਾ ॥ ੩ ॥ ^{੨੩}ਜਿਸੁ ਘਰਿ ਵਿਰਤੀ ਸੋਈ
 ਜਾਣੈ ਜਗਤਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪੂਛਿ ਕਰਹੁ ਬੀਚਾਰਾ ॥ ਚਹੁ ਪੀੜੀ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ
 ਬਖੀਲੀ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ ਹਰਿ ਸੇਵਕ ਭਾਇ ਨਿਸਤਾਰਾ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੯ ॥
 ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪ ਙੰ ॥ ਜਿਥੈ ਹਰਿ ਆਰਾਧੀਐ ਤਿਥੈ ਹਰਿ ਮਿਤੁ ਸਹਾਈ ॥
 ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਹਰਿ ਮਨਿ ਵਸੈ ਹੋਰਤੁ ਬਿਧਿ ਲਇਆ ਨ ਜਾਈ ॥੧॥ ਹਰਿ ਧਨੁ

- ੧ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੇ ਸਵਾਦ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੨ ਜੀਭ ।
- ੩ ਰਜੀ ਹੋਈ ।
- ੪ (ਜੇ ਇਸ ਰਸ ਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਪੀਵੇ, ਉਹ ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੫ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਹੋਰ ਸਵਾਦ ਵਿਚ ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋਵੇ ?
- ੬ ਦਿਲ ਵਿਚ ਧਾਰ ਕੇ ।
- ੭ ਜੇ ਹਰੀ ਦੇ ਸਵਾਦ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹਨ ਉਹ ਹਰੀ ਦੇ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਮੁਰਾਰਿ [ਮੁਰ + ਅਰੀ, ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਹਰੀ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੮ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਹੋਣ ਨਾਲ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਨਾ ਮੰਨਣ ਨਾਲ ।
- ੯ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ।
- ੧੦ ਵਿਦੁਰ ਭਗਤ ਰਾਜਾ ਵਿਚਿਤ੍ਰ-ਵੀਰਜ ਦੀ ਦਾਸੀ ਸੁਦੇਸ਼ਣਾ ਦੇ ਪੇਟੋਂ ਵਿਆਸ ਦਾ ਪੁਤਰ ਸੀ ; ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਕੌਰਵਾਂ ਵਲ ਸੀ । ਇਸ ਦੇ ਚੰਗੇ ਗੁਣਾਂ ਉਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾਜਾ ਦਰਯੋਧਨ ਦਾ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਘਰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ।
- ੧੧ ਸ਼ਕ, ਭਰਮ ।
- ੧੨ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦਾ ਉੱਘਾ ਭਗਤ ਜੋ ਰਾਮਾ ਨੰਦ ਦਾ ਚੇਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਚਮਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ । ਇਹ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਸਮਕਾਲੀ ਸੀ ।
- ੧੩ ਅੱਖ ਦੇ ਵੇਰ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ।
- ੧੪ ਡਿੱਗੀ ਹੋਈ ਝਾਤ ਵਾਲਾ, ਨੀਵੀਂ ਝਾਤ ਵਾਲਾ ।
- ੧੫ ਚਾਰੇ ਵਰਨ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖਤਰੀ, ਵੈਸ਼, ਸ਼ੂਦਰ)

ਆ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪਏ ।

- ੧੬ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਇਕ ਉਘੇ ਭਗਤ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਚੋਪਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਖ਼ਿਲਾ ਸਤਾਰਾਂ ਦੇ ਨਰਸੀ ਬਾਮਨ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਛੀਂਬਾ ਝਾਤ ਦੇ ਸਨ । ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤਾਈਂ ਪੁੰਡਰਪੁਰ ਰਹੇ ਅਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਇਆ ।
- ੧੭ ਇਥੇ ਉਸ ਕਹਾਣੀ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵੇਰ ਨਾਮਾ ਜੀ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਝਾਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਧਕ ਕੇ ਕਢ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਹਰੀ ਨੇ ਮੰਦਰ ਨੂੰ ਹੀ ਭੁਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਭਗਤ ਵਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਵਲ ਪਿੱਠ ਕਰ ਲਈ । ਦੇਖੋ ਪੰ: ੪੫੧, ਨੋਟ ੧੫ ।
- ੧੮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥ ਤਿਲਕ ਕਢਦੇ (ਲਾਂਦੇ) ਹਨ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸਾਰੇ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠੀ ਹੈ ।
- ੧੯ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਚਰਨ ਛੂਹੇ, ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇ ।
- ੨੦ [ਲਲਾਟ] ਮਥੇ ਉਤੇ ।
- ੨੧ ਪੱਖ, ਸਹਾਇਤਾ ।
- ੨੨ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੩ ਜਿਸ ਘਰ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਵਰਤੀ ਹੋਵੇ ਉਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ; ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਘਰੋਂ ਪੁਛ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ (ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰ ਕੇ ਦੇਖੋ) ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਚੁਵਾਂ ਪੀੜੀਆਂ ਵਿਚ (ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਚੌਥੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਤਕ) ਮੁਢ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਈਰਖਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲਭਾ; ਕੇਵਲ ਦਾਸ-ਭਾਵ ਨਾਲ ਹੀ ਹਰੀ ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

*ਸਹਜ ਪਦ ਵਿਚ । ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਆਤਮਾ ਦੀ ਉਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਜੋ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਅਸਲੀ ਗਿਆਨ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਅਭੇਦ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜੀਵਣ ਇਕ ਕੁਦਰਤੀ ਜੀਵਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨੇਕੀ ਤੇ ਪਿਆਰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਫੁਟ ੨ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਸਾਰਾ ਜੀਵਣ ਦਿਖਾਵੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨੇਕੀ ਵਲ ਬੁਕਾਉ ਕਿਸੇ ਹਠ, ਲਾਲਚ ਜਾਂ ਦਬਾਉ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ, ਸੁਤੇ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬੮ ।

†ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਿਸਾਲਾਂ ਲੈ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਨੀਚੇ ਉਂਚ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

‡ਜਿਹੜੇ ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਉੱਚੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਹਰੀ ਆਪ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਿੰਦਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦੇ । (ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਪ੍ਰਤੀ ਉਚਾਰਨ ਹੋਇਆ ।)

§ਹਰਿ-ਧਨ ਜਿਹੀ ਅਮੋਲਕ ਵਸਤੂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ; ਇਹ ਅਮਰ ਵਸਤੂ ਹੈ; ਹਰੀ ਆਪ ਕ੍ਰਿਪ ਕਰੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਲਭਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਸੰਚੀਐ^੧ ਭਾਈ ॥ ਜਿ^੨ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਹਰਿ ਹੋਇ ਸਖਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
^੩ਸਤਸੰਗਤੀ ਸੰਗਿ ਹਰਿ ਧਨੁ ਖਟੀਐ ਹੋਰਥੈ^੪ ਹੋਰਤੁ ਉਪਾਇ ਹਰਿ ਧਨੁ ਕਿਤੇ
 ਨ ਪਾਈ ॥ ਹਰਿ ਰਤਨੈ ਕਾ ਵਾਪਾਰੀਆ ਹਰਿ ਰਤਨ ਧਨੁ ਵਿਹਾਝੈ^੫ ਕਚੈ ਕੇ
 ਵਾਪਾਰੀਏ ਵਾਕਿ^੬ ਹਰਿ ਧਨੁ ਲਇਆ ਨ ਜਾਈ ॥ ੨ ॥ ^੭ਹਰਿ ਧਨੁ ਰਤਨੁ
 ਜਵੇਹਰੁ ਮਾਣਕੁ ਹਰਿ ਧਨੈ ਨਾਲਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੈ ਵਡੈ ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਹਰਿ ਲਿਵ
 ਲਾਈ ॥ ਹਰਿ ਧਨੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੈ ਵਡੈ ਕਾ ਬੀਜਿਆ ਭਗਤ ਖਾਇ ਖਰਚਿ ਰਹੇ
 ਨਿਖੁਟੈ ਨਾਹੀ ॥ ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਹਰਿ ਧਨੈ ਕੀ ਭਗਤਾ ਕਉ ਮਿਲੀ ਵਡਿਆਈ ॥
 ੩ ॥ ਹਰਿ ਧਨੁ ਨਿਰਭਉ ਸਦਾ ਸਦਾ ਅਸਥਿਰੁ^੮ ਹੈ ਸਾਚਾ ਇਹੁ ਹਰਿ ਧਨੁ
^੯ਅਗਨੀ ਤਸਕਰੈ ਪਾਣੀਐ ਜਮਦੂਤੈ ਕਿਸੈ ਕਾ ਗਵਾਇਆ ਨ ਜਾਈ ॥ ਹਰਿ ਧਨੁ
 ਕਉ ਉਚਕਾ^{੧੦} ਨੇੜਿ ਨ ਆਵਈ ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ^{੧੧} ਡੰਡੁ ਨ ਲਗਾਈ ॥ ੪ ॥
 ਸਾਕਤੀ^{੧੨} ਪਾਪ ਕਰਿ ਕੈ^{੧੩} ਬਿਖਿਆ ਧਨੁ ਸੰਚਿਆ ਤਿਨਾ ਇਕ ਵਿਖ^{੧੪} ਨਾਲਿ
 ਨ ਜਾਈ ॥ ਹਲਤੈ ਵਿਚਿ ਸਾਕਤ ਦੁਹੇਲੈ^{੧੫} ਭਏ ਹਥਹੁ ਛੁੜਕਿ ਗਇਆ ਅਗੈ
 ਪਲਤਿ ਸਾਕਤੁ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਢੋਏ ਨ ਪਾਈ ॥ ੫ ॥ ਇਸੁ ਹਰਿ ਧਨ ਕਾ ਸਾਹੁ
 ਹਰਿ ਆਪਿ ਹੈ ਸੰਤਹੁ ਜਿਸ ਨੋ ਦੇਇ ਸੁ ਹਰਿ ਧਨੁ ਲਦਿ ਚਲਾਈ ॥ ਇਸੁ ਹਰਿ ਧਨੈ
 ਕਾ ਤੋਟਾ ਕਦੇ ਨ ਆਵਈ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਉ ਗੁਰਿ ਸੋਝੀ ਪਾਈ ॥ ੬ ॥ ੩ ॥ ੧੦ ॥
 ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ^{੧੬} ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਹਰਿ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨੁ^{੧੭} ਹੋਇ ਸੋ ਹਰਿ ਗੁਣਾ ਰਵੈ^{੧੮} ਸੋ ਭਗਤੁ
 ਸੋ ਪਰਵਾਨੁ ॥ ਤਿਸ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਕਿਆ ਵਰਨੀਐ^{੧੯} ਜਿਸ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਵਸਿਆ ਹਰਿ
 ਪੁਰਖੁ ਭਗਵਾਨੁ ॥ ੧ ॥ ਗੋਵਿੰਦ ਗੁਣ ਗਾਈਐ ਜੀਉ ਲਾਇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਲਿ
 ਧਿਆਨੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾ ਸੇਵਾ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸਫਲ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ
 ਪਾਈਐ ਪਰਮ ਨਿਧਾਨੁ^{੨੦} ॥ ^{੨੧}ਜੇ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਸਾਕਤ ਕਾਮਨਾ ਅਰਥਿ ਦੁਰਗੰਧ
 ਸਰੇਵਦੇ ਸੋ ਨਿਹਫਲ ਸਭੁ ਅਗਿਆਨੁ ॥ ੨ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਪਰਤੀਤਿ ਹੋਵੈ ਤਿਸ ਕਾ
 ਗਵਿਆ^{੨੨} ਬਾਇ ਪਵੈ ਸੋ ਪਾਵੈ ਦਰਗਹ ਮਾਨੁ ॥ ਜੇ ਬਿਨੁ ਪਰਤੀਤੀ ਕਪਟੀ
 ਕੂੜੀ ਕੂੜੀ ਅਖੀ ਮੀਟਦੇ ਉਨ ਕਾ ਉਤਰਿ ਜਾਇਗਾ^{੨੩} ਬੂਝੁ ਗੁਮਾਨੁ ॥ ੩ ॥ ਜੇਤਾ
^{੨੪}ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਤੇਰਾ ਤੂੰ ਅੰਤਰਜਾਮੀ^{੨੫} ਪੁਰਖੁ ਭਗਵਾਨੁ ॥ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸੁ ਕਹੈ
 ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਜੇਹਾ ਤੂੰ ਕਰਾਇਹਿ ਤੇਹਾ ਹਉ ਕਰੀ ਵਖਿਆਨੁ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ੧੧ ॥

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪੧ ਘਰੁ ੭
 ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਤੇਰੇ

ਕਵਨ ਕਵਨ ਗੁਣ ਕਹਿ ਕਹਿ ਗਾਵਾ ਤੂ ਸਾਹਿਬ ^{੨੬}ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨਾ ॥ ਤੁਮਰੀ

- ੧ ਇਕੱਠਾ ਕਰੀਏ ।
- ੨ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ।
- ੩ ਸਤ-ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ।
- ੪ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਜਤਨ ਨਾਲ ।
- ੫ ਖਰੀਦਦਾ ਹੈ ।
- ੬ ਵਾਕ ਦੁਆਰਾ, ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਨਾਲ ।
- ੭ ਹਰੀ-ਨਾਮ-ਧਨ ਰਤਨ, ਜਵਾਹਰ, ਮਾਣਕ (ਵਾਂਗ ਅਮੋਲਕ) ਹੈ; ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੇ ਵਤਰ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ (ਭਾਵ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦੇ ਸੁਭ ਅਤੇ ਉਪਜਾਊ ਸਮੇਂ ਵਿਚ) ਇਸ ਧਨ ਨਾਲ ਲਗਨ ਲਾਈ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੇ ਵਤਰ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਨਾਮ ਰੂਪ ਧਨ ਬੀਜਿਆ ਹੋਇਆ (ਇਤਨਾ ਫਲਿਆ ਕਿ) ਭਗਤ ਲੋਕ ਆਪ ਖਾ ਖਾ ਕੇ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇ ਵੰਡ ਚੁਕੇ ਪਰ ਇਹ ਧਨ ਮੁਕਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ।
- ੮ ਸਥਿਰ, ਕਾਇਮ, ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ।
- ੯ ਅਗ, ਚੋਰ, ਪਾਣੀ, ਮੌਤ ਆਦਿ (ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ) ਦੇ ਹਥੋਂ ਛਾਇਆ ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ ਛਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ।
- ੧੦ ਚੁਕ ਕੇ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ, ਲੁਟੇਰਾ, ਗੱਠ-ਕਤਰਾ, ਗੁੱਝ-ਕਪ ।
- ੧੧ ਮਸ਼ੂਲੀਆ ।

- ੧੨ [ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕਾਂ] ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੇ ।
- ੧੩ ਵਿਹੁ ਰੂਪੀ ਵਿਭਿਆਂ ਵਾਲਾ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ।
- ੧੪ ਕਦਮ ।
- ੧੫ ਦੁਖੀ ।
- ੧੬ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਸ਼ ।
- ੧੭ ਬੇਲੇ, ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੮ ਬਿਆਨ ਕਰੀਏ ।
- ੧੯ ਨਿਧੀਆਂ ਦਾ ਘਰ, ਸਾਰੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ।
- ੨੦ ਜਿਹੜੇ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਲੱਕ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਗੱਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੋਵਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਅਰਥ, ਬਲਕਿ ਨਿਰੀ ਬੇ-ਸਮਝੀ ਹੈ । ਦੁਰਗੰਧ=ਗੱਦ, ਮੰਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ, “ਭਰਿਜੋਬਨਿ ਲਾਗਾ ਦੁਰਗੰਧ” (ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੫) ।
- ੨੧ ਕਬੂਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।
- ੨੨ ਬੁਠਾ ਹੰਕਾਰ ।
- ੨੩ ਰੂਹ ਤੇ ਸਰੀਰ, ਮਨ ਤੇ ਤਨ ।
- ੨੪ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ।
- ੨੫ ਕੁਣਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ।

*ਹਰੀ ਰੂਪਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਹਰੀ ਦੇ ਕੁਣ ਯਾਉਣ ਦੀ ਚਾਤ ਕੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਲਭਦੀ ਹੈ ।

+ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੁਵਾਂ ਚੋਪਦਿਆਂ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ।

±ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੁਖ ਸੁਖ ਵੇਲੇ ਹਰੀ ਪਾਸ ਹੀ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ; ਉਹੀ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

੧ ਮਹਿਮਾ ਬਰਨਿ ਨ ਸਾਕਉ ਤੂੰ ਠਾਕੁਰ ਊਚ ਭਗਵਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ੨ ਮੈ ਹਰਿ ਹਰਿ
 ਨਾਮੁ ਧਰ ਸੋਈ ॥ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਰਾਖੁ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਮੈ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ
 ਨ ਕੋਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੈ ੩ ਤਾਣੁ ਦੀਬਾਣੁ ਤੂਹੈ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ਮੈ ਤੁਧੁ ਆਗੇ
 ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਮੈ ਹੋਰੁ ਥਾਉ ਨਾਹੀ ਜਿਸੁ ਪਹਿ ਕਰਉ ਬੇਨੰਤੀ ਮੇਰਾ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ
 ਤੁਝ ਹੀ ਪਾਸੇ ॥ ੨ ॥ ੪ ਵਿਚੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚਿ ਕਾਸਟ ਅਗਨਿ ਧਰੀਜੈ ॥
 ਬਕਰੀ ਸਿੰਘੁ ਇਕਤੈ ਥਾਇ ਰਾਖੇ ਮਨ ਹਰਿ ਜਪਿ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਦੂਰਿ ਕੀਜੈ ॥ ੩ ॥
 ਹਰਿ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਦੇਖਹੁ ਸੰਤਹੁ ਹਰਿ ਨਿਮਾਣਿਆ ਮਾਣੁ ਦੇਵਾਏ ॥ ੪ ਜਿਉ
 ਧਰਤੀ ਚਰਣ ਤਲੇ ਤੇ ਊਪਰਿ ਆਵੈ ਤਿਉ ਨਾਨਕ ਸਾਧ ਜਨਾ ਜਗਤੁ ਆਣਿ
 ਸਭੁ ਪੈਰੀ ਪਾਏ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੧੨ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪ * ॥ ਤੂੰ ਕਰਤਾ ਸਭੁ ਕਿਛੁ
 ਆਪੇ ਜਾਣਹਿ ਕਿਆ ਤੁਧੁ ਪਹਿ ਆਖਿ ਸੁਣਾਈਐ ॥ ਬੁਰਾਭਲਾ ਤੁਧੁ
 ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸੂਝੈ ਜੇਹਾ ਕੋ ਕਰੇ ਤੇਹਾ ਕੋ ਪਾਈਐ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਤੂੰ ਅੰਤਰ
 ਕੀ ਬਿਧਿ ਜਾਣਹਿ ॥ ਬੁਰਾਭਲਾ ਤੁਧੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸੂਝੈ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਬੁਲਾਵਹਿ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਭੁ ਮੋਹੁ ਮਾਇਆ ਸਰੀਰੁ ਹਰਿ ਕੀਆ ਵਿਚਿ ਦੇਹੀ ਮਾਨੁਖ
 ਭਗਤਿ ਕਰਾਈ ॥ ੧ ਇਕਨਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲਿ ਸੁਖੁ ਦੇਵਹਿ ਇਕਿ ਮਨਮੁਖਿ ਧੰਧੁ
 ਪਿਟਾਈ ॥ ੨ ॥ ਸਭੁ ਕੋ ਤੇਰਾ ਤੂੰ ਸਭਨਾ ਕਾ ਮੇਰੇ ਕਰਤੇ ਤੁਧੁ ਸਭਨਾ ਸਿਰਿ
 ਲਿਖਿਆ ਲੇਖੁ ॥ ੧ ਜੇਹੀ ਤੂੰ ਨਦਰਿ ਕਰਹਿ ਤੇਹਾ ਕੋ ਹੋਵੈ ਬਿਨੁ ਨਦਰੀ ਨਾਹੀ ਕੋ
 ਭੇਖੁ ॥ ੩ ॥ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਤੂੰ ਹੈ ਜਾਣਹਿ ਸਭੁ ਤੁਧਨੋ ਨਿਤ ਧਿਆਏ ॥
 ਜਿਸਨੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸਨੋ ਤੂੰ ਮੇਲਹਿ ਜਨਨਾਨਕ ਸੇ ੧ ਥਾਇ ਪਾਏ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥
 ੧੩ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪ † ॥ ਜਿਨ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਵਸਿਆ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਤਿਨ ਕੇ
 ਸਭਿ ਰੋਗ ਗਵਾਏ ॥ ਤੇ ਮੁਕਤ ਭਏ ਜਿਨ ਹਰਿਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ੧੦ ਤਿਨ ਪਵਿਤ੍ਰ
 ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਏ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਹਰਿ ਜਨ ਆਰੋਗ ਭਏ ॥ ਗੁਰ ਬਚਨੀ
 ਜਿਨਾ ਜਪਿਆ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਤਿਨ ਕੇ ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਗਏ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ੧੧ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹਾਦੇਉ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਰੋਗੀ ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਕਾਰ ਕਮਾਈ ॥ ਜਿਨਿ
 ਕੀਏ ਤਿਸਹਿ ਨ ਚੇਤਹਿ ਬਪੁੜੇ ਹਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੰਝੀ ਪਾਈ ॥ ੨ ॥ ਹਉਮੈ
 ਰੋਗਿ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਬਿਆਪਿਆ ਤਿਨ ਕਉ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਭਾਰੀ ॥
 ੧੨ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਕੋ ਵਿਰਲਾ ਛੁਟੈ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕਉ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ ੩ ॥ ਜਿਨਿ
 ਸਿਸਟਿ ਸਾਜੀ ਸੋਈ ਹਰਿ ਜਾਣੈ ਤਾਕਾ ਰੂਪੁ ਅਪਾਰੋ ॥ ਨਾਨਕ ੧੩ ਆਪੇ ਵੇਖਿ
 ਹਰਿ ਬਿਗਸੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰੋ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੧੪ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪ ‡ ॥

੧ ਵਡਿਆਈ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

੨ ਮੇਰੇ ਲਈ, ਜੋ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਉਹੀ ਆਸਰਾ ਹੈ।

੩ ਬਲ ਤੇ ਆਸਰਾ। ਦੀਬਾਣੁ=ਦੀਵਾਨ; ਉਹ ਹਾਕਮ ਜਿਸ ਪਾਸ ਫ਼ਰਿਆਦ ਕਰ ਸਕੀਏ; ਦੁਖਵੇਲੇ ਦਾ ਆਸਰਾ।

੪ (ਹਰੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਜਾਂ ਕਰਾਮਾਤ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਜਹੇ ਮੁਤਬਾਦ ਤੱਤ ਇਕੋ ਥਾਂ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਲਕੜੀ ਵਿਚ ਅੱਗ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ; ਇਹ ਇਉਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਬਕਰੀ ਤੇ ਸ਼ੀਂਹ ਇਕੋ ਥਾਂ ਰਖੇ ਹਨ। (ਅਗੇ ਲੋਕ ਲਕੜ ਨੂੰ ਰਗੜ ਕੇ ਅੱਗ ਕਢਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਲਕੜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੱਗ ਹੈ "ਕਾਸਟ ਮਹਿ ਜਿਉ ਹੈ ਬੇਸੰਤਰੁ"—ਕਲਿਆਨ ਮ: ੪। "ਜਿਉ ਬੇਸੰਤਰੁ ਕਾਸਟ ਮਝਾਰਿ"—ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮ: ੫।)

੫ ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਬਲਿਓਂ ਉਪਰ ਨੂੰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਪੈਰਾਂ ਬਲੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨਿਮਰਤਾ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਮਾਣ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਜੀਵਦਿਆ ਪੈਰਾਂ ਤਲੇ ਮੁਇਆ ਉਪਰਿ ਹੋਇ', ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਹਰੀ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ (ਨਿਰਮਾਣ) ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਪੁਆਂਦਾ ਹੈ।

੬ ਅੰਦਰ ਦੀ ਗਤੀ, ਦਿਲ ਦੀ ਹਾਲਤ।

੭ (ਹੇ ਹਰੀ!) ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਂਕੇ ਸੁਖ ਦੇਂਦਾ ਹੈਂ ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਜੋ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਹਨ, ਧੰਦਾ ਪਿਟਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਭਾਵ ਸੰਸਾਰੀ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਖੁਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ।

੮ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਮਿਹਰ ਦੀ ਜਾਂ ਕਰੋਪੀ ਦੀ) ਕਿਸੇ ਉਤੇ ਤੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਉਹਾ ਜਿਹਾ (ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮੰਦਾ) ਉਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਇਸ ਤੋਂ ਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦਾ ਭੇਖ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਭਾਵ ਜਿਸ ਰੂਪ ਵਿਚ (ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮੰਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ) ਮਨੁੱਖ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਹਰ ਜਾਂ ਕਰੋਪਵਾਨੀ ਦਾ ਹੀ ਸਿੱਟਾ ਹੈ।

੯ ਕਬੂਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

੧੦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ (ਭਾਵ ਮੁਕਤੀ) ਮਿਲੀ ਹੈ।

੧੧ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਰੋਗੀ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਹੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਾਹਿ-ਗੁਰੂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਵਿਚਾਰੇ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਸਮਝ ਹਰੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਦਿਤੀ ਹੈ।

੧੨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।

੧੩ (ਇਸ ਰਚਨਾ ਨੂੰ) ਹਰੀ ਆਪ ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ: ਇਹ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

* ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅੰਦਰ ਦੀ ਹਾਲਤ, ਚੰਗੀ ਜਾਂ ਮੰਦੀ, ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਵਿਗੜਨਾ ਸੰਵਰਨਾ ਉਸੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ।

† ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਹਉਮੈ ਦੇ ਰੋਗ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ੨ ਦੇਵਤੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਬੱਚ ਸਕੇ। ਬਚਾਉ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਮਝ ਲੈ ਕੇ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੈ।

‡ ਸਭ ਚੋਰ ਜਾਂ ਸਮੂਥਾ ਹਰੀ ਪਾਸ ਹੈ।

ਕੀਤਾ ਕਰਣਾ ^੧ਸਰਬ ਰਜਾਈ ^੨ਕਿਛੁ ਕੀਚੈ ਜੇ ਕਰਿ ਸਕੀਐ ॥ ਆਪਣਾ ਕੀਤਾ
ਕਿਛੁ ਨ ਹੋਵੈ ਜਿਉ ਹਰਿ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਰਖੀਐ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਹਰਿਜੀਉ ਸਭੁ ਕੋ
ਤੇਰੈ ਵਸਿ ॥ ਅਸਾ ਜੋਰ ਨਾਹੀ ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰਿ ਹਮ ਸਾਕਹ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਬਖਸਿ ॥
੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਭੁ ^੩ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਦਾਇਆ ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਕਾਰੈ ਲਾਇਆ ॥
ਜੇਹਾ ਤੂੰ ਹੁਕਮੁ ਕਰਹਿ ਤੇਹੇ ਕੋ ਕਰਮ ਕਮਾਵੈ ਜੇਹਾ ਤੁਧੁ ^੪ਪੁਰਿ ਲਿਖਿ ਪਾਇਆ ॥
॥ ੨ ॥ ਪੰਚਤਤੁ^੫ ਕਰਿ ਤੁਧੁ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਭ ਸਾਜੀ ^੬ਕੋਈ ਛੇਵਾ ਕਰਿਉ ਜੇ ਕਿਛੁ
ਕੀਤਾ ਹੋਵੈ ॥ ਇਕਨਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲਿ ਤੂੰ ਬੁਝਾਵਹਿ ਇਕਿ ਮਨਮੁਖ^੭ ਕਰਹਿ
ਸਿ ਰੋਵੈ ॥ ੩ ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਹਉ ਆਖਿ ਨ ਸਾਕਾ ^੮ਹਉ ਮੂਰਖੁ
ਮੁਗਧੁ ਨੀਚਾਣੁ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਉ ਹਰਿ ਬਖਸਿ ਲੈ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ^੯ਸਰਣਾਗਤਿ
ਪਾਇਆ ਅਜਾਣੁ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ੧੫ ॥ ੨੪ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੧

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ * ॥ ^{੧੦}ਬਾਜੀਗਰਿ ਜੈਸੇ
ਬਾਜੀ ਪਾਈ ॥ ਨਾਨਾ ਰੂਪ ਭੇਖ ਦਿਖਲਾਈ ॥ ਸਾਂਗੁ ਉਤਾਰਿ ਬੰਮਿਓ
ਪਾਸਾਰਾ ॥ ਤਬ ਏਕੋ ਏਕੰਕਾਰਾ^{੧੧} ॥ ੧ ॥ ^{੧੨}ਕਵਨ ਰੂਪ ਦ੍ਰਿਸਟਿਓ ਬਿਨਸਾਇਓ ॥
ਕਤਹਿ ਗਇਓ ਉਹੁ ਕਤ ਤੇ ਆਇਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਲ ਤੇ ਉਠਹਿ
^{੧੩}ਅਨਿਕ ਤਰੰਗਾ ॥ ^{੧੪}ਕਨਿਕ ਭੂਖਨ ਕੀਨੇ ਬਹੁਰੰਗਾ ॥ ਬੀਜੁ ਬੀਜਿ ਦੇਖਿਓ
ਬਹੁ ਪਰਕਾਰਾ ॥ ^{੧੫}ਫਲ ਪਾਕੇ ਤੇ ਏਕੰਕਾਰਾ ॥ ੨ ॥ ^{੧੬}ਸਹਸ ਘਟਾ ਮਹਿ ਏਕੁ
ਆਕਾਸੁ ॥ ਘਟ ਫੂਟੇ ਤੇ ਓਹੀ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ॥ ਭਰਮ ਲੋਭ ਮੋਹ ਮਾਇਆ
ਵਿਕਾਰ ॥ ਭ੍ਰਮ ਛੂਟੇ ਤੇ ਏਕੰਕਾਰ ॥ ੩ ॥ ਓਹੁ ਅਬਿਨਾਸੀ^{੧੭} ਬਿਨਸਤ ਨਾਹੀ ॥
ਨਾ ਕੋ ਆਵੈ ਨਾ ਕੋ ਜਾਹੀ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਹਉਮੈ ਮਲੁ ਧੋਈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮੇਰੀ
^{੧੮}ਪਰਮਗਤਿ ਹੋਈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ਧਰੁ ੧ ॥ ^{੧੯}ਕੀਤਾ
ਲੋੜਹਿ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਹੋਇ ॥ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ਜੋ ਜਨੁ ਸੇਵੇ ਤਿਸੁ ਪੂਰਨ
ਕਾਜ ॥ ਦਾਸ ਅਪੁਨੇ ਕੀ ਰਾਖਹੁ ਲਾਜ ॥ ੧ ॥ ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ ਪੂਰਨ ਦਇਆਲਾ ॥
ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਕਵਨੁ ਕਰੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੨੦}ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ
ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ ॥ ਨਿਕਟਿ^{੨੧} ਵਸੈ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਦੂਰਿ ॥ ^{੨੨}ਲੋਕ ਪਤੀਆਰੈ
ਕਛੁ ਨ ਪਾਈਐ ॥ ਸਾਚਿ ਲਗੈ ਤਾ ਹਉਮੈ ਜਾਈਐ ॥ ੨ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਲਾਇ
ਲਏ ਸੋ ਲਾਗੈ ॥ ਗਿਆਨ ਰਤਨੁ ਅੰਤਰਿ ਤਿਸੁ ਜਾਗੈ ॥ ਦੁਰਮਤਿ^{੨੩} ਜਾਇ
ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਏ ॥ ^{੨੪}ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ॥ ੩ ॥ ਦੁਇ ਕਰ^{੨੫} ਜੋੜਿ ਕਰਉ

- ੧ ਸਭ ਹਰੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ੨ ਅਸੀਂ ਆਪ ਕੁਝ ਤਦ ਕਰੀਏ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਸਮਝਾ ਰਖਦੇ ਹੋਈਏ।
- ੩ ਮਨ ਤੇ ਤਨ।
- ੪ ਧੁਰੇ (ਆਪਣੇ ਹਸ਼ਰੇ) ਲਿਖ ਕੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ।
- ੫ ਤਤ੍ਵ (ਪਾਣੀ, ਹਵਾ, ਧਰਤੀ, ਅੱਗ, ਅਕਾਸ਼)। ਬਹੁ-ਵਚਨ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ 'ਤਤ੍ਵ' ਔਕੜ ਨਾਲ ਇਸ ਲਈ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਔਕੜ ਛੋਟੇ ਵਢੇ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਇਕ-ਵਚਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ। ਦੇਖੋ ਨੰਮ ੨੫ ਦਾ ਨੋਟ।
- ੬ ਪੰਜਾਂ ਤਤ੍ਵਾਂ ਤੋਂ ਵਧ ਕੋਈ ਛੇਵਾਂ ਕਰ ਦਸੋ ਖਾਂ!
- ੭ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਤ ਪਿਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ।
- ੮ ਮੈਂ ਬੇਸਮਝ, ਮੁਰਖ ਤੇ ਨੀਵਾਂ ਹਾਂ।
- ੯ ਮੈਂ ਅਗਿਆਨੀ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਪਿਆ ਹਾਂ।
- ੧੦ ਸ੍ਵਾਂਗੀ ਨਟ ਜਿਵੇਂ ਖੇਡ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਧਾਰਕ ਦਸਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਜਦ ਸਾਂਗ ਉਤਾਰਕੇ ਖੇਡ ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਇਕੋ ਨਟ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਤਿਵੇਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅੰਤ ਜਦ ਇਹ ਖਿਲਾਰਾ ਸਮੇਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪ ਇਕੋ ਇਕ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ੧੧ [ਇਕ ਆਕਾਰ ਵਾਲਾ] ਅਦੁੱਤ ਬ੍ਰਹਮ, ਇਕੋ ਇਕ ਹਰੀ।
- ੧੨ ਕਿਹੜੇ ੨ ਸ੍ਵਾਂਗ ਬਣ ਕੇ ਦਿਸੇ ਅਤੇ ਲੋਪ ਹੋ

- ਗਏ ! ਉਹ ਕਿਥੋਂ ਆਏ ਸਨ ਤੇ ਕਿਥੇ ਚਲੇ ਗਏ ?
- ੧੩ ਅਨੇਕ ਲਹਿਰਾਂ।
 - ੧੪ ਸੋਨੇ ਦੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਬਣਾਏ (ਜਾਂਦੇ) ਹਨ।
 - ੧੫ ਫਲ ਪਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲਾ ਬੀਜ ਆ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਜਦ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚਨਾ ਉਨਤੀ ਕਰਦੀ ਕਰਦੀ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਕੇ ਕੇਵਲ ਇਕ ਕਰਤਾਰ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
 - ੧੬ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਘੜਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਅਸਮਾਨ (ਦਾ ਅਕਸ ਪੈਂਦਾ) ਹੈ; ਘੜੇ ਭਜਣ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ ਉਹੀ ਚਾਨਣਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਇਆ (ਦੇ ਭ੍ਰਮ) ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਵਹਿਮ ਲਾਲਚ ਅਤੇ ਮੋਹ ਆਦਿ ਵਿਕਾਰ ਪੈਂਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ; ਇਸ ਭਰਮ ਦੇ ਦੂਰ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਫੇਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਿੱਸਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
 - ੧੭ ਨਾ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ, ਅਮਰ।
 - ੧੮ ਉੱਚੀ ਤੇ ਉੱਚੀ ਗਤੀ, ਮੁਕਤੀ।
 - ੧੯ ਹੋ ਮਾਲਕ ! ਜੇ ਤੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ, ਉਹੋ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
 - ੨੦ ਪਾਣੀ ਵਿਚ, ਸੂਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਧਰਤ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵਾਲੀ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਵਿਚ।
 - ੨੧ ਨੇੜੇ।
 - ੨੨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ।
 - ੨੩ ਖੋਟੀ ਸਮਝ।
 - ੨੪ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
 - ੨੫ ਹੋਥ।

* ਅਸਲ ਹਸਤੀ, ਜੋ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਇਕ ਹਰੀ ਦੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਹਸਤੀਆਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਹੀ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਨਾਟਕ ਦੀ ਸ੍ਵਾਂਗ-ਰਚਨਾ, ਜਲ ਤੇ ਲਹਿਰਾਂ, ਸੋਨਾ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਣੇ ਗਹਿਣੇ, ਬੀਜ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਫਲਦਾਰ ਦਰਖਤ, ਘੜਾ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਆਦਿ ਮਿਸਾਲਾਂ ਲੈ ਕੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤੀ ਹੈ।

† ਹਰੀ ਹੀ ਸਮੂਥ ਹਸਤੀ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਰੀ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੀ ਹਰ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਹਰ ਜੀਵ ਵਿਚ ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਗਲ ਸਮਝਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚੋਂ ਹਉਮੈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਹਰੀ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ^੧ਆਣਹਿ ਰਾਸਿ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਅਪਨੀ
 ਭਗਤੀ ਲਾਇ ॥ ਜਨਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਸਦਾ ਧਿਆਇ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ਸੂਹੀ
 ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਧਨੁ ^੨ਸੋਹਾਗਨਿ ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ ਪਛਾਨੈ ॥ ਮਾਨੈ ਹੁਕਮੁ ਤਜੈ ਅਭਿਮਾਨੈ ॥
^੩ਪ੍ਰਿਅ ਸਿਉ ਰਾਤੀ ਰਲੀਆ ਮਾਨੈ ॥ ੧ ॥ ਸੁਨਿ ਸਖੀਏ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲਣ ਨੀਸਾਨੀ ॥
^੪ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪਿ ਤਜਿ ਲਾਜ ਲੋਕਾਨੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ ਕਉ
 ਸਮਝਾਵੈ ॥ ਸੋਈ ਕਮਾਵੈ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ ॥ ਸਾ ਸੋਹਾਗਣਿ ^੫ਅੰਕਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ੨ ॥
^੬ਗਰਬਿ ਗਹੇਲੀ ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਵੈ ॥ ਫਿਰਿ ਪਛੁਤਾਵੈ ਜਬ ^੭ਰੈਣਿ ਬਿਹਾਵੈ ॥
^੮ਕਰਮਹੀਣਿ ਮਨਮੁਖਿ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ ॥ ੩ ॥ ਬਿਨਉ ਕਰੀ ਜੇ ਜਾਣਾ ਦੂਰਿ ॥ ਪ੍ਰਭੁ
 ਅਬਿਨਾਸੀ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕ ਗਾਵੈ ਦੇਖਿ ਹਦੂਰਿ ॥ ੪ ॥
 ੩ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ਗ੍ਰਿਹੁ ^੯ਵਸਿ ਗੁਰਿ ਕੀਨਾ ਹਉ ਘਰ ਕੀ ਨਾਰਿ ॥ ^{੧੦}ਦਸ
 ਦਾਸੀ ਕਰਿ ਦੀਨੀ ਭਤਾਰਿ ॥ ^{੧੧}ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ ਮੈ ਘਰ ਕੀ ਜੋੜੀ ॥ ਆਸ ਪਿਆਸੀ
 ਪਿਰ ਕਉ ਲੋੜੀ ॥ ੧ ॥ ^{੧੨}ਕਵਨ ਕਹਾ ਗੁਨ ਕੰਤ ਪਿਆਰੇ ॥ ਸੁਘੜ ਸਰੂਪ ^{੧੩}
 ਦਇਆਲ ਮੁਰਾਰੇ ^{੧੪} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਤੁ ^{੧੫}ਸੀਗਾਰ ਭਉ ਅੰਜਨੁ ^{੧੬}ਪਾਇਆ ॥
 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਤੰਬੋਲੁ ^{੧੭}ਮੁਖਿ ਖਾਇਆ ॥ ਕੰਗਨ ਬਸਤ੍ਰ ਗਹਨੇ ਬਨੇ ਸੁਹਾਵੇ ॥ ਧਨ ^{੧੮}
 ਸਭ ਸੁਖ ਪਾਵੈ ਜਾਂ ਪਿਰੁ ਘਰਿ ਆਵੈ ॥ ੨ ॥ ਗੁਣ ਕਾਮਣ ^{੧੯}ਕਰਿ ਕੰਤੁ ਰੀਝਾਇਆ ॥
 ਵਸਿ ਕਰਿ ਲੀਨਾ ਗੁਰਿ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਆ ॥ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ਮੰਦਰੁ ਮੇਰਾ ॥ ^{੨੦}ਸਭ
 ਕਾਮਣਿ ਤਿਆਗੀ ਪ੍ਰਿਉ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਮੇਰਾ ॥ ੩ ॥ ^{੨੧}ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਸੂਰੁ ਜੋਤਿ ਉਜੀਆਰਾ ॥
 ਸੇਜ ਵਿਛਾਈ ^{੨੨}ਸਰਧ ਅਪਾਰਾ ॥ ^{੨੩}ਨਵ ਰੰਗ ਲਾਲੁ ਸੇਜ ਰਾਵਣ ਆਇਆ ॥
 ਜਨ ਨਾਨਕ ਪਿਰ ਧਨ ਮਿਲਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥
^{੨੪}ਉਮਕਿਓ ਹੀਉ ਮਿਲਨ ਪ੍ਰਭ ਤਾਈ ॥ ^{੨੫}ਖੋਜਤ ਚਰਿਓ ਦੇਖਉ ਪ੍ਰਿਅ ਜਾਈ ॥
^{੨੬}ਸੁਨਤ ਸਦੇਸਰੋ ਪ੍ਰਿਅ ਗ੍ਰਿਹਿ ਸੇਜ ਵਿਛਾਈ ॥ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਆਇਓ ਤਉ
 ਨਦਰਿ ਨ ਪਾਈ ॥ ੧ ॥ ^{੨੭}ਕਿਨ ਬਿਧਿ ਹੀਅਰੋ ਧੀਰੈ ਨਿਮਾਨੋ ॥ ਮਿਲੁ ਸਾਜਨ
 ਹਉ ਤੁਝੁ ਕੁਰਬਾਨੋ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਏਕਾ ਸੇਜ ਵਿਛੀ ਧਨ ਕੰਤਾ ॥ ਧਨ
 ਸੂਤੀ ਪਿਰੁ ਸਦ ਜਾਗੰਤਾ ॥ ^{੨੮}ਪੀਓ ਮਦਰੋ ਧਨ ਮਤਵੰਤਾ ॥ ਧਨ ਜਾਗੈ ਜੇ ਪਿਰੁ
 ਬੋਲੰਤਾ ॥ ੨ ॥ ਭਈ ਨਿਰਾਸੀ ਬਹੁਤੁ ਦਿਨ ਲਾਗੇ ॥ ਦੇਸ ਦਿਸੰਤਰ ਮੈ ^{੨੯}ਸਗਲੇ ਝਾਗੇ ॥
 ਖਿਨੁ ਰਹਨੁ ਨ ਪਾਵਉ ਬਿਨੁ ਪਗ ਪਾਗੇ ^{੩੦} ॥ ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲਹ ਸਭਾਗੇ ॥
 ੩ ॥ ਭਇਓ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਸਤ ਸੰਗਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ਬੂਝੀ ਤਪਤਿ ਘਰਹਿ ^{੩੧}
 ਪਿਰੁ ਪਾਇਆ ॥ ਸਗਲ ਸੀਗਾਰ ਹੁਣਿ ਮੁਝਹਿ ਸੁਹਾਇਆ ॥ ਕਹੁ

- ੧ ਠੀਕ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੰਵਾਰਦਾ ਹੈ ।
- ੨ ਧਨਤਾ ਯੋਗ, ਸਲਾਹੁਣ ਯੋਗ ।
- ੩ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਮੁਸ਼ੀਆਂ ਮਾਣਦੀ ਹੈ ।
- ੪ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਰਮ ਖਾਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣਾ ਰੂਹ ਤੇ ਸਰੀਰ (ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ) ਅਦਪਣ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ।
- ੫ ਬਗਲ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
- ੬ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਪਕੜੀ ਹੋਈ ਪਤੀ-ਮਹਲ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੀ ।
- ੭ ਰਾਤ ਗੁੜਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਮਰ ਵਿਹਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
- ੮ ਅਭਾਗੀ, ਆਪ-ਹੁਦਰੀ ।
- ੯ [ਘਰ] ਸਰੀਰ ਜਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਰੂਪ ਘਰ ।
- ੧੦ ਪਤੀ ਨੇ ਦਸ ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੌਕਰਾਣੀਆਂ ਬਣਾ ਦਿਤੀਆਂ, ਅਧੀਨ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ।
- ੧੧ ਮੈਂ ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਮਿਆਨ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ (ਭਾਵ ਪਤੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਸੰਵਾਰਨ ਦੀ ਜੋ ਜੋ ਲੋੜ ਸੀ ਉਹ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ), ਅਤੇ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਤਾਂਘ ਰਖ ਕੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਉਡੀਕਦੀ ਹਾਂ ।
- ੧੨ ਪਿਆਰੇ ਪਤੀ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ੨ ਗੁਣ ਬਿਆਨ ਕਰਾਂ ?
- ੧੩ ਸੋਹਣਾ ।
- ੧੪ [ਮੁਰਾਰੀ, ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੧੫ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਆਚਰਣ ਦੀ ਖਾਸ ਸਚਾਈ,

- ਪਵਿਤਰਤਾ ।
- ੧੬ ਸੁਰਮਾ ।
- ੧੭ [ਸੰ. ਤਾਂਬੁਲ] ਪਾਨ ।
- ੧੮ ਇਸਤਰੀ ।
- ੧੯ ਟੁਣੇ, ਤੰਤਰ ।
- ੨੦ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਪਤੀ ਮੇਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ।
- ੨੧ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜੋਤ ਦਾ ਚਾਨਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ।
- ੨੨ ਬੇਹਦ ਤਾਂਘ ਦੀ ।
- ੨੩ ਨਵੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਮੋਜਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਿਆਰਾ ।
- ੨੪ ਦਿਲ ਚਾ ਨਾਲ ਉਛਲਿਆ ।
- ੨੫ ਢੁੰਢਣ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖਾਂ ।
- ੨੬ (ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ) ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਘਰ (ਹਿਰਦੇ) ਵਿਚ (ਸਰਧਾ ਦੀ) ਸੋਜ ਵਿਛਾਈ, ਪਰ ਭੋਂ ਭੋਂ ਕੇ ਮੁੜ ਆਈ, ਤਾਂ ਭੀ ਪਤੀ ਜੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਏ ।
- ੨੭ ਵਿਚਾਰਾ ਮਨ ਕਿਵੇਂ ਧੀਰਜ ਪਕੜੇ ?
- ੨੮ ਇਸਤਰੀ ਇਉਂ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ (ਅੰਸੀ) ਇਸਤਰੀ ਭੀ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਪਤੀ ਇਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਵੇ ।
- ੨੯ ਸਾਰੇ ਲੰਘੇ, ਗਾਹੇ ।
- ੩੦ ਪਾਗਣ ਦੇ, ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋਣ ਦੇ । ਪਲ ਭਰ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਬਿਨਾਂ (ਪਤੀ ਦੇ) ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋਣ ਦੇ ।
- ੩੧ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ।

* ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਆਪਾ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

† ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਕ ਸੁਹਾਗਣ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

‡ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਮੇਲ ਕੋਈ ਦੂਰ ਨਹੀਂ : ਇਸਤਰੀ-ਭਰਤੋ ਵਾਕਰ ਇੱਕੋ ਥਾਂ ਵਸਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੇਰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਨੀਂਦਰ ਵਿਚ ਸੁਤਾ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮੇਲ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਪਰ ਜਦ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਬੁਲਾਵੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਜਾਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ—ਇਹ ਜਾਗ ਸਤਿ-ਸੰਗਤ ਰਾਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।

ਨਾਨਕ ਗੁਰਿ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਪਿਰੁ ਹੈ ਭਾਈ ॥
 ਖੋਲ੍ਹਿਓ ਕਪਾਟੁ^੧ ਤਾ ਮਨੁ ਠਹਰਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ ॥ ੫ ॥ ਸੂਹੀ
 ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਕਿਆ ਗੁਣ ਤੇਰੇ^੨ ਸਾਰਿ ਸਮਾਲੀ ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਨ ਕੇ ਦਾਤਾਰੇ ॥
 ਬੈਖਰੀਦੁ^੩ ਕਿਆ ਕਰੇ ਚਤੁਰਾਈ ਇਹੁ^੪ ਜੀਉਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਬਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਲਾਲ
 ਰੰਗੀਲੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮਨਮੋਹਨ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਕਉ ਹਮ ਬਾਰੇ^੫ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਪ੍ਰਭੁ ਦਾਤਾ^੬ ਮੋਹਿ ਦੀਨੁ ਭੇਖਾਰੀ ਤੁਮ ਸਦਾਸਦਾ ਉਪਕਾਰੇ ॥ ਸੋ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ
 ਜਿ ਮੈ ਤੇ ਹੋਵੈ^੭ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਅਗਮ ਅਪਾਰੇ ॥ ੨ ॥ ਕਿਆ ਸੇਵ ਕਮਾਵਉ^੮ ਕਿਆ
 ਕਹਿ ਰੀਝਾਵਉ ਬਿਧਿ ਕਿਤੁ ਪਾਵਉ ਦਰਸਾਰੇ ॥ ਈਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈਐ ਅੰਤੁ
 ਨ ਲਹੀਐ^੯ ਮਨੁ ਤਰਸੈ ਚਰਨਾਰੇ^{੧੦} ॥ ੩ ॥ ਪਾਵਉ ਦਾਨੁ ਢੀਨੁ ਹੋਇ ਮਾਗਉ
 ਮੁਖਿ ਲਾਗੈ^{੧੧} ਸੰਤ ਰੇਨਾਰੇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਉ ਗੁਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ਪ੍ਰਭਿ ਹਾਥ
 ਦੇਇ ਨਿਸਤਾਰੇ^{੧੨} ॥ ੪ ॥ ੬ ॥

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੩

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੧ ॥ ਸੇਵਾ ਬੋਰੀ ਮਾਗਨੁ ਬਹੁਤਾ ॥^{੧੪}ਮਹਲੁ ਨ
 ਪਾਵੈ ਕਹਤੇ ਪਹੁਤਾ ॥ ੧ ॥^{੧੫}ਜੋ ਪ੍ਰਿਅ ਮਾਨੇ ਤਿਨ ਕੀ ਰੀਸਾ ॥ ਕੂੜੇ ਮੂਰਖ ਕੀ
 ਹਾਠੀਸਾ^{੧੬} ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਭੇਖਦਿਖਾਵੈ ਸਚੁ ਨ ਕਮਾਵੈ ॥^{੧੭}ਕਹਤੇ ਮਹਲੀ ਨਿਕਟਿ
 ਨ ਆਵੈ ॥੨॥ ਅਤੀਤੁ^{੧੮} ਸਦਾਏ ਮਾਇਆ ਕਾ ਮਾਤਾ ॥ ਮਨਿ ਨਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ^{੧੯} ਕਹੈ
 ਮੁਖਿ ਰਾਤਾ ॥ ੩ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਉ ਸੁਨੀਜੈ ॥ ਕੁਚਲੁ^{੨੦} ਕਠੋਰੁ^{੨੧} ਕਾਮੀ
 ਮੁਕਤੁ ਕੀਜੈ ॥੪॥^{੨੨}ਦਰਸਨ ਦੇਖੇਕੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਤੁਮੁ ਸੁਖਦਾਤੇ ਪੁਰਖ ਸੁਭਾਈ^{੨੩} ॥
 ੧ ॥ ਫੁ ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ ॥੧॥੭॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਬੁਰੇ ਕਾਮ ਕਉ ਉਠਿ ਖਲੋਇਆ ॥
 ਨਾਮ ਕੀ ਬੇਲਾ^{੨੪} ਪੈ ਪੈ ਸੋਇਆ ॥ ੧ ॥ ਅਉਸਰੁ^{੨੫} ਅਪਨਾ ਬੂਝੈ ਨ ਇਆਨਾ ॥
^{੨੬}ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਰੰਗਿ ਲਪਟਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਲੋਭ ਲਹਰਿ ਕਉ^{੨੭} ਬਿਗਸਿ
 ਫੂਲਿ ਬੈਠਾ ॥ ਸਾਧ ਜਨਾਕਾ ਦਰਸੁ ਨ ਡੀਠਾ ॥ ੨ ॥ ਕਬਹੂ ਨ ਸਮਝੈ^{੨੮} ਅਗਿਆਨੁ
 ਗਵਾਰਾ ॥^{੨੯}ਬਹੁਰਿ ਬਹੁਰਿ ਲਪਟਿਓ ਜੰਜਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥^{੩੦}ਬਿਖੈ
 ਨਾਦ ਕਰਨ ਸੁਣਿ ਭੀਨਾ ॥ ਹਰਿਜਸੁ ਸੁਨਤ ਆਲਸੁ ਮਨਿ ਕੀਨਾ ॥ ੩ ॥
^{੩੧}ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਨਾਹੀ ਰੇ ਪੇਖਤ ਅੰਧੇ ॥ ਛੋਡਿ ਜਾਹਿ ਬੂਠੇ ਸਭਿ ਧੰਧੇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਕਹੁ
 ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਬਖਸ ਕਰੀਜੈ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੋਹਿ^{੩੨} ਸਾਧ ਸੰਗੁ ਦੀਜੈ ॥ ੪ ॥
 ਤਉ ਕਿਛੁ ਪਾਈਐ^{੩੩} ਜਉ ਹੋਈਐ ਰੇਨਾ ॥ ਜਿਸਹਿ ਬੁਝਾਏ ਤਿਸੁ ਨਾਮੁ ਲੈਨਾ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ੨ ॥ ੮ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥^{੩੪}ਘਰ ਮਹਿ ਠਾਕੁਰੁ ਨਦਰਿ ਨ

- ੧ ਕਿਵਾੜ । ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਤਖਤੋ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤੇ
ਤਾਂ ਮਨ ਟਿਕ ਗਿਆ ।
- ੨ ਚੋਤੇ ਕਰ ਕਰਕੇ ਸਿਮਰਾਂ ।
- ੩ ਮੁਲ-ਖਰੀਦਿਆ (ਗੋਲਾ) ।
- ੪ ਰੂਹ ਤੇ ਸਰੀਰ ਸਭ ਤੋਰੇ ਹਨ ।
- ੫ ਕੁਰਬਾਨ (ਹਾਂ) ।
- ੬ ਮੈਂ ਨਿਮਾਣਾ ਮੰਗਤਾ ਹਾਂ ।
- ੭ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ, ਜਿਸ ਤਕ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ
ਅਤੇ ਜੋ ਬਿਅੰਤ ਹੈ ।
- ੮ ਕੀ ਆਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ
ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਵਾਂ ?
- ੯ ਉਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਭ ਸਕਦਾ ।
- ੧੦ ਲਖੀਐ, ਲਭ ਸਕਦਾ ।
- ੧੧ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ।
- ੧੨ ਸੰਤਾਂ (ਦੇ ਚਰਨਾਂ) ਦੀ ਧੂੜ ।
- ੧੩ ਤਾਰ ਦਿਤੇ ।
- ੧੪ ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਥਾਂ ਕੋਈ ਲਭਦੀ ਨਹੀਂ,
ਪਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ !
- ੧੫ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ,
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੬ ਹਠ ਵਾਲੀ ਠੀਸ, ਜ਼ਿੰਦ ਵਾਲੀ ਗੱਪ ।
- ੧੭ ਆਖਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਮਾਲਕ ਦੇ ਮਹਲਾਂ
ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਹਾਂ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ
ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਦੁਕਦਾ (ਭਾਵ ਹਰੀ ਦੇ ਪਾਸੇ
ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ) ।
- ੧੮ ਤਿਆਗੀ ।
- ੧੯ ਪਰ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲਗਨ ਲਗੀ
ਹੋਈ ਹੈ ।
- ੨੦ ਗੰਦਾ ।
- ੨੧ [ਕਾਠ ਦੇ ਉਰ ਵਾਲਾ] ਕਰੜੇ ਦਿਲ ਵਾਲਾ
ਜ਼ਾਲਮ ।
- ੨੨ ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਜਾਂ ਗੁਣ ਆਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ
ਕਰਨ ਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਕੁਚਲ ਤੇ ਕਠੋਰ ਮਨੁੱਖਾਂ
ਦਾ ਭੀ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਣਾ ਤੋਰੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ
ਸਦਕਾ ਹੈ ।
- ੨੩ ਚੰਗੇ ਭਾਵ ਵਾਲਾ, ਚੰਗਾ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਾ । ਦੇਖੋ
ਪੰ. ੬੧੦, ਨੋਟ ੩੩ ।
- ੨੪ ਵੇਲ ਜਾਂ ਬੋਲਾ ਇਸਤਰੀ-ਲਿੰਗ ਹੈ ।
- ੨੫ ਮੌਕਾ ।
- ੨੬ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੀ ਲਗਨ ਵਿਚ ਫਸਿਆ
ਪਿਆ ਹੈ ।
- ੨੭ ਖਿੜ ਕੇ ਫੁਲ ਬੰਠਦਾ ਹੈ ।
- ੨੮ ਬੇਸਮਝ ਤੇ ਮੂੜ੍ਹ ।
- ੨੯ ਮੁੜ ਮੁੜ ਧੰਧਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸਦਾ ਹੈ ।
- ੩੦ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਾਲੇ ਗੀਤ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣ ਕੇ
ਗੀਝਦਾ ਹੈ ।
- ੩੧ ਹੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ! ਕੀ ਤੂੰ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ
ਕਿ ਸਾਰੇ ਝੂਠੇ ਪਿਟਣੇ ਛਡ ਜਾਏਂਗਾ ?
- ੩੨ ਮੈਨੂੰ ।
- ੩੩ ਜੇਕਰ (ਸੰਤ-ਜਨਾਂ ਦੀ) ਚਰਨ-ਧੂੜ ਹੋ ਜਾਈਏ ।
- ੩੪ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਾਲਕ ਨਜ਼ਰ
ਨਹੀਂ ਸੁ ਆਉਂਦਾ ।

* ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਕ ਦਾਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ ।

† ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ਦੰਭੀ ਸੇਵਕਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਦਸਿਆ ਹੈ ।

‡ ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨਾਂ ਪਦਾਂ ਵਿਚ 'ਕੁੜੇ ਮੂਰਖ' ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਵਖਰਾ ਰਹਾਉ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਚੌਥੇ ਪਦ ਵਿਚ ਉਮੈਦ ਬਨ੍ਹਾਈ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਅਭਿਲਾਖਾ ਰਖ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਕੁਚਲ ਕਠੋਰ ਭੀ ਮੁਕਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਚੁੰਕਿ ਇਹ ਮਛਮੂਨ ਵਖਰਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਦੂਜਾ ਰਹਾਉ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ਹੈ ।

ਆਵੈ ॥ ਗਲ ਮਹਿ ਪਾਹਣੁ^੧ ਲੈ ਲਟਕਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਭਰਮੇ ਭੂਲਾ ਸਾਕਤੁ^੨ ਫਿਰਤਾ ॥
^੩ਨੀਰੁ ਬਿਰੋਲੈ ਖਪਿ ਖਪਿ ਮਰਤਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਿਸੁ ਪਾਹਣੁ ਕਉ ਠਾਕੁਰੁ
 ਕਹਤਾ ॥ ਓਹੁ ਪਾਹਣੁ ਲੈ ਉਸ ਕਉ ਡੁਬਤਾ ॥ ੨ ॥ ਗੁਨਹਗਾਰ ^੪ਲੂਣੁ ਹਰਾਮੀ ॥
^੫ਪਾਹਣੁ ਨਾਵ ਨ ਪਾਰਗਿਰਾਮੀ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਨਾਨਕ ਠਾਕੁਰੁ
 ਜਾਤਾ ॥ ^੬ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਪੂਰਨ ਬਿਧਾਤਾ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੯ * ॥ ਸੂਹੀ
 ਮਹਲਾ ੫ ॥ ^੭ਲਾਲਨੁ ਰਾਵਿਆ ਕਵਨ ਗਤੀ ਰੀ ॥ ਸਖੀ ਬਤਾਵਹੁ ਮੁਬਹਿ
 ਮਤੀ^੮ ਰੀ ॥ ੧ ॥ ^੯ਸੂਹਬ ਸੂਹਬ ਸੂਹਵੀ ॥ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੈ ਰੰਗਿ ਰਤੀ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ^{੧੦}ਪਾਵ ਮਲੋਵਉ ਸੰਗਿ ਨੈਨਭਤੀਰੀ ॥ ਜਹਾ ਪਠਾਵਹੁ ਜਾਂਉ ਤਤੀ
 ਰੀ ॥ ੨ ॥ ^{੧੧}ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਦੇਉ ਜਤੀ ਰੀ ॥ ਇਕ ਨਿਮਖ ਮਿਲਾਵਹੁ ਮੋਹਿ
 ਪ੍ਰਾਨਪਤੀ ਰੀ ॥ ੩ ॥ ^{੧੨}ਮਾਣੁ ਤਾਣੁ ਅਹੰਬੁਧਿ ਹਤੀ ਰੀ ॥ ਸਾ ਨਾਨਕ ਸੋਹਾਗਵਤੀ
 ਰੀ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ੧੦ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਤੂੰ ਜੀਵਨੁ ਤੂੰ ^{੧੩}ਪ੍ਰਾਨਅਧਾਰਾ ॥
^{੧੪}ਤੁਝ ਹੀ ਪੋਖਿ ਪੋਖਿ ਮਨੁ ਸਾਧਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਤੂੰ ਸਾਜਨੁ ਤੂੰ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਮੇਰਾ ॥ ਚਿਤਹਿ ਨ
 ਬਿਸਰਹਿ ^{੧੫}ਕਾਹੂ ਬੇਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੧੬}ਬੈਖਰੀਦੁ ਹਉ ਦਾਸਰੋ ਤੇਰਾ ॥ ਤੂੰ ਭਾਰੋ
 ਠਾਕੁਰੁ ^{੧੭}ਗੁਣੀ ਗਹੇਰਾ ॥ ੨ ॥ ਕੋਟਿ ਦਾਸਜਾ ਕੈ ਦਰਬਾਰੇ ॥ ^{੧੮}ਨਿਮਖ ਨਿਮਖ ਵਸੈ
 ਤਿਨ ਨਾਲੇ ॥ ੩ ॥ ਹਉ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ॥ ^{੧੯}ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਨਾਨਕ ਸੰਗਿ
 ਬਸੇਰਾ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ੧੧ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ^{੨੦}ਸੂਖ ਮਹਲ ਜਾ ਕੇ ਉਚ
 ਦੁਆਰੇ ॥ ਤਾ ਮਹਿ ਵਾਸਹਿ ਭਗਤ ਪਿਆਰੇ ॥ ੧ ॥ ^{੨੧}ਸਹਜ ਕਥਾ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਅਤਿ
 ਮੀਠੀ ॥ ਵਿਰਲੈ ਕਾਹੂ ਨੇਤ੍ਰੁ ਹੁ ਡੀਠੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੨੨}ਤਹ ਗੀਤ ਨਾਦ ਅਖਾਰੇ ਸੰਗਾ ॥
 ਉਹਾ ਸੰਤ ਕਰਹਿ ਹਰਿ ਰੰਗਾ ॥ ੨ ॥ ਤਹ ਮਰਣੁ ਨ ਜੀਵਣੁ ਸੋਗੁ ਨ ਹਰਖਾ^{੨੩} ॥
 ਸਾਚ ਨਾਮ ਕੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਖਾ ॥ ੩ ॥ ਗੁਹਜ ਕਥਾ ਇਹ ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਣੀ ॥ ਨਾਨਕੁ
 ਬੋਲੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਬਾਣੀ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ੧੨ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਜਾ ਕੈ
 ਦਰਸਿ ਪਾਪ ਕੋਟਿ ਉਤਾਰੇ ॥ ^{੨੪}ਭੇਟਤ ਸੰਗਿ ਇਹੁ ਭਵਜਲੁ ਤਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਓਇ
 ਸਾਜਨ ਓਇ ਮੀਤ ਪਿਆਰੇ ॥ ਜੋ ਹਮ ਕਉ ਹਰਿਨਾਮੁ ਚਿਤਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਜਾ ਕਾ ਸਬਦੁ ਸੁਨਤ ਸੁਖ ਸਾਰੇ ॥ ਜਾ ਕੀ ਟਹਲ ਜਮਦੂਤ ਬਿਦਾਰੇ^{੨੫} ॥ ੨ ॥ ^{੨੬}ਜਾ
 ਕੀ ਧੀਰਕ ਇਸੁ ਮਨਹਿ ਸਧਾਰੇ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਣਿ ਮੁਖ ਉਜਲਾਰੇ ॥ ੩ ॥
 ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਸੇਵਕ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ਸਰਣਿ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੇ ॥ ੪ ॥
 ੭ ॥ ੧੩ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਰਹਣੁ ਨ ਪਾਵਹਿ ^{੨੭}ਸੁਰਿਨਰ ਦੇਵਾ ॥
 ਉਠਿ ਸਿਧਾਰੇ ਕਰਿ ਮੁਨਿ ਜਨ ਸੇਵਾ ॥ ੧ ॥ ^{੨੮}ਜੀਵਤ ਪੋਖੇ ਜਿਨ੍ਹੀ ਹਰਿ ਹਰਿ

- ੧ ਪੱਥਰ ; ਪੱਥਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ।
 ੨ [ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ] ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ।
 ੩ ਪਾਣੀ ਰਿੜਕਦਾ ਹੈ, ਵਿਅਰਥ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੪ ਨਿਮਕ-ਹਰਾਮ ; ਮਾਲਕ ਦਾ ਲੂਣ ਖਾ ਕੇ ਵਿਅਰਥ ਕਰ ਛਡਣ ਵਾਲਾ, ਨਾ-ਸ਼ੁਕਰਾ, ਕ੍ਰਿਤਾਘਣ ।
 ੫ ਪੱਥਰ ਦੀ ਬੇੜੀ ਪਾਰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ, ਭਾਵ ਪੱਥਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ।
 ੬ ਪਾਣੀ ਵਿਚ, ਸੁੱਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਧਰਤ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕਰਤਾ ਭਰਪੂਰ ਹੈ । ਵਿਧਾਤਾ=ਵਿਧਾਤ੍ਰੀ, ਰਚਣਹਾਰ, ਕਰਤਾਰ ।
 ੭ ਪਿਆਰਾ (ਤੁਸੀਂ) ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮਾਣਿਆ?
 ੮ ਸਲਾਹ, ਮਸ਼ਵਰਾ, ਸਿਖਿਆ ।
 ੯ ਤੂੰ ਸੂਹੀ ਸੂਹੀ ਸੂਹੀ (ਭਾਵ ਲਾਲੇ ਲਾਲ) ਹੈਂ, ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰਤੀ ਹੋਈ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ।
 ੧੦ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪੈਰ ਮਲਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਧੀਰੀ ਨਾਲ, ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਭੇਜੇ ਉੱਥੇ ਹੀ ਜਾਵਾਂ । ਤਤੀ=ਤਤ੍ਵ ਹੀ, ਉੱਥੇ ਹੀ ।
 ੧੧ ਜੇ ਇਕ ਪਲ ਭਰ ਮਿਲਾ ਦਿਓ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਾਣ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਮਾਏ ਹੋਏ ਜਪ, ਤਪ, ਇੰਦ੍ਰਿਆ ਦੇ ਰੋਕਣ ਦੇ ਕੰਮ ਅਤੇ ਜਤ ਆਦਿ ਕਰਮ ਦੇ ਦਿਆਂ (ਬਦਲੇ ਵਿਚ) ।
 ੧੨ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇੱਛਤ, ਬਲ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਵਾਲੀ ਮਤ ਮਾਰ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਉਹੋ, ਹੇ ਨਾਨਕ, ਪਤੀ-ਮਿਲਾਪ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈ ।
 ੧੩ ਸ਼੍ਰਾਸਾਂ (ਜੀਵਨ) ਦਾ ਆਸਰਾ ।
 ੧੪ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਦੇਖ ਦੇਖ ਕੇ ਮਨ ਆਸਰੇ-ਸਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੫ ਕਿਸੇ ਵਾਰ ਭੀ, ਕਦੀ ਭੀ ।
 ੧੬ ਮੁਲੇ ਖਰੀਦਿਆ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਗੁਲਾਮ ਹਾਂ ।
 ੧੭ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਭੁੰਘਾ ।
 ੧੮ ਦਮ-ਬਦਮ ਜੋ ਵਸਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਦਾਸਾਂ) ਨਾਲ ।
 ੧੯ ਤਾਣੇ ਪੋਟੇ ।
 ੨੦ ਜਿਸ ਦੇ (ਭਾਵ ਹਰੀ ਦੇ) ਅਨੰਦ-ਭਵਨ ਅਤੇ ਉੱਚੇ ਮੰਦਰ ਹਨ ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮੀ ਭਗਤ ਲੋਕ ਵਸਦੇ ਹਨ ।
 ੨੧ ਆਤਮਾ ਦੀ ਉਹ ਅਵਸਥਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੨੨ ਉੱਥੇ ਗਾਣੇ ਵਜਾਣੇ ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਅਖਾੜੇ (ਜਾਂ ਇਕੱਠ, ਜੋੜ-ਮੇਲ) ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ੨੩ ਖੁਸ਼ੀ ।
 ੨੪ ਸੰਗ ਵਿਚ ਭੇਟਣ ਨਾਲ, ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ।
 ੨੫ ਨਾਸ ਕੀਤੀ ।
 ੨੬ ਜਿਸ ਦੀ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਧੀਰਜ (ਦਿਲਾਸਾ) ਮਨ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ।
 ੨੭ ਉੱਤਮ ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ ।
 ੨੮ ਜੀਉਂਦੇ ਕੇਵਲ ਓਹੀ ਦੇਖੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

* ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਤੇ ਹੋਏ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਚਿਕਰ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ।

† ਹਰੀ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦਸਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਵਸਦਾ ਹੈ !

‡ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਦਾ ਉੱਚਾ ਸਵਰਗੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

§ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਭੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

¶ ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਜੀਵ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ; ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਨੂੰ ਧਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਧਿਆਇਆ ॥ ੧ਸਾਧਸੰਗਿ ਤਿਨ੍ਹੀ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਬਾਦਿਸਾਹ ਸਾਹਵਾਪਾਰੀ ਮਰਨਾ ॥ ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ੨ਕਾਲਹਿ ਖਰਨਾ ॥ ੨ ॥ ਕੂੜੈ
 ਮੋਹਿ ਲਪਟਿ ਲਪਟਾਨਾ ॥ ਛੋਡਿ ਚਲਿਆ ਤਾ ਫਿਰਿ ਪਛੁਤਾਨਾ ॥ ੩ ॥
 ੩ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਾਨ ਨਾਨਕ ਕਉ ਕਰਹੁ ਦਾਤਿ ॥ ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਜਪੀ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥ ੪ ॥
 ੮ ॥ ੧੪ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ੪ਘਟਘਟ ਅੰਤਰਿ ਤੁਮਹਿ ਬਸਾਰੇ ॥
 ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ ਸੂਤਿ ਤੁਮਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਤੂੰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੂੰ ੪ਪ੍ਰਾਨਅਧਾਰੇ ॥ ੬ਤੁਮਹੀ
 ਪੇਖਿ ਪੇਖਿ ਮਨੁ ਬਿਗਸਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ੧ਅਨਿਕ ਜੋਨਿ ਭ੍ਰਮਿਭ੍ਰਮਿਭ੍ਰਮਿ
 ਹਾਰੇ ॥ ਓਟ ਗਹੀ ਅਬ ਸਾਧਸੰਗਾਰੇ ॥ ੨ ॥ ੮ਅਗਮਅਗੋਚਰੁ ਅਲਖ ਅਪਾਰੇ ॥
 ਨਾਨਕੁ ਸਿਮਰੈ ਦਿਨੁ ਰੈਨਾਰੇ ੯ ॥ ੩ ॥ ੯੫ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ੧੦ਕਵਨ
 ਕਾਜ ਮਾਇਆ ਵਡਿਆਈ ॥ ਜਾ ਕਉ ਬਿਨਸਤ ਬਾਰ ਨ ਕਾਈ ॥ ੧ ॥ ੧੧ਇਹੁ
 ਸੁਪਨਾ ਸੋਵਤ ਨਹੀ ਜਾਨੈ ॥ ਅਚੇਤ ਬਿਵਸਥਾ ਮਹਿ ਲਪਟਾਨੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਮਹਾ ਮੋਹਿ ਮੋਹਿਓ ਗਾਵਾਰਾ ੧੨ ॥ ੧੩ਪੇਖਤ ਪੇਖਤ ਉਠਿ ਸਿਧਾਰਾ ॥ ੨ ॥ ਉਚ
 ਤੇ ਉਚਤਾ ਕਾ ਦਰਬਾਰਾ ॥ ਕਈ ਜੰਤ ੧੪ਬਿਨਾਹਿ ਉਪਾਰਾ ॥ ੩ ॥ ਦੂਸਰ ਹੋਆ ਨਾ
 ਕੋ ਹੋਈ ॥ ਜਪਿ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੋ ਸੋਈ ॥ ੪ ॥ ੧੦ ॥ ੧੬ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥
 ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਤਾ ਕਉ ਹਉ ਜੀਵਾ ॥ ਚਰਣਕਮਲ ਤੇਰੇ ਧੋਇ ਧੋਇ
 ਪੀਵਾ ॥ ੧ ॥ ਸੋ ਹਰਿ ਮੇਰਾ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ੧੫ ॥ ਭਗਤ ਜਨਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸੁਆਮੀ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਾ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਤੇਰੇ
 ਗੁਣ ਗਾਵਾ ॥ ੨ ॥ ਪੇਖਿ ਪੇਖਿ ਲੀਲਾ ੧੬ ਮਨਿ ਆਨੰਦਾ ॥ ਗੁਣ ਅਪਾਰ ਪ੍ਰਭ
 ਪਰਮਾਨੰਦਾ ॥ ੩ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਕਛੁ ਭਉ ਨ ਬਿਆਪੈ ੧੭ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਨਾਨਕ
 ਹਰਿ ਜਾਪੈ ॥ ੪ ॥ ੧੧ ॥ ੧੭ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ § ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਰਿਦੈ
 ਧਿਆਨੁ ਧਾਰੀ ੧੮ ॥ ਰਸਨਾ ੧੯ ਜਾਪੁ ਜਪਉ ਬਨਵਾਰੀ ੨੦ ॥ ੧ ॥ ੨੧ਸਫਲ ਮੂਰਤਿ
 ਦਰਸਨ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ ਚਰਣਕਮਲ ਮਨ ਪ੍ਰਾਣ ਅਧਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਸਾਧਸੰਗਿ ਜਨਮਮਰਣ ਨਿਵਾਰੀ ੨੨ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਥਾ ਸੁਣਿ ੨੩ਕਰਨ
 ਅਧਾਰੀ ॥ ੨ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਤਜਾਰੀ ੨੪ ॥ ੨੫ਦ੍ਰਿੜੁ ਨਾਮ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ
 ਸੁਚਾਰੀ ॥ ੩ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੀ ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਜਪਿ
 ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੀ ॥ ੪ ॥ ੧੨ ॥ ੧੮ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ¶ ॥ ਲੋਭਿ ਮੋਹਿ
 ਮਗਨ ਅਪਰਾਧੀ ॥ ਕਰਣਹਾਰ ਕੀ ਸੇਵ ਨ ਸਾਧੀ ॥ ੧ ॥ ੨੬ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ
 ਪ੍ਰਭ ਨਾਮ ਤੁਮਾਰੇ ॥ ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਨੀਆਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤੂੰ

- ੧ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਹਰੀ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।
- ੨ ਕਾਲ ਨੇ ਖੜਨਾ (ਲਿਜਾਣਾ) ਹੈ।
- ੩ ਹੇ ਮਿਹਰ ਦੇ ਭੰਡਾਰ !
- ੪ ਹਰ ਇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਤੂੰ ਹੀ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ਾਦਾ ਦੇ ਧਾਗੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।
- ੫ ਸ੍ਵਾਸਾਂ (ਜੀਵਨ) ਦਾ ਆਸਰਾ।
- ੬ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਦੇਖ ੨ ਕੇ ਮਨ ਖੜਦਾ ਹੈ।
- ੭ ਕਈ ਜ਼ੂਨਾਂ ਫਿਰ ਫਿਰਕੇ ਬਕ ਗਏ ਹਾਂ : ਹੁਣ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੀ ਪਨਾਹ ਲਈ ਹੈ।
- ੮ ਜੇ ਅਪਹੁੰਚ ਹੈ, ਜੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਜੇ ਬੇਅੰਤ ਹੈ।
- ੯ ਰਾਤ।
- ੧੦ ਕਿਸ ਕੰਮ ਦੀ ਹੈ ਮਾਇਆ ਦੀ ਵਡਿਆਈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਸ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕੋਈ ਢਿਲ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ ?
- ੧੧ ਇਹ ਤਾਂ ਸੁਫਣਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹਾਂ ਅਤੇ ਗਾਫਲ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਉਸ ਸੁਫਣੇ ਨਾਲ ਪਿਆ ਚਿੰਬੜਦਾ ਹੈ।

- ੧੨ ਬੇਸਮਝ, ਮੂਰਖ।
- ੧੩ ਦੇਖਦਿਆਂ ੨ ਕੁਚ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ੧੪ ਨਾਸ ਕਰ ਕੇ ਫਿਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ੧੫ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ।
- ੧੬ ਖੇਡ, ਕੋਤਕ।
- ੧੭ ਵਿਆਪਦਾ, ਚਿੰਬੜਦਾ।
- ੧੮ ਧਾਰੀ, ਧਰਦਾ ਹਾਂ।
- ੧੯ ਜੀਭ ਨਾਲ।
- ੨੦ [ਜਿੰਗਲੀ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲਾ] ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਹਰੀ।
- ੨੧ ਜਿਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਵਾਰਨੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।
- ੨੨ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।
- ੨੩ ਕੰਨਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।
- ੨੪ ਛੱਡ ਦਿਤੇ ਹਨ।
- ੨੫ ਨਾਮ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਨਾ, ਵੰਡ ਛਕਣਾ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਰਹਿਣਾ ਇਹ ਚੰਗਾ ਆਚਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।
- ੨੬ ਡਿਗਿਆਂ ਹੋਇਆਂ (ਭਾਵ ਪਾਪੀਆਂ) ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

* ਕਈ ਜਨਮ ਭ੍ਰਮ ਭ੍ਰਮਕੇ ਮਨੁੱਖ ਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਅੰਤ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਵਿਚ ਆਉਣ ਨਾਲ ਉਹ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਭੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਸਮਗ੍ਰੀ ਉਸ ਦੇ ਸੂਤ ਵਿਚ ਪਰੇਈ ਦਿਸਦੀ ਹੈ।

+ ਜਦ ਤਕ ਮਨੁੱਖ (ਸਾਧ-ਸੰਗ ਤੋਂ ਵਿਰਵਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ) ਅਚੇਤ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਤਕ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਿਚ ਸੁਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਉੱਚੇ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ।

‡ ਭਗਤ-ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਜਾਗਦਾ ਹੈ।

§ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਥਾ ਸੁਣੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਵਿਕਾਰ ਛੁਟ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

¶ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਤਿਤ-ਪਾਵਨ ਹੈ।

ਦਾਤਾ ਪ੍ਰਭ ਅੰਤਰਜਾਮੀ^੧ ॥ ^੨ਕਾਚੀ ਦੇਹ ਮਾਨੁਖ ਅਭਿਮਾਨੀ ॥ ੨ ॥ ^੩ਸੁਆਦ
 ਬਾਦ ਈਰਖ ਮਦ ਮਾਇਆ ॥ ਇਨ ਸੰਗਿ ਲਾਗਿ ਰਤਨ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥
 ੩ ॥ ^੪ਦੁਖਭੰਜਨ ਜਗਜੀਵਨ ਹਰਿ ਰਾਇਆ ॥ ਸਗਲ ਤਿਆਗਿ ਨਾਨਕੁ
 ਸਰਣਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ੧੩ ॥ ੧੯ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ^੫ਪੋਖਤ
 ਚਾਖਤ ਕਹੀਅਤ ਅੰਧਾ ਸੁਨੀਅਤ ਸੁਨੀਐ ਨਾਹੀ ॥ ਨਿਕਟਿ^੬ ਵਸਤੁ ਕਉ
 ਜਾਣੈ ਦੂਰੇ ਪਾਪੀ ਪਾਪ ਕਮਾਹੀ ॥ ੧ ॥ ਸੋ ਕਿਛੁ ਕਰਿ ਜਿਤੁ ਛੁਟਹਿ ਪਰਾਨੀ ॥
 ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਾਨੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^੭ਘੋਰ ਮਹਲ ਸਦਾ
 ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ॥ ਸੰਗਿ ਤੁਮਾਰੈ ਕਛੁ ਨ ਜਾਤਾ ॥ ੨ ॥ ^੮ਰਖਹਿ ਪੋਚਾਰਿ ਮਾਟੀ ਕਾ
 ਭਾਂਡਾ ॥ ਅਤਿ ਕੁਚੀਲ ਮਿਲੈ ਜਮ ਭਾਂਡਾ ॥ ੩ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧਿ ਲੋਭਿ ਮੋਹਿ ਬਾਧਾ ॥
 ਮਹਾ ਗਰਤ^੯ ਮਹਿ ਨਿਘਰਤ ਜਾਤਾ ॥ ੪ ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ਸੁਣੀਜੈ ॥
^{੧੦}ਭੂਬਤ ਪਾਹਨ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਲੀਜੈ ॥ ੫ ॥ ੧੪ ॥ ੨੦ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ † ॥
^{੧੧}ਜੀਵਤ ਮਰੈ ਬੁਝੈ ਪ੍ਰਭ ਸੋਇ ॥ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕਰਮਿ^{੧੨} ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ ਸੁਣਿ
 ਸਾਜਨ ਇਉਂ ਦੁਤਰੁ^{੧੩} ਤਰੀਐ ॥ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਹਰਿਨਾਮੁ ਉਚਰੀਐ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਏਕ ਬਿਨਾ ਦੂਜਾ ਨਹੀ ਜਾਨੈ ॥ ^{੧੪}ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਨੈ ॥
 ੨ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੋਈ ਭਲ^{੧੫} ਮਾਨੈ ॥ ਆਦਿ ਅੰਤ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਜਾਨੈ ॥ ੩ ॥ ਕਹੁ
 ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਜਨ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ ਜਾ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਵਸਹਿ ਮੁਰਾਰੀ^{੧੬} ॥ ੪ ॥ ੧੫ ॥
 ੨੧ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ^{੧੭}ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਕਰਣੈਹਾਰੁ ॥ ਸਗਲ ਸ੍ਰਿਸਟਿ
 ਕਉ ਦੇ ਆਧਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਣ ਕਮਲ ਮਨ^{੧੮} ਧਿਆਇ ॥ ਦੂਖੁ ਦਰਦੁ
 ਇਸੁ ਤਨ ਤੇ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਭਵਜਲਿ^{੧੯} ਭੂਬਤ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਾਵੈ ॥
^{੨੦}ਜਨਮ ਜਨਮ ਕਾ ਟੂਟਾ ਗਾਵੈ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਹੁ ਦਿਨ ਰਾਤਿ ॥ ^{੨੧}ਸੂਖ
 ਸਹਜ ਮਨਿ ਆਵੈ ਸਾਂਤਿ ॥ ੩ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੀ ਰੇਣੁ^{੨੨} ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਵੈ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰ
 ਕਉ ^{੨੩}ਸਦ ਬਲਿ ਜਾਵੈ ॥ ੪ ॥ ੧੬ ॥ ੨੨ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਗੁਰ ਅਪੁਨੇ
 ਉਪਰਿ ਬਲਿ ਜਾਈਐ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਸੁ ਗਾਈਐ ॥ ੧ ॥ ਸਿਮਰਉ ਸੋ
 ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ ਸੁਆਮੀ ॥ ਸਗਲ ਘਟਾ ਕਾ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਚਰਣ ਕਮਲ
 ਸਿਉ ਲਾਗੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਸਾਚੀ ਪੂਰਨ ਨਿਰਮਲ ਰੀਤਿ ॥ ੨ ॥ ਸੰਤਪ੍ਰਸਾਦਿ^{੨੪}
 ਵਸੈ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਕਿਲਵਿਖ^{੨੫} ਜਾਹੀ ॥ ੩ ॥ ਕਰਿ
 ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭ ^{੨੬}ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥ ਨਾਨਕੁ ਮਾਗੈ ਸੰਤ ਰਵਾਲਾ ॥ ੪ ॥
 ੧੭ ॥ ੨੩ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਜੀਵਾ ਗੁਰ ਤੇਰਾ ॥ ^{੨੭}ਪੂਰਨ ਕਰਮੁ

- ੧ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਬੁਝਣ ਵਾਲਾ ।
 ੨ ਮਨੁੱਖ (ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਵਾਕਰ) ਕਥੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ।
 ੩ ਰਸ, ਬਗ਼ੜੇ, ਸਾੜੇ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ।
 ੪ ਹੇ ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਤੋੜਨ ਵਾਲੇ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵਨ ਰਹੀ-ਰਾਜਾ ਜੀ ! ਸਭ ਕੁਝ ਛੱਡ ਕੇ ਨਾਨਕ (ਆਪ ਦੀ) ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਹੈ ।
 ੫ (ਮਨੁੱਖ) ਵੇਖਦਾ ਭਾਲਦਾ ਹੋਇਆ ਅੰਨ੍ਹਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਕਹਿਣ ਦੇ ਲਾਇਕ ਹੈ) ; ਅਤੇ ਸੁਣਦਾ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ (ਭਾਵ ਕੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਬੋਲਾ ਹੈ) ।
 ੬ ਨੇੜੇ ।
 ੭ ਤੂੰ ਸਦਾ ਘੋੜਿਆਂ ਅਤੇ ਮਹਿਲਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ ।
 ੮ ਤੂੰ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡੇ (ਸਰੀਰ) ਨੂੰ ਪੋਚ ਪਾਚ ਕੇ (ਉਤੇ ੨ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਕੇ) ਰਖਦਾ ਹੈਂ, ਪਰ (ਅੰਦਰੋਂ ਪਾਪਾਂ ਕਰਕੇ) ਇਹ ਨਿਹਾਇਤ ਗੰਦਾ ਹੈ ; ਇਸ ਲਈ ਤੇਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੇਗੀ ।
 ੯ [ਸ.] ਗੜ੍ਹਾ, ਟੋਆ (ਸੰਸਾਰ ਰੁਪੀ) ।
 ੧੦ ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਜੀ ! ਡੁਬਦੇ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਤਾਰ ਲਓ !
 ੧੧ ਜੇ ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ।
 ੧੨ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ।
 ੧੩ ਔਖਾ ਤਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ (ਸੰਸਾਰ) ।
 ੧੪ ਹਰ ਸਰੀਰ (ਹਸਤੀ) ਵਿਚ ।
 ੧੫ ਭਲਾ, ਚੰਗਾ ।
 ੧੬ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਹਰੀ ।
 ੧੭ ਗੁਰੂ ਵੱਡਾ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਸਮੂਖ ਹੈ ; ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੮ ਹੇ ਮਨ !
 ੧੯ ਹਸਤੀ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ।
 ੨੦ ਕਈਆਂ ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਹਰੀ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੧ ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ਹੋਰਨਾਂ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ "ਸਹਜ-ਸੁਖ" ਜਾਂ "ਸਹਜ ਆਨੰਦ" ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਸਲੀ ਸੁਖ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਟਿਕਾਏ ਰਖਦਾ ਹੈ ।
 ੨੨ ਚਰਨ-ਧੂੜ ।
 ੨੩ ਸਦਾ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੪ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
 ੨੫ ਪਾਪ ।
 ੨੬ ਹੇ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਉਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ !
 ੨੭ ਭਾਗ ਪੂਰੇ 'ਣ ।

* ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਚੰਗਾ ਭਲਾ ਦੇਖਦਾ ਸੁਣਦਾ ਹੋਇਆ ਅੰਨ੍ਹਾ ਤੇ ਬੋਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

† ਗੁਰੂ-ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਕ ਹਰੀ ਸਭ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਦੁਤਰ ਨੂੰ ਤਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ।

‡ ਅਗਲੇ ਤਿੰਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦੇ ਦਾਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ ।

ਹੋਇ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰਾ ॥ ੧ ॥ ਇਹ ਬੰਨਤੀ ਸੁਣਿ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ॥ ਦੇਹਿ ਨਾਮੁ ਕਰਿ ਅਪਣੇ
 ਚੇਰੇ^੧ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਪਣੀ ਸਰਣਿ ਰਾਖੁ ਪ੍ਰਭ ਦਾਤੇ ॥ ^੨ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ
 ਕਿਨੈ ਵਿਰਲੈ ਜਾਤੇ ॥ ੨ ॥ ਸੁਨਹੁ ਬਿਨਉ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਮੀਤਾ ॥ ਚਰਣ ਕਮਲ
 ਵਸਹਿ ਮੇਰੈ ਚੀਤਾ^੩ ॥ ੩ ॥ ਨਾਨਕੁ ਏਕ ਕਰੈ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਵਿਸਰੁ ਨਾਹੀ
 ਪੂਰਨ ^੪ਗੁਣ ਤਾਸਿ ॥੪॥ ੧੮॥ ੨੪ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਮੀਤੁ ਸਾਜਨੁ ^੫ਸੁਤ
 ਬੰਧਪ ਭਾਈ ॥ ^੬ਜਤ ਕਤ ਪੇਖਉ ਹਰਿ ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ ॥ ੧ ॥ ^੭ਜਤਿ ਮੇਰੀ ਪਤਿ
 ਮੇਰੀ ਧਨੁ ਹਰਿਨਾਮੁ ॥ ^੮ਸੂਖਸਹਜ ਆਨੰਦ ਬਿਸਰਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਜਪਿ ^੯ਪਹਿਰਿ ਸਨਾਹ ॥ ^{੧੦}ਕੋਟਿ ਆਵਧ ਤਿਸੁ ਬੇਧਤ ਨਾਹਿ ॥ ੨ ॥
^{੧੧}ਹਰਿ ਚਰਨ ਸਰਣ ਗੜ ਕੋਟ ਹਮਾਰੈ ॥ ਕਾਲੁ ਕੰਟਕੁ ^{੧੨}ਜਮੁ ਤਿਸੁ ਨ ਬਿਦਾਰੈ^{੧੩} ॥
 ੩ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸਦਾ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ ^{੧੪}ਸੇਵਕ ਸੰਤ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਮੁਰਾਰੀ ॥੪॥ ੧੯॥
 ੨੫ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ਗੁਣ ਗੋਪਾਲ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਨਿਤ ਗਾਹਾ^{੧੫} ॥ ^{੧੬}ਅਨਦ
 ਬਿਨੋਦ ਮੰਗਲ ਸੁਖ ਤਾਹਾ ॥੧॥ ਚਲੁ ਸਖੀਏ ^{੧੭}ਪ੍ਰਭ ਰਾਵਣ ਜਾਹਾ ॥ ਸਾਧ ਜਨਾ
 ਕੀ ਚਰਣੀ ਪਾਹਾ^{੧੮} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਰਿ ਬੇਨਤੀ ^{੧੯}ਜਨ ਪੂਰਿ ਬਾਛਾਹਾ ॥
 ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਕਿਲਵਿਖ^{੨੦} ਲਾਹਾਂ ॥ ੨ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਪ੍ਰਾਣ ਜੀਉ ਅਰਪਾਹਾ^{੨੧} ॥
 ਹਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਮਾਨੁ ਮੋਹੁ ਕਟਾਹਾਂ^{੨੨} ॥ ੩ ॥ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਕਰਹੁ
 ਉਤਸਾਹਾ^{੨੩} ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਹਰਿ ਸਰਣਿ ਸਮਾਹਾ ॥ ੪ ॥ ੨੦ ॥ ੨੬ ॥
 ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਬੈਕੁੰਠ ਨਗਰੁ ਜਹਾ ਸੰਤ ਵਾਸਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਚਰਣ ਕਮਲ ^{੨੪}ਰਿਦ
 ਮਾਹਿ ਨਿਵਾਸਾ ॥ ੧ ॥ ਸੁਣਿ ਮਨ ਤਨ ਤੁਝੁ ਸੁਖੁ ਦਿਖਲਾਵਉ ॥ ਹਰਿ
 ਅਨਿਕ ਬਿੰਜਨ^{੨੫} ਤੁਝੁ ਭੋਗ ਭੁੰਚਾਵਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਭੁੰਚੁ^{੨੬}
 ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ਅਚਰਜ ਸਾਦ ਤਾ ਕੇ ^{੨੭}ਬਰਨੇ ਨ ਜਾਹੀ ॥ ੨ ॥ ਲੋਭੁ ਮੂਆ ਤ੍ਰਿਸਨਾ
 ਬੁਝਿ ਬਾਕੀ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਸਰਣਿ ਜਨ ਤਾਕੀ^{੨੮} ॥ ੩ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਭੈ
 ਮੋਹ ਨਿਵਾਰੇ^{੨੯} ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੇ ॥ ੪ ॥ ੨੧ ॥ ੨੭ ॥ ਸੂਹੀ
 ਮਹਲਾ ੫ § ॥ ਅਨਿਕ ਬੰੀਗ^{੩੦} ਦਾਸ ਕੇ ਪਰਹਰਿਆ^{੩੧} ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭਿ
 ਅਪਨਾ ਕਰਿਆ ॥੧॥ ਤੁਮਹਿ^{੩੨} ਛਡਾਇ ਲੀਓ ਜਨ ਅਪਨਾ ॥ ^{੩੩}ਉਰਝਿ ਪਰਿਓ
 ਜਾਲੁ ਜਗੁ ਸੁਪਨਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੩੪}ਪਰਬਤ ਦੋਖ ਮਹਾ ਬਿਕਰਾਲਾ ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ
 ਦੂਰਿ ਕੀਏ ਦਇਆਲਾ ॥ ੨ ॥ ਸੋਗ ਰੋਗ ਬਿਪਤਿ ਅਤਿ ਭਾਰੀ ॥ ਦੂਰਿ ਭਈ
 ਜਪਿ ਨਾਮੁ ਮੁਰਾਰੀ ॥ ੩ ॥ ^{੩੫}ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਧਾਰਿ ਲੀਨੋ ਲੜਿ ਲਾਇ ॥ ਹਰਿ ਚਰਣ
 ਗਹੇ^{੩੬} ਨਾਨਕ ਸਰਣਾਇ ॥ ੪ ॥ ੨੨ ॥ ੨੮ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ¶ ॥ ਦੀਨੁ

- ੧ ਚੇਲੇ, ਦਾਸ ।
 ੨ ਹੇ ਤੂੰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਕਿਸੇ
 ਵਿਰਲੇ ਨੇ ਹੀ ਜਾਣਿਆ ਹੈ !
 ੩ ਚਿਤ ਵਿਚ ।
 ੪ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ।
 ੫ (ਹਰੀ ਹੀ) ਪੁਤਰ, ਸੰਬੰਧੀ ਅਤੇ ਭਰਾ ਹੈ ।
 ੬ ਜਿਧਰ ਕਿਧਰ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ।
 ੭ ਮੇਰੀ ਜਾਤ, ਮੇਰੀ ਪੱਤ (ਇੰਦਰ) ਤੇ (ਮੇਰਾ)
 ਧਨ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ।
 ੮ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੯ ਇਹ ਕਵਚ ਪਹਿਨ । ਸਨਾਹ [ਸੰ. ਸੰਨਾਹ,
 ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ] ਲੋਹੇ ਜਾਂ ਰੇਸ਼ਮ
 ਦਾ ਉਹ ਕਪੜਾ ਜੋ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਘਾਉ ਲਗਣ
 ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਵਚ, ਜ਼ਿਰਹ ਬਕਤਰ,
 ਸੰਜੋਅ ।
 ੧੦ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹਥਿਆਰ ਉਸ (ਸੰਜੋਅ) ਨੂੰ ਨਹੀਂ
 ਵਿੰਨ੍ਹ ਸਕਦੇ । ਆਵਧ [ਸੰ. ਆਯੁਧ] ਜਿਸ
 ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰੀਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਸਤਰ, ਹਥਿਆਰ ।
 ੧੧ ਸਾਡੇ ਲਈ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਓਟ ਲੈਣੀ
 ਹੀ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੇ ਕੋਟ ਹਨ । ਕੋਟ=ਕਿਲ੍ਹੇ ।
 ੧੨ [ਸੰ. ਕੰਡਾ] ਦੁਖਦਾਈ ।
 ੧੩ ਪਾੜਦਾ, ਮਾਰਦਾ ।
 ੧੪ ਹਰੀ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਉੱਤੇ । 'ਮੁਰਾਰੀ' ਲਈ
 ਦੇਖੋ ਪਿਛਲੇ ਸਫ਼ੇ ਦਾ ਨੋਟ ੧੬ ।
 ੧੫ (ਜਿਥੇ) ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
 ੧੬ ਉਥੇ ਅਨੰਦ, ਬਿਲਾਸ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਸੁਖ
 ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

- ੧੭ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਰਮਣ ਚਲੀਏ, ਮੇਲ ਦਾ ਅਨੰਦ
 ਲੈਣ ਚਲੀਏ ।
 ੧੮ ਪਈਏ ।
 ੧੯ (ਹਰੀ ਦੇ) ਸੇਵਕ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਮੰਗੀਏ ।
 ੨੦ ਪਾਪ ।
 ੨੧ ਅਰਪੀਏ, ਸੌਂਪੀਏ ।
 ੨੨ ਕਟ ਦਈਏ, ਦੂਰ ਕਰ ਲਈਏ ।
 ੨੩ ਪੁਰਸ਼ਾਰਥ, ਉੱਦਮ ।
 ੨੪ ਦਿਲ ਵਿਚ ਆ ਵਸਦੇ ਹਨ ।
 ੨੫ [ਸੰ. ਵਿਅੰਜਨ] ਭੋਜਨ । ਤੇਨੂੰ ਹਰੀ ਦੇ ਅਨੰਕ
 ਭੋਜਨ ਤੇ ਖਾਣੇ ਖੁਆਵਾਂ, ਭਾਵ ਇਲਾਹੀ
 ਪਕਵਾਨ ਦੀਆਂ ਖੁਰਾਕਾਂ ਖਲਾਵਾਂ । (ਇਹ
 ਪਕਵਾਨ ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਹੈ ।)
 ੨੬ ਖਾ, ਗ੍ਰਹਿਨ ਕਰ ।
 ੨੭ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ।
 ੨੮ ਤੱਕੀ, ਵੇਖੀ ।
 ੨੯ ਦੂਰ ਕੀਤੇ ।
 ੩੦ ਵਿੰਗ ਟੇਥ, ਵੱਲ ਛੱਲ ।
 ੩੧ ਦੂਰ ਕੀਤੇ ।
 ੩੨ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ।
 ੩੩ ਜੋ (ਦਾਸ) ਫਸਿਆ ਪਿਆ ਸੀ—ਜਗਤ ਅੰਸਾ
 ਜਾਲ ਹੈ, ਸੁਫਟਾ ਹੈ ।
 ੩੪ (ਦਾਸ ਦੇ) ਦੇਸ਼ ਜੋ ਪਹਾੜ ਵਰਗੇ ਭਾਏ
 ਭਰਾਉਣੇ ਸਨ ।
 ੩੫ (ਮਿਹਰ ਦੀ) ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਕੇ ।
 ੩੬ ਪਕੜੇ ।

* ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਸਦੇ ਹਨ ।

† ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਧ-ਜਨਾਂ ਦੀ ਚਰਣੀ ਪੇਂਟ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।

‡ ਸੰਤ-ਸੰਗ ਬੇਕੁੰਠ ਨਿਆਈਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੰਦ ਸਰੀਰਕ ਭੋਗਾਂ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਅਚਰਜ
 ਆਤਮਕ ਸਵਾਦ ਵਾਲੇ ਹਨ ।

§ ਉਥੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚੋਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿੰਗ ਟੇਥ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਤੋਂ ਭਾਰੀ ਦੁਖ
 ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

¶ ਇਸ ਪਾਸੇ ਉਹੋ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋਵੇ ।

ਛਡਾਇ ਦੁਨੀ^੧ ਜੋ ਲਾਏ ॥ ਦੁਹੀ ਸਰਾਈ ਖੁਨਾਮੀ ਕਹਾਏ ॥ ੧ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ
 ਭਾਵੈ ਸੋ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਆਪਣੀ ਕੁਦਰਤਿ ਆਪੇ ਜਾਣੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
^੨ਸਚਾ ਧਰਮੁ ਪੁੰਨੁ ਭਲਾ ਕਰਾਏ ॥ ਦੀਨ ਕੈ ਤੋਸੈ ਦੁਨੀ ਨ ਜਾਏ ॥ ੨ ॥ ^੩ਸਰਬ
 ਨਿਰੰਤਰਿ ਏਕੋ ਜਾਗੈ ॥ ਜਿਤੁ ਜਿਤੁ ਲਾਇਆ ਤਿਤੁ ਤਿਤੁ ਕੋ ਲਾਗੈ ॥ ੩ ॥
^੪ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਸਚੁ ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰਾ ॥ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ਬੋਲਾਇਆ ਤੇਰਾ ॥ ੪ ॥
 ੨੩ ॥ ੨੯ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ^੫ਪ੍ਰਾਤਹਕਾਲਿ ਹਰਿਨਾਮੁ ਉਚਾਰੀ ॥
 ਈਤ ਉਤ ਕੀ ਓਟ ਸਵਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਪੀਐ ਹਰਿਨਾਮ ॥ ਪੂਰਨ
 ਹੋਵਹਿ ਮਨ ਕੇ ਕਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ^੬ਰੈਣਿ ਦਿਨੁ ਗਾਉ ॥
 ਜੀਵਤ ਮਰਤ ਨਿਹਚਲੁ ਪਾਵਹਿ ਥਾਉ ॥ ੨ ॥ ਸੋ ਸਾਹੁ ਸੇਵਿ ਜਿਤੁ ਤੋਟਿ ਨ
 ਆਵੈ ॥ ^੭ਖਾਤ ਖਰਚਤ ਸੁਖਿ ਅਨਦਿ ਵਿਹਾਵੈ ॥ ੩ ॥ ਜਗ ਜੀਵਨ ਪੁਰਖੁ ਸਾਧ ਸੰਗਿ
 ਪਾਇਆ ॥ ^੮ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ॥ ੪ ॥ ੨੪ ॥
 ੩੦ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਜਬ ਭਏ ਦਇਆਲ ॥ ਦੁਖ ਬਿਨਸੇ
 ਪੂਰਨ ਭਈ ਘਾਲ^੯ ॥ ੧ ॥ ^{੧੦}ਪੋਖਿ ਪੋਖਿ ਜੀਵਾ ਦਰਸੁ ਤੁਮਾਰਾ ॥ ਚਰਣ ਕਮਲ
 ਜਾਈ ਬਲਿਹਾਰਾ ॥ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਠਾਕੁਰ^{੧੧} ਕਵਨੁ ਹਮਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਣਿ ਆਈ ॥ ^{੧੨}ਪੂਰਬ ਕਰਮਿ ਲਿਖਤ ਧੁਰਿ ਪਾਈ ॥
 ੨ ॥ ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਚਰਜੁ ਪਰਤਾਪ ॥ ^{੧੩}ਜਾਲਿ ਨ ਸਾਕਹਿ ਤੀਨੇ
 ਤਾਪ ॥ ੩ ॥ ਨਿਮਖ^{੧੪} ਨ ਬਿਸਰਹਿ ਹਰਿ ਚਰਣ ਤੁਮਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕੁ ਮਾਗੈ ਦਾਨੁ
 ਪਿਆਰੇ ॥ ੪ ॥ ੨੫ ॥ ੩੧ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਸੇ ਸੰਜੋਗ^{੧੫} ਕਰਹੁ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ॥
 ਜਿਤੁ ਰਸਨਾ^{੧੬} ਹਰਿਨਾਮੁ ਉਚਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਸੁਣਿ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਭ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥
 ਸਾਧ ਗਾਵਹਿ ਗੁਣ ਸਦਾ ਰਸਾਲਾ^{੧੭} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੧੮}ਜੀਵਨ ਰੂਪੁ ਸਿਮਰਣੁ ਪ੍ਰਭ
 ਤੇਰਾ ॥ ਜਿਸੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹਿ ^{੧੯}ਬਸਹਿ ਤਿਸੁ ਨੇਰਾ ॥ ੨ ॥ ਜਨ ਕੀ ਭੂਖ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ
 ਅਹਾਰੁ^{੨੦} ॥ ਤੂੰ ਦਾਤਾ ਪ੍ਰਭ ਦੇਵਣਹਾਰੁ ॥ ੩ ॥ ^{੨੧}ਰਾਮ ਰਮਤ ਸੰਤਨ ਸੁਖੁ ਮਾਨਾ ॥
 ਨਾਨਕ ਦੇਵਨਹਾਰ ਸੁਜਾਨਾ^{੨੨} ॥ ੪ ॥ ੨੬ ॥ ੩੨ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ § ॥
^{੨੩}ਬਹਤੀ ਜਾਤ ਕਦੇ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਨ ਧਾਰਤ ॥ ਮਿਥਿਆ ਮੋਹ ਬੰਧਹਿ ਨਿਤ ਪਾਰਚ ॥
 ੧ ॥ ਮਾਧਵੇ^{੨੪} ਭਜੁ ਦਿਨ ਨਿਤ ਰੈਣੀ^{੨੫} ॥ ^{੨੬}ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਜੀਤਿ ਹਰਿ ਸਰਣੀ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੨੭}ਕਰਤ ਬਿਕਾਰ ਦੋਉ ਕਰ ਝਾਰਤ ॥ ਰਾਮ ਰਤਨੁ ਰਿਵ ਤਿਲੁ
 ਨਹੀ ਧਾਰਤ ॥ ੨ ॥ ^{੨੮}ਭਰਣ ਪੋਖਣ ਸੰਗਿ ਅਉਧ ਬਿਹਾਣੀ ॥ ਜੈ ਜਗਦੀਸ
 ਕੀ ਗਤਿ ਨਹੀ ਜਾਣੀ ॥ ੩ ॥ ^{੨੯}ਸਰਣਿ ਸਮਰਥ ਅਗੋਚਰ ਸੁਆਮੀ ॥ ਉਧਰੁ

- ੧ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰੀ ਵਿਚ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਬ ਨੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪਾਸਾ ਛਡਾ ਕੇ ਮਾਇਆ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਦੋਹਾਂ ਜਹਾਨਾਂ ਵਿਚ ਅਪ-ਰਾਧੀ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ : “ਜਿਤੁ ਜਿਤੁ ਲਾਇਆ ਤਿਤੁ ਤਿਤੁ ਕੇ ਲਾਗੈ”।
- ੨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੇ (ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਤੂੰ ਸਚਾ ਧਰਮ ਨੇਕੀ ਅਤੇ ਚੰਗਿਆਈ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਧਰਮ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰੀ ਪਾਸਾ ਭੀ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਧਰਮ ਕਮਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਸਦਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਲੋਂ ਭੀ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
- ੩ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਇਕੋ ਹਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।
- ੪ ਜੋ ਅਪਹੁੰਚ ਹੈ ਅਤੇ ਇੰਦਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ।
- ੫ ਸਵੇਰ ਦੇ ਵੇਲੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦਾ ਆਸਰਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ।
- ੬ ਰਾਤ ਦਿਨ।
- ੭ ਖਾਦਿਆਂ ਖਵਾਇਆਂ ਸੁਖ ਤੇ ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਉਮਰ ਬੀਤੋ।
- ੮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ।
- ੯ ਮਿਹਨਤ, ਸੇਵਾ।
- ੧੦ ਦੇਖ ੨ ਕੇ।
- ੧੧ ਮਾਲਕ।
- ੧੨ ਪਿਛਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਧੁਰੇ (ਹਰੀ ਦੇ ਹਥੂਰੇ) ਭਾਗ ਬਣੇ ਸਨ, ਓਹ ਮਿਲੇ ਹਨ।
- ੧੩ (ਤਾਂ ਤੇਨੂੰ) ਤਿੰਨੇ ਤਾਪ ਨਹੀਂ ਸਾੜ ਸਕਣਗੇ। ਤਿੰਨ ਤਾਪ ਇਹ ਹਨ: ਆਪਿ (ਮਨ ਦੇ ਦੁਖ); ਬਿਆਪਿ (ਸਰੀਰ ਦੇ ਦੁਖ); ਉਪਾਪਿ (ਭੁਲੇਖੇ ਦੇ ਦੁਖ)।
- ੧੪ ਅੱਖ ਦੇ ਫੇਰ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ।
- ੧੫ ਕਿਸੇ ਕਾਰਜ ਲਈ ਸੁਭ ਗੁਰ ਰਾਸ਼ੀ ਯੋਗ ਦਾ

- ਮੇਲ; ਚੰਗਾ ਢੇ ਬੁਕਣਾ, ਚੰਗਾ ਮੌਕਾ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੨੫੪, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
- ੧੬ ਜੀਭ।
- ੧੭ ਰਸ ਵਾਲੇ, ਅਨੰਦੀ (ਗੁਣ)।
- ੧੮ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਭਾਵ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੈ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੌਤ ਹੈ)।
- ੧੯ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ੨੦ ਖਾਣਾ, ਭੋਜਨ, ਖੁਰਾਕ।
- ੨੧ ਰਾਮ ਨੂੰ ਜਪਦਿਆਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਸੁਖ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।
- ੨੨ ਸਿਆਣਾ।
- ੨੩ (ਤੋਰੀ ਉਮਰ) ਵਹਿੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਨਦੀ ਵਾਂਗ), ਪਰ ਤੂੰ ਇਸ ਗਲ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ; ਤੂੰ ਨਿਤ ਬੁਠੇ ਮੋਹ ਦੇ ਪਾਰਚੇ (ਕਪੜੇ) ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ। ਪਾਰਚ [ਛਾ. ਪਾਰਚਾ=ਕਪੜਾ] ਕਪੜੇ, ਕਪੜੇ ਦੀਆਂ ਪੱਛਾਂ।
- ੨੪ [ਮਾ (ਲਛਮੀ) ਦਾ ਧਵ (ਪਤੀ)=ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਹਰੀ।
- ੨੫ ਰਾਤ।
- ੨੬ ਜੀਵਨ ਜਹੀ ਅਮੋਲਕ ਵਸਤੁ ਜਿੱਤ ਲੈ, ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਪੈ ਕੇ।
- ੨੭ ਖਰਾਬੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਦੇਵੇਂ ਹੱਥ ਝਾੜ ਕੇ, ਭਾਵ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ, ਜਿਵੇਂ ਹੱਥ ਧੋ ਕੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਪਿਛੇ ਪੈ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।
- ੨੮ ਸਰੀਰ ਦੇ ਪਾਲਣ ਪੋਸਣ ਵਿਚ ਹੀ ਉਮਰ ਲੰਘ ਗਈ; “ਜੇ ਹੋਵੇ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦੀ” ਆਖਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੀ ਨਾ ਜਾਣੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਦਾ ਹੈ।
- ੨੯ ਸਮਰਥ ਅਤੇ ਅਗੋਚਰ ਸੁਆਮੀ ਦੀ ਸਰਣ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ, ਹੇ ਨਾਨਕ! ਤਰ ਜਾ; ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

* ਹਰੀ ਦਾ ਸਿਮਰਣ ਸਾਧ-ਸੰਗਤਿ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

† ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਤੋਂ ਸਾਧ-ਸੰਗਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਨਾਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

‡ ਇਹ ਸੰਜੋਗ ਭੀ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

§ ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਕਈ ਮਨੁੱਖ ਮਿਥਿਆ ਮੋਹ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਨਾਮ ਜਹੀ ਅਮੋਲਕ ਵਸਤੁ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ੪ ॥ ੨੭ ॥ ੩੩ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥
 ੧ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਤਰੈ ਭੈ ਸਾਗਰੁ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਿ ਰਤਨਾਗਰੁ ॥ ੧ ॥
 ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਜੀਵਾ ਨਾਰਾਇਣ ॥ ਦੂਖ ਰੋਗ ਸੋਗ ਸਭਿ ਬਿਨਸੇ ਗੁਰ ਪੂਰੇ
 ਮਿਲਿ ਪਾਪ ਤਜਾਇਣ^੨ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ੧ਜੀਵਨ ਪਦਵੀ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਉ ॥
 ਮਨੁ ਤਨੁ ਨਿਰਮਲੁ^੩ ਸਾਚੁ ਸੁਆਉ ॥ ੨ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਧਿਆਈਐ ॥
 ੪ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਤੁ ਹੋਇ ਤਾ ਪਾਈਐ ॥ ੩ ॥ ਸਰਣਿ ਪਏ ਜਪਿ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥
 ੬ਨਾਨਕੁ ਜਾਚੈ ਸੰਤ ਰਵਾਲਾ ॥ ੪ ॥ ੨੮ ॥ ੩੪ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ † ॥
 ਘਰ ਕਾ ਕਾਜੁ ਨ ਜਾਣੀ ਰੂੜਾ^੭ ॥ ਬੂਠੈ ਧੰਧੈ ਰਚਿਓ ਮੂੜਾ ॥ ੧ ॥ ਜਿਤੁ^੮ ਤੂੰ ਲਾਵਹਿ
 ੯ਤਿਤੁ ਤਿਤੁ ਲਗਨਾ ॥ ਜਾ ਤੂੰ ਦੇਹਿ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਜਪਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਹਰਿ ਕੇ ਦਾਸ^{੧੦} ਹਰਿ ਸੇਤੀ ਰਾਤੇ ॥ ੧੧ਰਾਮ ਰਸਾਇਣਿ ਅਨਦਿਨੁ ਮਾਤੇ ॥ ੨ ॥
 ਬਾਹ ਪਕਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪੇ ਕਾਢੇ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਟੂਟੇ ਗਾਢੇ^{੧੨} ॥ ੩ ॥ ਉਧਰੁ^{੧੩}
 ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਹਰਿ ਸਰਣਿ ਦੁਆਰੇ ॥ ੪ ॥ ੨੯ ॥
 ੩੫ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ੧੪ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਿਹਚਲੁ ਘਰੁ ਪਾਇਆ ॥
 ਸਰਬ ਸੂਖ ਫਿਰਿ ਨਹੀ ਭੁੱਲਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰੁ ਧਿਆਇ ਹਰਿ ਚਰਨ ਮਨਿ
 ਚੀਨੇ^{੧੫} ॥ ਤਾ ਤੇ ਕਰਤੈ ਅਸਥਿਰੁ^{੧੬} ਕੀਨੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਣ ਗਾਵਤ ਅਚੁਤ^{੧੭}
 ਅਬਿਨਾਸੀ ॥ ਤਾ ਤੇ ਕਾਟੀ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸੀ ॥ ੨ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਲੀਨੇ ਲੜਿ
 ਲਾਏ ॥ ਸਦਾ ਅਨਦੁ ਨਾਨਕ ਗੁਣ ਗਾਏ ॥ ੩ ॥ ੩੦ ॥ ੩੬ ॥ ਸੂਹੀ
 ਮਹਲਾ ੫ § ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਸਾਧ ਕੀ ਬਾਣੀ ॥ ਜੋ ਜੋ ਜਪੈ ਤਿਸ ਕੀ ਗਤਿ ਹੋਵੈ
 ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨਿਤ^{੧੮} ਰਸਨ ਬਖਾਨੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ੧੯ਕਲੀ ਕਾਲ ਕੇ ਮਿਟੇ
 ਕਲੇਸਾ ॥ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਮਨ ਮਹਿ ਪਰਵੇਸਾ^{੨੦} ॥ ੧ ॥ ਸਾਧੂ ਧੂਰਿ^{੨੧} ਮੁਖਿ ਮਸਤਕਿ
 ਲਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਉਧਰੇ ਹਰਿ ਗੁਰ ਸਰਣਾਈ ॥ ੨ ॥ ੩੧ ॥ ੩੭ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫
 ਘਰੁ ੩¶ ॥ ਗੋਬਿੰਦਾ ਗੁਣ ਗਾਉ^{੨੨} ਦਇਆਲਾ ॥ ਦਰਸਨੁ ਦੇਹੁ ਪੂਰਨ ਕਿਰਪਾਲਾ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਤੁਮ ਹੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ॥ ੨੩ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਤੁਮਰਾ
 ਮਾਲਾ ॥ ੧ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਚਲੈ ਜਪਿ ਨਾਲਾ ॥ ਨਾਨਕ^{੨੪} ਜਾਚੈ ਸੰਤ ਰਵਾਲਾ ॥
 ੨ ॥ ੩੨ ॥ ੩੮ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥
 ਆਪੇ ਬੰਧੈ ਸਚਾ ਸੋਈ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਆਧਾਰੁ^{੨੫} ॥ ਕਰਣ ਕਾਰਣ
 ਸਮਰਥੁ ਅਪਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਭ ਰੋਗ ਮਿਟਾਵੇ ਨਵਾ ਨਿਰੋਆ ॥
 ਨਾਨਕ ਰਖਾ ਆਪੇ ਹੋਆ ॥ ੨ ॥ ੩੩ ॥ ੩੯ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲੁ ੫ ॥ ਦਰਸਨ

- ੧ ਸਾਧ-ਸੰਗਤਿ ਦੁਆਰਾ ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਖਾਣ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਭੇ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ (ਭਾਵ ਇਹ ਸੰਸਾਰ) ਤਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਤਨਾਗਰੁ [ਸੰ. ਰਤਨਾਕਰ] ਰਤਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਖਾਣ।
- ੨ ਛਡ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
- ੩ ਉਹ ਪਦਵੀ ਜਿਸ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਸਦੀਵੀ ਜੀਵਨ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਨਿਰਬਾਣ ਪਦ, ਅਮਰ ਪਦਵੀ।
- ੪ (ਜੀਵਣ ਦਾ) ਸਚਾ ਮਨੋਰਥ ਹੈ; ਭਾਵ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਸਲੀ ਮਨੋਰਥ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ੫ ਪਹਿਲੋਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ, ਭਾਵ ਹਰੀ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ।
- ੬ ਨਾਨਕ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ।
- ੭ ਸੋਹਣਾ। (ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਖੌਲ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ ਜਾਂ ਭੁਲ ਦਸਣ ਵੇਲੇ 'ਸੋਹਣਾ' ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।) ਇਹ ਸੋਹਣਾ (ਮਨੁੱਖ) ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ (ਭਾਵ ਆਪਣਾ ਅਸਲੀ ਕੰਮ) ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ, (ਜੋ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੈ), ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਝੁੱਠੇ ਪਿਟਣੇ (ਵਿਅਰਥ ਕੰਮਾਂ) ਵਿਚ ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
- ੮ ਜਿਸ ਪਾਸੇ।
- ੯ ਉਸੇ ਉਸੇ ਪਾਸੇ।
- ੧੦ ਹਰੀ ਨਾਲ ਰਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
- ੧੧ ਰਾਮ (ਨਾਮ) ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਹਰ ਰੋੜ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਰਸਾਇਣਿ=ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ, ਸ਼ਰਾਬ।
- ੧੨ ਗੰਢ ਦਿਤੇ, ਜੋੜ ਦਿਤੇ।
- ੧੩ ਉਧਾਰ ਕਰ ਲਓ, ਤਾਰ ਲਓ। ਇਸ ਅਰਥ ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੦੨, ਨੋਟ ੧੫।
- ੧੪ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਅਡੋਲਤਾ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ।
- ੧੫ ਵਿਚਾਰੇ, ਸਮਝੇ।
- ੧੬ ਨਿਹਚਲ, ਅਡੋਲ।
- ੧੭ [ਸੰ. ਅਚਤੁਤ] ਨਾ ਡਿਗਣ ਵਾਲਾ, ਸਥਿਰ, ਨਿਤ-ਕਾਇਮ।
- ੧੮ ਜੀਭ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ੧੯ ਕਲਿ-ਕਲੰਸ਼, ਕਲਿਯੁਗ ਦੇ ਦੁਖ, ਉਹ ਦੁਖ ਜੋ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਖਾਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧ ਪੰ. ੩੦।
- ੨੦ ਦਾਖਲ ਹੈ; ਭਾਵ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਖਿਆਲ ਜਾਂ ਭਾਵ ਦਾ ਦਖਲ ਨਹੀਂ।
- ੨੧ ਮੂੰਹ ਮਥੇ ਤੇ।
- ੨੨ ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।
- ੨੩ ਮੇਰਾ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਸਭ ਕੁਝ ਤੁਹਾਡਾ ਹੀ ਮਾਲ ਹੈ।
- ੨੪ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ।
- ੨੫ ਆਸਰਾ।

* ਪਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਭੀ ਤਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੇਕਰ ਸਾਧ-ਸੰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਣ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਨਾਮ ਭੀ ਅਮੋਲਕ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਖਾਣ, ਜੀਵਣ ਦਾ ਆਸਰਾ ਅਤੇ ਦੁਖ ਪਾਪ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

† ਮਨੁੱਖ ਉਸੇ ਪਾਸੇ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਹਰੀ ਆਪ ਲਾਵੇ।

‡ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਣ ਲੈਣ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੀ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

§ ਗੁਰੂ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਕੇ ਤਾਰਦਾ ਹੈ।

¶ ਅਗਲੇ ਤਿੰਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਭਾਵ : ਹਰੀ-ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਤਾਂਘ ਦਸ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਦਰਸ਼ਨ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਿਆਰ ਛਡ ਕੇ ਸਰਣ ਲੈਣ ਤੋਂ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਕਉ ਲੋਚੈ ਸਭ ਕੋਈ॥ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਈ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ੧ਸਿਆਮ ਸੁੰਦਰ
ਤਜਿ ੨ਨੀਦ ਕਿਉ ਆਈ॥ ੩ਮਹਾ ਮੋਹਨੀ ਦੂਤਾ ਲਾਈ॥੧॥੪ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਛੋਰਾ ਕਰਤ
ਕਸਾਈ ॥ ਨਿਰਦੈ ੫ ਜੰਤੁ ਤਿਸੁ ਦਇਆ ਨ ਪਾਈ ॥ ੨ ॥ ਅਨਿਕ ਜਨਮ
ਬੀਤੀਅਨ ਭਰਮਾਈ ॥ ਘਰਿ ਵਾਸੁ ਨ ਦੇਵੈ ਦੁਤਰ ੬ ਮਾਈ ॥ ੩ ॥ ੭ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ
ਅਪਨਾ ਕੀਆ ਪਾਈ ॥ ਕਿਸੁ ਦੋਸੁ ਨ ਦੀਜੈ ਕਿਰਤੁ ੮ ਭਵਾਈ ॥ ੪ ॥ ਸੁਣਿ ਸਾਜਨ
ਸੰਤ ਜਨ ਭਾਈ ॥ ਚਰਣ ਸਰਣ ਨਾਨਕ ਗਤਿ ੧੦ ਪਾਈ ॥ ੫ ॥ ੩੪ ॥ ੪੦ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੪
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ * ॥ ਭਲੀ ਸੁਹਾਵੀ ਛਾਪਰੀ ੧੧ਜਾ ਮਹਿ ਗੁਨ ਗਾਏ ॥
ਕਿਤਹੀ ਕਾਮਿ ਨ ਧਉਲਹਰ ੧੨ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਬਿਸਰਾਏ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਅਨਦੁ ਗਰੀਬੀ ਸਾਧਸੰਗਿ ਜਿਤੁ ਪ੍ਰਭ ਚਿਤਿ ਆਏ॥ਜਲਿ ਜਾਉ ਏਹੁ ਬਡਪਨਾ ੧੩
ਮਾਇਆ ਲਪਟਾਏ ॥ ੧ ॥ ੧੪ਪੀਸਨੁ ਪੀਸਿ ੧੫ਓਢਿ ਕਾਮਰੀ ੧੬ਸੁਖੁ ਮਨੁ
ਸੰਤੋਖਾਏ ॥ ਐਸੇ ਰਾਜੁ ਨ ਕਿਤੈ ਕਾਜਿ ੧੭ਜਿਤੁ ਨਹ ਤ੍ਰਿਪਤਾਏ ॥ ੨ ॥ ਨਗਨ
ਫਿਰਤ ੧੮ਰੰਗਿ ਏਕ ਕੈ ਓਹੁ ਸੋਭਾ ਪਾਏ॥੧੯ਪਾਟ ਪਟੰਬਰ ਬਿਰਥਿਆ ਜਿਹ ਰਚਿ
ਲੋਭਾਏ ॥ ੩ ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੁਮ੍ਹਰੈ ਹਾਥਿ ਪ੍ਰਭ ਆਪਿ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ॥ ਸਾਸਿ
ਸਾਸਿ ਸਿਮਰਤ ਰਹਾ ਨਾਨਕ ਦਾਨੁ ਪਾਏ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੪੧॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ਠ ॥
ਹਰਿ ਕਾ ਸੰਤੁ ੨੦ਪਰਾਨ ਧਨ ਤਿਸ ਕਾ ਪਨਿਹਾਰਾ ੨੧ ॥ ਭਾਈ ਮੀਤ ਸੁਤ ੨੨ਸਗਲ
ਤੇ ਜੀਅ ਹੂੰ ਤੇ ਪਿਆਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕੇਸਾ ਕਾ ਕਰਿ ਬੀਜਨਾ ੨੩ ਸੰਤ ਚੰਉਰੁ
ਵੁਲਾਵਉ ੨੪ ॥ ਸੀਸੁ ਨਿਹਾਰਉ ੨੫ ਚਰਣ ਤਲਿ ਧੂਰਿ ਮੁਖਿ ਲਾਵਉ ॥ ੧ ॥
ਮਿਸਟ ੨੬ ਬਚਨ ਬੇਨਤੀ ਕਰਉ ਦੀਨ ਕੀ ਨਿਆਈ ॥ ਤਜਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ਸਰਣੀ
ਪਰਉ ੨੭ਹਰਿ ਗੁਣ ਨਿਧਿ ਪਾਈ ॥ ੨ ॥ ਅਵਲੋਕਨ ੨੮ ੨੯ਪੁਨਹ ਪੁਨਹ ਕਰਉ
ਜਨ ਕਾ ਦਰਸਾਰੁ ੩੦ ॥ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਮਨ ਮਹਿ ਸਿੰਚਉ ੩੧ ਬੰਦਉ ੩੨ ਬਾਰ ਬਾਰ॥
੩ ॥ ਚਿਤਵਉ ਮਨਿ ਆਸਾ ਕਰਉ ਜਨ ਕਾ ਸੰਗ ਮਾਗਉ ॥ ਨਾਨਕ ਕਉ ਪ੍ਰਭ
ਦਇਆ ਕਰਿ ਦਾਸ ਚਰਣੀ ਲਾਗਉ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੪੨ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ਙ ॥
੩੩ਜਿਨਿ ਮੋਹੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਖੰਡ ੩੪ਤਾਹੂ ਮਹਿ ਪਾਉ ॥ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਇਹੁ ੩੫ਬਿਖਈ
ਜੀਉ ਦੇਹੁ ਅਪੁਨਾ ਨਾਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਾ ਤੇ ਨਾਹੀ ਕੋ ਸੁਖੀ ਤਾ ਕੈ ਪਾਛੈ
ਜਾਉ ॥ ਛੋਡਿ ਜਾਹਿ ਜੋ ਸਗਲ ਕਉ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਲਪਟਾਉ ॥ ੧ ॥ ਕਰਹੁ
ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੁਣਾਪਤੇ ੩੬ ਤੇਰੇ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ
ਸਾਧਸੰਗਿ ਸਮਾਉ ॥ ੨ ॥ ੩ ॥ ੪੩ ॥

੧ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
(ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੀਵ ਨੂੰ ਇਕ ਸਖੀ ਦੇ
ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ
ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ।)

੨ ਅਰਾਮ ਕਿਵੇਂ ਆਇਆ ? ਵਿਛੋੜਾ ਮਹਿਸੂਸ
ਕਿਉਂ ਨਾ ਕੀਤਾ ?

੩ ਵੱਡੀ ਮੋਹਣ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਨੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ
ਆਦਿ ਵੇਰੀਆਂ ਦੇ ਮਗਰ ਲਾ ਦਿੱਤਾ, (ਜਿਸ
ਕਰਕੇ ਸਖੀ ਆਪਣੇ ਸਜਣ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ
ਭੁਲ ਗਈ) ।

੪ ਪਤੀ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜਾ ਕਰਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਇਹ ਭਾਲਮ
(ਮਾਇਆ) । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੩੩, ਨੋਟ ੩੫ ।

੫ [ਸੰ. ਨਿਰਦਾਯ] ਨਿਰਦਾਯੀ ।

੬ ਲੰਘ ਗਏ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਹੀ ।

੭ ਨਾ ਤਰੀ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ । ਦੁਤਰ
ਮਾਇਆ (ਸਖੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ)
ਘਰ ਵਿਚ ਟਿਕਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ।

੮ ਦਿਨ ਰਾਤ ।

੯ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਸੰਸਕਾਰ ਪਕ ਕੇ
ਸਾਡੇ ਸੁਭਾਵ ਦਾ ਹਿਸਾ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
ਇਸ ਨੂੰ 'ਕਿਰਤ' ਕਿਹਾ ਹੈ ।

੧੦ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ, ਮੁਕਤੀ ।

੧੧ ਜਿਸ ਵਿਚ ।

੧੨ ਧਵਲ (ਚਿੱਟੇ) ਮੰਦਰ ।

੧੩ ਵਡਿਆਈ, ਅਸੂਰਜ ।

੧੪ (ਆਟਾ ਆਦਿਕ ਦਾ) ਪੀਹਣਾ ਪੀਹ ।

੧੫ ਅਤੇ ਪਹਿਨ ਕੰਬਲੀ ।

੧੬ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨ ਨੂੰ ਸੁਖ ਸੰਤੋਖ ਆਵੇ ।

੧੭ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

੧੮ ਇਕ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ, ਇੱਕ ਹਰੀ ਦੀ
ਲਗਨ ਵਿਚ ।

੧੯ ਪਟ ਅਤੇ ਪਟ ਦੇ ਅੰਬਰ (ਬਸਤਰ) ਵਿਅਰਥ
ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਲਾਲਚੀ ਬਣ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

੨੦ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤੇ ਦੋਲਤਾਂ ਉਸ ਹਰੀ ਦੇ ਸੰਤ ਦੀਆਂ
ਹਨ ।

੨੧ ਪਾਣੀ ਢੇਵਣ ਵਾਲਾ ਸੇਵਕ ।

੨੨ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ, ਬਲਕਿ ਜੀ ਤੋਂ ਭੀ ਪਿਆਰਾ ।

੨੩ [ਸੰ. ਵਜਜਨ] ਪੱਖਾ ।

੨੪ ਇਧਰ ਉਧਰ ਹਿਲਾਉਣਾ, ਫੇਰਨਾ ।

੨੫ ਨਿਹੜਾਵਉ. ਨੀਵਾਂ ਕਰਾਂ । ਸਿਰ ਚਰਨਾਂ ਦੇ
ਤਲੇ ਤਕ ਝੁਕਾਵਾਂ ।

੨੬ ਮਿੱਠੇ ।

੨੭ ਹਰੀ ਜੋ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਛੰਡਾਰ ਹੈ ਪਾਵਾਂ ।

੨੮ ਦੇਖਣਾ ।

੨੯ ਮੁੜ ਮੁੜ ।

੩੦ ਦਰਬਨ । ਹਰੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਦਾ ਦਰਬਨ
ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਰਾਂ ।

੩੧ ਛਿੜਕਾਂ ਤਰਾਵਤ ਲਈ ।

੩੨ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਾਂ ।

੩੩ ਜਿਸ ਮਾਇਆ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਉਸ
ਦੇ ਹਿਸੇ (ਭਾਵ ਦੇਸ) ਮੋਹੇ ਹਨ ।

੩੪ ਉਸੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ।

੩੫ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਜੀਵ ਨੂੰ ।

੩੬ ਹੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਮਾਲਕ !

* ਗਰੀਬੀ ਵਿਚ ਭੀ ਜੇ ਸਾਧ-ਸੰਗ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰਹੀਏ, ਤਾਂ ਇਸ ਕੋਲੋਂ
ਕੋਈ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਜਾਂ ਵਡਿਆਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । (ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਮਾਨਪੁਰ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਭਾਈ ਹੇਮੇ
ਪ੍ਰਭੀ ਉਚਾਰਨ ਹੋਇਆ ।)

† ਹਰੀ ਦੇ ਮੇਲੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਚੁੰਢਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹਰੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

‡ ਸਾਧ-ਸੰਗ ਨੂੰ ਛਡਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੇਨਤੀ
ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ! ਸਾਧ-ਸੰਗ ਮਿਲਾ ਦਿਓ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਵੇਰਨ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਵਿਚ ਲਗਾ ਰਹਾਂ ।

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੫ ਪੜਤਾਲ *
 ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ † ॥ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਗੁਰੀਆ^੧ ਮੋਹਨ
 ਲਾਲਨਾ ॥ ਜਪਿ ਮਨ ਗੋਬਿੰਦ ਏਕੈ ^੨ਅਵਰੁ ਨਹੀ ਕੋ ਲੇਖੈ ^੩ਸੰਤ ਲਾਗੁ ਮਨਹਿ
 ਛਾਡੁ ਦੁਬਿਧਾ ਕੀ ਕੁਰੀਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^੪ਨਿਰਗੁਨ ਹਰੀਆ ਸਰਗੁਨ
 ਧਰੀਆ ਅਨਿਕ ਕੋਠਰੀਆ ਭਿੰਨਭਿੰਨਭਿੰਨਭਿੰਨ ਕਰੀਆ ॥ ਵਿਚਿ ਮਨ
 ਕੋਟਵਰੀਆ ॥ ^੫ਨਿਜ ਮੰਦਰਿ ਪਿਰੀਆ ॥ ਤਹਾ ਆਨਦ ਕਰੀਆ ॥ ਨਹ
 ਮਰੀਆ ਨਹ ਜਰੀਆ ॥ ੧ ॥ ^੬ਕਿਰਤਨਿ ਜੁਰੀਆ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਫਿਰੀਆ
^੭ਪਰ ਕਉ ਹਿਰੀਆ ॥ ^੮ਬਿਖਨਾ ਘਿਰੀਆ ॥ ਅਬ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਪਰੀਆ ॥
 ਹਰਿਦੁਆਰੈ ਖਰੀਆ^੯ ॥ ਦਰਸਨੁ ਕਰੀਆ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਮਿਰੀਆ^{੧੦} ॥
^{੧੧}ਬਹੁਰਿ ਨ ਫਿਰੀਆ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ੪੪ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ^{੧੨}ਰਾਸਿ ਮੰਡਲੁ ਕੀਨੋ
 ਆਖਾਰਾ ॥ ਸਗਲੋ ਸਾਜਿ ਰਖਿਓ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ
 ਰੂਪ ਰੰਗ ਆਪਾਰਾ ॥ ^{੧੩}ਪੇਖੈ ਖੁਸੀ ਭੋਗ ਨਹੀ ਹਾਰਾ ॥ ^{੧੪}ਸਭਿ ਰਸ ਲੈਤ ਬਸਤ
 ਨਿਰਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਬਰਨੁ^{੧੫} ਚਿਹਨੁ ਨਾਹੀ ਮੁਖੁ ਨ ਮਾਸਾਰਾ^{੧੬} ॥ ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ
 ਖੇਲੁ ਤੁਹਾਰਾ ॥ ॥ ਨਾਨਕ ^{੧੭}ਰੇਣ ਸੰਤ ਚਰਨਾਰਾ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥ ੪੫ ॥ ਸੂਹੀ
 ਮਹਲਾ ੫ § ॥ ਤਉ^{੧੮} ਮੈ ਆਇਆ ਸਰਨੀ ਆਇਆ ॥ ਭਰੋਸੈ ਆਇਆ ॥
 ਕਿਰਪਾ ਆਇਆ ॥ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਰਾਖਹੁ ਸੁਆਮੀ ॥ ਮਾਰਗੁ ਗੁਰਹਿ
 ਪਠਾਇਆ^{੧੯} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਹਾ ਦੁਤਰੁ^{੨੦} ਮਾਇਆ ॥ ^{੨੧}ਜੈਸੇ ਪਵਨੁ
 ਬੁਲਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਹੀ ਡਰਾਇਆ ॥ ਕਰਰੋ^{੨੨} ਧ੍ਰਮਰਾਇਆ ॥ ੨ ॥
^{੨੩}ਗ੍ਰਿਹ ਅੰਧ ਕੂਪਾਇਆ ॥ ਪਾਵਕੁ^{੨੪} ਸਗਰਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ^{੨੫}ਗਹੀ ਓਟ
 ਸਾਧਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ॥ ਅਬ ਮੈ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥
 ੩ ॥ ੪੬ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਘਰੁ ੬
 ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸਿ ਬੇਨੰਤੀਆ ਮਿਲੈ ਨਾਮੁ
 ਆਧਾਰਾ^{੨੬} ॥ ਤੁਠਾ^{੨੭} ਸਚਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਤਾਪੁ ਗਾਇਆ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਭਗਤਾ
 ਕੀ ਟੇਕ ਤੂੰ ਸੰਤਾ ਕੀ ਓਟ ਤੂੰ ਸਚਾ ਸਿਰਜਨਹਾਰਾ^{੨੮} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਚੁ
 ਤੇਰੀ ਸਾਮਗਰੀ^{੨੯} ਸਚੁ ਤੇਰਾ ਦਰਬਾਰਾ ॥ ਸਚੁ ਤੇਰੇ ਖਾਜੀਨਿਆ^{੩੦} ਸਚੁ ਤੇਰਾ
 ਪਾਸਾਰਾ ॥ ੨ ॥ ਤੇਰਾ ਰੂਪੁ ਅਗੰਮੁ ਹੈ ਅਨੂਪੁ^{੩੧} ਤੇਰਾ ਦਰਸਾਰਾ^{੩੨} ॥ ਹਉ ਕੁਰਬਾਣੀ
 ਤੇਰਿਆ ਸੇਵਕਾ ਜਿਨ ਹਰਿਨਾਮੁ ਪਿਆਰਾ ॥ ੩ ॥ ਸਭੇ ਇਛਾ ਪੂਰੀਆ ਜਾ

੧ ਗੁਰਤ੍ਵ ਵਾਲੀ, ਵਡੀ, ਉੱਤਮ । ਪ੍ਰੀਤਾਂ ਵਿਚੋਂ
ਪ੍ਰੀਤ ਮੋਹਨ ਪਿਆਰੇ (ਹਰੀ) ਦੀ ਵੱਡੀ ਹੈ ।
੨ ਹੋਰ ਕੁਝ ਕਿਸੇ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ
ਕੰਮ ਦੀ ਨਹੀਂ ।
੩ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਲਗ ਪਓ, ਮਨੋਂ ਤਿਆਗ ਦੇ
ਦੁਪਾਸੜ ਹੋਣ ਦੀ ਪਗਡੰਡੀ । ਕੁਰੀਆ=
ਪਗਡੰਡੀ ।
੪ ਨਿਰਗੁਣ ਹਰੀ ਨੇ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਹੈ
ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਖ ਵਖ
ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ । ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ਮਨ ਕੋਟ-
ਵਾਲ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
੫ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਪਿਰੀਆ (ਪਤੀ)
ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ। ਉਥੇ (ਇੰਦਰਿਆ ਦੇ ਰਾਹੀਂ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਤੀ) ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਾਣਦਾ ਹੈ । ਨਾ
ਉਹ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਢੇਪਾ ਆਉਂਦਾ
ਹੈ । ਜਰੀਆ=ਜਰਾ, ਬੁਢੇਪਾ ।
੬ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ
(ਫਸਿਆ) ਹੋਇਆ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਟਕਦਾ
ਫਿਰਦਾ ਹੈ ।
੭ ਪਰਾਏ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਚੁਰਾਂਦਾ ਹੈ ।
੮ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਘਰਿਆ ਹੋਇਆ ।
੯ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ।
੧੦ ਮਿਲਿਆ ।
੧੧ ਮੁੜ ਕੇ ਜੁਨਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਭਟਕਦਾ ਹੈ ।
੧੨ ਇਹ ਰਚਨਾ ਦਾ ਅਖਾੜਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ
ਵਾਕਰ) ਆਪਣੀ ਰਾਸ ਪਾਉਣ ਦਾ ਮੰਡੂਆ
ਰਚਿਆ ਹੈ । ਸਭ ਪਸਾਰੇ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕੇ ਇਸ
ਵਿਚ ਟਿਕਾਇਆ ਹੈ । ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਤੇ

ਰੰਗ ਦਿਤੇ ਹਨ ਜੋ ਬਿਅੰਤ ਹਨ ।
੧੩ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਭੋਗਦਿਆਂ ਹਾਰਦਾ
(ਬਕਦਾ) ਨਹੀਂ ਹੈ ।
੧੪ ਸਾਰੇ ਰਸ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਨਿਰਲੇਪ
ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
੧੫ ਰੰਗ ।
੧੬ [ਸੰ. ਸ਼ਮਸ਼ੁ] ਦਾੜੀ ।
੧੭ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚੰਦਨਾਂ ਦੀ ਦੂੜ ਹੈ ।
੧੮ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ।
੧੯ [ਸੰ. ਪ੍ਰਸਥਾਨ] ਭੇਜਿਆ ।
੨੦ ਜੋ ਔਖੀ ਤਰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
੨੧ ਜਿਵੇਂ ਪਵਨ ਧਕਦੀ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਮਾਇਆ ਰੇੜ੍ਹੀ
ਫਿਰਦੀ ਹੈ । 'ਪਵਨ ਬੁਲਾਰੇ ਮਾਇਆ ਦੇਇ ।
ਹਰਿ ਕੇ ਭਗਤ ਸਦਾ ਥਿਰੁ ਸੇਇ' (ਬਿਲਾਵਲ
ਮ: ੫) ।
੨੨ ਕਰੜਾ, ਕਠੋਰ । ਸਖਤ ਹੈ ਧਰਮ ਦਾਜਾ; ਇਹ
ਹਾਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਂ ਡਰਦਾ ਹਾਂ ।
੨੩ ਸੰਸਾਰ ਹਨੇਰਾ ਖੂਹ ਹੈ ।
੨੪ ਅਗਨੀ (ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪ) । ਸਾਰਾ ਅੱਗ ਹੈ ।
੨੫ ਪਕੜੀ ਹੈ ਸਾਧਾਂ ਦੀ ਉੱਟ ।
੨੬ ਆਸਰਾ ।
੨੭ ਦਇਆਵਾਨ ਹੋਇਆ, ਕਿਰਪਾਲੂ ਹੋਇਆ ।
੨੮ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
੨੯ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਚਲਾਣ ਦੇ ਜੋ ਸਾਧਨ
ਹਨ ।
੩੦ [ਛਾ. ਖੜੀਨਾ] ਖੜਾਨੇ, ਭੰਡਾਰੇ ।
੩੧ ਜਿਸ ਦੀ ਉਪਮਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਅਦੁੱਤੀ ।
੩੨ ਦਰਸ਼ਨ ।

* [ਪਰਤਾਓ ਤਾਲ] ਜਿਥੇ ਗਾਉਣ ਵਿਚ ਮੁੜ ਮੁੜ ਤਾਲ ਪਰਤਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

+ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਨਿਰਗੁਣ ਤੋਂ ਸਰਗੁਣ ਹੋ ਕੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਰਚਿਆ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ
ਵਿਚ ਆਪ ਵਰਤ ਕੇ ਆਪਣੀ ਖਿਚ (ਪ੍ਰੀਤ) ਸਭ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤੀ, ਜੋ ਸਭ ਖਿੱਚਾਂ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਹੈ । ਮਨੁੱਖ
ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ ਦਾ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਉਸ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ
ਫਿਰ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

‡ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ-ਲੀਲਾ ਵਾਕਰ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਪ ਵਰਤ
ਕੇ "ਸਭਿ ਰਸ ਲੇਤ ਬਸਤ ਨਿਰਾਰਾ," ਪਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਕਰ ਉਹ ਨਾ ਸਿਆਮ ਰੂਪ ਹੈ, ਨਾ ਸੰਖ ਚਕ੍ਰ ਗਦਾ
ਆਦਿ ਚਿੰਨ੍ਹ ਰਖਦਾ ਹੈ ।

§ ਸੰਸਾਰ ਹਨੇਰਾ ਖੂਹ ਹੈ; ਅਗੇ ਭੀ ਧਰਮਰਾਜ ਦਾ ਡਰ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ
ਵਿਚ ਬਚਾਓ ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਲਭਦੀ ਹੈ ।

¶ ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਅਰਜ਼ੇਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਪਾਇਆ ਅਗਮ^੧ ਅਪਾਰਾ^੨ ॥ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਮਿਲਿਆ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਤੇਰਿਆ
ਚਰਣਾ ਕਉ ਬਲਿਹਾਰਾ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੪੭ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੭

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ * ॥ ਤੇਰਾ ਭਾਣਾ ਤੂੰ ਹੈ ਮਨਾਇਹਿ ਜਿਸਨੋ
ਹੋਹਿ ਦਇਆਲਾ ॥ ਸਾਈ ਭਗਤਿ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤੂੰ ਸਰਬ ਜੀਆ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ॥
੧ ॥ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਰਾਇ ਸੰਤਾ ਟੇਕ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਪਰਵਾਣੁ ਮਨਿ
ਤਨਿ ਤੂੰ ਹੈ ਅਧਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤੂੰ ਦਇਆਲੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਿ
ਮਨਸਾ ਪੂਰਣਹਾਰਾ ॥ ਭਗਤ ਤੇਰੇ ਸਭਿ ਪ੍ਰਾਣਪਤਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੂੰ ਭਗਤਨ ਕਾ
ਪਿਆਰਾ ॥ ੨ ॥ ਤੂ ਅਥਾਹੁ ਅਪਾਰੁ ਅਤਿ ਉਚਾ ਕੋਈ ਅਵਰੁ ਨ ਤੇਰੀ ਭਾਤੇ ॥
ਇਹ ਅਰਦਾਸਿ ਹਮਾਰੀ ਸੁਆਮੀ ਵਿਸਰੁ ਨਾਹੀ ਸੁਖ ਦਾਤੇ ॥ ੩ ॥ ਦਿਨੁ ਰੈਣਿ^{੧੦}
ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਜੇ ਸੁਆਮੀ ਤੁਧੁ ਭਾਵਾ ॥ ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਸੁਖੁ ਨਾਨਕੁ
ਮਾਰੈ ਸਾਹਿਬ ਤੁਠੈ^{੧੧} ਪਾਵਾ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੪੮ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ੧ ॥ ਵਿਸਰਹਿ
ਨਾਹੀ ਜਿਤੁ^{੧੨} ਤੂ ਕਬਹੂ ਸੋ ਬਾਨੁ ਤੇਰਾ ਕੇਹਾ ॥ ਆਨ ਪਹਰ ਜਿਤੁ ਤੁਧੁ ਧਿਆਈ
ਨਿਰਮਲ ਹੋਵੈ ਦੇਹਾ^{੧੩} ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਹਉ ਸੋ ਬਾਨੁ ਭਾਲਣ ਆਇਆ ॥ ਖੋਜਤ
ਖੋਜਤ ਭਇਆ ਸਾਧਸੰਗੁ ਤਿਨੁ ਸਰਣਾਈ ਪਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬੇਦ
ਪੜੇ ਪੜਿ ਬ੍ਰਹਮੇ ਹਾਰੇ ਇਕੁ ਤਿਲੁ ਨਹੀ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ ॥ ^{੧੪}ਸਾਧਿਕ ਸਿਧ
^{੧੫}ਫਿਰਹਿ ਬਿਲਲਾਤੇ ਤੇ ਭੀ ਮੋਹੇ ਮਾਈ^{੧੬} ॥ ੨ ॥ ^{੧੭}ਦਸ ਅਉਤਾਰ ਰਾਂਜੇ ਹੋਇ
ਵਰਤੇ ^{੧੮}ਮਹਾਦੇਵ ਅਉਧੂਤਾ ॥ ਤਿਨ ਭੀ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਓ ਤੇਰਾ ਲਾਇ ਬਕੇ
ਬਿਭੂਤਾ^{੧੯} ॥ ੩ ॥ ^{੨੦}ਸਹਜ ਸੂਖ ਆਨੰਦ ਨਾਮ ਰਸ ਹਰਿ ਸੰਤੀ ਮੰਗਲੁ ਗਾਇਆ ॥
^{੨੧}ਸਫਲ ਦਰਸਨੁ ਭੇਟਿਓ^{੨੨} ਗੁਰਨਾਨਕ ਤਾ ਮਨਿ ਤਨਿ ਹਰਿਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ॥
॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੪੯ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ੨ ॥ ਕਰਮ ਧਰਮ ਪਾਖੰਡ ਜੋ ਦੀਸਹਿ ਤਿਨ ਜਮੁ
ਜਾਗਾਤੀ^{੨੩} ਲੂਟੈ ॥ ਨਿਰਬਾਣ^{੨੪} ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਵਹੁ ਕਰਤੇ ਕਾ ਨਿਮਖ^{੨੫} ਸਿਮਰਤ
ਜਿਤੁ ਛੂਟੈ ॥ ੧ ॥ ਸੰਤਹੁ ਸਾਗਰੁ ਪਾਰਿ ਉਤਰੀਐ ॥ ਜੇ ਕੋ ਬਚਨੁ ਕਮਾਵੈ ਸੰਤਨ ਕਾ ਸੋ
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ^{੨੬} ਤਰੀਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕੋਟਿ ਤੀਰਥ ਮਜਨ^{੨੭} ਇਸਨਾਨਾ ਇਸੁ
^{੨੮}ਕਲਿ ਮਹਿ ਮੈਲੁ ਭਰੀਜੈ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਜੋ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਵੈ ਸੋ ਨਿਰਮਲੁ ਕਰਿ
ਲੀਜੈ ॥ ੨ ॥ ਬੇਦ ਕਤੇਬ^{੨੯} ਸਿਮ੍ਰਤਿ ਸਭਿ ਸਾਸਤ ਇਨ ਪੜਿਆ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥
^{੩੦}ਏਕੁ ਅਖਰੁ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੩੧} ਜਾਪੈ^{੩੨} ਤਿਸ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਸੋਈ^{੩੩} ॥ ੩ ॥ ਖਤ੍ਰੀ
ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੂਦ ਵੈਸ ਉਪਦੇਸੁ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਕਉ ਸਾਝਾ^{੩੪} ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੩੫} ਨਾਮੁ ਜਪੈ

- ੧ ਜਿਸ ਤਕ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ।
- ੨ ਬਿਅੰਤ ।
- ੩ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣਹਾਰ ਹੈ ।
- ੪ ਰਾਮ ਰਾਜਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੫ ਆਸਰਾ ।
- ੬ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ।
- ੭ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
- ੮ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ !
- ੯ ਭਾਂਤ ਦਾ । ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
- ੧੦ ਰਾਤ ।
- ੧੧ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੋਣ ਨਾਲ ।
- ੧੨ ਜਿਥੇ ।
- ੧੩ ਸਰੀਰ, ਚਿੰਦਗੀ ।
- ੧੪ ਸਾਧਨਾਂ ਸਾਧਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਜੋਗੀ ।
- ੧੫ ਵਿਲਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਰੋਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ।
- ੧੬ ਮਾਇਆ ਨੇ ।
- ੧੭ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੇ ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਇਹ ਹਨ :-
ਮੱਛ, ਕੱਛ, ਵਰਾਹ, ਨਰਸਿੰਘ, ਵਾਮਨ (ਸਤ ਯੁਗ ਦੇ ਅਵਤਾਰ), ਪਰਸ਼ਰਾਮ ਤੇ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ (ਤ੍ਰੇਤੇ ਯੁਗ ਦੇ ਅਵਤਾਰ), ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ (ਦੁਆਪਰ ਦੇ) ਅਤੇ ਬੁੱਧ ਤੇ ਕਲਕੀ (ਕਲਯੁਗ ਦੇ) ।
- ੧੮ ਸ਼ਿਵਜੀ ਜੋ ਤਿਆਗੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
- ੧੯ ਸੁਆਹ ।
- ੨੦ ਦੋਖੇ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
- ੨੧ ਜਿਸ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਫਲ

- ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣ ।
- ੨੨ ਮਿਲਿਆ ।
- ੨੩ ਟੇਕਸ ਲਾਵਣ ਵਾਲਾ । ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਜਮ ਡੰਡ ਨਹੀਂ ਉੱਤਰ ਸਕਦਾ ।
- ੨੪ ਨਰੋਲ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉੱਤੇ ਦਸੇ ਕਰਮ-ਧਰਮ ਜਾਂ ਵਹਿਮ ਦੀ ਲਾਗ ਨਾ ਹੋਵੇ । “ਸਦਾ ਅਲਗੁ ਰਹੇ ਨਿਰਬਾਣੁ” (ਮਲਾਰ ਮ: ੩) । “ਮੈਂ ਪਿਛੇ ਕੀਤਨੁ ਕਰਿਆਹੁ ਨਿਰਬਾਣੁ ਜੀਓ” (ਸਦ, ਪੰ. ੯੨੩) ।
- ੨੫ ਅੱਖ ਦੇ ਫੋਰ ਜਿਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ।
- ੨੬ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
- ੨੭ ਪੁਰਬੀ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ।
- ੨੮ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ।
- ੨੯ [ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਬਹੁ-ਵਚਨ] ਮੁਸਲਮਾਣੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ।
- ੩੦ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ।
- ੩੧ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
- ੩੨ ਜਪਦਾ ਹੈ ।
- ੩੩ ਸੋਭਾ ।
- ੩੪ ਇਕੋ ਜਿਹਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉੱਚੀ ਨੀਵੀਂ ਛਾਤ ਲਈ ਵਿਤਕਰਾ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਉਸ ਵਕਤ ਦੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਇਹ ਘਾਟਾ ਸੀ ਕਿ ਵਖ ਵਖ ਛਾਤਾਂ ਲਈ ਵਖ ਵਖ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਵਖ ੨ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ।
- ੩੫ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ।

* ਹਰੀ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

† ਇਹ ਭਗਤੀ ਸਾਧ-ਸੰਗ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜਿਥੇ ਵੱਡੇ ੨ ਅਵਤਾਰ ਤੇ ਕਮਾਈਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵਿਰੋਧ ਰਹਿ ਗਏ, ਉਥੇ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਫਲ-ਦਰਸ਼ਨ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਬਾਝੀ ਲੈ ਗਏ ।

‡ ਇਹ ਭਗਤੀ ਬਣਾਉਣੀ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ, ਜਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਰਟਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਬਲਕਿ ਸਾਧ-ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਭਗਤੀ ਹਰ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਛਾਤ ਦਾ ਹੋਵੇ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਉਧਰੈ ਸੋ ਕਲਿ ਮਹਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਨਾਨਕ ਮਾਝਾ^੧॥੪॥੩॥੫੦॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫॥*
 ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੋਈ ਪ੍ਰਭ^੨ ਮਾਨਹਿ ਓਇ ਰਾਮਨਾਮ ਰੰਗਿ^੩ ਰਾਤੇ ॥ ਤਿਨ੍ ਕੀ
 ਸੋਭਾ ਸਭਨੀ ਥਾਈ ਜਿਨ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਚਰਣ ਪਰਾਤੇ^੪ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਹਰਿ ਸੰਤਾ
 ਜੇਵਡੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਭਗਤਾ ਬਣਿ ਆਈ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੇ ਸਿਉ^੫ ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ
 ਸੋਈ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਕੋਟਿ^੬ ਅਪ੍ਰਾਧੀ ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਉਧਰੈ^੭ ਜਮੁ ਤਾ ਕੈ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵੈ॥
 ਜਨਮ ਜਨਮ ਕਾ ਬਿਛੁੜਿਆ ਹੋਵੈ ਤਿਨ੍ ਹਰਿ ਸਿਉ ਆਣਿ ਮਿਲਾਵੈ॥੨॥ਮਾਇਆ
 ਮੋਹ ਭਰਮੁ ਭਉ ਕਾਟੈ ਸੰਤ ਸਰਣਿ ਜੋ ਆਵੈ ॥ ਜੇਹਾ ਮਨੋਰਥੁ ਕਰਿ ਆਰਾਧੇ ਸੋ
 ਸੰਤਨ ਤੇ ਪਾਵੈ ॥ ੩ ॥ ਜਨ ਕੀ ਮਹਿਮਾ^੮ ਕੇਤਕ ਬਰਨਉ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੇ ਭਾਣੇ ॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਨ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟਿਆ ਸੇ ਸਭ ਤੇ ਭਏ ਨਿਕਾਣੇ^੯ ॥ ੪ ॥ ੪॥ ੫੧ ॥
 ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਮਹਾ ਅਗਨਿ ਤੇ ਤੁਧੁ ਹਾਥ ਦੇ ਰਾਖੇ ਪਏ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾਈ ॥
 ਤੇਰਾ ਮਾਣੁ ਤਾਣੁ^{੧੦} ਰਿਦ ਅੰਤਰਿ ਹੋਰ ਦੂਜੀ ਆਸ ਚੁਕਾਈ^{੧੧}॥੧॥ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਰਾਇ
 ਤੁਧੁ^{੧੨} ਚਿਤਿ ਆਇਐ ਉਬਰੇ^{੧੩} ॥ ਤੇਰੀ ਟੇਕ ਭਰਵਾਸਾ ਤੁਮ੍ਹਰਾ ਜਪਿ ਨਾਮੁ
 ਤੁਮ੍ਹਰਾ ਉਧਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥^{੧੪}ਅੰਧ ਕੂਪ ਤੇ ਕਾਢਿ ਲੀਏ ਤੁਮ੍ਹ ਆਪਿ ਭਏ
 ਕਿਰਪਾਲਾ ॥^{੧੫}ਸਾਰਿ ਸਮ੍ਹਾਲਿ ਸਰਬ ਸੁਖ ਦੀਏ ਆਪਿ ਕਰੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ॥ ੨ ॥
 ਆਪਣੀ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਪਰਮੇਸਰੁ ਬੰਧਨ ਕਾਟਿ ਛਡਾਏ ॥ ਆਪਣੀ ਭਗਤਿ
 ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ਕਰਾਈ ਆਪੇ ਸੇਵਾ ਲਾਏ ॥ ੩ ॥ ਭਰਮੁ ਗਇਆ ਭੈ ਮੋਹ
 ਬਿਨਾਸੇ ਮਿਟਿਆ^{੧੬} ਸਗਲ ਵਿਸੂਰਾ ॥ ਨਾਨਕ ਦਇਆ ਕਰੀ ਸੁਖਦਾਤੈ
 ਭੇਟਿਆ^{੧੭} ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ੫੨ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥^{੧੮}ਜਬ ਕਛੁ
 ਨ ਸੀਓ ਤਬ ਕਿਆ ਕਰਤਾ ਕਵਨ ਕਰਮ ਕਰਿ ਆਇਆ ॥ ਅਪਨਾ ਖੇਲੁ ਆਪਿ
 ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਠਾਕੁਰਿ ਰਚਨੁ ਰਚਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਰਾਮਰਾਇ ਮੁਖ ਤੇ ਕਛੁ ਨ
 ਹੋਈ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਆਪਿ ਕਰਾਏ ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰਿ^{੧੯} ਸੋਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
^{੨੦}ਗਣਤੀ ਗਣੀ ਨ ਛੂਟੈ ਕਤਹੂ ਕਾਚੀ ਦੇਹ ਇਆਣੀ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਪ੍ਰਭ
 ਕਰਣੈਹਾਰੇ ਤੇਰੀ ਬਖਸ ਨਿਰਾਲੀ^{੨੧} ॥ ੨ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭ ਤੇਰੇ ਕੀਤੇ^{੨੨} ਘਟਿ
 ਘਟਿ ਤੁਹੀ ਧਿਆਈਐ ॥ ਤੇਰੀ^{੨੩} ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਤੂਹੈ ਜਾਣਹਿ ਕੁਦਰਤਿ ਕੀਮ^{੨੪}
 ਨ ਪਾਈਐ ॥ ੩ ॥ ਨਿਰਗੁਣੁ^{੨੫} ਮੁਗਧੁ ਅਜਾਣੁ ਅਗਿਆਨੀ ਕਰਮ ਧਰਮ ਨਹੀ
 ਜਾਣਾ ॥ ਦਇਆ ਕਰਹੁ ਨਾਨਕੁ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਮਿਠਾ ਲਗੈ ਤੇਰਾ ਭਾਣਾ ॥
 ੪ ॥ ੬ ॥ ੫੩ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਭਾਗਨੜੇ^{੨੬} ਹਰਿ ਸੰਤ ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ਜਿਨ੍
 ਘਰਿ ਧਨੁ ਹਰਿਨਾਮਾ ॥ ਪਰਵਾਣੁ ਗਣੀ ਸੋਈ ਇਹ ਆਏ ਸਫਲ ਤਿਨਾ ਕੇ

- ੧ ਵਿੱਚ, ਭਾਵ ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।
- ੨ ਪ੍ਰਭਤਾ ਸਹਤ, ਇਲਾਹੀ, divine, 'ਜੋਤਾ ਕੀਤਾ' ਭੇਤਾ ਨਾਉਂ ਅਤੇ 'ਸੰਤ ਜਨਾ ਕਾ' ਪੇਖਨੁ ਸਭ ਬੁਧਮ' ਵਾਲਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ।
- ੩ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ।
- ੪ ਪਛਾਤੇ ਹਨ।
- ੫ ਪਾਣੀ ਵਿਚ, ਸੁਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਧਰਤ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜੋ ਵਿਚ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ।
- ੬ ਕ੍ਰੋਧ।
- ੭ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ੮ ਕਿਤਨੀ ਕੁ ਬਿਆਨ ਕਰਾ ?
- ੯ ਬੇਮੁਹਤਾਜ।
- ੧੦ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ, ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ।
- ੧੧ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ਹੈ।
- ੧੨ ਦੇਖੋ ਨੰਮ ੧੨।
- ੧੩ ਤਰੀ ਦਾ ਹੈ।
- ੧੪ (ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ) ਹਨੇਰੇ ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ।
- ੧੫ ਸਾਰ ਲੈ ਕੇ, ਸੰਭਾਲ ਕੇ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਦਿਤੇ; ਆਪ ਜੋ ਪਾਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ।
- ੧੬ ਸਾਰੇ ਝੋਰੇ, ਦੁਖ।
- ੧੭ ਮਿਲਿਆ।
- ੧੮ ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ (ਭਾਵ ਜਦੋਂ ਅਜੇ

ਸੰਸਾਰ ਬਣਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ), ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੀਵ ਕੀ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹੜੇ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਇਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਇਆ ? ਉਤ੍ਰ ਹੈ : "ਇਹ ਜਗਤ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਖੇਡ ਹੈ ਤੇ ਆਪੇ ਬਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪੇ ਇਸਦੀ ਸੰਭਾਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਕੁਝ ਨਹੀਂ।" ਦੇਖੋ ਸੁਖਮਨੀ, ਅਸਟਪਦੀ ੨੧।

੧੯ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ।

੨੦ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਲੇਖਿਆਂ ਵਿਚ ਪਿਆਂ ਕਦੀ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ; ਇਹ ਅਨਿਤ ਅਤੇ ਬੇਸਮਝ ਦੇਹ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਹੀ ਬਚਾਉ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

੨੧ ਵਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦੀ। 'ਏਵ ਭਿ ਆਖਿ ਨ ਜਾਪਈ ਜਿ ਕਿਸੇ ਆਣੈ ਰਾਸਿ' (ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ) ਵਾਲਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ।

੨੨ ਹਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਤੂੰ ਹੀ ਧਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ।

੨੩ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਮਰਯਾਦਾ।

੨੪ ਕੀਮਤ।

੨੫ ਮੂਰਖ ਤੇ ਬੇਸਮਝ।

੨੬ ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ।

* ਭਗਤੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਬਿਆਂਤ ਹੈ; ਓਹ ਨਾ ਕੇਵਲ ਆਪ ਹੀ ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਬੇਮੁਥਾਜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਡਾਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

+ ਇਹ ਭਗਤੀ ਹਰੀ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਆਪ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।

‡ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। (ਇਹ ਗਲ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਧਿਆਨ ਉਸ ਹਾਲਤ ਵਲ ਦੁਆਂਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਸਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਤਦੋਂ ਨਾ ਮਨੁੱਖ ਸੀ ਨਾ ਕਰਮ ਅਕਰਮ ਦਾ ਝੇੜਾ ਸੀ; ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਿਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮੁਢ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹਸਤੀ ਹੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸੇ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ)।

§ ਹਾਂ, ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਣ ਲਈ ਸਮੁੱਥਾ ਹਰੀ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ ਹੈ।

ਕਾਮਾ ॥੧॥ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਹਰਿ ਜਨ ਕੈ ੧ਹਉ ਬਲਿ ਜਾਈ ॥ ਕੇਸਾ ਕਾ ਕਰਿ ਚਵਰੁ
 ਢੁਲਾਵਾ^੨ ਚਰਣਧੂੜਿ ਮੁਖਿ ਲਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਹਹੁ
 ਮਹਿ ਨਾਹੀ ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਏ ॥ ^੩ਜੀਅ ਦਾਨੁ ਦੇ ਭਗਤੀ ਲਾਇਨਿ ਹਰਿ
 ਸਿਉ ਲੈਨਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ੨ ॥ ਸਚਾ ਅਮਰੁ^੪ ਸਚੀ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਸਚੇ ਸੇਤੀ ਰਾਤੇ ॥
 ਸਚਾ ਸੁਖੁ ਸਚੀ ਵਡਿਆਈ ^੫ਜਿਸ ਕੇ ਸੇ ਤਿਨਿ ਜਾਤੇ ॥ ੩ ॥ ਪਖਾ ਫੇਰੀ ਪਾਣੀ
 ਵੇਵਾ ^੬ਹਰਿ ਜਨ ਕੈ ਪੀਸਣੁ ਪੀਸਿ ਕਮਾਵਾ ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਸਿ ਬੇਨੰਤੀ
 ਤੇਰੇ ਜਨ 'ਦੇਖਣੁ ਪਾਵਾ ॥ ੪ ॥ ੭ ॥ ੫੪ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ
 ਪਰਮੇਸਰ ਸਤਿਗੁਰ ਆਪੇ ਕਰਣੈਹਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਚਰਣਧੂੜਿ ਤੇਰੀ ਸੇਵਕੁ ਮਾਗੈ
 ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਕਉ ਬਲਿਹਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਰਾਮਰਾਇ ਜਿਉ ਰਾਖਹਿ ਤਿਉ
 ਰਹੀਐ ॥ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵਹਿ ਸੁਖੁ ਤੇਰਾ ਦਿਤਾ ਲਹੀਐ^੮ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ^੯ਮੁਕਤਿ ਭੁਗਤਿ ਜੁਗਤਿ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਜਿਸੁ ਤੂੰ ਆਪਿ ਕਰਾਇਹਿ ॥
 ਤਹਾ ਬੈਕੁੰਠੁ ਜਹ ਕੀਰਤਨੁ ਤੇਰਾ ਤੂੰ ਆਪੇ ਸਰਧਾ ਲਾਇਹਿ ॥ ੨ ॥ ਸਿਮਰਿ
 ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਨਾਮੁ ਜੀਵਾ ਤਨੁ ਮਨੁ ਹੋਇ ਨਿਹਾਲਾ ॥ ਚਰਣ ਕਮਲ ਤੇਰੇ
 ਧੋਇ ਧੋਇ ਪੀਵਾ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥੩॥ ਕੁਰਬਾਣੁ ਜਾਈ ^{੧੦}ਉਸੁ
 ਵੇਲਾ ਸੁਹਾਵੀ ਜਿਤੁ ਤੁਮਰੈ ਦੁਆਰੈ ਆਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਕਉ ਪ੍ਰਭ ਭਏ
 ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ੮ ॥ ੫੫ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ਤੁਧੁ
 ਚਿਤਿ ਆਏ ਮਹਾ ਅਨੰਦਾ ਜਿਸੁ ਵਿਸਰਹਿ ਸੋ ਮਰਿ ਜਾਏ ॥ ਦਇਆਲੁ ਹੋਵਹਿ
 ਜਿਸੁ ਉਪਰਿ ਕਰਤੇ ਸੋ ਤੁਧੁ ਸਦਾ ਧਿਆਏ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਤੂੰ ਮੈ ਮਾਣੁ
 ਨਿਮਾਣੀ ॥ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰੀ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੇ ਆਗੈ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਜੀਵਾ ਤੇਰੀ ਬਾਣੀ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਚਰਣਧੂੜਿ ਤੇਰੇ ਜਨ ਕੀ ਹੋਵਾ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਈ ॥
 ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਚਨ ^{੧੧}ਰਿਦੈ ਉਰਿਧਾਰੀ ^{੧੨}ਤਉ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਸੰਗੁ ਪਾਈ ॥ ੨ ॥ ^{੧੩}ਅੰਤਰ
 ਕੀ ਗਤਿ ਤੁਧੁ ਪਹਿ ਸਾਰੀ^{੧੪} ਤੁਧੁ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਜਿਸਨੋ ਲਾਇ ਲੈਹਿ
 ਸੋ ਲਾਗੈ ਭਗਤੁ ਤੁਹਾਰਾ ਸੋਈ ॥ ੩ ॥ ਦੁਇ ਕਰ^{੧੫} ਜੋੜਿ ਮਾਗਉ ਇਕੁ ਦਾਨਾ
 ਸਾਹਿਬਿ ਤੁਠੈ ਪਾਵਾ ॥ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਨਾਨਕੁ ਆਰਾਧੇ ਆਠ ਪਹਰ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ॥੪॥
 ੯ ॥ ੫੬ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਜਿਸ ਕੇ ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਤੂੰ ਸੁਆਮੀ ਸੋ ਦੁਖੁ
 ਕੈਸਾ ਪਾਵੈ ॥ ^{੧੬}ਬੋਲਿ ਨ ਜਾਣੈ ਮਾਇਆਮਦਿ ਮਾਤਾ ਮਰਣਾ ਚੀਤਿ ਨ ਆਵੈ ॥
 ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਰਾਮਰਾਇ ਤੂੰ ਸੰਤਾ ਕਾ ਸੰਤ ਤੇਰੇ ॥ ਤੇਰੇ ਸੇਵਕ ਕਉ ਭਉ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ
 ਜਮੁ ਨਹੀ ਆਵੈ ਨੇਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੋ ਤੇਰੈ ਰੰਗਿ^{੧੭} ਰਾਤੇ ਸੁਆਮੀ ਤਿਨ ਕਾ

- ੧ ਮੈਂ ਬਲਿਹਾਰ (ਕੁਰਬਾਨ) ਜਾਵਾਂ।
- ੨ ਲਹਿਰਾਵਾਂ, ਬੁਲਾਵਾਂ।
- ੩ ਅਸਲ ਜੀਵਨ ਦਾਨ, ਆਤਮਕ ਦਾਨ।
- ੪ ਹੁਕਮ, ਹਕੂਮਤ।
- ੫ ਜਿਸ (ਹਰੀ) ਦੇ ਸਨ, ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹਰੀ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਜਾਂ ਗੁਣ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ।
- ੬ ਹਰੀ-ਭਗਤ ਦੇ ਘਰ ਮੈਂ ਪੀਹਣ ਪੀਹ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ।
- ੭ ਦੇਖ ਸਕਾਂ।
- ੮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀਦਾ ਹੈ।
- ੯ ਮੁਕਤਿ ਭੁਗਤਿ ਅਤੇ ਜੁਗਤੀ ਸਭ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਭੁਗਤਿ [ਭੋਜਨ] ਖਾਣ ਪੀਣ; ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸੁਖ। ਜੁਗਤਿ=ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਭੋਗਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਕੰਮ। 'ਜੋਗ' ਤੇ 'ਭੋਗ' ਮਕਾਬਲੇ ਦੇ ਕੰਮ ਹਨ।

- ੧੦ ਉਸ ਸੋਹਣੀ ਘੜੀ ਉਤੇ। 'ਵੇਲਾ' ਇਥੇ ਇਸਤਰੀ-ਲਿੰਗ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ "ਸੰਤ ਟਹਲ ਕੀ ਬੇਲਾ" (ਸੋਹਿਲਾ); "ਬਾਛਤ ਨਾਹੀ ਸੁ ਬੇਲਾ ਆਈ" (ਆਸਾ ਮ: ੫)।
- ੧੧ ਦਿਲ ਵਿਚ ਪੁਰ ਅੰਦਰ ਰਖਾਂ।
- ੧੨ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
- ੧੩ ਅੰਦਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੁਧ ਤੋੜੀ ਪੁਚਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੩੯੮, ਨੋਟ ੫, ਅਤੇ ਪੰਨਾ ੭੦੯, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
- ੧੪ ਸਾਰੀ, ਪੁਚਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।
- ੧੫ ਹੱਥ।
- ੧੬ ਮਾਇਆ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਹੰਕਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਬੇਲਨ ਦੀ ਜਾਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਿਖਿਆ (ਮਿਠਾਸ ਤੇ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ)।
- ੧੭ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ।

* ਉਤੇ ਦਸੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸੰਤ-ਗੁਰੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦਾ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਿਹਬਲ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿ ਉਠਦੇ ਹਨ : ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਾਉਂਦਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਚਰਣੀਂ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।

† ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਹਰੀ ਉਤੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਠਾਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਉਤੇ ਅਤੇ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਨਾਮ ਦਾਨ।

‡ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਬਲ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਉਂ ਨਾ ਬਲੀ ਹੋਵਨ ਜਦ ਕਿ ਉਹ ਹੈਨ ਹੀ ਹਰੀ ਦੇ ਤੇ ਹਰੀ ਹੈ ਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ?

ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਨਾਸਾ ॥ ਤੇਰੀ ਬਖਸ਼ ਨ ਮੇਰੈ ਕੋਈ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਦਿਲਾਸਾ^੧ ॥
 ੨ ॥ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਨਿ ਸੁਖਫਲ ਪਾਇਨਿ ਆਠ ਪਹਰ ਆਰਾਧਹਿ ॥
 ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ ਤੇਰੈ ਭਰਵਾਸੈ^੨ ਪੰਚ ਦੁਸਟ ਲੈ ਸਾਧਹਿ ॥ ੩ ॥ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ
 ਕਿਛੁ ਕਰਮੁ ਨ ਜਾਣਾ ਸਾਰ^੩ ਨ ਜਾਣਾ ਤੇਰੀ ॥ ਸਭ ਤੇ ਵਡਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ
 ਜਿਨਿ ਕਲ^੪ ਰਾਖੀ ਮੇਰੀ ॥ ੪ ॥ ੧੦ ॥ ੫੭ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਸਗਲ
 ਤਿਆਗਿ ਗੁਰਸਰਣੀ ਆਇਆ ਰਾਖਹੁ ਰਾਖਨਹਾਰੇ ॥ ਜਿਤੁ ਤੂ ਲਾਵਹਿ ਤਿਤੁ
 ਹਮ ਲਾਗਹੁ ਕਿਆ ਏਹਿ ਜੰਤ ਵਿਚਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਜੀ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭ ਅੰਤਰਜਾਮੀ^੫ ॥
 ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਗੁਰਦੇਵ ਦਇਆਲਾ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਨਿਤ ਸੁਆਮੀ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ ਧਿਆਈਐ^੬ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਭਉ^੭ ਤਰੀਐ ॥
 ਆਪੁ^੮ ਤਿਆਗਿ ਹੋਈਐ^੯ ਸਭ ਰੇਣਾ^{੧੦} ਜੀਵਤਿਆ ਇਉ ਮਰੀਐ ॥ ੨ ॥
 ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਤਿਸ ਕਾ ਜਗ ਭੀਤਰਿ^{੧੧} ਸਾਧਸੰਗਿ ਨਾਉ ਜਾਪੇ^{੧੨} ॥ ੧੩ ਸਗਲ
 ਮਨੋਰਥ ਤਿਸ ਕੇ ਪੂਰਨ ਜਿਸੁ ਦਇਆ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪੇ ॥ ੩ ॥ ਦੀਨ ਦਇਆਲ
 ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਪ੍ਰਭ ਸੁਆਮੀ ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ ਦਇਆਲਾ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਅਪਨਾ
 ਨਾਮੁ ਦੀਜੈ ਨਾਨਕ ਸਾਧਰਵਾਲਾ^{੧੪} ॥ ੪ ॥ ੧੧ ॥ ੫੮ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਅਸਟਪਦੀਆ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੧
 ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੧ ॥ ਸਭਿ ਅਵਗਣ ਮੈ ਗੁਣੁ ਨਹੀ ਕੋਈ ॥
 ਕਿਉਕਰਿ ਕੰਤ ਮਿਲਾਵਾ ਹੋਈ ॥ ਨਾ ਮੈ ਰੂਪੁ ਨ ਬੰਕੇ^{੧੫} ਨੈਣਾ ॥ ੧੬ ਨਾ ਕੁਲ
 ਢੰਗੁ ਨ ਮੀਠੇ ਬੈਣਾ ॥ ੧੭ ਰਹਾਉ ॥ ੧੮ ਸਹਜਿ ਸੀਗਾਰ ਕਾਮਣਿ^{੧੯} ਕਰਿ ਆਵੈ ॥
 ਤਾ ਸੋਹਾਗਣਿ ਜਾ ਕੰਤੈ ਭਾਵੈ ॥ ੨ ॥ ਨਾ ਤਿਸੁ ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖਿਆ^{੨੦} ਕਾਈ ॥
 ਅੰਤਿ ਨ ਸਾਹਿਬੁ ਸਿਮਰਿਆ ਜਾਈ ॥ ੩ ॥ ਸੁਰਤਿ ਮਤਿ ਨਾਹੀ ਚਤੁਰਾਈ ॥
 ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭੁ ਲਾਵਹੁ ਪਾਈ^{੨੧} ॥ ੪ ॥ ੨੨ ਖਲੀ ਸਿਆਣੀ ਕੰਤ ਨ ਭਾਣੀ ॥
 ਮਾਇਆ ਲਾਗੀ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣੀ ॥ ੫ ॥ ਹਉਮੈ ਜਾਈ ਤਾ ਕੰਤ ਸਮਾਈ ॥
 ਤਉ ਕਾਮਣਿ^{੨੩} ਪਿਆਰੇ ਨਵ ਨਿਧਿ^{੨੪} ਪਾਈ ॥ ੬ ॥ ਅਨਿਕ ਜਨਮ ਬਿਛੁਰਤ
 ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ੨੫ ਕਰੁ ਗਹਿ ਲੇਹੁ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਭੁ ਰਾਇਆ ॥ ੭ ॥ ੨੬ ਭਣਤਿ
 ਨਾਨਕ ਸਹੁ ਹੈ ਭੀ ਹੋਸੀ ॥ ਜੈ^{੨੭} ਭਾਵੈ ਪਿਆਰਾ ਤੈ ਰਾਵੇਸੀ^{੨੮} ॥ ੮ ॥ ੧ ॥

- ੧ ਤਸੱਲੀ, ਧੀਰਜ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਭਰੋਸਾ ਕਿ ਤੇਰੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ।
- ੨ ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਵੇਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ।
- ੩ ਖਬਰ, ਸੋਝੀ ।
- ੪ ਕਲਾ, ਸ਼ਕਤੀ । ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਸ਼ਕਤੀ (ਧਰਮ ਸੱਤਾ) ਕਾਇਮ ਰੱਖੀ ਹੈ ।
- ੫ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ।
- ੬ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
- ੭ [ਭਵ] ਸੰਸਾਰ, ਹਸਤੀ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ।
- ੮ ਆਪਾ ਭਾਵ, ਹਉਮੈ ।
- ੯ ਸਭ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ।
- ੧੦ ਜੀਵਦਿਆਂ ਹੀ ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਤੋਂ (ਸਭ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਮਿਟੀ ਹੋ ਕੇ) ਮਰੀਏ ।
- ੧੧ ਅੰਦਰ, ਵਿਚ ।
- ੧੨ (ਜੋ) ਜਪਦਾ ਹੈ ।
- ੧੩ ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਉਣੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ।
- ੧੪ ਧੂੜੀ (ਚਰਨਾਂ ਦੀ) ।
- ੧੫ ਬਾਕੇ, ਸੋਹਣੇ ।

- ੧੬ ਨਾ ਮੇਰਾ ਉਚਾ ਖਾਨਦਾਨ ਹੈ, ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੇ ਵਰਤਾਉ ਦੀ ਜਾਚ ਹੈ, ਨਾ ਮੇਰੀ ਮਿਠੀ ਬੋਲੀ ਹੈ ।
- ੧੭ ਕੁਦਰਤੀ ਸਾਦਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਜੀਵਣ-ਇਹ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰੇ ।
- ੧੮ ਇਸਤਰੀ ।
- ੧੯ ਲੀਕ, ਚਿੰਨ੍ਹ । ਨਾ ਉਸ (ਹਰੀ-ਕੰਤ) ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਕਲ ਹੈ ਨਾ ਨੁਹਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਉਹ ਮਾਲਕ ਉਮਰ ਦੇ ਛੇਕੜਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਭਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸਿਮਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ) ।
- ੨੦ ਚਰਨੀਂ ।
- ੨੧ ਮੈਂ ਢੰਗੀ ਸਿਆਣੀ ਹਾਂ ਕਿ ਚਾਤੁਰ ਬਣ ਕੇ ਵੀ ਕੰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ !
- ੨੨ ਹਥ ਫੜ ਕੇ ਬਚਾਓ, ਹੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਰਾਜੇ !
- ੨੩ ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਲਕ ਹੁਣ ਹੈ, ਪਿਛੇ ਸੀ ਅਤੇ ਅਗੋਂ ਰਹੇਗਾ ।
- ੨੪ ਜਿਸ ਨੂੰ ।
- ੨੫ ਭੋਗਦਾ ਹੈ, ਮਾਣਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਭਗਤ ਨੂੰ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਮਾਣਦਾ ਹੈ ।

* ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲਾ ਕੇ ਨਾਮ-ਦਾਨ ਦਿਵਾਵੇ ।

† ਇਸਤਰੀ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ-ਪਤੀ ਅੱਗੇ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਤਾਂਘਦੇ ਹਨ ।

‡ ਨਿਧੀਆਂ=ਤਰਾਂ ਤਰਾਂ ਦੇ ਸੂਖਾਂ ਦੇ ਸਮਿਆਨ, ਜੋ ਨੌਂ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ : ਪਦਮ (ਸੋਨਾ ਚਾਂਦੀ), ਮਹਾ ਪਦਮ (ਹੀਰੇ ਜ਼ਾਹਰਾਤ), ਸੰਖ (ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਖਾਣੇ ਤੇ ਕਪੜੇ), ਮਕਰ (ਸ਼ਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਮਾਣ), ਕੱਛਪ (ਕਪੜੇ ਦਾਣੇ ਦੀ ਸੁਦਾਗਰੀ), ਕੁੰਦ (ਸੋਨੇ ਦੀ ਸੁਦਾਗਰੀ), ਨੀਲ (ਮੋਤੀ ਮੂੰਗੇ ਦੀ ਸੁਦਾਗਰੀ), ਮੁਕੁੰਦ (ਰਾਗ ਆਦਿ ਕੋਮਲ ਹੁਨਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ), ਵਰਚ ਜਾਂ ਖਰਬ ।

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੯

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ * ॥ ਕਚਾ ਰੰਗੁ ਕਸੰਭਾ ਕਾ ਬੋਝੜਿਆ ਦਿਨ ਚਾਰਿ
ਜੀਉ ॥ ੧ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਭ੍ਰਮਿ ਭੁਲੀਆ ਠਗਿ ਮੁਠੀ ਕੂੜਿਆਰਿ ਜੀਉ ॥ ਸਚੇ
ਸੇਤੀ ਰਤਿਆ ਜਨਮੁ ਨ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ੨ ਰੰਗੇ ਕਾ ਕਿਆ ਰੰਗੀਐ ਜੋ
ਰਤੇ ਰੰਗੁ ਲਾਇ ਜੀਉ ॥ ਰੰਗਣਵਾਲਾ ਸੇਵੀਐ ਸਚੇ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ਜੀਉ ॥
੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ੩ ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾ ਜੇ ਭਵਹਿ ਬਿਨੁ ਭਾਗਾ ਧਨੁ ੪ ਨਾਹਿ ਜੀਉ ॥ ਅਵਗਣਿ
ਮੁਠੀ ਜੇ ਫਿਰਹਿ ਬਧਿਕ ੫ ਬਾਇ ਨ ਪਾਹਿ ਜੀਉ ॥ ਗੁਰਿ ਰਾਖੇ ਸੇ ਉਬਰੇ ੬ ਸਬਦਿ
ਰਤੇ ਮਨ ਮਾਹਿ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ ਚਿਟੇ ਜਿਨ ਕੇ ਕਪੜੇ ਮੇਲੇ ਚਿਤ ਕਠੋਰ ਜੀਉ ॥
ਤਿਨ ਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਨ ਉਪਜੈ ੭ ਦੂਜੈ ਵਿਆਪੇ ਚੋਰ ਜੀਉ ॥ ਮੂਲੁ ੮ ਨ ਬੂਝਹਿ ਆਪਣਾ
੯ ਸੇ ਪਸੂਆ ਸੇ ਢੋਰ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ ਨਿਤ ਨਿਤ ਖੁਸੀਆ ਮਨੁ ਕਰੇ ਨਿਤ ਨਿਤ ਮੰਗੈ
ਸੁਖ ਜੀਉ ॥ ਕਰਤਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਲਗਹਿ ਦੁਖ ਜੀਉ ॥ ਸੁਖ
ਦੁਖ ਦਾਤਾ ਮਨਿ ਵਸੈ ਤਿਤੁ ਤਨਿ ਕੈਸੀ ਭੁਖ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ ੧੦ ਬਾਕੀ ਵਾਲਾ ਤਲਬੀਐ ੧੧
ਸਿਰਿ ਮਾਰੇ ਜੰਦਾਰੁ ੧੨ ਜੀਉ ॥ ਲੇਖਾ ਮੰਗੈ ਦੇਵਣਾ ਪੁਛੈ ੧੩ ਕਰਿ ਬੀਚਾਰੁ ਜੀਉ ॥
ਸਚੇ ਕੀ ਲਿਵ ੧੪ ਉਬਰੈ ਬਖਸੇ ਬਖਸਣਹਾਰੁ ਜੀਉ ॥ ੫ ॥ ੧੫ ਅਨ ਕੋ ਕੀਜੈ ਮਿਤੜਾ
ਖਾਕੁ ਰਲੈ ਮਰਿ ਜਾਇ ਜੀਉ ॥ ਬਹੁ ਰੰਗ ਦੇਖਿ ਭੁਲਾਇਆ ਭੁਲਿ ਭੁਲਿ ਆਵੈ
ਜਾਇ ਜੀਉ ॥ ਨਦਰਿ ੧੬ ਪ੍ਰਭੂ ਤੇ ਛੁਟੀਐ ਨਦਰੀ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇ ਜੀਉ ॥ ੬ ॥
ਗਾਫਲ ੧੭ ਗਿਆਨ ਵਿਹੁਣਿਆ ੧੮ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਗਿਆਨੁ ਨ ਭਾਲਿ ਜੀਉ ॥
ਖਿੰਚੋਤਾਣਿ ੧੯ ਵਿਗੁਚੀਐ ੨੦ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਦੁਇ ਨਾਲਿ ਜੀਉ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਭੈ
ਰਤਿਆ ਸਭ ਜੋਹੀ ੨੧ ਜਮਕਾਲਿ ੨੨ ਜੀਉ ॥ ੭ ॥ ਜਿਨਿ ਕਰਿ ਕਾਰਣੁ ੨੩ ਧਾਰਿਆ
ਸਭਸੈ ਦੇਇ ਆਧਾਰੁ ਜੀਉ ॥ ਸੋ ਕਿਉ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੀਐ ਸਦਾ ਸਦਾ ਦਾਤਾਰੁ
ਜੀਉ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ੨੪ ਨਿਧਾਰਾ ਆਧਾਰੁ ਜੀਉ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ੨ ॥

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ਕਾਫੀਃ ਘਰੁ ੧੦

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ § ॥ ਮਾਣਸ ਜਨਮੁ
ਦੁਲੰਭੁ ੨੫ ੨੬ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਇਆ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹੋਇ ਚੁਲੰਭੁ ੨੭ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਇਆ ॥
੧ ॥ ਚਲੈ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਿ ਵਖਰੁ ੨੮ ਸਚੁ ਲੈ ॥ ਪਤਿ ਪਾਏ ਦਰਬਾਰਿ ੨੯ ਸਤਿਗੁਰ
ਸਬਦਿ ਭੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਸਚੁ ਸਲਾਹਿ ਸਾਚੇ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥
ਲਾਲਿ ਰਤਾ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ੩੦ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਹਉ ਜੀਵਾ

੧ (ਮਨਮੁਖ ਇਸਤਰੀ) ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ
ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕੁੜਿਆਰ
ਇਸਤਰੀ ਠਗੀ ਜਾ ਕੇ ਲੁਟੀ ਗਈ। ਦੇਖੋ
ਪੰ. ੪੨੦, ਨੋਟ ੫।

੨ ਨਾਮ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਮਾਇਕ ਰੰਗ
ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

੩ ਚਾਰੇ ਤਰਫ਼ਾਂ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ।

੪ ਨਾਮ ਧਨ।

੫ ਬਧੇ ਹੋਏ, ਕੇਦੀ : "ਸਾਕਤ ਮੁੜ ਮਾਇਆ ਕੇ
ਬਧਿਕ ਵਿਚਿ ਮਾਇਆ ਫਿਰਹਿ ਫਿਰੰਦੇ"
(ਬਿਲਾਵਲੁ ਮ: ੪)। ਕੇਦੀਆਂ ਵਾਂਗ ਫਿਰਦੇ
ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਟਿਕਾਉ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।

੬ ਬਚ ਗਏ।

੭ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹਨ।

੮ ਅਸਲੇ ਨੂੰ। 'ਮਨ ਤੂੰ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੁ ਹੈ ਆਪਣਾ
ਮੂਲੁ ਪਛਾਣੁ' (ਆਸਾ ਮ: ੩)।

੯ ਉਹ ਪਸ਼ੂ ਹਨ, ਡੰਗਰ ਹਨ।

੧੦ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਦੀ ਜੋ ਬਾਕੀ ਕਢਦਾ
ਹੈ, ਧਰਮਰਾਜ।

੧੧ ਸਦ ਬੁਲਾਏਗਾ (ਹਿਸਾਬ ਲੈਣ ਦੇ ਖਿਆਲ
ਨਾਲ)।

੧੨ ਡਾ. ਜੇਦਾਲ=ਗੰਵਾਰ, ਵਹਿਸ਼ੀ, ਅਵੈੜਾ। ਆਮ
ਤੌਰ ਤੇ ਜਮ ਦੇ ਨਾਲ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਇਹ
ਸ਼ਬਦ ਜਮ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨਾਲ ਭੀ ਵਰਤਿਆ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਇਥੇ।

੧੩ ਹਿਸਾਬ ਕਰ ਕੇ।

੧੪ ਘ੍ਰੀਤ ਦਵਾਰਾ।

੧੫ ਹੋਰ ਨੂੰ। ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ
ਹੋਰ ਨੂੰ ਜੋ ਮਿਤ੍ਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੧੬ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ।

੧੭ ਬੇਸਮਝ।

੧੮ ਖਾਲੀ।

੧੯ ਖਿਚਾ ਖਿਚੀ ਵਿਚ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇ
ਅੰਦਰ ਨੇਕੀ ਬਦੀ ਦੇ ਭਾਵ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਕਸ਼-ਮਕਸ਼ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ
ਹੈ, ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ
ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਭੁੰਡੇ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ।

੨੦ ਖਵਾਰ ਹੋਈਦਾ ਹੈ।

੨੧ ਤਕੀ ਹੈ (ਮਾਰਨ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ)।

੨੨ ਜਮਕਾਲ ਨੇ. ਜਮ ਜੋ ਮੌਤ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ਉਸ ਨੇ।
ਦੇਖੋ ਨੰਮ ੨੦ ਓ।

੨੩ ਸਿਸ਼ਟੀ। ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਟਿਕਾਇਆ
ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

੨੪ ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਦਾ ਆਸਰਾ।

੨੫ ਦੁਰਲਭ, ਅਮੋਲਕ।

੨੬ ਅਸਲ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਲਭਾ ਹੈ. ਭਾਵ
ਉਹੀ ਇਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

੨੭ ਗੁੜ੍ਹੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ, ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰਤਾ
ਹੋਇਆ।

੨੮ ਸੋਦਾ, ਸੁਦਾਗਰੀ ਦਾ ਮਾਲ।

੨੯ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਭੈ ਦਵਾਰਾ।

੩੦ ਮੰਨ ਗਿਆ, ਨਿਸ਼ਾ ਹੋ ਗਈ, ਰਜ ਗਿਆ।

* ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਿਆਰ ਝੂਠਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਵਿਚ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਅੰਦਰਲੀ ਖਿਚੋਤਾਣ
ਦੇ ਕਾਰਨ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਰਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਭੁਲ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸਦੀਵੀ
ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਟਿਕਾਉ ਮਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।

† ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥ। ਕਸ਼ੁੰਡਾ ਇਕ ਝੂਠਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਫੁਲ ਬਹੁਤ ਲਾਲ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਦਿਸਦੇ ਹਨ,
ਪਰ ਧੁਪ ਲੱਗਿਆਂ ਛੇਤੀ ਫਿੱਕੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਭੜਕੀਲੇ ਚਮਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਸ਼ੁੰਡੇ ਰੰਗ
ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲ ਤੇ ਨਾਮ ਰੰਗ ਨੂੰ ਮਜ਼ੀਨ ਦੇ ਗੁੜ੍ਹੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਉਪਮਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

‡ ਇਹ ਇਕ ਰਾਗਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਹੇਠਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਦੁਹਰਾ ਕਾਫ਼ੀਆ ਹੈ : ਇਕ ਅੰਤ
ਵਿਚ ਤੇ ਇਕ ਵਿਚਕਾਰ।

§ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਤੇ ਰਸ ਵਾਲਾ ਤਦੇ ਹੈ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ
ਬਿਤਾਈਏ। ਮਨਮੁਖ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ।

ਗੁਣ ਸਾਰਿ^੧ ਅੰਤਰਿ ਤੂ ਵਸੈ ॥ ਤੂੰ ਵਸਹਿ ਮਨ ਮਾਹਿ^੨ ਸਹਜੇ ਰਸਿ ਰਸੈ ॥ ੩ ॥
^੩ਮੂਰਖ ਮਨ ਸਮਝਾਇ ਆਖਉ ਕੇਤੜਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਇ ਰੰਗਿ
 ਰੰਗੇਤੜਾ ॥ ੪ ॥ ਨਿਤ ਨਿਤ ਰਿਦੈ ਸਮਾਲਿ^੪ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਆਪਣਾ ॥ ਜੇ ਚਲਹਿ
 ਗੁਣ ਨਾਲਿ ਨਾਹੀ ਦੁਖੁ ਸੰਤਾਪਣਾ^੫ ॥ ੫ ॥ ਮਨਮੁਖ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣਾ^੬ ਈਨਾ
 ਤਿਸੁ ਰੰਗੁ ਹੈ ॥ ਮਰਸੀ ਹੋਇ ਵਿਡਾਣਾ^੭ ਮਨਿ ਤਨਿ ਭੰਗੁ^੮ ਹੈ ॥ ੬ ॥ ਗੁਰ ਕੀ
 ਕਾਰ ਕਮਾਇ ਲਾਹਾ ਘਰਿ ਆਣਿਆ^੯ ॥ ^{੧੦}ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਿਰਬਾਣੁ ਸਬਦਿ
 ਪਛਾਣਿਆ ॥ ੭ ॥ ਇਕ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਵਸੀ ॥ ਮੈ ਦੀਜੈ
 ਨਾਮ ਨਿਵਾਸੁ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਵਸੀ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ੩ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ * ॥
 ਜਿਉ ਆਰਣਿ^{੧੧} ਲੋਹਾ ਪਾਇ ਭੰਨਿ ਘੜਾਈਐ ॥ ਤਿਉ ਸਾਕਤੁ^{੧੨} ਜੋਨੀ ਪਾਇ
 ਭਵੈ ਭਵਾਈਐ ॥ ੧ ॥ ਬਿਨੁ ਬੂਝੈ ਸਭੁ ਦੁਖੁ ਦੁਖੁ ਕਮਾਵਣਾ ॥ ਹਉਮੈ
 ਆਵੈ ਜਾਇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਵਣਾ^{੧੩} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੧੩}ਤੂ ਗੁਰਮੁਖਿ ਰਖਣਹਾਰੁ ਹਰਿਨਾਮੁ
 ਧਿਆਈਐ ॥ ਮੇਲਹਿ ਤੁਝੈ ਰਜਾਇ ਸਬਦੁ ਕਮਾਈਐ ॥ ੨ ॥ ਤੂੰ ਕਰਿ
 ਕਰਿ ਵੇਖਹਿ ਆਪਿ ਦੇਹਿ ਸੁ ਪਾਈਐ ॥ ਤੂ ਦੇਖਹਿ ^{੧੪}ਬਾਪਿ ਉਬਾਪਿ ^{੧੫}ਦਰਿ
 ਬੀਨਾਈਐ ॥ ੩ ॥ ਦੇਹੀ ਹੋਵਹਿ ਖਾਕੁ ^{੧੬}ਪਵਣੁ ਉਡਾਈਐ ॥ ਇਹੁ ਕਿਥੈ ਘਰੁ
 ਅਉਤਾਕੁ^{੧੭} ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਈਐ ॥ ੪ ॥ ^{੧੮}ਦਿਹੁ ਦੀਵੀ ਅੰਧਘੋਰੁ ਘਬੁ^{੧੯} ਮੁਹਾਈਐ^{੨੦} ॥
^{੨੧}ਗਥਬਿ ਮੁਸੈ ਘਰੁ ਚੋਰੁ ਕਿਸੁ ਰੁਆਈਐ ॥ ੫ ॥ ^{੨੨}ਗੁਰਮੁਖਿ ਚੋਰੁ ਨ ਲਾਗਿ
 ਹਰਿਨਾਮਿ ਜਗਾਈਐ ॥ ਸਬਦਿ ਨਿਵਾਰੀ^{੨੩} ਆਗਿ ਜੋਤਿ ਦੀਪਾਈਐ^{੨੪} ॥ ੬ ॥
 ਲਾਲੁ ਰਤਨੁ ਹਰਿਨਾਮੁ ਗੁਰਿ ਸੁਰਤਿ ਬੁਝਾਈਐ ॥ ਸਦਾ ਰਹੈ ਨਿਹਕਾਮੁ ਜੇ
 ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਈਐ ॥ ੭ ॥ ਰਾਤਿ ਦਿਹੈ^{੨੫} ਹਰਿਨਾਉ ਮੰਨਿ ਵਸਾਈਐ ॥ ਨਾਨਕ
 ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇ ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਈਐ ॥ ੮ ॥ ੨ ॥ ੪ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ † ॥ ਮਨਹੁ ਨ
 ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਅਹਿਨਿਸਿ^{੨੬} ਧਿਆਈਐ ॥ ਜਿਉ ਰਾਖਹਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ਤਿਵੈ
 ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ॥ ੧ ॥ ਮੈਂ ਅੰਧੁਲੇ ਹਰਿਨਾਮੁ ਲਕੁਟੀ^{੨੭} ਟੋਹਣੀ ॥ ਰਹਉ ਸਾਹਿਬ ਕੀ
 ਟੇਕ ਨ ਮੋਹੈ ਮੋਹਣੀ^{੨੮} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਹ ਦੇਖਉ ਤਹ ਨਾਲਿ ਗੁਰਿ ਦੇਖਾਲਿਆ ॥
 ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਭਾਲਿ ਸਬਦਿ ਨਿਹਾਲਿਆ^{੨੯} ॥ ੨ ॥ ਸੇਵੀ ਸਤਿਗੁਰ
 ਭਾਇ^{੩੦} ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨਾ^{੩੧} ॥ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਰਜਾਇ ^{੩੨}ਭਰਮੁ ਭਉ ਭੰਜਨਾ ॥ ੩ ॥
^{੩੩}ਜਨਮਤ ਹੀ ਦੁਖੁ ਲਾਗੈ ਮਰਣਾ ਆਇ ਕੈ ॥ ਜਨਮੁ ਮਰਣੁ ਪਰਵਾਣੁ ਹਰਿਗੁਣ
 ਗਾਇ ਕੈ ॥ ੪ ॥ ਹਉ ਨਾਹੀ ਤੂ ਹੋਵਹਿ ਤੁਧਹੀ ਸਾਜਿਆ ॥ ^{੩੪}ਆਪੇ ਬਾਪਿ
 ਉਬਾਪਿ ਸਬਦਿ ਨਿਵਾਜਿਆ ॥ ੫ ॥ ^{੩੫}ਦੇਹੀ ਭਸਮ ਰੁਲਾਇ ਨ ਜਾਪੀ ਕਹ

- ੧ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ।
 ੨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਕੁਦਰਤੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰਸ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੩ ਹੇ ਮੇਰੇ ਮੁਰਖ ਮਨ ! ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਸਮਝਾ ਸਮਝਾ ਕੇ ਆਖਾਂ ? ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਜਾ ।
 ੪ ਯਾਦ ਕਰ ।
 ੫ ਸਤਾਏਗਾ । ਜੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚਲੇ (ਜਿਵੇਂ ਔਖੇ ਪੱਧ ਵਿਚ ਰਖਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਈਦਾ ਹੈ), ਤਾਂ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਸਤਾਏਗਾ ।
 ੬ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੰਗ ਨਹੀਂ, ਭਾਵ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਲਗਨ ਲਗਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ।
 ੭ ਬੇਗਾਨਾ ।
 ੮ ਵਿਘਨ, ਦੁਖ ।
 ੯ ਲਿਆਂਦਾ ।
 ੧੦ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ (ਉਪਦੇਸ਼) ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਬਾਣ ਪਦ (ਨਿਰਦੁਖ ਅਵਸਥਾ) ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ । ਇਸੇ ਨੂੰ ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ 'ਨਾਮ-ਨਿਵਾਸੁ' ਆਖਿਆ ਹੈ ।
 ੧੧ ਭਠੀ ਵਿਚ । "ਕਾਇਆ ਆਰਣੁ ਮਨੁ ਵਿਚਿ ਲੋਹਾ" (ਮਾਰੂ ਮ: ੧) ।
 ੧੨ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ, ਮਨਮੁਖ ।
 ੧੩ (ਹੇ ਹਰੀ !) ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਬਚਾ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਇਸ ਲਈ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਸਿਮਰਨਾ ਚਾਹੀਦੇ । ਜੇ ਤੇਰੀ ਰਚਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ, ਤੇ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ।
 ੧੪ ਬਣਾ ਕੇ ਤੇ ਢਾਹ ਕੇ ।
 ੧੫ [ਛਾ. ਬੀਨਾਈ] ਨਬਰ ਵਿਚ, ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੇਣ । "ਨਦਰੀ ਹੇਠਿ ਚਲਾਇਦਾ" (ਵਾਰ ਆਸਾ) ।
 ੧੬ ਸੁਆਸ ਉਭ ਜਾਣਗੇ ।
 ੧੭ [ਛਾ. ਓਤਾਕ] ਬੈਠਕ, ਮਹਿਰਾਬਦਾਰ ਹੁਜਰਾ । ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੋ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਘਰ ਦੀਆਂ ਬੈਠਕਾਂ ਸਨ, ਓਹ ਕਿਧਰ ਗਈਆਂ ? ਹੁਣ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਥਾਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ !
 ੧੮ ਦਿਨ-ਦੀਵੀਂ । ਸੂਰਜ ਕਾਇਮ ਹੈ, ਫਿਰ ਭੀ ਘੁਪ ਹਨੇਰਾ ਹੈ ।
 ੧੯ [ਗ੍ਰਹਿ-ਦਰਬ] ਘਰ ਦਾ ਮਾਲ ।
 ੨੦ ਲੁਟੀਦਾ ਹੈ ।
 ੨੧ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਹਥੋਂ ਲੁਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹੋ ਘਰੇਗੀ ਚੋਰ ਹੈ; ਫਿਰ ਰੋ ਕੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਦਸੇ ?
 ੨੨ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ ਚੋਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੇ ਹੋਕੇ ਦੁਆਰਾ ਜਗਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ ।
 ੨੩ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ।
 ੨੪ ਜਗਾਉਣ ਨਾਲ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ ।
 ੨੫ ਦਿਨ ਵੇਲੇ ।
 ੨੬ ਦਿਨ ਰਾਤ ।
 ੨੭ ਲਕੜ. ਸੋਟੀ ।
 ੨੮ ਮਾਇਆ ਮੋਹਣੀ ।
 ੨੯ ਵੇਖਿਆ ਹੈ (ਸ਼ਬਦ ਦੁਵਾਰਾ)
 ੩੦ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ।
 ੩੧ ਮਾਇਆ ਰਹਿਤ, ਪਵਿੱਤਰ ।
 ੩੨ ਭਰਮ ਅਤੇ ਭਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ।
 ੩੩ ਜੰਮਦਿਆਂ ਹੀ ਮੌਤ ਦਾ ਦੁਖ ਆ ਲਗਦਾ ਹੈ ।
 ੩੪ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਵਡਿਆਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ ।
 ੩੫ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੁਆਹ ਵਿਚ ਰੁਲਾ ਕੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜੀਵ ਕਿਥੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

* ਮਨਮੁਖ ਨੂੰ ਰਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨਾ ਲਗਣ ਕਰਕੇ ਜੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਭਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਅਤੇ ਦੁਖ ਸਹਾਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ।

† ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜੇ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਅੰਗ ਸੰਗ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਨਿਰਭਉ ਅਤੇ ਸੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਗਇਆ ॥ ਆਪੇ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ਸੋ ਵਿਸਮਾਦੁ^੧ ਭਇਆ ॥ ੬ ॥ ਤੂੰ ਨਾਹੀ
ਪ੍ਰਭੂਦੂਰਿ ਜਾਣਹਿ ਸਭ ਤੂਹੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੨ ਵੇਖਿ ਹਦੂਰਿ ਅੰਤਰਿ ਭੀ ਤੂਹੈ ॥ ੭ ॥
ਮੈਂ ਦੀਜੈ ਨਾਮਨਿਵਾਸੁ ਅੰਤਰਿ ਸਾਂਤਿ ਹੋਇ ॥ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਨਾਨਕਦਾਸੁ
ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਤਿ ਦੇਇ ॥ ੮ ॥ ੩ ॥ ੫ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੩ ਘਰੁ ੧ ਅਸਟਪਦੀਆ
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ *॥ ਨਾਮੈ^੨ ਹੀ ਤੇ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੋਆ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ
ਨਾਮੁ ਨ ਜਾਪੈ^੩ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਮਹਾਰਸੁ ਮੀਠਾ ਬਿਨੁ ਚਾਖੇ ਸਾਦੁ ਨ ਜਾਪੈ ॥
ਕਉਡੀ ਬਦਲੈ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ਯਚੀਨਸਿ ਨਾਹੀ ਆਪੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੪ ਹੋਵੈ
ਤਾ ਏਕੋ ਜਾਣੈ ਹਉਮੈ ਦੁਖੁ ਨ ਸੰਤਾਪੈ^੫ ॥੧॥ ਬਲਿਹਾਰੀ ਗੁਰ ਅਪਣੇ ਵਿਟਹੁ^੬
੯ਜਿਨਿ ਸਾਚੇ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ਸਬਦੁ ਚੀਨ੍ਹ ਆਤਮੁ ਪਰਗਾਸਿਆ ਸਹਜੇ
ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੭ ਗਾਵੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝੈ
ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰੇ ॥ ੧੦ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਗੁਰਤੇ ਉਪਜੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਾਰਜ
ਸਵਾਰੇ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਅੰਧਾ ਅੰਧੁ ਕਮਾਵੈ ੧੧ਬਿਖੁ ਖਟੇ ਸੰਸਾਰੇ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ
ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਪਾਏ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਅਤਿ ਪਿਆਰੇ ॥ ੨ ॥ ਸੋਈ ਸੇਵਕੁ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰ
ਸੇਵੇ ਚਾਲੈ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਏ^{੧੨} ॥ ਸਾਚਾ ਸਬਦੁ ਸਿਫਤਿ ਹੈ ਸਾਚੀ ਸਾਚਾ ਮੰਨਿ
ਵਸਾਏ ॥ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਖੈ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਜਾਏ ॥ ਆਪੇ ਦਾਤਾ
ਕਰਮੁ^{੧੩} ਹੈ ਸਾਚਾ ਸਾਚਾ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਏ ॥੩॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੪} ਘਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਖਟੇ
ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੫} ਨਾਮੁ ਜਪਾਏ ॥ ਸਦਾ ਅਲਿਪਤੁ ਸਾਚੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ੧੬ਗੁਰ ਕੈ ਸਹਜਿ
ਸੁਭਾਏ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਸਦਹੀ ਕੂੜੋ ਬੋਲੈ ਬਿਖੁ ਬੀਜੈ ਬਿਖੁ ਖਾਏ ॥ ੧੭ਜਮਕਾਲਿ ਬਾਧਾ
ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਦਾਧਾ^{੧੮} ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਕਵਣੁ ਛਡਾਏ ॥੪॥ ੧੯ਸਚਾ ਤੀਰਥੁ ਜਿਤੁ ਸਤਸਰਿ
ਨਾਵਣੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪਿ ਬੁਝਾਏ ॥ ੨੦ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਦਿਖਾਏ
ਤਿਤੁ ਨਾਤੈ ਮਲੁ ਜਾਏ ॥ ਸਚਾ ਸਬਦੁ ਸਚਾ ਹੈ ਨਿਰਮਲੁ ਨਾ ਮਲੁ ਲਗੈ ਨ
ਲਾਏ ॥ ਸਚੀ ਸਿਫਤਿ ਸਚੀ ਸਾਲਾਹ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਏ ॥ ੫ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਸਭੁ
ਕਿਛੁ ੨੦ਹਰਿ ਤਿਸੁ ਕੇਰਾ ੨੧ਦੁਰਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨਾ ਜਾਏ ॥ ਹੁਕਮੁ ਹੋਵੈ ਤਾ
ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਵੈ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਜਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸਾਖੀ^{੨੨} ਸਹਜੇ ਚਾਖੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ
ਅਗਨਿ ਬੁਝਾਏ ॥ ਗੁਰਕੈ ਸਬਦਿ ਰਾਤਾ ਸਹਜੇ^{੨੩} ਮਾਤਾ ਸਹਜੇ ਰਹਿਆ ਸਮਾਏ ॥੬॥

- ੧ ਹੈਰਾਨੀ । ਹੈਰਾਨਗੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ (ਥਾਪਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਉਥਾਪਣ ਵਾਲੀ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੇ ਅਣਹੋਂਦ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ) ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਾਹੀ ।
- ੩ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ । ਦੇਖੋ ਸੁਖਮਨੀ, ਅਸ਼ਟਪਦੀ ੧੬ ਦੀ ਪੰਜਵੀਂ ਪੌੜੀ ।
- ੪ ਜਾਪਦਾ, ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ।
- ੫ ਸਮਝਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ।
- ੬ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ।
- ੭ ਤਕਲੀਫ਼ ਦਿੰਦਾ, ਸਤਾਉਂਦਾ ।
- ੮ ਉਤੋਂ ।
- ੯ ਜਿਸ (ਗੁਰੂ) ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਖ਼ਿਤੀ ਸਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿਤੀ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਚਮਕਾਲਿਆ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਅਭੋਲਤਾ ਵਿਚ ਟਿਕ ਗਿਆ । 'ਸਹਜ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩. ਵੁਟ ਨੋਟ* ।
- ੧੦ ਜੀਵ ਤੇ ਸਰੀਰ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਪੈਂਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਨਵਾਂ ਜਨਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ : "ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਜਨਮੇ ਗਵਨੁ ਮਿਟਾਇਆ" (ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ) ।
- ੧੧ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਹੁ (ਜ਼ਹਿਰ) ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ,

ਭਾਵ ਜੋ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਸਿੱਟਾ ਮਾੜਾ ਹੀ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ।

- ੧੨ ਮਰਬੀ ਵਿਚ, ਭਾਣੇ ਵਿਚ ।
- ੧੩ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ । ਉਸਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸਚੀ ਹੈ ।
- ੧੪ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੫ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਅਭੋਲ ਸੁਭਾ ਅਨੁਸਾਰ ।
- ੧੬ ਜਮ ਨੇ ਜੋ ਕਾਲ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ।
- ੧੭ ਸਾੜਿਆ ।
- ੧੮ (ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ) ਸਚਾ ਤੀਰਥ ਹੈ, ਜਿਸ ਸਚੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਸਦਾ ਹੈ ।
- ੧੯ ਸਾਰੇ ਤੀਰਥ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਹੀ ਦਸ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੦ ਤਿਸ ਹਰੀ ਦਾ ਹੈ ।
- ੨੧ ਦੁਰਮਤ ਵਿਚ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿ ਤਨ ਮਨ ਉਸੇ ਹਰੀ ਦਾ ਹੈ ।
- ੨੨ ਸਿਖਿਆ, ਉਪਦੇਸ਼ । ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਜੋ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੩ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਤੇ ਅਭੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ।

* ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਉਹ ਕਿਵੇਂ ? ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਾਕੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮੇਲ ਕਢਾਂਦਾ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਿਖਾਂਦਾ ਅਤੇ ਅਭੋਲ ਤੇ ਸਾਫ਼ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਤਿ^੧ ਕਰਿ ਜਾਣੈ ^੨ਗੁਰ ਕੈ ਭਾਇ ਪਿਆਰੇ ॥ ਸਚੀ ਵਡਿਆਈ
 ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਈ ਸਚੈ ਨਾਇ ਪਿਆਰੇ ॥ ਏਕੋ ਸਚਾ ਸਭ ਮਹਿ ਵਰਤੈ ਵਿਰਲਾ ਕੋ
 ਵੀਚਾਰੇ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਲਏ ਤਾ ਬਖਸੇ ਸਚੀ ਭਗਤਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ੭ ॥ ਸਭੋ ਸਚੁ
 ਸਚੁ ਸਚੁ ਵਰਤੈ ਗੁਰਮੁਖਿ^੩ ਕੋਈ ਜਾਣੈ ॥ ਜੰਮਣ ਮਰਣਾ ਹੁਕਮੋ ਵਰਤੈ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਆਪੁ^੪ ਪਛਾਣੈ ॥ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ਤਾ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਏ ਜੋ ਇਛੈ ਸੋ ਫਲੁ ਪਾਏ ॥
 ਨਾਨਕ ਤਿਸਦਾ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੋਵੈ ਜਿ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ^੫ ਗਵਾਏ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥
 ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੩ * ॥ ਕਾਇਆ ਕਾਮਣਿ^੬ ਅਤਿ ਸੁਆਲਿਉ^੭ ਪਿਰੁ ਵਸੈ ਜਿਸੁ
 ਨਾਲੇ ॥ ਪਿਰ ਸਚੇ ਤੇ ਸਦਾ ਸੁਹਾਗਣਿ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਸਮਾਲੇ ॥ ਹਰਿ ਕੀ
 ਭਗਤਿ ਸਦਾ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਜਾਲੇ ॥ ੧ ॥ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੀ
 ਬਾਣੀ ॥ ^੮ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਉਪਜੀ ਸਾਚਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਾਇਆ
 ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਵਸੈ ਖੰਡ ਮੰਡਲ^੯ ਪਾਤਾਲਾ ॥ ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ
 ਜਗਜੀਵਨਦਾਤਾ ਵਸੈ ਸਭਨਾ ਕਰੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ^{੧੦} ॥ ਕਾਇਆ ਕਾਮਣਿ ਸਦਾ
 ਸੁਹੇਲੀ^{੧੧} ^{੧੨}ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਾ ॥ ੨ ॥ ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਆਪੇ ਵਸੈ ਅਲਖੁ^{੧੩}
 ਨ ਲਖਿਆ ਜਾਈ ॥ ^{੧੪}ਮਨਮੁਖੁ ਮੁਗਧ ਬੂਝੈ ਨਾਹੀ ਬਾਹਰਿ ਭਾਲਣਿ ਜਾਈ ॥
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ਸਤਿਗੁਰਿ ਅਲਖੁ ਦਿਤਾ ਲਖਾਈ ॥ ੩ ॥
 ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਰਤਨ ਪਦਾਰਥ ਭਗਤਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰਾ ॥ ਇਸੁ ਕਾਇਆ
 ਅੰਦਰਿ ^{੧੫}ਨਉਖੰਡ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਹਾਟ ਪਟਣ^{੧੬} ਬਾਜਾਰਾ ॥ ਇਸੁ ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ
^{੧੭}ਨਾਮੁ ਨਉਨਿਧਿ ਪਾਈਐ ਗੁਰਕੈ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ੪ ॥ ਕਾਇਆ
 ਅੰਦਰਿ ^{੧੮}ਤੋਲਿ ਤੋਲਾਵੈ ਆਪੇ ਤੋਲਣਹਾਰਾ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਰਤਨੁ ਜਵਾਹਰ
 ਮਾਣਕੁ ਤਿਸ ਕਾ ਮੋਲੁ ਅਫਾਰਾ^{੧੯} ॥ ^{੨੦}ਮੋਲਿ ਕਿਤਹੀ ਨਾਮੁ ਪਾਈਐ ਨਾਹੀ ਨਾਮੁ
 ਪਾਈਐ ਗੁਰਬੀਚਾਰਾ ॥ ੫ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਕਾਇਆ ਖੋਜੈ ਹੋਰ ਸਭ
 ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਦੇਇ ਸੋਈ ਜਨੁ ਪਾਵੈ ਹੋਰ ਕਿਆ ਕੋ ਕਰੇ ਚਤੁਰਾਈ ॥
 ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਭਉ ਭਾਉ ਵਸੈ ^{੨੧}ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਪਾਈ ॥ ੬ ॥ ਕਾਇਆ
 ਅੰਦਰਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸਾ^{੨੨} ਸਭ ਓਪਤਿ ਜਿਤੁ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਸਚੈ ਆਪਣਾ
 ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਆ ਆਵਾਗਉਣੁ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ਪੂਰੈ ਸਤਿਗੁਰਿ ਆਪਿ ਦਿਖਾਇਆ
 ਸਚਿਨਾਮਿ ਨਿਸਤਾਰਾ ॥ ੭ ॥ ^{੨੩}ਸਾ ਕਾਇਆ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੈ ਸਚੈ
 ਆਪਿ ਸਵਾਰੀ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਦਰਿ ਢੋਈ ਨਾਹੀ ਤਾ ਜਮੁ ਕਰੇ ਖੁਆਰੀ ॥
 ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਵਡਿਆਈ ਪਾਏ ਜਿਸ ਨੋ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ॥ ੮ ॥ ੨ ॥

- ੧ ਸੱਚਾ
- ੨ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਭਾਵ ਅਨੁਸਾਰ ।
- ੩ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ।
- ੪ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ।
- ੫ ਆਪਾ ਭਾਵ, ਹਉਮੈ ।
- ੬ ਇਸਤ੍ਰੀ ।
- ੭ ਸੁੰਦਰ ।
- ੮ ਨਿਕਲੀ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਵਿਚੋਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਾ ਕੇ
ਸਮਾ ਗਈ ਹੈ ਸਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ, ਭਾਵ ਇਹ
ਇਤਨੀ ਹੀ ਉੱਚੀ ਹੈ ਜਿਤਨਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ
ਉੱਚਾ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ—‘ਸਾਧ ਕੀ ਸੇਭਾ ਪਛ ਮਾਹਿ
ਸਮਾਨੀ’ (ਸੁਖਮਨੀ) ।
- ੯ ਦੇਸ਼ ।
- ੧੦ ਪਾਲਣਾ ।
- ੧੧ ਸੁਖੀ ।
- ੧੨ ਜੋ ਗੁਰਾਂ ਦਵਾਰੇ ਨਾਮ ਜਪਦੀ ਹੈ ।

- ੧੩ ਜੋ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਾ ਆ ਸਕੇ ।
- ੧੪ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਮੂਰਖ ।
- ੧੫ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੇ ਭੂਗੋਲ ਦੇ
ਜਾਣੂ ਨੇ ਹਿਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਦੇ ਸਨ ।
- ੧੬ ਨਗਰ ।
- ੧੭ ਨਾਮ ਜੋ ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ.
੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ੩ ।
- ੧੮ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਤੋਲ ਕੇ ਕੀਮਤ ਪਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੯ ਵੱਡਾ, ਬਹੁਤ ।
- ੨੦ ਕਿਸੇ ਮੁੱਲ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹ ਨਾਮ ਪਾਇਆ
ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ।
- ੨੧ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
- ੨੨ ਸ਼ਿਵ ।
- ੨੩ ਜੋ ਸਰੀਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ
ਨੂੰ ਸਚਾ ਹਰੀ ਆਪ ਸਵਾਰਦਾ ਹੈ ।

* ਸਮੁੱਚਾ ਭਾਵ : ਨਾਮ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਿਹਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਿਰ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ਉਹ ਸਰੀਰ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸੇਭਾ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਪਿਰ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬੁਝਦੀ ਨਹੀਂ ਉਹ ਬਾਹਰ ਭਟਕਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ । ਇਸਦੇ ਅੰਦਰ ਮਨ ਤੇ ਉਸਦੇ ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਤੇ ਬਹੁਲਤਾ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਅਲੰਕਾਰਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਕਿਤੇ ਹਟ ਪਟਣ ਬਾਗ਼ਾਰ ਦਿਖਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਨਉ-ਨਿਧੀਆਂ ਦੇ ਡੰਡਾਰੇ ਦਰਸਾਏ ਹਨ । ਮਨ ਦੇ ਉਸਾਰਨ ਤੇ ਢਾਹਣ ਦੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਿਆਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸ਼ਨ ਆਦਿਕ ਨਾਲ ਉਪਮਾ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਲੰਘਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਿਰੋ ਲਫ਼ਜ਼ੀ ਅਰਥ ਭੁੱਲੇਖਾ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਦੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਬਾਹਰਲੇ ਜਗਤ ਦੇ ਸਿਲਸਲੇ ਨਾਲ ਉਪਮਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੫, ਨੋਟ ੧੬, ਅਤੇ ਵਾਰ ਗੋੜੀ ਮ: ੪, ਪੇੜੀ ੧੫, ਪੰਨਾ ੩੦੯ ।

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੩ ਘਰੁ ੧੦

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ * ॥ ਦੁਨੀਆ ਨ ਸਾਲਾਹਿ ਜੋ ^੧ਮਰਿ ਵੰਵਸੀ ॥ ਲੋਕਾ
ਨ ਸਾਲਾਹਿ ਜੋ ਮਰਿ ਖਾਕੁ ਬੀਈ ^੨ ॥੧॥ ਵਾਹੁ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬਾ ਵਾਹੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ^੩
ਸਦਾ ਸਲਾਹੀਐ ਸਚਾ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਦੁਨੀਆ ਕੇਰੀ
ਦੋਸਤੀ ਮਨਮੁਖ ^੪ਦਝਿ ਮਰੰਨਿ ॥ ਜਮਪੁਰਿ ਬਧੇ ਮਾਰੀਅਹਿ ਵੇਲਾ ^੫ ਨ ਲਾਹੰਨਿ ॥
੨ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ^੬ਜਨਮੁ ਸਕਾਰਥਾ ^੭ ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਲਗੰਨਿ ॥ ਆਤਮਰਾਮੁ ^੮
ਪ੍ਰਗਾਸਿਆ ਸਹਜੇ ਸੁਖਿ ਰਹੰਨਿ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਦੂਜੈ ਭਾਇ
ਰਚੰਨਿ ॥ ਤਿਸਨਾ ਭੁਖ ਨ ਉਤਰੈ ਅਨਦਿਨੁ ^੯ ਜਲਤ ਫਿਰੰਨਿ ॥ ੪ ॥
ਦੁਸਟਾ ਨਾਲਿ ਦੋਸਤੀ ਨਾਲਿ ਸੰਤਾ ਵੈਰੁ ਕਰੰਨਿ ॥ ਆਪਿ ਭੁਬੇ ਕੁਟੰਬ ਸਿਉ
^{੧੦}ਸਗਲੇ ਕੁਲ ਡੋਬੰਨਿ ॥ ੫ ॥ ਨਿੰਦਾ ਭਲੀ ਕਿਸੈ ਕੀ ਨਾਹੀ ^{੧੧}ਮਨਮੁਖ ਮੁਗਧ
ਕਰੰਨਿ ॥ ਮੁਹ ਕਾਲੇ ਤਿਨ ਨਿੰਦਕਾ ^{੧੨}ਨਰਕੇ ਘੋਰਿ ਪਵੰਨਿ ॥ ੬ ॥ ^{੧੩}ਏ ਮਨ
ਜੈਸਾ ਸੇਵਹਿ ਤੈਸਾ ਹੋਵਹਿ ਤੇਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥ ਆਪਿ ਬੀਜਿ ਆਪੇ ਹੀ ਖਾਵਣਾ
ਕਹਣਾ ਕਿਛੁ ਨ ਜਾਇ ॥੭॥ ਮਹਾਪੁਰਖਾ ਕਾ ਬੋਲਣਾ ਹੋਵੈ ^{੧੪}ਕਿਤੇ ਪਰਥਾਇ ॥
ਓਇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਰੇ ਭਰਪੂਰ ਹਹਿ ਓਨਾ ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਇ ^{੧੫} ॥ ੮ ॥ ਗੁਣਕਾਰੀ ^{੧੬}
ਗੁਣ ਸੰਘਰੈ ^{੧੭} ਅਵਰਾ ਉਪਦੇਸੇਨਿ ॥ ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ਜਿ ਓਨਾ ਮਿਲਿ ਰਹੇ
ਅਨਦਿਨੁ ^{੧੮} ਨਾਮੁ ਲਏਨਿ ॥ ੯ ॥ ਦੇਸੀ ਰਿਜਕੁ ਸੰਬਾਹਿ ^{੧੯} ਜਿਨਿ ਉਪਾਈ
ਮੋਦਨੀ ^{੨੦} ॥ ਏਕੋ ਹੈ ਦਾਤਾਰੁ ਸਚਾ ਆਪਿ ਧਣੀ ^{੨੧} ॥੧੦॥ ਸੋ ਸਚੁ ਤੇਰੈ ਨਾਲਿ ਹੈ
^{੨੨}ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲਿ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਮੇਲਿ ਲਏ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸਦਾ ਸਮਾਲਿ ^{੨੩} ॥
੧੧ ॥ ਮਨੁ ਮੈਲਾ ਸਚੁ ਨਿਰਮਲਾ ਕਿਉਕਰਿ ਮਿਲਿਆ ਜਾਇ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਲੇ
ਤਾ ਮਿਲਿ ਰਹੈ ^{੨੪}ਹਉਮੈ ਸਬਦਿ ਜਲਾਇ ॥ ੧੨ ॥ ਸੋ ਸਹੁ ਸਚਾ ਵੀਸਰੈ
^{੨੫}ਪ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਣੁ ਸੰਸਾਰਿ ॥ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਨਾ ਵੀਸਰੈ ਗੁਰਮਤੀ ਵੀਚਾਰਿ ॥੧੩॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲੇ ਤਾ ਮਿਲਿ ਰਹਾ ਸਾਚੁ ਰਖਾ ਉਰਧਾਰਿ ^{੨੬} ॥ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇ ਨ
ਵੀਛੁੜੈ ਗੁਰ ਕੈ ^{੨੭}ਹੋਤਿ ਪਿਆਰਿ ॥ ੧੪ ॥ ਪਿਰੁ ਸਾਲਾਹੀ ਆਪਣਾ ਗੁਰ ਕੈ
ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਮਿਲਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਸੋਭਾਵੰਤੀ ਨਾਰਿ ॥੧੫॥
ਮਨਮੁਖ ਮਨੁ ਨ ਭਿਜਈ ਅਤਿ ਮੈਲੇ ਚਿਤਿ ਕਠੌਰ ॥ ਸਪੈ ਦੁਧੁ ਪੀਆਈਐ
ਅੰਦਰਿ ਵਿਸੁ ਨਿਕੋਰ ^{੨੮} ॥੧੬॥ ਆਪਿ ਕਰੇ ਕਿਸੁ ^{੨੯} ਆਖੀਐ ਆਪੇ ਬਖਸਣਹਾਰੁ ॥
ਗੁਰਸਬਦੀ ਮੈਲੁ ਉਤਰੈ ਤਾ ਸਚੁ ਬਣਿਆ ਸੀਗਾਰੁ ॥੧੭॥ ਸਚਾ ਸਾਹੁ
ਸਚੇ ਵਣਜਾਰੇ ਓਥੈ ਕੂੜੇ ਨਾ ਟਿਕੰਨਿ ॥ ਓਨਾ ਸਚੁ ਨ ਭਾਵਈ ਦੁਖ ਹੀ

- ੧ [ਲਹਿੰਦੀ] ਮਰ ਜਾਵੇਗੀ ।
- ੨ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ।
- ੩ ਗੁਰਾਂ ਦਵਾਰੇ ।
- ੪ ਸਭ ਮਰਦੇ ਹਨ (ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ) ।
- ੫ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦਾ ਸਮਾਂ । ਫੇਰ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ
ਮਿਲਦਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਹਿਸਾਬ
ਦਰਸਤ ਕਰਨ ।
- ੬ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀਆਂ ਦਾ ।
- ੭ ਸਫਲ ।
- ੮ ਸਭ ਵਿਚ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਆਤਮਾ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ।
(ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੈ ;
• ਓਹ ਸਹਜ-ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਦੇਖੋ
ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
- ੯ ਹਰ ਰੋਜ਼ ।
- ੧੦ ਸਾਰੀਆਂ ਫੁਲਾਂ ਨੂੰ, ਸਾਰੇ ਨਾਲ ਲਗਦੇ
ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ।
- ੧੧ ਮੂਰਖ ਅਪ-ਹੁਦਰੇ ।
- ੧੨ ਡਰਾਉਣੇ ਨਰਕ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ।
- ੧੩ ਹੇ ਜੀਵ ! ਜਿਸ ਦੀ ਤੂੰ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਭਾਵ
ਜਿਧਰ ਵੀ ਖਿੱਚ ਖਾਂਦਾ ਹੈਂ, ਉਹੋ ਜੇਹਾ ਬਣ
ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ, ਉਸੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਤੇਰੇ ਸੰਸਕਾਰ ਬਣ
ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ
ਵੇਸੇ ਹੀ ਤੂੰ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈਂ । ਦੇਖੋ : “ਜੋਸਾ
ਸੇਵੇ ਤੇਸੇ ਹੋਇ” (ਗੋ. ਮ: ੧) ।
- ੧੪ ਕਿਸੇ ਪਰਸੰਗ ਅਨੁਸਾਰ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਅਰਥ ਜਾਂ
ਲਾਭ ਹਿਤ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ

- ਦੇ ਅਰਥ ਜਾਂ ਲਾਭ ਹਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
- ੧੫ [ਅ. ਤਮਅ] ਲਾਲਚ, ਆਪਣੀ ਗਰਬ । ਉਨ੍ਹਾਂ
ਨੂੰ ਗਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਗਰਬ
ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵਿਰੁਧ
ਜ਼ਹਿਰ ਭਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ
ਹਰ ਇਕ ਲਈ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਗੀ ਮਿਠਾਸ
ਹੁੰਦੀ ਹੈ ; ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਕੁਝ ਭੀ ਓਹ ਕਹਿੰਦੇ
ਹਨ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਹਿਤ ਹੀ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੬ ਗੁਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ; ਉਪਕਾਰੀ, ਗੁਰਮੁਖ ;
ਯਥਾ ‘ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਜਣੁ ਗੁਣਕਾਰੀਆ’ (ਸ੍ਰੀ
ਰਾਗੁ ਮ: ੪) ।
- ੧੭ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੮ ਹਰ ਰੋਜ਼ ।
- ੧੯ ਅਪੜਾਕੇ ।
- ੨੦ [ਸੰ. ਮੇਦਿਨੀ] ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ।
- ੨੧ [ਸਿੰਧੀ] ਮਾਲਕ ।
- ੨੨ ਗੁਰਾਂ ਦਵਾਰੇ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖ (ਨਿਹਾਲਿ) ।
- ੨੩ ਸਿਮਰ, ਚੇਤੇ ਰਖ ।
- ੨੪ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਸਾੜ ਦੇਵੇ ।
- ੨੫ ਲਾਹਨਤ ਹੋ ਅੰਸੇ ਜੀਉਣ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ।
- ੨੬ ਦਿਲ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ।
- ੨੭ ਹਿਤ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦਵਾਰਾ ।
- ੨੮ ਨਿਰੋਲ ।
- ੨੯ ਹੋਰ ਕਿਸ ਨੂੰ ?

* ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਸੁਖ ਨਹੀਂ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਉਮੈ ਮਾਰ ਕੇ ਇੱਕੋ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ
ਭਾਉਣ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਾਂਝੀਵਾਲ
ਭਰਾ ਦਿਸਦੇ ਹਨ ।

ਮਾਹਿ ਪਚੰਨਿ^੧ ॥ ੧੮ ॥ ਹਉਮੈ ਮੈਲਾ ਜਗੁ ਫਿਰੈ ਮਰਿ ਜੰਮੈ ਵਾਰੋਵਾਰ ॥
 ੨ਪਇਐ ਕਿਰਤਿ ਕਮਾਵਣਾ ਕੋਇ ਨ ਮੋਟਣਹਾਰ ॥੧੯॥ ਸੰਤਾ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ
 ਰਹੈ ਤਾ ਸਚਿ ਲਗੈ ਪਿਆਰੁ ॥ ਸਚੁ ਸਲਾਹੀ ਸਚੁ ਮਨਿ ਦਰਿ ਸਚੈ ਸਚਿਆਰੁ ॥
 ੨੦ ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਪੂਰੀ ਮਤਿ ਹੈ ਅਹਿਨਿਸਿ^੨ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ॥ ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ
 ਵਡ ਰੋਗੁ ਹੈ ਵਿਚਹੁ^੩ ਠਾਕਿ ਰਹਾਇ ॥੨੧॥ ਗੁਰੁ ਸਾਲਾਹੀ ਆਪਣਾ ਨਿਵਿਨਿਵਿ
 ਲਾਗਾ ਪਾਇ^੪ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਸਉਪੀ ਆਗੈ ਧਰੀ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ^੫ ਗਵਾਇ ॥੨੨॥
 ੨ਖਿੰਚੋਤਾਣਿ ਵਿਗੁਚੀਐ ਏਕਸੁ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ਛਡਿ ਤੂ
 ਤਾ ਸਚਿ ਰਹੈ ਸਮਾਇ ॥ ੨੩ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਨੋ ਮਿਲੇ ਸਿ ਭਾਇਰਾ^੬ ਸਚੈ ਸਬਦਿ
 ਲਗੰਨਿ ॥ ਸਚਿ ਮਿਲੇ ਸੇ ਨ ਵਿਛੁੜਹਿ ਦਰਿ ਸਚੈ ਦਿਸੰਨਿ ॥ ੨੪ ॥ ਸੇ ਭਾਈ ਸੇ
 ਸਜਣਾ ਜੋ ਸਚਾ ਸੇਵੰਨਿ ॥ ਅਵਗਣ ਈਵਕਣਿ ਪਲੁਰਨਿ ਗੁਣ ਕੀ ਸਾਝ ਕਰੰਨਿ ॥
 ੨੫ ॥ ਗੁਣ ਕੀ ਸਾਝ ਸੁਖੁ ਉਪਜੈ ਸਚੀ ਭਗਤਿ ਕਰੰਨਿ ॥ ਸਚੁ ਵਣੰਜਹਿ
 ਗੁਰ ਸਬਦ ਸਿਉ ਲਾਹਾ ਨਾਮੁ ਲਏਨਿ ॥੨੬॥ ਸੁਣਿਨਾ ਰੁਪਾ^੭ ਪਾਪ ਕਰਿ ਕਰਿ
 ਸੰਚੀਐ^੮ ਚਲੈ ਨ ਚਲਦਿਆ ਨਾਲਿ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਨ ਚਲਸੀ ਸਭ
 ਮੁਠੀ ਜਮਕਾਲਿ^੯ ॥ ੨੭ ॥ ਮਨ ਕਾ ਤੋਸਾ^{੧੦} ਹਰਿਨਾਮੁ ਹੈ ਹਿਰਦੈ ਰਖਹੁ
 ਸਮਾਲਿ ॥ ਏਹੁ ਖਰਚੁ ਅਖੁਟੁ^{੧੧} ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੨} ਨਿਬਹੈ ਨਾਲਿ ॥ ੨੮ ॥ ਏ ਮਨ
 ਮੂਲਹੁ ਭੁਲਿਆ ਜਾਸਹਿ ਪਤਿ ਗਵਾਇ ॥ ਇਹੁ ਜਗਤੁ ਮੋਹਿ^{੧੩} ਦੂਜੈ ਵਿਆਪਿਆ
 ੧੪ਗੁਰਮਤੀ ਸਚੁ ਧਿਆਇ ॥ ੨੯ ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਹਰਿ ਜਸੁ ਲਿਖਣੁ
 ਨ ਜਾਇ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮਨੁ ਤਨੁ ਰਪੈ^{੧੫} ਹਰਿ ਸਿਉ ਰਹੈ ਸਮਾਇ ॥ ੩੦ ॥ ਸੋ
 ਸਹੁ ਮੇਰਾ ਰੰਗੁਲਾ^{੧੬} ਰੰਗੇ ੨੦ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥ਕਾਮਣਿ^{੨੧} ਰੰਗੁ ਤਾ ਚੜੈ ਜਾ ਪਿਰ
 ਕੈ ਅੰਕਿ^{੨੨} ਸਮਾਇ ॥੩੧॥ ੨੩ਚਿਰੀ ਵਿਛੁੰਨੇ ਭੀ ਮਿਲਨਿ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੰਨਿ ॥
 ਅੰਤਰਿ^{੨੪} ਨਵਿਨਿਧਿ ਨਾਮੁ ਹੈ ਖਾਨਿ ਖਰਚਨਿ ਨ ਨਿਖੁਟਈ ਹਰਿ ਗੁਣ^{੨੫} ਸਹਜਿ
 ਰਵੰਨਿ ॥੩੨॥ ਨਾ ਓਇ ਜਨਮਹਿ ਨਾ ਮਰਹਿ ਨਾ ਓਇ ਦੁਖ ਸਹੰਨਿ ॥ ਗੁਰਿ ਰਾਖੇ
 ਸੇ ਉਬਰੇ^{੨੬} ਹਰਿ ਸਿਉ ਕੇਲ^{੨੭} ਕਰੰਨਿ ॥ ੩੩ ॥ ਸਜਣ ਮਿਲੇ ਨ ਵਿਛੁੜਹਿ ਜਿ
 ਅਨਦਿਨੁ^{੨੮} ਮਿਲੇ ਰਹੰਨਿ ॥ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਵਿਰਲੇ ਜਾਣੀਅਹਿ ਨਾਨਕ ਸਚੁ
 ਲਹੰਨਿ^{੨੯} ॥੩੪॥ ੧ ॥ ੩ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੩ * ॥ ਹਰਿ ਜੀ ਸੂਖਮੁ^{੩੦} ਅਗਮੁ^{੩੧}
 ਹੈ ੩੨ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਮਿਲਿਆ ਜਾਇ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਭ੍ਰਮੁ ਕਟੀਐ ਅਚਿੰਤੁ^{੩੩}
 ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪੰਨਿ ॥ ਹਉ ਤਿਨ ਕੈ
 ਬਲਿਹਾਰਣੈ ਮਨਿ ਹਰਿਗੁਣ ਸਦਾ ਰਵੰਨਿ^{੩੪} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰੁ ਸਰਵਰੁ

- ੧ ਸੜਦੇ ਹਨ, ਗਰਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
 ੨ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਕਿਰਤ (ਸੁਭਾਵ) ਬਣ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਉਸ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੩ ਦਿਨ ਰਾਤ ।
 ੪ ਰੋਕ ਰਖਦਾ ਹੈ ।
 ੫ ਪੈਰੀ, ਚਰਨੀ ।
 ੬ ਆਪਾ ਭਾਵ, ਹਰਮੇ ।
 ੭ ਕਸਮਕਸ, ਖਿਚਾ-ਖਿਚੀ ਵਿਚ ਦੁਖੀ ਹੋਈਦਾ ਹੈ; ਭਾਵ ਦ੍ਰਿੜ ਭਾਵ ਰਖਣ ਨਾਲ ਦੁਬਧਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਦੁਪਾਸੜ ਖਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ; ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕੋ ਹਰੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਲਗਨ ਲਾਈ ਜਾਵੇ ।
 ੮ [ਡਿੰਗਲ-ਭਾਇਰ] ਭਾਈ । ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹਨ ਉਹ ਆਪਸ ਵਿਚ ਭਰਾ ਹਨ ।
 ੯ ਵੇਚਦੇ ਹਨ ਭੋਹ ਦੇ ਭਾ । ਦੇਖੋ "ਗੁਣ ਕੀ ਸਾਥਿ ਤਿਨ ਸਿਉ ਕਰੀ ਸਭਿ ਅਵਗੁਣ ਸਬਦਿ ਜਲਾਇ । ਅਉਗੁਣ ਵਿਕਣਿ ਪਲਰੀ ਜਿਸ ਦੇਇ ਸੁ ਸਚੇ ਪਾਏ" (ਵਾਰ ਗੋੜੀ ਮ: ੪) । 'ਪਲਰਨ' ਬਹੁ-ਵਚਨ ਹੈ 'ਪਲਰ' ਦਾ । ਪਲਰ [ਸੰ. ਪਲਾਲ] ਪਹਾਲੀ, ਫੂਸ, ਫੋਗ ।
 ੧੦ ਚਾਂਦੀ ।
 ੧੧ ਇਕੋਠਾ ਕਰੀਦਾ ਹੈ ।
 ੧੨ ਜਮ ਨੇ ਜੋ ਕਾਲ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ।
 ੧੩ [ਫ਼ਾਰਸੀ] ਦੁਰਾਕ ਅਤੇ ਖਰਚ ਜੋ ਸਫ਼ਰ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੀਦਾ ਹੈ ।
 ੧੪ ਨਾ ਮੁਕਣ ਵਾਲਾ ।
 ੧੫ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ।
 ੧੬ ਦ੍ਰਿੜ ਭਾਵ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
 ੧੭ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਸਚੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ।
 ੧੮ ਰੰਗਿਆ ਜਾਵੇ ।
 ੧੯ ਰੰਗੀਲਾ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ।
 ੨੦ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾ, ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ, ਨਿਰਯਤਨ ਹੀ (ਰੰਗ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ) ।
 ੨੧ ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤ੍ਰੀ ।
 ੨੨ ਅੰਗ ਨਾਲ, ਗੋਦੀ ਵਿਚ ।
 ੨੩ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ।
 ੨੪ ਨਾਮ ਜੋ ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦. ਫੁਟ ਨੋਟ ੩ ।
 ੨੫ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਚਾਰਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
 ੨੬ ਬਚ ਗਏ ।
 ੨੭ ਖੇਡ, ਅਨੰਦ ਬਿਲਾਸ ।
 ੨੮ ਹਰ ਰੋਜ਼ ।
 ੨੯ ਲਭਦੇ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
 ੩੦ ਬਾਰੀਕ ਜੋ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਦ੍ਰਿਸ਼ ।
 ੩੧ ਅਪਹੁੰਚ, ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ।
 ੩੨ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ।
 ੩੩ ਆਪਣੇ ਆਪ, ਨਿਰਯਤਨ ।
 ੩੪ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ ।

* ਹਰੀ ਇਕ ਅਗੰਮ ਤੇ ਅਦਿੱਖ ਹਸਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲਈਏ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਕੇ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹਰੀ ਦਾ ਵਾਸਾ ਦਸ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਰਨਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਇਕੋ ਹਰੀ ਵਸਦਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਮੰਦਾ ਨਹੀਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ, ਸਭ ਆਪਣੇ ਹੀ ਜਾਪਦੇ ਹਨ ।

ਮਾਨਸਰੋਵਰੁ ਹੈ ਵਡਭਾਗੀ ਪੁਰਖ ਲਹੰਨਿ^੧ ॥ ^੨ਸੇਵਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਖੋਜਿਆ ਸੇ
ਹੰਸਲੇ ਨਾਮੁ ਲਹੰਨਿ ॥ ੨ ॥ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਨਿ ^੩ਰੰਗ ਸਿਉ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮਿ
ਲਗੰਨਿ ॥ ^੪ਪੁਰਿ ਪੂਰਬਿ ਹੋਵੈ ਲਿਖਿਆ ਗੁਰਭਾਣਾ ਮੰਨਿ ਲਏਨਿ ॥ ੩ ॥
ਵਡਭਾਗੀ ਘਰੁ^੫ ਖੋਜਿਆ ਪਾਇਆ ^੬ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਵੇਖਾਲਿਆ
ਪ੍ਰਭੁ ਆਤਮਰਾਮੁ^੭ ਪਛਾਨੁ ॥੪॥ ਸਭਨਾ ਕਾ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੁ ਹੈ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥
^੮ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਮਨਿ ਵਸੈ ^੯ਤਿਤੁ ਘਟਿ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ॥੫॥ ਸਭੁ ਅੰਤਰਜਾਮੀ^{੧੦}
ਬ੍ਰਹਮੁ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਵਸੈ ਸਭ ਥਾਇ ॥ ਮੰਦਾ ਕਿਸ ਨੋ ਆਖੀਐ ^{੧੧}ਸਬਦਿ ਵੇਖਹੁ
ਲਿਵ ਲਾਇ॥੬॥ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਤਿਚਰੁ ਆਖਦਾ ਜਿਚਰੁ ਹੈ ਦੁਹੁ^{੧੨} ਮਾਹਿ॥ਗੁਰਮੁਖਿ
ਏਕੋ ਬੁਝਿਆ ਏਕਸੁ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇ ॥ ੭ ॥ ਸੇਵਾ ਸਾ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵਸੀ ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ
^{੧੩}ਪਾਏ ਥਾਇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਆਰਾਧਿਆ ਗੁਰਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥
੮ ॥ ੨ ॥ ੪ ॥ ੯ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਅਸਟਪਦੀਆ ਮਹਲਾ ੪ ਘਰੁ ੨
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ * ॥ ਕੋਈ ਆਣਿ ਮਿਲਾਵੈ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮੁ
ਪਿਆਰਾ ^{੧੪}ਹਉ ਤਿਸੁ ਪਹਿ ਆਪੁ ਵੇਚਾਈ ॥ ੧ ॥ ਦਰਸਨੁ ਹਰਿ ਦੇਖਣ ਕੈ
ਤਾਈ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹਿ ਤਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲਹਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈ ॥ ੧ ॥
ਰਹਾਉ ॥ ਜੇ ਸੁਖੁ ਦੇਹਿ ਤ ਤੁਝਹਿ ਅਰਾਧੀ^{੧੫} ਦੁਖਿ ਭੀ ਤੁਝੈ ਧਿਆਈ ॥ ੨ ॥
ਜੇ ਭੁਖੁ ਦੇਹਿ ਤ ਇਤਹੀ ਰਾਜਾ^{੧੬} ਦੁਖ ਵਿਚਿ ਸੁਖ ਮਨਾਈ ॥ ੩ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ
ਕਾਟਿ ਕਾਟਿ ਸਭੁ ਅਰਪੀ^{੧੭} ਵਿਚਿ ਅਗਨੀ ਆਪੁ ਜਲਾਈ ॥ ੪ ॥ ਪਖਾ ਫੇਰੀ
ਪਾਣੀ ਢੋਵਾ ਜੇ ਦੇਵਹਿ ਸੋ ਖਾਈ ॥ ੫ ॥ ਨਾਨਕੁ ਗਰੀਬੁ ਢਹਿ ਪਇਆ ਦੁਆਰੈ
ਹਰਿ ਮੇਲਿ ਲੈਹੁ ਵਡਿਆਈ^{੧੮} ॥੬॥ ਅਖੀ ਕਾਢਿ ਧਰੀ ਚਰਣਾ ਤਲਿ ਸਭ ਧਰਤੀ
ਫਿਰਿ ਮਤ^{੧੯} ਪਾਈ ॥ ੭ ॥ ਜੇ ਪਾਸਿ ਬਹਾਲਹਿ ਤਾ ਤੁਝਹਿ ਅਰਾਧੀ ਜੇ ਮਾਰਿ
ਕਢਹਿ ਭੀ ਧਿਆਈ ॥੮॥ ਜੇ ਲੋਕੁ ਸਲਾਹੇ ਤਾ ਤੇਰੀ ਉਪਮਾ^{੨੦} ਜੇ ਨਿੰਦੈ ਤ ਛੋਡਿ
ਨ ਜਾਈ ॥ ੯ ॥ ^{੨੧}ਜੇ ਤੁਧੁ ਵਲਿ ਰਹੈ ਤਾ ਕੋਈ ਕਿਹੁ^{੨੨} ਆਖਉ ਤੁਧੁ ਵਿਸਰਿਐ
ਮਰਿ ਜਾਈ॥੧੦॥ ^{੨੩}ਵਾਰਿ ਵਾਰਿ ਜਾਈ ਗੁਰ ਉਪਾਰੈ ਪੈ ਪੈਰੀ ਸੰਤ^{੨੪} ਮਨਾਈ॥
੧੧ ॥ ਨਾਨਕੁ ਵਿਚਾਰਾ ਭਇਆ ਦਿਵਾਨਾ^{੨੫} ਹਰਿ ^{੨੬}ਤਉ ਦਰਸਨ ਕੈ ਤਾਈ ॥
੧੨ ॥ ਝਖੜੁ ਝਾਗੀ^{੨੭} ਮੀਹੁ ਵਰਸੈ ਭੀ ਗੁਰੁ ਦੇਖਣ ਜਾਈ ॥੧੩॥ ਸਮੁੰਦੁ ਸਾਗਰੁ
ਹੋਵੈ ਬਹੁ ਖਾਰਾ ਗੁਰਸਿਖੁ ਲੰਘਿ ਗੁਰ ਪਹਿ ਜਾਈ॥੧੪॥ ਜਿਉ ਪ੍ਰਾਣੀ ਜਲ ਬਿਨੁ
ਹੈ ਮਰਤਾ ਤਿਉ ਸਿਖੁ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਮਰਿ ਜਾਈ॥੧੫॥ ਜਿਉ ਧਰਤੀ ^{੨੮}ਸੋਭ ਕਰੇ ਜਲੁ

- ੧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
- ੨ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਉਹ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਬੂੰਦ ਕੇ ਲਭਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ (ਗੁਰਮੁਖ) ਹੰਸ ਨਾਮ ਰੂਪ ਮੋਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ । (ਹੰਸਾਂ ਦਾ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਨਾਲ ਸ਼ਾਸ ਸੰਬੰਧ ਹੈ।)
- ੩ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ।
- ੪ ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਧੁਰੋਂ (ਰੱਬ ਦੇ ਹਸ਼ਰੋਂ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਹੁਕਮ ਪਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ।
- ੫ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਘਰ, ਅੰਤਹਕਰਣ ।
- ੬ ਨਾਮ ਜੋ ਨਿਧੀਆਂ ਦਾ ਘਰ (ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ) ਹੈ ।
- ੭ ਉਹ ਆਤਮਾ ਜੋ ਸਭ ਥਾਂ ਰਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ।
- ੮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ।
- ੯ ਉਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ, ਉਸ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ।
- ੧੦ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ।
- ੧੧ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਿਤੀ ਜੋੜ ਕੇ ਅਥਮਾ ਲਵੇ, ਸਭ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਿਸੇਗਾ ਤੇ ਮੁੜ ਮੰਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ ।
- ੧੨ ਦੁਚਿੰਤਾਪਨ, ਦੁੱਤ ਭਾਵ ।
- ੧੩ ਕਬੂਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੪ ਮੈਂ ਉਸ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦੇਵਾਂ । (ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ?) ਹਰੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ

- ਲਈ ।
- ੧੫ ਯਾਦ ਕਰਾਂ ।
- ੧੬ ਰੱਜਾਂ, ਰਜ ਜਾਵਾਂ ।
- ੧੭ ਅਰਪਨ ਕਰਾਂ, ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂ ।
- ੧੮ ਇਹ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਹੋਵੇਗੀ ।
- ੧੯ ਮਤੇ, ਸ਼ਾਇਦ। ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਫਿਰਾਂ, ਮਤੇ ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ ਮਿਲ ਹੀ ਪਵੇ । ਪਾਈ=ਪਾਈਂ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂ !
- ੨੦ ਵਡਿਆਈ । ਮੈਂ ਇਸ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਵੇਖਾਂਗਾ ।
- ੨੧ ਜੇ ਤੇਰੇ ਵਲ ਬਣੀ ਰਹੇ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਕੁਝ ਪਿਆ ਕਹੇ (ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ) ।
- ੨੨ ਕੁਝ ।
- ੨੩ ਮੁੜ ਮੁੜ ਵਾਟਨੇ ਜਾਵਾਂ । 'ਵਾਰਿ ਵਾਰਿ' ਤੋਂ ਦੁਹਰੇ ਅਰਥ ਲਏ ਹਨ ।
- ੨੪ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਨੂੰ ।
- ੨੫ [ਫ਼ਾਰਸੀ] ਝੱਲਾ, ਬਾਉਰਾ, ਪਾਗਲ, ਸਿਰਜ਼ੀ, ਇੱਸ਼ਕ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ।
- ੨੬ ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ।
- ੨੭ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਹਵਾ । ਇਹ ਲਫ਼ਜ਼ 'ਝੱਖੜੁ' ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ । ਝੱਖੜ-ਝਾਂਗੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਮੀਂਹ ਵਸਦਾ ਹੋਵੇ ।
- ੨੮ ਸੋਹਣੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਨਾਲ ।

*ਇਸ ਲੰਮੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਚਾਰ ਹਿੱਸੇ ਕਰਕੇ ਅਰਥ ਕਰਨੇ ਹਨ, ਹਰ ਇਕ ਹਿੱਸਾ 'ਨਾਨਕ' ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਤੁਕ ਨਾਲ ਮੁਕਦਾ ਹੈ । ਪਹਿਲੀਆਂ ੧੨ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੀਵਾਨਾ-ਵਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਲਈ ਤਾਪ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਭੀ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ ਉਸ ਅੱਗੇ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ । ਅਗਲੀਆਂ ੬ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਮਿਲਾਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਲਈ ਸਿਖ ਦੀ ਅਤੁੱਤ ਸ਼ਰਧਾ ਦਸੀ ਹੈ । ਉਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀਆਂ ੮ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਮਿਲਾਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਹੈਂ । ਅੰਤ ਵਿਚ ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਲਈ ਸ਼ਰਧਾ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਹਰੀ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਦਸ ਕੇ ਮਿਲਾਪ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਬਰਸੈ ਤਿਉ ਸਿਖੁ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਬਿਗਸਾਈ॥੧੬॥^੨ਸੇਵਕ ਕਾ ਹੋਇ ਸੇਵਕੁ ਵਰਤਾ
ਕਰਿ ਕਰਿ ਬਿਨਉ^੩ ਬੁਲਾਈ॥੧੭॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਬੇਨੰਤੀ ਹਰਿ ਪਹਿ^੪ ਗੁਰ ਮਿਲਿ
ਗੁਰ^੫ ਸੁਖੁ ਪਾਈ ॥ ੧੮ ॥ ਤੂ ਆਪੇ ਗੁਰੁ ਚੋਲਾ ਹੈ ਆਪੇ ਗੁਰ ਵਿਚੁ ਦੇ^੬ ਤੁਝਹਿ
ਧਿਆਈ ॥ ੧੯॥ ਜੋ ਤੁਧੁ ਸੇਵਹਿ ਸੋ ਤੂ ਹੈ ਹੋਵਹਿ ਤੁਧੁ ਸੇਵਕ ਪੈਜ ਰਖਾਈ ॥੨੦॥
ਭੰਡਾਰ ਭਰੇ ਭਗਤੀ ਹਰਿ ਤੇਰੇ ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸੁ ਦੇਵਾਈ॥੨੧॥ਜਿਸੁ ਤੂੰ ਦੇਹਿ ਸੋਈ
ਜਨੁ ਪਾਏ ਹੋਰ ਨਿਹਫਲ ਸਭ ਚਤੁਰਾਈ ॥ ੨੨ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ
ਗੁਰੁ ਅਪੁਨਾ ਸੋਇਆ^੭ ਮਨੁ ਜਾਗਾਈ ॥ ੨੩ ॥ ਇਕੁ ਦਾਨੁ ਮੰਗੈ ਨਾਨਕੁ
ਵੇਚਾਰਾ ਹਰਿ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸੁ ਕਰਾਈ ॥ ੨੪ ॥ ਜੇ ਗੁਰੁ ਝਿੜਕੇ ਤ ਮੀਠਾ ਲਾਗੈ
ਜੇ ਬਖਸੇ ਤ ਗੁਰੁ ਵਡਿਆਈ ॥ ੨੫ ॥ ^੮ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੋਲਹਿ ਸੋ ਬਾਇ ਪਾਏ
ਮਨਮੁਖਿ ਕਿਛੁ ਬਾਇ ਨ ਪਾਈ ॥੨੬॥ ਪਾਲਾ ਕਕਰੁ ਵਰਫ ਵਰਸੈ ਗੁਰਸਿਖੁ
ਗੁਰ ਦੇਖਣ ਜਾਈ ॥ ੨੭ ॥ ਸਭੁ ^੯ਦਿਨਸੁ ਰੈਣਿ ਦੇਖਉ ਗੁਰੁ ਅਪੁਨਾ ^{੧੦}ਵਿਚਿ
ਅਖੀ ਗੁਰਪੈਰ ਧਰਾਈ ॥ ੨੮ ॥ ਅਨੇਕ ਉਪਾਵ ਕਰੀ ਗੁਰਕਾਰਣਿ ਗੁਰ
ਭਾਵੈ ਸੋ ਬਾਇ ਪਾਈ ॥ ੨੯ ॥ ਰੈਣਿ ਦਿਨਸੁ ਗੁਰਚਰਣ ਅਗਾਧੀ ਦਇਆ
ਕਰਹੁ ਮੇਰੇ ਸਾਈ ॥ ੩੦ ॥ ^{੧੧}ਨਾਨਕ ਕਾ ਜੀਉ ਪਿੰਤੂ ਗੁਰੁ ਹੈ ਗੁਰ ਮਿਲਿ
^{੧੨}ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਈ ॥ ੩੧ ॥ ਨਾਨਕ ਕਾ ਪ੍ਰਭੁ ^{੧੩}ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਹੈ ਜਤ ਕਤ
ਤਤ ਗੋਸਾਈ^{੧੪} ॥ ੩੨ ॥ ੧ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪ * ਅਸਟਪਦੀਆ ਘਰੁ ੧੦
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ॥ ਅੰਦਰਿ ਸਚਾ ਨੇਹੁ ਲਾਇਆ ^{੧੫}ਪ੍ਰੀਤਮ
ਆਪਣੈ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਹੋਇ ਨਿਹਾਲੁ ਜਾ ਗੁਰੁ ਦੇਖਾ ਸਾਮਣੈ ॥੧॥ ਮੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ
ਵਿਸਾਹੁ^{੧੬} ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਤੇ ਪਾਇਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਅਗਮ^{੧੭} ਅਥਾਹੁ^{੧੮} ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਹਉ ਸਤਿਗੁਰੁ ਵੇਖਿ ਵਿਗਸੀਆ^{੧੯} ਹਰਿਨਾਮੇ ਲਗਾ ਪਿਆਰੁ ॥ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੈ
ਮੇਲਿਅਨੁ ਪਾਇਆ ^{੨੦}ਮੋਖਦੁਆਰੁ॥੨॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬਿਰਹੀ^{੨੧} ਨਾਮ ਕਾ ਜੇ ਮਿਲੈ
ਤ ਤਨੁ ਮਨੁ ਦੇਉ ॥ ^{੨੨}ਜੇ ਪੂਰਬਿ ਹੋਵੈ ਲਿਖਿਆ ਤਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਹਜਿ^{੨੩} ਪੀਏਉ॥
੩ ॥ ਸੁਤਿਆ ਗੁਰੁ ਸਾਲਾਹੀਐ ਉਠਦਿਆ ਭੀ ਗੁਰੁ ਆਲਾਉ^{੨੪} ॥ ਕੋਈ ਐਸਾ
ਗੁਰਮੁਖਿ ਜੇ ਮਿਲੈ ਹਉ ਤਾ ਕੇ ਧੋਵਾ ਪਾਉ^{੨੫} ॥ ੪ ॥ ਕੋਈ ਐਸਾ ਸਜਣੁ ਲੋੜਿ ਲਹੁ
ਮੈ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਦੇਇ ਮਿਲਾਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਮਿਲਿਆ
^{੨੬}ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥ ੫ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਾਗਰੁ ਗੁਣ ਨਾਮ ਕਾ ਮੈ ਤਿਸੁ ਦੇਖਣ ਕਾ

- ੧ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨ ਤੋਰੇ ਸੇਵਕ ਦਾ ਵੀ ਮੰ ਸੇਵਕ ਹੋ ਕੇ ਚੱਲਾਂ ।
 ੩ ਬੇਨਤੀ ।
 ੪ ਪਾਸ ।
 ੫ ਗੁਰੂ ਦਾ । ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਸੁਖ ਪਾਵਾਂ । ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਦਾ ਸੁਖ ਪਾਵਾਂ ।
 (ਜੇ 'ਗੁਰੂ' 'ਸੁਖ' ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ 'ਗੁਰੂ' ਹੁੰਦਾ) ।
 ੬ ਵਿਚੋਂ ਦੀ; ਰਾਹੀਂ । ਜਿਵੇਂ "ਹਉਮੈ ਮਨੁ ਅਸਥੂਲ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿਰਿ ਵਿਚੁ ਦੇ ਜਾਇ" (ਵਾਰ ਗੁਜਰੀ ਮ: ੩) । ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਭੀ ਤੇਨੂੰ ਹੀ ਧਿਆਉਂਦਾ ਹੋਵਾਂਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹੈਂ, ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਸਿਖ ਹੈਂ, ਤਦ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦਿਆਂ ਤੇਨੂੰ ਹੀ ਧਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਭੀ ਤੇਨੂੰ ਧਿਆ ੨ ਕੇ ਤੇਰਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, 'ਜੇਸਾ ਸੇਵੇ ਤੇਸੇ ਹੋਇ' ਅਨੁਸਾਰ ।
 ੭ ਮਾਇਆ ਦੇ ਲੋਰ ਵਿਚ ਸੁਤਾ ਹੋਇਆ ।
 ੮ ਗੁਰਮੁਖ ਜੋ ਕੁਝ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੯ ਦਿਨ ਰਾਤ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ ।
 ੧੦ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਧਰਾਵਾਂ, ਭਾਵ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਲਾਈ ਰੱਖਾਂ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਧਿਆਨ ਜੋੜੀ ਰੱਖਾਂ ।
 ੧੧ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਤਨ ਮਨ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ; ਉਸੇ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਸਰੀਰ ਚਲਦਾ ਤੇ ਜਿੰਦ-ਜਾਨ ਕਾਇਮ ਹੈ; ਇਸੇ ਲਈ ਅਗੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਰੱਜੀਦਾ ਹੈ ।
 ੧੨ ਰੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ । (ਪੀ ਕੇ ਰਜਣ ਨੂੰ 'ਤ੍ਰਿਪਤੀ' ਤੇ ਖਾ ਕੇ ਰਜਣ ਨੂੰ 'ਅਘਾਉਣਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ)।
 ੧੩ ਸਭ ਥਾਂ ਪੂਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਵੇਖਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਉਹ ਗੁਸਾਈਂ ਹੈ ।
 ੧੪ ਗੇ (ਪ੍ਰਿਥਵੀ) ਦਾ ਸਾਈਂ (ਮਾਲਕ), ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੧੫ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ (ਨੇਹੁ) ।
 ੧੬ ਖਰੀਦਿਆ ਹੈ ।
 ੧੭ ਅਪਹੁੰਚ ।
 ੧੮ ਜਿਸ ਦਾ ਬਾਹ (ਅੰਦਾਜ਼ਾ) ਨਹੀਂ ਹੈ ।
 ੧੯ ਖਿੜ ਗਈ ।
 ੨੦ ਮੁਕਤੀ ।
 ੨੧ ਪ੍ਰੇਮੀ ।
 ੨੨ ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਹੀ ਹਰੀ ਵਲੋਂ ਇਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਮਿਲਣੀ ਲਿਖੀ ਹੋਵੇ ।
 ੨੩ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ, ਆਰਾਮ ਨਾਲ ।
 ੨੪ ਪੁਕਾਰਾਂ, ਯਾਦ ਕਰਾਂ ।
 ੨੫ ਪੌਰ, ਚਰਨ ।
 ੨੬ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾ, ਸੁਤੇ ਹੀ, ਨਿਰਯਤਨ ਹੀ ।

*ਗੁਰੂ ਹੀ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਿਲ ਲਾਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਅਕਬਨੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਆ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਧੰਨ ਹੈ ਗੁਰੂ !

ਚਾਉ ॥ ਹਉ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਘੜੀ ਨ ਜੀਵਉ ਬਿਨੁ ਦੇਖੇ ਮਰਿ ਜਾਉ ॥ ੬ ॥ ਜਿਉ
ਮਛਲੀ ਵਿਣੁ ਪਾਣੀਐ ਰਹੈ ਨ ਕਿਤੈ ਉਪਾਇ^੧ ॥ ਤਿਉ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਸੰਤੁ ਨ ਜੀਵਈ
ਬਿਨੁ ਹਰਿਨਾਮੈ ਮਰਿ ਜਾਇ ॥ ੭ ॥ ਮੈ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਤੀ ਪਿਰਹੜੀ^੨ ਕਿਉ ਗੁਰ
ਬਿਨੁ ਜੀਵਾ ਮਾਉ ॥ ^੩ਮੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਆਧਾਰੁ ਹੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਾਗਿ ਰਹਾਉ ॥
੮ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਰਤੰਨੁ ਹੈ ਗੁਰੁ ਤੁਠਾ ਦੇਵੈ ਮਾਇ^੪ ॥ ਮੈ ਧਰ^੫ ਸਚੇ ਨਾਮ ਕੀ
ਹਰਿਨਾਮਿ ਰਹਾ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ੯ ॥ ^੬ਗੁਰਗਿਆਨੁ ਪਦਾਰਥੁ ਨਾਮੁ ਹੈ ਹਰਿਨਾਮੋ
ਦੇਇ ਦਿੜਾਇ ॥ ਜਿਸੁ ਪਰਾਪਤਿ ਸੋ ਲਹੈ ਗੁਰਚਰਣੀ ਲਾਗੈ ਆਇ ॥ ੧੦ ॥
^੭ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਕੋ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਆਖੈ ਆਇ ॥ ਤਿਸੁ ਦੇਵਾ ਮਨੁ
ਆਪਣਾ ਨਿਵਿਨਿਵਿ ਲਾਗਾ ਪਾਇ^੮ ॥ ੧੧ ॥ ਸਜਣੁ ਮੇਰਾ ਏਕੁ ਤੂੰ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ
ਸੁਜਾਣੁ^੯ ॥ ^{੧੦}ਸਤਿਗੁਰਿ ਮੀਤਿ ਮਿਲਾਇਆ ਮੈ ਸਦਾ ਸਦਾ ਤੇਰਾ ਤਾਣੁ ॥
੧੨ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ^{੧੧}ਸਦਾ ਸਦਾ ਨਾ ਆਵੈ ਨਾ ਜਾਇ ॥ ਓਹੁ ਅਬਿਨਾਸੀ
ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਸਭ ਮਹਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥ ੧੩ ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਧਨੁ ਸੰਚਿਆ^{੧੨}
^{੧੩}ਸਾਬਤੁ ਪੂੰਜੀ ਰਾਸਿ ॥ ਨਾਨਕ ਦਰਗਹ ਮੰਨਿਆ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਸਾਬਾਸਿ ॥
੧੪ ॥ ੧ ॥ ੨ ॥ ੧੧ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਅਸਟਪਦੀਆ ਮਹਲਾ ੫ * ਘਰੁ ੧
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ^{੧੪}ਉਰਝਿ ਰਹਿਓ ^{੧੫}ਬਿਖਿਆ ਕੈ ਸੰਗਾ ॥
^{੧੬}ਮਨਹਿ ਬਿਆਪਤ ਅਨਿਕ ਤਰੰਗਾ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ^{੧੭} ॥
ਕਤ ਪਾਈਐ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸਰ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੋਹ ਮਗਨ^{੧੮} ਮਹਿ ਰਹਿਆ
ਬਿਆਪੇ ॥ ਅਤਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਕਬਹੂ ਨਹੀ ਧ੍ਰਾਪੇ^{੧੯} ॥ ੨ ॥ ^{੨੦}ਬਸਇ ਕਰੋਧੁ ਸਰੀਰਿ
ਚੰਡਾਰਾ ॥ ਅਗਿਆਨਿ ਨ ਸੂਝੈ ਮਹਾ ਗੁਬਾਰਾ^{੨੧} ॥ ੩ ॥ ^{੨੨}ਭ੍ਰਮਤ ਬਿਆਪਤ
ਜਰੇ ਕਿਵਾਰਾ ॥ ^{੨੩}ਜਾਣੁ ਨ ਪਾਈਐ ਪ੍ਰਭ ਦਰਬਾਰਾ ॥ ੪ ॥ ^{੨੪}ਆਸਾ ਅੰਦੇਸਾ
ਬੰਧਿ ਪਰਾਨਾ ॥ ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਵੈ ਫਿਰਤ ਬਿਗਾਨਾ ॥ ੫ ॥ ਸਗਲ ਬਿਆਧਿ^{੨੫}
ਕੈ ਵਸਿ ਕਰਿ ਦੀਨਾ ॥ ਫਿਰਤ ਪਿਆਸ ਜਿਉ ਜਲ ਬਿਨੁ ਮੀਨਾ^{੨੬} ॥ ੬ ॥ ਕਛੂ
ਸਿਆਨਪ ਉਕਤਿ^{੨੭} ਨ ਮੋਰੀ ॥ ਏਕ ਆਸ ਠਾਕੁਰ^{੨੮} ਪ੍ਰਭ ਤੋਰੀ ॥ ੭ ॥ ਕਰਉ
ਬੇਨਤੀ ਸੰਤਨ ਪਾਸੇ ॥ ਮੇਲਿ ਲੈਹੁ ਨਾਨਕ ਅਰਦਾਸੇ ॥ ੮ ॥ ਭਇਓ
ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਸਾਧਸੰਗੁ ਪਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਤ੍ਰਿਪਤੇ^{੨੯} ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ॥ ੧ ॥
ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ † ॥ ੧ ॥

- ੧ ਯਤਨ ਨਾਲ ।
- ੨ ਪੀਤਿ, ਪਿਆਰ ।
- ੩ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ; ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਲੱਗਕੇ ਜੀਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ।
- ੪ ਹੇ ਮਾਈ !
- ੫ ਆਸਰਾ ।
- ੬ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ-ਪਦਾਰਥ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ ; ਉਹ ਨਾਮ ਹੀ ਸਿਖਾ ਕੇ ਪੱਕਾ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ; ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੋ ਨਿਗਰ ਗਿਆਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ ; ਉਹ ਇਹੋ ਕੁਝ ਸਿਖਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੭ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਕਥਾ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ; ਜੇ ਕੋਈ ਪਿਆਰਾ ਸਜਣ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆ ਕੇ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਦਿਲ ਦੇ ਦੇਵਾਂ ਅਤੇ ਨਿਊਂ ੨ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗਾਂ ।
- ੮ ਪੋਰੀਂ ।
- ੯ ਸਿਆਣਾ ।
- ੧੦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਤੂੰ ਮਿਲਾਇਆ ਹੈ (ਹੇ ਹਰੀ !) । ਦੇਖੋ ਨੇਮ ੨੦ ਓ ।
- ੧੧ ਅਮਰ, ਸਦ-ਅਬਿਨਾਸੀ ।
- ੧੨ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ।
- ੧੩ ਇਹ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਸ ਪੂੰਜੀ ਸਾਂਭ ਰਖੀ ਹੈ ।
- ੧੪ ਫਸਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ।

- ੧੫ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ।
- ੧੬ ਮਨ ਨੂੰ ਅਨੇਕ (ਤਰੰਗ) ਲਹਿਰਾਂ ਆ ਕੇ ਦਬਾਉਂਦੀਆਂ ਚਨ ।
- ੧੭ ਜੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਉਸ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀਏ ?
- ੧੮ ਮਗਨਤਾ, ਮਸਤੀ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੫੦੩, ਨੋਟ ੨੯, ਅਤੇ ਪੰ. ੧੮੫, ਨੋਟ ੧੭ ।
- ੧੯ ਰੱਜਦਾ ।
- ੨੦ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਚੰਡਾਲ ਵਸਦਾ ਹੈ ।
- ੨੧ ਹਨੇਰਾ । ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਹਨੇਰਾ ਹੈ ਤੇ ਕੁਝ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
- ੨੨ ਭਟਕਣਾ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਵਿਆਪਣਾ ਇਹ ਦੋ ਕਿਵਾੜ (ਤਾਕ) ਜੜੇ ਹਨ ।
- ੨੩ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਤਕ ਅਪੜਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।
- ੨੪ ਆਸਾ ਤੇ ਅੰਦੇਸਾ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਥਾਂ ਕੋਈ ਮਿਲਦੀ ਨਹੀਂ ਸੁ, ਇਸ ਲਈ ਬਿਗਾਨੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੫ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ।
- ੨੬ ਮੱਛੀ ।
- ੨੭ [ਸੰ. ਯੁਕਤੀ] ਦਲੀਲ, ਵਿਚਾਰ ।
- ੨੮ ਮਾਲਕ, ਹਰੀ ।
- ੨੯ ਰੱਜ ਗਏ ।

* ਜਦ ਤਕ ਮਨ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਭਕਤ ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਿਚਾ-ਖਿਚੀ (ਮੋਹ, ਕਰੋਧ, ਆਸ ਅੰਦੇਸੇ ਆਦਿ ਦੀ) ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨਾਲ ਲਗਨ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦੀ । ਪਰ ਜੇ ਹਰੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਭੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਪਾ ਕੇ ਅਡੋਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

+ ਇਕ ਰਹਾਉ ਵਿਚ ਸਵਾਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ।

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ * ਘਰੁ ੩

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਮਿਥਨ^੧ ਮੋਹ ਅਗਨਿ ਸੋਕ^੨ ਸਾਗਰ ॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਉਧਰੁ ਹਰਿ ਨਾਗਰ^੩ ॥ ੧ ॥ ਚਰਣ ਕਮਲ ਸਰਣਾਇ ਨਰਾਇਣ ॥
ਦੀਨਾਨਾਥ ^੪ਭਗਤ ਪਰਾਇਣ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^੫ਅਨਾਥਾਨਾਥ ਭਗਤ
ਭੈਮੋਟਨ ॥ ^੬ਸਾਧਸੰਗਿ ਜਮਦੂਤ ਨ ਭੇਟਨ ॥ ੨ ॥ ਜੀਵਨ ਰੂਪ ਅਨੂਪ^੭
ਦਇਆਲਾ ॥ ਰਵਣ^੮ ਗੁਣਾ ਕਟੀਐ ਜਮਜਾਲਾ ॥ ੩ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ
ਰਸਨ^੯ ਨਿਤ ਜਾਪੈ ॥ ਰੋਗ ਰੂਪ ਮਾਇਆ ਨ ਬਿਆਪੈ ॥ ੪ ॥ ਜਪਿ ਗੋਬਿੰਦ
ਸੰਗੀ ਸਭਿ ਤਾਰੇ ॥ ਪੋਹਤ ਨਾਹੀ ਪੰਚ ਬਟਵਾਰੇ^{੧੦} ॥ ੫ ॥ ^{੧੧}ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਪ੍ਰਭੁ
ਏਕੁ ਧਿਆਏ ॥ ਸਰਬ ਫਲਾ ਸੋਈ ਜਨੁ ਪਾਏ ॥ ੬ ॥ ਧਾਰਿ ਅਨੁਗ੍ਰਹ^{੧੨} ਅਪਨਾ
ਪ੍ਰਭਿ^{੧੩} ਕੀਨਾ ॥ ^{੧੪}ਕੇਵਲ ਨਾਮੁ ਭਗਤਿ ਰਸੁ ਦੀਨਾ ॥ ੭ ॥ ਆਦਿ ਮਧਿ^{੧੫}
ਅੰਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ੨ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ਅਸਟਪਦੀਆ ਘਰੁ ੯

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ † ॥ ਜਿਨ ਡਿਠਿਆ ਮਨੁ ਰਹਸੀਐ^{੧੬}
ਕਿਉ^{੧੭} ਪਾਈਐ ਤਿਨ ਸੰਗੁ ਜੀਉ ॥ ਸੰਤ ਸਜਨ ^{੧੮}ਮਨ ਮਿਤੁ ਸੇ ਲਾਇਨਿ ਪ੍ਰਭੁ
ਸਿਉ ਰੰਗੁ^{੧੯} ਜੀਉ ॥ ਤਿਨ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਤੁਟਈ ਕਬਹੁ ਨ ਹੋਵੈ ਭੰਗੁ^{੨੦} ਜੀਉ ॥
੧ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰਿ ਦਇਆ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਤੇਰੇ ਨਿਤ ਜੀਉ ॥ ਆਇ
ਮਿਲਹੁ ਸੰਤ ਸਜਣਾ ਨਾਮੁ ਜਪਹ ^{੨੧}ਮਨ ਮਿਤ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੨੨}ਦੇਖੈ
ਸੁਣੇ ਨ ਜਾਣਈ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿਆ ਅੰਧੁ ਜੀਉ ॥ ਕਾਚੀ ਦੇਹਾ ਵਿਣਸਣੀ ਕੂੜੁ
ਕਮਾਵੈ ਧੰਧੁ ਜੀਉ ॥ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹਿ ਸੇ ^{੨੩}ਜਿਣਿ ਚਲੇ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਸਨਬੰਧੁ^{੨੪}
ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ ਹੁਕਮੇ ਜੁਗ^{੨੫} ਮਹਿ ਆਇਆ ^{੨੬}ਚਲਣੁ ਹੁਕਮਿ ਸੰਜੋਗਿ ਜੀਉ ॥
ਹੁਕਮੇ ਪਰਪੰਚੁ^{੨੭} ਪਸਰਿਆ ਹੁਕਮਿ ਕਰੇ ਰਸ ਭੋਗ ਜੀਉ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਕਰਤਾ
ਵਿਸਰੈ ਤਿਸਹਿ ਵਿਛੋੜਾ ਸੋਗੁ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ ਆਪਨੜੇ ਪ੍ਰਭੁ ਭਾਣਿਆ ਦਰਗਹ ਪੈਧਾ^{੨੮}
ਜਾਇ ਜੀਉ ॥ ਐਥੈ ਸੁਖੁ ਮੁਖੁ ਉਜਲਾ ਇਕੋ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ਜੀਉ ॥ ਆਦਰੁ
ਦਿਤਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਗੁਰੁ ਸੇਵਿਆ ਸਤਭਾਇ^{੨੯} ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ ^{੩੦}ਬਾਨ ਬਨੰਤਰਿ
ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸਰਬਜੀਆ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ^{੩੧} ਜੀਉ ॥ ਸਚੁ ਖਜਾਨਾ ਸੰਚਿਆ^{੩੨}
ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਧਨੁ ਮਾਲ ਜੀਉ ॥ ਮਨ ਤੇ ਕਬਹੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ਜਾ ਆਪੇ ਹੋਇ
ਦਇਆਲ ਜੀਉ ॥ ੫ ॥ ਆਵਣੁ ਜਾਣਾ ^{੩੩}ਰਹਿ ਗਏ ਮਨਿ ਵੁਠਾ^{੩੪} ਨਿਰੰਕਾਰੁ

੧ ਮਿਥਿਆ, ਬੁਠਾ ।
 ੨ ਦੁਖ ਦਾ । ਸੰਸਾਰ ਬੁਠੇ ਮੋਹ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਅੰਗ
 ਅਤੇ ਸ਼ੋਕ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚੋਂ, ਹੋ
 ਸਿਆਣੇ ਰੱਬ ਜੀ ! ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ ਤਾਰ ਲਓ ।
 ੩ [ਨਗਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਸ਼ਹਿਰ-ਵਾਸੀਆਂ
 ਵਾਲੀਆਂ ਖੂਬੀਆਂ ਰਖਣ ਵਾਲਾ] ਉੱਤਮ,
 ਸਿਆਣਾ, ਚਤੁਰ ।
 ੪ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ।
 ੫ ਨਿਖਸਮਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਣਾਣ ਵਾਲਾ ਮਾਲਕ
 ਹੈ, ਅਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਡਰਦੁਰ ਕਹਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ।
 ੬ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹੋਣ ਨਾਲ ਜਮਦੁਤ ਨਹੀਂ
 ਛੋਹਦੇ, ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ।
 ੭ ਜਿਸ ਦੀ ਉਪਮਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਅਦੁਤੀ ।
 ੮ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ।
 ੯ ਜੀਭ ।
 ੧੦ ਧਾੜਵੀ, ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਲੁਟੇਰੇ ।
 ੧੧ ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ; ਖਿਆਲ,
 ਬੋਲ ਅਤੇ ਅਮਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ।
 ੧੨ ਕ੍ਰਿਪਾ ।
 ੧੩ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ (ਅਪਣਾ ਲਿਆ) । ਦੇਖੋ ਨੰਮ ੨੦ ਉ ।
 ੧੪ ਨਰੋਲ ਨਾਮ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਦਾ ਸਵਾਦ ਹੀ ਦਿਤਾ ।
 ੧੫ ਦਰਮਿਆਨ । ਸਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ,
 ਦਰਮਿਆਨ ਵਿਚ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ, ਭਾਵ
 ਹਰ ਸਮੇਂ ।
 ੧੬ ਖਿੜਦਾ ਹੈ, ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

੧੭ ਕਿਵੇਂ ?
 ੧੮ ਦਿਲੀ ਦੋਸਤ ।
 ੧੯ ਪਿਆਰ ।
 ੨੦ ਵਿਘਨ ।
 ੨੧ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹਿਆ ਹੋਇਆ ਅੰਸਾ ਅੰਨ੍ਹਾ
 ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ (ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਸਦਿਆਂ)
 ਦੇਖਦਾ ਤੇ ਸੁਣਦਾ ਹੋਇਆ ਫਿਰ ਭੀ ਨਹੀਂ
 ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਕਚੀ ਦੇਹੀ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ;
 ਉਹ ਤਾਂ ਕੂੜਾ ਧੰਧਾ ਕਰੀ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ਵਿਣਸਣੀ=ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ।
 ੨੨ ਜਿਤ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਜੀਵਨ ਦੀ ਖੇਡ) ।
 ੨੩ ਮਿਲਾਪ ।
 ੨੪ ਜਗਤ ।
 ੨੫ ਚਲਣਾ ਹਰੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਹੁੰਦਾ
 ਹੈ । ਸੰਜੋਗਿ=ਪੂਰੇ ਹੋ ਢੁਕਣ ਉੱਤੇ, ਹੁਕਮ ਦੇ
 ਅਮਲ ਵਿਚ ਆਉਣ ਉੱਤੇ ।
 ੨੬ ਪੰਜਾਂ ਤਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ, ਸੰਸਾਰ ।
 ੨੭ ਸਿਰੋਪਾ ਲੈ ਕੇ, ਦਿਸ਼ਤ ਨਾਲ ।
 ੨੮ ਸਦ-ਭਾਵ (ਨੇਕ ਭਾਵ) ਨਾਲ, ਚੰਗੇ ਸਲੂਕ ਨਾਲ ।
 ੨੯ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜੋ ਵਿਥਾਂ ਹਨ
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ; ਭਾਵ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਚ ।
 ੩੦ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੩੧ ਜੋੜਿਆ, ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ।
 ੩੨ ਮੁਕ ਗਏ ।
 ੩੩ ਵਸਿਆ ।

* ਹਰੀ ਪਾਸੋਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੁਖ ਰੋਗ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮੰਗਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਛੁਟਕਾਰਾ ਸਾਧ-ਸੰਗ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਰਸਤੇ ਮਨੁੱਖ ਤਦ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜੇ ਰੱਬ ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਲਵੇ ।

† ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਦੇਖਦਿਆਂ ਸੁਣਦਿਆਂ ਅੰਨ੍ਹੇ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਓਹ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵਿਛੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਜੇ ਸਤਿਸੰਗ ਦੀ ਗੁਣ-ਸਾਂਝ ਕਰਨ ਤਾਂ ਬਿਬੇਕ-ਬੁਧੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਹਰ ਥਾਂ ਬਲਕਿ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਵਸਿਆ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।

ਜੀਉ ॥ ਤਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਈਐ ਉਚਾ ਅਗਮ^੧ ਅਪਾਰੁ^੨ ਜੀਉ ॥ ਜਿਸੁ ਪ੍ਰਭੁ
ਅਪਣਾ ਵਿਸਰੈ ਸੋ ਮਰਿ ਜੰਮੈ ਲਖ ਵਾਰ ਜੀਉ ॥ ੬ ॥ ਸਾਚੁ ਨੇਹੁ ਤਿਨ ਪ੍ਰੀਤਮਾ
ਜਿਨ ਮਨਿ ਵੁਠਾ^੩ ਆਪਿ ਜੀਉ ॥ ^੪ਗੁਣ ਸਾਝੀ ਤਿਨ ਸੰਗਿ ਬਸੇ ਆਠ ਪਹਰ
ਪ੍ਰਭ ਜਾਪਿ ਜੀਉ ॥ ਰੰਗਿ^੫ ਰਤੇ ਪਰਮੇਸਰੈ ਬਿਨਸੇ ਸਗਲ ਸੰਤਾਪ^੬ ਜੀਉ ॥ ੭ ॥
ਤੂੰ ਕਰਤਾ ਤੂੰ ਕਰਣਹਾਰੁ ਤੂੰਹੈ ਏਕੁ ਅਨੇਕ ਜੀਉ ॥ ਤੂ ਸਮਰਥੁ ਤੂ ਸਰਬਮੈ
ਤੂੰਹੈ ਬੁਧਿ ਬਿਬੇਕ^੭ ਜੀਉ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਜਪੀ ਭਗਤ ਜਨਾ ਕੀ ਟੇਕ
ਜੀਉ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ੩ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ਅਸਟਪਦੀਆ ਘਰੁ ੧੦ ਕਾਫੀ * .
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੧ ॥ ਜੇ ਭੁਲੀ ਜੇ ਚੁਕੀ^੧ ਸਾਈ ਭੀ ਤਹਿਜੀ^੨
ਕਾਫੀਆ^੩ ॥ ਜਿਨ੍ਹਾ ਨੇਹੁ ਦੂਜਾਣੇ^੪ ਲਗਾ ਝੁਰਿ^੫ ਮਰਹੁ ਸੇ ਵਾਢੀਆ^੬ ॥ ੧ ॥
ਹਉ ਨਾ ਛੋਡਉ ਕੰਤ ਪਾਸਰਾ^੭ ॥ ਸਦਾ ਰੰਗੀਲਾ^੮ ਲਾਲੁ ਪਿਆਰਾ ਏਹੁ ਮਹਿੰਜਾ^੯
ਆਸਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਜਣ ਤੂਹੈ ਸੈਣ^{੧੦} ਤੂ ਮੈ ਤੁਝ ਉਪਰਿ ਬਹੁ ਮਾਣੀਆ^{੧੧} ॥
੧੨ ਜਾ ਤੂ ਅੰਦਰਿ ਤਾ ਸੁਖੇ ਤੂੰ ਨਿਮਾਣੀ ਮਾਣੀਆ ॥ ੨ ॥ ਜੇ ਤੂ ਤੁਠਾ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ
ਨਾ ਦੂਜਾ ਵੇਖਾਲਿ ॥ ਏਹਾ ਪਾਈ ਮੂ^{੧੩} ਦਾਤੜੀ^{੧੪} ਨਿਤ ਹਿਰਦੈ ਰਖਾ ਸਮਾਲਿ ॥ ੩ ॥
ਪਾਵ^{੧੫} ਜੁਲਾਈ^{੧੬} ਪੰਧ ਤਉ ਨੈਣੀ ਦਰਸੁ ਦਿਖਾਲਿ ॥ ^{੧੭}ਸ੍ਰਵਣੀ ਸੁਣੀ ਕਹਾਣੀਆ
ਜੇ ਗੁਰੁ ਥੀਵੈ^{੧੮} ਕਿਰਪਾਲਿ ॥ ੪ ॥ ^{੧੯}ਕਿਤੀ ਲਖ ਕਰੋੜਿ ਪਿਰੀਏ ਰੋਮ ਨ ਪੁਜਨਿ
ਤੇਰਿਆ ॥ ਤੂ ਸਾਹੀ ਹੂ ਸਾਹੁ ਹਉ ਕਹਿ ਨ ਸਕਾ ਗੁਣ ਤੇਰਿਆ ॥ ੫ ॥ ਸਹੀਆ
ਤਉ^{੨੦} ਅਸੰਖ ਮੰਵਹੁ^{੨੧} ਹਭਿ ਵਧਾਣੀਆ ॥ ਹਿਕ^{੨੨} ਭੋਰੀ^{੨੩} ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲਿ ਦੇਹਿ
ਦਰਸੁ ਰੰਗੁ ਮਾਣੀਆ ॥ ੬ ॥ ^{੨੪}ਜੈਡਿਠੇ ਮਨੁ ਧੀਰੀਐ ਕਿਲਵਿਖ^{੨੫} ਵੰਵਨਿ^{੨੬} ਦੂਰੇ ॥
ਸੋ ਕਿਉ ਵਿਸਰੈ ਮਾਉ ਮੈ ਜੋ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ ॥ ੭ ॥ ਹੋਇ ਨਿਮਾਣੀ ਢਹਿ ਪਈ
ਮਿਲਿਆ ^{੨੭}ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥ ^{੨੮}ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਪਾਇਆ ਨਾਨਕ ਸੰਤ ਸਹਾਇ ॥
੮ ॥ ੧ ॥ ੪ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਪੁਕਾਰਨਿ ਪੋਥੀਆ ॥
ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਸਭਿ ਕੂੜੁ ਗਾਲੀ^{੨੯} ਹੋਛੀਆ^{੩੦} ॥ ੧ ॥ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ^{੩੧} ਅਪਾਰੁ
ਭਗਤਾ ਮਨਿ ਵਸੈ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਮੋਹੁ ਦੁਖੁ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਨਸੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੋਹਿ
ਬਾਦਿ^{੩੨} ਅਹੰਕਾਰਿ ^{੩੩}ਸਰਪਰ ਰੁੰਨਿਆ ॥ ਸੁਖੁ ਨ ਪਾਇਨਿ ਮੂਲਿ ਨਾਮ
ਵਿਛੁੰਨਿਆ^{੩੪} ॥ ੨ ॥ ^{੩੫}ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਧਾਰਿ ਬੰਧਨਿ ਬੰਧਿਆ ॥ ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ
ਅਵਤਾਰ^{੩੬} ਮਾਇਆ ਧੰਧਿਆ ॥ ੩ ॥ ^{੩੭}ਸੋਧਤ ਸੋਧਤ ਸੋਧਿਤਤੁ^{੩੮} ਬੀਚਾਰਿਆ ॥ ਨਾਮ

੧ ਜਿਸ ਤਕ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਹੋਵੇ ।
 ੨ ਬਿਅੰਤ ।
 ੩ ਵਸਿਆ ।
 ੪ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਸਭਸੰਗੀ ।
 ੫ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ।
 ੬ ਅੰਦਰ ਦੇ ਕਲੇਸ਼, ਦੁਖ ।
 ੭ ਨਿਰੋਲ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ । ਤੂੰ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ
 ਬੁਧੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈਂ ।
 ੮ ਉੱਕ ਗਈ, ਭੁਲੀ ।
 ੯ [ਲਹਿੰਦੀ] ਤੇਰੀ ।
 ੧੦ ਆਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ । ਫਿਰ ਭੀ ਤੇਰੀ ਹੀ
 ਅਖਵਾਂਦੀ ਹਾਂ ।
 ੧੧ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ।
 ੧੨ ਬੂਰ ਕੇ, ਪਛਤਾ ਕੇ ।
 ੧੩ ਵਾਂਞੀਆਂ, ਬਿਦੇਸ ਗਈਆਂ, ਦੂਰ ਵਸਦੀਆਂ
 (ਪਤੀ ਤੋਂ), ਵਿਛੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਛੁਟੜਾਂ ।
 ੧੪ ਪਾਸਾ, ਪਹਿਲੂ ।
 ੧੫ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੧੬ [ਲਹਿੰਦੀ] ਮੇਰਾ ।
 ੧੭ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ, ਸੰਬੰਧੀ ।
 ੧੮ ਮਾਣ ।
 ੧੯ ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੋਵੇਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੁਖੀ ਹਾਂ, ਹੇ
 ਮੈਂ ਨਿਮਾਣੀ ਦੇ ਮਾਣ !
 ੨੦ [ਲਹਿੰਦੀ] ਮੈਂ ।
 ੨੧ ਦਾਤ ।
 ੨੨ ਪੈਰ ।
 ੨੩ [ਲਹਿੰਦੀ] ਚਲਾਵਾਂ । ਪੈਰ ਚਲਾਵਾਂ ਤੇਰੇ
 ਰਸਤੇ ਉੱਤੇ ।
 ੨੪ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣਾਂ ।
 ੨੫ ਹੋਵੇ ।

੨੬ ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਕਈ ਲੱਖਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਮਨੁੱਖ
 ਤੇਰੇ ਇਕ ਹੋਮ (ਵਾਲ) ਦੀ ਕੀਮਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ
 ਪੂਜ ਸਕਦੇ । ਪਿਰੀਏ=ਹੇ ਪਿਆਰੇ !
 ੨੭ ਤੇਰੀਆਂ ।
 ੨੮ [ਲਹਿੰਦੀ] ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ । ਸਭੇ ਸਈਆਂ ਮੇਰੇ
 ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਨ ।
 ੨੯ [ਲਹਿੰਦੀ] ਇੱਕ ।
 ੩੦ ਰਤਾ । ਇਕ ਰਤਾ ਕੁ ਮੇਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ
 ਵੇਖ ਅਤੇ ਦੀਦਾਰ ਦਿਹ, ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਵੀ
 ਅਨੰਦ ਲਵਾਂ ।
 ੩੧ ਜਿਸ ਦੇ ਦੇਖਣ ਨਾਲ ਮਨ ਧੀਰਜ ਪਕੜਦਾ ਹੈ ।
 ੩੨ ਪਾਪ ।
 ੩੩ [ਲਹਿੰਦੀ] ਜਾਵਣ । ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
 ੩੪ ਸੁਤੇ ਸਿਧ, ਨਿਰਯਤਨ ਹੀ ।
 ੩੫ ਪਹਿਲੋਂ ਦਾ ਜੋ ਹੁਕਮ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਉਹੋ
 ਮਿਲਿਆ ।
 ੩੬ ਗੱਲਾਂ ।
 ੩੭ ਬੇਬੀਆਂ, ਨਿਕੰਮੀਆਂ ।
 ੩੮ ਜੋ ਨਿਧੀਆਂ ਦਾ ਘਰ (ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ
 ਛੰਡਾਰ) ਹੈ ।
 ੩੯ ਝਗੜਿਆਂ ਵਿਚ ।
 ੪੦ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਹੋਂਦੇ ਹਨ ।
 ੪੧ ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ (ਨਾਮ ਤੋਂ) ।
 ੪੨ ਹਉਮੈ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੰਧਨ
 ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ ।
 ੪੩ ਉਤਰਦੇ ਹਨ, ਪੈਂਦੇ ਹਨ । ਮਾਇਆ ਦੇ ਕਜੀਏ
 ਸਹੇੜਨ ਵਾਲੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਨਰਕਾਂ ਸੁਰਗਾਂ ਵਿਚ
 (ਭਾਵ ਦੁਖ ਸੁਖ ਵਿਚ) ਪੈਂਦੇ ਹਨ ।
 ੪੪ ਨਿਰਨੇ ਕਰਦਿਆਂ ।
 ੪੫ ਅਸਲੀਅਤ ।

* ਇਕ ਰਾਗਣੀ ਹੈ । ਇਹ ਰਾਗਣੀ ਲਹਿੰਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਵੀ ਲਹਿੰਦੀ ਦੇ
 ਲਛਣ ਬਹੁਤ ਵਰਤੇ ਹਨ ; ਜਿਵੇਂ ਸਾਈਂ, ਤਹਿੰਜੀ, ਦੂਜਾਣੇ, ਵਾਂਞੀਆਂ, ਮਹਿੰਜਾ, ਮੂ, ਜੁਲਾਈਂ, ਥੀਵੇ,
 ਤਉ, ਮੰਝੁ, ਹਿਕ, ਜੈਂ, ਵੰਵਨਿ ।

† ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ, ਪਤੀ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਅਗੇ ਮਿਲਣ ਲਈ ਤਾਂਘ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

‡ ਸਾਰੀਆਂ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਇਹੋ ਗਵਾਹੀ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਰ ਸਭ ਤੋਂ
 ਉੱਤਮ ਚੀਜ਼ ਹੈ । ਇਹ ਨਾਮ ਮੋਹ, ਬਾਦ, ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣ
 ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

ਬਿਨਾ ਸੁਖੁ ਨਾਹਿ ਸਰਪਰ^੧ ਹਾਰਿਆ ॥ ੪ ॥ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ ਅਨੇਕ ਮਰਿ ਮਰਿ
ਜਨਮਤੇ ॥ ਬਿਨੁ ਬੂਝੈ ਸਭੁ ਵਾਦਿ^੨ ਜੋਨੀ ਭਰਮਤੇ ॥ ੫ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਭਏ
ਦਇਆਲ ਤਿਨ ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ ਭਇਆ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਤਿਨੀ ਜਨੀ
ਜਪਿ ਲਇਆ ॥ ੬ ॥ ^੩ਖੋਜਹਿ ਕੋਟਿ ਅਸੰਖ ਬਹੁਤੁ ਅਨੰਤ ਕੇ ॥ ਜਿਸੁ ਬੁਝਾਏ
ਆਪਿ ਨੇੜਾ ਤਿਸੁ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਵਿਸਰੁ ਨਾਹੀ ਦਾਤਾਰ ਆਪਣਾ ਨਾਮੁ ਦੇਹੁ ॥ ਗੁਣ
ਗਾਵਾ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਨਾਨਕ ਚਾਉ ਏਹੁ ॥ ੮ ॥ ੨ ॥ ੫ ॥ ੧੬ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ਕੁਚਜੀ*

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ॥ ਮੰਵ^੪ ਕੁਚਜੀ ਅੰਮਾਵਣਿ^੫ ਡੋਸੜੇ^੬ ਹਉ
ਕਿਉ^੭ ਸਹੁ ਰਾਵਣਿ^੮ ਜਾਉ ਜੀਉ ॥ ^੯ਇਕਦੂ ਇਕਿ ਚੜਦੀਆ ਕਉਣੁ ਜਾਣੈ
ਮੇਰਾ ਨਾਉ ਜੀਉ ॥ ਜਿਨੀ ਸਖੀ ਸਹੁ ਰਾਵਿਆ ^{੧੦}ਸੇ ਅੰਬੀ ਛਾਵੜੀਏਹਿ ਜੀਉ ॥
ਸੇ ਗੁਣ ਮੰਵ^{੧੧} ਨ ਆਵਨੀ ਹਉ ਕੈ^{੧੨} ਜੀ ਦੋਸ ਧਰੇਉ ਜੀਉ ॥ ਕਿਆ ਗੁਣ ਤੇਰੇ
ਵਿਬਰਾ^{੧੩} ਹਉ ਕਿਆ ਕਿਆ ਪਿਨਾ^{੧੪} ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਜੀਉ ॥ ਇਕਤੁ ਟੋਲਿ^{੧੫} ਨ
ਅੰਬੜਾ ਹਉ ਸਦ ਕੁਰਬਾਣੈ ਤੇਰੇ ਜਾਉ ਜੀਉ ॥ ਸੁਇਨਾ ਰੁਪਾ^{੧੬} ਰੰਗੁਲਾ^{੧੭} ਮੋਤੀ ਤੈ
ਮਾਣਿਕੁ^{੧੮} ਜੀਉ ॥ ਸੇ ਵਸਤੂ ਸਹਿ^{੧੯} ਦਿਤੀਆ ਮੈ ਤਿਨੁ ਸਿਉ ਲਾਇਆ ਚਿਤੁ
ਜੀਉ ॥ ਮੰਦਰ ਮਿਟੀ ਸੰਦੜੇ^{੨੦} ਪਥਰ ਕੀਤੇ ਰਾਸਿ^{੨੧} ਜੀਉ ॥ ^{੨੨}ਹਉ ਏਨੀ ਟੋਲੀ
ਭੁਲੀਅਸੁ ਤਿਸੁ ਕੰਤ ਨ ਬੈਠੀ ਪਾਸਿ ਜੀਉ ॥ ਅੰਬਰਿ^{੨੩} ਕੁੰਜਾ ਕੁਰਲੀਆ ਬਗ
ਬਹਿਠੇ^{੨੪} ਆਇ ਜੀਉ ॥ ਸਾਧਨ^{੨੫} ਚਲੀ ਸਾਹੁਰੈ^{੨੬} ਕਿਆ ਮੁਹੁ ਦੇਸੀ ਅਗੈ
ਜਾਇ ਜੀਉ ॥ ਸੁਤੀ^{੨੭} ਸੁਤੀ ਬਾਲੁ^{੨੮} ਬੀਆ^{੨੯} ਭੁਲੀ ਵਾਟੜੀਆਸੁ^{੩੦} ਜੀਉ ॥ ਤੈ
ਸਹੁ ਨਾਲਹੁ ਮੁਤੀਅਸੁ^{੩੧} ਦੁਖਾ ਕੂੰ ਧਰੀਆਸੁ^{੩੨} ਜੀਉ ॥ ਤੁਧੁ ਗੁਣ ਮੈ ਸਭਿ
ਅਵਗਣਾ ਇਕ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ਜੀਉ ॥ ਸਭਿ ਰਾਤੀ ਸੋਹਾਗਣੀ ਮੈ
ਡੋਹਾਗਣਿ^{੩੩} ਕਾਈ ਰਾਤਿ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ਸੁਚਜੀ* ॥ ^{੩੪}ਜਾਤੂ ਤਾ ਮੈ
ਸਭੁ ਕੋ ਤੂ ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰੀ ਰਾਸਿ ਜੀਉ ॥ ਤੁਧੁ ਅੰਤਰਿ ਹਉ ਸੁਖਿ ਵਸਾ ^{੩੫}ਤੂੰ ਅੰਤਰਿ
ਸਾਬਾਸਿ ਜੀਉ ॥ ^{੩੬}ਭਾਣੈ ਤਖਤਿ ਵਡਾਈਆ ਭਾਣੈ ਭੀਖ ਉਦਾਸਿ ਜੀਉ ॥ ^{੩੭}ਭਾਣੈ
ਬਲ ਸਿਰਿ ਸਹੁ ਵਹੈ ਕਮਲੁ ਫੁਲੈ ਆਕਾਸਿ ਜੀਉ ॥ ਭਾਣੈ ਭਵਜਲੁ^{੩੮} ਲੰਘੀਐ
^{੩੯}ਭਾਣੈ ਮੰਝਿ ਭਰੀਆਸਿ ਜੀਉ ॥ ਭਾਣੈ ਸੋ ਸਹੁ ਰੰਗੁਲਾ^{੪੦} ਸਿਫਤਿ ਰਤਾ
ਗੁਣਤਾਸਿ^{੪੧} ਜੀਉ ॥ ਭਾਣੈ ਸਹੁ ਭੀਹਾਵਲਾ^{੪੨} ਹਉ ਆਵਣਿ ਜਾਣਿ ਮੁਈਆਸਿ
ਜੀਉ ॥ ਤੂ ਸਹੁ ਅਗਮੁ ਅਤੋਲਵਾ^{੪੩} ^{੪੪}ਹਉ ਕਹਿ ਕਹਿ ਢਹਿ ਪਈਆਸਿ ਜੀਉ ॥
ਕਿਆ ਮਾਗਉ ਕਿਆ ਕਹਿ ਸੁਣੀ ਮੈ ਦਰਸਨ ਭੂਖ ਪਿਆਸਿ ਜੀਉ ॥ ਗੁਰਸਬਦੀ

- ੧ ਜ਼ਰੂਰ । ੨ ਫਜ਼ੂਲ, ਬੇਅਰਥ । ੨੭ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਸੁਤੀ ।
 ੩ ਉਸ ਨੂੰ ਖੋਜਦੇ ਹਨ ਕ੍ਰੋੜਾਂ, ਬੇਗਿਣਤ, ਬਹੁਤ, ੨੮ ਬਲਾਂਘਾ, ਸਵੇਰ (ਉਮਰ ਰੂਪ ਰਾਤ ਮੁਕ ਗਈ) ।
 ਬਿਅੰਤ ਤੇ ਕਈ । ਕੇ=ਕਈ । ਜਿਵੇਂ 'ਤਿਥੇ ੨੯ ਹੋ ਗਿਆ ।
 ਭਗਤ ਵਸਹਿ ਕੇ ਲੋਅ' (ਜਪੁ) । ੩੦ ਰਸਤਾ, ਅਸਲ ਜੀਵਨ ਦਾ ਰਸਤਾ ।
 ੪ [ਲਹਿੰਦੀ] ਮੈਂ । ੩੧ ਵਿਛੜ ਗਈ ।
 ੫ [ਅ-ਮਾਵਣਿ] ਜੋ ਸਮਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਬਹੁਤ । ੩੨ ਧਰਿਆ, ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ (ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ) ।
 ੬ ਦੇਸ਼ । ੭ ਕਿਵੇਂ ? ੩੩ ਅਭਾਗਣ ਨੂੰ (ਜੋ ਪਤੀ ਤੋਂ ਵਿਛੜੀ ਹੋਈ ਹੈ) ।
 ੮ ਮਾਨਣ, ਭੋਗਣ । ਸੋਹਾਗਣਾਂ (ਗੁਣਮੁਖਾਂ) ਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਸਾਂ (ਹੋ
 ੯ ਉਸ ਮਾਲਕ ਦੀਆਂ ਦਾਸੀਆਂ ਤਾਂ ਇਕ ਤੋਂ ਪਤੀ !) ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਦੇ ਰਖੀਆਂ ਹਨ, ਮੈਂ
 ਇਕ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਨ ; ਮੈਂ ਨਿਕੰਮੀ ਨੂੰ ਉਥੇ ਕੋਣ ੩੪ ਜੇ ਤੂੰ ਹੈਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ ।
 ਜਾਣਦਾ ਹੈ ? ੩੫ ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਸ਼ਾਯਾਸ਼ (ਵਡਿਆਈ) ਹੈ ।
 ੧੦ ਓਹ ਅੰਬਾਂ ਦੀ ਛਾਂ ਬਲ ਭਾਵ ਸੁਖੀ ਹਨ । ੩੬ ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠਾ
 ੧੧ ਕਿਸ ਤੇ ? ਕਿਸ ਤੇ ਮੈਂ ਦੇਸ਼ ਲਾਵਾਂ ? ਭਾਵ ਕੇ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੇਵੇਂ, ਤੇ ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ
 ਮੈਂ ਆਪ ਹੀ ਗੁਣਗੀਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ੩੭ ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਭਾਵੇ ਤਾਂ ਬਲ (ਸੁਕੀ ਧਰਮੀ) ਉਤੇ
 ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਾਂ । ਸਮੰਦਰ ਵਹਿ ਤੁਰੇ ਤੇ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਕਮਲ
 ੧੨ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦਸਾਂ । ਖਿੜ ਪਵੇ । 'ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਤਾ ਬਲਿ ਸਿਰਿ
 ੧੩ [ਲਹਿੰਦੀ] ਲਵਾਂ । ਸਰਿਆ (ਵੇਰਉ ਮ: ੫) । ਭਾਵ ਿਹ ਕਿ ਜੇ
 ੧੪ ਖੂਬੀ ਤਕ, ਵਡਿਆਈ ਤਕ । ਤੇਰੇ ਇਕ ਵਡਿ- ੫੦ ਅਨੰਦ ਚੋਜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਭਾਵੇ ਤਾਂ
 ਆਈ ਤੱਕ ਵੀ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਅਪੜ ਸਕਦੀ ੫੧ ਚਾਂਦੀ । ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਰੰਗੀਲਾ ਹੋਕੇ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤੇਰੀ
 (ਪੁਜ ਸਕਦੀ) । ੧੫ ਚਾਂਦੀ । ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਦੀ ਸਿਫਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਲਗ
 ੧੬ ਅਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ । ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ।
 ੧੭ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਰਤਨ, ਲਾਲ ।
 ੧੮ ਪਤੀ ਨੂੰ । ਭਾਵ 'ਦਾਤ ਪਿਆਰੀ ਵਿਸਰਿਆ ੮੧ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭਾਂਡਾ (ਛੰਡਾਰ) ।
 ਦਾਤਾਰਾ' (ਧਨਾਨਹੀ ਮ: ੫) ।
 ੧੯ ਦੇ । ੮੨ ਡਰਾਉਣਾ (ਰੰਗੀਲਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ
 ੨੦ ਸਜਾਏ ਹੋਏ (ਦੋਬਰਾਂ ਨਾਲ) । ਵਰਤਿਆ ਹੈ) । ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਭਾਵੇ ਤਾਂ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ
 ੨੧ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੇਰਾ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਸਾਮਾਨਾਂ ੮੩ ਡਰਾਵਣਾ ਹੋ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ
 ਨਾਲ ਭੁਲੀ ਰਹੀ । ਗੰਢੇ ਕਢਦਿਆਂ ਮਰ ਰਹੀਦਾ ਹੈ ।
 ੨੨ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ । ਭਾਵ ਸਿਰ ਵਿਚ, ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ । ੮੪ ਤੇ ਤੇਲਿਆ ਨਾ ਜਾਏ, ਭਾਰਾ ।
 ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਕੁੰਜਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ੮੫ ਤੈਨੂੰ ਕਬਦੀ ੨ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਬਿਹਬਲਤਾ ਵਿਚ
 ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ, ਭਾਵ ਬੁਢਾਪੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ੮੬ ਭਿੰਨ ਪੈਂਦੀ ਹਾਂ ।
 ਸਿਰ ਭਾਂਡਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਗਲੇ (ਚਿਟੇ ਕੇਸਾਂ ੮੭ ਤੇ ਮੁਹਾਂਦਾ ਹੈ) ਆ ਏਨੇ ਹਨ ।
 ਤੋਂ ਮੁਹਾਂਦਾ ਹੈ) ਆ ਏਨੇ ਹਨ ।
 ੨੩ ਏਨੇ । ੨੪ ਇਸਤ੍ਰੀ ।
 ੨੫ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਾਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਲ ।
 ੨੬ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਕੀ ਮੂੰਹ ਦਸੰਗੀ ? ਭਾਵ ਬਹੁਤ ੮੮ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ।

* ਇਸ ਸਿਟਲੇਖ ਹੇਠਾਂ ਪਤੀ-ਪਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਹੋਏ ਜੀਵ ਨੂੰ ਬੁਰੇ ਆਚਾਰ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਤੀ ਦੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਨਾਲ ਭੁਲ ਕੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗਫ਼ਲਤ ਵਿਚ ਸੁਤੀ ਹੋਈ ਪਤੀ ਵਲ ਜਾਣਾ ਹੀ ਭੁਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । (ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਆਸਾਮ ਦੀ ਰਾਣੀ ਨੂਰ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਉਚਾਰਨ ਹੋਇਆ) ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ 'ਸੁਚੋਜੀ' ਦੇ ਸਿਟਲੇਖ ਹੇਠਾਂ ਹਰੀ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਹੁਕਮੀ ਖੰਭੇ ਨੂੰ ਇਕ ਸੁਲੱਖਣੀ ਨਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਤੀਜੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਸਿਰਲੇਖ 'ਗੁਣਵੰਤੀ' ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਲੰਕਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਿੱਧੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਗੁਣਵਾਨ ਸਿਖ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹੋਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਬੋਲੀ ਲਹਿੰਦੀ ਵਰਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਖਾਸ ੨ ਲਫਜ਼ ਇਹ ਹਨ : ਮੰਝ, ਭੋਸਕੇ, ਘਿਨਾ, ਭੁਲੀਅਸ, ਬਹਿਨ, ਬੀਆ, ਕੁੰ, ਡੋਹਾਗਣ, ਕਾਈ, ਤੋ ਕੁੰ, ਭੋਵਸਾ । ਲਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਭਾ ਭੀ ਬਹੁਤ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ।

ਸਹੁ ਪਾਇਆ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥
 ਗੁਣਵੰਤੀ ॥ ਜੋ ਦੀਸੈ ਗੁਰ ਸਿਖੜਾ ਤਿਸੁ ਨਿਵਿ ਨਿਵਿ ਲਾਗਉ ਪਾਇ ਜੀਉ ॥
 ਆਖਾ ਬਿਰਥਾ ਜੀਅ ਕੀ ਗੁਰੁ ਸਜਣੁ ਦੇਹਿ ਮਿਲਾਇ ਜੀਉ ॥ ਸੋਈ ਦਸਿ
 ਉਪਦੇਸ਼ਾ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਅਨਤ^੮ ਨ ਕਾਹੂ ਜਾਇ ਜੀਉ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਤੈ ਕੂੰ ਡੇਵਸਾ^੯
 ਮੈ ਮਾਰਗੁ ਦੇਹੁ ਬਤਾਇ ਜੀਉ ॥ ਹਉ ਆਇਆ ਦੂਰਹੁ ਚਲਿ ਕੈ ਮੈ ਤਕੀ^{੧੦} ਤਉ
 ਸਰਣਾਇ ਜੀਉ ॥ ਮੈ ਆਸਾ ਰਖੀ ਚਿਤਿ ਮਹਿ ਮੇਰਾ ਸਭੋ ਦੁਖੁ ਗਵਾਇ ਜੀਉ ॥
 ਇਤੁ ਮਾਰਗਿ ਚਲੇ ਭਾਈਅੜੇ ਗੁਰੁ ਕਹੈ ਸੁ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ਜੀਉ ॥ ਤਿਆਗੋ
 ਮਨ ਕੀ ਮਤੜੀ^{੧੧} ਵਿਸਾਰੋ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਜੀਉ ॥ ਇਉ ਪਾਵਹਿ ਹਰਿ ਦਰਸਾਵੜਾ^{੧੨}
 ਨਹ ਲਗੈ ਤਤੀ ਵਾਉ ਜੀਉ ॥ ਹਉ ਆਪਹੁ ਬੋਲਿ ਨ ਜਾਣਦਾ ਮੈ ਕਹਿਆ ਸਭੁ
 ਹੁਕਮਾਉ^{੧੩} ਜੀਉ ॥ ਹਰਿਭਗਤਿ ਖਜਾਨਾ ਬਖਸਿਆ ਗੁਰਿ ਨਾਨਕ ਕੀਆ
 ਪਸਾਉ^{੧੪} ਜੀਉ ॥ ਮੈ ਬਹੁੜਿ ਨ ਤਿਸਨਾ ਭੁਖੜੀ ਹਉ^{੧੫} ਰਜਾ ਤਿਪਤਿ ਅਘਾਇ
 ਜੀਉ ॥ ਜੋ ਗੁਰ ਦੀਸੈ ਸਿਖੜਾ ਤਿਸੁ ਨਿਵਿ ਨਿਵਿ ਲਾਗਉ ਪਾਇ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੧ * ਘਰੁ ੧

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ॥ ਭਰਿ ਜੋਬਨਿ^{੧੭} ਮੈ ਮਤ ਪੋਈਅੜੈ ਘਰਿ
 ਪਾਹੁਣੀ^{੧੮} ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਮੈਲੀ ਅਵਗਣਿ ਚਿਤਿ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਗੁਣ ਨ
 ਸਮਾਵਨੀ^{੧੯} ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ੨੦ ਗੁਣ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣੀ ਜੋਬਨੁ
 ਬਾਦਿ^{੨੧} ਗਵਾਇਆ ॥ ਵਰੁ^{੨੨} ਘਰੁ ਦਰੁ ਦਰਸਨੁ ਨਹੀ ਜਾਤਾ ਪਿਰ ਕਾ ਸਹਜੁ^{੨੩}
 ਨ ਭਾਇਆ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਫਿ ਨ ਮਾਰਗਿ ਚਾਲੀ^{੨੪} ਸੂਤੀ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ ॥ ਨਾਨਕ
 ੨੫ ਬਾਲਤਣਿ ਰਾਡੇ ਪਾਬਿਨੁ ਪਿਰ ਧਨ^{੨੬} ਕੁਮਲਾਣੀ ॥ ੧ ॥ ੨੭ ਬਾਬਾ ਮੈ ਵਰੁ ਦੇਹਿ ਮੈ
 ਹਰਿ ਵਰੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸ ਕੀ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਜੁਗ ਚਾਰਿ ਤ੍ਰਿਭਵਣ
 ਬਾਣੀ ਜਿਸ ਕੀ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ੨੮ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਕੰਤੁ ਰਵੈ ਸੋਹਾਗਣਿ
 ਅਵਗਣਵੰਤੀ ਦੂਰੇ ॥ ਜੈਸੀ ਆਸਾ ਤੈਸੀ ਮਨਸਾ^{੨੯} ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ ॥ ਹਰਿ
 ਕੀ ਨਾਰਿ ਸੁ ਸਰਬ^{੩੦} ਸੁਹਾਗਣਿ ਰਾਂਡ ਨ ਮੇਲੈ ਵੇਸੇ ॥ ਨਾਨਕ ਮੈ ਵਰੁ ਸਾਚਾ ਭਾਵੈ
 ੩੧ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੈਸੇ ॥ ੨ ॥ ਬਾਬਾ ੩੨ ਲਗਨੁ ਗਣਾਇ ਹੰਭੀ ਵੰਞਾ ਸਾਹੁਰੈ
 ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ੩੩ ਸਾਹਾ ਹੁਕਮੁ ਰਜਾਇ ਸੋ ਨ ਟਲੈ ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰੈ ਬਲਿ ਰਾਮ
 ਜੀਉ ॥ ਕਿਰਤੁ^{੩੪} ਪਇਆ ਕਰਤੈ ਕਰਿ ਪਾਇਆ ਮੋਟਿ ਨ ਸਕੈ ਕੋਈ ॥ ਜਾਵੀ^{੩੫}
 ਨਾਉ ਨਰਹ^{੩੬} ਨਿਹਕੇਵਲੁ^{੩੭} ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਤਿਹੁ ਲੋਈ ॥ ੩੮ ਮਾਇ ਨਿਰਾਸੀ ਰੋਇ
 ਵਿਛੁੰਨੀ ੩੯ ਬਾਲੀ ਬਾਲੈ ਹੋਤੇ ॥ ਨਾਨਕ ੪੦ ਸਾਚ ਸਬਦਿ ਸੁਖ ਮਹਲੀ ਗੁਰ ਚਰਣੀ

- ੧ ਮਿੱਖ ।
 ੨ ਪੈਰੀਂ, ਚਰਨੀਂ ।
 ੩ [ਸਿ. ਵਯਥਾ] ਦੁਖ, ਪੀੜ । ਜੀਅ (ਦਿਲ)
 ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਦਾ ਹਾਲ ।
 ੪ ਹੋਰਥੇ, ਹੋਰ ਪਾਸੇ ।
 ੫ ਦੇਵਾਂਗਾ । ੬ ਰਸਤਾ ।
 ੭ ਦੇਖੀ ; ਢੂੰਢੀ (ਤੋਰੀ ਸ਼ਟਨ) ।
 ੮ ਹੋ ਇਸ ਰਸਤੇ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਭਰਾ ! ਜੇ ਗੁਰੂ
 ਆਖੇ ਤੂੰ ਉਹੋ ਕੰਮ ਕਰ ।
 ੯ ਮਤ । ਮਨ ਦੀ ਮਤ (ਆਪਣਾ ਆਪ-ਹਦਰਾ
 ਪਣ) ਛੱਡ ਦਿਹ, ਅਤੇ ਦੂਤ ਭਾਵ ਵਿਸਾਰ ਦਿਹ ।
 ੧੦ ਦਰਸ਼ਨ ।
 ੧੧ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ਼ ਨਾ ਹੋਵੇਗੀ ।
 ੧੨ ਹੁਕਮੇਂ, (ਮਾਲਕ ਦੇ) ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ।
 ੧੩ ਮਿਹਰ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਮਿਹਰ ਕੀਤੀ । ਦੇਖੋ
 ਨੇਮ ੨੦ ਉ ।
 ੧੪ ਮੈਨੂੰ ਫਿਰ ਕੋਈ ਤੋਹ ਜਾਂ ਰੁਖ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ।
 ੧੫ ਖਾ ਪੀ ਕੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਜ਼ ਗਿਆ ਹਾਂ । (ਪੁੱਟ
 ਤੋਂ ਜੋ ਰਜੋਵਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ 'ਪਿਤੀ'
 ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਖਾਕੇ ਜੋ ਰਜੀਦਾ ਹੈ ਉਸ
 ਨੂੰ 'ਅਘਾਉਣਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।)
 ੧੬ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਖ ਦਿਸੇ ।
 ੧੭ [ਅ. ਮੋ=ਸ਼ਰਾਬ] ਆਪਿ ਦੇ ਮਦ ਵਿਚ ਮਸਤ ।
 ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੫੯, ਨੋਟ ੬, ਅਤੇ ਪੰ. ੬੬੫,
 ਨੋਟ ੨੩ । ਭਰੀ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਮਦ
 ਵਿਚ ਮਸਤ ਹਾਂ; (ਮੈਂ ਗਾਛਲ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ)
 ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਪੇਕੇ ਘਰ ਵਿਚ (ਲੋਕ ਵਿਚ)
 ਪ੍ਰਾਹੁਣੀ ਹਾਂ, ਭਾਵ ਉੜਕ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਾਹੁਰੇ
 (ਪ੍ਰਲੋਕ) ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ ।
 ੧੮ ਬਾਲਹਾਰ ਜਾਵਾਂ ਰਾਮ ਤੋਂ !
 ੧੯ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੇ । ੨੦ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸੂਝ ।
 ੨੧ ਛਜ਼ੂਲ, ਵਿਅਰਥ ।
 ੨੨ ਪਤੀ । ਨਾ ਪਤੀ ਨੂੰ ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਦੇ ਘਰ-ਬਾਰ
 ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ।
 ੨੩ ਸੁਭਾਵ, ਮਰਜ਼ੀ ।
 ੨੪ ਸੁਤਿਆਂ ਹੀ ਉਮਰ ਰੁਪੀ ਰਾਤ ਗੁਜ਼ਰ ਗਈ ।

- ੨੫ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਹੀ ਰੰਝੀ ਹੋ ਗਈ ।
 ੨੬ ਇਸਤਰੀ ।
 ੨੭ ਹੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਿਤਾ ! ਮੈਨੂੰ ਪਤੀ ਕਰਾ ਦਿਓ ;
 ਮੈਨੂੰ ਹਰੀ ਹੀ ਪਤੀ ਵਜੋਂ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ;
 ਮੈਂ ਕਰਬਾਨ ਜਾਵਾਂ, ਮੈਂ ਉਸੇ ਰਾਮ ਦੀ ਹਾਂ ਜੋ
 ਚਵ੍ਹਾਂ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ
 ਹੁਕਮ ਤਿਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਚਲਦਾ ਹੈ ।
 ੨੮ ਤੂੰ ਲੋਕੀ ਦਾ ਕੰਤ (ਮਾਲਕ) ਸੋਹਾਗਣਾਂ ਨੂੰ
 ਮਾਣਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅੰਗਣਹਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ
 ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੯ ਇਹਦਾ । ਆਪਣੀਆਂ ਆਸਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ
 ਮਨੁਖ ਇਹਦੇ ਬਣਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਭਰਪੂਰ
 ਹਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੩੦ ਸਭ ਸਮੇਂ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ ।
 ੩੧ ਜਿਹੜਾ ਪਿਆਰਾ ਹਰ ਸਮੇਂ ਵੇਸਾ ਹੀ (ਇਕ-
 ਸਮਾਨ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੩੨ ਮਹੁਰਤ ਕਵਾ, ਤਾਕਿ ਮੈਂ ਭੀ ਸਾਹੁਰੇ ਜਾਵਾਂ ।
 ੩੩ ਸਾਹਾਰਾਂ ਤੋਂ ਉਹੋ ਹੈ ਜੋ ਰਜ਼ਾ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੁਕਮ
 ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਜੋ ਨਹੀਂ ਟਲ ਸਕਦਾ ।
 ੩੪ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੫, ਨੋਟ ੯ ।
 ੩੫ ਜੰਵ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਲਾੜਾ । ਲਾੜਾ ਮੋਹਾ ਉਹ
 ਹਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਨਰਹ ਨਿਹਕੇਵਲ' ਹੈ;
 ਭਾਵ ਜੋ ਮਨੁੱਖਾਂ ਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਰ ਜਾਂ ਆਬਾਦ ਹੈ,
 ਫਿਰ ਭੀ ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ।
 ੩੬ ਨਰਾਂ ਤੋਂ, ਮਨੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ।
 ੩੭ ਦੱਜਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਸੁਤੰਤਰ ।
 ੩੮ ਮਾਇਆ ਵਿਸ਼ ਈਸ਼ਵਰ ਤੇ ਜੀਵ ਦੇ ਮੇਲ ਤੇ
 ਰੋਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਵਿਛੜ
 ਗਿਆ ਹੈ ।
 ੩੯ ਕੁੜੀ ਤੇ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਹੈ ।
 ਜੀਵ ਤੇ ਈਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਕੁੜੀ ਮੁੰਡਾ ਕਰਕੇ
 ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਮੇਲ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਦੇ
 ਅਲੰਕਾਰ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ।
 ੪੦ ਸਚੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਸੁਖੀ ਵਸਦੀ
 ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲਗਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ
 ਚੇਤਦੀ ਹੈ ।

* ਪਹਿਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਨਿਖੱਸਮੀ ਜਹੀ ਦਸੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੋਬਨ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਅਰਪਣ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਭਾਸਦੀ । ਦੂਜੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਕੋਲੋਂ ਵਰ ਮੰਗਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਵਰ ਦਾ ਪਤਾ ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਪਸੰਦ ਹੈ । ਤੀਜੇ ਵਿਚ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਸਾਹਾ ਕਢਾਕੇ ਵਿਆਹ ਰਚਾਉਣ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੇ ਮਾਂ ਆਪਣੀ ਧੀ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਤੇ ਰੋਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵਿਆਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਲੜਕੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਸੁਖ-ਮਹਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਵਾਸਾ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਚੌਥੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਲੜਕੀ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਏਛੇ ਦੂਰ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁੜ ਮੁੜ ਪੇਕੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਸਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪਤੀ ਭੀ ਉਸਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪਤੀ ਦੇ ਗੁਣ ਉਸ ਵਿਚ ਆਉਣ ਲਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅੰਤ ਉਹ ਪਤੀ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਪ੍ਰਭੂ ਚੇਤੇ ॥ ੩ ॥ ^੧ਬਾਬੁਲਿ ਦਿਤੜੀ ਦੂਰਿ ਨਾ ਆਵੈ ਘਰਿ ਪੋਈਐ ਬਲਿਰਾਮ
ਜੀਉ ॥ ^੨ਰਹਸੀ ਵੇਖਿ ਹਦੂਰਿ ਪਿਰਿ ਰਾਵੀ ਘਰਿ ਸੋਹੀਐ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥
^੩ਸਾਚੇ ਪਿਰ ਲੋੜੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੋੜੀ ਮਤਿ ਪੂਰੀ ਪਰਧਾਨੇ ॥ ^੪ਸੰਜੋਗੀ ਮੇਲਾ ਬਾਨਿ
ਸੁਹੇਲਾ ਗੁਣਵੰਤੀ ਗੁਰਗਿਆਨੇ ॥ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਸਦਾ ਸਚੁ ਪਲੈ ਸਚੁ ਬੋਲੈ ਪਿਰ
ਭਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਵਿਛੜਿ ਨਾ ਦੁਖੁ ਪਾਏ ^੫ਗੁਰਮਤਿ ਅੰਕਿ ਸਮਾਏ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ * ਛੰਤੁ ਘਰੁ ੨

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

॥ ਹਮ ਘਰਿ ਸਾਜਨ^੬ ਆਏ ॥ ਸਾਚੈ^੭

ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਸਹਜਿ^੮ ਮਿਲਾਏ ਹਰਿ ਮਨਿ ਭਾਏ ਘੰਚਿ ਮਿਲੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥
ਸਾਈ ਵਸਤੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਈ ਜਿਸੁ ਸੇਤੀ ਮਨੁ ਲਾਇਆ ॥ ਅਨਦਿਨੁ^੯ ਮੇਲੁ
ਭਇਆ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਘਰ ਮੰਦਰ ਸੋਹਾਏ ॥ ^{੧੦}ਪੰਚ ਸਬਦ ਧੁਨਿ ਅਨਹਦ
ਵਾਜੇ ਹਮ ਘਰਿ ਸਾਜਨ ਆਏ ॥ ੧ ॥ ਆਵਹੁ ਮੀਤ ਪਿਆਰੇ ॥ ਮੰਗਲ^{੧੨}
ਗਾਵਹੁ ਨਾਰੇ^{੧੩} ॥ ਸਚੁ ਮੰਗਲੁ ਗਾਵਹੁ ਤਾ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵਹੁ ਸੋਹਿਲੜਾ^{੧੪} ਜੁਗ ਚਾਰੇ ॥
ਅਪਨੈ ਘਰਿ^{੧੫} ਆਇਆ ਬਾਨਿ ਸੁਹਾਇਆ ਕਾਰਜ ਸਬਦਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ਗਿਆਨ
ਮਹਾਰਸੁ ਨੇਤੀ ਅੰਜਨੁ^{੧੬} ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਰੂਪੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥ ਸਖੀ ਮਿਲਹੁ ਰਸਿ^{੧੭}
ਮੰਗਲੁ ਗਾਵਹੁ ਹਮ ਘਰਿ ਸਾਜਨੁ^{੧੮} ਆਇਆ ॥ ੨ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਭੀਨਾ^{੧੯} ॥
ਅੰਤਰਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਰਤਨਾ^{੨੦} ॥ ਅੰਤਰਿ ਰਤਨੁ ਪਦਾਰਥੁ ਮੇਰੈ ^{੨੧}ਪਰਮਤਤੁ ਵੀਚਾਰੇ ॥
^{੨੨}ਜੰਤੁ ਭੇਖਤੁ ਸਫਲਿਓ ਦਾਤਾ ^{੨੩}ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਦੇਵਣਹਾਰੇ ॥ ਤੂ ਜਾਨੁ^{੨੪} ਗਿਆਨੀ
ਅੰਤਰਜਾਮੀ^{੨੫} ਆਪੇ ਕਾਰਣੁ^{੨੬} ਕੀਨਾ ॥ ਸੁਨਹੁ ਸਖੀ ਮਨੁ ਮੋਹਨਿ ਮੋਹਿਆ ਤਨੁ
ਮਨੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਭੀਨਾ ॥ ੩ ॥ ਆਤਮਰਾਮੁ^{੨੭} ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਸਾਚਾ ਖੇਲੁ ਤੁਮਾਰਾ ॥
ਸਚੁ ਖੇਲੁ ਤੁਮਾਰਾ ^{੨੮}ਅਗਮ ਅਪਾਰਾ ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਕਉਣੁ ਬੁਝਾਏ ॥ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ
ਸਿਆਣੇ ਕੇਤੇ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਕਵਣੁ ਕਹਾਏ^{੨੯} ॥ ^{੩੦}ਕਾਲੁ ਬਿਕਾਲੁ ਭਏ ਦੇਵਾਨੇ ਮਨੁ
ਰਾਖਿਆ ਗੁਰਿ ਠਾਏ^{੩੧} ॥ ਨਾਨਕ ਅਵਗਣ ਸਬਦਿ^{੩੨} ਜਲਾਏ ਗੁਣ ਸੰਗਮਿ^{੩੩}
ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਏ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੨ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ † ਘਰੁ ੩

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

॥ ਆਵਹੁ ਸਜਣਾ^{੩੪} ਹਉ ਦੇਖਾ ਦਰਸਨੁ ਤੇਰਾ
ਰਾਮ ॥ ਘਰਿ ਆਪਨੜੈ ਖੜੀ ਤਕਾ ਮੈ ਮਨਿ ਚਾਉ ਘਨੇਰਾ^{੩੫} ਰਾਮ ॥ ਮਨਿ ਚਾਉ
ਘਨੇਰਾ ਸੁਣਿ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰਾ ਮੈ ਤੇਰਾ ਭਰਵਾਸਾ ॥ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਭਈ ਨਿਹਕੇਵਲ^{੩੬}

੧ ਗੁਰੂ-ਬਾਪ ਨੇ ਅਜੇਹੀ ਦੂਰ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਦੋਸ ਤੋਂ ਦੂਰ) ਸਾਹੁਰੇ ਘਲੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁੜ ਪੇਕੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਭਾਵ ਜਨਮ ਮਰਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

੨ ਹਰੀ-ਪਤੀ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ, ਪਤੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਣਿਆ, ਅਤੇ ਉਹ ਘਰ ਵਿਚ ਸੋਹਣੀ ਲਗਦੀ ਹੈ।

੩ ਸਚੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਤਾਂ ਹੀ ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਲਿਆ, ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਮਝ ਕਮਾਲ ਵਾਲੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਚਿੰਦਗੀ ਅਸਰ ਵਾਲੀ ਹੋ ਗਈ।

੪ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸੁਖਦਾਈ ਥਾਂ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਾਲੀ ਗੁਣਵੰਤੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ।

੫ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦੀ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਈ ਹੈ।

੬ ਮਿਤਰ ਲੋਕ, ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ।

੭ ਸਚੇ ਹਰੀ ਨੇ।

੮ ਨਰੇਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੁਆਰਾ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੨੮, ਨੋਟ ੯। ਪ੍ਰੇਮ ਦੁਆਰਾ ਮੇਲ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਹਰੀ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਾ ਹੈ।

੯ ਸੰਤ-ਜਨਾਂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ।

੧੦ ਹਰ ਰੋਜ਼. ਸਦਾ।

੧੧ ਪੰਜ ਵਾਜਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ (ਤਾਰ, ਚੰਮ, ਧਾਤ, ਘੜੇ, ਫੂਕ ਵਾਲੇ ਵਾਜਿਆਂ ਦੇ)। ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਪੰਜ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਧੁਨੀ ਬਿਨਾਂ ਵਜਾਇਆਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ, ਭਾਵ ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਅੰਸਾ ਵਜਿਆ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਦ ਰਸ ਨੂੰ ਮਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੧੨ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ।

੧੩ ਹੋ ਨਾਰੋਓ, ਹੋ ਸਤ-ਸੰਗੀਓ।

੧੪ ਜਸ, ਵਡਿਆਈ।

੧੫ ਸ੍ਰੇ-ਸਰੂਪ ਘਰ ਵਿਚ ਹਰੀ ਆ ਵਸਿਆ ਹੈ ਤੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਥਾਂ ਤੇ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ।

੧੬ ਸੁਰਮਾ। ਇਸ ਸੁਰਮੇ ਨੇ ਤ੍ਰੈਲੋਕੀ ਦੇ ਰੂਪ ਹਰੀ ਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ।

੧੭ ਸੁਆਦ ਨਾਲ।

੧੮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਜਨ।

੧੯ ਭਿਜਿਆ।

੨੦ ਰਤਨ (ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ)।

੨੧ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

੨੨ ਜੀਵ ਭਿਖਾਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਭ-ਫਲ-ਦੇਣ-ਜੋਗਾ ਦਾਤਾ ਹੈਂ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੬੪੩, ਨੋਟ ੭।

੨੩ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ।

੨੪ ਸੁਜਾਨ, ਸਿਆਣਾ। ਦੇਖੋ 'ਆਪੇ ਸੁਰਤਾ ਆਪੇ ਜਾਨੁ' (ਬਿਲਾਵਲੁ ਮ: ੧)। ਹੋਰ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੩੪੯, ਨੋਟ ੧੮।

੨੫ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ।

੨੬ ਰਚਨਾ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ।

੨੭ ਵਿਆਪਕ ਹਰੀ। ਹੋ ਹਰੀ! ਤੁਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਆਤਮ ਰਾਮ ਹੋ। ੨੮ ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਬਿਅੰਤ।

੨੯ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਖਵਾਵੇ।

੩੦ ਮੌਤ ਤੇ (ਉਸ ਤੋਂ ਉਲਟ) ਜਨਮ। ਜਨਮ ਮਰਨ ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਏ, ਭਾਵ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ। ਦੇਖੋ 'ਕਾਲੁ ਬਿਕਾਲੁ ਭਏ ਦੇਵਾਨੇ' (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧)।

੩੧ ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ।

੩੨ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ।

੩੩ ਮੇਲ। ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਦੇ ਕਾਰਣ।

੩੪ ਹੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ!

੩੫ ਬਹੁਤਾ।

੩੬ ਅਸੰਗ, ਨਿਰਲੇਪ, ਆਸ਼ਾਦ।

* ਇਸ ਛੰਦ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਮਿਹਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਸੰਗਤ ਬਣੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਮੇਲ ਲਈ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜੋ ਹਰੀ-ਜਸ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ-ਘਰ ਵਿਚ ਹਰੀ-ਸਾਜਨ ਆ ਵਸਿਆ, ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਹਰ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰਾ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਮੁਕ ਗਿਆ ਹੈ।

+ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਉਡੀਕ ਕਰਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਅਰਜ਼ੇਈ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਆਚਰਣ ਦੀ ਉਚਿਆਈ ਦਸਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਥੇ ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜਨਮਮਰਣ ਦੁਖੁ ਨਾਸਾ ॥ ਸਗਲੀ ਜੋਤਿ ਜਾਤਾ^੧ ਤੂ ਸੋਈ^੨ ਮਿਲਿਆ ਭਾਇ
ਸੁਭਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਜਨ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਈਐ^੩ ਸਾਚਿ ਮਿਲੇ ਘਰਿ ਆਏ ॥ ੧ ॥
^੪ਘਰਿ ਆਇਅੜੇ ਸਾਜਨਾ ਤਾ ਧਨ^੫ ਖਰੀ^੬ ਸਰਸੀ^੭ ਰਾਮ ॥ ^੮ਹਰਿ ਮੋਹਿਅੜੀ
ਸਾਚ ਸਬਦਿ ਠਾਕੁਰ ਦੇਖਿ ਰਹਿਸੀ^੯ ਰਾਮ ॥ ਗੁਣ ਸੰਗਿ ਰਹਿਸੀ ਖਰੀ ਸਰਸੀ ਜਾ
ਰਾਵੀ^{੧੦} ਰੰਗਿ ਰਾਤੈ॥ ਅਵਗਣ ਮਾਰਿ ਗੁਣੀ ਘਰੁ ਛਾਇਆ^{੧੧} ਪੂਰੈ ਪੁਰਖਿ ਬਿਧਾਤੈ॥
ਤਸਕਰ^{੧੨} ਮਾਰਿ ਵਸੀ ਪੰਚਾਇਣਿ^{੧੩} ਅਦਲੁ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕ
ਰਾਮਨਾਮਿ ਨਿਸਤਾਰਾ^{੧੪} ਗੁਰਮਤਿ ਮਿਲਹਿ ਪਿਆਰੇ^{੧੫} ॥ ੨ ॥ ਵਰੁ ਪਾਇਅੜਾ
ਬਾਲੜੀਏ ਆਸਾ ਮਨਸਾ^{੧੬} ਪੂਰੀ ਰਾਮ ॥ ^{੧੭}ਪਿਰਿ ਰਾਵਿਅੜੀ ਸਬਦਿ ਰਲੀ
ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਨਹ ਦੂਰੀ ਰਾਮ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਦੂਰਿ ਨ ਹੋਈ ਘਟਿ ਘਟਿ ਸੋਈ ਤਿਸ ਕੀ
ਨਾਰਿ ਸਬਾਈ^{੧੮} ॥ ਆਪੇ ਰਸੀਆ ਆਪੇ ਰਾਵੇ^{੧੯} ਜਿਉ ਤਿਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ॥
ਅਮਰ ਅਡੋਲੁ ਅਮੋਲੁ ਅਪਾਰਾ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਸਚੁ ਪਾਈਐ ॥ ਨਾਨਕ ^{੨੦}ਆਪੇ ਜੋਗ
ਸਜੋਗੀ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਲਿਵ ਲਾਈਐ ॥ ੩ ॥ ਪਿਰੁ ਉਚੜੀਐ^{੨੧} ਮਾੜੜੀਐ^{੨੨}
^{੨੩}ਤਿਹੁ ਲੋਆ ਸਿਰਤਾਜਾ ਰਾਮ॥ ਹਉ ^{੨੪}ਬਿਸਮ ਭਈ ਦੇਖਿ ਗੁਣਾ ਅਨਹਦ ਸਬਦ
ਅਗਾਜਾ^{੨੫} ਰਾਮ ॥ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੀ ਕਰਣੀ ਸਾਰੀ^{੨੬} ਰਾਮਨਾਮੁ ਨੀਸਾਣੇ ॥ ਨਾਮ
ਬਿਨਾ ਖੋਟੇ ਨਹੀ ਠਾਹਰ^{੨੭} ਨਾਮੁ ਰਤਨੁ ਪਰਵਾਣੇ^{੨੮} ॥ ਖਤਿ ਮਤਿ ਪੂਰੀ ਪੂਰਾ
ਪਰਵਾਨਾ^{੨੯} ਨਾ ਆਵੈ ਨਾ ਜਾਸੀ ॥ ਨਾਨਕ ^{੩੦}ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ^{੩੧}ਪ੍ਰਭ
ਜੈਸੇ ਅਵਿਨਾਸੀ ॥੪॥ ੧ ॥ ੩ ॥

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮੋਹਲਾ ੧
ਘਰੁ ੪ * ॥ ਜਿਨਿ ਕੀਆ^{੩੨} ਤਿਨਿ ਦੇਖਿਆ^{੩੩} ਜਗੁ ਧੰਧੜੈ^{੩੪} ਲਾਇਆ ॥
^{੩੫}ਦਾਨਿ ਤੇਰੈ ਘਟਿ ਚਾਨਣਾ ਤਨਿ ^{੩੬}ਚੰਦੁ ਦੀਪਾਇਆ ॥ ਚੰਦੋ ਦੀਪਾਇਆ
ਦਾਨਿ ਹਰਿ ਕੈ ਦੁਖੁ ਅੰਧੇਰਾ ਉਠਿ ਗਇਆ ॥ ਗੁਣ ਜੰਵ ਲਾੜੇ^{੩੭} ਨਾਲਿ ਸੋਹੈ
^{੩੮}ਪਰਖਿ ਮੋਹਣੀਐ ਲਾਇਆ॥ ਵੀਵਾਹੁ ਹੋਆ ਸੋਭ ਸੇਤੀ ^{੩੯}ਪੰਚ ਸਬਦੀ ਆਇਆ॥
ਜਿਨਿ ਕੀਆ ਤਿਨਿ ਦੇਖਿਆ ਜਗੁ ਧੰਧੜੈ ਲਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ
ਸਾਜਨਾ ਮੀਤਾ ਅਵਰੀਤਾ^{੪੦} ॥ ਇਹੁ ਤਨੁ ^{੪੧}ਜਿਨ ਸਿਉ ਗਾਡਿਆ ਮਨੁ ਲੀਅੜਾ
ਦੀਤਾ॥ ਲੀਆ ਤ ਦੀਆ ਮਾਨੁ^{੪੨} ਜਿਨ੍ ਸਿਉ ਸੇ ਸਜਨ ਕਿਉ ਵੀਸਰਹਿ ॥ ਜਿਨ੍
^{੪੩}ਦਿਸਿ ਆਇਆ ਹੋਹਿ ਰਲੀਆ ^{੪੪}ਜੀਅ ਸੇਤੀ ਗਹਿ^{੪੫} ਰਹਹਿ ॥ ਸਗਲ
ਗੁਣ ਅਵਗਣੁ ਨ ਕੋਈ ਹੋਹਿ ^{੪੬}ਨੀਤਾ ਨੀਤਾ ॥ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਸਾਜਨਾ ਮੀਤਾ
ਅਵਰੀਤਾ ॥੨॥ ਗੁਣਾ ਕਾ ਹੋਵੈ ਵਾਸੁਲਾ^{੪੭} ਕਢਿ ਵਾਸੁ^{੪੮} ਲਈਜੈ ॥ ਜੇ ਗੁਣ ਹੋਵਨਿ

- ੧ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਸਭ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਜੇਤ ਹੋ, ਤੇ ਉਸੇ ਜੇਤ ਤੇ ਤੂੰ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
 ੨ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
 ੩ ਸਚ ਵਿਚ ਹੋਇਆ, ਭਾਵ ਸਚ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਤੀਤ ਕੀਤੀਆਂ, ਉਹ ਹਰੀ ਹਿਰਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
 ੪ ਘਰ ਵਿਚ ਸਜਣ ਦੇ ਆਵਣ ਨਾਲ।
 ੫ ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤ੍ਰੀ। ੬ ਬਹੁਤ।
 ੭ ਰਸ-ਸਹਿਤ ਹੋਈ, ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
 ੮ ਸਚੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਨੇ ਮੋਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਠਾਕਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਅਨੰਦਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
 ੯ ਹਰਸਵੰਤ ਹੋਈ, ਅਨੰਦਤ ਹੋਈ, ਖੁਸ਼ ਹੋਈ।
 ੧੦ ਮਾਣੀ। ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ, ਭਾਵ ਪ੍ਰੇਮ-ਸਰੂਪ ਹਰੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਮਾਣੀ।
 ੧੧ ਛੱਤਿਆਂ। ਪੁਰਖ ਬਿਧਾਤੇ ਹਰੀ ਨੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਹਿਰਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਛੱਤਿਆਂ। ਬਿਧਾਤੇ=ਵਿਧਾਤ੍ਰੀ ਨੇ, ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨੇ। ੧੨ ਦੇਰ, ਕਾਮਾਦਿਕ ਚੋਗ।
 ੧੩ ['ਪੰਚ' ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਲਿੰਗ] ਪੰਚੇ, ਪ੍ਰਧਾਨ। ਕਾਮਾਦਿਕ ਦੇਰ ਮਾਰ ਕੇ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਵਸਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਨਿਆਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਤਲੇ ਛੱਤ ਘਰ ੧ ਦੇ ਚੋਥੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਵੀ ਵਰ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ 'ਮਤਿ-ਪੂਰੀ ਪਰਧਾਨ' ਕਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਕ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਭੀ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਉਸ ਅੰਕ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ; ਜਿਵੇਂ ਇਥੇ 'ਠਾਕਰ ਦੇਖਿ ਰਹੀ' ਹੈ ਤੇ ਉਥੇ 'ਰਹਸੀ ਵੇਖਿ ਹਦੁਰਿ' ਹੈ, ਆਦਿ। ੧੪ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ।
 ੧੫ ਪਿਆਰੇ ਹਰੀ ਨੂੰ। ੧੬ ਮਨ ਦੀ ਇੱਛਾ।
 ੧੭ ਹਰੀ ਪਿਰ ਨੇ ਮਾਣਿਆ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ; ਹੁਣ ਪੁੱਤ ਵਿਆਪਕ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।
 ੧੮ ਸਭ ਲੋਕਾਂ। ਭਾਵ ਸਭ ਭੁਲੀਆਂ ਭਟਕਦੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਮੋਹ ਕੇ ਆਪਣੀ ਵਲ ਖਿਚਦਾ ਹੈ।
 ੧੯ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਅੰਨ ਮੁਤਾਬਕ ਹੈ।
 ੨੦ ਆਪ ਹੀ ਸੰਜੋਗ (ਮੇਲ ਦਾ ਮੌਕਾ) ਜੋੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਦ ਮਿਹਰ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆਵਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਭੁਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰਾਹ ਦਸ ਕੇ ਆਖਰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੋੜਨਾ ਉਸ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਉਹ ਨਿਪੁੰਨ ਹੈ। ੨੧ ਉਚੀ।
 ੨੨ ਮਾੜੀ ਉਤੇ। ਹਰੀ ਉੱਚੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਹੈ।

- ੨੩ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ ਹੈ।
 ੨੪ ਵਿਸਮਾਦ ਵਿਚ ਹੋਈ, ਅਤਿਅੰਤ ਖੁਸ਼ੀ ਵਾਲੀ ਹਰਾਨਗੀ ਵਿਚ ਹੋਈ।
 ੨੫ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ*।
 ੨੬ ਸੁਸ਼ਣ। ੨੭ ਥਾਂ। ੨੮ ਮਨਜ਼ੂਰ।
 ੨੯ ਉਹ ਚਿਨੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਜਾਵਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਐਸਾ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਜਨਮ ਮਰਨ ਮੁਕ ਗਿਆ ਹੈ।
 ੩੦ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ।
 ੩੧ ਅਭਿਨਾਸੀ ਹਰੀ ਜੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
 ੩੨ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ। ੩੩ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕੀਤੀ।
 ੩੪ ਆਪੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜੁਮੇਵਾਰੀਆਂ ਵਿਚ।
 ੩੫ ਤੇਰੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਦਿਲ ਵਿਚ ਚਾਨਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।
 ੩੬ ਚੰਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ।
 ੩੭ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਗੁਣਾਂ ਰੂਪ ਜੰਝ ਉਸ ਲਾੜੇ ਨਾਲ ਸੋਭਦੀ ਹੈ।
 ੩੮ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਗਿਆਸੂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਪਰਖ ਕੇ ਚੁਣ ਲਿਆ ਹੈ।
 ੩੯ ਪੰਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਧੁਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਵਜਣ ਨਾਲ ਜੇ ਸੁੰਦਰ ਰਾਗ ਨਿਕਲ ਕੇ ਅਨੰਦ ਵਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਅਨੰਦ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਦੇ ਰਸ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਦੇ ਅਲੰਕਾਰ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਨੰਦ-ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪੰਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਧੁਨੀ ਵਿਚ (ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਦਾ ਰਸ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ) ਹਿਰਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਡੇਰਾ ਲਾਂਦਾ ਹੈ।
 ੪੦ [ਸੰ. ਅ-ਵ੍ਰਿਤ] ਆਵਟਣ ਦੇਸ਼ ਰਹਿਤ, ਜਿਸ ਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਪੜਦਾ ਨਹੀਂ।
 ੪੧ ਮੇਲਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਮਨ (ਦਿਲੀ ਭਾਵ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਖੋਲ੍ਹੇ ਹਨ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਦਿਲ ਮਿਲੇ ਹੋਣ ਦੇ ਭਾਵਨੇ ਦਿਲੀ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।
 ੪੨ ਮਨ।
 ੪੩ ਵੇਖਿਆਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੱਫੀ ਪਾ ਕੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਈਏ। ੪੪ ਦਿਲ ਨਾਲ।
 ੪੫ ਪਕੜ ਕੇ। ੪੬ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਕ ਸਮਾਨ।
 ੪੭ ਡੱਬਾ ਸੁਗੰਧ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ੪੮ ਖੁਸ਼ਬੀ।

* ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਹਰੀ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਾਲ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਰਚਾ ਕੇ ਦਿਸਿਆ ਹੈ। ਜਾਂਵੀ ਗੁਣੀ-ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਪਾਣੀ ਦਸੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਕਾਰੀ ਸਜਣਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਭੀ ਹਰੀ ਦੀ ਦਾਤ ਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਖਹਿਲੀ ਤੁਕ ਕਈਆਂ ਹੋਰਨਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਭੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੨੪, ੧੦੧੦, ੧੦੯੩।

ਸਾਜਨਾ ਮਿਲਿ ^੧ਸਾਝ ਕਰੀਜੈ ॥ ਸਾਝ ਕਰੀਜੈ ^੨ਗੁਣਹ ਕੋਰੀ ਛੋਡਿ ਅਵਗਣ
 ਚਲੀਐ ॥ ਪਹਿਰੇ ਪਟੰਬਰ^੩ ਕਰਿ ਅਡੰਬਰ^੪ ਆਪਣਾ ਪਿੜੁ^੫ ਮਲੀਐ ॥ ਜਿਥੈ
 ਜਾਇ ਬਹੀਐ ਭਲਾ ਕਹੀਐ ਝੋਲਿ^੬ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜੈ ॥ ਗੁਣਾ ਕਾ ਹੋਵੈ ਵਾਸੁਲਾ
 ਕਢਿ ਵਾਸੁ ਲਈਜੈ ॥ ੩ ॥ ਆਪਿ ਕਰੇ ^੭ਕਿਸੁ ਆਖੀਐ ਹੋਰੁ ਕਰੇ ਨ ਕੋਈ ॥
 ਆਖਣ ਤਾ ਕਉ ਜਾਈਐ ਜੇ ਭੂਲੜਾ^੮ ਹੋਈ ॥ ਜੇ ਹੋਇ ਭੂਲਾ ਜਾਇ ਕਹੀਐ ਆਪਿ
 ਕਰਤਾ ਕਿਉ ਭੁਲੈ ॥ ਸੁਣੇ ਦੇਖੇ ਬਾਝੁ ਕਹਿਐ ਦਾਨੁ ਅਣਮੰਗਿਆ ਦਿਵੈ ॥ ਦਾਨੁ
 ਦੇਇ ਦਾਤਾ ਜਗਿ ਬਿਧਾਤਾ^੯ ਨਾਨਕਾ ਸਚੁ ਸੋਈ ॥ ਆਪਿ ਕਰੇ ਕਿਸੁ ਆਖੀਐ ਹੋਰੁ
 ਕਰੇ ਨ ਕੋਈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੪ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ਗੁਣ ਰਵੈ^{੧੦}
 ਮਨਿ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ॥ ^{੧੧}ਗੁਰ ਕੀ ਪਉੜੀ ਸਾਚ ਕੀ ਸਾਚਾ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ^{੧੨}ਸੁਖਿ
 ਸਹਜਿ ਆਵੈ ਸਾਚ ਭਾਵੈ ਸਾਚ ਕੀ ਮਤਿ ਕਿਉ ਟਲੈ ॥ ਇਸਨਾਨੁ ਦਾਨੁ ਸੁਗਿਆਨੁ^{੧੩}
 ਮਜਨੁ^{੧੪} ਆਪਿ ਅਛਲਿਓ ਕਿਉ ਛਲੈ ॥ ਪਰਪੰਚ^{੧੫} ਮੋਹ ਬਿਕਾਰ ਥਾਕੈ^{੧੬} ਕੂੜੁ
 ਕਪਟੁ ਨ ਦੋਈ^{੧੭} ॥ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ਗੁਣ ਰਵੈ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ॥ ੧ ॥ ਸਾਹਿਬੁ ਸੋ
 ਸਾਲਾਹੀਐ ਜਿਨਿ ਕਾਰਣੁ^{੧੮} ਕੀਆ ॥ ਮੈਲੁ ਲਾਗੀ ਮਨਿ ਮੈਲਿਐ ਕਿਨੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ
 ਪੀਆ ॥ ਮਥਿ^{੧੯} ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆ ਇਹੁ ਮਨੁ ਦੀਆ ਗੁਰਪਹਿ ^{੨੦}ਮੋਲੁ ਕਰਾਇਆ ॥
 ਆਪਨੜਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸਹਜਿ^{੨੧} ਪਛਾਤਾ ਜਾ ਮਨੁ ਸਾਚੈ^{੨੨} ਲਾਇਆ ॥ ^{੨੩}ਤਿਸੁ ਨਾਲਿ ਗੁਣ
 ਗਾਵਾ ਜੇ ਤਿਸੁ ਭਾਵਾ ਕਿਉ^{੨੪} ਮਿਲੈ ਹੋਇ ਪਰਾਇਆ ॥ ਸਾਹਿਬੁ ਸੋ ਸਾਲਾਹੀਐ
 ਜਿਨਿ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ^{੨੫}ਆਇ ਗਇਆ ਕੀ ਨ ਆਇਓ ਕਿਉ ਆਵੈ
 ਜਾਤਾ ॥ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿਉ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਹਰਿ ਸੋਤੀ ਰਾਤਾ ॥ ਸਾਹਿਬ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਸਚ
 ਕੀ ਬਾਤਾ^{੨੬} ਜਿਨਿ ਬਿੰਬ^{੨੭} ਕਾ ਕੋਟੁ ਉਸਾਰਿਆ ॥ ^{੨੮}ਪੰਚਭੂ ਨਾਇਕੋ ਆਪਿ ਸਿਰੰਦਾ
 ਜਿਨਿ ਸਚ ਕਾ ਪਿੰਡੁ ਸਵਾਰਿਆ ॥ ਹਮ ਅਵਗਣਿਆਰੇ ਤੂ ਸੁਣਿ ਪਿਆਰੇ ਤੁਧੁ
 ਭਾਵੈ ਸਚੁ ਸੋਈ ॥ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਨਾ ਥੀਐ^{੨੯} ਸਾਚੀ ਮਤਿ ਹੋਈ ॥ ੩ ॥ ਅੰਜਨੁ^{੩੦} ਤੈਸਾ
 ਅੰਜੀਐ^{੩੧} ਜੈਸਾ ਪਿਰੁ ਭਾਵੈ ॥ ਸਮਝੈ ਸੂਝੈ ਜਾਣੀਐ ਜੇ ਆਪਿ ਜਾਣਾਵੈ ॥ ਆਪਿ
 ਜਾਣਾਵੈ ਮਾਰਗਿ ਪਾਵੈ ਆਪੇ ਮਨੂਆ ਲੇਵਏ^{੩੨} ॥ ਕਰਮ ਸੁਕਰਮ ਕਰਾਏ ਆਪੇ
^{੩੩}ਕੀਮਤਿ ਕਉਣ ਅਭੇਵਏ ॥ ਤੰਤੁ ਮੰਤੁ ਪਾਖੰਤੁ^{੩੪} ਨ ਜਾਣਾ ਰਾਮੁ ਰਿਦੈ ਮਨੁ
 ਮਾਨਿਆ ॥ ^{੩੫}ਅੰਜਨੁ ਨਾਮੁ ਤਿਸੈ ਤੇ ਸਝੈ ਗਰ ਸਬਦੀ ਸਚੁ ਜਾਨਿਆ ॥ ੪ ॥
 ਸਾਜਨ^{੩੬} ਹੋਵਨਿ ਆਪਣੇ ਕਿਉ ਪਰਘਰ ਜਾਹੀ ॥ ^{੩੭}ਸਾਜਨ ਰਾਤੇ ਸਚ ਕੇ ਸੰਗੇ
 ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ਮਨ ਮਾਹਿ ਸਾਜਨ ਕਰਹਿ ਰਲੀਆ ਕਰਮ ਧਰਮ ਸਬਾਇਆ^{੩੮} ॥
 ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਪੁੰਨ ਪੂਜਾ ਨਾਮ ਸਾਚਾ ਭਾਇਆ ॥ ਆਪਿ ਸਾਜੇ ਥਾਪਿ ਵੇਖੈ ਤਿਸੈ

- ੧ ਰਲ ਕੇ ਵਰਤੀਏ ।
- ੨ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ।
- ੩ ਪਟ ਦੇ ਕਪੜੇ, ਭਾਵ ਸੁਪ ਜੀਵਣ ।
- ੪ ਸਜ ਧਜ (ਗੁਣਾਂ ਰੂਪ) ।
- ੫ ਖੇਡ ਦਾ ਮੰਦਾਨ । ਆਪਣੇ ਫਰਸ਼ ਦਾ ਅੱਡਾ ਕਾਇਮ ਕਰੀਏ ; ਆਪਣੇ ਆਦਰਸ਼ ਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ੁ ਤੇ ਸਾਬਤ-ਕਦਮ ਰਹੀਏ ।
- ੬ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਹਿਲਾ ਕੇ, ਤਾਕਿ ਪਾਣੀ ਉੱਤੇ ਜੇ ਬੁਰ ਜਾਂ ਕੱਖ ਆਏ ਹੋਣ ਹਟ ਜਾਣ ; ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਕੇ ।
- ੭ ਕਿਸ ਪਾਸ ਸ਼ਕਾਇਤ ਕਰੀਏ ?
- ੮ ਭੁਲਿਆ ਹੋਇਆ ।
- ੯ [ਸੰ. ਵਿਧਾਤਿ] ਰਚਨ ਵਾਲਾ ।
- ੧੦ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ (ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ) ।
- ੧੧ ਇਹ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦਸੀ ਹੋਈ ਸਚ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਲੀ ਪਉੜੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਸੱਚਾ (ਅਸਲ) ਸੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।
- ੧੨ ਸਹਜ-ਸੁਖ ਵਿਚ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ । ਜਦ ਮਨ ਇਸ ਅਸਲ ਸੁਖ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਚ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਸਚ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲੀ ਮਤ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਟਲਦੀ. ਭਾਵ ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਕਦੇ ਗ਼ਲਤ ਨਹੀਂ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੀ ।
- ੧੩ ਚੰਗਾ ਗਿਆਨ, ਚੰਗੀ ਫਿਲਾਸਫ਼ੀ । ਇਸ਼ਨਾਨ, ਦਾਨ, ਚੰਗੀ ਫਿਲਾਸਫ਼ੀ, ਪੁਰਬੀ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿ ਕਰਮ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਫਲ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਉਹ ਆਪ ਅਫਲ ਹੈ ? ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਿਲੀ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਵਸ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।
- ੧੪ ਪੁਰਬੀ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ।
- ੧੫ ਧੱਖੇ, ਫਲ ।
- ੧੬ ਰਹਿ ਗਏ, ਮੁਕ ਗਏ ।
- ੧੭ ਦੁੱਤ । ਹੁਣ ਨਾ ਕੂੜ, ਪਖੰਡ ਤੇ ਨਾ ਦੁੱਤ ਭਾਵ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
- ੧੮ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ।
- ੧੯ ਰਿੜਕ ਕੇ ।

- ੨੦ ਮੂਲ ਪਵਾਇਆ ।
- ੨੧ ਸਹਜੇ ਹੀ, ਸੁਤੇ ਹੀ ।
- ੨੨ ਸਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ।
- ੨੩ ਉਸ ਨਾਲ (ਜਿਸ ਨੇ ਸਚੇ ਵਿਚ ਮਨ ਲਾਇਆ ਹੈ) ।
- ੨੪ ਕਿਵੇਂ ? ਉਸ ਨਾਲ ਪਰਾਏ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿਆਂ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ?
- ੨੫ ਜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਕੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ? ਤੇ ਫੇਰ ਜੰਮਣ ਮਰਣ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ, ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।
- ੨੬ ਗੱਲਾਂ (ਹਰੀ ਦੀਆਂ) ।
- ੨੭ ਬੁਲਬੁਲਾ । ਵੀਰਜ ਦੇ ਬੁਲਬੁਲੇ ਤੇ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਕੋਟ ਉਸਾਰਿਆ ਹੈ ।
- ੨੮ ਪੰਜਾਂ ਤਤਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਆਪ ਨਾਇਕ (ਮਾਲਕ) ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਬਨਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ; ਉਸੇ ਨੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਚ ਵਾਲਾ ਕਰਕੇ ਸਵਾਰਿਆ ਹੈ ।
- ੨੯ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੁੰਦਾ ।
- ੩੦ ਸੁਰਮਾ ।
- ੩੧ ਲਾਈਏ ।
- ੩੨ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਵਲ ।
- ੩੩ ਹਰੀ ਜੇ ਅਭਿਵ ਹੈ (ਜਿਸਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ), ਉਸਦਾ ਅੰਤ ਕੋਣ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?
- ੩੪ ਨਾਮ ਰੂਪ ਅੰਜਨ (ਸੁਰਮਾ) ਉਸੇ ਤੋਂ ਸੁਝਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਸਤਿ-ਸਰੂਪ ਹਰੀ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ।
- ੩੫ ਸਤਸੰਗੀ । ਜੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਪਰਾਏ ਮਤਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਬੁਰੇ ਕਿਉਂ ਟਕਰਾ ਮਾਰੀਏ ?
- ੩੬ ਇਹ ਸਤਸੰਗੀ ਸਜਣ ਸਚੇ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਸੰਗੇ=ਸੰਗਿ=ਸੰਗ ਵਿਚ, ਨਾਲ ਹੀ ।
- ੩੭ ਸਾਰੇ । ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਵਿਚੇ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

* ਸੱਚੀ ਮੱਤ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਦਿਲ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਉੱਤੇ ਗੰਝਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਧਨ ਗੁਣ ਗਾਉਣਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ (੧) । ਦਿਲ ਦੇ ਕੇ ਤੇ ਆਪਣਾ ਬਣ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ (੨) । ਦਿਲ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਸਾਉਣ ਨਾਲ ਬਾਹਰਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭੀ ਸੰਵਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (੩), ਤੇ ਕਰਮ ਭੀ ਉਹੋ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਵਣ (੪) । ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮਖਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਢੂੰਢਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਤੀਰਥ, ਪੁੰਨ, ਪੂਜਾ ਆਦਿ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਮਨੋਂ ਪਿਆਰਦੇ ਹਨ (੫) । ਪਰ ਜੇ ਅਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਲਈਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਗਮਰਾਹ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਸਿਧਾ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕਣਾ । ਸਚੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਚਾਨਣਾ ਤੇ ਚਾਉ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੬) । ਜਿਹੜੇ ਰੱਬ ਤੋਂ ਬਿਗਾਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਭ ਬਿਗਾਨੇ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਕੋਈ ਦਿਲ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ (੭) । ਪਰ ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਜੇ ਤੇ ਸੁਖੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (੮) । ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਮਨ ਲਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਹਰੀ ਵਿਚ ਮਨ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (੯) ।

ਭਾਣਾ ਭਾਇਆ॥ ਸਾਜਨ ਰਾਂਗਿ^੧ ਰੰਗੀਲੜੇ ਰੰਗੁ ਲਾਲੁ ਬਣਾਇਆ॥ ੫॥ ਅੰਧਾ ਆਗੂ
ਜੇ ਬੀਐ ਕਿਉ ਪਾਧਰੁ^੨ ਜਾਣੈ॥ ਆਪਿ^੩ ਮੁਸੈ ਮਤਿ ਹੋਛੀਐ ਕਿਉ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣੈ॥
ਕਿਉ ਰਾਹਿ ਜਾਵੈ ਮਹਲੁ ਪਾਵੈ^੪ ਅੰਧ ਕੀ ਮਤਿ ਅੰਧਲੀ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਮ ਹਰਿ ਕੇ
ਕਛੁ ਨ ਸੂਝੈ^੫ ਅੰਧ ਬੂਝੋ ਧੰਧਲੀ॥ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਚਾਨਣੁ ਚਾਉ ਉਪਜੈ ਸਬਦੁ ਗੁਰ ਕਾ
ਮਨਿ ਵਸੈ॥ ਕਰ^੬ ਜੋੜਿ ਗੁਰ ਪਹਿ ਕਰਿ ਬਿਨੰਤੀ ਰਾਹੁ ਪਾਧਰੁ ਗੁਰੁ ਦਸੈ॥ ੬॥
ਮਨੁ ਪਰਦੇਸੀ^੭ ਜੇ ਬੀਐ ਸਭੁ ਦੇਸੁ ਪਰਾਇਆ॥ ਿਕਸੁ ਪਹਿ ਖੋਲ੍ਹਉ ਗੰਠੜੀ
ਦੂਖੀ ਭਰਿਆਇਆ॥ ਦੂਖੀ ਭਰਿਆਇਆ ਜਗਤੁ ਸਬਾਇਆ^੮ ਕਉਣੁ ਜਾਣੈ
^੯ਬਿਧਿ ਮੇਰੀਆ॥ ਆਵਣੇ ਜਾਵਣੇ ਖਰੇ^{੧੦} ਫਰਾਵਣੇ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੇ ਫੇਰੀਆ^{੧੧}॥
ਨਾਮ ਵਿਹੁਣੇ ਉਣੇ^{੧੨} ਬੂਣੇ^{੧੩} ਨਾ ਗੁਰਿ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਇਆ॥ ਮਨੁ ਪਰਦੇਸੀ ਜੇ
ਬੀਐ ਸਭੁ ਦੇਸੁ ਪਰਾਇਆ॥ ੭॥ ^{੧੪}ਗੁਰ ਮਹਲੀ ਘਰਿਆਪਣੈ ਸੋ ਭਰਪੁਰਿ
ਲੀਣਾ॥ ਸੇਵਕੁ ਸੇਵਾ ਤਾਂ ਕਰੇ ਸਚ ਸਬਦਿ ਪਤੀਣਾ^{੧੫}॥ ਸਬਦੇ ਪਤੀਜੈ^{੧੬} ਅੰਤੁ
ਭੀਜੈ ਸੁ ਮਹਲੁ ਮਹਲਾ ਅੰਤਰੇ^{੧੭}॥ ^{੧੮}ਆਪਿ ਕਰਤਾ ਕਰੇ ਸੋਈ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਿ ਅੰਤਿ
ਨਿਰੰਤਰੇ॥ ^{੧੯}ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਮੇਲਾ ਤਾਂ ਸੁਹੇਲਾ ਬਾਜੰਤ ਅਨਹਦ* ਬੀਣਾ॥
ਗੁਰ ਮਹਲੀ ਘਰਿਆਪਣੈ ਸੋ ਭਰਪੁਰਿ ਲੀਣਾ॥ ੮॥ ਕੀਤਾ^{੨੦} ਕਿਆ ਸਾਲਾਹੀਐ
ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਸੋਈ॥ ਤਾ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਜੇ ਲੋਭੇ ਕੋਈ॥ ਕੀਮਤਿ ਸੋ ਪਾਵੈ
ਆਪਿ ਜਾਣਾਵੈ ਆਪਿ ਅਭੁਲੁ ਨ ਭੁਲਏ॥ ^{੨੧}ਜੈ ਜੈ ਕਾਰੁ ਕਤਹਿ ਤੁਧੁ ਭਾਵਹਿ ਗੁਰ
ਕੈ ਸਬਦਿ ਅਮੁਲਏ॥ ਹੀਣਤ੍ਰੇ^{੨੨} ਨੀਚੁ ਕਤਉ ਬੇਨੰਤੀ ਸਾਰੁ ਨ ਛੋਡਉ ਭਾਈ॥
ਨਾਨਕ ਜਿਨਿ ਕਰਿ ਦੇਖਿਆ ਦੇਵੇ ਮਤਿ ਸਾਈ॥ ੯॥ ੨॥ ੫॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੩ ਖਰੁ ੨
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਸੁਖ ਸੋਹਿਲੜਾ^{੨੩}

ਹਰਿ ਧਿਆਵਹੁ॥ ^{੨੪}ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਫਲੁ ਪਾਵਹੁ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਫਲੁ ਪਾਵਹੁ
ਹਰਿਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹੁ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰੇ^{੨੫}॥ ਬਲਿਹਾਰੀ ਗੁਰ
ਅਪਣੇ ਵਿਟਹੁ^{੨੬} ਜਿਨਿ ਕਾਰਜ ਸਭਿ ਸਵਾਰੇ॥ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਹਰਿ
ਜਾਪਹੁ^{੨੭} ਸੁਖ ਫਲ ਹਰਿਜਨ ਪਾਵਹੁ॥ ਨਾਨਕੁ ਕਹੈ ਸੁਣਹੁ ਜਨ ਭਾਈ
ਸੁਖ ਸੋਹਿਲੜਾ ਹਰਿ ਧਿਆਵਹੁ॥ ੧॥ ਸੁਣਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਭੀਨੇ^{੨੮} ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਏ^{੨੯}॥
ਗੁਰਮਤਿ ਸਹਜੇ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਧੁਰਿ^{੩੦} ਲਿਖਿਆ ਤਿਨ ਗੁਰੁ
ਮਿਲਿਆ ਤਿਨ ਜਨਮ ਮਰਣ ਭਉ ਭਾਗਾ॥ ਅੰਦਰਹੁ^{੩੧} ਦੁਰਮਤਿ ਦੂਜੀ ਖੋਈ^{੩੨}

- ੧ ਰੰਗ ਵਿਚ, ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ।
- ੨ ਰਸਤਾ ।
- ੩ ਲੁਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹੋਛੀ ਮਤ ਦੇ ਕਾਰਣ ।
- ੪ ਅੰਨ੍ਹੇ ਦੀ ਮਤ ਭੀ ਅੰਨ੍ਹੀ (ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲੀ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
- ੫ ਅੰਨ੍ਹਾ ਪੰਥਿਆਂ ਵਿਚ (ਸੰਸਾਰਕ ਪਿਟਣਿਆਂ ਵਿਚ) ਛੁੱਬਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੬ ਹੋਥ ।
- ੭ ਓਪਰਾ, ਬਿਗਾਨਾ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਲੋਂ) । ਜੇ ਮਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਬਿਗਾਨਾ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਓਪਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
- ੮ ਕਿਸ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਦੁਖ ਦੀ ਗੰਢੜੀ ਖੋਲ੍ਹਾਂ, ਜਦ ਕਿ ਸਾਹਾ ਜਗਤ ਦੁਖਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ?
- ੯ ਸਾਰਾ ।
- ੧੦ ਮੇਰੀ ਦਸ਼ਾ, ਹਾਲਤ ।
- ੧੧ ਬਹੁਤ ।
- ੧੨ ਫਿਰਦਿਆਂ ਦੀ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜੇ ਕਢਦਿਆਂ ਦੀ ।
- ੧੩ ਖਾਲੀ, ਸਖਣੇ ।
- ੧੪ ਉਦਾਸ ।
- ੧੫ ਗੁਰ-ਮਹਲ ਦੁਆਰਾ, ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦੁਆਰਾ । ਜੇ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਘਰ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਭਾਲਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਉਸ ਸਭ ਥਾਈਂ ਭਰਪੂਰ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੬ ਪਤੀਜੇ, ਪਰਤੀਤ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਜੇ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ।

- ੧੭ ਹਿਰਦਾ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਭਿੱਜ ਜਾਵੇ ।
- ੧੮ ਅੰਦਰ ਹੀ । ਹਰੀ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ।
- ੧੯ ਆਪ ਕਰਤਾਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਕ-ਰਸ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੦ ਜੀਵ ਦਾ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਮੇਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ (ਸੁਖ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਵਜੋਂ) ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਵਜਦਾ ਹੈ ।
- ੨੧ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ, ਸੰਸਾਰ । 'ਦੁਨੀਆਂ ਨ ਸਾਲਾਹਿ ਜੇ ਮਰਿ ਵੇਵਸੀ' (ਸੂਹੀ ਮ: ੩) ।
- ੨੨ ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਓਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਮੋਲਕ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਤੇਰੀ ਜੇ-ਜੇਕਾਰ (ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ) ਕਰਦੇ ਹਨ । (ਭਾਵ ਤੇਰੇ ਕੀਤੇ ਦੀ ਸਲਾਹ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਤੈਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ।)
- ੨੩ ਤੁੱਛ ।
- ੨੪ ਗਤ ਜੋ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਹਰੀ ਦੇ ਸੁਖ ਦਾ ਗੀਤ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ । ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੫੯, ਨੋਟ ੨੭ ।
- ੨੫ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ ਹਰੀ ਰੂਪ ਫਲ ਮਿਲੇਗਾ ।
- ੨੬ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
- ੨੭ ਉੱਤੇ ।
- ੨੮ ਜਪੇ ।
- ੨੯ ਭਿੱਜ ਗਏ, ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ ।
- ੩੦ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ।
- ੩੧ ਧੁਰੇ, ਹਰੀ ਦੇ ਹਸ਼ਰੇ ।
- ੩੨ ਖੋਟੀ ਮਤ ਦ੍ਰਿੜ ਭਾਵ ਵਾਲੀ ।
- ੩੩ ਦੂਰ ਹੋਈ ।

*ਅਨਹਦ ਜਾਂ ਅਨਾਹਦ ਸ਼ਬਦ=ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਦਾ ਸੰਗੀਤ, ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਬਜਾਏ ਵਜਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕੰਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਅੰਦਰ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਵਿਚ ਅਨੁਭਵ ਕਰੀਦਾ ਹੈ ; ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੀ ਸੰਗੀਤਕ ਸ਼ਕਲ ।

†ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਦੇ ਲਾਭ ਦਸੇ ਹਨ : ਸੁਖ-ਫਲ, ਮਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾ, ਪਾਪਾਂ ਤਾਂ ਨਿਸ਼ਤਾਰਾ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਲੋਂ ਮਾਣਤਾ ।

ਸੋ ਜਨੁ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਗਾ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਨੀ ਮੇਰੈ ਸੁਆਮੀ ਤਿਨ ਅਨਦਿਨੁ^੧
 ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਏ ॥ ਸੁਣਿ ਮਨ ਭੀਨੇ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਏ ॥ ੨ ॥ ਜੁਗ^੨ ਮਹਿ
 ਰਾਮਨਾਮੁ ਨਿਸਤਾਰਾ^੩ ॥ ਗੁਰ ਤੇ ਉਪਜੈ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੁ
 ਵੀਚਾਰਾ ਰਾਮਨਾਮੁ ਪਿਆਰਾ ਜਿਸੁ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਸੁ ਪਾਏ ॥ ਸਹਜੇ ਗੁਣ ਗਾਵੈ
 ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਕਿਲਵਿਖ^੪ ਸਭਿ ਗਵਾਏ ॥ ਸਭੁ ਕੋ ਤੇਰਾ ਤੂ ਸਭਨਾ ਕਾ ਹਤੈ ਤੇਰਾ
 ਤੂ ਹਮਾਰਾ ॥ ਜੁਗ ਮਹਿ ਰਾਮਨਾਮੁ ਨਿਸਤਾਰਾ ॥ ੩ ॥ ਸਾਜਨ ਆਇ ਵੁਠੇ^੫
 ਘਰ ਮਾਹੀ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਹੀ^੬ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇ ਸਦਾ
 ਤ੍ਰਿਪਤਾਸੀ^੭ ਫਿਰਿ ਭੂਖ ਨ ਲਾਗੈ ਆਏ ॥ ਦਹਦਿਸਿ^੮ ਪੂਜੈ^੯ ਹੋਵੈ ਹਰਿ ਜਨ ਕੀ
 ਜੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ॥ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਆਪੇ ਜੋੜਿ ਵਿਛੋੜੇ ਹਰਿ ਬਿਨੁ
 ਕੋ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ॥ ਸਾਜਨ ਆਇ ਵੁਠੇ ਘਰ ਮਾਹੀ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੩
 ਘਰੁ ੩ * ॥ ਭਗਤ ਜਨਾ ਕੀ ਹਰਿ ਜੀਉ ਰਾਖੈ^{੧੦} ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਰਖਦਾ ਆਇਆ
 ਰਾਮ ॥ ਸੋ ਭਗਤੁ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੧} ਹੋਵੈ^{੧੨} ਹਉਮੈ ਸਬਦਿ ਜਲਾਇਆ ਰਾਮ ॥ ਹਉਮੈ
 ਸਬਦਿ ਜਲਾਇਆ ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਭਾਇਆ ਜਿਸ ਦੀ ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ॥^{੧੩} ਸਾਚੀ
 ਭਗਤਿ ਕਰਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਖਿ ਵਖਾਣੀ ॥ ਭਗਤਾ ਕੀ ਚਾਲ
 ਸਚੀ ਅਤਿ ਨਿਰਮਲ ਨਾਮੁ ਸਚਾ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਭਗਤ ਸੋਹਿ^{੧੪}
 ਦਰਿ ਸਾਚੈ ਜਿਨੀ ਸਚੇ ਸਚੁ ਕਮਾਇਆ ॥ ੧ ॥^{੧੫} ਹਰਿ ਭਗਤਾ ਕੀ ਜਾਤਿ ਪਤਿ
 ਹੈ ਭਗਤ ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਮਿ ਸਮਾਣੇ ਰਾਮ ॥ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਕਰਹਿ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ^{੧੬}
 ਗਵਾਵਹਿ ਜਿਨ ਗੁਣ ਅਵਗਣ ਪਛਾਣੇ ਰਾਮ ॥ ਗੁਣ ਅਉਗਣ ਪਛਾਣੈ ਹਰਿਨਾਮੁ
 ਵਖਾਣੈ^{੧੭} ਭੈ ਭਗਤਿ ਮੀਠੀ ਲਾਗੀ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਭਗਤਿ ਕਰਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ
^{੧੮} ਘਰ ਹੀ ਮਹਿ ਬੈਰਾਗੀ ॥ ਭਗਤੀ ਰਾਤੇ ਸਦਾ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹਰਿ ਜੀਉ
 ਵੇਖਹਿ ਸਦਾ ਨਾਲੇ ॥ ਨਾਨਕ ਸੇ ਭਗਤ ਹਰਿ ਕੈ ਦਰਿ ਸਾਚੇ ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮੁ
 ਸਮਾਲੇ^{੧੯} ॥ ੨ ॥ ਮਨਮੁਖ^{੨੦} ਭਗਤਿ ਕਰਹਿ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਵਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ
 ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਈ ਰਾਮ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ ਰੋਗਿ ਵਿਆਪੇ ਮਰਿ ਜਨਮਹਿ ਦੁਖੁ
 ਹੋਈ ਰਾਮ ॥ ਮਰਿ ਜਨਮਹਿ ਦੁਖੁ ਹੋਈ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਪਰਜਿ^{੨੧} ਵਿਗੋਈ^{੨੨} ਵਿਨੁ
 ਗੁਰ ਤਤੁ ਨ ਜਾਨਿਆ ॥^{੨੩} ਭਗਤਿ ਵਿਹੂਣਾ ਸਭੁ ਜਗੁ ਭਰਮਿਆ ਅੰਤਿ ਗਇਆ
 ਪਛੁਤਾਨਿਆ ॥ ਕੋਟਿ ਮਧੇ^{੨੪} ਕਿਨੈ ਪਛਾਣਿਆ ਹਰਿਨਾਮਾ ਸਚੁ ਸੋਈ ॥ ਨਾਨਕ

੧ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਸਦਾ ।
 ੨ ਜਗਤ ।
 ੩ ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ (ਕਰਦਾ ਹੈ), ਤਾਰਦਾ ਹੈ ।
 ੪ ਪਾਪ ।
 ੫ ਵਸੇ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹਰੀ ਸਜਣ ਹੋਰਾਂ
 ਨੇ ਆ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ ਹੈ ।
 ੬ ਰਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । (ਪੀ ਕੇ ਰਜਣ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਪਤੀ
 ਅਤੇ ਖਾ ਕੇ ਰਜਣ ਨੂੰ ਅਘਾਉਣਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ)।
 ੭ ਰਜਦੇ ਹਨ ।
 ੮ ਦਸ ਤਰਫ਼, ਭਾਵ ਸਭਨੀਂ ਥਾਈਂ ।
 ੯ ਪੂਜਾ ।
 ੧੦ (ਪੰਜ) ਰਖਦਾ ਹੈ ।
 ੧੧ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ।
 ੧੨ ਆਪਾ ਭਾਵ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਰਾਹੀਂ ਸਾੜ
 ਦੇਵੇ ।
 ੧੩ ਓਹ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਸੌਚੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ

ਹਨ, ਜੋ ਭਗਤੀ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਖ ਕੇ ਬਿਆਨ
 ਕੀਤੀ ਹੈ । 'ਗੁਰਮੁਖਿ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰ: ੪੬੩,
 ਨੋਟ ੩੧ ।
 ੧੪ ਸੋਭਦੇ ਹਨ ।
 ੧੫ ਹਰੀ ਹੀ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਝਾਤਿ ਤੇ ਪਤਿ ਹੈ ।
 ੧੬ ਆਪਾ ਭਾਵ, ਹਉਮੈ ।
 ੧੭ ਹਰੀ ਦੇ ਭਉ ਦੁਆਰਾ ਭਗਤੀ ਮਿੱਠੀ ਲਗਦੀ
 ਹੈ ।
 ੧੮ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਵਿਚ ਹੀ ਤਿਆਗੀ ਹੋ ਬੈਠੇ ਹਨ ।
 ੧੯ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
 ੨੦ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ, ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਤ
 ਪਿਛੇ ਲਗਣ ਵਾਲੇ ।
 ੨੧ ਪਰਜਾ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ । ਦੇਖੋ ਪੰ: ੩੩੧, ਨੋਟ ੨੦ ।
 ੨੨ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
 ੨੩ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਸਖਣਾ ।
 ੨੪ ਵਿਚੋਂ । ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੇ ।

*ਭਗਤੀ ਸਚੀ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ (੧) । ਗੁਰਮਤ ਵਾਲੀ ਭਗਤੀ ਦੇ
 ਲੱਛਣ ਦਸੇ ਹਨ : ਆਪਣਾ ਆਪ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਭੁਲਾ ਦੇਣਾ, ਪਰ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਫਿਰ ਭੀ
 ਕਾਇਮ ਰਖਣਾ ; ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿ ਕੇ ਉਦਾਸ ਕਮਾਣਾ ; ਉਹ ਇਉਂ ਕਿ ਹਰ ਕੰਮ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨੂੰ
 ਅੰਗ-ਸੰਗ ਸਮਝਣਾ (੨) । ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਉਮੈ ਨਹੀਂ ਛੁਟਦੀ ਤੇ
 ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ (੩) । ਭਗਤ ਦਾ ਕੰਮ ਮੌਤ ਦੇ ਭੈ ਤੋਂ ਉਚੇ ਹੋ ਕੇ ਸਦਾ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ
 ਗਾਉਣਾ ਹੈ (੪) ।

ਨਾਮਿ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ^੧ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਪਤਿ ਖੋਈ ॥ ੩ ॥ ਭਗਤਾ ਕੈ ਘਰਿ ਕਾਰਜੁ ^੨
 ਸਾਚਾ ਹਰਿ ਗੁਣ ਸਦਾ ਵਖਾਣੇ ਰਾਮ ॥ ਭਗਤਿ ਖਜਾਨਾ ਆਪੇ ਦੀਆ ਕਾਲੁ ਕੰਟਕੁ ^੩
 ਮਾਰਿ ਸਮਾਣੇ ਰਾਮ ॥ ਕਾਲੁ ਕੰਟਕੁ ਮਾਰਿ ਸਮਾਣੇ ਹਰਿ ਮਨਿ ਭਾਣੇ ^੪ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ
 ਸਚੁ ਪਾਇਆ ॥ ਸਦਾ ਅਖੁਟੁ ਕਦੇ ਨ ਨਿਖੁਟੈ ਹਰਿ ਦੀਆ ^੫ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇਆ ॥
 ਹਰਿਜਨ ਉਚੇ ਸਦ ਹੀ ਉਚੇ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਆਪੇ
 ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਏ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਸੋਭਾ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੨ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੩ * ॥
^੬ਸਬਦਿ ਸਚੈ ਸਚੁ ਸੋਹਿਲਾ ਜਿਥੈ ਸਚੇ ਕਾ ਹੋਇ ਵੀਚਾਰੈ ਰਾਮ ॥ ਹਰਿਮੈ
 ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ' ਕਾਟੇ ਸਾਚੁ ਰਖਿਆ ਉਰਿ ਧਾਰੈ' ਰਾਮ ॥ ਸਚੁ ਰਖਿਆ ਉਰ ਧਾਰੈ
 ਦੁਤਰੁ' ਤਾਰੈ ਫਿਰਿ ^੭ਭਵਜਲੁ ਤਰਣੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ਸਚਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਚੀ ਬਾਣੀ
 ਜਿਨਿ ^੮ਸਚੁ ਵਿਖਾਲਿਆ ਸੋਈ ॥ ਸਾਚੇ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਸਚਿ ਸਮਾਵੈ ਸਚੁ ਵੇਖੈ ਸਭੁ
 ਸੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ^੯ਸਾਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਸਾਚੀ ਨਾਈ ਸਚੁ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੋਈ ॥ ੧ ॥
 ਸਾਚੈ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸਾਚੁ ਬੁਝਾਇਆ ਪਤਿ ਰਾਖੈ ਸਚੁ ਸੋਈ ਰਾਮ ॥ ਸਚਾ ਭੋਜਨੁ
 ਭਾਉ ਸਚਾ ਹੈ ^{੧੦}ਸਚੈ ਨਾਮਿ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ਰਾਮ ॥ ਸਾਚੈ ਨਾਮਿ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ਮਰੈ ਨ
 ਕੋਈ ^{੧੧}ਗਰਭਿ ਨ ਜੂਨੀ ਵਾਸਾ ॥ ^{੧੨}ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਈ ਸਚਿ ਸਮਾਈ ਸਚਿ ਨਾਇ
 ਪਰਗਾਸਾ ॥ ਜਿਨੀ ਸਚੁ ਜਾਤਾ ਸੇ ਸਚੇ ਹੋਏ ਅਨਦਿਨੁ ^{੧੩}ਸਚੁ ਧਿਆਇਨਿ ॥ ਨਾਨਕ
 ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਜਿਨ ਹਿਰਦੈ ਵਸਿਆ ਨਾ ਵੀਛੁੜਿ ਦੁਖੁ ਪਾਇਨਿ ॥ ੨ ॥ ਸਚੀ ਬਾਣੀ
 ਸਚੇ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਤਿਤੁ ਘਰਿ ਸੋਹਿਲਾ ^{੧੪}ਹੋਈ ਰਾਮ ॥ ਨਿਰਮਲ ਗੁਣ ਸਾਚੇ
 ਤਨੁ ਮਨੁ ਸਾਚਾ ਵਿਚਿ ਸਾਚਾ ਪੁਟਖੁ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਈ ਰਾਮ ॥ ਸਭੁ ਸਚੁ ਵਰਤੇ ਸਚੇ
 ਬੋਲੈ ਜੋ ਸਚੁ ^{੧੫}ਕਰੈ ਸੁ ਹੋਈ ॥ ਜਹ ਦਖਾ ਤਹਾ ਸਚੁ ^{੧੬}ਪਸਰਿਆ ਅਵਰੁਨ ਦੂਜਾ
 ਕੋਈ ॥ ^{੧੭}ਸਚੇ ਉਪਜੈ ਸਚਿ ਸਮਾਵੈ ਮਰਿ ਜਨਮੈ ਦੂਜਾ ਹੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਸਭੁ ਕਿਛੁ
 ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਆਪਿ ਕਰਾਵੈ ਸੋਈ ॥ ੩ ॥ ਸਚੇ ਭਗਤ ਸੋਹਿਹਿ ਦਰਵਾਰੇ ^{੧੮}ਸਚੇ ਸਚੁ
 ਵਖਾਣੇ ਰਾਮ ॥ ^{੧੯}ਘਟ ਅੰਤਰੇ ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ਸਾਚੇ ਆਪਿ ਪਛਾਣੇ ਰਾਮ ॥ ਆਪੁ
 ਪਛਾਣਹਿ ਤਾ ਸਚੁ ਜਾਣਹਿ ਸਾਚੇ ^{੨੦}ਸੋਝੀ ਹੋਈ ॥ ਸਚਾ ਸਬਦੁ ਸਚੀ ਹੈ ਸੋਭਾ
 ਸਾਚੇ ਹੀ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਸਾਚਿ ਰਤੇ ਭਗਤ ^{੨੧}ਇਕੋ ਰੰਗੀ ਦੂਜਾ ਰੰਗੁ ਨ ਕੋਈ ॥
 ਨਾਨਕ ਜਿਸ ਕਉ ਮਸਤਕਿ ^{੨੨}ਲਿਖਿਆ ਤਿਸੁ ਸਚੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਈ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੩ ॥
 ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੩ * ॥ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਧਨ ^{੨੩}ਜੇ ਭਵੈ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੋਹਾਗੁ ^{੨੪}ਨ ਹੋਈ
 ਰਾਮ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਰਾਜੁ ਸਦਾ ਹਰਿ ਕੇਰਾ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਰਾਮ ॥
 ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਸਦਾ ਸਚੁ ਸੋਈ ਗੁਰਮੁਖਿ ^{੨੫}ਏਕੋ ਜਾਣਿਆ ॥ ਧਨ

- ੧ ਦਵੇਤ ਭਾਵ ਵਿੱਚ ।
 ੨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਭਗਤ ਦੇ ਮੇਲ ਦੀ ਤਿਆਰੀ
 ਜੋ ਸਦਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ 'ਕਾਰਜੁ'
 (ਵਿਆਹ) ਆਖਿਆ ਹੈ । ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਘਰ
 ਵਿੱਚ ਸੱਚਾ ਵਿਆਹ ਰਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਉਹ ਸਦਾ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ
 ਉਚਾਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
 ੩ [ਸੰ. ਕੰਡਾ] ਦੁਖਦਾਈ ।
 ੪ ਨਾਮ ਜੋ ਸੱਚਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ ।
 ੫ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ।
 ੬ ਹਰੀ ਦਾ ਸੱਚਾ ਸੋਹਿਲਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਚੇ ਸਬਦ
 ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਦੀ
 ਵਿਚਾਰ ਹੋਵੇ ।
 ੭ ਪਾਪ ।
 ੮ ਦਿਲ ਵਿਚ ਧਾਰ ਕੇ ।
 ੯ ਅੱਖਾਂ ਤਰਨ ਵਾਲਾ, ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ।
 ੧੦ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਦੇ ਤਟ ਦੀ
 ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ।
 ੧੧ ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਨੇ ।
 ੧੨ ਮਾਲਕ ਸੱਚਾ ਹੈ ਸਚੇ ਨਾਮ ਕਰਕੇ । 'ਸਾਚੀ
 ਨਾਈ' ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੋ ਜਿਵੇਂ 'ਪਾਕੀ ਨਾਈ'
 (ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ) ਜਾਂ 'ਕਾਚੀ ਸਤ੍ਹੀ ਦੀ ਤੋਟਾ
 ਆਵੇ' (ਮਾਰੂ ਮ: ੧) ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ: ੪੬੪,
 ਨੋਟ ੧੩
 ੧੩ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਸੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੪ ਨਾਹੀ ਗਰਭ-ਜੇਨੀ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,

- ਭਾਵ ਮੁੜ ਮੁੜ ਜੰਮਣਾ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ।
 ੧੫ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਤਮ-ਜੋਤਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ
 ਪਰਮਾਤਮ-ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ,—ਸੱਚੇ
 ਹਰੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
 (ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜੋਤਿ ਵਿਚ) ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ
 ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੬ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਨਿੱਤ ।
 ੧੭ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ ।
 ੧੮ ਸੱਚਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੧੯ ਸਚੇ ਹਰੀ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਸੱਚੇ ਹਰੀ
 ਵਿਚ ਹੀ ਮੁੜ ਕੇ ਜਾ ਸਮਾਉਂਦਾ ਹੈ । (ਜੰਮਦਾ
 ਮਰਦਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ।) ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਤਦ
 ਆਖੀਏ ਜੋ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੋਵੇ ।
 "ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰਿ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਆ । ਨਾ
 ਕੋਈ ਮਰੇ ਨਾ ਆਵੇ ਜਾਇਆ" (ਰਾਮਕਲੀ
 ਮ: ੫) । "ਨਾ ਕੋ ਆਵੇ ਨਾ ਕੋ ਜਾਵੇ ਗੁਰਿ
 ਦੁਰਿ ਕੀਆ ਭਰਮੀਜਾ ਹੇ" (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ
 ਮ: ੫) ।
 ੨੦ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ।
 ੨੧ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ।
 ੨੨ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਦੀ ।
 ੨੩ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ।
 ੨੪ ਮੱਥੇ ਤੇ, ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ।
 ੨੫ ਇਸਤ੍ਰੀ (ਜੀਵ ਰੂਪ) ।
 ੨੬ ਪਤੀ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ।
 ੨੭ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ।

* ਉੱਤੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣਾ ਹੈ । ਹੁਣ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ
 ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਗਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਸੱਚਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੱਚੀ ਬਾਣੀ ਜਿਨਿ
 ਸਚੁ ਵਿਖਾਲਿਆ ਸੇਈ ।

† ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਹੀ ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਕੇ
 ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਨਿਸ਼ਾ ਕਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਪਿਰ ਮੇਲਾਵਾ ਹੋਆ ^੧ਗੁਰਮਤੀ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਤਾ ਹਰਿ
 ਪਾਇਆ ਬਿਨੁ ਹਰਿਨਾਵੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ^੨ਕਾਮਣਿ ਕੰਤੈ ਰਾਵੈ ^੩ਮਨਿ
 ਮਾਨਿਐ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ੧ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ^੪ਧਨ ਬਾਲੜੀਏ ਹਰਿ ਵਰੁ ਪਾਵਹਿ
 ਸੋਈ ਰਾਮ ॥ ਸਦਾ ਹੋਵਹਿ ਸੋਹਾਗਣੀ ਫਿਰਿ ਮੈਲਾ ^੫ਵੇਸੁ ਨ ਹੋਈ ਰਾਮ ॥ ਫਿਰਿ
 ਮੈਲਾ ਵੇਸੁ ਨ ਹੋਈ ਗੁਰਮੁਖਿ ^੬ਬੂਝੈ ਕੋਈ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਪਛਾਣਿਆ ॥ ਕਰਣੀ
 ਕਾਰ ਕਮਾਵੈ ਸਬਦਿ ਸਮਾਵੈ ਅੰਤਰਿ ਏਕੋ ਜਾਣਿਆ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ^੭ਪ੍ਰਭੁ ਰਾਵੈ
 ਦਿਨਰਾਤੀ ਆਪਣਾ ਸਾਚੀ ਸੋਭਾ ਹੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਕਾਮਣਿ ਪਿਰੁ ਰਾਵੈ ਆਪਣਾ
^੮ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਈ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰੁ ਕੀ ਕਾਰ ਕਰੇ ਧਨ ਬਾਲੜੀਏ ^੯ਹਰਿ
 ਵਰੁ ਦੇਇ ਮਿਲਾਏ ਰਾਮ ॥ ਹਰਿ ਕੈ ਰੀਗਿ ਰਤੀ ਹੈ ਕਾਮਣਿ ਮਿਲਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਖੁ
 ਪਾਏ ਰਾਮ ॥ ਮਿਲਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ਸਚਿ ਸਮਾਏ ਸਚੁ ਵਰਤੈ ਸਭ ਥਾਈ ॥ ਸਚਾ
 ਸੀਗਾਰੁ ਕਰੇ ਦਿਨੁਰਾਤੀ ਕਾਮਣਿ ਸਚਿ ਸਮਾਈ ॥ ਹਰਿ ਸੁਖਦਾਤਾ ਸਬਦਿ
 ਪਛਾਤਾ ਕਾਮਣਿ ਲਇਆ ਕੰਠਿ ^{੧੦}ਲਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ^{੧੧}ਮਹਲੀ ਮਹਲੁ ਪਛਾਣੈ
 ਗੁਰਮਤੀ ਹਰਿ ਪਾਏ ॥ ੩ ॥ ਸਾਧਨ ^{੧੨}ਬਾਲੀ ਧੁਰਿ ^{੧੩}ਮੇਲੀ ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ
 ਮਿਲਾਈ ਰਾਮ ॥ ^{੧੪}ਗੁਰਮਤੀ ਘਟਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਆ ਪ੍ਰਭੁ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸਭ ਥਾਈ
 ਰਾਮ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸਭ ਥਾਈ ਮੰਨਿ ਵਸਾਈ ^{੧੫}ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ
 ਪਾਇਆ ॥ ਸੇਜ ਸੁਖਾਲੀ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਭਾਣੀ ਸਚੁ ਸੀਗਾਰੁ ਬਣਾਇਆ ॥ ਕਾਮਣਿ
 ਨਿਰਮਲ ਹਉਮੈ ਮਲੁ ਖੋਈ ਗੁਰਮਤਿ ਸਚਿ ਸਮਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਆਪਿ ਮਿਲਾਈ
 ਕਰਤੈ ਨਾਮੁ ^{੧੬}ਨਵੈ ਨਿਧਿ ਪਾਈ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੪ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੩ * ॥ ਹਰਿ ਹਰੇ
 ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹੁ ਹਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ^{੧੭}ਪਾਏ ਰਾਮ ॥ ^{੧੮}ਅਨਦਿਨੋ ਸਬਦਿ ਰਵਹੁ
 ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਵਜਾਏ ਰਾਮ ॥ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਵਜਾਏ ਹਰਿਜੀਉ ਘਰਿ ਆਏ
 ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹੁ ਨਾਰੀ ^{੧੯}॥ ਅਨਦਿਨੁ ਭਗਤਿ ਕਰਹਿ ਗੁਰ ਆਗੈ ਸਾਧਨ
 ਕੰਤੁ ਪਿਆਰੀ ॥ ਗੁਰੁ ਕਾ ਸਬਦੁ ਵਸਿਆ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਸੇ ਜਨ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਏ ॥
 ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਘਰਿ ਸਦ ਹੀ ਸੋਹਿਲਾ ^{੨੦}ਹਰਿ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਘਰਿ ਆਏ ॥ ੧ ॥
 ਭਗਤਾ ਮਨਿ ਆਨੰਦੁ ਭਇਆ ਹਰਿਨਾਮਿ ਰਹੇ ਲਿਵ ਲਾਏ ਰਾਮ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ^{੨੧}
 ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਆ ਨਿਰਮਲ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਏ ਰਾਮ ॥ ਨਿਰਮਲ ਗੁਣ
 ਗਾਏ ਨਾਮੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ਹਰਿ ਕੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ॥ ਜਿਨ ਮਨਿ ਵਸਿਆ
 ਸੋਈ ਜਨ ਨਿਸਤਰੇ ^{੨੨}ਘਟਿ ਘਟਿ ਸਬਦਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ
 ਸਹਜਿ ^{੨੩}ਸਮਾਵਹਿ ਸਬਦੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਤਿਨ

- ੧ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਮੰਨ ਗਿਆ,
ਤਸੇਲੀ ਹੋ ਗਈ ।
- ੨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦਾ ਸੰਜੋਗ ਮਾਣਦੀ ਹੈ ।
- ੩ ਮਨ ਦੇ ਪਤੀਜਨ ਨਾਲ ਸੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੪ ਹੋ ਬਾਲੜੀ (ਇੰਞਾਣੀ) ਇਸਤ੍ਰੀਏ !
- ੫ ਰੇਡੇਪੇ ਵਿਚ ਮੇਲਾ ਵੇਸ ਰਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ
ਸਦਾ ਸੋਹਾਗਣ ਸਦਾ ਚੰਗੇ ਵੇਸ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ
ਹੈ ।
- ੬ ਗੁਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਣ ਵਾਲੀ
ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤ੍ਰੀ ।
- ੭ ਜੇ ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
- ੮ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਤੈਨੂੰ ਹਰੀ-ਪਤੀ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇਗਾ ।
- ੯ ਗਲ ਨਾਲ ।
- ੧੦ ਘਰ ਵਾਲੀ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ
ਲਭ ਲੈਂਦੀ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੫੭, ਨੋਟ ੪; ਅਤੇ
ਪੰ. ੧੧੭, ਨੋਟ ੨੫ ।
- ੧੧ ਇਸਤ੍ਰੀ ।
- ੧੨ ਧੁਰੇ, ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੇ ।
- ੧੩ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ
ਗਿਆਨ ਦਾ ਚਾਨਣ ਹੋਇਆ, ਤੇ ਉਸ ਨ

- ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਮਾਲਕ ਸਭ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ।
- ੧੪ ਪਹਿਲੇ ਦਾ ਜੇ ਹਰੀ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮ ਲਿਖਿਆ
ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲੇਗਾ, ਉਹੋ
ਮਿਲਿਆ ।
- ੧੫ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ੩ ।
- ੧੬ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ ।
- ੧੭ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਗੁਰ-ਸਬਤ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਜਪੋ-
ਤਾਂ ਮਹਾਂ ਆਤਮਕ-ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ ।
ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੧੮ ਹੋ ਸਖੀ ਸਹੇਲੀਓ !
- ੧੯ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ ।
- ੨੦ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ।
- ੨੧ ਤਰ ਗਏ ।
- ੨੨ ਹਰੀ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਬਾਣੀ (ਭਾਵ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੀ
ਧੁਨੀ) ਗੁਰ-ਸਬਤ ਦੁਆਰਾ ਹਰ ਇਕ ਦੇ
ਦਿਲ ਵਿਚ ਸਮਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਤਰਦੇ ਉਹੀ
ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਵਸ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੨੩ ਸਹਜ-ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩,
ਫੁਟ ਨੋਟ * ।

* ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣਾ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦੀ ਬਰਨਾਟ ਛੇੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੧), ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨਿਰਮਲ ਕਰਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਵਸਣ ਜੋਗਾ ਬਣਾਂਦਾ ਹੈ (੨) । ਨਾਲੇ ਉਹ ਸਤਿ-ਸੰਗਤ ਦਾ ਮੇਲ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਹਰ ਵਕਤ ਹਰੀ ਵਿਚ ਸਮਾਏ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨ-ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੩) । ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਨਾ ਸਹੀ ਰਸਤਾ ਹਰੀ-ਭਗਤਿ ਦਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੪) ।

ਕੇਰਾ^੧ ਜਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਹਰਿ ਮਾਰਗਿ ਪਾਏ ॥ ੨॥ ਸੰਤ ਸੰਗਤਿ ਸਿਉ ਮੇਲੁ ਭਇਆ
 ਹਰਿਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਏ ਰਾਮ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਦ ਜੀਵਨਮੁਕਤ ਭਏ
 ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਮਿ ਲਿਵ ਲਾਏ ਰਾਮ ॥ ਹਰਿਨਾਮਿ ਚਿਤੁ ਲਾਏ ਗੁਰਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ
 ਮਨੂਆ^੨ ਰਤਾ ਹਰਿ ਨਾਲੇ ॥ ਸੁਖਦਾਤਾ ਪਾਇਆ ਮੋਹੁ ਚੁਕਾਇਆ^੩ ਅਨਦਿਨੁ^੪
 ਨਾਮੁ ਸਮਾਲੇ^੫ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੇ ਰਾਤਾ^੬ ਸਹਜੇ ਮਾਤਾ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ਨਾਨਕ
 ਤਿਨ ਘਰਿ ਸਦ ਹੀ ਸੋਹਿਲਾ^੭ ਜਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵਿ ਸਮਾਏ ॥੩॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ
 ਜਗੁ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ਹਰਿ ਕਾ ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਇਆ ਰਾਮ ॥ ^੮ਗੁਰਮੁਖੇ
 ਇਕਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਆ ਤਿਨ ਕੇ ਦੂਖ ਗਵਾਇਆ ਰਾਮ ॥ ਤਿਨ ਕੇ ਦੂਖ
 ਗਵਾਇਆ ਜਾ ਹਰਿ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ਸਦਾ ਗਾਵਹਿ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਭਗਤ
 ਸਦਾ ਜਨ ਨਿਰਮਲ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਸਦ ਹੀ ਜਾਤੇ^੯ ॥ ਸਾਚੀ ਭਗਤਿ ਕਰਹਿ ਦਰਿ
 ਜਾਪਹਿ^{੧੦} ਘਰਿ ਦਰਿ ਸਚਾ ਸੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਸਚਾ ਸੋਹਿਲਾ ਸਚੀ ਸਚੁ ਬਾਣੀ ਸਬਦੇ
 ਹੀ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ੫॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੩ * ॥ ਜੇ ਲੋੜਹਿ ਵਰੁ ਬਾਲੜੀਏ^{੧੧}
 ਤਾ ਗੁਰਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਏ ਰਾਮ ॥ ਸਦਾ ਹੋਵਹਿ ਸੋਹਾਗਣੀ ਹਰਿ ਜੰਉ ਮਰੈ
 ਨ ਜਾਏ^{੧੨} ਰਾਮ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਮਰੈ ਨ ਜਾਏ ^{੧੩}ਗੁਰ ਕੈ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਏ ਸਾਧਨ ਕੰਤ
 ਪਿਆਰੀ ॥ ਸਚਿ ਸੰਜਮਿ^{੧੪} ਸਦਾ ਹੇ ਨਿਰਮਲੁ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸੀਗਾਰੀ ॥ ਮੇਰਾ
 ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਚਾ ਸਦ ਹੀ ਸਾਚਾ ^{੧੫}ਜਿਨਿ ਆਪੇ ਆਪੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਸਦਾ
^{੧੬}ਪਿਰੁ ਰਾਵੇ ਆਪਣਾ ਜਿਨਿ ਗੁਰਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ॥੧॥ ਪਿਰੁ ਪਾਇਅੜਾ
 ਬਾਲੜੀਏ ਅਨਦਿਨੁ ਸਹਜੇ ਮਾਤੀ ਰਾਮ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਮਨਿ ਅਨਦੁ ਭਇਆ
 ਤਿਤੁ ਤਨਿ ਮੈਲੁ ਨ ਰਾਤੀ^{੧੭} ਰਾਮ ॥ ਤਿਤੁ ਤਨਿ ਮੈਲੁ ਨ ਰਾਤੀ ਹਰਿਪ੍ਰਭਿ ਰਾਤੀ
 ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਰਾਵੇ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਅਪਣਾ ਵਿਚਹੁ
 ਆਪੁ^{੧੮} ਗਵਾਏ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਇਆ ਸਹਜਿ ਮਿਲਾਇਆ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ
 ਰਾਤੀ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੇ ਵਡਿਆਈ ਪ੍ਰਭੁ ਰਾਵੇ ਰੰਗਿ ਰਾਤੀ ॥ ੨ ॥ ਪਿਰੁ
^{੧੯}ਰਾਵੇ ਰੰਗਿ ਰਾਤੜੀਏ ਪਿਤ ਕਾ ਮਹਲੁ ਤਿਨ ਪਾਇਆ ਰਾਮ ॥ ਸੋ ਸਹੋ^{੨੦} ਅਤਿ
 ਨਿਰਮਲੁ ਦਾਤਾ ਜਿਨਿ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਇਆ ਰਾਮ ॥ ਵਿਚਹੁ ਮੋਹੁ
 ਚੁਕਾਇਆ ਜਾ ਹਰਿ ਭਾਇਆ ^{੨੧}ਹਰਿ ਕਾਮਣਿ ਮਨਿ ਭਾਣੀ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਗੁਣ
 ਗਾਵੈ ਨਿਤ ਸਾਚੇ ^{੨੨}ਕਬੇ ਅਕਬ ਕਹਾਣੀ ॥ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਸਾਚਾ ਏਕੋ ਵਰਤੈ ਬਿਨੁ
 ਗੁਰ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਰੰਗਿ ਰਵੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤੀ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਸੇਤੀ ਚਿਤੁ
 ਲਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਕਾਮਣਿ ਮਨਿ ਸੋਹਿਲੜਾ ਸਾਜਨ^{੨੩} ਮਿਲੇ ਪਿਆਰੇ ਰਾਮ ॥

੧ ਦਾ ।
 ੨ ਮਨ ।
 ੩ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ।
 ੪ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਨਿੱਤ !
 ੫ ਚੇਤੇ ਕਰਕੇ, ਸਿਮਰਕੇ ।
 ੬ ਸਹਜ-ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਮਸਤ
 ਹੋਇਆ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਫੁਟਨੋਟ * ।
 ੭ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ ।
 ੮ ਇਕਨਾਂ ਨੇ (ਕਈਆਂ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ
 ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ।
 ੯ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
 ੧੦ ਮਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ।
 ੧੧ ਛੋਟੀ ਇਸਤਰੀਏ !
 ੧੨ ਜਾਂਦਾ । ਹਰੀ ਨਾ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਨਾ ਨਾਸ
 ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੩ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਅਡੋਲ ਸੁਫਾਉ ਦੁਆਰਾ
 ਜੋ ਹਰੀ-ਪਤੀ ਦੀ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ

ਪਿਆਰੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ।
 ੧੪ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਨਾਲ । ਸਚ ਰੂਪ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਉਹ
 ਸਦਾ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸਿੰਗਾਰ
 ਕਰਦੀ ਹੈ ।
 ੧੫ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਦਾ
 ਕੀਤਾ ; ਭਾਵ ਜੋ 'ਸੰਭੇ' (ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ)
 ਹੈ । 'ਆਪੀਨੇ ਆਪੁ ਸਾਜਿਤੋ' (ਵਾਰ ਆਸਾ) ।
 ੧੬ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦਾ ਸੰਜੋਗ ਮਾਣਦੀ ਰਹੇ ।
 ੧੭ ਰਤੀ ਵੀ ।
 ੧੮ ਆਪਾ ਭਾਵ, ਹਉਮੈ ।
 ੧੯ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰਤੀ ਹੋ ਕੇ ਉਸਨੂੰ
 ਸਿਮਰਦੀ ਹੈ ।
 ੨੦ ਸ਼ਹੁ. ਪਤੀ ।
 ੨੧ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਹਰੀ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਲਗੀ ।
 ੨੨ ਹਰੀ ਦੀ ਅਕਥ ਕਥਾ ਨੂੰ ਕਥ ਸਕਦੀ ਹੈ ।
 ੨੩ ਹਰੀ ਸਜਨ ।

*ਫੇਰ ਵਿਆਹ ਵਾਲੇ ਅਲੰਕਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹੀ ਅਕਾਲ-ਮੂਰਤਿ
 ਤੇ ਸੰਭੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (੧) । ਇਸ ਮੇਲ ਤੋਂ ਸਹਜ ਵਾਲਾ ਅਨੰਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੨) ।
 ਇਹ ਮੇਲ ਆਪਾ ਭਾਵ ਤੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਕੇ ਲਿਵ ਲਾਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੩) । ਇਹ
 ਨਿਰਮਲਤਾ ਤੇ ਲਿਵ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (੪) ।

ਗੁਰਮਤੀ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਆ ਹਰਿ ਰਾਖਿਆ ਉਰਿਧਾਰੇ^੧ ਰਾਮ ॥ ਹਰਿ
 ਰਾਖਿਆ ਉਰਿਧਾਰੇ ਅਪਨਾ ਕਾਰਜੁ ਸਵਾਰੇ ਗੁਰਮਤੀ ਹਰਿ ਜਾਤਾ ॥ ਪ੍ਰੀਤਮਿ
 ਮੋਹਿ ਲਇਆ ਮਨੁ ਮੇਰਾ ਪਾਇਆ ^੨ਕਰਮਬਿਧਾਤਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ
 ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਵਸਿਆ ਮੰਨਿ ਮੁਰਾਰੇ^੩ ॥ ਨਾਨਕ ਮੇਲਿ ਲਈ ਗੁਰਿ
 ਅਪੁਨੈ ^੪ਗੁਰਕੈ ਸਬਦਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ੬ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੩ * ॥ ^੫ਸੋਹਿਲੜਾ
 ਹਰਿਰਾਮਨਾਮੁ ਗੁਰਸਬਦੀ ਵੀਚਾਰੇ ਰਾਮ ॥ ^੬ਹਰਿ ਮਨੁ ਤਨੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਭੀਜੈ
 ਰਾਮਨਾਮੁ ਪਿਆਰੇ ਰਾਮ ॥ ਰਾਮਨਾਮੁ ਪਿਆਰੇ ਸਭਿ ਕੁਲ ਉਧਾਰੇ^੭ ਰਾਮਨਾਮੁ
 ਮੁਖਿ^੮ ਬਾਣੀ ॥ ਆਵਣ ਜਾਣ ਰਹੇ^੯ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ^{੧੦}ਘਰਿਅਨਹਦ ਸੁਰਤਿ
 ਸਮਾਣੀ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਏਕੋ ਪਾਇਆ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਨਾਨਕ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੇ ॥
 ਸੋਹਿਲੜਾ ਹਰਿਰਾਮਨਾਮੁ ਗੁਰਸਬਦੀ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਹਮ ਨੀਵੀ ਪ੍ਰਭੁ
 ਅਤਿ ਉਚਾ ਕਿਉਕਰਿ ਮਿਲਿਆ ਜਾਏ ਰਾਮ ॥ ਗੁਰਿ ਮੇਲੀ ਬਹੁ ਕਿਰਪਾਧਾਰੀ
 ਹਰਿਕੈ ਸਬਦਿ ਸੁਭਾਏ^{੧੧} ਰਾਮ ॥ ਮਿਲੁ ਸਬਦਿ ਸੁਭਾਏ ਆਪੁ ਗਵਾਏ ^{੧੨}ਰੰਗ ਸਿਉ
 ਰਲੀਆ ਮਾਣੇ ॥ ਸੇਜ ਸੁਖਾਲੀ ਜਾ ਪ੍ਰਭੁ ਭਾਇਆ ਹਰਿਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਣੇ ॥
 ਨਾਨਕ ਸੋਹਾਗਣਿ ਸਾ ਵਡਭਾਗੀ ਜੇ ਚਲੈ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਏ^{੧੩} ॥ ਹਮ ਨੀਵੀ ਪ੍ਰਭੁ
 ਅਤਿ ਉਚਾ ਕਿਉਕਰਿ ਮਿਲਿਆ ਜਾਏ ਰਾਮ ॥ ੨ ॥ ^{੧੪}ਘਟਿ ਘਟੇ ਸਭਨਾ ਵਿਚਿ
 ਏਕੋ ਏਕੋ ਰਾਮ ਭਤਾਰੇ^{੧੫} ਰਾਮ ॥ ਇਕਨਾ ਪ੍ਰਭੁ ਦੂਰਿ ਵਸੈ ਇਕਨਾ ਮਨਿ
 ਆਧਾਰੇ^{੧੬} ਰਾਮ ॥ ਇਕਨਾ ਮਨ ਆਧਾਰੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰੇ ਵਡਭਾਗੀ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ॥
 ਘਟਿ ਘਟਿ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਏਕੋ ਸੁਆਮੀ ^{੧੭}ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ ॥
 ਸਹਜੇ^{੧੮} ਅਨਦੁ ਹੋਆ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰੇ ॥ ਘਟਿ ਘਟੇ ਸਭਨਾ
 ਵਿਚਿ ਏਕੋ ਏਕੋ ਰਾਮ ਭਤਾਰੇ ਰਾਮ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰੁ ਸੇਵਨਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਹਰਿ
 ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਆ ਰਾਮ ॥ ਹਰਿ ਧੂੜਿ ਦੇਵਹੁ ਮੈ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੀ ਹਮ ਪਾਪੀ
 ਮੁਕਤੁ ਕਰਾਇਆ ਰਾਮ ॥ ਪਾਪੀ ਮੁਕਤੁ ਕਰਾਏ ਆਪੁ^{੧੯} ਗਵਾਏ ਨਿਜਘਰਿ^{੨੦}
 ਪਾਇਆ ਵਾਸਾ ॥ ^{੨੧}ਬਿਬੇਕ ਬੁਧੀ ਸੁਖਿ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮਿ ਪ੍ਰਗਾਸਾ ॥
 ਹਰਿ ਹਰਿ ਅਨਦੁ ਭਇਆ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਮੀਠ ਲਗਾਏ ॥ ਗੁਰੁ ਸੇਵਨਿ
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਏ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ੭ ॥ ੫ ॥ ੭ ॥ ੧੨ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪ ਛੰਤ ਘਰੁ ੧
 ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ † ॥ ^{੨੨}ਸਤਿਗੁਰੁ
 ਪੁਰਖੁ ਮਿਲਾਇ ਅਵਗਣ ਵਿਕਣਾ ਗੁਣ ਰਵਾ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥

- ੧ ਦਿਲ ਵਿਚ ਧਾਰ ਕੇ, ਟਿਕਾ ਕੇ ।
- ੨ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੩ [ਮੂਰ ਰਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੪ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਸੰਵਾਰ ਕੇ ।
- ੫ ਸੋਹਿਲਾ (ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ) ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ ; ਜੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ; ਭਾਵ ਬਾਣੀ ਹੀ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦਸਦੀ ਹੈ ।
- ੬ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਤਨ ਹਰੀ ਨਾਲ ਭਿਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ।
- ੭ ਤਾਰਦਾ ਹੈ ।
- ੮ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ ।
- ੯ ਮੁਕ ਗਏ (ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜੇ) ।
- ੧੦ ਸੁਰਤਿ ਅਨਹਦ-ਘਰ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਬਿਰਤੀ ਉਚੇ ਤੋਂ ਉਚੇ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । 'ਅਨਹਦ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੧੧ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ, ਨਿਰਯਤਨ ਹੀ ।
- ੧੨ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਮੋਜਾਂ ਮਾਣਦੀ ਹੈ ।
- ੧੩ ਭਾਣੇ ਵਿਚ, ਮਰਜ਼ੀ ਵਿਚ ।
- ੧੪ ਹਰ ਇਕ ਹਸਤੀ ਵਿਚ ।

- ੧੫ ਪਤੀ ।
- ੧੬ ਆਸਰਾ ।
- ੧੭ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਜੋ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਉਹ ਭੀ ਸਮਝ ਆ ਗਿਆ ।
- ੧੮ ਸਹਜ-ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ । ਦੇਖੋ ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ * । ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਮਝ ਆ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਲਾ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
- ੧੯ ਆਪਾ ਭਾਵ ।
- ੨੦ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਿਚ, ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ।
- ੨੧ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ ਬੁਧੀ (ਜਿਸ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰੀਦੀ ਹੈ) । ਗੁਰਮਤ ਵਾਲੇ ਨਾਮ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਚਾਨਣਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਬੁਧੀ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਉਮਰ ਦੀ ਰਾਤ ਸੁਖ ਨਾਲ ਬੀਤਦੀ ਹੈ ।
- ੨੨ ਹੇ ਰਾਮ ਜੀ ! ਆਪ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਵਾਂ ! ਮੈਨੂੰ ਬਲੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲਾ ਦਿਓ, ਤਾਕਿ ਅੰਗੁਣ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵਾਂ ਤੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਂ । ਵਿਕਣਾ=ਵੇਚ ਦੇਵਾਂ ਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰਾਂ । ਰਵਾਂ=ਯਾਦ ਕਰਾਂ, ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰਖਾਂ । ਬਲਿਹਾਰ =ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਵਾਂ ਰਾਮ ਤੋਂ ।

* ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਸਮਝ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਮਨ ਤਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾ ਇਸ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸੇ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਤੇ ਕੁਲਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੧) । ਮਨੁੱਖ ਨੀਵਾਂ ਹੋ ਤੇ ਰਬ ਉੱਚਾ ਹੈ; ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਮੂਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਨੀਵਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਭੀ ਮਨੁੱਖ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ (੨) । ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਬ੍ਰਹਮ-ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਅਲਖ ਹਰੀ ਨੂੰ ਭੀ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦਸ ਕੇ ਘਟ ਘਟ ਵਿਚ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਵਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੩) । ਗੁਰੂ ਸਾਡੀ ਬੁਧੀ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਚਮਕਾ ਕੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾਂਦਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੪) ।

† ਹਰੀ ਅਗੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾ ਦਿਓ, ਤਾਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣਾ ਸੁਧਾਰ ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਾਂ । ਦੂਜੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਕੁੜਮਾਈ ਦਾ ਅਲੰਕਾਰ ਵਰਤ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸਤਿ-ਸੰਗ ਦੁਆਰਾ ਕ੍ਰੋਧ, ਮਮਤਾ, ਪਖੰਡ, ਹੰਕਾਰ ਆਦਿ ਔਗੁਣ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਛੰਡਾਰ ਹਰੀ ਲਈ ਚਾਉ ਪੈਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਤੀਜੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਵਿਚੋਲੇ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਨਾ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ ਕਿਵੇਂ ਔਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਫਟਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਤੇ ਮੇਲ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ । ਚੌਥੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਹਰੀ ਲਾੜੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਰਚਾਉਣ ਲਈ ਸਾਹਾ ਕਢਾ ਕੇ ਸੰਤ-ਜਨਾਂ ਦੀ ਜੇਵ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । (ਅਗਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਰਚਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ।)

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਿਤ ਨਿਤ ਚਵਾ^੧ ਬਲਿਰਾਮ^੨ ਜੀਉ ॥
 ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਦ ਮੀਠੀ ਲਾਗੀ ਪਾਪ ਵਿਕਾਰ ਗਵਾਇਆ ॥ ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ ਗਇਆ
 ਭਉ ਭਾਗਾ^੩ ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ਕਾਇਆ ਸੇਜ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸੁਖਾਲੀ
 ਗਿਆਨ ਤਤਿ ਕਰਿ^੪ ਭੋਗੇ ॥ ਅਨਦਿਨੁ^੫ ਸੁਖਿ ਮਾਣੇ ਨਿਤ ਰਲੀਆ ਨਾਨਕ
 ਪੁਰਿ ਸੰਜੋਗੇ^੬ ॥ ੧ ॥ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਕਰਿ ਭਾਉ ਕੁੜਮ^੭ ਕੁੜਮਾਈ^੮ ਆਇਆ
 ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ^੯ਸੰਤ ਜਨਾ ਕਰਿ ਮੇਲੁ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵਾਈਆ ਬਲਿਰਾਮ
 ਜੀਉ ॥ ਬਾਣੀ ਗੁਰ ਗਾਈ ਪਰਮਗਤਿ ਪਾਈ ਪੰਚ^{੧੦} ਮਿਲੇ ਸੋਹਾਇਆ ॥
 ਗਇਆ ਕਰੋਪੁ ਮਮਤਾ ਤਨਿ ਨਾਠੀ ਪਾਖੰਡੁ ਭਰਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ਹਉਮੈ
 ਪੀਰ^{੧੧} ਗਈ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਆਰੋਗਤ^{੧੨} ਭਏ ਸਰੀਰਾ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ^{੧੩} ਬ੍ਰਹਮੁ
 ਪਛਾਤਾ ਨਾਨਕ ^{੧੪}ਗੁਣੀ ਗਹੀਰਾ ॥ ੨ ॥ ਮਨਮੁਖਿ^{੧੫} ਵਿਛੁੜੀ ਦੂਰਿ ਮਹਲੁ ਨ
 ਪਾਏ ^{੧੬}ਬਲਿ ਗਈ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਅੰਤਰਿ ਮਮਤਾ ਕੂਰਿ^{੧੭} ਕੂੜੁ ਵਿਹਾੜੇ^{੧੮}
^{੧੯}ਕੂੜਿ ਲਈ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਕੂੜੁ ਕਪਟੁ ਕਮਾਵੈ ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ ਵਿਣੁ
 ਸਤਿਗੁਰ ਮਗੁ^{੨੦} ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਉਝੜ ਪੰਥਿ ਭ੍ਰਮੈ ਗਾਵਾਰੀ ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਧਕੇ
 ਖਾਇਆ ॥ ਆਪੇ ਦਇਆ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਦਾਤਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ^{੨੧} ਮਿਲਾਏ ॥ ਜਨਮ
 ਜਨਮ ਕੇ ਵਿਛੁੜੇ ਜਨ ਮੇਲੇ ਨਾਨਕ ^{੨੨}ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਏ ॥ ੩ ॥ ਆਇਆ ^{੨੩}ਲਗਨੁ
 ਗਣਾਇ ਹਿਰਦੈ ਧਨ^{੨੪} ਓਮਾਹੀਆ^{੨੫} ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ^{੨੬}ਪੰਡਿਤ ਪਾਧੇ
^{੨੭}ਆਣਿ ਪਤੀ ਬਹਿ ਵਾਚਾਈਆ^{੨੮} ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਪਤੀ ਵਾਚਾਂਈ ^{੨੯}ਮਨਿ
 ਵਜੀ ਵਧਾਈ ਜਬ ਸਾਜਨ ਸੁਣੇ ਘਰਿ ਆਏ ॥ ਗੁਣੀ ਗਿਆਨੀ ਬਹਿ ਮਤਾ
 ਪਕਾਇਆ ਫੇਰੇ ਤਤੁ^{੩੦} ਦਿਵਾਏ ॥ ਵਰੁ ਪਾਇਆ ਪੁਰਖੁ ^{੩੧}ਅਗੰਮੁ ਅਰੋਚਰੁ ਸਦ
 ਨਵਤਨੁ^{੩੨} ^{੩੩}ਬਾਲ ਸਖਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੈ ਮੇਲੇ ਵਿਛੁੜਿ ਕਦੇ ਨ
 ਜਾਈ ॥ ੪ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪* ॥ ਹਰਿ ਪਹਿਲੜੀ ਲਾਵ^{੩੪} ਪਰਵਿਰਤੀ^{੩੫} ਕਰਮ
 ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਬਲਿਰਾਮ^{੩੬} ਜੀਉ ॥ ^{੩੭}ਬਾਣੀ ਬ੍ਰਹਮਾਵੇਦੁ ਧਰਮੁ ਦ੍ਰਿੜਹੁ ਪਾਪ
 ਤਜਾਇਆ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਧਰਮੁ ਦ੍ਰਿੜਹੁ ਹਰਿਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹੁ ^{੩੮}ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ
 ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਆਰਾਂਧਹੁ ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ^{੩੯} ਪਾਪ
 ਗਵਾਇਆ ॥ ^{੪੦}ਸਹਜ ਅਨੰਦੁ ਹੋਆ ਵਡਭਾਗੀ ਮਨਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ ॥
 ਜਨੁ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਲਾਵ ਪਹਿਲੀ ਆਰੰਭੁ ਕਾਜੁ^{੪੧} ਰਚਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਦੂਜੜੀ
 ਲਾਵ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਮਿਲਾਇਆ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ^{੪੨}ਨਿਰਭਉ ਭੈ ਮਨੁ ਹੋਇ
 ਹਉਮੈ ਮੈਲੁ ਗਵਾਇਆ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ^{੪੩}ਨਿਰਮਲੁ ਭਉ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਗੁਣ

- ੧ [ਸਿੰਧੀ] ਏਲਾ, ਉਚਾਰਨ ਕਰਾ ।
 ੨ ਹੋ ਰਾਮ ! ਤੇਥੇ ਬਲਿਹਾਰ ਹਾਂ !
 ੩ ਸਤੇ ਸਿਧ ਹੀ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਸਹਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੪ ਕਰਦੀ ਹੈ (ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀ) । ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੁਆਰਾ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਸੋਜ ਆਰਾਮ ਵਾਲੀ ਹੋ ਗਈ, ਭਾਵ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ-ਪਤੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਅਰਾਮ ਦੇਣ ਲਗਾ, ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਜੋ ਤਤ-ਗਿਆਨ ਮਿਲਿਆ, ਉਸ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੇ ਮੇਲ ਦੀਆਂ ਮੋਜਾਂ ਮਾਣੀਆਂ ।
 ੫ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਸਦਾ ।
 ੬ ਮੇਲ । ਧੁਰੋਂ ਹੀ ਮੇਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।
 ੭ ਏਥੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਕੁੜਮ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਏਂਸ਼ੂਰ ਦਾ ਮੇਲ ਕਰਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ।
 ੮ ਨਾਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ।
 ੯ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਜੋੜ-ਮੇਲ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰ-ਬਾਣੀ ਗਵਾਈ ।
 ੧੦ ਸੰਤ ਜਨ । ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਕਾਰਜ ਸੋਧਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ।
 ੧੧ ਪੀੜ ।
 ੧੨ ਅਰੋਗ, ਤੰਦਰੁਸਤ ।
 ੧੩ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
 ੧੪ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਗੰਭੀਰ, ਡੂੰਘੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ।
 ੧੫ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ।
 ੧੬ ਸੜ ਗਈ : ਯਥਾ—ਸ੍ਰੀ ਗੋਪਾਲ ਨ ਉਚਰਹਿ ਬਲਿ ਗਈਏ ਦੁਹਚਾਰਣਿ ਰਸਨਾ ਰਾਮ (ਬਿਲਾਵਲੁ ਮ: ੫, ਛੰਤ ਮੰਗਲ) ।
 ੧੭ ਕੁੜ ਦੇ ਕਾਰਨ ।
 ੧੮ ਖਰੀਦਦੀ ਹੈ ।
 ੧੯ ਕੁੜ ਨੇ ਠਗ ਲਈ ਹੈ ।
 ੨੦ ਰਸਤਾ ।
 ੨੧ ਮਰਦਉਪੁਣੇ ਵਾਲਾ, ਸਮੁੱਥਾ ।
 ੨੨ ਸੁਤੇ ਸਿਧ, ਨਿਰਯਤਨ ਹੀ ।
 ੨੩ ਮਹਾਰਤ ਕਵਾ ਕੇ, ਵਿਆਹ ਦੀ ਤਰੀਕ ਤੇ ਸਮਾਂ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਾ ਕੇ ।
 ੨੪ ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ।
 ੨੫ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਹੋਈ, ਚਾ ਨਾਲ ਭਰ ਗਈ ।
 ੨੬ ਸੰਤ ਜਨ ।
 ੨੭ ਪਤੀ ਲਿਆ ਕੇ ।
 ੨੮ ਵਾਚੀ ਹੈ, ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵੇਖੀ ਹੈ ।
 ੨੯ ਮਨ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ।
 ੩੦ ਤਤਕਾਲ, ਝਟ ਪਟ ।
 ੩੧ ਅਪਹੁਚ ਅਤੇ ਅਦਿੱਖ ।
 ੩੨ ਨਵਾਂ, ਸਦ ਜਵਾਨ ।
 ੩੩ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਜੋ ਮਿਤ੍ਰ ਹੈ ।
 ੩੪ ਫੇਰਾ । ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਵੇਦੀ ਆਦਿਕ ਗਿਰਦ ਫੇਰੇ ਜਾਂ ਪਕਰਮਾਂ ਲਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਵਿਆਹ ਦੀ ਮੁਕੰਮਲਤਾ ਫੇਰੇ ਹੋਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
 ੩੫ [ਸੰ. ਪਰਿਵਿੱਤਿ. ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ] ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਛੱਡ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਹਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੈਣਾ । ਹਰੀ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਫੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਧਰਮ ਦੇ ਫ਼ਰਸ਼ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਏ ਹਨ ।
 ੩੬ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਹੀ ਬਹੁਮਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਵੇਦ ਕਰਕੇ ਮੰਨੇ, ਇਹੋ ਧਰਮ ਮੰਨੇ, ਇਹੋ ਤੁਹਾਥੋਂ ਪਾਪ ਛੁਡਾਵੇਗਾ ।
 ੩੭ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ (ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ) ਨੇ ਭੀ ਨਾਮ ਹੀ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ ।
 ੩੮ ਪਾਪ ।
 ੩੯ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੪੦ ਵਿਆਹ ਦੀ ਰਸਮ ।
 ੪੧ ਮਨ ਨੂੰ ਨਿਰਭਉ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਡਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । “ਜਿਨਾ ਭਉ ਤਿਨ ਨਾਹਿ ਭਉ. ਮੁਚੁ ਭਉ ਨਿਭਵਿਆਹ” (ਮ: ੨, ਵਾਰ ਸੁਹੀ) ।
 ੪੨ ਇਹ ਡਰ ਪਵਿੱਤਰ ਡਰ ਦਾ ਹੈ, ਗੁਲਾਮੀ ਵਾਲਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ।

* ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੀਵਣ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਪਤੀ ਨਾਲ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਮੰਨਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਮੇਲ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜੀਵਣ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਤਿਆਗੀ ਨੂੰ ਲਾਵਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਪਰਿਵਰਤੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਕੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭ ਅਭਿਨਾਸੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੇ ਖਤਮ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਦੀ ਰੀਤੀ ਵਿਚ ਫੇਰੇ ਲੱਥੇ ਸਮੇਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਦੁਹਰੇ ਅਰਥ ਹਨ । ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵਾਲੀ ਬਿੰਦਗੀ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜੀਵ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਆਤਮਕ ਮੇਲ ਹੈ । ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਵਿਆਹਤ ਬਿੰਦਗੀ ਹਰੀ ਤੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਮੇਲ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਉਤੇ ਚਲਦੀ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਪਰਮਾਰਥ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਵਿੱਤੀ ਛਡ ਕੇ ਪਰਿਵਿੱਤੀ ਸਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਦੰਪਤੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੌੜੀ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਪਰਮਾਰਥ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਡਰ, ਫਿਰ ਪ੍ਰੇਮ, ਫਿਰ ਵੈਰਾਗ, ਤੇ ਅੰਤ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਇਸਤਰੀ ਭਰਤਾ ਦੀ ਬਿੰਦਗੀ ਲਈ ਡਰ, ਪ੍ਰੇਮ, ਵੈਰਾਗ ਅਤੇ ਸਹਿਜ (ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੨੮, ਨੋਟ ੯) ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਦਸਿਆ ਹੈ ।

ਗਾਇਆ ਹਰਿ ਵੇਖੈ ਰਾਮੁ ਹਦੂਰੇ^੧ ॥ ਹਰਿ ਆਤਮਰਾਮੁ^੨ ਪਸਾਰਿਆ ਸੁਆਮੀ
 ਸਰਬ^੩ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਏਕੋ ਮਿਲਿ ਹਰਿਜਨ
 ਮੰਗਲ^੪ ਗਾਏ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਦੂਜੀ ਲਾਵ ਚਲਾਈ^੫ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਵਜਾਏ ॥
 ੨ ॥ ਹਰਿ ਤੀਜੜੀ ਲਾਵ ਮਨਿ ਛਾਉ ਭਇਆ ਬੈਰਾਗੀਆ ਬਲਿਰਾਮ
 ਜੀਉ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਹਰਿ ਮੇਲੁ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਵਡਭਾਗੀਆ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥
 ਨਿਰਮਲੁ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਇਆ ਮੁਖਿ ਬੋਲੀ ਹਰਿਬਾਣੀ ॥
 ਸੰਤ ਜਨਾ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਕਬੀਐ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥ ਹਿਰਦੈ ਹਰਿ ਹਰਿ
 ਹਰਿਧੁਨਿ ਉਪਜੀ ਹਰਿ ਜਪੀਐ ਮਸਤਕਿ^੭ ਭਾਗੁ ਜੀਉ ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੇ
 ਤੀਜੀ ਲਾਵੈ ਹਰਿ ਉਪਜੈ ਮਨਿ ਬੈਰਾਗੁ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ ਹਰਿ ਚਉਥੜੀ ਲਾਵ
 ਮਨਿ ਸਹਜੁ^੮ ਭਇਆ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੯ ਮਿਲਿਆ
 ਸੁਭਾਇ^{੧੦} ਹਰਿ ਮਨਿ ਤਨਿ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਹਰਿ ਮੀਠਾ
 ਲਾਇਆ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਇਆ ਅਨਦਿਨੁ^{੧੧} ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥^{੧੨} ਮਨ ਚਿੰਦਿਆ
 ਫਲੁ ਪਾਇਆ ਸੁਆਮੀ^{੧੩} ਹਰਿਨਾਮਿ ਵਜੀ ਵਾਧਾਈ ॥ ਹਰਿਪ੍ਰਭਿ ਠਾਕੁਰਿ^{੧੪}
 ਕਾਜੁ ਰਚਾਇਆ ਧਨ^{੧੫} ਹਿਰਦੈ ਨਾਮਿ ਵਿਗਾਸੀ^{੧੬} ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੇ
 ਚਉਥੀ ਲਾਵੈ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਪ੍ਰਭੁ ਅਵਿਨਾਸੀ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੪ ਘਰੁ ੨* ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੭}
 ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਏ ॥^{੧੮} ਹਿਰਦੈ ਰਸਨ ਰਸਾਏ ॥ ਹਰਿ ਰਸਨ ਰਸਾਏ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ
 ਭਾਏ ਮਿਲਿਆ^{੧੯} ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਏ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਭੋਗ ਭੋਗੇ ਸੁਖਿ ਮੇਰੇ ਸਬਦਿ ਰਹੈ
 ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ਵਡੈ ਭਾਗਿ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਪਾਈਐ ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ॥
^{੨੦} ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ ਮਿਲਿਆ ਜਗਜੀਵਨੁ ਨਾਨਕ ਸੁੰਨਿ ਸਮਾਏ ॥ ੧ ॥
 ਸੰਗਤਿ ਸੰਤ ਮਿਲਾਏ ॥^{੨੧} ਹਰਿ ਸਰਿ ਨਿਰਮਲਿ ਨਾਏ ॥ ਨਿਰਮਲਿ ਜਲਿ ਨਾਏ
 ਮੈਲੁ ਗਵਾਏ ਭਏ ਪਵਿਤੁ ਸਰੀਰਾ ॥ ਦੁਰਮਤਿ^{੨੨} ਮੈਲੁ ਗਈ ਭ੍ਰਮੁ ਭਾਗਾ ਹਉਮੈ
 ਬਿਨਠੀ^{੨੩} ਪੀਰਾ^{੨੪} ॥^{੨੫} ਨਦਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਪਾਈ ਨਿਜਘਰਿ ਹੋਆ ਵਾਸਾ ॥
 ਹਰਿ ਮੰਗਲ ਰਸਿ^{੨੬} ਰਸਨ ਰਸਾਏ ਨਾਨਕ^{੨੭} ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਗਾਸਾ ॥ ੨ ॥^{੨੮} ਅੰਤਰਿ
 ਰਤਨੁ ਬੀਚਾਰੇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਪਿਆਰੇ ॥ ਹਰਿਨਾਮੁ ਪਿਆਰੇ ਸਬਦਿ ਨਿਸਤਾਰੇ
 ਅਗਿਆਨੁ ਅਧੇਰੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ਗਿਆਨੁ ਪ੍ਰਚਿਤੁ^{੨੯} ਬਲਿਆ ਘਟਿ^{੩੦}
 ਚਾਨਣੁ ਘਰ ਮੰਦਰ ਸੋਹਾਇਆ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਅਰਪਿ ਸੀਗਾਰ ਬਣਾਏ ਹਰਿਪ੍ਰਭ

- ੧ ਸਾਮ੍ਹਣੇ, ਪ੍ਰਤੱਖ ।
- ੨ ਉਹ ਆਤਮਾ ਜੋ ਸਭ ਵਿਚ ਰਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੩ ਸਭਥੇ ।
- ੪ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ ।
- ੫ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੬ ਵੇਰਾਗ ਵਾਲਾ ਚਾਉ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ । ਇਸਤਰੀ ਵਿਚ ਡਰ ਵਾਲੀ ਪਉੜੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਥੋਥੇ ਉਛਾਲਿਆਂ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਵੇਰਾਗ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਕ ਪਾਸੇ (ਪੈਰੇ ਘਰ ਵਲੋਂ) ਆਸਾਂ ਉਮੇਦਾਂ ਟਟਦੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵ ਵੇਰਾਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪਤੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਉੱਤੇ ਨਵੇਂ ੨ ਚਾ ਖਿੜਦੇ ਹਨ । ਬੁਲ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਮੁਸਕਾਹਟ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੰਝੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਆਤਮਾ ਹੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਮੇਲ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰੇਮ ਉਠਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ (ਸੰਸਾਰ ਵਲੋਂ) ਉਪਾਮਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
- ੭ ਮੱਥੇ ਤੇ ।
- ੮ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੯ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
- ੧੦ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ, ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ।
- ੧੧ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਨਿਤ ।
- ੧੨ ਮਨ-ਮੰਗੀ ਮੁਰਾਦ ।

- ੧੩ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਵਧਾਈਆਂ ਮਿਲੀਆਂ ।
- ੧੪ ਮਾਲਕ ਨੇ ।
- ੧੫ ਇਸਤਰੀ ।
- ੧੬ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ।
- ੧੭ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ।
- ੧੮ ਦਿਲ ਦੁਆਰਾ ਤੇ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ ਸੁਆਦ ਮਾਣਿਆ ।
- ੧੯ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਸਾਂਤੀ ਨਾਲ ।
- ੨੦ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ ।
- ੨੧ ਖੇਟੀ ਮਤ ਦੀ ।
- ੨੨ ਨਠ ਗਈ, ਦੁਰ ਹੋਈ ।
- ੨੩ ਪੰਡਿਤ ।
- ੨੪ ਪ੍ਰਾਨ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਦੁਆਰਾ ਸਤ-ਸੰਗਤਿ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ ਰੱਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੋ ਗਿਆ ।
- ੨੫ ਸੁਆਦ ਨਾਲ ।
- ੨੬ ਨਾਮ ਜਗ ਪਿਆ ।
- ੨੭ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਰਤਨ ਪ੍ਰਗਾਸਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਪਿਆਰਾ ਲਗਾ ।
- ੨੮ ਤੇਜ਼ । ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ । ਦੇਖੋ ਪ. ੭੮, ਨੋਟ ੨੦ ।
- ੨੯ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ।

* ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ-ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਤੇ ਜਾਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੧) । ਉਹ ਕਿਵੇਂ ? ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਦੁਰਮਤ ਤੇ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੱਲ ਕਟਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ੁਧ ਹਿਰਦਾ ਨਾਮ ਦੇ ਚਾਨਣੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੨) । ਨਾਮ ਦਾ ਚਾਨਣਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਨਾਮ ਚੰਗਾ ਲਗਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਤੇ ਆਪਾ ਵਾਰਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੩) । ਅੰਤ ਜੀਵ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਦੇ ਅਲੰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ (੪) ।

† [ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਉਹ ਰੂਪ ਜਦ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਲੋ ਸਮੇਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਅਵਰ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਸੀ । ਹੋਰ ਸਭ ਸੁੰਵ ਪਈ ਸੀ ।] ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਲਈ ਸੁੰਨ (ਸੁੰਵ) ਸਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ।

ਸਾਚੇ ਭਾਇਆ ॥ ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹੈ ਸੋਈ^੧ ਪਰੁ ਕੀਜੈ ਨਾਨਕ ਅੰਕਿ^੨ ਸਮਾਇਆ ॥ ੩ ॥
 ਹਰਿਪ੍ਰਭਿ ਕਾਜੁ^੩ ਰਚਾਇਆ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੪ ਵੀਆਹਣਿ ਆਇਆ ॥ ਵੀਆਹਣਿ
 ਆਇਆ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਸਾਧਨ^੫ ਕੰਤ ਪਿਆਰੀ ॥ ਸੰਤਜਨਾ
 ਮਿਲਿ ਮੰਗਲ^੬ ਗਾਏ ਹਰਿਜੀਉ ਆਪਿ ਸਵਾਰੀ ॥ * ਸੁਰਿ ਨਰ ਗਣ^੭ ਗੰਧਰਬ^੮
 ਮਿਲਿ ਆਏ ਅਪੂਰਬ^੯ ਜੰਵ ਬਣਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਮੈ ਸਾਚਾ ਨਾ
 ਕਦੇ ਮਰੈ ਨ ਜਾਈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੩ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੪ ਯੁਗੁ ੩
 ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਆਵਹੋ ਸੰਤਜਨਹੁ ਗੁਣ ਗਾਵਹ ਗੋਵਿੰਦੁ
 ਕੇਰੇ^{੧੧} ਰਾਮ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੨} ਮਿਲਿ ਰਹੀਐ ਘਰਿ ਵਾਜਹਿ ਸਬਦ ਘਨੇਰੇ^{੧੩} ਰਾਮ ॥
 ਸਬਦ ਘਨੇਰੇ ਹਰਿਪ੍ਰਭ ਤੇਰੇ^{੧੪} ਤੂ ਕਰਤਾ ਸਭ ਥਾਈ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ^{੧੫} ਜਪੀ ਸਦਾ
 ਸਾਲਾਹੀ ਸਾਚ ਸਬਦਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ਅਨਦਿਨੁ^{੧੬} ਸਹਜਿ^{੧੭} ਰਹੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ
^{੧੮} ਰਾਮਨਾਮੁ ਰਿਦ ਪੂਜਾ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੯} ਏਕੁ ਪਛਾਣੇ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣੈ ਦੂਜਾ ॥
 ੧ ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਅੰਤਰਜਾਮੀ^{੨੦} ਰਾਮ ॥ ^{੨੧} ਗੁਰ ਸਬਦਿ
 ਰਵੈ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ ਰਾਮ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ ਅੰਤਰਜਾਮੀ
^{੨੨} ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਵਿਆ ਸੋਈ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਸਚੁ ਪਾਈਐ ਸਹਜਿ^{੨੩} ਸਮਾਈਐ
 ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਸਹਜੇ^{੨੪} ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਜੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵਾ ਆਪੇ ਲਏ
 ਮਿਲਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ^{੨੫} ਸਬਦੇ ਜਾਪੈ ਅਹਿਨਿਸਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ॥ ੨ ॥
^{੨੬} ਇਹੁ ਜਗੋ ਦੁਤਰੁ ਮਨਮੁਖੁ ਪਾਰਿ ਨ ਪਾਈ ਰਾਮ ॥ ਅੰਤਰੇ ਹਉ ਮੈ ਮਮਤਾ^{੨੭} ਕਾਮੁ
 ਕ੍ਰੋਧੁ ਚਤੁਰਾਈ ਰਾਮ ॥ ਅੰਤਰਿ ਚਤੁਰਾਈ ਥਾਇ ਨ ਪਾਈ ਬਿਰਥਾ^{੨੮} ਜਨਮੁ
 ਗਵਾਇਆ ॥ ^{੨੯} ਜਮ ਮਗਿ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ ਅੰਤਿ ਗਇਆ ਪਛੁਤਾਇਆ ॥
 ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਕੋ ਬੇਲੀ ਨਾਹੀ ਪੁਤੁ ਕੁਟੰਬੁ ਸੁਤੁ^{੩੦} ਭਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਮਾਇਆ ਮੋਹ
 ਪਸਾਰਾ ਆਗੈ ਸਾਥਿ ਨ ਜਾਈ ॥ ੩ ॥ ਹਉ ਪੂਛਉ ਅਪਨਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਾਤਾ
^{੩੧} ਕਿਨ ਬਿਧਿ ਦੁਤਰੁ ਤਰੀਐ ਰਾਮ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਇ^{੩੨} ਚਲਹੁ ^{੩੩} ਜੀਵਤਿਆ ਇਵ
 ਮਰੀਐ ਰਾਮ ॥ ਜੀਵਤਿਆ ਮਰੀਐ ਭਉਜਲੁ^{੩੪} ਤਰੀਐ ^{੩੫} ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮਿ
 ਸਮਾਵੈ ॥ ਪੂਰਾ ਪੁਰਖੁ ਪਾਇਆ ਵਡਭਾਗੀ ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਲਿਵ ਲਾਵੈ ॥ ^{੩੬} ਮਤਿ
 ਪਰਗਾਸੁ ਭਈ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਰਾਮਨਾਮਿ ਵਡਿਆਈ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ
 ਪਾਇਆ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਇਆ ^{੩੭} ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੪ ॥

- ੧ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੇ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੬੨, ਨੋਟ ੧੫।
 ੨ ਅੰਗ ਨਾਲ, ਪਹਿਲੂ ਵਿਚ, ਗੋਦੀ ਵਿਚ।
 ੩ ਵਿਆਹ ਦਾ ਕਾਰਜ।
 ੪ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ। ਮੇਲ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਹੋਣਾ ਹੈ।
 ੫ ਇਸਤਰੀ।
 ੬ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ।
 ੭ ਸੁਰੀ ਨਰ, ਦੇਵੀ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕ।
 ੮ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਕ।
 ੯ ਦੇਵ ਲੋਕ ਦੇ ਗਵੱਯੇ।
 ੧੦ [ਅਪੁਰਵ] ਜੋ ਪੂਰਬ (ਪਹਿਲਾਂ) ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਅਸਚਰਜ।
 ੧੧ ਦੇ।
 ੧੨ ਬਹੁਤੇ। ਪੰਚ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਥਾਂ ਇਥੇ ਬਹੁਤੇ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਸੁਆਸਾਂ ਦੀ ਰਗੜ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਤਜਰਬੇ ਵਿਚ ਆਏ (ਰਾਗ ਰੰਗ ਦੇ) ਆਨੰਦਾਂ ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ।
 ੧੩ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਤੇਰੇ' ਹੈ।
 ੧੪ ਦਿਨ ਰਾਤ, ਸਦਾ।
 ੧੫ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਨਿੱਤ।
 ੧੬ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੨੮, ਨੋਟ ੯।
 ੧੭ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਰਿਦੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।
 ੧੮ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ।
 ੧੯ ਜੋ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸਿਮਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਦਿਸਦਾ ਹੈ।
 ੨੦ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ।
 ੨੧ ਸਹਜ-ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
 ੨੨ ਸੁਭਾਵਕ ਤੌਰ ਤੇ, ਨਿਰਯਤਨ ਹੀ।
 ੨੩ ਗੁਰ-ਸਬਦ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
 ੨੪ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਔਖਾ ਤਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ; ਆਪ-ਹੁਦਰਾ (ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ) ਤਾਂ ਪਾਰ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।
 ੨੫ ਮੋਰਾਪਣ।
 ੨੬ ਬੇਅਰਥ, ਫ਼ਜ਼ੂਲ।
 ੨੭ ਜਮ ਦੇ ਟਸਤੇ ਤੇ।
 ੨੮ ਪੁਤਰ।
 ੨੯ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਕਿਵੇਂ?
 ੩੦ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਚ, ਭਾਣੇ ਅਨੁਸਾਰ।
 ੩੧ ਜੀਉਂਦੇ ਜੀ ਇਉਂ ਮਰੰਦਾ ਹੈ।
 ੩੨ ਹਸਤੀ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ।
 ੩੩ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਵੇ।
 ੩੪ ਬੁਧਿ ਚਮਕ ਪਈ, ਸਮਝ ਜਾਗ ਉਠੀ।
 ੩੫ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਤਮ-ਜੋਤਿ ਪਰਮਾਤਮ-ਜੋਤਿ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਈ।

* ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੮੨, ਨੋਟ ੮।

† ਸਤਿ-ਸੰਗ ਵਿਚ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਹਰੀ ਨੇੜੇ ਪਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੧)। ਫਿਰ ਆਪਣਾ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੨)। ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚੋਂ ਹਉਮੈ, ਮਮਤਾ ਤੇ ਥੋਥੀ ਚਤੁਰਾਈ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੀ (੩)। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਤ ਉੱਜਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਤਾਕਿ ਗੁਣ ਗਾ ਗਾ ਕੇ ਰੱਬ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿੱਕ ਹੋ ਸਕੀਏ (੪)।

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪ ਘਰੁ ੫

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ * ॥ ੧ ਗੁਰੁ ਸੰਤ ਜਨੋ ਪਿਆਰਾ ਮੈ ਮਿਲਿਆ ਮੇਰੀ
ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬੁਝਿ ਗਈਆਸੇ^੨ ॥ ਹਉ ਮਨੁ ਤਨੁ ਦੇਵਾ ਸਤਿਗੁਰੈ^੩ ਮੈ ਮੇਲੇ ਪ੍ਰਭ
ਗੁਣਤਾਸੇ^੪ ॥ ਧਨੁ ਧੰਨੁ ਗੁਰੁ ਵਡ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਮੈ ਦਸੇ ਹਰਿ ਸਾਬਾਸੇ^੫ ॥ ਵਡਭਾਗੀ
ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਜਨ ਨਾਨਕ^੬ ਨਾਮਿ ਵਿਗਾਸੇ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰੁ ਸਜਣੁ ਪਿਆਰਾ ਮੈ
ਮਿਲਿਆ ਹਰਿ ਮਾਰਗੁ ਪੰਥੁ^੭ ਦਸਾਹਾ^੮ ॥ ਘਰਿ ਆਵਹੁ^੯ ਚਿਰੀ ਵਿਛੁੰਨਿਆ
੧੦ ਮਿਲੁ ਸਬਦਿ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਭ ਨਾਹਾ^{੧੧} ॥ ਹਉ ਤੁਝ ਬਾਝਹੁ ਖਰੀ^{੧੨} ਉਡੀਨੀਆ^{੧੩}
ਜਿਉ ਜਲ ਬਿਨੁ^{੧੪} ਮੀਨੁ ਮਰਾਹਾ ॥ ਵਡਭਾਗੀ ਹਰਿ ਪਿਆਇਆ ਜਨ ਨਾਨਕ
ਨਾਮਿ ਸਮਾਹਾ ॥ ੨ ॥ ਮਨੁ^{੧੫} ਦਹ ਦਿਸਿ ਚਲਿ ਚਲਿ ਭਰਮਿਆ ਮਨਮੁਖੁ ਭਰਮਿ
ਭੁਲਾਇਆ ॥ ਨਿਤ ਆਸਾ ਮਨਿ ਚਿਤਵੈ ਮਨ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭੁਖ ਲਗਾਇਆ ॥
ਅਨਤਾ^{੧੬} ਧਨੁ ਧਰਿ ਦਬਿਆ ਫਿਰਿ ਬਿਖੁ^{੧੭} ਭਾਲਣ ਗਇਆ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ
ਨਾਮੁ ਸਲਾਹਿ ਤੂ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ^{੧੮} ਪਚਿ ਪਚਿ ਮੁਇਆ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰੁ ਸੁੰਦਰੁ ਮੋਹਨੁ
੧੯ ਪਾਇ ਕਰੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਬਾਣੀ ਮਨੁ ਮਾਰਿਆ ॥ ਮੇਰੈ ਹਿਰਦੈ ਸੁਧਿ ਬੁਧਿ ਵਿਸਰਿ
ਗਈ^{੨੦} ਮਨ ਆਸਾ ਚਿੰਤ ਵਿਸਾਰਿਆ ॥ ਮੈ ਅੰਤਰਿ ਵੇਦਨ^{੨੧} ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਗੁਰ ਦੇਖਤ
ਮਨੁ ਸਾਧਾਰਿਆ^{੨੨} ॥ ਵਡਭਾਗੀ ਪ੍ਰਭ ਆਇ ਮਿਲੁ ਜਨ ਨਾਨਕ^{੨੩} ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ
ਵਾਰਿਆ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੫ ॥ ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੪ ਧਰੁ ੧ ॥ ੨੪ ਮਾਰੇਹਿਸੁ ਵੇ ਜਨ ਹਉ ਮੈ
ਬਿਖਿਆ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲਣ ਨ ਦਿਤੀਆ ॥ ੨੫ ਦੇਹ ਕੰਚਨ ਵੇ ਵੰਨੀਆ
ਇਨਿ ਹਉ ਮੈ ਮਾਰਿ ਵਿਗੁਤੀਆ ॥ ਮੋਹੁ ਮਾਇਆ ਵੇ ਸਭ ਕਾਲਖਾ ਇਨਿ ਮਨਮੁਖਿ
ਮੂੜਿ ਸਜੁਤੀਆ^{੨੬} ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਉਬਰੇ^{੨੭} ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਹਉ ਮੈ
ਛੁਟੀਆ ॥ ੧ ॥ ਵਸਿ ਆਣਿਹੁ^{੨੮} ਵੇ ਜਨ ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਮਨੁ ਬਾਸੇ^{੨੯} ਜਿਉ ਨਿਤ
ਭਉਦਿਆ ॥ ੩੦ ਦੁਖਿ ਰੈਣਿ ਵੇ ਵਿਹਾਣੀਆ ਨਿਤ ਆਸਾ ਆਸ ਕਰੇਦਿਆ ॥
ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ਵੇ ਸੰਤ ਜਨੋ ਮਨਿ ਆਸ ਪੂਰੀ ਹਰਿ ਚਉਦਿਆ^{੩੧} ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ
ਪ੍ਰਭ ਦੇਹੁ ਮਤੀ ਛਡਿ ਆਸਾ ਨਿਤ ਸੁਖਿ ਸਉਦਿਆ ॥ ੨ ॥ ਸਾਧਨ^{੩੨} ਆਸਾ ਚਿਤਿ
ਕਰੇ^{੩੩} ਰਾਮ ਰਾਜਿਆ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਸੇਜੜੀਐ ਆਈ ॥ ਮੇਰਾ ਠਾਕੁਰੁ ਅਗਮ
ਦਇਆਲੁ ਹੈ ਰਾਮ ਰਾਜਿਆ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਲੇਹੁ ਮਿਲਾਈ ॥ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਤਨਿ ਲੋਚਾ
ਗੁਰਮੁਖੇ ਰਾਮ ਰਾਜਿਆ ਹਰਿ ਸਰਧਾ ਸੇਜ ਵਿਛਾਈ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ
ਭਾਣੀਆ ਰਾਮ ਰਾਜਿਆ ਮਿਲਿਆ^{੩੪} ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਈ ॥ ੩ ॥ ੩੫ ਇਕਤੁ ਸੇਜੈ
ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੋ ਰਾਮ ਰਾਜਿਆ ਗੁਰੁ^{੩੬} ਦਸੇ ਹਰਿ ਮੇਲੇਈ ॥ ਮੈ ਮਨਿ ਤਨਿ ਪ੍ਰੇਮ

੧ ਹੇ ਸੰਤ-ਜਨੇ ! ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ।
 ੨ ਗਈ ਹੈ।
 ੩ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ।
 ੪ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ, ਹਰੀ।
 ੫ ਉਸ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਹੈ।
 ੬ ਨਾਮ ਦੁਆਰੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ।
 ੭ ਰਸਤਾ।
 ੮ ਪੁਛਦੀ ਹਾਂ।
 ੯ ਹੇ ਚਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ !
 ੧੦ ਗੁਰ-ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਮਿਲੇ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰੇ !
 ੧੧ ਪਿਆਰੇ ਜੀ !
 ੧੨ ਬਹੁਤ।
 ੧੩ ਉਦਾਸ।
 ੧੪ ਮੱਛੀ ਮਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
 ੧੫ ਦਸਾਂ ਤਰਫਾਂ ਵਿਚ। ਦਸ ਤਰਫਾਂ = ਉਤਰ, ਪੂਰਬ, ਦਖਣ, ਪੱਛਮ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਕੋਨੇ, ਅਤੇ ਉਪਰ ਤੇ ਹੇਠਾਂ।
 ੧੬ ਅਨੰਤ, ਬਹੁਤ।
 ੧੭ ਜ਼ਹਿਰ, ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥ ਜੋ ਜ਼ਹਿਰ ਵਤ ਹਨ।
 ੧੮ ਖਵਾਰ ਹੋ ਹੋ ਕੇ।
 ੧੯ ਪਾ ਕੇ, ਲਭ ਕੇ। ਸੋਹਣਾ ਤੇ ਮਨ-ਮੋਹਣਾ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਹਰੀ-ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਘਾਇਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ ੪੪੯, ਨੋਟ ੨।
 ੨੦ ਮਨ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਤੇ ਚਿੰਤਾਂ ਵਿਸਰ ਗਈਆਂ।
 ੨੧ ਘੋੜ।

੨੨ ਆਸਰੇ ਸਹਿਤ ਹੋਇਆ।
 ੨੩ ਪਲ ਪਲ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।
 ੨੪ ਹੇ ਸੰਤ ਜਨੇ ! ਮਾਰੇ ਇਸ ਹਉਮੈ ਬਿਖਿਆ ਨੂੰ, ਜਿਹੜੀ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ।
 ੨੫ ਵੇ ਸੰਤ ਜਨੇ ! ਹੇ ਪਿਆਰਓ ! ਇਹ ਮੇਰੀ ਦੇਹੀ ਸੋਨੇ ਦੇ ਵੰਨ (ਰੰਗ) ਵਾਲੀ ਸੀ (ਸੋਹਣੀ ਸੀ), ਪਰ ਇਸ ਹਉਮੈ ਨੇ ਅੱਸੀ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਵਿਗੁਤੀਆਂ = ਖਰਾਬ ਕੀਤੀ ਹੈ।
 ੨੬ [ਸੰਯੁਕਤ] ਜੋੜ ਦਿਤਾ ਹੈ।
 ੨੭ ਬਚ ਗਏ।
 ੨੮ ਲਿਆਵਹੁ।
 ੨੯ 'ਬਾਸ਼' ਇੱਕ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪੰਛੀ ਹੈ। ਮਨ ਬਾਸ਼ ਵਾਕਰ ਨਿੱਤ ਭਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
 ੩੦ ਸੰਤ ਜਨੇ ! ਰਾਤ ਦੁਖ ਵਿਚ ਲੰਘਦੀ ਹੈ।
 ੩੧ ਬੋਲਦਿਆਂ, ਜਪਦਿਆਂ।
 ੩੨ ਇਸਤਰੀ।
 ੩੩ ਹੇ ਰਾਮ ਰਾਜੇ, ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਇਥੇ ਕੇਵਲ ਛੰਦ ਦੀ ਟੇਕ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਡਰਾਣ ਲਈ 'ਹੇ ਭਾਈ' ਜਾਂ 'ਹੇ ਮਿੱਤ੍ਰ' ਕਰਕੇ ਸਦੀਦਾ ਹੈ।
 ੩੪ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ।
 ੩੫ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਕੋ ਬਿਸਤਰੇ ਤੇ ਹਰੀ-ਮਾਲਕ ਹੈਂ ਪਰ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ। "ਸੋਜ ਏਕ ਪ੍ਰਿਉ ਸੰਗਿ ਦਰਸੁ ਨ ਪਾਈਐ ਰਾਮ" (ਬਿਹਾਗੜਾ)।
 ੩੬ ਦਸ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ।

* ਗੁਰੂ ਧੰਨ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ-ਪਿਆਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੧)। ਉਹ ਕਿਵੇਂ? ਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਹਰੀ-ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਰਾਹ ਪੁਛੀਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦੀ ਹੈ (੨)। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇ-ਮੁਖ ਰਹੀਏ ਤਾਂ ਭਰਮ ਤੇ ਭੁਲੇਖੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਖਿੱਚਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਖਿੱਚੀਂਦੇ ਰਹੀਦਾ ਹੈ (੩)। ਪਰ ਜਦ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲੀਏ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਪ੍ਰਵਤ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦੁਨਿਆਵੀ ਆਸਾਂ ਤੇ ਫਿਕਰ ਭੁਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਹਰੀ ਤੋਂ ਖਿਨ ਖਿਨ ਵਾਰਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ (੪)।

† ਹਉਮੈ ਬਹੁਤ ਖੁਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਗੁਰ-ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੧)। ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਮਨ ਵਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਵਲ ਨਹੀਂ ਦੌੜਦਾ (੨)। ਫਿਰ ਤਾਂ ਖਾਹਿਸ਼ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (੩)। ਹਰੀ ਕੋਈ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਹੀ ਕੋਲ ਵਸਦਾ ਦਿਖਾ ਕੇ ਮੇਲ ਕਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (੪)।

ਬੈਰਾਗੁ ਹੈ ਰਾਮ ਰਾਜਿਆ ਗੁਰੁ ਮੇਲੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇਈ ॥ ਹਉ ਗੁਰ ਵਿਟਹੁ^੧ ਘੋਲਿ
ਘੁਮਾਇਆ ਰਾਮ ਰਾਜਿਆ ਜੀਉ^੨ ਸਤਿਗੁਰ ਆਗੈ ਦੇਈ ॥ ਗੁਰੁ ਤੁਠਾ^੩ ਜੀਉ
ਰਾਮ ਰਾਜਿਆ ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਮੇਲੇਈ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੬ ॥ ੧੮ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੧

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ * ॥ ਸੁਣਿ ਬਾਵਰੇ^੪ ਤੂ ਕਾਏ^੫ ਦੇਖਿ ਭੁਲਾਨਾ ॥ ਸੁਣਿ
ਬਾਵਰੇ ਨੇਹੁ ਕੂੜਾ ਲਾਇਓ^੬ ਕੁਸੰਭ ਰੰਗਾਨਾ ॥ ^੭ਕੂੜੀ ਡੇਖਿ ਭੁਲੇ ਅਢੁ ਲਹੈ ਨ
ਮੁਲੇ ਗੋਵਿਦਨਾਮੁ ਮਜੀਠਾ ॥ ਬੀਵਹਿ^੮ ਲਾਲਾ ਅਤਿ ਗੁਲਾਲਾ^੯ ਸਬਦੁ
ਚੀਨਿ^{੧੦} ਗੁਰਮੀਠਾ ॥ ^{੧੧}ਮਿਥਿਆ ਮੋਹਿ ਮਗਨੁ ਬੀ ਰਹਿਆ ਝੂਠ ਸੰਗਿ ਲਪਟਾਨਾ ॥
ਨਾਨਕ ਦੀਨ^{੧੨} ਸਰਣਿ ^{੧੩}ਕਿਰਪਾ ਨਿਧਿ ਰਾਖੁ ਲਾਜ ਭਗਤਾਨਾ^{੧੪} ॥ ੧ ॥ ਸੁਣਿ
ਬਾਵਰੇ ਸੇਵਿ ਠਾਕੁਰੁ ^{੧੫}ਨਾਬੁ ਪਰਾਣਾ ॥ ਸੁਣਿ ਬਾਵਰੇ ਜੋ ਆਇਆ ਤਿਸੁ
ਜਾਣਾ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਹਭ^{੧੬} ਵੈਸੀ ਸੁਣਿ ਪਰਦੇਸੀ^{੧੭} ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਮਿਲਿ ਰਹੀਐ ॥
ਹਰਿ ਪਾਈਐ ਭਾਗੀ^{੧੮} ਸੁਣਿ ਬੈਰਾਗੀ ਚਰਣ ਪ੍ਰਭੂ ਗਹਿ^{੧੯} ਰਹੀਐ ॥ ਏਹੁ ਮਨੁ
ਦੀਜੈ ਸੰਕ^{੨੦} ਨ ਕੀਜੈ ^{੨੧}ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਜਿ ਬਹੁ ਮਾਣਾ ॥ ਨਾਨਕ ਦੀਨ ਭਗਤ
^{੨੨}ਭਵਤਾਰਣ ਤੇਰੇ ਕਿਆ ਗੁਣ ਆਖਿ ਵਖਾਣਾ ॥ ੨ ॥ ਸੁਣਿ ਬਾਵਰੇ ਕਿਆ
ਕੀਚੈ ਕੂੜਾ ਮਾਨੋ^{੨੩} ॥ ਸੁਣਿ ਬਾਵਰੇ ^{੨੪}ਹਭੁ ਵੈਸੀ ਗਰਬੁ ਗੁਮਾਨੋ ॥ ^{੨੫}ਨਿਹਚਲੁ
ਹਭ ਜਾਣਾ ਮਿਥਿਆ ਮਾਣਾ ^{੨੬}ਸੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਹੋਇ ਦਾਸਾ ॥ ^{੨੭}ਜੀਵਤ ਮਰੀਐ ਭਉ ਜਲੁ
ਤਰੀਐ ਜੇ ਬੀਵੈ^{੨੮} ਕਰਮਿ^{੨੯} ਲਿਖਿਆਸਾ ॥ ^{੩੦}ਗੁਰੁ ਸੇਵੀਜੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜੈ ਜਿਸੁ
ਲਾਵਹਿ ਸਹਜਿ ਧਿਆਨੋ ॥ ਨਾਨਕੁ ਸਰਣਿ ਪਇਆ ਹਰਿ ਦੁਆਰੈ ^{੩੧}ਹਉ ਬਲਿ
ਬਲਿ ਸਦ ਕੁਰਬਾਨੋ ॥ ੩ ॥ ਸੁਣਿ ਬਾਵਰੇ ਮਤੁ^{੩੨} ਜਾਣਹਿ ਪ੍ਰਭੂ ਮੈ ਪਾਇਆ ॥
ਸੁਣਿ ਬਾਵਰੇ ਬੀਉ^{੩੩} ਰੇਣੁ ਜਿਨੀ ਪ੍ਰਭੂ ਧਿਆਇਆ ॥ ਜਿਨਿ ਪ੍ਰਭੂ ਧਿਆਇਆ
ਤਿਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਵਡਭਾਗੀ ਦਰਸਨੁ ਪਾਈਐ ॥ ਬੀਉ ਨਿਮਾਣਾ ਸਦ
ਕੁਰਬਾਣਾ ^{੩੪}ਸਗਲਾ ਆਪੁ ਮਿਟਾਈਐ ॥ ਓਹੁ ਧਨੁ ਭਾਗਸੁਧਾ^{੩੫} ਜਿਨਿ ਪ੍ਰਭੂ
ਲਧਾ ਹਮ ਤਿਸੁ ਪਹਿ ਆਪੁ ਵੇਚਾਇਆ^{੩੬} ॥ ਨਾਨਕ ^{੩੭}ਦੀਨ ਸਰਣਿ ਸੁਖ ਸਾਗਰ
ਰਾਖੁ ਲਾਜ ਅਪਨਾਇਆ^{੩੮} ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਸੂਹੀ ਜਹਲਾ ੫ + ॥ ਹਰਿ ਚਰਣ
ਕਮਲ ਕੀ ਟੇਕ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦਿਤੀ ^{੩੯}ਤੁਸਿ ਕੈ ਬਲਿਰਾਮ^{੪੦} ਜੀਉ ॥ ਹਰਿ
ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੈ ਘਰਿ ਤਿਸ ਕੈ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਬਾਬਲੁ^{੪੧}
ਮੇਰਾ ਵਡ ਸਮਰਥਾ ^{੪੨}ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰਭੂ ਹਾਰਾ ॥ ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਦੁਖੁ ਕੋਈ ਨ
ਲਾਗੈ ^{੪੩}ਭਉਜਲੁ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ ॥ ^{੪੪}ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਭਗਤਨ ਕਾ ਰਾਖਾ

੧ ਉੱਤ' ।

੨ ਜਿੰਦ ।

੩ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੋਇਆ ।

੪ ਕਮਲੇ ਜੀਵ !

੫ ਕਿਉਂ ?

੬ ਕੁਸੁੰਭੇ (ਮਾਇਆ) ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ। ਕੁਸੁੰਭੇ ਦਾ ਰੰਗ ਕੌਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੧, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।

੭ ਜਿਸ ਕੁੜੀ ਸਮਿਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਤੂੰ ਫੁਲ ਗਿਆ ਉਸ ਦਾ ਮੁੱਝ ਤਾਂ ਅੱਧੀ ਕੋਢੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਭਦਾ; ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਮਜੀਠ ਵਰਗਾ ਪੱਕਾ ਰੰਗ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੨੯, ਨੋਟ ੧੮। ਅਢੁ=ਅੱਧੀ ਕੋਢੀ।

੮ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੋ ਜਾਵੇ' ।

੯ ਲਾਲਹ ਦੇ ਫੁਲ ਵਾਂਗ, ਬਹੁਤ ਗੂੜ੍ਹਾ ਲਾਲ (ਨਾਮ ਰੰਗ ਨੂੰ ਮਜੀਠ ਜਾਂ ਗੁਲਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ)।

੧੦ ਵਿਚਾਰ ਕੇ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿੱਠਾ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ ਕੇ।

੧੧ ਝੁਠੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਝੁਠ ਨਾਲ ਚਿਮੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

੧੨ ਗਰੀਬ ਹੋ ਕੇ।

੧੩ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ।

੧੪ ਭਗਤਾਂ ਦੀ।

੧੫ ਪਰਾਣ-ਨਾਥ; ਪਰਾਣ' (ਸੁਆਸ') ਦਾ ਜੋ ਨਾਥ (ਮਾਲਕ) ਹੈ।

੧੬ [ਲਹਿੰਦੀ] ਸਭ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਿਹਚਲ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ।

੧੭ ਇਥੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਆਖਿਆ ਹੈ।

੧੮ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ।

੧੯ ਪਕੜ ਕੇ।

੨੦ ਸ਼ੰਕਾ।

੨੧ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਛੱਡ ਕੇ ਬਹੁਤਾ ਮਾਣ, ਹੰਕਾਰ।

੨੨ ਭਵ (ਸੰਸਾਰ) ਤੋਂ ਤਾਰਣ ਵਾਲਾ। ਹੋ ਦੀਨਾ ਤੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਹਸਤੀ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਾਰਣ ਵਾਲੇ ! ਤੇਰੇ ਕੀ ਕੀ ਗੁਣ ਆਖ ਕੇ ਬਿਆਨ ਕਰਾਂ ?

੨੩ ਮਾਣ।

੨੪ ਸਭ ਘੁਮੰਡ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

੨੫ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਦਾਸ ਹੋ ਜਾ।

੨੬ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਮਰ ਜਾਈਏ (ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਂਦੇ)।

੨੭ ਹੋਵੇ।

੨੮ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ।

੨੯ ਹੋ ਹਰੀ ! ਜਿਸ ਦਾ ਤੂੰ ਅਡੋਲਤਾ ਦੁਆਰਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਲਾ ਦੇਵੇ ਉਹੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੋਊਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਂਦਾ ਹੈ।

੩੦ ਮੈਂ ਸਦਾ ਬਲਹਾਰ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

੩੧ ਮਤੇ। ਇਹ ਨਾ ਸਮਝੀ ਕਿ ਮੈਂ ਪਾਇਆ ਹੈ।

੩੨ ਹੋ ਜਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਹੋ ਜਾ।

੩੩ ਸਾਰੀ ਹਉਮੈ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਉਮੈ।

੩੪ ਸਹਿਤ, ਸਮੇਤ। ਉਹ ਧੰਨ ਹੈ ਤੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ।

੩੫ ਵੇਚਿਆ, ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤਾ।

੩੬ ਹੋ ਸੁਖ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ (ਹਰੀ) ! ਨਾਨਕ ਨਿਮਾਣਾ ਦਾਸ ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਹੈ।

੩੭ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਦੀ।

੩੮ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੋ ਕੇ।

੩੯ ਹੋ ਰਾਮ ! ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਕੁਰਬਾਨ ਹਾਂ !

੪੦ ਪਿਤਾ, ਹਰੀ।

੪੧ ਕਰਣਹਾਰਾ ਹੈ ਪ੍ਰਭੂ ਹੋਰ।

੪੨ ਹਸਤੀ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਪਾਰ ਕਰੀਦਾ ਹੈ।

੪੩ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ।

* ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਮਲਾ ਸਮਝ ਕੇ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ : ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਅੱਸਾਂ ਬਹਾਰਾਂ ਝੁਨੀਆਂ ਹਨ ; ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਮਨ ਲਾ ਕੇ ਚਿੰਦਗੀ ਪ੍ਰਵੱਲਤ ਕਰ (੧)। ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਸਦੀਵੀ ਸਮਝ ਬੇਨਾ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ। ਨਿਰਮਾਣ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣ ਨਾਲ ਸਦੀਵੀ ਨਾਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੨-੪)।

+ ਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ ਸਰਬ-ਸਮੁੱਖ ਹਰੀ ਦੇ ਲੜ ਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੧)। ਫਿਰ ਕਦੀ ਵਿਛੋੜਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (੨)। ਫਿਰ ਤਾਂ ਅਸਲੀ ਮਾਨ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਦਰ ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉੱਚੀ ਤੇ ਉੱਚੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੩), ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਹਰੀ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੪)।

ਉਸਤਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜੀਵਾ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਹਾਰਸੁ ਮੀਠਾ ਅਨਦਿਨੁ^੧
 ਮਨਿ ਤਨਿ ਪੀਵਾ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਆਪੇ ਲਏ ਮਿਲਾਇ ਕਿਉ ਵੇਛੋੜਾ ਬੀਵਈ^੨
 ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਤੇਰੀ ਟੇਕ ਸੋ ਸਦਾ ਸਦ ਜੀਵਈ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥
 ਤੇਰੀ ਟੇਕ ਤੁਝੈ ਤੇ ਪਾਈ ਸਾਚੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥ ਜਿਸ ਤੇ ਖਾਲੀ ਕੋਈ ਨਾਹੀ
 ਐਸਾ ਪ੍ਰਭੂ ਹਮਾਰਾ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਮਿਲਿ ਮੰਗਲੁ ਗਾਇਆ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ^੩ ਆਸ
 ਤੁਮਾਰੀ ॥ ^੪ਸਫਲੁ ਦਰਸੁ ਭੇਟਿਆ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਨਾਨਕ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ ੨ ॥
^੫ਸੰਮਲਿਆ ਸਚੁ ਥਾਨੁ ਮਾਨੁ ਮਹਤੁ ਸਚੁ ਪਾਇਆ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ
 ਮਿਲਿਆ ਦਇਆਲੁ ਗੁਣ ਅਭਿਨਾਸੀ ਗਾਇਆ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ^੬ਗੁਣ
 ਗੋਵਿੰਦ ਗਾਉ ਨਿਤ ਨਿਤ ਪ੍ਰਾਣਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਆਮੀਆ ॥ ਸੁਭ ਦਿਵਸ^੭
 ਆਏ ਗਹਿ^੮ ਕੰਠਿ^੯ ਲਾਏ ਮਿਲੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀਆ^{੧੦} ॥ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਵਜਹਿ
 ਵਾਜੇ ਅਨਹਦਾ ਝੁਣਕਾਰੇ^{੧੧} ॥ ਸੁਣਿ ਭੈ ਬਿਨਾਸੇ ਸਗਲ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਪੁਰਖ
 ਕਰਣੈਹਾਰੇ ॥ ੩ ॥ ਉਪਜਿਆ ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ ^{੧੨}ਸਾਹੁਰੈ ਪੋਈਐ ਇਕੁ ਹਰਿ
 ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ^{੧੩}ਬ੍ਰਹਮੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਮਿਲਿਆ ਕੋਇ ਨ ਸਾਕੈ ਭਿੰਨ^{੧੪} ਕਰਿ
 ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ^{੧੫}ਬਿਸਮੁ ਪੋਖੈ ਬਿਸਮੁ ਸੁਣੀਐ ਬਿਸਮਾਦੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ॥
^{੧੬}ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਪੂਰਨ ਸੁਆਮੀ ^{੧੭}ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇਆ ॥
 ਜਿਸ ਤੇ ਉਪਜਿਆ ਤਿਸੁ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇਆ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਏ ॥ ਜਿਸ ਕੇ
 ਚਲਤ^{੧੮} ਨ ^{੧੯}ਜਾਹੀ ਲਖਣੇ ਨਾਨਕ ਤਿਸਹਿ ਧਿਆਏ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੫ * ਘਰੁ ੨

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਗੋਬਿੰਦਗੁਣ ਗਾਵਣ ਲਾਗੇ ॥ ^{੨੦}ਹਰਿ ਰੰਗਿ ਅਨਦਿਨੁ
 ਜਾਗੇ ॥ ਹਰਿ ਰੰਗਿ ਜਾਗੇ ਪਾਪ ਭਾਗੇ ਮਿਲੇ ਸੰਤ ਪਿਆਰਿਆ ॥ ਗੁਰਚਰਣ
 ਲਾਗੇ ਭਰਮ ਭਾਗੇ ਕਾਜ ਸਗਲ ਸਵਾਰਿਆ ॥ ^{੨੧}ਸੁਣਿ ਸ੍ਰਵਣ ਬਾਣੀ ਸਹਜਿ
 ਜਾਣੀ ਹਰਿਨਾਮੁ ਜਪਿ ਵਡਭਾਗੇ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ^{੨੨} ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਸੁਆਮੀ
^{੨੩}ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਪ੍ਰਭ ਆਗੈ ॥ ੧ ॥ ^{੨੪}ਅਨੰਤ ਸਬਦੁ ਸੁਹਾਵਾ ॥ ਸਚੁ
 ਮੰਗਲੁ ਹਰਿਜਸੁ ਗਾਵਾ ॥ ਗੁਣ ਗਾਇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਦੂਖ ਨਾਸੇ ^{੨੫}ਰਹਸੁ ਉਪਜੈ
 ਮਨਿ ਘਣਾ ॥ ਮਨੁ ਤੰਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਦੇਖਿ ਦਰਸਨੁ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਮੁਖਿ^{੨੬} ਭਣਾ^{੨੭} ॥
^{੨੮}ਹੋਇ ਰੇਣ ਸਾਧੂ ਪ੍ਰਭ ਅਰਾਧੂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵਾ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ
 ਦਇਆ ਧਾਰਹੁ ਸਦਾ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਵਾ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰੁ ਮਿਲਿ ਸਾਗਰੁ^{੨੯} ਤਰਿਆ ॥

- ੧ ਹਰ ਹੋਏ ।
 ੨ ਹੋਏ ।
 ੩ ਰਾਤ ।
 ੪ ਜਿਸ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ।
 ੫ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਸਚਾ ਬਾ, ਅਸਲੀ ਟਿਕਾਣਾ (ਭਾਵ ਹਰੀ), ਤਾਂ ਸਚਾ ਮਾਣ ਤੇ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲੀ । ਮਹਤੁ=ਵਡਿਆਈ ।
 ੬ ਪ੍ਰਾਣੀ (ਸੁਆਸਾਂ) ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਮਾਲਕ ਗੋਬਿੰਦ ਦੇ ਗੁਣ ਨਿਤ ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ।
 ੭ ਦਿਨ । ਚੰਗੇ ਦਿਨ ਆਏ ।
 ੮ ਫੜ ਕੇ ।
 ੯ ਗਲ ਨਾਲ ।
 ੧੦ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ।
 ੧੧ ਛਣਕਾਰ, ਧੁਨਿ । ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਨੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੧੨ ਲੋਕ ਪੁਲੋਕ ਭਾਵ ਸਭ ਥਾਈਂ ਇਕੋ ਉਹੀ ਹਰ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ।
 ੧੩ ਬ੍ਰਹਮ (ਜੀਵ-ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਲਾ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ) ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਮਿਲਿਆ, ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਜੋਤਿ ਰਲ ਗਈ ।
 ੧੪ ਵਖਰਾ ।
 ੧੫ ਅਸਚਰਜ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਦਿਸਦਾ ਸੁਣੀਦਾ ਹੈ ।
 ੧੬ ਪਾਣੀ ਵਿਚ, ਸੂਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ, ਅਤੇ ਧਰਤ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਥਾਂ ਵਿਚ ਭਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮਾਲਕ ।
 ੧੭ ਹਰ ਇਕ ਹਸਤੀ ਵਿਚ ।
 ੧੮ ਦੇਜ, ਖੰਡ ।
 ੧੯ ਸਮਝੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ।
 ੨੦ ਹਰੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਾਗਣ ਲਗੇ ।
 ੨੧ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਰੁਰਬਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਸਹਜੇ ਹੀ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜਪਿਆ । 'ਸਹਜੇ ਹੀ ਸੋਝੀ ਪਈ ਸਚੇ ਸਬਦਿ ਅਪਾਰਿ' (ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਮ: ੩) ।
 ੨੨ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੩ ਮਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਮਾਲਕ ਦੇ ਅੱਗੇ ਭੇਟਾ ਹੈ ।
 ੨੪ ਜਦ ਹਰੀ-ਯਸ, ਜੋ ਸਚਾ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ ਹੈ, ਗਾਇਆ, ਤਾਂ ਸੋਹਣਾ ਅਨਹਤ ਸ਼ਬਦ ਵਜਿਆ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੨੫ ਖੁਸ਼ੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ । ਰਹਸੁ=ਖੁਸ਼ੀ । ਘਣਾ=ਬਹੁਤ ।
 ੨੬ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ।
 ੨੭ ਆਖਾਂ ।
 ੨੮ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜੀ ਹੋਵਾਂ ਜੋ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
 ੨੯ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ।

* ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮਨੁੱਖ ਰੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ਹੋਏ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਜਾਗ੍ਰਤਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰਮ ਤੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (੧), ਦੁਖ ਭੀ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਮਨ ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਸੁਖ ਨੂੰ ਮਾਣਦਾ ਹੈ (੨) । ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਰ ਥਾਂ ਹਰੀ ਵਿਆਪਕ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਵਾਗੋਣ ਮੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੩) ; ਮਨ ਟਿਕਾਣੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੀਆਂ ਇੱਛਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਚਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਛੜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਮਿਲ ਪੈਂਦੇ ਹਨ (੪) ।

ਹਰਿ ਚਰਣ ਜਪਤ ਨਿਸਤਰਿਆ^੧ ॥ ਹਰਿ ਚਰਣ ਧਿਆਏ ਸਭਿ ਫਲ ਪਾਏ ਮਿਟੇ
ਆਵਣ ਜਾਣਾ ॥ ^੨ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਸੁਭਾਇ ਹਰਿ ਜਪਿ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵਾ ॥
ਜਪਿ ਏਕੁ ਅਲਖ^੩ ਅਪਾਰ ਪੂਰਨ^੪ ਤਿਸੁ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਕੋਈ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ
ਨਾਨਕ ਗੁਰਿ ਭਰਮੁ ਖੋਇਆ ਜਤ^੫ ਦੇਖਾ ਤਤ^੬ ਸੋਈ ॥ ੩ ॥ ^੭ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ
ਹਰਿਨਾਮਾ ॥ ਪੂਰਨ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੇ ਕਾਮਾ ॥ ਗੁਰੁ ਸੰਤੁ ਪਾਇਆ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਇਆ
^੮ਸਗਲ ਇਛਾ ਪੁੰਨੀਆ ॥ ^੯ਹਉ ਤਾਪ ਬਿਨਸੇ ਸਦਾ ਸਰਸੇ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲੇ
^{੧੦}ਚਿਰੀ ਵਿਛੁੰਨਿਆ ॥ ਮਨਿ ਸਾਤਿ ਆਈ ਵਜੀ ਵਧਾਈ ਮਨਹੁ ਕਦੇ ਨ
ਵੀਸਰੈ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ^{੧੧}ਸਤਿਗੁਰਿ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਸਦਾ ਭਜੁ ਜਗਦੀਸਰੈ ॥
੪ ॥ ੧ ॥ ੩ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੫ * ਘਰੁ ੩
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਤੂ ਠਾਕੁਰੋ ਬੇਰਾਗਰੋ^{੧੨} ਮੈ ਜੇਹੀ ਘਣ^{੧੩} ਚੇਰੀ ਰਾਮ ॥
ਤੂੰ ਸਾਗਰੋ ਰਤਨਾਗਰੋ^{੧੪} ਹਉ ਸਾਰ^{੧੫} ਨ ਜਾਣਾ ਤੇਰੀ ਰਾਮ ॥ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਾ ਤੂ
ਵਡ ਦਾਣਾ^{੧੬} ਕਰਿ ਮਿਹਰੰਮਤ^{੧੭} ਸਾਂਈ ॥ ਕਿਰਪਾ ਕੀਜੈ ਸਾ ਮਤਿ ਦੀਜੈ ਆਠ
ਪਹਰ ਤੁਧੁ ਧਿਆਈ ॥ ਗਰਬੁ^{੧੮} ਨ ਕੀਜੈ ਰੇਣ^{੧੯} ਹੋਵੀਜੈ ਤਾ ਗਤਿ^{੨੦} ਜੀਅਰੇ
ਤੇਰੀ ॥ ਸਭ ਉਪਰਿ ਨਾਨਕ ਕਾ ਠਾਕੁਰੁ ਮੈ ਜੇਹੀ ਘਣ ਚੇਰੀ ਰਾਮ ॥ ੧ ॥ ਤੁਮ
ਗਉਹਰ^{੨੧} ਅਤਿ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ ਤੁਮ ਪਿਰ ਹਮਾ ਬਹੁਰੀਆ^{੨੨} ਰਾਮ ॥ ਤੁਮ ਵਡੇ
ਵਡੇ ਵਡੇ ਉਚੇ ਹਉ ਇਤਨੀਕ ਲਹੁਰੀਆ^{੨੩} ਰਾਮ ॥ ਹਉ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਏਕੈ ਤੂਹੈ
ਆਪੇ ਆਪਿ ਸੁਜਾਨਾ^{੨੪} ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਦਿਸਟਿ ਨਿਮਖ^{੨੫} ਪ੍ਰਭ ਜੀਵਾ ਸਰਬ ਰੰਗ
ਰਸ ਮਾਨਾ ॥ ਚਰਣਹ ਸਰਨੀ ਦਾਸਹ ਦਾਸੀ ਮਨਿ ਮਉਲੈ^{੨੬} ਤਨੁ ਹਰੀਆ^{੨੭} ॥
ਨਾਨਕ ਠਾਕੁਰੁ ਸਰਬ ਸਮਾਣਾ ਆਪਨ ਭਾਵਨ^{੨੮} ਕਰੀਆ ॥ ੨ ॥ ਤੁਝੁ ਉਪਰਿ
ਮੇਰਾ ਹੈ ਮਾਣਾ ਤੂਹੈ ਮੇਰਾ ਤਾਣਾ^{੨੯} ਰਾਮ ॥ ਸੁਰਤਿ ਮਤਿ ਚਤੁਰਾਈ ਤੇਰੀ ਤੂ
^{੩੦}ਜਾਣਾਇਹਿ ਜਾਣਾ ਰਾਮ ॥ ਸੋਈ ਜਾਣੈ ਸੋਈ ਪਛਾਣੈ ਜਾਕਉ ਨਦਰਿ
ਸਿਰੰਦੇ^{੩੧} ॥ ਮਨਮੁਖਿ^{੩੨} ਭੂਲੀ ਬਹੁਤੀ ਰਾਹੀ ਫ੍ਰਾਥੀ ਮਾਇਆ ਫੰਦੇ ॥ ਠਾਕੁਰ
ਭਾਣੀ ਸਾ ਗੁਣਵੰਤੀ ਤਿਨ ਹੀ ਸਭ ਰੰਗ ਮਾਣਾ ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਧਰ^{੩੩} ਤੂਹੈ ਠਾਕੁਰ
ਤੂ ਨਾਨਕ ਕਾ ਮਾਣਾ ॥ ੩ ॥ ਹਉ ਵਾਰੀ ਵੰਵਾ^{੩੪} ਘੋਲੀ ਵੰਵਾ ਤੂ ਪਰਬਤੁ ਮੇਰਾ ਓਲਾ^{੩੫}
ਰਾਮ ॥ ਹਉ ਬਲਿ^{੩੬} ਜਾਈ ਲਖ ਲਖ ਲਖ ਬਰੀਆ^{੩੭} ਜਿਨਿ ਭ੍ਰਮੁ ਪਰਦਾ ਖੋਲ੍ਹਾ
ਰਾਮ ॥ ਮਿਟੇ ਅੰਧਾਰੇ ਤਜੇ ਬਿਕਾਰੇ ਠਾਕੁਰ ਸਿਉ ਮਨੁ ਮਾਨਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਭਾਣੀ
ਭਈ ਨਿਕਾਣੀ^{੩੮} ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਪਰਵਾਨਾ ॥ ਭਈ ਅਮੋਲੀ ^{੩੯}ਭਾਰਾ ਤੋਲੀ

<p>੧ ਤਰ ਗਿਆ ।
 ੨ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਹਰੀ ਨੂੰ ਜਪ ਕੇ ।
 ੩ ਜੇ ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ।
 ੪ ਜੇ ਹਰ ਥਾਂ ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
 ੫ ਜਿਥੇ ।
 ੬ ਉਥੇ ਹੀ ।
 ੭ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਪਤਿਤਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੇਤ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਪੂਰੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੮ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ।
 ੯ ਹਉਮੈ ਦੇ ਸਾੜੇ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਮੁਸ਼ ਰਹਿਣ ਲਗੇ ।
 ੧੦ ਚਿਰ ਤੋਂ ਵਿਛੜੇ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ।
 ੧੧ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਦਾ ਜਗਤ ਦੇ ਈਸ਼੍ਵਰ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਭਜੋ ।
 ੧੨ ਵੇਰਾਗ ਵਾਲਾ, ਇੱਛਾ ਰਹਿਤ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ।
 ੧੩ ਬਹੁਤ । ਮੇਰੇ ਜਹੀਆਂ ਤੇਰੀਆਂ ਕਈ ਸੇਵਕ ਹਨ ।
 ੧੪ ਰਤਨਾਕਰ, ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਖਾਣ ।
 ੧੫ ਸੂਝ, ਕਦਰ ।
 ੧੬ [ਛਾ. ਦਾਨਾਂ] ਸਿਆਣਾ ।
 ੧੭ [ਅ. ਮਰਹਮਤ] ਮਿਹਰ ।
 ੧੮ ਹੰਕਾਰ ।
 ੧੯ ਧੁੜੀ ।
 ੨੦ ਭਤੀ, ਮੁਕਤੀ ।</p> | <p>੨੧ ਗਹਿਰਾ, ਗੰਭੀਰ, ਸਿਆਣਾ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੦੨, ਨੋਟ ੫ । ਤੂੰ ਸਿਆਣਾ ਅਤੇ ਭੁੱਖਾ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਪਤੀ ਵਤ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸਤਰੀ ਵਤ (ਮੂਰਖ ਤੇ ਹੋਛੀ) ਹਾਂ ।
 ੨੨ ਵਹੁਟੀ ।
 ੨੩ ਛੋਟੀ । ਇੰਨੀ ਛੋਟੀ, ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ।
 ੨੪ ਸਿਆਣਾ ।
 ੨੫ ਥੋੜੀ । ਤੇਰੀ ਥੋੜੀ ਜੇਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਸ਼ਟੀ (ਨਜ਼ਰ) ਨਾਲ ਮੈਂ ਜੀਵਦੀ ਹਾਂ ।
 ੨੬ ਮੁੜ ਖਿੜਿਆ ।
 ੨੭ ਹਰਾ ਹੋਇਆ ।
 ੨੮ ਮਰਜ਼ੀ । ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੀ ਗਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੯ ਬਲ, ਸਹਾਰਾ ।
 ੩੦ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ
 ੩੧ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਦੀ ।
 ੩੨ ਆਪ-ਹੁਦਰੀ ।
 ੩੩ ਆਸਰਾ ।
 ੩੪ [ਲਹਿੰਦੀ] ਜਾਵਾਂ । ਵਾਰਨੇ ਜਾਵਾਂ ।
 ੩੫ ਪਰਦਾ, ਓਟ ।
 ੩੬ ਬਲਿਹਾਰ ।
 ੩੭ ਵੇਰਾਂ, ਵਾਰੀ ।
 ੩੮ ਬੇਮੁਹਤਾਜ, ਬੇਪਰਵਾਹ ।
 ੩੯ ਭਾਰੇ ਤੋਲ ਵਾਲੀ ਹੋਈ ਹਾਂ ।</p> |
|---|--|

* ਪਹਿਲੇ ਛੰਤ ਵਿਚ ਹਰੀ ਅਗੇ ਸਨਮੁਖ ਬੇਨਤੀ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ (੧) । ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਚੋਲੇ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ (੨) । ਤੀਜੇ ਛੰਤ ਦੇ ਚੁਵਾਂ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਐਸੀਆਂ ਔਖਾਂ, ਜੀਫ਼, ਕੰਨ, ਹੱਥ ਪੈਰ, ਅਤੇ ਮਨ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਖੇ ਜਾ ਸਕਣ, ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਸੁਣੇ ਜਾ ਸਕਣ, ਹਰੀ ਦੀ ਟਹਿਲ ਹੋ ਸਕੇ ਅਤੇ ਮਨ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਖੁੰਭਿਆ ਰਹੇ (੩) । ਇਸ ਆਸ਼ਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਹਰੀ-ਮੰਦਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ (੪) । ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਤਨ ਲਈ, ਮਨ ਦੀ ਇਸਥਿਤੀ ਲਈ, ਸਦੀਵੀ ਮੁਸ਼ੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੇ ਹਰ ਮਨੋਰਥ ਦੀ ਸਿਧੀ ਲਈ ਹਰ ਵਕਤ ਹਰੀ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (੫) । ਛੀਵੇਂ ਛੰਤ ਵਿਚ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸੇ ਆਸ਼ੇ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਗਰੀ-ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਘਰ ਬਾਰ, ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਆਦਿ ਥਾਵਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ (੬) । ਸਤਵੇਂ ਛੰਤ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਤਲਾ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦਾ ਚਿਕਰ ਹੈ (੭) ।

੧ ਮੁਕਤਿ ਜੁਗਤਿ ਦਰੁ ਖੋਲ੍ਹਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਉ ਨਿਰਭਉ ਹੋਈ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ
 ਓਲ੍ਹਾ ੨ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੪ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਸਾਜਨੁ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੁ
 ਮੇਰਾ ਪੂਰਾ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣਾ ਰਾਮ ॥ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਭਾਈ ਸੁਤ ੩ ਬੰਧ ੪
 ਜੀਅ ਪ੍ਰਾਣ ਮਨਿ ਭਾਣਾ ਰਾਮ ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ੫ ਸਭੁ ਤਿਸ ਕਾ ਦੀਆ ਸਰਬ ਗੁਣਾ
 ਭਰਪੂਰੇ ॥ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ੬ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਸਰਬ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ ॥ ਤਾ ਕੀ ਸਰਣਿ
 ਸਰਬ ਸੁਖ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਰਬ ਕਲਿਆਣਾ ੭ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭ ਕਰੁ ਬਲਿਹਾਰੈ
 ਨਾਨਕ ਸਦ ਕਰਬਾਣਾ ॥ ੧ ॥ ਐਸਾ ਗੁਰੁ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਈਐ ਜਿਤੁ
 ਮਿਲਿਐ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਪੈ ੮ ਰਾਮ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਕਿਲਵਿਖ ੯ ਉਤਰਹਿ ਹਰਿ ਸੰਤ
 ਧੂੜੀ ਨਿਤ ਨਾਪੈ ੧੦ ਰਾਮ ॥ ਹਰਿ ਧੂੜੀ ਨਾਈਐ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਈਐ ਬਾਹੁੜਿ ੧੧
 ਜੋਨਿ ਨ ਆਈਐ ॥ ਗੁਰਚਰਣੀ ਲਾਗੇ ਭ੍ਰਮ ਭਰੁ ਭਾਗੇ ੧੨ ਮਨਿ ਚਿੰਦਿਆ ਫਲੁ
 ਪਾਈਐ ॥ ਹਰਿਗੁਣ ਨਿਤ ਗਾਏ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ਫਿਰਿ ਸੋਗੁ ਨਾਹੀ ਸੰਤਾਪੈ ੧੩ ॥
 ਨਾਨਕ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਜੀਅ ਕਾ ਦਾਤਾ ਪੂਰਾ ਜਿਸੁ ਪਰਤਾਪੈ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਹਰੇ ਹਰਿ
 ਗੁਣਨਿਧੇ ੧੪ ਹਰਿ ਸੰਤਨ ਕੈ ਵਸਿ ਆਏ ਰਾਮ ॥ ਸੰਤ ਚਰਣ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਲਾਗੇ
 ਤਿਨੀ ੧੫ ਪਰਮ ਪਦ ਪਾਏ ਰਾਮ ॥ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ਆਪੁ ੧੬ ਮਿਟਾਇਆ ਹਰਿ
 ਪੂਰਨ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ॥ ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਹੋਆ ਭਉ ਭਾਗਾ ਹਰਿ ਭੇਟਿਆ ੧੭ ਏਕੁ
 ਮੁਰਾਰੀ ੧੮ ॥ ਜਿਸ ਕਾ ਸਾ ਤਿਨ ਹੀ ਮੇਲਿ ਲੀਆ ੧੯ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ
 ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ ੨੦ ਜਪੀਐ ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਗਾਉ ਮੰਗਲੋ ੨੧
 ਨਿਤ ਹਰਿ ਜਨਹੁ ੨੨ ਪੁੰਨੀ ਇਛ ਸਬਾਈ ਰਾਮ ॥ ਰੰਗਿ ਰਤੇ ਅਪੁਨੇ ਸੁਆਮੀ ਸੇਤੀ
 ਮਰੈ ਨ ਆਵੈ ਜਾਈ ਰਾਮ ॥ ਅਬਿਨਾਸੀ ਪਾਇਆ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ਸਗਲ
 ਮਨੋਰਥ ਪਾਏ ॥ ਸਾਂਤਿ ੨੩ ਸਹਜ ਆਨੰਦ ਘਨੇਰੇ ੨੪ ਗੁਰਚਰਣੀ ਮਨੁ ਲਾਏ ॥
 ੨੫ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਘਟਿ ਘਟਿ ਅਬਿਨਾਸੀ ਥਾਨ ਬਨੰਤਰਿ ੨੬ ਸਾਈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ
 ਕਾਰਜ ਸਗਲੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰਚਰਣੀ ਮਨੁ ਲਾਈ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੫ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਕਰਿ
 ਕਿਰਪਾ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਆਮੀ ਨੇਤ੍ਰੁ ਦੇਖਹਿ ਦਰਸੁ ਤੇਰਾ ਰਾਮ ॥ ਲਾਖ ਜਿਹਵਾ ੨੭
 ਦੇਹੁ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਮੁਖੁ ਹਰਿ ਆਰਾਧੇ ੨੮ ਮੇਰਾ ਰਾਮ ॥ ਹਰਿ ਆਰਾਧੇ ੨੯ ਜਮ ਪੰਥੁ
 ਸਾਧੇ ਦੂਖੁ ਨ ਵਿਆਪੈ ਕੋਈ ॥ * ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਪੂਰਨ ਸੁਆਮੀ ਜਤ ੩੦
 ਦੇਖਾ ਤਤ ੩੧ ਸੋਈ ॥ ਭਰਮ ਮੋਹ ਬਿਕਾਰ ਨਾਠੇ ਪ੍ਰਭੁ ਨੇਰਹੁ ਤੇ ਨੇਰਾ ॥ ਨਾਨਕ
 ਕਉ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾ ਕੀਜੈ ਨੇਤ੍ਰੁ ਦੇਖਹਿ ਦਰਸੁ ਤੇਰਾ ॥ ੧ ॥ ਕੋਟਿ ੩੨ ਕਰਨ ੩੩
 ਦੀਜਹਿ ਪ੍ਰਭ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹਰਿਗੁਣ ਸੁਣੀਅਹਿ ਅਬਿਨਾਸੀ ਰਾਮ ॥ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ

੧ ਮੁਕਤੀ (ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ)
 ਅਤੇ ਜੁਗਤੀ (ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ
 ਜਾਚ) ਦਾ ਰਾਹ ਮੇਰੇ ਲਈ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ ।
 ੨ ਪੜਦਾ ।
 ੩ ਪੁਤਰ ।
 ੪ ਸੰਬੰਧੀ ।
 ੫ ਸਰੀਰ ।
 ੬ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ।
 ੭ ਸੁਖ ਅਨੰਦ, ਖੇਰੀਅਤ ।
 ੮ ਮਲਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਹਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੯ ਪਾਪ ।
 ੧੦ ਨ੍ਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੧ ਮੁੜ ਕੇ, ਫੇਰ ।
 ੧੨ ਮਨੋ-ਇਛਿਆ, ਮਨ-ਮੰਗਿਆ ।
 ੧੩ ਅੰਦਰ ਦਾ ਦੁਖ, ਚਿੰਤਾ ।
 ੧੪ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ।
 ੧੫ ਪਰਮ ਪਦਵੀ, ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ, ਮੁਕਤੀ ।
 ੧੬ ਆਪਾ ਭਾਵ, ਹਉਮੈ ।
 ੧੭ ਮਿਲਿਆ ।
 ੧੮ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ]

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੧੯ ਮਨੁਖ ਦੀ ਆਤਮ-ਜੋਤਿ ਹਰੀ ਦੀ ਪਰਮਾਤਮ-
 ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਰਲ ਗਈ, ਹਰੀ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ
 ਹੋ ਗਏ ।
 ੨੦ ਲਾਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਪਵਿੱਤਰ ।
 ੨੧ ਮੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ ।
 ੨੨ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ।
 ੨੩ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੨੪ ਬਹੁਤ ।
 ੨੫ ਉਹ ਅਮਰ ਹਰੀ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ।
 ੨੬ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ।
 ੨੭ ਜੀਭ ।
 ੨੮ ਜਪੇ ।
 ੨੯ ਜਮ ਦੇ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਫਤਹ ਕਰੇ, ਭਾਵ ਮੌਤ ਨੂੰ
 ਜਿੱਤ ਲਵੇ, ਮੌਤ ਤੋਂ ਬੱਚ ਜਾਵੇ ।
 ੩੦ [ਜਤ੍ਰ] ਜਿਧਰ ।
 ੩੧ [ਤਤ੍ਰ] ਉਧਰ ਹੀ ।
 ੩੨ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ।
 ੩੩ ਕੰਨ ।

* ਪਾਣੀ ਵਿਚ, ਸੂਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ, ਅਤੇ ਧਰਤ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਥਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।

ਇਹੁ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਵੈ ਕਟੀਐ ਕਾਲ ਕੀ ਫਾਸੀ ਰਾਮ ॥ ੧੮੮ ॥ ਕਟੀਐ ਜਮ ਫਾਸੀ
 ਸਿਮਰਿ ਅਬਿਨਾਸੀ ਸਗਲ ਮੰਗਲ ਸੁਗਿਆਨਾ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਪੀਐ
 ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ੧੮੯ ॥ ਲਾਗੈ ਸਹਜਿ ਧਿਆਨਾ ॥ ਕਲਮਲ ੧੯੦ ਦੁਖ ਜਾਰੈ ੧੯੧ ਪ੍ਰਭੂ ਚਿਤਾਰੈ ਮਨ
 ਕੀ ਦੁਰਮਤਿ ੧੯੨ ਨਾਸੀ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾ ਕੀਜੈ ਹਰਿਗੁਣ ਸੁਣੀਅਹਿ
 ਅਵਿਨਾਸੀ ॥ ੨ ॥ ਕਰੋੜਿ ਹਸਤ ੧੯੩ ਤੇਰੀ ਟਹਲ ਕਮਾਵਹਿ ਚਰਣ ਚਲਹਿ
 ਪ੍ਰਭਮਾਰਗਿ ੧੯੪ ਰਾਮ ॥ ੧੯੫ ॥ ਸਾਗਰ ਨਾਵ ਹਰਿ ਸੇਵਾ ਜੋ ਚੜੈ ਤਿਸੁ ਤਾਰਗਿ ੧੯੬ ਰਾਮ ॥
 ਭਵਜਲੁ ੧੯੭ ਤਰਿਆ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰਿਆ ੧੯੮ ॥ ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ॥ ਮਹਾ
 ਬਿਕਾਰ ਗਏ ਸੁਖ ਉਪਜੇ ਬਾਜੇ ਅਨਹਦ ਤੂਰੇ ੧੯੯ ॥ ਮਨਬਾਂਛਤ ੨੦੦ ਫਲ ਪਾਏ
 ਸਗਲੇ ਕੁਦਰਤਿ ਕੀਮ ਅਪਾਰਗਿ ੨੦੧ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾ ਕੀਜੈ ਮਨੁ ਸਦਾ
 ਚਲੈ ਤੇਰੈ ਮਾਰਗਿ ॥ ੩ ॥ ਏਹੋ ਵਰੁ ੨੦੨ ਏਹਾ ਵਡਿਆਈ ਇਹੁ ਧਨੁ ਹੋਇ ਵਡਭਾਗਾ
 ਰਾਮ ॥ ਏਹੋ ਰੰਗੁ ਏਹੋ ਰਸ ਭੋਗਾ ਹਰਿ ਚਰਣੀ ਮਨੁ ਲਾਗਾ ਰਾਮ ॥ ਮਨੁ ਲਾਗਾ
 ਚਰਣੇ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਰਣੇ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਗੋਪਾਲਾ ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ਤੂ ਪ੍ਰਭੁ
 ਮੇਰਾ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥ ੨੦੩ ॥ ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਣ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਖ ਸਾਗਰ
 ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਮਨੁ ਜਾਗਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾ ਕੀਨੀ ਚਰਣ ਕਮਲ ਮਨੁ
 ਲਾਗਾ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੬ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ੨੦੪ ॥ ਹਰਿ ਜਪੇ ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਸਾਜਿਆ
 ਸੰਤ ਭਗਤ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਰਾਮ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ
 ਸਗਲੇ ਪਾਪ ਤਜਾਵਹਿ ੨੦੫ ਰਾਮ ॥ ੨੦੬ ॥ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਇ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ਪ੍ਰਭ
 ਕੀ ਉਤਮ ਬਾਣੀ ॥ ੨੦੭ ॥ ਸਹਜ ਕਥਾ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਅਤਿ ਮੀਠੀ ਕਥੀ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥
 ਭਲਾ ਸੰਜੋਗੁ ੨੦੮ ਮੂਰਤੁ ੨੦੯ ਪਲੁ ਸਾਚਾ ਅਬਿਚਲ ਨੀਵ ਰਖਾਈ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ
 ਪ੍ਰਭ ਭਏ ਦਇਆਲਾ ਸਰਬ ਕਲਾ ੨੧੦ ਬਣਿ ਆਈ ॥ ੧ ॥ ਆਨੰਦਾ ਵਜਹਿ ਨਿਤ
 ਵਾਜੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਮਨਿ ਵੂਠਾ ੨੧੧ ਰਾਮ ॥ ਗੁਰਮੁਖੇ ਸਚੁ ਕਰਣੀ ਸਾਰੀ ੨੧੨ ਬਿਨਸੇ
 ਭ੍ਰਮ ਭੈ ਝੂਠਾ ਰਾਮ ॥ ੨੧੩ ॥ ਅਨਹਦ ਬਾਣੀ ੨੧੪ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਖਾਣੀ ਜਸੁ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ
 ਮਨੁ ਤਨੁ ਹਰਿਆ ॥ ਸਰਬ ਸੁਖਾ ਤਿਸਹੀ ਬਣਿ ਆਏ ੨੧੫ ਜੋ ਪ੍ਰਭਿ ਅਪਨਾ
 ਕਰਿਆ ॥ ਘਰ ਮਹਿ ਨਵਨਿਧਿ ੨੧੬ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰਾ ਰਾਮਨਾਮਿ ਰੰਗੁ ਲਾਗਾ ॥
 ਨਾਨਕ ਜਨ ਪ੍ਰਭੁ ਕਦੇ ਨ ਵਿਸਰੈ ਪੂਰਨ ਜਾ ਕੇ ਭਾਗਾ ॥ ੨ ॥ ੨੧੭ ॥ ਛਾਇਆ ਪ੍ਰਭਿ
 ਛਤ੍ਰਪਤਿ ਕੀਨੀ ਸਗਲੀ ਤਪਤਿ ਬਿਨਾਸੀ ਰਾਮ ॥ ਦੁਖ ਪਾਪ ਕਾ ਡੇਰਾ ਢਾਠਾ ੨੧੮
 ਕਾਰਜੁ ਆਇਆ ਰਾਸੀ ਰਾਮ ॥ ਹਰਿਪ੍ਰਭਿ ਫੁਰਮਾਇਆ ਮਿਟੀ ਬਲਾਇਆ ੨੧੯
 ਸਾਚੁ ਧਰਮੁ ਪੁੰਨੁ ਫਲਿਆ ੨੨੦ ॥ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪੁਨਾ ਸਦਾ ਧਿਆਈਐ ੨੨੧ ॥ ਸੋਵਤ ਬੈਸਤ

- ੧ ਅਮਰ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਕੇ ਮੇਤ ਦੀ ਫਾਹੀ ਕਟੀਏ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਗਿਆਨ ਮਿਲ ਜਾਣ ।
- ੨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਲਗ ਜਾਏ । ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੩ ਪਾਪ ।
- ੪ ਜਾਲੇ, ਸਾੜੇ ।
- ੫ ਖੋਟੀ ਵਾਦੀ ।
- ੬ ਹੋਥ ।
- ੭ ਰਸਤੇ ਤੇ ।
- ੮ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ । ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਸਰੋਵਰ ਨੂੰ ਤਰਣ ਲਈ ਹਰੀ-ਸੇਵਾ ਨਾਵ (ਬੇੜੀ) ਹੈ ।
- ੯ ਤਾਰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੦ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਹਾਦਾਂ ।
- ੧੧ ਤੁਰਮ, ਰਣਸਿੰਘੇ । ਭਾਵ ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਅਕਹਿ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੧੨ ਵਾਛਿਤ, ਵਿਛਿਤ, ਚਾਹੇ ਹੋਏ ।
- ੧੩ ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਾ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕੇ । ਸਾਰੀਆਂ ਮਨ-ਮੰਗੀਆਂ ਮੁਹਾਦਾਂ ਮਿਲ ਗਈਆਂ—ਤੋਰੀ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ । ਭਾਵ ਤੋਰੀ ਕੁਦਰਤ ਕੋਸੀ ਅਪਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਭੀ ਤੋਰੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨ-ਮੰਗੇ ਫਲ ਮਿਲ ਗਏ !
- ੧੪ ਅਸੀਸ । ਅਸੀਸ, ਵਡਿਆਈ, ਧਨ, ਰੰਗ, ਰਸ-ਭੋਗ ਸਭ ਇਹੋ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਨ ਹਰੀ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਲਗੇ ।
- ੧੫ ਹੇ ਪਿਆਰੇ, ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ! ਮੈਂ ਨਿਰਗੁਣ ਦਾ ਮਨ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਜਾਗ ਪਿਆ ।
- ੧੬ ਹਰੀ ਜਪਣ ਲਈ ਇਹ ਹਰੀ-ਮੰਦਰ ਬਣਾਇਆ

- ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੰਤ ਤੇ ਭਗਤ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ।
- ੧੭ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
- ੧੮ ਹਰੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅੰਸੀ ਚੰਗੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ-ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
- ੧੯ ਉਹ ਬਾਣੀ ਜੋ ਸਹਜ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਾਵੇ । ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ * । ਹਰੀ ਦੀ ਸਹਜ-ਬਾਣੀ ਬਹੁਤ ਮਿੱਠੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦੀ ਅਕਹਿ ਕਹਾਣੀ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ।
- ੨੦ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੩, ਨੋਟ ੧੫ ।
- ੨੧ ਮਹੂਰਤ । ਉਹ ਮੋਕਾ, ਉਹ ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਇਸ ਮੰਦਰ ਦੀ ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਨੀਂਹ ਰਖੀ ਗਈ ।
- ੨੨ ਸ਼ਕਤੀ । ਸਭ ਬਿਧਾਂ ਮਿਲ ਗਈਆਂ, ਸਾਰੇ ਦੇ ਚੰਗੇ ਦੁਕੇ ।
- ੨੩ ਵਸਿਆ ਹੈ ।
- ੨੪ ਸੰਭਾਲੀ । ਗੁਰੂ-ਦੁਆਰਾ ਸੱਚੀ ਸੇਵਾ ਸਾਂਭੀ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੫੫੯, ਨੋਟ ੫ ।
- ੨੫ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੨੬ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤੀ ।
- ੨੭ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ ।
- ੨੮ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡ ।
- ੨੯ ਛੱਤਰ-ਪਤੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਛਾਇਆ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਛੱਤਰ-ਪਤੀ=ਛੱਤਰ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਰਾਜਾ ।
- ੩੦ ਦਹਿ ਗਿਆ । ਦੁਖ ਤੇ ਪਾਪ, ਜਿਹੜੇ ਡੇਰਾ ਪਾ ਕੇ ਬੰਨੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਠ ਗਏ ।
- ੩੧ ਬਲਾਈ । ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ।
- ੩੨ ਫਲ ਲਗਾ, ਵਧਿਆ ।
- ੩੩ ਸੁਤਿਆਂ, ਬੈਠਿਆਂ ਤੇ ਖਲੋਤਿਆਂ ।

* ਇਹ ਛੰਤ ਸ੍ਰੀ ਹਰੀ-ਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਬਾਬਤ ਰਚੇ ਗਏ । ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ ਕਈ ਛੰਤ ਇਸ ਮੰਦਰ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਤਲਾ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਬਾਬਤ ਹਨ । ਕਈ ਸਜਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਭਾਵ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਚ ਉਣ ਲਈ 'ਮੰਦਰ' ਦਾ ਅਰਥ ਸਰੀਰ, 'ਤਾਲ' ਦਾ ਅਰਥ ਹਿਰਦਾ, ਆਦਿ, ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । "ਪਰਬਾਇ ਸਾਖੀ ਮਹਾਪੁਰਖ ਬੋਲਦੇ ਸਾਝੀ ਸਗਲ ਜਹਾਨੈ" (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੋਰਠਿ) ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਭਾਵੇਂ ਗਲ ਹਰੀ-ਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਤਾਲ ਦੀ ਪੂਰਣਤਾ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਧੰਨਵਾਦ ਵਿਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਿਖਿਆ ਸਦੀਵੀ ਅੰਗ ਰਖਦੀ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ ਬਾਬਰਵਾਣੀ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਸੁਲਹੀ ਖ਼ਾਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ । ਇਸੇ ਸਿਖਿਆ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਸਿਖ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਸਤ-ਸੰਗ ਜੋੜਨ ਤੇ ਲੰਗਰ ਚਲਾਣ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਆਏ ਹਨ; ਇਸੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਤਾਲ ਲਵਾਂਦੇ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਣਾਂਦੇ ਤੇ ਹੋਰ ਪੰਥਕ ਤੇ ਪਬਲਕ ਸੇਵਾ ਦਾ ਆਹਰ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਨ ।

ਖਲਿਆ^੧ ॥ ^੨ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਸੁਆਮੀ ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਸੋਈ ॥
 ਜਨ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਰਣਾਈ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ੩ ॥ ਮੇਰਾ
 ਘਰੁ ਬਨਿਆ^੩ ਬਨੁ^੪ ਤਾਲੁ ਬਨਿਆ ^੫ਪ੍ਰਭ ਪਰਸੇ ਹਰਿ ਗਾਇਆ ਰਾਮ ॥ ਮੇਰਾ
 ਮਨੁ ਸੋਹਿਆ ਮੀਤ ਸਾਜਨ ਸਰਸੇ^੬ ਗੁਣ ਮੰਗਲ^੭ ਹਰਿ ਗਾਇਆ ਰਾਮ ॥ ਗੁਣ
 ਗਾਇ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਇ ਸਾਚਾ ^੮ਸਗਲ ਇਛਾ ਪਾਈਆ ॥ ਗੁਰਚਰਣ ਲਾਗੇ
 ਸਦਾ ਜਾਗੇ ^੯ਮਨਿ ਵਜੀਆ ਵਾਧਾਈਆ ॥ ਕਰੀ ਨਦਰਿ ਸੁਆਮੀ ^{੧੦}ਨੁਖਹ ਗਾਮੀ
^{੧੧}ਹਲਤੁ ਪਲਤੁ ਸਵਾਰਿਆ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਨਿਤ ਨਾਮੁ ਜਪੀਐ ^{੧੨}ਜੀਉ
 ਪਿੰਡੁ ਜਿਨਿ ਧਾਰਿਆ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ^{੧੩}ਭੈ ਸਾਗਰੇ ਭੈ ਸਾਗਰੁ
 ਤਰਿਆ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ਰਾਮ ॥ ਬੋਹਿਬੜਾ^{੧੪} ਹਰਿਚਰਣ ਅਰਾਧੇ
 ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਰਿ ਲਘਾਏ ਰਾਮ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਤਰੀਐ ਬਹੁੜਿ^{੧੫} ਨ ਮਰੀਐ
^{੧੬}ਚੁਕੈ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੋਈ ਭਲ^{੧੭} ਮਾਨਉ ਤਾ ਮਨੁ ਸਹਜਿ^{੧੮}
 ਸਮਾਣਾ ॥ ਦੂਖ ਨ ਭੂਖ ਨ ਰੋਗੁਨ ਬਿਆਪੈ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਸਰਣੀ ਪਾਏ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਿ
 ਸਿਮਰਿ ਨਾਨਕ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਮਨ ਕੀ ਚਿੰਤਿ ਮਿਟਾਏ ॥ ੧ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਹਰਿ
 ਮੰਤ੍ਰ* ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਹਰਿ ਸਾਜਨ ਵਸਗਤਿ ਕੀਨੇ ਰਾਮ ॥ ਆਪਨੜਾ ਮਨੁ ਆਗੈ
 ਧਰਿਆ ਸਰਬਸੁ^{੧੯} ਠਾਕੁਰਿ ਦੀਨੇ ਰਾਮ ॥ ਕਰਿ ਅਪੁਨੀ ਦਾਸੀ ਮਿਟੀ ਉਦਾਸੀ
 ਹਰਿ ਮੰਦਰਿ ਬਿਤਿ^{੨੦} ਪਾਈ ॥ ਅਨਦ ਬਿਨੋਦ^{੨੧} ਸਿਮਰਹੁ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਚਾ ਵਿਛੜਿ
 ਕਬਹੂ ਨ ਜਾਈ ॥ ਸਾ ਵਡਭਾਗਣਿ ਸਦਾ ਸੋਹਾਗਣਿ ਰਾਮਨਾਮ ਗੁਣ ਚੀਨੇ^{੨੨} ॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਰਵਹਿ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਮਹਾ ਰਸਿ ਭੀਨੇ^{੨੩} ॥ ੨ ॥ ਅਨਦ ਬਿਨੋਦ
 ਭਏ ਨਿਤ ਸਖੀਏ ਮੰਗਲ ਸਦਾ ਹਮਾਰੈ ਰਾਮ ॥ ਆਪਨੜੇ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ਸੀਗਾਰੀ
 ਸੋਭਾਵੰਤੀ ਨਾਰੇ ਰਾਮ ॥ ^{੨੪}ਸਹਜ ਸੁਭਾਇ ਭਏ ਕਿਰਪਾਲਾ ਗੁਣ ਅਵਗਣ ਨ
 ਬੀਚਾਰਿਆ ॥ ਕੰਠਿ^{੨੫} ਲਗਾਇ ਲੀਏ ਜਨ ਅਪੁਨੇ ਰਾਮਨਾਮ ਉਰਿ ਧਾਰਿਆ^{੨੬} ॥
^{੨੭}ਮਾਨ ਮੋਹ ਮਦ ਸਗਲ ਬਿਆਪੀ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਆਪਿ ਨਿਵਾਰੇ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ
^{੨੮}ਭੈ ਸਾਗਰੁ ਤਰਿਆ ਪੂਰਨ ਕਾਜ ਹਮਾਰੇ ॥ ੩ ॥ ਗੁਣ ਗੋਪਾਲ ਗਾਵਹੁ ਨਿਤ
 ਸਖੀਹੋ ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪਾਏ ਰਾਮ ॥ ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਹੋਆ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਏਕੰਕਾਰੁ^{੨੯}
 ਧਿਆਏ ਰਾਮ ॥ ਜਪਿ ਏਕ ਪ੍ਰਭੁ ਅਨੇਕ ਰਵਿਆ ^{੩੦}ਸਰਬ ਮੰਡਲਿ ਛਾਇਆ ॥
 ਬ੍ਰਹਮੋ ਪਸਾਰਾ ਬ੍ਰਹਮੁ^{੩੧} ਪਸਰਿਆ ਸਭੁ ਬ੍ਰਹਮੁ ਦ੍ਰਿਸਟੀ^{੩੨} ਆਇਆ ॥ ਜਲਿ
 ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਪੂਰਿ ਪੂਰਨ ਤਿਸੁ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਜਾਏ^{੩੩} ॥ ਪੇਖਿ^{੩੪} ਦਰਸਨੁ
 ਨਾਨਕ ਬਿਗਸੇ^{੩੫} ਆਪਿ ਲਏ ਮਿਲਾਏ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ੮ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥

੧ ਖਲੋਤਿਆਂ ।

੨ ਜੋ ਮਾਲਕ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਡੰਡਾਰ ਤੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ
ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ, ਉਹੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚ, ਧਰਤੀ ਵਿਚ
ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਾਇਆ
ਹੋਇਆ ਹੈ ।

੩ ਸਜ ਗਿਆ, ਫੜ ਗਿਆ ।

੪ ਬਾਗ਼ ।

੫ ਛੋਹੇ, ਮਿਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਹਰੀ-ਰਾਜੇ ਨੂੰ ।

੬ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ।

੭ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ ।

੮ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਮਿਲ ਗਈਆਂ ।

੯ ਮਨ ਵਿਚ ਵਧਾਈ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵਧੇ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ
ਹੋਈਆਂ ।

੧੦ [ਸੁਖ-ਗਮਜ਼] ਜਿਸ ਪਾਸ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ
ਪਹੁੰਚ ਸਕੀਏ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।

੧੧ ਲੋਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ।

੧੨ ਜਿਸ ਨੇ ਮਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਥਾਂ ਸਿਰ ਰਖਿਆ
ਹੋਇਆ ਹੈ, ਆਸਰੇ ਸਹਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

੧੩ ਭਵ ਸਾਗਰ, ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ।

੧੪ ਜਹਾਜ਼ । ਜਹਾਜ਼ ਰੂਪ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨ ਧਿਆਏ ।

੧੫ ਮੁੜ ਕੇ ।

੧੬ ਮੁਕ ਜਾਵੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ।

੧੭ ਭਲਾ । ਮਿੱਠਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨੇ ।

੧੮ ਦੇਖੋ ਪੰ, ੭੩੩, ਵਟ ਨੋਟ * ।

੧੯ ਸਭ ਕੁਝ । ਜਦ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਮਨ ਹਰੀ ਦੇ
ਅਗੇ ਰਖ ਦਿਤਾ, ਤਾਂ ਹਰੀ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਮਾਨੂੰ
ਦੇ ਦਿਤਾ ।

੨੦ ਟਿਕਾਉ । ਹਰੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਟਿਕਾਉ
ਮਿਲਿਆ ।

੨੧ ਤਮਾਸ਼ੇ । ਸਭ ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਇਹੋ ਹਨ
ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰੇ ।

੨੨ ਵਿਚਾਰਦੀ ਹੈ ।

੨੩ ਭਿਜੇ ਹੋਏ ।

੨੪ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ, ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ।

੨੫ ਗਲੇ ਨਾਲ ।

੨੬ ਦਿਲ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ।

੨੭ ਮਾਣ, ਮੋਹ ਤੇ ਹੰਕਾਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੀ
ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਫਸੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਸਾਥੋਂ ਹਰੀ ਨੇ ਆਪ
ਦੂਰ ਰਖੇ । ਨਿਵਾਰੇ=ਦੂਰ ਕੀਤੇ ।

੨੮ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।

੨੯ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਛਾਇਆ (ਵਿਆਪਕ ਹੋ
ਰਿਹਾ) ਹੈ ।

੩੦ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।

੩੧ ਨਜ਼ਰੀ ।

੩੨ ਥਾਂ ।

੩੩ ਦੇਖ ਕੇ ।

੩੪ ਖਿੜਦਾ ਹੈ ।

* ਉਪਦੇਸ਼ । ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਅੰਸਾ ਹਰੀ ਦਾ ਮੰਤਰ ਸਿਖਾਇਆ ਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਹਰੀ-ਮੰਤਰ ਨੂੰ ਵਸ
ਕਰ ਲਿਆ । (ਮੰਤਰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰਨ ਲਈ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।) । ਵਸਗਤਿ=ਵਸ ਵਿਚ ।

*^੧ਅਬਿਚਲ ਨਗਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਰੂ ਕਾ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਰਾਮ ॥ ਮਨ
 ਇਛੇ ਸੇਈ ਫਲ ਪਾਏ ਕਰਤੈ ਆਪਿ ਵਸਾਇਆ ਰਾਮ ॥ ਕਰਤੈ ਆਪਿ
 ਵਸਾਇਆ ਸਰਬ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਪੁਤ ਭਾਈ ਸਿਖ ਬਿਗਾਸੇ^੨ ॥ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ
 ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ^੩ਕਾਰਜੁ ਆਇਆ ਰਾਸੇ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਿ ਸੁਆਮੀ ਆਪੇ ਰਾਖਾ
 ਆਪਿ ਪਿਤਾ ਆਪਿ ਮਾਇਆ^੪ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰ ਬਲਿਹਾਰੀ ਜਿਨਿ
 ਏਹੁ ਬਾਨੁ ਸੁਹਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਘਰ ਮੰਦਰ ਹਟਨਾਲੇ^੫ ਸੋਹੇ ਜਿਸੁ ਵਿਚਿ ਨਾਮੁ
 ਨਿਵਾਸੀ ਰਾਮ ॥ ਸੰਤ ਭਗਤ ਹਰਿਨਾਮੁ ਅਰਾਧਹਿ ਕਟੀਐ ਜਮ^੬ ਕੀ ਫਾਸੀ
 ਰਾਮ ॥ ਕਾਟੀ ਜਮ ਫਾਸੀ ਪ੍ਰਭਿ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ॥
^੭ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ ਪੂਰਨ ਹੋਈ ਮਨ ਇਛੇ ਫਲ ਪਾਏ ॥ ਸੰਤ ਸਜਨ ਸੁਖਿ ਮਾਣਹਿ
 ਰਲੀਆ^੮ ਦੂਖ ਦਰਦ ਭ੍ਰਮ ਨਾਸੀ ॥ ਸਬਦਿ ਸਵਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਨਾਨਕ
^੯ਸਦ ਬਲਿ ਜਾਸੀ ॥ ੨ ॥ ਦਾਤਿ ਖਸਮ ਕੀ ਪੂਰੀ^{੧੦} ਹੋਈ ਨਿਤ ਨਿਤ ^{੧੧}ਚੜੈ ਸਵਾਈ
 ਰਾਮ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ^{੧੨}ਖਸਮਾਨਾ ਕੀਆ ਜਿਸਦੀ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਰਾਮ ॥
^{੧੩}ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਭਗਤਨ ਕਾ ਰਾਖਾ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਭਇਆ ਦਇਆਲਾ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ
 ਸਭਿ ਸੁਖੀ ਵਸਾਏ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪੇ ਕਰਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ^{੧੪} ॥ ^{੧੫}ਦਹ ਦਿਸ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ
 ਜਸੁ ਸੁਆਮੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰ ਬਲਿਹਾਰੀ ਜਿਨਿ
 ਅਬਿਚਲ ਨੀਵ ਰਖਾਈ ॥ ੩ ॥ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹਰਿ ਹਰਿ
 ਕਥਾ ਨਿਤ ਸੁਣੀਐ ਰਾਮ ॥ ^{੧੬}ਅਨਹਦ ਚੋਜ ਭਗਤ ਭਵ ਭੰਜਨ ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ
 ਧੁਨੀਐ^{੧੭} ਰਾਮ ॥ ^{੧੮}ਅਨਹਦ ਬੁਣਕਾਰੇ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੇ ਸੰਤ ਗੋਸਟਿ ਨਿਤ ਹੋਵੈ ॥
 ਹਰਿਨਾਮੁ ਅਰਾਧਹਿ ਮੈਲੁ ਸਭ ਕਾਟਹਿ ਕਿਲਵਿਖ^{੧੯} ਸਗਲੇ ਖੋਵੈ ॥ ਤਹ ਜਨਮ
 ਨ ਮਰਣਾ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਬਹੁੜਿ^{੨੦} ਨ ਪਾਈਐ ਜੋਨੀਐ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ
 ਪਾਇਆ ^{੨੧}ਜਿਸੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਇਛੁ ਪੁਨੀਐ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ੯ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫੩ ॥
 ਸੰਤਾ ਕੇ ਕਾਰਜਿ ^{੨੨}ਆਪਿ ਖਲੋਇਆ ਹਰਿ ਕੰਮੁ ਕਰਾਵਣਿ ਆਇਆ ਰਾਮ ॥
^{੨੩}ਧਰਤਿ ਸੁਹਾਵੀ ਤਾਲੁ^{੨੪} ਸੁਹਾਵਾ ਵਿਚਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਜਲੁ ਛਾਇਆ^{੨੫} ਰਾਮ ॥
 ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਜਲੁ ਛਾਇਆ^{੨੬} ਪੂਰਨ ਸਾਜੁ^{੨੭} ਕਰਾਇਆ ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ॥ ਜੈ
 ਜੈਕਾਰੁ ਭਇਆ ਜਗ ਅੰਤਰਿ ਲਾਥੇ ਸਗਲ ਵਿਸੂਰੇ^{੨੮} ॥ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਅਚੂਤ^{੨੯}
 ਅਬਿਨਾਸੀ ਜਸੁ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣੀ ਗਾਇਆ ॥ ਅਪਨਾ ਬਿਰਦੁ^{੩੦} ਰਖਿਆ ਪਰਮੇਸਰਿ
 ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ॥ ੧ ॥ ਨਵਨਿਧਿ^{੩੧} ^{੩੨}ਸਿਧਿ ਰਿਧਿ ਦੀਨੇ ਕਰਤੇ
 ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਕਾਈ^{੩੩} ਰਾਮ ॥ ਖਾਤ ਖਰਚਤ ਬਿਲਛਤ^{੩੪} ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ

੧ ਗੁਰੂ-ਗੋਬਿੰਦ ਦਾ ਨਗਰ (ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ)
ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ, ਜਿਸ
ਵਿਚ ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ ਸੁਖ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ।

੨ ਮੁਸ਼ ਹੋਏ ।

੩ ਓਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਸੰਵਰ ਗਿਆ ਹੈ ।

੪ ਮਾਂ, ਮਾਤਾ ।

੫ ਹੋਟੀਆਂ ਦਾ ਨਾਲ ੨ ਹੋਣਾ, ਬਞਾਰ ਦਾ ਲੜਾ ।
ਦੇਖੋ ਪੰ. ੩੦੯, ਨੋਟ ੧੩ । ਘਰ ਮੰਦਰ ਤੇ
ਬਞਾਰ ਸਭ ਸੋਹਣੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਨਾਮ ਦਾ
ਨਿਵਾਸ ਹੈ । ਨਿਵਾਸੀ=ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਵਸਣ
ਵਾਲਾ ਹੈ ।

੬ ਸਾਰਾ ਸਮਿਆਨ ਪੂਰਾ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ
ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਾਂ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ ।

੭ ਮੌਜਾਂ ।

੮ ਸਦਾ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ।

੯ ਮੁਕੰਮਲ. ਪੂਰਨ ।

੧੦ ਸਵਾਦੀ ਵਧਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ।

੧੧ ਮਾਲਕ ਬਣ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸੰਭਾਲ ਵਿਚ ਲੈ
ਲਿਆ ਹੈ ।

੧੨ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ।

੧੩ ਪਾਲਣਾ ।

੧੪ ਦਸਾਂ ਤਰਫ਼ਾਂ ਵਿਚ (ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ) ਮਾਲਕ ਦੀ
ਸ਼ੋਭਾ ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਦਸ ਦਿਸਾ=ਪੂਰਬ,
ਪੱਛਮ, ਉਤਰ, ਦੱਖਣ ; ਚਾਰ ਕੋਨੇ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ
ਤੇ ਉੱਤੇ ।

੧੫ ਛਵੇਂ (ਸੰਸਾਰ) ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋੜਨ ਵਾਲੇ ਹਟੀ
ਦੇ ਭਗਤ ਇਕ-ਰਸ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੇ
ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

੧੬ ਵਜਾਈਂਦੇ ਹਨ । ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਦੇ ਸੰਗੀਤ
ਨੂੰ ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ਆਖਿਆ ਹੈ । ਦੇਖੋ
ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।

੧੭ ਅਨਹਤ ਬਾਣੀ ਦੀ ਗੂੰਜ (ਕੀਰਤਨ), ਤਤ ਰੂਪ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ (ਕਥਾ) ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ
ਗਲ ਬਾਤ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਬੁਣਕਾਰੇ=
ਛਣਕਾਰ, ਕੀਰਤਨ । ਗੋਸਟਿ=ਗਲ ਬਾਤ ।

੧੮ ਪਾਪ ।

੧੯ ਮੁੜ ਕੇ, ਫੇਰ ।

੨੦ ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

੨੧ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ।

੨੨ ਆਸ ਪਾਸ ਦੀ ਧਰਤੀ ਬਾਗਾਂ ਬੂਟਿਆਂ ਦੇ
ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਬਣ ਗਈ ।

੨੩ ਤਲਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ।

੨੪ ਪਸਰਿਆ, ਫਰ ਗਿਆ ।

੨੫ ਸਮਿਆਨ (ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ) ।

੨੬ ਝੋਰੇ, ਦੁਖ ।

੨੭ ਨਾ ਹਿਲਣ ਵਾਲਾ, ਅਟੱਲ । ਉਸ ਪੂਰਨ
ਅਟਲ ਤੇ ਅਬਿਨਾਸੀ ਪੁਰਖ ਦਾ ਜਸ ਵੇਦਾਂ
ਪੁਰਾਣਾਂ ਨੇ ਗਾਇਆ ਹੈ ।

੨੮ ਨਿਤ ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ । ਸਭ ਦੀ ਪੰਜ ਰਖਣਾਂ
ਉਸਦਾ ਸੁਭਾਉ ਹੈ ।

੨੯ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦. ਫੁਟ ਨੋਟ † ।

੩੦ ਰਿਪਿ ਸਿਧਿ=ਕਰਮਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ।

੩੧ ਕੁਝ ਭੀ ।

੩੨ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦਿਆਂ, ਮੌਜਾਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਖੁਸ਼ੀ
ਮਾਣਦਿਆਂ ।

* ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਸਣ ਵੇਲੇ ਉਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ।

† ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੰਝ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਜਾਂਮ' ਹੈ ।

‡ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਧੰਨਵਾਦ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ
ਉਚਾਰਣ ਹੋਇਆ ।

ਕਰਤੇ ਕੀ ਦਾਤਿ ਸਵਾਈ ਰਾਮ ॥ ਦਾਤਿ ਸਵਾਈ ^੧ਨਿਖੁਟਿ ਨ ਜਾਈ ਅੰਤਰਜਾਮੀ^੧
ਪਾਇਆ ॥ ^੨ਕੋਟਿ ਬਿਘਨ ਸਗਲੇ ਉਠਿ ਨਾਠੇ ਦੂਖੁ ਨ ਨੇੜੈ ਆਇਆ ॥ ਸਾਂਤਿ
^੩ਸਹਜ ਆਨੰਦ ਘਨੇਰੇ^੪ ਬਿਨਸੀ ਭੂਖ ਸਬਾਈ^੫ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਸੁਆਮੀ
ਕੇ ਅਚਰਜੁ ਜਿਸੁ ਵਡਿਆਈ ਰਾਮ ॥ ੨ ॥ ਜਿਸ ਕਾ ਕਾਰਜੁ ਤਿਨਹੀ ਕੀਆ
ਮਾਣਸੁ ਕਿਆ ਵੇਚਾਰਾ ਰਾਮ ॥ ਭਗਤ ਸੋਹਨਿ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਸਦਾ ਕਰਹਿ
ਜੈਕਾਰਾ ਰਾਮ ॥ ਗੁਣ ਗਾਇ ਗੋਬਿੰਦ ਅਨਦ ਉਪਜੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸੰਗਿ ਬਨੀ ॥
^੭ਜਿਨਿ ਉਦਮੁ ਕੀਆ ਤਾਲ ਕੇਰਾ ਤਿਸ ਕੀ ਉਪਮਾ ਕਿਆ ਗਨੀ^੮ ॥ ^੯ਅਠਸਠਿ
ਤੀਰਥ ਪੁੰਨ ਕਿਰਿਆ ਮਹਾ ਨਿਰਮਲ ਚਾਰਾ ॥ ^{੧੦}ਪਤਿਤ ਪਾਵਨੁ ਬਿਰਦੁ^{੧੧}
ਸੁਆਮੀ ਨਾਨਕ ਸਬਦ ਅਧਾਰਾ ॥ ੩ ॥ ^{੧੨}ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰਤਾ ਉਸਤਤਿ
ਕਉਨੁ ਕਰੀਜੈ ਰਾਮ ॥ ਸੰਤਾ ਕੀ ਬੇਨੰਤੀ ਸੁਆਮੀ ਨਾਮੁ ਮਹਾ ਰਸੁ ਦੀਜੈ ਰਾਮ ॥ ਨਾਮੁ
ਦੀਜੈ ਦਾਨੁ ਕੀਜੇ ਬਿਸਰੁ ਨਾਹੀ ਇਕ ਖਿਨੋ^{੧੩} ॥ ਗੁਣ ਗੋਪਾਲ ਉਚਰੁ ਰਸਨਾ^{੧੪}
ਸਦਾ ਗਾਈਐ ਅਨਦਿਨੋ^{੧੫} ॥ ਜਿਸੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਗੀ ਨਾਮ ਸੇਤੀ ਮਨੁ ਤਨੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ
ਭੀਜੈ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ^{੧੬}ਇਛੁ ਪੁੰਨੀ ਪੇਖਿ ਦਰਸਨੁ ਜੀਜੈ^{੧੭} ॥ ੪ ॥ ੧੦ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ਛੰਤ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ * ॥

ਮਿਠਬੋਲੜਾ
ਜੀ ਹਰਿ ਸਜਣੁ ਸੁਆਮੀ ਮੋਰਾ ॥ ਹਉ ਸੰਮਲਿ^੧ ਬਕੀ ਜੀ ਓਹੁ ਕਦੇ ਨ ਬੋਲੈ
ਕਉਰਾ^੨ ॥ ਕਉੜਾ ਬੋਲਿ ਨ ਜਾਨੈ ਪੂਰਨ ਭਗਵਾਨੈ ^੩ਅਉਗਣੁ ਕੋ ਨ ਚਿਤਾਰੇ ॥
ਪਤਿਤ ਪਾਵਨੁ ਹਰਿ ਬਿਰਦੁ ਸਦਾਏ ਇਕੁ ^੪ਤਿਲੁ ਨਹੀ ਭੰਨੈ ਘਾਲੇ ॥ ^੫ਘਟ ਘਟ
ਵਾਸੀ ਸਰਬ ਨਿਵਾਸੀ ^੬ਨੈਰੈ ਹੀ ਤੇ ਨੇਰਾ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਸਦਾ ਸਰਣਾਗਤਿ^੭
ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ^੮ ਸਜਣੁ ਮੇਰਾ ॥ ੧ ॥ ਹਉ ਬਿਸਮੁ^੯ ਭਈ ਜੀ ਹਰਿ ਦਰਸਨੁ
ਦੇਖਿ ਅਪਾਰਾ ॥ ਮੇਰਾ ਸੁੰਦਰੁ ਸੁਆਮੀ ਜੀ ਹਉ ਚਰਨ ਕਮਲ ^{੧੦}ਪਗ ਛਾਰਾ ॥
ਪ੍ਰਭੁ ਪੇਖਤੁ^{੧੧} ਜੀਵਾ ਠੰਢੀ ਥੀਵਾ^{੧੨} ਤਿਸੁ ਜੇ ਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ^{੧੩}ਆਦਿ ਅੰਤਿ
ਮਧਿ ਪ੍ਰਭੁ ਰਵਿਆ ^{੧੪}ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਸੋਈ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਜਪਿ
ਸਾਗਰੁ^{੧੫} ਤਰਿਆ ਭਵਜਲੁ^{੧੬} ਉਤਰੇ ਪਾਰਾ ॥ ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸੁਰ
ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰਾ^{੧੭} ॥ ੨ ॥ ਹਉ ਨਿਮਖੁ^{੧੮} ਨ ਛੋਡਾ ਜੀ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਮ
^{੧੯}ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰੇ ॥ ਗੁਰਿ ਸਤਿਗੁਰ ਕਹਿਆ ਜੀ ਸਾਚਾ^{੨੦} ਅਗਮ ਬੀਚਾਰੇ ॥ ਮਿਲਿਸਾਧੂ
ਦੀਨਾ^{੨੧} ਤਾ ਨਾਮੁ ਲੀਨਾ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖ ਨਾਠੇ ॥ ^{੨੨}ਸਹਜ ਸੂਖ ਆਨੰਦ ਘਨੇਰੇ
ਹਉਮੈ ਬਿਨਠੀ^{੨੩} ਗਾਠੇ^{੨੪} ॥ ਸਭ ਕੈ ਮਧਿ^{੨੫} ਸਭ ਹੂ ਤੇ ਬਾਹਰਿ ਰਾਗ^{੨੬} ਦੋਖ

- ੧ ਮੁਕਦੀ ਨਹੀਂ ।
 ੨ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ।
 ੩ ਕ੍ਰੋਝਾਂ ਵਿਘਨ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ।
 ੪ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੫ ਬਹੁਤ ।
 ੬ ਸਾਰੀ ।
 ੭ ਜਿਸ ਨੇ ਤਲਾ ਦੇ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸਰੋਵਰ ਦੇ)
 ਤਿਆਰ ਕਟਨ ਦਾ ਉਦਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ।
 ੮ ਗਿਣਾਂ, ਬਿਆਨ ਕਰਾਂ ।
 ੯ ਇਸ ਤਾਲ ਦੇ ਵਿਚ ਅਠਾਹਠ ਤੀਟਬ, ਪੁੰਨ
 ਕਰਮ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਕੰਮ ਸਭ ਆ ਗਏ ਹਨ ।
 ਨਿਰਮਲ ਚਾਰਾ=ਨਿਰਮਲ ਆਚਾਰ, ਸੁਧ ਕੰਮ,
 ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਮ ।
 ੧੦ ਪਤਤਾਂ ਨੂੰ ਪਾਵਨ (ਪਵਿੱਤਰ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੧੧ ਸੁਭਾਵ, ਨਿੱਤ ਕਰਮ । ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਮਾਲਕ
 ਦਾ ਬਿਰਦ ਪਤਤ-ਪਾਵਨ ਹੈ, ਇਥੇ ਉਸ ਦੇ
 ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ।
 ੧੨ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸ਼ਜਾਨਾ ।
 ੧੩ ਖਿਣ ਭਰ, ਰਤਾ ਵੀ ।
 ੧੪ ਹੋ ਜੀਭ !
 ੧੫ ਹਰ ਰੋਜ਼ ।
 ੧੬ ਇਛਾ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ।
 ੧੭ ਜੀਵੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੮ ਯਾਦ, ਚੇਤਾ ਕਰ ਕੇ । ਬੜੀ ਵਾਰੀ ਜਾਚ ਕੀਤੀ
 ਹੈ ; ਪਰਤਾਵਾ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਬਕ ਚੁਕੀ ਹਾਂ ।
 ੧੯ ਕੋੜਾ ।
 ੨੦ ਗਲਤੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਯਾਦ ਰਖਦਾ ।
 ੨੧ ਕੀਤੀ ਘਾਲ ਨੂੰ ਰਤਾ ਨਹੀਂ ਗਵਾਦਾ ।
 ੨੨ ਹਰ ਏਕ ਜੀਵ ਵਿਚ, ਹਰ ਏਕ ਥਾਂ ਵਿਚ
 ਵਸਦਾ ਹੈ ।
 ੨੩ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ।
 ੨੪ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹਾਂ ।
 ੨੫ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਕਰ (ਮਿੱਠਾ) ।
 ੨੬ ਹੋਰਾਣ, ਅਸਚਰਜ ।
 ੨੭ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਧੁੜੀ ਹਾਂ ।
 ੨੮ ਵੇਖਦਿਆਂ ।
 ੨੯ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ।
 ੩੦ ਪ੍ਰਭੂ ਰਚਨਾ ਦੇ ਮੁਢ ਵਿਚ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਤੇ
 ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ।
 ੩੧ ਪਾਣੀ ਵਿਚ, ਸੁਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਧਰਤ
 ਅਸਮਾਨ ਦੀ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਥਾਂ ਵਿਚ ।
 ੩੨ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ।
 ੩੩ ਪਾਰ ਉਰਾਰ, ਬਹੁ ।
 ੩੪ ਅੱਖ ਦੇ ਫੇਰ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਭੀ ।
 ੩੫ ਪ੍ਰਾਣਾਂ (ਸੁਆਸਾਂ) ਦਾ ਆਸਰਾ ।
 ੩੬ ਅਪਹੁੰਚ ਵਿਚਾਰ, ਅਕਥ ਕਥਾ ।
 ੩੭ ਦਿੱਤਾ (ਨਾਮ) ।
 ੩੮ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੩੯ ਦੂਰ ਹੋਈ ।
 ੪੦ ਤੰਦ (ਹਉਮੈ ਦੀ) ।
 ੪੧ ਅੰਦਰ ।
 ੪੨ ਪ੍ਰੀਤ, ਮੋਹ ।

* ਹਰੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦੀ ਗੁਣ ਦਸ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਤੇ ਨਿਆਰੋ^੧ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਗੋਬਿੰਦ ਸਰਣਾਈ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਮਨਹਿ ਸਧਾਰੋ^੨ ॥
 ੩ ॥ ਮੈ ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਜੀ ਹਰਿ ਨਿਹਚਲੁ ਸੁ ਘਰੁ ਪਾਇਆ ॥ ਸਭਿ ਅਧ੍ਵ^੩
 ਡਿਠੇ ਜੀਉ ਤਾ ਚਰਨਕਮਲ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹਉ ਤਿਸ
 ਕੀ ਦਾਸੀ ਮਰੈ ਨ ਆਵੈ ਜਾਏ ॥ ਧਰਮ ਅਰਥ ਕਾਮ ਸਭਿ ਪੂਰਨ ਮਨਿਚਿੰਦੀ^੪
 ਇਛ ਪੁਜਾਏ ॥ ਸ੍ਰਤਿ^੬ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ^੭ ਗੁਨ ਗਾਵਹਿ ਕਰਤੇ ਸਿਧ^੮ ਸਾਧਿਕ^੯
 ਮੁਨਿ ਜਨ ਧਿਆਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਸਰਨਿ ^{੧੦}ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਿ ਸੁਆਮੀ ਵਡਭਾਗੀ
 ਹਰਿ ਹਰਿ ਗਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੧੧ ॥

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਵਾਰ ਸੂਹੀ ਕੀ ਸਲੋਕਾ ਨਾਲਿ ਮਹਲਾ ੩ * ॥
 ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ ^{੧੨}ਸੂਹੈ ਵੇਸਿ ਸੋਹਾਗਣੀ ਪਰਪਿਰੁ ਰਾਵਣ ਜਾਇ ॥ ਪਿਰੁ
 ਛੋਡਿਆ ਘਰਿ ਆਪਣੈ ਮੋਹੀ ^{੧੩}ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥ ਮਿਠਾ ਕਰਿ ਕੈ ਖਾਇਆ ਬਹੁ ਸਾਦਹੁ
 ਵਧਿਆ ਰੋਗੁ ॥ ਸੁਧੁ ਭਤਾਰੁ^{੧੪} ਹਰਿ ਛੋਡਿਆ ਫਿਰਿ ਲਗਾ ਜਾਇ ਵਿਜੋਗੁ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੫} ਹੋਵੈ ਸੁ ਪਲਟਿਆ^{੧੬} ਹਰਿ ਰਾਤੀ^{੧੭} ਸਾਜਿ ਸੀਗਾਰਿ ॥ ^{੧੮}ਸਹਜਿ
 ਸਚੁ ਪਿਰੁ ਰਾਵਿਆ ਹਰਿਨਾਮਾ ਉਰਧਾਰਿ^{੧੯} ॥ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਸਦਾ ਸੋਹਾਗਣਿ
 ਆਪਿ ਮੇਲੀ ਕਰਤਾਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਪਿਰੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਸਾਚਾ ਸਦਾ ਸੋਹਾਗਣਿ
 ਨਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਸੂਹਵੀਏ^{੨੦} ਨਿਮਾਣੀਏ ਸੋ ਸਹੁ ਸਦਾ ਸਮਾਲਿ^{੨੧} ॥ ਨਾਨਕ
 ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਹਿ ਆਪਣਾ ਕੁਲੁ ਭੀ ਛੁਟੀ ਨਾਲਿ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਆਪੇ ਤਖਤੁ
 ਰਚਾਇਓਨੁ ਆਕਾਸ ਪਤਾਲਾ ॥ ਹੁਕਮੇ ਧਰਤੀ ਸਾਜੀਅਨੁ ਸਚੀ ਧਰਮਸਾਲਾ^{੨੨} ॥
 ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਖਪਾਇਦਾ^{੨੩} ਸਚੇ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥ ਸਭਨਾ ਰਿਜਕੁ ਸੰਬਾਹਿਦਾ^{੨੪}
 ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਨਿਰਾਲਾ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਵਰਤਦਾ ਆਪੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ^{੨੫} ॥ ੧ ॥
 † ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ ^{੨੬}ਸੂਹਬਤਾ ਸੋਹਾਗਣੀ ਜਾ ਮੰਨਿ ਲੈਹਿ ਸਚੁ ਨਾਉ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ
 ਅਪਣਾ ਮਨਾਇਲੈ ਰੂਪੁ ਚੜੀ ਤਾ ਅਗਲਾ^{੨੭} ^{੨੮}ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਥਾਉ ॥ ਐਸਾ ਸੀਗਾਰੁ
 ਬਣਾਇ ਤੂ ਮੈਲਾ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵਈ ^{੨੯}ਅਹਿਨਿਸਿ ਲਾਗੈ ਭਾਉ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋਹਾਗਣਿ
 ਕਾ ਕਿਆ ਚਿਹਨੁ^{੩੦} ਹੈ ਅੰਦਰਿ ਸਚੁ ਮੁਖੁ ਉਜਲਾ ਖਸਮੈ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇ ॥
 ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਲੋਕਾ ਵੇ ਹਉ ਸੂਹਵੀ ਸੂਹਾ ਵੇਸੁ ਕਰੀ ॥ ਵੇਸੀ ਸਹੁ ਨ
 ਪਾਈਐ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਸ ਰਹੀ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨੀ ਸਹੁ ਪਾਇਆ ਜਿਨੀ

- ੧ ਨਿਰਲੇਪ, ਆਜ਼ਾਦ ।
 ੨ ਆਸਰਾ ।
 ੩ [ਅ-ਧ੍ਵ=ਨਾ-ਇਸਥਿਤੀ] ਨਾ-ਪਾਇਦਾਰ, ਚਲਾਇਮਾਨ, ਨਾਸਵੰਤ । ਮੈਂ ਹੋਰ ਸਭ ਨਾਸਵੰਤ ਵੇਖੇ, ਤਾਂ ਹੁਣ ਹਰੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਦਿਲ ਲਾਇਆ ਹੈ ।
 ੪ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਉਸ ਵਿਚ ਡਰੇ ਪਏ ਹਨ ; ਉਹ ਮਨ-ਮੰਗੀ ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਬਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ :
 (੧) ਧਰਮ=ਆਪਣੇ ਨੇਮਾਂ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਹੋਣਾ,
 (੨) ਅਰਥ=ਦੁਨੀਆਵੀ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਣਤਾ,
 (੩) ਕਾਮ=ਕਾਮਯਾਬੀਆਂ, (੪) ਮੋਖ=ਮੁਕਤੀ ।
 ੫ ਚਿਤਵੀ, ਇਛਾ ਕੀਤੀ, ਚਾਹੀ ਹੋਈ ।
 ੬ ਵੇਦ ।
 ੭ ਹਿੰਦੂ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਜਾਂ ਵੇਦਿਕਾਂ ਦੇ ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਚੋਤੇ ਕਰ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਲਈ ਲਿਖੇ । ਇਹ ੨੭ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹਨ ।
 ੮ ਵਡੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਜੋਗੀ ।
 ੯ ਜੋ ਅਜੇ ਕਮਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ।
 ੧੦ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਡੰਡਾਰ ।
 ੧੧ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੇ ਕਪੜੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਰੰਡੀ ਹੈ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਜੋ ਪਰਾਏ ਪਤੀ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । 'ਸੁਹਾ ਵੇਸ' ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ, ਪਰ ਜੋ ਉਹ ਪਰਾਏ ਪਤੀ ਨੂੰ ਭੋਗਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਰੰਡੀ ਸਮਝੀ ।
 ੧੨ ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ।
 ੧੩ ਪਤੀ ।
 ੧੪ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ।
 ੧੫ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਪਰਤਿਆ ।
 ੧੬ ਰਤੀ । ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਾਥ ਸਿੰਗਾਰ ਕੇ ਹਰੀ ਵਿਚ ਲਗੀ ਹੈ ।
 ੧੭ ਨਰੋਲ ਪਿਆਰ ਦੁਆਰਾ ਸਚੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਣਿਆ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੨੯, ਨੋਟ ੯ ।
 ੧੮ ਦਿਲ ਵਿਚ ਧਾਰ ਕੇ ।
 ੧੯ ਸੂਹੇ ਵੇਸ ਵਾਲੀਏ ! ਉਤੋਂ ਉਤੋਂ ਸੁਹਾਗਣਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀਏ !
 ੨੦ ਅਪਣਾ ਲੈ, ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲੈ ।
 ੨੧ ਧਰਮ ਦੇ ਕਮਾਵਣ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ ਇਹ ਧਰਤੀ। 'ਪਵਣ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਪਾਤਾਲ । ਤਿਸੁ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਥਾਪਿ ਰਖੀ ਧਰਮਸਾਲ' (ਜਪੁ) ।
 ੨੨ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੩ ਅਪੜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੪ ਪਾਲਦਾ ਹੈ ।
 ੨੫ ਹੋ ਸੂਹੇ ਵੇਸ ਵਾਲੀਏ ! ਤੂੰ ਤਦ ਸੁਹਾਗਣ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈਂ ਜੇ ਸਚਾ ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਵੇਂ ।
 ੨੬ ਬਹੁਤਾ ।
 ੨੭ ਇਸ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਸੀਲਾ ਨਹੀਂ ।
 ੨੮ ਦਿਨ ਰਾਤ ਪ੍ਰੇਮ ਲਗਾ ਰਹੇ ।
 ੨੯ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ।

* ਸਲੋਕ : ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਇੱਕੋ ਹਰੀ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਜੋੜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਦੂਜਾ ਭਾਵ ਹੋ ਕਿਵੇਂ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦ ਇਹ ਜਾਣ ਲਈਏ ਕਿ ਸਭ ਰਚਨਾ ਜੋ ਹਰੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦਿਸ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸੇ ਇਕ ਹਰੀ ਦੀ ਬਣਾਈ ਤੇ ਸੰਭਾਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ?

† ਸਲੋਕ : ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣਾ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਰਹਿਣਾ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਰਤੱਵ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਉਸ ਦਾ ਭਾਣਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਹੈ । ਉਹ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਭਾਣਾ ਮਨਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਖ^੧ ਸੁਣੀ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਬੀਐ^੨ ਇਨ ਬਿਧਿ ਕੰਤ ਮਿਲੀ ॥ ੨ ॥
 ਪਉੜੀ ॥ ਹੁਕਮੀ ਸਿਸਟਿ ਸਾਜੀਅਨੁ^੩ ਬਹੁ ਭਿਤਿ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ^੪ ਨ
 ਜਾਪੀ ਕੇਤੜਾ ਸਚੇ^੫ ਅਲਖ ਅਪਾਰਾ ॥ ਇਕਨਾ ਨ ਤੂ ਮੇਲਿ ਲੇਹਿ ਗੁਰ ਸਬਦਿ
 ਬੀਚਾਰਾ^੬ ॥ ਸਚਿ ਰਤੇ ਸੇ ਨਿਰਮਲੇ^੭ ਹਉਮੈ ਤਜਿ ਵਿਕਾਰਾ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਮੇਲਹਿ
 ਸੋ ਤੁਧੁ ਮਿਲੈ ਸੋਈ ਸਚਿਆਰਾ ॥ ੨ ॥ *ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ ਏਸੁ ਹਵੀਏ ਸੂਹਾ ਸਭੁ
 ਸੰਸਾਰੁ ਹੈ ਜਿਨ ਦੁਰਮਤਿ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਝੂਠੁ ਸਭੁ ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ
 ਜਿਉਟਿਕੈ ਨ ਬਿਰਖ^{੧੦} ਕੀ ਛਾਉ ॥^{੧੧} ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਾਲੇ ਲਾਲੁ ਹੈ ਜਿਉ ਰੰਗਿ ਮਜੀਠ
 ਸਚੜਾਉ^{੧੨} ॥ ਉਲਟੀ ਸਕਤਿ^{੧੩} ਸਿਵੈ^{੧੪} ਘਰਿ ਆਈ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ
 ਨਾਉ ॥ ਨਾਨਕ ਬਲਿਹਾਰੀ ਗੁਰ ਆਪਣੇ ਜਿਤੁ ਮਿਲਿਐ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਉ ॥
 ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਸੂਹਾ ਰੰਗੁ ਵਿਕਾਰੁ^{੧੫} ਹੈ ਕੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥ ਇਸੁ ਲਹਦੇ
 ਬਿਲਮ^{੧੬} ਨ ਹੋਵਈ ਰੰਡ^{੧੭} ਬੈਠੀ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥ ਮੁੰਧ^{੧੮} ਇਆਣੀ ਦੁੰਮਣੀ^{੧੯} ਸੂਹੈ
 ਵੇਸਿ ਲੁਭਾਇ ॥ ਸਬਦਿ ਸਚੈ ਰੰਗੁ ਲਾਲੁ ਕਰਿ^{੨੦} ਭੈ ਭਾਇ ਸੀਗਾਰੁ ਬਣਾਇ ॥
 ਨਾਨਕ ਸਦਾ ਸੋਹਾਗਣੀ ਜਿ ਚਲਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਇ^{੨੧} ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ
 ਉਪਾਇਅਨੁ ਆਪਿ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ ॥ ਤਿਸ ਦਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਪਈ^{੨੨} ਗੁਰ ਸਬਦਿ
 ਬੁਝਾਈ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਗੁਬਾਰੁ^{੨੩} ਹੇ ਦੂਜੈ ਭਰਮਾਈ ॥ ਮਨਮੁਖ ਠਉਰ^{੨੪} ਨ
 ਪਾਇਨੀ ਫਿਰਿ ਆਵੈ ਜਾਈ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਬੀਐ ਸਭ ਚਲੈ ਰਜਾਈ ॥ ੩ ॥
 †ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ ਸੂਹੈ ਵੇਸਿ^{੨੫} ਕਾਮਣਿ ਕੁਲਖਣੀ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਛੇਡਿ ਪਰਪੁਰਖ ਧਰੇ
 ਪਿਆਰੁ ॥ ਓਸੁ ਸੀਲੁ^{੨੬} ਨ ਸੰਜਮੁ^{੨੭} ਸਦਾ ਝੂਠੁ ਬੋਲੈ ਮਨਮੁਖਿ ਕਰਮ ਖੁਆਰੁ ॥
 ਜਿਸੁ^{੨੮} ਪੂਰਬਿ ਹੋਵੈ ਲਿਖਿਆ ਤਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਭਤਾਰੁ^{੨੯} ॥ ਸੂਹਾ ਵੇਸੁ ਸਭੁ
 ਉਤਾਰਿ ਧਰੇ ਗਲਿ ਪਹਿਰੈ ਖਿਮਾ ਸੀਗਾਰੁ ॥^{੩੦} ਪੋਈਐ ਸਾਹੁਰੈ ਬਹੁ ਸੋਭਾ ਪਾਏ ਤਿਸੁ
 ਪੂਜਕਰੇ ਸਭੁ ਸੈਸਾਰੁ ॥ ਓਹ ਰਲਾਈ ਕਿਸੈ ਦੀ ਨਾ ਰਲੈ ਜਿਸੁ ਰਾਵੈ^{੩੧} ਸਿਰਜਨਹਾਰੁ ॥
 ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੩੨} ਸਦਾ ਸੁਹਾਗਣੀ ਜਿਸੁ ਅਵਿਨਾਸੀ ਪੁਰਖੁ ਭਰਤਾਰੁ ॥ ੧ ॥
 ਮਃ ੧ ॥ ਸੂਹਾ ਰੰਗੁ ਸੁਪਨੈ ਨਿਸੀ^{੩੩} ਬਿਨੁ ਤਾਗੇ ਗਲਿ ਹਾਰੁ ॥ ਸਚਾ ਰੰਗੁ ਮਜੀਠ
 ਕਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੇਮ ਮਹਾ ਰਸੀ ਸਭਿ ਬੁਰਿਆਈਆ
 ਛਾਰੁ^{੩੪} ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਇਹੁ ਜਗੁ ਆਪਿ ਉਪਾਇਓਨੁ ਕਰਿ ਚੋਜ ਵਿਡਾਨੁ^{੩੫} ॥
^{੩੬} ਪੰਚ ਧਾਤੁ ਵਿਚਿ ਪਾਈਅਨੁ ਮੋਹੁ ਝੂਠੁ ਗੁਮਾਨੁ ॥ ਆਵੈ ਜਾਇ ਭਵਾਈਐ
 ਮਨਮੁਖੁ ਅਗਿਆਨੁ ॥ ਇਕਨਾ ਆਪਿ ਬੁਝਾਇਓਨੁ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੩੭} ਹਰਿ
 ਗਿਆਨੁ ॥ ਭਗਤਿ ਖਜਾਨਾ ਬਖਸਿਓਨੁ ਹਰਿਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ^{੩੮} ॥ ੪ ॥

- ੧ ਸਿਖਿਆ ।
- ੨ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ।
- ੩ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ।
- ੪ ਕਈ ਭਾਂਤ ਦਾ ।
- ੫ ਨਹੀਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਕਿਤਨਾ ਹੈ ।
- ੬ ਹੇ ਨਾ ਸਮਝੋ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬੇਅੰਤ ਹਰੀ !
- ੭ ਵੀਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ।
- ੮ ਹਉਮੈ ਆਦਿ ਦੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ।
- ੯ ਹੇ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਲਗੀ ਹੋਈਏ ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੋਟੀ ਮਤ ਕਰਕੇ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਸੁਹਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਸਮਿਕ੍ਰੀ ਸੋਹਣੀ ਲਗਦੀ ਹੈ, (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸਲੀ ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ) ।
- ੧੦ ਰੁਖ :
- ੧੧ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਟਰਨ ਵਾਲਾ ਅਸਲੀ ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਚੇ ਮਜ਼ਨੀ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੨੯, ਨੋਟ ੧੫ ।
- ੧੨ ਸਰਾ, ਪੱਕਾ ।
- ੧੩ ਮਾਇਆ ।
- ੧੪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਉਲਟ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਟਿਕੀ ਹੈ ।
- ੧੫ ਨਿਕੰਮਾ ।
- ੧੬ [ਵਿਲੰਬ] ਦੇਰੀ, ਢਿਲ ।
- ੧੭ ਰੰਡੀ, ਹਰੀ ਤੋਂ ਵਿਛੜੀ ਹੋਈ ।
- ੧੮ ਇਸਤਰੀ ।
- ੧੯ ਦੁਚਿਤੀ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਇਰਾਦੇ ਵਾਲੀ ।

- ੨੦ ਹਰੀ ਦੇ ਭੇ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਦੁਆਰਾ ਸਿੰਗਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ।
- ੨੧ ਮਰੜੀ ਵਿਚ ।
- ੨੨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ।
- ੨੩ ਹਨੇਰਾ ।
- ੨੪ ਥਾਂ ਟਿਕਾਣਾ ।
- ੨੫ ਇਸਤਰੀ ਮੰਦੇ ਆਚਰਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ।
- ੨੬ ਪਤੀਬ੍ਰਤ ਧਰਮ ।
- ੨੭ ਸੰਕੋਚ, ਜੁਗਤ ਤੇ ਭਬਤ ਵਿਚ ਚਲਣਾ ।
- ੨੮ ਪਹਿਲੋਂ ਦਾ ਹਰੀ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇ ।
- ੨੯ ਪਤੀ ।
- ੩੦ ਪੁੱਕੇ (ਇਸ ਜਹਾਨ ਵਿਚ) ਅਤੇ ਸਾਹੁਰੇ (ਅਗਲੇ ਜਹਾਨ ਵਿਚ, ਰਬ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ) ।
- ੩੧ ਡੋਗਦਾ ਹੈ, ਮਾਣਦਾ ਹੈ ।
- ੩੨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਣ ਵਾਲੀ ।
- ੩੩ ਰਾਤ । ਮਾਇਕ ਰੰਗ ਰਾਤ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਵਾਂਗ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਹਾਰ ਵਾਂਗ ਹੈ ਜੋ ਤਾਗੇ ਬਿਨਾਂ ਗਲੇ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਵੇ । ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਮਜ਼ਨੀ ਦੇ ਪੱਕੇ ਰੰਗ ਵਾਂਗ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੨੯, ਨੋਟ ੧੫ ।
- ੩੪ ਸੁਆਹ । ਜਿਹੜੀ ਪੁੰਮ ਦੇ ਮਹਾਂ ਰਸ ਵਿਚ ਰਸੀ (ਰਸ ਵਾਲੀ, ਅਨੰਦਤ) ਹੋਈ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਸੜ ਕੇ ਸੁਆਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ।
- ੩੫ ਅਸਚਰਜ (ਖੇਡਾਂ) ।
- ੩੬ ਪੰਜ ਤਤ (ਸਰੀਰ) ਵਿਚ ਪਾਏ ਹਨ, ਨਾਲ ਹੀ ਮੋਹ, ਫੁਨ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਆਦਿ (ਵਿਕਾਰ ਪਾਏ ਹਨ) । ੩੭ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
- ੩੮ ਨਿਧੀਆਂ ਦਾ ਘਰ, ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ।

* ਸਲੋਕ : ਹੁਕਮੀ ਬੰਦੇ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਹਰੀ ਦੇ ਹੋ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਗਲ ਗੁਰੂ ਸਮਝਾਂਦਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਜੇ ਹਰੀ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਧੇ ਰਸਤੇ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

† ਸਲੋਕ : ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਭੁਲਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਕੁਝ ਕੁਸ਼ੇਤ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਰ-ਸਿਖਿਅਤ ਹੋ ਕੇ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਮੁੜ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋ ਕੇ ਲੋਕ ਪੁਲੋਕ ਵਿਚ ਮਾਣ ਪਾਂਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਆਤਮਕ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਇਆ ਦਾ ਰੰਗ ਕੁਝਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁੰਮ ਸਭ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਦੁਰ ਕਰ ਕੇ ਛਿੰਦਰੀ ਰਸ ਵਾਲੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਹਰੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਵਿਗੜਨ ਸੇਵਰਨ ਦੇ ਸਮਿਆਨ ਪਾ ਰਖੇ ਹਨ । ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਾ ਮੰਨੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਕੁਸ਼ੇਤ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਲਵੇ ਤਾਂ ਭਗਤੀ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਪਾ ਕੇ ਸੇਵਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

* ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩॥ ^੧ਸੂਹਵੀਏ ਸੂਹਾ ਵੇਸੁ ਛਡਿਤੂ ਤਾ ਪਿਰ ਲਗੀ ਪਿਆਰੁ॥ ਸੂਹੈ ਵੇਸਿ
 ਪਿਰੁ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ ^੨ਮਨਮੁਖਿ ਦਝਿ ਮੁਈ ਗਾਵਾਰਿ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਸੂਹਾ
 ਵੇਸੁ ਗਇਆ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਮਾਰਿ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਰਤਾ ਲਾਲੁ ਹੋਆ ^੩ਰਸਨਾ ਰਤੀ
 ਗੁਣ ਸਾਰਿ ॥ ਸਦਾ ਸੋਹਾਗਣਿ ਸਬਦੁ ਮਨਿ ਭੈ ਭਾਇ ਕਰੇ ਸੀਗਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ
^੪ਕਰਮੀ ਮਹਲੁ ਪਾਇਆ ਪਿਰੁ ਰਾਖਿਆ ਉਰਧਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਮੁੰਧੇ^੫
 ਸੂਹਾ ਪਰਹਰਹੁ^੬ ਲਾਲੁ ਕਰਹੁ ਸੀਗਾਰੁ ॥ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਵੀਸਰੈ ਗੁਰ ਸਬਦੀ
 ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਮੁੰਧੁ ਸੂਹਾਵੀ ਸੋਹਣੀ ਜਿਸੁ ਘਰਿ ^੭ਸਹਜਿ ਭਤਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਧਨ^੮
 ਰਾਵੀਐ^੯ ਰਾਵੇ ਰਾਵਣਹਾਰੁ^{੧੦} ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ^{੧੧}ਮੋਹੁ ਕੂੜੁ ਕਟੰਬੁ ਹੈ ਮਨਮੁਖੁ
 ਮੁਗਧੁ ਰਤਾ ॥ ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ਕ ਰ ਮੁਏ ਕਿਛੁ ਸਾਬਿ ਨ ਲਿਤਾ ॥ ^{੧੨}ਸਿਰ ਉਪਰਿ
 ਜਮਕਾਲੁ ਨ ਸੁਝਈ ਦੂਜੈ ਭਰਮਿਤਾ ॥ ਫਿਰਿ ਵੇਲਾ ਹਥਿ ਨ ਆਵਈ ਜਮਕਾਲਿ
 ਵਸਿ ਕਿਤਾ^{੧੩} ॥ ਜੇਹਾ ^{੧੪}ਧੁਰਿ ਲਿਖਿ ਪਾਇਓਨੁ ਸੇ ਕਰਮ ਕਮਿਤਾ^{੧੫} ॥ ੫ ॥
 † ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩॥ ਸਤੀਆ^{੧੬} ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਜੋ ਮੜਿਆ^{੧੭} ਲਗਿ ਜਲੰਨਿ॥
 ਨਾਨਕ ^{੧੮}ਸਤੀਆ ਜਾਣੀਅਨਿ ਜਿ ਬਿਰਹੇ ਚੋਟ ਮਰੰਨਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਭੀ ਸੋ
 ਸਤੀਆ ਜਾਣੀਅਨਿ ਸੀਲ^{੧੯} ਸੰਤੋਖਿ ਰਹੰਨਿ ॥ ਸੇਵਨਿ ਸਾਈ ਆਪਣਾ ਨਿਤ ਉਠਿ
 ਸੰਮਾਲੰਨਿ^{੨੦} ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ^{੨੧}ਕੰਤਾ ਨਾਲਿ ਮਹੇਲੀਆ^{੨੨} ਸੇਤੀ ਅਗਿ ਜਲਾਹਿ॥ ਜੇ
 ਜਾਣਹਿ ਪਿਰੁ ਆਪਣਾ ਤਾ ਤਨਿ ਦੁਖ ਸਹਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ ਕੰਤ ਨ ਜਾਣਨੀ ਸੇ ਕਿਉ
 ਅਗਿ ਜਲਾਹਿ ॥ ^{੨੩}ਭਾਵੈ ਜੀਵਉ ਕੈ ਮਰਉ ਦੂਰਹੁ ਹੀ ਭਜਿ ਜਾਹਿ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ॥
 ਤੁਧੁ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਨਾਲਿ ਉਪਾਇਆ ਲੇਖੁ ਕਰਤੈ ਲਿਖਿਆ ॥ ਨਾਵੈ ਜੇਵਡ
 ਹੋਰਦਾਤਿ ਨਾਹੀ ਤਿਸੁ ਰੂਪੁ ਨ ਰਿਖਿਆ^{੨੪} ॥ ਨਾਮੁ ^{੨੫}ਅਖੁਟੁ ਨਿਧਾਨੁ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਮਨਿ ਵਸਿਆ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਨਾਮੁ ਦੇਵਸੀ ^{੨੬}ਫਿਰਿ ਲੇਖੁ ਨ ਲਿਖਿਆ ॥
^{੨੭}ਸੇਵਕ ਭਾਇ ਸੇ ਜਨ ਮਿਲੇ ਜਿਨ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਪਿਆ ॥ ੬ ॥ ‡ ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੨ ॥
 ਜਿਨੀ ਚਲਣੁ ਜਾਣਿਆ ਸੇ ਕਿਉ ਕਰਹਿ ਵਿਬਾਰ^{੨੮} ॥ ਚਲਣ ਸਾਰ^{੨੯} ਨ ਜਾਣਨੀ
 ਕਾਜ ਸਵਾਰਣਹਾਰ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੨ ॥ ^{੩੦}ਗਤਿ ਕਾਰਣਿ ਧਨੁ ਸੰਚੀਐ
 ਭਲਕੇ ਚਲਣੁ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਲਿ ਨ ਚਲਈ ਫਿਰਿ ਪਛੁਤਾਵਾ ਹੋਇ ॥
 ੨ ॥ ਮਃ ੨ ॥ ^{੩੧}ਬਧਾ ਚਟੀ ਜੋ ਭਰੇ ਨਾ ਗੁਣੁ ਨਾ ਉਪਕਾਰੁ ॥ ^{੩੨}ਸੇਤੀ ਖੁਸੀ
 ਸਵਾਰੀਐ ਨਾਨਕ ਕਾਰਜੁ ਸਾਰੁ^{੩੩} ॥ ੩ ॥ ਮਃ ੨ ॥ ਮਨ ਹਠਿ ਤਰਫ^{੩੪} ਨ
 ਜਿਪਈ ^{੩੫}ਜੇਬਹੁਤਾ ਘਾਲੇ ॥ ਤਰਫ ਜਿਣੈ ^{੩੬}ਸਤ ਭਾਉ ਦੇ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਬਦੁ
 ਵੀਚਾਰੇ ॥ ੪ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਕਰਤੈ ਕਾਰਣੁ^{੩੭} ਜਿਨਿ ਕੀਆ ਸੋ ਜਾਣੈ ਸੋਈ ॥ ਆਪੇ

- ੧ ਹੇ ਮਾਇਅਕ ਰੰਗ ਨਾਲ ਸੂਹੀ ਹੋਈ ਇਸਤਰੀ !
ਇਹ ਨਕਲੀ 'ਗ ਵਾਲਾ' ਡੱਬ ਛੱਡ ਦਿਹ ।
- ੨ ਮੂਰਖ ਨਿਗੂਰੀ (ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਵਿਚ) ਸੜ ਮੋਈ।
- ੩ ਜੀਭ ਲਾਲ ਹੋ ਗਈ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਸਿਮਰ ਕੇ ।
- ੪ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਪਤੀ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਮਿਲ
ਗਿਆ ਜਦ ਪਤੀ ਨੂੰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਧਾਰ
ਰਖਿਆ । ੫ ਹੇ ਇਸਤਰੀ !
- ੬ ਤਿਆਗੋ, ਛੱਡ ਦਿਓ । 'ਸੂਹਾ' = ਕੁਸੰਭੇ ਦਾ ਕੱਚਾ
ਰੋਗ । 'ਲਾਲ' = ਮਜੀਠੀ ਪੱਕਾ ਰੋਗ ।
- ੭ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪਤੀ ਆਵਦਾ ਹੈ ।
- ੮ ਇਸਤਰੀ । ੯ ਮਾਣੀਦੀ ਹੈ ।
- ੧੦ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ਉਹ ਇਸਤਰੀ
ਅਸਲ ਵਿਚ ਭੋਗੀ ਗਈ ਸਮਝੋ ਜਿਸਨੂੰ ਹਰੀ
ਪਤੀ ਆਪ ਭੋਗਦਾ ਹੈ ।
- ੧੧ ਉਹ ਕੁਟੰਬ ਤੇ ਉਸਦਾ ਮੋਹ ਝੂਠਾ ਹੈ, ਜਿਸ
ਵਿਚ ਨਿਗੂਰਾ ਮੂਰਖ ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੨ ਉਹ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਇੰਨਾ ਭੁਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ
ਉਸਨੂੰ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਖੜਾ ਕਾਲ ਨਹੀਂ ਸੁਝਦਾ ।
- ੧੩ ਕੀਤਾ । ਜਦ ਜਮ ਕਾਲ ਨੇ ਵਸ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ।
- ੧੪ ਧੁੱਰੋ (ਹਰੀ ਦੇ ਹੁਸ਼ੋਰੇ) ਹੁਕਮ ਲਿਖ ਕੇ ਉਸ
ਦੀ ਕਿਨਤ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੫ ਕਮਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੬ ਉਹ ਇਸਤਰੀਆਂ ਜੋ ਪਤੀ ਦੀ ਮੌਤ ਵੇਲੇ ਆਪ ਵੀ
ਸੜ ਮਰਦੀਆਂ ਹਨ । ੧੭ ਲਾਸ਼ਾਂ, ਲੋਥਾਂ ।
- ੧੮ ਉਹ ਸਤੀਆਂ ਸਮਝੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ
ਹਨ ਜੋ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਚੇਟ ਨਾਲ ਹੀ ਮਰ ਜਾਣ ।
- ੧੯ ਸੁਚੇ ਆਚਰਨ ਵਿਚ । ੨੦ ਯਾਦ ਕਰਨ ।
- ੨੧ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਪਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ
ਅੱਗ ਵਿਚ ਸਾੜ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਜੇਕਰ ਉਹ
ਪਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜਾਣਦੀਆਂ ਹਨ ਤਦ ਤਾਂ ਉਹ

- ਪਤੀ ਦੇ ਮਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਦੁਖ ਸਹਿ
ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੜ ਕੇ ਸਤੀ ਹੋਣ ਦੀ
ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਜੀਉਂਦੀਆਂ ਹੀ ਸਤੀ ਹਨ) ;
ਅਤੇ ਜੇ ਉਹ ਪਤੀ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀਆਂ
ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਉਂ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਨ ? (ਦੋਹਾਂ
ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਸਤੀ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ।)
- ੨੨ ਇਸਤਰੀਆਂ ।
- ੨੩ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਤੀ ਭਾਵੇਂ ਜੀਵਦਾ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ
ਮੋਇਆ, ਉਹ ਨਸਣ ਦੀ ਹੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ।
- ੨੪ ਰੇਖ । ਉਸ ਨਾਮ ਦੀ ਨਾ ਕੋਈ ਸ਼ਕਲ ਹੈ ਨਾ
ਨਹਾਰ । ੨੫ ਅਮੁਕ ਖ਼ਬਰਾਂ ।
- ੨੬ ਫੇਰ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦਾ ਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ
ਜਾਏਗਾ, ਭਾਵ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਦੁਖ
ਸੁਖ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
- ੨੭ ਸੇਵਕ ਭਾਵ ਨਾਲ । ੨੮ ਫੈਲਾਉ, ਅਭਿਬਰ ।
- ੨੯ ਖ਼ਬਰ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਲਣ ਦਾ ਰੋਤਾ ਨਹੀਂ
ਉਹੋ ਆਪਣੇ ਧੰਧਿਆਂ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹਨ ।
- ੩੦ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਇਤਨੀ ਛੋਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿੰਨੀ
ਕਿ ਇਕ ਰਾਤ । ਅਸੀਂ ਉਸ ਇਕ ਰਾਤ ਲਈ
ਇੰਨਾ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਸਵੇਰ
ਹੋਣ ਤੇ ਚਲਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜਦ ਉਹ ਧਨ ਨਾਲ
ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਤਾਂ ਪਛਤਾਂਦੇ ਹਾਂ ।
- ੩੧ ਮਜਬੂਰੀ ਨਾਲ ਜੋ ਕੰਮ ਕਰੀਏ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ
ਲਾਭ ਨਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ
ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ੩੨ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ, ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ।
- ੩੩ ਚੰਗਾ । ਪਰ ਜੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰੀਏ ਤਾਂ
ਕੰਮ ਢੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ੩੪ ਪੱਖ ਪਾਸਾ, ਧੜਾ ।
- ੩੫ (ਨਿਰੀ ਜ਼ਿਦ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਪਾਸਾ ਨਹੀਂ ਜਿਤ
ਸਕਦਾ) । ਭਾਵੇਂ ਨਿਰੀ ਪਏ ਮਿਹਨਤ ਕਰੀਏ ।
- ੩੬ ਸਦ-ਭਾਵ, ਨੇਕ-ਨੀਤੀ ਨਾਲ । ੩੭ ਸਿਸ਼ਟੀ ।

* ਸਲੋਕ : ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹਰੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲੈਣ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਿਆਰ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਨਿਗੂਰਾ ਆਦਮੀ ਕੁਟੰਬ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਡੁਬਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਰਨਾ ਵਿਸਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਭੀ ਹਰੀ ਦੀ ਰਜ਼ਾ !

† ਸਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕੁਟੰਬ ਦੇ ਮੋਹ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਪਤੀ ਦੀ ਦੇਹ ਨਾਲ ਸਤੀ ਹੋ ਜਾਣਾ ਇਸ ਮੋਹ ਦਾ ਇਕ ਵਡਾ ਦੁਖਦਾਈ ਨਜ਼ਾਰਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਕੁਬੀਤੀ ਦਾ ਖੰਡਨ ਇਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਤਾਂ ਪਿਆਰ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਕਰਕੇ ਇਸਤਰੀ ਸਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਪਤੀ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਸਟ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਮਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ । ਫਿਰ ਜੇ ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਮੋਈ ਤਾਂ ਪਤੀ ਦੇ ਪਿਛੇ ਸੀਲ ਸੰਤੋਖ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਸਤੀ ਹੋਣਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਇਹ ਝਲੀਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਇਸਤਰੀ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਤਦ ਤਾਂ ਉਹ ਪਤੀ ਦੇ ਮਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਦੁਖ ਸਹਿ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਰਨ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ; ਅਤੇ ਜੇ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮਰਨ ਦਾ ਕੁਝ ਅਰਥ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਘਰੇਲੀ ਵਿਛੋੜੇ ਆਦਿ ਦੁਖ ਸੁਖ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਦਾਤ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ ਦਾਤ ਨਾਮ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਿਲਣ ਉੱਤੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਮਹਿਸੂਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

‡ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੰਮੇ ਧੰਧੇ ਉਹੀ ਸਹੇੜ ਲਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਰਣਾ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਧੰਧਾ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਨਿਰੀ ਜ਼ਿਦ ਭੀ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੀ ਨਹੀਂ । ਜੇ ਕੰਮ ਕਰੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਨੇਕ-ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਕਰੇ । ਪਉੜੀ : ਅਸੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਧੰਧੇ ਕਿਉਂ ਸਹੇੜ ਲਈਏ ? ਕਰਤਾਰ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਿਸ਼ਟੀ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਆਪ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਈਅਨੁ ਆਪੇ ਫੁਨਿ^੧ ਗੋਈ^੨ ॥ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਸਭ ਭਵਿ ਬਕੀ ਕਿਨਿ^੩
 ਕੀਮਤਿ ਹੋਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਏਕੁ^੪ ਵਿਖਾਲਿਆ ਮਨਿ ਤਨਿ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ^੫ ਸਦਾ ਸਲਾਹੀਐ ਕਰਤਾ ਕਰੇ ਸੁ ਹੋਈ ॥ ੭ ॥ * ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੨ ॥
 ਜਿਨਾ ਭਉ^੬ ਤਿਨ ਨਾਹਿ ਭਉ^੭ ਮੁਚੁ^੮ ਭਉ ਨਿਭਵਿਆਹੁ^੯ ॥ ਨਾਨਕ ਏਹੁ ਪਟੰਤਰਾ^{੧੦}
 ਤਿਤੁ ਦੀਬਾਣਿ ਗਇਆਹੁ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੨ ॥ ੧^੧ ਤੁਰਦੇ ਕਉ ਤੁਰਦਾ ਮਿਲੈ
 ਉਡਤੇ ਕਉ ਉਡਤਾ ॥ ਜੀਵਤੇ ਕਉ ਜੀਵਤਾ ਮਿਲੈ ਮੂਏ ਕਉ ਮੂਆ ॥ ਨਾਨਕ
 ਸੋ ਸਾਲਾਹੀਐ ਜਿਨਿ ਕਾਰਣੁ ਕੀਆ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਸਚੁ ਧਿਆਇਨਿ ਸੇ ਸਚੇ
 ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਵੇਚਾਰੀ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲਾ ਹਰਿਨਾਮੁ ਉਰਿਧਾਰੀ^{੧੨} ॥
 ਕੋਠੇ ਮੰਡਪ^{੧੩} ਮਾੜੀਆ^{੧੪} ਲਗਿ ਪਏ ਗਾਵਾਰੀ^{੧੫} ॥ ਜਿਨਿ ਕੀਏ ਤਿਸਹਿ ਨ
 ਜਾਣਨੀ ਮਨਮੁਖਿ ਗੁਬਾਰੀ^{੧੬} ॥ ਜਿਸੁ ਬੁਝਾਇਹਿ ਸੋ ਬੁਝਸੀ ਸਚਿਆ^{੧੭} ਕਿਆ
 ਜੰਤ ਵਿਚਾਰੀ ॥ ੮ ॥ † ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ ਕਾਮਣਿ ਤਉ ਸੀਗਾਰੁ ਕਰਿ ਜਾ ਪਹਿਲਾਂ
 ਕੰਤੁ ਮਨਾਇ ॥ ਮਤੁ^{੧੮} ਸੇਜੈ ਕੰਤੁ ਨ ਆਵਈ ਏਵੈ ਬਿਰਥਾ ਜਾਇ ॥ ਕਾਮਣਿ
 ਪਿਰ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਤਉ ਬਣਿਆ ਸੀਗਾਰੁ ॥ ਕੀਆ^{੧੯} ਤਉ ਪਰਵਾਣੁ ਹੈ
 ਜਾ ਸਹੁ^{੨੦} ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ ॥ ੨^੧ ਭਉ ਸੀਗਾਰੁ ੨^੨ ਤਬੋਲ ਰਸੁ ਭੋਜਨੁ ਭਾਉ ਕਰੇਇ ॥ ਤਨੁ
 ਮਨੁ ਸਉਪੇ ਕੰਤੁ ਕਉ ਤਉ ਨਾਨਕ ਭੋਗੁ ਕਰੇਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਕਾਜਲ^{੨੩} ਫੂਲ
 ਤੰਬੋਲ ਰਸੁ ਲੇ ਧਨ ਕੀਆ ਸੀਗਾਰੁ ॥ ਸੇਜੈ ਕੰਤੁ ਨ ਆਇਓ ਏਵੈ ਭਇਆ
 ਵਿਕਾਰੁ^{੨੪} ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਧਨ^{੨੫} ਪਿਰੁ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਬਹਨਿ ਇਕਠੇ ਹੋਇ ॥
 ਏਕ ਜੋਤਿ ਦੁਇ ਮੂਰਤੀ ਧਨ ਪਿਰੁ ਕਹੀਐ ਸੋਇ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਭੈ^{੨੬} ਬਿਨੁ
 ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਨਾਮਿ ਨ ਲਗੈ ਪਿਆਰੁ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਭਉ ਉਪਜੈ
 ੨^੭ ਭੈ ਭਾਇ ਰੰਗੁ ਸਵਾਰਿ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਰਤਾ ੨^੮ ਰੰਗ ਸਿਉ ਹਉਮੈ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮਾਰਿ ॥
 ਮਨੁ ਤਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਅਤਿ ਸੋਹਣਾ ਭੋਟਿਆ ੨^੯ ਕ੍ਰਿਸਨ ਮੁਗਾਰਿ^{੩੦} ॥ ਭਉ ਭਾਉ
 ਸਭੁ ਤਿਸ ਦਾ ਸੋ ਸਚੁ ਵਰਤੈ ਸੰਸਾਰਿ ॥ ੯ ॥ ‡ ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ ਵਾਹੁ ਖਸਮ
 ਤੂ ਵਾਹੁ ਜਿਨਿ ਰਚਿ ਰਚਨਾ^{੩੧} ਹਮ ਕੀਏ ॥ ੩^੨ ਸਾਗਰ ਲਹਰਿ ਸਮੁੰਦ ਸਰ ਵੇਲਿ
 ਵਰਸ ਵਰਾਹੁ ॥ ੩^੩ ਆਪਿ ਖੜੋਵਹਿ ਆਪਿ ਕਰਿ ੨^੪ ਆਪੀਣੇ ਆਪਾਹੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਸੇਵਾ ਬਾਇ ਪਵੈ ਉਨਮਨਿ^{੩੫} ਤਤੁ ਕਮਾਹੁ ॥ ਮਸਕਤਿ^{੩੬} ਲਹਹੁ ਮਜੂਰੀਆ
 ਮੰਗਿ ਮੰਗਿ ਖਸਮ ਦਰਾਹੁ ॥ ਨਾਨਕ ਪੁਰ^{੩੭} ਦਰ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ਤਉ ਦਰਿ ਉਣਾ^{੩੮}
 ਨਾਹਿ ਕੋ ਸਚਾ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ॥ ੧ ॥ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ੩^੯ ਉਜਲ ਮੋਤੀ ਸੋਹਣੇ
 ਰਤਨਾ ਨਾਲਿ ਜੁੜੀਨਿ ॥ ਤਿਨ ਜਰੁ^{੪੦} ਵੈਰੀ ਨਾਨਕਾ ਜਿ ਬੁਢੇ ਬੀਇ ਮਰੀਨਿ ॥

੧ ਫੇਰ। ੨ ਨਾਸ ਕੀਤੀ (ਕਰਦਾ ਹੈ)।
 ੩ ਕਿਸ ਤੋਂ? ੪ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ।
 ੫ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ੬ ਹਰੀ ਦਾ ਡਰ।
 ੭ ਹੋਰ ਡਰ। ੮ ਬਹੁਤ।
 ੯ ਨਿਭਰਾਂ ਨੂੰ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਡਰ ਹਨ।
 ੧੦ [ਪੱਟਾ-ਅੰਤਰਾ=ਪਟੇ ਦਾ ਭੇਦ; ਸਰਕਾਰੀ ਪਟੇ ਬਜ਼ੀਆਂ ਕੁਝ ਲਿਖਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਝਣਾ ਔਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ] ਕੁਝ ਭੇਦ। ਇਹ ਕੁਝ ਭੇਦ (ਦੇ ਤਰਾਂ ਦੇ ਭਉ ਦਾ) ਉਸ (ਹਰੀ ਦੀ) ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਖੁਲ੍ਹੇਗਾ।
 ੧੧ ਦੁਹਦਾ (ਜਲ) ਨਾਲ ਜਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਭਰੇ (ਪਵਨ) ਨਾਲ ਪਵਨ, ਜੰਵਤਾਂ (ਅਗਨੀ) ਨਾਲ ਅਗਨੀ, ਅਤੇ ਮੂਆ (ਮਿਟੀ) ਨਾਲ ਮਿਟੀ ਰਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਤਤ ਤਤਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਅਸਚਰਜ ਖੇਤ ਦੇ ਕਰਣਹਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਮਨੁੱਖ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਹਬ ਆਪ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਰਨ ਉਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਤਤ ਤਤਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਕੀ ਚੰ.੩ ਹੈ?
 ੧੨ ਦਿਲ ਵਿਚ ਧਾਰਦੇ ਹਨ।
 ੧੩ ਵਡੇ ਕਮਰੇ, ਹਾਲ। ੧੪ ਮਹਲ।
 ੧੫ ਮੁਰਖ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਠੇ, ਹਾਲ ਅਤੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਰੁਚੀ ਲਾ ਰਖੀ ਹੈ, ਉਹ ਮੁਰਖ ਹਨ।
 ੧੬ ਹਨੇਰੇ (ਅਗਿਆਨਤਾ) ਵਿਚ ਹਨ।
 ੧੭ ਹੋ ਸਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ੧੮ ਮਤੇ, ਸ਼ਾਇਦ।
 ੧੯ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੀਤਾ। ੨੦ ਪਤੀ।
 ੨੧ ਹਰੀ ਦੇ ਭਉ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਅਤੇ ਪਾਨ ਦਾ ਰਸ ਬਣਾਵੇ।

੨੨ ਪਾਨ ਦਾ ਰਸ। (ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਸਲੋਕ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ)।
 ੨੩ ਸੂਰਮਾ। ੨੪ ਨਿਕੰਮਾ।
 ੨੫ ਇਸਤਰੀ। ੨੬ ਹਰੀ ਦੇ ਭੈ।
 ੨੭ ਹਰੀ ਦੇ ਭਉ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੁਆਰਾ ਰੰਗ ਸਵਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਅਨੁਪਮ ਰੂਪ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ।
 ੨੮ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ। ੨੯ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
 ੩੦ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਹਰੀ।
 ੩੧ ਸਾਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।
 ੩੨ (ਸੰਸਾਰ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਹਰੀ-ਰਚਨਹਾਰ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਇਉਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ) ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਲਹਿਰ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦ-ਸਰ ਦਾ, ਅਤੇ ਹਰੀ ਵੇਲ ਦਾ ਅਤੇ ਬਾਰਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਬਦਲ ਦਾ (ਜੋ ਉਸ ਵੇਲ ਨੂੰ ਸਿੰਜਦਾ ਹੈ)। ਵਰਸ=ਬਾਰਸ਼ ਵਾਲਾ। ਵਰਾਹ=ਵਰਨ ਵਾਲਾ, ਬੱਦਲ।
 ੩੩ ਆਪ ਹੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਆਪ ਖੜੋਂਦਾ ਹੈ (ਅੰਦਰੋਂ ਸਹਾਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ)। ਕਰਿ=ਬਣਾ ਕੇ।
 ੩੪ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈ, ਸੁਖ ਬਖ਼ਸ਼ ਹੈ।
 ੩੫ [ਜੇਹੀ ਲੋਕ ਮਨ ਦੀ ਉੱਚੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ 'ਉਨਮਨ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ] ਮਨ ਦੀ ਉੱਚੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ। ਜੇ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਤਤ ਸਰੂਪ (ਹਰੀ) ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੀਏ।
 ੩੬ ਮੁਸ਼ਕਤ ਨਾਲ, ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ। ਅਜਹੀ ਕਮਾਈ ਦੁਆਰਾ ਮਜ਼੍ਹਰੀਆਂ ਲਈਦੀਆਂ ਹਨ ਮਾਲਕ ਦੇ ਦਰੋਂ ਮੰਗ ਮੰਗ ਕੇ। ਦਰਾਹੁ=ਦਰ ਤੋਂ।
 ੩੭ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ, ਪੂਰਨ। ਉਸ ਬੰਪਰਵਾਹ ਦਾ ਵਰ ਪੂਰਨ ਹੈ। ੩੮ ਖਾਲੀ, ਸਖਣਾ।
 ੩੯ ਦੰਦਾਂ ਨੂੰ ਮੋਤੀਆਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਔਖਾਂ ਨੂੰ ਰਤਨਾਂ ਨਾਲ ਉਪਮਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਭਾਵ ਸੁੰਦਰ ਅੰਗ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬੁਢੇਪਾ ਆਉਣ ਤੇ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੪੦ ਬੁਢੇਪਾ।

* ਪਹਿਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀ ਦੇ ਭਉ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਉਤੇ ਹੋਰ ਭਉ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਹਰੀ ਦਾ ਭਉ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਡਰ ਟਿਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਦੂਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕੀ ਹਸਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਭਰੀਏ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਲਾਹੀਏ? ਉਸ ਦੇ ਮਰਨ ਉਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਤਤ ਆਸ ਪਾਸ ਖਿੰਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬਾਕੀ ਕੇਵਲ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਰਚਨਹਾਰ ਹਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਸਲਾਹੁਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਓਹੀ ਹਨ ਜੋ ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਨਾਸਮਾਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਦਿਲ ਲਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਮੁਰਖ ਹਨ।

+ ਸਲੋਕ : ਹਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਡਰ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਪਉੜੀ : ਹਰੀ ਦੇ ਭੈ ਬਿਨਾਂ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ! ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਨਾਲ ਭਉ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਭਉ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੋਵੇਂ ਹਰੀ ਆਪ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

‡ ਸਲੋਕ : ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਤਨਾ ਦਿਲ ਲਾਂਦੇ ਹਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਤਤ ਹੋਂਦ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਬਣਾ ਸਵਾਰ ਕੇ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਤਤ ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਸਲਾਹੀਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਰਤਨਾਂ ਵਰਗੇ ਅੰਗਾਂ ਉਤੇ ਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਓਹ ਤਾਂ ਬੁਢੇਪਾ ਆਉਣ ਤੇ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਪਉੜੀ : ਅਸਲ ਰਤਨ ਹਰੀ ਆਪ ਹੈ। ਉਸੇ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁਣਾ ਚਾਹੀਏ।

੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਹਰਿ ਸਾਲਾਹੀ ਸਦਾ ਸਦਾ ਤਨੁ ਮਨੁ ਸਉਪਿ ਸਰੀਰੁ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ
 ਸਚੁ ਪਾਇਆ ਸਚਾ ^੧ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰੁ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਹਿਰਦੈ ^੨ਰਵਿ ਹਹਿਆ ਹਰਿ
^੩ਹੀਰਾ ਹੀਰੁ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਕਾ ਦੁਖੁ ਗਇਆ ਫਿਰਿ ਪਵੈ ਨ ਫੀਰੁ ^੪ ॥ ਨਾਨਕ
 ਨਾਮੁ ਸਲਾਹਿ ਤੂ ਹਰਿ ਗੁਣੀ ਗਹੀਰੁ ^੫ ॥ ੧੦ ॥ * ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ ਨਾਨਕ ਇਹੁ
 ਤਨੁ ਜਾਲਿ ^੬ਜਿਨਿ ਜਲਿਐ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ॥ ਪਉਦੀ ਜਾਇ ਪਰਾਲਿ ਪਿਛੈ
 ਹਬੁ ਨ ਅੰਬੜੈ ਤਿਤੁ ਨਿਵੰਧੇ ਤਾਲਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਨਾਨਕ ^੭ਮਨ ਕੇ ਕੰਮ
 ਫਿਟਿਆ ਗਣਤ ਨ ਆਵਹੀ ॥ ਕਿਤੀ ਲਹਾ ਸਹੰਮ ^੮ਜਾ ਬਖਸੇ ਤਾ ਧਕਾ ਨਹੀ ॥
 ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਸਚਾ ਅਮਰੁ ^੯ਚਲਾਇਓਨੁ ਕਰਿ ਸਚੁ ਫੁਰਮਾਣੁ ॥ ਸਦਾ ਨਿਹਚਲੁ
 ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸੋ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਣੁ ^{੧੦} ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ^{੧੧}ਸੇਵੀਐ ^{੧੨}ਸਚੁ ਸਬਦਿ
 ਨੀਸਾਣੁ ॥ ਪੂਰਾ ਬਾਣੁ ^{੧੩}ਬਣਾਇਆ ਰੰਗੁ ^{੧੪}ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਣੁ ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ
 ਅਲਖੁ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਜਾਣੁ ॥ ੧੧ ॥ † ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ ਨਾਨਕ ਬਦਰਾ ^{੧੫}
 ਮਾਲ ਕਾ ਭੀਤਰਿ ਧਰਿਆ ਆਣਿ ॥ ਖੋਟੇ ਖਰੇ ਪਰਖੀਅਨਿ ਸਾਹਿਬ ਕੈ ਦੀਬਾਣਿ ॥
 ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਨਾਵਣ ਚਲੇ ਤੀਰਥੀ ਮਨਿ ਖੋਟੇ ਤਨਿ ਚੋਰ ॥ ਇਕੁ ਭਾਉ ^{੧੬}
 ਲਬੀ ਨਾਤਿਆ ^{੧੭}ਦੁਇ ਭਾ ਚੜੀਅਸੁ ਹੋਰ ॥ ਬਾਹਰਿ ਧੋਤੀ ਤੂਮੜੀ ਅੰਦਰਿ
 ਵਿਸੁ ਨਿਕੋਰ ^{੧੮} ॥ ਸਾਧ ਭਲੇ ਅਣਨਾਤਿਆ ^{੧੯}ਚੋਰ ਸਿ ਚੋਰਾ ਚੋਰ ॥ ੨ ॥
 ਪਉੜੀ ॥ ਆਪੇ ਹੁਕਮੁ ਚਲਾਇਦਾ ਜਗੁ ਧੰਧੇ ਲਾਇਆ ॥ ਇਕਿ ^{੨੦}ਆਪੇ ਹੀ
 ਆਪਿ ਲਾਇਅਨੁ ਗੁਰ ਤੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ਦਹਦਿਸ ਇਹੁ ਮਨੁ ਧਾਵਦਾ
 ਗੁਰਿ ^{੨੧}ਠਾਕਿ ਰਹਾਇਆ ॥ ਨਾਵੈ ਨੋ ਸਭ ਲੋਚਦੀ ਗੁਰਮਤੀ ਪਾਇਆ ॥ ਧੁਰਿ
 ਲਿਖਿਆ ਮੋਟਿ ਨ ਸਕੀਐ ਜੋ ਹਰਿ ਲਿਖਿ ਪਾਇਆ ॥ ੧੨ ॥ ‡ ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥
^{੨੨}ਦੁਇ ਦੀਵੇ ਚਉਦਹ ਹਟਨਾਲੇ ^{੨੩} ॥ ਜੇਤੇ ਜੀਅ ਤੇਤੇ ਵਣਜਾਰੇ ॥ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹਟ
 ਹੋਆ ਵਾਪਾਰੁ ॥ ਜੋ ਪਹੁਚੈ ^{੨੪}ਸੋ ਚਲਣਹਾਰੁ ॥ ^{੨੫}ਧਰਮੁ ਦਲਾਲੁ ਪਾਏ ਨੀਸਾਣੁ ॥
 ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਲਾਹਾ ਪਰਵਾਣੁ ^{੨੬} ॥ ਘਰਿ ਆਏ ਵਜੀ ਵਾਧਾਈ ॥ ਸਚਨਾਮ ਕੀ
 ਮਿਲੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਰਾਤੀ ਹੋਵਨਿ ਕਾਲੀਆ ^{੨੭}ਸੁਪੇਦਾ
 ਸੇ ਵੰਨ ॥ ^{੨੮}ਦਿਹੁ ਬਗਾ ਤਪੈ ਘਣਾ ਕਾਲਿਆ ਕਾਲੇ ਵੰਨ ॥ ਅੰਧੇ
 ਅਕਲੀ ਬਾਹਰੇ ^{੨੯}ਮੂਰਖ ^{੩੦}ਅੰਧ ਗਿਆਨੁ ॥ ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਬਾਹਰੇ ਕਬਹਿ
 ਨ ਪਾਵਹਿ ਮਾਨੁ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ^{੩੧}ਰਚਾਇਆ ਹਰਿ ਸਚੈ
 ਆਪੇ ॥ ਇਕਿ ਦੂਜੈ ਭਾਇਖੁਆਇਅਨੁ ^{੩੨}ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਵਿਆਪੇ ॥ ਇਹੁ ਮਾਨਸ
 ਜਨਮੁ ਦੁਲੰਭੁ ^{੩੩}ਸਾ ਮਨਮੁਖ ਸੰਤਾਪੇ ^{੩੪} ॥ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਬੁਝਾਏ ਸੋ ਬੁਝਸੀ

੧ ਭੁੱਘਾ ਅਥਾਹ । ੨ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ।
 ੩ ਹੀਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੀਰਾ । ੪ ਫੇਰਾ, ਜਨਮ ।
 ੫ ਗਹਿਰਾ, ਭੁੱਘਾ । ਗੁਣਾਂ ਕਰ ਕੇ ਅਥਾਹ ।
 ੬ ਜਿਸ ਸਜ਼ੇ ਹੋਏ ਤਨ ਨੀ (ਸਰੀਰਕ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਨੂੰ) ।
 ੭ ਪਰਾਲੀ । ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਪਰਾਲੀ ਫੱਠੀ ਹੁੰਦੀ
 ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਰ ਕਰਨ ਲਈ
 ਪਿਟੋਂ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਅਪੜੇਗਾ ਉਸ ਨੀਵੇਂ ਸਰੀਰ
 ਰੂਪ ਤਾਲ ਵਿਚ । ਤਲਾ ਵਿਚ ਘਾਸ ਫੂਸ
 ਵਿਛੋਠਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ; ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਲੋਂ
 ਨਾਲ ਨਾ ਕਢਦੇ ਰਹੀਏ ਤਾਂ ਪਿਛੋਂ ਜਾ ਕੇ
 ਸਫਾਈ ਕਰਨੀ ਅੱਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਸੇ
 ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ
 ਨੀਵਾਂ ਤਲਾ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਫੇਰੇ ਕੰਮਾਂ
 ਦੀ ਪਰਾਲੀ ਪੈਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਜੇ ਨਾਮ ਦੇ
 ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਗੰਦ ਨੂੰ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਸਾਫ਼ ਨਾ
 ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ, ਤਾਂ ਪਿਛੋਂ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਕੰਮ
 ਸਾਡੀ ਸਮੁੱਥਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੮ ਮਨ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਗੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ
 ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ।
 ੯ ਸਹਿਮ, ਡਰ, ਦੁਖ (ਵਿਗੜੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ) ।
 ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਤਨੇ ਕੁ ਦੁਖ ਮੈਨੂੰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ,
 ਪਰ ਜੇ ਉਹ ਬਖਸ਼ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਖਾਂ ਦਾ
 ਧਕਾ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦਾ ।
 ੧੦ ਹੁਕਮ । ੧੧ ਸਿਆਣਾ । ੧੨ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
 ੧੩ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਚਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ
 ਜਾਂ ਆਦਰਸ਼ ਲਭਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਗੇ ਰਖ
 ਕੇ ਆਚਰਣ ਬਣਾਈਦਾ ਹੈ ।
 ੧੪ ਠਾਟ, ਸ਼ਾਨ ।
 ੧੫ ਖੁਸ਼ੀ । ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਚਾ
 ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮਿਲਿਆ, ਪੂਰੀ ਸ਼ਾਨ ਬਣ ਗਈ ।
 ਹੁਣ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਾਣੋ ।
 ੧੬ [ਅਰਬੀ] ਥੋਲੀ (ਦੌਲਤ ਦੀ) । ਮਾਲਕ ਦੀ
 ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
 ਇਸ ਨੂੰ ਅਲੰਕਾਰ ਨਾਲ ਦਸਿਆ ਹੈ । ਥੋਲੀ
 ਦੌਲਤ ਦੀ ਡਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਖੋਟੇ ਖਰੇ

ਰੁਪਏ ਹਨ, ਪਰ ਜਦ ਬਾਹਰ ਕਢੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ
 ਖੋਟੇ ਖਰੀਦਾਂ ਤੋਂ ਬਣ ਹੀ ਪਛਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

੧੭ ਭਾਗ, ਹਿਸਾ ।

੧੮ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਮੱਲ ਦੇ ਹਿਸੇ ਹੋਰ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

੧੯ ਨਿਰੋਲ ।

੨੦ ਪਰ ਜੇ ਚੋਰ ਹਨ ਉਹ ਨਹਾ ਕੇ ਵੀ ਚੋਰ ਹੀ
 ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

੨੧ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਆਪ ਹੀ ਲਾਏ ਹਨ ।

੨੨ ਰੋਕ ਰਖਦਾ ਹੈ । ੨੩ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਦੇ ਦੀਵੇ ਹਨ ।

੨੪ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹਟਾਂ, ਬਾਜ਼ਾਰ । ੧੪ ਪੁਰੀਆਂ
 ਬਾਜ਼ਾਰ ਹਨ । ਜਗਤ ਦੀ ਖੰਡ ਨੂੰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ
 ਹੋਣਕ ਨਾਲ ਉਪਮਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਜੀਵ ਆਉਂਦੇ
 ਹਨ, ਖੋਟਾ ਖਾਣ ਵਣਜ ਕਰ ਕੇ ਤੁਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ,
 ਤੇ ਧਰਮਰਾਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਮਲਾਂ ਅਨੁਸਾਰ
 ਫ਼ਸਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਲੇ ਸਚਾ ਨਾਮ
 ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।

੨੫ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ।

੨੬ ਧਰਮ ਰਾਜਾ (ਰੱਬ ਦਾ ਕਨੂੰਨ) ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾ
 ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਮਲ ਖੋਟਾ ਹੈ ਜਾਂ ਖਰਾ ।

੨੭ ਮਨਜ਼ੂਰ । ਪਰਵਾਣ ਨਫ਼ਾ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ । ਜੇ
 ਇਹ ਨਫ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਆਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ
 ਵਧਾਈਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ।

੨੮ ਚਿਣਿਆਂ ਦੇ ਉਹੀ ਰੰਗ । ਰਾਤਾਂ ਭਾਵੇਂ
 ਕਿੰਨੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਹੋਣ, ਸਫ਼ੇਦ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ
 (ਸਫ਼ੇਦ) ਰੰਗ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ
 ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੇ ਮਾੜੇ ਹੋਣ, ਚੰਗੇ
 ਲੋਕ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਵ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੇ ।

੨੯ ਦਿਨ ਭਾਵੇਂ ਚਿੱਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤਾ ਤਪਦਾ
 ਹੈ, ਪਰ ਕਾਲਿਆਂ ਦੇ ਰੰਗ ਕਾਲੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ
 ਹਨ, ਭਾਵ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਨਹੀਂ
 ਬਦਲਦੇ, ਭਾਵੇਂ ਹਾਲਾਤ ਕਿੰਨੇ ਚੰਗੇ ਹੋਣ ।

੩੦ ਬਿਨਾਂ । ੩੧ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਅੰਨ੍ਹੀ ਹੈ ।

੩੨ ਕਿਲ੍ਹਾ । ੩੩ ਖੁਝਾਏ ਹਨ ; ਕੁਰਾਹੇ ਪਏ ਹਨ ।

੩੪ ਦੁਰਲਭ, ਅਮੋਲਕ ।

੩੫ ਦੁਖ ਪਾਂਦੇ ਹਨ ।

* ਸਲੋਕ : ਸਰੀਰ ਤੇ ਮਨ ਦੇ ਵਿਗਾੜਾਂ ਨੂੰ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਰੋਕ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਰੀ ਵਲ ਬੁਕਾਉ ਕਰੋ ।
 ਪਉੜੀ : ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਚਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਜਾਂ ਆਦਰਸ਼ ਲਭਦਾ ਹੈ ; ਜੇ ਹਰੀ ਦਾ ਭਜਨ ਹੋ ।
 † ਸਲੋਕ : ਕਈ ਉੱਤੇ ਉੱਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਧਰਮੀ ਬਣਾ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਈ ਸਚੀ ਮੁਚੀ ਖਰੇ
 ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਹਰੀ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੋਵੇਗੀ । ਪਉੜੀ : ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਲ
 ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਰਖ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਧਰ ਉਧਰ ਫਟਕਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ‡ ਸਲੋਕ : ਜਗਤ ਵਿਚ ਦਿਹਾਂ ਦੀਵੀ ਖੋਟੇ ਜਾਂ ਖਰ ਕੰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਹਿ
 ਸਕਦਾ ਕਿ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਕਰਕੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਕੋਈ ਕਰਮ ਅੰਵੇਂ ਹੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । ਹਾਲਾਤ ਮਾੜੇ
 ਤੋਂ ਮਾੜੇ ਪਏ ਹੋਣ, ਜੇ ਚੰਗੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੰਗੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਤੇ ਜੇ ਮੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ
 ਵਲ ਹੀ ਜਾਣੀ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਇਹ ਸਭ ਖੇਡ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦੁਕਮ ਦੀ ਹੈ ।

ਜਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਥਾਪੇ^੧ ॥ ਸਭੁ ਜਗੁ ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਓਨੁ ਸਭ ਵਰਤੈ ਆਪੇ ॥ ੧੩ ॥
 * ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ ਚੋਰਾ ਜਾਰਾ^੨, ਰੰਡੀਆ^੩ ਕੁਟਣੀਆ^੪ ਦੀਬਾਣੁ^੫ ॥ ਵੇਦੀਨਾ^੬
 ਕੀ ਦੋਸਤੀ ਵੇਦੀਨਾਕਾ ਖਾਣੁ^੭ ॥ ^੮ਸਿਫਤੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਨੀ ਸਦਾ ਵਸੈ ਸੈਤਾਨੁ ॥
 ਗਦਹੁ^੯ ਚੰਦਨਿ ਖਉਲੀਐ^{੧੦} ਭੀ ^{੧੧}ਸਾਹੁ ਸਿਉ ਪਾਣੁ^{੧੨} ॥ ਨਾਨਕ ^{੧੩}ਕੂੜੇ
 ਕਤਿਐ ਕੂੜਾ ਤਣੀਐ ਤਾਣੁ ॥ ^{੧੪}ਕੂੜਾ ਕਪੜੁ ਕਛੀਐ ਕੂੜਾ ਪੈਨਣੁ ਮਾਣੁ ॥ ੧ ॥
 ਮਃ ੧ ॥ ਬਾਂਗਾ ਬੁਰਗੁ^{੧੫} ਸਿੰਛੀਆ ਨਾਲੇ ਮਿਲੀ ਕਲਾਣ ॥ ਇਕਿ ਦਾਤੇ ਇਕਿ
 ਮੰਗਤੇ ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਨੀ ਸੁਣਿ ਕੈ ਮੰਨਿਆ ਹਉ ਤਿਨਾ ਵਿਟਹੁ
 ਕੁਰਬਾਣੁ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਸਭੁ ਕੂੜੁ ਹੈ ਕੂੜੇ ਹੋਇ ਗਇਆ ॥
 ਹਉਮੈ ਝਗੜਾ ਪਾਇਓਨੁ ਝਗੜੈ ਜਗੁ ਮੁਇਆ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੬} ਝਗੜੁ
 ਚੁਕਾਇਓਨੁ^{੧੭} ਇਕੋ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ॥ ਸਭੁ ਆਤਮਰਾਮੁ^{੧੮} ਪਛਾਣਿਆ ਭਉਜਲੁ^{੧੯}
 ਤਰਿ ਗਇਆ ॥ ^{੨੦}ਜੋਤਿ ਸਮਾਣੀ ਜੋਤਿ ਵਿਚਿ ਹਰਿਨਾਮਿ ਸਮਇਆ^{੨੧} ॥
 ੧੪ ॥ † ਮਃ ੧ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਭੀਖਿਆ ਦੇਹਿ ਮੈ ਤੂੰ ਸੰਮ੍ਰਬੁ ਦਾਤਾਰੁ ॥ ਹਉਮੈ
 ਗਰਬੁ^{੨੨} ਨਿਵਾਰੀਐ^{੨੩} ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ॥ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਪਰਜਾਲੀਐ^{੨੪} ਨਾਮੁ
 ਮਿਲੈ ਆਧਾਰੁ^{੨੫} ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ^{੨੬} ਨਵਤਨ^{੨੭} ਨਿਰਮਲਾ ਮੈਲਾ ਕਬਹੂੰ ਨ ਹੋਇ ॥
 ਨਾਨਕ ਇਹ ਬਿਧਿ ਛੁਟੀਐ ਨਦਰਿ ਤੇਰੀ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਇਕੋ ਕੰਤੁ
 ਸਬਾਈਆ^{੨੮} ਜਿਤੀ^{੨੯} ਦਰਿ ਖੜੀਆਹ ॥ ਨਾਨਕ ਕੰਤੈ ਰਤੀਆ ਪੁਛਹਿ
 ਬਾਤੜੀਆਹ^{੩੦} ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਸਭੇ ਕੰਤੈ ਰਤੀਆ ਮੈ ਦੋਹਾਗਣਿ ਕਿਤੁ^{੩੧} ॥ ^{੩੨}ਮੈ
 ਤਨਿ ਅਵਗਣੁ ਏਤੜੇ ਖਸਮੁ ਨ ਫੇਰੇ ਚਿਤੁ ॥ ੩ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਤਿਨ
 ਕਉ ਸਿਫਤਿ ਜਿਨਾ ਦੇ ਵਾਤਿ^{੩੩} ॥ ^{੩੪}ਸਭਿ ਰਾਤੀ ਸੋਹਾਗਣੀ ਇਕ ਮੈ ਦੋਹਾਗਣਿ
 ਰਾਤਿ ॥ ੪ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਦਰਿ ^{੩੫}ਮੰਗਤੁ ਜਾਚੈ ਦਾਨੁ ਹਰਿ ਦੀਜੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੬} ਲੇਹੁ ਮਿਲਾਇ ਜਨੁ ਪਾਵੈ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ॥ ^{੩੬}ਅਨਹਦ ਸਬਦੁ ਵਜਾਇ
 ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਧਰਿ ॥ ^{੩੭}ਹਿਰਦੇ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਇ ਜੈ ਜੈ ਸਬਦੁ ਹਰਿ ॥ ਜਗ ਮਹਿ
 ਵਰਤੈ ਆਪਿ ਹਰਿ ਸੇਤੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ॥ ੧੫ ॥ ‡ ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ ਜਿਨੀ ਨ
 ਪਾਇਓ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸੁ ਕੰਤ ਨ ਪਾਇਓ ਸਾਉ^{੩੮} ॥ ਸੁੰਦਰੇ ਘਰ ਕਾ ਪਾਹੁਣਾ^{੩੯} ਜਿਉ ਆਇਆ
 ਤਿਉ ਜਾਉ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਸਉ ਓਲਾਮੇ ਦਿਨੈ ਕੇ ਰਾਤੀ ਮਿਲਨਿ ਸਹਿਸ^{੪੦} ॥
 ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹਣੁ ਛਡਿ ਕੈ ਕਰੰਗੀ^{੪੧} ਲਗਾ ਹੰਸੁ ॥ ਫਿਟੁ ਇਵੇਹਾ ਜੀਵਿਆ
 ਜਿਤੁ ਖਾਇ ਵਧਾਇਆ ਪੇਟੁ ॥ ਨਾਨਕ ^{੪੨}ਸਚੇ ਨਾਮ ਵਿਣੁ ਸਭੋ ਦੁਸਮਨੁ ਹੋਤੁ ॥ ੨ ॥
 ਪਉੜੀ ॥ ਢਾਢੀ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਨਿਤ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਿਆ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੬} ਸੇਵਿ

- ੧ ਬਾਪੜੀ ਦੇਵੇ, ਨਿਵਾਜੇ । ੨ ਵਿਭਚਾਰੀ ।
 ੩ ਵਿਭਚਾਰਣਾ । ੪ ਦੱਲੀਆਂ ।
 ੫ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਆਪਸਵਿਚ) ਮਜਲਿਸ
 ਹੈ, ਬੈਠਣ ਉਠਣ ਸਾਂਝਾ ਹੈ ।
 ੬ ਅਧਰਮੀ ਲੋਕ ।
 ੭ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀ ਸਾਂਝ ਹੈ ।
 ੮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ-ਜਸ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ; ਇਨ੍ਹਾਂ
 ਵਿਚ ਸਦਾ ਸ਼ੇਤਾਨ ਜੋ ਵਸਦਾ ਹੋਇਆ ।
 ੯ ਖੌੜੇ ਨੂੰ । ੧੦ ਮਲੀਦੇ ।
 ੧੧ ਸੁਆਹ ਨਾਲ ।
 ੧੨ 'ਪਿੱਠ' ਤੋਂ ਨਾਵ; ਜਿਵੇਂ 'ਨਾ ਹਉ ਨਾ ਮੈ ਜੁਨੀ
 ਪਾਣੁ' (ਵਾਰ ਮਲਾਰ ਮ: ੧) 'ਪਿੱਠ ਦੀ ਵਾਦੀ।
 ਉਸ ਨੇ ਫਿਰ ਭੀ ਸੁਆਹ ਵਿਚ ਹੀ ਪੈਣਾ ।
 ੧੩ ਕੂੜ ਦੇ ਕਤਨ ਨਾਲ ਕੂੜ ਦੀ ਤਾਣੀ ਹੀ
 ਤਣੀਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਜੇਹੇ ਕਰਮ ਤੇਹਾ ਫਲ ।
 ੧੪ ਕੂੜ ਦਾ ਕਪੜਾ ਮਿਣ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਪਹਿਨਣਾ
 ਤੇ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਮਾਣ ਕਰਨਾ ਕੂੜਾ ਹੈ ।
 ੧੫ [ਭਾ. ਬੁਰਗੁ]ਤੁਤੀ । ਮੇਲਵੀ ਬਾਗ ਦੇ ਕੇ, ਫਕੀਰ
 ਤੁਤੀ ਵਜਾ ਕੇ, ਜੇਗੀ ਸਿੱਛੀ ਸੁਣਾ ਕੇ, ਤੇ
 ਮਿਰਾਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਲਾਣਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਹੀ
 ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ (ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਮੰਗਦੇ
 ਹਨ); ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਕਈ ਮੰਗਤੇ
 ਤੇ ਕਈ ਦਾਤੇ ਹਨ; ਪਰ ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਣ
 ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ ।
 ੧੬ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ । ੧੭ ਮੁਕਾ ਦਿਤਾ ।
 ੧੮ ਸਭ ਵਿਚ ਰਵਿਆ ਹੋਇਆ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੧੯ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ।
 ੨੦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮ-ਜੋਤ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮ-
 ਜੋਤ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਈ ਹੈ ।
 ੨੧ ਸਮਾਏ ਹਨ । ੨੨ ਹੰਕਾਰ ।
 ੨੩ ਦੂਰ ਕਰੀਦੇ । ੨੪ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾੜੀਦੇ ।
 ੨੫ ਆਸਰਾ । ੨੬ ਦਿਨ ਰਾਤ ।
 ੨੭ ਨਵਾਂ, ਸਜਰਾ । ੨੮ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ।
 ੨੯ ਜਿਤਨੀਆਂ ।
 ੩੦ ਗੱਲਾਂ । ਜੇ ਹਰੀ ਵਿਚ ਰਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ
 ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਖੜੀਆਂ ਉਸ
 ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪੁਛਦੀਆਂ ਹਨ ।
 ੩੧ (ਮੈਂ ਫੁਟੜ) ਕਿਸ ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਹਾਂ ?
 ੩੨ ਮੇਰੇ ਤਨ ਵਿਚ ਇਤਨੇ ਔਗਣ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ
 ਉਹ ਮਾਲਕ ਮੇਰੇ ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਫੇਰਦਾ ।
 ੩੩ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ।
 ੩੪ ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਪਤੀ ਸੁਹਾਗਣਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ
 ਹੈ; ਇਕ ਰਾਤ ਮੈਨੂੰ ਦੁਹਾਗਣ ਨੂੰ ਭੀ ਦੇਵੇ ਖਾਂ।
 ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੨. ਨੋਟ ੩੩ ।
 ੩੫ ਮੰਗਤਾ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਦਾਨ ।
 ੩੬ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੨. ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੩੭ ਦਿਲੋਂ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਵੇ ਅਤੇ (ਮੂੰਹੋਂ) ਹਰੀ
 ਦੀ ਜੇ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਕਰੇ, ਭਾਵ ਨਾਹਰਾ ਛੱਡੋ :
 ਜੇ ਹਰੀ ! ਜੇ ਹਰੀ !
 ੩੮ ਸੁਆਦ । ੩੯ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ।
 ੪੦ ਹਥਾਰਾ । ਹਰ ਵੇਲੇ ਪਾਪ ਕਰਨ ਕਰਕੇ
 ਉਲ੍ਹਾਮੇ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ।
 ੪੧ ਹਭੀਆਂ ਦੇ ਪਿੰਜਰਾਂ ਵਿਚ, ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ
 ਖਾਣ ਵਿਚ । ਭਾਵ ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਰੂਪੀ ਮੋਤੀ
 ਛੱਡ ਕੇ, ਜੇ ਹੋਸ ਦੀ ਅਸਲ ਖੁਰਾਕ ਸੀ, ਹੁਣ
 ਵਿਸ਼ੇ ਰੂਪ ਮੁਰਦਾਰ ਖਾਣ ਵਿਚ ਲਗ ਗਿਆ
 ਹੈ ।
 ੪੨ ਸਰੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ
 ਸਾਡਾ ਵੇਰੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ
 ਹੈ ।

* ਸ਼ਲੋਕ : ਮੰਦੇ ਆਦਮੀ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਮੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਰਖਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੀ ਸਿਫਤ ਚੰਗੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ । ਕਈ ਧਰਮ ਵਿਚ ਵੀ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਕਮਾਉਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਸਲ ਧਰਮ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈ । ਪਉੜੀ: ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਕਈ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਹੀ ਝੂਠ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਬਗ਼ਾਵਤ ਹੀ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ । ਬਗ਼ਾਵਤ ਮੁਕਦਾ ਇਉਂ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਸਮਝ ਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਭ ਵਿਚ ਇਕੋ ਹਰੀ ਹੈ ।

† ਸ਼ਲੋਕ : (ਉਤੇ ਮੰਗਤਿਆਂ ਦੇ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਦਾ ਝਿਕਰ ਸੀ । ਇਥੇ ਅਸਲ ਮੰਗਣਾ ਦਸਦੇ ਹਨ) । ਸਾਨੂੰ ਮੰਗ ਇਹ ਮੰਗਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਕਾਮ ਰੂਪ ਲੋਭ ਮੋਹ ਹੰਕਾਰ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਰ ਆ ਵਸੇ । ਹਰੀ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮੇਲੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਹਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ । ਉਥੋਂ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਕਿੰਨੇ ਪਾਪੀ ਹੋਵੀਏ, ਉਹ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਮੋੜਦਾ । ਫਿਰ ਆਸ ਬਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀਏ, ਸ਼ਾਇਦ ਸਾਨੂੰ ਭੀ ਮਿਲ ਪਏ । ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

‡ ਸ਼ਲੋਕ : ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਨਾਂ ਹਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ । ਹਰੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਸਾਡੀ ਰੂਹ ਦਾ ਵੇਰੀ ਹੈ । ਪਉੜੀ: ਜਿਹੜੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਵਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਸਲਾਹਿ ਸਚਾ ਉਰਧਾਰਿਆ^੧ ॥ ^੨ਘਰੁ ਦਰੁ ਪਾਵੈ ਮਹਲੁ ਨਾਮੁ ਪਿਆਰਿਆ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ^੩ ਪਾਇਆ ਨਾਮੁ ਹਉ ਗੁਰਕਉ ਵਾਰਿਆ^੪ ॥ ਤੂ ਆਪਿ ਸਵਾਰਹਿ ਆਪਿ
 ਸਿਰਜਨਹਾਰਿਆ ॥ ੧੬ ॥ * ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ ਦੀਵਾ ਬਲੈ ਅੰਧੇਰਾ ਜਾਇ ॥ ਬੇਦ
 ਪਾਠ ਮਤਿ ਪਾਪਾ ਖਾਇ ॥ ਉਗਵੈ ਸੂਰੁ ਨ ਜਾਪੈ ਚੰਦੁ ॥ ਜਹ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਗਾਸੁ
 ਅਗਿਆਨੁ ਮਿਟੰਤੁ ॥ ਬੇਦ ਪਾਠ ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਕਾਰ ॥ ਪੜ੍ਹਿ ਪੜ੍ਹਿ ਪੰਡਿਤ
 ਕਰਹਿ ਬੀਚਾਰ ॥ ਬਿਨੁ ਬੂਝੇ ਸਭ ਹੋਇ ਖੁਆਰ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਉਤਰਸਿ
 ਪਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਸਬਦੈ ਸਾਦੁ ਨ ਆਇਓ ਨਾਮਿ ਨ ਲਗੈ ਪਿਆਰੁ ॥
 ਰਸਨਾ^੬ ਫਿਕਾ ਬੋਲਣਾ ਨਿਤ ਨਿਤ ਹੋਇ ਖੁਆਰੁ ॥ ਨਾਨਕ 'ਪਇਐ ਕਿਰਤਿ
 ਕਮਾਵਣਾ ਕੋਇ ਨ ਮੇਟਣਹਾਰੁ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਲਾਹੇ ਆਪਣਾ ਸੋ
 ਸੋਭਾ ਪਾਏ ॥ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਦੂਰਿ ਕਰਿ ਸਚੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ਸਚੁ ਬਾਣੀ ਗੁਣ
 ਉਚਰੈ ਸਚਾ ਸੁਖ ਪਾਏ ॥ ਮੇਲੁ ਭਇਆ 'ਚਿਰੀ ਵਿਛੁੰਨਿਆ 'ਗੁਰਪੁਰਖਿ
 ਮਿਲਾਏ ॥ ਮਨੁ ਮੈਲਾ ਇਵ ਸੁਧੁ^{੧੦} ਹੈ ਹਰਿਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ॥ ੧੭ ॥ † ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥
 ਕਾਇਆ ਕੂਮਲ^{੧੧} ਫੁਲ ਗੁਣ ਨਾਨਕ 'ਗੁਪਤਿ ਮਾਲ ॥ ਏਨੀ ਫੁਲੀ 'ਰਉ ਕਰੇ
 ਅਵਰ ਕਿ ਚੁਣੀ ਅਹਿ ਭਾਲ ॥ ੧ ॥ ਮਹਲਾ ੨ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨਾ ਬਸੰਤੁ ਹੈ ਜਿਨ
 ਘਰਿ ਵਸਿਆ ਕੰਤੁ ॥ ਜਿਨ ਕੇ ਕੰਤ ਦਿਸਾਪੁਰੀ^{੧੪} ਸੇ ਅਹਿਨਿਸਿ^{੧੫} ਫਿਰਹਿ
 ਜਲੰਤ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਦਇਆ ਕਰਿ ਗੁਰਸਤਿਗੁਰ ਬਚਨੀ ॥
 ਅਨਦਿਨੁ^{੧੬} ਸੇਵੀ ਗੁਣ ਰਵਾ^{੧੭} ਮਨੁ ਸਚੇ ਰਚਨੀ^{੧੮} ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਮੋਰਾ ਬੇਅੰਤੁ ਹੈ
 ਅੰਤੁ ਕਿਨੈ ਨ ਲਖਨੀ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਣੀ ਲਗਿਆ ਹਰਿਨਾਮੁ ਨਿਤ ਜਪਨੀ ॥ ਜੋ
 ਇਛੈ ਸੋ ਫਲੁ ਪਾਇਸੀ ਸਭਿ ਘਰੈ ਵਿਚਿ ਜਚਨੀ^{੧੯} ॥ ੧੮ ॥ ‡ ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥
 ਪਹਿਲ ਬਸੰਤੈ ਆਗਮਨਿ^{੨੦} ਪਹਿਲਾ ਮਉਲਿਓ ਸੋਇ ॥ ਜਿਤੁ ਮਉਲਿਐ ਸਭ
 ਮਉਲੀਐ ਤਿਸਹਿ ਨ ਮਉਲਿਹੁ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੨ ॥ ^{੨੧}ਪਹਿਲ ਬਸੰਤੈ ਆਗਮਨਿ
 ਤਿਸਕਾ ਕਰਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋ ਸਾਲਾਹੀਐ ਜਿ ਸਭਸੈ ਦੇ ਆਧਾਰੁ^{੨੨} ॥ ੨ ॥
 ਮਃ ੨ ॥ ^{੨੩}ਮਿਲਿਐ ਮਿਲਿਆ ਨਾ ਮਿਲੈ ਮਿਲੈ ਮਿਲਿਆ ਜੇ ਹੋਇ ॥
 ਅੰਤਰ ਆਤਮੈ ਜੋ ਮਿਲੇ ਮਿਲਿਆ ਕਹੀਐ ਸੋਇ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਹਰਿ
 ਹਰਿਨਾਮੁ ਸਲਾਹੀਐ ਸਚੁ ਕਾਰ ਕਮਾਵੈ ॥ ਦੂਜੀ ਕਾਰੈ ਲਗਿਆ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ
 ਪਾਵੈ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤਿਆ ਨਾਮੁ ਪਾਈਐ ਨਾਮੇ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ
 ਸਲਾਹੀਐ ਹਰਿਨਾਮਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵਾ ਸਫਲੁ ਹੈ ਸੇਵਿਐ ਫਲ ਪਾਵੈ ॥
 ੧੯ ॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੨ ॥ ^{੨੪}ਕਿਸ ਹੀ ਕੋਈ ਕੋਇ ਮੰਵੁ^{੨੫} ਨਿਮਾਣੀ ਇਕੁ ਤੂ ॥

- ੧ ਦਿਲ ਵਿਚ ਧਾਰਿਆ ।
- ੨ ਜਿਸ ਨੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਪਿਆਰਿਆ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣਾ ਅਸਲੀ ਘਰ, ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਮਹਿਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੩ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ।
- ੪ ਸਦਕੇ, ਕੁਰਬਾਣ ਹਾਂ ।
- ੫ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਪਾਪਾਂ ਵਾਲੀ ਮਤ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ; ਜਿਵੇਂ ਜਦ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਚੰਨ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ । ਜਿਥੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਚਾਨਣ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਜਿਥੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਮਿਟ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ; (ਪਰ ਹੋ ਕੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ?) ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਇਕ ਵਿਹਾਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਡਿਤ ਲੋਕ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪਾਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ।
- ੬ ਜੀਭ ਨਾਲ ।
- ੭ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਜੋ ਕਿਰਤ (ਸੁਭਾਵ) ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਮ ਕਮਾਈ ਦੇ ਹਨ ।
- ੮ ਚਿਹਾਂ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆਂ ਦਾ ।
- ੯ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰ-ਪੁਰਖ ਨੇ ਮਿਲਾਇਆ ਹੈ । 'ਪੁਰਖ' ਦੇ ਅੰਤ ਸਿਹਾਰੀ ਨੰਮ ੨੦ ਓ ਵਾਲੀ ਹੈ ।
- ੧੦ ਪਵਿੱਤਰ ।
- ੧੧ ਕਰੁੰਬਲ, ਕੋਮਲ ਪਤੀਆਂ ।
- ੧੨ ਗੁੰਦਦਾ ਹੈ ਮਾਲਾ ਨੂੰ । ਸੂਬੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਰੁੰਬਲਾਂ ਤੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਫੁਲ ਕਰਕੇ ਜੇ ਹਾਰ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਹਾਰ ਨੂੰ ਹਰੀ

- ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ; ਹੋਰ ਡਾਲਾਂ ਚੁਣ ਕੇ ਫੁਲ ਦੇਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ? ਰੋਟਾ ਯੋਗ ਹਾਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ।
- ੧੩ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 - ੧੪ ਪਰਦੇਸ ।
 - ੧੫ ਦਿਨ ਰਾਤ ਭਾਵ ਸਦਾ ।
 - ੧੬ ਹਰ ਰੋਜ਼ ।
 - ੧੭ ਉਚਰਾਂ ।
 - ੧੮ ਜੁੜੇ (ਸਰੋ ਵਿਚ) ।
 - ੧੯ ਮੰਗਾਂ, ਉਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜਾਚਨਾ (ਮੰਗ) ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ।
 - ੨੦ ਆਵਣਾ । ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਛੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰੀ ਮਹੀਲਿਆ (ਖਿੜਿਆ) ਹੈ । ਜਿਸ (ਹਰੀ) ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਖਿੜਦੇ ਹਨ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਖਿੜਾਉਂਦਾ ।
 - ੨੧ ਜਿਸਦਾ ਆਉਣਾ ਬਸੰਤ ਦੇ ਆਵਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਹਰੀ), ਉਸ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ ।
 - ੨੨ ਆਸਰਾ ।
 - ੨੩ ਨਿਰੋ ਉਤੇ ਉਤੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਹੀ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ : ਮੇਲ ਤਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਸਚੀ ਮਚੀ ਮਿਲਿਆ ਹੋਵੇ । (ਉਹ ਕਿਵੇਂ ?) ਜੇਕਰ ਅੰਦਰੋਂ ਦਿਲੋਂ ਮਿਲਿਆ ਹੋਵੇ ਤਦੇ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ।
 - ੨੪ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੋਈ ਆਸਰਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੋਈ, ਪਰ ਮੈਂ ਨਿਮਾਣੀ ਦਾ ਕੇਵਲ ਤੂੰ ਇਕ ਹੀ ਹੈਂ ।
 - ੨੫ [ਲਹਿੰਦੇ] ਮੈਂ ।

* ਸ਼ਲੋਕ : ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਸਹੀ ਗਿਆਨ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦਾ ਠੀਕ ਪਤਾ ਲਗੇ, ਪਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਲੋਕ ਜੋ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਰਸਮੀ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਤਾਂ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਵਿਹਾਰੀ ਕੰਮ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ । ਠੀਕ ਗਿਆਨ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਕਈ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸੁਆਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਉਹ ਫਿਕੇ ਬੋਲ ਬੋਲਦੇ ਅਤੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਪਉੜੀ : ਪਰ ਜੇ ਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ-ਗੁਣ ਗਵਾ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

+ ਸ਼ਲੋਕ : ਹਰੀ ਸਾਡੀ ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਤੇ ਗੀਤਾਂ ਹੈ, ਤੇ ਸਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆ ਪੁੱਛੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਤੇ ਇਸ ਮੇਲ ਰਾਹੀਂ ਗੁਣ ਗਵਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਮੇਲ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

‡ ਸ਼ਲੋਕ : ਦੁਨੀਆਂ ਹਰੀ-ਭਰੀ ਦੇਖ ਕੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਵਿਚ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਹਰੀ ਇਸ ਸਾਰੇ ਖਿੜਾਉ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੀਏ । ਉਸ ਨਾਲ ਮੇਲ ਸਰੀਰਕ ਨਹੀਂ, ਆਤਮਕ ਹੀ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਉਹ ਮੇਲ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

੧ਕਿਉ ਨ ਮਰੀਜੈ ਰੋਇ ਜਾ ਲਗੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਹੀ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੨ ॥ ਜਾਂ ਸੁਖ ਤਾ
ਸਹੁ ਰਾਵਿਓ^੨ ਦੁਖਿ ਭੀ ਸੰਮੁਲਿਓਇ ॥ ਨਾਨਕੁ ਕਹੈ ਸਿਆਣੀਏ ਇਉ ਕੰਤ
ਮਿਲਾਵਾ ਹੋਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ * ॥ ਹਉ ਕਿਆ ਸਾਲਾਹੀ ਕਿਰਮਜੰਤੁ ਵਡੀ ਤੇਰੀ
ਵਡਿਆਈ ॥ ਤੂ ਅਗਮ ਦਇਆਲੁ ਅਗੰਮੁ ਹੈ ਆਪਿ ਲੈਹਿ ਮਿਲਾਈ ॥ ਮੈ ਤੁਝ
ਬਿਨੁ ਬੇਲੀ ਕੋ ਨਹੀ ਤੂ ਅੰਤਿ ਸਖਾਈ^੩ ॥ ਜੋ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾਗਤੀ^੪ ਤਿਨ ਲੈਹਿ
ਛਡਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ਹੈ ਤਿਸੁ ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਈ^੫ ॥ ੨੦ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਜੀਉ ਤਬਾ^੬ ਸਭਨਾ ਭਗਤਾ ਕੀ ॥

ਕਬੀਰ ਕੇ ਜੰ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ॥ ਅਵਤਰਿ ਆਇ

ਕਹਾ ਤੁਮ ਕੀਨਾ ॥ ਰਾਮ ਕੋ ਨਾਮੁ ਨ ਕਬਹੂ ਲੀਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮ ਨ ਜਪਹੁ
ਕਵਨ ਮਤਿ ਲਾਗੇ ॥ ਮਰਿ ਜਇਬੇ ਕਉ ਕਿਆ ਕਰਹੁ ਅਭਾਗੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਦੁਖ ਸੁਖ ਕਰਿ ਕੈ ਕੁਟੰਬੁ ਜੀਵਾਇਆ ॥ ਮਰਤੀ ਬਾਰ ਇਕਸਰ^{੧੦} ਦੁਖੁ
ਪਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ੧੧ਕੰਨ ਗਹਨ ਤਬ ਕਰਨ ਪੁਕਾਰਾ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ੧੨ਆਗੇ
ਤੇ ਨ ਸੰਮਾਰਾ ॥ ੩ ॥ ੧ ॥ ਸੂਹੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ॥ ੧੩ਬਰਹਰ ਕੰਪੈ ਬਾਲਾ ਜੀਉ ॥
ਨਾ ਜਾਨਉ ਕਿਆ ਕਰਸੀ ਪੀਉ^{੧੪} ॥ ੧ ॥ ੧੪ਰੈਨਿ ਗਈ ਮਤ ਦਿਨੁ ਭੀ ਜਾਇ ॥
ਭਵਰ^{੧੬} ਗਏ ਬਗ^{੧੭} ਬੈਠੇ ਆਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ੧੮ਕਾਚੈ ਕਰਵੈ ਰਹੈ ਨ
ਪਾਨੀ ॥ ਹੰਸੁ^{੧੯} ਚਲਿਆ ਕਾਇਆ ਕੁਮਲਾਨੀ ॥ ੨ ॥ ਕੁਆਰ^{੨੦} ਕੰਨਿਆ ਜੈਸੇ
ਕਰਤ ਸੀਗਾਰਾ ॥ ੨੧ਕਿੰਉ ਰਲੀਆ ਮਾਨੈ ਬਾਝੁ ਭਤਾਰਾ ॥ ੩ ॥ ੨੨ਕਾਗ
ਉਡਾਵਤ ਭੁਜਾ ਪਿਰਾਨੀ^{੨੩} ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਇਹ ਕਬਾ^{੨੪} ਸਿਰਾਨੀ^{੨੫} ॥ ੪ ॥ ੨ ॥
ਸੂਹੀ ਕਬੀਰ ਜੀਉ ॥ ਅਮਲੁ^{੨੬} ਸਿਰਾਨੋ ਲੇਖਾ ਦੇਨਾ ॥ ਆਏ ਕਠਿਨ ਦੂਤਜਮ
ਲੇਨਾ ॥ ਕਿਆ ਤੈ ਖਟਿਆ ਕਹਾ ਗਵਾਇਆ ॥ ਚਲਹੁ ਸਿਤਾਬ^{੨੭} ਦੀਬਾਨਿ^{੨੮}
ਬੁਲਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਚਲੁ ਦਰਹਾਲੁ^{੨੯} ਦੀਵਾਨਿ ਬੁਲਾਇਆ ॥ ਹਰਿਫੁਰਮਾਨੁ
ਦਰਗਹ ਕਾ ਆਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਰਉ ਅਰਦਾਸਿ ^{੩੦}ਗਾਵ ਕਿਛੁ
ਬਾਕੀ ॥ ਲੇਉ ਨਿਬੇਰਿ ਆਜੁ ਕੀ ਰਾਤੀ ॥ ^{੩੧}ਕਿਛੁ ਭੀ ਖਰਚੁ ਤੁਮਾਰਾ ਸਾਰਉ ॥
^{੩੨}ਸੁਬਹ ਨਿਵਾਜ ਸਰਾਇ ਗੁਜਾਰਉ ॥ ੨ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਜਾਕਉ ਹਰਿਰੰਗੁ^{੩੩}
ਲਾਗਾ ॥ ਧਨੁ ਧਨੁ ਸੋ ਜਨੁ ਪੁਰਖੁ ਸਭਾਗਾ ॥ ^{੩੪}ਈਤ ਉਤ ਜਨ ਸਦਾ
ਸੁਹੇਲੇ^{੩੫} ॥ ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਜੀਤਿ ਅਮੋਲੇ ॥ ੩ ॥ ਜਾਗਤੁ ਸੋਇਆ ਜਨਮੁ
ਗਵਾਇਆ ॥ ਮਾਲੁ ਧਨੁ ਜੋਰਿਆ ਭਇਆ ਪਰਾਇਆ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ

- ੧ ਜਦ ਤਕ ਮਾਲਕ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਤਦ ਤਕ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਨਾ ਰੋ ਮਰਾਂ ?
- ੨ ਯਾਦ ਕੀਤਾ। ਦੁਖ ਤੇ ਸੁਖ ਦੋਵੇਂ ਵੇਲੇ ਚੋਤੇ ਰਹੇ।
- ੩ ਸਾਥੀ।
- ੪ ਸਰਨ ਆਇਆ ਹੈ।
- ੫ [ਅਰਥ] ਤਮਾ, ਲਾਲਚ।
- ੬ ਅਤੇ।
- ੭ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਵਿਚ ਉਤਰ ਕੇ (ਆ ਕੇ) ਤੁਸਾਂ ਕੀ ਸਵਾਰਿਆ ਹੈ? ਅਵਤਰਿ=ਉਤਰ ਕੇ, ਅਵਤਾਰ ਲੈ ਕੇ, ਜਮ ਕੇ।
- ੮ ਹੇ ਅਭਾਗੇ! ਮਰ ਜਾਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਤੂੰ ਕੀ ਉਪਾਉ ਕਰੇਂਗਾ? (ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸ਼ਿਕਰ ਮਰਣ ਸਮੇਂ ਬਾਬਤ ਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ 'ਜਇਬੋ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਜਮਣਾ' ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।)
- ੯ ਦੁਖ ਸੁਖ ਸਹਾਰ ਕੇ ਕੁਟੰਬ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ।
- ੧੦ ਖਿਕੋਲਿਆਂ ਹੀ।
- ੧੧ ਜਦੋਂ ਜਮ-ਦੂਤ (ਇਥੇ 'ਕਟਨ' ਭਾਵਾਰਥ ਹੈ) ਗਲਾ ਘੁਟਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਕੁਝ ਪੁਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।
- ੧੨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਯਾਦ ਕੀਤਾ?
- ੧੩ ਮੇਰਾ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਦਿਲ ਬਰ ਬਰ ਕੰਬਦਾ ਹੈ।
- ੧੪ ਪਤੀ।
- ੧੫ ਹਾਤ (ਜਵਾਨੀ) ਲੰਘ ਗਈ ਹੈ, ਮਤੇ ਦਿਨ (ਬੁਢੇਪਾ) ਭੀ ਅੰਵੇਂ ਹੀ ਲੰਘ ਜਾਵੇ।
- ੧੬ ਭਾਵ ਜਵਾਨੀ, ਜਦੋਂ ਕੋਸ ਫਵਰਾਂ ਵਰਗੇ ਕਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ੧੭ [ਬਗਲ] ਚਿੱਟੇ ਕੋਸ ਭਾਵ ਬੁਢੇਪਾ।
- ੧੮ ਕੱਚੇ ਕੁਜੇ (ਲੱਟੇ) ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰ ਸਕਦਾ; ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਹ ਦੇ ਮੁਹੱਬਾ ਜਾਣ ਨਾਲ ਜੀਵ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ੧੯ ਜੀਵ। ੨੦ ਕੁਆਰੀ।
- ੨੧ ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੇਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਸਲ ਅਨੰਦ ਨਹੀਂ ਹੈ।
- ੨੨ (ਪਤੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ) ਕਾਂ ਉਡਾਂਦਿਆਂ ਮੇਰੀ ਭਜਾ (ਬਾਂਹ) ਬੱਕ ਗਈ ਹੈ, ਭਾਵ ਤਾਪ ਵਿਚ ਮੈਂ ਟੁਟ ਚੁਕੀ ਹਾਂ ਤੇ ਉਮਰ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈਣ ਲਗਾ ਹੈ।
- ੨੩ ਪੀੜ ਕਰਨ ਲਗੀ ਹੈ।
- ੨੪ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਵਾਰਤਾ।
- ੨੫ ਖਤਮ ਹੋਈ।
- ੨੬ ਅਮਲਦਾਰੀ, ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਦਾ ਸਮਾਂ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਰੂਪ ਨੌਕਰੀ ਦਾ ਵੇਲਾ ਗੁਜ਼ਰ ਗਿਆ ਹੈ; ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਲੇਖਾ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਨਿਰਦਈ ਜਮ-ਦੂਤ ਤੈਨੂੰ ਲੈਣ ਆਏ ਹਨ।
- ੨੭ [ਭਾ] ਛੇਤੀ।
- ੨੮ (ਧਰਮ ਰਾਜਾ ਦੀ) ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ।
- ੨੯ ਇਸੇ ਹਾਲ ਵਿਚ, ਛੇਤੀ।
- ੩੦ ਕੁਝ ਪਿੰਡ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਗਰਾਹੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਜੀਵ ਰੂਪ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਜਮ-ਦੂਤ ਨੂੰ ਉਤਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਪਿੰਡ ਉਗਰਾਹੁਣੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੰਮ ਮੈਂ ਅਜ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਨਿਬੇੜ ਲਵਾਂਗਾ, ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਬਤੋਰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਕੁਝ ਭੇਟਾ ਕਰਾਂਗਾ।
- ੩੧ ਕੁਝ ਤੁਹਾਡੇ ਖਰਚੇ ਦਾ ਭੀ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਾਂਗਾ।
- ੩੨ ਲੇਖਾ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਮੁਕਾ ਕੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਵਾਂਗਾ, ਤੇ ਸਵੇਰ ਦੀ ਨਿਮਾਜ ਸਰਾਏ ਵਿਚ ਹੀ (ਭਾਵ ਰਾਹ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ) ਪੜ੍ਹਾਂਗਾ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਪਣੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਬੋਧਾ ਜਗਤ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਠਹਿਰਣ ਲਈ ਤਰਲੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
- ੩੩ ਪਿਆਰ।
- ੩੪ ਇਥੇ ਉਥੇ, ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ।
- ੩੫ ਸੁਖੀ।

* ਸਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਛਡ ਛੱਡ ਕੇ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹਰੀ ਲਈ ਸ਼ਰਧਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸੁਖ ਵਿਚ ਤਿਵੇਂ ਦੁਖ ਵਿਚ ਭੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਉੜੀ : ਪਰ ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਛੋਟਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕੀ ਕਰਾਂ? ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਮਿਲਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।

† ਬਨਾਰਸ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਇਕ ਉਘੇ ਭਗਤ ਜੋ ਸੰਨ ੧੩੯੯ ਤੋਂ ੧੫੧੮ ਤਕ ਜੀਵੇ।

‡ ਕਬੀਰ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੇ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਹਰ ਵਕਤ ਤਿਆਰ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਤੇਈ ਨਰ ਭੂਲੇ ॥ ਖਸਮੁ ਬਿਸਾਰਿ ਮਾਟੀ ਸੰਗਿ ਰੂਲੇ^੧ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ਸੂਹੀ ਕਬੀਰ ਜੀਉ
 ਲਲਿਤ^੨ ॥ ^੩ਬਾਕੇ ਨੈਨ ਸ੍ਰਵਨ ਸੁਨਿ ਬਾਕੇ ਬਾਕੀ ਸੁੰਦਰਿ ਕਾਇਆ ॥ ਜਰਾ
 ਹਾਕਦੀ ਸਭ ਮਤਿ ਬਾਕੀ ਏਕ ਨ ਬਾਕਸਿ ਮਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਬਾਵਰੇ^੪ ਤੈ ਗਿਆਨ
 ਬੀਚਾਰੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^੫ਤਬਲਗੁ
 ਪ੍ਰਾਨੀ ਤਿਸੈ ਸਰੇਵਹੁ ਜਬ ਲਗੁ ਘਟ ਮਹਿ ਸਾਸਾ ॥ ਜੇ ਘਟੁ ਜਾਇ ਤ
 ਭਾਉ ਨ ਜਾਸੀ ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਨ ਨਿਵਾਸਾ ॥ ੨ ॥ ^੬ਜਿਸ ਕਉ ਸਬਦੁ ਬਸਾਵੈ ਅੰਤਰਿ
 ਚੂਕੈ ਤਿਸਹਿ ਪਿਆਸਾ ॥ ਹੁਕਮੈ ਬੂਝੈ ਚਉਪੜਿ ਖੇਲੈ ਮਨੁ ਜਿਣਿ ਢਾਲੇ ਪਾਸਾ ॥
 ੩ ॥ ^੭ਜੋ ਜਨ ਜਾਨਿ ਭਜਹਿ ਅਬਿਗਤ ਕਉ ਤਿਨ ਕਾ ਕਛੁ ਨ ਨਾਸਾ ॥
 ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਤੇ ਜਨ ਕਬਹੁ ਨ ਹਾਰਹਿ ਢਾਲਿ ਜੁ ਜਾਨਹਿ ਪਾਸਾ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥
 ਸੂਹੀ ਲਲਿਤ ਕਬੀਰ ਜੀਉ ॥ ^੮ਏਕੁ ਕੋਟੁ ਪੰਚ ਸਿਕਦਾਰਾ ਪੰਚੇ ਮਾਗਹਿ ਹਾਲਾ ॥
 ਜਿਮੀ ਨਾਹੀ ਮੈ ਕਿਸੀ ਕੀ ਬੋਈ ਐਸਾ ਦੇਨੁ ਦੁਖਾਲਾ ॥ ੧ ॥ ^੯ਹਰਿ ਕੇ ਲੋਗਾ
 ਮੋਕਉ ਨੀਤਿ ਡਸੈ ਪਟਵਾਰੀ ॥ ਉਪਰਿ ਭੁਜਾ ਕਰਿ ਮੈ ਗੁਰਪਹਿ ਪੁਕਾਰਿਆ
 ਤਿਨਿ ਹਉਲੀਆ ਉਬਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੧੦}ਨਉ ਡਾਡੀ ਦਸ ਮੁੰਸਫ
 ਧਾਵਹਿ ਰਈਅਤਿ ਬਸਨ ਨ ਦੇਹੀ ॥ ਡੋਰੀ ਪੂਰੀ ਮਾਪਹਿ ਨਾਹੀ ਬਹੁ ਬਿਸਟਾਲਾ
 ਲੇਹੀ ॥ ੨ ॥ ^{੧੧}ਬਹਤਰਿ ਘਰ ਇਕੁ ਪੁਰਖੁ ਸਮਾਇਆ ਉਨਿ ਦੀਆ ਨਾਮੁ
 ਲਿਖਾਈ ॥ ਧਰਮਰਾਇ ਕਾ ਦਫਤਰੁ ਸੋਧਿਆ ਬਾਕੀ ਰਿਜਮ ਨ ਕਾਈ ॥ ੩ ॥
 ਸੰਤਾ ਕਉ ਮਤਿ ਕੋਈ ਨਿੰਦਹੁ ਸੰਤ ਰਾਮੁ ਹੈ ਏਕੋ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਮੈ ਸੋ ਗੁਰੁ
 ਪਾਇਆ ਜਾ ਕਾ ਨਾਉ ਬਿਬੇਕੋ^{੧੨} ॥ ੪ ॥ ੫ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਰਵਿਦਾਸ^{੧੩} ਜੀਉ ਕੀ
 ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ * ॥ ^{੧੪}ਸਹ ਕੀ ਸਾਰ ਸੁਹਾਗਨਿ ਜਾਨੈ ॥ ਤਜਿ
 ਅਭਿਮਾਨੁ ਸੁਖ ^{੧੫}ਰਲੀਆ ਮਾਨੈ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਦੇਇ ^{੧੬}ਨ ਅੰਤਰੁ ਰਾਖੈ ॥ ^{੧੭}ਅਵਰਾ
 ਦੇਖਿ ਨ ਸੁਨੈ ਅਭਾਖੈ ॥ ੧ ॥ ^{੧੮}ਸੋ ਕਤ ਜਾਨੈ ਪੀਰ ਪਰਾਈ ॥ ਜਾ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਦਰਦੁ
 ਨ ਪਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੧੯}ਦੁਖੀ ਦੁਹਾਗਨਿ ਦੁਇ ਪਖ ਹੀਨੀ ॥ ਜਿਨਿ ਨਾਹ
 ਨਿਰੰਤਰਿ ਭਗਤਿ ਨ ਕੀਨੀ ॥ ^{੨੦}ਪੁਰਸਲਾਤ ਕਾ ਪੰਥੁ ਦੁਹੇਲਾ ॥ ਸੰਗਿ ਨ ਸਾਥੀ
 ਗਵਨੁ ਇਕੇਲਾ ॥ ੨ ॥ ਦੁਖੀਆ ਦਰਦਵੰਦੁ ਦਰਿ^{੨੧} ਆਇਆ ॥ ਬਹੁਤੁ ਪਿਆਸ^{੨੨}
 ਜਬਾਬੁ^{੨੩} ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਸਰਨਿ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ ॥ ਜਿਉ ਜਾਨਹੁ
 ਤਿਉ ਕਰੁ ਗਤਿ ਮੇਰੀ ॥ ੩ ॥ ੧ ॥ ਸੂਹੀ ॥ ^{੨੪}ਜੋ ਦਿਨ ਆਵਹਿ ਸੋ ਦਿਨ
 ਜਾਹੀ ॥ ਕਰਨਾ ਕੂਚੁ ਰਹਨੁ ਬਿਰੁ ਨਾਹੀ ॥ ਸੰਗੁ ਚਲਤ ਹੈ ਹਮ ਭੀ ਚਲਨਾ ॥ ਦੂਰਿ

- ੧ ਰੁਲੇ, ਮੁਆਟ ਹੋਏ ।
 ੨ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਗਾਏਣੀ ਹੈ ।
 ੩ ਅੱਖਾਂ ਦੇਖਣੋਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ, ਕੰਨ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਬੰਕ ਗਏ ਅਤੇ ਸੋਹਣੀ ਦੇਹ ਵੀ ਨਿਤਾਣੀ ਹੋ ਗਈ । ਬੁਢੇਪੇ ਦੇ ਧੱਕਣ (ਬੋਰ ਪਾਣ) ਕਰ ਕੇ ਸਭ ਸੁਧ ਬੁਧ ਰਹਿ ਗਈ, ਪਰ ਇਕ ਤੇਰੀ ਮਾਇਆ (ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ) ਨਾ ਬਕੀ ।
 ੪ ਹੋ ਕਮਲੇ ! ਮੂਰਖ !
 ੫ ਹੋ ਮਨੁੱਖ ! ਜਦ ਤਕ ਤੇਰੇ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿਚ ਸਾਹ, ਜਿੰਦ ਹੈ, ਉਂਨਾ ਚਿਰ ਉਸ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ । ਜੇ ਸਰੀਰ ਨਾਸ ਵੀ ਹੋ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਵੀ (ਹਰੀ ਦੀ) ਪ੍ਰੀਤ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਵਾਸਾ ਮਿਲੇਗਾ ।
 ੬ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰੀ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਵਸਾ ਦੇਵੇ ਉਸ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਉਹ ਹਰੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਚੋਪੜ ਖੋਡਦਾ ਹੈ ; ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿਤਦਾ ਹੈ (ਵਸ ਕਰਦਾ ਹੈ), ਇਹ ਪਾਸਾ ਸੁਟਦਾ ਹੈ ।
 ੭ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਗਿਆਨ ਲੈ ਕੇ ਅਭਿਨਾਸੀ ਹਰੀ ਨੂੰ ਜਪਦੇ ਹਨ ਓਹ ਕਦੇ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ।
 ੮ (ਸ਼ਰੀਰ) ਇਕ ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਪੰਜ (ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕ) ਹਾਕਮ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜੇ ਮਾਮਲਾ ਮੰਗਦੇ ਹਨ (ਮਨ ਉੱਤੇ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਧੱਕੀ ਫਿਰਦੇ ਹਨ) । ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਬੀਨ ਨਹੀਂ ਵਾਹੀ ; ਮੈਨੂੰ ਅੰਞੋਂ ਹੀ ਅਕਾਰਨ ਦੁਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । 'ਸਿਕਦਾਰ' ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਇਕ ਹਾਕਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ਾਹੀ ਫ਼ਰਮਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਕਰਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ । ਹਾਲਾ=ਹਲ ਪਤੀ ਟੇਕਸ ਜਾਂ ਮਾਮਲਾ ।
 ੯ ਹੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਭਗਤੇ ! ਮੈਨੂੰ ਪਟਵਾਰੀ, ਮੋਤ ਦਾ ਡਰ, ਨਿਤ ਸਤਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ (ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਵਾਂਗ) ਮੈਂ ਬਾਹੀ ਉਂਚੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਦੁਹਾਈ ਪਾਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ ।
 ੧੦ ਡਾਂਡੀ=ਜਰੀਬ-ਕਸ਼, ਡੰਡੇ ਨਾਲ ਮਾਪਣ ਵਾਲੇ । ਬਿਸਟਾਲਾ=[ਵਿਸ਼ਣੂ ਤੇ] ਗੰਦੀ ਖਟੀ, ਹਰਾਮ ਦੀ ਕਾਰ, ਵਿਗਾਰ, ਵਢੀ । ਨੌਂ ਜਰੀਬ-ਕਸ਼, ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਦੇ ਨੌਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੱਖਾਂ, ਕੰਨ, ਨਕ ਆਦਿਕ, ਅਤੇ ਦਸ ਮਨਸਫ਼, ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਤੇ ਪੰਜ ਕਰਮ ਦਿੰਦੇ, ਦੋੜੇ ਦੋੜੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਪਰਜਾ (ਗੁਣਾਂ) ਨੂੰ ਵੱਸਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ । ਪੂਰੀ ਰੱਸੀ (ਜਰੀਬ) ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਣਦੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਵਿਗਾਰ ਜਾਂ ਵੱਢੀ ਲਾਂਦੇ ਹਨ ।
 ੧੧ ਸ਼ਰੀਰ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤਰ ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਿਚ ਜੇ ਕਰ-

ਤਾਰ ਡਰਪੂਰ ਹੈ ਉਸਨੇ ਨਾਵਾਂ ਲਿਖਾ ਦਿਤਾ (ਮੇਰੇ ਹਿਸਾਬ ਵਿਚ ਰਕਮ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾ ਦਿਤੀ), ਏਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਧਰਮਰਾਜ ਦਾ ਲੇਖਾ ਪੜਤਾਲਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਂ ਰਤਾ ਡਰ ਵੀ ਬਾਕੀ ਦੇਣਾ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ (ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਨਿਬੇੜ ਦਿਤਾ) । ਰਿਚਮ=ਰੋਚਹ ਮਾਤਰ, ਬਰਾ ਭਰ ।

- ੧੨ ਬਿਬੇਕ, ਗਿਆਨ, ਵਿਚਾਰ । (ਮਾਤ੍ਰਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ 'ਬਿਬੇਕੋ' ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਰਥਾਂ ਲਈ 'ਬਿਬੇਕੁ' ਹੀ ਹੈ ।)
 ੧੩ ਦੋਖ ਪੰ. ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੨ ।
 ੧੪ ਚੰਗੀ ਇਸਤਰੀ ਹੀ ਪਤੀ ਦੀ ਕਦਰ ਜਾਣਦੀ ਹੈ : ਹਰੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ।
 ੧੫ ਖੁਸ਼ੀਆਂ, ਅਨੰਦ ਭੋਗਦੀ ਹੈ ।
 ੧੬ ਅਤੇ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ, ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਟਖਦੀ, ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
 ੧੭ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਮੂੰਹੋਂ ਗਲ ਕਰਦੀ ਹੈ : ਗੁਰਮੁਖ ਇਕੋ ਹਰੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
 ੧੮ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਪੀੜ ਨਹੀਂ ਪਈ, ਉਹ (ਮਨਮੁਖ) ਕਿਸਤਰਾਂ ਹੋਰਨਾਂ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ) ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ ?
 ੧੯ ਜਿਸ ਭੇੜੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਪਤੀ (ਹਰੀ) ਦੀ ਭਗਤੀ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ, ਲੋਕ ਪਲੱਕ, ਗਵਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ । ਹੀਨੀ=ਖਾਲੀ । ਨਾਹ=ਪਤੀ ਦੀ, ਹਰੀ ਦੀ । ਨਿਰੰਤਰਿ=ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ (ਮਨ ਦੇ) ਅੰਦਰ ।
 ੨੦ ਜਮ ਮਾਰਗ ਵਾਲਾ ਰਸਤਾ ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੈ । ਉਥੇ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਥੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ; ਇਕੋਲੋਂ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ । ਪੁਰਸਲਾਤ [ਅ. ਪੁਲ-ਸਿਰਾਤ ੮:੨੭] ਦੇੜਕ ਦੀ ਅੱਗ ਉੱਤੇ ਬਣਿਆ ਵਾਲ ਜਿੰਨਾ ਬਰੀਕ ਪੁਲ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਲੰਘਣਾ ਪਵੇਗਾ (ਮੁਸਲਮਾਣੀ ਖ਼ਿਆਲ ਅਨੁਸਾਰ) ।
 ੨੧ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰ ਉੱਤੇ ।
 ੨੨ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਚਾਹ । ੨੩ ਉਤਰ ।
 ੨੪ ਜੇ ਦਿਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਓਹ ਸਭ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ; ਏਥੇ ਟਿਕਣਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ; ਸਾਡਾ ਸਾਥੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ; ਅਸੀਂ ਭੀ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਦੂਰ ਜਾਣਾ ਹੈ ; ਮੌਤ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਉਡੀਕਦੀ ਖੜੀ ਹੈ ।

* ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦਿਵਾ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਲ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਹਨ ।

ਗਵਨੁ ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਮਰਨਾ ॥ ੧ ॥ ਕਿਆ ਤੂ ਸੋਇਆ ਜਾਗੁ ਇਆਨਾ ॥ ਤੈ
ਜੀਵਨੁ ਜਗਿ^੧ ਸਚੁ ਕਰਿ ਜਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਿਨਿ ਜੀਉ^੨ ਦੀਆ ਸੁ
ਰਿਜਕੁ ਅੰਬਰਾਵੈ ॥ ^੩ਸਭ ਘਟ ਭੀਤਰਿ ਹਾਟੁ ਚਲਾਵੈ ॥ ਕਹਿ ਬੰਦਿਗੀ ਛਾਡਿ ਮੈ
ਮੇਰਾ ॥ ^੪ਹਿਰਦੈ ਨਾਮੁ ਸਮ੍ਹਾਰਿ ਸਵੇਰਾ ॥ ੨ ॥ ^੫ਜਨਮੁ ਸਿਰਾਨੋ ਪੰਥੁ ਨ ਸਵਾਰਾ ॥
ਸਾਂਝ ਪਰੀ ਦਹਦਿਸ ਅੰਧਿਆਰਾ ॥ ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ^੬ਨਿਦਾਨਿ ਦਿਵਾਨੇ ॥
ਚੇਤਸਿ ਨਾਹੀ ਦੁਨੀਆ ਫਨਖਾਨੇ^੭ ॥ ੩ ॥ ੨ ॥ ਸੂਹੀ ॥ ^੮ਉਠੇ ਮੰਦਰ ਸਾਲ
ਰਸੋਈ ॥ ਏਕ ਘਰੀ ਫੁਨਿ ਰਹਨੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ੧ ॥ ਇਹੁ ਤਨੁ ਐਸਾ ਜੇਸੇ ਘਾਸ
ਕੀ ਟਾਟੀ^੯ ॥ ਜਲਿ ਗਇਓ ਘਾਸੁ ਰਲਿ ਗਇਓ ਮਾਟੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
^{੧੦}ਭਾਈ ਬੰਧ ਕੁਟੰਬ ਸਹੇਰਾ ॥ ਓਇ ਭੀ ਲਾਗੇ ਕਾਢੁ ਸਵੇਰਾ ॥ ੨ ॥ ^{੧੧}ਘਰ ਕੀ
ਨਾਰਿ ਉਰਹਿ ਤਨ ਲਾਗੀ ॥ ਉਹ ਤਉ ਭੂਤੁ ਭੂਤੁ ਕਰਿ ਭਾਗੀ ॥ ੩ ॥ ਕਹਿ
ਰਵਿਦਾਸ ^{੧੨}ਸਭੈ ਜਗੁ ਲੂਟਿਆ ॥ ਹਮ ਤਉ ਏਕ ਰਾਮ ਕਹਿ ਛੂਟਿਆ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਬਾਣੀ ਸੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਕੀ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ * ॥ ^{੧੩}ਤਪਿ ਤਪਿ ਲੁਹਿ ਲੁਹਿ ਹਾਥ ਮਰੋਰਉ ॥
ਬਾਵਲਿ ਹੋਈ ਸੋ ਸਹੁ ਲੋਰਉ ॥ ਤੈ ਸਹਿ ਮਨ ਮਹਿ ਕੀਆ ਰੋਸੁ ॥ ਮੁਝ ਅਵਗਨ
ਸਹ ਨਾਹੀ ਦੋਸੁ ॥ ੧ ॥ ਤੈ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਮੈ ਸਾਰ^{੧੪} ਨ ਜਾਨੀ ॥ ਜੋਬਨੁ ਖੋਇ
ਪਾਛੈ ਪਛੁਤਾਨੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਾਲੀ ਕੋਇਲ ^{੧੫}ਕਿਤ ਗੁਨ ਕਾਲੀ ॥
ਅਪਨੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੇ ਹਉ ਬਿਰਹੈ ਜਾਲੀ ॥ ਪਿਰਹਿ ਬਿਹੂਨ ਕਤਹਿ ਸੁਖ ਪਾਏ ॥
ਜਾ ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ^{੧੬}ਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਏ ॥ ੨ ॥ ^{੧੭}ਵਿਧਣ ਖੂਹੀ ਮੁੰਧ ਇਕੋਲੀ ॥
ਨਾ ਕੋ ਸਾਥੀ ਨਾ ਕੋ ਢੇਲੀ^{੧੮} ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭਿ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਮੇਲੀ ॥ ^{੧੯}ਜਾ ਫਿਰਿ
ਦੇਖਾ ਤਾ ਮੇਰਾ ਅਲਹੁ ਬੋਲੀ ॥ ੩ ॥ ^{੨੦}ਵਾਟ ਹਮਾਰੀ ਖਰੀ ਉਡੀਣੀ ॥ ਖਾਨਿਅਹੁ
ਤਿਖੀ ਬਹੁਤੁ ਪਿਈਣੀ ॥ ਉਸੁ ਉਪਰਿ ਹੈ ਮਾਰਗੁ ਮੇਰਾ ॥ ਸੇਖ ਫਰੀਦਾ ਪੰਥੁ
ਸਮ੍ਹਾਰਿ ਸਵੇਰਾ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਸੂਹੀ ਲਲਿਤ + ॥ ^{੨੧}ਬੇੜਾ ਬੰਧਿ ਨ ਸਕਿਓ ਬੰਧਨ
ਕੀ ਵੇਲਾ ॥ ਭਰਿ ਸਰਵਰੁ ਜਬ ਉਛਲੈ ਤਬ ਤਰਣੁ ਦੁਹੇਲਾ ॥ ੧ ॥ ^{੨੨}ਹਥੁ ਨ
ਲਾਇ ਕਸੁੰਭੜੈ ਜਲਿ ਜਾਸੀ ਢੋਲਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੨੩}ਇਕ ਆਪੀਨੈ ਪਤਲੀ
ਸਹ ਕੇਰੇ ਬੋਲਾ ॥ ^{੨੪}ਦੁਧਾ ਬਣੀ ਨ ਆਵਈ ਫਿਰਿ ਹੋਇ ਨ ਮੇਲਾ ॥ ੨ ॥
ਕਹੈ ਫਰੀਦੁ ^{੨੫}ਸਹੇਲੀਹੋ ਸਹੁ ਅਲਾਏਸੀ ॥ ਹੰਸੁ ਚਲਸੀ ਡੁੰਮਣਾ ਅਹਿ ਤਨੁ
ਢੇਰੀ ਥੀਸੀ ॥ ੩ ॥ ੨ ॥

- ੧ ਜਗਤ ਵਿਚ । ੨ ਜਿੰਦ ।
 ੩ (ਉਹ) ਰੋੜੀ ਪੁਚਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੇਂਦਾ ਹੈ ।
 ੪ ਹਰੀ ਸਭ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੋਂਦੀ ਚਲਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਹਰ ਇਕ ਲੋਕ ਦੇ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
 ੫ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਵੱਖਤੋਂ ਹੀ ਸਿਮਰ ਲੈ ।
 ੬ ਉਮਰ ਬੀਤ ਗਈ, ਪਰ ਤੂੰ ਦਸਤਾ ਨਾ ਪਕੜਿਆ, ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਨਾ ਤੁਰਿਆ । ਸ਼ਾਮ ਪੈ ਗਈ (ਮੌਤ ਆ ਗਈ) ਤਾਂ ਸਭ ਪਾਸੇ ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ।
 ੭ ਹੇ ਮਨੁੱਖ ! ਹੇ ਸੁਦਾਈ !
 ੮ ਫਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ । ਤੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਘਰ ਹੈ ।
 ੯ ਉਚੇ ਮਹੱਲ ਅਤੇ ਉਚੀਆਂ ਰਸੋਈ-ਸ਼ਾਲਾ (ਲੰਗਰ) ਭੀ ਹੋਣ, ਪਰ ਮਰਨ ਪਿਛੋਂ ਫੇਰ ਇਕ ਘੜੀ ਭਰ ਭੀ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਹੁੰਦਾ ।
 ੧੦ ਟਟੀ, ਛਪਹੀ, ਪੜਦਾ ।
 ੧੧ ਰਿਸ਼ੋਦਾਰ, ਪਰਵਾਰ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਵੀ ਕਹਿਣ ਲਗਦੇ ਹਨ ਕਿ (ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ) ਭੋਤੀ ਬਾਹਰ ਕਢੋ ।
 ੧੨ ਘਰ ਦੀ ਭਾਵ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਜੇ ਗਲ ਨਾਲ, ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਤਾਂ ਫੂਤ ਫੂਤ ਕਹਿੰਦੀ ਭੱਜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
 ੧੩ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਲੁਟਿਆ ਗਿਆ, ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ।
 ੧੪ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਸਭ ਕੇ, ਲਛ ਲਛ ਕੇ (ਸ਼ੋਕ ਨਾਲ) ਹਥ ਮਲਦੀ ਹਾਂ, ਸੁਦਾਈ ਹੋਈ ਹੋਈ ਉਸ ਪਤੀ ਨੂੰ ਲਛਦੀ ਹਾਂ । ਹੇ ਪਤੀ ! ਤੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁਸਾ ਕੀਤਾ : ਇਹ ਮੇਰੇ ਹੀ ਔਗਣਾਂ ਕਰਕੇ ਸੀ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ ।
 ੧੫ ਕਦਰ ।
 ੧੬ ਤੂੰ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਕਾਲੀ ਹੈਂ ? (ਕੋਇਲ ਉਤਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਕਿ) ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਕਰਕੇ ਸਭ ਗਈ ਹਾਂ । ਪਿਆਰੇ ੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਸੁਖੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ?
 ੧੭ ਤਾਂ ਹਰੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੮ [ਵਿ-ਧਨ=ਬਿਨਾਂ ਇਸਤੀ ਤੋਂ] ਜਿਸ ਉਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਇਸਤਰੀ ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ, ਸੁੰਨੀ । ਖੂਹੀ ਸੁੰਨੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਕੱਲੀ (ਛਿਗੀ ਪਈ) ਹੈ : ਪਰਾਣੀ ਇਸ ਉਜਾੜ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਕੱਲਾ ਹੈ । ੧੯ ਮਿੱਤਰ ।
 ੨੦ ਜਦੋਂ ਇਸ ਹਾਲਤ ਦਾ ਮੁਖ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹਰੀ ਮਿੱਤਰ ਦਿਸਦਾ

- ਹੈ (ਹੁਣ ਇਕੱਲਾ ਮਹਮੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ) ।
 ੨੧ ਸਾਡੀ ਸਭ ਕੁਝ ਉਦਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ; ਤਲਵਾਰ ਤੋਂ ਤੇਜ਼ ਅਤੇ ਪਤਲੀ (ਤੰਗ) ਹੈ । ਉਸ ਉਤੇ ਮੇਰਾ ਰਸਤਾ ਹੈ (ਮੈਂ ਤੁਰਨਾ ਹੈ) । (ਪੁਲ-ਸਿਰਾਤ ਦਾ ਚਿਕਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ) । ਹੇ ਫਰੀਦ ! ਸਵੱਖਤੋਂ ਹੀ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ।
 ੨੨ ਤੂੰ ਜਦੋਂ ਬੋੜਾ ਬਣਾਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਸੀ ਉਦੋਂ ਬੋੜਾ ਨਾ ਬਣਾਇਆ (ਭਜਨ ਨਾ ਕੀਤਾ) । ਜਦੋਂ ਸਮੁੰਦਰ ਭਰ ਕੇ ਉਛਾਲੇ ਖਾਣ ਲਗੇਗਾ (ਭਾਵ ਜਦ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਕਾਗ਼ ਚੋਰਾਂ ਤੇ ਹੋਵੇਗੀ) ਤਾਂ ਤਰਨਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ।
 ੨੩ ਕਮੁੰਭੇ ਨੂੰ ਹਥ ਨਾ ਲਾਈਂ ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਲ ਜਾਉਗਾ, ਹੇ ਪਿਆਰੇ ! ਕਮੁੰਭੇ ਦਾ ਫਲ ਗੁੜੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਹੱਥ ਵਿੱਤਨਾ ਭੜਕੀਲਾ ਹੈ, ਕਿ ਹਥ ਲਾਵੇਂਗਾ ਤਾਂ ਹਥ ਸੜ ਜਾਉਗਾ । ਭਾਵ ਵਿਸ਼ੇ ਉਤੇ ੨ ਭਾਵੇਂ ਵਲ ਵਾਂਗੂ ਸੋਹਣੇ ਦਿਸਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਵਿਚੋਂ ਇਤਨੇ ਭੜਕੀਲੇ ਔਗ ਵਾਂਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨੇੜੇ ਜਾਣ ਸਾਹ ਹੀ ਸਾੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ।
 ੨੪ 'ਇਕ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਕੋਈ' ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਦੇ ਅੰਤ ਨੇਮ ੧੮ ਵਾਲੀ ਸਿਹਾਰੀ ਨਹੀਂ । ਠੀਕ ਅਰਥ ਇਹ ਹਨ : (ਜੀਵ ਰੂਪੀ ਇਸਤੀ) ਇਕ ਤਾਂ ਆਪ ਪਤਲੀ (ਕਮਜ਼ੋਰ) ਹੈ ; ਉਤੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਬੋਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਇਕ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਹੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ, ਉਤੇ ਹੁਕਮ ਭਾਵੇਂ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਵਲਾਇਤ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਭੀ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਗ਼ਲਤ ਪਾਠ ਇਉਂ ਦਿਤਾ ਹੈ : "ਇਕ ਆਪ ਧਨ ਪਤਲੀ ਬਿਆ ਸਹ ਕੇ ਬੋਲਾ" ।
 ੨੫ (ਮਿਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਭੀ ਇਹੋ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ) ਇਕ ਵਾਰੀ ਦੁਹਿਆ ਹੋਇਆ ਦੁਹ ਮੁੜ ਬਣਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਇਹ ਜਨਮ ਗੰਵਾ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਮੁੜ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ।
 ੨੬ ਹੇ ਮਿੱਤਰ ! ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਬਲਾ ਲਵੇਗਾ, ਸਾਡੀ ਮੌਤ ਜ਼ਰੂਰ ਆ ਜਾਵੇਗੀ । ਹੱਥ (ਸਾਡਾ ਆਤਮਾ) ਉਦਾਸ ਹੋ ਕੇ ਤੁਰ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਡਾ ਸਰੀਰ ਮਿਟੀ ਦੀ ਢੇਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ । ਅਲਾਇਸੀ=ਬੁਲਾਵੇਗਾ ।

* ਹਰੀ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਇਕੱਲਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਤੇ ਹਰੀ-ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਆਸ ਬਖਸ਼ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਇਸ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ ।

+ ਦੋਖੇ ਪੰਨਾ ੭੨੯ ਦਾ ਫੁਟ ਨੋਟ : ਜੇ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਹਰੀ-ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਕਾਗ਼ ਚੋਰਾਂ ਤੇ ਹੋ ਜਾਣ ਉਤੇ ਕੋਈ ਬਾਨੂਨ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ । ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਸ਼ਰਤਾਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕਰੜੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਭੀ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਹੀ ਹੈ ।

੧ ਓ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ^੧ ਮਹਲਾ ੧ ਚਉਪਦੇ ਘਰੁ ੧ * ॥ ^੨ਤੂ ਸੁਲਤਾਨੁ ਕਹਾ ਹਉ
ਮੀਆ ਤੇਰੀ ਕਵਨ ਵਡਾਈ ॥ ਜੋ ਤੂ ਦੇਹਿ ਸੁ ਕਹਾ ਸੁਆਮੀ ਮੈ ਮੂਰਖ ਕਹਣੁ ਨ
ਜਾਈ ॥ ੧ ॥ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ^੩ਦੇਹਿ ਬੁਝਾਈ ॥ ਜੈਸੇ ਸਚ ਮਹਿ ਰਹਉ ਰਜਾਈ ॥
੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਹੋਆ^੪ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੁਝ ਤੇ ਤੇਰੀ ਸਭ ਅਸਨਾਈ^੫ ॥ ਤੇਰਾ
ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣਾ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਮੈ ਅੰਧੁਲੇ^੬ ਕਿਆ ਚਤੁਰਾਈ^੭ ॥ ੨ ॥ ^੮ਕਿਆ ਹਉ
ਕਥੀ ਕਥੇ ਕਥਿ ਦੇਖਾ ਮੈ ਅਕਬੁ ਨ ਕਥਨਾ ਜਾਈ ॥ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਆਖਾ
ਤਿਲੁ^੯ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ੩ ॥ ^{੧੦}ਏਤੇ ਕੂਕਰ ਹਉ ਬੇਗਾਨਾ ਭਉਕਾ ਇਸੁ ਤਨ
ਤਾਈ ॥ ਭਗਤਿ ਹੀਨੁ ਨਾਨਕੁ ਜੇ ਹੋਇਗਾ ਤਾ ਖਸਮੈ ਨਾਉ ਨ ਜਾਈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥
ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੧ ਠ ॥ ^{੧੧}ਮਨੁ ਮੰਦਰੁ ਤਨੁ ਵੇਸ ਕਲੰਦਰੁ ਘਟ ਹੀ ਤੀਰਥਿ
ਨਾਵਾ ॥ ਏਕੁ ਸਬਦੁ ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਾਨਿ ਬਸਤੁ ਹੈ ਬਾਹੁੜਿ ਜਨਮਿ ਨ ਆਵਾ ॥ ੧ ॥
ਮਨੁ ਬੇਧਿਆ^{੧੨} ਦਇਆਲ ਸੇਤੀ^{੧੩} ਮੇਰੀ ਮਾਈ ॥ ਕਉਣੁ ਜਾਣੈ ^{੧੪}ਪੀਰ
ਪਰਾਈ ॥ ^{੧੫}ਹਮ ਨਾਹੀ ਚਿੰਤਿ ਪਰਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੧੬}ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ
ਅਲਖ ਅਪਾਰਾ ਚਿੰਤਾ ਕਰਹੁ ਹਮਾਰੀ ॥ ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਭਰਿਪੁਰਿ
ਲੀਣਾ ਘਟਿ ਘਟਿ ਜੋਤਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ੨ ॥ ਸਿਖੰ ਮਤਿ ਸਭ ਬੁਧਿ ਤੁਮਾਰੀ
^{੧੭}ਮੰਦਿਰ ਛਾਵਾ ਤੇਰੇ ॥ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣਾ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬਾ ਗੁਣ ਗਾਵਾ
ਨਿਤ ਤੇਰੇ ॥ ੩ ॥ ^{੧੮}ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਸਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ਸਰਬ ਚਿੰਤਿ ਤੁਧੁ ਪਾਸੇ ॥
ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਚੰਗਾ ^{੧੯}ਇਕ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸੇ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥
ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੧ ਝ ॥ ^{੨੦}ਆਪੇ ਸਬਦੁ ਆਪੇ ਨੀਸਾਨੁ ॥ ਆਪੇ ਸੁਰਤਾ ਆਪੇ

੧ 'ਬਿਲਾਵਲ' ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ।

੨ ਹੇ ਹਰੀ ! ਤੂੰ ਤਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈਂ (ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈਂ), ਮੈਂ ਤੇਨੂੰ ਮੀਆਂ ਯਾ ਚੋਧਰੀ ਕਰਕੇ ਬੁਲਾਵਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਕਿਹੜੀ ਇੱਜ਼ਤ ਹੈ ? ਭਾਵ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਬੋਝੀ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਪੂਰਾ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਏਸ ਲਈ ਜੇ ਤੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈਂ, ਉਹ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਅਨਜਾਣ ਨੂੰ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤ ਕਰਨੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।

੩ ਅੱਸੀ ਸੋਝੀ (ਮਤ) ਦਿਓ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਜਾਈ (ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ) ਹੋ ਕੇ ਸਚ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹੇ।

੪ ਪੰਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਯਾ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ।

੫ ਵਾਕਫ਼ੀ। ਤੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ।

੬ ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੂੰ।

੭ ਸਿਆਣਪ (ਆਉਂਦੀ ਹੈ)।

੮ ਮੈਂ (ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ) ਕੀ ਆਖਾਂ ? ਜਦ ਮੈਂ ਆਖ ਆਖ ਕੇ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਅਕੱਥ ਮੋਥੇਂ ਕਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।

੯ ਤਿਲ ਭਰ, ਬੋਝੀ ਜੇਹੀ।

੧੦ ਏਨੇ (ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ) ਭਉਕਣ ਵਾਲੇ ਕੁੱਤੇ (ਨਿਮਾਣੇ ਨਿਰਗੁਣ ਮਨੁੱਖ) ਹਨ, ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਓਪਰਾ ਜਿਹਾ ਕੁੱਤਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਖਾਤਰ ਭਉਂਕਦਾ ਹਾਂ, (ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਹੋਸਲਾ ਹੈ ਕਿ) ਮੈਂ ਭਾਵੇਂ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹਾਂ, ਪਰ ਮਾਲਕ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਤਾਂ ਨਿਸ਼ਚਲ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। (ਉਹ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਦਾਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਕੁੱਤਾ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹਾਂ)।

੧੧ ਮੇਰੇ ਤਨ ਨੂੰ ਕਲੰਦਰ (ਫਕੀਰ) ਵਾਲੇ ਕਪੜੇ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ ; ਮੈਂ ਨਨ ਨੂੰ ਮੰਦਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਤੂਰੀਥ ਉੱਤੇ

ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਕੋ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਮੇਰੇ ਸੁਆਸਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ ; ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਫਿਰ ਜਨਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਵਾਂਗਾ।

੧੨ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮ-ਵਸ ਹੋਇਆ ਹੈ।

੧੩ ਨਾਲ।

੧੪ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਦਰਦ ਨੂੰ। ਭਾਵ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਵਿਆਕੁਲਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ।

੧੫ ਅਸੀਂ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਖਿਆਲ ਤਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

੧੬ ਹੇ ਹਰੀ ! ਜੇ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈਂ, ਮਨ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈਂ, ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ ! ਸਾਡਾ ਫਿਕਰ ਕਰ, ਪਾਲਣਾ ਕਰ। ਤੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ, ਧਰਤੀ ਵਿਚ, ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਭ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ; ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੇਰੀ ਹੀ ਸੱਤਾ ਹੈ।

੧੭ ਸਭ ਘਰ ਅਤੇ ਬਿਸਰਾਮ (ਰੱਖਿਆ) ਦੇ ਥਾਂ ਤੇਰੇ (ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਹਨ)।

੧੮ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਸਭ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਪਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭ ਦਾ ਫਿਕਰ ਤੇਨੂੰ ਹੈ।

੧੯ ਮੇਰੀ ਏਹੋ ਇਕੋ ਅਰਦਾਸ ਹੈ।

੨੦ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਲਿਖਤ ਰੂਪ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ (ਗਿਆਤਾ) ਹੈ। (ਰਹਾਉ ਤੋਂ ਜਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਮਥਮੂਨ 'ਨਾਮ' ਹੈ। ਨਾਮ ਉਚਾਰਣ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਲਿਖਤ ਵਿਚ। ਏਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਉਹੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਲਿਖਤ ਹੈ। ਤੇ ਆਪੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਦੇ ਕੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਤੇ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

* ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਫਿਰ ਭੀ ਹਾਂ ਤੇ ਉਸੇ ਦਾ।

† ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਹਾਂ ਤੇ ਮੇਰਾ ਫਿਕਰ ਤੇਨੂੰ ਹੀ ਹੈ।

‡ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਨਾਮ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਜੇ ਹਰੀ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਰੀ ਦਾ ਪੁਤਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਭ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦਾ ਵਾਰਸ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਾਨੁ^੧ ॥ ^੨ਆਪੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਤਾਣੁ ॥ ਤੂ ਦਾਤਾ ਨਾਮੁ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ੧ ॥ ^੩ਐਸਾ
ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ ਦੇਉ ॥ ਹਉ ਜਾਚਿਕੁ ਤੂ ਅਲਖ ਅਭੇਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
^੪ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਧਰਕਟੀ ਨਾਰਿ ॥ ਭੁੰਡੀ ਕਾਮਣਿ ਕਾਮਣਿਆਰਿ ॥ ਰਾਜੁ ਰੂਪੁ
^੫ਬੂਠਾ ਦਿਨ ਚਾਰਿ ॥ ^੬ਨਾਮੁ ਮਿਲੇ ਚਾਨਣੁ ਅੰਧਿਆਰਿ ॥ ੨ ॥ ^੭ਚਖਿ ਛੋਡੀ
ਸਹਸਾ ਨਹੀ ਕੋਇ ॥ ਬਾਪੁ ਦਿਸੈ ਵੇਜਾਤਿ ਨ ਹੋਇ ॥ ^੮ਏਕੇ ਕਉ ਨਾਹੀ ਭਉ
ਕੋਇ ॥ ਕਰਤਾ ਕਰੇ ਕਰਾਵੈ ਸੋਇ ॥ ੩ ॥ ^੯ਸਬਦਿ ਮੁਏ ਮਨੁ ਮਨ ਤੇ ਮਾਰਿਆ ॥
ਠਾਕਿ ਰਹੇ ਮਨੁ ਸਾਚੈ ਧਾਰਿਆ ॥ ਅਵਰੁ ਨ ਮੂਝੈ ਗੁਰ ਕਉ ਵਾਰਿਆ^{੧੦} ॥ ਨਾਨਕ
^{੧੧}ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਨਿਸਤਾਰਿਆ ॥੪॥੩॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ^{੧੨}ਗੁਰ ਬਚਨੀ
ਮਨੁ ਸਹਜ ਧਿਆਨੇ ॥ ਹਰਿ ਕੈ ਰੰਗਿ ਰਤਾ ਮਨੁ ਮਾਨੇ^{੧੩} ॥ ਮਨਮੁਖ ਭਰਮਿ
ਭੁਲੇ ਬਉਰਾਨੇ^{੧੪} ॥ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ^{੧੫}ਕਿਉ ਰਹੀਐ ^{੧੬}ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਪਛਾਨੇ ॥ ੧ ॥
ਬਿਨੁ ਦਰਸਨ ਕੈਸੇ ਜੀਵਉ ਮੇਰੀ ਮਾਈ ॥ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਜੀਅਰਾ^{੧੭} ਰਹਿ ਨ ਸਕੈ
ਖਿਨੁ^{੧੮} ਸਤਿਗੁਰਿ^{੧੯} ਬੂਝੁ ਝੁਝਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਬਿਸਰੈ ਹਉ
ਮਰਉ ਦੁਖਾਲੀ^{੨੦} ॥ ^{੨੧}ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਜਪਉ ਅਪੁਨੇ ਹਰਿ ਭਾਲੀ ॥ ਸਦ
ਬੇਰਾਗਨਿ ਹਰਿਨਾਮੁ ਨਿਹਾਲੀ ॥ ਅਬ ਜਾਨੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਨਾਲੀ ॥ ੨ ॥
^{੨੨}ਅਕਥ ਕਥਾ ਕਹੀਐ ਗੁਰ ਭਾਇ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ^{੨੩}ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਦੇਇ ਦਿਖਾਇ ॥
ਬਿਨੁ ^{੨੪}ਗੁਰ ਕਰਣੀ ਕਿਆ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ॥ ਹਉਮੈ ਮੇਟਿ ਚਲੈ ਗੁਰ ਸਬਦਿ
ਸਮਾਇ ॥੩॥ ਮਨਮੁਖ ਵਿਛੁੜੈ ^{੨੫}ਖੋਟੀ ਰਾਸਿ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮਿ ਮਿਲੈ ਸਾਬਾਸਿ^{੨੬} ॥
ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ^{੨੭}ਦਾਸਨਿ ਦਾਸ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿਨਾਮ ਧਨੁ ਰਾਸਿ ॥੪॥੪॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੩ ਘਰੁ ੧

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ^{੨੮}ਧ੍ਰਿਗੁ ਧ੍ਰਿਗੁ ਖਾਇਆ ਧ੍ਰਿਗੁ ਧ੍ਰਿਗੁ ਸੋਇਆ ਧ੍ਰਿਗੁ
ਧ੍ਰਿਗੁ ^{੨੯}ਕਾਪੜੁ ਅੰਗਿ ਚੜਾਇਆ ॥ ^{੩੦}ਧ੍ਰਿਗੁ ਸਰੀਰੁ ਕੁਟੰਬ ਸਹਿਤ ਸਿਉ ਜਿਤੁ
ਹੁਣਿ ਖਸਮੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ^{੩੧}ਪਉੜੀ ਛੁੜਕੀ ਫਿਰਿ ਹਾਥਿ ਨ ਆਵੈ ਅਹਿਲਾ
ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ^{੩੨}ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਨ ਦੇਈ ਲਿਵ ਲਾਗਣਿ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਕੇ
ਚਰਣ ਵਿਸਾਰੇ ॥ ^{੩੩}ਜਗ ਜੀਵਨ ਦਾਤਾ ਜਨ ਸੇਵਕ ਤੇਰੇ ਤਿਨ ਕੇ ਤੈ ਦੂਖ
ਨਿਵਾਰੇ^{੩੪} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤੂ ਦਇਆਲੁ ^{੩੫}ਦਇਆ ਪਤਿ ਦਾਤਾ ਕਿਆ ਏਹਿ
ਜੰਤੁ^{੩੬} ਵਿਚਾਰੇ ॥ ^{੩੭}ਮੁਕਤ ਬੰਧ ਸਭਿ ਤੁਝ ਤੇ ਹੋਏ ਐਸਾ ਆਖਿ ਵਖਾਣੇ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੋ ਮੁਕਤਿ ਕਹੀਐ ਮਨਮੁਖ ਬੰਧ ਵਿਚਾਰੇ ॥ ੨ ॥ ਸੋ ਜਨੁ ਮੁਕਤੁ
ਜਿਸੁ ਏਕ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਸਦਾ ਰਹੈ ਹਰਿ ਨਾਲੇ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ^{੩੮}ਗਾਹਣ ਗਤਿ ਕਹੀ

- ੧ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ, ਗਿਆਤਾ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੪, ਨੋਟ ੨੪ ।
- ੨ ਹਰੀ ਆਪੋ ਹੀ ਸਭ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਸ਼ਟੀ ਸਾਜ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਵਾਤਾ ਹੈ ; ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਹੈ ।
- ੩ ਅੰਸਾ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹੈ ; ਅੰਸੀ ਤੂੰ ਮਾਇਆ-ਰਹਿਤ ਹਸਤੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਮੰਗਤਾ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੈ ; ਤੇਰਾ ਭੇਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ।
- ੪ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਇਕ ਵਿਚਚਾਰਣ ਯਾ ਬਦਸੂਰਤ ਅਤੇ ਜਾਦੂ ਟੁਟੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਔਰਤ ਦੇ ਮੋਹ ਵਾਂਗ ਹੈ । ਧਰਕਟੀ [ਪਿਸ਼ਿਤ] ਪਿਕਾਰੀ ਹੋਈ, ਫਿਟਕਾਰੀ ਹੋਈ, ਬਦਚਲਨ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੫੨੯, ਨੋਟ ੧੩, ਪੰ. ੬੫੧, ਨੋਟ ੨੪ । ਕਾਮਣਿ=ਇਸਤਰੀ । ਕਾਮਣਿਆਰਿ=ਟੁਟੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ।
- ੫ ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ ; ਚਾਰ (ਬੇੜੇ) ਦਿਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੬ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਮਿਲੇ ਤਾਂ (ਮਾਇਆ ਦੇ) ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਚਾਨਣਾ (ਗਿਆਨ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੭ ਚਖ ਕੇ (ਪਰਤਾ ਕੇ) ਮਾਇਆ ਤਿਆਗੀ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਸ਼ਕ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ । ਮਾਇਆ ਦਾ ਪੁਤਰ ਧੁਕਟੀ (ਵੇਸਵਾ) ਦੇ ਪੁਤਰ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਪਿਤਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵੇਜਾਤਿ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਪਰ ਜਿਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਦਿਸਦਾ (ਮੌਜੂਦ) ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੇਜਾਤਿ ਯਾ ਹਰਾਮੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ, (ਭਾਵ ਜਿਸ ਨੇ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਪੁਤਰ ਬਣਨਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਰੀ ਦੀ ਜਾਤ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆ-ਆਈਆਂ ਦਾ ਵਾਰਸ ਹੈ ।
- ੮ ਇਕ ਹਰੀ ਦੇ (ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੇ) ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਕਰਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੯ ਨਾਮ ਰਾਹੀਂ ਆਪਾ ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰੇ ; ਮਨ ਨੂੰ ਮਨ ਨਾਲ ਹੀ ਜਿਤਿਆ ; ਮਨ ਨੂੰ (ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ) ਹੇਕ ਰਖ ਕੇ ਸਚੇ ਹਰੀ ਵਚ ਟਿਕਾਇਆ ।
- ੧੦ ਕੁਰਬਾਨ ਹਾਂ ।
- ੧੧ ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੰਗੀਜ਼ ਕੇ ਮੁਕਤ ਹੋਏ ।
- ੧੨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਮਨ ਸਹਜ-ਧਿਆਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਮਨ

- ਦੀ ਲਿਵ ਹਰੀ ਵਿਚ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ।
- ੧੩ ਮੰਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰਤੀਤ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
- ੧੪ ਪਾਗਲ । ੧੫ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੋਵੇ ?
- ੧੬ ਹਰੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਪਛਾਣੀਦਾ ਹੈ ।
- ੧੭ ਮੇਰਾ ਚਿਤ । ੧੮ ਛਿਨ ਭਰ ਵੀ ।
- ੧੯ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ । ੨੦ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ।
- ੨੧ ਹਰ ਇਕ ਸਾਹ ਲੋਇਆਂ ਅਤੇ ਗਰਾਹੀ ਖਾਇਆਂ, ਭਾਵ ਹਰ ਵੇਲੇ, ਆਪਣੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਖੋਜਾਂ; ਸਦਾ ਉਦਾਸ ਹੋਈ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਤਕਾਂ, ਦੇਖਾਂ । ਹੁਣ (ਇਸਤਰੀ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਪਰਤੀਤ ਕਰਾਂ ।
- ੨੨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਸ਼ੇ (ਗੁਰਮਤਿ) ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੀ-ਜੋ ਕਥਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ-ਕੁਝ ਸੋਝੀ ਹੋਂਦੀ ਹੈ ।
- ੨੩ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੫, ਅੰਕ ੧੬ ।
- ੨੪ ਗੁਰੂ ਵਾਲੀ ਕਰਣੀ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਦਸੀ ਹੋਈ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤੀ ।
- ੨੫ ਨਿਕੰਮੀ ਪੂੰਜੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਲਾਭ ਨਾ ਹੋਵੇ ।
- ੨੬ ਸੋਭਾ, ਮਹਿਮਾ ।
- ੨੭ ਦਾਸ ਦਾ ਦਾਸ ਬਣਾ ਲਿਆ ।
- ੨੮ ਬਾਰ ਬਾਰ ਫਿਟਕਾਰ ਹੋ ਅੰਸੇ ਖਾਣ ਉਤੇ ।
- ੨੯ ਕਪੜਾ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਪਹਿਨਿਆ ।
- ੩੦ ਲਾਨਤ ਹੋ ਐਸੇ ਸਰੀਰ (ਜੀਵ) ਨੂੰ, ਸਮੇਤ ਟਬਰ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਹਿਤੁਆਂ ਦੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹੁਣ (ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚੋਂ) ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਕੀਤਾ । ਸਹਿਤ=ਚੰਗੇ ਹਿਤੁ । “ਪਵਿਤ੍ਰ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੁਟੰਬ ਸਹਿਤ ਸਿਉ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸੰਗਤਿ ਸਥਾਈਆ” (ਅਨੰਦ) ।
- ੩੧ ਏਹ ਪਉੜੀ, ਮਨੁਖਾ ਜਨਮ ਦਾ ਮੋਕਾ ਹਥੋਂ ਖੁਸ ਕੇ ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਨਿਸਫਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੩੨ ਦੁਜਾ ਪਿਆਰ, ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਅਤੁਟ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦਿੰਦਾ ।
- ੩੩ ਹੋ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਦਾਤ ਹਰੀ !
- ੩੪ ਮੋਟ ਦਿਤੇ, ਨਾਸ ਕਰ ਦਿਤੇ ।
- ੩੫ ਮਿਹਰ ਦਾ ਮਾਲਕ । ੩੬ ਜੀਵ ।
- ੩੭ ਮੁਕਤੀ ਅਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੀ ਕੋਦ ਸਭ ਕੁਝ ਤੋਥੇ ਮਿਲਦੀ ਹੈ : ਏਹੋ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਗੁਰਮੁਖ ਮੁਕਤ ਹਨ ਅਤੇ ਮਨਮੁਖ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ ।
- ੩੮ ਗਹਣ=ਭੁੰਘਾਈ । ਗਤਿ=ਉਚਾਈ ਜਿਥੇ ਤਕ ਓਹ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੩੬੪, ਨੋਟ ੯ ।

*ਹਰੀ ਦੀ ਯਾਦ ਹੀ ਅਸਲ ਜੀਵਨ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

† ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਹਰੀ ਨਾਲ ਲਿਵ ਲਾਉਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ । ਇਸ ਮੋਹ ਤੋਂ ਹਰੀ ਆਪ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਬਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਨ ਜਾਈ ਸਚੈ ਆਪਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ^੧ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣੈ ਸਿ ਮਨਮੁਖ ਕਹੀਅਹਿ ^੨ਨਾ
 ਉਰਵਾਰਿ ਨ ਪਾਰੇ ॥ ੩ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਨਦਰਿ ^੩ਕਰੇ ਸੋਈ ਜਨੁ ਪਾਏ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ
 ਸਮਾਲੇ ^੪ ॥ ^੫ਹਰਿ ਜਨ ਮਾਇਆ ਮਾਹਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ^੬ਭਾਗੁ ਹੋਵੈ ਜਿਸੁ
 ਮਸਤਕਿ ਕਾਲਹਿ ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰੇ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੩ * ॥ ^੭ਅਤੁਲੁ
 ਕਿਉ ਤੋਲਿਆ ਜਾਇ ॥ ਦੂਜਾ ਹੋਇ ਤ ਸੋਝੀ ਪਾਇ ॥ ਤਿਸ ਤੇ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥
 ਤਿਸ ਦੀ ਕੀਮਤਿ ਕਿਊ ^੮ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ ^੯ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥
 ਤਾ ਕੋ ਜਾਣੈ ਦੁਬਿਧਾ ^{੧੦}ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੧੧}ਆਪਿ ਸਰਾਫੁ ਕਸਵਟੀ ਲਾਏ ॥
 ਆਪੇ ਪਰਖੇ ਆਪਿ ਚਲਾਏ ^{੧੨} ॥ ਆਪੇ ਤੋਲੇ ਪੂਰਾ ਹੋਇ ॥ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਏਕੋ ਸੋਇ ॥ ੨ ॥
 ਮਾਇਆ ਕਾ ਰੂਪੁ ਸਭੁ ^{੧੩}ਤਿਸ ਤੇ ਹੋਇ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਮੇਲੇ ਸੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਇ ॥
 ਜਿਸ ਨੋ ਲਾਏ ਲਗੈ ਤਿਸੁ ਆਇ ॥ ਸਭੁ ਸਚੁ ਦਿਖਾਲੇ ਤਾ ਸਚਿ ਸਮਾਇ ॥ ੩ ॥
 ਆਪੇ ^{੧੪}ਲਿਵ ਧਾਤੁ ਹੇ ਆਪੇ ॥ ^{੧੫}ਆਪਿ ਬੁਝਾਏ ਆਪੇ ਜਾਪੇ ॥ ^{੧੬}ਆਪੇ
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਬਦੁ ਹੈ ਆਪੇ ॥ ਨਾਨਕ ਆਖਿ ਸੁਣਾਏ ਆਪੇ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ
 ਮਹਲਾ ੩ ੧ ॥ ^{੧੭}ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸੇਵਕੁ ਸੇਵ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਕਿਆ ਕੋ ਕਹੈ ਬਹਾਨਾ ॥
 ਐਸਾ ਇਕੁ ਤੇਰਾ ਖੋਲੁ ਬਨਿਆ ਹੈ ਸਭ ਮਹਿ ਏਕੁ ਸਮਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ^{੧੮}ਸਤਿਗੁਰਿ
 ਪਰਚੈ ਹਰਿਨਾਮਿ ਸਮਾਨਾ ॥ ਜਿਸੁ ਕਰਮੁ ਹੋਵੈ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਏ ਅਨਦਿਨੁ ^{੧੯}
 ਲਾਗੈ ^{੨੦}ਸਹਜ ਧਿਆਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਿਆ ਕੋਈ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਕਿਆ ਕੋ
 ਕਰੇ ਅਭਿਮਾਨਾ ^{੨੧} ॥ ^{੨੨}ਜਬ ਅਪੁਨੀ ਜੋਤਿ ਖਿੰਚਹਿ ਤੂ ਸੁਆਮੀ ਤਬ ਕੋਈ ਕਰਉ
 ਦਿਖਾ ਵਖਿਆਨਾ ॥ ੨ ॥ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ ਹੈ ਆਪੇ ਆਪੇ ^{੨੩}ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨਾ ॥ ਜਿਉ
 ਆਪਿ ਚਲਾਏ ਤਿਵੈ ਕੋਈ ਚਾਲੈ ਜਿਉ ਹਰਿ ਭਾਵੈ ਭਗਵਾਨਾ ^{੨੪} ॥ ੩ ॥ ਕਹਤ
 ਨਾਨਕੁ ਤੂ ਸਾਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਕਉਣੁ ਜਾਣੈ ਤੇਰੇ ਕਾਮਾਂ ॥ ^{੨੫}ਇਕਨਾ ਘਰ ਮਹਿ ਦੇ
 ਵਡਿਆਈ ਇਕਿ ਭਰਮਿ ਭਵਹਿ ਅਭਿਮਾਨਾ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੩ ੨ ॥
^{੨੬}ਪੂਰਾ ਬਾਟੁ ਬਣਾਇਆ ਪੂਰੈ ਵੇਖਹੁ ਏਕ ਸਮਾਨਾ ॥ ਇਸੁ ਪਰਪੰਚ ਮਹਿ ਸਾਚੇ
 ਨਾਮ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਮਤੁ ਕੋ ਧਰਹੁ ਗੁਮਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਜਿਸਨੋ ਮਤਿ
 ਆਵੈ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨਾ ^{੨੭} ॥ ਇਹ ਬਾਣੀ ਜੋ ਜੀਅਹੁ ^{੨੮}ਜਾਣੈ ਤਿਸੁ
 ਅੰਤਰਿ ਰਵੈ ^{੨੯}ਹਰਿਨਾਮਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੩੦}ਚਹੁ ਜੁਗਾ ਕਾ ਹੁਣਿ ਨਿਬੇੜਾ ਨਰ
 ਮਨੁਖਾ ਨੋ ਏਕੁ ਨਿਧਾਨਾ ॥ ਜਤੁ ਸੰਜਮ ਤੀਰਥ ਓਨਾ ਜੁਗਾ ਕਾ ਧਰਮੁ ਹੈ ਕਲਿ
 ਮਹਿ ਕੀਰਤਿ ਹਰਿਨਾਮਾ ॥ ੨ ॥ ^{੩੧}ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਧਰਮੁ ਹੈ ਸੋਧਿ
 ਦੇਖਹੁ ਬਦ ਪੁਰਾਨਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਿਨੀ ਧਿਆਇਆ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਗਿ

- ੧ ਅਗਿਆਨ ਵਿਚ ਭੁਲੇ ਹੋਏ ।
- ੨ ਨਾ ਏਸ ਪਾਰ ਨਾ ਉਸ ਪਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਦੀਨ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਗਵਾ ਬੰਨਦੇ ਹਨ ।
- ੩ ਕਿਰਪਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ।
- ੪ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੫ ਹਰੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
- ੬ ਜਿਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਚੰਗਾ ਭਾਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮੌਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਮੌਤ ਤੋਂ ਨਿਭਾਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਬਿਦਾਰਨਾ=ਚੀਰਨਾ ।
- ੭ ਹਰੀ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਅਤੇ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ । ਕੋਈ ਉਸੇ ਜੋਡੀ ਦੂਸਰੀ ਹਸਤੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕੇ । "ਏਵਡ ਉਚਾ ਹੋਵੇ ਕੋਇ । ਤਿਸੁ ਉਚੇ ਕਉ ਜਾਣੈ ਸੋਇ" (ਜਪੁ) ।
- ੮ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ?
- ੯ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਏਡਾ ਵਡਾ ਹਰੀ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਵਸਦਾ ਹੈ ।
- ੧੦ ਦੁਚਿਤਾਪਨ, ਭਰਮ ਕਰਕੇ ਭਟਕਣਾ ।
- ੧੧ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਪਰਖਣ ਵਾਲਾ ਸਰਾਫ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਕਸਉਟੀ ਉੱਤੇ ਲਾ ਕੇ ਸਭ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੨ ਸਿੱਕੇ ਦਾ ਚਲਾਣਾ, ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਣਾ ।
- ੧੩ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ, ਵਖਰੀ ਵਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ।
- ੧੪ 'ਲਿਵ' ਅਤੇ 'ਧਾਤੁ' ਦੇ ਰਾਹ ਯਾ ਪਾਸੇ ਹਨ : ਹਰੀ-ਪ੍ਰੇਮ 'ਲਿਵ' ਦਾ ਰਾਹ ਹੈ ; ਮਾਇਆ ਪਿੱਛੇ ਏੜਨਾ, ਧਾਤੁਣਾ, ਇਹ 'ਧਾਤੁ' ਹੈ ।
- ੧੫ ਸੁਝਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਸੁਝਣ ਵਾਲੀ ਵਸਤੁ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਹੈ ।
- ੧੬ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ, ਨਾਮ-ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ।
- ੧੭ ਮਾਲਕ ਹਰੀ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਕੋਈ ਸੇਵਕ ਬਣਦਾ ਹੈ ; ਸੇਵਾ ਵੀ ਮਾਲਕ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ; ਹੋਰ ਕੋਈ ਬਹਾਨਾ, ਦਲੀਲ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਇਹ ਮੰਸਾਰ ਇਕ ਅਚਰਜ ਤੇਰਾ ਖੋਲ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ; ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ।
- ੧੮ ਸਤਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾ (ਤਸੱਲੀ) ਹੋਣ ਤੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਿਆ । ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਮਿਹਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ੧੯ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਹਮੇਸ਼ਾਂ ।
- ੨੦ ਸੁਭਾਵਕ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰਿਆ ਅਤੁਟ ਧਿਆਨ ਜੋ

ਸਿਖੀ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ ।

- ੨੧ ਮਾਣ, ਹੰਕਾਰ ।
- ੨੨ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ (ਸੱਤਿਆ) ਮਨੁੱਖ ਵਿਚੋਂ ਖਿਚ ਲੈਂਦਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ; ਤਦ ਕੋਈ ਦਸੇ ਖਾਂ ਵਖਿਆਨ ਕਰ ਕੇ (ਤਾਂ ਜਾਣੀਏ ਜੇ ਕੋਈ ਸਿਆਣਾ ਫੇਰ ਵਖਿਆਨ ਆਦਿਕ ਕਰ ਕੇ ਦਿਖਾਵੇ) ।
- ੨੩ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ।
- ੨੪ ਪਰਤਾਪ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ।
- ੨੫ ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ ਘਰ ਬੈਠਿਆਂ ਹੀ, ਭਾਵ ਆਪਣੀ ਸਾਧਾਰਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਿਤਾਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਵਡੇ ਵਡੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪਏ ਭਟਕਦੇ ਹਨ ।
- ੨੬ ਬਾਟੂ=ਠਾਟ, ਰਚਨਾ, ਬਣਾਵਟ । ਸਮਾਨਾ=ਬਰਾਬਰ, ਇੱਕੋ ਜੇਹਾ । ਪਰਪੰਚ [ਪੰਜਾਂ ਤਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ] ਸੰਸਾਰ । ਪੂਰੇ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਇਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਬਣਾਵਟ ਪੂਰੀ, ਉੱਤਮ ਬਣਾਈ ; ਦੇਖੋ, ਵਿਚਾਰੇ ਇਹ ਸਾਰੀ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਉੱਤਮ ਹੈ । ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਅਸਲੀ ਵਡਿਆਈ ਨਾਮ (ਹਰੀ) ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੈ । ਹੋਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਡਾ ਸਮਝਣ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਕੋਈ ਨਾ ਕਰੇ ।
- ੨੭ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੨੮ ਦਿਲੋਂ, ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਪਰਤੀਤ ਨਾਲ ।
- ੨੯ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੩੦ ਚਹੁ=ਚਾਰੇ, ਸਾਰੇ । ਨਿਬੇੜਾ=ਛੇਸਲਾ, ਤੱਤ, ਨਿਚੋੜ । ਸਾਰੇ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਦਾ ਹੁਣ ਸਿਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖਾਂ ਲਈ ਬਰਕਤਾਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਇੱਕੋ-ਹਰੀ ਨਾਮ ਹੈ । ਜਤ ਰਖਣਾ, ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ, ਤੀਰਥ ਕਰਨੇ ਆਦਿਕ ਪਿਛਲੇ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਧਰਮ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਚਲੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਇਕੋ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਣਾ ਹੀ ਧਰਮ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੪੫, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੩੧ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਫੌਲ ਕੇ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਜੁਗ ਵਿਚ ਵਖਰੀ ਵਖਰੀ ਧਰਮ-ਮਰਯਾਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਜੁਗ (ਯੁਗ) ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਟਵਾਨ ਉਹੋ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ । (ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਹੈ) ।

* ਹਰੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ । ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਮਿਹਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

† ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਭੀ ਕੋਈ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ । ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਸੇਵਾ ਭਾਵ ਦੇ ਕੇ ਸੇਵਾ ਤੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਬਲ ਦੇ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

‡ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਚੀਜ਼ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਤੇ ਪੂਰੇ ਪਰਵਾਨਾ ॥ ੩ ॥ ਕਹਤ ਨਾਨਕੁ ਸਚੇ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਏ ੧੮ਕੈ ਮਨਿ
 ਅਭਿਮਾਨਾ ॥ ੨ਕਹਤ ਸੁਣਤ ਸਭੇ ਸੁਖ ਪਾਵਹਿ ਮਾਨਤ ਪਾਹਿ ਨਿਧਾਨਾ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੩ * ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੩ ਪ੍ਰੀਤਿ ਜਿਸਨੋ ਆਪੇ ਲਾਏ ॥ ੪ਤਿਤੁ ਘਰਿ
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਏ ॥ ਮੰਗਲੁ ਨਾਰੀ ਗਾਵਹਿ ਆਏ ॥ ਮਿਲਿ ਪ੍ਰੀਤਮ
 ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ੧ ॥ ਹਉ ਤਿਨ ਬਲਿਹਾਰੈ^੪ ਜਿਨ ਹਰਿ ਮੰਨਿ^੬ ਵਸਾਏ ॥
 ਹਰਿਜਨ ਕਉ ਮਿਲਿਆ^੭ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਵੈ ੮ਸਹਜਿਸੁਭਾਏ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ੯ ਸਦਾ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਤੇਰੈ ਚਾਏ ॥ ਹਰਿਜੀਉ ਆਪਿ ਵਸੈ ਮਨਿ
 ਆਏ ॥ ਆਪੇ ੧੦ਸੋਭਾ ਸਦ ਹੀ ਪਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੩ ਮੇਲੈ ੧੧ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ੨ ॥
 ੧੨ਗੁਰਮੁਖਿ ਰਾਤੇ ਸਬਦਿ ਰੰਗਾਏ ॥ ਨਿਜਘਰਿ ਵਾਸਾ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਏ ॥
 ੧੩ਰੰਗਿਚਲੂਲੈ ਹਰਿ ਰਸਿ ਭਾਏ ॥ ਇਹੁ ਰੰਗੁ ਕਦੇ ਨ ਉਤਰੈ ਸਾਚਿ ਸਮਾਏ ॥ ੩ ॥
 ਅੰਤਰਿ ਸਬਦੁ ਮਿਟਿਆ ਅਗਿਆਨੁ ਅੰਧੇਰਾ ॥ ੧੪ਸਤਿਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ਮਿਲਿਆ
 ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਮੇਰਾ ॥ ਜੋ ਸਚਿ ਰਾਤੇ ੧੫ਤਿਨ ਬਹੁੜਿ ਨ ਫੇਰਾ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ
 ਦ੍ਰਿੜਾਏ^{੧੬} ਪੂਰਾ ਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੩ † ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ
 ਤੇ ਵਡਿਆਈ ਪਾਈ ॥ ਅਚਿੰਤ^{੧੭} ਨਾਮੁ ਵਸਿਆ ਮਨਿ ਆਈ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ
 ਸਬਦਿ^{੧੮} ਜਲਾਈ ॥ ਦਰਿ ਸਾਚੈ ਗੁਰ ਤੇ ਸੋਭਾ ਪਾਈ ॥ ੧ ॥ ੧੯ਜਗਦੀਸ ਸੇਵਉ
 ਮੈ ਅਵਰੁ ਨ ਕਾਜਾ ॥ ਅਨਦਿਨੁ^{੨੦} ਅਨਦੁ ਹੋਵੈ ਮਨਿ ਮੇਰੈ ਗੁਰਮੁਖਿ^੩ ਮਾਗਉ
 ਤੇਰਾ ੨੧ਨਾਮੁ ਨਿਵਾਜਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਨ ਕੀ ਪਰਤੀਤਿ^{੨੨} ਮਨ ਤੇ ਪਾਈ ॥
 ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਸਬਦਿ ਬੁਝਾਈ ॥ ੨੩ਜੀਵਣ ਮਰਣੁ ਕੋ ਸਮਸਰਿ ਵੇਖੈ ॥ ਬਹੁੜਿ ਨ
 ਮਰੈ ਨਾ ਜਮੁ ਪੋਖੈ ॥ ੨ ॥ ੨੪ਘਰ ਹੀ ਮਹਿ ਸਭਿ ਕੋਟ ਨਿਧਾਨ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ
 ਦਿਖਾਏ ਗਇਆ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਸਦ ਹੀ ੨੫ਲਾਗਾ ਸਹਜਿ ਧਿਆਨ ॥ ਅਨਦਿਨੁ^{੨੦}
 ਗਾਵੈ ਏਕੋ ਨਾਮ ॥ ੩ ॥ ਇਸੁ ਜੁਗ ਮਹਿ ਵਡਿਆਈ ਪਾਈ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਨਾਮੁ
 ਧਿਆਈ ॥ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ॥ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਤਾ ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ
 ਪਾਈ ॥ ੪ ॥ ਪੂਰੈਭਾਗਿ ਗੁਰੁਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ॥ ਅੰਤਰਿ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ
 ਦਿਖਾਇਆ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਅਤਿ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਤ੍ਰਿਸਨ^{੨੬}
 ਬੁਝੀ ੨੭ਮਨਿ ਤਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ੫ ॥ ੬ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ੧੦ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪ ਘਰੁ ੩
 ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ‡ ॥ ੨੮ਉਦਮ
 ਮਤਿ ਪ੍ਰਭ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਜਿਉ ਪ੍ਰੇਰੇ ਤਿਉ ਕਰਨਾ ॥ ਜਿਉ ਨਟੁਆ ਤੰਤੁ ਵਜਾਏ

- ੧ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੇ ਸੁਨਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੁਖ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
 ੩ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੪ ਉਸ ਦੇ ਰਿਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖ ਆ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ ਗਾਂਦੇ ਹਨ ।
 ੫ ਸਦਕੇ ਹਾਂ ! ਏਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ।
 ੬ ਮਿਲਿਆ, ਮਿਲਣ ਨਾਲ ।
 ੭ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ, ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ ਨਿਰਯਤਨ ਹੀ ।
 ੮ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਰਹੇ ਹੋਏ ਹਨ ।
 ੧੦ ਸਦਾ ਸੋਹਣਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ।
 ੧੧ ਸੰਜੋਗ ਬਣਾ ਕੇ, ਜੋੜ ਬਣਾ ਕੇ ।
 ੧੨ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਰੰਗੇ ਗਏ, (ਕਿਵੇਂ ?) ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ । ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਦ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਏ ।
 ੧੩ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਗੁਣ ਰੰਗ ਵਿਚ ਹਰੀ-ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਹਨ ।
 ੧੪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮਿਲਿਆ, ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮਿਲਿਆ । ('ਮਿਲਿਆ' ਦਿਹਲੀ-ਦੀਪਕ ਅਲੰਕਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਲਗਦਾ ਹੈ ।)
 ੧੫ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਚਕਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ।
 ੧੬ ਪੱਕਾ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੭ ਚਿੰਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ, ਨਿਰਯਤਨ, ਸੁਤੇ ਸਿਪ ।
 ੧੮ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ।
 ੧੯ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ (ਹਰੀ) ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ : (ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਮੰਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ।
 ੨੦ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਹਮੇਸ਼ਾਂ ।
 ੨੧ ਨਿਵਾਜਣ ਵਾਲਾ, ਵਡਿਆਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ।
 ੨੨ ਨਿਸਚਾ, ਯਕੀਨ, ਤਸੱਲੀ । ਦੋਖੇ ਪੰ. ੫੧੪, ਨੋਟ ੧ ; ਪੰ. ੫੮੭, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੨੩ ਜੀਵਣ ਅਤੇ ਮਰਣ ਨੂੰ ਜੇ ਕੋਈ ਇੱਕੋ ਜੇਹਾ ਸਮਝੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ, ਨਾ ਮੌਤ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ (ਮੌਤ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਦਾ) ।
 ੨੪ ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸਭ ਖ਼ਜ਼ਾਨਿਆਂ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਹਨ, ਜੇ ਸਤਗੁਰੂ ਨੇ ਦਿਖਾ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ।
 ੨੫ ਅਭੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਲਗ ਗਿਆ ।
 ੨੬ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ, ਭੁਖ ।
 ੨੭ ਮਨ ਵਿਚ, ਤਨ ਵਿਚ ।
 ੨੮ ਦਿਲ ਦੀ ਹਾਲਤ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਕਰਨ ਦੀ ਮੱਤ ਦੰਦਾ ਹੈ ; ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਚਲਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਟਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੀਣਾ ਦੀ ਤਾਰ ਨੂੰ ਵਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਹਰੀ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ) ਵਾਜਾ ਰੂਪ ਜੀਵ ਵਜਦੇ ਹਨ । ਤੰਤੀ=ਵੀਣਾ, ਕਿੰਗਰੀ । ਜੇਤ=ਵਾਜੇ ; ਜਿਵੇਂ "ਹਮ ਤੇਰੇ ਜੇਤ ਤੂ ਬਜਾਵਨਹਾਰਾ" (ਫੇਰਉ ਮ: ੫) । ਜਨ=ਪ੍ਰਾਣੀ ।

* ਹਰੀ ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲਾਣ ਤੇ ਆਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗਦਾ ਹੈ ।

† ਗੁਰੂ ਕਿਵੇਂ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ ? ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਹਉਮੈ ਕਢਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੇ ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ; ਫਿਰ ਮਨ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਤਸੱਲੀ ਦੁਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਅਸੀਂ ਮਰਨ ਜੀਵਣ ਨੂੰ ਇਕੋ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਫੇਰ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣਾ ਸਿਖਾ ਕੇ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਜੋੜਨਾ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨ ਅਭੋਲ ਹੋ ਕੇ ਹਰ ਬਾ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪਸਰਿਆ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ।

‡ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਵਲ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਹੈ । ਪਹਿਲਾਦ ਅਤੇ ਰਵਿਦਾਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਲੈ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੇ ਭਗਤੀ ਵਲ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਅਤੇ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਤੰਤੀ ਤਿਉ ਵਾਜਹਿ ਜੰਤ ਜਨਾ ॥ ੧ ॥ ਜਪਿ ਮਨ ਰਾਮਨਾਮੁ ਰਸਨਾ^੧ ॥ ^੨ਮਸਤਕਿ
 ਲਿਖਤ ਲਿਖੇ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਹਰਿ ਬਸਨਾ^੩ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
^੪ਮਾਇਆ ਗਿਰਸਤਿ ਭ੍ਰਮਤੁ ਹੈ ਪ੍ਰਾਨੀ ਰਖਿ ਲੇਵਹੁ ਜਨੁ ਅਪਨਾ ॥ ^੫ਜਿਉ
 ਪ੍ਰਹਿਲਾਦੁ ਹਰਣਾਖਸਿ* ਗ੍ਰਸਿਓ ਹਰਿ ਰਾਖਿਓ ਹਰਿ ਸਰਨਾ ॥ ੨ ॥ ^੬ਕਵਨ
 ਕਵਨ ਕੀ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਕਹੀਐ ਹਰਿ ਕੀਏ ਪਤਿਤ ਪਵੰਨਾ ॥ ਓਹੁ ਢੋਵੈ ਢੋਰ
 ਹਾਥਿ ਚਮੁ ਚਮਰੇ ਹਰਿ ਉਧਰਿਓ ਪਰਿਓ ਸਰਨਾ ॥ ੩ ॥ ਪ੍ਰਭ ਦੀਨ ਦਇਆਲ
 'ਭਗਤ ਭਵਤਾਰਨ ਹਮ ਪਾਪੀ ਰਾਖੁ ਪਪਨਾ^੮ ॥ ਹਰਿ ਦਾਸਨ ਦਾਸਦਾਸ ਹਮ
 ਕਰੀਅਹੁ ਜਨ ਨਾਨਕ ^੯ਦਾਸਦਾਸੰਨਾ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪ ਠ ॥
 ਹਮ ਮੂਰਖ ਮੁਗਧ ^{੧੦}ਅਗਿਆਨ ਮਤੀ ^{੧੧}ਸਰਣਾਗਤਿ ਪੁਰਖ ਅਜਨਮਾ ॥ ਕਰਿ
 ਕਿਰਪਾ ਰਖਿ ਲੇਵਹੁ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਹਮ ਪਾਬਰ ਹੀਨ^{੧੨} ਅਕਰਮਾ^{੧੩} ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ
 ਮਨ ਭਜੁ ਰਾਮਨਾਮੈ ਰਾਮਾ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਾਈਐ ਹੋਰਿ ਤਿਆਗਹੁ
 ਨਿਹਫਲ ਕਾਮਾ^{੧੪} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਜਨ ਸੇਵਕ ਸੇ ਹਰਿ ਤਾਰੇ ^{੧੫}ਹਮ
 ਨਿਰਗੁਨ ਰਾਖੁ ਉਪਮਾ ॥ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਹਰਿ ਜਪੀਐ
 ਵਡੇ ਕਰੰਮਾ^{੧੬} ॥ ੨ ॥ ਨਾਮ ਹੀਨ ^{੧੭}ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਤੇ ^{੧੮}ਤਿਨ ਵਡ ਦੂਖ ਸਹੰਮਾ ॥ ਓਇ
 ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨਿ^{੧੯} ਭਵਾਈਅਹਿ ^{੨੦}ਮੰਦ ਭਾਗੀ ਮੂੜ ਅਕਰਮਾ ॥ ੩ ॥ ਹਰਿ ਜਨ
 ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ^{੨੧} ਹੈ ^{੨੨}ਧੁਰਿ ਪੂਰਬਿ ਲਿਖੇ ਵਡ ਕਰਮਾ ॥ ਗੁਰਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਨਾਮੁ
 ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ^{੨੩} ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਫਲੁ ਜਨੰਮਾ^{੨੪} ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪ ਠ ॥
^{੨੫}ਹਮਰਾ ਚਿਤੁ ਲੁਭਤ ਮੋਹਿ ਬਿਖਿਆ ਬਹੁ ਦੁਰਮਤਿ ਮੈਲੁ ਭਰਾ ॥ ਤੁਮਰੀ
 ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਨ ਸਕਹ ਪ੍ਰਭ ^{੨੬}ਹਮ ਕਿਉਕਰਿ ਮੁਗਧ ਤਰਾ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਜਪਿ
 ਨਰਹਰ^{੨੭} ਨਾਮੁ ਨਰਹਰਾ ॥ ਜਨ ਉਪਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭਿ ਧਾਰੀ ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰ
^{੨੮}ਪਾਰਿ ਪਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਮਰੇ ਪਿਤਾ ਠਾਕੁਰ ਪ੍ਰਭ ਸੁਆਮੀ ਹਰਿ ^{੨੯}ਦੇਹੁ ਮਤੀ
 ਜਸੁ ਕਰਾ ॥ ਤੁਮਰੈ ਸੰਗਿ ਲਗੇ ਸੇ ਉਧਰੇ ^{੩੦}ਜਿਉ ਸੰਗਿ ਕਾਸਟ ਲੋਹ ਤਰਾ ॥ ੨ ॥
^{੩੧}ਸਾਕਤ ਨਰ ਹੋਛੀ ਮਤਿ ਮਧਿਮ ਜਿਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸੇਵ ਨ ਕਰਾ ॥ ਤੇ ਨਰ
 ਭਾਗਹੀਨ ਦੁਹਚਾਰੀ ਓਇ ਜਨਮਿ ਮੁਏ ਫਿਰਿ ਮਥਾ ॥ ੩ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਤੁਮ੍ਹ ਹਰਿ
 ਮੇਲਹੁ^{੩੨} ਸੁਆਮੀ ^{੩੩}ਤੇ ਨਾਏ ਸੰਤੋਖ ਗੁਰ ਸਰਾ ॥ ਦੁਰਮਤਿ ਮੈਲੁ ਗਈ ਹਰਿ ਭਜਿਆ
 ਜਨ ਨਾਨਕ ਪਾਰਿ ਪਰਾ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪ ਠ ॥ ਆਵਹੁ ਸੰਤ
 ਮਿਲਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਮਿਲਿ ^{੩੪}ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਕਰਹੁ ॥ ^{੩੫}ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ
 ਬੋਹਿਥੁ ਹੈ ਕਲਜੁਗਿ ਖੇਵਟੁ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਤਰਹੁ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਹਰਿ ਗੁਣ ਹਰਿ

- ੧ ਜੀਭ ਨਾਲ ।
- ੨ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਲਿਖੇ ਹਰੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ।
- ੩ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੪ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਪਕੜਿਆ ਹੋਇਆ, ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ।
- ੫ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਨੇ ਫੜਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਬਚਾ ਲਿਆ ਸੀ ।
- ੬ ਕਿਸ ਕਿਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦਸੀਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਨੇ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ? ਉਹ (ਰਵਿਦਾਸ) ਜੋ ਮੈਂਦੇ ਪਸ਼ੂ ਵੇਂਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਸ ਚਮਾਰ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਚਮੜਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪੈ ਕੇ ਤਰ ਗਿਆ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੨ ।
- ੭ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ।
- ੮ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ।
- ੯ ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ ।
- ੧੦ ਅਗਿਆਨ ਦੀ ਮਤ ਵਾਲੇ, ਬੇ-ਸਮਝ ।
- ੧੧ ਹੋ ਜਨਮ-ਰਹਿਤ ਕਰਤਾਰ ! ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਪਏ ਹਾਂ ।
- ੧੨ ਹੀਣਾ, ਖਾਲੀ, ਉਣਾ, ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ।
- ੧੩ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਕਰਮ (ਕ੍ਰਿਪਾ) ਨਹੀਂ ।
- ੧੪ ਕੰਮ ।
- ੧੫ ਸਾਨੂੰ ਗੁਣਹੀਨਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲੈ : ਏਹੀ ਤੇਰੀ ਸ਼ੋਭਾ ਹੈ । ੧੬ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ।
- ੧੭ ਫਿਟਕਾਰ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ।
- ੧੮ ਉਹਨਾਂ ਵਡੇ ਦੁਖ ਸਹਿਣੇ ਹਨ ।
- ੧੯ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ, ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ ।
- ੨੦ ਮੈਂਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ, ਮੂਰਖ, ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ।

- ੨੧ ਆਸਰਾ, ਭਰੋਸਾ ।
- ੨੨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਧੁਰੇ (ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੇ) ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਲਿਖੇ ਹਨ ।
- ੨੩ ਸਮਝਾ ਕੇ ਪੱਕਾ ਕਰਾਇਆ ।
- ੨੪ ਜਨਮ ਹੈ ।
- ੨੫ ਸਾਡਾ ਮਨ ਜ਼ਹਿਰ (ਮਾਇਆ) ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਭੈੜੀ ਮਤ ਦੀ ਬਹੁਤ ਮੰਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ।
- ੨੬ ਅਸੀਂ ਮੂਰਖ ਕਿਸਤਰਾਂ ਤਰੀਏ ?
- ੨੭ [ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਰਨ ਵਾਲਾ, ਨਰਸਿੰਘ] ਹਰੀ ।
- ੨੮ ਪਾਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ ।
- ੨੯ ਇਹ ਸਮਝ ਦਿਓ ਕਿ ਤੇਰਾ ਗੁਣ ਗਾਵਾਂ ।
- ੩੦ ਜਿਸਤਰਾਂ ਲਕੜੀ ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ ਲੋਹਾ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੩੧ ਸ਼ਕਤੀ (ਮਾਇਆ) ਦੇ ਪ੍ਰਜਣ ਵਾਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਤ ਹੋਲੀ (ਗਵਾਰ) ਅਤੇ ਨੀਚ ਹੈ । ਓਹ ਮਨੁੱਖ ਬਦ-ਕਿਸਮਤ, ਬਦ-ਚਲਣ ਹਨ ਅਤੇ ਫੇਰ ਫੇਰ ਜੰਮਦੇ ਮਰਦੇ ਹਨ ।
- ੩੨ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲਵੋ ।
- ੩੩ ਓਹ ਗੁਰੂ ਜੋ ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਨ੍ਰਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਮਾ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
- ੩੪ ਹਰੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ, ਹਰੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਚਰਚਾ ।
- ੩੫ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਹਾਜ਼ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਲਾਹ ਗੁਰੂ ਹੈ : ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਤਰ ਜਾਓ । “ਗੁਰੁ ਖੇਵਟ ਸਬਦਿ ਤਰਾਇਆ ਰਾਮ” (ਬਿਹਾਗੜਾ ਛੰਤ ਮ: ੪) ।

* ਹਿਰਨਯ ਕਸ਼ਿਪੁ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜੋ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਤੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਸੀਹੇ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਹਰੀ ਨੇ ਨਰਸਿੰਘ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨੇਹਾਂ ਨਾਲ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ ।

+ ਹਰੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੂੰ ਇਤਨਿਆਂ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਦਾ ਹੈਂ, ਕੀ ਸਾਡੇ ਜਿਹੇ ਨਿਰਗੁਣਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਤਾਰੇਗਾ ? ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਸਾਡਾ ਕੌਣ ਹੈ ?

‡ ਹਰੀ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਨਾਲ ਜੋ ਜੋ ਲੱਗਾ ਸੇ ਤਰ ਗਿਆ, ਸੇ ਸਾਨੂੰ ਭੀ ਤਾਰੋ । ਹਰੀ ਅਰਦਾਸ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ।

§ ਗੁਰੂ ਵਿਚੋਲਾ ਆਪਣਾ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਵਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਉਚਰਹੁ^੧ ॥ ^੨ਮਸਤਕਿ ਲਿਖਤ ਲਿਖੇ ਗੁਨ ਗਾਏ ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਪਾਰਿ ਪਰਹੁ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^੩ਕਾਇਆ ਨਗਰ ਮਹਿ ਰਾਮ ਰਸੁ ਉਤਮੁ ਕਿਉ ਪਾਈਐ ਉਪਦੇਸੁ
 ਜਨ ਕਰਹੁ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਸਫਲ ਹਰਿਦਰਸਨੁ ਮਿਲਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਰਸੁ
 ਪੀਅਹੁ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਮੀਠਾ ਹਰਿ ਸੰਤਹੁ ^੪ਚਾਖਿ
 ਦਿਖਹੁ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ਲਾਗਾ ^੫ਤਿਨ ਬਿਸਰੇ ਸਭਿ ਬਿਖਰਸਹੁ ॥ ੩ ॥
 ਰਾਮਨਾਮੁ ਰਸੁ ^੬ਰਾਮ ਰਸਾਇਣੁ ਹਰਿ ਸੇਵਹੁ ਸੰਤਜਨਹੁ ॥ ^੭ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ
 ਚਾਰੇ ਪਾਏ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਭਜਹੁ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪ * ॥
^੮ਖਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਸੂਦ੍ਰ ਵੈਸ਼ ਕੋ ਜਾਪੈ ਹਰਿ ਮੰਤ੍ਰ ਜਪੈਨੀ ॥ ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ
 ਕਰਿ ਪੂਜਹੁ ਨਿਤ ਸੇਵਹੁ ^੯ਦਿਨਸੁ ਸਭ ਰੈਨੀ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਜਨ ਦੇਖਹੁ ਸਤਿਗੁਰੁ
 ਨੈਨੀ^{੧੦} ॥ ਜੋ ਇਛਹੁ^{੧੧} ਸੋਈ ਫਲੁ ਪਾਵਹੁ ^{੧੨}ਹਰਿ ਬੋਲਹੁ ਗੁਰਮਤਿ ਬੈਨੀ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੧੩}ਅਨਿਕ ਉਪਾਵ ਚਿਤਵੀਅਹਿ ਬਹੁਤੇਰੇ ਸਾ ਹੋਵੈ ਜਿ ਬਾਤ
 ਹੋਵੈਨੀ ॥ ਅਪਨਾ ਭਲਾ ਸਭੁ ਕੋਈ ਬਾਛੈ ਸੋ ਕਰੇ ਜਿ ਮੇਰੈ ਚਿਤਿ ਨ ਚਿਤੈਨੀ ॥ ੨ ॥
^{੧੪}ਮਨ ਕੀ ਮਤਿ ਤਿਆਗਹੁ ਹਰਿ ਜਨ ਏਹਾ ਬਾਤ ਕਠੈਨੀ^{੧੫} ॥ ਅਨਦਿਨੁ^{੧੬}
 ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹੁ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਮਤਿ ਲੈਨੀ^{੧੭} ॥ ੩ ॥ ^{੧੮}ਮਤਿ
 ਸੁਮਤਿ ਤੇਰੈ ਵਸਿ ਸੁਆਮੀ ਹਮ ਜੰਤ ਤੂ ਪੁਰਖੁ ਜੰਤੈਨੀ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੇ ਪ੍ਰਭ
 ਕਰਤੇ ਸੁਆਮੀ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਬੁਲੈਨੀ^{੧੯} ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪ † ॥
^{੨੦}ਅਨਦ ਮੂਲੁ ਧਿਆਇਓ ਪੁਰਖੋਤਮੁ ਅਨਦਿਨੁ ਅਨਦ ਅਨੰਦੇ ॥ ਧਰਮਰਾਇ
 ਕੀ ਕਾਣਿ ਚੁਕਾਈ ਸਭਿ ਚੁਕੇ ਜਮ ਕੇ ਛੰਦੇ ॥ ੧ ॥ ਜਪਿ ਮਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ
 ਗੋਬਿੰਦੇ^{੨੧} ॥ ਵਡਭਾਗੀ ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ਗੁਣ ਗਾਏ ਪਰਮਾਨੰਦੇ^{੨੨} ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਾਕਤ^{੨੩} ਮੂੜ ਮਾਇਆ ਕੇ ਬਧਿਕ^{੨੪} ਵਿਚਿ ਮਾਇਆ
^{੨੫}ਫਿਰਹਿ ਫਿਰੰਦੇ ॥ ^{੨੬}ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਜਲਤ ਕਿਰਤ ਕੇ ਬਾਧੇ ਜਿਉ ਤੇਲੀ ਬਲਦ
 ਭਵੰਦੇ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੇਵ^{੨੭} ਲਗੇ ਸੇ ਉਧਰੇ ਵਡਭਾਗੀ ਸੇਵ ਕਰੰਦੇ ॥ ਜਿਨ
 ਹਰਿ ਜਪਿਆ ਤਿਨ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ਸਭਿ ਤੂਟੇ ਮਾਇਆ ਫੰਦੇ^{੨੮} ॥ ੩ ॥ ਆਪੇ
 ਠਾਕੁਰੁ^{੨੯} ਆਪੇ ਸੇਵਕੁ ਸਭੁ ਆਪੇ ਆਪਿ ਗੋਵਿੰਦੇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਆਪੇ ਆਪਿ
 ਸਭੁ ਵਰਤੈ^{੩੦} ਜਿਉ ਰਾਖੈ ਤਿਵੈ ਰਹੰਦੇ^{੩੧} ॥ ੪ ॥ ੬ ॥

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਰਾਗੁ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪ ਪੜਤਾਲ^{੩੨} ਘਰੁ ੧੩ † ॥ ਬੋਲਹੁ ਭਈਆ^{੩੩} ਰਾਮਨਾਮੁ

- ੧ ਬੋਲੋ, ਗਾਓ ।
 ੨ ਮੱਥ ਉੱਤੇ ਲਿਖੋ ਲੇਖ (ਭਾਗਾਂ) ਅਨੁਸਾਰ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਤਰ ਜਾਓ ।
 ੩ ਸ਼ਰੀਰ ਰੂਪੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹੀ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ; ਉਹ ਕਿਸਤਰਾਂ ਪਰਾਪਤ ਕਰੀਏ? ਹੇ ਹਰੀ ਦੇ ਸੇਵਕੋ! ਸਾਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਦਸੋ । ਉਤਰ ਹੈ: "ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਸਫਲ-ਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਪੀਓ" । 'ਸਫਲ-ਦਰਸ਼ਨ' ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਮਾਤਰ ਤੋਂ ਹੀ ਸਭ ਫਲ, ਬਰਕਤਾਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ।
 ੪ ਰੱਖ ਕੇ ਵੇਖੋ ।
 ੫ ਉਹ ਤਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਸੁਆਦ (ਮਾਇਆ ਦੇ) ਸਭ ਭੁਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
 ੬ ਰਸਾਇਣ=ਪਾਰੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਯਾ ਹੋਰਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਣਾਈ ਉਹ ਦਵਾ ਜੋ ਬੁਝੇਪੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਰਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਮਰ ਵਧਾਂਦੀ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਦਵਾਈ ਦੇ ਵਤਣ ਨੂੰ ਸੇਵਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਰਾਮ-ਨਾਮ ਰਸਾਇਣ ਹੈ । ਹੇ ਸੰਤੋ! ਇਸ ਨੂੰ ਵਰਤੋ ।
 ੭ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਚਾਰ ਮਨੋਰਥ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ; ਉਹ ਚਾਰੇ ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ । ਦੇਖੋ ਪੰ ੭੮੫, ਨੋਟ ੪ ।
 ੮ ਸੂਦ (ਸੂਦਰ)=ਨੀਚ ਝਾਤ। ਵੇਸ਼ (ਵੇਸ਼)=ਵਪਾਰੀ ਲੱਗ। ਜਪਨੀ=ਜਪਣ ਯੋਗ । ਚਾਰ ਵਰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਜਪਣ-ਯੋਗ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ਜਪੇ (ਉਹ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) । 'ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਮਹਿ ਜਪੇ ਕੇਉ ਨਾਮ' (ਸੁਖਮਨੀ) ।
 ੯ ਸਭ ਦਿਨ ਰਾਤ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ ।
 ੧੦ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ, ਪਰਦੱਖ ।
 ੧੧ ਚਾਹੋ ।
 ੧੨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਲੈ ਕੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਬਚਨਾਂ ਦੁਆਰਾ (ਮੂੰਹ ਨਾਲ) ਬੋਲੋ ।
 ੧੩ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰੀਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੋਚੀਏ ਹਨ, ਪਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹੀ ਗਲ ਜੋ ਹੋਣਹਾਰ ਹੈ । ਸਭ ਕੋਈ ਅਪਣਾ ਭਲਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹਰੀ ਉਹ

- ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੇ ਚਿਤ-ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ (ਭਾਵ ਜਿਸਦਾ ਸਾਨੂੰ ਖਿਆਲ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ) ।
 ੧੪ ਆਪਣੀ ਮਨਮਤ, ਆਪਹੁੰਦਰੀ ਭੱਲ ।
 ੧੫ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ।
 ੧੬ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਹਮੇਸ਼ਾਂ ।
 ੧੭ ਲੈ ਕੇ, ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਕੇ ।
 ੧੮ ਹੇ ਮਾਲਕ! ਚੰਗੀ ਮਤ ਤੇ (ਮੰਦੀ) ਮਤ ਸਭ ਤੋਰੇ ਅਖਤਿਆਰ ਵਿਚ ਹੈ; ਅਸੀਂ ਵਾਜੇ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੯੮, ਨੋਟ ੨੮ ।
 ੧੯ ਬਲਵਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਸਾਥੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਕਵਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਸਾਥੋਂ ਬਚਨ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈਂ ।
 ੨੦ ਮੂਲ=ਜੜ੍ਹ, ਸੋਮਾ । ਪੁਰਖੋਤਮ=ਉਤਮ ਪੁਰਖ । ਪਵਿੱਤਰ ਪੁਰਖ ਹਰੀ, ਜੋ ਸਭ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ (ਸੋਮਾ) ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸੁਖ ਹੀ ਮੁਖ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਧਰਮਰਾਜਾ ਦੀ ਕਾਣਿ (ਮੁਥਾਜੀ) ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਮੁਛੰਦਗੀ (ਮੁਥਾਜੀ) ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਭਾਵ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ, ਦੁਖ ਸੁਖ, ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਹਟ ਗਏ ਹਨ ।
 ੨੧ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਹਰੀ ਦਾ ।
 ੨੨ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਹਰੀ ਦੇ ।
 ੨੩ ਸ਼ਕਤੀ (ਮਾਇਆ) ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ, ਮਨਮੁਖ ।
 ੨੪ ਬੰਬੇ ਹੋਏ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੧, ਨੋਟ ੫ ।
 ੨੫ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
 ੨੬ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸੜਦੇ, ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬੰਬੇ ਹੋਏ ਤੇਲੀ ਦੇ ਬਲਦ ਵਾਂਗ (ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿਚ) ਭਟਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
 ੨੭ ਸੇਵਾ ।
 ੨੮ ਫਾਹੇ, ਬੰਧਨ ।
 ੨੯ ਮਾਲਕ ।
 ੩੦ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੩੧ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
 ੩੨ [ਪਰਤਾਓ ਤਾਲ] ਇਥੇ ਗਾਉਣ ਵਿਚ ਮੁੜ ਮੁੜ ਤਾਲ ਪਰਤਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੩੩ ਹੇ ਭਾਈ !

* ਗੁਰੂ ਹਰੀ-ਰੂਪ ਹੈ । ਉਸਦਾ ਦਿੱਤਾ ਨਾਮ ਹਰ ਕੋਈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਝਾਤ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਜਪ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੀ ਮਤ ਤਿ ਮਾਗ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਧਾਰਨ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਉਦਮ ਭੀ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਕਰਾਵੇ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

† ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਜਦ ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਸੋਮੇ ਹਰੀ ਦਾ ਭਜਨ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਗ ਪਏ ।

‡ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪਤਿਤ-ਪਾਵਨ ਹਰੀ ਸਿਮਰਿਆ, ਤਾਂ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਪਤਿਤ ਪਾਵਨੋ ॥ ਹਰਿ ਸੰਤ ਭਗਤ ਤਾਰਨੋ ॥ ਹਰਿ ਭਰਿਪੁਰੇ^੨ ਰਹਿਆ ॥ ^੩ਜਲਿ
ਬਲੇ ਰਾਮਨਾਮੁ ॥ ਨਿਤ ਗਾਈਐ ਹਰਿ ਦੂਖ ਬਿਸਾਰਨੋ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਕੀਆ
ਹੈ ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਹਮਾਰਾ ॥ ਹਰਿ ਜਪਿਆ ਹਰਿ ਦੂਖ ਬਿਸਾਰਨਹਾਰਾ ॥ ਗੁਰੁ
ਭੇਟਿਆ^੪ ਹੈ ਮੁਕਤਿ ਦਾਤਾ ॥ ਹਰਿ ਕੀਈ ਹਮਾਰੀ ਸਫਲ ਜਾਤਾ^੫ ॥ ਮਿਲਿ ਸੰਗਤੀ
ਗੁਨ ਗਾਵਨੋ ॥ ੧ ॥ ਮਨ ਰਾਮਨਾਮ ਕਰਿ ਆਸਾ ॥ ^੬ਭਾਉ ਦੂਜਾ ਬਿਨਸਿ ਬਿਨਾਸਾ ॥
ਵਿਚਿ ਆਸਾ ਹੋਇ ਨਿਰਾਸੀ ॥ ਸੋ ਜਨੁ ਮਿਲਿਆ ਹਰਿ ਪਾਸੀ^੭ ॥ ਕੋਈ ਰਾਮਨਾਮ
ਗੁਨ ਗਾਵਨੋ ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਤਿਸੁ ^੮ਪਗਿ ਲਾਵਨੋ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ੨ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ੭ ॥ ੧੭ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਚਉਪਦੇ ਘਰੁ ੧
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ * ॥ ^੯ਨਦਰੀ ਆਵੈ ਤਿਸੁ ਸਿਉ
ਮੋਹੁ ॥ ਕਿਉ ਮਿਲੀਐ ਪ੍ਰਭ ਅਬਿਨਾਸੀ ਤੋਹਿ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੋਹਿ ਮਾਰਗਿ^{੧੦}
ਪਾਵਹੁ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਕੈ ^{੧੧}ਅੰਚਲਿ ਲਾਵਹੁ ॥ ੧ ॥ ਕਿਉ ਤਰੀਐ ਬਿਖਿਆ^{੧੨}
ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੋਹਿਬੁ^{੧੩} ਪਾਵੈ ਪਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪਵਨ ਬੁਲਾਰੇ^{੧੪}
ਮਾਇਆ ਦੇਇ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਭਗਤ ਸਦਾ ਬਿਰੁ ਸੇਇ ॥ ਹਰਖ^{੧੫} ਸੋਗ ਤੇ ਰਹਹਿ
ਨਿਰਾਰਾ^{੧੬} ॥ ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਆਪਿ ਗੁਰੂ ਰਖਵਾਰਾ ॥ ੨ ॥ ਪਾਇਆ ਵੇੜੁ^{੧੭}
ਮਾਇਆ ਸਰਬ ਭੁਇਅੰਗਾ^{੧੮} ॥ ^{੧੯}ਹਉਮੈ ਪਚੇ ਦੀਪਕ ਦੇਖਿ ਪਤੰਗਾ ॥ ਸਗਲ
ਸੀਗਾਰ ਕਰੇ ਨਹੀ ਪਾਵੈ ॥ ਜਾ ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਤਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਵੈ ॥ ੩ ॥ ਹਉ
ਫਿਰਉ ਉਦਾਸੀ ਮੈ ਇਕੁ ਰਤਨੁ ਦਸਾਇਆ^{੨੦} ॥ ^{੨੧}ਨਿਰਮੋਲਕੁ ਹੀਰਾ ਮਿਲੈ
ਨ ਉਪਾਇਆ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਮੰਦਰੁ^{੨੨} ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਲਾਲੁ^{੨੩} ॥ ਗੁਰਿ ਖੋਲਿਆ
ਪੜਦਾ ਦੇਖਿ ਭਈ ਨਿਹਾਲੁ ॥ ੪ ॥ ਜਿਨਿ ਚਾਖਿਆ ਤਿਸੁ ਆਇਆ ਸਾਦੁ ॥
ਜਿਉ ਗੂੰਗਾ ਮਨ ਮਹਿ ਬਿਸਮਾਦੁ^{੨੪} ॥ ਆਨਦ ਰੂਪੁ ਸਭੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ॥
ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿਗੁਣ ^{੨੫}ਆਖਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ੫ ॥ ੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ੧ ॥
ਸਰਬ ਕਲਿਆਣ^{੨੬} ਕੀਏ ਗੁਰਦੇਵ ॥ ਸੇਵਕੁ ਅਪਨੀ ਲਾਇਓ ਸੇਵ ॥ ਬਿਘਨੁ
ਨ ਲਾਗੈ ਜਪਿ ਅਲਖ ਅਭੇਵ^{੨੭} ॥ ੧ ॥ ^{੨੮}ਧਰਤਿ ਪੁਨੀਤ ਭਈ ਗੁਨ ਗਾਏ ॥
ਦੁਰਤੁ^{੨੯} ਗਇਆ ਹਰਿਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਭਨੀ ਥਾਂਈ ਰਵਿਆ
ਆਪਿ ॥ ^{੩੦}ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਜਾਕਾ ਵਡ ਪਰਤਾਪੁ ॥ ^{੩੧}ਗੁਰਪਰਸਾਦਿ ਨ ਹੋਇ
ਸੰਤਾਪੁ^{੩੨} ॥ ੨ ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਲਗੇ ਮਨਿ ਮੀਠੇ ॥ ^{੩੩}ਨਿਰਬਿਘਨ ਹੋਇ
ਸਭ ਥਾਂਈ ਵੂਠੇ^{੩੪} ॥ ਸਭਿ ਸੁਖ ਪਾਏ ਸਤਿਗੁਰ ਤੂਠੇ^{੩੫} ॥ ੩ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ
ਪ੍ਰਭ ਭਏ ਰਖਵਾਲੇ ॥ ਜਿਥੈ ਕਿਥੈ ਦੀਸਹਿ ਨਾਲੇ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ

੧ ਜੋ ਪਤਤਾ (ਡਿਗਿਆ) ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ
 ਵਾਲਾ ਹੈ ।
 ੨ ਡਰਪੂਰ, ਵਿਆਪਕ ।
 ੩ ਰਾਮ-ਨਾਮ (ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਪਾਣੀ ਵਿਚ
 ਅਤੇ ਸੁਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ (ਵਿਆਪ ਰਿਹਾ ਹੈ) ।
 ੪ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ।
 ੫ ਜਾਤਾ, ਭਾਵ ਜੀਵਣ ।
 ੬ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦੂਜੀ ਲਗਨ
 ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
 ੭ ਨਾਲ ।
 ੮ ਪੈਰੀਂ (ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ) ਲਗਦਾ ਹੈ ।
 ੯ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਸਾਡਾ
 ਪਿਆਰ ਹੈ ; ਹੋ ਅਮਰ ਹਰੀ ! (ਤੂੰ ਜੋ ਨਹੀਂ
 ਦਿਸਦਾ) ਤੇਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲੀਏ ?
 ੧੦ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ।
 ੧੧ ਲੜ ਲਾ ਦਿਓ ।
 ੧੨ ਵਿਹੁ ਰੂਪ, ਜ਼ਹਿਰ ਰੂਪ ।
 ੧੩ [ਸਿ. ਵੇਹਿੰਬ. ਅੰ. boat] ਜਹਾਜ਼ ।
 ੧੪ ਝੋਲੇ, ਝੂਟੇ । ਮਾਇਆ ਹਵਾ ਵਾਕਰ ਇਧਰ
 ਉਧਰ ਪਈ ਡੁਲਾਉਂਦੀ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੬,
 ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੧੫ ਖੁਸ਼ੀ ।
 ੧੬ ਨਿਰਲੋਪ ।
 ੧੭ ਵੇੜ, ਵਲਾਵਾਂ ।
 ੧੮ ਸਪਣੀ । ਮਾਇਆ ਸਪਣੀ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਵੇੜਿਆ

ਹੋਇਆ ਹੈ ।
 ੧੯ ਹਉਮੈ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਮਾਇਆ-ਅਗਨੀ ਵਿਚ
 ਇਉਂ ਸੜਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਪਤੰਗੇ ਦੀਵੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ।
 ੨੦ ਪੁੱਛਿਆ, ਭਾਵ ਪੁਛਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ ।
 ੨੧ ਪਰ ਉਹ ਅਮੋਲਕ ਰਤਨ ਕਿਸੇ ਯਤਨ ਨਾਲ
 ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ।
 ੨੨ ਸਰੀਰ । “ਹਰਿ ਕਾ ਮੰਦਰੁ ਆਖੀਐ ਕਾਇਆ
 ਕੋਟੁ ਗੜੁ । ਅੰਦਰਿ ਲਾਲ ਜਵੇਹਰੀ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਹਰਿਨਾਮੁ ਪੜੁ” (ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੩) ।
 ੨੩ (ਉਹ ਨਾਮ ਰੂਪ) ਰਤਨ (ਜਿਸ ਦੀ ਖੋਜ
 ਵਿਚ ਸਾਂ) ।
 ੨੪ ਮਗਨ (ਐਸਾ ਕਿ ਬੋਲ ਕੇ ਦਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ) ।
 ੨੫ ਆਖ ਆਖ ਕੇ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ (ਵਿਸਮਾਦ ਦੀ
 ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆ) ।
 ੨੬ ਸੁਖ ਸਾਂਦ ।
 ੨੭ ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਛੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ
 ਸਕਦਾ ।
 ੨੮ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਧਰਤੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਗਈ ।
 ੨੯ [ਸਿ. ਦੁਰਿਤ] ਪਾਪ ।
 ੩੦ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ।
 ੩੧ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
 ੩੨ ਦੁਖ ।
 ੩੩ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰੁਕਾਵਟ ਦੇ ।
 ੩੪ ਵਸੇ ।
 ੩੫ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੋਣ ਨਾਲ ।

* ਗੁਰੂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠੋਂ ਕਢ ਕੇ ਹਰੀ ਰੂਪੀ ਰਤਨ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕਢ ਕੇ
 ਦਸ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ; ਭਾਵ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਰ ਪਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

† ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਹਰ ਥਾਂ ਵਸਿਆ
 ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ।

੧ਖਸਮਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੇ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ੨ਖਨਿਧਾਨ ਪ੍ਰੀਤਮ
 ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ॥ ਅਗਨਤ ਗੁਣ ਠਾਕੁਰ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੇ ॥ ਮੋਹਿ^੩ ਅਨਾਥ ਤੁਮਰੀ ਸਰਣਾਈ ॥
 ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਹਰਿਚਰਨ ਧਿਆਈ ॥ ੧ ॥ ਦਇਆ ਕਰਹੁ ਬਸਹੁ ਮਨਿ ਆਇ ॥
 ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਨ ਲੀਜੈ ਲੜਿ ਲਾਇ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪ੍ਰਭ ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਤਾ ਕੈਸੀ
 ਭੀੜ^੪ ॥ ਹਰਿਸੇਵਕ ਨਾਹੀ ਜਮ ਪੀੜ ॥ ਸਰਬ ਦੂਖ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਨਸੇ ॥
 ਜਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭ ਬਸੈ ॥ ੨ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਤਨਿ ਆਧਾਰੁ^੫ ॥
 ਬਿਸਰਤ ਨਾਮੁ ਹੋਵਤ ਤਨੁ ਛਾਰੁ^੬ ॥ ਪ੍ਰਭ ਚਿਤਿ ਆਏ ਪੂਰਨ ਸਭ ਕਾਜ ॥ ਹਰਿ
 ਬਿਸਰਤ ਸਭ ਕਾ ਮੁਹਤਾਜ ॥ ੩ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸੰਗਿ ਲਾਗੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥
 ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ 'ਦੁਰਮਤਿ ਰੀਤਿ ॥ ਮਨ ਤਨ ਅੰਤਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਮੰਤ੍ਰ^੭ ॥
 ਨਾਨਕ ਭਗਤਨ ਕੈ ਘਰਿ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੨ ਚਯਾਨੜੀਏ ਕੈ ਘਰਿ ਗਾਵਣਾ
 ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ‡ ॥ ਮੈ ਮਨਿ ਤੇਰੀ ਟੇਕ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਮੈ
 ਮਨਿ ਤੇਰੀ ਟੇਕ ॥ ਅਵਰ ਸਿਆਣਪਾ ਬਿਰਥੀਆ^੮ ਪਿਆਰੇ ਰਾਖਨ ਕਉ ਤੁਮ
 ਏਕ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਜੇ ਮਿਲੈ ਪਿਆਰੇ ਸੋ ਜਨੁ ਹੋਤ ਨਿਹਾਲਾ ॥
 ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਸੋ ਕਰੇ ਪਿਆਰੇ ਜਿਸ ਨੋ ਹੋਇ ਦਇਆਲਾ ॥ ੧੦ਸਫਲ ਮੂਰਤਿ
 ਗੁਰਦੇਉ ਸੁਆਮੀ ੧੧ਸਰਬਕਲਾ ਭਰਪੂਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ
 ਪਰਮੇਸਰੁ ੧੨ਸਦਾ ਸਦਾ ਹਜੂਰੇ ॥ ੧ ॥ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਜੀਵਾ ਸੋਇ^{੧੩} ਤਿਨਾ ਕੀ
 ਜਿਨ ਅਪੁਨਾ ਪ੍ਰਭ ਜਾਤਾ ॥ ਹਰਿਨਾਮੁ ਅਰਾਧਹਿ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣਹਿ^{੧੪} ਹਰਿਨਾਮੇ
 ਹੀ ਮਨੁ ਰਾਤਾ^{੧੫} ॥ ੧੬ਸੇਵਕੁ ਜਨ ਕੀ ਸੇਵਾ ਮਾਗੈ ੧੭ਪੂਰੈ ਕਰਮਿ ਕਮਾਵਾ ॥
 ਨਾਨਕ ਕੀ ਬੇਨੰਤੀ ਸੁਆਮੀ ਤੇਰੇ ਜਨ ੧੮ਦੇਖਣੁ ਪਾਵਾ ॥ ੨ ॥ ਵਡਭਾਗੀ ਸੇ
 ਕਾਵੀਅਹਿ^{੧੯} ਪਿਆਰੇ ਸੰਤਸੰਗਤਿ ਜਿਨਾ ਵਾਸੇ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤਨਾਮੁ ਅਰਾਧੀਐ
 ਨਿਰਮਲੁ ਮਨੈ ਹੋਵੈ ਪਰਗਾਸੇ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਕਾਟੀਐ ਪਿਆਰੇ ਚੂਕੈ
 ਜਮ ਕੀ ਕਾਣੇ^{੨੦} ॥ ਤਿਨਾ ਪਰਾਪਤਿ ਦਰਸਨੁ ਨਾਨਕ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਅਪਣੇ ਭਾਣੇ ॥
 ੩ ॥ ਉਚ ਅਪਾਰ ਬੇਅੰਤ ਸੁਆਮੀ ਕਉਣੁ ਜਾਣੈ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ॥ ਗਾਵਤੇ
 ਉਧਰਹਿ ਸੁਣਤੇ ਉਧਰਹਿ ਬਿਨਸਹਿ ਪਾਪ ਘਨੇਰੇ^{੨੧} ॥ ਪਸੂ ਪਰੇਤ^{੨੨}
 ਮੁਗਧ^{੨੩} ਕਉ ਤਾਰੇ ਪਾਹਨ^{੨੪} ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੈ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾਈ
 ਸਦਾ ਸਦਾ ਬਲਿਹਾਰੈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੪ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ § ॥
 ਬਿਖੈ ੨੫ਬਨੁ ਫੀਕਾ ਤਿਆਗਿ ਰੀ ਸਖੀਏ ਨਾਮੁ ਮਹਾਰਸੁ ਪੀਓ ॥ ਬਿਨੁ

੧ ਮਾਲਕ ਨੇ ਪਾਲੇ ।	੧੪ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
੨ ਹੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਸ਼ਜ਼ਾਨੇ !	੧੫ ਰਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
੩ ਮੈਂ ।	੧੬ ਮੈਂ ਸੇਵਕ ਤੇਰੇ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ।
੪ ਭੀੜਾ, ਮੁਸੀਬਤ, ਦੁਖ ।	੧੭ ਭਾਗ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਹੋ ।
੫ ਆਸਰਾ ।	੧੮ ਦੇਖ ਸਕਾਂ, ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕਾਂ ।
੬ ਮਿੱਟੀ, ਸੁਆਹ ।	੧੯ ਆਖੀਦੇ ਹਨ ।
੭ ਖੋਟੀ ਮਤ ਵਾਲੇ ਤਰੀਕੇ ।	੨੦ ਮੁਥਾਜੀ ।
੮ ਮੰਤਰ, ਨਾਮ ।	੨੧ ਬਹੁਤੇ ।
੯ ਬੇਅਰਥ, ਫ਼ਜ਼ੂਲ ।	੨੨ ਜਿੰਨ ਭੂਤ, ਬਹੁਤ ਗਿਰੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ।
੧੦ ਜਿਸ ਦੀ ਮੂਰਤ (ਹਸਤੀ, ਸ਼ਖਸੀਅਤ) ਸਫਲ ਹੈ ।	੨੩ ਮੁਰਖ ।
੧੧ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।	੨੪ ਪੱਥਰ ।
੧੨ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ; ਜਿਥੇ ਹੋਵੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ।	੨੫ ਪਾਣੀ, ਰਸ । ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਢਿਕੇ ਰਸ ਨੂੰ ਤਿਆਗੇ ਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਵੱਡਾ ਰਸ ਪੀਓ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੧, ਨੋਟ ੪ ।
੧੩ ਸੋਫਾ, ਵਡਿਆਈ ।	

* ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਭ ਦੁਖਾਂ ਦਰਿਦਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ ।

† ਜਿਸ ਘਰ ਜਾਂ ਧਾਰਨਾ ਵਿਚ 'ਇਆਨੜੀਏ ਮਾਨੜਾ ਕਾਇ ਕਰੇਹਿ' (ਤਿਲੰਗ ਮ: ੧. ਪੰ. ੭੨੨) ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਵਿਚ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਹਿਦਾਇਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਪਾਠ ਕੇਵਲ 'ਯਾਨੜੀਏ ਕੇ ਘਰਿ' ਹੈ ।

‡ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਰਬ-ਸਮੂੱਥ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੇਲ ਭੀ ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਕਿਰਪਾ ਨੀਵਿਆਂ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਤੇ ਮੁਰਖਾਂ ਤੋਂ ਮੁਰਖ ਜੀਵ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਉਹ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ।

§ ਨਾਮ ਦੇ ਉਤਮ ਰਸ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਮਾਇਕ ਰਸ ਤੁੱਛ ਹੈ । (ਇਸ ਨੂੰ ਹਰਿਚੰਦਉਰੀ ਮ੍ਰਿਗ-ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ, ਰੁਖ ਦੀ ਛਾਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਤਸਬੀਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ।)

ਰਸ ਚਾਖੇ ^੧ਬੁਡਿ ਗਈ ਸਗਲੀ ਸੁਖੀ ਨ ਹੋਵਤ ਜੀਓ ॥ ਮਾਨੁ ਮਹਤੁ ਨ ਸਕਤਿ ਹੀ
ਕਾਈ ^੨ਸਾਧਾ ਦਾਸੀ ਥੀਓ ॥ ਨਾਨਕ ਸੇ ਦਰਿ ਸੋਭਾਵੰਤੇ ਜੋ ਪ੍ਰਭਿ ਅਪੁਨੈ ਕੀਓ ॥
੧ ॥ ਹਰਿਚੰਦਉਰੀ ^੩ਚਿਤਭ੍ਰਮੁ ਸਖੀਏ ^੪ਮ੍ਰਿਗਤ੍ਰਿਸਨਾ ^੫ਦੁਮ ਛਾਇਆ ॥
^੬ਚੰਚਲਿ ਸੰਗਿ ਨ ਚਾਲਤੀ ਸਖੀਏ ਅੰਤਿ ਤਜਿ ਜਾਵਤ ਮਾਇਆ ॥ ਰਸਿ ਭੋਗਣ
ਅਤਿ ਰੂਪ ਰਸ ਮਾਤੇ ਇਨ ਸੰਗਿ ਸੁਖੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਹਰਿ ਸਾਧ ਜਨ
ਸਖੀਏ ਨਾਨਕ ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ॥ ੨ ॥ ਜਾਇ ਬਸਹੁ ਵਡਭਾਗਣੀ
ਸਖੀਏ ਸੰਤਾ ਸੰਗਿ ਸਮਾਈਐ ॥ ਤਹ ਦੂਖ ਨ ਭੂਖ ਨ ਰੋਗੁ ਬਿਆਪੈ ਚਰਨ ਕਮਲ
ਲਿਵ ਲਾਈਐ ॥ ਤਹ ਜਨਮ ਨ ਮਰਣੁ ਨ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਨਿਹਚਲੁ
ਸਰਣੀ ਪਾਈਐ ॥ ^੭ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਛੋਹੁ ਨ ਮੋਹੁ ਬਿਆਪੈ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਏਕੁ ਧਿਆਈਐ ॥
੩ ॥ ^੮ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਧਾਰਿ ਮਨੁ ਬੇਧਿਆ ਪਿਆਰੇ ਰਤੜੇ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਏ ॥
ਸੇਜ ਸੁਹਾਵੀ ਸੰਗਿ ਮਿਲਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਅਨਦ ਮੰਗਲ ^੯ਗੁਣ ਗਾਏ ॥ ਸਖੀ
ਸਹੇਲੀ ਰਾਮ ਰੰਗਿ ਰਾਤੀ ^{੧੦}ਮਨ ਤਨ ਇਛ ਪੁਜਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ^{੧੧}ਅਚਰਜੁ
ਅਚਰਜ ਸਿਉ ਮਿਲਿਆ ਕਹਣਾ ਕਛੁ ਨ ਜਾਏ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੫ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੪

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ * ॥

^{੧੨}ਏਕ ਰੂਪ ਸਗਲੋ ਪਾਸਾਰਾ ॥
ਆਪੇ ਬਨਜੁ ਆਪਿ ਬਿਉਹਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਐਸੇ ਗਿਆਨੁ ਬਿਰਲੋ ਈ ਪਾਏ ॥
ਜਤ ਜਤ ਜਾਈਐ ਤਤ ਦ੍ਰਿਸਟਾਏ ^{੧੩} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੧੪}ਅਨਿਕ ਰੰਗ
ਨਿਰਗੁਨ ਇਕ ਰੰਗਾ ॥ ਆਪੇ ਜਲੁ ਆਪ ਹੀ ਤਰੰਗਾ ^{੧੫} ॥ ੨ ॥ ਆਪ ਹੀ ਮੰਦਰੁ
ਆਪਹਿ ਸੇਵਾ ^{੧੬} ॥ ਆਪ ਹੀ ਪੂਜਾਰੀ ਆਪ ਹੀ ਦੇਵਾ ^{੧੭} ॥ ੩ ॥ ਆਪਹਿ ਜੋਗ
ਆਪ ਹੀ ਜੁਗਤਾ ^{੧੮} ॥ ਨਾਨਕ ਕੇ ਪ੍ਰਭ ਸਦ ਹੀ ਮੁਕਤਾ ^{੧੯} ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੬ ॥
ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਠੀ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਵਨ ^{੨੦} ਆਪਿ ਸਧਰਨਾ ^{੨੧} ॥ ਆਪਿ
^{੨੨}ਕਰਾਵਨ ਦੋਸੁ ਨ ਲੈਨਾ ॥ ੧ ॥ ਆਪਨ ਬਚਨੁ ਆਪ ਹੀ ਕਰਨਾ ॥ ਆਪਨ
ਬਿਭਉ ^{੨੩} ਆਪ ਹੀ ਜਰਨਾ ^{੨੪} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਆਪ ਹੀ ਮਸਟਿ ^{੨੫} ਆਪ ਹੀ
ਬੁਲਨਾ ^{੨੬} ॥ ਆਪ ਹੀ ਅਛਲੁ ਨ ਜਾਈ ਛਲਨਾ ॥ ੨ ॥ ਆਪ ਹੀ ਗੁਪਤ ਆਪਿ
ਪਰਗਟਨਾ ॥ ਆਪ ਹੀ ^{੨੭}ਘਟਿ ਘਟਿ ਆਪਿ ਅਲਿਪਨਾ ^{੨੮} ॥ ੩ ॥ ਆਪੇ
ਅਵਿਗਤੁ ^{੨੯} ਆਪ ਸੰਗਿ ਰਚਨਾ ^{੩੦} ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਸਭਿ ਜਚਨਾ ^{੩੧} ॥ ੪ ॥
੨ ॥ ੭ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਠੀ ॥ ਭੂਲੇ ਮਾਰਗੁ ^{੩੨} ਜਿਨਹਿ ਬਤਾਇਆ ॥
ਐਸਾ ਗੁਰੁ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਸਿਮਰਿ ਮਨਾ ਰਾਮਨਾਮੁ ਚਿਤਾਰੇ ॥

- ੧ ਫੁੱਥ ਗਈ ਸਾਰੀ (ਸਿਸ਼ਟੀ) ।
 ੨ ਕੁਝ ਵੀ। ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਨਾ ਮਾਣ ਹੈ, ਨਾ ਵਡਿਆਈ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਬਲ ਹੀ ਹੈ; ਇਸ ਲਈ ਸਾਧਾਂ ਦੀ ਸੇਵਕ ਹੋ ਜਾ ।
 ੩ [ਤ੍ਰਿਸ਼ਕੁ ਦਾ ਪੁਤਰ ਹਰੀ ਚੰਦ ਰਾਜਾ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਪਣੀ ਪਰਜਾ ਸਮੇਤ ਸੂਰਗ ਨੂੰ ਗਿਆ, ਪਰ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਨੇ ਛੱਲ ਨਾਲ ਇਸ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਵਾਈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸੂਰਗ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ । ਉਤੋਂ ਡਿਗਦਿਆਂ ੨ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭੁਲ ਤੋਂ ਪਛਤਾਵਾ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਅਧ-ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਰੁਕ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁਣ ਤਕ ਉਸ ਦਾ ਨਗਰ ਹਵਾ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ 'ਹਰਿਚੰਦਉਰੀ' ਜਾਂ 'ਗੰਧਰਬ ਨਗਰ' (mirage) ਆਖਦੇ ਹਨ । ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਮ੍ਰਿਗ-ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਾਕਰ ਨਜ਼ਰ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਇਕ ਖਿਆਲੀ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਰਬ, ਰਾਜਪੂਤਾਨਾ ਆਦਿ ਰੇਤਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਪੁੰਧ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦਿਸਦੀ ਹੈ ।] ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਜ਼ਾਰਾ । ਮਾਇਆ ਇਉਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਅੰਦਰੋਂ ਝੁੱਠੀ ਮੁਠੀ ਨਗਰੀ ਵਸਦੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ; ਇਹ ਚਿਤ ਦਾ ਭਰਮ (ਵਹਿਮ) ਹੈ, ਹੋ ਸਖੀ! ਇਹ ਮ੍ਰਿਗ-ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਹੈ; ਇਹ ਦੁਖ ਦੀ ਛਾਂ ਹੈ ।
 ੪ ਰੇਤਲੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿਚ ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਰੇਤ ਉਤੇ ਪੈ ਕੇ ਜਦ ਉਠਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਮ੍ਰਿਗਾਦਿਕ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਭਾਸਦਾ ਹੈ । ਸੂਰਜ ਦੇ ਵਲਣ ਨਾਲ ਅਸਲੀਅਤ ਦੀ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ । ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਭੋਗਾਂ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਮ੍ਰਿਗ-ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ' ਵਰਤਿਆ ਹੈ ।
 ੫ ਰੁਖ ਦੀ ਛਾਂ, ਜੋ ਬਦਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ।
 ੬ ਹੋ ਸਖੀ! ਮਾਇਆ ਚਲਾਏਮਾਨ ਹੈ, ਇਹ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ, ਅੰਤ ਛੱਡ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
 ੭ ਅਤੁਟ ਲਗਨ ।
 ੮ ਪ੍ਰੇਮ (ਹਰੀ) ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।
 ੯ ਪਿਆਰ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਿਸ਼ਟੀ ਰਖ ਕੇ (ਭਾਵ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਕੇ) ਸਾਡੀ ਮਨ ਵਿੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਉਸ ਦੇ

- ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਗਏ ਹਾਂ । ੧੦ ਮੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ ।
 ੧੧ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਾ ਕੇ ।
 ੧੨ ਜੀਵ ਦੀ ਅਚਰਜ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਅਚਰਜ ਜੋਤਿ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਈ; ਹੁਣ ਐਸਾ ਅਨੰਦ ਬਝਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ।
 ੧੩ ਸਾਰਾ ਖਿਲਾਰ (ਰਚਨਾ ਦਾ) ਇੱਕੋ (ਹਰੀ) ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ । 'ਏਹੁ ਵਿਸੁ ਸੰਸਾਰੁ ਤੁਮ ਦੇਖਦੇ ਏਹੁ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ' (ਅਨੰਦ) ।
 ੧੪ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ । ਐਸੀ ਸਮਝ ਕਿਸੇ ਵਿਹਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਧਰ ਜਿਧਰ ਜਾਵਾਂਦੇ ਉਧਰ ਹਰੀ ਹੀ ਦਿਸੇ ।
 ੧੫ ਉਹ ਨਿਰਗੁਨ ਹਰੀ ਸਭ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਇਕ-ਰੰਗੀ ਹੈ । (ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਵਿਚ ਉਸੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਉਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਜਾਂ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੀ; ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ-ਰਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।) ੧੬ ਲਹਿਰਾਂ । ੧੭ ਪੂਜਾ ।
 ੧੮ ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ (ਜਿਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ) ।
 ੧੯ ਜੋਗ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ।
 ੨੦ ਨਿਰਲੇਪ । ਸਭ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੧ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੨੨ ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ।
 ੨੩ ਕਰਮ ਕਰਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਮ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਮਨੁੱਖ ਚੰਗੇ ਮੰਦ ਕੇਮ ਤਾਂ ਉਸੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੁੜ ਵੀ ਅਪਣੇ ਕੇਮਾਂ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮੇਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦਾ ਭਾਗੀ ਬਣਦਾ ਹੈ । ੨੪ ਵਿਭੂਤੀ, ਅੰਸ਼ਤ੍ਵ, ਪਰਤਾਪ ।
 ੨੫ ਜਰਦਾ ਹੈ, (ਦੁਖ) ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ । ੨੬ ਚੁਪ ।
 ੨੭ ਬੋਲਦਾ, ਵਖਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੮ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਅੰਦਰ । ੨੯ ਨਿਰਲੇਪ ।
 ੩੦ ਅਵਿਅਕਤ, ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ (ਸਰੀਰ) ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ, ਨਿਰਾਕਾਰ, ਜੋ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ, ਅਵਿਸ਼ ।
 ੩੧ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ । ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਵੀ ਆਪ ਹੀ ਹੈ ।
 ੩੨ ਖਿਆਲ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਜਰਦੇ (ਜਾਂ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਹਨ) । "ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਅਪਣ ਜਚਨਾ" (ਮਾਰੂ ਅੰਜੁਲੀਆ ਮ: ੫) । ੩੩ ਰਸਤਾ ।

* ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਰਮਿਆ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਹਰੀ ਇੱਕ ਹੈ ।

† ਜੇ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਭ ਵਿਚ ਉਸੇ ਦਾ ਬਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਆਪ ਅਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

‡ ਇਸ ਗੋਰਖਪੰਥੇ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਹੀ ਬਝਾ ਕੇ ਸਿਧੇ ਰਸਤੇ ਪਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਬਸਿ ਰਹੇ ਹਿਰਦੈ ਗੁਰਚਰਨ ਪਿਆਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਾਮਿ ਕ੍ਰੋਧਿ ਲੋਭਿ ਮੋਹਿ
 ਮਨੁ ਲੀਨਾ^੧ ॥ ਬੰਧਨ ਕਾਟਿ ਮੁਕਤਿ ਗੁਰਿ ਕੀਨਾ ॥ ੨ ॥ ^੨ਦੁਖ ਸੁਖ ਕਰਤ ਜਨਮਿ
 ਫੁਨਿ ਮੂਆ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਗੁਰਿ ਆਸ੍ਰਮੁ ਦੀਆ ॥ ੩ ॥ ਅਗਨਿ ਸਾਗਰ ਬੂਡਤ
 ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਨਾਨਕ ਬਾਹ ਪਕਰਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਨਿਸਤਾਰਾ^੩ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੮ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਧਨੁ ਅਰਪਉ^੪ ਸਭੁ ਅਪਨਾ ॥ ਕਵਨ
 ਸੁਮਤਿ^੫ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪਨਾ ॥ ੧ ॥ ਕਰਿ ਆਸਾ ਆਇਓ ਪ੍ਰਭੁ ਮਾਗਨਿ^੬ ॥
^੭ਤੁਮੁ ਪੇਖਤ ਸੋਭਾ ਮੇਰੈ ਆਗਨਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਨਿਕ ਜੁਗਤਿ ਕਰਿ ਬਹੁਤੁ
 ਬੀਚਾਰਉ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਇਸੁ ਮਨਹਿ ਉਧਾਰਉ^੮ ॥ ੨ ॥ ਮਤਿ ਬੁਧਿ ਸੁਰਤਿ
 ਨਾਹੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ॥ ਤਾ ਮਿਲੀਐ ਜਾ ਲਏ ਮਿਲਾਈ ॥ ੩ ॥ ^੯ਨੈਨ ਸੰਤੋਖੇ
 ਪ੍ਰਭੁ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਫਲੁ ਸੋ ਆਇਆ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ੯ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ^{੧੦} ਸਾਥਿ ਨ ਮਾਇਆ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ
 ਸਭੁ ਦੂਖੁ ਮਿਟਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ^{੧੧}ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਸਭ ਮਹਿ ਆਪੇ ॥ ਹਰਿ
 ਜਪੁ ਰਸਨਾ^{੧੨} ਦੂਖੁ ਨ ਵਿਆਪੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਿਖਾ ਭੂਖ ਬਹੁ ^{੧੩}ਤਪਤਿ
 ਵਿਆਪਿਆ ॥ ਸੀਤਲ ਭਏ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਸੁ ਜਾਪਿਆ ॥ ੨ ॥ ਕੋਟਿ ਜਤਨ
 ਸੰਤੋਖੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਮਨੁ ਤ੍ਰਿਪਤਾਨਾ^{੧੪} ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਦੇਹੁ
 ਭਗਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਅੰਤਰਜਾਮੀ^{੧੫} ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਬੇਨੰਤੀ ਸੁਆਮੀ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ੧੦ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਈਐ ॥ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ^{੧੬}
 ਹਰਿਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ॥ ੧ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਭੁ ਤੇਰੀ ਸਰਨਾ ॥ ਕਿਲਬਿਖ^{੧੭}
 ਕਾਟੈ ਭਜੁ ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਵਰਿ ਕਰਮ ਸਭਿ ਲੋਕਾਚਾਰ^{੧੮} ॥
 ਮਿਲਿ ਸਾਧੂਸੰਗਿ ਹੋਇ ਉਧਾਰ ॥ ੨ ॥ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ^{੧੯} ਸਾਸਤ^{੨੦} ਬੇਦ ਬੀਚਾਰੇ ॥
 ਜਪੀਐ ਨਾਮੁ ਜਿਤੁ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੇ ॥ ੩ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਉ ਪ੍ਰਭੁ ਕਿਰਪਾ
 ਕਰੀਐ ॥ ਸਾਧੂ ਧੂਰਿ^{੨੧} ਮਿਲੈ ਨਿਸਤਰੀਐ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ੧੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ
 ਮਹਲਾ ੫ § ॥ ਗੁਰਕਾ ਸਬਦੁ ਰਿਦੇ ਮਹਿ ਚੀਨਾ^{੨੨} ॥ ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਨ
 ਆਸੀਨਾ^{੨੩} ॥ ੧ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕਾ ਮੁਖੁ ਉਜਲੁ ਕੀਨਾ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਅਪੁਨਾ
 ਨਾਮੁ ਦੀਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅੰਧ ਕੂਪ ਤੇ ਕਰੁ^{੨੪} ਗਹਿ ਲੀਨਾ ॥ ^{੨੫}ਜੈਜੈਕਾਰੁ
 ਜਗਤਿ ਪ੍ਰਗਟੀਨਾ ॥ ੨ ॥ ਨੀਚਾ ਤੇ ਉਚ ਉਨ^{੨੬} ਪੂਰੀਨਾ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤਨਾਮੁ
 ਮਹਾਰਸੁ ਲੀਨਾ ॥ ੩ ॥ ਮਨ ਤਨ ਨਿਰਮਲ ਪਾਪ ^{੨੭}ਜਲਿ ਖੀਨਾ ॥ ਕਹੁ
 ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਭਏ ਪ੍ਰਸੀਨਾ^{੨੮} ॥ ੪ ॥ ੭ ॥ ੧੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥

- ੧ ਲਿਆ ਹੈ, ਵਸ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਮਨ ਨੂੰ) ।
 'ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮਾਇਆ ਕੇ ਲੀਨੇ' (ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ) ।
 ੨ ਦੁਖ ਸੁਖ ਕਰਦਿਆਂ ਮੁੜ ਮੁੜ ਜੰਮਦਾ ਤੇ ਮਰਦਾ ਸੀ; ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਨੇ ਚਰਨਾਂ ਕੰਵਲਾਂ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਆਸ੍ਰਮ=ਬਿਸ੍ਰਾਮ, ਟਿਕਾਣਾ, ਆਰਾਮ ਦੀ ਥਾਂ ।
 ੩ ਤਾਰ ਦਿੱਤਾ ।
 ੪ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿਆਂ, ਭੇਂਟ ਦਿਆਂ ।
 ੫ ਚੰਗੀ ਮਤ, ਸੁਭ ਸਿਖਿਆ ।
 ੬ ਮੰਗ ਮੰਗਣ ਲਈ ।
 ੭ ਤੋਢੂੰ ਦੇਖਣ ਨਾਲ ਮੇਰੇ (ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ) ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਰੋਣਕ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
 ੮ ਨਿਸਤਾਰਾ ਕਰਾਂ ।
 ੯ ਅੱਖਾਂ ਰੱਜ ਗਈਆਂ ।
 ੧੦ ਪੁਤਰ ।
 ੧੧ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
 ੧੨ ਜੀਭ ਨਾਲ ।
 ੧੩ ਜਲਨ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਸੜ ਰਿਹਾ ਸੀ ।
 ੧੪ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਫੜ ਗਿਆ, ਰੱਜ ਗਿਆ ।
 ੧੫ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ।

- ੧੬ ਗੁਰੂ ।
 ੧੭ ਪਾਪ ।
 ੧੮ ਲੋਕ ਆਚਾਰ । ਲੋਕਿਕ ਵਿਹਾਰ, ਸੰਸਾਰੀ ਗੀਤ ਜਾਂ ਰਿਵਾਜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਨ, ਨਿਰਾ ਦਿਖਾਵਾ ।
 ੧੯ ਹਿੰਦੂ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਜਾਂ ਵੇਂਡਿਆਂ ਦੇ ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਲਈ ਲਿਖੇ। ਇਹ ੨੭ ਦੇ ਕ੍ਰੀਬ ਹਨ।
 ੨੦ ਹਿੰਦੂ ਫਿਲਸਫੇ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ, ਜੋ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਛੀ ਹਨ: ਸਾਂਖ, ਪਤੰਜਲ ਜਾਂ ਯੋਗ, ਨਿਆਇ, ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਿਕ, ਮੀਮਾਨਸਾ, ਵੇਦਾਂਤ ।
 ੨੧ ਚਰਨ-ਪ੍ਰੜ ।
 ੨੨ ਵਿਚਾਰਿਆ ।
 ੨੩ ਆਸਾ । ਸਾਰੇ ਮਨੋਰਥ ਤੇ ਆਸਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ।
 ੨੪ ਹੱਥ । (ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ) ਹਨੇਰੇ ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਬਚਾ ਲਿਆ ਹੈ ।
 ੨੫ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ ਫਤਹ ਦਾ ਡੰਕਾ ਵਜਿਆ; ਸੁਹਰਤ ਫੇਲ ਗਈ ।
 ੨੬ ਖਾਲੀ । ਖਾਲੀ ਭਰੇ ਗਏ ।
 ੨੭ ਸੜ ਕੇ ਖੀਨ (ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ, ਨਾਸ) ਹੋ ਗਏ ।
 ੨੮ ਪ੍ਰਸੰਨ, ਖੁਸ਼ ।

* ਗੁਰੂ ਹੀ ਅੰਸੀ ਸੁਖਤ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ।

† ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ ਤਨ ਮਨ ਦੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰੀਦੇ ਹਨ ।

‡ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਕਰਮ, ਭਾਵ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਜਾਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਜੀ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

§ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਭ ਕੰਮ ਰਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਖਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਪ ਕਟ ਕੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

* ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪਾਈਅਹਿ ਮੀਤਾ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਿਉ ਲਾਈਐ ਚੀਤਾ ॥੧॥
 ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਵਤ ॥ ਜਲਨਿ^੧ ਬੁਝੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਹੋਵਤ ਬਡਭਾਗੀ ॥ ^੨ਸਾਧਸੰਗਿ ਰਾਮਹਿ
 ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥ ੨ ॥ ^੩ਮਤਿ ਪਤਿ ਧਨੁ ਸੁਖ ਸਹਜ ਅਨੰਦਾ ॥ ਇਕ ਨਿਮਖ
 ਨ ਵਿਸਰਹੁ ਪਰਮਾਨੰਦਾ ॥ ੩ ॥ ਹਰਿਦਰਸਨ ਕੀ ਮਨਿ ਪਿਆਸ ਘਨੇਰੀ^੪ ॥
 ਭਨਤਿ^੫ ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ ॥ ੪ ॥ ੮ ॥੧੩॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥
 ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਨ ਸਭ ਗੁਣਹੁ ਬਿਹੁਨਾ^੬ ॥ ਦਇਆ ਧਾਰਿ ਅਪੁਨਾ ਕਰਿ ਲੀਨਾ ॥
 ੧ ॥ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਤਨੁ ^੭ਹਰਿ ਗੋਪਾਲਿ ਸੁਹਾਇਆ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭੁ ਘਰ
 ਮਹਿ ਆਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^੮ਭਗਤਿ ਵਛਲ ਭੈਕਾਟਨਹਾਰੇ ॥ ਸੰਸਾਰ
 ਸਾਗਰ ਅਬ ਉਤਰੇ ਪਾਰੇ ॥ ੨ ॥ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਪ੍ਰਭ ਬਿਰਦੁ^੯ ^{੧੦}ਬੇਦਿ ਲੇਖਿਆ ॥
 ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਸੋ ਨੈਨਹੁ ਪੇਖਿਆ ॥ ੩ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਪ੍ਰਗਟੇ ਨਾਰਾਇਣ ॥ ਨਾਨਕ
 ਦਾਸ ਸਭਿ ਦੂਖ ਪਲਾਇਣ^{੧੧} ॥ ੪ ॥ ੯ ॥ ੧੪ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥
 ਕਵਨੁ ਜਾਨੈ ਪ੍ਰਭ ਤੁਮ੍ਹਰੀ ਸੇਵਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਅਵਿਨਾਸੀ^{੧੨} ਅਲਖ^{੧੩} ਅਭੇਵਾ^{੧੪} ॥
 ੧ ॥ ਗੁਣ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭ ^{੧੫}ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰੇ ॥ ਉਚ ਮਹਲ ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ॥
 ਤੂ ^{੧੬}ਅਪਰੰਪਰ ਠਾਕੁਰ ਮੇਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਏਕਸ ਬਿਨੁ ਨਾਹੀ ਕੇ ਦੂਜਾ ॥
 ਤੁਮ੍ਹਰੀ ਜਾਨਹੁ ਅਪਨੀ ਪੂਜਾ ॥੨॥ ਆਪਹੁ^{੧੭} ਕਛੂ ਨ ਹੋਵਤ ਭਾਈ ॥ ਜਿਸੁ ਪ੍ਰਭੁ
 ਦੇਵੈ ਸੋ ਨਾਮੁ ਪਾਈ ॥ ੩ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜੋ ਜਨੁ ਪ੍ਰਭ ਭਾਇਆ ॥ ^{੧੮}ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ
 ਪ੍ਰਭੁ ਤਿਨਹੀ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ੧੦ ॥ ੧੫ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਮਾਤ
 ਗਰਭ ਮਹਿ ਹਾਥ ਦੇ ਰਾਖਿਆ ॥ ^{੧੯}ਹਰਿਰਸੁ ਛੋਡਿ ਬਿਖਿਆ ਫਲੁ ਚਾਖਿਆ ॥
 ੧ ॥ ਭਜੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਭ ਛੋਡਿ ਜੰਜਾਲ ॥ ਜਬ ਜਮੁ ਆਇ ^{੨੦}ਸੰਘਾਰੈ ਮੂੜੇ ਤਬ
 ਤਨੁ ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਬੇਹਾਲ^{੨੧} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਧਨੁ ਅਪਨਾ ਕਰਿ
 ਥਾਪਿਆ ॥ ਕਰਨਹਾਰੁ ਇਕ ਨਿਮਖ ਨ ਜਾਪਿਆ^{੨੨} ॥੨॥ ਮਹਾ ਮੋਹ ^{੨੩}ਅੰਧ ਕੂਪ
 ਪਰਿਆ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਮਾਇਆਪਟਲਿ^{੨੪} ਬਿਸਰਿਆ ॥ ੩ ॥ ਵਡੈ ਭਾਗਿ
 ਪ੍ਰਭੁ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਇਆ ॥ ਸੰਤਸੰਗਿ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ੧੧ ॥ ੧੬ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ^{੨੫} ਬੰਧਪ^{੨੬} ਭਾਈ ॥ ਨਾਨਕ
 ਹੋਆ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਸਹਾਈ ॥ ੧ ॥ ਸੂਖਸਹਜ ਆਨੰਦ ਘਣੇ^{੨੭} ॥ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ
 ਪੂਰੀ ਜਾਕੀ ਬਾਣੀ ਅਨਿਕ ਗੁਣਾ ਜਾ ਕੇ ਜਾਹਿ ਨ ਗਣੇ^{੨੮} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਸਗਲ ਸਰੰਜਾਮ^{੨੯} ਕਰੇ ਪ੍ਰਭ ਆਪੇ ॥ ਭਏ ਮਨੋਰਥ ਸੋ ਪ੍ਰਭ ਜਾਪੇ^{੩੦} ॥ ੨ ॥

੧ ਸਾੜਾ, ਤਪਤ ।
 ੨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ
 ਅਤੁਟ ਲਗਨ ਲਗ ਗਈ ।
 ੩ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮਤਿ, ਇਬਤ, ਧੰਨ ਆਦਿਕ ਇਹ ਸਭ
 ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਇਕ ਨਿਮਖ
 ਮਾਤ੍ਰ ਮਨੋਂ ਹਰੀ ਨਾ ਵਿਸਰਨ ਦਿਤਾ । 'ਸਹਜ-
 ਸੁਖ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੪ ਬਹੁਤੀ ।
 ੫ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੬ ਖਾਲੀ । ਮੈਨੂੰ ਨਿਰਗੁਣ ਨੂੰ ਜੋ ਸਭ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ
 ਖਾਲੀ ਸਾਂ ਹਰੀ ਨੇ ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣਾ
 ਬਣਾ ਲਿਆ ।
 ੭ ਹਰੀ ਗੋਪਾਲ ਨਾਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੋਹਣਾ
 ਲਗਦਾ ਹੈ ।
 ੮ ਭਗਤੀ ਦਾ ਪਿਆਰਾ, ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਵਾਲਿਆਂ
 ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੯ ਨਿਤ ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ ।
 ੧੦ ਬੇਦ ਨੇ ਇਹ ਗਲ ਦੱਸੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ
 ਬਿਰਦ ਭਿਗਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ
 ਵਾਲਾ ਵੇਦ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਈਸ਼ਵਰ
 ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖ ਲਿਆ ਹੈ ।
 ੧੧ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ।
 ੧੨ ਨਾਸ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ, ਅਮਰ ।

੧੩ ਜੋ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਾ ਆ ਸਕੇ ।
 ੧੪ ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਦ ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾਏ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੧੫ ਡੁੰਘਾ ਅਥਾਹ ।
 ੧੬ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ !
 ੧੭ ਆਪ ਤੋਂ । ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਅਪਣੇ ਆਪ ਕੁਝ ਨਹੀਂ
 ਹੋ ਸਕਦਾ ।
 ੧੮ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸ਼ਬਾਨਾ ।
 ੧੯ ਉਸ ਹਰੀ ਦਾ ਰਸ ਛੱਡ ਕੇ (ਜਿਸ ਨੇ ਮਾਤਾ
 ਦੇ ਪੋਟ ਵਿਚ ਹਥ ਦੇ ਕੇ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ)
 ਮਾਇਆ ਦੇ ਵਿਹੂ ਰੂਪ ਫਲ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲਗ
 ਪਿਆ ।
 ੨੦ ਮਾਰੇਗਾ, ਹੇ ਮੂਰਖ !
 ੨੧ ਬੁਰੇ ਹਾਲ ।
 ੨੨ ਜੱਪਿਆ ।
 ੨੩ ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ।
 ੨੪ (ਮਾਇਆ ਦੇ) ਪਰਦੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ।
 ੨੫ ਪੁਤਰ ।
 ੨੬ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ।
 ੨੭ ਬਹੁਤੇ ।
 ੨੮ ਗਿਣੇ । ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੇਕ ਗੁਣ ਗਿਣੇ ਨਹੀਂ
 ਜਾ ਸਕਦੇ ।
 ੨੯ ਕਾਰਜ ਸਿਧ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਇੰਤਜ਼ਾਮ ।
 ੩੦ ਜਪਣ ਨਾਲ ।

* ਸਾਧ-ਸੰਗਤਿ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਦਿਲ ਦੀ ਜਲਨ ਬੁਝਦੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤ
 ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

† ਹਰੀ ਨੇ, ਜੋ ਭਗਤੀ ਉਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਬਿਰਦ ਪਤਿਤ-ਪਾਵਨ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਜਹੇ
 ਨੀਚ ਨੂੰ ਸੰਵਾਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਹੁਣ ਸਾਖਿਆਤ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

‡ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਤਨਾ ਉੱਚਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਇਤਨਾ ਨੀਵਾਂ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ
 ਗਾਣੇ ਅਸੰਭਵ ਹਨ । ਪਰ ਹਰੀ ਆਪ ਤੁਨ ਪਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਅਸੰਭਵ ਕੰਮ ਭੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

§ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠਾਂ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਫੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣਾ
 ਸਮਝ ਕੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਮਿਲਣ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਣੇ ਸਿੱਖ ਲੈਂਦਾ
 ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

¶ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਧੇ ਹਨ । ਇਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦੇ
 ਸਾਧਨ ਲਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਸੁਖ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ।

੧ਅਰਥ ਧਰਮ ਕਾਮ ਮੋਖ ਕਾ ਦਾਤਾ ॥ ੨ਪੂਰੀ ਭਈ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਬਿਧਾਤਾ ॥
 ੩॥ਸਾਧ ਸੰਗਿ ੩ਨਾਨਕਿ ਰੰਗੁ ਮਾਣਿਆ॥ਘਰਿ^੪ ਆਇਆ ਪੂਰੇ ਗੁਰਿ ਆਣਿਆ^੫॥
 ੪॥੧੨॥ ੧੭ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ^੬ਸੂਬ ਨਿਧਾਨ ਪੂਰਨ ਗੁਰਦੇਵ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਨਰ ਜੀਵੇ ॥ ਮਰਿ ਖੁਆਰੁ ਸਾਕਤ ਨਰ ਬੀਵੇ^੭॥
 ੧ ॥ ਰਾਮਨਾਮੁ ਹੋਆ ਰਖਵਾਰਾ^੮ ॥ ^੯ਬਖ ਮਾਰਉ ਸਾਕਤੁ ਵੇਚਾਰਾ ॥ ੨ ॥ ਨਿੰਦਾ
 ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਚਹਿ^{੧੦} ਘਨੇਰੇ^{੧੧} ॥ ^{੧੨}ਮਿਰਤਕ ਫਾਸ ਗਲੇ ਸਿਰਿ ਪੈਰੇ ॥ ੩ ॥ ਕਹੁ
 ਨਾਨਕ ਜਪਹਿ ਜਨ ਨਾਮ ॥ ਤਾ ਕੇ ਨਿਕਟਿ ਨ ਆਵੈ ਜਾਮ^{੧੩} ॥ ੪ ॥ ੧੩ ॥ ੧੮ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੪ ਦੁਪਦੇ
 ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ † ॥ ^{੧੪}ਕਵਨ ਸੰਜੋਗ ਮਿਲਉ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੇ ॥
 ਪਲੁ ਪਲੁ ਨਿਮਖ^{੧੫} ਸਦਾ ਹਰਿ ਜਪਨੇ ॥ ੧ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਨਿਤ
 ਧਿਆਵਉ ॥ ਕਵਨ ਸੁਮਤਿ ਜਿਤੁ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਪਾਵਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਐਸੀ ਕ੍ਰਿਪਾ
 ਕਰਹੁ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ॥ ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਬਿਸਰੁ ਨ ਕਾਹੂ ਬੇਰੇ^{੧੬} ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ੧੯ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਪ੍ਰਭ ਹਿਰਦੈ ਧਿਆਏ ॥ ਰੋਗ ਗਏ ਸਗਲੇ
 ਸੁਖ ਪਾਏ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰਿ ਦੁਖੁ ਕਾਟਿਆ ਦੀਨੋ ਦਾਨੁ ॥ ਸਫਲ ਜਨਮੁ
 ਜੀਵਨ ਪਰਵਾਨੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਕਥ^{੧੭} ਕਥਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਭ ਬਾਨੀ ॥ ਕਹੁ
 ਨਾਨਕ ਜਪਿ ਜੀਵੇ ਗਿਆਨੀ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥ ੨੦ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥
 ਸਾਂਤਿ ਪਾਈ ਗੁਰਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਪੂਰੇ ॥ ਸੁਖ ਉਪਜੇ ^{੧੮}ਬਾਜੇ ਅਨਹਦਤੁਰੇ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਾਪ ਪਾਪ ਸੰਤਾਪ^{੧੯} ਬਿਨਾਸੇ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਕਿਲਵਿਖ^{੨੦}
 ਸਭਿ ਨਾਸੇ ॥ ੧ ॥ ^{੨੧}ਅਨਦੁ ਕਰਹੁ ਮਿਲਿ ਸੁੰਦਰ ਨਾਰੀ ॥ ਗੁਰਿ ਨਾਨਕਿ ਮੇਰੀ
 ਪੈਜ ਸਵਾਰੀ ॥ ੨ ॥ ੩ ॥ ੨੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਮਮਤਾ ਮੋਹ
 ਧੋਹੁ ਮਦਿ ਮਾਤਾ ਬੰਧਨਿ ਬਾਧਿਆ ਅਤਿ ਬਿਕਰਾਲ^{੨੨} ॥ ਦਿਨੁ ਦਿਨੁ
 ਛਿਜਤ^{੨੩} ਬਿਕਾਰ ਕਰਤ ਅਉਧ ਫਾਹੀ ਫਾਥਾ ਜਮ ਕੈ ਜਾਲ ॥ ੧ ॥ ਤੇਰੀ
 ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥ ਮਹਾ ਬਿਖਮ^{੨੪} ਸਾਗਰੁ ਅਤਿ ਭਾਰੀ ਉਧਰਹੁ
 ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਰਵਾਲਾ^{੨੫} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪ੍ਰਭ ਸੁਖਦਾਤੇ ਸਮਰਥ ਸੁਆਮੀ
 ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਤੁਮਰਾ ਮਾਲ ॥ ਭ੍ਰਮ ਕੇ ਬੰਧਨ ਕਾਟਹੁ ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਨਕ
 ਕੇ ਪ੍ਰਭ ਸਦਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ॥ ੨ ॥ ੪ ॥ ੨੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥
 ਸਗਲ ਅਨੰਦੁ ਕੀਆ ਪਰਮੇਸਰਿ ^{੨੬}ਅਪਣਾ ਬਿਰਦੁ ਸਮਾਰਿਆ ॥
 ਸਾਧ ਜਨਾ ਹੋਏ ਕਿਰਪਾਲਾ ^{੨੭}ਬਿਗਸੇ ਸਭਿ ਪਰਵਾਰਿਆ ॥ ੧ ॥

੧ ਬਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੇ ਚਾਰ ਮਨੋਰਥ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ : ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੮੫, ਨੋਟ ੪ ।
 ੨ ਘਾਲ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ । ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਘਾਲ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ । ਵਿਧਾਤਾ [ਸੰ. ਵਿਧਾਤ੍ਰਿ] ਕਰਤਾਰ, ਸਿਰਜਨਹਾਰ ।
 ੩ ਨਾਨਕ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਈ । ਦੇਖੋ ਨੰਮ ੨੦ ਓ ।
 ੪ ਆਪਣੇ ਅਸਲ ਘਰ ਵਿਚ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ।
 ੫ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ।
 ੬ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਡਰੇ ਹੋਏ ਹਨ । 'ਪੂਰਨ' ਦੇਹਾਂ ਪਾਸੇ ਲਗਦਾ ਹੈ ।
 ੭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਅਦਮੀ ਮਰ ਕੇ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੮ ਰਖਵਾਲਾ ।
 ੯ ਝਖ ਪਿਆ ਮਾਰੇ, ਵਿਅਰਥ ਪਿਆ ਬਕੇ ।
 ੧੦ ਸੜਦੇ ਹਨ ; ਭਾਰਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
 ੧੧ ਬਹੁਤੇ ।
 ੧੨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਗਲ ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਢਾਹੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ ।
 ੧੩ ਜਮ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ।
 ੧੪ ਕਿਹੜਾ ਸੁਭ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਮਿਲਾਂਗਾ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੩, ਨੋਟ ੧੫ ।

੧੫ ਅੱਖ ਦੇ ਫੋਰ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ।
 ੧੬ ਵੇਲੇ ।
 ੧੭ ਜੋ ਕਹੀ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ ।
 ੧੮ ਭਾਵ ਮਕੰਮਲ ਸੁਖ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੧੯ ਅੰਦਰ ਦੇ ਦੁਖ ।
 ੨੦ ਪਾਪ ।
 ੨੧ ਹੋ ਸੁੰਦਰ ਨਾਰੀਓਂ, ਸੋਹਣੇ ਸਤਿ-ਸੰਗੀਓਂ ! ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਓ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਮੇਰੀ ਇੱਜ਼ਤ ਰਖ ਲਈ ਹੈ ।
 ੨੨ ਡਰਾਉਣਾ । ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਦੇ ਭਾਵ, ਮੋਹ ਤੇ ਦਗ਼ਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਮਤਾ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੰਧਨਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ।
 ੨੩ ਛਿਸਦੀ ਹੈ, ਟੁਟਦੀ ਹੈ । ਵਿਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਅਉਧ (ਉਮਰ) ਘਟਦੀ ਹੈ ।
 ੨੪ ਕਠਿਨ, ਔਖਾ ਤਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ।
 ੨੫ ਧੁੜੀ (ਸਾਧ ਚਰਨਾਂ ਦੀ) ।
 ੨੬ ਆਪਣਾ ਸਿਰਦ ਸੰਭਾਲਿਆ, ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਓ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ । ਉਸ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਹੀ ਅਨੰਦ ਦੇਣਾ ਹੈ । ਉਸ ਸੁਭਾਵ ਅਨੁਸਾਰ ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਦਿਤੀ ਸੁ ।
 ੨੭ ਸਾਰੇ ਟਬਰ ਦੇ ਜੀ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ।

* ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਹਨ । ਉਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਹਰੀ ਆਪ ਰਖਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਦਾਲ ਨਹੀਂ ਗਲਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

† ਇਸ ਦੁਪਦੇ ਵਿਚ ਅਰਜੇਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਸੁਮੱਤ ਮਿਲੇ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋਵੇ (੧) । ਅਗਲੇ ਦੁਪਦਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਅਰਜੇਈ ਦਾ ਸਿਟਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ, ਅਤੇ ਇਸੇ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ (੨) । ਫਿਰ ਦੁਖ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਠੰਢ ਵਰਤ ਗਈ (੩) । ਅਗਲੇ ਦੁਪਦੇ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਮਤਾ ਮੋਹ ਆਦਿ ਦਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਜੀਉ ਪਿੰਡ ਸਭ ਤੁਮਰਾ ਮਾਲ' ਦਿਸਣ ਲਗ ਪਿਆ (੪) । ਇਸੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਅੰਗੇ ਹੋਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਭੀ, ਮੋਹ ਮਮਤਾ ਦੇ ਭਰਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ, ਮਾਣਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਵਾਕਿਆ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ । ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੨੦੦, ੫੦੦, ੬੧੬, ੬੨੬-੨੭ (੫) ।

੧ਕਾਰਜੁ ਸਤਿਗੁਰਿ ਆਪਿ ਸਵਾਰਿਆ ॥ ਵਡੀ ਆਰਜਾ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਕੀ ਸੂਖ
 ਮੰਗਲ ਕਲਿਆਣ ਬੀਚਾਰਿਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ੧ਵਣ ਤ੍ਰਿਣ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਹਰਿਆ
 ਹੋਏ ਸਗਲੇ ਜੀਅ ਸਾਧਾਰਿਆ ३ ॥ ਮਨ ਇਛੇ ਨਾਨਕ ਫਲ ਪਾਏ ਪੂਰਨ ਇਛ
 ਪੁਜਾਰਿਆ ੪ ॥ ੨ ॥ ੫ ॥ ੨੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਜਿਸੁ ਉਪਰਿ
 ਹੋਵਤ ਦਇਆਲੁ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਕਾਟੈ ਸੋ ਕਾਲੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਾਧਮੰਗਿ
 ਭਜੀਐ ਗੋਪਾਲੁ ॥ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਤੂਟੈ ਜਮਜਾਲੁ ॥ ੧ ॥ ਆਪੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਆਪੇ
 ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ॥ ਨਾਨਕੁ ਜਾਚੈ ਸਾਧਰਵਾਲ ੬ ॥ ੨ ॥ ੬ ॥ ੨੪ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ
 ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਮਨ ਮਹਿ ਸਿੰਚਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਕੀਰਤਨੁ
 ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਮ ੭ ॥ ੧ ॥ ਐਸੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਹੁ ਮਨ ਮੇਰੇ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਪ੍ਰਭ
 ਜਾਨਹੁ ਨੇਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਾ ਕੇ ਨਿਰਮਲ ਭਾਗ ॥ ਹਰਿ ਚਰਨੀ
 ਤਾ ਕਾ ਮਨੁ ਲਾਗ ॥ ੨ ॥ ੭ ॥ ੨੫ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਰੋਗੁ ਗਇਆ
 ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ਗਵਾਇਆ ॥ ਨੀਦ ਪਈ ੧੦ਸੁਖ ਸਹਜਘਰੁ ਆਇਆ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਰਜਿ ਰਜਿ ਭੋਜਨੁ ਖਾਵਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤਨਾਮੁ ੧੧ਰਿਦ ਮਾਹਿ
 ਧਿਆਈ ॥ ੧ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਪੂਰੇ ਸਰਨਾਈ ॥ ਜਿਨਿ ੧੨ਅਪਨੇ ਨਾਮ ਕੀ ਪੈਜ
 ਰਖਾਈ ॥ ੨ ॥ ੮ ॥ ੨੬ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕਰਿ ਦੀਨੇ
 ਅਸਥਿਰ ੧੩ਘਰਬਾਰ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੋਜੋ ਨਿੰਦ ਕਰੈ ਇਨ ੧੪ਗ੍ਰਿਹਨ ਕੀ ਤਿਸੁ
 ੧੫ਆਗੈ ਹੀ ਮਾਰੈ ਕਰਤਾਰ ॥ ੧ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤਾ ਕੀ ਸਰਨਾਈ ਜਾ ਕੋ
 ਸਬਦੁ ੧੬ ਅਖੰਡ ੧੭ ਅਪਾਰ ॥ ੨ ॥ ੯ ॥ ੨੭ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ੧੮ਤਾਪ
 ਸੰਤਾਪ ਸਗਲੇ ਗਏ ਬਿਨਸੇ ਤੇ ਰੋਗ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਤੂ ੧੯ ਬਖਸਿਆ ੨੦ਸੰਤਨ
 ਰਸ ਭੋਗ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ੨੧ਸਰਬ ਸੁਖਾ ਤੇਰੀ ਮੰਡਲੀ ਤੇਰਾ ਮਨੁ ਤਨੁ ਆਰੋਗ ॥
 ਗੁਨ ਗਾਵਹੁ ਨਿਤ ਰਾਮ ਕੇ ਇਹ ਅਵਖਦ ੨੨ ਜੋਗ ॥ ੧ ॥ ੨੩ਆਇ ਬਸਹੁ
 ਘਰ ਦੇਸ ਮਹਿ ਇਹ ਭਲੇ ਸੰਜੋਗ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ ਭਏ ਲਹਿ ਗਏ
 ਬਿਓਗ ੨੪ ॥ ੨ ॥ ੧੦ ॥ ੨੮ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਕਾਹੂ ਸੰਗਿ ਨ ਚਾਲਹੀ
 ਮਾਇਆ ਜੰਜਾਲ ॥ ਉਠਿ ਸਿਧਾਰੇ ੨੫ ਛਤ੍ਰਪਤਿ ਸੰਝਨ ਕੈ ਖਿਆਲ ੨੬ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਅਹੰਬੁਧਿ ੨੭ ਕਉ ਬਿਨਸਨਾ ਇਹ ਧੁਰ ਕੀ ਢਾਲ ੨੮ ॥ ਬਹੁ ਜੋਨੀ ਜਨਮਹਿ ਮਰਹਿ
 ੨੯ਬਿਖਿਆ ਬਿਕਰਾਲ ॥ ੧ ॥ ਸਤਿ ਬਚਨ ਸਾਧੂ ਕਹਹਿ ਨਿਤ ਜਪਹਿ ਗੁਪਾਲ ॥
 ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਨਾਨਕ ਤਰੇ ੩੦ਹਰਿ ਕੇ ਰੰਗ ਲਾਲ ॥ ੨ ॥ ੧੧ ॥ ੨੯ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ੩੧ਸਹਜਸਮਾਧਿ ਅਨੰਦਸੂਖ ਪੂਰੇ ਗੁਰਿ ਦੀਨ ॥

੧ ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਸਵਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਵੱਡੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਅਤੇ ਖੇਰੀਅਤ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ।

੨ ਜੰਗਲ, ਘਾਹ ਅਤੇ ਤਿੰਨੇ ਭਵਨ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦੇ ਹਰੇ ਭਰੇ ਹੋ ਗਏ, ਭਾਵ ਸਭ ਥਾਈਂ ਸੁਖ ਵੱਸਿਆ ਹੈ ।

੩ ਆਸਰੇ ਸਹਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

੪ ਪੁੱਜੀ, ਇੱਛਾ ਪੂਰਨ ਹੋਈ ਹੈ ।

੫ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।

੬ ਮਿੱਟੀ, ਚਰਨ-ਪੂੜ । ਨਾਨਕ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਸਾਧਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਪੂੜ ।

੭ ਛਿੜਕੇ, ਤਰ ਕਰੇ ।

੮ ਹਰ ਰੋਜ਼ ।

੯ ਗਾਵੇ ।

੧੦ ਸਹਜ-ਸੁਖ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਹੋਈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧। ਘਰੁ=ਮਨ ਦੀ ਹਾਲਤ । ਇਸ ਅਰਥ ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੨, ਨੋਟ ੨੬ ।

੧੧ ਦਿਲ ਵਿਚ ।

੧੨ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਰਖ ਲਈ; ਭਾਵ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਂ, ਅਤੇ ਹਰੀ ਨੇ ਸਾਡੇ ਦੁਖ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਕੇ ਦਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਵੇਲੇ ਆ ਬਹੁੜਦਾ ਹੈ ।

੧੩ ਘਰ ਅਤੇ ਘਰ ਦੇ ਸਮਿਆਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਬਾਰ (ਟਬਰ ਦੇਰ) ਨੂੰ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।

੧੪ ਘਰਾਂ ਦੀ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ।

੧੫ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ।

੧੬ ਹੁਕਮ ।

੧੭ ਅਟੱਲ ।

੧੮ ਸਾਰੇ ਤਪ ਤੇ ਦੁਖ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸੀਤਲਾ ਜਹੇ ਰੋਗ ਭੀ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ । ਤੇ=ਅਤੇ ।

੧੯ (ਹੇ ਬਾਲਕ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ !) ਤੰਨੂੰ ।

੨੦ ਸੰਤਾਂ ਵਾਲੇ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ।

੨੧ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹਨ ।

੨੨ ਦਵਾਈ । ਇਹ ਦਵਾਈ (ਰਾਮ-ਨਾਮ) ਠੀਕ ਦਵਾਈ ਹੈ ।

੨੩ ਆਪਣੇ ਘਰ ਅਤੇ ਵਤਨ (ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਰਹੋ (ਭਾਵ ਹੁਣ ਵਡਾਲੀ ਜਾ ਕੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ); ਹੁਣ ਮੌਕਾ ਚੰਗਾ ਹੈ । 'ਸੰਜੋਗ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੩, ਨੋਟ ੧੫ ।

੨੪ ਵਿਛੋੜੇ ।

੨੫ ਚਲੇ ਗਏ ।

੨੬ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ । ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅੰਦਰ ਸਭ ਕੁਝ ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ: ਛਤ੍ਰਪਤੀ ਰਾਜੇ ਵੀ (ਖਾਲੀ ਹੱਥ) ਤੁਰ ਜਾਣੇ ਹਨ ।

੨੭ ਹੰਕਾਰ ਵਾਲੀ ਬੁਧੀ ।

੨੮ ਰੀਤੀ, ਮਰਯਾਦਾ । ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋਣਾ—ਇਹ ਆਦਿ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ ।

੨੯ ਭਿਆਨਕ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ (ਜੋ ਗਲਤਾਨ ਹਨ) ।

੩੦ ਹਰੀ-ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰਤੇ ਹੋਏ ।

੩੧ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ 'ਹਠ-ਸਮਾਧੀ' ਦੇ ਉਲਟ 'ਸਹਜ-ਸਮਾਧੀ' ਹੈ, ਜੋ ਨਿਰਯਤਨ ਪੂਰੇ ਟਿਕਾਓ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

* ਹਰੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਰ ਜਾਰੀ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀ ਆਪਣੇ ਭਗਤ ਤੋਂ ਮੌਤ ਦਾ ਭਰ ਦੂਰ ਰਖਦਾ ਹੈ (੬), ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਰੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਸਮਝੀਦਾ ਹੈ (੭) । ਆਪਣੇ ਸਪੁੱਤਰੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਬੀਮਾਰੀ ਤੋਂ ਅਰੋਗ ਹੋ ਕੇ ਉਠਣ ਉਤੇ ਸੁਖ ਦੀ ਨੀਂਦੇ ਸੌਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਉਪਕਾਰ ਲਈ ਹਰੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ (੮) । ਫਿਰ ਜਦ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੇ ਹਥੋਂ ਆਪਣਾ ਘਰ ਬਾਰ ਬਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਭੀ ਹਰੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ (੯) । ਇਸ ਧੰਨਤਾ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਭੀ ਹਦਾਇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਤੁ ਬਖਸ਼ਿਆ', ਇਸ ਲਈ 'ਗੁਨ ਗਾਵਹੁ ਨਿੰਤ ਰਾਮ ਕੇ' (੧੦) । ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਜਾਂ ਸੁਖ ਪਾ ਕੇ ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ; ਸਗੋਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (੧੧) । ਇਹ ਸਭ ਸੁਖ ਉਸੇ ਹਰੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਠਾਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹਨ (੧੨) ।

ਸਦਾ ਸਹਾਈ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰਭ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਣ ਚੀਨ^੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੈਜੈਕਾਰੁ ਜਗਤ
ਮਹਿ ਲੋਚਹਿ^੨ ਸਭਿ ਜੀਆ ॥ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ^੩ ਭਏ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਭੁ ਕਛੁ ਬਿਘਨੁ ਨ
ਬੀਆ ॥ ੧ ॥ ਜਾ ਕਾ ਅੰਗੁ^੪ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭ ਤਾ ਕੇ ਸਭ ਦਾਸ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ
ਵਡਿਆਈਆ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਪਾਸਿ ॥ ੨ ॥ ੧੨ ॥ ੩੦ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ * ਘਰੁ ੫ ਚਉਪਦੇ
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥^੧ ॥^੨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮੰਡਲ ਜਗੁ ਸਾਜਿਆ ਜਿਉ ਬਾਲੂ^੩ ਘਰ
ਬਾਰ ॥ ਬਿਨਸਤ ਬਾਰ^੪ ਨ ਲਾਗਈ ਜਿਉ ਕਾਗਦ ਬੂੰਦਾਰ^੫ ॥ ੧ ॥ ਸੁਨਿ ਮੇਰੀ
ਮਨਸਾ^੬ ਮਨੈ ਮਾਹਿ ਸਤਿ^੭ ਦੇਖੁ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਗਿਰਹੀ ਜੋਗੀ ਤਜਿ
ਗਏ^੮ ਘਰ ਬਾਰ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੈਸਾ ਸੁਪਨਾ ਰੈਨਿ^੯ ਕਾ ਤੈਸਾ ਸੰਸਾਰ ॥
ਵ੍ਰਿਸਟਿਮਾਨ^{੧੦} ਸਭੁ ਬਿਨਸੀਐ ਕਿਆ ਲਗਹਿ ਗਵਾਰ^{੧੧} ॥ ੨ ॥ ਕਹਾ ਸੁ ਭਾਈ
ਮੀਤ ਹੈ ਦੇਖੁ^{੧੨} ਨੈਨ ਪਸਾਰਿ ॥^{੧੩} ਇਕਿ ਚਾਲੇ ਇਕਿ ਚਾਲਸਹਿ ਸਭਿ ਅਪਨੀ ਵਾਰ ॥
੩ ॥ ਜਿਨ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿਆ ਸੇ ਅਸਥਿਰੁ^{੧੪} ਹਰਿ ਦੁਆਰਿ ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ
ਕਾ ਦਾਸੁ ਹੈ^{੧੫} ਰਾਖੁ ਪੈਜ ਮੁਰਾਰਿ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੩੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਲੋਕਨ
ਕੀਆ ਵਡਿਆਈਆ^{੧੬} ਬੈਸੰਤਰਿ ਪਾਗਉ ॥ ਜਿਉ ਮਿਲੈ ਪਿਆਰਾ ਆਪਨਾ ਤੇ
ਬੋਲ ਕਰਾਗਉ^{੧੭} ॥ ੧ ॥ ਜਉ ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ ਦਇਆਲ ਹੋਇ ਤਉ ਭਗਤੀ ਲਾਗਉ ॥
ਲਪਟਿ ਰਹਿਓ ਮਨੁ ਬਾਸਨਾ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਇਹ ਤਿਆਗਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਰਉ
ਬੇਨਤੀ^{੧੮} ਅਤਿ ਘਨੀ ਇਹੁ ਜੀਉ ਹੋਮਾਗਉ^{੧੯} ॥ ਅਰਥ^{੨੦} ਆਨ ਸਭਿ ਵਾਰਿਆ
ਪ੍ਰਿਅ ਨਿਮਖ ਸੋਹਾਗਉ ॥ ੨ ॥ ਪੰਚ ਸੰਗੁ ਗੁਰ ਤੇ ਛੁਟੇ^{੨੧} ਦੇਖ ਅਰੁ ਰਾਗਉ ॥
ਰਿਵੈ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਪ੍ਰਗਟ ਭਇਆ^{੨੨} ਨਿਸਿਬਾਸੁਰ ਜਾਗਉ ॥ ੩ ॥^{੨੩} ਸਰਣਿ
ਸੋਹਾਗਨਿ ਆਇਆ ਜਿਸੁ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗਉ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਨਿ ਪਾਇਆ
ਤਨੁ ਮਨੁ ਸੀਤਲਾਗਉ^{੨੪} ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੩੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਲਾਲ
ਰੰਗੁ ਤਿਸ ਕਉ ਲਗਾ ਜਿਸ ਕੇ ਵਡ ਭਾਗਾ ॥ ਮੈਲਾ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵਈ ਨਹ ਲਾਗੈ
ਦਾਗਾ ॥ ੧ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਸੁਖਦਾਈਆ ਮਿਲਿਆ^{੨੫} ਸੁਖ ਭਾਇ ॥ ਸਹਜਿ^{੨੬}
ਸਮਾਨਾ ਭੀਤਰੇ^{੨੭} ਛੋਡਿਆ ਨਹ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਰਾ^{੨੮} ਮਰਾ^{੨੯}
ਨਹ ਵਿਆਪਈ ਫਿਰਿ ਦੂਖੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਆਘਾਨਿਆ^{੩੦} ਗੁਰਿ
ਅਮਰ ਕਰਾਇਆ^{੩੧} ॥ ੨ ॥ ਸੋ ਜਾਨੈ ਜਿਨਿ ਚਾਖਿਆ ਹਰਿਨਾਮੁ ਅਮੋਲਾ ॥
ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਈਐ^{੩੨} ਕਿਆ ਕਹਿ ਮੁਖਿ ਬੋਲਾ ॥ ੩ ॥^{੩੩} ਸਫਲ ਦਰਸੁ

੧ ਵਿਚਾਰੇ ਹਨ ।
 ੨ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ।
 ੩ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ।
 ੪ ਪਖ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਸਹਾਇਕ ।
 ੫ ਮੌਤ ਦਾ ਮੰਡਲ, ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ।
 ੬ ਰੋਤ ਦਾ ।
 ੭ ਦੇਰੀ ।
 ੮ ਲਗਾਤਾਰ ਬੁੰਦਾਂ [ਜਿਵੇਂ 'ਖੇਤਾਰ' = ਲਗਾਤਾਰ ਖੇਤ; 'ਫੁਹਾਰ' = ਲਗਾਤਾਰ ਫੁਹਾਂ; ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੇਣਾਰ, ਖਿਲਾਰ, ਬਹਕਾਰ ਜਾਂ ਮਹਕਾਰ] ਜਿਵੇਂ ਕਾਗਜ਼ ਲਗਾਤਾਰ ਬੁੰਦਾਂ ਪੈਣ ਨਾਲ (ਗਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ।
 ੯ [ਅ. ਮਨਸ਼ਾ, ਮਰਜ਼ੀ] ਮਨ ਦਾ ਭਾਵ । (ਹੋ ਜੀਵ!) ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸੁਣ, ਦਿਲ ਲਾ ਕੇ ਸੁਣ ।
 ੧੦ ਸੱਚੀ ਗਲ, ਅਸਲੀ ਗਲ ।
 ੧੧ ਘਰ ਅਤੇ ਘਰ ਦਾ ਸਮਿਆਨ । ਵਡੇ ਜੋਗੀ, ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ, ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਅਤੇ ਜੋਗੀ ਅਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸੀ, ਛੱਡ ਗਏ ।
 ੧੨ ਰਾਤ ।
 ੧੩ [ਵਿਸ਼ਯਮਾਨ] ਜੋ ਦਿਸ ਰਿਹਾ, ਦਿਸਦਾ ਸੰਸਾਰ ।
 ੧੪ ਹੋ ਮੂਰਖ ! (ਐਸੇ ਨਾਸਵੰਤ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਖੁਡਿਆ ਹੈਂ ?)
 ੧੫ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ ਕੇ ।
 ੧੬ ਕਈ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਈ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ ।
 ੧੭ ਨਿਹਚਲ, ਕਾਇਮ, ਨਾ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ।
 ੧੮ ਹੋ ਹਰੀ ! ਮੇਰੀ ਇੱਜ਼ਤ ਬਚਾ ਲਓ । ਮੁਰਾਰਿ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਹਰੀ ।

੧੯ ਅਗ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਆਂ ।
 ੨੦ ਕਰਾਂਗਾ । ਉਹੋ ਬਚਨ ਕਰਾਂਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਰੀ ਮਿਲੇ ।
 ੨੧ ਬਹੁਤ ਬਿਆਦਾ ।
 ੨੨ ਹੋਮ ਕਰ ਦਿਆਂ । ਇਹ ਜਿੰਦ ਵਾਰ ਦਿਆਂ ।
 ੨੩ ਪਦਾਰਥ । ਹੋਰ ਪਦਾਰਥ ਸਭ ਵਾਰ ਦਿਆਂ, ਜੋ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਸੁਹਾਗ (=ਮੇਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ) ਇਕ ਪੱਲ ਫਰ ਲਈ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ।
 ੨੪ ਦ੍ਰੋਸ਼ ਅਤੇ ਰਾਗ, ਕਦੀ ਵੇਰ ਕਦੀ ਪ੍ਰੇਮ । (ਜਦ ਰਾਗ ਤੇ ਦੇਖ ਇਕੱਠੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਭਾਵ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਕਾਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ।
 ੨੫ ਰਾਤ ਦਿਨ । ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਚਾਨਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਜਾਗਦਾ (ਸੁਚੇਤ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੬ ਪਤੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਸੁਹਾਗਣ ਹੋ ਕੇ ਓਹੀ ਆਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਥੇ ਤੇ ਭਾਗ ਹਨ ।
 ੨੭ ਠੰਡਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
 ੨੮ ਨਾਮ ਦੀ ਲਾਲੀ ਕਰਕੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਲਾਲ ਰੰਗ । (ਸੁਹਾਗਣ ਦੇ ਕਪੜੇ ਲਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ) ।
 ੨੯ ਸੁਖ ਭਾਵ ਨਾਲ, ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ।
 ੩੦ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੩੧ ਅੰਦਰੇ ਹੀ ।
 ੩੨ ਬੁਢੇਪਾ ।
 ੩੩ ਮੌਤ ।
 ੩੪ ਰੱਜ ਗਿਆ ।
 ੩੫ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।
 ੩੬ ਕੀ ਆਖ ਕੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਣਾਵਾਂ ?
 ੩੭ ਸਫਲ-ਦਰਸ਼ਨ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਸਭ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣ ।

* ਇਨ੍ਹਾਂ ੩੪ ਚਉਪਦਿਆਂ ਦਾ ਮਛਮੂਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੁਆਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ ।

† ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਅਸਾਰ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਸਥਿਰ ਲੋਕ ਓਹੀ ਹਨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੜ ਲਗੇ ਹਨ ।

‡ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿਕਾਰੀ ਖਿੱਚਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਹਰੀ ਵਲ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ ।

§ ਜਰਾ ਮਰਾ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਤੇ ਅਮਰ ਕਰਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ ।

ਤੇਰਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ^੧ਗੁਣਨਿਧਿ ਤੇਰੀ ਬਾਣੀ ॥ ਪਾਵਉ ਪੂਰਿ ^੨ਤੇਰੇ ਦਾਸ ਕੀ
 ਨਾਨਕ ਕੁਰਬਾਣੀ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੩੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਰਾਖਹੁ ਅਪਨੀ
 ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭ ਮੋਹਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੇ ॥ ਸੇਵਾ ਕਛੁ ਨ ਜਾਨਉ ਨੀਚੁ ਮੂਰਖਾਰੇ ^੩ ॥ ੧ ॥
 ਮਾਨੁ ਕਰਉ ਤੁਧੁ ਉਪਰੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਿਆਰੇ ॥ ਹਮ ਅਪਰਾਧੀ ਸਦ ਭੂਲਤੇ
 ਤੁਮ੍ ਬਖਸਨਹਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^੪ਹਮ ਅਵਗਨ ਕਰਹ ਅਸੰਖ ਨੀਤਿ ਤੁਮ੍
 ਨਿਰਗੁਨ ਦਾਤਾਰੇ ॥ ਦਾਸੀ ^੫ਸੰਗਤਿ ਪ੍ਰਭੂ ਤਿਆਗਿ ਏ ਕਰਮ ਹਮਾਰੇ ॥ ੨ ॥
 ਤੁਮ੍ ਦੇਵਹੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਦਇਆ ਧਾਰਿ ਹਮ ਅਕਿਰਤਘਨਾਰੇ ^੬ ॥ ਲਾਗਿ ਪਰੇ ਤੇਰੇ
^੭ਦਾਨ ਸਿਉ ਨਹ ਚਿਤਿ ਖਸਮਾਰੇ ^੮ ॥ ੩ ॥ ਤੁਝ ਤੇ ਬਾਹਰਿ ਕਿਛੁ ਨਹੀ
 ਭਵੈ ਕਾਟਨਹਾਰੇ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਦਇਆਲ ਗੁਰ ^੯ਲੇਹੁ ਮੁਗਧ ਉਧਾਰੇ ॥
 ੪ ॥ ੪ ॥ ੩੪ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ਦੋਸੁ ਨ ਕਾਹੂ ^{੧੦}ਦੀਜੀਐ ਪ੍ਰਭੁ
 ਅਪਨਾ ਧਿਆਈਐ ॥ ਜਿਤੁ ਸੇਵਿਐ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ਘਨਾ ^{੧੧}ਮਨ ਸੋਈ ਗਾਈਐ ॥ ੧ ॥
 ਕਹੀਐ ਕਾਇ ^{੧੨}ਪਿਆਰੇ ਤੁਝ ਬਿਨਾ ॥ ਤੁਮ੍ ਦਇਆਲ ਸੁਆਮੀ ਸਭ ਅਵਗਨ
 ਹਮਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਿਉ ਤੁਮ੍ ਰਾਖਹੁ ਤਿਉ ਰਹਾ ਅਵਰੁ ਨਹੀ ਚਾਰਾ ^{੧੩} ॥
^{੧੪}ਨੀਧਰਿਆ ਧਰ ਤੇਰੀਆ ਇਕ ਨਾਮ ਅਧਾਰਾ ॥ ੨ ॥ ^{੧੫}ਜੋ ਤੁਮ੍ ਕਰਹੁ ਸੋਈ
 ਭਲਾ ਮਨਿ ਲੇਤਾ ਮੁਕਤਾ ॥ ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ ^{੧੬}ਤੇਰੀਆ ਸਭ ਤੇਰੀ ਜੁਗਤਾ ॥ ੩ ॥
 ਚਰਨ ਪਖਾਰਉ ^{੧੭}ਕਰਿ ਸੇਵਾ ਜੇ ਠਾਕੁਰ ਭਾਵੈ ॥ ਹੋਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭ
 ਨਾਨਕੁ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ੩੫ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਮਿਰਤੁ ^{੧੮}ਹਸੈ
 ਸਿਰ ਉਪਰੇ ਪਸੂਆ ਨਹੀ ਬੂਝੈ ॥ ^{੧੯}ਬਾਦ ਸਾਦ ਅਹੰਕਾਰ ਮਹਿ ਮਰਣਾ
 ਨਹੀ ਸੂਝੈ ॥ ੧ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹੁ ਆਪਨਾ ਕਾਹੇ ਫਿਰਹੁ ਅਭਾਗੇ ॥ ਦੇਖਿ ਕਮੁੰਭਾ ^{੨੦}
 ਰੰਗੁਲਾ ਕਾਹੇ ਭੂਲਿ ਲਾਗੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਾਪ ^{੨੧}ਦਰਬੁ ਕੀਆ
 ਵਰਤਣ ਕੈ ਤਾਈ ॥ ਮਾਟੀ ਸਿਉ ਮਾਟੀ ਰਲੀ ਨਾਗਾ ਉਠਿ ਜਾਈ ॥ ੨ ॥ ^{੨੨}ਜਾ ਕੈ
 ਕੀਐ ਸ੍ਰਮੁ ਕਰੈ ਤੇ ਬੈਰ ਬਿਰੋਧੀ ॥ ਅੰਤ ਕਾਲਿ ਭਜਿ ਜਾਹਿ ਗੇ ^{੨੩}ਕਾਹੇ ਜਲਹੁ
 ਕਰੋਧੀ ॥ ੩ ॥ ^{੨੪}ਦਾਸ ਰੇਣੁ ਸੋਈ ਹੋਆ ^{੨੫}ਜਿਸੁ ਮਸਤਕਿ ਕਰਮਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ
 ਬੰਧਨ ਛੁਟੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸਰਨਾ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ੩੬ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ § ॥
 ਪਿੰਗੁਲ ^{੨੬}ਪਰਬਤ ਪਾਰਿ ਪਰੇ ਖਲ ^{੨੭}ਚਤੁਰ ਬਕੀਤਾ ^{੨੮} ॥ ਅੰਧੁਲੇ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ^{੨੯}
 ਸੂਝਿਆ ^{੩੦}ਗੁਰ ਭੇਟਿ ਪੁਨੀਤਾ ॥ ੧ ॥ ਮਹਿਮਾ ਸਾਧੂਸੰਗ ਕੀ ਸੁਨਹੁ ਮੇਰੇ ਮੀਤਾ ॥
 ਮੈਲੁ ਖੋਈ ਕੋਟਿ ^{੩੧}ਅਘ ^{੩੨}ਹਰੇ ^{੩੩}ਨਿਰਮਲ ਭਏ ਚੀਤਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਐਸੀ ਭਗਤਿ ਗੋਵਿੰਦ ਕੀ ਕੀਟਿ ਹਸਤੀ ^{੩੪}ਜੀਤਾ ॥ ^{੩੫}ਜੋ ਜੋ ਕੀਨੋ ਆਪਨੋ

੧ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ।
 ੨ ਭਾਵ ਵਿਚੋਲੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ।
 ੩ ਮੁਰਖ ਹਾਂ ।
 ੪ ਅਸੀਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਬਿਅੰਤ ਔਗੁਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ;
 ਤੁਸੀਂ ਨਿਰਗੁਣਾਂ ਦੇ ਦਾਤਾ (ਗੁਣ ਦੇਣ ਵਾਲੇ)
 ਹੋ ।
 ੫ ਭਾਵ ਮਾਇਆ ਦੀ । ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸ ਦੀ
 ਦਾਸੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨੀ—ਇਹ ਸਾਡੇ
 ਕਰਮ ਹਨ ! 'ਚੋਟੀ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਹਿ ਨਾਕੁਰੁ
 ਨਹੀਂ ਦੀਸੈ' (ਗੋ. ਮ: ੧.) ਪੰ. ੨੨੯ ।
 ੬ ਅਕ੍ਰਿਤਘਨ [ਸੰ. ਕ੍ਰਿਤਘਨ] ਨਾ-ਸ਼ੁਕਰੇ, ਕੀਤਾ
 ਨਾ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ।
 ੭ ਦਾਤਾਂ ਵਿਚ । 'ਦਾਤਿ ਪਿਆਰੀ ਵਿਸਰਿਆ
 ਦਾਤਾਰਾ' (ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੫) ।
 ੮ ਮਾਲਕ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੯ ਸੰਸਾਰ, ਭਾਵ ਜਨਮ ਮਰਨ ।
 ੧੦ (ਸਾਡੇ ਜਹੇ) ਮੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰ ਲਓ ।
 ੧੧ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ।
 ੧੨ ਬਹੁਤਾ ।
 ੧੩ ਕਿਸ ਨੂੰ ?
 ੧੪ ਹੀਲਾ ।
 ੧੫ ਨਿਓਟਿਆਂ ਨੂੰ ਤੋਰੀ ਓਟ ਹੈ, ਤੋਰੇ ਇਕ ਨਾਮ
 ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ।
 ੧੬ ਜੇ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਕਰੋ ਉਸੇ ਨੂੰ ਜੇ ਚੰਗਾ ਕਰ
 ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੭ [ਸੰ. ਸਾਮਗ੍ਰੀ] ਰਚਨਾ ਦਾ ਸਮਿਆਨ । ਸਾਰੀ
 ਰਚਨਾ ਤੋਰੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚਲਾਣ ਦੇ

ਸਾਰੇ ਤਰੀਕੇ ਭੀ ਤੋਰੇ ਹਥ ਹਨ ।
 ੧੮ ਧੋਵਾਂ ।
 ੧੯ [ਸੰ. ਮ੍ਰਿਤਕ] ਮੌਤ ।
 ੨੦ ਬਗੜਿਆਂ, ਸਵਾਦਾਂ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ।
 ੨੧ ਮਾਇਆ, ਜੋ ਕਸ਼ਮੀਰੇ ਦੇ ਰੰਗ ਵਾਂਗ ਨਾਸਵੰਤ
 ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੧, ਫੁਟ ਨੋਟ ੧ ।
 ੨੨ [ਦੁਵ੍ਯ=ਪਦਾਰਥ] ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ।
 ੨੩ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਈ ਸ੍ਰਮ (ਮਿਹਨਤ) ਕਰਦਾ
 ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ (ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ) ਤਾਂ ਵੈਰ ਕਰਨ
 ਵਾਲੇ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ ।
 ੨੪ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰ ਪਾ ਕੇ) ਕਿਉਂ
 ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਸੜਦੇ ਹੋ ?
 ੨੫ ਹਰੀ ਦੇ ਦਾਸ (ਗੁਰੂ) ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ।
 ੨੬ ਜਿਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਭਾਗ ਹਨ ।
 ੨੭ ਪਿੰਗਲਾ, ਲੁਲੂ ।
 ੨੮ ਮੁਰਖ ।
 ੨੯ ਵਕਤਾ, ਵਖਿਆਨ ਕਰਤਾ । ਮੁਰਖ ਵੀ ਚਤੁਰ
 ਵਕਤਾ ਹੋ ਗਏ ।
 ੩੦ ਤਿੰਨ ਲੋਕ, ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ।
 ੩੧ ਜਦ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਇਆ ।
 ੩੨ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ।
 ੩੩ ਪਾਪ ।
 ੩੪ ਦੁਰ ਹੋਏ ।
 ੩੫ ਹਾਥੀ । ਕੀੜੀ ਨੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ, ਭਾਵ
 ਨਿੰਮਰਤਾ ਨੇ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦਿਤਾ । 'ਕੀਟਿ'
 ਦੇ ਅੰਤ ਸਿਹਾਗੀ ਨੇਮ ੨੦ ਉ ਵਾਲੀ ਹੈ ।
 ੩੬ ਜਿਸ ੨ ਨੂੰ ਹਰੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ ।

* ਅਸੀਂ ਮੁਰਖ ਲੋਕ ਦਾਤਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦਾਤ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ । ਦਿਆਲ ਗੁਰੂ
 ਹੀ ਇਸ ਭੁਲ ਤੋਂ ਕਢ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

† ਇਹ ਜੁਗਤ ਭੀ ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸੇ ਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਸੁਟ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ
 ਹੈ ।

‡ ਮਾਇਆ ਦੇ ਭੜਕੀਲੇ ਰਸਾਂ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਮਰਣਾ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਕੁਬੁਧ
 ਤੋਂ ਬਚਾਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ ।

§ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਸੀ ਹੈ । ਜੇ ਪਰਮਾਰਥ ਵਲੋਂ ਲੂਲ੍ਹੇ ਸਨ,
 ਭਾਵ ਧਰਮ ਵਲ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਹੁਣ ਪਰਬਤਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਕੰਮ
 ਧਰਮ ਦੀ ਖਿੱਚ ਖਾ ਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਅਗਿਆਨੀ ਲੋਕ ਚਤੁਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ
 ਸੋਝੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਇਹ ਸਾਰੀ ਵਡਿਆਈ ਪਵਿੱਤਰ ਗੁਰੂ (ਸਾਧੂ) ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਪਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ ।

ਤਿਸੁ ^੧ਅਭੈ ਦਾਨੁ ਦੀਤਾ ॥ ੨ ॥ ^੨ਸਿੰਘੁ ਬਿਲਾਈ ਹੋਇ ਗਇਓ ਤ੍ਰਿਣੁ ^੩ਮੇਰੁ
 ਦਿਖੀਤਾ ॥ ^੪ਸ੍ਰਮੁ ਕਰਤੇ ਦਮ ਆਵ ਕਉ ਤੇ ਗਨੀ ਧਨੀਤਾ ॥ ੩ ॥ ਕਵਨ ਵਡਾਈ
 ਕਹਿ ਸਕਉ ਬੇਅੰਤ ਗੁਨੀਤਾ ^੪ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੁਹਿ ^੫ਨਾਮੁ ਦੇਹੁ ਨਾਨਕ
 ਦਰਸ ਰੀਤਾ ^੬ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੩੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਅਹੰਬੁਧਿ ਪਰਬਾਦ ^੭
 ਨੀਤ ਲੋਭ ਰਸਨਾ ਸਾਦਿ ॥ ਲਪਟਿ ਕਪਟਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬੇਧਿਆ ^੮ਮਿਥਿਆ
 ਬਿਖਿਆਦਿ ^੯ ॥ ੧ ॥ ਐਸੀ ਪੇਖੀ ^{੧੦}ਨੇਤ੍ਰੁ ਮਹਿ ਪੂਰੇ ਗੁਰਪਰਸਾਦਿ ॥ ਰਾਜ
 ਮਿਲਖ ਧਨ ਜੋਬਨਾ ਨਾਮੈ ਬਿਨੁ ਬਾਦਿ ^{੧੧} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਰੂਪ ਧੂਪ ^{੧੨}ਸੋਗੰਧਤਾ ^{੧੩}
 ਕਾਪਰ ^{੧੪}ਭੋਗਾਦਿ ^{੧੫} ॥ ਮਿਲਤ ਸੰਗਿ ਪਾਪਿਸਟ ^{੧੬}ਤਨੁ ਹੋਏ ਦੁਰਗਾਦਿ ॥ ੨ ॥
^{੧੭}ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਮਾਨੁਖੁ ਭਇਆ ਖਿਨ ਭੰਗਨ ਦੇਹਾਦਿ ॥ ਇਹ ਅਉਸਰ ^{੧੮}ਤੇ
 ਚੁਕਿਆ ਬਹੁ ਜੋਨਿ ਭ੍ਰਮਾਦਿ ॥ ੩ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਗੁਰ ਮਿਲੇ ^{੧੯}ਹਰਿ ਹਰਿ
 ਬਿਸਮਾਦਿ ॥ ^{੨੦}ਸੂਖਸਹਜ ਨਾਨਕ ਆਨੰਦ ਤਾ ਕੈ ਪੂਰਨ ਨਾਦ ^{੨੧} ॥ ੪ ॥ ੮ ॥
 ੩੮ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ਚਰਨ ਭਏ ਸੰਤ ਬੋਹਿਬਾ ^{੨੨}ਤਰੇ ਸਾਗਰੁ
 ਜੇਤ ^{੨੩} ॥ ਮਾਰਗ ਪਾਏ ਉਦਿਆਨ ^{੨੪}ਮਹਿ ਗੁਰਿ ਦਸੇ ਭੇਤ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ
 ਹਰਿ ਹਰੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹੇਤ ^{੨੫} ॥ ਉਠਤ ਬੈਠਤ ਸੇਵਤੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਚੇਤ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪੰਚ ਚੋਰ ਆਗੈ ਭਗੇ ^{੨੬}ਜਬ ਸਾਧ ਸੰਗੇਤ ॥ ਪੂੰਜੀ ^{੨੭}ਸਾਬਤੁ ਘਣੇ ^{੨੮}
 ਲਾਭੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਸੋਭਾ ਸੇਤ ^{੨੯} ॥ ੨ ॥ ਨਿਹਚਲ ਆਸਣੁ ਮਿਟੀ ਚਿੰਤ ਨਾਹੀ ਡੋਲੇਤ ^{੩੦} ॥
 ਭਰਮੁ ਭੁਲਾਵਾ ਮਿਟਿ ਗਇਆ ^{੩੧}ਪ੍ਰਭ ਪੇਖਤ ਨੇਤ ॥ ੩ ॥ ਗੁਣ ਗਭੀਰ
 ਗੁਨ ਨਾਇਕਾ ^{੩੨}ਗੁਣ ਕਹੀਅਹਿ ਕੇਤ ^{੩੩} ॥ ਨਾਨਕ ਪਾਇਆ ਸਾਧਸੰਗਿ ਹਰਿ ਹਰਿ
 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ^{੩੪} ॥ ੪ ॥ ੯ ॥ ੩੯ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਬਿਨੁ ਸਾਧੂ ਜੋ ਜੀਵਨਾ ਤੇਤੇ
 ਬਿਰਥਾਰੀ ^{੩੫} ॥ ਮਿਲਤ ਸੰਗਿ ^{੩੬}ਸਭਿ ਭ੍ਰਮ ਮਿਟੇ ਗਤਿ ਭਈ ਹਮਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ^{੩੭}ਜਾ
 ਦਿਨ ਭੇਟੇ ਸਾਧ ਮੋਹਿ ਉਆ ਦਿਨ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਅਪਨੋ ਜੀਅਰਾ ਫਿਰਿ
 ਫਿਰਿ ਹਉ ਵਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੩੮}ਏਤ ਛਡਾਈ ਮੋਹਿ ਤੇ ਇਤਨੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾਰੀ ॥
 ਸਗਲ ਰੇਨ ਇਹੁ ਮਨੁ ਭਇਆ ਬਿਨਸੀ ਅਪਧਾਰੀ ^{੩੯} ॥ ੨ ॥ ^{੪੦}ਨਿੰਦ ਚਿੰਦ
 ਪਰਦੂਖਨਾ ਏ ਖਿਨ ਮਹਿ ਜਾਰੀ ^{੪੧} ॥ ਦਇਆ ਮਇਆ ^{੪੨}ਅਰੁ ਨਿਕਟਿ ਪੇਖੁ ^{੪੩}
 ਨਾਹੀ ਦੂਰਾਰੀ ^{੪੪} ॥ ੩ ॥ ਤਨ ਮਨ ਸੀਤਲ ਭਏ ਅਬ ਮੁਕਤੇ ਸੰਸਾਰੀ ॥ ਹੀਤ ^{੪੫}ਚੀਤ
 ਸਭ ਪ੍ਰਾਨ ਧਨ ਨਾਨਕ ਦਰਸਾਰੀ ॥ ੪ ॥ ੧੦ ॥ ੪੦ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ § ॥
 ਟਹਲ ਕਰਉ ਤੇਰੇ ਦਾਸ ਕੀ ਪਗ ਝਾਰਉ ਬਾਲ ^{੪੬} ॥ ਮਸਤਕੁ ਅਪਨਾ ਭੇਟ ਦੇਉ
 ਗੁਨ ਸੁਨਉ ਰਸਾਲ ^{੪੭} ॥ ੧ ॥ ਤੁਮ੍ਹ ਮਿਲਤੇ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਜੀਓ ^{੪੮}ਤੁਮ੍ਹ ਮਿਲਹੁ

- ੧ ਨਿਰਭਉ ਪਦ, ਨਿਡਰਤਾ ਦੀ ਪਦਵੀ ।
 ੨ ਸ਼ੇਰ ਬਿਲੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਵਾਲੀ ਤਬੀਅਤ ਹੁਣ ਨਰਮੀ ਵਾਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ।
 ੩ ਤੀਲਾ । ਤੀਲਾ ਹੁਣ ਮੋਰੁ (ਪਰਬਤ) ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਗ਼ਰੀਬੀ ਜੋ ਅੱਗ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਸਮਝਦੇ ਸਾਂ, ਉਹ ਹੁਣ ਪਰਬਤ ਵਾਂਗ ਇਕ ਭਾਰੀ ਤਾਕਤ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ।
 ੪ ਅੱਧੀ ਅੱਧੀ ਦਮੜੀ ਲਈ ਜੋ ਭਜੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਹੁਣ ਰਜੇ ਪੁਜੇ ਤੇ ਧਨਾਢ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । (ਆਤਮਕ ਬਲ ਇਕ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਧਨ ਹੈ) । ਸ਼੍ਰਮ=ਉੱਦਮ, ਮਿਹਨਤ । ਆਵ=ਅਧੀ । ਗ਼ਨੀ [ਅਰਥੀ] ਦੇਲਤ ਨਾਲ ਰਜੇ ਹੋਏ ।
 ੫ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ । ੬ ਮੰਨੂੰ ।
 ੭ ਖ਼ਾਲੀ, ਵਾਂਜਿਆਂ ਹੋਇਆ, ਵਿਰਵਾ । ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਮਹਿਰੂਮ ਹੋਏ ੨ ਨੂੰ ।
 ੮ [ਪ੍ਰਵਾਦ] ਝਗੜੇ । (ਜੀਵ) ਨਿਤ ਹੰਕਾਰ ਤੇ ਝਗੜੇ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਲੋਭ ਤੇ ਜੀਭ ਦੇ ਸ਼੍ਰਾਵ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦਾ ਵਿਨਿਆ ਹੋਇਆ ਕਪਟ ਵਿਚ ਅਤੇ ਝੂਠੇ ਵਿਸ਼ੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੯ ਵਿੰਨਿਆ ਹੋਇਆ, ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ।
 ੧੦ [ਬਿਖਿਆ ਆਦਿ] ਵਿਸ਼ੇ ਆਦਿਕ ਵਿਚ ।
 ੧੧ ਵੇਖੀ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਐਸਾ ਦਿਸਣ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਧਨ ਜੇਬਨ ਆਦਿਕ ਸਭ ਬਿਰਥਾ ਹੈ ।
 ੧੨ ਫ਼ਜ਼ਲ, ਬੇ-ਅਰਥ ।
 ੧੩ ਸੁਗੰਧ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਧੂਆਂ ।
 ੧੪ ਖੁਸ਼ਬੋ । ੧੫ ਕਪੜੇ ।
 ੧੬ ਭੋਗ ਆਦਿਕ ।
 ੧੭ [ਪਾਪਿਸ਼ਟ] ਮਹਾਂ ਪਾਪੀ । ਵੱਡੇ ਪਾਪੀ ਤਨ ਨਾਲ ਲਗਕੇ (ਅੰਸੇ ਚੰਗੇ ਪਦਾਰਥ) ਬਦ-ਬੁ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । 'ਪਾਪੀ ਸਿਉ ਤਨੁ ਗਡਿਆ ਬੁਕਾ ਪਈਆ ਤਿਤੁ' (ਵਾਰ ਆਸਾ) ।
 ੧੮ ਕਈ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਮਨੁਖ ਹੋਇਆ; ਇਸ ਦੀ ਦੋਹ ਆਦਿਕ ਖਿਨ ਵਿਚ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
 ੧੯ ਸਮਾ, ਮੌਕਾ, ਭਾਵ ਮਨੁਖਾ ਜਨਮ । ਇਹ ਜਨਮ ਏਵੇਂ ਗਵਾਣ ਨਾਲ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਫਰਮਦਾ ਹੈ ।
 ੨੦ ਹਰੀ ਹਰੀ ਜਪਣ ਨਾਲ ਬਿਸਮ (ਅਨੰਦਤ) ਹੋਏ ਹਾਂ ।
 ੨੧ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।

- ੨੨ ਵਾਂਜਿਆਂ ਦਾ ਵਜਣਾ । ਪੂਰਨ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨੀ ਪ੍ਰਗਟੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ । ੨੩ ਜਹਾਜ਼ ।
 ੨੪ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ । ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਜਹਾਜ਼ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤਰਿਆ ਹੈ ।
 ੨੫ ਉਜਾੜ (ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਤਾਂ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ) ।
 ੨੬ ਪਿਆਰ । ੨੭ ਫਜ਼ ਗਏ (ਕਾਮਾਦਿਪੰਜਚੋਰ) ।
 ੨੮ ਰਾਸ । ੨੯ ਬਹੁਤਾ ।
 ੩੦ ਨਾਲ । ਸੋਭਾ ਨਾਲ ਘਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ । ਜੇ ਰਾਸ ਪੁੰਜੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਮਿਲੀ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਬਤ ਰਖ ਕੇ ਸਗੋਂ ਲਾਭ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ।
 ੩੧ ਡੱਲਦੇ । ੩੨ ਹਰੀ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖ ਕੇ ।
 ੩੩ ਮਾਲਕ । ਹੋ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਡੁੱਧ, ਹੋ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ (ਹਰੀ) ! ਤੇਰੇ ਕਿਤਨੇ ਕੁ ਗੁਣ ਕਥਨ ਕਰੀਏ ?
 ੩੪ ਕਿਸ ਕਦਰ, ਕਿਤਨੇ ਕੁ ?
 ੩੫ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਹਰੀ-ਨਾਮ) ।
 ੩੬ ਫ਼ਜ਼ਲ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਿਤਨੀ ਕੁ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬੀਤੇ ਉਤਨੀ ਹੀ ਵਿਅਰਥ ਹੈ ।
 ੩੭ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ।
 ੩੮ ਜਿਸ ਦਿਨ ਮਿਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੰਨੂੰ ।
 ੩੯ ਮੱਥੇ 'ਏਤਨੀ (ਅਪਣਤ) ਫੁਝਾ ਕੇ ਇਤਨੀ (ਗ਼ਰੀਬੀ) ਪੱਕੀ ਕਰਾਈ ਹੈ ਕਿ (ਮੋਰਾ) ਇਹ ਮਨ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਪੂਜ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪਣਤ (ਹੰਗਤ) ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ।
 ੪੦ ਅਪਣਤ ।
 ੪੧ ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਚਿਤਵਣਾ ।
 ੪੨ ਸਾੜ ਸੁਟੀ । ੪੩ ਕ੍ਰਿਪਾ ।
 ੪੪ ਵੇਖਣਾ, ਹਰੀ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਵੇਖਣਾ ।
 ੪੫ ਦੂਰ ।
 ੪੬ ਹਿੱਤ । ਹਿੱਤ, ਚਿੱਤ, ਪ੍ਰਾਣ ਅਤੇ ਧਨ ਹੁਣ ਸਭ ਹਰੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੈ ।
 ੪੭ ਕੇਸਾਂ ਨਾਲ ।
 ੪੮ ਰਸਾਂ ਵਾਲੇ, ਸਵਾਦਲੇ (ਗੁਣ) । ਆਪਣਾ ਮੱਥਾ, (ਭਾਵ ਸਿਰ) ਤੇਰੇ ਦਾਸ ਦੇ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦਿਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਤੇਰੇ ਸਵਾਦਲੇ ਗੁਣ ਸੁਣਾਂ ।
 ੪੯ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ ।

* ਮਨੁੱਖ ਰੂਪ ਰਸ ਦੇ ਸਵਾਦਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤੇ ਐਸੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਬਿਰਥਾ ਦਿਸਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।

† ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੇਣ ਨਾਲ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉ ਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

‡ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਹਉਮੈ ਦੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨੇੜ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

§ ਹਰੀ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾ ਦਿਓ ।

ਦਇਆਲ ॥ ^੧ਨਿਸਿਬਾਸੁਰ ਮਨਿ ਅਨਦੁ ਹੋਤ ਚਿਤਵਤ ਕਿਰਪਾਲ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
^੨ਜਗਤ ਉਧਾਰਨ ਸਾਧਪ੍ਰਭ ਤਿਨ ਲਾਗਹੁ ਪਾਲ^੩ ॥ ਮੋਕਉ ਦੀਜੈ ਦਾਨੁ ਪ੍ਰਭ
^੪ਸੰਤਨ ਪਗ ਰਾਲ ॥ ੨ ॥ ਉਕਤਿ^੪ ਸਿਆਨਪ ਕਛੁ ਨਹੀ ਨਾਹੀ ਕਛੁ ਘਾਲ^੬ ॥
 ਭ੍ਰਮ ਭੈ ਰਾਖਹੁ ਮੋਹ ਤੇ ਕਾਟਹੁ ਜਮ ਜਾਲ ॥ ੩ ॥ ਬਿਨਉ^੭ ਕਰਉ ਕਰੁਣਾਪਤੋ^੮
 ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ॥ ਗੁਣ ਗਾਵਉ ਤੇਰੇ ਸਾਧਸੰਗਿ ਨਾਨਕ ਸੁਖਸਾਲ^੯ ॥ ੪ ॥
 ੧੧ ॥ ੪੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ^{੧੦}ਕੀਤਾ ਲੋੜਹਿ ਸੋ ਕਰਹਿ ਤੁਝ ਬਿਨੁ
 ਕਛੁ ਨਾਹਿ ॥ ਪਰਤਾਪੁ ਤੁਮਾਰਾ ਦੇਖਿ ਕੈ ਜਮਦੂਤ ਛਡਿ ਜਾਹਿ ॥ ੧ ॥ ਤੁਮਰੀ
 ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਛੁਟੀਐ ਬਿਨਸੈ ਅਹੰਮੇਵ^{੧੧} ॥ ^{੧੨}ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ਪ੍ਰਭ ਪੂਰੇ
 ਗੁਰਦੇਵ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਖੋਜਿਆ ਨਾਮੈ ਬਿਨੁ ਕੂਰੁ^{੧੩} ॥
^{੧੪}ਜੀਵਨ ਸੁਖੁ ਸਭੁ ਸਾਧਸੰਗਿ ਪ੍ਰਭ ਮਨਸਾ ਪੂਰੁ ॥ ੨ ॥ ਜਿਤੁ ਜਿਤੁ ਲਾਵਹੁ ਤਿਤੁ
 ਤਿਤੁ ਲਗਹਿ ਸਿਆਨਪ ਸਭ ਜਾਲੀ ॥ ^{੧੫}ਜਤਕਤ ਤੁਮ ਭਰਪੂਰ ਹਹੁ ਮੇਰੇ
 ਦੀਨ ਦਇਆਲੀ ॥ ੩ ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੁਮ ਤੇ ਮਾਗਨਾ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਏ ॥ ਨਾਨਕ
 ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ਪ੍ਰਭ ਜੀਵਾ ਗੁਨ ਗਾਏ ॥ ੪ ॥ ੧੨ ॥ ੪੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ † ॥
 ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੈ ਬਾਸਬੈ^{੧੬} ਕਲਮਲ^{੧੭} ਸਭਿ ਨਸ਼ਨਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਸੇਤੀ ਰੰਗਿ ਰਾਤਿਆ
^{੧੮}ਤਾ ਤੇ ਗਰਭਿ ਨ ਗ੍ਰਸਨਾ ॥ ੧ ॥ ਨਾਮੁ ਕਹਤ ਗੋਵਿੰਦ ਕਾ ਸੂਚੀ ਭਈ
 ਰਸਨਾ^{੧੯} ॥ ਮਨ ਤਨ ਨਿਰਮਲ ਹੋਈ ਹੈ^{੨੦} ਗੁਰ ਕਾ ਜਪੁ ਜਪਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਹਰਿ ਰਸੁ ਚਾਖਤ ਧ੍ਰਾਪਿਆ^{੨੧} ਮਨਿ ਰਸੁ ਲੈ ਹਸਨਾ^{੨੨} ॥ ^{੨੩}ਬੁਧਿ ਪ੍ਰਗਾਸ ਪ੍ਰਗਟ
 ਭਈ ^{੨੪}ਉਲਟਿ ਕਮਲੁ ਬਿਗਸਨਾ ॥ ੨ ॥ ਸੀਤਲ ਸਾਂਤਿ ਸੰਤੋਖੁ ਹੋਇ ਸਭ ਬੂਝੀ
 ਤ੍ਰਿਸਨਾ ॥ ^{੨੫}ਦਹ ਦਿਸ ਧਾਵਤ ਮਿਟਿ ਗਏ ਨਿਰਮਲ ਥਾਨਿ ਬਸਨਾ ॥ ੩ ॥
 ਰਾਖਨਹਾਰੈ ਰਾਖਿਆ ਭਏ ਭ੍ਰਮ ਭਸਨਾ^{੨੬} ॥ ^{੨੭}ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨ ਨਾਨਕ ਸੁਖੀ ਪੇਖਿ
 ਸਾਧਦਰਸਨਾ ॥ ੪ ॥ ੧੩ ॥ ੪੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਪਾਣੀ ਪਖਾ
 ਪੀਸੁ^{੨੮} ਦਾਸ ਕੈ ਤਬ ਹੋਹਿ ਨਿਹਾਲੁ ॥ ਰਾਜ ਮਿਲਖ ਸਿਕਦਾਰੀਆ^{੨੯} ਅਗਨੀ
 ਮਹਿ ਜਾਲੁ ॥ ੧ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕਾ ਛੋਹਰਾ^{੩੦} ਤਿਸੁ ਚਰਣੀ ਲਾਗਿ ॥ ਮਾਇਆਧਾਰੀ
 ਛਤ੍ਰਪਤਿ^{੩੧} ਤਿਨੁ ਛੋਡਉ ਤਿਆਗਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੰਤਨ ਕਾ ਦਾਨਾ^{੩੨} ਟੂਖਾ
 ਸੋ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ॥ ^{੩੩}ਗ੍ਰਿਹਿ ਸਾਕਤ ^{੩੪}ਛਤੀਹ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤੇ ਬਿਖੂ ਸਮਾਨ ॥ ੨ ॥
 ਭਗਤ ਜਨਾ ਕਾ ਲੂਗਰਾ^{੩੫} ਓਢਿ^{੩੬} ਨਗਨ ਨ ਹੋਈ ॥ ਸਾਕਤ ਸਿਰਪਾਉ ਰੇਸਮੀ
 ਪਹਿਰਤ ਪਤਿ ਖੋਈ ॥ ੩ ॥ ^{੩੭}ਸਾਕਤ ਸਿਉ ਮੁਖਿ ਜੋਰਿਐ ਅਧਵੀਚਹੁ ਟੂਟੈ ॥
 ਹਰਿਜਨ ਕੀ ਸੇਵਾ ਜੋ ਕਰੇ ^{੩੮}ਇਤ ਉਤਹਿ ਛੂਟੈ ॥ ੪ ॥ ਸਭ ਕਿਛੁ ਤੁਮਰੀ

- ੧ ਗਤ ਦਿਨ ।
- ੨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭੇਜੇ ਸਾਧ ਜਨ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਤਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ।
- ੩ ਪੱਲੇ ।
- ੪ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪੰਰਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ।
- ੫ ਯੁਕਤੀ, ਦਲੀਲ ।
- ੬ ਸੇਵਾ ।
- ੭ ਬੇਨਤੀ ।
- ੮ ਹੋ ਦਇਆ ਦੇ ਮਾਲਕ !
- ੯ [ਸ਼ਾਲਾ] ਘਰ । ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਜਾਵਾਂ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿਚ, ਜੋ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ ।
- ੧੦ ਜੇ ਕੁਝ ਤੁੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੧ [ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ] ਹਉਮੈ ।
- ੧੨ ਸਰਬ-ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ, ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ।
- ੧੩ ਕੁੜ, ਬੁਠ ।
- ੧੪ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸੁਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ! ਸਾਡੀ ਖਾਹਿਸ਼ (ਸਾਧ-ਸੰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ) ਪੂਰੀ ਕਰੋ ।
- ੧੫ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ, ਭਾਵ ਹਰ ਥਾਂ ।
- ੧੬ ਵਸਣ ਕਰਕੇ ।
- ੧੭ ਪਾਪ ।
- ੧੮ ਉਸ ਕਰਕੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸੀਦਾ ।
- ੧੯ ਜੀਭ ।
- ੨੦ ਹੋਈਦਾ ਹੈ ।
- ੨੧ ਰੋਜ਼ ਗਿਆ ।
- ੨੨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ।
- ੨੩ ਅਕਲ ਚਾਨਣ ਵਾਲੀ ਹੋ ਕੇ ਜ਼ਾਹਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ।
- ੨੪ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਕੰਵਲ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਉਲਟ

- ਕੇ ਖਿੜ ਗਿਆ ਹੈ ।
- ੨੫ (ਮਨ ਦਾ) ਦਸਾਂ ਤਰਫ਼ਾਂ (ਭਾ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ) ਨਠਣਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ।
- ੨੬ ਭਸਮ, ਸੜ ਕੇ ਸੁਆਹ ।
- ੨੭ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਖ ਕੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਘਰ (ਹਰੀ) ਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਸੁਖੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ ।
- ੨੮ ਪੀਹਣਾ । ਹਰੀ ਦੇ ਦਾਸ ਦੇ ਘਰ ਪਾਣੀ ਢੇ, ਪਖਾ ਝਲ ਅਤੇ ਪੀਹਣਾ ਪੀਹ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਸੁਖੀ ਹੋਵੇਂਗਾ ।
- ੨੯ [‘ਸ਼ਿਕਦਾਰ’ ਮੁਸਲਮਾਣ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਇਕ ਹਾਕਮ ਹੁੰਦਾ ਸ] ਸਰਦਾਰੀਆਂ ।
- ੩੦ [ਸਿੰਧੀ, ਲੜਕਾਂ] ਸੇਵਕ ।
- ੩੧ ਛਤ੍ਰ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਰਾਜਾ ।
- ੩੨ ਅਨਾਜ । ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਹੁਖੀ ਰੋਟੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਛੰਡਾਰ ਸਮਝੋ ।
- ੩੩ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਣੇ-ਓਹ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬ੍ਰਾਬਰ ਸਮਝੋ ।
- ੩੪ ਛੱਤੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ (ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ) ਖਾਣੇ । ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਛੱਤੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੇਜ਼ਨ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ । “ਖੱਟ ਰੱਸ ਮਿੱਠ ਰੱਸ ਮੇਲ ਕੇ ਛਤੀਹ ਫੇਜ਼ਨ ਹੋਣ ਰਸੋਈ” (ਭਾ: ਗੁਰਦਾਸ) ।
- ੩੫ [ਸਿੰਧੀ, ਲੂਗਿਝੇ] ਪਾਟਾ ਹੋਇਆ ਭੁਫਾ ।
- ੩੬ ਪਹਿਨ ਕੇ । ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਦਿਤੀ ਫੂਰੀ ਪਹਿਨੇ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਨੰਗਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਨਿਗੁਰੇ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਦਿਤਾ ਰੇਸ਼ਮੀ ਸਿਰੋਪਾ ਪਹਿਨਣ ਨਾਲ ਇੱਜ਼ਤ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
- ੩੭ ਨਿਗੁਰੇ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਜੋੜਨ ਤੇ (ਭਾਵ ਮੇਲ ਰਖਣ ਤੇ) ਮੇਲ ਅਪਵਾਟਿਓਂ ਟੁਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਨਿਗੁਰੇ ਦੀ ਵੇਸਤਾ ਤੋੜ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦੀ ।
- ੩੮ ਇਥੇ ਉਥੇ, ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ।

* ਹਰੀ ਸਰਬ-ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸਭ ਦਾਤਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ, ਪਰ ਮਿਲਦਾ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੈ ।

† ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਲਭਦਾ ਹੈ ।

‡ ਹਰੀ ਦੇ ਦਾਸ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ ।

ਤੇ ਹੋਆ ਆਪਿ ਬਣਤ^੧ ਬਣਾਈ ॥ ^੨ਦਰਸਨੁ ਭੇਟਤ ਸਾਧ ਕਾ ਨਾਨਕ ਗੁਣ
 ਗਾਈ ॥ ੫ ॥ ੧੪ ॥ ੪੪ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਸ੍ਵਨੀ^੩ ਸੁਨਉ ਹਰਿ ਹਰਿ
 ਹਰੇ ^੪ਠਾਕੁਰ ਜਸੁ ਗਾਵਉ ॥ ਸੰਤ ਚਰਣ ਕਰ^੫ ਸੀਸੁ ਧਰਿ ਹਰਿਨਾਮੁ ਧਿਆਵਉ ॥
 ੧ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭ ਇਹ ਨਿਧਿ^੬ ਸਿਧਿ ਿ ਪਾਵਉ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ
 ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ^੭ ਲੈ ਮਾਥੈ ਲਾਵਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨੀਚ ਤੇ ਨੀਚੁ ਅਤਿ ਨੀਚੁ ਹੋਇ
 ਕਰਿ ਬਿਨਉ^੮ ਬੁਲਾਵਉ ॥ ^੯ਪਾਵ ਮਲੋਵਾ ਆਪੁ ਤਿਆਗਿ ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਸਮਾਵਉ ॥
 ੨ ॥ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਨਹ ਵੀਸਰੈ ^{੧੦}ਅਨ ਕਤਹਿ ਨ ਧਾਵਉ ॥ ^{੧੧}ਸਫਲ ਦਰਸਨ
 ਗੁਰੁ ਭੇਟੀਐ ਮਾਨੁ ਮੋਹੁ ਮਿਟਾਵਉ ॥ ੩ ॥ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਦਇਆ ਧਰਮੁ ਸੀਗਾਰੁ
 ਬਨਾਵਉ ॥ ਸਫਲ ਸੋਹਾਗਣਿ ਨਾਨਕਾ ਅਪੁਨੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵਉ ॥ ੪ ॥ ੧੫ ॥ ੪੫ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ^{੧੨}ਅਟਲ ਬਚਨ ਸਾਧੂ ਜਨਾ ਸਭ ਮਹਿ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ॥
 ਜਿਸੁ ਜਨ ਹੋਆ ਸਾਧ ਸੰਗੁ ਤਿਸੁ ਭੇਟੈ ਹਰਿ ਰਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਇਹ ਪਰਤੀਤਿ^{੧੩}
 ਗੋਵਿੰਦ ਕੀ ਜਪਿ ਹਰਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ^{੧੪}ਅਨਿਕ ਬਾਤਾ ਸਭਿ ਕਰਿ ਰਹੇ ਗੁਰੁ
 ਘਰਿ ਲੈ ਆਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਕੀ ਰਾਖਤਾ ਨਾਹੀ ਸਹਸਾਇਆ^{੧੫} ॥
^{੧੬}ਕਰਮ ਭੂਮਿ ਹਰਿਨਾਮੁ ਬੋਇ ਅਉਸਰੁ^{੧੭} ਦੁਲਭਾਇਆ^{੧੮} ॥ ੨ ॥ ਅੰਤਰਜਾਮੀ^{੧੯}
 ਆਪਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸਭ ਕਰੇ ਕਰਾਇਆ ॥ ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਘਣੇ^{੨੦} ਕਰੇ
 ਠਾਕੁਰ ਬਿਰਦਾਇਆ^{੨੧} ॥ ੩ ॥ ^{੨੨}ਮਤ ਭੂਲਹੁ ਮਾਨੁਖ ਜਨ ਮਾਇਆ ਭਰਮਾਇਆ ॥
 ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਪਤਿ ਰਾਖਸੀ ਜੋ ਪ੍ਰਭਿ ਪਹਿਰਾਇਆ^{੨੩} ॥ ੪ ॥ ੧੬ ॥ ੪੬ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ § ॥ ਮਾਟੀ ਤੇ ਜਿਨਿ ਸਾਜਿਆ ਕਰਿ ਦੁਰਲਭ ਦੇਹ ॥
 ਅਨਿਕ ਛਿਦ੍ਰ^{੨੪} ਮਨ ਮਹਿ ਢਕੇ ਨਿਰਮਲ ਦ੍ਰਿਸਟੇਹ^{੨੫} ॥ ੧ ॥ ਕਿਉ ਬਿਸਰੈ
 ਪ੍ਰਭੁ ਮਨੈ ਤੇ ਜਿਸ ਕੇ ਗੁਣ ਏਹ ॥ ^{੨੬}ਪ੍ਰਭੁ ਤਜਿ ਰਚੇ ਜਿ ਆਨ ਸਿਉ ਸੇ ਰਲੀਐ
 ਧੋਹ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਿਮਰਹੁ ਸਿਮਰਹੁ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਮਤ ਬਿਲਮ^{੨੭} ਕਰੇਹ ॥
 ਛੋਡਿ ਪ੍ਰਪੰਚੁ^{੨੮} ਪ੍ਰਭੁ ਸਿਉ ਰਚਹੁ ਤਜਿ ਕੂੜੇ ਨੇਹ ॥ ੨ ॥ ^{੨੯}ਜਿਨਿ ਅਨਿਕ ਏਕ
 ਬਹੁ ਰੰਗ ਕੀਏ ਹੈ ਹੋਸੀ ਏਹ ॥ ਕਰਿ ਸੇਵਾ ਤਿਸੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰੁ ਤੇ ਮਤਿ ਲੇਹ ॥
 ੩ ॥ ਉਚੇ ਤੇ ਉਚਾ ਵਡਾ ਸਭ ਸੰਗਿ ਬਰਨੇਹ^{੩੦} ॥ ਦਾਸ ਦਾਸ ਕੋ ਦਾਸਰਾ^{੩੧} ਨਾਨਕ
 ਕਰਿ ਲੇਹ ॥ ੪ ॥ ੧੭ ॥ ੪੭ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਏਕ ਟੇਕ ਗੋਵਿੰਦ ਕੀ
 ਤਿਆਗੀ ਅਨ^{੩੨} ਆਸ ॥ ਸਭ ਉਪਰਿ ਸਮਰਥ ਪ੍ਰਭ ਪੂਰਨ ਗੁਣਤਾਸ^{੩੩} ॥
 ੧ ॥ ਜਨ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ^{੩੪} ਹੈ ਪ੍ਰਭੁ ਸਰਣੀ ਪਾਹਿ ॥ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ
 ਆਸਰਾ ਸੰਤਨ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਆਪਿ ਰਖੈ ਆਪਿ ਦੇਵਸੀ

- ੧ ਰਚਨਾ ।
 ੨ ਗੁਰੂ-ਸਾਧ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਪਰਸਦਿਆਂ ।
 ੩ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ।
 ੪ ਮਾਲਕ ਦੀ ਸਿਫਤ ।
 ੫ ਹਥ । ਸੰਤ-ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉੱਤੇ (ਦੇਵੇ) ਹੱਥ ਅਤੇ ਸਿਰ ਰੱਖ ਕੇ ।
 ੬ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ੩ ।
 ੭ ਮਿੱਟੀ, ਚਰਨ-ਧੂੜ ।
 ੮ ਬੇਨਤੀ ।
 ੯ ਪੌਰ ਮੱਲਾਂ ।
 ੧੦ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ।
 ੧੧ ਜਿਸ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਸਭ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣ ।
 ੧੨ ਇਹ ਗਲ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਾਹਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧ-ਜਨਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਹੋਏ ਵਚਨ ਨਹੀਂ ਟਲਦੇ; (ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਕਿ) ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਏ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰੀ-ਰਾਜਾ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੩ ਯਕੀਨ, ਨਿਸਚਾ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਿਸਚਾ (ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦਾ) ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਜਪ ਕੇ ਸੁਖ ਮਾਣਿਆ ਹੈ ।
 ੧੪ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਤਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ. (ਕਿ ਹਰੀ ਇਉਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ), ਪਰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਘਰ ਵਿਚ (ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਤੇ) ਲੈ ਆਂਦਾ ।
 ੧੫ ਸ਼ਕ ।
 ੧੬ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਜਾਂ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੮, ਨੋਟ ੭ ।

- “ਧਰਤਿ ਕਾਇਆ ਸਾਧਿ ਕੈ ਵਿਚਿ ਦੇਇ ਕਰਤਾ ਬੀਉ” (ਵਾਰ ਆਸਾ) । ਇਸ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬੀਜੇ; ਇਹ ਮੌਕਾ ਦੁਰਲਭ ਹੈ ।
 ੧੭ ਅਵਸਰ, ਮੌਕਾ, ਸਮਾ, ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ (ਜੋ ਦੁਰਲਭ ਹੈ) ।
 ੧੮ ਦੁਰਲਭ ।
 ੧੯ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ।
 ੨੦ ਬਹੁਤੇ । ਬਹੁਤੇ ਡਿਗਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੧ ਸੁਭਾਵ, ਨਿੱਤ ਕਰਮ ।
 ੨੨ ਹੋ ਮਨੁੱਖ-ਜਨੋ ! ਮਾਇਆ ਦੇ ਭਰਮਾਏ ਨਾ ਭੁਲੋ ।
 ੨੩ ਵਡਿਆਇਆ ।
 ੨੪ [ਛਿਕ] ਦੇਸ, ਪਾਪ ।
 ੨੫ ਦਿਸਦਾ ਹੈ । ਸਰੀਰ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਉਤੇ ਉਤੇ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਅੰਦਰੋਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੰਦ ਢਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
 ੨੬ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਜੋ ਹੋਰਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਦਿਲ ਲਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੭ [ਵਿਲੰਬ] ਦੇਰੀ, ਦਿਲ ।
 ੨੮ [ਪੰਜਾਂ ਤਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ. ਜਗਤ] ਜਗਤ ਦੇ ਨਾਸਵੰਤ ਪਦਾਰਥ ।
 ੨੯ ਜਿਸ ਅਨੇਕ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਹਰੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤਮਾਸ਼ੇ ਬਣਾਏ ਹਨ ।
 ੩੦ ਵਰਣਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੩੧ ਦਾਸ ।
 ੩੨ ਹੋਰ ।
 ੩੩ ਰੁਣਾਂ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ।
 ੩੪ ਆਸਰਾ ।

* ਆਪਣੀ ਚਾਹਨਾ ਜਾਹਿਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਨਿਰਮਾਣਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਰਹੀਏ ਅਤੇ ਸਭ ਪਾਪ ਮਿਟਾ ਕੇ ਉੱਚੇ ਉੱਚੇ ਗੁਣ ਹਾਸਲ ਕਰੀਏ ।

† ਅਠਾਰਾਂ ਸਿਧੀਆਂ ਜਾਂ ਕਰਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ । ਓਹ ਇਹ ਹਨ : ਅਣਿਆ (ਦੂਜੇ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਣਾ), ਮਹਿਮਾ (ਦੇਹ ਨੂੰ ਵਡਾ ਕਰ ਲੈਣਾ), ਲਘਿਮਾ (ਦੇਹ ਨੂੰ ਛੋਟਾ ਕਰ ਲੈਣਾ), ਗਰਿਮਾ (ਭਾਰੀ ਹੋ ਜਾਣਾ), ਪ੍ਰਾਪਤੀ (ਮਨਿੱਛਤ ਭੋਗਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ), ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਜਾਣ ਲੈਣੀ), ਈਸ਼ਿਤਾ (ਇੱਛਾਨਸਾਰ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ), ਵਸ਼ਿਤਾ (ਸਭ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲੈਣਾ), ਅਨੁਰਮਿ (ਭੁਖ ਤੋਹ ਦਾ ਨਾ ਹੋਣਾ), ਦੂਰ ਸ੍ਵਣ (ਦੂਰੋਂ ਗਲ ਸੁਣ ਲੈਣੀ), ਦੂਰ ਦਰਸ਼ਨ (ਦੂਰ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਦੇਖ ਲੈਣੇ), ਮਨੋਵੇਗ (ਖਿਆਲ ਦਾ ਰਝਤਾਰ ਨਾਲ ਛੇਤੀ ਜਾਣਾ), ਕਾਮ ਰੂਪ (ਮਨਿੱਛਤ ਰੂਪ ਧਾਰਨਾ), ਪਰਕਾਇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ (ਦੂਜੇ ਦੀ ਦੇਹ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼), ਸੁਛੇ ਮ੍ਰਿਤ੍ਯੁ (ਜਦੋਂ ਚਾਹੇ ਮਰਨਾ), ਸੁਰ ਕ੍ਰੀੜਾ (ਵੇਵਿਤਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਮੋਜਾਂ ਕਰਨੀਆਂ), ਸੰਕਲਪ ਸਿਧਿ (ਜੋ ਚਾਹੁਣਾ, ਸੋ ਪੂਰਾ ਹੋਣਾ), ਅਪ੍ਰਤਿਹਤਗਤਿ (ਬਿਨਾਂ ਰੋਕ ਹਰ ਥਾਂ ਜਾ ਸਕਣਾ) ।

‡ ਗੁਰੂ-ਸਾਧ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

§ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਰਚਨਹਾਰ ਵਿਚ ਦਿਲ ਲਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਮਤ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।

¶ ਹਰੀ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਰਬ-ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ । ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

ਆਪੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰੈ^੧ ॥ ਦੀਨਦਇਆਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧੇ^੨ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਮਾਰੈ^੩ ॥ ੨ ॥
 ਕਰਣਹਾਰੁ ਜੋ ਕਰਿ ਰਹਿਆ ਸਾਈ ਵਡਿਆਈ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਉਪਦੇਸਿਆ
 ਸੁਖੁ ਖਸਮ ਰਜਾਈ^੪ ॥ ੩ ॥ ਚਿੰਤ ਅੰਦੇਸਾ ਗਣਤ ਤਜਿ^੫ ਜਨਿ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਤਾ ॥
 ਨਹ ਬਿਨਸੈ ਨਹ ਛੋਡਿ ਜਾਇ ਨਾਨਕ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ॥ ੪ ॥ ੧੮ ॥ ੪੮ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਮਹਾ ਤਪਤਿ ਤੇ ਭਈ ਸਾਂਤਿ ਪਰਸਤ^੬ ਪਾਪ ਨਾਠੇ ॥
 ਅੰਧ ਕੂਪ ਮਹਿ ਗਲਤ ਬੇ ਕਾਢੇ ਦੇ ਹਾਥੇ ॥ ੧ ॥ ਓਇ ਹਮਾਰੇ ਸਾਜਨਾ ਹਮ ਉਨ
 ਕੀ ਰੇਨ^੭ ॥ ਜਿਨ ਭੇਟਤ^੮ ਹੋਵਤ ਸੁਖੀ^੯ ਜੀਅਦਾਨੁ ਦੇਨ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ੧੧ ਪਰਾ
 ਪੂਰਬਲਾ ਲੀਖਿਆ ਮਿਲਿਆ ਅਬ ਆਇ ॥ ਬਸਤ ਸੰਗਿ ਹਰਿਸਾਧ ਕੈ^{੧੦} ਪੂਰਨ
 ਆਸਾਇ ॥ ੨ ॥ ੧੩ ਭੈ ਬਿਨਸੇ ਤਿਹੁ ਲੋਕ ਕੇ ਪਾਏ ਸੁਖ ਥਾਨ ॥ ਦਇਆ ਕਰੀ
 ਸਮਰਥ ਗੁਰਿ ਬਸਿਆ ਮਨਿ ਨਾਮ ॥ ੩ ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਤੂ ਟੇਕ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰਾ
 ਆਧਾਰ^{੧੧} ॥ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥ ਪ੍ਰਭ ਹਰਿ^{੧੨} ਅਗਮ ਅਪਾਰ ॥ ੪ ॥ ੧੯ ॥
 ੪੯ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ਸੋਈ ਮਲੀਨੁ^{੧੩} ਦੀਨੁ^{੧੪} ਹੀਨੁ^{੧੫} ਜਿਸੁ ਪ੍ਰਭ
 ਬਿਸਰਾਨਾ ॥ ਕਰਨਹਾਰੁ ਨ ਬੂਝਈ ਆਪੁ ਗਨੈ ਬਿਗਾਨਾ^{੧੬} ॥ ੧ ॥ ਦੂਖੁ ਤਦੇ ਜਦਿ
 ਵੀਸਰੈ ਸੁਖ ਪ੍ਰਭ ਚਿਤਿ ਆਇ ॥ ਸੰਤਨ ਕੈ ਆਨੰਦੁ ਏਹੁ ਨਿਤ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਏ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਉਚੇ ਤੇ ਨੀਚਾ ਕਰੈ^{੧੭} ਨੀਚ ਖਿਨ ਮਹਿ ਥਾਪੈ ॥ ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ
 ਨ ਜਾਈਐ^{੧੮} ਠਾਕੁਰ ਪਰਤਾਪੈ ॥ ੨ ॥ ੨੦ ਪੇਖਤ ਲੀਲਾ ਰੰਗ ਰੂਪ ਚਲਨੈ ਦਿਨੁ
 ਆਇਆ ॥ ਸੁਪਨੇ ਕਾ ਸੁਪਨਾ ਭਇਆ ਸੰਗਿ ਚਲਿਆ ਕਮਾਇਆ ॥ ੩ ॥
 ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾਈ ॥ ੨੧ ਹਰਿ ਦਿਨਸੁ ਰੈਣਿ ਨਾਨਕੁ ਜਪੈ
 ਸਦ ਸਦ ਬਲਿ ਜਾਈ ॥ ੪ ॥ ੨੦ ॥ ੫੦ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਜਲੁ ਢੋਵਉ
 ਇਹ ਸੀਸ ਕਰਿ ਕਰ^{੨੨} ਪਗ ਪਖਲਾਵਉ ॥ ਬਾਰਿ ਜਾਉ ਲਖ ਬੇਰੀਆ^{੨੩} ਦਰਸੁ
 ਪੇਖਿ ਜੀਵਾਵਉ ॥ ੧ ॥ ੨੪ ਕਰਉ ਮਨੋਰਥ ਮਨੈ ਮਾਹਿ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਭ ਤੇ ਪਾਵਉ ॥
 ਦੇਉ ਸੁਹਨੀ^{੨੪} ਸਾਧ ਕੈ ਬੀਜਨੁ^{੨੫} ਢੋਲਾਵਉ^{੨੬} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਣ
 ਸੰਤ ਬੋਲਤੇ ਸੁਣਿ ਮਨਹਿ ਪੀਲਾਵਉ ॥ ਉਆ ਰਸ ਮਹਿ ਸਾਂਤਿ ਤ੍ਰਿਪਤਿ^{੨੭} ਹੋਇ
 ਬਿਖੈ^{੨੮} ਜਲਨਿ ਬੁਝਾਵਉ ॥ ੨ ॥ ੨੯ ਜਬ ਭਗਤਿ ਕਰਹਿ ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ ਤਿਨ੍ ਮਿਲਿ
 ਹਰਿ ਗਾਵਉ ॥ ਕਰਉ ਨਮਸਕਾਰ ਭਗਤ ਜਨ ਧੂਰਿ ਮੁਖਿ ਲਾਵਉ ॥ ੩ ॥
 ਉਠਤ ਬੈਠਤ ਜਪਉ ਨਾਮੁ ਇਹੁ ਕਰਮੁ ਕਮਾਵਉ ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ
 ਹਰਿਸਰਨਿ ਸਮਾਵਉ ॥ ੪ ॥ ੨੧ ॥ ੫੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ § ॥
 ਇਹੁ ਸਾਗਰੁ^{੩੦} ਸੋਈ ਤਰੈ ਜੋ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਏ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਕੈ ਸੰਗਿ

੧ ਪਾਲਦਾ ਹੈ ।
 ੨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ।
 ੩ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ (ਹਰ ਘੜੀ) ।
 ੪ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ (ਰਹਿਣ ਨਾਲ) ਹੈ ।
 ੫ ਛੱਡ ਕੇ ।
 ੬ (ਗੁਰੂ ਨੂੰ) ਛੋੜ੍ਹ ਦਿਆਂ ਹੀ ।
 ੭ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਹਨੇਰੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡਿਗੇ ਪਏ ਸਾਂ ।
 ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਹੋਰਨਾਂ ਕਈਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਅੰਧ ਕੂਪਾਂ
 ਕਿਹਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੩੧, ਨੋਟ ੨੫ ;
 ਪੰ. ੫੪੬, ਨੋਟ ੪੧, ਆਦਿ ।
 ੮ ਚਰਨ-ਧੂੜ ।
 ੯ ਮਿਲਦਿਆਂ ।
 ੧੦ ਸਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਦਾਤ ।
 ੧੧ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲੋਂ ਦਾ, ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ ਮੁਢ ਦਾ
 ਹੁਕਮ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁਣ (ਇਸ ਜਨਮ
 ਵਿਚ) ਆ ਕੇ ਲਭਾ ਹੈ ।
 ੧੨ ਆਸਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ।
 ੧੩ ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ (ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ)
 ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਸੁਖ ਦਾ ਅਸਥਾਨ
 (ਭਾਵ ਸਾਧ-ਸੰਗ) ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ ।
 ੧੪ ਆਸਰਾ ।
 ੧੫ ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ।
 ੧੬ ਮੱਲਾ ।
 ੧੭ ਗ਼ਰੀਬ ।
 ੧੮ ਨੀਚ ।
 ੧੯ ਬੇਗਿਆਨਾ, ਮੂਰਖ । ਇਹ ਮੂਰਖ ਆਪਣੇ
 ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਝੀ ਬੈਠਾ ਹੈ । “ਕਰਣੋਹਾਰੁ

ਨ ਬੁਝੰ ਬਿਗਾਨਾ” (ਗੋੜੀ ਗੁਆਰੇਰੀ, ਮਃ ੫,
 ਪੰ. ੧੭੮, ਨੋਟ ੨੨) ।
 ੨੦ ਬਟਵਿਚਨੀਚਾਂ ਨੂੰ (ਉਂਚੀ) ਪਦਵੀ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੧ ਮਾਲਕ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੀ, ਵਡਿਆਈ ਦੀ ।
 ੨੨ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰੰਗ ਰੂਪ ਦੇਖਦੇ ਦੇਖਦੇ ਕੂਚ ਕਰਨ
 ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਪੁਜਾ । ਉਹ ਰੰਗ ਰੂਪ ਜੋ
 ਸੁਫਣੇ ਵਾਂਗ ਸੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਸੁਫਣਾ ਹੋ ਗਿਆ
 (ਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ) ; ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਉਹੋ ਕੁਝ
 ਚਲਿਆ ਜੋ ਕਮਾਇਆ ਸੀ (ਅਮਲ ਕੀਤੇ ਸਨ) ।
 ੨੩ ਨਾਨਕ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਹਰੀ-ਹਰੀ ਜਪਦਾ ਹੈ ਅਤੇ
 ਸਦਾ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੪ ਹਥਾਂ ਨਾਲ । ਹਥਾਂ ਨਾਲ (ਸੰਤਾਂ ਦੇ) ਪੈਰ
 ਧੋਵਾਂ ।
 ੨੫ ਵਾਰੀ । ਲੱਖਾਂ ਵਾਰੀ ਵਾਰਨੇ ਜਾਵਾਂ, ਅਤੇ
 ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਜੀਵਾਂ ।
 ੨੬ ਜੇ ਭੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਖ਼ਾਹਸ਼ ਕਰਾਂ, ਉਹ ਆਪਣੇ
 ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਮਸਲਨ, ਮੈਂ
 ਇਹ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਧੂ-ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ
 ਤੇ ਝਾੜ੍ਹ ਦਿਆਂ ਅਤੇ ਪੱਖਾ ਫੇਰਾਂ ।
 ੨੭ ਝਾੜ੍ਹ ।
 ੨੮ [ਵਯਜਨ] ਪੱਖਾ ।
 ੨੯ ਫੇਰਾਂ, ਕਰਾਂ ।
 ੩੦ ਰਜੇਵਾਂ, ਸ਼ਾਂਤੀ ।
 ੩੧ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ।
 ੩੨ ਜਦ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਦੀ ਡਗਤੀ
 ਕਰਨ ।
 ੩੩ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ।

* ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ
 ਅਤੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਵਸਿਆ ।

† ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਮਨੁਖ ਜੋ ਅਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਮਾਣ ਰਖਦਾ ਹੈ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੇ ਔਗਣਾਂ ਵਿਚ ਪੈ
 ਜਾਂਦਾ ਹੈ ; ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਣ ਦਾ ਅਨੰਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ
 ਮਨੁਖ ਸਦਾ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਸੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

‡ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਈਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਦਾ ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਸੁਖੀ
 ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

§ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਤਰਨ ਲਈ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ
 ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਵਸੈ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਏ ॥ ੧ ॥ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਜੀਵੈ ਦਾਸੁ ^੧ਤੁਮ ਬਾਣੀ
 ਜਨ ਆਖੀ ॥ ਪ੍ਰਗਟ ਭਈ ਸਭ ਲੋਅ ਮਹਿ ਸੇਵਕ ਕੀ ਰਾਖੀ^੨ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
^੩ਅਗਨਿ ਸਾਗਰ ਤੇ ਕਾਢਿਆ ਪ੍ਰਭਿ ਜਲਨਿ ਬੁਝਾਈ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਜਲੁ
 ਸੰਚਿਆ^੪ ਗੁਰ ਭਏ ਸਹਾਈ ॥ ੨ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖ ਕਾਟਿਆ ^੫ਸੁਖ ਕਾ
 ਬਾਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ਕਾਟੀ ਸਿਲਕ^੬ ਭ੍ਰਮ ਮੋਹ ਕੀ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਇਆ ॥ ੩ ॥
 ਮਤ ਕੋਈ ਜਾਣਹੁ ਅਵਰੁ ਕਛੁ ਸਭ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਹਾਥਿ ॥ ਸਰਬ ਸੁਖ ਨਾਨਕ
 ਪਾਏ ਸੰਗਿ ਸੰਤਨ ਸਾਥਿ ॥ ੪ ॥ ੨੨ ॥ ੫੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ * ॥
 ਬੰਧਨ ਕਾਟੇ ਆਪਿ ਪ੍ਰਭਿ ਹੋਆ ਕਿਰਪਾਲ ॥ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭ
 ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਤਾ ਕੀ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਕਿਰਪਾ ਕਰੀ ਕਾਟਿਆ
 ਦੁਖੁ ਰੋਗੁ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਸੀਤਲੁ^੭ ਸੁਖੀ ਭਇਆ ਪ੍ਰਭ ਧਿਆਵਨ ਜੋਗੁ^੮ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਉਖਧੁ^੯ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹੈ ਜਿਤੁ ਰੋਗੁ ਨ ਵਿਆਪੈ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ
 ਮਨਿ ਤਨਿ ਹਿਤੈ^{੧੦} ਫਿਰਿ ਦੂਖੁ ਨਾ ਜਾਪੈ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਾਪੀਐ
 ਅੰਤਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ਕਿਲਵਿਖ^{੧੧} ਉਤਰਹਿ ਸੁਧੁ ਹੋਇ ਸਾਧੂ ਸਰਣਾਈ ॥ ੩ ॥
 ਸੁਨਤ ਜਪਤ ਹਰਿਨਾਮ ਜਸੁ ਤਾ ਕੀ ਦੂਰਿ ਬਲਾਈ^{੧੨} ॥ ^{੧੩}ਮਹਾ ਮੰਤ੍ਰੁ ਨਾਨਕ
 ਕਥੈ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਈ ॥ ੪ ॥ ੨੩ ॥ ੫੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ^{੧੪}ਭੈ
 ਤੇ ਉਪਜੈ ਭਗਤਿ ਪ੍ਰਭ ਅੰਤਰਿ ਹੋਇ ਸਾਂਤਿ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਗੋਵਿੰਦ ਕਾ ਬਿਨਸੈ
 ਭ੍ਰਮ ਭ੍ਰਾਂਤਿ^{੧੫} ॥ ੧ ॥ ^{੧੬}ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਜਿਸੁ ਭੇਟਿਆ ਤਾ ਕੈ ਸੁਖਿ ਪਰਵੇਸੁ ॥ ਮਨ ਕੀ
 ਮਤਿ ਤਿਆਗੀਐ ਸੁਣੀਐ ਉਪਦੇਸੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਿਮਰਤ ਸਿਮਰਤ
 ਸਿਮਰੀਐ ਸੋ ਪੁਰਖੁ ਦਾਤਾਰੁ ॥ ਮਨ ਤੇ ਕਬਹੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ਸੋ ਪੁਰਖੁ ਅਪਾਰੁ ॥ ੨ ॥
^{੧੭}ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਿਉ ਰੰਗੁ ਲਗਾ ਅਚਰਜ ਗੁਰਦੇਵ ॥ ਜਾ ਕਉ ਕਿਰਪਾ ਕਰਹੁ
 ਪ੍ਰਭ ਤਾ ਕਉ ਲਾਵਹੁ ਸੇਵ ॥ ੩ ॥ ^{੧੮}ਨਿਧਿ ਨਿਧਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆ ਮਨਿ ਤਨਿ
 ਆਨੰਦ ॥ ਨਾਨਕ ਕਬਹੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ਪ੍ਰਭ ਪਰਮਾਨੰਦ^{੧੯} ॥ ੪ ॥ ੨੪ ॥ ੫੪ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਤ੍ਰਿਸਨ ਬੁਝੀ ਮਮਤਾ ਗਈ ਨਾਠੈ ਭੈ ਭਰਮਾ ॥ ਬਿਤਿ^{੨੦}
 ਪਾਈ ਆਨਦੁ ਭਇਆ ^{੨੧}ਗੁਰਿ ਕੀਨੇ ਧਰਮਾ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਆਰਾਧਿਆ
 ਬਿਨਸੀ ਮੇਰੀ ਪੀਰ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਸਭੁ ਸੀਤਲੁ ਭਇਆ ਪਾਇਆ ਸੁਖ ਬੀਰ^{੨੨} ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੇਵਤ^{੨੩} ਹਰਿ ਜਪਿ ਜਾਗਿਆ ਪੇਖਿਆ ਬਿਸਮਾਦੁ^{੨੪} ॥ ਪੀ
 ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸਿਆ^{੨੫} ਤਾ ਕਾ ਅਚਰਜ ਸੁਆਦੁ ॥ ੨ ॥ ਆਪਿ ਮੁਕਤੁ ਸੰਗੀ
 ਤਰੇ ਕੁਲ ਕੁਟੰਬ ਉਧਾਰੇ ॥ ਸਫਲ ਸੇਵਾ ਗੁਰਦੇਵ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਦਰਬਾਰੇ ॥

- ੧ ਜੇ ਤੇਰੀ ਬਾਣੀ ਤੇਰੇ ਜਨਾਂ ਨੇ ਆਖੀ ਹੈ (ਉਹ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ) ।
 ੨ ਪੰਜ ਰਖੀ ।
 ੩ (ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪ) ਅੱਗ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ।
 ੪ ਤੋਂ ਕਿਆ ।
 ੫ ਭਾਵ ਸਾਧ-ਸੰਗਤਿ ।
 ੬ [ਅ. ਸਿਲਕ=ਲੜੀ] ਰੱਸੀ, ਬੰਧਨ ।
 ੭ ਠੰਢਾ ।
 ੮ ਯੋਗਜ਼, ਲਾਇਕ । ਧਿਆਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ।
 ੯ ਦਵਾਈ ।
 ੧੦ ਪਿਆਰਾ ਲਗੇ । ਜੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਲਗੇ ।
 ੧੧ ਪਾਪ । ੧੨ ਬਲਾਵਾਂ ।
 ੧੩ ਇਹ ਨਾਮ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਜੋ ਨਾਨਕ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ ।
 ੧੪ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਭੈ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । "ਜਿਨ੍ਹ ਮਨਿ ਭਉ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨਿ ਭਾਉ" (ਵਾਰ ਆਸਾ) ।
 ੧੫ ਭੁਲੇਖਾ ।
 ੧੬ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸੁਖ ਵਿਚ ਦਖਲ ਹੈ (ਉਹ ਸੁਖ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ) ।
 ੧੭ ਗੁਰਦੇਵ ਅਚਰਜ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੇ ਪਵਿਤਰ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਲਗਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੮ ਨਿਧੀਆਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਤਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡ ।
 ੧੯ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅਨੰਦ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੨੦ ਟਿਕਾਉ ।
 ੨੧ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨੇਮ ਨਿਬਾਹਿਆ ਹੈ ।
 ੨੨ ਹੋ ਭਾਈ !
 ੨੩ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਸੁਤਾ ਹੋਇਆ ।
 ੨੪ ਅਸਚਰਜਤਾ ।
 ੨੫ ਰਜਿਆ ।

* ਹਰੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਬੰਧਨ ਕਟੀਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਉਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਭ ਦੁਖ ਤੇ ਰੋਗ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

† ਮਨਮਤ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰੋ, ਜੋ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

‡ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਫਲ ਹੋਈ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸੁਖੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ

੩ ॥ ਨੀਚੁ ਅਨਾਥੁ ਅਜਾਨੁ^੧ ਮੈ ਨਿਰਗੁਨੁ ਗੁਣਹੀਨੁ^੨ ॥ ਨਾਨਕ ਕਉ ਕਿਰਪਾ
 ਭਈ ਦਾਸੁ ਅਪਨਾ ਕੀਨੁ ॥ ੪ ॥ ੨੫ ॥ ੫੫ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਹਰਿ
 ਭਗਤਾ ਕਾ ਆਸਰਾ ਅਨ^੩ ਨਾਹੀ ਠਾਉ^੪ ॥ ਤਾਣੁ ਦੀਬਾਣੁ^੫ ਪਰਵਾਰ ਧਨੁ ਪ੍ਰਭ
 ਤੇਰਾ ਨਾਉ ॥ ੧ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭਿ^੬ ਆਪਣੀ ਅਪਨੇ ਦਾਸ ਰਖਿ ਲੀਏ ॥
 ਨਿੰਦਕ ਨਿੰਦਾ ਕਰਿ ਪਚੇ^੭ ਜਮਕਾਲਿ^੮ ਗੁਸੀਏ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੰਤਾ ਏਕੁ
 ਧਿਆਵਨਾ ਦੂਸਰ ਕੋ ਨਾਹਿ ॥ ਏਕਸੁ ਆਗੈ ਬੇਨਤੀ^੯ ਰਵਿਆ ਸੂਬ ਬਾਇ ॥ ੨ ॥
 ੧੦ ਕਥਾ ਪੁਰਾਤਨ ਇਉ ਸੁਣੀ ਭਗਤਨ ਕੀ ਬਾਨੀ ॥ ਸਗਲ ਦੁਸਟ^{੧੧} ਖੰਡ ਖੰਡ
 ਕੀਏ ਜਨ^{੧੨} ਲੀਏ ਮਾਨੀ ॥ ੩ ॥ ਸਤਿ ਬਚਨ ਨਾਨਕੁ ਕਹੈ ਪਰਗਟ ਸਭ ਮਾਹਿ ॥
 ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਸੇਵਕ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭ ਤਿਨ ਕਉ ਭਉ ਨਾਹਿ ॥ ੪ ॥ ੨੬ ॥ ੫੬ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ
 ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਬੰਧਨ ਕਾਟੈ ਸੋ ਪ੍ਰਭੂ ਜਾ ਕੈ ਕਲ^{੧੩} ਹਾਥ ॥ ੧੪ ਅਵਰ ਕਰਮ ਨਹੀ
 ਛੂਟੀਐ ਰਾਖਹੁ ਹਰਿ ਨਾਥ ॥ ੧ ॥ ਤਉ ਸਰਣਾਗਤਿ ਮਾਧਵੇ^{੧੫} ਪੂਰਨ ਦਇਆਲਾ ॥
 ਛੂਟਿ ਜਾਇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਰਾਖੈ ਗੋਪਾਲ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਆਸਾ ਭਰਮ ਬਿਕਾਰ ਮੋਹ
 ਇਨ ਮਹਿ ਲੋਭਾਨਾ ॥ ਬੂਨੁ ਸਮਗ੍ਰੀ^{੧੬} ਮਨਿ ਵਸੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਨ ਜਾਨਾ ॥ ੨ ॥
 ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਸਭਿ ਜੀਅ ਤੁਮਾਰੇ ॥ ਜਿਉ ਤੂ ਰਾਖਹਿ ਤਿਉ
 ਰਹਾ^{੧੭} ਪ੍ਰਭ ਅਗਮ ਅਪਾਰੇ ॥ ੩ ॥ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥ ਪ੍ਰਭ ਦੇਹਿ ਅਪਨਾ
 ਨਾਉ ॥ ਨਾਨਕ ਤਰੀਐ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥ ੪ ॥ ੨੭ ॥ ੫੭ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਕਵਨੁ ਕਵਨੁ ਨਹੀ ਪਤਰਿਆ^{੧੮} ਤੁਮਰੀ ਪਰਤੀਤਿ ॥
 ੧੯ ਮਹਾ ਮੋਹਨੀ ਮੋਹਿਆ ਨਰਕ ਕੀ ਰੀਤਿ ॥ ੧ ॥ ਮਨ ਖੁਟਹਰ^{੨੦} ਤੇਰਾ ਨਹੀ
 ਬਿਸਾਸੁ ਤੂ ਮਹਾ ਉਦਮਾਦਾ^{੨੧} ॥ ਖਰ^{੨੨} ਕਾ ਪੈਖਰੁ^{੨੩} ਤਉ ਛੁਟੈ ਜਉ ਉਪਰਿ
 ਲਾਦਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਤੁਮ ਖੰਡੇ^{੨੪} ਜਮ ਕੇ ਦੁਖ ਭਾਂਡ ॥
 ਸਿਮਰਹਿ ਨਾਹੀ ਜੋਨਿ ਦੁਖ ਨਿਰਲਜੇ^{੨੫} ਭਾਂਡ^{੨੬} ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ
 ਮਹਾ ਮੀਤੁ ਤਿਸ ਸਿਉ ਤੇਰਾ ਭੇਦੁ^{੨੭} ॥ ਬੀਧਾ ਪੰਚ ਬਟਵਾਰਈ^{੨੮} ਉਪਜਿਓ ਮਹਾ
 ਖੇਦੁ^{੨੯} ॥ ੩ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਸੰਤਨ ਸਰਣਾਗਤੀ ਜਿਨ ਮਨੁ ਵਸਿ ਕੀਨਾ ॥ ਤਨੁ
 ਧਨੁ ਸਰਬਸੁ^{੩੦} ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭ ਜਨ ਕਉ ਦੀਨਾ ॥ ੪ ॥ ੨੮ ॥ ੫੮ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ
 ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਉਦਮੁ ਕਰਤ ਆਨਦੁ ਭਇਆ ਸਿਮਰਤ^{੩੧} ਸੁਖ ਸਾਰੁ ॥
 ਜਪਿ ਜਪਿ ਨਾਮੁ ਗੋਬਿੰਦ ਕਾ ਪੂਰਨ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਗੁਰ ਕੇ
 ਜਪਤ ਹਰਿ ਜਪਿ ਹਉ ਜੀਵਾ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਆਰਾਧਤੇ^{੩੨} ਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ
 ਪੀਵਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਸੁਖਿ ਬਸੇ ਸਭ ਕੈ ਮਨਿ ਲੋਚ^{੩੩} ॥

- ੧ ਦਿਵਾਣਾ ।
- ੨ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਨ (ਖਾਲੀ) ।
- ੩ ਹੋਰ ।
- ੪ ਥਾਂ ।
- ੫ [ਉਹ ਹਾਕਮ ਜਿਸ ਅਗੇ ਫ਼ਰਿਆਦ ਕਰ ਸਕੀਏ] ਆਸਰਾ ।
- ੬ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ । ਦੇਖੋ ਨੰਮ ੨੦ ਉ ।
- ੭ ਸ਼ਰਕ ਹੋਏ ।
- ੮ ਕਾਲ ਨੇ ਜੋ ਜਮ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ (ਖਾ ਲਏ) ।
- ੯ ਜੋ ਸਭ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ।
- ੧੦ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਸਾਖੀ ਇਉਂ ਸੁਣਦੇ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀ ਸਾਰੇ ਮੰਦ-ਕਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਟੋਟੇ ੨ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੧ ਟੋਟੇ ੨ ।
- ੧੨ ਨਿਵਾਜੇ, ਆਦਰ ਦਿਤਾ ।
- ੧੩ ਸ਼ਕਤੀ । ਜਿਸ ਦੇ ਹਥ ਸਮਰਥਾ ਹੈ ।
- ੧੪ (ਜੋ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਤੇਰੀ ਸਮਰਥਾ ਉਤੇ ਸੁਟ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰਨਾਂ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਛੁਟ ਸਕੀਦਾ, ਤਾਂ ਹੋ ਮਾਲਕ ਹਰੀ ਜੀ ! ਆਪ ਹੀ ਰਖਿਆ ਕਰ ਲਉ ।
- ੧੫ [ਮਾ (ਮਾਇਆ, ਲੱਛਮੀ) ਦਾ ਧਵ (ਪਤੀ), ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਭਾਵ ਹਰੀ] ਹੋ ਹਰੀ !
- ੧੬ ਵਚਨਾਂ ਦੇ ਸਾਮਾਨ, ਚੰਗੇ ਵਸਤਾਂ ।
- ੧੭ ਹੋ ਅਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਬਿਅੰਤ ਹਰੀ !
- ੧੮ ਡਿਗਿਆ । ਹੋ ਮਨ, ਤੇਰੇ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਕਰ ਕੇ ਕਉਣ ੨ ਨਹੀਂ ਡਿਗਿਆ ?
- ੧੯ ਮਾਇਆ ਮਹਾਂ ਮੋਹਨੀ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਮੋਹਿਆ ਹੈ ;

- ਇਹ (ਮੋਹਿਆ ਜਾਣਾ) ਨਰਕ ਦਾ ਰਾਹ ਹੈ ।
- ੨੦ ਖੋਟਹਾਰ, ਖੋਟ ਵਾਲ, ਖੋਟੇ ।
- ੨੧ [ਉਨਮਾਦ ਵਾਲਾ, ਉਨਮਤ] ਮਸਤ, ਮਤਵਾਲਾ ।
- ੨੨ ਖੋਟੇ ।
- ੨੩ ਰਸਾ ਜੋ ਪੈਰ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਕਿੱਲੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੀਦਾ ਹੈ । ਖੋਟੇ ਦਾ ਪੰਖੜ ਤਦ ਲਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਦ ਉਪਰ ਕੁਝ ਲਦਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ; ਭਾਵ ਮਨ ਖਰ-ਮਸਤੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ (ਜਪ ਤਪ ਨਾਲ) ਬੰਨ੍ਹ ਰਖੋ, ਤਾਂ ਹੀ ਕਾਬੂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਯਾ ਤਦ ਕਾਬੂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਦ ਇਸ ਉਤੇ ਜੂਨੀਆਂ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਆ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।
- ੨੪ ਕਟ ਦਿੱਤੇ, ਨਾਸ ਕੀਤੇ । ਤੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਖਰ-ਮਸਤੀਆਂ ਨਾਲ ਪਿਛਲੇ ਕੀਤੇ ਜਪ ਤਪ ਤੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਵਾਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਦੂਰ ਕਰ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਮ-ਡੰਡੇ ਦੇ ਦੁਖ ਸਹਾਰਨ ਜੋਗਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ।
- ੨੫ ਬੇਸ਼ਰਮ ।
- ੨੬ ਹੋ ਭੰਡੇ ਪੁਰਸ਼ !
- ੨੭ ਵਿਥ, ਦੁਰੀ ।
- ੨੮ [ਵਾਟ-ਪਾਰ] ਰਸਤਾ ਪਾੜਨ ਵਾਲੇ, ਲੁਟੇਰੇ । ਪੰਜ ਕਾਮਾਦਿਕ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਰਲਿਆ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
- ੨੯ ਦੁਖ ।
- ੩੦ ਸਭ ਕੁਝ ।
- ੩੧ ਸੁਖ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ, ਤਤ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੬੪, ਨੋਟ ੬ ।
- ੩੨ ਸਿਮਰਦੇ ੨ ।
- ੩੩ ਚਾਹ (ਹਰੀ ਦੀ ਹੀ) ।

*ਹਰੀ ਦੇ ਸੰਤ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੀ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਇਹ ਫਲ ਦਸਦੇ ਆਏ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

† ਹਰੀ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨ ਕਟਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਧ-ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਂਦ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

‡ ਮਨੁਖ ਦਾ ਮਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ ਕਿ ਹਰ ਵੇਲੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹੇ । ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲਈਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

§ ਉਹ ਸਾਧ-ਸੰਗ ਧੰਨ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਧੰਨ ਹਨ ਜਿਥੇ ਸਦਾ ਹਰੀ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਂ ਸੇਚੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਪਰਉਪਕਾਰੁ ਨਿਤ ਚਿਤਵਤੇ^੧ ਨਾਹੀ ਕਛੁ ਪੋਚ^੨ ॥੨॥ ਧੰਨੁ ਸੁ ਥਾਨੁ ਬਸੰਤ^੩ ਧੰਨੁ
 ਜਹ ਜਪੀਐ ਨਾਮੁ ॥ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨੁ ਹਰਿ ਅਤਿ ਘਨਾ^੪ ਸੁਖ ਸਹਜ ਬਿਸ੍ਵਾਮੁ ॥੩॥
 ਮਨ ਤੇ ਕਦੇ ਨ ਵੀਸਰੈ^੫ ਅਨਾਥ ਕੋ ਨਾਥ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ^੬ ਜਾ ਕੈ
 ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹਾਥ ॥ ੪ ॥ ੨੯ ॥ ੫੯ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਜਿਨਿ ਤੂ ਬੰਧਿ
 ਕਰਿ ਛੋਡਿਆ ਫੁਨਿ ਸੁਖ ਮਹਿ ਪਾਇਆ ॥ ਸਦਾ ਸਿਮਰਿ ਚਰਣਾਰਬਿੰਦ^੭ ਸੀਤਲ
 ਹੋਤਾਇਆ^੮ ॥ ੧ ॥ ਜੀਵਤਿਆ ਅਥਵਾ^੯ ਮੁਇਆ ਕਿਛੁ^{੧੦} ਕਾਮਿ ਨਾ ਆਵੈ ॥
^{੧੧} ਜਿਨਿ ਏਹੁ ਰਚਨੁ ਰਚਾਇਆ ਕੋਊ^{੧੨} ਤਿਸ ਸਿਉ ਰੰਗੁ^{੧੩} ਲਾਵੈ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਉਸਨ^{੧੪} ਸੀਤ^{੧੫} ਕਰਤਾ ਕਰੈ ਘਾਮ^{੧੬} ਤੇ ਕਾਵੈ ॥ ਕੀਰੀ^{੧੭} ਤੇ
 ਹਸਤੀ^{੧੮} ਕਰੈ ਟੂਟਾ ਲੇ ਗਾਵੈ ॥ ੨ ॥ ਅੰਡਜ ਜੇਰਜ ਸੇਤਜ ਉਤਭਜਾ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਇਹ
 ਕਿਰਤਿ^{੧੯} ॥ ਕਿਰਤ ਕਮਾਵਨ ਸਰਬ ਫਲ ਰਵੀਐ ਹਰਿ ਨਿਰਤਿ^{੨੦} ॥ ੩ ॥ ਹਮ ਤੇ
 ਕਛੂ ਨ ਹੋਵਨਾ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭ ਸਾਧ ॥ ਮੋਹ ਮਗਨ^{੨੧} ਕੂਪ ਅੰਧ ਤੇ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਕਾਵ ॥
 ੪ ॥ ੩੦ ॥ ੬੦ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਮੈ ਫਿਰਾ ਖੋਜਉ ਬਨ ਥਾਨ ॥
 ਅਛਲ^{੨੨} ਅਛੇਦ^{੨੩} ਅਭੇਦ^{੨੪} ਪ੍ਰਭ ਐਸੇ ਭਗਵਾਨ ॥ ੧ ॥ ਕਬ ਦੇਖਉ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਨਾ
 ਆਤਮ ਕੈ ਰੰਗਿ^{੨੫} ॥ ਜਾਗਨ ਤੇ ਸੁਪਨਾ ਭਲਾ ਬਸੀਐ ਪ੍ਰਭ ਸੰਗਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
^{੨੬} ਬਰਨ ਆਸ੍ਰਮ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸੁਨਉ ਦਰਸਨ ਕੀ ਪਿਆਸ ॥ ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖ ਨ ਪੰਚਤਤ
 ਠਾਕੁਰ ਅਬਿਨਾਸ ॥ ੨ ॥ ^{੨੭} ਓਹੁ ਸਰੂਪੁ ਸੰਤਨ ਕਹਹਿ ਵਿਰਲੇ ਜੋਗੀਸੁਰ^{੨੮} ॥
 ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਜਾ ਕਉ ਮਿਲੇ ਧਨਿ ਧਨਿ ਤੇ ਈਸੁਰ^{੨੯} ॥ ੩ ॥ ਸੋ ਅੰਤਰਿ ਸੋ ਬਾਹਰੇ
 ਬਿਨਸੇ ਤਹ ਭਰਮਾ ॥ ਨਾਨਕ ^{੩੦} ਤਿਸੁ ਪ੍ਰਭੁ ਭੇਟਿਆ ਜਾ ਕੇ ਪੂਰਨ ਕਰਮਾ ॥
 ੪ ॥ ੩੧ ॥ ੬੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ ਭਏ ਦੇਖਿ ਪ੍ਰਭ
 ਪਰਤਾਪ ॥ ਕਰਜੁ^{੩੧} ਉਤਾਰਿਆ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਰਿ ਆਹਰੁ ਆਪ ॥ ੧ ॥ ਖਾਤ
 ਖਰਚਤ ਨਿਬਰਤ ਰਹੈ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਅਖੂਟ^{੩੨} ॥ ^{੩੩} ਪੂਰਨ ਭਈ ਸਮਗਰੀ
 ਕਬਹੂ ਨਹੀ ਤੂਟ^{੩੪} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਆਰਾਧਨਾ ਹਰਿ ਨਿਧਿ^{੩੫}
 ਆਪਾਰ ॥ ^{੩੬} ਧਰਮ ਅਰਥ ਅਰੁ ਕਾਮ ਮੋਖ ਦੇਤੇ ਨਹੀ ਬਾਰ^{੩੭} ॥ ੨ ॥
 ਭਗਤ ਅਰਾਧਹਿ ^{੩੮} ਏਕ ਰੰਗਿ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਪਾਲ ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਧਨੁ ਸੰਚਿਆ^{੩੯}
 ਜਾ ਕਾ ਨਹੀ ਸੁਮਾਰੁ ॥ ੩ ॥ ਸਰਨਿ ਪਰੇ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀਆ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ॥
 ਨਾਨਕ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਈਐ ਬੇਅੰਤ ਗੁਸਾਈ ॥ ੪ ॥ ੩੨ ॥ ੬੨ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ § ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭੁ ਕਾਰਜ
 ਭਏ ਰਾਸਿ ॥ ^{੪੦} ਕਰਤਾਰ ਪਰਿ ਕਰਤਾ ਵਸੈ ਸੰਤਨ ਕੈ ਪਾਸਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

੧ ਸੋਚਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
 ੨ ਲੇਪ, ਪਾਪ, ਨੁਕਸ ।
 ੩ ਵਸਣ ਵਾਲੇ (ਉਸ ਥਾਂ ਵਿਚ) ।
 ੪ ਬਹੁਤਾ ।
 ੫ ਸਹਜ-ਸੁਖ ਵਾਲਾ ਟਿਕਾਉ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੬ ਨਿਖੱਸਮਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸਾਰ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਖਾ ।
 ੭ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ ।
 ੮ ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹ ਰਖਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਸੁਖਾਂ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਦਿਤਾ ।
 ੯ [ਚਰਣ-ਅਰਵਿੰਦ] ਚਰਨ ਕਮਲ ।
 ੧੦ ਹੋ ਗਿਆ । ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੂੰ ਠੰਢਾ (ਸੁਖੀ) ਹੋ ਜਾਵੇਂ ।
 ੧੧ ਅਤੇ ।
 ੧੨ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਮਾਇਆ ।
 ੧੩ ਜਿਸ (ਹਰੀ) ਨੇ ਇਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣਾਈ ਹੈ ।
 ੧੪ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ।
 ੧੫ ਪਿਆਰ ।
 ੧੬ ਗਰਮੀ ।
 ੧੭ ਸਰਦੀ ।
 ੧੮ ਹੁਸ਼, ਤਪਤ ।
 ੧੯ ਕੀੜੀ ।
 ੨੦ ਹਾਥੀ ।
 ੨੧ ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ : ਅੰਡਿਆਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਜੀਵ, ਜੋਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ, ਮੁੜਕੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਜੀਵ ਤੇ ਬਨਾਸਪਤੀ ।
 ੨੨ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ, ਰਚਨਾ ।
 ੨੩ ਨਿਰਣੇ ਨਾਲ । ਇਹ ਹੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਵਣੀ ਸਫਲ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਰਣੇ ਨਾਲ ਸਿਮਰੀਏ । (ਇਥੇ ਨਿਰਣਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਮੋਹ-ਮਗਨ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਹਰੀ ਰਚਨਹਾਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਦੇਖਣਾ ਹੈ) ।

੨੪ ਮਗਨਤਾ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੮੫, ਨੋਟ ੧੭, ਅਤੇ ਪੰ. ੫੦੩, ਨੋਟ ੨੯ ।
 ੨੫ ਖੂਹ । ਮੋਹ ਦੀ ਮਗਨਤਾ ਵਾਲੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ।
 ੨੬ ਜੇ ਛਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ।
 ੨੭ ਨਾਸ-ਰਹਿਤ ।
 ੨੮ ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਲਭਦਾ ।
 ੨੯ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ।
 ੩੦ ਵਰਨ-ਆਸ਼ਮ ਦਸਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਤਿਹ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । 'ਵਰਣ' ਚਾਰ ਹਨ : ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੜੀ, ਵੈਸ਼, ਸ਼ੂਦਰ । ਆਸ਼ਮ* ਭੀ ਚਾਰ ਹਨ : ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ, ਗ੍ਰਿਹਸਥ, ਵਾਨਪ੍ਰਸਥ, ਸੰਨਿਆਸ ।
 ੩੧ ਔਸਾ ਰੂਪ ਵਿਰਲੇ ਜੇਗੀਸ਼ਰ ਭਾਵ ਹਰੀ ਦੇ ਸੰਤ ਜਨ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਰੂਪ ਰੇਖ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ ਹੈ ।
 ੩੨ ਵਡੇ ਜੇਗੀ ।
 ੩੩ ਵਡੇ ਲੋਕ ।
 ੩੪ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਹਨ ।
 ੩੫ ਬੁੱਧਵਾਰੀ ਰੂਪ ਕਰਜ । ਸਤਸੰਗ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਾਣਾ ਇਹ ਇਕ ਭਾਰੀ ਬੁੱਧਵਾਰੀ ਸੀ ਜੋ ਪੂਰਨ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕਰਜ ਉਤਰ ਗਿਆ ਹੈ । ਆਹਰੁ=ਇੰਤਜ਼ਾਮ ।
 ੩੬ ਨਾ ਮੁਕਣ ਵਾਲਾ ।
 ੩੭ ਸਮਿਆਨ ਪੂਰਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ ।
 ੩੮ ਤੋਟਾ, ਘਾਟਾ ।
 ੩੯ ਬਿਅੰਤ ਖ਼ਚਾਨਾ ।
 ੪੦ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੮੫, ਨੋਟ ੪ ।
 ੪੧ ਦੇਰੀ ।
 ੪੨ ਇਕ-ਰਸ, ਇਕੋ ਜਹੇ ਲਗਾਤਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ।
 ੪੩ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ।
 ੪੪ ਸਤਸੰਗ ਨੂੰ ਕਰਤੇ ਦੀ ਪੂਰੀ ਆਖਿਆ ਹੈ ।

* ਸਰਬ-ਸੁਖ-ਦਾਤਾ ਹਰੀ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 'ਹਮ ਤੇ ਕਛੁ ਨ ਹੋਵਨਾ', ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਾਧ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ, ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

† ਬੇਤੇਰੀਆਂ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਹਰੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਚਾਹਨਾ ਕਿਧਰੋਂ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਪੁਸਤਕਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਨਿਖੇੜਨ ਵਾਲੀਆਂ ਵਰਨ-ਆਸ਼ਮ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਦਸਦੀਆਂ ਹਨ । ਸਹੀ ਗਿਆਨ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

‡ ਨਿਰੋਲ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਆਹਰ ਕੇਵਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

§ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬਰਤਾ ਆਪ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਸਚੇ ਥਾਂ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸੁਖ ਦੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ।

ਬਿਘਨੁ ਨ ਕੋਊ ਲਾਗਤਾ ਗੁਰ ਪਹਿ^੧ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਰਖਵਾਲਾ ਗੋਬਿੰਦਰਾਇ^੨
 ਭਗਤਨ ਕੀ ਰਾਸਿ^੩ ॥ ੧ ॥ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਕਦੇ ਮੂਲਿ^੪ ॥ ਪੂਰਨ ਭੰਡਾਰ ॥
 ਚਰਨਕਮਲ ਮਨਿ ਤਨਿ ਬਸੇ ਪ੍ਰਭ^੫ ਅਗਮ ਅਪਾਰ ॥ ੨ ॥ ਬਸਤ^੬ ਕਮਾਵਤ ਸਭਿ
 ਸੁਖੀ ਕਿਛੁ ਊਨ^੭ ਨ ਦੀਸੈ ॥ ਈਸਤਪ੍ਰਸਾਦਿ ਭੇਟੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪੂਰਨ ਜਗਦੀਸੈ ॥ ੩ ॥
 ਜੈਜੈਕਾਰੁ ਸਭੈ ਕਰਹਿ ਸਚੁ ਬਾਨੁ ਸੁਹਾਇਆ ॥ ਜਪਿ ਨਾਨਕ ^{੧੦}ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨ ਸੁਖ
 ਪੂਰਾ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ੩੩ ॥ ੬੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ
 ਆਰਾਧੀਐ ਹੋਈਐ ਆਰੋਗ ॥ ਰਾਮਚੰਦ ਕੀ ਲਸਟਿਕਾ^{੧੧} ਜਿਨਿ ਮਾਰਿਆ ਰੋਗੁ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਹਰਿ ਜਾਪੀਐ ਨਿਤ ਕੀਚੈ^{੧੨} ਭੋਗੁ ॥ ^{੧੩}ਸਾਧਸੰਗਤਿ
 ਕੈ ਵਾਰਣੈ ਮਿਲਿਆ ਸੰਜੋਗੁ ॥ ੧ ॥ ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ^{੧੪}ਬਿਨਸੈ
 ਬਿਓਗੁ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਜੋਗੁ ॥ ੨ ॥ ੩੪ ॥ ੬੪ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ † ਦੁਪਦੇ ਘਰੁ ੫
 ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਅਵਰਿ ਉਪਾਵ ਸਭਿ ਤਿਆਗਿਆ ਦਾਰੂ
 ਨਾਮੁ ਲਾਇਆ ॥ ਤਾਪ ਪਾਪ ਸਭਿ ਮਿਟੇ ਰੋਗ ਸੀਤਲ^{੧੫} ਮਨੁ ਭਇਆ ॥ ੧ ॥
 ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਆਰਾਧਿਆ ਸਗਲਾ^{੧੬} ਦੁਖੁ ਗਇਆ ॥ ਰਾਖਨਹਾਰੈ ਰਾਖਿਆ
 ਅਪਨੀ ਕਰਿ ਮਇਆ^{੧੭} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬਾਹ ਪਕੜਿ ਪ੍ਰਭਿ ਕਾਢਿਆ ਕੀਨਾ
 ਅਪਨਇਆ^{੧੮} ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਮਨ ਤਨ ਸੁਖੀ ਨਾਨਕ ਨਿਰਭਇਆ^{੧੯} ॥
 ੨ ॥ ੧ ॥ ੬੫ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਕਰੁ^{੨੦} ਧਰਿ ਮਸਤਕਿ ਬਾਪਿਆ^{੨੧}
 ਨਾਮੁ ਦੀਨੋ ਦਾਨਿ ॥ ਸਫਲ ਸੇਵਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਤਾ ਕੀ ਨਹੀ ਹਾਨਿ^{੨੨} ॥ ੧ ॥
 ਆਪੇ ਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਰਾਖਤਾ ਭਗਤਨ ਕੀ ਆਨਿ^{੨੩} ॥ ਜੋ ਜੋ ਚਿਤਵਹਿ ਸਾਧ ਜਨ ਸੋ
 ਲੇਤਾ ਮਾਨਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਚਰਣਾਰਬਿੰਦ^{੨੪} ਜਨ ਪ੍ਰਭ ਕੇ
 ਪ੍ਰਾਨ^{੨੫} ॥ ^{੨੬}ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ਨਾਨਕ ਮਿਲੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਨ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥ ੬੬ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਚਰਣ ਕਮਲ ਕਾ ਆਸਰਾ ਦੀਨੋ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ॥
 ਪ੍ਰਭੁ ਸਰਣਾਗਤਿ ਜਨ ਪਰੇ ਤਾ ਕਾ ਸਦ ਪਰਤਾਪੁ ॥ ੧ ॥ ਰਾਖਨਹਾਰ ਅਪਾਰ
 ਪ੍ਰਭੁ ਤਾ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਸੇਵ ॥ ^{੨੭}ਰਾਮ ਰਾਜ ਰਾਮਦਾਸਪੁਰਿ ਕੀਨੋ ਗੁਰਦੇਵ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਹਰਿ ਧਿਆਈਐ ਕਿਛੁ ਬਿਘਨੁ ਨ ਲਾਗੈ ॥ ਨਾਨਕ
 ਨਾਮੁ ਸਲਾਹੀਐ ਭਇ^{੨੮} ਦੁਸਮਨ ਭਾਗੈ ॥ ੨ ॥ ੩ ॥ ੬੭ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ
 ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਆਰਾਧੀਐ ਮਿਲਿ ਸਾਧਸਮਾਗੈ^{੨੯} ॥ ਉਚਰਤ
 ਗੁਨ ਗੋਪਾਲ ਜਸੁ ਦੂਰ ਤੇ ਜਮੁ ਭਾਗੈ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮਨਾਮੁ ਜੋ ਜਨੁ ਜਪੇ

- ੧ ਪਾਸ ।
- ੨ ਰਾਜਾ । ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਜਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੩ ਪੂੰਜੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਸਭ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
- ੪ ਮੁਲਾਂ ਹੀ, ਉੱਕੀ ਹੀ ।
- ੫ ਉਸ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਅੰਧੇ ਡਰਪੂਰ ਹਨ ।
- ੬ ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਬਿਅੰਤ ।
- ੭ ਵਸਦੇ ।
- ੮ ਘਾਟਾ ।
- ੯ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਪੂਰਨ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ।
- ੧੦ ਨਾਮ ਜੋ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ ।
- ੧੧ ਲਾਠੀ । ਹਰੀ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦੀ ਲਾਠੀ ਹੈ । ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਪਾਸ ਰਾਜ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਹ ਸੋਟੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਾੜੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਭੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਸੁਖ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਰਤਦੀ ਸੀ ।
- ੧੨ ਕਰੀਏ ।
- ੧੩ ਸਾਧ-ਸੰਗ ਤੋਂ ਵਾਰਨੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਤੋਂ ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ । 'ਸੰਜੋਗੁ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੩, ਨੋਟ ੧੫ ।
- ੧੪ ਵਿਛੋੜਾ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੫ ਠੰਢਾ, ਸ਼ਾਂਤ ।
- ੧੬ ਸਾਰਾ ।

- ੧੭ ਕਿਰਪਾ ।
- ੧੮ ਆਪਣਾ ।
- ੧੯ ਨਿਰਭੇ ਹੋਇਆ ।
- ੨੦ ਹੱਥ । ਮੱਥੇ ਤੇ ਹੱਥ ਧਰ ਕੇ (ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਕੇ) ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਪਦਵੀ ਤੇ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ।
- ੨੧ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ (ਇਸ ਗੁਰ-ਗਾਦੀ ਉੱਤੇ) ।
- ੨੨ ਘਾਟਾ । ੨੩ ਇੱਜ਼ਤ, ਪੱਤ ।
- ੨੪ [ਚਰਣ-ਅਰਵਿੰਦ] ਚਰਨ ਕਮਲ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ) ।
- ੨੫ ਪਿਆਰੇ ਹਨ (ਓਹ ਜਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ।
- ੨੬ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ।
- ੨੭ ਰਾਮਦਾਸਪੁਰੇ (ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵਿਚ ਗੁਰਦੇਵ ਨੇ ਰਾਮ-ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਤਸੰਗ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ; ਉਸ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । 'ਹੁਣਿ ਹੁਕਮੁ ਹੋਆ ਮਿਹਰਵਾਣ ਦਾ । ਪੈ ਕੋਇ ਨ ਕਿਸੇ ਰਵਾਣਦਾ । ਸਭ ਸੁਖਾਲੀ ਵੁਠੀਆ ਇਹੁ ਹੋਆ ਹਲੀਮੀ ਰਾਜੁ ਜੀਉ' (ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮ: ੫) ।
- ੨੮ ਡਰ ਦੇ ਕਾਰਣ ।
- ੨੯ ਸਮਾਗਮ ਦੁਆਰਾ, ਜੋੜ-ਮੇਲ ਦੁਆਰਾ । ਸਾਧ-ਸੰਗ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ।

* ਬਲਿਹਾਰ ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਜਿਥੇ ਹਰੀ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

+ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੋਲਾਂ ਦੁਪਦਿਆਂ ਵਿਚ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਦੁਖ ਰੋਗ ਮਿਟਣ ਉੱਤੇ ਧੰਨਵਾਦ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਕਿਧਰੇ ਕਿਧਰੇ ਸਾਫ਼ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਬਾਲਕ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ-ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਬੀਮਾਰੀ ਤੋਂ ਅਰੋਗ ਹੋ ਕੇ ਉਠਣ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ।

ਅਨਦਿਨੁ^੧ ਸਦ ਜਾਗੈ ॥ ਤੰਤੁ ਮੰਤੁ ਨਹ ਜੋਹਈ^੨ ਤਿਤੁ ਚਾਖੁ^੩ ਨ ਲਾਗੈ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ^੪ ਮਦ ਮਾਨ ਮੋਹ ਬਿਨਸੇ ਅਨਰਾਗੈ^੫ ॥ ਆਨੰਦ ਮਗਨ
 ਰਸਿ ਰਾਮ ਰੰਗਿ ਨਾਨਕ ਸਰਨਾਗੈ^੬ ॥ ੨ ॥ ੪ ॥ ੬੮ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥
 'ਜੀਅਜੁਗਤਿ ਵਸਿ ਪ੍ਰਭੂ ਕੈ ਜੋ ਕਹੈ ਸੁ ਕਰਨਾ ॥ ਭਏ ਪ੍ਰਸੰਨ ਗੋਪਾਲਰਾਇ^੮
 ਭਉ ਕਿਛੁ ਨਹੀ ਕਰਨਾ ॥ ੧ ॥ ਦੂਖੁ ਨ ਲਾਗੈ ਕਦੇ ਤੁਧੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਚਿਤਾਰੈ^੯ ॥
 'ਜਮਕੰਕਰੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵਈ ਗੁਰਸਿਖ ਪਿਆਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥੁ ਹੈ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਨਹੀ ਹੋਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ
 ਸਾਚਾ ਮਨਿ ਜੋਰੁ^{੧੧} ॥ ੨ ॥ ੫ ॥ ੬੯ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ
 ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਨਾ^{੧੨} ਨਾਠਾ ਦੁਖ ਠਾਉ ॥ ਬਿਸ੍ਵਾਸ^{੧੩} ਪਾਏ ਮਿਲਿ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਤਾ ਤੇ
 ਬਹੁੜਿ ਨ ਧਾਉ^{੧੪} ॥ ੧ ॥ ਬਲਿਹਾਰੀ ਗੁਰ ਆਪਨੇ ਚਰਨਨੁ ਬਲਿ^{੧੫} ਜਾਉ ॥
 ਅਨਦ ਸੂਖ ਮੰਗਲ^{੧੬} ਬਨੇ ਪੋਖਤ^{੧੭} ਗੁਨ ਗਾਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨੁ
 ਰਾਗ ਨਾਦ ਧੁਨਿ ਇਹੁ ਬਨਿਓ ਸੁਆਉ^{੧੮} ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ ਭਏ ਬਾਂਛਤ^{੧੯}
 ਫਲ ਪਾਉ ॥ ੨ ॥ ੬ ॥ ੭੦ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਦਾਸ ਤੇਰੇ ਕੀ ਬੇਨਤੀ
 'ਰਿਦ ਕਰਿ ਪਰਗਾਸੁ ॥ ਤੁਮ੍ਹਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੋਖਨ^{੨੧} ਕੋ ਨਾਸੁ ॥ ੧ ॥
 ਚਰਨ ਕਮਲ ਕਾ ਆਸਰਾ ਪ੍ਰਭ ਪੁਰਖ ਗੁਣਤਾਸੁ^{੨੨} ॥ ਕੀਰਤਨ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਤ
 ਰਹਉ^{੨੩} ਜਬਲਗੁ ਘਟਿ ਸਾਸੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਬੰਧਪ^{੨੪} ਤੂਹੈ ਤੂ
 'ਸਰਬ ਨਿਵਾਸੁ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ ਜਾ ਕੋ ਨਿਰਮਲ ਜਾਸੁ^{੨੬} ॥ ੨ ॥
 ੭ ॥ ੭੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ 'ਸਰਬ ਸਿਧਿ ਹਰਿ ਗਾਈਐ ਸਭਿ ਭਲਾ
 ਮਨਾਵਹਿ ॥ ਸਾਧੁ ਸਾਧੁ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹਹਿ ਸੁਣਿ ਦਾਸ ਮਿਲਾਵਹਿ ॥ ੧ ॥ 'ਸੂਖ ਸਹਜ
 'ਕਲਿਆਣ ਰਸ ਪੂਰੈ ਗੁਰਿ ਕੀਨ ॥ 'ਜੀਅ ਸਗਲ ਦਇਆਲ ਭਏ ਹਰਿ
 ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਚੀਨ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਸਰਬਤ੍ਰ ਮਹਿ ਪ੍ਰਭ^{੩੧} ਗੁਣੀ ਗਹੀਰਾ ॥
 ਨਾਨਕ ਭਗਤ ਆਨੰਦਮੈ^{੩੨} ਪੋਖਿ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਧੀਰ^{੩੩} ॥ ੨ ॥ ੮ ॥ ੭੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ
 ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਅਰਦਾਸਿ ਸੁਣੀ ਦਾਤਾਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਹੋਏ ਕਿਰਪਾਲ ॥ ਰਾਖਿ ਲੀਆ
 ਅਪਨਾ ਸੇਵਕੋ ਮੁਖਿ ਨਿੰਦਕ ਛਾਰੁ^{੩੪} ॥ ੧ ॥ ਤੁਝਹਿ ਨ ਜੋਹੈ^{੩੫} ਕੋ ਮੀਤ ਜਨ ਤੂੰ
 ਗੁਰ ਕਾ ਦਾਸ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਤੂ ਰਾਖਿਆ ਦੇ ਅਪਨੇ ਹਾਥ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਜੀਅਨ ਕਾ ਦਾਤਾ ਏਕੁ ਹੈ ਬੀਆ^{੩੬} ਨਹੀ ਹੋਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਬੇਨਤੀਆ
 ਮੈ ਤੇਰਾ ਜੋਰੁ ॥ ੨ ॥ ੯ ॥ ੭੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ 'ਮੀਤ ਹਮਾਰੇ
 ਸਾਜਨਾ ਰਾਖੇ ਗੋਵਿੰਦ ॥ ਨਿੰਦਕ ਮਿਰਤਕ^{੩੮} ਹੋਇ ਗਏ ਤੁਮ੍ਹ ਹੋਹੁ ਨਿਚਿੰਦ^{੩੯} ॥

- ੧ ਹਰ ਰੋੜ, ਸਦਾ ।
 ੨ ਵੇਖਦੇ, ਭਾਵ ਅਸਰ ਕਰਦੇ ।
 ੩ [ਸੰ. ਚਾਖਸ਼ੁਸ਼=ਅੱਖ ਦੀ] ਨਜ਼ਰ, ਬਦ-ਨਜ਼ਰ ।
 'ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਕਿਛੁ ਚਾਖੁ ਨ ਜੋਹੈ' (ਭੋਰਉ ਮ: ੫) ।
 ੪ ਮਸਤੀ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ।
 ੫ [ਅਨ (ਨਾ) ਰਾਗ (ਮੋਹ)] ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਕਰਕੇ । ਭਾਵ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੇ ਜਾਪ ਨਾਲ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਵਲੋਂ ਐਸੀ ਉਦਾਸੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
 ੬ ਸਰਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ।
 ੭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ।
 ੮ ਗੋਪਾਲ ਰਾਜਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੯ ਯਾਦ ਕਰਨ ਨਾਲ ।
 ੧੦ [ਕਿੰਕਰ=ਦਾਸ, ਸੇਵਕ] ਜਮ-ਦੂਤ ।
 ੧੧ ਬਲ, ਆਸਰਾ ।
 ੧੨ ਦੁਖ ਦਾ ਥਾਂ (ਭੋਰਾ) ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ।
 ੧੩ ਟਿਕਾਉ, ਆਰਾਮ ।
 ੧੪ ਭਟਕਣਾ । ਉਥੋਂ ਜਾ ਕੇ ਫਿਰ ਇਧਰ ਉਧਰ ਨਹੀਂ ਦੇੜੀਦਾ ।
 ੧੫ ਬਲਿਹਾਰ
 ੧੬ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ।
 ੧੭ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ।
 ੧੮ ਮੰਤਵ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ।
 ੧੯ [ਵਾਂਛਿਤ] ਇੱਛਤ, ਚਾਹੇ ਹੋਏ, ਮਨ-ਭਾਉਂਦੇ ।
 ੨੦ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਚਾਨਣਾ ਕਰੋ (ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਦਾ) ।

- ੨੧ ਦੁਸ਼ਣ, ਬੁਰਾਈਆਂ ।
 ੨੨ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ।
 ੨੩ ਜਦ ਤੋੜੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸਾਹ ਹੈ ।
 ੨੪ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ, ਸੰਬੰਧੀ ।
 ੨੫ ਸਭ ਥਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੬ ਜਸ, ਸਿਫਤ ।
 ੨੭ ਸਭ ਸਿਧੀਆਂ (ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੧੨, ਫੁਟਨੋਟ +) ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਗਾਵਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਸਭ ਲੋਕ ਭਲਾ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ; ਮੂੰਹ ਤੋਂ 'ਸਾਧ' ੨ ਕਰਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ; ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਹੋਰ ਸੇਵਕ ਮਿਲਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ।
 ੨੮ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੨੯ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ ਰਸ ।
 ੩੦ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਦਿਆਲ ਹੋ ਪਏ, ਜਦ ਅਸਾਂ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣਿਆ । ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬੨੨, ਫੁਟ ਨੋਟ * ; ਅਤੇ ੭੧੪, ਨੋਟ ੨੪ ।
 ੩੧ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਡੁੱਘਾ ।
 ੩੨ ਅਨੰਦ ਰੂਪ ।
 ੩੩ ਧੀਰਜ ਦੇਣਾ । ਹਰੀ ਵਲੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦੇਖ ਕੇ ਭਗਤ ਲੋਕ ਆਨੰਦ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
 ੩੪ ਸੁਆਹ ।
 ੩੫ ਵੇਖਦਾ (ਤੰਗ ਕਰਨ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ) ।
 ੩੬ ਦੁਸਰਾ ।
 ੩੭ ਸਾਡੇ ਸਜਣ ਮਿੱਤਰ ਹਰੀ ਨੇ ਬਚਾ ਲਏ ।
 ੩੮ ਮੁਰਦੇ ।
 ੩੯ ਬੇ-ਫਿਕਰ ।

* ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਹਥੋਂ ਬਾਲਕ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ-ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਦਿਵਾਈ ਸੀ ਤੇ ਬਾਲਕ ਬਚ ਗਿਆ ਸੀ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਧੰਨਵਾਦ ਵਜੋਂ ਇਹ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਦੋ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੇ ਗਏ । ਦੇਖੋ 'ਲੇਪੁ ਨ ਲਾਗੋ ਤਿਲ ਕਾ ਮੂਲਿ' (ਭੋਰਉ ਮ: ੫, ਪੰ. ੧੧੩੭) ।

੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^੧ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪ੍ਰਭਿ ਕੀਏ ਭੇਟੇ ਗੁਰਦੇਵ ॥ ਜੈਜੈਕਾਰੁ
 ਜਗਤ ਮਹਿ ਸਫਲ ਜਾ ਕੀ ਸੇਵ ॥ ੧ ॥ ਉਚ ਅਪਾਰ ਅਗਨਤ ਹਰਿ ਸਭਿ ਜੀਅ
 ਜਿਸੁ ਹਾਥਿ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ ^੨ਜਤ ਕਤ ਮੇਰੈ ਸਾਥਿ ॥ ੨ ॥ ੧੦ ॥
 ੧੪ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਆਰਾਧਿਆ ਹੋਏ ਕਿਰਪਾਲ ॥
 ਮਾਰਗੁ^੩ ਸੰਤਿ ਬਤਾਇਆ ਤੂਟੇ ਜਮਜਾਲ ॥ ੧ ॥ ਦੂਖ ਭੂਖ ਸੰਸਾ ਮਿਟਿਆ
 ਗਾਵਤ ਪ੍ਰਭਨਾਮ ॥ ^੪ਸਹਜਸੂਖ ਆਨੰਦ ਰਸ ਪੂਰਨ ਸਭਿ ਕਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਜਲਨਿ ਬੁਝੀ ਸੀਤਲ^੫ ਭਏ ਰਾਖੇ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ
 ਜਾਕਾ ਵਡ ਪਰਤਾਪ ॥ ੨ ॥ ੧੧ ॥ ੧੫ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥
 ਧਰਤਿ ਸੁਹਾਵੀ ਸਫਲ ਬਾਨੁ ਪੂਰਨ ਭਏ ਕਾਮ ॥ ਭਉ ਨਾਨਾ ਭ੍ਰਮੁ ਮਿਟਿ ਗਇਆ
 ਰਵਿਆ^੬ ਨਿਤ ਰਾਮ ॥ ੧ ॥ ਸਾਧਜਨਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਬਸਤ ^੭ਸੁਖਸਹਜ ਬਿਸ੍ਰਾਮ ॥
 ਸਾਈ ਘੜੀ ਸੁਲਖਣੀ^੮ ਸਿਮਰਤ ਹਰਿਨਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪ੍ਰਗਟ ਭਏ
 ਸੰਸਾਰ ਮਹਿ ਫਿਰਤੇ ਪਹਨਾਮ^੯ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਸਰਣਾਗਤੀ ਘਟ ਘਟ
 ਸਭ ਜਾਨ^੯ ॥ ੨ ॥ ੧੨ ॥ ੧੬ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਰੋਗੁ ਮਿਟਾਇਆ
 ਆਪਿ ਪ੍ਰਭਿ ਉਪਜਿਆ ਸੁਖੁ ਸਾਂਤਿ ॥ ਵਡ ਪਰਤਾਪੁ ਅਚਰਜ ਰੂਪੁ ਹਰਿ ਕੀਨੀ
 ਦਾਤਿ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰਿ ਗੋਵਿੰਦਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਰਾਖਿਆ ਮੇਰਾ ਭਾਈ^{੧੦} ॥ ਹਮ ਤਿਸ
 ਕੀ ਸਰਣਾਗਤੀ ਜੋ ਸਦਾ ਸਹਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬਿਰਥੀ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵਈ ਜਨ
 ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਨਾਨਕ ਜੋਰੁ ਗੋਵਿੰਦ ਕਾ ਪੂਰਨ ਗੁਣਤਾਸਿ^{੧੧} ॥ ੨ ॥ ੧੩ ॥ ੧੭ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਮਰਿ ਮਰਿ ਜਨਮੇ ਜਿਨ ਬਿਸਰਿਆ ਜੀਵਨ ਕਾ
 ਦਾਤਾ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਜਨਿ ਸੇਵਿਆ ਅਨਦਿਨੁ^{੧੨} ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ॥ ੧ ॥ ਸਾਂਤਿ ਸਹਜੁ^{੧੩}
 ਆਨਦੁ ਘਨਾ^{੧੪} ਪੂਰਨ ਭਈ ਆਸ ॥ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਸਾਧਸੰਗਿ ਸਿਮਰਤ
 ਗੁਣਤਾਸਿ^{੧੫} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੁਣਿ ਸੁਆਮੀ ਅਰਦਾਸਿ ਜਨ ਤੁਮ ਅੰਤਰਜਾਮੀ^{੧੬} ॥
^{੧੬}ਬਾਨ ਬੰਨਤਰਿ ਰਵਿ ਰਹੇ ਨਾਨਕ ਕੇ ਸੁਆਮੀ ॥ ੨ ॥ ੧੪ ॥ ੧੮ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ
 ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਤਾਤੀ ਵਾਉ ਨ ਲਗਈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸਰਣਾਈ ॥ ਚਉਗਿਰਦ
 ਹਮਾਰੈ ਰਾਮਕਾਰ^{੧੭} ਦੁਖੁ ਲਗੈ ਨ ਭਾਈ ॥ ੧ ॥ ਸੰਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਭੇਟਿਆ ਜਿਨਿ
 ਬਣਤ ਬਣਾਈ ॥ ਰਾਮਨਾਮੁ ਅਉਖਧੁ^{੧੮} ਦੀਆ ਏਕਾ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਰਾਖਿ ਲੀਏ ਤਿਨਿ ਰਖਨਹਾਰਿ ਸਭ ਬਿਆਧਿ^{੧੯} ਮਿਟਾਈ ॥ ਕਹੁ
 ਨਾਨਕ ਕਿਰਪਾ ਭਈ ਪ੍ਰਭ ਭਏ ਸਹਾਈ ॥ ੨ ॥ ੧੫ ॥ ੧੯ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਅਪਣੇ ਬਾਲਕ^{੨੦} ਆਪਿ ਰਖਿਅਨੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰਦੇਵ ॥

੧ ਜਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ
 ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ।
 ੨ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ, ਭਾਵ ਸਭ ਥਾਂ ।
 ੩ ਰਸਤਾ ।
 ੪ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੫ ਠੰਢੇ ।
 ੬ ਜਪਿਆ ।
 ੭ ਭਲੀ ।
 ੮ [ਫ਼ਾ. ਪਿਨਹਾਂ] ਲੁਕੇ ਹੋਏ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਗਿਣਤੀ
 ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਨ ।
 ੯ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ । ਜੋ ਸਾਰੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਜਾਨਣ
 ਵਾਲਾ ਹੈ ।
 ੧੦ ਪਿਆਰਾ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੬੧੯, ਨੋਟ ੧੮ ।
 ੧੧ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ।
 ੧੨ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਸਦਾ ।

੧੩ ਅਭੋਲਤਾ ।
 ੧੪ ਬਹੁਤਾ ।
 ੧੫ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ।
 ੧੬ ਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਜੋ ਵਿੱਥਾਂ
 ਹਨ. ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ।
 ੧੭ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦੀ ਕਾਰ (ਲਕੀਰ) ਜੋ ਸੀਤਾ
 ਦੇ ਬਚਾਉ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ
 ਬਣਾ ਗਏ ਸਨ । ਇਹ ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ
 ਲਫ਼ਮਣ ਜੀ ਤੋਂ ਕਢਾਈ ਗਈ ਸੀ । ਇਸ
 ਲਕੀਰੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਣ ਤੇ ਹੀ ਸੀਤਾ ਰਾਵਣ ਦੇ
 ਛਲ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਸੀ । ਇਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ
 ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਰਾਮ-ਕਾਰ ਹੈ ।
 ੧੮ ਦਵਾਈ ।
 ੧੯ ਰੋਗ ।
 ੨੦ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ।

ਸੁਖ ਸਾਂਤਿ ^੧ਸਹਜ ਆਨਦ ਭਏ ਪੂਰਨ ਭਈ ਸੇਵ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਭਗਤ ਜਨਾ
ਕੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣੀ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ॥ ਰੋਗ ਮਿਟਾਇ ਜੀਵਾਲਿਅਨੁ ^੨ ਜਾ ਕਾ ਵਡ
ਪਰਤਾਪੁ ॥ ੧ ॥ ਦੋਖ ਹਮਾਰੇ ਬਖਸਿਅਨੁ ਅਪਣੀ ^੩ਕਲ ਧਾਰੀ ॥ ^੪ਮਨ ਬਾਂਛਤ
ਫਲ ਦਿਤਿਅਨੁ ਨਾਨਕ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ ੨ ॥ ੧੬ ॥ ੮੦ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਚਉਪਦੇ ਦੁਪਦੇ ਘਰੁ ੬
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ * ॥ ਮੇਰੇ ਮੋਹਨ ^੧ਸ੍ਰਵਨੀ ਇਹ ਨ ਸੁਨਾਏ ॥
^੨ਸਾਕਤ ਗੀਤ ਨਾਦ ਧੁਨਿ ਗਾਵਤ ਬੋਲਤ ਬੋਲ ਅਜਾਏ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^੩ਸੇਵਤ
ਸੇਵਿ ਸੇਵਿ ਸਾਧ ਸੇਵਉ ਸਦਾ ਕਰਉ ਕਿਰਤਾਏ ^੪ ॥ ^੫ਅਭੈ ਦਾਨੁ ਪਾਵਉ
ਪੁਰਖਦਾਤੇ ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਏ ॥ ੧ ॥ ਰਸਨਾ ^੧ਅਗਹ ਅਗਹ ਗੁਨ
ਰਾਤੀ ਨੈਨ ਦਰਸ ਰੰਗ ^੨ਲਾਏ ॥ ਹੋਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ^੩ਦੀਨ ਦੁਖਭੰਜਨ ਮੋਹਿ ਚਰਣ
ਰਿਦੈ ਵਸਾਏ ॥ ੨ ॥ ਸਭਹੂ ਤਲੈ ਤਲੈ ਸਭ ਉਪਰਿ ^੪ਏਹ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਦ੍ਰਿਸਟਾਏ ॥
ਅਭਿਮਾਨੁ ਖੋਇ ਖੋਇ ਖੋਇ ਖੋਈ ਹਉ ਮੋਕਉ ਸਤਿਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ^੫ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥ ੩ ॥
ਅਤੁਲੁ ਅਤੁਲੁ ਅਤੁਲੁ ਨਹ ਤੁਲੀਐ ^੧ਭਗਤਿ ਵਡਲੁ ਕਿਰਪਾਏ ॥ ਜੋ ਜੋ
ਸਰਣਿ ਪਰਿਓ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਅਭੈ ਦਾਨੁ ਸੁਖ ਪਾਏ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੮੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ
ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਪ੍ਰਭ ਜੀਤੂ ਮੇਰੇ ^੧ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰੈ ॥ ਨਮਸਕਾਰ ^੨ਡੰਡਉਤਿ
ਬੰਦਨਾ ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਜਾਉ ਬਾਰੈ ^੩ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਉਠਤ ਬੈਠਤ ਸੇਵਤ ਜਾਗਤ
ਇਹੁ ਮਨੁ ਤੁਝਹਿ ਚਿਤਾਰੈ ^੪ ॥ ਸੂਖ ਦੂਖ ਇਸੁ ਮਨ ਕੀ ਬਿਰਥਾ ^੫ਤੁਝ ਹੀ
ਆਗੈ ਸਾਰੈ ^੬ ॥ ੧ ॥ ਤੂ ਮੇਰੀ ਓਟ ਬਲ ਬੁਧਿ ਧਨੁ ਤੁਮਹੀ ਤੁਮਹਿ ਮੇਰੈ ਪਰਵਾਰੈ ॥
ਜੋ ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਸੋਈ ^੨ਭਲ ਹਮਰੈ ^੩ਪੋਖਿ ਨਾਨਕ ਸੁਖ ਚਰਨਾਰੈ ॥ ੨ ॥ ੮੨ ॥
ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ^੧ਸੁਨੀਅਤ ਪ੍ਰਭ ਤਉ ਸਗਲ ਉਧਾਰਨ ॥ ^੨ਮੋਹ ਮਗਨ
ਪਤਿਤ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰਾਨੀ ਐਸੇ ਮਨਹਿ ਬਿਸਾਰਨ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^੩ਸੰਚਿ ਬਿਖਿਆ ਲੇ
^੪ਗ੍ਰਾਹਜੁ ਕੀਨੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਮਨ ਤੇ ਭਾਰਨ ^੫ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਰਤੁ ^੬ਨਿੰਦਾ ਸਤੁ
ਸੰਤੋਖੁ ਬਿਦਾਰਨ ^੭ ॥ ੧ ॥ ਇਨ ਤੇ ਕਾਢਿ ਲੇਹੁ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ਹਾਰਿ ਪਰੇ ਤੁਮ
ਸਾਰਨ ^੮ ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਭ ਪਹਿ ^੯ਸਾਧਸੰਗਿ ਰੰਕ ^{੧੦}ਤਾਰਨ ॥ ੨ ॥ ੩ ॥
੮੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਸੰਤਨ ਕੈ ^੧ਸੁਨੀਅਤ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਬਾਤ ॥ ਕਥਾ
ਕੀ ਰਤਨੁ ਆਨੰਦ ਮੰਗਲ ^੨ਧੁਨਿ ^੩ਪੂਰਿ ਰਹੀ ਦਿਨਸੁ ਅਰੁ ਰਾਤਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਭਿ ਕੀਨੇ ਨਾਮ ਅਪੁਨੇ ਕੀ ਕੀਨੀ ਦਾਤਿ ॥ ਆਠ ਪਹਰ

੧ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਖਸ਼ੀ ਸੁ ।
 ੩ ਸ਼ਕਤੀ ਵਰਤਾ ਕੇ ।
 ੪ ਮਨ ਦੇ ਚਾਹੇ ਹੋਏ, ਮਨ-ਮੰਗੇ ।
 ੫ ਪਿਆਰੇ !
 ੬ ਗਿਰੇ ਹੋਏ ਲੋਕ ਜੋ ਗੀਤ ਤੇ ਰਾਗ ਗਾਉਂਦੇ
 ਅਤੇ ਫੜਲ ਬੋਲ ਬੋਲਦੇ ਹਨ (ਓਹ ਮੇਰੇ ਕੰਨੀ
 ਨਾ ਪਵਣ) ।
 ੭ ਅਜਾਈ*, ਬੇਅਰਥ, ਫੜਲ ।
 ੮ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾਦਿਆਂ ੨ ਸੇਵਾ ਸੇਵਾ ਕੇ ਫਿਰ
 ਸੇਵਾ, ਭਾਵ ਲਗਾਤਾਰ ਸੇਵਾ । ਇਸ ਸ਼ਬਦ
 ਵਿਚ ਕਈ ਲਫਜ਼ ਬਾਰ ਬਾਰ ਦੁਹਰਾਏ ਹਨ,
 * ਕੇਵਲ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਲਈ ; ਜਿਵੇਂ 'ਸੇਵਤ ਸੇਵਤ
 ਸਦਾ ਸੇਵਿ ਤੇਰੇ ਸੰਗਿ ਬਸਤੁ ਹੈ ਕਾਲੁ' (ਗੋੜੀ
 ਮ: ਪ, ਪੰ. ੨੧੪) ।
 ੯ ਕਿਰਤ, ਕੰਮ । ਸਦਾ ਇਹੋ ਕੰਮ ਕਰਾਂ ।
 ੧੦ ਅਭੇ-ਪਦ ਦਾਨ, ਨਿਭਰਤਾ ਦੀ ਪਦਵੀ ਦੀ
 ਦਾਤ ।
 ੧੧ ਅਗਾਧ, ਅਥਾਹ । ਜੀਭ ਅਥਾਹ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ
 ਵਿਚ ਲਗੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਅਖਾਂ ਹਰੀ-ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ
 ਪ੍ਰੇਮ ਲਾ ਰਖਣ ।
 ੧੨ ਪਿਆਰ ।
 ੧੩ ਹੇ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਦੇ ਦੁਖ ਭੰਨਣ (ਦੂਰ ਕਰਨ)
 ਵਾਲੇ !
 ੧੪ ਐਸੀ ਨਬਰ ਦਿਖਾ ਦਿਓ । ਮੇਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ
 ਅਜੇਹੀ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਵਾਲੀ ਹੋ ਜਾਏ ਜਿਵੇਂ ਮਿਟੀ
 ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਜੀਵਦਿਆਂ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ
 ਹੇਠਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜਦ ਓਹ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ
 ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । 'ਜੀਵਦਿਆ
 ਪੈਰਾ ਤਲੇ ਮੁਇਆ ਉਪਰਿ ਹੋਇ' (ਫਰੀਦ) ।
 ੧੫ ਉਪਦੇਸ਼ ।

੧੬ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ,
 ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੧੭ ਪ੍ਰਾਣੀ (ਜ਼ਿੰਦਗੀ) ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ।
 ੧੮ ਭੰਡੇ ਵਤ ਲੰਮਾ ਪੰ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।
 ੧੯ ਵਾਰਨੇ, ਬਲਿਹਾਰ ।
 ੨੦ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੧ ਹਾਲਤ (ਸੁਖ ਦੁਖ ਵਾਲੀ) ।
 ੨੨ ਪੁਚਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੦੯,
 ਫੁਟ ਨੋਟ *, ਅਤੇ ੭੪੯, ਨੋਟ ੧੨ ।
 ੨੩ ਸਾਡੇ ਲਈ ਚੰਗਾ ਹੈ ।
 ੨੪ ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਆਪ ਦੇ ਚਰਨ ਦੇਖ ਕੇ ਸੁਖ
 ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੫ ਸੁਣੀਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ, ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਨਿਸ਼ਤਾਰਾ
 ਕਰਦਾ ਹੈਂ ।
 ੨੬ ਮੇਰੇ ਦੀ ਮਸਤੀ ਕਰ ਕੇ ਪਤਤ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੀ
 ਸੰਰਤ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰਾਂ ਮੈਂ ਤੇਨੂੰ ਮਨ ਤੋਂ ਵਿਸਾਰ
 ਛਡਿਆ ਹੈ ।
 ੨੭ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਕੇ ਜ਼ਹਿਰ (ਮਾਇਆ) ।
 ੨੮ [ਗ੍ਰਹਜ] ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਯੋਗ ਬਣਾ ਲਈ ਹੈ ।
 ੨੯ ਸੁਣ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਦੂਰ ਕਰ ਰਖਿਆ ਹੈ ।
 ੩੦ ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ ।
 ੩੧ [ਵਿਦਾਰਣ, ਪਾੜਨਾ] ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ।
 ੩੨ ਸ਼ਰਨੀ* ।
 ੩੩ ਪਾਸ ।
 ੩੪ ਕੰਗਾਲਾਂ ਨੂੰ, ਗਿਆਨ ਹੀਨਾਂ ਨੂੰ ।
 ੩੫ ਕੋਲੇ ।
 ੩੬ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ।
 ੩੭ ਭਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰਿਓਂ
 ਰਾਤ ਦਿਨ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼
 ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ।

* ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਸੀ ਨਿਮਰ-ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਬਣ ਜਾਵੇ ਕਿ ਹਰੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਗੀਤਾਂ ਵੀ ਥਾਂ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੇ ਗੀਤ ਗਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ।

† ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਓਹੀ ਸਾਡਾ ਬਲ ਆਸਰਾ ਹੈ ।

‡ ਹਰੀ ਬਾਬਤ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਕਿ ਉਹ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਤਾਰਦਾ ਹੈ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਦਿੱਬੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਓ ।

§ ਇਹ ਭੀ ਸੁਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਤ-ਸੰਗਤਿ ਇਕ ਐਸੀ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿਥੇ ਹਰ ਵਕਤ ਹਰੀ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਅਤੇ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਹਰੀ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਸੀ ਸੰਤ-ਸੰਗਤ ਮਿਲਾ ਦਿਓ ।

ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਇਸੁ ਤਨ ਤੇ ਜਾਤ ॥ ੧ ॥ 'ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਏ ਪੋਖਿ
ਪ੍ਰਭ ਦਰਸਨੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਰਸੁ ਭੋਜਨੁ ਖਾਤ ॥ ਚਰਨ ਸਰਨ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਮਿਲਾਤ ॥ ੨ ॥ ੪ ॥ ੮੪ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ * ॥
ਰਾਖਿ ਲੀਏ ਅਪਨੇ ਜਨ ਆਪ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦੀਨੋ 'ਬਿਨਸਿ
ਗਏ ਸਭ ਸੋਗ ਸੰਤਾਪ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਗਾਵਹੁ ਸਭਿ ਹਰਿ ਜਨ
'ਰਾਗ ਰਤਨ ਰਸਨਾ ਆਲਾਪ ॥ ਕੋਟਿ ਜਨਮ ਕੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ' ਨਿਵਰੀ
ਰਾਮ ਰਸਾਇਣਿ ਆਤਮ ਧ੍ਰੁਪ ॥ ੧ ॥ ਚਰਣ ਗਹੇ' ਸਰਣਿ ਸੁਖਦਾਤੇ ਗੁਰ ਕੈ
ਬਚਨਿ ਜਪੇ ਹਰਿ ਜਾਪ ॥ ਸਾਗਰ' ਤਰੇ ਭਰਮ ਭੈ ਬਿਨਸੇ ਕਹੁ ਨਾਨਕ 'ਠਾਕੁਰ
ਪਰਤਾਪ ॥ ੨ ॥ ੫ ॥ ੮੫ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ † ਤਾਪੁ ਲਾਹਿਆ
ਗੁਰ ਸਿਰਜਨਹਾਰਿ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਅਪਨੇ ਕਉ ਬਲਿ' ਜਾਈ ਜਿਨਿ ਪੈਸ ਰਖੀ
ਸਾਰੈ ਸੰਸਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ 'ਕਰੁ ਮਸਤਕਿ ਧਾਰਿ ਬਲਿਕੁ ਰਖਿ ਲੀਨੋ ॥
ਪ੍ਰਭਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਮਹਾਰਸੁ ਦੀਨੋ ॥ ੧ ॥ ਦਾਸ ਕੀ ਲਾਜ ਰਖੈ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ॥
'ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ਦਰਗਹ ਪਰਵਾਨੁ ॥ ੨ ॥ ੬ ॥ ੮੬ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ਚਉਪਦੇ ਦੁਪਦੇ ਘਰੁ ੭
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ § ॥ 'ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦਿ ਉਜਾਰੇ ਦੀਪਾ ॥ 'ਬਿਨਸਿਓ
ਅੰਧਕਾਰ ਤਿਹ ਮੰਦਰਿ ਰਤਨ ਕੋਠੜੀ ਖੁਲੀ ਅਨੂਪਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ 'ਬਿਸਮਨ
ਬਿਸਮ ਭਏ ਜਉ ਪੋਖਿਓ ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਇ ਵਡਿਆਈ ॥ ਮਗਨ ਭਏ ਉਹਾ ਸੰਗਿ
ਮਾਤੇ 'ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਲਪਟਾਈ ॥ ੧ ॥ ਆਲ' ਜਾਲ ਨਹੀ ਕਛੁ ਜੰਜਾਰਾ' ਅਹੰਬੁਧਿ
ਨਹੀ ਭੋਰਾ' ॥ ਉਚਨ ਉਚਾ ਬੀਚੁ' ਨ ਖੀਚਾ' ਹਉ ਤੇਰਾ ਤੂ ਮੋਰਾ ॥ ੨ ॥ ਏਕੰਕਾਰੁ' ਏਕੁ
ਪਾਸਾਰਾ ਏਕੈ ਅਪਰ ਅਪਾਰਾ ॥ ਏਕੁ ਬਿਸਬੀਰਨੁ' ਏਕੁ ਸੰਪੂਰਨੁ ਏਕੈ 'ਪ੍ਰਾਨ
ਅਧਾਰਾ ॥ ੩ ॥ ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਮਲ ਸੂਚਾ ਸੂਚੈ ਸੂਚਾ ਸੂਚੈ ਸੂਚਾ ॥ ਅੰਤ ਨ ਅੰਤਾ ਸਦਾ
ਬੇਅੰਤਾ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਉਚੈ ਉਚਾ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੮੭ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥
ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵਤ ਹੋ ॥ ਜਾ ਸਿਉ 'ਰਾਚਿ ਮਾਚਿ ਤੁਮ ਲਾਗੇ ਓਹ ਮੋਹਨੀ' ॥
'ਮੋਹਾਵਤ ਹੋ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਨਿਕ' ਕਾਮਿਨੀ' ਸੇਜ ਸੋਹਨੀ ਛੋਡਿ ਖਿਨੈ
ਮਹਿ ਜਾਵਤ ਹੋ ॥ 'ਉਰਝਿ ਰਹਿਓ ਇੰਦ੍ਰੀ ਰਸ ਪ੍ਰੇਰਿਓ ਬਿਖੈ' ਠਗਉਰੀ' ਖਾਵਤ
ਹੋ ॥ ੧ ॥ 'ਤ੍ਰਿਣ ਕੋ ਮੰਦਰੁ ਸਾਜਿ ਸਵਾਰਿਓ' ਪਾਵਕੁ ਤਲੈ ਜਰਾਵਤ ਹੋ ॥ ਐਸੇ 'ਗੜ
ਮਹਿ ਐਠਿ' ਹਠੀਲੋ' ਫੁਲਿ ਫੁਲਿ ਕਿਆ ਪਾਵਤ ਹੋ ॥ ੨ ॥ 'ਪੰਚ ਦੂਤ' ਮੂਢ

੧ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਦਰਸਨ ਦੇਖ ਕੇ ਰਜ ਗਏ ।
 ੨ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ।
 ੩ ਅੰਦਰ ਦੇ ਦੁਖ ।
 ੪ ਕੀਮਤੀ ਰਾਗ ।
 ੫ ਉਚਾਰ ਕੇ । ੬ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ।
 ੭ ਤੋਹ ।
 ੮ ਦੂਰ ਹੋਈ ।
 ੯ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ (ਰਾਮ ਨਾਮ) ।
 ੧੦ ਰਜਦਾ ਹੈ ।
 ੧ ਪਕੜੇ ।
 ੨ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ।
 ੩ ਇਹ ਮਾਲਕ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ ।
 ੪ ਬਲਿਹਾਰ ।
 ੫ ਹੱਥ ਮਥੇ ਤੇ ਧਰ ਕੇ, ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਕੇ ।
 ੬ ਜੇ ਕੁਝ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਕਬੂਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।
 ੭ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਦੀਵੇ ਦਵਾਰਾ ਚਾਨਣ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
 ੮ ਉਸ ਸਰੀਰ ਮੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਜਦ ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਅਨੂਪ ਕੋਠੜੀ ਖੁਲ੍ਹੀ, ਭਾਵ ਜਦ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸਾਡੀ ਅਮੋਲਕ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਮਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੨, ਫੁਟ ਨੋਟ ੧, ਅਤੇ ਪੰ. ੬੫੭, ਨੋਟ ੩ ।
 ੯ ਹਰਾਨਗੀ ਵਿਚ ਹਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਜਦ ਹਰੀ ਦੇਖਿਆ ।
 ੧੦ ਤਾਣਾ ਪੇਟਾ, ਭਾਵ ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ ਤੇ, ਉਸ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਏ ।
 ੧ ਘਰ । ਘਰ ਦੇ ਧੰਧੇ ਅਤੇ ਜੰਜਾਲ ਹੁਣ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ।
 ੨ ਜੰਜਾਲ । ੨੩ ਰਤਾ ।
 ੪ ਵਿੱਥ ।
 ੫ ਖਿਚਿਆ ਹੋਇਆ ਪਰਦਾ, ਵਖੇਵਾਂ । ਵਾਹਿਗੁਰੂ

ਦੇ ਨਾਲ ਅਛੇਦਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ । ਉਚ ਨੀਚ ਲਫਜ਼ ਓਥੇ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਵਿਥ ਵਖੇਵਾਂ ਹੋਵੇ । ਅਛੇਦਤਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਤਾਂ ਰਹਿ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ । ਉਚ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉੱਚਾ ਹੁਣ ਕੋਈ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ।
 ੨੬ ਅਦਵੈਤ ਹਰੀ ।
 ੨੭ ਫੋਲਾਉ । ਇਕ ਹਰੀ ਦਾ ਹੀ ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ।
 ੨੮ ਸੁਆਸਾਂ (ਬਿੰਦਗੀ) ਦਾ ਆਸਰਾ ।
 ੨੯ ਰਚੇ ਮਿਥੇ, ਇੱਕ ਹੋਏ ਹੋਏ ।
 ੩੦ ਮਾਇਆ ।
 ੩੧ ਠਗਦੀ ਹੈ । ੩੨ ਸੋਨਾ, ਧਨ ।
 ੩੩ ਇਸਤਰੀ ।
 ੩੪ ਫਸਿਆ ਰਿਹਾ ਭੋਗ ਦੇ ਸਵਾਦ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ।
 ੩੫ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ।
 ੩੬ ਠਗਮੂਰੀ, ਉਹ ਬੂਟੀ ਜੋ ਠੱਗ ਲੋਕ ਰਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਆ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ । ਮਾਇਆ ਠਗਣੀ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਠਗਉਰੀ ਆਖਿਆ ਹੈ ।
 ੩੭ ਤੀਲਿਆਂ ਦਾ ।
 ੩੮ ਉਸ ਦੇ ਬਲੇ ਅੱਗ ਬਾਲਦਾ ਹੈ । ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂਰਖਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ । 'ਛਾਪਰੁ ਬਾਧਿ ਸਵਾਰੇ ਤਿਣ ਕੇ ਦੁਆਰੇ ਪਾਵਕੁ ਜਾਰੇ' (ਸਾਰਗ ਮ: ੫) ।
 ੩੯ ਸਰੀਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ।
 ੪੦ ਆਕੜ ਵਿਚ ।
 ੪੧ ਹਠ ਤੇ ਚਿੰਦਾਂ ਵਾਲਾ ।
 ੪੨ ਫੁਲ ੨ ਕੇ ।
 ੪੩ ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਵੇਰੀ ।
 ੪੪ ਸਿਰ ਤੇ ।

* ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਦਸਦੇ ਭਨ ਕਿ ਉਪਰ ਦਸੀ ਅਰਦਾਸ ਕਬੂਲ ਪੈ ਗਈ ਅਤੇ ਜੋ ਮੰਗਾਂ ਗੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ।

† ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦਾ ਧਨਵਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਕ ਖਾਸ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਲਕ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ।

‡ ਇਨ੍ਹਾਂ ੩੦ ਚੋਪਦਿਆਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਵਿਚੋਲੇ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ ।

§ ਕੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਚਾਨਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਫਰਮ ਤੇ ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਛੇਦਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।

¶ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਹੀ ਬਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਪਰਿ ਠਾਵੇ^੧ ਕੇਸ ਗਹੇ ਫੇਰਾਵਤ^੨ ਹੇ ॥ ^੩ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨ ਆਵਹਿ ਅੰਧ ਅਗਿਆਨੀ
 ਸੋਇ ਰਹਿਓ ਮਦ ਮਾਵਤ^੪ ਹੇ ॥੩॥ ਜਾਲੁ ਪਸਾਰਿ ਚੋਗ ਬਿਸਥਾਰੀ^੫ ਪੰਖੀ ਜਿਉ
 ਫਾਹਾਵਤ ਹੇ॥ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਬੰਧਨ ਕਾਟਨ ਕਉ ਮੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਧਿਆਵਤ ਹੇ॥
 ੪ ॥ ੨ ॥ ੮੮ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਪਾਰ ਅਮੋਲੀ ॥
 ਪ੍ਰਾਨਪਿਆਰੇ ^੬ਮਨਹਿਅਧਾਰੇ ਚੀਤਿ ਜਿਤਉ 'ਜੈਸੇ ਪਾਨ ਤੁੰਬੋਲੀ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਸਹਜਿ^੭ ਸਮਾਇਓ ਗੁਰਹਿ ਬਤਾਇਓ ਰੰਗਿ ਰੰਗੀ ਮੇਰੇ ਤਨ ਕੀ ਚੋਲੀ॥
^੮ਪ੍ਰਿਅ ਮੁਖਿ ਲਾਗੇ ਜਉ ਵਡ ਭਾਗੇ ਸੁਹਾਗੁ ਹਮਾਰੇ ਕਤਹੁ^੯ ਨ ਡੋਲੀ^{੧੦} ॥ ੧ ॥
 ਰੂਪ ਨ ਧੂਪ^{੧੧} ਨ ਗੰਧ^{੧੨} ਨ ਦੀਪਾ^{੧੩} ^{੧੪}ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਅੰਗ ਅੰਗ ਸੰਗਿ ਮਉਲੀ^{੧੫}॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਿਅ ਰਵੀ^{੧੬} ਸੁਹਾਗਨਿ ਅਤਿ ਨੀਕੀ^{੧੭} ਮੇਰੀ ਬਨੀ ਖਟੋਲੀ^{੧੮}॥
 ੨ ॥ ੩ ॥ ੮੯ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ^{੨੦}ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦ ਮਈ ॥
 ਜਬ ਤੇ ਭੇਟੇ^{੨੧} ਸਾਧ ਦਇਆਰਾ^{੨੨} ਤਬ ਤੇ ਦੁਰਮਤਿ^{੨੩} ਦੂਰਿ ਭਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਸੰਪੂਰਨ ਸੀਤਲ^{੨੪} ਸਾਂਤਿ ਦਇਆਲ ਦਈ^{੨੫} ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ
 ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਹੰਕਾਰਾ ਤਨ ਤੇ ਹੋਏ ਸਗਲ ਖਈ^{੨੬} ॥ ੧ ॥ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਦਇਆ
 ਧਰਮੁ ਸੁਚਿ ਸੰਤਨ ਤੇ ਇਹੁ ਮੰਤ੍ਰ^{੨੭} ਲਈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਨਿ ਮਨਹੁ ਪਛਾਨਿਆ
 ਤਿਨ ਕਉ ਸਗਲੀ ਸੋਝ ਪਈ ॥ ੨ ॥ ੪ ॥ ੯੦ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਕਿਆ
 ਹਮ ਜੀਅ ਜੰਤ ਬੇਚਾਰੇ ^{੨੮}ਬਰਨਿ ਨ ਸਾਕਹ ^{੨੯}ਏਕ ਰੋਮਾਈ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਮਹੇਸ^{੩੦}
 ਸਿਧ ਮੁਨਿ ਇੰਦ੍ਰਾ ਬੇਅੰਤ ਠਾਕੁਰ ਤੇਰੀ ਗਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ ॥ ੧ ॥ ਕਿਆ ਕਥੀਐ
 ਕਿਛੁ ^{੩੧}ਕਥਨੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ਜਹ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਜਹ ਮਹਾ ਭਇਆਨ^{੩੨} ਦੂਖਜਮ ਸੁਨੀਐ ਤਹ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਤੂ ਹੈ ਸਹਾਈ ॥ ਸਰਨਿ
 ਪਰਿਓ ਹਰਿਚਰਨ ਗਹੇ^{੩੩} ਪ੍ਰਭ ਗੁਰਿ ਨਾਨਕ ਕਉ ਬੂਝ ਬੁਝਾਈ ॥ ੨ ॥ ੫ ॥
 ੯੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ § ॥ ਅਗਮ^{੩੪} ਰੂਪ ਅਬਿਨਾਸੀ ਕਰਤਾ
^{੩੫}ਪਤਿਤ ਪਵਿਤ ਇਕ ਨਿਮਖ^{੩੬} ਜਪਾਈਐ ॥ ^{੩੭}ਅਚਰਜੁ ਸੁਨਿਓ ਪਰਾਪਤਿ
 ਭੇਟੁਲੇ ਸੰਤ ਚਰਨ ਚਰਨ ਮਨੁ ਲਾਈਐ ॥ ੧ ॥ ਕਿਤੁ ਬਿਧੀਐ^{੩੮} ਕਿਤੁ ਸੰਜਮਿ^{੩੯}
 ਪਾਈਐ ॥ ਕਹੁ ਸੁਰਜਨ^{੪੦} ਕਿਤੁ ਜੁਗਤੀ ਧਿਆਈਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੇ ਮਾਨੁਖ
 ਮਾਨੁਖ ਕੀ ਸੇਵਾ ਓਹੁ ਤਿਸ ਕੀ ^{੪੧}ਲਈ ਲਈ ਫੁਨਿ ਜਾਈਐ ॥ ਨਾਨਕ ਸਰਨਿ
 ਸਰਣਿ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਮੋਹਿ ਟੇਕ ਤੇਰੇ ਇਕ ਨਾਈਐ^{੪੨} ॥ ੨ ॥ ੬ ॥ ੯੨ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ¶ ॥ ਸੰਤ ਸਰਣਿ ਸੰਤ ਟਹਲ ਕਰੀ ॥ ਧੰਧੁ ਬੰਧੁ^{੪੩} ਅਰੁ
 ਸਗਲ ਜੰਜਾਰੇ^{੪੪} ਅਵਰ ਕਾਜ ਤੇ ਛੂਟਿ ਪਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੪੫}ਸੂਖਸਹਜ

੧ ਖੜੋਤੇ ।
 ੨ ਭਵਾਂਦੇ । ਕੇਸ ਫੜ ਕੇ ਭਵਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ
 ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਲੀਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
 ੩ ਪਰ ਉਹਨੂੰ ਨਬਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਅੰਨ੍ਹਾ
 ਅਗਿਆਨੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ।
 ੪ ਮਸਤ । ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਮਸਤ, ਮਤਵਾਲਾ ਹਉਮੈ
 ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ।
 ੫ ਖਿਲਾਰੀ ।
 ੬ ਮਨ ਲਈ ਆਸਰਾ ।
 ੭ ਜਿਵੇਂ ਪਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖਿਆਲਦਾ ਹੈ ਪਾਨ ਵੇਚਣ
 ਵਾਲਾ ।
 ੮ ਸਹਜ-ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਫੁਟ
 ਨੋਟ * ।
 ੯ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਲਗੀ ਹਾਂ, ਭਾਗ ਜੋ ਚੰਗੇ ਹੋਏ ।
 ੧੦ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ।
 ੧੧ ਭੋਲਦਾ, ਟੁਟਦਾ ।
 ੧੨ ਸੁਗੰਧਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਧੂਆਂ ।
 ੧੩ ਖੁਸ਼ਬੋ ।
 ੧੪ ਦੀਵਾ । ਹੁਣ ਪੂਜਾ ਲਈ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਰੂਪ ਧੂਪ
 ਆਦਿਕ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੂਰਨ
 ਤੋਰ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਈ ਹਾਂ ।
 ੧੫ ਤਾਣਾ ਪੋਟਾ, ਪੂਰਨ ਤੋਰ ਤੇ ।
 ੧੬ ਪ੍ਰਵ੍ਰਲਤ ਹੋਈ ।
 ੧੭ ਭੋਗੀ ਹੈ (ਪਿਆਰੇ ਨੇ) ।
 ੧੮ ਚੰਗੀ, ਸੁੰਦਰ ।
 ੧੯ ਸੋਜ ।
 ੨੦ ਗੋਬਿੰਦ ੨ ਆਖਦਿਆਂ ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪ ਹੋ
 ਗਏ ਹਾਂ ।
 ੨੧ ਮਿਲੇ । ੨੨ ਦਿਆਲੂ ।

੨੩ ਖੋਟੀ ਮਤ । ੨੪ ਠੰਢਾ ।
 ੨੫ [ਦਯੂ, ਦੇਵ] ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੨੬ ਨਾਸ ।
 ੨੭ ਉਪਦੇਸ਼, ਸਲਾਹ ।
 ੨੮ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ।
 ੨੯ ਇਕ ਰੋਮ ਵੀ ।
 ੩੦ ਸ਼ਿਵਜ ।
 ੩੧ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ।
 ੩੨ ਭਿਆਨਕ, ਡਰਾਉਣੇ ।
 ੩੩ ਪਕੜੇ ।
 ੩੪ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ।
 ੩੫ ਪਤਿਤਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੩੬ ਅੱਖ ਦੇ ਫੋਰ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ।
 ੩੭ ਜੋ ਅਚਰਜ ਸੁਣੀਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
 ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਜਰਨ ਛੇਟਣ ਤੋਂ ; ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਮਨ ਲਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।
 ੩੮ ਸਾਧਨ ਨਾਲ ।
 ੩੯ ਰਹਿਣੀ ਨਾਲ ।
 ੪੦ ਹੋ ਚੰਗੇ ਪੁਰਸ਼ੇ !
 ੪੧ ਮੁੜ ਲਈ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਗਲ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਦਾ
 ਨਹੀਂ । ਜੇ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਦੂਜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੇਵਾ
 ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਦਾ ਕੀਤਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ
 ਭੁਲਦਾ, (ਤੂੰ ਤਾਂ ਹਰੀ ਆਪ ਹੈਂ ; ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ
 ਕਿਵੇਂ ਬਿਰਥੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ?) ।
 ੪੨ ਨਾਮ ਦੀ ।
 ੪੩ ਬੰਧਨ ।
 ੪੪ ਜੰਜਾਲ ।
 ੪੫ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।

* ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਲਗਦਾ ਹੈ ।

† ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਦੁਰਮਤਿ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਝੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।

‡ ਜਿਹੜਾ ਹਰੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਵਡੇ ੨ ਦੇਵਤੇ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕੇ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੋਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

§ ਹਰੀ ਅਪਹੁੰਚ ਹਸਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਸੇਵਣ ਨਾਲ ਉਹ ਅਚਰਜ ਹਸਤੀ ਡੀ
 ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

¶ ਗੁਰੂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਜੰਜਾਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਕੇ ਹਰੀ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਨਾਲ ਵਸਦਾ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਅਰੁ ਘਨੇ^੧ ਅਨੰਦਾ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਓ ਨਾਮੁ ਹਰੀ ॥ ਐਸੇ ਹਰਿ ਰਸੁ ^੨ਬਰਨਿ ਨ
 ਸਾਕਉ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਮੇਰੀ ^੩ਉਲਟਿ ਧਰੀ ॥ ੧ ॥ ^੪ਪੋਖਿਓ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਕੈ ਸੰਗੇ
^੫ਉਨ ਨ ਕਾਹੂ ਸਗਲ ਭਰੀ ॥ ^੬ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਕਿਰਪਾਨਿਧਿ ਕਹੁ ਨਾਨਕ
 ਮੇਰੀ ^੭ਪੂਰੀ ਪਰੀ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ^੮ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ^੯ਮਨ ਕਿਆ
 ਕਹਤਾ ਹਉ ਕਿਆ ਕਹਤਾ ॥ ਜਾਨ^{੧੦} ਪ੍ਰਬੀਨ^{੧੦} ਠਾਕੁਰ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਤਿਸੁ ਆਗੈ
 ਕਿਆ ਕਹਤਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਨਬੋਲੇ^{੧੧} ਕਉ ਤੁਹੀ ਪਛਾਨਹਿ ਜੋ ^{੧੨}ਜੀਅਨ
 ਮਹਿ ਹੋਤਾ ॥ ਰੇ ਮਨ ^{੧੩}ਕਾਇ ਕਹਾ ਲਉ ਡਹਕਹਿ^{੧੪} ਜਉ ਪੋਖਤ ਹੀ ਸੰਗਿ
 ਸੁਨਤਾ ॥ ੧ ॥ ਐਸੇ ਜਾਨਿ^{੧੫} ਭਏ ਮਨਿ ਆਨਦ ਆਨ^{੧੬} ਨ ਬੀਓ^{੧੭} ਕਰਤਾ ॥ ਕਹੁ
 ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਭਏ ਦਇਆਰਾ^{੧੮} ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਨ ਕਬਹੂ ਲਹਤਾ ॥ ੨ ॥ ੮ ॥ ੯੪ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ + ॥ ਨਿੰਦਕੁ ਐਸੇ ਹੀ ^{੧੯}ਬਰਿ ਪਰੀਐ ॥ ਇਹ ਨੀਸਾਨੀ
 ਸੁਨਹੁ ਤੁਮ ਭਾਈ ਜਿਉ ਕਾਲਰ^{੨੦} ਭੋਤਿ^{੨੧} ਗਿਰੀਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਉ ਦੇਖੈ
 ਛਿਦ੍ਰ^{੨੨} ਤਉ ਨਿੰਦਕੁ ਉਮਾਰੈ^{੨੩} ^{੨੪}ਭਲੇ ਦੇਖਿ ਦੁਖ ਭਰੀਐ ॥ ਆਠ ਪਹਰ
^{੨੫}ਚਿਤਵੈ ਨਹੀ ਪਹੁਚੈ ਬੁਗ ਚਿਤਵਤ ਚਿਤਵਤ ਮਰੀਐ ॥ ੧ ॥ ਨਿੰਦਕੁ ਪ੍ਰਭੂ
 ਭੁਲਾਇਆ ਕਾਲੁ ਨੇਰੈ ਆਇਆ ਹਰਿ ਜਨ ਸਿਉ ^{੨੬}ਬਾਦੁ ਉਠਰੀਐ ॥ ਨਾਨਕ ਕਾ
 ਰਾਖਾ ਆਪਿ ਪ੍ਰਭੂ ਸੁਆਮੀ ਕਿਆ ਮਾਨਸ ਬਪੁਰੈ^{੨੭} ਕਰੀਐ ॥ ੨ ॥ ੯ ॥ ੯੫ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਐਸੇ ਕਾਹੇ ਭੂਲਿ ਪਰੇ ॥ ਕਰਹਿ ਕਰਾਵਹਿ ਮੂਕਰਿ
 ਪਾਵਹਿ ਪੋਖਤ ਸੁਨਤ ਸਦਾ ਸੰਗਿ ਹਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੨੮}ਕਾਚ ਬਿਹਾੜਨ
 ਕੰਚਨ ਛਾਡਨ ਬੈਰੀ ਸੰਗਿ ਹੇਤੁ ਸਾਜਨ ਤਿਆਗਿ ਖਰੇ^{੨੯} ॥ ਹੋਵਨੁ^{੩੦} ਕਉਰਾ
 ਅਨਹੋਵਨੁ^{੩੧} ਮੀਠਾ ਬਿਖਿਆ ਮਹਿ ਲਪਟਾਇ ਜਰੇ^{੩੨} ॥ ੧ ॥ ਅੰਧ ਕੂਪ ਮਹਿ
 ਪਰਿਓ ਪਰਾਨੀ ਭਰਮ ਗੁਬਾਰ^{੩੩} ਮੋਹ ਬੰਧਿ ਪਰੇ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਹੋਤ
 ਦਇਆਰਾ ^{੩੪}ਗੁਰੁ ਭੇਟੈ ਕਾਵੈ ਬਾਹ ਫਰੇ ॥ ੨ ॥ ੧੦ ॥ ੯੬ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ § ॥
 ਮਨ ਤਨ ਰਸਨਾ^{੩੫} ਹਰਿ ਚੀਨਾ^{੩੬} ॥ ਭਏ ਅਨੰਦਾ ਮਿਟੇ ਅੰਦੇਸੇ^{੩੭} ਸਰਬ ਸੂਖ
 ਮੋ ਕਉ ਗੁਰਿ ਦੀਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਇਆਨਪ^{੩੮} ਤੇ ਸਭ ਭਈ ਸਿਆਨਪ ਪ੍ਰਭੂ ਮੇਰਾ
^{੩੯}ਦਾਨਾ ਬੀਨਾ ॥ ਹਾਥ ਦੇਇ ਰਾਖੈ ਅਪਨੇ ਕਉ ਕਾਹੂਨ ਕਰਤੇ ਕਛੁ ਖੀਨਾ^{੪੦} ॥ ੧ ॥
^{੪੧}ਬਲਿ ਜਾਵਉ ਦਰਸਨ ਸਾਧੂ ਕੈ ^{੪੨}ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਹਰਿਨਾਮੁ ਲੀਨਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ
 ਠਾਕੁਰ ਭਾਰੋਮੈ ਕਹੂ ਨਾ ਮਾਨਿਓ ਮਨਿ ਛੀਨਾ^{੪੩} ॥ ੨ ॥ ੧੧ ॥ ੯੭ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ
 ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ^{੪੪}ਮੇਰੀ ਰਾਖਿ ਲਈ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਰਿਦੇ ਮਹਿ ਦੀਨੋ ਜਨਮ
 ਜਨਮ ਕੀ ਮੈਲੁ ਗਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਿਵਰੇ^{੪੫} ਦੂਤ ਦੁਸਟ ਬੈਰਾਈ ^{੪੬}ਗੁਰ ਪੂਰੇ

੧ ਬਹੁਤਾ ।
 ੨ ਮੈਂ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ।
 ੩ ਸੰਸਾਰ ਵਲੋਂ ਬਿਰਤੀ ਉਭਰਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ।
 ੪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ।
 ੫ ਖਾਲੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਸਭ ਡਰਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ।
 ੬ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
 ੭ ਪੂਰੀ ਪੈ ਗਈ, ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
 ੮ ਹੋ ਮਨ ! ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ? ਮੈਂ ਕਹਿ ਕੀ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ।
 ੯ ਜਾਨਣਹਾਰ ।
 ੧੦ ਸਿਆਣਾ ।
 ੧੧ ਬਿਨਾਂ ਦਸਣ ਦੇ ।
 ੧੨ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ।
 ੧੩ ਕਿਸ ਲਈ ਤੇ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਠੱਗੀ ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖਦਾ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ।
 ੧੪ ਠਗਦਾ ਹੈ ।
 ੧੫ ਸਮਝ ਕੇ ।
 ੧੬ ਹੋਰ ।
 ੧੭ ਦੁਸਰਾ ।
 ੧੮ ਦਿਆਲੂ ।
 ੧੯ ਝੜ ਪੌਂਦਾ, ਮਗਰੋਂ ਲਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੦ ਕਲਰ ਦੀ
 ੨੧ ਕੰਧ ।
 ੨੨ ਨੁਕਸ ।
 ੨੩ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੪ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੁਖ (ਈਰਖਾ) ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੫ ਬੁਰਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ : ਉਹ ਤਾਂ ਬੁਰਾ ਸੋਚਦਿਆਂ ੨ ਹੀ

ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੬ ਝਗੜਾ ਖੜਾ ਕਰੀ ਰਖਦਾ ਹੈ ।
 ੨੭ ਵਿਚਾਰੇ । ਮਨੁੱਖ ਵਿਚਾਰੇ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ?
 ੨੮ ਕੱਚ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣਾ ਤੇ ਸੋਨੇ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ।
 ੨੯ ਚੰਗੇ । ਸ਼੍ਰੋਸ਼ਟ ਸਜਣ ਤਿਆਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵੰਗੇ (ਮਾਇਆ) ਨਾਲ ਹੇਤ (ਪਿਆਰ) ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੩੦ ਜੇ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੩੧ ਜੇ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ=ਮਾਇਆ ।
 ੩੨ ਸੜਦਾ ਹੈ । ਮਾਇਆ ਜਹਿਰ ਵਿਚ ਲਿਪਟ ਕੇ ਸੜਦਾ ਹੈ ।
 ੩੩ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ।
 ੩੪ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੇ ।
 ੩੫ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ ।
 ੩੬ ਵਿਚਾਰਿਆ ।
 ੩੭ ਫਿਕਰ ।
 ੩੮ ਬੇ-ਸਮਝੀ ।
 ੩੯ [ਫਾ. ਦਾਨਾ ਓ ਬੀਨਾ] ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ।
 ੪੦ ਤੋਟਾ । ਕੋਈ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਕੁਝ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ।
 ੪੧ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਵਾਂ ।
 ੪੨ ਜਿਸਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
 ੪੩ ਛਿਨ ਮਾਤ੍ਰ । ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਛਿਨ ਮਾਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ, ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਤੇ ਹੀ ਭਰੋਸਾ ਰਖਿਆ ।
 ੪੪ ਮੇਰੀ ਪੰਜ ਰਖ ਲਈ ।
 ੪੫ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ।
 ੪੬ ਵੰਗੇ (ਕਾਮਾਦਿਕ) ।

* ਗੁਰੂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਦਸ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

† ਨਿੰਦਕ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਭਲਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇਖ ਕੇ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਵੇਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ ।

‡ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਵਿਚੋਂ ਕਢਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ ।

§ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਈਏ, ਜੇ ਮੂਰਖਤਾ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਕੇ ਹਰੀ-ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਸੁਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

¶ ਗੁਰੂ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਂਦਾ ਅਤੇ ਹਰੀ ਉਚੇ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਸੁਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਕਾਜਪਿਆਜਾਪੁ॥ਕਹਾ ਕਰੈ ਕੋਈ ਬੇਚਾਰਾ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਕਾ ਬਡ ਪਰਤਾਪੁ॥੧॥ਸਿਮਰਿ
 ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਚਰਨ ਕਮਲ ਰਖੁ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ਤਾ ਕੀ ਸਰਨਿ
 ਪਰਿਓ ਨਾਨਕਦਾਸ ਜਾ ਤੇ ਉਪਰਿ ਕੋ ਨਾਹੀ ॥ ੨ ॥ ੧੨ ॥ ੯੮ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ
 ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਪੀਐ ਪ੍ਰਭਨਾਮ ॥ ਜਰਾ^੧ ਮਰਾ^੨ ਕਛੁ ਦੂਖੁ ਨ
 ਬਿਆਪੈ ਆਗੈ ਦਰਗਹ ਪੂਰਨ ਕਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਆਪੁ^੩ ਤਿਆਗਿ ਪਰੀਐ
 ਨਿਤ ਸਰਨੀ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਈਐ ਏਹੁ ਨਿਧਾਨੁ^੪ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਕੀ ਕਟੀਐ ਫਾਸੀ
 ਸਾਚੀ ਦਰਗਹ ਕਾ ਨੀਸਾਨੁ^੫ ॥ ੧ ॥ ਜੋ ਤੁਮੁ ਕਰਹੁ ਸੋਈ ਭਲ ਮਾਨਉ ਮਨ ਤੇ
 ਛੂਟੈ ਸਗਲ ਗੁਮਾਨੁ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਾ ਕੀ ਸਰਣਾਈ ਜਾ ਕਾ ਕੀਆ ਸਗਲ
 ਜਹਾਨੁ ॥ ੨ ॥ ੧੩ ॥ ੯੯ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ਮਨ ਤਨ ਅੰਤਰਿ ਪ੍ਰਭੁ
 ਆਹੀ^੬ ॥ ਹਰਿਗੁਨ ਗਾਵਤ ਪਰਉਪਕਾਰ ਨਿਤ ਤਿਸੁ ਰਸਨਾ^੭ ਕਾ ਮੋਲੁ ਕਿਛੁ
 ਨਾਹੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕੁਲ ਸਮੂਹ ਉਧਰੇ^੮ ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ
 ਮਲੁ ਲਾਹੀ॥ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ ਅਨਦ ਸੇਤੀ^੯ ਬਿਖਿਆ ਬਨੁ
 ਗਾਹੀ^{੧੦} ॥ ੧॥ ਚਰਨ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਬੋਹਿਬੁ^{੧੧} ਪਾਏ^{੧੨} ਭਵਸਾਗਰੁ ਪਾਰਿ ਪਰਾਹੀ ॥
 ਸੰਤ ਸੇਵਕ ਭਗਤ ਹਰਿ ਤਾ ਕੇ ਨਾਨਕ ਮਨੁ ਲਾਗੈ ਹੈ ਤਾਹੀ^{੧੩} ॥ ੨ ॥ ੧੪ ॥
 ੧੦੦ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ^{੧੪}ਧੀਰਉ ਦੇਖਿ ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ਰੰਗਾ ॥ ਤੁਹੀ
 ਸੁਆਮੀ ਅੰਤਰਜਾਮੀ^{੧੫} ਤੁਹੀ ਵਸਹਿ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਖਿਨ
 ਮਹਿ ਥਾਪਿ ਨਿਵਾਜੇ ਠਾਕੁਰ ਨੀਚ ਕੀਟ ਤੇ ਕਰਹਿ ਰਾਜੰਗਾ^{੧੬} ॥ ੧ ॥ ਕਬਹੂ ਨ
 ਬਿਸਰ ਹੀਏ^{੧੭} ਮੇਰੇ ਤੇ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਇਹੀ ਦਾਨੁ ਮੰਗਾ ॥ ੨ ॥ ੧੫ ॥ ੧੦੧ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ § ॥ ਅਚੁਤ^{੧੮} ਪੂਜਾ ਜੋਗ ਗੋਪਾਲ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪਿ^{੧੯}
 ਰਖਉ ਹਰਿ ਆਗੈ ਸਰਬ ਜੀਆ ਕਾ ਹੈ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੨੦}ਸਰਨਿ ਸਮੁਖ
 ਅਕਥ ਸੁਖਦਾਤਾ ਕਿਰਪਾਸਿੰਧੂ^{੨੧} ਬਡੇ ਦਇਆਲ ॥ ਕੰਠਿ^{੨੨} ਲਾਇ ਰਾਖੈ
 ਅਪਨੇ ਕਉ ਤਿਸ ਨੋ ਲਗੈ ਨ ਤਾਤੀ ਬਾਲ^{੨੩} ॥ ੧ ॥ ਦਾਮੋਦਰ^{੨੪} ਦਇਆਲ
 ਸੁਆਮੀ ਸਰਬਸੁ^{੨੫} ਸੰਤ ਜਨਾ ਧਨ ਮਾਲ ॥ ਨਾਨਕ ਜਾਚਿਕ^{੨੬} ਦਰਸੁ ਪ੍ਰਭ ਮਾਗੈ
 ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਮਿਲੈ ਰਵਾਲ^{੨੭} ॥ ੨ ॥ ੧੬ ॥ ੧੦੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ¶ ॥
^{੨੮}ਸਿਮਰਤ ਨਾਮੁ ਕੋਟਿ ਜਤਨ ਭਏ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਮਿਲਿ ਹਰਿਗੁਨ ਗਾਏ
 ਜਮਦੂਤਨ ਕਉ ਤ੍ਰਾਸ ਅਹੇ^{੨੯} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੇਤੇ ਪੁਨਹਚਰਨ^{੩੦} ਸੇ ਕੀਨੇ
 ਮਨਿ ਤਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਚਰਣ ਗਹੇ^{੩੧} ॥ ਆਵਣ ਜਾਣੁ ਭਰਮੁ ਭਉ ਨਾਠਾ ਜਨਮ
 ਜਨਮ ਕੇ ਕਿਲਵਿਖ^{੩੨} ਦਹੇ^{੩੩} ॥ ੧ ॥ ਨਿਰਭਉ ਹੋਇ ਭਜਹੁ ਜਗਦੀਸੈ^{੩੪} ਏਹੁ

੧ ਬਢੇਪਾ ।
 ੨ ਮੋਤ ।
 ੩ ਆਪਾ ਭਾਵ ।
 ੪ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ, ਅਮੋਲਕ ਵਸਤ ।
 ੫ ਪਰਵਾਨਾ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲਈ ।
 ੬ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੈ । ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਤਨ ਵਿਚ
 ਹਰੀ ਹੈ ।
 ੭ ਜੰਭ ।
 ੮ ਤਰੇ ਹਨ । ਸਾਰੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਝਟ ਪਟ ਤਰ
 ਗਈਆਂ ।
 ੯ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਜੰਗਲ, ਇਹ ਸੰਸਾਰ ।
 ੧੦ ਗਾਹਿਆ ਹੈ । ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘੇ ਹਾਂ;
 ਸੰਸਾਰ ਯਾਤਰਾ ਸਫਲ ਗੁੰਝਰੀ ਹੈ ।
 ੧੧ ਜਹਾਜ਼ ।
 ੧੨ ਹਸਤੀ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ, ਸੰਸਾਰ ।
 ੧੩ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ।
 ੧੪ ਧੀਰਜ ਫੜਦਾ ਹਾਂ ਤੇਰੇ ਚੋਜ ਵੇਖ ਕੇ ।
 ੧੫ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ।
 ੧੬ ਰਾਜੇ ।
 ੧੭ ਦਿਲ ।
 ੧੮ [ਸੰ. ਅਚੜਤ] ਅਟੱਲ । ਅਟੱਲ ਹਰੀ ਜੀ
 ਪੁਜਾ ਦੇ ਲਾਇਕ ਹਨ ।
 ੧੯ ਸੋਪ ਕੇ ।

੨੦ ਸਰਨ ਵਿਚ ਆਏ ਦੀ ਲਾਜ ਰਖਣ ਦੇ
 ਸਮਰਥ ਹੈ ।
 ੨੧ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ ।
 ੨੨ ਗਲੇ ।
 ੨੩ ਹਵਾ ।
 ੨੪ [ਜਿਸ ਦੇ ਉਦਰ (ਪੇਟ) ਦਵਾਲੇ ਦਾਮ (ਰਸੀ)
 ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੨੫ [ਸੰ-ਸਰਵਸ੍ਵ] ਸਾਰੀ ਵਿਭੂਤੀ, ਸਭ ਦੋਲਤ ।
 ੨੬ ਮੰਗਤਾ ।
 ੨੭ ਮਿੱਟੀ, ਚਰਨ-ਧੂੜੀ ।
 ੨੮ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਸਾਧਨ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਿਚ
 ਆ ਗਏ, ਭਾਵ ਨਾਮ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ
 ਸਾਧਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
 ੨੯ ਹੈ । ਜਮ-ਦੂਤਾਂ ਨੂੰ ਡਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ।
 ੩੦ [ਪੁਨਹ-ਆਚਰਣ=ਫੇਰ ਕੀਤੇ ਕੰਮ] ਪਾਪਾਂ ਦੀ
 ਨਿਵਿਰਤੀ ਲਈ ਜੇ ਕਰਮ ਪਿਛੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ;
 ਪ੍ਰਾਸਚਿਤ ਕਰਮ-ਜਪ, ਹੋਮ ਆਦਿ । ਮਨ ਤਨ
 ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨ ਵਸਾਏ ਹੀ ਸਭ ਪ੍ਰਾਸਚਿਤ
 ਕਰਮ ਹਨ ।
 ੩੧ ਪਕੜੇ ।
 ੩੨ ਪਾਪ ।
 ੩੩ ਸੜ ਗਏ ।
 ੩੪ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ, ਹਰੀ ਨੂੰ ।

* ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅਮੋਲਕ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਸਭ ਦੁਖ ਤੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
 † ਸੰਤ ਭਗਤ ਹਰੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਮਨ ਲਾਇਆ ਹੈ, ਤਾਕਿ
 ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਵਾਂ ।
 ‡ ਹਰੀ ਆਪਣੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਵਸਦਾ ਹੈ ।
 § ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ।
 ¶ ਸਾਧ-ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਈਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਭ ਪਾਪ ਤੇ ਆਵਾਗੋਣ ਮਿਟ
 ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਪਦਾਰਥੁ ਵਡਭਾਗਿ ਲਹੇ^੧ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪੂਰਨਪ੍ਰਭਦਾਤੇ ਨਿਰਮਲਜਸੁ
 ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕਹੇ ॥ ੨ ॥ ੧੭ ॥ ੧੦੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਸੁਲਹੀ ਤੇ
 ਨਾਰਾਇਣ ਰਾਖੁ ॥ ਸੁਲਹੀ ਕਾ ਹਾਥੁ ਕਹੀ ਨ ਪਹੁਚੈ ਸੁਲਹੀ ਹੋਇ ਮੂਆਨਾਪਾਕੁ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^੨ਕਾਵਿ ਕੁਠਾਰੁ ਖਸਮਿ ਸਿਰੁ ਕਾਟਿਆ ਖਿਨ ਮਹਿ ਹੋਇ ਗਇਆ
 ਹੈ ਖਾਕੁ ॥ ਮੰਦਾ ਚਿਤਵਤ ਚਿਤਵਤ ਪਚਿਆ^੩ ਜਿਨਿ ਰਚਿਆ ਤਿਨਿ ਦੀਨਾ
 ਧਾਕੁ^੪ ॥ ੧ ॥ ਪੁਤ੍ਰ ਮੀਤ ਧਨੁ ਕਿਛੁ ਨ ਰਹਿਓਸੁ ਛੋਡਿ ਗਇਆ ਸਭ ਭਾਈ ਸਾਕੁ ॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਪ੍ਰਭ ਬਲਿਹਾਰੀ ^੫ਜਿਨਿ ਜਨ ਕਾ ਕੀਨੋ ਪੂਰਨ ਵਾਕੁ ॥ ੨ ॥
 ੧੮ ॥ ੧੦੪ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੀ ਪੂਰੀ ਸੇਵ ॥ ਆਪੇ
 ਆਪਿ ਵਰਤੈ ਸੁਆਮੀ ਕਾਰਜੁ ਰਾਸਿ ਕੀਆ ਗੁਰਦੇਵ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^੬ਆਦਿ
 ਮਹਿ ਪ੍ਰਭੁ ਅੰਤਿ ਸੁਆਮੀ ਅਪਨਾ ਬਾਟੁ^੭ ਬਨਾਇਓ ਆਪਿ ॥ ਅਪਨੇ ਸੇਵਕ ਕੀ
 ਆਪੇ ਰਾਖੈ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਕੇ ਵਡ ਪਰਤਾਪੁ ॥ ੧ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਤਿਗੁਰ
 ਵਸਿ ਕੀਨੋ ਜਿਨਿ ਸਗਲੇ ਜੰਤ ॥ ਚਰਨਕਮਲ ਨਾਨਕ ਸਰਣਾਈ ਰਾਮਨਾਮ
 ਜਪਿ ਨਿਰਮਲ ਮੰਤ੍ਰ^੮ ॥ ੨ ॥ ੧੯ ॥ ੧੦੫ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਤਾਪ
 ਪਾਪ ਤੇ ਰਾਖੇ ਆਪ ॥ ^੯ਸੀਤਲ ਭਏ ਗੁਰਚਰਨੀ ਲਾਗੇ ਰਾਮਨਾਮ ਹਿਰਦੇ
 ਮਹਿ ਜਾਪ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਹਸਤ^{੧੦} ਪ੍ਰਭਿ ਦੀਨੇ ਜਗਤ ਉਧਾਰ
 ਨਵਖੰਡ ਪ੍ਰਤਾਪ ॥ ਦੁਖ ਬਿਨਸੇ ^{੧੧}ਸੁਖ ਅਨਦ ਪ੍ਰਵੇਸਾ ਤ੍ਰਿਸਨ ਬੁਝੀ ਮਨ ਤਨ
 ਸਚੁ ਧ੍ਰਾਪ^{੧੨} ॥ ੧ ॥ ਅਨਾਥ ਕੋ ਨਾਥੁ ਸਰਣਿ ਸਮਰਥਾ ਸਗਲ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕੋ
 ਮਾਈ ਬਾਪੁ ॥ ^{੧੩}ਭਗਤਿ ਵਛਲ ^{੧੪}ਭੈਭੰਜਨ ਸੁਆਮੀ ਗੁਣ ਗਾਵਤ ਨਾਨਕ
 ਆਲਾਪ^{੧੫} ॥ ੨ ॥ ੨੦ ॥ ੧੦੬ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ § ॥ ਜਿਸਤੇ ਉਪਜਿਆ
 ਤਿਸਹਿ ਪਛਾਨੁ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਧਿਆਇਆ ^{੧੬}ਕੁਸਲਖੇਮ ਹੋਏ
 ਕਲਿਆਨ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਭੇਟਿਓ^{੧੭} ਬਡਭਾਗੀ ਅੰਤਰਜਾਮੀ^{੧੮}
 ਸੁਖਤੁ ਸੁਜਾਨੁ^{੧੯} ॥ ਹਾਥ ਦੇਇ ਰਾਖੇ ਕਰਿ ਅਪਨੇ ਬਡ ਸਮਰਥੁ ਨਿਮਾਣਿਆ ਕੋ
 ਮਾਨੁ ॥ ੧ ॥ ਭ੍ਰਮ ਭੈ ਬਿਨਸਿ ਗਏ ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ ਅੰਧਕਾਰ ਪ੍ਰਗਟੇ ਚਾਨਾਣੁ^{੨੦} ॥
 ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਆਰਾਧੈ ਨਾਨਕੁ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਾਈਐ ਕੁਰਬਾਣੁ ॥ ੨ ॥ ੨੧ ॥ ੧੦੭ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ¶ ॥ ^{੨੧}ਦੋਵੈ ਥਾਵ ਰਖੇ ਗੁਰਸੂਰੇ ॥ ^{੨੨}ਹਲਤ ਪਲਤ
 ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਸਵਾਰੇ ਕਾਰਜ ਹੋਏ ਸਗਲੇ ਪੂਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ
 ਨਾਮੁ ਜਪਤ ^{੨੩}ਸੁਖਸਹਜੇ ਮਜਨੁ^{੨੪} ਹੋਵਤ ਸਾਧੂ ਧੂਰੇ ॥ ^{੨੫}ਆਵਣ ਜਾਣ ਰਹੇ
 ਬਿਤਿ ਪਾਈ ਜਨਮ ਮਰਣ ਕੇ ਮਿਟੇ ਬਿਸੂਰੇ^{੨੬} ॥ ੧ ॥ ਭ੍ਰਮ ਭੈ ਤਰੇ ਛੁਟੇ ਭੈ ਜਮ

- ੧ ਲਭਦਾ ਹੈ।
 ੨ ਕੁਹਾੜਾ ਕਢ ਕੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਸੁਲਹੀ ਖਾਨ ਦਾ
 ਸਿਰ ਵਢ ਦਿੱਤਾ। (ਭਾਵ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।
 ਇਥੇ ਲਭੜੀ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਲੱਭੇ)।
 ੩ ਸੜਿਆ।
 ੪ ਧੱਕਾ। ਜਿਸ ਹਰੀ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਉਸੇ ਹੀ
 ਧੱਕਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।
 ੫ ਜਿਸ ਨੇ ਦਾਸ ਦਾ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ
 ਬਚਨ ਪੁਰਾ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ।
 ੬ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ, ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ
 ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਮਾਲਕ ਹੈ।
 ੭ ਬਣਾਵਟ, ਸਿਲਸਿਲਾ।
 ੮ ਮੰਤਰ, ਉਪਦੇਸ਼।
 ੯ ਠੰਢੇ ਹੋਏ।
 ੧੦ ਹੱਥ (ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ)। ਜਗਤ ਉਧਾਰਨ
 ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਨਵਾਂ ਖੰਡਾਂ (ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਵਿਚ
 ਪ੍ਰਤਾਪ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸਹਾਇਤਾ
 ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
 ੧੧ ਸੁਖ-ਸਾਂਦ ਦਾ ਦਖਲ ਹੋਇਆ ਹੈ।
- ੧੨ ਰੱਜਿਆ। ਸਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਮਨ ਤਨ ਰੱਜ
 ਗਿਆ ਹੈ।
 ੧੩ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
 ੧੪ ਭੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
 ੧੫ ਉਚਾਰਨ ਕਰ ਕੇ।
 ੧੬ ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਅਤੇ ਖੇਰੀਅਤ ਹੋ ਗਈ।
 ੧੭ ਮਿਲਿਆ।
 ੧੮ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ।
 ੧੯ ਸਿਆਣਾ।
 ੨੦ ਚਾਨਣ। ਹਨੇਰੇ ਤੋਂ ਚਾਨਣਾ ਹੋ ਗਿਆ।
 ੨੧ ਹਲਤ ਪਲਤ, ਲੋਕ ਪੁਲੋਕ।
 ੨੨ ਇਹ ਲੋਕ ਤੇ ਅਗਲਾ ਜਹਾਨ।
 ੨੩ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
 ੨੪ ਇਸ਼ਨਾਨ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਚਰਨ-ਪੂਜ਼ੀ ਵਿਚ
 ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ।
 ੨੫ ਜਨਮ ਮਰਣ ਮੁਕ ਗਿਆ ਤੇ ਇਸਥਿਤੀ ਪਾਈ
 ਹੈ। ਬਿਤ=ਟਿਕਾਉ।
 ੨੬ ਝੋਰੇ।

* ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦੀ ਭੁਰੂ-ਘਰ ਉਤੇ ਖਾਸ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਦਾ ਚਿਕਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ
 ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਹਰੀ ਨੇ ਆਪ ਹਥ ਦੇ ਕੇ ਸੁਲਹੀ ਖਾਨ ਦੇ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਿਆ
 ਸੀ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੧੪, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

† ਗੁਰੂ ਸਮਰਥ ਹਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ।

‡ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨੀ ਲਗ ਕੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਤਾਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਹੋ ਗਿਆ।

§ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੱਖਿਆ ਹੋਈ।

¶ ਗੁਰੂ ਨੇ ਲੋਕ ਪੁਲੋਕ ਸਵਾਰ ਦਿਤੇ।

ਕੇ ੧੫੮ ਘਟਿ ਏਕੁ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਪਰਿਓ ੨ ਦੁਖਭੰਜਨ
 ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਪੋਖਿ^੨ ਹਜੂਰੇ ॥ ੨ ॥ ੨੨ ॥ ੧੦੮ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ * ॥
 ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਤ ਦੋਖ^੪ ਨਸੇ ॥ ਕਬਹੂ ਨ ਹੋਵਹੁ ੧੮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਅਗੋਚਰ ਜੀਅ ਕੈ
 ਸੰਗਿ ਬਸੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪ੍ਰੀਤਮ ੬ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰ ਸੁਆਮੀ ॥ ਪੂਰਿ ਰਹੇ ਪ੍ਰਭ
 ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ੧ ॥ ਕਿਆ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ੯ ਸਾਰਿ ਸਮਾਰੀ ॥ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਪ੍ਰਭ
 ਤੁਝਹਿ ਚਿਤਾਰੀ ॥ ੨ ॥ ੧੦ ਕਿਰਪਾਨਿਧਿ ਪ੍ਰਭ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥ ਜੀਅ
 ਜੰਤ ਕੀ ਕਰਹੁ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ^{੧੧} ॥ ੩ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਜਨੁ ਜਾਪੇ ॥
 ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਈ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪੇ ॥ ੪ ॥ ੨੩ ॥ ੧੦੯ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥
 ਤਨੁ ਧਨੁ ਜੋਬਨੁ ੧੨ ਚਲਤ ਗਇਆ ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਕਾ ਭਜਨੁ ਨ ਕੀਨੋ ਕਰਤ
 ਬਿਕਾਰ ਨਿਸਿ ਭੋਰੁ^{੧੩} ਭਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭੋਜਨ ਨਿਤ
 ਖਾਤੇ ਮੁਖ ਦੰਤਾ^{੧੪} ਘਸਿ ਖੀਨ ਖਇਆ ॥ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮੂਠਉ^{੧੫}
 ਪਾਪ ਕਰਤ ਨਹ ਪਰੀ ਦਇਆ ॥ ੧ ॥ ਮਹਾ ਬਿਕਾਰ ਘੋਰ ਦੁਖ ਸਾਗਰ ਤਿਸੁ
 ਮਹਿ ਪ੍ਰਾਣੀ ੧੬ ਗਲਤੁ ਪਇਆ ॥ ਸਰਨਿ ਪਰੇ ਨਾਨਕ ਸੁਆਮੀ ਕੀ ਬਾਹ ਪਕਰਿ
 ਪ੍ਰਭ ਕਾਢਿ ਲਇਆ ॥ ੨ ॥ ੨੪ ॥ ੧੧੦ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਆਪਨਾ
 ਪ੍ਰਭੁ ਆਇਆ ਚੀਤਿ ॥ ਦੁਸਮਨ ਦੁਸਟ ਰਹੇ ੧੭ ਝਖ ਮਾਰਤ ਕੁਸਲੁ^{੧੮} ਭਇਆ
 ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਮੀਤ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ੧੬ ਗਈ ਬਿਆਧਿ ਉਪਾਧਿ ਸਭ ਨਾਸੀ
 ਅੰਗੀਕਾਰੁ^{੨੦} ਕੀਓ ਕਰਤਾਰਿ ॥ ਸਾਂਤਿ ਸੂਖ ਅਰੁ ਅਨਦ ਘਨੇਰੇ^{੨੧} ਪ੍ਰੀਤਮ
 ਨਾਮੁ ਰਿਦੈ ੨੨ ਉਰਹਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ^{੨੩} ਧਨੁ ਰਾਸਿ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ ਤੂੰ
 ਸਮਰਥੁ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰਾ ॥ ਦਾਸ ਅਪੁਨੇ ਕਉ ਰਾਖਨਹਾਰਾ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸਦਾ ਹੈ
 ਚੇਰਾ^{੨੪} ॥ ੨ ॥ ੨੫ ॥ ੧੧੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਗੋਬਿੰਦੁ ਸਿਮਰਿ ਹੋਆ
 ਕਲਿਆਣੁ^{੨੫} ॥ ਮਿਟੀ ਉਪਾਧਿ ਭਇਆ ਸੁਖੁ ਸਾਚਾ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ਸਿਮਰਿਆ
 ਜਾਣੁ^{੨੬} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਿਸ ਕੇ ਜੀਅ ਤਿਨਿ ਕੀਏ ਸੁਖਾਲੇ^{੨੭} ਭਗਤ ਜਨਾ
 ਕਉ ਸਾਚਾ ਤਾਣੁ ॥ ਦਾਸ ਅਪੁਨੇ ਕੀ ਆਪੇ ਰਾਖੀ ਭੈਭੰਜਨ ਉਪਰਿ ਕਰਤੇ ਮਾਣੁ ॥
 ੧ ॥ ਭਈ ਮਿਤ੍ਰਾਈ ਮਿਟੀ ਬੁਰਾਈ ਦੁਸਟ^{੨੮} ਦੂਤ ਹਰਿ ਕਾਢੇ ਛਾਣਿ^{੨੯} ॥
 ੩੦ ਸੂਖ ਸਹਜ ਆਨੰਦ ਘਨੇਰੇ^{੩੧} ਨਾਨਕ ਜੀਵੈ ਹਰਿਗੁਣਹ ਵਖਾਣਿ^{੩੨} ॥ ੨ ॥ ੨੬ ॥
 ੧੧੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਭ ਭਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ॥ ਕਾਰਜ
 ਸਗਲ ਸਵਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਜਪਿ ਜਪਿ ਸਾਧੂ ਭਏ ਨਿਹਾਲ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਅੰਗੀਕਾਰੁ^{੩੦} ਕੀਆ ਪ੍ਰਭਿ ਅਪਨੈ ਦੋਖੀ ਸਗਲੇ ਭਏ ਰਵਾਲ^{੩੨} ॥ ਕੰਠਿ^{੩੩}

- ੧ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ਇਕੋ ਹਰੀ ਵਸਿਆ ਹੋਇਆ
ਦਿਸਦਾ ਹੈ ।
- ੨ ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਦੁਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਹਰੀ) ਦੀ ।
- ੩ ਦੇਖ ਕੇ ।
- ੪ ਦੋਸ਼, ਨੁਕਸ, ਪਾਪ ।
- ੫ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਉਹਲੇ ।
- ੬ ਸੁਆਸਾਂ (ਜਿੰਦਗੀ) ਦਾ ਆਸਰਾ ।
- ੭ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ।
- ੮ ਚੇਤਾ ਕਰਕੇ ਸਿਮਰਾਂ ।
- ੯ ਚੇਤਾ ਕਰਾਂ, ਯਾਦ ਕਰਾਂ ।
- ੧੦ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ।
- ੧੧ ਪਾਲਣਾ ।
- ੧੨ ਜਾਂਦਿਆਂ ੨ ਚਲੇ ਹੀ ਗਏ (ਬੀਤ ਗਏ) ।
- ੧੩ ਪ੍ਰਭਾਤ, ਸਵੇਰ, ਦਿਨ । ਵਿਕਾਰ (ਬੁਰਾਈਆਂ)
ਕਰਦਿਆਂ ਰਾਤ ਤੋਂ ਦਿਨ ਹੋ ਗਿਆ । ਭਾਵ
ਉਮਰ ਲੰਘ ਗਈ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ
ਗਿਆ ।
- ੧੪ ਦੰਦ । ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਣੇ ਖਾਂਦਿਆਂ ਮੂੰਹ ਦੇ
ਦੰਦ ਘਸ ਕੇ ਟੁਟ ਗਏ ਤੇ ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ ।
- ਖਦਿਆ=ਖੋ ਹੋ ਗਏ, ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ ।
- ੧੫ ਲੁਟਿਆ ਗਿਆ ।
- ੧੬ ਗਰਕਦਾ ਪਿਆ ਹੈ ।
- ੧੭ ਭਾਵ ਖੋਹ ਖਾਂਦੇ ਫਿਰੇ, ਝਖਾਂ ਮਾਰਦੇ ਫਿਰੇ ।
- ੧੮ ਸੁਖ ।
- ੧੯ ਬਿਆਧਿ ਦੁਰ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਪਾਧੀ ਸਾਰੀ
ਨਸ ਗਈ । 'ਬਿਆਧਿ' ਤੇ 'ਉਪਾਧਿ' ਤਿੰਨਾਂ
ਤਾਪਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਹਨ ।
ਬਿਆਧਿ=ਸਰੀਰ ਦੇ ਦੁਖ; ਉਪਾਧਿ=ਭੁਲੇਖੇ ਦੇ
ਦੁਖ (ਹੋਵੇ ਹੋਰ ਤੇ ਦਿਸੇ ਹੋਰ) ।
- ੨੦ ਪੱਖ, ਸਹਾਇਤਾ ।
- ੨੧ ਬਹੁਤੇ ।
- ੨੨ ਦਿਲ ਦਾ ਹਾਰ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ ।
- ੨੩ ਸਰੀਰ ।
- ੨੪ ਚੇਲਾ ।
- ੨੫ ਸੁਖ ।
- ੨੬ ਜਾਨਣਵਾਲਾ, ਜਾਣੀਜਾਣ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੪,
ਨੋਟ ੨੪ ।
- ੨੭ ਸੁਖੀ ।
- ੨੮ ਦੁਸ਼ਟ, ਬੁਰਾ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲੇ, ਵੇਰੀ ।
- ੨੯ ਚੁਣ ੨ ਕੇ ।
- ੩੦ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
- ੩੧ ਬਿਆਨ ਕਰਕੇ (ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ) ।
- ੩੨ ਮਿਟੀ, ਭਾਵ ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ ।
- ੩੩ ਗਲ ਨਾਲ ।

* ਅਗਲੇ ਚਵਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਸਾਡੇ ਬਰਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

+ ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਲੜ ਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਡੇ
ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸਵਾਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ ।

ਲਾਇ ਰਾਖੇ ਜਨ ਅਪਨੇ ^੧ਉਧਰਿਲੀਏ ਲਾਇ ਅਪਨੈ ਪਾਲ^੨ ॥ ੧ ॥ ਸਹੀ
 ਸਲਾਮਤਿ ਮਿਲਿ ਘਰਿ ਆਏ ਨਿੰਦਕ ਕੇ ਮੁਖ ਹੋਏ ਕਾਲ^੩ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮੇਰਾ
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ^੪ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਪ੍ਰਭ ਭਏ ਨਿਹਾਲ ॥ ੨ ॥ ੨੭ ॥ ੧੧੩ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ^੫ਮੂਲਾਲਨ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਨੀ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤੋਰੀ ਨ
 ਤੂਟੈ ਛੋਰੀ^੬ ਨ ਛੂਟੈ ਐਸੀ ਮਾਧੋ^੭ ਖਿੰਚ ਤਨੀ^੮ ॥ ੧ ॥ ^੯ਦਿਨਸੁ ਰੈਨਿ ਮਨ ਮਾਹਿ
 ਬਸਤੁ ਹੈ ਤੂ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੀ ॥ ੨ ॥ ^{੧੦}ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ ^{੧੧}ਸਿਆਮ
 ਸੁੰਦਰ ਕਉ ^{੧੨}ਅਕਥ ਕਥਾ ਜਾ ਕੀ ਬਾਤ ਸੁਨੀ ॥ ੩ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸੁ
 ਕਹੀਅਤ ਹੈ ਮੋਹਿ ਕਰਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਠਾਕੁਰ ਅਪੁਨੀ ॥ ੪ ॥ ੨੮ ॥ ੧੧੪ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ
 ਮਹਲਾ ੫ + ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਨ ਜਪਿ ਜਾਂਉ ਕੁਰਬਾਨੁ ॥ ਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ
 ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਤਾ ਕਾ ਹਿਰਦੈ ਧਰਿ ਮਨ ਧਿਆਨੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ
 ਸਿਮਰਿ ਸੁਖਦਾਤਾ ਜਾ ਕਾ ਕੀਆ ਸਗਲ ਜਹਾਂਨੁ ॥ ^{੧੨}ਰਸਨਾ ਰਵਹੁ ਏਕੁ
 ਨਾਰਾਇਣੁ ਸਾਚੀ ਦਰਗਹ ਪਾਵਹੁ ਮਾਨੁ ॥ ੧ ॥ ਸਾਧੂਸੰਗੁ ਪਰਾਪਤਿ ਜਾ ਕਉ
 ਤਿਨ ਹੀ ਪਾਇਆ ਏਹੁ ਨਿਧਾਨੁ^{੧੪} ॥ ਗਾਵਉ ਗੁਣ ਕੀਰਤਨੁ ਨਿਤ ਸੁਆਮੀ
 ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਨਾਨਕ ਦੀਜੈ ਦਾਨੁ ॥ ੨ ॥ ੨੯ ॥ ੧੧੫ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥
 ਰਾਖਿ ਲੀਏ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸਰਣ ॥ ਜੈਜੈਕਾਰੁ ਹੋਆ ਜਗ ਅੰਤਰਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ
 ਮੇਰੇ ਤਾਰਣ ਤਰਣ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬਿਸੁੰਭਰ^{੧੫} ਪੂਰਨ ਸੁਖਦਾਤਾ ਸਗਲ
 ਸਮਗ੍ਰੀ ਪੋਖਣ^{੧੬} ਭਰਣ ॥ ਥਾਨ ਥਨੰਤਰਿ^{੧੭} ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰਿ^{੧੮} ਬਲਿ^{੧੯} ਬਲਿ
 ਜਾਂਈ ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਣ ॥ ੧ ॥ ^{੨੦}ਜੀਅ ਜੁਗਤਿ ਵਸਿ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ^{੨੧}ਸਰਬ
 ਸਿਧਿ ਤੁਮ ਕਾਰਣ ਕਰਣ ॥ ^{੨੨}ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਪ੍ਰਭੁ ਰਖਦਾ ਆਇਆ ਹਰਿ
 ਸਿਮਰਤ ਨਾਨਕ ਨਹੀ ਡਰਣ ॥ ੨ ॥ ੩੦ ॥ ੧੧੬ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਦੁਪਦੇ ਘਰੁ ੮
 ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ § ॥ ਮੈ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ॥ ^{੨੩}ਈਯੈ
 ॥ ਨਿਰਗੁਨ ਊਯੈ ਸਰਗੁਨ ਕੇਲ^{੨੩} ਕਰਤ ਬਿਚਿ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਨਗਰ^{੨੪} ਮਹਿ ਆਪਿ ਬਾਹਰਿ ਫੁਨਿ^{੨੫} ਆਪਨ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਕੋ ^{੨੬}ਸਗਲ ਬਸੇਰਾ ॥
 ਆਪੇ ਹੀ ਰਾਜਨ ਆਪੇ ਹੀ ਰਾਇਆ^{੨੭} ^{੨੮}ਕਹ ਕਹ ਠਾਕੁਰੁ ਕਹ ਕਹ ਚੇਰਾ ॥ ੧ ॥
 ਕਾ ਕਉ ਦੁਰਾਉ^{੨੯} ਕਾ ਸਿਉ ਬਲਬੰਚਾ^{੩੦} ^{੩੧}ਜਹ ਜਹ ਪੋਖਉ ਤਹ ਤਹ ਨੇਰਾ ॥ ਸਾਧ
 ਮੂਰਤਿ ਗੁਰੁ ਭੇਟਿਓ ਨਾਨਕ ਮਿਲਿ ਸਾਗਰ ਬੂੰਦ ਨਹੀ ^{੩੨}ਅਨ ਹੋਰਾ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ੧੧੭ ॥

੧ ਤਾਰ ਲਏ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੪, ਨੋਟ ੧੩ ।

੨ ਪਲੇ ।

੩ ਕਾਲੇ ।

੪ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।

੫ ਮੇਰੀ ਲਾਲ (ਪਿਆਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਬਣ ਆਈ ਹੈ ।

੬ ਛੱਡਿਆ ।

੭ [ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਤੀ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਹਨੀ ਨੇ ।

੮ ਤਣੀ ਹੈ । ਹਰੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਡੋਰੀ ਅੱਸੀ ਕਸ ਕੇ ਤਣੀ ਹੈ ।

੯ ਦਿਨ ਰਾਤ ।

੧੦ ਬਲਿਹਾਰ ।

੧੧ ਸੇਹਣੇ ਸ਼ਾਮ (ਕਾਲੇ) ਟੰਗ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ, ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇ ।

੧੨ ਜਿਸ ਦੀ ਬਾਬਤ ਇਹ ਗਲ ਸੁਣੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਕਥਾ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ।

੧੩ ਜੀਭ ਨਾਲ ਸਿਮਰੇ ।

੧੪ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ।

੧੫ ਵਿਸ਼੍ਣੂ (ਸੰਸਾਰ) ਨੂੰ ਭਰਨ ਵਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।

੧੬ ਪੋਸਣ (ਪਾਲਣ) ਵਾਲਾ ।

੧੭ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਅੰਦਰ ।

੧੮ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ (ਸਭ ਵਿਚ) ।

੧੯ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ।

੨੦ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਹਨ । ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੧੨, ਫੁਟ ਨੋਟ ੧ ।

੨੧ ਮੁਢ ਤੋਂ, ਸਦਾ ਤੋਂ ।

੨੨ ਇਕ ਪਾਸੇ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਹੈ । ਦੋਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ ਰਚਨਾ ਦੀ ਖੇਡ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ; ਭਾਵ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਰਚਨਾ ਦਾ ਕੰਮ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

੨੩ ਚੋਜ, ਖੇਡ ।

੨੪ ਸਰੀਰ ਨਗਰ ।

੨੫ ਫੋਰ, ਭੀ ।

੨੬ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਵਾਸਾ ਹੈ ।

੨੭ ਰਿਆਇਆ, ਰਈਅਤ ਪਰਜਾ ।

੨੮ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ, ਕਿਸੇ ਥਾਂ । ਕਿਤੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮਾਲਕ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਤੇ ਨੌਕਰ ਹੋ ਕੇ ।

੨੯ ਲੁਕਾਉ । ਕਿਸ ਤੋਂ ਲੁਕਾਉ ?

੩੦ ਵਲ ਵੱਚ, ਵੱਲ ਛੱਲ, ਠੱਗੀ ।

੩੧ ਜਿਥੇ ੨ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਨੇੜੇ (ਮੌਜੂਦ) ਹੈ ।

੩੨ ਵਖਰਾ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ।

* ਹਰੀ ਅਗੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰੋ ਤੇ ਸਾਡੀ ਅਤੁਟ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਬੂਲ ਕਰੇ ।

† ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਨਾਮ ਦਾਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਦਿੰਦਾ ਸਾਧ-ਸੰਗ ਦੇ ਰਾਹੋਂ ਹੈ ।

‡ ਹਰੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀਂ ਲਾ ਕੇ ਬਚਾ ਲਿਆ ।

§ ਸਭ ਕੁਝ ਹਰੀ ਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਭੈਉਂਕਿ ਉਹੋ ਰਚਨਹਾਰ ਹੈ ਤੇ ਰਚਨਾ ਦੀ ਸੱਤਾ ਭੀ ਉਹੀ ਹੈ ।

¶ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦੋ ਰੂਪ ਦੱਸੇ ਹਨ । ਇਕ ਉਹ ਜਦ ਉਸ ਨੇ ਕੋਈ ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਕੇਵਲ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਸੀ । ਉਸ ਦੇ ਕਰਤਾ ਜਾਂ ਅਜੂਨੀ ਆਦਿਕ ਹੋਣ ਦੇ ਗੁਣ ਉਸ ਤੇ ਨਹੀਂ ਘੱਟ ਸਕਦੇ । ਸਗੋਂ ਉਸ ਬਾਬਤ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਵੀ ਖਿਆਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹ ਸਕਦੇ । ਇਹ ਉਸ ਦਾ 'ਨਿਰਗੁਣ' ਰੂਪ ਹੈ । ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ । ਜਿਤਨੇ ਗੁਣ ਜਾਂ ਸਿਫਤਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਸਭ ਇਸ 'ਸਰਗੁਣ' ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਰੂਪ ਇੱਕੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹਨ ।

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਤੁਮ੍ ਸਮਰਥਾ ਕਾਰਨ ਕਰਨ ॥ ^੧ਵਾਕਨ ਢਾਕਿ
 ਗੋਬਿਦ ਗੁਰ ਮੇਰੇ ਮੋਹਿ ਅਪਰਾਧੀ ਸਰਨ ਚਰਨ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੋ ਜੋ ਕੀਨੋ
 ਸੋ ਤੁਮ੍ ਜਾਨਿਓ ^੨ਪੇਖਿਓ ਠਉਰ ਨਾਹੀ ਕਛੁ ਢੀਠ ਮੁਕਰਨ ॥ ਬਡ ਪਰਤਾਪੁ
 ਸੁਨਿਓ ਪ੍ਰਭ ਤੁਮ੍ਰੇ ^੩ਕੋਟਿ ਅਘਾ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਹਰਨ ^੪॥ ੧ ॥ ਹਮਰੇ ਸਹਾਉ ^੫ਸਦਾ
 ਸਦ ਭੂਲਨ ^੬ਤੁਮ੍ਰੇ ਬਿਰਦੁ ਪਤਿਤ ਉਧਰਨ ॥ ਕਰੁਣਾਮੈ ^੭ਕਿਰਪਾਲ
 ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਿ ^੮ਜੀਵਨਪਦ ^੯ਨਾਨਕ ਹਰਿਦਰਸਨ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥ ੧੧੮ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ਐਸੀ ਕਿਰਪਾ ਮੋਹਿ ਕਰਹੁ ॥ ^{੧੦}ਸੰਤਹ ਚਰਣ ਹਮਾਰੇ
 ਮਾਥਾ ਨੈਨ ਦਰਸੁ ਤਨਿ ਪੂਰਿ ਪਰਹੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰ ਕੋ ਸਬਦੁ ਮੇਰੈ
^{੧੧}ਹੀਅਰੈ ਬਾਸੈ ਹਰਿਨਾਮਾ ਮਨ ਸੰਗਿ ਧਰਹੁ ॥ ਤਸਕਰ ^{੧੨}ਪੰਚ ਨਿਵਾਰਹੁ ^{੧੩}
 ਠਾਕੁਰ ਸਗਲੇ ਭਰਮਾ ^{੧੪}ਹੋਮਿ ਜਰਹੁ ॥ ੧ ॥ ਜੋ ਤੁਮ੍ ਕਰਹੁ ਸੋਈ ਭਲ ਮਾਨੈ
^{੧੫}ਭਾਵਨੁ ਦੁਬਿਧਾ ਦੂਰਿ ਟਰਹੁ ॥ ਨਾਨਕ ਕੇ ਪ੍ਰਭ ਤੁਮਹੀ ਦਾਤੇ ਸੰਤ ਸੰਗਿਲੇ ਮੋਹਿ
 ਉਧਰਹੁ ^{੧੬}॥ ੨ ॥ ੩ ॥ ੧੧੯ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਐਸੀ ਦੀਖਿਆ ^{੧੭}ਜਨ
 ਸਿਉ ਮੰਗਾ ॥ ਤੁਮ੍ਰੇ ਧਿਆਨੁ ਤੁਮ੍ਰੇ ਰੰਗਾ ^{੧੮}॥ ਤੁਮ੍ਰੀ ਸੇਵਾ ਤੁਮ੍ਰੇ ਅੰਗਾ ^{੧੯}॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਨ ਕੀ ਟਹਲ ਸੰਭਾਖਨੁ ^{੨੦}ਜਨ ਸਿਉ ਉਠਨੁ ਬੈਠਨੁ ਜਨ ਕੈ
 ਸੰਗਾ ॥ ਜਨ ^{੨੧}ਚਰ ਰਜ ਮੁਖਿ ਮਾਥੈ ਲਾਗੀ ਆਸਾ ਪੂਰਨ ਅਨਤ ਤਰੰਗਾ ^{੨੨}॥ ੧ ॥
 ਜਨ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜਾ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਮਹਿਮਾ ^{੨੩}ਜਨ ਕੇ ਚਰਨ ਤੀਰਥ ਕੋਟਿ ਗੰਗਾ ॥
 ਜਨ ਕੀ ਪੂਰਿ ਕੀਓ ਮਜਨੁ ^{੨੪}ਨਾਨਕ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ^{੨੫}ਹਰੇ ਕਲੰਗਾ ॥ ੨ ॥ ੪ ॥
 ੧੨੦ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ § ॥ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਮੋਹਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ^{੨੬}॥
 ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰ ਸਤਿਗੁਰ ਹਾ ॥ ਬਾਰਿਕ ਤੁਮ੍ ਪਿਤਾ ਕਿਰਪਾਲ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਣ ਗੁਣ ਨਾਹੀ ਕੋਈ ਪਹੁਚਿ ਨ ਸਾਕਉ ਤੁਮ੍ਰੀ ਘਾਲ ॥ ਤੁਮ੍ਰੀ
^{੨੭}ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਤੁਮਹੀ ਜਾਨਹੁ ^{੨੮}ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਤੁਮਰੇ ਮਾਲ ॥ ੧ ॥ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ^{੨੯}
 ਪੁਰਖ ਸੁਆਮੀ ਅਨਬੋਲਤ ^{੩੦}ਹੀ ਜਾਨਹੁ ਹਾਲ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਸੀਤਲੁ ^{੩੧}
 ਹੋਇ ਹਮਾਰੇ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ ^{੩੨}ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ॥ ੨ ॥ ੫ ॥ ੧੨੧ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ¶ ॥ ਰਾਖੁ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੈ ਸਾਥ ॥ ਤੂ ਹਮਰੇ
 ਪ੍ਰੀਤਮ ਮਨ ਮੋਹਨੁ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਜੀਵਨੁ ^{੩੩}ਸਗਲ ਅਕਾਬ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
^{੩੪}ਰੰਕ ਤੇ ਰਾਉ ਕਰਤ ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰੇ ਅਨਾਥ ਕੋ ਨਾਥ ॥ ਜਲਤ ਅਗਨਿ
 ਮਹਿ ਜਨ ਆਪਿ ਉਧਾਰੇ ਕਰਿ ਅਪੁਨੇ ਦੇ ਰਾਖੇ ਹਾਥ ॥ ੧ ॥ ਸੀਤਲ ਸੁਖੁ ਪਾਇਓ
 ਮਨ ਤ੍ਰਿਪਤੇ ^{੩੫}ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ^{੩੬}ਸ੍ਰਮ ਸਗਲੇ ਲਾਥ ॥ ^{੩੭}ਨਿਧਿ ਨਿਧਾਨ

੧ ਮੇਰੇ ਪੜਦੇ ਢਕੇ, ਹੇ ਗੁਰੂ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ! ਮੈਂ
 ਪਾਪੀ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਓਟ ਲਈ ਹੈ ।
 ੨ ਵੀਠ ਮੁਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ ;
 ਭਾਵ ਜੇ ਕੁਝ ਕਰੀਏ ਰੱਬ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ,
 ਇਸ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਨਿਲੋਂਜ ਪਿਆ
 ਹੋਵੇ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਤੋਂ ਮੁਕਰ ਨਹੀਂ
 ਸਕਦਾ ।
 ੩ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਪਾਪ ।
 ੪ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਪਾਪ) ।
 ੫ ਸੁਭਾਉ ।
 ੬ ਤੇਰਾ ਸੁਭਾਉ ਭਿੱਗਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਟ ਕਰਨਾ ਹੈ ।
 ੭ ਦਇਆ ਸਰੂਪ ।
 ੮ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ।
 ੯ ਪਦਵੀ, ਅਵਸਥਾ । ਹਰੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਅਸਲੀ
 ਜੀਵਨ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੦ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਸਾਡਾ ਮੱਥਾ ਹੋਵੇ,
 ਸਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੀਆਂ
 ਰਹਿਣ, ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ
 ਚਰਨ-ਪੂਜ ਪਵੇ ।
 ੧੧ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਸੇ ।
 ੧੨ ਚੇਰ (ਕਾਮਾਦਿਕ) ।
 ੧੩ ਦੂਰ ਕਰੇ ।
 ੧੪ ਹਵਨ ਵਿਚ ਸਾੜੇ ।
 ੧੫ ਦੁਬਿਧਾ ਵਾਲੀ ਭਾਵਨੀ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਟਾਲ ।
 ੧੬ ਤਾਰੇ। ਦੋਖੇ ਪੰ. ੭੪੪, ਨੋਟ ੧੩ ।

੧੭ ਸਿੱਖਿਆ ।
 ੧੮ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਲਗਾ ਰਹਾਂ ।
 ੧੯ ਅੰਗ, ਸਾਥ । ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹਾਂ ।
 ੨੦ [ਸੇ-ਭਾਸ਼ਣ] ਗਲ ਬਾਤ ।
 ੨੧ ਚਰਨ-ਰਜ, ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਪੂਜ ।
 ੨੨ ਲਹਿਰਾਂ । ਮਨ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕ ਲਹਿਰਾਂ ਕਰਕੇ
 ਬਣੀਆਂ ਆਸਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
 ੨੩ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਗੰਗਾ ਆਦਿਕ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ
 ਜਨ ਦੇ ਚਰਨ ਹਨ ।
 ੨੪ ਇਸ਼ਨਾਨ ।
 ੨੫ ਕਲੰਕ (ਪਾਪ) ਦੂਰ ਕੀਤੇ ।
 ੨੬ ਪਾਲਨਾ ਕਰ ।
 ੨੭ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ।
 ੨੮ ਰੂਹ ਤੇ ਸਰੀਰ ।
 ੨੯ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ।
 ੩੦ ਬਿਨਾਂ ਦਸਿਆਂ ।
 ੩੧ ਠੰਢਾ ।
 ੩੨ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਸੁਖੀ ਕਰ ਦਿਓ ।
 ੩੩ ਸਾਰਾ ਬੇਅਰਥ ਹੈ ।
 ੩੪ ਕੰਗਾਲ ਤੋਂ ਰਾਜਾ ।
 ੩੫ ਰੱਜੇ ।
 ੩੬ ਸਾਰੀ ਦੋੜ ਭਜ ਮੁਕ ਗਈ ।
 ੩੭ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੀ ਨੇ ਨਿਧੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ
 ਖਜ਼ਾਨੇ ਹੈ । 'ਨਿਧਿ' ਲਈ ਦੋਖੇ ਪੰ ੭੫੦.
 ਫੁਟ ਨੋਟ ੩ ।

* ਹਰੀ ਕਰਨ ਕਰਾਵਨਹਾਰ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਆਪਣੇ ਪਾਪ ਛੁਪਾਣ
 ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ । ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਉਤੇ ਸੁਟੀਏ ।
 † ਹਰੀ ਅਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸਾਡਾ ਉਧਾਰ ਕਰੇ ।
 ‡ ਹਰੀ ਦੇ ਸੇਵਕ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਮੰਗਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੀ ਦਾ ਸੇਵਕ ਪਵਿੱਤਰ
 ਹਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ।

§ ਹਰੀ ਅਗੇ ਮਿਹਰ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

¶ ਹੋਰ ਸਭ ਸਿਆਣਪਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਰਬ-ਸਮੂਹ ਹੈ ।

ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਸੇਵਾ ਅਵਰ ਸਿਆਨਪ ਸਗਲ ਅਕਾਥ^੧ ॥ ੨ ॥ ੬ ॥ ੧੨੨ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਅਪਨੇ ਸੇਵਕ ਕਉ ਕਬਹੁ ਨ ਬਿਸਾਰਹੁ ॥ ਉਰਿ^੨
 ਲਾਗਹੁ ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਪੂਰਬ^੩ ਪ੍ਰੀਤਿ ਗੋਬਿੰਦ ਬੀਚਾਰਹੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ੪ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਪ੍ਰਭ ਬਿਰਦੁ^੪ ਤੁਮਾਰੇ ਹਮਰੇ ਦੋਖ^੫ ਰਿਦੈ ਮਤ ਧਾਰਹੁ ॥ ਜੀਵਨ
 ਪ੍ਰਾਨ ਹਰਿ ਧਨੁ ਸੁਖੁ ਤੁਮਹੀ ਹਉਮੈ ਪਟਲੁ^੬ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਜਾਰਹੁ^੭ ॥ ੧ ॥ ੬ਜਲ
 ਬਿਹੂਨ ਮੀਨ ਕਤ ਜੀਵਨ ਦੂਧ ਬਿਨਾ ਰਹਨੁ ਕਤ ਬਾਰੇ^੮ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਪਿਆਸ
 ਚਰਨ ਕਮਲਨੁ ਕੀ ਪੇਖਿ ਦਰਸੁ ਸੁਆਮੀ ਸੁਖ ਸਾਰੇ^੯ ॥ ੨ ॥ ੭ ॥ ੧੨੩ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ਆਗੈ ਪਾਛੈ ਕੁਸਲੁ^{੧੦} ਭਇਆ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਪੂਰੀ
 ਸਭ ਰਾਖੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਪ੍ਰਭਿ ਕੀਨੀ ਮਇਆ^{੧੧} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ
 ੧੪ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਹਰਿਪ੍ਰੀਤਮੁ ਦੂਖ ਦਰਦ ਸਗਲਾ ਮਿਟਿ ਗਇਆ ॥ ਸਾਂਤਿ
 ਸਹਜ^{੧੨} ਆਨਦ ਗੁਣ ਗਾਏ ਦੂਤ ਦੁਸਟ ਸਭਿ ਹੋਏ ਖਇਆ^{੧੩} ॥ ੧ ॥ ਗੁਨੁ
 ਅਵਗੁਨੁ ਪ੍ਰਭਿ ਕਛੁ ਨ ਬੀਚਾਰਿਓ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਅਪੁਨਾ ਕਰਿ ਲਇਆ ॥ ਅਤੁਲ
 ਬਡਾਈ ਅਚੁਤ^{੧੪} ਅਬਿਨਾਸੀ ਨਾਨਕੁ ਉਚਰੈ ਹਰਿ ਕੀ ਜਇਆ^{੧੫} ॥ ੨ ॥ ੮ ॥
 ੧੨੪ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਬਿਨੁ ਭੈ ਭਗਤੀ ਤਰਨੁ ਕੈਸੇ ॥ ਕਰਹੁ
 ਅਨੁਗ੍ਰਹੁ^{੧੬} ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਨ ਰਾਖੁ ਸੁਆਮੀ ਆਪ ਭਰੋਸੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਸਿਮਰਨੁ ਨਹੀ ਆਵਤ ਫਿਰਤ ਮਦਮਾਵਤ^{੧੭} ਬਿਖਿਆ ਰਾਤਾ ਸੁਆਨ^{੧੮} ਜੈਸੇ ॥
 ੨੨ਅਉਧ ਬਿਹਾਵਤ ਅਧਿਕ ਮੋਹਾਵਤ ਪਾਪ ਕਮਾਵਤ ਬੁਭੇ^{੧੯} ਐਸੇ ॥ ੧ ॥ ਸਰਨਿ
 ੨੪ਦੁਖਭੰਜਨ ਪੁਰਖਨਿਰੰਜਨ^{੨੦} ਸਾਧੂਸੰਗਤਿ ਰਵਣੁ^{੨੧} ਜੈਸੇ ॥ ਕੇਸਵ^{੨੨}
 ਕਲੇਸਨਾਸ ਅਘਖੰਡਨ ਨਾਨਕ ਜੀਵਤ ਦਰਸ ਦਿਸੇ ॥ ੨ ॥ ੯ ॥ ੧੨੫ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਦੁਪਦੇ ਘਰੁ ੯
 ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਆਪਹਿ ਮੇਲਿ ਲਏ ॥ ਜਬ ਤੇ
 ਸਰਨਿ ਤੁਮਾਰੀ ਆਏ ਤਬਤੇ ਦੋਖ ਗਏ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਜਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ਅਰੁ
 ਚਿੰਤ ਬਿਰਾਨੀ^{੨੩} ਸਾਧਹ ਸਰਨ ਪਏ ॥ ਜਪਿ ਜਪਿ ਨਾਮੁ ਤੁਮਾਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤਨ ਤੇ
 ਰੋਗ ਖਏ^{੨੪} ॥ ੧ ॥ ਮਹਾ ਮੁਗਧ^{੨੫} ਅਜਾਨ^{੨੬} ਅਗਿਆਨੀ ਰਾਖੇ^{੨੭} ਧਾਰਿ ਦਏ ॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਭੇਟਿਓ^{੨੮} ੩੪ਆਵਨ ਜਾਨ ਰਹੇ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ੧੨੬ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਜੀਵਉ ਨਾਮੁ ਸੁਨੀ ॥ ਜਉ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ ਭਏ ਗੁਰ ਪੂਰੇ
 ਤਬ ਮੇਰੀ ਆਸ ਪੁਨੀ^{੨੯} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪੀਰ^{੩੦} ਗਈ ਬਾਧੀ ਮਨਿ ਧੀਰਾ^{੩੧}
 ਮੋਹਿਓ ਅਨਦ ਧੁਨੀ ॥ ਉਪਜਿਓ ਚਾਉ ਮਿਲਨ ਪ੍ਰਭ ਪ੍ਰੀਤਮ ਰਹਨੁ ਨ ਜਾਇ

੧ ਅਕਾਰਬ, ਬੇ-ਅਰਬ । ਹੋਰ ਚਤੁਰਾਈ ਸਾਰੀ
 ਵਿਅਰਬ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
 ੨ ਦਿਲ ਨਾਲ, ਗਲ ਨਾਲ ।
 ੩ ਪਹਿਲੀ । ਹੋ ਗੋਬਿੰਦ ! ਮੇਰੀ ਆਪ ਨਾਲ ਜੋ
 ਧੁਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ ।
 ੪ ਪਤਤਾ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੫ ਸੁਭਾਉ ।
 ੬ ਦੇਸ਼, ਪਾਪ ।
 ੭ ਪੜਦਾ ।
 ੮ ਸਾੜ ਦਿਓ ।
 ੯ ਜਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੀਨ (ਮੱਛੀ) ਕਿਵੇਂ ਜੀ
 ਸਕਦੀ ਹੈ ?
 ੧੦ ਬਾਲਕ ।
 ੧੧ ਸਾਰੂ, ਅਸਲੀਅਤ, ਤਤ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੧੫,
 ਨੋਟ ੩੧ ।
 ੧੨ ਸੁਖ, ਅਨੰਦ ।
 ੧੩ ਦਇਆ ।
 ੧੪ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
 ੧੫ ਅਡੋਲਤਾ ।
 ੧੬ ਧੰ, ਨਾਸ ।
 ੧੭ [ਅਚਯੁਤ, ਨਾ ਹਿਲਣ ਵਾਲਾ] ਅਟੱਲ
 ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ।
 ੧੮ ਜੋ, ਫਤਹ ।
 ੧੯ ਕਿਰਪਾ ।

੨੦ ਮਤਵਾਲਾ । ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਮਸਤ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੧ ਕੁੱਤਾ । ਕੁਤੇ ਵਾਂਗ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੨ ਉਮਰ ਗੁਜ਼ਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਮੋਹੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ।
 ੨੩ ਫੁਬਿਆ ਹੈ ।
 ੨੪ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਦੀ ।
 ੨੫ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਪਵਿੱਤਰ (ਹਰੀ) ਦੀ ।
 ੨੬ ਸਿਮਰਨ । ਜਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕੇ ਇਹ ਬਖਸ਼ੋ ਕਿ
 ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਪ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੀਏ ।
 ੨੭ [ਸੋਹਣੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ਹਰੀ ਜੋ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤੇ
 ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ
 ਦਰਸ ਦੇਖ ਕੇ ਜੀਵੀਦਾ ਹੈ ।
 ੨੮ ਬਿਗਾਨੀ, ਪਰਾਈ ।
 ੨੯ ਖੋ ਹੋਏ, ਨਾਸ ਹੋਏ ।
 ੩੦ ਮੂਰਖ ।
 ੩੧ ਅਣਜਾਣ ।
 ੩੨ ਦਇਆ ਧਾਰ ਕੇ ।
 ੩੩ ਮਿਲਿਆ ।
 ੩੪ ਜਨਮ ਮਰਨ ਮੁਕ ਗਿਆ ।
 ੩੫ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ।
 ੩੬ ਪੀੜ, ਦੁਖ ।
 ੩੭ ਧੀਰਜ । ਮਨ ਵਿਚ ਧਰਵਾਸ ਬਥ ਗਈ ਤੇ
 ਅਨੰਦ ਮਈ ਪੁਨੀ ਵਿਚ ਮੈਂ ਮੋਹਿਆ ਗਿਆ ।

* ਹਰੀ ਅਗੇ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਤਾਂਘ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

† ਅਰਦਾਸ ਸੁਣੀ ਗਈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਅੰਦਰ ਆ ਵਸਿਆ ।

‡ ਭੇ ਤੇ ਭਗਤੋਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ।

§ ਗੁਰੂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਹਰੀ ਜਪਣ ਨਾਲ ਸਭ ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਰੋਗ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ।

¶ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਸਰਬ-ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਮਿਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਸਭ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਏ ।

ਖਿਨੀ^੧ ॥ ੧ ॥ ਅਨਿਕ ਭਗਤ ਅਨਿਕ ਜਨ ਤਾਰੇ ਸਿਮਰਹਿ ਅਨਿਕ ਮੁਨੀ ॥
ਅੰਧੁਲੇ ਟਿਕ^੨ ਨਿਰਧਨ ਧਨੁ ਪਾਇਓ ਪ੍ਰਭ ਨਾਨਕ ^੩ਅਨਿਕ ਗੁਨੀ ॥ ੨ ॥
੨ ॥ ੧੨੭ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੧੩ ਪੜਤਾਲ*
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ † ॥ ਮੋਹਨ^੪ ਨੀਦ ਨ ਆਵੈ ਹਾਵੈ^੫ ਹਾਰ ਕਜਰ^੬
ਬਸਤੁ ਅਭਰਨ^੭ ਕੀਨੇ ॥ ਉਡੀਨੀ^੮ ਉਡੀਨੀ ਉਡੀਨੀ ॥ ਕਬ ਘਰਿ ਆਵੈ ਰੀ॥੧॥
ਰਹਾਉ ॥ ^੯ਸਰਨਿ ਸੁਹਾਗਨਿ ਚਰਨ ਸੀਸੁ ਧਰਿ ॥ ਲਾਲਨੁ ਮੋਹਿ ਮਿਲਾਵਹੁ ॥
ਕਬ ਘਰਿ ਆਵੈ ਰੀ ॥ ੧ ॥ ^{੧੦}ਸੁਨਹੁ ਸਹੇਰੀ ਮਿਲਨ ਬਾਤ ਕਹਉ ^{੧੧}ਸਗਰੋ
ਅਹੰ ਮਿਟਾਵਹੁ ਤਉ ਘਰ ਹੀ ਲਾਲਨੁ ਪਾਵਹੁ॥ਤਬ ਰਸ ਮੰਗਲ^{੧੨} ਗੁਨ ਗਾਵਹੁ॥
^{੧੩}ਆਨਦ ਰੂਪ ਧਿਆਵਹੁ ॥ ਨਾਨਕੁ ਦੁਆਰੈ ਆਇਓ ॥ ਤਉ ਮੈ ਲਾਲਨੁ
ਪਾਇਓ ਰੀ ॥ ੨ ॥ ਮੋਹਨ ਰੂਪੁ ਦਿਖਾਵੈ ॥ ਅਬ ਮੋਹਿ ਨੀਦ ਸੁਹਾਵੈ ॥ ਸਭ ਮੇਰੀ
ਤਿਖਾ ਬੁਝਾਨੀ ॥ ਅਬ ਮੈ ਸਹਜਿ^{੧੪} ਸਮਾਨੀ ॥ ^{੧੫}ਮੀਠੀ ਪਿਰਹਿ ਕਹਾਨੀ ॥
ਮੋਹਨੁ ਲਾਲਨੁ ਪਾਇਓ ਰੀ ॥ ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ ॥ ੧ ॥ ੧੨੮ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ
ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਮੋਰੀ ^{੧੬}ਅਹੰ ਜਾਇ ਦਰਸਨ ਪਾਵਤ ਹੇ ॥ ^{੧੭}ਰਾਚਹੁ ਨਾਥ ਹੀ
ਸਹਾਈ ਸੰਤਨਾ ॥ ਅਬ ਚਰਨ ਗਹੇ^{੧੮} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਆਹੇ^{੧੯} ਮਨ ਅਵਰੁ
ਨ ਭਾਵੈ ^{੨੦}ਚਰਨਾਵੈ ਚਰਨਾਵੈ ਉਲਝਿਓ ਅਲਿ^{੨੧} ਮਕਰੰਦ^{੨੨} ਕਮਲ ਜਿਉ ॥
ਅਨ ਰਸ ਨਹੀ ਚਾਹੈ ਏਕੈ ਹਰਿ ਲਾਹੈ^{੨੩} ॥ ੧ ॥ ^{੨੪}ਅਨ ਤੇ ਟੂਟੀਐ ਰਿਖ^{੨੫} ਤੇ
ਛੂਟੀਐ ॥ ਮਨ ਹਰਿ ਰਸ ਘੂਟੀਐ ਸੰਗਿ ਸਾਧੂ ਉਲਟੀਐ^{੨੬} ॥ ਅਨ^{੨੭} ਨਾਹੀ
ਨਾਹੀ ਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਚਰਨ ਚਰਨ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥ ੧੨੯ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੯ § ਦੁਪਦੇ
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ^{੨੭}ਦੁਖ ਹਰਤਾ ਹਰਿਨਾਮੁ
ਪਛਾਨੋ ॥ ਅਜਾਮਲੁ^{੨੮} ਗਨਕਾ^{੨੯} ਜਿਹ ਸਿਮਰਤ ਮੁਕਤਿ ਭਏ ਜੀਅ ਜਾਨੋ ॥
੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗਜ^{੩੦} ਕੀ ਤ੍ਰਾਸ ਮਿਟੀ ਛਿਨਹੁ ਮਹਿ ਜਬਹੀ ਰਾਮੁ ਬਖਾਨੋ^{੩੧}॥
^{੩੨}ਨਾਰਦ ਕਹਤ ਸੁਨਤ ਧ੍ਰਮ ਬਾਰਿਕ ਭਜਨ ਮਾਹਿ ਲਪਟਾਨੋ ॥ ੧ ॥ ਅਚਲ
ਅਮਰ ਨਿਰਭੈਪਦੁ ਪਾਇਓ ਜਗਤ ਜਾਹਿ ਹੈਰਾਨੋ ॥ ਨਾਨਕ ਕਹਤ
ਭਗਤ ਰਛਕ ਹਰਿ ਨਿਕਟਿ^{੩੩} ਤਾਹਿ ਤੁਮ ਮਾਨੋ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ
ਮਹਲਾ ੯ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ ॥ ਭਗਤਿ ਬਿਨਾ ਸਹਸਾ^{੩੪} ਨਹ
ਚੁਕੈ ਗੁਰ ਇਹ ਭੇਦੁ ਬਤਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੩੫}ਕਹਾ ਭਇਓ ਤੀਰਥ ਬ੍ਰਤ

੧ ਇਕ ਖਿਨ ਮਾਤਰ (ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ।
 ੨ ਟੋਕ, ਆਸਰਾ ।
 ੩ ਅਨੇਕ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ।
 ੪ ਹੋ ਸੁੰਦਰ ਪਿਆਰੇ !
 ੫ ਹਾਵਿਆਂ ਕਰਕੇ, ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹਾਉਕੇ ਲਾਂਦਿਆਂ ।
 ੬ ਕਜਲ, ਸੁਰਮਾ ।
 ੭ [ਆਡਰਣ] ਗਹਿਣੇ । ਭਾਵੇਂ ਹਾਰ ਆਦਿਕ ਨਾਲ ਬੇਰਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ।
 ੮ ਉਦਾਸ (ਉਡੀਕ ਵਿਚ) ਹਾਂ ।
 ੯ ਸੋਹਾਗਣਾਂ ਦੀ ਸਰਨ ਵਿਚ ਪੈਂਦੀ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਧਰ ਕੇ, ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਮਿਲਾ ਦਿਓ ।
 ੧੦ (ਸੁਹਾਗਣ-ਗੁਰੂ ਜੀ-ਵਲੋਂ ਉੱਤਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਸੁਣ, ਹੋ ਸਹੇਲੀ (ਸਤ-ਸੰਗਣ)! ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪਤੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਗਲ ਦਸਦੀ ਹਾਂ ।
 ੧੧ ਸਾਖੀ ਹਉਮੈ ਮਿਟਾ ਦਿਓ, ਤਾਂ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਮਿਲ ਪਏਗਾ ।
 ੧੨ ਮੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ ।
 ੧੩ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ।
 ੧੪ ਅਡੋਲ ਸੁਖ ਵਿਚ ।
 ੧੫ ਪਤੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ ।
 ੧੬ ਮੇਰੀ ਹਉਮੈ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
 ੧੭ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਹਾਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਚੋ ।
 ੧੮ ਪਕੜੋ ।
 ੧੯ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਨੂੰ ।
 ੨੦ ਉਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਮੁੜ ੨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਭਵਰਾ ਕੰਵਲ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਵਿਚ ਲਿਪਟਦਾ ਹੈ ।
 ੨੧ ਭਵਰਾ ।

੨੨ ਕੰਵਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾ ਰਸ (ਸ਼ਹਦ) ।
 ੨੩ ਲਭਦਾ ਹੈ ।
 ੨੪ ਹੋਰ ਤੋਂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤੋਂ ।
 ੨੫ [ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਧਰਮ ਰਾਜ ।
 ੨੬ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਉਲਟੀਏ ।
 ੨੭ ਦੁਖ ਦੁਖ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੨੮ ਭਾਗਵਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕਨੌਜ ਦਾ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜੋ ਇਕ ਵੇਸਵਾ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ । ਇਸਦੇ ਇਕ ਪੁਤਰ ਦਾ ਨਾਂ 'ਨਾਰਾਇਣ' ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਨਾਰਾਇਣ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਣ ਲਗ ਪਿਆ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ।
 ੨੯ [ਸ੍ਰੀ. ਗਣਿਕਾ, ਬਹੁਤ ਪਤੀਆਂ ਵਾਲੀ, ਵੇਸਵਾ] ਇਸ ਨਾਮ ਦੀ ਵੇਸਵਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਾਧੂ ਨੇ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ ਤੋਤਾ ਦਿਤਾ ਸੀ । ਇਹ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ ਲਗ ਗਈ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਕੇ ਤਰ ਗਈ ।
 ੩੦ ਭਾਗਵਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਗੰਧਰਵ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਰਿਖੀ ਦੇ ਸਰਾਪ ਨਾਲ ਹਾਥੀ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ । ਇਸ ਨੂੰ ਵਰੁਣ ਦੇ ਤਲਾ ਵਿਚ ਇਕ ਤੰਦੂਆ ਆਪਣੀਆਂ ਤੰਦਾਂ (tentacles) ਵਿਚ ਪਕੜ ਬੈਠਾ ਸੀ । ਰਾਮ-ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋਇਆ । ਤ੍ਰਾਸ=ਡਰ ।
 ੩੧ ਆਖਿਆ ।
 ੩੨ ਨਾਰਦ ਰਿਖੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਭਾਤ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਭਜਨ ਵਿਚ ਲਗ ਗਿਆ । ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਲ੍ਹੇ ਪਦਵੀ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਮਿਲੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਣਿਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਰਸਾਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ।
 ੩੩ ਨੌੜੇ ।
 ੩੪ ਸੰਸਾ, ਭੁਲੇਖਾ ।
 ੩੫ ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ?

* [ਪਰਤਾਓ ਤਾਲ] ਇਥੇ ਗਾਉਣ ਵਿਚ ਮੁੜ ਮੁੜ ਤਾਲ ਪਰਤਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

+ ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਹਰੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ ।

‡ ਸਾਧ-ਸੰਗ ਦੁਆਰਾ ਬਿਰਤੀ ਬਦਲਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਮਨ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਹੀ ਫਜਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਗਲ ਚੰਗੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ ।

§ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਮਹਾਂ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਇਸ ਤੁਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ।

ਕੀਏ ਰਾਮ ਸਰਨਿ ਨਹੀ ਆਵੈ ॥ ੧ ਜੋਗ ਜਗ ਨਿਹਫਲ ਤਿਹ ਮਾਨਉ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਜਸੁ
ਬਿਸਰਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਮਾਨ ਮੋਹ ਦੋਨੋ ਕਉ ਪਰਹਰਿ^੨ ਗੋਬਿੰਦ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਵੈ ॥ ਕਹੁ
ਨਾਨਕ ਇਹ^੩ ਬਿਧਿ ਕੋ ਪ੍ਰਾਨੀ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਕਹਾਵੈ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ
ਮਹਲਾ ੯ ॥ ੪ ਜਾ ਮੈ ਭਜਨੁ ਰਾਮ ਕੋ ਨਾਂਹੀ ॥ ਤਿਹ ਨਰ ਜਨਮੁ ਅਕਾਰਥ^੪
ਖੋਇਆ ਯਹ ਰਾਖਹੁ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤੀਰਥ ਕਰੈ ਬ੍ਰਤ ਫੁਨਿ^੬
ਰਾਖੈ ਨਹ ਮਨੂਆ ਬਸਿ ਜਾ ਕੋ ॥ ਨਿਹਫਲ ਧਰਮ ਤਾਹਿ ਤੁਮ ਮਾਨੋ ਸਾਚੁ
ਕਹਤੁ ਮੈ 'ਯਾ ਕਉ ॥ ੧ ॥ ਜੈਸੇ ਪਾਹਨਿ^੮ ਜਲ ਮਹਿ ਰਾਖਿਓ ਭੇਦੈ^੯ ਨਾਹਿ
ਤਿਹਿ ਪਾਨੀ ॥ ਤੈਸੇ ਹੀ ਤੁਮ ਤਾਹਿ ਪਛਾਨੋ 'ਭਗਤਿ ਹੀਨ ਜੋ ਪ੍ਰਾਨੀ ॥ ੨ ॥ ਕਲ
ਮੈ ਮੁਕਤਿ ਨਾਮ ਤੇ ਪਾਵਤ ਗੁਰ ਯਹ ਭੇਦੁ ਬਤਾਵੈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੋਈ ਨਰੁ
ਗਰੂਆ^{੧੦} ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਵੈ ॥ ੩ ॥ ੩ ॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਅਸਟਪਦੀਆ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੧੦
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ * ॥ ੧^੨ ਨਿਕਟਿ ਵਸੈ ਦੇਖੈ ਸਭੁ ਸੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੩}
ਵਿਰਲਾ ਬੂਝੈ ਕੋਈ ॥ ੧^੪ ਵਿਣੁ ਭੈ ਪਇਐ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥ ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਸਦਾ
ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ੧ ॥ ਐਸਾ ਗਿਆਨੁ ਪਦਾਰਥੁ ਨਾਮੁ ॥ ੧^੫ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਵਸਿ ਰਸਿ
ਰਸਿ ਮਾਨੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗਿਆਨੁ ਗਿਆਨੁ ਕਬੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥ ਕਥਿ
ਕਥਿ ਬਾਦੁ^{੧੬} ਕਰੇ ਦੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ੧^{੧੭} ਕਥਿ ਕਹਣੈ ਤੇ ਰਹੈ ਨ ਕੋਈ ॥ ਬਿਨੁ ਰਸ ਰਾਤੇ
ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥ ੨ ॥ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਸਭੁ ਗੁਰ ਤੇ ਹੋਈ ॥ ੧^{੧੮} ਸਾਚੀ ਰਹਤ
ਸਾਚਾ ਮਨਿ ਸੋਈ ॥ ਮਨਮੁਖ^{੧੯} ਕਥਨੀ ਹੈ ਪਰੁ ਰਹਤ ਨ ਹੋਈ ॥ ਨਾਵਹੁ ਭੂਲੇ
ਥਾਉ ਨ ਕੋਈ ॥ ੩ ॥ ਮਨੁ ਮਾਇਆ ਬੰਧਿਓ^{੨੦} ਸਰਜਾਲਿ ॥ ੨^{੨੧} ਘਟਿ ਘਟਿ
ਬਿਆਪਿ ਰਹਿਓ ਬਿਖੁ^{੨੨} ਨਾਲਿ ॥ ੨^{੨੩} ਜੋ ਅੰਜੈ ਸੋ ਦੀਸੈ ਕਾਲਿ ॥ ਕਾਰਜੁ ਸੀਧੋ
ਰਿਦੈ ਸਮਾਲਿ ॥ ੪ ॥ ਸੋ ਗਿਆਨੀ ਜਿਨਿ ਸਬਦਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਹਉਮੈ
ਪਤਿ ਗਵਾਈ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤੈ ਭਗਤਿ ਕਰਾਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੇ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ॥
੫ ॥ ੨^{੨੪} ਰੈਣਿ ਅੰਧਾਰੀ ਨਿਰਮਲ ਜੋਤਿ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਬੂਠੇ ਕੁਚਲ^{੨੫} ਕਛੋਤਿ^{੨੬} ॥
ਬੇਦੁ ਪੁਕਾਰੈ ਭਗਤਿ ਸਰੋਤਿ^{੨੭} ॥ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਮਾਨੈ ਵੇਖੈ ਜੋਤਿ ॥ ੬ ॥
੨^{੨੮} ਸਾਸਤ੍ਰੁ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜਮੰ ॥ ੨^{੨੯} ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਂਤਿ ਊਤਮਾ
ਕਰਮੰ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਜੋਨੀ ਦੂਖ ਸਹਾਮੰ ॥ ਬੰਧਨ ਤੂਟੇ ਇਕੁ ਨਾਮੁ ਵਸਾਮੰ^{੩੦} ॥

੧ ਉਸ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਜੋਗ ਸਾਧਨ ਅਤੇ ਯੋਗ
ਬੇਛਾਇਆ ਮੰਨ ਲਓ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦਾ ਯੋਗ
ਕਟਨਾ ਭੁਲ ਗਿਆ ਹੈ।

੨ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ।

੩ ਤਰੀਕੇ ਵਾਲਾ, ਜੁਗਤੀ ਵਾਲਾ।

੪ ਜਿਸ ਵਿਚ, ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਅੰਦਰ।

੫ ਬੇਅਰਥ।

੬ ਫਿਰ, ਡੀ।

੭ ਉਸ ਨੂੰ।

੮ ਪਥਰ।

੯ ਚੀਰਦਾ, ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ।

੧੦ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

੧੧ ਗੋਰਵ, ਭਾਰੀ, ਵਡਿਆਈ ਵਾਲਾ।

੧੨ ਨੇੜੇ ਵਸਦਾ ਹੈ ਹਰੀ ਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖਦਾ ਹੈ।

੧੩ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।

੧੪ ਮਨ ਵਿਚ ਡਰ ਦੇ ਪੈਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

੧੫ ਇਸ ਨਾਮ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ
ਸ੍ਵਾਦ ਨਾਲ ਮਾਣੇ।

੧੬ ਝਗੜਾ।

੧੭ ਨਿਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ
(ਰਹਿੰਦਾ) ਰੁਕਦਾ।

੧੮ ਸੱਚੀ ਰਹਿਣੀ ਤਦੇ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਸਚਾ ਮਨ ਵਿਚ
ਹੋਵੇ।

੧੯ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ, ਆਪ-ਹੁਦਰਾ।

੨੦ ਤਲਾ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ। ਮਾਇਆ ਨੇ ਬੰਨ੍ਹਿਆ

ਹੈ ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਤਲਾ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ।

੨੧ ਹਰ ਜੀਵ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਜਾਲ ਵਿਛਿਆ
ਪਿਆ ਹੈ, ਵਿਸ਼ੇ ਰੂਪ ਚਾਟ ਸਮੇਤ।

੨੨ ਵਿਸ਼ੇ।

੨੩ ਜੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਾਲ ਦੇ ਅਧੀਨ
ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਯਾਦ ਕਰ
ਕੇ ਕਾਰਜ ਸਿਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੨੪ ਉਮਰ ਰੂਪ ਰਾਤ ਹਨੇਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤ ਦਾ ਚਾਨਣਾ ਹੈ।

੨੫ ਮੌਲੇ।

੨੬ ਅਛੁਤ।

੨੭ ਆਵਾਜ਼, ਧੁਨੀ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੧੩, ਨੋਟ ੧੫।
ਬੇਦ ਭਗਤੀ ਦੀ ਧੁਨੀ (ਜਸ, ਕੀਰਤਨ) ਦਾ
ਹੋਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਧੁਨੀ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ
ਜੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ਉਸ ਜੋਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਨੂੰ
ਵੇਖਦਾ ਹੈ।

੨੮ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨਾਮ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਹੀ
ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੦੪, ਨੋਟ ੧੯
ਤੇ ੨੦।

੨੯ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ ਇਹ ਉੱਤਮ ਕਮਾਈ ਕਰ ਕੇ
ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਹੋਣ
ਨਾਲ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਦੁਖ ਸਹਾਰਨਾ
ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

੩੦ ਵਸਾਉਣ ਨਾਲ।

* ਨਿਰਾ ਗਿਆਨ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਰਸੀਆ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਨਾਮ ਨਾਲ
ਹੀ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਹਰੀ ਦੀ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਕਾਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

੭ ॥ ^੧ਮੰਨੇ ਨਾਮੁ ਸਚੀ ਪਤਿ ਪੂਜਾ ॥ ਕਿਸੁ ਵੇਖਾ ਨਾਹੀ ਕੋ ਦੂਜਾ ॥ ^੨ਦੇਖਿ ਕਹਉ
ਭਾਵੈ ਮਨਿ ਸੋਇ ॥ ਨਾਨਕੁ ਕਹੈ ਅਵਰੁ ਨਹੀ ਕੋਇ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੧ * ॥
ਮਨ ਕਾ ਕਹਿਆ ਮਨਸਾ ^੩ਕਰੈ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਪੁੰਨੁ ਪਾਪੁ ਉਚਰੈ ॥ ^੪ਮਾਇਆ ਮਦਿ
ਮਾਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ^੫ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਮੁਕਤਿ ਮਨਿ ਸਾਚਾ ਭਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਤਨੁ ਧਨੁ
ਕਲਤੁ ^੬ਸਭੁ ਦੇਖੁ ਅਭਿਮਾਨਾ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਕਿਛੁ ਸੰਗਿ ਨ ਜਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਕੀਚਹਿ ਰਸ ਭੋਗ ਖੁਸੀਆ ਮਨ ਕੇਰੀ ॥ ^੭ਧਨੁ ਲੋਕਾਂ ਤਨੁ ਭਸਮੈ ਢੇਰੀ ॥ ਖਾਕੂ
ਖਾਕੁ ਰਲੈ ਸਭੁ ਫੇਲੁ ^੮॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਨਹੀ ਉਤਰੈ ਮੈਲੁ ॥ ੨ ॥ ਗੀਤ ਰਾਗ
ਘਨ ਤਾਲ ਸਿ ਕੂਰੇ ^੯॥ ਤ੍ਰਿਹੁ ਗੁਣ ਉਪਜੈ ਬਿਨਸੈ ਦੂਰੇ ॥ ਦੂਜੀ ਦੁਰਮਤਿ
ਦਰਦੁ ^{੧੦}ਨ ਜਾਇ ॥ ਛੂਟੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ^{੧੧}ਦਾਰੂ ਗੁਣ ਗਾਇ ॥ ੩ ॥ ਧੋਤੀ ਉਜਲ
ਤਿਲਕੁ ਗਲਿ ਮਾਲਾ ॥ ^{੧੨}ਅੰਤਰਿ ਕ੍ਰੋਧੁ ਪੜਹਿ ਨਾਟ ਸਾਲਾ ॥ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ
ਮਾਇਆ ਮਦੁ ^{੧੩}ਪੀਆ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰਭਗਤਿ ਨਾਹੀ ਸੁਖੁ ਬੀਆ ^{੧੪}॥ ੪ ॥
ਸੂਕਰ ^{੧੫}ਸੁਆਨ ^{੧੬}ਗਰਧ ^{੧੭}ਮੰਜਾਰਾ ^{੧੮}॥ ਪਸੂ ਮਲੇਛ ਨੀਚ ਚੰਡਾਲਾ ॥ ਗੁਰ
ਤੇ ਮੁਹੁ ਫੇਰੇ ਤਿਨੁ ਜੋਨਿ ਭਵਾਈਐ ॥ ਬੰਧਨਿ ਬਾਧਿਆ ਆਈਐ ਜਾਈਐ ॥
੫ ॥ ਗੁਰਸੇਵਾ ਤੇ ਲਹੈ ^{੧੯}ਪਦਾਰਥੁ ॥ ਹਿਰਦੈ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਕਿਰਤਾਰਥੁ ^{੨੦}॥ ਸਾਚੀ
ਦਰਗਹ ਪੂਛ ਨ ਹੋਇ ॥ ਮਾਨੇ ਹੁਕਮੁ ^{੨੧}ਸੀਝੈ ਦਰਿ ਸੋਇ ॥ ੬ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ
ਮਿਲੈ ਤ ^{੨੨}ਤਿਸ ਕਉ ਜਾਣੈ ॥ ਰਹੈ ਰਜਾਈ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣਿ
ਸਚੈ ਦਰਿ ਵਾਸੁ ॥ ^{੨੩}ਕਾਲ ਬਿਕਾਲ ਸਬਦਿ ਭਏ ਨਾਸੁ ॥ ੭ ॥ ਰਹੈ ਅਤੀਤੁ ^{੨੪}॥
ਜਾਣੈ ਸਭੁ ਤਿਸ ਕਾ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਅਰਪੈ ਹੈ ਇਹੁ ਜਿਸ ਕਾ ॥ ਨਾ ਓਹੁ ਆਵੈ ਨਾ
ਓਹੁ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਚੇ ਸਾਚਿ ਸਮਾਇ ॥ ੮ ॥ ੨ ॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੩ ਯ ਅਸਟਪਦੀ ਘਰੁ ੧੦
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ^{੨੫}ਜਗੁ ਕਉਆ ਮੁਖਿ ਚੁੰਚ ਗਿਆਨੁ ॥
ਅੰਤਰਿ ਲੋਭੁ ਝੂਠੁ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਪਾਜੁ ਲਹਗੁ ਨਿਦਾਨਿ ^{੨੬}॥ ੧ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵਿ ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਚੀਤਿ ॥ ਗੁਰੁ ਭੇਟੇ ਹਰਿਨਾਮੁ ਚੇਤਾਵੈ ^{੨੭}॥
ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਹੋਰ ਝੂਠੁ ਪਰੀਤਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰਿ ਕਹਿਆ ਸਾ ਕਾਰ
ਕਮਾਵਹੁ ॥ ^{੨੮}ਸਬਦੁ ਚੀਨਿ ^{੨੯}ਸਹਜ ਘਰਿ ਆਵਹੁ ॥ ਸਾਚੈ ਨਾਇ ਵਡਾਈ
ਪਾਵਹੁ ॥ ੨ ॥ ਆਪਿ ਨ ਬੂਝੈ ਲੋਕ ਬੁਝਾਵੈ ॥ ਮਨ ਕਾ ਅੰਧਾ ਅੰਧੁ
ਕਮਾਵੈ ॥ ਦਰੁ ਘਰੁ ਮਹਲੁ ਠਉਰੁ ^{੩੦}ਕੈਸੇ ਪਾਵੈ ॥ ੩ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ
ਸੇਵੀਐ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ^{੩੧}॥ ^{੩੨}ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਜਿਸ ਕੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਨੀ ॥ ਤਿਸ

- ੧ ਨਾਮ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਸਚੀ ਪੱਤ ਤੇ ਪੂਜਾ ਹੈ । ਹੋਰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖਾਂ ? (ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ) ਦੁਸਰਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ।
- ੨ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹੋ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਡਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
- ੩ ਮਨ । ਜੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ਮਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੪ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਰੱਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।
- ੫ ਤ੍ਰਿਪਤੀ (ਰਜ ਜਾਣਾ) ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਸਚਾ ਮਨ ਵਿਚ ਡਾ ਜਾਵੇ ।
- ੬ ਇਸਤਰੀ ।
- ੭ ਦੀਆਂ ।
- ੮ ਧਨ ਲੋਕ ਸਾਂਭ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਸੁਆਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੯ ਪਸਾਰਾ ।
- ੧੦ ਕੂੜੇ, ਬੂਠੇ । ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਸਖਣੇ ਰਾਗ ਨਾਦ ਕਰਨੇ ਕੂੜੇ ਹਨ ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜੀਵਣ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । 'ਤਿੰਨ ਗੁਣ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੪੦, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
- ੧੧ ਦੁਖ । ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਦੁਰਮਤ ਵਿਚ ਹੋਇਆਂ ਦੁਖ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।
- ੧੨ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
- ੧੩ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕ੍ਰੋਧ ਹੈ ਉਹ ਬਾਣੀ ਮੂੰਹੋਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਇਉਂ ਲਗਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਨਾਟ-ਘਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਜਿਵੇਂ ਥੀਏਟਰ ਵਿਚ ਅੰਕਟਰ ਅੰਕਟ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਨਾਟ-ਸ਼ਾਲਾ=ਜਿਥੇ ਨਾਟ

ਵਿਦਿਆ ਸਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

- ੧੪ ਸ਼ਰਾਬ ।
- ੧੫ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੁੰਦਾ ।
- ੧੬ ਸੂਰ ।
- ੧੭ ਕੁੱਤੇ ।
- ੧੮ ਖੇਤੋਂ ।
- ੧੯ ਬਿੱਲੇ ।
- ੨੦ ਲਭਦਾ ਹੈ ।
- ੨੧ ਸਫਲ ।
- ੨੨ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਉਹੋ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੩ ਤਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ।
- ੨੪ ਮੋਤ ਤੇ (ਉਸ ਤੋਂ ਉਲਟ) ਜਨਮ । ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੪, ਨੋਟ ੩੦ ।
- ੨੫ ਨਿਰਲੋਪ, ਤਿਆਗੀ ।
- ੨੬ ਜਗਤ ਕਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ । ਇਸ ਦੀ ਚੁੰਜ ਰੂਪ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਭਾਵ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਛਬਾਨ ਤੇ ਹਨ, ਪਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
- ੨੭ ਓੜਕ ਨੂੰ । ਅੰਤ ਪੜਦਾ ਉਘੜ ਜਾਏਗਾ ।
- ੨੮ ਯਾਦ ਕਰਾਵੇ ।
- ੨੯ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ।
- ੩੦ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ! ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੩੧ ਥਾਂ । ਆਪਣਾ ਅਸਲੀ ਘਰ, ਭਾਵ ਹਰੀ ਮਾਲਕ ਦਾ ਮਹਿਲ, ਥਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਪਾਵੇ ?
- ੩੨ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ।
- ੩੩ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ।

* ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ । ਮਨ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

+ ਨਿਰਾ ਉਤੋਂ ੨ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਿਰਾ ਦਿਖਾਵਾ ਹੈ । ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੀ ਅਸਲ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

ਨਾਲਿ ਕਿਆ ਚਲੈ ਪਹਨਾਮੀ^੧ ॥ ੪ ॥ ਸਾਚਾ ਨਾਮੁ^੨ ^੩ਸਾਚ ਸਬਦਿ ਜਾਨੈ ॥ ਆਪੈ
ਆਪੁ ਮਿਲੈ^੪ ਚੂਕੈ ਅਭਿਮਾਨੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੫ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਸਦਾ ਵਖਾਨੈ^੬ ॥ ੫ ॥
ਸਤਿਗੁਰਿ ਸੇਵਿਐ^੭ ਦੂਜੀ ਦੁਰਮਤਿ ਜਾਈ ॥ ਅਉਗਣ ਕਾਟਿ^੮ ਪਾਪਾਮਤਿ
ਖਾਈ ॥ ^੯ਕੰਚਨ ਕਾਇਆ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਈ ॥ ੬ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਵਡੀ
ਵਡਿਆਈ ॥ ਦੁਖੁ ਕਾਟੈ ਹਿਰਦੇ ਨਾਮੁ ਵਸਾਈ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਈ ॥
੭ ॥ ^{੧੦}ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਨਿਆ ਕਰਣੀ ਸਾਰੁ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਨਿਆ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥
ਨਾਨਕ ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਨਿਆ ਪਰਵਾਰੈ ਸਾਧਾਰੁ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ੩ ॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪ ਅਸਟਪਦੀਆ ਘਰੁ ੧੧
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ * ॥ ^{੧੧}ਆਪੈ ਆਪੁ ਖਾਇ ਹਉ ਮੋਟੈ ਅਨਦਿਨੁ^{੧੨}
^{੧੩}ਹਰਿ ਰਸ ਗੀਤ ਗਵਈਆ ॥ ^{੧੪}ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਚੈ ਕੰਚਨ ਕਾਇਆ ਨਿਰਭਉ
ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਈਆ ॥ ੧ ॥ ਮੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ਰਮਈਆ^{੧੫} ॥ ਖਿਨੁ
ਪਲੁ ਰਹਿ ਨ ਸਕਉ ਬਿਨੁ ਨਾਵ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੬} ਹਰਿ ਹਰਿ ਪਾਠ ਪੜਈਆ ॥ ੧ ॥
ਰਹਾਉ ॥ ^{੧੬}ਏਕੁ ਗਿਰਹੁ ਦਸ ਦੁਆਰ ਹੈ ਜਾ ਕੇ ਅਹਿਨਿਸਿ ਤਸਕਰ ਪੰਚ ਚੋਰ
ਲਗਈਆ ॥ ^{੧੭}ਧਰਮੁ ਅਰਥੁ ਸਭੁ ਹਿਰਿ ਲੇ ਜਾਵਹਿ ਮਨਮੁਖ ਅੰਧਲੇ ਖਬਰਿ ਨ
ਪਈਆ ॥ ੨ ॥ ^{੧੮}ਕੰਚਨ ਕੋਟੁ ਬਹੁ ਮਾਣਕਿ ਭਰਿਆ ਜਾਗੇ ਗਿਆਨ ਤਤਿ ਲਿਵ
ਲਈਆ ॥ ਤਸਕਰ ਹੋਰੂ^{੧੯} ਆਇ ਲੁਕਾਨੇ ਗੁਰ ਕੇ ਸਬਦਿ ਪਕੜਿ ਬੰਧਿ ਪਈਆ ॥
੩ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪੌਤੁ^{੨੦} ਬੋਹਿਥਾ^{੨੧} ^{੨੨}ਖੇਵਟੁ ਸਬਦੁ ਗੁਰੁ ਪਾਰਿ ਲੰਘਈਆ ॥
ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ^{੨੩} ਨੇੜਿ ਨ ਆਵੇ ਨਾ ਕੋ ਤਸਕਰੁ ਚੋਰੁ ਲਗਈਆ ॥ ੪ ॥ ਹਰਿਗੁਣ
ਗਾਵੈ ਸਦਾ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਮੈ ਹਰਿ ਜਸੁ ਕਹਤੇ ਅੰਤੁ ਨ ਲਹੀਆ^{੨੪} ॥ ^{੨੫}ਗੁਰਮੁਖਿ
ਮਨੂਆ ਇਕਤੁ ਘਰਿ ਆਵੈ ਮਿਲਉ ਗੋਪਾਲ ਨੀਸਾਨੁ ਬਜਈਆ ॥ ੫ ॥ ਨੈਨੀ
ਦੇਖਿ ਦਰਸੁ^{੨੬} ਮਨੁ ਤ੍ਰਿਪਤੈ^{੨੭} ਸ੍ਰਵਨ^{੨੮} ਬਾਣੀ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਸੁਣਈਆ ॥ ਸੁਨਿ
ਸੁਨਿ ^{੨੯}ਆਤਮਦੇਵ ਹੈ ਭੀਨੇ ਰਸਿ ਰਸਿ ਰਾਮ ਗੋਪਾਲ ਰਵਈਆ ॥ ੬ ॥ ^{੩੦}ਤ੍ਰੈਗੁਣ
ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਵਿਆਪੇ ਤੁਰੀਆ ਗੁਣੁ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਹੀਆ ॥ ਏਕ ਦ੍ਰਿਸਟਿ^{੩੧}
ਸਭ ਸਮ^{੩੨} ਕਰਿ ਜਾਣੈ ^{੩੩}ਨਦਰੀ ਆਵੈ ਸਭੁ ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਸਰਈਆ ॥ ੭ ॥ ਰਾਮਨਾਮੁ
ਹੈ ਜੋਤਿ ਸਬਾਈ^{੩੪} ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੇ ^{੩੫}ਅਲਖੁ ਲਖਈਆ ॥ ਨਾਨਕ
^{੩੬}ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਭਏ ਹੈ ਭਗਤ ਭਾਇ ਹਰਿਨਾਮਿ ਸਮਈਆ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ੪ ॥
ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪ † ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸੀਤਲ^{੩੭} ਜਲੁ ਧਿਆਵਹੁ ਹਰਿ

੧ [ਛਾ. ਪਿਨਹਾ] ਛੁਪਾ, ਲੁਕਾ। ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹਰੀ
ਤੋਂ ਕੋਈ ਲੁਕਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

੨ ਹਰੀ।

੩ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰੀ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ
ਹੈ।

੪ ਹੇਕਾਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ।

੫ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ।

੬ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਪਦਾ ਹੈ।

੭ ਗੁਰਮਤ ਤੋਂ ਉਲਟ ਦੂਸਰੀ, ਮਾਇਆ ਮੋਹ
ਵਾਲੀ, ਭੇੜੀ ਮਤ।

੮ ਪਾਪਾਂ ਵਾਲੀ ਮਤ।

੯ ਸਰੀਰ ਸੋਨੇ ਵਰਗਾ, ਚੰਗਾ, ਅਰੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਹਰੀ ਦੀ ਜੋਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ
ਇਕ ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

੧੦ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ, ਉਪਦੇਸ਼, ਮੰਨਣ ਨਾਲ ਆਦਮੀ
ਦੀ ਕਰਨੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੁਕਤੀ
ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਪਰਵਾਰ, ਸੰਗੀਆਂ ਸਾਥੀਆਂ
ਸਭ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ
੩, ਨੋਟ ੧੧।

੧੧ ਆਪਾ ਭਾਵ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਮਾਰੋ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੬,
ਨੋਟ ੧੨।

੧੨ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਹਮੇਸ਼ਾਂ।

੧੩ ਹਰੀ-ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਵੇ।

੧੪ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮਨ ਦੀ ਪਰਤੀਤ (ਤਸੱਲੀ)
ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਦੇਹੀ ਸੋਨੇ ਵਰਗੀ ਅਰੋਗ ਤੇ ਸੁਖ
ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਭਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਮਨੁੱਖ
ਦੀ ਜੋਤਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਮਿਲ
ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

੧੫ ਰਾਮ। ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਵਿਚ ਰਮੇ ਹੋਏ ਹਰੀ ਦੇ
ਨਾਮ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ।

੧੬ ਗਿਰਹੁ=ਘਰ; ਅਹਿਨਿਸਿ=ਦਿਨ ਰਾਤ;
ਤਸਕਰ=ਚੋਰ। ਸਰੀਰ ਇਕ ਘਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ
ਦਸ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਹਨ। ਇਸ ਘਰ ਨੂੰ
ਦਿਨ ਰਾਤ ਪੰਜ ਚੋਰ, ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕ
ਲਟਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ; ਭਾਵ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ
ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰਦੇ
ਹਨ।

੧੭ ਅਰਥ=ਧਨ ਪਦਾਰਥ। ਇਹ ਚੋਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ
ਧਰਮ ਅਤੇ ਧਨ ਸਭ ਚੁਰਾ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ,
ਅੰਨ੍ਹੇ ਆਪ-ਹੁਦਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਖਬਰ ਨਹੀਂ
ਲਗਦੀ।

੧੮ (ਸਰੀਰ) ਸੋਨੇ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਰਤਨਾਂ
ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ; ਕੋਈ ਭਿਆਨੀ

ਹੀ ਅਸਲੀਅਤ, ਸਚ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਜੋੜ ਕੇ
ਇਸ ਕਿਲ੍ਹੇ ਅੰਦਰ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਚੋਰ,
ਲਟੇਰੇ ਆ ਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਛੁਪੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ
ਉਹ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਸਰੇ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਕੈਦ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

੧੯ ਲਟੇਰੇ।

੨੦ [ਸੰ.] ਜਹਾਜ਼।

੨੧ ਜਹਾਜ਼, ਬੋਤਾ।

੨੨ ਮਲਾਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ। (ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ) ਗੁਰੂ
ਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੫੩੯, ਨੋਟ ੫ ਤੇ ੬।

੨੩ ਮਹਸੂਲ ਲੱਥ ਵਾਲਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਮ ਯਾ
ਧਰਮਰਾਜ ਸਾਡੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਦੇ ਕੇ ਹਿਸਾਬ
ਮੁਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅਗੇ ਲਈ
ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ; ਹਰੀ
ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਨਾ ਮੁਕਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਤੇੜੇ ਨਿਭਣ
ਵਾਲੀ ਵਸਤ ਹੈ।

੨੪ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ, ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ।

੨੫ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮਨ ਇਕ ਥਾਂ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,
ਅਤੇ ਮੈਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨੀਸ਼ਾਨ, ਵੇਲ ਵਜਾ ਕੇ
ਮਿਲਦਾ ਹਾਂ; ਭਾਵ ਪਰਤੱਖ, ਬਹੁਰ ਮੇਲ ਹੋ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੨੬ ਦਰਸ਼ਨ।

੨੭ ਰਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੨੮ ਕੰਨ (ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੁਣਦੇ ਹਨ)।

੨੯ ਆਤਮਾ, ਰੂਹ ਭਿਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਪਰਸੰਨ ਹੋ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ ਸਵਾਦ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ
ਕਰਦਾ ਹੈ।

੩੦ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮਾਇਆ
ਦਾ ਮੋਹ ਆ ਚੰਬੜਦਾ ਹੈ। ਚੋਬੀ ਅਵਸਥਾ
(ਸਹਜ ਦੀ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ
ਹੈ। 'ਤੇ ਗੁਣ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੪੦, ਫੁਟ
ਨੋਟ *। 'ਸਹਜ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩,
ਫੁਟ ਨੋਟ *।

੩੧ ਨਜ਼ਰ।

੩੨ ਬਰਾਬਰ।

੩੩ ਬ੍ਰਹਮ, ਹਰੀ ਹੀ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ
ਭਰਪੂਰ ਦਿਸਦਾ ਹੈ।

੩੪ ਸਾਰੇ।

੩੫ ਨਾ ਸਮਝ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਸੁਝ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

੩੬ ਹਰੀ ਸਾਡਾ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਦਾ ਮਿਹਰਬਾਨ ਬਣ
ਗਿਆ ਹੈ; ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ-ਨਾਮ
ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਏ ਹਾਂ।

੩੭ ਠੰਢਾ।

* ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਯਾਦੀ ਤੇ ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਹੋਣ ਲਈ ਸਾਡੇ
ਜਾ ਕੇ ਸਭ ਥਾਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪਸਰਿਆ ਦੇਖਣ ਲਈ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੁੰਗੇ।

† ਗੰਦਾਂ ਤੇ ਪਖੰਡਾਂ ਤੋਂ ਕਢਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਤਿ-ਸੰਗ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਚੰਦਨ ਵਾਸੁ^੧ ਸੁਗੰਧ ਗੰਧਈਆ^੨ ॥ ਮਿਲਿ ਸਤ ਸੰਗਤਿ^੩ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ਮੈ
 ਹਿਰਡ^੪ ਪਲਾਸ^੫ ਸੰਗਿ ਹਰਿ ਬੁਹੀਆ^੬ ॥ ੧ ॥ ਜਪਿ 'ਜਗੰਨਾਥ ਜਗਦੀਸ
 ਗੁਸਈਆ॥ ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਸੇਈ ਜਨ ਉਬਰੇ^੮ ਜਿਉ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ^੯ ਉਧਾਰਿ ਸਮਈਆ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ * ਭਾਰ ਅਠਾਰਹ ਮਹਿ ਚੰਦਨੁ ਉਤਮ ਚੰਦਨ ਨਿਕਟਿ^{੧੦} ਸਭ
 ਚੰਦਨੁ ਹੁਈਆ ॥ ^{੧੧}ਸਾਕਤ ਕੂੜੇ ਉਭ ਸੁਕ ਹੁਏ ਮਨਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ਵਿਛੜਿ ਦੂਰਿ
 ਗਈਆ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ^{੧੨}ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਕਰਤਾ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਸਭ ਬਿਧਿ^{੧੩} ਹਰਿ ਹਰਿ
 ਆਪਿ ਬਨਈਆ॥ ਜਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੇ^{੧੪} ਸੁ ਕੰਚਨੁ^{੧੫} ਹੋਵੈ ਜੋ ਧੁਰਿ^{੧੬} ਲਿਖਿਆ
 ਸੁ ਮਿਟੈ ਨ ਮਿਟਈਆ ॥ ੩ ॥ ਰਤਨ ਪਦਾਰਥ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਵੈ ਸਾਗਰ^{੧੭}
 ਭਗਤਿ ਭੰਡਾਰ ਖੁਲ੍ਹਈਆ॥ ਗੁਰਚਰਣੀ ਇਕ ਸਰਧਾ^{੧੮} ਉਪਜੀ ^{੧੯}ਮੈ ਹਰਿਗੁਣ
 ਕਹਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਨ ਭਈਆ ॥ ੪ ॥ ^{੨੦}ਪਰਮ ਬੈਰਾਗੁ ਨਿਤ ਨਿਤ ਹਰਿ ਧਿਆਏ ਮੈ
 ਹਰਿਗੁਣ ਕਹਤੇ ^{੨੧}ਭਾਵਨੀ ਕਹੀਆ ॥ ^{੨੨}ਬਾਰ ਬਾਰ ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਪਲੁ ਕਹੀਐ
 ਹਰਿ ਪਾਰੁ ਨ ਪਾਵੈ ^{੨੩}ਪਰੈ ਪਰਈਆ ॥ ੫ ॥ ^{੨੪}ਸਾਸਤ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਪੁਕਾਰਹਿ
 ਧਰਮੁ ਕਰਹੁ ਖਟੁ ਕਰਮ ਦ੍ਰੜਈਆ ॥ ਮਨਮੁਖ ਪਾਖੰਡਿ ਭਰਮਿ ਵਿਗੂਤੇ
 ਲੋਭਲਹਰਿ ਨਾਵਭਾਰਿ ਬੁਝਈਆ॥ ੬ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਨਾਮੇਗਤਿ ਪਾਵਹੁ ^{੨੫}ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ
 ਸਾਸਤ੍ਰ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰੜਈਆ ॥ ਹਉਮੈ ਜਾਇ ਤ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਵੈ ^{੨੬}ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਚੈ
 ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਈਆ ॥ ੭ ॥ ਇਹੁ ਜਗੁ ਵਰਨੁ^{੨੭} ਰੂਪੁ ਸਭੁ ਤੇਰਾ ਜਿਤੁ^{੨੮} ਲਾਵਹਿ ਸੇ
 ਕਰਮ ਕਮਈਆ ॥ ਨਾਨਕ ^{੨੯}ਜੰਤ ਵਜਾਏ ਵਾਜਹਿ ਜਿਤੁ ਭਾਵੈ ਤਿਤੁ ਰਾਹਿ
 ਚਲਈਆ ॥ ੮ ॥ ੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪ ੧ ॥ ^{੩੦}ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ
 ਧਿਆਇਆ ਹਉ ^{੩੧}ਬਲਿ ਬਲਿ ਸਤਿਗੁਰ ^{੩੨}ਸਤਿ ਪੁਰਖਈਆ ॥ ਰਾਮਨਾਮੁ ਮੇਰੈ
^{੩੩}ਪ੍ਰਾਣਿ ਵਸਾਏ ਸਤਿਗੁਰ ਪਰਸਿ^{੩੪} ਹਰਿਨਾਮਿ ਸਮਈਆ^{੩੫} ॥ ੧ ॥ ਜਨ ਕੀ
 ਟੇਕ^{੩੬} ਹਰਿਨਾਮੁ ਟਿਕਈਆ^{੩੭} ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਧਰ^{੩੮} ਲਾਗਾ ਜਾਵਾਗੁਰ ਕਿਰਪਾ
 ਤੇ ਹਰਿ ਦਰੁ ਲਹੀਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਇਹੁ ਸਰੀਰੁ ^{੩੯}ਕਰਮ ਕੀ ਧਰਤੀ ਗੁਰਮੁਖਿ
^{੪੦}ਮਥਿ ਮਥਿ ਤਤੁ ਕਢਈਆ ॥ ਲਾਲੁ ਜਵੇਹਰ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਗਾਸਿਆ ^{੪੧}ਭਾਂਡੈ ਭਾਉ
 ਪਵੈ ਤਿਤੁ ਅਈਆ ॥ ੨ ॥ ^{੪੨}ਦਾਸਨਿ ਦਾਸ ਦਾਸ ਹੋਇ ਰਹੀਐ ਜੋ ਜਨ ਰਾਮ ਭਗਤ
 ਨਿਜ ਭਈਆ ॥ ਮਨੁ ਬੁਧਿ ^{੪੩}ਅਰਪਿ ਧਰਉ ਗੁਰ ਆਗੈ ^{੪੪}ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਮੈ
 ਅਕਬੁ ਕਥਈਆ ॥ ੩ ॥ ਮਨਮੁਖ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਿਆਪੇ ਇਹੁ ਮਨੁ ਤ੍ਰਿਸਨਾ
 ਜਲਤ ਤਿਖਈਆ^{੪੫} ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤਜਲੁ ਪਾਇਆ ਅਗਨਿ
 ਬੁਝੀ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਬੁਝਈਆ ॥ ੪ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਨਾਚੈ ਸਤਿਗੁਰ ਆਗੈ

੧ ਖੁਸ਼ਬੋ।
 ੨ ਸੁਗੰਧਤ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।
 ੩ ਸਭ ਤੋਂ ਉਂਚੀ ਹਾਲਤ।
 ੪ ਅਰਿੰਡ, ਇਕ ਬਦਬੋਦਾਰ ਬੂਟਾ ਹੈ।
 ੫ ਢਕ ਦਾ ਬੂਟਾ, ਛਿਛਰਾ; ਇਕ ਨਿਕੋਮਾ ਰੁਖ ਹੈ।
 ੬ ਖੁਸ਼ਬੋਦਾਰ ਹੋ ਗਿਆ।
 ੭ ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਅਰਥ "ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਕ" ਹੈ।
 ੮ ਤਰ ਗਏ।
 ੯ ਤਾਰ ਕੇ (ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ) ਸਮਾ ਲਿਆ।
 ੧੦ ਨੇੜੇ।
 ੧੧ ਮਾਇਆਧਾਰੀ, ਬੁਠੇ ਲੋਕ ਖੜੇ ਹੀ ਸੁਕ ਗਏ;
 ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੰਕਾਰ ਹੈ;
 ਉਹ ਹਰੀ ਤੋਂ ਨਿਖੜ ਕੇ ਦੂਰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ।
 ੧੨ ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਮਿਣਤੀ।
 ੧੩ ਤਰੀਕੇ, ਜ਼ਰੀਏ।
 ੧੪ ਮਿਲੇ। ੧੫ ਸੋਨਾ।
 ੧੬ ਦਰਗਾਹਾਂ ਹਰੀ ਨੇ।
 ੧੭ ਸਮੁੰਦਰ।
 ੧੮ ਪੁੰਮ, ਨਿਸਚਾ।
 ੧੯ ਮੈਨੂੰ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਂਦਿਆਂ ਰੋਜ਼ ਨਹੀਂ
 ਹੁੰਦਾ।
 ੨੦ ਹਰੀ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਰੋਜ਼ ਧਿਆਵਣ ਨਾਲ ਉਂਚੇ ਤੋਂ
 ਉੱਚਾ ਵੇਰਾਗ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।
 ੨੧ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ, ਪ੍ਰੀਤੀ ਦਸੀ ਹੈ।
 ੨੨ ਮੁੜ ਮੁੜ ਅਤੇ ਹਰ ਛਿਨ ਘੜੀ, ਨਿਤ ਹੀ।
 ੨੩ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਬੇਅੰਤ ਹੈ।
 ੨੪ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵੇਦ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣ ਇਹ ਸਿਖਿਆ
 ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਧਰਮ ਕਮਾਓ, ਪਰ ਧਰਮ
 ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਛੇ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਦਸਦੇ ਹਨ।
 ਛੇ ਕਰਮ=ਪੜ੍ਹਨਾ, ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ; ਯਗ ਕਰਨਾ,
 ਯਗ ਕਰਾਉਣਾ; ਦਾਨ ਦੇਣਾ, ਦਾਨ ਲੈਣਾ।
 ਪਰ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਦਿਖਾਵੇ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨ
 ਵਿਚ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਭ ਛੇ ਸਮੁੰਦਰ
 ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬੇੜਾ ਭਾਰ ਨਾਲ ਡੁਬ
 ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੨੫ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੦੪, ਨੋਟ ੧੯ ਤੇ ੨੦।
 ੨੬ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਮਨ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ
 ਉਤਮ ਪਦਵੀ, ਮੁਕਤੀ ਪਾਈਦੀ ਹੈ।
 ੨੭ ਰੰਗ।
 ੨੮ ਜਿਸ (ਕੰਮ ਵਿਚ)।
 ੨੯ ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖ ਵਾਜੇ ਹਾਂ ਜੋ ਹਰੀ ਦੇ ਵਜਾਏ
 ਵਜਦੇ ਹਾਂ।
 ੩੦ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਮਨ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਪਰੇ
 ਹਰੀ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ।
 ੩੧ ਵਾਗੇ, ਸਦਕੇ ਹਾਂ।
 ੩੨ ਸੱਚੀ ਉਤਮ ਹਸਤੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ।
 ੩੩ ਸ੍ਵਾਸਾ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਦਮ ਦਮ
 ਯਾਦ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।
 ੩੪ ਚਰਨ ਛੂਹ ਕੇ, ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ।
 ੩੫ ਸਮਾ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।
 ੩੬ ਆਸਰਾ।
 ੩੭ ਟਿਕਾਈ ਹੈ, ਲਈ ਹੈ, ਬਣਾਈ ਹੈ।
 ੩੮ ਧਿਰ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਧਿਰ ਲਗਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਉਸ
 ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦਾ ਦੁਆਰਾ ਲਭ
 ਪਏਗਾ।
 ੩੯ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਜ਼ਰੀਆ ਹੈ, ਇਸੇ ਸਰੀਰ
 ਰਾਹੀਂ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ! ਦੇਖੋ
 ਪੰ ੭੮, ਨੋਟ ੭।
 ੪੦ ਰਿੜਕ ਰਿੜਕ ਨੇ ਮਖਣ ਕਢਦੇ ਹਨ,
 ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਕੇ ਉਤਮ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਪਾਉਂਦੇ
 ਹਨ।
 ੪੧ (ਨਾਮ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੋਣ ਨਾਲ) ਉਹਨਾਂ ਦੇ
 ਭਾਂਡੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਆ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
 ੪੨ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਰਾਮ ਦਾ ਨਿਜ-ਭਗਤ, ਖਾਸ
 ਆਪਣਾ ਪਿਆਰਾ ਭਗਤ, ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸਦੇ
 ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਦਾਸ ਹੋ ਜਾਈਏ।
 ੪੩ ਸੋਪ ਦੇਵਾਂ।
 ੪੪ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੈਂ ਬਿਆਨ ਨਾ ਹੋ
 ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਦੀ (ਕੁਝ) ਸੋਝੀ ਪਾ ਲਈ।
 ੪੫ ਪਿਆਸਾ ਹੀ ਰਿਹਾ।

* ਸਾਰੀ ਬਨਾਸਪਤੀ ਵਿਚੋਂ। ਪੁਰਾਣਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਬਿਛ ਬੂਟੇ ਦਾ ਇਕ ਇਕ ਪਤਰ
 ਲੈ ਕੇ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਤੇਲੀਏ, ਤਾਂ ੧੮ ਭਾਰ ਵਜ਼ਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਕ ਭਾਰ ਪੰਜ ਮਣ ਕੱਚੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।
 "ਅਠਾਠ ਭਾਰ ਬਨਾਸਪਤੀ" (ਮਲਾਰ ਨਾਮ ਦੇਵੇ)। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੫੫੪, ਨੋਟ ੨੧।

† ਸਮੁੱਚਾ ਭਾਵ :—ਗੁਰੂ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਸਿਖਾਂਦਾ ਹੈ।

੧ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਧੁਨਿ^੨ ਤੂਰ^੩ ਵਜਈਆ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਉਸਤਤਿ ਕਰੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ
 ਰਖਿ ਰਖਿ ਚਰਣੁ ਹਰਿ^੪ ਤਾਲ ਪੂਰਈਆ ॥ ੫ ॥ ਹਰਿ ਕੈ ਰੰਗਿ ਰਤਾ ਮਨੁ ਗਾਵੈ
 ੬ਰਸਿ ਰਸਾਲ ਰਸਿ ਸਬਦੁ ਰਵਈਆ ॥ ੬ਨਿਜਘਰਿ ਧਾਰੁ ਚੁਐ ਅਤਿ ਨਿਰਮਲ
 ਜਿਨਿ ਪੀਆ ਤਿਨ ਹੀ ਸੁਖੁ ਲਹੀਆ^੭ ॥ ੬ ॥ ਮਨਹਠਿ^੮ ਕਰਮ ਕਰੈ ਅਭਿਮਾਨੀ
 ਜਿਉ ਬਾਲਕ^੯ ਬਾਲੂ ਘਰ ਉਸਰਈਆ ॥ ਆਵੈ ਲਹਰਿ ਸਮੁੰਦ ਸਾਗਰ ਕੀ ਖਿਨ
 ਮਹਿ^{੧੦} ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਢਹਿ ਪਈਆ ॥ ੭ ॥ ਹਰਿ^{੧੧} ਸਰੁ ਸਾਗਰੁ ਹਰਿ ਹੈ ਆਪੇ
 ਇਹੁ ਜਗੁ ਹੈ ਸਭੁ ਖੇਲੁ ਖੇਲਈਆ ॥ ਜਿਉ^{੧੨} ਜਲ ਤਰੰਗ ਜਲੁ ਜਲਹਿ ਸਮਾਵਹਿ
 ਨਾਨਕ^{੧੩} ਆਪੇ ਆਪਿ ਰਮਈਆ ॥ ੮ ॥ ੩ ॥ ੬ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪ * ॥
 ੧੪ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਰਚੈ ਮਨਿ ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਪਾਈ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਤਨਿ ਭਸਮ ਦ੍ਰਿੜਈਆ ॥
 ੧੫ਅਮਰ ਪਿੰਡ ਭਏ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੋਉ ਮਿਟਿ ਗਈਆ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ
 ਮਨ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਰਹੀਆ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਮਧਸੂਦਨ^{੧੬} ਮਾਧਉ^{੧੭} ਮੈ
 ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਸਾਧੂ ਚਰਣੁ ਪਖਈਆ^{੧੮} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ੧੬ਤਜੈ ਗਿਰਸਤੁ ਭਇਆ
 ਬਨਵਾਸੀ ਇਕੁ ਖਿਨੁ ਮਨੂਆ ਟਿਕੈ ਨ ਟਿਕਈਆ ॥ ੨੦ਧਾਵਤੁ ਧਾਇ ਤਦੇ
 ਘਰਿ ਆਵੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਾਧੂ ਸਰਣਿ ਪਵਈਆ ॥ ੨ ॥ ੨੧ਧੀਆ ਪੂਤ ਛੋਡਿ
 ਸੰਨਿਆਸੀ ਆਸਾ ਆਸ ਮਨਿ ਬਹੁਤੁ ਕਰਈਆ ॥ ਆਸਾ ਆਸ ਕਰੈ ਨਹੀ ਬੂਝੈ
 ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਨਿਰਾਸ ਸੁਖੁ ਲਹੀਆ ॥ ੩ ॥ ੨੨ਉਪਜੀ ਤਰਕ ਦਿਗੰਬਰੁ ਹੋਆ
 ਮਨ ਦਹ ਦਿਸ ਚਲਿ ਚਲਿ ਗਵਨੁ ਕਰਈਆ ॥ ਪ੍ਰਭਵਨੁ^{੨੩} ਕਰੈ ਬੂਝੈ ਨਹੀ
 ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮਿਲਿ ਸੰਗਿ ਸਾਧ ੨੪ਦਇਆ ਘਰੁ ਲਹੀਆ ॥ ੪ ॥ ੨੫ਆਸਣ ਸਿਧ
 ਸਿਖਹਿ ਬਹੁਤੇਰੇ ਮਨਿ ਮਾਗਹਿ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਚੇਟਕ ਚੇਟਕਈਆ ॥ ਤ੍ਰਿਪਤਿ
 ਸੰਤੋਖੁ ਮਨਿ ਸਾਂਤਿ ਨ ਆਵੈ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਹਰਿਨਾਮਿ ਸਿਧਿ ਪਈਆ ॥
 ੫ ॥ ੨੬ਅੰਡਜ ਜੇਰਜ ਸੇਤਜ ਉਤਭੁਜ ਸਭਿ ਵਰਨ ਰੂਪ ਜੀਅ ਜੰਤ ਉਪਈਆ ॥
 ਸਾਧੂ ਸਰਣਿ ਪਰੈ^{੨੭} ਸੋ ਉਬਰੈ ਖੜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਸੂਦੁ ਵੈਸੁ ਚੰਡਾਲੁ ਚੰਡਈਆ ॥ ੬ ॥
 ੨੮ਨਾਮਾ ਜੈਦੇਉ ਕੰਬੀਰੁ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨੁ^{੨੯} ਅਉਜਾਤਿ ਰਵਿਦਾਸੁ ਚਮਿਆਰੁ ਚਮਈਆ ॥
 ਜੋ ਜੋ ਮਿਲੈ ਸਾਧੂ ਜਨ ਸੰਗਤਿ ਧਨੁ^{੩੦} ਧੰਨਾ ਜਟੁ ਸੈਣੁ^{੩੧} ਮਿਲਿਆ ਹਰਿ
 ਦਈਆ^{੩੨} ॥ ੭ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਹਰਿ ਪੈਜ^{੩੩} ਰਖਾਈ^{੩੪} ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ ਅੰਗੀਕਾਰੁ^{੩੫}
 ਕਰਈਆ ॥ ਨਾਨਕ^{੩੬} ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਜਗ ਜੀਵਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ
 ਰਖਈਆ ॥ ੮ ॥ ੪ ॥ ੭ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪ † ॥ ਅੰਤਰਿ ਪਿਆਸ^{੩੭} ਉਠੀ ਪ੍ਰਭ
 ਕੇਰੀ^{੩੮} ਸੁਣਿ ਗੁਰ ਬਚਨ ਮਨਿ ਤੀਰ ਲਗਈਆ ॥ ਮਨ ਕੀ ਬਿਰਥਾ^{੩੯} ਮਨ

- ੧ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੨ ਧੁਨੀ, ਲਗਾਤਾਰ ਅਵਾਜ਼ ।
- ੩ ਵਾਜੇ ।
- ੪ ਤਾਲ ਪੂਰਦੇ ਹਨ, ਰਾਗ ਯਾ ਨਾਚ ਦਾ ਵਜਨ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
- ੫ ਰਸਾਲ=ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ, ਹਰੀ । ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰਸ ਨਾਲ (ਸੁਆਦ ਨਾਲ) ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਦਾ ਹੈ । ਰਵਣਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਜਪਣਾ ਹੈ ।
- ੬ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ, ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਹਰੀ-ਰਸ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਧਾਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ।
- ੭ ਪਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ।
- ੮ ਮਨ ਦੇ ਹੱਠ ਨਾਲ ।
- ੯ ਰੇਤ ਦਾ ਘਰ ਬਣਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੦ ਵੱਖ ਵੱਖ, ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ।
- ੧੧ ਤਲਾ, ਸਮੁੰਦਰ ।
- ੧੨ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੩ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਭ ਵਿਚ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਹਰੀ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਹੀ ਹੈ ।
- ੧੪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਦੀਆਂ ਮੁੰਦਰਾਂ ਮਨ ਰੂਪੀ ਕੰਨ ਵਿਚ ਪਾਈਆਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੁਆਹ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਲਾਈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋਗੀ ਬਣਿਆ ।
- ੧੫ ਮੌਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ ।
- ੧੬-੧੭ [ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ । ਮਧੁ ਰਾਖਸ਼ ਦੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਮਾਇਆ, ਲਕਸ਼ਮੀ ਦਾ ਪਤੀ] ਹਰੀ ।
- ੧੮ ਧੋਂਦਾ ਹਾਂ ।
- ੧੯ ਘਰ ਬਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾ ਰਿਹਾ ।
- ੨੦ ਦੋੜ ਦੋੜ ਕੇ, ਥਕ ਕੇ ਤਦ ਫੇਰ ਘਰ ਵਿਚ ਆਇਆ (ਭਾਵ ਟਿਕਾਉ ਮਿਲਿਆ), ਜਦ ਹਰੀ ਦੇ ਪਠਾਏ ਸਾਧੂ-ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਪਿਆ ।
- ੨੧ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਰ ਮਨ ਵਿਚ ਆਸਾਂ ਅਤੇ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਬਹੁਤ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ । ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਗਿਆਨ ਨਾ

- ਹੋਇਆ, ਅੰਤ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਆਸ਼ਾ-ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਦਾ ਸੁਖ ਮਾਣਿਆ ।
- ੨੨ (ਮਨ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ) ਨਫਰਤ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਨੰਗੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਜੇਨੀ ਸਾਧੂ ਬਣ ਗਿਆ, ਪਰ ਮਨ ਫਿਰ ਭੀ ਦਸ ਪਾਸੇ ਭੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ।
- ੨੩ [ਪਰਿਭਵਣ] ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੋਟਾ, ਦੋੜਣਾ ।
- ੨੪ ਦਇਆ ਦਾ ਘਰ ਪਾ ਲਿਆ, ਭਾਵ ਨਫਰਤ ਦੀ ਥਾਂ ਦਇਆ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ ਹੋ ਗਈ ।
- ੨੫ ਸਿਧ ਲੋਕ (ਕਰਮਾਤਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ) ਅਨੇਕਾਂ ਆਸਣ, ਤਪ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਸਿਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਰਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜਾਦੂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮਨ ਵਿਚ ਰਜੇਵਾਂ, ਸੰਤੋਖ ਯਾ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ; ਅੰਤ ਪੂਰਨ ਸਾਧੂ-ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਕਰਮਾਤ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪਾਂਦੇ ਹਨ ।
- ੨੬ ਇਹ ਚਾਰੇ ਖਾਣੀਆਂ ਹਨ । ਭਾਵ ਹਰੀ ਨੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਮਨੋਖ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਪੰਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੧੬, ਨੋਟ ੨੧ ।
- ੨੭ ਉਹ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਕਿਸੇ ਉੱਚੀ ਯਾ ਨੀਚ ਜਾਤ ਦਾ ਹੋਵੇ ।
- ੨੮ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ।
- ੨੯ ਨੀਚ ਜਾਤ ਵਾਲਾ, ਰਵਿਦਾਸ ।
- ੩੦ ਧੰਨ ਹੈ, ਵਡਭਾਗੀ ਹੈ ।
- ੩੧ ਸੌਣ ਨਾਈ ਜੇ ਭਗਤ ਸੀ ।
- ੩੨ [ਦਯੂ] ਹਰੀ ਨੂੰ ।
- ੩੩ ਲੱਜਾ, ਇੱਥਤ ।
- ੩੪ ਭਗਤਿ-ਵਤਸਲ, ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਹਰੀ ।
- ੩੫ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਗ ਲਾਣਾ, ਲੜ ਲਾ ਲੈਣਾ, ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ।
- ੩੬ ਜਗਤ ਦੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ, ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਪਏ ।
- ੩੭ ਇੱਛਾ, ਪ੍ਰੀਤ ।
- ੩੮ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ।
- ੩੯ ਹਾਲਤ ।

* ਗੁਰੂ ਉੱਤੇ ਨਿਸਚਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮਨ ਧਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਟਿਕਾਉ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

† ਗੁਰੂ ਨੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।

ਹੀ ਜਾਣੈ ^੧ਅਵਰੁ ਕਿ ਜਾਣੈ ਕੋ ਪੀਰ ਪਰਈਆ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮ ^੨ਗੁਰਿ ਮੋਹਨਿ ਮੋਹਿ
 ਮਨੁ ਲਈਆ ॥ ਹਉ ^੩ਆਕਲ ਬਿਕਲ ਭਈ ਗੁਰ ਦੇਖੇ ਹਉ ^੪ਲੋਟ ਪੋਟ ਹੋਇ
 ਪਈਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਉ ਨਿਰਖਤ ^੫ਫਿਰਉ ਸਭਿ ਦੇਸ ਦਿਸੰਤਰ ਮੈ ਪ੍ਰਭ
 ਦੇਖਨ ਕੋ ਬਹੁਤੁ ਮਨਿ ਚਈਆ ^੬॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਕਾਟਿ ਦੇਉ ਗੁਰ ਆਗੈ ਜਿਨਿ
 ਹਰਿਪ੍ਰਭ ^੭ਮਾਰਗੁ ਪੰਥੁ ਦਿਖਈਆ ॥ ੨ ॥ ਕੋਈ ਆਣਿ ਸਦੇਸਾ ^੮ਦੇਇ ਪ੍ਰਭ ਕੇਰਾ
 ਈਰਦ ਅੰਤਰਿ ਮਨਿ ਤਨਿ ਮੀਠ ਲਗਈਆ ॥ ^੯ਮਸਤਕੁ ਕਾਟਿ ਦੇਉ ਚਰਣਾ
 ਤਲਿ ਜੋ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਮੇਲੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਈਆ ॥ ੩ ॥ ^{੧੦}ਚਲੁ ਚਲੁ ਸਖੀ ਹਮ ਪ੍ਰਭੁ
 ਪਰਬੋਧ ਗੁਣ ਕਾਮਣ ਕਰਿ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਲਹੀਆ ॥ ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ ਉਆ ਕੋ ਨਾਮੁ
 ਕਹੀਅਤੁ ਹੈ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭੁ ਤਿਸੁ ਪਾਛੈ ਪਈਆ ॥ ੪ ॥ ^{੧੧}ਖਿਮਾ ਸੀਗਾਰ ਕਰੇ
 ਪ੍ਰਭੁ ਖੁਸੀਆ ਮਨਿ ਦੀਪਕ ਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ਬਲਈਆ ॥ ^{੧੨}ਰਸਿ ਰਸਿ ਭੋਗ ਕਰੇ
 ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਹਮ ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਜੀਉ ਕਟਿ ਕਟਿ ਪਈਆ ॥ ੫ ॥ ^{੧੩}ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਾਰੁ
 ਕੰਠਿ ਹੈ ਬਨਿਆ ਮਨੁ ਮੋਤੀਚੂਰੁ ਵਡਗਹਨ ਗਹਨਈਆ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ
^{੧੪}ਸਰਧਾ ਸੇਜ ਵਿਛਾਈ ^{੧੫}ਪ੍ਰਭੁ ਛੇਡਿ ਨ ਸਕੈ ਬਹੁਤੁ ਮਨਿ ਭਈਆ ॥ ੬ ॥ ^{੧੬}ਕਹੈ
 ਪ੍ਰਭੁ ਅਵਰੁ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਕੀਜੈ ਸਭੁ ਬਾਦਿ ਸੀਗਾਰੁ ਫੋਕਟ ਫੋਕਟਈਆ ॥ ਕੀਓ
 ਸੀਗਾਰੁ ਮਿਲਣ ਕੈ ਤਾਈ ਪ੍ਰਭੁ ਲੀਓ ਸੁਹਾਗਨਿ ਬੂਕ ਮੁਖਿ ਪਈਆ ॥ ੭ ॥ ਹਮ
 ਚੇਰੀ ^{੧੭}ਤੂ ^{੧੮}ਅਗਮ ਗੁਸਾਈ ਕਿਆ ਹਮ ਕਰਹ ਤੇਰੈ ^{੧੯}ਵਸਿ ਪਈਆ ॥ ^{੨੦}ਦਇਆ
 ਦੀਨ ਕਰਹੁ ਰਖਿ ਲੇਵਹੁ ਨਾਨਕ ^{੨੧}ਹਰਿ ਗੁਰ ਸਰਣਿ ਸਮਈਆ ॥ ੮ ॥ ੫ ॥ ੮ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪ * ॥ ਮੈ ਮਨਿ ਤਨਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਅਗਮ ^{੨੨}ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ
 ਸਰਧਾ ^{੨੩}ਮਨਿ ਬਹੁਤੁ ਉਠਈਆ ॥ ਗੁਰ ਦੇਖੇ ਸਰਧਾ ਮਨ ਪੂਰੀ ^{੨੪}ਜਿਉ ਚਾਤ੍ਰਿਕ
 ਪ੍ਰਿਉ ਪ੍ਰਿਉ ਬੁੰਦ ਮੁਖਿ ਪਈਆ ॥ ੧ ॥ ਮਿਲੁ ਮਿਲੁ ਸਖੀ ਹਰਿ ਕਥਾ ਸੁਨਈਆ ^{੨੫}॥
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਇਆ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਲੇ ਮੈ ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਸਿਰੁ ਕਟਿ ਕਟਿ ਪਈਆ ^{੨੬}॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੨੭}ਰੋਮਿ ਰੋਮਿ ਮਨਿ ਤਨਿ ਇਕ ਬੇਦਨ ^{੨੮}ਮੈ ਪ੍ਰਭ ਦੇਖੇ ਬਿਨੁ ਨੀਦ
 ਨ ਪਈਆ ॥ ^{੨੯}ਬੈਦਕ ਨਾਟਿਕ ਦੇਖਿ ਭੁਲਾਨੇ ਮੈ ਹਿਰਦੈ ਮਨਿ ਤਨਿ ਪ੍ਰੇਮ ਪੀਰ
 ਲਗਈਆ ॥ ੨ ॥ ਹਉ ਖਿਨੁ ਪਲੁ ਰਹਿ ਨ ਸਕਉ ਬਿਨੁ ਪ੍ਰੀਤਮ ^{੩੦}ਜਿਉ ਬਿਨੁ
 ਅਮਲ ਅਮਲੀ ਮਰਿ ਗਈਆ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਪਿਆਸ ਹੋਇ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇਰੀ ^{੩੧}ਤਿਨ
 ਅਵਰੁ ਨ ਭਾਵੈ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਕੋ ਦੁਈਆ ^{੩੨}॥ ੩ ॥ ਕੋਈ ਆਨਿ ^{੩੩}ਆਨਿ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ
 ਮਿਲਾਵੈ ਹਉ ^{੩੪}ਤਿਸੁ ਵਿਟਹੁ ਬਲਿ ਬਲਿ ਘੁਮਿ ਗਈਆ ॥ ਅਨੇਕ ਜਨਮ ਕੇ
 ਵਿਛੜੇ ਜਨ ਮੇਲੇ ਜਾ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਿ ਪਵਈਆ ^{੩੫}॥ ੪ ॥ ਸੇਜ ਏਕ

- ੧ ਹੋਰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਪਰਾਈ ਪੀੜ ਕੀ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ ?
- ੨ ਗੁਰੂ ਮੋਹਨ ਨੇ, ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ ਨੇ ।
- ੩ ਵਿਆਕਲ, ਬੇਸੁਧ ।
- ੪ ਬੇਹੋਸ਼ ।
- ੫ ਦੇਖਦੀ ।
- ੬ ਚਾਉ ਹੈ ।
- ੭ ਰਸਤਾ, ਰਾਹ ।
- ੮ ਸੁਨੇਹਾ । ਪ੍ਰਭੂ ਬਾਬਤ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸੇ ।
- ੯ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ, ਮਨ ਵਿਚ, ਤਨ ਵਿਚ ।
- ੧੦ ਮੱਥਾ, ਭਾਵ ਸਿਰ ਕਟ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਰਖ ਦੇਵਾਂ ।
- ੧੧ ਆ, ਸਹੇਲੀ (ਹੋ ਗੁਰ-ਸਿਖ ਭਾਈ !) ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝੀਏ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਜਾਦੂ ਟੁਟੇ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਰਾਪਤ ਕਰੀਏ । ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਭਗਤੀ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਕਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ; ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਚਲ ਪਵੀਏ ।
- ੧੨ ਦਇਆ ਯਾ ਬਖਸ਼ਣ ਦੇ ਗੁਣ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਦੀਵਾ ਬਾਲੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੩ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਰਸ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਆਤਮਾ ਰੂਪੀ ਇਸ਼ਨੀ ਨੂੰ ਮਾਣਦਾ ਹੈ ; ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਅਗੇ ਆਪਣਾ ਦਿਲ ਕਟ ਕਟ ਕੇ ਸਦਕੇ ਕਰ ਦੇਵਾਂ ।
- ੧੪ ਹਰੀ ਹੀ ਮੇਰੇ ਗਲ ਵਿਚ ਹਾਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਰੀ-ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਡਰਿਆ ਮਨ ਹੀ ਮੇਰਾ ਮੋਤੀ-ਚੂਰ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਵੱਡਾ ਗਹਿਣਾ ਹੈ । ਮੋਤੀ-ਚੂਰ=ਸਿਰ ਤੇ ਪਾਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਗਹਿਣਾ ।
- ੧੫ ਸ਼ਰਧਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਸੇਜ ਪ੍ਰਭੂ ਲਈ ਵਿਛਾਈ ।
- ੧੬ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਭਾਉ, ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ।
- ੧੭ ਹਰੀ ਕੁਝ ਹੁਕਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਏਸ ਲਈ ਸਾਡਾ ਸਭ ਸ਼ਿੰਗਾਰ

- (ਗੁਣ, ਵਡਿਆਈਆਂ) ਫੁਲ ਹੈ, ਬੋਧਾ ਹੈ । ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਸੁਹਾਗਣਾਂ, ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਰਾਪਤ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਬੁਕਾਰੀ ਪਈਆਂ ।
- ੧੮ ਚੇਲੀ, ਦਾਸੀ ।
- ੧੯ ਐਸਾ ਮਾਲਕ ਜਿਸ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਵੇ ।
- ੨੦ ਵਸ ਵਿਚ, ਅਧੀਨ ਹਾਂ ।
- ੨੧ ਦਇਆ ਕਰੋ, ਸਾਨੂੰ ਅਨਾਥਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਵੋ ।
- ੨੨ ਹਰੀ ਦੀ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਓ ।
- ੨੩ ਜਿਸ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ।
- ੨੪ ਪ੍ਰੀਤ ।
- ੨੫ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਪੀਹਾ ਪੀਓ ਪੀਓ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੀਂਹ ਦੀ ਬੂੰਦ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪੈਣ ਨਾਲ ਸਾਂਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੫੨, ਫੁਟਨੋਟ * ।
- ੨੬ ਸੁਣਾਓ ।
- ੨੭ ਪਾਵਾਂ, ਧਰ ਦਿਆਂ ।
- ੨੮ ਵਾਲ ਵਾਲ ਵਿਚ, ਸਾਰੇ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿਚ ।
- ੨੯ ਪੀੜ, ਬਿਮਾਰੀ ।
- ੩੦ ਵੇਦਕ, ਹਕੀਮ ਅਤੇ ਨਾਟਿਕ, ਨਾੜੀਆਂ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਮੈਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਭੁਲ ਗਏ, ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ; ਮੇਰੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਾ ਲਗਾ ।
- ੩੧ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਸ਼ੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਸ਼ਈ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੩੨ ਦੀ ।
- ੩੩ ਦੂਸਰਾ ।
- ੩੪ ਆ ਕੇ ।
- ੩੫ ਉਸ ਉੱਤੇ ਬਲਿਹਾਰੀ ਹਾਂ, ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ । ਘੁਮਾਣਾ, ਘੋਲ ਘੁਮਾਣਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਵਾਰਨਾ, ਸਦਕੇ ਕਰਨਾ ਹੈ ।
- ੩੬ (ਜਦੋਂ ਸਤਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਣੀ) ਪੈ ਗਿਆ ।

* ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਕਰਦਿਆਂ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਿਲ ਵਿਚ ਜਾਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।

੧ਏਕੋ ਪ੍ਰਭੁ ਠਾਕੁਰੁ ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਵੈ ਮਨਮੁਖ ਭਰਮਈਆ ॥ ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਕਰਤ
 ਸਰਣਿ ਜੇ ਆਵੈ ਪ੍ਰਭੁ ਆਇ ਮਿਲੈ ਖਿਨੁ ਢੀਲ ਨ ਪਈਆ ॥ ੫ ॥ ੨ਕਰਿ
 ਕਰਿ ਕਿਰਿਆਚਾਰ ਵਧਾਏ ਮਨਿ ਪਾਖੰਡ ਕਰਮੁ ਕਪਟ ਲੋਭਈਆ ॥ ਬੇਸੁਆ
 ਕੈ ਘਰਿ ਬੇਟਾ ਜਨਮਿਆ ਪਿਤਾ ਤਾਹਿ ਕਿਆ ਨਾਮੁ ਸਦਈਆ ॥ ੬ ॥ ੩ਪੂਰਬ
 ਜਨਮਿ ਭਗਤਿ ਕਰਿ ਆਏ ਗੁਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਜਮਈਆ ॥
 ਭਗਤਿ ਭਗਤਿ ਕਰਤੇ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਜਾ ੪ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ
 ਸਮਈਆ ॥ ੭ ॥ ਪ੍ਰਭਿ ਆਣਿ ਆਣਿ ਮਹਿੰਦੀ ੫ ਪੀਸਾਈ ਆਪੇ ਘੋਲਿ ਘੋਲਿ
 ਅੰਗਿ ਲਈਆ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਠਾਕੁਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ਬਾਹ ਪਕਰਿ ਨਾਨਕ
 ੬ਕਢਿ ਲਈਆ ॥ ੮ ॥ ੬ ॥ ੯ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ੬ ॥ ੯ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਅਸਟਪਦੀ ਘਰ ੧੨
 ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ * ॥ ਉਪਮਾ ਜਾਤ ਨ ਕਹੀ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਉਪਮਾ
 ਜਾਤ ਨ ਕਹੀ ॥ ੧ ਤਜਿ ਆਨ ਸਰਣਿ ਗਹੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪ੍ਰਭ ਚਰਨਕਮਲ
 ਅਪਾਰ ॥ ਹਉ ਜਾਉ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰ ॥ ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਗੀ ਤਾਹਿ ॥ ਤਜਿ ਆਨ
 ਕਤਹਿ ੮ ਨ ਜਾਹਿ ॥ ੧ ॥ ੧ ਹਰਿਨਾਮ ਰਸਨਾ ਕਹਨ ॥ ਮਲਪਾਪ ਕਲਮਲ
 ਦਹਨ ॥ ਚੜਿ ਨਾਵਸੰਤ ਉਧਾਰਿ ॥ ਭੈ ਤਰੇ ਸਾਗਰ ਪਾਰਿ ॥ ੨ ॥ ੧੦ਮਨਿ
 ਡੋਰਿ ਪ੍ਰੇਮਪਰੀਤਿ ॥ ਇਹ ਸੰਤ ਨਿਰਮਲ ਰੀਤਿ ॥ ਤਜਿ ਗਏ ਪਾਪ ਬਿਕਾਰ ॥
 ਹਰਿ ਮਿਲੇ ਪ੍ਰਭ ਨਿਰੰਕਾਰ ੧੧ ॥ ੩ ॥ ੧੨ਪ੍ਰਭੁ ਪੇਖੀਐ ਬਿਸਮਾਦ ॥ ਚਖਿ
 ਅਨਦਪੂਰਨ ਸਾਦ ॥ ਨਹ ਡੋਲੀਐ ਇਤ ਉਤ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਬਸੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਚੀਤ ॥ ੪ ॥
 ਤਿਨ ਨਾਹਿ ਨਰਕ ਨਿਵਾਸੁ ॥ ਨਿਤ ਸਿਮਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਗੁਣਤਾਸੁ ੧੩ ॥ ੧੪ਤੇ ਜਮੁ ਨ
 ਪੇਖਹਿ ਨੈਨ ॥ ਸੁਨਿ ਮੋਹੇ ਅਨਹਤ ਬੈਨ ॥ ੫ ॥ ੧੫ਹਰਿ ਸਰਣਿ ਸੂਰ ਗੁਪਾਲ ॥ ਪ੍ਰਭੁ
 ਭਗਤ ਵਸਿ ਦਇਆਲ ॥ ਹਰਿ ਨਿਗਮ ਲਹਹਿ ਨ ਭੇਵ ॥ ਨਿਤ ਕਰਹਿ ਮੁਨਿ ਜਨ
 ਸੇਵ ॥ ੬ ॥ ੧੬ਦੁਖ ਦੀਨ ਦਰਦ ਨਿਵਾਰ ॥ ਜਾ ਕੀ ਮਹਾ ਬਿਖੜੀ ਕਾਰ ॥ ਤਾ ਕੀ
 ਮਿਤਿ ੧੭ ਨ ਜਾਨੈ ਕੋਇ ॥ ੧੮ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਸੋਇ ॥ ੭ ॥ ੧੯ਕਰਿ ਬੰਦਨਾ
 ਲਖ ਬਾਰ ॥ ਬਕਿ ਪਰਿਓ ਪ੍ਰਭੁ ਦਰਬਾਰ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰਹੁ ਸਾਧੂ ਧੂਰਿ ॥ ੨੦ਨਾਨਕ
 ਮਨਸਾ ਪੂਰਿ ੮੮੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ੨੧ਪ੍ਰਭੁ ਜਨਮ ਮਰਨ ਨਿਵਾਰਿ ॥
 ਹਾਰਿ ਪਰਿਓ ਦੁਆਰਿ ॥ ਗਹਿ ਚਰਨ ਸਾਧੂ ਸੰਗ ॥ ਮਨ ਮਿਸਟ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰੰਗ ॥

- ੧ ਸਾਡੀ ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਇਕੋ ਸੋਜ ਤੇ ਸੋਂਦੇ ਹਨ (ਇਕੋ ਥਾਂ ਸਗੋਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ), ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਆਤਮਾ ਭਟਕਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦਾ ਮਹਲ, ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਲਭਦਾ ।
- ੨ ਕਿਰਿਆਚਾਰ, ਪੂਜਾ ਆਦਿਕ ਕਰਮ ਧਰਮ, ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਵਧਾਏ (ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਕੀਤੇ), ਪਰ ਮਨ ਵਿਚ ਬੁਠਾ ਦਿਖਾਵਾ ਲੋਭ ਅਤੇ ਵਲ ਫਲ, ਏਹੋ ਕੰਮ ਹੀ ਰਿਹਾ, (ਏਸ ਲਈ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਨਾ ਹੋਇਆ) ; ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਬਜ਼ਾਰੀ ਔਰਤ ਦੇ ਘਰ ਪੁਤਰ ਜੰਮੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਹਾ ਸਕਦਾ ।
- ੩ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਆਏ ; ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਨੇ ਹਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਹੀ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ।
- ੪ ਜਦੋਂ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਏ ।
- ੫ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਮਹਿੰਦੀ ।
- ੬ ਮਾਇਆ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਲਿਆ ।
- ੭ ਹੋਰ ਸਭ ਕੁਝ ਛੱਡ ਕੇ ਅਸੀਂ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪਕੜੀ ਹੈ ।
- ੮ ਕਿਸੇ ਥਾਂ, ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ।
- ੯ ਜੀਭ ਨਾਲ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਪਾਪਾਂ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਸਾਝ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਬੋਝੀ, ਭਾਵ ਹਰੀ ਸਿਮਰਨ, ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਤਰ ਗਏ ਅਤੇ ਛੇ ਸਾਗਰ, ਡਰਾਉਣੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ, ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਗਏ ।
- ੧੦ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਡੋਰੀ (ਤਾਰ, ਲਗਾਤਾਰ ਲਿਵ) ਲਗ ਗਈ : ਇਹ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ।
- ੧੧ ਆਕਾਰ, ਰੂਪ ਸ਼ਕਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਹਰੀ ।

- ੧੨ ਹਰੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ, ਮਸਤ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਦੇ ਸੁਆਦ ਚਖ ਲਏ । ਏਥੇ ਓਥੇ, ਕਿਸੇ ਜਗਾ ਵੀ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਡੋਲਦੇ, ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ।
- ੧੩ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭਾਂਡਾ, ਖੜਾਨਾ, ਹਰੀ ।
- ੧੪ ਓਹ ਜਮ ਨੂੰ ਅੱਖੀਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੇ (ਮੌਤ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ) ; ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਹਰੀ ਦੀ ਅਣਵਜੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਮੋਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੧੫ ਸੁਰਮੇ (ਬਹਾਦਰ) ਗੁਪਾਲ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਪਏ ਹਾਂ, ਇਆਲੂ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਵਸ ਹੈ । ਨਿਗਮ (ਵੇਦ) ਓਸ ਹਰੀ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ, ਅਤੇ ਮੁਨੀ ਲੋਕ (ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਿਸ਼ੀ) ਸਦਾ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
- ੧੬ ਦੀਨਾਂ ਅਨਾਥਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਉਸ ਦੀ ਕਾਰ (ਸੇਵਾ) ਬੜੀ ਔਖੀ ਹੈ ।
- ੧੭ ਹੋਂਦ, ਅੰਤ, ਅੰਦਾਜ਼ਾ ।
- ੧੮ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ, ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਸਭ ਥਾਂ ਓਹੋ ਹਰੀ ਹੀ ਭਰਪੂਰ ਹੈ ।
- ੧੯ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ, ਭਟਕ ਭਟਕ ਕੇ, ਆ ਪਿਆ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਵਾਰੀ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।
- ੨੦ ਦਾਸ ਦੀ ਇਹ ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਕਰੋ ।
- ੨੧ ਹੇ ਹਰੀ ! ਮੇਰਾ ਆਵਾਗਵਨ ਮਿਟਾ ਦਿਓ ; ਮੈਂ ਬੱਕ ਕੇ ਤੇਰੇ ਦੁਆਰੇ (ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ) ਆ ਪਿਆ ਹਾਂ । ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੇ ਚਰਨ ਪਕੜ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਮਿਠਾ ਲਗੇ ।

* ਹਰੀ-ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਦੁਖ ਤੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

† ਹਰੀ-ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਦਸਣ ਲਈ ਚਕੋਰ-ਚੰਦ, ਮੀਨ-ਜਲ, ਡੋਰ-ਕਮਲ, ਚਕਵੀ-ਸੂਰਜ, ਇਸਤ੍ਰੀ-ਭਰਤਾ, ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਲਾਂਦੇ ਹਨ ।

੧ਕਰਿ ਦਇਆ ਲੇਹੁ ਲੜਿ ਲਾਇ ॥ ਨਾਨਕਾ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ॥ ੧ ॥ ਦੀਨਾਨਾਥ
 ਦਇਆਲ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ਦੀਨਾਨਾਥ ਦਇਆਲ ॥ ੨ਜਾਚਉ ਸੰਤਰਵਾਲ ॥ ੨ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ੩ਸੰਸਾਰੁ ਬਿਖਿਆ ਕੂਪੁ ॥ ਤਮ ਅਗਿਆਨ ਮੋਹਤ ਘੂਪੁ ॥ ੪ਗਹਿ ਭੁਜਾ
 ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਲੇਹੁ ॥ ਹਰਿਨਾਮੁ ਅਪੁਨਾ ਦੇਹੁ ॥ ਪ੍ਰਭ ਤੁਝ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਠਾਉ ॥
 ਨਾਨਕਾ ੬ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ ॥ ੨ ॥ ਲੋਭਿ ਮੋਹਿ ਬਾਧੀ ਦੇਹ ॥ ਬਿਨੁ ਭਜਨ ਹੋਵਤ
 ਖੇਹ ॥ ਜਮਦੂਤ ਮਹਾ ਭਇਆਨ ॥ ੫ਚਿਤ ਗੁਪਤ ਕਰਮਹਿ ਜਾਨ ॥ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ
 ਸਾਖਿ ਸੁਨਾਇ ॥ ਨਾਨਕਾ ਹਰਿਸਰਨਾਇ ॥ ੩ ॥ ੧੦ਭੈਭੰਜਨਾ ਮੁਰਾਰਿ ॥ ਕਰਿ
 ਦਇਆ ੧੧ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਿ ॥ ਮੇਰੇ ਦੋਖ ੧੨ਗਨੇ ਨ ਜਾਹਿ ॥ ੧੩ਹਰਿ ਬਿਨਾ
 ਕਤਹਿ ਸਮਾਹਿ ॥ ਗਹਿ ਓਟ ਚਿਤਵੀ ਨਾਥ ॥ ਨਾਨਕਾ ਦੇ ਰਖੁ ਹਾਥ ॥ ੪ ॥
 ਹਰਿ ੧੪ਗੁਣ ਨਿਧੇ ਗੋਪਾਲ ॥ ਸਰਬ ਘਟ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ॥ ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਦਰਸਨ
 ਪਿਆਸ ॥ ੧੫ਗੋਬਿੰਦ ਪੂਰਨ ਆਸ ॥ ਇਕ ਨਿਮਖ ਰਹਨੁ ਨ ਜਾਇ ॥ ਵਡਭਾਗਿ
 ਨਾਨਕ ਪਾਇ ॥ ੫ ॥ * ਪ੍ਰਭ ਤੁਝ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਹੋਰ ॥ ੧੬ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਚੰਦ ਚਕੋਰ ॥
 ਜਿਉ ਮੀਨ ਜਲ ਸਿਉ ਹੇਤੁ ॥ ਅਲਿ ਕਮਲ ਭਿੰਨੁ ਨ ਭੇਤੁ ॥ ਜਿਉ ਚਕਵੀ ਸੂਰਜ
 ਆਸ ॥ ਨਾਨਕ ਚਰਨ ਪਿਆਸ ॥ ੬ ॥ ੧੭ਜਿਉ ਤਰੁਨਿ ਭਰਤ ਪਰਾਨ ॥ ਜਿਉ
 ਲੋਭੀਐ ਧਨੁ ਦਾਨੁ ॥ ੧੮ਜਿਉ ਦੂਧ ਜਲਹਿ ਸੰਜੋਗੁ ॥ ਜਿਉ ਮਹਾ ਖੁਧਿਆਰਬ
 ਭੋਗੁ ॥ ਜਿਉ ਮਾਤ ਪੂਤਹਿ ਹੇਤੁ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਿ ਨਾਨਕ ਨੇਤ ੧੯ ॥ ੭ ॥ ੨੦ਜਿਉ
 ਦੀਪ ਪਤਨ ਪਤੰਗ ॥ ਜਿਉ ਚੋਰੁ ਹਿਰਤ ਨਿਸੰਗ ॥ ਮੈਗਲਹਿ ਕਾਮੈ ਬੰਧੁ ॥
 ਜਿਉ ਗ੍ਰਸਤ ਬਿਖਈ ਧੰਧੁ ॥ ਜਿਉ ਜੁਆਰ ਬਿਸਨੁ ਨ ਜਾਇ ॥ ਹਰਿ ਨਾਨਕ
 ਇਹੁ ਮਨੁ ਲਾਇ ॥ ੮ ॥ ੨੧ਕੁਰੰਕ ਨਾਦੈ ਨੇਹੁ ॥ ਚਾਤ੍ਰਕੁ ਚਾਹਤ ਮੇਹੁ ॥ ਜਨ
 ਜੀਵਨਾ ਸਤਸੰਗਿ ॥ ਗੋਬਿੰਦੁ ਭਜਨਾ ਰੰਗਿ ॥ ਰਸਨਾ ਬਖਾਨੈ ਨਾਮੁ ॥ ਨਾਨਕ
 ਦਰਸਨ ਦਾਨੁ ॥ ੯ ॥ ੨੨ਗੁਨ ਗਾਇ ਸੁਨਿ ਲਿਖਿ ਦੇਇ ॥ ਸੋ ਸਰਬ ਫਲ ਹਰਿ
 ਲੇਇ ॥ ਕੁਲ ਸਮੂਹ ਕਰਤ ਉਧਾਰੁ ॥ ਸੰਸਾਰੁ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰਿ ॥ ੨੩ਹਰਿ ਚਰਨ
 ਬੋਹਿਬ ਤਾਹਿ ॥ ਮਿਲਿ ਸਾਧਸੰਗਿ ਜਸੁ ਗਾਹਿ ॥ ਹਰਿ ਪੈਜ ੨੪ ਰਖੈ ਮੁਰਾਰਿ ੧੦ ॥
 ਹਰਿ ਨਾਨਕ ੨੫ਸਰਨਿ ਦੁਆਰਿ ॥ ੧੦ ॥ ੨ ॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੧ ਬਿਤੀ ਿ ਘਰੁ ੧੦ ਜਤਿ ਿ
 ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੨੬ਏਕਮ ਏਕੰਕਾਰੁ ਨਿਰਾਲਾ ॥ ਅਮਰੁ ਅਜੋਨੀ
 ਜਾਤਿ ਨ ਜਾਲਾ ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖਿਆ ॥ ੨੭ਬੋਜਤ ਬੋਜਤ ਘਟਿ
 ਘਟਿ ਦੇਖਿਆ ॥ ਜੋ ਦੇਖਿ ਦਿਖਾਵੈ ਤਿਸ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਈ ॥ ੨੮ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ

- ੧ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲੜ ਲਾ ਲਵੇ
ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਰਹਾਂ ।
- ੨ ਮੈਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਸੰਤਾਂ
ਦੀ ਸੰਗਤ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ।
- ੩ ਸੰਸਾਰ ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਖੂਹ ਹੈ । ਏਥੇ ਅਗਿਆਨ
ਅਤੇ ਮੋਹ ਦਾ ਘੁਪ ਹਨੇਰਾ ਹੈ ।
- ੪ ਹਰੀ ! ਬਾਂਹ ਫੜ ਲਓ, ਬਚਾ ਲਵੋ ।
- ੫ ਥਾਂ, ਓਟ, ਆਸਰਾ ।
- ੬ ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ ।
- ੭ ਡਰਾਉਣੇ ।
- ੮ ਚਿਤ੍ਰ ਗੁਪਤ (ਧਰਮਰਾਜ ਦੇ ਮੁਣਸ਼ੀ) ਸਾਡੇ
ਸਭ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦਿਨ ਰਾਤ
ਗਵਾਹੀ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
- ੯ ਸਾਖਿ=ਸਾਖੀ, ਸਹਾਦਤ, ਗਵਾਹੀ ।
- ੧੦ ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੰਗੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਭਾਵ ਹਰੀ, ਤੂੰ
ਡਰ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ।
- ੧੧ ਭਿੰਨ ਹੋਏ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰੇ ।
- ੧੨ ਦੇਸ਼, ਨੁਕਸ, ਪਾਪ ।
- ੧੩ (ਮੇਰੇ ਪਾਪ) ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਥੇ ਸਮਾ
ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਕੌਣ ਸਹਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਭਾਵ
ਬਖਸ਼ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਹੇ ਮਾਲਕ ! ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਓਟ
ਤੋਂਕੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਗਹੀ, ਪਕੜੀ ਹੈ ।
- ੧੪ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸ਼ਜ਼ਾਨਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪਾਲਣ
ਵਾਲਾ, ਹਰੀ, ਜੋ ਸਭ ਘਟਾਂ (ਦਿਲਾਂ) ਦਾ
ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ।
- ੧੫ ਹਰੀ ਸਾਡੀਆਂ ਉਮੇਦਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ,
ਇਕ ਛਿਨ ਭੀ ਉਸ ਬਿਨਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ।
- ੧੬ ਚੰਨ ਅਤੇ ਚਕੋਰ, ਮੱਛੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ, ਅਲਿ
(ਭਉਰਾ) ਅਤੇ ਕਵਲ, ਚਕਵੀ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀ
ਪ੍ਰੀਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ । ਹੇਤੁ=ਪ੍ਰੀਤ । ਭਿੰਨੁ ਭੇਤੁ=
ਫਰਕ ।
- ੧੭ ਤਰਨਿ=ਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ । ਭਰਤ=ਪਤੀ ।
ਲੋਭੀਐ=ਲਾਲਚੀ ਮਨੁਖ ਨੂੰ । •

੧੮ ਜਿਵੇਂ ਦੁਧ ਪਾਣੀ ਦਾ ਜੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਖੁਧਿਆਰਬੀ
(ਫੁੱਖੇ) ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਹੈ ।

੧੯ ਨਿਤ ।

੨੦ ਜਿਵੇਂ ਭੇਬਟ ਦੰਵੇ ਉਤੇ ਡਿਗਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ
ਚੇਤ ਨਿਬੰਧ ਹੋ ਕੇ ਲੁਟਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਹਾਥੀ ਦਾ
ਕਾਮ ਨਾਲ ਸਨਬੰਧ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਵਿਸ਼ਈ ਮਨੁਖ
ਨੂੰ ਧੰਧਾ ਫਸਾ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਜੁਆਰੀਏ ਦੀ
ਪੱਕੀ ਹੋਈ ਖੋਟੀ ਆਦਤ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਇਸੇ
ਤਰ੍ਹਾਂ, ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਆਪਣਾ ਮਨ ਹਰੀ ਵਿਚ
ਲਾ । ਬਿਸਨੁ [ਸੇ. ਵਰਸ਼ਨ] ਵਿਸ਼ ਵਾਲੀ
ਵਾਦੀ, ਰੂਸ !

੨੧ ਹਰਨ ਦਾ ਰਾਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਪਪੀਹਾ ਮੀਂਹ
ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੀ ਦੇ ਦਾਮਾਂ ਨੇ
ਜੀਉਣਾ ਸਤ-ਸੰਗ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ
ਭਜਣਾ ਗੋਬਿੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਹੈ । ਰਸਨਾ
ਬਖਾਨੇ=ਜੀਭ ਬਿਆਨ ਕਰੇ, ਜਪੇ ।

੨੨ ਜੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਵੇ, ਸੁਣੇ ਯਾ ਲਿਖ ਕੇ
ਦੇਵੇ, ਉਹ ਮਨੁਖ ਹਰੀ ਤੋਂ ਸਭ ਫਲ ਪਾ ਲੈਂਦਾ
ਹੈ ਅਤੇ ਅਪਣੀ ਸਾਰੀ ਕੁਲ ਨੂੰ ਤਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ।

੨੩ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਹਨ ।

੨੪ ਲਾਜ, ਇੰਬਤ ।

੨੫ ਹਰੀ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਓਟ (ਲਈ ਹੈ)

੨੬ ਪਹਿਲੀ ਥਿਤ (ਰਾਹੀਂ) ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ
ਹਰੀ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਹੈ । ਨਾ
ਮਰਨ ਵਾਲਾ, ਨਾ ਜੰਮਣ ਵਾਲਾ, ਜ਼ਾਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ,
ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਹਾ-ਜੰਜਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਹੁੰਚ
ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਮਨ ਬਾਣੀ ਦੀ ਹਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ
ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਕਲ ਯਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

੨੭ ਪਰ ਲਭਦਿਆਂ ਲਭਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ
ਮੌਜਦ ਦੇਖਿਆ ! ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਫੇਰ ਹੋਰਨਾਂ
ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਵੇ ਉਸ ਦੇ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਵਾਂ ।

੨੮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।

* ਦਿਨਾਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਲਈ ਦੇਖੋ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ, ਪੰ. ੬੭੦ ਉੱਤੇ ਮਹਲਾ ੫ ਦਾ ਦੂਜਾ ਚੋਪਦਾ
("ਬਿਨੁ ਜਲ ਪਾਣ ਤਜੇ ਹੈ ਮੀਨਾ"). ਪੰ. ੬੯੩ ਉੱਤੇ "ਮਾਰਵਾੜਿ ਜੈਸੇ ਨੀਰੁ ਬਾਲਹਾ" ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ
ਅਤੇ ਪੰ. ੭੦੮ ਉੱਤੇ ੧੨ਵਾਂ ਸ਼ਲੋਕ ਤੇ ਪਉੜੀ ।

+ ਚੰਨ ਦੀਆਂ ਤ੍ਰੀਕਾਂ ਲੈ ਕੇ ਪੂਰਾਣੇ ਖਿਆਲਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਭਰਮ
ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਜਗਤੀਸ਼ ਦੀ ਨਰੋਲ ਭਗਤੀ ਸਿਖਾਂਦੇ ਹਨ ।

‡ ਜੋੜੀ ਵਜਾਉਣ ਦਾ ਇਕ ਢੰਗ । 'ਬਾਣੀ ਬੋਊਰਾ' ਅਨੁਸਾਰ ਜਦ ਸੱਜਾ ਹੱਥ ਉਂਗਲੀਆਂ
ਵਿਚੋਂ ਜੋੜੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕੰਮ ਕਰੇ ਅਤੇ ਖੱਬਾ ਹੱਥ ਖੁਲ੍ਹਾ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਵਜੇ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ 'ਜਤਿ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

੧ਪਰਮਪਦੁ ਪਾਈ ॥ ੧ ॥ ਕਿਆ ਜਪੁ ਜਾਪਉ ਬਿਨੁ ਜਗਦੀਸੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ
 ੨ਮਹਲੁ ਘਰੁ ਦੀਸੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਲਗੇ ਪਛੁਤਾਏ ॥ ਜਮਦਰਿ
 ਬਾਧੇ ਆਵਣ ਜਾਣੇ ॥ ਕਿਆ ਲੈ ਆਵਹਿ ਕਿਆ ਲੇ ਜਾਹਿ ॥ ਸਿਰਿ^੩ ਜਮਕਾਲੁ
 ਸਿ^੪ ਚੋਟਾ ਖਾਹਿ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰਸਬਦ ਨ ਛੂਟਸਿ ਕੋਇ ॥ ਪਾਖੰਡਿ ਕੀਨੈ ਮੁਕਤਿ
 ਨ ਹੋਇ ॥ ੨ ॥ ੫ਆਪੇ ਸਚੁ ਕੀਆ ਕਰ ਜੋੜਿ ॥ ਅੰਡਜ ਫੋੜਿ ਜੋੜਿ ਵਿਛੋੜਿ ॥
 ਧਰਤਿ ਅਕਾਸੁ ਕੀਏ ਬੈਸਣ ਕਉ ਥਾਉ ॥ ਰਾਤਿ ਦਿਨੰਤੁ ਕੀਏ ਭਉ
 ਭਾਉ ॥ ਜਿਨਿ ਕੀਏ ਕਰਿ ਵੇਖਣਹਾਰਾ ॥ ਅਵਰੁ ਨ ਦੂਜਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥ ੩ ॥
 ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸਾ^੬ ॥ ੭ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਉਪਾਏ ਵੇਸਾ ॥ ੮ਜੋਤੀ ਜਾਤੀ
 ਗਣਤ ਨ ਆਵੈ ॥ ਜਿਨਿ ਸਾਜੀ ਸੋ ਕੀਮਤਿ ਪਾਵੈ ॥ ਕੀਮਤਿ ਪਾਇ ਰਹਿਆ
 ਭਰਪੂਰਿ ॥ ਕਿਸੁ ਨੇੜੈ ਕਿਸੁ ਆਖਾ ਦੂਰਿ ॥ ੪ ॥ ਚਤੁਰਿ ਉਪਾਏ ਚਾਰੇ ਬੇਦਾ ॥
 ੫ਖਾਣੀ ਚਾਰੇ ਬਾਣੀ ਭੇਦਾ ॥ ੧੦ਅਸਟ ਦਸਾ ਖਟੁ ਤੀਨਿ ਉਪਾਏ ॥ ਸੋ ਬੂਝੈ ਜਿਸੁ
 ਆਪਿ ਬੁਝਾਏ ॥ ੧੧ਤੀਨਿ ਸਮਾਵੈ ਚਉਥੇ ਵਾਸਾ ॥ ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕ ਹਮ ਤਾ ਕੇ
 ਦਾਸਾ ॥ ੫ ॥ ਪੰਚਮੀ ੧੨ਪੰਚ ਭੂਤ ਬੇਤਾਲਾ ॥ ਆਪਿ ਅਗੋਚਰੁ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਾਲਾ ॥
 ਇਕਿ ਭ੍ਰਮਿ^{੧੩} ਭੂਖੇ ਮੋਹਿ ਪਿਆਸੇ ॥ ਇਕਿ ਰਸੁ^{੧੪} ਚਾਖਿ ੧੫ਸਬਦਿ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸੇ ॥
 ੧੬ਇਕਿ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਇਕਿ ਮਰਿ ਧੂਰਿ ॥ ਇਕਿ ਦਰਿ ਘਰਿ ਸਾਚੈ ਦੇਖਿ
 ਹਦੂਰਿ ॥ ੬ ॥ ਝੂਠੇ ਕਉ ਨਾਹੀ ਪਤਿ ਨਾਉ ॥ ਕਬਹੂ ਨ ਸੂਚਾ ਕਾਲਾ ਕਾਉ ॥
 ੧੭ਪਿੰਜਰਿ ਪੰਖੀ ਬੰਧਿਆ ਕੋਇ ॥ ਛੇਰੀ ਭਰਮੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਇ ॥ ਤਉ ਛੂਟੈ
 ਜਾ ਖਸਮੁ ਛਡਾਏ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਮੇਲੇ ਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥ ੭ ॥ * ਖਸਟੀ
 ਖਟ ਦਰਸਨ ਪ੍ਰਭ ਸਾਜੇ ॥ ਅਨਹਦ ਸਬਦੁ ਨਿਰਾਲਾ ਵਾਜੇ ॥ ਜੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ ਤਾ
 ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਵੈ ॥ ੧੮ਸਬਦ ਭੇਦ ਤਉ ਪਤਿ ਪਾਵੈ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਸ ਖਪਹਿ
 ਜਲਿ ਜਾਵਹਿ ॥ ਸਾਚੈ ਸਾਚੇ ਸਾਚਿ ਸਮਾਵਹਿ ॥ ੮ ॥ ਸਪਤਮੀ ੧੯ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ
 ਸਰੀਰਿ ॥ ੨੦ਸਾਤ ਸਮੁੰਦ ਭਰੇ ਨਿਰਮਲ ਨੀਰਿ ॥ ਮਜਨੁ^{੨੧} ਸੀਲੁ^{੨੨} ਸਚੁ ਰਿਦੈ
 ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ੨੩ਪਾਵੈ ਸਭਿ ਪਾਰਿ ॥ ਮਨਿ ਸਾਚਾ ਮੁਖਿ ਸਾਚਉ
 ਭਾਇ ॥ ੨੪ਸਚੁ ਨੀਸਾਣੈ ਠਾਕ ਨ ਪਾਇ ॥ ੯ ॥ ਅਸਟਮੀ ੨੫ਅਸਟਸਿਧਿ ਬੁਧਿ
 ਸਾਧੈ ॥ ੨੬ਸਚੁ ਨਿਹਕੇਵਲੁ ਕਰਮਿ ਅਗਾਧੈ ॥ ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਬਿਸਰਾਉ ॥
 ਤਹੀ ਨਿਰੰਜਨੁ ਸਾਚੈ ਨਾਉ ॥ ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਮਨੂਆ ਰਹਿਆ ਲਿਵਲਾਇ ॥
 ਪ੍ਰਣਵਤਿ^{੨੭} ਨਾਨਕੁ ਕਾਲੁ ਨ ਖਾਇ ॥ ੧੦ ॥ ੨੮ਨਾਉ ਨਉਮੀ ਨਵੇ ਨਾਥ ਨਵਖੰਡਾ ॥
 ਘਟਿ ਘਟਿ ਨਾਥੁ ਮਹਾ ਬਲਵੰਡਾ ॥ ਆਈ ਪੂਤਾ ਇਹੁ ਜਗੁ ਸਾਰਾ ॥

- ੧ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ ਮੁਕਤੀ ।
- ੨ ਹਰੀ ਦਾ ਮਹਿਲ ਆਪਣੇ ਵਸਣ ਲਈ ਘਰ ਹੈ ।
- ੩ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ।
- ੪ ਓਹ ਮਨੁੱਖ ।
- ੫ ਸਚੇ ਹਰੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਹਥ ਲਾ ਕੇ (ਰਚਨਾ) ਰਚੀ । ਜਗਤ ਦੇ ਅੰਡੇ ਵਾਕਰ ਗੋਲਾਕਾਰ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ (ਦੇ ਹਿਸੇ ਕੀਤੇ) । ਫਿਰ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰੇ ਮਿਲਾ ਕੇ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਅੱਡ ਕਰ ਦਿੱਤਾ (ਭਾਵ ਵਿਚਕਾਰ ਪੁਲਾੜ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ) । ਇਉਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਸਮਾਨ ਰਹਿਣ ਦੇ ਥਾਂ ਬਣਾਏ । ਰਾਤ ਤੇ ਦਿਨ ਅਤੇ ਭਰ ਤੇ ਪਿਆਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ।
- ੬ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ।
- ੭ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਜਿਹੇ ਕਈ ਸਰੂਪ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ।
- ੮ ਜੋਤਿ ਵਾਲੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ।
- ੯ ਚਾਰੇ ਖਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਭੇਦ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਵਖੋ ਵਖ ਬੋਲੀਆਂ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੧੬, ਨੋਟ ੨੧ ।
- ੧੦ ਅਠਾਰਾਂ ਪੁਰਾਣ, ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰ (ਪੰ. ੮੦੪, ਨੋਟ ੨੦) ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣ (ਪੰ. ੮੪੦, ਫੁਟ ਨੋਟ *) ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ।
- ੧੧ ਜਿਹੜਾ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਮੰਦ ਕੇ ਚੋਬੀ ਅਵਸਥਾ (ਸਹਿਜ) ਵਿਚ ਜਾ ਟਿਕੇ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਦਾਸ ਹਾਂ, ਨਾਨਕ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਚਉਬੈ=ਚਉਬੀ ਅਵਸਥਾ, ਤੁਰੀਆ, ਸਹਜ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੧੨ ਪੰਜ ਤਤ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਵਰਤਦਾ ਹੈ) ਭੂਤਨੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਮਾਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਭੂਤਨਿਆਂ ਵਾਕਰ ਇਧਰ ਉਧਰ ਟਾਪਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ; ਪਰ ਹਰੀ ਆਪ ਮਨ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਪਰੇ ਵੱਖਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੩ ਭਰਮ ਵਿਚ ।
- ੧੪ ਹਰੀ ਰਸ ਨੂੰ ।
- ੧੫ ਨਾਮ ਦੁਆਰੇ ਰਜ ਗਏ ਹਨ ।
- ੧੬ ਕਈ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੱਤੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਈ ਮਰ ਕੇ

- ਮਾਰਕ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ । ਕਈ ਆਪਣੇ (ਰਿਦੇ ਰੂਪ) ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਸਚੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ।
- ੧੭ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਪੰਛੀ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ ਡਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਉਹ ਪਿੰਜਰੇ ਦੇ ਛੋਕਾਂ ਅੰਦਰ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ।
- ੧੮ ਜੇ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹੇ ਤਾਂ ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਇੱਜਤ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੧੭, ਨੋਟ ੧੯ ।
- ੧੯ ਜੇ ਸਹੀਰ (ਜ਼ਿੰਦਗੀ) ਵਿਚ ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਆਦਿ ਗੁਣ ਹੋਣ ।
- ੨੦ ਸਤੋ ਸਮੁੰਦਰ (ਅੰਦਰ ਦੇ ਅਨਭਵੀ ਚਸ਼ਮ) ਭਰੇ ਹੋਣ, ਨਾਮ ਦੇ ਸੁਅੰਛ ਜਲ ਨਾਲ । ਸਤ ਸਮੁੰਦਰ=ਪੰਜ ਇੰਦਰੇ, ਮਨ ਤੇ ਬੁਧੀ । ਸਤੋ ਸਮੁੰਦਰ ਭਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਪੂਰੀ ਨਿਸ਼ਾ ਹੋ ਜਾਣੀ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੩੬, ਨੋਟ ੧ ।
- ੨੧ ਇਸ਼ਨਾਨ ।
- ੨੨ ਪਵਿੱਤਰ ਰਹਿਣੀ ।
- ੨੩ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੪ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ) ਸਚ ਰੂਪ ਪਰਵਾਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ।
- ੨੫ ਅੱਠਾਂ ਸਿਧੀਆਂ ਵਾਲੀ ਬੁਧੀ ਉੱਤੇ ਕਾਬੂ ਰਖੇ, ਭਾਵ ਕਰਮਾਤਾ ਤਾਕਤਾਂ ਵਲ ਮਨ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣ ਦੇਵੇ । ਅੱਠ ਸਿਧੀਆਂ=ਪੰ. ੮੧੨, ਫੁਟ ਨੋਟ + ਵਿਚ ਦਿਤੀਆਂ ੧੮ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ੮ ਤਾਕਤਾਂ ।
- ੨੬ ਸਚੇ ਤੇ ਨਿਰਲੇਪ (ਹਰੀ) ਨੂੰ ਅਮਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿਮਰੇ ਅਤੇ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਅੱਗ ਦੇ ਸੁਭਾ (ਰਜੇ, ਸਤੋ, ਤਮੋ) ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਹੀ (ਭਾਵ ਅੰਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ) ਨਿਰਲੇਪ ਤੇ ਸਚਾ ਨਾਮ ਵਸਦਾ ਹੈ ।
- ੨੭ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੮ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਨੇ ਨਾਥਾਂ, ਧਰਤੀ ਦੇ ਨੇ ਹਿਸਿਆਂ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਦਾ ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਮਾਲਕ ਹੈ । ਉਸੇ ਮਾਤਾ (ਰੂਪ ਹਰੀ) ਦੀ ਇਹ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਸੰਤਾਨ ਹੈ ।

* ਖਸ਼ਟਮੀ (ਛਠੀ) ਬਿਤਿ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਨੇ ਛੇ ਭੇਖਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਬਣਾਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਦਾ ਅਨਾਹਦ ਸ਼ਬਦ ਵੱਖਰਾ ਹੀ ਵਜਦਾ ਹੈ । ਛੇ ਭੇਖ : ਯੋਗੀ, ਸਨਿਆਸੀ, ਜੰਗਮ, ਬੋਧੀ, ਸਰੋਵੜੇ, ਬੇਰਾਗੀ । ਇਥੇ 'ਅਨਹਦ ਸਬਦੁ' ਤੋਂ ਭਾਵ ਜੋਗੀ ਆਦਿ ਸਾਧੂਆਂ ਦਾ ਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਦਸਮ-ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਵਜਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ।

ਪ੍ਰਭੁ ਆਦੇਸੁ^੧ ਆਦਿ ਰਖਵਾਰਾ ॥ ^੨ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੀ ਹੈ ਭੀ ਹੋਗੁ ॥ ਓਹੁ ਅਪਰੰਪਰੁ^੩
^੪ਕਰਣੈ ਜੋਗੁ ॥ ੧੧ ॥ ਦਸਮੀ ^੫ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ॥ ^੬ਅਨਦਿਨੁ ਮਜਨੁ
 ਸਚਾ ਗੁਣ ਗਿਆਨੁ ॥ ਸਚਿ ਮੈਲੁ ਨ ਲਾਗੈ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਭਾਗੈ ॥ ^੭ਬਿਲਮੁ ਨ
 ਤੂਟਸਿ ਕਾਚੈ ਤਾਗੈ ॥ ਜਿਉ ਤਾਗਾ ਜਗੁ ਏਵੈ ਜਾਣਹੁ ॥ ^੮ਅਸਥਿਰੁ ਚੀਤੁ ਸਾਚਿ
 ਰੰਗੁ ਮਾਣਹੁ ॥ ੧੨ ॥ ਏਕਾਦਸੀ ਇਕੁ ਰਿਦੈ ਵਸਾਵੈ ॥ ^੯ਹਿੰਸਾ ਮਮਤਾ ਮੋਹੁ
 ਚੁਕਾਵੈ ॥ ਫਲੁ ਪਾਵੈ ਬ੍ਰਤੁ ਆਤਮ ਚੀਨੈ ॥ ਪਾਖੰਡਿ ਰਾਚਿ ਤਤੁ ਨਹੀ ਬੀਨੈ^{੧੦} ॥
^{੧੧}ਨਿਰਮਲੁ ਨਿਰਾਹਾਰ ਨਿਹਕੇਵਲੁ ॥ ਸੂਚੈ ਸਾਚੇ ਨਾ ਲਾਗੈ ਮਲੁ ॥ ੧੩ ॥ ਜਹ
 ਦੇਖਉ ਤਹ ਏਕੋ ਏਕਾ ॥ ^{੧੨}ਹੋਰਿ ਜੀਅ ਉਪਾਏ ਵੇਕੋ ਵੇਕਾ ॥ ਫਲੋਹਾਰ ਕੀਏ
 ਫਲੁ ਜਾਇ ॥ ਰਸਕਸ ਖਾਏ ਸਾਦੁ ਗਵਾਇ ॥ ਕੂੜੈ ਲਾਲਚਿ ਲਪਟੈ ਲਪਟਾਇ ॥
 ਛੂਟੈ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੩} ਸਾਚੁ ਕਮਾਇ ॥ ੧੪ ॥ ^{੧੪}ਦੁਆਦਸਿ ਮੁਦ੍ਰਾ ਮਨੁ ਅਉਧੁਤਾ ॥
 ਅਹਿਨਿਸਿ^{੧੪} ਜਾਗਹਿ ਕਬਹਿ ਨ ਸੂਤਾ ॥ ਜਾਗਤੁ ਜਾਗਿ ਰਹੈ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥
^{੧੬}ਗੁਰ ਪਰਚੈ ਤਿਸੁ ਕਾਲੁ ਨ ਖਾਇ ॥ ^{੧੭}ਅਤੀਤਭਏ ਮਾਰੇ ਬੈਰਾਈ ॥ ਪ੍ਰਣਵਤਿ^{੧੮}
 ਨਾਨਕ ਤਹ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ੧੫ ॥ ਦੁਆਦਸੀ ਦਇਆ ਦਾਨੁ ਕਰਿ ਜਾਣੈ ॥
^{੧੯}ਬਾਹਰਿ ਜਾਤੋ ਭੀਤਰਿ ਆਣੈ ॥ ^{੨੦}ਬਰਤੀ ਬਰਤ ਰਹੈ ਨਿਹਕਾਮ ॥ ਅਜਪਾ
 ਜਾਪੁ ਜਪੈ ਮੁਖਿ ਨਾਮ ॥ ਤੀਨਿ ਭਵਣ ਮਹਿ ਏਕੋ ਜਾਣੈ ॥ ਸਭਿ ਸੁਚਿ ਸੰਜਮ^{੨੧}
 ਸਾਚੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ੧੬ ॥ ^{੨੨}ਤੋਰਸਿ ਤਰਵਰ ਸਮੁਦ ਕਨਾਰੈ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਮੂਲੁ
 ਸਿਖਰਿ ਲਿਵ ਤਾਰੈ ॥ ਡਰ ਡਰਿ ਮਰੈ ਨ ਬੂਝੈ ਕੋਇ ॥ ਨਿਡਰੁ ਬੂਝਿ ਮਰੈ ਪਤਿ
 ਖੋਇ ॥ ^{੨੩}ਡਰ ਮਹਿ ਘਰੁ ਘਰ ਮਹਿ ਡਰੁ ਜਾਣੈ ॥ ^{੨੪}ਤਖਤਿ ਨਿਵਾਸੁ ਸਚੁ
 ਮਨਿ ਭਾਣੈ ॥ ੧੭ ॥ ਚਉਦਸਿ ^{੨੫}ਚਉਥੇ ਬਾਵਹਿ ਲਹਿ ਪਾਵੈ ॥ * ਰਾਜਸ
 ਤਾਮਸ ਸਤ ਕਾਲ ਸਮਾਵੈ ॥ ^{੨੬}ਸਸੀਅਰ ਕੈ ਘਰਿ ਸੂਰੁ ਸਮਾਵੈ ॥ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ
 ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਪਾਵੈ ॥ ਚਉਦਸਿ ਭਵਨ ਪਾਤਾਲ ਸਮਾਏ ॥ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਰਹਿਆ
 ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ੧੮ ॥ ਅਮਾਵਸਿਆ ਚੰਦੁ ਗੁਪਤੁ ਗੋਣਾਰਿ^{੨੭} ॥ ਬੂਝਹੁ ਗਿਆਨੀ
 ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ਸਸੀਅਰੁ ਗਗਨਿ ਜੋਤਿ ਤਿਹੁ ਲੋਈ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ
 ਕਰਤਾ ਸੋਈ ॥ ਗੁਰ ਤੇ ਦੀਸੈ ਸੋ ਤਿਸ ਹੀ ਮਾਹਿ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਭੂਲੇ ਆਵਹਿ
 ਜਾਹਿ ॥ ੨੯ ॥ ਘਰੁ ਦਰੁ ਥਾਪਿ ਬਿਰੁ ਥਾਨਿ ਸੁਹਾਵੈ ॥ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਜਾ
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਵੈ ॥ ਜਹ ਆਸਾ ਤਹ ਬਿਨਸਿ ਬਿਨਾਸਾ ॥ ^{੨੮}ਫੂਟੈ ਖਪਰੁ ਦੁਬਿਧਾ
 ਮਨਸਾ ॥ ਮਮਤਾ ਜਾਲ ਤੇ ਰਹੈ ਉਦਾਸਾ ॥ ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕ ਹਮ ਤਾ ਕੇ
 ਦਾਸਾ ॥ ੨੦ ॥ ੧ ॥

੧ ਪਰਨਾਮ, ਨਮਸਕਾਰ ।
 ੨ ਸ਼ੁਰੂ ਦਾ ।
 ੩ ਬਿਅੰਤ ।
 ੪ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੈ ।
 ੫ ਨਾਮ ਜਪੋ, ਵੰਡ ਛਕੋ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਰਹੋ ।
 ੬ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਚਾ ਗਿਆਨ ਲੈਣਾ ਇਹ ਨਿੰਤ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਸਮਝੋ ।
 ੭ ਕਾਂਚੇ ਧਾਗੇ ਨੂੰ ਟੁਟਦਿਆਂ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ।
 ੮ ਚਿੰਤ ਭਾਇਮ ਤਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਸਚੇ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਮਾਣੇ ।
 ੯ ਜੁਲਮ, ਮਲਕੀਅਤ ਦੀ ਚਾਹ ਅਤੇ ਮੋਹ ਛੱਡ ਦੇਵੋ, ਤਾਂ ਫਲ ਮਿਲੇਗਾ ਅਸੂਲ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ* ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ।
 ੧੦ [ਛਾ.] ਦੇਖਦਾ। ਪਖੰਡ ਵਿਚ ਰਚਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਸਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ।
 ੧੧ ਹਰੀ ਪਵਿੱਤਰ, ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਨਿਰਲੋਪ ਹੈ; ਅੰਹੇ ਜਹੇ ਸੁਚੇ ਹਰੀ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ ।
 ੧੨ ਹੋਰ ਜੀਵ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਪੰਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ : ਕੋਈ ਨਿਰੋ ਫਲ ਹੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਵਰਤ ਦਾ ਫਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ; ਕੋਈ ਸ਼੍ਰਾਦੀ ਚੰਗੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਭੀ ਸ਼੍ਰਾਦ ਗੁਆ ਲਾਂਦੇ ਹਨ; ਕਿਉਂਕਿ (ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕ) ਝੂਠੇ ਲੋਭ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
 ੧੩ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੧੪ ਦੁਆਦਸੀ ਦੁਆਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਭੇਖਾਂ ਦੀਆਂ ੧੨ ਮੁਦ੍ਰਾ ਤੋਂ ਉਪ੍ਰਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ੧੨ ਮੁਦ੍ਰਾ=੫ ਚਿੰਨ੍ਹ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਦੇ (ਜਨੇਊ, ਮ੍ਰਿਗਭਾਲਾ, ਮੁੰਜ ਦੀ ਤੜਾਗੀ, ਕਰਮੰਡਲ, ਸ਼ਿਖਾ), ੩ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵੇਸ਼ਨੁਆਂ ਦੇ (ਤਿਲਕ, ਫੰਠੀ, ਤੁਲਸੀ ਮਾਲਾ), ੨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸ਼ੇਵਾਂ ਦੇ (ਤ੍ਰਿਦਾਖਸ ਮਾਲਾ, ਤ੍ਰਿਪੁੰਡ), ੧ ਚਿੰਨ੍ਹ ਯੋਗੀ ਦਾ (ਮੁੰਦਰਾਂ), ੧ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸੋਨਿਆਸ ਦਾ

(ਤ੍ਰਿਦੰਡ) ।
 ੧੫ ਦਿਨ ਰਾਤ ।
 ੧੬ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੭ ਉਹ ਅਸਲ ਤਿਆਗੀ ਹਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਮਾਦਿਕ ਵੰਗੇ ਮਾਰੇ ਹਨ ।
 ੧੮ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੯ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੇ (ਮਨ) ਨੂੰ ਉਲਟ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਝਾਤੀ ਪਵਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੦ ਵਰਤ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਨਿਸਕਾਮ ਹੋਣ ਦਾ ਵਰਤ ਰਖੇ, ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਇਹ ਹੋਵੇ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਉਚਾਰੇ ਹੀ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇ ।
 ੨੧ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ।
 ੨੨ ਤ੍ਰੇਦਸੀ ਦੁਆਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਦੇ ਰੁਖ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ, (ਜੇ ਛੇਤੀ ਉਖੜ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ) ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਅਮਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਉਸ ਦੀ ਚੋਟੀ ਲਿਵ ਦੀ ਤਾਰ ਨਾਲ ਬੋਧੀ ਰਹੇ। ਭਾਵ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਮਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਮਨ ਅਤੁੰਟ ਲਗਨ ਵਿਚ ਜੋੜੀ ਰਖੀਏ। ਸਿਖਰਿ=ਚੋਟੀ, ਦਸਮ-ਦੁਆਰਾ, ਮਨ ਦੀ ਉੱਚੀ ਬਿਰਤੀ ।
 ੨੩ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੫੧, ਨੋਟ ੧੦ ।
 ੨੪ ਸਚਾ ਹਰੀ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗੇ ਤਾਂ ਸ਼ਾਹੀ ਰੁਤਬਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।
 ੨੫ ਤੁਰੀਆਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜੋ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੬ ਚੰਨ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਅਪਣੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਗਿਆਨ ਮਤ ਵਿਚ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਚਾਨਣ ਦਾ ਵਾਸਾ ਕਰੇ । ਦੇਖੋ ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ, ੪੮-੪੯ ।
 ੨੭ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ।
 ੨੮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਤੇ ਆਪ-ਹੁਦਰੀ ਵਾਸਨਾ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਟੁਟ ਜਾਵੇ ।

* ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੇ (ਤਿੰਨਾਂ) ਕਾਲਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਮਨੁੱਖ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਉਹ ਵੰਡਾ ਹੋਣ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਇਧਰ ਉਧਰ ਦੌੜਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ 'ਰਜ' ਗੁਣ ਦਾ ਖ਼ੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਜਾਂ ਈਰਖਾ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ 'ਤਮ' ਗੁਣ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵੇਰ ਉਹ ਛੱਡ ਛੱਡ ਕੇ ਵੈਰਾਗਮਈ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਉਸ ਉੱਤੇ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਤਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਬਿਰਤੀ 'ਸਤ' ਗੁਣ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੩੮੯, ਫੁਟ ਨੋਟ ੧ ।

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੩ ਵਾਰ ਸਤ * ਘਰੁ ੧੦
 ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਆਦਿਤਵਾਰਿ^੧ ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਸੋਈ ॥
 ਆਪੇ ਵਰਤੈ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ^੨ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਜਗੁ ਰਹਿਆ ਪਰੋਈ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ
 ਕਰੈ ਸੁ ਹੋਈ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੩ ਵਿਰਲਾ ਬੂਝੈ ਕੋਈ ॥
 ੧ ॥ ^੪ਹਿਰਦੈ ਜਪਨੀ ਜਪਉ ਗੁਣਤਾਸਾ ॥ ਹਰਿ ਅਗਮ^੫ ਅਗੋਚਰੁ^੬ ਅਪਰੰਪਰ^੭
 ਸੁਆਮੀ ਜਨ ਪਗਿ^੮ ਲਗਿ ਧਿਆਵਹੁ ਹੋਇ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਸੋਮਵਾਰਿ ^੯ਸਚਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥ ਤਿਸ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥ ਆਖਿ
 ਆਖਿ ਰਹੇ ਸਭਿ ^{੧੦}ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ^{੧੧}ਜਿਸੁ ਦੇਵੈ ਤਿਸੁ ਪਲੈ ਪਾਇ ॥ ਅਗਮ
 ਅਗੋਚਰੁ ^{੧੨}ਲਖਿਆ ਨ ਜਾਇ ॥ ^{੧੩}ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਹਰਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥ ੨ ॥
 ਮੰਗਲਿ ਮਾਇਆਮੋਹੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਆਪੇ ^{੧੪}ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਧੰਧੈ ਲਾਇਆ ॥
 ਆਪਿ ਬੁਝਾਏ ਸੋਈ ਬੂਝੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਦਰੁ ਘਰੁ ਸੂਝੈ ॥ ਪ੍ਰੇਮਭਗਤਿ ਕਰੇ
 ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ^{੧੫} ਸਬਦਿ ਜਲਾਇ ॥ ੩ ॥ ਬੁਧਵਾਰਿ ਆਪੇ ਬੁਧਿ
 ਸਾਰੁ^{੧੬} ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਰਣੀ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਇ ॥
 ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਵੈ ਹਉਮੈ ਮਲੁ ਖੋਇ ॥ ਦਰਿ ਸਚੈ ਸਦ ਸੋਭਾ ਪਾਏ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ
 ਗੁਰਸਬਦਿ ਸੁਹਾਏ ॥ ੪ ॥ ਲਾਹਾ ਨਾਮੁ ਪਾਏ ^{੧੭}ਗੁਰਦੁਆਰਿ ॥ ਆਪੇ ਦੇਵੈ
 ਦੇਵਣਹਾਰੁ ॥ ਜੋ ਦੇਵੈ ਤਿਸ ਕਉ ਬਲਿ^{੧੮} ਜਾਈਐ ॥ ^{੧੯}ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਆਪੁ
 ਗਵਾਈਐ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਰਖਹੁ ਉਰਧਾਰਿ^{੨੦} ॥ ਦੇਵਣਹਾਰੇ ਕਉ ਜੈਕਾਰੁ^{੨੧} ॥
 ੫ ॥ ਵੀਰਵਾਰਿ ਵੀਰ^{੨੨} ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਏ ॥ ਪ੍ਰੇਤ ਭੂਤ ਸਭਿ ਦੂਜੈ ਲਾਏ ॥ ਆਪਿ
 ਉਪਾਏ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਵੇਕਾ^{੨੩} ॥ ਸਭਨਾ ਕਰਤੇ ਤੇਰੀ ਦੇਕਾ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਤੇਰੀ
 ਸਰਣਾਈ ॥ ਸੋ ਮਿਲੈ ਜਿਸੁ ਲੇਹਿ ਮਿਲਾਈ ॥ ੬ ॥ ਸੁਕ੍ਰਵਾਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਰਹਿਆ
 ਸਮਾਈ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਸਭ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਕਰੈ ਬੀਚਾਰੁ ॥
 ਸਚੁ ਸੰਜਮੁ^{੨੪} ਕਰਣੀ ਹੈ ਕਾਰ ॥ ਵਰਤੁ ਨੇਮੁ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ^{੨੫} ਪੂਜਾ ॥ ਬਿਨੁ
 ਬੂਝੈ ਸਭੁ ਭਾਉ ਹੈ ਦੂਜਾ ॥ ੭ ॥ ਛਨਿਛਰਵਾਰਿ ਸਉਣ^{੨੬} ਸਾਸਤ ਬੀਚਾਰੁ ॥
 ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ਭਰਮੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਮਨਮੁਖ ਅੰਧਾ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥ ਜਮਦਰਿ ਬਾਧਾ
 ਚੋਟਾ ਖਾਇ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਸਚੁ ਕਰਣੀ ਸਾਚਿ ਲਿਵ
 ਲਾਏ ॥ ੮ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹਿ ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਸਚਿ ਲਿਵਲਾਗੀ ॥
 ਤੇਰੈ ਰੰਗਿ^{੨੭} ਰਾਤੇ ^{੨੮}ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥ ਤੂ ਸੁਖਦਾਤਾ ਲੇਹਿ ਮਿਲਾਇ ॥
^{੨੯}ਏਕਸ ਤੇ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੩ ਬੂਝੈ ਸੋਝੀ ਹੋਇ ॥ ੯ ॥

੧ ਅੰਤਵਾਰ ਦੁਆਰਾ। ਅੰਤਵਾਰ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼
ਕਰਦੇ ਹਨ।
੨ ਤਾਣਾ ਪੇਟਾ, ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਤੋਰ ਤੇ ਜਗਤ ਨੂੰ
(ਆਪਣੇ ਵਿਚ) ਪਰੇ ਰਖਿਆ ਹੈ।
੩ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੪ ਦਿਲ ਦੀ ਜਪਮਾਲਾ ਦੁਆਰਾ ਜਪਦਾ ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ
ਦੇ ਭਾਡੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ।
੫ ਅਪਹੁੰਚ।
੬ ਜੋ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਹ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੭ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ।
੮ ਚਰਨੀਂ।
੯ ਸਚ ਦੁਵਾਰਾ, ਭਾਵ ਸਚ ਵਿਚ ਲਗਿਆ। ਉਹ
ਸਾਰੇ ਵਿਆਪਕ ਦਿਸਦਾ ਹੈ।
੧੦ ਚੁਪ ਹੋ ਗਏ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੫, ਨੋਟ ੨੦।
੧੧ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਚ ਦੇਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਦੇ ਪੱਲੇ
ਪਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੨ ਉਹ ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।
੧੩ ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸਾਰੇ ਵਿਆਪਕ
ਦਿਸਦਾ ਹੈ।
੧੪ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਨੂੰ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿਚ
ਲਾ ਰਖਿਆ ਹੈ।
੧੫ ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਦਾ ਭਾਵ, ਮਲਕੀਅਤ ਦੀ ਚਾਹ।
੧੬ ਸੰਭਾਲ। ਆਪ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀਵ ਦੀ
ਬੁਧੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜੀਵ
ਫਿਰ ਰੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ਸੁਭ ਕਰਣੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ

ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ।
੧੭ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ।
੧੮ ਬਲਿਹਾਰ।
੧੯ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਕਰੀਦੀ ਹੈ।
੨੦ ਦਿਲ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ।
੨੧ ਜੋ ਜੋ ਕਰਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨਾ, ਧੰਨਵਾਦ।
੨੨ ਬੀਰ (ਹਨੁਮਾਨ, ਭੋਰਉ, ਆਦਿ) ਜੋ ਪੁਰਾਣਾਂ
ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੜ ਬੀਰ
ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲੇ ਰਹੇ, ਅਤੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੰਤੂ ਭੀ ਸਾਰੇ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਚ ਲਗੇ
ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੨੩ ਔਡਰਾ ੨। ਆਪ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਰੀ ੨
ਕਿਸਮ ਦੇ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ
ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੨੪ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਕ ਕੇ ਜ਼ਬਤ ਵਿਚ ਰਖਣਾ।
੨੫ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੀ।
੨੬ ਸ਼ਗਨ। ਸ਼ਗਨ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰ,
ਭਾਵ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਾਚਣਾ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਕਰਮ ਚੰਗਾ
ਹੈ ਜਾਂ ਸ਼ਗਨ ਵੇਖਣਾ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਸਮਾਂ ਉਸ
ਕਰਮ ਲਈ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਨਿਰਾ
ਭਰਮ ਤੇ ਹੋਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਭ ਸੰਸਾਰ
ਭਰਮਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੮, ਨੋਟ ੧੯।
੨੭ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ।
੨੮ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ, ਨਿਰਯਤਨ ਹੀ।
੨੯ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਹੋਰ
ਕੁਝ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ।

* 'ਸਤ-ਵਾਰਾ' ਬਾਰਹ ਮਾਹ ਵਾਕਰ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਇਕ ਢੰਗ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਵਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਦਸਦੇ
ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪਾਸੇ ਲਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗਲ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ
ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਬਿਤਾਂ ਤੇ ਵਾਰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਭਰਮ ਕਟਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹੋ ਦਿਨ ਸੁਲੱਖਣਾ ਹੈ,
ਜਦੋਂ ਹਰੀ ਯਾਦ ਆਵੇ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਨਿਰੀਆਂ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਵੰਡਾਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਭ ਅਸੁਭ ਕਰਕੇ
ਮੰਨਣਾ ਮੂਰਖਤਾ ਹੈ।

੧ਪਦ੍ਹਰਬਿਤੰਤੀ ਤੈ ਸਤ ਵਾਰ ॥ ਮਾਹਾ ਰੁਤੀ ਆਵਹਿ ਵਾਰ ਵਾਰ ॥ ਦਿਨਸੁ ਰੈਣਿ
 ਤਿਵੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਆਵਾਗਉਣੁ^੨ ਕੀਆ ਕਰਤਾਰਿ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਸਾਚੁ ਰਹਿਆ^੩ ਕਲ
 ਧਾਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ^੪ ਬੂਝੈ ਕੋ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ੧੦ ॥ ੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ
 ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਾਜੇ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ
 ਪਾਜੇ^੫ ॥ ੬ਦੂਜੈਭਾਇ ਪਰਪੰਚਿ^੬ ਲਾਗੇ ॥ ਆਵਹਿ ਜਾਵਹਿ ਮਰਹਿ ਅਭਾਗੇ ॥
 ੭ਸਤਿਗੁਰਿ ਭੇਟਿਐ ਸੋਝੀ ਪਾਇ ॥ ਪਰਪੰਚੁ ਚੂਕੈ^੮ ਸਚਿ ਸਮਾਇ ॥ ੧ ॥ ਜਾ ਕੈ
 ਮਸਤਕਿ^੯ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖੁ ॥ ਤਾ ਕੈ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਇ ਆਪੇ ਸਭੁ ਵੇਖੇ ॥ ੧੧ਕੋਇ ਨ ਮੇਟੈ ਤੇਰੇ ਲੇਖੈ ॥ ਸਿਧ
 ਸਾਧਿਕ^{੧੨} ਜੇ ਕੋ ਕਹੈ ਕਹਾਏ ॥ ਭਰਮੇ ਭੂਲਾ ਆਵੈ ਜਾਏ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੈ ਸੋ
 ਜਨੁ ਬੂਝੈ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਰੇ ਤਾ ਦੁਰੁ^{੧੩} ਸੂਝੈ ॥ ੨ ॥ ਏਕਸੁ ਤੇ ਸਭੁ ਦੂਜਾ ਹੂਆ ॥
 ਏਕੋ ਵਰਤੈ ਅਵਰੁ ਨ ਬੀਆ^{੧੪} ॥ ੧੫ਦੂਜੇ ਤੇ ਜੇ ਏਕੋ ਜਾਣੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ
 ਹਰਿ ਦਰਿ ਨੀਸਾਣੈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੇ ਤਾ ਏਕੋ ਪਾਏ ॥ ਵਿਚਹੁ ਦੂਜਾ ਠਾਕਿ
 ਰਹਾਏ ॥ ੩ ॥ ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਹਿਬੁ ਡਾਢਾ ਹੋਇ ॥ ਤਿਸ ਨੋ ਮਾਰਿ ਨ ਸਾਕੈ ਕੋਇ ॥
 ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਸੇਵਕੁ ਰਹੈ ਸਰਣਾਈ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ॥ ਤਿਸ ਤੇ
 ਉਪਰਿ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ਕਉਣੁ ਭਰੈ ਭਰੁ ਕਿਸ ਕਾ ਹੋਇ ॥ ੪ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਸਾਂਤਿ
 ਵਸੈ ਸਰੀਰ ॥ ਸਬਦੁ ਚੀਨ੍ਹਿ^{੧੬} ਫਿਰਿ ਲਗੈ ਨ ਪੀਰ^{੧੭} ॥ ਆਵੈ ਨ ਜਾਇ ਨਾ
 ਦੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਨਾਮੇ ਰਾਤੇ ਸਹਜਿ^{੧੮} ਸਮਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੯} ਵੇਖੈ ਹਦੂਰਿ ॥
 ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸਦ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ ॥ ੫ ॥ ਇਕਿ ਸੇਵਕ ਇਕਿ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਏ ॥
 ਆਪੇ ਕਰੇ ਹਰਿ ਆਪਿ ਕਰਾਏ ॥ ਏਕੋ ਵਰਤੈ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਮਨਿ ਰੋਸੁ
 ਕੀਜੈ ਜੇ ਦੂਜਾ ਹੋਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਕਰਣੀ ਸਾਰੀ^{੨੦} ॥ ੨੦ਦਰਿ ਸਾਚੈ ਸਾਚੇ
 ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੬ ॥ ੨੧ਬਿਤੀ ਵਾਰ ਸਭਿ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਏ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਤਾ ਫਲੁ
 ਪਾਏ ॥ ਬਿਤੀ ਵਾਰ ਸਭਿ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ ॥ ਗੁਰਸਬਦੁ ਨਿਹਚਲੁ
 ਸਦਾ ਸਚਿ ਸਮਾਹਿ ॥ ਬਿਤੀ ਵਾਰ ਤਾ ਜਾ ਸਚਿ ਰਾਤੇ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਸਭਿ
 ਭਰਮਹਿ ਕਾਚੇ ॥ ੭ ॥ ਮਨਮੁਖ ਮਰਹਿ ਮਰਿ ਬਿਗਤੀ^{੨੨} ਜਾਹਿ ॥ ਏਕੁ ਨ ਚੇਤਹਿ
 ਦੂਜੈ ਲੋਭਾਹਿ ॥ ੨੩ਅਚੇਤ ਪਿੰਡੀ ਅਗਿਆਨ ਅੰਧਾਰੁ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਕਿਉ ਪਾਏ
 ਪਾਰੁ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਏ ਉਪਾਵਣਹਾਰੁ ॥ ਆਪੇ ਕੀਤੇਨੁ ਗੁਰਵੀਚਾਰੁ ॥ ੮ ॥
 ਬਹੁਤੇ ਭੇਖ ਕਰਹਿ ਭੇਖਧਾਰੀ ॥ ਭਵਿ ਭਵਿ ਭਰਮਹਿ ਕਾਚੀ ਸਾਰੀ* ॥ ਐਥੈ
 ਸੁਖੁ ਨ ਆਗੈ ਹੋਇ ॥ ਮਨਮੁਖ ਮੁਏ ਅਪਣਾ ਜਨਮੁ ਖੋਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ

੧ ਜਿਵੇਂ ਦਿਨ ਰਾਤ, ਬਿਤਾਂ, ਵਾਰ, ਮਹੀਨੇ ਅਤੇ
ਰੁਤਾਂ ਬਾਰ ਬਾਰ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ
ਸੰਸਾਰ ਹੈ, ਇਹ ਡੀ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਹੈ; ਨਿਹਚਲ
ਕੇਵਲ ਸੱਚਾ ਹਰੀ ਹੈ।

੨ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ, ਜੰਮਣਾ ਮਰਨਾ (ਜੀਵਾਂ ਦਾ)।

੩ ਕਲਾ (ਸ਼ਕਤੀ) ਵਰਤਾ ਕੇ।

੪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।

੫ ਪਾਗੇ, ਲੱਗੇ ਹੋਏ, ਰਚੇ ਹੋਏ। ਮਾਇਆ ਮੋਹ
ਵਿਚ ਲਗੇ ਹਨ।

੬ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ
ਪਿਆਰ ਵਿਚ।

੭ ਛੱਲ ਰੂਪ ਜਗਤ ਵਿਚ।

੮ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ।

੯ ਮੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੧੦ ਮੱਥੇ ਤੇ, ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ।

੧੧ ਤੇਰੇ ਲਿਖੇ ਲਿਖ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੋਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

੧੨ ਅਭਿਆਸੀ।

੧੩ ਹਰੀ ਦਾ ਦਰ, ਹਜ਼ੂਰੀ।

੧੪ ਦੂਸਰਾ।

੧੫ ਜੇ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਇੱਕ ਨੂੰ, ਭਾਵ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ
ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ
ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦਰ ਤੋਂ ਨੀਸਾਣ (ਪਰਵਾਨਾ
ਵਡਿਆਈ ਦਾ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੧੬ ਸਮਝ ਕੇ।

੧੭ ਪੀੜ।

੧੮ ਪੂਰਨ ਅਡੋਲਤਾ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ। ਦੇਖੋ
ਪੰ. ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

੧੯ ਅਸਲੀ, ਚੰਗੀ। ਇਹੋ ਚੰਗੀ ਕਰਣੀ ਹੈ।

੨੦ ਇਸ ਕਰਣੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੱਚੇ ਦਰ ਤੋਂ
ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ।

੨੧ ਬਿਤਾਂ ਤੇ ਵਾਰ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲਗਿਆਂ ਹੀ
ਸੁਹਾਵਣੇ ਬਣਦੇ ਹਨ।

੨੨ ਮੰਦੀ ਗਤ ਨਾਲ, ਫੇੜੇ ਹਾਲ।

੨੩ ਬੇ-ਸਮਝ ਪਿੰਡ (ਸਤੀਰ, ਚਿੰਦਗੀ) ਵਾਲਾ,
ਭਾਵ ਬੇ-ਸਮਝ ਮਨੁੱਖ।

* ਨਰਦਾ। ਇਹ ਜੀਵ-ਰੂਪ ਨਰਦਾਂ ਕੱਚੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ; ਪੁਰਦੀਆਂ ਨਹੀਂ, ਭਾਵ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਦਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। "ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭ ਸਾਰੀ ਕੀਤੇ ਪਾਸਾ ਵਾਲਣ ਆਪਿ ਲਗਾ" (ਆਸਾ ਮ: ੧)।
ਚੋਪੜ ਦੀ ਨਰਦ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਚਲ ਕੇ ਜਦ ਬਤਾਲੀ ਘਰ ਲੰਘਦੀ ਹੈ, ਤਦ ਪੱਕੀ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; ਜਦ
ਬਾਹਰਲੇ ਨਾਕੇ ਤੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਪੱਕੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੱਚੀ ਨਰਦ ਤੋਂ ਭਾਵ ਉਹ ਜੀਵ ਹੈ ਜੋ ਅਜੇ
ਚੁਰਾਸੀ ਲਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਭੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਪੱਕੀ ਨਰਦ ਤੋਂ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰਣਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ
ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਆਵਾਗੋਣ ਕੱਟਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੇਵੇ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਏ^੧ ॥ ਘਰ ਹੀ ਅੰਦਰਿ ਸਚੁ ਮਹਲੁ ਪਾਏ ॥ ੯ ॥ ਆਪੇ ਪੂਰਾ
ਕਰੇਸੁ ਹੋਇ ॥ ^੨ਏਹਿ ਬਿਤੀ ਵਾਰ ਦੂਜਾ ਦੋਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਬਹੁ ਅੰਧੁ
ਗੁਬਾਰੁ ॥ ਬਿਤੀ ਵਾਰ ਸੇਵਹਿ ਮੁਗਧ ਗਵਾਰ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ^੩ ਬੂਝੈ ਸੋਝੀ
ਪਾਇ ॥ ਇਕਤੁ ਨਾਮਿ ਸਦਾ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥ ੧੦ ॥ ੨ ॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੧ ਛੰਡ ਦਖਣੀ^੪

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ * ॥ ਮੁੰਧ^੫ ਨਵੇਲੜੀਆ^੬ ਗੋਇਲਿ^੭ ਆਈ ਰਾਮ ॥
ਮਟੁਕੀ^੮ ਡਾਰਿ ਧਰੀ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ਰਾਮ ॥ ਲਿਵ ਲਾਇ ਹਰਿਸਿਉ ਰਹੀ
ਗੋਇਲਿ^੯ ਸਹਜਿ ਸਬਦਿ ਸੀਗਾਰੀਆ ॥ ਕਰ^{੧੦} ਜੋੜਿ ਗੁਰ ਪਹਿ ਕਰਿ ਬਿਨੰਤੀ
ਮਿਲਹੁ ਸਾਚਿ ਪਿਆਰੀਆ ॥ ^{੧੧}ਧਨ ਭਾਇਭਗਤੀ ਦੇਖਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕਾਮਕ੍ਰੋਧੁ
ਨਿਵਾਰਿਆ ॥ ਨਾਨਕ ਮੁੰਧ ਨਵੇਲ^{੧੨} ਸੁੰਦਰਿ ਦੇਖਿ ਪਿਰੁ ਸਾਧਾਰਿਆ^{੧੩} ॥ ੧ ॥
^{੧੪}ਸਚਿ ਨਵੇਲੜੀਏ ^{੧੫}ਜੋਬਨਿ ਬਾਲੀ ਰਾਮ ॥ ਆਉ ਨ ਜਾਉ ਕਹੀ^{੧੬} ਅਪਨੇ
^{੧੭}ਸਹ ਨਾਲੀ ਰਾਮ ॥ ਨਾਹ^{੧੮} ਅਪਨੇ ਸੰਗਿ ਦਾਸੀ ਮੈ ਭਗਤਿ ਹਰਿ ਕੀ ਭਾਵੇ ॥
^{੧੯}ਅਗਾਧਿ ਬੋਧਿ ਅਕਬੁ ਕਬੀਐ ਸਹਜਿ ਪ੍ਰਭਗੁਣ ਗਾਵੇ ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਰਸਾਲ^{੨੦}
ਰਸੀਆ ^{੨੧}ਰਵੈ ਸਾਚਿ ਪਿਆਰੀਆ ॥ ਗੁਰਿ ਸਬਦੁ ਦੀਆ ਦਾਨੁ ਕੀਆ ਨਾਨਕਾ
ਵੀਚਾਰੀਆ ॥ ੨ ॥ ਸ੍ਰੀਧਰ^{੨੨} ਮੋਹਿਅੜੀ ਪਿਰ ਸੰਗਿ ਸੂਤੀ ਰਾਮ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਭਾਇ
ਚਲੇ ਸਾਚਿ ਸੰਗੂਤੀ^{੨੩} ਰਾਮ ॥ ਧਨ^{੨੪} ਸਾਚਿ ਸੰਗੂਤੀ ਹਰਿਸੰਗਿ ਸੂਤੀ ਸੰਗਿ ਸਖੀ
ਸਹੇਲੀਆ ॥ ^{੨੫}ਇਕ ਭਾਇ ਇਕ ਮਨਿ ਨਾਮੁ ਵਸਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਮ ਮੇਲੀਆ ॥
ਦਿਨੁ ਰੈਣਿ^{੨੬} ਘੜੀ ਨ ਚਸਾ^{੨੭} ਵਿਸਰੈ ਸਾਸਿਸਾਸਿ ਨਿਰੰਜਨੋ^{੨੮} ॥ ਸਬਦਿ ਜੋਤਿ
ਜਗਾਇ ਦੀਪਕੁ^{੨੯} ਨਾਨਕਾ ^{੩੦}ਭਉ ਭੰਜਨੋ ॥ ੩ ॥ ^{੩੧}ਜੋਤਿ ਸਬਾਇੜੀਏ ਤ੍ਰਿਭਵਣ
ਸਾਰੇ ਰਾਮ ॥ ^{੩੨}ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਅਲਖ ਅਪਾਰੇ ਰਾਮ ॥ ਅਲਖ ਅਪਾਰ
ਅਪਾਰੁ ਸਾਚਾ ਆਪੁ^{੩੩} ਮਾਰਿ ਮਿਲਾਈਐ ॥ ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ ਲੋਭੁ ਜਾਲਹੁ ਸਬਦਿ
ਮੈਲੁ ਚੁਕਾਈਐ ॥ ਦਰਿ ਜਾਇ ਦਰਸਨੁ ਕਰੀ ਭਾਣੈ ਤਾਰਿ ਤਾਰਣਹਾਰਿਆ ॥
ਹਰਿਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਚਾਖਿ ਤ੍ਰਿਪਤੀ^{੩੪} ਨਾਨਕਾ ਉਰਧਾਰਿਆ^{੩੫} ॥ ੪ ॥ ੧ ॥
ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਮੈ ਮਨਿ ਚਾਉ ਘਣਾ^{੩੬} ਸਾਚਿ ਵਿਗਾਸੀ^{੩੭} ਰਾਮ ॥
ਮੋਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਰੇ^{੩੮} ਪ੍ਰਭਿ ਅਬਿਨਾਸੀ ਰਾਮ ॥ ਅਵਿਗਤੋ^{੩੯} ਹਰਿ ^{੪੦}ਨਾਥੁ ਨਾਥਹੁ
ਤਿਸੈ ਭਾਵੈ ਸੋ ਥੀਐ^{੪੧} ਕਿਰਪਾਲੁ ਸਦਾ ਦਇਆਲੁ ਦਾਤਾ ਜੀਆ ਅੰਦਰਿ ਤੂੰ ਜੀਐ ॥
ਮੈ ਅਵਰੁ ਗਿਆਨੁ ਨ ਧਿਆਨੁ ਪੂਜਾ ਹਰਿਨਾਮੁ ਅੰਤਰਿ ਵਸਿ ਰਹੇ ॥ ਭੇਖੁ ਭਵਨੀ^{੪੨}

- ੧ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਤਾਂ ਵਾਰਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ ਵਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੩ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
- ੪ ਦਖਣ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਥਾਨਕ ਰਾਗਣੀ ਨਾਲ ਰਲਾ ਕੇ ਗਾਉਣਾ ਹੈ ।
- ੫ ਇਸਤਰੀ ।
- ੬ ਨਵੀਂ । ਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ, ਜੀਵ ।
- ੭ ਜਿਥੇ ਗੁਜਰ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਮਾਲ ਨੂੰ ਬਰਖਾ ਰਤ ਵਿਚ ਚਾਰਨ ਲਈ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਵੀ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਜੀਵ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਗੋਇਲ ਵਾਸਾ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।
- ੮ ਚਾਟੀ । ਭਾਵ ਜਗਤ-ਪੱਖੇ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਵਿਚ ਲਿਵ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਈ ਹੈ ।
- ੯ ਕੁਦਰਤੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੰਗਾਰਿਆ ਹੈ ।
- ੧੦ ਹੋਥ ।
- ੧੧ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਭਗਤੀ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੨ ਆਸਰੇ ਸਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ।
- ੧੩ ਹੋ ਸਚ ਦੁਆਰਾ ਨਵੀਂ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ !
- ੧੪ ਹੋ ਜੋਬਨ ਵਿਚ ਕੁੜੀ ਵਰਗੀ ਇਸਤਰੀ !
- ੧੫ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ।
- ੧੬ ਪਤੀ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ।
- ੧੭ ਪਤੀ ।
- ੧੮ ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਬੋਧ (ਗਿਆਨ) ਅਥਾਹ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਅਕਥ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰੀਦਾ

- ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਈਦਾ ਹੈ ।
- ੧੯ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ ।
- ੨੦ ਭੋਗਦਾ ਹੈ, ਮਾਣਦਾ ਹੈ ਸਚ ਵਿਚ ਲਗੀਆਂ ਪਿਆਰੀਆਂ ਨੂੰ ।
- ੨੧ [ਸ੍ਰੀ (ਲਛਮੀ) ਦਾ ਧਰ (ਸਹਾਰਾ), ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੨੨ ਜੁੜੀ ਹੋਈ । ਸਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ।
- ੨੩ ਇਕ-ਰਸ ਅਤੇ ਇਕਾਗਰ-ਚਿਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ (ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ) ਨਾਮ ਵਸਿਆ ਹੈ ।
- ੨੪ ਰਾਤ ।
- ੨੫ ਪਲ ਦਾ ਤੀਹਵਾਂ ਹਿਸਾ ।
- ੨੬ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੨੭ ਦੀਵਾ । ਗਿਆਨ ਦੀਵਾ ।
- ੨੮ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
- ੨੯ ਹੋ (ਅਭੀਏ) ! ਉਸ ਹਰੀ ਦੀ ਜੋਤ ਸਭ ਥਾਈਂ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ।
- ੩੦ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਉਹ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਬਿਅੰਤ ਹਰੀ ।
- ੩੧ ਆਪਾ ਭਾਵ ।
- ੩੨ ਰੱਜ ਗਈ ।
- ੩੩ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ ।
- ੩੪ ਬਹੁਤ ।
- ੩੫ ਖਿੜ ਗਈ (ਸਚ ਦੁਆਰਾ) ।
- ੩੬ ਪਿਰ ਨੇ, ਪਤੀ ਨੇ ।
- ੩੭ ਅਭਿਨਾਸੀ ।
- ੩੮ ਮਾਲਕਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ।
- ੩੯ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੪੦ ਭਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ (ਤੀਰਥਾਂ ਉੱਤੇ) ।

* ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਰੀ-ਪਤੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

+ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਹਰੀ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਨਹੀਂ ਕਰਾ ਸਕਦਾ । ਇਹ ਸਾਧਨ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

ਹਨੁ ਨ ਜਾਨਾ ਨਾਨਕਾ ਸਚੁ^੧ ਗਹਿ ਰਹੇ ॥ ੧ ॥ ਭਿੰਨੜੀ^੨ ਰੈਣਿ ਭਲੀ ਦਿਨਸ
ਸੁਹਾਏ ਰਾਮ ॥ ^੩ਨਿਜਘਰਿ ਸੂਤੜੀਏ ਪਿਰਮੁ ਜਗਾਏ ਰਾਮ ॥ ^੪ਨਵਹਾਣਿ
^੫ਨਵਧਨ ਸਬਦਿ ਜਾਗੀ ਆਪਣੇ ਪਿਰ ਭਾਣੀਆ ॥ ਤਜਿ^੬ ਕੂੜੁ ਕਪਟੁ ^੭ਸੁਭਾਉ
ਦੂਜਾ ਚਾਕਰੀ ਲੋਕਾਣੀਆ^੮ ॥ ਮੈ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਕਾ ਹਾਰੁ ਕੰਠੇ^੯ ਸਾਚ ਸਬਦੁ
ਨੀਸਾਣਿਆ ॥ ਕਰ^{੧੦} ਜੋੜਿ ਨਾਨਕੁ ਸਾਚੁ ਮਾਗੈ ਨਦਰਿ ਕਰਿ ਤੁਧੁ ਭਾਣਿਆ ॥
੨ ॥ ਜਾਗੁ ^{੧੧}ਸਲੋਨੜੀਏ ਬੋਲੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਮ ॥ ਜਿਨਿ ਸੁਣਿ ਮੰਨਿਅੜੀ
ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ਰਾਮ ॥ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ^{੧੨}ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਣੀ ਕੇ ਵਿਰਲਾ
ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੩} ਬੂਝਏ ॥ ਓਹੁ ਸਬਦਿ ਸਮਾਏ ਆਪੁ ਗਵਾਏ ^{੧੪}ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸੋਝੀ
ਸੂਝਏ ॥ ਰਹੈ ਅਤੀਤੁ^{੧੫} ਅਪਰੰਪਰਿ^{੧੬} ਰਾਤਾ ਸਾਚੁ ਮਨਿ ਗੁਣ ਸਾਰਿਆ^{੧੭} ॥
ਓਹੁ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਸਰਬ ਠਾਈ ਨਾਨਕਾ ਉਤਿਧਾਰਿਆ^{੧੮} ॥ ੩ ॥ ^{੧੯}ਮਹਲਿ
ਬੁਲਾਇੜੀਏ ਭਗਤਿ ਸਨੇਹੀ ਰਾਮ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਮਨਿ ਰਹਸੀ ਸੀਝਸਿ ਦੇਹੀ
ਰਾਮ ॥ ਮਨੁ ਮਾਰਿ ਰੀਝੈ ਸਬਦਿ ਸੀਝੈ ^{੨੦}ਤ੍ਰੈਲੋਕ ਨਾਥੁ ਪਛਾਣਏ ॥ ਮਨੁ
^{੨੧}ਡੀਗਿ ਡੋਲਿ ਨ ਜਾਇ ਕਤਹੀ ਆਪਣਾ ਪਿਰੁ ਜਾਣਏ ॥ ਮੈ ਆਧਾਰੁ^{੨੨} ਤੇਰਾ
ਤੂ ਖਸਮੁ ਮੇਰਾ ਮੈ ਤਾਣੁ^{੨੩} ਤਕੀਆ ਤੇਰਓ ॥ ਸਾਚਿ ਸੂਚਾ ਸਦਾ ਨਾਨਕ
ਗੁਰ ਸਬਦਿ ^{੨੪}ਬਗਰੁ ਨਿਬੇਰਓ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥

ਛੰਤ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪ ਮੰਗਲ *

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਮੇਰਾ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਸੇਜੈ ਆਇਆ ਮਨੁ ਸੁਖਿ
ਸਮਾਣਾ ਰਾਮ ॥ ਗੁਰਿ ਤੁਠੈ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਰੰਗਿ ਰਲੀਆ^{੨੫} ਮਾਣਾ ਰਾਮ ॥
ਵਡਭਾਗੀਆ ਸੋਹਾਗਣੀ ਹਰਿ ਮਸਤਕਿ ਮਾਣਾ^{੨੬} ਰਾਮ ॥ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਹਰਿ
ਸੋਹਾਗੁ^{੨੭} ਹੈ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਭਾਣਾ ਰਾਮ ॥ ੧ ॥ ਨਿੰਮਾਣਿਆ ਹਰਿ ਮਾਣੁ ਹੈ
ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਹਰਿ ਆਪੈ ਰਾਮ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੮} ਆਪੁ ਗਵਾਇਆ ਨਿਤ ਹਰਿ ਹਰਿ
ਜਾਪੈ ਰਾਮ ॥ ਮੇਰੇ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਕਰੈ ਹਰਿ ਰੰਗਿ ਹਰਿ ਰਾਪੈ^{੨੯} ਰਾਮ ॥ ਜਨੁ
ਨਾਨਕੁ ਸਹਜਿ^{੩੦} ਮਿਲਾਇਆ ਹਰਿ ਰਸਿ ਹਰਿ ਧ੍ਰਾਪੈ^{੩੧} ਰਾਮ ॥ ੨ ॥ ਮਾਣਸ ਜਨਮਿ
ਹਰਿ ਪਾਈਐ ਹਰਿ ਰਾਵਣ^{੩੨} ਵੇਰਾ^{੩੩} ਰਾਮ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੩੪} ਮਿਲੁ ਸੋਹਾਗਣੀ ਰੰਗੁ
ਹੋਇ ਘਣੇਰਾ^{੩੫} ਰਾਮ ॥ ਜਿਨ ਮਾਣਸ ਜਨਮਿ ਨ ਪਾਇਆ ਤਿਨੁ ਭਾਗੁ ਮੰਦੇਰਾ
ਰਾਮ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਾਖੁ ਪ੍ਰਭੁ ਨਾਨਕੁ ਜਨੁ ਤੇਰਾ ਰਾਮ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰਿ
ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਅਗਮੁ^{੩੬} ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਮਨੁ ਤਨੁ ਰੰਗਿ ਭੀਨਾ^{੩੭} ਰਾਮ ॥ ^{੩੮}ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ
ਹਰਿਨਾਮੁ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੩੯} ਹਰਿ ਲੀਨਾ ਰਾਮ ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿਨਾਮ ਨ ਜੀਵਦੇ

੧ ਸਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ।
 ੨ ਪਕੜਿਆ ਹੈ ।
 ੩ ਡਿੱਜੀ ਹੋਈ, ਸੁਖਦਾਈ ।
 ੪ ਆਪੇ ਵਿਚ ਸੁਤੀ ਹੋਈ ਨੂੰ ਪਿਰਮ (ਪਤੀ) ਨੇ ਜਗਾ
 ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ।
 ੫ ਨੇ ਉਮਰ (ਹਾਣਿ), ਨੌਜਵਾਨ ।
 ੬ ਨਵੀਂ ਇਸਤਰੀ ।
 ੭ ਛੱਡ ਕੇ ।
 ੮ ਦੂਤ ਭਾਵ ।
 ੯ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ।
 ੧੦ ਗਲ ਵਿਚ, ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਨਾਮ ਦਾ
 ਹਾਰ ਹੈ ਤੇ ਸਚੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪਿਆ ਹੈ) ।
 ੧੧ ਹੱਥ ।
 ੧੨ ਸੁੰਦਰ ਲੋਇਣ (ਅਖਾਂ) ਵਾਲੀਏ ! ਉਠ ਤਾਂ
 ਜੋ ਤੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਬੋਲੇ ।
 ੧੩ ਨਿਰਵਾਣ (ਸੋਧ) ਪਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਵਾਂਦੀ
 ਹੈ (ਇਹ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ) ।
 ੧੪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੧੫ ਤਿੰਨਾਂ ਡਵਣਾਂ, ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸੋਝੀ
 ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
 ੧੬ ਨਿਰਲੋਪ, ਤਿਆਗੀ ।
 ੧੭ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਜੋ ਪਰੇ ਤੇ ਪਰੇ ਹੈ ।
 ੧੮ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ।
 ੧੯ ਦਿਲ ਵਿਚ ਧਾਰ ਰਖਿਆ ।

੨੦ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ
 ਵਾਲਾ ਤੇਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਹਲ ਵਿਚ ਬੁਲਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ਗੁਰਮਤ ਦੁਆਰਾ ਤੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੈਂ ਅਤੇ
 ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਦੇਹੀ (ਜੀਵਣ) ਨੂੰ ਵੀ ਸਫਲ ਕਰ
 ਲਿਆ ਹੈ ।
 ੨੧ ਤੂੰ ਲੋਕੀ ਦਾ ਨਾਥ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੨੨ ਡਿਗਦਾ ਡੋਲਦਾ ।
 ੨੩ ਆਸਰਾ ।
 ੨੪ ਜੇਰ, ਬਲ, ਫਰੋਸਾ ।
 ੨੫ ਬਗੜਾ ਮੁਕਾ ਦਿੱਤਾ ।
 ੨੬ ਮੇਜਾਂ ।
 ੨੭ ਰਤਨ । ਮਥੇ ਤੇ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਮਣੀ ਹੈ ।
 ੨੮ ਪਤੀ ।
 ੨੯ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੩੦ ਰੰਗੀਜਦਾ ਹੈ (ਪਿਆਰ ਵਿਚ) ।
 ੩੧ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ।
 ੩੨ ਰਜਦਾ ਹੈ ।
 ੩੩ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ।
 ੩੪ ਵੇਲਾ, ਸਮਾਂ ।
 ੩੫ ਘਣਾ, ਬਹੁਤਾ ।
 ੩੬ ਜਿਸ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ।
 ੩੭ ਡਿੱਝ ਗਿਆ ।
 ੩੮ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।

* ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦੇ ਮੇਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

ਜਿਉ ਜਲ ਬਿਨੁ ਮੀਨਾ^੧ ਰਾਮ ॥ ^੨ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭਿ
ਕੀਨਾ ਰਾਮ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪ ਸਲੋਕੁ ॥ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਸਜਣੁ ^੩ਲੋੜਿ
ਲਹੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਵਡਭਾਗੁ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਵੇਖਾਲਿਆ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਗੁ ॥ ੧ ॥
ਛੰਤ ॥ ਮੇਰਾ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ^੪ਰਾਵਣਿ ਆਈਆ ਹਉਮੈ ਬਿਖੁ^੫ ਝਾਗੇ^੬ ਰਾਮ ॥ ਗੁਰਮਤਿ
ਆਪੁ ਮਿਟਾਇਆ ਹਰਿ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਗੇ ਰਾਮ ॥ ^੭ਅੰਤਰਿ ਕਮਲੁ ਪਰਗਾਸਿਆ
ਗੁਰਗਿਆਨੀ ਜਾਗੇ ਰਾਮ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਪੂਰੈ ਵਡਭਾਗੇ
ਰਾਮ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਹਰਿ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ਹਰਿਨਾਮਿ ਵਧਾਈ ਰਾਮ ॥ ਗੁਰਿ
ਪੂਰੈ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ਰਾਮ ॥ ਅਗਿਆਨੁ ਅੰਧੇਰਾ ਕਟਿਆ
ਜੋਤਿ ਪਰਗਟਿਆਈ ਰਾਮ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ^੮ ਹੈ ਹਰਿਨਾਮਿ ਸਮਾਈ
ਰਾਮ ॥ ੨ ॥ ਧਨ^੯ ਹਰਿਪ੍ਰਭਿ ਪਿਆਰੈ ਰਾਵੀਆ^{੧੦} ਜਾਂ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਭਾਈ^{੧੧} ਰਾਮ ॥
ਅਖੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕਸਾਈਆ^{੧੨} ਜਿਉ ਬਿਲਕ^{੧੩} ਮਸਾਈ^{੧੪} ਰਾਮ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਹਰਿ
ਮੇਲਿਆ ਹਰਿ ਰਸਿ ਆਘਾਈ^{੧੫} ਰਾਮ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਵਿਗਸਿਆ^{੧੬}
ਹਰਿ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ਰਾਮ ॥ ੩ ॥ ਹਮ ਮੂਰਖ ਮੁਗਧ^{੧੭} ਮਿਲਾਇਆ ਹਰਿ
ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ਰਾਮ ॥ ਧਨੁ ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਸਾਬਾਸਿ ਹੈ ਜਿਨਿ ਹਉਮੈ ਮਾਰੀ ਰਾਮ ॥
ਜਿਨ ਵਡਭਾਗੀਆ ਵਡਭਾਗੁ ਹੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਉਰਧਾਰੀ^{੧੮} ਰਾਮ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ
ਨਾਮੁ ਸਲਾਹਿ ਤੂ ਨਾਮੇ ਬਲਿਹਾਰੀ ਰਾਮ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੪ ॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਛੰਤ *
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਮੰਗਲ ਸਾਜੁ^{੧੯}

ਭਇਆ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ ਗਾਇਆ ਰਾਮ ॥ ਅਬਿਨਾਸੀ ਵਰੁ^{੨੦} ਸੁਣਿਆ ਮਨਿ
ਉਪਜਿਆ ਚਾਇਆ^{੨੧} ਰਾਮ ॥ ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਗੈ ਵਡੈ ਭਾਗੈ ਕਬ ਮਿਲੀਐ ਪੂਰਨ
ਪਤੇ^{੨੨} ॥ ਸਹਜੇ^{੨੩} ਸਮਾਈਐ ਗੋਵਿੰਦੁ ਪਾਈਐ ਦੇਹੁ ਸਖੀਏ^{੨੪} ਮੋਹਿ ਮਤੇ ॥ ਦਿਨੁ
ਰੈਣਿ^{੨੫} ਠਾਢੀ^{੨੬} ਕਰਉ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਭੁ ਕਵਨ ਜੁਗਤੀ^{੨੭} ਪਾਇਆ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ
ਨਾਨਕ ਕਰਹੁ ਕਿਰਪਾ ਲੈਹੁ ਮੋਹਿ ਲੜਿ ਲਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਭਇਆ ਸਮਾਹੜਾ^{੨੮}
ਹਰਿ ਰਤਨੁ ਵਿਸਾਹਾ^{੨੯} ਰਾਮ ॥ ਖੋਜੀ ਖੋਜਿ ਲਧਾ ਹਰਿ ਸੰਤਨ ਪਾਹਾ^{੩੦} ਰਾਮ ॥
ਮਿਲੇ ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ ਦਇਆ ਧਾਰੇ ਕਬਹਿ ਅਕਥ ਬੀਚਾਰੇ ॥ ^{੩੧}ਇਕ ਚਿਤਿ
ਇਕ ਮਨਿ ਧਿਆਇ ਸੁਆਮੀ ਲਾਇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਿਆਰੇ ॥ ਕਰ^{੩੨} ਜੋੜਿ ਪ੍ਰਭੁ ਪਹਿ
ਕਰਿ ਬਿਨੰਤੀ ਮਿਲੈ ਹਰਿ ਜਸੁ ਲਾਹਾ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਤੇਰਾ ਮੇਰਾ
ਪ੍ਰਭੁ ਅਗਮ^{੩੩} ਅਥਾਹਾ ॥ ੨ ॥ ਸਾਹਾ^{੩੪} ਅਟਲੁ ਗਣਿਆ ਪੂਰਨ ਸੰਜੋਗੋ ਰਾਮ ॥

੧ ਮੱਛੀ ।
 ੨ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੋਇਆ, ਜਦ ਹਰੀ ਮਿਲਿਆ;
 ਇਹ ਸਫਲ ਜਨਮ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਕੀਤਾ ਹੈ ।
 ੩ ਲਭ ਲਵੇ ।
 ੪ ਮੇਲ ਦਾ ਸੁਖ ਮਾਨਣ ਆਈਆਂ ਹਨ ।
 ੫ ਜ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ।
 ੬ ਲੰਘ ਕੇ, ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ।
 ੭ ਹਿਰਦਾ ਕਮਲ ਖਿੜ ਗਿਆ ।
 ੮ ਆਸਰਾ ।
 ੯ (ਜੀਵ ਰੂਪ) ਇਸਤਰੀ ।
 ੧੦ ਭੋਗੀ । ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮਾਣੀ ।
 ੧੧ ਭਾ ਗਈ, ਚੰਗੀ ਲਗੀ ।
 ੧੨ ਖਿੱਚੀਆਂ ਗਈਆਂ । ਆਖਾਂ ਇਉਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀਆਂ
 ਖਿੱਚੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਬਿੱਲੀ ਦੀਆਂ
 ਚੁਹੇ ਵਲ ।
 ੧੩ ਬਿੱਲੀ ।
 ੧੪ ਚੂਹਾ ।
 ੧੫ ਰੋਜ ਗਈ, ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਈ ।
 ੧੬ ਅਨੰਦਤ ਹੋਈ ।
 ੧੭ ਮੁਰਖ ।

੧੮ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਧਾਰਿਆ ਹੈ, ਟਿਕਾਇਆ ਹੈ ।
 ੧੯ ਵਾਜਾ । ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਵਾਜਾ ਵਜਿਆ ।
 ੨੦ ਪਤੀ ।
 ੨੧ ਚਾਉ ।
 ੨੨ ਪਤੀ ਨੂੰ ।
 ੨੩ ਪੂਰਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਅਭੋਲਤਾ ਵਿਚ ।
 ੨੪ ਹੋ ਸਹੇਲੀ ! ਹੋ ਸਤਿਸੰਗੀ ਸਿੱਤਰ ! ਮੈਨੂੰ
 ਐਸੀ ਮਤ (ਸਿਖਿਆ) ਦੇਹ ।
 ੨੫ ਰਾਤ ।
 ੨੬ ਖੜੀ ਹੋਈ ।
 ੨੭ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ।
 ੨੮ [ਸ-ਉਮਾਹ] ਚੰਗਾ ਉਮਾਹ, ਅਨੰਦ ।
 ੨੯ ਖਰੀਦਿਆ ।
 ੩੦ ਪਾਸੇ ।
 ੩੧ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਕੇ ।
 ੩੨ ਹੋਥ ।
 ੩੩ ਅਪਹੁੰਚ ।
 ੩੪ ਸ਼ਾਦੀ ਦਾ ਮਹੂਰਤ । ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਦਾ
 ਅਟੱਲ ਸਮਾਂ ਨੀਅਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੇਲ
 ਪੂਰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

* ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਛੰਤਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਦਾ ਅਲੰਕਾਰ ਲੈ ਕੇ ਹਰੀ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਵਿਚ ਅਥਿਨਾਸੀ ਵਰ ਦੀ ਸੋ ਸੁਣ ਕੇ ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੀ ਸਖੀ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਵਰ ਮਿਲਾ ਦਿਓ (੧) । ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਦੁਆਰਾ ਐਸੇ ਵਰ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੨) । ਫਿਰ ਸਾਹਾ ਕਢਾ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਜੇਵ ਆਉਂਦੀ ਹੈ (੩) । ਹਰੀ-ਲਾੜਾ ਵਿਹੜੇ ਆ ਵੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੰਜੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੪) ।

ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਪਤੀ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਜੋ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਪਹਿਲਾਂ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਜੋ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਦਸੀ ਹੈ (੧) । ਫਿਰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਰਾਵਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਸੀ ਹੈ (੨) । ਫਿਰ ਪਤੀ ਦੇ ਹੁਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਜੋ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਦਸੀ ਹੈ (੩) । ਅੰਤ ਧਨ ਪਿਰ ਦੇ ਇੱਕ-ਜੋਤਿ ਹੋ ਕੇ ਸੰਪੂਰਣ ਅਭੇਦਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ (੪) ।

ਸੁਖਹ ਸਮੂਹ ਭਇਆ ਗਇਆ ਵਿਜੋਗੋ^੧ ਰਾਮ ॥ ਮਿਲਿ ਸੰਤ ਆਏ ਪ੍ਰਭ ਧਿਆਏ
 ਬਣੇ ਅਚਰਜ ਜਾਵੀਆਂ^੨ ॥ ^੩ਮਿਲਿ ਇਕਤ੍ਰ ਹੋਏ ਸਹਜਿ ਢੋਏ ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ
 ਉਪਜੀ ਮਾਵੀਆ^੪ ॥ ਮਿਲਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤੀ ^੫ਉਤਿਪੋਤੀ ਹਰਿਨਾਮੁ ਸਭਿ ਰਸ
 ਭੋਗੇ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ^੬ ਨਾਨਕ ਸਭ ਸੰਤਿ^੭ ਮੇਲੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਜੋਗੋ^੮ ॥ ੩ ॥
 ਭਵਨੁ^੯ ਸੁਹਾਵੜਾ^{੧੦} ਧਰਤਿ ਸਭਾਗੀ ਰਾਮ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਘਰਿ ਆਇਅੜਾ^{੧੧} ਗੁਰਚਰਣੀ
 ਲਾਗੀ ਰਾਮ ॥ ਗੁਰਚਰਣ ਲਾਗੀ ^{੧੨}ਸਹਜਿ ਜਾਗੀ ^{੧੩}ਸਗਲ ਇਛਾ ਪੁੰਨੀਆ ॥
 ਮੇਰੀ ਆਸ ਪੂਰੀ ਸੰਤ ਧੂਰੀ^{੧੪} ਹਰਿ ਮਿਲੇ ਕੰਤ ਵਿਛੁੰਨਿਆ^{੧੫} ॥ ਆਨੰਦ
 ਅਨਦਿਨੁ^{੧੬} ਵਜਹਿ ਵਾਜੇ ^{੧੭}ਅਹੰਮਤਿ ਮਨ ਕੀ ਤਿਆਗੀ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ
 ਸਰਣਿ ਸੁਆਮੀ ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥
^{੧੮}ਭਾਗ ਸੁਲਖਣਾ ਹਰਿ ਕੰਤੁ ਹਮਾਰਾ ਰਾਮ ॥ ਅਨਹਦ ਬਾਜਿਤ੍ਰਾ^{੧੯} ਤਿਸੁ ਧੁਨਿ
 ਦਰਬਾਰਾ ਰਾਮ ॥ ਆਨੰਦ ਅਨਦਿਨੁ ਵਜਹਿ ਵਾਜੇ ਦਿਨਸੁ ਰੈਣਿ^{੨੦} ਉਮਾਹਾ^{੨੧} ॥
 ਤਹ ਰੋਗ ਸੋਗ ਨ ਦੁਖੁ ਬਿਆਪੈ ਜਨਮ ਮਰਣੁ ਨ ਤਾਹਾ^{੨੨} ॥ ^{੨੩}ਰਿਧਿਸਿਧਿ
 ਸੁਧਾ^{੨੪} ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਭਗਤਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰਾ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਬਲਿਹਾਰਿ
 ਵੰਵਾ^{੨੫} ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ^{੨੬}ਪ੍ਰਾਨਅਧਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਸੁਣਿ ਸਖੀਅਸਹੇਲੜੀਹੋ ਮਿਲਿ
 ਮੰਗਲੁ^{੨੭} ਗਾਵਹ ਰਾਮ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਕਰੇ^{੨੮} ਤਿਸੁ ਪ੍ਰਭੁ ਕਉ ਰਾਵਹ^{੨੯} ਰਾਮ ॥
 ਕਰਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਰਾਵਹ ਤਿਸੈ ਭਾਵਹ ਇਕ ਨਿਮਖ^{੩੦} ਪਲਕ ਨ ਤਿਆਗੀਐ ॥
^{੩੧}ਗਹਿ ਕੰਠਿ ਲਾਈਐ ^{੩੨}ਨਹ ਲਜਾਈਐ ਚਰਨ ਰਜ^{੩੩} ਮਨੁ ਪਾਗੀਐ^{੩੪} ॥
 ਭਗਤਿ ਠਗਉਰੀ * ਪਾਇ ਮੋਹਹ ਅਨਤ^{੩੫} ਕਤਹੂ ਨ ਧਾਵਹ^{੩੬} ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ
 ਨਾਨਕ ਮਿਲਿ ਸੰਗਿ ਸਾਜਨ ਅਮਰ ਪਦਵੀ ਪਾਵਹ ॥ ੨ ॥ ^{੩੭}ਬਿਸਮਨ ਬਿਸਮ
 ਭਈ ਪੇਖਿ ਗੁਣ ਅਬਿਨਾਸੀ ਰਾਮ ॥ ਕਰੁ^{੩੮} ਗਹਿ ਭੁਜਾ^{੩੯} ਗਹੀ ਕਟਿ ਜਮ ਕੀ
 ਫਾਸੀ ਰਾਮ ॥ ਗਹਿ ਭੁਜਾ ਲੀਨੀ ਦਾਸਿ^{੪੦} ਕੀਨੀ ਅੰਕੁਰਿ^{੪੧} ਉਦੋਤੁ^{੪੨}
 ਜਣਾਇਆ ॥ ਮਲਨ^{੪੩} ਮੋਹ ਬਿਕਾਰ ਨਾਠੇ ^{੪੪}ਦਿਵਸ ਨਿਰਮਲ ਆਇਆ ॥
 ਦ੍ਰਿਸਟਿ^{੪੫} ਧਾਰੀ ਮਨਿ ਪਿਆਰੀ ਮਹਾ ਦੁਰਮਤਿ ਨਾਸੀ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ
 ਭਈ ਨਿਰਮਲ ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲੇ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥ ੩ ॥ ^{੪੬}ਸੂਰਜ ਕਿਰਣਿ ਮਿਲੇ ਜਲ ਕਾ
 ਜਲੁ ਹੂਆ ਰਾਮ ॥ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਰਲੀ ਸੰਪੂਰਨੁ ਬੀਆ^{੪੭} ਰਾਮ ॥ ਬ੍ਰਹਮੁ ਦੀਸੈ
 ਬ੍ਰਹਮੁ ਸੁਣੀਐ ਏਕੁ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ ॥ ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕਰਣਹਾਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਬਿਨਾ
 ਨਹੀ ਜਾਣੀਐ ॥ ਆਪਿ ਕਰਤਾ ਆਪਿ ਭੁਗਤਾ^{੪੮} ਆਪਿ ਕਾਰਣੁ ਕੀਆ ॥
 ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਸੇਈ ਜਾਣਹਿ ਜਿਨ੍ਹੀ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀਆ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥

- ੧ ਵਿਛੋੜਾ ।
 ੨ ਸੰਤ ਜਾਵੀ । ਵਿਆਹ ਦਾ ਅਲੰਕਾਰ ਨਿਬਾਹ
 ਰਹੇ ਹਨ ।
 ੩ ਮਿਲ ਕੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਢੁਕੇ,
 ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਡੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ
 ਪ੍ਰੇਮ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ।
 ੪ ਲੜਕੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਦਾ ਜੁੜਿਆ ਮੇਲ ;
 ਸਤਸੰਗੀ ।
 ੫ ਤਾਣਾ ਪੋਟਾ, ਭਾਵ ਪੂਰੇ ਤੋਰ ਤੇ, ਜੋਤੀ ਨਾਲ
 ਮਿਲ ਕੇ ਇਕ ਜੋਤ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੀ
 ਸਭ ਰਸਾਂ ਦਾ ਫੋਕ ਬਣਿਆ ।
 ੬ ਬੇਨਤੀ ਬਰਦਾ ਹੈ ।
 ੭ ਗੁਰੂ-ਸੇਤ ਨੇ ।
 ੮ ਯੋਗ, ਲਾਇਕ ।
 ੯ ਘਰ ।
 ੧੦ ਸੁੰਦਰ, ਸੋਹਣਾ ।
 ੧੧ ਆਇਆ ਹੈ ।
 ੧੨ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਜਾਗੀ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੨੮, ਨੋਟ ੯ ।
 ੧੩ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ।
 ੧੪ ਪੂੜੀ (ਚਰਨਾਂ ਦੀ) ਦਾ ਸਦਕਾ ।
 ੧੫ ਵਿਛੜੀ ਨੂੰ ।
 ੧੬ ਹਰ ਰੋਜ਼ ।
 ੧੭ ਹੰਕਾਰ ਵਾਲੀ ਬੁਧੀ ।
 ੧੮ ਮੇਰੇ ਭਾਗ ਚੰਗੇ ਹਨ ।
 ੧੯ ਵਜਦੇ (ਭਾਵ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਮ ਅਤਮਕ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ
 ਹੋਇਆ ਹੈ) । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੨੦ ਰਾਤ ।
 ੨੧ ਉਤਸ਼ਾਹ ।
 ੨੨ ਉਥੇ ।
 ੨੩ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ।
- ੨੪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ।
 ੨੫ [ਲਹਿੰਦੀ] ਜਾਵਾਂ ।
 ੨੬ ਪ੍ਰਾਣ (ਜੀਵਨ) ਦਾ ਆਸਰਾ ।
 ੨੭ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ ।
 ੨੮ ਕਰਿ=ਕਰ ਕੇ ।
 ੨੯ ਮਾਣੀਏ, ਸਿਮਰੀਏ ।
 ੩੦ ਅੱਖ ਦੇ ਫੇਰ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਡੀ ।
 ੩੧ ਫੜ ਕੇ ਗਲੇ ਲਾਈਏ ।
 ੩੨ ਸ਼ਰਮ ਨਾ ਕਰੀਏ ।
 ੩੩ ਪੂੜੀ ।
 ੩੪ ਲਿਬੜੀਏ । ਮਨ ਨੂੰ ਚਰਨ-ਪੂੜੀ ਵਿਚ
 ਡਬੋਈਏ ।
 ੩੫ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ।
 ੩੬ ਫਟਕੀਏ ।
 ੩੭ ਹੈਰਾਨਗੀ ਵਿਚ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਈ ਅਮਰ ਪਤੀ
 ਦੇ ਗੁਣ ਦੇਖ ਕੇ ।
 ੩੮ ਹਥ ।
 ੩੯ ਬਾਂਹ ।
 ੪੦ ਦਾਸੀ ।
 ੪੧ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ (ਬੀਜ ਵਿਚੋਂ ਫੁਟਿਆ ਅੰਗੂਰ)
 ਫੁਟਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ।
 ੪੨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ । ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿੱਤਾ, ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾਇਆ ।
 ੪੩ ਮਲੀਨਤਾ ।
 ੪੪ ਸੁਅੰਡ ਦਿਨ ਆ ਗਏ ਹਨ ।
 ੪੫ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ।
 ੪੬ ਅਭੇਦਤਾ ਇਉਂ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਵਿਚ
 ਕਿਰਣਾਂ ਜਾਂ ਜਲ ਵਿਚ ਜਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।
 ੪੭ ਹੋ ਗਿਆ ।
 ੪੮ ਫੋਗਣਹਾਰ ।

* ਠਗਮੂਰੀ, ਉਹ ਬੂਟੀ ਜੋ ਠਗ ਰਾਹੀਂ ਨੂੰ ਖੁਆ ਕੇ ਬੇ-ਹੋਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਦੇਖੋ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਠਗਣਾ
 ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਚੁਰਾਉਣਾ ਹੈ । ਆਰਿ ਸਹੇਲੀਰਿ ! ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਦੀ ਠਗਉਰੀ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਦਾ
 ਮਨ ਮੋਹ ਲਈਏ ।

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਛੰਤ *

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਸਖੀ ਆਉ ਸਖੀ ਵਸਿ^੧ ਆਉ ਸਖੀ ਅਸੀ ਪਿਰ
ਕਾ ਮੰਗਲੁ^੨ ਗਾਵਹ ॥ ਤਜਿ ਮਾਨੁ ਸਖੀ ਤਜਿ ਮਾਨੁ ਸਖੀ ਮਤੁ^੩ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ
ਭਾਵਹ ॥ ਤਜਿ ਮਾਨੁ ਮੋਹੁ ਬਿਕਾਰੁ ਦੂਜਾ^੪ ਸੇਵਿ ਏਕੁ ਨਿਰੰਜਨੋ^੫ ॥ ਲਗੁ ਚਰਣ
ਸਰਣ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਗਲ ਦੁਰਤ^੬ ਬਿਖੰਡਨੋ^੭ ॥ ਹੋਇ ਦਾਸ ਦਾਸੀ ਤਜਿ
ਉਦਾਸੀ^੮ ਬਹੁੜਿ ਬਿਧੀ ਨ ਧਾਵਾ ॥ ਨਾਨਕੁ ਪਇਅੰਪੈ^੯ ਕਰਹੁ ਕਿਰਪਾ ਤਾਮਿ^{੧੦}
ਮੰਗਲੁ ਗਾਵਾ ॥੧॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪ੍ਰਿਅ ਕਾ ਨਾਮੁ ਮੈ ਅੰਧੁਲੇ ਟੋਹਨੀ^{੧੧} ॥ ਓਹ ਜੋਹੈ^{੧੨}
ਬਹੁ ਪਰਕਾਰ ਸੁੰਦਰਿ ਮੋਹਨੀ^{੧੩} ॥ ਮੋਹਨੀ ਮਹਾ ਬਚਿਤ੍ਰ^{੧੪} ਚੰਚਲਿ ਅਨਿਕ
ਭਾਵ^{੧੫} ਦਿਖਾਵੇ ॥ ਹੋਇ ਢੀਠ ਮੀਠੀ ਮਨਹਿ ਲਾਗੈ^{੧੬} ਨਾਮੁ ਲੈਣ ਨ ਆਵੇ ॥
੧੭ ਗ੍ਰਿਹ ਬਨਹਿ ਤੀਰੈ ਬਰਤ ਪੂਜਾ ਬਾਟੈ^{੧੮} ਘਾਟੈ^{੧੯} ਜੋਹਨੀ ॥ ਨਾਨਕੁ
ਪਇਅੰਪੈ ਦਇਆ ਧਾਰਹੁ ਮੈ ਨਾਮੁ ਅੰਧੁਲੇ ਟੋਹਨੀ ॥੨॥ ਮੋਹਿ ਅਨਾਥ^{੨੦} ਪ੍ਰਿਅ
ਨਾਥ ਜਿਉ ਜਾਨਹੁ ਤਿਉ ਰਖਹੁ ॥ ੨੧ ਚਤੁਰਾਈ ਮੋਹਿ ਨਾਹਿ ਰੀਝਾਵਉ ਕਹਿ
ਮੁਖਹੁ ॥ ਨਹ ਚਤੁਰਿ ਸੁਘਰਿ ਸੁਜਾਨ ਬੇਤੀ^{੨੨} ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਨਿ ਗੁਨੁ ਨਹੀ ॥
ਨਹ ਰੂਪ ਧੂਪ^{੨੩} ਨ ਨੈਣ ਬੰਕੇ^{੨੪} ਜਹ ਭਾਵੈ ਤਹ ਰਖੁ ਤੁਹੀ ॥ ੨੫ ਜੈ ਜੈ ਜਇਅੰਪਹਿ
ਸਗਲ ਜਾ ਕਉ^{੨੬} ਕਰਣਾਪਤਿ ਗਤਿ ਕਿਨਿ ਲਖਹੁ ॥ ਨਾਨਕੁ ਪਇਅੰਪੈ ਸੇਵ
ਸੇਵਕੁ ਜਿਉ ਜਾਨਹੁ ਤਿਉ ਮੋਹਿ ਰਖਹੁ ॥ ੩ ॥ ਮੋਹਿ ਮਛਲੀ ਤੁਮ ਨੀਰ^{੨੭} ਤੁਝ
ਬਿਨੁ^{੨੮} ਕਿਉ ਸਰੈ ॥ ੨੯ ਮੋਹਿ ਚਾਤ੍ਰਕਾਂ ਤੁਮ ਬੂੰਦ^{੩੦} ਤ੍ਰਿਪਤਉ ਮੁਖਿ ਪਰੈ ॥
ਮੁਖਿ ਪਰੈ ਹਰੈ^{੩੧} ਪਿਆਸ ਮੇਰੀ ਜੀਅ ਹੀਆ^{੩੨} ਪ੍ਰਾਨ ਪਤੇ ॥ ਲਾਡਿਲੇ ਲਾਡ
ਲਡਾਇ ਸਭ ਮਹਿ ਮਿਲੁ ਹਮਾਰੀ ਹੋਇ ਗਤੇ^{੩੩} ॥ ਚੀਤਿ ਚਿਤਵਉ ਮਿਟੁ ਅੰਧਾਰੇ
ਜਿਉ ਆਸ ਚਕਵੀ ਦਿਨੁ ਚਰੈ^{੩੪} ॥ ਨਾਨਕੁ ਪਇਅੰਪੈ ਪ੍ਰਿਅ ਸੰਗਿ ਮੇਲੀ ਮਛਲੀ
ਨੀਰੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ॥ ੪ ॥ ਧਨਿ ਧੰਨਿ ਹਮਾਰੇ ਭਾਗ ਘਰਿ ਆਇਆ ਪਿਰੁ ਮੇਰਾ ॥
ਸੋਹੇ ਬੰਕ^{੩੫} ਦੁਆਰ ਸਗਲਾ ਬਨੁ^{੩੬} ਹਰਾ ॥ ਹਰ ਹਰਾ ਸੁਆਮੀ ਸੁਖਹਗਾਮੀ^{੩੭}
ਅਨਦ ਮੰਗਲ ਰਸੁ ਘਣਾ^{੩੮} ॥ ਨਵਲ^{੩੯} ਨਵਤਨ^{੪੦} ਨਾਹੁ^{੪੧} ਬਾਲਾ^{੪੨} ਕਵਨ
ਰਸਨਾ ਗੁਨ ਭਣਾ^{੪੩} ॥ ਮੇਰੀ ਸੇਜ ਸੋਹੀ ਦੇਖਿ ਮੋਹੀ ਸਗਲ ਸਹਸਾ ਦੁਖੁ ਹਰਾ^{੪੪} ॥
ਨਾਨਕੁ ਪਇਅੰਪੈ ਮੇਰੀ ਆਸ ਪੂਰੀ ਮਿਲੇ ਸੁਆਮੀ ਅਪਰੰਪਰਾ^{੪੫} ॥੫॥੧॥੩॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਛੰਤ ਮੰਗਲ ‡

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਸਲੋਕੁ ॥ ਸੁੰਦਰ ਸਾਂਤਿ
ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭ^{੪੬} ਸਰਬ ਸੁਖਾ ਨਿਧਿ ਪੀਉ^{੪੭} ॥ ਸੁਖਸਾਗਰ ਪ੍ਰਭ

- ੧ ਪ੍ਰਭ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ।
 ੨ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ ।
 ੩ ਮਤਾਂ, ਸ਼ਾਇਦ ਜੇ ਕਿਤੇ ।
 ੪ ਦੁਜਾ ਭਾਵ, ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ
 ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ।
 ੫ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ।
 ੬ ਪਾਪ ।
 ੭ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ।
 ੮ ਫਿਰ ਮੰਨੂੰ ਹੋਰ ਬਿਧਾਂ (ਵੰਗਾਂ) ਵਲ ਨਾ ਦੇੜਨਾ
 ਪਵੇ ।
 ੯ [ਸ਼੍ਰੀ. ਪੁਲਪਨ, ਕਹਿਣਾ] ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੦ ਤਦੋਂ ; ਤਾਂ ।
 ੧੧ ਟੋਹਣ ਲਈ ਲਕੜੀ ਜੋ ਸਹਾਰਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ,
 ਆਸਰਾ ।
 ੧੨ ਤਕਦੀ ਹੈ ਮਨ ਨੂੰ ਡੁਲਾਣ ਲਈ ।
 ੧੩ ਮਾਇਆ ।
 ੧੪ ਬਹੁ ਟੰਗ ਦੀ, ਬਹੁਰੰਗੀ ਮਾਇਆ ।
 ੧੫ ਹਾਵ ਭਾਵ, ਨਖਰੇ ।
 ੧੬ ਨਾਮ ਲੈਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।
 ੧੭ ਘਰ, ਬਨ, ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਕੰਢੇ, ਵਰਤ
 ਰਖਦਿਆਂ, ਪੂਜਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਪੈਂਡੇ ਜਾਂਦਿਆਂ,
 ਪਤਨ ਲੰਘਦਿਆਂ ਭਾਵ ਹਰ ਥਾਂ ਹੀ ਇਹ
 ਮਾਇਆ ਠਗਦੀ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੩੯੨,
 ਨੋਟ ੧੧ ।
 ੧੮ ਰਸਤਾ ।
 ੧੯ ਪਤਨ ਤੋਂ ।
 ੨੦ ਹੋ ਪਿਆਰੇ ਨਾਥ (ਮਾਲਕ) !
 ੨੧ ਸਿਆਣਪ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਂ
 ਤੈਨੂੰ ਕੁਝ ਆਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਸਕਾਂ ।
 ੨੨ [ਵੇਤੀ] ਜਾਨਣ ਵਾਲੀ, ਗਿਆਨਵਾਨ ।
- ੨੩ ਸੁਗੰਧ ।
 ੨੪ ਸੋਹਣੇ ।
 ੨੫ ਜੋ ਜੋ ਅਲਾਪਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਜੋ ਬੋਲਦੇ ਹਨ (ਸਾਰੇ
 ਜਿਸ ਨੂੰ) ।
 ੨੬ ਹੋ ਦਇਆ ਦੇ ਮਾਲਕ ! ਤੇਰੀ ਗਤੀ ਕੌਣ ਪਾ
 ਸਕਦਾ ਹੈ ?
 ੨੭ ਪਾਣੀ ।
 ੨੮ ਕਿਵੇਂ ਨਿਭੇ, ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੋਵੇ ?
 ੨੯ ਮੈਂ ਪਪੀਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਤੂੰ ਸਵਾਂਤੀ ਬੂੰਦ ।
 ੩੦ ਰਜਦੀ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਮੁਖ ਵਿਚ ਉਹ ਬੂੰਦ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ।
 ੩੧ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ।
 ੩੨ ਹਿਰਦਾ । ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੇਰੇ ਜੀਅ, ਹਿਰਦੇ
 ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਪਤੀ ਹੈ ।
 ੩੩ ਗਤੀ, ਮੁਕਤੀ ।
 ੩੪ ਚੜ੍ਹੇ । ਚਕਵੀ ਸੂਰਜ ਦੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦੀ ਆਸ
 ਲਾਈ ਰਖਦੀ ਹੈ ।
 ੩੫ ਸੁੰਦਰ, ਸੋਹਣੇ ।
 ੩੬ ਬਾਗ ।
 ੩੭ ਸੁਖਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾਣ ਵਾਲਾ ।
 ੩੮ ਬਹੁਤ ।
 ੩੯ ਨੌਜਵਾਨ ।
 ੪੦ ਨਵਾਂ ਨਰੇਆ ।
 ੪੧ ਪਤੀ ।
 ੪੨ ਜਵਾਨ ।
 ੪੩ ਆਖਾਂ । ਕਿਸ ਜੀਭ ਨਾਲ ਗੁਣ ਆਖਾਂ ?
 ੪੪ ਦੂ ਹੋ ਗਿਆ ।
 ੪੫ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ।
 ੪੬ ਸਾਰੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ।
 ੪੭ ਪਿਆਰਾ, ਪਤੀ ।

* ਪਤੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਮਿਲਣ ਲਈ ਸਤ-ਸੰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ ਦੇ ਖਿਆਲ
 ਛੱਡ ਕੇ ਉਸੇ ਇਕ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਵਹਿ ਪੈਓ ਅਤੇ ਮਛੀ-ਨੀਰ, ਚਾਤ੍ਰਕ-ਬੂਦ, ਚਕਵੀ-ਸੂਰਜ ਵਾਲਾ ਪਿਆਰ
 ਕਰੋ । ਅੰਤ ਮੇਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ।

† ਪਪੀਹਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੰਬੀਹਾ, ਸਾਰੰਗ ਆਦਿ ਭੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਪੰਛੀ ਬਾਬਤ ਰਵਾਇਤ
 ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਦਲਾਂ ਵਲ ਮੂੰਹ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਖਾਸ ਬੂੰਦ ਲਈ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਵਾਂਤੀ ਬੂੰਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਲਿਉਂ
 ਲਿਉਂ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਦ ਉਹ ਬੂੰਦ ਇਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ।

‡ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਛੇਤਾਂ ਦਾ ਮਥਮੂਨ ਭੀ ਉਤਲਾ ਹੀ ਹੈ । ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਖਦਾਤੇ ਹਰੀ
 ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਵਲ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਮੇਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ।

ਭੋਟਿਐ^੧ ਨਾਨਕ ਸੁਖੀ ਹੋਤ ਇਹੁ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਛੰਤ ॥ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਈਐ
 ਜਬ ਹੋਵੈ ਭਾਗੋ ਰਾਮ ॥ * ਮਾਨ ਨਿਮਾਨੁ ਵਢਾਈਐ ਹਰਿ ਚਰਣੀ ਲਾਗੋ ਰਾਮ ॥
 ਛੋਡਿ ਸਿਆਨਪ ਚਾਤੁਰੀ^੨ ਦੁਰਮਤਿ ਬੁਧਿ ਤਿਆਗੋ ਰਾਮ ॥ ਨਾਨਕ ਪਉ
 ਸਰਣਾਈ ਰਾਮ ਰਾਇ^੩ ਬਿਰੁ ਹੋਇ ਸੁਹਾਗੋ ਰਾਮ ॥ ੧ ॥ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਤਜਿ ਕਤ^੪
 ਲਾਗੀਐ ਜਿਸੁ ਬਿਨੁ ਮਰਿ ਜਾਈਐ ਰਾਮ ॥ ^੫ਲਾਜ ਨ ਆਵੈ ਅਗਿਆਨ ਮਤੀ
 ਦੁਰਜਨ ਬਿਰਮਾਈਐ^੬ ਰਾਮ ॥ ^੭ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਪ੍ਰਭੁ ਤਿਆਗਿ ਕਰੇ ਕਹੁ ^੮ਕਤ
 ਠਹਰਾਈਐ ਰਾਮ ॥ ਨਾਨਕ ਭਗਤਿ ਭਾਉ ਕਰਿ ਦਇਆਲ ਕੀ ਜੀਵਨ ਪਦੁ
 ਪਾਈਐ ਰਾਮ ॥ ੨ ॥ ^੯ਸ੍ਰੀ ਗੋਪਾਲੁ ਨ ਉਚਰਹਿ ^{੧੦}ਬਲਿ ਗਈਏ ਦੁਹਚਾਰਣਿ
 ਰਸਨਾ ਰਾਮ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ^{੧੧}ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ ਨਹ ਸੇਵਹੀ ਕਾਇਆ ਕਾਕ^{੧੨} ਗ੍ਰਸਨਾ
 ਰਾਮ ॥ ^{੧੩}ਭ੍ਰਮਿ ਮੋਹੀ ਦੁਖ ਨ ਜਾਣਹੀ ਕੋਟਿ ਜੋਨੀ ਬਸਨਾ ਰਾਮ ॥ ਨਾਨਕ
 ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਅਵਰੁ ਜਿ ਚਾਹਨਾ ^{੧੪}ਬਿਸਟਾ ਕ੍ਰਿਮ ਭਸਮਾ ਰਾਮ ॥ ੩ ॥ ਲਾਇ
 ਬਿਰਹੁ^{੧੫} ਭਗਵੰਤ ਸੰਗੇ ਹੋਇ ਮਿਲੁ ਬੈਰਾਗਨਿ^{੧੬} ਰਾਮ ॥ ਚੰਦਨ ਚੀਰ^{੧੭}
 ਸੁਗੰਧ ਰਸਾ ਹਉਮੈ ਬਿਖੁ ਤਿਆਗਨਿ ਰਾਮ ॥ ^{੧੮}ਈਤ ਉਤੁ ਨਹ ਡੋਲੀਐ ਹਰਿ
 ਸੇਵਾ ਜਾਗਨਿ ਰਾਮ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਆਪਣਾ ਸਾ ਅਟਲ
 ਸੁਹਾਗਨਿ ਰਾਮ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੪ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਹਰਿ ਖੋਜਹੁ
 ਵਡਭਾਗੀਹੋ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਸੰਗੇ ਰਾਮ ॥ ਗੁਨ ਗੋਵਿੰਦ ਸਦ ਗਾਈਅਹਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ
 ਕੇ ਰੰਗੇ^{੨੦} ਰਾਮ ॥ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸਦਹੀ ਸੇਵੀਐ ਪਾਈਅਹਿ ਫਲ ਮੰਗੇ ਰਾਮ ॥
 ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਸਰਣਾਗਤੀ ਜਪਿ ^{੨੧}ਅਨਤ ਤਰੰਗੇ ਰਾਮ ॥ ੧ ॥ ਇਕੁ ਤਿਲੁ ਪ੍ਰਭੁ
 ਨ ਵੀਸਰੈ ਜਿਨਿ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਦੀਨਾ ਰਾਮ ॥ ਵਡਭਾਗੀ ਮੇਲਾਵੜਾ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੨}
 ਪਿਰੁ ਚੀਨ੍ਹਾ^{੨੩} ਰਾਮ ॥ ਬਾਹ ਪਕੜਿ ਤਮ^{੨੪} ਤੇ ਕਾਢਿਆ ਕਰਿ ਅਪੁਨਾ ਲੀਨਾ
 ਰਾਮ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਨਾਨਕ ਜੀਵੈ ^{੨੫}ਸੀਤਲੁ ਮਨੁ ਸੀਨਾ ਰਾਮ ॥ ੨ ॥ ਕਿਆ
 ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਕਹਿ ਸਕਉ ਪ੍ਰਭੁ ਅੰਤਰਜਾਮੀ^{੨੬} ਰਾਮ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ
 ਨਾਰਾਇਣੈ ਭਏ ਪਾਰਗਰਾਮੀ^{੨੭} ਰਾਮ ॥ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਗੋਬਿੰਦ ਕੇ ਸਭ ਇਛ
 ਪੁਜਾਮੀ^{੨੮} ਰਾਮ ॥ ਨਾਨਕ ਉਧਰੇ ਜਪਿ ਹਰੇ ਸਭਹੂੰ ਕਾ ਸੁਆਮੀ ਰਾਮ ॥ ੩ ॥
 ਰਸ ਭਿੰਨਿਅੜੇ^{੨੯} ਅਪੁਨੇ ਰਾਮ ਸੰਗੇ ਸੇ ਲੋਇਣ^{੩੦} ਨੀਕੇ^{੩੧} ਰਾਮ ॥ ^{੩੨}ਪ੍ਰਭੁ
 ਪੇਖਤ ਇਛਾ ਪੁੰਨੀਆ ਮਿਲਿ ਸਾਜਨ ^{੩੩}ਜੀ ਕੇ ਰਾਮ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਹਰਿ
 ਪਾਇਆ ਬਿਖਿਆ ਰਸ ਫੀਕੇ ਰਾਮ ॥ ਨਾਨਕ ਜਲੁ ਜਲਹਿ ਸਮਾਇਆ ਜੋਤੀ
 ਜੋਤਿ ਮੀਕੇ^{੩੪} ਰਾਮ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੫ ॥

- ੧ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ।
- ੨ ਡੰਡੇ ਪਾਸੇ ਲਿਜਾਣ ਵਾਲੀ ਬੁਧੀ ।
- ੩ ਰਾਮ ਰਾਜੇ ਦੀ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ।
- ੪ ਤਾਕਿ ਤੇਰਾ ਸੁਹਾਗ ਅੱਟਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ।
- ੫ ਹੋਰ ਕਿਥੇ ?
- ੬ ਅਗਿਆਨੀ ਦੁਰਜਨਾਂ (ਖੋਟੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ) ਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਡਰਮਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ।
- ੭ ਡਰਮਾਏ ਜਾਂਦਿਆਂ ।
- ੮ ਪਤਤਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ।
- ੯ ਕਿਥੇ ਠਹਿਰ ਸਕੀਦਾ ਹੈ ?
- ੧੦ ਸ੍ਰੀ ਗੋਪਾਲ, ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ।
- ੧੧ ਸਭ ਜਾਣੀਏ, ਖੋਟੀ ਜੀਭੇ !
- ੧੨ ਡਗਤੀ ਦਾ ਪਿਆਰਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੧੩ [ਸੰ. ਕਾਕ] ਕਾਂ । ਕਾਵਾਂ ਨੇ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਹੈ ।
- ੧੪ ਡਰਮ ਵਿਚ ਫਸੀ ਹੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਜੇ ਕੁੱਝ ਜੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵਸਣ (ਪੈਣ) ਤੇ ਮਿਲਣੇ ਹਨ ।
- ੧੫ ਵਿਸ਼ਟਾ ਦਾ ਕੀੜਾ ਹੋ ਕੇ ਡਸਮ ਹੋਣਾ ਹੈ ।
- ੧੬ ਪਿਆਰ ।
- ੧੭ ਤਿਆਗਣ ਹੋ ਕੇ ।

- ੧੮ ਕਪੜੇ । ਇਹ ਸਭ ਸਾਮਾਨ ਬਿਖ (ਭਹਿਰ ਵਾਂਗ) ਤਿਆਗਣ ਯੋਗ ਹਨ ।
- ੧੯ ਇਧਰ ਉਧਰ ਨਹੀਂ ਡੋਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।
- ੨੦ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ।
- ੨੧ ਅਨੇਕ ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ।
- ੨੨ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
- ੨੩ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ ।
- ੨੪ ਅਗਿਆਨਤਾ ਰੂਪ ਤਮ (ਹਨੇਰਾ) ।
- ੨੫ ਮਨ ਤੇ ਛਾਤੀ ਠੰਢੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
- ੨੬ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ।
- ੨੭ ਪਾਰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ, ਮੁਕਤ ।
- ੨੮ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ।
- ੨੯ ਡਿੱਞੇ ਹੋਏ ।
- ੩੦ ਅਖਾਂ ।
- ੩੧ [ਨਿਕੁ=ਸਾਫ਼] ਚੰਗੇ, ਸੋਹਣੇ ।
- ੩੨ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਸਾਰ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ।
- ੩੩ ਦਿਲ ਦੇ । ਦਿਲੀ ਮਿੱਤਰ ।
- ੩੪ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਗਈ, ਮਿਲ ਗਈ (ਜੋਤ ਵਿਚ ਜੋਤ, ਜਿਵੇਂ ਜਲ ਵਿਚ ਜਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ) ।

ਬਿਲਾਵਲ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੪

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ * ਸਲੋਕ ਮਃ ੪ ॥ ਹਰਿ ਉਤਮੁ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ
ਗਾਵਿਆ ^੧ਕਰਿ ਨਾਦੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਰਾਗੁ ॥ ਉਪਦੇਸੁ ਗੁਰੂ ਸੁਣਿ ਮੰਨਿਆ ^੨ਧੁਰਿ
ਮਸਤਕਿ ਪੂਰਾ ਭਾਗੁ ॥ ਸਭ ਦਿਨਸੁ ਰੈਣਿ ਗੁਣ ਉਚਰੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਉਰਿ ^੩
ਲਿਵ ਲਾਗੁ ॥ ਸਭੁ ਤਨੁ ਮਨੁ ਹਰਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁ ਖਿੜਿਆ ਹਰਿਆ ਬਾਗੁ ^੪ ॥
ਅਗਿਆਨੁ ਅੰਧੇਰਾ ਮਿਟਿ ਗਇਆ ਗੁਰ ਚਾਨਣੁ ਗਿਆਨੁ ਚਰਾਗੁ ^੫ ॥ ਜਨੁ
ਨਾਨਕੁ ਜੀਵੈ ਦੇਖਿ ਹਰਿ ਇਕ ਨਿਮਖ ਘੜੀ ^੬ਮੁਖਿ ਲਾਗੁ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥
^੭ਬਿਲਾਵਲੁ ਤਬ ਹੀ ਕੀਜੀਐ ਜਬ ਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਨਾਮੁ ॥ ^੮ਰਾਗ ਨਾਦ ਸਬਦਿ
ਸੋਹਣੇ ਜਾ ਲਾਗੈ ਸਹਜਿ ਧਿਆਨੁ ॥ ^੯ਰਾਗ ਨਾਦ ਛੋਡਿ ਹਰਿ ਸੇਵੀਐ ਤਾ ਦਰਗਹ
ਪਾਈਐ ਮਾਨੁ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਬੀਚਾਰੀਐ ਚੂਕੈ ^{੧੦}ਮਨਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥
੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਤੂ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਆਪਿ ਅਗੰਮੁ ^{੧੧} ਹੈ ਸਭਿ ਤੁਧੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਤੂ
ਆਪੇ ਆਪਿ ਵਰਤਦਾ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਸਬਾਇਆ ^{੧੨} ॥ ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਤਾੜੀ ^{੧੩} ਲਾਈਐ
ਆਪੇ ਗੁਣ ਗਾਇਆ ॥ ਹਰਿ ਧਿਆਵਹੁ ਭਗਤਹੁ ਦਿਨਸੁ ਰਾਤਿ ਅੰਤਿ ਲਏ
ਛਡਾਇਆ ॥ ਜਿਨਿ ਸੇਵਿਆ ਤਿਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿਨਾਮਿ ਸਮਾਇਆ ॥
੧ ॥ † ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ ^{੧੪}ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਬਿਲਾਵਲੁ ਨ ਹੋਵਈ ^{੧੫}ਮਨਮੁਖਿ ਥਾਇ
ਨ ਪਾਇ ॥ ਪਾਖੰਡਿ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥
^{੧੬}ਮਨ ਹਠਿ ਕਰਮ ਕਮਾਵਣੇ ਥਾਇ ਨ ਕੋਈ ਪਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ^{੧੭}
ਆਪੁ ^{੧੮} ਬੀਚਾਰੀਐ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ^{੧੯} ਗਵਾਇ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਹੈ
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਵਸਿਆ ਮਨਿ ਆਇ ॥ ਜੰਮਣੁ ਮਰਣਾ ਕਟਿਆ ^{੨੦}ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ
ਮਿਲਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਕਰਿਹੁ ਤੁਮ੍ਹ ਪਿਆਰਿਹੋ ਏਕਸੁ ਸਿਉ ਲਿਵ
ਲਾਇ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਕਟੀਐ ਸਚੇ ਰਹੈ ਸਮਾਇ ॥ ਸਦਾ ਬਿਲਾਵਲੁ ਅਨੰਦੁ
ਹੈ ਜੇ ਚਲਹਿ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਇ ^{੨੧} ॥ ਸਤਸੰਗਤੀ ਬਹਿ ਭਾਉ ਕਰਿ ਸਦਾ ਹਰਿ ਕੇ
ਗੁਣ ਗਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਸੇ ਜਨ ਸੋਹਣੇ ਜਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ^{੨੨} ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇ ॥ ੨ ॥
ਪਉੜੀ ॥ ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਵਿਚਿ ਹਰਿ ਆਪਿ ਸੋ ਭਗਤਾ ਕਾ ਮਿਤੁ ਹਰਿ ॥ ਸਭੁ
ਕੋਈ ਹਰਿ ਕੈ ਵਸਿ ਭਗਤਾ ਕੈ ਅਨੰਦੁ ਘਰਿ ॥ ਹਰਿ ਭਗਤਾ ਕਾ ਮੇਲੀ ^{੨੩} ਸਰਬਤ ^{੨੪}
^{੨੫}ਸਉ ਨਿਸੁਲ ਜਨ ਟੰਗ ਧਰਿ ॥ ਹਰਿ ਸਭਨਾ ਕਾ ਹੈ ਖਸਮੁ ^{੨੬} ਸੋ
ਭਗਤ ਜਨ ਚਿਤਿ ਕਰਿ ॥ ਤੁਧੁ ਅਪੜਿ ਕੋਇ ਨ ਸਕੈ ਸਭ ^{੨੭}ਬਖਿ ਬਖਿ ਪਵੈ
ਬੜਿ ॥ ੨ ॥ ‡ ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ ^{੨੮}ਬ੍ਰਹਮੁ ਬਿੰਦਹਿ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਜੇ ਚਲਹਿ

- ੧ ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਨਾਦ ਕਰ ਕੇ, ਭਾਵ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਹਰੀ-ਗੀਤ ਗਾ ਕੇ ।
- ੨ ਇਹ ਮੇਰੀ ਕਿਸਮਤ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ ਜੇ ਹਰੀ ਨੇ ਧੁਰੇਂ ਆਪਣੇ ਹਥੂਰੇਂ ਮੇਰੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਲਿਖੀ ਸੀ ।
- ੩ ਦਿਲ ਵਿਚ ।
- ੪ ਹਿਰਦਾ ਰੁਪ ਬਾਗ ।
- ੫ [ਛਾ.] ਦੀਵਾ ।
- ੬ ਭਾਵ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਖਾ ।
- ੭ ਰਾਗ ਬਿਲਾਵਲ ਦਾ ਗਾਵਣਾ ਤਾਂ ਹੀ ਸਫਲ ਹੈ ।
- ੮ ਰਾਗ ਨਾਦ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਤਦ ਹੀ ਸੋਭਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਪੂਰਨ ਅਡੋਲਤਾ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਲਗੇ ।
- ੯ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਾਗ ਨਾਦ ਗਾਵਣੇ ।
- ੧੦ ਦੂਰ ਹੋਵੇ ।
- ੧੧ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ।
- ੧੨ ਸਾਰੇ ।
- ੧੩ ਸਮਾਧੀ । ਮੋਨੀ ਹੋ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਹੈਂ ।
- ੧੪ ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਚ ਲਗਨ

ਲਾਣ ਨਾਲ ।

- ੧੫ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ।
- ੧੬ ਨਿਰੀ ਮਨ ਦੀ ਚਿੰਦ ਨਾਲ ਧਾਰਮਕ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।
- ੧੭ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
- ੧੮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ।
- ੧੯ ਆਪਾ ਭਾਵ, ਹਉਮੈ ।
- ੨੦ ਮਨੁਖ ਦੀ ਆਤਮ-ਜੋਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮ-ਜੋਤ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਕਰ ਕੇ ।
- ੨੧ ਭਾਣੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਮਰਜ਼ੀ ਵਿਚ ।
- ੨੨ ਮੇਲ ਰਖਣ ਵਾਲਾ, ਸਜਣ ।
- ੨੩ ਸਭ ਬਾਈਂ ।
- ੨੪ ਸੇਂ ਜਾ ਨਿਸਲ (ਸਿਧਾ ਹੋ ਕੇ) ਲਤ ਤੇ ਲਤ ਰਖ ਕੇ, ਭਾਵ ਬੇ-ਫਿਕਰ ਹੋ ਜਾ, ਹੋ ਜਨ !
- ੨੫ ਮਾਲਕ । ਹਰੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ; ਉਸ ਨੂੰ, ਹੋ ਭਗਤ-ਜਨ ! ਯਾਦ ਰੱਖ ।
- ੨੬ ਬੱਖਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਝੜ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ।
- ੨੭ ਜੇ ਬ੍ਰਹਮ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਓਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹਨ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੫੧੨, ਨੋਟ ੭ ।

* ਸਲੋਕ : ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਰਾਗ ਤਦੋਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਈਏ । ਪਉੜੀ : ਸਰਬ-ਸਮੂਖ ਹੋਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਧਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

† ਸਲੋਕ : ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਜਾਂ ਪਖੰਡ ਨਾਲ ਗਾਉਣਾ ਬਿਲਾਵਲ ਵਿਚ ਵੁਕਦਾ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਰਾਗ ਤਦੇ ਸਫਲ ਹੈ ਜੇ ਇਕੋ ਹਰੀ ਦੀ ਲਿਵ ਅੰਦਰ ਗਾਇਆ ਜਾਏ । ਪਉੜੀ : ਜਦ ਹਰੀ ਸਭ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਭਗਤ ਨੂੰ ਫਿਕਰ ਕਾਹਦਾ ?

‡ ਸਲੋਕ : ਇਹ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉੱਚੀ ਜ਼ਾਤ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੀ ਭਗਤ ਅਖਵਾ ਸਕਣ; ਜੇ ਭੀ ਹਰੀ ਨੂੰ ਜਾਣੇ ਉਹ ਉੱਚੀ ਜ਼ਾਤ ਵਾਲਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਜੇ ਬੇ-ਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿਣ ਓਹ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬਦੇ ਰਹਿਣਗੇ । ਪਉੜੀ : ਵਡਿਆਈ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੈ, ਜੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਇ^੧ ॥ ਜਿਨ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਹਰਿ ਵਸੈ ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ ਗਵਾਇ ॥ ਗੁਣ
 ਰਵਹਿ^੨ ਗੁਣ ਸੰਗ੍ਰਹਿ^੩ ॥ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਇ ॥ ਇਸੁ ਜੁਗ ਮਹਿ ਵਿਰਲੇ
 ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿੰਦਹਿ^੪ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਨ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਹਰਿ
 ਸਚਾ ਸੇ ਨਾਮਿ ਰਹੇ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵ ਨ ਕੀਤੀਆ
 ਸਬਦਿ ਨ ਲਗੋ ਭਾਉ^੫ ॥ ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ ਕਮਾਵਣਾ ਅਤਿ ਦੀਰਘੁ^੬ ਬਹੁ ਸੁਆਉ^੭ ॥
 ੧੦ ਮਨ ਹਠਿ ਕਰਮ ਕਮਾਵਣੇ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਪਾਇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੦} ਜਨਮੁ
 ਸਫਲੁ ਹੈ ਜਿਸ ਨੋ ਆਪੇ ਲਏ ਮਿਲਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ^{੧੧} ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਤਾ
 ਨਾਮ ਧਨੁ ਪਲੈ ਪਾਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਸਭ ਵਡਿਆਈਆ ਹਰਿਨਾਮ ਵਿਚਿ
 ਹਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੨} ਧਿਆਈਐ ॥ ਜਿ ਵਸਤੁ ਮੰਗੀਐ ਸਾਈ ਪਾਈਐ ਜੇ ਨਾਮਿ
 ਚਿਤੁ ਲਾਈਐ ॥ ਗੁਰਜ^{੧੩} ਗਲ ੧੪ ਜੀਅ ਕੀ ਕੀਚੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਸਿ ਤਾ ਸਰਬ
 ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ॥ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਹਰਿ ਉਪਦੇਸੁ ਦੇਇ ਸਭ ਭੁਖ ਲਹਿ ਜਾਈਐ ॥ ਜਿਸੁ
 ਪੂਰਬਿ^{੧੪} ਹੋਵੈ ਲਿਖਿਆ ਸੋ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਈਐ ॥ ੩ ॥ * ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥
 ੧੫ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਖਾਲੀ ਕੋ ਨਹੀ ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਭਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਦਰਸਨੁ
 ਸਫਲੁ ਹੈ ਜੇਹਾ ਕੋ ਇਛੈ^{੧੬} ਤੇਹਾ ਫਲੁ ਪਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੈ ਸਭ
 ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭੁਖ ਗਵਾਏ ॥ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀ ਸੰਤੋਖੁ ਹੋਆ ਸਚੁ ਵਸਿਆ ਮਨਿ ਆਏ ॥
 ਸਚੁ ਧਿਆਇ ੧੭ ਅਮਰਾ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ੧੮ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਵਜਾਏ ॥ ਸਚੇ
 ੨੦ ਦਹ ਦਿਸਿ ਪਸਰਿਆ ਗੁਰ ਕੈ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਨ ਅੰਦਰਿ ਸਚੁ ਹੈ
 ਸੇ ਜਨ ਛਪਹਿ ਨ ਕਿਸੈ ਦੇ ਛਪਾਏ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਹਰਿ ਪਾਈਐ
 ਜਾ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥ ਮਾਨਸ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਭਏ ਸਚੀ ਭਗਤਿ ਜਿਸੁ ਦੇਇ ॥ ਹਉਮੈ
 ਮਾਰਿ ਮਿਲਾਇਅਨੁ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸੁਚੇਇ^{੨੧} ॥ ਨਾਨਕ ਸਹਜੇ^{੨੨} ਮਿਲਿ ਰਹੇ
 ਨਾਮੁ ਵਡਿਆਈ ਦੇਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਵਿਚਿ ਨਾਵੈ ਕੀ ਵਡੀ
 ਵਡਿਆਈ ਹਰਿ ਕਰਤੇ ਆਪਿ ਵਧਾਈ ॥ ਸੇਵਕ ਸਿਖ ਸਭਿ ਵੇਖਿ ਵੇਖਿ ਜੀਵਨਿ
 ਓਨ੍ਹਾ ਅੰਦਰਿ ਹਿਰਦੈ ਭਾਈ^{੨੩} ॥ ਨਿੰਦਕ ਦੁਸਟ ਵਡਿਆਈ ਵੇਖਿ ਨ ਸਕਨਿ ਓਨ੍ਹਾ
 ਪਰਾਇਆ ਭਲਾ ੨੪ ਨ ਸੁਖਾਈ ॥ ਕਿਆ ਹੋਵੈ ਕਿਸੇ ਹੀ ਕੀ ੨੫ ਝਖ ਮਾਰੀ ਜਾ ਸਚੇ
 ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ ॥ ਜਿ ਗਲ ਕਰਤੇ ਭਾਵੈ ਸਾ ੨੬ ਨਿਤ ਨਿਤ ਚੜੈ ਸਵਾਈ ਸਭ ਝਖਿ
 ਝਖਿ ਮਰੈ ਲੋਕਾਈ ॥ ੪ ॥ † ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ ਪ੍ਰਿੰਗੁ ਏਹ ਆਸਾ ੨੭ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਕੀ
 ਜੇ ਮੋਹਿ ਮਾਇਆ ਚਿਤੁ ਲਾਏ ॥ ਹਰਿ ਸੁਖੁ ਪਲ੍ਰਿ^{੨੮} ਤਿਆਗਿਆ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ
 ਦੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਮਨਮੁਖ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧੁਲੇ ਜਨਮਿ ਮਰਹਿ ਫਿਰਿ ਆਵੈ ਜਾਏ ॥ ਕਾਰਜ

- ੧ ਭਾਣੇ ਵਿਚ, ਮਰਜ਼ੀ (ਹੁਕਮ) ਵਿਚ ।
- ੨ ਸਿਮਰਦੇ ।
- ੩ ਇਕੱਠੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
- ੪ ਆਪਣੀ ਆਤਮ-ਜੋਤ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮ-ਜੋਤ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਕਰ ਕੇ ।
- ੫ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ।
- ੬ ਪਿਆਰ ।
- ੭ ਭੁੰਘਾ, ਢੰਡਾ ।
- ੮ ਸੁਆਰਥ, ਮਤਲਬ ।
- ੯ ਦੇਖੋ ਪੰ ੮੪੯, ਨੋਟ ੧੬ ।
- ੧੦ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਚਲਣ ਨਾਲ ।
- ੧੧ ਮੋਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੧੨ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
- ੧੩ ਗੁਪਤ, ਗੁਥੀ ।
- ੧੪ ਦਿਲ ਦੀ ਕਰੀਬੇ ।
- ੧੫ (ਹਰੀ ਵਲੋਂ) ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ।
- ੧੬ ਜਿਹੜੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਸੰਜੋਗ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ

- ਭੀ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਖਾਲੀ-ਹਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ।
- ੧੭ ਚਾਹਵੇ, ਮੰਗ ਕਰੋ ।
- ੧੮ ਅਮਰ ਪਦਵੀ ।
- ੧੯ ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਆਤਮ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ।
ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੨੦ ਦਸੇ ਤਰਫ਼, ਹਰ ਥਾਂ, । ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਅਡੋਲ ਸੁਭਾ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਦਿਸਿਆ ਹੈ ।
- ੨੧ ਸੁਚੇ, ਪਵਿੱਤਰ, ਹੋ ਗਏ ਹਨ ।
- ੨੨ ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਹੀ ।
- ੨੩ ਭਾਂ ਗਈ ਹੈ, ਪਿਆਰੀ ਲਗੀ ਹੈ (ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ) ।
- ੨੪ ਭਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
- ੨੫ ਬੇਹੁਦਾ ਬਕਣਾ, ਨਿੰਦਾ ਆਦਿਕ ਕਰਨਾ ।
- ੨੬ ਰੇਖ ਵਧਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ।
- ੨੭ ਹਰੀ ਤੋਂ ਛੁਟ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਲਗਨ ।
- ੨੮ ਪਲਰ ਦੇ ਬਦਲੇ, ਪਰਾਲੀ ਜਿਹੀ ਫੜਲ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਬਦਲੇ ।

* ਸਲੋਕ : ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ; ਉਸ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਮਨੁਖ ਤੋਂ ਦੇਵਤਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਵੀ ਜੋ ਵਡਿਆਈ ਹੈ, ਉਹ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਹੈ । ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਭਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮਨੁਖਾਂ ਨੂੰ ਮੰਦੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ।

† ਸਲੋਕ : ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਜਾਂ ਮਨੁਖਤਾ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਮਨੁਖ ਸੱਚੇ ਸੁਖ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਤੇ ਫੜਲ ਗੱਤਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਮੌਤ ਦੇ ਢਹੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਮਨੁਖ ਖਵਾਰ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਵਡਿਆਈ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ।

ਸਿਧਿ ਨ ਹੋਵਨੀ ਅੰਤਿ ਗਇਆ ਪਛੁਤਾਏ ॥ ਜਿਸੁ ਕਰਮੁ^੧ ਹੋਵੈ ਤਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰੁ
 ਮਿਲੈ ਸੋ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਜਨ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਨਿ
 ਜਨਨਾਨਕ ਤਿਨ ਬਲਿ^੨ ਜਾਏ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਜਗਿ ਮੋਹਣੀ
 ਜਿਨਿ ਮੋਹਿਆ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਸਭੁ ਕੋ ਜਮ ਕੇ ਚੀਰੇ ਵਿਚਿ ਹੈ ਜੇਤਾ ਸਭੁ ਆਕਾਰੁ^੪ ॥
 ਹੁਕਮੀ ਹੀ ਜਮੁ ਲਗਦਾ ਸੋ ਉਬਰੈ^੬ ਜਿਸੁ ਬਖਸੈ ਕਰਤਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ
 ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਏਹੁ ਮਨੁ ਤਾਂ ਤਰੈ ਜਾ ਛੋਡੈ ਅਹੰਕਾਰੁ ॥ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਮਾਰੇ
 ਨਿਰਾਸੁ ਹੋਇ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜਿਥੈ ਜਾਈਐ ਜਗਤ ਮਹਿ
 ਤਿਥੈ ਹਰਿ ਸਾਈ^੮ ॥ ਅਗੈ ਸਭੁ ਆਪੇ ਵਰਤਦਾ ਹਰਿ ਸਚਾ ਨਿਆਈ^੯ ॥
 ਕੂੜਿਆਰਾ ਕੇ ਮੁਹ ਫਿਟਕੀਅਹਿ^{੧੦} १੧ ਸਚੁ ਭਗਤਿ ਵਡਿਆਈ ॥ ਸਚੁ ਸਾਹਿਬੁ
 ਸਚਾ ਨਿਆਉ ਹੈ ਸਿਰਿ ਨਿੰਦਕ ਛਾਈ^{੧੨} ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਅਰਾਧਿਆ^{੧੩}
 ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੪} ਸੁਖੁ ਪਾਈ ॥ ੫ ॥ * ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਈਐ
 ਜੇ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਬਖਸ ਕਰੇਇ ॥ ੧੪ ਓਪਾਵਾ ਸਿਰਿ ਓਪਾਉ ਹੈ ਨਾਉ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥
 ੧੬ ਅੰਦਰੁ ਸੀਤਲੁ ਸਾਂਤਿ ਹੈ ਹਿਰਦੈ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖਾਣਾ ਪੈਨਣਾ
 ਨਾਨਕ ਨਾਇ^{੧੭} ਵਡਿਆਈ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਏ ਮਨ ਗੁਰਕੀ ਸਿਖ^{੧੮} ਸੁਣਿ
 ਪਾਇਹਿ ੧੬ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨੁ ॥ ਸੁਖਦਾਤਾ ਤੇਰੈ ਮਨਿ ਵਸੈ ਹਉਮੈ ਜਾਇ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥
 ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਪਾਈਐ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨੁ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜਿਤਨੇ
 ਪਾਤਿਸਾਹ ਸਾਹ ਰਾਜੇ ਖਾਨ ਉਮਰਾਵ^{੨੦} ਸਿਕਦਾਰ^{੨੧} ਹਹਿ ਤਿਤਨੇ ਸਭਿ ਹਰਿ
 ਕੇ ਕੀਏ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਹਰਿ ਕਰਾਵੈ ਸੁ ਓਇ ਕਰਹਿ ਸਭਿ ਹਰਿ ਕੇ ਅਰਥੀਏ^{੨੨} ॥ ਸੋ
 ਐਸਾ ਹਰਿ ਸਭਨਾ ਕਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਵਲਿ ਹੈ ਤਿਨਿ ਸਭਿ ਵਰਨ^{੨੩} ਚਾਰੇ
 ਖਾਣੀ^{੨੪} ਸਭ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਗੋਲੇ^{੨੫} ਕਰਿ ਸਤਿਗੁਰ ਅਗੈ ਕਾਰ ਕਮਾਵਣ ਕਉ ਦੀਏ ॥
 ਹਰਿ ਸੇਵੇ ਕੀਐਸੀ ਵਡਿਆਈ ਦੇਖਹੁ ਹਰਿ ਸੰਤਹੁ ਜਿਨਿ ਵਿਚਹੁ ਕਾਇਆ ਨਗਰੀ
 ੨੬ ਦੁਸਮਨ ਦੂਤ ਸਭਿ ਮਾਰਿ ਕਢੀਏ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਆ ਭਗਤ ਜਨਾ
 ਉਪਰਿ ਹਰਿ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਹਰਿ ਆਪਿ ਰਖਿ ਲੀਏ ॥ ੬ ॥ † ਸਲੋਕ
 ਮਃ ੩ ॥ ਅੰਦਰਿ ਕਪਟੁ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਹੈ ਮਨਮੁਖ^{੨੭} ਧਿਆਨੁ ਨ ਲਾਗੈ ॥ ਦੁਖ ਵਿਚਿ
 ਕਾਰ ਕਮਾਵਣੀ ਦੁਖੁ ਵਰਤੈ ਦੁਖੁ ਆਗੈ ॥ ੨੮ ਕਰਮੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੀਐ ਤਾ ਸਚਿ
 ਨਾਮਿ ਲਿਵ ਲਾਗੈ ॥ ਨਾਨਕ ਸਹਜੇ^{੨੯} ਸੁਖੁ ਹੋਇ ਅੰਦਰਹੂ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਭਾਗੈ ॥ ੧ ॥
 ਮਃ ੩ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੩੦} ਸਦਾ ਹਰਿ ਰੰਗੁ^{੩੧} ਹੈ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਉ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਵੇਖਣੁ ਬੋਲਣਾ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ

੧ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ।

੨ ਬਲਿਹਾਰ, ਵਾਰਨੇ ।

੩ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਮਨ ਦੀ ਆਸਾ ਮੋਹਣੀ ਹੈ ।

੪ [ਛਾ, ਪੱਲਾ, ਵਿਸਥਾਰ] ਹਦ, ਹਲਕੇ ਵਿਚ ।

੫ [ਰਚਨਾ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ] ਜੀਵ ।

੬ ਬਚਦਾ ਹੈ ।

੭ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।

੮ ਸਾਂਈ, ਸ੍ਰਾਮੀ, ਮਾਲਕ ।

੯ ਨਿਆਇਕਾਰੀ, ਇਨਸਾਫ਼ ਵਾਲਾ, ਹਰੀ ।

੧੦ ਫਿਟਕਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਲਾਹਨਤਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

੧੧ ਸਚ ਅਤੇ ਫਗਤੀ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।

ਦੇਖੋ ਪੰ ੮੫੨, ਨੋਟ ੮ ।

੧੨ ਸੁਆਹ ।

੧੩ ਯਾਦ ਕੀਤਾ (ਉਸ ਸਰੇ ਨੂੰ) ।

੧੪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।

੧੫ ਸਾਰਿਆਂ ਉਪਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸਰੋਮਣੀ ਉਪਾਉ ।

੧੬ ਅੰਦਰਾ ਠੰਢਾ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਲਾ ਹੈ ।

੧੭ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ।

੧੮ ਸਿਖਿਆ ।

੧੯ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ।

੨੦ [ਅ, ਅਮਰਾ] ਅਮੀਰ, ਵਡੇ ਹਾਕਮ ।

੨੧ [ਸ਼ਿਕਦਾਰ, ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਇਕ ਹਾਕਮ] ਸਰਦਾਰ ।

੨੨ ਗਰਬ ਰਖਣ ਵਾਲੇ, ਮੰਗਤੇ ।

੨੩ ਖਤ੍ਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸੂਦ ਤੇ ਵੇਸ਼ ਇਹ ਚਾਰ ਵਰਣ ਹਨ ।

੨੪ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੧੬, ਨੋਟ ੨੧ ।

੨੫ ਸੇਵਕ ।

੨੬ (ਕਾਮਾਦਿ) ਵੇਰੀ ;

੨੭ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਦਾ ।

੨੮ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲੇ ।

੨੯ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ।

੩੦ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ।

੩੧ ਪਿਆਰ ।

*ਸ਼ਲੋਕ : ਗੁਰੂ ਭੀ ਹਰੀ ਈ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਦ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹਰੀ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਸਭ ਵਡੇ ਅਖਵਾਣ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ । ਜਦ ਇਤਨਾ ਵੱਡਾ ਹਰੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਹੈ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਿਸ ਗਲ ਦਾ ਘਾਟਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

† ਸ਼ਲੋਕ : ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਸਦਾ ਦੁਖ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਦਾ ਸੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹਰੀ ਵਸਦਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਜਿਸ ਪਾਸ ਹਰੀ ਜਹੀ ਦੌਲਤ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਸਚਾ ਸ਼ਾਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੁਬਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

ਗਿਆਨੁ ਪ੍ਰਗਾਸਿਆ ਤਿਮਰ^੧ ਅਗਿਆਨੁ ਅੰਧੇਰੁ ਚੁਕਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੩ ॥
 ਮਨਮੁਖ^੨ ਮੈਲੇ ਮਰਹਿ ਗਵਾਰ^੩ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੪ ਨਿਰਮਲ ਹਰਿ ਰਾਖਿਆ
 ਉਰਧਾਰਿ^੫ ॥ ਭਨਤਿ^੬ ਨਾਨਕੁ ਸੁਣਹੁ ਜਨ ਭਾਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿਹੁ ਹਉਮੈ
 ਮਲੁ ਜਾਈ ॥ ਅੰਦਰਿ ਸੰਸਾਰ^੭ ਦੂਖੁ ਵਿਆਪੇ ਸਿਰਿ ਧੰਧਾ ਨਿਤ ਮਾਰ ॥ ਦੂਜੈ ਭਾਇ
 ਸੂਤੇ ਕਬਹੁ ਨ ਜਾਗਹਿ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਪਿਆਰ ॥ ਨਾਮੁ ਨ ਚੇਤਹਿ ਸਬਦੁ ਨ
 ਵੀਚਾਰਹਿ ਇਹੁ ਮਨਮੁਖ ਕਾ ਬੀਚਾਰ ॥ ਹਰਿਨਾਮੁ ਨ ਭਾਇਆ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ
 ਗਵਾਇਆ ਨਾਨਕ ਜਮੁ ਮਾਰਿ ਕਰੇ ਖੁਆਰ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜਿਸ ਨੇ ਹਰਿ
 ਭਗਤਿ ਸਚੁ ਬਖਸੀਅਨੁ ਸੋ ਸਚਾ ਸਾਹੁ ॥ ਭਿਸਕੀ ਮੁਹਤਾਜੀ ਲੋਕੁ ਕਢਦਾ ਹੋਰਤੁ
 ਹਟਿ ਨ ਵਖੁ^{੧੦} ਨ ਵੇਸਾਹੁ^{੧੧} ॥ ਭਗਤ ਜਨਾ ਕਉ ਸਨਮੁਖੁ^{੧੨} ਹੋਵੈ ਸੁ ਹਰਿ ਰਾਸਿ
 ਲਏ ਵੇਮੁਖ ਭਸੁ^{੧੩} ਪਾਹੁ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਕੇ ਵਾਪਾਰੀ ਹਰਿ ਭਗਤ ਹਰਿ ਜਮੁ
 ਜਾਗਾਤੀ^{੧੪} ਤਿਨਾ ਨੇੜਿ ਨ ਜਾਹੁ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕਿ^{੧੫} ਹਰਿਨਾਮ ਧਨੁ ਲਇਆ ਸਦਾ
 ਵੇਪਰਵਾਹੁ ॥ ੭ ॥ * ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ ਇਸੁ ਜੁਗ ਮਹਿ ਭਗਤੀ^{੧੬} ਹਰਿ ਧਨੁ ਖਟਿਆ
 ਹੋਰੁ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ॥ ^{੧੭}ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ
 ਅਨਦਿਨੁ^{੧੮} ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ॥ ^{੧੯}ਬਿਖਿਆ ਮਾਹਿ ਉਦਾਸ ਹੈ ਹਉਮੈ ਸਬਦਿ
 ਜਲਾਇਆ ॥ ਆਪਿ ਤਰਿਆ ਕੁਲ ਉਧਰੇ ਧੰਨੁ ਜਣੇਦੀ ਮਾਇਆ ॥ ਸਦਾ
^{੨੦}ਸਹਜੁ ਸੁਖੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸਚੇ ਸਿਉ ਲਿਵਲਾਇਆ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹਾਦੇਉ^{੨੧}
 ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਭੁਲੇ ਹਉਮੈ ਮੋਹੁ ਵਧਾਇਆ ॥ ਪੰਡਿਤ ਪੜਿ ਪੜਿ ਮੋਨੀ ਭੁਲੇ ਦੂਜੈ ਭਾਇ
 ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ॥ ਜੋਗੀ ਜੰਗਮ^{੨੨} ਸੰਨਿਆਸੀ ਭੁਲੇ ਵਿਣੁ ਗੁਰ ਤਤੁ^{੨੩} ਨ ਪਾਇਆ ॥
 ਮਨਮੁਖ ਦੁਖੀਏ ਸਦਾ ਭ੍ਰਮਿ ਭੁਲੇ ਤਿਨੀ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ
 ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸੇਈ ਜਨ ਸਮਧੇ^{੨੪} ਜਿ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥
 ਨਾਨਕ ਸੋ ਸਾਲਾਹੀਐ ਜਿਸੁ ਵਸਿ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੋਇ ॥ ਤਿਸਹਿ ਸਰੇਵਹੁ^{੨੫} ਪ੍ਰਾਣੀ ਹੋ
 ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੬} ਅੰਤਰਿ ਮਨਿ ਵਸੈ ਸਦਾ ਸਦਾ
 ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜਿਨੀ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੬} ਹਰਿਨਾਮ ਧਨੁ ਨ ਖਟਿਓ ਸੋ
 ਦੇਵਾਲੀਏ ਜੁਗ ਮਾਹਿ ॥ ਓਇ ਮੰਗਦੇ ਫਿਰਹਿ ਸੰਭ ਜਗਤ ਮਹਿ ਕੋਈ ^{੨੭}ਮੁਹਿ
 ਬੁਕ ਨ ਤਿਨ ਕਉ ਪਾਹਿ ॥ ਪਰਾਈ ਬਖੀਲੀ^{੨੮} ਕਰਹਿ ਆਪਣੀ ਪਰਤੀਤਿ
 ਖੋਵਨਿ ਸਗਵਾ^{੨੯} ਭੀ ਆਪੁ ਲਖਾਹਿ ॥ ਜਿਸੁ ਧਨ ਕਾਰਣਿ ਚੁਗਲੀ ਕਰਹਿ ਸੋ ਧਨੁ
 ਚੁਗਲੀ ਹਥਿ ਨ ਆਵੈ ^{੩੦}ਓਇ ਭਾਵੈ ਤਿਥੈ ਜਾਹਿ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ^{੩੧}ਸੇਵਕ ਭਾਇ ਹਰਿ
 ਧਨੁ ਮਿਲੈ ਤਿਬਹੁ ਕਰਮਹੀਣ^{੩੨} ਲੈ ਨ ਸਕਹਿ ਹੋਰਥੈ ਦੇਸ ਦਿਸੰਤਰਿ^{੩੩} ਹਰਿ

੧ ਹਨੇਰਾ (ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੁਪ) ।
 ੨ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ।
 ੩ ਮੁਰਖ ।
 ੪ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਟੁਰਨ ਵਾਲੇ ।
 ੫ ਦਿਲ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ।
 ੬ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੭ ਸ਼ਕ, ਭਰਮ ।
 ੮ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੫੧. ਨੋਟ ੧੧ ।
 ੯ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋਕ ਮੁਥਾਜੀ ਕਰਦੇ ਹਨ. (ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਵਸਤੁ ਮਿਲਦੀ ਹੈ), ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਨਾ ਇਹ ਨਾਮ ਵਸਤੁ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਵਪਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੦ ਵਸਤੁ ।
 ੧੧ ਵਪਾਰ, ਵਣਜ ।
 ੧੨ ਸਾਹਮਣੇ. ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ, ਗੁਰਮੁਖ ।
 ੧੩ ਸੁਆਹ ।
 ੧੪ ਕਰ (ਟੈਕਸ) ਲਾਣ ਵਾਲੇ ।
 ੧੫ ਨਾਨਕ ਨੇ । ਦੇਖੋ ਨੰਬਰ ੨੦ ਉ ।
 ੧੬ ਭਗਤੀ, ਭਗਤਾਂ ਨੇ ।
 ੧੭ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।

੧੮ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਸਦਾ ।
 ੧੯ ਜ਼ਹਿਰ ਵਤ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ।
 ੨੦ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੨੧ ਸ਼ਿਵਜੀ । ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਗੁਣਾਂ ਅੰਦਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭੁਲੇ ਹਨ ।
 ੨੨ [ਤੁਰਨ ਫਿਰਨ ਵਾਲੇ, ਰਮਤੇ ਲੋਕ] ਸ਼ੈਵ ਮਤ ਦਾ ਇਕ ਫਿਰਕਾ ।
 ੨੩ ਅਸਲੀਅਤ ।
 ੨੪ ਟਿਕਾਉ ਵਾਲੇ ਹੋਏ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੫੧੩, ਨੋਟ ੨੬. ਅਤੇ ਪੰ. ੫੭੬, ਨੋਟ ੨੬ ।
 ੨੫ ਸੇਵੇ, ਪੁਜੇ ।
 ੨੬ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੨੭ ਇੰਨੇ ਜ਼ਲੀਲ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬੁਕਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
 ੨੮ ਨਿੰਦਾ, ਚੁਗਲੀ ।
 ੨੯ ਸਗੋਂ । ਸਗੋਂ ਆਪਣਾ ਪਾਜ ਖੁਲ੍ਹਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ।
 ੩੦ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਕਿਥੇ ਲਗੇ ਫਿਰਨ ।
 ੩੧ ਸੇਵਾ ਭਾਵ ਨਾਲ ।
 ੩੨ ਅਭਾਗੀ ।
 ੩੩ ਦੇਸਾਂ ਅੰਦਰ ।

* ਸ਼ਲੋਕ : ਭਗਤ ਲੋਕ ਹੀ ਇਸ ਹਰਿ-ਧਨ ਦੇ ਗਾਹਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਹੋਰ ਭਾਵੇਂ ਵਡੇ ਵਡੇ ਦੇਵਤੇ, ਜੋਗੀ, ਜੰਗਮ, ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੋਣ, ਉਹ ਭੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਵਸ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਹਰੀ ਦੇ ਹੀ ਗੁਣ ਗਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਪਉੜੀ : ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀ-ਧਨ ਨਹੀਂ ਖਟਿਆ ਉਹ ਕੰਗਾਲ ਹਨ । ਇਹ ਧਨ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

ਧਨੁ ਨਾਹਿ ॥ ੮ ॥ * ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੧ ਸੰਸਾ^੨ ਮੂਲਿ ਨ ਹੋਵਈ ਚਿੰਤਾ
 ਵਿਚਹੁ ਜਾਇ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਹੋਇ ਸੁ ਸਹਜੇ ਹੋਇ^੩ ਕਹਣਾ ਕਿਛੁ ਨ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ
 ਤਿਨ ਕਾ ਆਖਿਆ ਆਪਿ ਸੁਣੇ^੪ ਜਿ ਲਇਅਨੁ ਪੰਨੈ ਪਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਕਾਲੁ^੫
 ਮਾਰਿ^੬ ਮਨਸਾ ਮਨਹਿ ਸਮਾਣੀ ਅੰਤਰਿ ਨਿਰਮਲੁ ਨਾਉ ॥ ਅਨਦਿਨੁ^੭ ਜਾਗੈ
 ਕਦੇ ਨ ਸੋਵੈ ਸਹਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪਿਆਉ ॥ ਮੀਠਾ ਬੋਲੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਅਨਦਿਨੁ
 ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਉ ॥ ਨਿਜ ਘਰਿ^੮ ਵਾਸਾ ਸਦਾ ਸੋਹਦੇ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਮਿਲਿਆ ਸੁਖ
 ਪਾਉ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਹਰਿਧਨੁ ਰਤਨ ਜਵੇਹਰੀ^੯ ਸੇ ਗੁਰਿ ਹਰਿਧਨੁ ਹਰਿ
 ਪਾਸਹੁ ਦੇਵਾਇਆ ॥ ਜੇ ਕਿਸੈ ਕਿਹੁ^{੧੦} ਦਿਸਿ ਆਵੈ ਤਾ ਕੋਈ ਕਿਹੁ ਮੰਗਿ ਲਏ
 ਅਕੈ^{੧੧} ਕੋਈ ਕਿਹੁ ਦੇਵਾਏ ਏਹੁ ਹਰਿਧਨੁ ਜੋਰਿ ਕੀਤੇ ਕਿਸੈ ਨਾਲਿ ਨ ਜਾਇ
 ਵੰਡਾਇਆ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਲਿ ਹਰਿ ਸਰਧਾ ਲਾਏ ਤਿਸੁ ਹਰਿਧਨ ਕੀ
 ੧੨ਵੰਡ ਹਥਿ ਆਵੈ ਜਿਸ ਨੋ ਕਰਤੈ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿ ਪਾਇਆ ॥ ਇਸੁ ਹਰਿਧਨ ਕਾ
 ਕੋਈ ਸਰੀਕੁ ਨਾਹੀ ਕਿਸੈ ਕਾ ਖਤੁ^{੧੩} ਨਾਹੀ ਕਿਸੈ ਕੈ ਸੀਵ^{੧੪} ਬੰਨੈ ਰੋਲੁ^{੧੫} ਨਾਹੀ
 ਜੇ ਕੋ ਹਰਿਧਨ ਕੀ ਬਖੀਲੀ^{੧੬} ਕਰੇ ਤਿਸ ਕਾ ਮੁਹੁ ਹਰਿ ਚਹੁ ਕੁੰਡਾ ਵਿਚਿ ਕਾਲਾ
 ਕਰਾਇਆ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਦਿਤੇ ਨਾਲਿ ਕਿਸੈ ਜੋਰੁ ਬਖੀਲੀ ਨ ਚਲਈ ੧੭ਦਿਹੁ ਦਿਹੁ
 ਨਿਤ ਨਿਤ ੧੮ਚੜੈ ਸਵਾਇਆ ॥ ੯ ॥ † ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ ੧੯ਜਗਤੁ ਜਲੰਦਾ ਰਖਿ
 ਲੈ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ॥ ੨੦ਜਿਤੁ ਦੁਆਰੈ ਉਬਰੈ ਤਿਤੈ ਲੈਹੁ ਉਬਾਰਿ ॥
 ਸਤਿਗੁਰਿ ਸੁਖੁ ਵੇਖਾਲਿਆ ਸਚਾ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਅਵਰੁ ਨ ਸੁਝਈ
 ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਬਖਸਣਹਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ੨੧ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ ਮੋਹਣੀ ਦੂਜੈ ਲਗੈ
 ਜਾਇ ॥ ਨਾ ਇਹ ਮਾਰੀ ਨੰ ਮਰੈ ੨੨ਨਾ ਇਹ ਹਟਿ ਵਿਕਾਇ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ
 ਪਰਜਾਲੀਐ^{੨੩} ਤਾ ਇਹ ਵਿਚਹੁ ਜਾਇ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਹੋਵੈ ਉਜਲਾ ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਮਨਿ
 ਆਇ ॥ ਨਾਨਕ ਮਾਇਆ ਕਾ ਮਾਰਣੁ^{੨੪} ਸਬਦੁ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੫} ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥
 ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ੨੬ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦਿਤੀ ਧੁਰਹੁ ਹੁਕਮੁ ਬੁਝਿ
 ਨੀਸਾਣੁ ॥ ਪੁਤੀ ਭਾਤੀਈ ਜਾਵਾਈ ਸਕੀ ਅਗਹੁ ਪਿਛਹੁ ਟੋਲਿ ਡਿਠਾ ਲਾਹਿਓਨੁ
 ਸਭਨਾ ਕਾ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਜਿਥੈ ਕੋ ਵੇਖੈ ਤਿਥੈ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹਰਿ ਬਖਸਿਓਸੁ
 ਸਭੁ ਜਹਾਨੁ ॥ ਜਿ ਸਤਿਗੁਰ ਨੋ ਮਿਲਿ ਮੰਨੈ^{੨੭} ਸੁ ੨੮ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਸਿਝੈ^{੨੯}
 ਜਿ ਵੇਮੁਖੁ ਹੋਵੈ ਸੁ ੩੦ਫਿਰੈ ਭਰਿਸਟ ਥਾਨੁ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੈ ਵਲਿ^{੩੧} ਹੋਆ ਮੇਰਾ
 ਸੁਆਮੀ ਹਰਿ ਸਜਣ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਨੁ^{੩੨} ॥ ਪਉਦੀ ਭਿਤਿ^{੩੩} ਦੇਖਿ ਕੈ ਸਭਿ ਆਇ
 ਪਏ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਪੈਰੀ ਲਾਹਿਓਨੁ ਸਭਨਾ ਕਿਆਹੁ^{੩੪} ਮਨਹੁ ਗੁਮਾਨੁ ॥ ੧੦ ॥

- ੧ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ।
 ੨ ਭਰਮ ।
 ੩ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਅੰਤ ਮਹਿਮਾ ਸਬੰਧੀ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ।
 ੪ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਹੀ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਲਏ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਬਣਾ ਲਏ ਹਨ ।
 ੫ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ।
 ੬ ਵਾਸ਼ਨਾ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰੁਕ ਗਈ ।
 ੭ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਸਦਾ ।
 ੮ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਿਚ, ਹਰੀ ਈ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ।
 ੯ ਜਵਾਹਰਤ ਵਾਕਰ । ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਧਨ ਜੋ ਰਤਨਾਂ ਤੇ ਜਵਾਹਰਾਂ ਵਤ ਹੈ, ਉਹ ਧਨ ਗੁਰੂ ਨੇ ਹਰੀ ਪਾਸੋਂ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ ।
 ੧੦ ਕੁਝ । ਜੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਕੁਝ ਦਿਸੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਮੰਗ ਲਏ ਜਾਂ ਕੋਈ ਕੁਝ ਦਿਵਾਏ ।
 ੧੧ ਜਾਂ, ਯਾ ।
 ੧੨ ਇਹ ਵੰਡ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਮੁਢ ਤੋਂ (ਆਪਣੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ) ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਿਖੀ ਹੋਵੇ ।
 ੧੩ ਲਿਖਤ, ਮਾਲਕੀ ਦਾ ਲਿਖਤੀ ਸਬੂਤ, ਪਟਾ ।
 ੧੪ ਹੋਂਦ ਬੰਨਾ, ਵੱਟ ।
 ੧੫ ਰਲਾ, ਮਿਲਾਵਟ, ਸ਼ਿਰਾਕਤ ਦਾ ਝਗੜਾ । ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੱਟ ਬੰਨੇ ਦਾ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ (ਜਿਵੇਂ ਨਾਲ ਨਾਲ ਦੀ ਚਿਮੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ) ।
 ੧੬ ਨਿੰਦਾ, ਚੁਗਲੀ ।
 ੧੭ ਦਿਨ ਦਿਨ ।
 ੧੮ ਵਧਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ (ਦਾਤ) ।
 ੧੯ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੬੫੧, ਨੋਟ ੧੬ ।
- ੨੦ ਜਿਸ ਰਸਤੇ ਵੀ (ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵੀ) ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਨਾਲ ਬਚਾ ਲਓ ।
 ੨੧ ਹਉਮੈ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਹੈ; ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਪੰਦਾ ਹੈ (ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਲਗਨ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ) ।
 ੨੨ ਨਾ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ।
 ੨੩ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾੜੀਏ ।
 ੨੪ ਮਾਰਣਾ । ਮਾਰਣ ਦਾ ਢੰਗ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਹੈ ।
 ੨੫ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੨੬ ਜਿਹੜੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੇ ਧੁਰੋਂ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵੇਖ ਕੇ ਦਾਤ ਦਿਤੀ ਸੀ । ਪੁਤਰਾਂ, ਭਤੀਜਿਆਂ, ਜਵਾਈਆਂ, ਸਕਿਆਂ ਸਾਕਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਗੋਂ ਪਿਛੋਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰਖ ਕੇ ਦੇਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦਾ ਹੰਕਾਰ (ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਰ-ਗਾਦੀ ਦੇ ਲਾਇਕ ਹਾਂ) ਦੂਰ ਕੀਤਾ, ਕੋਈ ਪੂਰਾ ਨਾ ਉਤਰਿਆ ।
 ੨੭ ਸ਼ਰਧਾ ਲਿਆਵੇ ।
 ੨੮ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸੋਰ ਜਾਵੇ ।
 ੨੯ ਸਫਲਾ ਹੋਵੇ ।
 ੩੦ ਗੰਦੇ ਥਾਂ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਨੀਚ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਪੰਦਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੨੩੯, ਨੋਟ ੧੩ ।
 ੩੧ ਪੱਖ ਵਿੱਚ, ਤਰਫ਼ ।
 ੩੨ ਸਿਆਣਾ ।
 ੩੩ [ਸਿੱਧੀ] ਚੋਗਾ, ਭਾਵ ਅਤੁੱਟ ਲੰਗਰ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ।
 ੩੪ ਦਿਆਂ ।

* ਸਲੋਕ : ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਭਰਮ ਤੇ ਚਿੰਤਾ ਤੋਂ ਬੱਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਦਾ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿੰਦਾ, ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਦਾ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣਾ ਆਪਣੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ; ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

+ ਸਲੋਕ : ਸਭਦੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਬਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਗੁਰੂ ਦੀ ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ ਪਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਹੋ ਕੇ ਮਿਲੀ ਹੈ । ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭੀ ਇਸ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰ ਦੇਣਾ, ਅਤੁੱਟ ਲੰਗਰ ਚਲਾਣਾ, ਆਦਿ) ਦੇਖ ਕੇ ਆਪਣੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ।

* ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ ਕੋਈ ਵਾਹੇ ਕੋ ਲੁਣੈ^੧ ਕੋ ਪਾਏ ਖਲਿਹਾਨਿ^੨ ॥ ਨਾਨਕ ਏਵ ਨ
 ਜਾਪਈ^੩ ਕੋਈ ਖਾਇ ਨਿਦਾਨਿ^੪ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਤਰਿਆ
 ਸੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਜੋ ਭਾਵੈ ਸੋ ਹੋਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਦਇਆਲਿ
 ਸਾਗਰੁ ਤਾਰਿਆ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਮਿਹਰਵਾਨਿ ਭਰਮੁ ਭਉ ਮਾਰਿਆ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧੁ
 ਬਿਕਰਾਲੁ^੫ ਦੂਤ ਸਭਿ ਹਾਰਿਆ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ^੬ ਕੰਠਿ ਉਰਧਾਰਿਆ ॥
 ਨਾਨਕ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਜਨਮੁ ਮਰਣੁ ਸਵਾਰਿਆ ॥ ੧੧ ॥ † ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥
 ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਕੂੜੇ ਕਹਣ ਕਹੰਨਿ ॥ ਪੰਚ ਚੋਰ ਤਿਨਾ ਘਰੁ^੭
 ਮੁਹਨਿ^੮ ੧੧ ਹਉਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸੰਨਿ ॥ ਸਾਕਤ^{੧੨} ਮੁਠੇ ਦੁਰਮਤੀ ਹਰਿ ਰਸੁ ਨ
 ਜਾਣੰਨਿ ॥ ਜਿਨੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਭਰਮਿ^{੧੩} ਲੁਟਾਇਆ^{੧੪} ਬਿਖੁ ਸਿਉ ਰਚਹਿ ਰਚੰਨਿ ॥
 ਦੁਸਟਾ ਸੇਤੀ ਪਿਰਹਤੀ^{੧੫} ਜਨ^{੧੬} ਸਿਉ ਵਾਦੁ^{੧੭} ਕਰੰਨਿ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਕਤ ਨਰਕ
 ਮਹਿ ਜਮਿ ਬਧੇ ਦੁਖ ਸਹੰਨਿ ॥ ੧੮ ਪਇਐ ਕਿਰਤਿ ਕਮਾਵਦੇ ਜਿਵ ਰਾਖਹਿ
 ਤਿਵੈ ਰਹੰਨਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਜਿਨੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿਆ^{੧੯} ਤਾਣੁ ਨਿਤਾਣੇ ਤਿਸੁ ॥
 ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ^{੨੦} ਸਦਾ ਮਨਿ ਵਸੈ ਜਮੁ^{੨੧} ਜੋਹਿ ਨ ਸਕੈ ਤਿਸੁ ॥ ਹਿਰਦੈ
 ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਰਸੁ ਕਵਲਾ^{੨੨} ਸੇਵਕਿ ਤਿਸੁ ॥ ਹਰਿ ਦਾਸਾ ਕਾ ਦਾਸੁ ਹੋਇ
 ੨੩ ਪਰਮ ਪਦਾਰਥੁ ਤਿਸੁ ॥ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਤਨਿ ਜਿਸੁ ਪ੍ਰਭੁ ਵਸੈ ਹਉ ਸਦਕੁ ਰਬਾਣੈ
 ਤਿਸੁ ॥ ਜਿਨ ਕਉ^{੨੪} ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ^{੨੫} ਰਸੁ ਸੰਤ ਜਨਾ ਸਿਉ ਤਿਸੁ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥
 ਜੋ ਬੋਲੇ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੋ ਪਰਮੇਸਰਿ ਸੁਣਿਆ ॥ ੨੬ ਸੋਈ ਵਰਤਿਆ ਜਗਤ ਮਹਿ
 ਘਟਿ ਘਟਿ ਮੁਖਿ ਭਣਿਆ ॥ ਬਹੁਤੁ ਵਡਿਆਈਆ ਸਾਹਿਬੈ ਨਹ ਜਾਹੀ
 ਗਣੀਆ^{੨੭} ॥ ਸਚੁ^{੨੮} ਸਹਜੁ ਅਨਦੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਸਿ ਸਚੀ ਗੁਰ ਮਣੀਆ^{੨੯} ॥
 ਨਾਨਕ ਸੰਤ ਸਵਾਰੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਸਚੇ ਜਿਉ^{੩੦} ਬਣਿਆ ॥ ੧੨ ॥ ‡ ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥
 ਅਪਣਾ ਆਪੁ ਨ ਪਛਾਣਈ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਤਾ ਦੂਰਿ ॥ ਗੁਰਕੀ ਸੇਵਾ ਵਿਸਰੀ ਕਿਉ
 ਮਨੁ ਰਹੈ ਹਜੂਰਿ ॥ ਮਨਮੁਖਿ^{੩੧} ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ਬੂਠੈ ਲਾਲਚਿ ਕੂਰਿ^{੩੨} ॥
 ਨਾਨਕ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਇਅਨੁ ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਹਦੂਰਿ^{੩੩} ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸਚ
 ਸੋਹਿਲਾ^{੩੪} ਗੁਰਮੁਖਿ^{੩੫} ਨਾਮੁ ਗੋਵਿੰਦੁ ॥ ਅਨਦਿਨੁ^{੩੬} ਨਾਮੁ ਸਲਾਹਣਾ ਹਰਿ
 ਜਪਿਆ ਮਨਿ ਆਨੰਦੁ ॥ ਵਡਭਾਗੀ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਪੂਰਨੁ ਪਰਮਾਨੰਦੁ^{੩੭} ॥
 ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹਿਆ ਬਹੁੜਿ^{੩੮} ਨ ਮਨਿ ਤਨਿ ਭੰਗੁ^{੩੯} ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥
 ਕੋਈ ਨਿੰਦਕੁ ਹੋਵੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਾ ਫਿਰਿ ਸਰਣਿ ਗੁਰ ਆਵੈ ॥ ਪਿਛਲੇ ਗੁਨਹ^{੪੦}
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਬਖਸਿ ਲਏ ਸਤਸੰਗਤਿ ਨਾਲਿ ਰਲਾਵੈ ॥ ਜਿਉ ਮੀਹਿ ਵੁਠੈ^{੪੧} ਗਲੀਆ

- ੧ ਕਟਦਾ ਹੈ।
 ੨ ਖਲਵਾੜਾ।
 ੩ ਦਿਸਦਾ।
 ੪ ਓੜਕ ਨੂੰ। ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕੀਦਾ ਕਿ ਓੜਕ ਨੂੰ ਕਿਸ ਨੇ ਖਾਣਾ ਹੈ।
 ੫ ਡਰਾਉਣੇ।
 ੬ ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ।
 ੭ ਗਲ ਵਿੱਚ ਤੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਇਆ, ਭਾਵ ਧੁਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਾਇਆ ਹੈ।
 ੮ ਕਾਮਾਦਿਕ।
 ੯ ਹਿਰਦਾ ਘਰ।
 ੧੦ ਲੁਟਦੇ ਹਨ।
 ੧੧ ਹਉਮੈ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੰਨ੍ਹ ਲਗਦੀ ਹੈ।
 ੧੨ [ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ] ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ।
 ੧੩ ਭਰਮ ਅੰਦਰ।
 ੧੪ ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਿਰ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
 ੧੫ ਪਿਆਰ।
 ੧੬ ਹਰੀ-ਜਨਾਂ, ਭਗਤਾਂ।
 ੧੭ ਬਗੜਾ।
 ੧੮ ਜੇ ਕਿਰਤ (ਸੁਭਾਵ) ਪੈ ਚੁਕਾ ਹੈ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਅਗੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਆਖਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੀ ਵਸ ? ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਖਦਾ ਹੈਂ ਤਿਵੇਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੫, ਨੋਟ ੯।
 ੧੯ ਉਸ ਨਿਤਾਣੇ ਨੂੰ ਭੀ ਤਾਣ ਹੈ, ਉਹ ਨਿਮਾਣਾ ਹੋਣ ਤੇ ਭੀ ਰਸੂਖ ਜਾਂ ਬਲ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿੱਚ 'ਤਿਸੁ' ਬਾਰ ਬਾਰ ਆਇਆ ਹੈ।
 ੨੦ ਖਾਂਦਿਆਂ ਪੀਂਦਿਆਂ।
 ੨੧ ਨਹੀਂ ਤਕ ਸਕਦਾ (ਮਾਰਨ ਲਈ)।
 ੨੨ ਮਾਇਆ। ਮਾਇਆ ਉਸ ਦੀ ਦਾਸੀ ਹੈ।
 ੨੩ ਉਸ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਵਸਤੂ (ਮੁਕਤੀ) ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
 ੨੪ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।
 ੨੫ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
 ੨੬ ਉਹ ਗੁਰ-ਵਚਨ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਪਸਰ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਕੇ ਮੂੰਹ ਰਾਹੀਂ ਉਚਾਰਨ ਹੋਇਆ।
 ੨੭ ਗਿਣੀਆਂ।
 ੨੮ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
 ੨੯ ਕੀਮਤੀ ਰਤਨ (ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ)।
 ੩੦ ਜੇਹੇ। ਸਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੇਹੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
 'ਛੇਦ ਨ ਜਾਣਹੁ ਮੁਲਿ ਸਾਂਈ ਜੇਹਿਆ' (ਆਸਾ ਮ: ੫)।
 ੩੧ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਨੇ, ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬ-ਮੁਖ ਨੇ।
 ੩੨ ਬੁਠ ਵਿੱਚ।
 ੩੩ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ।
 ੩੪ ਜਸ, ਵਡਿਆਈ।
 ੩੫ ਗੁਰਾਂ ਦਵਾਰੇ।
 ੩੬ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਸਦਾ।
 ੩੭ ਪਰਮ ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ।
 ੩੮ ਮੁੜ ਕੇ।
 ੩੯ ਵਿਘਨ।
 ੪੦ ਗੁਨਾਹ, ਪਾਪ।
 ੪੧ ਵਸਣ ਨਾਲ।

* ਸ਼ਲੋਕ: ਕੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿਸ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਸਫਲ ਹੋਵੇ ? ਸਭ ਕੁਝ ਰੱਬ ਦੇ ਹੱਥ ਜੋ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਉਹ ਵਸੇ, ਉਹੋ ਤਰਦਾ ਹੈ। ਪਉੜੀ: ਹਰੀ ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਨਾਮ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਤਰਦਾ ਹੈ।

† ਸ਼ਲੋਕ: ਮਨੁੱਖ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਪਏ ਹੋਏ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ-ਰਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ। ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਨ ਹਰੀ-ਰਸ ਦਾ ਸਵਾਦ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਉੜੀ: ਗੁਰੂ ਦਾ ਵਚਨ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਭੀ ਏਹੋ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ।

‡ ਸ਼ਲੋਕ: ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਤਕ ਨਹੀਂ ਅਪੜ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਆਉਣੇ ਸਿਖੀਦਾ ਹੈ। ਪਉੜੀ: ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਪਾਂ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਬਖਸ਼ਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਬਣ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਨਾਲਿਆ ਟੋਭਿਆ ਕਾ ਜਲੁ ਜਾਇ ਪਵੈ ਵਿਚਿ ਸੁਰਸਤੀ^੧ ਸੁਰਸਰੀ ਮਿਲਤੁ
ਪਵਿਤੁ ਪਾਵਨੁ^੨ ਹੋਇ ਜਾਵੈ ॥ ਏਹ ਵਡਿਆਈ ਸਤਿਗੁਰ ਨਿਰਵੈਰ ਵਿਚਿਜਿਤੁ
ਮਿਲਿਐ ਤਿਸਨਾ ਭੁਖ ਉਤਰੈ ਹਰਿ ਸਾਂਤਿ ਤੜ^੩ ਆਵੈ ॥ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਅਚਰਜੁ
ਦੇਖਹੁ ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਸਚੇ ਸਾਹ ਕਾ ਜਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨੋ ਮੰਨੈ ਸੁ ਸਭਨਾਂ ਭਾਵੈ ॥
੧੩ ॥ ੧ ॥ ਸੁਧੁ^੪

ਬਿਲਾਵਲੁ ਬਾਣੀ ਭਗਤਾ ਕੀ ॥ ਕਬੀਰ^੫ ਜੀਉ ਕੀ
੧ ਓ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ * ॥ ਐਸੇ ਇਹੁ ਸੰਸਾਰੁ
ਪੰਖਨਾ^੬ ਰਹਨੁ ਨ ਕੋਊ ਪਈਹੈ ਰੇ ॥ ^੭ਸੂਧੇ ਸੂਧੇ ਰੇਗਿ^੮ ਚਲਹੁ ਤੁਮ ਨਤਰ^੯ ॥
ਕੁਧਕਾ ਦਿਵਈਹੈ ਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬਾਰੇ^{੧੦} ਬੂਢੇ ਤਰੁਨੇ^{੧੧} ਭਈਆ ਸਭਹੁ ਜਮੁ
ਲੈ ਜਈਹੈ ਰੇ ॥ ਮਾਨਸੁ ਬਪੁਰਾ^{੧੨} ਮੂਸਾ^{੧੩} ਕੀਨੋ ਮੀਚੁ^{੧੪} ਬਿਲਈਆ^{੧੫} ਖਈਹੈ
ਰੇ ॥ ੧ ॥ ਧਨਵੰਤਾ ਅਰੁ ਨਿਰਧਨ ਮਨਈ^{੧੬} ਤਾ ਕੀ ਕਛੂ ਨ ਕਾਨੀ^{੧੭} ਰੇ ॥ ਰਾਜਾ
ਪਰਜਾ ਸਮ^{੧੮} ਕਰਿ ਮਾਰੈ ਐਸੇ ਕਾਲੁ ਬਡਾਨੀ^{੧੯} ਰੇ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਸੇਵਕ ਜੋ
ਹਰਿ ਭਾਏ ਤਿਨ ਕੀ ਕਥਾ ਨਿਰਾਰੀ^{੨੦} ਰੇ ॥ ਆਵਹਿ ਨ ਜਾਹਿ ਨ ਕਬਹੂ ਮਰਤੇ
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸੰਗਾਰੀ^{੨੧} ਰੇ ॥ ੩ ॥ ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ^{੨੨} ਲਛਮੀ ਮਾਇਆ ਇਹੈ ਤਜਹੁ
ਜੀਅ ਜਾਨੀ^{੨੩} ਰੇ ॥ ਕਹਤ ਕਬੀਰ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਸੰਤਹੁ ਮਿਲਿ ਹੈ ਸਾਰਿਗਪਾਨੀ^{੨੪}
ਰੇ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ † ॥ ਬਿਦਿਆ ਨ ਪਰਉ^{੨੫} ਬਾਦੁ^{੨੬} ਨਹੀ ਜਾਨਉ ॥
ਹਰਿਗੁਨ ਕਥਤ ਸੁਨਤ ਬਉਰਾਨੇ^{੨੭} ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਬਾਬਾ ਮੈ ਬਉਰਾ ਸਭ ਖਲਕ
ਸੈਆਨੀ^{੨੮} ਮੈ ਬਉਰਾ ॥ ^{੨੯}ਮੈ ਬਿਗਰਿਓ ਬਿਗਰੈ ਮਤਿ ਅਉਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਆਪਿ ਨ ਬਉਰਾ ਰਾਮ ਕੀਓ ਬਉਰਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ^{੩੦}ਜਾਗਿ ਗਇਓ ਭ੍ਰਮੁ ਮੋਰਾ ॥
੨ ॥ ਮੈ ਬਿਗਰੈ ਅਪਨੀ ਮਤਿ ਖੋਈ ॥ ਮੇਰੇ ਭਰਮਿ ਭੂਲਉ ਮਤਿ^{੩੧} ਕੋਈ ॥ ੩ ॥
ਸੋ ਬਉਰਾ ਜੋ ਆਪੁ^{੩੨} ਨ ਪਛਾਨੈ ॥ ਆਪੁ ਪਛਾਨੈ ਤ ਏਕੈ ਜਾਨੈ ॥ ੪ ॥ ਅਬਹਿ^{੩੩}
ਨ ਮਾਤਾ^{੩੪} ਸੁ ਕਬਹੂ ਨ ਮਾਤਾ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ^{੩੫}ਰਾਮੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ॥ ੫ ॥ ੨ ॥
ਬਿਲਾਵਲੁ ‡ ॥ ਗ੍ਰਿਹੁ^{੩੬} ਤਜਿ ਬਨਖੰਡ ਜਾਈਐ ਚੁਨਿ ਖਾਈਐ ਕੰਦਾ^{੩੭} ॥
ਅਜਹੁ^{੩੮} ਬਿਕਾਰ ਨ ਛੋਡਈ ਪਾਪੀ ਮਨੁ ਮੰਦਾ ॥ ੧ ॥ ਕਿਉ ਛੂਟਉ ਕੈਸੇ ਤਰਉ
^{੩੯}ਭਵਜਲਨਿਧਿ ਭਾਰੀ ॥ ਰਾਖੁ ਰਾਖੁ ਮੇਰੇ ਬੀਨੁਲਾਝੁ ਜਨੁ ਸਰਨਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ੧ ॥
ਰਹਾਉ ॥ ^{੪੦}ਬਿਖੈ ਬਿਖੈ ਕੀ ਬਾਸਨਾ ਤਜੀਅ ਨਹ ਜਾਈ ॥ ਅਨਿਕ ਜਤਨ
ਕਰਿ ਰਾਖੀਐ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਲਪਟਾਈ^{੪੧} ॥ ੨ ॥ ਜਰਾ^{੪੨} ਜੀਵਨ ਜੋਬਨੁ

੧ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਨਦੀ, ਗੰਗਾ ।
 ੨ ਪਵਿਤਰ ।
 ੩ ਝਟ, ਤੁਰਤ ।
 ੪ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੇ ਇਸ
 ਵਾਰ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਧਾਈ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ
 ਹੈ, ਕੋਈ ਭੁਲ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ।
 ੫ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੯੨. ਫੁਟ ਨੋਟ + ।
 ੬ ਖੋਲ, ਤਮਾਸ਼ਾ ਹੈ । 'ਜਿਉ ਸੁਪਨਾ ਅਰੁ ਪੋਖਨਾ
 ਐਸੇ ਜਗ ਕਉ ਜਾਨਿ' (ਸਲੋਕ ਮ: ੯) ।
 ੭ ਕੋਈ ਭੀ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਸਭ ਚਲੇ
 ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
 ੮ ਸਿਧੇ ।
 ੯ ਰਸਤੇ ਤੇ, ਰਾਹੇ ਰਾਹ ।
 ੧੦ ਨਹੀਂ ਤਾਂ । ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਧੱਕਾ ਮਿਲੇਗਾ ।
 ੧੧ ਬਾਲਕ ।
 ੧੨ ਜਵਾਨ ।
 ੧੩ ਵਿਚਾਰਾ ।
 ੧੪ ਚਹਾ ।
 ੧੫ ਮੌਤ ।
 ੧੬ ਫਿੱਲੀ । ਮਨੁੱਖ-ਚੁਹੇ ਨੂੰ ਮੌਤ-ਬਿੱਲੀ ਖਾ
 ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
 ੧੭ ਜੇ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
 ੧੮ ਕਾਣਿ, ਲਿਹਾਜ਼. ਪਰਵਾਹ ।
 ੧੯ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ।
 ੨੦ ਵਣਾ, ਡਾਢਾ ।
 ੨੧ ਨਿਰਾਲੀ, ਵੱਖਰੀ । ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ
 ਵੱਖਰੀ ਹੈ : ਓਹ ਕਾਲ ਤੇ ਜਮਾਂ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ
 ਬਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
 ੨੨ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ।

੨੩ ਇਸਤਰੀ ।
 ੨੪ ਪਿਆਰੇ । ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਜੀਵ !
 ੨੫ [ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਣ (ਹਥ) ਵਿਚ ਸਾਰੰਗ (ਧਰਤੀ)
 ਹੈ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੨੬ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ ।
 ੨੭ ਝਗੜਾ ।
 ੨੮ ਸੁਦਾਈ । ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਸੁਣਦਿਆਂ
 ਸੁਦਾਈ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ।
 ੨੯ ਸਿਆਣੀ ।
 ੩੦ ਮੈਂ ਵਿਗੜਿਆ ਹਾਂ, ਪਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਮਗਰ
 ਲਗ ਕੇ ਨਾ ਵਿਗੜੇ । ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਮਤ ਕੋਈ ਭੁਲੇ।
 ੩੧ ਸਾੜਿਆ ਹੈ ।
 ੩੨ ਨਾ ।
 ੩੩ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ।
 ੩੪ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ।
 ੩੫ ਰੱਬ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਮਸਤ ।
 ੩੬ ਰਾਮ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਮਸਤ ।
 ੩੭ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ।
 ੩੮ ਗਾਜਰ ਆਦਿਕ ਧਰਤੀ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ ਹੋਣ
 ਵਾਲੀ ਸਬਜ਼ੀ ।
 ੩੯ ਅਜੇ ਵੀ ।
 ੪੦ ਸੰਸਾਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਜਲ-ਨਿਧਿ (ਪਾਣੀ ਦਾ
 ਖਜ਼ਾਨਾ, ਸਮੁੰਦਰ) ਹੈ । ('ਜਲ' ਦੇਹਾਂ ਪਾਸੇ
 ਲਗਦਾ ਹੈ ।)
 ੪੧ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡੋਗ ਦੀ ਖਾਹਿਸ ਛੱਡਣ
 ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ।
 ੪੨ ਚੋਬੜਦੀ ਹੈ ।
 ੪੩ ਬੁਢੇਪਾ । ਜਵਾਨੀ, ਬੁਢੇਪਾ, ਬਲਕਿ ਸਾਰੀ
 ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲੰਘ ਗਈ ।

* ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਮੌਤ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ ; ਮੌਤ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹੀ ਬਚੇ ਹੋਏ ਹਨ ।

+ ਮੈਂ ਤਾਂ ਹਰੀ ਦਾ ਸੇਵਕ ਹੀ ਬਣਾਂਗਾ । ਮੈਂ ਪੰਡਿਤ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ ; ਮੈਂ ਤਾਂ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ
 ਵਾਲਾ ਭਲਾ ਮਸਤਾਨਾ ਹੀ ਬਣਨਾ ਹੈ ।

‡ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੈ । ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਨਾਲ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਛੱਡੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ।
 ਛੁਟਕਾਰਾ ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਪੈਣ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

§ [ਮਰਾਠੀ] ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੂੰ 'ਵਿਠਲ' ਇਸ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਕ ਸੇਵਕ
 ਨੂੰ ਜਦ ਮਿਲਣ ਗਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਦਰ ਲਈ ਇਕ ਬਿਠ (ਇਟ) ਜੋ ਉਸ ਪਾਸ ਸੀ ਅਗੇ ਰਖੀ । ਵਿਸ਼ਨੂੰ
 ਜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸ਼ੌਕ ਨਾਲ ਕਬੂਲਿਆ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਉਤੇ ਬੈਠੇ ।

ਗਇਆ ਕਿਛੁ ਕੀਆ ਨ ਨੀਕਾ^੧ ॥ ਇਹੁ ਜੀਅਰਾ^੨ ਨਿਰਮੋਲਕੋ ਕਉਡੀ ਲਗਿ
 ਮੀਕਾ^੩ ॥ ੩ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਮੇਰੇ ਮਾਧਵਾ^੪ ਤੂ^੫ ਸਰਬ ਬਿਆਪੀ ॥ ਤੁਮ ਸਮਸਰਿ^੬
 ਨਾਹੀ ਦਇਆਲੁ ਮੋਹਿ ਸਮਸਰਿ ਪਾਪੀ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ * ॥ ਨਿਤ ਉਠਿ
 ਕੇਰੀ ਗਾਗਰਿ ਆਨੈ^੭ ਈਪਤ ਜੀਉ ਗਇਓ ॥ ਤਾਨਾ ਬਾਨਾ^੮ ਕਛੁ ਨ ਸੂਝੈ
 ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਸਿ ਲਪਟਿਓ^੯ ॥ ੧ ॥ ੧੧ ਹਮਾਰੇ ਕੁਲ ਕਉਨੇ ਰਾਮੁ ਕਹਿਓ ॥ ਜਬ
 ਕੀ ਮਾਲਾ ਲਈ ਨਿਪੂਤੈ^{੧੨} ਤਬ ਤੇ ਸੁਖੁ ਨ ਭਇਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੁਨਹੁ
 ਜਿਨਾਨੀ ਸੁਨਹੁ ਦਿਰਾਨੀ^{੧੩} ਅਚਰਜੁ ਏਕੁ ਭਇਓ ॥ ੧੪ ਸਾਤ ਸੂਤ ਇਨਿ
 ਮੁਡੀਏ ਖੋਏ ਇਹੁ ਮੁਡੀਆ^{੧੫} ਕਿਉ ਨ ਮੁਇਓ ॥ ੨ ॥ ੧੬ ਸਰਬ ਸੁਖਾ ਕਾ ਏਕੁ
 ਹਰਿ ਸੁਆਮੀ ਸੋ ਗੁਰਿ ਨਾਮੁ ਦਇਓ ॥ ਸੰਤ ਪ੍ਰਹਲਾਦ^{੧੭} ਕੀ ਪੈਜ ਜਿਨਿ ਰਾਖੀ
 ਹਰਨਾਖਸੁ^{੧੮} ਨਖ^{੧੯} ਬਿਦਰਿਓ^{੨੦} ॥ ੩ ॥ ਘਰ ਕੇ ਦੇਵ ਪਿਤਰ^{੨੧} ਕੀ ਛੋਡੀ
 ਗੁਰ ਕੋ ਸਬਦੁ ਲਇਓ ॥ ਕਹਤ ਕਬੀਰ ਸਗਲ ਪਾਪ ਖੰਡਨੁ ਸੰਤਹ ਲੈ ਉਧਰਿਓ^{੨੨} ॥
 ੪ ॥ ੪ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ † ॥ ਕੋਊ ਹਰਿ ਸਮਾਨਿ^{੨੩} ਨਹੀ ਰਾਜਾ ॥ ਏ ਭੂਪਤਿ^{੨੪} ਸਭ
 ਦਿਵਸ ਚਾਰਿ ਕੇ ਬੂਠੇ ਕਰਤ ਦਿਵਾਜਾ^{੨੫} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤੇਰੇ ਜਨੁ ਹੋਇ
 ਸੋਇ ਕਤ^{੨੬} ਡੋਲੈ^{੨੭} ਤੀਨਿ ਭਵਨ ਪਰ ਛਾਜਾ ॥ ਹਾਥੁ ਪਸਾਰਿ ਸਕੈ ਕੋ ਜਨ ਕਉ
 ਬੋਲਿ ਸਕੈ ਨ ਅੰਦਾਜਾ ॥ ੧ ॥ ਚੇਤਿ^{੨੮} ਅਚੇਤ ਮੂੜ ਮਨ ਮੇਰੇ^{੨੯} ਬਾਜੇ ਅਨਹਦ ਬਾਜਾ ॥
 ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਸੰਸਾ^{੩੦} ਭ੍ਰਮੁ ਚੁਕੋ ਧੁ ਪਹਿਲਾਦ ਨਿਵਾਜਾ ॥ ੨ ॥ ੫ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ ‡ ॥ ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਹਮ ਤੇ ਬਿਗੈਰੀ^{੩੧} ॥ ਸੀਲੁ ਧਰਮੁ ਜਪੁ ਭਗਤਿ ਨ ਕੀਨੀ
 ਹਉ ਅਭਿਮਾਨ^{੩੨} ਦੇਵ ਪਗਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ੩੪ ਅਮਰ ਜਾਨਿ ਸੰਚੀ ਇਹ ਕਾਇਆ
 ਇਹ ਮਿਥਿਆ ਕਾਚੀ ਗਗਰੀ^{੩੫} ॥ ੩੬ ਜਿਨਹਿ ਨਿਵਾਜਿ ਸਾਜਿ ਹਮ ਕੀਏ ਤਿਸਹਿ
 ਬਿਸਾਰਿ ਅਵਰ ਲਗਰੀ^{੩੭} ॥ ੧ ॥ ੩੮ ਸੰਧਿਕ ਤੋਹਿ ਸਾਧਨਹੀ ਕਹੀਅਉ ਸਰਨਿ ਪਰੇ
 ਤੁਮਰੀ ਪਗਰੀ^{੩੯} ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਇਹ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨੀਅਹੁ ਮਤ ਘਾਲਹੁ^{੪੦} ਜਮ ਕੀ
 ਖਬਰੀ^{੪੧} ॥ ੨ ॥ ੬ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ § ॥ ੪੨ ਦਰਮਾਦੇ ਠਾਢੇ ਦਰਬਾਰਿ ॥ ਤੁਝ ਬਿਨੁ^{੪੩} ਸੁਰਤਿ
 ਕਰੈ ਕੋ ਮੇਰੀ ਦਰਸਨੁ ਦੀਜੈ ਖੋਲ੍ਹਿ ਕਿਵਾਰ^{੪੪} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤੁਮ^{੪੫} ਧਨ ਧਨੀ
 ਉਦਾਰ ਤਿਆਗੀ ਸ੍ਵਨਨ^{੪੬} ਸੁਨੀਅਤੁ ਸੁਜਸੁ ਤੁਮਾਰ ॥ ਮਾਗਉ ਕਾਹਿ^{੪੭} ਰੰਕ^{੪੮}
 ਸਭ ਦੇਖਉ ਤੁਮਹੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਿਸਤਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਜੈਦੇਉ ॥ ਨਾਮ^{੪੯} ਬਿਪ^{੫੦} ਸੁਦਾਮਾ
 ਤਿਨ ਕਉ ਕ੍ਰਿਪਾ ਭਈ ਹੈ ਅਪਾਰ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਤੁਮ ਸੰਮੁਖ ਦਾਤੇ ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ
 ਦੇਤ ਨ ਬਾਰ^{੫੧} ॥ ੨ ॥ ੭ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ¶ ॥ ਡੰਡਾ ਮੁੰਦਾ ਖਿੰਬਾ^{੫੨} ਆਧਾਰੀ^{੫੩} ਭ੍ਰਮ ਕੈ
 ਭਾਇ^{੫੪} ਭਵੈ ਭੇਖਧਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਆਸਨੁ ਪਵਨ^{੫੫} ਦੂਰਿ ਕਰਿ ਬਵਰੇ ॥ ਛੋਡਿ ਕਪਟੁ

- ੧ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ।
 ੨ ਜੀਵਨ ।
 ੩ ਬਰਾਬਰ । ਕੋਢੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਗਿਆ ।
 ੪ [ਮਾਇਆ ਦਾ ਧਵ (ਪਤੀ)] ਹੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ !
 ੫ ਸਭ ਥਾਂ ਪਸਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
 ੬ ਬਰਾਬਰ ।
 ੭ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ।
 ੮ ਲੋਪਣ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਅਪਣੀ ਬਿੰਦਗੀ ਗਵਾ ਲਈ ਸੁ । ੮ ਵਾਣ, ਪੋਟਾ ।
 ੧੦ ਲਿਪਟਿਆ (ਲਗਾ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੧ ਸਾਡੇ ਖਾਨਦਾਨ ਵਿਚ ਕਿਸ ਨੇ ਕਦੀ 'ਰਾਮ ਰਾਮ' ਕੀਤਾ ਸੀ ?
 ੧੨ ਔਤਰ ਨੇ ।
 ੧੩ ਇਹ ਕਿਡੀ ਅਚਰਜ (ਹਨੇਰ ਦੀ) ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਘਰ ਦਾ ਕਮ ਕਾਜ ਛਡ ਬੈਠਾ ਹੈ !
 ੧੪ ਸੂਤਰ ਸਾਤਰ, ਭ ਵ ਤਣਨਾ ਬੁਣਨਾ ।
 ੧੫ ਮੁੰਡਾ ।
 ੧੬ ਇਥੋਂ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਹੈ ।
 ੧੭ ਦੇਖੋ ਪੰ ੭੯੯, ਫੁਟ ਨੋਟ *
 ੧੮ ਨੌਹਾਂ ਨਾਲ ।
 ੧੯ [ਸੋ. ਵਿਦਾਰਣ=ਚੀਰਨਾ] ਫਾੜਿਆ ।
 ੨੦ ਮੇਏ ਹੋਏ ਬਜ਼ੁਰਗ (ਪਿਤਾ ਆਦਿਕ) । ਆਪਣੇ ਖਾਨਦਾਨ ਵਿਚ ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਾ ਤੋਂ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਛਡ ਕੇ ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ।
 ੨੧ ਬਚਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੨ ਬਰਾਬਰ, ਜੇਹਾ । ੨੩ ਰਾਜੇ ।
 ੨੪ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਦੇ । ੨੫ ਦਿਖਾਵੇ ।
 ੨੬ ਕਿਉਂ ?
 ੨੭ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਇਸ ਭਗਤ ਦਾ ਸਾਇਆ ਹੈ। ਇੰਨੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ ਉਸ ਦੀ। ਫਾਜਾ=ਫਾਇਆ ਹੋਇਆ ।
 ੨੮ ਉਸ ਵਲ ਮੰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਕੋਣ ਹੱਥ ਚੁਕ

- ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ।
 ੨੯ ਹੋ ਮੁਰਖ ਮਨ !
 ੩੦ ਭਾਵ ਪੁਣਨ ਆਤਮ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੩੧ ਮੇਰੇ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ (ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ) ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਪ੍ਰ. ਜਾਂ ਪ੍ਰ. ਹਲਾਦ ਨੂੰ ਵਡਿਆਇਆ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਉਹ ਮੇਰੀ ਪੇਜ ਡੀ ਰੱਖੇਗਾ ।
 ੩੨ ਵਿਗੜੀ ਹੈ । ੩੩ ਟੋਢਤਾ ਫੜੀ ਹੈ ।
 ੩੪ ਇਸ ਬਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਅਮਰ ਸਮਝ ਕੇ ਕਾਇਆ ਦਾ ਪਾਲਣ ਪੋਸਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ।
 ੩੫ ਗਾਗਰ । ਕਚੀ ਗਾਗਰ ਵਾਂਗ ਇਹ ਸਰੀਰ ਮਿਥਿਆ ਹੈ ।
 ੩੬ ਜਿਸ (ਹਰੀ) ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸੰਵਾਰ ਕੇ ਤੇ ਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ।
 ੩੭ ਲਗੇ ਹਾਂ ।
 ੩੮ ਚੋਰ ਹਾਂ, ਤੇਰੇ ਸਾਧ ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ।
 ੩੯ ਪਗ (ਚਰਨਾਂ) ਦੀ ।
 ੪੦ ਘੁਲੇ । ੪੧ ਸੁਨੇਹਾ ।
 ੪੨ [ਫਾ. ਦਰਮਾਦਾ] ਆਜਬ ਹੋ ਕੇ ਠਾਂਢੇ (ਖੜੋਤੇ) ਹਾਂ ।
 ੪੩ ਖਬਰਗੀਰੀ ਕਰੋ । ੪੪ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ।
 ੪੫ ਧਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ।
 ੪੬ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ । ੪੭ ਕਿਸ ਤੋਂ ?
 ੪੮ ਕੰਗਾਲ ।
 ੪੯ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੬ ।
 ੫੦ ਬ੍ਰਾਹਮਣ । ਸੁਦਾਮਾ ਭਗਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੀ ।
 ੫੧ ਦੋਤ । ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ (ਪੰ. ੭੮੫, ਨੋਟ ੪) ਦੋਂਦਿਆਂ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ ।
 ੫੨ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਲੰਮਾ ਚੋਗਾ, ਖਛਣੀ ।
 ੫੩ ਝੋਲੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਡੀਖ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ।
 ੫੪ ਭਾਵ ਵਿਚ । ਭਰਮ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ
 ੫੫ ਪਵਨ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ, ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ।

* ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਆਪਣੇ ਪੁਤਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਕਾਇਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਭਗਤ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਉਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਭਗਤੀ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦਿੰਦੀ ਆਈ ਹੈ ।

† ਭਗਤ ਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ ਡੀ. ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

‡ ਇਹ ਗਲ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ, ਸਗੋਂ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭਗਤ ਦੀ ਥਾਂ ਚੋਰ ਤੇ ਅਪਰਾਧੀ ਆਖ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

§ ਕਿਰਪਾ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

¶ ਇਹ ਭਗਤ, ਜੋ 'ਗੀਤ ਗੋਵਿੰਦ' ਨਾਮੇਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਕਰਤਾ ਸੀ, ੧੨ ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਦਖਣੀ ਬੰਗਾਲ ਤੇ ਪਿੰਡ ਕੰਨਦੂਲੀ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਜੰਨੇਵ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ-ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਸੂਝ ਹੋ ਗਈ ।

‡‡ ਇਹ ਭਗਤੀ ਭੇਖ ਕਰਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ।

ਨਿਤ ਹਰਿ ਭਜੁ ਬਵਰੇ^੧ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^੨ਜਿਹ ਤੂ ਜਾਚਹਿ ਸੋ ਤ੍ਰਿਭਵਨ ਭੋਗੀ ॥
 ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਕੇਸੋ^੩ ਜਗਿ ਜੋਗੀ ॥ ੨ ॥ ੮ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ* ॥ ਇਨਿ ਮਾਇਆ
^੪ਜਗਦੀਸ ਗੁਸਾਈ ਤੁਮ੍ਹਰੇ ਚਰਨ ਬਿਸਾਰੇ ॥ ਕਿੰਚਤ^੫ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਉਪਜੈ ਜਨ ਕਉ
 ਜਨ ਕਹਾ ਕਰਹਿ ਬੇਚਾਰੇ^੬ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਧ੍ਰਿਗੁ^੭ ਤਨੁ ਧ੍ਰਿਗੁ ਧਨੁ ਧ੍ਰਿਗੁ ਇਹ
 ਮਾਇਆ ਧ੍ਰਿਗੁ ਧ੍ਰਿਗੁ ਮਤਿ ਬੁਧਿ ਫੰਨੀ^੮ ॥ ਇਸ ਮਾਇਆ ਕਉ ਦ੍ਰਿੜੁ ਕਰਿ ਰਾਖਹੁ
 ਬਾਂਧੇ ਆਪ ਬਚੰਨੀ^੯ ॥ ੧ ॥ ਕਿਆ ਖੇਤੀ ਕਿਆ^{੧੦} ਲੇਵਾ ਦੇਈ ਪਰਪੰਚ^{੧੧} ਬੂਨੁ
 ਗੁਮਾਨਾ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਤੇ ਅੰਤਿ ਬਿਗੁਤੇ^{੧੨} ਆਇਆ ਕਾਲੁ ਨਿਦਾਨਾ^{੧੩} ॥ ੨ ॥
 ੯ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ † ॥ ਸਰੀਰ ਸਰੋਵਰ ਭੀਤਰੇ^{੧੪} ਆਛੈ^{੧੫} ਕਮਲ^{੧੬} ਅਨੂਪ ॥
 ਪਰਮਜੋਤਿ ਪੁਰਖੋਤਮੋ^{੧੭} ਜਾ ਕੈ ਰੇਖ ਨ ਰੂਪ ॥ ੧ ॥ ਰੇ ਮਨ ਹਰਿ ਭਜੁ ਭ੍ਰਮੁ ਤਜਹੁ
^{੧੮}ਜਗਜੀਵਨ ਰਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਆਵਤ ਕਛੂ ਨ ਦੀਸਈ ਨਹ ਦੀਸੈ ਜਾਤ^{੧੯} ॥
 ਜਹ ਉਪਜੈ ਬਿਨਸੈ ਤਹੀ ਜੈਸੇ ਪੁਰਿਵਨ^{੨੦} ਪਾਤ^{੨੧} ॥ ੨ ॥ ^{੨੨}ਮਿਥਿਆ ਕਰਿ
 ਮਾਇਆ ਤਜੀ ^{੨੩}ਸੁਖ ਸਹਜ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਸੇਵਾ ਕਰਹੁ ਮਨ ਮੰਝਿ^{੨੪}
 ਮੁਰਾਰਿ^{੨੫} ॥ ੩ ॥ ੧੦ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ‡ ॥ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਾ ਭ੍ਰਮੁ ਗਇਆ ਗੋਬਿਦ
 ਲਿਵ^{੨੬} ਲਾਗੀ ॥ ਜੀਵਤ ਸੁੰਨ^{੨੭} ਸਮਾਨਿਆ ^{੨੮}ਗੁਰ ਸਾਖੀ ਜਾਗੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਕਾਸੀ^{੨੯} ਤੇ ਧੁਨਿ^{੩੦} ਉਪਜੈ ਧੁਨਿ ਕਾਸੀ ਜਾਈ ॥ ਕਾਸੀ ਫੂਟੀ ਪੰਡਿਤਾ ਧੁਨਿ
 ਕਹਾਂ^{੩੧} ਸਮਾਈ ॥ ੧ ॥ ^{੩੨}ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਸੰਧਿ ਮੈ ਪੇਖਿਆ ਘਟ ਹੁ ਘਟ ਜਾਗੀ ॥
 ਐਸੀ ^{੩੩}ਬੁਧਿ ਸਮਾਚਰੀ ^{੩੪}ਘਟ ਮਾਹਿ ਤਿਆਗੀ ॥ ੨ ॥ ^{੩੫}ਆਪ ਆਪ ਤੇ ਜਾਨਿਆ
 ਤੇਜ ਤੇਜੁ ਸਮਾਨਾ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਅਬ ਜਾਨਿਆ ਗੋਬਿਦ ਮਨੁ ਮਾਨਾ ॥ ੩ ॥ ੧੧ ॥
 ਬਿਲਾਵਲੁ § ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਜਾ ਕੈ ਰਿਦੈ ਬਸਹਿ ਸੋ ਜਨੁ ਕਿਉ ਡੋਲੈ ਦੇਵ ॥
 ਮਾਨੋ^{੩੬} ਸਭ ਸੁਖ ^{੩੭}ਨਉ ਨਿਧਿ ਤਾ ਕੈ ^{੩੮}ਸਹਜਿ ਸਹਜਿ ਜਸੁ ਬੋਲੈ ਦੇਵ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਤਬ ਇਹ ਮਤਿ ਜਉ ਸਭ ਮਹਿ ਪੋਖੈ ^{੩੯}ਕੁਟਿਲ ਗਾਂਠਿ ਜਬ ਖੋਲੈ ਦੇਵ ॥ ਬਾਰੰਬਾਰ
 ਮਾਇਆ ਤੇ ਅਟਕੈ^{੪੦} ਲੈ ਨਰਜਾ^{੪੧} ਮਨੁ ਤੋਲੈ ਦੇਵ ॥ ੧ ॥ ਜਹ ਉਹੁ ਜਾਇ ਤਹੀ
 ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ ਮਾਇਆ ਤਾਸੁ^{੪੨} ਨ ਝੋਲੈ^{੪੩} ਦੇਵ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ
 ਰਾਮ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕੀਓ ਲੈ^{੪੪} ਦੇਵ ॥ ੨ ॥ ੧੨ ॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਬਾਣੀ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ॥ ਜੀ ਕੀ
 ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਮੋ ਕਉ ਗੁਰ ਕੀਨਾ ॥ ਦੁਖ ਬਿਸਾਰਿ ਸੁਖ ਅੰਤਰਿ ਲੀਨਾ ॥ ੧ ॥

- ੧ ਬਉਰੇ, ਹੇ ਮੁੱਖ !
 ੨ ਜਿਸ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਤੂੰ ਮੰਗਦਾ ਹੈਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਅਸਲ ਜੋਗੀ (ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ) ਕੇਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ।
 ੩ [ਕਿਸਵ. ਸੋਹਣੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
 ੪ ਹੇ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ !
 ੫ [ਸੰ. ਕਿੰਚਿਤ] ਰਤਾ ਭਰ।
 ੬ [ਵਚਾਹੇ ਜਨ।
 ੭ ਲਾਨਤ ਯੋਗ, ਫਿਟਕਾਰ ਯੋਗ।
 ੮ [ਅ. ਫ਼ਨ] ਚਤੁਤਾ ਜਾਂ ਫਰੋਬ ਵਾਲੀ (ਬੁਧੀ)।
 ੯ ਬਚਨ ਨਾਲ, ਹੁਕਮ ਨਾਲ। ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਇਸ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ। ਬਾਂਧੋ=ਬਾਂਧਿ=ਬੰਨ੍ਹਕੇ।
 ੧੦ ਲੰਣ ਦੇਣ, ਵਿਹਾਰ ਕਾਰ।
 ੧੧ ਠੱਗੀ।
 ੧੨ ਖਰਾਬ ਹੋਏ।
 ੧੩ ਉੜਕ।
 ੧੪ ਅੰਦਰ।
 ੧੫ ਹੈ।
 ੧੬ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਰੂਪ ਕਮਲ।
 ੧੭ ਉੱਤਮ ਪੁਰਖ।
 ੧੮ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਜੀਵਨ।
 ੧੯ ਜਾਂਦਾ, ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ।
 ੨੦ ਚੋਪੜੀ। ਚੋਪੜੀ ਦੇ ਪੱਤੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਉਗ ਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਨਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
 ੨੧ ਪੱਤੇ।
 ੨੨ ਬੁਠੀ ਸਮਝ ਕੇ।
 ੨੩ ਆਤਮ ਸੁਖ ਦਾ ਸਿਆਲ ਕਰ ਕੇ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
 ੨੪ ਵਿਚ।
 ੨੫ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੰਗ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਮਨ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਵਸਾ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰੋ।
 ੨੬ ਅਤੁਟ ਲਗਨ।
 ੨੭ ਅਵਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਜੀਵਦਿਆਂ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।
 ੨੮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਉੱਚੀ ਸੁਰਤ ਜਾਗੀ ਹੈ।
 ੨੯ ਕੇਂਹ।
 ੩੦ ਆਵਾਜ਼।
 ੩੧ ਕਿਥੇ ? ਕੇਂਹ ਦੇ ਟਟਣ ਨਾਲ ਆਵਾਜ਼ ਕਿਥੇ ਚਲੀ ਗਈ ? ਪੁਲਾੜ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਈ; ਤਿਵੇਂ ਜੋਤ ਵਿਚ ਜੋਤ ਜਾ ਰਲੀ।
 ੩੨ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਵਿਚ ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਉਸ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ; ਘਟ ਘਟ ਅੰਦਰ ਉਸ ਦੀ ਜੋਤ ਜਾਗੀ ਹੈ।
 ੩੩ ਬੁਧੀ ਸਮਾਈ, ਪ੍ਰਗਟੀ ਹੈ।
 ੩੪ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਤਿਆਗੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ।
 ੩੫ ਆਪੇ ਨੂੰ ਆਪੇ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਜੋਤ ਵਿਚ ਜੋਤ ਰਲ ਗਈ ਹੈ।
 ੩੬ ਇਉਂ ਸਮਝੋ ਜਿਵੇਂ।
 ੩੭ ਵੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ੩।
 ੩੮ ਜੇ ਪੂਰਨ ਅਭੋਲਤਾ ਨਾਲ ਜਸ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਹਰੀ ਦੇ।
 ੩੯ ਵੇਖੀ ਰੰਧ ਜਸ ਨੇ ਅਸਲੀਅਤ ਲੁਕਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਚੰਗੀ ਮਤ ਤਦੇ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੇ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਟੇਢਪੁਣੇ ਦੀ ਗੰਢ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਵੇ ਅਤੇ (ਇਉਂ ਸਰਲ ਹੋ ਕੇ) ਸਭ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਦੇਖੇ।
 ੪੦ ਰੋਕੇ ਮਨ ਨੂੰ।
 ੪੧ ਤਕੜੀ। ਭਾਵ ਮਨ ਦੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਤਕੇ।
 ੪੨ ਉਸ ਨੂੰ।
 ੪੩ ਬੂਟਾ। ਭਾਵ ਮਾਇਆ ਉਸ ਨੂੰ ਡੁਲਾਂਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੦੧, ਨੋਟ ੧੪।
 ੪੪ [ਸੰ. ਲਯ] ਲੰ ਕੀਤਾ। ਮੇਰਾ ਮਨ ਮੰਨ ਗਿਆ ਜਦ ਰਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਵਿਚ ਲੰ ਕੀਤਾ, ਭਾਵ ਹਰੀ-ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕੀਤਾ।

* ਇਸ ਭਗਤੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਇਕ ਵੱਡੀ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ।

† ਇਹ ਰੁਕਾਵਟ ਇਉਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਇਆ ਦੇ ਭਰਮ ਛੱਡੀਏ ਅਤੇ ਇਸੇ ਨਾਸ-ਵੰਤ ਸਰਗਰ ਵਿਚ ਅਥਿਨਾਸੀ ਹਰੀ ਦੀ ਜੋਤ ਪ੍ਰਸੰਗੀ ਵੇਖੀਏ।

‡ ਇਉਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਗਰਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸੇ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹਰੀ ਪਿਆ ਦਿਸੇਗਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ।

§ ਫਿਰ ਮਨ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਭੋਲਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਇਆ ਡੁਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਵਸ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

¶ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੬। ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੇ ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ, ਜੋ ਨਿਰਾ ਮਾਦਾ-ਪ੍ਰਸਤੀ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਸਫਲ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਗਿਆਨ ਅੰਜਨੁ^੧ ਮੋਕਉ ਗੁਰਿ ਦੀਨਾ ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਬਿਨੁ ਜੀਵਨੁ ^੨ਮਨਹੀਨਾ ॥
੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਾਮਦੇਇ ਸਿਮਤਨੁ ਕਰਿ ਜਾਨਾਂ ॥ ^੩ਜਗਜੀਵਨ ਸਿਉ
ਜੀਉ ਸਮਾਨਾਂ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਬਾਣੀ ਰਵਿਦਾਸ^੪ ਭਗਤ ਕੀ
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ * ॥ ਦਾਰਿਦ੍ਰ^੫ ਦੇਖਿ ਸਭ ਕੋ ਹਮੈ ਐਸੀ
ਦਸਾ^੬ ਹਮਾਰੀ ॥ ^੭ਅਸਟ ਦਸਾ ਸਿਧਿ ਕਰਤਲੈ ਸਭ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਤੂ
ਜਾਨਤ ਮੈ ਕਿਛੁ ਨਹੀ ^੮ਭਵਖੰਡਨ ਰਾਮ^੯ਸਗਲ ਜੀਅ ਸਰਨਾਗਤੀ ਪ੍ਰਭ ਪੂਰਨ
ਕਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੋ ਤੇਰੀ ਸਰਨਾਗਤਾ ਤਿਨ ਨਾਹੀ ਭਾਰੁ^{੧੦} ॥ ਉਚ ਨੀਚ
ਤੁਮ ਤੇ ਤਰੇ ਆਲਜੁ^{੧੧} ਸੰਸਾਰੁ ॥ ੨ ॥ ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਅਕਥ ਕਥਾ ਬਹੁ ਕਾਇ^{੧੨}
ਕਰੀਜੈ ॥ ਜੈਸਾ ਤੂ ਤੈਸਾ ਤੁਹੀ ^{੧੩}ਕਿਆ ਉਪਮਾ ਦੀਜੈ ॥ ੩ ॥ ੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ † ॥
ਜਿਹ ਕੁਲ ਸਾਧੁ ਬੈਸਨੋ^{੧੪} ਹੋਇ ॥ ਬਰਨ^{੧੫} ਅਬਰਨ^{੧੬} ਰੰਕੁ ਨਹੀ ਈਸੁਰੁ^{੧੭}
ਬਿਮਲ ਬਾਸੁ ਜਾਨੀਐ ਜਗਿ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬ੍ਰਹਮਨ ਬੈਸ ਸੂਦ ਅਰੁ
ਖੜ੍ਹੀ ਡੋਮ ਚੰਡਾਰ ^{੧੮}ਮਲੇਛਮਨ ਸੋਇ ॥ ਹੋਇ ਪੁਨੀਤ ਭਗਵੰਤ^{੧੯} ਭਜਨ ਤੇ
ਆਪੁ ਤਾਰਿ ਤਾਰੇ ਕੁਲ ਦੋਇ^{੨੦} ॥ ੧ ॥ ਧੰਨਿ ਸੁਗਾਉ^{੨੧} ਧੰਨਿ ਸੋ ਠਾਉ ਧੰਨਿ ਪੁਨੀਤ
ਕੁਟੰਬ ਸਭ ਲੋਇ^{੨੨} ॥ ਜਿਨਿ ਪੀਆ ^{੨੩}ਸਾਰਰਸੁ ਤਜੇ ਆਨ^{੨੪} ਰਸ ਹੋਇ ਰਸ
ਮਗਨ ^{੨੫}ਡਾਰੇ ਬਿਖੁ ਖੋਇ ॥ ੨ ॥ ਪੰਡਿਤ ਸੂਰ ਛਤ੍ਰਪਤਿ ਰਾਜਾ ਭਗਤ ਬਰਾਬਰਿ
ਅਉਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਜੈਸੇ ^{੨੬}ਪੁਰੈਨ ਪਾਤ ਰਹੈ ਜਲ ਸਮੀਪ^{੨੭} ਭਨਿ^{੨੮} ਰਵਿਦਾਸ
ਜਨਮੇ ਜਗਿ ਓਇ ॥ ੩ ॥ ੨ ॥

ਬਾਣੀ ਸਧਨੇੜ ਕੀ ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ॥ ^{੨੯}ਨਿਪਕੰਨਿਆ ਕੇ ਕਾਰਨੈ ਇਕੁ ਭਇਆ
ਭੇਖਧਾਰੀ^{੩੦} ॥ ਕਾਮਾਰਥੀ^{੩੧} ਸੁਆਰਥੀ^{੩੨} ਵਾ ਕੀ ਪੈਜ ਸਵਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ^{੩੩}ਤਵ ਗੁਨ
ਕਹਾ ਜਗਤਗੁਰਾ ਜਤੁ ਕਰਮੁ ਨ ਨਾਸੈ ॥ ਸਿੰਘ^{੩੪} ਸਰਨ ਕਤ ਜਾਈਐ ਜਉ
ਜੰਬੁਕੁ^{੩੫} ਗ੍ਰਾਸੈ^{੩੬} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਏਕ ਬੂੰਦ ਜਲ ਕਾਰਨੇ ਚਾਤ੍ਰਕੁ^{੩੭} ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ ॥
ਪ੍ਰਾਨ^{੩੮} ਗਏ ਸਾਗਰੁ ਮਿਲੈ ਫੁਨਿ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ੨ ॥ ਪ੍ਰਾਨ ਜੁ ਥਾਕੇ ਬਿਰੁ ਨਹੀ
ਕੈਸੇ ਬਿਰਮਾਵਉ^{੩੯} ॥ ^{੪੦}ਬੁਝਿ ਮੂਏ ਨਉਕਾ^{੪੧} ਮਿਲੈ ਕਹੁ ਕਾਹਿ ਚਢਾਵਉ^{੪੨} ॥
੩ ॥ ਮੈ ਨਾਹੀ ਕਛੁ ਹਉ ਨਹੀ ਕਿਛੁ ਆਹਿ^{੪੩} ਨ ਮੋਰਾ ॥ ਅਉਸਰ^{੪੪} ਲਜਾ ਰਾਖਿ
ਲੇਹੁ ਸਧਨਾ ਜਨੁ ਤੋਰਾ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥

- ੧ ਸੁਰਮਾ ।
 ੨ ਮਨ ਤੋਂ ਖਾਲੀ, ਨਿਰਾ ਸਰੀਰਕ ਹੀ ।
 ੩ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਨ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ।
 ੪ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੨ ।
 ੫ ਗ਼ਰੀਬੀ । ਮੇਰੀ ਗ਼ਰੀਬੀ ਦੇਖ ਕੇ ਸਭ ਕੋਈ ਹਸਦਾ ਸੀ—ਮੇਰੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਸੀ ।
 ੬ ਹਾਲਤ ।
 ੭ ਹੁਣ ਅਠਾਰਾਂ ਸਿਧੀਆਂ ਹਥ ਦੀ ਤਲੀ ਤੇ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੧੨, ਫੁਟ ਨੋਟ ੧ ।
 ੮ ਭਵ (ਹਸਤੀ, ਭਾਵ ਜਨਮ ਮਰਨ) ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਾਲੇ !
 ੯ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਤੇਰੇ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਹਨ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਸੰਵਾਰੋ ।
 ੧੦ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ।
 ੧੧ ਬਿਨਾਂ ਲੱਜਾ, ਬੇ-ਸ਼ਰਮ ।
 ੧੨ ਕਿਸਤਰਾਂ ? ਭਾਵ ਕਥਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ।
 ੧੩ ਕੀਹਦੇ ਨਾਲ ਤਸਬੀਹ ਦਈਏ (ਕਿ ਤੂੰ ਉਸ ਜਿਹਾ ਹੈ) ?
 ੧੪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ।
 ੧੫ ਉਂਚੀ ਜਾਤ । ੧੬ ਨੀਚ ਜਾਤ ।
 ੧੭ ਵਡਾ, ਅਮੀਰ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੧੬, ਨੋਟ ੩੩ । ਉੱਚ ਨੀਚ, ਕੰਗਾਲ ਅਮੀਰ, ਕੋਈ ਹੋਵੇ ਉਸਦੀ ਬਿਮਲ (ਪਵਿੱਤ੍ਰ) ਵਾਸ਼ਨਾ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਖਿਲਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
 ੧੮ ਮਲੀਨ ਮਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਭਜਨ ਨਾਲ ਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੯ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ।
 ੨੦ ਦੇਵੇਂ । ਨਾਨਕੇ ਦਾਦਕੇ ।
 ੨੧ ਗ੍ਰਾਉਂ, ਪਿੰਡ । ੨੨ ਲੋਕ ।
 ੨੩ ਅਸਲ ਰਸ, ਭਾਵ ਨਾਮ ਰਸ ।
 ੨੪ ਹੋਰ ।
 ੨੫ ਫਹਿਰ ਸੁਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੬ ਚੁਪੜੀ ਦੇ ਪੱਤੇ ।
 ੨੭ ਕੋਲ, ਨੇੜੇ । ਜਿਵੇਂ ਚੁਪੜੀ ਜਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰਹਿ ਕੇ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਭਗਤ ਜਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
 ੨੮ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੯ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ।
 ੩੦ ਕਾਮੀ । ੩੧ ਮਤਲਬੀ ।
 ੩੨ ਉਸ ਦੀ ਲੱਜਾ ਰਖੀ ।
 ੩੩ ਤੇਰੇ ਗੁਣ । ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀ ਹੋਈ ਜੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਨਾ ਰਲੇਂ ਲਹਿਣ ? ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਪੇਟ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੋਈ ਜੇ ਮੁੜ ਵੀ ਗਿਦੜਾਂ ਦਾ ਡਰ ਰਹੇ ? ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਪਿਆ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਭੋਗਣ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੩੪ ਸ਼ੇਰ । ੩੫ ਗਿੱਦੜ ।
 ੩੬ ਖਾ ਜਾਵੇ ।
 ੩੭ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੪੭, ਫੁਟ ਨੋਟ ੧ ।
 ੩੮ ਸੁਆਸ । ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਮੇਨੂੰ ਮੇਖ ਬਖਸ਼ੇ । ਫੁਨਿ=ਫਿਰ, ਉਪਰੰਤ ।
 ੩੯ ਪਰਚਾਵਾਂ, ਵਲਾਵਾਂ, ਧੀਰਜ ਦਿਆਂ, ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਠਹਿਰਾਂ । ਪ੍ਰਾਣ ਬਕੇ ਹਨ ਤੇ ਬਿਰਤਾ ਨਹੀਂ ਪਕੜਦੇ, ਕਿਵੇਂ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬੈਠਾਂ ?
 ੪੦ ਭੁਬ ਮੁਇਆਂ ।
 ੪੧ ਬੜੀ । ੪੨ ਚੜ੍ਹੀ ।
 ੪੩ ਹੈ ।
 ੪੪ ਮੇਕਾ, ਸਮਾਂ । ਇਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰੀ ਲੱਜਾ ਰਖ ਲੈ ।

* ਉੱਚ ਨੀਚ ਜੇ ਸ਼ਰਨ ਆਵੇ, ਹਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਰਦਾ ਹੈ ।

† ਉੱਚ ਨੀਚ ਵਿਚੋਂ ਜੇ ਭੀ ਭਗਤ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਵੱਡਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

‡ ਇਹ ਭਗਤ ਸਿੱਧ ਦੇ ਪਿੰਡ ਸਿਹਵਾਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਨਾਮ ਦੇਵ ਦਾ ਸਮਕਾਲੀ ਸੀ । ਕੰਮ ਕਸਾਈ ਦਾ ਕਰਦਾ ਸੀ । ਜਦ ਭਰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਰਾਜੇ ਨੇ ਦੁਖ ਤੇ ਤਸੀਹੇ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ।

§ ਇਕ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗੀ । ਉਸ ਦੇ ਇਕ ਤਰਖਾਣ ਆਸ਼ਕ ਨੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਠੱਗੀ ਨਾਲ ਕੰਨਿਆ ਨੂੰ ਵਿਆਹਿਆ । ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇਸ ਦੇ ਰਾਜੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰਸ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ । ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਈ ਨੂੰ ਮਦਦ ਲਈ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਪਰਤਾਪ ਨਾਲ ਫਤਹ ਹੋਵੇ । ਭੇਖੀ ਜਵਾਈ ਆਪਣੇ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤ-ਚੀਨ ਜਾਣ ਕੇ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਦੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਬੂਲ ਹੋਈਆਂ ਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਫਤਹ ਹੋਈ । (ਦੇਖੋ 'ਭਗਤ-ਮਾਲ' ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਨਾਥ ਕ੍ਰਿਤ 'ਪੰਚ ਤੰਤ੍ਰ' ਦਾ ਤੰਤ੍ਰ ੧ ।)

੧ ਓ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਰਾਗੁ ਗੋਂਡ ਚਉਪਦੇ ਮਹਲਾ ੪ ਘਰੁ ੧ * ॥ ਜੇ ਮਨਿ ਚਿਤਿ ਆਸ ਰਖਹਿ ਹਰਿ
ਉਪਰਿ ਤਾ 'ਮਨਚਿੰ ਦੇ ਅਨੇਕ ਅਨੇਕ ਫਲ ਪਾਈ ॥ ਹਰਿ ਜਾਣੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜੋ ਜੀਇ^੨
ਵਰਤੈ ਪ੍ਰਭੁ ਘਾਲਿਆ^੩ ਕਿਸੈ ਕਾ ਇਕੁ ਤਿਲੁ ਨ ਗਵਾਈ ॥ ਹਰਿ ਤਿਸ ਕੀ ਆਸ
ਕੀਜੈ ਮਨ ਮੇਰੇ ਜੋ ਸਭ ਮਹਿ ਸੁਆਮੀ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਆਸਾ
ਕਰਿ 'ਜਗਦੀਸ ਗੁਸਾਈ ॥ ਜੋ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਆਸ 'ਅਵਰ ਕਾਹੂ ਕੀ ਕੀਜੈ ਸਾ
ਨਿਹਫਲ ਆਸ ਸਭ ਬਿਰਥੀ ਜਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ * ॥ ਜੋ ਦੀਸੈ ਮਾਇਆ ਮੋਹ
ਕੁਟੰਬੁ ਸਭੁ ਮਤ^੬ ਤਿਸ ਕੀ ਆਸ ਲਗਿ ਜਨਮੁ ਗਵਾਈ ॥ ਇਨ੍ ਕੈ ਕਿਛੁ ਹਾਥਿ
ਨਹੀ ਕਹਾ ਕਰਹਿ ਇਹਿ ਬਪੁੜੇ' ਇਨ ਕਾ ਵਾਹਿਆ^੮ ਕਛੁ ਨ ਵਸਾਈ^੯ ॥ ਮੇਰੇ
ਮਨ ਆਸ ਕਰਿ ਹਰਿਪ੍ਰੀਤਮ ਅਪੁਨੇ ਕੀ ਜੋ ਤੁਝ ਤਾਰੈ ਤੇਰਾ ਕੁਟੰਬੁ ਸਭੁ ਛਡਾਈ ॥
੨ ॥ ਜੇ ਕਿਛੁ ਆਸ ਅਵਰ ਕਰਹਿ ਪਰਮਿਤ੍ਰੀ^{੧੦} ਮਤ ਤੂੰ ਜਾਣਹਿ ਤੇਰੈ ਕਿਤੈ ਕੰਮਿ

- ੧ ਮਨ-ਇਛਤ, ਮਨ ਮੰਗੇ ।
- ੨ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ।
- ੩ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ।
- ੪ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ।
- ੫ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਰੀਏ ।
- ੬ ਮਤਾਂ ।
- ੭ ਵਿਚਾਰੇ ।

- ੮ ਜੋਰ ਲਾਇਆ ।
- ੯ ਵਸ ਚਲਦਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਵਾਰਦਾ ।
- ੧੦ ਪਰਾਏ ਮਿਤਰਾਂ ਦੀ, ਜ਼ਾਹਿਰਾ ਮਿਤਰਾਂ ਦੀ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਰ ਉਤਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਚੌਪਦੇ ਦੇ ਤੀਜੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ) ।

* ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਆਸ ਰਖਣੀ ਵਿਅਰਥ ਹੈ ; ਆਸ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹਰੀ ਦੀ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੀ ਘਾਲਨਾ ਥਾਇੰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਆਈ ॥ ਇਹ ^੧ਆਸ ਪਰਮਿਤੀ ਭਾਉ ਦੂਜਾ ਹੈ ਖਿਨ ਮਹਿ ਝੂਠੁ ਬਿਨਸਿ ਸਭ
 ਜਾਈ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਆਸਾ ਕਰਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਾਚੇ ਕੀ ਜੋ ਤੇਰਾ ਘਾਲਿਆ ^੨ਸਭੁ
^੩ਬਾਇ ਪਾਈ ॥੩॥ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਸਭ ਤੇਰੀ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ਜੈਸੀ ਤੂ ਆਸ ਕਰਾਵਹਿ
 ਤੇਸੀ ਕੋ ਆਸ ਕਰਾਈ ॥ ਕਿਛੁ ਕਿਸੀ ਕੈ ਹਥਿ ਨਾਹੀ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ਐਸੀ ਮੇਰੇ
^੪ਸਤਿਗੁਰਿ ਬੂਝ ਬੁਝਾਈ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੀ ਆਸ ਤੂ ਜਾਣਹਿ ਹਰਿ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ
 ਹਰਿ ਦਰਸਨਿ ਤ੍ਰਿਪਤਾਈ ^੫ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਗੋਡ ਮਹਲਾ ੪ * ॥ ਐਸਾ ਹਰਿ
 ਸੈਵੀਐ ਨਿਤ ਧਿਆਈਐ ਜੋ ਖਿਨ ਮਹਿ ਕਿਲਵਿਖ ^੬ ਸਭਿ ਕਰੇ ਬਿਨਾਸਾ ॥ ਜੇ
 ਹਰਿ ਤਿਆਗਿ ਅਵਰ ਕੀ ਆਸ ਕੀਜੈ ਤਾ ਹਰਿ ਨਿਰਫਲ ਸਭ ਘਾਲ ਗਵਾਸਾ ॥
 ਮੇਰੇ ਮਨ ਹਰਿ ਸੇਵਿਹੁ ਸੁਖਦਾਤਾ ਸੁਆਮੀ ਜਿਸੁ ਸੇਵਿਐ ਸਭ ਭੁਖ ਲਹਾਸਾ ^੭ ॥
 ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਹਰਿ ਉਪਰਿ ਕੀਜੈ ਭਰਵਾਸਾ ॥ ਜਹ ਜਾਈਐ ਤਹ ਨਾਲਿ ਮੇਰਾ
 ਸੁਆਮੀ ਹਰਿ ਅਪਨੀ ਪੈਜ ਰਖੈ ਜਨ ਦਾਸਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੇ ਅਪਨੀ ਬਿਰਥਾ ^੮
 ਕਹਹੁ ਅਵਰਾ ਪਹਿ ^੯ ਤਾ ^{੧੦} ਆਗੈ ਅਪਨੀ ਬਿਰਥਾ ਬਹੁ ਬਹੁਤੁ ਕਵਾਸਾ ॥ ਅਪਨੀ
 ਬਿਰਥਾ ਕਹਹੁ ਹਰਿ ਅਪੁਨੈ ਸੁਆਮੀ ਪਹਿ ਜੋ ਤੁਮ੍ਹਰੇ ਦੂਖ ਤਤਕਾਲ ^{੧੧} ਕਟਾਸਾ ॥
 ਸੋ ਐਸਾ ਪ੍ਰਭੁ ਛੋਡਿ ਅਪਨੀ ਬਿਰਥਾ ਅਵਰਾ ਪਹਿ ਕਹੀਐ ^{੧੨} ਅਵਰਾ
 ਪਹਿ ਕਹਿ ਮਨ ਲਾਜ ਮਰਾਸਾ ॥ ੨ ॥ ਜੋ ਸੰਸਾਰੈ ਕੇ ਕੁਟੰਬ ਮਿਤ੍ਰ ਭਾਈ ਦੀਸਹਿ
 ਮਨ ਮੇਰੇ ਤੇ ਸਭਿ ^{੧੩} ਅਪਨੈ ਸੁਆਇ ਮਿਲਾਸਾ ॥ ਜਿਤੁ ਦਿਨਿ ਉਨ੍ਹ ਕਾ ^{੧੪} ਸੁਆਉ
 ਹੋਇ ਨ ਆਵੈ ਤਿਤੁ ਦਿਨਿ ਨੇੜੈ ਕੋ ਨ ਵੁਕਾਸਾ ^{੧੫} ॥ ਮਨ ਮੇਰੇ ਅਪਨਾ ਹਰਿ ਸੇਵਿ
 ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਜੇ ਤੁਧੁ ^{੧੬} ਉਪਕਰੈ ਦੂਖਿ ਸੁਖਾਸਾ ॥ ੩ ॥ ਤਿਸ ਕਾ ਭਰਵਾਸਾ ਕਿਉ
 ਕੀਜੈ ਮਨ ਮੇਰੇ ਜੋ ਅੰਤੀ ਅਉਸਰਿ ^{੧੭} ਰਖਿ ਨ ਸਕਾਸਾ ॥ ਹਰਿ ਜਪੁ ਮੰਤ੍ਰ
 ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਲੈ ਜਾਪਹੁ ਤਿਨ ਮੰਤ੍ਰਿ ਛਡਾਏ ਜਿਨ੍ਹ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਚਿਤਾਸਾ ॥ ਜਨ
 ਨਾਨਕ ਅਨਦਿਨੁ ^{੧੮} ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਹਰਿ ਸੰਤਹੁ ਇਹੁ ਛੂਟਣ ਕਾ ਸਾਚਾ ਭਰਵਾਸਾ ॥
 ੪ ॥ ੨ ॥ ਗੋਡ ਮਹਲਾ ੪ + ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਸਦਾ ਹੋਇ ਅਨੰਦੁ ਸੁਖ ਅੰਤਰਿ ਸਾਂਤਿ
 ਸੀਤਲ ^{੧੯} ਮਨੁ ਅਪਨਾ ॥ ਜੈਸੇ ਸਕਤਿ ^{੨੦} ਸੂਰੁ ਬਹੁ ਜਲਤਾ ਗੁਰ ਸਸਿ ਦੇਖੇ
 ਲਹਿ ਜਾਇ ਸਭ ਤਪਨਾ ॥੧॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਅਨਦਿਨੁ ਧਿਆਇ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਜਪਨਾ ॥
 ਜਹਾ ਕਹਾ ਤੁਝੁ ਰਾਖੈ ਸਭ ਠਾਈ ^{੨੧} ਸੋ ਐਸਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸੇਵਿ ਸਦਾ ਤੂ ਅਪਨਾ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਜਾ ਮਹਿ ਸਭਿ ਨਿਧਾਨ ^{੨੨} ਸੋ ਹਰਿ ਜਪਿ ਮਨ ਮੇਰੇ ^{੨੩} ਗੁਰਮੁਖਿ ਖੋਜਿ
 ਲਹਹੁ ਹਰਿ ਰਤਨਾ ॥ ਜਿਨ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ਤਿਨ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ
 ਤਿਨ ਕੇ ਚਰਣ ਮਲਹੁ ਹਰਿ ਦਸਨਾ ^{੨੪} ॥ ੨ ॥ ਸਬਦੁ ਪਛਾਣਿ ਰਾਮ ਰਸੁ ਪਾਵਹੁ ਓਹੁ

੧ ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਮਿਤਰਾਂ ਦੀ ਆਸ ਦੂਜਾ ਭਾਵ ਹੈ,
ਰੱਬ ਵਲੋਂ ਮੌਜ਼ ਕੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਲਿਜਾਣ
ਵਾਲੀ ਹੈ।

੨ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ।

੩ ਸਫਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸਮਝ ਦਿਤੀ।

੫ ਰਜਦਾ ਹਾਂ।

੬ ਪਾਪ।

੭ ਲਹਿੰਦੀ ਹੈ।

੮ [ਸ੍ਰੀ. ਵਯਸਾ] ਪੀੜਾ, ਦੁਖ ਦੀ ਹਾਲਤ।

੯ ਪਾਸ।

੧੦ ਉਹ ਅਗੇ ਅਪਣੇ ਦੁਖ ਬਹੁਤ ੨ ਕਢ
ਸੁਣਾਂਦਾ ਹੈ।

੧੧ ਤੁਰਤ, ਝਟ ਪਟ।

੧੨ ਹੋਰਨਾਂ ਪਾਸ ਆਖ ਕੇ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਹੀ
ਮਰਨਾ ਹੈ।

੧੩ ਆਪਣੇ ਸੁਆਰਥ ਲਈ, ਮਤਲਬ ਲਈ,
ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

੧੪ ਮਤਲਬ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

੧੫ ਢੁਕਦਾ, ਛੋਹਦਾ।

੧੬ ਬਹੁੜਦਾ ਹੈ ਦੁਖਾਂ ਸੁਖਾਂ ਵਿਚ।

੧੭ ਸਮੇਂ।

੧੮ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਨਿਤ।

੧੯ ਠੰਢਾ।

੨੦ ਮਾਇਆ। ਜਿਵੇਂ ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਸ਼ਰਜ ਤਪ
ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇਖਣ ਨਾਲ
ਤਪਨਾ (ਗਰਮੀ) ਲਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਸੂਰ੍ਹ=ਸ਼ਰਜ। ਸਸਿ=ਚੰਨ।

੨੧ ਥਾਵਾਂ ਤੇ।

੨੨ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਸੋਮੇ।

੨੩ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਲਭੇ।

੨੪ ਦਾਸ। ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀ ਦੇ ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਮਲੋ।

* ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਆਸ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਘਾਲ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ
ਪਾਸ ਜਾਓ, ਉਹ ਅਗੇ ਹੀ ਦੁਖਾਂ ਨਾਲ ਡਰਿਆ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਆਸ ਪੂਰੀ ਕਰ
ਸਕਦਾ ਹੈ? ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਗੋਂ ਲਈ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਜਦ ਗੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਾਥ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ
ਹੈ। ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਹੀ ਤੋੜ ਨਿਭਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸੇ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

† ਹਰੀ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਸੇ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਉਤਮੁ ਸੰਤੁ ਭਇਓ ^੧ਬਡ ਬਡਨਾ॥ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਹਰਿ ਆਪਿ ਵਧਾਈ
 ਓਹੁ ਘਟੈ ਨ ਕਿਸੈ ਕੀ ਘਟਾਈ ਇਕੁ ਤਿਲੁ ਤਿਲੁ ਤਿਲਨਾ ^੨॥ ੩॥ ਜਿਸ ਤੇ
 ਸੁਖ ਪਾਵਹਿ ਮਨ ਮੇਰੇ ਸੋ ਸਦਾ ਧਿਆਇ ਨਿਤ ਕਰ ^੩ਜੁਰਨਾ ^੪॥ ਜਨ ਨਾਨਕ
 ਕਉ ਹਰਿ ਦਾਨੁ ਇਕੁ ਦੀਜੈ ਨਿਤ ਬਸਹਿ ਰਿਦੈ ਹਰੀ ਮੋਹਿ ਚਰਨਾ॥ ੪॥ ੩॥
 ਗੋਡ ਮਹਲਾ ੪ * ॥ ਜਿਤਨੇ ਸਾਹ ਪਾਤਿਸਾਹ ਉਮਰਾਵ ^੫ਸਿਕਦਾਰ ^੬ਚਉਧਰੀ
 ਸਭਿ ਮਿਥਿਆ ਬੂਨੁ ^੭ਭਾਉ ਦੂਜਾ ਜਾਣੁ॥ ਹਰਿ ਅਬਿਨਾਸੀ ਸਦਾ ਬਿਰੁ ਨਿਹਚਲੁ
 ਤਿਸੁ ਮੇਰੇ ਮਨ ਭਜੁ ਪਰਵਾਣੁ ^੮॥ ੧॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨਾਮੁ ਹਰੀ ਭਜੁ ਸਦਾ ਦੀਬਾਣੁ॥
 ਜੋ ਹਰਿ ਮਹਲੁ ਪਾਵੈ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਤਿਸੁ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨਾਹੀ ਕਿਸੈ ਦਾ ਤਾਣੁ ^{੧੦}॥
 ੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਿਤਨੇ ਧਨਵੰਤ ਕੁਲਵੰਤ ^{੧੧}ਮਿਲਖਵੰਤ ^{੧੨}ਦੀਸਹਿ ਮਨ ਮੇਰੇ
 ਸਭਿ ਬਿਨਸਿ ਜਾਹਿ ਜਿਉ ^{੧੩}ਰੰਗੁ ਕਸੰਭ ਕਚਾਣੁ॥ ਹਰਿ ਸਤਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ^{੧੪}
 ਸਦਾ ਸੇਵਿ ਮਨ ਮੇਰੇ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਪਾਵਹਿ ਤੂ ਮਾਣੁ॥ ੨॥ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ
 ਖਤੀ ਸੂਦ ਵੈਸ ਚਾਰਿ ਵਰਨ ^{੧੫}ਚਾਰਿ ਆਸ੍ਰਮ ਹਹਿ ਜੋ ਹਰਿ ਧਿਆਵੈ ਸੋ
 ਪਰਧਾਨੁ॥ ਜਿਉ ਚੰਦਨ ਨਿਕਟਿ ^{੧੬}ਵਸੈ ^{੧੭}ਹਿਰਡੁ ਬਪੁੜਾ ਤਿਉ ਸਤੰਗਤਿ
 ਮਿਲਿ ^{੧੮}ਪਤਿਤ ਪਰਵਾਣੁ॥ ੩॥ ਓਹੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ਸਭ ਤੇ ਸੂਚਾ ਜਾ ਕੈ ਹਿਰਦੈ
 ਵਸਿਆ ਭਗਵਾਨੁ॥ ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਤਿਸ ਕੇ ਚਰਨ ਪਖਾਲੈ ^{੧੯}ਜੋ ਹਰਿ ਜਨੁ
 ਨੀਚੁ ਜਾਤਿ ਸੇਵਕਾਣੁ ^{੨੦}॥੪॥੪॥ਗੋਡ ਮਹਲਾ ੪*॥ਹਰਿ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ^{੨੧}ਸਭਤੈ ^{੨੨}
 ਵਰਤੈ ਜੇਹਾ ਹਰਿ ਕਰਾਏ ਤੇਹਾ ਕੋ ਕਰਈਐ॥ਸੋ ਐਸਾ ਹਰਿ ਸੇਵਿ ਸਦਾ ਮਨ ਮੇਰੇ
 ਜੋਤੁਧਨੋ ਸਭਦੂ ^{੨੩}ਰਖਿ ਲਈਐ॥੧॥ਮੇਰੇ ਮਨ ਹਰਿ ਜਪਿ ਹਰਿ ਨਿਤ ਪੜਈਐ ^{੨੪}॥
 ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਕੋ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਲਿ ਨ ਸਾਕੈ ਤਾ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕਾਇਤੁ ^{੨੫}ਕੜਈਐ ^{੨੬}॥
 ੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਪਰਪੰਚੁ ^{੨੭}ਕੀਆ ਸਭੁ ਕਰਤੈ ਵਿਚਿ ਆਪੇ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ
 ਧਰਈਐ ^{੨੮}॥ ਹਰਿ ਏਕੋ ਬੋਲੈ ਹਰਿ ਏਕੁ ਬੁਲਾਏ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਹਰਿ ਏਕੁ
 ਦਿਖਈਐ ^{੨੯}॥੨॥ ਹਰਿ ਅੰਤਰਿ ਨਾਲੇ ਬਾਹਰਿ ਨਾਲੇ ਕਹੁ ਤਿਸੁ ਪਾਸਹੁ ਮਨ ਕਿਆ
 ਚੋਰਈਐ ^{੩੦}॥ ਨਿਹਕਪਟ ^{੩੧}ਸੇਵਾ ਕੀਜੈ ਹਰਿ ਕੇਰੀ ^{੩੨}ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ^{੩੩}ਸਰਬ
 ਸੁਖ ਪਈਐ॥ ੩॥ ਜਿਸ ਦੰ ਵਸਿ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸੋ ਸਭਦੂ ਵਡਾ ਸੋ ਮੇਰੇ ਮਨ ਸਦਾ
 ਧਿਆਈਐ॥ਜਨ ਨਾਨਕ ਸੋ ਹਰਿ ਨਾਲਿ ਹੈ ਤੇਰੈ ਹਰਿ ਸਦਾ ਧਿਆਇ ਤੂ ਤੁਧੁ
 ਲਏ ਛਡਈਐ॥੪॥੫॥ਗੋਡ ਮਹਲਾ ੪*॥ ਹਰਿ ਦਰਸਨ ਕਉ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਬਹੁ
 ਤਪਤੈ ^{੩੪}ਜਿਉ ਤ੍ਰਿਖਾਵੰਤੁ ^{੩੫}ਬਿਨੁ ਨੀਰ ^{੩੬}॥੧॥ ^{੩੭}ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਲਗੈ ਹਰਿ
 ਤੀਰ॥ ਹਮਰੀ ਬੇਦਨ ^{੩੮}ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਨੈ ਮੇਰੇ ਮਨ ਅੰਤਰ ਕੀ ਪੀਰ ^{੩੯}॥ ੧॥

੧ ਵੱਡਾ ਹੀ ਵੱਡਾ, ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ।
 ੨ ਤਿਲ ਮਾਤਰ ।
 ੩ ਹਥ ।
 ੪ ਜੋੜ ਕੇ ।
 ੫ ਅਮੀਰ ।
 ੬ [‘ਸ਼ਿਕਦਾਰ’ ਪਠਾਣ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਇਕ
 ਹਾਕਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ] ਸਰਦਾਰ ।
 ੭ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਲ ਲਗਣਾ ।
 ੮ ਪਰਵਾਣ (ਮਨਸ਼ੁਰ) ਹੋ ਜਾ ।
 ੯ [ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਸ ਫਰਿਆਦ ਕਰ ਸਕੀਏ, ਉਹ
 ਹਾਕਮ] ਅਸਰਾ ।
 ੧੦ ਤਾਕਤ, ਬਲ ।
 ੧੧ ਖਾਨਦਾਨੀ ਆਦਮੀ ।
 ੧੨ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਵਾਲੇ ।
 ੧੩ ਕਸ਼ੁੰਡੇ ਫੁਲ ਦੇ ਕੱਚੇ ਰੰਗ ਵਾਂਗ । ਦੋਖੇ
 ਪੰ. ੭੫੧, ਫੂਟ ਨੋਟ † ।
 ੧੪ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੧੫ ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ, ਗ੍ਰਿਹਸਥ, ਵਾਨਪ੍ਰਸਥ ਅਤੇ
 ਸੰਨਿਆਸ ਇਹ ਚਾਰ ਆਸ਼੍ਰਮ ਹਿੰਦੂ ਮਤ
 ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ ।
 ੧੬ ਨੇੜੇ, ਕੋਲ ।
 ੧੭ ਵਿਚਾਰਾ ਅਰਿੰਡ ।
 ੧੮ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ (ਪਾਪੀ) ਡੀ ਕਣੂਲ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

੧੯ ਧੌਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੦ ਸੇਵਕ ਹੈ ।
 ੨੧ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ।
 ੨੨ ਸਭ ਥਾਂ ।
 ੨੩ ਸਭ ਤੋਂ, ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ।
 ੨੪ ਪੜ੍ਹੀਏ, ਜਪੀਏ ।
 ੨੫ ਕਿਸ ਲਈ ?
 ੨੬ ਕੜ੍ਹੀਏ, ਖਿਝੀਏ ।
 ੨੭ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ, ਸਿਰਸ਼ਟੀ ।
 ੨੮ ਧਰੀ ਹੈ ।
 ੨੯ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ ।
 ੩੦ ਚੋਰੀ ਹੈ ।
 ੩੧ ਨਿਸ-ਕਪਟ, ਨਿਰਫਲ ਹੋ ਕੇ ।
 ੩੨ ਦੀ ।
 ੩੩ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਪਾਈਏ ਹਨ ।
 ੩੪ ਤਾਂਘਦਾ ਹੈ ।
 ੩੫ ਤਿਹਾਇਆ ।
 ੩੬ ਪਾਣੀ ।
 ੩੭ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਤੀਰ ਵਾਂਗੂ
 ਲੱਗਾ ਹੈ ।
 ੩੮ [ਸੰ. ਵੇਦਨਾ] ਪੀੜਾ, ਬੀਮਾਰੀ ।
 ੩੯ ਪੀੜ ।

* ਹਰੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ । ਜਿਤਨੇ ਵੱਡੇ ੨ ਲੋਕ ਦਿਸਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਅਨਿਸ਼ਥਰ ਹਨ । ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਹੀ ਸਦੀਵੀ ਹਸਤੀ ਹੈ । ਉਸੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

† ਹਰੀ ਹਰ ਥਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਬ-ਸਮੂਖ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਹਰ ਥਾਂ ਰਖਿਆ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਨੂੰ ਧਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

‡ ਹਰੀ ਲਈ ਆਪਣੀ ਤਾਂਘ ਦਸਦੇ ਹਨ ।

ਰਹਾਉ ॥ ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੀ ਕੋਈ ਬਾਤ ਸੁਨਾਵੈ ਸੋ ਭਾਈ ਸੋ ਮੇਰਾ ਬੀਰ^੧ ॥
 ੨ ॥ ਮਿਲੁ ਮਿਲੁ ਸਖੀ ਗੁਣ ਕਹੁ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਲੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਮਤਿ ਧੀਰ^੨ ॥
 ੩ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੀ ਹਰਿ ਆਸ ਪੁਜਾਵਹੁ^੩ ॥ ਹਰਿ ਦਰਸਨਿ ਸਾਂਤਿ ਸਰੀਰ ॥
 ੪ ॥ ੬ ॥ ਛਕਾ ੧

ਰਾਗੁ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫ ਚਉਪਦੇ ਘਰੁ ੧

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ^{*} ॥ ਸਭੁ ਕਰਤਾ ਸਭੁ ਭੁਗਤਾ^੧ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ੬ ਸੁਨਤੋ ਕਰਤਾ ਪੇਖਤ ਕਰਤਾ ॥ ੭ ਅਦਿਸਟੋ ਕਰਤਾ ਦਿਸਟੋ^੮ ਕਰਤਾ ॥ ੮ ਓਪਤਿ
 ਕਰਤਾ ਪਰਲਉ ਕਰਤਾ ॥ ੯ ਬਿਆਪਤ ਕਰਤਾ ਅਲਿਪਤੋ ਕਰਤਾ ॥ ੧ ॥
 ਬਕਤੋ^{੧੧} ਕਰਤਾ ਬੁਝਤ ਕਰਤਾ ॥ ਆਵਤੁ ਕਰਤਾ ਜਾਤੁ^{੧੨} ਭੀ ਕਰਤਾ ॥ ਨਿਰਗੁਨ^{੧੩}
 ਕਰਤਾ ਸਰਗੁਨ^{੧੪} ਕਰਤਾ ॥ ੧੫ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਸਮਦਿਸਟਾ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥
 ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਫਾਕਿਓ^{੧੬} ਮੀਨ^{੧੭} ਕਪਿਕ^{੧੮} ਕੀ ਨਿਆਈ ਤੂ ਉਰਬਿ
 ਰਹਿਓ ਕੁਸੰਭਾਇਲੇ ॥ ਪਗ^{੧੯} ਧਾਰਹਿ ਸਾਸੁ ਲੇਖੈ ਲੈ ਤਉ ਉਧਰਹਿ ਹਰਿਗੁਣ
 ਗਾਇਲੇ ॥ ੧ ॥ ਮਨ ਸਮਝੁ ਛੇਡਿ ਆਵਾਇਲੇ^{੨੦} ॥ ੨੧ ਅਪਨੇ ਰਹਨ ਕਉ ਠਉਰੁ
 ਨ ਪਾਵਹਿ ਕਾਏ ਪਰ ਕੈ ਜਾਇਲੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ੨੨ ਜਿਉ ਮੈਗਲੁ ਇੰਦ੍ਰੀ ਰਸਿ
 ਪ੍ਰੇਰਿਓ ਤੂ ਲਾਗਿ ਪਰਿਓ ਕੁਟੰਬਾਇਲੇ ॥ ੨੩ ਜਿਉ ਪੰਖੀ ਇਕਤੁ ਹੋਇ ਫਿਰਿ
 ਬਿਛੁਰੈ ਥਿਰੁ ਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਧਿਆਇਲੇ ॥ ੨੪ ਜੈਸੇ ਮੀਨੁ^{੧੭} ੨੫ ਰਸਨ ਸਾਦਿ
 ਬਿਨਸਿਓ ਓਹੁ ਮੂਠੈ ਮੂੜ ਲੋਭਾਇਲੇ ॥ ੨੬ ਤੂ ਹੋਆ ਪੰਚ ਵਾਸਿ ਵੈਰੀ ਕੈ ਛੂਟਹਿ
 ੨੭ ਪਰੁ ਸਰਨਾਇਲੇ ॥ ੩ ॥ ਹੋਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦੀਨ ੨੮ ਦੁਖਭੰਜਨ ਸਭਿ ਤੁਮ੍ਹਰੇ
 ਜੀਅ ਜੰਤਾਇਲੇ^{੨੯} ॥ ਪਾਵਉ ਦਾਨੁ ਸਦਾ ਦਰਸੁ ਪੇਖਾ^{੩੦} ਮਿਲੁ ਨਾਨਕ ਦਾਸ
 ਦਸਾਇਲੇ^{੩੦} ॥ ੪ ॥ ੨ ॥

ਰਾਗੁ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫ ਚਉਪਦੇ ਘਰੁ ੨

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸੁਜੀਅ ਪ੍ਰਾਨ ਕੀਏ ਜਿਨਿ ਸਾਜਿ^{੩੧} ॥ ਮਾਟੀ^{੩੨} ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਰਖੀ ਨਿਵਾਜਿ^{੩੩} ॥
 ਬਰਤਨ ਕਉ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਭੋਜਨ ਭੋਗਾਇ^{੩੪} ॥ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਤਜਿ ਮੂੜੇ ਕਤ^{੩੫} ਜਾਇ ॥ ੧ ॥
 ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਲਾਗਉ ਸੇਵ ॥ ਗੁਰ ਤੇ ਸੁਖੈ ਨਿਰੋਜਨ^{੩੬} ਦੇਵ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਜਿਨਿ ਕੀਏ ਰੰਗ ਅਨਿਕ ਪਰਕਾਰ ॥ ੮ ਓਪਤਿ ਪਰਲਉ^{੩੭} ਨਿਮਖ^{੩੮} ਮਝਾਰ ॥

- ੧ ਵੀਰ, ਭਾਈ ।
- ੨ ਧੀਰਜ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ।
- ੩ ਪਰੀ ਕਰੋ ।
- ੪ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸਗੀਰ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੈ ।
- ੫ ਭੋਗਣਹਾਰ ।
- ੬ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਉਹ, ਤੇ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਉਹ ਹੈ ।
- ੭ ਜੋ ਰਚਨਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਅਤੇ ਜੋ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਸੇ ਦਾ ਖਿਲਾਰ ਹੈ ।
- ੮ ਪ੍ਰਤੱਖ ।
- ੯ ਪੰਚਾਇਸ਼ (ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਜੀ ਕਰਤਾਰ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭੀ ਉਹੀ ਹੈ ।
- ੧੦ ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਿਆ ਹੋਇਆ ਭੀ ਉਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਲੇਪ ਭੀ ਉਹੀ ਹੈ ।
- ੧੧ ਬੋਲਦਾ ।
- ੧੨ ਜਾਂਦਾ ।
- ੧੩ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਸੀ ਤੇ ਜਿਸ ਸਬੰਧੀ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹ ਸਕਦੇ ।
- ੧੪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਉਹ ਰੂਪ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਾਹਰ ਕੀਤਾ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੨੭, ਫੁਟ ਨੋਟ ੧ ।
- ੧੫ ਇਹ ਸਮ-ਵਿਸ਼ਟੀ (ਇਕੋ ਇਕ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ) ਕਿ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ।
- ੧੬ ਫਸਿਆ ਹੈ ।
- ੧੭ ਮੱਛੀ ।
- ੧੮ ਬੰਦਰ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੩੩੬, ਨੋਟ ੬ । ਜਿਵੇਂ ਮੱਛੀ ਜਾਲ ਵਿਚ ਤੇ ਬੰਦਰ (ਛੇਲਿਆਂ ਲੋਭ ਵਿਚ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਫਸਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਤੂੰ, ਹੇ ਮਨੁਖ ! ਕਸ਼ੁੰਡੇ ਵਾਂਗ ਛਲਾਇਮਾਨ

- ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੧, ਫੁਟ ਨੋਟ ੧ ।
- ੧੯ ਪੰਝ । ਲੰਬੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਸ ਲਵੇਂ ਤੇ ਪੰਝ ਧਰੇਂ, ਭਾਵ ਹਕਮੀ ਬੰਦਾ ਹੋਵੇਂ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਹਰੀ-ਗੁਣ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਬਰ ਸਕਦਾ ਹੈਂ ।
- ੨੦ ਅਵਾਹਾਪਨ, ਅਵੈਭਾਪਨ, ਅਮੋਭਾਪਨ ।
- ੨੧ ਆਪਣਾ ਮਨ ਤਾਂ ਠਹਿਰਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਥਾਂ, ਭਾਵ ਫਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ, ਦੂਜਿਆਂ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਕਿਸ ਲਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ?
- ੨੨ ਜਿਵੇਂ ਹਾਥੀਂ ਕਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੨੩ ਜਿਵੇਂ ਪੰਖੀ ਕਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਛੇਤੀ ਆਡਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਮਨੁਖਾ ਜਨਮ ਚਲਣ ਵਾਲੀ ਖੇਡ ਹੈ; ਬਿਰ ਕੇਵਲ ਇਉਂ ਹੋ ਸਕੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੀਏ ।
- ੨੪ ਜੀਵ ਦੇ ਸੁਆਦ ਵਿਚ ਨਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਮੁਰਖ ਲੋਭ ਕਰਕੇ ਠੰਗੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
- ੨੫ ਤੂੰ ਤਾਂ ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਵੰਗੀਆਂ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਹੈਂ, ਤਿਵੇਂ ਛੁਟੇਂਗਾ ? ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੮੬, ਨੋਟ ੬ ।
- ੨੬ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾ ।
- ੨੭ ਦੁਖ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ !
- ੨੮ ਜੋਤ ।
- ੨੯ ਦੇਖਾਂ ।
- ੩੦ ਦਾਸਾਂ ਦੇ !
- ੩੧ ਸਾਜ (ਬਣਾ) ਦਿਤੇ ।
- ੩੨ ਸਗੀਰ ਮਿਟੀ ।
- ੩੩ ਵਡਿਆ ਕੇ ।
- ੩੪ ਭੋਗਣ (ਫਕਣ) ਲਈ ।
- ੩੫ ਕਿਥੇ ?
- ੩੬ ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ ।
- ੩੭ ਨਾਸ ।
- ੩੮ ਔਖ ਦੇ ਫੋਰ (ਵਿਚ) ।

* ਸਭ ਕੁਝ ਹਰੀ ਹੀ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਬਲ ਨਹੀਂ ।

† ਮਾਇਕ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਮਨੁਖ ਆਪਣਾ ਨਾਸ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਬਚਾਉ ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਹੈ ।

‡ ਹਰੀ ਦੇ ਬਿਅੰਤ ਗੁਣ ਹਨ । ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਯਾਦ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਜਾ ਕੀ 'ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਮਨ ਮੇਰੇ ਸਦਾ ਧਿਆਇ ॥ ੨ ॥
 ਆਇ ਨ ਜਾਵੈ ਨਿਰਚਲੁ ਧਨੀ^੨ ॥ ਬੇਅੰਤ ਗੁਨਾ ਤਾ ਕੇ ਕੇਤਕ ਗਨੀ^੩ ॥ ^੪ਲਾਲ
 ਨਾਮ ਜਾ ਕੈ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ ॥ 'ਸਗਲ ਘਟਾ ਦੇਵੈ ਆਧਾਰ ॥ ੩ ॥ ਸਤਿਪੁਰਖੁ ਜਾ ਕੋ
 ਹੈ ਨਾਉ ॥ ਮਿਟਹਿ ਕੋਟਿ ਅਘ^੫ ਨਿਮਖ ਜਸੁ ਗਾਉ ॥ 'ਬਾਲ ਸਖਾਈ ਭਗਤਨ
 ਕੋ ਮੀਤ ॥ ^੬ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰ ਨਾਨਕ ਹਿਤ ਚੀਤ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੩ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫* ॥
 ਨਾਮ ਸੰਗਿ ਕੀਨੋ ਬਿਉਹਾਰੁ ॥ ਨਾਮੋ ਹੀ ਇਸੁ ਮਨ ਕਾ ਅਧਾਰੁ ॥ ਨਾਮੋ ਹੀ
 ਚਿਤਿ ਕੀਨੀ ਓਟ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਮਿਟਹਿ ਪਾਪ ਕੋਟਿ ॥ ੧ ॥ ਰਾਸਿ ਦੀਈ ਹਰਿ
 ਏਕੇ ਨਾਮੁ ॥ ਮਨ ਕਾ ਇਸਟ^੭ ਗੁਰਸੰਗਿ ਧਿਆਨੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਾਮੁ
 ਹਮਾਰੇ ਜੀਅ ਕੀ ਰਾਸਿ ॥ ^੮ਨਾਮੋ ਸੰਗੀ ਜਤ ਕਤ ਜਾਤ ॥ ਨਾਮੋ ਹੀ ਮਨਿ
 ਲਾਗਾ ਮੀਠਾ ॥ ^੯ਜਲਿ ਬਲਿ ਸਭ ਮਹਿ ਨਾਮੋ ਡੀਠਾ ॥ ੨ ॥ ^{੧੦}ਨਾਮੇ ਦਰਗਹ
 ਮੁਖ ਉਜਲੇ ॥ ਨਾਮੇ ਸਗਲੇ ਕੁਲ ਉਧਰੇ ॥ ਨਾਮਿ ਹਮਾਰੇ ਕਾਰਜ ਸੀਧ^{੧੧} ॥ ਨਾਮ
 ਸੰਗਿ ਇਹੁ ਮਨੁਆ ਗੀਧ^{੧੨} ॥ ੩ ॥ ਨਾਮੇ ਹੀ ਹਮ ਨਿਰਭਉ ਭਏ ॥ ਨਾਮੇ ਆਵਨ
 ਜਾਵਨ ਰਹੇ^{੧੩} ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਮੇਲੇ ਗੁਣਤਾਸ^{੧੪} ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ^{੧੫}ਸੁਖਿ ਸਹਜਿ
 ਨਿਵਾਸੁ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੪ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫ + ॥ ਨਿਮਾਨੇ ਕਉ ਜੋ ਦੇਤੋ ਮਾਨੁ ॥ ਸਗਲ
 ਭੁਖੇ ਕਉ ਕਰਤਾ ਦਾਨੁ ॥ ^{੧੬}ਗਰਭ ਘੋਰ ਮਹਿ ਰਾਖਨਹਾਰੁ ॥ ਤਿਸੁ ਠਾਕੁਰ^{੧੭}
 ਕਉ ਸਦਾ ਨਮਸਕਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਐਸੇ ਪ੍ਰਭੁ ਮਨ ਮਾਹਿ ਧਿਆਇ ॥ ^{੧੮}ਘਟਿ
 ਮ.ਵਘਟਿ ਜਤ ਕਤਹਿ ਸਹਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੧੯}ਰੰਕੁ ਰਾਉ ਜਾ ਕੈ ਏਕ
 ਸਮਾਨਿ ॥ ਕੀਟ ਹਸਤਿ^{੨੦} ਸਗਲ ਪੂਰਾਨ^{੨੧} ॥ ^{੨੨}ਬੀਓ ਪੂਛਿ ਨ ਮਸਲਤਿ ਧਰੈ ॥
 ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੁ ਆਪਹਿ ਕਰੈ ॥ ੨ ॥ ਜਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਨਸਿ ਕੋਇ ॥ ਆਪੇ
 ਆਪਿ ਨਿਰੰਜਨੁ^{੨੩} ਸੋਇ ॥ ਆਪਿ ਅਕਾਰੁ ਆਪਿ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥ ^{੨੪}ਘਟ ਘਟ
 ਘਟਿ ਸਭ ਘਟ ਆਧਾਰੁ ॥ ੩ ॥ ^{੨੫}ਨਾਮ ਰੰਗਿ ਭਗਤ ਭਏ ਲਾਲ ॥ ਜਸੁ ਕਰਤੇ ਸੰਤ
 ਸਦਾ ਨਿਹਾਲ ॥ ਨਾਮ ਰੰਗਿ ਜਨ ਰਹੇ ਅਘਾਇ^{੨੬} ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਜਨ ਲਾਗੈ
 ਪਾਇ^{੨੭} ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੫ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਇਹੁ ਮਨੁ
 ਨਿਰਮਲੁ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨੁ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਕਿਲਬਿਖ^{੨੮} ਹੋਹਿ
 ਨਾਸ ॥ ^{੨੯}ਜਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਰਿਦੈ ਪਰਗਾਸ ॥ ੧ ॥ ਸੇ ਸੰਤਨ ਹਰਿ ਕੇ ਮੇਰੇ ਮੀਤ ॥
 ਕੇਵਲ ਨਾਮੁ ਗਾਈਐ ਜਾ ਕੈ ਨੀਤ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਾ ਕੈ ਮੰਤਿ^{੩੦} ਹਰਿ ਹਰਿ
 ਮਨਿ ਵਸੈ ॥ ਜਾ ਕੈ ਉਪਦੇਸਿ ਭਰਮੁ ਭਉ ਨਸੈ ॥ ਜਾ ਕੈ ਕੀਰਤਿ^{੩੧} ਨਿਰਮਲ
 ਸਾਰ^{੩੨} ॥ ਜਾ ਕੀ ਰੈਨੁ^{੩੩} ਬਾਂਛੈ^{੩੪} ਸੰਸਾਰ ॥ ੨ ॥ ਕੋਟਿ ਪਤਿਤ ਜਾ ਕੈ ਸੰਗਿ

੧ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ।
 ੨ [ਸਿੰਧੀ 'ਧਣੀ'] ਮਾਲਕ ।
 ੩ ਗਿਣਾ ।
 ੪ ਨਾਮ ਰੁਪੀ ਲਾਲਾ ਦੇ ।
 ੫ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ (ਜੀਵਾਂ) ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੬ ਪਾਪ । ਜੋ ਪਲ ਭਰ ਸਿਫਤ ਕਰਾਂ, ਤਾਂ ਕੁਝ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
 ੭ ਬਚਪਨ ਦਾ ਸਾਥੀ, ਬੇਲੀ ।
 ੮ ਪ੍ਰਾਣ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਦਿਲ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ।
 'ਹਿਤ, ਚਿਤ੍ਰ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣ' ਕਈ ਵੇਰ ਇਕੱਠੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੧੦, ਨੋਟ ੪੬ ।
 ੯ ਧਰਮ । ਮਨ ਦਾ ਧਰਮ ਇਹ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰੀਦਾ ਹੈ ।
 ੧੦ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਉਥੇ ਨਾਮ ਹੀ ਸਾਥੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੧ ਜਲ ਵਿਚ ਤੇ ਸੂਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ, ਸਭ ਥਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ ਹੀ ਵੇਖਿਆ ਹੈ । ਇਥੇ 'ਨਾਮ' ਤੋਂ ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਬਹੁਰ ਜਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ।
 ੧੨ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋਈਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਤਰਦੀਆਂ ਹਨ ।
 ੧੩ ਸਿੱਧ, ਕਾਮਯਾਬ ।
 ੧੪ ਗਿਣਿਆ ਹੈ, ਲਗਿਆ ਹੈ ।
 ੧੫ ਮੁਕ ਗਏ ।

੧੬ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ।
 ੧੭ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੧੮ ਭਿਆਨਕ ਗਰਭ ਵਿਚ ।
 ੧੯ ਮਾਲਕ ।
 ੨੦ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ, ਭਾਵ ਸਭ ਥਾਂ ।
 ੨੧ ਕੰਗਾਲ ਤੇ ਰਾਜਾ ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਬਰਾਬਰ ਹਨ ।
 ੨੨ ਹਾਥੀ ।
 ੨੩ ਪੂਰਨ, ਵਿਆਪਕ । ਕੀੜੀ ਤੇ ਹਾਥੀ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ।
 ੨੪ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਪੁਛ ਕੇ ਮਸ਼ਵਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।
 ੨੫ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਿਰਲੇਪ ।
 ੨੬ ਸਭ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ।
 ੨੭ ਨਾਮ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ, ਭਾਵ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ।
 ੨੮ ਰਜੇ ।
 ੨੯ ਚਰਨੀ ।
 ੩੦ ਪਾਪ ।
 ੩੧ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਦਿਲ ਵਿਚ ਚਾਨਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੩੨ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ।
 ੩੩ ਜਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ।
 ੩੪ ਸੋਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
 ੩੫ ਚਰਨ-ਪ੍ਰਭੀ ।
 ੩੬ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ।

* ਨਾਮ ਹੀ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ।

† ਐਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਚੇਤੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜੋ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਸਭ ਥਾਂ ਹੋ ਕੇ ਨਿਕੇ ਵਡੇ ਸਭ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਇਹੋ ਜਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

‡ ਮੈਂ ਇਹੋ ਜਹੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਹਰ ਵੇਲੇ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ।

ਉਧਾਰ^੧ ॥ ^੨ਏਕੁ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਜਾ ਕੈ ਨਾਮ ਅਧਾਰ ॥ ਸਰਬ ਜੀਆਂ ਕਾ ਜਾਨੇ ਭੇਉ^੩ ॥
^੪ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਾਨ ਨਿਰੰਜਨ ਦੇਉ ॥ ੩ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜਬ ਭਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ॥ “ਤਬ
 ਭੇਟੇ ਗੁਰ ਸਾਧ ਦਇਆਲ ॥ ਦਿਨੁ ਰੇਣਿ^੬ ਨਾਨਕੁ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ॥ ^੭ਸੂਖ ਸਹਜ
 ਆਨੰਦ ਹਰਿਨਾਏ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ^੬ਗੁਰ ਕੀ ਮੂਰਤਿ
 ਮਨ ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ ॥ ^{੧੦}ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਮਨੁ ਮਾਨ ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ
 ਰਿਦੈ ਲੈ ਧਾਰਉ ॥ ਗੁਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਸਦਾ ਨ ਮਸਕਾਰਉ ॥ ੧ ॥ ਮਤ ਕੋ ਭਰਮਿ
 ਭੁਲੇ ਸੰਸਾਰਿ ॥ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਕੋਇ ਨ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਭੁਲੇ ਕਉ
 ਗੁਰਿ ਮਾਰਗਿ^{੧੧} ਪਾਇਆ ॥ ਅਵਰ ਤਿਆਗਿ ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਲਾਇਆ ॥ ਜਨਮ
 ਮਰਨ ਕੀ ਤ੍ਰਾਸ^{੧੨} ਮਿਟਾਈ ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੀ ਬੇਅੰਤ ਵਡਾਈ ॥ ੨ ॥
 ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਉਰਧ^{੧੩} ਕਮਲ ਬਿਗਾਸ^{੧੪} ॥ ^{੧੫}ਅੰਧਕਾਰ ਮਹਿ ਭਇਆ ਪ੍ਰਗਾਸ ॥
^{੧੬}ਜਿਨਿ ਕੀਆ ਸੇ ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਨਿਆ ॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਮੁਗਧ^{੧੭} ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥
 ੩ ॥ ^{੧੮}ਗੁਰੁ ਕਰਤਾ ਗੁਰੁ ਕਰਣੈ ਜੋਗੁ ॥ ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਹੋ ਭੀ ਹੋਗੁ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ
 ਪ੍ਰਭਿ ਇਹੈ ਜਨਾਈ^{੧੯} ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਈਐ ਭਾਈ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ੭ ॥
 ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਕਰਿ ਮਨ ਮੋਰ ॥ ਗੁਰੁ ਬਿਨਾ ਮੈ ਨਾਹੀ
 ਹੋਰ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਟੇਕ ਰਹਹੁ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥ ਜਾ ਕੀ ਕੋਇ ਨ ਮੇਟੈ ਦਾਤਿ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰੁ
 ਪਰਮੇਸਰੁ ਏਕੋ ਜਾਣੁ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰਚਰਣੀ
 ਜਾ ਕਾ ਮਨੁ ਲਾਗੈ ॥ ਦੁਖੁ ਦਰਦੁ ਭ੍ਰਮੁ ਤਾ ਕਾ ਭਾਗੈ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਪਾਏ ਮਾਨੁ ॥
 ਗੁਰ ਉਪਰਿ ਸਦਾ ਕੁਰਬਾਨੁ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਨਿਹਾਲ ॥
 ਗੁਰ ਕੇ ਸੇਵਕ ਕੀ ਪੂਰਨ ਘਾਲ^{੨੦} ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਸੇਵਕ ਕਉ ਦੁਖੁ ਨ ਬਿਆਪੈ ॥ ਗੁਰ
 ਕਾ ਸੇਵਕੁ^{੨੧} ਦਹਦਿਸਿ ਜਾਪੈ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰ ਕੀ^{੨੨} ਮਹਿਮਾ ਕਥਨੁ ਨ ਜਾਇ ॥
 ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਗੁਰੁ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਾ ਕੇ ਪੂਰੇ ਭਾਗ ॥ ਗੁਰਚਰਣੀ ਤਾ
 ਕਾ ਮਨੁ ਲਾਗ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ੮ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਗੁਰੁ ਮੇਰੀ ਪੂਜਾ ਗੁਰੁ
 ਗੋਬਿੰਦੁ ॥ ਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਗੁਰੁ ਭਗਵੰਤੁ^{੨੩} ॥ ਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਦੇਉ^{੨੪} ਅਲਖ
 ਅਭੇਉ^{੨੫} ॥ ^{੨੬}ਸਰਬ ਪੂਜ ਚਰਨ ਗੁਰ ਸੇਉ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਅਵਰ ਨਾਹੀ
 ਮੈ ਥਾਉ ॥ ਅਨਦਿਨੁ^{੨੭} ਜਪਉ ਗੁਰੁ ਗੁਰ ਨਾਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰੁ ਮੇਰਾ
 ਗਿਆਨੁ ਗੁਰੁ ਰਿਦੈ ਧਿਆਨੁ ॥ ਗੁਰੁ ਗੋਪਾਲੁ ਪੁਰਖੁ ਭਗਵਾਨੁ ॥ ਗੁਰ ਕੀ
 ਸਰਣਿ ਰਹਉ ਕਰ^{੨੮} ਜੋਰਿ ॥ ਗੁਰੁ ਬਿਨਾ ਮੈ ਨਾਹੀ ਹੋਰੁ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰੁ ਬੋਹਿਬੁ^{੨੯}
 ਤਾਰੇ ਭਵ^{੩੦} ਪਾਰਿ ॥ ਗੁਰੁ ਸੇਵਾ ਜਮ ਤੇ ਛੁਟਕਾਰਿ^{੩੧} ॥ ਅੰਧਕਾਰ ਮਹਿ

੧ ਤਰਦੇ ਹਨ ।
 ੨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ਰੂਪ ਨਾਮ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ।
 ੩ ਭੇਦ ।
 ੪ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਹਰੀ ।
 ੫ ਤਦ ਕਿਰਪਾਲੁ ਸੰਤ-ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋਇਆ ।
 ੬ ਰਾਤ ।
 ੭ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੮ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ।
 ੯ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਚਰਣ ਦਾ ਮਨ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਕਰੋ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੬੬੧, ਨੋਟ ੨੨ ।
 ੧੦ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਮਨ ਮੰਨੇ ।
 ੧੧ ਰਸਤੇ ।
 ੧੨ ਡਰ ।
 ੧੩ ਉਲਟਾ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਕਮਲ ਜੋ ਉਲਟਾ ਸੀ ਸਿਧਾ ਹੋ ਕੇ ਖਿੜ ਪਿਆ ।
 ੧੪ ਖਿੜਦਾ ਹੈ ।

੧੫ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਚਾਨਣਾ ਹੋ ਪਿਆ ।
 ੧੬ ਜਿਸ ਹਰੀ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ।
 ੧੭ ਮੂਰਖ ।
 ੧੮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਅਭੇਦਤਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਰ ਹੈ ।
 ੧੯ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ।
 ੨੦ ਮਿਹਨਤ । ਸੇਵਾ ਸਫਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
 ੨੧ ਦਸ ਤਰਫ਼ (ਹਰ ਥਾਂ) ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੨ ਵਡਿਆਈ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ।
 ੨੩ ਵਡੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ।
 ੨੪ ਦੇਵਤਾ, ਪੂਜਨੀਕ ।
 ੨੫ ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਲਭਦਾ ।
 ੨੬ ਸਭ ਦੇ ਪੂਜਨੀਕ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਸੇਵਦਾ ਹਾਂ ।
 ੨੭ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਸਦਾ ।
 ੨੮ ਹਥ ।
 ੨੯ ਜਹਾਜ਼ ।
 ੩੦ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ।
 ੩੧ ਛੁਟਕਾਰਾ, ਖਲਾਸੀ ।

* ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਚਰਣ ਨੂੰ ਨਮੂਨਾ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮ੍ਰਥਾ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ।

† ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਅਗਲੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਭਾਵ ਡੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ ।

ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ^੧ ਉਜਾਰਾ^੨ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਗਲ ਨਿਸਤਾਰਾ^੩ ॥੩॥ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਪਾਈਐ
 ਵਡਭਾਗੀ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਦੂਖੁ ਨ ਲਾਗੀ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ^੪ ਨ ਮੋਟੈ ਕੋਇ ॥
 ੫॥ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਸੋਇ ॥ ੪ ॥ ੭ ॥ ੬ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਰਾਮ
 ਰਾਮ ਸੰਗਿ ਕਰਿ ਬਿਉਹਾਰ ॥ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ^੬ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰ ॥ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ
 ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਇ ॥ ਰਮਤ^੭ ਰਾਮੁ ਸਭ ਰਹਿਓ ਸਮਾਇ ॥ ੧ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ
 ਮਿਲਿ ਬੋਲਹੁ ਰਾਮ ॥ ਸਭ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਪੂਰਨ ਕਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਰਾਮ ਰਾਮ
 ਧਨੁ ਸੰਚਿ^੮ ਭੰਡਾਰ ॥ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰਿ ਆਹਾਰ^੯ ॥ ਰਾਮ ਰਾਮ ਵੀਸਰਿ
 ਨਹੀ ਜਾਇ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਗੁਰਿ ਦੀਆ ਬਤਾਇ ॥ ੨ ॥ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਸਦਾ
 ਸਹਾਇ ॥ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਰਾਮ ਰਾਮ ਜਪਿ ਨਿਰਮਲ ਭਏ ॥
 ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਕਿਲਬਿਖ^{੧੦} ਗਏ ॥੩॥ ਰਮਤ^{੧੧} ਰਾਮ ਜਨਮ ਮਰਣੁ ਨਿਵਾਰੈ^{੧੨} ॥
 ਉਚਰਤ ਰਾਮ ਭੈ^{੧੩} ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੈ ॥ ਸਭ ਤੇ ਉਚ ਰਾਮ ਪਰਗਾਸ ॥ ੧੪॥ ਨਿਸਿ
 ਬਾਸੁਰ ਜਪਿ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ॥ ੪ ॥ ੮ ॥ ੧੦ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ੧੫॥ ਉਨ
 ਕਉ ਖਸਮਿ ਕੀਨੀ ਠਾਕਹਾਰੇ ॥ ਦਾਸ ਸੰਗ ਤੇ ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰੈ^{੧੬} ॥ ਗੋਬਿੰਦ
 ਭਗਤ ਕਾ ਮਹਲੁ^{੧੭} ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਰਾਮ ਜਨਾ ਮਿਲਿ ਮੰਗਲੁ^{੧੮} ਗਾਇਆ ॥ ੧ ॥
 ਸਗਲ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕੇ ਪੰਚ ਸਿਕਦਾਰ^{੧੯} ॥ ਰਾਮ ਭਗਤ ਕੇ ਪਾਨੀਹਾਰ^{੨੦} ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਜਗਤ ਪਾਸ ਤੇ ਲੇਤੇ ਦਾਨੁ^{੨੧} ॥ ਗੋਬਿੰਦ ਭਗਤ ਕਉ ਕਰਹਿ ਸਲਾਮੁ ॥ ਲੂਟਿ ਲੋਹਿ
 ਸਾਕਤ^{੨੨} ਪਤਿ ਖੋਵਹਿ ॥ ਸਾਧ ਜਨਾ ਪਗ^{੨੩} ਮਲਿ ਮਲਿ ਧੋਵਹਿ ॥ ੨ ॥ ੨੪॥ ਪੰਚ
 ਪੂਤ ਜਣੇ ਇਕ ਮਾਇ ॥ ੨੫॥ ਉਤਭੁਜ ਖੇਲੁ ਕਰਿ ਜਗਤ ਵਿਆਇ^{੨੬} ॥ ਤੀਨਿ ਗੁਣਾ
 ਕੈ ਸੰਗਿ ਰਚਿ ਰਸੇ ॥ ੨੭॥ ਇਨ ਕਉ ਛੇਡਿ ਉਪਰਿ ਜਨ ਬਸੇ ॥ ੩ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ
 ਜਨ ਲੀਏ ਛਡਾਇ ॥ ਜਿਸ ਕੇ ਸੇ ਤਿਨਿ ਰਖੇ ਹਟਾਇ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਭਗਤਿ ਪ੍ਰਭ
 ਸਾਰੁ^{੨੮} ॥ ਬਿਨੁ ਭਗਤੀ ਸਭ ਹੋਇ ਖੁਆਰੁ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ੧੧ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥
 ੨੯॥ ਕਲਿ ਕਲੇਸ ਮਿਟੇ ਹਰਿਨਾਇ ॥ ਦੁਖ ਬਿਨਸੇ ਸੁਖ ਕੀਨੋ ਠਾਉ ॥ ਜਪਿ
 ਜਪਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਅਘਾਏ^{੩੦} ॥ ੩੧॥ ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਗਲ ਫਲ ਪਾਏ ॥ ੧ ॥
 ਰਾਮ ਜਪਤ ਜਨ ਪਾਰਿ ਪਰੇ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਪਾਪ ਹਰੇ^{੩੨} ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ੩੩॥ ਰਿਦੈ ਉਰਿਧਾਰੇ ॥ ੩੪॥ ਅਗਨਿ ਸਾਗਰ ਤੇ ਉਤਰੇ ਪਾਰੇ ॥
 ਜਨਮ ਮਰਣ ਸਭ ਮਿਟੀ ਉਪਾਧਿ^{੩੫} ॥ ਪ੍ਰਭ ਸਿਉ ਲਾਗੀ ੩੬॥ ਸਹਜਿ ਸਮਾਧਿ ॥੨॥
 ਬਾਨ ਬਨੰਤਰਿ^{੩੭} ਏਕੋ ਸੁਆਮੀ ॥ ੩੮॥ ਸਗਲ ਘਟਾ ਕਾ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ਕਰਿ
 ਕਿਰਪਾ ਜਾ ਕਉ ਮਤਿ ਦੇਇ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਉ ਲੇਇ ॥ ੩ ॥

- ੧ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ।
- ੨ ਚਾਨਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੩ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ।
- ੪ ਹੁਕਮ ।
- ੫ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਨਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ।
- ੬ ਪ੍ਰਾਣੀ (ਸ਼੍ਰਾਸ਼ਾਂ) ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ।
- ੭ ਰਮਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਵਿਆਪਕ ।
- ੮ ਇਕੱਠਾ ਕਰੇ ।
- ੯ ਭੋਜਨ, ਖੁਰਾਕ ।
- ੧੦ ਪਾਪ ।
- ੧੧ [ਰਵਤ] ਉਚਾਰਣ ਕਰਦਿਆਂ, ਸਿਮਰਦਿਆਂ ।
- ੧੨ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੩ ਭਵ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ।
- ੧੪ ਰਾਤ ਅਤੇ ਦਿਨ, ਭਾਵ ਸਦਾ ।
- ੧੫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ (ਕਾਮਾਦਿਕਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਗੇ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ) ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਖਸਮ ਨੇ ਰੋਕਿਆ ਹੈ । ਨਾਕਹਾਰੇ=ਨਕਹਾਰਿ, ਰੁਕਾਵਟ ।
- ੧੬ ਫਾੜੇ, ਭਾਵ ਦੂਰ ਕੀਤੇ ।
- ੧੭ ਟਿਕਾਣਾ । ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਤਕ ਉਹ ਪੰਚ ਨਹੀਂ ਪੁਜ ਸਕਦੇ । ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਹਰੀ-ਜਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ।
- ੧੮ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ ।
- ੧੯ [ਸ਼ਿਕਦਾਰ, ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਇਕ ਹਾਕਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ] ਸਰਦਾਰ ।
- ੨੦ ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਵਾਲੇ, ਸੇਵਕ । ਪੰਜ (ਕਾਮਾਦਿ) ਸਾਰੇ ਜਹਾਨ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਹਨ, ਪਰ ਹਰੀ ਦੇ ਭਗਤ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹਨ ।

- ੨੧ ਭੰਨ, ਖਿਰਾਜ ।
- ੨੨ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਖਚਿਤ, ਹਰੀ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ।
- ੨੩ ਪੇਰ ।
- ੨੪ ਮਾਇਆ ਨੇ ਪੰਜ ਪੁਤਰ ਕਾਮਦਾਇਕ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ।
- ੨੫ ਉਤਭੁਜ ਆਦਿਕ ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ ਦੀ ਖੇਡ ਰਚਕੇ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ । 'ਖਾਣੀਆਂ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੧੬, ਨੋਟ ੨੧ ।
- ੨੬ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ।
- ੨੭ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਫਸਿਆ ਹੈ) ਭਗਤ-ਜਨ ਉੱਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੪੦, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੨੮ ਸੰਭਾਲ, ਕਰ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੮, ਨੋਟ ੪ ।
- ੨੯ ਬਗੜੇ ਤੇ ਦੁਖ ।
- ੩੦ ਰਜ ਗਏ ।
- ੩੧ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
- ੩੨ ਦੂਰ ਹੋਏ ।
- ੩੩ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਟਿਕਾਏ ।
- ੩੪ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ।
- ੩੫ ਦੁਖ ।
- ੩੬ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਹਠ-ਸਮਾਧੀ ਦੇ ਉਲਟ ਸਹਜ-ਸਮਾਧੀ ਹੈ, ਜੋ ਨਿਰਯਤਨ ਪੂਰੇ ਟਿਕਾਉ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਦਬਾ ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਜਤਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਲਗਨ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ।
- ੩੭ ਥਾਵਾਂ ਅੰਦਰ, ਸਭ ਥਾਂ ।
- ੩੮ ਸਾਰਿਆਂ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ।

* ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

† ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਔਗਣ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ ।

‡ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਪੈਂਦੇ ਹਰੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਜਾ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਵਸੈ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਿ ॥ ਤਾ ਕੇ ਹਿਰਦੈ ਹੋਇ ਪ੍ਰਗਾਸੁ^੧ ॥ ^੨ਭਗਤਿ ਭਾਇ
 ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰੀਐ ॥ ਜਪਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਨਾਨਕ ਨਿਸਤਰੀਐ^੩ ॥ ੪ ॥ ੧੦ ॥
 ੧੨ ॥ ਗੋਡ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਕਮਲ ਨਮਸਕਾਰਿ^੪ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ
 ਇਸ਼ੁ ਤਨ ਤੇ ਮਾਰਿ ॥ ਹੋਇ ਰਹੀਐ ^੫ਸਗਲ ਕੀ ਰੀਨਾ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ
 ਰਮਈਆ^੬ ਸਭ ਮਹਿ ਚੀਨਾ ॥ ੧ ॥ ਇਨ ਬਿਧਿ ਰਮਹੁ^੭ ਗੋਪਾਲ ਗੋਬਿੰਦੁ ॥ ਤਨੁ
 ਧਨੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਜਿੰਦੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥
 ਜੀਅ ਪ੍ਰਾਨ ਕੋ ਇਹੈ ਸੁਆਉ^੮ ॥ ਤਜਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ਜਾਨੁ ਪ੍ਰਭੁ ਸੰਗਿ ॥ ^੯ਸਾਧ ਪ੍ਰਸਾਦਿ
 ਹਰਿ ਸਿਉ ਮਨੁ ਰੰਗਿ ॥ ੨ ॥ ^{੧੦}ਜਿਨਿ ਤੂੰ ਕੀਆ ਤਿਸ ਕਉ ਜਾਨੁ ॥ ਆਗੈ
 ਦਰਗਹ ਪਾਵੈ ਮਾਨੁ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਨਿਰਮਲ ਹੋਇ ਨਿਹਾਲੁ ॥ ਰਸਨਾ^{੧੧} ਨਾਮੁ
 ਜਪਤ ਗੋਪਾਲ ॥ ੩ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੇਰੇ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥ ਸਾਧੂ ਕੀ
 ਮਨੁ ਮੰਗੈ ਰਵਾਲਾ^{੧੨} ॥ ਹੋਹੁ ਦਇਆਲ ਦੇਹੁ ਪ੍ਰਭ ਦਾਨੁ ॥ ਨਾਨਕੁ ਜਪਿ
 ਜੀਵੈ ਪ੍ਰਭ ਨਾਮੁ ॥ ੪ ॥ ੧੧ ॥ ੧੩ ॥ ਗੋਡ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ^{੧੩}ਧੂਪ ਦੀਪ ਸੇਵਾ
 ਗੋਪਾਲ ॥ ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਬੰਦਨ^{੧੪} ਕਰਤਾਰ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਰਣਿ ਗਹੀ^{੧੫} ਸਭ
 ਤਿਆਗਿ ॥ ਗੁਰ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ^{੧੬} ਭਏ ਵਡਭਾਗਿ ॥ ੧ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਗਾਈਐ ਗੋਬਿੰਦੁ ॥
 ਤਨੁ ਧਨੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਜਿੰਦੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਰਮਤ^{੧੭} ਭਏ
 ਆਨੰਦ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਬਖਸਿੰਦ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਜਨ ਸੇਵਾ ਲਾਏ ॥ ਜਨਮ
 ਮਰਣ ਦੁਖ ਮੋਟਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ੨ ॥ ^{੧੮}ਕਰਮ ਧਰਮ ਇਹੁ ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ ॥ ਸਾਧ
 ਸੰਗਿ ਜਪੀਐ ਹਰਿਨਾਮੁ ॥ ^{੧੯}ਸਾਗਰ ਤਰਿ ਬੋਹਿਬ ਪ੍ਰਭ ਚਰਣ ॥ ਅੰਤਰਜਾਮੀ^{੨੦}
 ਪ੍ਰਭ ਕਾਰਣ ਕਰਣ ॥ ੩ ॥ ਰਾਖਿ ਲੀਏ ਅਪਨੀ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ॥ ਪੰਚ ਦੂਤ
 ਭਾਗੇ ਬਿਕਰਾਲ^{੨੧} ॥ ਜੁਐ ਜਨਮੁ ਨ ਕਬਹੂ ਹਾਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਕਾ ਅੰਗੁ^{੨੨} ਕੀਆ
 ਕਰਤਾਰਿ ॥ ੪ ॥ ੧੨ ॥ ੧੪ ॥ ਗੋਡ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸੁਖ
 ਅਨਦ ਕਰੇਇ ॥ ^{੨੩}ਬਾਲਕ ਰਾਖਿ ਲੀਏ ਗੁਰਦੇਵਿ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾਲ
 ਦਇਆਲ ਗੋਬਿੰਦ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਗਲੇ ਬਖਸਿੰਦ ॥ ੧ ॥ ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭ
 ਦੀਨ ਦਇਆਲ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜਪਿ ਸਦਾ ਨਿਹਾਲ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪ੍ਰਭ
 ਦਇਆਲ ਦੂਸਰ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ॥ ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਸਰਬ ਸਮਾਹੀ ॥ ਅਪਨੇ
 ਦਾਸ ਕਾ ^{੨੪}ਹਲਤੁ ਪਲਤੁ ਸਵਾਰੈ ॥ ^{੨੫}ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਪ੍ਰਭ ਬਿਰਦੁ^{੨੬} ਤੁਮਾਰੈ ॥
 ੨ ॥ ਅਉਖਧ^{੨੭} ਕੋਟਿ ਸਿਮਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ॥ ^{੨੮}ਤੰਤੁ ਮੰਤ੍ਰੁ ਭਜੀਐ ਭਗਵੰਤੁ ॥
 ਰੋਗ ਸੋਗ ਮਿਟੇ ਪ੍ਰਭ ਧਿਆਏ ॥ ਮਨ ਬਾਂਛਤ^{੨੯} ਪੂਰਨ ਫਲ ਪਾਏ ॥ ੩ ॥ ਕਰਨ

- ੧ ਚਾਨਣਾ (ਗਿਆਨ ਦਾ) ।
 ੨ ਡਗਤੀ ਡਾਵ ਨਾਲ ।
 ੩ ਤਰੀਏ, ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਵੀਏ ।
 ੪ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ।
 ੫ ਸਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੇਣੂ, ਚਰਨ-ਧੂੜੀ ।
 ੬ ਰਮਣ ਵਾਲਾ । ਹਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ
 ਹਰੀ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ ।
 ੭ ਸਿਮਰੇ । ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਇਉਂ
 ਸਿਮਰੇ ਕਿ ਤਨ ਮਨ ਤੇ ਧਨ ਉਸੇ ਦਾ ਹੋ ਜਾਏ ।
 ੮ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ।
 ੯ ਸਾਧ-ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਨਾਲ
 ਮਨ ਨੂੰ ਰੇਗ ਲੈ, ਡਾਵ ਪ੍ਰੇਮ ਪੈਦਾ ਕਰ ।
 ੧੦ ਜਿਸ ਨੇ ਤੇਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ।
 ੧੧ ਜੀਭ ।
 ੧੨ ਚਰਨ-ਧੂੜੀ ।
 ੧੩ ਧੂਪ ਦੀਪ ਆਦਿ ਪੂਜਾ ਗੁਪਾਲ ਦੀ ਇਹੋ ਹੈ
 ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਨਮਸਕਾਰ
 ਕਰਦੇ ਹਾਂ ।
 ੧੪ ਨਮਸਕਾਰ ।
 ੧੫ ਪਕੜੀ ਹੈ ।
- ੧੬ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਸ਼ ।
 ੧੭ ਸਿਮਰਦਿਆਂ ।
 ੧੮ ਇਹੋ ਕਰਮ-ਧਰਮ ਅਤੇ ਅਸਲ ਗਿਆਨ ਹੈ
 ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ
 ਜਪੀਏ ।
 ੧੯ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤਰਨ ਲਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ
 ਚਰਨ ਜਹਾਜ਼ ਹਨ ।
 ੨੦ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ।
 ੨੧ ਡਰਾਉਣੇ (ਪੰਜ ਵੇਰੀ ਕਾਮਾਦਿ) ।
 ੨੨ ਪਖ, ਸਹਾਇਤਾ ।
 ੨੩ ਅਸਾਂ ਬਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ।
 ੨੪ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ।
 ੨੫ ਪਤਿਤਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨਾ ।
 ੨੬ ਸੁਭਾਵ, ਨਿਤ ਕਰਮ ।
 ੨੭ ਦਵਾਈ, ਇਲਾਜ । ਗੋਬਿੰਦ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨਾ
 ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਦਵਾਈਆਂ ਸਮਝੋ । 'ਸਰਬ ਰੇਗ ਕਾ
 ਅਉਖਦੁ ਨਾਮੁ' (ਸੁਖਮਨੀ) ।
 ੨੮ ਹਰੀ ਦਾ ਭਜਨ ਹੀ ਸਭ ਤੰਤਰ ਮੰਤਰ ਹੈ ।
 ੨੯ ਇਛਤ, ਚਾਹੇ ਹੋਏ ।

* ਉਤਲਾ ਹੀ ਡਾਵ ਹੈ ।

† ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦੀ ਥਾਂ ਹਰੀ-ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ।

‡ ਤੰਤਰ ਮੰਤਰ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹਰੀ ਦਾ ਭਜਨ ਹੀ ਹੈ ।

ਕਾਰਨ ਸਮਰਥ ਦਇਆਰ^੧ ॥ ^੨ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਮਹਾ ਬੀਚਾਰ ॥ ਨਾਨਕ ਬਖਸਿ
 ਲੀਏ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਏਕੋ ਹਰਿ ਜਾਪਿ ॥ ੪ ॥ ੧੩ ॥ ੧੫ ॥ ਗੋਂਡ
 ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਮੇਰੇ ਮੀਤ ॥ ਨਿਰਮਲ ਹੋਇ ਤੁਮਾਰਾ
 ਚੀਤ ॥ ਮਨ ਤਨ ਕੀ ਸਭ ਮਿਟੈ ਬਲਾਇ^੩ ॥ ਦੂਖ ਅੰਧੇਰਾ ਸਗਲਾ^੪ ਜਾਇ ॥
 ੧ ॥ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਵਤ ਤਰੀਐ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਈਐ ਪੁਰਖੁ
 ਅਪਾਰੁ^੫ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੋ ਜਨੁ ਕਰੈ ਕੀਰਤਨੁ ਗੋਪਾਲ ॥ ^੬ਤਿਸ ਕਉ ਪੋਹਿ ਨ
 ਸਕੈ ਜਮ ਕਾਲੁ ॥ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇਆ ਸੋ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੭ ਅਪਨਾ ਖਸਮੁ
 ਪਛਾਣੁ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਵੈ ^੮ਸੰਤਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮਿਟਹਿ
 ਉਨਮਾਦ^੯ ॥ ਸਦਾ ਹਜ਼ੂਰਿ ਜਾਣੁ ਭਗਵੰਤ^{੧੦} ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕਾ ਪੂਰਨ ਮੰਤ^{੧੧} ॥ ੩ ॥
 ਹਰਿਧਨੁ ਖਾਟਿ ਕੀਏ ਭੰਡਾਰ ॥ ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਭਿ ਕਾਜ ਸਵਾਰ ॥ ^{੧੨}ਹਰਿ
 ਕੇ ਨਾਮ ਰੰਗ ਸੰਗਿ ਜਾਗਾ ॥ ਹਰਿਚਰਣੀ ਨਾਨਕ ਮਨੁ ਲਾਗਾ ॥ ੪ ॥ ੧੪ ॥
 ੧੬ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫ + ॥ ^{੧੩}ਭਵ ਸਾਗਰ ਬੋਹਿਬ ਹਰਿਚਰਣ ॥ ਸਿਮਰਤ
 ਨਾਮੁ ਨਾਹੀ ਫਿਰਿ ਮਰਣ ॥ ਹਰਿਗੁਣ ਰਮਤ^{੧੪} ਨਾਹੀ ਜਮਪੰਥ^{੧੫} ॥ ਮਹਾ
 ਬੀਚਾਰ ਪੰਚ ਦੂਤਹ ਮੰਥ^{੧੬} ॥ ੧ ॥ ^{੧੭}ਤਉ ਸਰਣਾਈ ਪੂਰਨ ਨਾਥ ॥ ਜੰਤ ਅਪਨੇ
 ਕਉ ਦੀਜਹਿ ਹਾਥ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੧੮}ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ
 ਕਾ ਕਰਹਿ ਵਖਿਆਣ ॥ ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਬੈਸਨੋ ਰਾਮਦਾਸ^{੧੯} ॥ ^{੨੦}ਮਿਤਿ ਨਾਹੀ
 ਬ੍ਰਹਮ ਅਬਿਨਾਸ ॥ ੨ ॥ ^{੨੧}ਕਰਣ ਪਲਾਹ ਕਰਹਿ ਸਿਵ ਦੇਵ ॥ ਤਿਲੁ ਨਹੀ ਬੂਝਹਿ
 ਅਲਖ^{੨੨} ਅਭੇਵ^{੨੩} ॥ ਪ੍ਰੇਮਭਗਤਿ ਜਿਸੁ ਆਪੇ ਦੇਇ ॥ ਜਗ ਮਹਿ ਵਿਰਲੇ
^{੨੪}ਕੇਈ ਕੇਇ ॥ ੩ ॥ ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਣ ਗੁਣੁ ਕਿਛਹੂ ਨਾਹਿ ॥ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ
 ਤੇਰੀ ^{੨੫}ਦ੍ਰਿਸਟੀ ਮਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕੁ ਦੀਨੁ ਜਾਚੈ^{੨੬} ਤੇਰੀ ਸੇਵ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਦੀਜੈ
 ਗੁਰਦੇਵ ॥ ੪ ॥ ੧੫ ॥ ੧੭ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਲੀਆ^{੨੭} ਧਰਤਿ
 ਬਿਦਾਰਉ^{੨੮} ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਨਿੰਦਕੁ ਅਕਾਸ ਤੇ ਟਾਰਉ^{੨੯} ॥ ਸੰਤ ਕਉ ਰਾਖਉ ਅਪਨੇ
 ਜੀਅ ਨਾਲਿ ॥ ਸੰਤ ਉਧਾਰਉ ਤਤਖਿਣ^{੩੦} ਤਾਲਿ^{੩੧} ॥ ੧ ॥ ਸੋਈ ਸੰਤੁ ਜਿ ਭਾਵੈ
 ਰਾਮ ॥ ^{੩੨}ਸੰਤ ਗੋਬਿੰਦ ਕੈ ਏਕੈ ਕਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੰਤ ਕੈ ਉਪਰਿ ਦੇਇ
 ਪ੍ਰਭੁ ਹਾਥ ॥ ਸੰਤ ਕੈ ਸੰਗਿ ਬਸੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥ ^{੩੩}ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸੰਤਹ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਿ ॥
 ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ ਰਾਜ ਤੇ ਟਾਲਿ^{੩੪} ॥ ੨ ॥ ਸੰਤ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਹੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਜੋ ਨਿੰਦੈ
^{੩੫}ਤਿਸ ਕਾ ਪਤਨੁ ਹੋਇ ॥ ਜਿਸ ਕਉ ਰਾਖੈ ਸਿਰਜਨਹਾਰੁ ॥ ਝਖ ਮਾਰਉ^{੩੬} ਸਗਲ
 ਸੰਸਾਰੁ ॥ ੩ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨੇ ਕਾ ਭਇਆ ਬਿਸਾਸੁ^{੩੭} ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ^{੩੮} ਸਭੁ

- ੧ ਦਿਆਲ । ਹਰੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ।
 ੨ ਉਸ ਦੇ ਉੱਚੇ ਵਿਚਾਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਹਨ ।
 ੩ ਬਲਾਈ* ।
 ੪ ਸਾਰਾ ।
 ੫ ਬਿਅੰਤ ।
 ੬ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਉਸ ਉੱਤੇ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।
 ੭ ਗੁਰਾਂ ਦਵਾਰੇ ।
 ੮ ਸੰਤ-ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
 ੯ [ਸੰ. ਉਨਮਾਦ=ਚਿਤ ਦਾ ਉਖੜਨਾ, ਦਿਮਾਗੀ ਗੜਬੜੀ] ਮਸਤੀਆਂ ।
 ੧੦ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ।
 ੧੧ ਉਪਦੇਸ਼ ।
 ੧੨ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਜਾਗ ਪਿਆ (ਮਨ) ।
 ੧੩ ਭਵ (ਸੰਸਾਰ) ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰਨ ਲਈ ਹਰੀ-ਚਰਨ ਜਹਾਜ਼ ਹਨ ।
 ੧੪ ਸਿਮਰਦਿਆਂ ।
 ੧੫ ਰਸਤਾ । ਜਮਾਂ ਵਾਲਾ ਰਾਹ । 'ਮੰਨੇ ਜਮ ਕੇ ਸਾਥਿ ਨ ਜਾਇ' (ਜਪੁ) ।
 ੧੬ [ਸੰ. ਮੰਥ, ਰਗੜਨਾ, ਰਿੜਕਣਾ] ਮਥਣਾ, ਰਗੜ ਸੁਟਣਾ । ਹਰੀ ਦਾ ਉਚਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਕਾਮਾਦੀ ਪੰਜਾਂ ਵੇਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੭ ਹੋ ਪੂਰੇ ਮਾਲਕ ! ਤੇਰੀ ਓਟ ਲਈ ਹੈ ; ਆਪਣੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜੀਵ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ।
 ੧੮ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੦੪, ਨੋਟ ੧੯ ਅਤੇ ੨੦ ।
 ੧੯ ਇਕ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਹੈ ਬੰਗਾਗੀਆਂ ਦੀ । "ਘੁੰਘਰ ਬਾਪਿ ਭਏ ਰਾਮਦਾਸਾ" (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) ।
 ੨੦ (ਇਹ ਸਾਰੇ) ਅਮਰ ਹਰੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ ।
 ੨੧ [ਸੰ. ਕਾਰੁਣਿਕ ਪ੍ਰਲਾਪ=ਕੀਰਨੇ] ਤਰਲੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਸਿਵ ਜੀ ਜਹੇ ਦੇਵਤੇ ।
 ੨੨ ਨਾਸਮਝੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ।
 ੨੩ ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਦ ਨਾ ਲਭੇ ।
 ੨੪ ਕੋਈ ਕੋਈ ।
 ੨੫ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ।
 ੨੬ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ।
 ੨੭ ਫਿਟਕਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ।
 ੨੮ ਨਾਸ ਕਰਾਂ । ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰਾਂ ।
 ੨੯ ਸੁਟਾਂ ।
 ੩੦ ਤੁਰੰਤ, ਝਟ ਪਟ ।
 ੩੧ ਤਾਲੀ ਵਜਣ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਵਿਚ, ਤੁਰੰਤ । ਯਥਾ : "ਹੁਣਿ ਉਠਿ ਚਲਣਾ ਮੁਹਤਿ ਕਿ ਤਾਲਿ" । (ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੧) ।
 ੩੨ ਸੰਤ ਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਇੱਕੋ ਜਹੇ ਕੰਮ ਹਨ, ਭਾਵ ਦੇਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਇਕੋ ਜਹੇ ਹਨ ।
 ੩੩ ਉਹ ਦਮ-ਬਦਮ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦਾ ਹੈ ।
 ੩੪ ਟਲਦਾ, ਡਿਗਦਾ ।
 ੩੫ ਉਸ ਦਾ ਡਿਗਣਾ (ਗਿਰਾਵਟ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ : "ਜਿਉ ਦੀਪ ਪਤਨ ਪਤੰਗ" (ਬਿਲਾਵਲ ਮ: ੫) ।
 ੩੬ ਪਿਆ ਮਾਰੇ ।
 ੩੭ ਭਰੋਸਾ ।
 ੩੮ ਸਰੀਰ ।

* ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਪਾਪ ਮਿਟਦੇ ਤੇ ਮਨ ਸੁਖ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 † ਹਰੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਤ ਵਛੇ ੨ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੀਆਂ, ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ ।
 ‡ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ; ਅਸ਼ਰਧਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਖੁਰਾ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਤਿਸ ਕੀ ਰਾਸਿ॥ ਨਾਨਕ ਕਉ ਉਪਜੀ ਪਰਤੀਤਿ^੧॥ ਮਨਮੁਖ^੨ ਹਾਰ ਗੁਰਮੁਖ^੩
 ਸਦ ਜੀਤਿ॥ ੪॥ ੧੬॥ ੧੮॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫ *॥ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨੁ^੪
 ਨੀਰਿ ਨਰਾਇਣ॥ ਰਸਨਾ ਸਿਮਰਤ ਪਾਪ ਬਿਲਾਇਣ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥
 ਨਾਰਾਇਣ ਸਭ ਮਾਹਿ ਨਿਵਾਸ॥ ਨਾਰਾਇਣ ਘਟਿ ਘਟਿ ਪਰਗਾਸ॥
 ਨਾਰਾਇਣ ਕਹਤੇ ਨਰਕਿ ਨ ਜਾਹਿ॥ ਨਾਰਾਇਣ ਸੇਵਿ ਸਗਲ ਫਲ ਪਾਹਿ॥
 ੧॥ ਨਾਰਾਇਣ ਮਨ ਮਾਹਿ ਅਧਾਰ^੬॥ ਨਾਰਾਇਣ ਬੋਹਿਬ^੭ ਸੰਸਾਰ॥
 ਨਾਰਾਇਣ ਕਹਤ ਜਮੁ^੮ ਭਾਗਿ ਪਲਾਇਣ॥ ਨਾਰਾਇਣ ਏੰਤ ਭਾਨੇ ਭਾਇਣ॥
 ੨॥ ਨਾਰਾਇਣ ਸਦ ਸਦ ਬਖਸਿੰਦ॥ ਨਾਰਾਇਣ ਕੀਨੇ ਸੂਖ ਅਨੰਦ॥
 ਨਾਰਾਇਣ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਨੇ ਪਰਤਾਪ॥ ਨਾਰਾਇਣ ਸੰਤ ਕੇ ਮਾਈ ਬਾਪ॥ ੩॥
 ੧੦ ਨਾਰਾਇਣ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਨਰਾਇਣ॥ ਬਾਰੰਬਾਰ ਨਰਾਇਣ ਗਾਇਣ॥ ਬਸਤੁ
 ਅਗੋਚਰ^{੧੧} ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਲਹੀ^{੧੨}॥ ਨਾਰਾਇਣ ਓਟ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਗਹੀ^{੧੩}॥ ੪॥
 ੧੭॥ ੧੯॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫ †॥ ਜਾ ਕਉ ਰਾਖੈ ਰਾਖਣਹਾਰੁ॥ ਤਿਸ ਕਾ
 ਅੰਗੁ^{੧੪} ਕਰੇ ਨਿਰੰਕਾਰੁ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਮਾਤ ਗਰਭ ਮਹਿ ਅਗਨਿ ਨ ਜੋਹੈ^{੧੫}॥ ਕਾਮੁ
 ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਨ ਪੋਹੈ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਜਪੈ ਨਿਰੰਕਾਰੁ॥ ਨਿੰਦਕ ਕੈ ਮੁਹਿ ਲਾਗੈ
 ਛਾਹੁ^{੧੬}॥ ੧॥ ਰਾਮ ਕਵਚੁ^{੧੭} ਦਾਸ ਕਾ ਸੰਨਾਹੁ^{੧੮}॥ ਦੂਤ ਦੁਸਟ ਤਿਸੁ ਪੋਹਤ^{੧੯}
 ਨਾਹਿ॥ ਜੋ ਜੋ ਗਰਬੁ^{੨੦} ਕਰੇ ਸੋ ਜਾਇ॥ ੨੧ ਗਰੀਬ ਦਾਸ ਕੀ ਪ੍ਰਭੁ ਸਰਣਾਇ॥
 ੨॥ ਜੋ ਜੋ ਸਰਣਿ ਪਇਆ ਹਰਿਰਾਇ^{੨੨}॥ ਸੋ ਦਾਸੁ ਰਖਿਆ ਅਪਣੈ ਕੰਠਿ^{੨੩} ਲਾਇ॥
 ਜੇ ਕੋ ਬਹੁਤੁ ਕਰੇ ਅਹੰਕਾਰੁ॥ ਓਹੁ ਖਿਨ ਮਹਿ ਰੁਲਤਾ ਖਾਕੂ^{੨੪} ਨਾਲਿ॥ ੩॥ ਹੈ ਭੀ
 ਸਾਚਾ ਹੋਵਣਹਾਰੁ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਾਈ ਬਲਿਹਾਰ॥ ਅਪਣੇ ਦਾਸ ਰਖੇ ਕਿਰਪਾ
 ਧਾਰਿ॥ ਨਾਨਕ ਕੇ ਪ੍ਰਭੁ ਪ੍ਰਾਣ ਅਧਾਰ॥ ੪॥ ੧੮॥ ੨੦॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫ ‡॥
 ਅਚਰਜ ਕਥਾ ਮਹਾ ਅਨੂਪ^{੨੫}॥ ਪ੍ਰਾਤਮਾ^{੨੬} ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਰੂਪੁ॥ ਰਹਾਉ॥ ਨਾ
 ਇਹੁ^{੨੭} ਬੂਢਾ ਨਾ ਇਹ ਬਾਲਾ^{੨੮}॥ ਨਾ ਇਸੁ ਦੂਖੁ ਨਹੀ ਜਮ ਜਾਲਾ॥ ਨਾ ਇਹੁ
 ਬਿਨਸੈ ਨਾ ਇਹੁ ਜਾਇ॥ ੨੯ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੀ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ॥ ੧॥ ਨਾ ਇਸੁ
 ਉਸਨੁ^{੩੦} ਨਹੀ ਇਸੁ ਸੀਤੁ^{੩੧}॥ ਨਾ ਇਸੁ ਦੁਸਮਨੁ ਨਾ ਇਸੁ ਮੀਤੁ॥ ਨਾ ਇਸੁ
 ਹਰਖੁ^{੩੨} ਨਹੀ ਇਸੁ ਸੋਗੁ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਇਸ ਕਾ ਇਹੁ ਕਰਨੈ ਜੋਗੁ॥ ੨॥ ਨਾ ਇਸੁ
 ਬਾਪੁ ਨਹੀ ਇਸੁ ਮਾਇਆ^{੩੩}॥ ਇਹੁ ਅਪਰੰਪਰੁ^{੩੪} ਹੋਤਾ ਆਇਆ॥ ੩੫ ਪਾਪ ਪੁੰਨ
 ਕਾ ਇਸੁ ਲੇਪੁ ਨ ਲਾਗੈ॥ ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਸਦ ਹੀ ਜਾਗੈ॥ ੩॥ ੩੬ ਤੀਨਿ ਗੁਣਾ
 ਇਕ ਸਕਤਿ ਉਪਾਇਆ॥ ੩੭ ਮਹਾ ਮਾਇਆ ਤਾ ਕੀ ਹੈ ਛਾਇਆ॥ ਅਛਲ^{੩੮}

- ੧ ਯਕੀਨ, ਸ਼ਰਧਾ ।
- ੨ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ।
- ੩ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ।
- ੪ ਪਵਿੱਤਰ । ਨਾਰਾਇਣ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਨਾਮ ਨੀਰ (ਪਾਣੀ) ਵਾਂਗ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਜੀਭ ਨਾਲ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਤੇ ਪਾਪ ਧੋਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਬਿਲਾਇਣ=ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
- ੫ ਹਰ ਇਕ ਦਿਲ ਵਿਚ ਚਾਨਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੬ ਆਸਰਾ ਹੈ ।
- ੭ ਜਹਾਜ਼ ।
- ੮ ਦੇੜ ਕੇ ਨਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
- ੯ ਮਾਇਆ ਡੋਣ ਦੇ ਦੇਦ ਡੋਨਦਾ ਹੈ ।
- ੧੦ ਗੁਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ 'ਨਰਾਇਣ, ਨਰਾਇਣ' ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੧ ਮਨ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ।
- ੧੨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਲਭੀ ਹੈ ।
- ੧੩ ਪਕੜੀ ਹੈ ।
- ੧੪ ਪੱਖ, ਸਹਾਇਤਾ ।
- ੧੫ ਦੁਖ ਦਿੰਦੀ ।
- ੧੬ ਸੁਆਹ ।
- ੧੭ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੰਤਰ । ਰਾਮ-ਨਾਮ ਮੰਤਰ ਦਾਸ ਦਾ ਸੰਜੋਐ ਹੈ ।
- ੧੮ ਸੰਜੋਐ, ਬਿਰਹ ਬਕਤਰ, ਲੋਹੇ ਦਾ ਬਸਤਰ ਜੋ ਲੜਾਈ ਸਮੇਂ ਸਰੀਰ-ਰਖਿਆ ਲਈ ਪਹਿਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੯ ਅਸਰ ਕਰਦੇ ।

- ੨੦ ਹੰਕਾਰ ।
- ੨੧ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ।
- ੨੨ ਹਰੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ।
- ੨੩ ਗਲ ਨਾਲ ।
- ੨੪ ਮਿਟੀ ।
- ੨੫ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਉਪਮਾ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ, ਅਦੁਤੀ ।
- ੨੬ ਜੀਵਾਤਮਾ ।
- ੨੭ ਆਤਮਾ ।
- ੨੮ ਬਾਲਕ ।
- ੨੯ ਸਦਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਹੈ ।
- ੩੦ ਹੁਸ਼, ਗਰਮੀ ।
- ੩੧ ਸਰਦੀ, ਠੰਢ ।
- ੩੨ ਖੁਸ਼ੀ ।
- ੩੩ ਮਾਂ ।
- ੩੪ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਸਰੀਰਕ ਹਦਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ।
- ੩੫ ਭਾਵ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੁਖ ਉਠਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਤਮਾ ਨਿਰੋਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੇ ਅਸਰਾਂ ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਸਦਾ ਚੇਤਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੩੬ ਤਿੰਨ-ਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਇਸੇ ਨੇ ਅਵਿਦਿਆ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ।
- ੩੭ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਹਾ ਮਾਇਆ ਇਸੇ ਦਾ ਅਕਸ (ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ) ਹੈ ।
- ੩੮ ਜੋ ਛਲਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ ।

* ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਨਰਾਇਣ ਦਾ ਨਾਮ ਲਭਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਪਵਿੱਤਰ ਤੇ ਸੁਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

† ਹਉਮੈ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਨਿੰਦਾ-ਬ੍ਰਿਤੀ ਛੱਡ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

‡ ਇਹ ਗਲ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਬਿਅੰਤ ਤੇ ਨਿਰਲੋਪ ਹਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਸਮਝੀਏ ।

ਅਛੇਦ^੧ ਅਭੇਦ^੨ ਦਇਆਲ ॥ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਸਦਾ ਕਿਰਪਾਲ ॥ ਤਾ ਕੀ
^੩ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਕਛੂ ਨ ਪਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਤਾ ਕੈ ^੪ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਇ ॥ ੪ ॥ ੧੯ ॥
 ੨੧ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲੁ ੫ * ॥ ਸੰਤਨ ਕੈ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਉ ॥ ਸੰਤਨ ਕੈ ਸੰਗਿ
 ਰਾਮਗੁਨ ਗਾਉ ॥ ^੫ਸੰਤਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਿਲਵਿਖ^੬ ਸਭਿ ਗਏ ॥ ਸੰਤਸਰਣਿ
 ਵਡਭਾਗੀ ਪਏ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮੁ ਜਪਤ ਕਛੁ ਬਿਘਨੁ ਨ ਵਿਆਪੈ ॥ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ
 ਅਪੁਨਾ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਪੈ^੭ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਜਬ ਹੋਇ ਦਇਆਲ ॥
 ਸਾਧੂ ਜਨ ਕੀ ਕਰੈ ਰਵਾਲ^੮ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਇਸੁ ਤਨ ਤੇ ਜਾਇ ॥ ਰਾਮ ਰਤਨੁ
 ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥ ੨ ॥ ਸਫਲੁ ਜਨਮੁ ਤਾਂ ਕਾ ਪਰਵਾਨੁ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ
 ਨਿਕਟਿ^੯ ਕਰਿ ਜਾਣੁ ॥ ^{੧੦}ਭਾਇਭਗਤਿ ਪ੍ਰਭਕੀਰਤਨਿ ਲਾਗੈ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ
 ਕਾ ਸੋਇਆ^{੧੧} ਜਾਗੈ ॥ ੩ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਜਨ ਕਾ ਆਧਾਰੁ^{੧੨} ॥ ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ
^{੧੩}ਰਉਂ ਸਚੁ ਵਾਪਾਰੁ ॥ ਦਾਸਜਨਾ ਕੀ ^{੧੪}ਮਨਸਾ ਪੂਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ
 ਜਨ ਪੂਰਿ^{੧੫} ॥ ੪ ॥ ੨੦ ॥ ੨੨ ॥ ੬ ॥ ੨੮ ॥

ਰਾਗੁ ਗੋਂਡ ਅਸਟਪਦੀਆ ਮਹਲਾ ੫ ਿ ਘਰੁ ੨
 ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਕਰਿ ਨਮਸਕਾਰ ਪੂਰੇ ਗੁਰਦੇਵ ॥ ^{੧੬}ਸਫਲ ਮੂਰਤਿ
 ਸਫਲ ਜਾ ਕੀ ਸੇਵ ॥ ਅੰਤਰਜਾਮੀ^{੧੭} ਪੁਰਖੁ ਬਿਧਾਤਾ^{੧੮} ॥ ^{੧੯}ਆਠਪਹਰ
 ਨਾਮਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਰੁ ਗੋਪਾਲ ॥ ਅਪਨੇ ਦਾਸ ਕਉ ਰਾਖਨਹਾਰ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪਾਤਿਸਾਹ ਸਾਹ ਉਮਰਾਉ^{੨੦} ਪਤੀਆਏ^{੨੧} ॥ ਦੁਸਟ ਅਹੰਕਾਰੀ
 ਮਾਰਿ ਪਚਾਏ^{੨੨} ॥ ਨਿੰਦਕ ਕੈ ਮੁਖਿ ਕੀਨੋ ਰੋਗੁ ॥ ਜੈਜੈਕਾਰੁ ਕਰੈ ਸਭੁ ਲੋਗੁ ॥ ੨ ॥
 ਸੰਤਨ ਕੈ ਮਨਿ ਮਹਾ ਅਨੰਦੁ ॥ ਸੰਤ ਜਪਹਿ ਗੁਰਦੇਉ ਭਗਵੰਤੁ^{੨੩} ॥ ਸੰਗਤਿ ਕੇ ਮੁਖ
 ਉਜਲ ਭਏ ॥ ਸਗਲ ਥਾਨ ਨਿੰਦਕ ਕੇ ਗਏ ॥ ੩ ॥ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਜਨੁ ਸਦਾ ਸਲਾਹੇ ॥
 ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰ ਬੇਪਰਵਾਹੇ ॥ ਸਗਲ ਭੈ ਮਿਟੇ ਜਾ ਕੀ ਸਰਨਿ ॥ ਨਿੰਦਕ
 ਮਾਰਿ ਪਾਏ ਸਭਿ ਧਰਨਿ^{੨੪} ॥ ੪ ॥ ਜਨ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰੈ ਨ ਕੋਇ ॥ ਜੋ ਕਰੈ ਸੋ
 ਦੁਖੀਆ ਹੋਇ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਜਨੁ ਏਕੁ ਧਿਆਏ ॥ ਜਮੂਆ^{੨੫} ਤਾ ਕੈ ਨਿਕਟਿ^{੨੬}
 ਨ ਜਾਏ ॥ ੫ ॥ ਜਨ ਨਿਰਵੈਰ ਨਿੰਦਕ ਅਹੰਕਾਰੀ ॥ ^{੨੭}ਜਨ ਭਲ ਮਾਨਹਿ ਨਿੰਦਕ
 ਵੇਕਾਰੀ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਿਖਿ^{੨੮} ਸਤਿਗੁਰੁ ਧਿਆਇਆ ॥ ਜਨ ਉਬਰੇ^{੨੯} ਨਿੰਦਕ
 ਨਰਕਿ ਪਾਇਆ ॥ ੬ ॥ ਸੁਣਿ ਸਾਜਨ ਮੇਰੇ ਮੀਤ ਪਿਆਰੇ ॥ ਸਤਿਬਚਨ

੧ ਅੰਬਨਾਸੀ ।
 ੨ ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਦ ਨਾ ਲਭੇ ।
 ੩ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ।
 ੪ ਬਲਿਹਾਰ ।
 ੫ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
 ੬ ਪਾਪ ।
 ੭ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੮ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ।
 ੯ ਨੇੜੇ ।
 ੧੦ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਨਾਲ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੬੬, ਨੋਟ ੨ ।
 ੧੧ ਸੁਤਾ ਹੋਆਆ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ।
 ੧੨ ਆਸਰਾ ।
 ੧੩ ਸਿਮਰਦਾ ਹਾਂ; ਇਹੋ ਸਿਮਰਨ ਸਚਾ
 ਵਾਪਾਰ ਹੈ ।
 ੧੪ ਖਾਹਿਸ਼ ਪੂਰੀ ਕਰੋ । ਉਹ ਖਾਹਿਸ਼ ਇਹ ਹੈ
 ਕਿ ਹਰੀ-ਜਨਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜੀ ਵਿਚ ਸੁਖ
 ਮਿਲਦਾ ਰਹੇ ।
 ੧੫ ਧੂੜੀ ।
 ੧੬ ਜਿਸ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸਫਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ,

ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਸਭ ਫਲ ਮਿਲ
 ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
 ੧੭ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ।
 ੧੮ [ਵਿਧਾਤ੍ਰਿ] ਰਚਨਹਾਰਾ ।
 ੧੯ ਗੁਰੂ ਸਦਾ ਹੀ ਨਾਮ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਲਗਾ
 ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੦ ਅਮੀਰ ।
 ੨੧ ਪਰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਸੱਲੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੨ ਗਰਕ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੩ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ, ਸਭ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਵਾਲੇ
 ਗੁਰੂ ਨੂੰ ।
 ੨੪ ਧਰਤੀ ਤੇ ।
 ੨੫ ਵਿਚਾਰਾ ਜਮ ।
 ੨੬ ਨੇੜੇ ।
 ੨੭ ਸੇਵਕ ਤਾਂ ਭਲਾ ਮਨਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਨਿੰਦਕ
 ਬੁਰਾ ਸੋਚਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੮ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ।
 ੨੯ ਤਰ ਰਹੇ ।

* ਸੰਤ-ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।

+ ਗੁਰ-ਨਿੰਦਕ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਬਣਨਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਿੰਦਕ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਨੂੰ ਇਥੇ ਉਥੇ ਸਦਾ ਸੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

੧ਵਰਤਹਿ ਹਰਿ ਦੁਆਰੇ ॥ ਜੈਸਾ ਕਰੇ ਸੁ ਤੈਸਾ ਪਾਏ ॥ ਅਭਿਮਾਨੀ ਕੀ ਜੜ
ਸਰਪਰ^੨ ਜਾਏ ॥ ੭ ॥ ਨੀਧਰਿਆ^੩ ਸਤਿਗੁਰ ਧਰ^੪ ਤੇਰੀ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ
ਰਾਖਹੁ ਜਨ ਕੇਰੀ^੫ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਗੁਰ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ
ਪੈਜ ਸਵਾਰੀ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ੨੯ ॥

ਰਾਗੁ ਗੋਂਡ ਬਾਣੀ ਭਗਤਾ ਕੀ ॥ ਕਬੀਰ^੧ ਜੀ ਘਰੁ ੧
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ * ॥ ਸੰਤੁ ਮਿਲੈ ਕਿਛੁ ਸੁਨੀਐ ਕਹੀਐ ॥ ਮਿਲੈ ਅਸੰਤੁ^੨
ਮਸਟਿ^੩ ਕਰਿ ਰਹੀਐ ॥ ੧ ॥ ੧ ਬਾਬਾ ਬੋਲਨਾ ਕਿਆ ਕਹੀਐ ॥ ਜੈਸੇ ਰਾਮਨਾਮ
ਰਵਿ ਰਹੀਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ੧੦ ਸੰਤਨ ਸਿਉ ਬੋਲੇ ਉਪਕਾਰੀ ॥ ਮੂਰਖ
ਸਿਉ ਬੋਲੇ ੧੧ ਬਖ ਮਾਰੀ ॥ ੨ ॥ ਬੋਲਤ ਬੋਲਤ ੧੨ ਬਢਹਿ ਬਿਕਾਰਾ ॥ ੧੩ ਬਿਨੁ
ਬੋਲੇ ਕਿਆ ਕਰਹਿ ਬੀਚਾਰਾ ॥ ੩ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ੧੪ ਛੁਛਾ ਘਟੁ ਬੋਲੈ ॥ ਭਰਿਆ
ਹੋਇ ਸੁ ਕਬਹੁ ਨ ਡੋਲੈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਗੋਂਡ ੧ ॥ ਨਰੁ^{੧੫} ਮਰੈ ਨਰੁ ਕਾਮਿ ਨ
ਆਵੈ ॥ ਪਸੁ ਮਰੈ ਦਸ ਕਾਜ ਸਵਾਰੈ ॥ ੧ ॥ ਅਪਨੇ ੧੬ ਕਰਮ ਕੀ ਗਤਿ ਮੈ
ਕਿਆ ਜਾਨਉ ॥ ਮੈ ਕਿਆ ਜਾਨਉ ਬਾਬਾ ਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਾਡ ਜਲੇ ਜੈਸੇ
ਲਕਰੀ^{੧੭} ਕਾ ਤੂਲਾ^{੧੮} ॥ ਕੇਸ ਜਲੇ ਜੈਸੇ ਘਾਸ ਕਾ ਪੂਲਾ^{੧੯} ॥ ੨ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ
ਤਬ ਹੀ ਨਰੁ ਜਾਗੈ ॥ ਜਮ ਕਾ ਭੰਡੁ^{੨੦} ਮੂੰਡੁ^{੨੧} ਮਹਿ ਲਾਗੈ ॥ ੩ ॥ ੨ ॥ ਗੋਂਡ ੨ ॥
ਆਕਾਸਿ ਗਗਨੁ^{੨੨} ਪਾਤਾਲਿ ਗਗਨੁ ਹੈ ਚਹੁ ਦਿਸਿ^{੨੩} ਗਗਨੁ ਰਹਾਇਲੇ^{੨੪} ॥
੨੫ ਆਨਦ ਮੂਲੁ ਸਦਾ ਪੁਰਖੋਤਮੁ ਘਟੁ ਬਿਨਸੈ ਗਗਨੁ ਨ ਜਾਇਲੇ ॥ ੧ ॥
੨੬ ਮੋਹਿ ਬੈਰਾਗੁ ਭਇਓ ॥ ਇਹੁ ਜੀਉ ਆਇ ਕਹਾ ਗਇਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਪੰਚ ਤਤੁ ਮਿਲਿ ਕਾਇਆ ਕੀਨੀ ਤਤੁ ਕਹਾ ਤੇ ਕੀਨੁ ਰੇ ॥ ੨੭ ਕਰਮ ਬਧ ਤੁਮ
ਜੀਉ ਕਹਤ ਹੈ ਕਰਮਹਿ ਕਿਨਿ ਜੀਉ ਦੀਨੁ ਰੇ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਮਹਿ ਤਨੁ ਹੈ ਤਨ
ਮਹਿ ਹਰਿ ਹੈ ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰਿ^{੨੮} ਸੋਇ ਰੇ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਰਾਮਨਾਮੁ ਨ
ਛੋਡਉ ੨੯ ਸਹਜੇ ਹੋਇ ਸੁ ਹੋਇ ਰੇ ॥ ੩ ॥ ੩ ॥

ਰਾਗੁ ਗੋਂਡ ਬਾਣੀ ਕਬੀਰ ਜੀਉ ਕੀ ਘਰੁ ੨
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੧ ॥ ਭੁਜਾ^{੩੦} ਬਾਂਧਿ ਭਿਲਾ^{੩੧} ਕਰਿ ਡਾਰਿਓ ॥
ਹਸਤੀ^{੩੨} ਕ੍ਰੋਪਿ ਮੂੰਡੁ ਮਹਿ ਮਾਰਿਓ ॥ ਹਸਤਿ ਭਾਗਿ ਕੈ ਚੀਸਾ ਮਾਰੈ ॥ ਇਆ ਮੂਰਤਿ
ਕੈ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੈ ॥ ੧ ॥ ਆਹਿ^{੩੩} ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਤੁਮਰਾ ਜੋਰੁ ॥ ਕਾਜੀ ਬਕਿਬੋ^{੩੪}

- ੧ ਹਰੀ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਬਚਨ ਸਚੇ (ਠੀਕ) ਉਤਰਦੇ ਹਨ ।
- ੨ ਚਰੁਰ ।
- ੩ ਬੇਆਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ।
- ੪ ਆਸਰਾ ।
- ੫ ਦੀ । ਸੇਵਕ ਦੀ ਪੇਜ ਰਖੇ ।
- ੬ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੯੨, ਫੁਟ ਨੋਟ + ।
- ੭ ਖੋਟੇ ਪੁਰਸ਼ ।
- ੮ ਚੁਪ ।
- ੯ ਕੀ ਬੋਲ ਬੋਲੀਏ (ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ)?-ਉਹੋ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਵਿਚ ਰਹਿ ਸਕੀਏ ।
- ੧੦ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਗਲ ਕਰਦਿਆਂ ਛਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੧ ਬੇਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੨ ਵਧਦੇ ਹਨ ਔਗੁਣ ।
- ੧੩ ਬਿਨਾਂ ਬੋਲਣ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ?
- ੧੪ ਖਾਲੀ ਘੜਾ ।
- ੧੫ ਮਨੁਖ ।
- ੧੬ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਗਤੀ, ਭਾਵ ਮੇਰਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ ।
- ੧੭ ਲਕੜੀ ।
- ੧੮ ਗਠਾ ।
- ੧੯ ਮੁਠਾ, ਗਠਾ ।
- ੨੦ ਛੱਡਾ ।
- ੨੧ ਸਿਰ ।
- ੨੨ ਆਕਾਸ਼, ਭਾਵ ਚੇਤਨ-ਸੋਤਾ, ਵਿਆਪਕ ਹਰੀ ।
- ੨੩ ਚਹੁਆਂ ਤਰਫ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਚੁਤਰਫੀਂ ।
- ੨੪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੫ ਉਹ ਉਤਮ ਪੁਰਸ਼ ਜੋ ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਸੁਖਾ ਦਾ ਮੁਢ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਘੜਾ ਟੁਟ ਜਾਣ ਤੇ ਉਹ ਗਗਨ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਘੜਾ=ਸਰੀਰ ।
- ੨੬ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੇ ਬੜਾ ਉਦਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੀਉ ਆ ਕੇ ਫਿਰ ਕਿੰਨੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੨੭ ਤੁਸੀਂ ਜੀਵ ਨੂੰ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਬਧਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਪਰ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਵਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਕਿਸ ਨੇ ਕੀਤਾ ?
- ੨੮ ਅੰਦਰ ।
- ੨੯ ਜੇ ਉਸ ਵਲੋਂ ਸਹਜੇ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹੋ ਠੀਕ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਦੇਭ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਭਾਣੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ।
- ੩੦ ਬਾਹਾਂ ।
- ੩੧ ਛੇਲਾ, ਪਿੰਨਾ, ਪੋਟਲੀ । ਪੋਟਲੀ ਬਣਾ ਕੇ ਹਾਥੀ ਅੱਗੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ।
- ੩੨ ਹਾਥੀ । ਮਹਾਵਤ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਸਿਰ ਤੇ ਅੰਕਸ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹਾਥੀ ਡੱਜ ਕੇ ਚੰਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਇਉਂ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੂਰਤ (ਕਬੀਰ) ਤੋਂ ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ !
- ੩੩ ਹੈ ! ਕਬੀਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, 'ਹੋ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ, ਮੈਨੂੰ ਤੇਰਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ।'
- ੩੪ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਕਾਬੀ ਮਹਾਵਤ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰੋ ।

* ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਗਲ ਕਰਦਿਆਂ ਛਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਵਿਚਾਰ ਖੁਲ੍ਹਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਦੋਬ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ; ਪਰ ਖੋਟੇ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਗਲ ਕਰਦਿਆਂ ਔਗੁਣ ਹੀ ਵਧਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨਾਲ ਚੁਪ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

+ ਹਰੀ ਦੀ ਯਾਦ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਿਰੀ ਸਰੀਰਕ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ । ਪਸ਼ੂ ਵਿਚ ਭੀ ਓਸ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਮੌਤ ਪਿਛੋਂ ਕਈ ਕੰਮ ਸਵਾਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮਨੁਖ ਦਾ ਮੂਰਦਾ ਤਾਂ ਲਕੜ ਜਾਂ ਘਾਹ ਵਾਕਰ ਨਿਰਾ ਸੜਨ ਜੇਗਾ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

± ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਨਾਸਮਾਨ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਨਾਸਮਾਨ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਅਸੀਂ ਅਮਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

‡ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਦਸਦੇ ਹਨ । ਸਿਰੰਦਰ ਲੋਦੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬਨਾਰਸ ਵਿਚ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਬਹੁਤ ਕਲੋਸ਼ ਦਿਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਚਿਕਰ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਹਸਤੀ ਤੋਰੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਰੇ ਮਹਾਵਤ ਤੁਝੁ ^੧ਡਾਰਉ ਕਾਟਿ॥ ਇਸਹਿ ਤੁਰਾਵਹੁ
^੨ਘਾਲਹੁ ਸਾਟਿ ॥ ਹਸਤਿ ਨ ਤੋਰੈ^੩ ਧਰੇ ਧਿਆਨੁ ॥ ^੪ਵਾ ਕੈ ਰਿਵੈ ਬਸੈ ਭਗਵਾਨੁ॥
 ੨ ॥ ਕਿਆ ਅਪਰਾਧੁ ਸੰਤ ਹੈ ਕੀਨਾ ॥ ਬਾਂਧਿ ਪੋਟ^੫ ਕੁੰਚਰ^੬ ਕਉ ਦੀਨਾ ॥
 ਕੁੰਚਰੁ ਪੋਟ ਲੈ ਲੈ ਨਮਸਕਾਰੈ ॥ ਬੂਝੀ ਨਹੀ ਕਾਜੀ ਅੰਧਿਆਰੈ^੭ ॥ ੩ ॥ ਤੀਨਿ
 ਬਾਰ ਪਤੀਆ^੮ ਭਰਿ ਲੀਨਾ ॥ ਮਨ ਕਠੋਰੁ ਅਜਹੂ ਨ ਪਤੀਨਾ^੯ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ
 ਹਮਰਾ ਗੋਬਿੰਦੁ ॥ ^{੧੦}ਚਉਥੇ ਪਦ ਮਹਿ ਜਨ ਕੀ ਜਿੰਦੁ ॥੪॥ ੧ ॥੪॥ ਗੋਂਡ * ॥ ਨਾ
 ਇਹੁ^{੧੧} ਮਾਨਸੁ ਨਾ ਇਹੁ ਦੇਉ ॥ ਨਾ ਇਹੁ ਜਤੀ ਕਹਾਵੈ ਸੇਉ^{੧੨} ॥ ਨਾ ਇਹੁ ਜੋਗੀ
 ਨਾ ਅਵਧੂਤਾ^{੧੩} ॥ ਨਾ ਇਸੁ ਮਾਇ ਨ ਕਾਹੂ ਪੂਤਾ ॥ ੧ ॥ ^{੧੪}ਇਆ ਮੰਦਰ ਮਹਿ
 ਕੌਨ ਬਸਾਈ ॥ ਤਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਕੋਉ ਪਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਾਇਹੁ ਗਿਰਹੀ^{੧੫}
 ਨਾ ਓਦਾਸੀ ॥ ਨਾ ਇਹੁ ਰਾਜ ਨ ਭੀਖ ਮੰਗਾਸੀ ॥ ਨਾ ਇਸੁ ਪਿੰਡੁ^{੧੬} ਨ ^{੧੭}ਰਕਤੁ
 ਰਾਤੀ ॥ ਨਾ ਇਹੁ ਬ੍ਰਹਮਨੁ ਨਾ ਇਹੁ ਖਾਤੀ^{੧੮} ॥ ੨ ॥ ਨਾ ਇਹੁ ਤਪਾ ਕਹਾਵੈ
 ਸੇਖੁ ॥ ਨਾ ਇਹੁ ਜੀਵੈ ਨ ਮਰਤਾ ਦੇਖੁ ॥ ਇਸੁ ਮਰਤੇ ਕਉ ਜੇ ਕੋਉ ਰੋਵੈ ॥ ਜੋ
 ਰੋਵੈ ਸੋਈ ਪਤਿ ਖੋਵੈ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਮੈ ਡਗਰੋ^{੧੯} ਪਾਇਆ ॥ ਜੀਵਨ ਮਰਨੁ
 ਦੋਉ ਮਿਟਵਾਇਆ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਇਹੁ ਰਾਮ ਕੀ ਅੰਸੁ ॥ ^{੨੦}ਜਸ ਕਾਗਦ ਪਰ
 ਮਿਟੈ ਨ ਮੰਸੁ ॥੪॥੨॥੫॥ ਗੋਂਡ † ॥ ਤੂਟੇ ਤਾਗੇ^{੨੧} ਨਿਖੁਟੀ ਪਾਨਿ^{੨੨} ॥^{੨੩}ਦੁਆਰ
 ਉਪਰਿ ਝਿਲਕਾਵਹਿ ਕਾਨ ॥ ^{੨੪}ਕੂਚ ਬਿਚਾਰੇ ਫੂਏ ਫਾਲ ॥ ^{੨੫}ਇਆ ਮੁੰਡੀਆ
 ਸਿਰ ਚਵਿਬੋ ਕਾਲ ॥ ੧ ॥ ਇਹੁ ਮੁੰਡੀਆ ਸਗਲੇ ਦੁਬੁ^{੨੬} ਖੋਈ ॥ ^{੨੭}ਆਵਤ ਜਾਤ
^{੨੮}ਨਾਕ ਸਰ ਹੋਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੨੯}ਤੁਰੀ ਨਾਰਿ ਕੀ ਛੋਡੀ ਬਾਤਾ ॥ ਰਾਮਨਾਮ
^{੩੦}ਵਾਕਾ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ॥ ^{੩੧}ਲਰਿਕੀ ਲਰਿਕਨ ਖੈਬੋ ਨਾਹਿ ॥ ਮੁੰਡੀਆ ਅਨਦਿਨੁ
 ਧਾਪੇ^{੩੨} ਜਾਹਿ ॥੨॥ ^{੩੩}ਇਕ ਦੁਇ ਮੰਦਰਿ ਇਕ ਦੁਇ ਬਾਟ ॥ ਹਮ ਕਉ ਸਾਬਰੁ^{੩੪}
 ਉਨ ਕਉ ਖਾਟ^{੩੫} ॥ ^{੩੬}ਮੂਡ ਪਲੋਸਿ ਕਮਰ ਬਧਿ ਪੋਥੀ ॥ ਹਮ ਕਉ ਚਾਬਨੁ^{੩੭} ਉਨ
 ਕਉ ਰੋਟੀ ॥੩॥ ਮੁੰਡੀਆ ਮੁੰਡੀਆ ਹੂਏ ਏਕ ॥ ^{੩੮}ਏ ਮੁੰਡੀਆ ਬੂਡਤ ਕੀ ਟੇਕ ॥
 ਸੁਨਿ ਅੰਧਲੀ ਲੋਈ ਬੇਪੀਰਿ^{੩੯} ॥ ^{੪੦}ਇਨ੍ ਮੁੰਡੀਅਨ ਭਜਿ ਸਰਨਿ ਕਬੀਰ ॥੪॥
 ੩ ॥ ੬ ॥ ਗੋਂਡ ‡ ॥ ਖਸਮੁ^{੪੧} ਮਰੈ ਤਉ ਨਾਰਿ^{੪੨} ਨ ਰੋਵੈ ॥ ^{੪੩}ਉਸੁ ਰਖਵਾਰਾ
 ਅਉਰੋ ਹੋਵੈ ॥ ਰਖਵਾਹੇ^{੪੪} ਕਾ ਹੋਇ ਬਿਨਾਸ ॥ ਆਗੈ ਨਰਕੁ ਦੀਹਾ^{੪੫} ਭੋਗ
 ਬਿਲਾਸ ॥੧॥ ^{੪੬}ਏਕ ਸੁਹਾਗਨਿ ਜਗਤ ਪਿਆਰੀ ॥ ਸਗਲੇ ਜੀਅ ਜੰਤ ਕੀ ਨਾਰੀ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੋਹਾਗਨਿ ਗਲਿ ਸੋਹੈ ਹਾਰੁ ॥ ^{੪੭}ਸੰਤ ਕਉ ਬਿਖੁ ਬਿਗਮੈ
 ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਕਰਿ ਸੀਗਾਰੁ ਬਹੈ ਪਖਿਆਰੀ^{੪੮} ॥ ਸੰਤ ਕੀ ਠਿਠਕੀ^{੪੯} ਫਿਰੈ ਬਿਚਾਰੀ ॥

੧ ਕੋਟ ਦਿਆਂਗਾ ।
 ੨ ਸੋਟਾ ਮਾਰੇ (ਤਾਂ ਜੋ ਹਾਥੀ ਵਧੇ) ।
 ੩ ਤੁਰਦਾ ।
 ੪ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ।
 ੫ ਪੋਟਲੀ ।
 ੬ [ਸਿੰ. ਕੁੰਜਰ] ਹਾਥੀ ।
 ੭ ਅਨ੍ਹੇ ਨੇ ।
 ੮ ਪਰਤਾਵਾ । ਅਜਮਾਇਸ਼ ਕੱਤੀ ।
 ੯ ਤਮੱਲੀ ਹੋਈ । ਸਖਤ ਦਿਲ ਨੂੰ ਅਜੇ ਭੀ
 ਤਸੱਲੀ ਨਾ ਹੋਈ ।
 ੧੦ ਤੁਰੀਆ ਵਿਚ ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ।
 ੧੧ ਇਹ ਜੀਵ ।
 ੧੨ ਸ਼ਿਵ, ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ।
 ੧੩ ਤਿਆਗੀ, ਸੰਨਿਆਸੀ ।
 ੧੪ ਇਸ ਸਰੀਰ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਕੋਣ ਵਸਦਾ ਹੈ ?
 ੧੫ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ।
 ੧੬ ਸਰੀਰ ।
 ੧੭ ਰਤਾ ਜਿੰਨੀ ਰੋਤ (ਲਹੂ) ।
 ੧੮ ਖਤਰੀ ।
 ੧੯ [ਭਗ (ਪੈਰ) ਧਰਨ ਦਾ ਥਾਂ] ਰਸਤਾ, ਅਸਲ
 ਜੀਵਣ-ਜੁਗਤਿ ।
 ੨੦ ਜਿਵੇਂ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਪਰ ਸਿਆਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਟਦੀ,
 ਤਿਵੇਂ ਇਹ ਜੀਵ ਰਾਮ ਕੀ ਅੰਸ ਹੈ, ਇਸ
 ਕਰਕੇ ਅਮਿੱਟ ਹੈ ।
 ੨੧ ਧਾਗੇ ।
 ੨੨ ਕਪੜੇ ਨੂੰ ਉਠਣ ਵੇਲੇ ਜੋ ਮਾਵਾ ਲਾਇਆ
 ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੩ ਬੂਹੇ ਤੇ ਕਾਨੇ (ਤਾਣੀ ਵਾਲੇ) ਪਏ ਲਿਸ਼ਕਦੇ ਹਨ ।
 ੨੪ ਕੁਚ ਵਿਚਾਰੇ ਵਾਲ ੨ ਭਾਵ ਖਿਲਰੇ ਪਏ ਹਨ ।
 ੨੫ ਇਹ ਮੁੰਡਾ (ਕਬੀਰ) ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਆਇਆ
 ਹੈ, ਭਾਵ ਇਸ ਨੂੰ ਆਖਰ ਆਈ ਹੋਈ ਹੈ ।
 ੨੬ ਧਨ । ਸਾਧੂਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਧਨ ਗਵਾ
 ਦਿਤਾ ਹੈ ।

੨੭ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਆਵਣ ਜਾਵਣ ਨੇ ਨੌਕ
 ਵਿਚ ਦਮ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੮ ਨਾਕ-ਸੂਰ, ਨਕ-ਦਮ, ਬਹੁਤ ਤੰਗ ।
 ੨੯ ਤੁਰੀ (ਜਿਸ ਤੇ ਕਪੜਾ ਵਲ੍ਹੇਟਦੇ ਹਨ) ਅਤੇ
 ਨਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਬੈਠਾ ਹੈ ।
 ੩੦ ਉਸ ਦਾ (ਕਬੀਰ ਦਾ) ।
 ੩੧ ਲੜਕੀ ਲੜਕਿਆਂ ਲਈ ਖਾਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ
 ਲਭਦਾ, ਪਰ ਇਹ ਸਾਧੂ ਮੁੰਡੇ ਰਜਦੇ ਨਿਕਲਦੇ
 ਹਨ ।
 ੩੨ ਰਜਦੇ ।
 ੩੩ ਇਕ ਦੇ ਸਾਧੂ ਘਰ ਹਨ ਤੇ ਇਕ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ
 ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਭਾਵ ਆਉਂਦੇ ਪਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
 ੩੪ ਸਥਰ, ਰੋਏ ਸੱਟਾ ।
 ੩੫ ਮੰਜੀ ।
 ੩੬ ਸਿਰ ਤੇ ਹਥ ਫੇਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲਕ ਨਾਲ ਪੋਥੀ ਹੈ ।
 ੩੭ ਚਬੀਨ, ਫੁੰਨੇ ਦਾਣੇ ।
 ੩੮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਭੁੱਖਣ ਦਾ ਆਸਰਾ ਜਾਂ
 ਰਾਹ ਫੜਿਆ ਹੈ ।
 ੩੯ ਨਿਗੁਰੀ ।
 ੪੦ ਦੇੜ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਵੇ (ਤਾਂ ਹੀ
 ਬਚਾਉਂਦੇ) ।
 ੪੧ ਮਨੁੱਖ ।
 ੪੨ ਮਾਇਆ ।
 ੪੩ ਭਾਵ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਜਾ ਬਣਦੀ ਹੈ ।
 ੪੪ ਇਸ ਮਾਇਆ ਦਾ ਰਾਖਾ, ਖਸਮ, ਮਾਇਆ-
 ਧਾਰੀ ।
 ੪੫ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ।
 ੪੬ ਮਾਇਆ ।
 ੪੭ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਹੁ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸੰਸਾਰ
 ਵੇਖ ਕੇ ਖਿੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੪੮ ਪਖਸ਼ (ਪਟੀ) ਸਵਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਵੇਸਵਾ (ਮਾਇਆ) ।
 ੪੯ ਠਿਠ ਕੀਤੀ, ਫਿਟਕਾਰੀ ਹੋਈ ।

* ਉੱਤੇ ਦੱਸੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਇਸ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਨਿਰੋਲ ਰੂਪ ਵਿਚ 'ਰਾਮ ਕੀ ਅੰਸ' ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਹੋਰ ਅਸਰਾਂ ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਮੌਤ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪੋਹ ਸਕਦੀ ।

+ ਇਹ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਦਾ ਧਾਰਮਕ ਲਗਨ ਵਿਚ ਰਖਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਲੇਈ ਜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਕੰਮ ਕਾਜ ਛੱਡ ਦੇਣ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ; ਅਖੀਰਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਭਗਤ ਜੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹੈ ।

‡ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਤੜਝੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਹੈ ।

੨ ॥ ^੧ਮੰਤ ਭਾਗਿ ਓਹ ਪਾਛੈ ਪਹੈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਮਾਰਹੁ ਡਰੈ ॥ ^੨ਸਾਕਤ ਕੀ
 ਓਹ ਪਿੰਡ ਪਰਾਇਣ ॥ ^੩ਹਮ ਕਉ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਪਰੈ ਤ੍ਰਿਖ ਡਾਇਣ ॥ ੨ ॥ ਹਮ
 ਤਿਸ ਕਾ ਬਹੁ ਜਾਨਿਆ ਭੇਉ^੪ ॥ ਜਬ ਹੁਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਮਿਲੇ ਗੁਰਦੇਉ ॥ ਕਹੁ
 ਕਬੀਰ ਅਬ ਬਾਹਰਿ ਪਰੀ ॥ ਸੰਸਾਰੈ ਕੈ ਅੰਚਲਿ^੫ ਲਰੀ^੬ ॥ ੪॥੪॥੭॥ ਗੋਂਡ * ॥
^੭ਗ੍ਰਿਹਿ ਸੋਭਾ ਜਾ ਕੇ ਰੇ ਨਾਹਿ ॥ ਆਵਤ ਪਹੀਆ^੮ ਖੂਧੇ^੯ ਜਾਹਿ ॥ ਵਾ ਕੈ ਅੰਤਰਿ
 ਨਹੀ ਸੰਤੋਖੁ^{੧੦} ॥ ਬਿਨੁ ਸੋਹਾਗਨਿ^{੧੧} ਲਾਗੈ ਦੋਖੁ ॥ ੧ ॥ ਧਨੁ ਸੋਹਾਗਨਿ ਮਹਾ
 ਪਵੀਤ^{੧੨} ॥ ^{੧੩}ਤਪੇ ਤਪੀਸਰ ਡੋਲੈ ਚੀਤ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੋਹਾਗਨਿ ਕਿਰਪਨ^{੧੪}
 ਕੀ ਪੂਤੀ ॥ ^{੧੫}ਸੇਵਕ ਤਜਿ ਜਗਤ ਸਿਉ ਸੂਤੀ ॥ ^{੧੬}ਸਾਧੂ ਕੈ ਠਾਢੀ ਦਰਬਾਰਿ ॥
 ਸਰਨਿ ਤੇਰੀ ਮੋਕਉ ਨਿਸਤਾਰਿ ॥ ੨ ॥ ਸੋਹਾਗਨਿ ਹੈ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰੀ ॥ ਪਗ
 ਨੇਵਰ^{੧੭} ਛਨਕ ਛਨਹਰੀ ॥ ^{੧੮}ਜਉਲਗੁ ਪ੍ਰਾਨ ਤਉਲਗੁ ਸੰਗੇ ॥ ਨਾਹਿ ਤ
 ਚਲੀ ਬੇਗਿ^{੧੯} ਉਠਿ ਨੰਗੇ ॥ ੩ ॥ ਸੋਹਾਗਨਿ ^{੨੦}ਭਵਨ ਤ੍ਰੈ ਲੀਆ ॥ ^{੨੧}ਦਸਅਠ
 ਪੁਰਾਣ ਤੀਰਥ ਰਸ ਕੀਆ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸਰ ਬੋਧੇ^{੨੨} ॥ ਬਡੇ ਭੂਪਤਿ^{੨੩}
 ਰਾਜੇ ਹੈ ਛੋਧੇ^{੨੪} ॥ ੪ ॥ ਸੋਹਾਗਨਿ ^{੨੫}ਉਰਵਾਰਿ ਨ ਪਾਰਿ ॥ ^{੨੬}ਪਾਂਚ ਨਾਰਦ ਕੈ
 ਸੰਗਿ ਬਿਧਵਾਰਿ^{੨੭} ॥ ਪਾਂਚ ਨਾਰਦ ਕੇ ਮਿਟਵੇ^{੨੮} ਫੂਟੇ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ
 ਛੂਟੇ ॥ ੫ ॥ ੫ ॥ ੮ ॥ ਗੋਂਡ † ॥ ਜੈਸੇ ਮੰਦਰ ਮਹਿ ਬਲਹਰ^{੨੯} ਨਾ ਠਾਹਰੈ ॥ ਨਾਮ
 ਬਿਨਾ ਕੇਸੇ ਪਾਰਿ ਉਤਰੈ ॥ ਕੰਭ^{੩੦} ਬਿਨਾ ਜਲੁ ਨਾ ਟੀਕਾਵੈ ॥ ਸਾਧੂ ਬਿਨੁ ਐਸੇ
 ਅਬਗਤੁ^{੩੧} ਜਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਜਾਰਉ^{੩੨} ਤਿਸੈ ਜੁ ਰਾਮੁ ਨ ਚੇਤੇ ॥ ^{੩੩}ਤਨ ਮਨ ਰਮਤ ਰਹੈ
 ਮਹਿ ਖੇਤੇ ॥ ੨ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੈਸੇ ਹਲਹਰ^{੩੪} ਬਿਨਾ ਜਿਮੀ ਨਹੀ ਬੋਈਐ ॥ ਸੂਤ ਬਿਨਾ
 ਕੇਸੇ ਮਣੀ^{੩੫} ਪਰੋਈਐ ॥ ^{੩੬}ਘੁੰਡੀ ਬਿਨੁ ਕਿਆ ਗੰਠਿ ਚੜਾਈਐ ॥ ਸਾਧੂ ਬਿਨੁ
 ਤੈਸੇ ਅਬਗਤੁ ਜਾਈਐ ॥ ੨ ॥ ਜੈਸੇ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਬਿਨੁ ਬਾਲੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ਬਿੰਬ^{੩੭} ਬਿਨਾ
 ਕੇਸੇ ਕਪਰੇ ਧੋਈ ॥ ^{੩੮}ਘੋਰ ਬਿਨਾ ਕੇਸੇ ਅਸਵਾਰ ॥ ਸਾਧੂ ਬਿਨੁ ਨਾਹੀ ਦਰਵਾਰ^{੩੯} ॥
 ੩ ॥ ਜੈਸੇ ਬਾਜੇ ਬਿਨੁ ^{੪੦}ਨਹੀ ਲੀਜੈ ਫੇਰੀ ॥ ^{੪੧}ਖਸਮਿ ਦੁਹਾਗਨਿ ਤਜਿ
 ਅਉਹੇਰੀ^{੪੨} ॥ ਕਹੈ ਕਬੀਰ ^{੪੩}ਏਕੈ ਕਰਿ ਕਰਨਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੪੪} ਹੋਇ ਬਹੁਰਿ ਨਹੀ
 ਮਰਨਾ ॥ ੪॥੬॥੯॥ ਗੋਂਡ ‡ ॥ ਕੂਟਨ^{੪੫} ਸੋਇ ਜੁ ਮਨ ਕਉ ਕੂਟੈ ॥ ਮਨ ਕੂਟੈ ਤਉ
 ਜਮ ਤੇ ਛੂਟੈ ॥ ਕੂਟਿ ਕੂਟਿ ਮਨੁ ਕਸਵਟੀ ਲਾਵੈ ॥ ਮੋ ਕੂਟਨੁ ਮੁਕਤਿ ਬਹੁ ਪਾਵੈ ॥
 ੧ ॥ ਕੂਟਨੁ ਕਿਸੈ ਕਹਹੁ ਸੰਸਾਰ ॥ ^{੪੬}ਸਗਲ ਬੋਲਨ ਕੇ ਮਾਹਿ ਬੀਚਾਰ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਨਾਚਨੁ^{੪੭} ਸੋਇ ਜੁ ਮਨ ਸਿਉ ਨਾਚੈ ॥ ਝੂਠਿ ਨ ਪਤੀਐ^{੪੮} ਪਰਚੈ^{੪੯}
 ਸਾਚੈ ॥ ^{੫੦}ਇਸੁ ਮਨ ਆਗੇ ਪੂਰੈ ਤਾਲ ॥ ਇਸੁ ਨਾਚਨ ਕੇ ਮਨ ਰਖਵਾਲ ॥ ੨ ॥

੧ ਭੱਜ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ
 ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮਾਰ
 ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਹੈ ।
 ੨ ਮਾਦਾ-ਪੁਸਤਾਂ ਦੀ ਉਹ ਦੇਹ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ।
 ੩ ਸਾਨੂੰ ਤੇ ਉਹ ਲਹੂ ਦੀ ਤਿਹਾਈ ਡੰਠ ਦਿਸਦੀ
 ਹੈ । ਤੁਖਿ=ਤੁਖਾ ਵਾਲੀ, ਤਿਹਾਈ, ਪਿਆਸੀ ।
 ੪ ਭੇਦ । ੫ ਪੱਲੇ ।
 ੬ ਲਗੀ ਹੈ ।
 ੭ ਜਿਸ ਘਰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਸੋਭਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਥੇ
 ਆਏ ਰਾਹੀਂ ਭੁਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
 ੮ ਰਾਹੀਂ ।
 ੯ ਭੁਖੇ ।
 ੧੦ ਤ੍ਰਿਪਤੀ, ਰਜਣਾ ।
 ੧੧ ਲਛਮੀ, ਮਾਇਆ ਦੇ ।
 ੧੨ ਪਵਿੱਤਰ ।
 ੧੩ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਪੋ ਤਪੀਸਰਾਂ ਦੇ ਮਨ ਭੋਲ
 ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
 ੧੪ ਸੁਮ । ਕੰਜਸ ਦੀ ਪੁਤਰੀ ਹੈ ।
 ੧੫ ਹਰੀ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ
 ਬਿਨਾਂ, ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਭੋਗਦੀ ਹੈ ।
 ੧੬ ਸਾਧੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਖੜੇ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੀ
 ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਰ ਲੈ ।
 ੧੭ ਬਾਂਕਾਂ, ਬਾਂਜਰਾਂ । ਪੰਗੀਂ ਬਾਂਕਾਂ ਛਨ ਛਨ
 ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵ ਬੜੀ ਸਜ-ਧਜ ਵਾਲੀ ਹੈ ।
 ੧੮ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਸੁਆਸ ਹਨ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ,
 ਨਹੀਂ ਤਾਂ (ਮਰਨ ਪਿਛੋਂ) ਛੇਤੀ ਟੁਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ
 ਨਗੇ ਪੰਗੀਂ ।
 ੧੯ ਛੇਤੀ ।
 ੨੦ ਤੂੰ ਲੋਕੀ ਵਸ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ।
 ੨੧ ਅਠਾਰਾਂ ਪੁਰਾਣ ਅਤੇ ਤੀਰਥ ਉਸ ਨੂੰ ਰਸ
 (ਪਿਆਰ) ਕਰਦੇ ਹਨ ।
 ੨੨ ਵਿੰਨ੍ਹੇ ਹਨ ।
 ੨੩ [ਧਰਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ] ਰਾਜੇ ।
 ੨੪ ਨਾਸ ਕੀਤੇ ।
 ੨੫ ਭਾਵ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਹੋਂਦ ਬੰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
 ੨੬ ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨਾਲ, ਜੋ ਨਾਰਦ
 ਵਾਂਗ ਚੰਚਲ ਹਨ, ਇਸ ਦੀ ਬਿਧੀ ਚੰਗੀ
 ਮਿਲੀ ਹੈ ।

੨੭ ਬਿਧੀ ਵਾਲੀ, ਹਿਲੀ ਮਿਲੀ ।
 ੨੮ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੇ ਭਾਂਡੇ
 ਫੁਟ ਗਏ, ਭਾਵ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੋਲ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ,
 ਅਸਲੀਅਤ ਪਤਾ ਲਗ ਗਈ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ
 ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਫੁਟ ਗਏ ।
 ੨੯ ਵੇਲਾ, ਛਤੀਰ । ਜਿਵੇਂ ਘਰ ਵਿਚ ਛਤੀਰ ਹੋ,
 ਤੇ ਉਸ ਬਿਨਾਂ ਮੰਦਰ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰ ਸਕਦਾ ।
 ੩੦ ਘੜੇ ।
 ੩੧ ਬੁਰੇ ਹਾਲ ।
 ੩੨ ਸਾੜਦਾ ਹਾਂ ।
 ੩੩ ਜੇ ਤਨੇ ਮਨੇ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਖੇਤ ਵਿਚ ਹੀ
 ਖਚਿਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੩੪ ਹਲਹਾਰ, ਹਲ ਵਾਲੇ, ਕਿਸਾਨ ।
 ੩੫ ਮਣਕੇ ਮਾਲਾ ਦੇ ।
 ੩੬ ਵਲ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਵੇਂ ਗੰਢ ਪੈ ਸਕਦੀ
 ਹੈ ?
 ੩੭ ਪਾਣੀ ।
 ੩੮ ਘੜੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ।
 ੩੯ ਦਰਬਾਰ ਹਰੀ ਦਾ ।
 ੪੦ ਨਾਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।
 ੪੧ (ਤਿਵੇਂ ਖਸਮ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਟੁਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ
 ਸੁਹਾਗਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀਦਾ) ਦੁਹਾਗਣ ਹੋਣ
 ਨਾਲ ਪਤੀ ਧਿਕਾਰ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੪੨ ਨਿਰਾਦਰੀ ਕੀਤੀ । ਖਸਮ ਨੇ ਦੁਹਾਗਣ ਨੂੰ
 ਨਿਆਦਰੀ ਕਰ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ।
 ੪੩ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਅਪਣਾ ਕਰਨਾ
 ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।
 ੪੪ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ।
 ੪੫ ਦੁਰਾਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਵਣ ਵਾਲਾ, ਦੌਲਾ ।
 ੪੬ ਬੋਲਣ ਵੇਲੇ ਫਰਕ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਅਰਥ
 ਸਮਝਦੇ ਹੋ, ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਅਰਥ
 ਲਵਾਂਗਾ ।
 ੪੭ ਨਚਣ ਵਾਲਾ, ਲੁੱਚਾ ਪੁਰਖ ।
 ੪੮ ਪਤੀਜੇ । ਝੂਠ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਪਰਚਦਾ ।
 ੪੯ ਪਤੀਜੇ । ਸਚ ਨਾਲ ਪਰਚਦਾ ਹੈ ।
 ੫੦ ਇਸ ਮਨ ਅਗੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਮਸਤੀ ਅੰਦਰ ਤਾਲ
 ਪੂਰੇ; ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਨਾਚਨ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਰਖਵਾਲਾ
 ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬਣੇਗਾ ।

* ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦੀ ਠੀਕ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਹਿ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਚੰਗਾ ਪਾਸਾ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ ।

† ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਗਤਿ ਨਹੀਂ ।

‡ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਅੰਦਰ ਮਾੜੇ ਪੁਰਖਾਂ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਅਰਥ ਲੈ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਰਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੈ ।

ਬਜਾਰੀ^੧ ਸੋ ਜੁ ਬਜਾਰਹਿ^੨ ਸੋਧੈ॥ ਪਾਂਚ ਪਲੀਤਹ^੩ ਕਉ ਪਰਬੋਧੈ^੪ ॥^੫ ਨਉ ਨਾਇਕ
ਕੀ ਭਗਤਿ ਪਛਾਨੈ ॥^੬ ਸੋ ਬਾਜਾਰੀ ਹਮ ਗੁਰ ਮਾਨੈ ॥ ੩ ॥ ਤਸਕਰੁ^੭ ਸੋਇ ਜਿ
ਤਾਤਿ^੮ ਨ ਕਰੈ॥^੯ ਇੰਦ੍ਰੀ ਕੈ ਜਤਨਿ ਨਾਮੁ ਉਚਰੈ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ^{੧੦} ਹਮ ਐਸੇ ਲਖਨ॥
ਧੰਨੁ ਗੁਰਦੇਵ ਅਤਿ ਰੂਪ ਬਿਚਖਨ^{੧੧} ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੧੦ ॥ ਗੋਂਡ * ॥ ਧੰਨੁ ਗੁਪਾਲ
ਧੰਨੁ ਗੁਰਦੇਵ॥ ਧੰਨੁ ਅਨਾਦਿ^{੧੨} ਭੂਖੇ ਕਵਲੁ ਟਹਕੇਵ^{੧੩} ॥ ਧਨੁ ਓਇ ਸੰਤ ਜਿਨ
ਐਸੀ ਜਾਨੀ ॥ ਤਿਨ ਕਉ ਮਿਲਿਬੋ ਸਾਰਿੰਗ ਪਾਨੀ^{੧੪} ॥ ੧ ॥ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਤੇ
ਹੋਇ ਅਨਾਦਿ^{੧੨} ॥ ਜਪੀਐ ਨਾਮੁ^{੧੫} ਅੰਨ ਕੈ ਸਾਦਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਪੀਐ
ਨਾਮੁ ਜਪੀਐ ਅੰਨੁ॥ ਅੰਭੇ^{੧੬} ਕੇ ਸੰਗਿ ਨੀਕਾ ਵੰਨੁ॥ ਅੰਨੈ ਬਾਹਰਿ ਜੇ ਨਰ ਹੋਵਹਿ॥
ਤੀਨਿ ਭਵਨ ਮਹਿ ਅਪਨੀ^{੧੭} ਖੋਵਹਿ ॥ ੨ ॥ ਛੋਡਹਿ ਅੰਨੁ ਕਰਹਿ ਪਾਖੰਡ ॥
ਨਾ ਸੋਹਾਗਨਿ ਨਾ ਓਹਿ ਰੰਡ ॥ ਜਗ ਮਹਿ^{੧੮} ਬਕਤੇ ਦੂਧਾਧਾਰੀ ॥ ਗੁਪਤੀ
ਖਾਵਹਿ ਵਟਿਕਾ^{੧੯} ਸਾਰੀ ॥ ੩ ॥ ਅੰਨੈ ਬਿਨਾ ਨ ਹੋਇ ਸੁਕਾਲੁ ॥^{੨੦} ਤਜਿਐ
ਅੰਨਿ ਨ ਮਿਲੈ ਗੁਪਾਲੁ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਹਮ ਐਸੇ ਜਾਨਿਆ ॥ ਧੰਨੁ ਅਨਾਦਿ^{੧੨}
^{੨੧} ਠਾਕੁਰ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ੪ ॥ ੮ ॥ ੧੧ ॥

ਰਾਗੁ ਗੋਂਡ ਬਾਣੀ ਨਾਮ ਦੇਉ^{੨੨} ਜੀ ਕੀ ਘਰੁ ੧
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ † ॥^{੨੩} ਅਸੁਮੇਧ ਜਗਨੈ ॥^{੨੪} ਤੁਲਾ
ਪੁਰਖ ਦਾਨੈ ॥^{੨੫} ਪ੍ਰਾਗ ਇਸਨਾਨੈ ॥ ੧ ॥ ਤਉ ਨ ਪੁਜਹਿ^{੨੬} ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਨਾਮਾ॥
ਅਪੁਨੈ ਰਾਮਹਿ^{੨੭} ਭਜੁ ਰੇ ਮਨ ਆਲਸੀਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗਇਆ ਪਿੰਡੁ^{੨੮}
ਭਰਤਾ ॥ ਬਨਾਰਸਿ ਅਸਿ^{੨੯} ਬਸਤਾ ॥ ਮੁਖਿ ਬੇਦ ਚਤੁਰ^{੩੦} ਪੜਤਾ ॥ ੨ ॥
ਸਗਲ ਧਰਮ ਅਛਿਤਾ^{੩੧} ॥ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ^{੩੨} ॥^{੩੩} ਖਟੁ ਕਰਮ
ਸਹਿਤ ਰਹਤਾ ॥ ੩ ॥^{੩੪} ਸਿਵਾ ਸਕਤਿ ਸੰਬਾਦੰ ॥ ਮਨ ਛੋਡਿ ਛੋਡਿ ਸਗਲ
ਭੇਦੰ^{੩੫} ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਗੋਬਿੰਦੰ ॥^{੩੬} ਭਜੁ ਨਾਮਾ ਤਰਸਿ ਭਵ ਸਿੰਧੰ ॥ ੪ ॥
੧ ॥ ਗੋਂਡ ‡ ॥ ਨਾਦ^{੩੭} ਭ੍ਰਮੇ ਜੈਸੇ ਮਿਰਗਾਏ^{੩੮} ॥ ਪ੍ਰਾਨ ਤਜੇ^{੩੯} ਵਾ ਕੋ ਧਿਆਨੁ
ਨ ਜਾਏ ॥ ੧ ॥ ਐਸੇ ਰਾਮਾ ਐਸੇ ਹੋਰਉ^{੪੦} ॥ ਰਾਮ ਛੋਡਿ ਚਿਤੁ ਅਨਤ^{੪੧} ਨ
ਫੇਰਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਿਉ ਮੀਨਾ ਹੋਰੈ ਪਸੂਆਰੈ^{੪੨} ॥ ਸੋਨਾ ਗਵਤੋ^{੪੩} ਹਿਰੈ^{੪੪}
ਸੁਨਾਰਾ ॥ ੨ ॥ ਜਿਉ ਬਿਖਈ^{੪੫} ਹੋਰੈ ਪਰਨਾਰੀ ॥^{੪੬} ਕਉਡਾ ਭਾਰਤ ਹਿਰੈ
ਜੁਆਰੀ ॥ ੩ ॥ ਜਹ ਜਹ ਦੇਖਉ ਤਹ ਤਹ ਰਾਮਾ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਨ ਨਿਤ
ਧਿਆਵੈ ਨਾਮਾ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ਗੋਂਡ § ॥ ਮੋਕਉ ਤਾਰਿ ਲੇ ਰਾਮਾ ਤਾਰਿ ਲੇ॥ ਮੈ ਅਜਾਨੁ^{੪੭}
ਜਨੁ ਤਰਿਬੈ^{੪੮} ਨ ਜਾਨਉ ਬਾਪ ਬੀਨੁਲਾ^{੪੯} ॥^{੫੦} ਬਾਹ ਦੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

੧ ਕੰਜਰ ।
 ੨ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਬਾਬਾਰ ਨੂੰ ।
 ੩ ਗੰਦੇ (ਇੰਦਰਿਆ) ।
 ੪ ਸਮਝਾਵੇ ; ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਠੀਕ ਰਸਤੇ ਤੇ ਲਿਆਵੇ ।
 ੫ ਨੇ (ਖੰਡਾਂ) ਦੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਫਗਤੀ ।
 ਨਾਇਕ=ਮਾਲਕ ।
 ੬ ਐਸੇ ਬਾਜਾਰੀ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ।
 ੭ ਚੋਰ ।
 ੮ ਈਰਖਾ, ਸਾੜਾ ।
 ੯ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰਿਆ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ।
 ੧੦ ਅਸੀਂ ਐਸੇ ਲਖਣਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਅਤੀ ਸੋਹਣਾ ਤੇ ਸਿਆਣਾ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ।
 ੧੧ ਸਿਆਣਾ ।
 ੧੨ ਅੰਨ ਆਦਿ, ਅਨਾਜ । ਧੰਨ ਹੈ ਅੰਨ ਆਦਿ ਪਦਾਰਥ ਜੋ ਭੁਖੇ ਦਾ ਕਵਲ (ਹਿਰਦਾ) ਟਹਿਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੩ ਖਿੜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੪ [ਜਿਸ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਹੈ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੧੫ ਅੰਨ ਦੇ ਸਵਾਦ ਨਾਲ, ਛਾਵ ਸਰੀਰ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਕੇ । ਯਥਾ 'ਭੁਖੇ ਫਗਤਿ ਨ ਕੀਜੈ' (ਸੋਰਠਿ ਕਬੀਰ)।
 ੧੬ ਪਾਣੀ । ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਸੋਹਣਾ ਸਵਾਦ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੭ ਆਪਣੀ ਇਜ਼ਤ ।
 ੧੮ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਨਿਰਾ ਦੁਧ ਦੇ ਆਸਰੇ ਜੀਣ ਵਾਲੇ ।
 ੧੯ ਵਟੀ, ਪੰਜ ਸੋਰ ਖੁਰਾਕ । ਪਰ ਗੁਪਤ ਤੌਰ ਤੇ ਪੂਰੀ ਵਟੀ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
 ੨੦ ਅੰਨ ਛਡਣ ਨਾਲ । ਦੇਖੋ ਨੰਬ ੧੨ ।
 ੨੧ (ਅੰਨ ਖਾਣ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲਗ ਸਕੇ) ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਮਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ।
 ੨੨ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੬ ।
 ੨੩ ਜੋ ਉਹ ਜਗ ਕਰੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਸੂ (ਘੋੜਾ) ਮੋਧ (ਮਾਰਿਆ) ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਘੋੜੇ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੇ ।

੨੪ ਆਪਣੇ ਬਾਬਰ ਤੋਲ ਕੇ ਦਾਨ ਦੇਵੇ ।
 ੨੫ ਪ੍ਰਯਾਗ ਤੀਰਥ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ ।
 ੨੬ ਪੁਜਦੇ, ਬ੍ਰਾਬਰੀ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਤਾਂ ਭੀ ਇਹ ਕਰਮ ਹਰੀ-ਜਸ ਜਾਂ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੇ ਤੁਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ।
 ੨੭ ਰਾਮ ਨੂੰ ।
 ੨੮ ਪਿੰਨਾ ਚਾਵਲ ਦਾ । ਗਇਆ ਜੀ ਜਾ ਕੇ ਪਿਤਰਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਫਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ।
 ੨੯ ਇਕ ਨਦੀ ਜੋ ਕਾਸ਼ੀ ਪਾਸ ਵਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਕਾਸ਼ੀ ਜੀ ਵਿਚ 'ਅਸੀ' ਦੇ ਕੰਢੇ ਵਸਦਾ ਹੋਵੇ ।
 ੩੦ ਚਾਰ ।
 ੩੧ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਧਰਮ) ।
 ੩੨ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰਖਦਾ ਹੈ (ਇੰਦਰਿਆਂ ਨੂੰ) ।
 ੩੩ ਛੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਰਖਦਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੩੪, ਨੋਟ ੨੪ ।
 ੩੪ ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤਿ (ਪਾਰਬਤੀ) ਦੇ ਸੰਬਾਦ (ਚਰਚਿਆਂ) ਵਿਚ ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੩੫ ਭੇਦ, ਫਰਕ ।
 ੩੬ ਨਾਮ ਭਜ, ਤਰ ਜਾਏਂਗਾ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ । 'ਨਾਮ' ਤੋਂ ਦੇ ਭਾਵ ਲਏ ਹਨ : ਹਰੀ-ਨਾਮ ਤੇ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ।
 ੩੭ ਸ਼ਬਦ, ਆਵਾਜ਼ (ਘੰਟਾ ਹੋੜਾ) ।
 ੩੮ ਹਿਰਨ ।
 ੩੯ ਉਸ ਦਾ ।
 ੪੦ ਵੇਖਾਂ, ਧਿਆਨ ਧਰਾਂ ।
 ੪੧ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ।
 ੪੨ ਪਸ਼ੂਹਾਰੀ, ਜੀਵ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਮਾਹੀਗੀਰ ਜਾਂ ਦਧੀਰਾ ਨਾਮ ਪੰਛੀ ਜੋ ਮਛੀਆਂ ਖਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਮਾਹੀਗੀਰ ਮਛੀਆਂ ਤਾੜਦਾ ਹੈ ।
 ੪੩ ਘੜਦਿਆਂ ।
 ੪੪ ਚੁਰਾਂਦਾ ਹੈ । ੪੫ ਵਿਸ਼ੇਈ ।
 ੪੬ ਜੁਆਰੀਆ ਕੋਢੀਆਂ ਸੁਟਦਾ ਕੋਢੀਆਂ ਚੁਰਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੪੭ ਬੇਸਮਝ, ਮੂਰਖ ।
 ੪੮ ਤਰਨਾ ।
 ੪੯ ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੫੫, ਫੁਟ ਨੋਟ ੪ ।
 ੫੦ ਸਹਾਇਕ ਹੋਵੇ ।

* ਅੰਨ ਆਦਿ ਛਡਣ ਨਾਲ ਗੁਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । (ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਬੀਰ ਜੀ ਮਾਇਆ, ਅੰਨ ਆਦਿ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਬਾਬਤ ਭੁਲੱਖੇ ਦੂਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ।)

† ਯਗ, ਦਾਨ, ਤੀਰਥ-ਸ਼ਨਾਨ, ਵੇਦ-ਪਾਠ, ਖਟ ਕਰਮ ਆਦਿ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਹਰੀ ਦੇ ਜਸ ਤੇ ਨਾਮ-ਜਾਪ ਤੁਲ ਨਹੀਂ ਪੁਜਦੇ ।

‡ ਹਿਰਨ ਦੀ ਖਿਚ ਨਾਦ ਲਈ, ਮਾਹੀਗੀਰ ਦੀ ਖਿਚ ਮੱਛੀ ਲਈ, ਸੁਨਿਆਰੇ ਦੀ ਲਗਨ ਸੋਨਾ ਚੁਰਾਉਣ ਵਿਚ, ਵਿਸ਼ੇਈ ਦੀ ਖਿਚ ਇਸਤਰੀ-ਫੇਗ ਲਈ ਅਤੇ ਜੁਆਰੀ ਦੀ ਖਿਚ ਕੋਢੀ ਚੁਰਾਣ ਲਈ ਲੰ ਕੇ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਆਪਣੀ ਲਗਨ ਹਰੀ ਲਈ ਦਸਦੇ ਹਨ ।

§ ਹਰੀ ਅਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਹੋਰਨਾਂ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਦੇ ਰਹੇ ਹੋ, ਤਿਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਤਾਰੇ ।

ਨਰ ਤੇ ਸੁਰ^੧ ਹੋਇ ਜਾਤ ਨਿਮਖ ਮੈ ਸਤਿਗੁਰ ਬੁਧਿ ਸਿਖਲਾਈ॥^੨ ਨਰ ਤੇ ਉਪਜਿ
ਸੁਰਗ ਕਉ ਜੀਤਿਓ ਸੋ ਅਵਧ^੩ ਮੈ ਪਾਈ॥੧॥ ^੪ਜਹਾ ਜਹਾ ਧੂਅ ਨਾਰਦੁ ਟੇਕੇ^੫
ਨੈਕੁ ਟਿਕਾਵਹੁ ਮੋਹਿ ॥ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਅਵਿਲੰਬਿ^੬ ਬਹੁਤੁ ਜਨ ਉਧਰੇ ਨਾਮੇ ਕੀ
ਨਿਜਮਤਿ ਏਹ ॥ ੨ ॥ ੩ ॥ ਗੋਂਡ * ॥ ਮੋਹਿ ਲਾਗਤੀ ਤਾਲਾਬੇਲੀ^੭ ॥ ਬਛਰੇ
ਬਿਨੁ ਗਾਇ ਅਕੇਲੀ ॥੧॥ ਪਾਨੀਆ ਬਿਨੁ ਮੀਨੁ^੮ ਤਲਫੈ^੯ ॥ ਐਸੇ ਰਾਮਨਾਮਾ
ਬਿਨੁ ਬਾਪਰੋ^{੧੦} ਨਾਮਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੈਸੇ ਗਾਇ ਕਾ ਬਾਛਾ^{੧੧} ਛੂਟਲਾ^{੧੨} ॥
^{੧੩}ਬਨ ਚੋਖਤਾ ਮਾਖਨ ਘੂਟਲਾ ॥ ੨ ॥ ਨਾਮਦੇਉ ਨਾਰਾਇਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ^{੧੪}ਗੁਰੁ
ਭੇਟਤ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਜੈਸੇ ^{੧੫}ਬਿਖੈ ਹੇਤ ਪਰ ਨਾਰੀ ॥ ਐਸੇ ਨਾਮੇ
ਪ੍ਰੀਤਿ ਮੁਰਾਰੀ^{੧੬} ॥ ੪ ॥ ਜੈਸੇ ਤਾਪਤੇ^{੧੭} ਨਿਰਮਲ ਘਾਮਾ^{੧੮} ॥ ਤੈਸੇ ਰਾਮਨਾਮਾ
ਬਿਨੁ ਬਾਪੁਰੋ^{੧੯} ਨਾਮਾ ॥ ੫ ॥ ੪ ॥

ਰਾਗੁ ਗੋਂਡ ਬਾਣੀ ਨਾਮਦੇਉ ਜੀਉ ਕੀ ਘਰੁ ੨
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ † ॥ ਹਰਿਹਰਿ ਕਰਤ ਮਿਟੇ ਸਭਿ
ਭਰਮਾ ॥ ਹਰਿਕੋ ਨਾਮੁ ਲੈ ਉਤਮ ਧਰਮਾ ॥ ਹਰਿਹਰਿ ਕਰਤ ਜਾਤਿ ਕੁਲ
ਹਰੀ^{੨੧} ॥ ਸੋ ਹਰਿ ਅੰਧੁਲੇ ਕੀ ਲਾਕਰੀ^{੨੨} ॥ ੧ ॥ ਹਰਏ ਨਮਸਤੇ ^{੨੩}ਹਰਏ
ਨਮਹ ॥ ਹਰਿਹਰਿ ਕਰਤ ਨਹੀ ਦੁਖੁ ਜਮਹ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੨੪}ਹਰਿ ਹਰਨਾਖਸ
ਹਰੇ ਪਰਾਨ ॥ ਅਜੇਮਲ^{੨੫} ਕੀਓ ਬੈਕੁੰਠਹਿ ਥਾਨ ॥ ਸੂਆ^{੨੬} ਪੜਾਵਤ ਗਨਿਕਾ^{੨੭}
ਤਰੀ ॥ ਸੋ ਹਰਿ ਨੈਨਹੁ ਕੀ ਪੂਤਰੀ^{੨੮} ॥ ੨ ॥ ਹਰਿਹਰਿ ਕਰਤ ਪੂਤਨਾ^{੨੯}
ਤਰੀ ॥ ^{੩੦}ਬਾਲ ਘਾਤਨੀ ਕਪਟਹਿ ਭਰੀ ॥ ਸਿਮਰਨ ^{੩੧}ਦ੍ਰੋਪਦਸੁਤ ਉਧਰੀ ॥
^{੩੨}ਗਉਤਮਸਤੀ ਸਿਲਾ ਨਿਸਤਰੀ ॥ ੩ ॥ ^{੩੩}ਕੇਸੀ ਕੰਸ ਮਥਨੁ ਜਿਨਿ ਕੀਆ ॥
ਜੀਅਦਾਨੁ ਕਾਲੀ^{੩੪} ਕਉ ਦੀਆ ॥ ਪ੍ਰਣਵੈ^{੩੫} ਨਾਮਾ ਐਸੇ ਹਰੀ ॥ ^{੩੬}ਜਾਸੁ ਜਪਤ
ਭੈ ਅਪਦਾ ਟਰੀ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੫ ॥ ਗੋਂਡ ‡ ॥ ^{੩੭}ਭੈਰਉ ਕੂਤ ਸੀਤਲਾ ਧਾਵੈ ॥
^{੩੮}ਖਰ ਬਾਹਨ ਉਹੁ ਛਾਰ ਉਡਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਹਉ ਤਉ ਏਕ ਰਮਈਆ ਲੈਹਉ ॥
^{੩੯}ਆਨ ਦੇਵ ਬਦਲਾਵਨਿ ਦੈਹਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਿਵ ਸਿਵ ਕਰਤੇ ਜੋ ਨਰੁ
ਧਿਆਵੈ ॥ ^{੪੦}ਬਰਦ ਚਢੇ ਡਉਰੂ ਢਮਕਾਵੈ ॥ ੨ ॥ ਮਹਾ ਮਾਈ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰੈ ॥
^{੪੧}ਨਰ ਸੈ ਨਾਰਿ ਹੋਇ ਅਉਤਰੈ॥੩॥ ^{੪੨}ਤੂ ਕਹੀਅਤ ਹੀ ਆਦਿ ਭਵਾਨੀ॥ਮੁਕਤਿ ਕੀ
ਬਰੀਆ ਕਹਾ ਛਪਾਨੀ ॥ ੪ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਰਾਮਨਾਮ ਗਹੁ^{੪੩} ਮੀਤਾ ॥ ਪ੍ਰਣਵੈ
ਨਾਮਾ ^{੪੪}ਇਉ ਕਹੈ ਗੀਤਾ ॥ ੫ ॥ ੨ ॥ ੬ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਗੋਂਡ § ॥ ਆਜੁ
ਨਾਮੇ ਬੀਠਲੁ^{੪੫} ਦੇਖਿਆ ਮੂਰਖ ਕੋ ਸਮਝਾਉ ਰੇ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪਾਂਡੇ^{੪੬} ਤੁਮਰੀ

੧ ਦੇਵਤੇ ।
 ੨ ਮਨੁਖ ਤੋਂ ਪੰਦਾ ਹੋ ਕੇ, ਮਨੁਖਾ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ।
 ੩ ਦਵਾਈ, ਸਾਧਨ ।
 ੪ ਜਿਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ । ੫ ਟਿਕਾਏ ਹਨ ।
 ੬ ਰਤਾ ਕੁ ਟਿਕਾਓ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਉਥੇ ।
 ੭ [ਸੰ. ਅਵਲੰਬ=ਆਸਰਾ] ਆਸਰੇ । ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ । ੮ ਆਪਣੀ ਪਕੀ ਰਾਏ ।
 ੯ ਤਲਮਲਾਣਾ, ਤਲਮਛੀ, ਤੜਫਨ । ਜਿਵੇਂ ਗਾਂ ਵੱਡੇ ਬਿਨਾਂ ਤੜਫਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਤੜਫਣੀ ਲਗੀ ਹੈ ।
 ੧੦ ਮਛੀ । ੧੧ ਤੜਫਦੀ ਹੈ ।
 ੧੨ ਬਪੁਰਾ, ਵਿਚਾਰਾ । ੧੩ ਵੱਡਾ ।
 ੧੪ ਛੁਟਿਆ ਹੋਇਆ, ਕਿਲਿਓਂ ਖੁਲ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ।
 ੧੫ ਥਣ ਚੁੰਘਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੁਧ ਘੁਟਦਾ ਹੈ (ਘੁਟ ਪੀਂਦਾ ਹੈ), ਤਿਵੇਂ ਮੈਂ ਨਾਮ-ਰਸ ਪਾਇਆ ਹੈ ।
 ੧੬ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੋਈ ਬੁਝ ਲਿਆ ।
 ੧੭ ਜਿਵੇਂ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ (ਭਾਵ ਵਿਸ਼ੇਈ ਨੂੰ) ਪਰਾਈ ਖਿਸਤਰੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੮ [ਮੂਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੱਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਹਰੀ ਨਾਲ ।
 ੧੯ ਤਪਦੇ ਹਨ ।
 ੨੦ ਗਰਮੀ । ਜਿਵੇਂ ਸਾਫ਼ ਦੁਪ ਵਿਚ ਮਨੁਖ ਤਪਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਵਿਚਾਰਾ ਨਾਮਦੇਵ ਤਪ ਉਠਦਾ ਹੈ ।
 ੨੧ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ । ਨੀਚ ਉਚ ਛਾਤ ਜਾਂ ਘਰਾਣੇ ਦਾ ਝਗੜਾ ਮੁਕ ਗਿਆ ।
 ੨੨ ਲਕੜੀ, ਸੋਟੀ, ਭਾਵ ਸਹਾਰਾ ।
 ੨੩ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ !
 ੨੪ ਹਰੀ ਨੇ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਲੈ ਲਏ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੯੯, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੨੫ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੩੦, ਨੋਟ ੨੮ । ੨੬ ਤੋਤਾ ।
 ੨੭ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੩੦, ਨੋਟ ੨੯ ।
 ੨੮ ਪੁਤਲੀ । ਓਹ ਹਰੀ ਮੋਰੀਆਂ ਅਖਾਂ ਦੀ ਪੁਤਲੀ ਹੈ, ਅਖਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ, ਪਿਆਰਾ ਹੈ ।

੨੯ ਦਾਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਮਾਰਨ ਲਈ ਕੰਸ ਨੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ । ਇਸਨੇ ਥਣਾਂ ਨੂੰ ਵਿਹੁ ਲਾ ਕੇ ਦੁਧ ਪਿਆਣਾ ਚਾਹਿਆ । (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਦੁਧ ਚੁੰਘਦਿਆਂ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਖਿਚ ਲਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੋਹਰ ਨਾਲ ਤਰ ਗਈ ।
 ੩੦ ਬਾਲਕ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ) ਜੀ ਦਾ ਘਾਤ ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਵਾਲੀ ।
 ੩੧ ਦੁਪਦ-ਸੁਤਾ, ਰਾਜਾ ਦੁਪਦ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦੁਪਤੀ ।
 ੩੨ ਗੋਤਮ ਰਿਖੀ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਹਿਲਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇੰਦਰ ਨੇ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਸੰਗ ਕੀਤਾ, ਗੋਤਮ ਦੇ ਸਹਾਧ ਨਾਲ ਪੱਥਰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਛੋਹਣ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲੀ ।
 ੩੩ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੨੨੫, ਫੁਟ ਨੋਟ § ਅਤੇ ‡ । ਮਥਨ ਕੀਆ=ਮਾਰਿਆ ।
 ੩੪ ਕਾਲੀ ਨਾਗ ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜਮਨਾਂ ਤੋਂ ਕਢ ਕੇ ਨਥਿਆ । ੩੫ ਬੰਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੩੬ ਜਿਸ ਦੇ ਜਪਣ ਨਾਲ ।
 ੩੭ ਜੋ ਭੈਰੋਂ ਭੂਤ ਜਾਂ ਸ਼ਾਂਤਲਾ ਵਲ ਭਜਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਫਲ ਇਹੋ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖੇਤੋਂ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰੇ ਜਾਂ ਉਹ ਮਿਟੀ ਉਡਾਂਦਾ ਫਿਰੇ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਜੰਸਾ ਸੰਵੇ ਤੰਸੇ ਹੋਇ' (ਗੋ. ਮ: ੧) ।
 ੩੮ ਖੇਤੋਂ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ।
 ੩੯ ਹੋਰ ਦੇਵਤੇ ਮੈਂ (ਇਕ ਹਰੀ ਦੇ) ਵਟੇ ਵਿਚ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ ।
 ੪੦ (ਸ਼ਿਵ ਵਾਂਗੂ) ਬਲਦ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਡੋਰੂ ਵਜਾਵੇਗਾ ।
 ੪੧ ਮਰਦ ਤੋਂ ਇਸਤਰੀ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ।
 ੪੨ ਆਦਿ ਭਵਾਨੀ (ਦੁਰਗਾ) ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੂੰ, ਪਰ ਮੁਕਤੀ ਵੇਲੇ ਕਿਥੇ ਨਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ?
 ੪੩ ਪਕੜ, ਧਾਰਨ ਕਰ ।
 ੪੪ ਗੀਤਾ ਭੀ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਹੀ ਜਪੋ ।
 ੪੫ ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੫੫, ਫੁਟ ਨੋਟ § ।
 ੪੬ ਹੋ ਪੰਡਤ ।

* ਰਾਮ-ਨਾਮ ਲਈ ਤਾਪ ਦਸਦੇ ਹਨ ।

+ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣਿਕ ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਿਸਦੀ ਹੈ । ਮਹਾਂ ਦੁਸ਼ਟ ਆਤਮਾਵਾਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਆਖਰ ਨੂੰ ਮੋਖਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ ਦਸੀਆਂ ਹਨ ।

‡ ਦੇਖੋ ਹੋਰ ਪੂਜਾ ਨਿਸ਼ਫਲ ਦਸ ਕੇ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦ੍ਰਿੜਾਈ ਹੈ । ਬੜੇ ਹਾਸ-ਰਸ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

§ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਸੀ ਹੈ । ਹੋਰ ਵਡੇ ੨ ਅਵਤਾਰਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਵਡੇ ੨ ਕੰਮ ਹਾਸ-ਰਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਨਿਕੇ ੨ ਕਰ ਵਿਖਾਏ ਹਨ ।

ਗਾਇਤ੍ਰੀ^੧ ਲੋਧੇ ਕਾ ਖੇਤੁ ਖਾਤੀ ਬੀ ॥ ਲੇ ਕਤਿ ਠੇ ਗਾ^੨ ਟਗਰੀ^੩ ਤੋਰੀ ^੪ਲਾਂਗਤ
ਲਾਂਗਤ ਜਾਤੀ ਬੀ ॥ ੧ ॥ ਪਾਂਡੇ ਤੁਮਰਾ ਮਹਾਦੇਉ ਧਉਲੇ^੫ ਬਲਦ ਚੜਿਆ ਆਵਤ
ਦੇਖਿਆ ਬਾ ॥ ^੬ਮੋਦੀ ਕੇ ਘਰ ਖਾਣਾ ਪਾਕਾ ਵਾ ਕਾ ਲੜਕਾ ਮਾਰਿਆ ਬਾ ॥ ੨ ॥
ਪਾਂਡੇ ਤੁਮਰਾ ਰਾਮਚੰਦੁ ਸੋ ਭੀ ਆਵਤੁ ਦੇਖਿਆ ਬਾ ॥ ਰਾਵਨ ਸੇਤੀ ਸਰਬਰ'
ਹੋਈ ਘਰ ਕੀ ਜੋਇ^੭ ਗਵਾਈ ਬੀ ॥ ੩ ॥ ਹਿੰਦੂ ਅੰਨਾ ਤੁਰਕੂ ਕਾਣਾ^੮ ॥ ਦੁਹਾਂ ਤੇ
ਗਿਆਨੀ ਸਿਆਣਾ ॥ ਹਿੰਦੂ ਪੂਜੈ ਦੇਹੁਰਾ ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਮਸੀਤ ॥ ਨਾਮੇ ਸੋਈ
ਸੇਵਿਆ ਜਹ ਦੇਹੁਰਾ ਨ ਮਸੀਤਿ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੧ ॥

ਰਾਗੁ ਗੋਂਡ ਬਾਣੀ ਰਵਿਦਾਸ^{੧੦} ਜੀਉ ਕੀ ਘਰੁ ੨
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ * ॥ ਮੁਕੰਦ^{੧੧} ਮੁਕੰਦ ਜਪਹੁ ਸੰਸਾਰ ॥ ਬਿਨੁ
ਮੁਕੰਦ ਤਨੁ ਹੋਇ ਅਉਹਾਰ^{੧੨} ॥ ਸੋਈ ਮੁਕੰਦ ਮੁਕਤਿ ਕਾ ਦਾਤਾ ॥ ਸੋਈ ਮੁਕੰਦ
ਹਮਰਾ ਪਿਤਮਾਤਾ ॥ ੧ ॥ ^{੧੩}ਜੀਵਤ ਮੁਕੰਦੇ ਮਰਤ ਮੁਕੰਦੇ ॥ ਤਾ ਕੇ ਸੇਵਕ ਕਉ
ਸਦਾ ਅਨੰਦੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੁਕੰਦ ਮੁਕੰਦ ਹਮਾਰੇ ਪ੍ਰਾਨੰ ॥ ਜਪਿ ਮੁਕੰਦ
^{੧੪}ਮਸਤਕਿ ਨੀਸਾਨੰ ॥ ^{੧੫}ਸੇਵ ਮੁਕੰਦ ਕਰੈ ਬੈਰਾਗੀ ॥ ਸੋਈ ਮੁਕੰਦ ਦੁਰਬਲ^{੧੬}
ਧਨੁ ਲਾਧੀ ॥ ੨ ॥ ਏਕੁ ਮੁਕੰਦ ਕਰੈ ਉਪਕਾਰੁ ॥ ਹਮਰਾ ^{੧੭}ਕਹਾ ਕਰੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥
ਮੋਟੀ ਜਾਤਿ ਹੂਏ ਦਰਬਾਰਿ^{੧੮} ॥ ਤੁਹੀ ਮੁਕੰਦ ^{੧੯}ਜੋਗ ਜੁਗ ਤਾਰਿ ॥ ੩ ॥ ਉਪਜਿਓ
ਗਿਆਨੁ ਹੂਆ ਪਰਗਾਸ^{੨੦} ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਲੀਨੇ ਕੀਟ^{੨੧} ਦਾਸ ॥ ਕਹੁ
ਰਵਿਦਾਸ ਅਬ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਚੂਕੀ ॥ ਜਪਿ ਮੁਕੰਦ ਸੇਵਾ ਤਾਹੂ ਕੀ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥
ਗੋਂਡ ੧ ॥ ਜੇ ਓਹੁ ਅਠਿਸਠਿ^{੨੨} ਤੀਰਥ ਨਾਵੈ ॥ ਜੇ ਓਹੁ ^{੨੩}ਦੁਆਦਸ ਸਿਲਾ
ਪੂਜਾਵੈ ॥ ਜੇ ਓਹੁ ^{੨੪}ਕੂਪ ਤਟਾ ਦੇਵਾਵੈ ॥ ਕਰੈ ਨਿੰਦ ਸਭ ਬਿਰਥਾ ਜਾਵੈ ॥ ੧ ॥
ਸਾਧ ਕਾ ਨਿੰਦਕੁ ਕੇਸੇ ਤਰੈ ॥ ਸਰਪਰ^{੨੫} ਜਾਨਹੁ ਨਰਕ ਹੀ ਪਰੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
^{੨੬}ਜੇ ਓਹੁ ਗ੍ਰਹਨ ਕਰੈ ਕੁਲਖੇਤਿ ॥ ਅਰਪੈ ਨਾਰਿ ਸੀਗਾਰ ਸਮੇਤਿ ॥ ^{੨੭}ਸਗਲੀ
ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸ੍ਰਵਨੀ ਸੁਨੈ ॥ ਕਰੈ ਨਿੰਦ ^{੨੮}ਕਵਨੈ ਨਹੀ ਗੁਨੈ ॥ ੨ ॥ ਜੇ ਓਹੁ ਅਨਿਕ
ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਰਾਵੈ ॥ ^{੨੯}ਭੂਮਿ ਦਾਨ ਸੋਭਾ ^{੩੦}ਮੰਡਪਿ ਘਾਵੈ ॥ ^{੩੧}ਅਪਨਾ ਬਿਗਾਰਿ
ਬਿਰਾਂਨਾ ਸਾਂਝੈ ॥ ਕਰੈ ਨਿੰਦ ਬਹੁ ਜੋਨੀ ਹਾਂਝੈ^{੩੨} ॥ ੩ ॥ ਨਿੰਦਾ ਕਹਾ^{੩੩} ਕਰਹੁ
ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਨਿੰਦਕ ਕਾ ਪਰਗਟਿ ਪਾਹਾਰਾ^{੩੪} ॥ ਨਿੰਦਕੁ ਸੋਧਿ^{੩੫} ਸਾਧਿ
ਬੀਚਾਰਿਆ ॥ ਕਹੁ ਰਵਿਦਾਸ ਪਾਪੀ ਨਰਕਿ ਸਿਧਾਰਿਆ^{੩੬} ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੧੧ ॥
੧ ॥ ੨ ॥ ੪੯ ਜੋੜੁ ॥

- ੧ ਗਾਇਤਰੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਸੀ; ਸਰਾਪੀ ਜਾ ਕੇ ਗਊ ਬਣ ਗਈ, ਜੋ ਖੇਤ ਉਜਾੜਦੀ ਫਿਰਦੀ ਸੀ; ਕਿਸੇ ਲੋਧਾ ਕੌਮ ਦੇ ਜਟ ਨੇ ਇਕ ਲਤ ਭੰਨ ਦਿੱਤੀ। ਗਾਇਤਰੀ ਮੰਤਰ ਦੇ ਭੀ ਤਿੰਨ ਚਰਨ ਹਨ।
- ੨ ਸੋਟਾ।
- ੩ ਟੰਗ, ਲਤ।
- ੪ ਲੰਡਾ ਲੰਡਾ ਕੇ।
- ੫ ਚਿੱਟੇ। ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਚਿੱਟੇ ਬਲਦ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ੬ ਭੰਡਾਰੀ ਦੇ ਘਰ ਖਾਣਾ ਪਕਿਆ, ਉਹ ਪਸੰਦ ਨਾ ਆਇਆ; ਸਰਾਪ ਦੇ ਕੇ ਉਸਦਾ ਲੜਕਾ ਮਾਰ ਦਿਤਾ।
- ੭ [ਬ੍ਰਾਬਰੀ] ਮੁਕਾਬਲਾ, ਲੜਾਈ।
- ੮ ਜੇਰੂ, ਇਸਤਰੀ, ਵਹੁਟੀ।
- ੯ ਇਕ-ਨੌੜਾ। ਧਰਮ ਅਤੇ ਜਗਤ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਨੇਤਰ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਦੇਹਾਂ ਵਲੋਂ ਤਿਆਗੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅੰਨ੍ਹੇ; ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਣ ਧਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਨਿਰੇ ਸੰਸਾਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਾਣੇ ਹਨ।
- ੧੦ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੨।
- ੧੧ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
- ੧੨ [ਅਪਹਾਰ] ਹਾਨੀ, ਨਾਸ।
- ੧੩ ਜੀ ਦਿਆਂ ਮਰਦਿਆਂ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਚਿਤਵਦਾ ਹੈ।
- ੧੪ ਮੱਥੇ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪੈਂਦਾ ਹੈ (ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਾ)।
- ੧੫ ਅਸਲ ਤਿਆਗ ਵਾਲਾ ਹੀ ਮੁਕਤੀ-ਦਾਤੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ੧੬ ਨਿਤਾਣੇ ਨੂੰ। ਮੈਂਨੂੰ ਕੰਗਾਲ ਨੂੰ ਭੀ ਓਹੀ ਮੁਕੰਦ ਰੂਪ ਧਨ ਲਭਾ ਹੈ।
- ੧੭ ਕੀ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਗਤ (ਜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਿਆਲੂ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਦੇਵੇ)?
- ੧੮ ਦਰਬਾਰੀ।
- ੧੯ ਜੁਗਾਂ ੨ ਵਿਚ ਤਾਰਣ ਵਾਲਾ।
- ੨੦ ਚਾਨਣਾ।
- ੨੧ ਕੀੜੇ।
- ੨੨ ਅਠਾਹਠ, ਭਾਵ ਸਾਰੇ।
- ੨੩ ਬਾਰਾਂ ਸਿਲਾ (ਪਥਰ)। ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਹਨ ਜਿਥੇ ਬਾਰਾਂ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਪਏ ਹਨ :—ਸੋਮਨਾਥ, ਕਿਸ਼ਕਿੰਧਾ, ਉਜੇਨ ਪੁਰੀ, ਨਵਬਦਾ, ਦੇਵਗੜ੍ਹ, ਪੂਨਾ, ਰਾਮੇਸ਼ਵਰ, ਦੁਆਰਕਾ, ਕਾਂਸ਼ੀ, ਗੁਦਾਵਰੀ, ਹਿਮਾਲਯ, ਅੰਗਰਾਬਾਦ। ਬਾਰਾਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਇਹ ਭੀ ਦਸਦੇ ਹਨ : ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਲਖਸ਼ਮੀ, ਸ਼ਿਵ, ਪਾਰਵਤੀ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਸਰਸੁਤੀ, ਗਣੇਸ਼, ਕਾਲੀ, ਭੈਰੋ, ਸੂਰਜ, ਇੰਦਰ, ਅਤੇ ਜਮ।
- ੨੪ ਖੂਹ ਤੇ ਸ਼ਨਾਨ ਦੇ ਥਾਂ (ਤਲਾ ਆਦਿ) ਲਵਾਵੇ (ਬਣਵਾਵੇ)।
- ੨੫ ਬਰੁਰ ਹੀ।
- ੨੬ ਜੋ ਉਹ ਕੁਰਖੇੜ ਤੀਰਥ ਤੇ ਗ੍ਰਹਣ ਸਮੇਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ, ਅਤੇ ਉਥੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਕਪੜਿਆਂ ਗਹਿਣਿਆਂ ਸਮੇਤ ਦਾਨ ਕਰ ਦੇਵੇ।
- ੨੭ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣੋ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੦੪, ਨੋਟ ੧੯।
- ੨੮ ਕਿਸੇ ਗੁਣ ਨਹੀਂ, ਬੇ-ਅਰਥ ਹਨ।
- ੨੯ ਧਰਤੀ ਦਾਨ ਕਰੋ।
- ੩੦ ਮਹਲ ਪਾਵੇ।
- ੩੧ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਵੀ ਬਿਥਾਨਾ ਕੰਮ ਸੰਵਾਰ ਦੇਵੇ।
- ੩੨ ਫਿਰਦਾ ਰਹੇਗਾ।
- ੩੩ ਕਿਸ ਲਈ?
- ੩੪ ਪਸਾਰਾ, ਖਿਲਾਰ, ਅਛੰਬਰ। ਭਾਵ ਨਿੰਦਕ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪੋਲ ਉਘੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ੩੫ ਸੋਚ ਲਿਆ। ਨਿੰਦਕ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ। ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਾਪੀ ਨਰਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ੩੬ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

* ਹਰੀ ਦਾ ਜਾਪ ਨੀਚਾਂ ਨੂੰ ਉਚ ਕਰਦਾ ਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

† ਹਰੀ ਦੇ ਜਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪੁੰਨ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਰਾਮਕਲੀ * ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੧ ਚਉਪਦੇ

੧ ਓ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

† ॥ ਕੋਈ ਪੜਤਾ ਸਹਸਾਕਿਰਤਾ^੧ ਕੋਈ ਪੜੈ ਪੁਰਾਨਾ ॥ ਕੋਈ ਨਾਮੁ ਜਪੈ
ਜਪਮਾਲੀ^੨ ਲਾਗੈ ਤਿਸੈ ਧਿਆਨਾ ॥ ^੩ਅਬਹੀ ਕਬਹੀ ਕਿਛੁ ਨ ਜਾਨਾ ਤੇਰਾ ਏਕੋ
ਨਾਮੁ ਪਛਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਨ ਜਾਣਾ ਹਰੇ ਮੇਰੀ ^੪ਕਵਨ ਗਤੇ ॥ ਹਮ ਮੂਰਖ ਅਗਿਆਨ
ਸਰਨਿ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਰਾਖਹੁ ਮੇਰੀ ਲਾਜ ਪਤੇ^੫ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਕਬਹੂ ਜੀਅੜਾ ਉਭਿ^੬ ਚੜਤੁ ਹੈ ਕਬਹੂ ਜਾਇ ਪਇਆਲੇ ॥ ਲੋਭੀ ਜੀਅੜਾ
ਬਿਰੁ^੭ ਨ ਰਹਤੁ ਹੈ ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾ ਭਾਲੇ ॥ ੨ ॥ ਮਰਣੁ^੮ ਲਿਖਾਇ ^੯ਮੰਡਲ ਮਹਿ
ਆਏ ਜੀਵਣੁ ਸਾਜਹਿ^{੧੦} ਮਾਈ ॥ ਏਕਿ ਚਲੇ ਹਮ ਦੇਖਹੁ ਸੁਆਮੀ ^{੧੧}ਭਾਹਿ
ਬਲੰਤੀ ਆਈ ॥ ੩ ॥ ਨ ਕਿਸੀ ਕਾ ਮੀਤੁ ਨ ਕਿਸੀ ਕਾ ਭਾਈ ਨਾ ਕਿਸੈ ਬਾਪੁ
ਨ ਮਾਈ ॥ ਪ੍ਰਣਵਤਿ^{੧੨} ਨਾਨਕ ਜੇ ਤੂ ਦੇਵਹਿ^{੧੩} ਅੰਤੇ ਹੋਇ ਸਖਾਈ^{੧੪} ॥੪॥੧॥
ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧ ਃ ॥ ਸਰਬ ਜੋਤਿ ਤੇਰੀ ਪਸਰਿ ਰਹੀ ॥ ਜਹ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ
ਨਰਹਰੀ^{੧੫} ॥ ੧ ॥ ਜੀਵਨ ਤਲਬ^{੧੬} ਨਿਵਾਰਿ^{੧੭} ਸੁਆਮੀ ॥ ^{੧੮}ਅੰਧ ਕੂਪਿ
ਮਾਇਆ ਮਨੁ ਗਾਡਿਆ ਕਿਉਕਰਿ ਉਤਰਉ ਪਾਰਿ ਸੁਆਮੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
^{੧੯}ਜਹ ਭੀਤਰਿ ਘਟ ਭੀਤਰਿ ਬਸਿਆ ਬਾਹਰਿ ਕਾਹੇ ਨਾਹੀ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਸਾਰ^{੨੦}
ਕਰੇ ਨਿਤ ਸਾਹਿਬੁ ਸਦਾ ਚਿੰਤ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ੨ ॥ ਆਪੇ ਨੇੜੈ ਆਪੇ ਦੂਰਿ ॥ ਆਪੇ

੧ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਵ ਵੇਦ ਬਾਣੀ ਜੋ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ
ਲਿਖੀ ਹੈ ।

੨ ਮਾਲਾ ਨਾਲ । ਮਾਲਾ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਪਣਾ
ਚੰਗਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ।

੩ ਨਾ ਹੁਣ ਤੇ ਨਾ ਫੇਰ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ
ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।

੪ ਕੀ ਗਤੀ (ਹਾਲਤ) ਹੋਵੇਗੀ ?

੫ ਹੋ ਪਤੀ !

੬ ਉੱਚਾ, ਅਸਮਾਨਾਂ ਵਿਚ । ਕਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ
ਵਿਚ ਤੇ ਕਦੀ ਲਹਿੰਦੀਆਂ ਵਿਚ । ਪਇਆਲੇ=
ਪਤਾਲ ਵਿਚ, ਨੀਵਾਣ ਵਿਚ ।

੭ ਟਿਕ ਕੇ ।

੮ ਮੌਤ । ਇਹ ਤੁਕ ਕਈ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਡੀ
ਆਉਂਦੀ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੬੮੬ ਅਤੇ ਪੰ. ੧੦੨੨ ।

੯ ਜਗਤ ਵਿਚ ।

੧੦ ਬਣਾਂਦੇ ਹਨ । 'ਹੋ ਭਾਈ ! ਕਾਲ ਲਿਖਾ ਕੇ
ਇਥੇ ਆਏ ਤੇ ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ

ਮਟੀਏ ਹੀ ਨਾ, ਜੀਵਣ ਸਦਾ ਬਣਿਆ ਰਹੇ ।

੧੧ ਅੱਗ ਬਲਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਮੌਤ ਸਭ ਨੂੰ ਵਾਰੀ
ਵਾਰੀ ਸਾੜਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ।

੧੨ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

੧੩ ਨਾਮ ਦੇਵੇ ।

੧੪ ਸਹਾਇਕ ।

੧੫ ਨਰਸਿੰਘ, ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।

੧੬ ਖਾਹਸ਼ ।

੧੭ ਦੂਰ ਕਰ ।

੧੮ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੈ ।

੧੯ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਿਆ ਹੈ, ਬਾਹਰ
ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਭਾਵ ਬਾਹਰ ਵੀ ਹੈ ।

੨੦ ਸੰਭਾਲਣਾ, ਖਬਰਗੀਰੀ ।

* ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਭ੍ਰਾਣੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਰਾਗ
ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਡੀ ਜੋਗੀਆਂ ਨਾਲ ਗਲ-ਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ
ਰਾਗ ਬਹੁਤ ਵਰਤਿਆ ਹੈ । (ਜਿਵੇਂ ਮੁਸਲਮਾਣੀ ਫਕੀਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਆਸਾ, ਸੂਹੀ ਤੇ ਤਿਲੰਗ
ਬਹੁਤ ਵਰਤੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਰਾਗ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚਲਤ ਸਨ ।)

† ਹਰੀ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਸਹਾਈ ਨਹੀਂ; ਇਸ ਲਈ ਉਸੇ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

‡ ਮਨੁਖ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਲਗਨ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ
ਜੇ ਇਹ ਜਾਣ ਲਵੇ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਹਰੀ ਹੀ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਸੁੰਦਰਤਾ
ਦੇ ਸੋਮੇ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਦਿਲ ਨਾ ਲਾਵੇਗਾ ?

ਸਰਬ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ॥ਸਤਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਅੰਧੇਰਾ ਜਾਇ॥ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਰਹਿਆ
 ਸਮਾਇ ॥ ੩ ॥ ਅੰਤਰਿ ਸਹਸਾ^੧ ਬਾਹਰਿ ਮਾਇਆ ਨੈਣੀ ਲਾਗਸਿ ਬਾਣੀ^੨ ॥
 ਪ੍ਰਣਵਤਿ^੩ ਨਾਨਕ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸਾ ਪਰਤਾਪਹਿਗਾ^੪ ਪ੍ਰਾਣੀ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ਰਾਮਕਲੀ
 ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ਜਿਤੁ ਦਰਿ ਵਸਹਿ ਕਵਨੁ^੫ ਦਰੁ ਕਹੀਐ ^੬ਦਰਾ ਭੀਤਰਿ ਦਰੁ
 ਕਵਨੁ ਲਹੈ ॥ ^੭ਜਿਸੁ ਦਰ ਕਾਰਣਿ ਫਿਰਾ ਉਦਾਸੀ ਸੋ ਦਰੁ ਕੋਈ ਆਇ ਕਹੈ ॥
 ੧ ॥ ^੮ਕਿਨਬਿਧਿ ਸਾਗਰੁ ਤਰੀਐ ॥ ^੯ਜੀਵਤਿਆ ਨਹ ਮਰੀਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਦੁਖੁ ਦਰਵਾਜਾ ਰੋਹੁ^{੧੦} ਰਖਵਾਲਾ ^{੧੧}ਆਸਾ ਅੰਦੇਸਾ ਦੁਇ ਪਟ^{੧੨} ਜੜੇ ॥
^{੧੩}ਮਾਇਆ ਜਲੁ ਖਾਈ ਪਾਣੀ ਘਰੁ ਬਾਧਿਆ ਸਤ ਕੈ ਆਸਣਿ ਪੁਰਖੁ ਰਹੈ ॥ ੨ ॥
 ਕਿੰਤੇ^{੧੪} ਨਾਮਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣਿਆ ਤੁਮ ਸਰਿ^{੧੫} ਨਾਹੀ ਅਵਰੁ ਹਰੇ ॥ ^{੧੬}ਉਚਾ
 ਨਹੀ ਕਹਣਾ ਮਨ ਮਹਿ ਰਹਣਾ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਆਪਿ ਕਰੇ ॥ ੩ ॥ ਜਬ ਆਸਾ
 ਅੰਦੇਸਾ ਤਬਹੀ ^{੧੭}ਕਿਉਕਰਿ ਏਕੁ ਕਹੈ ॥ ਆਸਾ ਭੀਤਰਿ ਰਹੈ ਨਿਰਾਸਾ ਤਉ
 ਨਾਨਕ ਏਕੁ ਮਿਲੈ ॥੪॥ ਇਨਬਿਧਿ ਸਾਗਰੁ ਤਰੀਐ ॥ ਜੀਵਤਿਆ ਇਉ ਮਰੀਐ॥
 ੧॥ ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ ॥੪॥੩॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ^{੧੮}ਸੁਰਤਿ ਸਬਦੁ ਸਾਖੀ^{੧੯}
 ਮੇਰੀ ਸਿੰਫੀ ਬਾਜੈ ਲੋਕੁ ਸੁਣੇ ॥ ਪਤੁ^{੨੦} ਬੋਲੀ ਮੰਗਣ ਕੈ ਤਾਈ ਭੀਖਿਆ ਨਾਮੁ
 ਪੜੇ ॥ ੧ ॥ ^{੨੧}ਬਾਬਾ ਗੋਰਖੁ ਜਾਗੈ ॥ ਗੋਰਖੁ ਸੋ ਜਿਨਿ ਗੋਇ^{੨੨} ਉਠਾਲੀ ਕਰਤੇ
 ਬਾਰ^{੨੩} ਨ ਲਾਗੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੨੪}ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਾਣ ਪਵਣਿ ਬੰਧਿ ਰਾਖੇ ਚੰਦੁ
 ਸੂਰਜੁ ਮੁਖਿ ਦੀਏ ॥ ਮਰਣ ਜੀਵਣ ਕਉ ਧਰਤੀ ਦੀਨੀ ਏਤੇ ਗੁਣ^{੨੫} ਵਿਸਰੇ ॥
 ੨ ॥ ^{੨੬}ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਅਰੁ ਜੋਗੀ ਜੰਗਮ ਪੀਰ ਪੁਰਸ ਬਹੁਤੇਰੇ ॥ ਜੇ ਤਿਨ ਮਿਲਾ
 ਤ ਕੀਰਤਿ ਆਖਾ ਤਾ ਮਨੁ ਸੇਵ ਕਰੇ ॥੩॥ ^{੨੭}ਕਾਗਦੁ ਲੂਣੁ ਰਹੈ ਘ੍ਰਿਤ ਸੰਗੇ ਪਾਣੀ
 ਕਮਲੁ ਰਹੈ ॥ ਐਸੇ ਭਗਤ ਮਿਲਹਿ ਜਨ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਜਮੁ ਕਿਆ ਕਰੈ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥
 ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧੬॥ ਸੁਣਿ ਮਾਛੰਦਾ^{੨੮} ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ॥ ^{੨੯}ਵਸਗਤਿ ਪੰਚ ਕਰੇ
 ਨਹ ਡੋਲੈ॥^{੩੦}ਐਸੀ ਜੁਗਤਿ ਜੋਗ ਕਉ ਪਾਲੇ ॥ ਆਪਿ ਤਰੈ ਸਗਲੇ ਕੁਲ ਤਾਰੇ ॥੧॥
 ਸੋ ਅਉਧੂਤੁ^{੩੧} ਐਸੀ ਮਤਿ ਪਾਵੈ ॥ ^{੩੨}ਅਹਿ ਨਿਸ੍ਰਿਸ੍ਰਿਨਿ ਸਮਾਧਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ^{੩੩}ਭੀਖਿਆ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਭੈ ਚਲੈ ॥ ਹੋਵੈ ਸੁ ^{੩੪}ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਸੰਤੋਖਿ ਅਮੁਲੈ ॥
^{੩੫}ਧਿਆਨ ਰੂਪਿ ਹੋਇ ਆਸਣੁ ਪਾਵੈ ॥ ਸਚਿਨਾਮਿ ਤਾੜੀ ਚਿਤੁ ਲਾਵੈ ॥ ੨ ॥
 ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ॥ ਸੁਣਿ ਮਾਛੰਦਾ ^{੩੬}ਅਉਧੂਨੀਸਾਣੀ ॥
 ਆਸਾ ਮਾਹਿ ਨਿਰਾਸੁ ਵਲਾਏ ॥ ਨਿਹਚਉ^{੩੭} ਨਾਨਕ ਕਰਤੇ ਪਾਏ ॥ ੩ ॥
 ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕੁ ਅਗਮੁ^{੩੮} ਸੁਣਾਏ ॥ ^{੩੯}ਗੁਰ ਚੋਲੇ ਕੀ ਸੰਧਿ ਮਿਲਾਏ

- ੧ ਸੰਸਾ, ਭਰਮ।
- ੨ ਬਾਣੀ ਵਾਕਰ, ਤੀਰਾਂ ਵਾਕਰ। ਬਾਹਰ ਮਾਇਆ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚਟਪਟੀ ਹੋ ਕੇ ਲਗਦੀ ਹੈ।
- ੩ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।
- ੪ ਪਰਿਤਾਪੰਗਾ, ਬਹੁਤ ਤਪੇਂਗਾ, ਦੁਖੀ ਹੋਵੇਂਗਾ।
- ੫ ਕਿਹੜਾ?
- ੬ ਦਰਵਾਸ਼ਿਆਂ, ਭਾਵ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜੇ ਥਾਂ ਲਭਦਾ ਹੈ?
- ੭ ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਲਈ।
- ੮ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ?
- ੯ ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ; ਕਿਵੇਂ ਮਰੇਂਦੇ?
- ੧੦ ਗੁੱਸਾ, ਕ੍ਰੋਧ।
- ੧੧ ਉਮੇਦ ਤੇ ਫ਼ਿਕਰ।
- ੧੨ ਤਖ਼ਤ।
- ੧੩ ਮਾਇਆ ਦਾ ਜਲ ਖਾਈ ਹੈ ਤੇ ਇਸ (ਸਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪ) ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਮਸਕਲਾਂ ਲੰਘਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸੱਤ ਦੇ ਆਸਣ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਇਸ ਪੰਦਾ ਹੈ।
- ੧੪ ਕਿੰਨੇ ਹੀ, ਬਹੁਤ। ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਬਹੁਤ ਹਨ।
- ੧੫ ਬਰਾਬਰ।
- ੧੬ ਉੱਚੀ ਕਹਿੰਦੇ ਫਿਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ ਟਿਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ੧੭ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਿਡਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ) ਕਿਵੇਂ ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਜਪ ਸਕਦਾ ਹੈ?
- ੧੮ (ਅਸਲ ਜੋਗੀ ਕੌਣ ਹੈ?) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਿੱਝੀ ਵਜਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੀ ਸੁਰਤ ਸ਼ਬਦ ਬਣੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੀ ਸੁਰਤਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਟਿਕਦਾ ਹੈ; ਲੋਕ ਇਸ ਨਾਦ ਨੂੰ ਸੁਣਦੇ ਹਨ।
- ੧੯ ਸਿਖਿਆ।
- ੨੦ [ਪਾਤ੍ਰ] ਖਪਰ, ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਮੰਗਣ ਵਾਲਾ ਨੁਠਾ।

- ੨੧ ਹੋ ਭਾਈ! ਉਹ ਗੋਰਖ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਜਾਗਦੀ ਜੋਤ ਹੈ। ੨੨ ਪ੍ਰਿਥਵੀ।
- ੨੩ ਦੇਰੀ।
- ੨੪ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਪਵਣ ਪਾਣੀ ਆਦਿ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਰਖਿਆ ਹੈ; ਚੰਨ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਮੁਖੀ (ਵਡੇ) ਦੀਵੇ ਦਿਤੇ ਹਨ।
- ੨੫ ਉਪਕਾਰ।
- ੨੬ ਵਡੇ ਜੋਗੀ ਤੇ ਯੋਗ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਹਰੀ-ਜਸ ਹੀ ਕਰਾਂਗਾ। ਕਿਸੇ ਫਿਰਕੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਪਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੇਰੇ ਹਨ।
- ੨੭ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਅਤੇ ਲੂਣ ਘਿਉ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਪਾਣੀ ਬਿੰਧੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਅਤੇ ਲੂਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਗਾਲ ਸਕਦਾ) ਅਤੇ ਕਮਲ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਤਿਵੇਂ ਭਗਤ ਸਭ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ; ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜਮ ਕੀ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ ਹੈ?
- ੨੮ ਮਛਿੰਦ ਨਾਥ ਇਕ ਵੱਡਾ ਜੋਗੀ ਹੋਇਆ ਹੈ।
- ੨੯ ਕਾਮਾਦਿਕ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰੇ।
- ੩੦ ਅੰਸੀ ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ ਜੋਗ ਕਮਾਵੇ।
- ੩੧ ਵਿਰਕਤ ਸਾਧੂ।
- ੩੨ ਦਿਨ ਰਾਤ ਅਵੁਰ (ਨਿਰਗੁਣ) ਹਰੀ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਰਹੇ।
- ੩੩ ਭਿਖਿਆ ਇਹ ਹੋਵੇ ਕਿ ਭਗਤੀ-ਭਾਵ ਅਤੇ ਭੇ ਵਿਚ ਚਲੇ।
- ੩੪ ਅਮੋਲਕ ਸੰਤੋਖ ਨਾਲ ਰੱਜੇ।
- ੩੫ ਹਰੀ-ਧਿਆਨ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਆਸਣ ਲਾਵੇ।
- ੩੬ ਅਉਧੂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਸਾ ਵਿਚ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਉਮਰ ਬਿਤਾਏ। ਵਲਾਏ=ਗੁਬਾਰੇ, ਬਤੀਤ ਕਰੇ।
- ੩੭ ਯਕੀਨਨ।
- ੩੮ ਗੁਬੀ ਗਲ।
- ੩੯ ਈਸ਼ਰ ਤੇ ਜੀਵ ਦਾ ਮੇਲ।

* ਸਭ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਸਦਾ ਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਹ ਲਭਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਸ਼ਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਗਟਾਣਾ ਹੈ? ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ ਹੈ: 'ਦੁਖ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਰੋਹੁ ਰਖਵਾਲਾ...'। ਸਰੀਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰਖਵਾਲ ਆਦਿਕ ਸਭ ਭੰਨਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਦੀਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਇਕ ਰਹਾਉ ਸਵਾਲ ਲਈ ਹੈ, ਤੇ ਦੂਜਾ ਜਵਾਬ ਲਈ।)

† (ਇਹ ਅਤੇ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਗੋਰਖ-ਹਟੜੀ ਦੇ ਜੋਗੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਉਚਾਰਨ ਹੋਏ।) ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਗੋਰਖ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡਾ ਗੋਰਖ ਸਦਾ ਜੀਉਂਦਾ ਜਾਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਨੂੰ ਸੋਊਂਦੇ ਅਤੇ ਉਸੇ ਦਾ ਜਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ; ਜਿਹੜਾ ਫਿਰਕਾ ਭੀ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਲੇ, ਉਸ ਨਾਲ ਮੇਲ ਜੋਲ ਰਖਦੇ ਹਾਂ।

‡ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭੇਖ ਦੀ ਥਾਂ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੀ ਜੋਗ-ਜੁਗਤੀ ਬਣਾਵੇ।

੧ਦੀਖਿਆ ਦਾਰੂ ਭੋਜਨੁ ਖਾਇ ॥ ਛਿਅ ਦਰਸਨ^੨ ਕੀ ਸੋਝੀ ਪਾਇ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥
 ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ਹਮ ਭੋਲਤ ਬੇੜੀ ਪਾਪ ਭਰੀ ਹੈ ^੩ਪਵਣੁ ਲਗੈ ਮਤੁ
 ਜਾਈ ॥ ^੪ਸਨਮੁਖ ਸਿਧ ਭੇਟਣ ਕਉ ਆਏ ਨਿਹਚਉ ਦੇਹਿ ਵਡਿਆਈ ॥ ੧ ॥
 ਗੁਰ ਤਾਰਿ ਤਾਰਣਹਾਰਿਆ ॥ ਦੇਹਿ ਭਗਤਿ ਪੂਰਨ ਅਵਿਨਾਸੀ ਹਉ ਤੁਝ ਕਉ
 ਬਲਿਹਾਰਿਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਜੋਗੀ ਅਰੁ ਜੰਗਮ^੫ ਏਕੁ ਸਿਧੁ
 ਜਿਨੀ ਧਿਆਇਆ॥ਪਰਸਤ ਪੈਰਸਿਝਤ ਤੇ ਸੁਆਮੀ ਅਖਰੁ ਜਿਨਕਉ ਆਇਆ॥
 ੨ ॥ ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ^੬ ਕਰਮ ਨ ਜਾਨਾ ਨਾਮੁ ਜਪੀ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰਾ ॥ ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ
 ਨਾਨਕ ਭੇਟਿਓ^੭ ਸਾਚੇ ਸਬਦਿ ਨਿਬੇਰਾ^੮ ॥ ੩ ॥ ੬ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧ † ॥
^੯ਸੁਰਤੀ ਸੁਰਤਿ ਰਲਾਈਐ ਏਤੁ ॥ ਤਨੁ ਕਰਿ ਤੁਲਹਾ ਲੰਘਹਿ ਜੇਤੁ ॥ ^{੧੦}ਅੰਤਰਿ
 ਭਾਹਿ ਤਿਸੈ ਤੂ ਰਖੁ ॥ ^{੧੧}ਅਹਿ ਨਿਸਿ ਦੀਵਾ ਬਲੈ ਅਬਕੁ ॥ ੧ ॥ ^{੧੨}ਐਸਾ ਦੀਵਾ
 ਨੀਰਿ ਤਰਾਇ ॥ ਜਿਤੁ ਦੀਵੈ ਸਭ ਸੋਝੀ ਪਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੧੩}ਹਛੀ ਮਿਟੀ
 ਸੋਝੀ ਹੋਇ ॥ ਤਾ ਕਾ ਕੀਆ ਮਾਨੈ ਸੋਇ ॥ ਕਰਣੀ ਤੇ ਕਰਿ ਚਕਹੁ ਢਾਲਿ ॥
 ਐਥੈ ਓਥੈ ਨਿਬਹੀ ਨਾਲਿ ॥ ੨ ॥ ਆਪੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਜਾ ਸੋਇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੪}
 ਵਿਰਲਾ ਬੁਝੈ ਕੋਇ ॥ ਤਿਤੁ ਘਟਿ ਦੀਵਾ ਨਿਹਚਲੁ ਹੋਇ ॥ ^{੧੫}ਪਾਣੀ ਮਰੈ ਨ
 ਬੁਝਾਇਆ ਜਾਇ ॥ ਐਸਾ ਦੀਵਾ ਨੀਰਿ ਤਰਾਇ ॥ ੩ ॥ ^{੧੬}ਭੋਲੈ ਵਾਉ ਨ ਵਡਾ
 ਹੋਇ॥^{੧੭}ਜਾਪੈ ਜਿਉ ਸਿੰਘਾਸਣਿ ਲੋਇ॥ਖਤੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਸੂਦੁ ਕਿ ਵੈਸੁ॥ਨਿਰਤਿ^{੧੮}
 ਨ ਪਾਈਆ ਗਣੀ ਸਹੰਸ ॥ ਐਸਾ ਦੀਵਾ ਬਾਲੇ ਕੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋ ਪਾਰੰਗਤਿ^{੧੯}
 ਹੋਇ ॥ ੪ ॥ ੭ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧ ‡ ॥ ^{੨੦}ਤੁਧ ਨੋ ਨਿਵਣੁ ਮੰਨਣੁ ਤੇਰਾ
 ਨਾਉ ॥ ^{੨੧}ਸਾਚੁ ਭੇਟ ਬੈਸਣ ਕਉ ਥਾਉ ॥ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਹੋਵੈ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਤਾ ਸੁਣਿ
 ਸਦਿ ਬਹਾਲੇ ਪਾਸਿ ॥ ੧ ॥ ਨਾਨਕ ^{੨੨}ਬਿਰਥਾ ਕੋਇ ਨ ਹੋਇ ॥ ਐਸੀ ਦਰਗਹ
 ਸਾਚਾ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੨੩}ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਪੋਤਾ ਕਰਮੁ ਪਸਾਉ ॥ ਤੂ ਦੇਵਹਿ
 ਮੰਗਤ ਜਨ ਚਾਉ ॥ ^{੨੪}ਭਾਛੈ ਭਾਉ ਪਵੈ ਤਿਤੁ ਆਇ ॥ ਧੁਰਿ ਤੈ ਛੋਡੀ ਕੀਮਤਿ
 ਪਾਇ ॥ ੨ ॥ ਜਿਨਿ ਕਿਛੁ ਕੀਆ ਸੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ॥ ਅਪਨੀ ਕੀਮਤਿ ਆਪੇ ਧਰੈ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੪} ਪਰਗਟੁ ਹੋਆ ਹਰਿਰਾਏ ॥ ਨਾ ਕੋ ਆਵੈ ਨਾ ਕੋ ਜਾਇ ॥ ੩ ॥
^{੨੫}ਲੋਕੁ ਧਿਕਾਰੁ ਕਹੈ ਮੰਗਤ ਜਨ ਮਾਗਤ ਮਾਨੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਸਹ ਕੀਆ ਗਲਾ
 ਦਰ ਕੀਆ ਬਾਤਾ ਤੈ ਤਾ ਕਹਣੁ ਕਹਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ੮ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧ § ॥
 ਸਾਗਰ ਮਹਿ ਬੂੰਦ ਬੂੰਦ ਮਹਿ ਸਾਗਰੁ ਕਵਣੁ ਬੁਝੈ ^{੨੬}ਬਿਧਿ ਜਾਣੈ ॥
^{੨੭}ਉਤਭੁਜ ਚਲਤ ਆਪਿ ਕਰਿ ਚੀਨੈ ਆਪੇ ਤਤੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ੧ ॥

- ੧ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦਾਰੁ ਤੇ ਭੋਜਨ ਬਣਾਏ ।
- ੨ ਭੋਖ । ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਭੋਖਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਪਾਪਤ ਕਰੇ । ਛੇ ਭੋਖ ਇਹ ਹਨ : ਜੋਗੀ, ਜੋਗਮ, ਸਨਿਆਸੀ, ਬੋਧੀ, ਸਟੇਵਕੋ, ਬੋਰਾਗੀ ।
- ੩ ਮਤਾਂ ਹਵਾ ਲਗੇ ਤੇ ਭੁਬ ਜਾਈਏ । ਜੇਵਣ ਪਾਪਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭੁਬਣ ਦਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਖਤਰਾ ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੪ ਹੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਿਧੀ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੇਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਏ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਮਾਣ ਦਖਲੇ ।
- ੫ ਰਮਤੇ ਯੋਗੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਫਿਰਕਾ । ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਆਦਿ ਅਸਲ ਵਿਚ ਓਹ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਸਿਧ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ ਹੈ । ਓਹ ਹਰੀ ਸੁਆਮੀ ਦੇ ਚਰਨ ਵੇਹਦਿਆਂ ਸਿਧੇ (ਸਫਲ) ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖਰ (ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼) ਮਿਲਿਆ ਹੈ ।
- ੬ ਇੰਦਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੇ ਸਾਧਨ । ੭ ਮਿਲਿਆ ।
- ੮ ਮੁਕ ਜਾਣਾ (ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ) ।
- ੯ ਸਭ ਗਿਆਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸੁਰਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਲਾਏਏ : ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਤਲਹਾ (ਬੋਝੀ) ਬਣਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੂੰ ਲੰਘ ਜਾਵੇ ।
- ੧੦ ਅੰਦਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅੱਗ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਰਖ ।
- ੧੧ ਦਿਨ ਰਾਤ ।
- ੧੨ ਗਿਆਨ ਦੀਵਾ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਨੀਰ ਉੱਤੇ ।
- ੧੩ ਚੰਗੀ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਦੀਵੇ ਲਈ ਮਿਟੀ ਹੋਵੇ ; ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਮਿਟੀ ਦਾ ਕੀਤਾ (ਬਣਿਆ) ਹੋਇਆ ਦੀਵਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਸੁਭ ਕਰਣੀ ਦੇ ਚੰਕ ਤੇ ਉਸ ਮਿਟੀ ਨੂੰ ਢਾਲ ।
- ੧੪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
- ੧੫ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਮਰਦਾ (ਭੁਬਦਾ) ਨਹੀਂ ।
- ੧੬ ਹਵਾ ਛਲਾਂਦੀ ਨਹੀਂ (ਭਾਵ ਸੰਸਾਰੀ ਔਕੜਾਂ ਇਸ ਤੇ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ) ਅਤੇ ਨਾ ਉਹ ਬੁਝਦਾ ਹੈ ।
- ੧੭ ਇਸ ਦੀਵੇ ਦੀ ਲੋਇ (ਰੋਸ਼ਨੀ) ਨਾਲ ਉਹ

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਸਿੰਘਾਸਣ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੈ ।

- ੧੮ ਨਿਰਣਾ, ਕੀਮਤ । ਦੋਖੇ ਪੰ. ੭੦੪, ਨੋਟ ੨੨ । ਸਹਸ (ਹਜ਼ਾਰ) ਗਿਣਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੜੀ ਸੂਦ ਆਦਿਕ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀਵੇ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ।
- ੧੯ ਪਾਰ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਮੁਕਤ ।
- ੨੦ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਤੇਨੂੰ ਨਿਵਣਾ ਹੈ ।
- ੨੧ ਸਚ ਦੀ ਛੋਟਾ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬੰਨਣ ਨੂੰ ਥਾਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ : ਸਤ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
- ੨੨ ਉਹ ਸਚਾ ਅੰਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਅੰਸੀ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਕੋਈ ਜੀਵ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਰੰਮਾ ਨਹੀਂ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਘਾਲ ਬੋਝੀ ਤੋਂ ਬੋਝੀ ਭੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
- ੨੩ ਕਰਮ (ਖੁਸ਼ੀਸ਼) ਅਤੇ ਪਸਾਉ (ਦਾਤ) ਹੀ ਪੋਤਾ (ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਮੰਗਤੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹੋ ਚਾਉ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਇਹੋ ਦਾਤ ਦੇਹ । ਪੋਤਾ [ਛਾ, ਪੋਤਹ] ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ;
- ੨੪ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਆ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ; ਇਹ ਕੀਮਤ ਤੂੰ ਧਰ ਤੋਂ ਹੀ ਪਾਈ ਹੈ ।
- ੨੫ (ਮੈਂ ਤੈਥੋਂ ਇਹ ਦਾਤਾਂ ਮੰਗੀਆਂ ਹਨ) ਲੋਕੀਂ ਮੰਗਤੇ ਨੂੰ ਧਿਰਕਾਰ ਪਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੰਗਦਿਆਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦਾ, ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਰੱਬੀ ਗਲਾਂ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਮੈਥੋਂ ਕਹਾਈਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਸ ਧਿਰਕਾਰ ਦਾ ਪਾਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ।
- ੨੬ ਜੇ ਜੀਵਣ-ਜੁਗਤਿ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ ਉਹੋ ਬੁਝ ਸਕਦਾ ਹੈ ।
- ੨੭ ਉਤਭੁਜ ਆਦਿਕ ਰਚਨਾ ਆਪ ਕਰ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਭੇਦ ਸਮਝਦਾ ਹੈ । ਦੋਖੇ ਪੰਨਾ ੮੧੬, ਨੋਟ ੨੧ ।

* ਫਿਰਕਾ ਓਹੀ ਸਫਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਲੋਕੇ ਸਿਧੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੈ ।
† ਕਤਕ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਤ੍ਰਿਮਤਾਂ ਆਣੇ ਦੇ ਦੀਵੇ ਬਣਾ ਕੇ ਤਲਾਵਾਂ ਵਿਚ ਤੁਲਹਾ ਤੇ ਰਖ ਕੇ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਅੰਦਰ ਗਿਆਨ ਦੀਵਾ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਯਾਤਰਾ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

‡ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮੁਜਾ ਕੀ ਹੈ ? 'ਨੂੰ' ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਿਵਣ, ਛੋਟਾ, ਅਰਦਾਸ ਆਦਿ ਪੁੰਜ ਦੇ ਅੱਗਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਲੇ ਤੇ ਨਾਮ ਮੰਨਣ, ਸਚ ਸੰਤੋਖ ਦੀ ਕਮਾਈ ਤੇ ਮੰਗਣ ਦਾ ਚਾਉ ਦਿਸਿਆ ਹੈ ।

§ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਅੰਦਰ 'ਸਭ ਗੋਵਿੰਦ ਹੈ' ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ । 'ਖਾਲਿਕ ਖਲਕ ਖਲਕ ਮਹਿ ਖਾਲਿਕ' ਵਾਲੇ ਮਿਆਲ ਨੂੰ ਮਿਸਾਲਾਂ ਨਾਲ ਦਿੜ੍ਹ ਕੀਤਾ ਹੈ : ਸਾਗਰ ਅੰਦਰ ਬੂੰਦ ਹੈ ਅਤੇ ਬੂੰਦ ਵਿਚ ਸਾਗਰ ਦੇ ਕੁਣ ਹਨ । ਦਿਨ ਜੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਹਨੇਰੇ (ਰਾਤ) ਦੀ ਅੰਸ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਤ ਵਿਚ ਦਿਨ ਵਾਲਾ ਪਰਕਾਸ਼, ਭਾਵੇਂ ਬੋਝਾ ਹੈ । ਪੁਰਖ ਦੇ ਵੀਰਜ ਤੋਂ ਨਾਰੀ ਅਤੇ ਨਾਰੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਪੁਰਖ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਤਿਵੇਂ ਅਪਣਾ ਆਪ ਸਭ ਵਿਚ ਧਰਿਆ ਹੈ : ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਘਟ ਹੈ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਇਕਾਗਰ-ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਛੱਤੀ ਮੇਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਐਸਾ ਗਿਆਨੁ ਬੀਚਾਰੈ ਕੋਈ ॥ ਤਿਸ ਤੇ ਮੁਕਤਿ ^੧ਪਰਮ ਗਤਿ ਹੋਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
 ਦਿਨ ਮਹਿ ਰੈਣਿ^੨ ਰੈਣਿ ਮਹਿ ਦਿਨੀਅਰੁ^੩ ਉਸਨ^੪ ਸੀਤ ਬਿਧਿ ਸੋਈ ॥ ਤਾ ਕੀ
^੫ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣੈ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਸਮਝ ਨ ਹੋਈ ॥੨॥ ^੬ਪੁਰਖ ਮਹਿ ਨਾਰਿ
 ਨਾਰਿ ਮਹਿ ਪੁਰਖਾ ਬੂਝਹੁ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ॥ ਧੁਨਿ^੭ ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ ਧਿਆਨ
 ਮਹਿ ਜਾਨਿਆ ਗੁਰਮੁਖਿ^੮ ਅਕਥ ਕਹਾਨੀ ॥ ੩ ॥ ਮਨ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਮਹਿ
 ਮਨੂਆ ^੯ਪੰਚ ਮਿਲੇ ਗੁਰਭਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਕੇ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੀ ਜਿਨ ਏਕ
 ਸਬਦਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ੪ ॥ ੯ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ਜਾ ਹਰਿਪ੍ਰਭਿ
 ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ॥ ਤਾ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਮਾਰੀ ॥ ^{੧੦}ਸੋ ਸੇਵਕਿ ਰਾਮ ਪਿਆਰੀ ॥ ਜੋ
 ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਬੀਚਾਰੀ ॥੧॥ ਸੋ ਹਰਿ ਜਨੁ ਹਰਿਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ ॥ ^{੧੧}ਅਹਿ ਨਿਸਿ ਭਗਤਿ
 ਕਰੇ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਲਾਜ^{੧੨} ਛੋਡਿ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਧੁਨਿ ਵਾਜੇ
 ਅਨਹਦ ਘੋਰਾ^{੧੩} ॥ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ^{੧੪} ਹਰਿ ਰਸਿ ਮੋਰਾ ॥ ^{੧੫}ਗੁਰ ਪੂਰੈ ਸਚੁ
 ਸਮਾਇਆ ॥ ਗੁਰੁ ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ॥੨॥ ^{੧੬}ਸਭਿ ਨਾਦ ਬੇਦ ਗੁਰਬਾਣੀ ॥
 ਮਨੁ ਰਾਤਾ ਸਾਰਿਗਪਾਣੀ^{੧੭} ॥ ^{੧੮}ਤਹ ਤੀਰਥ ਵਰਤ ਤਪ ਸਾਰੇ ॥ ਗੁਰ ਮਿਲਿਆ
 ਹਰਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੩ ॥ ਜਹ ਆਪੁ^{੧੯} ਗਇਆ ਭਉ ਭਾਗਾ ॥ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਸੇਵਕੁ
 ਲਾਗਾ ॥ ਗੁਰਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਆ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥
 ੪ ॥ ੧੦ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧ † ॥ ਛਾਦਨੁ^{੨੦} ਭੋਜਨੁ ਮਾਗਤੁ ਭਾਗੈ ॥
 ਖੁਧਿਆ^{੨੧} ਦੁਸਟ ਜਲੈ ਦੁਖੁ ਆਗੈ ॥ ਗੁਰਮਤਿ^{੨੨} ਨਹੀ ਲੀਨੀ ਦੁਰਮਤਿ^{੨੩}
 ਪਤਿ ਖੋਈ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਭਗਤਿ ਪਾਵੈ ਜਨੁ ਕੋਈ ॥ ੧ ॥ ^{੨੪}ਜੋਗੀ ਜੁਗਤਿ
 ਸਹਜਘਰਿ ਵਾਸੈ ॥ ਏਕਦ੍ਰਿਸਟਿ ਏਕੋ ਕਰਿ ਦੇਖਿਆ ਭੀਖਿਆ ਭਾਇ ਸਬਦਿ
 ਤ੍ਰਿਪਤਾਸੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੨੫}ਪੰਚ ਬੈਲ ਗਡੀਆ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ॥ ਰਾਮਕਲਾ
 ਨਿਖਰੈ ਪਤਿ ਸਾਰੀ ॥ ਧਰ^{੨੬} ਤੂਟੀ ਗਾਡੋ ਸਿਰ ਭਾਰਿ ॥ ਲਕਰੀ ਬਿਖਰਿ
 ਜਰੀ ਮੰਝ ਭਾਰਿ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ ਜੋਗੀ ॥ ^{੨੭}ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਸਮ
 ਕਰਣਾ ਸੋਗ ਬਿਓਗੀ ॥ ^{੨੮}ਭੁਗਤਿ ਨਾਮੁ ਗੁਰਸਬਦਿ ਬੀਚਾਰੀ ॥ ਅਸਥਿਰੁ
 ਕੰਧੁ^{੨੯} ਜਪੈ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ॥ ੩ ॥ ਸਹਜ ਜਗੋਟਾ^{੩੦} ਬੰਧਨ ਤੇ ਛੂਟਾ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ
 ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਲੂਟਾ ॥ ^{੩੧}ਮਨ ਮਹਿ ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਹਰਿ ਗੁਰ ਸਰਣਾ ॥ ਨਾਨਕ
 ਰਾਮ ਭਗਤਿ ਜਨ ਤਰਣਾ ॥ ੪ ॥ ੧੧ ॥

- ੧ ਉਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਗਤੀ ਜਿਥੇ ਤਕ ਮਨੁੱਖ ਤੱਕੀ ਕਰ ਕੇ ਪੁੱਜ ਸਕਦਾ ਹੈ ।
- ੨ ਰਾਤ ।
- ੩ ਸੂਰਜ । (ਅਰਥਾ ਲਈ ਦੇਖੋ ਪਿਛਲੇ ਸਫ਼ੇ ਦਾ ਅੰਤਲਾ ਫੁਟ ਨੋਟ)।
- ੪ ਗਰਮੀ । ਗਰਮੀ ਤੋਂ ਸਰਦੀ ਦੇਹਾਂ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬਰੂਰ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਵਧ ਘਟ ਹੈ । ਇਹੋ ਬਿਧ (ਜੁਗਤੀ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਵਿਚ ।
- ੫ ਹਾਲਤ ਤੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ।
- ੬ ਅਰਥਾ ਲਈ ਦੇਖੋ ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦਾ ਅੰਤਲਾ ਫੁਟ ਨੋਟ ।
- ੭ ਸ਼ਬਦ-ਕੀਰਤਨ । ਦੇਖੋ ਇਕ ਅਮਲੀ ਤਰੀਕਾ ਮੇਲ ਦਾ ਦਸਦੇ ਹਨ :-
ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅੱਸੀ ਅਕਹਿ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨ ਉਠਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਧਿਆਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਲਗਦੇ ਨਾਂ ਹੀ ਹਰੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਭਾਵ ਹੋਰਨਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿਚ ਉਚਾਰਣ-ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਅਵਸਥਾ ਹਨ, ਜੋ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖਰੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਤਿੰਨੋਂ ਅਵਸਥਾ ਇਕ-ਵਾਰਗੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ।
- ੮ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵੀ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੨, ਨੋਟ ੧੪ ।
- ੯ ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ ਹੁਣ ਮਿਲ ਕੇ (ਇਕਸਾਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ) ਗੁਰੁ ਭਾਈਆਂ ਵਾਂਗ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ।
- ੧੦ ਉਹ ਦਾਸੀ ਰਾਮ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਹੈ ।
- ੧੧ ਦਿਨ ਰਾਤ, ਨਿਤ ।
- ੧੨ ਲੋਕ ਲਾਜ ।
- ੧੩ ਗਰਜ । ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨੀ ਉਠਾਣ ਨਾਲ ਅਨਹਤ ਦੀਆਂ ਗੂੰਜਾਂ ਵਜਣ ਲਗੀਆਂ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੧੪ ਪਤੀਜ ਗਿਆ ।
- ੧੫ ਪੂਰੇ ਗੁਰਦੁਵਾਰਾ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਸਚ ਸਮਾਇਆ ਹੈ ।
- ੧੬ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੀ ਨਾਦ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੀ ਬੇਦ

- ਹੈ । “ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦੰ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵੇਦੰ” (ਜਪੁ)। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੬੫੪, ਨੋਟ ੨੯ ।
- ੧੭ [ਧਰਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ।
- ੧੮ ਉਥੇ ਹੀ ਸਭ ਤੀਬਰ ਤਪ ਆਦਿ ਹਨ ।
- ੧੯ ਆਪਾ ਭਾਵ ।
- ੨੦ ਬਸਤਰ । ਕਪੜੇ ਰੋਟੀ ਲਈ ਭਜਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਜੋਗੀ ।
- ੨੧ ਭੁਖ । ਇਥੇ ਭੁੱਖੀ ਭੁਖ ਵਿਚ ਸਭਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ (ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ) ਦੁਖ ਸਹੰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ।
- ੨੩ ਆਪਣੀ ਖੋਟੀ ਮਤ ਦੁਆਰਾ ।
- ੨੪ ਰੋਬੀ ਜੋਗੀ ਦੀ ਜੁਗਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਹਜ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਇੱਕੋ ਨਬਰ ਨਾਲ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਭ ਵਿਚ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਭਿਛਿਆ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੰਮ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਵਜਦਾ ਹੈ ।
- ੨੫ ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ ਬਲਦ ਹੋ ਕੇ ਵਿਸ ਸਰੀਰ ਗਭੀ ਨੂੰ ਚਲਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਖੇਡ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ਾਨ (ਪਤਿ) ਰਾਮ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ (ਜੋ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਹੈ) ਕਰਕੇ ਨਿਭਦੀ ਹੈ ।
- ੨੬ ਧੁਰਾ । ਜਦ ਰਾਮ-ਧੁਰਾ ਟੁਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗਭਾ-ਸਰੀਰ ਢਹਿ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਸਿਰ ਪਰਨੇ । ਲਕੜਾਂ ਗਭ ਦੀਆਂ ਖਿਲਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਸੜ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਮੱਥ ਭਾਟਿ=ਵਿਚਲੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ।
- ੨੭ ੨੪ ੨੫ ਸੋਗ ਤੇ ਵਿਯੋਗ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ਸਮਝੀਂ ।
- ੨੮ ਭੋਜਨ (ਯੋਗੀਆਂ ਵਾਲਾ) ਹੋਵੇ ਨਾਮ, ਜੋ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ।
- ੨੯ ਸਰੀਰ । ਭਾਵ ਜੀਵਨ ਟਿਕ ਜਾਏਗਾ ।
- ੩੦ ਉੱਨ ਦਾ ਲੰਗੋਟਾ ਜੋ ਲਕ ਨਾਲ ਜੋਗੀ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ । ਸਹਜ ਦਾ ਲੰਗੋਟਾ ਬੰਨ੍ਹ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੰਧਨ-ਰਹਿਤ ਹੋਵੇ । ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਵਾਰਾ ਮੁਕਾ ਦਿਹ ।
- ੩੧ ਗੁਰੂ ਸ਼ਰਨ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਣਾ ਇਹ ਮੁੰਦਾਂ ਹੋਣ ।

* ਹਉਮੈ ਛਡ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਨ ਲਾਈਏ, ਤਾਂ ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

† ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾ ਚਲਣ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਪਰ ਜਦ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਖ ਸੁਖ ਇਕੋ ਜੇਹੇ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਪੂਰਨ ਅਭੋਲਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਰਾਮਕਲੀ * ਮਹਲਾ ੩ ਘਰੁ ੧
 ॥ ਸਤਜੁਗਿ ਸਚੁ ਕਹੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥ ਘਰਿ ਘਰਿ ਭਗਤਿ ਗੁਰਮੁਖਿ^੧ ਹੋਈ ॥
 ਸਤਜੁਗਿ ਧਰਮੁ ਪੈਰੁ ਹੈ ਚਾਰਿ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਕੋ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਜੁਗ
 ਚਾਰੇ ਨਾਮਿ ਵਡਿਆਈ ਹੋਈ ॥ ਜਿ ਨਾਮਿ ਲਾਗੈ ਸੋ ਮੁਕਤਿ ਹੋਵੈ ਗੁਰ ਬਿਨੁ
 ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਵੈ ਕੋਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤ੍ਰੇਤੈ ਇਕ ਕਲ^੨ ਕੀਨੀ ਦੂਰਿ ॥ ਪਾਖੰਡੁ
 ਵਰਤਿਆ ਹਰਿ ਜਾਣਨਿ ਦੂਰਿ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ॥ ਅੰਤਰਿ
 ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ੨ ॥ ਦੁਆਪੁਰਿ ਦੂਜੈ^੩ ਦੁਬਿਧਾ ਹੋਇ ॥ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਨੇ
 ਜਾਣਹਿ ਦੋਇ^੪ ॥ ਦੁਆਪੁਰਿ ਧਰਮਿ ਦੁਇ ਪੈਰ ਰਖਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ
 ਤ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇ ॥ ੩ ॥ ਕਲਜੁਗਿ ਧਰਮ ਕਲਾ^੨ ਇਕ ਰਹਾਏ ॥ ਇਕ
 ਪੈਰਿ ਚਲੈ ਮਾਇਆਮੋਹੁ ਵਧਾਏ ॥ ਮਾਇਆਮੋਹੁ ਅਤਿ ਗੁਬਾਰੁ^੪ ॥ ਸਤਗੁਰੁ
 ਭੇਟੈ ਨਾਮਿ ਉਧਾਰੁ ॥ ੪ ॥ ਸਭ ਜੁਗ ਮਹਿ ਸਾਚਾ ਏਕੋ ਸੋਈ ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਸਚੁ
 ਦੂਜਾ ਨਹੀ ਕੋਈ ॥ ਸਾਚੀ ਕੀਰਤਿ^੫ ਸਚੁ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੧ ਨਾਮੁ
 ਵਖਾਣੈ ਕੋਈ ॥ ੫ ॥ ਸਭ ਜੁਗ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਉਤਮੁ ਹੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੧ ਵਿਰਲਾ
 ਬੂਝੈ ਕੋਈ ॥ ਹਰਿਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ਭਗਤੁ ਜਨੁ ਸੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਨਾਮਿ
 ਵਡਿਆਈ ਹੋਈ ॥ ੬ ॥ ੧ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੪ ਘਰੁ ੧
 ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ † ॥ ਜੇ ਵਡਭਾਗੁ
 ਹੋਵਹਿ ਵਡਭਾਗੀ ਤਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਨਾਮੇ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ
 ਹਰਿਨਾਮੇ ਨਾਮਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੧ ਭਗਤਿ ਕਰਹੁ ਸਦ ਪ੍ਰਾਣੀ ॥
 ਹਿਰਦੈ ਪ੍ਰਗਾਸੁ^੨ ਹੋਵੈ ਲਿਵ^੩ ਲਾਗੈ ਗੁਰਮਤਿ^{੧੦} ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ੧੧ ਹੀਰਾ ਰਤਨ ਜਵੇਹਰ ਮਾਣਕ ਬਹੁ ਸਾਗਰ ਭਰਪੂਰੁ ਕੀਆ ॥
 ਜਿਸੁ ਵਡਭਾਗੁ ਹੋਵੈ ਵਡ ਮਸਤਕਿ^{੧੨} ਤਿਨਿ ਗੁਰਮਤਿ ਕਢਿ ਕਢਿ ਲੀਆ ॥ ੨ ॥
 ਰਤਨੁ ਜਵੇਹਰੁ ਲਾਲੁ ਹਰਿਨਾਮਾ ਗੁਰਿ ਕਾਢਿ ਤਲੀ ਦਿਖਲਾਇਆ ॥
 ਭਾਗਹੀਣ ਮਨਮੁਖਿ^{੧੩} ਨਹੀ ਲੀਆ ਤ੍ਰਿਣ^{੧੪} ਓਲੈ ਲਾਖੁ^{੧੫} ਛਪਾਇਆ ॥ ੩ ॥
 ਮਸਤਕਿ ਭਾਗੁ ਹੋਵੈ ਧੁਰਿ^{੧੬} ਲਿਖਿਆ ਤਾ ੧੭ ਸਤਗੁਰੁ ਸੇਵਾ ਲਾਏ ॥ ਨਾਨਕ
 ਰਤਨ ਜਵੇਹਰ ਪਾਵੈ ਧਨੁ ਧਨੁ ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਪਾਏ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮਕਲੀ
 ਮਹਲਾ ੪ ‡ ॥ ਰਾਮਜਨਾ ਮਿਲਿ ਭਇਆ ਅਨੰਦਾ ਹਰਿ ਨੀਕੀ^{੧੮} ਕਥਾ

- ੧ ਗੁਰਾਂ ਦਵਾਰੇ ।
- ੨ ਸ਼ਕਤੀ । ਜੁਗਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਖਿਆਲ ਦਾ ਸ਼ਿਕਰ ਹੈ । ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਹਰ ਜੁਗ ਵਿਚ ਇਕੋ ਜਹੀ ਦਸੀ ਹੈ ।
- ੩ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਕਰਕੇ ।
- ੪ ਦ੍ਰੋਤ ।
- ੫ ਹਨੇਰਾ (ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ) ।
- ੬ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੭ ਸਿਫਤ ।
- ੮ ਚਾਨਣਾ (ਗਿਆਨ ਦਾ) ।
- ੯ ਅਤੁਟ ਲਗਨ ।
- ੧੦ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ।

- ੧੧ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਭ ਅੰਦਰ ਹੀਰਾ ਹੈ, ਰਤਨ ਹੈ, ਜਵਾਹਰ ਤੇ ਲਾਲ ਹੈ ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਰੀਰ-ਸਰੋਵਰ ਖੂਬ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
- ੧੨ ਮਥੇ ਤੇ ।
- ੧੩ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਨੇ ।
- ੧੪ ਕਖ ।
- ੧੫ ਲੱਖ । ਓਹ ਲਖਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵਾਲਾ ਲਾਲ (ਹਰੀ-ਨਾਮ)ਸਾਢੇ ਤੁਛ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਲੁਕਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ।
- ੧੬ ਧੁਰੇ, ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੇ ।
- ੧੭ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੮ [ਸੇ, ਨਿਕ, ਸਾਫ, ਸੋਹਣੀ] ਉਤਮ ।

* ਹਰ ਇਕ ਜੁਗ ਦੀ ਖਾਸ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਜਾਂ ਗੁਣ ਦਸ ਕੇ ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਸਾਧਨ ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਹਰ ਇਕ ਜੁਗ ਵਿਚ ਤਾਰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੪੫, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।

† ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ, ਪਰ ਲਭਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੈ ।

‡ ਭਗਤ-ਜਨ ਕਿਵੇਂ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਂਦੇ ਹਨ ? ਓਹ ਹਰੀ ਦੀਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਫੱਲਾਂ ਸੁਣਾਂਦੇ, ਖੋਟੀ ਮਤ ਨੂੰ ਉੱਜਲ ਕਰਦੇ ਤੇ ਨਾਮ ਜਪਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਗਲਾਂ ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਚੰਗੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ । ਕਿਸੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਹੀ ਚੰਗੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਤਰਨ ਦਾ ਇਹ ਰਾਹ ਫੜਦਾ ਹੈ ।

ਸੁਨਾਇ ॥ ਦੁਰਮਤਿ^੧ ਮੈਲੁ ਗਈ ਸਭ ਨੀਕਲਿ^੨ ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਬੁਧਿ ਪਾਇ ॥
 ੧ ॥ ਰਾਮਜਨ ਗੁਰਮਤਿ ਰਾਮੁ ਬੋਲਾਇ^੩ ॥ ਜੋ ਜੋ ਸੁਣੈ ਕਹੈ ਸੋ ਮੁਕਤਾ ਰਾਮ
 ਜਪਤ ਸੋਹਾਇ^੪ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੇ ਵਡਭਾਗ ਹੋਵਹਿ ^੫ਮੁਖਿ ਮਸਤਕਿ ^੬ਹਰਿ
 ਰਾਮਜਨਾ ਭੇਟਾਇ ॥ ਦਰਸਨੁ ਸੰਤ ਦੇਹੁ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸਭੁ ਦਾਲਦੁ^੭ ਦੁਖੁ ਲਹਿ
 ਜਾਇ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਲੋਗ ਰਾਮਜਨ ਨੀਕੇ^੮ ਭਾਗਹੀਣ ਨ ਸੁਖਾਇ^੯ ॥ ਜਿਉ
 ਜਿਉ ਰਾਮ ਕਹਹਿ ਜਨ ਉਚੇ ਨਰਨਿੰਦਕ ਡੰਸੁ^{੧੦} ਲਗਾਇ ॥੩॥ ^{੧੧}ਧ੍ਰਿਗੁ ਧ੍ਰਿਗੁ
 ਨਰਨਿੰਦਕ ਜਿਨ ਜਨ ਨਹੀ ਭਾਏ ਹਰਿ ਕੇ ਸਖਾ^{੧੨} ਸਖਾਇ ॥ ਸੇ ਹਰਿ ਕੇ ਚੋਰ
 ਵੇਮੁਖ ਮੁਖ ਕਾਲੇ ਜਿਨ ਗੁਰ ਕੀ ਪੈਜ^{੧੩} ਨ ਭਾਇ ॥ ੪ ॥ ਦਇਆ ਦਇਆ ਕਰਿ
 ਰਾਖਹੁ ਹਰਿਜੀਉ ਹਮ ਦੀਨ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾਇ ॥ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਤੁਮ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਭ
 ਮੇਰੇ ਜਨ ਨਾਨਕ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਇ ॥ ੫ ॥ ੨ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੪ * ॥ ਹਰਿ ਕੇ
 ਸਖਾ^{੧੪} ਸਾਧਜਨ ਨੀਕੇ^{੧੫} ਤਿਨ ਉਪਰਿ ਹਾਥੁ ਵਤਾਵੈ^{੧੬} ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੭} ਸਾਧ
 ਸੇਈ ਪ੍ਰਭ ਭਾਏ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਆਪਿ ਮਿਲਾਵੈ ॥੧॥ ਰਾਮ ਮੋਕਉ ਹਰਿ ਜਨ ਮੇਲਿ
 ਮਨਿ ਭਾਵੈ ॥ ^{੧੮}ਅਮਿਉ ਅਮਿਉ ਹਰਿ ਰਸੁ ਹੈ ਮੀਠਾ ਮਿਲਿ ਸੰਤਜਨਾ ਮੁਖਿ
 ਪਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਲੋਗ ਰਾਮਜਨ ਉਤਮ ਮਿਲਿ ਉਤਮਪਦਵੀ
 ਪਾਵੈ ॥ ਹਮ ਹੋਵਤ ਚੇਰੀ^{੧੯} ਦਾਸਦਾਸਨ ਕੀ ਮੇਰਾ ਠਾਕੁਰੁ^{੨੦} ਖੁਸੀ ਕਰਾਵੈ ॥੨॥
 ਸੇਵਕ ਜਨ ਸੇਵਹਿ ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ਰਿਦ ਮਨਿ ਤਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਵੈ ॥ ਬਿਨੁ ਪ੍ਰੀਤੀ
 ਕਰਹਿ ਬਹੁ ਬਾਤਾ ਕੂੜੁ ਬੋਲਿ ਕੂੜੋ ਫਲੁ ਪਾਵੈ ॥ ੩ ॥ ਮੋਕਉ ਧਾਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ
^{੨੧}ਜਗਜੀਵਨ ਦਾਤੇ ਹਰਿ ਸੰਤ ਪਗੀ^{੨੨} ਲੇ ਪਾਵੈ ॥ ਹਉ ਕਾਟਉ ਕਾਟਿ ਬਾਢਿ^{੨੩}
 ਸਿਰੁ ਰਾਖਉ ਜਿਤੁ ਨਾਨਕ ਸੰਤੁ ਚੜਿ ਆਵੈ ॥੪॥੩॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੪ + ॥ ਜੇ
 ਵਡਭਾਗ ਹੋਵਹਿ ਵਡ ਮੇਰੇ ਜਨ ਮਿਲਦਿਆ ਢਿਲ ਨ ਲਾਈਐ ॥ ^{੨੪}ਹਰਿਜਨ
 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੁੰਟ ਸਰ ਨੀਕੇ ਵਡਭਾਗੀ ਤਿਤੁ ਨਾਵਾਈਐ^{੨੫} ॥ ੧ ॥ ^{੨੬}ਰਾਮ ਮੋਕਉ
 ਹਰਿਜਨ ਕਾਰੈ ਲਾਈਐ ॥ ਹਉ ਪਾਣੀ ਪਖਾ ਪੀਸਉ ਸੰਤ ਆਗੈ ਪਗ ਮਲਿ ਮਲਿ
 ਧੂਰਿ ਮੁਖਿ ਲਾਈਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿਜਨ ਵਡੇ ਵਡੇ ਵਡ ਉਚੇ ਜੇ ਸਤਗੁਰ
 ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਈਐ ॥ ਸਤਗੁਰ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ^{੨੭}ਮਿਲਿ ਸਤਗੁਰ ਪੁਰਖ
 ਧਿਆਈਐ ॥ ੨ ॥ ਸਤਗੁਰ ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਤਿਨ ਪਾਇਆ ^{੨੮}ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਲਾਜ
 ਰਖਾਈਐ ॥ ਇਕਿ ਅਪਣੈ ਸੁਆਇ^{੨੯} ਆਇ ਬਹਹਿ ਗੁਰ ਆਗੈ ਜਿਉ ਬਹੁਲ
 ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਈਐ ॥ ੩ ॥ ਬਹੁਲਾ ਕਾਗ ਨੀਚ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਜਾਇ ਕੰਗ^{੩੦}
 ਬਿਬੂ^{੩੧} ਮੁਖਿ ਲਾਈਐ ॥ ਨਾਨਕ ਮੇਲਿ ਮੇਲਿ ਪ੍ਰਭ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਹੰਸੁ

੧ ਖਟੀ ਮਤ ਵਾਲੀ ।
 ੨ ਨਿਕਲ ।
 ੩ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ।
 ੪ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੋਹਣਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ।
 ੫ ਮੂੰਹ ਮਥੇ ਤੇ, ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ।
 ੬ ਤਾਂ ਹਰੀ ਭਗਤ-ਜਨਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
 ੭ [ਦਾਰਿਦ੍ਰਯ] ਕੰਗਾਲਤਾ ।
 ੮ ਚੰਗੇ, ਛਲੇ ।
 ੯ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ।
 ੧੦ ਭੰਗ ।
 ੧੧ ਲਾਨਤ ਯੋਗ ਹਨ, ਫਿਟਕਾਰ ਯੋਗ ਹਨ, ਨਿੰਦਕ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ-ਜਨ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ, ਜੋ ਹਰੀ ਦੇ ਸਾਥੀ ਤੇ ਦੇਸਤ ਹਨ ।
 ੧੨ ਸਾਥੀ ।
 ੧੩ ਇੰਚਤ ।
 ੧੪ ਫੇਲਾਉਂਦਾ, ਫੇਰਦਾ । ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਆਪਣਾ (ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ) ਹਥ ਰਖਦਾ ਹੈ ।
 ੧੫ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ।
 ੧੬ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ।
 ੧੭ ਚੇਲੀ, ਦਾਸੀ ।
 ੧੮ ਮਾਲਕ ।
 ੧੯ ਹੇ ਜਗਤ ਦੇ ਜੇਵਨ ! ਜਿਸ ਦੇ ਤਾਣ ਸੰਸਾਰ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ ।

੨੦ ਚਰਨੀ ।
 ੨੧ ਵਢ ਕੇ । ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਕਟ ਕੇ, ਵਢ ਕੇ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਰਖ ਦਿਆਂ, (ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਜੋ ਖਪਾ ਟੇਆ ਲੰਘਣ ਵਿਚ ਔਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਰ ਨਾਲ ਪੂਰ ਕੇ ਪਧਰਾ ਕਰ ਦਿਆਂ), ਤਾਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਉਸ ਦੇ ਉੱਤੇ ਹੋ ਕੇ ਸੋਖਾ ਲੰਘ ਆਵੇ ।
 ੨੨ ਹਰੀ ਦੇ ਜਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਕੁੰਡ ਦੇ ਉਤਮ ਸਰੋਵਰ ਹਨ ।
 ੨੩ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੀਏ ।
 ੨੪ ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਨ (ਗੁਰੂ) ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਾਓ । ਮੈਂ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਢੇਵਾਂ, ਪਖਾ ਝਲਾਂ, ਆਟਾ ਪੀਰਾਂ, ਅਤੇ ਚਰਨ ਮਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ (ਮਥੇ) ਤੇ ਲਾਵਾਂ ।
 ੨੫ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਧਿਆਈਦਾ ਹੈ । ਪੁਰਖ=ਸਮੂਖ ਹਸਤੀ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੨੬ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੰਚਤ ਰਖੀ ਹੈ ।
 ੨੭ ਸੁਆਰਥ ਲਈ, ਖੁਦਗਰਬੀ ਲਈ ।
 ੨੮ ਮੁਰਦਾਰ । ਬਗਲੇ ਤੇ ਕਾਂ ਵਰਗੇ ਨੀਚਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮੁਰਦਾਰ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਟੇ ਨੂੰ ਜਾਂ ਮੂੰਹ ਪਾਈਦਾ ਹੈ ; ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਮਾੜੀਆਂ ਵਾਸਨਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ।
 ੨੯ ਵਿਸ਼ਟੇ ਨੂੰ ।

* ਹਰੀ ਦੇ ਸੰਤ ਸਾਡੇ ਮਿਲਣ ਯੋਗ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਹਰੀ ਦੀ ਖਾਸ ਮਿਹਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਾਸ-ਭਾਵ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਉੱਤੇ ਭੀ ਹਰੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਹਰੀ ਅਗੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲਾ ਦਿਓ ।

† ਨਿੰਦਕਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਮਾੜੇ ਭੀ ਚੰਗੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਕਰਾਈਐ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੪ * ॥ ਸਤਗੁਰ ਦਇਆ ਕਰਹੁ
ਹਰਿ ਮੇਲਹੁ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਾਣ ਹਰਿ ਰਾਇਆ^੧ ॥ ਹਮ ਚੇਰੀ^੨ ਹੋਇ ਲਗਹ
ਗੁਰਚਰਣੀ^੩ ਜਿਨਿ ਹਰਿਪ੍ਰਭ ਮਾਰਗੁ ਪੰਥੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥੧॥ ਰਾਮ ਮੈ ਹਰਿ ਹਰਿ
ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥ ਮੈ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਬੇਲੀ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ
ਹਰਿ ਸਖਾਇਆ^੪ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੇਰੇ ਇਕੁ ਬਿਨੁ ਪ੍ਰਾਨ ਨ ਰਹਿ ਬਿਨੁ
ਪ੍ਰੀਤਮ ਬਿਨੁ ਦੇਖੇ ਮਰਹਿ ਮੇਰੀ ਮਾਇਆ^੫ ॥ ਧਨੁ ਧਨੁ ਵਡਭਾਗ ਗੁਰ ਸਰਣੀ
ਆਏ ਹਰਿ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਮੈ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਸੂਝੈ ਝੂਝੈ
ਮਨਿ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਪਉ ਜਪਾਇਆ ॥ ਨਾਮ ਹੀਣ ਫਿਰਹਿ ਸੇ ਨਕਟੇ^੬ ਤਿਨ
ਘਸਿ ਘਸਿ ਨਕ ਵਢਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ^੭ਮੋਕਉ ਜਗਜੀਵਨ ਜੀਵਾਲਿ ਲੈ ਸੁਆਮੀ
ਰਿਦ ਅੰਤਰਿ ਨਾਮੁ ਵਸਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਪੂਰਾ ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰ
ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੪ † ॥ ਸਤਗੁਰੁ ਦਾਤਾ
ਵਡਾ ਵਡਪੁਰਖੁ ਹੈ ਜਿਤੁ ਮਿਲਿਐ ਹਰਿ ਉਰਧਾਰੇ^੮ ॥ ^੯ਜੀਅਦਾਨੁ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ
ਦੀਆ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਸਮਾਰੇ^{੧੦} ॥ ੧ ॥ ਰਾਮ ਗੁਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ
ਕੰਠਿ^{੧੧} ਧਾਰੇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੨} ਕਥਾ ਸੁਣੀ ਮਨਿ ਭਾਈ ਧਨੁ ਧਨੁ ਵਡਭਾਗ
ਹਮਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੧੩}ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਤੇਤੀਸ ਧਿਆਵਹਿ ਤਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ
ਪਾਵਹਿ ਪਾਰੇ ॥ ^{੧੪}ਹਿਰਦੈ ਕਾਮ ਕਾਮਨੀ ਮਾਗਹਿ ਰਿਧਿ ਮਾਗਹਿ ਹਾਥੁ
ਪਸਾਰੇ ॥੨॥ ਹਰਿਜਸੁ ਜਪਿ ਜਪੁ ਵਡਾ ਵਡੇਰਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ^{੧੫}ਰਖਉ ਉਰਿਧਾਰੇ॥
ਜੇ ਵਡ ਭਾਗ ਹੋਵਹਿ ਤਾ ਜਪੀਐ ਹਰਿ ਭਉਜਲੁ^{੧੬} ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੇ ॥੩॥ ^{੧੭}ਹਰਿ
ਜਨ ਨਿਕਟਿ ਨਿਕਟਿ ਹਰਿਜਨ ਹੈ ਹਰਿ ਰਾਖੈ ਕੰਠਿ ਜਨ ਧਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕ
ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਹੈ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਹਰਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰੇ^{੧੮} ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ੧੮ ॥

ਰਾਗੁ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੧
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

‡ ॥ ਕਿਰਪਾ ਕਰਹੁ ^{੧੯}ਦੀਨ ਕੇ ਦਾਤੇ ਮੇਰਾ ਗੁਣੁ ਅਵਗੁਣੁ ਨ ਬੀਚਾਰਹੁ ਕੋਈ ॥
^{੨੦}ਮਾਟੀ ਕਾ ਕਿਆ ਧੋਪੈ ਸੁਆਮੀ ਮਾਣਸ ਕੀ ਗਤਿ ਏਹੀ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ
ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਸੁਖੁ ਹੋਈ॥ਜੇ ਇਛਹੁ ਸੋਈ ਫਲੁ ਪਾਵਹੁ ਫਿਰਿ ਦੂਖੁ ਨ ਵਿਆਪੈ^{੨੧}
ਕੋਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੨੨}ਕਾਚੇ ਭਾਡੇ ਸਾਜਿ ਨਿਵਾਜੇ ਅੰਤਰਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਈ ॥

- ੧ ਰਾਜਾ । ਹਰੀ-ਰਾਜਾ ।
 ੨ ਚੇਲੀ, ਦਾਸੀ ।
 ੩ ਜਿਸ ਨੇ ਹਰੀ-ਮਾਲਕ ਦਾ ਰਾਹ-ਰਸਤਾ ਦਸਿਆ ਹੈ ।
 ੪ ਸਾਥੀ, ਮਿਤਰ ।
 ੫ ਹੋ ਮਾਈ । (ਆਪ ਬਾਲੜੀ ਬਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਕਰਕੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ।)
 ੬ ਬਿਨਾਂ ਨਕ ਦੇ, ਬੇਪਤੇ ।
 ੭ ਹੋ ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵਨ, ਮਾਲਕ ਜੀ ! ਮੈਨੂੰ ਜਿਵਾਲ ਲਓ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਵਸਾ ਕੇ ।
 ੮ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਟਿਕਾਈਦਾ ਹੈ ।
 ੯ ਆਤਮਕ ਚਿੰਦਗੀ ।
 ੧੦ ਯਾਦ ਕਰੀਦਾ ਹੈ ।
 ੧੧ ਗਤ ਵਿਚ ਭਾਵ ਹਿਤਤੇ ਵਿਤ । ਹੋ ਰਾਮ ! ਗੁਰੂ ਨੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਿਲ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ।
 ੧੨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ।
 ੧੩ ਤੇਤੀ ਕਰੋੜ ਦੇਵਤੇ ।

- ੧੪ ਦਿਲੋਂ ਕਾਮ-ਵਸ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਾਮਨੀ (ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ) ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਥ ਟਡ ੨ ਕੇ ਰਿਧਿ (ਰਿਧੀਆਂ, ਮਾਲ ਦੋਲਤ) ਮੰਗਦੇ ਹਨ ।
 ੧੫ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ਰਖਾਂ ।
 ੧੬ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ।
 ੧੭ ਹਰੀ ਆਪਣੇ ਦਾਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ ਅਤੇ ਦਾਸ ਹਰੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ ; ਹਰੀ ਦਾਸ ਨੂੰ ਗਲੇ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਰਖਦਾ ਹੈ ।
 ੧੮ ਪਾਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੯ ਦੀਨਾਂ, ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ !
 ੨੦ ਮਿਟੀ ਧੋਤਿਆਂ ਕੁਝ ਨਿਕਲਦਾ ਨਹੀਂ ; ਇਹੋ ਹਾਲ ਮਨੁਖ ਦੀ ਦੇਹੀ ਦਾ ਹੈ ; (ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਗੁਣ ਛਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ) ।
 ੨੧ ਵਾਪਰਦਾ, ਲਗਦਾ ।
 ੨੨ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਕਰੇ ਭਾਂਡੇ (ਜੋ ਛੇਤੀ ਭਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) ਬਣਾ ਕੇ ਵਡਿਆਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਜਤ ਪਾ ਕੇ ।

* ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਤਾਘ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿਓ ।

† ਕਈ ਲੋਕ ਜੋ ਭਾਗ-ਹੀਣ ਹਨ ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਇਸਤਰੀ ਆਦਿ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ; ਪਰ ਹਰੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਹਰੀ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ।

‡ ਮਨੁਖ ਦਾ ਸਰੀਰ ਕੱਚੀ ਮਿਟੀ ਵਰਗਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਨੁਖ ਇਸੇ ਤੇ ਪਿਆ ਮਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਰਚਨਹਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਚੇਤਦਾ । ਇਹੋ ਸਰੀਰ ਉਹੀ ਤੋਂ ਉਥੀ ਪਦਵੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਮਨੁਖ ਇਸ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਾਵੇ ਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਵੇ ।

੧ਜੈਸਾ ਲਿਖਤੁ ਲਿਖਿਆ ਧੁਰਿ ਕਰਤੈ ਹਮ ਤੈਸੀ ਕਿਰਤਿ ਕਮਾਈ ॥ ੨ ॥ ੨ਮਨੁ
 ਤਨੁ ਥਾਪਿ ਕੀਆ ਸਭੁ ਅਪਨਾ ਏਹੋ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ॥ ਜਿਨਿ ਦੀਆ ਸੋ ਚਿਤਿ ਨ
 ਆਵੈ ੩ਮੋਹਿ ਅੰਧੁ ਲਪਟਾਣਾ ॥ ੩ ॥ ਜਿਨਿ ਕੀਆ ਸੋਈ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਣੈ ਹਰਿ ਕਾ
 ਮਹਲੁ^੪ ਅਪਾਰਾ ॥ ਭਗਤਿ ਕਰੀ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਤੁਮਾਰਾ॥੪॥
 ੧ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ੪ਪਵਹੁ ਚਰਣਾ ਤਲਿ ਉਪਰਿ ਆਵਹੁ ਐਸੀ
 ਸੇਵ ਕਮਾਵਹੁ ॥ ਆਪਸ ਤੇ ਉਪਰਿ ਸਭ ਜਾਣਹੁ ਤਉ ਦਰਗਹ ਸੁਖ ਪਾਵਹੁ ॥ ੧ ॥
 ਸੰਤਹੁ ਐਸੀ ਕਥਹੁ ਕਹਾਣੀ ॥ ੬ਸੁਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਨਰ ਦੇਵ ਪਵਿਤ੍ਰਾ ਖਿਨੁ ਬੋਲਹੁ
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਬਾਣੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ੭ਪਰਪੰਚੁ ਛੇਡਿ ਸਹਜ ਘਰਿ ਬੈਸਹੁ ਝੂਠਾ ਕਹਹੁ
 ਨ ਕੋਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲਹੁ ੮ਨਵੈ ਨਿਧਿ ਪਾਵਹੁ ਇਨ ਬਿਧਿ ੯ਤਤੁ ਬਿਲੋਈ ॥
 ੨ ॥ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਵਹੁ^{੧੦} ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਿਵ ਲਾਵਹੁ ਆਤਮੁ ਚੀਨਹੁ^{੧੧} ਭਾਈ ॥
 ਨਿਕਟਿ^{੧੨} ਕਰਿ ਜਾਣਹੁ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੁ ਹਾਜਰੁ ਕਿਸੁ ਸਿਉ ਕਰਹੁ ਬੁਰਾਈ ॥ ੩ ॥
 ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਮਾਰਗੁ ਮੁਕਤਾ^{੧੩} ਸਹਜੇ ਮਿਲੇ ਸੁਆਮੀ ॥ ਧਨੁ ਧਨੁ ਸੇ ਜਨ
 ਜਿਨੀ ਕਲਿ^{੧੪} ਮਹਿ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਦ ਕੁਰਬਾਨੀ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥
 ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ੧੪ਆਵਤ ਹਰਖ ਨ ਜਾਵਤ ਦੁਖਾ ਨਹ ਬਿਆਪੈ ਮਨ
 ਰੋਗਨੀ^{੧੬} ॥ ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਗੁਰ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ਤਉ ਉਤਰੀ ਸਗਲ ਬਿਓਗਨੀ^{੧੭} ॥
 ੧॥ਇਹ ਬਿਧਿ ਹੈ ਮਨੁ ਜੋਗਨੀ^{੧੮} ॥ ਮੋਹ ਸੋਗੁ ਰੋਗੁ ਲੋਗੁ^{੧੯} ਨ ਬਿਆਪੈ ਤਹ ਹਰਿ
 ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਸ ਭੋਗਨੀ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ਸੁਰਗ ਪਵਿਤ੍ਰਾ ਮਿਰਤ^{੨੦} ਪਵਿਤ੍ਰਾ ਪਇਆਲ
 ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਅਲੋਗਨੀ^{੨੧} ॥ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਭੁੰਢੈ^{੨੨} ੨੩ਜਤ ਕਤ ਪੇਖਉ
 ਹਰਿ ਗੁਨੀ ॥ ੨ ॥ ਨਹ ਸਿਵ^{੨੪} ਸਕਤੀ^{੨੫} ਜਲੁ ਨਹੀ ਪਵਨਾ ਤਹ ਅਕਾਰੁ ਨਹੀ
 ਮੇਦਨੀ^{੨੬} ॥ ੨੭ਸਤਿਗੁਰ ਜੋਗ ਕਾ ਤਹਾ ਨਿਵਾਸਾ ਜਹ ਅਵਿਗਤ^{੨੮} ਨਾਥੁ ਅਗਮ
 ਧਨੀ^{੨੯} ॥ ੩ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਹਰਿ ਕਾ ਧਨੁ ਸਭੁ ਹਰਿ ਕਾ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਹਉ ਕਿਆ
 ਗਨੀ^{੩੦} ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ੩੧ਹਮ ਤੁਮ ਗੁਰਿ ਖੋਈ ਹੈ ੩੨ਅੰਭੈ ਅੰਭੁ ਮਿਲੋਗਨੀ ॥੪॥
 ੩ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ੩੩ਤੂੰ ਗੁਣ ਰਹਤ ਰਹੈ ਨਿਰਾਰੀ ਸਾਧਿਕ ਸਿਧ
 ਨ ਜਾਨੈ ॥ ੩੪ਰਤਨ ਕੋਠੜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਪੂਰਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਖਜਾਨੈ ॥ ੧ ॥
 ਅਚਰਜੁ ਕਿਛੁ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ੩੫ਬਸਤੁ ਅਗੋਚਰ ਭਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਮੋਲੁ ਨਾਹੀ ਕਛੁ ਕਰਣੈ ਜੋਗਾ ਕਿਆ ਕੋ ਕਹੈ ਸੁਣਾਵੈ ॥ ੩੬ਕਬਨ ਕਹਣ
 ਕਉ ਸੋਝੀ ਨਾਹੀ ਜੋ ਪੇਖੈ ੩੭ਤਿਸੁ ਬਣਿ ਆਵੈ ॥ ੨ ॥ ਸੋਈ ਜਾਣੈ
 ਕਰਣੈਹਾਰਾ ਕੀਤਾ^{੩੮} ਕਿਆ ਬੇਚਾਰਾ ॥ ਆਪਣੀ ੩੯ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਆਪੇ ਜਾਣੈ

- ੧ ਜਿਹੋ-ਜਿਹਾ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਧੁਰੋਂ (ਆਪਣੇ ਹਥੋਂ) ਹੁਕਮ ਰੂਪ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।
- ੨ ਅਸੀਂ ਮਨ ਤਨ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਬਣਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ; ਇਹੋ ਹੀ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ।
- ੩ ਅੰਨ੍ਹਾ (ਅਗਿਆਨੀ) ਮੋਹ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਲਚ ਰਿਹਾ ਹੈ।
- ੪ ਰਹਿਣ ਦਾ ਥਾਂ, ਪਦਵੀ।
- ੫ ਅੰਨ੍ਹੇ ਸੇਵਾ ਕਰੋ ਕਿ (ਮਿਟੀ ਵਾਂਗ) ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਥਲੇ ਪੈ ਜਾਓ (ਨਿਮਰਤਾ ਧਾਰਨ ਕਰੋ) ਤਾਕਿ ਉਚੇ ਹੋ ਸਕੋ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੨੦, ਨੋਟ ੧੪।
- ੬ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿ ਸੁਰ ਨਰ ਦੇਵ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੁਰ=ਦੇਵਤੇ।
- ੭ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਨਾ ਆਏ; ਕੇਵਲ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਛਲ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਉਤੇ ਚੋਖੇ ਪਦ ਵਿਚ ਟਿਕ ਜਾਓ। ਪਰਪੰਚ=ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਛਲ, ਧੋਖਾ। 'ਸਹਜ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰ ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
- ੮ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।
- ੯ ਤਤ ਰਿੜਕੋ, ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ।
- ੧੦ ਦੂਰ ਕਰੋ।
- ੧੧ ਪਛਾਣੋ।
- ੧੨ ਨੇੜੇ।
- ੧੩ ਮੋਕਲਾ, ਖੁਲ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ੧੪ ਕਲਜੁਗ।
- ੧੫ ਜਦ ਮਨ ਹਰੀ ਵਿਚ ਜੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਹਾਉ ਦੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਨਾ ਧਨ ਦੇ ਆਉਣ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਨਾ ਜਾਣ ਤੇ ਸੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਅਮੀਰੀ ਗਰੀਬੀ ਦੋਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੫੯੮, ਨੋਟ ੨੩।
- ੧੬ ਰੋਗ।
- ੧੭ ਵਿਯੋਗ, ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਕਾਰਣ ਰੁਖ।
- ੧੮ ਜੋੜਿਆ ਹੈ।

- ੧੯ ਲੋਕ ਲਾਜ।
- ੨੦ ਮਾਤ ਲੋਕ।
- ੨੧ ਅਲੌਕਿਕ। ਉਸ ਦੇ ਭਾਣੇ ਸੂਰਗ ਵੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਵੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਪਾਤਾਲ ਭੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਅਲੌਕਿਕ ਹੈ।
- ੨੨ ਭੋਗਦਾ ਹੈ, ਮਾਣਦਾ ਹੈ।
- ੨੩ ਜਿਧਰ ਕਿਧਰ ਹਰੀ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ।
- ੨੪ ਜੀਵ-ਸ਼ੇਤਾ, ਚੇਤਨਤਾ।
- ੨੫ ਮਾਇਆ। ਉਥੇ ਨਾ ਚੇਤਨ ਹੈ ਨਾ ਜੜ੍ਹ ਹੈ।
- ੨੬ [ਸੰ. ਸੋਇਨੀ] ਸਿੱਖਣੀ।
- ੨੭ ਜਿਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੋਗ (ਜੋੜਦਾ) ਹੈ, ਉਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਸਭ ਰੂਪ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਕਤਿ ਆਦਿ ਦਾ ਵੇਖਣਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ੨੮ ਅਥਿਨਾਸੀ।
- ੨੯ ਮਾਲਕ।
- ੩੦ ਗਿਣਾਂ।
- ੩੧ ਮੋਰ ਤੋਰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੇਟ ਦਿਤੀ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ੩੨ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ੩੩ ਨਾਮ ਵਸਤੂ ਤੋਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਨਿਰਾਲੀ ਹੈ। ਸਾਧਿਕ ਸਿਧ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।
- ੩੪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਹੈ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਾਮ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।
- ੩੫ ਇਹ ਨਾਮ ਵਸਤੂ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਕੋਈ ਅਮੋਲਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ।
- ੩੬ ਕਹਿਣ ਕਥਨ ਨਾਲ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ; ਇਸ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਤਾਂ ਵੇਖਿਆ ਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ।
- ੩੭ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਬਣ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਮੁਆਫ਼ਕ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਦਿਲ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ੩੮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ, ਜੀਵ।
- ੩੯ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ।

* ਇਹੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਮਿਟੀ ਉਚੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਾ ਦਈਏ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ; ਕੇਵਲ ਇਤਨੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਛਲ ਰੂਪ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਜਿਵੇਂ ਅਸਲ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਹਾਬਰ ਨਾਬਰ ਜਾਣਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਰਮ ਦਾ ਕਟਣਾ ਤੇ ਹਰੀ ਵਿਚ ਲਿਵ ਲਾਉਣਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

† ਇਕ ਵਾਰੀ ਹਰੀ ਵਿਚ ਲਿਵ ਲਗ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਰੋਗ ਸੋਗ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।

‡ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਅਸੀਂ ਅਚਰਜ ਤੇ ਅਮੋਲਕ ਵਸਤੂ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਅਨੁਭਵ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਤਬੀਅਤ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਹਰਿ ਆਪੇ ਪੂਰ ਭੰਡਾਰਾ ॥ ੩ ॥ ਐਸਾ ਰਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਨਿ ਚਾਖਿਆ ^੧ਤ੍ਰਿਪਤਿ
 ਰਹੇ ਆਘਾਈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮੇਰੀ ਆਸਾ ਪੂਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸਰਣਾਈ ॥ ੪ ॥
 ੪ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਅੰਤੀਕਾਰੁ ^੨ਕੀਆ ਪ੍ਰਭਿ ਅਪਨੈ ਬੈਰੀ ਸਗਲੇ
 ਸਾਧੇ ^੩॥ ਜਿਨਿ ਬੈਰੀ ਹੋਇਹੁ ਜਗੁ ਲੁਟਿਆ ਤੇ ਬੈਰੀ ਲੈ ਬਾਧੇ ^੪॥ ੧ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ
 ਪਰਮੇਸਰੁ ਮੇਰਾ ॥ ਅਨਿਕ ਰਾਜ ਭੋਗ ਰਸ ਮਾਣੀ ਨਾਉ ਜਪੀ ਭਰਵਾਸਾ ਤੇਰਾ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਚੀਤਿ ਨ ਆਵਸਿ ^੫ਦੂਜੀ ਬਾਤਾ ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਰਖਵਾਰਾ ॥
 ਖੋਬਰਵਾਹੁ ਰਹਤ ਹੈ ਸੁਆਮੀ ਇਕ ਨਾਮ ਕੈ ਆਧਾਰਾ ॥ ੨ ॥ ^੬ਪੂਰਨ ਹੋਇ
 ਮਿਲਿਓ ਸੁਖਦਾਈ ਉਨ ^੭ਨ ਕਾਈ ਬਾਤਾ ॥ ^੮ਤਤੁ ਸਾਰੁ ਪਰਮਪਦੁ ਪਾਇਆ
 ਛੋਡਿ ਨ ਕਤਹੁ ^੯ਜਾਤਾ ॥ ੩ ॥ ^{੧੦}ਬਰਨਿ ਨ ਸਾਕਉ ਜੈਸਾ ਤੂ ਹੈ ਸਾਚੇ ਅਲਖ
 ਅਪਾਰਾ ॥ ਅਤੁਲ ਅਬਾਹ ਅਡੋਲ ਸੁਆਮੀ ਨਾਨਕ ਖਸਮੁ ਹਮਾਰਾ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥
 ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਤੂ ਦਾਨਾ ਤੂ ਅਬਿਚਲੁ ਤੂਹੀ ਤੂ ਜਾਤਿ ਮੇਰੀ ਪਾਤੀ ^{੧੨}॥
 ਤੂ ਅਡੋਲੁ ਕਦੇ ਡੋਲਹਿ ਨਾਹੀ ਤਾ ਹਮ ਕੈਸੀ ਤਾਤੀ ^{੧੩}॥ ੧ ॥ ਏਕੈ ਏਕੈ ਏਕ
 ਤੂਹੀ ॥ ਏਕੈ ਏਕੈ ਤੂ ਰਾਇਆ ^{੧੪}॥ ਤਉ ^{੧੫}ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਤੂ ਸਾਗਰੁ ਹਮ ਹੰਸ ਤੁਮਾਰੇ ਤੁਮ ਮਹਿ ਮਾਣਕ ਲਾਲਾ ॥ ਤੁਮ ਦੇਵਹੁ ^{੧੬}ਤਿਲੁ
 ਸੰਕ ਨ ਮਾਨਹੁ ਹਮ ਭੁੰਚਹੁ ^{੧੭}ਸਦਾ ਨਿਹਾਲਾ ॥ ੨ ॥ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਤੁਮ ਪਿਤਾ
 ਹਮਾਰੇ ਤੁਮ ਮੁਖਿ ਦੇਵਹੁ ਖੀਰਾ ^{੧੮}॥ ਹਮ ਖੇਲਹੁ ਸਭਿ ਲਾਡ ਲਡਾਵਹੁ ਤੁਮ ਸਦ
^{੧੯}ਗੁਣੀ ਗਹੀਰਾ ॥ ੩ ॥ ਤੁਮ ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹੇ ਸੰਪੂਰਨ ਹਮ ਭੀ ਸੰਗਿ ਅਘਾਏ ^{੨੦}॥
^{੨੧}ਮਿਲਤ ਮਿਲਤ ਮਿਲਤ ਮਿਲਿ ਰਹਿਆ ਨਾਨਕ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਏ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥
 ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਕਰ ^{੨੨}ਕਰਿ ਤਾਲ ^{੨੩}ਪਖਾਵਜੁ ^{੨੪}ਨੈਨਹੁ ਮਾਥੈ ^{੨੫}
 ਵਜਹਿ ਰਬਾਬਾ ॥ ਕਰਨਹੁ ਮਧੁ ^{੨੬}ਬਾਸੁਰੀ ਬਾਜੈ ਜਿਹਵਾ ਧੁਨਿ ^{੨੭}ਆਗਾਜਾ ^{੨੮}॥
 ਨਿਰਤਿ ^{੨੯}ਕਰੇ ਕਰਿ ਮਨੂਆ ਨਾਚੈ ^{੩੦}ਆਤੇ ਘੁਘਰਸਾਜਾ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮ ਕੋ
 ਨਿਰਤਿਕਾਰੀ ॥ ^{੩੧}ਪੇਖੈ ਪੇਖਨਹਾਰੁ ਦਇਆਲਾ ਜੇਤਾ ਸਾਜੁ ਸੀਗਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
^{੩੨}ਆਖਾਤ ਮੰਡਲੀ ਧਰਣਿ ਸਬਾਈ ਉਪਰਿ ਗਗਨੁ ^{੩੩}ਚੰਦੋਆ ॥ ਪਵਨੁ ^{੩੪}ਵਿਚੋਲਾ
 ਕਰਤ ਇਕੋਲਾ ^{੩੫}ਜਲ ਤੇ ਓਪਤਿ ਹੋਆ ॥ ^{੩੬}ਪੰਚ ਤਤੁ ਕਰਿ ਪੁਤਰਾ ਕੀਨਾ
 ਕਿਰਤ ਮਿਲਾਵਾ ਹੋਆ ॥ ੨ ॥ ਚੰਦੁ ਸੂਰਜੁ ਦੁਇ ^{੩੭}ਜਰੇ ਚਰਾਗਾ ਚਹੁ ਕੰਟ ਭੀਤਰਿ
 ਰਾਖੇ ॥ ^{੩੮}ਦਸ ਪਾਤਉ ਪੰਚ ਸੰਗੀਤਾ ਏਕੈ ਭੀਤਰਿ ਸਾਥੇ ॥ ^{੩੯}ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਹੋਇ
 ਭਾਵ ਦਿਖਾਵਹਿ ਸਭਹੁ ਨਿਰਾਰੀ ਭਾਖੇ ॥ ੩ ॥ ਘਰਿ ਘਰਿ ਨਿਰਤਿ
 ਹੋਵੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਾਜੈ ਤੂਰਾ ^{੪੦}॥ ਏਕਿ ਨਚਾਵਹਿ ਏਕਿ

- ੧ ਰਜ ਗਏ ਹਾਂ ।
 ੨ ਪੱਖ, ਸਹਾਇਤਾ ।
 ੩ ਸੋਧੋ, ਕਾਬੂ ਕੀਤੇ ।
 ੪ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤੇ ।
 ੫ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦੂਜੀਆਂ ਗਲਾਂ ।
 ੬ ਐਸਾ ਮਨੁੱਖ, ਹੋ ਸੁਆਮੀ ! ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਨਾਮ ਦੇ ਆਸਰੇ ।
 ੭ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਕੇ ।
 ੮ ਘਟ, ਕਸਰ ਵਾਲੀ ।
 ੯ ਅਸਲ ਸਾਰ (ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ) ਵਸਤੁ ਜੋ ਪਰਮ ਪਦ ਹੈ।
 ੧੦ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ।
 ੧੧ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ।
 ੧੨ ਖਾਨਦਾਨੀ ।
 ੧੩ ਸਾੜਾ, ਦੁਖ, ਚਿੰਤਾ ।
 ੧੪ ਰਾਜਾ, ਮਾਲਕ ।
 ੧੫ ਤੇਰੀ ।
 ੧੬ ਰਤਾ ਵੀ ਸ਼ੰਕਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ--ਦਾਤ ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ ਸਾਡੇ ਗੁਣ ਅਵਗੁਣਾਂ ਵਲ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ ।
 ੧੭ ਭੇਗਦੇ ਹਾਂ ।
 ੧੮ ਦੁਖ ।
 ੧੯ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਡੁੰਘਾ, ਗੰਭੀਰ ।
 ੨੦ ਰਜ ਗਏ ।
 ੨੧ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮਿਲ ਗਏ ਹਾਂ; ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ।
 ੨੨ ਹਥ ।
 ੨੩ ਛੋਟੇ ।
 ੨੪ ਜੋੜੀ ।
 ੨੫ ਮੱਥੇ (ਦਿਮਾਗ) ਵਿਚ ।
 ੨੬ ਮਿਠੀ । ਫੰਨ ਮਿਠੀ ਬਾਂਸਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਬਬਾਨ ਧੁਨ ਉਚਾਰਦੀ ਹੈ ।
 ੨੭ ਆਵਾਜ਼ ।
 ੨੮ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
 ੨੯ ਨਾਚ ।
 ੩੦ ਮਨ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ਸੰਸਕਾਰ ਰੂਪ ਘੁੰਘਰੂਆਂ ਦਾ ਸਾਜ ।
 ੩੧ ਉਹ ਦਿਆਲੂ ਦੇਖਣਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਸ ਸਿੰਗਾਰੇ ਸਾਜ ਨੂੰ (ਨਿਰਤਕਾਰੀ ਦੇ ਅੰਡਬਰ ਨੂੰ) ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
 ੩੨ ਸਾਰੀ ਧਰਨਿ (ਧਰਤੀ) ਅਖਾੜਾ-ਮੰਡਲ ਹੈ ।
 ੩੩ ਅਸਮਾਨ ।
 ੩੪ ਹਵਾ । ਸੁਆਸ ਵਿਚੋਲਾ (ਸਭ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਕਰਕੇ) ਸਭ ਨੂੰ ਅੱਡ ਅੱਡ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੩੫ ਜਲ (ਵੀਰਜ) ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ ।
 ੩੬ ਪੰਜਾਂ ਤਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸਰੀਰ ਪੁਤਲਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਨਿਰਤਕਾਰੀ ਵਿਚ ਲਗੇ ਬਾਕੀ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੩੭ ਦੀਵੇ ਜਲਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਦੀਵੇ ਚੰਦ੍ਰ ਪਾਸੇ ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਰਖੇ ਹਨ ।
 ੩੮ ਦਸ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਰੂਪ ਪਾਤਉ (ਵੇਸਵਾ) ਅਤੇ ਪੰਜ (ਸ਼ਬਦ ਸਪਰਸ਼ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ੇ) ਗਾਵਣ ਵਾਲੇ ਹਨ; ਇਹ ਸਭ ਇਕ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਸਾਥੀ ਬੈਠੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ।
 ੩੯ ਵਖ ੨ ਬੋਲੀਆਂ (ਕਾਮਨਾ) ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅੱਡ ੨ ਹਾਵ ਭਾਵ ਕਰ ਕੇ ਦਿਖਾਂਦੇ ਹਨ ।
 ੪੦ ਮਾਇਆ ਦਾ ਵਾਜਾ ।

* ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਣ ਨਾਲ ਆਦਮੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਚਿੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

+ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਭਾਗੀ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ ।

‡ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਨਿਰਤਕਾਰੀ (ਨਾਚ, ਮੁਜਰਾ) ਜੋ ਰੱਬ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਰਹਾਉ ਦੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਇਸੇ ਗਲ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਨਾਚ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਚ ਵਿਚ ਹਥ ਛੋਟੇ ਹਨ, ਨੱਟ ਜੋੜੀ ਹਨ, ਇਤਿ ਆਦਿ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਨਾਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਚ ਤੁਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਆਖਤ ਨੂੰ ਮੁਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

ਭਵਾਵਹਿ^੧ ਇਕਿ ਆਇ ਜਾਇ ਹੋਇ ਧੂਰਾ^੨ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੋ ਬਹੁਰਿ^੩ ਨ ਨਾਚੇ
 ਜਿਸੁ ਗੁਰੁ ਭੇਟੈ^੪ ਪੂਰਾ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ^੫ਓਅੰਕਾਰਿ
 ਏਕ ਧੁਨਿ ਏਕੇ ਏਕੇ ਰਾਗੁ ਅਲਾਪੈ ॥ ਏਕਾ ਦੇਸੀ ਏਕੁ ਦਿਖਾਵੈ ਏਕੋ ਰਹਿਆ
 ਬਿਆਪੇ ॥ ਏਕਾ ਸੁਰਤਿ ਏਕਾ ਹੀ ਸੇਵਾ ਏਕੋ ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਪੈ ॥ ੧ ॥ ਭਲੇ ਭਲੇ ਰੇ
 ਕੀਰਤਨੀਆ^੬ ॥ ਰਾਮ ਰਮਾ^੭ ਰਾਮਾ ਗੁਨ ਗਾਉ ॥ ਛੇਡਿ ਮਾਇਆ ਕੇ ਧੰਧ
 ਸੁਆਉ^੮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^੯ਪੰਚ ਬਜਿਤੁ ਕਰੇ ਸੰਤੋਖਾ ਸਾਤ ਸੁਰਾ ਲੈ ਚਾਲੈ ॥ ਬਾਜਾ
 ਮਾਣੁ ਤਾਣੁ ਤਜਿ ਤਾਨਾ^{੧੦} ਪਾਉ ਨ ਬੀਗਾ ਘਾਲੈ ॥ ^{੧੧}ਫੇਰੀ ਫੇਰੁ ਨ ਹੋਵੈ ਕਬਹੂ
 ਏਕੁ ਸਬਦੁ ^{੧੨}ਬੰਧਿ ਪਾਲੈ ॥ ੨ ॥ ^{੧੩}ਨਾਰਦੀ ਨਰਹਰ^{੧੪} ਜਾਣਿ ਹਦੂਰੇ ॥ ਘੁੰਘਰ
 ਖੜਕੁ ਤਿਆਗਿ ਵਿਸੂਰੇ^{੧੫} ॥ ਸਹਜ ਅਨੰਦ ਦਿਖਾਵੈ ਭਾਵੈ^{੧੬} ॥ ^{੧੭}ਇਹੁ ਨਿਰਤਿਕਾਰੀ
 ਜਨਮਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ੩ ॥ ਜੇ ਕੋ ਅਪਨੇ ਠਾਕੁਰ ਭਾਵੈ ॥ ^{੧੮}ਕੋਟਿ ਮਧਿ ਏਹੁ ਕੀਰਤਨੁ
 ਗਾਵੈ ॥ ^{੧੯}ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੀ ਜਾਵਉ ਟੇਕ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਕੀਰਤਨੁ ਏਕ ॥
 ੪ ॥ ੮ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ਕੋਈ ਬੋਲੇ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕੋਈ ਖੁਦਾਇ ॥
 ਕੋਈ ਸੇਵੈ ਗੁਸਈਆ ਕੋਈ ਅਲਾਹਿ ॥ ੧ ॥ ^{੨੦}ਕਾਰਣ ਕਰਣ ਕਰੀਮ ॥
 ਕਿਰਪਾਧਾਰਿ ਰਹੀਮ^{੨੧} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕੋਈ ਨਾਵੈ ਤੀਰਥਿ ਕੋਈ ਹਜ
 ਜਾਇ ॥ ਕੋਈ ਕਰੈ ਪੂਜਾ ਕੋਈ ^{੨੨}ਸਿਰੁ ਨਿਵਾਇ ॥ ੨ ॥ ਕੋਈ ਪੜੈ ਬੇਦ ਕੋਈ
 ਕਤੇਬ ॥ ਕੋਈ ^{੨੩}ਓਵੈ ਨੀਲ ਕੋਈ ਸੁਪੇਦ^{੨੪} ॥ ੩ ॥ ਕੋਈ ਕਹੈ ਤੁਰਕੁ ਕੋਈ ਕਹੈ
 ਹਿੰਦੂ ॥ ^{੨੫}ਕੋਈ ਬਾਛੇ ਭਿਸਤੁ ਕੋਈ ਸੁਰਗਿੰਦੂ ॥ ੪ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਨਿ ਹੁਕਮੁ
 ਪਛਾਤਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਤਿਨਿ ਭੇਦੁ ਜਾਤਾ ॥ ੫ ॥ ੯ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥
^{੨੬}ਪਵਨੈ ਮਹਿ ਪਵਨੁ ਸਮਾਇਆ ॥ ਜੋਤੀ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਰਲਿ ਜਾਇਆ ॥ ^{੨੭}ਮਾਟੀ
 ਮਾਟੀ ਹੋਈ ਏਕ ॥ ਰੋਵਨਹਾਰੇ ਕੀ ਕਵਨ ਟੇਕ ॥ ੧ ॥ ਕਉਨੁ ਮੂਆ ਰੇ ਕਉਨੁ
 ਮੂਆ ॥ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਮਿਲਿ ਕਰਹੁ ਬੀਚਾਰਾ ਇਹੁ ਤਉ ਚਲਤੁ^{੨੮} ਭਇਆ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਗਲੀ ਕਿਛੁ ਖਬਰਿ ਨ ਪਾਈ ॥ ਰੋਵਨਹਾਰੁ ਭਿ ਉਠਿ
 ਸਿਧਾਈ^{੨੯} ॥ ਭਰਮ ਮੋਹ ਕੇ ਬਾਂਧੇ ਬੰਧ ॥ ਸੁਪਨੁ ਭਇਆ ^{੩੦}ਭਖਲਾਏ ਅੰਧ ॥
 ੨ ॥ ਇਹੁ ਤਉ ਰਚਨੁ ਰਚਿਆ ਕਰਤਾਰਿ ॥ ^{੩੧}ਆਵਤ ਜਾਵਤ ਹੁਕਮਿ
 ਅਪਾਰਿ ॥ ਨਹ ਕੋ ਮੂਆ ਨ ਮਰਣੈ ਜੋਗੁ ॥ ^{੩੨}ਨਹ ਬਿਨਸੈ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੋਗੁ ॥
 ੩ ॥ ^{੩੩}ਜੋ ਇਹੁ ਜਾਣਹੁ ਸੋ ਇਹੁ ਨਾਹਿ ॥ ਜਾਨਣਹਾਰੇ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਉ ॥ ਕਹੁ
 ਨਾਨਕ ਗੁਰਿ ^{੩੪}ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਆ ॥ ਨਾ ਕੋਈ ਮਰੈ ਨ ਆਵੈ ਜਾਇਆ ॥ ੪ ॥
 ੧੦ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ § ॥ ਜਪਿ ਗੋਬਿੰਦੁ ਗੋਪਾਲ ਲਾਲੁ ॥ ਰਾਮਨਾਮ

- ੧ ਭਵਾਟਲੀ, ਫੇਰੀ ਲੰਦੇ ਹਨ ।
- ੨ ਮਿਟੀ। ਮਿਟੀ ਹੋ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ (ਜੰਮਦੇ ਮਰਦੇ) ਹਨ ।
- ੩ ਮੁੜ ਕੇ ।
- ੪ ਮਿਲੇ ।
- ੫ ਰਬੀ ਕੀਰਤਨੀਆ ਇਕੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਧੁਨੀ ਲਾਵੇ, ਇਕ ਉਸੇ ਦਾ ਰਾਗ ਅਲਾਪੇ, ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦੋਸ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਕ ਉਸੇ ਨੂੰ ਜੋ ਸਾਰੇ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਦਿਖਾਵੇ (ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਵੇ) । ਉਸ ਦੀ ਸੁਰਤੀ ਇਕ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਸੇਵਾ ਭੀ ਇਕ ਦੀ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਇਕ ਹਰੀ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੬ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
- ੭ ਵਿਆਪਕ ਰਾਮ ਦੇ ।
- ੮ ਸੁਆਰਥ, ਗ਼ਰਬਾਂ ।
- ੯ ਪੰਜ (ਸੰਤੋਖ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ) ਵਾਜੇ ਬਣਾਵੇ ਅਤੇ ਲੈ (ਲਿਵਲੀਨਤਾ) ਸਤ ਸੁਰਾਂ (ਸਾ, ਰੇ, ਗਾ ਆਦਿ) ਹੋਣ, ਮਾਣ ਤਜਣਾ ਵਾਜਾ ਅਤੇ ਤਾਣ ਤਜਨਾ ਇਹ ਤਾਨ (ਪਲਟਾ) ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਤਾਲ ਵੇਲੇ ਵਿੰਗਾ ਪੌਰ ਨਾ ਧਰਨਾ ਇਹ ਮੰਦੇ ਥਾਂ ਪੌਰ ਨਾ ਧਰਨਾ ਹੋਵੇ ।
- ੧੦ ਪਲਟਾ । ਰਾਗ ਵਿਚ ਹਾ ਹਾ ਹੁ ਆਦਿ ਲਹਾਉ ਚੜ੍ਹਾਉ ਨਾਲ ਅਲਾਪ ਕਰਨਾ ਤਾਨ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੧ ਫੇਰੀ ਇਹ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮੁੜ ਫੇਰਾ ਨਾ ਪਵੇ (ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿਚ ਨਾ ਆਵੇ) ।
- ੧੨ ਪੁੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ।
- ੧੩ ਨਾਰਦ ਦਾ ਪਾਰਟ ਅਦਾ ਕਰਨਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਜ਼ੂਰ ਜਾਨਣਾ ਹੋਵੇ ।
- ੧੪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੧੫ ਝੋਰੇ । ਝੋਰੇ ਤਿਆਗਣਾ ਇਹ ਘੁੰਘਰੂਆਂ ਦਾ ਖੜਾਕ ਹੋਵੇ ।
- ੧੬ ਹਾਵ ਭਾਵ ਦਿਖਾਣੇ । ਸਹਜ-ਸੁਖ ਹਾਵ ਭਾਵ ਹੋਣ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।

- ੧੭ ਅੰਸਾ ਨਾਚ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
- ੧੮ ਕੁੜਾਂ ਵਿਖੋਂ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਹਰੀ ਨੂੰ ਭਾਂਵਦਾ ਹੈ ।
- ੧੯ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੀ ਟੋਕ ਲੰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਇਕ ਰਬ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੦ ਸਭ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਖਸ਼ਿੰਦਾ ।
- ੨੧ ਮਿਹਰਬਾਨ । ਰਹਾਉ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਾਲੇ ਲਫਜ਼ ਵਰਤੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਮੁਸਲਮਾਣਾਂ ਵਾਲੇ ।
- ੨੨ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ।
- ੨੩ ਪਹਿਨਦਾ ਹੈ ਨੀਲੇ ਕਪੜੇ, ਜਿਵੇਂ ਮੁਸਲਮਾਣ ।
- ੨੪ ਸਫੈਦ (ਜਿਵੇਂ ਹਿੰਦੂ) ।
- ੨੫ ਕੋਈ ਬਹਿਸ਼ਤ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਇੰਦਰ ਦਾ ਸੂਰਗ-ਲੋਕ । (ਇਹ ਲੋਕ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਵੀ ਉਚਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।)
- ੨੬ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਰਨ ਤੇ ਪਵਨ (ਸੁਆਸ) ਹਵਾ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
- ੨੭ ਮਿਟੀ ਮਿਟੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਈ, ਇਸ ਲਈ ਦੇਵਣ ਵਾਲਾ ਕਿਸ ਅਧਾਰ ਤੇ ਰੋਂਦਾ ਹੈ ? ਦੇਵਣ ਵਾਲੀ ਚੰਡੀ ਕਿਹੜੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ?
- ੨੮ ਚੋਜ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ।
- ੨੯ ਤੁਰਦਾ ਹੈ ।
- ੩੦ ਅੰਨੇ (ਅਗਿਆਨੀ) ਏਵੇਂ ਬਰੜਾਂਦੇ ਹਨ ।
- ੩੧ ਜੀਵ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ (ਜੰਮਦੇ ਮਰਦੇ) ਹਨ ਆਪਾਰ ਹਰੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ।
- ੩੨ ਜੀਵ ਦਾ ਅਸਲਾ ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ, ਇਸ ਤਾਂ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ ।
- ੩੩ ਜੇ ਕੁਝ ਤੁਸਾਂ ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਮਝ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ (ਭਾਵ ਇਸ ਦਾ ਅਸਲਾ ਅਮਰ ਹੈ) ਜੋ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ।
- ੩੪ ਇਹ ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ : ਕੋਈ ਮਰਦਾ ਜੰਮਦਾ ਨਹੀਂ; ਇਹ ਤਾਂ ਨਿਰੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਏਡ ਹੈ ।

*ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਰਾਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਲਿਵਲੀਨ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਰਸੀਏ ਕਿਹੜੇ ੨ ਰਾਸ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜੀਵਣ ਰਾਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸਵਾਦਲਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਆਮ ਰਾਸ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਕੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ।

+ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਣ ਵਖਰੇ ੨ ਨਾਂ ਤੇ ਵਖਰੇ ੨ ਤਰੀਕੇ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਰਹਾਉ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਲਫਜ਼ ਵਰਤ ਕੇ ਅੰਤਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸਲ ਗਲ ਹਰੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪਛਾਨਣਾ ਹੈ; ਹੋਰ ਗਲਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਹੁਕਮ ਦੇ ਮੰਨਣ ਦੇ ਢਿੰਨ ੨ ਤਰੀਕੇ ਹਨ ।

‡ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਪਛਾਨਣ ਦੀ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕੀ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਨਾ ਪਛਾਣਦੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਦੇ ਮਰਨ ਉਤੇ ਸੋਗ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਜੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਉਂ ਸਮਝਣ ਕਿ ਸਰੀਰ ਤਤਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਜੋ ਅਮਰ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਜਾ ਰਲਿਆ ।

§ ਜੀਵ ਤਾਂ ਅਮਰ ਹੈ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਜੀਵ ਕੁਝ ਚਿਰ ਹਰੀ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ । ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਸਿਮਰਿ ਤੂ ਜੀਵਹਿ ਫਿਰਿ ਨ ਖਾਈ ਮਹਾ ਕਾਲੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕੋਟਿ ਜਨਮ
ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿਆਇਓ ॥ ਬਡੈ ਭਾਗਿ ਸਾਧਸੰਗੁ ਪਾਇਓ ॥ ੧ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ
ਪੂਰੇ ਨਾਹੀ ਉਧਾਰੁ ॥ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਆਖੈ ਏਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ੨ ॥ ੧੧ ॥

ਰਾਗੁ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੨

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ * ॥ ਚਾਰਿ^੨ ਪੁਕਾਰਹਿ ਨਾ ਤੂ ਮਾਨਹਿ ॥ ਖਟੁ^੩ ਭੀ
ਏਕਾ ਬਾਤ ਵਖਾਨਹਿ ॥ ^੪ਦਸ ਅਸਟੀ ਮਿਲਿ ਏਕੈ ਕਹਿਆ ॥ ਤਾ ਭੀ ਜੋਗੀ ਭੇਦੁ
ਨ ਲਹਿਆ ॥ ੧ ॥ ਕਿੰਕਰੀ^੫ ਅਨੂਪ ਵਾਜੈ ॥ ਜੋਗੀਆ ਮਤਵਾਰੇ ਰੇ ॥ ੧ ॥
ਰਹਾਉ ॥ ਪ੍ਰਥਮੇ^੬ ਵਸਿਆ ਸਤ ਕਾ ਖੇੜਾ ॥ ਤ੍ਰਿਤੀਏ ਮਹਿ ਕਿਛੁ ਭਇਆ
ਦੁਤੇੜਾ^੭ ॥ ^੮ਦੁਤੀਆ ਅਰਧੇ ਅਰਧਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ^੯ਏਕੁ ਰਹਿਆ ਤਾ ਏਕੁ
ਦਿਖਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਏਕੈ ਸੂਤਿ ਪਰੋਏ ਮਣੀਏ^{੧੦} ॥ ਗਾਠੀ^{੧੧} ਭਿਨਿ ਭਿਨਿ ਭਿਨਿ
ਭਿਨਿ ਤਣੀਏ ॥ ^{੧੨}ਫਿਰਤੀ ਮਾਲਾ ਬਹੁਬਿਧਿ ਭਾਇ ॥ ਖਿੰਚਿਆ ਸੂਤੁ ਤ ਆਈ
ਥਾਇ ॥ ੩ ॥ ^{੧੩}ਚਹੁ ਮਹਿ ਏਕੈ ਮਟੁ^{੧੪} ਹੈ ਕੀਆ ॥ ^{੧੫}ਤਹ ਬਿਖੜੇ ਥਾਨ
ਅਨਿਕ ਖਿੜਕੀਆ ॥ ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਦੁਆਰੇ ਆਇਆ ॥ ਤਾ ਨਾਨਕ ਜੋਗੀ
ਮਹਲੁ^{੧੬} ਘਰੁ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ਇਉਂ ਕਿੰਕਰੀ ਆਨੂਪ ਵਾਜੈ ॥ ^{੧੭}ਸੁਣਿ ਜੋਗੀ ਕੈ
ਮਨਿ ਮੀਠੀ ਲਾਗੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ ॥ ੧ ॥ ੧੨ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥
^{੧੮}ਤਾਗਾ ਕਰਿ ਕੈ ਲਾਈ ਬਿਗਲੀ ॥ ਲਉ^{੧੯} ਨਾੜੀ ਸੂਆ ਹੈ ਅਸਤੀ^{੨੦} ॥ ਅੰਭੇ^{੨੧}
ਕਾ ਕਰਿ ਡੰਡਾ ਧਰਿਆ ॥ ਕਿਆ ਤੂ ਜੋਗੀ ਗਰਬਹਿ^{੨੨} ਪਰਿਆ ॥ ੧ ॥ ਜਪਿ ਨਾਥੁ^{੨੩}
ਦਿਨੁ ਰੈਨਾਈ^{੨੪} ॥ ਤੇਰੀ ਖਿੰਬਾ^{੨੫} ਦੇ ਦਿਹਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੨੬}ਗਹਰੀ
ਬਿਭੂਤ ਲਾਇ ਬੈਠਾ ਤਾੜੀ ॥ ^{੨੭}ਮੇਰੀ ਤੇਰੀ ਮੰਦ੍ਰਾ ਧਾਰੀ ॥ ਮਾਗਹਿ ਟੂਕਾ^{੨੮}
ਤ੍ਰਿਪਤਿ^{੨੯} ਨ ਪਾਵੈ ॥ ਨਾਥੁ ਛੇਡਿ ਜਾਚਹਿ ਲਾਜ^{੩੦} ਨ ਆਵੈ ॥ ੨ ॥ ^{੩੧}ਚਲਚਿਤ
ਜੋਗੀ ਆਸਣੁ ਤੇਰਾ ॥ ^{੩੨}ਸਿੰਝੀ ਵਾਜੈ ਨਿਤ ਉਦਾਸੇਰਾ ॥ ^{੩੩}ਗੁਰ ਗੋਰਖ ਕੀ ਤੈ
ਬੂਝ ਨ ਪਾਈ ॥ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਗੀ ਆਵੈ ਜਾਈ ॥ ੩ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਹੋਆ ਨਾਥੁ
ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ ॥ ^{੩੪}ਰਹਰਾਸਿ ਹਮਾਰੀ ਗੁਰ ਗੋਪਾਲਾ ॥ ਨਾਮੈ ਖਿੰਬਾ ਨਾਮੈ ਬਸਤਰੁ ॥
ਜਨ ਨਾਨਕ ਜੋਗੀ ^{੩੫}ਹੋਆ ਅਸਥਿਗੁ ॥ ੪ ॥ ਇਉਂ ਜਪਿਆ ਨਾਥੁ ਦਿਨੁ ਰੈਨਾਈ^{੩੬} ॥
ਹੁਣਿ ਪਾਇਆ ਗੁਰੁ ਗੋਸਾਈ^{੩੭} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ ॥ ੨ ॥ ੧੩ ॥ ਰਾਮਕਲੀ
ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ ਸੋਈ ॥ ਆਨ^{੩੮} ਨ ਦੀਸੈ ਕੋਈ ॥ ਠਾਕੁਰੁ^{੩੯}
ਮੇਰਾ ਸੁਘੜੁ ਸੁਜਾਨਾ^{੪੦} ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੪੧} ਮਿਲਿਆ ਰੰਗੁ^{੪੨} ਮਾਨਾ ॥ ੨ ॥ ਐਸੇ ਰੇ
ਹਰਿ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੪੩} ਕਿਨੈ ਵਿਰਲੈ ਡੀਠਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਿਰਮਲ

- ੧ ਨਿਸਤਾਰਾ ।
 ੨ ਚਾਰ ਵੇਦ ।
 ੩ ਛੇ ਸਾਸਤਰ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੦੪, ਨੋਟ ੨੦ ।
 ੪ ਦਸ ਤੇ ਅੱਠ (ਅਠਾਰਾਂ) ਪੁਰਾਣਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ।
 ੫ ਇਕ ਤਰਾਂ ਦੀ ਸਾਰੰਗੀ । ਕਿੰਗ ਤਾਂ ਸੋਹਣੀ ਵਜ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ਜੋਗੀ ਹੀ ਮਦ-ਮਸਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਰਸ ਨਹੀਂ ਮਾਣ ਸਕਦਾ, ਭਾਵ ਆਤਮ-ਰਸ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਪਰ ਜੋਗੀ ਹੀ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ।
 ੬ ਭਾਵ ਸਤਯੁਗ ਵਿਚ ।
 ੭ ਗਰਾਮ, ਨਗਰ ।
 ੮ ਤੇਤ, ਫਰਕ । ਤੇਤੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਫਰਕ ਪੈ ਗਿਆ (ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਮ ਦਾ ਇਕ ਪੱਰ ਘਟ ਗਿਆ) ।
 ੯ ਦੁਆਪਰ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦਾ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਵਰਤੀਣ ਲਗਾ, (ਕਿਉਂਕਿ ਚਵ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਪੱਰ ਰਹਿ ਗਏ) ।
 ੧੦ ਕਲਯੁਗ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦਾ ਇਕੋ ਪੱਰ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਪਰ ਪਾਰ ਉਤਾਰੇ ਲਈ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਵਰਤਦਾ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ।
 ੧੧ ਮਣਕੇ (ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ) ।
 ੧੨ ਗੰਢਾਂ । ਮਾਲਾ ਦੀ ਬਣਤਰ ਵਿਚ ਸੂਤਰ ਇਕ ਹੈ, ਪਰ ਗੰਢਾਂ ਅੱਡ ਅੱਡ ਅਤੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਤਾਣੀਆਂ ਹਨ; ਭਾਵ ਮਨੁੱਖ ਵਖ ਵਖ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਰਖਦੇ ਅਤੇ ਵਖ ਵਖ ਸੁਣੀਆਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
 ੧੩ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸਰੀਰਾਂ ਦਾ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਮਾਲਾ ਵਿਚੋਂ ਧਾਗਾ ਖਿਰ ਕੇ ਕਢ ਲਏ, ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਮਾਲਾ ਭਾਵ ਇਸ ਦੇ ਮਣਕੇ ਅਪਣੀ ਅਸਲੀ ਥਾਂ (ਬੰਨੀ) ਵਿਚ ਆ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰੀ ਦੀ ਸੱਤਾ ਅਡ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਂ ਭਿੰਨਤਾ ਗੁਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਇਕੋ ਅਸਲ (ਹਰੀ) ਵਿਚ ਜਾ ਰਲਦੇ ਹਨ ।
 ੧੪ ਚਾਰਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਸਰੀਰ ਹੀ ਰਬ ਦੇ

- ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ ।
 ੧੫ [ਮੰਨ, ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਅਸਥਾਨ] ਸਰੀਰ ।
 ੧੬ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਬਿਖੜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਖਿੜਕੀਆਂ (ਫੇਲਕਾਂ) ਹਨ । 'ਬਿਖੜਾ' ਇਸ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਛੇਦ ਲੱਟਾ ਔਖਾ ਹੈ ।
 ੧੭ ਆਪਣਾ ਅਸਲਾ ।
 ੧੮ ਇਹ ਕਿੰਗ ਸੁਣ ਕੇ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਸੁਆਦ ਆਵਦਾ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਉਹ ਮਤਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ) ।
 ੧੯ ਧਾਗੇ ਨਾਲ ਬਿਗਲੀ (ਟਾਕੀ) ਸੀਤੀ ਹੈ । ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵਖ ੨ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਨਾੜਾਂ ਨਾਲ ਸੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
 ੨੦ ਨਗੰਦੇ, ਤਰੇਪੇ ।
 ੨੧ [ਸੋ. ਅਸਥਿ] ਹੱਡੀਆਂ ।
 ੨੨ ਪਾਣੀ, ਲਹੂ (ਰਕਤ ਬਿੰਦ) ।
 ੨੩ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ।
 ੨੪ [ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ] ਮਾਲਕ, ਹਰੀ ।
 ੨੫ ਰਾਤ ।
 ੨੬ ਚੋਗਾ, ਕਫ਼ਨੀ । ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਚੋਗਾ ਦੇ ਦਿਨ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ ।
 ੨੭ ਸੰਘਣੀ ਸੁਆਹ ਮਲ ਕੇ ।
 ੨੮ ਦੂਤ ਦੀਆਂ ਮੁੰਦਾਂ ।
 ੨੯ ਰੋਟੀਆਂ । ੩੦ ਰਜੇਵਾਂ ।
 ੩੧ ਸ਼ਰਮ ।
 ੩੨ ਹੇ ਜੋਗੀ ! ਤੇਰਾ ਆਸਣ ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੈ; ਭਾਵ ਮਨ ਤੇਰਾ ਡੋਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਤੂੰ ਆਸਣ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈਂ !
 ੩੩ ਨਿਤ ਉਦ ਸਰਹੰਦਾ ਹੈਂ, ਪਰ ਸਿੱਝੀ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈਂ । ੩੪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੋਝੀ ।
 ੩੫ ਸਾਡੀ ਏਨਤੀ ਉਸ ਅਗੇ ਹੈ । 'ਤਿਸੁ ਆਗੇ ਰਹਰਾਸਿ ਹਮਾਰੇ' (ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ) ।
 ੩੬ ਟਿਕ ਗਿਆ ਹੈ । ੩੭ ਮਾਲਕ ।
 ੩੮ ਹੋਰ ਕੋਈ । ੩੯ ਸਿਆਣਾ ।
 ੪੦ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ । ੪੧ ਅਨੰਦ ।

* ਹਰੀ-ਰਸ ਬਹੁਤ ਅਨੁਪ ਹੈ, ਪਰ ਜੀਵ ਹੋਰਨਾਂ ਰਸਾਂ ਦਾ ਮਤਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਬਾਵਜੂਦ ਧਾਰਮਕ ਗੁੰਝਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇ, ਇਸ ਆਤਮ-ਰਸ ਦਾ ਸਵਾਦ ਲੱਭਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹੈ । ਕੁਝ ਤਾਂ ਜੀਵ ਉਥੇ ਹੀ ਅਸਮਰਥ ਸੀ, ਤੇ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਸ ਸਿਖਿਆ ਨੇ ਅਸਮਰਥ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ-ਕਲਾ ਵਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਟਣ ਨਾਲ ਘਟਦੀ ਆਈ ਹੈ । ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਨਿਖਿਤ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਇਹ ਵਾਧਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਦੋਵੀ ਦੇਵਤੇ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕੋ ਹਰੀ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਸਿਖਿਆ ਮੁਜਬ ਹਰੀ ਜੀਵਾਂ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਦ ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਆਤਮ-ਰਸ ਮਾਨਣ ਦੀ ਜਾਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

+ (ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਰੀਰ ਹਡ ਮਾਸ ਦਾ ਪਿੰਜਰ ਹੀ ਹੈ; ਹਰੀ ਦੇ ਜਪਣ ਨਾਲ ਇਹੋ ਜੀਵਣ ਸਥਿਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

‡ ਇਹ ਹਰੀ ਦਾ ਜਾਪ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਫਿਰ ਤਾਂ ਹਰੀ ਪਰਤੱਖ ਹੋ ਕੇ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।

ਜੋਤਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿਨਾਮ ॥ ਪੀਵਤ ਅਮਰ ਭਏ ਨਿਹਕਾਮ^੧ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ
 ਸੀਤਲੁ^੨ ਅਗਨਿ ਨਿਵਾਰੀ^੩ ॥ ਅਨਦ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟੇ ਸੰਸਾਰੀ^੪ ॥੨॥ ^੫ਕਿਆ ਦੇਵਉ
 ਜਾ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ॥ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉ ਲਖ ਬੇਰਾ^੬ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਜੀਉ
 ਪਿੰਡੁ^੭ ਦੇ ਸਾਜਿਆ ॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਨੀਚੁ ਨਿਵਾਜਿਆ^੮ ॥੩॥ ਖੋਲਿ ਕਿਵਾਰਾ^੯
 ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਇਆ ॥ ਜੈਸਾ ਸਾ ਤੈਸਾ ਦਿਖਲਾਇਆ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਭੁ ਪੜਦਾ
 ਤੂਟਾ ॥ ਹਉ ਤੇਰਾ ਤੂ ਮੈ ਮਨਿ ਵੂਠਾ^{੧੦} ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੧੪ ॥ ਰਾਮਕਲੀ
 ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਸੇਵਕੁ ਲਾਇਓ ਅਪੁਨੀ ਸੇਵ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਦੀਓ ਮੁਖਿ
 ਦੇਵ ॥ ਸਗਲੀ ਚਿੰਤਾ ਆਪਿ ਨਿਵਾਰੀ^੧ ॥ ਤਿਸੁ ਗੁਰ ਕਉ ਹਉ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥
 ੧ ॥ ਕਾਜ ਹਮਾਰੇ ਪੂਰੇ ਸਤਗੁਰ ॥ ^{੧੧}ਬਾਜੇ ਅਨਹਦ ਤੂਰੇ ਸਤਗੁਰ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਮਹਿਮਾ ਜਾ ਕੀ ^{੧੨}ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ ॥ ਹੋਇ ਨਿਹਾਲੁ ਦੇਇ ਜਿਸੁ
 ਧੀਰ^{੧੩} ॥ ਜਾ ਕੇ ਬੰਧਨ ਕਾਟੇ ਰਾਇ^{੧੪} ॥ ਸੋ ਨਰੁ ਬਹੁਰਿ^{੧੫} ਨ ਜੋਨੀ ਪਾਇ ॥੨॥
 ਜਾ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਆਪ ॥ ਤਾ ਕਉ ਨਾਹੀ ਦੂਖ ਸੰਤਾਪ^{੧੬} ॥ ਲਾਲੁ ਰਤਨੁ
 ਤਿਸੁ ^{੧੭}ਪਾਲੇ ਪਰਿਆ ॥ ਸਗਲ^{੧੮} ਕੁਟੰਬ ਓਹੁ ਜਨੁ ਲੇ ਤਰਿਆ ॥੩॥ ਨਾ ਕਿਛੁ
 ਭਰਮੁ ਨ ਦੁਬਿਧਾ ਦੂਜਾ^{੧੯} ॥ ਏਕੋ ਏਕੁ ਨਿਰੰਜਨ^{੨੦} ਪੂਜਾ ॥ ^{੨੧}ਜਤ ਕਤ ਦੇਖਉ
 ਆਪਿ ਦਇਆਲ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲੇ ਰਸਾਲ^{੨੨} ॥੪॥੪॥੧੫॥ ਰਾਮਕਲੀ
 ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ^{੨੩}ਤਨ ਤੇ ਛੁਟਕੀ ਅਪਨੀ ਧਾਰੀ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਆਗਿਆ ਲਗੀ
 ਪਿਆਰੀ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੁ ਮਨਿ ਮੇਰੈ ਮੀਠਾ ॥ ਤਾ ਇਹੁ ਅਚਰਜੁ ਨੈਨਹੁ
 ਭੀਠਾ ॥ ੧ ॥ ਅਬ ਮੋਹਿ ਜਾਨੀ ਰੇ ਮੇਰੀ ਗਈ ਬਲਾਇ ॥ ਬੁਝਿ ਗਈ ਤ੍ਰਿਸਨ^{੨੪}
 ਨਿਵਾਰੀ^੨ ਮਮਤਾ^{੨੫} ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਲੀਓ ਸਮਝਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ
 ਰਾਖਿਓ ਗੁਰਿ ਸਰਨਾ ॥ ਗੁਰਿ ਪਕਰਾਏ ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਨਾ ॥ ^{੨੬}ਬੀਸ ਬਿਸੁਏ ਜਾ
 ਮਨ ਠਹਰਾਨੇ ॥ ਗੁਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਏਕੈ ਹੀ ਜਾਨੇ ॥ ੨ ॥ ^{੨੭}ਜੋ ਜੋ ਕੀਨੋ ਹਮ
 ਤਿਸ ਕੇ ਦਾਸ ॥ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਕੋ ਸਗਲ ਨਿਵਾਸ ॥ ਨਾ ਕੋ ਦੂਤੁ^{੨੮} ਨਹੀ ਬੈਰਾਈ^{੨੯} ॥
^{੩੦}ਗਲਿ ਮਿਲਿ ਚਾਲੇ ਏਕੈ ਭਾਈ ॥ ੩ ॥ ਜਾ ਕਉ ਗੁਰਿ ਹਰਿ ਦੀਏ ਸੂਖਾ ॥ ਤਾ
 ਕਉ ਬਹੁਰਿ ਨ ਲਾਗਹਿ ਦੂਖਾ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਸਰਬ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ॥ ਨਾਨਕ
 ਰਾਤਉ^{੩੧} ਰੀਗਿ ਗੋਪਾਲ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ੧੬ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਮੁਖ ਤੇ
 ਪੜਤਾ ^{੩੨}ਟੀਕਾ ਸਹਿਤ ॥ ਹਿਰਦੈ ਰਾਮੁ ਨਹੀ ਪੂਰਨ ਰਹਤ ॥ ਉਪਦੇਸੁ ਕਰੇ
 ਕਰਿ ਲੋਕ ਦ੍ਰਿੜਾਵੈ^{੩੩} ॥ ਅਪਨਾ ਕਹਿਆ ਆਪਿ ਨ ਕਮਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਪੰਛਿਤ ਬੇਦੁ
 ਬੀਚਾਰਿ ਪੰਡਿਤ ॥ ਮਨ ਕਾ ਕ੍ਰੋਧੁ ਨਿਵਾਰਿ^{੩੪} ਪੰਡਿਤ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਆਗੈ

- ੧ ਨਿਸ਼ਕਾਮ, ਬੇ-ਗਰਜ਼ ।
 ੨ ਠੰਢਾ ।
 ੩ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ।
 ੪ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ।
 ੫ ਦੇਖੋ "ਤੇਰੇ ਕੀਆ ਤੁਝਹਿ ਕਿਆ ਅਰਪਉ"
 (ਧਨਾਸਰੀ ਰਵਿਦਾਸ) ।
 ੬ ਵਾਰੀ ।
 ੭ ਸਰੀਰ ।
 ੮ ਵਡਿਆਇਆ, ਮਾਣ ਦਿੱਤਾ ।
 ੯ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਭਿਤ । ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਦੀ
 ਪਛਾਣ ਕਰਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਜ਼ੂਰ ਬੁਲਾਇਆ ।
 ੧੦ ਵਸਿਆ ।
 ੧੧ ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਆਤਮਕ-ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।
 ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੧੨ ਭੁੰਘੀ ਤੋਂ ਭੁੰਘੀ ।
 ੧੩ ਧੀਰਜ ।
 ੧੪ ਰਾਜੇ ਨੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ।
 ੧੫ ਮੁੜ ਕੇ, ਫੇਰ ।
 ੧੬ ਅੰਦਰ ਦੇ ਦੁਖ ।
 ੧੭ ਪਲੇ ਪਿਆ ।
 ੧੮ ਸਾਰਾ ।
 ੧੯ ਦ੍ਰੇਤ ਭਾਵ ।
 ੨੦ ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ ਦੀ ।
 ੨੧ ਜਿਧਰ ਕਿਧਰ, ਹਰ ਥਾਂ ।
 ੨੨ ਰਸਾਂ ਦੇ ਘਰ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ।
 ੨੩ ਸਰੀਰ (ਭਾਵ ਜੀਵਨ) ਤੋਂ ਅਪਣਤ ਧਾਰੀ
 ਹੋਈ ਛੁਟ ਗਈ ।
 ੨੪ ਲਾਲਚ ਦੀ ਔਗ ।
 ੨੫ ਅਪਣਤ, ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਦਾ ਭਾਵ ।
 ੨੬ ਯਕੀਨਨ । ਵਿਘਨ ਨੂੰ ਵੀਹ ਹਿਸਿਆਂ ਵਿਚ
 ਵੰਡਿਆਂ ਦੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਬਿਸਵੇਂ ਕਹਾਂਦੇ ਹਨ ।
 'ਬੀਸ ਬਿਸਵੇਂ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ
 'ਸੋਲਾਂ ਆਨੇ' ਜਾਂ 'ਸੋਫੀ ਸਦੀ'। ਮਨ ਦੇ ਵੀਹ
 ਵਿਸਵੇਂ ਠਹਿਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਮਨ ਦੀ
 ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਨਿਸ਼ਾ ਹੋ ਜਾਣੀ, ਟਿਕਾਉ ਮਿਲ
 ਜਾਣਾ ।
 ੨੭ ਜੇ ਜੋ ਜੀਵ ਹਰੀ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ
 ਦਾ ਦਾਸ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੇ
 ਮਾਲਕ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ ।
 ੨੮ ਦੁਸ਼ਮਣ ।
 ੨੯ ਵੇਰੀ ।
 ੩੦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਰ ਪਏ ਜਿਵੇਂ ਗਲੇ ਨਾਲ ਮਿਲ
 ਕੇ ਡਰਾ ਤੁਰਦੇ ਹਨ ।
 ੩੧ ਰਤਾ ਹਾਂ ।
 ੩੨ ਅਰਥਾ ਨਾਲ ।
 ੩੩ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੩੪ ਦੂਰ ਕਰ ।

* ਗੁਰੂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਹਰੀ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਕਰ ਦਿਤੇ ।
 † ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪਿਆਰੀ ਲਗਣ ਲਗ
 ਪਈ ਹੈ । ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਮਿੱਤਰ ਤੇ ਭਰਾ ਲਗਦੇ ਦਿਸਦੇ ਹਨ ।
 ‡ ਇਕ ਪੰਡਿਤ ਪ੍ਰਤੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਪਾਖੰਡ ਛੱਡ ਕ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰੋ

ਰਾਖਿਓ ਸਾਲਗਿਰਾਮੁ^੧ ॥ ਮਨੁ^੨ ਕੀਨੋ ਦਹਦਿਸ ਬਿਸ੍ਵਾਮੁ ॥ ਤਿਲਕੁ^੩ ਚਰਾਵੈ
 ਪਾਈ ਪਾਇ ॥ ਲੋਕ ਪਚਾਰਾ^੪ ਅੰਧੁ ਕਮਾਇ ॥ ੨ ॥ ^੫ਖਟੁ ਕਰਮਾ ਅਰੁ ਆਸਣੁ
 ਧੋਤੀ^੬ ॥ ^੭ਭਾਗਿਠਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਪੜੈ ਨਿਤ ਪੋਥੀ ॥ ਮਾਲਾ ਫੇਰੈ ਮੰਗੈ ਬਿਭੂਤ^੮ ॥ ਇਹ
 ਬਿਧਿ ਕੋਇ ਨ ਤਰਿਓ ਮੀਤ ॥ ੩ ॥ ਸੋ ਪੰਡਿਤੁ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਕਮਾਇ ॥ ^੯ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਕੀ
 ਓਸੁ ਉਤਰੀ ਮਾਇ ॥ ^{੧੦}ਚਤੁਰ ਬੇਦ ਪੂਰਨ ਹਰਿਨਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਸ ਕੀ ਸਰਣੀ
 ਪਾਇ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ੧੭ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਕੋਟਿ ਬਿਘਨ ਨਹੀ
 ਆਵਹਿ ਨੇਰਿ^{੧੧} ॥ ਅਨਿਕ ਮਾਇਆ ਹੈ ਤਾ ਕੀ ਚੇਰਿ^{੧੨} ॥ ਅਨਿਕ ਪਾਪ ਤਾ ਕੇ
 ਪਾਨੀਹਾਰ^{੧੩} ॥ ਜਾ ਕਉ ਮਇਆ^{੧੪} ਭਈ ਕਰਤਾਰ ॥ ੧ ॥ ਜਿਸਹਿ ਸਹਾਈ
 ਹੋਇ ਭਗਵਾਨ ॥ ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਉਆ ਕੈ ਸਰੰਜਾਮ^{੧੫} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੧੬}ਕਰਤਾ
 ਰਾਖੈ ਕੀਤਾ ਕਉਨੁ ॥ ^{੧੭}ਕੀਰੀ ਜੀਤੋ ਸਗਲਾ ਭਵਨੁ ॥ ਬੇਅੰਤ ਮਹਿਮਾ ਤਾ ਕੀ
^{੧੮}ਕੇਤਕ ਬਰਨ ॥ ^{੧੯}ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਈਐ ਤਾ ਕੇ ਚਰਨ ॥ ੨ ॥ ਤਿਨ ਹੀ ਕੀਆ
 ਜਪੁ ਤਪੁ ਧਿਆਨੁ ॥ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀਆ ਤਿਨਿ ਦਾਨੁ ॥ ਭਗਤੁ ਸੋਈ ਕਲਿ
 ਮਹਿ ਪਰਵਾਨੁ ॥ ਜਾ ਕਉ ਠਾਕੁਰਿ ਦੀਆ ਮਾਨੁ ॥ ੩ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਮਿਲਿ ਭਏ
 ਪ੍ਰਗਾਸ^{੨੦} ॥ ਸਹਜ ਸੂਖ ^{੨੧}ਆਸ ਨਿਵਾਸ ॥ ਪੂਰੈ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਆ ਬਿਸਾਸ^{੨੨} ॥
 ਨਾਨਕ ਹੋਏ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸ ॥ ੪ ॥ ੭ ॥ ੧੮ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ਦੋਸੁ ਨ
 ਦੀਜੈ ਕਾਹੂ^{੨੩} ਲੋਗ ॥ ਜੋ ਕਮਾਵਨੁ ਸੋਈ ਭੋਗ^{੨੪} ॥ ਆਪਨ ਕਰਮ ਆਪੇ ਹੀ ਬੰਧ ॥
 ਆਵਨੁ ਜਾਵਨੁ ਮਾਇਆ ਧੰਧ ॥ ੧ ॥ ਐਸੀ ਜਾਨੀ ਸੰਤ ਜਨੀ^{੨੫} ॥ ਪਰਗਾਸੁ
 ਭਇਆ ਪੂਰੈ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਨੁ ਧਨੁ ਕਲਤ^{੨੬} ਮਿਥਿਆ
 ਬਿਸਥਾਰ^{੨੭} ॥ ^{੨੮}ਹੋਵਰ ਗੈਵਰ ਚਾਲਨਹਾਰ ॥ ਰਾਜ ਰੰਗ ਰੂਪ ਸਭਿ ਕੂਰ^{੨੯} ॥
 ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਹੋਇ ਜਾਸੀ ਧੂਰ^{੩੦} ॥ ੨ ॥ ਭਰਮਿ ਭੂਲੇ ^{੩੧}ਬਾਦਿ ਅਹੰਕਾਰੀ ॥ ਸੰਗਿ
 ਨਾਹੀ ਰੇ ^{੩੨}ਸਗਲ ਪਸਾਰੀ ॥ ਸੋਗ ਹਰਖ^{੩੩} ਮਹਿ ਦੇਹ ਬਿਰਧਾਨੀ^{੩੪} ॥ ^{੩੫}ਸਾਕਤ
 ਇਵ ਹੀ ਕਰਤ ਬਿਹਾਨੀ ॥ ੩ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ^{੩੬}ਕਲਿ ਮਾਹਿ ॥
^{੩੭}ਏਹੁ ਨਿਧਾਨਾ ਸਾਧੂ ਪਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰੁ ਗੋਵਿੰਦੁ ਜਿਸੁ ਤੂਠਾ^{੩੮} ॥ ^{੩੯}ਘਟਿ
 ਘਟਿ ਰਮਈਆ^{੪੦} ਤਿਨ ਹੀ ਡੀਠਾ ॥ ੪ ॥ ੮ ॥ ੧੯ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥
^{੪੧}ਪੰਚ ਸਬਦ ਤਹ^{੪੨} ਪੂਰਨ ਨਾਦ ॥ ਅਨਹਦ^{੪੩} ਬਾਜੇ ਅਚਰਜ ਬਿਸਮਾਦ^{੪੪} ॥
 ਕੇਲ^{੪੫} ਕਰਹਿ ਸੰਤ ਹਰਿਲੋਗ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਨਿਰਜੋਗ^{੪੬} ॥ ੧ ॥ ਸੂਖ ਸਹਜ
 ਆਨੰਦ ਭਵਨ^{੪੭} ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਬੈਸਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਤਹ ਰੋਗ ਸੋਗ ਨਹੀ ਜਨਮ
 ਮਰਨ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਉਹਾ ਸਿਮਰਹਿ ਕੇਵਲ ਨਾਮੁ ॥ ਬਿਰਲੇ ਪਾਵਹਿ

੧ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੩੯੩, ਨੋਟ ੧੭।
 ੨ ਸਭ ਪਾਸੇ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।
 ੩ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦਾ (ਲਗਾਂਦਾ) ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਈ (ਪੋਰੀ)
 ਪੈਂਦਾ ਹੈ (ਸਾਲਗਰਾਮ ਦੀ)
 ੪ ਪਰਚਾਉਣਾ।
 ੫ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੩੪. ਨੋਟ ੨੯।
 ੬ ਇਕ ਯੋਗ ਕ੍ਰਿਆ ਹੈ। ਯੋਗੀ ਅੰਤੜੀਆਂ ਦੀ
 ਮੇਲ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਗਿੱਲੇ ਕਪੜੇ ਨੂੰ ਪਾਣੀ
 ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਨਿਗਲਦੇ ਸਨ, ਥੋੜਾ
 ਚਿਰ ਅੰਦਰ ਰਖਕੇ ਬਾਹਰ ਕਢਦੇ ਸਨ। ਚਾਰ
 ਪਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ ਧੋਤੀ ਯੋਗੀਆਂ ਵਿਚ
 ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਹੈ।
 ੭ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ (ਸ਼ਾਹੁਕਾਰਾਂ) ਦੇ ਘਰ ਧਨ ਲਈ
 ਪੋਥੀਆਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਂਦੇ ਹਨ।
 ੮ ਵਿਭੂਤੀ, ਧਨ।
 ੯ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਉਤਰ ਗਿਆ !
 ੧੦ ਉਸ ਪੂਰਨ ਹਰੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਚਾਰ
 ਵੇਦ ਹਨ।
 ੧੧ ਨੇੜੇ।
 ੧੨ ਚੇਲੀ, ਦਾਸੀ।
 ੧੩ ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਵਾਲੇ, ਗੁਲਾਮ, ਵਸ ਵਿਚ ਰਹਿਣ
 ਵਾਲੇ।
 ੧੪ ਦਇਆ।
 ੧੫ [ਭਾ] ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ
 ਅਨੇਕ ਮਿਹਨਤਾਂ ਸਫਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।
 ੧੬ ਪੰਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ (ਜੀਵ) ਕੀ ਵਿਚਾਰਾ
 ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਕਰਤਾ ਰਖਿਆ ਕਰੇ ?
 ੧੭ ਕੀੜੀ ਵੀ ਸਾਰਾ ਭਵਨ ਜਿੱਤ ਸਕਦੀ ਹੈ।
 ੧੮ ਕਿਤਨੀ ਕੁ ਵਰਣਨ ਹੋਵੇ ?
 ੧੯ ਕੁਰਬਾਨ।
 ੨੦ ਚਾਨਣ।
 ੨੧ ਆਸਾਂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ, ਆਸਾਂ ਜਿਥੇ ਰਹਿੰਦੀਆਂ
 ਹਨ, ਆਸਾਂ ਜਿਥੋਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਦੇਖੋ “ਗੁਰ ਅਮਰਦਾਸੁ ਆਸਾ ਨਿਵਾਸੁ”
 (ਪੰ. ੧੩੯੫)।
 ੨੨ [ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ] ਭਰੋਸਾ।
 ੨੩ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ।
 ੨੪ ਭੋਗਦੇ ਹਨ।
 ੨੫ ਜਨਾਂ ਨੇ।
 ੨੬ ਇਸਤ੍ਰੀ।
 ੨੭ ਫੰਲਾਉ, ਅਡੰਬਰ।
 ੨੮ ਚੰਗੇ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਹਾਥੀ।
 ੨੯ ਕੁੜੇ।
 ੩੦ ਮਿਟੀ।
 ੩੧ ਬੇਮਫਬ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।
 ੩੨ ਸਾਰੇ ਪਸਾਰੇ।
 ੩੩ ਖੁਸ਼ੀ।
 ੩੪ ਬਿਰਧ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
 ੩੫ [ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ] ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਦੀ
 ਉਮਰ ਇਉਂ ਕਤੀਦੀ ਹੀ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
 ੩੬ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ।
 ੩੭ ਇਹ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਾਸ ਹੈ।
 ੩੮ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੋਇਆ।
 ੩੯ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਵਿਚ।
 ੪੦ ਰਮਣ ਵਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
 ੪੧ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੪, ਨੋਟ ੧੧।
 ੪੨ ਸਤਸੰਗ ਵਿਚ। ਉਥੇ ਪੂਰਨ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ
 ਹੈ।
 ੪੩ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
 ੪੪ ਅਸਚਰਜ।
 ੪੫ ਖੇਲ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਖੇਡ।
 ੪੬ ਨਿਰਲੇਪ। ਨਿਰਲੇਪ ਹੋ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ
 ਜੁੜੇ ਹਨ।
 ੪੭ ਅਸਥਾਨ। ਸਤਿਸੰਗ ਪੂਰਨ ਸਹਜ ਵਾਲੇ
 ਸੁਖ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧,
 ਨੋਟ ੨੧।

*ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਸਿਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

+ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਮਾਲ ਧਨ ਵਿਅਰਥ ਹੈ; ਅਸਲ ਧਨ ਨਾਮ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

‡ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਤੇ ਸਭ ਅਨੰਦ ਵਿਚੋਂ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਅਡੋਲਤਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਓਹੁ ਬਿਸਮਾ^੧ ॥ ^੨ਭੋਜਨੁ ਭਾਉ ਕੀਰਤਨ ਆਧਾਰੁ ॥ ਨਿਹਚਲ ਆਸਨੁ
 ਬੇਸੁਮਾਰੁ^੩ ॥ ੨ ॥ ਡਿਗਿ ਨ ਡੋਲੈ ਕਤਹੂ ਧਾਵੈ ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ^੪ ਕੋ ਇਹੁ ਮਹਲੁ
 ਪਾਵੈ ॥ ਭੁਮ ਭੈ ਮੋਹ ਨ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ॥ ^੫ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਰਪਾਲ ॥ ੩ ॥
 ਤਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥ ^੬ਆਪੇ ਗੁਪਤੁ ਆਪੇ ਪਾਸਾਰੁ ॥ ਜਾ ਕੇ ਅੰਤਰਿ ਹਰਿ
 ਹਰਿ ਸੁਆਦੁ ॥ ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ਨਾਨਕ ਬਿਸਮਾਦੁ^੭ ॥ ੪ ॥ ੯ ॥ ੨੦ ॥
 ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ^੮ਭੇਟਤ ਸੰਗਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਚਿਤਿ ਆਇਆ ॥ ਸੰਗਤਿ
 ਕਰਤ ਸੰਤੋਖੁ ਮਨਿ ਪਾਇਆ ॥ ਸੰਤਹ ਚਰਨ ਮਾਥਾ ਮੇਰੇ ਪਉਤ^੯ ॥ ਅਨਿਕ
 ਬਾਰ ਸੰਤਹ ਡੰਡਉਤ^{੧੦} ॥ ੧ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਸੰਤਨ ਕੈ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ ਜਾ ਕੀ ਓਟ
 ਗੀ^{੧੧} ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਰਾਖੇ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੰਤਹ ਚਰਣ ਧੋਇ
 ਧੋਇ ਪੀਵਾ ॥ ਸੰਤਹ ਦਰਸੁ ^{੧੨}ਪੇਖਿ ਪੇਖਿ ਜੀਵਾ ॥ ਸੰਤਹ ਕੀ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਆਸਾ ॥
 ਸੰਤ ਹਮਾਰੀ ਨਿਰਮਲ ਰਾਸਿ ॥ ੨ ॥ ਸੰਤ ਹਮਾਰਾ ਰਾਖਿਆ ਪੜਦਾ ॥ ਸੰਤ
 ਪ੍ਰਸਾਦਿ^੪ ਮੋਹਿ ਕਬਹੂ ਨ ਕੜਦਾ^{੧੩} ॥ ਸੰਤਹ ਸੰਗੁ ਦੀਆ ਕਿਰਪਾਲ ॥ ਸੰਤ
 ਸਹਾਈ ਭਏ ਦਇਆਲ ॥ ੩ ॥ ਸੁਰਤਿ ਮਤਿ ਬੁਧਿ ਪਰਗਾਸੁ ॥ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ
 ਅਪਾਰ ਗੁਣਤਾਸੁ^{੧੪} ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ^{੧੫}ਸਗਲੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ॥ ਨਾਨਕ ਸੰਤਹ ਦੇਖਿ
 ਨਿਹਾਲ ॥ ੪ ॥ ੧੦ ॥ ੨੧ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ਤੇਰੈ ਕਾਜਿ ਨ
 ਗ੍ਰਿਹੁ^{੧੬} ਰਾਜੁ ਮਾਲੁ ॥ ਤੇਰੈ ਕਾਜਿ ਨ ^{੧੭}ਬਿਖੈ ਜੰਜਾਲੁ ॥ ਇਸਟ^{੧੮} ਮੀਤ ਜਾਣੁ
 ਸਭ ਛਲੈ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸੰਗਿ ਤੇਰੈ ਚਲੈ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਗੁਣ ਗਾਇ ਲੇ
 ਮੀਤਾ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਤੇਰੀ ਲਾਜ ਰਹੈ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਜਮੁ ਕਛੁ ਨ ਕਹੈ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਸਗਲ ਨਿਰਾਰਥ^{੧੯} ਕਾਮ ॥ ਸੁਇਨਾ ਰੁਪਾ^{੨੦} ਮਾਟੀ ਦਾਮ ॥
 ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਜਾਪਿ ਮਨ ਸੁਖਾ ॥ ^{੨੧}ਈਹਾ ਉਹਾ ਤੇਰੇ ਉਜਲ ਮੁਖਾ ॥ ੨ ॥ ਕਰਿ
 ਕਰਿ ਥਾਕੇ ਵਡੇ ਵਡੇਰੇ ॥ ਕਿਨਹੀ ਨ ਕੀਏ ਕਾਜ ਮਾਇਆ ਪੂਰੇ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ
 ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਜਨੁ ਕੋਇ ॥ ਤਾ ਕੀ ਆਸਾ ਪੂਰਨ ਹੋਇ ॥ ੩ ॥ ਹਰਿ ਭਗਤਨ ਕੋ ਨਾਮੁ
 ਅਧਾਰੁ^{੨੨} ॥ ਸੰਤੀ ਜੀਤਾ ਜਨਮੁ ਅਪਾਰੁ ॥ ਹਰਿ ਸੰਤੁ ਕਰੇ ਸੋਈ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਨਾਨਕ
 ਦਾਸੁ ਤਾ ਕੈ ਕੁਰਬਾਣੁ ॥ ੪ ॥ ੧੧ ॥ ੨੨ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ^{੨੩}ਮਿਚਹਿ
 ਦਰਬੁ ਦੇਹਿ ਦੁਖੁ ਲੋਗ^{੨੪} ॥ ਤੇਰੈ ਕਾਜਿ ਨ ^{੨੫}ਅਵਰਾ ਜੋਗ ॥ ਕਰਿ ਅਹੰਕਾਰੁ
 ਹੋਇ ਵਰਤਹਿ ਆਪ ॥ ਜਮ ਕੀ ਜੇਵੜੀ^{੨੬} ਤੂ ਆਗੈ ਬੰਧ ॥ ੧ ॥ ਛਾਡਿ ਵਿਡਾਣੀ^{੨੭}
 ਤਾਤਿ^{੨੮} ਮੂੜੇ ॥ ਈਹਾ ਬਸਨਾ ਰਾਤਿ ਮੂੜੇ ॥ ਮਾਇਆ ਕੇ ਮਾਤੇ ਤੈ ਉਨਿ ਚਲਨਾ ॥ ਰਾਚਿ
 ਰਹਿਓ ਤੂੰ ਸੰਗਿ ਸੁਪਨਾ^{੨੯} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ § ਬਾਲ ਬਿਵਸਥਾ^{੩੦} ਬਾਰਿਕ ਅੰਧ^{੩੧} ॥

੧ ਆਰਾਮ ਦਾ ਥਾਂ ।	੧੫ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦਾ ਹੈ ।
੨ ਉਥੇ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਖੁਰਾਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ
(ਹਰੀ-ਜਸ) ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।	੧੬ ਘਰ ।
੩ ਅਨੰਤ । ਉਸ ਨਿਹਚਲ ਆਸਣ ਦੀ
ਵਡਿਆਈ ਬੇਅੰਤ ਹੈ ।	੧੭ ਵਿਹੁ ਰੂਪ ਮਾਇਆ ਦੇ ਝਮੇਲੇ ।
੪ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ।	੧੮ ਪਿਆਰੇ । ਇਹ ਸਮਝ ਕਿ ਪਿਆਰੇ ਮਿਤ੍ਰ ਸਭ
ਛੱਲ ਰੂਪ ਹਨ, ਭਾਵ ਬਿਨਸ ਜਾਣਗੇ ।
੫ ਅਫੂਰ ਸਮਾਧੀ, ਸੰਕਲਪ ਵਿਕਲਪ ਰਹਿਤ
ਸਮਾਧੀ, ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਟਿਕਾਉ ਵਾਲੀ ਸਮਾਧੀ ।	੧੯ ਨਿਸਫਲ ।
੬ ਆਪੇ ਛੁਪਿਆ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਆਪੇ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ
ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ) ਖਿਲਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।	੨੦ ਚਾਂਦੀ। ਸੋਨਾ, ਚਾਂਦੀ ਤੇ ਦਾਮ ਮਿਟੀ ਵਤ ਹਨ ।
੭ ਅਸਚਰਜਤਾ ।	੨੧ ਏਥੇ ਓਥੇ, ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਤੂੰ ਸੁਰਖਨੂ ਹੋਵੇਂ ।
੮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ।	੨੨ ਆਸਰਾ ।
੯ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ।	੨੩ ਕੱਠਾ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਧਨ ।
੧੦ ਡੰਡੇ ਵਤ ਜਿਮੀਂ ਤੇ ਲੰਮਾ ਪੈ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ
ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।	੨੪ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ (ਦੁਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ) ।
੧੧ ਪਕੜੀ ।	੨੫ ਹੋਰਨਾਂ ਜੇਗਾ (ਲਈ) ਹੀ ਇਹ ਧਨ ਹੈ ।
੧੨ ਦੇਖ ਦੇਖ ਕੇ ।	੨੬ ਰੱਸੀ ।
੧੩ ਦੁਖਿਤ ਹੁੰਦਾ ।	੨੭ ਬਿਗਾਨੀ ।
੧੪ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸ਼ਬਾਨਾ ।	੨੮ ਸਾੜਾ, ਚਿੰਤਾ ।
	੨੯ ਜਗਤ ਜੋ ਸੁਪਨੇ ਵਤ ਹੈ ।
	੩੦ ਉਮਰ ਵਿਚ ।
	੩੧ ਦੇ-ਸਮਝ ।

* ਹਰੀ ਚੇਤੇ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਧ-ਸੰਗ ਦੀ ਹੋਰ ਮਹਿਮਾ ਦਸਦੇ ਹਨ ।

† ਹਰੀ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਧਨ ਸਭ ਵਿਅਰਥ ਹੈ ।

‡ ਮਨੁੱਖ ਥੋੜੇ ਜਿਹੇ ਜੀਵਣ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ । ਫਿਰ ਭੀ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਇਸੇ ਦੇ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਗੁਝਾਰਦਾ ਹੈ । ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

§ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਈ ਥਾਵੇਂ 'ਸੁਖਸਿਨੀ' ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਬਲਕਾਰਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਅਸਟਪਦੀ ੪ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਤ੍ਰੀਕਾ । ਉਸ ਅਸਟਪਦੀ ਵਿਚ ਭੀ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਫੁਲਾਂ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅੰਤ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸਮਰਥ ਸਮਝ ਕੇ ਹਰੀ ਅਗੇ ਤਰਲਾ ਲਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਭਰਿ ਜੋਬਨਿ ਲਾਗਾ ਦੁਰਗੰਧ^੧ ॥ ^੨ਤ੍ਰਿਤੀਅ ਬਿਵਸਥਾ ਸਿੰਚੇ ਮਾਇ^੩ ॥ ਬਿਰਧਿ
 ਭਇਆ ਛੋਡਿ ਚਲਿਓ ਪਛੁਤਾਇ ॥ ੨ ॥ ^੪ਚਿਰੰਕਾਲ ਪਾਈ ਦੁਲਭ ਦੇਹ ॥ ਨਾਮ
 ਬਿਹੂਣੀ^੪ ਹੋਈ ਖੋਹ ॥ ਪਸੂ ਪਰੇਤ ਮੁਗਧ ਤੇ ਬੁਰੀ ॥ ਤਿਸਹਿ ਨੋ ਬੂਝੈ ਜਿਨਿ ਏਹ
 ਸਿਰੀ^੬ ॥ ੩ ॥ ਸੁਣਿ ਕਰਤਾਰ ਗੋਵਿੰਦ ਗੋਪਾਲ ॥ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਸਦਾ
 ਕਿਰਪਾਲ ॥ ^੭ਤੁਮਹਿ ਛਡਾਵਹੁ ਛੁਟਕਹਿ ਬੰਧ ॥ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਵਹੁ ਨਾਨਕ
 ਜਗ ਅੰਧ ॥ ੪ ॥ ੧੨ ॥ ੨੩ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਕਰਿ ਸੰਜੋਗੁ
 ਬਨਾਈ ਕਾਛਿ^੬ ॥ ਤਿਸੁ ਸੰਗਿ ਰਹਿਓ ਇਆਨਾ^{੧੦} ਰਾਚਿ ॥ ^{੧੧}ਪ੍ਰਤਿਪਾਰੈ ਨਿਤ
 ਸਾਰਿ ਸਮਾਰੈ ॥ ਅੰਤ ਕੀ ਬਾਰ ਉਠਿ ਸਿਧਾਰੈ ॥ ੧ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਸਭੁ ਬੂਨੁ
 ਪਰਾਨੀ ॥ ਗੋਵਿੰਦ ਭਜਨ ਬਿਨੁ ਅਵਰ ਸੰਗਿ ਰਾਤੇ ਤੇ ਸਭਿ ^{੧੨}ਮਾਇਆ ਮੂਨੁ
 ਪਰਾਨੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤੀਰਥ ਨਾਇ ਨ ਉਤਰਸਿ ਮੈਲੁ ॥ ਕਰਮ ਧਰਮ ਸਭਿ
 ਹਉਮੈ ਫੈਲੁ^{੧੩} ॥ ਲੋਕ ਪਚਾਰੈ^{੧੪} ਗਤਿ ਨਹੀ ਹੋਇ ॥ ਨਾਮ ਬਿਹੂਣੇ ਚਲਸਹਿ
 ਰੋਇ ॥ ੨ ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿਨਾਮ ਨ ਟੂਟਸਿ ਪਟਲ^{੧੫} ॥ ^{੧੬}ਸੋਧੇ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ
 ਸਗਲ ॥ ਸੋ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਜਪਾਏ ॥ ਸਗਲ ਫਲਾ ਸੇ ਸੂਖਿ ਸਮਾਏ ॥
 ੩ ॥ ਰਾਖਨਹਾਰੇ ਰਾਖਹੁ ਆਪਿ ॥ ਸਗਲ ਸੁਖਾ ਪ੍ਰਭ ਤੁਮਰੈ ਹਾਬਿ ॥ ਜਿਤੁ ਲਾਵਹਿ
 ਤਿਤੁ ਲਾਗਹ ਸੁਆਮੀ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬੁ ਅੰਤਰਜਾਮੀ^{੧੭} ॥ ੪ ॥ ੧੩ ॥ ੨੪ ॥
 ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੋਈ ਸੁਖੁ ਜਾਨਾ ॥ ਮਨੁ ਅਸਮਝੁ
 ਸਾਧਸੰਗਿ ਪਤੀਆਨਾ^{੧੮} ॥ ^{੧੯}ਡੋਲਨ ਤੇ ਚੂਕਾ ਠਹਰਾਇਆ ॥ ^{੨੦}ਸਤਿ ਮਾਹਿ
 ਲੇ ਸਤਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਦੂਖੁ ਗਇਆ ਸਭੁ ਰੋਗੁ ਗਇਆ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਆਗਿਆ
 ਮਨ ਮਹਿ ਮਾਨੀ ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਕਾ ਸੰਗੁ ਭਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਗਲ ਪਵਿਤ੍ਰ
 ਸਰਬ ਨਿਰਮਲਾ ॥ ਜੋ ਵਰਤਾਏ ਸੋਈ ਭਲਾ ॥ ਜਹ ਰਾਖੈ ਸੋਈ ਮੁਕਤਿ ਥਾਨੁ ॥
 ਜੋ ਜਪਾਏ ਸੋਈ ਨਾਮੁ ॥ ੨ ॥ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਜਹ ਸਾਧ ਪਗ^{੨੧} ਧਰਹਿ ॥
 ਤਹ ਬੈਕੰਠੁ ਜਹ ਨਾਮੁ ਉਚਰਹਿ ॥ ਸਰਬ ਅਨੰਦ ਜਬ ਦਰਸਨੁ ਪਾਈਐ ॥
 ਰਾਮ ਗੁਣਾ ਨਿਤ ਨਿਤ ਹਰਿ ਗਾਈਐ ॥ ੩ ॥ ਆਪੇ ^{੨੨}ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਹਿਆ
 ਬਿਆਪਿ ॥ ਦਇਆਲ ਪੁਰਖ ਪਰਗਟ ਪਰਤਾਪ ॥ ਕਪਟ^{੨੩} ਖੁਲਾਨੇ ਭ੍ਰਮ ਨਾਠੇ
 ਦੂਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਕਉ ਗੁਰ ਭੇਟੇ ਪੂਰੇ ॥ ੪ ॥ ੧੪ ॥ ੨੫ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥
^{੨੪}ਕੋਟਿ ਜਾਪ ਤਾਪ ਬਿਸ੍ਰਾਮ ॥ ਰਿਧਿ ਬੁਧਿ ਸਿਧਿ ਸੂਰਗਿਆਨ ॥ ਅਨਿਕ
 ਰੂਪ ਰੰਗ ਭੋਗ ਰਸੈ^{੨੫} ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਨਿਮਖ ਰਿਦੈ ਵਸੈ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ
 ਕੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੂਰਬੀਰ ਧੀਰਜ

੧ ਭਾਵ ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ ।
 ੨ ਤੀਸਰੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਕੱਠੀ
 ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੩ ਮਾਇਆ, ਧਨ ।
 ੪ ਚਿਰ ਪਿਛੋ (ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ) ।
 ੫ ਖਿਨਾਂ ।
 ੬ ਰਚੀ ਹੈ ।
 ੭ ਤੂੰਹੀ ਛੁਡਾਵੇ ਤਾਂ ਬੰਧਨ ਖੁਲ੍ਹਦੇ ਹਨ ।
 ੮ ਆਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਅੰਧੇਰੇ ਵਿਚ ਹੈ ਜਗਤ ।
 ੯ ਕਤਰ ਵਿਉਂਤ ਕੇ (ਬਣਾਈ), ਪੁਸ਼ਾਕ, ਭਾਵ
 ਦੇਹ । ਸੰਜੋਗ ਕਰਕੇ ਤੱਤਾਂ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦੀ
 ਬਣਾਵਟ ਬਣਾਈ ।
 ੧੦ ਬੇ-ਸਮਝ ।
 ੧੧ ਜੀਵ ਇਸ ਦੇਹੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਪੋਸਣਾ ਕਰਦਾ
 ਹੈ ਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਖਿਆਲ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਪਰ
 ਆਖਰ ਨੂੰ ਉਠ ਤੁਰਦੀ ਹੈ ।
 ੧੨ ਠੱਗੇ ਹੋਏ ਮਾਇਆ ਦੇ ।
 ੧੩ ਪਸਾਰਾ ।
 ੧੪ ਪਰਚਾਉਣ ਨਾਲ । ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ
 ਕੀਤੀਆਂ ।

੧੫ ਪੜਦੇ ।
 ੧੬ ਸਾਰੇ ਸਿਮ੍ਰਿਤ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਫੋਲ ਕੇ ਦੇਖੇ ਹਨ :
 ਕਿਧਰੇ ਭੀ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭਰਮ ਦੇ ਪੜਦੇ
 ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹਦੇ ।
 ੧੭ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ।
 ੧੮ ਪਤੀਜਦਾ ਹੈ ।
 ੧੯ ਡੋਲਨਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਟਿਕ ਗਿਆ ।
 ੨੦ ਸਤ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਸਤ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸਮਾ
 ਗਿਆ ।
 ੨੧ ਚਰਨ । ਜਿਥੇ ਸੰਤ ਲੋਕ ਪੈਰ ਧਰਨ, ਉੱਥੇ
 ਅਠਾਹਠ (ਭਾਵ ਸਾਰੇ) ਤੀਰਥ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
 ੨੨ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ।
 ੨੩ ਕਪਾਟ. ਦਰਵਾਜ਼ੇ ।
 ੨੪ ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਵਸਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ
 ਹੀ ਜਪ ਤਪ ਆ ਵਾਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਰਿਧੀਆਂ
 ਸਿਧੀਆਂ (ਕਰਮਾਤਾਂ). ਬਧੀਆਂ ਅਤੇ ਦਿੱਬ
 ਗਿਆਨ ਵੀ ਉਥੇ ਹਨ । ਦੋਖੇ ਪੰਨਾ ੩੮੪,
 ਨੋਟ ੧੩ ।
 ੨੫ ਰਸ ਮਾਣਦਾ ਹੈ (ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਵੰਗ ਢੋਗ
 ਆਦਿਕ ਦੇ) ।

* ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੀ ਦੇਹੀ ਦੇ ਪਾਲਣ ਪੋਸਣ ਵਿਚ ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ
 ਛੁਟਕਾਰਾ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਨਾਮ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

† ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਉਤੇ ਦਸੇ (ਮਾਇਆ, ਦੇਹੀ ਆਦਿ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ) ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ
 ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

‡ ਜਪ ਤਪ ਆਦਿ ਧਾਰਮਕ ਸਾਧਨ, ਜਾਂ ਸੁਖ ਆਰਾਮ ਦੇ ਸੰਸਾਰੀ ਸਾਧਨ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੀ
 ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ।

ਮਤਿ ਪੂਰਾ ॥ ੧ ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਧੁਨਿ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ ॥ ਸਦਾ ਮੁਕਤੁ ਤਾ ਕੇ ਪੂਰੇ
 ਕਾਮ ॥ ਜਾ ਕੈ ਰਿਦੈ ਵਸੈ ਹਰਿਨਾਮ ॥ ੨ ॥ ਸਗਲ ਸੁਖ ਆਨੰਦ ਅਰੋਗ ॥ ਸਮਦਰਸੀ
 ਪੂਰਨ ਨਿਰਜੋਗ ॥ ਆਇ ਨ ਜਾਇ ਡੋਲੈ ਕਤ ਨਾਹੀ ॥ ਜਾ ਕੈ ਨਾਮੁ ਬਸੈ ਮਨ
 ਮਾਹੀ ॥ ੩ ॥ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਗੋਪਾਲ ਗੋਵਿੰਦ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ੧ ਜਪੀਐ ਉਤਰੈ ਚਿੰਦ ॥
 ਨਾਨਕ ਕਉ ਗੁਰਿ ਦੀਆ ਨਾਮੁ ॥ ਸੰਤਨ ਕੀ ਟਹਲ ਸੰਤ ਕਾ ਕਾਮੁ ॥ ੪ ॥ ੧੫ ॥
 ੨੬ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਖੋਜੀ ਜੰਤੁ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਉ ॥ ਆਗੈ
 ਮਿਲੀ ਨਿਥਾਵੈ ਥਾਉ ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੀ ਚਰਣੀ ਲਾਗੁ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕਾ ਸੋਇਆ
 ਜਾਗੁ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਾਪੁ ਜਪਲਾ ॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਹਿਰਦੈ ਵਾਸੈ
 ਭਉਜਲੁ ੬ ਪਾਰਿ ਪਰਲਾ ੧੦ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ੧੧ ਧਿਆਇ ਮਨ
 ਅਟਲ ॥ ਤਾ ਛੁਟਹਿ ਮਾਇਆ ਕੇ ਪਟਲ ੧੨ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ
 ਪੀਉ ॥ ਤਾ ਤੇਰਾ ਹੋਇ ਨਿਰਮਲ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ ੧੩ ਸੋਧਤ ਸੋਧਤ ਸੋਧਿ ਬੀਚਾਰਾ ॥
 ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਨਹੀ ਛੁਟਕਾਰਾ ॥ ਸੋ ਹਰਿ ਭਜਨੁ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥ ਮਨੁ
 ਤਨੁ ਰਾਪੈ ੧੪ ਹਰਿ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥ ੩ ॥ ਛੇਡਿ ਸਿਆਣਪ ਬਹੁ ਚਤੁਰਾਈ ॥ ਮਨ
 ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਵੈ ੧੫ ਜਾਇ ਨ ਕਾਈ ॥ ਦਇਆ ਧਾਰੀ ਗੋਵਿੰਦ ਗੋਸਾਈ ॥ ਹਰਿ
 ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਟੇਕ ਟਿਕਾਈ ॥ ੪ ॥ ੧੬ ॥ ੨੭ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ † ॥
 ਸੰਤ ਕੈ ਸੰਗਿ ੧੬ ਰਾਮ ਰੰਗ ਕੋਲ ॥ ਆਗੈ ਜਮ ਸਿਉ ਹੋਇ ਨ ਮੇਲ ॥ ਅਹੰਬੁਧਿ ੧੭
 ਕਾ ਭਇਆ ਬਿਨਾਸ ॥ ਦੁਰਮਤਿ ਹੋਈ ਸਗਲੀ ਨਾਸ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਗੁਨ ਗਾਇ
 ਪੰਡਿਤ ॥ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਅਹੰਕਾਰੁ ੧੮ ਨ ਕਾਜੈ ੧੯ ਕੁਸਲ ਸੇਤੀ ਘਰ ਜਾਹਿ ਪੰਡਿਤ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ੨੦ ਹਰਿ ਕਾ ਜਸੁ ਨਿਧਿ ਲੀਆ ਲਾਭ ॥ ਪੂਰਨ ਭਏ ਮਨੋਰਥ
 ਸਾਭ ੨੧ ॥ ਦੁਖੁ ਨਾਨਾ ਸੁਖੁ ਘਰ ਮਹਿ ਆਇਆ ॥ ੨੨ ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਮਲੁ
 ਬਿਗਸਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਨਾਮ ਰਤਨੁ ਜਿਨਿ ਪਾਇਆ ਦਾਨੁ ॥ ਤਿਸੁ ਜਨ ਹੋਏ
 ੨੩ ਸਗਲ ਨਿਧਾਨ ॥ ਸੰਤੋਖੁ ਆਇਆ ਮਨਿ ਪੂਰਾ ਪਾਇ ॥ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਮਾਗਨ
 ਕਾਹੇ ੨੪ ਜਾਇ ॥ ੩ ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਕਥਾ ਸੁਨਤ ਪਵਿਤ ੨੫ ॥ ੨੬ ਜਿਹਵਾ ਬਕਤ ਪਾਈ
 ਗਤਿ ਮਤਿ ॥ ਸੋ ਪਰਵਾਣੁ ਜਿਸੁ ਰਿਦੈ ਵਸਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਤੇ ਜਨ ਉਤਮ ਭਾਈ ॥
 ੪ ॥ ੧੭ ॥ ੨੮ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ੨੭ ਗੁਰੁ ਕਰਿ ਪਕਰੀ ਨ ਆਈ
 ਹਾਥਿ ॥ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੀ ਚਾਲੀ ਨਹੀ ਸਾਥਿ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਉ ਤਿਆਗਿ
 ਦਈ ॥ ਤਬ ਓਹ ਚਰਣੀ ਆਇ ਪਈ ॥ ੧ ॥ ਸੁਣਿ ਸੰਤਹੁ ਨਿਰਮਲ
 ਬੀਚਾਰ ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਬਿਨੁ ਗਤਿ ਨਹੀ ਕਾਈ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ੨੮ ਭੇਟਤ ਉਧਾਰ ॥

੧ ਸਹਿਜ-ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਲਗਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ
ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਓਹੀ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੬੫,
ਨੋਟ ੩੬।

੨ ਸਮਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲਾ, ਇਕ ਸਮਾਨ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ।

੩ ਨਿਰਲੇਪ।

੪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।

੫ ਚਿੰਤਾ।

੬ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜੋ ਬੀਜ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਦੇ
ਅੰਦਰ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।
ਦੇਖੋ ਪੰ. ੨੭੪, ਨੋਟ ੩੩।

੭ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਸੁਤਾ ਹੋਇਆ।

੮ ਜਪਿਆ।

੯ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ।

੧੦ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

੧੧ ਜੋ ਨਿਧੀਆਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ।

੧੨ ਪੜਦੇ।

੧੩ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਕੇ।

੧੪ ਠੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੧੫ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਵੇਦੀ ਨਹੀਂ
ਮਿਲਦੀ।

੧੬ ਰਾਮ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡ (ਮੋਜਾਂ
ਮਾਣ)।

੧੭ ਹੇਕਾਰ ਵਾਲੀ ਬੁਧੀ।

੧੮ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵੀ ਨਹੀਂ।

੧੯ ਅਨੰਦ ਨਾਲ, ਖੇਰੀਅਤ ਨਾਲ।

੨੦ ਹਰੀ-ਜਸ ਰੂਪ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਹੀ ਲਾਭ ਲਿਆ ਹੈ।

੨੧ ਸਾਰੇ।

੨੨ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ
ਕਮਲ ਖਿੜਿਆ।

੨੩ ਸਾਰੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ।

੨੪ ਕਿਸ ਲਈ?

੨੫ ਪਵਿੱਤਰ।

੨੬ ਜੰਭ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ-ਜਸ ਬੋਲਦਿਆਂ ਗਤੀ ਦੀ
ਸਮਝ ਮਿਲੀ।

੨੭ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਕੜਨ ਦਾ
ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਹਥ ਨਾਲਗੀ, ਭਾਵ ਇਹ
ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਬਣਨ ਨਾਲ ਇਹ
ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਤਿਆਗਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪ
ਦਾਸੀ ਬਣਦੀ ਹੈ।

੨੮ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

* ਹਰੀ-ਭਜਨ ਬਿਨਾਂ ਕਿਧਰੇ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਹਰੀ-ਭਜਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

+ ਇਕ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ
ਗੁਣ ਗਾਓ।

‡ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਿਛਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਹਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਪਰ ਛੱਡ ਦਿਓ ਤਾਂ ਪਿਛੇ ੨ ਪਈ
ਭਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਠਗਣੀ ਦਾ ਪਿਛਾ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਕੇ ਸੇਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
ਇਸੇ ਵਿਚ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੈ।

੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਬ ਉਸ ਕਉ ਕੋਈ ਦੇਵੈ ਮਾਨੁ^੧ ॥ ਤਬ ਆਪਸ ਉਪਰਿ ਰਖੈ
 ਗੁਮਾਨੁ ॥ ਜਬ ਉਸ ਕਉ ਕੋਈ^੨ ਮਨਿ ਪਰਹਰੈ ॥ ਤਬ ਓਹ ਸੇਵਕਿ^੩ ਸੇਵਾ ਕਰੈ ॥
 ੨ ॥ ਮੁਖਿ ਬੇਰਾਵੈ^੪ ਅੰਤਿ ਠਗਾਵੈ ॥ ਇਕਤੁ ਠਉਰ^੫ ਓਹ ਕਹੀ ਨ ਸਮਾਵੈ ॥
 ਉਨਿ ਮੋਹੇ ਬਹੁਤੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ॥^੬ ਰਾਮ ਜਨੀ ਕੀਨੀ^੭ ਖੰਡ ਖੰਡ ॥ ੩ ॥ ਜੋ ਮਾਗੈ ਸੋ
 ਭੂਖਾ ਰਹੈ ॥ ਇਸੁ ਸੰਗਿ ਰਾਚੈ ਸੁ ਕਛੂ ਨ ਲਹੈ^੮ ॥ ਇਸਹਿ ਤਿਆਗਿ ਸਤ ਸੰਗਤਿ
 ਕਰੈ ॥ ਵਡਭਾਗੀ ਨਾਨਕ ਓਹੁ ਤਰੈ ॥੪॥੧੮॥੨੯॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥
 ਆਤਮਰਾਮੁ^੯ ਸਰਬ ਮਹਿ ਪੇਖੁ^{੧੦} ॥ ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੁ ॥ ਰਤਨੁ^{੧੧}
 ਅਮੋਲੁ ਰਿਦੇ ਮਹਿ ਜਾਨੁ ॥ ਅਪਨੀ ਵਸਤੁ ਤੂ ਆਪਿ ਪਛਾਨੁ ॥ ੧ ॥ ਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ
 ਸੰਤਨ ਪਰਸਾਦਿ^{੧੨} ॥ ਵਡੇ ਭਾਗ ਹੋਵਹਿ ਤਉ ਪਾਈਐ ਬਿਨੁ ਜਿਹਵਾ^{੧੩} ਕਿਆ
 ਜਾਣੈ ਸੁਆਦੁ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥^{੧੪} ਅਨ ਦਸ ਬੇਦ ਸੁਨੇ ਕਹ ਡੋਰਾ ॥ ਕੋਟਿ ਪ੍ਰਗਾਸ ਨ
 ਦਿਸੈ ਅੰਧੇਰਾ ॥ ਪਸੁ ਪਰੀਤਿ ਘਾਸ ਸੰਗਿ ਰਚੈ ॥ ਜਿਸੁ ਨਹੀ ਬੁਝਾਵੈ ਸੋ ਕਿਤੁ
 ਬਿਧਿ ਬੁਝੈ ॥ ੨ ॥ ਜਾਨਣਹਾਰੁ ਰਹਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਨਿ ॥^{੧੫} ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਭਗਤਨ
 ਸੰਗਾਨਿ^{੧੬} ॥^{੧੭} ਬਿਗਸਿ ਬਿਗਸਿ ਅਪੁਨਾ ਪ੍ਰਭੁ ਗਾਵਹਿ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਜਮ
 ਨੇੜਿ ਨ ਆਵਹਿ ॥੩॥੧੯॥੩੦॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ਦੀਨੋ ਨਾਮੁ ਕੀਓ
 ਪਵਿਤੁ ॥ ਹਰਿਧਨੁ ਰਾਸਿ ਨਿਰਾਸ ਇਹ ਬਿਤੁ^{੧੮} ॥ ਕਾਟੀ ਬੰਧਿ ਹਰਿ ਸੇਵਾ
 ਲਾਏ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਰਾਮ ਗੁਣ ਗਾਏ ॥ ੧ ॥^{੧੯} ਬਾਜੇ ਅਨਹਦ ਬਾਜਾ ॥
^{੨੦} ਰਸਕਿ ਰਸਕਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਹਰਿ ਜਨ ਅਪਨੈ ਗੁਰਦੇਵਿ ਨਿਵਾਜਾ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥^{੨੧} ਆਇ ਬਨਿਓ ਪੂਰਬਲਾ ਭਾਗੁ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕਾ ਸੋਇਆ ਜਾਗੁ ॥
 ਗਈ ਗਿਲਾਨਿ^{੨੨} ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਰਾਤੇ ਹਰਿ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥ ੨ ॥ ਰਾਖੇ
 ਰਾਖਨਹਾਰ ਦਇਆਲ ॥^{੨੩} ਨਾ ਕਿਛੁ ਸੇਵਾ ਨਾ ਕਿਛੁ ਘਾਲ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ
 ਪ੍ਰਭਿ ਕੀਨੀ ਵਇਆ ॥ ਬੂਡਤ^{੨੪} ਦੁਖ ਮਹਿ ਕਾਢਿ ਲਇਆ ॥ ੩ ॥ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ
 ਉਪਜਿਓ ਮਨ ਮਹਿ ਚਾਉ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥ ਗਾਵਤ
 ਗਾਵਤ ਪਰਮਗਤਿ^{੨੫} ਪਾਈ ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ^{੧੨} ਨਾਨਕ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ੪ ॥
 ੨੦ ॥ ੩੧ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਕਉਡੀ ਬਦਲੇ ਤਿਆਗੈ ਰਤਨੁ ॥
^{੨੬} ਛੋਡਿ ਜਾਇ ਤਾਹੂ ਕਾ ਜਤਨੁ ॥ ਸੋ ਸੰਚੈ^{੨੭} ਜੋ ਹੋਛੀ ਬਾਤ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿਆ
 ਟੇਵਉ ਜਾਤ ॥ ੧ ॥ ਅਭਾਗੇ ਤੈ ਲਾਜ ਨਾਹੀ ॥ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸਰੁ
 ਹਰਿ ਨ ਚੇਤਿਓ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਕਉਰਾ ਬਿਖਿਆ
 ਮੀਠੀ ॥^{੨੮} ਸਾਕਤ ਕੀ ਬਿਧਿ ਨੈਨਹੁ ਡੀਠੀ ॥ ਕੂੜਿ ਕਪਟਿ ਅਹੰਕਾਰਿ

੧ ਵਡਿਆਈ ।
 ੨ ਮਨ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇ ।
 ੩ ਦਾਸੀ ਹੋ ਕੇ ।
 ੪ ਵਰਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਚਾਉਂਦੀ ਹੈ । ਪਹਿਲਾਂ ਮੂੰਹੋਂ
 (ਉਤੋਂ ਉਤੋਂ) ਪਰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਛੋਕੜ
 ਧੋਖਾ ਦੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
 ੫ ਥਾਂ ਤੇ ।
 ੬ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ।
 ੭ ਟੋਟੇ ੨ ।
 ੮ ਪਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ।
 ੯ [ਸਭ ਵਿਚ ਰਸਿਆ ਹੋਇਆ ਆਤਮਾ]
 ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ।
 ੧੦ ਦੇਖ ।
 ੧੧ ਨਾਮ ਰੂਪ ।
 ੧੨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ।
 ੧੩ ਜੀਭ ।
 ੧੪ ਇਹ ਜੀਵ ੧੮ ਪੁਰਾਣ ਅਤੇ ਚਾਰ ਵੇਦ ਸੁਣ
 ਕੇ ਵੀ ਕਿਵੇਂ ਡੋਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ? ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਚਾਨਣ
 ਹੁੰਦਿਆਂ ਕਿਵੇਂ ਹਨੇਰੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦਿਸਦਾ
 ਨਹੀਂ ਸੁ ?

੧੫ ਤਾਣਾ ਪੋਟਾ, ਪੂਰਨ ਤੋਰ ਤੇ ।
 ੧੬ ਸੰਗ ।
 ੧੭ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਹੋ ਕੇ ।
 ੧੮ ਧਨ (ਮਾਇਆ) । ਹਰੀ-ਧਨ ਰਾਸ ਬਣ ਗਈ
 ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਥੋਂ ਮਾਇਆ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਕੇ
 ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ ।
 ੧੯ ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ਵਜੇ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭,
 ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੨੦ ਸੁਆ ਲਾ ਲਾ ਕੇ ।
 ੨੧ ਪਿਛਲੇ ਭਾਗ ਜਾਗੇ ।
 ੨੨ ਘਿਰਨਾ, ਨਫਰਤ ।
 ੨੩ ਸਾਡੀ ਸੇਵਾ ਘਾਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਆਪੇ ਹੀ
 ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ ਰਖਿਆ ਸੁ ।
 ੨੪ ਭੁਬਦੇ ਨੂੰ ।
 ੨੫ ਉਂਚੀ ਤੋਂ ਉਂਚੀ ਅਵਸਥਾ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮਨੁੱਖ
 ਤਰੱਕੀ ਕਰਦਾ ਪੁਜ ਸਕਦਾ ਹੈ ।
 ੨੬ ਮਾਇਆ ਜੇ ਛੱਡ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਜਤਨ
 ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੭ ਕੋਠੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੮ ਸਾਕਤ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ।

* ਸਰਬ-ਨਿਧਾਨ ਹਰੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਪਸ਼ੂ ਬਿਰਤੀ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਸੰਤ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ।

† ਸੰਤ-ਗੁਰੂ ਨਿਵਾਜੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਮੁਦਤਾਂ ਦਾ ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ ਜਾਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਸਭ ਨਫਰਤਾਂ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

‡ ਸਾਕਤ ਦੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਉਲਟੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਰਤਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੁਛ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਰੀਬਾਨਾ^੧ ॥ ਨਾਮੁ ਸੁਨਤ ਜਨੁ^੨ ਬਿਛੁਅ ਡਸਾਨਾ ॥ ੨ ॥ ਮਾਇਆ ਕਾਰਣਿ ਸਦ
 ਹੀ ਝੂਰੈ ॥ ^੩ਮਨਿ ਮੁਖਿ ਕਬਹਿ ਨ ਉਸਤਤਿ ਕਰੈ ॥ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰੰਕਾਰ
 ਦਾਤਾਰੁ ॥ ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਕਰੈ ਗਵਾਰੁ^੪ ॥ ੩ ॥ ਸਭ ਸਾਹਾ ਸਿਰਿ ਸਾਚਾ
 ਸਾਹੁ ॥ ਵੇਮੁਹਤਾਜੁ ਪੂਰਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ॥ ਮੋਹਮਗਨ ਲਪਟਿਓ ਭ੍ਰਮਗਿਰਹ^੫ ॥
 ਨਾਨਕ ਤਰੀਐ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ॥ ੪ ॥ ੨੧ ॥ ੩੨ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥
 ਰੈਣਿ ਦਿਨਸੁ ਜਪਉ ਹਰਿਨਾਉ ॥ ਆਗੈ ਦਰਗਹ ਪਾਵਉ ਥਾਉ ॥ ਸਦਾ
 ਅਨੰਦੁ ਨ ਹੋਵੀ ਸੋਗੁ ॥ ਕਬਹੂ ਨ ਬਿਆਪੈ ਹਉਮੈ ਦੋਗੁ ॥ ੧ ॥ ਖੋਜਹੁ ਸੰਤਹੁ
 ਹਰਿ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ॥ 'ਬਿਸਮਨ ਬਿਸਮ ਭਏ ਬਿਸਮਾਦਾ ਪਰਮਗਤਿ
 ਪਾਵਹਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰਿ ਪਰਾਨੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ 'ਗਨਿ ਮਿਨਿ ਦੇਖਹੁ ਸਗਲ
 ਬੀਚਾਰਿ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕੋ ਸਕੈ ਨ ਤਾਰਿ ॥ ਸਗਲ ਉਪਾਵ ਨ ਚਾਲਹਿ ਸੰਗਿ ॥
 ਭਵਜਲੁ^{੧੦} ਤਰੀਐ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਟੰਗਿ^{੧੧} ॥ ੨ ॥ ਦੇਹੀ ਧੋਇ ਨ ਉਤਰੈ ਮੈਲੁ ॥ ਹਉਮੈ
 ਬਿਆਪੈ ਦੁਬਿਧਾ ਫੈਲੁ^{੧੨} ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਅਉਖਧੁ^{੧੩} ਜੋ ਜਨੁ ਖਾਇ ॥ ਤਾ ਕਾ ਰੋਗੁ
 ਸਗਲ ਮਿਟਿ ਜਾਇ ॥ ੩ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਇਆਲ ॥ ਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂ
 ਨ ਬਿਸਰੁ ਗੋਪਾਲ ॥ ਤੇਰੇ ਦਾਸ ਕੀ ਹੋਵਾ ਧੂਰਿ^{੧੪} ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ^{੧੫}ਸਰਧਾ
 ਪੂਰਿ ॥ ੪ ॥ ੨੨ ॥ ੩੩ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ ਪੂਰੇ
 ਗੁਰਦੇਵ ॥ ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ਤੂ ਸਮਰਥੁ ਪੂਰਨ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ॥
 ਸੋ ਧਿਆਏ ਪੂਰਾ ਜਿਸੁ ਕਰਮੁ^{੧੬} ॥ ੧ ॥ ਤਰਣ ਤਾਰਣ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੇ ਨਾਉ ॥
 ਏਕਾ ਸਰਣਿ ਗਹੀ^{੧੭} ਮਨ ਮੇਰੈ ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਠਾਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਜਪਿ ਜਪਿ ਜੀਵਾ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ॥ ਆਗੈ ਦਰਗਹ ਪਾਵਉ ਠਾਉ ॥ ਦੂਖ ਅੰਧੇਰਾ
 ਮਨ ਤੇ ਜਾਇ ॥ ਦੁਰਮਤਿ^{੧੮} ਬਿਨਸੈ ਰਾਚੈ ਹਰਿਨਾਇ ॥ ੨ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ
 ਸਿਉ ਲਾਗੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਰੀਤਿ ॥ ਭਉ ਭਾਗਾ ਨਿਰਭਉ
 ਮਨਿ ਬਸੈ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਰਸਨਾ^{੧੯} ਨਿਤ ਜਪੈ ॥ ੩ ॥ ਕੋਟਿ ਜਨਮ ਕੇ ਕਾਟੇ
 ਫਾਹੇ ॥ ਪਾਇਆ ਲਾਭੁ ਸਚਾ ਧਨੁ ਲਾਹੇ^{੨੦} ॥ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਅਖੁਟ ਭੰਡਾਰ ॥
 ਨਾਨਕ ਭਗਤ ਸੋਹਿ^{੨੧} ਹਰਿਦੁਆਰ ॥ ੪ ॥ ੨੩ ॥ ੩੪ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥
 ਰਤਨ ਜਵੇਹਰ ਨਾਮ ॥ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਗਿਆਨ ॥ ^{੨੨}ਸੂਖ ਸਹਜ ਦਇਆ ਕਾ ਪੋਤਾ^{੨੩} ॥
 ਹਰਿ ਭਗਤਾ ਹਵਾਲੇ ਹੋਤਾ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਕੋ ਭੰਡਾਰੁ ॥ ਖਾਤ ਖਰਚਿ ਕਛੁ
 ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਅੰਤੁ ਨਹੀ ਹਰਿ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕੀਰਤਨੁ ਨਿਰਮੋਲਕ
 ਹੀਰਾ ॥ ਆਨੰਦ ਗੁਣੀਗਹੀਰਾ^{੨੪} ॥ ^{੨੫}ਅਨਹਦ ਬਾਣੀ ਪੂੰਜੀ ॥ ਸੰਤਨ

<p>੧ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨ ਜਾਣੋ ਕਿ, ਮਾਨੋ । ਨਾਮ ਸੁਣਦਿਆਂ ਮਾਨੋ
 ਅਨੁਹਾਂ ਲੜ ਜਾਂਦਾ ਸ੍ਰ ।
 ੩ ਮਨ ਕਰਕੇ ਤੇ ਮੁਖ ਕਰਕੇ ।
 ੪ ਮੂਰਖ, ਅਸੰਭਵ ।
 ੫ [ਛਾ. ਗਿਰਹ] ਗੰਢ । ਮੋਹ ਦੀ ਮਸਤੀ ਅਤੇ ਭਰਮ
 ਦੀ ਗੰਢ ਨਾਲ ਪਲਚੇ ਰਹੀਦਾ ਹੈ ।
 ੬ ਰਾਤ ਦਿਨ ।
 ੭ ਅਨੰਦ ਹੀ ਅਨੰਦ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
 ੮ ਗਿਣ ਕੇ ਤੇ ਮਾਪ ਕੇ, ਭਾਵ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ
 ਵਿਚਾਰ ਕੇ ।
 ੯ ਸਾਰੇ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ।
 ੧੦ ਹਸਤੀ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ।
 ੧੧ ਪ੍ਰੇਮ ਦੁਆਰਾ ।
 ੧੨ ਪਸਾਰਾ, ਅਭਿਬਰ ।
 ੧੩ ਦਵਾਈ ।</p> | <p>੧੪ ਚਰਨ ਧੂੜੀ ।
 ੧੫ ਚਾਹ ਪ੍ਰੀ ਕਰ ।
 ੧੬ ਭਾਗ । ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਗ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇ; ਜਿਸ
 ਦੇ ਭਾਗ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਣ ।
 ੧੭ ਫੜੀ, ਲਈ ।
 ੧੮ ਖੋਟੀ ਮਤ ।
 ੧੯ ਜੀਭ ।
 ੨੦ ਲਾਹਾ, ਨਫਾ ।
 ੨੧ ਸੋਫਦੇ ਹਨ ।
 ੨੨ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੨੩ [ਛਾ. ਪੋਤਹ] ਖੜਾਨਾ ।
 ੨੪ ਗੰਢੀਰ । ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਛੁੱਧਾ ।
 ੨੫ ਨਾਮ ਅਨਹਦ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪੁੰਜੀ (ਖੜਾਨਾ) ਹੈ
 (ਛਾਵ ਨਾਮ ਵਿਚ ਅਨਹਤ-ਸ਼ਬਦ ਆ ਜਾਂਦਾ
 ਹੈ); ਇਸ ਖੜਾਨੇ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਹਥ
 ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।</p> |
|--|--|

* ਪਰ ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨੀ ਦੇ ਦਸੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

† ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੀ ਤਾਰਨਹਾਰਾ ਹੈ ।

‡ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੀ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ ।

ਹਥਿ ਰਾਖੀ ਕੁੰਜੀ ॥ ੨ ॥ ੧ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਗੁਫਾ ਤਹ ਆਸਨੁ ॥ ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਹਮ
 ਪੂਰਨ ਤਹ ਬਾਸਨੁ ॥ ਭਗਤ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰਭੁ ਗੋਸਟਿ^੩ ਕਰਤ ॥ ਤਹ ਹਰਖ^੪ ਨ ਸੋਗ
 ਨ ਜਨਮ ਨ ਮਰਤ^੫ ॥ ੩ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਦਿਵਾਇਆ ॥ ਸਾਧ
 ਸੰਗਿ ਤਿਨਿ ਹਰਿ ਧਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ਦਇਆਲ ਪੁਰਖ ਨਾਨਕ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਹਰਿ
 ਮੇਰੀ ਵਰਤਣਿ ਹਰਿ ਮੇਰੀ ਰਾਸਿ ॥ ੪ ॥ ੨੪ ॥ ੩੫ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥
 ਮਹਿਮਾ ਨ ਜਾਨਹਿ ਬੇਦ ॥ ਬ੍ਰਹਮੇ ਨਹੀ ਜਾਨਹਿ ਭੇਦ ॥ ਅਵਤਾਰ ਨ ਜਾਨਹਿ
 ਅੰਤੁ ॥ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬੇਅੰਤੁ ॥ ੧ ॥ ਅਪਨੀ ਗਤਿ^੬ ਆਪਿ ਜਾਨੈ ॥
 ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਅਵਰ^੭ ਵਖਾਨੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ਸੰਕਰਾ^੮ ਨਹੀ ਜਾਨਹਿ ਭੇਵ^੯ ॥
 ਖੋਜਤ ਹਾਰੇ^{੧੦} ਦੇਵ ॥ ਦੇਵੀਆ ਨਹੀ ਜਾਨੈ ਮਰਮ^{੧੧} ॥ ਸਭ ਉਪਰਿ ਅਲਖ
 ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ॥ ੨ ॥ ਅਪਨੈ ਰੰਗਿ ਕਰਤਾ ਕੇਲ^{੧੨} ॥ ਆਪਿ ਬਿਛੋਰੈ ਆਪੇ ਮੇਲ ॥
 ਇਕਿ ਭਰਮੇ ਇਕਿ ਭਗਤੀ ਲਾਏ ॥ ਅਪਣਾ ਕੀਆ ਆਪਿ ਜਣਾਏ ॥ ੩ ॥ ਸੰਤਨ
 ਕੀ ਸੁਣਿ ਸਾਚੀ ਸਾਖੀ^{੧੩} ॥ ਸੋ ਬੋਲਹਿ ਜੋ^{੧੪} ਪੇਖਹਿ ਆਖੀ ॥ ਨਹੀ ਲੇਖੁ ਤਿਸੁ
 ਪੁੰਨਿ ਨ ਪਾਪਿ ॥ ਨਾਨਕ ਕਾ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪੇ ਆਪਿ ॥ ੪ ॥ ੨੫ ॥ ੩੬ ॥ ਰਾਮਕਲੀ
 ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ਕਿਛਹੂ ਕਾਜੁ ਨ ਕੀਓ ਜਾਨਿ^{੧੫} ॥ ਸੁਰਤਿ ਮਤਿ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ
 ਗਿਆਨਿ ॥ ਜਾਪ ਤਾਪ ਸੀਲ^{੧੬} ਨਹੀ ਧਰਮ ॥ ਕਿਛੁ ਨ ਜਾਨਉ ਕੈਸਾ ਕਰਮ ॥
 ੧ ॥ ਠਾਕੁਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ॥ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਭੂਲਹ
 ੧^{੧੭} ਚੁਕਹ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਰਿਧਿ^{੧੮} ਨ ਬੁਧਿ ਨ ਸਿਧਿ^{੧੯} ਪ੍ਰਗਾਸੁ ॥
 ਬਿਖੈ ਬਿਆਧਿ^{੨੦} ਕੇ ਗਾਵ^{੨੧} ਮਹਿ ਬਾਸੁ ॥ ਕਰਣਹਾਰ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਏਕ ॥ ਨਾਮ
 ਤੇਰੇ ਕੀ ਮਨ ਮਹਿ ਟੇਕ ॥ ੨ ॥ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਜੀਵਉ ਮਨਿ ਇਹੁ ਬਿਸ੍ਵਾਸੁ^{੨੨} ॥
 ਪਾਪ ਖੰਡਨ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੇ ਨਾਮੁ ॥ ਤੂ ਅਗਨਤੁ ਜੀਅ ਕਾ ਦਾਤਾ ॥ ਜਿਸਹਿ ਜਣਾਵਹਿ
 ਤਿਨਿ ਤੂ ਜਾਤਾ ॥ ੩ ॥ ਜੋ ਉਪਾਇਓ ਤਿਸੁ ਤੇਰੀ ਆਸ ॥ ਸਗਲ ਅਰਾਧਹਿ
 ਪ੍ਰਭ ਗੁਣਤਾਸ^{੨੩} ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤੇਰੈ ਕੁਰਬਾਣੁ ॥ ਬੇਅੰਤ ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰਾ
 ਮਿਹਰਵਾਣੁ ॥ ੪ ॥ ੨੬ ॥ ੩੭ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਰਾਖਨਹਾਰ
 ਦਇਆਲ ॥ ੨੪^{੨੪} ਕੋਟਿ ਭਵ ਖੰਡੇ ਨਿਮਖ ਖਿਆਲ ॥ ਸਗਲ ਅਰਾਧਹਿ ਜੰਤ ॥
 ਮਿਲੀਐ ਪ੍ਰਭ ੨੫^{੨੫} ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਮੰਤ ॥ ੧ ॥ ਜੀਅਨ ਕੋ ਦਾਤਾ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ॥
 ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੁਆਮੀ ੨੬^{੨੬} ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਾਤਾ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਤਾ ਕੀ ਗਹੀ^{੨੭} ਮਨ ਓਟ ॥ ਬੰਧਨ ਤੇ ਹੋਈ ਛੋਟ ॥ ਹਿਰਦੈ ਜਪਿ
 ਪਰਮਾਨੰਦ ॥ ੨੮^{੨੮} ਮਨ ਮਾਹਿ ਭਏ^{੨੮} ਅਨੰਦ ॥ ੨ ॥ ਤਾਰਣਤਰਣ ਹਰਿਸਰਣ ॥

- ੧ ਅਵੁਰ ਸਮਾਧੀ ਰੂਪ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ
ਆਸਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ
ਟਿਕਦੇ ਹਨ ।
- ੨ ਵਾਸਾ ਹੈ ।
- ੩ ਗਲ ਬਾਤ । ਹਰੀ ਭਗਤਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ
ਹੈ ।
- ੪ ਖੁਸ਼ੀ ।
- ੫ [ਮ੍ਰਿਤਕੁ] ਮੌਤ ।
- ੬ ਹਾਲਤ ।
- ੭ ਹੋਰ । ਹੋਰ ਤਾਂ ਸੁਣ ੨ ਕੇ ਹੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ।
- ੮ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਜਹੇ ।
- ੯ ਭੇਦ ।
- ੧੦ ਹਾਰ ਗਏ ।
- ੧੧ ਭੇਦ ।
- ੧੨ ਚੋਜ ।
- ੧੩ ਸਿਖਿਆ ।
- ੧੪ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ।
- ੧੫ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ, ਵਿਚਾਰ ਕੇ ।
- ੧੬ ਆਚਰਣ ਦੀ ਸ਼ਰਾਫ਼ਤ ।
- ੧੭ ਖੁੰਝ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਹਾਂ ਤੇਰੇ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !
- ੧੮ ਪਦਾਰਥ ਬਹਿਮ ਪੁਚਾਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ।
- ੧੯ ਕਰਮਾਤਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ।
- ੨੦ ਬੀਮਾਰੀ ।
- ੨੧ ਪਿੰਡ । ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਗੁੰਝ ਵਿਚ
ਵਾਸਾ ਹੈ ।
- ੨੨ ਆਸਰਾ । ਇਹੋ ਧਰਵਾਸ ਮਨ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ
ਤੂੰ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ।
- ੨੩ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ।
- ੨੪ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਸੰਸਾਰ ਭਾਵ ਜਨਮ ਦੀ ਖੇਡ ਨਾਸ
ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਕ ਰਤਾ ਜਿੰਨਾ ਖਿਆਲ ਕਰਨ
ਤੇ ।
- ੨੫ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ (ਉਪਦੇਸ਼)
ਦੁਆਰਾ ।
- ੨੬ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
- ੨੭ ਪਕੜੀ ਹੈ ।
- ੨੮ ਤਾਕਿ ਤੂੰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇਂ ।

੦

* ਹਰੀ ਬਿਅੰਤ ਹੈ । ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਵਿਛੋੜਦਾ ਹੈ ।

† ਮੈਨੂੰ ਕਰਮ ਧਰਮ ਦਾ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ; ਮੈਂ ਤਾਂ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਪਾਪ ਖੰਡਣ
ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਜੀਅ ਦਾਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

‡ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਟੀਂਦਾ, ਖਰੀ ਅਕਲ, ਅਨੰਦ ਅਤੇ
ਜੀਵਣ-ਦਾਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।

ਜੀਵਨਰੂਪ ਹਰਿਚਰਣ ॥ ਸੰਤਨ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਅਧਾਰ ॥ ਉਚੇ ਤੇ ਉਚ ਅਪਾਰ ॥੩॥
 ਸੁਮਤਿ ਸਾਰੁ^੨ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਸਿਮਰੀਜੈ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਜਿਸੁ ਆਪੇ ਦੀਜੈ ॥
^੩ਸੂਖ ਸਹਜ ਅਨੰਦ ਹਰਿਨਾਉ ॥ ਨਾਨਕ ਜਪਿਆ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਨਾਉ ॥ ੪ ॥
 ੨੭ ॥ ੩੮ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਸਗਲ^੪ ਸਿਆਨਪ ਛਾਡਿ ॥ ਕਰਿ
 ਸੇਵਾ ਸੇਵਕ ਸਾਜਿ^੫ ॥ ਅਪਨਾ ਆਪੁ ਸਗਲ ਮਿਟਾਇ ॥ ਮਨ ਚਿੰਦੇ^੬ ਸੇਈ ਫਲ
 ਪਾਇ ॥ ੧ ॥ ^੭ਹੋਹੁ ਸਾਵਧਾਨ ਅਪੁਨੇ ਗੁਰ ਸਿਉ ॥ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਪੂਰਨ ਹੋਵੈ
 ਪਾਵਹਿ ਸਗਲ ਨਿਧਾਨ^੮ ਗੁਰ ਸਿਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਦੂਜਾ ਨਹੀ ਜਾਨੈ ਕੋਇ ॥
 ਸਤਗੁਰੁ ਨਿਰੰਜਨੁ^੯ ਸੋਇ ॥ ^{੧੦}ਮਾਨੁਖ ਕਾ ਕਰਿ ਰੂਪੁ ਨ ਜਾਨੁ ॥ ਮਿਲੀ ਨਿਮਾਨੇ
 ਮਾਨੁ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਹਰਿ ਟੇਕ ਟਿਕਾਇ ॥ ਅਵਰ ਆਸਾ ਸਭ ਲਾਹਿ ॥ ਹਰਿ
 ਕਾ ਨਾਮੁ ਮਾਗੁ ਨਿਧਾਨੁ ॥ ਤਾ ਦਰਗਹ ਪਾਵਹਿ ਮਾਨੁ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਬਚਨੁ
 ਜਪਿ ਮੰਤ੍ਰੁ^{੧੧} ॥ ^{੧੨}ਏਹਾ ਭਗਤਿ ਸਾਰ ਤਤੁ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਭਏ ਦਇਆਲ ॥ ਨਾਨਕ
 ਦਾਸ ਨਿਹਾਲ ॥ ੪ ॥ ੨੮ ॥ ੩੯ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ^{੧੩}ਹੋਵੈ ਸੇਈ
 ਭਲ ਮਾਨੁ ॥ ਆਪਨਾ ਤਜਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ^{੧੪} ਸਦਾ ਗੁਨ ਗਾਉ ॥
 ਪੂਰਨ ਇਹੀ ਸੁਆਉ^{੧੫} ॥ ੧ ॥ ਆਨੰਦ ਕਰਿ ਸੰਤ ਹਰਿ ਜਪਿ ॥ ਛਾਡਿ ਸਿਆਨਪ
 ਬਹੁ ਚਤੁਰਾਈ ਗੁਰ ਕਾ ਜਪਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਨਿਰਮਲ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਏਕ ਕੀ ਕਰਿ
 ਆਸ ਭੀਤਰਿ^{੧੬} ॥ ਨਿਰਮਲ ਜਪਿ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ
 ਨਮਸਕਾਰਿ ॥ ਭਵਜਲੁ^{੧੭} ਉਤਰਹਿ ਪਾਰਿ ॥ ੨ ॥ ਦੇਵਨਹਾਰ ਦਾਤਾਰ ॥ ਅੰਤੁ ਨ
 ਪਾਰਾਵਾਰ ॥ ਜਾ ਕੈ ਘਰਿ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ^{੧੮} ॥ ਰਾਖਨਹਾਰ ਨਿਦਾਨ^{੧੯} ॥ ੩ ॥
 ਨਾਨਕ ਪਾਇਆ ਏਹੁ ਨਿਧਾਨ ॥ ਹਰੇ ਹਰਿ ਨਿਰਮਲ ਨਾਮ ॥ ਜੋ ਜਪੈ ਤਿਸ
 ਕੀ ਗਤਿ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਕਰਮਿ^{੨੦} ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ੪ ॥ ੨੯ ॥ ੪੦ ॥
 ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਦੁਲਭ ਦੇਹ ਸਵਾਰਿ^{੨੧} ॥ ਜਾਹਿ ਨ ਦਰਗਹ ਹਾਰਿ ॥
^{੨੨}ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਤੁਧੁ ਹੋਇ ਵਡਿਆਈ ॥ ਅੰਤ ਕੀ ਬੇਲਾ^{੨੩} ਲਏ ਛਡਾਈ ॥ ੧ ॥
 ਰਾਮ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਉ ॥ ਹਲਤੁ ਪਲਤੁ ਹੋਹਿ ਦੇਵੈ ਸੁਹੇਲੇ^{੨੪} ਅਚਰਜ ਪੁਰਖੁ
 ਧਿਆਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਉਠਤ ਬੈਠਤ ਹਰਿ ਜਾਪੁ ॥ ਬਿਨਸੈ ਸਗਲ ਸੰਤਾਪੁ^{੨੫} ॥
 ਬੈਰੀ ਸਭਿ ਹੋਵਹਿ ਮੀਤ ॥ ਨਿਰਮਲੁ ਤੇਰਾ ਹੋਵੈ ਚੀਤ ॥ ੨ ॥ ਸਭ ਤੇ ਉਤਮ
 ਇਹੁ ਕਰਮੁ ॥ ਸਗਲ ਧਰਮ ਮਹਿ ਸ੍ਰੇਸਟ ਧਰਮੁ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨਿ ਤੇਰਾ
 ਹੋਇ ਉਧਾਰੁ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕਾ ਉਤਰੈ ਭਾਰੁ ॥ ੩ ॥ ਪੂਰਨ ਤੇਰੀ ਹੋਵੈ
 ਆਸ ॥ ਜਮ ਕੀ ਕਟੀਐ ਤੇਰੀ ਫਾਸ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਉਪਦੇਸੁ ਸੁਨੀਜੈ ॥ ਨਾਨਕ

੧ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਸਰਾ ।	੧੨ ਏਹੋ ਅਸਲ ਫਗਤੀ ਹੈ, ਅਸਲ ਚੀਜ਼ ਹੈ ।
੨ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ । ਉਹ ਮਤ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰੀ
ਸਿਮਰੀਦਾ ਹੈ ।	੧੩ ਜੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਮਝ ।
੩ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।	੧੪ ਰਾਤ ।
੪ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ।	੧੫ ਪ੍ਰਯੋਜਨ, ਬਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਨੋਰਥ
੫ ਬਣਾ ਕੇ । ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੇਵਕ ਬਣਾ ਕੇ
ਸੇਵਾ ਕਰੋ ।	੧੬ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ, ਦਿਲ ਵਿਚ ।
੬ ਇੱਛਤ, ਚਾਹੇ ਹੋਏ ।	੧੭ ਸੋਸਾਰ ਸਾਗਰ ।
੭ ਭਾਵ ਬਿਰਤੀ ਜੋੜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ।	੧੮ ਓੜਕ ਨੂੰ ।
੮ ਖੜਾਨੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ।	੧੯ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ।
੯ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਰੀ ਰੂਪ ।	੨੦ ਸਫਲ ਕਰ ।
੧੦ ਸਤਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਨਾ ਸਮਝ ।	੨੧ ਲੋਕ ਪੁਲੋਕ ।
੧੧ ਮੰਤਰ ਕਰਕੇ, ਮੰਤਰ ਵਜੋਂ ।	੨੨ ਵੇਲੇ । 'ਬੇਲਾ' ਇਸਤ੍ਰੀ-ਲਿੰਗ ਹੈ ।
	੨੩ ਸੁਖੀ ।
	੨੪ ਦੁਖ ।

* ਸਭ ਹਉਮੈ ਦੀਆਂ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ
ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਮੰਗਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

† ਉਤਲਾ ਹੀ ਭਾਵ ਹੈ ।

‡ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜਪੋ, ਤਾਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਅੱਗਾ ਪਿਛਾ ਸਵਰੇ ।

'ਸੁਖਿ ਸਹਜਿ ਸਮੀਜੈ ॥ ੪ ॥ ੩੦ ॥ ੪੧ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਜਿਸ
 ਕੀ ਤਿਸ ਕੀ ਕਰਿ ਮਾਨੁ ॥ ਆਪਨ ਲਾਹਿ ਗੁਮਾਨੁ ॥ ਜਿਸ ਕਾ ਤੂ ਤਿਸ ਕਾ ਸਭੁ
 ਕੋਇ ॥ ਤਿਸਹਿ ਅਰਾਧਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ ਕਾਹੇ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਹਿ ਬਿਗਾਨੇ^੧ ॥
 ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕਿਛੁ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵੈ ਮੇਰਾ ਮੇਰਾ ਕਰਿ ਬਹੁਤੁ ਪਛਤਾਨੇ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਜੋ ਜੋ ਕਰੈ ਸੋਈ^੨ ਮਨਿ ਲੇਹੁ ॥ ਬਿਨੁ ਮਾਨੇ ਰਲਿ ਹੋਵਹਿ ਖੋਹ ॥ ਤਿਸ
 ਕਾ ਭਾਣਾ ਲਾਗੈ ਮੀਠਾ ॥ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ^੩ ਵਿਰਲੇ ਮਨਿ ਵੂਠਾ^੪ ॥ ੨ ॥ ਵੇਪਰਵਾਹੁ
 ਅਗੋਚਰੁ^੫ ਆਪਿ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਮਨ ਤਾਕਉ ਜਾਪਿ ॥ ਜਿਸੁ ਚਿਤਿ ਆਏ
 ਬਿਨਸਹਿ ਦੁਖਾ ॥ 'ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਤੇਰਾ ਉਜਲ ਮੁਖਾ^੬ ॥ ੩ ॥ ਕਉਨ ਕਉਨ
 ਉਧਰੇ ਗੁਨ ਗਾਇ ॥ ਗਨਣੁ ਨ ਜਾਈ ਕੀਮ^੭ ਨ ਪਾਇ ॥ 'ਬੂਝਤ ਲੋਹ ਸਾਧ
 ਸੰਗਿ ਤਰੈ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਸਹਿ ਪਰਾਪਤਿ ਕਰੈ ॥ ੪ ॥ ੩੧ ॥ ੪੨ ॥ ਰਾਮਕਲੀ
 ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ਮਨ ਮਾਹਿ ਜਾਪਿ ਭਗਵੰਤੁ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਇਹੁ ਦੀਨੋ ਮੰਤ੍ਰ^੮ ॥
 ਮਿਟੇ ਸਗਲ ਭੈ ਤ੍ਰਾਸ^੯ ॥ ਪੂਰਨ ਹੋਈ ਆਸ ॥ ੧ ॥ ਸਫਲ ਸੇਵਾ ਗੁਰਦੇਵਾ ॥
 ਕੀਮਤਿ ਕਿਛੁ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ਸਾਚੇ ਸਚੁ ਅਲਖ ਅਭੇਵਾ^{੧੦} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ ਆਪਿ ॥ ਤਿਸ ਕਉ ਸਦਾ ਮਨ ਜਾਪਿ ॥ ਤਿਸ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਿ
 ਨੀਤ^{੧੧} ॥ ਸਚੁ ਸਹਜੁ ਸੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ਮੀਤ ॥ ੨ ॥ ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰਾ ਅਤਿ ਭਾਰਾ ॥
 ਬਿਨ ਮਹਿ ਬਾਪਿ ਉਬਾਪਨਹਾਰਾ^{੧੨} ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਜਨ
 ਕਾ ਰਾਖਾ ਸੋਈ ॥ ੩ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਅਰਦਾਸਿ ਸੁਣੀਜੈ ॥ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਕਉ
 ਦਰਸਨੁ ਦੀਜੈ ॥ ਨਾਨਕ ਜਾਪੀ^{੧੩} ਜਪੁ ਜਾਪੁ ॥ ਸਭ ਤੇ ਉਚ ਜਾ ਕਾ ਪਰਤਾਪੁ ॥
 ੪ ॥ ੩੨ ॥ ੪੩ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ 'ਬਿਰਥਾ ਭਰਵਾਸਾ ਲੋਕ ॥ ਠਾਕੁਰ
 ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ ਟੇਕ ॥ ਅਵਰ ਛੂਟੀ ਸਭ ਆਸ ॥ ਅਚਿੰਤ ਠਾਕੁਰ ਭੇਟੇ ਗੁਣਤਾਸ^{੧੪} ॥
 ੧ ॥ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ਮਨ ਮੇਰੇ ॥ ਕਾਰਜੁ ਤੇਰਾ ਹੋਵੈ ਪੂਰਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ
 ਗੁਣ ਗਾਇ ਮਨ ਮੇਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤੁਮ ਹੀ ਕਾਰਨ ਕਰਨਾ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਹਰਿ
 ਸਰਨ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਹਰਿ ਓਹੀ ਧਿਆਇਆ ॥ 'ਆਨੰਦ ਹਰਿ ਰੂਪ ਦਿਖਾਇਆ ॥
 ੨ ॥ ਤਿਸ ਹੀ ਕੀ ਓਟ ਸਦੀਵ^{੧੫} ॥ ਜਾ ਕੇ ਕੀਨੇ ਹੈ ਜੀਵ ॥ ਸਿਮਰਤ ^{੧੬}ਹਰਿ
 ਕਰਤ ਨਿਧਾਨ ॥ ਰਾਖਨਹਾਰ ਨਿਦਾਨ^{੧੭} ॥ ੩ ॥ ਸਰਬ ਕੀ ਰੇਣ^{੧੮} ਹੋਵੀਜੈ ॥
 ਆਪੁ^{੧੯} ਮਿਟਾਇ ਮਿਲੀਜੈ ॥ ਅਨਦਿਨੁ^{੨੦} ਧਿਆਈਐ ਨਾਮੁ ॥ ਸਫਲ
 ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਕਾਮੁ ॥ ੪ ॥ ੩੩ ॥ ੪੪ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ § ॥ ਕਾਰਨ ਕਰਨ
 ਕਰੀਮ^{੨੧} ॥ ਸਰਬ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਰਹੀਮ^{੨੨} ॥ ਅਲਹ ਅਲਖ ਅਪਾਰ ॥ 'ਖੁਦਿ

੧ ਸਹਜ ਸੁਖ ਵਿਚ ਸਮਾਈਦਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ
 ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੨ ਹੋ ਬੇ-ਗਿਆਨੇ ! ਮੁਰਖ !
 ੩ ਮੰਨ ਲਵੋ, ਭਲਾ ਮਨਾਵੋ ।
 ੪ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
 ੫ ਵਸਿਆ ਹੈ ।
 ੬ ਜੇ ਮਨ ਬਾਣੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ।
 ੭ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ।
 ੮ ਮੂੰਹ ।
 ੯ ਕੀਮਤ ।
 ੧੦ ਭੁਬਦਾ ਲੋਹਾ ।
 ੧੧ ਉਪਦੇਸ਼ ।
 ੧੨ ਭਰ ।
 ੧੩ ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ।
 ੧੪ ਨਿਤ, ਸਦਾ ।
 ੧੫ ਚਾਹਣ (ਨਾਸ ਕਰਨ) ਵਾਲਾ ।

੧੬ ਜਪਾਂ ।
 ੧੭ ਬੇ-ਅਰਥ ਹੈ ਭਰੋਸਾ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ।
 ੧੮ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ।
 ੧੯ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਹਰੀ ਨੂੰ ।
 ੨੦ ਸਦਾ ।
 ੨੧ ਹਰੀ ੨ ਕਰਦਿਆਂ ਖਜ਼ਾਨੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
 ੨੨ ਓੜਕ ।
 ੨੩ ਚਰਨ ਧੂੜੀ ।
 ੨੪ ਆਪਾ ਭਾਵ ।
 ੨੫ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਸਦਾ ।
 ੨੬ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੨੭ ਰਹਿਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੨੮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਜੋ ਮਾਲਕ ਹੈ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਲਕ ਹੋਣਾ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ
 ਹੋਇਆ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ 'ਖੁਦਿ ਖੁਦਾਇ'
 ਆਖਿਆ ਹੈ ।

* ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਬਣ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ।

† ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਜਪੋ ।

‡ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ।

§ ਹਰੀ ਸੰਬ-ਸਮਰੱਥ ਹੈ । ਉਹ ਨਿਰਾ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਡੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ।

ਖੁਦਾਇ ਵਡ ਬੇਸੁਮਾਰ ॥ ੧ ॥ ਉਂਨਮੋ^੧ ਭਗਵੰਤ ਗੁਸਾਈ ॥ ਖਾਲਕੁ^੨ ਰਵਿ
 ਰਹਿਆ ਸਰਬਠਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਗੰਨਾਥ^੩ ਜਗਜੀਵਨ ਮਾਧੋ^੪ ॥
 "ਭਉਭੰਜਨ ਰਿਦ ਮਾਹਿ ਅਰਾਧੋ^੫ ॥ ਰਿਖੀਕੇਸ' ਗੋਪਾਲ ਗੋਵਿੰਦ ॥ ਪੂਰਨ
 ਸਰਬਤ੍ਰ ਮੁਕੰਦ^੬ ॥ ੨ ॥ ਮਿਹਰਵਾਨ ਮਉਲਾ^੭ ਤੂਹੀ ਏਕ ॥ ਪੀਰ ਪੈਕਾਂਬਰ ਸੇਖ ॥
 ਦਿਲਾ ਕਾ ਮਾਲਤ੍ਰ^੮ ਕਰੇ ਹਾਕੁ ॥ ਕੁਰਾਨ ਕਤੇਬ ਤੇ ਪਾਕੁ ॥ ੩ ॥ ਨਾਰਾਇਣ
 ਨਰਹਰ^੯ ਦਇਆਲਾ ਰਮਤ^{੧੦} ਰਾਮ^{੧੧} ਘਟ ਘਟ ਆਧਾਰ ॥ ਬਾਸੁਦੇਵ^{੧੨} ਬਸਤ
 ਸਭ ਠਾਇ ॥ ਲੀਲਾ ਕਿਛੁ ਲਖੀ ਨਜਾਇ ॥ ੪ ॥ ਮਿਹਰਦਇਆ ਕਰਿ ਕਰਨੈ ਹਾਰ ॥
 ਭਗਤਿ ਬੰਦਗੀ ਦੇਹਿ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰਿ ਖੋਏ ਭਰਮ ॥ ਏਕੋ
 ਅਲਹੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ॥ ੫ ॥ ੩੪ ॥ ੪੫ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਕੋਟਿ
 ਜਨਮ ਕੇ ਬਿਨਸੇ ਪਾਪ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪਤ ਨਾਹੀ ਸੰਤਾਪ^{੧੪} ॥ ਗੁਰ ਕੇ
 ਚਰਨਕਮਲ ਮਨਿ ਵਸੇ ॥ ਮਹਾ ਬਿਕਾਰ ਤਨ ਤੇ ਸਭਿ ਨਸੇ ॥ ੧ ॥ ਗੋਪਾਲ ਕੋ
 ਜਸੁ ਗਾਉ ਪ੍ਰਾਣੀ ॥ ਅਕਥ ਕਥਾ ਸਾਚੀ ਪ੍ਰਭ ਪੂਰਨ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭੂਖ ਸਭ ਨਾਸੀ ॥ ^{੧੬}ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਜਪਿਆ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥
^{੧੭}ਰੈਨਿ ਦਿਨਸੁ ਪ੍ਰਭ ਸੇਵ ਕਮਾਨੀ ॥ ਹਰਿ ਮਿਲਣੈ ਕੀ ਏਹ ਨੀਸਾਨੀ ॥ ੨ ॥
 ਮਿਟੇ ਜੰਜਾਲ ਹੋਏ ਪ੍ਰਭ ਦਇਆਲ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਨਿਹਾਲ ॥ ਪਰਾ
 ਪੂਰਬਲਾ ਕਰਮੁ^{੧੮} ਬਣਿ ਆਇਆ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਨਿਤ ਰਸਨਾ^{੧੯} ਗਾਇਆ ॥
 ੩ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਸਦਾ ਪਰਵਾਨੁ ॥ ^{੨੦}ਸੰਤ ਜਨਾ ਮਸਤਕਿ ਨੀਸਾਨੁ ॥ ਦਾਸ ਕੀ
 ਰੇਣੁ^{੨੧} ਪਾਏ ਜੇ ਕੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਸ ਕੀ ਪਰਮਗਤਿ^{੨੨} ਹੋਇ ॥ ੪ ॥ ੩੫ ॥ ੪੬ ॥
 ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ + ॥ ਦਰਸਨ ਕਉ ਜਾਈਐ ਕੁਰਬਾਨੁ ॥ ਚਰਨਕਮਲ
 ਹਿਰਦੈ ਧਰਿ ਧਿਆਨੁ ॥ ਧੂਰਿ ਸੰਤਨ ਕੀ ਮਸਤਕਿ ਲਾਇ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ
^{੨੩}ਦੁਰਮਤਿ ਮਲੁ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਜਿਸੁ ਭੇਟਤ^{੨੪} ਮਿਟੈ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ
 ਸਭੁ ਨਦਰੀ ਆਵੈ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪੂਰਨ ਭਗਵਾਨ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰ ਕੀ
 ਕੀਰਤਿ^{੨੫} ਜਪੀਐ ਹਰਿਨਾਉ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਭਗਤਿ ਸਦਾ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥ ਗੁਰ ਕੀ
 ਸੁਰਤਿ ਨਿਕਟਿ ਕਰਿ ਜਾਨੁ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਸਤਿ^{੨੬} ਕਰਿ ਮਾਨੁ ॥ ੨ ॥
^{੨੭}ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਸਮਸਰਿ ਸੁਖ ਦੂਖ ॥ ਕਦੇ ਨ ਬਿਆਪ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭੂਖ ॥ ਮਨਿ
 ਸੰਤੋਖੁ ਸਬਦਿ ਗੁਰ ਰਾਜੇ^{੨੮} ॥ ਜਪਿ ਗੋਬਿੰਦੁ ਪੜਦੇ ਸਭਿ ਕਾਜੇ^{੨੯} ॥ ੩ ॥
 ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਗੁਰੁ ਗੋਵਿੰਦੁ ॥ ਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਦਇਆਲ ਬਖਸਿੰਦੁ ॥
 ਗੁਰਚਰਨੀ ਜਾ ਕਾ ਮਨੁ ਲਾਗਾ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤਿਸੁ ਪੂਰਨ ਭਾਗਾ ॥ ੪ ॥

- ੧ [ਓਅੰ ਨਮਹ] ਰੱਛਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ।
 ੨ [ਅ.] ਕਰਤਾਰ । ਕਰਤਾਰ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਸਭ
 ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ।
 ੩ ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ।
 ੪ [ਮਾਇਆ ਦਾ ਧਵ(ਪਤੀ)] ਹਰੀ ।
 ੫ ਡਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੬ ਯਾਦ ਕਰੋ ।
 ੭ ਰਿਖੀਕ ਈਸ਼, [ਹਿੰਸ਼ੀਕ-ਈਸ਼] ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ
 ਸੁਆਮੀ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੮ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੯ [ਅ. ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ
 ਕਰਤਾਰ ।
 ੧੦ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਬੋਲਦਾ ਹੈ (ਦਿਲਾਂ ਵਿਚੋਂ)।
 ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹਰੀ ਦਿਲਾਂ
 ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਅਵਾਜ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਧਾਰਮਕ
 ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਸਗੋਂ ਹਰ
 ਇਕ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਬੋਲ ਬੋਲ ਕੇ ਆਪਣੇ
 ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੧ ਨਰਸਿੰਘ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੧੨ ਵਿਆਪਕ ।
 ੧੩ ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ।
 ੧੪ ਵਾਸੁਦੇਵ, ਸਭ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਾ ਕਰਤਾਰ ।
 ੧੫ ਅੰਦਰ ਦੇ ਦੁਖ ।
 ੧੬ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
 ੧੭ ਰਾਤ ਦਿਨ ।
 ੧੮ ਡਾਗ । ਪਿਛਲਾ ਡਾਗ ਜਾਗਿਆ ।
 ੧੯ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ ।
 ੨੦ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਮਥੇ ਤੇ ਹਰੀ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਾ
 ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੧ ਚਰਨ-ਧੂੜੀ ।
 ੨੨ ਮੁਕਤੀ ।
 ੨੩ ਖੋਟੀ ਮਤ ਵਾਲੀ ਮੈਲ ।
 ੨੪ ਮਿਲਿਆ ।
 ੨੫ ਜਸ । ਗੁਰੂ ਦਾ ਜਸ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ-ਨਾਮ
 ਜਪੀਏ ।
 ੨੬ ਨਿਸਚੇ ਕਰਕੇ ।
 ੨੭ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਸੁਖ ਤੇ ਦੁਖ ਇਕੋ
 ਜਿਹੇ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ
 ੨੮ ਰਜੀਦਾ ਹੈ ।
 ੨੯ ਕਜੇ (ਢਕੇ) ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

* ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੇ ਜਾਪ ਨਾਲ ਦੁਖ ਤੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

+ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਈਏ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਜਿਸ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਹਰੀ ਹੀ
 ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਦਸੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੀਏ ।

੩੬ ॥ ੪੭ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਕਿਸੁ ਭਰਵਾਸੈ ਬਿਚਰਹਿ^੧ ਭਵਨ ॥
 ਮੂੜ ਮੁਗਧ^੨ ਤੇਰਾ ਸੰਗੀ ਕਵਨ ॥ ਰਾਮੁ ਸੰਗੀ ਤਿਸੁ ਗਤਿ^੩ ਨਹੀ ਜਾਨਹਿ ॥
 ਪੰਚ ਬਟਵਾਰੇ^੪ ਸੇ ਮੀਤ ਕਰਿ ਮਾਨਹਿ ॥ ੧ ॥ ਸੋ ਘਰੁ ਸੇਵਿ ਜਿਤੁ ਉਧਰਹਿ^੫
 ਮੀਤ ॥ ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਰਵੀਅਹਿ^੬ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਸਾਧਸੰਗਿ ਕਰਿ ਮਨ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^੭ਜਨਮੁ ਬਿਹਾਨੋ ਅਹੰਕਾਰਿ ਅਰੁ ਵਾਦਿ ॥ ^੮ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਨ ਆਵੈ
 ਬਿਖਿਆ ਸਾਦਿ ॥ ^੯ਭਰਮਤ ਭਰਮਤ ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ਤਰੀ ਨ ਜਾਈ
 ਦੁਤਰ^{੧੦} ਮਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵੈ ਸੁ ਕਾਰ ਕਮਾਵੈ ॥ ਆਪਿ ਬੀਜਿ ਆਪੇ
 ਹੀ ਖਾਵੈ ॥ ਰਾਖਨ ਕਉ ਦੂਸਰ ਨਹੀ ਕੋਇ ॥ ਤਉ ਨਿਸਤਰੈ^{੧੧} ਜਉ ਕਿਰਪਾ
 ਹੋਇ ॥ ੩ ॥ ^{੧੨}ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੋ ਨਾਮੁ ॥ ਅਪਨੇ ਦਾਸ ਕਉ ਕੀਜੈ ਦਾਨੁ ॥
 ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭ ਗਤਿ ਕਰਿ ਮੇਰੀ ॥ ਸਰਣਿ ਗਹੀ^{੧੩} ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ ॥ ੪ ॥
 ੩੭ ॥ ੪੮ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ^{੧੪}ਇਹ ਲੋਕੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ^{੧੫}ਨਹੀ
 ਭੇਟਤ ਧਰਮਰਾਇਆ ॥ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਸੋਭਾਵੰਤ ॥ ^{੧੬}ਫੁਨਿ ਗਰਭਿ ਨਾਹੀ ਬਸੰਤ ॥
 ੧ ॥ ਜਾਨੀ ਸੰਤ ਕੀ ਮਿਤ੍ਰਾਈ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਦੀਨੋ ਹਰਿਨਾਮਾ ^{੧੭}ਪੂਰਬਿ
 ਸੰਜੋਗਿ ਮਿਲਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਚਰਣਿ ਚਿਤੁ ਲਾਗਾ ॥ ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ
^{੧੮}ਸੰਜੋਗੁ ਸਭਾਗਾ ॥ ਸੰਤ ਕੀ ਧੂਰਿ ਲਾਗੀ ਮੇਰੈ ਮਾਥੇ ॥ ਕਿਲਵਿਖ^{੧੯} ਦੁਖ
 ਸਗਲੇ^{੨੦} ਮੇਰੇ ਲਾਥੇ ॥ ੨ ॥ ਸਾਧ ਕੀ ਸਚੁ ਟਹਲ ਕਮਾਨੀ ॥ ਤਬ ਹੋਏ ਮਨ ਸੁਧ
 ਪਰਾਨੀ ॥ ਜਨ ਕਾ ^{੨੧}ਸਫਲ ਦਰਸੁ ਡੀਠਾ ॥ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਭੁ ਕਾ ਘਟਿ ਘਟਿ ਵੂਠਾ^{੨੨} ॥
 ੩ ॥ ਮਿਟਾਨੇ ਸਭਿ ^{੨੩}ਕਲਿ ਕਲੇਸ ॥ ^{੨੪}ਜਿਸਤੇ ਉਪਜੇ ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਪਰਵੇਸ ॥
 ਪ੍ਰਗਟੇ ਆਨੂਪ^{੨੫} ਗੋਵਿੰਦ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਪੂਰੇ ਨਾਨਕ ਬਖਸੰਦ ॥ ੪ ॥ ੩੮ ॥ ੪੯ ॥
 ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ^{੨੬}ਗਉ ਕਉ ਚਾਰੇ ਸਾਰਦੂਲ^{੨੭} ॥ ਕਉਡੀ ਕਾ ਲਖ
 ਹੂਆ ਮੂਲੁ ॥ ਬਕਰੀ ਕਉ ਹਸਤੀ^{੨੮} ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੇ ॥ ^{੨੯}ਅਪਨਾ ਪ੍ਰਭੁ ਨਦਰਿ
 ਨਿਹਾਲੇ ॥ ੧ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ^{੩੦} ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ॥ ^{੩੧}ਬਰਨਿ ਨ ਸਾਕਉ ਬਹੁ
 ਗੁਨ ਤੇਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੩੨}ਦੀਸਤ ਮਾਸੁ ਨ ਖਾਇ ਬਿਲਾਈ ॥ ਮਹਾ ਕਸਾਬਿ^{੩੩}
 ਛੁਰੀ ਸਟਿ ਪਾਈ ॥ ਕਰਣਹਾਰ ਪ੍ਰਭੁ ਹਿਰਦੈ ਵੂਠਾ^{੩੪} ॥ ਫਾਥੀ ਮਛਲੀ^{੩੫} ਕਾ
 ਜਾਲਾ ਤੂਟਾ ॥ ੨ ॥ ^{੩੬}ਸੂਕੇ ਕਾਸਟ ਹਰੇ ਚਲੂਲ ॥ ^{੩੭}ਉਚੈ ਥਲਿ ਫੂਲੇ ਕਮਲ
 ਅਨੂਪ ॥ ^{੩੮}ਅਗਨਿ ਨਿਵਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇਵ ॥ ਸੇਵਕੁ ਅਪਨੀ ਲਾਇਓ ਸੇਵ ॥
 ੩ ॥ ਅਕਿਰਤਘਣਾ ਕਾ ਕਰੇ ਉਧਾਰੁ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਹੈ ਸਦਾ ਦਇਆਰੁ^{੩੯} ॥
 ਸੰਤਜਨਾ ਕਾ ਸਦਾ ਸਹਾਈ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਨਾਨਕ ਸਰਣਾਈ ॥ ੪ ॥

- ੧ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਕਿਸ ਦੇ ਆਸਰੇ
ਵਿਚਰਦਾ ਹੈਂ ?
- ੨ ਹੇ ਮੁਰਖ !
- ੩ ਹਾਲਤ, ਹਾਲ ।
- ੪ ਲੁਟੇਰੇ (ਕਾਮਾਦਿਕ) ।
- ੫ ਤਰ ਜਾਵੇ ।
- ੬ ਸਿਮਰੀਏ ।
- ੭ ਜੀਵਣ ਗੁਬਰਦਾ ਹੈ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਅਤੇ
ਝਗੜਿਆਂ ਵਿਚ ।
- ੮ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸਵਾਦਾਂ ਵਿਚ ਰੱਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।
- ੯ ਭਉਂਦਿਆਂ ੨ ।
- ੧੦ [ਦੁਸ਼ੁਰ] ਔਖੀ ਤਰੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ।
- ੧੧ ਤਰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੨ ਭਿੰਗਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
- ੧੩ ਪਕੜੀ ਹੈ ।
- ੧੪ ਇਸ ਲੋਕ (ਸੰਸਾਰ) ਵਿਚ ।
- ੧੫ ਧਰਮ-ਰਾਜ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (ਕਿਉਂਕਿ
ਲੇਖਾ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ) ।
- ੧੬ ਫਿਰ ਗਰਭ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਭਾਵ
ਜਨਮ ਮਰਨ ਮੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੭ ਪਿਛੇ ਲਿਖੇ ਸੰਜੋਗਾਂ ਕਰਕੇ ਮੇਲ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
- ੧੮ ਚੰਗਾ ਸੰਜੋਗ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੩, ਨੋਟ ੧੫ ।
- ੧੯ ਪਾਪ ।
- ੨੦ ਸਾਰੇ ।
- ੨੧ ਉਹ ਦਰਸ਼ਨ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਫਲ ਮਿਲ
ਜਾਣ ।
- ੨੨ ਵਸਿਆ ਹੈ (ਹਰ ਇਕ ਦਿਲ ਵਿਚ) ।
- ੨੩ ਝਕੜੇ ਤੇ ਦੁਖ ।
- ੨੪ ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ।
- ੨੫ ਜਿਸ ਦੀ ਉਪਮਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ।

- ੨੬ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਜੋ ਤਬਦੀਲੀ
ਆਈ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਇਸ ਸ਼ਬਦ
ਅੰਦਰ ਹੈ। ਹੰਕਾਰ (ਸ਼ੋਰ) ਹੁਣ ਇਕ ਸ਼ੁਧ
ਤਾਕਤ ਹੋ ਕੇ ਗਊਆਂ (ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ) ਦੀ ਰਖਿਆ
ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਕੁਰਾਹੇ ਨਹੀਂ
ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਗੋਂ ਸਹਾਇਕ ਹਨ। ਸਰੀਰ ਕੋਢੀ
ਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਉਸਦੀ ਕੀਮਤ ਲਖਾਂ ਹੋ
ਗਈ ਹੈ। ਵਿਕਾਰ ਬਕਰੀ ਦੀ ਮਨ ਹਾਥੀ
ਪਾਲਨਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
- ੨੭ ਸ਼ੇਰ ।
- ੨੮ ਹਾਥੀ ।
- ੨੯ ਜਦ ਆਪਣਾ ਮਾਲਕ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ
ਦੇਖੇ, (ਤਾਂ ਉਤੇ ਦਸੀ ਤਬਦੀਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)।
- ੩੦ ਮਜ਼ਾਨਾ ।
- ੩੧ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ।
- ੩੨ ਵਿਸ਼ੇ ਰੂਪ ਦਿਸਦਾ ਮਾਸ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪ ਬਿਲੀ
ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀ। ਕ੍ਰੋਧ ਜੋ ਅਤ ਕਸਾਈ ਸੀ,
ਉਸਨੇ ਹਿੰਸਾ ਰੂਪ ਫੁਰੀ ਸੁਟ ਦਿਤੀ ਹੈ ।
- ੩੩ ਕਸਾਈ ਨੇ ।
- ੩੪ ਵਸਿਆ ।
- ੩੫ ਭਾਵ ਜੀਵ ।
- ੩੬ ਲਕੜੀ ਵਤ ਸੁਕਾ ਹੋਇਆ ਦਿਲ ਹਰਾ ਤੇ
ਲਾਲ ਹੋ ਗਿਆ, ਭਾਵ ਸਬਜ਼ ਪਤਰ ਤੇ ਲਾਲ
ਫੁਲ ਲਗ ਕੇ ਹਰਾ ਭਟਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਚਲੂਲ
[ਚੁੰ-ਲਾਲਹ] ਲਾਲਾ ਦੇ ਫੁਲ ਵਰਗਾ ਲਾਲ ।
- ੩੭ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਉੱਚੇ ਕਲ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਰੂਪ
ਕਮਲ ਖਿੜ ਗਿਆ ।
- ੩੮ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪ ਅਗਨੀ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ।
- ੩੯ ਦਿਆਲੂ ।

* ਮਨੁਖ ਦਾ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ ।

† ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਜੋ ਸੁਖ ਮਿਲੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ ।

‡ ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਜੋ ਮਨੁਖ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ ।

੩੯ ॥ ੫੦ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ^੧ਪੰਚ ਸਿੰਘ ਰਾਖੇ ਪ੍ਰਭਿ ਮਾਰਿ ॥ ^੨ਦਸ
 ਬਿਘਿਆੜੀ ਲਈ ਨਿਵਾਰਿ ॥ ਤੀਨਿ ਆਵਰਤ^੩ ਕੀ ਚੂਕੀ ਘੇਰ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ
 ਚੂਕੇ ਭੈ ਫੇਰ ॥ ੧ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਜੀਵਾ ਗੋਵਿੰਦ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਰਾਖਿਓ
 ਦਾਸੁ ਅਪਨਾ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸਾਚਾ ਬਖਸਿੰਦ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^੪ਦਾਇ ਗਏ ਤ੍ਰਿਣ
 ਪਾਪਸੁਮੇਰ ॥ ਜਪਿ ਜਪਿ ਨਾਮੁ ਪੂਜੇ ਪ੍ਰਭਪੈਰ ॥ ਅਨਦ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਸਭ
 ਥਾਨਿ ॥ ^੫ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਜੋਰੀ ਸੁਖ ਮਾਨਿ ॥ ੨ ॥ ਸਾਗਰੁ ਤਰਿਓ ^੬ਬਾਛਰਖੋਜ ॥
 ਖੇਦੁ ਨ ਪਾਇਓ ਨਹ ਫੁਨਿ^੭ ਰੋਜ^੮ ॥ ^੯ਸਿੰਧੁ ਸਮਾਇਓ ਘਟੁ ਕੇ ਮਾਹਿ ॥
 ਕਰਣਹਾਰ ਕਉ ਕਿਛੁ ਅਚਰਜੁ ਨਾਹਿ ॥ ੩ ॥ ^{੧੦}ਜਉ ਛੂਟਉ ਤਉ ਜਾਇ
 ਪਇਆਲ ॥ ਜਉ ਕਾਢਿਓ ਤਉ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ॥ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਹਮਰੈ ਵਸਿ
 ਨਾਹਿ ॥ ^{੧੧}ਰਸਕਿ ਰਸਕਿ ਨਾਨਕ ਗੁਣ ਗਾਹਿ ॥ ੪ ॥ ੪੦ ॥ ੫੧ ॥ ਰਾਮਕਲੀ
 ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ^{੧੨}ਨਾ ਤਨੁ ਤੇਰਾ ਨਾ ਮਨੁ ਤੋਹਿ ॥ ^{੧੩}ਮਾਇਆਮੋਹਿ ਬਿਆਪਿਆ
 ਧੋਹਿ ॥ ਕੁਦਮ ਕਰੈ ਗਾਡਰ^{੧੪} ਜਿਉ ਛੇਲ ॥ ਅਚਿੰਤੁ ਜਾਲੁ ਕਾਲੁ ਚਕ੍ਰ
 ਪੇਲ^{੧੫} ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਰਨਾਇ ਮਨਾ ॥ ਰਾਮਨਾਮੁ ਜਪਿ ਸੰਗਿ
 ਸਹਾਈ ਗੁਰਮਖਿ^{੧੬} ਪਾਵਹਿ ਸਾਚੁ ਧਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੧੭}ਉਨੇ ਕਾਜ ਨ
 ਹੋਵਤ ਪੂਰੇ ॥ ਕਾਮਿ ਕ੍ਰੋਧਿ ਮਦਿ ਸਦ ਹੀ ਬੂਰੇ ॥ ਕਰੈ ਬਿਕਾਰ ^{੧੮}ਜੀਅਰੇ ਕੈ ਤਾਈ ॥
 ਗਾਫਲ ਸੰਗਿ ਨ ਤਸੁਆ^{੧੯} ਜਾਈ ॥ ੨ ॥ ^{੨੦}ਧਰਤ ਧੋਹ ਅਨਿਕ ਛਲ ਜਾਨੈ ॥
^{੨੧}ਕਉਡੀ ਕਉਡੀ ਕਉ ਖਾਕੁ ਸਿਰਿ ਛਾਨੈ ॥ ਜਿਨਿ ਦੀਆ ਤਿਸੈ ਨ ਚੇਤੈ ਮੂਲਿ ॥
 ਮਿਥਿਆ ਲੋਭੁ ਨ ਉਤਰੈ ਸੂਲੁ^{੨੨} ॥ ੩ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜਬ ਭਏ ਦਇਆਲ ॥ ਇਹੁ
 ਮਨੁ ਹੋਆ ਸਾਧ ਰਵਾਲ^{੨੩} ॥ ਹਸਤ^{੨੪} ਕਮਲ ਲੜਿ ਲੀਨੋ ਲਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਚੈ
 ਸਾਚਿ ਸਮਾਇ ॥ ੪ ॥ ੪੧ ॥ ੫੨ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਕੀ
 ਸਰਣਾਇ ॥ ਨਿਰਭਉ ਭਏ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਸਾਧਸੰਗਿ ਦੁਖੁ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਜਾ ਕੈ ਰਾਮੁ ਬਸੈ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ਸੋ ਜਨੁ ਦੁਤਰੁ^{੨੫} ਪੇਖਤ ਨਾਹੀ ॥ ਸਗਲੇ
 ਕਾਜ ਸਵਾਰੇ ਅਪਨੇ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਰਸਨ^{੨੬} ਨਿਤ ਜਪਨੇ ॥ ੧ ॥ ਜਿਸ ਕੈ
 ਮਸਤਕਿ^{੨੭} ਹਾਥੁ ਗੁਰੁ ਧਰੈ ॥ ਸੋ ਦਾਸੁ ਅਦੇਸਾ^{੨੮} ਕਾਹੇ^{੨੯} ਕਰੈ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ
 ਕੀ ਚੂਕੀ ਕਾਣਿ^{੩੦} ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਉਪਰਿ ਕੁਰਬਾਣ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ
 ਭੇਟਿ^{੩੧} ਨਿਹਾਲ ॥ ਸੋ ਦਰਸਨੁ ਪਾਏ ਜਿਸੁ ਹੋਇ ਦਇਆਲੁ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ
 ਜਿਸੁ ਕਿਰਪਾ ਕਰੈ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਸੋ ਭਵਜਲੁ^{੩੨} ਤਰੈ ॥ ੩ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਵਹੁ
 ਸਾਧ ਪਿਆਰੇ ॥ ਮੁਖ ਉਜਲ ਸਾਚੈ ਦਰਬਾਰੇ ॥ ਅਨਦ ਕਰਹੁ ਤਜਿ

- ੧ ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਸ਼ੇਰ ।
- ੨ ਦਸ ਇੰਦ੍ਰੇ ਰੂਪ ਬਘਿਆੜੀਆਂ ਦੂਰ ਕੀਤੀਆਂ
ਭਾਬ ਵਸ ਕੀਤੀਆਂ ।
- ੩ ਪਾਣੀ ਦਾ ਚੱਕਰ । ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਘੁੰਮਣ-
ਘੋਰੀ ਮੁਕ ਗਈ ।
- ੪ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਸੁਮੇਰ ਸੜ ਗਏ ਘਾਹ ਵਾਂਗ ।
- ੫ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਸੁਖ ਮਾਣਿਆ ਹੈ ।
- ੬ ਵਛੇ ਦਾ ਖੁਰ । ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਇਵੇਂ ਤਰਿਆ
ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਮਾਮੂਲੀ ਵਛੇ ਦਾ ਪਾਣੀ
ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਖੁਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲੰਘ ਜਾਈਦਾ
ਹੈ ।
- ੭ ਦੁਖ ।
- ੮ ਫਿਰ ।
- ੯ [ਸਿੰਧੀ] ਸ਼ੇਕ. ਗਮ ।
- ੧੦ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਿੰਧ (ਸਮੁੰਦਰ) ਘਟ (ਦਿਲ ਰੂਪ
ਘੜੇ) ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਹੈ । ਘਟ=ਘੜਾ ।
ਅਖਰੀ ਅਰਥ: ਸਮੁੰਦਰ ਘੜੇ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਿਆ ।
- ੧੧ ਜਦ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਛੁਟ ਜਾਵਾਂ (ਵਿਛੜ ਜਾਵਾਂ) ਤਾਂ
ਪਤਾਲ ਵਿਚ ਡਿਗ ਪੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਤੇ ਜਦ ਤੂੰ
ਕਢ ਲਵੇਂ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ
ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ।
- ੧੨ ਸੁਾਦ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ।
- ੧੩ ਹੇ ਜੀਵ ! ਨਾ ਤੇਰਾ ਇਹ ਤਨ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ
ਇਹ ਮਨ ਤੇਰੇ ਵਸ ਹੈ ।
- ੧੪ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਕਰਕੇ ਤੂੰ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਫਸਿਆ
ਪਿਆ ਹੈ ।

- ੧੫ ਭੇਡ । ਜਿਵੇਂ ਭੇਡ ਨਾਲ ਉਹਦਾ ਛੇਲਾ ਕਲੇਲ
ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਗਿਆਤ ਹੀ ਜਾਲ ਰੂਪ ਮੋਤ
ਦਾ ਚਕਰ ਚਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਕੁਦਮ=ਕੁਦਣ,
ਕਲੇਲ, ਖੇਡਾਂ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੩, ਨੋਟ ੬ ।
- ੧੬ ਧਕਦਾ ਹੈ, ਚਲਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੭ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ।
- ੧੮ ਅਧੁਰੇ ਕੰਮ ।
- ੧੯ ਜੀਵਣ ਦੀ ਸ਼ਾਤਰ ।
- ੨੦ ਰਤਾ ਵੀ ।
- ੨੧ ਪ੍ਰੇਮ ਧਰਦਾ (ਕਰਦਾ) ਹੈ ।
- ੨੨ ਕੋਢੀ ੨ ਲਈ ਸਿਰ ਵਿਚ ਸੁਆਹ ਪਾਂਦਾ
ਫਿਰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੩ ਦੁਖ. ਪੀੜਾ ।
- ੨੪ ਧੁੜੀ ।
- ੨੫ ਹਥ ।
- ੨੬ ਜੇ ਔਖਾ ਤਰਿਆ ਜਾਏ । ਤਰਨ ਵਿਚ
ਔਖਿਆਈ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ, ਭਾਵ ਆਸਾਨੀ
ਨਾਲ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੨੭ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ ।
- ੨੮ ਮੱਥੇ ਤੇ ।
- ੨੯ ਫਿਕਰ ।
- ੩੦ ਕਿਸ ਲਈ ?
- ੩੧ ਮੁਥਾਜੀ, ਡਰ ।
- ੩੨ ਮਿਲ ਕੇ ।
- ੩੩ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ

* ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤੇ ਮਨੁਖ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਪਹਾੜ ਸਿਰੋਂ ਲਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹਰੀ ਜਿਹੀ ਵਡੀ ਹਸਤੀ ਸਾਡੇ ਨਿਕੇ ਜਿਹੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਸ ਕੇ ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦੀ ਹੈ ।

† ਹਰੀ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਿਚ ਲਗਣ ਨਾਲ ਮਨੁਖ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਢੀ ਕੋਢੀ ਲਈ ਬਖਾਂ ਮਾਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਦ ਮਨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਪੈ ਕੇ ਸਿਧੇ ਪਾਸੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਚ ਦੁਆਰਾ ਸਤਿ-ਸਰੂਪ ਹਰੀ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

‡ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਸਭ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

੧ਸਗਲ ਬਿਕਾਰ॥ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਜਪਿ ਉਤਰਹੁ ਪਾਰਿ ॥੪॥੪੨॥੫੩॥
 ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ੨੬੧੧ਧਨ ਤੇ ਬੈਸੰਤਰੁ ਭਾਗੈ ॥ ਮਾਟੀਕਉ ਜਲੁ
 ਦਹਦਿਸ ਤਿਆਗੈ ॥ ਉਪਰਿ ਚਰਨ ਤਲੈ ਆਕਾਸੁ ॥ ਘਟ੩ ਮਹਿ ਸਿੰਧੁ ਕੀਓ
 ਪਰਗਾਸੁ ॥੧॥ ਐਸਾ ਸੰਸ੍ਰੁ ਹਰਿ ਜੀਉ ਆਪਿ ॥ ਨਿਮਖ ਨ ਬਿਸਰੈ ਜੀਅ
 ਭਗਤਨ ਕੈ ਆਠਪਹਰ ਮਨ ਤਾਕਉ ਜਾਪਿ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ੪੫੪ਮੇ ਮਾਖਨੁ
 ਪਾਛੈ ਦੂਧੁ ॥ ੪੫੫ਕੀਨੇ ਸਾਬਨੁ ਸੂਧੁ ॥ ਭੈ ਤੇ ਨਿਰਭਉ੬ ਡਰਤਾ ਫਿਰੇ ॥ ਹੋਂਦੀ
 ਕਉ ਅਣਹੋਂਦੀ੭ ਹਿਰੈ ॥੨॥ ਦੇਹੀ੮ ਗੁਪਤ ਬਿਦੇਹੀ੯ ਦੀਸੈ ॥ ਸਗਲੇ ਸਾਜਿ
 ਕਰਤ ਜਗਦੀਸੈ ॥ ਠਗਣਹਾਰ੧੦ ਅਣਠਗਦਾ੧੧ ਠਾਗੈ ॥ ੧੨ਬਿਨੁ ਵਖਰਫਿਰਿ
 ਫਿਰਿ ਉਠਿ ਲਾਗੈ ॥੩॥ ਸੰਤ ਸਤਾ ਮਿਲਿ ਕਰਹੁ ਬਖਿਆਣ੧੩ ॥ ੧੪ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ
 ਸਾਸਤ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰੁ ਬੀਚਾਰੇ ਕੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਤਾ ਕੀ ਪਰਮਗਤਿ
 ਹੋਇ ॥੪॥੪੩॥੫੪॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ + ॥ ਜੇ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਬੀਆ੧੫॥
 ਸਦਾ ਸਦਾ ਹਰਿ ਕੀ ਸਰਣਾਈ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨੁ ਨਾਹੀ ੧੬ਆਨ ਬੀਆ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
 ਪੁਤ੍ਰੁ ਕਲੜ੧੭ ਲਖਿਮੀ ਦੀਸੈ ਇਨ ਮਹਿ ਕਛੂ ਨ ਸੰਗਿ ਲੀਆ ॥ ਬਿਖੈ
 ਠਗਉਰੀ੧੮ ਖਾਇ ਭੁਲਾਨਾ ਮਾਇਆ ਮੰਦਰੁ ਤਿਆਗਿ ਗਇਆ ॥੧॥ ਨਿੰਦਾ
 ਕਰਿ ਕਰਿ ਬਹੁਤੁ ਵਿਗੁਤਾ੧੯ ਗਰਭ ਜੋਨਿ ਮਹਿ ਕਿਰਤਿ੨੦ ਪਇਆ॥ ੨੧ਪੁਰਬ
 ਕਮਾਣੇ ਛੇਡਹਿ ਨਾਹੀ ਜਮ ਦੂਤਿ ਗ੍ਰਾਸਿਓ੨੨ ੨੩ਮਹਾ ਭਇਆ ॥੨॥ ਬੋਲੈ ਬੂਨੁ
 ਕਮਾਵੈ ਅਵਰਾਤਿਸਨ ਨ ਬੂਝੈ ਬਹੁਤੁ ਹਇਆ੨੪ ॥ ਅਸਾਧ੨੫ ਰੋਗੁ ਉਪਜਿਆ
 ੨੬ਸੰਤਦੂਖਨਿ ਦੇਹ ਬਿਨਾਸੀ ਮਹਾ ਖਇਆ੨੭ ॥੩॥ ਜਿਨਹਿ ਨਿਵਾਜੇ ਤਿਨ ਹੀ
 ਸਾਜੇ ਆਪੇ ਕੀਨੇ ਸੰਤ ਜਇਆ੨੮ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕੰਠਿ੨੯ ਲਾਇ ਰਾਖੇ ਕਰਿ
 ਕਿਰਪਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਮਇਆ੩੦ ॥੪॥੪੪॥੫੫॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਐਸਾ
 ਪੂਰਾ ਗੁਰਦੇਉ ਸਹਾਈ ॥ ਜਾ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਬਿਰਥਾ੩੧ ਨ ਜਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
 ਦਰਸਨੁ ਪੇਖਤ੩੨ ਹੋਇ ਨਿਹਾਲੁ ॥ ਜਾ ਕੀ ਧੂਰਿ ਕਾਟੈ ਜਮਜਾਲੁ ॥ ਚਰਨ
 ਕਮਲ ਬਸੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕੈ॥ਕਾਰਜ ਸਵਾਰੇ ਸਗਲੇ੩੩ ਤਨ ਕੇ॥੧॥ਜਾ ਕੈ ਮਸਤਕਿ੩੪
 ਰਾਖੈ ਹਾਥੁ ॥ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਅਨਾਥ ਕੋ ਨਾਥੁ ॥ ੩੫ਪਤਿਤਉਧਾਰਣੁ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਾਨੁ ॥
 ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਾਈਐ ਕੁਰਬਾਨੁ ॥੨॥ ਨਿਰਮਲ ਮੰਤ੍ਰ੩੬ ਦੇਇ ਜਿਸੁ ਦਾਨੁ ॥
 ਤਜਹਿ ਬਿਕਾਰ ਬਿਨਸੈ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਏਕੁ ਧਿਆਈਐ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥ ਪਾਪ
 ਬਿਨਾਸੇ ਨਾਮ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥੩॥ ਗੁਰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਗਲ ਨਿਵਾਸ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ
 ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਗੁਣਤਾਸ੩੭ ॥ ੩੮ਦਰਸੁ ਦੇਹਿ ਧਾਰਉ ਪ੍ਰਭ ਆਸ ॥ ਨਿਤ

- ੧ ਸਾਰੀਆਂ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ।
- ੨ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਅਲੌਕਿਕ ਵਡਿਆਈ ਦਸੀ ਹੈ ।) ਈਧਨ (ਲਕੜੀ) ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੱਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਵ ਵਰਤਦੀ ਨਹੀਂ, ਭਾਵ ਸਾੜਦੀ ਨਹੀਂ । ਮਾਟੀ (ਧਰਤੀ) ਦੇ ਸਭ ਪਾਸੇ ਜਲ (ਸਮੁੰਦਰ) ਹੈ, ਪਰ ਡੋਬਦਾ ਨਹੀਂ । ਰੁਖ ਦੇ ਚਰਨ (ਜੜ੍ਹਾਂ) ਉਪਰ ਹਨ ਤੇ ਸਿਰ ਹੇਠ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੫੦੩, ਨੋਟ ੧੧, ਅਤੇ ਫੁਟ ਨੋਟ + ।
- ੩ ਘੜਾ । ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਘੜੇ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ।
- ੪ ਪਹਿਲਾਂ ਦੁਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਰਿੜਕਿਆਂ ਮਖਣ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ । ਦੁਧ ਦਾ ਸਾਰ ਤੱਤ ਮਖਣ ਹੈ, ਪਰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਤੱਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ । ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰ ਤੱਤ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਪਹਿਲਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਪਸਾਰਾ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰੂਪ ਦੁਧ ਪਿਛੋਂ ਹੈ । ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਰੂਪ ਮਖਣ ਵੀ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਦੁਧ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਖਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੫ ਮੇਲ ਨੇ ਸਾਬਣ ਨੂੰ ਸ਼ੁਧ ਕੀਤਾ । ਬਚੇ ਲਈ ਮਾਤਾ ਦਾ ਲਹੂ ਚਿਟਾ ਦੁਧ ਬਣਦਾ ਹੈ ।
- ੬ ਜੀਵ, ਜੋ ਅਸਲ ਵਿਚ ਨਿਰਭੇਤਾ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ।
- ੭ ਜਿਸਦੀ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ, ਮਾਇਆ । ਮਾਇਆ ਜੀਵ ਹੋਂਦ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਠਗਦੀ ਹੈ ।
- ੮ ਵੇਹ ਵਾਲਾ, ਆਤਮਾ ।
- ੯ ਸ਼ਰੀਰ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ ।
- ੧੦ ਮਾਇਆ ।
- ੧੧ ਜੀਵ ।
- ੧੨ ਧਰਮ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵ ਮੁੜ ੨ ਖਲਜਗਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੩ ਭਾਵ ਵਿਚਾਰ ।

- ੧੪ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ, ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ, ਵੇਦ, ਪੁਰਾਣ ਆਦਿ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚਾਰ ਦਸਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ, ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਉਸੇ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੫ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੬ ਆਨ (ਹੋਰ) ਕੋਈ ਬੀਆ (ਦੂਸਰਾ) ।
- ੧੭ ਇਸਤਰੀ ।
- ੧੮ ਠਗਮੂਰੀ ; ਠਗ ਬੂਟੀ ਜੋ ਠਗ ਲੁਟਣ ਲਈ ਰਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਆਂਦੇ ਸਨ । ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਠਗਉਰੀ ਆਖਿਆ ਹੈ ।
- ੧੯ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੦ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ।
- ੨੧ ਪਿਛਲੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ।
- ੨੨ ਖਾ ਲਿਆ ਹੈ ।
- ੨੩ ਮਹਾਂ ਭਿਆਨਕ ।
- ੨੪ [ਅ. ਹਯਾ] ਇਹ ਵਡੀ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ।
- ੨੫ ਲਾਇਲਾਜ ।
- ੨੬ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ।
- ੨੭ ਨਾਸ ਹੋਇਆ ।
- ੨੮ ਜੇ । ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਫਤਹਮੰਦ ਕੀਤਾ ।
- ੨੯ ਗਲੇ ਨਾਲ ।
- ੩੦ ਕਿਰਪਾ ।
- ੩੧ ਬੇਅਰਥ ।
- ੩੨ ਦੇਖਦਿਆਂ ।
- ੩੩ ਸਾਰੇ ।
- ੩੪ ਮਥੇ ਤੇ ।
- ੩੫ ਭਿਗਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਸ਼ਬਾਨਾ ਹੈ ।
- ੩੬ ਉਪਦੇਸ਼ ।
- ੩੭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸ਼ਬਾਨਾ ।
- ੩੮ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਹੇ, ਇਹੋ ਆਸਾ ਧਾਰੀ ਬੰਨਾ ਹਾਂ ।

* ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬਹੁਤ ਸਮਥਾ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਉਸਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨੁਖ ਦੀਆਂ ਸਭ ਬਲਾਵਾਂ ਟਲਦੀਆਂ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਤਾਕਤ ਉਲਟ ਕੇ ਆਤਮਕ ਤੁੱਕੀ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਕਰਨ ਦੀ ਬਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ।

+ ਹਰੀ ਸਰਬ-ਸਮੂਖ ਹੈ ।

‡ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਲਗ ਕੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਜੀਵਣ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸੰਵਰਦੇ ਹਨ ।

ਨਾਨਕੁ ਚਿਤਵੈ ਸਚੁ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ੪ ॥ ੪੫ ॥ ੫੬ ॥

ਰਾਗੁ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ * ਘਰੁ ੨ ਦੁਪਦੇ
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਗਾਵਹੁ ਰਾਮ ਕੇ ਗੁਣ ਗੀਤ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪਤ
ਪਰਮਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਆਵਾਗੁਣੁ^੧ ਮਿਟੈ ਮੇਰੇ ਮੀਤ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਣ
ਗਾਵਤ ਹੋਵਤ ਪਰਗਾਸੁ^੨ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਮਹਿ ਹੋਇ ਨਿਵਾਸੁ ॥ ੧ ॥
ਸੰਤ ਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਹੋਇ ਉਧਾਰੁ^੩ ॥ ਨਾਨਕ ਭਵਜਲੁ^੪ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰਿ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥
੫੭ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਮੇਰਾ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਜਪਿ
ਸਦਾ ਸੁਹੇਲੇ^੫ ਸਗਲ ਬਿਨਾਸੇ ਰੋਗ ਕੂਰਾ^੬ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਏਕੁ ਅਰਾਧਹੁ
ਸਾਚਾ ਸੋਇ ॥ ਜਾ ਕੀ ਸਰਨਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ ਨੀਦ ਸੁਹੇਲੀ^੭ ਨਾਮ
ਕੀ ਲਾਗੀ ਭੂਖ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਬਿਨਸੇ ਸਭ ਦੂਖ ॥ ੨ ॥ 'ਸਹਜਿਅੰਦ
ਕਰਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਸਭ ਚਿੰਤ ਮਿਟਾਈ ॥ ੩ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਪ੍ਰਭ
ਕਾ ਜਪੁ ਜਾਪਿ ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਖਾ ਹੋਆ ਆਪਿ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੫੮ ॥

ਰਾਗੁ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲ ੫ ਪੜਤਾਲ ਘਰੁ ੩
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ † ॥ 'ਨਰਨਰਹ ਨਮਸਕਾਰੰ ॥ ਜਲਨ^{੧੦} ਬਲਨ^{੧੧}
ਬਸੁਧ^{੧੨} ਗਗਨ ਏਕ ਏਕੰਕਾਰੰ^{੧੩} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਨ^{੧੪} ਧਰਨ^{੧੫}
^{੧੬}ਪੁਨ ਪੁਨਹ ਕਰਨ ॥ 'ਨਹ ਗਿਰਹ ਨਿਰੰਹਾਰੰ ॥ ੧ ॥ ਗੰਭੀਰ ਧੀਰ^{੧੮}
ਨਾਮ ਹੀਰ^{੧੯} ਉਚ ਮੂਚ^{੨੦} ਅਪਾਰੰ ॥ 'ਕਰਨ ਕੇਲ ਗੁਣ ਅਮੋਲ ਨਾਨਕ
ਬਲਿਹਾਰੰ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ੫੯ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਰੂਪ ਰੰਗ ਸੁਗੰਧ
ਭੋਗ ਤਿਆਗਿ ਚਲੇ 'ਮਾਇਆ ਛਲੇ ਕਨਿਕ ਕਾਮਿਨੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਭੰਡਾਰ ਦਰਬ^{੨੩} ਅਰਬ ਖਰਬ ਪੋਖਿ ਲੀਲਾ ਮਨੁ ਸਧਾਰੈ ॥ ਨਹ ਸੰਗਿ ਗਾਮਨੀ ॥
੧ ॥ ਸੁਤ^{੨੪} ਕਲਤ੍ਰ^{੨੫} ਭ੍ਰਾਤ^{੨੬} ਮੀਤ ਉਰਝਿ^{੨੭} ਪਰਿਓ ਭਰਮਿ ਮੋਹਿਓ ਇਹ
^{੨੮}ਬਿਰਖ ਛਾਮਨੀ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਰਨ ਨਾਨਕ ਸੁਖੁ ਸੰਤ ਭਾਵਨੀ^{੨੯} ॥ ੨ ॥
੨ ॥ ੬੦ ॥

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਰਾਗੁ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੯ ਤਿਪਦੇ § ॥ ਰੇ ਮਨ ਓਟਿ
ਲਹੁ ਹਰਿਨਾਮ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਦੁਰਮਤਿ^{੩੦} ਨਾਸੈ ਪਾਵਹਿ^{੩੧} ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਨਾ ॥
੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬਡਭਾਗੀ ਤਿਹਿ ਜਨ ਕਉ ਜਾਨਉ ਜੋ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਵੈ ॥

੧ ਜਨਮ ਮਰਨ ।
 ੨ ਚਾਨਣਾ (ਰਿਆਨ ਦਾ) ।
 ੩ ਨਿਸਤਾਰਾ ।
 ੪ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ।
 ੫ ਸੁਖੀ ।
 ੬ ਕੂੜ । 'ਕੂਰਾ' ਬਹੁਵਚਨ ਹੈ ਕੂਰ ਦਾ । ਦੇਖੋ
 ਨੋਮ ੬ ।
 ੭ ਸੋਖੀ, ਸੁਖਦਾਇਕ ।
 ੮ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸੁਖ ਮਣ । ਦੇਖੋ
 ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੯ ਨਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੁਸ਼ਟ ਨਰ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੧੦ ਜਲਾਂ ਵਿਚ ।
 ੧੧ ਥਲਾਂ ਵਿਚ ।
 ੧੨ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ।
 ੧੩ ਅਦ੍ਵੈਤ ਬ੍ਰਹਮ ।
 ੧੪ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੧੫ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ (ਪਾਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ) ।
 ੧੬ ਫਿਰ ਫਿਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

੧੭ ਨਾ ਘਰ ਸੁ, ਨਾ ਭੋਜਨ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੮ ਧੀਰਜ ਰੂਪ ।
 ੧੯ ਹੀਰਾ ।
 ੨੦ ਵਡਾ ।
 ੨੧ ਕੇਲ (ਕੋਤਕ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਚੋਜੀ ।
 ੨੨ ਸੋਨਾ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਆਦਿ ਮਾਇਆ ਦੇ
 ਛਲੇ ਹੋਏ ।
 ੨੩ ਧਨ । ਧਨ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਭੰਡਾਰੇ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ
 ਵਿਚ ਢਾਰਸ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ
 ਗਾਮਨੀ (ਜਾਂਦੀ) ।
 ੨੪ ਪੁੱਤਰ ।
 ੨੫ ਇਸਤਰੀ ।
 ੨੬ ਭਾਈ ।
 ੨੭ ਫਸਿਆ ।
 ੨੮ ਇਹ ਬਿਰਛ ਦੀ ਛਾਂ ਵਾਂਗ ਹੈ ।
 ੨੯ ਸ਼ਰਧਾ ।
 ੩੦ ਖੋਟੀ ਮਤ ।
 ੩੧ ਨਿਰਬਾਣ ਪਦ, ਮੁਕਤਿ ।

* ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਦੇ ਲਾਭ ਦਸੇ ਹਨ ।

† ਸਰਵ-ਵਿਆਪੀ, ਸਭ ਦੇ ਅਧਾਰ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ।

‡ ਮਾਇਆ ਦੇ ਰੂਪ ਰੰਗ ਸਭ ਛਲ ਰੂਪ ਹਨ ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੁਖ ਨਹੀਂ । ਸੁਖ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਵਿਚ
 ਸ਼ਰਧਾ ਰਖ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣ ਵਿਚ ਹੈ ।

§ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੀ ਓਟ ਲੈਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਅਜਾਮਲ ਤੇ ਗਜ ਮੁਕਤ
 ਹੋ ਗਏ ।

ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਪਾਪ ^੧ਖੋਇ ਕੈ ਫੁਨਿ^੨ ਬੈਕੁੰਠਿ ਸਿਧਾਵੈ^੩ ॥੧॥ ਅਜਾਮਲੁ ਕਉ
ਅੰਤਕਾਲ ਮੈ ਨਾਰਾਇਨ^੪ ਸੁਧਿ ਆਈ ॥ ^੫ਜਾਂ ਗਤਿ ਕਉ ਜੋਗੀਸੁਰ ਬਾਛਤ ਸੋ
ਗਤਿ ਛਿਨ ਮਹਿ ਪਾਈ ॥ ੨ ॥ ਨਾਹਨ ਗੁਨੁ ਨਾਹਨਿ ਕਛੁ ਬਿਦਿਆ^੬ ਧਰਮੁ
ਕਉਨੁ ਗਜਿ^੭ ਕੀਨਾ ॥ ਨਾਨਕ ਬਿਰਦੁ^੮ ਰਾਮ ਕਾ ਦੇਖੋ ^੯ਅਭੈਦਾਨੁ ਤਿਹਿ
ਦੀਨਾ ॥ ੩ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੯ * ॥ ਸਾਧੋ ^{੧੦}ਕਉਨੁ ਜੁਗਤਿ ਅਬਿ
ਕੀਜੈ ॥ ^{੧੧}ਜਾ ਤੇ ਦੁਰਮਤਿ ਸਗਲ ਬਿਨਾਸੈ ਰਾਮ ਭਗਤਿ ਮਨੁ ਭੀਜੈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਮਨੁ ਮਾਇਆ ਮੈ ^{੧੨}ਉਰਬਿ ਰਹਿਓ ਹੈ ਬੂਝੈ ਨਹ ਕਛੁ ਗਿਆਨਾ ॥ ਕਉਨੁ ਨਾਮੁ
ਜਗ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰੈ ਪਾਵੈ ^{੧੩}ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਭਏ ਦਇਆਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ
ਸੰਤ ਜਨ ਤਬ ਇਹ ਬਾਤ ਬਤਾਈ ॥ ^{੧੪}ਸਰਬ ਧਰਮ ਮਾਨੋ ਤਿਹ ਕੀਏ ਜਿਹ
ਪ੍ਰਭ ਕੀਰਤਿ ਗਾਈ ॥ ੨ ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਨਰ ^{੧੫}ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਮੈ ਨਿਮਖ ਏਕ
ਉਰਧਾਰੈ^{੧੬} ॥ ਜਮ ਕੋ ਤ੍ਰਾਸੁ^{੧੭} ਮਿਟੈ ਨਾਨਕ ਤਿਹ ਅਪੁਨੋ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰੈ ॥੩॥ ੨ ॥
ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੯ * ॥ ਪ੍ਰਾਨੀ ^{੧੮}ਨਾਰਾਇਨਿ ਸੁਧਿ ਲੇਹ ॥ ਛਿਨੁ ਛਿਨੁ ਅਉਧ^{੧੯}
ਘਟੈ ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਬ੍ਰਿਥਾ ਜਾਤੁ ਹੈ ਦੇਹ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਰਨਾਪੋ^{੨੦} ਬਿਖਿਅਨ
ਸਿਉ ਖੋਇਓ ਬਾਲਪਨੁ ਅਗਿਆਨਾ ॥ ਬਿਰਧ ਭਇਓ ਅਜਹੂ ਨਹੀ ਸਮਝੈ
^{੨੧}ਕਉਨੁ ਕੁਮਤਿ ਉਰਝਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਮਾਨਸ ਜਨਮੁ ਦੀਓ ^{੨੨}ਜਿਹ ਠਾਕੁਰ ਸੋ ਤੈ
ਕਿਉ ਬਿਸਰਾਇਓ ॥ ਮੁਕਤਿ ਹੋਤ ਨਰ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰੈ ਨਿਮਖ ਨ ਤਾ ਕੋ
ਗਾਇਓ ॥ ੨ ॥ ਮਾਇਆ ਕੋ ਮਦੁ^{੨੩} ਕਹਾ ਕਰਤੁ ਹੈ ^{੨੪}ਸੰਗਿ ਨ ਕਾਹੂ ਜਾਈ ॥
ਨਾਨਕ ਕਹਤ ਚੇਤਿ ਚਿੰਤਾਮਨਿ^{੨੫} ਹੋਇ ਹੈ ਅੰਤਿ ਸਹਾਈ ॥ ੩ ॥ ੩ ॥ ੮੧ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧ ਅਸੁਪਦੀਆ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਫੁ ॥ ਸੋਈ ਚੰਦੁ ਚੜਹਿ ਸੇ ਤਾਰੇ ਸੋਈ
ਦਿਨੀਅਰੁ^{੨੬} ਤਪਤ ਰਹੈ ॥ ਸਾ ਧਰਤੀ ਸੋ ਪਉਣੁ ਬੁਲਾਰੇ ^{੨੭}ਜੁਗ ਜੀਅ ਖੇਲੇ
ਬਾਵ ਕੈਸੇ ॥ ੧ ॥ ^{੨੮}ਜੀਵਨ ਤਲਬ ਨਿਵਾਰਿ ॥ ਹੋਵੈ ਪਰਵਾਣਾ ਕਰਹਿ
ਧਿਛਾਣਾ^{੨੯} ਕਲਿਲਖਣ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੩੦}ਕਿਤੈ ਦੇਸਿ ਨ
ਆਇਆ ਸੁਣੀਐ ਤੀਰਥ ਪਾਸਿ ਨ ਬੈਠਾ ॥ ^{੩੧}ਦਾਤਾ ਦਾਨੁ ਕਰੇ ਤਹ ਨਾਹੀ
ਮਹਲ ਉਸਾਰਿ ਨ ਬੈਠਾ ॥ ੨ ॥ ^{੩੨}ਜੇ ਕੋ ਸਤੁ ਕਰੇ ਸੋ ਛੀਜੈ ਤਪ ਘਰਿ ਤਪੁ ਨ
ਹੋਈ ॥ ਜੇ ਕੋ ਨਾਉ ਲਏ ਬਦਨਾਵੀ ਕਲਿ ਕੋ ਲਖਣ ਏਈ ॥ ੩ ॥ ਜਿਸ
ਸਿਕਦਾਰੀ^{੩੩} ਤਿਸਹਿ ਖੁਆਰੀ ਚਾਕਰ ਕੇਹੇ ਡਰਣਾ ॥ ਜਾ ਸਿਕਦਾਰੈ

੧ ਦੂਰ ॥

੨ ਫਿਰ, ਉਪਰੰਤ ।

੩ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

੪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ । ਪਾਪੀ ਅਜਾਮਲ ਦੇ ਪੁਤਰ ਦਾ ਨਾਮ ਨਰਾਇਣ ਸੀ, ਪੁਤਰ ਨਰਾਇਣ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੂਧ ਆਈ ਤੇ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੩੦, ਨੋਟ ੨੮ ।

੫ ਜਿਸ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਵਡੇ ਜੇਗੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

੬ ਵਿਦਿਆ ।

੭ ਹਾਥੀ ਨੇ । ਹਾਥੀ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਧਰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ ? ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੩੦, ਨੋਟ ੩੦ ।

੮ ਸੁਭਾਵ (ਮਿਹਰ ਵਾਲਾ) ।

੯ ਨਿਰਭਉ ਪਦਵੀ ਦਾ ਦਾਨ ।

੧੦ ਕਿਹੜੀ ਵਿਉਂਤ ?

੧੧ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਖੋਟੀ ਬੁਧ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ਮਨ ਹਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਰਚ ਜਾਵੇ ।

੧੨ ਫਸਿਆ ਹੈ ।

੧੩ ਨਿਰਵਾਣ ਪਦ, ਮੁਕਤੀ ।

੧੪ ਇਹ ਸਮਝੋ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਕਰਮ-ਧਰਮ ਕਰ ਲਏ ਹਨ ਜਿਸ ਨੇ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਗਾਇਆ ਹੈ ।

੧੫ ਰਾਤ ਦਿਨ ਵਿਚ ।

੧੬ ਦਿਲ ਵਿਚ ਟਿਕਾਏ ।

੧੭ ਭਰ ।

੧੮ ਨਾਰਾਇਣ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਕਰ ।

੧੯ ਉਮਰ ।

੨੦ ਤਰੁਣਾਪਾ, ਜਵਾਨੀ ।

੨੧ ਤੂੰ ਕਿਹੜੀ ਵੰਡੀ ਮਤ ਵਿਚ ਫਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ?

੨੨ ਜਿਸ ਮਾਲਕ ਨੇ ।

੨੩ ਨਸ਼ਾ, ਹੰਕਾਰ ।

੨੪ ਇਹ ਮਾਇਆ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਜਾਂਦੇ ਨਹੀਂ ।

੨੫ ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਰਤਨ ਜੋ ਮਨ-ਇਛੇ ਫਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।

੨੬ ਸੂਰਜ ।

੨੭ ਜੁਗ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਖੇਡਦਾ ਹੈ (ਵਰਤਦਾ ਹੈ), ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਮੰਨਣ ਦੀ ਥਾਂ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਭਾਵ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਮੰਨਣ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੁਗਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਜੀਵਾਂ ਤੇ (ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਭਾ ਤੇ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

੨੮ ਜੀਵਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੂਰ ਕਰੋ, ਕਲਿਜੁਗ ਆਪੇ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਊ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੭੬, ਨੋਟ ੧੬ ।

੨੯ ਧੌਕਾ । ਜਿਹੜਾ ਇਥੇ ਧੌਕਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਪ੍ਰਵਾਣ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ, ਇਹੋ ਕਲਿਜੁਗ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਸਮਝ ।

੩੦ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਦੀ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਕਲਿਜੁਗ ਫਲਾਣੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸੀ, ਜਾਂ ਫਲਾਣੇ ਤੀਰਥ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ।

੩੧ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਦਾਤਾ ਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਵੀ ਕਲਿਜੁਗ ਨਹੀਂ ਬੈਠਾ ; ਨਾ ਕਿਧਰੇ ਮਹਲ ਹੀ ਉਸਾਰ ਕੇ ਬੈਠਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ।

੩੨ ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਲਛਣ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਸਤ-ਧਰਮ ਕਰੇ ਉਹ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਕਣਕੀ ਘਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਘਰ ਘਾਲ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ : ਜੇ ਰਬ ਦਾ ਨਾਮ ਲਵੇ ਉਸ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

੩੩ ਸਰਦਾਰੀ । ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰੀ ਮਿਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਬੇਇਚਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਚਾਕਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਹਦਾ ਭਰ ਹੈ ?

* ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਰਚਨ ਵਾਲੀ ਖੋਟੀ ਮਤ ਛੱਡ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ? ਉਹ ਤਰੀਕਾ ਹਰੀ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਕਰਨਾ ਹੈ ।

† ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਅੰਦੋਂ ਹੀ ਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।

‡ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੀਰਥ ਗਏ । ਮਰਦਾਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਲੋਕ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਵੀ ਪਾਪ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ? ਕੋਲੋਂ ਇਕ ਪੰਡਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਲਿਜੁਗ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਧਰਮ ਦੀ ਗਿਲਾਨੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਉਸ ਪ੍ਰਥਾਇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਕਲਿਜੁਗ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਮਾੜਾ ਸੁਭਾਉ ਹੈ, ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ ਪਾਪ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਵਰਨਾ ਹਰ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਧਰਤੀ, ਸੂਰਜ, ਚੰਦ ਆਦਿਕ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਇਹ ਮੰਨਣ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਕਿਥੇ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਾਸ ਯੁਕ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ? ਜਿਥੇ ਭੀ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰੇ, ਉਥੇ ਤੇ ਉਦੋਂ ਸਤਿਜੁਗ ਹੈ ਤੇ ਜਦ ਮੰਦਾ ਕੰਮ ਹੋਵੇ, ਉਦੋਂ ਤੇ ਉਥੇ ਕਲਿਜੁਗ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ ।

'ਪਵੈ ਜੀਜੀਰੀ ਤਾ ਚਾਕਰ ਹਬਹੁ ਮਰਣਾ ॥ ੪ ॥ ^੨ਆਖੁ ਗੁਣਾ ਕਲਿ ਆਈਐ ॥
^੩ਤਿਹੁ ਜੁਗ ਕੇਰਾ ਰਹਿਆ ਤਪਾਵਸੁ ^੪ਜੇ ਗੁਣ ਦੇਹਿ ਤ ਪਾਈਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਕਲਿ ਕਲਵਾਲੀ ^੫ਸਰਾ ਨਿਬੇੜੀ ਕਾਜੀ ਕ੍ਰਿਸਨਾ ਹੋਆ ॥ ^੬ਬਾਣੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬੇਦੁ
 ਅਬਰਬਣੁ ਕਰਣੀ ਕੀਰਤਿ ਲਹਿਆ ॥ ੫ ॥ ^੭ਪਤਿ ਵਿਣੁ ਪੂਜਾ ਸਤ ਵਿਣੁ
 ਸੰਜਮੁ ^੮ਜਤ ਵਿਣੁ ਕਾਹੇ ਜਨੇਊ ॥ ਨਾਵਹੁ ਧੋਵਹੁ ਤਿਲਕੁ ਚੜਾਵਹੁ ^੯ਸੁਚ ਵਿਣੁ
 ਸੋਚ ਨ ਹੋਈ ॥ ੬ ॥ ਕਲਿ ਪਰਵਾਣੁ ਕਤੇਬ ਕੁਰਾਣੁ ॥ ਪੋਥੀ ਪੰਡਿਤ ਰਹੇ ^{੧੦}
 ਪੁਰਾਣ ॥ ਨਾਨਕ ^{੧੧}ਨਾਉ ਭਇਆ ਰਹਮਾਣੁ ॥ ^{੧੨}ਕਰਿ ਕਰਤਾ ਤੂ ਏਕੋ ਜਾਣੁ ॥
 ੭ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ਏਦੁ ਉਪਰਿ ਕਰਮੁ ਨਹੀ ॥ ^{੧੩}ਜੇ ਘਰਿ
 ਹੋਵੈ ਮੰਗਣਿ ਜਾਈਐ ਫਿਰਿ ਓਲਾਮਾ ਮਿਲੈ ਤਹੀ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮਕਲੀ
 ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ^{੧੪}ਜਗੁ ਪਰਬੋਧਹਿ ਮੜੀ ਬਧਾਵਹਿ ॥ ਆਸਣੁ ^{੧੫}ਤਿਆਗਿ
 ਕਾਹੇ ਸਚੁ ਪਾਵਹਿ ॥ ਮਮਤਾ ਮੋਹੁ ਕਾਮਣਿ ਹਿਤਕਾਰੀ ^{੧੬}॥ ਨਾ ਅਉਧੂਤੀ ^{੧੭}
 ਨਾ ਸੰਸਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਜੋਗੀ ^{੧੮}ਬੈਸਿ ਰਹਹੁ ਦੁਬਿਧਾ ਦੁਖੁ ਭਾਗੈ ॥ ਘਰਿ ਘਰਿ
 ਮਾਗਤ ਲਾਜ ਨ ਲਾਗੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗਾਵਹਿ ਗੀਤ ਨ ^{੧੯}ਚੀਨਹਿ ਆਪੁ ॥
^{੨੦}ਕਿਉ ਲਾਗੀ ਨਿਵਰੈ ਪਰਤਾਪੁ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਰਚੈ ਮਨ ਭਾਇ ^{੨੧}॥ ^{੨੨}ਭਿਖਿਆ
 ਸਹਜ ਵੀਚਾਰੀ ਖਾਇ ॥ ੨ ॥ ਭਸਮ ਚੜਾਇ ਕਰਹਿ ਪਾਖੰਡੁ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ
 ਸਹਹਿ ਜਮ ਡੰਡੁ ॥ ਫੂਟੈ ਖਾਪਰੁ ^{੨੩}ਭੀਖ ਨ ਭਾਇ ^{੨੪}॥ ਬੰਧਨਿ ਬਾਧਿਆ ਆਵੈ
 ਜਾਇ ॥ ੩ ॥ ਬਿੰਦੁ ^{੨੫}ਨ ਰਾਖਹਿ ਜਤੀ ਕਹਾਵਹਿ ॥ ^{੨੬}ਮਾਈ ਮਾਗਤ ਤ੍ਰੈ ਲੋਭਾਵਹਿ ॥
^{੨੭}ਨਿਰਦਇਆ ਨਹੀ ਜੋਤਿ ਉਜਾਲਾ ॥ ਬੂਝਤ ਬੂਝੇ ਸਰਬ ਜੰਜਾਲਾ ॥ ੪ ॥ ਭੇਖ
 ਕਰਹਿ ਖੰਥਾ ^{੨੮}ਬਹੁ ਬਟੁਆ ^{੨੯}॥ ਬੂਠੋ ਖੋਲੁ ਖੋਲੇ ਬਹੁ ਨਟੁਆ ^{੩੦}॥ ਅੰਤਰਿ
 ਅਗਨਿ ਚਿੰਤਾ ਬਹੁ ਜਾਰੇ ^{੩੧}॥ ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ ਕੇਸੇ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰੇ ॥ ਪਾਮੁੰਦਾ ਫਟਕ ^{੩੨}
 ਬਨਾਈ ਕਾਨਿ ^{੩੩}॥ ^{੩੪}ਮੁਕਤਿ ਨਹੀ ਬਿਦਿਆ ਬਿਗਿਆਨਿ ॥ ^{੩੫}ਜਿਹਵਾ ਇੰਦ੍ਰੀ
 ਸਾਦਿ ਲੋਭਾਨਾ ॥ ਪਸੂ ਭਏ ਨਹੀ ਮਿਟੇ ਨੀਸਾਨਾ ^{੩੬}॥ ੬ ॥ ^{੩੭}ਤ੍ਰਿਬਿਧਿ ਲੋਗਾ ਤ੍ਰਿਬਿਧਿ
 ਜੋਗਾ ॥ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੈ ਚੂਕਸਿ ^{੩੮}ਸੋਗਾ ॥ ^{੩੯}ਉਜਲੁ ਸਾਚੁ ਸੁ ਸਬਦੁ ਹੋਇ ॥ ਜੋਗੀ
 ਜੁਗਤਿ ਵੀਚਾਰੇ ਸੋਇ ॥ ੭ ॥ ਤੁਝ ਪਹਿ ^{੪੦}ਨਉਨਿਪਿ ^{੪੧}ਤੂ ਕਰਣੈ ਜੋਗੁ ॥ ਬਾਪਿ
 ਉਥਾਪੇ ^{੪੨}ਕਰੇ ਸੁ ਹੋਗੁ ॥ ਜਤੁ ਸਤੁ ਸੰਜਮੁ ਸਚੁ ਸੁਚੀਤੁ ^{੪੩}॥ ਨਾਨਕ ਜੋਗੀ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ^{੪੪}
 ਮੀਤੁ ॥ ੮ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ^{੪੫}ਖਟੁ ਝੁ ਮਟੁ ਦੇਹੀ ਮਨੁ ਬੈਰਾਗੀ ॥ ਸੁਰਤਿ
 ਸਬਦੁ ਧੁਨਿ ਅੰਤਰਿ ਜਾਗੀ ॥ ਵਾਜੈ ਅਨਹਦੁ ^{੪੬}ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਲੀਣਾ ॥ ਗੁਰ ਬਚਨੀ
 ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਪਤੀਣਾ ॥ ੧ ॥ ਪ੍ਰਾਣੀ ਰਾਮ ਭਗਤਿ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ^{੪੭}ਹਰਿ

- ੧ ਜਦੋਂ ਭੀ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਨੌਕਰਾਂ ਹਥੋਂ ਮਰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਨੌਕਰ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਦੀ ਥਾਂ ਗ਼ਦਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ।
- ੨ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਕਹੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਲਿਜੁਗ ਆਇਆ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੪੫, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੩ ਪਹਿਲਿਆਂ ਤਿੰਨਾਂ ਜੁਗਾਂ ਦਾ ਨਿਆਂ ਹੁਣ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ (ਦੁਹ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ) ।
- ੪ ਜੇ ਤੂੰ ਦੋਵੇਂ ਤਾਂ ਹਰੀ-ਗੁਣ ਕਹਣੇ (ਨਾਮ) ਹੀ ਇਸ ਜੁਗ ਵਿਚ ਪਾਵਣ ਯੋਗ ਹੈ ।
- ੫ ਕਲਹ (ਦੁਖ) ਵਾਲੀ । ਇਸ ਅਸ਼ਾਂਤ ਕਲਯੁਗ ਵਿਚ ਫ਼ੈਸਲੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਾਬੀ ਨਾਲੋਂ ਕਪੜੇ ਪਾਣ ਕਟਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਥਾਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੬ ਅਜ ਕਲ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?—ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਅਥਰਵਣ ਦੇਵ; ਅਤੇ ਅਮਲ ਕੀ ਲਭਾ ਹੈ?—ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ : "ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਰੁਤਿ ਆਈ" (ਪੰ. ੪੪੬) ।
- ੭ ਪ੍ਰਤੀਤੀ (ਨਿਸਚੇ) ਬਿਨਾਂ ਪੂਜਾ ਕਾਹਦੀ ?
- ੮ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ।
- ੯ ਸੂਚੀ ਰਹਿਣੀ ਬਿਨਾਂ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ।
- ੧੦ ਰਹਿ ਗਏ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ।
- ੧੧ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੭੦, ਨੋਟ ੯ ।
- ੧੨ ਹੋ ਭਾਈ ! ਤੂੰ ਉਸ ਕਰਤੇ ਨੂੰ ਸਭ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਕਟਕੇ ਸਮਝ । ਲੋਕ ਭਾਵੇਂ ਸਮੇਂ ੨ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਤੇ ਰੂਪ ਬਦਲਦੇ ਹਨ, ਕਦੀ ਉਹ ਰਾਮ ਤੇ ਕਦੀ ਰਹਮਾਨ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਹੈ ਆਪ ਇਕੋ ਹੀ ।
- ੧੩ ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੋ, ਤੂੰ ਬਾਹਰ ਕਿਉਂ ਭਟਕਦਾ ਹੈ ?
- ੧੪ ਹੋ ਜੋਗੀ ! ਜਗਤ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਾਪਟੀ ਪੈਟ ਪੂਜਾ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਮਝਾ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੫ ਟਿਕਾਉ । ਆਪ ਅਭੋਲਤਾ ਛੱਡ ਬੰਨਾ ਹੈਂ ਤੇ ਸਚ ਕਿਵੇਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈਂ ?
- ੧੬ ਪ੍ਰੇਮੀ (ਵਿਸਤਰੀ ਦਾ) ।

- ੧੭ ਤਿਆਗੀ । ੧੮ ਟਿਕ ਜਾਵੇ ।
- ੧੯ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ।
- ੨੦ ਪਰਿਤਾਪ (ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਲਗੀ ਤਪਸ) ਜੋ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ ਦੁਰ ਹੋਵੇ ?
- ੨੧ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ।
- ੨੨ ਸਹਜ-ਵਿਚਾਰ, ਭਾਵ ਅਸਲ ਗਿਆਨ ਦੀ ਭਿਛਿਆ ਖਾਵੇਂ ।
- ੨੩ ਮੰਗਣ ਲਈ ਭਾਂਡਾ ।
- ੨੪ ਪ੍ਰੇਮ । ਤੇਰਾ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਖਪਰ ਟੁਟ ਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਭਿਛਿਆ ਉਸ ਵਿਚ ਪੈਂਦੀ ਨਹੀਂ । ੨੫ ਬੰਦ, ਵੀਰਜ ।
- ੨੬ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਮਾਇਆ ਮੰਗਦਾ ਹੈਂ ।
- ੨੭ ਦਇਆ ਰਹਿਤ ਹੋਂ ਅਤੇ ਰਬ ਦੀ ਜੋਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ; ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੰਜਾਲ ਵਿਚ ਭੁਥਿਆ ਹੈ ।
- ੨੮ ਦੇਗਾ ਜੋਤੀਆਂ ਦਾ, ਕਫ਼ਨੀ ।
- ੨੯ ਠਾਟ (ਬਖ਼ਾਉਣੀ) ਬਣਾਣ ਵਾਲਾ ।
- ੩੦ ਮਦਾਰੀ । ੩੧ ਸਾੜਦੀ ਹੈ ।
- ੩੨ ਕੱਚ ਦੀਆਂ । ੩੩ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ।
- ੩੪ ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਬੋਧਿਆਨ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ।
- ੩੫ ਜੋਭ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰੀ ਦੇ ਸਵਾਦ ਵਿਚ ਲੁਭਿਤ ਹੋਇਆ ੨ ਹੈ ।
- ੩੬ ਪਸ਼ੁਪੁਟ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ।
- ੩੭ ਜਿਵੇਂ ਸੰਸਾਰੀ ਤਿਵੇਂ ਜੋਗੀ ਭੀ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
- ੩੮ ਦੁਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੩੯ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਉਜਲ ਅਤੇ ਸਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਔਸਾ ਜੋਗੀ ਹੀ ਜੁਗਤਿ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ ।
- ੪੦ ਪਾਸ । ੪੧ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ੩ ।
- ੪੨ ਵਾਹਦਾ ਹੈ । ੪੩ ਸੁਚਿਤ, ਪਵਿਤਰ ਦਿਲ ।
- ੪੪ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ।
- ੪੫ ਛੇ ਚਕਰਾਂ ਵਾਲੀ ਦੇਹੀ ਰੂਪ ਮਠ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਬੰਗਾਗੀ ਮਨ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਸੋਝ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਗੁੰਜਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਧੁਨੀ (ਤੀ) ਸਮਝੋ ।
- ੪੬ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੪੭ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।

* ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਛੇ ਛੇ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਬਿੰਦਗੀ ਪਵਿਤਰ ਕਰਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਲਗਨ ਲਾਵੇ ।

† ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੋ ਕਿ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਵਿਚ ਲਿਵ ਜੋੜੇ ।

‡ ਯੋਗ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰੀਰ ਦੇ ਛੇ ਚੱਕਰ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ੭ ਆਸ ਲੰਘ ਕੇ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ । ਛੇ ਚੱਕਰ ਇਹ ਹਨ :—ਮੁਲਾਧਾਰ (ਗੁਦਾ ਮੰਡਲ ਦਾ ਚੱਕਰ), ਸ੍ਵਾਧਿਸ਼ਠਾਨ (ਲਿੰਗ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਵਿਚ), ਮਣਿਪੁਰ ਚੱਕਰ (ਧੁਨੀ ਦੇ ਕੋਲ), ਅਨਾਹਤ ਚੱਕਰ (ਦਿਲ ਵਿਚ) ਵਿਸ਼ੁਪਚੱਕਰ (ਗਲੇ ਵਿਚ), ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ (ਭੋਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ) ।

ਹਰਿ ਮੀਠਾ ਲਾਗੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਈਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ
 ਬਿਵਰਜਿ^੧ ਸਮਾਏ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੈ^੨ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਰਾਮੁ ਰਤਨੁ ਨਿਰਮਲਕੁ
 ਹੀਰਾ ॥ ਤਿਤੁ ਰਾਤਾ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਧੀਰਾ^੩ ॥ ੨ ॥ ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ ਰੋਗੁ ਨ ਲਾਗੈ ॥
 ਰਾਮ ਭਗਤਿ ਜਮ ਕਾ ਭਉ ਭਾਗੈ ॥ ਜਮੁ ਜੰਦਾਰੁ^੪ ਨ ਲਾਗੈ ਮੋਹਿ^੫ ॥ ਨਿਰਮਲ ਨਾਮੁ
 ਰਿਦੈ ਹਰਿ ਸੋਹਿ^੬ ॥ ੩ ॥ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰਿ^੭ ਭਏ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਜਾਗੈ
 ਦੁਰਮਤਿ ਪਰਹਾਰੀ^੮ ॥ ਅਨਦਿਨੁ^੯ ਜਾਗਿ ਰਹੇ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ^{੧੦}ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ
 ਗਤਿ ਅੰਤਰਿ ਪਾਈ ॥ ੪ ॥ ਅਲਿਪਤ ਗੁਫਾ ਮਹਿ ਰਹਹਿ ਨਿਰਾਰੇ^{੧੧} ॥ ਤਸਕਰ^{੧੨}
 ਪੰਚ ਸਬਦਿ ਸੰਪਾਰੇ^{੧੩} ॥ ਪਰਘਰ ਜਾਇ ਨ ਮਨੁ ਡੋਲਾਏ ॥ ਸਹਜ ਨਿਰੰਤਰਿ^{੧੪}
 ਰਹਉ ਸਮਾਏ ॥ ੫ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਗਿ ਰਹੇ ਅਉਧੂਤਾ^{੧੫} ॥ ਸਦ ਬੈਰਾਗੀ^{੧੬} ਤਤੁ
 ਪਰੋਤਾ ॥ ਜਗੁ ਸੂਤਾ^{੧੭} ਮਰਿ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰਸਬਦ ਨ ਸੋਝੀ ਪਾਇ ॥
 ੬ ॥ ^{੧੮}ਅਨਹਦ ਸਬਦੁ ਵਜੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ॥ ^{੧੯}ਅਵਿਗਤ ਕੀ ਗਤਿ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੦}
 ਜਾਤੀ ॥ ਤਉ ਜਾਨੀ ਜਾ ਸਬਦਿ ਪਛਾਨੀ ॥ ਏਕੋ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਨਿਰਬਾਨੀ^{੨੧} ॥
 ੭ ॥ ^{੨੨}ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਸਹਜਿ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ॥ ਤਜਿ ਹਉ ਲੋਭਾ^{੨੩} ਏਕੋ ਜਾਤਾ ॥
 ਗੁਰ ਚੇਲੇ ਅਪਨਾ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ਨਾਨਕ ਦੂਜਾ ਮੋਟਿ ਸਮਾਨਿਆ ॥ ੮ ॥ ੩ ॥
 ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ਸਾਹਾ^{੨੪} ਗਣਹਿ ਨ ਕਰਹਿ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ^{੨੫}ਸਾਹੇ
 ਊਪਰਿ ਏਕੰਕਾਰੁ ॥ ਜਿਸੁ ਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਸੋਈ ਬਿਧਿ ਜਾਣੈ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਹੋਇ ਤ
 ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ੧ ॥ ਝੂਠੁ ਨ ਬੋਲਿ ਪਾਡੇ ਸਚੁ ਕਹੀਐ ॥ ਹਉਮੈ ਜਾਇ ਸਬਦਿ
 ਘਰੁ^{੨੬} ਲਹੀਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੨੭}ਗਣਿ ਗਣਿ ਜੋਤਕੁ ਕਾਂਡੀ ਕੀਨੀ ॥ ਪੜੈ ਸੁਣਾਵੈ
^{੨੮}ਤਤੁ ਨ ਚੀਨੀ ॥ ਸਭਸੈ ਊਪਰਿ ਗੁਰਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਹੋਰ ਕਥਨੀ ਬਦਉ^{੨੯}
 ਨ ਸਗਲੀ ਛਾਰੁ ॥ ੨ ॥ ਨਾਵਹਿ ਧੋਵਹਿ ਪੂਜਹਿ ਸੈਲਾ^{੩੦} ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਰਾਤੇ ਮੈਲੋ
 ਮੈਲਾ ॥ ^{੩੧}ਗਰਬੁ ਨਿਵਾਰਿ ਮਿਲੈ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਰਥਿ^{੩੨} ॥ ਮੁਕਤਿ ਪ੍ਰਾਨ ਜਪਿ ਹਰਿ
 ਕਿਰਤਾਰਥਿ^{੩੩} ॥ ੩ ॥ ^{੩੪}ਵਾਚੈ ਵਾਦੁ ਨ ਬੇਦੁ ਬੀਚਾਰੈ ॥ ਆਪਿ ਡੁਬੈ ਕਿਉ ਪਿਤਰਾ
 ਤਾਰੈ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਚੀਨੈ ਜਨੁ ਕੋਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਸੋਝੀ ਹੋਇ ॥ ੪ ॥
^{੩੫}ਗਣਤ ਗਣੀਐ ਸਹਸਾ ਦੁਖੁ ਜੀਐ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸਰਣਿ ਪਵੈ ਸੁਖੁ ਥੀਐ^{੩੬} ॥
 ਕਰਿ ਅਪਰਾਧ ਸਰਣਿ ਹਮ ਆਇਆ ॥ ਗੁਰ ਹਰਿ ਭੇਟੇ ^{੩੭}ਪੁਰਬਿਕਮਾਇਆ ॥
 ੫ ॥ ਗੁਰਸਰਣਿ ਨ ਆਈਐ ਬ੍ਰਹਮੁ ਨ ਪਾਈਐ ॥ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈਐ ਜਨਮਿ
 ਮਰਿ ਆਈਐ ॥ ਜਮ ਦਰਿ ਬਾਧਉ ਮਰੈ ਬਿਕਾਰੁ ॥ ਨਾ ਰਿਦੈ ਨਾਮੁ ਨ
^{੩੮}ਸਬਦੁ ਅਚਾਰੁ ॥ ੬ ॥ ਇਕਿ ਪਾਧੇ ਪੰਡਿਤ ਮਿਸਰ ਕਹਾਵਹਿ ॥ ਦੁਬਿਧਾ ਰਾਤੇ

੧ ਰੋਕ ਕੇ ।
 ੨ ਮਿਲੇ ।
 ੩ ਟਿਕਿਆ ।
 ੪ [ਫਾ. ਜੰਦਾਲ] ਅਵੇੜਾ, ਝਾਲਮ ।
 ੫ ਮੰਨੂੰ ।
 ੬ ਸੋਢਦਾ ਹੋ ।
 ੭ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ ।
 ੮ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ।
 ੯ ਹਰ ਰੋੜ, ਭਾਵ ਸਦਾ ।
 ੧੦ ਜੀਵਨ-ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਅੰਦਰੇ ਮਿਲ ਗਈ ।
 ੧੧ ਨਿਰਲੇਪ । ਸਰੀਰ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਨਿਰਲੇਪ ਹਨ ।
 ੧੨ ਚੋਰ (ਕਾਮਾਦਿਕ) ।
 ੧੩ ਮਾਰੇ ਹਨ ।
 ੧੪ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ । ਸਹਜ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਤੋਰ ਤੇ ।
 ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੧੫ ਤਿਆਗੀ । ਗੁਰਮੁਖ ਤਿਆਗੀ ਜਾਗਦੇ ਹਨ ।
 ੧੬ ਤਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਪਰੇਤਾ (ਧਾਰਿਆ) ਹੋ ।
 ੧੭ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਸੁਤਾ ।
 ੧੮ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੧੯ ਅਥਿਨਾਸੀ ਹਰੀ ਦੀ ।
 ੨੦ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੨੧ ਨਿਰਲੇਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।

੨੨ ਅਫਰ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ।
 ੨੩ ਲੋਡ ਨੂੰ ।
 ੨੪ [ਸੁ (ਚੰਗਾ) ਆਹ (ਦਿਨ)] ਚੰਗਾ ਦਿਨ, ਮਹੁਰਤ ।
 ੨੫ ਅੰਦ੍ਰਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਿਨ ਵਾਰਾਂ ਦੇ ਅਸਰਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੋ ।
 ੨੬ ਆਪਣਾ ਅਸਲੀ ਘਰ, ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ।
 ੨੭ ਗਿਣ ੨ ਜੋਤਸ਼ੀ ਨੇ ਕਾਂਡੀ (ਪਤੀ) ਬਣਾਈ !
 (ਜਨਮ-ਪਤਰੀ ਦੇ ੧੨ ਕਾਂਡ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।)
 ੨੮ ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ।
 ੨੯ ਆਖਦਾ । ਮੈਂ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਸਾਰੀਆਂ ਸੁਆਹ ਹਨ, ਨਿਕੰਮੀਆਂ ਹਨ ।
 ੩੦ ਬੁਤਾਂ ਨੂੰ ।
 ੩੧ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ।
 ੩੨ ਅਰਥ ਸਹਿਤ, ਧਨ ਆਦਿਕ ਲੋੜਾਂ ਸਹਿਤ ।
 ੩੩ ਸਫਲ ।
 ੩੪ ਬਗੜਾ ਵਾਚਦਾ ਹੋ ।
 ੩੫ ਗਿਣਤੀ (ਸਾਹੇ ਆਦਿਕ) ਗਿਣਦਿਆਂ ਸਹਸਾ ਤੇ ਦੁਖ ਦਿਲ ਲਈ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋ ।
 ੩੬ ਹੁੰਦਾ ਹੋ ।
 ੩੭ ਪਿਛਲੇ ਕੀਤੇ ਦਾ ਫਲ ਮਿਲਿਆ ।
 ੩੮ ਸ਼ਬਦ ਵਾਲੀ ਰਹਿਣੀ ।

* ਬਿਤਾਂ ਵਾਰ ਗਿਣਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ. ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਉਤੇ ਹੋ । ਉਹ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਸੁਧ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਹੁਕਮ ਪਛਾਣਨ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੋ ।

ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਵਹਿ ॥ ੧ ਜਿਸੁ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ॥ ਕੋਟਿ ਮਧੇ^੨ ਕੋ ਜਨੁ
 ਆਪਾਰੁ ॥ ੭ ॥ ਏਕੁ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਸਚੁ^੩ ਏਕੈ ॥ ਬੂਝੁ ਗਿਆਨੀ ਸਤਗੁਰ ਕੀ ਟੇਕੈ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ^੪ ਵਿਰਲੀ ਏਕੈ ਜਾਣਿਆ ॥ ੫ ਆਵਣੁ ਜਾਣਾ ਮੇਟਿ ਸਮਾਣਿਆ ॥ ੮ ॥
 ਜਿਨ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਏਕੰਕਾਰੁ^੬ ॥ ੧ ਸਰਬਰੁਣੀ ਸਾਚਾ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਭਾਣੈ
 ਕਰਮ ਕਮਾਵੈ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਚੇ ਸਾਚਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ੯ ॥ ੪ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧ * ॥
 ਹਨੁ^੮ ਨਿਗ੍ਰਹੁ^੯ ਕਰਿ ॥ ੧੦ ਕਾਇਆ ਛੀਜੈ ॥ ਵਰਤੁ ਤਪਨੁ ਕਰਿ ਮਨੁ ਨਹੀ
 ਭੀਜੈ^{੧੧} ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਸਰਿ^{੧੨} ਅਵਰੁ ਨ ਪੂਜੈ^{੧੩} ॥ ੧ ॥ ਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਮਨਾ ਹਰਿ ਜਨ
 ਸੰਗੁ ਕੀਜੈ ॥ ਜਮੁ ਜੰਦਾਰੁ^{੧੪} ਜੋਹਿ ਨਹੀ ਸਾਕੈ ਸਰਪਨਿ^{੧੫} ਭਸਿਨ ਸਕੈ ਹਰਿ
 ਕਾ ਰਸੁ ਪੀਜੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਵਾਦੁ^{੧੬} ਪੜੈ ੧੭ ਰਾਗੀ ਜਗੁ ਭੀਜੈ ॥ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ
 ਬਿਖਿਆ^{੧੮} ਜਨਮਿ ਮਰੀਜੈ ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਬਿਨੁ ਦੂਖੁ ਸਹੀਜੈ ॥ ੨ ॥ ੧੯ ਚਾੜ੍ਹਸਿ
 ਪਵਨੁ ਸਿੰਘਾਸਨੁ ਭੀਜੈ ॥ ੨੦ ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ ੨੧ ਖਟੁ ਕਰਮ ਕਰੀਜੈ ॥ ਰਾਮਨਾਮ
 ਬਿਨੁ ਬਿਰਥਾ ਸਾਸੁ ਲੀਜੈ ॥ ੩ ॥ ਅੰਤਰਿ ਪੰਚ^{੨੨} ਅਗਨਿ ਕਿਉ ਧੀਰਜੁ ਧੀਜੈ^{੨੩} ॥
 ਅੰਤਰਿ ਚੋਰੁ^{੨੪} ਕਿਉ ਸਾਦੁ ਲਹੀਜੈ^{੨੫} ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੬} ਹੋਇ ੨੭ ਕਾਇਆ ਗੜ੍ਹ
 ਲੀਜੈ ॥ ੪ ॥ ਅੰਤਰਿ ਮੈਲੁ ਤੀਰਥ ਭਰਮੀਜੈ^{੨੮} ॥ ਮਨੁ ਨਹੀ ਸੂਚਾ ਕਿਆ ਸੋਚ^{੨੯}
 ਕਰੀਜੈ ॥ ਕਿਰਤੁ^{੩੦} ਪਇਆ ਦੋਸੁ ਕਾ ਕਉ ਦੀਜੈ ॥ ੫ ॥ ਅੰਨੁ ਨ ਖਾਹਿ ਦੇਹੀ ਦੁਖੁ
 ਦੀਜੈ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰਗਿਆਨ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਨਹੀ ਥੀਜੈ^{੩੧} ॥ ਮਨਮੁਖਿ^{੩੨} ਜਨਮੈ
 ਜਨਮਿ ਮਰੀਜੈ ॥ ੬ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਛਿ ਸੰਗਤਿ ਜਨ ਕੀਜੈ ॥ ੭ ॥ ਮਨੁ ਹਰਿ ਰਾਚੈ
 ਨਹੀ ਜਨਮਿ ਮਰੀਜੈ ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਬਿਨੁ ਕਿਆ ਕਰਮੁ ਕੀਜੈ ॥ ੮ ॥ ੩੩ ਉਦਰ
 ਦੰਦਰ ਪਾਸਿ ਧਰੀਜੈ ॥ ਧੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਰਾਮੁ ਰਵੀਜੈ^{੩੪} ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ
 ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭ ਕੀਜੈ ॥ ੯ ॥ ੫ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ੩੫ ਅੰਤਰਿ ਉਤਭੁਜੁ
 ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਜੋ ਕਹੀਐ ਸੋ ਪ੍ਰਭ ਤੇ ਹੋਈ ॥ ੩੬ ਜੁਗਹ ਜੁਗੀਤਰਿ ਸਾਹਬੁ
 ਸਚੁ ਸੋਈ ॥ ੩੭ ਉਤਪਤਿ ਪਰਲਉ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ੧ ॥ ਐਸਾ ਮੇਰਾ ਠਾਕੁਰੁ
 ੩੮ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰੁ ॥ ਜਿਨਿ ਜਪਿਆ ਤਿਨਹੀ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਮਿ ਨ
 ਲਗੈ ਜਮਤੀਰੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਾਮੁ ਰਤਨੁ ਹੀਰਾ ਨਿਰਮੋਲੁ ॥ ਸਾਚਾ
 ਸਾਹਿਬੁ ਅਮਰੁ ਅਤੋਲੁ ॥ ੩੯ ਜਿਹਵਾ ਸੂਚੀ ਸਾਚਾ ਬੋਲੁ ॥ ੪੦ ਘਰਿ ਦਰਿ ਸਾਚਾ
 ੪੧ ਨਾਹੀ ਰੋਲੁ ॥ ੨ ॥ ਇਕਿ ਬਨ ਮਹਿ ਬੈਸਹਿ ੪੨ ਭੂਗਰਿ ਅਸਥਾਨੁ ॥ ਨਾਮੁ
 ਬਿਸਾਰਿ ਪਚਹਿ^{੪੩} ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕਿਆ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨੁ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ^{੪੪} ਪਾਵਹਿ ਦਰਗਹਿ ਮਾਨੁ ॥ ੩ ॥ ਹਨੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਕਰੈ ਨਹੀ ਪਾਵੈ ॥

- ੧ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਿਸ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।
- ੨ ਵਿਚੋਂ। ਕੁਝਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਐਸਾ ਅਦੁਤੀ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ।
- ੩ ਨਿਸਚੇ ਕਰਕੇ। ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਯਕੀਨਨ ਆਪ ਹੀ ਬੁਰਾ ਫਲਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੁਹਜਗਲ ਨੂੰ, ਹੋ ਗਿਆਨੀ, ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਆਸਰੇ ਸਮਝ।
- ੪ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ।
- ੫ ਜਨਮ ਮਰਨ ਮੁਕਾ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਏ ਹਨ।
- ੬ ਅਦੁਤੀ ਬਹਮ।
- ੭ ਉਹ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸਚਾ (ਨੀਕ) ਹੈ।
- ੮ ਹਨ ਯੋਗ। ਸੁਆਸਾਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ।
- ੯ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ।
- ੧੦ ਦੇਹੀ ਟੁਟਦੀ ਹੈ। ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ੧੧ ਭਿਜਦਾ, ਰਸ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ।
- ੧੨ ਬਹਾਬਰ।
- ੧੩ ਪੁਸ਼ਟਾ, ਅਪਭੁਕਤਾ।
- ੧੪ [ਛਾ. ਜੇਦਾਲ=ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਮਸਤ, ਅਵੇੜਾ] ਭਾਲਮ। ਭਾਲਮ ਜਮ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ।
- ੧੫ ਮਾਇਆ ਸਪਣੀ।
- ੧੬ ਝਗੜਾ।
- ੧੭ ਜਗਤ ਰਾਗ ਨਾਦ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- ੧੮ ਮਾਇਆ। ਤੇਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਜੰਮਦਾ ਤੇ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
- ੧੯ ਜੋਗੀ ਪਵਨ (ਸੁਆਸਾਂ) ਨੂੰ ਚਾੜ੍ਹਦਾ ਹੋ ਦਸਮ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਇਉਂ ਭਿਜਦਾ ਹੈ (ਸੁਆਦ ਲੈਂਦਾ ਹੈ)।
- ੨੦ ਯੋਗੀ ਲੋਕ ਸਿਧੇ ਬੰਨਕੇ ਤੇ ਮੋਢੇ ਨੀਵੇਂ ਕਰ ਕੇ ਪੇਟ ਨੂੰ ਸਜਿਉਂ ਖਬੇ ਅਤੇ ਖਬਿਉਂ ਸਜੇ ਪਾਸੇ ਭੁਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅੰਦਰੋਂ ਆਂਦਰਾਂ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਲੀ ਕਰਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
- ੨੧ ਹਨ ਯੋਗ ਅਨੁਸਾਰ ਛੇ ਕਰਮ ਇਹ ਹਨ :-
ਧੋਤੀ (ਕਪੜੇ ਦੀ ਪਟੀ ਅੰਦਰ ਨਿਗਲ ਕੇ

- ਬਾਹਰ ਕਢਣੀ), ਨੇਤੀ (ਸੂਤ ਦੀ ਡੋਰੀ ਨਕ ਰਾਹੀਂ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਕਢਣੀ), ਨਿਉਲੀ; ਵਸਤੀ (ਬੋਥੀ ਬਾਂਸ ਦੀ ਪੋਰੀ ਗੁਦਾ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ਸੂਸਾਂ ਦੇ ਛੋਰ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਅੰਤੜੀ ਸਾਫ਼ ਕਰਨੀ), ਤ੍ਰਾਟਕ (ਅਖਾਂ ਦੀ ਨਬੀਰ ਕਿਸੇ ਚੱਜ ਉੱਤੇ ਲਾ ਰਖਣੀ), ਕਪਾਲ-ਭਾਤੀ (ਲੁਹਾਰ ਦੀ ਧੋਂਕਣੀ ਵਾਕਰ) ਸੁਆਸ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ ਤੇ ਉਤਾਰਨਾ।
- ੨੨ ਕਾਮਾਦਿਕ ਦੀ। ੨੩ ਧਰੇ।
- ੨੪ ਕਾਮਾਦਿਕ। ੨੫ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ।
- ੨੬ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ।
- ੨੭ ਸਰੀਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਜਿਤੇ।
- ੨੮ ਜੇ ਭਵੀਏ।
- ੨੯ ਸ਼ੋਚ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿਕ।
- ੩੦ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੫, ਨੋਟ ੯।
- ੩੧ ਹੁੰਦਾ। ਰਜੇਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
- ੩੨ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ, ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ।
- ੩੩ [ਸੰ. ਉਂਦਰ=ਦੁਹਾ; ਦੰਦ=ਸ਼ੋਰ, ਰੇਲਾ] ਦੁਹੇ ਵਾਕਰ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾਣ ਵਾਲੇ (ਮਨ ਦੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਵਿਕਲਪਾਂ) ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੇ, ਤਾਕਿ ਮਨ ਟਿਕਾਉ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ਧੁਰ ਤੋਂ ਦਸੀ ਹੋਈ ਸੇਵਾ, ਅਰਥਾਤ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹੋ ਸਕੇ। ੩੪ ਸਿਮਰੀਏ।
- ੩੫ ਉਤਭੁਜ ਖਾਣੀ ਆਦਿ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਉਤਪਤੀ) ਉਸ ਹਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਉਤਪਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਖਾਣੀਆਂ ਲਈ ਪੰ. ੮੧੬, ਨੋਟ ੨੧।
- ੩੬ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੇੜਾਂ ਅੰਦਰ।
- ੩੭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।
- ੩੮ ਛੁੰਘਾ, ਅਥਾਹ ਹੈ।
- ੩੯ ਉਸਦੀ ਜੰਭ ਸੁਚੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਨਾਮ ਰਤਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ।
- ੪੦ ਹਿੰਦ ਦੇ ਰੂਪ ਘਰ ਦਰ ਵਿਚ।
- ੪੧ ਗੜਬੜ ਨਹੀਂ, ਪੂਰਨ ਟਿਕਾਉ ਹੈ।
- ੪੨ ਇਕ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਥਾਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।
- ੪੩ ਸੜਦੇ ਹਨ।
- ੪੪ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ।

* ਜੋਗ-ਅਭਿਆਸ ਆਦਿ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਧਨ ਜੋ ਕੇਵਲ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮੋੜਦੇ ਤੋੜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਨ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦੇ, ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਖਾਹ ਮਖਾਹ ਦੁਖ ਦੇ ਕੇ ਨਕਾਰਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹਰੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨ ਸੁਧ ਹੋ ਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਟਿਆ ਜਾਏ ਅਤੇ ਪਰਮ ਸੁਖ ਮਿਲੇ।

† ਜੋਗਲਾਂ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਭਉਣ ਨਾਲ, ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਨ ਜਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ, ਬਿੰਦ ਰਖਣ ਜਾਂ ਜੋਗ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੰਵਰਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਛੰਡ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਜੋ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਠ ਕੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਬਖਸ਼ੇਗਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਨ ਸੁਧ ਹੋ ਕੇ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਾਠ ਪੜ੍ਹੈ ਲੇ ਲੋਕ ਸੁਣਾਵੈ ॥ ਤੀਰਥਿ ਭਰਮਸਿ^੧ ਬਿਆਧਿ^੨ ਨ ਜਾਵੈ ॥ ਨਾਮ
 ਬਿਨਾ ਕੈਸੇ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ ॥ ੪ ॥ ਜਤਨ ਕਰੈ ਬਿੰਦੁ^੩ ਕਿਵੈ ਨ ਰਹਾਈ ॥ ਮਨੁਆ ਡੋਲੈ
 ਨਰਕੇ ਪਾਈ ॥ ਜਮਪੁਰਿ ਬਾਧੋ ਲਹੈ ਸਜਾਈ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਜੀਉ ਜਲਿ ਬਲਿ
 ਜਾਈ ॥ ੫ ॥ ^੪ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਕੇਤੇ ਮੁਨਿ ਦੇਵਾ ॥ ^੫ਹਠਿ ਨਿਗ੍ਰਹਿ ਨ
 ਤ੍ਰਿਪਤਾਵਹਿ ਭੇਵਾ^੬ ॥ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ ਗਹਹਿ^੭ ਗੁਰਸੇਵਾ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਨਿਰਮਲ
 ਅਭਿਮਾਨ ਅਭੇਵਾ^੮ ॥ ੬ ॥ ਕਰਮਿ^੯ ਮਿਲੈ ਪਾਵੈ ਸਚੁ ਨਾਉ ॥ ^{੧੦}ਤੁਮ ਸਰਣਾਗਤਿ
 ਰਹਉ ਸੁਭਾਉ^{੧੧} ॥ ਤੁਮ ਤੇ ਉਪਜਿਓ ਭਗਤੀ ਭਾਉ ॥ ਜਪੁ ਜਾਪਉ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੨}
 ਹਰਿਨਾਉ ॥ ੭ ॥ ^{੧੩}ਹਉਮੈ ਗਰਬੁ ਜਾਇ ਮਨ ਭੀਨੈ ॥ ^{੧੪}ਬੂਠਿ ਨ ਪਾਵਸਿ
 ਪਾਖੰਡਿ ਕੀਨੈ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦ ਨਹੀ ^{੧੫}ਘਰੁ ਬਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੬}
 ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ੮ ॥ ੬ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ਜਿਉ ਆਇਆ ਤਿਉ ਜਾਵਹਿ
 ਬਉਰੇ^{੧੭} ਜਿਉ ਜਨਮੇ ਤਿਉ ਮਰਣੁ ਭਇਆ ॥ ਜਿਉ ਰਸ ਭੋਗ ਕੀਏ ਤੇਤਾ
 ਦੁਖੁ ਲਾਗੈ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਭਵਜਲਿ^{੧੮} ਪਇਆ ॥ ੧ ॥ ਤਨੁ ਧਨੁ ਦੇਖਤ
 ਗਰਬਿ^{੧੯} ਗਇਆ ॥ ਕਨਿਕ^{੨੦} ਕਾਮਨੀ^{੨੧} ਸਿਉ ਹੇਤੁ ਵਧਾਇਹਿ ਕੀ^{੨੨} ਨਾਮੁ
 ਵਿਸਾਰਹਿ ^{੨੩}ਭਰਮਿ ਗਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ਜਤੁ ਸਤੁ ਸੰਜਮੁ^{੨੪} ਸੀਲੁ^{੨੫} ਨ
 ਰਾਖਿਆ ਪ੍ਰੇਤੁ ਪਿੰਜਰ ਮਹਿ ਕਾਸਟੁ^{੨੬} ਭਇਆ ॥ ਪੁੰਨੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਨ
 ਸੰਜਮੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਬਿਨੁ ਬਾਦਿ ਜਇਆ^{੨੭} ॥ ੨ ॥ ਲਾਲਚਿ ਲਾਗੈ ਨਾਮੁ ਬਿਸਾਰਿਓ
 ਆਵਤ ਜਾਵਤ ਜਨਮੁ ਗਇਆ ॥ ਜਾ ਜਮੁ ਧਾਇ ਕੇਸ ਗਹਿ ਮਾਰੈ ਸੁਰਤਿ ਨਹੀ
^{੨੮}ਮੁਖਿ ਕਾਲ ਗਇਆ ॥ ੩ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ^{੨੯} ਨਿੰਦਾ ਤਾਤਿ^{੩੦} ਪਰਾਈ ਹਿਰਦੈ
 ਨਾਮੁ ਨ ^{੩੧}ਸਰਬ ਦਇਆ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦ ਨ ਗਤਿ ਪਤਿ ਪਾਵਹਿ ਰਾਮਨਾਮ
 ਬਿਨੁ ਨਰਕਿ ਗਇਆ ॥ ੪ ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਵੇਸ ਕਰਹਿ ^{੩੨}ਨਟੁਆ ਜਿਉ ਮੋਹ ਪਾਪ
 ਮਹਿ ^{੩੩}ਗਲਤੁ ਗਇਆ ॥ ^{੩੪}ਇਤ ਉਤ ਮਾਇਆ ਦੇਖਿ ਪਸਾਰੀ ਮੋਹ ਮਾਇਆ
 ਕੈ ਮਗਨੁ ਭਇਆ ॥ ੫ ॥ ਕਰਹਿ ਬਿਕਾਰ ਵਿਥਾਰ^{੩੫} ਘਨੇਰੇ^{੩੬} ਸੁਰਤਿ ਸਬਦ
 ਬਿਨੁ ਭਰਮਿ ਪਇਆ ॥ ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਲਾਗਾ ਗੁਰਮਤਿ ਲੇਵਹੁ ਰੋਗੁ
 ਗਇਆ ॥ ੬ ॥ ਸੁਖ ਸੰਪਤਿ^{੩੭} ਕਉ ਆਵਤ ਦੇਖੈ ਸਾਕਤ^{੩੮} ਮਨਿ ਅਭਿਮਾਨੁ
 ਭਇਆ ॥ ਜਿਸ ਕਾ ਇਹੁ ਤਨੁ ਧਨੁ ਸੋ ਫਿਰਿਲੇਵੈ ਅੰਤਰਿ ਸਹਸਾ^{੩੯} ਦੂਖੁ ਪਇਆ ॥
 ੭ ॥ ਅੰਤਿਕਾਲਿ ਕਿਛੁ ਸਾਥਿ ਨ ਚਾਲੈ ਜੋ ਦੀਸੈ ਸਭੁ ^{੪੦}ਤਿਸਹਿ ਮਇਆ ॥
 ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਅਪਰੰਪਰੁ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਹਰਿਨਾਮੁ ਰਿਦੈ ਲੈ ਪਾਰਿ ਪਇਆ ॥ ੮ ॥ ਮੂਏ
 ਕਉ ਰੋਵਹਿ ਕਿਸਹਿ ਸੁਣਾਵਹਿ ਭੈਸਾਗਰ ਅਸਰਾਲਿ^{੪੧} ਪਇਆ ॥ ਦੇਖਿ

- ੧ ਭਉਂਦਾ ਹੈ ।
- ੨ ਸਰੀਰ ਦੇ ਦੁਖ, ਰੋਗ ।
- ੩ ਬੁੰਦ ਵੀਰਜ ਦੀ । ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕਾਮ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦਾ ।
- ੪ ਸਿਧ=ਕਮਾਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਯੋਗੀ । ਸਾਧਿਕ=ਓਹ ਯੋਗੀ ਜੋ ਅਜੇ ਸਾਧਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ।
- ੫ ਦੇਖੋ ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਨੋਟ ੮ ਤੇ ੯ ।
- ੬ [ਭੇਦ] ਅੰਦਰ ਦੀ ਦਸ਼ਾ, ਅੰਤਹਕਰਣ । ਹਠ ਨਿਗ੍ਰਹ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰਜ ਸਕਦੇ ।
- ੭ ਪਕੜਨ ; ਦਿੜ ਕਟਕੇ ਕਰਨ ।
- ੮ ਅਭਾਵ । ਅਭਿਮਾਨ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਣ ।
- ੯ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ।
- ੧੦ ਤੋਰੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ।
- ੧੧ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ।
- ੧੨ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
- ੧੩ ਮਨ ਦੇ ਭਿਜਿਆਂ ਹੀ ਹੰਕਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੪ ਝੂਠ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਪਾਈਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਪਾਖੰਡ ਕੀਤਿਆਂ । ਦੇਖੋ ਨੰਮ ੧੨ ।
- ੧੫ ਰਹਿਣ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ, ਹਰੀ ਦਰ ।
- ੧੬ ਹੋ ਸੁਦਾਈ !
- ੧੭ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਵਿਚ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿਚ ।
- ੧੮ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ।
- ੧੯ ਸੋਨਾ ।
- ੨੦ ਇਸਤਰੀ ।
- ੨੧ ਕਿਉਂ ?
- ੨੨ ਭਰਮ ਕਰਕੇ ਨਾਸ ਹੋਇਆ ।

- ੨੩ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ।
- ੨੪ ਸੁਭਾ ਦੀ ਸ਼ਰਾਫ਼ਤ ।
- ੨੫ ਲੱਕੜ ਵਰਗਾ ਸੁੱਕਾ, 'ਅਭਿਗ-ਆਤਮ ਨਿਕੋਰੇ', ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੋਮਲ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ । ਭਾਵ ਉਹ ਨਰਮ-ਦਿਲ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਬਲਕਿ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਵਾਲੇ ਅਸੁਧ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਲੱਕੜ ਵਰਗਾ ਕੋਮਲ-ਭਾਵ ਹੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੨੬ ਜੀਵਿਆ । ਜਨਮ ਬੇਅਰਥ ਗਿਆ ।
- ੨੭ ਕਾਲ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ ।
- ੨੮ ਦਿਨ ਰਾਤ ।
- ੨੯ ਸਾੜਾ, ਈਟਖਾ ।
- ੩੦ ਸਭ ਦੀ ਦਿਆ, ਸਾਰਿਆਂ ਉੱਤੇ ਮਿਹਰ ਰਖਣ ਦਾ ਭਾਵ ।
- ੩੧ ਨਟ (ਸੁੰਗੀ, ਮਦਾਰੀ) ਵਾਂਗ ।
- ੩੨ ਗਰਕਿਆ ਹੋਇਆ ।
- ੩੩ ਇਧਰ ਉਧਰ, ਵੇਹਾਂ ਪਾਸੇ ।
- ੩੪ ਵਿਸਤਾਰ, ਖਿਲਾਰੇ, ਪਸਾਰੇ ।
- ੩੫ ਬਹੁਤੇ ।
- ੩੬ ਧਨ ।
- ੩੭ [ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ] ਮਾਇਆ-ਧਾਰੀ, ਮਾਦਾ-ਪ੍ਰਸਤ ।
- ੩੮ ਸ਼ੋਕ, ਭਰਮ ।
- ੩੯ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮਾਇਆ (ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ) : ਮਾਇਆ ਸਭ ਨੂੰ ਅਸਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ।
- ੪੦ ਇਕ ਤਰਾਂ ਦਾ ਸੱਪ ਹੈ, ਭਾਵ ਭਿਆਨਕ । 'ਚਾਰਿ ਨਦੀ ਅਗਨੀ ਅਸਰਾਲਾ' (ਮਾਰੂ ਮ: ੧, ਪੰ ੧੦੩੧) ।

* ਨਾਮ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੁਖ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਰੰਗ ਰੂਪ ਦੇ ਭੋਗਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਸੀਲ ਸੰਜਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਕੋਮਲ ਭਾਵ ਗੁਆ ਬਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਕੁਟੰਬੁ ਮਾਇਆ ਗ੍ਰਿਹਮੰਦਰੁ ਸਾਕਤੁ ਜੰਜਾਲਿ ਪਰਾਲਿ^੧ ਪਇਆ ॥ ੯ ॥ ^੨ਜਾ
 ਆਏ ਤਾ ਤਿਨਹਿ ਪਠਾਏ ਚਾਲੇ ਤਿਨੈ ਬੁਲਾਇ ਲਇਆ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰਣਾ ਸੋ
 ਕਰਿ ਰਹਿਆ ਬਖਸਣਹਾਰੈ ਬਖਸਿ ਲਇਆ ॥ ੧੦ ॥ ਜਿਨਿ ਏਹੁ ਚਾਖਿਆ
 ਰਾਮ ਰਸਾਇਣੁ^੩ ਤਿਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ^੪ ਖੋਜੁ ਭਇਆ ॥ "ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਬੁਧਿ ਗਿਆਨੁ
 ਗੁਰੂ ਤੇ ਪਾਇਆ ਮੁਕਤਿ ਪਦਾਰਥੁ ਸਰਣਿ ਪਇਆ ॥ ੧੧ ॥ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਗੁਰਮੁਖਿ^੬
 ਸਮ^੭ ਕਰਿ ਜਾਣਾ ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੇ ਬਿਰਕਤੁ^੮ ਭਇਆ ॥ ਆਪੁ^੯ ਮਾਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ^੬
 ਹਰਿ ਪਾਏ ਨਾਨਕ ਸਹਜਿ^{੧੦} ਸਮਾਇ ਲਇਆ ॥ ੧੨ ॥ ੭ ॥ ਰਾਮਕਲੀ
 ਦਖਣੀ^{੧੧} ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ਜਤੁ ਸਤੁ ਸੰਜਮੁ^{੧੨} ਸਾਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ^{੧੩} ਸਾਚ ਸਬਦਿ
 ਰਸਿ ਲੀਣਾ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰਾ ਗੁਰੁ ਦਇਆਲੁ ਸਦਾ ਰੰਗਿ ਲੀਣਾ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ^{੧੪}
 ਰਹੈ ਏਕ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਸਾਚੇ ਦੇਖਿ ਪਤੀਣਾ^{੧੫} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਰਹੈ ਗਗਨਪੁਰਿ^{੧੬}
^{੧੭}ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਸਮੈਸਰਿ ਅਨਹਤ ਸਬਦਿ ਰੰਗੀਣਾ ॥ ੨ ॥ ਸਤੁ ਬੰਧਿ ਕੁਪੀਨ^{੧੮}
 ਭਰਿਪੁਰਿ ਲੀਣਾ ਜਿਹਵਾ ਰੰਗਿ ਰਸੀਣਾ ॥ ੩ ॥ ਮਿਲੈ ਗੁਰ ਸਾਚੇ ਜਿਨਿ ਰਚੁ ਰਾਚੇ
 ਕਿਰਤੁ ਵੀਚਾਰਿ ਪਤੀਣਾ ॥ ੪ ॥ ਏਕ ਮਹਿ ਸਰਬ ਸਰਬ ਮਹਿ ਏਕਾ ਏਹ
 ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੇਖਿ ਦਿਖਾਈ ॥ ੫ ॥ ਜਿਨਿ ਕੀਏ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ
 ਲਖਨੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ੬ ॥ ^{੧੯}ਦੀਪਕੁ ਤੇ ਦੀਪਕੁ ਪਰਗਾਸਿਆ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਜੋਤਿ
 ਦਿਖਾਈ ॥ ੭ ॥ ਸਚੈ ਤਖਤਿ ਸਚ ਮਹਲੀ ਬੈਠੇ ਨਿਰਭਉ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ॥ ੮ ॥
^{੨੦}ਮੋਹਿ ਗਇਆ ਬੇਰਾਗੀ ਜੋਗੀ ਘਟਿ ਘਟਿ ਕਿੰਗੁਰੀ ਵਾਈ ॥ ੯ ॥ ਨਾਨਕ
 ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀ ਛੂਟੇ ਸਤਿਗੁਰ ਸਚੁ ਸਖਾਈ^{੨੧} ॥ ੧੦ ॥ ੮ ॥ ਰਾਮਕਲੀ
 ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਅਉਹਨਿ^{੨੨} ਹਸਤ ਮੜੀ ਘਰੁ ਛਾਇਆ ਧਰਣਿ ਗਗਨ
 ਕਲ ਧਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੋਤੀ^{੨੩} ਸਬਦਿ ਉਧਾਰੀ ਸੰਤਹੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਮਮਤਾ ਮਾਰਿ ਹਉਮੈ ਸੋਖੈ^{੨੪} ਤ੍ਰਿਭਵਣਿ ਜੋਤਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ੨ ॥ ਮਨਸਾ ਮਾਰਿ
 ਮਨੈ ਮਹਿ ਰਾਖੈ ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੩ ॥ ਸਿੰਝੀ ਸੁਰਤਿ ਅਨਾਹਦਿ
 ਵਾਜੈ ਘਟਿ ਘਟਿ ਜੋਤਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ੪ ॥ ਪਰਪੰਚ^{੨੫} ਬੇਣੁ ਤਹੀ ਮਨੁ ਰਾਖਿਆ
 ਬ੍ਰਹਮ ਅਗਨਿ ਪਰਜਾਰੀ ॥ ੫ ॥ ^{੨੬}ਪੰਚਤਤੁ ਮਿਲਿ ਅਹਿਨਿਸਿ ਦੀਪਕੁ ਨਿਰਮਲ
 ਜੋਤਿ ਅਪਾਰੀ ॥ ੬ ॥ ਰਵਿ^{੨੭} ਸਸਿ^{੨੮} ਲਉਕੇ^{੨੯} ਇਹੁ ਤਨੁ ਕਿੰਗੁਰੀ ਵਾਜੈ
 ਸਬਦੁ ਨਿਰਾਰੀ ॥ ੭ ॥ ^{੩੦}ਸਿਵ ਨਗਰੀ ਮਹਿ ਆਸਣੁ ਅਉਧੂ^{੩੧} ਅਲਖੁ ਅਰੰਮੁ
 ਅਪਾਰੀ ॥ ੮ ॥ ਕਾਇਆ ਨਗਰੀ ਇਹੁ ਮਨੁ ਰਾਜਾ ^{੩੨}ਪੰਚ ਵਸਹਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥
 ੯ ॥ ^{੩੩}ਸਬਦਿ ਰਵੈ ਆਸਣਿ ਘਰਿ ਰਾਜਾ ਅਦਲੁ ਕਰੇ ਗੁਣਕਾਰੀ ॥ ੧੦ ॥

੧ ਪਰਾਲੀ ਵਿਚ, ਨਿਕੇਸੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ।

੨ ਜਦ ਮਨੁਖ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਹਰੀ ਦਾ ਭੋਜਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਜਦ ਇਥੋਂ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਬੁਲਾਰੂਣ ਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । 'ਘਲੇ ਆਵਹਿ ਨਾਨਕਾ ਸਦੇ ਉਠੀ ਜਾਹਿ' (ਮ: ੨, ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ ਮ: ੪) ।

੩ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ, ਨਾਮ ਰੂਪ ।

੪ ਹਰੀ ਦਾ ਖੋਜ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ।

੫ ਕਰਮਾਤੀ ਤਾਕਤਾਂ ।

੬ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ । ੭ ਇਕੋ ਜਹੇ ।

੮ ਨਿਰਲਪ । ਸੁਖ ਜਾਂ ਦੁਖ ਮਹਸੂਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਿਆ । ੯ ਆਪਾ ਭਾਵ ਨੂੰ ।

੧੦ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।

੧੧ ਦਖਣ ਦੇਸ ਵਾਲੀ । ਦਖਣ ਦੇਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪੁਰਲਤ ਰਾਗਣੀ ਨੂੰ ਰਾਮਕਲੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਰਾਮਕਲੀ ਦਖਣੀ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਦਖਣੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਾਗਣੀ ਹੀ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

੧੨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ।

੧੩ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝਾਇਆ (ਗੁਰੂ ਨੇ) ।

੧੪ ਦਿਨ ਰਾਤ, ਸਦਾ । ੧੫ ਪਤੀਜਦਾ ਹੈ ।

੧੬ ਗਗਨਪੁਰੀ ਵਿਚ, ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚ, ਉਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ।

੧੭ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਬਰ ਸਮਝਣੀ ਵਾਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ (ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਦੇ ਅਸਲ ਸੁਖ ਦੀ ਹਾਲਤ) ਵਿਚ ਰਮਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।

੧੮ ਲੰਗੋਟਾ । ਗੁਰੂ ਸਤ ਦਾ ਲੰਗੋਟਾ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਫਰਪੁਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦੀ ਜੀਭ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰਸੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਸਚੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਉਹ ਹਰੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਿ ਰਚਨਾ ਰਚੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਕਰਣੀ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਪਤੀਜਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਸਾਡੀ ਕਰਣੀ

ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰਾਜੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ।

੧੯ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਦੀਵੇ ਨੇ ਮਨੁਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਦੀਵੇ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਅੰਦਰ ਹਰੀ-ਜੋਤ ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਦਿਖਾਈ ਹੈ ।

੨੦ ਗੁਰੂ ਬੰਗਾਰੀ ਜੋਗੀ ਸਾਨੂੰ ਮੋਹ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿੰਗਰੀ ਵਜਾ ਦਿਤੀ ਹੈ (ਹਰੀ ਦੀ ਅੰਨਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿਤਾ ਹੈ) ।

੨੧ ਸਹਾਈ ।

੨੨ ਹਿਰਦਾ । ਰਬੀ ਜੋਗੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ । ਮਝੀ (ਸਰੀਰ) ਨੂੰ ਘਰ ਬਣਾ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਮੰਗਣ ਲਈ ਹਥ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਜੋਗੀ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਕੇ ਹਥਾਂ ਤੇ ਅੰਨ ਆਦਿ ਮੰਗ ਲਿਆਂਦੇ ਹਨ । ਹਿਰਦਾ ਹਥ ਹੈ ਸਦੀਰ ਘਰ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਧਰਤੀ ਅਕਾਸ਼ ਸਭ ਥਾਈਂ ਹਰੀ ਦੀ ਕਲਾ ਵੇਖੀ ਹੈ । 'ਅਨੁਹਿਠਿ ਹਸਤ ਮਹਿ ਭੀਖਿਆ ਜਾਚੋ' (ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ: ੧, ਪੰ. ੧੩੩੨) ।

੨੩ ਕਿਤਨੀ ਹੀ ਲੁਕਾਈ । ੨੪ ਸੁਕਾ ਦੇਵੇ ।

੨੫ ਸਿਸਟੀ । ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਬੇਣੁ (ਬੀਣਾ) ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਰਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਅਗਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਬਾਲੀ ਹੈ ।

੨੬ ਸਰੀਰ । ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਸਦਾ ਅੰਦਰ ਅਪਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤ ਦਾ ਦੀਵਾ ਬਾਲਿਆ ਹੈ । ੨੭ ਇੜਾ ਸੂਰ ।

੨੮ ਪਿੰਗਲਾ ਸੂਰ । ਖਬੀ ਅਤੇ ਸਜੀ ਸੂਰ ਝੁੰਬੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਸੁਆਸ ੨ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ ।

੨੯ ਝੁੰਬੇ ।

੩੦ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਨਗਰੀ, ਆਤਮ ਮੰਡਲ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੩੬੦, ਨੋਟ ੩ । ੩੧ ਹੇ ਯੋਗੀ !

੩੨ ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਵਸਦੇ ਹਨ ।

੩੩ ਮਨ ਰਾਜਾ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਆਸਣ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਜਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਣ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ਅਵਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

* ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਸੀ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਅਸਲ ਯੋਗੀ ਹੈ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰੂਪ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ । ਯੋਗੀਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

† ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਤੁਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ।

ਕਾਲੁ ਬਿਕਾਲੁ^੧ ਕਹੇ ਕਹਿ ਬਪੁਰੇ ਜੀਵਤ ਮੂਆ ਮਨੁ ਮਾਰੀ ॥ ੧੧ ॥ ^੨ਬ੍ਰਹਮਾ
ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸ ਇਕ ਮੂਰਤਿ ਆਪ ਕਰਤਾਕਾਰੀ ॥ ੧੨ ॥ ਕਾਇਆ ਸੋਧਿ ਤਰੈ
^੩ਭਵਸਾਗਰੁ ਆਤਮਤਤੁ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੧੩ ॥ ਗੁਰਸੇਵਾ ਤੇ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ
ਅੰਤਰਿ ^੪ਸਬਦੁ ਰਵਿਆ ਗੁਣਕਾਰੀ ॥ ੧੪ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਲਏ ਗੁਣਦਾਤਾ
ਹਉਮੈ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮਾਰੀ ॥ ੧੫ ॥ ^੫ਤ੍ਰੈਗੁਣ ਮੇਟੇ ਚਤੁਰਥੈ ਵਰਤੈ ਏਹਾ ਭਗਤਿ
ਨਿਰਾਰੀ ॥ ੧੬ ॥ ^੬ਗੁਰਮੁਖਿ ਜੋਗ ਸਬਦਿ ਆਤਮੁ ਚੀਨੈ ਹਿਰਦੈ ਏਕੁ ਮੁਰਾਰੀ^੭ ॥
੧੭ ॥ ਮਨੂਆ ਅਸਥਿਰੁ ਸਬਦੇ ਰਾਤਾ ਏਹਾ ਕਰਣੀ ਸਾਰੀ^੮ ॥ ੧੮ ॥ ^੯ਬੇਦੁ ਬਾਦੁ
ਨ ਪਾਖੰਡੁ ਅਉਧੂ^{੧੦} ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੧} ਸਬਦਿ ਬੀਚਾਰੀ ॥ ੧੯ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜੋਗੁ
ਕਮਾਵੈ ਅਉਧੂ^{੧੨} ਜਤੁ ਸਤੁ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੨੦ ॥ ਸਬਦਿ ਮਰੈ ਮਨੁ ਮਾਰੈ ਅਉਧੂ
ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੨੧ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਭਵਜਲੁ ਹੈ ਅਵਧੂ ਸਬਦਿ ਤਰੈ ਕੁਲ
ਤਾਰੀ ॥ ੨੨ ॥ ^{੧੩}ਸਬਦਿ ਸੂਰ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਅਉਧੂ ਬਾਣੀ ਭਗਤਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥
੨੩ ॥ ਏਹੁ ਮਨੁ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿਆ ਅਉਧੂ ਨਿਕਸੈ^{੧੪} ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੨੪ ॥
ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ੨੫ ॥ ੯ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩ ਅਸਟਪਦੀਆ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ * ॥ ^੧ਪਰਮੈ ਦੀਆ ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਕੰਨੀ
ਪਾਇ ਜੋਗੀ ਖਿੰਬਾ^{੧੬} ਕਰਿ ਤੂ ਦਇਆ ॥ ^੨ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ ਬਿਭੂਤਿ ਲਾਇ ਜੋਗੀ
ਤਾ ਤੀਨਿ ਭਵਣ ^{੧੮}ਜਿਣਿ ਲਇਆ ॥ ੧ ॥ ਐਸੀ ਕਿੰਗੁਰੀ^{੧੯} ਵਜਾਇ ਜੋਗੀ ॥
ਜਿਤੁ ਕਿੰਗੁਰੀ ਅਨਹਦੁ^{੨੦} ਵਾਜੈ ਹਰਿ ਸਿਉ ਰਹੈ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਪਤੁ^{੨੧} ਕਰਿ ਝੋਲੀ ਜੋਗੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਭੁਗਤਿ^{੨੨} ਪਾਈ ॥ ਧਿਆਨ
ਕਾ ਕਰਿ ਡੰਡਾ ਜੋਗੀ ਮਿੰਛੀ ਸੁਰਤਿ ਵਜਾਈ ॥ ੨ ॥ ਮਨੁ ਦ੍ਰਿੜੁ ਕਰਿ ਆਸਣਿ
ਬੈਸੁ ਜੋਗੀ ਤਾ ਤੇਰੀ ਕਲਪਣਾ ਜਾਈ ॥ ^{੨੩}ਕਾਇਆ ਨਗਰੀ ਮਹਿ ਮੰਗਣਿ
ਚੜ੍ਹਹਿ ਜੋਗੀ ਤਾ ਨਾਮੁ ਪਲੈ ਪਾਈ ॥ ੩ ॥ ^{੨੪}ਇਤੁ ਕਿੰਗੁਰੀ ਧਿਆਨੁ ਨ ਲਾਗੈ
ਜੋਗੀ ਨਾ ਸਚੁ ਪਲੈ ਪਾਇ ॥ ਇਤੁ ਕਿੰਗੁਰੀ ਸਾਂਤਿ ਨ ਆਵੈ ਜੋਗੀ ਅਭਿਮਾਨੁ ਨ
ਵਿਚਹੁ ਜਾਇ ॥ ੪ ॥ ਭਉ ਭਾਉ ਦੁਇ ਪਤ^{੨੫} ਲਾਇ ਜੋਗੀ ਇਹੁ ਸਰੀਰੁ ਕਰਿ
ਡੰਡੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੬} ਹੋਵਹਿ ਤਾ ਤੰਤੀ^{੨੭} ਵਾਜੈ ਇਨਬਿਧਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ
ਖੰਡੀ^{੨੮} ॥ ੫ ॥ ਹੁਕਮੁ ਬੁਝੈ ਸੋ ਜੋਗੀ ਕਹੀਐ ਏਕਸ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਏ ॥
ਸਹਸਾ^{੨੯} ਤੂਟੈ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਵੈ ਜੋਗਜੁਗਤਿ ਇਵ ਪਾਏ ॥ ੬ ॥ ਨਦਰੀ
ਆਵਦਾ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਬਿਨਸੈ ਹਰਿ ਸੇਤੀ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਲਿ

- ੧ ਜੀਵਣ । ਵਿਚਾਰੇ ਮਰਨ ਜੀਵਣ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ
ਆਖ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੇ ਮਨ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ।
- ੨ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦਿਕ (ਪ੍ਰੇਮਾ ਕਰਨ, ਪਾਲਣ ਤੇ
ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ) ਉਹ ਇਕ ਆਪ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ
ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੩ ਹਸਤੀ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ।
- ੪ ਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ ਜੋ
ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ ।
- ੫ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਲੰਘ ਕੇ
ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਰਹੇ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੪੦,
ਫੁਟ ਨੋਟ * ਅਤੇ ਪੰ. ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੬ ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਜੋਗ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ
ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਖੋਜਦਾ ਹੈ ।
- ੭ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੮ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ।
- ੯ ਨਾ ਵਿਦਵਤਾ ਦਾ ਮਾਣ, ਨਾ ਝਗੜੇ ਅਤੇ ਨਾ
ਪਾਖੰਡ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੦ ਹੇ ਯੋਗੀ !
- ੧੧ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
- ੧੨ ਉਸਦਾ ਜਤ ਸਤ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ
ਕਰਨਾ ਹੈ ।
- ੧੩ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਚਾਰ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇ
ਹੋਏ ਹਨ ।
- ੧੪ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਬਚਦਾ ਹੈ ।
- ੧੫ [ਸੰ. ਸ਼੍ਰਮ] ਉਦਮ ।
- ੧੬ ਲੰਮਾ ਚੋਗਾ, ਕਛਨੀ ।
- ੧੭ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ, ਇਹ
ਬਿਭੂਤੀ ਲਾਵੇ ।
- ੧੮ ਜਿਤਦਾ ਹੈ ।
- ੧੯ ਵੀਣਾ ।
- ੨੦ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੨੧ [ਪਤ੍ਰ, ਪਤ੍ਰਕਾ] ਖਪਰ । ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਖਪਰ
ਤੇ ਝੋਲੀ ਝੋਟਾਵੇ ।
- ੨੨ ਭੋਜਨ ।
- ੨੩ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਮੰਗਣ ਚੜ੍ਹ, ਡਾਵ ਅੰਦਰ ਦੀ
ਭਾਲ ਕਰ ਤਾਂ ਨਾਮ ਮਿਲੇਗਾ ।
- ੨੪ ਤੇਰੀ ਕਿੰਗਰੀ ਜੋ ਤੂੰ ਵਜਾਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੫ ਤੂੰਬੇ । ਕਿੰਗਰੀ ਦੀ ਲੰਮੀ ਡੰਡੀ ਉੱਤੇ ਦੇ ਤੂੰਬੇ
ਲਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
- ੨੬ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ।
- ੨੭ ਤਾਰ ।
- ੨੮ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
- ੨੯ ਫਰਮ ।

* ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਲੇ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ।

ਤੇਰੀ ਭਾਵਨੀ^੧ ਲਾਗੇ ਤਾ ਇਹ ਸੋਝੀ ਪਾਇ ॥ ੭ ॥ ਏਹੁ ਜੋਗੁ ਨ ਹੋਵੈ ਜੋਗੀ ਜਿ
 ਕੁਟੰਬੁ ਛੋਡਿ ਪਰਭਵਣੁ^੨ ਕਰਹਿ ॥ ^੩ਗ੍ਰਿਹ ਸਰੀਰ ਮਹਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ
 ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਅਪਣਾ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਲਹਹਿ^੪ ॥ ੮ ॥ ਇਹੁ ਜਗਤੁ ਮਿਟੀ ਕਾ
 ਪੁਤਲਾ ਜੋਗੀ ਇਸੁ ਮਹਿ ਹੋਗੁ ਵਡਾ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮਾਇਆ ॥ ਅਨੇਕ ਜਤਨ ਭੇਖ ਕਰੇ
 ਜੋਗੀ ਹੋਗੁ ਨ ਜਾਇ ਗਵਾਇਆ ॥ ੯ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅਉਖਧੁ^੫ ਹੈ ਜੋਗੀ
 ਜਿਸ ਨੋ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੬ ਹੋਵੈ ਸੋਈ ਬੂਝੈ 'ਜੋਗਜੁਗਤਿ ਸੋ ਪਾਏ ॥
 ੧੦ ॥ ਜੋਗੈ ਕਾ ਮਾਰਗੁ ਬਿਖਮੁ^੭ ਹੈ ਜੋਗੀ ਜਿਸ ਨੋ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਸੋ ਪਾਏ ॥
 ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਏਕੋ ਵੇਖੈ ਵਿਚਹੁ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਏ^੮ ॥ ੧੧ ॥ ^{੧੦}ਵਿਣੁ ਵਜਾਈ
 ਕਿੰਗੁਰੀ ਵਾਜੈ ਜੋਗੀ ਸਾ ਕਿੰਗੁਰੀ ਵਜਾਇ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਮੁਕਤਿ ਹੋਵਹਿ ਜੋਗੀ
 ਸਾਚੇ ਰਹਹਿ ਸਮਾਇ ॥ ੧੨ ॥ ੧੦ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩ * ॥ ਭਗਤਿ ਖਜਾਨਾ
 ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੧} ਜਾਤਾ ਸਤਿਗੁਰਿ ਬੂਝਿ ਬੁਝਾਈ ॥ ੧ ॥ ਸੰਤਹੁ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੨} ਵੇਇ
 ਵਡਿਆਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਚਿ ਰਹਹੁ ਸਦਾ ^{੧੩}ਸਹਜੁ ਸੁਖੁ ਉਪਜੈ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ
 ਵਿਚਹੁ ਜਾਈ ॥ ੨ ॥ ਆਪੁ^{੧੪} ਛੋਡਿ ਨਾਮ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਮਮਤਾ^{੧੫} ਸਬਦਿ ਜਲਾਈ ॥
 ੩ ॥ ਜਿਸ ਤੇ ਉਪਜੈ ਤਿਸ ਤੇ ਬਿਨਸੈ ਅੰਤੇ ਨਾਮੁ ਸਖਾਈ^{੧੬} ॥ ੪ ॥ ਸਦਾ ਹਜੂਰਿ^{੧੭}
 ਦੂਰਿ ਨਹ ਦੇਖਹੁ ਰਚਨਾ ਜਿਨਿ ਰਚਾਈ ॥ ੫ ॥ ਸਚਾ ਸਬਦੁ ^{੧੮}ਰਵੈ ਘਟ ਅੰਤਰਿ
 ਸਚੇ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ੬ ॥ ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਨਿਰਮਲਕੁ ਵਡੈ ਭਾਗਿ
 ਪਾਇਆ ਜਾਈ ॥ ੭ ॥ ਭਰਮਿ ਨ ਭੂਲਹੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹੁ ਮਨੁ ਰਾਖਹੁ ^{੧੯}ਇਕ
 ਠਾਈ ॥ ੮ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਸਭ ਭੂਲੀ ਫਿਰਦੀ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਈ ॥ ੯ ॥
^{੨੦}ਜੋਗੀ ਜੁਗਤਿ ਗਵਾਈ ਹੰਢੈ ਪਾਖੰਡਿ ਜੋਗੁ ਨ ਪਾਈ ॥ ੧੦ ॥ ^{੨੧}ਸਿਵਨਗਰੀ
 ਮਹਿ ਆਸਣਿ ਬੈਸੈ ਗੁਰਸਬਦੀ ਜੋਗੁ ਪਾਈ ॥ ੧੧ ॥ ਧਾਤੁਰਬਾਜੀ^{੨੨} ਸਬਦਿ
 ਨਿਵਾਰੇ ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਈ ॥ ੧੨ ॥ ਏਹੁ ਸਰੀਰੁ ਸਰਵਰੁ ਹੈ ਸੰਤਹੁ
^{੨੩}ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੇ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ੧੩ ॥ ਨਾਮਿ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਹਿ ਸੇ ਜਨ
 ਨਿਰਮਲ ਸਬਦੇ ਮੈਲੁ ਗਵਾਈ ॥ ੧੪ ॥ ^{੨੪}ਤ੍ਰੈਗੁਣ ਅਚੇਤ ਨਾਮੁ ਚੇਤਹਿ ਨਾਹੀ
 ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਬਿਨਸਿ ਜਾਈ ॥ ੧੫ ॥ ^{੨੫}ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਤ੍ਰੈਮੂਰਤਿ
 ਤ੍ਰਿਗੁਣਿ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ ॥ ੧੬ ॥ ^{੨੬}ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਛੂਟੈ ਚਉਥੇ ਪਦਿ
 ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ੧੭ ॥ ਪੰਡਿਤ ਪੜਹਿ ਪੜਿ ^{੨੭}ਵਾਦੁ ਵਖਾਣਹਿ ਤਿੰਨਾ^{੨੮} ਬੂਝ ਨ
 ਪਾਈ ॥ ੧੮ ॥ ^{੨੯}ਬਿਖਿਆ ਮਾਤੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਏ ਉਪਦੇਸੁ ਕਰਹਿ ਕਿਸੁ ਭਾਈ ॥
 ੧੯ ॥ ਭਗਤ ਜਨਾ ਕੀ ਉਤਮ ਬਾਣੀ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ^{੩੦}ਰਹੀ ਸਮਾਈ ॥ ੨੦ ॥

- ੧ ਸ਼ਰਧਾ ।
- ੨ [ਪਰਿ ਭ੍ਰਮਣ] ਭੇਂਦੇ ਫਿਰਨਾ, ਘਰ ਛਡ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰਥੇ ਲਫ਼ਦੇ ਫਿਰਨਾ ।
- ੩ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਹੀ ਜੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਹਰੀ-ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ।
- ੪ ਲੱਭ ਲਵੋ ।
- ੫ ਦਵਾਈ ।
- ੬ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗਲ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ।
- ੭ ਅਸਲੀ ਜੋਗ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ।
- ੮ ਕਠਿਨ, ਔਖਾ ।
- ੯ ਦੂਰ ਕਰੋ ।
- ੧੦ ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਦੀ ਕਿੰਗਰੀ ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਵਜਾਇਆਂ ਵਜਦੀ ਹੈ ।
- ੧੧ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ।
- ੧੨ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
- ੧੩ ਆਪਾ ਭਾਵ, ਹਉਮੈ ।
- ੧੪ ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਦਾ ਭਾਵ ।
- ੧੫ ਸਹਾਈ, ਮਦਦਗਾਰ ।
- ੧੬ ਪ੍ਰਤੱਖ, ਸਾਹਮਣੇ, ਹਾਜ਼ਰ ।
- ੧੭ ਸਿਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ।
- ੧੮ ਇਕ ਥਾਂ ਤੋ, ਟਿਕਾ ਕੇ, ਅਡੋਲ ।

- ੧੯ ਅਸਲ ਜੋਗ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਤੂੰ ਫਿਰ ਕੇ ਗਵਾ ਦਿਤੀ ਹੈ ।
- ੨੦ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਨਗਰੀ, ਸਤਿਸੰਗ ।
- ੨੧ ਧਾਵਨ ਵਾਲੀ ਖੇਡ, ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਖੇਡ, ਮਾਇਆ । ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੋ ।
- ੨੨ ਲਿਵ ਲਾਵਣ ਰੂਪੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੋ ।
- ੨੩ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਜੀਵ ਅਚੇਤ (ਬੇਸਮਥ) ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਦੇਤਦੇ । ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਜੀਵ ਓਹ ਹਨ ਜੋ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚੋਖੇ ਪਦ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੪੦, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੨੪ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਤ੍ਰਿਕੜੀ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਭੁਲੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ ।
- ੨੫ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਦਾ ਬੰਧਨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਫੁਟ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਹਜ-ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਜੁੜ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੨੬ ਭਗੜਿਆਂ ਦੀ ਕਥਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
- ੨੭ ਉਨ੍ਹਾਂ ।
- ੨੮ ਮਾਇਆ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਏ ਹੋਏ ।
- ੨੯ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ।

* ਪਖੰਡ ਨਾਲ ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਕਮਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਅਸਲ ਜੋਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਇਉਂ ਦਸੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਮਾਇਆ ਵਾਲੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਂ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਡੇ ੨ ਦੇਵਤੇ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕੇ) ਦੂਰ ਕਰੋ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੋ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨ ਨੀਵੇਂ ਇਰਾਦੇ ਛਡ ਕੇ ਅਦਿੱਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਅੰਗ ਸੰਗ ਮਹਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਅਡੋਲ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਬਾਣੀ ਲਾਗੈ ਸੋ ਗਤਿ ਪਾਏ ਸਬਦੇ ਸਚਿ ਸਮਾਈ ॥ ੨੧ ॥ ਕਾਇਆ ਨਗਰੀ
 ਸਬਦੇ ਖੋਜੇ ^੧ਨਾਮੁ ਨਵੰ ਨਿਧਿ ਪਾਈ ॥ ੨੨ ॥ ਮਨਸਾ ਮਾਰਿ ਮਨੁ ਸਹਜਿ^੨
 ਸਮਾਣਾ ^੩ਬਿਨੁ ਰਸਨਾ ਉਸਤਤਿ ਕਰਾਈ ॥ ੨੩ ॥ ^੪ਲੋਇਣ ਦੇਖਿ ਰਹੇ
 ਬਿਸਮਾਦੀ ਚਿਤੁ ਅਦਿਸਟਿ^੫ ਲਗਾਈ ॥ ੨੪ ॥ ਅਦਿਸਟੁ ਸਦਾ ਰਹੈ ਨਿਰਾਲਮੁ^੬
 ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਈ ॥ ੨੫ ॥ ਹਉ ਗੁਰੁ ਸਾਲਾਹੀ ਸਦਾ ਆਪਣਾ ਜਿਨਿ ਸਾਚੀ
 ਬੂਝ ਬੁਝਾਈ ॥ ੨੬ ॥ ਨਾਨਕੁ ਏਕ ਕਹੈ ਬੇਨੰਤੀ ਨਾਵਹੁ ਗਤਿ ਪਤਿ ਪਾਈ ॥
 ੨੭ ॥ ੨੮ ॥ ੧੧ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩ * ॥ ਹਰਿਕੀ ਪੂਜਾ ਦੁਲੰਭ^੭ ਹੈ ਸੰਤਹੁ ਕਹਣਾ
 ਕਛੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ੧ ॥ ਸੰਤਹੁ ਗੁਰਮੁਖਿ^੮ ਪੂਰਾ ਪਾਈ ॥ ਨਾਮੋ ਪੂਜ ਕਰਾਈ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਮੈਲਾ ਸੰਤਹੁ ਕਿਆ ਹਉ ਪੂਜ ਚੜਾਈ ॥ ੨ ॥
 ਹਰਿ ਸਾਚੇ ਭਾਵੈ ਸਾ ਪੂਜਾ ਹੋਵੈ ਭਾਣਾ ਮਨਿ ਵਸਾਈ ॥ ੩ ॥ ^੯ਪੂਜਾ ਕਰੈ ਸਭੁ
 ਲੋਕੁ ਸੰਤਹੁ ਮਨਮੁਖਿ ਥਾਇ ਨ ਪਾਈ ॥ ੪ ॥ ਸਬਦਿ ਮਰੈ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਸੰਤਹੁ
 ਏਹ ਪੂਜਾ ਥਾਇ ਪਾਈ ॥ ੫ ॥ ਪਵਿਤ ਪਾਵਨ^{੧੦} ਸੇ ਜਨ ਸਾਚੇ ਏਕ ਸਬਦਿ ਲਿਵ
 ਲਾਈ ॥ ੬ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਹੋਰ ਪੂਜ ਨ ਹੋਵੀ ਭਰਮਿ ਭੁਲੀ ਲੋਕਾਈ ॥ ੭ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੧} ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਸੰਤਹੁ ਰਾਮਨਾਮਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ੮ ॥ ਆਪੇ ਨਿਰਮਲੁ
 ਪੂਜ ਕਰਾਏ ਗੁਰਸਬਦੀ ਥਾਇ ਪਾਈ ॥ ੯ ॥ ਪੂਜਾ ਕਰਹਿ ^{੧੨}ਪਰੁ ਬਿਧਿ ਨਹੀ
 ਜਾਣਹਿ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਮਲੁ ਲਾਈ ॥ ੧੦ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੧} ਹੋਵੈ ਸੁ ਪੂਜਾ ਜਾਣੈ ਭਾਣਾ
 ਮਨਿ ਵਸਾਈ ॥ ੧੧ ॥ ਭਾਣੇ ਤੇ ਸਭਿ ਸੁਖ ਪਾਵੈ ਸੰਤਹੁ ਅੰਤੇ ਨਾਮੁ ਸਖਾਈ^{੧੩} ॥
 ੧੨ ॥ ਅਪਣਾ ਆਪੁ ਨ ਪਛਾਣਹਿ ਸੰਤਹੁ ਕੂੜਿ ਕਰਹਿ ਵਡਿਆਈ ॥ ੧੩ ॥
 ਪਾਖੰਡਿ ਕੀਨੈ ਜਮੁ ਨਹੀ ਛੋਡੈ ਲੈ ਜਾਸੀ ਪਤਿ ਗਵਾਈ ॥ ੧੪ ॥ ਜਿਨ ਅੰਤਰਿ
 ਸਬਦੁ ਆਪੁ ਪਛਾਣਹਿ ^{੧੪}ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਤਿਨ ਹੀ ਪਾਈ ॥ ੧੫ ॥ ਏਹੁ ਮਨੁਆ
^{੧੫}ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਵੈ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਈ ॥ ੧੬ ॥ ^{੧੬}ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਨਾਮੁ ਵਖਾਣਹਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਮੇਲਾਈ ॥ ੧੭ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਾਵੈ ਆਪੁ ਗਵਾਵੈ
 ਦਰਿ ਸਾਚੈ ਸੋਭਾ ਪਾਈ ॥ ੧੮ ॥ ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ਸਚੁ ਵਖਾਣੈ ਸਚਿਨਾਮਿ ਲਿਵ
 ਲਾਈ ॥ ੧੯ ॥ ^{੧੭}ਭੈਭੰਜਨੁ ਅਤਿ ਪਾਪਨਿਖੰਜਨੁ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਅੰਤਿ ਸਖਾਈ^{੧੩} ॥
 ੨੦ ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਆਪੇ ਆਪਿ ਵਰਤੈ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਵਡਿਆਈ ॥ ੨੧ ॥
 ੩ ॥ ੧੨ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩ † ॥ ਹਮ ^{੧੮}ਕੁਚਲ ਕੁਚੀਲ ਅਤਿ ਅਭਿਮਾਨੀ
 ਮਿਲਿ ਸਬਦੇ ਮੈਲੁ ਉਤਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਸੰਤਹੁ ਗੁਰਮੁਖਿ^੮ ਨਾਮਿ ਨਿਸਤਾਰੀ^{੧੬} ॥
 ਸਚਾ ਨਾਮੁ ਵਸਿਆ ^{੨੦}ਘਟਿ ਅੰਤਰਿ ਕਰਤੈ ਆਪਿ ਸਵਾਰੀ ॥

੧ ਤਾਂ ਨਾਮ ਰੂਪ ਨੌ-ਨਿਧੀਆਂ (ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਛੰਡਾਰ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਗਾ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡ ।

੨ ਪੂਰਨ ਅਭੋਲਤਾ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।

੩ ਭਾਵ ਅਜਪਾ ਜਾਪ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

੪ ਅੱਖਾਂ ਵਿਸਮਾਦੀ ਹੋ ਕੇ (ਭਾਵ ਅਤਿ ਮਗਨ ਹੋ ਕੇ) ਦੇਖ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦਿਲ ਅਦਿੱਖ ਹਰੀ ਵਿਚ ਲਗਾ ਹੈ ।

੫ ਨਾ ਦਿਸਣ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ।

੬ ਨਿਰਲੋਪ । ਜੋ ਅਦਿੱਖ ਹਰੀ ਸਦਾ ਨਿਰਲੋਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਜੇਤ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਆਤਮ-ਜੇਤ ਮਿਲਾ ਰਖੀ ਹੈ ।

੭ ਦੁਰਲਭ, ਅਮੋਲਕ ।

੮ ਗੁਰਾਂ ਦਵਾਰੇ । ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਨਾਮ ਦੀ ਹੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

੯ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਚੁੰਕਿ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ । ਜੇ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਆਦਮੀ

ਜੀਵਤ-ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰੇ ਤਾਂ ਮਨ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ : ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਪੂਜਾ ਪ੍ਰਵਾਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

੧੦ ਪਵਿੱਤਰ ।

੧੧ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ।

੧੨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਠੀਕ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਇਸ ਲਈ ਦ੍ਰਿੜ ਭਾਵ ਦੁਆਰਾ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਮੇਲ ਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ।

੧੩ ਸਹਾਈ, ਮਦਦਗਾਰ ।

੧੪ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਜਾਂ ਮਰਯਾਦਾ ।

੧੫ ਅਫੂਰ ਸਮਾਧੀ, ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਕਲਪ ਨਾ ਫੁਰਨ ।

੧੬ ਸਤ-ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸਦੇ ਹਨ ।

੧੭ ਭੇਦੇ ਤੇਜ਼ਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।

੧੮ ਖੋਟੀ ਚਾਲ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਗੰਦੇ ।

੧੯ ਤਰੇਦਾ ਹੈ ।

੨੦ ਦਿਲ ਵਿਚ ।

* ਹਰੀ ਦੀ ਅਸਲੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਰੂਪ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੈ । ਹੋਰ ਪੂਜਾ ਵਹਿਮ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨਿਰਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ । ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਨਾਮ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ ਆਪ ਪਛਾਣਦਾ ਅਤੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

† ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਮਾਇਕ ਮੇਲ ਤੋਂ ਸੁਅੰਛ ਹੋ ਕੇ ਸੇਵਾ ਤੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪਾਰਸ^੧ ਪਰਸੇ ਫਿਰਿ ਪਾਰਸੁ ਹੋਏ ਹਰਿ ਜੀਉ ਅਪਣੀ ਕਿਰਪਾ
 ਧਾਰੀ ॥ ੨ ॥ ਇਕਿ ਭੇਖ ਕਰਹਿ ਫਿਰਹਿ ਅਭਿਮਾਨੀ ਤਿਨ ਜੂਐ ਬਾਜੀ ਹਾਰੀ ॥
 ੩ ॥ ਇਕਿ ਅਨਦਿਨੁ^੨ ਭਗਤਿ ਕਰਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਰਾਮਨਾਮੁ^੩ ਉਰਿ ਧਾਰੀ ॥ ੪ ॥
 ਅਨਦਿਨੁ ਰਾਤੇ^੪ ਸਹਜੇ ਮਾਤੇ ਸਹਜੇ ਹਉਮੈ ਮਾਰੀ ॥ ੫ ॥^੫ ਭੈ ਬਿਨੁ ਭਗਤਿ ਨ
 ਹੋਈ ਕਬਹੀ ਭੈ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਸਵਾਰੀ ॥ ੬ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਸਬਦਿ ਜਲਾਇਆ
 ਗਿਆਨਿ ਤਤਿ ਬੀਚਾਰੀ ॥ ੭ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਕਰਾਏ ਕਰਤਾ ਆਪੇ ਬਖਸਿ
 ਭੰਡਾਰੀ ॥ ੮ ॥ ਤਿਸ ਕਿਆ ਗੁਣਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ਹਉ ਗਾਵਾ ਸਬਦਿ
 ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੯ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਜਪੀ ਹਰਿ ਜੀਉ ਸਾਲਾਹੀ ਵਿਚਹੁ^੬ ਆਪੁ
 ਨਿਵਾਰੀ ॥ ੧੦ ॥ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਆ ਅਖੁਟ ਸਚੇ ਭੰਡਾਰੀ ॥ ੧੧ ॥
 ਅਪਣਿਆ ਭਗਤਾ ਨੋ ਆਪੇ ਤੁਨਾ^੭ ਅਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਲ^੮ ਧਾਰੀ ॥ ੧੨ ॥
 ਤਿਨ ਸਾਚੇ ਨਾਮ ਕੀ ਸਦਾ ਭੁਖ ਲਾਗੀ ਗਾਵਨਿ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੧੩ ॥ ਜੀਉ
 ਪਿੰਤੂ^੯ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੈ ਤਿਸ ਕਾ^{੧੦} ਆਖਣੁ ਬਿਖਮੁ ਬੀਚਾਰੀ ॥ ੧੪ ॥ ਸਬਦਿ
 ਲਗੇ ਸੇਈ ਜਨ ਨਿਸਤਰੇ^{੧੧} ਭਉਜਲੁ^{੧੨} ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੀ ॥ ੧੫ ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿ
 ਸਾਚੇ ਕੋ ਪਾਰਿ ਨ ਪਾਵੈ ਬੂਝੈ ਕੋ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੧੬ ॥ ਜੋ ਧੁਰਿ^{੧੩} ਲਿਖਿਆ ਸੋਈ
 ਪਾਇਆ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਸਬਦਿ ਸਵਾਰੀ ॥ ੧੭ ॥ ਕਾਇਆ ਕੰਚਨੁ^{੧੪} ਸਬਦੇ ਰਾਤੀ
 ਸਾਚੈ ਨਾਇ ਪਿਆਰੀ ॥ ੧੮ ॥ ਕਾਇਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਰਹੀ ਭਰਪੂਰੇ ਪਾਈਐ
 ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੧੯ ॥ ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ ਖੋਜਹਿ ਸੇਈ ਪਾਵਹਿ ਹੋਰਿ ਫੂਟਿ ਮੂਏ
 ਅਹੰਕਾਰੀ ॥ ੨੦ ॥ ਬਾਦੀ^{੧੫} ਬਿਨਸਹਿ ਸੇਵਕ ਸੇਵਹਿ ਗੁਰ ਕੈ^{੧੬} ਹੋਤਿ ਪਿਆਰੀ ॥
 ੨੧ ॥ ਸੋ ਜੋਗੀ ਤਤੁ ਗਿ ਮਾਨੁ ਬੀਚਾਰੇ ਹਉਮੈ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮਾਰੀ ॥ ੨੨ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ
 ਦਾਤਾ ਤਿਨੈ ਪਛਾਤਾ ਜਿਸਨੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ੨੩ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨ ਸੇਵਹਿ
 ਮਾਇਆ ਲਾਗੇ ਭੂਬਿ ਮੂਏ ਅਹੰਕਾਰੀ ॥ ੨੪ ॥ ਜਿਚਰੁ ਅੰਦਰਿ ਸਾਸੁ ਤਿਚਰੁ
 ਸੇਵਾ ਕੀਰੈ ਜਾਇ ਮਿਤੀਐ ਰਾਮ ਮੁਤਾਰੀ^{੧੭} ॥ ੨੫ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਜਾਗਤ ਰਹੈ
 ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ^{੧੮} ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਿਅ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਿਆਰੀ ॥ ੨੬ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਵਾਰੀ ਵਾਰਿ
 ਘੁਮਾਈ^{੧੯} ਅਪਨੇ ਗੁਰ ਵਿਟਹੁ^{੨੦} ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ ੨੭ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਬਿਨਸਿ
 ਜਾਇਗਾ^{੨੧} ਉਬਰੇ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੨੮ ॥ ਆਪਿ ਜਗਾਏ ਸੇਈ ਜਾਗੇ ਗੁਰ
 ਕੈ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੨੯ ॥ ਨਾਨਕ ਸੇਈ ਮੂਏ ਜਿ ਨਾਮੁ ਨ ਚੇਤਹਿ ਭਗਤ
 ਜੀਵੇ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੩੦ ॥ ੪ ॥ ੧੩ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩ * ॥ ਨਾਮੁ ਖਜਾਨਾ
 ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਆ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਰਹੇ ਆਘਾਈ^{੨੨} ॥ ੧ ॥ ਸੰਤਹੁ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੩}

੧ ਇਕ ਮਿਆਲੀ ਪੱਥਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਛੁਹਣ ਨਾਲ
ਲੋਹੇ ਦਾ ਸੋਨਾ ਹੋਣਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਰਸ ਨੂੰ ਛੁਹਣ ਨਾਲ (ਮਨੁਰ ਹੋਏ
ਹੋਏ) ਫਿਰ ਪਾਰਸ ਹੋ ਗਏ; ਹਰੀ ਜੀ ਨੇ
ਐਸੀ ਕਿਹਾ ਕੀਤੀ।

੨ ਹਰ ਹੋਜ, ਸਦਾ।

੩ ਦਿਲ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ।

੪ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਏ। ਦੇਖੋ
ਪੰ ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

੫ ਹਰੀ ਦੇ ਡਰ ਬਿਨਾਂ ਭਗਤੀ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ
ਸਕਦੀ; ਡਰ ਦੇ ਭਾਵ ਨਾਲ ਭਗਤੀ-ਭਾਵ
ਸਉਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

੬ ਆਪਾ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ।

੭ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੋਇਆ।

੮ ਸ਼ਕਤੀ।

੯ ਸਹੀਰ।

੧੦ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਆਖਣਾ ਐਖਾ ਹੈ।

੧੧ ਤਰ ਗਏ।

੧੨ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ।

੧੩ ਧੁਰੇ, ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੇ।

੧੪ ਸੋਨਾ। ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਰਤੀ ਦੇਹੀ ਸੋਨੇ ਵਾਂਗ
ਅਰੇਗ ਤੇ ਸੋਹਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

੧੫ ਬਗੜਾਲੂ।

੧੬ ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਰ ਦੁਆਰਾ।

੧੭ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਹਰੀ।

੧੮ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ (ਹਰੀ) ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਪ੍ਰੀਤੀ
ਵਿਚ।

੧੯ ਸਦਕੇ ਕਰਾਂ, ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਾਂ।

੨੦ ਉਤੇ।

੨੧ ਤਰੇ ਓਹੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦਾ
ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

੨੨ ਰੋਜ ਗਏ।

੨੩ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।

੧ ਮੁਕਤਿ ਗਤਿ ਪਾਈ ॥ ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਵਸਿਆ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ੧ ਪੂਰੇ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਆਪੇ ਭੁਗਤਾ ੩ ਦੇਦਾ ਰਿਜਕੁ ਸਬਾਈ ੪ ॥ ੨ ॥ ਜੋ
 ਕਿਛੁ ਕਰਣਾ ਸੋ ਕਰਿ ਰਹਿਆ ਅਵਰੁ ਨ ਕਰਣਾ ਜਾਈ ॥ ੩ ॥ ਆਪੇ ਸਾਜੇ
 ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਏ ੪ ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਧੰਧੈ ਲਾਈ ॥ ੪ ॥ ਤਿਸਹਿ ਸਰੇਵਹੁ ੬ ਤਾ ਸੁਖੁ
 ਪਾਵਹੁ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਈ ॥ ੫ ॥ ੧ ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਆਪਿ ਉਪਾਏ
 ਅਲਖੁ ਨ ਲਖਣਾ ਜਾਈ ॥ ੬ ॥ ਆਪੇ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਲੇ ਆਪੇ ਤਿਸ ਨੋ ਤਿਲੁ ਨ
 ਤਮਾਈ ੭ ॥ ੭ ॥ ਇਕਿ ਦਾਤੇ ਇਕਿ ਮੰਗਤੇ ਕੀਤੇ ਆਪੇ ਭਗਤਿ ਕਰਾਈ ॥ ੮ ॥
 ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ਜਿਨੀ ਏਕੋ ਜਾਤਾ ਸਤੇ ਰਹੇ ਸਮਾਈ ॥ ੯ ॥ ਆਪਿ ਸਰੂਪੁ ੯
 ਸਿਆਣਾ ਆਪੇ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ੧੦ ॥ ਆਪੇ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਪਾਏ
 ਅੰਤਰਿ ਆਪੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ ॥ ੧੧ ॥ ਵਡਾ ਦਾਤਾ ੧੦ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਤਾ ਨਿਗੁਰੀ
 ਅੰਧ ਫਿਰੈ ਲੋਕਾਈ ॥ ੧੨ ॥ ਜਿਨੀ ਚਾਖਿਆ ਤਿਨਾ ਸਾਦੁ ਆਇਆ ਸਤਿਗੁਰਿ
 ਬੂਝ ਬੁਝਾਈ ॥ ੧੩ ॥ ਇਕਨਾ ਨਾਵਹੁ ੧੧ ਆਪਿ ਭੁਲਾਏ ਇਕਨਾ ੧੨ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਦੇਇ ਬੁਝਾਈ ॥ ੧੪ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸਾਲਾਹਿਹੁ ਸੰਤਹੁ ਤਿਸ ਦੀ ਵਡੀ
 ਵਡਿਆਈ ॥ ੧੫ ॥ ੧੩ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਕਰਿ ਤਪਾਵਸੁ ੧੪ ਬਣਤ
 ਬਣਾਈ ॥ ੧੬ ॥ ਨਿਆਉ ਤਿਸੈ ਕਾ ਹੈ ਸਦ ਸਾਚਾ ੧੫ ਵਿਰਲੇ ਹੁਕਮੁ ਮਨਾਈ ॥
 ੧੭ ॥ ਤਿਸ ਨੋ ਪ੍ਰਾਣੀ ਸਦਾ ਧਿਆਵਹੁ ੧੬ ਜਿਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬਣਤ ਬਣਾਈ ॥
 ੧੮ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਭੇਟੈ ੧੭ ਸੋ ਜਨੁ ਸੀਝੈ ੧੮ ਜਿਸੁ ਹਿਰਦੈ ਨਾਮੁ ਵਸਾਈ ॥ ੧੯ ॥
 ਸਚਾ ਆਪਿ ਸਦਾ ਹੈ ਸਾਚਾ ਬਾਣੀ ਸਬਦਿ ਸੁਣਾਈ ॥ ੨੦ ॥ ਨਾਨਕ ਸੁਣਿ ਵੇਖਿ
 ਰਹਿਆ ਵਿਸਮਾਦੁ ੧੯ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਰਵਿਆ ਸੂਬਾਈ ॥ ੨੧ ॥ ੫ ॥ ੧੪ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ਅਸਟਪਦੀਆ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ * ॥ ੨੦ ਕਿਨਹੀ ਕੀਆ ਪਰਵਿਰਤਿ ੨੧
 ਪਸਾਰਾ ॥ ਕਿਨਹੀ ਕੀਆ ਪੂਜਾ ਬਿਸਥਾਰਾ ੨੨ ॥ ਕਿਨਹੀ ਨਿਵਲ ੨੩
 ਭੁਇਅੰਗਮ ੨੪ ਸਾਧੇ ॥ ਮੋਹਿ ਦੀਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਆਰਾਧੇ ੨੫ ॥ ੧ ॥ ਤੇਰਾ ਭਰੋਸਾ
 ਪਿਆਰੇ ॥ ਆਨ ੨੬ ਨ ਜਾਨਾ ਵੇਸਾ ੨੭ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਿਨਹੀ ਗ੍ਰਿਹੁ ਤਜਿ
 ੨੮ ਵਣਖੰਡਿ ਪਾਇਆ ॥ ਕਿਨਹੀ ਮੋਨਿ ੨੯ ਅਉਧੂਤੁ ੩੦ ਸਦਾਇਆ ॥ ਕੋਈ
 ਕਹਤੁ ੩੧ ਅਨੰਨਿ ਭਗਉਤੀ ॥ ਮੋਹਿ ਦੀਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਓਟ ਲੀਤੀ ॥ ੨ ॥
 ਕਿਨਹੀ ਕਹਿਆ ਹਉ ਤੀਰਥਵਾਸੀ ॥ ਕੋਈ ਅੰਨੁ ਤਜਿ ਭਇਆ ਉਦਾਸੀ ॥
 ਕਿਨਹੀ ਭਵਨੁ ੩੨ ਸਭ ਧਰਤੀ ਕਰਿਆ ॥ ਮੋਹਿ ਦੀਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਦਰਿਪਰਿਆ ॥

- ੧ ਮੁਕਤੀ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ।
- ੨ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ।
- ੩ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ ।
- ੪ ਸਭ ਨੂੰ ।
- ੫ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
- ੬ ਸੇਵੇ, ਪੂਜੇ ।
- ੭ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੈ (ਕਿਸੇ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਨਹੀਂ), ਅਤੇ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ।
- ੮ ਤਮਾ, ਲਾਲਚ ।
- ੯ ਚੰਗੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ, ਸੋਹਣਾ ।
- ੧੦ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੧ ਨਾਮ ਤੋਂ ।
- ੧੨ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਸਮਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੩ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ ।
'ਭੋਉ ਹਰਿ ਸਮਾਨਿ ਨਹੀ ਰਾਜਾ' (ਬਿਲਾਵਲੁ ਕਬੀਰ) ।
- ੧੪ ਨਿਆਂ ।
- ੧੫ ਪਰ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਦਸਦਾ ਹੈ ।
- ੧੬ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹੁਕਮ ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਬਿਧ ਬਣਾਈ ਹੈ ।
- ੧੭ ਮਿਲੇ ।

- ੧੮ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੯ ਅਸਚਰਜ ਕੋਤਕ ।
- ੨੦ ਕਿਸੇ ਨੇ ।
- ੨੧ [ਸੰ. ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤਿ] ਪਰਵਿਰਤੀ ਦਾ ਭਾਵ, ਮਾਇਕ ਸਿਲਸਿਲੇ ।
- ੨੨ ਵਿਸਥਾਰ, ਅਭੰਬਰ ।
- ੨੩ ਯੋਗ ਅਨੁਸਾਰ ਪੈਣ ਨੂੰ ਸਜਿਉਂ ਖਬੇ ਅਤੇ ਖਬਿਉਂ ਸਜੇ ਭੁਆਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ । ਇਸ ਤਰਾਂ ਆਦਰਾਂ ਸਾਫ਼ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ।
- ੨੪ [ਸਪ] ਕੰਡਲਨੀ ਨਾੜੀ ਜੋ ਸਪ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਜੋਗੀ ਸੁਆਸ ਲੰਘਾ ਕੇ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਪੁਰਾਂਦੇ ਹਨ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੬੪੧, ਫੁਟ ਨੋਟ + ਅਤੇ ‡ ।
- ੨੫ ਸਿਮਰਿਆ ਹੋ ।
- ੨੬ ਹੋਰ ।
- ੨੭ ਭੇਖ ।
- ੨੮ ਬਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਘਰ ਪਾਇਆ ।
- ੨੯ ਚੁਪ ਸਾਧਨ ਵਾਲਾ ਸਾਧੂ ।
- ੩੦ ਵਿਰੋਧਤ ਸਾਧੂ ।
- ੩੧ [ਅਨਨਯ=ਹੋਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਨਾ ਰਖਣ ਵਾਲਾ] ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਕੇਵਲ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ ।
- ੩੨ ਭੋਣਾ, ਫਿਰਨਾ ।

* ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋਗੀਆਂ, ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ, ਸੰਸਾਰੀਆਂ, ਭਗੋਤੀਆਂ, ਭੇਖੀਆਂ, ਪੰਡਿਤਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਕਰਮ-ਧਰਮ ਪਰਖ ਕੇ ਦੇਖੋ ਹਨ ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਭੀ ਮਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ । ਇਕ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੀ ਸਿਰਿ ਕਰਮਨ ਕੇ ਕਰਮਾ ਹੈ ।

੩ ॥ ਕਿਨ ਹੀ ਕਹਿਆ ਮੈ ਕੁਲਹਿ^੧ ਵਡਿਆਈ ॥ ਕਿਨ ਹੀ ਕਹਿਆ ਬਾਹ^੨ ਬਹੁ
 ਭਾਈ ॥ ਕੋਈ ਕਹੈ ਮੈ ਧਨਹਿ^੩ ਪਸਾਰਾ ॥ ਮੋਹਿਦੀਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਆਧਾਰਾ^੪ ॥
 ੪ ॥ ਕਿਨ ਹੀ ਘੁਘਰ ਨਿਰਤਿ^੫ ਕਰਾਈ ॥ ਕਿਨ ਹੂ ਵਰਤ ਨੇਮ ਮਾਲਾ ਪਾਈ ॥
 ਕਿਨ ਹੀ ਤਿਲਕੁ ਗੋਪੀਚੰਦਨ^੬ ਲਾਇਆ ॥ ਮੋਹਿਦੀਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ
 ਧਿਆਇਆ ॥ ੫ ॥ ਕਿਨ ਹੀ ਸਿਧ ਬਹੁ ਚੇਟਕ^੭ ਲਾਏ ॥ ਕਿਨ ਹੀ ਭੇਖ ਬਹੁ
 ਥਾਟ^੮ ਬਨਾਏ ॥ ਕਿਨ ਹੀ ਤੰਤ ਮੰਤ ਬਹੁ ਖੇਵਾ^੯ ॥ ਮੋਹਿਦੀਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ
 ਸੇਵਾ ॥ ੬ ॥ ਕੋਈ ਚਤੁਰੁ ਕਹਾਵੈ ਪੱਡਿਤ ॥ ਕੋ^{੧੦} ਖਟੁ ਕਰਮ ਸਹਿਤ ਸਿਉ^{੧੧}
 ਮੰਡਿਤ^{੧੨} ॥ ਕੋਈ ਕਰੈ ਆਚਾਰ^{੧੩} ਸੁਕਤ^{੧੪} ॥ ਮੋਹਿਦੀਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ
 ਸਰਣੀ ॥ ੭ ॥^{੧੫} ਸਗਲੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਜੁਗ ਸੋਧੇ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਇਹੁ ਮਨੁ ਨ
 ਪ੍ਰਬੋਧੇ^{੧੬} ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਉ ਸਾਧਸੰਗੁ ਪਾਇਆ ॥ ਬੂਝੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮਹਾ
 ਸੀਤਲਾਇਆ^{੧੭} ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਇਸੁ^{੧੮} ਪਾਨੀ ਤੇ ਜਿਨਿ ਤੂ
 ਘਰਿਆ^{੧੯} ॥ ਮਾਟੀ ਕਾ ਲੇ ਦੇਹੁਰਾ^{੨੦} ਕਰਿਆ ॥ ਉਕਤਿ^{੨੧} ਜੋਤਿ ਲੈ ਸੁਰਤਿ
 ਪਰੀਖਿਆ^{੨੨} ॥ ਮਾਤ ਗਰਭ ਮਹਿ ਜਿਨਿ ਤੂ ਰਾਖਿਆ ॥ ੧ ॥ ਰਾਖਨਹਾਰੁ ਸਮੁਾਰਿ^{੨੩}
 ਜਨਾ ॥ ਸਗਲੇ ਛੋਡਿ ਬੀਚਾਰ ਮਨਾ ॥ ੨ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਿਨਿ ਦੀਏ ਤੁਧੁ ਬਾਪ ਮਹਤਾਰੀ^{੨੪} ॥
 ਜਿਨਿ ਦੀਏ ਭ੍ਰਾਤ^{੨੫} ਪੁਤ ਹਾਰੀ^{੨੬} ॥ ਜਿਨਿ ਦੀਏ ਤੁਧੁ ਬਨਿਤਾ^{੨੭} ਅਰੁ ਮੀਤਾ ॥
 ਤਿਸੁ ਠਾਕੁਰ^{੨੮} ਕਉ ਰਖਿਲੇਹੁ ਚੀਤਾ ॥ ੨ ॥ ਜਿਨਿ ਦੀਆ ਤੁਧੁ ਪਵਨੁ ਅਮੋਲਾ ॥ ਜਿਨਿ
 ਦੀਆ ਤੁਧੁ ਨੀਰੁ^{੨੯} ਨਿਰਮੋਲਾ ॥ ਜਿਨਿ ਦੀਆ ਤੁਧੁ^{੩੦} ਪਾਵਕੁ ਬਲਨਾ ॥ ਤਿਸੁ
 ਠਾਕੁਰ ਕੀ ਰਹੁ ਮਨ ਸਰਨਾ ॥ ੩ ॥^{੩੧} ਛਤੀਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਿਨਿ ਭੋਜਨ ਦੀਏ ॥ ਅੰਤਰਿ^{੩੨}
 ਥਾਨ ਠਹਰਾਵਨ ਕਉ ਕੀਏ ॥ ਬਸੁਧਾ^{੩੩} ਦੀਓ ਬਰਤਨਿ ਬਲਨਾ^{੩੪} ॥ ਤਿਸੁ ਠਾਕੁਰ
 ਕੇ ਚਿਤਿ ਰਖੁ ਚਰਨਾ ॥ ੪ ॥^{੩੫} ਪੋਖਨ ਕਉ ਨੇਤ੍ਰ ਸੁਨਨ ਕਉ ਕਰਨਾ^{੩੬} ॥ ਹਸਤ^{੩੭}
 ਕਮਾਵਨ ਬਾਸਨ^{੩੮} ਰਸਨਾ^{੩੯} ॥ ਚਰਨ ਚਲਨ ਕਉ ਸਿਰੁ ਕੀਨੋ ਮੇਰਾ^{੪੦} ॥ ਮਨ
 ਤਿਸੁ ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਪੂਜਹੁ ਪੈਰਾ ॥ ੫ ॥^{੪੧} ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜਿਨਿ ਤੂ ਕਰਿਆ ॥ ਸਗਲ
 ਜੋਨਿ ਮਹਿ ਤੂ ਸਿਰਿ^{੪੨} ਧਰਿਆ ॥^{੪੩} ਅਬ ਤੂ ਸੀਝੁ ਭਾਵੈ ਨਹੀ ਸੀਝੈ ॥ ਕਾਰਜੁ ਸਵਰੈ
 ਮਨ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਈਜੈ ॥ ੬ ॥ ਈਹਾ ਉਹਾ ਏਕੈ ਓਹੀ ॥^{੪੪} ਜਤ ਕਤ ਦੇਖੀਐ^{੪੫} ਤਤ
 ਤਤ ਤੋਹੀ ॥ ਤਿਸੁ ਸੇਵਤ ਮਨਿ ਆਲਸੁ ਕਰੈ ॥ ਜਿਸੁ ਵਿਸਰਿਐ ਇਕ ਨਿਮਖ ਨ
 ਸਰੈ^{੪੬} ॥ ੭ ॥ ਹਮ ਅਪਰਾਧੀ ਨਿਰਗੁਨੀਆਰੇ ॥ ਨਾ ਕਿਛੁ ਸੇਵਾ ਨਾ
 ਕਰਮਾਰੇ^{੪੭} ॥ ਗੁਰੁ ਬੋਹਿਬੁ^{੪੮} ਵਡਭਾਗੀ ਮਿਲਿਆ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸੰਗਿ ਪਾਬਰ
 ਤਰਿਆ ॥ ੮ ॥ ੨ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ † ॥^{੪੯} ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਰੰਗ

੧ ਕੁਲ (ਮਾਨਦਾਨ) ਦੀ ।
 ੨ ਬਾਹਵਾਂ, ਮਦਦਗਾਰ । ਡਰਾਵਾਂ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਬਾਹਵਾਂ ਹਨ ।
 ੩ ਧਨ ਦਾ ।
 ੪ ਆਸਰਾ ।
 ੫ ਨਾਚ । (ਜਿਵੇਂ ਪੁਰਾਣੇ ਭਗਤ ਲੋਕ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ।)
 ੬ ਦਵਾਰਕਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇਕ ਤਭਾ ਦੀ ਪੀਲੀ ਮਿੱਟੀ, ਜਿਸਦਾ ਟਿਕਾ ਬਣਾ ਕੇ ਲਾਂਦੇ ਹਨ । (ਦੇਖੋ ਪਦਮ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਉਤਰ-ਖੰਡ ਦੇ ਅਧਿਆਏ ੩੦ ਅਤੇ ੬੮ ।) ਇਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਗੋਪੀਆਂ ਸਜੀ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ।
 ੭ ਜਾਦੂ ਟੁਟੇ ਵਾਲੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ।
 ੮ ਬਣਾਵਟਾਂ ।
 ੯ [ਖੇਵਨਾ=ਬੇੜੀ ਨੂੰ ਚੱਪਾ ਲਾ ਕੇ ਚਲਾਉਣਾ] ਚਲਾਏ । ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਹੁਤੇ ਤੰਤਰ ਮੰਤਰ ਚਲਾਏ ਹਨ ।
 ੧੦ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਦੇ ਦਸੇ ਛੇ ਕਰਮ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੩੪, ਨੋਟ ੨੪ ।
 ੧੧ ਸ਼ਿਵ ।
 ੧੨ ਪੂਜਦਾ ਹੈ । ਕੋਈ ਛੀ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਪੂਜਦਾ ਹੈ ।
 ੧੩ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਦੇ ਦਸੇ ਹੋਏ ਕਰਮ, ਕਰਮ-ਕਾੰਡ ।
 ੧੪ ਮੈਂ ਹਰ ਇਕ ਯੁਗ ਦੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਪਰਖ ਕੇ ਦੇਖੇ ਹਨ, (ਅਤੇ ਸਿੱਟਾ ਕਢਿਆ ਹੈ ਕਿ) ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਨਾਲ ਇਹ ਮਨ ਸਮਝਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।
 ੧੫ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੁੰਦਾ, ਸਮਝਦਾ ।
 ੧੬ ਠੰਢਾ ਹੋ ਗਿਆ ।
 ੧੭ ਰਕਤ-ਬੁੰਦ ਤੋਂ ।
 ੧੮ ਘੜਿਆ ਗਿਆ ।
 ੧੯ ਦੇਹ, ਸਰੀਰ ।
 ੨੦ ਯੁਕਤੀ, ਦਲੀਲ ।

੨੧ ਪਛਾਣਨਾ । ਦਲੀਲ ਦੀ ਜੋਤ ਅਤੇ ਪਰਖਣ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦੇ ਕੇ ਤੇਨੂੰ ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੋਟ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ।
 ੨੨ ਯਾਦ ਕਰ ।
 ੨੩ ਮਾਤਾ ।
 ੨੪ ਡਰਾ, ਡਾਈ ।
 ੨੫ [ਦਿਲ ਚੁਰਾਉਣ ਵਾਲੇ] ਪਿਆਰੇ ।
 ੨੬ ਇਸਤਰੀ ।
 ੨੭ ਮਾਲਕ ।
 ੨੮ ਪਾਣੀ ।
 ੨੯ ਅੱਗ ਬਲਣ ਵਾਲੀ ।
 ੩੦ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੧੧, ਨੋਟ ੩੪ ।
 ੩੧ ਢਿਛ ਵਿਚ ਇਹ ਡੋਜਨ ਰਖਣ ਲਈ ਥਾਂ ਬਣਾਏ ਹਨ ।
 ੩੨ ਧਰਤੀ ।
 ੩੩ ਵਲੋਵਾ, ਸਮਿਆਨ ।
 ੩੪ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ।
 ੩੫ ਕੰਨ । ੩੬ ਹੱਥ ।
 ੩੭ ਨੱਕ । ੩੮ ਜੀਭ ।
 ੩੯ [ਮਿੱਠ੍ਹ] ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ, ਪ੍ਰਧਾਨ । ਸਿਰ ਉਚਾ ਬਣਾਇਆ ਸੁ (ਜਿਸ ਵਿਚ ਦਿਮਾਗੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ) ।
 ੪੦ ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਪਏ ਅਪਵਿੱਤਰ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ।
 ੪੧ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ । ਸਭ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੇਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਥਾਪਿਆ ।
 ੪੨ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੂੰ ਭਾਵੇਂ ਇਸਨੂੰ ਸਫਲਾ ਕਰ ਜਾਂ ਨਾ, ਇਹ ਤੇਰੇ ਇਸ਼ਤਿਆਰ ਹੈ, ਹੋ ਮਨੁੱਖ !
 ੪੩ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ । ੪੪ ਓਏ ਓਥੇ ।
 ੪੫ ਪੁਜ ਆਉਂਦਾ । ੪੬ ਕਰਮ ।
 ੪੭ [ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਬੋਹਿਥ । ਅੰ. boat] ਜਹਾਜ਼ ।
 ੪੮ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ ।

* ਹਰੀ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਦਸ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਸੁਕਰਾਨੇ ਵਜੋਂ ਹਰੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਏ ਹਨ ।
 + ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕੰਮਾਂ ਵਿਹਾਰਾਂ ਪੂਜਾ ਪਾਠਾਂ ਵਿਚ ਲਗੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲਗੇ ਸੰਤ-ਸੰਥਕਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ਤੁਲ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ।

ਰਸ ਰੂਪ ॥ ^੧ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਮਾਇ ਬਾਪ ਪੂਤ ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਰਾਜ ਮਿਲਖ^੨
 ਵਾਪਾਰਾ ॥ ਸੰਤ ਬਿਹਾਵੈ ਹਰਿਨਾਮ ਅਧਾਰਾ^੩ ॥ ੧ ॥ ਰਚਨਾ ਸਾਚੁ ਬਨੀ ॥ ਸਭ
 ਕਾ ਏਕੁ ਧਨੀ^੪ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ^੫ਬੇਦ ਅਰੁ ਬਾਦਿ ॥ ਕਾਹੂ
 ਬਿਹਾਵੈ ^੬ਰਸਨਾ ਸਾਦਿ ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਲਪਟਿ ਸੰਗਿ ਨਾਰੀ ॥ ਸੰਤ ਰਚੇ ਕੇਵਲ
^੭ਨਾਮ ਮੁਰਾਰੀ ॥ ੨ ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਖੇਲਤ ਜੂਆ ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਅਮਲੀ
 ਹੂਆ ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ^੮ਪਰ ਦਰਬ ਚੋਰਾਏ ॥ ਹਰਿ ਜਨ ਬਿਹਾਵੈ ਨਾਮ ਧਿਆਏ ॥
 ੩ ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਜੋਗਤ ਪੂਜਾ ॥ ਕਾਹੂ ਰੋਗ ਸੋਗ ਭਰਮੀਜਾ^੯ ॥ ^{੧੦}ਕਾਹੂ
 ਪਵਨ ਧਾਰ ਜਾਤ ਬਿਹਾਏ ॥ ਸੰਤ ਬਿਹਾਵੈ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਏ ॥ ੪ ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ
^{੧੧}ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ ਚਾਲਤ ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ^{੧੨}ਸੋ ਪਿੜੁ ਮਾਲਤ ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ
^{੧੩}ਬਾਲ ਪੜਾਵਤ ॥ ਸੰਤ ਬਿਹਾਵੈ ਹਰਿ ਜਸੁ ਗਾਵਤ ॥ ੫ ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਨਟ
 ਨਾਟਿਕ ਨਿਰਤੇ^{੧੪} ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ^{੧੫}ਜੀਆਇਹ ਹਿਰਤੇ ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ
 ਰਾਜ ਮਹਿ ਡਰਤੇ ॥ ਸੰਤ ਬਿਹਾਵੈ ਹਰਿ ਜਸੁ ਕਰਤੇ ॥ ੬ ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਮਤਾ
 ਮਸੂਰਤਿ^{੧੬} ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਸੇਵਾ ਜਰੂਰਤਿ^{੧੭} ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ^{੧੮}ਸੋਧਤ ਜੀਵਤ^{੧੯} ॥
 ਸੰਤ ਬਿਹਾਵੈ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀਵਤ ॥ ੭ ॥ ਜਿਤੁ ਕੋ ਲਾਇਆ ਤਿਤ ਹੀ ਲਗਾਨਾ ॥ ਨਾ
 ਕੋ ਮੂੜੁ ਨਹੀ ਕੋ ਸਿਆਨਾ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਜਿਸੁ ਦੇਵੈ ਨਾਉ ॥ ਨਾਨਕ ਤਾ ਕੈ
 ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ ॥ ੮ ॥ ੩ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ^{੨੦}ਦਾਵਾ ਅਗਨਿ ਰਹੇ
 ਹਰਿ ਬੂਟ ॥ ਮਾਤ ਗਰਭ ਸੰਕਟ ਤੇ ਛੂਟ ॥ ਜਾ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਤ ਭਉ ਜਾਇ ॥
 ਤੈਸੇ ਸੰਤ ਜਨਾ ਰਾਖੈ ਹਰਿਰਾਇ ॥ ੧ ॥ ਐਸੇ ਰਾਖਨਹਾਰ ਦਇਆਲ ॥ ^{੨੧}ਜਤ
 ਕਤ ਦੇਖਉ ਤੁਮ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਲੁ ਪੀਵਤ ਜਿਉ ਤਿਖਾ^{੨੨} ਮਿਟੰਤ ॥
^{੨੩}ਧਨ ਬਿਗਸੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਵਤ ਕੰਤ ॥ ਲੋਭੀ ਕਾ ਧਨੁ ^{੨੪}ਪ੍ਰਾਣ ਅਧਾਰੁ ॥ ਤਿਉ
 ਹਰਿਜਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਪਿਆਰੁ ॥ ੨ ॥ ਕਿਰਸਾਨੀ^{੨੫} ਜਿਉ ਰਾਖੈ ਰਖਵਾਲਾ ॥
 ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਦਇਆ ਜਿਉ ਬਾਲਾ^{੨੬} ॥ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਦੇਖਿ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਮਿਲਿ ਜਾਇ ॥
 ਤਿਉ ਹਰਿਜਨ ਰਾਖੈ ਕੰਨਿ^{੨੭} ਲਾਇ ॥ ੩ ॥ ਜਿਉ ਅੰਧਲੁ ਪੇਖਤ^{੨੮} ਹੋਇ
 ਅਨੰਦ ॥ ਗੁੰਗਾ ਬਕਤ^{੨੯} ਗਾਵੈ ਬਹੁ ਛੰਦ ॥ ਪਿੰਗੁਲ ਪਰਬਤ ^{੩੦}ਪਰਤੇ ਪਾਰਿ ॥
 ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਮਿ ^{੩੧}ਸਗਲ ਉਧਾਰਿ ॥ ੪ ॥ ^{੩੨}ਜਿਉ ਪਾਵਕ ਸੰਗਿ ਸੀਤ ਕੋ ਨਾਸ ॥
 ਐਸੇ ਪ੍ਰਾਛਤ^{੩੩} ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਬਿਨਾਸ ॥ ^{੩੪}ਜਿਉ ਸਾਬੁਨਿ ਕਾਪਰ ਉਜਲ ਹੋਤ ॥
 ਨਾਮ ਜਪਤ ਸਭੁ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉਖੋਤ^{੩੫} ॥ ੫ ॥ ਜਿਉ ਚਕਵੀ ਸੂਰਜ ਕੀ ਆਸ ॥
 ਜਿਉ ਚਾਤ੍ਰਕ^{੩੬} ਬੂੰਦ ਕੀ ਪਿਆਸ ॥ ਜਿਉ ਕੁਰੰਕ^{੩੭} ਨਾਦ ਕਰਨ

- ੧ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ ।
- ੨ [ਅ. ਮਿਲਕ=ਮਾਲਕੀ] ਮਿਲਕੀਅਤ (ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜ਼ਿਮੀਂ ਦੀ) ।
- ੩ ਆਸਰਾ ।
- ੪ ਮਾਲਕ ।
- ੫ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਅਤੇ ਬਹਿਸਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ।
- ੬ ਜੀਭ ਦੇ ਸੁਆਦ ਵਿਚ ।
- ੭ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦੇ ਵੰਗੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ।
- ੮ ਪਰਾਇਆ ਧਨ ।
- ੯ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ।
- ੧੦ ਕਈਆਂ ਦੀ ਪਵਨ ਧਾਰਨ (ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ) ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ ।
- ੧੧ ਦਿਨ ਰਾਤ ਚਲਦਿਆਂ, ਫਿਰਦਿਆਂ ।
- ੧੨ ਉਹੋ (ਇਕੋ) ਜਣ ਦਾ ਮੰਦਾਨ ਮਲਦਿਆਂ ।
- ੧੩ ਮੁੰਡੇ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ।
- ੧੪ ਨਾਚ ਕਰਦਿਆਂ ।
- ੧੫ ਜੀਵ-ਹਿੰਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ।
- ੧੬ [ਮਸ਼ਵਰਤ] ਮਸ਼ਵਰੇ ਦਿੰਦਿਆਂ, ਸਲਾਹਾਂ ਦਿੰਦਿਆਂ ।
- ੧੭ ਲੋੜਵੰਦੇ ਹੋ ਕੇ ।
- ੧੮ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਦਿਆਂ । (ਇਸ ਸਾਰੇ ਅੰਕ ਵਿਚੋਂ ਰਾਜਿਆਂ ਸਰਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਭੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸੋਧਣ ਦਾ ਅਰਥ ਠੀਕ ਬੰਨਦਾ ਹੈ ।)
- ੧੯ ਜੀਵਦਿਆਂ ਨੂੰ ।
- ੨੦ [ਦਵ, ਡਉ] ਜੰਗਲ ਦੀ ਅੱਗ । ਜਿਵੇਂ ਜੰਗਲ

ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਕਈ ਬੂਟੇ ਬਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਦੇ ਦੁਖ ਤੋਂ ਬੱਚਾ ਬਚ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੀ-ਰਾਜਾ (ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਡਰ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਆਪਣੇ ਡਗਤਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

- ੨੧ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ, ਭਾਵ ਹਰ ਥਾਂ ।
- ੨੨ ਪਿਆਸ, ਤੋਹ ।
- ੨੩ ਜਿਵੇਂ ਇਸਤਰੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਤੀ ਦੇ ਘਰ ਆਉਣ ਤੇ ।
- ੨੪ ਜੀਵਣ ਦਾ ਆਸਰਾ ।
- ੨੫ ਖੇਤੀ ।
- ੨੬ ਬਾਲਕ ਉੱਤੇ ।
- ੨੭ ਗਲੇ ਨਾਲ ।
- ੨੮ ਦਿਸਣ ਲਗ ਪੈਣ ਤੇ ।
- ੨੯ ਬੇਲਣ ਲਗ ਪੈਣ (ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ।
- ੩੦ ਪਾਰ ਹੁੰਦਿਆ, ਲੰਘ ਜਾਂਦਿਆਂ ।
- ੩੧ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੩੨ ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸਰਦੀ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
- ੩੩ ਪਾਪ ।
- ੩੪ ਜਿਵੇਂ ਸਾਬਣ ਨਾਲ ਕਪੜੇ ਸਾਫ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
- ੩੫ ਖੋਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
- ੩੬ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੪੭, ਫੁਟ ਨੋਟ + ।
- ੩੭ ਹਿਰਨ । ਜਿਵੇਂ ਹਿਰਨ ਦੇ ਕੰਨ ਘੰਟੇਹੇੜੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਸਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

* ਹਰੀ-ਨਾਮ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਹੀ ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਖੇਤੀ, ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਬਚੇ, ਆਸ਼ਕ ਨੂੰ ਮਾਸ਼ੁਕ ਆਦਿ ਪਿਆਰੇ ਲਗਦੇ ਹਨ ! ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਹਰ ਥਾਂ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਸਮਾਨੇ ॥ ਤਿਉ ਹਰਿਨਾਮ ਹਰਿਜਨ ਮਨਹਿ ਸੁਖਾਨੇ^੧ ॥ ੬ ॥ ਤੁਮਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ
ਲਾਗੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਦਇਆਲ ਭਏ ਤਾ ਆਏ ਚੀਤਿ ॥ ਦਇਆ ਧਾਰੀ ਤਿਨਿ
ਧਾਰਣਹਾਰ ॥ ਬੰਧਨ ਤੇ ਹੋਈ ਛੁਟਕਾਰ ॥ ੭ ॥ ਸਭਿ ਬਾਨ ਦੇਖੇ ਨੈਣ
ਅਲੋਇ^੨ ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਦੁਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਭ੍ਰਮ ਭੈ ਛੂਟੇ^੩ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦ ॥
ਨਾਨਕ ਪੋਖਿਓ^੪ ਸਭੁ ਬਿਸਮਾਦ^੫ ॥ ੮ ॥ ੪ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥
ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਪੋਖੀਅਹਿ ਪ੍ਰਭ ਸਗਲ ਤੁਮਾਰੀ ਧਾਰਨਾ^੬ ॥ ੧ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ
ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਮਿ ਉਧਾਰਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਬਾਪਿ ਉਥਾਪੇ^੭
ਕੁਦਰਤਿ ਸਭਿ ਕਰਤੇ ਕੇ ਕਾਰਨਾ ॥ ੨ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਝੂਠੁ ਨਿੰਦਾ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ
ਬਿਦਾਰਨਾ^੮ ॥ ੩ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲ ਹੋਵੇ^੯ ਸੂਖੇ ਸੂਖਿ ਗੁਦਾਰਨਾ ॥
੪ ॥ ਭਗਤ ਸਰਣਿ ਜੋ ਆਵੈ ਪ੍ਰਾਣੀ ਤਿਸੁ^{੧੦} ਈਹਾ ਉਹਾ ਨ ਹਾਰਨਾ ॥ ੫ ॥
ਸੂਖ ਦੂਖ ਇਸੁ ਮਨ ਕੀ ਬਿਰਥਾ^{੧੧} ਤੁਮ ਹੀ ਆਗੈ ਸਾਰਨਾ^{੧੨} ॥ ੬ ॥ ਤੂ ਦਾਤਾ
ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਆਪਨ ਕੀਆ ਪਾਲਨਾ ॥ ੭ ॥ ਅਨਿਕ ਬਾਰ^{੧੩} ਕੋਟਿ ਜਨ
ਉਪਰਿ ਨਾਨਕੁ^{੧੪} ਵੇਵੈ ਵਾਰਨਾ ॥ ੮ ॥ ੫ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ਅਸਟਪਦੀ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੧^੫ ਦਰਸਨੁ ਭੇਟਤ ਪਾਪ ਸਭਿ
ਨਾਸਹਿ ਹਰਿ ਸਿਉ ਦੇਇ ਮਿਲਾਈ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰਾ ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਸੁਖਦਾਈ^{੧੬} ॥
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ਅੰਤੇ ਹੋਇ ਸਖਾਈ^{੧੭} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਗਲ
ਦੂਖ ਕਾ ਭੇਰਾ ਭੰਨਾ^{੧੮} ਸੰਤ ਪੂਰਿ ਮੁਖਿ ਲਾਈ ॥ ੨ ॥ ੧੯ ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਕੀਏ
ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ ਅਗਿਆਨੁ ਅੰਧੇਰੁ ਵਢਾਈ^{੨੦} ॥ ੩ ॥ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥੁ
ਸੁਆਮੀ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਸਰਣਾਈ ॥ ੪ ॥ ਬੰਧਨ ਤੋੜਿ ਚਰਨਕਮਲ ਦ੍ਰਿੜਾਏ
ਏਕ ਸਬਦਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ੫ ॥ ੨੧ ਅੰਧ ਕੂਪ ਬਿਖਿਆ ਤੇ ਕਾਢਿਓ ਸਾਚ
ਸਬਦਿ ਬਣਿਆਈ ॥ ੬ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਕਾ^{੨੨} ਸਹਸਾ ਚੂਕਾ^{੨੩} ਬਾਹੁੜਿ ਕਤਹੁ
ਨ ਧਾਈ ॥ ੭ ॥ ਨਾਮ ਰਸਾਇਣਿ^{੨੪} ਇਹੁ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀ
ਤ੍ਰਿਪਤਾਈ^{੨੫} ॥ ੮ ॥ ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਮਿਲਿ ਕੀਰਤਨੁ ਕਾਇਆ ਨਿਹਚਲ ਵਸਿਆ
ਜਾਈ^{੨੬} ॥ ੯ ॥ ਪੂਰੈ ਗੁਰਿ ਪੂਰੀ ਮਤਿ ਦੀਨੀ ਹਰਿ ਬਿਨੁ^{੨੭} ਆਨ ਨ
ਭਾਈ ॥ ੧੦ ॥ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ^{੨੮} ਪਾਇਆ ਵਡਭਾਗੀ ਨਾਨਕ ਨਰਕਿ ਨ
ਜਾਈ ॥ ੧੧ ॥ ਘਾਲ ਸਿਆਣਪ ਉਕਤਿ^{੨੯} ਨ ਮੇਰੀ ਪੂਰੈ ਗੁਰੂ ਕਮਾਈ ॥
੧੨ ॥ ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ^{੩੦} ਸੁਚਿ ਹੈ ਸੋਈ ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਈ ॥ ੧੩ ॥ ਪੁਤ੍ਰ

੧ ਸੁਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ।
 ੨ [ਅਵਲੋਕਨ ਬਰ ਕੇ] ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ । ਸਭ ਥਾਂ
 ਦੇਖੇ ਨੀਝ ਲਾ ਕੇ ।
 ੩ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ।
 ੪ ਦੇਖਿਆ ।
 ੫ ਅਸਚਰਜਤਾ, ਹਰੀ ਦਾ ਅਲੌਕਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ।
 ੬ ਟਿਕਾਏ ਹਨ ।
 ੭ ਮਿਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੮ [ਵਿਦਾਰਣਾ=ਪਾੜਨਾ] ਦੂਰ ਕਰੀਦਾ ਹੈ ।
 ੯ ਸੁਖ ਹੀ ਸੁਖ ਵਿਚ ਉਮਰ ਗੁਜ਼ਾਰੀਦੀ ਹੈ ।
 ੧੦ ਇਥੇ ਉਥੇ, ਲੋਕ ਪੁਲੋਕ ਵਿਚ ।
 ੧੧ [ਵਯਥਾ] ਹਾਲਤ (ਸੁਖ ਦੁਖ ਦੀ) ।
 ੧੨ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਚਾਉਣੀ ਹੈ ।
 ੧੩ ਵਾਰੀ ।
 ੧੪ ਵਾਰਨੇ (ਬਲਿਹਾਰ) ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੫ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ।
 ੧੬ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ।

੧੭ ਸਹਾਈ ।
 ੧੮ ਟੁਟ ਗਿਆ ।
 ੧੯ ਡਿਗੇ ਹੋਈ (ਪਾਪੀ) ਇਕ ਪਲ ਵਿਚ ਪਵਿਤਰ
 ਕਰ ਦਿਤੇ ।
 ੨੦ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ।
 ੨੧ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੁਹ ਵਿਚੋਂ ।
 ੨੨ ਭਰਮ, ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ।
 ੨੩ ਮੁੜ ਕੇ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਧਾਵਦਾ, ਛਟਕਦਾ ।
 ੨੪ ਉਹ ਅਕਸੀਰ ਦਵਾਈ ਜਿਸ ਦੇ ਸੇਵਣ ਨਾਲ
 ਮਨੁਖ ਬੁਢੇਪੇ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹੇ । ਨਾਮ ਦੀ
 ਰਸਾਇਣ ਵਿਚ ।
 ੨੫ ਰਜਿਆ ।
 ੨੬ ਥਾਂ ਤੇ ।
 ੨੭ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ।
 ੨੮ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ।
 ੨੯ ਯੁਕਤੀ, ਦਲੀਲ ।
 ੩੦ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਫੇਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ।

* ਸਭ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦਾ ਹੀ ਆਸਰਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸੁਖ ਦੁਖ ਉਸੇ ਅਗੇ ਫੋਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ।

† ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਸਰਬ-ਸੁਖ-ਦਾਤਾ ਹਰੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

ਕਲਤ੍ਰ^੧ ਮਹਾ ਬਿਖਿਆ^੨ ਮਹਿ ਗੁਰਿ ਸਾਚੈ ਲਾਇ ਤਰਾਈ ॥ ੧੪ ॥ ਅਪਣੇ
 ਜੀਅ ਤੈ ਆਪਿ ਸਮੁਲੇ^੩ ਆਪਿ ਲੀਏ ਲੜਿ ਲਾਈ ॥ ੧੫ ॥ ਸਾਚ ਧਰਮ ਕਾ
 ਬੇੜਾ ਬਾਂਧਿਆ ਭਵਜਲੁ^੪ ਪਾਰਿ ਪਵਾਈ ॥ ੧੬ ॥ ਬੇਸੁਮਾਰ ਬੇਅੰਤ ਸੁਆਮੀ
 ਨਾਨਕ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਈ ॥ ੧੭ ॥ ਅਕਾਲਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੰਭਉ^੫ ਏਕਲਿ
 ਅੰਧਕਾਰ ਦੀਪਾਈ ॥ ੧੮ ॥ ਅੰਤਰਜਾਮੀ^੬ ਜੀਅਨ ਕਾ ਦਾਤਾ ਦੇਖਤ ਤ੍ਰਿਪਤਿ
 ਅਘਾਈ^੭ ॥ ੧੯ ॥ ਏਕੰਕਾਰੁ^੮ ਨਿਰੰਜਨੁ^੯ ਨਿਰਭਉ ਸਭ ਜਲਿ ਬਲਿ ਰਹਿਆ
 ਸਮਾਈ ॥ ੨੦ ॥ ਭਗਤਿ ਦਾਨੁ ਭਗਤਾ ਕਉ ਦੀਨਾ ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਜਾਚੈ ਮਾਈ^{੧੦} ॥
 ੨੧ ॥ ੧ ॥ ੬ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਸਲੋਕੁ ॥ ਸਿਖਹੁ ਸਬਦੁ ਪਿਆਰਿਹੋ
 ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੀ ਟੇਕ ॥ ਮੁਖੁ ਉਜਲੁ ਸਦਾ ਸੁਖੀ ਨਾਨਕ ਸਿਮਰਤ ਏਕ ॥ ੧ ॥
 ਮਨੁ ਤਨੁ ਰਾਤਾ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਬਣਿ ਆਈ ਸੰਤਹੁ ॥ ੧ ॥
 ਸਤਿਗੁਰਿ ਖੋਪ^{੧੧} ਨਿਬਾਹੀ ਸੰਤਹੁ ॥ ਹਰਿਨਾਮੁ ਲਾਹਾ ਦਾਸ ਕਉ ਦੀਆ
 ਸਗਲੀ ਤ੍ਰਿਸਨ ਉਲਾਹੀ^{੧੨} ਸੰਤਹੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਲਾਲੁ^{੧੩} ਇਕੁ
 ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ਸੰਤਹੁ ॥ ੨ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਿਉ
 ਲਾਗੇ ਧਿਆਨਾ ਸਾਚੈ ਦਰਸਿ ਸਮਾਈ ਸੰਤਹੁ ॥ ੩ ॥ ਗੁਣ ਗਾਵਤ ਗਾਵਤ ਭਏ
 ਨਿਹਾਲਾ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਈ^{੧੪} ਸੰਤਹੁ ॥ ੪ ॥ ਆਤਮਰਾਮੁ^{੧੫}
 ਰਵਿਆ ਸਭ ਅੰਤਰਿ ਕਤ ਆਵੈ ਕਤ ਜਾਈ ਸੰਤਹੁ ॥ ੫ ॥ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੀ ਹੈ ਭੀ
 ਹੋਸੀ ਸਭ ਜੀਆ ਕਾ ਸੁਖਦਾਈ ਸੰਤਹੁ ॥ ੬ ॥ ਆਪਿ ਬੇਅੰਤੁ ਅੰਤੁ ਨਹੀ ਪਾਈਐ
 ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਸਭ ਠਾਈ ਸੰਤਹੁ ॥ ੭ ॥ ^{੧੬}ਮੀਤ ਸਾਜਨ ਮਾਲੁ ਜੋਬਨੁ ਸੁਤ^{੧੭}
 ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਬਾਪੁ ਮੇਰੀ ਮਾਈ ਸੰਤਹੁ ॥ ੮ ॥ ੨ ॥ ੭ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ † ॥
^{੧੮}ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮਿ ਰਾਮਨਾਮੁ ਚਿਤਾਰੀ ॥ ^{੧੯}ਘੁਮਨ ਘੇਰਿ ਮਹਾ ਅਤਿ ਬਿਖੜੀ
 ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੦} ਨਾਨਕ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅੰਤਰਿ ਸੂਖਾ^{੨੧} ਬਾਹਰਿ
 ਸੂਖਾ ਹਰਿ ਜਪਿ ^{੨੨}ਮਲਨ ਭਏ ਦੁਸਟਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ^{੨੩}ਜਿਸ ਤੇ ਲਾਗੇ ਤਿਨਹਿ ਨਿਵਾਰੇ
 ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ ਅਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ॥ ੨ ॥ ਉਧਰੇ ਸੰਤ ਪਰੇ ਹਰਿ ਸਰਨੀ ^{੨੪}ਪਚਿ
 ਬਿਨਸੇ ਮਹਾ ਅਹੰਕਾਰੀ ॥ ੩ ॥ ਸਾਧੂ ਸੰਗਤਿ ਇਹੁ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ਇਕੁ ਕੇਵਲ
 ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੀ ॥ ੪ ॥ ਨ ਕੋਈ ਸੂਰੁ ਨ ਕੋਈ ਹੀਣਾ^{੨੫} ਸਭ ਪ੍ਰਗਟੀ ਜੋਤਿ
 ਤੁਮਾਰੀ ॥ ੫ ॥ ਤੁਮ੍ਹ ਸਮਰਥ ਅਕਥ ਅਗੋਚਰ^{੨੬} ਰਵਿਆ ਏਕੁ ਮੁਰਾਰੀ^{੨੭} ॥ ੬ ॥
 ਕੀਮਤਿ ਕਉਣੁ ਕਰੇ ਤੇਰੀ ਕਰਤੇ ਪ੍ਰਭ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੀ ॥ ੭ ॥ ਨਾਮ ਦਾਨੁ
 ਨਾਨਕ ਵਡਿਆਈ ਤੇਰਿਆ ਸੰਤਜਨਾ ਰੇਣਾਰੀ^{੨੮} ॥ ੮ ॥ ੩ ॥ ੮ ॥ ੨੨ ॥

- ੧ ਇਸਤਰੀ ।
- ੨ ਮਾਇਆ ਜੋ ਬਹਿਰ ਹੈ ।
- ੩ ਸਮਾਲੇ ਹਨ, ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖੇ ਹਨ ।
- ੪ ਸੰਸਾਰ ਮਾਯਾਰ ।
- ੫ [ਸ੍ਰਯੰ ਭੁ] ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੈ ।
- ੬ ਕਲਨੁਗ ਦੇ ਅੰਧੇਰੇ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਕੀਤਾ ਸੁ ।
- ੭ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ।
- ੮ ਰਜ ਜਾਈਦਾ ਹੈ ।
- ੯ ਅਦ੍ਵੈਤ ਬ੍ਰਹਮ ।
- ੧੦ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ।
- ੧੧ ਹੋ ਭਾਈ !
- ੧੨ ਵਪਾਰ ਦਾ ਮਾਲ । ਭਾਵ ਜਨਮ ਸਫਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ।
- ੧੩ ਲਾਹ ਦਿਤੀ, ਦੂਰ ਕੀਤੀ ।
- ੧੪ ਨਾਮ ਰਤਨ ।
- ੧੫ ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ਹਰੀ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਦਿਸ ਪਿਆ ਹੈ; ਹੁਣ ਕਿਥੇ ਆਵਣਾ ਜਾਵਣਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਭਾਵ ਭਟਕਣਾ ਮੁਕ ਗਈ ।

- ੧੬ ਮੇਰਾ ਮਿਤਰ ਆਦਿਕ ਸਭ ਉਹੋ ਹੈ ।
- ੧੭ ਪੁਤਰ ।
- ੧੮ ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੯ ਮੇਰੀ ਜੀਵਣ ਬੇੜੀ ਘੁੰਮਣ ਘੇਰ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਕਠਿਨ ਰਾਹ ਵਿਚ ਪਈ ਸੀ ।
- ੨੦ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
- ੨੧ ਸੁਖ ।
- ੨੨ ਮਲੇ ਭਾਏ, ਦਬੇ ਗਏ ਹਨ ਕਾਮਾਦਿਕ ਦੁਸ਼ਟ ।
- ੨੩ ਜਿਸ ਹਰੀ ਤੋਂ ਉਹ ਦੁਖ ਲਗੇ ਸਨ, ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਦੂਰ ਕੀਤੇ ਹਨ ।
- ੨੪ ਸਭ ਮੋਏ ਹਨ ।
- ੨੫ ਖਾਲੀ, ਕਮਜ਼ੋਰ ।
- ੨੬ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੨੭ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੨੮ ਧੁੜੀ ।

* ਹਰੀ ਸਿਮਰਨ ਸਭ ਤੋਂ ਅਮੋਲਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ ।

† ਹਰੀ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩ ਅਨੰਦੁ *

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ †॥ ਅਨੰਦੁ ਭਇਆ ਮੇਰੀ ਮਾਏ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੈ ਪਾਇਆ॥
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਤ ਪਾਇਆ ੧ ਸਹਜ ਸੇਤੀ ਮਨਿ ਵਜੀਆ ਵਾਧਾਈਆ ॥ ੨ ॥ ਰਾਗ ਰਤਨ
 ਪਰਵਾਰ ਪਰੀਆ ਸਬਦ ਗਾਵਣ ਆਈਆ ॥ ੩ ॥ ਸਬਦੋ ਤ ਗਾਵਹੁ ਹਰੀ ਕੇਰਾ ਮਨਿ
 ਜਿਨੀ ਵਸਾਇਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਅਨੰਦੁ ਹੋਆ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੈ ਪਾਇਆ ॥ ੧ ॥
 ਏ ਮਨ ਮੇਰਿਆ ਤੂ ਸਦਾ ਰਹੁ ਹਰਿ ਨਾਲੇ ॥ ਹਰਿ ਨਾਲਿ ਰਹੁ ਤੂ ਮੰਨ ਮੇਰੇ
 ੪ ਦੂਖ ਸਭਿ ਵਿਸਾਰਣਾ ॥ ਅੰਗੀਕਾਰੁ ੪ ਓਹੁ ਕਰੇ ਤੇਰਾ ਕਾਰਜ ਸਭਿ ਸਵਾਰਣਾ ॥
 ਸਭਨਾ ਗਲਾ ਸਮਰਥ ਸੁਆਮੀ ਸੋ ਕਿਉ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੇ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਮੰਨ ਮੇਰੇ
 ਸਦਾ ਰਹੁ ਹਰਿ ਨਾਲੇ ॥ ੨ ॥ ਸਾਚੇ ਸਾਹਿਬਾ ਕਿਆ ਨਾਹੀ ਘਰਿ ਤੇਰੈ ॥ ਘਰਿ
 ਤ ਤੇਰੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਦੇਹਿ ਸੁ ਪਾਵਏ ॥ ਸਦਾ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹੁ ਤੇਰੀ ਨਾਮੁ
 ਮਨਿ ਵਸਾਵਏ ॥ ਨਾਮੁ ਜਿਨ ਕੈ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਵਾਜੇ ਸਬਦ ਘਨੇਰੇ ॥ ਕਹੈ
 ਨਾਨਕੁ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਕਿਆ ਨਾਹੀ ਘਰਿ ਤੇਰੈ ॥ ੩ ॥ ਸਾਚਾ ਨਾਮੁ ਮੇਰਾ
 ਆਧਾਰੋ ॥ ਸਾਚੁ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ਮੇਰਾ ਜਿਨਿ ਭੁਖਾ ਸਭਿ ਗਵਾਈਆ ॥ ਕਰਿ
 ਸਾਂਤਿ ਸੁਖ ਮਨਿ ਆਇ ਵਸਿਆ ਜਿਨਿ ਇਛਾ ਸਭਿ ਪੁਜਾਈਆ ॥ ਸਦਾ
 ਕੁਰਬਾਣੁ ਕੀਤਾ ਗੁਰੁ ਵਿਟਹੁ ੬ ਜਿਸ ਦੀਆ ਏਹਿ ਵਡਿਆਈਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ
 ਸੁਣਹੁ ਸੰਤਹੁ ਸਬਦਿ ਧਰਹੁ ਪਿਆਰੇ ॥ ਸਾਚਾ ਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਆਧਾਰੋ ॥ ੪ ॥
 ੧੦ ਵਾਜੇ ਪੰਚ ਸਬਦ ਤਿਤੁ ਘਰਿ ਸਭਾਗੈ ॥ ਘਰਿ ਸਭਾਗੈ ਸਬਦ ਵਾਜੇ ੧੧ ਕਲਾ
 ਜਿਤੁ ਘਰਿ ਧਾਰੀਆ ॥ ੧੨ ਪੰਚ ਦੂਤ ਤੁਧੁ ਵਸਿ ਕੀਤੇ ਕਾਲੁ ਕੰਟਕੁ ੧੩ ਮਾਰਿਆ ॥
 ੧੪ ਪੁਰਿ ਕਰਮਿ ਪਾਇਆ ਤੁਧੁ ਜਿਨ ਕਉ ਸਿ ਨਾਮਿ ਹਰਿ ਕੈ ਲਾਗੈ ॥ ਕਹੈ
 ਨਾਨਕੁ ਤਹੁ ਸੁਖੁ ਹੋਆ ਤਿਤੁ ਘਰਿ ਅਨਹਦ ੧੫ ਵਾਜੇ ॥ ੫ ॥ ਸਾਚੀ ਲਿਵੈ
 ਬਿਨੁ ਦੇਹ ਨਿਮਾਣੀ ॥ ਦੇਹ ਨਿਮਾਣੀ ਲਿਵੈ ਬਾਝਹੁ ਕਿਆ ਕਰੇ ਵੇਚਾਰੀਆ ॥
 ਤੁਧੁ ਬਾਝੁ ਸਮਰਥ ਕੋਇ ਨਾਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਬਨਵਾਰੀਆ ੧੬ ॥ ਏਸ ਨਉ ਹੋਰੁ
 ਥਾਉ ਨਾਹੀ ਸਬਦਿ ਲਾਗਿ ਸਵਾਰੀਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਲਿਵੈ ਬਾਝਹੁ ਕਿਆ ਕਰੇ
 ਵੇਚਾਰੀਆ ॥ ੬ ॥ ਆਨੰਦੁ ਆਨੰਦੁ ਸਭੁਕੇ ਕਹੈ ਆਨੰਦੁ ਗੁਰੁ ਤੇ ਜਾਣਿਆ ॥
 ਜਾਣਿਆ ਆਨੰਦੁ ਸਦਾ ਗੁਰੁ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਪਿਆਰਿਆ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ
 ਕਿਲਵਿਖ ੧੭ ਕਟੇ ਗਿਆਨ ਅੰਜਨੁ ੧੮ ਸਾਰਿਆ ੧੯ ॥ ਅੰਦਰਹੁ ਜਿਨ ਕਾ ਮੋਹੁ ਤੁਟਾ
 ਤਿਨ ਕਾ ਸਬਦੁ ੨੦ ਸਚੈ ਸਵਾਰਿਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਏਹੁ ਅਨੰਦੁ ਹੈ ਆਨੰਦੁ ਗੁਰੁ
 ਤੇ ਜਾਣਿਆ ॥ ੭ ॥ ਬਾਬਾ ਜਿਸੁ ਤੂ ਦੇਹਿ ਸੋਈ ਜਨੁ ਪਾਵੈ ॥ ਪਾਵੈ ਤ ਸੋ ਜਨੁ

- ੧ ਸਹਜ ਨਾਲ, ਕੁਦਰਤੀ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਅਸਲ ਗਿਆਨ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ।
- ੨ (ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ) ਰਤਨਾਂ ਵਰਗੇ ਅਮੋਲਕ ਰਾਗ ਤੇ ਰਾਗਣੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪਰੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਸੋਹਲੇ ਗਾਵਣ ਆਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ।
- ੩ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ੨ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰੀ ਵਸਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਆਵੇ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਵੇ ।
- ੪ ਉਹ (ਹਰੀ) ਤੈਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਭੁਲਵਾ ਦੇਵੇਗਾ ।
- ੫ ਪੱਖ, ਸਹਾਇਤਾ ।
- ੬ ਬਹੁਤੇ । ਬਹੁਤੇ ਸ਼ਬਦ ਵਜੋਂ ਹਨ, ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਦਨ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
- ੭ ਆਸਰਾ ।
- ੮ ਪੁਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ।
- ੯ ਉੱਤੇ ।
- ੧੦ ਉਸ ਸਭਾਗੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ

- ਵਜੇ ਹਨ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੪, ਨੋਟ ੧੧ ।
- ੧੧ ਜਿਸ ਘਰ (ਹਿਰਦੇ) ਵਿਚ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਕਲਾ (ਸ਼ਕਤੀ) ਵਰਤਾਈ ਹੈ ।
- ੧੨ ਕਾਮਾਦਿਕ ।
- ੧੩ [ਸੰ. ਕੰਡਾ] ਜੋ ਕੰਡੇ ਵਾਂਗ ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ (ਕਾਲ) ।
- ੧੪ ਧਰੇਂ (ਆਪਣੇ ਹਜ਼ੂਰੇ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਤੂੰ ਇਹ ਗਲ ਪਾ ਦਿਤੀ ਹੈ ।
- ੧੫ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੧੬ [ਬਨਮਾਲਾ, ਜੰਗਲੀ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਹੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ !
- ੧੭ ਪਾਪ ।
- ੧੮ ਸੁਰਮਾ ।
- ੧੯ ਪੁਰਾਇਆ ਦਿਤਾ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੯, ਨੋਟ ੧੪ ।
- ੨੦ ਜੀਵਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ । ਯਥਾ 'ਘੜੀਐਂ ਸਬਦੁ ਸਚੀ ਟਕਸਾਲ' (ਜਪੁ) ।

* ਇਹ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੋਤੇ, ਮੋਹਰੀ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ, 'ਅਨੰਦ' ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਤੇ ਸੰਨ ੧੫੫੪ ਵਿਚ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ । ਆਮ ਦੁਨਿਆਵੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਰਾਗ ਨਾਦ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਆਤਮਕ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮਨੁੱਖੀ ਤਜਰਬੇ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਘੜੀਆਂ ਨਾਲ ਉਪਮਾ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਸਾਰਾ ਬਿਆਨ ਅਲੰਕਾਰਿਕ ਹੈ । ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਇਕ ਅਕਬਰੀਯ ਅਨੰਦ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ 'ਅਨੰਦ' ਹੈ । ਇਹ ਅਨੰਦ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਮਹਤਤਾ ਦਸੀ ਹੈ ।

† ਪਹਿਲੀਆਂ ਪੰਜਾਂ ਪਉੜੀਆਂ ਦਾ ਭਾਵ ਹਰੀ-ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ, ਜੋ ਨਾਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਸੇ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਪਉੜੀਆਂ ਨੂੰ 'ਭੰਗੀ' ਪਉੜੀ ਨਾਲ (ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਭੀ ਇਹੋ ਹੈ) ਰਲਾ ਕੇ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਰਸਮੀ ਮੌਕਿਆਂ ਉੱਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਮੇਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ; ਦੂਜੀ ਵਿਚ ਇਸ ਮੇਲ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਮਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਾ ਵੇਸਾਰੀ ; ਤੀਜੀ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੇਲ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਬਖਸ਼ੀ ਰਖੋ ; ਚੌਥੀ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ ਹੈ ; ਪੰਜਵੀਂ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦੀ ਦਾਤ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।

‡ ਹੁਣ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਪਹਿਲੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਚੀ ਲਗਨ ਹੋਵੇ (੬) । ਇਹ ਅਨੰਦੀ ਲਗਨ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਇਉਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਕਟਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਆਚਰਣ ਸਾਫ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ (੭) । ਫਿਰ ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੮) ।

ਦੇਹਿ ਜਿਸ ਨੇ ਹੋਰਿ ਕਿਆ ਕਰਹਿ ਵੇਚਾਰਿਆ ॥ ਇਕਿ ਭਰਮਿ ਭੂਲੇ ਫਿਰਹਿ
 ੧ ਦਹਦਿਸਿ ਇਕਿ ਨਾਮਿ ਲਾਗਿ ਸਵਾਰਿਆ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ੨ ਮਨੁ ਭਇਆ
 ਨਿਰਮਲੁ ਜਿਨਾ ਭਾਣਾ ਭਾਵੇ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਜਿਸੁ ਦੇਹਿ ਪਿਆਰੇ ਸੋਈ ਜਨੁ
 ਪਾਵੇ ॥ ੮ * ॥ ਆਵਹੁ ਸੰਤ ਪਿਆਰਿਹੋ ੩ ਅਕਥ ਕੀ ਕਰਹੁ ਕਹਾਣੀ ॥ ਕਰਹਾ
 ਕਹਾਣੀ ਅਕਥ ਕੇਰੀ ੪ ਕਿਤੁ ਦੁਆਰੈ ਪਾਈਐ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਧਨੁ ਸਭੁ ਸਉਪਿ
 ਗੁਰ ਕਉ ਹੁਕਮਿ ਮੰਨਿਐ ਪਾਈਐ ॥ ਹੁਕਮੁ ਮੰਨਿਹੁ ਗੁਰੂ ਕੇਰਾ ਗਾਵਹੁ ਸਚੀ
 ਬਾਣੀ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੁਣਹੁ ਸੰਤਹੁ ਕਥਿਹੁ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥ ੯ ॥ ਏ ਮਨ
 ਚੰਚਲਾ ਚਤੁਰਾਈ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਚਤੁਰਾਈ ਨ ਪਾਇਆ ਕਿਨੈ ਤੂ ਸੁਣਿ
 ਮੰਨ ਮੋਰਿਆ ॥ ਏਹੁ ਮਾਇਆ ਮੋਹਣੀ ਜਿਨਿ ਏਤੁ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ॥
 ਮਾਇਆ ਤ ਮੋਹਣੀ ਤਿਨੈ ਕੀਤੀ ਜਿਨਿ ਠਗਉਲੀ ੫ ਪਾਈਆ ॥ ਕੁਰਬਾਣੁ
 ਕੀਤਾ ਤਿਸੈ ਵਿਟਹੁ ੬ ਜਿਨਿ ਮੋਹੁ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਮਨ ਚੰਚਲ
 ਚਤੁਰਾਈ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ੧੦ ॥ ਏ ਮਨ ਪਿਆਰਿਆ ਤੂ ਸਦਾ ਸਚੁ ਸਮਾਲੇ ੭ ॥
 ਏਹੁ ਕੁਟੰਬੁ ਤੂ ਜਿ ਦੇਖਦਾ ਚਲੈ ਨਾਹੀ ਤੇਰੈ ਨਾਲੇ ॥ ਸਾਥਿ ਤੇਰੈ ਚਲੈ ਨਾਹੀ ਤਿਸੁ
 ਨਾਲਿ ਕਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਈਐ ॥ ਐਸਾ ਕੰਮੁ ਮੁਲੈ ੮ ਨ ਕੀਚੈ ਜਿਤੁ ਅੰਤਿ
 ਪਛੋਤਾਈਐ ॥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਾ ਉਪਦੇਸੁ ਸੁਣਿ ਤੂ ਹੋਵੈ ਤੇਰੈ ਨਾਲੇ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ
 ਮਨ ਪਿਆਰੇ ਤੂ ਸਦਾ ਸਚੁ ਸਮਾਲੇ ॥ ੧੧ ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰਾ ੯ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ
 ਪਾਇਆ ॥ ਅੰਤੋ ਨ ਪਾਇਆ ਕਿਨੈ ਤੇਰਾ ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਤੂ ਜਾਣਹੇ ॥ ਜੀਅ
 ਜੰਤ ਸਭਿ ਖੋਲੁ ਤੇਰਾ ਕਿਆ ਕੋ ਆਖਿ ਵਖਾਣੇ ੧੦ ॥ ਆਖਹਿ ਤ ਵੇਖਹਿ ਸਭੁ ਤੂਹੈ
 ਜਿਨਿ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਤੂ ਸਦਾ ਅਗੰਮੁ ਹੈ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ
 ਪਾਇਆ ॥ ੧੨ ॥ ੧੧ ਸੁਰਿ ਨਰ ਮੁਨਿ ਜਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖੋਜਦੇ ਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ੧੨ ਗੁਰ
 ਤੇ ਪਾਇਆ ॥ ਪਾਇਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਨੀ ਸਚਾ ਮਨਿ ਵਸਾਇਆ ॥
 ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਤੁਧੁ ਉਪਾਏ ਇਕਿ ੧੩ ਵੇਖਿ ਪਰਸਣਿ ਆਇਆ ॥ ਲਬੁ ਲੋਭੁ
 ਅਹੰਕਾਰੁ ਚੁਕਾ ੧੪ ਸਤਿਗੁਰੂ ੧੫ ਭਲਾ ਭਾਇਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਿ
 ਤੁਠਾ ੧੬ ਤਿਨਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਆ ॥ ੧੩ ॥ ਭਗਤਾ ਕੀ ਚਾਲ
 ਨਿਰਾਲੀ ੧੭ ॥ ਚਾਲਾ ਨਿਰਾਲੀ ਭਗਤਾਹੁ ਕੇਰੀ ੧੮ ਬਿਖਮ ਮਾਰਗਿ ਚਲਣਾ ॥
 ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਤਜਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬਹੁਤੁ ਨਾਹੀ ਬੋਲਣਾ ॥ ੧੯ ਖੰਨਿਅਹੁ ਤਿਖੀ
 ਵਾਲਹੁ ਨਿਕੀ ਏਤੁ ਮਾਰਗਿ ਜਾਣਾ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ੨੦ ਜਿਨੀ ਆਪੁ ਤਜਿਆ
 ਹਰਿ ਵਾਸਨਾ ਸਮਾਣੀ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਚਾਲ ਭਗਤਾ ਜੁਗਹੁ ਜੁਗੁ ਨਿਰਾਲੀ ॥

- ੧ ਦਸੋਂ ਤਰਫ਼, ਸਭ ਪਾਸੇ ।
- ੨ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
- ੩ ਅਕਹਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ ।
- ੪ ਦੀ ।
- ੫ ਠਗਮੂਰੀ, ਉਹ ਬੁਣੀ ਜੋ ਠਗ ਰਾਹੀਆਂ ਨੂੰ
ਖੁਆ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਥੇ ਮਾਇਆ
ਨੂੰ 'ਠਗਉਲੀ' ਆਖਿਆ ਹੈ ।
- ੬ ਉਤੋਂ ।
- ੭ ਸਮਾਲਿ, ਯਾਦ ਕਰੇ ।
- ੮ ਮੂਲੋਂ, ਉੱਕਾ ਹੀ ।
- ੯ [ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਜੋ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ] ਹੋ
ਅਦਿੱਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ !
- ੧੦ ਬਿਆਨ ਕਰੇ ।
- ੧੧ ਸੁਰੀ ਨਰ, ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ
ਮੁਨੀ ਲੋਕ ।

- ੧੨ ਨਾਮ ਜੋ ਅਮਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੩ ਕੋਈ ਇਕ । ਜੀਵ ਜੰਤ ਸਾਰੇ ਤੂੰ ਹੀ ਪੈਦਾ
ਕੀਤੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਿਰਲੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ
ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ।
- ੧੪ ਦੂਰ ਹੋਇਆ ।
- ੧੫ ਚੰਗਾ ਲਗਾ ਹੈ ।
- ੧੬ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੋਇਆ ।
- ੧੭ ਜਗਤ ਤੋਂ ਵਖਰੀ ।
- ੧੮ ਅੱਖੇ ਰਾਹ ਤੇ ।
- ੧੯ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਰਾਹ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਤੇਜ਼
ਤੇ ਵਾਲ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਬਾਰੀਕ, ਭਾਵ ਬਹੁਤ
ਕਠਿਨ ਹੈ !
- ੨੦ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਾ ਭਾਵ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ
ਵਿਚ ਹੀ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਆ ਕੇ ਸਮਾ
ਸਕਦੀ ਹੈ । ਵਾਸਨਾ=ਚਾਹ, ਉਮੰਗ, ਸ਼ਰਧਾ ।

* ਆਉਂ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਕਰੀਏ, ਪਰ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ ? ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ (੯) । ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਛਡ ਕੇ ਹੋਰ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੀਆਂ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਾਇਆ ਭੁਲੇਖਾ ਹਨ (੧੦) । ਮਾਇਆ ਕਈ ਰੰਗ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ—ਮਸਲਨ, ਟੱਬਰ ਦਾ ਪਿਆਰ । ਇਸ ਦੀ ਬਾਂਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਾਲ ਨਿਭਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਦਾ ਸਚ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ (੧੧) । ਇਹ ਸਚ ਅਸਲ ਵਿਚ ਰੱਬ ਦੀ ਹਸਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ, ਭਾਵ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ (੧੨) । ਪਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਾਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਹ ਸਚ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ (੧੩) ।

+ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਭਗਤ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਦੀ ਚਾਲ ਆਮ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਅੱਡਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਮਸਲਨ, ਉਹ ਲਾਲਚ ਹੰਕਾਰ ਆਦਿ ਔਗੁਣ ਛਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਚਾਲੇ ਤੁਰਨਾ ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੈ (੧੪) । ਪਰ ਜੇ ਹਰੀ ਆਪ ਮਿਹਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸੋਖੇ ਹੀ ਇਸ ਚਾਲੇ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੧੫) ।

੧੪ ॥ ਜਿਉ ਤੂ ਚਲਾਇਹਿ ਤਿਵ ਚਲਹ ਸੁਆਮੀ ਹੋਰੁ ਕਿਆ ਜਾਣਾ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ॥
 ਜਿਵ ਤੂ ਚਲਾਇਹਿ ਤਿਵੈ ਚਲਹ ^੧ਜਿਨਾ ਮਾਰਗਿ ਪਾਵਹੇ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਜਿਨ
 ਨਾਮਿ ਲਾਇਹਿ ਸਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਦਾ ਧਿਆਵਹੇ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਕਥਾ ਸੁਣਾਇਹਿ
 ਆਪਣੀ ਸਿ ਗੁਰਦੁਆਰੈ ਸੁਖੁ ਪਾਵਹੇ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਜਿਉ ਭਾਵੈ
 ਤਿਵੈ ਚਲਾਵਹੇ ॥ ੧੫ * ॥ ਏਹੁ ਸੋਹਿਲਾ ^੨ਸਬਦੁ ਸੁਹਾਵਾ ॥ ਸਬਦੇ ਸੁਹਾਵਾ
 ਸਦਾ ਸੋਹਿਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੁਣਾਇਆ ॥ ਏਹੁ ਤਿਨਕੈ ਮੰਨਿ ਵਸਿਆ ਜਿਨ
^੩ਪੁਰਹੁ ਲਿਖਿਆ ਆਇਆ ॥ ਇਕਿ ਫਿਰਹਿ ਘਨੇਰੇ ^੪ਕਰਹਿ ਗਲਾ ਗਲੀ ਕਿਨੈ
 ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਬਦੁ ਸੋਹਿਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੁਣਾਇਆ ॥ ੧੬ ॥
 ਪਵਿਤੁ ਹੋਏ ਸੇ ਜਨਾ ਜਿਨੀ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ॥ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ਪਵਿਤੁ
 ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖਿ ^੫ਜਿਨੀ ਧਿਆਇਆ ॥ ਪਵਿਤੁ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੁਟੰਬ ^੬ਸਹਿਤ
 ਸਿਉ ਪਵਿਤੁ ਸੰਗਤਿ ਸਬਾਈਆ ^੭॥ ਕਹਦੇ ਪਵਿਤੁ ਸੁਣਦੇ ਪਵਿਤੁ ਸੇ ਪਵਿਤੁ
 ਜਿਨੀ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੇ ਪਵਿਤੁ ਜਿਨੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ^੮ਹਰਿ ਹਰਿ
 ਧਿਆਇਆ ॥ ੧੭ ॥ ਕਰਮੀ ^੯ਸਹਜੁ ^{੧੦}ਨ ਉਪਜੈ ਵਿਣੁ ਸਹਜੈ ਸਹਸਾ ^{੧੧}ਨ
 ਜਾਇ ॥ ਨਹ ਜਾਇ ਸਹਸਾ ਕਿਤੇ ਸੰਜਮਿ ^{੧੨}ਰਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਏ ॥ ਸਹਸੈ ਜੀਉ
 ਮਲੀਣੁ ਹੈ ਕਿਤੁ ਸੰਜਮਿ ਧੋਤਾ ਜਾਏ ॥ ਮੰਨੁ ਧੋਵਹੁ ਸਬਦਿ ਲਾਗਹੁ ਹਰਿਸਿਉ
 ਰਹਹੁ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ^{੧੩}ਸਹਜੁ ਉਪਜੈ ਇਹ ਸਹਸਾ
 ਦਿਵ ਜਾਇ ॥ ੧੮ ॥ ਜੀਅਹੁ ਮੈਲੇ ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ ॥ ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ
 ਜੀਅਹੁ ਤ ਮੈਲੇ ਤਿਨੀ ਜਨਮੁ ਜੂਐ ਹਾਰਿਆ ॥ ਏਹੁ ਤਿਸਨਾ ਵਡਾ ਰੋਗੁ ਲਗਾ
 ਮਰਣੁ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ॥ ^{੧੪}ਵੇਦਾ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਉਤਮੁ ਸੋ ਸੁਣਹਿ ਨਾਹੀ
 ਫਿਰਹਿ ^{੧੫}ਜਿਉ ਬੇਤਾਲਿਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨ ^{੧੬}ਸਚੁ ਤਜਿਆ ਕੂੜੇ ਲਾਗੇ
 ਤਿਨੀ ਜਨਮੁ ਜੂਐ ਹਾਰਿਆ ॥ ੧੯ ॥ ਜੀਅਹੁ ਨਿਰਮਲ ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ ॥
 ਬਾਹਰਹੁ ਤ ਨਿਰਮਲ ਜੀਅਹੁ ਨਿਰਮਲ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਕਰਣੀ ਕਮਾਣੀ ॥ ਕੂੜ
 ਕੀ ਸੋਇ ^{੧੭}ਪਹੁਚੈ ਨਾਹੀ ਮਨਸਾ ਸਚਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ਜਨਮੁ ਰਤਨੁ ਜਿਨੀ
 ਖਟਿਆ ਭਲੇ ਸੇ ਵਣਜਾਰੇ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨ ਮੰਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਸਦਾ ਰਹਹਿ
 ਗੁਰ ਨਾਲੇ ॥ ੨੦ + ॥ ਜੇ ਕੋ ਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਸੇਤੀ ਸਨਮੁਖੁ ^{੧੮}ਹੋਵੈ ॥ ਹੋਵੈ ਤ ਸਨਮੁਖੁ
 ਸਿਖੁ ਕੋਈ ਜੀਅਹੁ ਰਹੈ ਗੁਰ ਨਾਲੇ ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਹਿਰਦੈ ਧਿਆਏ
 ਅੰਤਰਾਤਮੈ ਸਮਾਲੇ ^{੧੯}॥ ਆਪੁ ^{੨੦}ਛਡਿ ਸਦਾ ਰਹੈ ਪਰਣੈ ^{੨੧}ਗੁਰ ਬਿਨੁ
 ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਏ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੁਣਹੁ ਸੰਤਹੁ ਸੋਸਿਖੁ ਸਨਮੁਖੁ ਹੋਏ ॥

- ੧ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈਂ ।
- ੨ ਜਸ। ਇਹ ਸੋਹਣਾ ਸ਼ਬਦ (ਬਾਣੀ) ਹੀ ਹਰੀ ਦਾ ਸੋਹਿਲਾ ਜਾਂ ਜਸ ਹੈ ।
- ੩ ਧੁਰੋਂ (ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ) ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੪ ਬਹੁਤੇ ।
- ੫ ਗੁਰੂ ਦਵਾਰਾ ।
- ੬ ਸਹਿਤ, ਚੰਗੇ ਹਿਤੁਆਂ ਸਮੇਤ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੯੬, ਨੋਟ ੩੦ ।
- ੭ ਸਾਰੀ ।
- ੮ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਕੀਤਿਆਂ ।
- ੯ ਪੁਰਨ ਗਿਆਨ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ।
- ੧੦ ਸੰਸਾਰ, ਭਰਮ ।
- ੧੧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ।
- ੧੨ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ।
- ੧੩ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਗਲ ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ ; ਉਸਨੂੰ ਤਾਂ

ਸੁਣਦੇ ਨਹੀਂ (ਹੋਰ ਬਾਹਰਲੀ ਰਹਿਣੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ) ।

੧੪ ਭੂਤਨਿਆਂ ਵਾਂਗ ।

੧੫ ਸਚ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬੁਨ ਵਿਚ ਲਗ ਗਏ । ਇਥੇ 'ਸਚ' ਤੋਂ ਭਾਵ ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਅਤੇ 'ਕੁੜ' ਤੋਂ ਭਾਵ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੈ ।

੧੬ ਖਬਰ । ਕੁੜ ਦਾ ਉਥੇ ਸ਼ਿਕਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਮਨ ਸਚ ਵਿਚ ਹੀ ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

੧੭ [ਸੰ. ਸੰਮੁਖ] ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਹਜ਼ੂਰੀਆ, ਮੇਲ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ।

੧੮ ਯਾਦ ਰੱਖੇ ।

੧੯ ਆਪਾ ਭਾਵ ।

੨੦ ਆਸਰੇ ।

* ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੀ ਹਰੀ-ਜਸ ਹੈ (੧੬) । ਇਸੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ-ਜਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵਣ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (੧੭) । ਜੀਵਣ ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਤਦੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਸੁਧ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ । ਇਹ ਗਿਆਨ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਕੀਤਿਆਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ (੧੮) । ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਨਾਲ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਬਾਹਰ ਦੀ ਮੇਲ ਧੋਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਬਾਹਰੋਂ ਸਾਫ਼ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ । ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦਸਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਚ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬੁਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦੀ ਬਿਤੀ ਤੇਜ਼ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਗ੍ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਉੱਤੇ ਉੱਤੇ ਸਫ਼ਾਈਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (੧੯) । ਜੇ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿਰਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਅੰਦਰਲੀ ਸਫ਼ਾਈ ਨਾਲ ਬਾਹਰਲੀ ਸਫ਼ਾਈ ਭੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਕਰਨੀ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (੨੦) ।

† ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿਖ ਦਿਲੋਂ ਮਨੋਂ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਵੇ (੨੧), ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣਾ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ (੨੨) ।

੨੧ ॥ ਜੇ ਕੋ ਗੁਰ ਤੇ ਵੇਖੁ ਹੋਵੈ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਵੈ ॥ ਪਾਵੈ ਮੁਕਤਿ
 ਨ ਹੋਰਥੈ ਕੋਈ ਪੁਛਹੁ ਬਿਬੇਕੀਆ^੧ ਜਾਏ ॥ ਅਨੇਕ ਜੂਨੀ ਭਰਮਿ ਆਵੈ ਵਿਣੁ
 ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਏ ॥ ਫਿਰਿ ਮੁਕਤਿ ਪਾਏ ਲਾਗਿ ਚਰਣੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਬਦੁ
 ਸੁਣਾਏ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਵੀਚਾਰਿ ਦੇਖਹੁ ਵਿਣੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਏ ॥ ੨੨ * ॥
 ਆਵਹੁ ਸਿਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੇ ਪਿਆਰਿ ਹੋ ਗਾਵਹੁ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥ ਬਾਣੀ ਤ ਗਾਵਹੁ
 ਗੁਰੂ ਕੇਰੀ^੨ ਬਾਣੀਆ ਸਿਰਿ^੩ ਬਾਣੀ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਨਦਰਿ^੪ ਕਰਮੁ^੫ ਹੋਵੈ
 ਹਿਰਦੈ ਤਿਨਾ ਸਮਾਣੀ ॥ ਪੀਵਹੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਦਾ ਰਹਹੁ ਏਹਿਰੀਰਿਗਿ ਜਪਿਹੁ
 ਸਾਰਿਗਪਾਣੀ^੬ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਦਾ ਗਾਵਹੁ ਏਹ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥ ੨੩ ॥
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਚੀ ਹੈ ਬਾਣੀ ॥ ਬਾਣੀ ਤ ਕਚੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬਾਝਹੁ ਹੋਰ
 ਕਚੀ ਬਾਣੀ ॥ ਕਹਦੇ ਕਚੇ ਸੁਣਦੇ ਕਚੇ^੭ ਕਚੀ ਆਖਿ ਵਖਾਣੀ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ
 ਨਿਤ ਕਰਹਿ ਰਸਨਾ ਏਹਿਆ ਕਛੂ ਨ ਜਾਣੀ ॥ ਚਿਤੁ ਜਿਨ ਕਾ^੮ ਹਿਰਿ ਲਇਆ
 ਮਾਇਆ ਬੋਲਨਿ ਪਏ ਰਵਾਣੀ^੯ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬਾਝਹੁ ਹੋਰ ਕਚੀ
 ਬਾਣੀ ॥ ੨੪ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਰਤਨੁ ਹੈ ਹੀਰੇ ਜਿਤੁ ਜੜਾਉ ॥^{੧੦} ਸਬਦੁ ਰਤਨੁ
 ਜਿਤੁ ਮੰਨੁ ਲਾਗਾ ਏਹੁ ਹੋਆ ਸਮਾਉ ॥ ਸਬਦੁ ਸੇਤੀ ਮਨੁ ਮਿਲਿਆ^{੧੧} ਸਚੈ
 ਲਾਇਆ ਭਾਉ ॥ ਆਪੇ ਹੀਰਾ ਰਤਨੁ ਆਪੇ ਜਿਸਨੋ ਦੇਇ ਬੁਝਾਇ ॥ ਕਹੈ
 ਨਾਨਕੁ ਸਬਦੁ ਰਤਨੁ ਹੈ ਹੀਰਾ ਜਿਤੁ ਜੜਾਉ ॥ ੨੫ ॥ ਸਿਵ^{੧੨} ਸਕਤਿ^{੧੩} ਆਪਿ
 ਉਪਾਇ ਕੈ ਕਰਤਾ ਆਪੇ ਹੁਕਮੁ ਵਰਤਾਏ ॥ ਹੁਕਮੁ ਵਰਤਾਏ ਆਪਿ ਵੇਖੈ
 ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੪} ਕਿਸੈ ਬੁਝਾਏ ॥ ਤੋੜੇ ਬੰਧਨ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤੁ ਸਬਦੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੫} ਜਿਸਨੋ ਆਪਿ ਕਰੇ ਸੁ ਹੋਵੈ ਏਕਸ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ
 ਆਪਿ ਕਰਤਾ ਆਪੇ ਹੁਕਮੁ ਬੁਝਾਏ ॥ ੨੬ ॥^{੧੬} ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰ ਪੁੰਨ ਪਾਪ
 ਬੀਚਾਰਦੇ ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ॥ ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ਗੁਰੁ ਬਾਝਹੁ ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ
 ਜਾਣੀ ॥^{੧੭} ਤਿਹੀ ਗੁਣੀ ਸੰਸਾਰੁ ਭ੍ਰਮਿ ਸੁਤਾ ਸੁਤਿਆ ਰੈਣਿ^{੧੮} ਵਿਹਾਣੀ ॥ ਗੁਰ
 ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਸੇ ਜਨ ਜਾਗੇ ਜਿਨਾ ਹਰਿ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਬੋਲਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਾਣੀ ॥ ਕਹੈ
 ਨਾਨਕੁ ਸੋ ਤਤੁ ਪਾਏ ਜਿਸਨੋ ਅਨਦਿਨੁ^{੧੯} ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਗੈ ਜਾਗਤੁ^{੨੦} ਰੈਣਿ
 ਵਿਹਾਣੀ ॥ ੨੭ + ॥ ਮਾਤਾ ਕੇ^{੨੧} ਉਦਰ ਮਹਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਕਰੇ ਸੋ ਕਿਉ ਮਨਹੁ
 ਵਿਸਾਰੀਐ ॥ ਮਨਹੁ ਕਿਉ ਵਿਸਾਰੀਐ ਏਵਡੁ ਦਾਤਾ ਜਿ^{੨੨} ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਆਹਾਰੁ
 ਪਹੁਚਾਵਏ ॥ ਓਸਨੋ ਕਿਉ^{੨੩} ਪੋਹਿਨ ਸਕੀ ਜਿਸਨਉ ਆਪਣੀ ਲਿਵਲਾਵਏ ॥
 ਆਪਣੀ ਲਿਵ ਆਪੇ ਲਾਏ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੪} ਸਦਾ ਸਮਾਲੀਐ^{੨੫} ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਏਵਡੁ

- ੧ ਵਿਵੇਕ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਪਰਖ ਕਰ ਕੇ ਜਾਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ।
- ੨ ਦੀ ।
- ੩ ਸੌਮਣੀ । ਬਾਣੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਬਾਣੀ ।
- ੪ (ਹਰੀ ਦੀ) ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ।
- ੫ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ (ਹਰੀ ਦੀ) ।
- ੬ ਹਰੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ।
- ੭ [ਜਿਸ ਦੇ ਹੋਥ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਹੈ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੮ ਕੱਚਿਆਂ ਨੇ ਬੋਲ ਕੇ ਸੁਣਾਈ ।
- ੯ ਆਖਿਆ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਆਖੇ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । (ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਚੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ) ਜੀਭ ਨਾਲ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਹਰੀ ਹਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦਾ ਅਸਰ ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।
- ੧੦ ਚੁਰਾਇਆ ਹੈ ਮਾਇਆ ਨੇ ।
- ੧੧ [ਛਾ. ਰਵਾਨੀ] ਜ਼ਬਾਨ ਦੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ । ਉਹ ਉੱਤੇ ਉੱਤੇ ਮੂੰਹ-ਜ਼ਬਾਨੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਦਿਲੋਂ ਨਹੀਂ) ।
- ੧੨ ਸ਼ਬਦ ਰਤਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨ ਲਗਾ ਹੈ ਤੇ

- ਵਿਚੇ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ
- ੧੩ ਸਚੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾ ਦਿਤਾ ।
- ੧੪ ਚੇਤਨ, ਆਤਮਕ ਚੇਤਨਤਾ ।
- ੧੫ ਸ਼ਕਤੀ, ਮਾਦਾ, ਮਾਇਆ ।
- ੧੬ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ।
- ੧੭ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ।
- ੧੮ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੋਤ ਵਸਤੂ (ਹਰੀ ਦੀ ਲਗਨ) ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ।
- ੧੯ ਸੰਸਾਰੀ ਲੋਕ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਹੀ ਡੋਂਦਿਆਂ ਛਾਫਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
- ੨੦ ਉਮਰ ਰੂਪ ਰਾਤ ।
- ੨੧ ਹਰ ਰੋਜ਼ ।
- ੨੨ ਉਚੀ ਸੁਰਤੀ ਵਿਚ ਜਾਗਦਿਆਂ ।
- ੨੩ ਪੇਟ ਵਿਚ ।
- ੨੪ ਪੇਟ ਦੀ ਅਗਨੀ ਵਿਚ ।
- ੨੫ ਕੁਝ ।
- ੨੬ ਯਾਦ ਕਰੀਏ ।

* ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਸੁਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨਿਰੋਲ ਸਚ ਦਿਜ਼ਾਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਸਰਵੋਤਮ ਬਾਣੀ ਹੈ (੨੩) । ਹੋਰ ਬਾਣੀਆਂ ਇਹਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਕੱਚੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵ ਕਸਟਵੇਦੀਆਂ ਹਨ ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਮੂੰਹੋਂ ਆਖਿਆ ਜਾਏ ਉਸ ਦਾ ਅਸਰ ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ ਉੱਤੇ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਹੋ ਕੇ ਕੁਝ ਜੀਵਣ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਹੋਵੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਅਸਰ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (੨੪) । ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਤਨੇ ਅਸਰ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਪੜ੍ਹਨ ਲਗਿਆਂ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਲਗਨ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (੨੫) । ਇਹ ਬਾਣੀ ਇਹ ਗਲ ਸਮਝਾ ਕੇ, ਕਿ ਚੇਤਨ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੋਵੇਂ ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਖੇਡ ਹਨ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਹਰੀ ਵਿਚ ਲਿਵ ਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ (੨੬) । ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਹਦ ਅੰਦਰ ਚਿਹਿਣ ਕਰਕੇ ਕੇਵਲ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਦਸਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਤਤ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੂਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਤਤ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਤਾਂ ਤਦੇ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਮਾਈ ਬ੍ਰਿਤੀ ਤੋਂ ਉਤਾਰਾ ਉਠ ਕੇ ਸਹਜ-ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨਾਲ ਲਗਨ ਲਾਵੇ (੨੭) ।

+ ਇਥੋਂ ਲੰ ਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਪੇੜੀ ਤਕ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਾਣੀ ਕਿਵੇਂ ਹਰੀ ਨਾਲ ਲਗਨ ਲਾਣ ਲਈ ਸਮਝਾਉਣੀਆਂ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਮਸਲਨ, ਉਸ ਦਾ ਤੇ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਵਿਸਾਰੀਏ ਜੇ ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੇਟ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਭੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਤੇ ਅਹਾਰ ਪੁਚਾਂਦਾ ਹੈ ? (੨੮) ।

ਦਾਤਾ ਸੋ ਕਿਉ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੀਐ ॥ ੨੮ * ॥ ਜੈਸੀ ਅਗਨਿ ^੧ਉਦਰ ਮਹਿ ਤੈਸੀ
 ਬਾਹਰਿ ਮਾਇਆ ॥ ^੨ਮਾਇਆ ਅਗਨਿ ਸਭ ਇਕੋ ਜੇਹੀ ਕਰਤੈ ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਆ ॥
 ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਤਾ ਜੰਮਿਆ ^੩ਪਰਵਾਰਿ ਭਲਾ ਭਾਇਆ ॥ ^੪ਲਿਵ ਛੁੜਕੀ ਲਗੀ
 ਤ੍ਰਿਸਨਾ ^੫ਮਾਇਆ ਅਮਰੁ ਵਰਤਾਇਆ ॥ ^੬ਏਹ ਮਾਇਆ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਵਿਸਰੈ
 ਮੋਹੁ ਉਪਜੈ ਭਾਉ ਦੂਜਾ ਲਾਇਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ^੭ਜਿਨਾ ਲਿਵ
 ਲਾਗੀ ਤਿਨੀ ^੮ਵਿਚੇ ਮਾਇਆ ਪਾਇਆ ॥ ੨੯ ॥ ਹਰਿ ਆਪਿ ਅਮੁਲਕੁ ਹੈ ਮੁਲਿ
 ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥ ਮੁਲਿ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ਕਿਸੈ ਵਿਟਹੁ ^{੧੦}ਰਹੈ ਲੋਕ
 ਵਿਲਲਾਇ ^{੧੧}॥ ਐਸਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜੇ ਮਿਲੈ ਤਿਸਨੋ ਸਿਰੁ ਸਉਪੀਐ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ^{੧੨}
 ਜਾਇ ॥ ਜਿਸ ਦਾ ਜੀਉ ਤਿਸੁ ਮਿਲਿ ਰਹੈ ਹਰਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥ ਹਰਿ ਆਪਿ
 ਅਮੁਲਕੁ ਹੈ ^{੧੩}ਭਾਗ ਤਿਨਾ ਕੇ ਨਾਨਕਾ ਜਿਨ ਹਰਿ ਪਲੈ ਪਾਇ ॥ ੩੦ ॥ ਹਰਿ
 ਰਾਸਿ ਮੇਰੀ ਮਨੁ ਵਣਜਾਰਾ ॥ ਹਰਿ ਰਾਸਿ ਮੇਰੀ ਮਨੁ ਵਣਜਾਰਾ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ
 ਰਾਸਿ ਜਾਣੀ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਿਤ ਜਪਿਹੁ ਜੀਅਹੁ ਲਾਹਾ ਖਟਿਹੁ ਦਿਹਾੜੀ ^{੧੪}॥
 ਏਹੁ ਧਨੁ ਤਿਨਾ ਮਿਲਿਆ ਜਿਨ ਹਰਿ ਆਪੇ ਭਾਣਾ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਰਾਸਿ
 ਮੇਰੀ ਮਨੁ ਹੋਆ ਵਣਜਾਰਾ ॥ ੩੧ ॥ ^{੧੫}ਏ ਰਸਨਾ ਤੂ ^{੧੬}ਅਨਰਸਿ ਰਾਚਿ ਰਹੀ
 ਤੇਰੀ ਪਿਆਸ ਨ ਜਾਇ ॥ ਪਿਆਸ ਨ ਜਾਇ ^{੧੭}ਹੋਰਤੁ ਕਿਤੇ ਜਿਚਰੁ ਹਰਿ ਰਸੁ
 ਪਲੈ ਨ ਪਾਇ ॥ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਾਇ ਪਲੈ ਪੀਐ ਹਰਿ ਰਸੁ ਬਹੁੜਿ ^{੧੮}ਨ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਲਾਗੈ
 ਆਇ ॥ ਏਹੁ ਹਰਿ ਰਸੁ ਕਰਮੀ ਪਾਈਐ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਜਿਸੁ ਆਇ ॥ ਕਹੈ
 ਨਾਨਕੁ ਹੋਰਿ ਅਨ ਰਸ ਸਭਿ ਵੀਸਰੇ ਜਾ ਹਰਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥ ੩੨ ॥ † ॥ ਏ
 ਸਰੀਰਾ ਮੇਰਿਆ ਹਰਿ ਤੁਮ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਰਖੀ ਤਾ ਤੂ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇਆ ॥ ਹਰਿ
 ਜੋਤਿ ਰਖੀ ਤੁਧੁ ਵਿਚਿ ਤਾ ਤੂ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇਆ ॥ ਹਰਿ ਆਪੇ ਮਾਤਾ ਆਪੇ ਪਿਤਾ
 ਜਿਨਿ ਜੀਉ ਉਪਾਇ ਜਗਤੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ^{੧੯}ਬੁਝਿਆ ^{੨੦}ਤਾ ਚਲਤੁ
 ਹੋਆ ਚਲਤੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ ਮੂਲੁ ਰਚਿਆ ਜੋਤਿ
 ਰਾਖੀ ਤਾ ਤੂ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇਆ ॥ ੩੩ ॥ ਮਨਿ ਚਾਉ ਭਇਆ ^{੨੧}ਪ੍ਰਭ ਆਗਮੁ
 ਸੁਣਿਆ ॥ ਹਰਿ ਮੰਗਲੁ ^{੨੨}ਗਾਉ ਸਖੀ ^{੨੩}ਗ੍ਰਿਹੁ ਮੰਦਰੁ ਬਣਿਆ ॥ ਹਰਿ ਗਾਉ
 ਮੰਗਲੁ ਨਿਤ ਸਖੀਏ ਸੋਗੁ ਦੂਖੁ ਨ ਵਿਆਪਏ ॥ ਗੁਰਚਰਨ ਲਾਗੇ ਦਿਨ ਸਭਾਗੇ
 ਆਪਣਾ ਪਿਰੁ ਜਾਪਏ ^{੨੪}॥ ^{੨੫}ਅਨਹਤ ਬਾਣੀ ਗੁਰਸਬਦਿ ਜਾਣੀ ਹਰਿਨਾਮੁ
 ਹਰਿ ਰਸੁ ਭੋਗੇ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਿ ਮਿਲਿਆ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਜੋਗੇ ^{੨੬}॥
 ੩੪ ॥ ਏ ਸਰੀਰਾ ਮੇਰਿਆ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇ ਕੈ ਕਿਆ ਤੁਧੁ ਕਰਮ ਕਮਾਇਆ ॥

- ੧ ਪੇਟ ਵਿਚ ।
- ੨ ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਪੇਟ ਦੀ ਅੱਗ ਇਕੋ ਜਹੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵ ਦੋਵੇਂ ਇਕੋ ਜਹੀਆਂ ਦੁਖਦਾਈ ਹਨ ।
- ੩ ਪਰਵਾਰ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਲਗਾ, ਭਾਵ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ।
- ੪ (ਪੇਟ ਵਿਚ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੋ ਲਗਨ ਲਗੀ ਹੋਈ ਸੀ ਉਹ (ਜੰਮਣ ਉੱਤੇ) ਟੁਟ ਗਈ ।
- ੫ ਮਾਇਆ ਦਾ ਹੁਕਮ ਵਰਤ ਗਿਆ ।
- ੬ 'ਮਾਇਆ' ਉਹ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਹਰੀ ਵਿਸਰ ਜਾਵੇ, ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮੋਹ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਲਗਨ ਲਗ ਜਾਵੇ ।
- ੭ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
- ੮ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਸ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ।
- ੯ ਮੁਲੋਂ, ਕਿਸੇ ਕੀਮਤ ਤੋਂ ।
- ੧੦ ਤੋਂ, ਕੋਲੋਂ ।
- ੧੧ ਰੋਂਦੇ (ਖਪਦੇ) ਰਹੇ ।
- ੧੨ ਆਪਾ ਭਾਵ ।
- ੧੩ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗ ਚੰਗੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਲੇ

- ਹਰੀ-ਨਾਮ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਾਦਾ ਹੈ ।
- ੧੪ ਰੋਜ਼ ਦਾ ਰੋਜ਼ (ਲਾਭ ਲੱ ਲਓ) ।
- ੧੫ ਹੋ ਜੀਭ !
- ੧੬ ਹੋਰ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ।
- ੧੭ ਹੋਰਥੇ ਕਿਧਰੋਂ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ।
- ੧੮ ਫਿਰ, ਮੁੜ ਕੇ ।
- ੧੯ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ।
- ੨੦ ਤਾਂ ਅੰਸਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵਰਤਿਆ ਕਿ ਇਹ ਜਗਤ ਨਿਰਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਰੂਪ ਦਿਸਿਆ ।
- ੨੧ ਆਵਣਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ, ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਣਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ।
- ੨੨ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ ।
- ੨੩ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜ ਮੇਰਾ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਘਰ ਸੋਭ-ਨੀਕ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਪਤੀ ਦੇ ਆਉਣ ਕਰਕੇ) । ਬਣਿਆ=ਸਜਿਆ ਹੈ, ਸੋਹਣਾ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
- ੨੪ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
- ੨੫ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਅਨਹਤ-ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਵਾਦ ਆਇਆ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੨੬ ਸਮਝ ।

* ਜਿਵੇਂ ਹਰੀ ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੇਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਅੱਗ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਬਾਹਰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਅਗਨ ਤੋਂ ਭੀ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਇਉਂ ਕਿ ਆਪਣੀ ਲਿਵ ਦੇ ਕੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਉਂ ਪੱਕਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਭੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਇਆ ਨਾਮ ਹੀ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਨ ਦਾ ਹੈ ; ਜਦ ਹਰੀ ਦੀ ਲਗਨ ਲਗੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਅਸਰ ਕਿਥੇ ? (੨੯) । ਹਰੀ-ਨਾਮ ਅਮੋਲਕ ਰਤਨ ਵਾਂਗ ਹੈ, ਇਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੩੦) । ਹਰੀ-ਨਾਮ ਧਨ ਜੀਅ ਦੀ ਰਾਸ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਜੀਵਣ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦਾ ਵਣਜਾਰਾ ਬਣ ਕੇ ਕਮਾਉਣਾ ਹੈ (੩੧) । ਹਰੀ-ਨਾਮ ਰਸ ਹੀ ਪੂਰੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੩੨) ।

+ ਮਨੁਖ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝ ਕੇ ਸਰੀਰਕ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾਮ-ਰਸ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਇਹ ਸੋਝੀ ਤਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਸਮਝ ਲਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਤਹ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ-ਜੋਤ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਹ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਨਿਰਾ ਦਿਖਾਵਾ ਹੀ ਹੈ । ਇਹ ਜੋਤ ਮਨੁਖ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਭੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੇ ਕੁਝ ਉਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਜੋਤ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੈ (੩੩) । ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਮਨੁਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦਾ ਖਿਆਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਕ ਨਵਾਂ ਚਾ ਚੜ੍ਹਦਾ ਅਤੇ ਤਨ ਮਨ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੌੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (੩੪) । ਫਿਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਖਿਆਲ ਰਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਜੀਵਣ ਨੂੰ ਹਰੀ ਬਿਨਾਂ ਵਿਅਰਥ ਨਹੀਂ ਗੁਆਣਾ, ਬਲਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਸਾ ਕੇ ਜੀਵਣ ਨੂੰ ਸਫਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ (੩੫) ।

ਕਿ ਕਰਮ ਕਮਾਇਆ ਤੁਧੁ ਸਰੀਰਾ ਜਾ ਤੂ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇਆ ॥ ਜਿਨਿ ਹਰਿ
 ੧੩੦ ਰਚਨੁ ਰਚਿਆ ਸੋ ਹਰਿ ਮਨਿ ਨ ਵਸਾਇਆ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ੨ ਹਰਿ ਮੰਨਿ
 ਵਸਿਆ ੩ ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਪਾਇਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਏਹੁ ਸਰੀਰੁ ਪਰਵਾਨੁ ਹੋਆ
 ਜਿਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ॥ ੩੫ ॥ ਏ ਨੇਤ੍ਰੁ ਹੁ ਮੋਰਿਹੋ ਹਰਿ ਤੁਮ
 ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਧਰੀ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਦੇਖਹੁ ਕੋਈ ॥ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ
 ਦੇਖਹੁ ਕੋਈ ਨਦਰੀ ਹਰਿ ਨਿਹਾਲਿਆ ੪ ॥ ਏਹੁ ਵਿਸੁ ੫ ਸੰਸਾਰੁ ਤੁਮ ਦੇਖਦੇ ਏਹੁ
 ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ ਹਰਿ ਰੂਪੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਬੁਝਿਆ ਜਾ ਵੇਖਾ
 ਹਰਿ ਇਕੁ ਹੈ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ੬ ਏਹਿ ਨੇਤ੍ਰੁ ਅੰਧ ਸੇ
 ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ੭ ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਹੋਈ ॥ ੩੬ ॥ ਏ ਸ੍ਰਵਣੁ ਹੁ ੮ ਮੋਰਿਹੋ ਸਾਚੈ
 ਸੁਨਣੈ ਨੋ ਪਠਾਏ ॥ ਸਾਚੈ ਸੁਨਣੈ ਨੋ ਪਠਾਏ ੧੦ ਸਰੀਰਿ ਲਾਏ ਸੁਣਹੁ ਸਤਿ ਬਾਣੀ ॥
 ਜਿਤੁ ਸੁਣੀ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹਰਿਆ ਹੋਆ ੧੧ ਰਸਨਾ ਰਸਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ਸਚੁ ਅਲਖ
 ਵਿਡਾਣੀ ੧੨ ਤਾ ਕੀ ਗਤਿ ੧੩ ਕਹੀ ਨ ਜਾਏ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਸੁਣਹੁ
 ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਹੋਵਹੁ ਸਾਚੈ ਸੁਨਣੈ ਨੋ ਪਠਾਏ ॥ ੩੭ ॥ ੧੪ ਹਰਿ ਜੀਉ ਗੁਫਾ ਅੰਦਰਿ ਰਖਿ
 ਕੈ ਵਾਜਾ ਪਵਣੁ ਵਜਾਇਆ ॥ ਵਜਾਇਆ ਵਾਜਾ ਪਉਣ ੧੫ ਨਉ ਦੁਆਰੇ ਪਰਗਟੁ
 ਕੀਏ ਦਸਵਾ ੧੬ ਗੁਪਤੁ ਰਖਾਇਆ ॥ ਗੁਰ ਦੁਆਰੈ ਲਾਇ ਭਾਵਨੀ ਇਕਨਾ
 ਦਸਵਾ ਦੁਆਰੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥ ੧੭ ਤਹ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਨਾਉ ਨਵਨਿਧਿ ਤਿਸਦਾ
 ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਈ ਪਾਇਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਪਿਆਰੈ ਜੀਉ ਗੁਫਾ ਅੰਦਰਿ ਰਖਿ
 ਕੈ ਵਾਜਾ ਪਵਣੁ ਵਜਾਇਆ ॥ ੩੮ ॥ ਏਹੁ ਸਾਚਾ ਸੋਹਿਲਾ ਸਾਚੈ ਘਰਿ ੧੮
 ਗਾਵਹੁ ॥ ਗਾਵਹੁ ਤ ਸੋਹਿਲਾ ਘਰਿ ਸਾਚੈ ੧੯ ਜਥੈ ਸਦਾ ਸਚੁ ਧਿਆਵਹੋ ॥
 ਸਚੈ ਧਿਆਵਹਿ ਜਾ ਤੁਧੁ ਭਾਵਹਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ੨੦ ਜਿਨਾ ਬੁਝਾਵਹੋ ॥ ਇਹੁ ਸਚੁ
 ਸਭਨਾ ਕਾ ਖਸਮੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਬਖਸੇ ਸੋ ਜਨੁ ਪਾਵਹੋ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਚੁ ਸੋਹਿਲਾ
 ਸਚੈ ਘਰਿ ਗਾਵਹੋ ॥ ੩੯ ॥ ਅਨਦੁ ੨੧ ਸੁਣਹੁ ਵਡਭਾਗੀਹੋ ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ
 ਪੂਰੇ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਉਤਰੇ ਸਗਲ ਵਿਸੂਰੇ ੨੨ ॥ ਦੂਖ ਰੋਗ ਸੰਤਾਪ ੨੩
 ਉਤਰੇ ਸੁਣੀ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥ ਸੰਤ ਸਾਜਨ ੨੪ ਭਏ ਸਰਸੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਣੀ ॥
 ੨੫ ਸੁਣਤੇ ਪੁਨੀਤ ਕਹਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ੨੬ ਸਤਿਗੁਰੁ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ੨੭
 ਨਾਨਕੁ ਗੁਰ ਚਰਣ ਲਾਗੇ ੨੮ ਵਾਜੇ ਅਨਹਦ ਤੂਰੇ ॥ ੪੦ ॥ ੧ ॥

੧ ਤੇਰੀ ਬਣਾਵਟ ਕੀਤੀ, ਤੈਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ।
 ੨ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ।
 ੩ ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹਰੀ ਵਲੋਂ ਮਿਲਣਾ ਲਿਖਿਆ
 ਸੀ, ਉਹ ਮਿਲਿਆ ।
 ੪ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ।
 ੫ [ਸੋ. ਵਿਸ਼ੁ] ਸਾਰਾ ।
 ੬ ਇਹ ਅੱਖਾਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਕਰਕੇ ਅੰਨ੍ਹੀਆਂ
 ਸਨ, ਪਰ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ
 ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ।
 ੭ [ਸੋ. ਦਿਵਜ ਦ੍ਰਿਸ਼ੁ] ਵਿਵੇਕ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ,
 ਗਿਆਨ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ।
 ੮ ਕੰਨੋ !
 ੯ ਭੇਜੇ ਗਏ, ਨੀਅਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ।
 ੧੦ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਲਾਏ ਗਏ ਕੰਨ ।
 ੧੧ ਜੀਭ ਰਸ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਈ ।
 ੧੨ ਅਸਚਰਜ ਹਰੀ ।
 ੧੩ ਹਾਲਤ ।
 ੧੪ ਹਰੀ ਨੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਗੁਫਾ ਵਿਚ
 ਰਖ ਕੇ ਸੁਆਸਾਂ ਦਾ ਵਾਜਾ ਵਜਾ ਦਿਤਾ, ਭਾਵ
 ਸੁਆਸ ਚਲਣ ਲਗੇ ।
 ੧੫ ਨੌਂ ਗੋਲਕਾਂ:-ਦੇ ਕੰਨ, ਦੋ ਅੱਖਾਂ, ਮੂੰਹ, ਦੋ

ਨਾਸਾਂ, ਗੁਦਾ, ਲਿੰਗ ।
 ੧੬ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਅਨਭਵਤਾ
 ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
 ੧੭ ਉਥੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪਾਂ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਨੌਂ-
 ਨਿਧੀਆਂ ਵਾਲਾ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਵਸਦਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ
 ਪੰ. ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ੩ ।
 ੧੮ ਹਿਰਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ।
 ੧੯ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਦਾ ਸਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ
 ਧਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੦ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ।
 ੨੧ ਇਹ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਜਿਸਦਾ ਸਿਰਲੇਖ 'ਅਨੰਦੁ'
 ਹੈ ।
 ੨੨ ਝੋਰੇ, ਦੁਖ ।
 ੨੩ ਅੰਦਰ ਦੇ ਦੁਖ ।
 ੨੪ ਖਿੜ ਗਏ, ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ।
 ੨੫ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਗਏ ।
 ੨੬ ਸਤਗੁਰ ਸਭ ਥਾਂ ਫਰਪੂਰ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ।
 ੨੭ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੮ ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ।
 ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।

* ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਅੰਗ ਉੱਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੰਦੇ ਪਾਸੇ
 ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ । ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਰੋਸ਼ਨੀ (ਦੇਖਣ ਦੀ ਤਾਕਤ)
 ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜੋਤ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਕੁਝ ਦੇਖੋ ਉਸ ਵਿਚ ਹਰੀ ਵਰਤਦਾ ਦੇਖੋ । ਉਸ ਤੋਂ ਲਾਭ
 ਲਿਆਣ ਵਾਲੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਾ ਦੇਖੋ । ਇਹ ਬ੍ਰਿਤੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (੩੬) ।
 ਫਿਰ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਹਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਨ ਲਈ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਲਾਏ ਗਏ
 ਹੋ, ਤਾਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰ-ਬਾਣੀ ਸੁਣੀ ਜਾ ਕੇ ਤਨ ਮਨ ਅੰਦਰ ਹਰੀ-ਰਸ ਸਮਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਾਰਾ
 ਜੀਵਨ ਪਵਿੱਤਰ ਰਸਿਆ ਹੋ ਜਾਵੇ (੩੭) । ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰੀਰ ਬਣਾਵਟ ਵਿਚ ਨਿਰਾ ਮਾਈ ਹੀ ਨਹੀਂ,
 ਇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਤਮ-ਜੋਤ ਨੂੰ ਅਨਭਵ ਕਰਨ ਦਾ ਆਲਾ (ਦਸਮ ਦਵਾਰ) ਭੀ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਵਿਚ
 ਸ਼ਰਧਾ ਰਖਣ ਨਾਲ ਲਭਦਾ ਅਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ (੩੮) ।

† ਪੁਰਾਣੀ ਰਵਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ੩੯ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਚੌਥੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਰਚੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ
 ੪੦ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਬਾਬਤ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ
 ਸਭਾ ਗੀਤ ਹਰੀ ਸਚੇ ਦੇ ਘਰ (ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ) ਵਿਚ ਗਾਏ, ਜਿਥੇ ਸਚੇ ਹਰੀ ਦੇ ਖ਼ਿਆਲ ਉਮਝਦੇ ਰਹਿੰਦੇ
 ਹਨ । ਮਨੁੱਖੀ ਹਿਰਦਾ ਤਦੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਗੁਰੂ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਨੂੰ
 ਸਵਾਰੇ (੩੯) । ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੁਖ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ
 ਅਤੇ ਜਨਮ ਸੁਖੀ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਰਾਮਕਲੀ ਸਦੁ *

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ^੧ਜਗਿ ਦਾਤਾ ਸੋਇ ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ ਤਿਹੁ ਲੋਇ
ਜੀਉ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸਮਾਵੇ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ਜੀਉ ॥ ਅਵਰੋ ਨ ਜਾਣਹਿ
ਸਬਦਿ ਗੁਰ ਕੈ ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹੇ ॥ ਪਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਪਰਮ
ਪਦਵੀ ਪਾਵਹੇ ॥ ਆਇਆ ਹਕਾਰਾ^੨ ਚਲਣਵਾਰਾ ਹਰਿ ਰਾਮਨਾਮਿ ਸਮਾਇਆ ॥
ਜਗਿ ^੩ਅਮਰੁ ਅਟਲੁ ਅਤੋਲੁ ਠਾਕੁਰੁ ਭਗਤਿ ਤੇ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ^੪ਹਰਿ
ਭਾਣਾ ਗੁਰ ਭਾਇਆ ਗੁਰੁ ਜਾਵੈ ਹਰਿਪ੍ਰਭ ਪਾਸਿ ਜੀਉ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਰੇ ਹਰਿ
ਪਹਿ ਬੇਨਤੀ ਮੇਰੀ ਪੈਜ ਰਖਹੁ ਅਰਦਾਸਿ ਜੀਉ ॥ ਪੈਜ ਰਾਖਹੁ ਹਰਿਜਨਹ
ਕੇਰੀ ਹਰਿ ਦੇਹੁ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ^੫ ॥ ਅੰਤਿ ਚਲਦਿਆ ਹੋਇ ਬੇਲੀ ਜਮਦੂਤ
ਕਾਲੁ ਨਿਖੰਜਨ^੬ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੀ ^੭ਬੇਨਤੀ ਪਾਈ ਹਰਿਪ੍ਰਭਿ ਸੁਣੀ ਅਰਦਾਸਿ
ਜੀਉ ॥ ਹਰਿ ਧਾਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਾਇਆ^੮ ਧਨੁ ਧਨੁ ਕਹੈ ਸਾਬਾਸਿ
ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ ਮੇਰੇ ਸਿਖ ਸੁਣਹੁ ਪੁਤ ਭਾਈਹੋ ^੯ਮੇਰੈ ਹਰਿ ਭਾਣਾ ਆਉ ਮੈ ਪਾਸਿ
ਜੀਉ ॥ ਹਰਿ ਭਾਣਾ ਗੁਰ ਭਾਇਆ ਮੇਰਾ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਕਰੇ ਸਾਬਾਸਿ ਜੀਉ ॥
ਭਗਤੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਸੋਈ ਜਿਸੁ ਹਰਿਪ੍ਰਭ ਭਾਣਾ ਭਾਵੇ ॥ ਆਨੰਦ ਅਨਹਦ^{੧੦}
ਵਜਹਿ ਵਾਜੇ ਹਰਿ ਆਪਿ ਗਲਿ ਮੇਲਾਵੇ ॥ ਤੁਸੀ ਪੁਤ ਭਾਈ ਪਰਵਾਰੁ ਮੇਰਾ
ਮਨਿ ਵੇਖਹੁ ਕਰਿ ਨਿਰਜਾਸਿ^{੧੧} ਜੀਉ ॥ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿਆ ਪਰਵਾਣਾ^{੧੨} ਫਿਰੈ^{੧੩}
ਨਾਹੀ ਗੁਰੁ ਜਾਇ ਹਰਿਪ੍ਰਭ ਪਾਸਿ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ ^{੧੪}ਸਤਿਗੁਰਿ ਭਾਣੈ ਆਪਣੈ
ਬਹਿ ਪਰਵਾਰੁ ਸਦਾਇਆ ॥ ਮਤ ਮੈ ਪਿਛੈ ਕੋਈ ਰੋਵਸੀ ਸੋ ਮੈ ਮੂਲਿ ਨ
ਭਾਇਆ ॥ ^{੧੫}ਮਿਤੁ ਪੈਝ ਮਿਤੁ ਬਿਗਸੈ ਜਿਸੁ ਮਿਤ ਕੀ ਪੈਜ ਭਾਵੇ ॥ ਤੁਸੀ
ਵੀਚਾਰਿ ਦੇਖਹੁ ਪੁਤ ਭਾਈ ^{੧੬}ਹਰਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੈਨਾਵੇ ॥ ^{੧੭}ਸਤਿਗੁਰੁ
ਪਰਤਖਿ ਹੋਵੈ ਬਹਿ ਰਾਜੁ ਆਪਿ ਟਿਕਾਇਆ ॥ ਸਭਿ ਸਿਖ ਬੰਧਪ ਪੁਤ ਭਾਈ
ਰਾਮਦਾਸ ਪੈਰੀ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ਅੰਤੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੋਲਿਆ ਮੈ ਪਿਛੈ ਕੀਰਤਨੁ
ਕਰਿਅਹੁ ਨਿਰਬਾਣੁ^{੧੮} ਜੀਉ ॥ ^{੧੯}ਕੇਸੋ ਗੋਪਾਲ ਪੰਡਿਤ ਸਦਿਅਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ
ਕਬਾ ਪੜਹਿ ਪੁਰਾਣੁ ਜੀਉ ॥ ਹਰਿ ਕਬਾ ਪੜੀਐ ਹਰਿਨਾਮੁ ਸੁਣੀਐ ਬੇਬਾਣੁ^{੨੦}
ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਗੁਰ ਭਾਵੇ ॥ ਪਿੰਡੁ ਪਤਲਿ^{੨੧} ਕਿਰਿਆ ਦੀਵਾ^{੨੨} ਫੁਲ ਹਰਿ ਸਰਿ
ਪਾਵੇ ॥ ਹਰਿ ਭਾਇਆ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੋਲਿਆ ਹਰਿ ਮਿਲਿਆ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਣੁ
ਜੀਉ ॥ ਰਾਮਦਾਸ ਸੋਢੀ ਤਿਲਕੁ ਦੀਆ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਸਚੁ ਨੀਸਾਣੁ ਜੀਉ ॥ ੫ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਜਿ ਬੋਲਿਆ ਗੁਰਸਿਖਾ ਮੰਨਿ ਲਈ ਰਜਾਇ ਜੀਉ ॥

- ੧ ਜਗਤ ਵਿਚ ਦਾਤਾ ਕੇਵਲ ਉਹ ਹਰੀ ਹੈ ਜੋ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ। ਉਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਮਾਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਹਰੀ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਵਾਰਾ ਇਕੋ ਨਾਮ ਨੂੰ ਪਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਕ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦੇ। ਇਹ ਅਨੰਨ ਭਗਤੀ ਦੀ ਪਰਮ-ਪਦਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਨੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।
- ੨ ਸੱਦਾ, ਹੁਕਮ। ਜਦ ਮੋਤ ਦਾ ਹੁਕਮ ਆਇਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਏ।
- ੩ ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਅਟੱਲ, ਅਮਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਨੇ।
- ੪ ਹਰੀ ਦਾ ਭਾਣਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ਕਰਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਇਆ ਤੇ ਉਹ ਹਰੀ ਪਾਸ ਜਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਏ।
- ੫ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਮਾਈ ਹਾਲਤਾਂ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ।
- ੬ ਨਿਕੰਮਾ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ (ਕਾਲ ਨੂੰ)।
- ੭ ਪਾਈ ਹੋਈ ਬੇਨਤੀ, ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਬੇਨਤੀ।
- ੮ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ।
- ੯ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਮੇਰੇ ਹਰੀ ਦਾ ਇਹ ਹੁਕਮ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆਓ।
- ੧੦ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
- ੧੧ ਨਿਰਣਾ।
- ੧੨ ਲਿਖਤ, ਹੁਕਮ। ੧੩ ਟਲਦਾ।
- ੧੪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਰਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਵਾਰ ਸਦਿਆ।
- ੧੫ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿਤਰ ਦੀ ਇਛਤ ਚੰਗੀ ਲਗਦੀ ਹੈ।

- ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਿਤਰ ਦੇ ਇਛਤ ਪਾਉਣ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਵਡਿਆਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।
- ੧੬ ਹਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਇਛਤ ਦਾ ਸਰੋਪਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ।
- ੧੭ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਚਿੰਦਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਜ-ਗੋਦੀ ਦਿਤੀ।
- ੧੮ ਸੁਧ। ਨਿਦੇਲ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ।
- ੧੯ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ [ਦੇਖੋ ਪੰ. ੩੫੮, ਨੋਟ ੧੭]। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪੰਡਤਾਂ (ਸੰਤ-ਜਨਾਂ) ਨੂੰ ਸਦਣਾ ਜਿਹੜੇ ਆ ਕੇ ਹਰੀ-ਕਥਾਰੂਪ ਪੁਰਾਣ ਪੜ੍ਹਨ। ਦੇਖੋ ਨੰਮ ੪। ਜੋ 'ਕੋਸੇ ਗੋਪਾਲ ਨਾਮੋ' ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਸਦਣਾ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ 'ਗੋਪਾਲ' ਅਤੇ 'ਪੰਡਤ' ਦੇ ਅੰਤ ਔਕੁੜ ਹੁੰਦਾ (ਨੰਮ ੨੫ ਅਨੁਸਾਰ)।
- ੨੦ [ਵਿਮਾਨ ਦੀ ਨਕਲ] ਮੁਰਦਾ ਦੁਕਣ ਲਈ ਤਖਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਖੁਬ ਸਜਾ ਕੇ ਮਸਾਣਾਂ ਨੂੰ ਲੇ ਜਾਏ ਹਨ। ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਅਰਬੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭਾਵਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਰੋਣ ਪਿਟਣ ਤੇ ਫਜ਼ੂਲ ਸਜਾਵਟ ਆਦਿ ਦੇ ਬਿਬਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਹਰੀ-ਕੀਰਤਨ ਨਾਲ ਜਾਂਦੀ ਅਰਬੀ ਸੁੰਸ਼ਟ ਹੈ।
- ੨੧ ਪਤਿਆਂ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਭੂਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਪਿੰਡ ਰਖੀ ਦੇ ਹਨ। ਪਿੰਡ, ਪਤਲ, ਕਿਰਿਆ, ਦੀਵਾ, ਫੁਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹਰੀ-ਸਰ (ਸਤਸੰਗ) ਵਿਚ ਜੁੜਨਾ ਹੋਵੇ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੨੮, ਫੁਟ ਨੋਟ +।
- ੨੨ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਉਲਾਦ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤਕ ਦੀਵੇ ਦੀ ਰਸਮ ਨਹੀਂ।

* [ਸਦ=ਸ਼ਬਦ, ਸੱਦਾ, ਮਰਨ ਦਾ ਬੁਲਾਵਾ] ਇਹ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਥਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ ਜੋ ਬਾਬਾ ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੌਜੂਦ ਸਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿਖ-ਸੰਗਤਾਂ ਤਾਈਂ ਅੰਤਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਭਾਵ ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਖਾਣੀ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪੜੋਤੇ (ਸੰਗਤੀ ਜੀ ਦੇ ਪੰਡਤਾਂ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਜੀ ਦੇ ਸਾਥੀ) ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਤਿਵੇਂ ਇਸ 'ਸਦ' ਦਾ ਭਾਵ ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੱਲ ਦਸਣ ਦਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਬਲਕਿ ਉਥੇ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਇਥੇ ਗ਼ਮੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਉੱਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਰਤਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਬਾਣੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ।

ਮੋਹਰੀ^੧ ਪੁਤੁ ਸਨਮੁਖ^੨ ਹੋਇਆ ਰਾਮਦਾਸੈ ਪੈਰੀ ਪਾਇ ਜੀਉ ॥ ਸਭ ਪਵੈ
ਪੈਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੇਰੀ ਜਿਥੈ ਗੁਰੂ ਆਪੁ^੩ ਰਖਿਆ ॥ ਕੋਈ ਕਰਿ ਬਖੀਲੀ^੪
ਨਿਵੈ ਨਾਹੀ ਫਿਰਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਣਿ^੫ ਨਿਵਾਇਆ ॥ ਹਰਿ ਗੁਰਹਿ ਭਾਣਾ
ਦੀਈ ਵਡਿਆਈ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖੁ ਰਜਾਇ ਜੀਉ ॥ ਕਹੈ ਸੁੰਦਰੁ ਸੁਣਹੁ
ਸੰਤਹੁ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਪੈਰੀ ਪਾਇ ਜੀਉ ॥ ੬ ॥ ੧ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ਛੰਤ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ * ॥ ਸਾਜਨੜਾ ਮੇਰਾ ਸਾਜਨੜਾ ਨਿਕਟਿ^੧ ਖਲੋਇਅੜਾ
ਮੇਰਾ ਸਾਜਨੜਾ ॥ ਜਾਨੀਅੜਾ^੨ ਹਰਿ ਜਾਨੀਅੜਾ ਨੈਣ ਅਲੋਇਅੜਾ^੩ ਹਰਿ
ਜਾਨੀਅੜਾ ॥ ਨੈਣ ਅਲੋਇਆ ਘਟਿ ਘਟਿ ਸੋਇਆ^੪ ਅਤਿ ^{੧੦}ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪ੍ਰਿਅ
ਗੂੜਾ ॥ ^{੧੧}ਨਾਲਿ ਹੋਵੰਦਾ ਲਹਿ ਨ ਸਕੰਦਾ ^{੧੨}ਸੁਆਉ ਨ ਜਾਣੈ ਮੂੜਾ ॥ ^{੧੩}ਮਾਇਆ
ਮਦਿ ਮਾਤਾ ਹੋਛੀ ਬਾਤਾ ਮਿਲਣੁ ਨ ਜਾਈ ਭਰਮਧੜਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰ
ਬਿਨੁ ਨਾਹੀ ਸੂਝੈ ਹਰਿਸਾਜਨੁ ਸਭ ਕੈ ਨਿਕਟਿ^{੧੪} ਖੜਾ ॥ ੧ ॥ ਗੋਬਿੰਦਾ ਮੇਰੇ
ਗੋਬਿੰਦਾ ^{੧੫}ਪ੍ਰਾਣਅਧਾਰਾ ਮੇਰੇ ਗੋਬਿੰਦਾ ॥ ਕਿਰਪਾਲਾ ਮੇਰੇ ਕਿਰਪਾਲਾ
ਦਾਨ ਦਾਤਾਰਾ ਮੇਰੇ ਕਿਰਪਾਲਾ ॥ ਦਾਨ ਦਾਤਾਰਾ ਅਪਰਅਪਾਰਾ ^{੧੬}ਘਟ ਘਟ
ਅੰਤਰਿ ਸੋਹਨਿਆ ॥ ^{੧੭}ਇਕ ਦਾਸੀ ਧਾਰੀ ਸਬਲ ਪਸਾਰੀ ਜੀਅ ਜੰਤ ਲੈ
ਮੋਹਨਿਆ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਰਾਖੈ ਸੋ ਸਚੁ ਭਾਖੈ^{੧੮} ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰਾ ॥ ਕਹੁ
ਨਾਨਕ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਭਾਣਾ ਤਿਸਹੀ ਕਉ ਪ੍ਰਭੁ ਪਿਆਰਾ ॥ ੨ ॥ ਮਾਣੋ^{੧੯} ਪ੍ਰਭ
ਮਾਣੋ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਮਾਣੋ ॥ ਜਾਣੋ^{੨੦} ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਣੋ ਸੁਆਮੀ ^{੨੧}ਸੁਘੜੁ ਸੁਜਾਣੋ ॥
ਸੁਘੜੁ ਸੁਜਾਨਾ ਸਦ ਪਰਧਾਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮਾ ॥ ਚਾਖਿ ਅਘਾਣੋ^{੨੨}
ਸਾਰਿਗਪਾਣੋ^{੨੩} ਜਿਨ ਕੈ ਭਾਗ ਮਥਾਨਾ^{੨੪} ॥ ਤਿਨ ਹੀ ਪਾਇਆ ਤਿਨਹਿ
ਧਿਆਇਆ ^{੨੫}ਸਗਲ ਤਿਸੈ ਕਾ ਮਾਣੋ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਬਿਰੁ ਤਖਤਿ ਨਿਵਾਸੀ ਸਚੁ
ਤਿਸੈ ਦੀਖਾਣੋ^{੨੬} ॥ ੩ ॥ ਮੰਗਲਾ^{੨੭} ਹਰਿ ਮੰਗਲਾ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸੁਣੀਐ ਮੰਗਲਾ ॥
ਸੋਹਿਲੜਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਹਿਲੜਾ ^{੨੮}ਅਨਹਦ ਧੁਨੀਐ ਸੋਹਿਲੜਾ ॥ ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ਸਬਦ
ਅਗਾਜੇ^{੨੯} ਨਿਤ ਨਿਤ ਜਿਸਹਿ ਵਧਾਈ ॥ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਈਐ ਸਭੁ ਕਿਛੁ
ਪਾਈਐ ਮਰੈ ਨ ਆਵੈ ਜਾਈ ॥ ਚੂਕੀ ਪਿਆਸਾ ਪੂਰਨ ਆਸਾ ^{੩੦}ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਿਲੁ
ਨਿਰਗੁਨੀਐ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਘਰਿ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਕੈ ਨਿਤ ਨਿਤ ਮੰਗਲੁ ਸੁਨੀਐ ॥
੪ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਧਿਆਇ ਮਨਾ ਬਿਨੁ

- ੧ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁਤਰ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ ।
- ੨ ਸਾਮ੍ਹਣੇ, ਆਗਿਆਕਾਰੀ ।
- ੩ ਆਪਣਾ ਆਪ । ਜਿਸ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਰਖਿਆ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਬਣੇ) ।
- ੪ ਈਰਖਾ, ਦੁਸ਼ਮਣੀ ।
- ੫ ਲਿਆ ਕੇ ।
- ੬ ਨੇੜੇ, ਕੋਲ, ਪਾਸ ।
- ੭ ਪਿਆਰਾ ।
- ੮ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ।
- ੯ [ਸੁਤਾ (ਹਿਰਦੇ ਸੇਜ ਉਤੇ)] ਵਿਰਾਜਿਆ, ਵਸਿਆ ।
- ੧੦ ਮਿਠਾ ਤੇ ਅਤੀ ਪਿਆਰਾ ।
- ੧੧ ਨਾਲ ਵਸਦਾ ਮਹਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ।
- ੧੨ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਬਿੰਦਗੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਮੁਰਖ ।
- ੧੩ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਹੋਛੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਰਮ ਦਾ ਪਖ ਲੈਣ ਕਾਰਣ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।
- ੧੪ (ਸੁਆਸੀ) ਬਿੰਦਗੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ।
- ੧੫ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ਤੂੰ ਸੋਫ਼ਦਾ ਹੈ* ।

- ੧੬ ਤੂੰ ਦਾਸੀ (ਮਾਇਆ) ਬਣਾਈ ਹੈ ਜੋ ਬਬਰਦਸਤ ਹੋ ਕੇ ਪਸਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹ ਰਖਿਆ ਹੈ ।
- ੧੭ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੮ ਮਾਣ, ਫ਼ਖ਼ਰ ।
- ੧੯ [ਜਾਣੁ] ਜਾਨਣਹਾਰ । “ਆਪੇ ਜਾਣੇ ਜਾਣੇ” (ਵਡਹੰਸ ਮ: ੧, ਪੰ. ੫੮੦) । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੩੪੯, ਨੋਟ ੧੮ ।
- ੨੦ ਸਿਆਣਾ ਤੇ ਚਤੁਰ ।
- ੨੧ ਰਜ ਗਏ ।
- ੨੨ [ਜਿਸ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਹੈ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੨੩ ਮਥੇ ਤੇ ।
- ੨੪ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਦਾ ਮਾਣ ਹੈ ।
- ੨੫ ਕਚਹਿਰੀ ।
- ੨੬ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ ।
- ੨੭ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੨੮ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ।
- ੨੯ ਗੁਰਾਂ ਵਦਾਰੇ ਨਿਰਗੁਣ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ।

* ਹਰੀ ਮਨੁਖ ਦੇ ਕੋਲ ਵਸੂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਾਇਆ-ਮਦ ਦੇ ਕਾਰਣ ਮਨੁਖ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ (੧) । ਇਹ ਸਬਲ ਮਾਇਆ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੇ ਇਸ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਬਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (੨) । ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਣੀ ਸਭ ਉਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਨ ਵਾਲੀ ਹਸਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਖਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਘੋਰ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ (੩) । ਮਨੁਖ ਜਦ ਹਰੀ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਪੁਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਥੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ ਸੁਣਦਾ ਹੈ (੪) ।

† ਅੱਸੇ ਸਰਬ-ਸਮੂਖ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਦਾ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (੧) । ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸਭ ਦੁਖ ਤੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ (੨) । ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਬੇਅੰਤ ਹਨ; ਜਿਸ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਹੋਵੇ ਉਹੀ ਗਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (੩) । ਇਸ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਹੋਣ ਤੇ ਰੁਕੂ ਜੀ ਆਪਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ (੪) ।

ਨ ਵਿਸਾਗੀਐ॥ ਰਾਮ ਰਾਮਾ ਰਾਮ ਰਮਾ^੧ ਕੰਠਿ^੨ ਉਰਧਾਰੀਐ^੩॥ ਉਰਧਾਰਿ ਹਰਿ
 ਹਰਿਪੁਰਖੁ ਪੂਰਨੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਨਿਰੰਜਨੋ॥ ਭੈ ਦੂਰਿ ਕਰਤਾ^੪ ਪਾਪ ਹਰਤਾ^੫ ਦੁਸਹ
 ਦੁਖ^੬ ਭਵਖੰਡਨੋ॥ ਜਗਦੀਸ਼ ਈਸ^੭ ਗੋਪਾਲ ਮਾਧੋ^੮ ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਵੀਚਾਰੀਐ॥
 ਬਿਨਵੰਤਿ^੯ ਨਾਨਕ ਮਿਲਿ ਸੰਗਿ ਸਾਧੂ^{੧੦} ਦਿਨਸੁ ਰੈਣਿ ਚਿਤਾਰੀਐ॥ ੧ ॥
 ਚਰਨ ਕਮਲ ਆਧਾਰੁ^{੧੧} ਜਨ ਕਾ ਆਸਰਾ॥ ^{੧੨}ਮਾਲੁ ਮਿਲਖ ਭੰਡਾਰ ਨਾਮੁ
 ਅਨੰਤ ਧਰਾ॥ ਨਾਮੁ ਨਰਹਰ^{੧੩} ਨਿਧਾਨੁ^{੧੪} ਜਿਨ ਕੈ ਰਸ ਭੋਗ ਏਕ ਨਰਾਇਣਾ॥
^{੧੫}ਰਸਰੂਪ ਰੰਗ ਅਨੰਤ ਬੀਠਲ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਧਿਆਇਣਾ॥ ਕਿਲਵਿਖ^{੧੬} ਹਰਣਾ^{੧੭}
 ਨਾਮ ਪੁਨਹ ਚਰਣਾ^{੧੮} ਨਾਮੁ ਜਮ ਕੀ ਤ੍ਰਾਸ^{੧੯} ਹਰਾ^{੨੦}॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਰਾਸਿ
 ਜਨ ਕੀ ਚਰਨ ਕਮਲਹ ਆਸਰਾ॥ ੨॥ ਗੁਣ ਬੇਅੰਤ ਸੁਆਮੀ ਤੇਰੇ ਕੋਇ ਨ ਜਾਨਈ॥
 ਦੇਖਿ ਚਲਤ^{੨੧} ਦਇਆਲ ਸੁਣਿ ਭਗਤ ਵਖਾਨਈ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਤੁਝੁ
 ਧਿਆਵਹਿ^{੨੨} ਪੁਰਖ ਪਤਿ ਪਰਮੇਸਰਾ॥ ਸਰਬ ਜਾਚਿਕ^{੨੩} ਏਕੁ ਦਾਤਾ ਕਰੁਣਾਮੈ^{੨੪}
 ਜਗਦੀਸਰਾ^{੨੫}॥ ਸਾਧੂ ਸੰਤੁ ਸੁਜਾਣੁ^{੨੬} ਸੋਈ ਜਿਸਹਿ ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਮਾਨਈ^{੨੭}॥
 ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਕਰਹੁ ਕਿਰਪਾ ਸੋਇ ਤੁਝਹਿ ਪਛਾਨਈ॥ ੩॥ ਮੋਹਿ^{੨੮} ਨਿਰਗੁਣ
 ਅਨਾਬੁ^{੨੯} ਸਰਣੀ ਆਇਆ॥ ^{੩੦}ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਗੁਰਦੇਵ ਜਿਨਿ ਨਾਮੁ
 ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ॥ ਗੁਰਿ ਨਾਮੁ ਦੀਆ ^{੩੧}ਕੁਸਲੁ ਬੀਆ ਸਰਬਇਛਾ ਪੁੰਨੀਆ॥
 ਜਲਨੇ^{੩੨} ਬੁਝਾਈ ਸਾਂਤਿ ਆਈ ਮਿਲੇ ^{੩੩}ਚਿਰੀ ਵਿਛੁੰਨਿਆ॥ ਆਨੰਦ ਹਰਖ^{੩੪}
 ਸਹਜ ਸਾਚੇ ਮਹਾ ਮੰਗਲ ਗੁਣ ਗਾਇਆ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਗੁਰ
 ਪੂਰੇ ਤੇ ਪਾਇਆ॥ ੪॥ ੨॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ *॥ ਰੁਣਝੁਣੇ^{੩੫} ਸਬਦੁ ਅਨਾਹਦੁ
 ਨਿਤ ਉਠਿ ਗਾਈਐ ^{੩੬}ਸੰਤਨ ਕੈ॥ ਕਿਲਵਿਖ^{੩੭} ਸਭਿ ^{੩੮}ਦੇਖ ਬਿਨਾਸਨੁ ਹਰਿਨਾਮੁ
 ਜਪੀਐ ^{੩੯}ਗੁਰਮੰਤਨ ਕੈ॥ ਹਰਿਨਾਮੁ ਲੀਜੈ ਅਮਿਉ^{੪੦} ਪੀਜੈ ਰੈਣਿ ਦਿਨਸੁ
 ਅਰਾਧੀਐ॥ ^{੪੧}ਜੋਗ ਦਾਨ ਅਨੇਕ ਕਿਰਿਆ ਲਗਿ ਚਰਣ ਕਮਲਹ ਸਾਧੀਐ॥
^{੪੨}ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਦਇਆਲ ਮੋਹਨ ਦੂਖ ਸਗਲੇ ਪਰਹਰੈ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ
 ਤਰੈ ਸਾਗਰੁ ਧਿਆਇ ਸੁਆਮੀ ਨਰਹਰੈ^{੪੩}॥ ੧ ॥ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿਮਰਣੁ
 ਭਗਤ ਗਾਵਹਿ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਰਾਮ॥ ਅਨਦ ਮੰਗਲ ਗੁਰਚਰਣੀ ਲਾਗੇ ਪਾਏ
 ਸੂਖ ਘਨੇਰੇ^{੪੪} ਰਾਮ॥ ^{੪੫}ਸੁਖਨਿਧਾਨੁ ਮਿਲਿਆ ਦੂਖ ਹਰਿਆ^{੪੬} ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ
 ਪ੍ਰਭਿ ਰਾਖਿਆ॥ ਹਰਿਚਰਣ ਲਾਗਾ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਭਾਗਾ ਹਰਿਨਾਮੁ ^{੪੭}ਰਸਨਾ
 ਭਾਖਿਆ॥ ਹਰਿ ਏਕੁ ਚਿਤਵੈ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੁ ਗਾਵੈ ਹਰਿ ਏਕੁ ਦ੍ਰਿਸਟੀ^{੪੮} ਆਇਆ॥
 ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭਿ ਕਰੀ ਕਿਰਪਾ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਇਆ॥ ੨ ॥

- ੧ 'ਰਾਮ' ਦਾ ਰੂਪੀਤਰ ।
- ੨ ਗਲੇ ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ।
- ੩ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਟਿਕਾ ਕੇ ਰਖੀਏ ।
- ੪ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੫ ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
- ੬ ਨਾ ਸਹਾਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦੁਖ ।
- ੭ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ।
- ੮ ਈਸ਼ਵਰ, ਮਾਲਕ ।
- ੯ [ਮਾਇਆ ਦਾ ਧਵ (ਪਤੀ), ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੧੦ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੧ ਦਿਨ ਰਾਤ ਯਾਦ ਕਰੀਏ ।
- ੧੨ ਆਸਰਾ ।
- ੧੩ ਅਨੰਤ ਦਾ ਨਾਮ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਹੀ ਹੈ ਮਾਲ ਮਿਲਖ ਭੰਡਾਰ । ਮਿਲਖ [ਅ. ਮਿਲਕ] ਜਾਇਦਾਦ ਚਿਮੀਂ ਦੀ ।
- ੧੪ [ਨਰ ਸਿੰਘ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ।
- ੧੫ ਖਜ਼ਾਨਾ ।
- ੧੬ ਅਨੰਤ ਰਸ ਰੂਪ ਰੰਗ ਉਹ ਬੰਠਲ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਆਪ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੫੫, ਫੁਟ ਨੋਟ § ।
- ੧੭ ਪਾਪ ।
- ੧੮ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
- ੧੯ ਪ੍ਰਾਸਚਿਤ ਕਰਮ । ਦੇਖੋ ਪੰ ੮੨੪, ਨੋਟ ੩੦ ।
- ੨੦ ਡਰ ।
- ੨੧ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
- ੨੨ ਚੋਜ ।
- ੨੩ ਹੋ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਪਤੀ ਹਰੀ !
- ੨੪ ਮੰਗਤੇ ।
- ੨੫ ਦਇਆ ਸਰੂਪ ।
- ੨੬ ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ।
- ੨੭ ਸਿਆਣਾ ।
- ੨੮ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

- ੨੯ ਮੈਂ ।
- ੩੦ ਨਿਖਸਮਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਪਨਾਹ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਮਾਲਕ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ।
- ੩੧ ਬਲਿਹਾਰ ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਜਿਸ ਨੇ ਨਾਮ ਪਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ।
- ੩੨ ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ।
- ੩੩ ਈਰਖਾ, ਸਾੜਾ ।
- ੩੪ ਚਿਰ ਤੋਂ ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ।
- ੩੫ [ਸੰ. ਹਰਸ਼] ਖੁਸ਼ੀਆਂ । ਜਦ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮਹਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਏ, ਤਾਂ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਸਚੇ ਅਨੰਦ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
- ੩੬ ਰੁਣ (ਬਾਰੀਕ ਗਾਵਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼) ਅਤੇ ਬੁਣ (ਬਾਂਜਰਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼), ਭਾਵ ਮਿਠੀ ੨ ਆਵਾਜ਼ ਜੋ ਬਹੁਤ ਰਸਦਾਇਕ ਹੋਵੇ, ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਜੋ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ । 'ਅਨਾਹਦੁ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੩੭ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਘਰ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ।
- ੩੮ ਦੇਸ਼ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
- ੩੯ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ।
- ੪੦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ।
- ੪੧ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਜੋਗ ਆਦਿਕ ਕਰਮ ਸਭ ਸੰਪੂਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
- ੪੨ ਦਿਆਲੂ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ।
- ੪੩ [ਨਰ ਸਿੰਘ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ।
- ੪੪ ਬਹੁਤੇ ।
- ੪੫ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ।
- ੪੬ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ।
- ੪੭ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ ਉਚਾਰਿਆ ।
- ੪੮ ਨਜ਼ਰੀਂ ।

* ਹਰੀ-ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਜੋਗ ਦਾਨ ਆਦਿ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਪੁੰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੧), ਭਰਮ ਤੇ ਭਉ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੨), ਸੋਗ ਮੋਹ ਆਦਿ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (੩), ਅਤੇ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਬਣ ਕੇ ਸਭ ਆਸਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੪) ।

ਮਿਲਿ ਰਹੀਐ ਪ੍ਰਭ ਸਾਧ ਜਨਾ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਸੁਨੀਐ ਰਾਮ ॥ ਦਇਆਲ
 ਪ੍ਰਭੁ ਦਾਮੋਦਰ^੧ ਮਾਧੋ^੨ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਈਐ ਗੁਨੀਐ^੩ ਰਾਮ ॥ ਦਇਆਲ^੪ ਦੁਖ ਹਰ
 ਸਰਣਿ ਦਾਤਾ ਸਗਲ ਦੇਖ ਨਿਵਾਰਣੋ^੫ ॥ ਮੋਹ ਸੋਗ ਵਿਕਾਰ ਬਿਖੜੋ^੬ ਜਪਤ ਨਾਮ
 ਉਧਾਰਣੋ ॥ ਸਭਿ ਜੀਅ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰੇ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸਭ 'ਰੇਣ ਬੀਵਾ ॥
 ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਮਇਆ^੭ ਕੀਜੈ ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਜਪਿ ਜੀਵਾ ॥ ੩ ॥ ਰਾਖਿ
 ਲੀਏ ਪ੍ਰਭਿ ਭਗਤ ਜਨਾ ਅਪਣੀ ਚਰਣੀ ਲਾਏ ਰਾਮ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਅਪਨਾ ਪ੍ਰਭੁ
 ਸਿਮਰਹੁ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ਰਾਮ ॥ ਧਿਆਇ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਤਰੇ ਭਵਜਲ^੮ 'ਰਹੇ
 ਆਵਣ ਜਾਣਾ ॥ ਸਦਾ ਸੁਖ ਕਲਿਆਣ^੯ ਕੀਰਤਨੁ ਪ੍ਰਭ ਲਗਾ ਮੀਠਾ ਭਾਣਾ ॥
^{੧੨}ਸਭ ਇਛੁ ਪੁੰਨੀ ਆਸ ਪੂਰੀ ਮਿਲੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਿਆ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ
 ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ਮੇਲੇ ਫਿਰਿ ਨਾਹੀ ਦੁਖ ਵਿਸੂਰਿਆ^{੧੩} ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ਰਾਮਕਲੀ
 ਮਹਲਾ ੫ ਛੰਤੁ ॥ ਸਲੋਕੁ * ॥ ^{੧੪}ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਰਣਾਗਤੀ ਅਨਦ ਮੰਗਲ ਗੁਣ
 ਗਾਮ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਆਗਾਧੀਐ ਬਿਪਤਿ ਨਿਵਾਰਣ ਰਾਮ ॥ ੧ ॥ ਛੰਤੁ ॥ ਪ੍ਰਭ
 ਬਿਪਤਿ ਨਿਵਾਰਣੋ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ਜੀਉ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਹਰਿ
 ਸਿਮਰੀਐ ^{੧੫}ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਸੋਇ ਜੀਉ ॥ ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ
 ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਇਕ ਨਿਮਖ^{੧੬} ਮਨਹੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ॥ ਗੁਰਚਰਨ ਲਾਗੇ
 ਦਿਨ ਸਭਾਗੇ ਸਰਬ ਗੁਣ ਜਗਦੀਸਰੈ^{੧੭} ॥ ਕਰਿ ਸੇਵ ਸੇਵਕ ^{੧੮}ਦਿਨਸੁਰੈਣੀ
 ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਹੋਇ ਜੀਉ ॥ ਬਲਿ^{੧੯} ਜਾਇ ਨਾਨਕੁ ਸੁਖਹ ਦਾਤੇ ^{੨੦}ਪਰਗਾਸੁ ਮਨਿ
 ਤਨਿ ਹੋਇ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਸਲੋਕੁ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਮਨੁ ਤਨੁ ਸੁਖੀ ਬਿਨਸੀ
 ਦੁਤੀਆ^{੨੧} ਮੋਚ ॥ ਨਾਨਕ ਟੇਕ ਗੋਪਾਲ ਕੀ ਗੋਵਿੰਦ ਸੰਕਟ^{੨੨} ਮੋਚ^{੨੩} ॥ ੧ ॥
 ਛੰਤੁ ॥ ਭੈ ਸੰਕਟ ਕਾਟੇ ਨਾਰਾਇਣ ਦਇਆਲ ਜੀਉ ॥ ਹਰਿਗੁਣ ਆਨੰਦ ਗਾਏ
 ਪ੍ਰਭ ਦੀਨਾਨਾਥ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਜੀਉ ॥ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਅਚੁਤ^{੨੪} ਪੁਰਖੁ ਏਕੋ ਤਿਸਹਿ
 ਸਿਉ ਰੰਗੁ^{੨੫} ਲਾਗਾ ॥ ^{੨੬}ਕਰ ਚਰਨ ਮਸਤਕੁ ਮੇਲਿ ਲੀਨੇ ਸਦਾ ਅਨਦਿਨੁ
 ਜਾਗਾ ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਤੂ^{੨੭} ਗ੍ਰਿਹੁ ਬਾਨੁ ਤਿਸ ਕਾ ਤਨੁ ਜੋਬਨੁ ਧਨੁ ਮਾਲੁ ਜੀਉ ॥
 ਸਦ ਸਦਾ ਬਲਿ ਜਾਇ ਨਾਨਕ ਸਰਬ ਜੀਆ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ ਸਲੋਕੁ ॥
 ਰਸਨਾ^{੨੮} ਉਚਰੈ ਹਰਿ ਹਰੇ ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਵਖਿਆਨ ॥ ਨਾਨਕ ਪਕੜੀ ਟੇਕ
 ਏਕ ਪਰਮੇਸਰੁ ਰਖੈ ਨਿਦਾਨ^{੨੯} ॥ ੧ ॥ ਛੰਤੁ ॥ ਸੋ ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭੁ ਰਖਕੋ^{੩੦}
 ਅੰਚਲਿ^{੩੧} ਤਾਕੈ ਲਾਗੁ ਜੀਉ ॥ ਭਜੁ ਸਾਧੂਸੰਗਿ ਦਇਆਲ ਦੇਵ ਮਨ ਕੀ
 ਮਤਿ ਤਿਆਗੁ ਜੀਉ ॥ ਇਕ ਓਟ ਕੀਜੈ ਜੀਉ ਦੀਜੈ ਆਸ ਇਕ ^{੩੨}ਧਰਣੀ ਧਰੈ ॥

<p>੧ [ਜਿਸ ਦੇ ਪੇਟ ਦਵਾਲੇ ਦਾਮ (ਰਸੀ) ਹੈ,
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।</p> <p>੨ [ਮਾਇਆ ਦਾ ਧਵ (ਪਤੀ), ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।</p> <p>੩ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ।</p> <p>੪ ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।</p> <p>੫ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।</p> <p>੬ ਅੱਖੇ, ਅੱਖਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ।</p> <p>੭ ਚਰਨ-ਧੁੜੀ ਹੋ ਜਾਵਾਂ ।</p> <p>੮ ਦਇਆ ।</p> <p>੯ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ।</p> <p>੧੦ ਜਨਮ ਮਰਨ ਮੁਕ ਗਏ ।</p> <p>੧੧ ਮੋਹੀਅਤ, ਸੁਖ ਸਾਂਦ ।</p> <p>੧੨ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ।</p> <p>੧੩ ਝੋਰੇ ।</p> <p>੧੪ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਓਟ ਲੈ ਕੇ ਹਰੀ
ਦੇ ਅਨੰਦ-ਮੰਗਲ ਰੂਪ ਗੁਣ ਗਾਈਏ ।</p> <p>੧੫ ਪਾਣੀ ਵਿਚ, ਸੁਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਧਰਤ
ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ।</p> <p>੧੬ ਅੱਖ ਦੇ ਫੇਰ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਡੀ ।</p> <p>੧੭ ਜਗਤ ਦੇ ਈਸ਼ਰ (ਮਾਲਕ) ਦੇ ।</p> | <p>੧੮ ਦਿਨ ਰਾਤ, ਛਾਵ ਸਦਾ ।</p> <p>੧੯ ਬਲਿਹਾਰ, ਕੁਰਬਾਨ ।</p> <p>੨੦ ਜੇ ਮੇਰੇ ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਵੇ ।</p> <p>੨੧ ਦੁਸਰੀ । ਪਹਿਲੇ ਮਨ ਤਨ ਸੁਖੀ ਹੋ ਗਏ
ਅਤੇ ਦੁਸਰੇ ਸੋਚ ਦੂਰ ਹੋਈ ।</p> <p>੨੨ [ਸੰ.] ਦੁਖ, ਕਲੇਸ਼ ।</p> <p>੨੩ ਮੋਚਣ ਵਾਲਾ, ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।</p> <p>੨੪ [ਸੰ, ਅਚ੍ਯੁਤ, ਨਾ ਹਿਲਣ ਵਾਲਾ] ਅਟੱਲ,
ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ।</p> <p>੨੫ ਪਿਆਰ ।</p> <p>੨੬ ਉਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਕਰ (ਹਥ) ਤੇ ਮੱਥਾ ਧਰਨ
ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮੇਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜੀਵ ਸਦਾ
ਲਈ ਜਾਗ ਪਿਆ ।</p> <p>੨੭ ਸਰੀਰ ।</p> <p>੨੮ ਜੀਭ ।</p> <p>੨੯ ਓੜਕ ਨੂੰ ।</p> <p>੩੦ ਰਖਿਕ, ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।</p> <p>੩੧ ਪੱਲੇ ।</p> <p>੩੨ ਧਰਤੀ ਦੇ ਆਸਰੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ।</p> |
|--|---|

* ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਛੰਤ ਦਾ ਖ਼ਤ ਸਾਰ ਦਿਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਛਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਸਭ ਥਾਂ ਪੂਰਨ ਹੈ; ਜਦ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਮਨ ਤਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਸਭ ਬਿਪਤਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (੧) । ਹਰੀ ਸਰਬ-ਨਿਧਾਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਭ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਣ ਨਾਲ ਸਾਰੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ (੨) । ਹਰੀ ਪੂਰਨ ਤੇ ਸਦੀਵੀ ਪੁਰਖ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਰਖਿਆ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸੇ ਦੀ ਓਟ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸੇ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ (੩) । ਹਰੀ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸ ਕੇ ਸਭ ਇਛਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮੂਖ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਵਸਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ (੪) ।

ਸਾਧਸੰਗੇ ਹਰਿਨਾਮ ਰੰਗੇ^੧ ਸੰਸਾਰੁ ਸਾਗਰੁ ਸਭੁ ਤਰੈ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਬਿਕਾਰ
ਛੂਟੇ ਫਿਰਿ ਨ ਲਾਗੈ ਦਾਗੁ^੨ ਜੀਉ ॥ ਬਲਿ ਜਾਇ ਨਾਨਕੁ ਪੁਰਖਪੂਰਨ ਬਿਰੁ ਜਾ
ਕਾ ਸੋਹਾਗੁ^੩ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ ਸਲੋਕੁ ॥ ^੪ਧਰਮ ਅਰਥ ਅਰੁ ਕਾਮ ਮੋਖ ਮੁਕਤਿ
ਪਦਾਰਥ ਨਾਥ ॥ ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਿਆ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਮਾਥ ॥ ੧ ॥
ਛੰਤੁ ॥ ^੫ਸਗਲ ਇਛ ਮੋਰੀ ਪੁੰਨੀਆ ਮਿਲਿਆ ^੬ਨਿਰੰਜਨਰਾਇ ਜੀਉ ॥
ਅਨਦੁ ਭਇਆ ਵਡਭਾਗੀਹੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਪ੍ਰਗਟੇ ਪ੍ਰਭ ਆਇ ਜੀਉ ॥ ਗ੍ਰਿਹਿ ਲਾਲ
ਆਏ ^੭ਪੁਰਬਿ ਕਮਾਏ ਤਾਕੀ ਉਪਮਾ ਕਿਆ ਗਣਾ^੮ ॥ ਬੇਅੰਤ ਪੂਰਨ
^੯ਸੁਖ ਸਹਜ ਦਾਤਾ ^{੧੦}ਕਵਨ ਰਸਨਾ ਗੁਣ ਭਣਾ ॥ ਆਪੇ ਮਿਲਾਏ ^{੧੧}ਗ੍ਰਹਿ ਕੰਠਿ
ਲਾਏ ਤਿਸੁ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਜਾਇ^{੧੨} ਜੀਉ ॥ ਬਲਿ ਜਾਇ ਨਾਨਕੁ ਸਦਾ ਕਰਤੇ ਸਭ
ਮਹਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ਰਾਗੁ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ * ॥
^{੧੩}ਰਣਭੁੰਝਨੜਾ ਗਾਉ ਸਖੀ ਹਰਿ ਏਕੁ ਧਿਆਵਹੁ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤੁਮ ਸੇਵਿ ਸਖੀ
ਮਨਿ ਚਿੰਦਿਅੜਾ^{੧੪} ਫਲੁ ਪਾਵਹੁ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ਰੁਤੀ † ਸਲੋਕੁ
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ‡ ॥ ਕਰਿ ਬੰਦਨ^{੧੫} ਪ੍ਰਭ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ
ਬਾਛਉ^{੧੬} ਸਾਧਹਧੂਰਿ ॥ ^{੧੭}ਆਪੁ ਨਿਵਾਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਭਜਉ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ
ਭਰਪੂਰਿ ॥ ੧ ॥ ਕਿਲਵਿਖ^{੧੮} ਕਾਟਣ ਭੈ ਹਰਣ^{੧੯} ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਹਰਿਰਾਇ ॥
ਦੀਨਦਇਆਲ ਦੁਖਭੰਜਨੋ^{੨੦} ਨਾਨਕ ਨੀਤ^{੨੧} ਧਿਆਇ ॥ ੨ ॥ ਛੰਤੁ ॥ ਜਸੁ
ਗਾਵਹੁ ਵਡਭਾਗੀਹੋ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਭਗਵੰਤ ਜੀਉ ॥ ਰੁਤੀ ਮਾਹ^{੨੨} ਮੂਰਤ^{੨੩}
ਘੜੀ ਗੁਣ ਉਚਰਤ ਸੋਭਾਵੰਤ ਜੀਉ ॥ ^{੨੪}ਗੁਣ ਰੰਗਿ ਗਤੇ ਧੰਨਿ ਤੇ ਜਨ ਜਿਨੀ
ਇਕ ਮਨਿ ਧਿਆਇਆ ॥ ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਭਇਆ ਤਿਨ ਕਾ ਜਿਨੀ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ
ਪਾਇਆ ॥ ^{੨੫}ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਨਾ ਤੁਲਿ ਕਿਰਿਆ ਹਰਿ ਸਰਬ ਪਾਪਾ ਹੰਤ^{੨੬} ਜੀਉ ॥
ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਸਿਮਰਿ ਜੀਵਾ ਜਨਮ ਮਰਣ ਰਹੰਤ^{੨੭} ਜੀਉ ॥ ੧ ॥
ਸਲੋਕੁ § ॥ ਉਦਮੁ^{੨੮} ਅਗਮੁ ਅਗੋਚਰੋ^{੨੯} ਚਰਨ ਕਮਲ ਨਮਸਕਾਰ ॥ ^{੩੦}ਕਬਨੀ
ਸਾ ਤੁਧੁ ਭਾਵਸੀ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਅਧਾਰ ॥ ੧ ॥ ਸੰਤ ਸਰਣਿ ਸਾਜਨ ਪਰਹੁ
ਸੁਆਮੀ ਸਿਮਰਿ ਅਨੰਤ ॥ ਸੂਕੇ ਤੇ ਹਰਿਆ ਬੀਆ^{੩੧} ਨਾਨਕ ਜਪਿ ਭਗਵੰਤ ॥
॥ ੨ ॥ ਛੰਤੁ ॥ ਰੁਤਿ ਸਰਸ^{੩੨} ਬਸੰਤ ਮਾਹ ਚੇਤੁ ਵੈਸਾਖ ਸੁਖ ਮਾਸੁ^{੩੩} ਜੀਉ ॥
ਹਰਿ ਜੀਉ ਨਾਹੁ^{੩੪} ਮਿਲਿਆ ਮਉਲਿਆ^{੩੫} ਮਨੁ ਤਨੁ ਸਾਸੁ ਜੀਉ ॥

੧ ਪ੍ਰੇਮ ਦੁਆਰਾ ।
 ੨ ਦੇਸ਼ ।
 ੩ ਜੀਉਂਦਾ ਪਤੀ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ ; ਸਦੀਵੀ ਪਤੀਪੁਣਾ ।
 ੪ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਥ (ਮਾਲਕ) ਹੀ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਆਦਿਕ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੮੫, ਨੋਟ ੪ ।
 ੫ ਮੇਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ।
 ੬ ਨਿਰੰਜਨ (ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ) ਰਾਜਾ, ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੭ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੁਕਮ ਵਰਤਿਆ ।
 ੮ ਗਿਣਾਂ, ਦਸਾਂ ।
 ੯ ਸਹਜ-ਸੁਖ ਦਾ ਦਾਤਾ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੧੦ ਕਿਹੜੀ ਜੀਭ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਉਚਾਰਨ ਕਰਾਂ ?
 ੧੧ ਵਜ਼ ਕੇ ਗਲੇ ਨਾਲ ਲਾਵੇ ।
 ੧੨ ਥਾਂ, ਪਨਾਹ ਦੀ ਥਾਂ, ਓਟ ।
 ੧੩ ਦੇਖੋ ਪ. ੯੨੫, ਨੋਟ ੩੬ ।
 ੧੪ ਇੰਛਤ, ਮੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ।
 ੧੫ ਨਮਸਕਾਰ ।
 ੧੬ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ।
 ੧੭ ਆਪਾ ਭਾਵ ਦੁਰ ਕਰ ਕੇ ।
 ੧੮ ਪਾਪ ।
 ੧੯ ਦੁਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।

੨੦ ਫੰਨਣ ਵਾਲਾ, ਦੁਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੨੧ ਨਿੱਤ, ਸਦਾ ।
 ੨੨ ਮਹੰਨੇ ।
 ੨੩ ਮਹੁਰਤ, ਦੇ ਘੜੀ ।
 ੨੪ ਹਰੀ-ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ।
 ੨੫ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਦੁਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਆਦਿ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ।
 ੨੬ ਦੁਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੨੭ ਮੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੮ ਉਹ ਉਦਮ ਅਗੰਮ ਤੇ ਅਗੋਚਰ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਹ ਉਦਮ ਇਲਾਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । (ਇਸ ਤੁਕ ਵਿਚ 'ਮਿਹਨਤ' ਦਾ ਬਿਕਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਗਲੀ ਵਿਚ 'ਕਥਨੀ' ਦਾ ।)
 ੨੯ ਜੇ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ, ਭਾਵ ਇਲਾਹੀ ।
 ੩੦ ਗਲ ਬਾਤ ਤੋਂਨੂੰ ਉਹੋ ਚੰਗੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੋਵੇ ।
 ੩੧ ਹੋਇਆ ।
 ੩੨ [ਸਹਿਤ ਰਸ ਦੇ] ਅਨੰਦ-ਦਾਇਕ । 'ਰੁਤਿ ਆਈਲੈ ਸਰਸ ਬਸੰਤ ਮਾਹਿ' (ਬਸੰਤੁ ਮ: ੧) ।
 ੩੩ ਮਹੀਨਾ ।
 ੩੪ ਪਿਆਰਾ, ਪਤੀ ।
 ੩੫ ਮੁੜ ਕੇ ਹਰਾ ਹੋ ਗਿਆ, (ਜਿਵੇਂ ਰੁਖ ਵਰਖ ਬਸੰਤ ਵਿਚ ਹਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) ।

* ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਕੇਵਲ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ. ਪਰ ਭਾਈ ਬੰਨੇ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਚਾਰ ਪਦਾਂ ਦਾ ਛੰਦ ਦਿਤਾ ਹੈ ! ਮਜ਼ਮੂਨ ਬਾਲਕ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਧੰਨਵਾਦ ਹੈ ।

† ਛੇ ਰੁਤਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਨਜ਼ਾਰੇ ਤੇ ਵਰਤੀਏ ਸੁਭਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰੀ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਦੁਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮੇਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੈ ।

‡ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮਾਸ ਰੁਤ ਵਿਚ ਗਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਨਿਤ ਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੁਤਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਹੋਇਆ । ਰੁਤ ਓਹੀ ਸੁਹਾਵੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਏ ਜਾਣ ।

§ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅਤੇ ਛੰਤ ਵਿਚ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਇਕੋ ਗਲ ਦਸੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਬਸੰਤ ਵਿਚ ਸੂਕੇ ਰੁਖ ਫਿਰ ਹਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਹਰੀ ਦੇ ਸਿਮਰਣ ਨਾਲ ਜਮ ਦੇ ਭਰ ਤੋਂ ਭੈ-ਭੀਤ ਹੋਈਆਂ ਜਿੰਦਗੀਆਂ ਮੁੜ ਆਸ ਤੇ ਸੁਖ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰਵ੍ਰੁਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਘਰਿ ਨਾਹੁ^੧ ਨਿਹਚਲੁ ਅਨਦੁ ਸਖੀਏ^੨ ਚਰਨ ਕਮਲ ਪ੍ਰਫੁਲਿਆ ॥ ਸੁੰਦਰ
 ਸੁਘੜੁ ਸੁਜਾਣੁ ਬੇਤਾ^੩ ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਅਮੁਲਿਆ^੪ ॥ ਵਡਭਾਗਿ ਪਾਇਆ ਦੁਖ
 ਗਵਾਇਆ ਭਈ ਪੂਰਨ ਆਸ ਜੀਉ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਤੇਰੀ ਮਿਟੀ
 ਜਮ ਕੀ ਤ੍ਰਾਸ^੫ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ ਸਲੋਕ * ॥ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਬਿਨੁ ਭ੍ਰਮਿ ਮੁਈ
 ਕਰਤੀ ਕਰਮ ਅਨੇਕ ॥ 'ਕੋਮਲ ਬੰਧਨ ਬਾਧੀਆ ਨਾਨਕ 'ਕਰਮਹਿ ਲੇਖ ॥੧॥
 ਜੋ ਭਾਣੇ ਸੇ ਮੇਲਿਆ ਵਿਛੋੜੇ ਭੀ ਆਪਿ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ ਜਾ ਕਾ ਵਡ
 ਪਰਤਾਪੁ ॥ ੨ ॥ ਛੰਤੁ ॥ ਗ੍ਰੀਖਮ^੬ ਰੁਤਿ ਅਤਿ ਗਾਖੜੀ^੭ ਜੇਠ ਅਖਾੜੈ^੮
 ਘਾਮ^੯ ਜੀਉ ॥ 'ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਛੋਹੁ ਦੁਹਾਗਣੀ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਨ ਕਰੀ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥
 'ਨਹ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਆਵੈ ਮਰਤੁ ਹਾਵੈ ਮਹਾ 'ਗਾਰਬਿ ਮੁਠੀਆ ॥ ਜਲ ਬਾਝੁ ਮਛਲੀ
 ਤੜਫੜਾਵੈ ਸੰਗਿ ਮਾਇਆ ਰੁਠੀਆ^{੧੦} ॥ ਕਰਿ ਪਾਪ ਜੋਨੀ 'ਭੈ ਭੀਤ ਹੋਈ 'ਦੇਇ
 ਸਾਸਨ ਜਾਮ ਜੀਉ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਓਟ ਤੇਰੀ ਰਾਖੁ 'ਪੂਰਨ ਕਾਮ ਜੀਉ ॥
 ੩ ॥ ਸਲੋਕ † ॥ ਸਰਧਾ ਲਾਗੀ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰੀਤਮੈ ਇਕੁ ਤਿਲੁ ਰਹਣੁ ਨ ਜਾਇ ॥ ਮਨ
 ਤਨ ਅੰਤਰਿ ਰਵਿ ਰਹੇ ਨਾਨਕ 'ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥ ੧ ॥ 'ਕਰੁ ਗਹਿ ਲੀਨੀ
 ਸਾਜਨਹਿ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਮੀਤ ॥ ਚਰਨਹ ਦਾਸੀ ਕਰਿ ਲਈ ਨਾਨਕ 'ਪ੍ਰਭ
 ਹਿਤ ਚੀਤ ॥ ੨ ॥ ਛੰਤੁ ॥ ਰੁਤਿ ਬਰਸੁ^{੨੩} ਸੁਹੇਲੀਆ^{੨੪} ਸਾਵਣ ਭਾਦਵੇ ਆਨੰਦ
 ਜੀਉ ॥ 'ਘਣ ਉਨਵਿ ਵੁਠੇ ਜਲ ਬਲ ਪੂਰਿਆ ਮਕਰੰਦ ਜੀਉ ॥ ਪ੍ਰਭ ਪੂਰਿ
 ਰਹਿਆ ਸਰਬ ਠਾਈ 'ਹਰਿਨਾਮ ਨਵਨਿਧਿ ਗ੍ਰਿਹ ਭਰੇ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸੁਆਮੀ
 ਅੰਤਰਜਾਮੀ^{੨੭} ਕੁਲ ਸਮੂਹਾ ਸਭਿ ਤਰੇ ॥ 'ਪ੍ਰਿਅ ਰੰਗਿ ਜਾਗੇ ਨਹ ਛਿਦ੍ਰ ਲਾਗੇ
 ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਸਦ ਬਖਸਿੰਦੁ ਜੀਉ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਕੰਤੁ ਪਾਇਆ ਸਦਾ
 ਮਨਿ ਭਾਵੰਦੁ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ ਸਲੋਕ ‡ ॥ ਆਸ ਪਿਆਸੀ ਮੈ ਫਿਰਉ ਕਬ
 ਪੋਖਉ^{੨੬} ਗੋਪਾਲ ॥ ਹੈ ਕੋਈ ਸਾਜਨੁ ਸੰਤਜਨੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਮੇਲਣਹਾਰ ॥ ੧ ॥
 ਬਿਨੁ ਮਿਲਬੇ^{੩੦} ਸਾਂਤਿ ਨ ਉਪਜੈ ਤਿਲੁ ਪਲੁ ਰਹਣੁ ਨ ਜਾਇ ॥ ਹਰਿ
 ਸਾਧਸਰਣਾਗਤੀ ਨਾਨਕ ਆਸ ਪੁਜਾਇ^{੩੧} ॥ ੨ ॥ ਛੰਤੁ ॥ ਰੁਤਿ ਸਰਦ
 ਅਡੰਬਰੇ^{੩੨} ਆ ਕਤਕੇ ਹਰਿ ਪਿਆਸ ਜੀਉ ॥ ਖੇਜੰਤੀ ਦਰਸਨੁ ਫਿਰਤ ਕਬ
 ਮਿਲੀਐ ਗੁਣਤਾਸ^{੩੩} ਜੀਉ ॥ ਬਿਨੁਕੰਤੁ ਪਿਆਰੇ ਨਹ ਸੁਖ ਸਾਰੇ^{੩੪} ॥ ਹਾਰ
 ਕੰਛਣ ਧ੍ਰਿਗੁ ਬਨਾ^{੩੫} ॥ ਮੁੰਦਰਿ ਸੁਜਾਣਿ ਚਤੁਰਿ ਬੇਤੀ^{੩੬} ਸਾਸ ਬਿਨੁ ਜੈਸੇ ਤਨਾ^{੩੭} ॥
 ਈਤ ਉਤ ਦਹਦਿਸ ਅਲੋਕਨ^{੩੮} ਮਨਿ ਮਿਲਨ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਪਿਆਸ ਜੀਉ ॥
 ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਧਾਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੇਲਹੁ ਪ੍ਰਭ ਗੁਣਤਾਸ^{੩੩} ਜੀਉ ॥ ੫ ॥ ਸਲੋਕ ॥

- ੧ ਪਤੀ ।
 ੨ ਪਵਿੱਤਰ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਛੋਹ ਕੇ ਹਿਰਦਾ-ਕਮਲ
 ਖਿੜ ਪਿਆ ਹੈ। 'ਕਮਲ' ਦੇਹਾਂ ਪਾਸੇ ਲਗਦਾ ਹੈ।
 ੩ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ।
 ੪ ਅਮੋਲਕ ।
 ੫ ਡਰ ।
 ੬ ਭਟਕ ੨ ਮਰਦੀ ਰਹੀ ।
 ੭ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੇ ਨਾਸ਼ਕ ਵੰਧਨਾਂ ਦੀ ਬਧੀ
 ਹੋਈ ।
 ੮ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਲੇਖ ਅਨੁਸਾਰ ।
 ੯ ਗਰਮੀ ਦੀ ।
 ੧੦ ਕਠਿਨ, ਔਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ।
 ੧੧ ਅਸਾਝੁ ਦੀ, ਹਾੜ ਦੀ ।
 ੧੨ ਗਰਮੀ, ਹੁਸ਼ੜ ।
 ੧੩ ਪਿਆਰੇ ਪਤੀ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਹੈ ਛੁਟੜ ਨੂੰ ਜਿਸ
 ਵਲ ਹਰੀ-ਪਤੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।
 ੧੪ ਚੁੰਕਿ ਹਰੀ-ਪਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ, ਇਸ ਲਈ
 ਅਛਸੋਸ ਵਿਚ ਪਈ ਮਰਦੀ ਹੈ ।
 ੧੫ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਲੁਟੀ ਗਈ ਹੈ ।
 ੧੬ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਦੁਰੀ ਹੋਈ ।
 ੧੭ ਡਰੀ ਹੋਈ ।
 ੧੮ ਤਾੜਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਮ (ਜਮ) ।
 ੧੯ ਹੋ ਸਭ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ !
 ੨੦ ਕੁਦਰਤੀ ਹੋਰ ਤੇ ।
 ੨੧ ਹਥ ਫੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਲ ਕਰ ਲਈ ਸਜਣ
 ਨੇ, ਜੋ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਤ੍ਰਾ ਤੋਂ ਮਿਤਰ ਚਲਾ
 ਆਉਂਦਾ ਸੀ ।
 ੨੨ ਮਾਲਕ ਦੇ ਦਿਲੀ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ।
 ੨੩ ਵਰਖਾ ।
 ੨੪ ਸੁਖਦਾਈ ।
 ੨੫ ਬਦਲ ਬੁਕ ਕੇ ਵਸੇ, ਅਤੇ ਜਲ ਬਲ ਭਰੇ
 ਗਏ ; ਹਰੀ ਭੀ ਜਲਾਂ ਬਲਾਂ ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ
 ਪੂਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਫੁਲਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ
 ਰਸ ਸਮਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । 'ਜਲ ਬਲ' ਦੇਹਾਂ ਪਾਸੇ
 ਲਗਦਾ ਹੈ । ਮਕਰੰਦ=ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾ
 ਰਸ ।
 ੨੬ ਨਾਮ ਦੇ ਨੌ-ਨਿਧਿ ਨਾਲ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਘਰ
 ਭਰੀ ਰਹੇ ਹਨ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।
 ੨੭ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ।
 ੨੮ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਜਾਗੇ ਤਾਂ ਕੋਈ
 ਦੋਸ਼ ਨਾ ਲਗਾ ।
 ੨੯ ਵੇਖਾਂ ।
 ੩੦ ਮਿਲਣ ਦੇ ।
 ੩੧ ਪੂਰੀ ਕਰ ।
 ੩੨ ਸਜ ਧਜ । ਸਰਦ ਰੁਤ ਦੀ ਸਜ ਧਜ ਆ
 ਬਣੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
 ੩੩ ਹਰੀ ਜੋ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ ।
 ੩੪ ਪਾਈਦੇ ।
 ੩੫ ਬਣੇ, ਸੰਵਾਰੇ ਹੋਏ ।
 ੩੬ ਜਾਨਣ ਵਾਲੀ, ਗਿਆਨਵਾਨ ।
 ੩੭ ਸਰੀਰ ।
 ੩੮ ਵੇਖਦੀ ਹਾਂ ।

* ਜੇਨ ਹਾੜ ਦੀ ਗਰਮੀ ਦਾ ਅਲੰਕਾਰ ਲੈ ਕੇ ਹਰੀ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਰੂਹਾਂ ਦਾ ਚਿਕਰ
 ਕਰਦੇ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ
 ਹਰੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਛੁਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਪੈ ਚਪੇ ਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

† ਸਾਵਣ ਭਾਦਰੋ ਦੀ ਸੋਹਣੀ ਰਸ-ਭਿੰਨੀ ਬਰਖਾ ਰੁਤ ਤੋਂ ਜੋ ਜੀ ਵਿਚ ਭਾਵ ਉਠਦਾ ਹੈ, ਉਹ
 ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਮਿਲਣ ਲਈ ਚਾਅ ਹੈ । ਇਸ ਚਾਅ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਨਾਲ
 ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।

‡ ਅਸੇ ਕਤੇ ਦੀ ਰੁਤ ਤੋਂ ਹਰੀ ਲਈ ਤਾਂਘ ਦਾ ਭਾਵ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ।

* ਜਲਣਿ^੧ ਬੁਝੀ^੨ ਸੀਤਲ ਭਏ ਮਨਿ ਤਨਿ ਉਪਜੀ ਸਾਂਤਿ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਪੂਰਨ
 ਮਿਲੇ ਦੁਤੀਆ^੩ ਬਿਨਸੀ ਭਾਂਤਿ^੪ ॥੧॥ ^੫ਸਾਧ ਪਠਾਏ ਆਪਿ ਹਰਿ ਹਮਤੁਮ ਤੇ
 ਨਾਹੀ ਦੂਰਿ॥ ਨਾਨਕ ਭ੍ਰਮ ਭੈ ਮਿਟਿ ਗਏ ^੬ਰਮਣ ਰਾਮ ਭਰਪੂਰਿ ॥ ੨ ॥ ਛੰਤੁ॥
 ਰੁਤਿ ਸਿਸੀਅਰ^੭ ਸੀਤਲ ਹਰਿ ਪ੍ਰਗਟੇ ਮੰਘਰ ਪੋਹਿ ਜੀਉ॥ ਜਲਨਿ ਬੁਝੀ ਦਰਸੁ
 ਪਾਇਆ ਬਿਨਸੇ ^੮ਮਾਇਆ ਧੋਹ ਜੀਉ॥ ਸਭਿ ਕਾਮ ਪੂਰੇ ਮਿਲਿ ਹਜੂਰੇ ਹਰਿ
 ਚਰਣ ਸੇਵਕਿ ਸੇਵਿਆ॥ ਹਾਰ ਡੋਰ^੯ ਸੀਗਾਰ ਸਭਿ ਰਸ ਗੁਣ ਗਾਉ ਅਲਖ
 ਅਭੇਵਿਆ^{੧੦}॥ ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਗੋਵਿੰਦ ਬਾਂਛਤ^{੧੧} ਜਮੁ ਨ ^{੧੨}ਸਾਕੈ ਜੋਹਿ ਜੀਉ॥
 ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ਮੇਲੀ ਤਹ ਨ ^{੧੩}ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਛੋਹ ਜੀਉ॥ ੬ ॥
 ਸਲੋਕ ੧॥ ਹਰਿ ਧਨੁ ਪਾਇਆ ਸੋਹਾਗਣੀ ਡੋਲਤ ਨਾਹੀ ਚੀਤ॥ ^{੧੪}ਸੰਤ ਸੰਜੋਗੀ
 ਨਾਨਕਾ ਗ੍ਰਿਹਿ ਪ੍ਰਗਟੇ ਪ੍ਰਭ ਮੀਤ ॥ ੧ ॥ ਨਾਦ^{੧੫} ਬਿਨੋਦ^{੧੬} ਅਨੰਦ ਕੋਡ^{੧੭}
 ਪ੍ਰਿਅਪ੍ਰੀਤਮ ਸੰਗਿ ਬਨੇ॥ ^{੧੮}ਮਨ ਬਾਂਛਤ ਫਲ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਨਾਮ
 ਭਨੇ^{੧੯}॥੨॥ ਛੰਤੁ॥ ਹਿਮਕਰ^{੨੦} ਰੁਤਿ ਮਨਿ ਭਾਵਤੀ ਮਾਘ ਫਗਣੁ ਗੁਣਵੰਤ ਜੀਉ॥
 ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ ਗਾਉ ਮੰਗਲੇ^{੨੧} ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਏ ਹਰਿਕੰਤ ਜੀਉ॥ ਗ੍ਰਿਹਿ ਲਾਲ ਆਏ
 ਮਨਿ ਧਿਆਏ ਸੇਜ ਸੁੰਦਰਿ ਸੋਹੀਆ॥ ^{੨੨}ਵਣੁ ਤ੍ਰਿਣੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਭਏ ਹਰਿਆ ਦੇਖਿ
 ਦਰਸਨ ਮੋਹੀਆ॥ ਮਿਲੇ ਸੁਆਮੀ ^{੨੩}ਇਛ ਪੁੰਨੀ ਮਨਿ ਜਪਿਆ ਨਿਰਮਲ
 ਮੰਤ^{੨੪} ਜੀਉ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਨਿਤ ਕਰਹੁ ਰਲੀਆ ਹਰਿ ਮਿਲੇ ਸ੍ਰੀਧਰ^{੨੫}
 ਕੰਤ ਜੀਉ॥ ੭ ॥ ਸਲੋਕ ੨॥ ਸੰਤ ਸਹਾਈ ਜੀਅ ਕੇ ਭਵਜਲ^{੨੬} ਤਾਰਣਹਾਰ ॥
 ਸਭ ਤੇ ਉਚੇ ਜਾਣੀਅਹਿ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਪਿਆਰ ॥ ੧ ॥ ਜਿਨ ਜਾਨਿਆ ਸੇਈ
 ਤਰੇ ਸੇ ਸੂਰੇ ਸੇ ਬੀਰ^{੨੭}॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਬਲਿਹਾਰਣੈ ਹਰਿ ਜਪਿ ਉਤਰੇ ਤੀਰ^{੨੮}॥
 ੨ ॥ ਛੰਤੁ॥ ^{੨੯}ਚਰਣ ਬਿਗਾਜਿਤ ਸਭ ਉਪਰੇ ਮਿਟਿਆ ਸਗਲ ਕਲੇਸੁ ਜੀਉ॥
 ਆਵਣ ਜਾਵਣ ਦੁਖ ਹਰੇ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਕੀਆ ਪਰਵੇਸੁ ਜੀਉ॥ ਹਰਿ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ
^{੩੦}ਸਹਜਿ ਮਾਤੇ ਤਿਲੁ ਨ ਮਨ ਤੇ ਬੀਸਰੈ॥ ਤਜਿ ਆਪੁ^{੩੧} ਸਰਣੀ ਪਰੇ ਚਰਨੀ
 ਸਰਬ ਗੁਣ ਜਗਦੀਸਰੈ^{੩੨}॥ ਗੋਵਿੰਦ ^{੩੩}ਗੁਣ ਨਿਧਿ ਸ੍ਰੀਰੰਗ^{੩੪} ਸੁਆਮੀ
 ਆਦਿ ਕਉ ਆਦੇਸੁ^{੩੫} ਜੀਉ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਮਇਆ^{੩੬} ਧਾਰਹੁ ਜੁਗੁ ਜੁਗੋ
 ਇਕਵੇਸੁ ਜੀਉ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ੬ ॥ ੮ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧ ਦਖਣੀ ੧ ਓਅੰਕਾਰੁ
 ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੧ ॥ ^{੨੭}ਓਅੰਕਾਰਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਤਪਤਿ ॥
^{੩੯}ਓਅੰਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿਨਿ ਚਿਤਿ ॥ ^{੩੯}ਓਅੰਕਾਰਿ ਸੈਲ ਜੁਗ ਭਏ ॥

- ੧ ਸਾੜ, ਈਰਖਾ ।
- ੨ ਠੰਢੇ ਹੋ ਗਏ ।
- ੩ ਦੁੱਤ ਭਾਵ ।
- ੪ ਭਰਮ । ਦੁੱਤ ਭਾਵ ਦਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ।
- ੫ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪ ਸਤਿਗੁਰੂ-ਸਾਧ ਭੇਜੇ ਹਨ
ਇਹ ਦਸਣ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਹਮਾਤੜਾਂ ਤੁਮਾਤੜਾਂ
ਤੇ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਹਮ ਤੁਮ [ਛਾ. ਹਮਾ ਓ
ਸ਼ੁਮਾ] ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕ, ਆਮ ਲੋਕ ।
- ੬ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਉਸ ਭਰਪੂਰ ਹਰੀ ਨੂੰ ।
- ੭ ਸਿਆਲ ।
- ੮ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੋਧੇ ।
- ੯ [ਤਾਗਾ] ਇਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਗਹਿਣਾ, ਜੋ ਹਥ
ਨਾਲ ਜਾਂ ਬਾਜੂ ਨਾਲ ਬਧਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੦ ਅਡੋਵ ਦੇ । ਅਡੋਵ=ਜਿਸ ਦਾ ਡੰਦ ਨਹੀਂ
ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ।
- ੧੧ ਮੰਗਦਿਆਂ ।
- ੧੨ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ।
- ੧੩ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ ਹਰੀ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜਾ ।
- ੧੪ ਸੰਤ-ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਘਰ (ਦਿਲ)
ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ-ਸਜਣ ਜੀ ਆ ਬਾਹਿਰ ਹੋਏ
(ਦਿਸ ਪਏ) ।
- ੧੫ ਗਾਣੇ ।
- ੧੬ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਵਾਦ, ਤਮਾਸ਼ੇ ।
- ੧੭ ਕੋਤਕ । ਦੇਖੋ "ਨਾਦ ਬਿਨੋਦ ਕੋਭ ਅਨੰਦ"
(ਜਪੁ) ।
- ੧੮ ਮਨ-ਮੰਗੇ ।
- ੧੯ ਉਚਾਰਨ ਤੇ ।
- ੨੦ [ਹਿਮ=ਫਰਫ; ਕਰ=ਕਰਨ ਵਾਲੀ] ਪਛੋੜੀ
ਸਰਦੀ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਹਾੜਾਂ ਤੇ ਬਰਫ਼

- ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਕਈ ਵੇਰ ਗੜਾ ਵਰ੍ਹਦਾ ।
- ੨੧ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ ।
- ੨੨ ਜੰਗਲ, ਘਾਹ ਬੂਟੇ ਅਤੇ ਤਿਨੇ ਭਵਣ (ਸਾਰਾ
ਜਹਾਨ) ।
- ੨੩ ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ।
- ੨੪ ਮੰਤਰ, ਨਾਮ-ਮੰਤਰ ।
- ੨੫ [ਸ੍ਰੀ (ਲਛਮੀ) ਦਾ ਆਸਰਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ]
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੨੬ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ।
- ੨੭ ਬਹਾਦਰ ।
- ੨੮ ਕੰਦਾ; ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ।
- ੨੯ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨ ਜੋ ਸਭ ਦੇ ਉਪਰ ਹਨ (ਭਾਵ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਭ ਆਦਰ ਕਰਦੇ ਹਨ) ਮਨ
ਵਿਚ ਬਿਰਾਜਨ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ
ਗਿਆ ।
- ੩੦ ਅਡੋਲ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਮਤਿਆਂ ਨੂੰ । 'ਸਹਜ'
ਦੇ ਅਰਥ ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੨੮, ਨੋਟ ੯ ।
- ੩੧ ਆਪਾ ਭਾਵ ।
- ੩੨ ਜਗਤ ਦੇ ਈਸ਼ਰ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਪਾਸ ।
- ੩੩ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ।
- ੩੪ [ਸ੍ਰੀ (ਲਛਮੀ) ਨਾਲ ਰੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ,
ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੩੫ ਪੁਨਾਮ, ਨਮਸਕਾਰ ।
- ੩੬ ਕ੍ਰਿਪਾ ।
- ੩੭ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੋਈ ।
- ੩੮ ਜਿਸ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਓਅੰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਿਤ ਵਿਚ
ਆਂਦਾ ।
- ੩੯ ਓਸੇ ਹਰੀ ਤੋਂ ਪਹਾੜ ਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਵੰਡਾਂ
ਹੋਈਆਂ ।

* ਸਿਆਲ ਦੀ ਰੁਤ ਤੋਂ ਹਰੀ ਦੇ ਮੇਲ ਦੀ ਠੰਢ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਭ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਸਾਥੇ
ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

+ ਮੋਸਮ ਖੁਲਣ ਤੇ ਫਿਰ ਹਰੀ ਦੇ ਮੇਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ ।

‡ ਗੁਰੂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੜ ਲਗ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋਇਆ, ਅਤੇ
ਬਾਵਜੂਦ ਰੁਤਾਂ ਦੇ ਬਦਲਣ ਦੇ ਹਰੀ ਨੂੰ 'ਜੁਗੁ ਜੁਗੇ ਇਕ ਵੇਸੁ' ਦੇਖਿਆ ।

§ ਦਖਣੀ ਤਰਥ ਦੀ ਰਾਮਕਲੀ, ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਦਖਣੀ, ਵਡਹੰਸ ਦਖਣੀ, ਬਿਲਾਵਲ ਦਖਣੀ,
ਮਾਰੂ ਦਖਣੀ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰਬੀ ਢੰਗ ਦੀ ਗੋੜੀ, ਜਾਂ ਮਲਵਈ ਰੰਗ ਦੀ ਗੋੜੀ ਜਿਸਨੂੰ 'ਗਉੜੀ ਮਾਲਵਾ'
ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । 'ਦਖਣੀ' ਲਛਥ ਦਾ ਰਾਗ ਰਾਮਕਲੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, 'ਓਅੰਕਾਰ' ਨਾਲ ਨਹੀਂ ।
ਕਈਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਪਾਠ ਭੀ 'ਦਖਣੀ । ਓਅੰਕਾਰੁ' ਹੈ । 'ਓਅੰਕਾਰੁ' ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ
ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਹਰੀ-ਓਅੰਕਾਰ ਦਾ ਚਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਬਾਣੀ ਪ੨ ਅੱਖਰ ਲੰ ਕੇ ਪਟੀ ਦੀ ਤਰਥ ਤੇ
ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ । ਮੁਹਾਰਨੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ 'ਓਅੰ ਸਿਧਛ ਇਈ ਉਉ ਰਿਹੀ ਲਲੀ' ਬੋਲਦੇ ਹਨ । ਇਥੇ
ਭੀ ਓਵੇਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਪਟੀ' ਸ਼ਬਦ ਭੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ।

¶ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਦਾ ਅਖੇਤੀ ਰਚਨਹਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਭੀ ਹਰੀ ਨੇ ਬਣਾਇਆ (੧) ।

ਓਅੰਕਾਰਿ ਬੇਦ ਨਿਰਮਏ^੧ ॥ ^੨ਓਅੰਕਾਰਿ ਸਬਦਿ ਉਧਰੇ ॥ ਓਅੰਕਾਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ^੩
 ਤਰੇ ॥ ^੪ਓਨਮ ਅਖਰ ਸੁਣਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਓਨਮ ਮਖਰੁ ^੫ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸਾਰੁ ॥ ੧ * ॥
 ਸੁਣਿ ਪਾਛੇ ਕਿਆ ਲਿਖਹੁ ਜੰਜਾਲਾ ॥ ^੬ਲਿਖੁ ਰਾਮਨਾਮ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗੋਪਾਲਾ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^੭ਸਸੈ ਸਭੁ ਜਗੁ ਸਹਜਿ ਉਪਾਇਆ ਤੀਨਿਭਵਨ ਇਕ ਜੋਤੀ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ^੮ ਵਸਤੁ^੯ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈ ਚੁਣਿ ਲੈ ਮਾਣਕ ਮੋਤੀ ॥ ਸਮਝੈ ਸੂਝੈ ਪੜਿ
 ਪੜਿ ਬੂਝੈ ਅੰਤਿ^{੧੦} ਨਿਰੰਤਰਿ^{੧੧} ਸਾਚਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੨} ਦੇਖੈ ਸਾਚੁ ਸਮਾਲੇ ਬਿਨੁ
 ਸਾਚੇ ਜਗੁ ਕਾਚਾ ॥ ੨ ॥ ਧਧੈ ਧਰਮੁ ਧਰੇ ਧਰਮਾਪੁਰਿ^{੧੩} ਗੁਣਕਾਰੀ ^{੧੪}ਮਨੁ
 ਧੀਰਾ ॥ ਧਧੈ ਧੂਲਿ^{੧੫} ਪੜੈ ਮੁਖਿ ਮਸਤਕਿ ਕੰਚਨ ਭਏ ਮਨੂਰਾ^{੧੬} ॥ ^{੧੭}ਧਨੁ
 ਧਰਣੀਧਰੁ ਆਪਿ ਅਜੋਨੀ ਤੋਲਿ ਬੋਲਿ ਸਚੁ ਪੂਰਾ ॥ ਕਰਤੇ ਕੀ ਮਿਤਿ^{੧੮} ਕਰਤਾ
 ਜਾਣੈ ਕੇ^{੧੯} ਜਾਣੈ ਗੁਰੁ ਸੂਰਾ ॥ ੩ ॥ ^{੨੦}ਕਿਆਨੁ ਗਵਾਇਆ ਦੂਜਾ ਭਾਇਆ ਗਰਬਿ^{੨੧}
 ਗਲੇ ਬਿਖੁ ਖਾਇਆ ॥ ਗੁਰ ਰਸੁ ਗੀਤ ਬਾਦ^{੨੨} ਨਹੀ ਭਾਵੈ ਸੁਣੀਐ ਗਹਿਰ
 ਗੰਭੀਰੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ਗੁਰਿ ਸਚੁ ਕਹਿਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਲਹਿਆ^{੨੩} ਮਨਿ ਤਨਿ
 ਸਾਚੁ ਸੁਖਾਇਆ ॥ ਆਪੇ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੪} ਆਪੇ ਦੇਵੈ ਆਪੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆਇਆ ॥
 ੪ ॥ ਏਕੋ ਏਕੁ ਕਹੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ਹਰਿਮੈ ਗਰਬੁ^{੨੫} ਵਿਆਪੈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਏਕੁ
 ਪਛਾਣੈ ਇਉਂ^{੨੬} ਘਰੁ ਮਹਲੁ ਸਿਵਾਪੈ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਨੇੜੇ ਹਰਿ ਦੂਰਿ ਨ ਜਾਣਹੁ ^{੨੭}ਏਕੋ
 ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਬਾਈ ॥ ਏਕੰਕਾਰੁ ਅਵਰੁ ਨਹੀ ਦੂਜਾ ਨਾਨਕ ਏਕੁ ਸਮਾਈ ॥ ੫ ॥ ਇਸੁ
 ਕਰਤੇ ਕਉ^{੨੮} ਕਿਉ ਗਹਿ ਰਾਖਉ ^{੨੯}ਅਫਰਿਓ ਤੁਲਿਓ ਨ ਜਾਈ ॥ ਮਾਇਆ ਕੇ
 ਦੇਵਾਨੇ^{੩੦} ਪ੍ਰਾਣੀ ਝੂਠਿ ਨਗਉਰੀ^{੩੧} ਪਾਈ ॥ ਲਭਿ ਲੋਭਿ ਮੁਹਤਾਜਿ^{੩੨} ਵਿਗੁਤੇ^{੩੩}
^{੩੪}ਇਬ ਤਬ ਫਿਰਿ ਪਛੁਤਾਈ ॥ ਏਕੁ ਸਰੇਵੈ^{੩੫} ਤਾ ^{੩੬}ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਪਾਵੈ ਆਵਣੁ
 ਜਾਣੁ ਰਹਾਈ^{੩੭} ॥ ੬ ॥ ਏਕੁ ਅਚਾਰੁ ਰੰਗੁ ਇਕੁ ਰੂਪੁ ॥ ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ
 ਅਸਰੂਪੁ^{੩੮} ॥ ਏਕੋ ਭਵਰੁ^{੩੯} ਭਵੈ ਤਿਹੁ ਲੋਇ ॥ ਏਕੋ ਬੂਝੈ ਸੂਝੈ ਪਤਿ ਹੋਇ ॥
 ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਲੇ ਸਮਸਰਿ^{੪੦} ਰਹੈ ॥ ^{੪੧}ਗੁਰਮੁਖਿ ਏਕੁ ਵਿਰਲਾ ਕੋ ਲਹੈ ॥
 ਜਿਸ ਨੋ ਦੇਇ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੈ ਆਖਿ ਸੁਣਾਏ ॥ ੭ ॥ ^{੪੨}ਊਰਮ
 ਧੂਰਮ ਜੋਤਿ ਉਜਾਲਾ ॥ ਤੀਨਿ ਭਵਣ ਮਹਿ ਗੁਰ ਗੋਪਾਲਾ ॥ ^{੪੩}ਉਗਵਿਆ ਅਸਰੂਪੁ
 ਦਿਖਾਵੈ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਅਪੁਨੇ ਘਰਿ^{੪੪} ਆਵੈ ॥ ਉਨਵਿ^{੪੫} ਬਰਸੈ ^{੪੬}ਨੀਬਰ
 ਧਾਰਾ ॥ ਉਤਮ ਸਬਦਿ ਸਵਾਰਣਹਾਰਾ ॥ ਇਸੁ ਏਕੋ ਕਾ ਜਾਣੈ ਭੋਉ^{੪੭} ॥ ^{੪੮}ਆਪੇ
 ਕਰਤਾ ਆਪੇ ਦੇਉ ॥ ੮ ॥ ਉਗਵੈ ਸੂਰੁ ਅਸੁਰ^{੪੯} ਸੰਘਾਰੈ ॥ ^{੫੦}ਉਚਉ ਦੇਖਿ
 ਸਬਦਿ ਬੀਚਾਰੈ ॥ ਉਪਰਿ ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਤਿਹੁ ਲੋਇ ॥ ਆਪੇ ਕਰੈ ਕਥੈ ਸੁਣੈ

- ੧ [ਸੋ. ਨਿਰਮਾਣ (ਨਿੰਮਣ)=ਰਚਣਾ] ਉਤਪਤ ਹੋਏ, ਬਣੇ ।
- ੨ ਓਅੰਕਾਰ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਤਰੇ ।
- ੩ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ।
- ੪ 'ਓਅੰ' ਅਖਰ ਦਾ ਭਾਵ ਸੁਣੋ । 'ਓਨਮ' ਓਨਮੇ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ । ਪਟੀਆਂ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਕੇ ਇਕ ਅੱਖਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਸਮਝਾਇ ਹੈ । ਇਥੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਅੱਖਰ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ।
- ੫ ਉਹ ਤਿੰਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਤੱਤ ਹੈ ।
- ੬ ਗੁਰਾਂ ਦਵਾਰੇ ਗੋਪਾਲ ਦਾ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਲਿਖੇ ।
- ੭ ਸਸੇ ਅੱਖਰ ਦਵਾਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਉਸ ਨੇ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਜੇਤ ਧਰੀ ।
- ੮ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ ।
- ੯ ਜੋਤਿ (ਨਾਮ) ਵਸਤ, ਨਾਮ ਪਦਾਰਥ ।
- ੧੦ ਅੰਦਰ ।
- ੧੧ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ।
- ੧੨ ਸਤਸੰਗ ਵਿਚ ।
- ੧੩ ਧੀਰਜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਮਨ ਨੂੰ ।
- ੧੪ ਧੂੜ ।
- ੧੫ ਨਿਕੰਮਾ ਲੋਹਾ । ਸਤਸੰਗ ਦੀ ਧੂੜ ਜਦ ਮਥੇ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਸੋਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਮਾੜਾ ਪੁਰਸ਼ ਚੰਗਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੬ ਧੰਨ ਹੈ ਉਹ ਧਰਤੀ-ਧਰ (ਧਰਤੀ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ।
- ੧੭ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ।
- ੧੮ ਜਾਂ । ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਸੂਰਮਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ।
- ੧੯ ਵੇਤ ਭਾਵ ਦੁਆਰਾ ਗਿਆਨ ਗੁਆ ਲਿਆ ।
- ੨੦ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ।
- ੨੧ ਫਜ਼ਲ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਰਸ ਫਜ਼ਲ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਗਹਿਰ-ਗੰਢੀਰਤਾ ਗੁਆ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।
- ੨੨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ।
- ੨੩ ਹਰੀ ਦਾ ਮਹਿਲ, ਹਜ਼ੂਰੀ ।
- ੨੪ ਸਾਰੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਇਕ ਹਰੀ ਹੈ ।
- ੨੫ ਕਿਵੇਂ ਫੜ ਕੇ ਰਖਾਂ ?

- ੨੬ ਨਾ ਫੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਨਾ ਤੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੨੭ ਮਸਤ ਹੋਏ ਨੂੰ ।
- ੨੮ ਨਗਮੂਰੀ, ਬੂਟੀ ਜੋ ਠਗ ਲੋਕ ਰਾਹੀਂ ਨੂੰ ਖੁਆ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਮਾਇਆ ਠਗਣ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਠਗਉਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ।
- ੨੯ ਲੋੜਾਂ ਵਿਚ ।
- ੩੦ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
- ੩੧ ਹੁਣ ਵੀ ਤੇ ਫੇਰ ਵੀ, ਭਾਵ ਸਦਾ ।
- ੩੨ ਸੋਵੇ, ਪੂਜੇ ।
- ੩੩ ਗਤੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ।
- ੩੪ ਮੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੩੫ ਸਰੂਪ । 'ਵਰਨ ਭੇਖ ਅਸਰੂਪ ਨ ਜਾਪੀ' (ਸਿਧ ਗੋਸਤੀ) । ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ ਪਵਣ ਪਾਣੀ ਸਰੂਪ ਹੈ । ਉਹੋ ਹੀ ਕਰਮਾਂ, ਰੂਪਾਂ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ।
- ੩੬ ਜੀਵ-ਆਤਮਾ (ਵੀ ਉਹ ਹੈ) ।
- ੩੭ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ।
- ੩੮ ਅੰਸੇ ਇਕ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਭਦਾ ਹੈ ।
- ੩੯ [ਸੋ. ਉਰਮਿ=ਲਹਿਰ । ਧੁਲਿਮਯ=ਧੂੜ ਰੂਪ ਧਰਤੀ] ਜਲ ਬਲ ਵਿਚ ਉਸੇ ਜੇਤ ਦਾ 'ਕਾਸ਼' ਹੈ ।
- ੪੦ 'ਕਾਸ਼' ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਚਾਹਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੪੧ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ।
- ੪੨ ਝੁਕ ਕੇ ।
- ੪੩ ਲਗਾਤਾਰ, ਇਕ-ਰਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਬਦਖਾ ਹੋਈ ਹੈ ।
- ੪੪ ਭੇਦ ।
- ੪੫ ਜੋ ਭੇਦ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਕਰਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਦੇਵ ਹੈ ।
- ੪੬ ਦੇਵਤ । ਜਦ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੀਵ ਕਾਮਾਦਿਕ ਦੇਵਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।
- ੪੭ ਉਹ ਉਚੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਅਤੇ ਆਦ ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਕੋ ਹਰੀ ਕਰਦਾ, ਕਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਸੁਣਦਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ।

* ਸਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਰਚ ਕੇ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਉਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਧਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ; ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਕੌਰਾ ਹੈ । ਇਹ ਚਾਲ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ (੨) ; ਕਿਉਂਕਿ ਕਰਤੇ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ (੩) । ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਗਿਆਨ ਉਤੇ ਹੀ ਨਿਰਭਰ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਵਾਰ ਸਕਦਾ ; ਪਰ ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਲਗਣ, ਤਾਂ ਹਰੀ ਸਚਾ ਭੀ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ (੪) । ਨਿਰਾ ਹਰੀ ਬਾਬਤ ਗਲਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ (੫) । ਪਰ ਮਾਇਆ ਦਾ ਫੁਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ (੬) । ਜੇ ਸਮਝੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਰੰਗ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਕੋ ਹਰੀ ਵਰਤਦਾ ਦਿਸੇਗਾ (੭) ; ਜਲ ਬਲ ਵਿਚ ਓਹੀ ਪਸਰਿਆ ਦਿਸੇਗਾ (੮) । ਨਜ਼ਰ ਉਚੀ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਬਲਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਤਨ ਮਨ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਓਹੀ ਵਰਤਦਾ ਦਿਸੇਗਾ (੯) ।

ਸੋਇ ॥ ਓਹੁ ਬਿਧਾਤਾ^੧ ਮਨੁ ਤਨੁ ਦੇਇ ॥ ਓਹੁ ਬਿਧਾਤਾ^੨ ਮਨਿ ਮੁਖਿ ਸੋਇ ॥
 ਪ੍ਰਭੁ ਜਗਜੀਵਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ੯ * ॥
 ਰਾਜਨ ਰਾਮ ਰਵੈ ਹਿਤਕਾਰਿ^੩ ॥ ਰਣ ਮਹਿ ਲੂਝੈ ਮਨੂਆ ਮਾਰਿ ॥ ਰਾਤਿ ਦਿਨੰਤਿ
 ਰਹੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ॥ ਤੀਨਿ ਭਵਨ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਜਾਤਾ^੪ ॥ ਜਿਨਿ ਜਾਤਾ ਸੋ ਤਿਸਹੀ
 ਜੇਹਾ ॥ ਅਤਿ ਨਿਰਮਾਇਲੁ^੫ ^੬ਸੀਝਸਿ ਦੇਹਾ ॥ ਰਹਸੀ^੭ ਰਾਮੁ ਰਿਵੈ ^੮ਇਕ
 ਭਾਇ ॥ ਅੰਤਰਿ ਸਬਦੁ ਸਾਚਿ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ੧੦ ॥ ^੯ਰੋਸੁ ਨ ਕੀਜੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ
 ਪੀਜੈ ਰਹਣੁ ਨਹੀ ਸੰਸਾਰੇ ॥ ਰਾਜੇ ਰਾਇ ਰੰਕ^{੧੦} ਨਹੀ ਰਹਣਾ ਆਇ ਜਾਇ ਜੁਗ
 ਚਾਰੇ ॥ ^{੧੧}ਰਹਣ ਕਹਣ ਤੇ ਰਹੈ ਨ ਕੋਈ ਕਿਸੁ ਪਹਿ ਕਰਉ ਬਿਨੰਤੀ ॥ ਏਕੁ
 ਸਬਦੁ ਰਾਮਨਾਮ ਨਿਰੋਧਰੁ^{੧੨} ਗੁਰੁ ਦੇਵੈ ਪਤਿ ਮਤੀ^{੧੩} ॥ ੧੧ ॥ ^{੧੪}ਲਾਜ ਮਰੰਤੀ
 ਮਰਿ ਗਈ ਘੁਘਟੁ ਖੋਲਿ ਚਲੀ ॥ ਸਾਸੁ ਦਿਵਾਨੀ ਬਾਵਰੀ ਸਿਰ ਤੇ ਸੰਕ ਟਲੀ ॥
 ਪ੍ਰੇਮਿ ਬੁਲਾਈ ਰਲੀ ਸਿਉ ਮਨ ਮਹਿ ਸਬਦੁ ਅਨੰਦੁ ॥ ਲਾਲਿ ਰਤੀ ਲਾਲੀ ਭਈ
 ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੫} ਭਈ ਨਿਚੰਦੁ^{੧੬} ॥ ੧੨ ॥ ਲਾਹਾ ਨਾਮੁ ਰਤਨੁ ਜਪਿ ਸਾਰੁ^{੧੭} ॥ ਲਬੁ
 ਲੋਭੁ ਬੁਰਾ ਅਹੰਕਾਰੁ ॥ ^{੧੮}ਲਾੜੀ ਚਾੜੀ ਲਾਇਤਬਾਰੁ^{੧੯} ॥ ਮਨਮੁਖੁ^{੨੦} ਅੰਧਾ
 ਮੁਗਧੁ^{੨੧} ਗਵਾਰ ॥ ਲਾਹੇ ਕਾਰਣਿ ਆਇਆ ਜਗਿ ॥ ^{੨੨}ਹੋਇ ਮਜੂਰੁ ਗਇਆ
 ਠਗਾਇ ਠਗਿ ॥ ਲਾਹਾ ਨਾਮੁ ^{੨੩}ਪ੍ਰੀਤੀ ਵੇਸਾਹੁ ॥ ਨਾਨਕ ਸਚੀ ਪਤਿ ਸਚਾ
 ਪਾਤਿਸਾਹੁ ॥ ੧੩ ॥ ਆਇ ਵਿਗੂਤਾ^{੨੪} ਜਗੁ ਜਮਪੰਥੁ ॥ ^{੨੫}ਆਈ ਨ ਮੇਟਣ ਕੋ
 ਸਮਰਥੁ ॥ ^{੨੬}ਆਬਿ ਸੈਲ ਨੀਚ ਘਰਿ ਹੋਇ ॥ ਆਬਿ ਦੇਖਿ ਨਿਵੈ ਜਿਸੁ ਦੋਇ ॥
 ਆਬਿ ਹੋਇ ਤਾ ਮੁਗਧੁ^{੨੭} ਸਿਆਨਾ ॥ ਭਗਤਿ ਬਿਹੂਨਾ^{੨੮} ਜਗੁ ਬਉਰਾਨਾ^{੨੯} ॥
 ਸਭ ਮਹਿ ਵਰਤ ਏਕੋ ਸੋਇ ॥ ਜਿਸਨੋ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਤਿਸੁ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ॥ ੧੪ ॥
 ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਥਾਪਿ^{੩੦} ਸਦਾ ਨਿਰਵੈਰੁ ॥ ਜਨਮਿ ਮਰਣਿ ਨਹੀ ^{੩੧}ਪੰਧਾ ਧੈਰੁ ॥ ਜੋ
 ਈਸੈ ਸੋ ਆਪੇ ਆਪਿ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਆਪੇ ਘਟ ਥਾਪਿ ॥ ਆਪਿ ਅਗੋਚਰੁ^{੩੨}
 ਧੰਧੈ ਲੋਈ^{੩੩} ॥ ^{੩੪}ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਜਗਜੀਵਨੁ ਸੋਈ ॥ ਕਰਿ ਆਚਾਰੁ^{੩੫} ਸਚੁ ਸੁਖੁ
 ਹੋਈ ॥ ਨਾਮ ਵਿਹੂਣਾ ਮੁਕਤਿ ਕਿਵ^{੩੬} ਹੋਈ ॥ ੧੫ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਵੇਰੋਪੁ^{੩੭}
 ਸਰੀਰ ॥ ^{੩੮}ਕਿਉ ਨ ਮਿਲਹਿ ਕਾਟਹਿ ਮਨ ਪੀਰ ॥ ਵਾਟ ਵਟਾਉ^{੩੯} ਆਵੈ
 ਜਾਇ ॥ ਕਿਆ ਲੇ ਆਇਆ ਕਿਆ ਪਲੈ ਪਾਇ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਤੋਟਾ ਸਭ ਥਾਇ ॥
 ਲਾਹਾ ਮਿਲੈ ਜਾ ਦੇਇ ਬੁਝਾਇ ॥ ਵਣਜੁ ਵਾਪਾਰੁ ਵਣਜੈ ਵਾਪਾਰੀ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ
 ਕੈਸੀ ^{੪੦}ਪਤਿ ਸਾਰੀ ॥ ੧੬ ॥ ਗੁਣ ਵੀਚਾਰੇ ਗਿਆਨੀ ਸੋਇ ॥ ਗੁਣ ਮਹਿ ਗਿਆਨੁ
 ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ਗੁਣਦਾਤਾ ਵਿਰਲਾ ਸੰਸਾਰਿ ॥ ਸਾਚੀ ਕਰਣੀ ਗੁਰ

੧ [ਵਿਧਾਤੀ] ਰਚਨਹਾਰ ।
 ੨ ਮਨ ਅਤੇ ਮੁਖ ਵਿਚ ਉਹੋ ਹੈ ।
 ੩ ਹਿਤਕਾਰੀ ਹੋ ਕੇ, ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ । ਜੋ
 ਰਾਜਾ-ਰਾਮ ਦਾ ਹਿਤਕਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਜਧੇ, ਉਹ
 ਸੰਸਾਰ ਯਧ ਵਿਚ ਡਟ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ
 ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੬੮੦, ਨੋਟ ੩੭ ।
 ੪ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੫ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਪਵਿੱਤਰ ।
 ੬ ਉਸ ਦੀ ਦੇਹੀ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੀਵਨ-
 ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੭ ਪ੍ਰਸੰਨ, ਖਿੜਿਆ ਰਹੇਗਾ ।
 ੮ ਇਕੋ ਜਹੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ।
 ੯ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਰੋਸਾ ਨਾ ਕਰੇ ।
 ੧੦ ਕੰਗਾਲ ।
 ੧੧ ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਕਿ ਦੇਖੋ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ
 ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰੁਕਦਾ (ਕਿਉਂਕਿ ਸਭ ਜਗਤ ਨੂੰ
 ਆਪਣਾ ਬਣਾਈ ਬੈਠੇ ਹਨ) । ਇਸ ਲਈ
 ਕਿਸ ਪਾਸ ਦੁਖ ਰੋਵਾਂ ?
 ੧੨ [ਸੰ. ਨਿਰੁਧਾਰ=ਬੇਬਦਲ] ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਰ
 ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਗ੍ਰਹਿਆਂ ਤੇ
 ਰੋਗਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਅਸਰ ਨੂੰ ਹਟਾਣ ਲਈ ਸ਼ਾਸ-
 ਤਰਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਤਰ ਦਸੇ ਹਨ ।
 ਰਾਮ-ਨਾਮ ਦਾ ਇਕੋ ਲਛਣ ਹੀ ਨਿਰੋਧਰ ਹੈ
 (ਭਾਵ ਅਸੇ ਅਸਰ ਵਾਲਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ
 ਬੇਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ) । ਇਹ ਗੁਰੂ ਦਿੰਦਾ
 ਹੈ ਪਤਿ ਦੁਆਣ ਵਾਲੀ ਬੁਧੀ ਦੁਆਰਾ ।
 ੧੩ ਮਤਿ, ਸਿਆਣਪ ।
 ੧੪ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਲੋਕ-ਲਾਜ ਮਰ ਗਈ ਹੈ ਤੇ
 ਹੁਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਨ ਗੁਣਾਂਦੀ ਹੈ ।
 ਅਵਿਦਿਆ ਰੂਪ ਸਸ ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ,
 ਹੁਣ ਉਸ ਦੀ ਸੰਗ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ (ਸਿਰ
 ਤੋਂ ਟਲ ਗਈ ਹੈ) । ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ ਨੇ

ਮੌਜ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਦਿਆ ਹੈ ।
 ੧੫ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ।
 ੧੬ ਬੇਫਿਕਰ ।
 ੧੭ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ । ਅਸਲ ਲਾਭ ।
 ੧੮ ਲਾਈ ਚਾਈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਛੇੜਨ ਲਈ ਲਾ ਕੇ
 ਗਲ ਕਹਿਣੀ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੁਕਣਾ ।
 ੧੯ ਚੁਗਲੀ ।
 ੨੦ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ।
 ੨੧ ਮੁਰਖ ।
 ੨੨ ਵਿਗਾਰੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇਵਕ ਬਣਿਆ ਫਿਰਦਾ
 ਹੈ ਤੇ ਠਰਾਣੀ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਠਗਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੩ ਸਿਦਕ ਰੂਪ ਪੁੰਜੀ ।
 ੨੪ ਖਰਾਬ ਹੋਇਆ । ਜਗਤ ਜਮ ਦੇ ਰਸਤੇ ਨੂੰ
 ਛੇੜਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਥੇ ਨਾਸ ਕਰਵਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੫ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਸਰ ਨੂੰ ਮੋਟਣ ਲਈ ਕਿਸੇ
 ਪਾਸ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ।
 ੨੬ ਆਥਿ (ਮਾਇਆ) ਦੀ ਸੋਲ (ਮੌਜ) ਜੋ ਨੀਂਹ
 ਦੇ ਘਰ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵੇ (ਅਮੀਰ
 ਗ਼ਰੀਬ) ਨਿਵੇਦੇ ਹਨ ।
 ੨੭ ਖਾਲੀ । ੨੮ ਝੱਲਾ, ਸੁਦਾਈ ।
 ੨੯ ਕਾਇਮ ਹੈ ।
 ੩੦ ਧੰਧਿਆਂ ਵਿਚ ਧਾਵਣਾ ।
 ੩੧ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ।
 ੩੨ ਜਗਤ ।
 ੩੩ ਜੋਗ ਦੀ ਜੁਗਤ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹੋ ਜਗ-ਜੀਵਣ ਹੈ ।
 ੩੪ ਉਤਮ ਕਰਮ ।
 ੩੫ ਕਿਵੇਂ ?
 ੩੬ ਵੇਗੇ । ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਰੀਰ ਵੀ ਵੇਗੇ ਹੈ ।
 ੩੭ (ਨਾਮ ਨੂੰ) ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਤਾਂ ਜੋ
 ਆਪਣੀ ਪੰਝ ਕਟ ਲਵੇ ?
 ੩੮ ਮੁਸਾਫ਼ਰ (ਜੀਵ) ।
 ੩੯ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਪਤਿ, ਅਸਲੀ ਵਿਚਤ ।

* ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਰੀ ਜਿਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੧੦) । ਕੇਵਲ ਇਹੋ ਜਿਹਾ
 ਆਦਮੀ ਅਮਰ ਹੈ, ਹੋਰ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਬਿਨਸਨਹਾਰ ਹੈ (੧੧) । ਪਿਆਰੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਜੁਜੀਵ ਦੀ
 ਸੰਸਾਰ ਵਲੋਂ ਲੋਕ ਲਾਜ ਦੀ ਸੰਗਲਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਬੇਫਿਕਰ ਸੁਰਮਰੂ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰਦਾ ਹੈ (੧੨) । ਉਹ
 ਮਾਇਆ ਦੇ ਘਾਟੇਵੇਂ ਸੋਢੇ ਛੱਡ ਕੇ ਆਤਮਕ ਲਾਭ ਵਾਲਾ ਤਰੀਕਾ ਪਕੜਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਨਾਮ ਤੇ ਸਿਦਕ ਵਾਲਾ
 ਹੈ (੧੩) । ਪਰ ਬੇਨਸੀਬ ਜਗਤ ਭਗਤੀ-ਭਾਵ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਦਰ ਵਧੇਰੇ ਕਰਦਾ ਹੈ (੧੪) ।
 ਪਰ ਭਗਤੀ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਤੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ ਜਗਤ ਧੰਧੇ ਪਿਟਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ;
 ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਧੰਧਿਆਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੈ ਤਾਂ ਹਰੀ ਆਪ ਹੈ (੧੫) । ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਭੀ ਵੇਗੇ ਹੈ,
 ਨਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਇਜ਼ਤ (੧੬) । ਸਿਆਣਾ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ (੧੭) ।

ਵੀਚਾਰਿ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ^੧ ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਇ॥ ਤਾ ਮਿਲੀਐ ਜਾ ਲਏ
 ਮਿਲਾਇ॥ ਗੁਣਵੰਤੀ ਗੁਣ ਸਾਰੇ^੨ ਨੀਤ^੩॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮਤਿ ਮਿਲੀਐ ਮੀਤ॥
 ੧੭*॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਕਾਇਆ ਕਉ ਗਾਲੈ^੪॥ *ਜਿਉ ਕੰਚਨ ਸੋਹਾਗਾ ਢਾਲੈ॥ ਕਸਿ
 ਕਸਵਟੀ ਸਹੇ ਸੁਤਾਉ॥ ਨਦਰਿ ਸਰਾਫ ਫੰਨੀਸ ਚੜਾਉ॥ *ਜਗਤੁ ਪਸੂ
 ਅਹੰਕਾਲੁ ਕਸਾਈ॥ ਕਰਿ ਕਰਤੈ ਕਰਣੀ ਕਰਿ^੫ ਪਾਈ॥ ਜਿਨਿ^੬ ਕੀਤੀਤਿਨਿ
 ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ॥ ਹੋਰ ਕਿਆ ਕਹੀਐ ਕਿਛੁ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ॥ ੧੮॥ ਖੋਜਤ
 ਖੋਜਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆ॥ *ਪਿਖਾ ਗਹੀ ਮਨੁ ਸਤਗੁਰਿ ਵੀਆ॥ ਖਰਾ ਖਰਾ
 ਆਖੈ ਸਭੁ ਕੋਇ॥ ਖਰਾ ਰਤਨੁ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਹੋਇ॥ *ਖਾਤ ਪੀਅੰਤ ਮੂਏ ਨਹੀ
 ਜਾਨਿਆ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਮੂਏ^{੧੨} ਜਾ ਸਬਦੁ ਪਛਾਨਿਆ॥ *ਅਸਥਿਰੁ ਚੀਤੁ
 ਮਰਨਿ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ॥ ਗੁਰਕਿਰਪਾ ਤੇ ਨਾਮੁ ਪਛਾਨਿਆ॥ ੧੯॥ ਗਗਨ^{੧੪}
 ਗੰਭੀਰੁ ਗਗਨੰਤਰਿ ਵਾਸੁ॥ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਸੁਖਸਹਜਿ ਨਿਵਾਸੁ॥ *ਗਇਆ ਨ
 ਆਵੈ ਆਇ ਨ ਜਾਇ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ^{੧੬} ਰਹੈ ਲਿਵ ਲਾਇ॥ ਗਗਨੁ^{੧੪} ਅਗੰਮੁ
 ਅਨਾਥੁ^{੧੭} ਅਜੋਨੀ॥ ਅਸਥਿਰੁ ਚੀਤੁ ਸਮਾਧਿ ਸਯੋਨੀ^{੧੮}॥ ਹਰਿਨਾਮੁ ਚੇਤਿ
 ਫਿਰਿ ਪਵਹਿ ਨ ਜੂਨੀ^{੧੯}॥ ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਰੁ^{੨੦} ਹੋਰ ਨਾਮ ਬਿਹੂਨੀ॥ ੨੦॥ ਘਰ
 ਦਰ ਫਿਰਿ ਥਾਕੀ ਬਹੁਤੇਰੇ॥ *ਜਾਤਿ ਅਸੰਖ ਅੰਤ ਨਹੀ ਮੇਰੇ॥ ਕੇਤੇ ਮਾਤ ਪਿਤਾ
 ਸੁਤ ਧੀਆ॥ ਕੇਤੇ ਗੁਰ ਚੇਲੇ ਫੁਨਿ^{੨੨} ਹੂਆ॥ ਕਾਚੇ ਗੁਰ ਤੇ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੂਆ॥
^{੨੩}ਕੇਤੀ ਨਾਰਿ ਵਰੁ ਏਕੁ ਸਮਾਲਿ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਰਣੁ ਜੀਵਣੁ ਪ੍ਰਭ ਨਾਲਿ॥ ਦਹਦਿਸ
 ਢੂਢਿ ਘਰੈ ਮਹਿ ਪਾਇਆ॥ ਮੇਲੁ ਭਇਆ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਾਇਆ॥ ੨੧॥
^{੨੪}ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਾਵੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੋਲੈ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਤੋਲਿ ਤੋਲਾਵੈ ਤੋਲੈ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਆਵੈ ਜਾਇ ਨਿਸੰਗੁ॥ ਪਰਹਰਿ^{੨੫} ਮੈਲੁ ਜਲਾਇ ਕਲੰਕੁ॥ *ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦ
 ਬੇਦ ਬੀਚਾਰੁ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਜਨੁ^{੨੭} ਚਜੁ^{੨੮} ਅਚਾਰੁ^{੨੯}॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ
 ਹੈ ਸਾਰੁ^{੩੦}॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਵੈ ਪਾਰੁ॥ ੨੨॥ ਚੰਚਲੁ ਚੀਤੁ ਨ ਰਹਈ
 ਠਾਇ^{੩੧}॥ ਚੋਰੀ ਮਿਰਗੁ^{੩੨} ਅੰਗੂਰੀ^{੩੩} ਖਾਇ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ^{੩੪}ਉਰਧਾਰੇ ਚੀਤਾ॥
^{੩੫}ਚਿਰੁ ਜੀਵਨੁ ਚੇਤਨੁ ਨਿਤ ਨੀਤ॥ ਚਿੰਤਤ^{੩੬} ਹੀ ਦੀਸੈ ਸਭੁ ਕੋਇ॥ ਚੇਤਹਿ ਏਕੁ
 ਤਹੀ ਸੁਖੁ ਹੋਇ॥ ਚਿਤਿ ਵਸੈ ਰਾਚੈ ਹਰਿਨਾਇ॥ ਮੁਕਤਿ ਭਇਆ ਪਤਿ ਸਿਉ ਘਰਿ
 ਜਾਇ॥ ੨੩॥ *ਛੀਜੈ ਦੇਹ ਖੁਲੈ ਇਕ ਗੰਢਿ॥ *ਛੇਆਨਿਤ ਦੇਖਹੁ ਜਗਿ ਹੰਢਿ॥
^{੩੯}ਧੂਪ ਛਾਵ ਜੇ ਸਮ ਕਰਿ ਜਾਣੈ॥ ਬੰਧਨ ਕਾਟਿ ਮੁਕਤਿ ਘਰਿ ਆਣੈ॥ *ਛਾਇਆ
 ਛੂਛੀ ਜਗਤੁ ਭੁਲਾਨਾ॥ ਲਿਖਿਆ ਕਿਰਤੁ ਧੁਰੇ ਪਰਵਾਨਾ॥ ਛੀਜੈ^{੪੧} ਜੋਬਨੁ ਜਰੂਆ^{੪੨}

੧ ਜੇ ਮਨ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
 ੨ ਸੰਭਾਲਦੀ ਹੈ, ਯਾਦ ਕਰਦੀ ਹੈ।
 ੩ ਨਿਤ, ਰੋਜ਼। ੪ ਗਾਲਦਾ ਹੈ।
 ੫ ਜਿਵੇਂ ਖਾਰ ਸੋਨੇ ਨੂੰ ਪਿਘਲਾਈ ਹੈ।
 ੬ ਸੋਹਣਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਸਵਟੀ ਦੀ
 ਕਸ਼ ਅਤੇ ਤਾਉ ਨੂੰ ਸਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਾਫ਼ ਦੀ
 ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਸੋਹਣਾ ਰੰਗ ਹੋ ਕੇ ਦਿਸਦਾ ਹੈ।
 ੭ ਜਗਤ ਪਸ਼ੂ ਹੈ ਤੇ ਅਹਿ (ਹੰਕਾਰ) ਰੂਪ ਕਾਲ
 ਕਸਾਈ ਹੈ। ਰਚਨਾ ਰਚ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਜੀਆਂ
 ਦੇ ਹਥ ਕਰਨੀ ਪਾਈ ਹੈ, ਭਾਵ ਜੇਹਾ ਕਰਦੇ
 ਹਨ ਤੇਹਾ ਫਲ ਭੋਗਦੇ ਹਨ।
 ੮ ਹਥ ਵਿਚ। ੯ ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ।
 ੧੦ ਮਨ ਨੇ ਖਿਮਾ ਪੁਕੜੀ (ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ) ਤਾਂ
 ਗੁਰੂ ਨੇ ਦਿਤਾ (ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ)।
 ੧੧ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਿਚ ਹੀ ਮਰ ਗਏ।
 ੧੨ ਆਪਾ ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰ ਗਏ।
 ੧੩ ਅਭੋਲ ਚਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਮਰਨ
 ਚੰਗਾ ਲਗਾ।
 ੧੪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਤ ਸਾਰੇ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।
 ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਵਿਆਪਕ
 ਹਰੀ ਵਸਿਆ।
 ੧੫ ਉਹ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ।
 ੧੬ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
 ੧੭ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਥ (ਮਾਲਕ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਉਹ
 ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
 ੧੮ ਗੁਣਾਂ ਸਹਿਤ। ਉਸ ਵਿਚ ਚਿਤ ਦਾ ਟਿਕਾਉ
 ਹੀ ਸਗੁਣੀ ਸਮਾਧੀ ਹੈ। ੧੯ ਜੁਨਾਂ ਵਿਚ।
 ੨੦ ਸੁਸ਼ਟ। ਗੁਰਮਤ ਹੀ ਸੁਸ਼ਟ ਮਤ ਹੈ। ਹੋਰ ਮਤ
 ਨਾਮ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹਨ।
 ੨੧ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਾਤਾਂ (ਜਨਮਾਂ) ਵਿਚੋਂ ਮੈਂ ਲੰਘਿਆ
 ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਈ ਵੇਰੀ ਮੈਂ
 ਮਾਤਾਂ ਪਿਤਾ ਆਦਿਕ ਬਣਿਆ ਹਾਂ।
 ੨੨ ਫਿਰ, ਭੀ।

੨੩ ਇਹ ਸਮਝ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਕ ਪਤੀ ਹੈ ਅਤੇ
 ਕਿਤਨੀਆਂ ਹੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਨਾਰੀ ਹਨ।
 ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਮਰਣਾ ਜੀਵਣਾ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ
 ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਭਾਲਿ=ਜਾਣ, ਸਮਝ।
 ੨੪ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ,
 ਹਰੀ ਹਰੀ ਹੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਹਰੀ ਦੀ
 ਪਰਖ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।
 ੨੫ ਦੂਰ ਕਰਕੇ।
 ੨੬ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੀ ਨਾਦ-ਬੋਦ ਵਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ,
 ਭਾਵ ਇਸੇ ਵਿਚ ਮੰਤਰ ਤੇ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ
 ਦਾ ਵਿਚਾਰਨਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੭੯,
 ਨੋਟ ੧੬। ੨੭ ਇਸ਼ਨਾਨ।
 ੨੮ ਸਿਆਣਪ।
 ੨੯ ਕਰਮ ਭੰਡ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ
 ਹੀ ਇਹ ਪੁੰਨ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
 ੩੦ ਸੁਸ਼ਟ। ੩੧ ਥਾਂ ਤੇ।
 ੩੨ ਜੀਵ ਰੂਪ ਹਿਰਨ।
 ੩੩ ਪਾਪ ਰੂਪ ਅੰਗੂਰੀ (ਨਵੀਂ ਫੁਟੀ ਹਰਿਆਵਲ)।
 ੩੪ ਦਿਲ ਦੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਟਿਕਾ ਕੇ ਰਖੇ।
 ੩੫ ਵਡ-ਉਮਰਾ, ਚੇਤਨ ਅਤੇ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
 ੩੬ ਚਿੰਤਾਤੁਰ, ਫਿਕਰਮੰਦ। ਸਭ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾਤੁਰ
 ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ।
 ੩੭ ਸਰੀਰ ਟੁਟਣ ਨਾਲ ਜੇ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਇਕ ਚੀਜ਼
 ਬਧੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹ ਮਾਨੋ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਤੇ
 ਖਿੰਡ ਫੁੱਡ ਕੇ ਤਤ ਖਿਲਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)।
 ੩੮ ਛੇ (ਰੂਪ) ਅਤੇ ਅਨਿਤ, ਭਾਵ ਜਗਤ ਨਾਸ
 ਰੂਪ ਹੈ, ਫਿਰ ਕੇ ਦੇਖ ਲਵੇ।
 ੩੯ ਦੁਖ ਅਤੇ ਸੁਖ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਕਰਕੇ ਸਮਝੇ।
 ੪੦ ਮਾਇਆ (ਛਾਇਆ) ਬੋਧੀ ਹੈ, ਪਰ ਜਗਤ
 ਇਸ ਨਾਲ ਭੁਲਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਕਿਰਤ ਅਨੁਸਾਰ
 ਧਰ ਤੇ ਪਰਵਾਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ
 ਪੰ. ੭੪੫, ਨੋਟ ੯।
 ੪੧ ਟੁਟਦਾ ਹੈ। ੪੨ ਬੁਢੇਪਾ।

* ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੀਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ ਸਿਹਤ
 ਖਰਾਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ, ਭਾਵੇਂ ਦੁਖ ਹੀ ਸਹਿਣੇ ਪੈਣ, ਸਰੀਰ ਰਿਸ਼ਟ ਪੁਸ਼ਟ, ਤੇ ਸੋਹਣਾ
 ਬਣਦਾ ਹੈ। ਨੇਮ ਭੀ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਫਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੧੮)। ਜੇ ਜੀਵ
 ਸਰੀਰ ਦੇ ਭੋਗਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਲਗਾ ਰਹੇ ਤਾਂ ਬੇਸਮਝੀ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸਰੀਰ ਗਲਦਾ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਗੁਰੂ
 ਦੁਆਰਾ ਆਪਾ ਮਾਰ ਕੇ ਅੰਨ੍ਹਿਤ-ਨਾਮ ਪਾਪਤ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੧੯)। ਇਸ ਲਈ ਜੀਵ
 ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਾਰ ਮੱਤੇ ਧਾਰਨ ਕਰੇ ਅਤੇ ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਰਾਹੀਂ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਉਚਿਆ ਕਰਕੇ
 ਉਸ ਵਿਚ ਉਚੇਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਸਾਵੇ; ਫਿਰ ਉਹ ਅਮਰ ਤੇ ਅਜੋਨੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ (੨੦)। ਮੈਂ ਤਾਂ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਤਾਂ
 ਵਿਚ ਭੇਂ ੨ ਕੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਹਰੀ ਮਿਲਾਪ (੨੧)।
 ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨ ਦੀ ਮੋਲ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਤੇ
 ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੨੨)। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮਨ ਚੰਚਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਤੀ ਕੇ, ਨਾ ਸਹੀ, ਚੋਰੀ
 ਚੋਰੀ ਹੀ ਮਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਲ ਤਾਂਘਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਚੇਤੀਏ ਤਾਂ ਮਨ ਟਿਕਾਉ ਤੇ ਬੇਫਿਕਰ
 ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਲਾਇਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੨੩)। ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਇਆ ਦੋ
 ਰਸ ਬੋਝ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਜੀਵਨ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਝ ਕੇ ਮਨ ਦੁਖ ਸੁਖ ਨੂੰ ਸਮ ਕਰਕੇ
 ਜਾਣਦਾ ਹੈ (੨੪)।

ਸਿਰਿ ਕਾਲੁ ॥ ਕਾਇਆ ਛੀਜੈ^੧ ਭਈ ਸਿਬਾਲੁ^੨ ॥੨੪*॥ ਜਾਪੈ ਆਪਿ ਪ੍ਰਭੂ^੩ ਤਿਹੁ
 ਲੋਇ ॥ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਦਾਤਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ^੪ ਰਾਖਹਿ ਰਾਖੁ ॥
 ੫ਜਸੁ ਜਾਚਉ ਦੇਵੇ ਪਤਿ ਸਾਖੁ ॥ ਜਾਗਤੁ ਜਾਗਿ ਰਹਾ ਤੁਧੁ ਭਾਵਾ ॥ ਜਾ ਤੂ
 ਮੇਲਹਿ ਤਾ ਤੁਝੈ ਸਮਾਵਾ ॥ ੬ਜੈਜੈਕਾਰੁ ਜਪਉ ਜਗਦੀਸ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਮਿਲੀਐ
 ੭ਬੀਸ ਇਕੀਸ ॥ ੨੫ ॥ ਝਖਿ ਬੋਲਣੁ ਕਿਆ ਜਗ ਸਿਉ ਵਾਦੁ ॥ ਝੁਰਿ ਮਰੈ
 ਦੇਖੈ ਪਰਮਾਦੁ^੮ ॥ ੧੦ਜਨਮਿ ਮੂਏ ਨਹੀ ਜੀਵਣ ਆਸਾ ॥ ਆਇ ਚਲੇ ਭਏ ਆਸ
 ਨਿਰਾਸਾ ॥ ਝੁਰਿ ਝੁਰਿ ਝਖਿ ਮਾਟੀ ਰਲਿ ਜਾਇ ॥ ੧੧ਕਾਲੁ ਨ ਚਾਪੈ ਹਰਿਗੁਨ
 ਗਾਇ ॥ ਪਾਈ ਨਵਨਿਧਿ^{੧੨} ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਇ ॥ ਆਪੇ ਦੇਵੈ^{੧੩} ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥
 ੨੬ ॥ ਵਿਆਨੋ^{੧੪} ਬੋਲੈ ਆਪੇ ਬੂਝੈ ॥ ਆਪੇ ਸਮਝੈ ਆਪੇ ਸੂਝੈ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਕਹਿਆ
 ਅੰਕਿ^{੧੫} ਸਮਾਵੈ ॥ ਨਿਰਮਲ ਸੂਚੈ ਸਾਚੈ ਭਾਵੈ ॥ ਗੁਰੁ ਸਾਗਰੁ ਰਤਨੀ ਨਹੀ ਤੋਟ ॥
 ਲਾਲ ਪਦਾਰਥ ਸਾਚੁ ਅਖੋਟ^{੧੬} ॥ ਗੁਰਿ ਕਹਿਆ ਸਾ ਕਾਰ ਕਮਾਵਹੁ ॥ ੧੭ਗੁਰ ਕੀ
 ਕਰਣੀ ਕਾਹੇ ਧਾਵਹੁ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਚਿ ਸਮਾਵਹੁ ॥ ੨੭ ॥ ਟੂਟੈ ਨੇਹੁ ਕਿ
 ਬੋਲਹਿ ਸਹੀ^{੧੮} ॥ ੧੯ਟੂਟੈ ਬਾਹ ਦੁਹੁ ਦਿਸ ਗਹੀ ॥ ਟੂਟਿ ਪਰੀਤਿ ਗਈ^{੨੦} ਬੁਰ
 ਬੋਲਿ ॥ ੨੧ਦੁਰਮਤਿ ਪਰਹਰਿ ਛਾਡੀ ਢੋਲਿ ॥ ੨੨ਟੂਟੈ ਗੰਠਿ ਪੜੈ ਵੀਚਾਰ ॥
 ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਘਰਿ ਕਾਰਜੁ ਸਾਰਿ ॥ ਲਾਹਾ ਸਾਚੁ ਨ ਆਵੈ ਤੋਟਾ ॥ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਠਾਕੁਰੁ
 ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਮੋਟਾ^{੨੩} ॥ ੨੮ ॥ ਠਾਕੁਰੁ^{੨੪} ਮਨੁਆ ਰਾਖਹੁ ਠਾਇ ॥ ੨੫ਠਹਕਿ ਮੁਈ
 ਅਵਗੁਣਿ ਪਛੁਤਾਇ ॥ ੨੬ਠਾਕੁਰੁ ਏਕੁ ਸਬਾਈ ਨਾਰਿ ॥ ਬਹੁਤੇ ਵੇਸ ਕਰੇ
 ਕੂੜਿਆਰਿ ॥ ਪਰ ਘਰਿ^{੨੭} ਜਾਤੀ ਠਾਕਿ ਰਹਾਈ ॥ ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਈ ਠਾਕ^{੨੮} ਨ
 ਪਾਈ ॥ ਸਬਦਿ ਸਵਾਰੀ ਸਾਚਿ ਪਿਆਰੀ ॥ ਸਾਈ ਸੁਹਾਗਣਿ ਠਾਕੁਰਿ ਧਾਰੀ^{੨੯} ॥
 ੨੯ ॥ ਡੋਲਤ ਡੋਲਤ ਹੇ ਸਖੀ ਫਾਟੇ ਚੀਰ^{੩੦} ਸੀਗਾਰ ॥ ਡਾਹਪਣਿ^{੩੧} ਤਨਿ ਸੁਖੁ
 ਨਹੀ ਬਿਨੁ ਡਰ ਬਿਣਠੀ ਡਾਰ^{੩੨} ॥ ਡਰਪਿ^{੩੩} ਮੁਈ ਘਰਿ ਆਪਣੈ^{੩੪} ਡੀਠੀ ਕੰਤਿ
 ਸੁਜਾਣਿ ॥ ਡਰੁ ਰਾਖਿਆ^{੩੫} ਗੁਰਿ ਆਪਣੈ ਨਿਰਭਉ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣਿ ॥ ੩੬ਭੂਗਰਿ
 ਵਾਸੁ ਤਿਖਾ ਘਣੀ ਜਬ ਦੇਖਾ ਨਹੀ ਦੂਰਿ ॥ ਤਿਖਾ ਨਿਵਾਰੀ^{੩੭} ਸਬਦੁ ਮੰਨਿ
 ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆ ਭਰਪੂਰਿ ॥ ਦੇਹਿ ਦੇਹਿ ਆਖੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ਜੈ ਭਾਵੈ ਤੈ ਦੇਇ ॥
 ਗੁਰੁ ਦੁਆਰੈ ਦੇਵਸੀ ਤਿਖਾ ਨਿਵਾਰੈ ਸੋਇ ॥ ੩੦ ॥ ਢੰਢੋਲਤ ਢੂਢਤ ਹਉ ਫਿਰੀ
 ਢਹਿ ਢਹਿ ਪਵਨਿ ਕਰਾਰਿ^{੩੮} ॥ ਭਾਰੇ^{੩੯} ਢਹਤੇ ਢਹਿ ਪਏ ਹਉਲੇ ਨਿਕਸੇ^{੪੦}
 ਪਾਰਿ ॥ ਅਮਰ ਅਜਾਚੀ^{੪੧} ਹਰਿ ਮਿਲੇ ਤਿਨ ਕੈ ਹਉ ਬਲਿ ਜਾਉ ॥ ਤਿਨ ਕੀ
 ਧੂੜਿ ਅਘੁਲੀਐ^{੪੨} ਸੰਗਤਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਉ ॥ ੪੩ਮਨੁ ਦੀਆ ਗੁਰਿ ਆਪਣੈ

੧ ਟੁਟਦੀ ਹੈ ।
 ੨ ਜਾਲਾ । ਸਰੀਰ ਸਿਵਾਲ ਵਾਂਗ ਢਿਲਾ ਪੈ
 ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਬੁਰਾ ਇਕੱਠਾ
 ਜੰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਚੁਰਾ
 ਹਿਲਾਣ ਨਾਲ ਖੇਰੂ ਖੇਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ।
 ੩ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ । ੪ ਰਖੀ ਰਖਦਾ ਹੈ ।
 ੫ ਮੈਂ ਓਸ ਦੀ ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ
 ਪਤ ਅਤੇ ਸਾਖ (ਇਤਬਾਰ) ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੬ ਹੋ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ! ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਜੇ ਜੈ ਜਪਦਾ
 ਹਾਂ, ਭਾਵ ਨਿਤ ਜੈ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ।
 ੭ ਵੀਹ ਵਿਸਵੇ (ਯਕੀਨਨ) ਇਕ ਈਸ਼ਰ ਨੂੰ
 ਮਿਲੀਦਾ ਹੈ । ੮ ਝਗੜਾ ।
 ੯ [ਪ੍ਰ-ਮਾਦ] ਬਹੁਤ ਮਸਤੀ, ਪਾਗਲਪਣਾ । ਜਦ
 ਆਪਣੇ ਸੁਦਾਈਪੁਣੇ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੁਰਾ ੨
 ਮਰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੦ ਜੇਮਦਾ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲ ਜੀਵਣ ਦੀ
 ਆਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।
 ੧੧ ਪਰ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਇਆਂ ਕਾਲ ਨਹੀਂ
 ਚੁਬਦਾ (ਚਾਪੇ) ।
 ੧੨ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦, ਵੁਟ ਨੋਟ ੩ ।
 ੧੩ ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਹੀ । ੧੪ ਗਿਆਨ ।
 ੧੫ ਅੰਗਾਂ ਨਾਲ, ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ।
 ੧੬ ਅਖੁਟ, ਅਮਕ ।
 ੧੭ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਰਣੀ ਵਲ ਕਿਉਂ ਫੜਦੇ ਹੋ ?
 ਉਹ ਕਰਣੀ ਉਸ ਦੇ ਚੋਜ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੋ
 ਸਾਂਝੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੋਣ ।
 ੧੮ ਸਾਹਮਣੇ । ਸਾਹਮਣੇ ਬੋਲਣ ਨਾਲ ਨਿਹੇਂ
 ਟੁਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਹੀ
 ਸੁਖ ਹੈ ।
 ੧੯ ਦੋਪਾਸੀ ਖਿਚਣ ਨਾਲ ਬਾਂਹ ਟੁਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
 ੨੦ ਬੁਰਾ ਬੋਲਣ ਨਾਲ ।
 ੨੧ ਫੜੀ ਮਤ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਢੋਲ (ਪਤੀ) ਛਡ
 ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੨ ਜੇ ਗੱਢ ਤੁਟ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਮੁੜ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ

ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ । ਭਾਵ ਟੁਟਿਆ ਹੋਇਆ
 ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਜੁੜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚਾਰ
 ਕਰੇ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਫੁਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਕਿਉਂ
 ਵਿਛੜਿਆ ਸਾਂ ।
 ੨੩ ਵਡਾ, ਗੰਭੀਰ । ੨੪ ਰੋਕੇ ।
 ੨੫ ਲੁਕਾਈ ਆਪਸ ਵਿਚ ਟਕਰਾ ੨ ਕੇ ਮਰ ਗਈ ।
 ੨੬ ਮਾਲਕ ਇਕ ਹੈ, ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਉਸ ਦੀਆਂ
 ਇਸਤਰੀਆਂ ਵਤ ਹਨ ।
 ੨੭ ਜਾਂਦੀ ਰੋਕੀ ਗਈ ਹੈ ।
 ੨੮ ਰੋਕ । ੨੯ ਆਸਰੇ ਸਹਿਤ ਕੱਤੀ ।
 ੩੦ ਕਪੜੇ । ਭਾਵ ਡੋਲਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਿਲਣ ਦੇ
 ਸਾਰੇ ਆਹਰ ਬਿਰਥਾ ਗਏ ।
 ੩੧ ਈਰਖਾ, ਸਾੜੇ ਵਿਚ ।
 ੩੨ ਡਾਰਾਂ, ਸਮੁਹ । ਹਰੀ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਭ
 ਨਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
 ੩੩ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਡਰ ਕਰਕੇ ।
 ੩੪ ਤਰਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖੀ ਸਿਆਣੇ ਕੰਤ ਨੇ ।
 ੩੫ ਰੋਕ ਦਿਤਾ, ਹਟਾ ਦਿਤਾ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨੇ,
 ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਨਿਡਰ ਹੋ ਗਈ ।
 ੩੬ ਜਦੋਂ ਹਉਮੈ ਰੂਪ ਪਰਬਤ ਉਤੇ ਵਸਦੀ ਸਾਂ ਤਾਂ
 ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬਹੁਤ ਸੀ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ
 ਉਹ ਨੌੜੇ ਹੀ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਸੀ ।
 ੩੭ ਦੁਰ ਕੀਤੀ ।
 ੩੮ ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ । ਸੰਸਾਰ ਇਕ ਨਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ
 ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਕਠਿਨ ਦਸਿਆ ਹੈ ।
 ਮਨੁੱਖ ਆਮ ਕਰਕੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਹੀ (ਚਿੰਦਗੀ ਦੇ
 ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ) ਹੀ ਵਹਿ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ।
 ੩੯ ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਭਾਰੇ । ੪੦ ਨਿਕਲੇ ।
 ੪੧ ਜੋ ਜਾਚਿਆ (ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ) ਨਾ ਜਾਏ,
 ਅਤੇਲ ਹਰੀ ।
 ੪੨ ਛੁਟੀਦਾ ਹੈ । "ਪ੍ਰਤਿ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਕੀ ਅਘਲੀਅੰ
 ਭਾਈ ਸਤਸੰਗਤਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇ" ।
 (ਬਸੰਤ ਮ: ੩) ।
 ੪੩ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਮਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਹੈ ।

* ਤਦ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦਾਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ । ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਰੱਬ ਦੀ
 ਰਝਾ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (੨੫) । ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਬਣਨ ਦੀ ਥਾਂ ਅਗੇ ਬੋਲਣ ਜਾਂ ਬਹਿਸਾਂ ਕਰਨ
 ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਆਪੇ ਖਿਝਦਾ ਤੇ ਤੰਗ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਸੁਖ ਹਰੀ ਦਾ ਹੈ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਵਿਚ
 ਹੈ (੨੬) । ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪਠਾਏ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਮਝਾਂਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਉਸ
 ਨੇ ਬਹੁਤ ਗੁਣ ਰੱਖੇ ਹਨ । ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਵਚਨ ਕਮਾਈਏ, ਉਸ ਦੀ ਕਰਣੀ ਜੋ ਸਮਝ
 ਨਾ ਆਵੇ ਤਾਂ ਅਗੇ ਤਰਕਾਂ ਨਾ ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ (੨੭) । ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਉਤਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਜਾਂ ਕੁਬੋਲ ਬੋਲਣ
 ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਟੁਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਹੋ ਜਹੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਪਤੀ ਛਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਵਿਛੜੀ ਹੋਈ ਫੇਰ ਮਿਲ
 ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਹੋਸ਼ ਕਰੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਸੁਆਹਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖੇ (੨੮) ।
 ਹਰੀ ਪਤੀ ਵਾਕਰ ਹੈ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਵਾਕਰ । ਮਨੁੱਖ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦਾ
 ਘਰ ਛਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ (੨੯) । ਡੋਲਣ ਵਿਚ ਸੁਖ ਨਹੀਂ, ਗੁਰੂ ਦੀ
 ਸਿਖਿਆ ਹੀ ਅਛੋਲ ਤੇ ਨਿਡਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ (੩੦) । ਸਦਕੇ ਜਾਈਏ ਗੁਰੂ ਦੇ ਜੋ ਹਰੀ ਨੂੰ ਆਪ ਮਿਲਿਆ
 ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (੩੧) ।

ਪਾਇਆ ਨਿਰਮਲ ਨਾਉ ॥ ਜਿਨਿ ਨਾਮੁ ਦੀਆ ਤਿਸੁ ਸੇਵਸਾ^੧ ਤਿਸੁ ਬਲਿਹਾਰੈ
 ਜਾਉ ॥ ਜੇ ਉਸਾਰੇ ਸੋ ਢਾਹਸੀ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ^੨
 ਤਿਸੁ ਸੰਮ੍ਲਾ^੩ ਤਾ ਤਨਿ ਦੁਖੁ ਨ ਹੋਇ ॥ ੩੧* ॥ ਠਾ ਕੋ ਮੇਰਾ ^੪ਕਿਸੁ ਗਹੀ ਠਾ ਕੋ
 ਹੋਆ ਨ ਹੋਗੁ ॥ ਆਵਣਿ ਜਾਣਿ ਵਿਗੁਚੀਐ^੫ ਦੁਬਿਧਾ^੬ ਵਿਆਪੈ ਰੋਗੁ ॥ ਠਾਮ
 ਵਿਹੂਣੇ ਆਦਮੀ ^੭ਕਲਰ ਕੰਧ ਗਿਰੰਤਿ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਕਿਉ ਛੂਟੀਐ ਜਾਇ
 ਰਸਾਤਲਿ^੮ ਅੰਤਿ ॥ ^੯ਗਣਤ ਗਣਾਵੈ ਅਖਰੀ ਅਗਣਤੁ ਸਾਚਾ ਸੋਇ ॥ ਅਗਿਆਨੀ
 ਮਤਿਹੀਣੁ ਹੈ ਗੁਰਬਿਨੁ ਗਿਆਨੁ ਨ ਹੋਇ ॥ ਭੂਟੀ ਤੰਤੁ^{੧੦} ਰਬਾਬ ਕੀ ਵਾਜੈ ਨਹੀ
 ਵਿਜੋਗਿ ॥ ਵਿਛੁੜਿਆ ਮੇਲੈ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਨਕ ^{੧੧}ਕਰਿ ਸੰਜੋਗ ॥ ੩੨ ॥ ^{੧੨}ਤਰਵਰੁ
 ਕਾਇਆ ਪੰਖਿ ਮਨੁ ਤਰਵਰਿ ਪੰਖੀ ਪੰਚ ॥ ਤਤੁ ਚੁਗਹਿ ਮਿਲਿ ਏਕਸੇ ਤਿਨ ਕਉ
 ਫਾਸ ਨ ਰੰਚ ॥ ਉਡਹਿ ਤ ਬੇਗੁਲ ਬੇਗੁਲੇ ਤਾਕਹਿ ਚੋਗ ਘਣੀ ॥ ਪੰਖ ਤੁਟੇ ਫਾਹੀ
 ਪੜੀ ਅਵਗੁਣਿ ਭੀੜ ਬਣੀ ॥ ਬਿਨੁ ਸਾਚੇ ਕਿਉ ਛੂਟੀਐ ^{੧੩}ਹਰਿਗੁਣ ਕਰਮਿ
 ਮਣੀ ॥ ਆਪਿ ਛਡਾਏ ਛੂਟੀਐ ਵਡਾ ਆਪਿ ਧਣੀ^{੧੪} ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਛੂਟੀਐ
 ਕਿਰਪਾ ਆਪਿ ਕਰੋਇ ॥ ਅਪਣੈ ਹਾਥਿ ਵਡਾਈਆ ਜੈ ਭਾਵੈ ਤੈ ਦੇਇ ॥ ੩੩ ॥
 ਬਰਬਰ ਕੰਪੈ^{੧੫} ਜੀਅੜਾ ਥਾਨ ਵਿਹੂਣਾ ਹੋਇ ॥ ^{੧੬}ਬਾਨਿ ਮਾਨਿ ਸਚੁ ਏਕੁ ਹੈ
 ਕਾਜੁ ਨ ਫੀਟੈ ਕੋਇ ॥ ਬਿਰੁ^{੧੭} ਨਾਰਾਇਣੁ ਬਿਰੁ ਗੁਰੁ ਬਿਰੁ ਸਾਚਾ ਬੀਚਾਰੁ ॥
^{੧੮}ਸੁਰਿ ਨਰ ਨਾਥਹ ਨਾਥੁ ਤੂ ਨਿਧਾਰਾ ਆਧਾਰੁ ॥ ^{੧੯}ਸਰਬੇ ਥਾਨ ਬਨੰਤਰੀ ਤੂ ਦਾਤਾ
 ਦਾਤਾਰੁ ॥ ਜਹੁ ਦੇਖਾ ਤਹ ਏਕੁ ਤੂੰ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥ ਥਾਨ ਬਨੰਤਰਿ ਰਵਿ
 ਰਹਿਆ ਗੁਰਸਬਦੀ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਅਣਮੰਗਿਆ ਦਾਨੁ ਦੇਵਸੀ ਵਡਾ ਅਗਮ
 ਅਪਾਰੁ ॥ ੩੪ ॥ ਦਇਆ ਦਾਨੁ ਦਇਆਲੁ ਤੂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖਣਹਾਰੁ^{੨੦} ॥
 ਦਇਆ ਕਰਹਿ ਪ੍ਰਭ ਮੇਲਿ ਲੈਹਿ ਖਿਨ ਮਹਿ ਢਾਹਿ ਉਸਾਰਿ ॥ ਦਾਨਾ^{੨੧} ਤੂ
 ਬੀਨਾ^{੨੨} ਤੁਹੀ ^{੨੩}ਦਾਨਾ ਕੈ ਸਿਰਿ ਦਾਨੁ ॥ ^{੨੪}ਦਾਲਦਭੰਜਨ ਦੁਖਦਲਣ
 ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੫} ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ॥ ੩੫ ॥ ^{੨੬}ਧਨਿ ਗਇਐ ਬਹਿ ਝੂਰੀਐ ਧਨ ਮਹਿ
 ਚੀਤੁ ਗਵਾਰ ॥ ^{੨੭}ਧਨੁ ਵਿਰਲੀ ਸਚੁ ਸੰਚਿਆ ਨਿਰਮਲੁ ਨਾਮੁ ਪਿਆਰਿ ॥ ਧਨੁ
 ਗਇਆ ਤਾ ਜਾਣ ਦੇਹਿ ਜੇ ਰਾਚਹਿ ਰੰਗਿ ਏਕ ॥ ਮੰਨੁ ਦੀਜੈ ਸਿਰੁ ਸਉਪੀਐ ^{੨੮}ਭੀ
 ਕਰਤੇ ਕੀ ਟੇਕ ॥ ^{੨੯}ਧੰਧਾ ਧਾਵਤ ਰਹਿਗਏ ਮਨ ਮਹਿ ਸਬਦੁ ਅਨੰਦੁ ॥ ^{੩੦}ਦੁਰਜਨ
 ਤੇ ਸਾਜਨ ਭਏ ਭੇਟੇ ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦ ॥ ਬਨੁ ਬਨੁ ਫਿਰਤੀ ਢੂਢਤੀ ^{੩੧}ਬਸਤੁ ਰਹੀ
 ਘਰਿ ਬਾਰਿ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮੇਲੀ ਮਿਲਿ ਰਹੀ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਨਿਵਾਰਿ^{੩੨} ॥
 ੩੬ ॥ ^{੩੩}ਨਾਨਾ ਕਰਤ ਨ ਛੂਟੀਐ ਵਿਣੁ ਗੁਣ ਜਮਪੁਰਿ ਜਾਹਿ ॥ ਨਾ ਤਿਸੁ ਏਹੁ^{੩੪}

- ੧ ਸੇਵਾਗਾ ।
- ੨ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ।
- ੩ ਯਾਦ ਕਰਾਂ ।
- ੪ ਕਿਸ ਨੂੰ ਪਕੜਾਂ ? ਕਿਸ ਦੇ ਲੜ ਲਗਾਂ ?
- ੫ ਖਰਾਬ ਹੋਈਦਾ ਹੈ ।
- ੬ ਦੁਚਿਤਪਨ ਵਿਚ ।
- ੭ ਰੇਤ ਦੀ ਕੰਧ ਵਾਂਗ ਗਿਰਦੇ ਹਨ ।
- ੮ ਨਰਕਾ ਵਿਚ ।
- ੯ ਉਸ ਅਗਿਣਤ (ਬੇਅੰਤ) ਨੂੰ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਅਖਰਾਂ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੦ ਤਾਰ । ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਟੁਟੀ ਤਾਰ ਵਾਲੇ ਰਬਾਬ ਵਾਂਗ ਹਨ ।
- ੧੧ ਢੇ ਦੁਕਾ ਕੇ, ਮੋਕਾ ਬਣਾ ਕੇ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੩, ਨੋਟ ੧੫ ।
- ੧੨ ਸਰੀਰ ਰੁਖ ਹੈ, ਮਨ ਪੰਛੀ ਹੈ । ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ ਇਸ ਰੁਖ ਤੇ ਹੋਰ ਪੰਛੀ ਹਨ । ਇਹ ਪੰਜ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਤਤ ਚੁਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਰਾ ਫਾਹੀ ਨਹੀਂ ਪਾਂਦੀ । ਬਹੁਤੇ ਕਾਹਲੋਂ ਚੋਖੀ ਚੋਗ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਹਲੀ ੨ ਉਡਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਾਹੀ ਪਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੰਭ ਟੁਟਦੇ ਹਨ, ਅੰਗਣ ਕਰਕੇ ਮੁਸੀਬਤ ਆ ਪਈ ।
- ੧੩ ਹਰੀ ਗੁਣ ਰੂਪ ਮਣੀ (ਰਤਨ) ਕਰਮ (ਬਖਸ਼ਿਸ਼) ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
- ੧੪ [ਸਿੰਧੀ] ਮਾਲਕ ।
- ੧੫ ਕੰਬਦਾ ਹੈ । ਜਦ ਜੀਵ (ਥਾਵੇਂ ਬਿੜਕ ਕੇ) ਨਿਥਾਵਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਬਰ ੨ ਕੰਬਦਾ ਹੈ ।
- ੧੬ ਥਾਂ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਮਾਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਸਚਾ ਹਰੀ

ਹੀ ਹੈ; ਉਸਦੇ ਬਣਿਆਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜਦਾ ।

- ੧੭ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਸਦੀਵੀ ਹਸਤੀ ।
- ੧੮ ਚੰਗੇ ਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਤੇ ਨਾਥਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ; ਤੂੰ ਹੀ ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈਂ ।
- ੧੯ ਸਾਰਿਆਂ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜੋ ਵਿਥਾਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ।
- ੨੦ ਸੰਡਾਲਨਾ ਥਰਨ ਵਾਲਾ ।
- ੨੧ [ਛਾ.] ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ।
- ੨੨ [ਛਾ.] ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ।
- ੨੩ ਦਾਤਿਆਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ।
- ੨੪ [ਦਾਰਿਦ੍ਰਜ] ਕੰਗਾਲਤਾ ਦੇ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦਲਣ ਵਾਲਾ ।
- ੨੫ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ ।
- ੨੬ ਧਨ ਦੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਝੁਗੀਦਾ ਹੈ; ਮੂਰਖ ਦਾ ਦਿਲ ਧਨ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੭ ਵਿਰਲਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਪਿਆਰ ਦੁਆਰਾ ਪਵਿਤਰ-ਨਾਮ ਰੂਪ ਸਚਾ ਧਨ ਜੋੜਿਆ ਹੈ ।
- ੨੮ (ਇਤਨੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰ ਕੇ) ਫੇਰ ਭੀ ਨਿਮਾਣੇ ਹੋ ਕੇ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਆਸਰਾ ਤਕੀਏ ।
- ੨੯ ਧੰਧਾ ਤੇ ਫਜ਼-ਦੇੜ ਮੁਕ ਗਏ ।
- ੩੦ ਮਾੜੇ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਪੁਰਸ਼ ਬਣ ਗਏ, ਜਦ ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਮਿਲੇ ।
- ੩੧ ਜਿਸ ਵਸਤ ਨੂੰ ਜੰਗਲ ੨ ਢੂੰਡਦੀ ਫਿਰਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਵਸਤ ਘਰ ਵਿਚ (ਕੋਲ ਹੀ) ਪਈ ਮਿਲ ਗਈ ।
- ੩੨ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ।
- ੩੩ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ (ਕਰਮ) ਕਰਦਿਆਂ ।
- ੩੪ ਲੋਕ ।

* ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ । ਉਸ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਕੇ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਨਹੀਂ (੩੨) । ਮਨੁਖ ਲੋਭ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਸਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹਰੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਛੁਡਾਣ ਦੀ ਬਿਧਿ ਭੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੩੩) । ਮਾਲਕ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਘੁਬਿਆਂ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਬਲਦੀ । ਉਹ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਣ ਨਾਲ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਟਿਕਾਣਾ ਤੇ ਮਾਣ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੩੪) । ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਲ ਦਾ ਦਾਨ ਦਿਓ (੩੫) । ਨਾਮ ਧਨ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਧਨ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਕੋਈ ਇਸ ਨੂੰ ਢੂੰਡਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਧਨ ਦੂਰ ਨਹੀਂ, ਸਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅੰਦਰ ਝਾਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ (੩੬) । ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਮੇਲ ਦਾ ਨਹੀਂ । ਦਿਲ ਦੀ ਤਾਪ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਹਰੀ ਆਪੇ ਮੇਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (੩੭) ।

ਨ ਓਹੁ^੧ ਹੈ ਅਵਗੁਣਿ ਫਿਰਿ ਪਛੁਤਾਹਿ ॥ ਨਾ ਤਿਸੁ ਗਿਆਨੁ ਨ ਧਿਆਨੁ ਹੈ ਨਾ
 ਤਿਸੁ ਧਰਮੁ ਧਿਆਨੁ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਨਿਰਭਉ ਕਹਾ^੨ ਕਿਆ ਜਾਣਾ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥
 ਥਾਕਿ ਰਹੀ ਕਿਵ ਅਪੜਾ^੩ ਹਾਥ ਨਹੀ ਨਾ ਪਾਰੁ ॥ ਨਾ ਸਾਜਨ ਸੇ ਰੰਗੁਲੇ^੪ ਕਿਸੁ
 ਪਹਿ ਕਰੀ ਪੁਕਾਰ ॥ ਨਾਨਕ ਘ੍ਰਿਉਪ੍ਰਿਉ ਜੇ ਕਰੀ ਮੇਲੇ ਮੇਲਣਹਾਰੁ ॥ ਜਿਨਿ
 ਵਿਛੋੜੀ ਸੋ ਮੇਲਸੀ ਗੁਰ ਕੈ ਏਹੋਤਿ ਅਪਾਰਿ ॥ ੩੭* ॥ ਪਾਪੁ ਬੁਰਾ ਪਾਪੀ ਕਉ
 ਪਿਆਰਾ ॥ ਪਾਪਿ ਲਏ ਪਾਪੇ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ਪਰਹਰਿ ਪਾਪੁ ਪਛਾਣੈ ਆਪੁ ॥ ਨਾ
 ਤਿਸੁ ਸੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਸੰਤਾਪੁ^੫ ॥ ੧੦ ਨਰਕਿ ਪੜੰਤਉ ਕਿਉ ਰਹੈ ਕਿਉ ਬੰਦੈ ਜਮਕਾਲੁ ॥
 ਕਿਉ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਵੀਸਰੈ ਬੂਨੁ ਬੁਰਾ ਖੈਕਾਲੁ^{੧੧} ॥ ਮਨੁ ਜੰਜਾਲੀ ਵੇੜਿਆ^{੧੨} ਭੀ
 ਜੰਜਾਲਾ ਮਾਹਿ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਕਿਉ ਛੁਟੀਐ^{੧੩} ਪਾਪੇ ਪਚਹਿ ਪਚਾਹਿ ॥ ੩੮ ॥
 ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਫਾਹੀ ਫਾਸੈ ਕਉਆ^{੧੪} ॥ ਫਿਰਿ ਪਛੁਤਾਨਾ ਅਬ ਕਿਆ ਹੁਆ ॥
 ਫਾਥਾ ਚੋਗੁ ਚੁਗੈ ਨਹੀ ਬੂਝੈ ॥ ਸਤਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਆਖੀ^{੧੫} ਸੂਝੈ ॥ ਜਿਉ ਮਛਲੀ
 ਫਾਥੀ ਜਮ ਜਾਲਿ ॥ ਵਿਣੁ ਗੁਰ ਦਾਤੇ ਮੁਕਤਿ ਨ ਭਾਲਿ ॥ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਆਵੈ ਫਿਰਿ
 ਫਿਰਿ ਜਾਇ ॥ ੧੬ ਇਕ ਰੰਗਿ ਰਚੈ ਰਹੈ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਇਵ ਛੂਟੈ ਫਿਰਿ ਫਾਸ ਨ
 ਪਾਇ ॥ ੩੯ ॥ ੧੭ ਬੀਰਾ ਬੀਰਾ ਕਰਿ ਰਹੀ ਬੀਰ ਭਏ ਬੈਰਾਇ^{੧੮} ॥ ਬੀਰ ਚਲੇ
 ਘਰਿ ਆਪਣੈ ਬਹਿਣ^{੧੯} ਬਿਰਹਿ ਜਲਿ ਜਾਇ ॥ ੨੦ ਬਾਬੁਲ ਕੈ ਘਰਿ ਬੇਟੜੀ
 ਬਾਲੀ ਬਾਲੈ ਨੇਹਿ ॥ ਜੇ ਲੋੜਹਿ ਵਰੁ ਕਾਮਣੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹਿ ਤੇਹਿ^{੨੧} ॥
 ਬਿਰਲੇ ਗਿਆਨੀ ਬੂਝਣਉ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਾਚਿ ਮਿਲੇਇ ॥ ਠਾਕੁਰ ਹਾਥਿ ਵਡਾਈਆ
 ਜੈ ਭਾਵੈ ਤੈ ਦੇਇ ॥ ੨੨ ਬਾਣੀ ਬਿਰਲਉ ਬੀਚਾਰਸੀ ਜੇ ਕੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ॥ ਇਹ
 ਬਾਣੀ ਮਹਾਪੁਰਖ ਕੀ^{੨੩} ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਹੋਇ ॥ ੪੦ ॥ ਭਨਿ ਭਨਿ ਘੜੀਐ
 ਘੜਿ ਘੜਿ ਭਜੈ ॥ ਢਾਹਿ ਉਸਾਰੈ ਉਸਰੇ ਢਾਹੈ ॥ ੨੪ ਸਰ ਭਰਿ ਸੋਖੈ ਭੀ ਭਰਿ
 ਪੋਖੈ^{੨੫} ਸਮਰਥ ਵੇਪਰਵਾਹੈ ॥ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਨੇ ਭਏ ਦਿਵਾਨੇ^{੨੬} ਵਿਣੁ ਭਾਗਾ
 ਕਿਆ ਪਾਈਐ ॥ ੨੭ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ ਡੋਰੀ ਪ੍ਰਭਿ ਪਕੜੀ ਜਿਨ^{੨੮} ਖਿੰਚੈ
 ਤਿਨ^{੨੯} ਜਾਈਐ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇ ਸਦਾ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਬਹੁੜਿ^{੩੦} ਨ ਪਛੋਤਾਈਐ ॥
 ਭਭੈ ਭਾਲਹਿ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੩੧} ਬੂਝਹਿ ਤਾ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਪਾਈਐ ॥ ਭਭੈ ਭਉਜਲੁ
 ਮਾਰਗੁ ਵਿਖੜਾ^{੩੨} ਆਸ ਨਿਰਾਸਾ ਤਰੀਐ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ^{੩੩} ਆਪੋ ਚੀਨੈ^{੩੪}
 ਜੀਵਤਿਆ ਇਵ ਮਰੀਐ ॥ ੪੧ ॥ ਮਾਇਆ ਮਾਇਆ ਕਰਿ ਮੁਏ ਮਾਇਆ
 ਕਿਸੈ ਨ ਸਾਥਿ ॥ ਹੰਸੁ ਚਲੈ ਉਠਿ ਡੁਮਣੈ^{੩੫} ਮਾਇਆ ਭੂਲੀ ਆਥਿ^{੩੬} ॥ ਮਨੁ
 ਬੂਠਾ ਜਮਿ ਜੋਹਿਆ^{੩੭} ਅਵਗੁਣ ਚਲਹਿ ਨਾਲਿ ॥ ਮਨ ਮਹਿ ਮਨੁ ਉਲਟੈ^{੩੮}

- ੧ ਪੁਲੋਕ ।
- ੨ ਹਉਮੈ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕੀ ਸਮਝ ਸਕਦੀ ਹਾਂ ?
ਭਾਵ ਨਾਮਹੀਣ ਮਨੁਖ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਔਗਣ ਨੂੰ
ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ।
- ੩ ਇਸ ਦੀ ਤਹ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
- ੪ ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ।
- ੫ 'ਹੇ ਪਿਆਰੇ ! ਹੇ ਪਿਆਰੇ !' ਦੀ ਪੁਕਾਰ ।
- ੬ ਅਪਾਰ ਹਿਤ (ਪਿਆਰ) ਦੁਆਰਾ ।
- ੭ ਪਾਪ ਨਾਲ ਹੀ ਭਾਰ ਲਦਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਾਪ
ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਖਿਲਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੮ ਜੇ ਪਾਪ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਣੇ
ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹਾਂ ।
- ੯ ਅੰਦਰ ਦਾ ਦੁਖ ।
- ੧੦ ਨਰਕ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਕਿਵੇਂ ਬਚੇ ਅਤੇ ਜਮਕਾਲ
ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਧੋਖਾ ਦੇਵੇ ? ਭਾਵ ਕਿਵੇਂ ਟਾਲੇ ?
- ੧੧ ਖੈ (ਨਾਸ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
- ੧੨ ਘੋਰਿਆ ਹੋਇਆ ।
- ੧੩ ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਗਲਦੇ ਸੜਦੇ ਹਨ ।
- ੧੪ [ਕਾਂ] ਕਾਂ ਵਰਗੀ ਮਾੜੀ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲਾ ਜੀਵ ।
- ੧੫ ਔਖਾਂ ਨਾਲ ।
- ੧੬ ਇਕ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ।
- ੧੭ ਹੇ ਵੀਰ ! ਰੂਹ ਨੂੰ ਭਰਾ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਦੇਹੀ
ਨੂੰ ਭੇਟ । ਮਰਣ ਵੇਲੇ ਜਦ ਰੂਹ ਦੇਹੀ ਤੋਂ
ਵਿਛੜਨ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੇਹੀ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ
ਨੂੰ ਵਾਜਾ ਮਾਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਸਿਵਾਣਦਾ
ਭੀ ਨਹੀਂ । ਰੂਹ ਹੋਰੀ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ
ਵਲ ਚਾਲੇ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਿਛੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ
ਦੁਖ ਨਾਲ ਦੇਹੀ ਸੜ ਮਰਦੀ ਹੈ । (ਦੇਹੀ ਦੇ
ਸੜਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੋਹਣਾ ਵਿਅੰਗ ਰਖਿਆ
ਹੈ !)
- ੧੮ ਵੰਗ, ਓਪਰੇ ।

੧੯ ਭੰਟ (ਦੇਹੀ ਰੂਪ) ।

- ੨੦ ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ
ਵਿਆਹੁਣ ਜੇਕਰ ਲਬਕੀ ਹੈ । ਉਹ ਲਬਕੀ
(ਬਾਲੀ) ਲਬਕੇ (ਬਾਲੇ) ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ
ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ
ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ-ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ (ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੩.
ਨੋਟ ੩੯), ਪਰ ਮਿਲਾਪ ਤਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੇ
ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ।
- ੨੧ ਤਿਸ ਲਈ, ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ।
- ੨੨ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦਾ
ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋਵੇ ।
- ੨੩ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ
ਵਿਚ ।
- ੨੪ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਭਰ ਕੇ ਸੁਕਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
- ੨੫ ਹੋਰ ਭਰਦਾ ਹੈ । ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ
ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੬ ਪਾਗਲ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ।
- ੨੭ ਗੁਣਮੁਖਾਂ ਦੀ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਡੋਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਪਕੜ
ਰਖੀ ਹੈ । 'ਪ੍ਰਭੂ' ਕਰਤਾ ਕਾਰਕ ਵਿਚ ਹੈ ।
ਦੇਖੋ ਨੰਮ ੨੦ ।
- ੨੮ ਜਿਧਰ ।
- ੨੯ ਉਧਰ ।
- ੩੦ ਫੇਰ, ਮੁੜ ਕੇ ।
- ੩੧ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ । ੩੨ ਔਖਾ ।
- ੩੩ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
- ੩੪ ਪਛਾਣੇ ।
- ੩੫ [ਦੇ-ਮਨਾਂ] ਦੁਚਿਤਾ ਹੋ ਕੇ । ਜੀਵ ਹੰਸ ਉਦਾਸ
ਹੋ ਕੇ ਗਿਆ ।
- ੩੬ [ਅਤ੍ਰ] ਇਥੇ ਹੀ ।
- ੩੭ ਦੁਖੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ।
- ੩੮ ਸੰਸਾਰ ਵਲੋਂ ਉਲਟ ਕੇ ।

* ਨਾਮ ਹੀ ਪਾਪ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਹੈ (੩੮) । ਪਾਪ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ ਗੁਰੂ ਹੀ ਹਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਾਪ ਕੇ ਬਦਲਾਂਦੀ ਹੈ (੩੯) । ਜੀਵ ਤੇ ਦੇਹੀ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਦੀਵੀ ਚੀਜ਼ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਤੋੜ ਨਿਭਦਾ ਹੈ (੪੦) । ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀਆਂ ਦੀ ਵਾਗ ਡੋਰ ਹਰੀ ਆਪਣੇ ਹਥ ਰਖ ਕੇ ਚਲਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਅਸਲਾ ਸਮਝਾਂਦਾ ਹੈ (੪੧) । ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਮਾਇਆ ਵਾਲੀ ਚਿੰਦਗੀ ਅਨਿਤ ਹੈ । ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਚਿੰਦਗੀ ਸਦੀਵੀ ਹੈ (੪੨) ।

ਮਰੈ ਜੇ ਗੁਣ ਹੋਵਹਿ ਨਾਲਿ ॥ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰਿ ਮੁਏ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਦੁਖ ਭਾਲਿ ॥
 ਗੜ ਮੰਦਰ ਮਹਲਾ ਕਹਾ^੧ ਜਿਉ ਬਾਜੀ ਦੀਬਾਣੁ^੨ ॥ ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਨਾਮ ਵਿਣੁ ਬੂਠਾ
 ਆਵਣ ਜਾਣੁ ॥ ਆਪੇ ਚਤੁਰੁ ਸਰੂਪੁ^੩ ਹੈ ਆਪੇ ਜਾਣੁ^੪ ਸੁਜਾਣੁ ॥ ੪੨* ॥ ਜੋ
 ਆਵਹਿ ਸੇ ਜਾਹਿ ਫੁਨਿ^੫ ਆਇ ਗਏ ਪਛੁਤਾਹਿ ॥ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਮੇਦਨੀ^੬ ਘਟੈ
 ਨ ਵਧੈ ਉਤਾਹਿ ॥ ਸੇ ਜਨ ਉਬਰੇ ਜਿਨ ਹਰਿ ਭਾਇਆ ॥ ਧੰਧਾ ਮੁਆ ਵਿਗੁਤੀ
 ਮਾਇਆ ॥ ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਚਾਲਸੀ ਕਿਸ ਕਉ ਮੀਤੁ ਕਰੇਉ ॥ ਜੀਉ ਸਮਪਉ^੭
 ਆਪਣਾ ਤਨੁ ਮਨੁ^੮ ਆਗੈ ਦੇਉ ॥ ਅਸਥਿਰੁ ਕਰਤਾ ਤੂ ਧਣੀ^੯ ਤਿਸ ਹੀ ਕੀ ਮੈ
 ਓਟ ॥ ^{੧੦}ਗੁਣ ਕੀ ਮਾਰੀ ਹਉ ਮੁਈ ਸਬਦਿ ਰਤੀ ਮਨਿ ਚੋਟ ॥ ੪੩ ॥ ਰਾਣਾ
 ਰਾਉ ਨ ਕੋ ਰਹੈ ਰੰਗੁ^{੧੧} ਨ ਤੰਗੁ^{੧੨} ਫਕੀਰੁ^{੧੩} ॥ ਵਾਰੀ ਆਪੇ ਆਪਣੀ^{੧੪} ਕੋਇ ਨ
 ਬੰਧੈ ਧੀਰ ॥ ਰਾਹੁ ਬੁਰਾ ਭੀਹਾਵਲਾ^{੧੫} ਸਰ ਡੂਗਰ^{੧੬} ਅਸਗਾਹ ॥ ਮੈ ਤਨਿ
 ਅਵਗਣ ਬੁਰਿ ਮੁਈ ਵਿਣੁ ਗੁਣ ਕਿਉ ਘਰਿ ਜਾਹ ॥ ਗੁਣੀਆ ਗੁਣ ਲੇ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲੇ
 ਕਿਉ ਤਿਨ ਮਿਲਉ ਪਿਆਰਿ^{੧੭} ॥ ਤਿਨ ਹੀ ਜੈਸੀ ^{੧੮}ਬੀ ਰਹਾਂ ਜਪਿ ਜਪਿ ਰਿਵੈ
 ਮੁਰਾਰਿ^{੧੯} ॥ ਅਵਗੁਣੀ ਭਰਪੂਰ ਹੈ ਗੁਣ ਭੀ ਵਸਹਿ ਨਾਲਿ ॥ ਵਿਣੁ ਸਤਗੁਰ ਗੁਣ
 ਨ ਜਾਪਨੀ^{੨੦} ਜਿਚਰੁ ਸਬਦਿ ਨ ਕਰੇ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ੪੪ ॥ ^{੨੧}ਲਸਕਰੀਆ ਘਰ
 ਸੰਮਲੇ ਆਏ ਵਜਹੁ^{੨੨} ਲਿਖ ਇ ॥ ^{੨੩}ਕਾਰ ਕਮਾਵਹਿ ਸਿਰਿ ਧਣੀ ਲਾਹਾ ਪਲੈ
 ਪਾਇ ॥ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਬੁਰਿਆਈਆ ਛੋਡੇ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰਿ ॥ ^{੨੪}ਗੜਿ ਦੋਹੀ ਪਾਤਿਸਾਹ
 ਕੀ ਕਦੇ ਨ ਆਵੈ ਹਾਰਿ ॥ ਚਾਕਰੁ ਕਹੀਐ ਖਸਮ ਕੋ ਸਉਹੇ^{੨੫} ਉਤਰ ਦੇਇ ॥
 ਵਜਹੁ ਗਵਾਏ ਆਪਣਾ ਤਖਤਿ^{੨੬} ਨ ਬੈਸਹਿ ਸੇਇ ॥ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹਥਿ ਵਡਿਆਈਆ
 ਜੈ ਭਾਵੈ ਤੈ ਦੇਇ ॥ ਆਪਿ ਕਰੇ ਕਿਸੁ ਆਖੀਐ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ਕਰੇਇ ॥ ੪੫ ॥
 ਬੀਜਉ^{੨੭} ਸੂਝੈ ਕੋ ਨਹੀ ^{੨੮}ਬਹੈ ਦੁਲੀਚਾ ਪਾਇ ॥ ਨਰਕ ਨਿਵਾਰਣੁ^{੨੯} ^{੩੦}ਨਰਹ
 ਨਰੁ ^{੩੧}ਸਾਚੁ ਤੇ ਸਾਚੈ ਨਾਇ ॥ ਵਣ ਤ੍ਰਿਣ ਢੁਢਤ ਫਿਰਿ ਰਹੀ ਮਨ ਮਹਿ ਕਰਉ
 ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਲਾਲ ਰਤਨ ਬਹੁ ਮਾਣਕੀ ਸਤਿਗੁਰ ਹਾਥਿ ਭੰਡਾਰੁ ॥ ਉਤਮੁ ਹੋਵਾ ਪ੍ਰਭੁ
 ਮਿਲੈ ਇਕ ਮਨਿ ਏਕੈ ਭਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੀਤਮ ਰਸਿ^{੩੨} ਮਿਲੇ ਲਾਹਾ ਲੈ
 ਪਰਥਾਇ^{੩੩} ॥ ਰਚਨਾ ਰਾਚਿ ਜਿਨਿ ਰਚੀ ਜਿਨਿ ਸਿਰਿਆ^{੩੪} ਆਕਾਰੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੩੫}
 ਬੇਅੰਤੁ ਧਿਆਈਐ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਤਾਵਾਰੁ ॥ ੪੬ ॥ ਝਾੜੈ ਰੂੜਾ^{੩੬} ਹਰਿਜੀਉ ਸੋਈ ॥
 ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਰਾਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਝਾੜੈ ਗਾਰੁੜਾ^{੩੭} ਤੁਮ ਸੁਣਹੁ ਹਰਿ ਵਸੈ ਮਨ
 ਮਾਹਿ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ^{੩੮} ਹਰਿ ਪਾਈਐ ਮਤੁ ਕੋ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਹਿ ॥ ਸੋ ਸਾਹੁ ਸਾਥਾ
 ਜਿਸੁ ਹਰਿਧਨੁ ਰਾਸਿ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੩੯} ਪੂਰਾ ਤਿਸੁ ਸਾਬਾਸਿ ॥ ਰੂੜੀ^{੪੦} ਬਾਣੀ

- ੧ ਕਿਥੇ ਹਨ ?
 ੨ ਕਚਹਿਰੀ । ਦੀਬਾਣ, ਗੜ੍ਹ ਆਦਿਕ ਸਭ ਖੋਲ
 ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਅਨਿੱਤ ਹਨ ।
 ੩ ਸੋਹਣੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ।
 ੪ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ, ਸਿਆਣਾ ।
 ੫ ਮੁੜ ਕੇ, ਫਿਰ ।
 ੬ [ਮੋਇਨੀ] ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ੮੪ ਲਖ
 ਜੂਨਾਂ ਵਾਲੀ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਨਾ ਘਟਣਾ
 ਹੈ, ਤੇ ਨਾ ੮੪ ਤੋਂ ਉਤਾਰਾ ਵਧਣਾ ਹੈ, ਛਾਵ
 ਪੂਰੀਆਂ ੮੪ ਲਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪੈਣਾ
 ਹੈ ੭ ਦੁਪਰ ਨੂੰ ।
 ੮ ਨਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਮਾਇਆ ਆਪ ਜਦੋਂ ਕਲਪਨਾ
 ਮੁਕ ਜਾਏ ।
 ੯ ਸਉਂਪਾਂ ।
 ੧੦ ਅਰਪਨ ਕਰਾਂ, ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂ ।
 ੧੧ [ਸਿੰਧੀ] ਮਾਲਕ ।
 ੧੨ ਹਉਮੈ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਮਰਦੀ ਹੈ :
 ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨ ਤੇ
 ਚੇਟ ਲਗਦੀ ਹੈ ।
 ੧੩ ਟੰਕ, ਕੰਗਾਲ ।
 ੧੪ [ਸੋ. ਉਚਾ] ਅਮੀਰ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਮੁਖੀਆ ।
 ੧੫ ਮੰਗਤਾ ।
 ੧੬ ਕੋਈ ਠਹਿਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ।
 ੧੭ ਡਰਾਉਣਾ ।
 ੧੮ ਪਰਬਤ ।
 ੧੯ ਪਿਆਰ ਨਾਲ । ਕਿਵੇਂ ਪਿਆਰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ
 ਮਿਲਾਂ ?
 ੨੦ ਹੋ ਰਹਾਂ ।
 ੨੧ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੨੨ ਜਾਪਏ, ਦਿਸਏ ।
 ੨੩ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ (ਜੋ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਹਨ
 ਅਸਲ ਜੀਵਣ ਖੇਡ ਖੇਡਣ ਲਈ) ਆਪੋ
 ਆਪਣੇ ਡੋਰੇ ਸੰਭਾਲ ਲਏ ਹਨ ।
 ੨੪ [ਅ. ਵਜ਼ਹ] ਤਨਖਾਹ ।
 ੨੫ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਕਾਰ ਕਮਾਂਦੇ
 ਹਨ ।
 ੨੬ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੋਕਾ
 (ਦੇਹੀ) ਦਿੰਦੇ ਹਨ ।
 ੨੭ ਸਾਹਮਣੇ, ਮੂੰਹ ਤੇ, ਅਗੇ ।
 ੨੮ ਉਚੀ ਪਦਵੀ ਤੇ ।
 ੨੯ ਦੂਸਰਾ ।
 ੩੦ ਆਸਣ ਵਿਛਾ ਕੇ ਬੈਠੇ, ਭਾਵ ਹੁਕਮਰਾਨੀ ਕਰੇ।
 ੩੧ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੩੨ [ਨਰਾਂ ਦਾ ਨਰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੩੩ ਸਚਾ ਹੈ ਸਚੇ ਨਾਮ ਕਰਕੇ । 'ਸਾਚਾ ਸਾਹਿਬੁ
 ਸਾਚ ਨਾਇ' (ਵਾਰ ਆਸਾ) ।
 ੩੪ ਪੁੰਮ ਨਾਲ ।
 ੩੫ ਪੁਲਕੇ ਲਈ । 'ਕਿਉ ਰਹੀਐ ਚਲਣਾ
 ਪਰਥਾਇ' (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ।
 ੩੬ ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ, ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ।
 ੩੭ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੩੮ ਸੁੰਦਰ ।
 ੩੯ ਮੰਤਰ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਪ ਦੀ ਵਿਹੁ
 ਲਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਏਥੇ ਗੁਰਮੰਤਰ ਲਈ ਵਰਤਿਆ
 ਹੈ ।
 ੪੦ ਕਿਦਪਾ ਦੁਆਰਾ ।
 ੪੧ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ
 ੪੨ ਸੁੰਦਰ ।

* ਮਨੁਖ ਦਾ ਬਚਾਉ ਇਸ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਸਦੀਵੀ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰ ਕੇ ਹਉਮੈ ਅਤੇ ਮਾਇਕ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੇ (੪੩)। ਵਡੇ ਨਿਕੇ ਲੋਕ ਸਭ ਅਨਿਸਥਿਰ ਹਨ, ਸਥਿਰਤਾ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਦਾ ਪਿਆਰ ਕੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੪੪) । ਜਿਹੜੇ ਹਰੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਵਾਂਗਰ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਲਾਲਚ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਸੇਵਾ ਉੱਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ (੪੫) । ਮਾਲਕ ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਚਲਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਬਿਅੰਤ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਦਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ (੪੬) । ਹਰੀ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ । ਉਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਨਾਮ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਮਨੁਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ (੪੭) ।

ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ਆਪੁ^੧ ਗਇਆ ਦੁਖੁ ਕਟਿਆ ਹਰਿ ਵਰੁ
 ਪਾਇਆ ਨਾਰਿ ॥ ੪੭* ॥ ਸੁਇਨਾ ਰੁਪਾ^੨ ਸੰਚੀਐ^੩ ਧਨੁ ਕਾਚਾ ਬਿਖੁ ਛਾਰੁ^੪ ॥
 ਸਾਹੁ ਸਦਾਏ ਸੰਚਿ ਧਨੁ ਦੁਬਿਧਾ^੫ ਹੋਇ ਖੁਆਰੁ ॥ ਸਚਿਆਰੀ^੬ ਸਚੁ ਸੰਚਿਆ
 ਸਾਚਉ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲੁ ॥ ਹਰਿ ਨਿਰਮਾਇਲੁ^੭ ਉਜਲੋ ਪਤਿ ਸਾਚੀ ਸਚੁ ਬੋਲੁ ॥
 ਸਾਜਨੁ ਮੀਤੁ ਸੁਜਾਣੁ^੮ ਤੂ ਤੂ ਸਰਵਰੁ ਤੂ ਹੰਸੁ ॥ ਸਾਚਉ ਠਾਕੁਰੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਹਉ
 ਬਲਿਹਾਰੀ ਤਿਸੁ ॥ ਮਾਇਆ ਮਮਤਾ^੯ ਮੋਹਣੀ ^{੧੦}ਜਿਨਿ ਕੀਤੀ ਸੋ ਜਾਣੁ ॥
^{੧੧}ਬਿਖਿਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਏਕੁ ਹੈ ਬੂਝੈ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਣੁ ॥ ੪੮ ॥ ਖਿਮਾ ਵਿਹੁਣੈ^{੧੨} ਖਪਿ
 ਗਏ ਖੂਹਣਿ^{੧੩} ਲਖ ਅਸੰਖ ॥ ਗਣਤ ਨ ਆਵੈ ਕਿਉ ਗਣੀ ਖਪਿ ਖਪਿ ਮੁਏ
 ਬਿਸੰਖ^{੧੪} ॥ ਖਸਮੁ ਪਛਾਣੈ ਆਪਣਾ^{੧੫} ਖੂਲੈ ਬੰਧੁ ਨ ਪਾਇ ॥ ^{੧੬}ਸਬਦਿ ਮਹਲੀ
 ਖਰਾ ਤੂ ਖਿਮਾ ਸਚੁ ^{੧੭}ਸੁਖਭਾਇ ॥ ^{੧੮}ਖਰਚੁ ਖਰਾ ਧਨੁ ਧਿਆਨੁ ਤੂ ਆਪੇ ਵਸਹਿ
 ਸਰੀਰਿ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਮੁਖਿ ਜਾਪੈ ਸਦਾ ਗੁਣ ਅੰਤਰਿ ਮਨਿ ਧੀਰ^{੧੯} ॥ ^{੨੦}ਹਉਮੈ
 ਖਪੈ ਖਪਾਇਸੀ ਬੀਜਉ ਵਧੁ ਵਿਕਾਰੁ ॥ ਜੰਤੁ ਉਪਾਇ ਵਿਚਿ ਪਾਇਅਨੁ^{੨੧} ਕਰਤਾ
 ਅਲਗੁ ਅਪਾਰੁ ॥ ੪੯ ॥ ^{੨੨}ਸ੍ਰਿਸਟੇ ਭੇਉ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ॥ ਸ੍ਰਿਸਟਾ ਕਰੈ ਸੁ
 ਨਿਹਚਉ^{੨੩} ਹੋਇ ॥ ^{੨੪}ਸੰਪੈ ਕਉ ਈਸਰੁ ਧਿਆਈਐ ॥ ^{੨੫}ਸੰਪੈ ਪੁਰਬਿ ਲਿਖੇ ਕੀ
 ਪਾਈਐ ॥ ਸੰਪੈ ਕਾਰਣਿ ਚਾਕਰ ਚੋਰ ॥ ਸੰਪੈ ਸਾਬਿ ਨ ਚਾਲੈ ਹੋਰ ॥ ਬਿਨੁ ਸਾਚੇ
 ਨਹੀ ਦਰਗਹ ਮਾਨੁ ॥ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀਵੈ ਛੁਟੈ ਨਿਦਾਨਿ^{੨੬} ॥ ੫੦ ॥ ^{੨੭}ਹੋਰਤ ਹੋਰਤ
 ਹੇ ਸਖੀ ਹੋਇ ਰਹੀ ਹੋਰਾਨੁ ॥ ^{੨੮}ਹਉ ਹਉ ਕਰਤੀ ਮੈ ਮੁਈ ਸਬਦਿ ਰਵੈ^{੨੯} ਮਨਿ
 ਗਿਆਨੁ ॥ ਹਾਰ ਡੋਰ ਕੰਕਨ^{੩੦} ਘਣੇ^{੩੧} ਕਰਿ ਬਾਕੀ ਸੀਗਾਰੁ ॥ ਮਿਲਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਖੁ
 ਪਾਇਆ ਸਗਲ ਗੁਣਾ ਗਲਿ ਹਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੩੨} ਪਾਈਐ ਹਰਿ ਸਿਉ
 ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਿਆਰੁ ॥ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਕਿਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਦੇਖਹੁ ਮਨਿ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ਹਰਿ
 ਪੜਣਾ ਹਰਿ ਬੁਝਣਾ ਹਰਿ ਸਿਉ ਰਖਹੁ ਪਿਆਰੁ ॥ ਹਰਿ ਜਪੀਐ ਹਰਿ ਧਿਆਈਐ
 ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ^{੩੩} ॥ ੫੧ ॥ ਲੇਖੁ ਨ ਮਿਟਈ ਹੇ ਸਖੀ ਜੋ ਲਿਖਿਆ
 ਕਰਤਾਰਿ ॥ ਆਪੇ ਕਾਰਣੁ ਜਿਨਿ ਕੀਆ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ^{੩੪} ਪਗੁ ਧਾਰਿ ॥ ਕਰਤੇ
 ਹਬਿ ਵਡਿਆਈਆ ਬੂਝਹੁ ਗੁਰਬੀਚਾਰਿ ॥ ^{੩੫}ਲਿਖਿਆ ਫੇਰਿ ਨ ਸਕੀਐ ਜਿਉ
 ਭਾਵੀ ਤਿਉ ਸਾਰਿ ॥ ਨਦਰਿ ਤੇਰੀ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਨਾਨਕ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ ॥
 ਮਨਮੁਖ^{੩੬} ਭੂਲੇ ^{੩੭}ਪਚਿ ਮੁਏ ਉਬਰੇ^{੩੮} ਗੁਰਬੀਚਾਰਿ ॥ ਜਿ ਪੁਰਖੁ ਨਦਰਿ ਨ
 ਆਵਈ ਤਿਸ ਕਾ ^{੩੯}ਕਿਆ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਾਇ ॥ ਬਲਿਹਾਰੀ ਗੁਰ ਆਪਣੇ
 ਜਿਨਿ ਹਿਰਦੈ ਦਿਤਾ ਦਿਖਾਇ ॥ ੫੨ ॥ ਪਾਧਾ ਪੜਿਆ ਆਖੀਐ ਬਿਦਿਆ^{੪੦}

- ੧ ਆਪਾ ਭਾਵ ।
- ੨ ਚਾਈ ।
- ੩ ਇਕੱਠਾ ਕਰੀਏ ।
- ੪ ਸੁਆਹ ।
- ੫ ਦ੍ਰੋਤ ਭਾਵ ਵਿਚ ।
- ੬ ਸਚਿਆਂ ਨੇ ।
- ੭ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਿਰਮਲ ।
- ੮ ਸਿਆਣਾ ।
- ੯ ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਦੇ ਭਾਵ ਵਾਲੀ ।
- ੧੦ ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ (ਇਹ ਮਾਇਆ) ਬਣਾਈ ਹੈ ।
- ੧੧ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸੁਜਾਨ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਿਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਾਵ ਦੁਖ ਸੁਖ ਨੂੰ ਇਕ-ਸਮਾਨ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ।
- ੧੨ ਬਿਨਾਂ ।
- ੧੩ ਇਕ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਸਮੁਦਾਇ, ਬਹੁਤ ।
- ੧੪ ਅਣਗਿਣਤ, ਬੇਅੰਤ ।
- ੧੫ ਬੰਧਨ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ । 'ਬੰਧੁ' ਦੇਵੇਂ ਪਾਸੇ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ।
- ੧੬ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਖਰਾ (ਪਵਿਤਰ) ਹੋ ਕੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇਂਗਾ, ਅਤੇ ਖਿਮਾ ਤੇ ਸਚ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣਗੇ ।
- ੧੭ ਸੁਖੰਨ ਹੀ, ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ।
- ੧੮ ਧਿਆਨ ਰੂਪ ਖਰਾ ਧਨ ਖਰਚ; ਫਿਰ ਤੂੰ ਆਪੇ ਹੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਸ ਪਵੇਂਗਾ, ਭਾਵ ਇਸਥਿਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇਂਗਾ ।
- ੧੯ ਧੀਰਜ ।

- ੨੦ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਜੀਵ ਖਪਦਾ ਖਪਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਦੂਜੀ ਚੀਜ਼ ਹੀ ਵਿਕਾਰ ਰੂਪ ਹੈ ।
- ੨੧ ਆਪਣਾ ਆਪ ਪਾਇਆ ਹੈ ।
- ੨੨ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲੇ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦਾ ਭੇਦ ।
- ੨੩ ਨਿਰਸੰਦੇਹ, ਸ਼ੁਰੂਰ ।
- ੨੪ ਧਨ ਲਈ ।
- ੨੫ ਪਰ ਮਿਲਦਾ ਧਨ ਉਤਨਾ ਹੀ ਹੈ ਜਿਤਨਾ ਹਰੀ ਵਲੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੬ ਓੜਕ ਨੂੰ ।
- ੨੭ ਵੇਖ ੨ ਕੇ (ਗਿਆਨ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ) ।
- ੨੮ ਹਉਂ ੨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹਉਮੈ ਮਰ ਗਈ ।
- ੨੯ ਸਿਮਰਦੀ ਹੈ ।
- ੩੦ ਕੰਗਣ, ਕੜੇ ।
- ੩੧ ਬਹੁਤੇ ।
- ੩੨ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
- ੩੩ ਆਸਰਾ ।
- ੩੪ ਪੋਰ ਧਰਦਾ ਹੈ, ਚਰਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ), ਭਾਵ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।
- ੩੫ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖ ਮੇਰੇ ਨਹੀਂ ਸਕੀਂਦਾ, ਇਸ ਲਈ, ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਸੰਭਾਲ ਕਰ ।
- ੩੬ ਆਪ-ਹੁਦੇ ।
- ੩੭ ਸੜ ਮੋਏ ।
- ੩੮ ਤਰੇ ।
- ੩੯ ਕੀ ਆਖ ਕੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ?
- ੪੦ ਗਿਆਨ ਵਿਦਿਆ ।

* ਮਾਇਆ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ਾਹ ਸਦਾਣ ਵਾਲੇ ਅਸਲ ਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਰੁਤਬਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਚ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਕੇ ਸਚੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਸਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬਣਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ (੪੮) । ਹੋਰ ਨਿਰਦਈ ਸ਼ਾਹ ਅਖਵਾਣ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਖਵਾਰ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਹਰੀ ਮਾਲਕ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਦਾ ਆਸ਼ਾਦ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗੁਲਾਮ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ । ਉਹ ਤਾਂ ਸਚੇ ਧਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਸ਼ਾਹੀ ਮਹਿਲਾਂ ਦੇ 'ਮਹਲੀ' ਹਨ, ਭਾਵ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਆਉਣ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਨ (੪੯) । ਕਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਬਣਦੇ ਭੀ ਹਨ, ਪਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਧਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਹਰੀ-ਰਸ ਪੀਣ ਦੀ ਖਾਹਸ਼ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਹੀ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰ ਪ੍ਰਵਾਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (੫੦) । ਬਾਹਰਲੇ ਭੇਖਾਂ ਦੀ ਬਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਰੀ-ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਪੈਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਸਲ ਚੀਜ਼ ਹੈ (੫੧) । ਇਹ ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (੫੨) । ਆਪ-ਹੁਦੇਰੇ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਬਾਂ ਆਪਣੀ ਵਿਦਿਆ ਉਤੇ ਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪੰਜੇ ਲੋਕੇ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਅੱਸੀ ਸਿਖਿਆ ਤੋਂ ਕੁਝ ਪਲੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ (੫੩) । ਅਸਲ ਗਿਆਨੀ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸਿਖਾਂਦਾ ਹੈ (੫੪) ।

੧ਬਿਚਰੈ ਸਹਜਿਸੁਭਾਇ ॥ ੨ਬਿਦਿਆ ਸੋਧੈ ਤਤੁ ਲਹੈ ਰਾਮਨਾਮ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥
 ਮਨਮੁਖੁ ਬਿਦਿਆ ਬਿਕ੍ਰਦਾ^੩ ਬਿਖੁ ਖਟੇ ਬਿਖੁ ਖਾਇ ॥ ਮੂਰਖੁ ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨਈ^੪
 ਸੂਬ ਸੂਬ ਨਹ ਕਾਇ^੫ ॥ ੫੩ ॥ ਪਾਧਾ ਗੁਰਮੁਖਿ^੬ ਆਖੀਐ ਚਾਟੜਿਆ^੭ ਮਤਿ
 ਦੇਇ ॥ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਹੁ ਨਾਮੁ ਸੰਗਰਹੁ^੮ ਲਾਹਾ ਜਗ ਮਹਿ ਲੇਇ ॥ ੫੪ ॥ ਸਚੀ
 ਪਟੀ ਸਚੁ ਮਨਿ ਪੜੀਐ ਸਬਦੁ ਸੁ ਸਾਰੁ^{੧੦} ॥ ਨਾਨਕ ਸੋ ਪੜਿਆ ਸੋ ਪੰਡਿਤੁ
 ਬੀਨਾ^{੧੧} ਜਿਸੁ ਰਾਮਨਾਮੁ ਗਲਿ ਹਾਰੁ ॥ ੫੪ ॥ ੧ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧ *ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੧੨ਸਿਧ ਸਭਾ ਕਰਿ ਆਸਣਿ ਬੈਠੇ ਸੰਤ ਸਭਾ ਜੈਕਾਰੇ ॥
 ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਰਹਰਾਸਿ ਹਮਾਰੀ ਸਾਚਾ ਅਪਰ ਅਪਾਰੇ ॥ ਮਸਤਕੁ ਕਾਟਿ ਧਰੀ ਤਿਸੁ
 ਆਗੈ ਤਨੁ ਮਨੁ ਆਗੈ ਦੇਉ ॥ ਨਾਨਕ ੧੨ਸੰਤੁ ਮਿਲੈ ਸਚੁ ਪਾਈਐ ਸਹਜਭਾਇ ਜਸੁ
 ਲੇਉ ॥ ੧ ॥ ੧੩ਕਿਆ ਭਵੀਐ ਸਚਿ ਸੂਚਾ ਹੋਇ ॥ ਸਾਚ ਸਬਦ ਬਿਨੁ ਮੁਕਤਿ ਨ
 ਕੋਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਵਨ ਤੁਮੇ ਕਿਆ ਨਾਉ ਤੁਮਾਰਾ ਕਉਨੁ ਮਾਰਗੁ ਕਉਨੁ
 ਸੁਆਓ^{੧੪} ॥ ਸਾਚੁ ਕਹਉ ਅਰਦਾਸਿ ਹਮਾਰੀ ਹਉ ਸੰਤ ਜਨਾ ਬਲਿ ਜਾਓ ॥ ਕਹ
 ਬੈਸਹੁ ਕਹ ਰਹੀਐ ਬਾਲੇ^{੧੬} ਕਹ ਆਵਹੁ ਕਹ ਜਾਹੋ ॥ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ਸੁਣਿ ਬੈਰਾਗੀ
 ਕਿਆ ਤੁਮਾਰਾ ਰਾਹੋ ॥ ੨ ॥ ੧੭ਘਟਿ ਘਟਿ ਬੈਸਿ ਨਿਰੰਤਰਿ ਰਹੀਐ ਚਾਲਹਿ
 ਸਤਿਗੁਰਭਾਏ ॥ ੧੮ਸਹਜੇ ਆਏ ਹੁਕਮਿ ਸਿਧਾਏ^{੧੯} ਨਾਨਕ ਸਦਾ ਰਜਾਏ ॥
 ੨੦ਆਸਣਿ ਬੈਸਣਿ ਬਿਰੁ ਨਾਰਾਇਣੁ ਐਸੀ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੧} ਬੂਝੈ
 ਆਪੁ^{੨੨} ਪਛਾਣੈ ਸਚੇ ਸਚਿ ਸਮਾਏ ॥ ੩ ॥ ਦੁਨੀਆ ਸਾਗਰੁ ਦੁਤਰੁ^{੨੩} ਕਹੀਐ
 ਕਿਉਕਰਿ ਪਾਈਐ ਪਾਰੋ ॥ ਚਰਪਟੁ^{੨੪} ਬੋਲੈ ੨੪ਅਉਧੁ ਨਾਨਕ ਦੇਹੁ ਸਚਾ
 ਬੀਚਾਰੋ ॥ ੨੬ਆਪੇ ਆਖੈ ਆਪੇ ਸਮਝੈ ਤਿਸੁ ਕਿਆ ਉਤਰੁ ਦੀਜੈ ॥ ਸਾਚੁ ਕਹਹੁ
 ਤੁਮ ਪਾਰਗਰਾਮੀ ਤੁਝੁ ਕਿਆ ਬੈਸਣੁ ਦੀਜੈ ॥ ੪ ॥ ਜੈਸੇ ਜਲ ਮਹਿ ਕਮਲੁ
 ਨਿਰਾਲਮੁ ਮੁਰਗਾਈ ਨੈਸਾਣੇ ॥ ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਭਵਸਾਗਰੁ ਤਰੀਐ ਨਾਨਕ
 ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੇ ॥ ਰਹਹਿ ਇਕਾਂਤਿ ਏਕੋ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਆਸਾ ਮਾਹਿ ਨਿਰਾਸੋ ॥
 ਅਗਮੁ ਅਗੋਚਰੁ^{੨੭} ਦੇਖਿ ਦਿਖਾਏ ਨਾਨਕੁ ਤਾ ਕੀ ਦਾਸੋ ॥ ੫ ॥ ੨੮ਸੁਣਿ ਸੁਆਮੀ
 ਅਰਦਾਸਿ ਹਮਾਰੀ ਪੂਛਉ^{੨੯} ਸਾਚੁ ਬੀਚਾਰੋ ॥ ੩੦ਰੋਸੁ ਨ ਕੀਜੈ ਉਤਰੁ ਦੀਜੈ
 ਕਿਉ ਪਾਈਐ ਗੁਰਦੁਆਰੋ ॥ ੩੧ਇਹੁ ਮਨੁ ਚਲਤਉ ਸਚਘਰਿ ਬੈਸੈ ਨਾਨਕ
 ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੋ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ਕਰਤਾ ਲਾਗੈ ਸਾਚਿ ਪਿਆਰੋ ॥ ੬ ॥
 ੩੨ਹਾਟੀ ਬਾਟੀ ਰਹਹਿ ਨਿਰਾਲੇ ਰੂਪਿ ਬਿਰਖਿ ਉਦਿਆਨੇ ॥ ਕੰਦ ਮੂਲੁ

- ੧ ਵਿਚਾਰੇ ਸ਼ਾਂਤ ਮਨ ਹੋ ਕੇ (ਠੰਢੇ ਦਿਲ ਨਾਲ) ।
 ੨ ਗਿਆਨ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚਾਰੇ ਅਤੇ ਅਸਲੀਅਤ ਲਭੇ ।
 ੩ [ਵਿਕ੍ਰਮ ਕਰਦਾ] ਵੇਚਦਾ ਹੈ ।
 ੪ ਸਮਝਦਾ । ੫ ਕੋਈ ਵੀ, ਕੁਝ ਵੀ ।
 ੬ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ।
 ੭ ਭਾਵ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ।
 ੮ ਇਕੱਠਾ ਕਰੇ ।
 ੯ ਮਨ ਵਿਚ ਸਚ ਹੋਣਾ, ਇਹ ਸੱਚੀ ਪਟੀ ਹੋਵੇ ।
 ੧੦ ਸ਼ੇਸ਼ਟ ।
 ੧੧ [ਫਾ.] ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ, ਸਿਆਣਾ ।
 ੧੨ ਸਿੱਖ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਆਏ ਅਤੇ) ਸਭਾ ਵਿਚ ਆਸਣ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, ਹੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ! ਸਾਡੀ ਤੰਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ । ਅਗਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਉਤਰ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਗੇ ਹੀ ਬੈਠਨਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ।
 ੧੩ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਸਚਾ ਹਨੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਸੁਭਾਵਿਕ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।
 ੧੪ ਜੋਗੀਆਂ ਵਾਂਗ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਕੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ? ਸਚ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸੁਚਾ ਹੋ ਸਕੀਦਾ ਹੈ । ਸਚੇ ਸਬਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ।
 ੧੫ ਪ੍ਰਯੋਜਨ । ਜੋਗੀ ਪੁਛਦੇ ਹਨ, 'ਆਪਦਾ ਪੰਥ ਤੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਕੀ ਹੈ ?' ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਵਾਰਨ ਜਾਵਣ ਵਾਲੀ ਤੁਛ ਹਸਤੀ ਹਾਂ ।
 ੧੬ ਲੜਕੇ ! ਜੋਗੀ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਕਿ, ਹੇ ਬਾਲਕੇ ! ਤੂੰ ਕਿਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ? ਕਿਥੇ ਆਇਆ ਹੈ ? ਆਦਿਕ । ਫਿਰ ਪੁਛਿਆ, ਹੇ ਵੇਰਾਗਵਾਨ ! ਤੇਰਾ ਰਸਤਾ ਕੀ ਹੈ ? ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, 'ਘਟਿ ਘਟਿ.....' ।
 ੧੭ ਜੇ ਹਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਤਨੋਂ ਮਨੋਂ ਵਸਦੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਚਲਦੇ ਹਾਂ (ਇਹ ਸਾਡਾ ਮਾਰਗ ਹੈ) ।
 ੧੮ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾ ਇਧਰ ਆ ਨਿਕਲੇ ਹਾਂ ।
 ੧੯ ਚਲੇ ਜਾਂ ਗੇ ।
 ੨੦ ਆਸਣ ਤੇ ਬੈਠਣ ਵਿਚ ਨਾਰਾਇਣ ਹੀ ਬਿਰ ਸਮਝਿਆ ਹੈ । ੨੧ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ ।
- ੨੨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ।
 ੨੩ ਔਖਾ ਤਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ । (ਜੋਗੀ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ।)
 ੨੪ ਇਕ ਜੋਗੀ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੫ ਹੇ ਤਿਆਗੀ (ਫਕੀਰ) ਨਾਨਕ !
 ੨੬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਜੋਗੀ ! ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਜਗਤ ਨੂੰ 'ਦੁਤਰ' ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਹੈ; ਇਸਦਾ ਉਤਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਦੁਤਰ ਹੈ ਉਹ ਤਰਿਆ ਕਿਵੇਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਸਚ ਦਸ, ਹੇ ਪਾਰ ਪੁਜੇ ਹੋਏ ! ਤੇਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਕੀ ਬਹਿਣ ਦਈਏ ? (ਭਾਵ ਤੂੰ ਤਾਂ ਜਗਤ ਉਤੇ ਫ਼ਸਲਾ ਖਾੜ ਕੇ ਅਗੇ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਉਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਇਆ ਸਮਝੀ ਬੈਠਾ ਹੈ ! ਤੇਨੂੰ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਬਹਿਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਸਵਾਲ ਦਾ ਆਪੇ ਜਵਾਬ ਦੇ ਕੇ ਫਿਰ ਪੁਛਣ ਬੈਠਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਕਿਵੇਂ ਤਰੀਦਾ ਹੈ ।) (ਆਪਣਾ ਉਤਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ।) ਜਿਵੇਂ ਜਲ ਵਿਚ ਕਮਲ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਮੁਰਗਾਈ ਨੇ (ਨਦੀ) ਦੇ ਸਾਥੇ (ਸਾਹਮਣੇ) ਚਲਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸਦੇ ਖੰਡ ਨਹੀਂ ਫਿਜਦੇ, ਤਿਵੇਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹੀਏ। (ਗੁਰੂ ਜੀ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਤਿਆਗ ਦਸ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਤਿਆਗੀ ਹੋਵੇ ।) ਆਪਣੀ ਸੁਰਤੀ ਨੂੰ ਸਬਦ ਵਿਚ ਜੋੜ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤਰੀਦਾ ਹੈ ।
 ੨੭ ਜੇ ਮਨ ਦਿੰਦਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ੨੮ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ ।
 ੨੯ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ।
 ੩੦ ਬੁਰਾ ਨਾ ਮਨਾਉਣਾ, ਭਾਵ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਹੋਰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਉਤਰ ਦਿਉ ।
 ੩੧ ਉਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਚਲਾਏਮਾਨ ਮਨ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਿਚ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੇ ਨਾਮ ਮਨੁਖ ਦਾ ਆਸਰਾ ਬਣੇ ।
 ੩੨ (ਜੋਗੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਹਟੀ ਤੇ ਰਸਤਿਆਂ ਉਤੇ (ਸ਼ਹਿਰ ਤੇ ਬਾਹਰ) ਅਸੀਂ ਨਿਆਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਰਖਾਂ ਬਿਰਖਾਂ ਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੈ, ਫੰਦ (ਫਲ ਆਦਿਕ) ਤੇ ਮੂਲ (ਜੜ੍ਹ-ਗਾਜਰ ਆਦਿਕ) ਖਾ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ।

* ਸਿਖਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸਿਖਾਂ ਨਾਲ ਅਚਲ ਵਟਾਲੇ (ਦੇਖੋ ਛਾ: ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧, ਪੰ: ੩੯-੪੪) ਅਤੇ (ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਅਨੁਸਾਰ) ਗੋਰਖ ਹਟਕੀ ਵਿਚ ਦੁਹਾਂ ਬਾਈਂ ਹੋਈ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸਾਰ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿਛੋਂ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈ, ਇਸ 'ਸਿੱਖ ਗੋਸਟਿ' ਬਾਣੀ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਹਠ ਯੋਗ ਤੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਸਜਿਆ, ਤੇ ਸਿੱਖ ਆ ਕੇ ਆਸਣ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ । ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਤਰ ਹਨ ।

ਅਹਾਰੋ^੧ ਖਾਈਐ^੨ ਅਉਧੂ ਬੋਲੈ ਗਿਆਨੇ ॥ ਤੀਰਥਿ ਨਾਈਐ ਸੁਖ ਫਲੁ ਪਾਈਐ
 ਮੈਲੁ ਨ ਲਾਗੈ ਕਾਈ^੩ ॥ ਗੋਰਖਪੂਤੁ ਲੋਹਾਰੀਪਾ* ਬੋਲੈ ਜੋਗਜੁਗਤਿ ਬਿਧਿ
 ਸਾਈ^੪ ॥ ੭ ॥ "ਹਾਟੀ ਬਾਟੀ ਨੀਦ ਨ ਆਵੈ ਪਰਘਰਿ ਚਿਤੁ ਨ ਡੋਲਾਈ ॥ ਬਿਨੁ
 ਨਾਵੈ ਮਨੁ ਟੇਕ ਨ ਟਿਕਈ ਨਾਨਕ ਭੂਖ ਨ ਜਾਈ ॥ ਹਾਟੁ ਪਟਣੁ^੬ ਘਰੁ ਗੁਰੁ
 ਦਿਖਾਇਆ ਸਹਜੇ ਸਚੁ ਵਾਪਾਰੋ ॥ ਖੰਡਿਤ ਨਿਦੁ ਅਲਪ ਅਹਾਰੰ ਨਾਨਕ ਤਤੁ
 ਬੀਚਾਰੋ ॥ ੮ ॥ ਦਰਸਨੁ ਭੇਖ ਕਰਹੁ ਜੋਗਿੰਦੁ^੭ ਮੁੰਦੁ ਝੋਲੀ ਖਿੰਬਾ ॥ ਬਾਰਹ ਅੰਤਰਿ
 ਏਕੁ ਸਰੋਵਹੁ ਖਟਦਰਸਨ ਇਕ ਪੰਥਾ ॥ ਇਨ ਬਿਧਿ ਮਨੁ ਸਮਝਾਈਐ ਪੁਰਖਾ
 ਬਾਹੁੜਿ^੮ ਚੋਟ ਨ ਖਾਈਐ ॥ ^੯ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਜੋਗਜੁਗਤਿ ਇਵ
 ਪਾਈਐ ॥ ੯ ॥ ^{੧੦}ਅੰਤਰਿ ਸਬਦੁ ਨਿਰੰਤਰਿ ਮੁਦੁ ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ ਦੂਰਿ ਕਰੀ ॥
 ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਨਿਵਾਰੈ^{੧੧} ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸੁ ਸਮਝ ਪਰੀ ॥ ਖਿੰਬਾ ਝੋਲੀ
 ਭਰਿਪੁਰਿ ਰਹਿਆ ਨਾਨਕ ਤਾਰੈ ਏਕੁ ਹਰੀ ॥ ^{੧੨}ਸਾਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਸਾਚੀ ਨਾਈ
 ਪਰਖੈ ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਤ^{੧੩} ਖਰੀ ॥ ੧੦ ॥ ^{੧੪}ਉਂਧਉ ਖਪਰੁ ਪੰਚਭੂ ਟੋਪੀ ॥ ਕਾਂਇਆ
 ਕੜਾਸਣੁ ਮਨੁ ਜਾਗੋਟੀ ॥ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਸੰਜਮੁ ਹੈ ਨਾਲਿ^{੧੫} ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੬}
 ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਿ ॥ ੧੧ ॥ ਕਵਨੁ ਸੁ ਗੁਪਤਾ ਕਵਨੁ ਸੁ ਮੁਕਤਾ ॥ ਕਵਨੁ ਸੁ ਅੰਤਰਿ
 ਬਾਹਰਿ ਜੁਗਤਾ^{੧੭} ॥ ਕਵਨੁ ਸੁ ਆਵੈ ਕਵਨੁ ਸੁ ਜਾਇ ॥ ਕਵਨੁ ਸੁ ਤਿਭਵਣਿ
 ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥ ੧੨ ॥ ^{੧੮}ਘਟਿ ਘਟਿ ਗੁਪਤਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੁਕਤਾ ॥ ^{੧੯}ਅੰਤਰਿ
 ਬਾਹਰਿ ਸਬਦਿ ਸੁ ਜੁਗਤਾ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਬਿਨਸੈ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਸਾਚਿ ਸਮਾਇ ॥ ੧੩ ॥ ^{੨੦}ਕਿਉਕਰਿ ਬਾਧਾ ਸਰਪਨਿ ਖਾਧਾ ॥ ਕਿਉਕਰਿ
 ਖੋਇਆ ਕਿਉਕਰਿ ਲਾਧਾ ॥ ਕਿਉਕਰਿ ਨਿਰਮਲੁ ਕਿਉਕਰਿ ਅੰਧਿਆਰਾ ॥
 ਇਹੁ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੈ ਸੁ ਗੁਰੁ ਹਮਾਰਾ ॥ ੧੪ ॥ ਦੁਰਮਤਿ ਬਾਧਾ ਸਰਪਨਿ ਖਾਧਾ ॥
 ਮਨਮੁਖਿ ਖੋਇਆ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਾਧਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਅੰਧੇਰਾ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ
 ਹਉਮੈ ਮੋਟਿ ਸਮਾਇ ॥ ੧੫ ॥ ^{੨੧}ਸੁੰਨ ਨਿਰੰਤਰਿ ਦੀਜੈ ਬੰਧੁ ॥ ਉਡੈ ਨ ਹੰਸਾ
 ਪੜੈ ਨ ਕੰਧੁ ॥ ਸਹਜਗੁਫਾ ਘਰੁ ਜਾਣੈ ਸਾਚਾ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਚੇ ਭਾਵੈ ਸਾਚਾ ॥
 ੧੬ ॥ ਕਿਸੁ ਕਾਰਣਿ ਗ੍ਰਿਹੁ ਤਜਿਓ ਉਦਾਸੀ ॥ "ਕਿਸੁ ਕਾਰਣਿ ਇਹੁ ਭੇਖੁ
 ਨਿਵਾਸੀ^{੨੨} ॥ ਕਿਸੁ ਵਖਰ ਕੇ ਤੁਮ ਵਣਜਾਰੇ ॥ ਕਿਉਕਰਿ ਸਾਬੁ
 ਲੰਘਾਵਹੁ ਪਾਰੇ ॥ ੧੭ ॥ ^{੨੩}ਗੁਰਮੁਖਿ ਖੋਜਤ ਭਏ ਉਦਾਸੀ ॥ ਦਰਸਨ
 ਕੈ ਤਾਈ ਭੇਖ ਨਿਵਾਸੀ ॥ ਸਾਚ ਵਖਰ ਕੇ ਹਮ ਵਣਜਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕ
^{੨੪}ਗੁਰਮੁਖਿ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰੇ ॥ ੧੮ ॥ ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਪੁਰਖਾ ਜਨਮੁ^{੨੫} ਵਟਾਇਆ ॥

- ੧ ਭੋਜਨ ।
 ੨ ਜੋਗੀ ਸਾਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਦਸਦਾ ਹੈ ।
 ੩ ਕੁਝ ਵੀ, ਰਤਾ ਵੀ ।
 ੪ ਇਹੋ ਹੈ ।
 ੫ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਹਟੀ ਤੇ ਰਸਤੇ ਤੇ (ਘਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਸਭ ਥਾਂ) ਅਵਿਦਿਆ ਦੀ ਨੀਂਦ ਨਾ ਆਵੇ, ਅਤੇ ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਤੇ ਧਨ ਵਲ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨਾ ਭੁਲਾਏ ।
 ੬ ਸ਼ਹਿਰ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੯੫, ਨੋਟ ੧੬ । ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਵਸੋਂ ਵਿਖਾ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਸਹਜੇ ਹੀ ਸਚ ਦਾ ਵਪਾਰ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਬੇਹੜਾ ਸੋਣਾ ਅਤੇ ਬੇਹੜਾ ਖਾਣਾ ਹੈ ਤੇ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਦਾ ਹੈ ।
 ੭ ਜੋਗੀ ਰਾਜ । ਹੇ ਜੋਗੀ ਰਾਜ (ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੋਗੀ ਜਾਂ ਅਉਧੂ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਂਦੇ ਹਨ) ! ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੀ ਜੋਗ ਦਰਸ਼ਨ (ਮਤ) ਤੇ ਜੋਗ ਭੇਖ ਧਾਰਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਹੋ ਮੰਦ੍ਰਾ, ਖੋਲੀ ਤੇ ਖਿੱਚਾ (ਕਛਨੀ) ਪਹਿਨੋ, ਛੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪੰਥ ਬਣਾਵੋ ਅਤੇ ਜੋ ਬਾਰਾਂ ਫ਼ਿਰਕੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋ । ਛੇ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੩੯, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੮ ਮੁੜ ਕੇ, ਫੇਰ ।
 ੯ ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਹੇ ਯੋਗੀਓ ! ਅਸਲ ਜੋਗ-ਦੁਗਤੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਬੁਝਦਾ ਹੈ; ਉਹ ਜੁਗਤਿ ਇਉਂ ਹੈ : "ਅੰਤਰਿ ਸਬਦੁ....." ।
 ੧੦ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਸਣਾ, ਇਹ ਮੰਦ੍ਰਾ ਹਨ । ਹਰੀ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਦੇਖਣਾ, ਇਹ ਖਿੱਚਾ ਤੇ ਖੋਲੀ ਹੈ, ਆਦਿ ।
 ੧੧ ਦੂਰ ਕਰੋ ।
 ੧੨ ਮਾਲਕ ਸਚਾ ਹੋ ਸਚੇ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ।
 ੧੩ ਉਪਦੇਸ਼ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਦਸੀ ਹੋਈ ਭਲ ਪਰਖ ਕੇ ਦੇਖ ਲੈਂਦਾ ਹੋ ਕਿ ਖਰੀ ਹੋ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਦੀ

- ਕਹੀ ਹੋਈ ਗਲ ਸਚੀ ਨਿਕਲਦੀ ਹੋ ।
 ੧੪ ਸੰਸਾਰਕ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਲੋਂ ਉਲਟਿਆ ਮਨ ਖਪਰ ਹੋ ਤੇ ਪੰਜ ਤਤਾਂ ਦੇ ਦੇਵੀ ਗੁਣ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨੇ ਏਪੀ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਦਾ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣਾ ਕਜਾਸਣ (ਕੁਸ਼ਾ ਦਾ ਆਸਨ) ਹੈ, ਮਨ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰਨਾ ਲੰਗੋਟੀ (ਜਾਗੋਟੀ) ਹੈ । ਪੰਜ ਤਤਾਂ ਦੇ ਦੇਵੀ ਗੁਣ ਇਹ ਹਨ :—ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪਤਾ, ਅਗਨ ਤੋਂ ਮੇਲ ਸਾੜਨੀ, ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਧੀਰਜ, ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਮੇਲ ਧੋਣੀ ਅਤੇ ਹਵਾ ਤੋਂ ਸਮ-ਵਿਸ਼ਟਤਾ ।
 ੧੫ ਸਾਥੀ, ਭਾਵ ਚੇਲੇ ।
 ੧੬ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੧੭ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ।
 ੧੮ ੨ ਘਟ ੨ ਵਿਚ ਹੈ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਪਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
 ੧੯ ਜੇ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਭਾਵ ਤਨੋਂ ਮਨੋਂ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਹੈ ।
 ੨੦ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਬਧਾ ਹੋ ਤੇ ਸਪਣੀ (ਮਾਇਆ) ਦਾ ਖਾਧਾ ਹੈ ?
 ੨੧ ਅਵੁਰ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਟਿਕਾਉ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਫਿਰ ਨਾ ਹੰਸ (ਮਨ) ਛਟਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕੰਧ ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਟੁਟਦਾ (ਘਟਦਾ) ਹੈ । (ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਖੋਲੀ ਵਿਚ ਸਹਜ, ਤੁਰੀਆ, ਚੌਥੀ ਅਵਸਥਾ, ਇਕੋ ਕੁਝ ਹੈ ।) ਇਸ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਰੂਪ ਗੁਫਾ ਨੂੰ ਸਚਾ ਘਰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੨੨ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ।
 ੨੩ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਮੈਂ ਉਦਾਸ ਛੇਖ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ।
 ੨੪ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾਂਗੇ ।
 ੨੫ ਚਿੰਦਗੀ । ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਜੀਵਣ ਨੂੰ ਪਲਟਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਹੇ ਪੁਰਖ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁਖ ਤੋਂ ਦੇਵਤੇ ਬਣੇ ਇਸਦੇ ਹੋ ?

* ਲੋਹਾਰੀਪਾ ਜੋਗੀ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ, ਜੋ ਗੋਰਖ ਦਾ ਪੁਤਰ (ਚੇਲਾ) ਹੈ । ਸਤਵੇਂ ਅੰਕ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦਸਵੇਂ ਅੰਕ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤਕ ਇਸ ਜੋਗੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉਤਰ ਹੈ । ਇਹ ਜੋਗੀ ਬਾਹਰਲੇ ਭੇਖ ਤੇ ਸੰਜਮ ਉੱਤੇ ਚੌਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅੰਦਰ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਉੱਤੇ ।

† ਇਥੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਮ ਚਰਚਾ ਛਿੜ ਪਈ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਜੋਗੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ ।

੧ਕਾਹੇ ਕਉ ਤੁਝੁ ਇਹੁ ਮਨੁ ਲਾਇਆ ॥ ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਖਾਈ^੨ ॥
 ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਜੋਤਿ^੩ ਨਿਰੰਤਰਿ ਪਾਈ ॥ ਬਿਨੁ ਦੰਤਾ^੪ ਕਿਉ ਖਾਈਐ ਸਾਰੁ^੫ ॥ ਨਾਨਕ
 ਸਾਚਾ ਕਰਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ੧੯ ॥ *ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ ਗਵਨੁ ਮਿਟਾਇਆ ॥
 ੬ਅਨਹਤਿ ਰਾਤੇ ਇਹੁ ਮਨੁ ਲਾਇਆ ॥ ਮਨਸਾ ਆਸਾ ਸਬਦਿ ਜਲਾਈ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ^੭ ਜੋਤਿ ਨਿਰੰਤਰਿ ਪਾਈ ॥ ਤ੍ਰੈਗੁਣ^੮ ਮੇਟੇ ਖਾਈਐ ਸਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਤਾਰੇ
 ਤਾਰਣਹਾਰੁ ॥ ੨੦ ॥ ੯ਆਦਿ ਕਉ ਕਵਨੁ ਬੀਚਾਰੁ ਕਬੀਅਲੇ ਸੁੰਨ ਕਹਾ ਘਰ
 ਵਾਸੇ ॥ ੧੦ਗਿਆਨ ਕੀ ਮੁਦ੍ਰਾ ਕਵਨ ਕਬੀਅਲੇ ਘਟਿ ਘਟਿ ਕਵਨ ਨਿਵਾਸੇ ॥
 ਕਾਲ ਕਾ ਠੀਗਾ^{੧੧} ਕਿਉ ਜਲਾਈਅਲੇ ਕਿਉ ਨਿਰਭਉ ਘਰਿ ਜਾਈਐ ॥ ੧੨ਸਹਜ
 ਸੰਤੋਖ ਕਾ ਆਸਣੁ ਜਾਣੈ ਕਿਉ ਛੇਦੇ ਬੈਰਾਈਐ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਹਉਮੈ ਬਿਖੁ
 ਮਾਰੈ ਤਾ ਨਿਜ ਘਰਿ ਹੋਵੈ ਵਾਸੇ ॥ ਜਿਨਿ ਰਚਿ ਰਚਿਆ ਤਿਸੁ ਸਬਦਿ ਪਛਾਣੈ
 ਨਾਨਕੁ ਤਾ ਕਾ ਦਾਸੇ ॥ ੨੧ ॥ ਕਹਾ ਤੇ ਆਵੈ ਕਹਾ ਇਹੁ ਜਾਵੈ ਕਹਾ ਇਹੁ ਰਹੈ
 ਸਮਾਈ ॥ ੧੩ਏਸੁ ਸਬਦ ਕਉ ਜੋ ਅਰਥਾਵੈ ਤਿਸੁ ਗੁਰ ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਈ ॥
 ੧੪ਕਉ ਤਤੈ ਅਵਿਗਤੈ ਪਾਵੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਗੈ ਪਿਆਰੇ ॥ ਆਪੇ ਸੁਰਤਾ ਆਪੇ
 ਕਰਤਾ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਬੀਚਾਰੇ ॥ ਹੁਕਮੇ ਆਵੈ ਹੁਕਮੇ ਜਾਵੈ ਹੁਕਮੇ ਰਹੈ ਸਮਾਈ ॥
 ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਸਾਚੁ ਕਮਾਵੈ ੧੫ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਸਬਦੇ ਪਾਈ ॥ ੨੨ ॥ ਆਦਿ ਕਉ
 ਬਿਸਮਾਦੁ^{੧੬} ਬੀਚਾਰੁ ਕਬੀਅਲੇ ੧੭ਸੁੰਨ ਨਿਰੰਤਰਿ ਵਾਸੁ ਲੀਆ ॥ ੧੮ਅਕਲਪਤ
 ਮੁਦ੍ਰਾ ਗੁਰਗਿਆਨੁ ਬੀਚਾਰੀਅਲੇ ਘਟਿ ਘਟਿ ਸਾਚਾ ੧੯ਸਰਬ ਜੀਆ ॥
 ਗੁਰਬਚਨੀ ਅਵਿਗਤਿ ਸਮਾਈਐ ਤਤੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਸਹਜਿ ਲਹੈ^{੨੦} ॥ ਨਾਨਕ
 ਦੂਜੀ ਕਾਰ ਨ ਕਰਣੀ ਸੇਵੈ ਸਿਖੁ ਸੁ ਖੋਜਿ ਲਹੈ ॥ ੨੧ਹੁਕਮੁ ਬਿਸਮਾਦੁ ਹੁਕਮਿ
 ਪਛਾਣੈ ਜੀਅਜੁਗਤਿ ਸਚੁ ਜਾਣੈ ਸੋਈ ॥ ਆਪੁ ਮੋਟਿ ਨਿਰਾਲਮੁ^{੨੨} ਹੋਵੈ ਅੰਤਰਿ
 ਸਾਚੁ ਜੋਗੀ ਕਹੀਐ ਸੋਈ ॥ ੨੩ ॥ ੨੩ਅਵਿਗਤੇ ਨਿਰਮਾਇਲੁ ਉਪਜੇ ਨਿਰਗੁਣ
 ਤੇ ਸਰਗੁਣੁ ਬੀਆ ॥ ੨੪ਸਤਿਗੁਰ ਪਰਚੈ ਪਰਮਪਦੁ ਪਾਈਐ ਸਾਚੈ ਸਬਦਿ
 ਸਮਾਇ ਲੀਆ ॥ ਏਕੇ ਕਉ ਸਚੁ^{੨੫} ਏਕਾ ਜਾਣੈ ਹਉਮੈ ਦੂਜਾ ਦੂਰਿ ਕੀਆ ॥ ਸੋ
 ਜੋਗੀ ਗੁਰਸਬਦੁ ਪਛਾਣੈ ਅੰਤਰਿ ਕਮਲੁ^{੨੬} ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਬੀਆ ॥ ਜੀਵਤੁ ਮਰੈ ਤਾ
 ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸੂਝੈ ਅੰਤਰਿ ਜਾਣੈ ੨੭ਸਰਬਦਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਤਾ ਕਉ ਮਿਲੈ
 ਵਡਾਈ ੨੮ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਸਰਬ ਜੀਆ ॥ ੨੪ ॥ ੨੯ਸਾਚੈ ਉਪਜੈ ਸਾਚਿ ਸਮਾਵੈ
 ਸਾਚੇ ਸੂਚੇ ਏਕ ਮਇਆ ॥ ਝੂਠੇ ਆਵਹਿ ਠਵਰ ਨ ਪਾਵਹਿ ਦੂਜੈ^{੩੦} ਆਵਾਗਉਣੁ
 ਭਇਆ ॥ ਆਵਾਗਉਣੁ ਮਿਟੈ ਗੁਰਸਬਦੀ ਆਪੇ ਪਰਖੈ ਬਖਸਿ ਲਇਆ ॥

- ੧ ਕਿਸ ਵਿਚ ਤੂੰ ਮਨ ਜੋੜਿਆ ਹੈ ? ਬਿਰਤੀ ਕਿਸ ਵਿਚ ਲਾਈ ਹੈ ?
- ੨ ਖਾ ਲਈ ਹੈ ।
- ੩ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਇਕ-ਰਸ ਚਾਨਣ ਲਭ ਲਿਆ ਹੈ ।
- ੪ ਦੇਂਦਾ ।
- ੫ ਲੋਹਾ (ਵਿਕਾਰ ਰੂਪ) ।
- ੬ ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਰਸ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਇਹ ਮਨ ਜੋੜਿਆ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੭ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
- ੮ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੪੦, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੯ ਰਚਨਾ ਦੇ ਮੁਢ ਵਿਚ ਕੀ ਹਾਲਤ ਸੀ ? ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਦਸਦੇ ਹੋ ? ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਫੂਰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਕਿਥੇ ਵਸਦਾ ਸੀ ? ਇਸ ਦਾ ਉਤਰ ਅਗੇ ਆਵਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਦਿ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ (ਤਦੋਂ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਿਰਰੁਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ) ਬਿਸਮਾਦ (ਅਸਚਰਜ) ਸੀ । ਹਾਂ 'ਜਿਨਿ ਰਚਿ ਰਚਿਆ' ਉਸ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਪਛਾਣ ਸਕੀਦਾ ਹੈ ।
- ੧੦ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨ (ਖੋਚਰੀ, ਫੂਚਰੀ, ਚੇਚਰੀ, ਗੋਚਰੀ, ਉਨਮਨੀ) ਮੁੰਦਾ (ਨਿਸ਼ਾਨ) ਕਹਾਂਦੇ ਹਨ । ਗਿਆਨ ਦੀ ਮੁੰਦਾ ਕੀ ਹਨ ?
- ੧੧ ਠੋਕਰ ਸਟ ।
- ੧੨ ਵੇਰੀ ਕਿਵੇਂ ਕਟੇ ਜਾਣ ? ਇਸਦਾ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉਤਰ ਸਮੁੱਚਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਹਜ ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਆਸਣ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਉਮੈ ਮਾਰੇ, ਆਦਿ । ਅੰਤ ੨ ਉਤਰ ਅਗੇ ਚਲ ਕੇ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ।
- ੧੩ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਜੋ ਅਰਥ ਦਸੇ ਉਹ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਹੈ । ਜਸ ਨੂੰ ਤਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

- ੧੪ ਵਿਅਕਤੀ-ਰਹਤ ਅਸਲੀਅਤ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਾਵੇ ਤੇ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ਪਿਆਰ ਕਿਵੇਂ ਲਗੇ ? ਜੋ ਆਪੇ ਸੁਰਤਾ (ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ) ਤੇ ਕਰਤਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ, ਉਸਦਾ, ਹੇ ਨਾਨਕ, ਵਿਚਾਰ ਦਸੋ । ਉਤਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਜਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੫ ਗਤੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ।
- ੧੬ ਅਸਚਰਜ, ਜੋ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ ।
- ੧੭ ਸੁੰਨ (ਅਫੂਰ ਹਰੀ) ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ।
- ੧੮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਕਲਪਨਾ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਇਹ ਮੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੯ ਜੇ ਸਭ ਨੂੰ ਜੀਵਣ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ।
- ੨੦ ਲਭਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੧ ਹੁਕਮ ਅਸਚਰਜ (ਅਕਬਨੀਯ) ਹੈ ਤੇ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ ਭਾਵ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਹੀ ਪਛਾਣੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਜੀਵਣ-ਜੁਗਤੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
- ੨੨ ਨਿਰਲੇਪ ।
- ੨੩ ਵਿਅਕਤੀ (ਸ਼ਖਸੀਅਤ) ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਨਿਰਮਲ ਸਰੂਪ ਆਪ ਹੀ ਬਣਿਆ, ਫਿਰ ਨਿਰਗੁਣ ਤੋਂ ਸਰਗੁਣ ਹੋਇਆ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੨੭, ਫੁਟ ਨੋਟ ੧ ।
- ੨੪ ਸਤਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ।
- ੨੫ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਕੇ ।
- ੨੬ ਹਿਰਦਾ ਕਮਲ ।
- ੨੭ ਸਭ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ।
- ੨੮ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਪਛਾਣੇ, ਭਾਵ ਇਕ ਜੋਤ ਹਰ ਥਾਂ ਦਿਸੇ ।
- ੨੯ ਸਚੇ ਹਰੀ ਤੋਂ ਗੁਰਮੁਖ ਉਪਜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਚ ਵਿਚ ਸਮਾਂਦਾ ਹੈ । ਜੋ ਸਚ ਦੁਆਰਾ ਸੁਚੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਸਚ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਹਨ ।
- ੩੦ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ।

* ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਤਾਂ ਆਵਾਗਵਨ ਮਿਟਾ ਦਿਤਾ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਜੰਮਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ, ਪਿਛਲੀ ਕਿਰਤ ਮਿਟਾ ਕੇ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਣ ਬਣਾਉਣਾ ।

ਏਕਾ ਬੇਦਨ^੧ ਦੂਜੈ^੨ ਬਿਆਪੀ ਨਾਮੁ ਰਸਾਇਣੁ^੩ ਵੀਸਰਿਆ ॥ ਸੋ ਬੂਝੈ ਜਿਸੁ
 ਆਪਿ ਬੁਝਾਏ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸੁ ਮੁਕਤੁ ਭਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਤਾਰੇ ਤਾਰਣਹਾਰਾ
 ਹਉਮੈ ਦੂਜਾ ਪਰਹਰਿਆ^੪ ॥ ੨੫ ॥ ਮਨਮੁਖਿ^੫ ਭੂਲੈ ਜਮ ਕੀ ਕਾਣਿ^੬ ॥
 ਪਰਘਰੁ ਜੋਹੈ ਹਾਣੇ ਹਾਣਿ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਭਰਮਿ ਭਵੈ ਬੇਬਾਣਿ^੭ ॥ ਵੇਮਾਰਗਿ
 ਮੂਸੈ ਮੰਤ੍ਰਿ ਮਸਾਣਿ ॥ ^{੧੦}ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੈ ਲਵੈ ਕੁਬਾਣਿ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਚਿ ਰਤੇ ਸੁਖੁ
 ਜਾਣਿ ॥ ੨੬* ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੧} ਸਾਚੇ ਕਾ ਭਉ ਪਾਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬਾਣੀ ਅਘੜੁ^{੧੨}
 ਘੜਾਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਿਰਮਲ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਵਿਤ੍ਰ ਪਰਮਪਦੁ
 ਪਾਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ^{੧੩}ਰੋਮਿ ਰੋਮਿ ਹਰਿ ਧਿਆਵੈ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚਿ
 ਸਮਾਵੈ ॥ ੨੭ ॥ ^{੧੪}ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਚੈ ਬੇਦ ਬੀਚਾਰੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਚੈ ^{੧੫}ਤਰੀਐ
 ਤਾਰੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਚੈ ਸੁ ^{੧੬}ਸਬਦਿ ਗਿਆਨੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਚੈ ^{੧੭}ਅੰਤਰ
 ਬਿਧਿ ਜਾਨੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਈਐ ਅਲਖ ਅਪਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਮੁਕਤਿ ਦੁਆਰੁ ॥ ੨੮ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਕਬੁ ਕਬੈ ਬੀਚਾਰਿ^{੧੯} ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ^{੨੦}ਨਿਬਹੈ
 ਸਪਰਵਾਰਿ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਪੀਐ ^{੨੧}ਅੰਤਰਿ ਪਿਆਰਿ ॥ ^{੨੨}ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਈਐ
 ਸਬਦਿ ਅਚਾਰਿ ॥ ^{੨੩}ਸਬਦਿ ਭੇਦਿ ਜਾਣੈ ਜਾਣਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ^{੨੪}ਹਉਮੈ ਜਾਲਿ
 ਸਮਾਈ ॥ ੨੯ ॥ ^{੨੫}ਗੁਰਮੁਖਿ ਧਰਤੀ ਸਾਚੈ ਸਾਜੀ ॥ ^{੨੬}ਤਿਸ ਮਹਿ ਓਪਤਿ ਖਪਤਿ
 ਸੁ ਬਾਜੀ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਰਪੈ^{੨੭} ਰੰਗੁ ਲਾਇ ॥ ਸਾਚਿ ਰਤਉ ਪਤਿ ਸਿਉ ਘਰਿ
 ਜਾਇ ॥ ਸਾਚ ਸਬਦ ਬਿਨੁ ਪਤਿ ਨਹੀ ਪਾਵੈ ॥ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਕਿਉ ਸਾਚਿ
 ਸਮਾਵੈ ॥ ੩੦ ॥ ^{੨੮}ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਸਟ ਸਿਧੀ ਸਭਿ ਬੁਧੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਭਵਜਲੁ
 ਤਰੀਐ ^{੨੯}ਸਚ ਸੁਧੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ^{੩੦}ਸਰ ਅਪਸਰ ਬਿਧਿ ਜਾਣੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ
^{੩੧}ਪਰਵਿਰਤਿ ਨਰਵਿਰਤਿ ਪਛਾਣੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ^{੩੨}ਤਾਰੇ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕ
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੩੧† ॥ ਨਾਮੇ ਰਾਤੇ ਹਉਮੈ ਜਾਇ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ
 ਸਚਿ ਰਹੇ ਸਮਾਇ ॥ ^{੩੨}ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਪਾਵਹਿ
 ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਤ੍ਰਿਭਵਣ^{੩੩} ਸੋਝੀ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ
 ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ੩੨ ॥ ^{੩੪}ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ ਹੋਇ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ
 ਸਦਾ ਤਪੁ ਹੋਇ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸਚੁ ਕਰਣੀ ਸਾਰੁ^{੩੫} ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਗੁਣ ਗਿਆਨ
 ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਬੋਲੈ ਸਭੁ ਵੇਕਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਤਿਨ ਕਉ
 ਜੈਕਾਰੁ ॥ ੩੩ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਨਾਮੁ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥ ^{੩੬}ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਸਚਿ ਰਹੈ
 ਸਮਾਇ ॥ ^{੩੭}ਬਾਰਹ ਮਹਿ ਜੋਗੀ ਭਰਮਾਏ ਸੰਨਿਆਸੀ ^{੩੮}ਛਿਅਚਾਰਿ ॥ ਗੁਰ

- ੧ [ਸੰ. ਵੇਦਨ] ਪੀੜ, ਦੁਖ ।
- ੨ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਦੇ ਕਾਰਣ ।
- ੩ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ ।
- ੪ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ।
- ੫ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ, ਮਨ-ਮਤੀ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ।
- ੬ ਮੁਥਾਜੀ ।
- ੭ ਉਹ ਦੁਜਿਆਂ ਦੇ ਧਨ ਜਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਤਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਘਾਟਾ ਹੀ ਘਾਟਾ ਹੈ ।
- ੮ ਬਿਆਬਾਨ ਵਿਚ, ਉਜਾੜ ਵਿਚ ।
- ੯ ਮਸਾਣਾਂ ਵਿਚ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਜੋਗੀ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈ ਕੇ ਲੁਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੦ ਗੁਟ-ਬਚਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਅਤੇ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਕੁਬਾਣ (ਦੁਰਬਚਨ) ।
- ੧੧ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ।
- ੧੨ ਅਸਾਧ ਮਨ ਨੂੰ ।
- ੧੩ ਵਾਲ ਵਾਲ ਦੁਆਰਾ, ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ, ਤਨੇ ਮਨੇ ਹੋ ਕੇ ।
- ੧੪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਹ ਵਿਚਾਰ (ਗਿਆਨ) ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਹੋਰ ਲੋਕ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
- ੧੫ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾਈਏ ।
- ੧੬ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਗਿਆਨੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੭ ਅੰਦਰਲੀ ਰਹਿਣੀ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਜਾਣ ਲੱਦਾ ਹੈ ।
- ੧੮ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ।
- ੧੯ ਪਟਵਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਨਿਬਾਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਪੂਰਾ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ।
- ੨੦ ਦਿਲ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਧਾਰ ਕੇ ।
- ੨੧ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਅਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ।
- ੨੨ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਜੁਕੇ ਆਪ ਜਾਣਦਾ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹੈ ।
- ੨੩ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ ਹਰੀ ਵਿਚ ਜਾ ਲਿਵ-ਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

- ੨੪ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਲਈ (ਗੁਰਮੁਖ ਪੰਦਾ ਕਰਨ ਲਈ) ਸਚੇ ਨੇ ਧਰਤੀ ਬਣਾਈ ਹੈ:—“ਹਰਿ ਸਿਮਰਨਿ ਧਾਰੀ ਸਭ ਧਰਨਾ” (ਸੁਖਮਨੀ) ।
- ੨੫ ਉਸ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਪੰਦਾ ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਮਰਨਾ ਉਸ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ ।
- ੨੬ ਰੰਗੀਜਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਰੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ੨੭ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਤੇ ਬੁਧੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੧੨, ਵੁਟ ਨੋਟ + ਵਿਚ ਦਿਤੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਅਠ ।
- ੨੮ ਸਚ ਦੀ ਸੂਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ।
- ੨੯ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਦੀ ਬਿਧੀ, ਸੱਤ ਅਸੱਤ ਦੀ ਪਛਾਣ ।
- ੩੦ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਤਿਆਗ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਕਿਥੇ ਮਨ ਲਾਣਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਿਥੇ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਹੈ ।
- ੩੧ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰ ਕੇ ਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਤਰਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹੈ (ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਨਹੀਂ) ।
- ੩੨ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲਗਿਆਂ ਹੀ ਜੋਗ-ਜੁਗਤੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਸਫਲ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ।
- ੩੩ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਣਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦੀ ਇਕੋ ਜੋਤਿ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ) ।
- ੩੪ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲਗਿਆਂ ਹੀ ਸਿਧਾਂ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟ ਸਫਲ ਹੋ, ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸਿਟਾ ਨਾਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬੇਅਰਥ ਹੋ ।
- ੩੫ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ।
- ੩੬ ਸਚ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਰਹਿਣਾ, ਇਹ ਜੋਗ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲਿਵ ਲਗ ਜਾਣੀ ਇਹ ਅਸਲ ਜੋਗ ਹੈ ।
- ੩੭ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਫਿਰਕੇ ।
- ੩੮ ਛੇ ਤੇ ਚਾਰ (ਦਸ) ਫਿਰਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੰਨਿਆਸੀ ਭਰਮਦੇ ਹਨ । ‘ਦਸ ਨਾਮ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਜੋਗੀ ਬਾਰਹ ਪੰਥ ਚਲਾਏ’ (ਭਾ: ਗੁਰਦਾਸ) ।

* ਅਗਲੀਆਂ ਕੁਝ ਪੇਸ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਦਸੀ ਹੈ ।

+ ਨਾਮ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਕੀ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

ਕੈ ਸਬਦਿ ਜੋ ਮਰਿ ਜੀਵੈ ਸੋ ਪਾਏ ਮੋਖਦੁਆਰੁ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਸਭਿ ਦੂਜੈ^੧ ਲਾਗੈ
 ਦੇਖਹੁ ਰਿਦੈ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਵਡੇ ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ਜਿਨੀ ਸਚੁ ਰਖਿਆ
 ਉਰਧਾਰਿ^੨ ॥ ੩੪* ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੩ ਰਤਨੁ ਲਹੈ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਖੈ
 ਰਤਨੁ ਸੁਭਾਇ^੪ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚੀ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚੇ ਮਨੁ
 ਪਤੀਆਇ^੫ ॥ ^੬ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਲਖੁ ਲਖਾਏ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਚੋਟ
 ਨ ਖਾਵੈ ॥ ੩੫ ॥ ^੭ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ^੮ਲਾਗੈ ਸਹਜਿ
 ਧਿਆਨੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਵੈ ਦਰਗਹ ਮਾਨੁ ॥ ^੯ਗੁਰਮੁਖਿ ਭਉ ਭੰਜਨੁ ਪਰਧਾਨੁ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਰਣੀ ਕਾਰ ਕਰਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ੩੬ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ^{੧੦}ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਬੇਦ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਵੈ ^{੧੧}ਘਟ ਘਟਿ ਭੇਦ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਗਵਾਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਗਲੀ ਗਣਤ^{੧੨} ਮਿਟਾਵੈ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਰਾਮਨਾਮ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਖਸਮੁ ਪਛਾਤਾ ॥ ੩੭+ ॥
 ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਭਰਮੈ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ^{੧੩}ਘਾਲ ਨ ਪਵਈ ਥਾਇ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ
 ਮਨੂਆ ਅਤਿ ਡੋਲਾਇ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ^{੧੪}ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਨਹੀ ਬਿਖੁ ਖਾਇ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ
^{੧੫}ਬਿਸੀਅਰੁ ਡਸੈ ਮਰਿ ਵਾਟ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ^{੧੬}ਘਾਟੇ ਘਾਟ ॥ ੩੮ ॥
 ਜਿਸੁ ਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤਿਸੁ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੈ ॥ ਅਵਗਣ ਮੇਟੈ ਗੁਣਿ^{੧੭} ਨਿਸਤਾਰੈ ॥
 ਮੁਕਤਿ ਮਹਾਸੁਖ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਦੇ ਨ ਆਵੈ ਹਾਰਿ^{੧੮} ॥ ਤਨੁ
 ਹਟੜੀ ਇਹੁ ਮਨੁ ਵਣਜਾਰਾ ॥ ਨਾਨਕ ਸਹਜੇ ਸਚੁ ਵਾਪਾਰਾ ॥ ੩੯ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਬਾਂਧਿਓ ਸੇਤੁਝੁ ਬਿਧਾਤੇ ॥ ਲੰਕਾ^{੧੯} ਲੂਟੀ ^{੨੦}ਦੇਤੁ ਸੰਤਾਪੈ ॥ ਰਾਮਚੰਦਿ^{੨੧} ਮਾਰਿਓ
^{੨੨}ਅਹਿਰਾਵਣੁ ॥ ^{੨੩}ਭੇਦੁ ਬਭੀਖਣੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਚਾਇਣੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ
^{੨੪}ਸਾਇਰਿ ਪਾਹਣੁ ਤਾਰੇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ^{੨੫}ਕੋਟਿ ਤੇਤੀਸ ਉਧਾਰੇ ॥ ੪੦ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ^{੨੬}ਚੂਕੈ ਆਵਣ ਜਾਣੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਦਰਗਹ ਪਾਵੈ ਮਾਣੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਖੋਟੇ ਖਰੇ ਪਛਾਣੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ^{੨੭}ਲਾਗੈ ਸਹਜਿ ਧਿਆਨੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਦਰਗਹ
 ਸਿਫਤਿ^{੨੮} ਸਮਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੰਧੁ ਨੁ ਪਾਇ ॥ ੪੧ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ
^{੨੯}ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ ਪਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਉਮੈ ਸਬਦਿ ਜਲਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਸਾਚੇ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚੈ ਰਹੈ ਸਮਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚਿਨਾਮਿ
 ਪਤਿ ਉਤਮ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ^{੩੦}ਸਗਲ ਭਵਣ ਕੀ ਸੋਝੀ ਹੋਇ ॥
 ੪੨ ॥ ^{੩੧}ਕਵਣ ਮੂਲੁ ਕਵਣ ਮਤਿ ਵੇਲਾ ॥ ਤੇਰਾ ਕਵਣੁ ਗੁਰੂ ਜਿਸ ਕਾ ਤੂ
 ਚੇਲਾ ॥ ^{੩੨}ਕਵਣ ਕਥਾ ਲੇ ਰਹਹੁ ਨਿਰਾਲੇ ॥ ਬੋਲੈ ਨਾਨਕੁ ਸੁਣਹੁ ਤੁਮ

- ੧ ਦੋਤ ਭਾਵ ਵਿਚ, ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਚ ।
- ੨ ਦਿਲ ਵਿਚ ਧਾਰ ਕੇ ।
- ੩ ਹਰੀ ਰਤਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੪ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ।
- ੫ ਪਤੀਜਦਾ ਹੈ ।
- ੬ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਜਦ ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਨਾ ਲਖੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸੂਝ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
- ੭ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ-ਸਿਮਰਨ, ਵੰਡ ਛਕਣ ਅਤੇ ਸ਼ਖਸੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਦੇ ਉਚੇ ਗੁਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
- ੮ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੯ ਗੁਰਮੁਖ ਭੇ ਨੂੰ ਏਜਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੦ ਸ਼ਾਸਤਰ ਆਦਿਕ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ।
- ੧੧ ਘਟਾਂ (ਜੀਵਾਂ) ਦੇ ਛੇਦ ਆਪਣੇ ਘਟ (ਦਿਲ) ਵਿਚ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ।
- ੧੨ ਹਿਸਾਬ, ਲੇਖਾ (ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਹ ਗਲ ਆਖੀ ਸੀ ਜਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮਾੜਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਸੀ) । ਜਦ ਇਹ ਲੇਖਾ ਹੀ ਮੁਕਾ ਦਈਏ, ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵੇਰ ਵਿਰੋਧ ਭੀ ਮੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੩ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ।
- ੧੪ ਬਿਖ ਖਾ ਖਾ ਕੇ ਰਜੀਦਾ ਨਹੀਂ ।
- ੧੫ ਸੱਪ ਡਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮਰ

- ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੬ ਘਾਟਾ ਹੀ ਘਾਟਾ ਹੈ ।
- ੧੭ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ।
- ੧੮ ਹਾਰ ਕੇ ।
- ੧੯ ਦੇਹ ਰੂਪ ਲੰਕਾ ।
- ੨੦ ਕਾਮਾਦਿਕ ਦੋਤਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਤੋਂ । ਦੇਹ ਰੂਪ ਲੰਕਾ ਕਾਮਾਦਿਕ ਦੋਤਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਈ ।
- ੨੧ ਗੁਰਮੁਖ ਰੂਪ ਰਾਮ ਚੰਦ ਨੇ ।
- ੨੨ ਹੰਕਾਰ ਰੂਪ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ।
- ੨੩ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ ਜੋ ਪਰਚਾ (ਵਾਕਫ਼ੀ, ਗਿਆਨ) ਲਭਾ, ਇਹ ਭਭੀਖਣ ਦਾ ਛੇਦ ਦਸਣਾ ਸੀ ।
- ੨੪ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਪੀ ਪਥਰ ਤਾਰ ਦਿਤੇ ; ਜਿਵੇਂ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਉਤੇ ਪੁਲ ਬੰਨ੍ਹਦਿਆਂ ਪਾਣੀ ਤੇ ਪਥਰ ਤਾਰੇ ਸਨ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਲਿਖ ਕੇ ।
- ੨੫ ਭਾਵ ਬਿਅੰਤ, ਅਣਗਿਣਤ ਲੁਕਾਈ ।
- ੨੬ ਮੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਨਮ ਮਰਨ ।
- ੨੭ ਸਿਫਤ ਦੁਆਰਾ ।
- ੨੮ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਪਵਿਤਰ ਨਾਮ ।
- ੨੯ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੯੪੧, ਨੋਟ ੩੩ ।
- ੩੦ ਜੀਵਣ ਦਾ ਮੂਲ (ਅਰੰਭ) ਕਿਥੇ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਦੀ ਮਤ ਲੈਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੈ ? ਭਾਵ ਕਿਹੜੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਹੈ ?
- ੩੧ ਕਿਹੜੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ ?

* ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਛਾ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਣ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੋਹੋ ਜਹੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ?

† ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਨਾਲ ਕੀ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

‡ ਪੁਲ । ਵਿਧਾਤੇ (ਕਰਤਾਰ) ਨੇ ਗੁਰਮੁਖ ਰੂਪੀ ਪੁਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਰਾਵਣ ਤੋਂ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਛੁਡਾਵਣ ਲਈ ਲੰਕਾ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਪੁਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਸੀ । ਉਹ ਤਸਵੀਰ ਖਿਚ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਸ ਰਹੇ ਹਨ ।

§ ਜੇਗੀਆਂ ਨੇ ਉਪਰਲਾ ਸੁਆਲ ਪੁਛ ਕੇ ਨਾਲ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੋ ਬਾਲੇ ਇਹ ਗਲ ਵੀ ਸੁਣੋ ਤੇ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਦਸੋ ਕਿ (ਜੇਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਇੰਨੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦਸਦੇ ਆਏ ਹੋ) ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਕਿਵੇਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਇਉਂ ਬੋਲੇ : “ਪਵਨ ਅਰੰਭ.....” ।

ਬਾਲੇ^੧ ॥ ^੨ਏਸੁ ਕਥਾ ਕਾ ਦੇਇ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਭਵਜਲੁ ਸਬਦਿ ਲੰਘਾਵਣਹਾਰੁ ॥
 ੪੩ ॥ ^੩ਪਵਨ ਅਰੰਭੁ ਸਤਿਗੁਰਮਤਿ ਵੇਲਾ ॥ ^੪ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ ॥
^੫ਅਕਥ ਕਥਾ ਲੇ ਰਹਉ ਨਿਰਾਲਾ ॥ ਨਾਨਕ ਜੁਗਿਜੁਗਿ ਗੁਰ ਗੋਪਾਲਾ ॥ ^੬ਏਕੁ
 ਸਬਦੁ ਜਿਤੁ ਕਥਾ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੭ ਹਉਮੈ ਅਗਨਿ ਨਿਵਾਰੀ^੮ ॥ ੪੪ ॥
 ਮੈਣ^੯ ਕੇ ਦੰਤ ਕਿਉ ਖਾਈਐ ਸਾਰੁ ॥ ਜਿਤੁ ਗਰਬੁ ਜਾਇ ਸੁ ਕਵਣੁ ਆਹਾਰੁ^{੧੦} ॥
 ਹਿਵੈ ਕਾ ਘਰੁ ਮੰਦਰੁ ਅਗਨਿ ਪਿਰਾਹਨੁ^{੧੧} ॥ ਕਵਨ ਗੁਫਾ ਜਿਤੁ ਰਹੈ
 ਅਵਾਹਨੁ^{੧੨} ॥ ^{੧੩}ਇਤ ਉਤ ਕਿਸ ਕਉ ਜਾਣਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ਕਵਨ ਧਿਆਨੁ ^{੧੪}ਮਨੁ
 ਮਨਹਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ੪੫ ॥ ਹਉ ਹਉ ਮੈ ਮੈ ਵਿਚਹੁ ਖੋਵੈ ॥ ਦੂਜਾ ਮੇਟੈ ਏਕੋ ਹੋਵੈ ॥
 ਜਗੁ ਕਰੜਾ ਮਨਮੁਖੁ ਗਾਵਾਰੁ ॥ ਸਬਦੁ ਕਮਾਈਐ ਖਾਈਐ ਸਾਰੁ^{੧੫} ॥ ਅੰਤਰਿ
 ਬਾਹਰਿ ਏਕੋ ਜਾਣੈ ॥ ਨਾਨਕ ਅਗਨਿ ਮਰੈ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਭਾਣੈ ॥ ੪੬ ॥ ਸਚ^{੧੬} ਭੈ
 ਰਾਤਾ ਗਰਬੁ ਨਿਵਾਰੈ^{੧੭} ॥ ਏਕੋ ਜਾਤਾ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੈ ॥ ਸਬਦੁ ਵਸੈ ਸਚੁ ^{੧੮}ਅੰਤਰਿ
 ਹੀਆ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ^{੧੯}ਸੀਤਲੁ ਰੰਗਿ ਰੰਗੀਆ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਬਿਖੁ ਅਗਨਿ
 ਨਿਵਾਰੈ^{੨੦} ॥ ਨਾਨਕ ^{੨੧}ਨਦਰੀ ਨਦਰਿ ਪਿਆਰੇ ॥ ੪੭* ॥ ^{੨੨}ਕਵਨਮੁਖਿ ਚੰਦੁ
 ਹਿਵੈ ਘਰੁ ਛਾਇਆ ॥ ਕਵਨ ਮੁਖਿ ਸੂਰਜੁ ਤਪੈ ਤਪਾਇਆ ॥ ਕਵਨ ਮੁਖਿ ਕਾਲੁ
 ਜੋਹਤ ਨਿਤ ਰਹੈ ॥ ਕਵਨ ਬੁਧਿ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੩} ਪਤਿ ਰਹੈ ॥ ਕਵਨੁ ਜੋਧੁ^{੨੪} ਜੋ ਕਾਲੁ
 ਸੰਘਾਰੈ^{੨੫} ॥ ਬੋਲੈ ਬਾਣੀ ^{੨੬}ਨਾਨਕੁ ਬੀਚਾਰੈ ॥ ੪੮ ॥ ^{੨੭}ਸਬਦੁ ਭਾਖਤ ਸਸਿ ਜੋਤਿ
 ਅਪਾਰਾ ॥ ਸਸਿ ਘਰਿ ਸੂਰੁ^{੨੮} ਵਸੈ ਮਿਟੈ ਅੰਧਿਆਰਾ ॥ ਸੁਖੁ ਦੁਖੁ ਸਮ ਕਰਿ ਨਾਮੁ
 ਅਧਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਣਹਾਰਾ ॥ ^{੨੯}ਗੁਰ ਪਰਚੈ ਮਨੁ ਸਾਚਿ ਸਮਾਇ ॥
 ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕੁ ਕਾਲੁ ਨ ਖਾਇ ॥ ੪੯ ॥ ^{੩੦}ਨਾਮ ਤਤੁ ਸਭ ਹੀ ਸਿਰਿ ਜਾਪੈ ॥
 ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਦੁਖੁ ਕਾਲੁ ਸੰਤਾਪੈ ॥ ^{੩੧}ਤਤੋ ਤਤੁ ਮਿਲੈ ਮਨੁ ਮਾਨੈ ॥ ਦੂਜਾ ਜਾਇ ਇਕਤੁ
 ਘਰਿ ਆਨੈ ॥ ^{੩੨}ਬੋਲੈ ਪਵਨਾ ਗਗਨੁ ਗਰਜੈ ॥ ਨਾਨਕ ਨਿਹਚਲੁ ਮਿਲਣੁ ਸਹਜੈ ॥
 ੫੦† ॥ ਅੰਤਰਿ ਸੁੰਨੰ^{੩੩} ਬਾਹਰਿ ਸੁੰਨੰ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸੁੰਨਮ ਸੁੰਨੰ ॥ ^{੩੪}ਚਉਥੇ ਸੁੰਨੈ ਜੋ
 ਨਰੁ ਜਾਣੈ ਤਾ ਕਉ ਪਾਪੁ ਨ ਪੁੰਨੰ ॥ ^{੩੫}ਘਟ ਘਟਿ ਸੁੰਨ ਕਾ ਜਾਣੈ ਭੇਉ ॥
 ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰੰਜਨ ਦੇਉ ॥ ਜੋ ਜਨੁ ਨਾਮ ਨਿਰੰਜਨ ਰਾਤਾ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋਈ ਪੁਰਖੁ
 ਬਿਧਾਤਾ^{੩੬} ॥ ੫੧ ॥ ਸੁੰਨੰ ਸੁੰਨੁ ਕਹੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥ ^{੩੭}ਅਨਹਤ ਸੁੰਨੁ ਕਹਾ ਤੇ ਹੋਈ ॥
 ਅਨਹਤ ਸੁੰਨਿ ਰਤੇ ਸੇ ਕੈਸੇ ॥ ਜਿਸ ਤੇ ਉਪਜੇ ਤਿਸ ਹੀ ਜੈਸੇ ॥ ਓਇ ਜਨਮਿ ਨ ਮਰਹਿ
 ਨ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੩੮} ਮਨੁ ਸਮਝਾਹਿ ॥ ੫੨ ॥ ^{੩੯}ਨਉ ਸਰ
 ਸੁਭਰ ਦਸਵੈ ਪੂਰੇ ॥ ^{੪੦}ਤਹ ਅਨਹਤ ਸੁੰਨ ਵਜਾਵਹਿ ਤੂਰੇ ॥ ਸਾਚੈ ਰਾਚੇ ਦੇਖਿ

- ੧ ਲੜਕੇ ।
 ੨ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਇਹ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ
 ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਪਾਰ ਕਰੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਗਲ
 ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਭੀ ਦਸੋ ।
 ੩ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਉਤ੍ਰ : ਪ੍ਰਾਣ ਹੀ ਹਸਤੀ ਦਾ ਮੁਖ
 ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸਮਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮਤ ਦਾ ਹੈ ।
 ੪ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤੀ ਦਾ
 ਲਗਾਤਾਰ ਟਿਕਣਾ ਇਹ ਚੇਲਾ ਹੈ ।
 ੫ ਉਸ ਅਕਸ਼ ਹਰੀ ਦੀ, ਜੋ ਜਗਾਂ ੨ ਵਿਚ ਹੈ,
 ਕਥਾ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ਮਾਇਆ ਤੋਂ
 ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ।
 ੬ ਕੇਵਲ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ
 ਦੀ ਕਥਾ ਵਿਚਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
 ੭ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ । ੮ ਦੁਰ ਕੀਤੀ ।
 ੯ [ਸਿੰਧੀ] ਮੇਮ । ਮੇਮ ਦੇ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰ
 (ਲਹਾ) ਕਿਵੇਂ ਖਾਈਏ ? ਭਾਵ ਆਪਣੀ
 ਆਤਮਕ ਨਿਰਬਲਤਾ ਨਾਲ ਹੰਕਾਰ ਕਿਵੇਂ
 ਖਾਈਏ ? ੧੦ ਭੋਜਨ ।
 ੧੧ [ਪਿਰਾਹਨ] ਚੋਲਾ । ਬਣਨ ਦਾ ਘਰ ਹੈ ਤੇ ਲਿਬਾਸ
 ਅੰਗ ਦਾ ਹ; ਭਾਵ ਤਾਮਸੀ ਮਨ ਨਾਸਵੇਤ
 ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਬਰਫ਼ ਨੂੰ
 ਅੱਗ ਗਲਾਦੀ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਇਹ ਸੁਭਾਓ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ।
 ੧੨ ਅਹਿਲ । ਜਿਥੇ ਮਨ ਟਿਕਾਉ ਪਕੜੇ ।
 ੧੩ ਕਿਸ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਜਾਣ ਕੇ ਲ ਨ ਹੋਵੇ ।
 ੧੪ ਮਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਰਹੇ ।
 ੧੫ ਲੋਹਾ । ੧੬ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ।
 ੧੭ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ।
 ੧੮ ਠੰਢਾ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ।
 ੧੯ ਪਿਆਰੇ ਨਦਰੀ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦੀ ਮੋਹਰ ਦੀ
 ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ (ਕਾਮਾਦਿਕ ਦੂਜ ਕਰਦਾ ਹੈ) ।
 ੨੦ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾ (ਮਨੁਖ ਦਾ ਮਨ) ਠੰਢ
 ਦਾ ਘਰ ਅਤੇ ਹਨੇਰਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ,
 ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੂਰਜ
 (ਗਿਆਨ) ਪ੍ਰਚੰਡ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਕਾਲ
 ਦਾ ਤਕਣਾ ਮੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?
 ੨੧ ਸੂਰਮਾ । ੨੨ ਮਾਰ ਦੇਵੇ ।
 ੨੩ ਨਾਨਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ ਤੇ
 ਉਤਰ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਣੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ :-
 ੨੪ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਦਿਆਂ ਚੰਨ ਵਿਚ (ਭਾਵ ਚੰਨ

- ਵਾਂਗ ਸਰਦ ਹੋਏ ਹਨੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ) ਬਿਅੰਤ
 ਚਾਨਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਚੰਨ ਵਿਚ
 ਸੂਰਜ ਦਾ ਚਾਨਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਚੰਨ ਦਾ
 ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । (ਇਹ ਵਾਕਿਆ ਹੈ
 ਕਿ ਚੰਨ ਦਾ ਆਪਣਾ ਚਾਨਣਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ,
 ਇਹ ਤਾਂ ਠੰਢਾ ਤੇ ਹਨੇਰਾ ਹੈ । ਪਰ ਇਸ ਉੱਤੇ
 ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਚਮਕਦਾ ਹੈ) ।
 ੨੫ ਸੂਰਜ (ਗੁਰ-ਗਿਆਨ) । ਪੰ. ੮੪੦ ਨੋਟ ੨੬ ।
 ੨੬ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪਤੀਜ ਕੇ ਮਨ ਸਚ ਵਿਚ ਟਿਕਦਾ ਹੈ ।
 ੨੭ ਨਾਮ ਤਤ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ (ਸਰੋਮਣੀ) ਹੈ ।
 ੨੮ ਪਰਮਾਤਮ ਤਤ ਨਾਲ ਜਦ ਜੀਵ-ਆਤਮਾ ਦਾ
 ਤਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਨ ਪਤੀਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੯ ਪ੍ਰਾਣ ਰੁਮਕਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਲਹਿਰ
 ਚਲ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗਗਨ (ਦਸਮ ਦੁਆਰ)
 ਗਰਜਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਅਵਸਥਾ
 ਬਲਵਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ; ਮਨ ਨਿਹਚਲ ਹੋ
 ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੇਲ ਹਰੀ ਨਾਲ ਸਹਜੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੩੦ ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ਦੋਥੇ ਪੰ. ੭੭੪, ਫੁਟ ਨੋਟ ੧ ।
 ੩੧ ਜੋ ਚੋਥੇ ਪਦ (ਸਹਜ) ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ
 ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦਾ ਲੋਪ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
 ੩੨ ਸਾਰੇ ਘਟਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹਰੀ ਦਾ ਭੇਦ
 ਆਪਣੇ ਘਟ ਵਿਚ ਜਾਣੇ ਉਹ ਆਦਿ ਤੇ
 ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ।
 ੩੩ ਰਚਨਹਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ਜੋ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲਗਾ ਹੈ
 ਉਸ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ
 ਜੀਵਣ ਰਚਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੩੪ ਨਾਮ ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ਕਹਿਣ ਮਾਤਰ ਤਾਂ
 ਸਾਰੇ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ੨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਨਾਮ
 ਰਹਿਤ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ ?
 ੩੫ ਨੇ ਗੋਲਕਾਂ ਨੂੰ ਨਕੇ ਨਕ ਭਰਕੇ (ਲਹਿਰਾਂ
 ਹੀਨ ਕਰ ਕੇ) ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਨੂੰ ਪੂਰੇ, ਭਾਵ
 ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਇਤਨੀਆਂ ਸੰਤੋਖ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋ
 ਜਾਣ ਕਿ ਕੋਈ ਸਰੀਰਕ ਭੁਖਾ ਮਨ ਨੂੰ ਨਾ
 ਭੁਲਾਉਣ, ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਬ੍ਰਿਤੀ ਭੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ
 ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ।
 ੩੬ ਉਥੇ ਆਤਮ ਮਛਲ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਂਦੇ ਹਨ,
 ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ
 ਫਰਜ਼ੀ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਮਨ ਦੇ ਫਲਾਂ-
 ਵਿਆਂ ਪਿਛੇ ਟਕਰਾਂ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦਾ ।

* ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਇਸਤਲਾਹੀ ਸ਼ਬਦ 'ਚੰਨ' ਤੇ 'ਸੂਰਜ' ਲੈ ਕੇ ਸਵਾਲ ਜਵਾਬ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ।
 ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁਖ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਉਂ ਨਿਘ ਤੋਂ ਸਖਣੀ
 ਤੇ ਹਨੇਰੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦੀ ਗਰਮੀ ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪੈਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਚੰਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

+ ਜੋਗੀ ਲੋਕ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਇਕ ਚੇਸ਼ਟਾ ਤੋਂ ਸ਼ਾਲੀ ਕਰਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ 'ਸੁੰਨ' ਜਾਂ
 'ਅਨਹਤ-ਸੁੰਨ' ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਨਵਾਂ ਸੋਤਾਂ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਨੂੰ 'ਸੁਭਰ
 ਭਰੇ' ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਚ ਰੂਪ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਜਾਣ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਰਚ ਜਾਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਹਨ ।

ਹਜੂਰੇ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਸਾਚੁ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ ॥ ੧ਗੁਪਤੀ ਬਾਣੀ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ॥
 ਨਾਨਕ ਪਰਖਿ ਲਏ ਸਚੁ ਸੋਇ ॥ ੫੩ ॥ ਸਹਜਭਾਇ ਮਿਲੀਐ ਸੁਖੁ ਹੋਵੈ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ^੨ ਜਾਗੈ ਨੀਦ^੩ ਨ ਸੋਵੈ ॥ ੪ਸੁੰਨ ਸਬਦੁ ਅਪਰੰਪਰਿ ਧਾਰੈ ॥ ੫ਕਹਤੇ
 ਮੁਕਤੁ ਸਬਦਿ ਨਿਸਤਾਰੈ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ੬ਦੀਖਿਆ ਸੇ ਸਚਿ ਰਾਤੇ ॥ ਨਾਨਕ ੭ਆਪੁ
 ਗਵਾਇ ਮਿਲਣ ਨਹੀ ਭ੍ਰਾਤੇ ॥ ੫੪ ॥ ਕੁਬੁਧਿ ਚਵਾਵੈ^੮ ਸੋ ਕਿਤੁ ਠਾਇ ॥ ਕਿਉ
 ਤਤੁ ਨ ਬੂਝੈ ਚੋਟਾ ਖਾਇ ॥ ਜਮ ਦਰਿ ਬਾਧੇ ਕੋਇ ਨ ਰਾਖੈ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਨਾਹੀ
 ੯ਪਤਿ ਸਾਖੈ ॥ ਕਿਉਕਰਿ ਬੂਝੈ ਪਾਵੈ ਪਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਮਨਮੁਖਿ ਨ ਬੂਝੈ ਗਵਾਰੁ ॥
 ੫੫ ॥ ਕੁਬੁਧਿ ਮਿਟੈ ਗੁਰਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੈ ਮੋਖਦੁਆਰ ॥ ੧੦ਤਤੁ
 ਨ ਚੀਨੈ ਮਨਮੁਖੁ ਜਲਿ ਜਾਇ ॥ ਦੁਰਮਤਿ ਵਿਛੁੜਿ ਚੋਟਾ ਖਾਇ ॥ ਮਾਨੈ ਹੁਕ
 ਸਭੇ ਗੁਣ ਗਿਆਨ ॥ ਨਾਨਕ ਦਰਗਹ ਪਾਵੈ ਮਾਨੁ ॥ ੫੬ ॥ ਸਾਚੁ ਵਖਰੁ ਧਨੁ
 ਪਲੈ ਹੋਇ ॥ ਆਪਿ ਤਰੈ ਤਾਰੇ ਭੀ ਸੋਇ ॥ ਸਹਜਿ^{੧੧} ਰਤਾ ਬੂਝੈ ਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ਤਾ
 ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਰੈ ਨ ਕੋਇ ॥ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਪਾਰਿ
 ਪਰੈ ਸਚਭਾਇ ॥ ੫੭ ॥ *ਸੁ ਸਬਦ ਕਾ ਕਹਾ ਵਾਸੁ ਕਬੀਅਲੇ ਜਿਤੁ ਤਰੀਐ
 ਭਵਜਲੁ ਸੰਸਾਰੇ ॥ ੧੨ਤ੍ਰੈਸਤ ਅੰਗੁਲ ਵਾਈ ਕਹੀਐ ਤਿਸੁ ਕਹੁ ਕਵਨੁ ਅਧਾਰੇ ॥
 ਬੋਲੈ ਖੋਲੈ ਅਸਥਿਰੁ ਹੋਵੈ ਕਿਉਕਰਿ ਅਲਖੁ ਲਖਾਏ ॥ ੧੩ਸੁਣਿ ਸੁਆਮੀ ਸਚੁ
 ਨਾਨਕੁ ਪ੍ਰਣਵੈ ਅਪਣੇ ਮਨ ਸਮਝਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੨ ਸਬਦੇ ਸਚਿ ਲਿਵ ਲਾਰੈ ਕਰਿ
 ਨਦਰੀ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਆਪੇ ੧੪ਦਾਨਾ ਆਪੇ ਬੀਨਾ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਸਮਾਏ ॥ ੫੮ ॥
 ੧੫ਸੁ ਸਬਦ ਕਉ ਨਿਰੰਤਰਿ ਵਾਸੁ ਅਲਖੰ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਸੋਈ ॥ ੧੬ਪਵਨ ਕਾ
 ਵਾਸਾ ਸੁੰਨ ਨਿਵਾਸਾ ਅਕਲ ਕਲਾ ਧਰ ਸੋਈ ॥ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਸਬਦੁ ੧੭ਘਟ ਮਹਿ
 ਵਸੈ ਵਿਚਹੁ ਭਰਮੁ ਗਵਾਏ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਨਿਰਮਲ ਬਾਣੀ ਨਾਮੁ ਮਾਨਿ
 ਵਸਾਏ ॥ ਸਬਦਿ ਗੁਰੂ ਭਵਸਾਗਰੁ ਤਰੀਐ ਇਤਉਤ ਏਕੋ ਜਾਣੈ ॥ ੧੮ਚਿਹਨੁ
 ਵਰਨੁ ਨਹੀ ਛਾਇਆ ਮਾਇਆ ਨਾਨਕ ਸਬਦੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ੫੯ ॥ ੧੯ਤ੍ਰੈਸਤ ਅੰਗੁਲ
 ਵਾਈ ਅਉਧੂ ਸੁੰਨ^{੨੦} ਸਚੁ ਆਹਾਰੋ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੋਲੈ ਤਤੁ ਬਿਰਲੈ^{੨੧} ਚੀਨੈ
 ਅਲਖ ਅਧਾਰੋ ॥ ੨੨ਤ੍ਰੈਗੁਣ ਮੇਟੈ ਸਬਦੁ ਵਸਾਏ ਤਾ ਮਨਿ ਚੂਕੈ ਅਹੰਕਾਰੋ ॥
 ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਏਕੋ ਜਾਣੈ ਤਾ ਹਰਿਨਾਮਿ ਲਗੈ ਪਿਆਰੋ ॥ ੨੩ਸੁਖਮਨਾ ਇੜਾ
 ਪਿੰਗੁਲਾ ਬੂਝੈ ਜਾ ਆਪੇ ਅਲਖੁ ਲਖਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ੨੪ਤਿਹੁ ਤੇ ਉਪਰਿ ਸਾਚਾ
 ਸਤਿਗੁਰਸਬਦਿ ਸਮਾਏ ॥ ੬੦* ॥ ੨੫ਮਨ ਕਾ ਜੀਉ ਪਵਨੁ ਕਬੀਅਲੇ
 ਪਵਨੁ ਕਹਾ ਰਸੁ ਖਾਈ ॥ ਗਿਆਨ ਕੀ ੨੬ਮੁਦ੍ਰਾ ਕਵਨ ਅਉਧੂ ਸਿਧ ਕੀ ਕਵਨ

੧ ਬਾਣੀ ਦਾ ਗੁਰੂ ਅਰਬ ਸਾਡੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਿਰ ਜਿਸ ਸਚ ਵਲ ਬਾਣੀ ਇਸ਼ਾਰੇ ਕਰਦੀ ਸੀ ਉਹ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲਾ।

੩ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਨੀਂਦ।

੪ ਅਜਪਾ ਜਾਪ ਉਸਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਪਰੰਪਰ ਵਿਚ ਟਿਕਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ।

੫ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੋਇਆ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਤਾਰਦਾ ਹੈ।

੬ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ।

੭ ਆਪਾ ਭਾਵ ਗਵਾ ਕੇ ਮਿਲੇ ਹਨ ਤੇ ਹੁਣ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ।

੮ [ਸਿੰਧੀ] ਬੋਲਦਾ ਹੈ। (ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ) ਜੋ ਕੁਬੁਧੀ ਵਿਚ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਅਕਲੀ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕੀ ਟਿਕਾਣਾ ਹੈ ?

੯ ਇਸ਼ਤ ਅਤੇ ਇਤਬਾਰ।

੧੦ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਮਨੁਖ ਅਸਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ।

੧੧ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ।

੧੨ ਯੋਗੀ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਸਾਹ ਲਈਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹਵਾ (ਤਿੰਨ ਤੇ ਸਤ) ਦਸ ਉਂਗਲਾਂ ਤੀਕ ਨਾਸਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਸ ਉਂਗਲ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸੁਆਸ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਦਸੇ ਆਸਰਾ ਕੀ ਹੈ ? ਜੇ ਸੱਤਾ ਅੰਦਰ ਬੋਲਦੀ ਖੋਲਦੀ ਹੈ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਅਸਥਿਰ ਹੋਵੇ ਤੇ ਅਲੱਖ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਵੇ ?

੧੩ ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਹੋ ਸੁਆਮੀ ! ਸੁਣ, ਮੈਂ ਉਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ (ਮੈਂ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਗਲ ਦਸਦਾ ਹਾਂ)। ਇਥੋਂ ਹੀ ਉਤਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵੇਰਵੇ ਨਾਲ ਉਤਰ 'ਸੁ ਸਬਦ ਕਉ ਨਿਰੰਤਰਿ.....' ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੧੪ [ਭਾ.] ਦਾਨਾ=ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ। ਬੀਨਾ=ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ।

੧੫ ਯੋਗੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤ ਕੇ ਭਾਵ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸ਼ਬਦ (ਨਾਮ) ਸਭ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੈ, ਭਾਵ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਅਤੇ ਅਲੱਖ ਹੈ। 'ਜੇਤਾ ਕੀਤਾ ਤੇਤਾ ਨਾਉ। ਵਿਣੁ ਨਾਵੇ ਨਾਹੀ ਕੇ ਬਾਉ' (ਜਪੁ)। ਸ਼ਬਦ=ਨਾਮ, ਹਰੀ

ਦੀ ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਜੋਤਿ।

੧੬ ਜਿਵੇਂ ਪਵਨ ਦਾ ਵਾਸ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਸੁੰਨ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ। ਜੋਗੀ ਪਵਨ ਸੁਆਸਾਂ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਹਵਾ ਲਈ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਰੀ ਪਵਨ ਵਾਂਗ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਹਵਾ ਦਾ ਬੁੱਲਾ ਆਵੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤੱਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਤੱਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਸੀਂ ਕਲਾ ਨਾਲ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਲਾ ਦੀ ਬਣਾਵਟ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਂਦੀ। 'ਅਕਲ ਕਲਾ ਭਰਪੂਰਿ ਰਹਿਆ' (ਵਾਰ ਆਸਾ)। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੧੪, ਫੁਟ ਨੋਟ ੧।

੧੭ ਦਿਲ ਵਿਚ।

੧੮ ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਤੇ ਰੰਗ ਨਹੀਂ। ਕਈ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖੇਡ ਅਤੇ ਕਈ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਅਕਸ (ਛਾਇਆ) ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਮਨੁਖ ਇਸ ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਛਾਇਆ ਦੇ ਕਣਕਾਰ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ।

੧੯ ਹੋ ਜੋਗੀ ! ਸੁਆਸਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਤੇ ਸਚ ਬੋਲਣਾ ਇਹੋ ਸੁਆਸਾਂ (ਜੀਵਣ) ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ।

੨੦ ਹਰੀ-ਨਾਮ।

੨੧ ਨਿਸ਼ਕਵਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਤਤ ਨੂੰ ਕਢਦਾ ਹੈ।

੨੨ ਫਜੇ ਸਤੇ ਤਮੇ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਡੋਲਣ ਤੋਂ ਹਟ ਜਾਵੇ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੪੦, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

੨੩ ਜਦ ਹਰੀ ਆਪਣਾ ਆਪ ਲਖਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹਰੀ ਉਸ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਤਿੰਨ ਨਾੜੀਆਂ (ਇੜਾ, ਪਿੰਗਲਾ, ਸੁਖਮਨੀ) ਵਿਚ ਸੁਆਸਾਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਯੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੩੨੭, ਫੁਟ ਨੋਟ ੧।

੨੪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਨਾੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਹੈ; ਉਹ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੜਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਚਿਕਰ ਕਰਨਗੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

੨੫ ਮਨ ਦਾ ਜੀਵਣ ਪਵਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪਵਨ ਨੂੰ ਕਿਥੋਂ ਰਸ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ?

੨੬ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ ? ਮੁਦਾ=ਯੋਗ ਦੇ ਸਾਧਨ, ਖੋਚਰੀ ਭੁਚਰੀ ਆਦਿ।

ਕਮਾਈ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਰਸੁ ਨ ਆਵੈ ਅਉਧੂ^੧ ਹਉਮੈ ਪਿਆਸ ਨ ਜਾਈ ॥ ਸਬਦਿ
 ਰਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਪਾਇਆ ਸਾਚੇ ਰਹੇ ਅਘਾਈ^੨ ॥ ਕਵਨ ਬੁਧਿ ਜਿਤੁ ਅਸਥਿਰੁ^੩
 ਰਹੀਐ ਕਿਤੁ ਭੋਜਨਿ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸੈ^੪ ॥ ਨਾਨਕ ^੫ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਸਮ ਕਰਿ ਜਾਪੈ ਸਤਿਗੁਰ
 ਤੇ ਕਾਲੁ ਨ ਗ੍ਰਾਸੈ^੬ ॥ ੬੧ ॥ ^੭ਰੰਗਿ ਨ ਰਾਤਾ ਰਸਿ ਨਹੀ ਮਾਤਾ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦੈ
 ਜਲਿ ਬਲਿ ਤਾਤਾ ॥ ^੮ਬਿੰਦੁ ਨ ਰਾਖਿਆ ਸਬਦੁ ਨ ਭਾਖਿਆ ॥ ^੯ਪਵਨੁ ਨ ਸਾਧਿਆ
 ਸਚੁ ਨ ਅਰਾਧਿਆ ॥ ^{੧੦}ਅਕਥ ਕਥਾ ਲੇ ਸਮ ਕਰਿ ਰਹੈ ॥ ਤਉ ਨਾਨਕ ਆਤਮ ਰਾਮ
 ਕਉ ਲਹੈ ॥ ੬੨ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ^{੧੦} ਰੰਗੇ ਰਾਤਾ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆ ਸਾਚੇ
 ਮਾਤਾ ॥ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰੀ ਅਗਨਿ ਨਿਵਾਰੀ^{੧੧} ॥ ਅਪਿਉ^{੧੨} ਪੀਓ ਆਤਮ ਸੁਖੁ
 ਧਾਰੀ ॥ ਸਚੁ ਅਰਾਧਿਆ ^{੧੩}ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਰੁ ਤਾਰੀ ॥ ਨਾਨਕ ਬੂਝੈ ਕੋ ਵੀਚਾਰੀ ॥
 ੬੩ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਮੈਗਲੁ^{੧੪} ਕਹਾ ਬਸੀਅਲੇ ਕਹਾ ਬਸੈ ਇਹੁ ਪਵਨਾ^{੧੫} ॥ ਕਹਾ
 ਬਸੈ ਸੁ ਸਬਦੁ ਅਉਧੂ^{੧੬} ਤਾ ਕਉ ਚੂਕੈ ਮਨ ਕਾ ਭਵਨਾ^{੧੭} ॥ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਤਾ
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲੇ ਤਾ ^{੧੮}ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਇਹੁ ਮਨੁ ਪਾਏ ॥ ਆਪੈ ਆਪੁ^{੧੯} ਖਾਇ
 ਤਾ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਵੈ ^{੨੦}ਧਾਵਤੁ ਵਰਜਿ ਰਹਾਏ ॥ ਕਿਉ ਮੂਲੁ^{੨੧} ਪਛਾਣੈ ਆਤਮੁ ਜਾਣੈ
 ਕਿਉ ^{੨੨}ਸਸਿ ਘਰਿ ਸੂਰੁ ਸਮਾਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਖੋਵੈ ਤਉ ਨਾਨਕ
 ਸਹਜਿ^{੨੩} ਸਮਾਵੈ ॥ ੬੪ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਨਿਹਚਲੁ ^{੨੪}ਹਿਰਦੈ ਵਸੀਅਲੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੂਲੁ
 ਪਛਾਣਿ ਰਹੈ ॥ ^{੨੫}ਨਾਭਿ ਪਵਨੁ ਘਰਿ ਆਸਣਿ ਬੈਸੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਖੋਜਤ ਤਤੁ ਲਹੈ ॥
^{੨੬}ਸੁ ਸਬਦੁ ਨਿਰੰਤਰਿ ਨਿਜ ਘਰਿ ਆਛੈ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਜੋਤਿ ਸੁ ਸਬਦਿ ਲਹੈ ॥ ^{੨੭}ਖਾਵੈ
 ਦੂਖ ਭੂਖ ਸਾਚੇ ਕੀ ਸਾਚੇ ਹੀ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸਿ^{੨੮} ਰਹੈ ॥ ^{੨੯}ਅਨਹਦ ਬਾਣੀ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਜਾਣੀ ਬਿਰਲੇ ਕੋ ਅਰਥਾਵੈ^{੨੯} ॥ ਨਾਨਕੁ ^{੩੦}ਆਖੈ ਸਚੁ ਸੁਭਾਖੈ ਸਚਿ ਰਪੈ^{੩੧} ਰੰਗੁ
 ਕਬਹੂ ਨ ਜਾਵੈ ॥ ੬੫ ॥ ਜਾਇਹੁ ਹਿਰਦਾ ਦੇਹ ਨ ਹੋਤੀ ਤਉ ਮਨੁ ਕੈਨੈ^{੩੨} ਰਹਤਾ ॥
^{੩੩}ਨਾਭਿ ਕਮਲ ਅਸਥਿਭੁ ਨ ਹੋਤੋ ਤਾ ਪਵਨੁ ਕਵਨ ਘਰਿ ਸਹਤਾ^{੩੪} ॥ ਰੂਪੁ ਨ
 ਹੋਤੋ ਰੇਖ ਨ ਕਾਈ ਤਾ ^{੩੫}ਸਬਦਿ ਕਹਾ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ਰਕਤੁ ਬਿੰਦੁ ਕੀ ਮੜੀ^{੩੬} ਨ
 ਹੋਤੀ ਮਿਤਿ ਕੀ ਮਿਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ ॥ ਵਰਨੁ^{੩੭} ਭੇਖੁ ਅਸਰੂਪੁ^{੩੮} ਨ ਜਾਪੀ ਕਿਉ ਕਰਿ
 ਜਾਪਸਿ^{੩੯} ਸਾਚਾ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਬੈਰਾਗੀ ^{੪੦}ਇਬ ਤਬ ਸਾਚੇ ਸਾਚਾ ॥
 ੬੬ * ॥ ਹਿਰਦਾ ਦੇਹ ਨ ਹੋਤੀ ਅਉਧੂ ਤਉ ਮਨੁ ਸੁੰਨਿ^{੪੧} ਰਹੈ ਬੈਰਾਗੀ ॥
 ਨਾਭਿ ਕਮਲੁ ਅਸਥਿਭੁ ਨ ਹੋਤੋ ਤਾ ^{੪੨}ਨਿਜ ਘਰਿ ਬਸਤਉ ਪਵਨੁ ਅਨਾਰਾਗੀ^{੪੩} ॥
 ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖਿਆ ਜਾਤਿ ਨ ਹੋਤੀ ਤਉ ^{੪੪}ਅਕਲੀਣਿ ਰਹਤਉ ਸਬਦੁ ਸੁ ਸਾਰੁ ॥
 ਗਉਨੁ^{੪੫} ਗਗਨੁ ਜਬ ਤਬਹਿ ਨ ਹੋਤਉ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਜੋਤਿ ਆਪੇ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥ ਵਰਨੁ

੧ ਹੇ ਜੋਗੀ ! ਗੁਰੂ ਜੀ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਉਤਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਸਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਅਸਥਿਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਸ ਹੈ ; ਇਸੇ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਦੀ ਤੇਹ ਦੁਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

੨ ਰੋਜ਼ੇ ।

੩ ਟਿਕਾਉ ਵਿਚ । ਦੇਖੇ ਫਿਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ, ਅਗਲੇ ਬੰਦ ਵਿਚ ਉਤਰ ਹੈ ।

੪ ਸੁਖ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਤੇ ਦੁਖ ਦਾ ਛੇ ਹੀ ਮਨ ਨੂੰ ਛਟਕਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਦ ਦੋਵੇਂ ਇਕੋ ਜਹੇ ਮਲੂਮ ਹੋਣ ਲਗਣ, ਤਾਂ ਮਨ ਅਸਥਿਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਮੋਤ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ।

੫ ਖਾਂਦਾ ।

੬ ਹਰੀ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਮਨ ਨਹੀਂ ਰਤਾ, ਨਾ ਹੀ ਹਰੀ-ਰਸ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਮਾਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਭਦਾ ਖਿਝਦਾ ਰਿਹਾ ।

੭ ਜਤ ਨਹੀਂ ਰਖ ਸਕਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਉਚਾਰਿਆ ।

੮ ਸੁਆਸ ਅਸਥਿਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਚਾ ਹਰੀ ਨਹੀਂ ਜਪਿਆ ।

੯ ਜੇਕਰ ਅਕਹਿ ਹਰੀ ਦਾ ਝਿਕਰ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਇਕ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੋ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਹਰੀ ਨੂੰ ਲਭ ਲੈਂਦਾ ਹੋ ।

੧੦ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ।

੧੧ ਦੁਰ ਕੀਤੀ ।

੧੨ ਅੰਮਿਤ ।

੧੩ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾ ।

੧੪ ਹਾਥੀ (ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਮਤਾ) ।

੧੫ ਸੁਆਸ ।

੧੬ ਹੋ ਛਕੀਰ (ਨਾਨਕ) !

੧੭ ਛਟਕਣ । ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਿਛਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉਤਰ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ।

੧੮ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ।

੧੯ ਹਉਮੈ ਨੂੰ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੬. ਨੋਟ ੧੨ ।

੨੦ ਦੋਛੇ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕ ਰਖ ।

੨੧ ਅਸਲੇ ਨੂੰ । ਇਸ ਤੁਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ : ਉਤਰ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਹੈ ।

੨੨ ਚੰਨ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਆ ਵਸੇ ; ਠੰਢੇ ਚੂ ਹਨੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੯੪੩. ਨੋਟ ੨੪ ।

੨੩ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩. ਫੁਟ ਨੋਟ * ।

੨੪ ਹਿਰਦੇ (ਸਰੂਪ) ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੋ ।

੨੫ ਨਾਭੀ (ਧਨੀ) ਰੂਪ ਘਰ ਵਿਚ ਪਵਨ (ਸੁਆਸ)

ਦਾ ਆਸਣ ਕਰ ਕੇ ਬੈਠਦਾ ਹੋ । (ਸੁਆਸਾਂ ਦਾ ਅਰੰਭ ਨਾਭੀ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਮੰਨਦੇ ਸਨ) । ਭਾਵ ਇਕਾਗਰਤਾ ਤੋਂ ਹੋ ।

੨੬ ਉਹ ਸ਼ਬਦ (ਹਰੀ) ਜੋ ਨਿਰੰਤਰ (ਸਭ ਵਿਚ) ਹੋ, ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆਵੇ, ਤਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਛਵਣਾਂ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੀ ਜੋਤ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਲਭ ਪੈਂਦੀ ਹੋ । ਇਹ ਉਤਰ ਹੋ 'ਕਹਾ ਬਸੇ ਸੁ ਸਬਦ' ਦਾ । ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ 'ਸ਼ਬਦ' ਕਈ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ ।

੨੭ ਸਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਫੁਖ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਖਾਂਦੀ ਹੋ ।

੨੮ ਅਨਹਤ-ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸਮਝ ਸਕੀਦਾ ਹੋ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭. ਫੁਟ ਨੋਟ * ।

੨੯ ਅਰਥ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ।

੩੦ ਜੋ ਬੋਲਦਾ ਹੋ ਸਚ ਹੀ ਬੋਲਦਾ ਹੋ ।

੩੧ ਰੋਗਿਆ ਜਾ ਕੇ । ੩੨ ਕਿਥੇ ?

੩੩ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਕਮਲ ਜੋ ਨਾਭੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੋ । ਜਦ (ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਲਈ) ਨਾਭਿ-ਕਮਲ ਦਾ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਤਾਂ ਸੁਆਸ ਕਿਹੜੇ ਘਰ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਸਨ ? (ਸੁਆਸਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਨਾਭੀ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ) ।

੩੪ ਟਿਕਦਾ ।

੩੫ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਕਿਵੇਂ ਲਿਵ ਲਗ ਸਕਦੀ ਸੀ ?

੩੬ ਸਰੀਰ (ਜੋ ਮਾਤਾ ਦੀ ਰਕਤ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਵੀਰਜ ਤੋਂ ਬਣੀ ਦੋਹੀ ਹੈ) । ਜਦ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਤ ਤੇ ਕੀਮਤ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਪਾਂਦਾ ?

੩੭ ਰੰਗ ।

੩੮ ਰੂਪ ।

੩੯ ਦਿਸਦਾ ।

੪੦ ਹੁਣ ਤੇ ਤਦ, ਹਰ ਸਮੇਂ । ਅੰਤਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉਤਰ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਹਰੀ ਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੀਏ ? ਉਤਰ : ਜੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ (ਭਾਵ ਕੁਣਾਂ) ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰੀਏ, ਤਾਂ ਹਰ ਸਮੇਂ, ਹਰ ਥਾਂ ਸਚਾ ਹਰੀ ਹੀ ਦਿਸਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੋ ।

੪੧ ਨਿਰਗੁਣ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ । (ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉਤਰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ।)

੪੨ ਪਵਨ (ਜੀਵਨ-ਸਤਾ) ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਰਤੀ ਹੋਈ ਓਥੇ ਹੀ ਵਸਦੀ ਸੀ ।

੪੩ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰਤੀ ਹੋਈ ।

੪੪ ਤਤ ਰੂਪ ਸ਼ਬਦ ਤਦੋਂ ਕੁਲ-ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਸੀ ।

੪੫ ਭਵਨ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ ।

* ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤਰਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਕੋ ਗਲ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਸਾਜਣ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਚੇਤਨ-ਸਤਾ, ਪਵਨ (ਜੀਵਨ-ਸਤਾ) ਆਦਿ ਜੋ ਅੰਡ ੨ ਤਾਕਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਭਾਸ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਉਤਪਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਸਨ ।

ਭੇਖੁ ਅਸਰੂਪੁ ਸੁਏਕੋ ਏਕੋ ਸਬਦੁ ਵਿਡਾਣੀ^੧ ॥ ^੨ਸਾਚ ਬਿਨਾ ਸੂਚਾ ਕੋ ਨਾਹੀ
 ਨਾਨਕ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥ ੬੭ ॥ ^੩ਕਿਤੁ ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਜਗੁ ਉਪਜੈ ਪੁਰਖਾ ਕਿਤੁ
 ਕਿਤੁ ਦੁਖਿ ਬਿਨਸਿ ਜਾਈ ॥ ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਜਗੁ ਉਪਜੈ ਪੁਰਖਾ ਨਾਮਿ
 ਵਿਸਰਿਐ ਦੁਖੁ ਪਾਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਗਿਆਨੁ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੈ ਹਉਮੈ
 ਸਬਦਿ ਜਲਾਏ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਨਿਰਮਲਬਾਣੀ ਸਾਚੈ ਰਹੈ ਸਮਾਏ ॥
 ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ ਰਹੈ ਬੈਰਾਗੀ ਸਾਚੁ ਰਖਿਆ ਉਰਿਧਾਰੈ^੪ ॥ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ
 ਜੋਗੁ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵੈ ਦੇਖਹੁ ਰਿਦੈ ਬੀਚਾਰੈ ॥ ੬੮ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੫ ਸਾਚੁ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰੈ
 ਕੋਇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੬ ਸਚੁ ਬਾਣੀ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨੁ ਭੀਜੈ ਵਿਰਲਾ
 ਬੂਝੈ ਕੋਇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੭ ਨਿਜਘਰਿ ਵਾਸਾ ਹੋਇ ॥ ^੮ਗੁਰਮੁਖਿ ਜੋਗੀ ਜੁਗਤਿ
 ਪਛਾਣੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਨਕ ਏਕੋ ਜਾਣੈ ॥ ੬੯ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਜੋਗੁ ਨ
 ਹੋਈ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੇ^੯ ਮੁਕਤਿ ਨ ਕੋਈ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੇ ਨਾਮੁ
 ਪਾਇਆ ਨ ਜਾਇ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੇ ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਪਾਇ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੇ
^{੧੦}ਮਹਾ ਗਰਬਿ ਗੁਬਾਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁਗੁਰੁ ਮੁਆ ਜਨਮੁ ਹਾਰਿ ॥ ੭੦ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨੁ ਜੀਤਾ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚੁ ਰਖਿਆ ਉਰਧਾਰਿ^{੧੧} ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਗੁ ਜੀਤਾ ਜਮਕਾਲੁ ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰਿ^{੧੨} ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਦਰਗਹੁ ਨ ਆਵੈ
 ਹਾਰਿ ॥ ^{੧੩}ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ਸੁ ਜਾਣੈ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦਿ
 ਪਛਾਣੈ ॥ ੭੧* ॥ ^{੧੪}ਸਬਦੇ ਕਾ ਨਿਬੇੜਾ ਸੁਣਿ ਤੂ ਅਉਧੂ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਜੋਗੁ ਨ
 ਹੋਈ ॥ ਨਾਮੇ ਰਾਤੇ ਅਨਦਿਨੁ^{੧੫} ਮਾਤੇ ਨਾਮੈ ਤੇ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਨਾਮੈ ਹੀ ਤੇ ਸਭੁ
 ਪਰਗਟੁ ਹੋਵੈ ਨਾਮੇ ਸੋਝੀ ਪਾਈ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਭੇਖ ਕਰਹਿ ਬਹੁਤੇਰੇ ਸਚੈ ਆਪਿ
 ਖੁਆਈ^{੧੬} ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤੇ ਨਾਮੁ ਪਾਈਐ ਅਉਧੂ ਜੋਗਜੁਗਤਿ ਤਾ ਹੋਈ ॥
 ਕਰਿ ਬੀਚਾਰੁ ਮਨਿ ਦੇਖਹੁ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥ ੭੨ ॥ ਤੇਰੀ
^{੧੭}ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਤੂਹੈ ਜਾਣਹਿ ਕਿਆ ਕੇ ^{੧੮}ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ ॥ ਤੂ ਆਪੇ ਗੁਪਤਾ
 ਆਪੇ ਪਰਗਟੁ ਆਪੇ ਸਭਿ ਰੰਗ ਮਾਣੈ ॥ ਸਾਧਿਕ^{੧੯} ਸਿਧ^{੨੦} ਗੁਰੂ ਬਹੁ ਚੇਲੇ
 ਖੋਜਤ ਫਿਰਹਿ ਫੁਰਮਾਣੈ^{੨੧} ॥ ਮਾਗਹਿ ਨਾਮੁ ਪਾਇ ਇਹ ਭਿਖਿਆ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ
 ਕਉ ਕੁਰਬਾਣੈ ॥ ਅਬਿਨਾਸੀ ਪ੍ਰਭਿ ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਆ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੨} ਸੋਝੀ ਹੋਈ ॥
 ਨਾਨਕ ਸਭਿ ਜੁਗ ਆਪੇ ਵਰਤੈ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ੭੩ ॥

- ੧ ਅਸਚਰਜ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੨ ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਜਿਸ ਦੀ ਗਲ ਅਕਬ ਹੈ, ਨੂੰ ਪਛਾਣੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਜੀਵ ਪਵਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ।
- ੩ ਕਿਸ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ?
- ੪ ਦਿਲ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ।
- ੫ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਹੀਂ ।
- ੬ ਸਚ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । 'ਬਾਣੀ' ਇਸਤ੍ਰੀ-ਲਿੰਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਔਕੜ ਵਾਲਾ 'ਸਚੁ' ਇਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਦੇਖੋ ਨੰਮ ੨ (ਅ) ।
- ੭ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ) ਵਿਚ ।
- ੮ ਜੇਗੀ ਜੇਗ-ਜੁਗਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।
- ੯ ਭੇਟਾ ਲੈ ਕੇ ਮਿਲਣ ਨੂੰ 'ਭੇਟਣਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

- ੧੦ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਮਹਾਨ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੧ ਫਾੜ ਕੇ । ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਜਗਤ ਜਿਤ ਲਿਆ ਹੈ ।
- ੧੨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ਸੰਜਗ ਬਣਾ ਕੇ ਮੇਲਦਾ ਹੋ ।
- ੧੩ ਸਾਰੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਾਰ ਹੋ । ਹੋ ਜੇਗੀ ! ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ।
- ੧੪ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਸਦਾ ।
- ੧੫ ਭੁਲਾਏ ਹਨ ।
- ੧੬ ਹਾਲਤ ਤੇ ਮਰਜ਼ਾਦਾ ।
- ੧੭ ਆਖ ਕੇ ਬਿਆਨ ਕਰੇ ।
- ੧੮ ਜੋ ਅਜੇ ਸਾਧਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ।
- ੧੯ ਜੇਗੀ ਜੋ ਸਾਧਨਾ ਕਰ ਕੇ ਸਿਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ।
- ੨੦ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ।

* ਸਾਰੀ ਗੋਸ਼ਟ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸਿੱਟਾ ਕਢ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੇਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਨਾਮ ਤੋਂ ਹੀ ਅਸਲੀ ਸੁਖ, ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੩ *ਜੋਪੈ ਵੀਰੈ ਪੂਰਬਾਣੀ
 ਕੀ ਧੁਨੀ ॥ ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਹਜੈ ਦਾ ਖੇਤੁ ਹੈ ਜਿਸਨੋ ਲਾਏ ਭਾਉ ॥
 ਨਾਉ ਬੀਜੇ ਨਾਉ ਉਗਵੈ ਨਾਮੇ ਰਹੈ ਸਮਾਇ ॥ ੧ ॥ ਹਉਮੈ ਏਹੋ ਬੀਜੁ ਹੈ ਸਹਸਾ
 ਗਇਆ ਵਿਲਾਇ ॥ ਨਾ ਕਿਛੁ ਬੀਜੇ ਨ ਉਗਵੈ ਜੋ ਬਖਸੇ ਸੋ ਖਾਇ ॥ ਅੰਭੈ ਸੇਤੀ
 ਅੰਭੁ ਰਲਿਆ ॥ ਬਹੁੜਿ ਨ ਨਿਕਸਿਆ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਚਲਤੁ ਹੈ
 ਵੇਖਹੁ ਲੋਕਾ ਆਇ ॥ ਲੋਕੁ ਕਿ ਵੇਖੈ ਬਪੁੜਾ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਸੋਝੀ ਨਾਹਿ ॥ ਜਿਸੁ ਵੇਖਾਲੇ
 ਸੋ ਵੇਖੈ ਜਿਸੁ ਵਸਿਆ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਦੁਖ ਕਾ ਖੇਤੁ ਹੈ ਦੁਖ
 ਬੀਜੇ ਦੁਖ ਖਾਇ ॥ ਦੁਖ ਵਿਚਿ ਜੰਮੈ ਦੁਖਿ ਮਰੈ ਹਉਮੈ ਕਰਤ ਵਿਹਾਇ ॥ ਆਵਣੁ
 ਜਾਣੁ ਨ ਸੁਝਈ ਅੰਧਾ ਅੰਧੁ ਕਮਾਇ ॥ ਜੇ ਦੇਵੈ ਤਿਸੈ ਨ ਜਾਣਈ ॥ ਦਿਤੇ ਕਉ
 ਲਪਟਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ॥ ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਕਮਾਵਣਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕਰਣਾ ਜਾਇ ॥ ੨ ॥
 ਮਃ ੩ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਜਿਸ ਨੋ ਆਪੇ ਮੇਲੇ ਸੋਇ ॥ ੧੦ ॥ ਸੁਖੈ ਏਹੁ
 ਬਿਬੇਕੁ ਹੈ ਅੰਤਰੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਇ ॥ ਅਗਿਆਨ ਕਾ ਭ੍ਰਮੁ ਕਟੀਐ ਗਿਆਨੁ
 ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਏਕੋ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਸੋਇ ॥ ੩ ॥
 ਪਉੜੀ ॥ ੧੧ ॥ ਸਚੈ ਤਖਤੁ ਰਚਾਇਆ ਬੈਸਣ ਕਉ ਜਾਂਦੀ १੨ ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਆਪੇ
 ਆਪਿ ਹੈ ਗੁਰਸਬਦਿ ਸੁਣਾਈ ॥ ਆਪੇ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਜੀਅਨੁ ੧੩ ਕਰਿ ਮਹਲ
 ਸਰਾਈ ॥ ਚੰਦੁ ਸੂਰਜੁ ਦੁਇ ਚਾਨਣੇ ਪੂਰੀ ਬਣਤ ਬਣਾਈ ॥ ਆਪੇ ਵੇਖੈ ਸੁਣੇ
 ਆਪਿ ਗੁਰਸਬਦਿ ਧਿਆਈ ॥ ੧ ॥ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ੧੪ ॥ ਸਚੀ
 ਨਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਲੋਕੁ ॥ ਕਬੀਰ ਮਹਿਦੀ ਕਰਿ ਕੈ ਘਾਲਿਆ ਆਪੁ ੧੫
 ਪੀਸਾਇ ਪੀਸਾਇ ॥ ਤੈ ਸਹ ਬਾਤ ਨ ਪੁਛੀਆ ਕਬਹੂ ਨ ਲਾਈ ਪਾਇ ੧੬ ॥ ੧ ॥
 ਮਃ ੩ ॥ ਨਾਨਕ ਮਹਿਦੀ ਕਰਿ ਕੈ ਰਖਿਆ ਸੋ ਸਹੁ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥ ਆਪੇ ਪੀਸੈ
 ਆਪੇ ਘਸੈ ਆਪੇ ਹੀ ਲਾਇ ਲਏਇ ॥ ੧੭ ॥ ਇਹੁ ਪਿਰਮ ਪਿਆਲਾ ਖਸਮ ਕਾ
 ਜੈ ਭਾਵੈ ਤੈ ਦੇਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਵੇਕੀ ੧੮ ॥ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਈਅਨੁ ਸਭ ਹੁਕਮਿ
 ਆਵੈ ਜਾਇ ਸਮਾਹੀ ॥ ਆਪੇ ਵੇਖਿ ਵਿਗਸਦਾ ੧੯ ਦੂਜਾ ਕੋ ਨਾਹੀ ॥ ਜਿਉ ਭਾਵੈ
 ਤਿਉ ਰਖੁ ਤੁ ਗੁਰਸਬਦਿ ਬੁਝਾਹੀ ॥ ਸਭਨਾ ਤੇਰਾ ਜੋਰੁ ਹੈ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ
 ਚਲਾਹੀ ॥ ਤੁਧੁ ਜੇਵਡ ਮੈ ਨਾਹਿ ਕੋ ਕਿਸੁ ਆਖਿ ਸੁਣਾਈ ॥ ੨ ॥ ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥
 ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ ਸਭੁ ਜਗੁ ਫਿਰੀ ੨੦ ॥ ਫਾਵੀ ਹੋਈ ਭਾਲਿ ॥ ਮੋ ਸਹੁ ਸਾਂਤਿ ਨ
 ਦੇਵਈ ੨੧ ॥ ਕਿਆ ਚਲੈ ਤਿਸੁ ਨਾਲਿ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ੨੨ ॥ ਹਰਿ ਧਿਆਈਐ

- ੧ ਪੂਰਨ ਅਭਿਲਾਸ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ (ਜਿਸ ਦਾ ਰੂਪ ਤੀਜੇ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਹੈ) । ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੂਰਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਖੇਤ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਇਸ ਖੇਤ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ; ਉਹ ਨਾਮ ਬੀਜਦਾ ਤੇ ਨਾਮ ਓਸ ਵਿਚੋਂ ਉਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤ ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੨ ਹਉਮੈ ਬੀਜ ਹੈ ਸੰਸਿਆ ਦਾ; (ਚੁੰਕਿ ਸਹਜ ਵਾਲੀ ਚਿੰਦਗੀ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ) ਸੰਸਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਹਉਮੈ ਵਾਲਾ ਬੀਜ ਨਾ ਬੀਜਦਾ ਹੈ ਨਾ ਉਗਦਾ ਹੈ ।
- ੩ ਪਾਣੀ ।
- ੪ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ, ਵਖ ਹੋ ਸਕਦਾ ।
- ੫ ਤਿਵੇਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ ।
- ੬ ਵਿਚਾਰਾ ।
- ੭ ਗੁਰਦੀ ਹੈ ਉਮਰ ।
- ੮ ਉਸ ਦੀ ਇਤੀ ਹੋਈ ਦਾਤ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੯ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਮੁਤਾਬਕ ਕਮਾਈ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ।
- ੧੦ (ਅਸਲ) ਸੁਖ ਦੀ ਵਿਚਾਰ (ਨਿਸ਼ਾਨੀ) ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਿਰਦਾ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੧ ਸਚੇ ਹਰੀ ਨੇ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਤਖ਼ਤ ਆਪਣੇ ਬਹਿਣ ਲਈ ਥਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਹੈ । 'ਇਹ ਜਗੁ ਸਚੇ ਕੀ ਹੋ ਕੋਠੜੀ

ਸਚੇ ਕਾ ਵਿਚਿ ਵਾਸੁ' (ਵਾਰ ਆਸਾ) ।

- ੧੨ ਥਾਂ ।
- ੧੩ ਉਸ ਨੇ ਬਣਾਈ ।
- ੧੪ ਤੂੰ ਸਚੇ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਸਚਾ ਹੈਂ ।
- ੧੫ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ । ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤਾਂ ਨਾਲ ਸਾਧਨ ਸਾਧੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ ਹਾਲੀ ਤੱਕ ਮੈਨੂੰ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਗਲੇ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿਚ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਖਿਆਲ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਵਿਚ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਾਲਕ ਦੀ ਮਿਹਰ ਕਿਸੇ ਸਾਧਨ ਦੀ ਦਬੋਲ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਹਿੰਦੀ ਬਣਾ ਕੇ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਦ ਭੀ ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਈ, ਉਹ ਆਪੇ ਇਸ ਮਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਪੀਹ ਕੇ ਰਗੜ ਕੇ ਲਾ ਲਵੇਗਾ । ਜਦੋਂ ਭੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਕਬੂਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੀ ਸਮਝਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । 'ਏਵ ਭਿ ਆਖਿ ਨ ਜਾਪਈ ਜਿ ਕਿਸੇ ਆਣੇ ਰਾਸਿ' (ਵਾਰ ਆਸਾ) ।
- ੧੬ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ।
- ੧੭ ਦੋਖੇ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦਾ ੧੩ਵਾਂ ਸ਼ਲੋਕ ।
- ੧੮ ਅੰਤ ੨ ਤਰਾਂ ਦੀ ।
- ੧੯ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੦ ਥੋਕ ਗਈ ਦੁੱਝ ੨ ਕੇ ।
- ੨੧ ਉਸ ਨਾਲ ਚਾਹ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ।
- ੨੨ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।

• ਜੇਧਾ ਅਤੇ ਵੀਰਾ ਦੇ ਭਾਈ ਸਨ ਜੋ ਪੂਰਵਾਣ ਇਕ ਰਾਜਪੂਤ ਦੇ ਬਹਾਦਰ ਪੁਤ੍ਰ ਸਨ । ਇਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ 'ਰਾਬਨ-ਹੁਡ' ਵਾਂਗ ਲਖੀ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ । ਅਕਬਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਤੀਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਣਖ ਵਾਲੇ ਰਾਜਪੂਤ ਹਾਂ; ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰਾਂ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਜੋ ਧੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਉਸਦੀ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਅਕਬਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਇਹ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਕਟ ੨ ਕੇ ਮਰ ਗਏ । ਢਾਡੀਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਵਾਰ ਬਣਾਈ, ਜਿਸਦਾ ਨਮੂਨਾ ਇਹ ਪੰਜ-ਤੁਕੀ ਪਉੜੀ ਹੈ :-

ਜੇਧ ਵੀਰ ਪੁਰਬਾਣੀਏ ਦੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਨ ਕਰਾਰੀਆਂ । ਫੌਜਾਂ ਚਾੜੀਆਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਨੇ ਭਾਰੀਆਂ ।
ਸਨਮੁਖ ਹੋਏ ਰਾਜਪੂਤ ਸ਼ੁਤਰੀ ਰਣਕਾਰੀਆਂ । ਇੰਦਰ ਸਣੇ ਅਪੋਫਰਾ ਮਿਲਿ ਕਰਨਿ ਜੁਹਾਰੀਆਂ ।
ਦੇਹੀ ਜੀਤੀ ਜੇਧ ਵੀਰ ਪਤਸ਼ਾਹੀ ਗੱਲਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ।

ਜਿਸ ਤਰਫ਼ ਤੇ ਇਹ ਵਾਰ ਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਉਸੇ ਤੇ ਇਸ ਵਾਰ ਦੀਆਂ ਪਉੜੀਆਂ ਨੂੰ ਗਾਵਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ।

† ਸ਼ਲੋਕ : ਗੁਰਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਦੇ ਸੁਖ ਵਾਲੀ ਚਿੰਦਗੀ ਬਣਦੀ ਹੈ; ਮਨਮੁਖ ਤਾਂ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਦਾਤੇ ਦੀ ਥਾਂ ਦਾਤ ਨੂੰ ਪਿਆਰਦਾ ਹੋਇਆ ਦੁਖ ਵਿਚ ਹੀ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਸੁਖ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇਵੇ ਓਹੀ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਿਲ ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਸਫ਼ ਹੋ ਕੇ ਗਿਆਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰ ਥਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਬੇਨਾ ਸਾਡੇ ਸੁਖ ਲਈ ਬਿਧਾਂ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

‡ ਸ਼ਲੋਕ : ਸਾਨੂੰ ਯਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਫਲ ਦੀ ਇਛਾ ਲਈ ਉਤਾਵਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਬਲਕਿ ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਉਡੀਕ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਚਾਹੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਸਭ ਕੁਝ ਹਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਰਖਿਆ ਹੈ ।

ਅੰਤਰਿ ਰਖੀਐ ਉਰਧਾਰਿ^੧ ॥ ਨਾਨਕ ਘਰਿ ਬੈਠਿਆ ਸਹੁ ਪਾਇਆ ਜਾ ਕਿਰਪਾ
 ਕੀਤੀ ਕਰਤਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ^੨ਧੰਧਾ ਧਾਵਤ ਦਿਨੁ ਗਇਆ ਰੇਣਿ^੩ ਗਵਾਈ
 ਸੋਇ ॥ ਕੂੜੁ ਬੋਲਿ ਬਿਖੁ^੪ ਖਾਇਆ ਮਨਮੁਖਿ^੫ ਚਲਿਆ ਰੋਇ ॥ ਸਿਰੈ ਉਪਰਿ
 ਜਮਡੰਡੁ ਹੈ ^੬ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਪਤਿ ਖੋਇ ॥ ਹਰਿਨਾਮੁ ਕਦੇ ਨ ਚੇਤਿਓ ਫਿਰਿ ਆਵਣ
 ਜਾਣਾ ਹੋਇ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ^੭ ਹਰਿ ਮਨਿ ਵਸੈ ਜਮਡੰਡੁ ਨ ਲਾਗੈ ਕੋਇ ॥ ਨਾਨਕ
 ਸਹਜੇ^੮ ਮਿਲਿ ਰਹੈ ਕਰਮਿ^੯ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ* ॥ ਇਕਿ ਆਪਣੀ
 ਸਿਫਤੀ ਲਾਇਅਨੁ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰਮਤੀ^{੧੦} ॥ ਇਕਨਾ ਨੋ ਨਾਉ ਬਖਸਿਓਨੁ
^{੧੧}ਅਸਥਿਰੁ ਹਰਿ ਸਤੀ ॥ ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੇ^{੧੨} ਹੁਕਮਿ ਕਰਹਿ ਭਗਤੀ ॥
 ਏਨਾ ਨੋ ਭਉ ਅਗਲਾ^{੧੩} ਪੂਰੀ ਬਣਤ ਬਣਤੀ ॥ ਸਭੁ ਇਕੋ ਹੁਕਮੁ ਵਰਤਦਾ
 ਮੰਨਿਐ ਸੁਖੁ ਪਾਈ ॥ ੩ ॥ ਸਲੋਕੁ ॥ ਕਬੀਰ ^{੧੪}ਕਸਉਟੀ ਰਾਮ ਕੀ ਝੂਠਾ ਟਿਕੈ
 ਨ ਕੋਇ ॥ ਰਾਮ ਕਸਉਟੀ ਸੋ ਸਹੈ ^{੧੫}ਜੋ ਮਰਜੀਵਾ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਕਿਉਕਰਿ
 ਇਹੁ ਮਨੁ ਮਾਰੀਐ ਕਿਉਕਰਿ ਮਿਰਤਕੁ^{੧੬} ਹੋਇ ॥ ਕਹਿਆ ਸਬਦੁ ਨ ਮਾਨਈ^{੧੭}
 ਹਉਮੈ ਛਡੈ ਨ ਕੋਇ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਹਉਮੈ ਛੁਟੈ ਜੀਵਨਮੁਕਤੁ ਸੋ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ
 ਜਿਸ ਨੋ ਬਖਸੇ ਤਿਸੁ ਮਿਲੈ ਤਿਸੁ ਬਿਘਨੁ ਨ ਲਾਗੈ ਕੋਇ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੩ ॥
^{੧੮}ਜੀਵਤ ਮਰਣਾ ਸਭੁ ਕੋ ਕਹੈ ਜੀਵਨਮੁਕਤਿ ਕਿਉ^{੧੯} ਹੋਇ ॥ ਭੈ ਕਾ ਸੰਜਮੁ^{੨੦}
 ਜੋ ਕਰੇ ^{੨੧}ਦਾਰੂ ਭਾਉ ਲਾਏਇ ॥ ਅਨਦਿਨੁ^{੨੨} ਗੁਣ ਗਾਵੈ ^{੨੩}ਸੁਖ ਸਹਜੇ ^{੨੪}ਬਿਖੁ
 ਭਵਜਲੁ ਨਾਮਿ ਤਰੇਇ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੫} ਪਾਈਐ ਜਾ ਕਉ ਨਦੀਰ
 ਕਰੇਇ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਰਚਾਇਓਨੁ ^{੨੬}ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਵਰਤਾਰਾ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ
 ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ^{੨੭} ਉਪਾਇਅਨੁ ^{੨੮}ਹੁਕਮਿ ਕਮਾਵਨਿ ਕਾਰਾ ॥ ਪੰਡਿਤ ਪੜਦੇ
 ਜੋਤਕੀ^{੨੯} ਨਾ ਬਝਹਿ ਬੀਚਾਰਾ ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ਖੇਲੁ ਹੈ ਸਚੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥
 ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸੁ ਬਖਸਿ ਲੈਹਿ ਸਚਿ ਸਬਦਿ ਸਮਾਈ ॥ ੪ ॥ ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥
 ਮਨ ਕਾ ਝੂਠਾ ਝੂਠੁ ਕਮਾਵੈ ॥ ਮਾਇਆ ਨੋ ਫਿਰੈ ਤਪਾ ਸਦਾਵੈ ॥ ਭਰਮੇ ਭੂਲਾ ਸਭਿ
 ਤੀਰਥ ਗਹੈ^{੩੦} ॥ ਓਹੁ ਤਪਾ ਕੈਸੇ ਪਰਮ ਗਤਿ ਲਹੈ^{੩੧} ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਕੋ ਸਚੁ
 ਕਮਾਵੈ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋ ਤਪਾ ਮੋਖੰਤਰੁ^{੩੨} ਪਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਸੋ ਤਪਾ ਜਿ
 ਇਹੁ ਤਪੁ ਘਾਲੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਨੋ ਮਿਲੈ ਸਬਦੁ ਸਮਾਲੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ
 ਇਹੁ ਤਪੁ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋ ਤਪਾ ਦਰਗਹਿ ਪਾਵੈ ਮਾਣੁ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥
 ਰਾਤਿ ਦਿਨਸੁ ਉਪਾਇਅਨੁ ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਵਰਤਣਿ^{੩੩} ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਘਟਿ^{੩੪}
 ਚਾਨਣਾ ਆਨੇਰੁ ਬਿਨਾਸਣਿ ॥ ਹੁਕਮੇ ਹੀ ਸਭ ਸਾਜੀਅਨੁ ^{੩੫}ਰਵਿਆ ਸਭ

੧ ਦਿਲ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ।
 ੨ ਧੰਧਿਆਂ ਵਿਚ ਦੇੜਦਿਆਂ ।
 ੩ ਰਾਤ ।
 ੪ ਜ਼ਹਿਰ ।
 ੫ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਜੀਵ ।
 ੬ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ
 ਮਿਆਲ ਵਿਚ ।
 ੭ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
 ੮ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ।
 ੯ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ।
 ੧੦ ਮੰਤ, ਉਪਦੇਸ਼, ਸਿਖਿਆ ।
 ੧੧ ਅਟੱਲ ਅਤੇ ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਹਰੀ ਨੇ ।
 ੧੨ ਅੱਗ । ਸਾਰੇ ਤੋਤ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਚਲ ਕੇ ਮਾਨੇ
 ਓਹ ਭੀ ਹਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ।
 ੧੩ ਬਹੁਤਾ । ਦੇਖੇ ਵਾਰ ਆਸਾ ਵਿਚ 'ਭੈ' ਵਿਚਿ
 ਪਵਣੁ ਵਹੈ' ਵਾਲਾ ਸਲੋਕ ।
 ੧੪ ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪਰਖ ਅੰਸੀ ਪੂਰਨ ਹੋ ਕਿ
 ਬੁਠਾ ਉਸ ਅਗੇ ਟਿਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਦੇਖੇ
 ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ੩੩ਵਾਂ ਸਲੋਕ, ਪੰ. ੧੩੬੬ ।
 ੧੫ ਸੰਸਾਰ ਵਲੋਂ ਮਰ ਕੇ ਜੇ ਰੱਬ ਵਿਚ ਜੀਉਂਦਾ
 ਹੋ ।

੧੬ ਸੰਸਾਰ ਵਲੋਂ ਮੁਰਦਾ ।
 ੧੭ ਮੰਨਦਾ ।
 ੧੮ ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰਣਾ ।
 ੧੯ ਕਿਵੇਂ ?
 ੨੦ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ।
 ੨੧ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਦਵਾਈ ਲਾਵੇ ।
 ੨੨ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਨਿੱਤ ।
 ੨੩ ਸੁਖੰਨ ਤੇ ਸਹਜੇ ਹੀ ।
 ੨੪ ਵਿਹੁ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਤਰ ਜਾਵੇਗਾ ।
 ੨੫ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੨੬ ਦੇਖੋ ਪੰ ੮੪੦, ਟੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੨੭ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ।
 ੨੮ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਕਾਰ ਕਮਾਵਣ ਲਈ ।
 ੨੯ ਜੋਤਸ਼ੀ ।
 ੩੦ ਗਾਂਹਦਾ ਹੈ, ਫਿਰਦਾ ਹੋ ।
 ੩੧ ਲਭੇ ।
 ੩੨ ਮੁਕਤੀ ।
 ੩੩ ਵਰਤੋਂ ਵਿਹਾਰ ਲਈ ।
 ੩੪ ਦਿਲ ਵਿਚ ।
 ੩੫ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਸਭ ਥਾਈਂ ।

* ਸਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੋ ਕਿ ਆਪਣੇ ਜਤਨਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲਭਦਾ, ਹਰੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਵੇ
 ਤਾਂ ਘਰ ਬੈਠਿਆਂ ਹਰੀ ਆਪ ਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਾ ਚੇਤੀਏ ਤਾਂ ਚਿੰਦਗੀ ਨਿਰੀ ਕੁਝ ਦੀ ਦੇੜ-ਭਜ
 ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਅੰਤ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਜੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਈਏ ਤਾਂ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਹਰੀ ਨਾਲ
 ਮਿਲੇ ਰਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅੰਤ ਵੀ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਪਰ ਹੁੰਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਹਰੀ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਹੈ । ਪਤ੍ਰਿਕੀ :
 ਹਰੀ ਆਪ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

† ਸਲੋਕ : ਹਰੀ ਦਾ ਬਣਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਔਖੀ ਘਾਲ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ । ਬੁਠੀ ਮੂਠੀ ਕਰਮ
 ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ । ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਮਨ ਦੇ ਮਾਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਖੇ ਲਗ
 ਕੇ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਛਡਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਵਿਰ ਭੈ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ।
 ਪਤ੍ਰਿਕੀ : ਹਰੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਸਭ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਵਡੇ ੨ ਅਵਤਾਰ ਹਰੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਕਾਰ
 ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਜੇ ਕੁਝ ਪੰਡਤ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਬਾਬਤ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸੁਣਾਂਦੇ ।

‡ ਤਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭੀ ਬੁਠੇ ਆਹਰਾਂ ਵਿਚ ਲਭੇ ਹੋਏ ਤੀਰਥਾਂ ਉੱਤੇ ਪਏ ਭਟਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ
 ਸਚ ਨਹੀਂ ਕਮਾਉਂਦੇ । ਸਚ ਇਹ ਹੋ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।
 ਇਹੋ ਸਚਾ ਤਪ ਹੈ । ਪਤ੍ਰਿਕੀ : ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੁਕਮ ਪਛਾਣ ਕੇ ਹਰੀ-ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਵਣਿ ਤ੍ਰਿਣਿ ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਆਪੇ ਆਪਿ ਹੈ ^੧ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਦਾ ਹਰਿ ਭਣਿ ॥ ਸਬਦੇ
 ਹੀ ਸੋਝੀ ਪਈ ਸਚੈ ਆਪਿ ਬੁਝਾਈ ॥ ੫ * ॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ ਅਭਿਆਗਤ^੨ ਏਹਿ
 ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਜਿਨ ਕੇ ਚਿਤ ਮਹਿ ਭਰਮੁ ॥ ਤਿਸ ਦੈ ਦਿਤੈ ਨਾਨਕਾ ਤੇਹੋ ਜੇਹਾ
 ਧਰਮੁ^੩ ॥ ^੪ਅਭੈਨਿਰੰਜਨੁ ਪਰਮਪਦੁ ਤਾ ਕਾ ਭੂਖਾ ਹੋਇ ॥ ਤਿਸ ਕਾ ਭੋਜਨੁ
 ਨਾਨਕਾ ਵਿਰਲਾ ਪਾਏ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਅਭਿਆਗਤ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ
 ਜਿ ਪਰਘਰਿ ਭੋਜਨੁ ਕਰੇਨਿ ॥ ^੫ਉਦਰੈਕਾਰਣਿ ਆਪਣੈ ਬਹਲੇ ਭੋਖ ਕਰੇਨਿ ॥
 ਅਭਿਆਗਤ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ ਜਿ ^੬ਆਤਮ ਗਉਣੁ ਕਰੇਨਿ ॥ ਭਾਲਿ ਲਹਨਿ ਸਹੁ
 ਆਪਣਾ ^੭ਨਿਜਘਰਿ ਰਹਣੁ ਕਰੇਨਿ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਅੰਬਰੁ^੮ ਧਰਤਿ
 ਵਿਛੋੜਿਅਨੁ ਵਿਚਿ ਸਚਾ ਅਸਰਾਉ ॥ ਘਰੁ ਦਰੁ ਸਭੇ ਸਚੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਵਿਚਿ ਸਚਾ
 ਨਾਉ ॥ ਸਭੁ ਸਚਾ ਹੁਕਮੁ ਵਰਤਦਾ ਗੁਰਮੁਖਿ^੯ ਸਚਿ ਸਮਾਉ ॥ ਸਚਾ ਆਪਿ
 ਤਖਤੁ ਸਚਾ ਬਹਿ ਸਚਾ ਕਰੇ ਨਿਆਉ ॥ ਸਭੁ ਸਚੇ ਸਚੁ ਵਰਤਦਾ ^{੧੦}ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਅਲਖੁ ਲਖਾਈ ॥ ੬ + ॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ ਰੈਣਾਇਰ^{੧੧} ਮਾਹਿ ਅਨੰਤੁ ਹੈ ਕੂੜੀ
 ਆਵੈ ਜਾਇ ॥ ਭਾਣੈ ਚਲੈ ਆਪਣੈ ਬਹੁਤੀ ਲਹੈ ਸਜਾਇ ॥ ਰੈਣਾਇਰ ਮਹਿ ਸਭੁ
 ਕਿਛੁ ਹੈ ਕਰਮੀ ਪਲੈ ਪਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਨਉਨਿਧਿ^{੧੨} ਪਾਈਐ ਜੇ ਚਲੈ ਤਿਸੈ
 ਰਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਸਹਜੇ^{੧੩} ਸਤਿਗੁਰੁ ਨ ਸੇਵਿਓ ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਜਨਮਿ
 ਬਿਨਾਸੁ ॥ ਰਸਨਾ^{੧੪} ਹਰਿਰਸੁ ਨ ਚਖਿਓ ^{੧੫}ਕਮਲੁ ਨ ਹੋਇਓ ਪਰਗਾਸੁ ॥
^{੧੬}ਬਿਖੁ ਖਾਧੀ ਮਨਮੁਖੁ ਮੁਆ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਵਿਣਾਸੁ ॥ ਇਕਸੁ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ
 ਵਿਣੁ ^{੧੭}ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਣੁ ਧ੍ਰਿਗੁ ਵਾਸੁ ॥ ਜਾ ਆਪੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਸਚਾ ਤਾ ਹੋਵੈ
 ਦਾਸਨਿ ਦਾਸੁ ॥ ਤਾ ਅਨਦਿਨੁ^{੧੮} ਸੇਵਾਕਰੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੀ ਕਬਹਿ ਨ ਛੋਡੈ ਪਾਸੁ^{੧੯} ॥
 ਜਿਉ ਜਲ ਮਹਿ ਕਮਲੁ ਅਲਿਪਤੋ ਵਰਤੇ ਤਿਉ ਵਿਚੇ ਗਿਰਹ^{੨੦} ਉਦਾਸੁ ॥ ਜਨ
 ਨਾਨਕ ਕਰੇ ਕਰਾਇਆ ਸਭੁ ਕੋ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਵ ^{੨੧}ਹਰਿ ਗੁਣਤਾਸੁ ॥ ੨ ॥
 ਪਉੜੀ ॥ ^{੨੨}ਛਤੀਹ ਜੁਗ ਗੁਬਾਰੁ ਸਾ ਆਪੇ ਗਣਤ ਕੀਨੀ ॥ ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਭ
 ਸਾਜੀਅਨੁ ਆਪਿ ਮਤਿ ਦੀਨੀ ॥ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ ਸਾਜਿਅਨੁ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਗਣਤ
 ਗਣੀਨੀ^{੨੩} ॥ ਜਿਸੁ ਬੁਝਾਏ ਸੋ ਬੁਝਸੀ ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਪਤੀਨੀ^{੨੪} ॥ ਸਭੁ ਆਪੇ
 ਆਪਿ ਵਰਤਦਾ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਈ ॥ ੭ + ॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ ^{੨੫}ਇਹੁ
 ਤਨੁ ਸਭੇ ਰਤੁ^{੨੬} ਹੈ ਰਤੁ ਬਿਨੁ ਤੰਨੁ ਨ ਹੋਇ ॥ ਜੋ ਸਹਿ ਰਤੇ ਆਪਣੈ ਤਿਨ
 ਤਨਿ ਲੋਭ ਰਤੁ ਨ ਹੋਇ ॥ ਭੈ ਪਇਐ ਤਨੁ ਖੀਣੁ^{੨੭} ਹੋਇ ਲੋਭ ਰਤੁ ਵਿਚਹੁ
 ਜਾਇ ॥ ਜਿਉ ਬੈਸੰਤਰਿ^{੨੮} ਧਾਤੁ ਸੁਧੁ ਹੋਇ ਤਿਉ ਹਰਿ ਕਾ ਭਉ ਦੁਰਮਤਿ ਮੈਲੁ

- ੧ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਦਾ ਜਪੇ ।
- ੨ [ਸ੍ਰੀ. ਸਾਮੁਣੇ ਆਉਣ ਵਾਲਾ] ਸਾਧੂ, ਫਕੀਰ ਜੋ ਦਰ ਤੇ ਆ ਕੇ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ।
- ੩ ਪੁੰਨ, ਫਲ । ਇਹੋ ਜਹੇ (ਭਰਮੀ ਅਸਿੱਦਕੀ ਸਾਧੂ) ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਣ ਦਾ ਫਲ ਭੀ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਮਾੜਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੪ ਨਿਰਭਉ ਤੇ ਪਵਿਤਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਜੋ ਪਰਮ ਪਦਵੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਜੋ ਭੁਖਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਅੱਸੇ ਅਭਿਆਗਤ ਲਈ ਅਸਾ ਭਜਨ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਝ ਹੈ । ਪਾਏ=ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੫ ਆਪਣੇ ਪੇਟ ਲਈ ।
- ੬ ਆਤਮਾ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਆਪਾ ਚੀਨਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਖੋਜ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
- ੭ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਿਚ (ਸ਼ੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ) ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
- ੮ ਅਕਾਸ਼ । ਅਕਾਸ਼ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ (ਜੋ ਕੁਝ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ) ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸਰਾ ਆਸਰਾ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
- ੯ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
- ੧੦ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਨਾ ਸਮਝ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਚ ਭੀ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੧ ਸਮੁੰਦਰ । ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ; ਹੋਰ ਜੋ ਆਉਣ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਹੈ, ਉਹ ਕੁੜੀ ਹੈ (ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ, ਅਨੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ) । 'ਜੋ ਮਰਿ ਜਮੋ ਸੁ ਕਚੁ ਨਿਕਚੁ' (ਵਾਰ ਆਸਾ) ।

- ੧੨ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੰਟ ੩ ।
- ੧੩ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੯੨੯, ਨੰਟ ੩੦ ।
- ੧੪ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ ।
- ੧੫ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਕਮਲ ਨਾ ਖਿਝਿਆ ।
- ੧੬ ਵਿਸ਼ੇ ਰੂਪ ਚਹਿਰ ਖਾਣ ਕਰਕੇ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਮਰ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਇਉਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਕਰਕੇ ਨਾਸ ਹੋਇਆ ।
- ੧੭ ਲਾਨਤ ਹੈ ਅੱਸੇ ਜੀਵਣ ਉੱਤੇ ਅਤੇ ਅੱਸੇ ਵਸੋਬੇ ਉੱਤੇ । ਵਾਸੁ=ਵਾਸਾ ।
- ੧੮ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਨਿੱਤ ।
- ੧੯ ਪਾਸਾ । ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ ਸਾਥ ।
- ੨੦ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ।
- ੨੧ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਹਰੀ ਨੂੰ (ਜਿਵੇਂ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਹਰ ਕੋਈ ਕਰਦਾ ਹੈ) ।
- ੨੨ ਭਾਵ ਕਈ ਜੁਗ ਹਨੇਰਾ ਵਰਤਿਆ (ਜਦੋਂ ਹਰੀ ਨਿਰਗੁਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੀ) । ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪੇ ਹੀ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੀ, ਭਾਵ ਸਦਗੁਣ ਵਿਚ ਚਾਹਰ ਹੋਇਆ । ਦੇਖੋ ਸੁਖਮਨੀ ਦੀ ੨੧ਵੀਂ ਅਸਟਪਦੀ ਅਤੇ ਪੰ. ੮੨੭ ਫੁਟ ਨੰਟ ੧ ।
- ੨੩ ਗਿਣੀ । ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਬਣਾਇਆ, (ਕਿ ਇਹ ਰਲ ਪੁੰਨ ਹੈ, ਇਹ ਪਾਪ ਹੈ) ।
- ੨੪ ਪਤੰਜੇ ।
- ੨੫ ਇਹ ਸਲੋਕ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਸਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ੫੧ਵੇਂ ਸਲੋਕ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੩੮੦ ।
- ੨੬ ਲਹੂ ।
- ੨੭ ਕਮਝੋਰ ।
- ੨੮ ਔਗ ਵਿਚ ।

* ਸਲੋਕ : ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਸਭ ਤੋਂ ਅਸਲ ਦਾਤ ਹੈ, ਇਸੇ ਦਾ ਭਿਖਾਰੀ ਹੋਣਾ ਅਸਲ ਭੋਖ ਜਾਂ ਮੰਗਣਾ ਹੈ । ਦਰ ਦਰ ਟੁਕੜ-ਗਦਾਈ ਕਰੀ ਫਿਰਨਾ ਚੰਗਾ ਭੋਖ ਨਹੀਂ; ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਖੋਜ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਲਭਣਾ ਅਸਲ ਫਕੀਰੀ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਖੋਜ ਕਰਨ ਤੇ ਇਹ ਹਰੀ ਆਪਣੀ ਕੀਤੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਅਸਲੀਅਤ ਜਾਂ ਸਚ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਲਭ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਲਭਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੈ ।

† ਸਲੋਕ : ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਅਨੰਤ ਹਰੀ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਰਚਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲੀਏ ਤਾਂ ਇਸੇ ਰਚਨਾ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਰਚਾ ਉੱਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹਦਾ, ਹਰੀ-ਰਸ ਦਾ ਸੁਆਦ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਖੂਹੇ ਜੀਵਣ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਦ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਰਚਾ ਛੱਡ ਕੇ ਚਿੰਦਗੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਵੀਏ ਤਾਂ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਵਿਚ ਹੀ ਅਲੋਪ ਰਹਿਣ ਦੀ ਜਾਜ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; ਪਉੜੀ : ਹਰੀ ਦੀ ਰਚਾ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ । ਇਸੇ ਰਚਾ ਨੂੰ ਸਿਸ਼ਟੀ ਰਚੀ, ਇਸੇ ਨੇ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਅਤੇ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦਾ ਨਿਖੇੜਾ ਕੀਤਾ; ਅਤੇ ਇਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰ-ਸਫਦ ਰਾਹੀਂ ਸਮਝ ਕੇ ਚਲਣ ਦੀ ਬਣਤ ਬਣਾਈ ।

‡ ਸਲੋਕ : ਹਰੀ ਦੇ ਡਰ ਨਾਲ ਹਿਰਦਾ ਸ਼ੁਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸਮਝ ਖੁਲ੍ਹਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਸੰਤ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਹਰੀ ਦੀ ਹੀ ਅਟੱਲ ਤੇ ਅਲਿਪਤ ਹਸਤੀ ਹੈ । ਉਸ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਭੀ ਉਸ ਜਹੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ।

ਗਵਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਤੇ ਜਨ ਸੋਹਣੇ ਜੋ ਰਤੇ ਹਰਿਰੰਗੁ^੧ ਲਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥
 ੨ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਤਾ ਬਨਿਆ ਸੀਗਾਰੁ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ^੩ ਕਮਲੁ
 ਬਿਗਸਿਆ ਤਾ ਸਉਪਿਆ ਭਗਤਿਭੰਡਾਰੁ ॥ ਭਰਮੁ ਗਇਆ ਤਾ ਜਾਗਿਆ ਚੂਕਾ
 ਅਗਿਆਨ ਅੰਧਾਰੁ ॥ ਤਿਸ ਨੋ ਰੂਪੁ ਅਤਿ ਅਗਲਾ^੪ ਜਿਸੁ ਹਰਿ ਨਾਲਿ ਪਿਆਰੁ ॥
 ਸਦਾ ਰਵੈ^੫ ਪਿਰੁ ਆਪਣਾ ਸੋਭਾਵੰਤੀ ਨਾਰਿ ॥ ਮਨਮੁਖਿ^੬ ਸੀਗਾਰੁ ਨ ਜਾਣਨੀ
 ਜਾਸਨਿ ਜਨਮੁ ਸਭੁ ਹਾਰਿ ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿਭਗਤੀ ਸੀਗਾਰੁ ਕਰਹਿ ਨਿਤ ਜੰਮਹਿ
 ਹੋਇ ਖੁਆਰੁ ॥ ੭ਸੈਸਾਰੈਵਿਚਿ ਸੋਭ ਨ ਪਾਇਨੀ ਅਗੈ ਜਿ ਕਰੇਸੁ ਜਾਣੈ ਕਰਤਾਰੁ ॥
 ਨਾਨਕ ਸਚਾ ਏਕੁ ਹੈ^੮ ਦੁਹੁ ਵਿਚਿ ਹੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਚੰਗੈ ਮੰਦੈ ਆਪਿ ਲਾਇਅਨੁ ਸੋ
 ਕਰਨਿ ਜਿ ਆਪਿ ਕਰਾਏ ਕਰਤਾਰੁ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਸਾਂਤਿ ਨ
 ਆਵਈ ਦੂਜੀ ਨਾਹੀ ਜਾਇ^੯ ॥ ਜੇ ਬਹੁਤੇਰਾ ਲੋਚੀਐ ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ ਪਾਇਆ ਨ
 ਜਾਇ ॥ ਅੰਤਰਿ ਲੋਭੁ ਵਿਕਾਰੁ ਹੈ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਖੁਆਇ ॥ ਤਿਨ ਜੰਮਣੁ ਮਰਣੁ ਨ
 ਚੁਕਈ^{੧੦} ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਦੁਖੁ ਪਾਇ ॥ ਜਿਨੀ ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ਸੋ
 ਖਾਲੀ ਕੋਈ ਨਾਹਿ ॥ ਤਿਨ ਜਮ ਕੀ ਤਲਬ^{੧੧} ਨ ਹੋਵਈ ਨਾ ਓਇ ਦੁਖ ਸਹਾਹਿ ॥
 ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੨} ਉਬਰੇ^{੧੩} ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਸਮਾਹਿ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਆਪਿ
 ਅਲਿਪਤੁ ਸਦਾ ਰਹੈ ਹੋਰਿ ਧੰਧੈ ਸਭਿ ਧਾਵਹਿ ॥ ਆਪਿ ਨਿਹਚਲੁ ਅਚਲੁ ਹੈ ਹੋਰਿ
 ਆਵਹਿ ਜਾਵਹਿ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਹਰਿ ਧਿਆਈਐ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੪} ਸੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ॥
 ੧੫ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਪਾਈਐ ਸਚਿ ਸਿਫਤਿ ਸਮਾਵਹਿ ॥ ਸਚਾ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰੁ
 ਹੈ ਗੁਰਸਬਦਿ ਬੁਝਾਈ ॥ ੮ * ॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ ਸਚਾ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ਤੂ
 ਸਭੋ ਵਰਤੈ ਸਚੁ ॥ ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੈ ਜੋ ਬੁਝੈ ਸੋ ਫਲੁ ਪਾਏ ਸਚੁ ॥ ਕਥਨੀ
 ਬਦਨੀ^{੧੬} ਕਰਤਾ ਫਿਰੈ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੁਝੈ ਸਚੁ ॥ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਕਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨੇ ਸੋ
 ਭਗਤੁ ਹੋਇ ਵਿਣੁ ਮੰਨੇ ਕਚੁ ਨਿਕਚੁ^{੧੭} ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਮਨਮੁਖ ਬੋਲਿ ਨ
 ਜਾਣਨੀ ਓਨਾ ਅੰਦਰਿ ਕਾਮੁ ਫੋਪੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ॥ ੧੮ਓਇ ਥਾਉ ਕੁਥਾਉ ਨ
 ਜਾਣਨੀ ਉਨ ਅੰਤਰਿ ਲੋਭੁ ਵਿਕਾਰੁ ॥ ਓਇ ਆਪਣੈ ਸੁਆਇ^{੧੯} ਆਇ ਬਹਿ
 ਗਲਾ ਕਰਹਿ ਓਨਾ ਮਾਰੇ ਜਮੁ ਜੰਦਾਰੁ^{੨੦} ॥ ਅਗੈ ਦਰਗਹ ਲੇਖੈ ਮੰਗਿਐ
 ਮਾਰਿ ਖੁਆਰੁ ਕੀਝਹਿ ਕੂੜਿਆਰ ॥ ਏਹ ਕੂੜੈ ਕੀ ਮਲੁ ਕਿਉ^{੨੧} ਉਤਰੈ ਕੋਈ
 ਕਢਹੁ ਇਹੁ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤਾ ਨਾਮੁ ਦਿੜਾਏ^{੨੨} ਸਭਿ
 ਕਿਲਵਿਖ^{੨੩} ਕਟਣਹਾਰੁ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪੇ ਨਾਮੋ ਆਰਾਧੇ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕਉ ਕਰਹੁ
 ਸਭਿ ਨਮਸਕਾਰੁ ॥ ਮਲੁ ਕੂੜੀ ਨਾਮਿ ਉਤਾਰੀਅਨੁ ਜਪਿ ਨਾਮੁ ਹੋਆ ਸਚਿਆਰੁ ॥

੧ ਪਿਆਰ ।	੧੧ [ਅ.] ਸੱਦਾ ।
੨ ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ ਗਾਇਆ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮਨ ਵਿਚ
ਵਸਿਆ ।	੧੨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ।
੩ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਕਮਲ ਖਿੜਿਆ ।	੧੩ ਤਰੇ ।
੪ ਬਹੁਤਾ ।	੧੪ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਿਚ, ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ
ਵਿਚ ।
੫ ਸਿਮਰਦੀ ਹੋ ।	੧੫ [ਸੰ. ਵਦਨ=ਮੂੰਹ] ਮੂੰਹ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ।
੬ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ।	੧੬ ਬਿਲਕੁਲ ਕੱਚਾ ।
੭ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ । ਇਥੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸੋਭਾ
ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ, ਅਤੇ ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ ਜੋ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਦੀ ਬਾਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹਰੀ ਆਪ ਜਾਣਦਾ
ਹੈ ।	੧੭ ਓਹ ਚੰਗਾ ਮੰਦਾ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ।
੮ ਦੋਹਾਂ (ਜਨਮ ਮਰਨ) ਵਿਚ ।	੧੮ ਸਆਰਥ, ਮਤਲਬ ਲਈ ।
੯ ਥਾਂ (ਜਿਥੋਂ ਕੁਝ ਲਭੇ) ।	੧੯ [ਛਾ. ਜੇਦਾਲ] ਅਵੇੜਾ, ਵਹਿਸ਼ੀ, ਚਾਲਮ ।
ਚਾਲਮ ਜਮ ।
੧੦ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ।	੨੦ ਕਿਵੇਂ ?
	੨੧ ਪਕੀ ਤਰਾ ਜਮਝਾਏ ।
	੨੨ ਪਾਪ ।

* ਸਲੋਕ : ਨਿਰੀਆਂ ਮੂੰਹ-ਜ਼ਬਾਨੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਚੇ ਹਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ : ਹਰੀ ਦਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨ ਕੇ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਬਣਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਆਪਣੇ ਸੁਆਹਥਾਂ ਵਿਚ ਲਗੇ ਨਿਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਜੇ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹ ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਅਤੇ ਹਰੀ ਸਚੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਇਹ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਉਣ ਦੀ ਦਾਤ ਭੀ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਜਨ ਨਾਨਕ ਜਿਸ ਦੇ ਏਹਿ ਚਲਤ^੧ ਹਹਿ^੨ ਸੋ ਜੀਵਉ ਦੇਵਣਹਾਰੁ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥
ਤੁਧੁ ਜੇਵਡੁ ਦਾਤਾ ਨਾਹਿ ਕਿਸੁ ਆਖਿ ਸੁਣਾਈਐ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ^੩ ਪਾਇ ਜਿਬਹੁ
ਹਉਮੈ ਜਾਈਐ ॥^੪ ਰਸ ਕਸ ਸਾਦਾ ਬਾਹਰਾ ਸਚੀ ਵਡਿਆਈਐ ॥ ਜਿਸ ਨੋ
ਬਖਸੇ ਤਿਸੁ ਦੇਇ ਆਪਿ ਲਏ ਮਿਲਾਈਐ ॥ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਰਖਿਓਨੁ
ਗੁਰਮੁਖਿ^੬ ਕਿਸੈ ਪਿਆਈ^੭ ॥ ੯ * ॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ ਬਾਬਾਣੀਆ ਕਹਾਣੀਆ
ਪੁਤ ਸਪੁਤ ਕਰੇਨਿ ॥ ਜਿ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਵੈ ਸੁ ਮੰਨਿ ਲੈਨਿ ਸੇਈ ਕਰਮ ਕਰੇਨਿ ॥
ਜਾਇ ਪੁਛਹੁ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ^੯ ਸਾਸਤ^{੧੦} ਬਿਆਸ^{੧੧} ਸੁਕ^{੧੨} ਨਾਰਦ^{੧੩} ^{੧੪} ਬਚਨ ਸਭ
ਸਿਸਟਿ ਕਰੇਨਿ ॥ ਸਚੈ ਲਾਏ ਸਚਿ ਲਗੇ ਸਦਾ ਸਚੁ ਸਮਾਲਿਨਿ ॥ ਨਾਨਕ ਆਏ ਸੇ
ਪਰਵਾਣੁ ਭਏ ਜਿ ਸਗਲੇ^{੧੫} ਕੁਲ ਤਾਰੇਨਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਗੁਰੂ ਜਿਨਾ ਕਾ
ਅੰਧੁਲਾ ਸਿਖ ਭੀ ਅੰਧੇ ਕਰਮ ਕਰੇਨਿ ॥ ਓਇ ਭਾਣੈ ਚਲਨਿ ਆਪਣੈ ਨਿਤ ਝੂਠੋ
ਝੂਠੁ ਬੋਲੇਨਿ ॥ ਕੂੜੁ ਕੁਸਤੁ ਕਮਾਵਦੇ ਪਰਨੰਦਾ ਸਦਾ ਕਰੇਨਿ ॥ ਓਇ ਆਪਿ ਭੁਬੇ
^{੧੬} ਪਰਨੰਦਕਾ ਸਗਲੇ ਕੁਲ ਡੋਬੇਨਿ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਤੁ ਓਇ ਲਾਏ ਤਿਤੁ ਲਗੇ
ਉਇ ^{੧੭} ਬਪੁੜੇ ਕਿਆ ਕਰੇਨਿ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਸਭ ਨਦਰੀ ਅੰਦਰਿ ਰਖਦਾ ਜੇਤੀ
ਸਿਸਟਿ ਸਭ ਕੀਤੀ ॥ ਇਕਿ ਕੂੜਿ ਕੁਸਤਿ ਲਾਇਅਨੁ ਮਨਮੁਖ ਵਿਗੂਤੀ^{੧੮} ॥
^{੧੯} ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਦਾ ਧਿਆਈਐ ਅੰਦਰਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤੀ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਪੋਤੈ^{੨੦} ਪੁੰਨੁ
ਹੈ ^{੨੧} ਤਿਨੁ ਵਾਤਿ ਜਿਪੀਤੀ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ਸਚੁ ^{੨੨} ਸਿਫਤਿ
ਸਨਾਈ ॥ ੧੦ * ॥ ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੧ ॥ ਸਤੀ^{੨੩} ਪਾਪੁ ਕਰਿ ਸਤੁ ਕਮਾਹਿ ॥ ਗੁਰ
ਦੀਖਿਆ^{੨੪} ਘਰਿ ਦੇਵਣ ਜਾਹਿ ॥ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਖੈ ^{੨੫} ਖਟਿਐ ਭਾਉ ॥ ਭਾਵੈ
ਆਵਉ ਭਾਵੈ ਜਾਉ ॥ ਸਾਸਤੁ ਬੇਦੁ ਨ ਮਾਨੈ ਕੋਇ ॥ ^{੨੬} ਆਪੇ ਆਪੈ ਪੂਜਾ ਹੋਇ ॥
ਕਾਜੀ ਹੋਇ ਕੈ ਬਹੈ ਨਿਆਇ ॥ ਫੇਰੇ ਤਸਬੀ^{੨੭} ਕਰੇ ਖੁਦਾਇ ॥ ਵਢੀ ਲੈ ਕੈ
ਹਕੁ ਗਵਾਏ ॥ ^{੨੮} ਜੇ ਕੋ ਪੁਛੈ ਤਾ ਪੜਿ ਸੁਣਾਏ ॥ ^{੨੯} ਤੁਰਕ ਮੰਤ੍ਰੁ ਕਨਿ ਰਿਦੈ
ਸਮਾਹਿ ॥ ਲੋਕ ਮੁਹਾਵਹਿ^{੩੦} ਚਾੜੀ^{੩੧} ਖਾਹਿ ॥ ^{੩੨} ਚਉਕਾ ਦੇ ਕੈ ਸੁਚਾ ਹੋਇ ॥
ਐਸਾ ਹਿੰਦੂ ਵੇਖਹੁ ਕੋਇ ॥ ਜੋਗੀ ਗਿਰਹੀ^{੩੩} ਜਟਾ ਬਿਭੂਤ^{੩੪} ॥ ਆਗੈ ਪਾਛੈ
ਰੋਵਹਿ ਪੂਤ ॥ ਜੋਗੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜੁਗਤਿ ਗਵਾਈ ॥ ਕਿਤੁ ਕਾਰਣਿ ਸਿਰਿ ਛਾਈ^{੩੫}
ਪਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ^{੩੬} ਕਲਿ ਕਾ ਏਹੁ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਆਪੇ ਆਖਣੁ ਆਪੇ ਜਾਣੁ ॥ ੧ ॥
ਮਃ ੧ ॥ ਹਿੰਦੂ ਕੈ ਘਰਿ ਹਿੰਦੂ^{੩੭} ਆਵੈ ॥ ਸੂਤੁ ਜਨੇਊ ਪੜਿ^{੩੮} ਗਲਿ ਪਾਵੈ ॥ ਸੂਤੁ
ਪਾਇ ਕਰੇ ਬੁਰਿਆਈ ॥ ਨਾਤਾ ਧੋਤਾ ਥਾਇ ਨ ਪਾਈ ॥ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਕਰੇ
ਵਡਿਆਈ ॥ ਵਿਣੁ ਗੁਰਪੀਰੈ ਕੋ ^{੩੯} ਬਾਇਨ ਪਾਈ ॥^{੪੦} ਰਾਹੁ ਦਸਾਇ ਓਥੈ ਕੋ ਜਾਇ ॥

- ੧ ਚੋਜ, ਕੋਤਕ ।
- ੨ ਉਹ ਦਾਤਾ ਜੀਵੇ ! ਭਾਵ ਅਟੱਲ ਰਹੇ !
- ੩ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
- ੪ ਕਸੈਲਾ ਆਦਿ ਛੇ ਤਰਾਂ ਦੇ ਰਸਾਂ ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਹੈ ।
- ੫ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ।
- ੬ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ।
- ੭ ਪਿਲਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੮ ਜੇ ਸਪੁਤਰ ਪਤਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਬਾਬਿਆਂ (ਆਪਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ) ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਕੁਝ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸੇ ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
- ੯ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੦੪, ਨੋਟ ੧੯ ।
- ੧੦ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੦੪, ਨੋਟ ੨੦ ।
- ੧੧ ਇਕ ਰਿਖੀ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਦਸਦੇ ਹਨ ।
- ੧੨ ਵਿਆਸ ਦਾ ਪੁਤਰ ਸ਼ੁਕਦੇਵ, ਜੋ ਇਕ ਰਿਸ਼ੀ ਹੋਇਆ ਹੈ । ੧੩ ਇਕ ਰਿਸ਼ੀ ।
- ੧੪ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਬਚਨ (ਉਪਦੇਸ਼) ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛ ਲਵੋ, ਇਹ ਭੀ ਇਹੋ ਗਲ ਦਸਣਗੇ । ੧੫ ਸਾਰੇ ।
- ੧੬ ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ।
- ੧੭ ਵਿਚਾਰੇ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਸ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ।
- ੧੮ ਨਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
- ੧੯ ਜੇ ਗੁਰਮੁਖ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਸਦਾ ਹਰੀ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ।
- ੨੦ [ਛਾ. ਪੋਤਹ=ਖਚਾਨਾ] ਪਲੇ ।
- ੨੧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਤਿ (ਮੂੰਹ) ਵਿਚ ਸਿਪੀਤੀ (ਸਿਫਤ) ਹੈ ਹਰੀ ਦੀ ।
- ੨੨ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦੁਆਰਾ । ਸਨਾਈ |ਅ.ਸਨਾ|

- ਉਸਤਤਿ ।
- ੨੩ ਦਾਨੀ । ਦਾਨੀ ਲੋਕ ਪਾਪ ਕਰਕੇ ਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਮਾਇਆ ਵਿਚੋਂ ਸਤ (ਦਾਨ) ਦੇਂਦੇ ਹਨ।
- ੨੪ ਸਿਖਿਆ । ਗੁਰੂ ਚੇਲਿਆਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । 'ਸੇਵਕ ਬੰਠਨਿ ਘਰੀਂ ਵਿਚਿ ਗੁਰ ਉਠਿ ਘਰੀਂ ਤਿਨਾੜੇ ਜਾਈ' (ਭਾ. ਗੁਰਦਾਸ) ।
- ੨੫ ਖਟੀ (ਧਨ) ਲਈ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ । ਜੇ ਖਟੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿਥੇ ਕੋਈ ਪਿਆ ਆਵੇ ਜਾਵੇ ਕੋਈ ਪੁਛਦਾ ਨਹੀਂ ।
- ੨੬ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਗਰਬ ਦੀ ਪੂਜਾ ।
- ੨੭ ਮਾਲਾ ।
- ੨੮ ਜੇ ਕੋਈ ਅਗੋਂ ਪੁਛੇ (ਕਿ ਅੰਸਾ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ) ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦਾ ਮਸਲਾ ਕਢ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
- ੨੯ ਬਦੇਸ਼ੀ ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ (ਭਾਵ ਇਸਲਾਮੀ ਕਲਮਾ) ਕੰਨ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਉਂਦੇ ਹਨ । ੩੦ ਲੁਟਦੇ ਹਨ ।
- ੩੧ [ਚੁਕਣਾ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੁਕਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਚੁਗਲੀ ਕਰਨੀ] ਚਗਲੀ । ਦੇਖ ਪ ੯੩੧, ਨੋਟ ੧੮ ।
- ੩੨ ਅੰਸਾ ਕੋਈ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਚੋਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਫਿਰ ਸੁਚਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵ ਚੋਕਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਫ਼ਿਸ਼ਟੇ ਹੋਏ ਹਨ ।
- ੩੩ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ।
- ੩੪ ਸੁਆਹ ਮਲਦੇ ਹਨ । ੩੫ ਸੁਆਹ ।
- ੩੬ ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਇਹ ਮਾਪ ਹੈ ਕਿ ਆਪੋ ਆਖਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਆਪੋ ਜਾਨਣਹਾਰ ਬਣ ਬੰਠਦੇ ਹਨ ।
- ੩੭ ਬ੍ਰਾਹਮਣ । ੩੮ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ।
- ੩੯ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ ।
- ੪੦ ਰਾਹ ਪੁਛ ਕੇ ਉਥੇ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ।

* ਸ਼ਲੋਕ : ਜਿਹੜੀ ਚੰਗੀ ਉਲਾਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਵੰਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ, ਜੋ ਰੂਰ-ਆਸ਼ੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣ, ਦੁਹਰਾਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਮਾੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਤ ਤੋਂ ਹੀ ਚਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੁਨ ਕੁਸੱਤ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਆਪ ਭੀ ਡੁਬਦੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਕਾ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਡੋਬਦੇ ਹਨ । ਪਉੜੀ : ਮੰਦੇ ਜਾਂ ਚੰਗੇ ਸਭ ਹਰੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਭਾਣੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ ।

+ ਆਪਣੇ ਜਮਾਨੇ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਮੁਸਲਮਾਣਾਂ ਦੀ ਗਿਰਾਵਟ ਦਾ ਚਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦਸਦੇ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਲੋਕੀ ਬਾਹਰ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਉੱਤੇ ਜੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਅਸਲੀ ਰਹਿਣੀ (ਸਚ ਤੇ ਨੌਕੀ) ਵਲ ਧਿਆਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ । ਪਉੜੀ : ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਬਾਤ ਪਾਈਏ, ਤਾਂ ਤਰਾਂ ਤਰਾਂ ਦੇ ਅਮੋਲਕ ਅੰਦਰੂਨੀ ਗੁਣ ਲਿਖਕਾਰੇ ਮਾਰਦੇ ਪਏ ਦਿਸਣ ਲੱਗੇ ।

ਕਰਣੀ ਬਾਝਹੁ ਭਿਸਤਿ^੧ ਨ ਪਾਇ ॥ ਜੋਗੀ ਕੈ ਘਰਿ^੨ ਜੁਗਤਿ ਦਸਾਈ ॥ ^੩ਤਿਤੁ
 ਕਾਰਣਿ ਕਨਿ ਮੰਦ੍ਰਾ ਪਾਈ ॥ ਮੰਦ੍ਰਾ ਪਾਇ ਫਿਰੈ ਸੰਸਾਰਿ ॥ ^੪ਜਿਥੈ ਕਿਥੈ
 ਸਿਰਜਣਹਾਰੁ ॥ ਜੇਤੇ ਜੀਅ ਤੇਤੇ ਵਾਟਾਉ^੫ ॥ ਚੀਰੀ^੬ ਆਈ ਢਿਲ ਨ ਕਾਊ ॥
^੭ਏਥੈ ਜਾਣੈ ਸੁ ਜਾਇ ਸਿਵਾਣੈ ॥ ਹੋਰੁ ਫਕੜੁ^੮ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਣੈ ॥ ਸਭਨਾ ਕਾ ਦਰਿ
 ਲੇਖਾ ਹੋਇ ॥ ਕਰਣੀ ਬਾਝਹੁ ਤਰੈ ਨ ਕੋਇ ॥ ^੯ਸਚੇ ਸਚੁ ਵਖਾਣੈ ਕੋਇ ॥ ਨਾਨਕ
 ਅਗੈ ਪੁਛ ਨ ਹੋਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ^{੧੦}ਹਰਿ ਕਾ ਮੰਦਰੁ ਆਖੀਐ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ
 ਗੜੁ ॥ ^{੧੧}ਅੰਦਰਿ ਲਾਲ ਜਵੇਹਰੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿਨਾਮੁ ਪੜੁ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਮੰਦਰੁ
 ਸਰੀਰੁ ਅਤਿ ਸੋਹਣਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਢਿੜੁ ॥ ਮਨਮੁਖ ਆਪਿ ਖੁਆਇਅਨੁ
 ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਨਿਤ ਕੜੁ^{੧੨} ॥ ਸਭਨਾ ਸਾਹਿਬੁ ਏਕੁ ਹੈ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਪਾਇਆ
 ਜਾਈ ॥ ੧੧ * ॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ ^{੧੩}ਨਾ ਸਤਿ ਦੁਖੀਆ ਨਾ ਸਤਿ ਸੁਖੀਆ ਨਾ
 ਸਤਿ ਪਾਣੀ ਜੰਤ ਫਿਰਹਿ ॥ ਨਾ ਸਤਿ ^{੧੪}ਮੂੰਡ ਮੁਡਾਈ ਕੇਸੀ ਨਾ ਸਤਿ ਪੜਿਆ
 ਦੇਸ ਫਿਰਹਿ ॥ ^{੧੫}ਨਾ ਸਤਿ ਰੁਖੀ ਬਿਰਖੀ ਪਥਰ ^{੧੬}ਆਪੁ ਤਛਾਵਹਿ ਦੁਖ ਸਹਹਿ ॥
 ਨਾ ਸਤਿ ^{੧੭}ਹਸਤੀ ਬਧੇ ਸੰਗਲ ਨਾ ਸਤਿ ਗਾਈ ਘਾਹੁ ਚਰਹਿ ॥ ਜਿਸੁ ਹਥਿ ਸਿਧਿ
 ਦੇਵੈ ਜੇ ਸੋਈ ਜਿਸ ਨੋ ਦੇਇ ਤਿਸੁ ਆਇ ਮਿਲੈ ॥ ਨਾਨਕ ਤਾ ਕਉ ਮਿਲੈ ਵਡਾਈ
 ਜਿਸੁ ਘਟ ਭੀਤਰਿ ਸਬਦੁ ਰਵੈ^{੧੮} ॥ ^{੧੯}ਸਭਿ ਘਟ ਮੇਰੇ ਹਉ ਸਭਨਾ ਅੰਦਰਿ
 ਜਿਸਹਿ ਖੁਆਈ ਤਿਸੁ ਕਉਣੁ ਕਹੈ ॥ ਜਿਸਹਿ ਦਿਖਾਲਾ ਵਾਟੜੀ^{੨੦} ਤਿਸਹਿ
 ਭੁਲਾਵੈ ਕਉਣੁ ॥ ਜਿਸਹਿ ਭੁਲਾਈ ^{੨੧}ਪੰਧ ਸਿਰਿ ਤਿਸਹਿ ਦਿਖਾਵੈ ਕਉਣੁ ॥ ੧ ॥
 ਮਃ ੧ ॥ ਸੋ ਗਿਰਹੀ^{੨੨} ਜੋ ਨਿਗ੍ਰਹੁ^{੨੩} ਕਰੈ ॥ ^{੨੪}ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ਭੀਖਿਆ ਕਰੈ ॥
 ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਾ ਕਰੈ ਸਰੀਰੁ ॥ ਸੋ ਗਿਰਹੀ ^{੨੫}ਗੰਗਾ ਕਾ ਨੀਰੁ ॥ ਬੋਲੈ ਈਸਰੁ^{੨੬}
 ਸਤਿ ਸਰੂਪੁ ॥ ਪਰਮਤੰਤ ਮਹਿ ਰੇਖ ਨ ਰੂਪੁ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਸੋ ਅਉਧੂਤੀ^{੨੭} ਜੋ ^{੨੮}ਧੂਪੈ
 ਆਪੁ ॥ ^{੨੯}ਭੀਖਿਆ ਭੋਜਨੁ ਕਰੈ ਸੰਤਾਪੁ ॥ ਅਉਹਠ^{੩੦} ਪਟਣ^{੩੧} ਮਹਿ ਭੀਖਿਆ
 ਕਰੈ ॥ ਸੋ ਅਉਧੂਤੀ ਸਿਵਪੁਰਿ^{੩੨} ਚੜੈ ॥ ਬੋਲੈ ਗੋਰਖੁ^{੩੩} ਸਤਿ ਸਰੂਪੁ ॥ ਪਰਮਤੰਤ
 ਮਹਿ ਰੇਖ ਨ ਰੂਪੁ ॥ ੩ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਸੋ ਉਦਾਸੀ ਜਿ ਪਾਲੇ ਉਦਾਸੁ ॥ ^{੩੪}ਅਰਧ
 ਉਰਧ ਕਰੇ ਨਿਰੰਜਨ ਵਾਸੁ ॥ ^{੩੫}ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਕੀ ਪਾਇ ਗੰਢਿ ॥ ਤਿਸੁ ਉਦਾਸੀ ਕਾ
^{੩੬}ਪੜੈ ਨ ਕੰਧੁ ॥ ਬੋਲੈ ਗੋਪੀ ਚੰਦੁ^{੩੭} ਸਤਿ ਸਰੂਪੁ ॥ ਪਰਮਤੰਤ ਮਹਿ ਰੇਖ ਨ ਰੂਪੁ ॥
 ੪ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਸੋ ਪਾਖੰਡੀ^{੩੮} ਜਿ ਕਾਇਆ ਪਖਾਲੇ^{੩੯} ॥ ^{੪੦}ਕਾਇਆ ਕੀ ਅਗਨਿ
 ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਜਾਲੇ ॥ ਸੁਪਨੈ ਬਿੰਦੁ^{੪੧} ਨ ਦੇਈ ਬਰਣਾ ॥ ਤਿਸੁ ਪਾਖੰਡੀ ਜਰਾ^{੪੨}
 ਨ ਮਰਣਾ ॥ ਬੋਲੈ ਚਰਪਟੁ^{੪੩} ਸਤਿ ਸਰੂਪੁ ॥ ਪਰਮਤੰਤ ਮਹਿ ਰੇਖ ਨ ਰੂਪੁ ॥

- ੧ [ਡਾ. ਬਹਿਸ਼ਤ] ਸੁਰਗ ।
- ੨ ਜੋਗੀ ਦੀ ਜੁਗਤ ਪੁਛਣ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੩ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਲਈ ।
- ੪ ਪਰ ਉਹ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਤਾਂ ਹਰ ਥਾਂ ਹੈ ।
- ੫ ਵਾਟ ਵਾਲ਼ੇ, ਰਾਹੀਂ ।
- ੬ ਚਿੰਨੀ ; ਮੱਤ ਦਾ ਸ਼ੋਦਾ ।
- ੭ ਜੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਅਗੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੮ ਫੋਕਟ, ਫੁੱਲ ।
- ੯ ਜੇ ਕੋਈ ਸਚੇ ਸਚ ਆਖੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ ਲੇਖੇ ਦੀ ਪੁਛ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ।
- ੧੦ ਸਰੀਰ (ਕਾਇਆ) ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਘਰ ਆਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਉਸ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਜਾਂ ਗੜ੍ਹ ਆਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।
- ੧੧ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਪੜ੍ਹੇ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਂ ਵਰਗੇ ਅਮੋਲਕ ਗੁਣ ਲਭ ਪੈਣਗੇ । 'ਮਤਿ ਵਿਚਿ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਮਾਣਕ ਜੇ ਇਕ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਖ ਸੁਣੀ' (ਜਪੁ)।
- ੧੨ ਕੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ।
- ੧੩ ਨਹੀਂ ਸਤ, ਭਾਵ ਸਿਧੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਦੁਖੀਆ ਹੋਣ ਵਿਚ ਸਿਧੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, (ਇਸ ਸਿਧੀ ਦਾ ਚਿਕਰ ਅਗੇ ਆਵਦਾ ਹੈ) ਨਾ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਜੇਤੂਆਂ ਵਾਂਗ ਫਿਰਨ ਵਿਚ ।
- ੧੪ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇਸ ਮੁਨਾਣ ਨਾਲ ।
- ੧੫ ਰੁਖ ਬਿਰਖ ਜਾਂ ਪਥਰ ਵਾਂਗ ਸਿਥਰ ਹੋ ਜਾਣ ਵਿਚ ਸਿਧੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
- ੧੬ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਟਾਂਦੇ ਹਨ ।
- ੧੭ ਦੁਨਿਆਵੀ ਅੰਸੂਰਜ ਵਿਚ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੰਗਲਾਂ ਨਾਲ ਹਾਥੀ ਘਰ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹਨ ਤੇ ਗਾਈਆਂ ਦੇ ਇਜ਼ਬ ਬਾਹਰ ਚੁਗਦੇ ਹਨ, ਸਿਧੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
- ੧੮ ਸਿਮਰੀਦਾ ਹੈ ।
- ੧੯ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਘਟਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਹਾਂ, ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਭੁਲਾਵਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਣ ਰਾਹ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹੈ ?
- ੨੦ ਰਸਤਾ ।
- ੨੧ ਰਸਤੇ ਦੇ ਸਿਰੇ (ਮੁਢ ਤੋਂ) ਹੀ ।
- ੨੨ ਗੁਹਸਤੀ ।
- ੨੩ ਇੰਦ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਪਾਪਾਂ ਵਲੋਂ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ।

- ੨੪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਮੰਗੇ । ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਵਾਲਾ ਬਣਾਵੇ ।
- ੨੫ ਗੰਗਾ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਸਾਫ਼ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ ।
- ੨੬ ਇਕ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ । ('ਈਸਰੂ' ਦਾ ਅਰਥ ਭੀ ਵਡਾ ਆਦਮੀ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੧੬, ਨੋਟ ੩੩; ਪੰ. ੮੫੮, ਨੋਟ ੧੭।) ਈਸਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਤਿ-ਸਰੂਪ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਰੇਖ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਫ਼ਿਰਕੇ ਦਾ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਸਭ ਦਾ ਹੈ) । ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਈਸਰ ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਮੱਤ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਰੇਖ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਕਿਉਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦਿਖਾਵਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ?
- ੨੭ ਵਿਰੋਕਤ ।
- ੨੮ ਆਪਾ ਭਾਵ ਪ੍ਰਥਾ ਦੇਵੇ, ਭਾਵ ਸਾਝੇ ।
- ੨੯ ਸੰਤਾਪ (ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰਨ) ਨੂੰ ਭਿਖਿਆ ਦਾ ਭੋਜਨ ਬਣਾਵੇ ।
- ੩੦ ਹਿਰਦਾ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੯੦੭, ਨੋਟ ੨੨ ।
- ੩੧ ਸਹਿਰ । ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਦੀ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗੇ ।
- ੩੨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ।
- ੩੩ ਗੋਰਖ ਇਕ ਅਧਿਯੁਤ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ।
- ੩੪ ਹੋਣ ਉਤੇ ਭਾਵ ਸਭ ਥਾਂ ਉਸ ਦਾ ਵਾਸਾ ਸਮਝੋ ।
- ੩੫ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਚੰਦ (ਸੀਤਲਤਾ) ਅਤੇ ਸੂਰਜ (ਗਿਆਨ) ਨੂੰ ਕੱਠਾ ਕਰੋ ।
- ੩੬ ਕੰਧ (ਸਰੀਰ) ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।
- ੩੭ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਇਕ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ।
- ੩੮ ਇਕ ਵਾਮੀ ਮਤ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਉੱਤੇ ਬਚਣ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਵਿਚੋਂ ਹੋਰ ਤੇ ਉੱਤੇ ਹੋਰ ਕਰਮ ਕਰ ਕੇ ਦਸਦੇ ਸਨ ।
- ੩੯ ਧੇਵੇ । ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ !
- ੪੦ ਸਰੀਰ ਦੀ ਅਗਨੀ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰੋ, ਭਾਵ ਸਰੀਰਕ ਰੁਚੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਇਲਾਹੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰੋ ।
- ੪੧ ਵੀਰਜ । ਭਾਵ ਜਤੀ ਹੋਵੇ । (ਵਾਮੀਆਂ ਦੇ ਖਾਸ ਅੰਗੁਣ ਨੂੰ ਰੋਕ ਰਹੇ ਹਨ) ।
- ੪੨ ਬੁਧੇਪਾ । ਖੜ ਚੜਪਟ ਨਾਮ ਹੈ ।

* ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿਚ ਗਿਰਹੀ ਤੇ ਵਿਰੋਕਤ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋਠਾ ਕਰਕੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, 'ਵਰ ਇਕ ਇਕ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿਚ ਵਖਰੇ ਵਖਰੇ ਛੇ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ (ਗਿਰਹੀ, ਅਧਿਯੁਤੀ, ਉਦਾਸੀ, ਪਾਖੰਡੀ, ਬੇਭਾਗੀ, ਕੰਨ-ਪਾਟਾ ਜੋਗੀ), ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਰੇਖ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਨਾ ਗਿਰਹੀ ਹਨ, ਤੇ ਨਾ ਉਦਾਸੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਉਹ ਰੂਪ ਰੇਖ ਤੋਂ ਨਿਆਰੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ । ਪਤਿਯੀ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਤਰਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰ ਭਟਕਣ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੀ ਦੇਹੀ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਹਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

੫ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਸੋ ਬੈਰਾਗੀ ^੧ਜਿ ਉਲਟੇ ਬ੍ਰਹਮੁ ॥ ਗਗਨ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਰੋਪੈ ਬੰਮੁ ॥
 ਅਹਿਨਿਸਿ^੨ ਅੰਤਰਿ ਰਹੈ ਧਿਆਨਿ ॥ ਤੇ ਬੈਰਾਗੀ ^੩ਸਤ ਸਮਾਨਿ ॥ ਬੋਲੈ
 ਭਰਥਰਿ^੪ ਸਤਿ ਸਰੂਪੁ ॥ ਪਰਮ ਤੰਤ ਮਹਿ ਰੇਖ ਨ ਰੂਪੁ ॥ ੬ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ^੫ਕਿਉ
 ਮਰੈ ਮੰਦਾ ਕਿਉ ਜੀਵੈ ਜੁਗਤਿ ॥ ਕੰਨ ਪੜਾਇ ਕਿਆ ਖਾਜੈ ਭੁਗਤਿ ॥ ਆਸਤਿ
 ਨਾਸਤਿ ਏਕੋ ਨਾਉ ॥ ਕਉਣੁ ਸੁ ਅਖਰੁ ਜਿਤੁ ਰਹੈ ਹਿਆਉ ॥ ਧੂਪ ਛਾਵ ਜੇ ਸਮ
 ਕਰਿ ਸਹੈ ॥ ਤਾ ਨਾਨਕੁ ਆਖੈ ਗੁਰੁ ਕੋ ਕਹੈ ॥ ਛਿਅ ਵਰਤਾਰੇ ਵਰਤਹਿ ਪੂਤ ॥ ਨਾ
 ਸੰਸਾਰੀ ਨਾ ਅਉਧੂਤ ॥ ਨਿਰੰਕਾਰਿ ਜੋ ਰਹੈ ਸਮਾਇ ॥ ਕਾਹੇ ਭੀਖਿਆ ਮੰਗਣਿ
 ਜਾਇ ॥ ੭ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਹਰਿਮੰਦਰੁ ਸੋਈ ਆਖੀਐ ਜਿਥਹੁ ਹਰਿ ਜਾਤਾ ॥
^੬ਮਾਨਸਦੇਹ ਗੁਰਬਚਨੀ ਪਾਇਆ ਸਭੁ ਆਤਮਰਾਮੁ^੭ ਪਛਾਤਾ ॥ ਬਾਹਰਿ ਮੂਲਿ
 ਨ ਖੋਜੀਐ ਘਰਮਾਹਿ ਬਿਧਾਤਾ^੮ ॥ ^੯ਮਨਮੁਖ ਹਰਿਮੰਦਰ ਕੀ ਸਾਰ ਨ
 ਜਾਣਨੀ ਤਿਨੀ ਜਨਮੁ ਗਵਾਤਾ ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਇਕੁ ਵਰਤਦਾ ਗੁਰਸਬਦੀ
 ਪਾਇਆ ਜਾਈ ॥ ੧੨ * ॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ ਮੂਰਖੁ ਹੋਵੈ ਸੋ ਸੁਣੈ ਮੂਰਖ ਕਾ
 ਕਹਣਾ ॥ ਮੂਰਖ ਕੇ ਕਿਆ ਲਖਣ^{੧੦} ਹੈ ਕਿਆ ਮੂਰਖ ਕਾ ਕਰਣਾ ॥ ਮੂਰਖੁ
 ਓਹੁ ਜਿ ਮੁਗਧੁ^{੧੧} ਹੈ ਅਹੰਕਾਰੇ ਮਰਣਾ ॥ ਏਤੁ ਕਮਾਣੈ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਦੁਖ ਹੀ
 ਮਹਿ ਰਹਣਾ ॥ ^{੧੨}ਅਤਿ ਪਿਆਰਾ ਪਵੈ ਖੂਹਿ ਕਿਹੁ ਸੰਜਮੁ ਕਰਣਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਹੋਇ ਸੁ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰੁ ਓਸੁ ਅਲਿਪਤੋ ਰਹਣਾ ॥ ਹਰਿਨਾਮੁ ਜਪੈ ਆਪਿ ਉਧਰੈ
 ਓਸੁ ਪਿਛੈ ਭੁਬਦੇ ਭੀ ਤਰਣਾ ॥ ਨਾਨਕ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਕਰੇ ਜੋ ਦੇਇ ਸੁ
 ਸਹਣਾ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਨਾਨਕੁ ਆਖੈ ਰੇ ਮਨਾ ਸੁਣੀਐ ^{੧੩}ਸਿਖ ਸਹੀ ॥ ਲੇਖਾ
 ਰਬੁ ਮੰਗੋਸੀਆ ਬੈਠਾ ਕਢਿ ਵਹੀ ॥ ^{੧੪}ਤਲਬਾ ਪਉਸਨਿ ਆਕੀਆ ਬਾਕੀ^{੧੫}
 ਜਿਨਾ ਰਹੀ ॥ ^{੧੬}ਅਜਰਾਈਲੁ ਫਰੇਸਤਾ ਹੋਸੀ ਆਇ ਤਈ^{੧੭} ॥ ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ
 ਨ ਸੁਝਈ ਭੀੜੀ ਗਲੀ ਫਹੀ^{੧੮} ॥ ^{੧੯}ਕੂੜ ਨਿਖੁਟੇ ਨਾਨਕਾ ਓੜਕਿ ਸਚਿ ਰਹੀ ॥
 ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਸਭੁ ਸਰੀਰੁ ਹੈ ਹਰਿ ^{੨੦}ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸਭੁ ਆਪੈ ॥
 ਹਰਿ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ^{੨੧}ਕਿਛੁ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਪੈ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ^{੨੨}
 ਸਾਲਾਹੀਐ ਹਰਿਭਗਤੀ ਰਾਪੈ^{੨੩} ॥ ਸਭੁ ਮੰਨੁ ਤਨੁ ਹਰਿਆ ਹੋਇਆ
 ਅਹੰਕਾਰੁ ਗਵਾਪੈ ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹਰਿ ਕਾ ਖੇਲੁ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੪} ਕਿਸੈ ਬੁਝਾਈ ॥
 ੧੩ † ॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ ਸਹੰਸਰ ਦਾਨ^{੨੫} ਦੇ ਇੰਦੁ ਰੋਆਇਆ ॥
^{੨੬}ਪਰਸਰਾਮੁ ਰੋਵੈ ਘਰਿ ਆਇਆ ॥ ^{੨੭}ਅਜੈ ਸੁ ਰੋਵੈ ਭੀਖਿਆ ਖਾਇ ॥ ਐਸੀ
 ਦਰਗਹ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ ॥ ਰੋਵੈ ਰਾਮੁ ਨਿਕਾਲਾ^{੨੮} ਭਇਆ ॥ ਸੀਤਾ ਲਖਮਣੁ

੧ ਜੇ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਮਨ ਵਲ ਉਲਟੇ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਰੂਪ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦਸਮ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚ ਖੜਾ ਕਰ
ਦੇਵੇ । ਰੋਪੇ [ਗੁਣਨਾ] ਕਾਇਮ ਕਰੇ ।

੨ ਦਿਨ ਰਾਤ ।

੩ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

੪ ਫਰਬਰੀ ਨਾਮ ਹੈ ।

੫ ਕੰਨ ਪੜਵਾ ਕੇ ਰੁਗਤਿ (ਰੋਜਨ) ਖਾਣ ਦਾ ਕੀ
ਲਾਭ ? ਇਸ ਨਾਲ ਬੁਰਾਈ ਕਿਵੇਂ ਮਰੇ ਤੇ
ਅਸਲ ਜੀਵਣ ਦੀ ਜੁਗਤ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲੇ ?
ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਅੱਖਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਿਰਦਾ
ਟਿਕੇ ? ਕੇਵਲ ਉਹ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਸੰਸਾਰ
ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੇ ਅਣਹੋਂਦ ਵੇਲੇ ਸੀ । ਤਾਂ ਹੀ
ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੋ ਜੇਗੀ ! ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਸਮਝਾ ਸਕਦਾ
ਹੈ ਜੋ ਧੁਪ ਛਾਂ (ਦੁਖ ਸੁਖ) ਬਰਾਬਰ ਜਾਣੇ ।
ਲੋਕੀ ਉਤੇ ਦਸੇ ਛੇ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਚੇਲੇ
(ਪ੍ਰਤ) ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਨਾ ਉਹ ਚੰਗੇ
ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਵਿਦਵੱਤ ।

੬ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇਹ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ
ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ।

੭ ਵਿਆਪਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।

੮ [ਸੋ ਵਿਧਾਤ੍ਰਿ] ਰਚਨਹਾਰ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।

੯ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਲੋਕ ਹਰੀ-ਮੰਦਰ ਦੀ ਮਸਬ ਨਹੀਂ
ਰਖਦੇ ।

੧੦ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ, ਚਿੰਨ੍ਹ ।

੧੧ ਅਗਿਆਨੀ ।

੧੨ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰਾ ਮਿਤਰ ਖੂਹ ਵਿਚ
ਪੈਂਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਸੰਜਮ (ਇਲਾਜ) ਕਰਨਾ
ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਗੁਰਮੁਖ ਇਹ ਇਲਾਜ ਕਰਦਾ
ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲਾਡੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਖੂਹ
ਵਿਚ ਡਿਗਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਭਾਵ ਇਹ

ਹੈ ਕਿ ਬੁਰਾਈ ਵਲ ਜਾਂਦੇ ਮਿਤਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ
ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਦਾ ਸਾਥ
ਛੱਡਣਾ ਹੀ ਇਲਾਜ ਹੈ । ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ
ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਉਹ ਵਖਰਾ
ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡੁਬਣ
ਵਾਲਾ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਬਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

੧੩ ਠੰਕ ਸਿਖਿਆ, ਅਸਲ ਉਪਦੇਸ਼ ।

੧੪ ਬਾਗੀਆਂ (ਮਨਮੁਖਾਂ) ਨੂੰ ਸੱਦੇ ਪੈਣਗੇ ।

੧੫ ਲੰਬੇ ਦੀ ਬਾਕੀ ।

੧੬ ਇਸਲਾਮੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮੌਤ ਦਾ
ਦੇਵਤਾ ।

੧੭ [ਅ. ਤਈਅਨ=ਤਿਆਰ, ਮੁਕਰਰ] ਦੁਆਲੇ
ਆ ਹੋਣਾ ਵੱਖ ਦੇਣ ਲਈ ।

੧੮ ਫਸੀ ਹੋਈ (ਜਿੰਦ) ਨੂੰ ।

੧੯ ਕੁੜੇ ਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਆਖਰ ਸਚ ਵਿਚ ਹੀ
ਬਚਾਉਂਦੇ ਹੋ ।

੨੦ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ।

੨੧ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਅਹੜਦਾ (ਸੁਝਦਾ) ।

੨੨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ।

੨੩ ਰੰਗੇ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ ।

੨੪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।

੨੫ ਡੰਨ । ਹਜ਼ਾਰ ਡੰਗਾਂ ਵਾਲਾ ਡੰਨ, ਜੋ ਇੰਦਰ
ਨੂੰ ਗੋਤਮ ਦਿਖੀ ਨੇ ਸਰਾਪ ਦੇ ਕੇ ਲਾਇਆ
ਸੀ । ਇੰਦਰ ਨੇ (ਰਿਖੀ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ)
ਅਹਿਲਿਆ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਦੇ ਕੇ ਸੰਗ ਕੀਤਾ ਸੀ!

੨੬ ਪਰਸਦਾਮ ਦਾ ਬਲ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ
ਖਿਚਿਆ ਸੀ ।

੨੭ ਅਜਨੇ (ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਦਾਦਾ ਸੀ) ਇਕ
ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਲਿਦ ਭਿਖਿਆ ਵਿਚ ਦਿਤੀ, ਪਿਛੋਂ
ਆਪਨੂੰ ਖਾਣੀ ਪਈ । ੨੮ ਦੇਸ-ਨਿਕਾਲਾ।

* ਸ਼ਲੋਕ : ਹੰਕਾਰ ਕਰਨਾ ਮੁਰਖਤਾ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਾਪ ਦੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਜਾ ਸੁਟਦਾ ਹੈ । ਸਿਆਣਪ ਇਸ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖੂਹ ਵਿਚ ਨਾ ਸੁਟਾਏ, ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਲੜ ਪਕੜ ਕੇ ਬਚ ਰਹੀਏ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪੀਏ । ਸ-ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਭੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਉਣਗੇ । ਇਹ ਯਾਦ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੰਬਾ ਹੋਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤ ਨਿਬੇੜਾ ਸਚ ਤੇ ਹੋਣਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਇਹ ਹੰਕਾਰ ਇਉਂ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸਰਵ-ਵਿਆਪੀ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਈਏ ਅਤੇ ਇਉਂ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਜਾਈਏ ।

† ਸ਼ਲੋਕ : ਵਡੇ ਵਡੇ ਦੇਵਤਿਆਂ, ਅਵਤਾਰਾਂ, ਜਾਜਿਆਂ, ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਭ ਖਵਾਰ ਹੋਏ । ਜਪ ਤਪ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਨਹੀਂ, ਨਾਮ ਹੀ ਅਸਲ ਕਰਮ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ ਹਰੀ ਵਿਚ ਸਮਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ।

ਵਿਛੜਿ ਗਇਆ ॥ ਰੋਵੈ ਦਹਸਿਰੁ^੧ ਲੰਕ ਗਵਾਇ ॥ ਜਿਨਿ ਸੀਤਾ ਆਦੀ^੨ ਭਉਰੂ
 ਵਾਇ ॥ ਰੋਵਹਿ ਪਾਂਡਵ ਭਏ ਮਜੂਰ ॥ ^੩ਜਿਨ ਕੈ ਸੁਆਮੀ ਰਹਤ ਹਦੂਰਿ ॥ ਰੋਵੈ
 ਜਨਮੇਜਾ^੪ ਖੁਇ ਗਇਆ ॥ ^੫ਏਕੀ ਕਾਰਣਿ ਪਾਪੀ ਭਇਆ ॥ ਰੋਵਹਿ ਸੇਖ
 ਮਸਾਇਕ^੬ ਪੀਰ ॥ ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ^੭ ਮਤੁ ਲਾਗੈ ਭੀੜ ॥ ਰੋਵਹਿ ਰਾਜੇ^੮ ਕੰਨ ਪੜਾਇ ॥
 ਘਰਿ ਘਰਿ ਮਾਗਹਿ ਭੀਖਿਆ ਜਾਇ ॥ ਰੋਵਹਿ ਕਿਰਪਨ^੯ ਸੰਚਹਿ ਧਨੁ ਜਾਇ ॥
 ਪੰਡਿਤ ਰੋਵਹਿ ਗਿਆਨੁ ਗਵਾਇ ॥ ਬਾਲੀ^{੧੦} ਰੋਵੈ ^{੧੧}ਨਾਹਿ ਭਤਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ
 ਦੁਖੀਆ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਮੰਨੈ ਨਾਉ ਸੋਈ ਜਿਣਿ^{੧੨} ਜਾਇ ॥ ਅਉਰੀ^{੧੩} ਕਰਮ ਨ
 ਲੇਖੈ ਲਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੨ ॥ ^{੧੪}ਜਪੁ ਤਪੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਮੰਨਿਐ ਅਵਰਿ ਕਾਰਾ
 ਸਭਿ ਬਾਦਿ^{੧੫} ॥ ਨਾਨਕ ^{੧੬}ਮੰਨਿਆ ਮੰਨੀਐ ਬੁਝੀਐ ਗੁਰਪਰਸਾਦਿ^{੧੭} ॥ ੨ ॥
 ਪਉੜੀ ॥ ^{੧੮}ਕਾਇਆ ਹੰਸ ਪੁਰਿ ਮੇਲੁ ਕਰਤੈ ਲਿਖਿ ਪਾਇਆ ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਗੁਪਤੁ
 ਵਰਤਦਾ ^{੧੯}ਗੁਰਮੁਖਿ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ॥ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਗੁਣ ਉਚਰੈ ਗੁਣ ਮਾਹਿ
 ਸਮਾਇਆ ॥ ^{੨੦}ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਸਚੁ ਹੈ ਸਚੁ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਆਪੇ
 ਆਪਿ ਹੈ ਆਪੇ ਦੇਇ ਵਡਿਆਈ ॥ ੧੪ * ॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੨ ॥ ਨਾਨਕ ਅੰਧਾ ਹੋਇ
 ਕੈ ਰਤਨਾ ਪਰਖਣ ਜਾਇ ॥ ਰਤਨਾ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਈ ਆਵੈ ^{੨੧}ਆਪੁ ਲਖਾਇ ॥
 ੧ ॥ ਮਃ ੨ ॥ ਰਤਨਾ^{੨੨} ਕੇਰੀ ਗੁਬਲੀ ਰਤਨੀ^{੨੩} ਖੋਲੀ ਆਇ ॥ ਵਖਰ ਤੈ
 ਵਣਜਾਰਿਆ^{੨੪} ਦੁਹਾ ਰਹੀ ਸਮਾਇ ॥ ਜਿਨ ਗੁਣੁ ਪਲੈ ਨਾਨਕਾ ਮਾਣਕ^{੨੫}
 ਵਣਜਹਿ ਸੋਇ ॥ ਰਤਨਾ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਨੀ ^{੨੬}ਅੰਧੇ ਵਤਹਿ^{੨੭} ਲੋਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥
^{੨੮}ਨਉ ਦਰਵਾਜੇ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ਹੈ ਦਸਵੈ^{੨੯} ਗੁਪਤੁ ਰਖੀਜੈ ॥ ^{੩੦}ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਨ
 ਖੁਲਨੀ ਗੁਰਸਬਦਿ ਖੁਲੀਜੈ ॥ ^{੩੧}ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ਧੁਨਿ ਵਜਦੇ ਗੁਰਸਬਦਿ
 ਸੁਣੀਜੈ ॥ ਤਿਤੁ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਚਾਨਣਾ ਕਰਿ ਭਗਤਿ ਮਿਲੀਜੈ ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਏਕੁ
 ਵਰਤਦਾ ਜਿਨਿ ਆਪੇ ਰਚਨ ਰਚਾਈ ॥ ੨੫ ॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੨ ॥ ਅੰਧੇ ਕੇ ^{੩੨}ਰਾਹਿ
 ਦਸਿਐ ਅੰਧਾ ਹੋਇ ਸੁ ਜਾਇ ॥ ਹੋਇ ਸੁਜਾਖਾ ਨਾਨਕਾ ਸੋ ਕਿਉ ਉਝੜਿ ਪਾਇ ॥
 ਅੰਧੇ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਜਿਨ ਮੁਖਿ ਲੋਇਣ^{੩੩} ਨਾਹਿ ॥ ਅੰਧੇ ਸੋਈ ਨਾਨਕਾ
^{੩੪}ਖਸਮਹੁ ਘੁਬੈ ਜਾਹਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੨ ॥ ਸਾਹਬਿ ਅੰਧਾ ਜੈ ਕੀਆ ^{੩੫}ਕਰੇ ਸੁਜਾਖਾ ਹੋਇ ॥
^{੩੬}ਜੇਹਾ ਜਾਣੈ ਤੇਹੋ ਵਰਤੈ ਜੇ ਸਉ ਆਖੈ ਕੋਇ ॥ ^{੩੭}ਜਿਥੈ ਸੁ ਵਸਤੁ ਨ ਜਾਪਈ ਆਪੇ
 ਵਰਤਉ ਜਾਣਿ ॥ ਨਾਨਕ ^{੩੮}ਗਾਹਕੁ ਕਿਉ ਲਏ ਸਕੈ ਨ ਵਸਤੁ ਪਛਾਣਿ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥
 ਸੋ ਕਿਉ ਅੰਧਾ ਆਖੀਐ ਜਿ ਹੁਕਮਹੁ ਅੰਧਾ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੁਝਈ
 ਅੰਧਾ ਕਹੀਐ ਸੋਇ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਗੜ੍ਹ^{੩੯} ਕੋਟੁ ਹੈ ਸਭਿ

- ੧ [ਦਸਾਂ ਸਿਰਾਂ ਵਾਲਾ] ਗਵਣ ।
- ੨ ਡੋਰੁ ਵਜਾ ਕੇ, ਫ਼ਕੀਰ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ।
- ੩ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ।
- ੪ ਕੁਰਾਹੇ ਪਿਆ ।
- ੫ ਇਕ ਗ਼ਲਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ । ਜਨਮੇਜੇ ਨੇ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਬਦਲਾ ਦੇਣਾ ਪਿਆ ।
- ੬ [ਮਸ਼ਾਇਖ] ਸ਼ੇਖ਼ ਦਾ ਬਹੁ-ਵਚਨ ।
- ੭ ਮਤੇ ਕੋਈ ਭੀੜਾ ਆ ਬਣੇ ।
- ੮ ਭਰਬਰੀ, ਗੋਪੀਚੰਦ ਆਦਿਕ ਰਾਜੇ ।
- ੯ [ਸੰ. ਕਿਰਪਣ] ਸ਼ੁਮ । (ਸ੍ਰ) ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਕਿਰਪ' ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਾਤ੍ਰਾ ਪੂਰੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ।)
- ੧੦ ਲੜਕੀ ।
- ੧੧ ਜਿਸ ਦਾ ਪਤੀ ਘਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
- ੧੨ ਜਿਤ ।
- ੧੩ ਹੋਰ ।
- ੧੪ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਹੀ ਸਭ ਜਪ ਤਪ ਹੈ ।
- ੧੫ ਬੇਅਰਥ, ਫ਼ਜ਼ੂਲ ।
- ੧੬ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਆਦਰ ਪਾਂਦਾ ਹੈ) ।
- ੧੭ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੁਆਰਾ ।
- ੧੮ ਸਰੀਰ ਤੇ ਆਤਮਾ ਦਾ ਮੇਲ ਧੁਰ ਤੋਂ (ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੇ) ਹਰੀ ਨੇ ਆਪ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।
- ੧੯ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਭਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੦ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਸਚ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੧ ਆਪਣਾ ਪਾਜ ਚਾਹਿਰ ਕਰਾ ਕੇ ।

- ੨੨ ਨਾਮ ਰਤਨ ।
- ੨੩ ਰਤਨਾਂ ਦੇ ਪਾਰਖ਼ੁਆਂ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ।
- ੨੪ ਗੁਰਮੁਖ । ਵਖਰ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਵਣਜਾਰੇ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ) ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਹ ਗੁਥਲੀ ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਭਾ ਗਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਹੀ ਮੋਢਦੀ ਹੈ ।
- ੨੫ ਰਤਨ ।
- ੨੬ ਅਗਿਆਨੀ ਲੋਕ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਟਕਰਾਂ ਮਾਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ।
- ੨੭ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ।
- ੨੮ ਨੇਂ ਗੋਲਕਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਹਨ ਸਰੀਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ।
- ੨੯ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਜਿਥੇ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦਵਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
- ੩੦ [ਸੰ. ਵਾ੍ਹ] ਕਰੜੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ (ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ) ।
- ੩੧ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੩੨ ਰਾਹ ਦਸਣ ਤੇ । ਦੇਖੋ ਨੰਮ ੧੨ ।
- ੩੩ ਅੱਖਾਂ ।
- ੩੪ ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਕੁਰਾਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
- ੩੫ ਜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਜਾਖਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ।
- ੩੬ ਅੱਪਾ ਜੇ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੁਝ ਪਿਆ ਆਖੇ ।
- ੩੭ ਜਿਥੇ ਅਸਲ ਵਸਤ ਪਛਾਣੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਉਥੇ ਆਪਾ ਭਾਵ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੩੮ ਜਿਹੜਾ ਗਾਹਕ ਕਿਸੇ ਵਸਤ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਉਹ ਉਸ ਵਸਤ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਲਵੇ ?
- ੩੯ ਕਿਲ੍ਹਾ । ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਆਦਿਕ ਤੇ ਸਭ ਦੇਸ ਦੇਸ਼ਾਂਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਹਨ । ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜੋ ਮਨੁਖ ਪੈਂਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਆਖਰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ ।

* ਸ਼ਲੋਕ : ਹਰੀ-ਨਾਮ ਇਕ ਗੁਥੀ ਅਮੋਲਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ । ਇਸ ਦੀ ਸਾਰ ਇਸ ਦੇ ਪਾਰਖ਼ੁ ਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਹੋਰ ਲੋਕ ਤਾਂ ਨਿਰੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹਨ । ਪਉੜੀ : ਹਰੀ-ਨਾਮ ਮਨੁਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਤਮ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ, ਜਿਥੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਮਨੁਖ ਦਾ ਧਿਆਨ ਜੁੜ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

† ਸ਼ਲੋਕ : ਅੰਨ੍ਹਾ ਉਹ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ । ਪਰ ਵਿਚਾਰਾ ਮਨੁਖ ਕਰੇ ਫੀ ਕੀ ? ਉਹ ਸੁਜਾਖਾ ਤਦੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਮਾਲਕ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਦੇਵੇ । ਅੰਨ੍ਹਾ ਜਾਂ ਸੁਜਾਖਾ ਹੋਣਾ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਮਨੁਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹਰੀ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਦਿਸਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੋਝੀ ਦੇਣ ਤੇ ਹੀ ਹੈ ।

ਦਿਸੰਤਰ ਦੇਸਾ ॥ ^੧ਆਪੇ ਤਾੜੀ ਲਾਈਅਨੁ ਸਭ ਮਹਿ ਪਰਵੇਸਾ ॥ ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ
 ਸਾਜੀਅਨੁ ਆਪਿ ਗੁਪਤੁ ਰਖੇਸਾ ॥ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਜਾਣਿਆ ਸਚੁ ਪਰਗਟੀਏਸਾ^੨॥
 ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸਚੇ ਸਚੁ ਹੈ ਗੁਰਿ ਸੋਝੀ ਪਾਈ ॥ ੧੬ * ॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ ^੩ਸਾਵਣੁ
 ਰਾਤਿ ਅਹਾੜੁ ਦਿਹੁ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਦੁਇ ਖੇਤ ॥ ਲਬੁ ਵਤ੍ਰ ਦਰੋਗੁ^੪ ਬੀਉ ਹਾਲੀ
^੫ਰਾਹਕੁ ਹੇਤ ॥ ^੬ਹਲੁ ਬੀਚਾਰੁ ਵਿਕਾਰ ਮਣ' ਹੁਕਮੀ ਖਟੇ ਖਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਲੇਖੈ
 ਮੰਗਿਐ ^੭ਅਉਤੁ ਜਣੇਦਾ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਭਉ ਭੁਇ^੮ ਪਵਿਤ੍ਰ^੯ ਪਾਣੀ
 ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਬਲੇਦ^{੧੦} ॥ ਹਲੁ ਹਲੇਮੀ^{੧੧} ਹਾਲੀਚਿਤੁ ^{੧੨}ਚੇਹਾ ਵਤ੍ਰ ^{੧੩}ਵਖਤ ਸੰਜੋਗੁ ॥
 ਨਉ ਬੀਜੁ ਬਖਸੀਸ ਬੋਹਲ ਦੁਨੀਆ ਸਗਲ ਦਰੋਗੁ^{੧੪} ॥ ਨਾਨਕ ^{੧੫}ਨਦਰੀ ਕਰਮੁ
 ਹੋਇ ਜਾਵਹਿ ਸਗਲ ਵਿਜੋਗੁ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਮੋਹੁ ਗੁਬਾਰੁ ਹੈ
^{੧੬}ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਬੋਲੇ ॥ ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਹੈ ਨਿਤ ^{੧੭}ਨੀਰੁ ਵਿਹੋਲੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ਮਥਿ^{੧੮} ਤਤੁ ਕਢੋਲੈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਪਰਗਾਸੁ ਘਟਿ^{੧੯} ਚਾਨਣਾ
 ਹਰਿ ਲਧਾ ਟੋਲੈ ॥ ਆਪੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਦਾ ਕਿਛੁ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ੧੭ † ॥
 ਸਲੋਕ ਮਃ ੨ ॥ ਨਾਨਕ ਚਿੰਤਾ ਮਤਿ ਕਰਹੁ ਚਿੰਤਾ ਤਿਸ ਹੀ ਹੋਇ ॥ ਜਲ ਮਹਿ
 ਜੰਤ ਉਪਾਇਅਨੁ ਤਿਨਾ ਭਿ ਰੋਜੀ^{੨੦} ਦੇਇ ॥ ਓਥੈ ਹਟੁ ਨ ਚਲਈ ਨਾ ਕੋ
 ਕਿਰਸ^{੨੧} ਕਰੇਇ ॥ ਸਉਦਾ ਮੂਲਿ ਨ ਹੋਵਈ ਨਾ ਕੋ ਲਏ ਨ ਦੇਇ ॥ ^{੨੨}ਜੀਆ ਕਾ
 ਆਹਾਰੁ ਜੀਅ ਖਾਣਾ ਏਹੁ ਕਰੇਇ ॥ ^{੨੩}ਵਿਚਿ ਉਪਾਏ ਸਾਇਰਾ ਤਿਨਾ ਭਿ ਸਾਰ
 ਕਰੇਇ ॥ ਨਾਨਕ ਚਿੰਤਾ ਮਤ ਕਰਹੁ ਚਿੰਤਾ ਤਿਸ ਹੀ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥
 ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਜੀਉ ਮਛਲੀ ਬੀਵਰੁ^{੨੪} ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਕਾਲੁ ॥ ਮਨੂਆ ਅੰਧੁ ਨ ਚੇਤਈ
 ਪੜੈ ਅਚਿੰਤਾ^{੨੫} ਜਾਲੁ ॥ ਨਾਨਕ ਚਿਤੁ ਅਚੇਤੁ^{੨੬} ਹੈ ਚਿੰਤਾ ਬਧਾ ਜਾਇ ॥ ਨਦਰਿ
 ਕਰੇ ਜੇ ਆਪਣੀ ਤਾ ਆਪੇ ਲਏ ਮਿਲਾਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਸੇ ਜਨ ਸਾਚੇ ਸਦਾ
 ਸਦਾ ਜਿਨੀ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀਤਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੭} ਸਚਾ ਮਨਿ ਵਸੈ ਸਚੁ ਸਉਦਾ ਕੀਤਾ ॥
 ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਘਰ ਹੀ ਮਾਹਿ ਹੈ ਵਡਭਾਗੀ ਲੀਤਾ ॥ ਅੰਤਰਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮਰਿ ਗਈ
^{੨੮}ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਵੀਤਾ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਅਨੁ ਆਪੇ ਦੇਇ ਬੁਝਾਈ ॥
 ੧੮ † ॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ ਵੇਲਿ ਪਿੰਵਾਇਆ ਕਤਿ ਵੁਣਾਇਆ ॥ ਕਟਿ ਕੁਟਿ
 ਕਰਿ ਖੰਬਿ ਚੜਾਇਆ ॥ ਲੋਹਾ^{੨੯} ਵਢੇ ਦਰਜੀ ਪਾੜੇ ਸੂਈ ਧਾਗਾ ਸੀਵੈ ॥
^{੩੦}ਇਉ ਪਤਿ ਪਾਟੀ ਸਿਫਤੀ ਸੀਪੈ ਨਾਨਕ ਜੀਵਤ ਜੀਵੈ ॥ ਹੋਇ ਪੁਰਾਣਾ
 ਕਪੜੁ ਪਾਟੈ ਸੂਈ ਧਾਗਾ ਗੰਢੈ ॥ ^{੩੧}ਮਾਹੁ ਪਖੁ ਕਿਹੁ ਚਲੈ ਨਾਹੀ ਘੜੀ ਮੁਹਤੁ
 ਕਿਛੁ ਹੰਢੈ ॥ ^{੩੨}ਸਚੁ ਪੁਰਾਣਾ ਹੋਵੈ ਨਾਹੀ ਸੀਤਾ ਕਦੇ ਨ ਪਾਟੈ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬੁ

- ੧ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਨਿਰਗੁਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤਾੜੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਲਾਈ ਸੀ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸਭ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਆਪ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਉਸ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਰਖਿਆ ਹੈ ।
- ੨ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੈ ।
- ੩ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਦਸੀ ਹੈ :—ਸਾਵਣੀ ਤੇ ਹਾੜੀ ਦੇ ਫਸਲ ਰਾਤ ਅਤੇ ਦਿਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਖੇਤ ਬੀਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ; ਭਾਵ ਜੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ ਇਕੱਠੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾੜੀ ਸਾਵਣੀ ਦੀ ਪੁੰਜੀ ਹੈ ।
- ੪ [ਫਾ.] ਬੂਠ (ਬੀਜ ਹੈ) ।
- ੫ (ਹਾਲੀ) ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਹੈ ਹੇਤ (ਮੋਹ) ।
- ੬ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਹਲ ਹੈ ।
- ੭ ਬੋਹਲ ।
- ੮ ਜਣਨ ਵਾਲਾ (ਪਿਤਾ) ਅਉਤ੍ਰਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ; ਲੰਬੇ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਣ ਬੇਅਰਥ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੯ ਧਰਤੀ । ਇਥੇ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਖੇਤੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ । ੧੦ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ।
- ੧੧ ਬਲਦ । ੧੨ ਹਲੀਮੀ, ਨਿੰਮਤਾ ।
- ੧੩ ਸਿਮਰਨ ਵਤਰ ਹੈ ।
- ੧੪ ਸੰਜੋਗ (ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ) ਬੀਜਣ ਦਾ ਵਕਤ ਹੈ ।
- ੧੫ ਜੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣ ।
- ੧੬ ਦੁੱਤ ਭਾਵ ਵਿਚ ।
- ੧੭ ਪਾਣੀ ਰਿੜਕਦਾ ਹੈ, ਬੇਅਰਥ ਸਮਾਂ ਗਵਾਂਦਾ

- ਹੈ । ੧੮ ਰਿੜਕ ਕੇ ।
- ੧੯ ਦਿਲ ਵਿਚ ।
- ੨੦ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਹੋਚੀ' ਹੈ ।
- ੨੧ [ਸੰ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਿ] ਖੇਤੀ, ਵਾਹੀ ਦਾ ਕੰਮ ।
- ੨੨ ਕਈ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਆਹਾਰ ਹੋਰ ਜੀਵ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਜੀਵ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਭੋਜਨ ਬਣਦੇ ਹਨ ; ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸਭ ਲਈ ਆਪਣੇ ਤਰੀਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
- ੨੩ (ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ) ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੀ ਖਬਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੪ ਮਾਛੀ । ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪ ਕਾਲ ਮਾਛੀ ਹੈ ।
- ੨੫ ਅਗਿਆਤ ਹੀ, ਬੇਖਬਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ।
- ੨੬ ਲਾਪਰਵਾਹ । ੨੭ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
- ੨੮ ਜਦ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਏ ।
- ੨੯ ਭਾਵ ਕਾਂਚੀ ।
- ੩੦ ਤਿਵੇਂ ਇਬਤ ਗਵਾਚੀ ਹੋਈ ਜਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਦੁਆਰਾ ਫਿਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਅਸਲ ਜੀਵਣ ਜੀਵੇ । 'ਸਿਫਤੀ ਗੰਦੁ ਪਵੇ ਦਰਬਾਰ' (ਮ: ੧, ਵਾਰ ਮਾਥ) ।
- ੩੧ ਅੱਸਾ ਕਪੜਾ ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਹੋਂਦਦਾ (ਤਗਦਾ), ਭਾਵ ਮਾੜਾ ਜੀਵਣ ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਤਗਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨੀ ਗੰਦ ਤੁਪ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਮਾਹੁ=ਮਹੀਨਾ । ਪਧੁ [ਸੰ. ਪਾਸ] ਚੰਨ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ੧੪ ਦਿਨ ਦਾ ਸਮਾਂ । ਕਿਹੁ=ਕੁਝ । ਮੁਹਤੁ [ਮੁਹੁਰਤ] ਦੇ ਘੜੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ।
- ੩੨ 'ਸਚ ਪੁਰਾਣਾ ਨ ਥੀਅ' (ਮ: ੩, ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ ਮ: ੪) ।

* ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿਚ ਮਨਮੁਖ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਦਸੀ ਹੈ । ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨਮੁਖ ਹਰੀ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਖ ਵਿਚ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਅਰਥ ਗੁਆਂਦਾ ਹੈ ; ਗੁਰਮੁਖ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੋਇਆ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਦੋਵੇਂ ਹਾਲਤਾਂ ਹਰੀ ਆਪ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

† ਸ਼ਲੋਕ : ਕਈ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ ਦੇ ਫਿਕਰ ਵਿਚ ਰੋਝ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਖੋ ਨਿਕੋ ਨਿਕੋ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਭੀ ਹੋਜ਼ੀ ਪੁਚਾਂਦਾ ਹੈ ; ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੀ ਬਹੁਤ ਪੁਚਾਏਗਾ । ਬੇਫਿਕਰ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋ । ਉਸ ਵਲੋਂ ਲਾਪਰਵਾਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ; ਇਸ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਵਿਚ ਮੌਤ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਓਹ ਵਡਭਾਗੀ ਹਨ, ਜੋ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

‡ ਸ਼ਲੋਕ : ਸਚੇ ਹਰੀ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਤੇ ਸਚ ਦੁਆਰਾ ਫਿਰ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਸਚ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਹਰ ਜੀ ਨੂੰ ਹੋਕਾਰ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦਾ । ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਵੀ ਸਚ ਤੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ।

ਸਚੋ ਸਚਾ ^੧ਤਿਚਰੁ ਜਾਪੀ ਜਾਪੈ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ * ॥ ਸਚ ਕੀ ਕਾਤੀ ^੨ਸਚੁ ਸਭੁ
 ਸਾਰੁ ^੩॥ ਘਾੜਤ ਤਿਸ ਕੀ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ॥ ^੪ਸਬਦੇ ਸਾਣ ਰਖਾਈ ਲਾਇ ॥ ਗੁਣ
 ਕੀ ਬੇਕੈ ^੫ਵਿਚਿ ਸਮਾਇ ॥ ਤਿਸ ਦਾ ਕੁਠਾ ^੬ਹੋਵੈ ਸੇਖੁ ॥ ਲੋਹੁ ਲਬੁ ਨਿਕਬਾ ^੭
 ਵੇਖੁ ॥ ^੮ਹੋਇ ਹਲਾਲੁ ਲਗੈ ਹਕਿ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਦਰਿ ਦੀਦਾਰਿ ਸਮਾਇ ॥ ੨ ॥
 ਮਃ ੧ ॥ ਕਮਰਿ ਕਟਾਰਾ ^੯ਬੰਕੁੜਾ ਬੰਕੇ ਕਾ ਅਸਵਾਰੁ ॥ ਗਰਬੁ ਨ ਕੀਜੈ ਨਾਨਕਾ
 ਮਤੁ ਸਿਰਿ ਆਵੈ ਭਾਰੁ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਸੋ ਸਤਸੰਗਤਿ ਸਬਦਿ ਮਿਲੈ ਜੋ
^{੧੦}ਗੁਰਮੁਖਿ ਚਲੈ ॥ ਸਚੁ ਧਿਆਇਨਿ ਸੇ ਸਚੇ ਜਿਨ ਹਰਿਖਰਚੁ ਧਨੁ ਪਲੈ ॥
 ਭਗਤ ਸੋਹਨਿ ਗੁਣ ਗਾਵਦੇ ਗੁਰਮਤਿ ਅਚਲੈ ^{੧੧} ॥ ਰਤਨ ਬੀਚਾਰੁ ਮਨਿ
 ਵਸਿਆ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਭਲੈ ^{੧੨} ॥ ਆਪੇ ^{੧੩}ਮੋਲਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ਆਪੇ ਦੇਇ
 ਵਡਿਆਈ ॥ ੧੯ + ॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ ਆਸਾ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਕੋਇ ਨਿਰਾਸਾ
 ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਜੋ ਮਰਿ ਜੀਵਿਆ ਸਹਿਲਾ ^{੧੪}ਆਇਆ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥
^{੧੫}ਨਾ ਕਿਛੁ ਆਸਾ ਹਥਿ ਹੈ ਕੇਉ ਨਿਰਾਸਾ ਹੋਇ ॥ ਕਿਆ ਕਰੇ ਏਹ ਬਪੁੜੀ
 ਜਾਂ ਭੁਲਾਏ ਸੋਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਣੁ ਸੰਸਾਰ ਸਚੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ॥
 ਪ੍ਰਭੁ ਦਾਤਾ ਦਾਤਾਰ ਨਿਹਚਲੁ ਏਹੁ ਧਨੁ ॥ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਆਰਾਧੇ ਨਿਰਮਲੁ ਸੋਇ
 ਜਨੁ ॥ ^{੧੬}ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਅਗਮੁ ਰਸਨਾ ਏਕੁ ਭਨੁ ^{੧੭} ॥ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸਰਬਤਿ ^{੧੮}
 ਨਾਨਕੁ ਬਲਿ ^{੧੯}ਜਾਈ ॥ ੨੦ + ॥ ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੧ ॥ ^{੨੦}ਸਰਵਰ ਹੰਸ ਧੁਰੇ ਹੀ
 ਮੋਲਾ ਖਸਮੈ ਏਵੈ ਭਾਣਾ ॥ ਸਰਵਰ ਅੰਦਰਿ ਹੀਰਾ ਮੋਤੀ ਸੋ ਹੰਸਾ ਕਾ ਖਾਣਾ ॥
 ਬਗੁਲਾ ਕਾਗੁ ਨ ਰਹਈ ਸਰਵਰਿ ਜੇ ਹੋਵੈ ਅਤਿ ਸਿਆਣਾ ॥ ਓਨਾ ^{੨੧}ਰਿਜਕੁ
 ਨ ਪਇਓ ਓਥੈ ਓਨਾ ਹੋਰੇ ਖਾਣਾ ॥ ^{੨੨}ਸਚਿ ਕਮਾਣੈ ਸਚੇ ਪਾਈਐ ਕੂੜੈ ਕੂੜਾ
 ਮਾਣਾ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਕੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਜਿਨਾ ਧੁਰੇ ਪੈਯਾ ਪਰਵਾਣਾ ^{੨੩} ॥
 ੧ ॥ ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰਾ ਉਜਲਾ ਜੇ ਕੋ ^{੨੪}ਚਿਤਿ ਕਰੇਇ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋਈ ਸੇਵੀਐ
 ਸਦਾ ਸਦਾ ਜੋ ਦੇਇ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋਈ ਸੇਵੀਐ ਜਿਤੁ ਸੇਵੀਐ ਦੁਖੁ ਜਾਇ ॥
 ਅਵਗੁਣ ਵੰਞਨਿ ^{੨੫}ਗੁਣ ਰਵਹਿ ^{੨੬}ਮਨਿ ਸੁਖੁ ਫੁਲੈ ਆਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥
 ਆਪੇ ਆਪਿ ਵਰਤਦਾ ਆਪਿ ਤਾੜੀ ਲਾਈਅਨੁ ॥ ਆਪੇ ਹੀ ਉਪਦੇਸਦਾ
^{੨੭}ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਤੀਆਈਅਨੁ ॥ ਇਕਿ ਆਪੇ ਉਝੜਿ ^{੨੮}ਪਾਇਅਨੁ ਇਕਿ ਭਗਤੀ
 ਲਾਇਅਨੁ ॥ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਬੁਝਾਏ ਸੋ ਬੁਝਸੀ ਆਪੇ ਨਾਇ ਲਾਈਅਨੁ ॥ ਨਾਨਕ
 ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ਸਚੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ੨੧ ॥ ੧ ॥ ਸੁਧੁ §

- ੧ ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਜਪਦੇ ਰਹੀਏ ।
 ੨ ਕਰਦ, ਛੁਰੀ ।
 ੩ ਲੋਹਾ । ਸਾਰਾ ਲੋਹਾ ਹੀ (ਜਿਸ ਦੀ ਕਰਦ ਬਣੀ ਹੈ) ਸਚ ਦਾ ਹੋਵੇ ।
 ੪ ਸਬਦ ਰੂਪ ਸਾਣ ਤੇ ਰਖ ਕੇ ਲਾਓ ।
 ੫ [ਮੋਰੀ] ਮਿਆਨ ।
 ੬ ਕੋਹਿਆ ਹੋਇਆ । ਜੇ ਸ਼ੇਖਰ ਅੰਸੀ ਛੁਰੀ ਦਾ ਕੁਠਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਭਾਵ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਣ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ । 'ਸੋਖੁ' ਸੰਬੋਧਨ ਕਾਰਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਦੇਖੋ ਨੰਮ ੩ (ਉ) ।
 ੭ ਨਿਕਲਿਆ । ਲਬ ਰੂਪ ਲਹੂ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । (ਜਾਨਵਰ ਤਦੇ ਹਲਾਲ ਗਿਣਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਲਹੂ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ ।)
 ੮ ਹਲਾਲ ਹੋ ਕੇ ਹਕ (ਹਰੀ) ਵਿਚ ਜਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਸਮਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੯ ਖੰਜਰ । ਕਮਰ ਦਵਾਲੇ ਬਾਕਾ (ਸੁੰਦਰ) ਖੰਜਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸੋਹਣੇ ਘੋੜੇ ਦਾ ਸਵਾਰ ਹੈ । ਹੰਕਾਰ ਨਾ ਕਰੋ, ਮਤਾਂ ਸਿਰ ਭਾਰ ਪੈ ਜਾਵੇ ।
 ੧੦ ਜੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਚਲਦਾ ਹੈ ।
 ੧੧ ਅਚਲ ਹਨ ।
 ੧੨ ਭਲੇ, ਉਤਮ । (ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ 'ਸ਼ਬਦ'

- ਦਾ ।)
 ੧੩ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੪ ਸਫਲਾ ।
 ੧੫ ਆਸਾ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਝ ਹਰੀ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਹੈ । ਜਦ ਉਹ ਹੀ ਭੁਲਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਸਾ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ?
 ੧੬ ਤੂੰ ਤਾਂ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ ਇਕੋ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਅਪਹੁੰਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਜਪ ।
 ੧੭ ਯਾਦ ਕਰ ।
 ੧੮ ਸਭ ਵਿਚ ।
 ੧੯ ਬਲਿਹਾਰ ।
 ੨੦ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਤਲਾ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਰੂਪ ਹੰਸਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਹਰੀ ਨੇ ਆਪ ਆਪਣੇ ਹਥਰੋਂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੬੮੫, ਨੋਟ ੨੪ ।
 ੨੧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਂ ਬਗਲੇ ਆਦਿਕ ਲਈ ।
 ੨੨ ਸਚ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ।
 ੨੩ ਹੁਕਮ ।
 ੨੪ ਚਿਤ ਵਿਚ ਯਾਦ ਕਰੋ ।
 ੨੫ ਦੂਰ ਹੋਣ ।
 ੨੬ ਅੰਦਰ ਆ ਵਸਣ ।
 ੨੭ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਤਸੱਲੀ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੮ ਅਭਿਜ, ਕੁਰਾਹੇ ।

* ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਹਲਾਲ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਇਸ ਨੂੰ ਅਲੰਕਾਰਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਹਲਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹਰੀ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਪੁਜਦਾ ਹੈ ।

+ ਸ਼ਬਦ : ਸੰਸਾਰੀ ਉਮੇਦਾਂ ਲਾਹ ਕੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਣਾਈਏ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਫਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਇਉਂ ਨਿਰਾਸਾ ਹੋਣਾ ਭੀ ਤਾਂ ਹਰੀ ਦੇ ਹਥ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਇਸ ਲਈ ਹਰੀ ਦਾਤਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਜਪੋ ।

+ ਸ਼ਲੋਕ : ਗੁਰਮੁਖ ਲੋਕ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਹੀ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਮਨਮੁਖ ਮਿਲਣਾ ਹੀ ਗਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । ਪਉੜੀ : ਅਸਲ ਵਿਚ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਮੇਲਦਾ ਤੇ ਵਿਛੋੜਦਾ ਹੈ ।

§ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੫੫, ਨੋਟ ੪ ।

ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੫

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ * ॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥ ਜੈਸਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੁਣੀਦਾ
 ਤੈਸੇ ਹੀ ਮੈ ਡੀਨੁ ॥ ਵਿਛੜਿਆ ਮੇਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਹਰਿਦਰਗਹ ਕਾ ਬਸੀਨੁ^੧ ॥
^੨ਹਰਿਨਾਮੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦਿੜਾਇਦਾ ਕਟੇ ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ ॥ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤਿਨਾ
 ਮਿਲਾਇਆ ਜਿਨਾ^੩ ਧੁਰੇ ਪਇਆ ਮੰਜੋਗੁ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਇਕੁ ਸਜਣੁ ਸਭਿ
 ਸਜਣਾ ਇਕੁ ਵੈਰੀ ਸਭਿ ਵਾਦਿ^੪ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਦੇਖਾਲਿਆ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਸਭ
 ਬਾਦਿ^੫ ॥ ਸਾਕਤ^੬ ਦੁਰਜਨ^੭ ਭਰਮਿਆ ਜੋ ਲਗੇ ਦੂਜੈ ਸਾਦਿ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕਿ
 ਹਰਿਪ੍ਰਭੂ ਬੁਝਿਆ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਪਰਸਾਦਿ^੮ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ^੯ਬਟਣਹਾਰੈ
 ਥਾਟੁ ਆਪੇ ਹੀ ਬਟਿਆ ॥ ਆਪੇ ਪੂਰਾ ਸਾਹੁ ਆਪੇ ਹੀ ਖਟਿਆ^{੧੦} ॥ ਆਪੇ ਕਰਿ
 ਪਾਸਾਰੁ ਆਪੇ^{੧੧} ਰੰਗ ਰਟਿਆ ॥ ਕੁਦਰਤਿ ਕੀਮ^{੧੨} ਨ ਪਾਇ ਅਲਖ ਬ੍ਰਹਮਟਿਆ ॥
 ਅਗਮ ਅਥਾਹ ਬੇਅੰਤ ^{੧੩}ਪਰੈ ਪਰਟਿਆ ॥ ਆਪੇ ਵਡਪਾਤਿਸਾਹੁ ਆਪਿ
 ਵਜੀਰਟਿਆ^{੧੪} ॥ ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੈ ਕੀਮ ਕੇਵਡੁ ਮਟਿਆ^{੧੫} ॥ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ
 ਆਪਿ ^{੧੬}ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਗਟਿਆ ॥ ੧ ॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥ ਸੁਣਿ ਸਜਣ^{੧੭}
 ਪ੍ਰੀਤਮ ਮੇਰਿਆ ਮੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਦੇਹੁ ਦਿਖਾਲਿ ॥ ਹਉ ਤਿਸੁ ਦੇਵਾ ਮਨੁ ਆਪਣਾ
 ਨਿਤ ਹਿਰਦੈ ਰਖਾ ਸਮਾਲਿ ॥ ਇਕਸੁ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਹਰਾ^{੧੮} ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਣੁ
 ਸੰਸਾਰਿ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤਿਨਾ ਮਿਲਾਇਓਨੁ ਜਿਨ ਸਦਹੀ ਵਰਤੈ
 ਨਾਲਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਮੇਰੈ ਅੰਤਰਿ ਲੋਚਾ^{੧੯} ਮਿਲਣ ਕੀ ਕਿਉ ਪਾਵਾ ਪ੍ਰਭ
 ਤੋਹਿ^{੨੦} ॥ ਕੋਈ ਐਸਾ ਸਜਣੁ ਲੋੜਿ ਲਹੁ ਜੋ ਮੇਲੇ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਮੋਹਿ^{੨੧} ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ
 ਮੇਲਾਇਆ ^{੨੨}ਜਤ ਦੇਖਾ ਤਤ ਸੋਇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸੋ ਪ੍ਰਭੂ ਸੇਵਿਆ ਤਿਸੁ ਜੇਵਡੁ
 ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਦੇਵਣਹਾਰੁ ਦਾਤਾਰੁ ਕਿਤੁ ਮੁਖਿ ਸਾਲਾਹੀਐ ॥
 ਜਿਸੁ ਰਖੈ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ਰਿਜਕੁ ਸਮਾਹੀਐ^{੨੩} ॥ ਕੋਇ ਨ ਕਿਸਹੀ ਵਸਿ
 ਸਭਨਾ ਇਕ ਧਰ^{੨੪} ॥ ਪਾਲੇ ਬਾਲਕ ਵਾਗਿ ਦੇ ਕੈ ਆਪਿ ਕਰ^{੨੫} ॥ ਕਰਦਾ
 ਅਨਦ ਬਿਨੋਦ^{੨੬} ਕਿਛੂ ਨ ਜਾਣੀਐ ॥ ਸਰਬਧਾਰ^{੨੭} ਸਮਰਥ ਹਉ ਤਿਸੁ
 ਕੁਰਬਾਣੀਐ ॥ ਗਾਈਐ ਰਾਤਿ ਦਿਨੰਤੁ ਗਾਵਣ ਜੋਗਿਆ ॥ ਜੋ ਗੁਰ ਕੀ ਪੈਰੀ
 ਪਾਹਿ ਤਿਨੀ ਹਰਿ ਰਸੁ ਭੋਗਿਆ ॥ ੨ ॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥ ^{੨੮}ਭੀੜਹੁ ਮੋਕਲਾਈ
 ਕੀਤੀਅਨੁ ਸਭ ਰਖੇ ਕੁਟੰਬੈ ਨਾਲਿ ॥ ਕਾਰਜ ਆਪਿ ਸਵਾਰਿਅਨੁ ਸੋ ਪ੍ਰਭ ਸਦਾ
 ਸਭਾਲਿ^{੨੯} ॥ ਪ੍ਰਭੂ^{੩੦} ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਕੰਠਿ ਲਾਇਦਾ ਲਹੁਤੇ^{੩੧} ਬਾਲਕ ਪਾਲਿ ॥
^{੩੨}ਦਇਆਲ ਹੋਏ ਸਭ ਜੀਅ ਜੰਤੂ ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥

੧ [ਸੰ. ਅਵਸ਼ਿਸ਼ਟ=ਭੋਜਿਆ ਹੋਇਆ, ਦੂਤ]
ਵਕੀਲ, ਵਿਚੋਲਾ ।
੨ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
੩ ਧਰ ਤੋਂ ਮੇਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।
੪ [ਵਾਦੀ] ਬਗੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਭਾਵ ਵੇਰੀ ।
੫ ਬੇਅਰਥ ।
੬ [ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ] ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਪਿਆਰ
ਕਰਨ ਵਾਲੇ ।
੭ [ਸਜਣ ਤੋਂ ਉਲਟ] ਮਾੜੇ ਆਦਮੀ । ਮਾਇਆ
ਦੇ ਸੇਵਕ ਮਨਮੁਖ ਦੂਤ ਭਾਵ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ
ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਭਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ।
੮ ਮਿਹਰ ਨਾਲ । 'ਨਾਨਕਿ' = ਨਾਨਕ ਨੇ । ਦੇਖੋ
ਨੰਮ ੨੦ (ੳ) ।
੯ ਬਣਾਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਬਣਤ ਬਣਾਈ ਹੈ ।
੧੦ ਖਟੀ ਖਟਦਾ ਹੈ ।
੧੧ ਉਸ ਪਸਾਰੇ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ।
੧੨ ਕੀਮਤ । ਅਲਖ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦੀ
ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ।
੧੩ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ।
੧੪ ਵਜ਼ੀਰ ਹੈ ।
੧੫ ਮਨ, ਅਸਥਾਨ ।
੧੬ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ਜਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

੧੭ ਹੋ ਹਰੀ ਸਜਣ !
੧੮ ਬਿਨਾਂ ।
੧੯ ਸਾਹਿਬ, ਚਾਹ ।
੨੦ ਤੇਨੂੰ ।
੨੧ ਮੰਨੂੰ ।
੨੨ ਜਿਧਰ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ, ਉਧਰ ਓਹੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ।
੨੩ ਪੁਚਾਂਦਾ ਹੈ ।
੨੪ ਆਸਰਾ ।
੨੫ ਹੋਬ ।
੨੬ ਚੇਜ, ਤਮਾਸ਼ੇ ।
੨੭ ਸਭ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ।
੨੮ ਤੰਗੀ ਤੋਂ ਖੁਲ੍ਹ ਕੀਤੀ, ਭਾਵ ਦੁਖਾਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ
ਤੋਂ ਬਚਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਕੁਟੰਬ ਸਹਿਤ
ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
੨੯ ਯਾਦ ਕਰ ।
੩੦ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਵਾਂਗ ਗਲੇ ਨਾਲ ਲਾਂਦਾ ਹੈ ।
੩੧ ਨਿਕੇ ।
੩੨ ਮਿਹਰ ਵਿਚ ਆਏ ਸਭ ਲੋਕ, ਭਾਵ ਜਦ ਹਰੀ
ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਹੋਰ ਲੋਕ ਭੀ ਸਾਡੇ
ਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੋ ਗਏ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੬੩੧,
ਨੋਟ ੬ ।

* ਸ਼ਲੋਕ : ਗੁਰੂ ਵਿਚੋਲਾ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਹਉਮੈ ਫੜ ਕੇ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜਾ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ
ਕਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਸਮਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਫਫ਼ੂਲ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਹਰੀ ਸਭ
ਕੁਝ ਆਪ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੁੰਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੈ ।

† ਸ਼ਲੋਕ : ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ । ਗੁਰੂ ਹੀ ਸਰਵ-ਵਿਆਪੀ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਾਉਂਦਾ
ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਓਹੀ ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਸਵਾਦ ਚਖਦੇ ਹਨ । (ਇਹ
ਪਉੜੀ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਬੁੱਲਾ ਹੈ ।)

‡ ਸ਼ਲੋਕ : ਅੰਸੇ ਮਸ਼ਕਲ-ਕੁਸ਼ਾ (ਅੰਕੜਾਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ) ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਦਾ ਯਾਦ ਰਖਣਾ
ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਮੰਗਣਾ
ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਭੁਖਾਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਉਸ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਡਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਜੋ
ਸਦਾ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਰਹਿ ਕੇ ਸਾਡੇ ਰੁਣ ਅੰਗੁਣ ਦੇਖਦਾ ਅਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਮਿਲਦਾ
ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਮੰਨੇ ।

ਵਿਣੁ ਤੁਧੁ ਹੋਰੁ ਜਿ ਮੰਗਣਾ १ ਸਿਰਿ ਦੁਖਾ ਕੈ ਦੁਖਾ ॥ ਦੇਹਿ ਨਾਮੁ ਸੰਤੋਖੀਆ २ ਉਤਰੈ
 ਮਨ ਕੀ ਭੁਖ ॥ ਗੁਰਿ ३ ਵਣੁ ਤਿਨੁ ਹਰਿਆ ਕੀਤਿਆ ਨਾਨਕ ४ ਕਿਆ ਮਨੁਖ ॥੨॥
 ਪਉੜੀ ॥ ਸੋ ਐਸਾ ਦਾਤਾਰੁ ਮਨਹੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ॥ ਘੜੀ ਨ ਮੁਹਤੁ ५ ਚਸਾ ६ ਤਿਸੁ
 ਬਿਨੁ ਨਾ ਸਰੈ ७ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਸੰਗਿ ਕਿਆ ਕੋ ਲੁਕਿ ८ ਕਰੈ ॥ ਜਿਸੁ ਪਤਿ ਰਖੈ
 ਆਪਿ ਸੋ ਭਵਜਲੁ ९ ਤਰੈ ॥ ਭਗਤੁ ਗਿਆਨੀ ਤਪਾ ਜਿਸੁ ਕਿਰਪਾ ਕਰੈ ॥ ਸੋ ਪੂਰਾ
 ਪਰਧਾਨੁ ਜਿਸ ਨੋ ਬਲੁ ਧਰੈ ॥ ੧੦ ਜਿਸਹਿ ਜਰਾਏ ਆਪਿ ਸੋਈ ਅਜਰੁ ਜਰੈ ॥
 ੧੧ ਤਿਸਹੀ ਮਿਲਿਆ ਸਚੁ ਮੰਤ੍ਰੁ ਗੁਰ ਮਨਿ ਧਰੈ ॥ ੩ * ॥ ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੫ ॥ ਧੰਨੁ
 ਸੁ ਰਾਗ ਸੁ ਰੰਗੜੇ ੧੨ ਆਲਾਪਤੋ ੧੩ ਸਭ ਤਿਖ ੧੪ ਜਾਇ ॥ ਧੰਨੁ ਸੁ ਜੰਤ ਸੁਹਾਵੜੇ
 ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ੧੫ ਜਪਦੇ ਨਾਉ ॥ ਜਿਨੀ ੧੬ ਇਕ ਮਨਿ ਇਕੁ ਅਰਾਧਿਆ ਤਿਨ ਸਦ
 ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਉ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਧੂੜਿ ਹਮ ਬਾਛਦੇ ੧੭ ਕਰਮੀ ੧੮ ਪਲੈ ਪਾਇ ॥ ਜੋ ਰਤੇ
 ਰੰਗਿ ੧੯ ਗੋਵਿੰਦ ਕੈ ਹਉ ਤਿਨ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਉ ॥ ਆਖਾ ੨੦ ਬਿਰਥਾ ਜੀਅ ਕੀ ਹਰਿ
 ਸਜਣੁ ਮੇਲਹੁ ਰਾਇ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਮੇਲਾਇਆ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਜਾਇ ॥
 ਜਨ ਨਾਨਕ ਪਾਇਆ ਅਗਮ ਰੂਪੁ ੨੧ ਅਨਤ ਨ ਕਾਹੂ ਜਾਇ ॥੧॥ ਮਃ ੫ ॥ ਧੰਨੁ ਸੁ
 ਵੇਲਾ ਘੜੀ ਧੰਨੁ ਧਨੁ ਮੂਰਤੁ ਪਲੁ ਸਾਰੁ ੨੨ ॥ ੨੩ ਧੰਨੁ ਸੁ ਦਿਨਸੁ ਸੰਜੋਗੜਾ ਜਿਤੁ
 ਡਿਠਾ ਗੁਰ ਦਰਸਾਰੁ ॥ ਮਨ ਕੀਆ ਇਛਾ ਪੂਰੀਆ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਅਗਮ ਅਪਾਰੁ ॥
 ਹਉਮੈ ਤੁਟਾ ਮੋਹੜਾ ੨੪ ਇਕੁ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਆਧਾਰੁ ੨੫ ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਲਗਾ ਸੇਵ ਹਰਿ
 ਉਧਰਿਆ ੨੬ ਸਗਲ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹਣੁ ਭਗਤਿ ਵਿਰਲੇ
 ਦਿਤੀਅਨੁ ॥ ਸਉਪੇ ਜਿਸੁ ਭੰਡਾਰ ਫਿਰਿ ਪੁਛ ਨ ਲੀਤੀਅਨੁ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਲਗਾ ਰੰਗੁ
 ਸੇ ਰੰਗਿ ਰਤਿਆ ॥ ਓਨਾ ਇਕੋ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ਇਕਾ ਉਨ ਭਤਿਆ ੨੭ ॥ ਓਨਾ
 ਪਿਛੈ ਜਗੁ ਭੁੰਚੈ ੨੮ ਭੋਗਈ ॥ ਓਨਾ ਪਿਆਰਾ ਰਬੁ ੨੯ ਓਨਾਹਾ ਜੋਗਈ ॥ ਜਿਸੁ
 ਮਿਲਿਆ ਗੁਰੁ ਆਇ ਤਿਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਣਿਆ ॥ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਤਿਨ ਜਿ
 ਖਸਮੈ ਭਾਣਿਆ ੩੦ ॥ ੪ + ॥ ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੫ ॥ ਹਰਿ ਇਕਸੈ ਨਾਲਿ ਮੈ ਦੋਸਤੀ
 ਹਰਿ ਇਕਸੈ ਨਾਲਿ ਮੈ ਰੰਗੁ ੩੧ ॥ ਹਰਿ ਇਕੋ ਮੇਰਾ ਸਜਣੋ ਹਰਿ ਇਕਸੈ
 ਨਾਲਿ ਮੈ ਸੰਗੁ ॥ ਹਰਿ ਇਕਸੈ ਨਾਲਿ ਮੈ ਗੋਸਟਿ ੩੨ ੩੩ ਮੁਹੁ ਮੈਲਾ ਕਰੈ ਨ
 ਭੰਗੁ ॥ ਜਾਣੈ ੩੪ ਬਿਰਥਾ ਜੀਅ ਕੀ ਕਦੇ ਨ ਮੋੜੈ ਰੰਗੁ ੩੫ ॥ ਹਰਿ ਇਕੋ ਮੇਰਾ
 ਮਸਲਤੀ ੩੬ ਭੰਨਣ ਘੜਨ ਸਮਰਥੁ ॥ ਹਰਿ ਇਕੋ ਮੇਰਾ ਦਾਤਾਰੁ ਹੈ ੩੭ ਸਿਰਿ
 ਦਾਤਿਆ ਜਗ ਹਬੁ ॥ ਹਰਿ ਇਕਸੈ ਦੀ ਮੈ ਟੇਕ ਹੈ ਜੋ ਸਿਰਿ ਸਭਨਾ ਸਮਰਥੁ ॥
 ਸਤਿਗੁਰਿ ਸੰਤੁ ਮਿਲਾਇਆ ਮਸਤਕਿ ੩੮ ਧਰਿ ਕੈ ਹਬੁ ॥ ਵਡਾ ਸਾਹਿਬੁ ਗੁਰੁ

- ੧ ਦੁਖਾਂ ਸਿਰ ਦੁਖ, ਵਡੇ ਦੁਖ ।
 ੨ ਮੈਨੂੰ ਸੰਤੋਖ ਆ ਜਾਵੇ ।
 ੩ ਬਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਤੀਲੇ ਤਕ, ਭਾਵ ਸਭ ਕੁਝ ।
 ੪ ਉਸ ਨੇ ਸਭ ਹਰਾ ਭਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਮੈਂ
 ਮਨੁਖ ਦਾ ਹਰਾ ਕਰਨਾ ਕੇਹੜੀ ਵਡੀ ਗਲ ਹੈ?
 ੫ [ਮੁਹੁਰਤ] ਦੇ ਘੜੀ ।
 ੬ ਪਲ ਦਾ ਤੀਹਵਾਂ ਹਿਸਾ ।
 ੭ ਨਿਭਵੀ ।
 ੮ ਲੁਕ ਕੇ, ਲੁਕਾਉ ਕਰ ਕੇ ।
 ੯ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ।
 ੧੦ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਜਰ (ਨਾ ਜਰੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ, ਬਲ
 ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ) ਜਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਦੇਂਦਾ
 ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਜਰਦਾ (ਸਹਾਰਦਾ) ਹੈ ।
 ੧੧ ਸਚਾ ਹਰੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ
 ਗੁਰ-ਮੰਤ੍ਰ (ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ) ਆਪਣੇ ਦਿਲ
 ਵਿਚ ਵਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੨ ਸੁੰਦਰ ।
 ੧੩ ਗਾਵਣ ਨਾਲ ।
 ੧੪ ਤਿਹ, ਪਿਆਸ ।
 ੧੫ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੧੬ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਕੇ ।
 ੧੭ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ ।
 ੧੮ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ।
 ੧੯ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ।
 ੨੦ [ਵਯਥਾ=ਪੀੜ, ਦੁਖ] ਦਿਲ ਦੀ ਦੁਖ ਵਾਲੀ
 ਹਾਲਤ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ
 ਦਾ ਦੁਖ ਬਿਆਨ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਆਖਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ

- ਹਰੀ-ਰਾਇ ਜੋ ਸਜਣ ਹੈ ਮਿਲਾ ਦਿਓ ।
 ਰਾਇ=ਰਾਜਾ ।
 ੨੧ ਹੁਣ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ।
 ੨੨ ਸੁਸ਼ਟ । ਉਹ ਪਲ ਚੰਗਾ ਹੈ ।
 ੨੩ ਉਹ ਦਿਨ ਤੇ ਉਹ ਮੌਕਾ ਧੰਨ ਹੈ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ
 ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਇਆ । 'ਸੰਜੋਗ' ਲਈ ਦੇਖ
 ਪੰ. ੭੪੩, ਨੋਟ ੧੫ ।
 ੨੪ ਮੋਹ । ਹਉਮੈ ਦਾ ਮੋਹ ਟੁਟ ਗਿਆ ।
 ੨੫ ਆਸਰਾ ।
 ੨੬ ਤਰਿਆ ਹੈ । ਜਿਸ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਸਾਰਾ
 ਸੰਸਾਰ ਤਰਿਆ ਹੈ ।
 ੨੭ ਭੋਜਨ । ਨਾਮ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੋਤਾ ਹੈ । (ਆਸ
 ਪਾਸ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਚਿਕਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ
 'ਭਤਿਆ' ਦਾ ਅਰਥ ਭੋਜਨ ਹੀ ਠੀਕ ਬੰਨਦਾ
 ਹੈ ।)
 ੨੮ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੯ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਜੋਗ ਹੈ ।
 ੩੦ ਭਾਏ ਹਨ ।
 ੩੧ ਪਿਆਰ ।
 ੩੨ ਵਿਚਾਰ, ਗਲ ਬਾਤ ।
 ੩੩ ਭਾਵ ਕਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਵਟ ਨਹੀਂ ਪਾਂਦਾ ਅਤੇ ਨਾ
 ਮੂੰਹ ਮੋੜਦਾ ਹੈ ।
 ੩੪ ਪਿਆਰ । ਪਿਆਰ ਦਾ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਨਹੀਂ
 ਕਰਦਾ ।
 ੩੫ ਸਲਾਹਕਾਰ ।
 ੩੬ ਜਗਤ ਦੇ ਦਾਤਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਹਥ ਧਰਦਾ ਹੈ ।
 ੩੭ ਮੋਢੇ ਤੇ ।

* ਸ਼ਲੋਕ : ਧੰਨ ਹਨ ਓਹ ਵਸੰਲੇ, ਓਹ ਪੁਰਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਚੇਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਧੰਨ ਹੈ ਉਹ ਸਮਾਂ ਜਦੋਂ ਹਉਮੈ ਦਾ ਮੋਹ ਟੁਟਾਵੇ ਇਕੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਆਸਰਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਇਹ ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਦੀ ਦਾਤ ਕਿਸੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਉਸ ਪਿਛੇ ਹੋਰ ਲੁਕਾਈ ਭੀ ਤਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

+ ਸ਼ਲੋਕ : ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਦੋਸਤ ਪਿਆਰਾ ਸਲਾਹਕਾਰ ਤੇ ਦਾਤਾ ਸਿਰਫ਼ ਰੱਬ ਹੀ ਹੈ । ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸੰਸਾਰੀ ਮਨੁਖ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਦੀ ਚਾਹ ਰਖਣੀ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਲਾਲਚੀ ਤੇ ਅਪਸਵਾਰਥੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਉਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੀ ਸਵਾਰਨਾ ਹੈ ? ਪਉੜੀ : ਸੰਗਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਢੂੰਡਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪ ਹਰੀ ਸੰਗ ਰਤੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਭਿਟਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਮੇਲ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋਣ ।

ਮਿਲਾਇਆ ਜਿਨਿ ਤਾਰਿਆ ਸਗਲ ਜਗਤੁ ॥ ਮਨ ਕੀਆ ਇਛਾ ਪੂਰੀਆ
 ੧ ਪਾਇਆ ਧੁਰਿ ਸੰਜੋਗ ॥ ਨਾਨਕ ਪਾਇਆ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਸਦ ਹੀ ੨ ਭੋਗੇ ਭੋਗ ॥
 ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਮਨਮੁਖਾ ਕੇਰੀ ੩ ਦੋਸਤੀ ਮਾਇਆ ਕਾ ਸਨਬੰਧੁ ॥ ਵੇਖਦਿਆ ਹੀ
 ਭਜਿ ਜਾਨਿ ਕਦੇ ਨ ੪ ਪਾਇਨਿ ਬੰਧੁ ॥ ਜਿਚਰੁ ਪੈਨਨਿ ਖਾਵਨੇ ਤਿਚਰੁ ਰਖਨਿ
 ਗੰਢੁ ੬ ॥ ਜਿਤੁ ਦਿਨਿ ਕਿਛੁ ਨ ਹੋਵਈ ਤਿਤੁ ਦਿਨਿ ਬੋਲਨਿ ਗੰਧੂ ੭ ॥ ੮ ਜੀਅ ਕੀ
 ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਨੀ ਮਨਮੁਖ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧੁ ॥ ਕੂੜਾ ਗੰਢੁ ਨ ਚਲਈ ੯ ਚਿਕੜਿ
 ਪਥਰਬੰਧੁ ॥ ਅੰਧੇ ਆਪੁ ਨ ਜਾਣਨੀ ਫਕੜੁ ੧੦ ਪਿਟਨਿ ਧੰਧੁ ॥ ਝੂਠੈ ਮੋਹਿ
 ਲਪਟਾਇਆ ਹਉ ਹਉ ਕਰਤ ਬਿਹੰਧੁ ੧੧ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਜਿਸੁ ਆਪਣੀ ੧੨ ਧੁਰਿ
 ਪੂਰਾ ਕਰਮੁ ਕਰੇਇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸੇ ਜਨ ਉਬਰੇ ੧੩ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਿ ਪਰੇ ॥
 ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜੋ ਰਤੇ ਦੀਦਾਰ ਸੇਈ ਸਚੁ ਹਾਕੁ ੧੪ ॥ ਜਿਨੀ ਜਾਤਾ ਖਸਮੁ ੧੫ ਕਿਉ
 ਲਭੈ ਤਿਨਾ ਖਾਕੁ ॥ ਮਨੁ ਮੈਲਾ ਵੇਕਾਰੁ ਹੋਵੈ ਸੰਗਿ ਪਾਕੁ ੧੬ ॥ ਦਿਸੈ ਸਚਾ ਮਹਲੁ
 ਖੁਲੈ ੧੭ ਭਰਮ ਤਾਕੁ ॥ ਜਿਸਹਿ ਦਿਖਾਲੇ ਮਹਲੁ ਤਿਸੁ ਨ ਮਿਲੈ ਧਾਕੁ ੧੮ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ
 ਹੋਇ ਨਿਹਾਲੁ ੧੯ ਬਿੰਦਕ ਨਦਰਿ ਝਾਕੁ ॥ ਨਉਨਿਧਿ ੨੦ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ੨੧ ਗੁਰ ਕੈ
 ਸਬਦਿ ਲਾਗੁ ॥ ਤਿਸੈ ਮਿਲੈ ਸੰਤ ਖਾਕੁ ਮਸਤਕਿ ੨੨ ਜਿਸੈ ਭਾਗੁ ॥ ੫ * ॥ ਸਲੋਕ
 ਮਃ ੫ ॥ ੨੩ ਹਰਣਾਖੀ ਕੂ ਸਚੁ ਵੈਣੁ ਸੁਣਾਈ ਜੋ ਤਉ ਕਰੇ ਉਧਾਰਣੁ ॥ ਸੁੰਦਰ ਬਚਨ
 ਤੁਮ ਸੁਣਹੁ ਛਬੀਲੀ ੨੪ ਪਿਰੁ ਤੇਡਾ ੨੫ ਮਨ ਸਾਧਾਰਣੁ ੨੬ ॥ ੨੭ ਦੁਰਜਨ ਸੇਤੀ ਨੇਹੁ
 ਹਚਾਇਓ ੨੮ ਦਸਿ ਵਿਖਾ ਮੈ ਕਾਰਣੁ ॥ ਉਣੀ ੨੯ ਨਾਹੀ ਝੂਣੀ ੩੦ ਨਾਹੀ ਨਾਹੀ ਕਿਸੈ
 ਵਿਹੂਣੀ ॥ ਪਿਰੁ ਛੈਲੁ ਛਬੀਲਾ ਛਡਿ ਗਵਾਇਓ ਦੁਰਮਤਿ ਕਰਮਿ ਵਿਹੂਣੀ ॥ ਨਾ
 ਹਉ ਭੁਲੀ ਨਾ ਹਉ ਚੁਕੀ ਨਾ ਮੈ ਨਾਹੀ ਦੋਸਾ ॥ ਜਿਤੁ ਹਉ ਲਾਈ ਤਿਤੁ ਹਉ ਲਗੀ
 ਤੂ ਸੁਣਿ ਸਚੁ ਸੰਦੇਸਾ ੩੧ ॥ ਸਾਈ ਸੁਹਾਗਣਿ ਸਾਈ ਭਾਗਣਿ ਜੈ ਪਿਰਿ ਕਿਰਪਾ
 ਧਾਰੀ ॥ ਪਿਰਿ ਅਉਗਣ ਤਿਸ ਕੇ ਸਭਿ ਗਵਾਏ ਗਲ ਸੇਤੀ ਲਾਇ ਸਵਾਰੀ ੩੨ ॥
 ੩੩ ਕਰਮਹੀਣ ਧਨ ਕਰੈ ਬਿਨੰਤੀ ੩੪ ਕਦਿ ਨਾਨਕ ਆਵੈ ਵਾਰੀ ॥ ਸਭਿ ਸੁਹਾਗਣਿ
 ਮਾਣਹਿ ਰਲੀਆ ਇਕ ਦੇਵਹੁ ਰਾਤਿ ਮੁਰਾਰੀ ੩੫ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਕਾਹੇ ਮਨ ਤੂ
 ਡੋਲਤਾ ਹਰਿ ੩੬ ਮਨਸਾ ਪੂਰਣਹਾਰੁ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ੩੭ ਧਿਆਇ ਤੂ ਸਭਿ ਦੁਖ
 ਵਿਸਾਰਣਹਾਰੁ ॥ ਹਰਿਨਾਮਾ ਆਰਾਧਿ ਮਨ ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ ੩੮ ਜਾਹਿ ਵਿਕਾਰ ॥
 ਜਿਨ ਕਉ ਪੂਰਬਿ ੩੯ ਲਿਖਿਆ ਤਿਨ ਰੰਗੁ ੪੦ ਲਗਾ ਨਿਰੰਕਾਰ ॥ ਓਨੀ ਛਡਿਆ
 ਮਾਇਆ ਸੁਆਵੜਾ ੪੧ ਧਨੁ ਸੰਚਿਆ ੪੨ ਨਾਮੁ ਅਪਾਰੁ ॥ ਅਠੈ ਪਹਰ ਇਕਤੈ ਲਿਵੈ ੪੩
 ਮੰਨਨਿ ੪੪ ਹੁਕਮੁ ਅਪਾਰੁ ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਮੰਗੈ ਦਾਨੁ ਇਕੁ ਦੇਹੁ ਦਰਸੁ ਮਨਿ

੧ ਜੇ ਮਿਲਾਪ ਹੋਣਾ ਧੁਰ ਤੋਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਉਹ
 ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ ।
 ੨ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ।
 ੩ ਦੀ ।
 ੪ ਰਿਝਤਾ । ਇਹ ਮਾਇਆ ਦਾ ਜੋੜ ਹੈ ।
 ੫ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ।
 ੬ ਜੋੜ ।
 ੭ ਗੰਦ, ਗਾਲਾਂ । ਮੰਦਾ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਗਾਲਾਂ
 ਦਿੰਦੇ ਹਨ ।
 ੮ ਆਤਮਾ ਸੰਬੰਧੀ ।
 ੯ ਜਿਵੇਂ ਚਿਕੜ ਨਾਲ ਪਥਰ ਦਾ ਜੋੜ ਕਾਇਮ
 ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ; ਚਿਕੜ ਨਾਲ ਪਥਰ ਨਹੀਂ
 ਜੁੜਦਾ ।
 ੧੦ ਫ਼ਰੂਲ । ਬੇਅਰਥ ਧੰਧੇ ਪਿਟਦੇ ਹਨ ।
 ੧੧ ਵਿਹਾਦੀ ਹੈ, ਉਮਰ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ ।
 ੧੨ ਆਪਣੇ ਹਥੁਰਾਂ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਭਾਗ ਚੰਗੇ ਬਣਾ
 ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੩ ਬਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
 ੧੪ ਆਖਦੇ ਹਨ ।
 ੧੫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜੀ ਕਿਵੇਂ ਲਭੇ ?
 ੧੬ [ਛਾ.] ਪਵਿੱਤਰ ।
 ੧੭ ਭਰਮ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ।
 ੧੮ ਧੌਕਾ ।
 ੧੯ ਥੋੜੀ ਜਹੀ ਮੋਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ।
 ੨੦ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ੩ ।
 ੨੧ ਖੜਾਨਾ ।
 ੨੨ ਮਥੇ ਤੇ ।
 ੨੩ ਹਿਰਨ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਉਹ ਸਚੀ ਗਲ
 ਸੁਣਾਂਦਾ ਹਾਂ ਜੇਹੜੀ ਤੇਰਾ ਉਧਾਰ ਕਰੇ ।
 ੨੪ ਹੋ ਸੁੰਦਰੀ !

੨੫ [ਲਹਿੰਦੀ] ਤੇਰਾ ।
 ੨੬ ਆਸਰਾ । ਮਨ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ।
 ੨੭ ਮਾੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ, ਭਾਵ ਕਾਮਾਦਿ ਨਾਲ ।
 ੨੮ ਮੈਨੂੰ ਕਾਰਣ ਦਸ ।
 ੨੯ ਖਾਲੀ, ਕਿਸੇ ਗਲੋਂ ਘਟ ।
 ੩੦ ਉਦਾਸ । ਉਤਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਗਲੋਂ
 ਘਟ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਉਸ ਸੁੰਦਰ ਬਾਂਕੇ ਪਤੀ ਨੂੰ
 ਛੱਡ ਕੇ ਦੁਰਮਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਭਾਗਾਂ ਸੜੀ
 ਹੋਈ ਹਾਂ । ਪਰ ਮੇਰਾ ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਕਸੂਰ
 ਹੈ ? ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਭੁਲਾਇਆ ਹੈ ।
 ਅਗ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਛੋਟ ! ਓਹੋ ਸੁਹਾਗਣ
 ਜਾਣੇ ਜਿਸ ਤੇ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਦਾ
 ਹੈ ।
 ੩੧ ਸਨੇਹਾ । ਸਹੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ, ਛੋਟ !
 ੩੨ ਸਵਾਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ।
 ੩੩ ਭਾਗੀਨੀ ਦਿਸਤਰੀ ।
 ੩੪ ਮੇਰੀ ਵਾਰੀ ਮੋਹਰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕਦੇ
 ਆਵੇਗੀ ?
 ੩੫ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਹਰੀ ! ਹੇ
 ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇਕ ਰਾਤ ਲਈ ਮਾਣੋ ।
 ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੯੦, ਨੋਟ ੩੪ ।
 ੩੬ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ।
 ੩੭ ਸਮਰਥ ਹਸਤੀ ।
 ੩੮ ਪਾਪ ।
 ੩੯ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ, ਹਰੀ ਦੇ ਹਥੁਰਾਂ ।
 ੪੦ ਪ੍ਰੇਮ ।
 ੪੧ ਸੁਆਦ ।
 ੪੨ (ਨਾਮ-ਧਨ) ਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ।
 ੪੩ ਲਿਵ ਵਿਚ ।
 ੪੪ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ।

* ਸਲੋਕ : ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਮਝਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀ ਜਿਹਾ ਸਰਵ-ਇਛਾ ਪੂਰਨ ਸੁਆਮੀ ਛੱਡ ਕੇ
 ਮਾਇਆ ਦੇ ਸਵਾਦਾਂ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ? ਉਹਦੇ ਵਲੋਂ ਉਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੀਵ ਆਪ ਕੁਝ ਨਹੀਂ
 ਕਰ ਸਕਦਾ । ਸਭ ਕੁਝ ਹਰੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਸ ਹੈ । ਦੂਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਵੀ ਅਲੰਕਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਹੋ
 ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਪਉੜੀ : ਜਿਹੜਾ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਪਿਆਰੁ ॥੨॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਆਵਹਿ ਚਿਤਿ ਤਿਸ ਨੋ ਸਦਾ ਸੁਖ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ
 ਆਵਹਿ ਚਿਤਿ ਤਿਸੁ ਜਮ ਨਾਹਿ ਦੁਖ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਆਵਹਿ ਚਿਤਿ ਤਿਸੁ ਕਿ
 ਕਾੜਿਆ^੧ ॥ ਜਿਸ ਦਾ ਕਰਤਾ ਮਿਤ੍ਰ ਸਭਿ ਕਾਜ ਸਵਾਰਿਆ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਆਵਹਿ
 ਚਿਤਿ ਸੋ ਪਰਵਾਣੁ ਜਨੁ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਆਵਹਿ ਚਿਤਿ ਬਹੁਤਾ ਤਿਸੁ ਧਨੁ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ
 ਆਵਹਿ ਚਿਤਿ ਸੋ ਵਡ ਪਰਵਾਰਿਆ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਆਵਹਿ ਚਿਤਿ ਤਿਨਿ ਕੁਲ
 ਉਧਾਰਿਆ^੨ ॥ ੬ * ॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥ ਅੰਦਰਹੁ ਅੰਨਾ ਬਾਹਰਹੁ ਅੰਨਾ^੩ ਕੂੜੀ
 ਕੂੜੀ ਗਾਵੈ ॥ ਦੇਹੀ ਧੋਵੈ ਚਕ੍ਰ^੪ ਬਣਾਏ ਮਾਇਆ ਨੋ ਬਹੁ ਧਾਵੈ ॥ ਅੰਦਰਿ ਮੈਲੁ ਨ
 ਉਤਰੈ ਹਉਮੈ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਆਵੈ ਜਾਵੈ ॥ ਨੀਂਦ ਵਿਆਪਿਆ^੫ ਕਾਮਿ ਸੰਤਾਪਿਆ
 ਮੁਖਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਹਾਵੈ ॥ ੬ ਬੈਸਨੋ ਨਾਮੁ ਕਰਮ ਹਉ ਜੁਗਤਾ ਤੁਹ^੬ ਕੁਟੇ ਕਿਆ
 ਫਲੁ ਪਾਵੈ ॥ ਹੰਸਾ ਵਿਚਿ ਬੈਠਾ ਬਗੁ^੭ ਨ ਬਣਈ ਨਿਤ ਬੈਠਾ ਮਛੀ ਨੋ ਤਾਰ^੮
 ਲਾਵੈ ॥ ਜਾ ਹੰਸਸਭਾ ਵੀਚਾਰੁ ਕਰਿ ਦੇਖਨਿ ਤਾ ਬਗਾ ਨਾਲਿ ਜੋੜੁ ਕਦੇ ਨ ਆਵੈ ॥
 ਹੰਸਾ ਹੀਰਾ ਮੋਤੀ ਚੁਗਣਾ ਬਗੁ ਡਡਾ ਭਾਲਣ ਜਾਵੈ ॥ ਉਡਰਿਆ ਵੇਚਾਰਾ ਬਗੁਲਾ
 ਮਤੁ ਹੋਵੈ ਮੰਵੁ^੯ ਲਖਾਵੈ ॥ ਜਿਤੁ ਕੋ ਲਾਇਆ ਤਿਤ ਹੀ ਲਾਗਾ ਕਿਸੁ ਦੋਸੁ
 ਦਿਚੈ^{੧੦} ਜਾ ਹਰਿ ਏਵੈ ਭਾਵੈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਰਵਰੁ ਰਤਨੀ ਭਰਪੂਰੇ ਜਿਸੁ ਪ੍ਰਾਪਤਿ
 ਸੋ ਪਾਵੈ ॥ ਸਿਖ ਹੰਸ ਸਰਵਰਿ ਇਕਠੇ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੈ ਹੁਕਮਾਵੈ^{੧੧} ॥ ਰਤਨ
 ਪਦਾਰਥ ਮਾਣਕ ਸਰਵਰਿ ਭਰਪੂਰੇ ਖਾਇ ਖਰਚਿ ਰਹੇ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ਸਰਵਰ
 ਹੰਸ ਦੂਰਿ ਨ ਹੋਈ ਕਰਤੇ ਏਵੈ ਭਾਵੈ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਜਿਸ ਦੇ ਮਸਤਕਿ^{੧੨} ਭਾਗੁ
 ਧੁਰਿ ਲਿਖਿਆ ਸੋ ਸਿਖੁ ਗੁਰੁ ਪਹਿ ਆਵੈ ॥ ਆਪਿ ਤਰਿਆ ਕੁਟੰਬ ਸਭਿ ਤਾਰੇ
 ਸਭਾ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਛਡਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਪੰਡਿਤੁ ਆਖਾਏ^{੧੩} ਬਹੁਤੀ ਰਾਹੀ ਕੋਰੜ
 ਮੋਠ ਜਿਨੇਹਾ^{੧੪} ॥ ਅੰਦਰਿ ਮੋਹੁ ਨਿਤ ਭਰਮਿ ਵਿਆਪਿਆ ਤਿਸਟਸਿ^{੧੫} ਨਾਹੀ
 ਦੇਹਾ ॥ ਕੂੜੀ ਆਵੈ ਕੂੜੀ ਜਾਵੈ^{੧੬} ਮਾਇਆ ਕੀ ਨਿਤ ਜੋਹਾ ॥ ਸਚੁ ਕਹੈ ਤਾ ਛੋਹੋ^{੧੭}
 ਆਵੈ ਅੰਤਰਿ ਬਹੁਤਾ ਰੋਹਾ^{੧੮} ॥ ਵਿਆਪਿਆ ਦੁਰਮਤਿ ਕੁਬੁਧਿ ਕੁਮੂੜਾ^{੧੯} ਮਨਿ
 ਲਾਗਾ ਤਿਸੁ ਮੋਹਾ ॥ ੨੦ ਠਗੈ ਸੇਤੀ ਠਗੁ ਰਲਿ ਆਇਆ ਸਾਬੁ ਭਿ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ॥
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਰਾਫੁ^{੨੧} ਨਦਰੀ ਵਿਚਦੋ ਕਵੈ ਤਾਂ ਉਘੜਿਆਇਆ ਲੋਹਾ ॥ ਬਹੁਤੇਰੀ
 ਬਾਈ ਰਲਾਇ ਰਲਾਇ ਦਿਤਾ ਉਘੜਿਆ ਪੜਦਾ ਅਗੈ ਆਇ ਖਲੋਹਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ
 ਕੀ ਜੇ ਸਰਣੀ ਆਵੈ ਫਿਰਿ ਮਨੂਰਹੁ^{੨੨} ਕੰਚਨੁ^{੨੩} ਹੋਹਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਿਰਵੈਰੁ
 ਪੁਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰ ਸਮਾਨੇ^{੨੪} ਅਉਗਣ ਕਟੇ ਕਰੇ ਸੁਧੁ ਦੇਹਾ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਧੁਰਿ
 ਮਸਤਕਿ ਹੋਵੈ ਲਿਖਿਆ ਤਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਾਲਿ ਸਨੇਹਾ^{੨੫} ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ

੧ ਕਾੜਾ, ਚਿੰਤਾ ।
 ੨ ਤਾਰਿਆ ਹੈ ।
 ੩ ਝੂਠੀ ਮੂਠੀ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
 ੪ ਨਿਸ਼ਾਨ ਜੋ ਵੇਸ਼ਨੋ ਲੋਕ ਬਾਹਾਂ ਪਰ ਲਾਉਂਦੇ
 ਹਨ । 'ਕਰਿ ਇਸਨਾਨ ਤਨਿ ਚਕ੍ਰ ਬਣਾਏ ।
 ਅੰਤਰ ਕੀ ਮਲੁ ਕਬਹੀ ਨ ਜਾਏ' (ਬਿਭਾਸ
 ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ: ੫) ।
 ੫ ਕਾਮ ਦਾ ਦੁਖੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ।
 ੬ ਨਾਮ ਤਾਂ ਵੇਸ਼ਨੋ ਹੈ, ਪਰ ਹਉਮੋ ਦੇ ਕਰਮਾਂ
 ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
 ੭ ਚਾਵਲਾਂ ਦਾ ਛਿਲਕਾ ।
 ੮ ਬਗਲਾ ।
 ੯ ਤਾੜੀ, ਨੀਬ ।
 ੧੦ ਮੋਰਾ । ਮਤੇ ਮੋਰਾ ਪਾਜ ਉਘੜ ਜਾਵੇ ।
 ੧੧ ਦੇਈਏ ।
 ੧੨ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ।
 ੧੩ ਮਥੇ ਤੇ ।

੧੪ ਬਹੁਤ ਰਾਹਾਂ ਕਰਕੇ, ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ
 ਆਦਿਕ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ।
 ੧੫ ਜੋਹਾ ।
 ੧੬ [ਸੰ. ਤਿਸ੍ਰਤਿ] ਇਸਥਿਤ ਹੁੰਦੀ, ਟਿਕਦੀ ।
 ੧੭ ਮਾਇਆ ਦੀ ਜੋਹ (ਤਕ) ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ।
 ੧੮ ਗੁੱਸਾ, ਖਿਝ ।
 ੧੯ ਗੁੱਸਾ ।
 ੨੦ ਬਹੁਤ ਮੂਰਖ ।
 ੨੧ ਕਾਮਾਦਿਕ ਠਗਾਂ ਨਾਲ ।
 ੨੨ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚੋਂ ਦੀ । ਅਸਲੀਅਤ ਦੀ ਪਰਖ ਗੁਰੂ
 ਸਰਾਫ਼ ਨੇ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਲੋਹਾ ਸੋਨੇ ਤੋਂ ਵਖਰਾ
 ਦਿਸਣ ਲਗ ਪਿਆ ।
 ੨੩ ਨਿਕੰਮੇ ਲੋਹੇ ਤੋਂ ।
 ੨੪ ਸੋਨਾ ।
 ੨੫ ਇਕੋ ਜਹੇ ।
 ੨੬ ਪੁੰਮ ।

* ਸ਼ਲੋਕ : ਵੇਸ਼ਨੋ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲੈ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਤੋਂ ਉਤੋਂ ਪਪੰਡ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਨਾਲ
 ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੰਵਰਦਾ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਹੁਕਮ ਕਮਾਉਣ ਨਾਲ ਅਸਲ ਜੀਵਣ ਬਣਦਾ ਹੈ । ਫਿਰ
 ਬਹੁਤੀਆਂ ਸਿਆਣਪਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਡੀ ਪੰਡਤ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਲੈ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਚ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਿਦਿਆ ਭੀ
 ਮੂਰਖਤਾ ਸਿਖਾਦੀ ਹੈ । ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਹੀ ਸਮਝ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਹਰੀ ਦੀ
 ਕਿਰਪਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਭ ਮਤਾਂ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਜੀਵਣ ਜੁਗਤੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੀ ਜਿਸੁ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਵੈ ਤਿਸੁ ਰਿਦੈ ਵਸੇਹਾ^੧ ॥ ਆਵਣ ਜਾਣਾ
 ਤਿਸਕਾ ਕਟੀਐ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਹਾ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਣਾ ਜੰਤੁ ਸੋ
 ਤੁਧੁ ਬੁਝਈ ॥ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਣਾ ਜੰਤੁ ਸੁ ਦਰਗਹ ਸਿਝਈ^੨ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਤੇਰੀ ਨਦਰਿ
 ਹਉਮੈ ਤਿਸੁ ਗਈ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਤੂ ਸੰਤੁਸਟੁ^੩ ਕਲਮਲ^੪ ਤਿਸੁ ਖਈ^੫ ॥ ਜਿਸ ਕੈ
 ਸੁਆਮੀ ਵਲਿ ਨਿਰਭਉ ਸੋ ਭਈ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਤੂ ਕਿਰਪਾਲੁ ਸਚਾ ਸੋ ਬਿਆਈ^੬ ॥
 ਜਿਸ ਨੋ ਤੇਰੀ ਮਇਆ^੭ ਨ ਪੋਹੈ ਅਗਨਈ ॥ ਤਿਸ ਨੋ ਸਦਾ ਦਇਆਲੁ ਜਿਨਿ
 ਗੁਰ ਤੇ ਮਤਿ ਲਈ ॥ ੭ * ॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਕਿਰਪਾਲ ਆਪੇ
 ਬਖਸਿ ਲੈ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਪੀ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਇ ਪੈ ॥ ਮਨ ਤਨ
 ਅੰਤਰਿ ਵਸੁ ਦੂਖਾ ਨਾਸੁ ਹੋਇ ॥ ਹਥ ਦੇਇ ਆਪਿ ਰਖੁ ਵਿਆਪੈ ਭਉ ਨ ਕੋਇ ॥
 ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਏਦਿਨੁ ਰੈਣਿ^{੧੦} ਏਤੈ ਕੰਮਿ ਲਾਇ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ
 ਜਾਇ ॥ ^{੧੧}ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰਿ ਖਸਮੁ ਏਕੋ ^{੧੨}ਰਵਿ ਰਹਿਆ ॥ ^{੧੩}ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ
 ਸਚੁ ਸਚੈ ਲਹਿਆ^{੧੪} ॥ ਦਇਆ ਕਰਹੁ ਦਇਆਲ ਅਪਣੀ ਸਿਫਤਿ ਦੇਹੁ ॥
 ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਨਿਹਾਲ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਏਹ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਏਕੋ ਜਪੀਐ
 ਮਨੈ ਮਾਹਿ ਇਕਸ ਕੀ ਸਰਣਾਇ ॥ ਇਕਸੁ ਸਿਉ ਕਰਿ ਪਿਰਹੜੀ^{੧੫} ਦੂਜੀ
 ਨਾਹੀ ਜਾਇ^{੧੬} ॥ ਇਕੋ ਦਾਤਾ ਮੰਗੀਐ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਪਲੈ ਪਾਇ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ
 ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ^{੧੭} ਪ੍ਰਭੁ ਇਕੋ ਇਕੁ ਧਿਆਇ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ^{੧੮} ਸਚੁ
 ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੯} ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥ ਵਡਭਾਗੀ ਤੇ ਸੰਤਜਨ ਜਿਨ ਮਨਿ ਵੁਠਾ^{੨੦}
 ਆਇ ॥ ^{੨੧}ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਾਹਿ ॥ ਨਾਮੁ
 ਧਿਆਈ ਨਾਮੁ ਉਚਰਾ ਨਾਨਕ ਖਸਮ ਰਜਾਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਤੂ
 ਰਖਵਾਲਾ ਮਾਰੇ ਤਿਸੁ ਕਉਣੁ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਤੂ ਰਖਵਾਲਾ ਜਿਤਾ ^{੨੨}ਤਿਨੈ ਭੈਣੁ ॥ ਜਿਸ ਨੋ
 ਤੇਰਾ ਅੰਗੁ^{੨੩} ^{੨੪}ਤਿਸੁ ਮੁਖੁ ਉਜਲਾ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਤੇਰਾ ਅੰਗੁ ਸੁ ਨਿਰਮਲੀ ਹੂੰ
 ਨਿਰਮਲਾ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਤੇਰੀ ਨਦਰਿ ਨ ਲੇਖਾ ਪੁਛੀਐ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਤੇਰੀ ਖੁਸੀ ਤਿਨਿ
 ਨਉਨਿਧਿ^{੨੫} ਭੁੰਚੀਐ^{੨੬} ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਤੂ ਪ੍ਰਭ ਵਲਿ ਤਿਸੁ ਕਿਆ ਮੁਹੰਦਗੀ^{੨੭} ॥
 ਜਿਸ ਨੋ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਸੁ ਤੇਰੀ ਬੰਦਿਗੀ ॥ ੮ ॥ ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਹੋਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲ
 ਸੁਆਮੀ ਮੇਰੇ ਸੰਤਾਂ ਸੰਗਿ ਵਿਹਵੇ^{੨੮} ॥ ਤੁਧਹੁ ਭੁਲੇ ਸਿ ਜਮਿ ਜਮਿ ਮਰਦੇ ^{੨੯}ਤਿਨ
 ਕਦੇ ਨ ਚੁਕਨਿ ਹਾਵੇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ^{੩੦}ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਿਮਰਹੁ ਆਪਣਾ ਘਟਿ
 ਅਵਘਟਿ ਘਟ ਘਾਟ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪੰਤਿਆ ^{੩੧}ਕੋਇ ਨ ਬੰਧੈ ਵਾਟ ॥
 ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਤਿਥੈ ਤੂ ਸਮਰਥੁ ਜਿਥੈ ਕੋਇ ਨਾਹਿ ॥ ਓਥੈ ਤੇਰੀ ਰਖ^{੩੨} ਅਗਨੀ

੧ ਵਸਦਾ ਹੈ ।
 ੨ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੩ ਪ੍ਰਸੰਨ ।
 ੪ ਪਾਪ ।
 ੫ ਖੰ (ਨਾਸ) ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
 ੬ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੭ ਮਿਹਰ ।
 ੮ ਪੋਰੀ ਪੈ ਕੇ ।
 ੯ ਦਿਨ ਰਾਤ ।
 ੧੦ ਇਸੇ ਕੰਮ ਲਾ ਰਖ ।
 ੧੧ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ।
 ੧੨ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
 ੧੩ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਸਚੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਚੇ
 ਸਚ ਪਛਾਣਿਆ ।
 ੧੪ ਲਭਿਆ, ਪਛਾਣਿਆ ।
 ੧੫ ਪਿਆਰ ।
 ੧੬ ਥਾਂ ।
 ੧੭ ਗਰਾਹੀ ਵਿਚ, ਭਾਵ ਖਾਂਦਿਆਂ ਪੀਂਦਿਆਂ ।
 ੧੮ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ।

੧੯ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੨੦ ਵਸਿਆ ਹੈ ।
 ੨੧ ਪਾਣੀ ਵਿਚ, ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਧਰਤੀ
 ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜੋ ਥਾਂ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ।
 ੨੨ ਤਿੰਨੇ ਭਵਨ, ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ।
 ੨੩ ਪਖ, ਸਹਾਰਾ ।
 ੨੪ ਉਹ ਸੁਖਰੂ ਹੈ ।
 ੨੫ ਦੋਖੇ ਪੈ, ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ਫੁ ।
 ੨੬ ਭੋਗਦਾ ਹੈ ।
 ੨੭ ਮੁਥਾਜੀ ।
 ੨੮ ਗੁਜ਼ਰੇ ਉਮਰ ।
 ੨੯ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ; ਓਹ
 ਸਦਾ ਹਾਹੁਕੇ ਲਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
 ੩੦ ਆਪਣਾ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਹਰੀ) ਸਿਮਰੇ ਭਾਵੇਂ
 ਰਸਤਾ ਹੋਵੇ, ਔਖਾ ਰਸਤਾ ਹੋਵੇ, ਘਾਟੀ ਹੋਵੇ
 ਭਾਵੇਂ ਪਤਨ ਹੋਵੇ ; ਭਾਵ ਹਰ ਥਾਂ ਹਰੀ ਜਪੇ ।
 ੩੧ ਫਿਰ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ।
 ੩੨ ਰਖਿਆ । ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੋਟ ਦੀ ਔਂਗ ਵਿਚ ਭੀ
 ਤੇਰੀ ਰਖਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਸਲੋਕ : ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਗੁਣ ਗਾਣ ਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਦਾਤ
 ਮਿਲੇ । ਇਹੋ ਦਾਤ ਮੰਗਣੀ ਸਫਲ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ
 ਮੁਥਾਜੀਆਂ ਤੇ ਆਸ਼ਾਦ ਅਤੇ ਸਭ ਦੁਖਾਂ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਬੰਦਗੀ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

+ ਸਲੋਕ : ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹਰੀ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਦੇ
 ਰਹੀਏ । ਹਰੀ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਕਟਣ ਹੁੰਦਾ । ਹਰੀ ਨੂੰ ਔਖ ਸੋਖ
 ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਂ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਬੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਔਂਕੜਾਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ।
 ਪਉੜੀ : ਹਰੀ ਹਰ ਥਾਂ ਰਖਵਾਲਾ ਹੈ । ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਯਾਦ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੀਵਣ ਤੇ ਮੌਤ
 ਦੇ ਸਾਰੇ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਉਦਰ ਮਾਹਿ ॥ ^੧ਸੁਣਿ ਕੈ ਜਮ ਕੇ ਦੂਤ ਨਾਇਤੋਰੈ ਛਡਿ ਜਾਹਿ ॥ ਭਉਜਲੁ ^੨
 ਬਿਖਮੁ ^੩ ਅਸਗਾਹੁ ^੪ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਪਾਰਿ ਪਾਹਿ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਲਗੀ ਪਿਆਸ
 ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸੇਇ ਖਾਹਿ ॥ ^੫ਕਲਿ ਮਹਿ ਏਹੋ ਪੁੰਨੁ ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਗਾਹਿ ॥ ਸਭਸੈ ਨੋ
 ਕਿਰਪਾਲੁ ਸਮਾਲੇ ^੬ 'ਸਾਹਿਸਾਹਿ ॥ ਬਿਰਥਾ ^੭ ਕੋਇ ਨ ਜਾਇ ਜਿ ਆਵੈ ਤੁਧੁ
 ਆਹਿ ^੮ ॥ ੯ * ॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥ ^{੧੦}ਦੂਜਾ ਤਿਸੁ ਨ ਬੁਝਾਇਹੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਮੁ
 ਦੇਹੁ ਆਧਾਰੁ ॥ ਅਗਮੁ ^{੧੧} ਅਗੋਚਰੁ ^{੧੨} ਸਾਹਿਬੋ ਸਮਰਥੁ ਸਚੁ ਦਾਤਾਰੁ ॥ ਤੂ ਨਿਹਚਲੁ
 ਨਿਰਵੈਰੁ ਸਚੁ ਸਚਾ ਤੁਧੁ ਦਰਬਾਰੁ ॥ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈਐ ਅੰਤੁ ਨ
 ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥ ਪ੍ਰਭ ਛੇਡਿ ਹੋਰੁ ਜਿ ਮੰਗਣਾ ਸਭੁ ਬਿਖਿਆਰਸ ਛਾਰੁ ^{੧੩} ॥ ਸੋ ਸੁਖੀਏ
 ਸਚੁ ਸਾਹ ਸੇ ਜਿਨ ਸਚਾ ਬਿਉਹਾਰੁ ॥ ^{੧੪}ਜਿਨਾ ਲਗੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪ੍ਰਭ ਨਾਮ ਸਹਜਸੁਖ
 ਸਾਰੁ ^{੧੫} ॥ ਨਾਨਕ ਇਕੁ ਆਰਾਧੇ ਸੰਤਨ ਰੇਣਾਰੁ ^{੧੬} ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਅਨਦ ਸੂਖ
 ਬਿਸਮ ਨਿਤ ਹਰਿ ਕਾ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਇ ॥ ਅਵਰ ਸਿਆਣਪ ਛਡਿ ਦੇਹਿ
 ਨਾਨਕ ^{੧੭}ਉਧਰਸਿ ਨਾਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਨਾ ਤੂ ਆਵਹਿ ਵਸਿ ਬਹੁਤੁ
 ਘਿਣਾਵਣੇ ^{੧੮} ॥ ਨਾ ਤੂ ਆਵਹਿ ਵਸਿ ਬੇਦ ਪੜਾਵਣੇ ॥ ਨਾ ਤੂ ਆਵਹਿ ਵਸਿ ਤੀਰਥਿ
 ਨਾਈਐ ॥ ਨਾ ਤੂ ਆਵਹਿ ਵਸਿ ^{੧੯}ਧਰਤੀ ਧਾਈਐ ॥ ਨਾ ਤੂ ਆਵਹਿ ਵਸਿ ਕਿਤੈ
 ਸਿਆਣਪੈ ॥ ਨਾ ਤੂ ਆਵਹਿ ਵਸਿ ਬਹੁਤਾ ਦਾਨੁ ਦੇ ॥ ਸਭੁ ਕੋ ਤੇਰੈ ਵਸਿ ਅਗਮ
 ਅਗੋਚਰਾ ^{੨੦} ॥ ਤੂ ਭਗਤਾ ਕੈ ਵਸਿ ਭਗਤਾ ਤਾਣੁ ^{੨੧} ਤੇਰਾ ॥ ੧੦ ॥ ਸਲੋਕ
 ਮਃ ੫ ॥ ^{੨੨}ਆਪੇ ਵੈਦੁ ਆਪਿ ਨਾਰਾਇਣੁ ॥ ਏਹਿ ਵੈਦ ਜੀਅ ਕਾ ਦੁਖੁ ਲਾਇਣੁ ॥
 ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਰਸੁ ਖਾਇਣੁ ^{੨੩} ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਤਿਸ ਕੇ ਸਭਿ
 ਦੁਖ ਮਿਟਾਇਣੁ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ^{੨੪}ਹੁਕਮਿ ਉਛਲੈ ਹੁਕਮੇ ਰਹੈ ॥ ਹੁਕਮੇ ਦੁਖੁ
 ਸੁਖੁ ਸਮ ਕਰਿ ਸਹੈ ॥ ਹੁਕਮੇ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਸਨੋ ਹੋਵੈ ਦਾਤਿ ॥
 ਹੁਕਮਿ ਮਰੈ ਹੁਕਮੇ ਹੀ ਜੀਵੈ ॥ ਹੁਕਮੇ ਨਾਨਾ ^{੨੫} ਵਡਾ ਬੀਵੈ ॥ ਹੁਕਮੇ ਸੋਗ
 ਹਰਖ ^{੨੬} ਆਨੰਦ ॥ ਹੁਕਮੇ ਜਪੈ ^{੨੭}ਨਿਰੋਧਰ ਗੁਰਮੰਤ ॥ ਹੁਕਮੇ ਆਵਣੁ
 ਜਾਣੁ ਰਹਾਏ ^{੨੮} ॥ ਨਾਨਕ ਜਾ ਕਉ ਭਗਤੀ ਲਾਏ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਹਉ ਤਿਸੁ
 ਢਾਢੀ ਕੁਰਬਾਣੁ ਜਿ ਤੇਰਾ ਸੇਵਦਾਰੁ ॥ ਹਉ ਤਿਸੁ ਢਾਢੀ ਬਲਿਹਾਰ ਜਿ ਗਾਵੈ ਗੁਣ
 ਅਪਾਰ ॥ ਸੋ ਢਾਢੀ ਧਨੁ ਧੰਨੁ ^{੨੯}ਜਿਸੁ ਲੋੜੇ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥ ਸੋ ਢਾਢੀ ਭਾਗਨੁ ^{੩੦}
 ਜਿਸੁ ਸਚਾ ਦੁਆਰ ਬਾਰੁ ^{੩੧} ॥ ਓਹੁ ਢਾਢੀ ਤੁਧੁ ਧਿਆਇ ^{੩੨}ਕਲਾਣੇ ਦਿਨੁ ਰੈਣਾਰੁ ॥
 ਮੰਗੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਨ ਆਵੈ ਕਦੇ ਹਾਰਿ ॥ ^{੩੩}ਕਪੜੁ ਭੋਜਨੁ ਸਚੁ ਰਹਦਾ ਲਿਵੈ
 ਧਾਰ ॥ ਸੋ ਢਾਢੀ ਗੁਣਵੰਤੁ ਜਿਸ ਨੋ ਪ੍ਰਭਪਿਆਰੁ ॥ ੧੧ ॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥

- ੧ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਜਮ-ਦੂਤ ਭੀ ਛੱਡ
ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੨ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ।
੩ ਕਠਿਨ, ਔਖਾ ਤਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ।
੪ ਜੋ ਗਾਹਿਆ ਨਾ ਜਾਏ।
੫ ਕਲਾਗ ਵਿਚ।
੬ ਖਿਆਲ ਰਖਦਾ ਹੈ।
੭ ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ, ਭਾਵ ਕਦਮ ਕਦਮ ਤੇ।
੮ ਖਾਲੀ।
੯ ਚਾਹ ਕਰਕੇ, ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ। 'ਨਾਨਕ ਆਹਿ
ਸਰਣ ਪ੍ਰਭ ਆਇਓ' (ਆਸਾ ਮ: ੫)।
੧੦ ਜਿਸਨੂੰ ਨਾਮ ਦਾ ਆਸਰਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ
ਹੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਾ ਬੁਝਾਓ, ਭਾਵ
ਦੂਜੀ ਟੋਕ ਨਾ ਦਿਖਾਓ।
੧੧ ਅਪਹੁੰਚ।
੧੨ ਜੋ ਇੰਦਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ।
੧੩ ਸਆਹ।
੧੪ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਲਗੀ ਹੈ,
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹਜ-ਅਨੰਦ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਮਲੂਮ
ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੧੫ ਅਸਲੀਅਤ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੧੫, ਨੋਟ ੩੧।
੧੬ ਚਟਨ-ਰੇਣ (ਧੜੀ)।
੧੭ ਤਰੇਂਗਾ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ।
੧੮ ਘ੍ਰਿਣਾ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਜਗਤ ਨਾਲ ਨਫ਼ਰਤ
ਕਰਨ ਤੋਂ।

- ੧੯ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਧਾਉਣ ਨਾਲ। ਕਈ ਸਾਧੂ ਇਸੇ
ਵਿਚ ਧਰਮ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਧਰਤੀ ਦਾ ਹੀ
ਚਕਰ ਕਢਦੇ ਰਹਿਣ।
੨੦ ਬਲ, ਆਸਰਾ।
੨੧ ਉਹ ਨਾਹਾਇਣ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਆਪ ਹੀ ਸਭ
ਦਾ ਵੇਦ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ ਸੰਸਾਰੀ ਵੇਦ ਹਨ,
ਇਹ ਤਾਂ ਜੀਅ (ਆਤਮਾ) ਦਾ ਦੁਖ ਲਾਉਣ
ਵਾਲੇ ਹਨ, (ਲਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ)। 'ਏਹਿ'
ਅਤੇ 'ਵੇਦ' ਦੋਵੇਂ ਬ੍ਰਾ-ਵਰਨ ਹਨ। ਦੇਖੋ
ਨੰਮ ੧੯ ਅਤੇ ੧ (ਉ)।
੨੨ ਖਾਣ ਲਈ (ਭੋਜਨ) ਹੈ।
੨੩ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਇਧਰ ਉਧਰ ਟਪਦਾ
ਹੈ, ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੀ ਟਿਕ ਕੇ ਬਹਿੰਦਾ
ਹੈ।
੨੪ ਛੋਟਾ। ਛੋਟਾ ਵਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੫ ਖੁਸ਼ੀ।
੨੬ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਿਰੋਧਰ ਮੰਤਰ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੯੩੧,
ਨੋਟ ੧੨।
੨੭ ਸੁਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨਿਰੰਕਾਰ।
੨੯ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ।
੩੦ ਦੁਆਰਾ, ਟਿਕਾਣਾ।
੩੧ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਦਿਨ ਰਾਤ।
੩੨ ਸਚ ਹੀ ਉਸਦਾ ਕਪੜਾ ਤੇ ਭੋਜਨ ਹੈ, ਤੇ
ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਧਾਰੀ ਹੈ।

* ਸ਼ਲੋਕ : ਇਕ ਸਰਵੋਤਮ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਚਾਹ ਰਖਣੀ ਵਿਅਰਥ ਹੈ। ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਤੋਂ ਹੀ ਅਸਲ ਸੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਿਆਣਪਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਹਰੀ ਦਾ ਹੀ ਯਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੁਖ ਵਿਚ ਟਿਕਾਣਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪਉੜੀ : ਜਗਤ-ਤਿਆਗ, ਪੰਡਤਾਈ, ਤੀਰਥ-ਇਸ਼ਨਾਨ, ਦਾਨ ਆਦਿ ਕਿਸੇ ਸਾਧਨ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

† ਸ਼ਲੋਕ : ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਅਸਭ ਦਵਾਈ ਹੈ; ਹੋਰ ਤਾਂ ਦੁਖ ਸਹੇੜਨ ਵਾਲੇ ਜਤਨ ਹਨ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਨਾਮ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਉੜੀ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਅੰਸੇ ਭਗਤ ਦੇ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਹਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੈ।

*ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਉ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਹਿਰਦੈ
 ਸਿਮਰਿ ਹਰਿ ਆਨ ਪਹਰ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥ ਉਪਦੇਸੁ ਸੁਣਹੁ ਤੁਮ ਗੁਰ ਸਿਖਹੁ
 ਸਚਾ ਇਹੈ ਸੁਆਉ^੨ ॥ ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਸਫਲੁ ਹੋਇ ਮਨ ਮਹਿ ਲਾਇਹੁ ਭਾਉ^੩ ॥
 ॥ ਸੂਖ ਸਹਜ ਆਨਦੁ ਘਣਾ^੪ ਪ੍ਰਭ ਜਪਤਿਆ ਦੁਖੁ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਜਪਤ
 ਸੁਖੁ ਉਪਜੈ ਦਰਗਹ ਪਾਈਐ ਥਾਉ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ
 ਗੁਰ ਪੂਰਾ ਮਤਿ ਦੇਇ ॥ ਭਾਣੈ ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮੇ^੬ ਭਾਣੈ ਹੀ ਕਢਿ ਲੇਇ ॥ ਭਾਣੈ
 ਜੋਨਿ ਭਵਾਈਐ ਭਾਣੈ ਬਖਸ਼ ਕਰੇਇ ॥ ਭਾਣੈ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਭੋਗੀਐ ਭਾਣੈ
 ਕਰਮ ਕਰੇਇ ॥ ਭਾਣੈ ਮਿਟੀ^੭ ਸਾਜਿ ਕੈ ਭਾਣੈ ਜੋਤਿ ਧਰੇਇ ॥ ਭਾਣੈ ਭੋਗ
 ਭੋਗਾਇਦਾ ਭਾਣੈ ਮਨਹਿ ਕਰੇਇ ॥ ਭਾਣੈ ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਅਉਤਾਰੇ^੮ ਭਾਣੈ
 ੧੦ ਧਰਣਿ ਪਰੇਇ ॥ ਭਾਣੈ ਹੀ ਜਿਸੁ ਭਗਤੀ ਲਾਏ ਨਾਨਕ ਵਿਰਲੇ ਹੇ ॥ ੨ ॥
 ਪਉੜੀ ॥ ਵਡਿਆਈ ਸਚੇ ਨਾਮ ਕੀ ਹਉ ਜੀਵਾ ਸੁਣਿ ਸੁਣੇ ॥ ੧੧ ਪਸੂ ਪਰੇਤ
 ਅਗਿਆਨ ਉਧਾਰੇ ਇਕ ਖਣੇ ॥ ੧੨ ਦਿਨਸੁ ਰੈਣਿ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਸਦਾ ਸਦ ਜਾਪੀਐ ॥
 ਤਿਸਨਾ ਭੁਖ ਵਿਕਰਾਲ^{੧੩} ਨਾਇ ਤੇਰੈ ਧ੍ਰਾਪੀਐ^{੧੪} ॥ ਰੋਗੁ ਸੋਗੁ ਦੁਖੁ ਵੰਞੈ^{੧੫} ਜਿਸੁ
 ਨਾਉ ਮਨਿ ਵਸੈ ॥ ਤਿਸਹਿ ਪਰਾਪਤਿ ਲਾਲੁ ਜੋ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਰਸੈ^{੧੬} ॥ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ
 ਬੰਝਤ ਉਧਾਰਣ ਹਾਰਿਆ^{੧੭} ॥ ਤੇਰੀ ਸੋਭਾ ਤੁਧੁ ਸਚੇ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰਿਆ ॥ ੧੨ ॥
 ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥ ਮਿਤੁ ਪਿਆਰਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮੈ ਛਡਿ ਗਵਾਇਆ ੧੧ ਰੰਗਿ ਕਮੁਭੈ
 ਭੁਲੀ ॥ ਤਉ ਸਜਣ ਕੀ ਮੈ ਕੀਮ^{੧੮} ਨ ਪਉਦੀ ਹਉ ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ੨੦ ਅਢੁ ਨ ਲਹਦੀ ॥
 ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ੨੧ ਸਸੁ ਵਿਰਾਇਣਿ ਨਾਨਕ ਜਾਉ ਸਸੁਰਾ ਵਾਦੀ ਜੇਨੋ ਪਉ ਪਉ
 ਲੂਹੈ ॥ ਹਭੇ ਭਸੁ ਪੁਣੇਦੇ ਵਤਨੁ ਜਾ ਮੈ ਸਜਣੁ ਤੂਹੈ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਵੁਠਾ^{੨੨}
 ਚਿਤਿ ਤਿਸੁ ਦਰਦੁ ਨਿਵਾਰਣੋ^{੨੩} ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਵੁਠਾ ਚਿਤਿ ਤਿਸੁ ਕਦੇ ਨ ਹਾਰਣੋ ॥
 ਜਿਸੁ ਮਿਲਿਆ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਸੁ ਸਰਪਰ^{੨੪} ਤਾਰਣੋ ॥ ਜਿਸਨੋ ਲਾਏ ਸਚਿ ਤਿਸੁ
 ੨੫ ਸਚੁ ਸਮਾਲਣੋ ॥ ਜਿਸੁ ਆਇਆ ਹਥਿ ਨਿਧਾਨੁ^{੨੬} ਸੁ ੨੭ ਰਹਿਆ ਭਾਲਣੋ ॥
 ਜਿਸਨੋ ਇਕੋ ਰੰਗੁ^{੨੮} ਭਗਤੁ ਸੋ ਜਾਨਣੋ ॥ ਓਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁ^{੨੯} ੩੦ ਬਿਰਹੀ ਚਾਰਣੋ ॥
 ਸਭਿ ਤੇਰੇ ਚੋਜ ਵਿਡਾਣ^{੩੧} ਸਭੁ ਤੇਰਾ ਕਾਰਣੋ ॥ ੧੩ ॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥ ਉਸਤਤਿ
 ਨਿੰਦਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮੈ ੩੨ ਹਭ ਵਵਾਈ ਛੋੜਿਆ ਹਭੁ ਕਿਝੁ ਤਿਆਗੀ^{੩੩} ॥ ਹਭੇ ਸਾਕ
 ਕੂੜਾਵੇ ਡਿਠੇ ਤਉ ਪਲੈ ਤੈਭੈ^{੩੪} ਲਾਗੀ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਫਿਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਨਾਨਕ ਜੀਉ
 ਹਉ ੩੫ ਫਾਵੀ ਥੀਈ ਬਹੁਤੁ ੩੬ ਦਿਸਾਵਰ ਪੰਧਾ ॥ ਤਾ ਹਉ ਸੁਖਿ ਸੁਖਾਲੀ^{੩੭} ਸੁਤੀ
 ਜਾ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਸਜਣੁ ਮੈ ਲਧਾ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਸਭੇ ਦੁਖ ਸੰਤਾਪ^{੩੮} ਜਾਂ ਤੁਧੁ

੧ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸਵਾਦ ।

੨ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਚਿੰਦਗੀ ਦਾ ।

੩ ਪਿਆਰ ।

੪ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।

੫ ਬਹੁਤਾ ।

੬ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ! ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਆਦਿ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਦ ਲਾਂਦਾ ਹੈ ।

੭ ਸਰੀਰ ।

੮ [ਅ. ਮਨਅ] ਮਨੁ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਰੋਕਦਾ ਹੈ ।

੯ ਉਤਾਰਦਾ ਹੈ, ਪਾਂਦਾ ਹੈ ।

੧੦ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡੋਗਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

੧੧ ਪਸ਼ੂ ਅਤੇ ਪਰੇਤ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਅਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਿਆ ਇਕ ਪਲ ਵਿਚ । ਪਸ਼ੂ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਓਹ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਮੁਰਖਤਾ ਕਰਕੇ ਵੰਗ ਮੰਦੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਅਤੇ ਪਰੇਤ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਓਹ ਹਨ ਜੋ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਮਾੜਾ ਚਿਤਵਦੇ ਹਨ ।

੧੨ ਦਿਨ ਰਾਤ ।

੧੩ ਡਰਾਉਣੀ ।

੧੪ ਰਜਦੀ ਹੈ ।

੧੫ [ਲਹਿੰਦੀ] ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

੧੬ ਰਸਦਾ ਹੈ, ਅਨੰਦ ਲਾਂਦਾ ਹੈ ।

੧੭ ਤਾਰਣ ਵਾਲਿਆ !

੧੮ ਮਾਇਆ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਜੋ ਕਸ਼ਮੀਰੇ ਦੇ ਫੁਲ ਦੀ ਤਰਾਂ ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ ।

੧੯ ਕੀਮਤ ।

੨੦ ਅਧੀ ਦਮੜੀ ਦਾ ਮੂਲ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੀ ।

੨੧ ਸਸ (ਅਵਿਦਿਆ) ਵੇਰਣ ਹੈ, ਸਹੁਰਾ (ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ) ਝਗੜਾਲੂ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋਠ (ਜਮਰਾਜ) ਪੇ ਪੇ (ਮੁੜ ੨) ਸਾੜਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਹੋਵੇਂ ਤਾਂ ਸਾਹਿ ਸੁਆਹ ਪੁਣਦੇ (ਛਾਣਦੇ) ਵਤਨ (ਫਿਰਨ), ਭਾਵ ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ । (ਬੋਲੀ ਲਹਿੰਦੀ ਵਰਤੀ ਹੈ) ਵਤਨ=ਪਦੇ ਫਿਰਨ । ਜਿਵੇਂ 'ਮਾਰਨੁ' (ਪੰ. ੫੪੧, ਨੋਟ ੧) ।

੨੨ ਵਸਿਆ ਹੈਂ ।

੨੩ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ।

੨੪ ਬਹੁਰ ਹੀ ।

੨੫ ਸਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

੨੬ ਖਥਾਨਾ ।

੨੭ ਭਟਕਣ ਤੋਂ ਰਹਿ ਜਾਵਾ ਹੈ ।

੨੮ ਪਿਆਰ ।

੨੯ ਚਰਨ-ਪੂੜ ।

੩੦ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋ ਜਾਵਾ ਹੈ ।

੩੧ ਅਸਚਰਜ ।

੩੨ ਸਭ ਛੱਡ ਦਿਤੀ ਹੈ ।

੩੩ ਤਿਆਗ ਕੇ ।

੩੪ [ਲਹਿੰਦੀ] ਤੇਰੇ ।

੩੫ ਵਿਆਕਲ ਹੋ ਗਈ ।

੩੬ ਪ੍ਰਦੇਸ ਦੇ ਪੰਧ ।

੩੭ ਸੁਖੀ ।

੩੮ ਅੰਦਰ ਦੇ ਦੁਖ ।

• ਸ਼ਲੋਕ : ਚਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮੁਖ ਮਨੋਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਜਪੇ। ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਪਰਮ ਸੁਖ ਮਿਲੇਗਾ । ਇਸ ਪਾਸੇ ਲਗਣਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਸਚੇ ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਮਾੜੇ ਤੋਂ ਮਾੜੇ ਆਦਮੀ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਸੇਵਾਹ ਕੇ ਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

+ ਸ਼ਲੋਕ : ਮਾਇਆ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਫੁਲ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਸਚੇ ਮਿੱਤਰ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਜਣ ਬਣਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ । ਪਉੜੀ : ਜਦ ਹਰੀ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਵਸੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਭ ਦੁਖ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

‡ ਸ਼ਲੋਕ : ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਸਾਕ ਕੁੜੇ ਹਨ । ਹੋਰਨਾਂ ਰੁਚੀਆਂ ਵਿਚ ਟਕਰਾਂ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ; ਸੁਖ ਹਰੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਹਰੀ ਦੇ ਵਿਸਰਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਆ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ।

ਭੁਲੀਐ॥ ਜੇਕੀਚਨਿ^੧ ਲਖ ਉਪਾਵ ਤਾਂ ਕਹੀ ਨ ਘੁਲੀਐ^੨॥ ਜਿਸ ਨੋ ਵਿਸਰੈ ਨਾਉ
 ਸੁ ਨਿਰਧਨੁ ਕਾਂਢੀਐ^੩॥ ਜਿਸ ਨੋ ਵਿਸਰੈ ਨਾਉ ਸੁ ਜੋਨੀ ਹਾਂਢੀਐ^੪॥ ਜਿਸੁ ਖਸਮੁ
 ਨ ਆਵੈ ਚਿਤਿ ਤਿਸੁ ਜਮੁ ਭੰਡੁ ਦੇ॥ ਜਿਸੁ ਖਸਮੁ ਨ ਆਵੈ ਚਿਤਿ ਰੋਗੀ ਸੇ ਗਣੇ॥
 ਜਿਸੁ ਖਸਮੁ ਨ ਆਵੈ ਚਿਤਿ ਸੁ ਖਰੋ^੫ ਅਹੰਕਾਰੀਆ॥ ਸੋਈ ਦੁਹੇਲਾ^੬ ਜਗਿ ਜਿਨਿ
 ਨਾਉ ਵਿਸਾਰੀਆ॥ ੧੪ *॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੫॥ ਤੈਡੀ ਬੰਦਸਿ^੭ ਮੈ ਕੋਇ ਨ ਭਿਠਾ ਤੂ
 ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਭਾਣਾ॥ ੧੫੦੧੧ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਤਿਸੁ ਮਿਤ੍ਰ ਵਿਚੋਲੇ ਜੈ ਮਿਲਿ ਕੰਤੁ
 ਪਛਾਣਾ॥ ੧॥ ਮਃ ੫॥ ੧੫੦੧੨ ਪਾਵ ਸੁਹਾਵੇ ਜਾਂ ਤਉ ਧਿਰਿ ਜੁਲਦੇ ਸੀਸੁ ਸੁਹਾਵਾ
 ਚਰਣੀ॥ ਮੁਖੁ ਸੁਹਾਵਾ ਜਾਂ ਤਉ ਜਸੁ ਗਾਵੈ ^{੧੦}ਜੀਉ ਪਇਆ ਤਉ ਸਰਣੀ॥ ੨॥
 ਪਉੜੀ॥ ਮਿਲਿ ਨਾਰੀ^{੧੧} ਸਤਸੰਗਿ ਮੰਗਲੁ^{੧੨} ਗਾਵੀਆ॥ ਘਰ ਕਾ ਹੋਆ ਬੰਧਾਨੁ^{੧੩}
 ਬਹੁੜਿ ਨ ਧਾਵੀਆ^{੧੪}॥ ਬਿਨਠੀ^{੧੫} ਦੁਰਮਤਿ ਦੁਰਤੁ^{੧੬} ਸੋਇ^{੧੭} ਕੂੜਾਵੀਆ॥
^{੧੮}ਸੀਲਵੰਤਿ ਪਰਧਾਨਿ ਰਿਦੈ ਸਚਾਵੀਆ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਇਕੁ ਇਕ
 ਰੀਤਾਵੀਆ^{੧੯}॥ ਮਨਿ ਦਰਸਨ ਕੀ ਪਿਆਸ ਚਰਣ ਦਾਸਾਵੀਆ^{੨੦}॥ ਸੋਭਾ ਬਣੀ
 ਸੀਗਾਰੁ ਖਸਮਿ ਜਾਂ ਰਾਵੀਆ^{੨੧}॥ ਮਿਲੀਆ ਆਇ ਸੰਜੋਗਿ^{੨੨} ਜਾਂ ਤਿਸੁ ਭਾਵੀਆ॥
 ੧੫੧॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੫॥ ਹਭਿ ਗੁਣ ਤੈਡੇ ਨਾਨਕ ਜੀਉ ^{੨੩}ਮੈਕੂ ਥੀਏ ਮੈ ਨਿਰਗੁਣ
 ਤੇ ਕਿਆ ਹੋਵੈ॥ ਤਉ ਜੇਵਡੁ ਦਾਤਾਰੁ ਨ ਕੋਈ ^{੨੪}ਜਾਚਕੁ ਸਦਾ ਜਾਚੋਵੈ॥ ੧॥ ਮਃ ੫॥
 ਦੇਹ ਛਿਜੈਦੜੀ^{੨੫} ਊਣਮ^{੨੬} ਝੂਣਾ^{੨੭} ਗੁਰਿ ਸਜਣਿ ਜੀਉ ਧਰਾਇਆ^{੨੮}॥ ਹਭੇ
 ਸੁਖ ਸੁਹੇਲੜਾ^{੨੯} ਸੁਤਾ ^{੩੦}ਜਿਤਾ ਜਗੁ ਸਬਾਇਆ॥ ੨॥ ਪਉੜੀ॥ ਵਡਾ ਤੇਰਾ ਦਰਬਾਰੁ
 ਸਚਾ ਤੁਧੁ ਤਖਤੁ॥ ਸਿਰਿ ਸਾਹਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਨਿਹਚਲੁ ਚਉਰੁ ਛਤੁ^{੩੧}॥ ਜੋ ਭਾਵੈ
 ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸੋਈ ਸਚੁ ਨਿਆਉ॥ ਜੋ ਭਾਵੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਿਥਾਵੈ ਮਿਲੈ ਥਾਉ॥ ਜੋ
 ਕੀਨ੍ਹੀ ਕਰਤਾਰਿ ਸਾਈ ਭਲੀ ਗਲ॥ ਜਿਨ੍ਹੀ ਪਛਾਤਾ ਖਸਮੁ ^{੩੨}ਸੇ ਦਰਗਾਹ ਮਲ॥
 ਸਹੀ ਤੇਰਾ ਫੁਰਮਾਨੁ ਕਿਨੈ ਨ ਫੇਰੀਐ^{੩੩}॥ ਕਾਰਣ ਕਰਣ ਕਰੀਮ^{੩੪} ਕੁਦਰਤਿ
 ਤੇਰੀਐ॥ ੧੬੩॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੫॥ ^{੩੫}ਸੋਇ ਸੁਣੈਦੜੀ ਮੇਰਾ ਤਨੁ ਮਨੁ ਮਉਲਾ ^{੩੬}ਨਾਮੁ
 ਜਪੈਦੜੀ ਲਾਲੀ॥ ^{੩੭}ਪੰਧਿ ਜੁਲੈਦੜੀ ਮੇਰਾ ਅੰਦਰੁ^{੩੮} ਠੰਢਾ ਗੁਰਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ
 ਨਿਹਾਲੀ^{੩੯}॥ ੧॥ ਮਃ ੫॥ ^{੪੦}ਹਠ ਮੰਝਾਹੁ ਮੈ ਮਾਣਕੁ ਲਧਾ॥ ਮੁਲਿ ਨ ਘਿਧਾ^{੪੧}
 ਮੈਕੂ^{੪੨} ਸਤਿਗੁਰਿ ਦਿਤਾ॥ ^{੪੩}ਢੂੰਢ ਵਵਾਈ ਥੀਆ ਬਿਤਾ॥ ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਨਾਨਕ
 ਜਿਤਾ॥ ੨॥ ਪਉੜੀ॥ ਜਿਸ ਕੈ ^{੪੪}ਮਸਤਕਿ ਕਰਮੁ ਹੋਇ ਸੋ ਸੇਵਾ ਲਾਗਾ॥ ਜਿਸੁ
 ਗੁਰਮਿਲਿ ^{੪੫}ਕਮਲੁ ਪ੍ਰਗਾਸਿਆ ਸੋ ਅਨਦਿਨੁ^{੪੬} ਜਾਗਾ॥ ਲਗਾ ਰੰਗੁ
 ਚਰਣਾਰਬਿੰਦੁ^{੪੭} ਸਭੁ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਭਾਗਾ॥ ਆਤਮੁ ਜਿਤਾ ਗੁਰਮਤੀ ^{੪੮}ਆਗੰਜਤ

੧ ਕੀਤੇ ਜਾਵਣ।
 ੨ ਹਲੀਦਾ। ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਰਲ ਸਕੀਦਾ, ਹਰ
 ਥਾਂ ਓਪਰਾ ੨ ਹੀ ਲਗੀਦਾ ਹੈ।
 ੩ ਆਖੀਦਾ ਹੈ।
 ੪ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।
 ੫ ਖਰਾ, ਬਹੁਤ, ਵਡਾ।
 ੬ ਦੁਖੀ।
 ੭ [ਛਾ] ਬਣਾਵਟ ਦਾ, ਸਕਲ ਦਾ। ਤੇਰੇ ਜਿਹਾ
 ਮੈਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ।
 ੮ ਵਾਰਨੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਉਸ ਮਿਲਾਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ
 ਮਿਤਰ ਤੋਂ।
 ੯ ਪੈਰ ਸੋਹਣੇ ਲਗਦੇ ਹਨ ਜਦ ਓਹ ਤੇਰੇ ਪਾਸੇ
 ਚਲਦੇ ਹਨ।
 ੧੦ ਆਤਮਾ ਤਾਂ ਸੁਹਾਵਾ ਹੈ ਜਾਂ ਤੇਰੀ ਸਰਨ ਵਿਚ
 ਪਵੇ।
 ੧੧ ਭਾਵ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੇ।
 ੧੨ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ।
 ੧੩ ਭਾਵ ਇਸਥਿਰਤਾ।
 ੧੪ ਦੇੜਨਾ, ਭਟਕਣਾ। ਮੁੜ ਕੇ ਭਟਕਣਾ ਨਹੀਂ
 ਪਿਆ।
 ੧੫ ਦੂਰ ਹੋਈ।
 ੧੬ ਪਾਪ।
 ੧੭ ਖਬਰ। ਕੁਝ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਦੁਕਦਾ। ਦੇਖੋ
 ਪੰ. ੪੬੮, ਨੋਟ ੩੨, ਅਤੇ ੯੧੯, ਨੋਟ ੧੬।
 ੧੮ ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ ਹੁਣ ਸੁਭ ਆਚਰਣ ਵਾਲੀ
 ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਸਚ
 ਵਸਿਆ ਹੈ।
 ੧੯ ਗੀਤ (ਜੁਗਤੀ) ਵਾਲੀਆਂ।
 ੨੦ ਦਾਸੀਆਂ।
 ੨੧ ਫੋਗਿਆ।
 ੨੨ ਸੰਸੇਗ ਨਾਲ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੩, ਨੋਟ ੧੫।
 ੨੩ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਗਏ। ਬੀਏ=ਬਿਯਾਏ ਹਨ, ਮਿਲੇ

ਹਨ। (ਬੋਲੀ ਲਹਿੰਦੀ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ।)
 ੨੪ ਮੰਗਤਾ ਸਦਾ ਮੰਗਦਾ ਹੈ।
 ੨੫ ਟੁਟ ਗਈ।
 ੨੬ ਖਾਲੀ।
 ੨੭ ਉਦਾਸ, ਚਿੰਤਾਤੁਰ।
 ੨੮ ਧਰਵਾਸ ਦਿਤਾ।
 ੨੯ ਸੋਖਾ।
 ੩੦ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਜਿਤ ਲਿਆ।
 ੩੧ ਫਤਰ।
 ੩੨ ਓਹ ਦਰਗਾਹ ਨੂੰ ਮਲਦੇ ਹਨ, ਹਰੀ ਦੇ
 ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਥਾਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।
 ੩੩ ਟਾਲ ਸਕਦਾ।
 ੩੪ ਬਖਸ਼ਿੰਦ।
 ੩੫ ਸੋਭਾ, ਵਡਿਆਈ ਸੁਣਦਿਆਂ ਮੇਰਾ ਮਨ ਤਨ
 ਮੁੜ ਹਰਿਆ ਹੋ ਗਿਆ।
 ੩੬ ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਲਾਲੀ ਚੜ੍ਹੀ ਹੈ।
 ੩੭ ਤੇਰੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਤੁਰਨ ਨਾਲ।
 ੩੮ ਹਿਰਦਾ।
 ੩੯ ਨਿਹਾਲ ਹੋਈ ਹਾਂ।
 ੪੦ ਹਨ (ਹਿਰਦੇ) ਵਿਚ ਮੈਂ ਨਾਮ ਮਾਣਕ (ਰਤਨ)
 ਪਾਇਆ ਹੈ।
 ੪੧ [ਲਹਿੰਦੀ] ਲਿਆ।
 ੪੨ [ਲਹਿੰਦੀ] ਮੈਨੂੰ।
 ੪੩ ਢੂੰਢ (ਭਟਕਣਾ) ਮੁਕ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਬਿਤਾ
 (ਟਿਕਾਉ) ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।
 ੪੪ ਮਥੇ ਤੇ ਭਾਗ ਹੋਣ।
 ੪੫ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਕਮਲ ਖਿੜਿਆ।
 ੪੬ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਸਦਾ।
 ੪੭ [ਚਰਨ + ਅਰਵਿੰਦ (ਕਮਲ)] ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ
 ਦਾ (ਪਿਆਰ ਲਗਾ)।
 ੪੮ ਨਾ ਟੁਟਣ ਵਾਲਾ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਪਾਗਾ (ਪਾਇਆ
 ਹੈ)।

* ਸਲੋਕ : ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਅਦੁਤੀ ਮਾਲਕ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਤਨ ਮਨ ਸੋਹਣਾ ਲਗਣ ਲਗਾ ਹੈ। ਪਤਿਭੀ : ਹਰੀ ਪਤੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਜੀਵਣ ਸਫਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

† ਸਲੋਕ : ਜੇ ਕੁਝ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਮਨੁਖ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਢੇਰੀ ਢਾਹ ਬਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇ ਕੇ ਧਰਵਾਸ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਤਿਭੀ : ਹਰੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਨਿਬਾਵੇਂ ਭੀ ਥਾਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। (ਉਤੇ ਦਸਿਆ ਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਧਰਵਾਸਾ ਇਸ ਪਤਿਭੀ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਹੈ।)

‡ ਸਲੋਕ : ਹਰੀ ਵਲ ਲਗਿਆਂ ਸਭ ਸੁਖ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਭਟਕਣਾਂ ਮੁਕ ਕੇ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਹਰੀ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਤਿਭੀ : ਗੁਰੂ ਮਨੁਖ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ, ਜਾਗਤ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪਾਗਾ^੧ ॥ ਜਿਸਹਿ^੨ ਧਿਆਇਆ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਸੋ ^੩ਕਲਿ ਮਹਿ ਤਾਗਾ^੪ ॥
 ਸਾਧੂ ਸੰਗਤਿ ਨਿਰਮਲਾ ਅਠ ਸਠਿ ਮਜਨਾਗਾ^੫ ॥ ਜਿਸੁ ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲਿਆ ਆਪਣਾ
 ਸੋ ਪੁਰਖੁ ਸਭਾਗਾ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਬਲਿਹਾਰਣੈ ਜਿਸੁ ਏਵਡ ਭਾਗਾ ॥ ੧੭ * ॥
 ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥ ^੬ਜਾਂ ਪਿਰੁ ਅੰਦਰਿ ਤਾਂ ਧਨ ਬਾਹਰਿ ॥ ਜਾਂ ਪਿਰੁ ਬਾਹਰਿ ਤਾਂ
 ਧਨ ਮਾਹਰਿ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਬਹੁ ^੭ਫੇਰ ਫਿਰਾਹਰਿ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸੰਗਿ ਦਿਖਾਇਆ
 ਜਾਹਰਿ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਸਚਿ ਸਮਾਹਰਿ^੮ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਆਹਰ ਸਭਿ
 ਕਰਦਾ ਫਿਰੈ ^੯ਆਹਰੁ ਇਕੁ ਨ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਤੁ ਆਹਰਿ ਜਗੁ ਉਧਰੈ^{੧੦}
 ਵਿਰਲਾ ਬੂਝੈ ਕੋਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਵਡੀ ਹੂ ਵਡਾ ਅਪਾਰੁ ਤੇਰਾ ਮਰਤਬਾ ॥
^{੧੧}ਰੰਗ ਪਰੰਗ ਅਨੇਕ ਨ ਜਾਪਨਿ ਕਰਤਬਾ ॥ ਜੀਆ ਅੰਦਰਿ ਜੀਉ^{੧੨} ਸਭੁ
 ਕਿਛੁ ਜਾਣਲਾ ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰੈ ਵਸਿ ਤੇਰਾ ਘਰੁ^{੧੩} ਭਲਾ ॥ ਤੇਰੈ ਘਰਿ ਆਨੰਦੁ
 ਵਧਾਈ ਤੁਧੁ ਘਰਿ ॥ ^{੧੪}ਮਾਣੁ ਮਹਤਾ ਤੇਜੁ ਆਪਣਾ ਆਪਿ ਜਰਿ ॥ ^{੧੫}ਸਰਬਕਲਾ
 ਭਰਪੂਰੁ ਦਿਸੈ ਜਤ ਕਤਾ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸੁ ਤੁਧੁ ਆਗੈ ਬਿਨਵਤਾ^{੧੬} ॥
 ੧੮ † ॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥ ^{੧੭}ਛਤੜੇ ਬਾਜਾਰ ਸੋਹਨਿ ਵਿਚਿ ਵਪਾਰੀਏ^{੧੮} ॥
^{੧੯}ਵਖਰੁ ਹਿਕੁ ਅਪਾਰੁ ਨਾਨਕ ਖਟੇ ^{੨੦}ਸੋ ਧਣੀ ॥ ੧ ॥ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ^{੨੧}ਕਬੀਰਾ
 ਹਮਰਾ ਕੋਨਹੀ ਹਮ ਕਿਸਹੂ ਕੇ ਨਾਹਿ ॥ ਜਿਨਿ ਇਹੁ ਰਚਨੁ ਰਚਾਇਆ ਤਿਸ ਹੀ
 ਮਾਹਿ ਸਮਾਹਿ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਸਫਲਿਉ ਬਿਰਖੁ^{੨੨} ਸੁਹਾਵੜਾ ਹਰਿ ਸਫਲ
 ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ॥ ਮਨੁ ਲੋਚੈ ਉਨ੍ ਮਿਲਣ ਕਉ ^{੨੩}ਕਿਉ ਵੰਞੈ ਘਿਤਾ ॥ ^{੨੪}ਵਰਨਾ ਚਿਹਨਾ
 ਬਾਹਰਾ ਓਹੁ ਅਗਮੁ ਅਜਿਤਾ ॥ ਓਹੁ ਪਿਆਰਾ ਜੀਅ ਕਾ ਜੋ ਖੋਲੈ ਭਿਤਾ^{੨੫} ॥ ਸੇਵਾ
 ਕਰੀ ਤੁਸਾੜੀਆ ਮੈ ਦਸਿਹੁ ਮਿਤਾ ॥ ਕੁਰਬਾਣੀ ਵੰਞਾ ਵਾਰਣੈ ^{੨੬}ਬਲੇ ਬਲਿ
 ਕਿਤਾ ॥ ^{੨੭}ਦਸਨਿ ਸੰਤ ਪਿਆਰਿਆ ਸੁਣਹੁ ਲਾਇ ਚਿਤਾ ॥ ਜਿਸੁ ਲਿਖਿਆ
 ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤਿਸੁ ਨਾਉ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦਿਤਾ ॥ ੧੯ ‡ ॥ ^{੨੮}ਸਲੋਕ
 ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਕਬੀਰ ਧਰਤੀ ਸਾਧ ਕੀ ^{੨੯}ਤਸਕਰ ^{੩੦}ਬੈਸਹਿ ਗਾਹਿ ॥ ਧਰਤੀ ਭਾਰਿ
 ਨ ਬਿਆਪਈ ਉਨ ਕਉ ^{੩੧}ਲਾਹੂ ਲਾਹਿ ॥ ੧ ॥ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਕਬੀਰ ਚਾਵਲ
 ਕਾਰਣੇ ਤੁਖ ਕਉ ਮੁਹਲੀ ਲਾਇ ॥ ਸੰਗਿ ਕੁਸੰਗੀ ਬੈਸਤੇ ਤਬ ਪੂਛੇ ਧਰਮਰਾਇ ॥
 ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਆਪੇ ਹੀ ਵਡ ਪਰਵਾਰੁ ਆਪਿ ਇਕਾਤੀਆ^{੩੨} ॥ ਆਪਣੀ ਕੀਮਤਿ
 ਆਪਿ ਆਪੇ ਹੀ ਜਾਤੀਆ ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਆਪੇ ਆਪਿ ^{੩੩}ਆਪਿ ਉਪੰਨਿਆ ॥
 ਆਪਣਾ ਕੀਤਾ ਆਪਿ ਆਪਿ ਵਰੰਨਿਆ^{੩੪} ॥ ਧੰਨੁ ਸੁ ਤੇਰਾ ਬਾਨੁ ਜਿਥੈ ਤੂ ਵੁਠਾ^{੩੫} ॥
 ਧੰਨੁ ਸੁ ਤੇਰੇ ਭਗਤ ਜਿਨੀ ਸਚੁ ਤੂੰ ਡਿਠਾ ॥ ਜਿਸਨੋ ਤੇਰੀ ਦਇਆ ਸਲਾਹੇ ਸੋਇ

- ੧ ਪਾਇਆ ਹੈ ।
- ੨ ਜਿਸ ਨੇ ।
- ੩ ਕਲਗੁਗ ਵਿਚ ।
- ੪ ਤਗਿਆ, ਭਾਵ ਕਾਇਮ ਰਹਿਆ ।
- ੫ ਮਜਨ, ਇਸ਼ਨਾਨ । ਮਾਨੋ ੬੮ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ।
- ੬ ਪਿਰ (ਹਰੀ) ਜਦ ਅੰਦਰ ਸੀ ਤਾਂ ਧਨ (ਮਾਇਆ) ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਈ, ਭਾਵ ਉਸ ਦੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਜੀਵ ਨਿਰਲੇਪ ਹੋ ਗਿਆ । ਜਦ ਹਰੀ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਮਾਹਰਿ (ਦੋਧਰਾਣੀ) ਬਣ ਗਈ ।
- ੭ ਫੇਰਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਨਾ, ਫੰਡਲ-ਫੁਸੇ ਖਾਣੇ ।
- ੮ ਸਮਾਇਆ (ਸਚ ਵਿਚ) ।
- ੯ ਹਰੀ ਵਾਲਾ ਇਕ ਆਹਰ ।
- ੧੦ ਤਰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੧ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੀ ।
- ੧੨ ਜੋਤ ਤੇਰੀ । ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੋ ਕੇ ਤੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ ।
- ੧੩ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਘਰ, ਜਿਥੇ ਤੂੰ ਵਸਦਾ ਹੈਂ ।
- ੧੪ ਮਾਣ, ਵਡਿਆਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਜਰਦਾ ਹੈਂ ।
- ੧੫ ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਨਾਲ ਫਰਪੂਰ ਦਿਸਦਾ ਹੈਂ, ਜਿਧਰ ਭੀ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ । ਜਤ ਕਤਾ=ਜਿਧਰ ਕਿਧਰ, ਸਭ ਥਾਂ ।
- ੧੬ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੭ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਰੂਪ ਛੱਤੇ ਹੋਏ ਬਾਜ਼ਾਰ । ਜਿਤਨੀਆਂ ਧਰਤੀਆਂ ਤੇ ਸਤਾਰੇ ਹਨ, ਇਹ ਮਾਨੋਂ ਹਰੀ

- ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਜ਼ਾਰ ਹਨ, ਜੋ ਅਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਛੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ।
- ੧੮ ਹਰੀ ਦੇ ਮੁਤਲਾਸ਼ੀ ।
- ੧੯ [ਲਹਿੰਦੀ] ਇਕ ਬਿਅਤ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸੇਵਾ ।
- ੨੦ ਉਹੋ ਧਨਵੰਤ ਹੈ ।
- ੨੧ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੩੭੬ ਉੱਤੇ ੨੧੪ਵਾਂ ਸ਼ਲੋਕ ।
- ੨੨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸੋਹਣਾ ਬਿਰਖ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਲਗਦਾ ਹੈ ।
- ੨੩ ਕਿਵੇਂ ਘਿਧਾ (ਲਿਆ) ਜਾਵੇ ?
- ੨੪ ਉਹ ਰੰਗਾਂ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ ; ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਨਾ ਜਿਤੀਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ।
- ੨੫ ਭੋਤ ।
- ੨੬ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ।
- ੨੭ ਪਿਆਰੇ ਸੰਤ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਚਿਤ ਲਾ ਕੇ ਸੁਣੇ ।
- ੨੮ ਦੇਖੋ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਲੋਕ ਕਬੀਰ ਦੇ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪੰ. ੧੩੭੫ ਉੱਤੇ ।
- ੨੯ ਦੋਰ ਥਾਂ ਮਲ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠੇ ਹਨ ।
- ੩੦ ਬਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਗਾਹਿੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਮਲ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ।
- ੩੧ ਲਾਹਾ ਹੀ ਲਾਹਾ (ਨਫਾ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਦਾ ਲਾਭ ਹੀ ਲਾਭ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਮਾੜੇ ਪੁੰਨਸ ਹੀ ਆ ਬੈਠਣ ।
- ੩੨ ਇਕੋਲਾ, ਨਿਰਗੁਣ ਰੂਪ ।
- ੩੩ ਆਪੇ ਪੰਦਾ ਹੋਇਆ, ਭਾਵ 'ਸੈਭੰ' ਹੈ ।
- ੩੪ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ।
- ੩੫ ਵਸਿਆ ।

• ਸ਼ਲੋਕ : ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਫਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਹੀ ਵਸਦਾ ਦਸ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਆਹਰ ਕੋਈ ਵਿਦਲਾ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਵਸਦੇ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕਰਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ।

† ਸ਼ਲੋਕ : ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਇਕ ਬਜ਼ਾਰ ਵਾਂਗੂ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕੋ ਹਰੀ ਰੂਪ ਸੇਵਾ ਪਿਆ ਹੈ । ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਇਸ ਸੇਵੇ ਦਾ ਗਾਹਕ ਹੈ, ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਕੋਈ ਵਿਦਲਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਚੁੰਡਾਦਾ ਹੈ । ਦੂਜੇ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿਚ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਹੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹਰੀ ਆਪ ਹੈ ; ਸਭ ਕੁਝ ਉਸੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਹੈ । ਹਰੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਦਸ ਕੇ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀ 'ਵਰਨਾ' ਚਿਹਨਾ ਬਾਹਰਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਲਭੀਏ ? ਸੰਤ ਲੋਕ ਇਹ ਭੇਤ ਖੋਲ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਲਓ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਰੀ ਵਿਆਪਕ ਦਿਸ ਪਏਗਾ ।

‡ ਸ਼ਲੋਕ : ਸਤ-ਸੰਗਤ ਏਡੀ ਚੰਗੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾੜੇ ਆਦਮੀ ਭੀ ਲਾਭ ਉਠਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕੁਸੰਗਤ ਏਡੀ ਮਾੜੀ ਹੈ ਕਿ ਚੰਗੇ ਆਦਮੀ ਭੀ ਭੁਲ ਭੁਲੇਖੇ ਉਸ ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਠਣ, ਤਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਉਠਾ ਕੇ ਹੀ ਆਉਣਗੇ । ਪਉੜੀ : ਧੰਨ ਹੈ ਸਤ-ਸੰਗਤ ਜਿਸ ਵਿਚ ਰਬ ਆਪ ਵਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ਧੰਨ ਹਨ ਸਤ-ਸੰਗੀ ਜਿਹੜੇ ਰਬ ਦਾ ਦੀਵਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ !

ਤੁਧੁ ॥ ਜਿਸੁ ਗੁਰ ਭੇਟੇ^੧ ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲ ਸੋਈ ਸੁਧੁ ॥ ੨੦ * ॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੫॥
^੨ਫਰੀਦਾ ਭੂਮਿ ਰੰਗਾਵਲੀ ਮੰਝਿ ਵਿਸੂਲਾ^੩ ਬਾਗੁ ॥ ਜੋ ਨਰ ਪੀਰਿ ਨਿਵਾਜਿਆ
 ਤਿਨ੍ਹਾ ਅੰਚ^੪ ਨ ਲਾਗ ॥੧॥ ਮਃ ੫॥ ਫਰੀਦਾ ਉਮਰ ਸੁਹਾਵੜੀ^੫ ਸੰਗਿ ਸੁਵੰਨੜੀ^੬
 ਦੇਹ ॥ ਵਿਰਲੇ ਕੋਈ ਪਾਈਅਨਿ ਜਿਨ੍ਹਾ ਪਿਆਰੇ ਨੇਹ^੭ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜਪੁ
 ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ਦਇਆ ਧਰਮੁ ਜਿਸੁ ਦੇਹਿ ਸੁ ਪਾਏ ॥ ਜਿਸੁ ਬੁਝਾਇਹਿ ਅਗਨਿ
 ਆਪਿ ਸੋ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ॥ ਅੰਤਰਜਾਮੀ^੮ ਅਗਮ ਪੁਰਖੁ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸਟਿ^੯ ਦਿਖਾਏ ॥
 ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੈ ਆਸਰੈ ਪ੍ਰਭ ਸਿਉ ਰੰਗੁ ਲਾਏ ॥ ਅਉਗਣ ਕਟਿ ਮੁਖੁ ਉਜਲਾ
 ਹਰਿਨਾਮਿ ਤਰਾਏ ॥ ਜਨਮਮਰਣਭਉ ਕਟਿਓਨੁ ਫਿਰਿ ਜੋਨਿ ਨ ਪਾਏ ॥
^{੧੦}ਅੰਧ ਕੂਪੁ ਤੇ ਕਾਢਿਅਨੁ ਲੜੁ ਆਪਿ ਫੜਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਇਅਨੁ
 ਰਖੇ ਗਲਿ ਲਾਏ ॥ ੨੧ + ॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥ ਮੁਹਬਤਿ ਜਿਸੁ ਖੁਦਾਇ ਦੀ ਰਤਾ
 ਰੰਗਿ ਚਲੂਲਿ^{੧੦} ॥ ਨਾਨਕ ਵਿਰਲੇ ਪਾਈਅਹਿ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੀਮ^{੧੧} ਨ ਮੂਲ ॥
 ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਅੰਦਰੁ ਵਿਧਾ ਸਚਿਨਾਇ ਬਾਹਰਿ ਭੀ ਸਚੁ ਡਿਠੋਮਿ^{੧੨} ॥ ਨਾਨਕ
 ਰਵਿਆ^{੧੩} ਹਭ ਥਾਇ ਵਣਿ ਤ੍ਰਿਣਿ ਤ੍ਰਿਭਵਣਿ ਰੋਮਿ^{੧੪} ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਆਪੇ
 ਕੀਤੇ ਰਚਨੁ ਆਪੇ ਹੀ ਰਤਿਆ^{੧੫} ॥ ਆਪੇ ਹੋਇਓ ਇਕੁ ਆਪੇ ਬਹੁ ਭਤਿਆ^{੧੬} ॥
 ਆਪੇ ਸਭਨਾ ਮੰਝਿ^{੧੭} ਆਪੇ ਬਾਹਰਾ ॥ ਆਪੇ ਜਾਣਹਿ ਦੂਰਿ ਆਪੇ ਹੀ ਜਾਹਰਾ ॥
 ਆਪੇ ਹੋਵਹਿ ਗੁਪਤੁ ਆਪੇ ਪਰਗਟੀਐ ॥ ਕੀਮਤਿ ਕਿਸੈ ਨ ਪਾਇ ਤੇਰੀ
 ਥਟੀਐ^{੧੮} ॥ ਗਹਿਰ ਗਭੀਰੁ ਅਥਾਹੁ ਅਪਾਰੁ ਅਗਣਤੁ ਤੂੰ ॥ ਨਾਨਕ ਵਰਤੈ
 ਇਕੁ ਇਕੋ ਇਕੁ ਤੂੰ ॥ ੨੨ ॥ ੧ ॥ ਸੁਧੁ

ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਰਾਇ ਝੰ ਬਲਵੰਡਿ ਤਥਾ^{੧੯} ਸਤੈ ਭੂਮਿ ਆਖੀ
 ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ॥ ^{੨੦}ਨਾਉ ਕਰਤਾ ਕਾਦਰੁ ਕਰੇ ਕਿਉ ਬੋਲੁ ਹੋਵੈ
 ਜੋਖੀਵੈ ॥ ^{੨੧}ਦੇ ਗੁਨਾ ਸਤਿ ਭੈਣ ਭਰਾਵ ਹੈ ਪਾਰੰਗਤਿ ਦਾਨੁ ਪੜੀਵੈ ॥
^{੨੨}ਨਾਨਕਿ ਰਾਜੁ ਚਲਾਇਆ ਸਚੁ ਕੋਟੁ ਸਤਾਣੀ ਨੀਵੈ ॥ ^{੨੩}ਲਹਣੇ ਧਰਿਓਨੁ
 ਛਤੁ ਸਿਰਿ ਕਰਿ ਸਿਫਤੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਵੈ ॥ ^{੨੪}ਮਤਿ ਗੁਰ ਆਤਮਦੇਵ ਦੀ
 ਖੜਗਿ ਜੋਰਿ ਪਰਾਕੁਇ^{੨੫} ਜੀਅਦੈ ॥ ^{੨੬}ਗੁਰਿ ਚੇਲੇ ਰਹਰਾਸਿ ਕੀਈ ਨਾਨਕਿ
 ਸਲਾਮਤਿ ਥੀਵੈ ॥ ਸਹਿ ਟਿਕਾ ਦਿਤੋਸੁ ਜੀਵੈ ॥੧॥ ^{੨੭}ਲਹਣੇ ਦੀ ਫੇਰਾਈਐ
 ਨਾਨਕਾ ਦੋਹੀ ਖਟੀਐ ॥ ^{੨੮}ਜੋਤਿ ਓਹਾ ਜੁਗਤਿ ਸਾਇ ਸਹਿ ਕਾਇਆ ਫੇਰਿ
 ਪਲਟੀਐ ॥ ਝੁਲੈ ਸੁ ਛਤੁ ਨਿਰੰਜਨੀ ^{੨੯}ਮਲਿ ਤਖਤੁ ਬੈਠਾ ਗੁਰ ਹਟੀਐ ॥
^{੩੦}ਕਰਹਿ ਜਿ ਗੁਰ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸਿਲ ਜੋਗੁ ਅਲੂਣੀ ਚਟੀਐ ॥ ਲੰਗਰੁ ਚਲੈ

- ੧ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
- ੨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਫਰੀਦ ਦੇ ੮੧ਵੇਂ ਸ਼ਲੋਕ ਦੀ ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੩੮੨।
- ੩ ਵਿਹੁਲਾ, ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ। ਇਹ ਧਰਤੀ ਰੰਗੀਲੀ, ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਬਾਗ਼ ਖਿੜਿਆ ਹੈ।
- ੪ ਸੋਕ, ਦੁਖ।
- ੫ ਸੁੰਦਰ।
- ੬ ਪਿਆਰ।
- ੭ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ।
- ੮ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ।
- ੯ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ।
- ੧੦ [ਫ਼ਾ. ਚੁੰ-ਲਾਲਹ=ਗੁਲੇ ਲਾਲਹ ਵਾਕਰ, ਲਾਲ] ਗੁੜੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਿਚ।
- ੧੧ ਕੀਮਤ। ੧੨ ਮੈਂ ਡਿਠਾ।
- ੧੩ ਵਿਆਪਕ।
- ੧੪ ਵਾਲ ਵਾਲ ਵਿਚ।
- ੧੫ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ।
- ੧੬ ਭਾਂਤ। ੧੭ ਵਿਚ।
- ੧੮ ਬਾਣ ਦਾ, ਰਚਨਾ ਦਾ।
- ੧੯ ਅਤੇ।
- ੨੦ ਜਦ ਸਮੁੱਚੇ ਮਾਲਕ ਆਪ ਫ਼ੇਸਲਾ (ਨਾਉ= ਨਜ਼ਾਉਂ) ਕਰੇ, ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਹੁਕਮ ਕਿਵੇਂ ਜੋਖਿਆ (ਤੇਲਿਆ) ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? (ਭਾਵ ਜਦ ਮਾਲਕ ਨੇ ਆਪ ਫ਼ੇਸਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਲਹਿਣੇ ਨੂੰ ਗਦੀ ਮਿਲਣੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਉਜ਼ਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ?)
- ੨੧ ਦੰਵੀ ਗੁਣ। ਦੰਵੀ ਗੁਣ ਸਚੇ ਭੱਟ ਭਰਾ ਹਨ, (ਪੁਤਰ ਲਹੂ ਦੇ ਸਾਕ ਕਰਕੇ ਗਦੀ ਮੰਗਦੇ ਸਨ ਪਰ ਅਸਲ ਸਾਕ ਚੰਗੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ

- ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਪੂਰੀ ਉਸੇ ਦੀ ਪੈਦੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਦਾਨ ਮਿਲੇ।
- ੨੨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ, ਸਚ ਰੂਪ ਕਿਲ੍ਹਾ ਤਕੜੀ ਨੀਂਹ ਤੇ ਉਸਾਰਿਆ।
- ੨੩ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦੇ ਸਿਰਤੇ ਛਤ੍ਰ ਧਰਿਆ ਗਰਿਆਈ ਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕਰ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਤਾ।
- ੨੪ ਗੁਰੂ ਆਤਮ ਦੇਵ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦੇ ਮਤ (ਗਿਆਨ) ਰੂਪ ਖੜਗ ਦੇ ਚੋਰ ਨਾਲ ਆਤਮਕ ਬਲ ਦਿਤਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਨੂੰ।
- ੨੫ ਪ੍ਰਾਕਰਮ, ਬਲ। ਜੀਆ ਦਾ (ਆਤਮਕ) ਬਲ।
- ੨੬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ (ਜੀਵਦਿਆਂ) ਹੀ ਚੋਲੇ ਨੂੰ ਰਹਿਰਾਸ ਕੀਤੀ, ਭਾਵ ਮਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਮਾਲਕ ਨੇ ਜੀਵਦਿਆਂ ਹੀ ਤਿਲਕ ਗਦੀ ਦਿਤੀ।
- ੨੭ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਦੇਹੀ ਦੀ ਥਾਂ ਦੁਣ ਲਹਿਣੇ ਦੀ ਦੇਹੀ ਫਿਰਾਈ ਗਈ, ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਖਟੀਆ (ਫੇਲ) ਗਈ। ਦੇਹੀ=ਦੁਹਾਈ, ਰਾਜਗੀਰੀ ਦਾ ਏਲਾਨ।
- ੨੮ ਭਾਵ ਭੀ ਉਹੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਭੀ ਉਹੀ ਹੈ : ਮਾਲਕ ਨੇ ਕੇਵਲ ਸਰੀਰ ਹੀ ਬਦਲਾਇਆ ਹੈ।
- ੨੯ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਹਟੀ ਮੱਲ ਕੇ ਬੇਠ ਕਦੇ।
- ੩੦ ਉਹੋ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ। ਜੇਗ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਰਸਤਾ) ਜੋ ਅਲ੍ਹਣੀ ਸਿਲਾ (ਪਥਰ) ਚਟਣ ਵਾਂਗ ਬੇਸੁਆਦ ਮਾਰਗ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੇ ਤੁਰੇ।

* ਸ਼ਲੋਕ : ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ, ਅਤੇ ਰਬ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੀਵਣ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਉੜੀ : ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜੀਵ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੇ ਆਸਰੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਅਗਨ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

+ ਸ਼ਲੋਕ : ਰਬ ਦਾ ਪਿਆਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਫਲ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਰਬ ਦਾ ਪਿਆਰ ਰਬ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਪਸਰਿਆ ਦਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਉੜੀ : ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਪਿਆਰ ਦਿੰਦਾ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।

+ ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਔਲਾਦ ਵਿਚ ਸੱਤਾ ਅਤੇ ਬਲਵੰਤ ਦੇ ਭਰਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੜਕੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੇਵਕ ਭੇਜੇ ਤਾਂ ਵੀ ਨਾ ਆਏ। ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਾਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੋਂ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਰਾਦਰੀ ਕੀਤੀ, ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਉਲਟ ਬਚਨ ਕਹੇ, ਜਿਸ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਕੇ ਸਹਜ-ਸੁਭਾ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਫਿਟ ਗਏ ਹੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੋਟਾ ਪੈ ਗਿਆ, ਭਾਈ ਲਧਾ ਜੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਤੇ ਫੋਟਾ ਦੂਰ ਹੋਇਆ, ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਉਸਤਤ ਵਿਚ ਇਹ ਵਾਰ ਉਚਾਰੀ। ਇਹ ਭੂਮ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਗਦੀ-ਨਸ਼ੀਨੀ ਵੱਲ ਉਸਤਤ ਦੀ ਪਉੜੀ ਰਚਦੇ ਰਹੇ।

ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਹਰਿ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੀ ਖਟੀਐ^੧ ॥ ਖਰਚੇ ਦਿਤਿ^੨ ਖਸੰਮ ਦੀ^੩ ਆਪ
 ਖਹਦੀ ਖੈਰ ਦਬਟੀਐ ॥ ਹੋਵੈ ਸਿਫਤਿ ਖਸੰਮ ਦੀ^੪ ਨੂਰੁ ਅਰਸਹੁ ਕੁਰਸਹੁ
 ਝਟੀਐ ॥ ਤੁਧੁ ਡਿਠੇ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ਮਲ ਜਨਮ ਜਨਮ ਦੀ ਕਟੀਐ ॥ ^੫ਸਚੁ
 ਜਿ ਗੁਰਿ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿਉ ਏਦੂ ਬੋਲਹੁ ਹਟੀਐ ॥ ਪੁਤ੍ਰੀ ਕਉਲੁ ਨ ਪਾਲਿਓ
 ਕਰਿ ਪੀਰਹੁ ਕੰਨ ਮੁਰਟੀਐ ॥ ਦਿਲਿ ਖੋਟੈ ਆਕੀ^੬ ਫਿਰਨਿ ਬੰਨਿ ਭਾਰੁ
 ਉਚਾਇਨਿ ਛਟੀਐ ॥ ^੭ਜਿਨਿ ਆਖੀ ਸੋਈ ਕਰੇ ਜਿਨਿ ਕੀਤੀ ਤਿਨੈ ਥਟੀਐ ॥
 ਕਉਣੁ ਹਾਰੇ ਕਿਨਿ ਉਵਟੀਐ^੮ ॥ ੨ ॥ ^੯ਜਿਨਿ ਕੀਤੀ ਸੋ ਮੰਨਣਾ ਕੋ ਸਾਲੁ
 ਜਿਵਾਹੇ ਸਾਲੀ ॥ ਧਰਮਰਾਇ ਹੈ ਦੇਵਤਾ ਲੈ ਗਲਾ ਕਰੇ ਦਲਾਲੀ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ
 ਆਖੈ ਸਚਾ ਕਰੇ ਸਾ ਬਾਤ ਹੋਵੈ ਦਰਹਾਲੀ^{੧੦} ॥ ਗੁਰ ਅੰਗਦ ਦੀ ਦੋਹੀ^{੧੧} ਫਿਰੀ
^{੧੨}ਸਚੁ ਕਰਤੈ ਬੰਧਿ ਬਹਾਲੀ ॥ ਨਾਨਕੁ ਕਾਇਆ ਪਲਟੁ ਕਰਿ ਮਲਿ ਤਖਤੁ ਬੈਠਾ
^{੧੩}ਸੈਡਾਲੀ ॥ ਦਰੁ ਸੇਵੇ ਉਮਤਿ^{੧੪} ਖੜੀ ^{੧੫}ਮਸਕਲੈ ਹੋਇ ਜੰਗਾਲੀ ॥ ^{੧੬}ਦਰਿ
 ਦਰਵੇਸੁ ਖਸੰਮ ਦੈ ਨਾਇ ਸਚੈ ਬਾਣੀ ਲਾਲੀ ॥ ਬਲਵੰਤ ਖੀਵੀ^{੧੭} ਨੇਕ ਜਨ ਜਿਸੁ
 ਬਹੁਤੀ ਛਾਉ ਪਤਾਲੀ^{੧੮} ॥ ਲੰਗਰਿ ਦਉਲਤਿ ਵੰਡੀਐ ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖੀਰਿ
 ਘਿਆਲੀ^{੧੯} ॥ ਗੁਰ ਸਿਖਾ ਕੇ ਮੁਖ ਉਜਲੇ ਮਨਮੁਖ ਬੀਏ ਪਟਾਲੀ^{੨੦} ॥ ਪਏ ਕਬੂਲੁ
^{੨੧}ਖਸੰਮ ਨਾਲਿ ਜਾਂ ^{੨੨}ਘਾਲ ਮਰਦੀ ਘਾਲੀ ॥ ^{੨੩}ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਸਹੁ ਸੋਇ ਜਿਨਿ
 ਗੋਇ^{੨੪} ਉਠਾਲੀ ॥ ੩ ॥ ^{੨੫}ਹੋਰਿਓ ਗੰਗ ਵਹਾਈਐ ਦੁਨਿਆਈ ਆਖੈ ਕਿ ਕਿਓਨੁ ॥
^{੨੬}ਨਾਨਕ ਈਸਰਿ ਜਗਨਾਥਿ ਉਚਹਦੀ ਵੈਣੁ ਵਿਰਿਕਿਓਨੁ ॥ * ^{੨੭}ਮਾਧਾਣਾ
 ਪਰਬਤੁ ਕਰਿ ਨੇਤ੍ਰਿ ਬਾਸਕੁ ਸਬਦਿ ਰਿੜਕਿਓਨੁ ॥ ^{੨੮}ਚਉਦਹ ਰਤਨ
 ਨਿਕਾਲਿਅਨੁ ਕਰਿ ^{੨੯}ਆਵਾਗਉਣੁ ਚਿਲਕਿਓਨੁ ॥ ^{੩੦}ਕੁਦਰਤਿ ਅਹਿ ਵੇਖਾਲੀਅਨੁ
 ਜਿਣਿ ਐਵਡ ਪਿਡ ਠਿਣਕਿਓਨੁ ॥ ਲਹਣੇ ਧਰਿਓਨੁ ਛਤ੍ਰੁ ਸਿਰਿ ^{੩੧}ਅਸਮਾਨਿ
 ਕਿਆੜਾ ਛਿਕਿਓਨੁ ॥ ਜੋਤਿ ਸਮਾਣੀ ਜੋਤਿ ਮਾਹਿ ਆਪੁ ਆਪੈ ਸੋਤੀ ਮਿਕਿਓਨੁ^{੩੨} ॥
 ਸਿਖਾਂ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ^{੩੩}ਘੋਖਿ ਕੈ ਸਭ ਉਮਤਿ ਵੇਖਹੁ ਜਿਕਿਓਨੁ^{੩੪} ॥ ਜਾਂ ਸੁਧੋਸੁ^{੩੫} ਤਾਂ
 ਲਹਣਾ ਟਿਕਿਓਨੁ^{੩੬} ॥ ੪ ॥ ^{੩੭}ਫੇਰਿ ਵਸਾਇਆ ਫੇਰੁਆਣਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਖਾਡੂਰੁ ॥
 ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ਨਾਲਿ ਤੁਧੁ ^{੩੮}ਹੋਰੁ ਮੁਚ ਗੁਰੂ ॥ ਲਬੁ ^{੩੯}ਵਿਣਾਹੇ ਮਾਣਸਾ ਜਿਉ
 ਪਾਣੀ ਬੂਰੁ ॥ ਵਰਿਐ ਦਰਗਹ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕੁਦਰਤੀ ਨੂਰੁ ॥ ^{੪੦}ਜਿਤੁ ਸੁ ਹਾਥੁ ਨ
 ਲਭਈ ਤੂੰ ਓਹੁ ਠਰੂਰੁ ॥ ਨਉਨਿਧਿ^{੪੧} ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਹੈ ਤੁਧੁ ਵਿਚਿ ਭਰਪੂਰੁ ॥
 ਨਿੰਦਾ ਤੇਰੀ ਜੇ ਕਰੇ ਸੋ ^{੪੨}ਵੰਞੈ ਚੂਰੁ ॥ ^{੪੩}ਨੇੜੈ ਦਿਸੈ ਮਾਤਲੋਕੁ ਤੁਧੁ ਸੁਝੈ ਦੂਰੁ ॥
 ਫੇਰਿ ਵਸਾਇਆ ਫੇਰੁਆਣਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਖਾਡੂਰੁ ॥ ੫ ॥ ਸੋ ਟਿਕਾ ਸੋ ਬੈਹਣਾ^{੪੪}

੧ ਖਟੀ ਵਿਚ; ਭਾਵ ਲੰਗਰ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਿਚ
ਤੇਟ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ।

੨ ਦਿਤੀ ਦਾਤ ।

੩ ਆਪ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਖਾਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ
ਖੋਰ (ਦਾਤ) ਦਬਕੇ (ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਵੰਡਦੇ ਹਨ ।

੪ [ਅ. ਅਰਸ਼=ਅਕਾਸ਼; ਕਰਸ਼=ਟਿਕੀ] ਅਕਾਸ਼
ਤੇ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਚੰਨ ਦੀ ਟਿਕੀ ਤੋਂ, ਭਾਵ
ਈਸ਼ਵਰੀ ਮੰਡਲ ਤੋਂ ਨੂਰ (ਗਿਆਨ) ਝੜਦਾ ਹੈ।

੫ ਜਦ ਗੁਰੂ (ਨਾਨਕ) ਨੇ ਇਹ ਸਭ ਕਿ ਗੁਰੂ
ਅੰਗਦ ਨੂੰ ਗੁਰ ਮੰਨੇ ਵਰਮਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ
ਕਿਉਂ ਕੋਈ ਇਸ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਫੇਰੇ? ਪਤਰਾਂ ਨੇ
ਹੁਕਮ ਨਾ ਮੰਨਿਆ; ਕੀਤੇ (ਬਾਪੇ) ਹੋਏ ਪੀਰ
ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਤੋਂ ਕੰਨ (ਪਾਸ) ਮੋੜ
ਲਿਆ । ੬ ਬਾਗੀ ।

੭ ਚੁਕਦੇ ਹਨ ਛਟਾਂ, ਭਾਵ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਚੁਕਦੇ ਹਨ।

੮ ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਆਖੀ, ਉਹੋ ਗੁਰੂ
ਅੰਗਦ ਨੇ ਕੀਤੀ ਤੇ ਜਿਸ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਨੇ
ਕੀਤੀ) ਉਹੋ ਟਿਕਾਇਆ ਗਿਆ, ਭਾਵ ਗਦੀ
ਤੇ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ ।

੯ [ਵਟਿਆ, ਖਟਿਆ] ਜਿਤਿਆ । ਲਹਿਣਾ ਜੀ
ਅਤੇ ਪਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਣ ਹਾਰਿਆ ਤੇ ਕੋਣ
ਜਿਤਿਆ? (ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਜਿਤੋ) ।

੧੦ ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਨੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ
ਉਹ ਮੰਨਣ ਯੋਗ ਹੋ ਗਿਆ । ਸਾਲ (ਸਾਰ,
ਸੋਸ਼ਟ) ਕੋਣ ਹੈ ਸ਼ਾਲੀ (ਚਾਵਲਾਂ) ਅਤੇ
ਜਿਵਾਹਾਂ ਵਿਚੋਂ? ਭਾਵ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਨਿਰਨਾ
ਕਰਨਾ ਸੋਖਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਅਤੇ
ਪਤਰਾਂ ਵਿਚ ਨਿਰਨਾ ਆਸਾਨ ਹੈ । ਧਰਮ-
ਰਾਜਾ ਦੇਵਤਾ ਹੈ ਜੋ ਗਲਾਂ ਲੋ ਕੇ (ਦੇਹਾਂ)
ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਗੁਣ ਵੇਖ ਕੇ ਦਲਾਲੀ (ਦਲੀਲ
ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ਼) ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ
ਬਹੁਤ ਵਡੇ ਹਨ ।

੧੧ [ਛਾ.] ਬਟ। ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹੋ
ਸਚਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਗਲ
ਜ਼ਰੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

੧੨ [ਦਹਾਈ] ਏਲਾਨ (ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ) ।

੧੩ ਬਰਤੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਕੇ ਉਸ
ਏਲਾਨ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰ ਦਿਤੀ (ਦੇਹੀ ਪਕੀ
ਕਰ ਦਿਤੀ) ।

੧੪ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਸੋਕੜੇ ਭਾਲੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵ
ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦਾ ਫੱਲਾਉ ਹੈ ।

੧੫ [ਅ.] ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ. ਸਿਖ-ਸੰਗਤ ।

੧੬ ਝੰਗਾਲ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਝੰਗ ਲਹਿ ਗਿਆ,
ਭਾਵ ਪਾਪੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਗਏ ।

੧੭ ਖਸਮ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ) ਦੇ ਦਰ ਦੇ ਦਰਵੇਸ਼

(ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ) ਨੂੰ ਸਚੇ ਨਾਮ ਦੀ ਲਾਲੀ ਬਾਣੀ
(ਬਣੀ) ਹੈ ।

੧੮ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ।

੧੯ ਪਤ੍ਰੀ ਵਾਲੀ । ਜਿਸਦੀ ਬਹੁਤ ਸੰਘਣੀ ਛਾਉਂ
ਹੈ, ਭਾਵ ਜਿਸਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਡਾ ਸਹਾਰਾ ਹੈ ।

੨੦ ਘਿਉ ਵਾਲੀ । ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ
ਘਿਉ ਵਾਲੀ ਖੀਰ ਨਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

੨੧ ਅੰਨਹੀਨ ਫੂਸ ਵਾਂਗ, ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਰੂ, ਪੀਲੇ
ਰੰਗ ਵਾਲੇ । ੨੨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਲ ।

੨੩ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਨੇ ਮਰਦਾਂ ਵਾਲੀ ਘਾਲ ਘਾਲੀ ।

੨੪ ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਜੀ ਦਾ ਐਸਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ਗੁਰੂ
ਅੰਗਦ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ ਭਾਰ ਚੁਕਿਆ।

੨੫ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ।

੨੬ ਜਗਤ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਗੁਰੂ
ਨਾਨਕ ਨੇ? ਉਲਟੀ ਗੰਗਾ ਵਗਾ ਦਿਤੀ ਹੈ,
ਭਾਵ ਚੇਲੇ ਨੂੰ ਰਹਿਰਾਸ ਕੀਤੀ । ਹੇਰਿਓ=
ਹੋਰ ਪਾਸਿਓਂ ।

੨੭ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਜਗਤ ਦੇ ਨਾਥ ਨੇ
ਉਂਝੀ ਹਦ ਵਾਲਾ ਵੰਣ (ਬਹੁਤ ਉਤਮ ਬਚਨ)
ਆਖਿਆ । 'ਦੀਸਰਿ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੫੮,
ਨੋਟ ੧੭ ।

੨੮ ਸੂਰਤ ਰੂਪ ਪਰਬਤ ਦਾ ਮਧਾਣਾ ਕਰਕੇ ਅਤੇ
ਇਕਾਗਰਤਾ ਰੂਪ ਬਾਸ਼ਕ ਨਾਗ ਦਾ ਨੇਤ੍ਰਾ ਪਾਕੇ
ਗੁਣ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਨਿਬੜਕਣਾ ਪਾਇਆ ।

੨੯ ਗੁਣਾਂ ਰੂਪ ਚੋਦਾਂ ਰਤਨ ।

੩੦ ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਚਿਲਕਾ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਦਿਤਾ ।

੩੧ ਇਹੋ ਜੇਹਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਏਡੇ ਵਡੇ
ਸਰੀਰ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ) ਨੂੰ ਠੋਕ ਵਜਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ।

੩੨ ਅਸਮਾਨ ਤੀਕ ਗਿਰੀ (ਗਰਦਨ) ਖਿਚੀ,
ਭਾਵ ਅਕਾਸ਼ ਤਕ ਉੱਚਿਆ ਕੇ ਲੋ ਗਏ ।

੩੩ ਇਕ ਕਰ ਲਿਆ, ਮਿਲਾ ਲਿਆ ।

੩੪ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਕੇ ।

੩੫ ਜੇਹਾ ਕੀਤਾ ਨੇ । ਇਹੋ ਜੇਹਾ ਕੰਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ
ਕੀਤਾ ਹੈ !

੩੬ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ, ਪਰਖਿਆ ਗਿਆ ।

੩੭ ਗਦੀ ਦਾ ਟਿਕਾ ਲਾਇਆ, ਗੁਰੂ ਥਾਪਿਆ ।

੩੮ ਫੇਰ ਦੇ ਪੁਤ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੇ ਫੇਰ
ਖੜੋਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਵਾਸਾ ਕੀਤਾ ।

੩੯ ਹੋਰ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੰਕਾਰ ਹੈ ।

੪੦ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

੪੧ ਜਿਸ ਦਾ ਬਾਹ ਨਹੀਂ ਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਤੂੰ
ਉਹ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈਂ ।

੪੨ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ੪। ੪੩ ਚੁਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੪੪ ਮਾਤ ਲੋਕ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਦਿਸਦੇ ਹਨ,
ਤੰਨੂੰ ਦੂਰ ਭੀ ਸੁਝਦਾ ਹੈ। ੪੫ ਤਖ਼ਤ ।

* ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਦੇਵਤਾਂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਰਿੜਕ ਕੇ ਚੋਦਾਂ ਰਤਨ ਕਢਣ ਵਾਲਾ ਅਲੰਕਾਰ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ।

ਸੋਈ ਦੀਬਾਣੁ^੧ ॥ ^੨ਪਿਯੂ ਦਾਦੇ ਜੇਵਿਹਾ ਪੋਤਾ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਜਿਨਿ ਬਾਸਕੁ ਨੇਤ੍ਰੈ^੩
 ਘਤਿਆ ਕਰਿ ਨੇਹੀ ਤਾਣੁ ॥ ਜਿਨਿ ਸਮੁੰਦੁ ^੪ਵਿਰੋਲਿਆ ਕਰਿ ਮੇਰੁ ਮਧਾਣੁ ॥
 ਚਉਦਹ ਰਤਨ ਨਿਕਾਲਿਅਨੁ ਕੀਤੇਨੁ ਚਾਨਾਣੁ ॥ ਘੋੜਾ ਕੀਤੇ ਸਹਜ^੫ ਦਾ ਜਤੁ
 ਕੀਓ ਪਲਾਣੁ^੬ ॥ ਧਣਖੁ ਚੜਾਇਓ ਸਤ ਦਾ ਜਸ ਹੰਦਾ^੭ ਬਾਣੁ ॥ ਕਲਿ ਵਿਚਿ
 ਧੂ ਅੰਧਾਰੁ ਸਾ ਚੜਿਆ ^੮ਰੈਭਾਣੁ ॥ ^੯ਸਤਹੁ ਖੇਤੁ ਜਮਾਇਓ ਸਤਹੁ ਛਾਵਾਣੁ ॥
 ਨਿਤ ਰਸੋਈ ਤੇਰੀਐ ਘਿਉ ਮੈਦਾ ਖਾਣੁ^{੧੦} ॥ ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾਂ ਸੁਬੀਓਸੁ ਮਨਮਹਿ
 ਸਬਦੁ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਆਵਾਗਉਣੁ ਨਿਵਾਰਿਓ^{੧੧} ਕਰਿ ਨਦਰਿ ਨੀਸਾਣੁ ॥
 ਅਉਤਰਿਆ^{੧੨} ਅਉਤਾਰੁ ਲੈ ਸੋ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਣੁ^{੧੩} ॥ ਬਖੜਿ ਵਾਉ ਨ ਡੋਲਈ
^{੧੪}ਪਰਬਤੁ ਮੇਰਾਣੁ ॥ ਜਾਣੈ ਬਿਰਥਾ ਜੀਅ ਕੀ ਜਾਣੀ ਹੂ ਜਾਣੁ ॥ ਕਿਅ ਸਾਲਾਹੀ
 ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ^{੧੫} ਜਾਂ ਤੂ ਸੁਘੜੁ ਸੁਜਾਣੁ ॥ ਦਾਨੁ ਜਿ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਵਸੀ ਸੋ ਸਤੇ^{੧੬}
 ਦਾਣੁ ॥ ^{੧੭}ਨਾਨਕ ਹੰਦਾ ਛਤ੍ਰ ਸਿਰਿ ^{੧੮}ਉਮਤਿ ਹੈਰਾਣੁ ॥ ਸੋ ਟਿਕਾ ਸੋ ਬੈਰਣਾ
 ਸੋਈ ਦੀਬਾਣੁ ॥ ਪਿਯੂ ਦਾਦੇ ਜੇਵਿਹਾ ਪੋਤਾ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ੬ ॥ ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ
 ਰਾਮਦਾਸਗੁਰੁ ^{੧੯}ਜਿਨਿ ਸਿਰਿਆ ਤਿਨੈ ਸਵਾਰਿਆ ॥ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਕਰਾਮਾਤਿ
 ਆਪਿ ਸਿਰਜਣਹਾਰੈ ਧਾਰਿਆ ॥ ਸਿਖੀ ਅਤੈ ਸੰਗਤੀ ^{੨੦}ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਕਰਿ
 ਨਮਸਕਾਰਿਆ ॥ ਅਟਲੁ ਅਬਾਹੁ ਅਤੋਲੁ ਤੂ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰਿਆ ॥ ਜਿਨੀ
 ਤੂੰ ਸੇਵਿਆ ^{੨੧}ਭਾਉ ਕਰਿ ਸੇ ਤੁਧੁ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਿਆ ॥ ਲਬ ਲੋਭੁ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਮੋਹੁ
 ਮਾਰਿ ਕਢੇ ਤੁਧੁ ਸਪਰਵਾਰਿਆ^{੨੨} ॥ ਧੰਨੁ ਸੁ ਤੇਰਾ ਬਾਨੁ ਹੇ ਸਚੁ ਤੇਰਾ
 ਪੈਸਕਾਰਿਆ^{੨੩} ॥ ਨਾਨਕੁ ਤੂ ਲਹਣਾ ਤੂ ਹੈ ^{੨੪}ਗੁਰੁ ਅਮਰੁ ਤੂ ਵੀਚਾਰਿਆ ॥
 ਗੁਰੁ ਡਿਠਾ ਤਾਂ ਮਨੁ ਸਾਧਾਰਿਆ^{੨੫} ॥ ੭ ॥ ^{੨੬}ਚਾਰੇ ਜਾਗੇ ਚਹੁ ਜੁਗੀ ਪੰਚਾਇਣੁ
 ਆਪੇ ਹੋਆ ॥ ^{੨੭}ਆਪੀਨੈ ਆਪੁ ਸਾਜਿਓਨੁ ਆਪੇ ਹੀ ਬੰਸਿ ਖਲੋਆ ॥ ਆਪੇ ਪਟੀ
 ਕਲਮ ਆਪਿ ਆਪਿ ਲਿਖਣਹਾਰਾ ਹੋਆ ॥ ਸਭ ਉਮਤਿ ਆਵਣ ਜਾਵਣੀ ਆਪੇ
 ਹੀ ਨਵਾ ਨਿਰੋਆ ॥ ਤਖਤਿ ਬੈਠਾ ਅਰਜਨ ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਖਿਵੈ^{੨੮} ਚੰਦੋਆ ॥
^{੨੯}ਉਗਵਣਹੁ ਤੈ ਆਬਣਹੁ ਚਹੁ ਚਕੀ ^{੩੦}ਕੀਅਨੁ ਲੋਆ ॥ ਜਿਨੀ ਗੁਰੁ ਨ
 ਸੇਵਿਓ ਮਨਮੁਖਾ ਪਇਆ ਮੋਆ ॥ ਦੂਣੀ ਚੜ੍ਹਣੀ ਕਰਾਮਾਤਿ ^{੩੧}ਸਚੇ ਕਾ ਸਚਾ
 ਢੋਆ ॥ ਚਾਰੇ ਜਾਗੇ ਚਹੁ ਜੁਗੀ ਪੰਚਾਇਣੁ ਆਪੇ ਹੋਆ ॥ ੮ ॥ *

ਰਾਮਕਲੀ ਬਾਣੀ ਭਗਤਾ ਕੀ † ਕਬੀਰ ਜੀਉ
 ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

‡ ਕਾਇਆ ਕਲਾਲਨਿ^{੩੨} ਲਾਹਨਿ^{੩੩} ਮੇਲਉ^{੩੪} ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਗੁੜੁ ਕੀਨੁ ਰੇ ॥

- ੧ ਕਚਹਿਰੀ ।
- ੨ ਪਿਉ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ) ਅਤੇ ਦਾਦੇ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ) ਵਾਕਰ ਪੋਤਰਾ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ) ਛੇ ਮੰਨਣ ਯੋਗ ਹੈ ।
- ੩ ਨੇੜੇ ਦੀ ਥਾਂ । ਬਾਸ਼ਕ ਨਾਗ ਨੂੰ ਨੇੜਾ ਬਣਾ ਕੇ ਪਾਇਆ, ਤਾਣ (ਆਤਮਕ ਬਲ) ਨੂੰ ਨੇਹਣੀ ਬਣਾ ਕੇ ।
- ੪ ਰਿੜਕਿਆ ਸੁਮੋਰ ਪਰਬਤ ਨੂੰ ਮਧਾਣਾ ਬਣਾ ਕੇ । ਦੇਖੋ ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦਾ ਫੁਟ ਨੋਟ ।
- ੫ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਪ੍ਰੇਮ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੯੨੯, ਨੋਟ ੩੦ ।
- ੬ ਕਾਠੀ ।
- ੭ ਦਾ ।
- ੮ ਰੇ=ਕਿਰਣਾਂ ਵਾਲਾ : ਛਾਣ=ਸੂਰਜ (ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ) ।
- ੯ ਸਤਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖੇਤ ਤੇ ਸਤ ਦੀ ਛਾਵ ਕੀਤੀ ਹੈ ।
- ੧੦ ਖੰਡ ।
- ੧੧ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ।
- ੧੨ ਉਤਰ ਆਇਆ ।
- ੧੩ ਸਿਆਣਾ ।
- ੧੪ ਸੁਮੋਰ ਪਰਬਤ ਦੀ ਤਰਾਂ ਅਹਿੱਲ ।
- ੧੫ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਜਾਨਣਹਾਰ ਹੈਂ ।
- ੧੬ ਸਤੇ ਭ੍ਰਮ ਨੂੰ ।
- ੧੭ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਵਾਲਾ ।
- ੧੮ ਸਿਖ ਸੰਗਤ ਅਸਚਰਜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
- ੧੯ ਜਿਸ ਹਰੀ ਨੇ ਸਿਰਜਿਆ ਉਸੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਨੂੰ ਸਵਾਰਿਆ (ਵਡਿਆਈ ਦਿਤੀ)।

- ੨੦ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ ਜਾਣ ਕੇ ।
- ੨੧ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ।
- ੨੨ ਪਰਵਾਰ ਸਮੇਤ (ਕਾਮਾਦਿਕ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ ਪਰਵਾਰ ਹਨ) ।
- ੨੩ [ਛਾ. ਪੇਸ਼ਕਾਰਾ ; ਕਿਸੇ ਵਡੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਆਗਮਨ ਉਤੇ ਜੇ ਜਲੂਸ, ਵਾਜੇ ਗਾਜੇ ਨਾਲ ਇਜ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ] ਪਸਾਰਾ ।
- ੨੪ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ।
- ੨੫ ਆਸਰੇ ਵਾਲਾ ਹੋਇਆ ।
- ੨੬ ਪਹਿਲੇ ਚਾਰ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ੨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪੰਜਵਾਂ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ) ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋਇਆ ।
- ੨੭ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਹੀ ਬਣਾਇਆ । ਇਥੇ ਵਡਿਆਈ ਕਰਦਿਆਂ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਬ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।
- ੨੮ ਚਮਕਦਾ ਹੈ ।
- ੨੯ ਚੜ੍ਹਦੇ ਤੋਂ ਲਹਿੰਦੇ ਤਕ (ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ) ।
- ੩੦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ।
- ੩੧ ਸਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਇਹ ਸਤੀ ਛੋਟਾ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੀ ਦੁਣੀ ਦੇਣੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ ।
- ੩੨ ਸ਼ਰਾਬ ਕਦਣ ਦੀ ਮੱਤਾ ।
- ੩੩ ਸਮਿਗਰੀ (ਗੁੜ ਸਕ ਆਦਿਕ ਜੋ ਅਗੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਹਨ) ।
- ੩੪ ਇਕੱਠੀ ਕਟਾਂ ਲਾਹਣ ਕਿਹੜੀ ਪਾਵਾਂ ? ਇਸ ਦਾ ਉਤਰ ਵੇਰਵੇ ਨਾਲ ਅਗੇ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਗੁੜ ਹੈ. ਇਤਿ ਆਦਿਕ ।

* ਦੇਖੋ ਪੰਜ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਸਿਫਤ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਸ਼ਹਿਰ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿਚ ਧਰਮਸਾਲ ਛਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਵਿਚ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਸਿਫਤ ਵਿਚ ਵੀ ਪਉੜੀ ਲਿਖੀ ਹੈ ।

† ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੯੨, ਫੁਟ ਨੋਟ † ।

‡ ਪਹਿਲਿਆਂ ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਕਦਣ ਦਾ ਅਲੰਕਾਰ ਲੈ ਕੇ ਹਰੀ-ਰਸ ਦਾ ਸ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਮਦਾ ਮਤਸਰਾ ਕਾਟਿ ਕਾਟਿ ਕਸੂ^੧ ਦੀਨੁ ਰੇ ॥੧॥ ਕੋਈ ਹੈ ਰੇ
 ਸੰਤੁ ^੨ਸਹਜਸੁਖ ਅੰਤਰਿ ਜਾ ਕਉ ਜਪੁ ਤਪੁ ਦੇਉ ਦਲਾਲੀ^੩ ਰੇ ॥ ^੪ਏਕ ਬ੍ਰੰਦ ਭਰਿ
 ਤਨੁ ਮਨੁ ਦੇਵਉ^੫ ਜੋ ਮਦੁ ਦੇਇ ਕਲਾਲੀ ਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^੬ਭਵਨ ਚਤੁਰਦਸ
 ਭਾਠੀ ਕੀਨੀ ^੭ਬ੍ਰਹਮ ਅਗਨਿ ਤਨਿ ਜਾਰੀ ਰੇ ॥ ਮਦੁ^੮ ਮਦਕ^੯ ਸਹਜਧੁਨਿ
 ਲਾਗੀ ਸੁਖਮਨ ਪੋਚਨਹਾਰੀ ਰੇ ॥ ੨ ॥ ਤੀਰਥ ਬਰਤ ਨੇਮ ਸੁਚਿ ਸੰਜਮ ਰਵਿ^{੧੦}
 ਸਸਿ^{੧੧} ^{੧੨}ਗਹਨੇ ਦੇਉ ਰੇ ॥ ਸੁਰਤਿ ਪਿਆਲ ਸੁਧਾਰਸੁ^{੧੩} ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਏਹੁ ਮਹਾ ਰਸੁ
 ਪੇਉ ਰੇ ॥ ੩ ॥ ਨਿਝਰਾ^{੧੪} ਧਾਰ ਚੁਐ ਅਤਿ ਨਿਰਮਲ ਇਹ ਰਸ ਮਨੂਆ^{੧੫} ਰਾਤੋ
 ਰੇ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਸਗਲੇ ਮਦ ਛੂਡੇ^{੧੬} ਇਹੈ ਮਹਾ ਰਸੁ ਸਾਚੇ ਰੇ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਰੁੜ੍ਹ
 ਕਰਿ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਕਰਿ ਮਹੂਆ^{੧੭} ^{੧੮}ਭਉ ਭਾਠੀ ਮਨ ਧਾਰਾ ॥ ^{੧੯}ਸੁਖਮਨ
 ਨਾਰੀ ਸਹਜ ਸਮਾਨੀ ਪੀਵੈ ਪੀਵਨਹਾਰਾ ॥੧॥ ਅਉਧੂ^{੨੦} ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਮਤਵਾਰਾ ॥
^{੨੧}ਉਨਮਦ ਚਢਾ ਮਦਨ ਰਸੁ ਚਾਖਿਆ ਤ੍ਰਿਭਵਨ ਭਇਆ ਉਜਿਆਰਾ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ^{੨੨}ਦੁਇ ਪੁਰ ਜੋਰਿ ਰਸਾਈ ਭਾਠੀ ਪੀਉ ਮਹਾ ਰਸੁ ਭਾਰੀ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ
 ਦੁਇ ਕੀਏ ਜਲੇਤਾ^{੨੩} ਛੂਟਿ ਗਈ ਸੰਸਾਰੀ ॥੨॥ ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰਗਾਸ ਗਿਆਨ ^{੨੪}ਗੁਰ
 ਗੰਮਿਤ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਸੁਧਿ ਪਾਈ ॥ ਦਾਸੁ ਕਬੀਰੁ ਤਾਸੁ^{੨੫} ਮਦ ਮਾਤਾ ^{੨੬}ਉਚਕਿ ਨ
 ਕਬਹੂ ਜਾਈ ॥੩॥੨॥ *॥ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਮੇਰੁ^{੨੭} ਪਰਬਤੁ ਸੁਆਮੀ ਓਟ ਗਹੀ ਮੈ ਤੇਰੀ ॥
 ਨਾ ਤੁਮ ਡੋਲਹੁ ਨਾ ਹਮ ਗਿਰਤੇ ਰਖਿ ਲੀਨੀ ਹਰਿ ਮੇਰੀ ॥ ੧ ॥ ^{੨੮}ਅਬ ਤਬ
 ਜਬ ਕਬ ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ ॥ ਹਮ ^{੨੯}ਤੁਅਪਤਸਾਦ ਸੁਖੀ ਸਦ ਹੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤੇਰੇ
 ਭਰੋਸੇ ਮਗਹਰ^{੩੦} ਬਸਿਓ ਮੇਰੇ ਤਨ ਕੀ ਤਪਤਿ ਬੁਝਾਈ ॥ ਪਹਿਲੇ ਦਰਸਨੁ
 ਮਗਹਰ ਪਾਇਓ ਫੁਨਿ ਕਾਸੀ ਬਸੇ ਆਈ ॥੨॥ ^{੩੧}ਜੈਸਾ ਮਗਹਰੁ ਤੈਸੀ ਕਾਸੀ ਹਮ
 ਏਕੈ ਕਰਿ ਜਾਨੀ ॥ ਹਮ ਨਿਰਧਨ ਜਿਉ ਇਹੁ ਧਨੁ ਪਾਇਆ ^{੩੨}ਮਰਤੇ ਫੂਟਿ
 ਗੁਮਾਨੀ ॥੩॥ ਕਰੈ ਗੁਮਾਨੁ ਚੁਭਹਿ ਤਿਸੁ ਸੂਲਾ ਕੋ ਕਾਢਨ ਕਉ ਨਾਹੀ ॥ ^{੩੩}ਅਜੈ
 ਸੁ ਚੋਭ ਕਉ ਬਿਲਲ ਬਿਲਾਤੇ ਨਰਕੇ ਘੋਰ ਪਚਾਹੀ ॥ ੪ ॥ ਕਵਨੁ ਨਰਕੁ ਕਿਆ
 ਸੁਰਗੁ ਬਿਚਾਰਾ ਸੰਤਨ ਦੋਉ ਰਾਦੇ^{੩੪} ॥ ਹਮ ਕਾਹੂ ਕੀ ਕਾਣਿ^{੩੫} ਨ ਕਢਤੇ
^{੩੬}ਅਪਨੇ ਗੁਰਪਰਸਾਦੇ ॥ ੫ ॥ ਅਬ ਤਉ ਜਾਇ ਚਢੇ ਸਿੰਘਾਸਨਿ ਮਿਲੇ ਹੈ
 ਸਾਰੰਗਪਾਨੀ^{੩੭} ॥ ਰਾਮ ਕਬੀਰਾ ਏਕ ਭਏ ਹੈ ਕੋਇਨ ਸਕੈ ਪਛਾਨੀ ॥੬॥੩ ॥
^{੩੮}ਸੰਤਾ ਮਾਨਉ ਦੁਤਾ ਡਾਨਉ ਇਹ ਕੁਟਵਾਰੀ ਮੇਰੀ ॥ ^{੩੯}ਦਿਵਸ ਰੈਨਿ ਤੇਰੇ ਪਾਉ
 ਪਲੇਸਉ ਕੇਸ ਚਵਰ ਕਰਿ ਫੇਰੀ ॥ ੧ ॥ ਹਮ ਕੂਕਰ^{੪੦} ਤੇਰੇ ਦਰਬਾਰਿ ॥ ਭਉਕਹਿ
 ਆਗੈ ਬਦਨੁ^{੪੧} ਪਸਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੪੨}ਪੂਰਬ ਜਨਮ ਹਮ ਤੁਮ੍ਹਰੇ ਸੇਵਕ

- ੧ ਹੰਕਾਰ ।
- ੨ ਈਰਖਾ ।
- ੩ ਸੱਕ । ਕਾਮਾਦਿ ਨੂੰ ਕਟ ਕੇ ਸੱਕਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਪਾਉ ।
- ੪ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧. ਨੋਟ ੨੧ ।
- ੫ ਬਦਲੇ ਵਿਚ, ਵਟਾਂਦਰੇ ਵਿਚ ।
- ੬ ਇਕ ਫੁੱਹ ਡਰ ਲਈ ।
- ੭ ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਅੰਮੋ ਮੋਟ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇਵੇ ।
ਕਲਾਲੀ=ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਮੋਟੀ ।
- ੮ ਚੋਧਾਂ ਭਵਨ (ਸੰਸਾਰ) ਦੀ ਫੁਠੀ ਬਣਾਈ ਹੈ ।
- ੯ ਤਨ ਅੰਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨਾ, ਇਹ ਅੱਗ ਬਾਲੀ ਹੈ ਫੁੱਠੀ ਹੋਣ ।
- ੧੦ ਮੁੰਦਣ ਵਾਲਾ ਭਟਾ । ਮਟਕੀ ਨੂੰ ਉਪਰੋਂ ਮੁੰਦਣਾ, ਤਾਂ ਜੋ ਮਦ ਉਡੇ ਨਾ, ਸਗੋਂ ਨਾਲ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਭਬਕੇ ਵਿਚ ਅਪੜੇ ।
- ੧੧ ਨਾਲ । ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਮੁੰਦਣਾ ਕਿ ਨਾਲ ਰਾਹੀਂ ਲੰਘੇ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਹਜ ਵਿਚ ਧੁਨ ਲਗ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਖਮਨਾ ਪੈਰਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੀ (ਉਹ ਲੀਰ ਹੈ ਜੋ ਨਾਲ ਨੂੰ ਠੰਢਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਰ ਰਖੀਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ)। ਇਥੇ ਸੁਖਮਨਾ ਇਕਾਗਰਤਾ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੬੬੩. ਨੋਟ ੨੧ ।
- ੧੨ ਇੜਾ ਸੁਰ ।
- ੧੩ ਪਿੰਗਲਾ ਸੁਰ ।
- ੧੪ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਗਹਿਣੇ (ਗਿਰਵੀ) ਕਰ ਦੇਵਾਂ ਉਸ ਸ਼ਰਾਬ ਲਈ ।
- ੧੫ ਅੰਮ੍ਰਿਤ । ੧੬ ਇਕ ਰਸ ।
- ੧੭ ਮਨ ।
- ੧੮ ਥੋਥੇ, ਫੋਕਟ ।
- ੧੯ ਇਕ ਫਿਛ ਜਿਸ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਬਣਦੀ ਹੈ ।
- ੨੦ ਭਉ ਹਰੀ ਦਾ ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰਨਾ, ਇਹ ਭੋਠੀ ਹੈ ।
- ੨੧ ਸੁਖਮਨਾ ਭਾਵ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲੀ ਹੈ ਜੋ ਸਹਜ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਈ ਹੈ । ਇਥੇ 'ਨਾਗੋ' ਦੋਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੀ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੬੬੩ ਨੋਟ ੨੧ ।
- ੨੨ ਹੋ ਯੋਗੀ !

- ੨੩ ਮਸਤੀ ਦੜੀ ਹੈ, ਜਦ ਇਸ ਮਦਨ (ਅਨੰਦੀ) ਰਸ ਨੂੰ ਚੁਖਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ (ਬਜਾਏ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਦੇ) ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਦਾ ਚਾਨਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ।
- ੨੪ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਪੁੜਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਭੋਠੀ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਅਸਲੀ-ਅਤ ਨੂੰ ਬੁਝਣਾ ਇਹ ਭੋਠੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ।
- ੨੫ ਬਾਲਣ । ੨੬ ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਗਿਆ ।
- ੨੭ ਉਸ ਹਰੀ ਦੇ ।
- ੨੮ ਜੋ ਕਦੀ ਉਤਰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ।
- ੨੯ ਪਰਬਤ ।
- ੩੦ ਹੁਣ, ਪਿਛੇ ਤੇ ਅਗੋਂ, ਭਾਵ ਸਦਾ ।
- ੩੧ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
- ੩੨ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ । ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਬਾਬਤ ਇਹ ਭਰਮ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਇਥੇ ਮਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਖੋਤੇ ਦੀ ਜੂਨ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਂਸੀ ਵਿਚ ਮਰਨ ਵਾਲਾ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੩੨੬. ਨੋਟ ੨੮ * ।
- ੩੩ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੩੨੬. ਨੋਟ ੧੬ ।
- ੩੪ ਹੰਕਾਰੀ ਫੁਟ ਮਟਦੇ ਹਨ ।
- ੩੫ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸ ਚੇਡ ਨਾਲ ਰੋਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ ਘੋਰ ਨਰਕ ਵਿਚ ਸੜਨ ਗੇ ।
- ੩੬ ਹੋਂਦੀ ਕੀਤੀ, ਖਿਆਲ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ।
- ੩੭ ਮੁਥਾਜੀ ।
- ੩੮ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਆਸਰੇ ।
- ੩੯ [ਜਿਸ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਹੈ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੪੦ ਸੋਤਾਂ ਨੂੰ ਆਦਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦੂਤਾਂ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਭੰਨ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਮੋਟੀ ਕੋਤਵਾਲੀ (ਕੋਤਵਾਲ ਹੋਣ ਦਾ ਫਰਜ਼) ਹੈ ।
- ੪੧ ਦਿਨ ਰਾਤ ਤੇਰੇ ਚਰਨ ਮਲਦਾ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਚੋਰ ਬਣਾ ਕੇ ਫੇਰਦਾ ਹਾਂ ।
- ੪੨ ਕੁੱਤੇ ।
- ੪੩ [ਸੰ. ਵਦਨ] ਮੂੰਹ । ਮੂੰਹ ਅੱਧੇ ਲੰਮਾ ਕਰ ਕੇ ਭਉਂਕਦੇ ਹਾਂ ।
- ੪੪ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਤੇਰੇ ਸੇਵਕ ਹਾਂ ; ਹੁਣ ਤਾਂ (ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ) ਹਟਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

* ਹਰੀ ਜਿਹਾ ਬਲੀ ਜਿਸ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ ; ਉਹ ਮਾੜੀ ਥਾਂ ਜਾਂ ਚੰਗੀ ਥਾਂ ਜਿਥੇ ਭੀ ਹੋਵੇ ਮੁਕਤ ਹੈ । ਉਸ ਨੂੰ ਨਰਕ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਤੇ ਸੁਰਗ ਦੀ ਇਛਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਲਿਜਾਣ ਵਾਲੀ ਹਉਮੈ ਛੱਡ ਦਿਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਜਪੋ ਸਹਨਸਾਹ ਦਾ ਮੱਲੀ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਰਗ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ।

† ਕਬੀਰ ਜੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦਾ ਸੇਵਕ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪਣੀ ਚਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਿਸ਼ਨ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਹਰੀ ਦੀ ਫੌਜ ਦਾ ਸਿਪਾਹੀ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਹਰੀ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਅਧਰਮੀ ਅਨਾੜੀਆਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਤੋੜਨਾ । ਮੈਨੂੰ ਹਰੀ ਨੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ, ਜੋ ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੰਡਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਲੰਦਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਹੈ ।

ਅਬ ਤਉ ਮਿਟਿਆ ਨ ਜਾਈ ॥ ਤੇਰੇ ਦੁਆਰੈ ^੧ਧੁਨਿਸਹਜ ਕੀ ਮਾਥੈ ਮੇਰੇ
 ਦਗਾਈ ॥੨॥ ^੩ਦਾਗੇ ਹੋਹਿ ਸੁ ਰਨ ਮਹਿ ਜੂਝਹਿ ਬਿਨੁ ਦਾਗੇ ਭਗਿ ਜਾਈ ॥ ਸਾਧੂ
 ਹੋਇ ਸੁ ਭਗਤਿ ਪਛਾਨੈ ਹਰਿ ਲਏ ਖਜਾਨੈ ਪਾਈ ॥ ੩ ॥ ^੪ਕੋਠਰੇ ਮਹਿ ਕੋਠਰੀ
 ਪਰਮ ਕੋਠੀ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ਗੁਰਿ ਦੀਨੀ ਬਸਤੁ ^੫ਕਬੀਰ ਕਉ ਲੇਵਹੁ ਬਸਤੁ ਸਮਾਰਿ ॥
 ੪ ॥ ਕਬੀਰਿ ਦੀਈ ਸੰਸਾਰ ਕਉ ਲੀਨੀ ਜਿਸੁ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗੁ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ
 ਜਿਨਿ ਪਾਇਆ ^੬ਬਿਰੁ ਤਾਕਾ ਸੋਹਾਗੁ ॥ ੫ ॥ ੪ * ॥ ^੭ਜਿਹ ਮੁਖ ਬੇਦੁ ਗਾਇਤੀ
 ਨਿਕਸੈ ਸੋ ਕਿਉ ਬ੍ਰਹਮਨੁ ਬਿਸਰੁ ਕਰੈ ॥ ਜਾ ਕੈ ਪਾਇਓ ਜਗਤ ਸਭੁ ਲਾਗੇ ਸੋ
 ਕਿਉ ਪੰਡਿਤੁ ਹਰਿ ਨ ਕਹੈ ॥ ੧ ॥ ਕਾਹੇ ਮੇਰੇ ਬਾਮਨੁ ਹਰਿ ਨ ਕਹਹਿ ॥ ਰਾਮੁ ਨ
 ਬੋਲਹਿ ਪਾਡੇ ਦੋਜਕੁ ਭਰਹਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੧੦}ਆਪਨ ਉਚ ਨੀਚ ਘਰਿ ਭੋਜਨੁ
 ਹਠੇ ਕਰਮ ਕਰਿ ਉਦਰੁ ਭਰਹਿ ॥ ^{੧੧}ਚਉਦਸ ਅਮਾਵਸ ਰਚਿ ਰਚਿ ਮਾਂਗਹਿ
 ਕਰ ਦੀਪਕੁ ਲੈਕੂਪ ਪਰਹਿ ॥ ੨ ॥ ^{੧੨}ਤੂੰ ਬ੍ਰਹਮਨੁ ਮੈ ਕਾਸੀ ਕ ਜੁਲਹਾ ਮੁਹਿ
 ਤੋਹਿ ਬਰਾਬਰੀ ਕੈਸੇ ਕੈ ਬਨਹਿ ॥ ਹਮਰੇ ਰਾਮਨਾਮ ਕਹਿ ਉਬਰੇ ^{੧੩}ਬੇਦ ਭਰੋਸੇ
 ਪਾਂਡੇ ਡੂਬਿ ਮਰਹਿ ॥ ੩ ॥ ੫ ॥ ^{੧੪}ਤਰਵਰੁ ^{੧੫}ਏਕੁ ਅਨੰਤ ਡਾਰ ਸਾਖਾ ਪੁਹਪੁਹ
 ਪਤ੍ਰ ^{੧੬}ਰਸ ਭਰੀਆ ॥ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀ ਬਾੜੀ ^{੧੭}ਹੈ ਰੇ ^{੧੮}ਤਿਨਿ ਹਰਿਪੂਰੈ
 ਕਰੀਆ ॥੧॥ ਜਾਨੀ ਜਾਨੀ ਰੇ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਕੀ ਕਹਾਨੀ ॥ ਅੰਤਰਿ ਜੋਤਿ ਰਾਮ
 ਪਰਗਾਸਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ^{੧੯}ਬਿਰਲੈ ^{੨੦}ਜਾਨੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੨੧}ਭਵਰੁ ਏਕੁ ਪੁਹਪਰਮ
 ਬੀਧਾ ਬਾਰਹ ਲੇ ਉਰਧਰਿਆ ॥ ਸੋਰਹ ਮਧੇ ਪਵਨੁ ਝਕੋਰਿਆ ਆਕਾਸੇ
 ਫਰੁਫਰਿਆ ॥ ੨ ॥ ^{੨੨}ਸਹਜ ਸੁਨਿ ਇਕੁ ਬਿਰਵਾ ਉਪਜਿਆ ਧਰਤੀ ਜਲਹਰੁ
 ਸੋਖਿਆ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਹਉ ਤਾ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਜਿਨਿ ਇਹੁ ਬਿਰਤਾ ਦੋਖਿਆ ॥ ੩ ॥
 ੬ ॥ ਮੁੰਦਾ ਮੋਨਿ ਦਇਆ ਕਰਿ ਝੋਲੀ ਪਤ੍ਰਕਾ ^{੨੩}ਕਰਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ਰੇ ॥ ਖੰਬਾ ^{੨੪}
 ਇਹੁ ਤਨੁ ਸੀਅਉ ਅਪਨਾ ਨਾਮੁ ਕਰਉ ਆਧਾਰੁ ^{੨੫}ਰੇ ॥੧॥ ਐਸਾ ਜੋਗੁ ਕਮਾਵਹੁ
 ਜੋਗੀ ॥ ^{੨੬}ਜਪਤਪ ਸੰਜਮੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਭੋਗੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬੁਧਿ ਬਿਭੂਤਿ ^{੨੭}
 ਚਢਾਵਉ ਅਪੁਨੀ ਸਿੰਗੀ ਸੁਰਤਿ ਮਿਲਾਈ ॥ ਕਰਿ ਬੈਰਾਗੁ ਫਿਰਉ ^{੨੮}ਤਨਿ ਨਗਰੀ
 ਮਨ ਕੀ ਕਿੰਗੁਰੀ ਬਜਾਈ ॥੨॥ ^{੨੯}ਪੰਚ ਤਤੁ ਲੈ ਹਿਰਦੈ ਰਾਖਹੁ ਰਹੈ ਨਿਰਾਲਮ
 ਤਾੜੀ ॥ ਕਹਤੁ ਕਬੀਰੁ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਸੰਤਹੁ ਧਰਮੁ ਦਇਆ ਕਰਿ ਬਾੜੀ ^{੩੦}॥ ੩ ॥
 ੭ ॥ ਕਵਨ ਕਾਜ ਸਿਰਜੇ ^{੩੧}ਜਗਭੀਤਰਿ ^{੩੨}ਜਨਮਿ ਕਵਨ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ॥
 ਭਵਨਿਧਿ ^{੩੩}ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਚਿੰਤਾਮਨਿ ^{੩੪}ਇਕ ਨਿਮਖ ਨ ਇਹੁ ਮਨੁ ਲਾਇਆ ॥
 ੧ ॥ ਗੋਬਿੰਦ ਹਮ ਐਸੇ ਅਪਰਾਧੀ ॥ ਜਿਨਿ ਪ੍ਰਭਿ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ^{੩੫}ਬਾ ਦੋਆ

- ੧ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੦, ਨੋਟ ੧੮ ।
- ੨ ਤਤੇ ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਦਾਗ਼। ਗ਼ੁਲਾਮ ਹੋਣ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ । ਤੇਰਾ ਹੋਣ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ ।
- ੩ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਹੋਣ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ (ਮਾਲਕ ਦੇ ਪਖੀ ਹੋ ਕੇ) ਜੇਗ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਹਨ ; ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤੋਂ ਵਿਰਥੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (ਨਿਰੀਆਂ ਖੁਲੀਆਂ ਧਾੜਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ) ਓਹ ਔਖ ਪੈਣ ਤੇ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
- ੪ ਸਰੀਰ ਕੋਠੇ ਵਿਚ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਕੋਠੀ ਹੈ ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮ ਕੋਠੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ।
- ੫ ਨਾਮ ਵਸਤੂ ।
- ੬ ਸਮਾਲ ਕੇ, ਸਾਂਭ ਕੇ ।
- ੭ ਉਸ ਦਾ ਸਿਹਾਗ ਕਾਇਮ ਹੈ । ਸੁਹਾਗ=ਪਤੀ ਦੇ ਬਿੰਦਾ ਹੋਣ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ।
- ੮ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਵੇਦ ਅਤੇ ਗਾਇਤਰੀ ਨਿਕਲੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਕਿਉਂ ਵਿਸਾਰਦਾ ਹੈ ?
- ੯ ਪੈਰੀਂ ।
- ੧੦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਚਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਭੀ ਨੀਚਾਂ ਦੇ ਘਰ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ; ਤੂੰ ਤਾਂ ਨਿਰਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਪੈਂਟ ਭਰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੧ ਚੰਦੋਂ ਮਸਿਆ ਆਦਿ ਬਣਾ ੨ ਕੇ ਮੰਗਦਾ ਹੈ; ਕਰ (ਹੋਥ) ਤੇ ਦੰਦਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡਿਗਦਾ ਹੈ ।
- ੧੨ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੮੨, ਨੋਟ ੨੨ ।
- ੧੩ ਬਚ ਨਿਕਲੇ ।
- ੧੪ ਰੁਖ । ਹਰੀ ਰੁਖ ਹੈ ਤੇ ਸੰਸਾਰਕ ਜੀਵ ਕਈ ਸ਼ਾਖਾਂ ਆਦਿਕ ਹਨ ।
- ੧੫ [ਸੰ. ਪੁਸ਼ਪ] ਫੁਲ ।
- ੧੬ ਪਤੇ ।
- ੧੭ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਵਾੜੀ ।
- ੧੮ ਜੇ ਉਸ ਪੂਰੇ ਹਰੀ ਨੇ ਬਣਾਈ ਹੈ ।
- ੧੯ ਗੁਰੂ ਦੇ ਟਾਹੀ ।
- ੨੦ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੇ ।

- ੨੧ ਅਲੰਕਾਰਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਭਵਰ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਰਾਹੀਂ ਜੇਗੀ ਦੇ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਦੇ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਫੁਲ ਦਾ ਰਸੀਆ ਭੋਰ-ਜੀਵ ਬਾਰਾਂ ਪਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਹਿਰਦੇ-ਕਮਲ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਪਵਨ (ਸੁਆਸ) ਨੂੰ ਸੋਲਾਂ ਪਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦਸਮ ਦੁਆਰ (ਅਕਾਸ਼) ਵਿਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ, ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕਾਗਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਉਡਾਰੀਆਂ ਲਾਈਆਂ । ਫਟੁਫਰਿਆ=ਫੜ-ਫੜਾਇਆ, ਖੰਭਾਂ ਨਾਲ ਫੜ ਫੜ ਕੀਤੀ, ਉਡਾਰੀ ਲਾਈ ।
- ੨੨ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਰੂਪ ਸੁੰਨ (ਅਫਰ ਸਮਾਧੀ) ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਬਿਰਵਾ (ਰੁਖ) ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਧਰਤੀ ਦਾ ਜਲਹਰ (ਬਦਲ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪ ਸੁਕਾ ਦਿਤਾ ।
- ੨੩ ਪਾਤ੍ਰ, ਖਪਰ । ਵਿਚਾਰ ਖਪਰ ਬਣਾਵੇ ।
- ੨੪ ਚੋਗਾ, ਕਛਨੀ । ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਲੋਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੀਵਣਾ, ਇਹ ਖਿੰਥਾ ਹੈ ।
- ੨੫ ਭੋਜਨ ।
- ੨੬ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ਜਪ ਤਪ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਬਬਤ ਦਾ ਭੋਗੀ (ਮਾਨਣਹਾਰ) ਬਣ ਜਾਵੇ ।
- ੨੭ ਸੁਆਹ ।
- ੨੮ ਸਰੀਰ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ।
- ੨੯ ਪੰਜ ਤਤਾਂ ਦੇ ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਾਥੀ ਬਣਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਨਿਰਾਲਮ (ਇਕ ਰਸ) ਸੁਰਤ ਜੁੜੀ ਰਹੇ ।
- ੩੦ ਬਗੀਚੀ ।
- ੩੧ ਪੰਦਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ।
- ੩੨ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਕੀ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ?
- ੩੩ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ।
- ੩੪ ਚਿੰਤਨ ਕੀਤਿਆਂ (ਮਨ-ਮੰਗੀਆਂ) ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੩੫ ਸਰੀਰ ।

* ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੋਮੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸਿਮਰਦਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਪਤਨ ਵਿਚ ਵੇਦ ਗਾਇਤਰੀ ਆਦਿ ਸਭ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ? ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਤ-ਪਤ ਦੇ ਭਰਮ ਅਤੇ ਚੰਦੋਂ ਮਸਿਆ ਆਦਿ ਬਿਤਾਂ ਦੇ ਪਖੰਡ ਜਾਲ ਨੂੰ ਤੋੜਦੇ ਹਨ । ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੇ ਮਹਾਤਮ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਉਤੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ।

+ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਹਰੀ ਦਾ ਬਾਗ਼ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਹਰੀ ਆਪ ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮਨ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ।

‡ ਜੇਗ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅਸਲ ਜੇਗ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ।

§ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਔਗੁਣ ਦਸ ਕੇ ਹਰੀ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਔਸੀ ਬਿਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਕਢੋ ।

ਤਿਸ ਕੀ ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਨਹੀ ਸਾਧੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪਰਧਨ ^੧ਪਰਤਨ
^੨ਪਰਤੀ ਨਿੰਦਾ ਪਰ ਅਪਬਾਦੁ ^੩ਨ ਛੂਟੈ॥ ਆਵਾਗਵਨੁ ਹੋਤੁ ਹੈ ^੪ਫੁਨਿ ਫੁਨਿ ਇਹੁ
^੫ਪਰਸੰਗੁ ਨ ਤੂਟੈ ॥ ੨ ॥ ਜਿਹ ਘਰ ਕਥਾ ਹੋਤ ਹਰਿਸੰਤਨ ਇਕ ਨਿਮਖ ਨ
ਕੀਨੋ ਮੈ ਫੇਰਾ ॥ ਲੰਪਟ ^੬ਚੋਰ ਦੂਤ ^੭ਮਤਵਾਰੇ ^੮ਤਿਨ ਸੰਗਿ ਸਦਾ ਬਸੇਰਾ ॥ ੩ ॥
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮਾਇਆ ਮਦ ਮਤਸਰ ^੯ਏ ਸੰਪੈ ਮੋ ਮਾਹੀ ॥ ਦਇਆ ਧਰਮੁ ਅਰੁ
ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਏ ਸੁਪਨੰਤਰਿ ^{੧੦}ਨਾਹੀ ॥੪॥ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਮੋਦਰ ^{੧੧}
^{੧੨}ਭਗਤਿ ਬਛਲ ^{੧੩}ਭੈ ਹਾਰੀ ॥ ਕਹਤ ਕਬੀਰ ^{੧੪}ਭੀਰ ਜਨ ਰਾਖਹੁ ਹਰਿ ਸੇਵਾ
ਕਰਉ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ੫ ॥ ੮ * ॥ ਜਿਹ ਸਿਮਰਨਿ ਹੋਇ ਮੁਕਤਿ ਦੁਆਰੁ ॥ ^{੧੬}ਜਾਹਿ
ਬੈਕੁੰਠਿ ਨਹੀ ਸੰਸਾਰਿ ॥ ਨਿਰਭਉ ਕੈ ਘਰਿ ਬਜਾਵਹਿ ਤੂਰ ॥ ਅਨਹਦ ^{੧੭}ਬਜਹਿ
ਸਦਾ ਭਰਪੂਰ ॥ ੧ ॥ ਐਸਾ ਸਿਮਰਨੁ ਕਰਿ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥ ਬਿਨੁ ਸਿਮਰਨ ਮੁਕਤਿ
ਕਤ ^{੧੮}ਨਾਹਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਿਹ ਸਿਮਰਨ ਨਾਹੀ ਨਨਕਾਰੁ ^{੧੯}॥ ਮੁਕਤਿ ਕਰੈ
ਉਤਰੈ ਬਹੁ ਭਾਰੁ ॥ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਿ ਹਿਰਦੈ ਮਾਹਿ ॥ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਤੇਰਾ ਆਵਨੁ
ਨਾਹਿ ॥੨॥ ਜਿਹ ਸਿਮਰਨਿ ਕਰਹਿ ਤੂ ਕੇਲ ^{੨੦}॥ ^{੨੧}ਦੀਪਕੁ ਬਾਂਧਿ ਧਰਿਓ ਬਿਨੁ
ਤੇਲ ॥ ਸੋ ਦੀਪਕੁ ਅਮਰਕੁ ^{੨੨}ਸੰਸਾਰਿ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਬਿਖੁ ਕਾਢੀਲੇ ਮਾਰਿ ॥੩॥
ਜਿਹ ਸਿਮਰਨਿ ਤੇਰੀ ਗਤਿ ਹੋਇ ॥ ਸੋ ਸਿਮਰਨੁ ਰਖੁ ਕੰਠਿ ^{੨੩}ਪਰੋਇ ॥ ਸੋ
ਸਿਮਰਨੁ ਕਰਿ ^{੨੪}ਨਹੀ ਰਾਖੁ ਉਤਾਰਿ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ^{੨੫}ਉਤਰਹਿ ਪਾਰਿ ॥੪॥
ਜਿਹ ਸਿਮਰਨਿ ਨਾਹੀ ਤੁਹਿ ਕਾਨਿ ^{੨੬}॥ ਮੰਦਰਿ ਸੇਵਹਿ ਪਟੰਬਰ ^{੨੭}ਤਾਨਿ ॥
ਸੇਜ ਸੁਖਾਲੀ ^{੨੮}ਬਿਗਸੈ ^{੨੯}ਜੀਉ ॥ ਸੋ ਸਿਮਰਨੁ ਤੂ ਅਨਦਿਨੁ ^{੩੦}ਪੀਉ ॥ ੫ ॥
ਜਿਹ ਸਿਮਰਨ ਤੇਰੀ ਜਾਇ ਬਲਾਇ ॥ ਜਿਹ ਸਿਮਰਨ ਤੁਝੁ ਪੋਹੈ ਨ ਮਾਇ ^{੩੧}॥
ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਮਨਿ ਗਾਈਐ ॥ ਇਹੁ ਸਿਮਰਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ
ਪਾਈਐ ॥੬॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸਿਮਰਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥ ਉਠਤ ਬੈਠਤ ^{੩੨}ਸਾਸਿ
ਗਿਰਾਸਿ ॥ ^{੩੩}ਜਾਗੁ ਸੋਇ ਸਿਮਰਨ ਰਸ ਭੋਗ ॥ ^{੩੪}ਹਰਿ ਸਿਮਰਨੁ ਪਾਈਐ
ਸੰਜੋਗ ॥੭॥ ^{੩੫}ਜਿਹ ਸਿਮਰਨ ਨਾਹੀ ਤੁਝੁ ਭਾਰ ॥ ਸੋ ਸਿਮਰਨੁ ਰਾਮਨਾਮ
ਅਧਾਰੁ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਜਾ ਕਾ ਨਹੀ ਅੰਤੁ ॥ ਤਿਮ ਕੇ ਆਗੇ ^{੩੬}ਤੰਤੁ ਨ ਮੰਤੁ ॥
੮ ॥੮॥

ਰਾਮਕਲੀ ਘਰੁ ੨ ਬਾਣੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਕੀ
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

† ਖੰਧਚਿ ^{੩੭}ਬੰਧਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ਮੁਕਤੈ ਗੁਰਿ ਅਨਲੁ ਬੁਝਾਇਆ ॥ ਜਬ ^{੩੮}ਨਖ ਸਿਖ

੧ ਪਤਾਏ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਤਲਬ ਲਈ
ਵਰਤਣਾ (ਵਗਾਰ ਵਿਚ ਜਾਂ ਘਟ ਮਜ਼ੂਰੀ
ਦੇ ਕੇ) ।

੨ ਪਟ-ਤਿਆ, ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ।

੩ ਝਗੜਾ ।

੪ ਮੁੜ ੨ ।

੫ ਸਿਲਸਿਲਾ ਮੁਕਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ।

੬ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਚੰਬੜਿਆ ਹੋਇਆ ।

੭ ਵੇਹੀ, ਮਾੜੇ ਆਦਮੀ ।

੮ ਸ਼ਰਾਬੀ ।

੯ ਈਨਖਾ ।

੧੦ ਇਹੋ ਧਨ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਹੈ ।

੧੧ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ।

੧੨ [ਜਿਸ ਦੇ ਉਦਰ (ਪੇਟ) ਦੁਆਲੇ ਦਾਮ (ਰਸੀ)
ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।

੧੩ ਭਗਤੀ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ।

੧੪ ਭੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।

੧੫ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਤੋਂ ਰਖ ਲਵੇ ।

੧੬ ਸਵਰਗਾਂ ਵਿਚ ਜਾਵੇਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ
ਆਉਣਾ ਨਾ ਹੋਵੀ, ਭਾਵ ਜਨਮ ਮਰਨ ਮੁਕ
ਜਾਵੇ ।

੧੭ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭. ਫੁਟ ਨੋਟ * ।

੧੮ ਕਿਤੇ, ਕਿਧਰੇ ਵੀ, ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੀ ।

੧੯ [ਇਨਕਾਰ] ਰੋਕ ਟੋਕ ।

੨੦ ਖੋਲ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ।

੨੧ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਦੀਵਾ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਬੇਨ

ਰਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਤੇਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਲਦਾ ਹੈ ।

੨੨ ਅਮਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।

੨੩ ਗਲੇ ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ।

੨੪ ਉਤਾਰ ਕੇ ਨਾ ਰਖ, ਪਰੋ ਨਾ ਕਰ ।

੨੫ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।

੨੬ ਮੁਥਾਜੀ ।

੨੭ ਪਟ ਦੇ ਕਪੜੇ । ਰੇਸ਼ਮੀ ਚਾਦਰ ਤਾਣ ਕੇ
(ਬੇਫਿਕਰ ਹੋ ਕੇ) ਸੋਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਟਿਕਦਾ ਹੈ ।

੨੮ ਆਰਾਮ ਵਾਲੀ ।

੨੯ ਖਿੜਦਾ ਹੈ ।

੩੦ ਹੜ ਰੋਜ਼ ।

੩੧ ਮਾਇਆ ।

੩੨ ਸੁਆਸ ਲਾਂਦਿਆਂ ਤੇ ਖਾਂਦਿਆਂ ਪੀਂਦਿਆਂ,
ਭਾਵ ਸਦਾ ।

੩੩ ਜਾਗਦਿਆਂ ਸੁਤਿਆਂ ।

੩੪ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨ ਸੰਜੋਗਾਂ (ਭਾਗਾਂ) ਨਾਲ
ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

੩੫ ਜਿਸ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਭਾਰ
ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਉਹ ਸਿਮਰਨ ਕੀ ਹੈ—ਰਾਮ-
ਨਾਮ ਦਾ ਆਸਰਾ ।

੩੬ ਤੰਤਰ ਮੰਤਰ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

੩੭ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਨੇ । ਮਾਇਆ ਨੇ ਬੰਧਨ
ਪਾਇਆ, ਪਰ ਮੁਕਤ ਗੁਰੂ ਨੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪ
ਅਨਲ (ਅਗ) ਬੁਝਾ ਦਿਤੀ ਹੈ ।

੩੮ ਨਹੁੰ ਤੋਂ ਸਿਰ ਤਕ ਭਾਵ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ।

* ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਹਰੀ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਸ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲਗਣ ਲਈ
ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੈ ।

† ਮਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਚੋਸ਼ਟਾਂ ਤੋਂ ਉਤਾਰ
ਦੁਕ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਸੇ ਨਾਮ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਟਿਕਾਇਆ ਹੈ ।

ਇਹੁ ਮਨੁ ਚੀਨਾ^੧ ॥ ਤਬ ਅੰਤਰਿ ਮਜਨੁ^੨ ਕੀਨਾ ॥ ੧ ॥ ^੩ਪਵਨ ਪਤਿ ਉਨਮਨਿ
ਰਹਨੁ ਖਰਾ ॥ ਨਹੀ ਮਿਰਤੁ ਨ ਜਨਮੁ ਜਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^੪ਉਲਟੀ ਲੇ ਸਕਤਿ
ਸਹਾਰੰ ॥ ਪੈਸੀਲੇ ਗਗਨ ਮਝਾਰੰ ॥ ਬੋਧੀਅਲੇ ਚਕ੍ਰ ਭੁਅੰਗਾ ॥ ਭੇਟੀਅਲੇ ਰਾਇ
ਨਿਸੰਗਾ ॥ ੨ ॥ ^੫ਚੂਕੀਅਲੇ ਮੋਹ ਮਇਆਸਾ ॥ ਸਸਿ ਕੀਨੇ ਸੂਰ ਗਿਰਾਸਾ ॥ ਜਬ
ਕੰਭਕੁ^੬ ਭਰਿਪੁਰਿ ਲੀਣਾ ॥ ਤਹ ਬਾਜੇ 'ਅਨਹਦ ਬੀਣਾ ॥ ੩ ॥ ਬਕਤੈ^੭ ਬਕਿ
ਸਬਦੁ ਸੁਨਾਇਆ ॥ ਸੁਨਤੈ^੮ ਸੁਨਿ ਮੰਨਿ ਬਸਾਇਆ ॥ ^੯ਕਰਿ ਕਰਤਾ
ਉਤਰਸਿ ਪਾਰੰ ॥ ਕਹੈ ਕਬੀਰਾ ਸਾਰੰ^{੧੦} ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੧੦ * ॥ ਚੰਦੁ ਸੂਰਜੁ
ਦੁਇ ^{੧੧}ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੁ ॥ ^{੧੨}ਜੋਤੀ ਅੰਤਰਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਅਨੂਪੁ ॥ ੧ ॥ ਕਰੁ ਰੇ ਗਿਆਨੀ
ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਜੋਤੀ ਅੰਤਰਿ ਧਰਿਆ ਪਸਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੧੩}ਹੀਰਾ
ਦੇਖਿ ਹੀਰੇ ਕਰਉ ਆਦੇਸੁ ॥ ਕਹੈ ਕਬੀਰ ਨਿਰੰਜਨ^{੧੪} ਅਲੇਖੁ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥
੧੧ + ॥ ਦੁਨੀਆ ਹੁਸੀਆਰ ਬੇਦਾਰ^{੧੫} ^{੧੬}ਜਾਗਤ ਮੁਸੀਅਤ ਹਉ ਰੇ ਭਾਈ ॥
ਨਿਗਮ^{੧੭} ਹੁਸੀਆਰ ਪਹਰੂਆ ਦੇਖਤ ਜਮੁ ਲੇ ਜਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨੀਬੁ
ਭਇਓ ਅੰਬੁ ਅੰਬੁ ਭਇਓ ਨੀਬਾ ^{੧੮}ਕੋਲਾ ਪਾਕਾ ਝਾਰਿ ॥ ^{੧੯}ਨਾਲੀਦੇਰ ਫਲੁ
ਸੇਬਰਿ ਪਾਕਾ ^{੨੦}ਮੂਰਖ ਮੁਗਧ ਗਵਾਰ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਭਇਓ ਖਾਂਡੁ ਰੇਤੁ ਮਹਿ
ਬਿਖਰਿਓ ਹਸਤੰ^{੨੧} ਚੁਨਿਓ ਨ ਜਾਈ ॥ ਕਹਿ ਕਮੀਰ^{੨੨} ਕੁਲ ਜਾਤਿ ਪਾਂਤਿ
ਤੁਜਿ ^{੨੩}ਚੀਟੀ ਹੋਇ ਚੁਨਿ ਖਾਈ ॥ ੨ ॥ ੩ ॥ ੧੨ ॥

ਬਾਣੀ ਨਾਮਦੇਉ^{੨੪} ਜੀਉ ਕੀ ਰਾਮਕਲੀ ਘਰੁ ੧
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੧ ॥ ਆਨੀਲੇ^{੨੫} ਕਾਗਦੁ ਕਾਟੀਲੇ^{੨੬}
ਗੂਡੀ ^{੨੭}ਆਕਾਸ ਮਧੇ ਭਰਮੀਅਲੇ ॥ ^{੨੮}ਪੰਚ ਜਨਾ ਸਿਉ ਬਾਤ ਬਤਉਆ ਚੀਤੁ
ਸੁ ਡੋਰੀ ਰਾਖੀਅਲੇ ॥ ੧ ॥ ਮਨੁ ਰਾਮਨਾਮਾ ਬੋਧੀਅਲੇ^{੨੯} ॥ ਜੈਸੇ ^{੩੦}ਕਨਿਕ
ਕਲਾ ਚਿਤੁ ਮਾਂਡੀਅਲੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਆਨੀਲੇ ਕੰਭੁ^{੩੧} ਭਰਾਈ ਲੇ ਉਦਕ^{੩੨}
ਰਾਜ ਕੁਆਰਿ ਪੁਰੰਦਰੀਏ ॥ ਹਸਤ ਬਿਨੋਦ ਬੀਚਾਰ ਕਰਤੀ ਹੈ ਚੀਤੁ ਸੁ
ਗਾਗਰਿ ਰਾਖੀਅਲੇ ॥ ੨ ॥ ^{੩੩}ਮੰਦਰੁ ਏਕੁ ਦੁਆਰ ਦਸ ਜਾ ਕੇ ਗਤਿ ਚਰਾਵਨ
ਛਾਡੀਅਲੇ ॥ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਪਰ ਗਤਿ ਚਰਾਵਤ ਚੀਤੁ^{੩੪} ਬਛਰਾ ਰਾਖੀਅਲੇ ॥ ੩ ॥
ਕਹਤ ਨਾਮਦੇਉ ਸੁਨਹੁ ਤਿਲੋਚਨ^{੩੫} ਬਾਲਕੁ ਪਾਲਨ^{੩੬} ਪਉਢੀਅਲੇ^{੩੭} ॥
ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਕਾਜ ਬਿਰੂਧੀ^{੩੮} ਚੀਤੁ ਸੁ ਬਾਰਿਕ ਰਾਖੀਅਲੇ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥
ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਾਸਤੁ ਆਨੰਤਾ^{੩੯} ਗੀਤ ਕਬਿਤ ਨ ਗਾਵਉ ਗੋ ॥ ਅਖੰਡ ਮੰਡਲ
ਨਿਰੰਕਾਰ ਮਹਿ 'ਅਨਹਦ ਬੇਨੁ ਬਜਾਵਉਗੋ ॥ ੧ ॥ ^{੪੦}ਬੈਰਾਗੀ

- ੧ ਸਮਝਿਆ।
- ੨ ਇਸ਼ਨਾਨ।
- ੩ ਪਵਨ ਦੇ ਪਤੀ (ਮਨ) ਦਾ ਵਾਸਾ ਠੀਕ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਨਾ ਮੌਤ, ਨਾ ਜਨਮ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਬੁਢੇਪਾ।
- ੪ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਉਲਟ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ (ਟਿਕਾਉ) ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗਗਨ (ਦਸਮ ਦੁਆਰ) ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਇਦਾ ਹੈ। ਭੁਅੰਗਮ ਚਕ੍ਰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੀ ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੰਕੇ ਮਿਲੀਦਾ ਹੈ। ਸਗਰ ਵਿਚ ਛੀ ਚੋਕਰ ਹਨ ਜੋ ਸਪ ਵਾਂਗ ਕੁੰਡਲਦਾਰ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰ ੯੦੩, ਫੁਟ ਨੋਟ ੩।
- ੫ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੂਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਸਿ (ਚੰਦਰਮਾ ਭਾਵ ਸ਼ਾਂਤੀ) ਨੇ ਸੂਰ (ਸੂਰਜ ਭਾਵ ਤਪਸ਼) ਗਵਾ ਦਿਤੀ ਹੈ।
- ੬ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਖਿਚ ਕੇ ਭਰਨਾ। ਭਾਵ ਜਦ ਮਨ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਭਰਪੂਰ ਹੋਰੀ ਵਿਚ ਲਗੀ ਤਾਂ ਪੂਰਨ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ।
- ੭ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
- ੮ ਕਥਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਕਤੇ ਗੁਰੂ ਨੇ।
- ੯ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਜਗਿਆਸੂ ਨੇ।
- ੧੦ 'ਕਰਤਾ' ਕਰ ੨ ਕੇ ਭਾਵ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਪਾਰ ਉਤਰਿਆ। ੧੧ ਤਤ, ਅਸਲ ਗਲ।
- ੧੨ ਚਾਨਣ ਰੂਪ ਹਨ।
- ੧੩ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੇਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਅਨੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੇਤ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਕਾਰਨ ਉਹ ਆਪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਹੈ।
- ੧੪ ਚਮਕਦੇ ਰਤਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਸਲ ਹੀਰੇ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਅਗੇ ਮੈਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਰਤਨ ਨੂੰ ਚਮਕ ਦਿਤੀ।
- ੧੫ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
- ੧੬ [ਛਾ.] ਜਾਗਦੀ, ਖਬਰਦਾਰ ਹੈ।
- ੧੭ ਪਰ, ਹੋ ਭਾਈ, ਜਾਗਦਿਆਂ ਜਾਗਦਿਆਂ ਹੀ ਲੁਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ।

- ੧੮ ਵੇਦ। ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਰੂਪ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਪਹਿਰਾਓ ਦੇ ਦੇਖਦਿਆਂ ਭੀ ਜਮ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਦੁਨੀਆਂ ਮੌਤ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ)।
- ੧੯ ਝਾੜ ਨਾਲ ਕੋਲਾ ਲਗਾ ਹੈ।
- ੨੦ ਸਿੰਥਲ ਨਾਲ ਨਰੇਲ ਦਾ ਫਲ ਲਗਾ ਹੈ।
- ੨੧ ਮੁੱਖਾਂ ਦੇ ਭਾਣੇ। ਮੁੱਖ ਲੋਕ ਚੰਗੀ ਨੂੰ ਮੰਦੀ ਅਤੇ ਮੰਦੀ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
- ੨੨ ਹਾਥੀ ਤੋਂ, ਭਾਵ ਹਉਮੈ ਤਿਆਗਣ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ।
- ੨੩ ਕੰਬੋਰ।
- ੨੪ ਕੀੜੀ ਹੋ ਕੇ, ਭਾਵ ਨਿੰਮਰਤਾ ਨਾਲ।
- ੨੫ ਲਿਆਂਦਾ।
- ੨੬ ਕਟ ਕੇ ਬਣਾਈ।
- ੨੭ ਆਸਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਉਡਦੀ ਹੈ।
- ੨੮ ਯਾਰਾਂ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਗਲ ਬਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦਿਲ ਗੁਭੀ ਦੀ ਡੋਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ੨੯ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਹੈ।
- ੩੦ ਸੋਨੇ ਦੇ ਦੁਨਰ ਵਿਚ ਸੁਨਿਆਰਾ ਚਿਤ ਮਾਂਡੀਅਲੇ (ਧਾਰਦਾ ਹੈ)।
- ੩੧ ਘੜਾ।
- ੩੨ ਪਾਣੀ। ਰਾਜਕੁਮਾਰੀਆਂ (ਜਵਾਨ ਲੜਕੀਆਂ) ਪੁਰੀ ਅੰਦਰ ਭਾਵ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦਾ ਘੜਾ ਭਰਦੀਆਂ ਹਨ; ਹਸਦੀਆਂ, ਤਮਾਸ਼ੇ ਕਰਦੀਆਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲਗੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਧਿਆਨ ਗਾਗਰ ਵਿਚ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ।
- ੩੩ ਸ਼ਹਿਰ ਜਿਸ ਦੇ ਦਸ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਹਨ।
- ੩੪ ਇਸ ਭਗਤ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਬਾਰਸੀ, ਜ਼ਿਲਾ ਸ਼ੇਲਾਪੁਰ ਵਿਚ ਸੰਨ ੧੨੬੮ ਵਿਚ ਹੋਇਆ।
- ੩੫ ਪੰਘੁੜੇ ਤੇ। ੩੬ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ।
- ੩੭ ਰੁਝਦੀ ਹੈ।
- ੩੮ ਬੇਅੰਤ। ਭਾਵ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਲਗਣ ਦੀ ਥਾਂ ਮੈਂ ਹਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂਗਾ।
- ੩੯ ਨਿਰਲੇਪ ਹੋਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾਂਗਾ।

* 'ਤਿਸਦੇ ਚਾਨਣਿ ਸਭ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਇ' ਵਾਲਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ। ਚੰਨ ਸੂਰਜ ਤੇ ਹੀਰੇ ਵਿਚ ਰੇਸ਼ਨੀ ਹਰੀ ਦੀ ਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ੁਟਮਾਨ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਇਸ ਦੇ ਮੂਲ-ਅਧਾਰ ਹਰੀ ਵਿਚ ਮਨ ਜੋੜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

† ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਹਉਮੈ ਦੇ ਕਾਰਣ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਨੂੰ ਮੰਦਾ ਤੇ ਮੰਦੇ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

‡ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੬।

§ ਗੁੱਭੀ ਚੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲੇ, ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਵਾਲੀ, ਯਦੁ ਚਾਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਪੰਘੁੜੇ ਪਏ ਬਾਲ ਦੀ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਲੈ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਹਥ ਕਾਰ ਵਲ ਅਤੇ ਦਿਲ ਕਰਤਾਰ ਵਲ ਰਖ ਸਕਦਾ ਹੈ।

¶ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਅਤੇ ਜੋਗ-ਮਾਰਗ ਦੇ ਦਸੇ ਹੋਏ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦਸੀ ਹੋਈ ਨਿਰਾਕਾਰ ਪੂਜਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਵਾਂਗਾ।

ਰਾਮਹਿ ਗਾਵਉ ਗੋ ॥ ੧ ਸਬਦਿ ਅਤੀਤ ਅਨਾਹਦਿ ਰਾਤਾ ਆਕੁਲ^੨ ਕੈ ਘਰਿ
ਜਾਉਗੋ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ੩ ਇੜਾ ਪਿੰਗੁਲਾ ਅਉਰੁ ਸੁਖਮਨਾ ਪਉਨੈ ਬੰਧਿ
੪ ਰਹਾਉ ਗੋ ॥ ੪ ਚੰਦੁ ਸੂਰਜੁ ਦੁਇ ਸਮ ਕਰਿ ਰਾਖਉ ਬ੍ਰਹਮ ਜੋਤਿ ਮਿਲਿ ਜਾਉ ਗੋ ॥
੨ ॥ ਤੀਰਥ ਦੇਖਿ ੬ ਨ ਜਲ ਮਹਿ ਪੈਸਉ ਜੀਅ ਜੰਤ ਨ ਸਤਾਵਉ ਗੋ ॥ ਅਠ ਸਠਿ
ਤੀਰਥ ਗੁਰੂ ਵਿਖਾਏ ੭ ਘਟ ਹੀ ਭੀਤਰਿ ਨਾਉ ਗੋ ॥ ੩ ॥ ੮ ਪੰਚ ਸਹਾਈ ਜਨ
ਕੀ ਸੋਭਾ ਭਲੇ ਭਲੇ ਨ ਕਹਾਵਉ ਗੋ ॥ ਨਾਮਾ ਕਹੈ ਚਿਤੁ ਹਰਿ ਸਿਉ ਰਾਤਾ
੯ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਸਮਾਉ ਗੋ ॥ ੪ ॥ ੨ * ॥ ੧੦ ਮਾਇ ਨ ਹੋਤੀ ਬਾਪੁ ਨ ਹੋਤਾ ਕਰਮੁ
ਨ ਹੋਤੀ ਕਾਇਆ ॥ ਹਮ ਨਹੀ ਹੋਤੇ ਤੁਮ ਨਹੀ ਹੋਤੇ ਕਵਨੁ ਕਹਾਂ ਤੇ ਆਇਆ ॥
੧ ॥ ਰਾਮ ੧੧ ਕੋਇ ਨ ਕਿਸਹੀ ਕੇਰਾ ॥ ੧੨ ਜੈਸੇ ਤਰਵਰ ਪੰਥਿ ਬਸੇਰਾ ॥ ੧ ॥
ਰਹਾਉ ॥ ਚੰਦੁ ਨ ਹੋਤਾ ਸੂਰੁ ਨ ਹੋਤਾ ੧੩ ਪਾਨੀ ਪਵਨੁ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ਸਾਸਤੁ ਨ
ਹੋਤਾ ਬੇਦੁ ਨ ਹੋਤਾ ਕਰਮੁ ਕਹਾਂ ਤੇ ਆਇਆ ॥ ੨ ॥ ੧੪ ਖੋਚਰ ਭੂਚਰ ਤੁਲਸੀ ਮਾਲਾ
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਪਾਇਆ ॥ ਨਾਮਾ ਪ੍ਰਣਵੈ ੧੫ ਪਰਮ ਤਤੁ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰ ਹੋਇ
ਲਖਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ੩ † ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਘਰੁ ੨ ॥ ਬਾਨਾਰਸੀ ਤਪੁ ਕਰੈ ਉਲਟਿ
ਤੀਰਥ ਮਰੈ ਅਗਨਿ ਦਹੈ ੧੬ ੧੭ ਕਾਇਆ ਕਲਪੁ ਕੀਜੈ ॥ ੧੮ ਅਸੁਮੇਧ ਜਗੁ ਕੀਜੈ
੧੯ ਸੋਨਾ ਗਰਭ ਦਾਨੁ ਦੀਜੈ ੨੦ ਰਾਮਨਾਮ ਸਰਿ ਤਉ ਨ ਪੂਜੈ ॥ ੧ ॥ ਛੋਡਿ ਛੋਡਿ ਰੇ
ਪਾਖੰਡੀ ਮਨ ਕਪਟੁ ਨ ਕੀਜੈ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਨਿਤ ਨਿਤਹਿ ਲੀਜੈ ॥ ੧ ॥
ਰਹਾਉ ॥ ਗੰਗਾ ਜਉ ੨੧ ਗੋਦਾਵਰਿ ਜਾਈਐ ਕੁੰਭਿ ਜਉ ਕੇਦਾਰ ਨਾਈਐ ਗੋਮਤੀ
੨੨ ਸਹਸ ਗਉ ਦਾਨੁ ਕੀਜੈ ॥ ਕੋਟਿ ਜਉ ਤੀਰਥ ਕਰੈ ਤਨੁ ਜਉ ੨੩ ਹਿਵਾਲੇ
ਗਾਰੈ ਰਾਮਨਾਮ ਸਰਿ ਤਉ ਨ ਪੂਜੈ ॥ ੨ ॥ ਅਸੁ ੨੪ ਦਾਨ ਗਜ ੨੫ ਦਾਨ ਸਿਹਜਾ
ਨਾਰੀ ਭੂਮਿ ਦਾਨ ਐਸੇ ਦਾਨੁ ਨਿਤ ਨਿਤਹਿ ਕੀਜੈ ॥ ਆਤਮ ਜਉ ਨਿਰਮਾਇਲੁ ੨੬
ਕੀਜੈ ਆਪ ਬਰਾਬਰਿ ਕੰਚਨੁ ੨੭ ਦੀਜੈ ਰਾਮਨਾਮ ਸਰਿ ਤਉ ਨ ਪੂਜੈ ॥ ੩ ॥
ਮਨਹਿ ਨ ਕੀਜੈ ਰੋਸੁ ਜਮਹਿ ਨ ਦੀਜੈ ਦੋਸੁ ਨਿਰਮਲ ੨੮ ਨਿਰਬਾਣ ਪਦੁ ਚੀਨ੍
ਲੀਜੈ ॥ ੨੯ ਜਸਰਬ ਰਾਇਨੰਦੁ ਰਾਜਾ ਮੇਰਾ ਰਾਮਚੰਦੁ ਪ੍ਰਣਵੈ ੩੦ ਨਾਮਾ ਤਤੁ
ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜੈ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਬਾਣੀ ਰਵਿਦਾਸ ‡ ਜੀ ਕੀ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ॥ ੩੧ ਪੜੀਐ ਗੁਨੀਐ ਨਾਮੁ ਸਭੁ ਸੁਨੀਐ
੩੨ ਅਨਭਉ ਭਾਉ ਨ ਦਰਸੈ ॥ ਲੋਹਾ ਕੰਚਨੁ ੩੩ ਹਿਰਨ ੩੪ ਹੋਇ ਕੈਸੇ ੩੫ ਜਉ ਪਾਰਸਹਿ
ਨ ਪਰਸੈ ॥ ੧ ॥ ਦੇਵ ੩੬ ਸੰਸੈ ਗਾਂਠਿ ਨ ਛੂਟੈ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ੩੭ ਮਾਇਆ ਮਦ ਮਤਸਰ ੩੮

- ੧ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਕੇ ਅਵਿਨਾਸੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ੨। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੩੨੭, ਨੋਟ ੮ ਤੇ ੯।
- ੨ ਕੁਲ ਰਹਤ ਹਰੀ।
- ੩ 'ਸੁਖਮਨਾ' ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਮੰਨੀ ਹੋਈ ਇਕ ਨਾਥੀ ਜੋ ਨੱਕ ਦੇ ਮੁਢ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕੰਗਰੋੜ ਦੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਦਮਾਗਤਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਖਬੇ ਪਾਸੇ 'ਇੜਾ' ਮੰਨੀ ਹੈ (ਜੋ ਖਬੀ ਨਾਸ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਿਛੇ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਦਮਾਗਤਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ) ਅਤੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ 'ਪਿੰਗਲਾ' ਮੰਨੀ ਹੈ। ਜੋਗੀ ਲੋਕ ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਕੇ ਜਦ ਪ੍ਰਾਣ 'ਸੁਖਮਨਾ' ਵਿਚ ਚਲਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣੀਦਾ ਦਸਦੇ ਹਨ।
- ੪ ਛਡ ਦਿਆਂਗਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ।
- ੫ ਇੜਾ (ਚੰਦ) ਅਤੇ ਪਿੰਗਲਾ (ਸੂਰਜ) ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਕੋ ਹਨ, ਭਾਵ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਹੋ ਕੇ ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਹਰੀ-ਭਗਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ।
- ੬ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤੇ ਮਛੀਆਂ ਆਦਿ ਜੀਵ ਜੰਤ ਨੂੰ ਖੋਚਲ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।
- ੭ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਂਗਾ (ਬਜਾਏ ਤੀਰਥਾਂ ਉੱਤੇ ਨਾਉਣ ਦੇ)।
- ੮ ਪੰਜ ਸਹਾਇਕ ਭਾਵ ਖੁਸ਼ਾਮਦੀ ਲੋਕ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੁਸ਼ਾਮਦੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।
- ੯ ਅਵਰ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ।
- ੧੦ ਜਦੋਂ ਮਾਂ ਬਾਪ ਆਦਿ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਨ; ਨਾ ਕਾਇਆ ਅਤੇ ਨਾ ਉਸ ਦੇ ਕਰਮ ਸਨ।
- ੧੧ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।
- ੧੨ ਰੁਖ ਤੇ ਪੰਛੀ ਦੇ ਵਾਸੇ ਵਾਂਗ ਅਨਿਸਥਿਰ।
- ੧੩ ਪਾਣੀ ਪਵਨ ਆਦਿ ਨੂੰ ਹਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਦੋਇਆ ਸੀ (ਅਜੇ ਤਤ ਨਹੀਂ ਬਣੇ ਸਨ)।
- ੧੪ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਉੱਤੇ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਸਾਧਨ ਤੇ ਤੁਲਸੀ ਮਾਲਾ ਮੰਨੂੰ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਲਭ ਪਈ ਹੈ, ਭਾਵ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਭਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਸਾਧਨ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਖੋਚਰੀ ਮੁਦ੍ਰਾ=

- ਗਏ ਵਿਚ ਜੀਭ ਅੜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਰੋਕਣੇ। ਭੂਚਰੀ ਮੁਦ੍ਰਾ=ਭੰਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਨਜ਼ਰ ਟਿਕਾ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰਨਾ।
- ੧੫ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਰਮ ਤਤ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਹੋਇਆਂ ਉਸਦੀ ਸਮਝ ਆਵਦੀ ਹੈ।
- ੧੬ ਸਾੜ ਦੇਵੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ।
- ੧੭ ਯੋਗ ਸਾਧਨ ਨਾਲ ਤੇ ਖਾਸ ਦੁਆਈਆਂ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਬੁਝੇਪੇ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਨਵਾਂ ਨਿਰੋਆ ਕਰ ਲੈਣਾ।
- ੧੮ ਯਗ ਜਿਸ ਵਿਚ ਘੋੜਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ੧੯ ਸੋਨੇ ਨੂੰ ਫਲ ਵਿਚ ਲੁਕਾ ਕੇ ਗੁਪਤ ਦਾਨ ਦੇਣਾ।
- ੨੦ ਫਿਰ ਭੀ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਪੁਜਦਾ।
- ੨੧ ਜੇ।
- ੨੨ ਹਜ਼ਾਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਾਨ।
- ੨੩ ਹਿਮਾਲੇ ਪਰਬਤ ਦੀ ਬਰਫ਼ ਵਿਚ ਗਲੇ।
- ੨੪ ਘੋੜੇ। 'ਅਸੁ' ਦੇ ਅੰਤ ਅੱਕੜ ਛੋਟੇ ਵੇਰ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ, ਇਕ-ਵਚਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਨਹੀਂ। ਦੇਖੋ ਨੰਮ ੨੫ ਦਾ ਨੋਟ।
- ੨੫ ਹਾਥੀ।
- ੨੬ [ਸੰ. ਨਿਰਮਾਲਜ=ਦੇਵਤਾ ਪਾਸ ਚੜ੍ਹਾਈ ਹੋਈ ਚੀਜ਼] ਅਰਪਣ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਲੀਦਾਨ ਕਰੋ। ੨੭ ਸੋਨਾ।
- ੨੮ ਮੋਖ ਪਦ ਪਛਾਣ ਲਈਏ।
- ੨੯ ਰਾਜਾ ਜਸਰਥ ਦਾ ਪੁਤਰ, ਰਾਮ। ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਵਿਚ ਰਬ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਸਾਕਾਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਵਡੇ ੨ ਕੰਮ ਕੀਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਲੈਣਾ ਹੈ। ੩੦ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।
- ੩੧ ਪੜ੍ਹੀਦਾ ਤੇ ਵਿਚਾਰੀਦਾ ਵੀ ਹੈ।
- ੩੨ ਫਿਰ ਭੀ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
- ੩੩ [ਸੰ. ਹਿਰਣਯ] ਸੋਨਾ।
- ੩੪ ਜਦ ਤੋੜੀ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਨਾ ਛੁਹੇ।
- ੩੫ ਸੰਸਿਆ ਦੀ ਗੱਫ਼।
- ੩੬ ਮਾਇਆ ਦਾ ਹੰਕਾਰ।
- ੩੭ ਬੀਰਖਾ।

* ਜਦੋਂ ਸਾਕਾਰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਬਣੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਕੋਈ ਵੇਦ ਸੀ ਨਾ ਸ਼ਾਸਤਰ ਸੀ, ਤਦੋਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੁਆ ਕੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦੀ ਸਾਕਾਰ ਪੂਜਾ ਵਲੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਪਰਮ-ਤਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਨਿਰਾਕਾਰ ਪੂਜਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ।

† ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਨੂੰ ਹੇਂਦ ਕਰਕੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ।

‡ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੨। ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਭਰਮ ਦੇ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ ਟੁਟਦੇ, ਜਦ ਤਕ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਜੀਵਣ ਦਾ ਆਸਰਾ ਨਾ ਬਣਾ ਲਈਏ।

ਇਨ ਪੰਚਹੁ ਮਿਲਿ ਲੂਟੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਮ ਬਡ ਕਬਿ^੧ ਕੁਲੀਨ^੨ ਹਮ
ਪੰਡਿਤ ਹਮ ਜੋਗੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ॥ ਗਿਆਨੀ ਗੁਨੀ ਸੂਰ^੩ ਹਮ ਦਾਤੇ^੪ ਇਹ ਬੁਧਿ
ਕਬਹਿ ਨ ਨਾਸੀ ॥ ੨ ॥ ਕਹੁ ਰਵਿਦਾਸ ਸਭੈ ਨਹੀ ਸਮਝਸਿ ਭੂਲਿ ਪਰੇ ਜੈਸੇ
ਬਉਰੇ ॥ ੫ ॥ ਮੋਹਿ ਅਧਾਰੁ ਨਾਮੁ ਨਾਰਾਇਨ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਨ ਧਨ ਮੋਰੇ ॥ ੩ ॥ ੧ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਬਾਣੀ ਬੇਣੀ^੬ ਜੀਉ ਕੀ
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ * ॥ ੧ ਇੜਾ ਪਿੰਗੁਲਾ ਅਉਰ ਸੁਖਮਨਾ ਤੀਨਿ
ਬਸਹਿ^੭ ਇਕ ਠਾਈ ॥ ਬੇਣੀ ਸੰਗਮੁ ਤਹ ਪਿਰਾਗੁ ਮਨੁ ਮਜਨੁ ਕਰੇ ਤਿਥਾਈ ॥
੧ ॥ ਸੰਤਹੁ ਤਹਾ ਨਿਰੰਜਨ^੮ ਰਾਮੁ ਹੈ ॥ ੧੦ ਗੁਰ ਗਮਿ ਚੀਨੈ ਬਿਰਲਾ ਕੋਇ ॥ ਤਹਾਂ
ਨਿਰੰਜਨੁ ਰਮਈਆ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ੧੧ ਦੇਵ ਸਥਾਨੈ ਕਿਆ ਨੀਸਾਣੀ ॥
ਤਹ ਬਾਜੇ ਸਬਦ ਅਨਾਹਦ^{੧੨} ਬਾਣੀ ॥ ੧੨ ਤਹ ਚੰਦੁ ਨ ਸੂਰਜੁ ਪਉਣੁ ਨ ਪਾਣੀ ॥
੧੩ ਸਾਖੀ ਜਾਗੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਣੀ ॥ ੨ ॥ ਉਪਜੈ ਗਿਆਨੁ ਦੁਰਮਤਿ ਛੀਜੈ^{੧੪} ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਰਸਿ^{੧੫} ਗਗਨੰਤਰਿ ਭੀਜੈ ॥ ਏਸੁ ਕਲਾ^{੧੬} ਜੋ ਜਾਣੈ ਭੇਉ^{੧੭} ॥ ਭੇਟੈ ਤਾਸੁ^{੧੮}
ਪਰਮ ਗੁਰਦੇਉ ॥ ੩ ॥ ਦਸਮਦੁਆਰਾ ਅਗਮ ਅਪਾਰਾ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕੀ
ਘਾਟੀ^{੨੦} ॥ ੨੧ ਉਪਰਿ ਹਾਟੁ ਹਾਟ ਪਰਿ ਆਲਾ ਆਲੇ ਭੀਤਰਿ ਥਾਤੀ ॥ ੪ ॥
੨੨ ਜਾਗਤੁ ਰਹੈ ਸੁ ਕਬਹੁ ਨ ਸੋਵੈ ॥ ੨੩ ਤੀਨ ਤਿਲੋਕ ਸਮਾਧਿ ਪਲੋਵੈ ॥ ੨੪ ਬੀਜ
ਮੰਤ੍ਰੁ ਲੈ ਹਿਰਦੈ ਰਹੈ ॥ ਮਨੁਆ^{੨੫} ਉਲਟਿ ਸੁੰਨ ਮਹਿ ਗਹੈ ॥ ੫ ॥ ਜਾਗਤੁ ਰਹੈ
ਨ ਐਲੀਆ^{੨੬} ਭਾਖੈ ॥ ਪਾਚਉ ਇੰਦ੍ਰੀ ਬਸਿ ਕਰਿ ਰਾਖੈ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸਾਖੀ^{੨੭} ਰਾਖੈ
ਚੀਤਿ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪੇ ਕ੍ਰਿਸਨ^{੨੮} ਪਰੀਤਿ ॥ ੬ ॥ ਕਰ ਪਲਵ^{੨੯} ਸਾਖਾ
ਬੀਚਾਰੇ ॥ ਅਪਨਾ ਜਨਮੁ ਨ ਜੁਐ ਹਾਰੇ ॥ ੩੦ ਅਸੁਰ ਨਦੀ ਕਾ ਬੰਧੈ ਮੂਲੁ ॥
ਪਛਿਮ ਫੇਰਿ ਚੜਾਵੈ ਸੂਰੁ ॥ ਅਜਰੁ ਜਰੈ ਸੁ ਨਿਝੁਤੁ ਝਰੈ ॥ ਜਗੰਨਾਥ ਸਿਉ
੩੧ ਗੋਸਟਿ ਕਰੈ ॥ ੭ ॥ ੩੨ ਚਉਮੁਖ ਦੀਵਾ ਜੋਤਿ ਦੁਆਰ ॥ ੩੩ ਪਲੂ ਅਨਤ ਮੂਲੁ
ਬਿਚਕਾਰਿ ॥ ਸਰਬ ਕਲਾ ਲੇ ਆਪੇ ਰਹੈ ॥ ੩੪ ਮਨੁ ਮਾਣਕੁ ਰਤਨਾ ਮਹਿ ਗੁਹੈ ॥
੮ ॥ ੩੫ ਮਸਤਕਿ ਪਦਮੁ ਦੁਆਲੈ ਮਣੀ ॥ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨੁ^{੩੬} ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਧਣੀ ॥
ਪੰਚ ਸਬਦ ਨਿਰਮਾਇਲ^{੩੭} ਬਾਜੇ ॥ ਢੁਲਕੇ^{੩੮} ਚਵਰ ਸੰਖ ਘਨ^{੩੯} ਗਾਜੇ ॥
੪੦ ਦਲਿ ਮਲਿ ਦੈਤਹੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ ॥ ਬੇਣੀ ਜਾਚੈ^{੪੧} ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ॥ ੯ ॥ ੧ ॥

- ੧ ਕਵੀ ।
- ੨ ਚੰਗੀ ਕਲ ਵਾਲੇ, ਮਾਨਦਾਨੀ ।
- ੩ ਬਹਾਦਰ ।
- ੪ ਇਹ ਹਉਮੈ ਵਾਲੀ ਬੁਧੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਣੀ
ਗਿਆਨੀ ਹਾਂ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ।
- ੫ ਮੈਨੂੰ ਆਸਰਾ ਹੈ ।
- ੬ ਇਕ ਭਗਤ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਭਾ: ਗੁਰਦਾਸ,
ਵਾਰ ੧੦, ਪੰ. ੧੪ ।
- ੭ ਦੇਖੋ ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦਾ ਨੋਟ ੩ ।
- ੮ ਇਕ ਉਹ ਥਾਂ ਜਿਥੇ ਜਿਵੇਂ ਰਹਾਉ ਦੀ ਤੁਕ
ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨਭਵ
ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਥਾਂ ਪਿੰਗਲਾ ਸੁਖਮਨਾ ਕਠੇ
ਵਸਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਇਹ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਫਲ
ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਹੀ ਮਨ ਬੇਣੀ
(ਤੁਬੇਣੀ) ਆਦਿ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਇਸ਼ਾਨ ਕਰਦਾ
ਹੈ । ਹੁਣ ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਤੀਰਥਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਤੇ ਨਾ
ਇਥਾਂ ਪਿੰਗਲਾ ਆਦਿ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੀ ਲੋੜ
ਹੈ । ਬੇਣੀ ਸੰਗਮ=ਜਿਥੇ ਗੰਗਾ, ਜਮਨਾ ਤੇ
ਸਰਸੂਤੀ ਨਦੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ । ਪਿਰਾਗੁ
(ਪ੍ਰਯਾਗ) ਭੀ ਉਥੇ ਹੀ ਹੈ । ਇਥੇ ਇਸ਼ਾਨ
ਕਰਨ ਦਾ ਖਾਸ ਮਹਾਤਮ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ,
- ੯ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ।
- ੧੦ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ।
- ੧੧ ਉਤੇ ਦਸੇ ਦੇਵ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਜਿਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ
ਦੀ ਅਨਭਵਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ?
- ੧੨ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੧੩ ਇੰਨੀ ਪੂਰਨਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰਲੇ ਚੰਦ ਆਦਿਕ
ਦੀ ਲੋੜ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।
- ੧੪ ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ
ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
- ੧੫ ਨਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
- ੧੬ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਨਾਮ
ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਨਾਲ) ।
- ੧੭ ਹੁਨਰ, ਵਿਉਂਤ, ਗੁਹਜ ਢੰਗ ਦਾ ।
- ੧੮ ਭੇਦ ।
- ੧੯ ਉਸ ਨੂੰ ।
- ੨੦ ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ ।
- ੨੧ ਜੀਵ ਸ੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉਪਰ ਮਨੁਖ ਰੂਪ
ਹੋਂਦ ਹੈ, ਉਸ ਤੇ ਸਿਰ ਰੂਪ ਆਲਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ
ਵਿਚ ਦਿਮਾਗ ਰੂਪ ਤਾਕੀ (ਥਾਤੀ) ਹੈ ।

- ੨੨ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਜਾਗੇ ।
- ੨੩ ਉਸ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ
ਤੁਲੋਕੀ ਲੱਪ ਹੋ ਜਾਏਗੀ, ਭਾਵ ਬੇਅਸਰ
ਹੋਵੇਗੀ ।
- ੨੪ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜੋ ਬੀਜ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹਰ ਇਕ
ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ।
- ੨੫ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਉਲਟ ਕੇ ਅਫੁਰ ਸਰੂਪ ਹਰੀ
ਵਿਚ ਰਹੇ ।
- ੨੬ [ਸ. ਅਲੀਕ] ਬੂਠ । ਬੂਠ ਨਾ ਬੋਲੇ ।
- ੨੭ ਸਿਖਿਆ, ਉਪਦੇਸ਼ ।
- ੨੮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ।
- ੨੯ ਪਤੇ । ਕਰ (ਹਥਾਂ) ਨੂੰ ਪਤੇ ਤੇ ਸ਼ਾਖਾਂ ਸਰੀਰ
ਰੂਪ ਰੁਖ ਦੀਆਂ ਜਾਣੇ । ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਾਖਾਂ ਦੁਆਰਾ
ਹੀ ਰੁਖ ਦਾ ਫਲਾਉ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਹਥਾਂ ਨਾਲ
ਸੇਵਾ ਕੀਤੀਆਂ ਹੀ ਮਨੁਖ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ
ਹੈ ।
- ੩੦ ਮੰਦੇ ਬਿਆਲਾਂ ਦੀ ਨਦੀ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਨੂੰ ਬੰਦ
ਕਰੇ । ਪਛਮ ਵਲੋਂ ਫੇਰ ਕੇ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਾਵੇ,
ਭਾਵ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਗਿਆਨ ਦਾ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰੇ । ਅਜਰ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਜਰੇ ਤਾਂ
ਅਨੰਦ ਇਕ ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੩੧ ਗੁਣਾਂ ਕਰੋ, ਮੇਲ ਮਾਣੋ ।
- ੩੨ ਚਤੁਰਮੁਖਾ ਦੀਵਾ (ਗਿਆਨ) ਬਲ ਰਿਹਾ ਹੈ
ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ।
- ੩੩ ਹਰੀ (ਮੂਲ) ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ ਤੇ ਪਤੇ ਰੂਪ
ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦੁਆਲੇ ਹੈ । ਪਲੂ=ਪੱਲਵ, ਪਤੇ ।
- ੩੪ ਮਨ ਮਾਣਕ ਨੂੰ ਸੁਭ ਬਿਆਲਾਂ ਰੂਪ ਰਤਨਾਂ
ਵਿਚ ਪਰੇ ਦੇਵੇ ।
- ੩੫ ਮਥੇ ਤੇ ਕਮਲ ਹੈ ਤੇ ਆਸ ਪਾਸ ਰਤਨ ਹਨ ।
- ੩੬ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ।
- ੩੭ ਪਵਿਤਰ । ਸੁਧ ਸ਼ਬਦ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੪,
ਨੋਟ ੧੧ ।
- ੩੮ ਬੁਲ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਚਵਰਾ
ਦੇ ਝੁਲਣ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਦ ਦੇ ਵਜਣ ਨਾਲ
ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ।
- ੩੯ ਬਹੁਤ ।
- ੪੦ ਉਹ ਕਾਮਾਦਿ ਦੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਲ ਕੇ ਦਲ ਦਿੰਦਾ
ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੪੧ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ।

* ਜੇਗੀਆ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਨਿਰਾਕਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਢੰਗ ਦਸਿਆ ਹੈ ।

ਰਾਗੁ ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ ਮਹਲਾ ੪

੧ ਓ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਮੇਰੇ ਮਨ ਜਪਿ ਅਹਿਨਿਸਿ^੧ ਨਾਮੁ ਹਰੇ ॥ ^੨ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਦੋਖ ਬਹੁ ਕੀਨੇ ਸਭ
^੩ਪਰਹਰਿ ਪਾਸਿ ਧਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹਿ ਆਰਾਧਹਿ
^੪ਸੇਵਕ ਭਾਇ ਖਰੇ ॥ ਕਿਲਬਿਖ^੫ ਦੋਖ ਗਏ ਸਭ ਨੀਕਰਿ^੬ ਜਿਉ ਪਾਨੀ ਮੈਲੁ
ਹਰੇ' ॥ ੧ ॥ ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ^੭ਨਰੁ ਨਾਰਾਇਨੁ ਗਾਵਹਿ ਮੁਖਿ ਬੋਲਹਿ ^੮ਨਰ ਨਰਹਰੇ ॥
^੯ਪੰਚ ਦੋਖ ਅਸਾਧ ਨਗਰ ਮਹਿ ਇਕੁ ਖਿਨੁ ਪਲੁ ਦੂਰਿ ਕਰੇ ॥ ੨ ॥ ਵਡਭਾਗੀ
ਹਰਿਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹਿ ਹਰਿ ਕੇ ਭਗਤ ਹਰੇ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਦੇਹਿ ਪ੍ਰਭ
ਜਾਚਉ^{੧੦} ਮੈ ਮੂੜ ਮੁਗਧ^{੧੧} ਨਿਸਤਰੇ ॥ ੩ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕ੍ਰਿਪਾ ਧਾਰਿ^{੧੨} ਜਗ ਜੀਵਨ
ਰਖਿ ਲੇਵਹੁ ਸਰਨਿ ਪਰੇ ॥ ਨਾਨਕੁ ਜਨੁ ਤੁਮਰੀ ਸਰਨਾਈ ਹਰਿ ਰਾਖਹੁ ਲਾਜ
ਹਰੇ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਰਾਮ ਜਪਿ ਜਨ ਰਾਮੈ ਨਾਮਿ ਰਲੇ ॥
ਰਾਮਨਾਮੁ ਜਪਿਓ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਹਰਿ ਧਾਰੀ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਪਲੇ^{੧੩} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਹਰਿ ਹਰਿ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ^{੧੪} ਸੁਆਮੀ ਜਨ ਜਪਿ ^{੧੫}ਮਿਲਿ ਸਲਲ ਸਲਲੇ ॥
ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਮਿਲਿ ਰਾਮ ਰਸੁ ਪਾਇਆ ਹਮ ਜਨ ਕੈ ^{੧੬}ਬਲਿ ਬਲਲੇ ॥ ੧ ॥
^{੧੭}ਪੁਰਖੋਤਮੁ ਹਰਿਨਾਮੁ ਜਨਿ ਗਾਇਓ ਸਭਿ ਦਾਲਦ^{੧੮} ਦੁਖ ਦਲਲੇ^{੧੯} ॥
ਵਿਚਿ ਦੇਹੀ ਦੋਖ ਅਸਾਧ ਪੰਚ ਧਾਤੂ^{੨੦} ਹਰਿ ਕੀਏ ਖਿਨ ਪਰਲੇ^{੨੧} ॥ ੨ ॥
ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਈ ਜਿਉ ਦੇਖੈ ਸਸਿ^{੨੨} ਕਮਲੇ ॥ ਉਨਵੈ^{੨੩}
ਘਨੁ^{੨੪} ਘਨੁ^{੨੫} ਘਨਿਹਰੁ^{੨੬} ਗਰਜੈ ਮਨਿ ਬਿਗਸੈ ਮੋਰ ਮੁਰਲੇ^{੨੭} ॥ ੩ ॥
ਹਮਰੈ ਸੁਆਮੀ ਲੋਚ ਹਮ ਲਾਈ ਹਮ ਜੀਵਹ ਦੇਖਿ ਹਰਿ ਮਿਲੇ ॥ ਜਨ

<p>੧ ਦਿਨ ਰਾਤ, ਭਾਵ ਸਦਾ ।
 ੨ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਪਾਪ ।
 ੩ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਸੁਟ ਦਿਤੇ ਹਨ ।
 ੪ ਖਰੇ (ਚੰਗੇ) ਸੇਵਾ ਭਾਵ ਨਾਲ ।
 ੫ ਪਾਪ ।
 ੬ ਨਿਕਲ ।
 ੭ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੮ [ਨਰ ਤੇ ਨਾਰਾਇਣ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਅੰਸਾ ਅਵਤਾਰ
 ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੯ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ'। ਮੂੰਹੋਂ ਆਖਦੇ ਹਨ : 'ਨਰ-ਨਰਹਰ'।
 ੧੦ ਸਰੀਰ ਨਗਰ ਵਿਚ ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਅਸਾਧ
 ਦੇਸ਼ ਹਨ ।
 ੧੧ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ।
 ੧੨ ਮੂਰਖ ।
 ੧੩ ਹੋ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵਨ ਹਰੀ !
 ੧੪ ਕ੍ਰਿਪਾ ।
 ੧੫ ਜੇ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹਰੀ।
 ੧੬ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।</p> | <p>ਸਲਲ [ਸੰ. ਸਲਿਲ, ਵਹਾਉ (ਪਾਣੀ ਦਾ)]
 ਪਾਣੀ ।
 ੧੭ ਬਲਿਹਾਰ ਹਾਂ ।
 ੧੮ ਉਤਮ ਪੁਰਖ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹਰੀ-ਜਨ ਨ
 ਗਾਇਆ । 'ਪੁਰਖੋਤਮ' ਹਰੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ ।
 'ਜਨਿ' ਕਰਤਾ ਕਾਰਕ ਵਿਚ ਹੈ । ਦੇਖੋ
 ਨੰਮ ੨੦ (ੳ) ।
 ੧੯ [ਸੰ. ਦਾਰਿਦ੍ਰਜ] ਗਰੀਬੀ ।
 ੨੦ ਦਲ ਲਏ, ਦੂਰ ਕਰ ਲਏ ।
 ੨੧ ਵਿਸ਼ੇ (ਕਾਮਾਦਿਕ) ।
 ੨੨ ਨਾਸ ।
 ੨੩ ਚੰਨ । ਜਿਵੇਂ ਕਮਲ (ਏਥੇ ਕੰਮੀਆਂ ਲਈ ਹੈ)
 ਚੰਦਰਮਾ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਖਿੜਦਾ ਹੈ ।
 ੨੪ ਝੁਕਦਾ ਹੈ ਵਸਣ ਲਈ ।
 ੨੫ ਬੰਦਲ ।
 ੨੬ ਬਹੁਤ ।
 ੨੭ ਬੰਦਲ ।
 ੨੮ ਮੋਰ ਦੇ ਬਚੇ ।</p> |
|--|--|

*ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜਪੋ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

†ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਉਦਮ ਗੁਰੂ ਤੋਂ
 ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

ਨਾਨਕ ^੧ਹਰਿ ਅਮਲ ਹਰਿ ਲਾਏ ਹਰਿ ਮੇਲਹੁ ਅਨਦ ਭਲੇ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ *ਨਟ
 ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸਖੇ ^੨॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ^੩ਹਰਿਨਾਮੁ
 ਧਿਆਇਓ ਹਮ ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਨ ਪਖੇ ^੪ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਉਤਮ ਜਗੰਨਾਥ
 ਜਗਦੀਸੁਰ ਹਮ ਪਾਪੀ ਸਰਨਿ ਰਖੇ ॥ ਤੁਮ ਵਡ ਪੁਰਖ ^੫ਦੀਨ ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਹਰਿ
 ਦੀਓ ਨਾਮੁ ਮੁਖੇ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਗੁਨ ਉਚ ਨੀਚ ਹਮ ਗਾਏ ^੬ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗਿ
 ਸਖੇ ॥ ਜਿਉ ਚੰਦਨ ਸੰਗਿ ਬਸੈ ਨਿੰਮੁ ਬਿਰਖਾ ^੭ਗੁਨ ਚੰਦਨ ਕੇ ਬਸਖੇ ॥ ੨ ॥
 ਹਮਰੇ ਅਵਗਨ ^੮ਬਿਖਿਆ ਬਿਖੈ ਕੇ ਬਹੁ ਬਾਰ ਬਾਰ ਨਿਮਖੇ ॥ ਅਵਗਨਿਆਰੇ
 ਪਾਥਰ ਭਾਰੇ ਹਰਿ ਤਾਰੇ ਸੰਗਿ ਜਨਖੇ ^੯ ॥ ੩ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਤੁਮ ਹਰਿ ਰਾਖਹੁ
 ਸੁਆਮੀ ਸਭ ਤਿਨ ਕੇ ਪਾਪ ਕ੍ਰਿਖੇ ^{੧੦} ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੇ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭ ਸੁਆਮੀ
 ਤੁਮ ਦੁਸਟ ਤਾਰੇ ਹਰਣਖੇ ^{੧੧} ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ‡ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਜਪਿ
 ਹਰਿ ਹਰਿ ^{੧੨}ਰਾਮ ਰੰਗੇ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਜਗਦੀਸੁਰਿ ^{੧੩}ਹਰਿ
 ਧਿਆਇਓ ਜਨ ਪਗਿ ^{੧੪}ਲਗੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਭੂਲ ਚੂਕ ਹਮ
 ਅਬ ਆਏ ਪ੍ਰਭ ਸਰਨਗੇ ^{੧੫} ॥ ਤੁਮ ਸਰਣਾਗਤਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ ਸੁਆਮੀ ਹਮ ਰਾਖਹੁ
 ਵਡ ਪਾਪਗੇ ^{੧੬} ॥ ੧ ॥ ਤੁਮਰੀ ਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਕੋ ਕੋ ਨ ਉਧਰਿਓ ਪ੍ਰਭ ਕੀਏ ਪਤਿਤ
 ਪਵਗੇ ^{੧੭} ॥ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ^{੧੮}ਛੀਪਾ ਦੁਸਟਾਰਿਓ ਪ੍ਰਭਿ ਰਾਖੀ ਪੈਜ ਜਨਗੇ ^{੧੯} ॥ ੨ ॥
 ਜੋ ਤੁਮਰੇ ਗੁਨ ਗਾਵਹਿ ਸੁਆਮੀ ਹਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਤਿਨਗੇ ^{੨੦} ॥ ਭਵਨ ^{੨੧}
 ਭਵਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਭਿ ਕੀਏ ਜਹ ਧੂਰਿ ਪਰੀ ਜਨ ਪਗੇ ^{੨੨} ॥ ੩ ॥ ਤੁਮਰੇ ਗੁਨ ਪ੍ਰਭ
 ਕਹਿਨ ਸਕਹਿ ਹਮ ਤੁਮ ਵਡ ਵਡ ਪੁਰਖ ਵਡਗੇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਉ ਦਇਆ ਪ੍ਰਭ
 ਧਾਰਹੁ ਹਮ ਸੇਵਹੁ ਤੁਮ ਜਨ ਪਗੇ ^{੨੩} ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ‡ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ
 ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮਨੇ ^{੨੪} ॥ ^{੨੫}ਜਗੰਨਾਥ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭਿ ਧਾਰੀ ਮਤਿ
 ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਬਨੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਜਨ ਹਰਿ ਜਸੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗਾਇਓ
 ਉਪਦੇਸਿ ਗੁਰੁ ਗੁਰ ਸੁਨੇ ॥ ਕਿਲਬਿਖ ^{੨੬}ਪਾਪ ਨਾਮ ਹਰਿ ਕਾਟੇ ਜਿਵ ਖੇਤ
^{੨੭}ਕ੍ਰਿਸਾਨਿ ਲੁਨੇ ॥ ੧ ॥ ਤੁਮਰੀ ਉਪਮਾ ਤੁਮਹੀ ਪ੍ਰਭ ਜਾਨਹੁ ਹਮ ਕਹਿ ਨ
 ਸਕਹਿ ਹਰਿ ਗੁਨੇ ॥ ਜੈਸੇ ਤੁਮ ਤੈਸੇ ਪ੍ਰਭ ਤੁਮਹੀ ਗੁਨ ਜਾਨਹੁ ਪ੍ਰਭ ਅਪੁਨੇ ॥ ੨ ॥
 ਮਾਇਆ ਫਾਸ ਬੰਧ ਬਹੁ ਬੰਧੇ ਹਰਿ ਜਪਿਓ ^{੨੮}ਖੁਲ ਖੁਲਨੇ ॥ ਜਿਉ ਜਲ ਕੁੰਚਰੁ ^{੨੯}
 ਤਦੁ ਐ ਬਾਂਧਿਓ ^{੩੦}ਹਰਿ ਚੇਤਿਓ ਮੋਖ ਮੁਖਨੇ ॥ ੩ ॥ ਸੁਆਮੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ
 ਪਰਮੇਸਰੁ ਤੁਮ ਖੋਜਹੁ ^{੩੧}ਜੁਗ ਜੁਗਨੇ ॥ ਤੁਮਰੀ ਬਾਹ ^{੩੨}ਪਾਈ ਨਹੀ ਪਾਵੈ ਜਨ
 ਨਾਨਕ ਕੇ ਪ੍ਰਭ ਵਡਨੇ ^{੩੩} ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕਲਿ ^{੩੪}

੧ ਹਰੀ ਨਾਮ ਰੂਪ ਅਮਲ (ਨਸ਼ਾ) ।
 ੨ ਸਖਾ, ਮਿੱਤਰ ।
 ੩ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
 ੪ ਪਖਾਲੇ, ਧੋਤੇ ।
 ੫ ਦੀਨਾਂ ਦੇ ਦੁਖਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ।
 ੬ ਗੁਰੂ ਸਖੇ (ਮਿੱਤਰ) ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ।
 ੭ ਚੰਦਨ ਦੇ ਗੁਣ ਨਿੰਮ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ
 ਨਿੰਮ ਵੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੮ ਸਾਡੇ ਅੰਗਣ ਮਾਇਆ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸਨ,
 ਜੋ ਅਸੀਂ ਕਈ ਕਈ ਵਾਰ ਹਰ ਘੜੀ ਕੀਤੇ
 ਸਨ । ਨਿਮਖੋ=ਘੜੀ ਘੜੀ ।
 ੯ ਜਨਾਂ (ਭਗਤਾਂ) ਦੇ ।
 ੧੦ ਖਿਚ ਲਏ, ਵਾਹ ਸੁਟੇ, ਦੂਰ ਕੀਤੇ ।
 ੧੧ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਵਰਗੇ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੯੯,
 ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੧੨ ਰਾਮ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ।
 ੧੩ ਜਗਤ ਦੇ ਈਸਰ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ।
 ੧੪ ਚਰਨੀ ।
 ੧੫ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ।
 ੧੬ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ।
 ੧੭ ਪਾਵਨ, ਪਵਿੱਤਰ ।
 ੧੮ ਜਿਸ ਨਾਮਦੇਵ ਛੀਬੇ ਨੂੰ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਇਆ
 ਦੁਸ਼ਟ ਕਹਿ ਕੇ ਕਢ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਮੰਦਰ

ਵਿਚੋਂ, ਉਸ ਜਨ ਦੀ ਤੂੰ ਇਬਤ ਰਖ ਲਈ ।
 ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੭ ।
 ੧੯ ਜਨ ਦੀ, ਨਾਮਦੇਵ ਭਗਤ ਦੀ ।
 ੨੦ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ।
 ੨੧ ਘਰ, ਅਸਥਾਨ ।
 ੨੨ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ।
 ੨੩ ਮੰਨ ਕੇ ।
 ੨੪ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ
 ਸਾਡੀ ਮਤ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ
 ਵਾਲੀ ਬਣ ਗਈ ।
 ੨੫ ਪਾਪ ।
 ੨੬ ਕਿਸਾਨ ਨੇ ਕਟਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੭ ਬੰਧਨ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ ।
 ੨੮ ਹਾਥੀ । ਗਜ ਨੂੰ ਤੰਦੂਦੇ ਨੇ ਗ੍ਰਸ ਲਿਆ ਸੀ ।
 ਇਸ ਨੇ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਕਹਿ ਕੇ ਛੁਟਕਾਰਾ
 ਪਾਇਆ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੩੦, ਨੋਟ ੩੦ ।
 ੨੯ ਤੇਨੂੰ ਮੁਖਨੇ (ਮੁਕਤ ਸਰੂਪ) ਨੂੰ ਚੇਤ ਕੇ ਮੁਕਤ
 ਹੋ ਗਿਆ ।
 ੩੦ ਜੁਗਾਂ ੨ ਵਿਚ, ਸਦਾ ।
 ੩੧ ਪਾਈ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ।
 ੩੨ ਵਡੇ ।
 ੩੩ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ।

* ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਨਾਮ ਧਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਆਪਣੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਕੇ ਸਾਡੇ
 ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਜਹੇ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

† ਹਰੀ-ਜਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨੀ ਲਗ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਈਦਾ ਹੈ ।

‡ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਮਤ ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਕਰ ਲਈਏ, ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਫਾਹੀ
 ਕਟੀ ਜਾ ਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਕਰਨਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । (ਇਸ ਜਸ ਦੇ ਕਰਨ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ
 ਜਸ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਇਹਸਾਹ ਹੀ ਰਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ।)

§ ਹਰੀ ਦੇ ਅਥਾਹ ਗੁਣ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਦਿਸਦੇ ਅਤੇ ਜਪੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ।

ਕੀਰਤਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਵਣੇ^੧ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਦਇਆਲਿ ਦਇਆ ਪ੍ਰਭ ਧਾਰੀ ਲਗਿ
ਸਤਿਗੁਰ ਹਰਿ ਜਪਣੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਤੁਮ ਵਡ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ^੨
ਸੁਆਮੀ ਸਭਿ ਧਿਆਵਹਿ^੩ ਹਰਿ ਰੁੜਣੇ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਤੁਮ੍ਹਰੇ ਵਡ ਕਟਾਖ^੪ ਹੈ
ਤੇ ਗੁਰਮੁਖਿ^੫ ਹਰਿ ਸਿਮਰਣੇ ॥ ੧ ॥ ਇਹ ਪਰਪੰਚੁ^੬ ਕੀਆ ਪ੍ਰਭ ਸੁਆਮੀ ਸਭੁ
ਜਗ ਜੀਵਨੁ ਜੁਗਣੇ ॥ ਜਿਉ^੭ ਸਲਲੈ ਸਲਲ ਉਠਹਿ ਬਹੁ ਲਹਰੀ ਮਿਲਿ
ਸਲਲੈ ਸਲਲ ਸਮਣੇ ॥ ੨ ॥ ਜੇ ਪ੍ਰਭ ਕੀਆ ਸੁ ਤੁਮ ਹੀ ਜਾਨਹੁ ਹਮ ਨਹ ਜਾਣੀ
ਹਰਿ ਗਹਣੇ^੮ ॥ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਕਉ ਰਿਦ ਉਸਤਤਿ ਧਾਰਹੁ ਹਮ ਕਰਹ ਪ੍ਰਭੁ
ਸਿਮਰਣੇ ॥ ੩ ॥ ਤੁਮ ਜਲਨਿਧਿ^੯ ਹਰਿ ਮਾਨਸਰੋਵਰ^{੧੦} ਜੋ ਸੇਵੇ^{੧੧} ਸਭ
ਫਲਣੇ ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਬਾਂਛੈ^{੧੨} ਹਰਿ ਦੇਵਹੁ ਕਰਿ
ਕ੍ਰਿਪਣੇ^{੧੩} ॥ ੪ ॥ ੬ ॥

ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ ਮਹਲਾ ੪ ਪੜਤਾਲ^{੧੪}

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ * ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ^{੧੫} ਸੇਵ ਸਫਲ
ਹਰਿ ਘਾਲ ॥ ਲੇ^{੧੬} ਗੁਰਪਗਰੇਨ ਰਵਾਲ ॥ ਸਭਿ ਦਾਲਿਦ^{੧੭} ਭੰਜਿ ਦੁਖ ਦਾਲਾ ॥
ਹਰਿ ਹੋ ਹੋ ਹੋ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਗ੍ਰਿਹੁ^{੧੮} ਹਰਿ ਆਪਿ
ਸਵਾਰਿਓ ਹਰਿ ਰੰਗ^{੧੯} ਰੰਗਮਹਲ ਬੇਅੰਤ ਲਾਲ ਲਾਲ ਹਰਿ ਲਾਲ ॥ ਹਰਿ
ਆਪਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਆਪਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਇਓ ਹਮ ਹਰਿ ਕੀ ਗੁਰ ਕੀਈ ਹੈ
ਬਸੀਠੀ^{੨੦} ਹਮ ਹਰਿ ਦੇਖੇ ਭਈ ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ॥ ੧ ॥
ਹਰਿ ਆਵਤੇ ਕੀ ਬਬਰਿ ਗੁਰਿ ਪਾਈ ਮਨਿ ਤਨਿ ਆਨਦੋ ਆਨੰਦ ਭਏ ਹਰਿ
ਆਵਤੇ ਸੁਨੇ ਮੇਰੇ ਲਾਲ^{੨੧} ਹਰਿ ਲਾਲ ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਮਿਲੇ ਭਏ
ਗਲਤਾਨ ਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ੭ ॥ † ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਮਨ
ਮਿਲੁ ਸੰਤ ਸੰਗਤਿ ਸੁਭਵੰਤੀ^{੨੨} ॥ ਸੁਨਿ^{੨੩} ਅਕਥ ਕਥਾ ਸੁਖਵੰਤੀ ॥ ਸਭ
ਕਿਲਬਿਖ^{੨੪} ਪਾਪ ਲਹੰਤੀ ॥ ਹਰਿ^{੨੫} ਹੋ ਹੋ ਹੋ ਲਿਖਤੁ ਲਿਖੰਤੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚਿ ਊਤਮ ਮਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਕਥਾ ਭਜੰਤੀ ॥ ਜਿਨਿ
ਜਨਿ ਸੁਣੀ ਮਨੀ ਹੈ ਜਿਨਿ ਜਨਿ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੈ^{੨੬} ਧਉ ਕੁਰਬਾਨੰਤੀ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ
ਅਕਥ ਕਥਾ ਕਾ ਜਿਨਿ ਰਸੁ ਚਾਖਿਆ ਤਿਸੁ ਜਨ ਸਭ ਭੂਖ ਲਹੰਤੀ ॥ ਨਾਨਕ
ਜਨ ਹਰਿ ਕਥਾ ਸੁਣਿ ਤ੍ਰਿਪਤੇ^{੨੭} ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹੋਵੰਤੀ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥
੮ ॥ ‡ ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਕੋਈ ਆਨਿ ਸੁਨਾਵੈ ਹਰਿ ਕੀ ਹਰਿ ਗਾਲ^{੨੮} ॥
ਤਿਸ ਕਉ ਹਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਾਲ^{੨੯} ॥ ਸੋ ਹਰਿ ਜਨੁ ਹੈ ਭਲ ਭਾਲ^{੩੦} ॥

- ੧ ਪ੍ਰਵਾਣ ਹੈ । ਕਲਯੁਗ ਵਿਚ ਹਰੀ-ਜਸ ਹੀ ਕਬੂਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।
- ੨ ਜੇ ਮਨ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
- ੩ [ਰੁੜ੍ਹ] ਸੁੰਦਰ ਹਰੀ ਨੂੰ ।
- ੪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ।
- ੫ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
- ੬ [ਪੰਜ ਤਤਾਂ ਦਾ ਖਿਲਾਰ] ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ।
- ੭ ਜਗਤ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੈ ਅਤੇ ਜੁਗਤ (ਸਭ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ) ਹੈ ।
- ੮ [ਸੰ. ਸਲਿਲ=ਵਹਾਰੂ ਪਾਣੀ ਦਾ] ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ।
- ੯ ਡੁੰਘਾਈ ।
- ੧੦ ਜਲ ਦਾ ਡੰਡਾਰ, ਸਮੁੰਦਰ ।
- ੧੧ [ਤਿਬਤ ਦੀ ਇਕ ਵੱਡੀ ਝੀਲ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ] ਝੀਲ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਮੌਤੀ ਨਿਕਲਦੇ ਅਤੇ ਹੰਸਾਂ ਦਾ ਚੋਗ ਬਣਦੇ ਹਨ ।
- ੧੨ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਫਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ।
- ੧੩ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ।
- ੧੪ ਕ੍ਰਿਪਾ ।
- ੧੫ [ਪਰਤਾਓ ਤਾਲ] ਇਥੇ ਗਾਉਣ ਵਿਚ ਮੁੜ ੨ ਤਾਲ ਪਰਤਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੬ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਕੇ ਘਾਲ ਸਫਲੀ ਕਰ ।
- ੧੭ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਦੀ ਮਿਟੀ ਤੇ ਧੁੜੀ ।

- ੧੮ [ਸੰ. ਦਾਰਿਦ੍ਰਯ] ਗ਼ਰੀਬੀ । ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੀ ਗ਼ਰੀਬੀ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੌਲ ਦੇਹ ।
- ੧੯ ਘਰ (ਸਰੀਰ ਰੂਪ) ।
- ੨੦ ਆਨੰਦ ਭਵਨ, ਖੁਸ਼ੀ ਮਾਨਣ ਲਈ ਘਰ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਿਅੰਤ ਲਾਲ ਲਗੇ ਹਨ—ਸੰਸਾਰੀ ਲਾਲ ਨਹੀਂ—ਹਰੀ ਦੇ ਲਾਲ, ਇਲਾਹੀ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਲਾਲ ।
- ੨੧ ਵਿਚੋਲਾ ਪਨ । ਸਾਡੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨੇ ਹਰੀ ਦੀ ਬਸੀਠੀ ਕੀਤੀ ਹੈ (ਸਾਡੇ ਲਈ ਹਰੀ ਪਾਸ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ ਹੈ) ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੇਖ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ੨ ਹੋਏ ਹਾਂ ।
- ੨੨ ਪਿਆਰਾ ।
- ੨੩ ਮਗਨਤਾ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਾਲੇ ।
- ੨੪ ਸੁਭਵਤੀ, ਅਨੰਦ ਵਾਲੀ ਹੋ ਜਾ ।
- ੨੫ ਹਰੀ ਦੀ ਅਕਹਿ ਗਲ ।
- ੨੬ ਪਾਪ ।
- ੨੭ ਲਿਖਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੨੮ ਹਰੀ ਦੀ ਸਿਫਤ ।
- ੨੯ ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਣ ਹਾਂ ।
- ੩੦ ਰਜ ਗਏ ।
- ੩੧ ਗਲਾਂ ਕਥਾਂ ।
- ੩੨ ਬਲਿਹਾਰ ।
- ੩੩ ਭਲਾ ।

* ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਿਹਨਤ ਸਫਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗ਼ਰੀਬੀਆਂ ਤੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਹਰੀ ਆਪ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਕੌਮਤੀ ਗੁਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ । ਹਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਣ ਦੀ ਸੋਝੀ ਗੁਰੂ ਹੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

+ ਹਰੀ ਅਕਹਿ ਹਸਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਇਸ ਅਕਹਿ ਹਸਤੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਭੀ ਸੁਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਕਿਵੇਂ ? ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਸਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਲਿਆ ਕੇ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੂਖ ਦੇ ਕੇ ।

÷ ਜਿਹੜਾ ਮੈਨੂੰ ਹਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾਵੇ, ਮੈਂ ਉਸ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਵਾਂ । ਇਹ ਕੰਮ ਗੁਰੂ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅੰਦਰੋਂ ਸਰਲ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਸਦਾ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।

ਹਰਿ ਹੋ ਹੋ ਹੋ ਮੇਲਿ ਨਿਹਾਲ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਮਾਰਗੁ^੧ ਗੁਰਸੰਤਿ
ਬਤਾਇਓ ਗੁਰਿ ਚਾਲ^੨ ਦਿਖਾਈ ਹਰਿ ਚਾਲ ॥ ਅੰਤਰਿ ਕਪਟੁ ਚੁਕਾਵਹੁ ਮੇਰੇ
ਗੁਰਸਿਖਹੁ ਨਿਹਕਪਟ^੩ ਕਮਾਵਹੁ ਹਰਿ ਕੀ ਹਰਿਘਾਲ^੪ ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ
ਨਿਹਾਲ ॥ ੧ ॥ ਤੇ ਗੁਰ ਕੇ ਸਿਖ ਮੇਰੇ ਹਰਿਪ੍ਰਭਿ ਭਾਏ ਜਿਨਾ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਜਾਨਿਓ
ਮੇਰਾ ਨਾਲਿ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਉ ਮਤਿ ਹਰਿਪ੍ਰਭਿ ਦੀਨੀ ਹਰਿ ਦੇਖਿ ਨਿਕਟਿ^੬
ਹਦੂਰਿ^੭ ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ॥ ੨ ॥ ੩ ॥ ੯ ॥

ਰਾਗੁ ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ ਮਹਲਾ ੫

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ * ॥ ਰਾਮ ਹਉ ਕਿਆ ਜਾਨਾ^੧ ਕਿਆ ਭਾਵੈ ॥
ਮਨਿ ਪਿਆਸ ਬਹੁਤੁ ਦਰਸਾਵੈ^੨ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੋਈ ਗਿਆਨੀ ਸੋਈ ਜਨੁ
ਤੇਰਾ ਜਿਸੁ ਉਪਰਿ ਰੁਚ^੩ ਆਵੈ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਜਿਸੁ ਪੁਰਖ ਬਿਧਾਤੇ^੪ ਸੋ
ਸਦਾ ਸਦਾ ਤੁਧੁ ਧਿਆਵੈ ॥ ੧ ॥ ਕਵਨ ਜੋਗ ਕਵਨ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨਾ ਕਵਨ
ਗੁਨੀ ਰੀਝਾਵੈ ॥ ਸੋਈ ਜਨੁ ਸੋਈ^੫ ਨਿਜਭਗਤਾ ਜਿਸੁ ਉਪਰਿ ਰੰਗੁ^੬
ਲਾਵੈ ॥ ੨ ॥ ਸਾਈ ਮਤਿ ਸਾਈ ਬੁਧਿ ਸਿਆਨਪ ਜਿਤੁ ਨਿਮਖ^੭ ਨ ਪ੍ਰਭੁ
ਬਿਸਰਾਵੈ ॥ ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਲਗਿ ਏਹੁ ਸੁਖੁ ਪਾਇਓ ਹਰਿਗੁਨ ਸਦਹੀ ਗਾਵੈ ॥ ੩ ॥
ਦੇਖਿਓ ਅਚਰਜੁ^੮ ਮਹਾਮੰਗਲਰੂਪੁ^੯ ਕਿਛੁ ਆਨ ਨਹੀ ਦਿਸਟਾਵੈ ॥ ਕਹੁ
ਨਾਨਕ ਮੋਰਚਾ^{੧੦} ਗੁਰਿ ਲਾਹਿਓ ਤਹ ਗਰਭ ਜੋਨਿ ਕਹ^{੧੧} ਆਵੈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥

ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ ਮਹਲਾ ੫ ਦੁਪਦੇ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਉਲਾਹਨੈ^੧ ਮੈ ਕਾਹੂ^੨ ਨ ਦੀਓ ॥
ਮਨ ਮੀਠ ਤੁਹਾਰੇ ਕੀਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਆਗਿਆ ਮਾਨਿ ਜਾਨਿ ਸੁਖੁ
ਪਾਇਆ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਨਾਮੁ ਤੁਹਾਰੇ ਜੀਓ^੩ ॥ ੨ ॥ ਈਹਾਂ ਉਹਾ ਹਰਿ ਤੁਮਹੀ
ਤੁਮਹੀ ਇਹੁ ਗੁਰ ਤੇ^੪ ਮੰਤ੍ਰ ਦ੍ਰਿੜੀਓ ॥ ੧ ॥ ਜਬ ਤੇ ਜਾਨਿ ਪਾਈ ਏਹ ਬਾਤਾ ਤਬ
ਕੁਸਲ ਖੇਮ ਸਭ ਬੀਓ ॥ ੨ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਨਾਨਕ ਪਰਗਾਸਿਓ ਆਨ^੫ ਨਾਹੀ
ਰੇ ਬੀਓ^੬ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ੨ ॥ ਨਟ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਜਾ ਕਉ ਭਈ ਤੁਮਾਰੀ ਧੀਰ^੭ ॥
ਜਮ ਕੀ ਤ੍ਰਾਸ^੮ ਮਿਟੀ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ^੯ ਨਿਕਸੀ ਹਉਮੈ ਪੀਰ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਤਪਤਿ ਬੁਝਾਨੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਬਾਨੀ^{੧੦} ਤ੍ਰਿਪਤੇ ਜਿਉ ਬਾਰਿਕ ਖੀਰ ॥ ਮਾਤ

੧ ਰਸਤਾ (ਉਸ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ) ।
 ੨ ਉਸ ਰਸਤੇ ਉੱਤੇ ਚਲਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ, ਹਰੀ ਦੇ
 ਮਿਲਣ ਦੀ ਗੰਤੀ ।
 ੩ ਅੰਦਰੋਂ ਵਲ ਛਲ ਦੂਰ ਕਰੋ ।
 ੪ [ਸੰ. ਨਿਸ਼ਕਪਟ] ਬਿਨਾਂ ਛਲ ਦੇ, ਸਰਲ ਹੋ ਕੇ।
 ੫ ਮਿਹਨਤ, ਸੇਵਾ ।
 ੬ ਨੌੜੇ ।
 ੭ ਪ੍ਰਤੱਖ, ਸਾਮ੍ਹਣੇ ।
 ੮ ਤੇਨੂੰ ਕੀ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ?
 ੯ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ।
 ੧੦ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ।
 ੧੧ [ਸੰ. ਵਿਧਾਤ੍ਰਿ] ਹੋ ਰਚਨਹਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ !
 ੧੨ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੩ ਆਪਣਾ ਖਾਸ ਭਗਤ ।
 ੧੪ ਪਿਆਰ ।
 ੧੫ ਔਖ ਦੇ ਫੇਰ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਭੀ ।
 ੧੬ ਅਤੀ ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੧੭ (ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਨਜ਼ਰ
 ਆਉਂਦਾ ।

੧੮ ਚੰਗਾਲ (ਪਾਪਾਂ ਦਾ) ।
 ੧੯ ਕਿਵੇਂ ? ਤਦ ਜੁਨੀ ਵਿਚ ਮੁੜ ਕਿਵੇਂ ਪੈ
 ਸਕਦਾ ਹੈ ?
 ੨੦ ਉਲਾਹਮੇ, ਸ਼ਿਕਾਇਤ ।
 ੨੧ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ।
 ੨੨ ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ ਮਨ ਨੂੰ ਮਿਠਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ।
 ੨੩ ਜੀਵਦਾ ਹਾਂ ।
 ੨੪ ਇਥੇ ਉਥੇ, ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ।
 ੨੫ ਸਿਖਿਆ ਪੱਕੀ ਤਰਾਂ ਲਈ ਹੈ ।
 ੨੬ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦਾ ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ।
 ੨੭ ਇਹ ਹਰੀ ਸਾਧ-ਸੰਗ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ
 ਹੈ ।
 ੨੮ ਹੋਰ ।
 ੨੯ ਦੁਸਰਾ ।
 ੩੦ ਆਸਰਾ ।
 ੩੧ ਡਰ ।
 ੩੨ ਹਉਮੈ ਰੂਪ ਪੀੜ ਨਿਕਲ ਗਈ ।
 ੩੩ ਅਤੇ ਰੱਜ ਗਏ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਬਾਲਕ ਦੁਧ ਪੀ ਕੇ
 ਰਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

* ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਲਈ ਯੋਗ ਸਾਧਨ, ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਆਦਿ ਦਾ ਕੋਈ ਛਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ।
 ਅਸਲ ਚੀਜ਼ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਔਸਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਹਰੀ ਨੂੰ ਇਕ ਪਲ ਵੀ ਨਾ ਵਿਸਾਰੇ ਅਤੇ ਸਦਾ ਗੁਰੂ
 ਦੇ ਦਰਸਾਏ ਹੋਏ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਰਹੇ ।

† ਹਰੀ ਦੇ ਭਗਤ ਉੱਤੇ ਕੁਝ ਪਿਆ ਵਾਪਰੇ, ਉਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਬਲਕਿ ਹਰੀ ਦਾ
 ਭਾਣਾ ਮਿਠਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ । ਇਉਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਹ ਸੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਰੁਚੀ ਸਤਿ-ਸੰਗ ਤੋਂ
 ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।

‡ ਹਰੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਪਕੜਨ ਨਾਲ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਹਉਮੈ ਦੀ ਪੀੜ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੀ
 ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਸੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ? ਗੁਰੂ ਭਰਮ ਦੇ ਪੜਦੇ
 ਲਾਹ ਕੇ ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਹਰੀ ਜਸ ਗਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ
 ਮਿਲਾਪ ਨੂੰ ਪੈਰਾਨੀ ਵਾਲੇ ਸੁਆਦ ਨਾਲ ਮਾਣਦੇ ਹਾਂ ।

ਪਿਤਾ ਸਾਜਨ ਸੰਤ ਮੇਰੇ ਸੰਤ ਸਹਾਈ ਬੀਰ^੧ ॥ ੧ ॥ ਖੁਲੇ ਭ੍ਰਮਭੀਤਿ^੨ ਮਿਲੇ
 ਗੋਪਾਲਾ^੩ ਹੀਰੈ ਬੇਧੇ ਹੀਰ ॥ ਬਿਸਮ^੪ ਭਏ ਨਾਨਕ ਜਸੁ ਗਾਵਤ ਠਾਕੁਰ^੫ ਗੁਨੀ
 ਗਹੀਰ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥ ੩ ॥ * ਨਟ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਅਪਨਾ ਜਨੁ ਆਪਹਿ ਆਪਿ
 ਉਧਾਰਿਓ^੬ ॥ ਆਠਪਹਰ ਜਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਬਸਿਓ ਮਨ ਤੇ ਨਾਹਿ ਬਿਸਾਰਿਓ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ 'ਬਰਨੁ ਚਿਹਨੁ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਪੇਖਿਓ ਦਾਸ ਕਾ ਕੁਲੁ ਨ
 ਬਿਚਾਰਿਓ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਦੀਓ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ਸਵਾਰਿਓ ॥ ੧ ॥ ਮਹਾ
 ਬਿਖਮੁ^੭ ਅਗਨਿ ਕਾ ਸਾਗਰੁ ਤਿਸਤੇ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਿਓ ॥ 'ਪੇਖਿ ਪੇਖਿ ਨਾਨਕ
 ਬਿਗਸਾਨੋ^੮ ੧੧ ਪੁਨਹ ਪੁਨਹ ਬਲਿਹਾਰਿਓ ॥ ੨ ॥ ੩ ॥ ੪ ॥ ਨਟ ਮਹਲਾ ੫ ॥
 ਹਰਿ ਹਰਿ ਮਨ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਕਹਿਓ ॥ ਕੋਟਿ ਅਪ੍ਰਾਧ ਮਿਟਹਿ ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ
 ਤਾ ਕਾ ਦੁਖੁ ਨ ਰਹਿਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਭਇਓ ਬੈਰਾਗੀ
 ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਲਹਿਓ^੯ ॥ ੧੩ ਸਗਲ ਤਿਆਗਿ ਏਕ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਚਰਨ
 ਗਹਿਓ^{੧੦} ॥ ੧ ॥ ਕਹਤ ਮੁਕਤ ਸੁਨਤੇ ਨਿਸਤਾਰੇ^{੧੧} ਜੋ ਜੋ ਸਰਨਿ ਪਇਓ ॥
 ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪੁਨਾ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਅਨਦ ਭਇਓ ॥ ੨ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥
 ਨਟ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸੰਗਿ ਲਾਗੀ ਡੋਰੀ^{੧੨} ॥ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਕਰਿ
 ਪਰਮਗਤਿ ਮੋਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ 'ਅੰਚਲਾ ਗਹਾਇਓ ਜਨ ਅਪੁਨੇ ਕਉ
 ਮਨੁ ਬੀਧੋ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਖੋਰੀ^{੧੩} ॥ ਜਸੁ ਗਾਵਤ ਭਗਤਿ ਰਸੁ ਉਪਜਿਓ ਮਾਇਆ ਕੀ
 ਜਾਲੀ ਤੋਰੀ^{੧੪} ॥ ੧ ॥ ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹੇ ਕਿਰਪਾਨਿਧਿ^{੧੫} ੨੧ ਆਨ ਨ ਪੇਖਉ
 ਹੋਰੀ ॥ ਨਾਨਕ ਮੇਲਿ ਲੀਓ ਦਾਸੁ ਅਪੁਨਾ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਕਬਹੂ ਥੋਰੀ ॥ ੨ ॥ ੫ ॥ ੬ ॥ ਨਟ
 ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਜਪੁ ਜਪਿ ਹਰਿ ਨਾਰਾਇਣ ॥ ਕਬਹੂ ਨ ਬਿਸਰਹੁ ਮਨ
 ਮੇਰੇ ਤੇ ਆਠਪਹਰ ਗੁਨ ਗਾਇਣ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਾਧੂ ਧੂਰਿ ਕਰਉ ਨਿਤ
 ਮਜਨੁ^{੨੨} ਸਭ ਕਿਲਬਿਖ^{੨੩} ਪਾਪ ਗਵਾਇਣ ॥ ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹੇ ਕਿਰਪਾਨਿਧਿ
 ੨੪ ਘਟਿ ਘਟਿ ਦਿਸਟਿ ਸਮਾਇਣੁ ॥ ੧ ॥ ਜਾਪ ਤਾਪ^{੨੫} ਕੋਟਿ ਲਖ ਪੂਜਾ ਹਰਿ
 ਸਿਮਰਣ^{੨੬} ਤੁਲਿ ਨ ਲਾਇਣ ॥ ਦੁਇ ਕਰ^{੨੭} ਜੋੜਿ ਨਾਨਕੁ ਦਾਨੁ ਮਾਂਗੈ ਤੇਰੇ
 ੨੮ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸ ਦਸਾਇਣੁ ॥ ੨ ॥ ੬ ॥ ੭ ॥ ਨਟ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਮੇਰੇ ਸਰਬਸੁ^{੨੯} ਨਾਮੁ
 ਨਿਧਾਨੁ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਮਿਲਿਓ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਨੋ ਦਾਨੁ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਹਾਰਾ^{੩੦} ਗਾਉ ਕੀਰਤਨੁ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨੁ ॥ ਕਾਮੁ
 ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ^{੩੧} ਖੰਡ ਖੰਡ ਕੀਨੋ ਬਿਨਸਿਓ ਮੂੜ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ੧ ॥ ਕਿਆ ਗੁਣ
 ਤੇਰੇ ਆਖਿ ਵਖਾਣਾ^{੩੨} ਪ੍ਰਭ ਅੰਤਰਜਾਮੀ^{੩੩} ਜਾਨੁ^{੩੪} ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਰਨਿ

੧ ਵੀਰ, ਭਰਾ ਵਤ ।
 ੨ ਭਿੱਤ, ਕਿਵਾੜ ।
 ੩ ਹੀਰਾ ਜਿਵੇਂ ਹੀਰੇ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । (ਤਿਵੇਂ
 ਸਾਡੇ ਕਰੜੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀਆਂ
 ਗੋਲਾਂ ਪੋਹਣ ਜੋਗਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ) ।
 ੪ ਹਰਾਨਗੀ ਵਾਲੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਾਲੇ, ਅਤੀ ਅਨੰਦ ।
 ੫ ਗਹਿਰੇ (ਭੁੰਘ) ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਦੇ ।
 ੬ ਤਾਰਿਆ ਹੈ ।
 ੭ ਹਰੀ ਨੇ ਮੇਰਾ ਰੰਗ ਰੂਪ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ,
 ਅਤੇ ਨਾ ਮੇਰੇ ਘਰਾਣੇ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ;
 ਕੇਵਲ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਦੇ
 ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਹੀ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆ ।
 ੮ ਕਠਿਨ । ਕਠਿਨ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਜਿਸ ਵਿਚ
 ਪਾਣੀ ਦੀ ਥਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਅਗਨੀ ਹੈ ।
 'ਤਿਤੁ ਸਰਵਰੜੇ ਭਈਲੇ ਨਿਵਾਸਾ ਪਾਣੀ
 ਪਾਵਰੁ ਤਿਨਹਿ ਕੀਆ' (ਆਸਾ ਮ: ੧) ।
 ੯ ਦੇਖ ਦੇਖ ਕੇ (ਇਹ ਚੋਜ) ।
 ੧੦ ਖਿੜਦਾ ਹੈ ।
 ੧੧ ਮੁੜ ੨, ਬਾਰ ਬਾਰ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੨ ਲਭਿਆ ਹੈ । ਸਾਧ-ਸੰਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ
 ਹੈ ।
 ੧੩ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ।
 ੧੪ ਪਕੜੇ ਹਨ ।

੧੫ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿਤੇ ।
 ੧੬ ਮਨ ਦੀ ਨੀਝ ।
 ੧੭ ਪੱਲਾ ਪਕੜਾਇਆ ਸ੍ਰ ।
 ੧੮ ਖੁਮਾਰੀ । 'ਮਨੁ ਖਚਿਤ ਪ੍ਰੇਮਿ ਰਸ ਖੇਰੀ'
 (ਸਾਰਗ ਮ: ੫) ।
 ੧੯ ਤੋੜ ਦਿਤੀ ।
 ੨੦ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਖੜਾਨਾ ।
 ੨੧ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੁਸਰਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ ।
 ੨੨ ਵਿਸ਼ਨਾਨ ।
 ੨੩ ਪਾਪ ।
 ੨੪ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਦਿਸਦਾ
 ਹੈ ।
 ੨੫ ਲਖਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਤਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ।
 ੨੬ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ।
 ੨੭ ਹਥ ।
 ੨੮ ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ ।
 ੨੯ ਸਭ ਕੁਝ ।
 ੩੦ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੩੧ ਟੋਟੇ ੨ ।
 ੩੨ ਬਿਆਨ ਕਰਾਂ ।
 ੩੩ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ।
 ੩੪ ਜਾਨਣਹਾਰ ।

* ਭਾਵੇਂ ਮਨੁਖ ਕਿਸ ਸ਼ਕਲ ਯਾ ਜਾਤ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਉਹ ਹਰੀ ਦਾ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹਰੀ ਉਸ ਦੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ, ਸੁਧਾਰ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਵਸਦਾ ਹੈ ।

† ਜੇ ਭੀ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿਓ ਮਨੋਂ ਹੋ ਕੇ ਜਪੋ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਉਹ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

‡ ਹਰੀ ਦੇ ਜਸ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਦਾ ਜਾਲ ਟੁਟਦਾ ਅਤੇ ਹਰੀ ਲਈ ਪ੍ਰੇਮ ਪੈਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਹਰੀ ਹਰੀ ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਅਤੇ ਮਨੁਖ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

§ ਜਪ ਤਪ ਆਦਿ ਪੂਜਾ ਦੇ ਸਾਧਨ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਣ ਦੇ ਤੁਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ।

¶ ਪਾਪ ਖੰਡਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਰਬ-ਸੂਖ ਦਾਤਾ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ ।

ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਨਾਨਕੁ ਸਦ ਕੁਰਬਾਨੁ ॥੨॥੧॥੮॥ ਨਟ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਹਉ ਵਾਰਿ
ਵਾਰਿ ਜਾਉ ਗੁਰ ਗੋਪਾਲ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੋਹਿ^੧ ਨਿਰਗੁਨ ਤੁਮ ਪੂਰਨ ਦਾਤੇ
ਦੀਨਾਨਾਥ ਦਇਆਲ ॥ ੧ ॥ ਉਠਤ ਬੈਠਤ ਸੋਵਤ ਜਾਗਤ ਜੀਅ ਪ੍ਰਾਨ ਧਨ
ਮਾਲ ॥ ੨ ॥ ਦਰਸਨਪਿਆਸ ਬਹੁਤੁ ਮਨਿ ਮੇਰੈ ਨਾਨਕ ਦਰਸ ਨਿਹਾਲ ॥
੩ ॥ ੮ ॥ ੯ ॥

ਨਟ ਪੜਤਾਲ ਮਹਲਾ ੫

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ † ॥ ਕੋਉ ਹੈ ਮੇਰੇ ਸਾਜਨੁ ਮੀਤੁ ॥ ਹਰਿਨਾਮੁ ਸੁਨਾਵੈ
ਨੀਤ^੨ ॥ ਬਿਨਸੈ ਦੁਖੁ ਬਿਪਰੀਤਿ^੩ ॥ ॥ ਸਭੁ ਅਰਪਉ ਮਨੁ ਤਨੁ ਚੀਤੁ ॥ ੧ ॥
ਰਹਾਉ ॥ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਆਪਨ ਕੀਤ ॥ ਸੰਗਿ ਚਰਨਕਮਲ ਮਨੁ ਸੀਤ^੪ ॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਹਰਿਜਸੁ ਦੀਤ^੫ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਭਜਿ ਈਸਨਮੁਪਦਾਰਥੁ ਜੀਤ ॥
'ਕੋਟਿ ਪਤਿਤ ਹੋਹਿ ਪੁਨੀਤ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ 'ਬਲਿ ਬਲਿ ਕੀਤ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥
੧੦ ॥

ਨਟ ਅਸਟਪਦੀਆ ਮਹਲਾ ੪

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ‡ ॥ ਰਾਮ ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਤਨਿ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੇ^੬ ॥ ਖਿਨੁ
ਪਲੁ ਰਹਿ ਨ ਸਕਉ ਬਿਨੁ ਸੇਵਾਮੈ^੭ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਸਮਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਮਨਿ ਧਿਆਵਹੁ ਮੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪਿਆਰੇ ॥
ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਭਏ ਪ੍ਰਭ ਠਾਕੁਰ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਮਧਸੂਦਨ^{੧੧}
ਜਗਜੀਵਨ ਮਾਧੋ^{੧੨} ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਅਗਮ ਅਪਾਰੇ ॥ ਇਕ ਬਿਨਉ^{੧੩} ਬੇਨਤੀ
ਕਰਉ ਗੁਰ ਆਗੈ^{੧੪} ਮੈ ਸਾਧੂਚਰਨ ਪਖਾਰੇ ॥ ੨ ॥ 'ਸਹਸ ਨੇਤ੍ਰ ਨੇਤ੍ਰ ਹੈ
ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਪ੍ਰਭ ਏਕੋ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਾਰੇ ॥ ਸਹਸਮੂਰਤਿ ਏਕੋ ਪ੍ਰਭ ਠਾਕੁਰ ਪ੍ਰਭ ਏਕੋ
ਗੁਰਮਤਿ ਤਾਰੇ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਦਮੋਦਰੁ^{੧੬} ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ
ਉਰਿਧਾਰੇ^{੧੭} ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਬਨੀ ਅਤਿ ਮੀਠੀ ਜਿਉ ਗੂੰਗਾ ਗਟਕ^{੧੮}
ਸਮਾਰੇ ॥ ੪ ॥ ਰਸਨਾ^{੧੯} ਸਾਦ ਚਖੈ 'ਭਾਇਦੂਜੈ ਅਤਿ ਫੀਕੇ ਲੋਭ ਇਕਾਰੇ ॥ ਜੋ
ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੧} ਸਾਦ ਚਖਹਿ ਰਾਮਨਾਮਾ ਸਭ 'ਅਨਰਸ ਸਾਦ ਬਿਸਾਰੇ ॥ ੫ ॥
ਗੁਰਮਤਿ ਰਾਮਨਾਮੁ ਧਨੁ ਪਾਇਆ ਸੁਣਿ ਕਹਤਿਆ ਪਾਪ ਨਿਵਾਰੇ^{੨੩} ॥ ਧਰਮਗਾਇ

੧ ਮੰ।
 ੨ ਨਿੱਤ।
 ੩ [ਸੋ. ਵੇਪਰੀਤਜ] ਉਲਟਾਪਣ, ਪੁੱਠਾ ਚਲਣ ਦਾ ਸੁਭਾ।
 ੪ ਸੀਤਾ, ਪਰੋਇਆ।
 ੫ ਦਿਤਾ।
 ੬ ਪਦਾਰਥ ਰੂਪ ਜਨਮ ਜਿਤ ਲਿਆ, ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਕਰ ਲਿਆ।
 ੭ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਡਿਗੇ ਹੋਏ (ਭਾਵ ਪਾਪੀ) ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਂਦੇ ਹਨ।
 ੮ ਬਲਿਹਾਰ ਹਾਂ।
 ੯ ਆਸਰਾ ਹੈ।
 ੧੦ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।
 ੧੧ [ਮਧੂ ਰਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਹੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ !
 ੧੨ [ਮਾਇਆ ਦਾ ਧਵ (ਪਤੀ), ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਹੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ !
 ੧੩ ਬੇਨਤੀ।

੧੪ (ਇਹ ਦਾਨ ਦੇਵੇ ਕਿ) ਮੈਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋਵਾਂ (ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ)।
 ੧੫ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਅੱਖਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਹੀ ਹਨ; ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਰਥ ਹਸਤੀ ਉਹ ਇਕੋ ਹੈ, ਫਿਰ ਭੀ ਉਹ ਨਿਰਾਲਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੩, ਫੁਟ ਨੋਟ §।
 ੧੬ [ਜਿਸ ਦੇ ਪੇਟ ਦੁਆਲੇ ਰਸੀ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
 ੧੭ ਦਿਲ ਵਿਚ ਧਾਰਿਆ।
 ੧੮ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਪੀਣਾ। ਜਿਵੇਂ ਗੁੰਗਾ ਪਚਾਕੇ ਮਾਰ ਕੇ ਪੀਂਦਾ ਹੋਇਆ ਸੁਆਦ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਮੈਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ਅਨੰਦ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ।
 ੧੯ ਜੀਭ।
 ੨੦ ਦ੍ਰੇਤ ਭਾਵ ਵਿਚ, ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ।
 ੨੧ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
 ੨੨ ਹੋਰ ਰਸਾਂ ਦੇ ਸੁਆਦ।
 ੨੩ ਦੁਰ ਕੀਤੇ।

* ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਆਪਣੀ ਤੁਛਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਤਾਂਘ ਦਸਦੇ ਹਨ।

† ਹਰੀ-ਨਾਮ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਦੁਖ ਅਤੇ ਉਲਟਾ ਸੁਭਾ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਲਗ ਕੇ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

‡ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਨਾਮ ਲਈ ਤਾਂਘ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਮੰਗਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਉਹ ਨਾਮ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਜੋ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹਰੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਅੰਸਾ ਮਿਠਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁੰਗੇ ਵਤ ਦਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਜਿਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਸੁਆਦ ਵਿਕੇ ਹਨ, ਜੋ ਪਾਪ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਚਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸੁਆਸ ਬਿਰਥੇ ਹਨ। ਅੰਸੀ ਦਾਤ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਮਾਣ ਮੰਗਦੇ ਹਨ।

ਜਮੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵੈ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਜਨ ਪਿਆਰੇ ॥ ੬ ॥ ਸਾਸ ਸਾਸ ਸਾਸ ਹੈ
 ਜੇਤੇ ਮੈ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਸਮਾਰੇ^੧ ॥ ਸਾਸੁ ਸਾਸੁ ਜਾਇ ਨਾਮੈ ਬਿਨੁ ਸੋ ਬਿਰਥਾ^੨
 ਸਾਸੁ ਬਿਕਾਰੇ^੩ ॥ ੭ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਦੀਨ ਪ੍ਰਭ ਸਰਨੀ ਮੋਕਉ ਹਰਿਜਨ
 ਮੇਲਿ ਪਿਆਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸੁ ਕਹਤੁ ਹੈ ਹਮ ਦਾਸਨ ਕੇ ਪਨਿਹਾਰੇ^੪ ॥
 ੮ ॥ ੧ ॥ * ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਰਾਮ ਹਮ ਪਾਬਰ ਨਿਰਗੁਨੀਆਰੇ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕ੍ਰਿਪਾ
 ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਏ ਹਮ ਪਾਹਨ^੫ ਸਬਦਿ ਗੁਰ ਤਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਤਿਗੁਰ
 ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ਅਤਿ ਮੀਠਾ^੬ ਮੈਲਾਗੁਰੁ ਮਲਗਾਰੇ ॥ 'ਨਾਮੈ ਸੁਰਤਿ ਵਜੀ ਹੈ
 ਦਹਦਿਸਿ ਹਰਿ ਮੁਸਕੀ ਮੁਸਕ ਗੰਧਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਤੇਰੀ ਨਿਰਗੁਣ^੭ ਕਥਾ ਕਥਾ ਹੈ
 ਮੀਠੀ ਗੁਰਿ ਨੀਕੇ^੮ ਬਚਨ ਸਮਾਰੇ^੯ ॥ ਗਾਵਤ ਗਾਵਤ ਹਰਿਗੁਨ ਗਾਏ ਗੁਨ
 ਗਾਵਤ ਗੁਰਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੨ ॥ ਬਿਬੇਕੁ^{੧੦} ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਸਮਦਰਸੀ^{੧੧} ਤਿਸੁ
 ਮਿਲੀਐ ਸੰਕ ਉਤਾਰੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲੀਐ ਪਰਮਪਦੁ ਪਾਇਆ ਹਉ ਸਤਿਗੁਰ
 ਕੈ ਬਲਿਹਾਰੇ ॥ ੩ ॥ ਪਾਖੰਡ ਪਾਖੰਡ ਕਰਿ ਕਰਿ ਭਰਮੇ ਲੋਭੁ ਪਾਖੰਡੁ ਜਗਿ
 ਬੁਰਿਆਰੇ^{੧੨} ॥ ^{੧੩}ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋਵਹਿ ਜਮਕਾਲੁ ਖੜਾ ਸਿਰਿ ਮਾਰੇ ॥
 ੪ ॥ ^{੧੪}ਉਗਵੈ ਦਿਨਸੁ ^{੧੫}ਆਲੁ ਜਾਲੁ ਸਮਾਲੈ ਬਿਖੁ ਮਾਇਆ ਕੇ ਬਿਸਥਾਰੇ ॥
 ਆਈ ਰੈਨਿ^{੧੬} ਭਇਆ ਸੁਪਨੰਤਰੁ^{੧੭} ^{੧੮}ਬਿਖੁ ਸੁਪਨੈ ਭੀ ਦੁਖ ਸਾਰੇ ॥ ੫ ॥ ਕਲਰੁ
 ਖੇਤੁ ਲੈ ਕੂੜੁ ਜਮਾਇਆ ਸਭ ਕੂੜੈ ਕੇ ਖਲਵਾਰੇ^{੧੯} ॥ ^{੨੦}ਸਾਕਤ ਨਰ ਸਭਿ ਭੂਖ
 ਭੁਖਾਨੇ ਦਰਿ ਠਾਢੇ^{੨੧} ^{੨੨}ਜਮ ਜੰਦਾਰੇ ॥ ੬ ॥ ਮਨਮੁਖ ਕਰਜੁ ਚੜਿਆ ਬਿਖੁ ਭਾਰੀ
 ਉਤਰੈ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ^{੨੩}ਜਿਤਨੇ ਕਰਜ ਕਰਜ ਕੇ ਮੰਗੀਏ ਕਰਿ ਸੇਵਕ ਪਗਿ
 ਲਗਿ ਵਾਰੇ ॥ ੭ ॥ ^{੨੪}ਜਗੰਨਾਥ ਸਭਿ ਜੰਤੁ ਉਪਾਏ ^{੨੫}ਨਕਿ ਖੀਨੀ ਸਭ ਨਬਹਾਰੇ ॥
 ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਖਿੰਚੈ ਤਿਵ ਚਲੀਐ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ॥ ੮ ॥ ੨ ॥ † ਨਟ
 ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਰਾਮ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰਿ ਨਾਵਾਰੇ^{੨੬} ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਗਿਆਨੁ ਮਜਨੁ
 ਹੈ ਨੀਕੇ^{੨੭} ਮਿਲਿ ਕਲਮਲ^{੨੮} ਪਾਪ ਉਤਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੰਗਤਿ ਕਾ ਗੁਨੁ
 ਬਹੁਤੁ ਅਧਿਕਾਈ^{੨੯} ਪੜਿ ਸੁਆ^{੩੦} ਗਨਕ^{੩੧} ਉਧਾਰੇ ॥ ^{੩੨}ਪਰਸਨ ਪਰਸ ਭਏ
 ਕੁਬਿਜਾ ਕਉ ਲੈ ਬੈਕੁੰਠਿ ਸਿਧਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ^{੩੩}ਅਜਾਮਲ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪੁਤ੍ਰ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕੀਨੀ
 ਕਰਿ ਨਾਰਾਇਣ ਬੋਲਾਰੇ ॥ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਕੈ ਮਨਿ ਭਾਇ ਭਾਵਨੀ ^{੩੪}ਜਮ ਕੰਕਰ
 ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰੇ ॥ ੨ ॥ ਮਾਨੁਖ ਕਥੈ ਕਥਿ ਲੋਕੁ ਨਾਵੈ ਜੋ ਬੋਲੈ ਸੋ ਨ ਬੀਚਾਰੇ ॥
 ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲੈ ਤ ਦਿੜਤਾ^{੩੫} ਆਵੈ ਹਰਿ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੩ ॥ ਜਬਲਗੁ
 ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ^{੩੬} ਹੈ ਸਾਬਤੁ ਤਬਲਗਿ ਕਿਛੁ ਨ ਸਮਾਰੇ^{੩੭} ॥ ਜਬ ਘਰ ਮੰਦਰਿ ਆਗਿ

- ੧ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੨ ਬੇਅਰਥ, ਫ਼ਸ਼ੂਲ ।
- ੩ ਨਿਕਾਰਾ, ਨਿਕੰਮਾ ।
- ੪ ਪਾਣੀ ਢੇਵਣ ਵਾਲੇ ਸੇਵਕ ।
- ੫ ਪਥਰ, ਜੜ੍ਹ ਬੁਧੀ ਵਾਲੇ ।
- ੬ ਨਾਮ ਜੋ ਚੰਦਨ ਦਾ ਡੋ ਚੰਦਨ ਹੈ, ਭਾਵ ਅਤਿ ਠੰਢਾ ਤੇ ਸੁਗੰਧਤ ਹੈ ।
- ੭ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਸੁਰਤੀ ਦਸ ਦਿਸਾ ਵਲ ਫੈਲੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਸਭ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਹਰੀ ਸੁਗੰਧ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸੁਗੰਧ ਸਭ ਥਾਂ ਪਸਰੀ ਹੈ । ਮੁਸਕੀ=ਮੁਸਕ, ਖੁਸ਼ਬੋ ਫੈਲੀ ਹੈ । ਗੰਧਾਦੇ=ਸੁਗੰਧ ਵਾਲੇ ਦੀ ।
- ੮ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਲੈ ਜਾਵਣ ਵਾਲੀ ।
- ੯ ਚੰਗੇ, ਉਤਮ ।
- ੧੦ ਵਿਵੇਕ (ਵਿਚਾਰ) ਵਾਲਾ ।
- ੧੧ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕੋ ਨਜ਼ਰ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ।
- ੧੨ ਬੁਰੇ ।
- ੧੩ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ।
- ੧੪ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਘਰ ਦੇ ਟੰਟਿਆਂ ਵਿਚ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ।
- ੧੫ ਘਰ ਅਤੇ ਘਰ ਦਾ ਧੰਧਾ ।
- ੧੬ ਰਾਤ ।
- ੧੭ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ।
- ੧੮ ਸੁਫ਼ਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਮਾਇਆ ਤੇ ਦੁਖ ਹੀ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ ।
- ੧੯ ਖਲਵਾੜੇ ।
- ੨੦ (ਸ਼ਕਤੀ) ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ।
- ੨੧ ਖੜੇ ।
- ੨੨ ਜ਼ਾਲਮ ਜਮ । ਜ਼ਾਲਮ ਜਮ ਦਰ ਤੇ ਖੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਆਪਣੀ ਬਾਕੀ ਮੰਗਣ ਲਈ, ਜਿਵੇਂ ਕਰਜ਼ਾ ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ ਖੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਰਜ਼ਦਾਰਾਂ ਦੇ ਬੂਹੇ) । ਜੰਦਾਰ [ਫ਼ਾ, ਜੰਦਾਲ,

- ਸ਼ਰਾਬੀ, ਅਵੇੜਾ] ਜ਼ਾਲਮ ।
- ੨੩ ਜਿਤਨੇ ਕਰਜ਼ ਭਾਵ ਪਾਪ ਤੇ ਜਿਤਨੇ ਕਰਜ਼ ਦੇ ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ (ਜਮਦੂਤ) ਸਨ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਨੇ ਪੈਰੀਂ ਲਗਣ ਵਾਲੇ ਸੇਵਕ ਕਰ ਦਿਤੇ ।
- ੨੪ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ ।
- ੨੫ ਨਕ ਫਾੜ ਕੇ ਨਥ ਵਾਲੇ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਸਭ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ।
- ੨੬ ਨੁਵਾਏ । ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸਹੇਵਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਇਆ ।
- ੨੭ [ਸੰ. ਨਿਕ੍ਰ=ਸਾਫ਼] ਉਤਮ ।
- ੨੮ ਪਾਪ ।
- ੨੯ ਬਹੁਤਾ ।
- ੩੦ ਤੋਤਾ ।
- ੩੧ ਵੇਸਵਾ ਗਨਕਾ ਜੋ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਪੜ੍ਹਾਂਦੀ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੩੦, ਨੋਟ ੨੯ ।
- ੩੨ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵਿਹੁ ਪਿਆਣ ਵਾਲੀ) ਕੁਬਜ਼ਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ (ਚਰਨਾਂ ਦੀ) ਛੋਹ ਦਿਤੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈ ਗਏ । "ਪਰਸਨਿ ਪਰਸੁ ਭਏ ਸਾਧੂ ਜਨ" (ਕਲਿਆਨੁ ਮ: ੪) ।
- ੩੩ ਅਜਾਮਲ ਪਾਪੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁਤਰ ਨਾਰਾਇਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਰਾਇਣ ਨਾਮ ਉਚਾਰਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਭਾਵਨੀ (ਸ਼ਰਧਾ) ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਆ ਗਈ, ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਅਜਾਮਲ ਲਈ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੩੦, ਨੋਟ ੨੮ ।
- ੩੪ ਜਮ-ਦੂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਕੰਕਰ=ਕਿਕਟ=ਦਾਸ, ਦੂਤ ।
- ੩੫ ਪਕਿਆਈ ਨਿਸਚੇ ਦੀ ।
- ੩੬ ਸਰੀਰ ।
- ੩੭ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ।

* ਗੁਰੂ ਹੀ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਮਿਠਾ ਸੁਗੰਧਤ ਅਤੇ ਚਾਨਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਤਾਂ ਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਪਖੰਡ ਕਰਕੇ ਦੂਰ ੨ ਟਕਰਾਂ ਮਾਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਅਗਾ ਪਿਛਾ ਵਿਗਾੜ ਲਾਂਦੇ ਹਨ । ਇਥੇ ਨਿਕੰਮੇ ਧੰਧਿਆਂ ਵਿਚ ਸਮਾਂ ਗੁਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਪਾਪ ਕਰ ਕਰਕੇ ਜੀਵਣ ਮਨੋਰਥ ਤੋਂ ਪਛੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਫਿਰ ਮੁੜ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਨਬੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ।

† ਸੰਗਤ ਦਾ ਬੜਾ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਨਾਲ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ । ਵਡੇ ੨ ਪਾਪੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਕੁਸੰਗਤੀਆਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਦੁਖ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਸਤ-ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਰੀ-ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਵਿਚ ਸੁਆਦ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਰੰਗ ਲਾਵੇ ਤਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ । ਜੀਵ ਵਿਚਾਰਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ।

ਲਗਾਨੀ ਕਵਿ ਕੂਪੁ^੧ ਕਵੈ ਪਨਿਹਾਰੇ ॥੪॥ ਸਾਕਤ^੨ ਸਿਉ ਮਨ ਮੇਲੁ ਨ ਕਰੀਅਹੁ
 ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਬਿਸਾਰੇ॥ ਸਾਕਤ ਬਚਨ ਬਿਛੁਆ ਜਿਉ ਭਸੀਐ ਤਜਿ
 ਸਾਕਤ ਪਰੈ ਪਰਾਰੇ^੩ ॥੫॥ ਲਗਿ ਲਗਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਹੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਈ ਲਗਿ ਸਾਧੂ
 ਸੰਗਿ ਸਵਾਰੇ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਬਚਨ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੇ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਬਹੁਤੁ ਪਿਆਰੇ॥
 ੬ ॥ ਪੂਰਬਿ ਜਨਮਿ ਪਰਚੂਨ^੪ ਕਮਾਏ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਪਿਆਰੇ ॥
 ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਪਾਇਆ ਰਸੁ ਗਾਵੈ ਰਸੁ ਵੀਚਾਰੇ॥੭॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜੂਪ
 ਰੰਗ ਸਭਿ ਤੇਰੇ ਮੇਰੇ ਲਾਲਨ ਲਾਲ ਗੁਲਾਰੇ॥ ਜੈਸਾ ਰੰਗੁ ਦੇਹਿ ਸੋ ਹੋਵੈ ਕਿਆ ਨਾਨਕ
 ਜੰਤ ਵਿਚਾਰੇ ॥ ੮ ॥ ੩ ॥ * ਨਟ ਮਹਲਾ ੪॥ ਰਾਮ^੬ ਗੁਰ ਸਰਨਿ ਪ੍ਰਭੂ ਰਖਵਾਰੇ॥
 ਜਿਉ ਕੰਚਰੁ^੭ ਤਦੁ ਐ ਪਕਰਿ ਚਲਾਇਓ ਕਰਿ ਉਪਰੁ ਕਵਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਸੇਵਕ ਬਹੁਤੁ ਅਤਿ ਨੀਕੇ^੮ ਮਨਿ ਸਰਧਾ ਕਰਿ ਹਰਿ ਧਾਰੇ ॥
 ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭਿ ਸਰਧਾ ਭਗਤਿ ਮਨਿ^੯ ਭਾਵੈ^{੧੦} ਜਨ ਕੀ ਪੈਜ ਸਵਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ
 ਸੇਵਕੁ ਸੇਵਾ ਲਾਗੈ^{੧੧} ਸਭੁ ਦੇਖੈ ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰੇ ॥ ਏਕੁ ਪੁਰਖੁ^{੧੨} ਇਕੁ ਨਦਰੀ
 ਆਵੈ ਸਭ ਏਕਾ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਰੇ^{੧੩} ॥੨॥ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੂ ਠਾਕੁਰੁ ਰਵਿਆ^{੧੪} ਸਭ ਠਾਈ
 ੧੫ ਸਭੁ ਚੇਰੀ ਜਗਤੁ ਸਮਾਰੇ॥ ਆਪਿ ਦਇਆਲੁ ਦਇਆ ਦਾਨੁ ਦੇਵੈ ਵਿਚਿ ਪਾਥਰ
 ੧੬ ਕੀਰੇ ਕਾਰੇ ॥ ੩ ॥ ਅੰਤਰਿ ਵਾਸੁ ਬਹੁਤੁ ਮੁਸਕਾਈ ਭੁਮਿ ਭੂਲਾ ਮਿਰਗੁ
 ਸਿੰਝਾਰੇ^{੧੭} ॥ ਬਨੁ ਬਨੁ ਢੂਢਿ ਢੂਢਿ ਫਿਰਿ ਥਾਕੀ^{੧੮} ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਘਰਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥
 ੪॥ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਰੇ^{੧੯} ॥ ਗੁਰੁ ਬਾਣੀ ਕਹੈ
 ਸੇਵਕੁ ਜਨੁ ਮਾਨੈ ਪਰਤਖਿ ਗੁਰੂ ਨਿਸਤਾਰੇ॥੫॥ ਸਭੁ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਬ੍ਰਹਮੁ ਹੈ ਪਸਰਿਆ
 ਮਨਿ^{੨੦} ਬੀਜਿਆ ਖਾਵਾਰੇ ॥ ਜਿਉ ਜਨ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸੁ^{੨੧} ਦੁਖਿਆ ਧ੍ਰਿਸਟਬੁਧੀ
 ਅਪੁਨਾ ਘਰੁ^{੨੨} ਲੂਕੀ ਜਾਰੇ॥੬॥ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਜਨੁ ਅੰਤਰਿ ਰਿਦ ਲੋਚੇ ਪ੍ਰਭ^{੨੩} ਜਨ ਕੇ
 ਸਾਸ ਨਿਹਾਰੇ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ਜਨ ਪੀਛੈ ਜਗੁ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥
 ੭ ॥ ਆਪਨ ਆਪਿ ਆਪਿ ਪ੍ਰਭੂ ਠਾਕੁਰੁ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਵਾਰੇ ॥
 ਜਨ ਨਾਨਕ ਆਪੇ ਆਪਿ ਸਭੁ ਵਰਤੈ ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਆਪਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੮ ॥ ੪ ॥
 † ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਰਾਮ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ^{੨੪} ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੇ ॥ ਜਿਉ ਪਕਰਿ ਦੋਪਤੀ
 ਦੁਸਟਾਂ ਆਨੀ^{੨੫} ਹਰਿ ਹਰਿ^{੨੬} ਲਾਜ ਨਿਵਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ
 ਜਾਚਿਕ^{੨੭} ਜਨ ਤੇਰੇ ਇਕੁ ਮਾਗਉ ਦਾਨੁ ਪਿਆਰੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਨਿਤ ਸਰਧਾ
 ਲਾਗੀ ਮੋਕਉ ਹਰਿ ਗੁਰੁ ਮੇਲਿ ਸਵਾਰੇ ॥੧॥ ਸਾਕਤ ਕਰਮ ਪਾਣੀ ਜਿਉ ਮਥੀਐ^{੨੮}
 ਨਿਤ ਪਾਣੀ^{੨੯} ਬੋਲ ਬੁਲਾਰੇ ॥ ਮਿਲਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਪਰਮ ਪਦੁ^{੩੦} ਪਾਇਆ ਕਵਿ

੧ ਖੂਹ । ਜੀਵ ਰੂਪ ਪਾਣੀ ਡਰਨ ਵਾਲਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਖੂਹ ਖੁਣਦਾ ਹੈ । ਜਦ ਘਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਖੂਹ ਕਦ ਕੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਬੁਝਾਣ ਵਾਲਾ ਮੁਰਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਤਿਵੇਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ ਯਤਨ ਨਿਸ਼ਫਲ ਹਨ ।

੨ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ, ਮਾਦਾ-ਪ੍ਰਸਤ ।

੩ ਬਹੁਤ ਪਰੇ ।

੪ ਥੋੜੇ ਥੋੜੇ ਕਰਮ । ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕੁਝ ਕੁ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਦਕੇ) ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਅਮਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਰਸ ਮਿਲਿਆ ਹੈ । ਉਸੇ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ ।

੫ ਗੁਲਾਲ [ਗੁਲੇ ਲਾਲਾ ਵਰਗਾ] ਗੁੜਾ ਲਾਲ ।

੬ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਉਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਰਖਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

੭ ਹਾਥੀ । ਤੇਂਦੂਦੇ ਦਾ ਗ੍ਰਸਿਆ ਹਾਥੀ ਜੋ ਅੰਤ ਵੇਲੇ ਹਰੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਕੇ ਬਚਿਆ । ਉਸ ਦਾ ਸੁੰਡ ਉਪਰ ਨੂੰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਨਿਸਤਾਰਾ ਕੀਤਾ (ਭੁਬਣ ਨਾ ਦਿਤਾ) । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੩੦, ਨੋਟ ੩੦ ।

੮ [ਸੰ. ਨਿਕੁ=ਸਾਫ਼, ਸੁਥਰੇ] ਚੰਗੇ ।

੯ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ।

੧੦ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਦੀ ਇਬਤ ਰਖਦਾ ਹੈ ।

੧੧ ਸਭ ਕੁਝ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ; ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹਸਤੀ ਦਾ ਖਿਲਾਰਾ ਹੈ ।

੧੨ ਸਮੂਹ ਹਸਤੀ ।

੧੩ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ।

੧੪ ਵਿਆਪਕ ।

੧੫ ਸਭ ਜਗਤ ਨੂੰ ਚੇਰੀ ਕਰਕੇ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ ।

੧੬ ਕੀੜੇ ਕੀਤੇ ਹਨ (ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਟੋਚੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ) ।

੧੭ ਸਿੰਗ ਮਾਰਦਾ ਹੈ । ਕਸਤੂਰੀ ਹਿਰਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ਬੋ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਬਾਹਰ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਸਿੰਗ ਮਾਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ।

੧੮ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਨਿਸਤਾਰਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ।

੧੯ ਫੰਲਿਆ ਹੋਇਆ, ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ, ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ।

੨੦ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਬੀਜਿਆ ਹੋਇਆ ਭੋਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

੨੧ ਧਰਮ ਨਾਮੇ ਰਾਜਾ ਦਾ ਪੁਤਰ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਸੀ । ਧ੍ਰਿਸਟ-ਬੁਧੀ ਦੀ ਉਸ ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਉਹਨੂੰ ਮਰਵਾਣਾ ਚਾਹਿਆ, ਪਰ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਆਪਣਾ ਪੁਤਰ ਮਦਨ ਸਿੰਘ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ।

੨੨ ਚੁਆਤੀ ਨਾਲ ਸਾੜਦਾ ਹੈ ।

੨੩ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਦੇ ਸ਼੍ਰਾਸ ਸ਼੍ਰਾਸ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਹਰ ਦਮ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

੨੪ ਬਚਾ ਲਓ ।

੨੫ ਲਿਆਂਦੀ ।

੨੬ ਨਗਨ ਹੋਣ ਦੀ ਲਜਾ (ਸ਼ਰਮ) ਹੋਂ ਬਚਾਇਆ ।

੨੭ ਮੰਗਤੇ ।

੨੮ ਰਿੜਕੀਂਦਾ ਹੈ ।

੨੯ ਰਿੜਕਦਾ ਹੈ ।

੩੦ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ, ਮੁਕਤੀ ।

* ਹਰੀ ਹਰ ਬਾ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਐਸੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰਖਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

+ ਮਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਵਿਅਰਥ ਹਨ । ਗੁਰਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹਰੀ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦੀ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਲਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਮਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਸਵਾਦੀ ਲਗਦਾ ਹੈ ।

ਮਾਖਨ ਕੇ ਗਟਕਾਰੇ^੧ ॥ ੨ ॥ ਨਿਤ ਨਿਤ ਕਾਇਆ ਮਜਨੁ^੨ ਕੀਆ ਨਿਤ ਮਲਿ
 ਮਲਿ ਦੇਹ ਸਵਾਰੇ ॥ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਮਨਿ ਬਚਨ ਨ ਭਾਏ ਸਭ ਫੋਕਟ^੩ ਚਾਰ
 ਸੀਗਾਰੇ ॥ ੩ ॥ ਮਟਕਿ ਮਟਕਿ ਚਲੁ ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਗੁਨ ਸਾਰੇ^੪ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ^੫ ਸੇਵਾ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਈ^੬ ਮੈ ਸਤਿਗੁਰ ਅਲਖੁ ਲਖਾਰੇ ॥ ੪ ॥ ਨਾਰੀ
 ਪੁਰਖੁ ਪੁਰਖੁ ਸਭ ਨਾਰੀ ਸਭੁ ਏਕੋ ਪੁਰਖੁ ਮੁਰਾਰੇ^੭ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਰੇਨੁ^੮ ਮਨਿ
 ਭਾਈ ਮਿਲਿ ਹਰਿਜਨ ਹਰਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੫ ॥ ਗੁਮ ਗੁਮ ਨਗਰ ਸਭ ਫਿਰਿਆ
 ਰਿਦ ਅੰਤਰਿ ਹਰਿਜਨ ਭਾਰੇ ॥ ਸਰਧਾ ਸਰਧਾ ਉਪਾਇ ਮਿਲਾਏ ਮੋਕਉ ਹਰਿ
 ਗੁਰਗੁਰਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੬ ॥ ਪਵਨ ਸੂਤੁ ਸਭੁ ਨੀਕਾ ਕਰਿਆ ਸਤਿਗੁਰਿ
 ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ਨਿਜਘਰਿ^੯ ਜਾਇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਪੀਆ ਬਿਨੁ ਨੈਨਾ^{੧੦} ਜਗਤੁ
 ਨਿਹਾਰੇ ॥ ੭ ॥ ਤਉ ਗੁਨ ਈਸ ਬਰਨਿ ਨਹੀ ਸਾਕਉ ਤੁਮ ਮੰਦਰ ਹਮ^{੧੧} ਨਿਕ
 ਕੀਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਗੁਰ ਮੇਲਹੁ ਮੈ ਰਾਮੁ ਜਪਤ ਮਨ ਧੀਰੇ^{੧੨} ॥ ੮ ॥
 ਪ ॥ * ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਭਜੁ^{੧੩} ਠਾਕੁਰ ਅਗਮ ਅਪਾਰੇ ॥ ਹਮ ਪਾਪੀ
 ਬਹੁ ਨਿਰਗੁਣੀਆਰੇ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਗੁਰਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਾਧੂ ਪੁਰਖ
 ਸਾਧਜਨ ਪਾਏ ਇਕੁ ਬਿਨਉ^{੧੪} ਕਰਉ ਗੁਰ ਪਿਆਰੇ ॥ ਰਾਮਨਾਮੁ ਧਨੁ
 ਪੂਜੀ ਦੇਵਹੁ ਸਭੁ ਤਿਸਨਾ ਭੂਖ ਨਿਵਾਰੇ^{੧੫} ॥ ੧ ॥ ਪਚੈ ਪਤੰਗੁ ਮ੍ਰਿਗ ਭ੍ਰਿੰਗ^{੧੬} ਕੁੰਚਰ
 ਮੀਨ ਇਕ ਇੰਦ੍ਰੀ ਪਕਰਿ ਸਘਾਰੇ ॥ ਪੰਚ ਭੂਤ ਸਬਲ ਹੈ ਦੇਹੀ ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ
 ਪਾਪ ਨਿਵਾਰੇ ॥ ੨ ॥ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਸੋਧਿ ਸੋਧਿ ਦੇਖੇ ਮੁਨਿ ਨਾਰਦ ਬਚਨ ਪੁਕਾਰੇ ॥
 ਰਾਮਨਾਮੁ ਪੜਹੁ ਗਤਿ ਪਾਵਹੁ ਸਤਸੰਗਤਿ ਗੁਰਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੩ ॥ ਪ੍ਰੀਤਮ
 ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗੀ ਪ੍ਰਭ ਕੇਰੀ ਜਿਵ ਸੂਰਜੁ ਕਮਲੁ ਨਿਹਾਰੇ^{੧੭} ॥ ਮੇਰੇ^{੧੮} ਸੁਮੇਰ ਮੋਰੁ
 ਬਹੁ ਨਾਚੈ ਜਬ ਉਨਵੈ^{੧੯} ਘਨ^{੨੦} ਘਨਹਾਰੇ^{੨੧} ॥ ੪ ॥ ਸਾਕਤ^{੨੨} ਕਉ ਅੰਮ੍ਰਿਤ
 ਬਹੁ ਸਿੰਚਹੁ ਸਭ ਡਾਲ ਫੂਲ ਬਿਸੁਕਾਰੇ^{੨੩} ॥ ਜਿਉ ਜਿਉ ਨਿਵਹਿ ਸਾਕਤਨਰ
 ਸੇਤੀ ਛੇੜਿ ਛੇੜਿ ਕਢੈ ਬਿਖੁ ਖਾਰੇ^{੨੪} ॥ ੫ ॥ ਸੰਤਨ ਸੰਤ ਸਾਧ ਮਿਲਿ ਰਹੀਐ
 ਗੁਣ ਬੋਲਹਿ ਪਰਉਪਕਾਰੇ ॥ ਸੰਤੈ ਸੰਤੁ ਮਿਲੇ ਮਨੁ ਬਿਗਸੈ^{੨੫} ਜਿਉ ਜਲ ਮਿਲਿ
 ਕਮਲ ਸਵਾਰੇ ॥ ੬ ॥ ਲੋਭਲਹਰਿ ਸਭੁ^{੨੬} ਸੁਆਨੁ ਹਲਕੁ ਹੈ^{੨੭} ਹਲਕਿਓ ਸਭਹਿ
 ਬਿਗਾਰੇ ॥ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਕੈ ਦੀਬਾਨਿ^{੨੮} ਖਬਰਿ ਹੋਈ ਗੁਰਿ ਗਿਆਨੁ ਖੜਗੁ ਲੈ
 ਮਾਰੇ ॥ ੭ ॥ ਰਾਖੁ ਰਾਖੁ ਰਾਖੁ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਮੈ ਰਾਖਹੁ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਮੈ
 ਧਰ^{੨੯} ਅਵਰ ਨ ਕਾਈ ਮੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੮ ॥ ੬ ॥ ਛਕਾ^{੩੦} ੧

- ੧ ਸੁਆਦ ਨਾਲ ਖਾਣਾ । ਮਖਣ ਕਢ ਕੇ (ਉਸ ਨੂੰ ਖਾਇਆ) ਗਟਕਾਰੇ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਸਵਾਦ ਲਾ ਲਾ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ।
- ੨ ਇਸ਼ਨਾਨ । ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨੁਵਾਲਿਆ ।
- ੩ ਸੁੰਦਰ ਸੀਗਾਰ ।
- ੪ ਨਖਰੇ ਨਾਲ, ਮੌਜ ਨਾਲ ।
- ੫ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ।
- ੬ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ।
- ੭ ਮੈਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਨਾ ਸਮਝੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਲਖਾ ਦਿਤਾ, ਉਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰਾ ਦਿਤਾ ।
- ੮ ਜੇ ਨਾਰੀ (ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ) ਦਾ ਪੁਰਖ ਹੈ ਉਹੋ ਸਭ ਨਾਰੀਆਂ (ਜੀਵਾਂ) ਦਾ ਪੁਰਖ (ਪਤੀ) ਹੈ; ਸਭ ਕੁਝ ਇਕੋ ਪੁਰਖ ਹੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੯ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੧੦ ਚਰਨ-ਧੂੜ ।
- ੧੧ ਹਰੀ-ਜਨਾਂ ਨੇ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਦੁੱਢ ਕੇ (ਦਸ ਦਿਤਾ) । ਭਾਰੇ=ਭਾਲੇ, ਭਾਲ ਲਿਆ ।
- ੧੨ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਰੂਪ ਸੁਤ ਸੁਥਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਜਨਮ ਸਫਲ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਨੀਕਾ [ਸੰ. ਨਿਕ੍ਰ.] ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਾ, ਚੰਗਾ ।
- ੧੩ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਿਚ, ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ।
- ੧੪ ਜਗਤ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ ਗਿਆਨ ਔਖਾਂ ਨਾਲ ।
- ੧੫ ਤੇਰੇ ਗੁਣ, ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ।
- ੧੬ ਨਿਕੇ ਕੀੜੇ ।
- ੧੭ ਧੀਰਜ ਫੜਦਾ ਹੈ ।
- ੧੮ ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਬਿਅੰਤ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ।
- ੧੯ ਬੇਨਤੀ ।
- ੨੦ ਦੁਰ ਕਰ ਦੇਵੇ ।
- ੨੧ ਭੋਰਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਕ ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਦੋਸ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਪਤੰਗਾਂ ਦੀਵੇ ਦੀ ਲਾਟ ਦੇ ਇਸ਼ਕ ਵਿਚ ਸੜਦਾ ਹੈ, ਹਿਰਨ ਨਾਦ ਦੇ ਰਸ ਲਈ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਭੋਰਾ ਵਾਸਨਾ ਲਈ, ਹਾਥੀ ਕਾਮ ਵਸ ਅਤੇ ਮਛੀ ਲੋਭ ਵਸ ਮਰਦੇ ਹਨ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੮੬, ਨੋਟ ੬ ।
- ੨੨ ਪੰਜ ਭੁਤਕ (ਪੰਜਾਂ ਤਰਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਡ ੨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਾਲੀ) ਦੇਹੀ ਤਾਕਤਵਰ ਹੈ; ਇਸ ਦੇ ਪਾਪ ਗੁਰੂ ਹੀ ਦੁਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ।
- ੨੩ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ।
- ੨੪ ਪਰਥਤ ।
- ੨੫ ਝੁਕਦਾ ਹੈ ।
- ੨੬ ਬਹੁਤ ।
- ੨੭ [ਘਨਹਰ] ਬਦਲ । ਜਦ ਬਦਲ ਬਹੁਤ ਉਮਡਦਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੯੭੫, ਨੋਟ ੨੭ ।
- ੨੮ [ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ] ਮਨਮੁਖ ।
- ੨੯ ਵਿਸ ਵਾਲੇ ।
- ੩੦ ਕੇੜੇ, ਦੁਖਦਾਈ (ਬਚਨ) । ਜਿਉਂ ੨ ਭਲੇ ਆਦਮੀ ਮਾਕਤ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਗੋਂ ਛੇੜਾਂ ਛੇੜ ਛੇੜ ਕੇ ਅੰਦਰੋਂ ਇਹ ਰੂਪ ਕੇੜੇ ਬਚਨ ਕਦਦਾ ਹੈ ।
- ੩੧ ਪਿੜਦਾ ਹੈ ।
- ੩੨ ਹੜਕਾਏ ਕੁਤੇ ਵਾਕਰ ਹੈ ।
- ੩੩ ਹੜਕਾ ਹੋਇਆ ਕੁਤਾ ਹੋਰ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਉਹੀ ਬੀਮਾਰੀ ਲਾ ਕੇ ਵਿਗਾੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੩੪ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ।
- ੩੫ ਆਸਰਾ ।
- ੩੬ ਛੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਜੋੜ ਨੂੰ ਛੱਕਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

* ਗੁਰੂ ਅੰਗੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਸਭ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕਤੀ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਮਾੜੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਮਾੜਾ ਹੀ ਬਣੀਦਾ ਹੈ ।

ਰਾਗੁ ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੪

੧ ਓ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਕਰਿ ਰਹੇ ਹਰਿ ਅੰਤੁ ਨਾਹੀ ਪਾਇਆ ॥ ਹਰਿ ^੧ਅਗਮ ਅਗਮ
^੨ਅਗਾਧਿ ਬੋਧਿ ਆਦੇਸੁ ^੩ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਰਾਇਆ ^੪ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ
ਮੋਹੁ ਨਿਤ ^੫ਝਗਰਤੇ ਝਗਰਾਇਆ ॥ ਹਮ ਰਾਖੁ ਰਾਖੁ ਦੀਨ ਤੇਰੇ ਹਰਿ ਸਰਨਿ
ਹਰਿਪ੍ਰਭਿ ਆਇਆ ॥ ੧ ॥ ਸਰਣਾਗਤੀ ^੬ਪ੍ਰਭਿ ਪਾਲਤੇ ਹਰਿ ^੭ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ
ਨਾਇਆ ^੮ ॥ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦੁ ਜਨੁ ਹਰਨਾਖਿ ^੯ਪਕਰਿਆ ਹਰਿ ਰਾਖਿ ਲੀਓ
ਤਰਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਚੇਤਿ ਰੇ ਮਨ ਮਹਲੁ ਪਾਵਣ ^{੧੦}ਸਭਦੂਖਭੰਜਨੁ ^{੧੧}
ਰਾਇਆ ^{੧੨} ॥ ^{੧੩}ਭਉ ਜਨਮ ਮਰਨ ਨਿਵਾਰਿ ਠਾਕੁਰ ਹਰਿ ਗੁਰਮਤੀ ਪ੍ਰਭੁ
ਪਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਹਰਿ ^{੧੪}ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਨਾਮੁ ਸੁਆਮੀ ^{੧੫}ਭਉ ਭਗਤ ਭੰਜਨੁ
ਗਾਇਆ ॥ ^{੧੬}ਹਰਿ ਹਾਰੁ ਹਰਿ ਉਰਿ ਧਾਰਿਓ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ੪ ॥
੧ ॥ † ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਜਪਿ ਮਨ ਰਾਮਨਾਮੁ ਸੁਖਦਾਤਾ ॥ ਸਤਸੰਗਤਿ
ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਸਾਦੁ ਆਇਆ ਗੁਰਮੁਖਿ ^{੧੭}ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਤਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਵਡਭਾਗੀ
ਗੁਰਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ ਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਜਾਤਾ ॥ ਦੁਰਮਤਿ ਮੈਲੁ ਗਈ
ਸਭ ਨੀਕਰਿ ^{੧੮}ਹਰਿਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਹਰਿ ਸਰਿ ਨਾਤਾ ॥ ੧ ॥ ਧਨੁ ਧਨੁ ਸਾਧੁ ਜਿਨੀ
ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਤਿਨ ਪੂਛਉ ਹਰਿ ਕੀ ਬਾਤਾ ॥ ਪਾਇ ^{੧੯}ਲਗਉ ਨਿਤ
ਕਰਉ ਜੁਦਰੀਆ ^{੨੦}ਹਰਿ ^{੨੧}ਮੋਲਹੁ ਕਰਮਿ ਬਿਧੀਤਾ ॥ ੨ ॥ ^{੨੨}ਲਿਲਾਟ ਲਿਖੇ
ਪਾਇਆ ਗੁਰੁਸਾਧੂ ਗੁਰਬਚਨੀ ਮਨੁ ਤਨੁ ਰਾਤਾ ॥ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਆਇ ਮਿਲੇ
ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਸਭ ਕਿਲਵਿਖ ^{੨੩}ਪਾਪ ਗਵਾਤਾ ॥ ੩ ॥ ਰਾਮ ਰਸਾਇਣੁ ^{੨੪}ਜਿਨੁ
ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਇਆ ਤਿਨੁ ਕੀ ਉਤਮ ਬਾਤਾ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਪੰਕ ^{੨੫}ਪਾਈਐ
ਵਡਭਾਗੀ ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਚਰਨਿ ਪਰਾਤਾ ^{੨੬} ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੪ ॥

੧ ਜੇ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ।
 ੨ ਜਿਸ ਦਾ ਬੋਧ (ਗਿਆਨ) ਅਗਾਧ (ਅਥਾਹ)
 ਹੈ ।
 ੩ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ।
 ੪ ਰਾਜੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ।
 ੫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਝਗੜਾਏ ਹੋਏ ਜੀਵ ਝਗੜਦੇ ਹਨ ।
 ੬ ਸਰਨ ਆਏ ਨੂੰ ।
 ੭ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੮ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹੈ ।
 ੯ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਨੇ ਫੜਿਆ ਸੀ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੯੯,
 ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੧੦ ਪਾਉਣ ਲਈ ।
 ੧੧ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ।
 ੧੨ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਭਉ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ
 ਮਾਲਕ ।
 ੧੩ ਡਿਗਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੧੪ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਭਉ-ਭੰਜਨ ਨੂੰ ਗਾਇਆ ਹੈ ।

੧੫ ਹਰੀ ਰੂਪ ਹਾਰ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਗਲੇ ਵਿਚ
 ਪਾਇਆ ਹੈ ।
 ੧੬ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ।
 ੧੭ ਨਿਕਲ । ਖੋਟੀ ਮਤ ਦੀ ਮੰਲ ਸਾਰੀ ਨਿਕਲ
 ਗਈ ।
 ੧੮ ਜਦ ਹਰੀ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ, ਡਾਵ
 ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਨ੍ਰਾਤਾ ।
 ੧੯ ਚਰਨੀਂ ।
 ੨੦ ਬੁਹਦੀ [ਅ. ਬੁਹਦ=ਮਿਹਨਤ, ਕਰੜੀ ਭਗਤੀ]
 ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਹੋ ਕੇ ਕੀਤੀ ਬੇਨਤੀ ।
 ੨੧ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਬਿਧਾਤੇ (ਰਚਨਹਾਰ ਹਰੀ)
 ਨੂੰ ਮੇਲੇ ।
 ੨੨ ਮਥੇ ਤੇ (ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ) ਲਿਖੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ।
 ੨੩ ਪਾਪ ।
 ੨੪ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰੁੰ ।
 ੨੫ ਧੂੜ ।
 ੨੬ ਪਾਇਆ ।

* ਅਸੀਂ ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਝਗੜੇ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਹਰੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲੀਏ ? ਅਗੇ ਉਹ
 ਭੀ ਅਗਮ ਅਗਾਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਛੇਤੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਵਾਲਾ । ਪਰ ਉਹ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ
 ਵਾਲਾ ਪਤਿਤ-ਪਾਵਨ ਅਤੇ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਦੀ ਲਾਜ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਲੈ ਕੇ
 ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਬਚਾ ਲਵੇਗਾ ।

† ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਹਰੀ ਲਈ ਚਾ ਪੌਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਖੋਟੀ ਮਤ ਦੂਰ
 ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਜੋਗੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

*ਸਭਿ ੧ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਮੁਨਿਜਨਾ ਮਨਿ ਭਾਵਨੀ^੨ ਹਰਿ ਧਿਆਇਓ ॥
 ਅਪਰੰਪਰੋ^੩ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਸੁਆਮੀ ^੪ਹਰਿ ਅਲਖੁ ਗੁਰੂ ਲਖਾਇਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਹਮ ਨੀਚ ਮਧਿਮ^੫ ਕਰਮ ਕੀਏ ਨਹੀ ਚੇਤਿਓ ਹਰਿ ਰਾਇਓ^੬ ॥ ਹਰਿ ਆਨਿ
 ਮੇਲਿਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਖਿਨੁ ^੭ਬੰਧਮੁਕਤਿ ਕਰਾਇਓ ॥ ੧ ॥ ^੮ਪ੍ਰਭਿ ਮਸਤਕੇ ਧੁਰਿ
 ਲੀਖਿਆ ਗੁਰਮਤੀ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਇਓ ॥ ^੯ਪੰਚ ਸਬਦ ਦਰਗਹ ਬਾਜਿਆ ਹਰਿ
 ਮਿਲਿਓ ਮੰਗਲੁ^{੧੦} ਗਾਇਓ ॥ ੨ ॥ ^{੧੧}ਪਤਿਤ ਪਾਵਨੁ ਨਾਮੁ ਨਰਹਰਿ ਮੰਦ
 ਭਾਗੀਆਂ ਨਹੀ ਭਾਇਓ ॥ ਤੇ ਗਰਭ ਜੋਨੀ ਗਾਲੀਅਹਿ ਜਿਉ ਲੋਨੁ^{੧੨} ਜਲਹਿ
 ਗਲਾਇਓ ॥ ੩ ॥ ਮਤਿ ਦੇਹਿ ਹਰਿਪ੍ਰਭ ਅਗਮ ਠਾਕੁਰ ਗੁਰਚਰਨ ਮਨੁ ^{੧੩}ਮੈ
 ਲਾਇਓ ॥ ਹਰਿ ਰਾਮ ਨਾਮੈ ਰਹਉ ਲਾਗੋ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਓ ॥ ੪ ॥
 ੩ ॥ †ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਰਾਮਨਾਮਿ ਰਸਿ ਲਾਗਾ ॥
^{੧੪}ਕਮਲ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਭਇਆ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਜਪਿਓ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਭਾਗਾ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਭੈ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਲਾਗੋ ਮੇਰਾ ਹੀਅਰਾ^{੧੫} ਮਨੁ ਸੋਇਓ^{੧੬} ਗੁਰਮਤਿ
 ਜਾਗਾ ॥ ਕਿਲਬਿਖ^{੧੭} ਖੀਨ^{੧੮} ਭਏ ਸਾਂਤਿ ਆਈ ਹਰਿ ਉਰਧਾਰਿਓ^{੧੯}
 ਵਡਭਾਗਾ ॥ ੧ ॥ ^{੨੦}ਮਨਮੁਖੁ ਰੰਗੁ ਕਸੰਭੁ ਹੇ ਕਚੂਆ ਜਿਉ ਕੁਸਮ ਚਾਰਿ ਦਿਨ
 ਚਾਗਾ ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਪਰਤਾਪੈ^{੨੧} ਡੰਡੁ ਧਰਮਰਾਇ ਕਾ ਲਾਗਾ ॥
 ੨ ॥ ਸਤਸੰਗਤਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਾਧ ਅਤਿ ਗੂੜੀ ਜਿਉ ਰੰਗੁ ਮਜੀਠ^{੨੨} ਬਹੁ ਲਾਗਾ ॥
 ਕਾਇਆ ਕਾਪਰੁ ਚੀਰ^{੨੩} ਬਹੁ ਫਾਰੇ ਹਰਿਰੰਗੁ ਨ ਲਹੈ ਸਭਾਗਾ ॥ ੩ ॥ ਹਰਿ
 ਚਾਰਿਓ^{੨੪} ਰੰਗੁ ਮਿਲੈ ਗੁਰੁ ਸੋਭਾ ਹਰਿ ਰੰਗਿ ਚਲੂਲੈ^{੨੫} ਰਾਂਗਾ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ
 ਕੇ ਚਰਨ ਪਖਾਰੈ^{੨੬} ਜੋ ਹਰਿਚਰਨੀ ਜਨੁ ਲਾਗਾ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ †ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ
 ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਭਜੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਗੁਪਾਲਾ ॥ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਤਨੁ ਲੀਨੁ
 ਭਇਆ ਰਾਮਨਾਮੈ ਮਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਰਾਮ ਰਸਾਲਾ^{੨੭} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰਮਤਿ
 ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ਹਰਿ ਹਰਿ ^{੨੮}ਮਨਿ ਜਪੀਐ ਹਰਿ ਜਪਮਾਲਾ ॥ ਜਿਨ੍ ਕੇ
 ਮਸਤਕਿ^{੨੯} ਲੀਖਿਆ ਹਰਿ ਮਿਲਿਆ ਹਰਿ ਬਨਮਾਨਾ^{੩੦} ॥ ੧ ॥ ਜਿਨ੍ ਹਰਿਨਾਮੁ
 ਧਿਆਇਆ ਤਿਨ ^{੩੧}ਚੂਕੇ ਸਰਬ ਜੰਜਾਲਾ ॥ ਤਿਨ ਜਮੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵਈ ਗੁਰਿ
 ਰਾਖੇ ਹਰਿ ਰਖਵਾਲਾ ॥ ੨ ॥ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਕਿਛੁ ਨ ਜਾਣਹੂ ਹਰਿ ਮਾਤ ਪਿਤਾ
 ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ॥ ^{੩੨}ਕਰੁ ਮਾਇਆ ਅਗਨਿ ਨਿਤ ਮੇਲਤੇ ਗੁਰਿ ਰਾਖੇ ਦੀਨ
 ਦਇਆਲਾ ॥ ੩ ॥ ਬਹੁ ਮੈਲੇ ਨਿਰਮਲ ਹੋਇਆ ਸਭ ਕਿਲਬਿਖ^{੩੩} ਹਰਿ ਜਸਿ ਜਾਲਾ ॥
 ਮਨਿ ਅਨਦੁ ਭਇਆ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਬਦਿ ਨਿਹਾਲਾ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥

੧ 'ਸਿਧ' ਓਹ ਹਨ ਜੋ ਜੇਗ ਸਾਧਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰ ਕੇ
ਸਿਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ; 'ਸਾਧਿਕ' ਓਹ
ਹਨ ਜੋ ਅਜੇ ਸਾਧਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ।
੨ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ।
੩ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ।
੪ ਗੁਰੂ ਨੇ ਨਾ ਸਮਝ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ
ਸਮਝਾ ਦਿਤਾ ।
੫ ਨੀਵੇਂ ।
੬ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ।
੭ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ।
੮ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮਥੇ ਤੇ ਧੁਰ ਤੋਂ ਹੀ ਜੋ ਹੁਕਮ
ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼
ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਵਿਚ ਲਗਨ ਲਾਈ ।
੯ ਦੇਖੋ ਪੰ: ੭੬੪, ਨੋਟ ੧੧ ।
੧੦ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ ।
੧੧ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਪਤਤਾਂ ਨੂੰ ਪਾਵਨ
(ਪਵਿਤਰ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ।
੧੨ ਲੂਣ ।
੧੩ ਮੈਂ ਲਾਵਾਂ ।
੧੪ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਕੰਵਲ ਖਿੜ ਪਿਆ, ਜਦ ਗੁਰੂ
ਮਿਲਿਆ ।
੧੫ ਦਿਲ ।
੧੬ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਸੁਤਾ ਹੋਇਆ ।
੧੭ ਪਾਪ ।
੧੮ ਨਾਸ ।

੧੯ ਦਿਲ ਵਿਚ ਟਿਕਾਇਆ ।
੨੦ ਮਨਮੁਖ ਕਸੰਡੇ ਰੰਗ ਵਰਗਾ ਕਥਾ ਹੈ,
ਜਿਵੇਂ ਫੁਲ ਚਾਰ ਦਿਨ ਚੰਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੧, ਫੁਟ ਨੋਟ ੧ ।
੨੧ ਤਪਦਾ (ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ) ਹੈ ।
੨੨ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੨੯, ਨੋਟ ੧੫ ।
੨੩ ਕਪੜੇ । ਕਾਇਆ ਰੂਪ ਕਪੜਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਮ
ਦਾ ਮਜੀਠੀ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਰੰਗ
ਨਹੀਂ ਛਡਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਲੀਰਾਂ ੨ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਡਾਵ
ਬਹੁਤ ਦੁਖਤ ਸਰੀਰ ਵੀ ਖਿੜਾਉ ਵਿਚ
ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
੨੪ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ।
੨੫ ਬਹੁਤ ਗੂੜ੍ਹੇ (ਰੰਗ ਵਿਚ) ।
੨੬ ਧੌਂਦਾ ਹੈ ।
੨੭ ਰਸ ਵਾਲਾ ।
੨੮ ਹਰੀ ਦੀ ਮਾਲਾ ਮਨ ਵਿਚ ਜਪੀਏ । 'ਹਰਿ
ਮਾਲਾ ਉਰ ਅੰਤਰਿ ਧਾਰੇ' (ਆਸਾ ਮ: ੫) ।
੨੯ ਮੱਥੇ ਤੇ, ਡਾਗਾਂ ਵਿਚ ।
੩੦ ਬਨਵਾਲੀ [ਜੰਗਲੀ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਹਿਰਣ
ਵਾਲਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
੩੧ ਸਾਰੇ ਧੰਧੇ ਮੁਕ ਗਏ ।
੩੨ ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਅਗਨੀ ਵਿਚ ਮਨ ਰੂਪ ਕਰ
(ਹਥ) ਸਦਾ ਮੇਲਤੇ (ਪਾਉਂਦੇ) ਸਾਂ, (ਜਿਵੇਂ
ਕਈ ਬਚੇ ਕਰਦੇ ਹਨ) ।
੩੩ ਪਾਪ । ਪਾਪ ਹਰੀ-ਜਸ ਨਾਲ ਜਲ ਗਏ ਹਨ।

* ਜਿਸ ਬਿਅੰਤ ਤੇ ਅਲੱਖ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਧਿਆਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਪਰ ਨਹੀਂ
ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਕੇ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਨੇ ਬਣ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ ।

† ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਣ ਨਾਲ ਹੋਛੀ ਚਿੰਦਗੀ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ
ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਭਰਮ ਤੇ ਭਉ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਪੱਕੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਵਾਲੀ ਚਿੰਦਗੀ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨੁਖ ਹਰੀ
ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

‡ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਤੇ ਦੁਖ ਸਭ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ,
ਅਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰਖਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

*ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਹਰਿ ਭਜੁ ਸਭ ਕਿਲਬਿਖ^੧ ਕਾਟ ॥ ਹਰਿ
 ਹਰਿ ਉਰਧਾਰਿਓ^੨ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ^੩ ਮੇਰਾ ਸੀਸੁ ਕੀਜੈ ਗੁਰ ਵਾਟ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੇਰੇ
 ਹਰਿਪ੍ਰਭ ਕੀ ਮੈ ਬਾਤ ਸੁਨਾਵੈ ਤਿਸੁ ਮਨੁ ਦੇਵਉ ਕਟਿ ਕਾਟ ॥ ਹਰਿ ਸਾਜਨੁ ਮੇਲਿਓ
 ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ^੪ ਗੁਰ ਬਚਨਿ ਬਿਕਾਨੋਂ ਹਟਿ ਹਾਟ ॥ ੧ ॥ ^੫ਮਕਰ ਪ੍ਰਾਗਿ ਦਾਨੁ ਬਹੁ ਕੀਆ
 ਸਰੀਰੁ ਦੀਓ ਅਧ ਕਾਟਿ ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿਨਾਮ ਕੋ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਵੈ ਬਹੁ ਕੰਚਨੁ^੬ ਦੀਜੈ
 ਕਟਿ ਕਾਟ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਜਸੁ ਗਾਇਓ ਮਨਿ ^੭ਉਘਰੇ ਕਪਟ
 ਕਪਾਟ ॥ ^੮ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਫੋਰਿ ਭਰਮੁ ਭਉ ਭਾਗਾ ^੯ਲਜ ਭਾਨੀ ਮਟੁਕੀ ਮਾਟ ॥ ੩ ॥
 ਕਲਜੁਗਿ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਤਿਨਿ ਪਾਇਆ ਜਿਨ ਧੁਰਿ ਮਸਤਕਿ^{੧੦} ਲਿਖੇ ਲਿਲਾਟ^{੧੦} ॥
 ਜਨ ਨਾਨਕ ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆ ਸਭ ਲਾਥੀ ਭੂਖ ਤਿਖਾਟ^{੧੧} ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ਛਕਾ ੧

ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੫

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ^੧ ॥ ਰੇ ਮਨ ਟਹਲੁ ਹਰਿ ਸੁਖ ਸਾਰ^੨ ॥ ਅਵਰ ਟਹਲਾ
 ਬੂਠੀਆ ਨਿਤ ਕਰੈ ਜਮੁ ਸਿਰਿ ਮਾਰ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਿਨਾ ਮਸਤਕਿ ਲੀਖਿਆ
 ਤੇ ਮਿਲੇ ਸੰਗਾਰ^੩ ॥ ਸੰਸਾਰੁ ਭਉਜਲੁ ਤਾਰਿਆ^੪ ਹਰਿ ਸੰਤ ਪੁਰਖ ਅਪਾਰ ॥
 ੧ ॥ ਨਿਤ ਚਰਨ ਸੇਵਹੁ ਸਾਧ ਕੇ ਤਜਿ ਲੋਭ ਮੋਹ ਬਿਕਾਰ ॥ ਸਭੁ ਤਜਹੁ ਦੂਜੀ
 ਆਸੜੀ^੫ ਰਖੁ ਆਸ ਇਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ॥ ੨ ॥ ਇਕਿ ਭਰਮਿ ਭੂਲੇ ਸਾਕਤਾ^੬
 ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਅੰਧ ਅੰਧਾਰ ॥ ^੭ਧੁਰਿ ਹੋਵਨਾ ਸੁ ਹੋਇਆ ਕੋ ਨ ਮੇਟਣਹਾਰ ॥ ੩ ॥
 ਅਗਮ ਰੂਪੁ ਗੋਬਿੰਦ ਕਾ ਅਨਿਕ ਨਾਮ ਅਪਾਰ ॥ ਧਨ ਧੰਨੁ ਤੇ ਜਨ ਨਾਨਕਾ
 ਜਿਨ ਹਰਿਨਾਮਾ ਉਰਿ ਧਾਰ^੮ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥
 ਰਾਮਨਾਮ ਕਉ ਨਮਸਕਾਰ ॥ ^{੧੦}ਜਾਸੁ ਜਪਤ ਹੋਵਤ ਉਧਾਰ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਮਿਟਹਿ ਧੰਧ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਛੂਟਹਿ ਬੰਧ^{੧੧} ॥ ਜਾ ਕੈ
 ਸਿਮਰਨਿ ਮੂਰਖ ਚਤੁਰ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ^{੧੨}ਕੁਲਹ ਉਧਰ ॥ ੧ ॥ ਜਾ ਕੈ
 ਸਿਮਰਨਿ ਭਉਦੁਖ ਹਰੈ^{੧੩} ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ^{੧੪}ਅਪਦਾ ਟਰੈ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ
 ਮੁਚਤ^{੧੫} ਪਾਪ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਨਹੀ ਸੰਤਾਪ^{੧੬} ॥ ੨ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ
^{੧੭}ਰਿਦ ਬਿਗਾਸ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ^{੧੮}ਕਵਲਾ ਦਾਸਿ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ^{੧੯}ਨਿਧਿ
 ਨਿਧਾਨ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਤਰੇ ਨਿਦਾਨ^{੨੦} ॥ ੩ ॥ ^{੨੧}ਪਤਿਤ ਪਾਵਨੁ ਨਾਮੁ ਹਰੀ ॥
^{੨੨}ਕੋਟਿ ਭਗਤ ਉਧਾਰੁ ਕਰੀ ॥ ^{੨੩}ਹਰਿ ਦਾਸ ਦਾਸਾ ਦੀਨੁ ਸਰਨ ॥ ^{੨੪}ਨਾਨਕ
 ਮਾਥਾ ਸੰਤ ਚਰਨ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਐਸੇ
 ਸਹਾਈ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮ ॥ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਭਜੁ ^{੨੫}ਪੂਰਨ ਕਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

੧ ਪਾਪ ।
 ੨ ਦਿਲ ਵਿਚ ਟਿਕਾਇਆ ।
 ੩ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਅੱਸੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਟਿਕੇ।
 ੪ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਲਈ ਮੈਂ ਹਟੀ ਹਟੀ ਵਿਕਿਆ
 (ਗ਼ੁਲਾਮ) ਹਾਂ ।
 ੫ ਸੂਰਜ ਦੇ ਮਕਰ ਰਾਸ ਵਿਚ ਜਾਣ ਵੇਲੇ (ਮਾਘ
 ਮਹੀਨੇ) ਪ੍ਰਯਾਗ ਤੀਰਥ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਦਾਨ ਕੀਤਾ
 ਜਾਂ (ਕਾਂਸੀ ਜਾਂ ਕੇ) ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਲਵੇਤ੍ਰ ਤੇ
 ਕਟਵਾ ਦਿਤਾ, ਪਰ ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਬਿਰਥਾ
 ਹੀ ਗਿਆ ।
 ੬ ਸੋਨਾ ।
 ੭ ਕਪਟ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ ।
 ੮ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਰਮ ਤੋੜ ਕੇ ।
 ੯ ਲੋਕ ਲਾਜ ਰੂਪ ਭਰੀ ਮਟਕੀ ਭਜ ਗਈ ।
 ਮਾਟ=ਮਿਟੀ ਦੀ, ਕੱਚੀ ।
 ੧੦ ਮੱਥੇ ਤੇ ।
 ੧੧ ਤ੍ਰਿਖਾ, ਪਿਆਸ ।
 ੧੨ ਅਸਲ । ਹਰੀ ਦੀ ਟਹਿਲ ਵਿਚ ਅਸਲ ਸੁਖ
 ਹਨ ।
 ੧੩ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ।
 ੧੪ ਹਰੀ ਅਪਾਰ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ।
 ੧੫ ਆਸ ।

੧੬ [ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ] ਮਨਮੁਖ ।
 ੧੭ ਧਰ ਤੋਂ (ਹਰੀ ਦੇ ਹਥਰੋਂ) ਜੋ ਹੋਣਾ ਲਿਖਿਆ
 ਸੀ, ਉਹੋ ਹੋਇਆ ।
 ੧੮ ਦਿਲ ਵਿਚ ਧਾਰਿਆ ਹੈ ।
 ੧੯ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਪਦਿਆਂ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੦ ਬੰਧਨ ।
 ੨੧ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੨ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੩ ਮੁਸੀਬਤ ਟਲਦੀ ਹੈ ।
 ੨੪ ਕਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
 ੨੫ ਅੰਦਰ ਦੇ ਦੁਖ ।
 ੨੬ ਦਿਲ ਖਿੜਦਾ ਹੈ ।
 ੨੭ ਮਾਇਆ ਦਾਸੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
 ੨੮ ਨਿਧੀਆਂ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਦੇਖੋ
 ਪੰ. ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ੩ ।
 ੨੯ ਓੜਕ ਨੂੰ ।
 ੩੦ ਡਿਗਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
 ੩੧ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ।
 ੩੨ ਮੈਂ ਦੀਨ (ਨਿਮਾਣਾ) ਹਰੀ ਦੇ ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਦਾਸਾਂ
 ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ ।
 ੩੩ ਨਾਨਕ ਦਾ ਮਥਾ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਹੈ ।
 ੩੪ ਤੇਰੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੋ ਜਾਣ ।

* ਹਰੀ-ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਸਾਧਨ ਵਿਅਰਥ ਹਨ । ਹਰੀ-ਜਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਗ੍ਰਤ
 ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਭਤਮ ਤੇ ਲੋਕ ਲਾਜ ਛੱਡ ਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਅਨੰਨ ਸੇਵਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ
 ਦਾਤ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

† ਜੇ ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਲੋਭ ਮੋਹ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋ ।

‡ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸੇ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨ ਟੁਟਦੇ,
 ਦੁਖ ਤੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਗ੍ਰਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਅੰਤ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

§ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦਾ ਸਹਾਈ ਹੈ, ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਸਮਝਾਂਦੇ ਹਨ ।

੧ਬੂਡਤ ਕਉ ਜੈਸੇ ਬੇੜੀ ਮਿਲਤ ॥ ੨ਬੂਡਤ ਦੀਪਕ ਮਿਲਤ ਤਿਲਤ ॥ ੩ਜਲਤ
 ਅਗਨੀ ਮਿਲਤ ਨੀਰ ॥ ਜੈਸੇ ਬਾਰਿਕ ਮੁਖਹਿ ਖੀਰ ॥ ੧ ॥ ਜੈਸੇ ਰਣ ਮਹਿ
 ੪ਸਖਾ ਭ੍ਰਾਤ ॥ ਜੈਸੇ ਭੂਖੇ ਭੋਜਨ ਮਾਤ ॥ ਜੈਸੇ ੫ਕਿਰਖਹਿ ਬਰਸ ਮੇਘ ॥ ਜੈਸੇ
 ੬ਪਾਲਨ ਸਰਨਿ ਸੇਘ ॥ ੨ ॥ ੭ਗਰੁੜ ਮੁਖਿਨਹੀ ਸਰਪਤ੍ਰਾਸ ॥ ੮ਸੂਆ ਪਿੰਜਰਿ
 ਨਹੀ ਖਾਇ ਬਿਲਾਸੁ ੧੧ ॥ ਜੈਸੇ ੧੨ਆਂਡੇ ਹਿਰਦੇ ਮਾਹਿ ॥ ਜੈਸੇ ੧੩ਦਾਨੋ ਚਕੀ
 ਦਰਾਹਿ ॥ ੩ ॥ ਬਹੁਤੁ ਓਪਮਾ ਬੋਰ ੧੪ ਕਹੀ ॥ ਹਰਿ ਅਗਮ ਅਗਮ ਅਗਾਧਿ ੧੫
 ਤੁਹੀ ॥ ਉਚ ੧੬ਮੂਚੈ ਬਹੁ ਅਪਾਰ ॥ ਸਿਮਰਤ ਨਾਨਕ ਤਰੇ ਸਾਰ ੧੭ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥
 *ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਇਹੀ ਹਮਾਰੈ ਸਫਲ ਕਾਜ ॥ ਅਪੁਨੇ ਦਾਸ ਕਉ
 ੧੮ਲੇਹੁ ਨਿਵਾਜਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਚਰਨ ਸੰਤਹ ਮਾਥ ਮੋਰ ੧੯ ॥ ਨੈਨਿ ਦਰਸੁ
 ਪੇਖਉ ੨੦ਨਿਸਿ ਭੋਰ ॥ ਹਸਤ ੨੧ ਹਮਰੇ ਸੰਤਟਹਲ ॥ ਪ੍ਰਾਨ ਮਨੁ ਧਨੁ ਸੰਤ
 ਬਹਲ ੨੨ ॥ ੧ ॥ ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਸੰਤ ਗੁਨ ਬਸਹਿ ਮੇਰੈ ਚੀਤਿ ॥
 ਸੰਤ ਆਗਿਆ ਮਨਹਿ ਮੀਠ ॥ ਮੇਰਾ ੨੩ਕਮਲੁ ਬਿਗਸੈ ਸੰਤ ਭੀਠ ॥ ੨ ॥ ਸੰਤ ਸੰਗਿ
 ਮੇਰਾ ਹੋਇ ਨਿਵਾਸੁ ॥ ਸੰਤਨ ਕੀ ਮੋਹਿ ਬਹੁਤੁ ਪਿਆਸ ॥ ਸੰਤ ਬਚਨ ਮੇਰੇ ਮਨਹਿ
 ਮੰਤ ੨੪ ॥ ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ੨੫ ਮੇਰੇ ੨੬ਬਿਖੈ ਹੰਤ ॥ ੩ ॥ ੨੭ਮੁਕਤਿ ਜੁਗਤਿ ਏਹਾ
 ਨਿਧਾਨ ॥ ਪ੍ਰਭ ਦਇਆਲ ਮੋਹਿ ਦੇਵਹੁ ਦਾਨ ॥ ਨਾਨਕ ਕਉ ਪ੍ਰਭ ਦਇਆ ਧਾਰਿ ॥
 ਚਰਨ ਸੰਤਨ ਕੇ ਮੇਰੇ ਰਿਦੇ ਮਝਾਰਿ ੨੮ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ *ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥
 ਸਭ ਕੈ ਸੰਗੀ ਨਾਹੀ ਦੂਰਿ ॥ ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ ਹਾਜਰਾ ਹਜੂਰਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ੨੯ਸੁਨਤ ਜੀਓ ਜਾਸੁ ਨਾਮੁ ॥ ਦੁਖ ਬਿਨਸੇ ਸੁਖ ਕੀਓ ਬਿਸਾਮੁ ੩੦ ॥ ੩੧ਸਗਲੇ
 ਨਿਧਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰੇ ॥ ਮੁਨਿ ਜਨ ਤਾ ਕੀ ਸੇਵ ਕਰੇ ॥ ੧ ॥ ਜਾ ਕੈ ਘਰਿ ਸਗਲੇ
 ਸਮਾਹਿ ॥ ਜਿਸ ਤੇ ਬਿਰਥਾ ਕੋਇ ਨਾਹਿ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤੂ ਕਰੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ
 ਸੇਵਹੁ ਕਿਰਪਾਲ ॥ ੨ ॥ ੩੨ਸਦਾ ਧਰਮੁ ਜਾ ਕੈ ਦੀਬਾਣਿ ॥ ਬੇਮੁਹਤਾਜ ਨਹੀ ਕਿਛੁ
 ਕਾਣਿ ੩੩ ॥ ਸਭ ਕਿਛੁ ਕਰਨਾ ਆਪਨ ਆਪਿ ॥ ਰੇ ਮਨ ਮੇਰੇ ਤੂ ਤਾ ਕਉ ਜਾਪਿ ॥
 ੩ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਕਉ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰ ॥ ੩੪ਜਾਸੁ ਮਿਲਿ ਹੋਵੈ ਉਧਾਰੁ ॥
 ਨਾਮ ਸੰਗਿ ਮਨ ਤਨਹਿ ਰਾਤ ੩੫ ॥ ਨਾਨਕ ਕਉ ਪ੍ਰਭਿ ਕਰੀ ਦਾਤਿ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥

ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੫ ਦੁਪਦੇ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਫੁੰ ਹਰਿ ਸਮਰਥ ਕੀ ਸਰਨਾ ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ੩੬ ਧਨੁ ਰਾਸਿ
 ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਭ ਏਕ ਕਾਰਨ ਕਰਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ
 ਪਾਈਐ ਜੀਵਣੈ ਕਾ ਮੂਲੁ ॥ ੩੭ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸਰਬਤ ਠਾਈ ਸੁਖਮੋ ਅਸਬੂਲ ॥

੧ ਫੁੱਥਦੇ ਨੂੰ ।
 ੨ ਬੁਝਦੇ ਦਿਵੇ ਨੂੰ ਤੇਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।
 ੩ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਦੇ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।
 ੪ ਦੁਧ ।
 ੫ ਭਾਈ ਹੀ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੬ ਮਾਂ ਦਾ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ।
 ੭ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਬੱਦਲ ਵਸਣ ਤੋਂ (ਸਹਾਇਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ) ।
 ੮ ਸਿੰਘ (ਸ਼ੇਰ, ਬਹਾਦਰ) ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਪਾਲਣਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
 ੯ ਜਿਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਗਾਰੜ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਪ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਹੁ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦੀ ।
 ੧੦ ਤੋਤਾ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਬਿੱਲਾ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ ।
 ੧੧ ਬਿੱਲਾ ।
 ੧੨ ਕੁੰਜ ਅੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਿਮਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹਦੀ ਯੋਗਦਾਨ ਵਿਚ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।
 ੧੩ ਦਾਣੇ ਚੱਕੀ ਦੀ ਕਿੱਲੀ ਨਾਲ ਬਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
 ੧੪ ਥੋੜੀ ।
 ੧੫ ਅਥਾਹ ।
 ੧੬ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ।
 ੧੭ ਲੋਹਾ । ਲੋਹੇ ਵਾਂਗ ਭਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਕਰਕੇ ।

੧੮ ਵਡਿਆ ਲਓ ।
 ੧੯ ਮੋਰਾ ।
 ੨੦ ਰਾਤ ਅਤੇ ਦਿਨ ।
 ੨੧ ਹੱਥ ।
 ੨੨ [ਫਾ. ਬਿਹਿਲ] ਅਰਪਣ ।
 ੨੩ ਹਿਰਦਾ ਕਮਲ ਖਿੜਦਾ ਹੈ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ।
 ੨੪ [ਮੰਤ੍ਰ] ਉਪਦੇਸ਼ ।
 ੨੫ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
 ੨੬ ਵਿਕਾਰ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
 ੨੭ ਇਹੋ (ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗ) ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਅਤੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਹੈ ।
 ੨੮ ਵਿਚ ।
 ੨੯ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣ ਕੇ ਜੀਵੀਦਾ ਹੈ ।
 ੩੦ ਟਿਕਾਣਾ ।
 ੩੧ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਾਰੀਆਂ ਨਿਧੀਆਂ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ੩ ।
 ੩੨ ਜਿਸ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਸਦਾ ਧਰਮ-ਨਿਆਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੩੩ ਮੁਥਾਜੀ ।
 ੩੪ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੩੫ ਰੋਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੩੬ ਸਰੀਰ ।
 ੩੭ ਸਭ ਥਾਈਂ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਸੁਖਮ ਕਿਤੇ ਅਸਥੁਲ (ਭਾਵ ਕਿਤੇ ਨਿੱਕਾ ਕਿਤੇ ਵੱਡਾ ਹੋ ਕੇ) ।

* ਹਰੀ ਪਾਸੋਂ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਤਨੇ ਮਨੇ ਹੋ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ।

† ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਰਬ-ਸਮੱਥ ਸਾਡੀਆਂ ਸਾਡੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੁਖ ਦਿੰਦਾ ਅਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

‡ ਹਰੀ ਸਮੁੱਥ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਜੀਵਣ ਦਾ ਅਸਲਾ ਹੈ । ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਕਿਥੇ ਲਈਏ ? ਉਹ ਸਭ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ । ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਣਾ ਹੈ ।

੧ ॥ ^੧ਆਲ ਜਾਲ ਬਿਕਾਰ ਤਜਿ ਸਭਿ ਹਰਿਗੁਨਾ ਨਿਤਿ ਗਾਉ ॥ ਕਰ^੨ ਜੋੜਿ
ਨਾਨਕੁ ਦਾਨੁ ਮਾਂਗੈ ਦੇਹੁ ਅਪਨਾਨਾਉ ॥੨॥੧॥੬॥ *ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥
ਪ੍ਰਭ ਸਮਰਥ ਦੇਵ ਅਪਾਰ ॥ ਕਉਨੁ ਜਾਨੈ ਚਲਿਤ^੩ ਤੇਰੇ ਕਿਛੁ ਅੰਤੁ ਨਾਹੀ
ਪਾਰ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਇਕ ਬਿਨਹਿ^੪ ਬਾਪਿ ਉਥਾਪਦਾ^੫ ਘੜਿ ਭੰਨਿ
ਕਰਨੈਹਾਰੁ ॥ ^੬ਜੇਤ ਕੀਨ ਉਪਾਰਜਨਾ ਪ੍ਰਭੁ ਦਾਨੁ ਦੇਇ ਦਤਾਰ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ
ਸਰਨਿ ਆਇਓ ਦਾਸੁ ਤੇਰਾ ਪ੍ਰਭ ਉਚ ਅਗਮ ਮੁਰਾਰ' ॥ ਕਵਿ ਲੇਹੁ ਭਉਜਲ
ਬਿਖਮ^੮ ਤੇ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥ ੭ ॥ †ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ
ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਬਸਿ ਰਹੇ ਗੋਪਾਲ ॥ ^੯ਦੀਨ ਬਾਂਧਵ ^{੧੦}ਭਗਤਿ ਵਛਲ
ਸਦਾ ਸਦਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੧੧}ਆਦਿ ਅੰਤੇ ਮਧਿ ਤੂਹੈ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਾ
ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ^{੧੨}ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਸਗਲ ਮੰਡਲ ਏਕੁ ਸੁਆਮੀ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥
^{੧੩}ਕਰਨਿ ਹਰਿਜਸੁ ਨੇਤ੍ਰ ਦਰਸਨੁ ਰਸਨਿ ਹਰਿਗੁਨ ਗਾਉ ॥ ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਏ
ਸਦਾ ਨਾਨਕੁ ਦੇਹੁ ਅਪਣਾ ਨਾਉ ॥ ੨ ॥ ੩ ॥ ੮ ॥

ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਬਾਣੀ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵਤ ਜੀ ਕੀ
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ §॥ ਧਨਿ ਧੰਨਿ ਓ ^{੧੪}ਰਾਮ ਬੇਨੁ ਬਾਜੈ ॥ ^{੧੫}ਮਧੁਰ
ਮਧੁਰ ਧੁਨਿ ਅਨਹਤ ਗਾਜੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਧਨਿ ਧਨਿ ^{੧੬}ਮੇਘਾ ਰੋਮਾਵਲੀ ॥
ਧਨਿ ਧਨਿ ਕ੍ਰਿਸਨ ਓਵੈ ਕਾਂਬਲੀ^{੧੭} ॥ ੧ ॥ ਧਨਿ ਧਨਿ ਤੂ ਮਾਤਾ ਦੇਵਕੀ^{੧੮} ॥
ਜਿਹ ਗ੍ਰਿਹ ਰਮਈਆ ਕਵਲਾਪਤੀ^{੧੯} ॥ ੨ ॥ ਧਨਿ ਧਨਿ ^{੨੦}ਬਨਖੰਡ
ਬਿੰਦ੍ਰਾਬਨਾ ॥ ਜਹ ਖੇਲੈ ਸ੍ਰੀ ਨਾਰਾਇਨਾ ॥੩॥ ਬੇਨੁ ਬਜਾਵੈ ^{੨੧}ਗੋਧਨੁ ਚਰੈ ॥ ਨਾਮੇ
ਕਾ ਸੁਆਮੀ ਆਨਦ ਕਰੈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ^{੨੨}ਮੋਰੋ ਬਾਪੁ ਮਾਧਉ ਤੂ ਧਨੁ ਕੇਸੋ
ਸਾਂਵਲੀਓ ਬੀਨੁਲਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੨੩}ਕਰ ਧਰੇ ਚਕ੍ਰ ਬੈਕੁੰਠ ਤੇ ਆਏ ਗਜ
ਹਸਤੀ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ਉਧਾਰੀਅਲੇ ॥ ਦੁਹਸਾਸਨ ਕੀ ਸਭਾ ਦੋਪਤੀ ^{੨੪}ਅੰਬਰ ਲੇਤ
ਉਬਾਰੀਅਲੇ^{੨੫} ॥ ੧ ॥ ਗੋਤਮਨਾਰਿ ਅਹਲਿਆ^{੨੬} ਤਾਰੀ ^{੨੭}ਪਾਵਨ ਕੇਤਕ
ਤਾਰੀਅਲੇ ॥ ਐਸਾ ਅਧਮੁ^{੨੮} ^{੨੯}ਅਜਾਤਿ ਨਾਮਦੇਉ ਤਉ ਸਰਨਾਗਤਿ
ਆਈਅਲੇ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥ :: ॥ ਸਭੈ ਘਟ ਰਾਮੁ ਬੋਲੈ ਰਾਮੁ ਬੋਲੈ ॥ ਰਾਮ ਬਿਨਾ ਕੋ^{੩੦}
ਬੋਲੈ ਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੩੧}ਏਕਲ ਮਾਟੀ ਕੁੰਜਰ ਚੀਟੀ ^{੩੨}ਭਾਜਨ ਹੈ ਬਹੁ
ਨਾਨਾ ਰੇ ॥ ਅਸਥਾਵਰ^{੩੩} ਜੰਗਮ^{੩੪} ਕੀਟ ਪਤੰਗਮ ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਾਮੁ ਸਮਾਨਾ
ਰੇ ॥ ੧ ॥ ^{੩੫}ਏਕਲ ਚਿੰਤਾ ਰਾਖੁ ਅਨੰਤਾ ਅਉਰ ਤਜਹੁ ਸਭ ਆਸਾ ਰੇ ॥ ਪ੍ਰਣਵੈ
ਨਾਮਾ ^{੩੬}ਭਏ ਨਿਹਕਾਮਾ ^{੩੭}ਕੋ ਠਾਕੁਰੁ ਕੋ ਦਾਸਾ ਰੇ ॥ ੨ ॥ ੩ ॥

੧ ਘਰ ਦੇ ਟੰਟੇ ਅਤੇ ਮੰਦੇ ਖਿਆਲ ਛਡ ਕੇ ।
 ੨ ਹੱਥ ।
 ੩ ਚੋਜ ।
 ੪ ਛਿਨ ਵਿਚ ; ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਹੀ ।
 ੫ ਪੁਟਦਾ ਹੈ, ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੬ ਜਿਤਨੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਉਤਪਤੀ) ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਤਨੀ
 ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾਤਾ ਦਾਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੭ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੰਗੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੮ ਕਠਿਨ । ਐਥੇ ਤਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ
 ਸਾਗਰ ਤੋਂ ।
 ੯ ਦੀਨਾਂ ਦੇ ਬੰਧ (ਸਾਕ, ਸਹਾਇਕ) ।
 ੧੦ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੧੧ ਆਦਿ ਅੰਤ ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਮੇਂ, ਭਾਵ
 ਹਰ ਸਮੇਂ ।
 ੧੨ ਸਾਰੇ ਫਵਨਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
 ੧੩ ਕੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ, ਅੱਖਾਂ ਦੁਆਰਾ
 ਹਰੀ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਅਤੇ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦੇ
 ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੫੦੮,
 ਨੋਟ ੧੩ ।
 ੧੪ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਬੀਣ ਵਜ ਰਹੀ ਹੈ ।
 ੧੫ ਭਿੰਨੀ ਤੇ ਮਿਠੀ ਸੁਰ ਬਿਨਾਂ ਵਜਾਇਆ ਪ੍ਰਗਟ
 ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ।
 ੧੬ [ਮੇਂਦਾ, ਡੋਡੂ] ਮੇਂਦੇ ਦੀ ਉਂਨ ।
 ੧੭ ਕੰਬਲੀ ।
 ੧੮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ।

੧੯ [ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਤੀ] ਵਿਸ਼ਨੂੰ ; ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ
 ਅਵਤਾਰ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ।
 ੨੦ ਬਨਖੰਡ, ਜੰਗਲ ।
 ੨੧ ਗਾਈਆਂ ਚਾਰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੨ ਹੋ ਮੋਰੇ ਬਾਪ ਮਾਧੋ, ਕੇਸਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਂਵਲੇ
 ਬੀਨਲ ! ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੫੫, ਫੁਟ ਨੋਟ ੪ ।
 ੨੩ ਹਥ ਵਿਚ ਚਕ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਤੂੰ ਆਇਓਂ ਤੇ ਹਾਥੀ
 ਨੂੰ ਤੰਦੂਏ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੩੦,
 ਨੋਟ ੩੦ ।
 ੨੪ ਕਪੜੇ ਲਾਹੁੰਦਿਆਂ ।
 ੨੫ ਬਚਾ ਲਿਆ ।
 ੨੬ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੭੪, ਨੋਟ ੩੨ ।
 ੨੭ ਕਿਤਨ ਹੀ ਤਾਰ ਕੇ ਪਾਵਨ (ਪਵਿਤਰ) ਕੀਤੇ ।
 ੨੮ ਨੀਚ ।
 ੨੯ ਕੁਜਾਤ ਨਾਮ ਦੇਵ ਜੋ ਹੈ ਉਹ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨੀ
 ਆਇਆ ਹੈ ।
 ੩੦ ਹੋਰ ਕਿਹੜਾ ?
 ੩੧ ਇਕੋ ਮਿਟੀ ਦੇ ਹਾਥੀ ਕੀੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
 ੩੨ ਭਾਂਡੇ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
 ੩੩ ਰੁਖ ਆਦਿਕ ਇਕ ਥਾਂ ਖੜੇ ।
 ੩੪ ਲਤਾਂ ਵਾਲੇ, ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ।
 ੩੫ ਇਕੋ ਅਨੰਤ ਦੀ ਹੀ ਆਸ ਰਖੋ ।
 ੩੬ ਮੈਂ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ ।
 ੩੭ ਠਾਕਰ ਤੇ ਦਾਸ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ।

* ਹਰੀ ਹੀ ਸਭ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ ; ਓਹੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਬਣਾਂਦਾ ਢਾਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਸੰਵਾਰ ਕੇ ਤਾਰਦਾ ਹੈ ।
 ਐਸੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

† ਹਰੀ ਬਿਨਾਂ ਅੰਤ ਪ੍ਰਯੰਤ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ । ਉਸੇ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ
 ਹਨ ।

‡ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੬ ।

§ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਡੇ ੨ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਦਸਿਆ ਹੈ । ਇਥੇ
 ਕਿਸੇ ਸਾਕਾਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ
 ਦਾ ਕੁਝ ਚਮਤਕਾਰ ਵੇਖ ਕੇ ਧੰਨ ਧੰਨ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਹੈ । ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੇਘਾ
 ਆਦਿ ਸਭ ਕੁਝ ਪਿਆਰੇ ਲਗਦੇ ਹਨ ।

¶ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਹਰੀ ਦੇ ਕੋਤਕ ਜੋ ਰਾਮ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ
 ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਕੇ ਭਗਤੀ ਵਲ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਹਨ ।

‖ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮਦੇਵ ਅਨੰਤ ਹਰੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦੇ ਹਾਮੀ ਹਨ, ਜੋ ਹਰ
 ਥਾਂ ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੧ ਚਉਪਦੇ

੧ ਓ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

* ਸਲੋਕੁ ॥ ਸਾਜਨ ਤੇਰੇ ਚਰਨ ਕੀ ਹੋਇ ਰਹਾ ਸਦ ਧੂਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ^੧ਸਰਣਿ
ਤੁਹਾਰੀਆ ਪੇਖਉ ਸਦਾ ਹਜੂਰਿ ॥ ੧ ॥ ਸਬਦ ॥ ^੨ਪਿਛਹੁ ਰਾਤੀ ਸਦੜਾ ਨਾਮੁ
ਖਸਮ ਕਾ ਲੇਹਿ ॥ ^੩ਖੇਮੇ ਛਤ੍ਰੁ ਸਰਾਇਚੇ ਦਿਸਨਿ ਰਬ ਪੀੜੇ ॥ ਜਿਨੀ ਤੇਰਾ
ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ਤਿਨ ਕਉ ^੪ਸਦਿ ਮਿਲੇ ॥ ੧ ॥ ਬਾਬਾ ਮੈ ਕਰਮਹੀਣ^੫
ਕੂੜਿਆਰ ॥ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਇਆ ਤੇਰਾ ਅੰਧਾ ਭਰਮਿ ਭੂਲਾ ਮਨੁ ਮੇਰਾ ॥ ੧ ॥
ਰਹਾਉ ॥ ^੬ਸਾਦ ਕੀਤੇ ਦੁਖ ਪਰਫੁੜੇ ^੭ਪੂਰਬਿ ਲਿਖੇ ਮਾਇ ॥ ਸੁਖ ਥੋੜੇ ਦੁਖ
ਅਗਲੇ^੮ ਦੂਖੇ ਦੂਖਿ ਵਿਹਾਇ^੯ ॥ ੨ ॥ ^{੧੦}ਵਿਛੁੜਿਆ ਕਾ ਕਿਆ ਵੀਛੁੜੈ
ਮਿਲਿਆ ਕਾ ਕਿਆ ਮੇਲੁ ॥ ਸਾਹਿਬੁ ਸੇ ਸਾਲਾਹੀਐ ਜਿਨਿ ਕਰਿ ਦੇਖਿਆ
ਖੇਲੁ^{੧੧} ॥ ੩ ॥ ^{੧੨}ਸੰਜੋਗੀ ਮੇਲਾਵੜਾ ਇਨਿ ਤਨਿ ਕੀਤੇ ਭੋਗ ॥ ਵਿਜੋਗੀ ਮਿਲਿ
ਵਿਛੁੜੇ ਨਾਨਕ ਭੀ ਸੰਜੋਗ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ † ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ^{੧੩}ਮਿਲਿ ਮਾਤ
ਪਿਤਾ ਪਿੰਡੁ ਕਮਾਇਆ ॥ ^{੧੪}ਤਿਨਿ ਕਰਤੈ ਲੇਖੁ ਲਿਖਾਇਆ ॥ ^{੧੫}ਲਿਖੁ ਦਾਤਿ
ਜੋਤਿ ਵਡਿਆਈ ॥ ਮਿਲਿ ਮਾਇਆ ਸੁਰਤਿ ਗਵਾਈ ॥ ੧ ॥ ਮੂਰਖ ਮਨ
ਕਾਹੇ ਕਰਸਹਿ ਮਾਣਾ ॥ ਉਠਿ ਚਲਣਾ ਖਸਮੈ ਭਾਣਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਤਜਿ ਸਾਦ ^{੧੬}ਸਹਜਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਘਰ ਛਡਣੇ ਰਹੈ ਨ ਕੋਈ ॥
ਕਿਛੁ ਖਾਜੈ ਕਿਛੁ ਧਰਿ ਜਾਈਐ ॥ ਜੇ ਬਾਹੁੜਿ^{੧੭} ਦੁਨੀਆ ਆਈਐ ॥ ੨ ॥
ਸਜੁ^{੧੮} ਕਾਇਆ ਪਟੁ ਹਵਾਏ ॥ ^{੧੯}ਫੁਰਮਾਇਸਿ ਬਹੁਤੁ ਚਲਾਏ ॥ ਕਰਿ ਸੇਜ
ਸੁਖਾਲੀ^{੨੦} ਸੋਵੈ ॥ ^{੨੧}ਹਬੀ ਪਉਦੀ ਕਾਹੇ ਰੋਵੈ ॥ ੩ ॥ ^{੨੨}ਘਰ ਘੁੰਮਣਵਾਣੀ

- ੧ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਸਦਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਦੇਖਦਾ ਰਹਾਂ ।
- ੨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ (ਪ੍ਰਭਾਤ ਵੇਲੇ) ਸੱਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਾਲਕ ਦਾ, ਓਹੀ ਮਾਲਕ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ।
- ੩ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਸ਼ੋਮੇ (ਤੰਬੂ), ਛਤ੍ਰ, ਕਨਾਤਾਂ ਅਤੇ ਰੱਬ ਸਦਾ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।
- ੪ ਸੱਦ ਕੇ (ਬੁਲਾ ਕੇ) ਦੇਂਦਾ ਹੈ ।
- ੫ ਭਾਗਹੀਨ, ਅਭਾਗਾ ।
- ੬ ਸ੍ਵਾਦਾਂ ਕਤਕੇ ਦੁਖ ਪ੍ਰਤੁਲਤ ਹੋਏ, ਭਾਵ ਵਧੇ ।
- ੭ ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਹੋ ਮਾਈ !
- ੮ ਬਹੁਤ ।
- ੯ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ ਉਮਰ ।
- ੧੦ ਜੇ ਹਰੀ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੜੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਵਿਛੋੜਾ ਕੀ ਹੋਣਾ ਹੈ ? ਕਿਉਂਕਿ ਵਡੇ ਤੋਂ ਵਡਾ ਵਿਛੋੜਾ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੈ ।
- ੧੧ ਜਗਤ ਰਚਨਾ ।
- ੧੨ ਸੰਜੋਗਾਂ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਜਨਮ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਚੋਗਾਂ ਵਿਚ ਲਗ ਗਏ ਅਤੇ ਇਉਂ ਵਿੰਜੋਗ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮਿਲ਼ ਹੋਏ ਭੀ ਵਿਛੜ ਗਏ । ਪਰ ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਸੰਜੋਗ ਮੁੜ ਕੇ ਫੇਰ ਭੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੬, ਵੁਟ ਨੋਟ [] ਅਤੇ ਪੰ. ੪੬੪, ਨੋਟ ੩ ।

- ੧੩ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਸਰੀਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ।
- ੧੪ ਉਸ ਵਿਚ ਕਰਤੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਜ਼ਾ ਦਾ ਲੇਖ ਉਕਰ ਦਿਤਾ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧, ਵੁਟ ਨੋਟ ੪ ।
- ੧੫ ਉਹ ਲਿਖਤ 'ਜੋਤਿ' ਅਤੇ 'ਵਡਿਆਈ' ਦੀ ਸੀ ; ਭਾਵ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨੇ ਦੋ ਦਾਤਾਂ ਪਾਈਆਂ : ਇਕ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ, ਜਿਸਦੇ ਚਾਨਣੇ ਨਾਲ ਰਾਹ ਕਰਾਹ ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਵਡਿਆਈ, ਉਤਾਰਾਂ ਜਾਣ ਦੀ ਰੁਚੀ । ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਭਾਵ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ 'ਸੰਜੋਗ' ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਰਬ ਵਲ ਖਿਚੀ ਲਿਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਿਰਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਨੀਵਾਂ ਲਿਜਾਣ ਵਾਲੇ ਭਾਵ ਭੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ 'ਵਿੰਜੋਗ' ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸੂਝ ਗੁਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ।
- ੧੬ ਹੋਰ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਾ ਅਸਲ ਸੁਖ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
- ੧੭ ਮੁੜ ਕੇ ।
- ੧੮ ਸਜਾਵਟ ।
- ੧੯ ਹੁਕਮ ਵੀ ਬਹੁਤ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
- ੨੦ ਆਰਾਮ ਵਾਲੀ ।
- ੨੧ ਜਮਾਂ ਦੇ ਹਥ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ?
- ੨੨ ਇਕ ਤਾਂ ਘਰ ਦੀ ਘੁੰਮਣਘੇਰ ਹੈ (ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਛੇਵਰ ਹੈ) ਤੇ ਦੂਜਾ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਪਥਰ ਗਲ ਵਿਚ ਬੇਨ੍ਹੇ ਹਨ ।

* ਮਨੁੱਖ ਸੰਜੋਗਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਵਿੰਜੋਗ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਕੇ ਟਕਰਾਂ ਮਾਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਹਰੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮੇਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਧ ਭੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

† ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦੇ ਮੇਲ ਦੇ ਸਾਧਨ (ਜੋਤਿ ਤੇ ਵਡਿਆਈ) ਭੀ ਹਨ, ਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਭੀ (ਭਾਵ ਮਾਇਆ ਦੇ ਰਸ) ।

ਭਾਈ ॥ ^੧ਪਾਪ ਪਥਰ ਤਰਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ^੨ਭਉ ਬੇੜਾ ਜੀਉ ਚੜਾਉ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ
 ਦੇਵੈ ਕਾਹੂ ^੩ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ * ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੧ ॥ ^੪ਕਰਣੀ ਕਾਗਦੁ ਮਨੁ
 ਮਸਵਾਣੀ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਦੁਇ ਲੇਖ ਪਏ ॥ ਜਿਉ ਜਿਉ ਕਿਰਤੁ ਚਲਾਏ ਤਿਉ
 ਚਲੀਐ ਤਉ ਗੁਣ ਨਾਹੀ ਅੰਤੁ ਹਰੇ ॥ ੧ ॥ ਚਿਤ ਚੇਤਸਿ ਕੀ ਨਹੀ ਬਾਵਰਿਆ ॥
 ਹਰਿ ਬਿਸਰਤ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਲਿਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^੫ਜਾਲੀ ਰੈਨਿ ਜਾਲੁ ਦਿਨੁ
 ਹੂਆ ਜੇਤੀ ਘੜੀ ਫਾਹੀ ਤੇਤੀ ॥ ^੬ਰਸਿ ਰਸਿ ਚੋਗ ਚੁਗਹਿ ਨਿਤ ਫਾਸਹਿ ਛੂਟਸਿ
 ਮੂੜੇ ^੭ਕਵਨ ਗੁਣੀ ॥ ੨ ॥ ਕਾਇਆ ਆਰਣੁ ^੮ ਮਨੁ ਵਿਚਿ ਲੋਹਾ ^੯ਪੰਚ ਅਗਨਿ
 ਤਿਤੁ ਲਾਗਿ ਰਹੀ ॥ ਕੋਇਲੇ ਪਾਪ ਪੜੇ ਤਿਸੁ ਉਪਰਿ ਮਨੁ ਜਲਿਆ ^{੧੦}ਸੰਨੀ
 ਚਿੰਤੁ ਭਈ ॥ ੩ ॥ ਭਇਆ ਮਨੂਰੁ ^{੧੧} ਕੰਚਨੁ ਫਿਰਿ ਹੋਵੈ ਜੇ ਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤਿਨੋਹਾ ^{੧੨} ॥
 ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਓਹੁ ਦੇਵੈ ਤਉ ਨਾਨਕ ਤ੍ਰਿਸਟਸਿ ^{੧੩} ਦੇਹਾ ^{੧੪} ॥ ੪ ॥ ੩ ॥
 † ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ^{੧੫}ਬਿਮਲ ਮਝਾਰਿ ਬਸਸਿ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਪਦਮਨਿ ਜਾਵਲ
 ਰੇ ॥ ਪਦਮਨਿ ਜਾਵਲ ਜਲ ਰਸ ਸੰਗਤਿ ਸੰਗਿ ਦੋਖ ਨਹੀ ਰੇ ॥ ੧ ॥ ਦਾਦਰ ਤੂ
 ਕਬਹਿ ਨ ਜਾਨਸਿ ਰੇ ॥ ਭਖਸਿ ਸਿਬਾਲੁ ਬਸਸਿ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨ
 ਲਖਸਿ ਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬਸੁ ਜਲ ਨਿਤ ਨ ਵਸਤ ਅਲੀਅਲ ਮੇਰ ਚਚਾ
 ਗੁਨ ਰੇ ॥ ਚੰਦ ਕੁਮੁਦਨੀ ^{੧੬} ਦੂਰਹੁ ਨਿਵਸਸਿ ਅਨਭਉ ਕਾਰਨਿ ਰੇ ॥ ੨ ॥
 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੰਡੁ ਦੂਧਿ ਮਧੁ ਸੰਚਸਿ ਤੂ ਬਨ ^{੧੭} ਚਾਤੁਰ ਰੇ ॥ ਅਪਨਾ ਆਪੁ ਤੂ ਕਬਹੁ
 ਨ ਛੋਡਸਿ ਪਿਸਨ ਪ੍ਰੀਤਿ ਜਿਉ ਰੇ ॥ ੩ ॥ ਪੰਡਿਤ ਸੰਗਿ ਵਸਹਿ ਜਨ ਮੂਰਖ
^{੧੮}ਆਗਮ ਸਾਸ ਸੁਨੇ ॥ ਅਪਨਾ ਆਪੁ ਤੂ ਕਬਹੁ ਨ ਛੋਡਸਿ ਸੁਆਨ ^{੧੯} ਪੂਛਿ ਜਿਉ
 ਰੇ ॥ ੪ ॥ ਇਕਿ ਪਾਖੰਡੀ ਨਾਮਿ ਨ ਰਾਚਹਿ ਇਕਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਚਰਣੀ ਰੇ ॥
 ਪੂਰਬਿ ^{੨੦} ਲਿਖਿਆ ਪਾਵਸਿ ਨਾਨਕ ਰਸਨਾ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਰੇ ॥ ੫ ॥ ੪ ॥
 ‡ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਸਲੋਕੁ ॥ ^{੨੧}ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਅਸੰਖ ਹੋਹਿ ਹਰਿਚਰਨੀ
 ਮਨੁ ਲਾਗ ॥ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਭ ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਮਸਤਕਿ ^{੨੨} ਭਾਗ ॥
 ੧ ॥ ਸਬਦੁ ॥ ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ ^{੨੩}ਗਰਬਿ ਗਹੇਲੀ ॥ ^{੨੪}ਸੁਣਿ ਸਹ ਕੀ ਇਕ ਬਾਤ
 ਸੁਹੇਲੀ ॥ ੧ ॥ ਜੋ ਮੈ ਬੇਦਨ ^{੨੫} ਸਾ ਕਿਸੁ ਆਖਾ ਮਾਏ ॥ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਜੀਉ ਨ
 ਰਹੈ ਕੈਸੇ ਰਾਖਾ ਮਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਉ ਦੋਹਾਗਣਿ ^{੨੬}ਖਰੀ ਰੰਵਾਣੀ ॥
 ਗਇਆ ਸੁ ਜੋਬਨੁ ਧਨ ਪਛੁਤਾਣੀ ॥ ੨ ॥ ਤੂ ਦਾਨਾ ਸਾਹਿਬੁ ^{੨੭}ਸਿਰਿ ਮੇਰਾ ॥
 ਖਿਜਮਤਿ ਕਰੀ ਜਨੁ ਬੰਦਾ ^{੨੮} ਤੇਰਾ ॥ ੩ ॥ ਭਣਤਿ ^{੨੯} ਨਾਨਕੁ ਅੰਦੇਸਾ ^{੩੦} ਏਹੀ ॥
 ਬਿਨੁ ਦਰਸਨ ਕੈਸੇ ਰਵਉ ^{੩੧} ਸਨੇਹੀ ^{੩੨} ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥

- ੧ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਪਥਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।
- ੨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਭੁਭੇਰੂ ਰੂਪ ਏਕਾ।
- ੩ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ।
- ੪ ਸਾਡਾ ਆਚਰਣ ਕਾਗਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਭਾਵ ਦਵਾਤ ਮਨ ਹੈ। ਬੁਰਾ ਅਤੇ ਭਲਾ ਦੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਲੇਖ ਸਾਡੀ ਕਿਰਤ (ਸੁਭਾਵ) ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਕ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਕਰਮਾਂ ਵਲ ਤੋਰਦਾ ਹੈ। ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਸਰ ਨੂੰ ਜ਼ਾਇਲ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਣ ਭਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਨੂੰ ਹੋ ਪਾਗਲ ਮਨ! ਯਾਦ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ? ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਨ ਨਾਲ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।
- ੫ (ਜਾਲ ਵਿਚ ਪੰਛੀ ਦਾ ਲੋਭ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਫਸਣਾ ਇਹ ਅਲੰਕਾਰ ਲਿਆ ਹੈ।) ਸਾਡੇ ਲਈ ਦਿਨ ਰਾਤ ਜਾਲ ਵਿਛਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਹਰ ਸਮੇਂ ਹਰ ਘੜੀ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਚੰਗੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੋਂ ਡੋਗਣ ਲਈ ਆ ਖੜੇ ਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਹੋਰ ਮੁੜ ਕੇ ਡਿਗਦੇ ਹਾਂ।
- ੬ ਸੁਆਦ ਨਾਲ।
- ੭ ਕਿਹੜੇ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ?
- ੮ ਭੋਠੀ।
- ੯ ਕਾਮਾਦਿਕ ਅਗਨੀ ਹਨ।
- ੧੦ ਚਿਤਾ ਰੂਪ ਸੋਨੀ।
- ੧੧ ਨਿਕੰਮਾ ਲੋਹਾ। ਇਹ ਨਿਕੰਮਾ ਲੋਹਾ ਰੂਪ ਮਨ ਮੁੜ ਸੋਨਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ੧੨ ਇਹੋ ਜੇਹਾ।
- ੧੩ ਇਸਥਿਤ, ਭਟਕਣਾ ਰਹਿਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੯੬੦, ਨੋਟ ੧੬।
- ੧੪ ਸਰੀਰ, ਭਾਵ ਜੀਵਨ।
- ੧੫ ਪਵਿੱਤਰ (ਤਲਾ) ਵਿਚ ਪਵਿੱਤਰ ਜਲ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਪਦਮਨਿ (ਕੰਵਲ) ਅਤੇ ਜਾਵਲ (ਜਾਲਾ) ਦੋਵੇਂ ਵੀ ਹਨ। ਕੰਵਲ ਦੇਹਾਂ ਜਾਲਾ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ

- ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹੋ ਦਾਦਰ (ਭਭੂ)! ਤੂੰ ਕੁਝ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਤੂੰ ਭੀ ਉਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ ਪਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲ ਦੀ ਖੁਬੀ ਨਾ ਜਾਣਦਾ ਹੋਇਆ ਤੂੰ ਸਿਬਾਲ (ਜਾਲਾ) ਖਾਂਦਾ ਹੈਂ। (ਗੁਰਮੁਖ ਕੰਵਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮਨਮੁਖ ਭਭੂ ਵਾਂਗ ਗੰਦਗੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।) ਤੂੰ ਹੋ ਭਭੂ! ਨਿਤ ਜਲ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਅਲੀਅਲ (ਭੋਰੇ) ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਵਸਦੇ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਭੋਰੇ ਕੰਵਲ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਚਚਾ (ਚਰਚਾ) ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰ= ਮਸਤ।
- ੧੬ ਕਮੀਆਂ। ਚੰਦ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕਮੀਆਂ ਖਿੜਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੀਵੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨਾ ਹੈ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ਉਸਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਜੀਵਦੇ ਹਨ)।
 - ੧੭ ਪਾਣੀ। ਹੋ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚਤੁਰ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਭਭੂ, ਦੇਖ! ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੰਡ ਮਧੂ (ਸ਼ਹਦ) ਆਦਿ ਪਈਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਪਿਸਨ (ਚਿਚੜ) ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਛਛ ਕੇ ਕੰਵਲ ਲਗੂ ਦੂਸਣ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤੀ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਨਾ ਛੱਡਦਾ ਹੋਇਆ ਗੰਦਗੀ ਖਾਂਦਾ ਹੈਂ।
 - ੧੮ ਵੇਦ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ।
 - ੧੯ ਕੁੱਤੇ ਦੀ। ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਪੁਛਲ ਕਦੀ ਸਿਧੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ੨੦ ਪਹਿਲੋਂ ਦਾ।
 - ੨੧ ਅਣਗਿਣਤ ਪਾਪੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
 - ੨੨ ਮਥੇ ਤੇ।
 - ੨੩ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਪਕੜੀ (ਗੁਸੀ) ਹੋਈ।
 - ੨੪ ਪਤੀ ਦੀ ਸੁਖਦਾਇਕ ਗਲ ਸੁਣ।
 - ੨੫ [ਵੇਦਨਾ] ਪੀੜ, ਦੁਖ।
 - ੨੬ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ।
 - ੨੭ ਮੇਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੈਂ ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਉਚਾ ਹੈ।
 - ੨੮ ਦਾਸ। ੨੯ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।
 - ੩੦ ਛਿਕਰ। ੩੧ ਭੋਗਾਂ, ਮੇਲ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣਾ।
 - ੩੨ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ।

* ਮਨੁਖ ਦੇ ਆਚਰਣ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਭਾਵ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸੋਮੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਨ ਤੇ ਚੰਗੇ ਭਾਵ ਮਧਮ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਮੰਦੇ ਭਾਵ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਤਮਕ ਮੋਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਅਮਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੋਇਆ ਹੋਇਆ ਮਨ ਫਿਰ ਸੁਰਜੀਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। (ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬੀਬੀ ਅਮਰੇ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਸਨ।)

† ਮਨੁਖ ਦੀਆਂ ਦੋ ਬਿਰਤੀਆਂ ਹਨ ਇਕ ਕੰਵਲ ਵਾਲੀ ਤੇ ਇਕ ਭਭੂ ਵਾਲੀ। ਮਨਮੁਖ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਉਸ ਦੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਗੰਦਗੀ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।

‡ ਹਰੀ ਪਤੀ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਦੁਖ ਅਤੇ ਮੇਲ ਵਿਚ ਸੁਖ ਹੈ।

*ਮੁਲਖਰੀਦੀ ਲਾਲਾ^੧ ਗੋਲਾ^੨ ਮੇਰਾ ਨਾਉ ਸਭਾਗਾ ॥ ^੩ਗੁਰ ਕੀ ਬਚਨੀ ਹਾਟਿ
 ਬਿਕਾਨਾ ਜਿਤੁ ਲਾਇਆ ਤਿਤੁ ਲਾਗਾ ॥ ੧ ॥ ਤੇਰੇ ਲਾਲੇ ਕਿਆ ਚਤੁਰਾਈ ॥
 ਸਾਹਿਬ ਕਾ ^੪ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਰਣਾ ਜਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^੫ਮਾ ਲਾਲੀ ਪਿਉ
 ਲਾਲਾ ਮੇਰਾ ਹਉ ਲਾਲੇ ਕਾ ਜਾਇਆ ॥ ^੬ਲਾਲੀ ਨਾਚੈ ਲਾਲਾ ਗਾਵੈ ਭਗਤਿ ਕਰਉ
 ਤੇਰੀ ਰਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ^੭ਪੀਅਹਿ ਤ ਪਾਣੀ ਆਣੀ ਮੀਰਾ ਖਾਹਿ ਤ ਪੀਸਣ ਜਾਉ ॥
 ਪਖਾ ਫੇਰੀ ਪੈਰ ਮਲੋਵਾ ਜਪਤ ਰਹਾ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ॥ ੩ ॥ ^੮ਲੂਣ ਹਰ ਮੀ ਨਾਨਕੁ
 ਲਾਲਾ ਬਖਸਿਹਿ ਤੁਧੁ ਵਡਿਆਈ ॥ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ^੯ਦਇਆ ਪਤਿ ਦਾਤਾ ਤੁਧੁ
 ਵਿਣੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਈ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ^{੧੦}ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਕੋਈ ਆਖੈ ਭੂਤਨਾ ਕੋ
 ਕਹੈ ਬੇਤਾਲਾ ॥ ਕੋਈ ਆਖੈ ਆਦਮੀ ^{੧੧}ਨਾਨਕੁ ਵੇਚਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਭਇਆ
^{੧੨}ਦਿਵਾਨਾ ਸਾਹ ਕਾ ਨਾਨਕੁ ਬਉਰਾਨਾ ॥ ਹਉ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਨਾ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਉ ਦੇਵਾਨਾ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ^{੧੩}ਭੈ ਦੇਵਾਨਾ ਹੋਇ ॥ ^{੧੪}ਏਕੀ ਸਾਹਿਬ
 ਬਾਹਰਾ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ॥ ੨ ॥ ਤਉ ਦੇਵਾਨਾ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਏਕਾ ਕਾਰ
 ਕਮਾਇ ॥ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ਖਸਮ ਕਾ ਦੂਜੀ ਅਵਰ ਸਿਆਣਪ ਕਾਇ^{੧੫} ॥ ੩ ॥ ਤਉ
 ਦੇਵਾਨਾ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ^{੧੬}ਸਾਹਿਬ ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ ॥ ਮੰਦਾ ਜਾਣੈ ਆਪ ਕਉ ਅਵਰੁ
 ਭਲਾ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ੪ ॥ ੭ ॥ ^{੧੭}ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਇਹੁ ਧਨੁ ^{੧੮}ਸਰਬ ਰਹਿਆ
 ਭਰਪੂਰਿ ॥ ^{੧੯}ਮਨਮੁਖ ਫਿਰਹਿ ਸਿ ਜਾਣਹਿ ਦੂਰਿ ॥ ੧ ॥ ਸੋ ਧਨੁ ਵਖਰੁ ਨਾਮੁ
 ਰਿਦੈ ਹਮਾਰੈ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਦੇਹਿ ^{੨੦}ਇਤਿਮੈ ਨਿਸਤਾਰੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨ ਇਹੁ ਧਨੁ
 ਜਲੈ ਨ ਤਸਕਰੁ^{੨੧} ਲੈ ਜਾਇ ॥ ਨ ਇਹੁ ਧਨੁ ਭੂਬੈ ਨ ਇਸੁ ਧਨ ਕਉ ਮਿਲੈ
 ਸਜਾਇ ॥ ੨ ॥ ਇਸੁ ਧਨ ਕੀ ਦੇਖਹੁ ਵਡਿਆਈ ॥ ^{੨੨}ਸਹਜੇ ਜਾਤੇ ਅਨਦਿਨੁ ਜਾਈ ॥
 ੩ ॥ ਇਕ ਬਾਤ ਅਨੂਪ^{੨੩} ਸੁਨਹੁ ਨਰ ਭਾਈ ॥ ਇਸੁ ਧਨ ਬਿਨੁ ਕਹਹੁ ਕਿਨੈ
 ਪਰਮਗਤਿ ਪਾਈ ॥ ੪ ॥ ਭਣਤਿ^{੨੪} ਨਾਨਕੁ ^{੨੫}ਅਕਥ ਕੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਏ ॥
 ਮਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਇਹੁ ਧਨੁ ਪਾਏ ॥ ੫ ॥ ੮ ॥ ^{੨੬}ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ^{੨੭}ਸੂਰਸਰੁ
 ਸੋਸਿ ਲੈ ^{੨੮}ਸੋਮਸਰੁ ਪੋਖਿ ਲੈ ਜੁਗਤਿ ਕਰਿ ਮਰਤੁ^{੨੯} ਸੁ ^{੩੦}ਸਨਬੰਧੁ ਕੀਜੈ ॥
^{੩੧}ਮੀਨ ਕੀ ਚਪਲ ਸਿਉ ਜੁਗਤਿ ਮਨੁ ਰਾਖੀਐ ਉਡੈ ਨਹ ਹੰਸੁ^{੩੨} ਨਹ ਕੰਧੁ^{੩੩}
 ਛੀਜੈ ॥ ੧ ॥ ਮੂੜੇ ਕਾਇਚੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾ ॥ ^{੩੪}ਨਹ ਚੀਨਿਆ ਪਰਮਾਨੰਦੁ ਬੈਰਾਗੀ ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੩੫}ਅਜਰ ਗਹੁ ਜਾਰਿ ਲੈ ਅਮਰ ਗਹੁ ਮਾਰਿ ਲੈ ਭ੍ਰਾਤਿ^{੩੬} ਤਜਿ ਛੋਡਿ
 ਤਉ ਅਪਿਉ^{੩੭} ਪੀਜੈ ॥ ਮੀਨ ਕੀ ਚਪਲ ਸਿਉ ਜੁਗਤਿ ਮਨੁ ਰਾਖੀਐ ਉਡੈ ਨਹ
 ਹੰਸੁ ਨਹ ਕੰਧੁ ਛੀਜੈ ॥ ੨ ॥ ਭਣਤਿ^{੩੮} ਨਾਨਕੁ ਜਨੋ ਰਵੈ ਜੇ ਹਰਿ ਮਨੋ ਮਨ ਪਵਨ

- ੧ [ਫਾ] ਗੁਲਾਮ, ਸੇਵਕ ।
- ੨ ਗੁਲਾਮ, ਦਾਸ ।
- ੩ ਤੇਰਾ ਸੇਵਕ ਹੋ ਕੇ ਮੈਂ ਸੁਭਾਗਾ ਹਾਂ ।
- ੪ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਹੋਣੀ ੨ ਵਿਕਿਆ ਹਾਂ, ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੇਵਕ ਬਣਾਇਆ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੯੮੬, ਨੋਟ ੪ ।
- ੫ ਚੰਗੇ ਤਰਾਂ ਹੁਕਮ ਤੇਰਾ ਮੱਥੇ ਮੰਨਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ।
- ੬ ਭਾਵ ਮੇਰੀ ਰਗ ਰਗ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਸੇਵਕਪਣਾ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਗੋਂ ਪਿਛੋਂ ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਸੰਬੰਧ ਤੇਰੇ ਸੇਵਕ ਵਾਲਾ ਹੈ ।
- ੭ ਭਾਵ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਘੁਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਾਂ ; ਇਹ ਸੇਵਕ ਹੋਣ ਦਾ ਕੰਮ ਮੇਰਾ ਖਾਨ-ਦਾਨੀ ਪੇਸ਼ਾ ਹੈ । (ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪਰਾ ਗੁਲਾਮ ਹੋਣਾ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਤੇ ਅਮੀਰਾਂ ਪਾਸ ਕਈਆਂ ਪੀੜੀਆਂ ਤੋਂ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਗੁਲਾਮ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਬਿਨਾਂ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਮਲਕੀਅਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ ।)
- ੮ ਹੇ ਮਾਲਕ ! ਜੇ ਤੂੰ ਪੀਵੇਂ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਲੈ ਆਵਾਂ, ਭਾਵ ਜੇ ਕੰਮ ਤੇਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਵਣ ਉਹੋ ਕਰਾਂ ।
- ੯ ਮੈਂ ਨਿਮਕ-ਹਰਾਮ ਗੁਲਾਮ ਹਾਂ ; ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਅੰਗਣ ਬਖਸ਼ ਦੇਵੇਂ, ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਹੈ ।
- ੧੦ ਦਇਆ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਦਇਆ ਸਰੂਪ ।
- ੧੧ ਵਿਚਾਰੇ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਫੂਤਨਾ ਆਦਿ ।
- ੧੨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਮਤਵਾਲਾ ਹੋਇਆ ।
- ੧੩ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਕਾਰਣ ਸੁਦਾਈ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਭਾਵ ਮਾਲਕ ਦੇ ਡਰ ਦੇ ਕਾਰਣ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਦੀ ਆਮ ਵਤੋਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਅੰਸੀਆਂ ਗਲਾਂ

- ਕਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕੀ ਵਿਚਾਰਹੀਨ ਆਖਣ ।
- ੧੪ ਇਕ ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ । ੧੫ ਕਾਹਦੀ ?
- ੧੬ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਿਆਰ ਧਰੇ । ੧੭ ਨਾਮ ਧਨ ।
- ੧੮ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਫਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ।
- ੧੯ ਨਾਮ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ੨੦ ਚੋਰ ।
- ੨੧ ਇਸ ਧਨ ਦੀ ਇਹ ਬਰਕਤ ਹੈ ਕਿ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆਂ ਹਰ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਹਰ ਸਮੇਂ ਪੂਰਨ ਖਿੜਾਉ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੨੨ ਸੁੰਦਰ । ੨੩ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੪ ਅਕਬ ਹਰੀ ਦੀ ।
- ੨੫ ਸੁੰਜ ਦੀ ਸੁਰ (ਇੜਾ) । ਤਮੇ ਗੁਣੀ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ ਸੁਕਾ ਦੇ, ਇਹ ਹੈ ਇੜਾ ਵਿਚ ਪਾਣ ਚਾੜਨ ।
- ੨੬ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਸੁਰ (ਪਿੰਗਲਾ) । ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਤਤੜਾ ਕਰ, ਇਹ ਹੈ ਪਿੰਗਲਾ ਵਿਚੋਂ ਪੁਣ ਉਤਾਰਨੇ ।
- ੨੭ [ਸੋ. ਮਾਰੂਤ] ਹਵਾ, ਪ੍ਰਾਣ । ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਇਕ ਜੁਗਤੀ ਵਿਚ ਤੇਰੇ, ਇਹ ਹੈ ਪ੍ਰਾਣ ਨੂੰ ਸੁਖਮਨਾ ਵਿਚ ਟਿਕਾਣਾ ।
- ੨੮ ਇਹੋ ਜੇਹਾ ਸਾਰਾ ਸੰਬੰਧ (ਮੇਲ) ਹੋਵੇ ।
- ੨੯ ਇਸ ਜੁਗਤ ਨਾਲ ਮਛੀ ਵਾਲੀ ਚਪਲ (ਚੰਚਲਤਾ) ਵਾਲੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਾਂਭਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਮੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੩੦ ਆਤਮਾ । ੩੧ ਸਰੀਰ । ਦੇਹੀ ਨਹੀਂ ਛਿੜਦੀ ।
- ੩੨ ਨਿਰਲੇਪ ਪਰਮ-ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ।
- ੩੩ ਨਾ ਝਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਸਾੜ ਦੇ, ਅਤੇ ਨਾ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇ । ੩੪ ਫਟਕਣਾ, ਭਰਮ ।
- ੩੫ ਅੰਮ੍ਰਿਤ । ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਹੋ ਜਨੇ, ਜੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਨੋਂ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਪਵਨ (ਸੁਆਸ) ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਸੁਆਸ ੨ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੋਇਆ ਅਨੰਦ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।

* ਮੈਂ ਤਾਂ ਹਰੀ ਮਾਲਕ ਦਾ ਸਰੋ-ਬਾਬਾਰ ਮੁਲ-ਖਰੀਦਿਆ ਗੁਲਾਮ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਚਾ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਜਾਵਾਂ, ਪਰ ਸਮਝਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਤੀ ਤਰਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਂਦੀ । ਮਾਲਕ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਅਨੁਸਾਰ ਮੇਰੀਆਂ ਉਣਤਾਈਆਂ ਬਖਸ਼ ਦੇਵੇ ਤੂੰ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਕਾਰਾ ਹੀ ਸਾਬਤ ਹੋਵਾਂ ।

† ਗੁਰੂ ਜੀ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਕਈ ਵੇਰੀ ਅੰਹੇ ਜਹੀ ਵਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਦਾਈ ਕਹਿਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਸਨ; ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਮ ਵਤੀਰੇ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੁੰਦੀ ਸੀ । ਮਸਲਨ, ਨਵਾਬ ਦੇਲਤ ਖਾਨ ਵਤੀਰੇ ਵਡੇ ੨ ਅੰਸੂਹਜ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਾਲਕ ਧਾਰਨਾ, ਹੋਰ ਸਭ ਕਾਰਾਂ ਜਾਂ ਸੰਸਾਰੀ ਸਿਆਣਪਾਂ ਛਡ ਕੇ ਇਕੋ ਹਰੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਜੁਟਿਆ ਰਹਿਣਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੰਦਾ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਖਿਆਲ ਕਰਨਾ ।

‡ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਇਕ ਅਦੁਤੀ ਧਨ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੪ ਉਤੇ 'ਹਰਿ-ਧਨ' ਦੀ ਉਪਮਾ ।

§ ਇੜਾ ਪਿੰਗਲਾ ਵਾਲੇ ਭਰਮ ਰੂਪ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਚੰਚਲ ਮਨ ਨੂੰ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੁਆਰਾ ਟਿਕਾਉ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਸਿਉ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜੈ ॥ ਮੀਨ ਕੀ ਚਪਲ ਸਿਉ ਜੁਗਤਿ ਮਨੁ ਰਾਖੀਐ ਉਡੈ ਨਹ
 ਹੰਸੁ ਨਹ ਕੰਧੁ ਛੀਜੈ ॥ ੩ ॥ ੯ ॥ *ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ੧ਮਾਇਆ ਮੁਈ ਨ ਮਨੁ
 ਮੁਆ ੨ਸਰੁ ਲਹਰੀ ਮੈ ਮਤੁ ॥ ੩ਬੋਹਿਬੁ ਜਲ ਸਿਰਿ ਤਰਿ ਟਿਕੈ ਸਾਚਾ ਵਖਰੁ
 ਜਿਤੁ ॥ ੪ਮਾਣਕੁ ਮਨ ਮਹਿ ਮਨੁ ਮਾਰਸੀ ਸਚਿ ਨ ਲਾਗੈ ਕਤੁ ॥ ਰਾਜਾ ੫ ਤਖਤਿ
 ਟਿਕੈ ਗੁਣੀ ੬ ੭ਭੈ ਪੰਚਾਇਣ ਰਤੁ ॥ ੧ ॥ ਬਾਬਾ ਸਾਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਦੂਰਿ ਨ ਦੇਖੁ ॥
 ਸਰਬ ਜੋਤਿ ਜਗ ਜੀਵਨਾ ੮ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਸਾਚਾ ਲੇਖੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾਂ
 ਬਿਸਨੁ ਰਿਖੀ ਮੁਨੀ ਸੰਕਰੁ ਇੰਦੁ ਤਪੈ ਭੇਖਾਰੀ ॥ ੯ਮਾਨੈ ਹੁਕਮੁ ਸੋਹੈ ਦਰਿ ਸਾਚੈ
 ਆਕੀ ਮਰਹਿ ਅਫਾਰੀ ੧੦ ॥ ਜੰਗਮ ੧੧ ਜੋਧ ੧੨ ਜਤੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ੧੩ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ
 ਵੀਚਾਰੀ ॥ ਬਿਨੁ ਸੇਵਾ ਫਲੁ ਕਬਹੁ ਨ ਪਾਵਸਿ ਸੇਵਾ ਕਰਣੀ ਸਾਰੀ ੧੪ ॥ ੨ ॥
 ਨਿਧਨਿਆ ਧਨੁ ਨਿਗੁਰਿਆ ਗੁਰੁ ਨਿੰਮਾਣਿਆ ਤੂ ਮਾਣੁ ॥ ੧੫ਅੰਧੁਲੈ ਮਾਣਕੁ
 ਗੁਰੁ ਪਕੜਿਆ ਨਿਤਾਣਿਆ ਤੂ ਤਾਣੁ ॥ ਹੋਮ ਜਪਾ ਨਹੀ ਜਾਣਿਆ ਗੁਰਮਤੀ
 ਸਾਚੁ ਪਛਾਣੁ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਨਾਹੀ ਦਰਿ ਵੇਈ ਝੂਠਾ ਆਵਣ ਜਾਣੁ ॥ ੩ ॥
 ਸਾਚਾ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹੀਐ ਸਾਚੇ ਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ਗਿਆਨ ਰਤਨਿ ਮਨੁ ਮਾਜੀਐ
 ਬਹੁੜੀ ੧੬ ਨ ਮੈਲਾ ਹੋਇ ॥ ਜਬਲਗੁ ਸਾਹਿਬੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਤਬਲਗੁ ਬਿਘਨੁ ਨ
 ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ੧੭ਸਿਰੁ ਦੇ ਛੁਟੀਐ ਮਨਿ ਤਨਿ ਸਾਚਾ ਸੋਇ ॥ ੪ ॥ ੧੦ ॥
 †ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ੧੮ਜੋਗੀ ਜੁਗਤਿ ਨਾਮੁ ਨਿਰਮਾਇਲੁ ਤਾ ਕੈ ਮੈਲੁ ਨ
 ਰਾਤੀ ੧੯ ॥ ੨੦ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਾਥੁ ਸਦਾ ਸਚੁ ਸੰਗੇ ਜਨਮ ਮਰਣ ਗਤਿ ਬੀਤੀ ॥ ੧ ॥
 ਗੁਸਾਈ ੨੧ਤੇਰਾ ਕਹਾ ਨਾਮੁ ਕੈਸੇ ਜਾਤੀ ॥ ਜਾ ਤਉ ਭੀਤਰਿ ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਵਹਿ
 ਪੂਛਉ ਬਾਤ ਨਿਰੰਤੀ ੨੨ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ੨੩ਬ੍ਰਹਮਣੁ ਬ੍ਰਹਮੁ ਗਿਆਨ ਇਸਨਾਨੀ
 ਹਰਿਗੁਣ ਪੂਜੇ ਪਾਤੀ ॥ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਏਕੁ ਨਾਰਾਇਣੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਏਕਾ ਜੋਤੀ ॥
 ੨ ॥ ਜਿਹਵਾ ੨੪ ਡੰਡੀ ਇਹੁ ਘਟੁ ੨੫ ਛਾਬਾ ਤੋਲਉ ਨਾਮੁ ਅਜਾਚੀ ੨੬ ॥ ਏਕੋ
 ੨੭ਹਾਟੁ ਸਾਹੁ ਸਭਨਾ ਸਿਰਿ ਵਣਜਾਰੇ ਇਕਭਾਤੀ ॥ ੩ ॥ ੨੮ਦੋਵੈ ਸਿਰੇ ਸਤਿਗੁਰੁ
 ਨਿਬੇੜੇ ਸੋ ਬੂਝੈ ਜਿਸੁ ਏਕ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਜੀਅਹੁ ਰਹੈ ਨਿਭਰਾਤੀ ੨੯ ॥ ਸਬਦੁ
 ਵਸਾਏ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਏ ੩੦ ਸਦਾ ਸੇਵਕੁ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ॥ ੪ ॥ ੩੧ਉਪਰਿ ਗਗਨੁ
 ਗਗਨ ਪਰਿ ਗੋਰਖੁ ਤਾ ਕਾ ਅਗਮੁ ਗੁਰੁ ਪੁਨਿ ਵਾਸੀ ॥ ਗੁਰਬਚਨੀ ੩੨
 ੩੩ਬਾਹਰਿ ਘਰਿ ਏਕੋ ਨਾਨਕੁ ਭਇਆ ਉਦਾਸੀ ॥ ੫ ॥ ੧੧ ॥

- ੧ ਪਿਛਲੇ ਸਫੇ ਉੱਤੇ 'ਅਜਰ ਗੁਰੂ ਜਾਰਿ ਲੇ' ਅਮਰ ਗੁਰੂ ਮਾਰਿ ਲੇ' ਵਿਚ ਭੀ ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਮਨ ਦੇ ਮਾਰਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ।
- ੨ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਲਹਿਰਾਂ ਕਰਕੇ ਮਸਤ ਹੈ, ਭਾਵ ਭਾਵਾ ਚੜ੍ਹਾਉ ਉੱਤੇ ਹੈ, ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ । ਮੋ-ਮਤੁ=ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਮਤਾ ਹੋਇਆ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੬੬੫, ਨੋਟ ੨੩ ।
- ੩ ਉਹ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਬੋਹਿਬ (ਜਹਾਬ) ਜਿਸ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਵਖਰ ਹੈ ਇਸ ਸਾਗਰ ਦੇ ਜਲ ਉੱਤੇ ਤਰ ਕੇ ਪਾਰ ਟਿਕਦਾ ਹੈ ।
- ੪ ਨਾਮ ਮਾਣਕ, ਜੋ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ, ਮਨ ਨੂੰ ਵਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ; ਸਚ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੋਈ ਕਤ (ਤ੍ਰੇੜ, ਛੇਕ) ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੬੪੨, ਨੋਟ ੧੩ ।
- ੫ ਜੀਵਾਤਮਾ ।
- ੬ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ।
- ੭ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਛੇ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਪੰਨਾ (ਸਤ. ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ, ਧੀਰਜ) ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੮ ਹੌਕ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ।
- ੯ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।
- ੧੦ ਆਵਰੇ ਹੋਏ, ਅਮੋੜ ।
- ੧੧ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਡਿਰਕਾ ।
- ੧੨ ਜੋਧੇ ।
- ੧੩ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੰਗਮ ਆਦਿ ਸਭ ਬਿਨਾਂ ਸੇਵਾ ਦੇ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ।
- ੧੪ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ।
- ੧੫ ਮੈਂ ਅਗਿਆਨੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਮਾਣਕ ਨੂੰ ਫੜਿਆ ਹੈ ।
- ੧੬ ਮੁੜ ਕੇ ।

- ੧੭ ਭਾਵ ਆਪਣਾ ਆਪ ਅਰਪਣ ਕਰ ਕੇ ।
- ੧੮ ਉਹ ਜੋਗੀ ਜਿਸ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਨਿਰਮਲ ਨਾਮ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਰਤੀ ਵੀ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ।
- ੧੯ ਰਤੀ ਵੀ ।
- ੨੦ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਚਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਮੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ੨੧ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਕੈਸਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?
- ੨੨ ਅਭੇਦਤਾ ਦੀ ।
- ੨੩ ਬ੍ਰਹਮਣ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਪਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਵਣੇ ਹਨ ।
- ੨੪ ਜੀਭ ।
- ੨੫ ਹਿਰਦਾ, ਦਿਲ ।
- ੨੬ ਜੋ ਤੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ।
- ੨੭ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰ ਹਟੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਾਲਕ ਉਹ ਆਪ ਹੈ । ਗੁਰਮੁਖ ਵਣਜਾਰੇ ਇਕੇ ਭਾਂਤ ਦੇ ਉਥੇ ਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੪੨, ਨੋਟ ੨੦ ।
- ੨੮ ਲੋਕ ਪੁਲੋਕ ।
- ੨੯ ਭਰਾਂਤੀ ਰਹਿਤ, ਭਰਮ ਰਹਿਤ । ਜੋ ਅੰਦਰੋਂ ਭਟਕਣਾ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੩੦ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੩੧ ਸਭ ਤੋਂ ਉਪਰ (ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ) ਗਗਨ (ਦਸਮ ਦੁਆਰਾ) ਹੈ, ਉਥੇ ਆਤਮਾ ਗੋਰਖ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਅਗਮ ਗੁਰੂ ਉਥੇ ਆਤਮਾ ਦਾ ਮੇਲੀ ਹੈ ।
- ੩੨ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ।
- ੩੩ ਘਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਇਕੋ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਦਿਸ ਪਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਹੁਣ ਅਸਲ ਉਦਾਸੀ (ਤਿਆਗੀ) ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ ।

* ਮਾਇਆ ਬੜੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਨ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ; ਪਰ ਜੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਬੇਅਸਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਉੱਤੇ ਜੀਵਾਤਮਾ ਮਾਲਕ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦਾ ਭੈ ਅਤੇ ਸਤਿ ਸੰਤੋਖ ਆਦਿ ਗੁਣ ਮੁਸਾਹਿਬ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ । ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਡਿਆਈ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਹਰੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ।

† ਜੋਗੀਆਂ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਣਾਂ ਵਾਲੇ ਭਰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ਹੋਏ ਨਾਮ ਦੀ ਜੁਗਤਿ ਧਾਰਨ ਕਰੀਏ, ਤਾਂ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਅਤੇ ਉਦਾਸ ਇਕੋ ਜਹੇ ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਸਾਧਨ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੫

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ* ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ^੧ ਜਾਗੈ ਨੀਦ^੨ ਨ ਸੋਵੈ ॥ ਸੋ ਜਾਣੈ
ਜਿਸੁ ਵੇਦਨ^੩ ਹੋਵੈ ॥ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਕਾਨ^੪ ਲਗੇ ਤਨ ਭੀਤਰਿ ਵੈਦੁ ਕਿ ਜਾਣੈ ਕਾਰੀ^੫
ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਸਾਚਾ ਸਿਫਤੀ ਲਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੬ ਵਿਰਲੇ ਕਿਸੈ ਬੁਝਾਏ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀ ਸਾਰ ਸੋਈ ਜਾਣੈ ਜਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਾ ਵਾਪਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਪਿਰ ਸੇਤੀ ਧਨ ਪ੍ਰੇਮੁ ਰਚਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਤਬਾ^੭ ਚਿਤੁ ਲਾਏ ॥ ^੮ਸਹਜ
ਸੇਤੀ ਧਨ ਖਰੀ ਸੁਹੇਲੀ^੯ ਤ੍ਰਿਸਨਾਤਿਖਾ ਨਿਵਾਰੀ^{੧੦} ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ ਸਹਸਾ^{੧੧}
ਤੋੜੇ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਏ ॥ ^{੧੨}ਸਹਜੇ ਸਿਫਤੀ ਧਣਖੁ ਚੜਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮਰੈ
ਮਨੁ ਮਾਰੇ ਸੁੰਦਰਿ ਜੋਗਾਧਾਰੀ^{੧੩} ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ ^{੧੪}ਹਤੁਮੈ ਜਲਿਆ ਮਨਹੁ
ਵਿਸਾਰੇ ॥ ਜਮਪੁਰਿ ਵਜਹਿ ਖੜਗ ਕਰਾਰੇ^{੧੫} ॥ ^{੧੬}ਅਬ ਕੈ ਕਹਿਐ ਨਾਮੁ ਨ
ਮਿਲਈ ਤੂ ਸਹੁ ਜੀਅੜੇ ਭਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ ^{੧੭}ਮਾਇਆ ਮਮਤਾ ਪਵਹਿ
ਖਿਆਲੀ ॥ ਜਮਪੁਰਿ ਫਾਸਹਿਗਾ ਜਮਜਾਲੀ ॥ ਹੇਤ^{੧੮} ਕੇ ਬੰਧਨ ਤੋੜਿ ਨ
ਸਾਂਕਹਿ ਤਾ ਜਮੁ ਕਰੇ ਖੁਆਰੀ ਜੀਉ ॥ ੫ ॥ ^{੧੯}ਨਾ ਹਉ ਕਰਤਾ ਨਾ ਮੈ
ਕੀਆ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਆ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਦੇਹਿ ਤਿਸੈ ^{੨੦}ਕਿਆ
ਚਾਰਾ ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੬ ॥ ੧ ॥ ੧੨ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ਘਰੁ ੧

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ† ॥ ਜਹੁ ਬੈਸਾਲਹਿ ਤਹੁ ਬੈਸਾ ਸੁਆਮੀ ਜਹ ਭੇਜਹਿ
ਤਹ ਜਾਵਾ ॥ ^{੨੧}ਸਭ ਨਗਰੀ ਮਹਿ ਏਕੋਰਾਜਾ ਸਭੇ ਪਵਿਤੁ ਹਹਿ ਬਾਵਾ ॥ ੧ ॥
ਬਾਬਾ ^{੨੨}ਦੇਹਿ ਵਸਾ ਸਚ ਗਾਵਾ ॥ ਜਾ ਤੇ ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ ਸਮਾਵਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਿਛੁ ਆਪਸ ਤੇ ਜਾਨਿਆ ^{੨੩}ਏਈ ਸਗਲ ਵਿਕਾਰਾ ॥ ਇਹੁ
ਫੁਰਮਾਇਆ ਖਸਮ ਕਾ ਹੋਆ ਵਰਤੈ ਇਹੁ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ੨ ॥ ਇੰਦ੍ਰੀ^{੨੪} ਧਾਤੁ^{੨੫}
ਸਬਲ^{੨੬} ਕਹੀਅਤੁ ਹੈ ਇੰਦ੍ਰੀ ਕਿਸ ਤੇ ਹੋਈ ॥ ਆਪੇ ਖੋਲ ਕਰੈ ਸਭਿ ਕਰਤਾ ਐਸਾ
ਬੂਝੈ ਕੋਈ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ^{੨੭} ਏਕ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਦੁਬਿਧਾ ਤਦੇ ਬਿਨਾਸੀ ॥
ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਸੋ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨਿਆ ਕਾਟੀ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸੀ ॥ ੪ ॥ ਭਣਤਿ^{੨੮}
ਨਾਨਕੁ ਲੇਖਾ ਮਾਗੈ ਕਵਨਾ^{੨੯} ਜਾ ਚੂਕਾ ਮਨਿ ਅਭਿਮਾਨਾ ॥ ^{੩੦}ਤਾਸੁ ਤਾਸੁ
ਧਰਮਰਾਇ ਜਪਤੁ ਹੈ ਪਏ ਸਚੇ ਕੀ ਸਰਨਾ ॥ ੫ ॥ ੧ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥
ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਨਾ ਬੀਐ^{੩੧} ਨਿਜਘਰਿ^{੩੨} ਵਾਸਾ ਹੋਇ ॥ ਸਚੁ ਖਜਾਨਾ ਬਖਸਿਆ
ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥ ਏ ਮਨ ਹਰਿ ਜੀਉ ਚੇਤਿ ਤੂ ਮਨਹੁ ਤਜਿ ਵਿਕਾਰ ॥

- ੧ ਦਿਨ ਰਾਤ, ਭਾਵ ਸਦਾ ।
- ੨ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ।
- ੩ [ਸੰ: ਵੇਦਨਾ] ਪੀੜਾ (ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਹੋਣ ਦੀ) ।
- ੪ ਤੀਰ ।
- ੫ ਇਲਾਜ ।
- ੬ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਨੂੰ ।
- ੭ ਤਿਵੇਂ । ਜਿਵੇਂ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਸਿਖ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਦਿਲ ਲਾਵੇ ।
- ੮ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ।
- ੯ ਸੁਖੀ ।
- ੧੦ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ।
- ੧੧ ਸ਼ਕ ।
- ੧੨ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ ਹਰੀ-ਜਸ ਦੀ ਕਮਾਣ ਦਾ ਚਿੱਲਾ ਚੜ੍ਹਾਵੇ, ਭਾਵ ਖਾਸ ਯਤਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਧਾਰਨ ਥਿਤੀ ਨਾਲ ਜਸ ਵਿਚ ਤਤਪਰ ਰਹੇ ।
- ੧੩ ਜੋਗ ਅਧਾਰੀ । ਹਰੀ ਦਾ ਜੋਗ (ਮਿਲਾਪ) ਉਸਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ।
- ੧੪ ਜੇ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਸੜਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ।
- ੧੫ ਕਰੜੇ, ਸਖਤ, ਭਾਰੇ ।
- ੧੬ ਮਾਰ ਪੈਣ ਵੇਲੇ ਮੰਗਿਆ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ; ਹੁਣ ਤਾਂ, ਹੇ ਜੀਵ ! ਤੇਨੂੰ ਭਾਰੀ ਸਜ਼ਾ ਸਹਿਣੀ ਪਵੇਗੀ ।
- ੧੭ ਮਾਇਆ ਤੇ ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ

- ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੮ ਮੋਹ ।
- ੧੯ ਨਾ ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੁਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ।
- ੨੦ ਹੋਰ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ? ਦੇਖੋ ਪੰ: ੯, ਨੋਟ ੧੨ ।
- ੨੧ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਇਕ ਹਰੀ ਰਾਜਾ ਹੈ ।
- ੨੨ ਸਚ ਗ੍ਰਾਮ ਭਾਵ ਸਤ-ਸੰਗ ਵਿਚ ਵਸਾ ਦੇ, ਜਿਸ ਸਦਕੇ ਮੈਂ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ ਪੂਰਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਅਨੰਦ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਵਾਂ ।
- ੨੩ ਇਹ ਅਪਣਤ ਹੀ ਸਾਰੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ।
- ੨੪ ਕਾਮਾਦਿ ਵਾਸ਼ਨਾ ।
- ੨੫ ਧਾਵਨ ਵਾਲੀ ।
- ੨੬ ਬਲਵਾਨ ।
- ੨੭ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
- ੨੮ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੯ ਕੌਣ ? ਕੌਣ ਲੇਖਾ ਮੰਗ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਮਨ ਤੋਂ ਹੰਕਾਰ ਹੀ ਮੁਕ ਗਿਆ ਹੈ ?
- ੩੦ ਅੱਸੇ ਸਚੇ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪਏ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਅਗੇ ਧਰਮਰਾਜ ਵੀ ਤ੍ਰਾਹ ਤ੍ਰਾਹ (ਰਖਿਆ ਕਰੋ) ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
- ੩੧ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੁੰਦਾ ।
- ੩੨ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ) ਵਿਚ ।

* ਜਦ ਤੋੜੀ ਮਨੁਖ ਹਉਮੈ, ਮੋਹ ਅਤੇ ਭਰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾ ਬਣਾ ਲਵੇ, ਤਦ ਤੋੜੀ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ।

† ਸਭ ਦਾ ਕਰਨ ਕਾਰਣ ਹਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨ ਕੇ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਬਣਨ ਨਾਲ ਜਿੰਦਗੀ ਸਫਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

‡ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸਾਏ ਹੋਏ ਨਾਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਟੀ ਕੇ ਹਰੀ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਧਿਆਇ ਤੂ ਸਚਿ ਲਗੀ ਪਿਆਰੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਐਥੇ^੧ ਨਾਵਹੁ
 ਭੁਲਿਆ ਫਿਰਿ ਹਬੁ ਕਿਥਾਉ^੨ ਨ ਪਾਇ ॥ ਜੋਨੀ ਸਭਿ ਭਵਾਈਅਨਿ ਬਿਸਟਾ
 ਮਾਹਿ ਸਮਾਇ ॥ ੩ ॥ ਵਡਭਾਗੀ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ਪੂਰਬਿ^੩ ਲਿਖਿਆ ਮਾਇ^੪ ॥
 ਅਨਦਿਨੁ^੫ ਸਚੀ ਭਗਤਿ ਕਰਿ ਸਚਾ ਲਏ ਮਿਲਾਇ ॥ ੩ ॥ ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਭ
 ਸਾਜੀਅਨੁ ਆਪੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਵਡਿਆਈਆ ਜੈ ਭਾਵੇ ਤੈ
 ਦੇਇ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ *ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਪਿਛਲੇ ਗੁਨਹ^੬ ਬਖਸਾਇ ਜੀਉ ਅਬ
 ਤੂ ਮਾਰਗਿ^੭ ਪਾਇ ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਚਰਣੀ ਲਾਗਿ ਰਹਾ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ^੮ ਗਵਾਇ ॥
 ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਗੁਰਮੁਖਿ^੯ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਧਿਆਇ ॥ ਸਦਾ ਹਰਿਚਰਣੀ ਲਾਗਿ
 ਰਹਾ^{੧੦} ਇਕ ਮਨਿ ਏਕੈ ਭਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਾ ਮੈ ਜਾਤਿ ਨ ਪਤਿ ਹੈ ਨਾ ਮੈ
 ਬੇਹੁ ਨ ਥਾਉ ॥^{੧੧} ਸਬਦਿ ਭੇਦਿ ਭ੍ਰਮੁ ਕਟਿਆ ਗੁਰਿ ਨਾਮੁ ਦੀਆ ਸਮਝਾਇ ॥
 ੨ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਲਾਲਚ ਕਰਦਾ ਫਿਰੈ ਲਾਲਚਿ ਲਾਗਾ ਜਾਇ ॥ ਧੰਧੈ ਕੂੜਿ
 ਵਿਆਪਿਆ ਜਮਪੁਰਿ ਚੋਟਾ ਖਾਇ ॥ ੩ ॥ ਨਾਨਕ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਆਪੇ ਆਪਿ ਹੈ
 ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ਭਗਤਿ ਖਜਾਨਾ ਬਖਸਿਓਨ ਗੁਰਮੁਖਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ੪ ॥
 ੩ ॥ †ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਸਚਿ ਰਤੇ ਸੇ ਟੋਲਿ ਲਹੁ ਸੇ ਵਿਰਲੇ ਸੰਸਾਰਿ ॥ ਤਿਨ
 ਮਿਲਿਆ ਮੁਖੁ ਉਜਲਾ ਜਪਿ ਨਾਮੁ ਮੁਰਾਰਿ^{੧੨} ॥ ੧ ॥ ਬਾਬਾ ਸਾਚਾ ਸਾਹਿਬੁ
 ਰਿਦੈ ਸਮਾਲਿ^{੧੩} ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਅਪਨਾ ਪੁਛਿ ਦੇਖੁ ਲੇਹੁ ਵਖਰੁ^{੧੪} ਭਾਲਿ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਇਕੁ ਸਚਾ^{੧੫} ਸਭ ਸੇਵਦੀ^{੧੬} ਪੁਰਿ ਭਾਗਿ ਮਿਲਾਵਾ ਹੋਇ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੭} ਮਿਲੇ ਸੇ ਨ ਵਿਛੜਹਿ ਪਾਵਹਿ ਸਚੁ ਸੋਇ ॥ ੨ ॥ ਇਕਿ ਭਗਤੀ
 ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਨੀ ਮਨਮੁਖ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇ ॥ ਓਨਾ ਵਿਚਿ ਆਪਿ ਵਰਤਦਾ ਕਰਣਾ
 ਕਿਛੁ ਨ ਜਾਇ ॥ ੩ ॥ ਜਿਸੁ ਨਾਲਿ ਜੋਰੁ ਨ ਚਲਈ^{੧੮} ਖਲੇ ਕੀਚੈ ਅਰਦਾਸਿ ॥
 ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੯} ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਤਾ ਸੁਣਿ ਕਰੇ ਸਾਬਾਸਿ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ‡ਮਾਰੂ
 ਮਹਲਾ ੩ ॥ †ਮਾਰੂ ਤੇ ਸੀਤਲੁ ਕਰੇ^{੨੦} ਮਨੁ ਰਹੁ ਕੰਚਨੁ ਹੋਇ ॥ ਸੋ ਸਾਚਾ
 ਸਾਲਾਹੀਐ ਤਿਸੁ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਅਨਦਿਨੁ^{੨੧} ਧਿਆਇ
 ਹਰਿਨਾਉ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਅਰਾਧਿ ਤੂ ਅਨਦਿਨੁ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੨} ਏਕੋ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਦੇਇ ਬੁਝਾਇ ॥ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੁ
 ਸਾਲਾਹੀਐ ਜਿਦੂ^{੨੩} ਏਹ ਸੋਝੀ ਪਾਇ ॥ ੨ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਛੋਡਿ ਦੂਜੈ ਲਗੋ ਕਿਆ
 ਕਰਨਿ ਅਗੈ ਜਾਇ ॥ ਜਮਪੁਰਿ ਬਧੇ ਮਾਰੀਅਹਿ ਬਹੁਤੀ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ ॥
 ੩ ॥ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ਹੈ ਨਾ ਤਿਸੁ ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਇ^{੨੪} ॥ ਨਾਨਕ

<p>੧ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ।
 ੨ ਕਿਤੇ ਵੀ ।
 ੩ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ।
 ੪ ਹੋ ਮਾਈ !
 ੫ ਹਰ ਰੋਜ਼ ।
 ੬ [ਫਾ.] ਗੁਨਾਹ, ਅਵਗੁਣ ।
 ੭ ਰਸਤੇ ਤੇ, ਠੀਕ ਰਾਹ ਤੇ ।
 ੮ ਆਪਾ ਡਾਵ, ਹਉਮੈ ।
 ੯ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ।
 ੧੦ ਪੂਰਨ ਇਕਾਗਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ।
 ੧੧ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਵਿਨੁ ਕੇ ਮੇਰਾ ਫਰਮ
 ਦੂਰ ਕੀਤਾ ।
 ੧੨ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ।</p> | <p>੧੩ ਚੇਤੇ ਕਰ ।
 ੧੪ ਸੌਦਾ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਸਲ ਮਨੋਰਥ ।
 ੧੫ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਜਦੀ ਹੈ ।
 ੧੬ ਧੁਰੇ (ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੇ) ਸੰਜੋਗ ਲਿਖੇ ਹੋਣ
 ਤਾਂ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੭ ਉਸ ਦੇ ਅਗੇ ਖੜੋ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ
 ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।
 ੧੮ ਤਪਦੇ ਬਲ (ਵਰਗੇ ਦਿਲ) ਨੂੰ ਠੰਢਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
 ੧੯ ਨਿਕੰਮੇ ਲੋਹੇ ਤੋਂ ਸੋਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ; ਡਾਵ
 ਗਈ ਗੁਜ਼ਰੀ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਮੁੜ ਚੰਗਾ
 ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੦ ਜਿਸ ਤੋਂ ।
 ੨੧ [ਅ. ਤਮਅ] ਲਾਲਚ ।</p> |
|--|---|

* ਮੈਂ ਨੀਚ ਅਜਾਣ ਸਾਂ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਫਰਮ ਕਰ ਕੇ ਸਿਧੇ ਰਸਤੇ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੀ ਲਕਣ ਲਾ ਦਿਤੀ ।

† ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਭਗਤੀ ਦੀ ਸੂਝ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਨਾਮ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮਨੁਖ ਭਟਕਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

‡ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਧਿਆਉਣ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਖੁਆਰ ਹੋਈਦਾ ਹੈ ।

ਤਿਸੁ ਸਰਣਾਈ ਭਜਿ ਪਉ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਇ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪* ਘਰੁ ੨

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਜਪਿਓ ਨਾਮੁ ਸੁਕ^੧ ਜਨਕ ਗੁਰਬਚਨੀ
ਹਰਿਹਰਿ ਸਰਣਿ ਪਰੇ ॥ ਦਾਲਦੁ^੨ ਭੰਜਿ ਸੁਦਾਮੇ ਮਿਲਿਓ ਭਗਤੀ ਭਾਇ ਤਰੇ ॥
^੩ਭਗਤਿ ਵਡਲੁ ਹਰਿਨਾਮੁ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥੁ^੪ ਗੁਰਮੁਖਿ^੫ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ
ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਉਧਰੇ ॥ ਧ੍ਰੁਪ੍ਰਹਿਲਾਦੁ ਬਿਦਰੁ ^੬ਦਾਸੀਸੁਤੁ ਗੁਰਮੁਖਿ^੭ ਨਾਮਿ
ਤਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਲ੍ਰੋਜੁਗਿ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਧਾਨੁ ਪਦਾਰਥੁ ਭਗਤਜਨਾ ਉਧਰੇ ॥
^੮ਨਾਮਾ ਜੈਦੇਉ ਕਬੀਰੁ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨੁ ਸਭਿ ਦੋਖ ਗਏ ਚਮਰੇ^੯ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੦} ਨਾਮਿ
ਲਗੇ ਸੇ ਉਧਰੇ ਸਭਿ ਕਿਲਬਿਖ^{੧੧} ਪਾਪ ਟਰੇ^{੧੨} ॥ ੨ ॥ ਜੋ ਜੋ ਨਾਮੁ ਜਪੈ
ਅਪਰਾਧੀ ਸਭਿ ਤਿਨ ਕੇ ਦੋਖ ਪਰਹਰੇ^{੧੩} ॥ ^{੧੪}ਬੇਸੁਆ ਰਵਤ ਅਜਾਮਲੁ
ਉਧਰਿਓ ਮੁਖਿ ਬੋਲੈ ਨਾਰਾਇਣੁ ਨਰਹਰੇ^{੧੫} ॥ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਉਗ੍ਰਸੈਣਿ^{੧੬} ਗਤਿ
ਪਾਈ ਤੋੜਿ ਬੰਧਨ ਮੁਕਤਿ ਕਰੇ ॥ ੩ ॥ ਜਨ ਕਉ ਆਪਿ ਅਨੁਗ੍ਰਹ^{੧੭} ਕੀਆ ਹਰਿ
ਅੰਗੀਕਾਰੁ^{੧੮} ਕਰੇ ॥ ਸੇਵਕ ਪੈਜ^{੧੯} ਰਖੈ ਮੇਰਾ ਗੋਵਿਦੁ ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਉਧਰੇ ॥
ਜਨਨਾਨਕ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ਉਰਧਰਿਓ^{੨੦} ਨਾਮੁ ਹਰੇ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਮਾਰੂ
ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਸਿਧ^{੨੧} ਸਮਾਧਿ ਜਪਿਓ ਲਿਵ ਲਾਈ ਸਾਧਿਕ^{੨੨} ਮੁਨਿ ਜਪਿਆ ॥
ਜਤੀ ਸਤੀ^{੨੩} ਸੰਤੋਖੀ ਧਿਆਇਆ ^{੨੪}ਮੁਖਿ ਇਦ੍ਰਾਦਿਕ ਰਵਿਆ ॥ ਸਰਣਿ
ਪਰੇ ਜਪਿਓ ਤੇ ਭਾਏ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੫} ਪਾਰਿ ਪਇਆ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨਾਮੁ ਜਪਤ
ਤਰਿਆ ॥ ਧੰਨਾ^{੨੬} ਜਟੁ ਬਾਲਮੀਕੁ^{੨੭} ਬਟਵਾਰਾ^{੨੮} ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੯} ਪਾਰਿ ਪਇਆ ॥
੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੁਰਿਨਰ^{੩੦} ਗਣ^{੩੧} ਗੰਧਰਬੇ^{੩੨} ਜਪਿਓ ^{੩੩}ਰਿਖਿ ਬਪੁਰੈ ਹਰਿ
ਗਾਇਆ ॥ ਸੰਕਰਿ^{੩੪} ਬ੍ਰਹਮੈ ਦੇਵੀ ਜਪਿਓ ਮੁਖਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਿਆ ॥
ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਜਿਨਾ ਮਨੁ ਭੀਨਾ^{੩੫} ਤੇ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੩੬} ਪਾਰਿ ਪਇਆ ॥ ੨ ॥
^{੩੭}ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਤੇਤੀਸ ਧਿਆਇਓ ਹਰਿ ਜਪਤਿਆ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਬੇਦ
ਪੁਰਾਣ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਹਰਿ ਜਪਿਆ ਮੁਖਿ ਪੰਡਿਤ ਹਰਿ ਗਾਇਆ ॥ ਨਾਮੁ
ਰਸਾਲੁ^{੩੮} ਜਿਨਾ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੩੯} ਪਾਰਿ ਪਇਆ ॥ ੩ ॥
^{੪੦}ਅਨਤਤਰੰਗੀ ਨਾਮੁ ਜਿਨ ਜਪਿਆ ਮੈ ਗਣਤ ਨ ਕਰਿ ਸਕਿਆ ॥ ਗੋਬਿਦੁ
ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਥਾਇ ਪਾਏ ਜੋ ਹਰਿਪ੍ਰਭ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥ ਗੁਰਿ ਧਾਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ
ਹਰਿਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਓ ਜਨਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਲਇਆ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥

- ੧ ਸੁਕਦੇਵ ਜੋ ਵਿਆਸ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਅਤੇ ਜਨਕ ਦਾ ਚੇਲਾ ਸੀ ।
- ੨ [ਸੰ: ਦਾਰਿਦ੍ਰਜ] ਭਗੀਬੀ । ਸੁਦਾਮੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਭਗੀਬੀ ਦੁਰ ਕਰ ਕੇ ਮਿਲਿਆ, ਅਤੇ ਇਉਂ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਤਰਦੇ ਆਏ ਹਨ ।
- ੩ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਫਲ-ਮਨੋਰਥ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਕਿਰਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੪ [ਸੰ:] ਜਿਸ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਕਾਮਯਾਬ ।
- ੫ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ
- ੬ ਗੋਲੀ ਦਾ ਪੁਤਰ । ਬਿਦਤ ਗੋਲੀ ਦੀ ਕੁਖੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਦੇਖੋ ਪੰ: ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੦ ।
- ੭ ਦੇਖੋ ਪੰ: ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੬; ਪੰ: ੫੨੬, ਫੁਟ ਨੋਟ ੧; ਪੰ: ੭੯੨, ਫੁਟ ਨੋਟ ੧; ਪੰ: ੯੭੨, ਨੋਟ ੩੪ ।
- ੮ ਰਵਿਦਾਸ ਚਮਿਆਰ ਦੇ । ਦੇਖੋ ਪੰ: ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੨ ।
- ੯ ਪਾਪ ।
- ੧੦ ਟਲ ਗਏ ।
- ੧੧ ਦੁਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
- ੧੨ ਵੇਸਵਾ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ ਅਜਾਮਲ । ਦੇਖੋ ਪੰ: ੮੩੦, ਨੋਟ ੨੮ ।
- ੧੩ [ਨਰਸਿੰਘ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ।
- ੧੪ 'ਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਉਗ੍ਰਸੇਣ ਨੇ ।
- ੧੫ ਕ੍ਰਿਪਾ ।
- ੧੬ ਪੱਖ, ਸਹਾਇਤਾ ।
- ੧੭ ਵਿੱਭਤ ।
- ੧੮ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਿਆ ਹੈ ।
- ੧੯ ਸਾਧਨਾ ਕਰ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਵਾਲੇ ਜੋਗੀ ।
- ੨੦ ਜੋਗੀ ਜੋ ਅਜੇ ਸਾਧਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ।
- ੨੧ ਦਾਨੀ ।
- ੨੨ ਇੰਦ੍ਰ ਆਦਿਕ ਨੇ ਮੁਖਿ (ਮੂੰਹ ਨਾਲ) ਸਿਮਟਿਆ ।
- ੨੩ ਧੰਨਾ ਜੋਤ ਰਾਮਾ ਨੰਦ ਦਾ ਚੇਲਾ ਇਕ ਉਘਾ ਭਗਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਨ ੧੪੧੫ ਦਾ ਦਸਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਟਾਂਕ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਧੁਆਨ ਪਿੰਡ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਸੀ ।
- ੨੪ ਇਕ ਡਾਕੂ ਚੰਡਾਲ ਜੋ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਕਰਕੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਗਿਣਿਆ ਗਿਆ । ਚੂਹੜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ।
- ੨੫ ਰਾਹ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਲੁਟੇਰਾ ।
- ੨੬ ਸੁਰੀ ਨਰ, ਦੇਵੀ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ।
- ੨੭ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ।
- ੨੮ ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ ਦੇ ਗਵੱਯੇ ।
- ੨੯ ਵਿਚਾਰੇ ਧਰਮਰਾਜ ਨੇ । ਦੇਖੋ ਪੰ: ੮੩੦, ਨੋਟ ੨੫ ।
- ੩੦ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ।
- ੩੧ ਭਿੰਜ ਗਿਆ, ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ।
- ੩੨ ਤੇਤੀ ਕ੍ਰੋੜ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ।
- ੩੩ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ ।
- ੩੪ ਕਈ ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ।

* ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਪਹਿਲੇ ਵਿਚ ਨੀਵਿਓਂ ਉੱਚੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਉੱਚੇ ਉੱਚੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭੀ ਸ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵਡੇ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪ ਘਰੁ ੩

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ* ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ^੧ ਲੈ ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਪਤਿ
ਪਾਇ ॥ ^੨ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਨਾਲਿ ਚਲਦਾ ਹਰਿ ਅੰਤੇ ਲਏ ਛਡਾਇ ॥ ਜਿਥੈ
ਅਵਘਟ^੩ ਗਲੀਆ ਭੀੜੀਆ ਤਿਥੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਮੁਕਤਿ ਕਰਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ
ਸਤਿਗੁਰ ਮੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇ^੪ ॥ ਮੇਰਾ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ^੫ ਬੰਧਧੋ^੬ ਮੈ
ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਮਾਇ^੭ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੈ ਹਰਿ ਬਿਰਹੀ^੮ ਹਰਿਨਾਮੁ ਹੈ
ਕੋਈ ਆਣਿ ਮਿਲਾਵੈ ਮਾਇ ॥ ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਮੈ ਜੋਦੜੀ^੯ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਦੇਇ
ਮਿਲਾਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਰਖੁ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭੁ ਹਰਿ ਮੇਲੇ ਢਿਲ ਨ ਪਾਇ ॥ ੨ ॥
ਜਿਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨ ਚੇਤਿਓ ਸੇ ਭਾਗਹੀਣ ਮਰਿ ਜਾਇ ॥ ਓਇ ਫਿਰਿ
ਫਿਰਿ ਜੋਨਿ ਭਵਾਈਅਹਿ ਮਰਿ ਜੰਮਹਿ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥ ਓਇ ਜਮਦਰਿ ਬਧੇ
ਮਾਰੀਅਹਿ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ ॥ ੩ ॥ ਤੂ ਪ੍ਰਭੁ ਹਮ ਸਰਣਾਗਤੀ^{੧੦} ਮੋ
ਕਉ ਮੇਲਿ ਲੈਹੁ ^{੧੧}ਹਰਿ ਰਾਇ ॥ ਹਰਿ ਧਾਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਜਗਜੀਵਨਾ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ
ਕੀ ਸਰਣਾਇ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਆਪਿ ਦਇਆਲੁ ਹੋਇ ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਮੇਲਾਇ ॥
੪ ॥ ੧ ॥ ੩ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪ ੧ ॥ ਹਉ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਾਮੁ ਦਸਾਇਦਾ^{੧੨} ਕੋ ਦਸੇ
ਹਰਿ ਧਨੁ ਰਾਸਿ ॥ ^{੧੩}ਹਉ ਤਿਸੁ ਵਿਟਹੁ ਖਨ ਖੰਨੀਐ ਮੈ ਮੇਲੇ ਹਰਿਪ੍ਰਭ ਪਾਸਿ ॥
ਮੈ ਅੰਤਰਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ^{੧੪}ਪਿਰੰਮ ਕਾ ^{੧੫}ਕਿਉ ਸਜਣੁ ਮਿਲੈ ਮਿਲਾਸਿ ॥ ੧ ॥ ਮਨ
ਪਿਆਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ ਮੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਨੁ ਰਾਸਿ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੇ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ
^{੧੬}ਹਰਿ ਧੀਰਕ ਹਰਿ ਸਾਬਾਸਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਆਪਿ ਮਿਲਾਇ ਗੁਰੁ
ਮੈ ਦਸੇ ਹਰਿ ਧਨੁ ਰਾਸਿ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਪ੍ਰੇਮੁ^{੧੭} ਨ ਲਭਈ ਜਨ ਵੇਖਹੁ ਮਨਿ
ਨਿਰਜਾਸਿ^{੧੮} ॥ ਹਰਿ ਗੁਰ ਵਿਚਿ ਆਪੁ^{੧੯} ਰਖਿਆ ਹਰਿ ਮੇਲੇ ^{੨੦}ਗੁਰ ਸਾਬਾਸਿ ॥
੨ ॥ ਸਾਗਰ ਭਗਤਿ ਭੰਡਾਰ ਹਰਿ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸਿ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤੁਠਾ^{੨੧}
ਖੋਲਿ ਦੇਇ ^{੨੨}ਮੁਖਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਪਰਗਾਸਿ ॥ ^{੨੩}ਮਨਮੁਖਿ ਭਾਗ
ਵਿਹੂਣਿਆ ਤਿਖ ਮੁਈਆ ਕੰਧੀ ਪਾਸਿ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਦਾਤਾਰੁ ਹੈ ਹਉ
ਮਾਗਉ ਦਾਨੁ ਗੁਰ ਪਾਸਿ ॥ ^{੨੪}ਚਿਰੀ ਵਿਛੁੰਨਾ ਮੇਲਿ ਪ੍ਰਭੁ ਮੈ ਮਨਿ ਤਨਿ ਵਡੜੀ
ਆਸ ॥ ਗੁਰ ਭਾਵੈ ਸੁਣਿ ਬੇਨਤੀ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੪ ॥
ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪ ੨ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਸੁਣਾਇ ਪ੍ਰਭੁ ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਰਿਦੈ
ਸਮਾਣੀ ॥ ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਵਡਭਾਗੀਆ ਹਰਿ ਉਤਮ ^{੨੫}ਪਦੁ
ਨਿਰਬਾਣੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਾ ਮਨਿ ਪਰਤੀਤਿ ਹੈ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਨਾਮਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ੧ ॥ ਮਨ

<p>੧ ਨਿਧੀਆਂ ਦਾ ਘਰ, ਉਚੇ ਤੋਂ ਉਚੇ ਸੁਖਾਂ
ਦਾ ਭੰਡਾਰ ।</p> <p>੨ ਲੋਕ ਤੇ ਪੁਲੋਕ ।</p> <p>੩ ਅੱਖੇ ਰਸਤੇ ।</p> <p>੪ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਓ ।</p> <p>੫ ਪੁੱਤਰ ।</p> <p>੬ ਸੰਬੰਧੀ ।</p> <p>੭ ਹੋ ਮਾਏ !</p> <p>੮ ਪਿਆਰਾ ।</p> <p>੯ [ਅ. ਜੁਹਦ=ਕਰੜੀ ਮਿਹਨਤ] ਅਥੱਕ ਸੇਵਾ
ਕਰ ਕੇ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਬੇਨਤੀ, ਮਿੰਨਤ ।</p> <p>੧੦ ਸ਼ਰਣ ਆਏ ਹਾਂ ।</p> <p>੧੧ ਹਰੀ ਰਾਜੇ !</p> <p>੧੨ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ।</p> <p>੧੩ ਮੈਂ ਉਸ ਤੋਂ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਭਾਵ ਵਾਰਨੇ ਹੋਵਾਂ ।</p> <p>੧੪ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ।</p> | <p>੧੫ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਸਜਣ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲੇ ਕਿ ਮੈਂ
ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਾਂ ।</p> <p>੧੬ ਹਰੀ ਮੇਰੀ ਧੀਰਜ ਹੈ ; ਉਸ ਹਰੀ ਦੇ
ਸ਼ਬਾਸ਼ ਹੈ !</p> <p>੧੭ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ ਹਰੀ ।</p> <p>੧੮ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਕੇ ।</p> <p>੧੯ ਆਪਣਾ ਆਪ ।</p> <p>੨੦ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਹੈ !</p> <p>੨੧ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੋ ਕੇ ।</p> <p>੨੨ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹੋਂ (ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ)
ਹਰੀ ਦਾ ਚਾਨਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।</p> <p>੨੩ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਬਦ-ਕਿਸਮਤ ਕੰਢੇ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ
ਤਿਹਾਇਆ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ
ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਤਿਹਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।</p> <p>੨੪ ਚਿਰ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ।</p> <p>੨੫ ਨਿਰਬਾਣ (ਮੋਖ) ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।</p> |
|--|--|

* ਗੁਰੂ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰ ਭੀੜਾ ਵੇਲੇ ਬਹੁੜਨ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਬਖਸ਼ੇ ।

† ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਾਸ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਹਨ । ਉਸ ਅਗੇ ਨਾਮ ਦਾਨ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

‡ ਹਰੀ ਦੀ ਕਥਾ ਬਹੁਤ ਮਨ-ਭਾਉਂਦੀ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਪਰ ਹੈ ਅਕਥ । ਜੇ ਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਮਿਠੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਕਥਾ ਸਮਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਮੇਰੇ ਮੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਮਨਿ ਭਾਣੀ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਨਿਤ ਸਦਾ ਕਰਿ
 ੧ ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੈ ਮਨੁ ਤਨੁ ਖੋਜਿ ਢੰਢੇਲਿਆ ਕਿਉ
 ਪਾਈਐ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਮਿਲਿ ਪਾਇਆ ਸੁਣਿ ਅਕਥ ਕਥਾ ਮਨਿ
 ਭਾਣੀ ॥ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਤਨਿ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ^੨ ਹਰਿ ਮੈ ਮੇਲੇ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਣੀ^੩ ॥ ੨ ॥
 ੪ ਗੁਰ ਪੁਰਖੈ ਪੁਰਖੁ ਮਿਲਾਇ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲਿ ਸੁਰਤੀ ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ਵਡਭਾਗੀ
 ਗੁਰੁ ਸੇਵਿਆ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਸੁਘੜ ਸੁਜਾਣੀ ॥ ੫ ਮਨਮੁਖ ਭਾਗਵਿਹੁਣਿਆ
 ਤਿਨ ਏਦੁਖੀ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ ॥ ੩ ॥ ਹਮ ਜਾਚਿਕ^੪ ਦੀਨ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰਿਆ ਮੁਖਿ
 ਦੀਜੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਮਿਤ੍ਰ ਪ੍ਰਭ ਹਰਿ ਮੇਲਹੁ ਸੁਘੜ
 ਸੁਜਾਣੀ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਰਣਾਗਤੀ^੫ ਕਰਿ ਕਿਰੋਪਾ ਨਾਮਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ੪ ॥
 ੩ ॥ ੫ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪* ॥ ੬ ਹਰਿ ਭਾਉ ਲਗਾ ਬੈਰਾਗੀਆ ਵਡਭਾਗੀ ਹਰਿ
 ਮਨਿ ਰਾਖੁ ॥ ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਸਰਧਾ ਉਪਜੈ ਗੁਰਸਬਦੀ ਹਰਿ ਰਸੁ ਚਾਖੁ ॥
 ਸਭੁ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹਰਿਆ ਹੋਇਆ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹਰਿ ਗੁਣ ਭਾਖੁ^{੧੦} ॥ ੧ ॥ ਮਨ
 ਪਿਆਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਰਸੁ ਚਾਖੁ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਹਰਿ ਪਾਇਆ
 ੧੧ ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਪਤਿ ਰਾਖੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ
 ੧੨ ਹਰਿਕੀਰਤਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਚਾਖੁ ॥ ੧੩ ਤਨੁ ਧਰਤੀ ਹਰਿ ਬੀਜੀਐ ੧੪ ਵਿਚਿ
 ਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਰਾਖੁ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਹੈ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਹਰਿ ਰਸੁ
 ਚਾਖੁ ॥ ੨ ॥ ਮਨਮੁਖ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭਰਿ ਰਹੇ ਮਨਿ ਆਸਾ ਦਹਦਿਸ ਬਹੁ ਲਾਖੁ^{੧੫} ॥
 ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਦੇ ੧੬ ਵਿਚਿ ਬਿਸਟਾ ਮਨਮੁਖ ਰਾਖੁ ॥ ਓਇ ਆਵਹਿ
 ਜਾਹਿ ਭਵਾਈਅਹਿ ਬਹੁ ਜੋਨੀ ੧੭ ਦੁਰਗੰਧ ਭਾਖੁ ॥ ੩ ॥ ੧੮ ਤ੍ਰਾਹਿ ਤ੍ਰਾਹਿ
 ਸਰਣਾਗਤੀ ਹਰਿ ਦਇਆ ਧਾਰਿ ਪ੍ਰਭ ਰਾਖੁ ॥ ਸੰਤ ਸੰਗਤਿ ਮੇਲਾਪੁ ਕਰਿ
 ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਪਤਿ ਸਾਖੁ^{੧੯} ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਨੁ ਪਾਇਆ ਜਨ ਨਾਨਕ
 ਗੁਰਮਤਿ ਭਾਖੁ^{੨੦} ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪ ਘਰੁ ੫

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

† ਹਰਿ ਹਰਿ

ਭਗਤਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੧} ਰਾਮੁ ਕਰੇ ਨਿਸਤਾਰਾ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਕ੍ਰਿਪਾ
 ਕਰੇ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ ਸੋ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ
 ਬਨਵਾਲੀ^{੨੨} ॥ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸਮਾਲੀ^{੨੩} ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ
 ਮੇਰੇ ਜੀਅੜੇ ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਛਡਾਵੈ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੁਖ

- ੧ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਅਕਹਿ ਗਲ ਹੈ । ਦੇਖੋ
ਪੰ. ੮੭੯, ਨੋਟ ੮ ।
- ੨ ਆਸਰਾ ।
- ੩ ਸਿਆਣਾ ।
- ੪ ਗੁਰੂ ਪੁਰਖ ਨੇ ਹਰੀ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮਿਲਾਇਆ ;
ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਸੁਰਤ ਉਸ ਸੁਰਤ ਵਾਲੇ
ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਈ ।
- ੫ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹਨ ।
- ੬ ਰਾਤ ਦੁਖ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ ।
- ੭ ਮੰਗਤੇ ।
- ੮ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ ।
- ੯ ਹਰੀ ਦਾ ਵਿਰਾਗ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੇਮ ਲਗਾ ਹੈ ।
ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੭੪, ਨੋਟ ੬ ।
- ੧੦ ਉਚਾਰ ।
- ੧੧ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ।
- ੧੨ ਹਰੀ ਦੀ ਸਿਫਤ (ਦਾ ਸੁਆਦ) ਗੁਰਬਾਣੀ
ਦੁਆਰਾ ਚਖੀਏ ।

- ੧੩ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜਿੰਮੀ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ
ਹਰੀ-ਨਾਮ ਉਗਾਈਏ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੬੮,
ਨੋਟ ੧੯ ।
- ੧੪ ਹਰੀ ਮਾਲਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਵਿਚ
ਰਖਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੫ ਲਖਾਂ ਹੀ । ਹਰ ਤਰਫ਼ ਬਹੁਤ ਹੀ ਆਸਾਂ
ਬੰਨ੍ਹੀ ਬੈਠੇ ਹਨ ।
- ੧੬ ਮਨਮੁਖ ਗੰਦਗੀ ਵਿਚ ਰਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
- ੧੭ ਦੁਰਗੰਧ ਛੱਖਦੇ ਹਨ (ਖਾਂਦੇ ਹਨ) ।
- ੧੮ 'ਰਖ ਲਓ, ਰਖ ਲਓ' ਕਹਿੰਦੇ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ
ਆਏ ਹਾਂ ।
- ੧੯ ਇਤਬਾਰ ।
- ੨੦ ਉਚਾਰੇ ।
- ੨੧ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ।
- ੨੨ [ਜੇਗਲੀ ਫੁਲ ਜਿਸ ਦੀ ਮਾਲਾ ਹਨ,
ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੨੩ ਯਾਦ ਕਰਾਂ ।

* ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਿਫਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

† ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸੋਮਾ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੌਲ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਤਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੇ
ਹਰੀ ਆਪ ਮਿਹਰ ਕਰੇ ।

ਸਾਗਰੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿਨਾਉ ॥ ਮੰਗਤ ਜਨੁ ਜਾਚੈ^੧ ਹਰਿ ਦੇਹੁ ਪਸਾਉ^੨ ॥ ਹਰਿ
ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਦਾ ਹਰਿ ਸਤਿ ਹਰਿ ਸਤਿ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ ਨਵੇ
ਛਿਦ੍ਰ ਸ੍ਰਵਹਿ^੩ ਅਪਵਿਤ੍ਰਾ ॥ ਬੋਲਿ ਹਰਿਨਾਮ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਭਿ ਕਿਤਾ^੪ ॥ ਜੇ ਹਰਿ
ਸੁਪ੍ਰਸੰਨੁ ਹੋਵੈ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਮਲੁ ਲਹਿ ਜਾਵੈ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥
ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਬਿਖਮੁ^੫ ਹੈ ਭਾਰੀ ॥ ਕਿਉ ਤਰੀਐ ਦੁਤਰੁ^੬ ਸੰਸਾਰੀ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ
ਬੋਹਿਬੁ^੭ ਦੇਇ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਚਾ ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਵੈ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ ਤੂ
ਸਰਬਤ੍ਰ^੮ ਤੇਰਾ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥ ਜੇ ਤੂ ਕਰਹਿ ਸੋਈ ਪ੍ਰਭੁ ਹੋਈ ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਗੁਣ
ਗਾਵੈ ਬੇਚਾਰਾ^੯ ਹਰਿ ਭਾਵੈ ਹਰਿ ਬਾਇ ਪਾਵੈ ਜੀਉ ॥ ੫ ॥ ੧ ॥ ੨ ॥ ਮਾਰੂ
ਮਹਲਾ ੪* ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਮਨ ਮੇਰੇ ॥ ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ^{੧੦} ਕਾਟੈ
ਹਰਿ ਤੇਰੇ ॥ ਹਰਿਧਨੁ ਰਾਖਹੁ ਹਰਿਧਨੁ ਸੰਚਹੁ^{੧੧} ਹਰਿ ਚਲਦਿਆ ਨਾਲਿ
ਸਖਾਈ^{੧੨} ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਸੋ ਧਿਆਵੈ ॥ ਨਿਤ ਹਰਿ ਜਪੁ
ਜਾਪੈ ਜਪਿ ਹਰਿ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ^{੧੩} ਹਰਿ ਰਸੁ ਆਵੈ ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ
ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਈ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਸਤਿਨਾਮੁ ॥ ਜਗ
ਮਹਿ^{੧੪} ਸ੍ਰੇਸ਼ਟੁ ਉਤਮ ਕਾਮੁ ॥ ਦੁਸਮਨ ਦੂਤ^{੧੫} ਜਮਕਾਲੁ ਠੋਹ ਮਾਰਉ ਹਰਿ ਸੇਵਕ
ਨੇੜਿ ਨ ਜਾਈ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ ਜਿਸੁ ਉਪਰਿ ਹਰਿ ਕਾ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ਸੋ ਸੇਵਕੁ
ਚਹੁ ਜਗ ਚਹੁ ਕੁੰਟ ਜਾਨਿਆ ॥ ਜੇ ਉਸ ਕਾ ਬੁਰਾ ਕਹੈ ਕੋਈ ਪਾਪੀ ਤਿਸੁ
^{੧੬}ਜਮਕੰਕਰੁ ਖਾਈ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਏਕੁ ਨਿਰੰਜਨ^{੧੭} ਕਰਤਾ ॥ ਸਭਿ
ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਅਪਣੇ ਚਲਤਾ^{੧੮} ॥ ਜਿਸੁ ਹਰਿ ਰਾਖੈ ਤਿਸੁ ਕਉਣੁ ਮਾਰੈ ਜਿਸੁ
ਕਰਤਾ ਆਪਿ ਛਡਾਈ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ ਹਉ ਅਨਦਿਨੁ^{੧੯} ਨਾਮੁ ਲਈ ਕਰਤਾਰੇ ॥
ਜਿਨਿ ਸੇਵਕ ਭਗਤ ਸਭੇ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ^{੨੦}ਦਸਅਠ ਚਾਰਿ ਵੇਦ ਸਭਿ ਪੂਛਹੁ
ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਛਡਾਈ ਜੀਉ ॥ ੫ ॥ ੨ ॥ ੮ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੨

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੧ ॥ ਡਰਪੈ ਧਰਤਿ ਅਕਾਸੁ ਨਖਤ੍ਰਾ^{੨੧} ^{੨੨}ਸਿਰ ਉਪਰਿ
^{੨੩}ਅਮਰੁ ਕਰਾਰਾ ॥ ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੁ^{੨੪} ਡਰਪੈ ਡਰਪੈ ਇੰਦ੍ਰ ਬਿਚਾਰਾ ॥
੧ ॥ ^{੨੫}ਏਕਾ ਨਿਰਭਉ ਬਾਤ ਸੁਨੀ ॥ ਸੋ ਸੁਖੀਆ ਸੋ ਸਦਾ ਸੁਹੇਲਾ ਜੋ ਗੁਰ
ਮਿਲਿ ਗਾਇ ਗੁਨੀ^{੨੬} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਦੇਹਧਾਰ ਅਰੁ ਦੇਵਾ ਡਰਪਹਿ ਸਿਧ
ਸਾਧਿਕ ਡਰਿ ਮੁਇਆ ॥ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਮਰਿ ਮਰਿ ਜਨਮੇ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ
^{੨੭}ਜੋਨੀ ਜੋਇਆ ॥ ੨ ॥ ^{੨੮}ਰਾਜਸੁ ਸਾਤਕੁ ਤਾਮਸੁ ਡਰਪਹਿ ਕੇਤੇ ਰੂਪ

੧ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ।
 ੨ [ਪ੍ਰਸਾਦ] ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ।
 ੩ ਸਿੰਮਦੇ ਹਨ, ਵਗਦੇ ਹਨ । ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ
 ਨੌਂ ਗੋਲਕਾਂ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਵਗਦੀਆਂ ਹਨ । ਨਵੇਂ
 ਛਿਦ੍ਰ=ਨੌਂ ਮੋਰੀਆਂ, ਨਕ. ਮੂੰਹ ਆਦਿ ।
 ੪ ਕੀਤਾ ।
 ੫ ਕਠਿਨ ।
 ੬ [ਸਿੰ: ਦੁਸਤਰ] ਜੋ ਔਖਾ ਤਦਨ ਹੋਵੇ ।
 ੭ ਜਹਾਜ਼ ।
 ੮ ਸਭ ਥਾਂ, ਹਥਥੇ ।
 ੯ ਜੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਕਣੂਲ
 ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੦ ਪਾਪ ।
 ੧੧ ਇਕੱਠਾ ਕਰੇ ।
 ੧੨ ਸਹਾਈ ।
 ੧੩ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
 ੧੪ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਉਤਮ ਕੰਮ ਹੈ ।
 ੧੫ ਥਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹਾਂ ਕਾਲ ਨੂੰ (ਜੋ ਜੀਵਾਂ ਦਾ

ਵੇਰੀ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਹੈ) ।
 ੧੬ [ਕਿੰਕਰ=ਸੇਵਕ, ਦੂਤ] ਜਮ ਦੂਤ ।
 ੧੭ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ।
 ੧੮ ਚੋਜ ।
 ੧੯ ਹਰ ਰੋਜ਼ ।
 ੨੦ ਅਠਾਰਾਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਤੇ ਚਾਰ ਵੇਦਾਂ ਦੀ
 ਗਵਾਹੀ ਲਵੇ ।
 ੨੧ ਤਾਰੇ ।
 ੨੨ ਸਭ ਉੱਤੇ ਕਰੜਾ ਹੁਕਮ ਚਲਦਾ ਹੈ ।
 ੨੩ ਡਾਢਾ ਹੁਕਮ ।
 ੨੪ ਅੱਗ ।
 ੨੫ ਇਹ ਗਲ ਸੁਣੀ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਭਉ ਕੇਵਲ
 ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ ।
 ੨੬ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ।
 ੨੭ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਹਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
 ੨੮ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ (ਰਜ ਸਤ ਤਮ) ਵਿਚ ਜੀਵ
 ਸਭ ਡਰਦੇ ਹਨ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੪੦,
 ਫੁਟ ਨੋਟ * ।

* ਹਰੀ-ਨਾਮ ਪਾਪ ਤੇ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਸਭ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਏਹੋ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਇਸੇ ਨੂੰ ਜਪੋ ।

† ਧਰਤ ਅਸਮਾਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ ਡਰ ਵਿਚ ਹਨ, ਪਰ ਹਰੀ ਆਪ ਨਿਰਭਉ ਹੈ । ਅਸੇ ਹਰੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਭੀ ਉਸੇ ਜਹੇ ਨਿਰਭਉ ਹੋ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਉਪਾਇਆ ॥ ਛਲ ਬਪੁਰੀ ਇਹ ਕਉਲਾ^੧ ਡਰਪੈ ਅਤਿ ਡਰਪੈ ਧਰਮਰਾਇਆ ॥
^੨ਸਗਲ ਸਮਗੀ ਡਰਹਿ ਬਿਆਪੀ ਬਿਨੁ ਡਰ ਕਰਣੈਹਾਰਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ
 ਭਗਤਨ ਕਾ ਸੰਗੀ ਭਗਤ ਸੋਹਿਹ ਦਰਬਾਰਾ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫* ॥
 ਪਾਂਚ^੩ਬਰਖ ਕੋ ਅਨਾਥੁ ਧੁ ਬਾਰਿਕੁ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ^੪ ਅਮਰ ਅਟਾਰੇ ॥ ^੫ਪੁਤ੍ਰ
 ਹੋਤਿ ਨਾਰਾਇਣੁ ਕਹਿਓ ਜੈਮ ਕੰਕਰ^੬ ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ
 ਕੇਤੇ ਅਗਨਤ ਉਧਾਰੇ ॥ ਮੋਹਿ ਦੀਨ ^੭ਅਲਪ ਮਤਿ ਨਿਰਗੁਣ ਪਰਿਓ ਸਰਣਿ
 ਦੁਆਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬਾਲਮੀਕੁ ਸੁਪਚਾਰੇ^੮ ਤਰਿਓ ਬਧਿਕ^੯ ਤਰੇ
 ਬਿਚਾਰੇ ॥ ਏਕ ਨਿਮਖ^{੧੦} ਮਨ ਮਾਹਿ ਅਗਾਧਿਓ ਗਜਪਤਿ^{੧੧} ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੇ ॥
 ੨ ॥ ਕੀਨੀ ਰਖਿਆ ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦੈ^{੧੨} ਹਰਨਾਖਸ ਨਖਹਿ ਬਿਦਾਰੇ ॥ ^{੧੩}ਬਿਦਰੁ
 ਦਾਸੀ ਸੁਤੁ ਭਇਓ ਪੁਨੀਤਾ ਸਗਲੇ ਕੁਲ ਉਜਾਰੇ ॥ ੩ ॥ ਕਵਨ ਪਰਾਧ^{੧੪} ਬਤਾਵਉ
 ਅਪੁਨੇ ਮਿਥਿਆ ਮੋਹ ਮਗਨਾਰੇ^{੧੫} ॥ ਆਇਓ ਸਾਮ^{੧੬} ਨਾਨਕ ਓਟ ਹਰਿ ਕੀ
^{੧੭}ਲੀਜੈ ਭੁਜਾ ਪਸਾਰੇ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ^{੧੮}ਵਿਤ ਨਵਿਤ ਭ੍ਰਮਿਓ
 ਬਹੁ ਭਾਤੀ ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਕਰਿ ਧਾਏ ॥ ਜੇ ਜੋ ਕਰਮ ਕੀਏ ਹਉ ਹਉਮੈ ਤੇ ਤੇ ਭਏ
 ਅਜਾਏ^{੨੦} ॥ ੧ ॥ ਅਵਤ ਦਿਨ ਕਾਹੂ ਕਾਜ ਨ ਲਾਏ ॥ ਸੋ ਦਿਨੁ ਮੋ ਕਉ ਦੀਜੈ ਪ੍ਰਭ
 ਜੀਉ ਜਾਇਨ ਹਰਿਜਸੁ ਗਾਏ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ^{੨੧} ਗ੍ਰਿਹ ਦੇਖਿ
 ਪਸਾਰਾ ਇਸਹੀ ਮਹਿ ਉਰਝਾਏ^{੨੨} ॥ ^{੨੩}ਮਾਇਆ ਮਦ ਚਾਖਿ ਭਏ ਉਦਮਾਤੇ
 ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਬਹੁ ਨ ਗਾਏ ॥ ੨ ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਖੋਜੀ ਬਹੁ ਪਰਕਾਰਾ ਬਿਨੁ ਸੰਤਨ
 ਨਹੀ ਪਾਏ ॥ ਤੁਮ ਦਾਤਾਰ ਵਡੇ ਪ੍ਰਭ ਸੰਮ੍ਰਥ ਮਾਗਨ ਕਉ ਦਾਨੁ ਆਏ ॥ ੩ ॥
 ਤਿਆਗਿਓ ਸਗਲਾ ਮਾਨੁ ਮਹਤਾ^{੨੪} ਦਾਸ ਰੇਣ^{੨੫} ਸਰਣਾਏ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਰਿ
 ਮਿਲਿ ਭਏ ਏਕੈ ਮਹਾ ਅਨੰਦ ਸੁਖ ਪਾਏ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਕਵਨ
 ਬਾਨ ਧੀਰਿਓ ਹੈ ਨਾਮਾ^{੨੬} ਕਵਨ ਬਸਤੁ ਅਹੰਕਾਰਾ ॥ ^{੨੭}ਕਵਨ ਚਿਹਨ ਸੁਨਿ
 ਉਪਰਿ ਛੋਹਿਓ ਮੁਖ ਤੇ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਗਾਰਾ^{੨੮} ॥ ੧ ॥ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਤੂ ਕਉਨੁ ਕਹਾ ਤੇ
 ਆਇਓ ॥ ਏਤੀ ਨ ਜਾਨਉ ਕੇਤੀਕ ਮੁਦਤਿ ਚਲਤੇ ਖਬਰਿ ਨ ਪਾਇਓ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ^{੨੯}ਸਹਨ ਸੀਲ ਪਵਨ ਅਰੁ ਪਾਣੀ ਬਸੁਧਾ ਧਿਮਾ ਨਿਭਰਾਤੇ^{੩੦} ॥ ਪੰਚ ਤਤ
 ਮਿਲਿ ਭਇਓ ਸੰਜੋਗਾ ^{੩੧}ਇਨ ਮਹਿ ਕਵਨ ਦੁਰਾਤੇ ॥ ੨ ॥ ਜਿਨਿ ਰਚਿ ਰਚਿਆ
 ਪੁਰਖਿ ਬਿਧਾਤੈ^{੩੨} ਨਾਲੇ ਹਉਮੈ ਪਾਈ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣੁ ਉਸਹੀ ਕਉ ਹੈ ਰੇ
 ਓਹਾ^{੩੩} ਆਵੈ ਜਾਈ ॥ ੩ ॥ ^{੩੪}ਬਰਨੁ ਚਿਹਨੁ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਰਚਨਾ ਮਿਥਿਆ ਸਗਲ
 ਪਸਾਰਾ ॥ ਭਣਤਿ^{੩੫} ਨਾਨਕੁ ਜਬ ਖੋਲੁ ਉਝਾਰੈ^{੩੬} ਤਬ ਏਕੈ ਏਕੰਕਾਰਾ ॥੪॥੪॥

੧ [ਕਮਲਾ=ਲਖਸ਼ਮੀ] ਜੋ ਕੰਵਲ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਮਾਇਆ। ਮਾਇਆ ਜੋ ਫਲ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ਉਹ ਭੀ ਡਰਦੀ ਹੈ।
 ੨ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਡਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।
 ੩ ਬਰਸਾਂ ਦਾ।
 ੪ ਅਮਰ ਅਟਾਰੇ ਉਤੇ, ਅਮਰ ਪਦ ਤੇ (ਪੁਜ ਗਿਆ)।
 ੫ ਅਜਾਮਲ ਜਿਸ ਨੇ ਨਰਾਇਣ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦੇ ਸਦਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਆ ਸੀ।
 ੬ [ਕਿੰਕਰ] ਦਾਸ, ਦੂਤ। ਜਮ ਦੂਤ ਮਾਰ ਕੇ ਦੂਰ ਕੀਤੇ।
 ੭ ਪਾੜ ਦਿਤੇ, ਦੂਰ ਕੀਤੇ।
 ੮ ਬੋੜੀ ਮਤ ਵਾਲਾ।
 ੯ [ਸੰ. ਸ਼ੁਪਥ] ਸ਼੍ਰ (ਕੁੱਤਾਂ) ਪਚਨਹਾਰਾ (ਰਿੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲਾ), ਚੰਡਾਲ।
 ੧੦ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਜਹੇ, ਜਿਸ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰ ਵਿਚ ਪਦਮ ਨੂੰ ਹਿਰਨ ਦੀ ਅਖ ਜਾਣ ਕੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਮੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
 ੧੧ ਅੱਖ ਦੇ ਫੇਰ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ।
 ੧੨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਹਾਥੀ, ਉਹ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਾਥੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੰਦੁਏ ਤੋਂ ਛੁਡਾਇਆ ਸੀ। ਦੋਖੇ ਪ: ੮੩੦, ਨੋਟ ੩੦।
 ੧੩ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਨੌਹਾਂ ਨਾਲ ਫਾੜਿਆ। ਦੋਖੇ ਪੰ: ੭੯੯, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
 ੧੪ ਬਿਦਰ ਜੋ ਗੋਲੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ ਪਵਿਤਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰਾ ਖਾਨਦਾਨ ਉਜਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਦੋਖੇ ਪੰ. ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੦।
 ੧੫ ਅਪ੍ਰਾਧ, ਪਾਪ।
 ੧੬ ਮਗਨਤਾ, ਮਸਤੀ।

੧੭ ਸ਼ਰਨ।
 ੧੮ ਲੇ ਲਓ, ਫੜ ਲਓ ਬਾਂਹ ਲੰਮੀ ਕਰ ਕੇ।
 ੧੯ ਧਨ ਨਮਿਤ, ਧਨ ਦੀ ਖਾਤਰ ਫਿਰਦਾ ਰਿਹਾ।
 ੨੦ ਛਾਇਆ, ਛੁਲ੍ਹਾ।
 ੨੧ ਇਸਤ੍ਰੀ।
 ੨੨ ਫਸਿਆ ਹੈ।
 ੨੩ ਮਾਇਆ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਮਤਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ।
 ੨੪ ਮਹਤਤਾ, ਵਡਿਆਈ।
 ੨੫ ਚਰਨ-ਧੂੜ।
 ੨੬ ਨਾਮਵਰੀ, ਵਡਿਆਈ। ਵਡਿਆਈ ਕਿਥੇ ਟਿਕੀ ਹੈ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਕਿਥੇ ਵਸਦਾ ਹੈ ?
 ੨੭ ਕਿਹੜਾ ਚਿਹਨ (ਨਿਸ਼ਾਨ, ਫਟ) ਲੱਗਾ ਹੈ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਸੁਣ ਕੇ. (ਜਿਸ ਤੋਂ ਤੂੰ ਇੰਨਾ ਕੇਪਵਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ) ?
 ੨੮ ਗਾਲ੍ਹਾਂ।
 ੨੯ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਵਾਲੇ, ਠੰਢੇ ਜਿਹਰੇ ਵਾਲੇ। ਪਵਨ ਤੇ ਪਾਣੀ ਸਹਿਨ-ਸ਼ੀਲ ਹਨ ਤੇ ਧਰਤੀ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਖਿਆ ਸਰੂਪ ਹੈ।
 ੩੦ ਨਿਰਸੰਦੇਹ।
 ੩੧ ਇੰਨਾਂ ਪੰਜਾਂ ਤਤਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹੜਾ ਫੈੜ ਹੈ ? ਦੁਰਾਤੋ=ਦੁਰਤ [ਦੁਰਿਤ] ਪਾਪ, ਫੈੜ।
 ੩੨ ਰਚਨਹਾਰੇ ਨੇ।
 ੩੩ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ।
 ੩੪ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਵਰਨ ਚਿਹਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।
 ੩੫ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।
 ੩੬ ਉਜਾੜ ਦੇਵੇ। "ਜਬ ਆਕਰਖ ਕਰਤ ਹੋ ਕਬਹੂੰ, ਤੁਮ ਮਹਿ ਮਿਲਤ ਦੇਹ ਧਰ ਸਭਹੂੰ।"

* ਹਰੀ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਡੇ ੨ ਪਾਪੀ ਤੇ ਨੀਚ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੇਰੀ ਭਗਤੀ ਕੀਤੀ, ਤਰ ਗਏ। ਮੈਂ ਭੀ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ ; ਤਾਰ ਲਓ।

† ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਜਿਹੜਾ ਭੀ ਕਰਮ ਕਰੀਏ, ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਮੂਲ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਹਰੀ ਕੋਲੋਂ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋ ਕੇ ਦਾਨ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡ-ਮੁੱਲਾ ਕੰਮ (ਹਰੀ-ਜਸ) ਕਰਨਾ ਸਿਖਾਓ।

‡ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲੜਦਿਆਂ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਗਾਲੀ ਕਦਦਿਆਂ ਵੇਖ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਨੁਖ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਤੋ ਗਣੀ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਹੰਕਾਰ ਤੇ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਚਾਹ ਕਿਥੋਂ ਲਕੇ ੨ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਮਨੁਖ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੀ ਬਦਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਪੈਰਾਨ ਹੋ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਹੰਕਾਰ ਆਇ ਕਿਥੋਂ ਆ ਗਏ ! ਇਹ ਕੋਈ ਭੁਲੇਖਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ; ਮਨੁਖ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਤਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਝਗੜੇ ਤਦੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਦ ਮਨੁਖ ਹਰੀ ਤੋਂ ਅਲਗ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਧਾਰ ਉਤੇ ਜੀਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ *॥ ਮਾਨ ਮੋਹ ਅਰੁ ਲੋਭ ਵਿਕਾਰਾ ਬੀਓ^੧ ਚੀਤਿ ਨ ਘਾਲਿਓ^੨ ॥
 ਨਾਮ ਰਤਨੁ ਗੁਣਾ ਹਰਿ ਬਣਜੇ ਲਾਇ ਵਖਰੁ^੩ ਲੈ ਚਾਲਿਓ ॥ ੧ ॥ ਸੇਵਕ ਕੀ
 ਓੜਕਿ ਨਿਬਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਜੀਵਤ ਸਾਹਿਬੁ ਸੇਵਿਓ ਅਪਨਾ^੪ ਚਲਤੇ ਰਾਖਿਓ
 ਚੀਤਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੈਸੀ ਆਗਿਆ ਕੀਨੀ ਠਾਕੁਰਿ^੫ ਤਿਸ ਤੇ ਮੁਖੁ ਨਹੀ
 ਮੋਰਿਓ ॥ ^੬ਸਹਜੁ ਅਨੰਦੁ ਰਖਿਓ ਗ੍ਰਿਹ ਭੀਤਰਿ ਉਠਿ ਉਆਹੁ ਕਉ ਦਉਰਿਓ ॥
 ੨ ॥ ਆਗਿਆ ਮਹਿ ਭੂਖ ਸੋਈ ਕਰਿ ਸੂਖਾ ਸੋਗ ਹਰਖ^੭ ਨਹੀ ਜਾਨਿਓ ॥ ਜੋ ਜੋ
 ਹੁਕਮੁ ਭਇਓ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਸੋ ਮਾਥੈ ਲੈ ਮਾਨਿਓ ॥ ੩ ॥ ਭਇਓ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਠਾਕੁਰੁ
 ਸੇਵਕ ਕਉ ਸਵੇਰੇ^੮ ਹਲਤ ਪਲਾਤਾ ॥ ਧੰਨੁ ਸੇਵਕੁ ਸਫਲੁ ਓਹੁ ਆਇਆ ਜਿਨਿ
 ਨਾਨਕ ਖਸਮੁ ਪਛਾਤਾ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ †॥ ^੯ਖੁਲਿਆ ਕਰਮੁ ਕ੍ਰਿਪਾ
 ਭਈ ਠਾਕੁਰ ਕੀਰਤਨੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗਾਈ ॥ ^{੧੦}ਸ੍ਰਾਮੁ ਬਾਕਾ ਪਾਏ ਬਿਸ੍ਰਾਮਾ ਮਿਟਿ
 ਗਈ ਸਗਲੀ ਧਾਈ^{੧੧} ॥ ੧ ॥ ਅਬ ਮੋਹਿ ਜੀਵਨ ਪਦਵੀ ਪਾਈ ॥ ਚੀਤਿ
 ਆਇਓ ਮਨਿ ਪੁਰਖੁ ਬਿਧਾਤਾ^{੧੨} ਸੰਤਨ ਕੀ ਸਰਣਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਾਮੁ
 ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਨਿਵਾਰੇ^{੧੩} ਨਿਵਾਰੇ ਸਗਲ ਬੈਰਾਈ^{੧੪} ॥ ਸਦ ਹਜੂਰਿ ਹਾਜਰੁ ਹੈ
 ਨਾਜਰੁ^{੧੫} ਕਤਹਿ ਨ ਭਇਓ ਦੂਰਾਈ^{੧੬} ॥ ੨ ॥ ਸੁਖ ਸੀਤਲ ਸਰਧਾ ਸਭ ਪੂਰੀ
 ਹੋਏ ਸੰਤ ਸਹਾਈ ॥ ਪਾਵਨ^{੧੭} ਪਤਿਤ ਕੀਏ ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ ਮਹਿਮਾ ਕਬਨੁ ਨ
 ਜਾਈ ॥ ੩ ॥ ਨਿਰਭਉ ਭਏ ਸਗਲ ਭੈ ਖੋਏ ਗੋਬਿਦ ਚਰਣ ਓਟਾਈ^{੧੮} ॥ ਨਾਨਕੁ
 ਜਸੁ ਗਾਵੈ ਠਾਕੁਰ ਕਾ ^{੧੯}ਰੈਣਿ ਦਿਨਸੁ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥੪॥੬॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ‡॥
 ਜੋ ਸਮਰਥੁ ਸਰਬਗੁਣ ਨਾਇਕੁ^{੨੦} ਤਿਸ ਕਉ ਕਬਹੁ ਨ ਗਾਵਸਿ ਰੇ ॥
 ਛੋਡਿ ਜਾਇ ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ ਤਾ ਕਉ^{੨੧} ਉਆ ਕਉ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਧਾਵਸਿ ਰੇ ॥ ੧ ॥
 ਅਪੁਨੇ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਕਿਉ ਨ ਸਮਾਰਸਿ^{੨੨} ਰੇ ॥ ਬੈਰੀ ਸੰਗਿ ਰੰਗਰਸਿ ਰਚਿਆ
 ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਜੀਅਰਾ ਜਾਰਸਿ^{੨੩} ਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਾ ਕੇ ਨਾਮਿ ਸੁਨਿਐ ਜਮੁ
 ਛੋਡੈ ਤਾ ਕੀ ਸਰਣਿ ਨ ਪਾਵਸਿ ਰੇ ॥ ਕਾਵਿ ਦੇਇ ਸਿਆਲ^{੨੪} ਬਪੁਰੇ ਕਉ ਤਾ
 ਕੀ ਓਟ ਟਿਕਾਵਸਿ ਰੇ ॥ ੨ ॥ ਜਿਸ ਕਾ ਜਾਸੁ^{੨੫} ਸੁਨਤ ਭਵ^{੨੬} ਤਰੀਐ ਤਾ ਸਿਉ
 ਰੰਗੁ^{੨੭} ਨ ਲਾਵਸਿ ਰੇ ॥ ਬੋਰੀ ਬਾਤ ਅਲਪ^{੨੮} ਸੁਪਨੇ ਕੀ ਬਹੁਰਿ ਬਹੁਰਿ
 ਅਟਕਾਵਸਿ^{੨੯} ਰੇ ॥ ੩ ॥ ^{੩੦}ਭਇਓ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਿ ਠਾਕੁਰ ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਪਤਿ
 ਪਾਈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ^{੩੧}ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਭ੍ਰਮ ਛੂਟਾ ਜਉ ਪ੍ਰਭ ਭਏ ਸਹਾਈ ॥ ੪ ॥ ੭ ॥
 ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ §॥ ਅੰਤਰਜਾਮੀ^{੩੨} ਸਭ ਬਿਧਿ ਜਾਨੈ ਤਿਸ ਤੇ ਕਹਾ
 ਦੁਲਾਰਿਓ^{੩੩} ॥ ^{੩੪}ਹਸਤ ਪਾਵ ਝਰੇ ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ ਅਗਨਿ ਸੰਗਿ ਲੈ ਜਾਰਿਓ ॥ ੧ ॥

੧ ਦੂਜੇ ਨੂੰ। ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੂਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਿਲ
ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ।
੨ ਪਾਇਆ। 'ਹਮਰੀ ਫ਼ੂਮਿ ਕਉਣੁ ਘਾਲੈ
ਪੈਰੁ' (ਗਉੜੀ ਮ: ੫)।
੩ ਸੌਦਾ (ਨਾਮ ਦਾ)।
੪ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਭੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਦਿਤ ਵਿਚ ਰਖਿਆ।
੫ ਮਾਲਕ ਨੇ।
੬ ਜੇ ਉਸ ਨੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਤਾਂ ਉਥੇ ਹੀ
ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਜਾਤਾ, ਅਤੇ ਜੇ ਉਸ ਆਖਿਆ
ਉਠੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਥੇ ਹੀ ਦੋੜ ਪਿਆ।
'ਸਹਜੁ-ਅਨੰਦੁ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰ: ੭੪੧,
ਨੰਦ ੨੧।
੭ ਖੁਸ਼ੀ।
੮ ਹਲਤ ਪਲਤ, ਲੋਕ ਪੁਲੋਕ।
੯ ਭਾਗ ਖੁਲ੍ਹ ਪਿਆ ਅਤੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਕਿਰਪਾ
ਹੋਈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਮੋਲਕ ਹਰੀ-ਨਾਮ
ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।
੧੦ ਦੋੜ ਭਜ ਮੁਕ ਗਈ ਤੇ ਟਿਕਾਉ ਹੋ ਗਿਆ।
੧੧ ਧਾਵਨਾ, ਭਟਕਣਾ।
੧੨ ਰਚਨ ਹਾਰਾ।
੧੩ ਦੁਰ ਕੀਤੇ।
੧੪ ਵੇਰੀ।
੧੫ [ਅ. ਨਾਸ਼ਿਰ] ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ।
੧੬ ਦੂਰ। ਕਿਧਰੇ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
੧੭ ਪਵਿਤ੍ਰ। ਪਤਤਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰ ਦਿਤਾ।

੧੮ ਓਟ ਲਈ, ਪਨਾਹ ਲਈ।
੧੯ ਰਾਤ ਦਿਨ।
੨੦ ਮਾਲਕ। ਜੋ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ।
੨੧ ਉਸੇ ਵਲ ਮੁੜ ੨ ਭਜਦਾ ਹੈ।
੨੨ ਯਾਦ ਕਰਦਾ।
੨੩ ਸਾੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਈ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਪਾਠ
'ਜਾਗਸਿ' ਹੈ।
੨੪ ਗਿਦੜ। ਆਲਸ ਰੂਪ ਗਿਦੜ ਨੂੰ ਕਢ ਦੇ
ਅਤੇ ਉਸ ਹਰੀ ਦੀ ਓਟ ਪਕੜ।
੨੫ ਜਸ।
੨੬ ਹਸਤੀ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ, ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ।
੨੭ ਪ੍ਰੇਮ।
੨੮ ਥੋੜੀ।
੨੯ ਰੋਕਦਾ ਹੈ, ਠਹਿਰਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਥੋੜੀ
ਜਹੀ ਗਲ ਛਿਨ-ਛੰਗਰ ਸੁਪਨੇ ਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ
ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਵਾਲਾ ਰੰਗ ਰੂਪ), ਉਸ
ਵਿਚ ਮੁੜ ਮੁੜ ਮਨ ਨੂੰ ਟਿਕਾਂਦਾ ਹੈ।
੩੦ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਛੰਡਾਰ ਮਾਲਕ ਦੀ ਮਿਹਰ
ਹੋਈ।
੩੧ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ
ਦੂਰ ਹੋਇਆ।
੩੨ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ।
੩੩ [ਦੁਰਾਰਿਓ] ਲੁਕਾਉ।
੩੪ ਹਥ ਪੈਰ ਝੜਦੇ ਹਨ।

* ਪੂਰਨ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਸੇਵਕ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਦਸਦੇ ਹਨ।

+ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੀ ਓਟ ਲੈਣ ਨਾਲ ਜੋ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਦਰ ਖੁਲ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਜੀਵਨ-
ਪਦਵੀ ਮਿਲੀ, ਉਸ ਦਾ ਝਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

‡ ਹਰੀ ਵਲੋਂ ਘੁਬੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਮਝਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਬ-ਗੁਣੀ ਸਮੁੱਖ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਛੇ
ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ।

§ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਨ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮੂੜੇ ਤੈ ਮਨ ਤੇ ਰਾਮੁ ਬਿਸਾਰਿਓ ॥ ਲੂਣੁ ਖਾਇ ਕਰਹਿ ਹਰਾਮਖੋਰੀ ^੧ਪੇਖਤ ਨੈਨ
ਬਿਦਾਰਿਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਸਾਧ ^੨ਰੋਗੁ ਉਪਜਿਓ ਤਨ ਭੀਤਰਿ ^੩ਟਰਤਨ ਕਾਹੂ
ਟਾਰਿਓ ॥ ਪ੍ਰਭ ਬਿਸਰਤ ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਪਾਇਓ ਇਹੁ ਨਾਨਕ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰਿਓ ॥
੨ ॥ ੮ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਪ੍ਰਭ ਰਾਖੇ ਚੀਤਿ ॥ ਹਰਿਗੁਣ
ਗਾਵਹੁ ^੪ਨੀਤਾ ਨੀਤ ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਊ ॥ ^੫ਆਦਿ ਮਧਿ ਅੰਤਿ
ਹੈ ਸੋਊ ॥ ੧ ॥ ਸੰਤਨ ਕੀ ਓਟ ਆਪੇ ਆਪਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਾ ਕੈ ਵਸਿ ਹੈ
ਸਗਲ ^੬ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਆਪਿ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਗਹਿਓ ^੭ਸਾਚਾ
ਸੋਇ ॥ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਫਿਰਿ ਦੁਖੁ ਨ ਹੋਇ ॥ ੨ ॥ ੯ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੩

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੧ ॥ ਪ੍ਰਾਨ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਜੀਅ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਤੁਮ
ਕਾਹੇ ਬਿਸਾਰਿਓ ਅਗਿਆਨਥ ^੧ ॥ ^੨ਹੋਛਾ ਮਦੁ ਚਾਖਿ ਹੋਏ ਤੁਮ ਬਾਵਰ ਦੁਲਭ
ਜਨਮੁ ਅਕਾਰਥ ^੩ ॥ ੧ ॥ ਰੇ ਨਰ ਐਸੀ ਕਰਹਿ ਇਆਨਥ ^੪ ॥ ਤਜਿ
ਸਾਰੰਗਧਰ ^੫ਭ੍ਰਮਿ ਤੂ ਭੂਲਾ ਮੋਹਿ ਲਪਟਿਓ ^੬ਦਾਸੀ ਸੰਗਿ ਸਾਨਥ ^੭ ॥
੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਧਰਣੀਧਰ ^੮ਤਿਆਗਿ ਨੀਚਕੁਲ ਸੇਵਹਿ ਹਉ ਹਉ ਕਰਤ
ਬਿਹਾਵਥ ^੯ ॥ ਫੋਕਟ ਕਰਮ ਕਰਹਿ ਅਗਿਆਨੀ ^{੧੦}ਮਨਮੁਖਿ ਅੰਧ ਕਹਾਵਥ ॥
੨ ॥ ਸਤਿ ਹੋਤਾ ਅਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨਿਆ ਜੋ ਬਿਨਸਤ ਸੋ ਨਿਹਚਲੁ ਜਾਨਥ ^{੧੧} ॥
^{੧੨}ਪਰ ਕੀ ਕਉ ਅਪਨੀ ਕਰਿ ਪਕਰੀ ਐਸੇ ਭੂਲ ਭੁਲਾਨਥ ^{੧੩} ॥ ੩ ॥ ਖਤ੍ਰੀ
ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੂਦ ਵੈਸ ਸਭ ਏਕੇ ਨਾਮਿ ਤਰਾਨਥ ^{੧੪} ॥ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਉਪਦੇਸੁ ਕਹਤੁ
ਹੈ ਜੋ ਸੁਨੈ ਸੋ ਪਾਰਿ ਪਰਾਨਥ ^{੧੫} ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੧੦ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ੧ ॥ ^{੧੬}ਗੁਪਤੁ
ਕਰਤਾ ਸੰਗਿ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਡਹਕਾਵਏ ਮਨੁਖਾਇ ॥ ਬਿਸਾਰਿ ਹਰਿਜੀਉ ਬਿਖੈ ^{੧੭}
ਭੋਗਹਿ ਤਪਤ ਬੰਮ ਗਲਿ ਲਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰੇ ਨਰ ^{੧੮}ਕਾਇ ਪਰਗ੍ਰਹਿ ਜਾਇ ॥
^{੧੯}ਕੁਚਲ ਕਠੋਰ ਕਾਮਿ ਗਰਧਭ ^{੨੦}ਤੁਮ ਨਹੀ ਸੁਨਿਓ ਧਰਮਰਾਇ ॥ ੧ ॥
ਰਹਾਉ ॥ ਬਿਕਾਰ ਪਾਥਰ ਗਲਹਿ ਬਾਧੇ ^{੨੧}ਨਿੰਦਪੋਟ ਸਿਰਾਇ ॥ ਮਹਾ ਸਾਗਰੁ
ਸਮੁਦ ਲੰਘਨਾ ਪਾਰਿ ਨ ਪਰਨਾ ਜਾਇ ॥ ੨ ॥ ਕਾਮਿ ਕ੍ਰੋਧਿ ਲੋਭਿ ਮੋਹਿ
ਬਿਆਪਿਓ ^{੨੨}ਨੇਤ੍ਰ ਰਖੇ ਫਿਰਾਇ ॥ ^{੨੩}ਸੀਸੁ ਉਠਾਵਨ ਨ ਕਬਹੂ ਮਿਲਈ
ਮਹਾ ਦੁਤਰ ਮਾਇ ॥ ੩ ॥ ਸੂਰੁ ਮੁਕਤਾ ^{੨੪}ਸਸੀ ਮੁਕਤਾ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ
ਅਲਿਪਾਇ ^{੨੫} ॥ ਸੁਭਾਵਤ ਜੈਸੇ ਬੈਸੰਤਰ ਅਲਿਪਤ ਸਦਾ ਨਿਰਮਲਾਇ ॥

- ੧ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ੨ ਤੂੰ ਪਾੜਿਆ ਜਾਵੇਂਗਾ ।
- ੨ ਲਾਇਲਾਜ ।
- ੩ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਭੀ ਹਟਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਹਟਾਇਆ ।
- ੪ ਨਿੱਤ ਨਿੱਤ ।
- ੫ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ, ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਹ ਹਰੀ ਹੀ ਨਿਭਦਾ ਹੈ ।
- ੬ ਸਾਰਾ ।
- ੭ ਪਕੜਿਆ ਹੈ ।
- ੮ ਅਗਿਆਨੀ ।
- ੯ ਫੋਕਟ ਨਸ਼ਾ ਮਾਇਆ ਦਾ ।
- ੧੦ ਬੇਅਰਥ ।
- ੧੧ ਬੇਸਮਝੀ ।
- ੧੨ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੧੩ ਮਾਇਆ ਦਾਸੀ ਨਾਲ ।
- ੧੪ [ਸੋਨ (ਸੰਬੰਧੀ) ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ] ਸਾਕੇਦਾਰੀ, ਮੇਲ ਜੋਲ ।
- ੧੫ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ ਉਮਰ ।
- ੧੬ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਅਤੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਅਖਵਾਂਦੇ ਹਨ ।
- ੧੭ ਜਾਣਦਾ (ਸਮਝਦਾ) ਹੈ ।
- ੧੮ ਪਰਾਈ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਕੇ ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੯ ਭੁਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
- ੨੦ ਤਰਦੇ ਹਨ ।
- ੨੧ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।

- ੨੨ ਜੇ ਕੰਮ ਤੂੰ ਗੁਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ (ਜਾਣਦਾ ਹੈ); ਤੂੰ ਕੇਵਲ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਧੋਖਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈਂ ।
- ੨੩ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ।
- ੨੪ ਕਿਸ ਲਈ ਪਰਾਏ ਘਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ (ਭਾਵ ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਪਿਛਾ ਕਰਦਾ ਹੈ) ?
- ੨੫ ਹੋ ਗੰਦੇ, ਜ਼ਾਲਮ ਅਤੇ ਕਾਮੀ ਖੋਤੇ !
- ੨੬ ਕੀ ਧਰਮਰਾਜ ਦਾ ਤੇਨੂੰ ਡਰ ਨਹੀਂ ?
- ੨੭ ਨਿੰਦਾ ਦੀ ਪੋਟਲੀ ਸਿਰ ਤੇ ਹੈ ।
- ੨੮ ਨੇਤਰ ਫੇਰ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਅਸਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੀ ।
- ੨੯ ਤੇਨੂੰ ਦੁਤਰ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਸਿਰ ਚੁਕਣਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ; ਇਤਨਾ ਤੂੰ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈਂ । ਦੁਤਰ [ਦੁਸਤਰ] ਅੱਖੀਂ ਤਰੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ।
- ੩੦ ਅਲਿਪਤ ।
- ੩੧ ਅਲਪ । ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਨ ਵਾਂਗ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨੀ ਅਲਪ ਹੈ । ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਨ ਆਪਣੀ ਫੇਸ਼ਨੀ ਗੰਦੀ ਤੋਂ ਗੰਦੀ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਸੁਟਦੇ ਡੀਆਪ ਗੰਦੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਤਿਵੇਂ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨੀ ਮਾੜਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਅੱਛ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੨੭੨, ਨੋਟ ੨੩ ।

* ਸੁਖ ਇਸ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਸਰਬ-ਸਮੂਹ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਈਏ ।
 † ਸਰਬ-ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਹਰੀ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਿਚ ਡਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਚਿਕਰ ਹੈ ।
 ‡ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਣ ਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਭਰਮ ਦਾ ਪੜਦਾ ਖੁਲ੍ਹਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨੀ ਹੋ ਕੇ ਪਾਪੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਅਲਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਹਨ । ਇਕ ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਬੀਮਾਰੀ ਦਾ ਚਿਕਰ ਹੈ, ਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਇਲਾਜ । ਇਸ ਲਈ ਦੋ 'ਰਹਾਉ' ਆਏ ਹਨ ।

੪ ॥ ਜਿਸੁ ^੧ਕਰਮੁ ਖੁਲਿਆ ਤਿਸੁ ਲਹਿਆ ਪੜਦਾ ^੨ਜਿਨਿ ^੩ਗੁਰ ਪਹਿ ਮੰਨਿਆ
 ਸੁਭਾਇ ॥ ਗੁਰਿ ਮੰਤ੍ਰ ਅਵਖਧੁ ^੪ਨਾਮੁ ਦੀਨਾ ਜਨਨਾਨਕ ^੫ਸੰਕਟ ਜੋਨਿ ਨ ਪਾਇ ॥
 ੫ ॥ ੨ ॥ ਰੇ ਨਰੋ ਇਨ ਬਿਧਿ ਪਾਰਿ ਪਰਾਇ ॥ ਧਿਆਇ ਹਰਿ ਜੀਉ ਹੋਇ
 ਮਿਰਤਕੁ ^੬ਤਿਆਗਿ ^੭ਦੂਜਾ ਭਾਉ ॥ ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ ॥ ੨ ॥ ੧੧ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫* ॥
 ਬਾਹਰਿ ਵੂਢਨ ਤੇ ਛੂਟਿ ਪਰੇ ਗੁਰਿ ਘਰ ਹੀ ਮਾਹਿ ਦਿਖਾਇਆਥਾ ^੮॥
 ਅਨਭਉ ^੯ਅਚਰਜ ਰੂਪੁ ਪ੍ਰਭ ਪੇਖਿਆ ^{੧੦}ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਛੋਡਿ ਨ ਕਤਹੂ ^{੧੧}॥
 ਜਾਇਆਥਾ ॥ ੧ ॥ ਮਾਨਕੁ ^{੧੨}ਪਾਇਓ ਰੇ ਪਾਇਓ ਹਰਿ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆਥਾ ॥ ^{੧੩}ਮੋਲਿ
 ਅਮੋਲੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਈ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਗੁਰੂ ਦਿਵਾਇਆਥਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਅਦਿਸਟੁ ^{੧੪}ਅਗੋਚਰੁ ^{੧੫}ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ^{੧੬}ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਅਕਥੁ ਕਥਾਇਆਥਾ ॥
^{੧੭}ਅਨਹਦ ਸਬਦੁ ^{੧੮}ਦਸਮ ਦੁਆਰਿ ਵਜਿਓ ਤਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਚੁਆਇਆਥਾ ॥
 ੨ ॥ ਤੋਟਿ ਨਾਹੀ ਮਨਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬੂਝੀ ਅਖੁਟ ਭੰਡਾਰ ਸਮਾਇਆਥਾ ॥ ਚਰਣ ਚਰਣ
 ਚਰਣ ਗੁਰ ਸੇਵੇ ^{੧੯}ਅਘੜੁ ਘੜਿਓ ਰਸੁ ਪਾਇਆਥਾ ॥ ੩ ॥ ਸਹਜੇ ^{੨੦}ਆਵਾ
 ਸਹਜੇ ਜਾਵਾ ਸਹਜੇ ਮਨੁ ਖੋਲਾਇਆਥਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਭਰਮੁ ਗੁਰਿ ਖੋਇਆ ਤਾ
 ਹਰਿ ਮਹਲੀ ਮਹਲੁ ਪਾਇਆਥਾ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੧੨ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਜਿਸਹਿ
 ਸਾਜਿ ਨਿਵਾਜਿਆ ਤਿਸਹਿ ਸਿਉ ਰੁਚ ^{੨੧}ਨਾਹਿ ॥ ^{੨੨}ਆਨ ਰੂਤੀ ਆਨ ਬੋਈਐ
 ਫਲੁ ਨ ਫੁਲੈ ਤਾਹਿ ॥ ੧ ॥ ਰੇ ਮਨ ਵੜੁ ਬੀਜਣ ਨਾਉ ॥ ਬੋਇ ਖੇਤੀ ਲਾਇ
 ਮਨੂਆ ਭਲੇ ਸਮਉ ^{੨੩}ਸੁਆਉ ^{੨੪}॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਖੋਇ ਖਹੜਾ ^{੨੫}ਭਰਮੁ ਮਨ
 ਕਾ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣੀ ਜਾਇ ॥ ^{੨੬}ਕਰਮੁ ਜਿਸ ਕਉ ਧੁਰਹੁ ਲਿਖਿਆ ਸੋਈ ਕਾਰ
 ਕਮਾਇ ॥ ੨ ॥ ਭਾਉ ^{੨੭}ਲਾਗਾ ਗੋਬਿਦ ਸਿਉ ^{੨੮}ਘਾਲ ਪਾਈ ਥਾਇ ॥ ਖੇਤਿ
 ਮੇਰੈ ਜੰਮਿਆ ਨਿਖੁਟਿ ਨ ਕਬਹੂ ਜਾਇ ॥ ੩ ॥ ਪਾਇਆ ਅਮੋਲੁ ਪਦਾਰਥੋ
 ਛੋਡਿ ਨ ਕਤਹੂ ਜਾਇ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ^{੨੯}ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਰਹੇ ਆਘਾਇ ॥
 ੪ ॥ ੪ ॥ ੧੩ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਫੂਟੋ ਆਂਡਾ ਭਰਮ ਕਾ ਮਨਹਿ ਭਇਓ
 ਪਰਗਾਸੁ ^{੩੦}॥ ਕਾਟੀ ਬੇਰੀ ^{੩੧}ਪਗਹ ਤੇ ਗੁਰਿ ਕੀਨੀ ਬੰਦਿ ਖਲਾਸੁ ॥ ੧ ॥
 ਆਵਣ ਜਾਣੁ ਰਹਿਓ ॥ ਤਪਤ ਕੜਾਹਾ ^{੩੨}ਬੁਝਿ ਗਇਆ ਗੁਰਿ ਸੀਤਲ ^{੩੩}॥
 ਨਾਮੁ ਦੀਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਬ ਤੇ ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ ਭਇਆ ਤਉ ਛੋਡਿ ਗਏ
 ਨਿਗਹਾਰ ^{੩੪}॥ ਜਿਸ ਕੀ ਅਟਕ ^{੩੫}ਤਿਸ ਤੇ ਛੁਟੀ ਤਉ ਕਹਾ ਕਰੈ ਕੋਟਵਾਰ ^{੩੬}॥
 ੨ ॥ ^{੩੭}ਚੂਕਾ ਭਾਰਾ ਕਰਮ ਕਾ ਹੋਏ ਨਿਹਕਰਮਾ ॥ ਸਾਗਰ ਤੇ ਕੰਢੈ ਚੜੇ ਗੁਰਿ
 ਕੀਨੇ ਧਰਮਾ ^{੩੮}॥ ੩ ॥ ਸਚੁ ਥਾਨੁ ਸਚੁ ਬੈਠਕਾ ਸਚੁ ਸੁਆਉ ^{੩੯}ਬਣਾਇਆ ॥

੧ ਭਾਗ ਖੁਲ੍ਹਿਆ ।
 ੨ ਭਰਮ ਦਾ ਪੜਦਾ ।
 ੩ ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਰਹਿ ਕੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨਿਆ ਪ੍ਰੇਮ
 ਸਹਿਤ ।
 ੪ ਦਵਾਈ ।
 ੫ ਦੁਖ ਜੂਨਾਂ ਦਾ ।
 ੬ ਸੰਸਾਰ ਵਲੋਂ ਮੋਇਆ ਹੋਇਆ, ਨਿਰਮਾਣ ।
 ੭ ਹਰੀ ਤੋਂ ਛੁਟ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ।
 ੮ ਜਿਵੇਂ ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਉਤੇ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ
 ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਬ' ਵਾਧੂ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ
 ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਬਾ' ਵਾਧੂ ਹੈ ;
 ਕੇਵਲ ਤੁਕਾਂ ਤੇ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ।
 ੯ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਹਰੀ ।
 ੧੦ ਵੇਖਿਆ ।
 ੧੧ ਕਿਧਰੇ ।
 ੧੨ ਨਾਮ ਹੀਰਾ ।
 ੧੩ ਇਤਨਾ ਅਮੋਲਕ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮੁਲ ਤੋਂ ਨਹੀਂ
 ਮਿਲ ਸਕਦਾ ।
 ੧੪ ਜੋ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ ।
 ੧੫ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
 ੧੬ ਗੁਰੂ-ਸਾਧ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਉਹ ਨਾ ਬਿਆਨ ਹੋਣ
 ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਭੀ ਬਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ ।
 ੧੭ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਛੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੧੮ ਸੁਰਤ ਦੀ ਉਸ ਉਚੀ ਤੇ ਸਾਫ਼ ਹਾਲਤ ਵਿਚ
 ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਾ ਸਰੀਰਕ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ
 ਤੇ ਨਾ ਮਨ ਦੀ ਉਧੜ ਬੁਣ ਬਾਕੀ ਰਹਿ
 ਜਾਂਦੀ ਹੈ ; ਆਤਮਾ ਦੇ ਪੁਰ ਅੰਦਰ ਜਿਥੇ
 ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਨਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

੧੯ ਨਾ ਘੜੇ ਹੋਏ, ਬੇਸੁਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਵਾਰਿਆ ।
 ੨੦ ਪੂਰਨ ਅਭੋਲਤਾ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ
 ਵਿਚ ।
 ੨੧ ਪਿਆਰ ।
 ੨੨ ਰੁਤ ਹੋਰ ਹੋਵੇ ਤੇ ਬੀਜੀਏ ਕੁਝ ਹੋਰ, ਤਾਂ ਉਸ
 ਨੂੰ ਨਾ ਫਲ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਫੁਲ ।
 ੨੩ ਸਮਾਂ ।
 ੨੪ ਲਾਭ ।
 ੨੫ ਖਹਿੜਾ, ਪਿੱਛਾ ਕਰਨਾ, ਜ਼ਿੰਦ । ਮਨ ਦੀ
 ਜ਼ਿੰਦ ਤੇ ਭਰਮ ਛੱਡ ਦੇ ।
 ੨੬ ਜਿਸ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਧੁਰ ਤੋਂ (ਹਰੀ ਦੇ
 ਹਸ਼ੁਰੇ) ਇਉਂ ਕਰਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।
 ੨੭ ਪ੍ਰੇਮ ।
 ੨੮ ਸੇਵਾ ਸਫਲ ਹੋਈ ਹੈ ।
 ੨੯ [ਪੀ ਤੇ ਖਾ ਕੇ ਰਜ ਗਏ] ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਰਜ
 ਗਏ ।
 ੩੦ ਚਾਨਣਾ ।
 ੩੧ ਬੇੜੀ । ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਬੇੜੀ ਕਟ ਦਿਤੀ ।
 ੩੨ ਹਿਰਦਾ ਰੁਪ ਕੜਾਹਾ ।
 ੩੩ ਠੰਢਾ ।
 ੩੪ [ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਰਖਣ ਵਾਲੇ] ਨਿਗਰਾਨੀ
 ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿਪਾਹੀ, ਜਮਦੂਤ ।
 ੩੫ ਰੋਕ । ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਰੋਕ ਪਈ ਸੀ
 ਉਸੇ ਕਟੀ ਹੈ ।
 ੩੬ ਕੋਤਵਾਲ, ਜਮਦੂਤ ।
 ੩੭ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਮੁਕ ਗਿਆ ।
 ੩੮ ਪੁੰਨ ਕਰਮ, ਉਪਕਾਰ ।
 ੩੯ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ।

* ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਮਨੁਖ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਹਰੀ ਜਹੀ ਅਕਹਿ ਹਸਤੀ ਦਾ ਅਨਭਵ ਕਰਾ ਕੇ ਪੂਰੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਅਭੋਲਤਾ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ ।

+ ਖੇਤੀ ਬੀਜਣ ਦਾ ਐਲੰਕਾਰ ਲੇ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਮਾਂ ਨਾਮ ਬੀਜਣ ਦਾ ਹੈ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਰੂਪ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਨਾਮ ਬੀਜਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਮੁਕ ਤੇ ਅਮੋਲਕ ਪਦਾਰਥ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ ।

‡ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਮਿਲਣ ਤੇ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ : ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਅੰਦਰ ਚਾਨਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਰੂਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਉਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਲਹਿ ਕੇ ਹੜ੍ਹਲਾ ਜਿਹਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੀਦਾ ਹੈ । ਮਨੁਖ ਨਰੋਲ ਸਚ ਲਈ ਜੀਂਦਾ ਤੇ ਅੰਦਰ ਭੀ ਸਚ ਦੀ ਟੇਕ ਰਖਦਾ ਹੈ ।

ਸਚੁ ਪੂੰਜੀ ਸਚੁ ਵਖਰੋ^੧ ਨਾਨਕ ਘਰਿ^੨ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ੧੪ ॥ ਮਾਰੂ
ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਬੇਦੁ ਪੁਕਾਰੈ ਮੁਖ ਤੇ ਪੰਡਤ^੩ ਕਾਮਾਮਨ ਕਾ ਮਾਠਾ ॥ ਮੋਨੀ ਹੋਇ
ਬੈਠਾ ਇਕਾਂਤੀ ਹਿਰਦੈ ਕਲਪਨ ਗਾਠਾ^੪ ॥ ਹੋਇ ਉਦਾਸੀ ਗ੍ਰਿਹੁ ਤਜਿ ਚਲਿਓ
ਛੁਟਕੈ ਨਾਹੀ ਨਾਠਾ^੫ ॥ ੧ ॥ ^੬ਜੀਅਕੀ ਕੈਪਹਿ ਬਾਤ ਕਹਾ ॥ ਆਪਿ ਮੁਕਤੁ
ਮੋ ਕਉ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਲੇ ਐਸੋ ਕਹਾ ਲਹਾ^੭ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਪਸੀ ਕਰਿ ਕੈ ਦੇਹੀ
ਸਾਧੀ ਮਨੂਆ ਦਹਿਦਿਸ ਧਾਨਾ^੮ ॥ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰਿ ਬ੍ਰਹਮਚਜੁ ਕੀਨਾ ਹਿਰਦੈ
ਭਇਆ ਗੁਮਾਨਾ ॥ ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੋਇ ਕੈ ਤੀਰਥ ਭ੍ਰਮਿਓ ਉਸੁ ਮਹਿ ਕ੍ਰੋਧੁ
ਬਿਗਾਨਾ^੯ ॥ ੨ ॥ ਘੁੰਘਰ ਬਾਧਿ ਭਏ ਰਾਮਦਾਸਾ^{੧੦} ਰੋਟੀਅਨ ਕੇ ਓਪਾਵਾ^{੧੧} ॥
ਬਰਤ ਨੇਮ^{੧੨} ਕਰਮਖਟ ਕੀਨੇ ਬਾਹਰਿ ਭੇਖ ਦਿਖਾਵਾ ॥ ਗੀਤ ਨਾਦ^{੧੩} ਮੁਖਿ
ਰਾਗ ਅਲਾਪੇ ਮਨਿ ਨਹੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗਾਵਾ ॥ ੩ ॥ ਹਰਖ^{੧੪} ਸੋਗ ਲੋਭ ਮੋਹ ਰਹਤ
ਹਹਿ ਨਿਰਮਲ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤਾ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਧੂੜਿ ਪਾਏ ਮਨੁ ਮੇਰਾ ਜਾ ਦਇਆ
ਕਰੇ ਭਗਵੰਤਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਉਤਰੀ ਮਨ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ॥
੪ ॥ ਮੇਰਾ ਅੰਤਰਜਾਮੀ^{੧੫} ਹਰਿ ਰਾਇਆ^{੧੬} ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜਾਣੈ ਮੇਰੇ ਜੀਅ ਕਾ
ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਬਿਸਰਿ ਗਏ ਬਕਬਾਇਆ^{੧੭} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ ॥ ੬ ॥ ੧੫ ॥ ਮਾਰੂ
ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ^{੧੮}ਕੋਟਿ ਲਾਖ ਸਰਬ ਕੋ ਰਾਜਾ ਜਿਸੁ ਹਿਰਦੈ ਨਾਮੁ ਤੁਮਾਰਾ ॥
ਜਾ ਕਉ ਨਾਮੁ ਨ ਦੀਆ ਮੇਰੈ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸੇ ਮਰਿ ਜਨਮਹਿ ਗਾਵਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ
ਸਤਿਗੁਰ ਹੀ ਪਤਿ ਰਾਖੁ ॥ ਚੀਤਿ ਆਵਹਿ ਤਬ ਹੀ ਪਤਿ ਪੂਰੀ ਬਿਸਰਤ
ਰਲੀਐ ਖਾਕੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਰੂਪ ਰੰਗ ਖੁਸੀਆ ਮਨ ਭੋਗਣ ਤੇਤੇ ਛਿਦ੍ਰ^{੧੯}
ਵਿਕਾਰਾ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ^{੨੦} ਕਲਿਆਣਾ^{੨੧} ^{੨੨}ਸੂਖਸਹਜੁ ਇਹੁ
ਸਾਰਾ^{੨੩} ॥ ੨ ॥ ਮਾਇਆ ਰੰਗ ਬਿਰੰਗ ਖਿਨੈ ਮਹਿ ਜਿਉ ਬਾਦਰ^{੨੪} ਕੀ ਛਾਇਆ ॥
ਸੇ ਲਾਲ ਭਏ ਗੂੜੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਜਿਨ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਉਚ
ਮੂਚ^{੨੫} ਅਪਾਰ ਸੁਆਮੀ ਅਗਮ ਦਰਬਾਰਾ ॥ ਨਾਮੋ ਵਡਿਆਈ ਸੋਭਾ ਨਾਨਕ ਖਸਮੁ
ਪਿਆਰਾ ॥ ੪ ॥ ੭ ॥ ੧੬ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੪
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ † ॥ ^{੨੬}ਓਅੰਕਾਰਿ

ਉਤਪਾਤੀ ॥ ਕੀਆ ਦਿਨਸੁ ਸਭ ਰਾਤੀ ॥ ^{੨੭}ਵਣੁ ਤ੍ਰਿਣੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਪਾਣੀ ॥
ਚਾਰਿ ਬੇਦ ਚਾਰੇ ਖਾਣੀ^{੨੮} ॥ ਖੰਡ ਦੀਪ ਸਭਿ ਲੋਆ ॥ ^{੨੯}ਏਕ ਕਵਾਵੈ ਤੇ ਸਭਿ
ਹੋਆ ॥ ੧ ॥ ਕਰਣੈਹਾਰਾ ਬੂਝਹੁ ਰੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਸੂਝੈ^{੩੦} ਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
^{੩੧}ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਕੀਆ ਪਸਾਰਾ ॥ ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਅਵਤਾਰਾ ॥ ਹਉਮੈ ਆਵੈ ਜਾਈ ॥

੧ ਸੇਦਾ ।
 ੨ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ।
 ੩ ਕਮਾਵਨ ਦਾ ਮਠਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਕਮਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।
 ੪ ਗੰਢ । ਪਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕਲਪਨਾ ਦੀ ਗੰਢ ਹੈ ।
 ੫ ਨਠਣਾ, ਭਟਕਣਾ ।
 ੬ ਦਿਲ ਦੀ ਗਲ ਕਿਸ ਪਾਸ ਆਖੀ ?
 ੭ ਲਭਾ । ਔਸਾ ਕੋਈ ਕਿਥੋਂ ਲਭਾ, ਜੋ ਆਪ ਮੁਕਤ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਮੰਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ ?
 ੮ ਧਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ । ਤਪੀ ਹੋ ਕੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਮਨ ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਦੇੜਦਾ ਰਿਹਾ ।
 ੯ [ਬਿ-ਗਿਆਨਾ] ਮੂਰਖਤਾ ਵਾਲਾ ।
 ੧੦ ਦੇਵ-ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਗਤੀਏ । ਅਸਲੀ 'ਰਾਮ-ਦਾਸ' ਦਾ ਰੂਪ ਸੁਖਮਨੀ ਦੀ ਨੌਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦੀ ਛੇਵੀਂ ਪੌੜੀ ਵਿਚ ਖਿਚਿਆ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੨੭੫ ।
 ੧੧ ਸਾਧਨ । ਰੋਟੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ।
 ੧੨ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੩੪, ਨੋਟ ੨੪ ।
 ੧੩ ਗਾਣੇ ।
 ੧੪ ਖੁਸ਼ੀ ।
 ੧੫ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ।

੧੬ ਰਾਜਾ ।
 ੧੭ ਬਕਬਾਦ, ਫੜੂਲ ਗੱਲਾਂ (ਉਤੇ ਦਸ ਸਾਧਨ : ਗੀਤ ਨਾਦ ਆਦਿ) ।
 ੧੮ ਜਿਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਉਹ ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਬਲਕਿ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ ।
 ੧੯ ਦੇਸ਼ ।
 ੨੦ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ।
 ੨੧ ਖੋਰੀਅਤ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਸੂਰ ।
 ੨੨ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੨੩ ਸੋਸ਼ਟ ।
 ੨੪ ਬੰਦਲ ।
 ੨੫ ਵੱਡਾ ।
 ੨੬ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਉਤਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ।
 ੨੭ ਜੰਗਲ, ਘਾਹ, ਤਿੰਨੇ ਭਵਣ, ਅਤੇ ਪਾਣੀ ।
 ੨੮ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੧੬, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੨੯ ਇਕ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ, ਇਕੋ ਹੁਕਮ ਤੋਂ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੩, ਨੋਟ ੧੮ ।
 ੩੦ ਸੁਝਦਾ ਹੈ, ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੩੧ ਹਰੀ ਨੇ ਇਹ ਜਗਤ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਿਲਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਮਾਦੀ ਤਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰਜੋ, ਤਮੋ ਤੇ ਸਤੋ ਦੇ ਗੁਣ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ ।

* ਪੂਰੀ ਕਮਾਈ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦਿਲ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਸੱਲੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ । ਗੁਰੂ ਹੀ ਘਟ ਘਟ ਦੇ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਸਾ ਕੇ ਪੂਰੀ ਨਿਸ਼ਾ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਹਨ । ਇਕ ਵਿਚ ਅਮਲਾਂ ਤੋਂ ਸਖਣੇ ਪੰਡਿਤਾਂ, ਸੰਕਲਪਾਂ ਵਿਕਲਪਾਂ ਵਾਲੇ ਮੋਨੀਆਂ, ਮਾਇਆ ਪਿਛੇ ਭਜਣ ਵਾਲਿਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਤੇ ਤਪੀਆਂ, ਆਪਣੇ ਜਤ ਉਤੇ ਗੁਮਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀਆਂ, ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਅਤੇ ਪੇਟ ਦੀ ਖਾਤਰ ਨਚਣ ਟਪਣ ਵਾਲੇ ਭਗਤੀਆਂ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਨਿਰਾਸਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਰਹਾਉ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ । ਦੂਜੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨਰੋਲ ਚਿੰਦਗੀ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੀ ਸਰਨ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੁਆ ਕੇ ਆਸ ਬੰਨ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਦੂਜੇ ਰਹਾਉ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ।

† ਮਾਇਆ ਦੇ ਰੰਗ ਬੋਝੇ ਚਿਰ ਲਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ ।

‡ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੀ ਤਹ ਵਿਚ ਹਰੀ ਆਪ ਹੈ । ਭਾਵੇਂ ਜੀਵ ਹਉਮੈ ਕਰਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਹਰੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਮਨੁ ਟਿਕਣੁ ਨ ਪਾਵੈ ਰਾਈ^੧ ॥ ਬਾਬੁ ਗੁਰੂ ਗੁਬਾਰਾ^੨ ॥ ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰ
 ਨਿਸਤਾਰਾ ॥ ੨ ॥ ਹਉ ਹਉ ਕਰਮ ਕਮਾਣੇ ॥ ਤੇਤੇ ਬੰਧ ਗਲਾਣੇ^੩ ॥ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ
 ਧਾਰੀ ॥ ਓਹਾ ਪੈਰਿ ਲੋਹਾਰੀ^੪ ॥ ਸੋ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਏਕੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ਜਿਸੁ ਹੋਵੈ ਭਾਗੁ
 ਮਥਾਣੈ^੫ ॥ ੩ ॥ ਸੋ ਮਿਲਿਆ ਜਿ ਹਰਿ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥ ਸੋ ਭੂਲਾ ਜਿ ਪ੍ਰਭੁ
 ਭੁਲਾਇਆ ॥ ਈਨਹ ਆਪਹੁ ਮੂਰਖੁ ਗਿਆਨੀ ॥ ਜਿ ਕਰਾਵੈ ਸੁ ਨਾਮੁ ਵਖਾਨੀ ॥
 ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰਾ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰਾ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੧੭ ॥ ਮਾਰੂ
 ਮਹਲਾ ੫ * ॥ 'ਮੋਹਨੀ ਮੋਹਿ ਲੀਏ ਤ੍ਰੈਗੁਨੀਆ ॥ ਲੋਭਿ ਵਿਆਪੀ ਬੂਠੀ
 ਦੁਨੀਆ ॥ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰਿ ਕੈ ਸੰਚੀ^੮ ਅੰਤ ਕੀ ਬਾਰ ਏਸਗਲ ਲੇ ਛਲੀਆ ॥
 ੧ ॥ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਦਇਅਲੀਆ^{੧੦} ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਗਲੇ ਪ੍ਰਤਿਪਲੀਆ^{੧੧} ॥
 ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਏਕੈ ^{੧੨}ਸ੍ਰਮੁ ਕਰਿ ਗਾਡੀ ਗਡਹੈ ॥ ਏਕਹਿ ਸੁਪਨੈ ਦਾਮੁ^{੧੩} ਨ
 ਛਡਹੈ ॥ ਰਾਜੁ ਕਮਾਇ ਕਰੀ ਜਿਨਿ ਬੈਲੀ ਤਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਨ ਚੰਦਲਿ^{੧੪} ਚਲੀਆ ॥
 ੨ ॥ ^{੧੫}ਏਕਹਿ ਪ੍ਰਾਣ ਪਿੰਡ ਤੇ ਪਿਆਰੀ ॥ ਏਕ ਸੰਚੀ ਤਜਿ ਬਾਪ ਮਹਤਾਰੀ^{੧੬} ॥
 ਸੁਤ ਮੀਤ ਭ੍ਰਾਤ ਤੇ ਗੁਹਜੀ^{੧੭} ਤਾ ਕੈ ਨਿਕਟਿ^{੧੮} ਨ ਹੋਈ ਖਲੀਆ^{੧੯} ॥ ੩ ॥ ਹੋਇ
 ਅਉਧੂਤ^{੨੦} ਬੈਠੇ ਲਾਇਤਾਰੀ^{੨੧} ॥ ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਪੰਡਿਤ ਬੀਚਾਰੀ ॥ ਗ੍ਰਿਹਿ ਮੜੀ
 ਮਸਾਣੀ ਬਨ ਮਹਿ ਬਸਤੇ ਉਠਿ ਤਿਨਾ ਕੈ ਲਾਗੀ ਪਲੀਆ^{੨੨} ॥ ੪ ॥ ਕਾਟੇ
 ਬੰਧਨ ਠਾਕੁਰਿ ਜਾ ਕੇ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਬਸਿਓ ਜੀਅ ਤਾ ਕੈ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਭਏ
 ਜਨ ਮੁਕਤੇ ਗਤਿ ਪਾਈ ਨਾਨਕ ਨਦਰਿ ਨਿਹਲੀਆ^{੨੩} ॥ ੫ ॥ ੨ ॥ ੧੮ ॥ ਮਾਰੂ
 ਮਹਲਾ ੫ + ॥ ਸਿਮਰਹੁ ਏਕੁ ਨਿਰੰਜਨ^{੨੪} ਸੋਊ ॥ ਜਾ ਤੇ ਬਿਰਥਾ^{੨੫} ਜਾਤ ਨ
 ਕੋਉ ॥ ਮਾਤਗਰਭ ਮਹਿ ਜਿਨਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਿਆ^{੧੧} ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਦੇ ਸਾਜਿ
 ਸਵਾਰਿਆ ॥ ਸੋਈ ਬਿਧਾਤਾ^{੨੬} ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਜਪੀਐ ॥ ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਅਵਗੁਣ
 ਸਭਿ ਢਕੀਐ ॥ ਚਰਣ ਕਮਲ ^{੨੭}ਉਰਅੰਤਰਿ ਧਾਰਹੁ ॥ ਬਿਖਿਆ ਬਨ^{੨੮} ਤੇ ਜੀਉ
 ਉਧਾਰਹੁ ॥ ^{੨੯}ਕਰਣ ਪਲਾਹ ਮਿਟਹਿ ਬਿਲਲਾਟਾ^{੩੦} ॥ ਜਪਿ ਗੋਵਿੰਦ ਭਰਮੁ ਭਉ
 ਫਾਟਾ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਵਿਰਲਾ ਕੋ ਪਾਏ ॥ ਨਾਨਕੁ ਤ੍ਰਾ ਕੈ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਏ ॥ ੧ ॥
 ਰਾਮਨਾਮੁ ਮਨਿ ਤਨਿ ਆਧਾਰਾ^{੩੧} ॥ ਜੋ ਸਿਮਰੈ ਤਿਸ ਕਾ ਨਿਸਤਾਰਾ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਮਿਥਿਆ^{੩੨} ਵਸਤੁ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੀ ॥ ਹਿਤੁ ਲਾਇਓ ਸਠ^{੩੩} ਮੂੜ
 ਅਗਿਆਨੀ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮਦ ਮਾਤਾ ॥ ਕਉਡੀ ਬਦਲੈ ਜਨਮੁ ਗਵਾਤਾ ॥
 ਅਪਨਾ ਛੇਡਿ ਪਰਾਇਐ ਰਾਤਾ ॥ ਮਾਇਆ ਮਦ ਮਨ ਤਨ ਸੰਗਿ ਜਾਤਾ ॥ ਤ੍ਰਿਸਨ^{੩੪}
 ਨ ਬੂਝੈ ^{੩੫}ਕਰਤ ਕਲੋਲਾ ॥ ਉਣੀ^{੩੬} ਆਸ ਮਿਥਿਆ ਸਭਿ ਬੋਲਾ^{੩੭} ॥ ਆਵਤ

੧ ਰਤਾ ਵੀ ।	੧੭ ਲੁਕਾ ਕੇ ਰਖੀ ।
੨ ਹਨੇਰਾ ।	੧੮ ਨੇੜੇ ।
੩ ਗਲੇ ਵਿਚ ।	੧੯ ਖਲੋਂਦੀ ।
੪ ਲੋਹੇ ਦੀ ਬੇੜੀ ।	੨੦ ਵਿਰਕਤ ਸਾਧੂ ।
੫ ਮੱਥੇ ਤੇ ।	੨੧ ਤਾੜੀ ।
੬ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾ ਕੋਈ ਮੁਰਖ ਤੇ ਨਾ ਗਿਆਨੀ	੨੨ ਪੱਲੇ ।
ਹੈ । ਜੇਹੇ ਜੇਹਾ ਕਰਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਜੇਹਾ ਨਾਮ	੨੩ ਨਿਹਾਲ ।
ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਵਖਾਨੀ=ਬਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,	੨੪ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ।
ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ।	੨੫ ਖਾਲੀ ।
੭ ਮੋਹਨੀ ਮਾਇਆ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਮੋਹ	੨੬ [ਸੰ. ਵਿਧਾਤ੍ਰ] ਰਚਨਹਾਰਾ, ਕਰਤਾਰ ।
ਲਾਂਦੀ ਹੈ ।	੨੭ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ।
੮ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ।	੨੮ ਪਾਣੀ । ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ)
੯ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਲ ਲਾਂਦੀ ਹੈ ।	ਤੋਂ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਬਚਾਓ ।
੧੦ ਦਿਆਲੂ ।	੨੯ [ਸੰ. ਕਾਰੁਣਜ ਪ੍ਰਲਾਪ] ਉਹ ਰੋਣੇ ਜੋ ਆਪਣੇ
੧੧ ਪਾਲਦਾ ਹੈ ।	ਲਈ ਕਰੁਣ (ਤਰਸ) ਪੈਦਾ ਕਰਨ ; ਕੀਰਨੇ ।
੧੨ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਕੇ ਟੋਏ	੩੦ ਰੋਣੇ ।
ਵਿਚ ਦਬ ਦਿਤੀ ਹੈ ।	੩੧ ਆਸਰਾ ।
੧੩ [ਛਾ.] ਪੱਸੇ, ਧਨ ।	੩੨ ਅਸੱਤ, ਬੁਠੀ, ਨਾਸਵੰਤ ।
੧੪ ਚਲਾਇਮਾਨ (ਮਾਇਆ) ।	੩੩ [ਸੰ. ਸ਼ਨ; ਅੰ. sot] ਮੂਰਖ ।
੧੫ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਿੰਦ ਤੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਪਿਆਰੀ	੩੪ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ।
ਹੈ ।	੩੫ ਚੇਹਲ ਕਰਦਿਆਂ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਢੋਗਦਿਆਂ ।
੧੬ ਮਾਤਾ । ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਵੀ	੩੬ ਖਾਲੀ ।
ਕੋਠੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ।	੩੭ ਬਚਨ ।

* ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਬਲਕਿ ਵਡੇ ਜਪੀ ਤਪੀ ਭੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਹਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਾਉ ਕੇਵਲ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣ ਵਿਚ ਹੈ ।

† ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਬੁਠ ਨੂੰ ਸਚ ਤੇ ਸਚ ਨੂੰ ਬੁਠ ਸਮਝ ਕੇ ਫੁਲਖੇ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਦੁਖ ਪਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅੰਤ ਨਿਸਤਾਰਾ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲਿਆਂ ਹੀ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ।

ਇਕੋਲਾ ਜਾਤ ਇਕੋਲਾ ॥ ਹਮ ਤੁਮ ਸੰਗਿ ਬੂਠੇ ਸਭਿ ਬੋਲਾ ॥ ਪਾਇ ਠਗਉਰੀ^੧
 ਆਪਿ ਭੁਲਾਇਓ ॥ ਨਾਨਕ ਕਿਰਤੁ^੨ ਨ ਜਾਇ ਮਿਟਾਇਓ ॥ ੨ ॥ ਪਸੁ ਪੰਖੀ ਭੂਤ
 ਅਰੁ ਪ੍ਰੇਤਾ ॥ ਬਹੁਬਿਧਿ ਜੋਨੀ ਫਿਰਤ ਅਨੇਤਾ^੩ ॥ ^੪ਜਹ ਜਾਨੋ ਤਹ ਰਹਨੁ ਨ
 ਪਾਵੈ ॥ ਥਾਨ ਬਿਹੂਨ ਉਠਿ ਉਠਿ ਫਿਰਿ ਧਾਵੈ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਬਾਸਨਾ^੪ ਬਹੁਤੁ
 ਬਿਸਥਾਰਾ ॥ ਅਹੰਮੇਵ^੬ ਮੂਠੋ ਬੇਚਾਰਾ ॥ ਅਨਿਕ ਦੋਖ ਅਰੁ ਬਹੁਤੁ ਸਜਾਈ ॥
 ਤਾ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਬਿਸਰਤ ਨਰਕ ਮਹਿ ਪਾਇਆ ॥ ਤਹ
 ਮਾਤ ਨ ਬੰਧੁ ਨ ਮੀਤ ਨ ਜਾਇਆ^੭ ॥ ਜਿਸ ਕਉ ਹੋਤ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸੁਆਮੀ ॥ ਸੋ
 ਜਨੁ ਨਾਨਕ ਪਾਰਗਰਾਮੀ^੮ ॥ ੩ ॥ ^੯ਭ੍ਰਮਤ ਭ੍ਰਮਤ ਪ੍ਰਭ ਸਰਨੀ ਆਇਆ ॥
 ਦੀਨਾਨਾਥ ਜਗਤ ^{੧੦}ਪਿਤ ਮਾਇਆ ॥ ਪ੍ਰਭ ਦਇਆਲ ਦੁਖ ਦਰਦ ਬਿਦਾਰਣ^{੧੧} ॥
 ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸ ਹੀ ਨਿਸਤਾਰਣ^{੧੨} ॥ ^{੧੩}ਅੰਧ ਕੂਪ ਤੇ ਕਾਢਨਹਾਰਾ ॥ ਪ੍ਰੇਮਭਗਤਿ
 ਹੋਵਤ ਨਿਸਤਾਰਾ ॥ ^{੧੪}ਸਾਧ ਰੂਪ ਅਪਨਾ ਤਨੁ ਧਾਰਿਆ ॥ ਮਹਾ ਅਗਨਿ ਤੇ
 ਆਪਿ ਉਬਾਰਿਆ^{੧੫} ॥ ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ^{੧੬} ^{੧੭}ਇਸ ਤੇ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ॥ ਆਦਿ ਅੰਤਿ
 ਪ੍ਰਭ ਅਗਮ ਅਗਾਹੀ^{੧੮} ॥ ਨਾਮੁ ਦੇਹਿ ਮਾਗੈ ਦਾਸੁ ਤੇਰਾ ॥ ਹਰਿ ਜੀਵਨ ਪਦੁ
 ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੧੯ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ^{੨੦}ਕਤ ਕਉ
 ਡਹਕਾਵਉ ਲੋਗਾ ਮੋਹਨ ਦੀਨ ਕਿਰਪਾਈ ॥ ੧ ॥ ^{੨੧}ਐਸੀ ਜਾਨਿ ਪਾਈ ॥ ਸਰਣਿ
 ਸੂਰੋ ਗੁਰ ਦਾਤਾ ਰਾਖੇ ਆਪਿ ਵਡਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਭਗਤਾ ਕਾ ਆਗਿਆਕਾਰੀ^{੨੨}
 ਸਦਾ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਈ ॥ ੨ ॥ ਅਪਨੇ ਕਉ ਕਿਰਪਾ ਕਰੀਅਹੁ ਇਕੁ ਨਾਮੁ
 ਧਿਆਈ ॥ ੩ ॥ ਨਾਨਕੁ ਦੀਨੁ ਨਾਮੁ ਮਾਗੈ ਦੁਤੀਆ^{੨੩} ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਈ^{੨੪} ॥ ੪ ॥
 ॥੪॥੨੦॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਮੇਰਾ ਠਾਕੁਰੁ^{੨੫} ਅਤਿ ਭਾਰਾ^{੨੬} ॥ ਮੋਹਿ ਸੇਵਕੁ
 ਬੇਚਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਮੋਹਨੁ ਲਾਲੁ ਮੇਰਾ ^{੨੭}ਪ੍ਰੀਤਮ ਮਨ ਪ੍ਰਾਨਾ ॥ ਮੋ ਕਉ ਦੇਹੁ
 ਦਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਗਲੇ ਮੈ ਦੇਖੇ ਜੋਈ^{੨੮} ॥ ^{੨੯}ਬੀਜਉ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥
 ੨ ॥ ਜੀਅਨ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਿ ਸਮਾਹੈ^{੩੦} ॥ ਹੈ ਹੋਸੀ ਆਹੈ^{੩੧} ॥ ੩ ॥ ਦਇਆ ਮੋਹਿ
 ਕੀਜੈ ਦੇਵਾ ॥ ਨਾਨਕ ਲਾਗੋ ਸੇਵਾ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ੨੧ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ * ॥
^{੩੨}ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਨ ਤਾਰਨ ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲੇ ਬਲਿ ਜਾਈਐ ॥ ਐਸਾ ਕੋਈ
 ਭੇਟੈ^{੩੩} ਸੰਤੁ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਹਰੇ ਹਰਿ ਧਿਆਈਐ ॥ ੧ ॥ ਮੋ ਕਉ ਕੋਇ ਨ
 ਜਾਨਤ ॥ ^{੩੪}ਕਹੀਅਤ ਦਾਸੁ ਤੁਮਾਰਾ ॥ ਏਹਾ ਓਟ ਆਧਾਰਾ^{੩੫} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
^{੩੬}ਸਰਬ ਧਾਰਨ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਨ ਇਕ ਬਿਨਉ ਦੀਨਾ ॥ ਤੁਮਰੀ ਬਿਧਿ ਤੁਮਹੀ
 ਜਾਨਹੁ ਤੁਮ ਜਲ ਹਮ ਮੀਨਾ^{੩੭} ॥ ੨ ॥ ਪੂਰਨ ਬਿਸਥੀਰਨ^{੩੮} ਸੁਆਮੀ ਆਹਿ^{੩੯}

੧ ਠਗਮੁਰੀ, ਇਕ ਬੂਟੀ ਜੋ ਡਾਕੂ ਲੋਕ ਰਾਹੀਆਂ
 ਨੂੰ ਖੁਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰਕੇ ਧਨ ਲੁਟਦੇ
 ਸਨ, ਭਾਵ ਮਾਇਆ ਦਾ ਭਰਮ ।
 ੨ ਸੁਭਾਵ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੫, ਨੋਟ ੯ ।
 ੩ ਅਨੀਤ, ਝੂਠਾ ।
 ੪ ਜਿਥੇ ੨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ੨ ਟਿਕਦਾ ਨਹੀਂ ।
 ੫ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ।
 ੬ ਹਉਮੈ ।
 ੭ ਇਸਤਰੀ ।
 ੮ ਪਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੯ ਫਿਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ।
 ੧੦ ਪਿਤਾ ਤੇ ਮਾਤਾ ।
 ੧੧ [ਪਾੜਨ ਵਾਲਾ] ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੧੨ ਤਾਰਣ ਵਾਲਾ ।
 ੧੩ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜੋ ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਵਾਂਗ ਹੈ ।
 ੧੪ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਸਾਧ ਰੂਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੫ ਬਚਾ ਲਿਆ ।
 ੧੬ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ।
 ੧੭ ਇਸ ਜੀਵ ਤੋਂ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ।
 ੧੮ ਅਗਾਧ, ਅਥਾਹ ।
 ੧੯ ਕਿਸ ਲਈ ਠਗਦੇ ਹੋ, ਹੋ ਲੋਕੋ ! ਮੈਂ ਦੀਨ
 ਉਤੇ ਹੁਣ ਮੋਹਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੈ ।
 ੨੦ ਅੰਸੀ ਗੱਲ ਜਾਣ ਲਈ ਹੈ, ਇਹ ਸਮਝ ਆ
 ਗਈ ਹੈ ਕਿ... ।

੨੧ ਮੰਨ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ।
 ੨੨ ਦੂਜਾ ।
 ੨੩ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ।
 ੨੪ ਮਾਲਕ ।
 ੨੫ ਵੱਡਾ, ਵਡਿਆਈ ਵਾਲਾ ।
 ੨੬ ਜੋ ਮਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ ।
 ੨੭ [ਛਾ. ਜੇਈਦਨ=ਬੁਢਣਾ, ਖੋਜਣਾ] ਪਰਤਾ ਕੇ,
 ਟੋਹ ਟਾਹ ਕੇ ।
 ੨੮ ਦੂਸਰਾ ਹੋਰ ।
 ੨੯ (ਰਿਜ਼ਕ) ਪੁਰਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦਾ
 ਤੇ ਰੋਜ਼ੀ ਅਪੜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੩੦ ਸੀ ।
 ੩੧ ਹੋ ਡਿਗਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦੇ ਤਾਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ
 ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ! ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਕੁਰਬਾਨ
 ਜਾਈਏ ।
 ੩੨ ਮਿਲੇ ।
 ੩੩ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇਰਾ ਦਾਸ ।
 ੩੪ ਆਸਰਾ ।
 ੩੫ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਪਾਲਣ
 ਹਾਰੇ ! ਮੈਂ ਦੀਨ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।
 ੩੬ ਮੱਛੀ ।
 ੩੭ ਪਸਾਰੇ ਵਾਲੇ ।
 ੩੮ ਚਾਹ ਨਾਲ ।

* ਮੈਂ ਤਾਂ ਦੂਤ ਭਾਵ (ਮਾਇਆ ਦਾ ਭਰਮ) ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਹਰੀ ਦੀ ਸਰਨ ਲਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ
 ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅਪਣਿਆ ਕੇ ਨਾਮ ਦਿਤਾ ਹੈ ।

† ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਦੀਵੀ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਨਾ ਕਰ ਸਕੇ । ਇਸ
 ਲਈ ਉਸੇ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਤਾਘ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ।

‡ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਅੰਸਾ ਸੰਤ ਮਿਲੇ ਜਿਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹਰੀ ਜਿਹਾ
 ਸਰਬ-ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ ਪਿਆਰਾ ਮਾਲਕ ਸਿਮਰਦੇ ਰਹੀਏ ।

ਆਇਓ ਪਾਛੈ ॥ ^੧ਸਗਲੋ ਭੂ ਮੰਡਲ ਖੰਡਲ ਪ੍ਰਭਤਮ ਹੀ ਆਛੈ ॥ ੩ ॥ ਅਟਲ
ਅਖਇਓ ^੨ਦੇਵਾ ਮੋਹਨ ਅਲਖ ਅਪਾਰਾ ॥ ਦਾਨੁ ਪਾਵਉ ਸੰਤਾਸੰਗੁ ਨਾਨਕ
^੩ਰੇਨੁ ਦਾਸਾਰਾ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ੨੨ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਆਘਾਏ ^੪
ਸੰਤਾ ॥ “ਗੁਰ ਜਾਨੇ ਜਿਨ ਮੰਤਾ ॥ ਤਾ ਕੀ ਕਿਛੁ ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ਜਾ ਕਉ
ਨਾਮ ਬਡਾਈ ॥ ੧ ॥ ਲਾਲੁ ਅਮੋਲਾ ਲਾਲੋ ॥ ਅਗਹ ^੬ਅਤੋਲਾ ਨਾਮੋ ॥ ੧ ॥
ਰਹਾਉ ॥ ^੭ਅਵਿਗਤ ਸਿਉ ਮਾਨਿਆ ਮਾਨੋ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਤੁ ਗਿਆਨੋ ॥
^੮ਪੇਖਤ ਸਗਲ ਧਿਆਨੋ ॥ ਤਜਿਓ ਮਨ ਤੇ ਅਭਿਮਾਨੋ ॥ ੨ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਤਿਨ
ਕਾ ਠਾਣਾ ^{੧੦} ॥ ਗੁਰ ਤੇ ਮਹਲੁ ^{੧੧} ਪਛਾਣਾ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ^{੧੨} ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਜਾਗੇ ॥
ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਾਗੇ ॥ ੩ ॥ ਪੂਰਨ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਏ ^੪ ॥ ^{੧੩}ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ
ਸੁਭਾਏ ॥ ਹਰਿਭੰਡਾਰੁ ਹਾਥਿ ਆਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ੭ ॥
੨੩ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੬ ਦੁਪਦੇ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ † ॥ ਛੋਡਿ ਸਗਲ ਸਿਆਣਪਾ ਮਿਲਿ ਸਾਧ ਤਿਆਗਿ
ਗੁਮਾਨੁ ॥ ਅਵਰੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਮਿਥਿਆ ^{੧੪}ਰਸਨਾ ਰਾਮ ਰਾਮ ਵਖਾਨੁ ॥ ੧ ॥
ਮੇਰੇ ਮਨ ਕਰਨ ^{੧੫} ਸੁਣਿ ਹਰਿਨਾਮੁ ॥ ਮਿਟਹਿ ਅਘ ^{੧੬} ਤੇਰੇ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ
ਕਵਨੁ ਬਪੁਰੇ ^{੧੭} ਜਾਮੁ ^{੧੮} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਦੂਖ ਦੀਨ ^{੧੯} ਨ ਭਉ ਬਿਆਪੈ ਮਿਲੈ ਸੁਖ
ਬਿਸਾਮੁ ॥ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ^{੨੦} ਨਾਨਕੁ ਬਖਾਨੈ ਹਰਿਭਜਨੁ ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥
੨੪ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਸੇ ਹੋਤ ਦੇਖੇ ਖੋਹ ॥ ਪੁਤ੍ਰ
ਮਿਤ੍ਰ ਬਿਲਾਸ ^{੨੧} ਬਨਿਤਾ ^{੨੨} ਤੂਟਤੇ ਏ ਨੇਹ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨਾਮੁ ਨਿਤ ਨਿਤ ਲੇਹ ॥
ਜਲਤ ਨਾਹੀ ਅਗਨਿ ਸਾਗਰ ਸੂਖੁ ਮਨਿ ਤਨਿ ਦੇਹ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬਿਰਖ ਛਾਇਆ
ਜੈਸੇ ਬਿਨਸਤ ^{੨੩} ਪਵਨ ਝੂਲਤ ਮੇਹ ॥ ਹਰਿਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜੁ ਮਿਲੁ ਸਾਧ ਨਾਨਕ
ਤੇਰੈ ਕਾਮਿ ਆਵਤ ਏਹ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥ ੨੫ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ § ॥ ਪੁਰਖੁ ਪੂਰਨ
ਸੁਖਹ ਦਾਤਾ ਸੰਗਿ ਬਸਤੋ ਨੀਤ ॥ ਮਰੈ ਨ ਆਵੈ ਨ ਜਾਇ ਬਿਨਸੈ ^{੨੪} ਬਿਆਪਤ
ਉਸਨ ਨ ਸੀਤ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨਾਮ ਸਿਉ ਕਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਚੇਤਿ ਮਨ ਮਹਿ ਹਰਿ
ਹਰਿ ਨਿਧਾਨਾ ^{੨੫} ਏਹ ਨਿਰਮਲ ਰੀਤਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਇਆਲ
ਗੋਪਾਲ ਗੋਬਿਦ ਜੋ ਜਪੈ ਤਿਸੁ ਸੀਧਿ ^{੨੬} ॥ ਨਵਲ ^{੨੭} ਨਵਤਨ ^{੨੮} ਚਤੁਰ ਸੁੰਦਰ
ਮਨੁ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਸੰਗਿ ਬੀਧਿ ^{੨੯} ॥ ੨ ॥ ੩ ॥ ੨੬ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ¶ ॥
ਚਲਤ ਬੈਸਤ ਸੋਵਤ ਜਾਗਤ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰੁ ਰਿਦੈ ਚਿਤਾਰਿ ॥ ਚਰਣ ਸਰਣ ਭਜੁ ਸੰਗਿ

੧ ਸਾਰੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਮੰਡਲ (ਦੇਸ) ਤੇ ਖੰਡਲ
(ਹਿਸੇ) ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਹੈਂ ।
੨ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ।
੩ ਦਾਸਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ।
੪ ਰੱਜ ਗਏ ।
੫ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ।
੬ ਨਾ ਫੜਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ।
੭ ਅਥਿਨਾਸ਼ੀ ਹਰੀ ਨਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ
ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸਹੀ
ਗਿਆਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ।
੮ ਮਨ ।
੯ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਫਿਰ
ਭੀ ਹਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਿਲ ਤੋਂ ਹੰਕਾਰ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਹੁੰਦਾ
ਹੈ ।
੧੦ ਥਾਂ, ਟਿਕਾਣਾ ।
੧੧ ਆਪਣਾ ਅਸਲੀ ਘਰ, ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ।
੧੨ ਹਰ ਰੋਜ਼ ।

੧੩ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਓਹ ਸਹਜ-ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਜੁੜੇ
ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਦੇਖੋ ਪੰ ੮੦੭, ਨੋਟ ੩੧ ।
੧੪ ਜੀਭ ਨਾਲ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੀ ਉਚਾਰਣ ਕਰ ।
੧੫ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ।
੧੬ ਪਾਪ ।
੧੭ ਵਿਚਾਰਾ ।
੧੮ ਜਮ ।
੧੯ ਦੀਨਤਾ ।
੨੦ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
੨੧ ਖੁਸ਼ੀਆਂ, ਰੰਗ-ਰਲੀਆਂ ।
੨੨ ਇਸਤਰੀ ।
੨੩ ਪਵਨ ਮੇਘਾਂ (ਬੱਦਲਾਂ) ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
੨੪ ਨਾ ਗਰਮੀ ਤੇ ਨਾ ਸਰਦੀ ਪੌਂਹਦੀ ਹੈ ।
੨੫ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ।
੨੬ ਸਿਧੀ, ਸਫਲਤਾ ।
੨੭ ਨਵਾਂ, ਸਜਰਾ ।
੨੮ ਨਵਾਂ ।
੨੯ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

* ਨਾਮ ਅਜੇਹੀ ਅਮੋਲਕ ਤੇ ਗੁਣਕਾਰੀ ਵਸਤੂ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਮਿਲ ਜਾਏ ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਰਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜੇਹੀ ਸੁਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰੰਗ ਦੇਖਦਾ ਹੋਇਆ ਭੀ
ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹਰੀ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

† ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਉਮੈ ਛੱਡ ਕੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੇ, ਤਾਂਕਿ ਦੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ
ਦੁਖ ਨਾ ਪੈਂਦਾ ।

‡ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਗਨ ਫਿਨ-ਭੰਗਰ ਅਤੇ ਦੁਖ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ।

§ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਤੇ ਸਦਾ ਅੰਗ ਸੰਗ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਇਸ ਨਾਲ ਜੀਵਨ
ਵਿਚ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੇ ਤਾਜ਼ਗੀ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ।

¶ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।

ਸਾਧੂ ^੧ਭਵ ਸਾਗਰ ਉਤਰਹਿ ਪਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨਾਮੁ ਹਿਰਦੈ ਧਾਰਿ ॥
 ਕਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮਨੁ ਤਨੁ ਲਾਇ ਹਰਿ ਸਿਉ ਅਵਰ ਸਗਲ ਵਿਸਾਰਿ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਜੀਉ ਮਨੁ ਤਨੁ ਪ੍ਰਾਣ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਤੂ ਆਪਨ ਆਪੁ ਨਿਵਾਰਿ ^੨ ॥ ਗੋਵਿੰਦ
 ਭਜੁ ਸਭਿ ਸੁਆਰਥ ^੩ ਪੂਰੇ ਨਾਨਕ ਕਬਹੂ ਨ ਹਾਰਿ ॥ ੨ ॥ ੪ ॥ ੨੭ ॥ ਮਾਰੂ
 ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਤਜਿ ਆਪੁ ^੪ ਬਿਨਸੀ ਤਾਪੁ ^੫ ਰੇਣ ਸਾਧੂ ਬੀਉ ॥ ਤਿਸਹਿ ਪਰਾਪਤਿ
 ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਜਿਸੁ ਦੀਉ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਉ ॥
^੬ਆਨ ਸਾਦ ਬਿਸਾਰਿ ਹੋਛੇ ਅਮਰੁ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਾਮੁ
 ਇਕਰਸ ਰੰਗਨਾਮਾ ਨਾਮਿ ਲਾਗੀ ਲੀਉ ^੭ ॥ ਮੀਤੁ ਸਾਜਨੁ ^੮ਸਖਾ ਬੰਧਪੁ ਹਰਿ
 ਏਕੁ ਨਾਨਕ ਕੀਉ ॥ ੨ ॥ ੫ ॥ ੨੮ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ † ॥ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਿ
^੯ਮਾਤਾਉਦਰਿ ਰਾਖੈ ਲਗਨਿ ਦੇਤ ਨ ਸੇਕ ॥ ਸੋਈ ਸੁਆਮੀ ਈਹਾ ਰਾਖੈ ਬੂਝੁ
^{੧੦}ਬੁਧਿਬਿਬੇਕ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨਾਮ ਕੀ ਕਰਿ ਟੇਕ ॥ ਤਿਸਹਿ ਬੂਝੁ ਜਿਨਿ
 ਤੂ ਕੀਆ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਏਕ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਚੇਤਿ ਮਨ ਮਹਿ ਤਜਿ
 ਸਿਆਣਪ ਛੋਡਿ ਸਗਲੇ ਭੇਖ ॥ ਸਿਮਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਦਾ ਨਾਨਕ ਤਰੇ ਕਈ
 ਅਨੇਕ ॥ ੨ ॥ ੬ ॥ ੨੯ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ‡ ॥ ^{੧੧}ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਨਾਮੁ ਜਾ ਕੋ
 ਅਨਾਥ ਕੋ ਹੈ ਨਾਥੁ ॥ ਮਹਾ ਭਉਜਲ ਮਾਹਿ ਤੁਲਹੋ ^{੧੨} ਜਾ ਕੋ ਲਿਖਿਓ ਮਾਥ ^{੧੩} ॥
 ੧ ॥ ਭੂਬੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ^{੧੪}ਘਨ ਸਾਥ ॥ ਕਰਣ ਕਾਰਣੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਦੇ ਕਰਿ
 ਰਾਖੈ ਹਾਥ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਗੁਣ ਉਚਾਰਣ ਹਰਿਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ
 ਪਾਥ ^{੧੫} ॥ ਕਰਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਮੁਰਾਰਿ ^{੧੬} ਮਾਧਉ ^{੧੭} ਸੁਣਿ ਨਾਨਕ ਜੀਵੈ ਗਾਥ ^{੧੮} ॥
 ੨ ॥ ੭ ॥ ੩੦ ॥

ਮਾਰੂ ਅੰਜੁਲੀ ^{੧੯} ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੭

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ § ॥ ^{੨੦}ਸੰਜੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਧੁਰਹੁ ਹੀ
 ਹੂਆ ॥ ^{੨੧}ਪੰਚ ਧਾਤੁ ਕਰਿ ਪੁਤਲਾ ਕੀਆ ॥ ^{੨੨}ਸਾਰੈ ਕੈ ਫੁਰਮਾਇਅੜੈ ਜੀ
 ਦੇਹੀ ਵਿਚਿ ਜੀਉ ਆਇ ਪਇਆ ॥ ੧ ॥ ਜਿਥੈ ਅੰਗਨਿ ਭਖੈ ਭੜਹਾਰੇ ^{੨੩} ॥
^{੨੪}ਉਰਧਮੁਖ ਮਹਾਗੁਬਾਰੇ ॥ ^{੨੫}ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਮਾਲੇ ਸੋਈ ਓਥੈ ਖਸਮਿ
 ਛਡਾਇ ਲਇਆ ॥ ੨ ॥ ਵਿਚਹੁ ਗਰਭੈ ਨਿਕਲਿ ਆਇਆ ॥ ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਿ
 ਦੁਨੀ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ॥ ਆਵੈ ਜਾਇ ਭਵਾਈਐ ਜੋਨੀ ਰਹਣੁ ਨ ਕਤਹੀ ਥਾਇ
 ਭਇਆ ॥ ੩ ॥ ^{੨੬}ਮਿਹਟਵਾਨਿ ਰਖਿ ਲਇਅਨੁ ਆਪੇ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤੁ ਸਭਿ
 ਤਿਸ ਕੇ ਥਾਪੇ ॥ ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਜਿਣਿ ^{੨੭} ਚਲਿਆ ਨਾਨਕ ਆਇਆ ਸੋ

੧ ਹਸਤੀ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ, ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ।
 ੨ ਦੂਰ ਕਰ ।
 ੩ ਲੋੜਾ ।
 ੪ ਆਪਾ ਭਾਵ ।
 ੫ ਸਾਧੂ-ਗੁਰੂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਹੋ ਜਾਓ ।
 ੬ ਹੋਰ ਹੋਛੇ ਸੁਆਦ ਛੱਡ ਦੇ, ਤਾਕਿ ਸਦਾ ਲਈ
 ਮੋਤ-ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵੇ ।
 ੭ ਲਿਵ ।
 ੮ ਦੇਸਤ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ।
 ੯ ਮਾਂ ਦੇ ਪੋਟੇ ਵਿਚ ।
 ੧੦ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ ਬੁਧੀ ਨਾਲ ।
 ੧੧ ਪਤਿਤਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੧੨ [ਤੁਲਾ] ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਵਸ਼ਨ ਬਰਾਬਰ ਰਖਣ
 ਲਈ ਲਕੜਾਂ ਜਾਂ ਵੰਝਾਂ ਦਾ ਬਝਾ ਹੋਇਆ ਇਕ
 ਤਖ਼ਤਾ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਨਦੀਓਂ ਪਾਰ
 ਹੋਈਦਾ ਹੈ ।
 ੧੩ ਮਥੇ ਤੇ ।
 ੧੪ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੂਰ ।
 ੧੫ [ਸੰ. ਪਥ ; ਅੰ. path] ਰਸਤਾ ਹੈ ।
 ੧੬ [ਮੂਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੧੭ [ਮਾਇਆ ਦਾ ਧਵ (ਪਤੀ), ਵਿਸ਼ਨੂੰ]

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੧੮ ਉਪਵੇਸ਼ ।
 ੧੯ [ਸੰ. ਅੰਜਲਿ=ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਥ ; ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ
 ਅਗੇ ਅਰਪਣ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਕੋਈ ਚੀਜ਼] ਭਾਣਾ
 ਮੰਨਣ ਲਈ ਹਥ ਜੋੜਨੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ
 ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਹਰੀ ਦੇ ਅਗੇ
 ਸੁਟ ਦੇਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ ੧੦੧੯ ।
 ੨੦ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਰਹਿਣਾ ਜਾਂ ਵਿਛੜ ਜਾਣਾ
 ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੇ ਪਏ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ
 ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੯੮੯, ਨੋਟ ੧੨ ।
 ੨੧ ਪੰਜਾਂ ਤਤਾਂ ਤੋਂ ਸਰੀਰ ਬਣਾਇਆ ।
 ੨੨ ਮਾਲਕ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ।
 ੨੩ ਭੜ ੨ ਕਰਕੇ । (ਪੋਟ ਦੀ ਅਗਨੀ ਵਲ
 ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ।)
 ੨੪ ਉਲਟੇ ਮੂੰਹ । (ਮਾਤ ਗਰਭ ਵਿਚ ਜੀਵ
 ਉਲਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।)
 ੨੫ ਮਾਤ ਗਰਭ ਵਿਚ ਜੀਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦਮ-
 ਬਦਮ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਇਹ ਮੰਨੀ ਹੋਈ ਗਲ
 ਹੈ) ।
 ੨੬ ਕਿਰਪਾਲੂ (ਹਰੀ) ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਬਚਾ ਲਿਆ ।
 ੨੭ ਜਿਤ ਕੇ ।

* ਜੇ ਆਪਣਾ ਮਾਣ ਤੇ ਸੰਸਾਰਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਹਰੀ ਵਿਚ ਲਗਨ ਲਾ ਲਈਏ ਤਾਂ ਅਮਰ ਪਦਵੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

† ਸਾਰੀਆਂ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਹਰੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਢੂੰਢਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਔਕੜ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮੁੱਥ ਹੈ ।

‡ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੀ ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਅਨਾਥਾਂ ਦਾ ਨਾਥ ਹੈ ।

§ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਰੀ ਆਪ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਓਹੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਗਲ ਮਨੁੱਖ ਗਰਭ-ਜੇਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਜਾਣਦਾ ਤੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦਾਤਾਰ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਫੀ ਰੋਥ ਉਸਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਨਮ ਸਫਲਾ ਓਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਗਲ ਮੰਨ ਕੇ ਟੁਰੇ ।

ਪਰਵਾਣੁ ਬਿਆ^੧ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੩ ੧ ॥ * ॥ ਵੈਦੋ^੨ ਨ ਵਾਈ^੩ ਭੈਣੋ ਨ ਭਾਈ ਏਕੋ
ਸਹਾਈ ਰਾਮੁ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਕੀਤਾ ਜਿਸੋ^੪ ਹੋਵੈ ਪਾਪਾਂ ਮਲੋ^੫ ਧੋਵੈ ਸੋ ਸਿਮਰਹੁ
ਪਰਧਾਨੁ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਘਟਿ ਘਟੇ ਵਾਸੀ ਸਰਬ ਨਿਵਾਸੀ ਅਸਥਿਰੁ ਜਾ ਕਾ ਬਾਨੁ
ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਆਵੈ ਨ ਜਾਵੈ ਸੰਗੇ ਸਮਾਵੈ ਪੂਰਨ ਜਾ ਕਾ ਕਾਮੁ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਭਗਤ
ਜਨਾ ਕਾ ਰਾਖਣਹਾਰਾ ॥ ਸੰਤ ਜੀਵਹਿ ਜਪਿ 'ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰਾ ॥
ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਸਮਰਥੁ ਸੁਆਮੀ ਨਾਨਕੁ ਤਿਸੁ ਕੁਰਬਾਨੁ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ੨ ॥ ੩੨ ॥

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੯ ॥ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਸਦਾ
ਸੁਖਦਾਈ ॥ ਜਾ ਕਉ ਸਿਮਰਿ ਅਜਾਮਲੁ^੧ ਉਧਰਿਓ ਗਨਕਾ^੨ ਹੂ^੩ ਗਤਿ ਪਾਈ ॥
੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪੰਚਾਲੀ^੪ ਕਉ ^੫ਰਾਜ ਸਭਾ ਮੈ ਰਾਮਨਾਮ ਸੁਧਿ ਆਈ ॥ ਤਾ
ਕੋ ਦੂਖੁ ਹਰਿਓ^੬ ਕਰੁਣਾਮੈ^੭ ਅਪਨੀ ਪੈਜ ਬਢਾਈ^੮ ॥ ੧ ॥ ਜਿਹ ਨਰ ਜਸੁ
^੯ਕਿਰਪਾ ਨਿਧਿ ਗਾਇਓ ਤਾ ਕਉ ਭਇਓ ਸਹਾਈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮੈ ਇਹੀ
ਭਰੋਸੈ ਗਹੀ ਆਨ^{੧੦} ਸਰਨਾਈ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੯ ॥ ਅਬ ਮੈ
ਕਹਾ^{੧੧} ਕਰਉ ਰੀ ਮਾਈ ॥ ਸਗਲ ਜਨਮੁ ^{੧੨}ਬਿਖਿਅਨ ਸਿਉ ਖੋਇਆ
ਸਿਮਰਿਓ ਨਾਹਿ ਕਨਾਈ^{੧੩} ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਾਲ ਫਾਸ ਜਬ ^{੧੪}ਗਰ ਮੈ ਮੇਲੀ
ਤਿਹ ਸੁਧਿ ਸਭ ਬਿਸਰਾਈ ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਬਿਨੁ ^{੧੫}ਯਾ ਸੰਕਟ ਮੈ ਕੋ ਅਬ ਹੋਤ
ਸਹਾਈ ॥ ੧ ॥ ਜੋ ਸੰਪਤਿ^{੧੬} ਅਪਨੀ ਕਰਿ ਮਾਨੀ ਛਿਨ ਮੋ ਭਈ ਪਰਾਈ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਯਹ ਸੋਚ ਰਹੀ ਮਨਿ ਹਰਿ ਜਸੁ ਕਬਹੂ ਨ ਗਾਈ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥ ਮਾਰੂ
ਮਹਲਾ ੯ ॥ ਮਾਈ ਮੈ ਮਨ ਕੋ ਮਾਨੁ ਨ ਤਿਆਗਿਓ ॥ ਮਾਇਆ ਕੇ ਮਦਿ
ਜਨਮੁ ਸਿਰਾਇਓ^{੧੭} ਰਾਮ ਭਜਨ ਨਹੀ ਲਾਗਿਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਮ ਕੋ
ਡੰਡੁ ਪਰਿਓ ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਤਬ ਸੋਵਤ ਤੈ^{੧੮} ਜਾਗਿਓ ॥ ਕਹਾ^{੧੯} ਹੋਤ ਅਬ ਕੈ
ਪਛੁਤਾਏ ^{੨੦}ਛੂਟਤ ਨਾਹਨਿ ਭਾਗਿਓ ॥ ੧ ॥ ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਉਪਜੀ ^{੨੧}ਘਟ ਮੈ
ਜਬ ਗੁਰਚਰਨਨ ਅਨੁਗਾਗਿਓ^{੨੨} ॥ ਸੁਫਲੁ ਜਨਮੁ ਨਾਨਕ ਤਬ ਹੂਆ ਜੋ ਪ੍ਰਭਾ
ਜਸ ਮੈ ਪਾਗਿਓ^{੨੩} ॥ ੨ ॥ ੩ ॥

ਮਾਰੂ ਅਸਟਪਦੀਆ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੧
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੧ ॥ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ
ਕਬੇ ਸੁਣੇ ਹਾਰੇ ਮੁਨੀ ਅਨੇਕਾ ॥ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਬਹੁ ਘਣਾ^{੨੦} ਭ੍ਰਮਿ^{੨੧}

- ੧ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੋਇਆ ।
 ੨ ਵੇਦ ।
 ੩ [ਅ. ਇਕਰਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਬਮਾਨਤ ਦੇਣ ਵਾਲਾ] ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੪ ਜਿਸ ਦਾ ।
 ੫ ਮਲੁ, ਮੱਲ ।
 ੬ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ਅਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ।
 ੭ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਸਰਾ ।
 ੮ ਉਹ ਪਾਪੀ ਜੋ ਪੁਤ (ਨਾਰਾਇਣ) ਦਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰਦਾ ਪਾਰ ਉਤਰਿਆ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੩੦, ਨੋਟ ੨੮ ।
 ੯ ਵੇਸਵਾ ਜੋ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਨਾਰਾਇਣ ਪੜ੍ਹਾਂਦੀ ਮੁਕਤ ਹੋਈ । ਦੇਖੋ ਪੰ ੮੩੦, ਨੋਟ ੨੯ ।
 ੧੦ ਭੀ ।
 ੧੧ ਪੰਚਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੀ, ਦ੍ਰੋਪਦੀ ।
 ੧੨ ਦੁਰਯੋਧਨ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ (ਜਿਥੇ ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮਿਲਿਆ ਸੀ) ।
 ੧੩ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ।
 ੧੪ ਦਇਆ ਸਰੂਪ ਹਰੀ ਨੇ ।
 ੧੫ ਵਧਾਈ ।
 ੧੬ ਮਿਹਰ ਦੇ ਭੰਡਾਰ (ਹਰੀ) ਦਾ ।
 ੧੭ [ਡਾ.] ਉਸ ਦੀ । ਇਸੇ ਗਲ ਦੇ ਆਸਰੇ ਮੈਂ

- ਉਸ ਦੀ ਓਟ ਪਕੜੀ ਹੈ । (ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜੋ 'ਆਨ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਆਣ ਕੇ' ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਉਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਆਨਿ' ਹੁੰਦਾ । ਦੇਖੋ ਨੋਟ ੯ ।)
 ੧੮ ਕੀ ?
 ੧੯ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ।
 ੨੦ ਕਨ੍ਹਈਆ, ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੨੧ ਗਲ ਵਿਚ ।
 ੨੨ ਇਸ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿਚ ਕੌਣ ਮਦਦਗਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ?
 ੨੩ [ਸੋ. ਸੰਪਦ] ਧਨ ।
 ੨੪ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ ਹੈ ।
 ੨੫ ਤੂੰ ।
 ੨੬ ਭਜ ਕੇ ਛੁਟ ਨਹੀਂ ਸਕੀਦਾ । (ਪਾਠ 'ਨਾਹ' ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਅਰਥ 'ਨਹੀਂ' ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਾਠ 'ਨਾਹਿ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ 'ਨਾਹਨਿ' ।)
 ੨੭ ਦਿਲ ਵਿਚ ।
 ੨੮ ਪਿਆਰ ।
 ੨੯ ਪਿਆ, ਲਗਾ ।
 ੩੦ ਬਹੁਤੇ ।
 ੩੧ ਭੇਂ ਭੇਂ ਕੇ ।

* ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਜਾਂ ਹਕੀਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਚਾ ਸਕਦਾ । ਇਕ ਹਰੀ ਹੀ ਸਰਬ-ਸਮੂਥ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜੀਵਣ ਉਸੇ ਦੇ ਅਰਪਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

† ਵਡੇ ੨ ਪਾਪੀ ਅਤੇ ਕਛੁਟ ਵਿਚ ਪਏ ਭਗਤ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਕੇ ਬਚ ਗਏ । ਮੈਂ ਭੀ ਇਸੇ ਫਰੇਸੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਵਿਚ ਲਗਾ ਹਾਂ ।

‡ ਸੰਸਾਰੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਲਗਣ ਨਾਲ ਅੰਤਮ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਹਰੀ-ਜਸ ਹੀ ਤੇੜ ਨਿਭਦਾ ਹੈ ।

§ ਮਨ ਦੇ ਮਾਣ ਕਰਕੇ ਮਨੁਖ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਵਿਅਰਥ ਗੁਆ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਬਚਾਉ ਹਰੀ-ਜਸ ਵਿਚ ਹੈ ।

¶ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਤੇ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਆਦਿ ਕਰਮ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਦਿਤੇ ਨਾਮ ਤੁਲ ਨਹੀਂ ।

ਥਾਕੇ ਭੇਖਾ^੧ ॥ ਸਾਚੇ ਸਾਹਿਬੁ ਨਿਰਮਲੇ ਮਨਿ ਮਾਨੈ ਏਕਾ ॥੧॥ ਤੂ ਅਜਰਾਵਰੁ^੨
 ਅਮਰੁ ਤੂ ਸਭ ਚਾਲਣਹਾਰੀ ॥ ਨਾਮੁ ਰਸਾਇਣੁ^੩ ਭਾਇ ਲੈ ਪਰਹਰਿ^੪ ਦੁਖੁ
 ਭਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਪੜੀਐ ਹਰਿ ਬੁਝੀਐ ਗੁਰਮਤੀ ਨਾਮਿ ਉਧਾਰਾ^੬ ॥
 ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਪੂਰੀ ਮਤਿ ਹੈ ਪੂਰੈ ਸਬਦਿ ਬੀਚਾਰਾ ॥ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਹਰਿਨਾਮੁ
 ਹੈ ਕਿਲਵਿਖ' ਕਾਟਣਹਾਰਾ ॥ ੨ ॥ ਜਲੁ ਬਿਲੋਵੈ ਜਲੁ ਮਥੈ^੮ ਤਤੁ ਲੋੜੈ ਅੰਧੁ
 ਅਗਿਆਨਾ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਦਧਿ^{੧੦} ਮਥੀਐ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪਾਈਐ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨਾ ॥
 ਮਨਮੁਖ ਤਤੁ ਨ ਜਾਣਨੀ^{੧੨} ਪਸੂ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨਾ ॥ ੩ ॥ ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ਮਰੀ ਮਰੁ
 ਮਰਿ ਜੰਮੈ ਵਾਰੋ ਵਾਰ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦੇ ਜੇ ਮਰੈ ਫਿਰਿ ਮਰੈ ਨ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ॥
 ਗੁਰਮਤੀ ਜਗਜੀਵਨੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਸਭਿ ਕੁਲ ਉਧਾਰਣਹਾਰ ॥ ੪ ॥ ਸਚਾ ਵਖਰੁ^{੧੩}
 ਨਾਮੁ ਹੈ ਸਚਾ ਵਾਪਾਰਾ ॥ ਲਾਹਾ ਨਾਮੁ ਸੰਸਾਰਿ ਹੈ ਗੁਰਮਤੀ ਵੀਚਾਰਾ ॥
 ੧੪ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਕਾਰ ਕਮਾਵਣੀ ਨਿਤ ਤੋਟਾ ਸੈਸਾਰਾ ॥ ੫ ॥ ਸਾਚੀ ਸੰਗਤਿ ਬਾਨੁ ਸਚੁ
 ਸਚੇ ਘਰ ਬਾਰਾ ॥ ਸਚਾ ਭੋਜਨੁ ਭਾਉ ਸਚੁ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰਾ^{੧੫} ॥ ਸਚੀ ਬਾਣੀ
 ਸੰਤੋਖਿਆ ਸਚਾ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ੬ ॥ ਰਸ ਭੋਗਣ ਪਾਤਿਸਾਹੀਆ ਦੁਖ ਸੁਖ
 ਸੰਘਾਰਾ^{੧੬} ॥ ਮੋਟਾ^{੧੭} ਨਾਉ ਧਰਾਈਐ ਗਲਿ ਅਉਗਣ ਭਾਰਾ ॥ ਮਾਣਸ ਦਾਤਿ
 ਨ ਹੋਵਈ ਤੂ ਦਾਤਾ ਸਾਰਾ^{੧੮} ॥ ੭ ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ^{੧੯} ਤੂ ਧਣੀ^{੨੦} ਅਵਿਗਤੁ^{੨੧}
 ਅਪਾਰਾ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਦਰੁ ਜੋਈਐ^{੨੨} ਮੁਕਤੇ ਭੰਡਾਰਾ ॥ ਨਾਨਕ ਮੇਲੁ ਨ ਚੂਕਈ^{੨੩}
 ਸਾਚੇ ਵਾਪਾਰਾ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧* ॥ ਬਿਖੁ ਬੋਹਿਥਾ ਲਾਇਆ ਦੀਆ
 ਸਮੁੰਦ ਮੰਝਾਰਿ^{੨੪} ॥ ੨੬ ਕੰਧੀ ਦਿਸਿ ਨ ਆਵਈ ਨਾ ਉਰਵਾਰੁ ਨ ਪਾਰੁ ॥ ਵੰਝੀ^{੨੭}
 ਹਾਥਿ ਨ ਖੋਵਟੁ ਜਲੁ ਸਾਗਰੁ ਅਸਰਾਲੁ^{੨੮} ॥ ੧ ॥ ਬਾਬਾ ਜਗੁ ਫਾਥਾ ਮਹਾ ਜਾਲਿ ॥
 ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ^{੨੯} ਉਬਰੇ^{੩੦} ਸਚਾ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੈ
 ਬੋਹਿਥਾ ਸਬਦਿ ਲੰਘਾਵਣਹਾਰੁ ॥ ਤਿਥੈ ਪਵਣੁ ਨ ਪਾਵਕੋ^{੩੧} ਨਾ ਜਲੁ ਨਾ ਆਕਾਰੁ ॥
 ਤਿਥੈ ਸਚਾ ਸਚਿ ਨਾਇ ਭਵਜਲ ਤਾਰਣਹਾਰੁ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੩੨} ਲੰਘੇ ਸੇ ਪਾਰਿ ਪਏ
 ਸਚੇ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਆਵਾਗਉਣੁ ਨਿਵਾਰਿਆ^{੩੩} ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਇ ॥
 ਗੁਰਮਤੀ ਸਹਜੁ^{੩੪} ਉਪਜੈ ਸਚੇ ਰਹੈ ਸਮਾਇ ॥ ੩ ॥ ਸਪੁ ਪਿੜਾਈ^{੩੫} ਪਾਈਐ ਬਿਖੁ
 ਅੰਤਰਿ ਮਨਿ ਰੋਸੁ ॥ ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਪਾਈਐ ਕਿਸ ਨੋ ਦੀਜੈ ਦੋਸੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਗਾਰੜੁ^{੩੬} ਜੇ ਸੁਣੇ ਮੰਨੇ ਨਾਉ ਸੰਤੋਸੁ^{੩੭} ॥ ੪ ॥ ਮਾਗਰਮਛੁ ਫਹਾਈਐ ਕੁੰਡੀ ਜਾਲੁ
 ਵਤਾਇ^{੩੮} ॥ ਦੁਰਮਤਿ ਫਾਥਾ ਫਾਹੀਐ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਪਛੋਤਾਇ ॥ ਜੰਮਣ ਮਰਣੁ
 ਨ ਸੁਝਈ ਕਿਰਤੁ^{੩੯} ਨ ਮੋਟਿਆ ਜਾਇ ॥ ੫ ॥ ਹਉਮੈ ਬਿਖੁ ਪਾਇ ਜਗਤੁ

੧ ਫੇਖੀ ਵਾਲੇ ।
 ੨ ਉਹ ਸ਼ੇਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਰ (ਬੁਢੇਪਾ) ਨਹੀਂ ਆਵਦਾ ।
 ੩ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ ।
 ੪ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।
 ੫ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੬ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੭ ਪਾਪ ।
 ੮ ਪਾਣੀ ਰਿੜਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅੰਨ੍ਹਾ ਮੁਰਖ ਤਤ (ਮਖਣ) ਕਢਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੯ ਰਿੜਕਦਾ ਹੈ ।
 ੧੦ ਦਹੀਂ । ਜੋ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਦਹੀਂ (ਭਾਵ ਸ਼ਬਦ) ਰਿੜਕੀਏ ਤਾਂ ਨਾਮ-ਨਿਧਾਨ ਰੂਪ ਮਖਣ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ।
 ੧੧ ਪਸ਼ੂ ਸੁਭਾਵ ਵਿਚ ।
 ੧੨ ਜੋ ਹਉਮੈ-ਮੋਹਾ ਦੀ ਮਰੂ (ਮੋਤ) ਮਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੁੜ ੨ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੩ ਸੋਦਾ ।
 ੧੪ ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਲਗਨ ਦੁਆਰਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਿਤ ਘਾਟਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੫ ਆਸਰਾ ।
 ੧੬ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ।
 ੧੭ ਵੱਡਾ ।
 ੧੮ ਉੱਤਮ, ਅਸਲ । ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਦਿਤੀ ਦਾਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਅਸਲ ਦਾਤਾ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ ।
 ੧੯ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
 ੨੦ [ਸਿੰਧੀ] ਮਾਲਕ ।
 ੨੧ ਅਭਿਨਾਸੀ ।
 ੨੨ [ਫਾ ਜੇਈਦਨ=ਵੰਦਣਾ] ਛਾਲੀਏ । ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦਾ ਦਰ ਢੂੰਢੀਏ, ਤਾਂ ਉਹ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

੨੩ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ, ਮੁਕਦਾ । ਭਾਵ ਸਦੀਵੀ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੪ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਲਦ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਠੱਲ੍ਹ ਦਿਤਾ ।
 ੨੫ ਵਿਚ ।
 ੨੬ (ਉਸ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ) ਕੰਢਾ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ।
 ੨੭ ਵੰਝ । ਨਾ ਹਥ ਵਿਚ ਵੰਝ ਹੈ ਨਾ ਖੇਵਟ (ਮਲਾਹ) ਹੈ ।
 ੨੮ ਭਿਆਨਕ ।
 ੨੯ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
 ੩੦ ਤਰੇ ।
 ੩੧ ਅੱਗ ।
 ੩੨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਨਾਲ ।
 ੩੩ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ।
 ੩੪ ਪ੍ਰਾਣ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਅਭੋਲਤਾ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ।
 ੩੫ ਪਟਾਰੀ । ਸਪ ਨੂੰ ਪਟਾਰੀ ਵਿਚ ਪਾ ਦਈਏ ਤਾਂ ਫੀ ਉਸ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭੋਖ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ ਫੀ ਮਨ ਵਿਚ ਰੋਹ ਰੂਪ ਜ਼ਹਿਰ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਪਿਛਲੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤਾਉ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਹਾਂ ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਗਾਰੜੁ ਮੰਤਰ ਸੁਣੇ ਅਤੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਮੰਨੇ ਤਾਂ ਜ਼ਹਿਰ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ।
 ੩੬ ਗਾਰੜੁ ਮੰਤਰ ਜੋ ਸੱਪ ਦੀ ਵਿਹੂ ਲਾਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਗਾਰੜੁ ਹੈ ।
 ੩੭ ਸੰਤੋਖ, ਸ਼ਾਂਤੀ (ਇਸੇ ਨੂੰ ਉਤਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ 'ਸਹਜੁ' ਆਖਿਆ ਹੈ ।)
 ੩੮ ਫੇਰ ਕੇ, ਪਾ ਕੇ ।
 ੩੯ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਅਸਰ, ਸੁਭਾਵ ।

* ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਉਮੈ ਦੀ ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਬਚਾਉ ਇਸ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ ।

ਉਪਾਇਆ ਸਬਦੁ ਵਸੈ ਬਿਖੁ ਜਾਇ ॥ ੧ਜਰਾ ਜੋਹਿ ਨ ਸਕਈ ਸਚਿ ਰਹੈ ਲਿਵ
 ਲਾਇ ॥ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੁ ਸੋ ਆਖੀਐ ਜਿਸੁ ਵਿਚਹੁ ਹਉਮੈ ਜਾਇ ॥ ੬ ॥ ਧੰਧੈ
 ਧਾਵਤ ਜਗੁ ਬਾਧਿਆ ਨਾ ਬੂਝੈ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਜੰਮਣ ਮਰਣੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ੨ਮਨਮੁਖ
 ਮੁਗਧੁ ਗਵਾਰੁ ॥ ਗੁਰਿ ਰਾਖੇ ਸੇ ਉਬਰੇ੩ ਸਚਾ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ੭ ॥ ਸੂਹਣੁ੪
 ਪਿੰਜਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕੈ ਬੋਲੈ ਬੋਲਣਹਾਰੁ ॥ ਸਚੁ ਚੁਗੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਐ ੫ਉਡੈ ਤ ਏਕਾ
 ਵਾਰ ॥ ਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਖਸਮੁ ਪਛਾਣੀਐ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥ ੮ ॥ ੨ ॥
 ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ੬ਸਬਦਿ ਮਰੈ ਤਾ ਮਾਰਿ ਮਰੁ ਭਾਗੋ ਕਿਸੁ ਪਹਿ ਜਾਉ ॥
 ੧ਜਿਸ ਕੈ ਡਰਿ ਭੈ ਭਾਗੀਐ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤਾ ਕੋ ਨਾਉ ॥ ਮਾਰਹਿ ਰਾਖਹਿ ਏਕੁ ਤੂ
 ਬੀਜਉ੮ ਨਾਹੀ ਬਾਉ ॥ ੧ ॥ ਬਾਬਾ ਮੈ ਕੁਚੀਲੁ੬ ਕਾਚਉ੧੦ ਮਤਿਹੀਨ ॥ ਨਾਮ
 ਬਿਨਾ ਕੋ ਕਛੁ ਨਹੀ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਪੂਰੀ ਮਤਿ ਕੀਨ੧੧ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ੧੨ਅਵਗਣਿ
 ਸੁਭਰ ਗੁਣ ਨਹੀ ਬਿਨੁ ਗੁਣ ਕਿਉ ਘਰਿ ਜਾਉ ॥ ੧੩ਸਹਜਿ ਸਬਦਿ ਸੁਖੁ ਉਪਜੈ
 ਬਿਨੁ ਭਾਗਾ ਧਨੁ ਨਾਹਿ ॥ ਜਿਨ ਕੈ ਨਾਮੁ ਨ ਮਨਿ ਵਸੈ ਸੇ ਬਾਧੇ ਦੁਖ ਸਹਾਹਿ ॥
 ੨ ॥ ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਸੇ ਕਿਤੁ੧੪ ਆਏ ਸੰਸਾਰਿ ॥ ਆਗੈ ਪਾਛੈ ਸੁਖੁ
 ਨਹੀ ੧੫ਗਾਭੇ ਲਾਏ ਛਾਰੁ ॥ ਵਿਛੜਿਆ ਮੇਲਾ ਨਹੀ ਦੁਖੁ ਘਣੈ੧੬ ਜਮ ਦੁਆਰਿ॥
 ੩ ॥ ਅਗੈ ਕਿਆ ਜਾਣਾ ਨਾਹਿ ਮੈ ਭੂਲੇ ਤੂ ਸਮਝਾਇ ॥ ਭੂਲੇ ਮਾਰਗੁ੧੭ ਜੋ ਦਸੇ
 ਤਿਸ ਕੈ ਲਾਗਉ ਪਾਇ੧੮ ॥ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਦਾਤਾ ਕੋ ਨਹੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਇ॥
 ੪ ॥ ਸਾਜਨੁ ਦੇਖਾ ਤਾ ਗਲਿ ਮਿਲਾ ੧੯ਸਾਚੁ ਪਠਾਇਓ ਲੇਖੁ ॥ ੨੦ਮੁਖਿ ਧਿਮਾਣੈ
 ਧਨ ਖੜੀ ੨੧ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਖੀ ਦੇਖੁ ॥ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤੂ ਮਨਿ ਵਸਹਿ ਨਦਰੀ ੨੨ਕਰਮਿ
 ਵਿਸੇਖੁ ॥ ੫ ॥ ਭੂਖ ਪਿਆਸੇ ਜੇ ਭਵੈ ੨੩ਕਿਆ ਤਿਸੁ ਮਾਗਉ ਦੇਇ ॥ ਬੀਜਉ ਸੂਝੈ ਕੋ
 ਨਹੀ ਮਨਿ ਤਨਿ ਪੂਰਨੁ ਦੇਇ ॥ ਜਿਨਿ ਕੀਆ ਤਿਨਿ ਦੇਖਿਆ ਆਪਿ ਵਡਾਈ
 ਦੇਇ ॥ ੬ ॥ ੨੪ਨਗਰੀ ਨਾਇਕੁ ਨਵਤਨੋ੨੫ ੨੬ਬਾਲਕੁ ਲੀਲ ਅਨੂਪੁ ॥ ੨੭ਨਾਰਿ ਨ
 ਪੁਰਖੁ ਨ ਪੰਖਣੁ ਸਾਚਉ ਚਤੁਰੁ ਸਰੂਪੁ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਥੀਐ੨੮ ਤੂ ਦੀਪਕੁ ਤੂ
 ਧੂਪੁ੨੯ ॥ ੭ ॥ ਗੀਤ ਸਾਦ ਚਾਖੇ ਸੁਣੇ ਬਾਦ੩੦ ਸਾਦ ਤਨਿ ਰੋਗੁ ॥ ਸਚੁ ਭਾਵੈ ੩੧ਸਾਚਉ
 ਚਵੈ ਛੂਟੈ ਸੋਗ ਵਿਸੋਗੁ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੁ ਹੋਗੁ ॥ ੮ ॥ ੩ ॥
 ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧੧ ॥ ਸਾਚੀ ਕਾਰ ਕਮਾਵਣੀ ਹੋਰਿ ਲਾਲਚ ਬਾਦਿ੩੦ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ
 ਸਾਚੈ ਮੋਹਿਆ ਜਿਹਵਾ੩੨ ਸਚਿ ਸਾਦਿ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਕੋ ਰਸੁ ਨਹੀ ਹੋਰਿ ਚਲਹਿ
 ਬਿਖੁ ਲਾਦਿ੩੩ ॥ ੧ ॥ ਐਸਾ ਲਾਲਾ੩੪ ੩੫ਮੋਰੇ ਲਾਲ ਕੋ ਸੁਣਿ ਖਸਮ ਹਮਾਰੇ ॥ ਜਿਉ
 ਫੁਰਮਾਵਹਿ ਤਿਉ ਚਲਾ ਸਚੁ ਲਾਲ ਪਿਆਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਨਦਿਨੁ੩੬ ਲਾਲੇ੩੭

- ੧ ਬੁਢੇਪਾ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ।
- ੨ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਨੇ ਜੋ ਮੁਰਖ ਤੇ ਅਵੇੜਾ ਹੈ ।
- ੩ ਤਰੇ ਹਨ ।
- ੪ ਤੋਤਾ । ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ ਤੋਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਬੋਲ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ।
- ੫ ਭਾਵ ਮੁੜ ਕੇ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (ਜਨਮ ਮਰਨ ਮੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੀਵ ਤੋਤੇ ਦਾ) ।
- ੬ ਮਰੂ (ਮੌਤ) ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਮਾਰ : ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਮੌਤ ਤੋਂ ਕਿਥੇ ਭਜ (ਬਚ) ਕੇ ਜਾਵੇਗੇ ?
- ੭ ਜਿਸ ਹਰੀ ਦੇ ਡਰ ਨਾਲ ਡਰ ਆਪ ਨਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਅਮਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਹੈ ।
- ੮ ਦੂਸਰਾ । ੯ ਗੰਦਾ ।
- ੧੦ ਕੱਚਾ ।
- ੧੧ ਕੀਤੀ, ਦਿਤੀ ਹੈ ।
- ੧੨ ਔਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਨਕਾ-ਨਕ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਗੁਣ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ; ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ (ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ) ਜਾਵਾਂ ?
- ੧੩ ਸਹਜ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ : ਪੂਰਨ ਅਭੋਲਤਾ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ।
- ੧੪ ਕਿਸ ਲਈ ?
- ੧੫ ਉਹ ਸੁਆਹ ਦੇ ਲਏ ਹੋਏ ਗੱਡੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਰੀਰ ਹਨ ।
- ੧੬ ਬਹੁਤਾ । ੧੭ ਰਸਤਾ ।
- ੧੮ ਪੈਰੀਂ ।
- ੧੯ ਸਚ ਰੂਪ ਲੇਖ (ਚਿੰਨੀ) ਉਸ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਹੈ । ਸਚੀ ਚਿੰਦਗੀ ਬਤੀਤ ਕਰਨੀ, ਇਹ ਚਿੰਨੀ

- ਉਸ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਹੈ ।
- ੨੦ ਮੁੰਹ-ਧਿਆਨ ਹੋ ਕੇ । ਸੋਚ ਵਿਚ ਡੁਬੀ ਹੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਖੜੋਤੀ ਹੈ ।
- ੨੧ ਹੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ! ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ਔਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖ ਲੇ (ਭਾਵ ਆਪਣੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਔਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖ) ।
- ੨੨ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਖ (ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ, ਵਡਿਆਈ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
- ੨੩ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਕੀ ਕੰਮਗਣਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਹ ਕੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੋਰ ਬੀਜਦੀ (ਦੂਸਰਾ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ; ਜੇ ਮਨ ਤਨ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਓਹੀ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ।
- ੨੪ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਨਗਰੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ।
- ੨੫ ਨਵਾਂ ।
- ੨੬ ਉਹ ਬਾਲਕ ਹੈ ਜੋ ਲੀਲਾ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਹੈ । ਸਦਾ ਤਾਜ਼ਾ ਤੇ ਨਿੱਤ ਨਵਾਂ ਹੋ ਕੇ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੇ ਚੋਜ ਕਰਨ ਕਰਕੇ 'ਬਾਲਕੁ' ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ।
- ੨੭ ਨਾਰ ਪੁਰਖ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਤੇ ਹਦਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ । ਪੰਖਣੁ=ਪੰਛੀ ।
- ੨੮ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੯ ਸੁਗੰਧਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜਲਨ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ ਪੁੰਆ । ਤੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਦੀਪਕ ਅਤੇ ਸੁਗੰਧਤ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈਂ ।
- ੩੦ ਬੇਅਰਥ, ਫਸ਼ਲ । ੩੧ ਸਚ ਬੋਲੇ (ਚਵੇ) ।
- ੩੨ ਜੀਭ । ੩੩ ਲਦ ਕੇ ।
- ੩੪ [ਛਾ.] ਗੁਲਾਮ, ਨੌਕਰ ।
- ੩੫ ਮੇਰੇ ਲਾਲ (ਹਰੀ) ਦਾ ।
- ੩੬ ਹਰ ਰੋਜ਼ । ੩੭ ਸੇਵਕ ਦੀ ।

* ਜੇ ਅਮਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਈਏ ਤਾਂ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ (੧)। ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਔਗੁਣ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਗੁਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਜਾਣ ਜੋਗਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੨) । ਨਾਮ ਤੋਂ ਸਖਣੀ ਚਿੰਦਗੀ ਬਿਅਰਥ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੀ (੩) । ਗੁਰੂ ਹੀ ਹੀ ਪਾਸ ਜਾਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹੈ (੪) । ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਇਹ ਗੁਮਰਾਹੀ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਸੁਚੇਤਤਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (੫) । ਇਹ ਮਿਭਾਪ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਕਰੇ ਤਾਂ ਮਿਭਈ ਹੈ (੬) । ਉਹ ਮਨੁੱਖ, ਪੰਛੀ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦਿਸਣ ਵਾਲੀ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਇਕ ਅਦਿੱਖ ਹਸਤੀ ਹੈ ਜੋ ਸਦਾ ਨਵੀਂ ਨਰੋਈ ਤੇ ਸੋਹਣੀ ਚਤੁਰ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਦੀ ਹੈ (੭) । ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਸਚ ਸਰੂਪ ਦੀ ਲਗਨ ਲਗ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਸਦਾ ਸਚ ਬੋਲਦਾ ਅਤੇ ਸੋਗ ਵਿੰਜੋਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੮) ।

† ਇਸ ਅਤੇ ਅਗਲੀ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦੇ ਅਨਿੰਨ ਸੇਵਕ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਦਸੀ ਹੈ ।

ਚਾਕਰੀ ^੧ਗੋਲੇ ਸਿਰਿ ਮੀਰਾ ॥ ਗੁਰਬਚਨੀ ਮਨੁ ਵੇਚਿਆ ਸਬਦਿ ਮਨੁ ਧੀਰਾ^੨ ॥
 ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਸਾਬਾਸਿ ਹੈ ਕਾਟੈ ਮਨ ਪੀਰਾ^੩ ॥ ੨ ॥ ^੪ਲਾਲਾ ਗੋਲਾ ਧਣੀ ਕੋ ਕਿਆ
 ਕਹਉ ਵਡਿਆਈਐ ॥ ਭਾਣੈ ਬਖਸੇ ਪੂਰਾ ਧਣੀ ਸਚੁ ਕਾਰ ਕਮਾਈਐ ॥
 ਵਿਛੜਿਆ ਕਉ ਮੇਲਿ ਲਏ ਗੁਰ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਈਐ ॥ ੩ ॥ ਲਾਲੇ ਗੋਲੇ ਮਤਿ
 ਖਰੀ ਗੁਰ ਕੀ ਮਤਿ ਨੀਕੀ^੪ ॥ ਸਾਚੀ ਸੁਰਤਿ ਸੁਹਾਵਣੀ ਮਨਮੁਖ ਮਤਿ ਫੀਕੀ ॥
 ਮਨੁ ਤਨੁ ਤੇਰਾ ਤੂ ਪ੍ਰਭੂ ਸਚੁ ਧੀਰਕ^੫ ਧੁਰ ਕੀ ॥ ੪ ॥ ਸਾਚੈ ਬੈਸਣੁ ਉਠਣਾ ਸਚੁ
 ਭੋਜਨੁ ਭਾਖਿਆ^੬ ॥ ਚਿਤਿ ਸਚੈ ਵਿਤੋ^੭ ਸਚਾ ਸਾਚਾ ਰਸੁ ਚਾਖਿਆ ॥ ^੮ਸਾਚੈ ਘਰਿ
 ਸਾਚੈ ਰਖੇ ਗੁਰ ਬਚਨਿ ਸੁਭਾਖਿਆ ॥ ੫ ॥ ਮਨਮੁਖ ਕਉ ਆਲਸੁ ਘਣੈ^੯ ਫਾਥੇ
 ਓਜਾੜੀ ॥ ਫਾਥਾ ਚੁਗੈ ਨਿਤ ਚੋਗੜੀ ^{੧੦}ਲਗਿ ਬੰਧੁ ਵਿਗਾੜੀ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ^{੧੧}
 ਮੁਕਤੁ ਹੋਇ ^{੧੨}ਸਾਚੇ ਨਿਜ ਤਾੜੀ ॥ ੬ ॥ ਅਨਹਤਿ^{੧੩} ਲਾਲਾ ਬੋਧਿਆ ਪ੍ਰਭ ਹੇਤਿ
 ਪਿਆਰੀ ॥ ^{੧੪}ਬਿਨੁ ਸਾਚੇ ਜੀਉ ਜਲਿ ਬਲਉ ਬੂਠੇ ਵੇਕਾਰੀ ॥ ^{੧੫}ਬਾਦਿ ਕਾਰਾ
 ਸਭਿ ਛੋਡੀਆ ^{੧੬}ਸਾਚੀ ਤਰੁ ਤਾਰੀ ॥ ੭ ॥ ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ^{੧੭}ਤਿਨਾ
 ਠਉਰ ਨ ਠਾਉ ॥ ਲਾਲੈ ਲਾਲਚੁ ਤਿਆਗਿਆ ਪਾਇਆ ਹਰਿਨਾਉ ॥ ਤੂ ਬਖਸਹਿ
 ਤਾ ਮੇਲਿ ਲੈਹਿ ਨਾਨਕ ^{੧੮}ਬਲਿ ਜਾਉ ॥ ੮ ॥ ੪ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਲਾਲੈ
 ਗਾਰਬੁ^{੧੯} ਛੋਡਿਆ ^{੨੦}ਗੁਰ ਕੇ ਭੈ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਈ ॥ ਲਾਲੈ ਖਸਮੁ^{੨੧} ਪਛਾਣਿਆ
 ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਖਸਮਿ ਮਿਲਿਐ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥
 ੧ ॥ ਲਾਲਾ ਗੋਲਾ ਖਸਮ ਕਾ ਖਸਮੈ ਵਡਿਆਈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਉਬਰੇ^{੨੨} ਹਰਿ
 ਕੀ ਸਰਣਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਲਾਲੇ ਨੋ ^{੨੩}ਸਿਰਿ ਕਾਰ ਹੈ ਧੁਰਿ ਖਸਮਿ ਫੁਰਮਾਈ ॥
 ਲਾਲੈ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣਿਆ ਸਦਾ ਰਹੈ ਰਜਾਈ^{੨੪} ॥ ਆਪੇ ਮੀਰਾ^{੨੫} ਬਖਸਿ ਲਏ
 ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ੨ ॥ ਆਪਿ ਸਚਾ ਸਭੁ ਸਚੁ ਹੈ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਬੁਝਾਈ ॥ ਤੇਰੀ
 ਸੇਵਾ ਸੋ ਕਰੇ ਜਿਸ ਨੋ ਲੈਹਿ ਤੂ ਲਾਈ ॥ ਬਿਨੁ ਸੇਵਾ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਆ ਦੂਜੈ
 ਭਰਮਿ ਖੁਆਈ * ॥ ੩ ॥ ਸੋ ਕਿਉ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੀਐ ਨਿਤ ਦੇਵੈ ^{੨੬}ਚੜ੍ਹੈ
 ਸਵਾਇਆ ॥ ^{੨੭}ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਤਿਸਦਾ ਸਾਹੁ^{੨੮} ਤਿਨੈ ਵਿਚਿ ਪਾਇਆ ॥ ਜਾਕਿ ਪਾ
 ਕਰੇ ਤਾ ਸੇਵੀਐ ਸੇਵਿ ਸਚਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ^{੨੯}ਲਾਲਾ ਸੋ ਜੀਵਤੁ ਮਰੈ ਮਰਿ,
 ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਏ ॥ ਬੰਧਨ ਤੂਟਹਿ ਮੁਕਤਿ ਹੋਇ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਗਨਿ ਬੁਝਾਏ ॥
 ਸਭ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ^{੩੦} ਹੈ ^{੩੧}ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੋ ਪਾਏ ॥ ੫ ॥ ਲਾਲੇ ਵਿਚਿ ਗੁਣੁ ਕਿਛੁ
 ਨਹੀ ਲਾਲਾ ਅਵਗਣਿਆਰੁ ॥ ਤੁਧੁ ਜੇਵਡੁ ਦਾਤਾ ਕੋ ਨਹੀ ਤੂ ਬਖਸਣਹਾਰੁ ॥
 ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਲਾਲਾ ਮੰਨੇ ਏਹ ਕਰਣੀ ਸਾਰੁ^{੩੨} ॥ ੬ ॥ ਗੁਰੁ ਸਾਗਰੁ

੧ ਗੋਲੇ (ਸੇਵਕ) ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਮੀਰਾ
[ਡਾ. 'ਅਮੀਰ' ਦਾ ਸੰਖੇਪ] ਸਰਦਾਰ, ਮਾਲਕ।
੨ ਧੀਰਜਵਾਨ ਹੋਇਆ।
੩ ਪੀੜ।
੪ ਹਰੀ ਧਣੀ (ਮਾਲਕ) ਦੇ ਗੋਲੇ ਦੀ ਕੀ
ਵਡਿਆਈ ਦਸੀਏ ?
੫ [ਸਿ. ਨਿਕੁ=ਸੁਅੱਛ. ਸਾਫ਼] ਉੱਤਮ। ਗੁਰੂ ਦੀ
ਮਤ ਚੰਗੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਉਸ ਦੇ ਸੇਵਕ ਦੀ ਮਤ
ਭੀ ਚੰਗੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਸਚ
ਵਾਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੋਹਣੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਪਰ
ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਮਤ
ਫਿਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
੬ ਧੀਰਜ। ਸਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਤੋਂ ਹੀ ਧੀਰਜ
ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।
੭ ਖਾਧਾ।
੮ ਧਨ। ਚਿਤ ਵਿਚ ਸੱਚਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ
ਦਾ ਧਨ ਵੀ ਸਚਾ ਹੈ।
੯ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ (ਉਪਦੇਸ਼)
ਦੁਆਰਾ ਚੰਗੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਚੇ ਨੇ
ਸਚੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਹੈ।
੧੦ ਬਹੁਤਾ।
੧੧ ਪਦਾਰਥਾਂ ਰੂਪ ਚੋਗ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ
ਸੰਬੰਧ ਵਿਗਾੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
੧੨ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੧੩ ਆਪਣੇ ਸਚੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਤਾੜੀ ਲਾ ਕੇ।
੧੪ ਇਕ ਹਸ, ਲਗਾਤਾਰ। ਹਰੀ ਦਾ ਸੇਵਕ
ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਵਿਚ
ਲਗਾਤਾਰ ਵਿੰਨਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

੧੫ ਜਿਹੜੇ ਸਚੇ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਨ, ਉਹ ਝੂਠੇ
ਤੇ ਵਿਕਾਰੀ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਜਲਦਾ
ਬਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਫ਼ਝੂਲ ਕੰਮ।
੧੭ ਸਚੀ ਤਾਰੀ ਤਰੇ।
੧੮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਥਾਂ ਟਿਕਾਣਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
੧੯ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਵਾਂ।
੨੦ ਹੇਕਾਰ।
੨੧ ਗੁਰੂ ਦੇ ਭੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਭਾ ਕਰਕੇ,
ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਭੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਭਾ ਸਿਖ ਕੇ।
੨੨ ਮਾਲਕ।
੨੩ ਤਰ ਗਏ।
੨੪ ਸਿਰ ਤੇ ਕਾਰ। ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਇਹ ਉਸ ਦੇ
ਸਿਰ ਤੇ (ਜਿਸੇ) ਕੰਮ ਹੈ, ਜੇ ਧੂਰ ਤੋਂ ਮਾਲਕ
ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ।
੨੫ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ, ਹੁਕਮ ਵਿਚ।
੨੬ ਮਾਲਕ। ਦੋਖੇ ਉਤਲਾ ਨੋਟ ੧।
੨੭ (ਉਸ ਦਾ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ) ਵਧਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਜਿੰਦ ਤੇ ਸਹੀਰ।
੨੯ ਸ਼ਾਸ।
੩੦ ਸੇਵਕ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਮਰ ਜਾਵੇ,
ਅਤੇ ਇਉਂ ਮਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਇਸ
ਮਰਨ ਦਾ ਹੇਕਾਰ ਭੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇ।
੩੧ ਉਚੇ ਤੋਂ ਉਚੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ।
੩੨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ
ਕਰਦਾ ਹੈ।
੩੩ ਸੁਸ਼ਟ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੁ^੧ ਜੋ ਇਛੇ ਸੋ ਫਲੁ ਪਾਏ ॥ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਅਮਰੁ ਹੈ ਹਿਰਦੈ ਮੰਨਿ
 ਵਸਾਏ ॥ ਗੁਰਸੇਵਾ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੈ ਜਿਸ ਨੋ ਹੁਕਮੁ ਮਨਾਏ ॥ ੭ ॥ ਸੁਇਨਾ ਰੁਪਾ^੨
 ਸਭ ਧਾਤੁ^੩ ਹੈ ਮਾਟੀ ਰਲਿ ਜਾਈ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਨ ਚਲਈ ਸਤਿਗੁਰਿ
 ਬੂਝ ਬੁਝਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸੇ ਨਿਰਮਲੇ ਸਾਚੈ ਰਹੇ ਸਮਾਈ ॥ ੮ ॥ ੫ ॥
 ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ਹੁਕਮੁ ਭਇਆ ਰਹਣਾ ਨਹੀ ਧੁਰਿ ਫਾਟੇ ਚੀਰੈ ॥ ਏਹੁ
 ਮਨੁ ਅਵਗਣਿ ਬਾਧਿਆ ^੪ਸਹੁ ਦੇਹ ਸਰੀਰੈ ॥ ਪੂਰੈ ਗੁਰਿ ਬਖਸਾਈਅਹਿ ਸਭਿ
 ਏਗੁਨਹ ਫਕੀਰੈ ॥੧॥ ਕਿਉ ਰਹੀਐ ਉਠਿ ਚਲਣਾ ਬੁਝੁ ਸਬਦ ਬੀਚਾਰਾ ॥ ਜਿਸੁ
 ਤੂ ਮੇਲਹਿ ਸੋ ਮਿਲੈ ^੫ਧੁਰਿ ਹੁਕਮੁ ਅਪਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਿਉ ਤੂ ਰਾਖਹਿ
 ਤਿਉ ਰਹਾ ਜੋ ਦੇਹਿ ਸੁ ਖਾਉ ॥ ਜਿਉ ਤੂ ਚਲਾਵਹਿ ਤਿਉ ਚਲਾ ^੬ਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ
 ਨਾਉ ॥ ^੭ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਹਥਿ ਵਡਿਆਈਆ ਮੇਲਹਿ ਮਨਿ ਚਾਉ ॥ ੨ ॥ ^੮ਕੀਤਾ
 ਕਿਆ ਸਾਲਾਹੀਐ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਸੋਈ ॥ ਜਿਨਿ ਕੀਆ ਸੋ ਮਨਿ ਵਸੈ ਮੈ ਅਵਰੁ
 ਨ ਕੋਈ ॥ ਸੋ ਸਾਚਾ ਸਾਲਾਹੀਐ ਸਾਚੀ ਪਤਿ ਹੋਈ ॥ ੩ ॥ ਪੰਡਿਤੁ ਪੜਿ ਨ
 ਪਹੁਚਈ ਬਹੁ ^੯ਆਲ ਜੰਜਾਲਾ ॥ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੁਇ ਸੰਗਮੇ ਖੁਧਿਆ ^{੧੦}ਜਮਕਾਲਾ ॥
 ਵਿਛੋੜਾ ਭਉ ਵੀਸਰੈ ^{੧੧}ਪੂਰਾ ਰਖਵਾਲਾ ॥ ੪ ॥ ਜਿਨ ਕੀ ਲੇਖੈ ਪਤਿ ਪਵੈ ਸੇ
 ਪੂਰੇ ਭਾਈ ॥ ਪੂਰੇ ਪੂਰੀ ਮਤਿ ਹੈ ਸਚੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ^{੧੨}ਦੇਦੇ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵਈ
 ਲੈ ਲੈ ਬਕਿ ਪਾਈ ॥ ੫ ॥ ਖਾਰ ਸਮੁਦ੍ਰ ਢੰਢੋਲੀਐ ਇਕੁ ਮਣੀਆ ^{੧੩}ਪਾਵੈ ॥
 ਦੁਇ ਦਿਨ ਚਾਰਿ ਸੁਹਾਵਣਾ ਮਾਟੀ ਤਿਸੁ ਖਾਵੈ ॥ ^{੧੪}ਗੁਰੁ ਸਾਗਰੁ ਸਤਿ ਸੇਵੀਐ
 ਦੇ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ੬ ॥ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵਨਿ ਸੇ ਉਜਲੇ ^{੧੫}ਸਭ ਮੈਲੁ ਭਰੀਜੈ ॥
 ਮੈਲਾ ਉਜਲੁ ਤਾ ਥੀਐ ^{੧੬}ਪਾਰਸ ਸੰਗਿ ਭੀਜੈ ॥ ^{੧੭}ਵੰਨੀ ਸਾਚੇ ਲਾਲ ਕੀ
 ਕਿਨਿ ਕੀਮਤਿ ਕੀਜੈ ॥ ੭ ॥ ^{੧੮}ਭੇਖੀ ਹਾਥ ਨ ਲਭਈ ਤੀਰਥਿ ਨਹੀ ਦਾਨੇ ॥
 ਪੂਛਉ ਬੇਦ ਪੜੰਤਿਆ ^{੧੯}ਮੂਠੀ ਵਿਣੁ ਮਾਨੇ ॥ ਨਾਨਕ ਕੀਮਤਿ ਸੋ ਕਰੇ ^{੨੦}ਪੂਰਾ
 ਗੁਰੁ ਗਿਆਨੇ ॥ ੮ ॥ ੬ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ + ॥ ਮਨਮੁਖੁ ^{੨੧}ਲਹਰਿ ਘਰੁ ਤਜਿ
 ਵਿਗੁਚੈ ਅਵਰਾ ਕੇ ਘਰ ਹੋਰੈ ॥ ^{੨੨}ਗ੍ਰਿਹ ਧਰਮੁ ਗਵਾਏ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨ ਭੇਟੈ ਦੁਰਮਤਿ
 ਘੁਮਨ ਘੋਰੈ ॥ ਦਿਸੰਤਰੁ ^{੨੩}ਭਵੈ ਪਾਠ ਪੜਿ ਬਾਕਾ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਹੋਇ ਵਧੋਰੈ ॥
^{੨੪}ਕਾਚੀ ਪਿੰਡੀ ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੈ ਉਦਰੁ ਭਰੈ ਜੈਸੇ ਢੋਰੈ ॥੧॥ ਬਾਬਾ ਐਸੀ ਰਵਤ ^{੨੫}
 ਰਵੈ ਸੰਨਿਆਸੀ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਏਕ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਤੇਰੈ ਨਾਮਿ ਰਤੇ
 ਤ੍ਰਿਪਤਾਸੀ ^{੨੬}॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ^{੨੭}ਘੋਲੀ ਗੇਰੂ ਰੰਗੁ ਚੜਾਇਆ ਵਸਤੁ ਭੇਖ ਭੇਖਾਰੀ ॥
 ਕਾਪੜ ਫਾਰਿ ਬਨਾਈ ਖਿੰਬਾ ^{੨੮}ਝੋਲੀ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ॥ ਘਰਿ ਘਰਿ ਮਾਗੈ ਜਗੁ

- ੧ (ਗੁਰੂ) ਨਾਮ ਰੂਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਹੈ ।
- ੨ ਚਾਂਦੀ ।
- ੩ ਮਾਇਆ ।
- ੪ ਧਰ ਤੋਂ ਚਿਠੀ ਦੇ ਫਾਟਣ ਨਾਲ ; ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ ਫਟੀ ਹੋਈ ਚਿਠੀ ਆਉਣ ਤੇ । (ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਮੌਤ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਚਿਠੀ ਉਤਲੇ ਸਿਰਿਉਂ ਪਾਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।)
- ੫ ਦੇਹ-ਸਤੀਰ ਵਿਚ ਦੁਖ (ਅਵਗੁਣਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣ) ਸਹਾਰ ।
- ੬ ਮੈਂ ਫਕੀਰ (ਦਾਸ) ਦੇ ਗੁਨਾਹ (ਅਵਗੁਣ) । ਦਾਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਵਗੁਣ ਪੁਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹਾਂ ਬਖਸ਼ਾਏ ਜਾਣਗੇ ।
- ੭ ਇਹ ਬੇਅੰਤ ਹੁਕਮ ਧਰ ਤੋਂ ਹੀ ਪਿਆ ਹੈ ।
- ੮ ਤੇਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ।
- ੯ ਸਭ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਹਨ ; ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਚਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮੌਲ ਲਵੇ ।
- ੧੦ ਪੰਦਾ ਕੀਤੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਕੀ ਸਲਾਹੀਏ, ਜਦ ਕਿ ਪੰਦਾ ਕਰ ਕੇ ਸੰਭਾਲਨਾ ਉਹ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ?
- ੧੧ ਘਰ ਦੇ ਟੰਟੇ ।
- ੧੨ ਭੁਖ । ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਭੁਖ ਤੇ ਜਮਕਾਲ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਭਾਗੀ ਹੈ ।
- ੧੩ ਜਿਸ ਦਾ ਰਖਵਾਲਾ ਪੂਰਾ ਹਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ।
- ੧੪ 'ਦੇਦਾ ਦੇ ਲੰਦੇ ਬਿਕ ਪਾਹਿ' (ਜਪੁ) ।
- ੧੫ ਰਤਨ । ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਧਾਰਨ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਕੋਈ ਰਤਨ ਲਭ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸੋਭਾ ਦੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਹ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਗੁਰੂ ਅੰਸੇ ਗੁਣ ਰੂਪ ਰਤਨਾਂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਕਦੀ ਮੁਕਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਨਾ ਨਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

- ੧੬ ਜੇ ਸਚੇ ਸਮੁੰਦਰ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੋਵੀਏ ।
- ੧੭ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਮੌਲ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ।
- ੧੮ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੯ ਗੁਰੂ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਭਿਜੇ, ਭਾਵ ਛੋਹੇ ।
- ੨੦ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸਚੇ ਲਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜੇ ਰੰਗ ਉਸ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦੀ ।
- ੨੧ ਭੋਖਾਂ ਨਾਲ, ਤੀਰਥ ਕੀਤਿਆਂ, ਦਾਨ ਕੀਤਿਆਂ ਇਹ ਲਾਲ ਹਥ ਨਹੀਂ ਆਂਵਦਾ ।
- ੨੨ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਮੰਨਣ ਦੇ ਜਗਤ ਲੁਟਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।
- ੨੩ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ।
- ੨੪ ਕਿਸੇ ਜੇਸ਼ ਜਾਂ ਬੁਠੇ ਵੇਰਾਗ ਦੀ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਘਰ (ਗ੍ਰਿਹਸਤ) ਤਿਆਗ ਕੇ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੁੜ (ਪੋਟ ਭਰਨ ਲਈ) ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਲ ਤਕਦਾ ਹੈ ।
- ੨੫ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਧਰਮ । ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਨਿਬਾਹੁਣਾ ਜੇ ਉਸਦਾ ਧਰਮ ਸੀ ਛਡ ਬਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਉਲਟੀ ਮਤ ਦੇ ਭੇਵਰ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੬ ਦੇਸ਼ਾਂ ਅੰਦਰ ।
- ੨੭ ਕਚੇ (ਅਨਿਸਥਿਰ) ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ । ਇਹ ਸਰੀਰ ਚੋੜੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਹੈ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਵਾਕਰ ਪੋਟ ਭਰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੮ ਸਿਮਰਨ, ਰਟਨ । ਅੰਸੀ ਰਟਨ ਰਟੇ, ਭਾਵ ਚਿੰਦਗੀ ਦਾ ਢੰਗ ਔਸਾ ਬਣਾਵੇ
- ੨੯ ਰਜੀਦਾ ਹੈ ।
- ੩੦ ਗੁਰੂ (ਲਾਲ) ਫੰਗ ਘੋਲ ਕੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਕਪੜਿਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।
- ੩੧ ਚੋਗਾ, ਕਛਨੀ । ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਛਨੀ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ।

* ਮੌਤ ਸਿਰ ਤੇ ਹੈ । ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਲਾਲਚੀ ਪੰਡਤਾਂ ਵਾਲੇ ਦੰਡ ਜਾਂ ਭੇਖਧਾਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਰਮਾਂ (ਤੀਰਥ ਦਾਨ ਆਦਿ) ਨਾਲ ਇਹ ਮੌਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਲੈਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ।

+ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਫਰਜ਼ ਛਡ ਕੇ ਸੰਨਿਆਸ ਆਦਿ ਦੇ ਭੇਖ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਇਕ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ।

ਪਰਬੋਧੈ^੧ ਮਨਿ ਅੰਧੈ ਪਤਿ ਹਾਰੀ॥ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣਾ ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੈ^੨ ਜੂਐ ਬਾਜੀ
 ਹਾਰੀ ॥ ੨ ॥ ਅੰਤਰਿ ਅਗਨਿ ਨ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਬੂਝੈ ਬਾਹਰਿ ਪੂਅਰ^੩ ਤਾਪੈ ॥
 ਗੁਰਸੇਵਾ ਬਿਨੁ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਵੀ ਤਿਉਕਰਿ^੪ ਚੀਨਸਿ ਆਪੈ ॥ ਨਿੰਦਾ ਕਰਿ
 ਕਰਿ ਨਰਕਨਿਵਾਸੀ ਅੰਤਰਿ ਆਤਮ^੫ ਜਾਪੈ ॥ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਭਰਮਿ
 ਵਿਗੂਚਹਿ^੬ ਕਿਉ ਮਲੁ ਧੋਪੈ ਪਾਪੈ^੭ ॥੩॥ ਛਾਣੀ ਖਾਕੁ^੮ ਬਿਭੂਤ ਚੜਾਈ^੯ ਮਾਇਆ
 ਕਾ ਮਗੁ ਜੋਹੈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਏਕੁ ਨ ਜਾਣੈ^{੧੦} ਸਾਚੁ ਕਹੇ ਤੇ ਛੋਹੈ ॥ ਪਾਨੁ ਪੜੈ
 ਮੁਖਿ ਬੂਠੋ ਏਲੈ ਨਿਗੁਰੇ ਕੀ ਮਤਿ ਓਹੈ ॥ ਨਾਮੁ ਨ ਜਪਈ ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ ਬਿਨੁ
 ਨਾਵੈ ਕਿਉ ਸੋਹੈ ॥ ੪ ॥^{੧੧} ਮੂੰਡੁ ਮੁਡਾਇ ਜਟਾ ਸਿਖ^{੧੨} ਬਾਧੀ ਮੋਨਿ ਰਹੈ
 ਅਭਿਮਾਨਾ ॥ ਮਨੂਆ ਡੋਲੈ^{੧੩} ਦਹਦਿਸ ਧਾਵੈ ਬਿਨੁ ਰਤ^{੧੪} ਆਤਮ ਗਿਆਨਾ ॥
 ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਛੋਡਿ ਮਹਾ ਬਿਖੁ ਪੀਵੈ ਮਾਇਆ ਕਾ ਦੇਵਾਨਾ^{੧੫} ॥ ਕਿਰਤੁ^{੧੬} ਨ ਮਿਟਈ
 ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੂਝੈ^{੧੭} ਪਸੂਆ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨਾ ॥ ੫ ॥ ਹਾਥ ਕਮੰਡਲੁ^{੧੮} ਕਾਪੜੀਆ^{੧੯}
 ਮਨਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਉਪਜੀ ਭਾਰੀ ॥ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਜਿ ਕਰਿ ਕਾਮਿ ਵਿਆਪਿਆ ਚਿਤੁ
 ਲਾਇਆ ਪਰਨਾਰੀ ॥ ਸਿਖ^{੨੦} ਕਰੇ ਕਰਿ ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੈ ਲੰਪਟੁ^{੨੧} ਹੈ ਬਾਜਾਰੀ^{੨੨} ॥
 ਅੰਤਰਿ ਬਿਖੁ ਬਾਹਰਿ ਨਿਭਰਾਤੀ^{੨੩} ਤਾ ਜਮੁ ਕਰੇ ਖੁਆਰੀ ॥੬॥ ਸੋ ਸੰਨਿਆਸੀ ਜੋ
 ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੈ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ^{੨੪} ਗਵਾਏ ॥ ਛਾਦਨ^{੨੫} ਭੋਜਨ ਕੀ ਆਸ ਨ ਕਰਈ
 ਅਚਿੰਤੁ^{੨੬} ਮਿਲੈ ਸੋ ਪਾਏ ॥ ਬਕੈ^{੨੭} ਨ ਬੋਲੈ ਖਿਮਾ ਧਨੁ ਮੰਗ੍ਰਹੈ^{੨੮} ਤਾਮਸੁ ਨਾਮਿ
 ਜਲਾਏ ॥ ਧਨੁ ਗਿਰਹੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਜੋਗੀ ਜਿ ਹਰਿਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਏ ॥ ੭ ॥
 ਆਸ ਨਿਰਾਸ ਰਹੈ ਸੰਨਿਆਸੀ ਏਕਸੁ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ਹਰਿਰਸੁ ਪੀਵੈ
 ਤਾ ਸਾਤਿ ਆਵੈ^{੨੯} ਨਿਜਘਰਿ ਤਾੜੀ ਲਾਏ ॥ ਮਨੂਆ ਨ ਡੋਲੈ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੩੦} ਬੂਝੈ
^{੩੧} ਧਾਵਤੁ ਵਰਜਿ ਰਹਾਏ ॥ ਗ੍ਰਿਹੁ ਸਰੀਰੁ ਗੁਰਮਤੀ ਖੋਜੇ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਏ ॥
 ੮ ॥^{੩੨} ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਸਰੇਸਟ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਵੀਚਾਰੀ ॥^{੩੩} ਖਾਣੀ ਬਾਣੀ
 ਗਗਨ ਪਤਾਲੀ ਜੰਤਾ ਜੋਤਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥^{੩੪} ਸਭਿ ਸੁਖ ਮੁਕਤਿ ਨਾਮ ਧੁਨਿ ਬਾਣੀ
 ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਉਰ ਧਾਰੀ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਛੂਟਸਿ ਨਾਨਕ^{੩੫} ਸਾਚੀ ਤਰੁ ਤੂ ਤਾਰੀ ॥
 ੯ ॥ ੭ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ * ॥^{੩੬} ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੰਜੋਗਿ ਉਪਾਏ ਰਕਤੁ ਬਿੰਦੁ ਮਿਲਿ
 ਪਿੰਡੁ ਕਰੇ ॥ ਅੰਤਰਿ ਗਰਭ ਉਰਧਿ^{੩੭} ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਰੇ^{੩੮} ਦਾਤਿ ਕਰੇ ॥
 ੧ ॥ ਸੰਸਾਰੁ ਭਵਜਲੁ^{੩੯} ਕਿਉ ਤਰੈ ॥^{੪੦} ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਪਾਈਐ
^{੪੧} ਅਫਰਿਓ ਭਾਰੁ ਅਫਾਰੁ ਟਰੈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥^{੪੨} ਤੇ ਗੁਣ ਵਿਸਰਿ ਗਏ ਅਪਰਾਧੀ
 ਮੈ ਬਉਰਾ ਕਿਆ ਕਰਉ ਹਰੇ ॥ ਤੂ ਦਾਤਾ ਦਇਆਲੁ^{੪੩} ਸਭੈ ਸਿਰਿ ਅਹਿਨਿਸਿ^{੪੪}

੧ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨ ਸਮਝਦਾ ।
 ੩ ਧੁਣੀ । ਅੰਦਰ ਤਿਸ਼ਨਾ ਅਗਨੀ ਹੈ ਤੇ ਬਾਹਰੋਂ
 ਧੁਣੀ ਤਪਾਉਂਦਾ ਹੈ । 'ਪ੍ਰਭੂ' ਤਾਪ ਗੰਗੇ ਕੇ
 ਬਸਤ੍ਰ (ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ: ੫) ।
 ੪ ਸਮਝੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ।
 ੫ [ਆ-ਤਮ] ਗਾੜ੍ਹਾ ਹਨੇਰਾ (ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ) ।
 ਵਿਥੇ 'ਆਤਮ' ਪਾਠ ਅਸ਼ੁਧ ਹੈ ।
 ੬ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
 ੭ ਪਾਪਾਂ ਦੀ (ਮੱਲ) ।
 ੮ ਸੁਆਹ ਮਲੀ ਹੈ ।
 ੯ ਮਾਇਆ ਦਾ ਰਸਤਾ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ।
 ੧੦ ਸਚ ਆਖਣ ਤੇ ਗੁੱਸਾ ਲਗਦਾ ਸੂ ।
 ੧੧ ਸਿਰ ਮੁਨਾ ਕੇ ।
 ੧੨ [ਸੰ. ਸ਼ਿਖਾ] ਸੋਈ, ਚੋਟੀ ।
 ੧੩ ਦਸੇਂ ਤਰਫ਼ਾਂ (ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ) ਦੇੜਦਾ ਹੈ ।
 ੧੪ ਪਿਆਰ । ਆਤਮਕ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪਿਆਰ ਤੋਂ
 ਬਿਨਾਂ ।
 ੧੫ [ਫ਼ਾ ਦੀਵਾਨੀ] ਮਸਤ ।
 ੧੬ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਬਣਿਆ ਸੁਭਾਵ । ਦੇਖੋ
 ਪੰ ੭੪੫, ਨੋਟ ੯ ।
 ੧੭ ਪਸ਼ੁਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ; ਪਸ਼ੂ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲਾ
 ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੦੦੯, ਨੋਟ ੧੧ ।
 ੧੮ ਚਿਪੀ ।
 ੧੯ ਲੀਰਾਂ ਦਾ ਚੋਲਾ ਪਾਣ ਵਾਲੇ ਫ਼ਕੀਰ । ਦੇਖੋ
 ਪੰ. ੫੨੬, ਨੋਟ ੪ । ੨੦ ਉਪਦੇਸ਼ ।
 ੨੧ ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ।
 ੨੨ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਇਧਰ ਉਧਰ ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ,
 ਭੇਂਦੂ ।
 ੨੩ [ਸੰ. ਨਿਭ੍ਰਿਤ=ਚੁਪ ਚਾਂ] ਸ਼ਾਂਤ । ਦੇਖੋ 'ਕਾਇਆ'
 ਅਗਨਿ ਕਰੇ ਨਿਭਰਾਂਤਿ (ਮਲਾਰ ਮ: ੧) ।
 ੨੪ ਆਪਾ ਭਾਵ, ਹਉਮੈ ।
 ੨੫ ਬਸਤਰ ।

੨੬ ਬਿਨਾਂ ਬਹੁਤਾ ਫ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ, ਸੁੱਤੇ ਹੀ ।
 ੨੭ ਬੋਲੇ । ੨੮ ਇਕੱਠਾ ਕਰੇ ।
 ੨੯ ਆਪਣੇ ਅਸਲ ਘਰ (ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ) ਵਿਚ
 ਟਿਕਿਆ ਰਹੇ ।
 ੩੦ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੩੧ ਦੋੜਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਰਖੇ ।
 ੩੨ ਬੁਧਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਇਸ ਲਈ
 ਉਤਮ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਨਾਮ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਉਸ
 ਵਿਚ ਰਤੇ ਹੋਏ ਸਨ ।
 ੩੩ ਚਾਰੇ ਖਾਣੀਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚ,
 ਅਸਮਾਨਾਂ ਤੇ ਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਹੀ ਜੋਤਿ (ਸੱਤਾ)
 ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । 'ਖਾਣੀਆਂ' ਲਈ ਦੇਖੋ
 ਪੰ. ੮੧੬, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੩੪ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸੁਖ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੇ
 ਉਚਾਰਨ ਵਿਚ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਸਤਿ-ਨਾਮ
 ਨੂੰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਟਿਕਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ।
 ੩੫ ਸਚੀ ਤਾਰੀ (ਤਰਨਾ) ਤਰੇ ।
 ੩੬ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਮੱਲ ਤੋਂ (ਮਾਤਾ ਦੇ) ਲਹੂ
 ਅਤੇ (ਪਿਤਾ ਦੇ) ਵੀਰਜ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰੀਰ
 ਬਣਾਇਆ ।
 ੩੭ ਉਲਟਾ । ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਉਲਟੇ ਪਏ ਨੂੰ
 ਜਿਸ ਦੀ ਲਗਨ ਲਗੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹੀ ਪ੍ਰਭੂ
 (ਬਾਹਰ ਭੀ) ਸੰਭਾਲਨਾ ਕਰਦਾ ਤੇ ਦਾਤ
 ਦਿੰਦਾ ਹੈ !
 ੩੮ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ । ੩੯ ਹਸਤੀ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ।
 ੪੦ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰੋਲ ਨਾਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।
 ੪੧ ਅਫਰਿਓ (ਹੰਕਾਰੇ ਹੋਏ) ਦਾ ਵਡਾ ਭਾਰ
 (ਪਾਪਾਂ ਦਾ) ਟਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਅਫਾਵੁ=ਭਾਰ ।
 ੪੨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਉਹ ਗੁਣ ਭੁਲ ਗਏ
 ਮੈਂ ਪਾਪੀ ਨੂੰ; ਮੈਂ ਸ਼ਾਦੀ ਕੀ ਕਰਾਂ, ਹੇ ਹਰੀ !
 ੪੩ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ।
 ੪੪ ਦਿਨ ਰਾਤ ।

* ਜੀਵ ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹਰੀ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਰਖਦਾ ਹੈ (੧), ਪਰ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ
 ਸ਼ਾਦਾਈ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਹਸਾਨ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੨) । ਆਉਣ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਜੀਵ ਚੰਗੇ ਆਦ੍ਰਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ
 ਹੈ, ਪਰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਦ੍ਰਸ਼ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੩), ਅਤੇ ਕਾਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
 (੪) । ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਭੋਗਦਾ ਹੋਇਆ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਲ ਸਿਰ ਤੇ ਖੜਾ ਹੈ (੫) । ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ
 ਕਿ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਪਦਾਰਥ ਮੇਰੇ ਖੋਹ ਲੈ ਜਾਵੇਗੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਹੋਣ ਨਾਲ ਜਦ ਭਰਮ ਦਾ
 ਪੜਦਾ ਲਹਿ ਜਾਏਗਾ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਪਛਤਾਵੇਗਾ (੬) । ਜਵਾਨੀ ਚਲੀ ਜਾਣ ਤੇ ਜਦ ਬੁਢੇਪਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ
 ਸਾਰੇ ਇੰਦ੍ਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਭੀ ਭੁਲੜ ਮਨੁੱਖ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ (੭) । ਉਸ
 ਗਈ ਗੁਜ਼ਰੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਘਰ ਵਾਲੇ ਭੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਛੱਤੀ ਕੁਚ ਕਰੇ । ਅੰਤ ਮਰ ਕੇ ਜਮਾਂ ਦੇ ਵਸ
 ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਅੱਸੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਕਿਉਂ ਹੋਈ? ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਨ ਕਰਕੇ (੮) । ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ
 ਜੀਵਣ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੯) । ਨਾਮ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਅੱਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜਿੰਦਗੀ ਖੁਆਰ ਹੋਈ
 (੧੦) । ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ
 ਕੇ ਇਲਾਹੀ ਜੀਵਣ ਵਾਲੇ ਪੁਰਨ ਪੁਰਖ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (੧੧) । ਇਸ ਲਈ ਇਹੋ ਜਹੇ ਹਰੀ-ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ
 ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰੋ (੧੨) ।

ਦਾਤਿ ਸਮਾਰਿ^੧ ਕਰੇ ॥੨॥ ^੨ਹਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਲੈ ਜਗਿ ਜਨਮਿਆ ^੩ਸਿਵ ਸਕਤੀ
 ਘਰਿ ਵਾਸੁ ਧਰੇ ॥ ਲਾਗੀ ਭੂਖ ^੪ਮਾਇਆ ਮਗੁ ਜੋਹੈ ਮੁਕਤਿ ਪਦਾਰਥੁ ^੫ਮੋਹਿ
 ਖਰੇ ॥ ੩ ॥ ^੬ਕਰਣ ਪਲਾਵ ਕਰੇ ਨਹੀ ਪਾਵੈ ^੭ਇਤ ਉਤ ਵੂਢਤ ਥਾਕਿ ਪਰੇ ॥
 ਕਾਮਿ ਕ੍ਰੋਧਿ ਅਹੰਕਾਰਿ ਵਿਆਪੇ ਕੂੜ ਕੁਟੰਬ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੇ ॥ ੪ ॥ ਖਾਵੈ ਭੋਗੈ
 ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਦੇਖੈ ਪਹਿਰਿ ਦਿਖਾਵੈ ^੯ਕਾਲ ਘਰੇ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦ ਨ ਆਪੁ^੯
 ਪਛਾਣੈ ਬਿਨੁ ਹਰਿਨਾਮ ਨ ਕਾਲੁ ਟਰੇ^{੧੦} ॥ ੫ ॥ ਜੇਤਾ ਮੋਹੁ ਹਉਮੈ ਕਰਿ ਭੂਲੇ
 ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰਤੇ ^{੧੧}ਛੀਨਿ ਖਰੇ ॥ ^{੧੨}ਤਨੁ ਧਨੁ ਬਿਨਸੈ ਸਹਮੈ ਸਹਸਾ ਫਿਰਿ
 ਪਛਤਾਵੈ ਮੁਖਿ ਧੂਰਿ ਪਰੇ ॥ ੬ ॥ ਬਿਰਧਿ ਭਇਆ ਜੋਬਨੁ ਤਨੁ ਖਿਸਿਆ^{੧੩}
^{੧੪}ਕਫੁ ਕੰਠੁ ਬਿਰਧੋ ਨੈਨਹੁ ਨੀਰੁ ਢਰੇ ॥ ਚਰਣ ਰਹੇ ਕਰ^{੧੫} ਕੰਪਣ ਲਾਗੇ
^{੧੬}ਸਾਕਤ ਰਾਮੁ ਨ ਰਿਦੈ ਹਰੇ ॥ ੭ ॥ ਸੁਰਤਿ ਗਈ ^{੧੭}ਕਾਲੀ ਹੂ ਧਉਲੇ ^{੧੮}ਕਿਸੈ
 ਨ ਭਾਵੈ ਰਖਿਓ ਘਰੇ ॥ ਬਿਸਰਤ ਨਾਮ ਐਸੇ ਦੋਖ ਲਾਗਿ ^{੧੯}ਜਮੁ ਮਾਰਿ ਸਮਾਰੇ
 ਨਰਕਿ ਖਰੇ ॥ ੮ ॥ ^{੨੦}ਪੂਰਬ ਜਨਮ ਕੋ ਲੇਖੁ ਨ ਮਿਟਈ ਜਨਮਿ ਮਰੈ ਕਾਕਉ
 ਦੋਸੁ ਧਰੇ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਬਾਦਿ^{੨੧} ਜੀਵਣੁ ਹੋਰੁ ਮਰਣਾ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦੈ ਜਨਮੁ
 ਜਰੇ^{੨੨} ॥ ੯ ॥ ਖੁਸੀ ਖੁਆਰ ਭਏ ਰਸ ਭੋਗਣ ਫੋਕਟ ਕਰਮ ਵਿਕਾਰ ਕਰੇ ॥ ਨਾਮੁ
 ਬਿਸਾਰਿ ^{੨੩}ਲੋਭਿ ਮੂਲੁ ਖੋਇਓ ਸਿਰਿ ਧਰਮਰਾਇ ਕਾ ਡੰਡੁ ਪਰੇ ॥ ੧੦ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੪} ਰਾਮਨਾਮ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਜਾ ਕਉ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ॥ ਤੇ
 ਨਿਰਮਲ ਪੁਰਖ ਅਪਰੰਪਰ^{੨੫} ਪੂਰੇ ^{੨੬}ਤੇ ਜਗ ਮਹਿ ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦ ਹਰੇ ॥ ੧੧ ॥
 ਹਰਿ ਸਿਮਰਹੁ ਗੁਰ ਬਚਨ ਸਮਾਰਹੁ ਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਜਨ ਭਾਉ ਕਰੇ ॥ ^{੨੭}ਹਰਿ ਜਨ
 ਗੁਰੁ ਪਰਧਾਨੁ ਦੁਆਰੈ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਜਨ ਕੀ ਰੇਣੁ^{੨੮} ਹਰੇ ॥ ੧੨ ॥ ੮ ॥

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਮਾਰੂ ਕਾਫੀ * ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੨ ਠ ॥
^{੨੯}ਆਵਉ ਵੰਵਉ ਭੁੰਮਣੀ ਕਿਤੀ ਮਿਤ੍ਰ ਕਰੇਉ ॥ ਸਾਧਨ^{੩੦} ਢੋਈ ਨ ਲਹੈ ਵਾਢੀ^{੩੧}
 ਕਿਉ ਧੀਰੇਉ^{੩੨} ॥ ੧ ॥ ਮੈਡਾ ਮਨੁ ਰਤਾ ਆਪਨੜੇ ਪਿਰ ਨਾਲਿ ॥ ਹਉ ਘੋਲਿ
 ਘੁਮਾਈ ਖੰਨੀਐ^{੩੩} ਕੀਤੀ ਹਿਕ ਭੋਰੀ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
^{੩੪}ਪੋਈਅੜੈ ਡੋਹਾਗਣੀ ਸਾਹੁਰੜੈ ਕਿਉ ਜਾਉ ॥ ਮੈ ਗਲਿ ਅਉਗਣ ਮੁਠੜੀ^{੩੫}
 ਬਿਨੁ ਪਿਰ ਬੂਰਿ ਮਰਾਉ ॥ ੨ ॥ ਪੋਈਅੜੈ ਪਿਰੁ ਸੰਮਲਾ^{੩੬} ਸਾਹੁਰੜੈ ਘਰਿ ਵਾਸੁ ॥
 ਸੁਖਿ ਸਵੰਧਿ^{੩੭} ਸੋਹਾਗਣੀ ਪਿਰੁ ਪਾਇਆ ਗੁਣਤਾਸੁ^{੩੮} ॥ ੩ ॥ ਲੇਫੁ ਨਿਹਾਲੀ^{੩੯}
 ਪਟ ਕੀ ਕਾਪੜੁ ਅੰਗਿ ਬਣਾਇ ॥ ਪਿਰੁ ਮੁਤੀ^{੪੦} ਡੋਹਾਗਣੀ ਤਿਨ ਭੁਖੀ^{੪੧}

੧ ਸੋਭਾਲ ਕੇ, ਸਿਆਲ ਕਰ ਕੇ ।
 ੨ ਦੇਖੋ ਪੰ: ੭੮੫, ਨੋਟ ੪ ।
 ੩ ਸਿਵ (ਜੀਵ) ਦਾ ਸ਼ਕਤੀ (ਮਾਇਆ) ਦੇ ਘਰ
 ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੋਇਆ ।
 ੪ ਮਾਇਆ ਦਾ ਰਾਹ ਭਾਲਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ
 ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦਾ ਨੋਟ ੯ ।
 ੫ ਮੋਹ ਦੇ ਕਾਰਨ ਖੜੇ (ਗਵਾਚ) ਗਏ ਹਨ ।
 ੬ [ਸੰ. ਕਾਰੁਣਜ ਪ੍ਰਲਾਪ] ਤਰਲੇ ਮਿੰਨਤਾਂ ।
 ੭ ਇਧਰ ਉਧਰ ।
 ੮ ਮੌਤ ਦੇ ਘਰ ਭਾਵ ਚਲਣਹਾਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ।
 ੯ ਆਪਣਾ ਆਪ ।
 ੧੦ ਟਲਦਾ ।
 ੧੧ ਖੋਹ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਕਾਲ) ।
 ੧੨ ਤਨ ਧਨ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਭਰਮ ਰੂਪ
 ਸੀ, ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰਮ ਭੀ ਦੂਰ ਹੋ
 ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸਹਸੈ ਸਹਸਾ=ਸੰਸੇ ਨਾਲ ਸੰਸਾ,
 ਤਨ ਧਨ ਦੇ ਸੰਸੇ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਦਾ ਭਰਮ ।
 ੧੩ ਘਟਿਆ ।
 ੧੪ ਬਲਗਮ ਗਲੇ ਨੂੰ ਰੋਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ
 ਪਾਣੀ ਵਗਦਾ ਹੈ ।
 ੧੫ ਹੱਥ ।
 ੧੬ ਫਿਰ ਭੀ ਮਾਦਾ-ਪ੍ਰਸਤ ਜੀਵ ਰਾਮ-ਹਰੀ ਨੂੰ
 ਦਿਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦਾ ।
 ੧੭ ਕਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਢਿੱਟੇ ਹੋ ਗਏ (ਵਾਲ) ।
 ੧੮ ਘਰ ਵਿਚ ਰਖਣਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ
 ਲਗਦਾ ।
 ੧੯ ਜਮ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਸੋਭਾਲ ਲੈਂਦਾ (ਕਾਬੂ ਕਰ
 ਲੈਂਦਾ) ਹੈ ਅਤੇ ਨਰਕੋਂ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

੨੦ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਅਸਰ
 ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ।
 ੨੧ ਫੁਲੂਲ ।
 ੨੨ ਸੜਦਾ, ਭਾਵ ਜਨਮ ਭਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੩ ਲੋਭ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੂਲ ਵੀ ਗਵਾ ਬੋਠਾ ਹੈ ।
 ੨੪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੨੫ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ।
 ੨੬ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਤੇ ਹਰੀ-ਗੋਵਿੰਦ ਦਾ
 ਰੂਪ ਹਨ ।
 ੨੭ ਹਰੀ-ਜਨ ਹਰੀ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਗੁਰੂ (ਪ੍ਰਯੋਗ) ਅਤੇ
 ਖੁਧਾਨ (ਪੈਂਚ) ਹਨ ।
 ੨੮ ਚਰਨ-ਧੁੜੀ ।
 ੨੯ ਮਾਂ-ਭੁੰਮਣੀ (ਦੁਚਿਤੀ, ਉਦਾਸ) ਆਉਂਦੀ ਜਾਂਦੀ
 ਹਾਂ ਤੇ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮਿਤਰ ਬਣਾਂਦੀ ਹਾਂ ।
 ੩੦ ਇਸਤਰੀ ।
 ੩੧ [ਘਰਦੇਸ ਗਈ ਹੋਈ] ਵਿਛੜੀ ਹੋਈ ।
 ੩੨ ਧੀਰਜ ਫੜੇ ।
 ੩੩ ਟੋਟੇ ਹੋ ਜਾਵਾਂ (ਵਾਰਨ ਜਾਵਾਂ) ਜੋ ਤੂੰ ਇਕ
 ਰਤਾ ਭਰ ਮਿਹਰ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖੇਂ ।
 ੩੪ ਪੇਕੇ (ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ) ਫੁਟੜ ਹਾਂ: ਸੋਹਰੇ
 (ਪਤੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ) ਕਿਵੇਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹਾਂ ?
 ੩੫ ਮੋਹੀ ਹੋਈ ।
 ੩੬ ਯਾਦ ਕਰਾਂ ।
 ੩੭ ਸੋਂਦੀ ਹੈ ।
 ੩੮ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖੜਾਨਾ ।
 ੩੯ ਤੁਲਾਈ ।
 ੪੦ ਛੱਡੀ ਹੋਈ ।
 ੪੧ ਦੁਖੀ ।

* ਇਕ ਰਾਗਣੀ ਹੈ ਜੋ ਇਥੇ ਮਾਰੂ ਨਾਲ ਰਲਾ ਤੇ ਗਾਵਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਹੈ ਇਹ ਪਛਮੀ
 ਤਰਜ਼ ਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਲਾਹਿੰਦੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਲਫਜ਼ ਆਉਂਦੇ ਹਨ: ਜਿਵੇਂ-ਭੁੰਮਣੀ, ਵਾਂਢੀ, ਮੰਡਾ,
 ਭੋਹਾਗਣੀ, ਸਾਡੜੇ, ਭੋਖੇ, ਮੁ. ਦਿਤਮੁ. ਵੇਵਨਿ, ਲਭੇ, ਥੀਐ, ਡੋਹੁ. ਹਿਕਨੀ ।

+ ਇਸਤਰੀ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੇ ਸੁਖ ਦੇ ਵੇਸ ਘਈ ਕਰੇ, ਜਦ ਤੇੜੀ ਪਤੀ ਦੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ ਤੇ ਉਹ
 ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਅਪਣਿਆਂਦਾ, ਤਦ ਤੇੜੀ ਉਸਦਾ ਸਾਰਾ ਸਿੰਗਾਰ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁਖ
 ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨੇ ਸਾਧਨ ਪਿਆ ਕਰੇ, ਜਦ ਤੇੜੀ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਉਸਦਾ ਭਗਤ ਨਹੀਂ ਬਣ
 ਜਾਂਦਾ ਤਦ ਤੇੜੀ ਉਸਦਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਉਮੈ ਛੱਡ ਕੇ
 ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਚਾ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਕਰੇ ਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਬਣ ਜਾਵੇ ।

੧ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਇ ॥ ੪ ॥ ਕਿਤੀ^੨ ਚਖਉ ਸਾਡੜੇ^੩ ਕਿਤੀ ਵੇਸ ਕਰੇਉ ॥ ਪਿਰ ਬਿਨੁ
 ਜੋਬਨੁ^੪ ਬਾਦਿ ਗਇਅਮੁ ਵਾਢੀ^੫ ਝੂਰੇਦੀ ਝੂਰੇਇ ॥ ੫ ॥ ੬ਸਚੇ ਸੰਦਾ ਸਦੜਾ
 ਸੁਣੀਐ ਗੁਰਵੀਚਾਰਿ ॥ ੭ਸਚੇ ਸਚਾ ਬੈਹਣਾ ਨਦਰੀ ਨਦਰਿ ਪਿਆਰਿ ॥ ੬ ॥
 ਗਿਆਨੀ ਅੰਜਨੁ^੮ ਸਚ ਕਾ ਡੇਖੈ ਡੇਖਣਹਾਰੁ^੯ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੦} ਬੂਝੈ ਜਾਣੀਐ
 ਹਉਮੈ ੧੧ਗਰਬੁ ਨਿਵਾਰਿ ॥ ੭ ॥ ੧੨ਤਉ ਭਾਵਨਿ ਤਉ ਜੇਹੀਆ ਮੂ ਜੇਹੀਆ
 ਕਿਤੀਆਹ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਹੁ^{੧੩} ਨ ਵੀਛੁੜੈ ਤਿਨ ਸਚੈ ਰਤੜੀਆਹ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ੯ ॥
 ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ੧੪ਨਾ ਭੈਣਾ ਭਰਜਾਈਆ ਨਾ ਸੇ ਸਸੁੜੀਆਹ ॥ ਸਚਾ ਸਾਕੁ
 ਨ ਤੁਟਈ ਗੁਰੁ ਮੇਲੇ ਸਹੀਆਹ^{੧੫} ॥ ੧ ॥ ਬਲਿਹਾਰੀ ਗੁਰ ਆਪਣੇ ਸਦ
 ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਉ ॥ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਏਤਾ ਭਵਿ ਬਕੀ ੧੬ਗੁਰਿ ਪਿਰੁ ਮੇਲਿਮੁ ਦਿਤਮੁ
 ਮਿਲਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਫੁਫੀ ਨਾਨੀ ਮਾਸੀਆ ਦੇਰ ਜੇਠਾਨੜੀਆਹ ॥ ਆਵਨਿ
 ਵੰਵਨਿ^{੧੭} ਨਾ ਰਹਨਿ ੧੮ਪੂਰ ਭਰੇ ਪਹੀਆਹ ॥ ੨ ॥ ਮਾਮੇ ਤੈ ਮਾਮਾਣੀਆ^{੧੯}
 ਭਾਇਰ^{੨੦} ਬਾਪ ਨ ਮਾਉ ॥ ੨੧ਸਾਬ ਲਡੇ ਤਿਨ ਨਾਠੀਆ ਭੀੜ ਘਣੀ^{੨੨}
 ਦਰੀਆਉ ॥ ੩ ॥ ਸਾਚਉ ਰੰਗਿ ਰੰਗਾਵਲੋ^{੨੩} ਸਖੀ ਹਮਾਰੇ ਕੰਤੁ ॥ ਸਚਿ ਵਿਛੋੜਾ
 ਨਾ ਥੀਐ^{੨੪} ੨੫ਸੇ ਸਹੁ ਰੰਗਿ ਰਵੰਤੁ ॥ ੪ ॥ ਸਭੇ ਰੁਤੀ ਚੰਗੀਆ ਜਿਤੁ ਸਚੇ ਸਿਉ
 ਨੇਹੁ ॥ ਸਾਧਨ^{੨੬} ਕੰਤੁ ਪਛਾਣਿਆ ਸੁਖਿ ਸੁਤੀ ੨੭ਨਿਸਿ ਡੇਹੁ ॥ ੫ ॥ ਪਤਣਿ ਕੂਕੇ
 ਪਾਤਣੀ^{੨੮} ਵੰਵਹੁ ਧੁਕਿ^{੨੯} ਵਿਲਾੜਿ^{੩੦} ॥ ਪਾਰਿ ਪਵੰਦੜੇ ਡਿਠੁ ਮੈ ੩੧ਸਤਿਗੁਰ
 ਬੋਹਿਬ ਚਾੜਿ ॥ ੬ ॥ ਹਿਕਨੀ^{੩੨} ਲਦਿਆ ਹਿਕਿ ਲਦਿ ਗਏ ਹਿਕਿ ਭਾਰੇ
 ੩੩ਭਰਨਾਲਿ ॥ ਜਿਨੀ ਸਚੁ ਵਣੰਜਿਆ ਸੇ ਸਚੇ ਪ੍ਰਭ ਨਾਲਿ ॥ ੭ ॥ ਨਾ ਹਮ ਚੰਗੇ
 ਆਖੀਅਹ ਬੁਰਾ ਨ ਦਿਸੈ ਕੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਹਉਮੈ ਮਾਰੀਐ ਸਚੇ ਜੇਹੜਾ^{੩੪} ਸੋਇ ॥
 ੮ ॥ ੨ ॥ ੧੦ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ † ॥ ਨਾ ਜਾਣਾ ਮੂਰਖੁ ਹੈ ਕੋਈ ਨਾ ਜਾਣਾ
 ਸਿਆਣਾ ॥ ੩੫ਸਦਾ ਸਾਹਿਬ ਕੈ ਰੰਗੇ ਰਾਤਾ ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣਾ ॥ ੧ ॥
 ਬਾਬਾ ਮੂਰਖੁ ਹਾ ਨਾਵੈ ਬਲਿ ਜਾਉ ॥ ਤੂ ਕਰਤਾ ਤੂ ੩੬ਦਾਨਾ ਬੀਨਾ ਤੇਰੈ ਨਾਮਿ
 ਤਰਾਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੂਰਖੁ ਸਿਆਣਾ ਏਕੁ ਹੈ ਏਕ ਜੋਤਿ ਦੁਇ ਨਾਉ ॥ ਮੂਰਖਾ
 ਸਿਰਿ ਮੂਰਖੁ ਹੈ ਜਿ ਮੰਨੇ ਨਾਹੀ ਨਾਉ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰਦੁਆਰੈ ਨਾਉ ਪਾਈਐ ਬਿਨੁ
 ਸਤਿਗੁਰ ਪਲੈ ਨ ਪਾਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਭਾਣੈ ਮਨਿ ਵਸੈ ਤਾ ਅਹਿਨਿਸਿ^{੩੭} ਰਹੈ
 ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ੩ ॥ ੩੮ਰਾਜੰ ਰੰਗੀ ਰੂਪੰ ਮਾਲੰ ਜੋਬਨੁ ਤੇ^{੩੯} ਜੁਆਰੀ ॥ ਹੁਕਮੀ ਬਾਧੇ
 ਪਾਸੈ ਖੇਲਹਿ ਚਉਪੜਿ ਏਕਾ ਸਾਰੀ^{੪੦} ॥ ੪ ॥ ਜਗਿ ਚਤੁਰੁ ਸਿਆਣਾ ਭਰਮਿ
 ਭੁਲਾਣਾ ਨਾਉ ਪੰਡਿਤ ਪੜਹਿ ਗਾਵਾਰੀ^{੪੧} ॥ ਨਾਉ ਵਿਸਾਰਹਿ ਬੇਦੁ ਸਮਾਲਹਿ

- ੧ ਉਮਰ ਰੂਪ ਰਾਤ ਕੁਝਰਦੀ ਹੈ ।
- ੨ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ।
- ੩ ਸੁਆਦ ।
- ੪ ਫੁਲ, ਬੇਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਮੇਰਾ ।
- ੫ [ਪਰਦੇਸ਼ ਗਈ ਹੋਈ] ਵਿਛੜੀ ਹੋਈ ।
- ੬ ਸਚੇ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਾਏ ।
- ੭ ਸਚੇ ਦਾ ਸਚਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ (ਸਤਸੰਗ ਰੂਪ) ; ਨਦਰੀ (ਬਖਸ਼ਿਦ) ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਲਗੀਦਾ ਹੈ ।
- ੮ ਸੁਰਮਾ ।
- ੯ ਦੇਖਣਹਾਰ ਹਰੀ ਨੂੰ ।
- ੧੦ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
- ੧੧ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ।
- ੧੨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤੇਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਓਹ ਤੇਰੇ ਵਰਗੀਆਂ ਹਨ, ਹੋਰ ਮੇਰੇ ਜਹੀਆਂ ਤਾਂ ਕਦੀ ਹਨ ।
- ੧੩ ਪਤੀ ।
- ੧੪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੇਣਾਂ ਭਰਜਾਈਆਂ ਤੇ ਸੱਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ । ਸਚਾ ਸਾਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਟੁਟਦਾ ।
- ੧੫ ਸਤਸੰਗ ਰੂਪ ਸਖੀਆਂ ਵਿਚ ।
- ੧੬ ਫੁਰੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ ।
- ੧੭ [ਲਹਿੰਦੀ] ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ।
- ੧੮ ਸਦਾ ਪੂਰ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ ਪਹੀਆਂ (ਰਾਹੀਆਂ) ਦੇ ।
- ੧੯ ਮਾਮੀਆਂ ।
- ੨੦ ਭਾਈ ।
- ੨੧ ਕਾਫ਼ਲੇ ਲੱਏ ਹੋਏ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਦੇ

- (ਚਲਣਹਾਰ ਜੀਵਾਂ ਦੇ) ।
- ੨੨ ਬਹੁਤੀ । ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੇ ਇਹ ਆਵਾਜਾਈ (ਜਨਮ ਮਰਨ) ਦੀ ਛੋੜ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ।
- ੨੩ ਰੰਗੀਲਾ, ਮੌਜੀ ।
- ੨੪ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੁੰਦਾ ।
- ੨੫ ਜੋ ਉਸ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਿਮਰਦੀ ਹੈ ।
- ੨੬ ਇਸਤਰੀ ।
- ੨੭ ਰਾਤ ਦਿਨ ।
- ੨੮ ਗੁਰੂ ਮਲਾਹ ।
- ੨੯ [ਲਹਿੰਦੀ] ਦੇੜ ਕੇ ।
- ੩੦ [ਲਹਿੰਦੀ] ਲੰਘ ਜਾਵੇ । ਗੁਰੂ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਦੇੜ ਕੇ ਇਸ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਲੰਘ ਜਾਵੇ ।
- ੩੧ ਗੁਰੂ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ।
- ੩੨ ਇਕਨਾਂ ਨੇ ।
- ੩੩ ਭਰ ਨਾਲਿ=ਭਾਰ ਨਾਲ ; ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੨੦, ਨੋਟ ੧੫ ।
- ੩੪ ਜੇਹਾ । ਉਹ ਸਚੇ ਵਰਗਾ ਹੈ ।
- ੩੫ ਸਦਾ ਮਾਲਕ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਨਾਮ ਉਚਾਰਦਾ ਹਾਂ ।
- ੩੬ [ਫਾ.] ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ।
- ੩੭ ਦਿਨ ਰਾਤ ।
- ੩੮ ਰਾਜ ਰੰਗ ਆਦਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਸਭ ਦੁਆਰੀਏ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਚੰਡਾਂ ਸਥਿਰ ਨਹੀਂ ।
- ੩੯ ਓਹ ।
- ੪੦ ਨਰਦਾਂ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੪੨, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰੂਪ ਚੇਪੜ ਵਿਚ ਨਰਦਾਂ ਹੋ ਕੇ ।
- ੪੧ ਗਵਾਰ, ਮੂਰਖ ।

* ਘਰ ਦੇ ਸਾਕ ਸੰਬੰਧ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਤੇ ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਵਾਕਰ ਚਲਣਹਾਰ ਹਨ । ਤੇੜ ਨਿਛਣ ਵਾਲਾ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਉਮੈ ਛੱਡ ਕੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸਚ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਕੇ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਹਉਮੈ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣਾ ।

† ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮੂਰਖ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਕੋਈ ਸਿਆਣਾ ਹੈ । ਸਾਰੇ ਹਰੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ । ਵਡੇ ਤੇ ਪੰਡਿਤ ਅਖਵਾਣ ਵਾਲੇ ਨਾਸਮਾਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਮੰਨ ਕੇ ਮੂਰਖਤਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਅਸਲ ਮੂਰਖਤਾ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਸਾਰਨ ਵਿਚ ਹੈ ।

੧ਬਿਖੁ ਭੂਲੇ ਲੇਖਾਰੀ ॥ ੫ ॥ ਕਲਰ ਖੇਤੀ ਤਰਵਰ ਕੰਠੇ^੨ ਬਾਗਾ ਪਹਿਰਹਿ
ਕਜਲੁ ਝਰੈ ॥ ਏਹੁ ਸੰਸਾਰੁ ਈਤਿਸੈ ਕੀ ਕੋਠੀ ਜੋ ਪੈਸੈ^੫ ਸੋ ਫਗਰਬਿ ਜਰੈ ॥ ੬ ॥
ਰਯਤਿ ਰਾਜੇ 'ਕਹਾ ਸਬਾਏ 'ਦੁਹੁ ਅੰਤਰਿ ਸੋ ਜਾਸੀ ॥ ਕਹਤ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰ ਸਚੇ
ਕੀ ਪਉੜੀ^੬ ਰਹਸੀ ਅਲਖੁ ਨਿਵਾਸੀ ॥ ੭ ॥ ੩ ॥ ੧੧ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ਘਰੁ ੫ ਅਸਟਪਦੀ *

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਪ੍ਰੇਮੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ਸਾਚੈ ਸਬਦਿ
੧੦ਸਹਜਿਸੁਭਾਏ ॥ ਏਹਾ ਵੇਦਨ^{੧੧} ਸੋਈ ਜਾਣੈ ਅਵਰੁ ਕਿ ਜਾਣੈ ਕਾਰੀ^{੧੨} ਜੀਉ ॥
੧ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲੇ ਆਪਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਆਪਣਾ ਪਿਆਰੁ ਆਪੇ ਲਾਏ ॥ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਸਾਰ
ਸੋਈ ਜਾਣੈ ਜਿਸ ਨੋ ਨਦਰਿ ਤੁਮਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ੧੩ਦਿਬਦ੍ਰਿਸਟਿ
ਜਾਗੈ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਏ ॥ ੧੪ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਪਰਮਪਦੁ ਪਾਏ ॥ ਸੋ ਜੋਗੀ ਇਹ
ਜੁਗਤਿ ਪਛਾਣੈ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਬੀਚਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ ੧੫ਸੰਜੋਗੀ ਧਨ ਪਿਰ
ਮੇਲਾ ਹੋਵੈ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਹੁ ਦੁਰਮਤਿ^{੧੬} ਖੋਵੈ ॥ ੧੭ਰੰਗ ਸਿਉ ਨਿਤ ਰਲੀਆ
ਮਾਣੈ ਅਪਣੇ ਕੰਤ ਪਿਆਰੀ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝਹੁ ਵੈਦੁ ਨ ਕੋਈ ॥
ਆਪੇ ਆਪਿ ਨਿਰੰਜਨੁ^{੧੮} ਸੋਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲਿਐ ਮਰੈ ਮੰਦਾ^{੧੯} ਹੋਵੈ
ਗਿਆਨ ਬੀਚਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ ਏਹੁ ਸਬਦੁ ਸਾਰੁ^{੨੦} ਜਿਸ ਨੋ ਲਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੧}
ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭੁਖ ਗਵਾਏ ॥ ਆਪਣ ਲੀਆ ਕਿਛੁ ਨ ਪਾਈਐ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ^{੨੨} ਕਲ
ਧਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੫ ॥ ੨੩ਅਗਮ ਨਿਗਮੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ
ਅਪਨੈ ਘਰਿ ਆਇਆ ॥ ੨੪ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨੁ^{੧੮} ਜਾਤਾ ਜਿਨ ਕਉ ਨਦਰਿ
ਤੁਮਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੬ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੫} ਹੋਵੈ ਸੋ ਤਤੁ ਪਾਏ ॥ ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਵਿਚਹੁ
ਗਵਾਏ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝਹੁ ਸਭੁ ਧੰਪੁ^{੨੬} ਕਮਾਵੈ ਵੇਖਹੁ ਮਨਿ ਵੀਚਾਰੀ ਜੀਉ ॥
੭ ॥ ਇਕਿ ਭ੍ਰਮਿ ਭੂਲੇ ਫਿਰਹਿ ਅਹੰਕਾਰੀ ॥ ਇਕਨਾ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੭} ਹਉਮੈ
ਮਾਰੀ ॥ ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਬੈਰਾਗੀ ਹੋਰਿ ਭਰਮਿ ਭੁਲੇ ਗਾਵਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੮ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੮} ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥
ਅਗੈ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਕੋ ਬੇਲੀ ਨਾਹੀ ਬੂਝੈ ਗੁਰਬੀਚਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੯ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤਨਾਮੁ
ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਤਾ ॥ ੨੭ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਜਾਤਾ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਦੇਵਹਿ ਸੋਈ
ਪਾਏ ਨਾਨਕ^{੨੯} ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੧੦ ॥ ੧ ॥

- ੧ ਮਾਇਆ ਦੇ ਭੁਲਾਏ ਹੋਏ ਲਿਖਦੇ ਹਨ
(ਵਿਚਾਰ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ) ।
- ੨ ਕੰਢੇ । ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਰੁਖ (ਦੀ ਮਿਆਦ
ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ) ।
- ੩ ਚਿਟੇ ਕਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਕਜਲ ਝਾੜਦਾ
ਹੋਵੇ (ਤਾਂ ਉਹ ਚਿਟੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ) ।
- ੪ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ।
- ੫ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।
- ੬ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਸੜਦਾ ਹੈ ।
- ੭ ਸਾਰੇ ਕਿਥੇ ਹਨ ? ਭਾਵ ਬਿਰ ਨਹੀਂ ।
- ੮ ਵੈਤ ਵਿਚ, ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ।
- ੯ ਉਪਦੇਸ਼ । ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਸਦਾ ਹੈ
ਨਾਨਕ ਕਿ ਉਹ ਅਲਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਸਦਾ
ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੦ ਸੁੱਤੇ ਸਿੱਧ ਹੀ ।
- ੧੧ [ਸੋ: ਵੇਦਨਾ] ਪੀੜ ।
- ੧੨ ਇਲਾਜ ।
- ੧੩ ਆਤਮਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ।
- ੧੪ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ
ਪਦਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।

- ੧੫ ਸੰਜੋਗਾਂ ਨਾਲ (ਚੰਗਾ ਵੇ ਬੁਕਟ ਨਾਲ)
ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਤੀ (ਜੀਵਾਤਮਾ ਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਦਾ
ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੬ ਖੋਟੀ ਮਤ ।
- ੧੭ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ।
- ੧੮ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ।
- ੧੯ ਬੁਧਾਈ ।
- ੨੦ ਸ਼ੇਸ਼ਟ ।
- ੨੧ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
- ੨੨ ਸ਼ਕਤੀ ਧਾਰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੩ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਤਤ ਗੁਰੂ ਨੇ ਦਸ
ਦਿਤਾ ਹੈ ।
- ੨੪ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ।
- ੨੫ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ।
- ੨੬ ਧੰਧਾ, ਪਿੱਟਣਾ, ਚੋਟੀ ਬਧਾ ।
- ੨੭ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹਰ ਸਮੇਂ ਜਾਣਿਆ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੨੮ ਉਹ ਤਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

* ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਸਮਝਦਾ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਇਲਾਜ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਇਉਂ ਕਿ ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਆਤਮਕ ਜਾਗ੍ਰਤਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ; ਸਭ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਨਿਰਲੋਪ ਹਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਲਗਦਾ ਹੈ ; ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦਾ ਤਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੩ ਅਸਟਪਦੀਆ
 ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ * ॥ ^੧ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਭ੍ਰਮਤੇ ਭ੍ਰਮਤੇ ਦੁਲਭ ਜਨਮੁ
 ਅਬ ਪਾਇਓ ॥ ੧ ॥ ਰੇ ਮੂੜੇ ਤੂ ^੨ਹੋਛੈ ਰਸਿ ਲਪਟਾਇਓ ॥ ^੩ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸੰਗਿ ਬਸਤੁ
 ਹੈ ਤੇਰੈ ਬਿਖਿਆ ਸਿਉ ਉਰਝਾਇਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਰਤਨ ਜਵੇਹਰ
 ਬਨਜਨਿ ਆਇਓ ਕਾਲਰੁ ^੪ਲਾਦਿ ਚਲਾਇਓ ॥ ੨ ॥ ਜਿਹ ਘਰੁ ^੫ਮਹਿ ਤੁਧੁ
 ਰਹਨਾ ਬਸਨਾ ਸੋ ਘਰੁ ਚੀਤਿ ਨ ਆਇਓ ॥ ੩ ॥ ਅਟਲ ਅਖੰਡ ਪ੍ਰਾਣ ਸੁਖਦਾਈ
 ਇਕ ਨਿਮਖ ^੬ਨਹੀ ਤੁਝੁ ਗਾਇਓ ॥ ੪ ॥ ਜਹਾ ਜਾਣਾ ਸੋ ਬਾਨੁ ਵਿਸਾਰਿਓ
 ਇਕ ਨਿਮਖ ਨਹੀ ਮਨੁ ਲਾਇਓ ॥ ੫ ॥ ^੭ਪ੍ਰਤ੍ਰ ਕਲਤ ਗ੍ਰਿਹੁ ਦੇਖਿ ਸਮਗ੍ਰੀ ਇਸ
 ਹੀ ਮਹਿ ਉਰਝਾਇਓ ॥ ੬ ॥ ਜਿਤੁ ਕੋ ਲਾਇਓ ਤਿਤ ਹੀ ਲਾਗਾ ਤੈਸੇ ਕਰਮ
 ਕਮਾਇਓ ॥ ੭ ॥ ਜਉ ਭਇਓ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਤਾ ਸਾਧ ਸੰਗੁ ਪਾਇਆ ਜਨ ਨਾਨਕ
 ਬ੍ਰਹਮੁ ਧਿਆਇਓ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਕਰਿ ਅਨੁਗ੍ਰਹੁ ^੯ਰਾਖਿ
 ਲੀਨੋ ਭਇਓ ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ ॥ ਹਰਿਨਾਮ ਰਸੁ ਰਸਨਾ ^{੧੦}ਉਚਾਰੈ ਮਿਸਟ ^{੧੧}ਗੂੜਾ
 ਰੰਗੁ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ^{੧੨}ਮਾਨ ਕੋ ਅਸਥਾਨੁ ॥ ਮੀਤ ਸਾਜਨ ^{੧੩}ਸਖਾ ਬੰਧਪੁ ਅੰਤਰਜਾਮੀ
 ਜਾਨੁ ^{੧੪}॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰੁ ਜਿਨਿ ਉਪਾਇਓ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭ ਕੀ
 ਗਹੀ ^{੧੫}॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦੀ ^{੧੬}ਪ੍ਰਭੁ ਅਰਾਧੇ ^{੧੭}ਜਮ ਕੰਕਰੁ ^{੧੮}ਕਿਛੁ ਨ ਕਹੀ ॥ ੨ ॥
^{੧੯}ਮੋਖ ਮੁਕਤਿ ਦੁਆਰਿ ਜਾ ਕੈ ਸੰਤ ਰਿਦਾ ਭੰਡਾਰੁ ॥ ^{੨੦}ਜੀਅ ਜੁਗਤਿ ਸੁਜਾਣੁ
 ਸੁਆਮੀ ਸਦਾ ਰਾਖਣਹਾਰੁ ॥ ੩ ॥ ਦੂਖ ਦਰਦ ਕਲੇਸ ਬਿਨਸਹਿ ਜਿਸੁ ਬਸੈ
 ਮਨ ਮਾਹਿ ॥ ਮਿਰਤੁ ^{੨੧}ਨਰਕੁ ਅਸਥਾਨ ਬਿਖੜੇ ^{੨੨}ਬਿਖੁ ^{੨੩}ਨ ਪੋਹੈ ਤਾਹਿ ॥
 ੪ ॥ ^{੨੪}ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ^{੨੫}ਨਵਨਿਧਿ ਜਾ ਕੈ ^{੨੬}ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪਰਵਾਹ ॥ ^{੨੭}ਆਦਿ
 ਅੰਤੇ ਮਧਿ ਪੂਰਨ ਉਚ ਅਗਮ ਅਗਾਹ ॥ ੫ ॥ ^{੨੮}ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਦੇਵ ਮੁਨਿਜਨ
 ਬੇਦ ਕਰਹਿ ਉਚਾਰੁ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸੁਆਮੀ ^{੨੯}ਸੁਖ ਸਹਜਿ ਭੁੰਚਹਿ ^{੩੦}ਨਹੀ ਅੰਤੁ
 ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥ ੬ ॥ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਾਛਤ ^{੩੧}ਮਿਟਹਿ ਖਿਨ ਮਹਿ ਰਿਦੈ ਜਪਿ ਭਗਵਾਨੁ ॥
^{੩੨}ਪਾਵਨਾ ਤੇ ਮਹਾ ਪਾਵਨ ਕੋਟਿ ਦਾਨ ਇਸਨਾਟ ॥ ੭ ॥ ^{੩੩}ਬਲ ਬੁਧਿ ਸੁਧਿ
 ਪਰਾਣ ਸਰਬਸੁ ਸੰਤਨਾ ਕੀ ਰਾਸਿ ॥ ਬਿਸਰੁ ਨਾਹੀ ਨਿਮਖ ^{੩੪}ਮਨ ਤੇ ਨਾਨਕ ਕੀ
 ਅਰਦਾਸਿ ॥ ੮ ॥ ੨ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਸਸਤ੍ਰਿ ਤੀਖਣਿ ^{੩੫}ਕਾਟਿ
 ਡਾਰਿਓ ਮਨਿ ਨ ਕੀਨੋ ਰੋਸੁ ॥ ਕਾਜੁ ਉਆ ਕੋ ਲੇ ਸਵਾਰਿਓ ਤਿਲੁ ਨ ਦੀਨੋ ਦੋਸੁ ॥
 ੧ ॥ ਮਨ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਰਉ ^{੩੬}ਨਿਤ ਨੀਤਿ ॥ ਦਇਆਲ ਦੇਵ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਗੋਬਿੰਦ
 ਸੁਨਿ ਸੰਤਨਾ ਕੀ ਰੀਤਿ ^{੩੭}॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੩੮}ਚਰਣ ਤਲੈ ਉਗਾਹਿ ਬੈਸਿਓ

੧ ਸਾਰੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਛੋਟਿਆਂ ੨ ਹੁਣ ਮਨੁਖ
ਦਾ ਅਮੋਲਕ ਜਨਮ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ।
੨ ਨਿਕੰਮੇ, ਫਿਕੇ ਦਸ ਵਿਚ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਫਿਕੇ
ਸਵਾਦ ਵਿਚ ।
੩ ਹਰੀ ਰੂਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ
ਤੂੰ ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਜ਼ਹਿਰ ਨਾਲ ਚੰਮੜਿਆ
(ਫਸਿਆ) ਹੈਂ ।
੪ ਕੋਲਰ ।
੫ ਅਸਲ ਘਰ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ।
੬ ਔਖ ਦੇ ਫੇਰ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ।
੭ ਪੁਤਰ, ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਘਰ ਦਾ ਸਮਾਨ ਦੇਖ ਕੇ ।
੮ ਕ੍ਰਿਪਾ । ੯ ਜੀਭ ।
੧੦ ਖਿੰਨਾ ।
੧੧ ਮਨ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ (ਆਸਰਾ) ਉਹ ਹੈ ।
੧੨ ਸਾਥੀ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ, ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ
ਵਾਲਾ ।
੧੩ ਜਾਨਣਹਾਰ ।
੧੪ ਪਕੜੀ ।
੧੫ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
੧੬ ਸਿਮਰਿਆ ।
੧੭ [ਸੰ. ਕਿੰਕਰ=ਦਾਸ, ਸੇਵਕ] ਦੁਤ ।
੧੮ ਜਿਸ ਹਰੀ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਮੋਖ ਮੁਕਤ ਹੈ ਤੇ ਇਸ
ਮੋਖ ਮੁਕਤ ਦਾ ਭੰਡਾਰਾ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਹੈ ।
੧੯ ਜੀਵਣ ਜੁਗਤੀ ਦਸਦਾ ਹੈ ।
੨੦ ਸਿਆਣਾ । ੨੧ ਮੌਤ ।
੨੨ ਔਖੇ ।
੨੩ ਵਿਹੁ ਰੂਪ ਮਾਇਆ ।

੨੪ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ।
੨੫ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ੩ ।
੨੬ ਜਿਸ ਹਰੀ ਕੋਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੈ ।
੨੭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ, ਅੰਤ ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਮੇਂ
ਵਿਚ ਜੋ ਵਿਆਪਕ ਹੈ; ਉਚਾ, ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ
ਅਥਾਹ ਹੈ ।
੨੮ ਸਿਧੀ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ, ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ,
ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਮੁਨੀ ਲੋਕ ਜੋ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ
ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹਰੀ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਕੇ
ਪੂਰਨ ਸੁਖ ਵਿਚ ਮੌਜਾਂ ਮਾਣਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ
ਦਾ ਅੰਤ ਤੇ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ ।
੨੯ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
੩੦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ, ਭੋਗਦੇ ਹਨ ।
੩੧ [ਪ੍ਰਾਸਚਿਤ] ਪਾਪ ।
੩੨ ਪਵਿੱਤਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਵਿੱਤਰ ।
੩੩ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਰਾਸ ਹੈ, ਇਹੀ ਬਲ
ਬੁਧ ਆਦਿਕ ਹੈ । ਸਰਬਸੁ=ਸਭ ਕੁਝ ।
੩੪ ਤੇਜ਼ । ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਜੀਵਣ-ਜੁਗਤ ਰੁਖ
ਆਦਿਕ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਦਸੀ ਹੈ । ਰੁਖ ਨੂੰ
ਕਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਗੁਸਾ ਨਹੀਂ
ਕਰਦਾ, ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਸਵਾਰਦਾ ਹੈ ਤੇ
ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।
੩੫ ਰਵੇ, ਸਿਮਰੇ ।
੩੬ ਮਰਯਾਦਾ । ਜੀਵਣ-ਜੁਗਤ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੁਣੋ ।
੩੭ (ਬੇੜੀ) ਨੂੰ ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਚਰਨਾਂ ਹੇਠ ਉਗਾਹਿ
(ਦਬ ਕੇ) ਢੰਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਸਰੀਰ ਦਾ
ਬਕੇਵਾਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

* ਹਰੀ ਮਨੁਖ ਦੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਵਸਦਾ ਹੈ. ਪਰ ਮੂਰਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੋਛੇ ਰਸ ਵਿਚ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ । ਮਨੁਖ ਵਿਰਾਰਾ ਵੀ ਕੀ ਕਰੇ ? ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਪਾਸੇ ਲਗਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਮਿਹਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

+ ਹਰੀ ਸਾਰੇ ਸਾਕ ਅੰਗ ॥ ਦੇਹਾਂ ਜਹਾਨਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਉਸ ਬਿਅੰਤ ਨੂੰ ਵਡੇ ੨ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਧਿਆ ਕੇ ਕੇ ਸੁਖ ਮਾਣਦੇ ਆਏ ਹਨ । ਉਹ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਰਾਹੀਂ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਭੀ ਵਸ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਦੇ ਮਿਲਣ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

‡ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰੁਖ, ਬੇੜੀ, ਧਰਤੀ, ਆਕਾਸ਼, ਸੂਰਜ, ਹਵਾ, ਅੰਗ ਵਾਲੇ ਗੁਣ (ਧੀਰਜ, ਸਮਾਨ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਬੁਰੇ ਨਾਲ ਭਲਾ ਕਰਨਾ ਆਦਿ) ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਸਾਰੀ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਲਈ ਦੇਖੋ ਸੁਖਮਨੀ ਦੀ ਅਠਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ ।

ਸ੍ਰਮੁ^੧ ਨ ਰਹਿਤਿ ਸਰੀਰਿ ॥ ਮਹਾਸਾਗਰੁ ਨਹ ਵਿਆਪੈ ਖਿਨਹਿ^੨ ਉਤਰਿਓ
ਤੀਰਿ^੩ ॥ ੨ ॥ ^੪ਚੰਦਨ ਅਗਰ ਕਪੂਰ ਲੇਪਨ ਤਿਸੁ ਸੰਗੇ ਨਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਬਿਸਟਾ
ਮੂਤੁ ਖੋਦਿ ਤਿਲੁ ਤਿਲੁ ਮਨਿ ਨ ਮਨੀ ਬਿਪਰੀਤਿ ॥ ੩ ॥ ਉਚ ਨੀਚ ਬਿਕਾਰ
ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਸੰਲਗਨ^੪ ਸਭ ਸੁਖ ਛਤ੍ਰੁ ॥ ਮਿਤ੍ਰੁ ਸਤ੍ਰੁ ਨ ਕਛੂ ਜਾਨੈ ਸਰਬ ਜੀਅ
ਸਮਤ^੬ ॥ ੪ ॥ ਕਰਿ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਪ੍ਰਚੰਡ^੭ ਪ੍ਰਗਟਿਓ^੮ ਅੰਧਕਾਰ ਬਿਨਾਸ ॥ ਪਵਿਤ੍ਰੁ
ਅਪਵਿਤ੍ਰੁਹ ਕਿਰਣ ਲਾਗੇ ਮਨਿ ਨ ਭਇਓ ਬਿਖਾਦੁ^੯ ॥ ੫ ॥ ਸੀਤ^{੧੦} ਮੰਦ^{੧੧}
ਸੁਗੰਧ ਚਲਿਓ ਸਰਬ ਬਾਨ ਸਮਾਨ ॥ ^{੧੨}ਜਹਾ ਸਾ ਕਿਛੁ ਤਹਾ ਲਾਗਿਓ ਤਿਲੁ ਨ
ਸੰਕਾ ਮਾਨ ॥ ੬ ॥ ^{੧੩}ਸੁਭਾਇ ਅਭਾਇ ਜੁ ਨਿਕਟਿ ਆਵੈ ਸੀਤੁ ਤਾ ਕਾ ਜਾਇ ॥
ਆਪ ਪਰ ਕਾ ਕਛੁ ਨ ਜਾਣੈ ਸਦਾ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥ ੭ ॥ ^{੧੪}ਚਰਣ ਸਰਣ
ਸਨਾਥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਲਾਲ ॥ ਗੋਪਾਲ ਗੁਣ ਨਿਤ ਗਾਉ ਨਾਨਕ ਭਏ
ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾਲ ॥ ੮ ॥ ੩ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੪ ਅਸਟਪਦੀਆ
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ * ॥ ਚਾਦਨਾ ਚਾਦਨੁ ਆਂਗਨਿ^{੧੪} ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ
ਅੰਤਰਿ ਚਾਦਨਾ ॥ ੧ ॥ ਆਰਾਧਨਾ^{੧੬} ਅਰਾਧਨੁ ਨੀਕਾ^{੧੭} ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ
ਅਰਾਧਨਾ ॥ ੨ ॥ ਤਿਆਗਨਾ ਤਿਆਗਨੁ ਨੀਕਾ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਤਿਆਗਨਾ ॥ ੩ ॥
ਮਾਗਨਾ ਮਾਗਨੁ ਨੀਕਾ ਹਰਿ ਜਸੁ ਗੁਰ ਤੇ ਮਾਗਨਾ ॥ ੪ ॥ ਜਾਗਨਾ ਜਾਗਨੁ
ਨੀਕਾ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨ ਮਹਿ ਜਾਗਨਾ ॥ ੫ ॥ ਲਾਗਨਾ ਲਾਗਨੁ ਨੀਕਾ ਗੁਰ ਚਰਣੀ
ਮਨੁ ਲਾਗਨਾ ॥ ੬ ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਤਿਸਹਿ ਪਰਾਪਤੇ ਜਾ ਕੈ ^{੧੮}ਮਸਤਕਿ ਭਾਗਨਾ ॥
੭ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਨੀਕਾ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਰਨਾਗਨਾ^{੧੯} ॥ ੮ ॥
੧ ॥ ੪ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਧਰੁ ॥ ਆਉ ਜੀ ^{੨੦}ਤੂ ਆਉ ਹਮਾਰੈ ਹਰਿ ਜਸੁ ਸ੍ਰਵਨ
ਸੁਨਾਵਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤੁਧੁ ਆਵਤ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹਰਿਆ ਹਰਿ ਜਸੁ ਤੁਮ
ਸੰਗਿ ਗਾਵਨਾ ॥ ੧ ॥ ਸੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਹਿਰਦੈ ਵਾਸੈ ^{੨੧}ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਮਿਟਾਵਨਾ ॥ ੨ ॥
^{੨੨}ਭਗਤ ਦਇਆ ਤੇ ਬੁਧਿ ਪਰਗਾਸੈ ਦੁਰਮਤਿ ਦੂਖ ਤਜਾਵਨਾ ॥ ੩ ॥ ^{੨੩}ਦਰਸਨੁ
ਭੇਟਤ ਹੋਤੁ ਪੁਨੀਤਾ ^{੨੪}ਪੁਨਰਪਿ ਗਰਭਿ ਨ ਪਾਵਨਾ ॥ ੪ ॥ ^{੨੫}ਨਉ ਨਿਧਿ ^{੨੬}ਰਿਧਿ
ਸਿਧਿ ^{੨੭}ਪਾਈ ਜੋ ਤੁਮਰੈ ਮਨਿ ਭਾਵਨਾ ॥ ੫ ॥ ਸੰਤ ਬਿਨਾ ਮੈ ਥਾਉ ਨ ਕੋਈ
ਅਵਰ ਨ ਸੂਝੈ ਜਾਵਨਾ ॥ ੬ ॥ ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਨ ਕਉ ਕੋਇ ਨ ਰਾਖੈ ਸੰਤਾ ਸੰਗਿ
ਸਮਾਵਨਾ ॥ ੭ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰਿ ਚਲਤੁ ^{੨੮}ਦਿਖਾਇਆ ਮਨ ਮਧੇ ਹਰਿ ਹਰਿ
ਰਾਵਨਾ^{੨੯} ॥ ੮ ॥ ੨ ॥ ੫ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਧਰੁ ॥ ਜੀਵਨਾ ਸਫਲ ਜੀਵਨ ਸੁਨਿ

- ੧ ਬਕਾਵਟ ।
- ੨ ਖਿਨ ਵਿਚ, ਛੇਤੀ ।
- ੩ ਕੰਢੇ ਤੇ ।
- ੪ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਨਾ ਚੰਦਨ, ਉਦ, ਕਪੂਰ ਦੇ ਲੇਪਣ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਗੁੰਹ ਮੁਤ ਸਿਟਣ ਜਾਂ ਬਰਾ ਬਰਾ ਕਰਕੇ ਖੁਣਨ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਦੋਪਤਾ ਮੰਨਦੀ ਹੈ । ਯਥਾ : "ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੰ ਧੀਰਜੁ ਏਕ । ਜਿਉ ਬਸੁਧਾ ਕੇਉ ਖੋਏ ਕੇਉ ਚੰਦਨ ਲੇਪ" (ਸੁਖਮਨੀ) ।
- ੫ ਸਾਰਾ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ਲਗਿਆ ਹੋਇਆ । ਅਕਾਸ਼ ਉਚ ਨੀਚ ਮਾੜਾ ਚੰਗਾ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ਲਗ ਕੇ ਸੁਖ ਦਾ ਛਤਰ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕ ਰੂਪ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ।
- ੬ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ।
- ੭ ਬਹੁਤ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ । (ਸੂਰਜ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਹੈ ।)
- ੮ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੯ ਦੁਖ ।
- ੧੦ ਠੰਢੀ ।
- ੧੧ ਹੌਲੀ ੨ ਚਲਣ ਵਾਲੀ । (ਪਵਨ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਹੈ ।)
- ੧੨ ਜਿਥੇ ਵੀ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਮੰਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਉਸੇ ਨੂੰ ਛੋਹਦੀ ਹੈ, ਬਰਾ ਭੀ ਸ਼ੰਕਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ (ਨਹੀਂ ਝਿਜਕਦੀ) ।
- ੧੩ ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮੰਦੇ ਕਿਸੇ ਖ਼ਿਆਲ ਨਾਲ ਕੋਈ (ਅਗਨੀ ਦੇ) ਨੌੜੇ ਆਵੇ, ਉਸ ਦਾ ਪਾਲਾ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬਾਲਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਬੁਝਾਣ ਵਾਲੇ

- ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ਵੇਖਦੀ ਹੈ । ਯਥਾ : 'ਜਿਉ ਪਾਵਕ ਕਾ ਸਹਜ ਸੁਭਾਉ' (ਸੁਖਮਨੀ) ।
- ੧੪ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਓਹ ਸਨਾਥ (ਮਾਲਕ ਵਾਲੇ) ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਮਨ ਲਾਲ (ਹਰੀ) ਦੇ ਹੰਗ ਵਿਚ ਰਤ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 - ੧੫ ਵੇਹੜੇ ਵਿਚ (ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ) । ਚਾਨਣ ਵਿਚੋਂ ਅਸਲ ਚਾਨਣ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ ।
 - ੧੬ ਸਿਮਰਨ ।
 - ੧੭ [ਸੋ. ਨਿਕੁ=ਸਾਫ਼] ਉਤਮ, ਚੰਗਾ ।
 - ੧੮ ਮਥੇ ਤੇ ਚੰਗੇ ਡਾਗ ਹਨ ।
 - ੧੯ ਸ਼ਰਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ।
 - ੨੦ ਹੋ ਸੰਤ ਜਨੋ ! ਤੁਸੀਂ ਆਵੇ ।
 - ੨੧ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਪਿਆਰਨਾ ।
 - ੨੨ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜੀਵ ਦੀ ਬੁਧੀ ਉਜਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖੋਟੀ ਮਤ ਤੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
 - ੨੩ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ ।
 - ੨੪ ਫੇਰ, ਮੁੜ ਕੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਈਦਾ ।
 - ੨੫ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ੩ ।
 - ੨੬ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ।
 - ੨੭ ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲਗੇ ਹਨ ।
 - ੨੮ ਚੋਜ । ਇਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਕਿ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਮਾਣਿਆ ਹੋ ।
 - ੨੯ ਭੋਗਣਾ, ਮੇਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮਾਨਣੀ ।

* ਛਡਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ?—ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਆਦਿ ; ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ?—ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋਤ ਜਗਾਣਾ ਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ।

† ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਜਾਂ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

‡ ਜੀਉਣਾ ਉਹ ਸਫਲ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਕਰ ਨਾਮ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੋਵੇ ।

ਹਰਿ ਜਪਿ ਜਪਿ ਸਦ ਜੀਵਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪੀਵਨਾ ਜਿਤੁ ਮਨੁ ਆਘਾਵੇ^੧
 ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਪੀਵਨਾ ॥ ੧ ॥ ਖਾਵਨਾ ਜਿਤੁ ਭੂਖ ਨ ਲਾਗੈ ਸੰਤੋਖਿ ਸਦਾ
 ਤ੍ਰਿਪਤੀਵਨਾ^੨ ॥ ੨ ॥ ਪੋਣਾ ਰਖੁ ਪਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਫਿਰਿ ਨਾਗੇ ਨਹੀ
 ਬੀਵਨਾ^੩ ॥ ੩ ॥ ਭੋਗਨਾ ਮਨ ਮਧੇ ਹਰਿ ਰਸੁ ਸੰਤਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਲੀਵਨਾ ॥ ੪ ॥
 ਬਿਨੁ ਤਾਗੇ ਬਿਨੁ ਸੁਈ ਆਨੀ^੪ ਮਨੁ ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਸੰਗਿ ਸੀਵਨਾ ॥ ੫ ॥
 ਮਾਤਿਆ ਹਰਿ ਰਸ ਮਹਿ ਰਾਤੇ ਤਿਸੁ ਬਹੁੜਿ^੫ ਨ ਕਬਹੂ ਅਉਖੀਵਨਾ^੬ ॥ ੬ ॥
 ਮਿਲਿਓ ਤਿਸੁ ^੬ਸਰਬ ਨਿਧਾਨਾ^੭ ਪ੍ਰਭਿ ਕ੍ਰਿਪਾਲਿ ਜਿਸੁ ਦੀਵਨਾ ॥ ੭ ॥ ਸੁਖੁ
 ਨਾਨਕ ਸੰਤਨ ਕੀ ਸੇਵਾ ਚਰਣ ਸੰਤ ਧੋਇ ਪੀਵਨਾ ॥ ੮ ॥ ੩ ॥ ੬ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੮ ਅੰਜਲੀਆ^੧
 ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ * ॥ ^੧ਜਿਸੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬਹੁਤੁ ਤਿਸੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਚੰਤਾ^੨ ॥
 ਜਿਸੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬੋਰੀ ਸੁ ਫਿਰੈ ਭ੍ਰਮੰਤਾ^੩ ॥ ^੪ਦੁਹੁ ਬਿਵਸਧਾ ਤੇ ਜੋ ਮੁਕਤਾ ਸੋਈ
 ਸੁਹੇਲਾ^੪ ਭਾਲੀਐ ॥ ੧ ॥ ^੫ਗ੍ਰਿਹ ਰਾਜ ਮਹਿ ਨ ਰਕੁ ਉਦਾਸ ਕਰੋਧਾ ॥ ਬਹੁ
 ਬਿਧਿ ਬੇਦ ਪਾਠ ਸਭਿ ਸੋਧਾ ॥ ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਜੋ ਰਹੈ ਅਲਿਪਤਾ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੀ
 ਪੂਰਨ ਘਾਲੀਐ ॥ ੨ ॥ ^੬ਜਾਗਤ ਸੂਤਾ ਭਰਮਿ ਵਿਗੂਤਾ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ
 ਹੋਈਐ ਮੀਤਾ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਤੁਟਹਿ ਹਉ ਬੰਧਨ ਏਕੇ ਏਕੁ ਨਿਹਾਲੀਐ^੭ ॥ ੩ ॥
 ਕਰਮ ਕਰੈ ਤ ਬੰਧਾ^੮ ਨਹ ਕਰੈ ਤ ਨਿੰਦਾ^੯ ॥ ਮੋਹ ਮਗਨ ਮਨੁ ਵਿਆਪਿਆ
 ਚੰਦਾ^{੧੦} ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ^{੧੧} ਸੁਖ ਦੁਖ ਸਮ^{੧੨} ਜਾਣੈ ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਾਮੁ
 ਹਿਆਲੀਐ^{੧੩} ॥ ੪ ॥ ਸੰਸਾਰੈ ਮਹਿ ^{੧੪}ਸਹਸਾ ਬਿਆਪੈ ॥ ਅਕਥ ਕਥਾ ਅਗੋਚਰ^{੧੫}
 ਨਹੀ ਜਾਪੈ ॥ ਜਿਸਹਿ ਬੁਝਾਏ ਸੋਈ ਬੁਝੈ ਓਹੁ^{੧੬} ਬਾਲਕ ^{੧੭}ਵਾਗੀ ਪਾਲੀਐ ॥ ੫ ॥ ਛੋਡਿ
 ਬਹੈ ਤਉ ^{੧੮}ਛੂਟੇ ਨਾਹੀ ॥ ਜਉ ਸੰਚੈ^{੧੯} ਤਉ ਭਉ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ^{੨੦}ਇਸ ਹੀ ਮਹਿ
 ਜਿਸ ਕੀ ਪਤਿ ਰਾਖੈ ^{੨੧}ਤਿਸੁ ਸਾਧੂ ਚਉਰੁ ਢਾਲੀਐ ॥ ੬ ॥ ਜੋ ਸੂਰਾ^{੨੨} ਤਿਸ ਹੀ ਹੋਇ
 ਮਰਣਾ^{੨੩} ॥ ਜੋ ਭਾਗੈ ਤਿਸੁ ਜੋਨੀ ਫਿਰਣਾ ॥ ਜੋ ਵਰਤਾਏ ਸੋਈ ਭਲ ਮਾਨੈ ਬੁਝਿ ਹੁਕਮੈ
^{੨੪}ਦੁਰਮਤਿ ਜਾਲੀਐ ॥ ੭ ॥ ਜਿਤੁ ਜਿਤੁ ਲਾਵਹਿ ਤਿਤੁ ਤਿਯੁ ਲਗਨਾ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ
 ਅਪਣੇ ਜਚਨਾ^{੨੫} ॥ ਨਾਨਕ ਕੇ ਪੂਰਨ ਸੁਖ ਦਾਤੇ ਤੂ ਦੇਹਿ ਤ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲੀਐ^{੨੬} ॥
 ੮ ॥ ੧ ॥ ੧ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਬਿਰਖੈ^{੨੭} ਹੇਠਿ ਸਭਿ ਜੰਤ ਇਕਠੇ ॥ ਇਕਿ
 ਤਤੇ^{੨੮} ਇਕਿ ਬੋਲਨਿ ਮਿਠੇ ॥ ^{੨੯}ਅਸਤੁ ਉਦੋਤੁ ਭਇਆ ਉਠਿ ਚਲੇ ਜਿਉ ਜਿਉ
^{੩੦}ਅਉਧ ਵਿਹਾਣੀਆ ॥ ੧ ॥ ਪਾਪ ਕਰੇਦੜ ਸਰਪਰ^{੩੧} ਮੁਠੇ^{੩੨} ॥ ਅਜਰਾਈਲਿ^{੩੩}

- ੧ ਰੱਜ ਜਾਵੇ ।
 ੨ ਰੱਜ ਜਾਣਾ ।
 ੩ ਪਹਿਨਣਾ ਉਹ ਸਫਲ ਹੈ ਕਿ ਹੋ ਹਰੀ ! ਤੂੰ
 ਮੇਰੀ ਪੱਤ ਦੱਖੇ ।
 ੪ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੋਵਣਾ ।
 ੫ ਭੋਗਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸੰਤ-ਸੰਗਤ
 ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਨਾਮ-ਰਸ ਪੀਵਾਂਦੇ । ਲੀਵਨਾ=
 ਲੀਹਣਾ, ਪੀਣਾ ।
 ੬ ਲਿਆਵਣ ਦੇ । ੭ ਮੁੜ ਕੇ, ਫੇਰ ।
 ੮ [ਅਪ-ਖੀਵਨ] ਨਸ਼ਾ ਹੀਨ ਹੋਣਾ, ਅਮਲ ਦੀ
 ਤੋਟ ਵਿਚ ਹੋਣਾ । ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ-ਰਸ
 ਦਾ ਅੰਸਾ ਨਸ਼ਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੁੜ ਕਦੀ ਤੋਟ
 ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ।
 ੯ ਸਾਰੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨਿਆਂ ਵਾਲਾ ।
 ੧੦ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੁਰੁ ਕਿਰਪਾਲ ਨੇ ਦਿਤਾ । 'ਪੁਰੁ
 ਕ੍ਰਿਪਾਲਿ' ਦੀ ਅੰਤਲੀ ਸਿਹਾਰੀ ਨੰਮ ੨੦
 (ਉ) ਵਾਲੀ ਹੈ ।
 ੧੧ [ਸ੍ਰੀ, ਅੰਜਲਿ=ਦੇਵੇ' ਹਥ ਜੋੜਨਾ] ਭਾਣਾ
 ਮੰਨਣ ਲਈ ਦੇਵੇ' ਹਥ ਜੋੜਨੇ । ਇਹ ਦੋਹਾਂ
 ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 'ਜੋ
 ਵਰਤਾਏ ਸੋਈ ਭਲ ਮਾਨ' ਵਾਲਾ ਉਪਦੇਸ਼
 ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੦੦੭, ਨੋਟ ੧੯ ।
 ੧੨ ਜਿਸ ਘਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮਾਇਆ ਹੈ ।
 ੧੩ ਚੁਰਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ।
 ੧੪ ਭਉਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ।
 ੧੫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਤੋਂ ਜੋ ਆਸ਼ਾਦ ਹੈ ।
 ੧੬ ਸੁਖੀ ।
 ੧੭ ਬੇਦ ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਸੋਧ ਵੇਖੇ ਹਨ
 ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਅੰਸ਼ੁਰਜ
 ਵਿਚ ਨਰਕ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਉਦਾਸ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ
 ਵਧਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੋ ਸਰੀਰਕ ਹਾਲਤ ਵਿਚ
 ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸਦੀ
 ਮਿਹਨਤ ਸਫਲ ਹੈ ।
 ੧੮ ਜਾਗਦਾ ਸੁਤਾ, ਭਾਵ ਹਰ ਵੇਲੇ, ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ
 ਹੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
 ੧੯ ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ ।
 ੨੦ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੧ ਲੋਕ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
 ੨੨ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ । ੨੩ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
 ੨੪ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ।
 ੨੫ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਮਹਸੂਸ ਕਰੇ । ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ
 ਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਰਾਮ ਮਹਸੂਸ ਕਰੇ ।
 ੨੬ ਭਰਮ ਚੰਬੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੭ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ।
 ੨੮ ਉਹ ਹਰੀ । ੨੯ ਵਾਂਗ ਪਾਲਦਾ ਹੈ ।
 ੩੦ ਮਾਇਆ ਛੁਟਦੀ ਨਹੀਂ ।
 ੩੧ ਇਕੋਠੀ ਕਰੇ ।
 ੩੨ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਹੀ ।
 ੩੩ ਉਸ ਸਾਧੂ ਤੇ ਚਵਰ ਬੁਲਦੇ ਹਨ ।
 ੩੪ ਸੂਰਮਾ । ੩੫ ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰਨਾ ।
 ੩੬ ਖੋਟੀ ਮਤ ਸਾੜ ਦੇਈਏ ।
 ੩੭ ਖਿਆਲ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਜਰਦੇ (ਜਾਂ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ)
 ਹਨ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੦੩, ਨੋਟ ੩੨ ।
 ੩੮ ਯਾਦ ਕਰੀਦਾ ਹੈ ।
 ੩੯ ਰੁਖ ਦੇ । ਰੁਖ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ
 ਚਲਣਹਾਰ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ ।
 ੪੦ ਗਰਮ, ਗੁਸੇ ਵਾਲੇ, ਦੁਖਦਾਈ (ਬੇਲ) ।
 ੪੧ ਭੁਝਿਆ ਸੂਰਜ ਉਦੇ ਹੋਇਆ (ਚੜ੍ਹਿਆ),
 ਭਾਵ ਉਮਰ ਰੂਪ ਰਾਤ ਗੁਜ਼ਰ ਗਈ ।
 ੪੨ ਉਮਰ ਰੁਜ਼ਰ ਗਈ ।
 ੪੩ ਜ਼ਰੂਰ, ਅਵਸ਼ਜ ।
 ੪੪ ਲੁਟੇ ਗਏ, ਬਰਬਾਦ ਹੋਏ ।
 ੪੫ [ਮੁਸਲਮਾਣੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮੌਤ ਦਾ
 ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਾ] ਅਜ਼ਰਾਈਲ ਨੇ ।

* ਪੂਰਨ ਸੁਖ ਹਰੀ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਹੈ । ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਮਾਇਆ ਦੇ
 ਪਿਛੇ ਪੈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨਾ ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਆ ਭਜੇ । ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਹੀ ਰਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ।
 ਉਹ ਇਉਂ ਕਿ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰਖੇ ਓਹੀ ਚੰਗੀ ਹੈ । ਇਸ
 ਤਰਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਖ ਤੇ ਸੁਖ ਦੋਵੇਂ ਇਕੋ ਜੇਹੇ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਨਾ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ
 ਨਾ ਉਸ ਤੋਂ ਨਫ਼ਰਤ ।

† ਹਰੀ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਮਨੁਖ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਜਦ ਮਿਹਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ
 ਇਹ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੁਖ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਹੈ ।

ਫੜੇ ਫੜਿ ਕੁਠੇ^੧ ॥ ਦੋਜਕਿ ਪਾਏ ਸਿਰਜਣਹਾਰੈ ਲੇਖਾ ਮੰਗੈ ਬਾਣੀਆ^੨ ॥ ੨ ॥
 ਸੰਗਿ ਨ ਕੋਈ ਭਈਆ^੩ ਬੋਬਾ^੪ ॥ ਮਾਲੁ ਜੋਬਨੁ ਧਨੁ ਛੋਡਿ ਵੇਸਾ^੫ ॥ ਕਰਣ
 ਕਰੀਮ ਨ ਜਾਤੋ ਕਰਤਾ ਤਿਲ ਪੀੜੇ ਜਿਉ ਘਾਣੀਆ ॥ ੩ ॥ ਖੁਸਿ ਖੁਸਿ ਲੈਦਾ
 ਵਸਤੁ ਪਰਾਈ ॥ ਵੇਖੈ ਸੁਣੇ ਤੇਰੈ ਨਾਲਿ ਖੁਦਾਈ^੬ ॥ ਦੁਨੀਆ ਲਬਿ ਪਇਆ
 'ਖਾਤ ਅੰਦਰਿ ਅਗਲੀ ਗਲ ਨ ਜਾਣੀਆ ॥ ੪ ॥ ਜਮਿ ਜਮਿ ਮਰੈ ਮਰੈ ਫਿਰਿ
 ਜੰਮੈ ॥ ਬਹੁਤੁ ਸਜਾਇ ਪਇਆ 'ਦੇਸਿ ਲੰਮੈ ॥ ਜਿਨਿ ਕੀਤਾ ਤਿਸੈ ਨ ਜਾਣੀ
 ਅੰਧਾ ਤਾ ਦੁਖੁ ਸਹੈ ਪਰਾਣੀਆ ॥ ੫ ॥ 'ਖਾਲਕ ਥਾਵਹੁ ਭੁਲਾ ਮੁਠਾ ॥ ਦੁਨੀਆ
 ਖੋਲ੍ਹੁ ਬੁਰਾ ਰੁਠ ਤੁਠਾ ॥ ਸਿਦਕੁ ਸਬੂਰੀ ਸੰਤੁ ਨ ਮਿਲਿਓ ਵਡੈ ਆਪਣ ਭਾਣੀਆ ॥
 ੬ ॥ ਮਉਲਾ^{੧੦} ਖੋਲ ਕਰੇ ਸਭਿ ਆਪੇ ॥ ਇਕਿ ਕਵੇ ਇਕਿ 'ਲਹਰਿ ਵਿਆਪੇ ॥
 ਜਿਉ ਨਚਾਏ ਤਿਉ ਤਿਉ ਨਚਨਿ 'ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਕਿਰਤ ਵਿਹਾਣੀਆ ॥ ੭ ॥
 ਮਿਹਰ ਕਰੇ ਤਾ ਖਸਮੁ ਧਿਆਈ ॥ ਸੰਤਾ ਸੰਗਤਿ ਨਰਕਿ ਨ ਪਾਈ ॥
 ਅੰਮ੍ਰਿਤਨਾਮ ਦਾਨੁ ਨਾਨਕ ਕਉ ਗੁਣ ਗੀਤਾ^{੧੩} ਨਿਤ ਵਖਾਣੀਆ ॥ ੮ ॥ ੨ ॥
 ੮ ॥ ੧੨ ॥ ੨੦ ॥

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ^{੧੪} ਮਹਲਾ ੧

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ * ॥ ਸਾਚਾ ਸਚੁ ਸੋਈ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਜਿਨਿ ਸਿਰਜੀ^{੧੫}
 ਤਿਨ ਹੀ 'ਫੁਨਿ ਗੋਈ ॥ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਰਾਖਹੁ ਰਹਣਾ ਤੁਮ ਸਿਉ ਕਿਆ
 ਮੁਕਰਾਈ^{੧੭} ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਏ ਆਪਿ ਖਪਾਏ ॥ ਆਪੇ 'ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਧੰਧੈ
 ਲਾਏ ॥ ਆਪੇ ਵੀਚਾਰੀ ਗੁਣਕਾਰੀ ਆਪੇ 'ਮਾਰਗਿ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਆਪੇ ਦਾਨਾ^{੨੦}
 ਆਪੇ ਬੀਨਾ^{੨੧} ॥ ਆਪੇ ਆਪੁ ਉਪਾਇ ਪਤੀਨਾ^{੨੨} ॥ ਆਪੇ ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੁ^{੨੩}
 ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਈ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਆਪੇ ਸਸਿ^{੨੪} ਸੂਰਾ^{੨੫} ਪੂਰੇ ਪੂਰਾ ॥ ਆਪੇ ਗਿਆਨਿ
 ਧਿਆਨਿ ਗੁਰੁ ਸੂਰਾ ॥ 'ਕਾਲੁ ਜਾਲੁ ਜਮੁ ਜੋਹਿ ਨ ਸਾਕੈ ਸਾਚੇ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਈ
 ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਆਪੇ ਪੁਰਖੁ ਆਪੇ ਹੀ ਨਾਰੀ ॥ ਆਪੇ ਪਾਸਾ^{੨੭} ਆਪੇ ਸਾਰੀ^{੨੮} ॥ ਆਪੇ ਪਿੜ
 ਬਾਧੀ ਜਗੁ ਖੋਲੈ ਆਪੇ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਆਪੇ ਭਵਰੁ ਫਲੁ ਫਲੁ ਤਰਵਰੁ^{੨੯} ॥
 ਆਪੇ ਜਲੁ ਬਲੁ^{੩੦} ਸਾਗਰੁ ਸਰਵਰੁ ॥ ਆਪੇ ਮਛੁ ਕਛੁ ਕਰਣੀਕਰੁ^{੩੧} ਤੇਰਾ ਰੂਪੁ
 ਨ ਲਖਣਾ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਆਪੇ ਦਿਨਸੁ^{੩੨} ਆਪੇ ਹੀ ਰੈਣੀ^{੩੩} ॥ ਆਪਿ ਪਤੀਜੈ^{੩੪}
 ਗੁਰ ਕੀ ਬੈਣੀ^{੩੫} ॥ 'ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਅਨਾਹਦਿ ਅਨਦਿਨੁ^{੩੬} ਘਟਿ ਘਟਿ
 ਸਬਦੁ ਰਜਾਈ^{੩੭} ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਆਪੇ ਰਤਨੁ ਅਨੂਪੁ ਅਮੋਲੋ ॥ ਆਪੇ ਪਰਖੇ ਪੂਰਾ ਤੋਲੋ ॥

- ੧ ਕੋਹੇ, ਭਾਵ ਕੋਹਦਾ ਹੈ ।
 ੨ ਧਰਮ ਰਾਜ (ਜੋ ਸਾਡੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਕਰਦਾ ਹੈ) ।
 ੩ ਭਾਈ ।
 ੪ ਭੰਟ ।
 ੫ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੬ [ਛਾ.] ਖੁਦਾ, ਹਰੀ ।
 ੭ ਟੋਏ ਵਿਚ ।
 ੮ ਭਾਵ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਲੰਮੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ।
 ੯ ਹਰੀ ਵਲੋਂ ਭੁਲ ਕੇ ਲੁਟਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।
 ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਖੇਡ ਫੇੜੀ ਹੈ; ਇਸ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਰੁਸਦਾ ਮੰਨੀਜਦਾ ਹੈ, ਸਿਦਕ ਸਬੂਰੀ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਪਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੦ [ਅ.] ਮੁਕਤਿ ਦਾਤਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੧੧ ਮਾਇਆ ਦੀ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਫਸੇ ।
 ੧੨ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕਿਰਤ ਚਲਦੀ ਹੈ (ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁਖ ਤੁਰਦੇ ਹਨ) ।
 'ਕਿਰਤੁ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੫, ਨੋਟ ੯ ।
 ੧੩ 'ਗੀਤ' ਦਾ ਬਹੁ-ਵਚਨ ।
 ੧੪ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਪਦਾਂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ 'ਸੋਲਹੇ' ਕਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੋਲਹੇ ੧੫, ੧੭, ੨੧ ਪਦਾਂ ਦੇ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ।
 ੧੫ ਬਣਾਈ ।
- ੧੬ ਫੇਰ ਨਾਸ ਕੀਤੀ ।
 ੧੭ ਉਬਰ ।
 ੧੮ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ।
 ੧੯ ਰਸਤੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੦ [ਛਾ.] ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ, ਸਿਆਣਾ ।
 ੨੧ [ਛਾ.] ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ।
 ੨੨ ਪਤੀਜਦਾ (ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ।
 ੨੩ ਅੱਗ ।
 ੨੪ ਚੰਦਰਮਾ ।
 ੨੫ ਸੂਰਜ ।
 ੨੬ ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਸਚੇ ਨਾਲ ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਲ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ।
 ੨੭ ਚੋਪੜ ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ।
 ੨੮ ਨਰਦਾਂ ਭਾਵ ਜੀਵ ।
 ੨੯ ਰੁਖ ।
 ੩੦ ਸੁਕੀ ਧਰਤੀ ।
 ੩੧ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ।
 ੩੨ ਦਿਨ ।
 ੩੩ ਰਾਤ ।
 ੩੪ ਬਚਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੩੫ ਸਦਾ ਇਕ ਰਸ ਹੈ ।
 ੩੬ ਹਰ ਰੋਜ਼ ।
 ੩੭ ਰਜ਼ਾ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਦਾ । ਘਟ ੨ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ਬਦ (ਹੁਕਮ) ਵਰਤਦਾ ਹੈ ।

* ਸਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਰਚਣ ਵਾਲਾ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਹੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਆਪ ਹੀ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ । ਇਹ ਗਲ ਗੁਰੂ ਤੇ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ।

ਆਪੇ ਕਿਸਹੀ ਕਸਿ^੧ ਬਖਸੇ ਆਪੇ ਦੇ ਲੈ ਭਾਈ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਆਪੇ ਧਨਖੁ ਆਪੇ
 ਸਰਬਾਣਾ^੨ ॥ ਆਪੇ ਸੁਘੜੁ ਸਰੂਪੁ ਸਿਆਣਾ ॥ ਕਹਤਾ ਬਕਤਾ^੩ ਸੁਣਤਾ ਮੋਈ
 ਆਪੇ ਬਣਤ ਬਣਾਈ ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਪਉਣੁ ਗੁਰੁ ਪਾਣੀ^੪ ਪਿਤ ਜਾਤਾ ॥^੫ ਉਦਰ
 ਸੰਜੋਗੀ ਧਰਤੀ ਮਾਤਾ ॥^੬ ਰੈਣਿ ਦਿਨਸੁ ਦੁਇ ਦਾਈ ਦਾਇਆ ਜਗੁ ਖੇਲੈ ਖੇਲਾਈ
 ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਆਪੇ ਮਛਲੀ ਆਪੇ ਜਾਲਾ ॥ ਆਪੇ ਗਉ ਆਪੇ ਰਖਵਾਲਾ ॥ ਸਰਬ
 ਜੀਆ ਜਗਿ ਜੋਤਿ ਤੁਮਾਰੀ ਜੈਸੀ ਪ੍ਰਭਿ ਫੁਰਮਾਈ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥^੭ ਆਪੇ ਜੋਗੀ
 ਆਪੇ ਭੋਗੀ ॥ ਆਪੇ ਰਸੀਆ ਪਰਮ ਸੰਜੋਗੀ^੮ ॥ ਆਪੇ ਵੇਬਾਣੀ^੯ ਨਿਰੰਕਾਰੀ
 ਨਿਰਭਉ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥^{੧੦} ਖਾਣੀ ਬਾਣੀ ਤੁਝਹਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ਜੋ ਦੀਸੈ
 ਸਭ ਆਵਣ ਜਾਣੀ ॥ ਸੇਈ ਸਾਹ ਸਚੇ ਵਾਪਾਰੀ^{੧੧} ਸਤਿਗੁਰਿ ਬੂਝ ਬੁਝਾਈ ਹੇ ॥
 ੧੩ ॥ ਸਬਦੁ ਬੁਝਾਏ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ॥ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਾਚੇ ਭਰਪੂਰਾ ॥ ਅਫਰਿਓ^{੧੨}
 ਵੇਪਰਵਾਹੁ ਸਦਾ ਤੂ ਨਾ ਤਿਸੁ ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਈ^{੧੩} ਹੇ ॥ ੧੪ ॥^{੧੪} ਕਾਲੁ ਬਿਕਾਲੁ
 ਭਏ ਦੇਵਾਨੇ ॥ ਸਬਦੁ ਸਹਜ ਰਸੁ ਅੰਤਰਿ ਮਾਨੇ ॥ ਆਪੇ ਮੁਕਤਿ ਤ੍ਰਿਪਤਿ^{੧੫}
 ਵਰਦਾਤਾ ਭਗਤਿ ਭਾਇ ਮਨਿ ਭਾਈ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਆਪਿ ਨਿਰਾਲਮੁ^{੧੬} ^{੧੭} ਗੁਰਗਮ
 ਗਿਆਨਾ ॥ ਜੋ ਦੀਸੈ ਤੁਝ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨਾ ॥ ਨਾਨਕੁ ਨੀਚੁ ਭਿਖਿਆ ਦਰਿ
 ਜਾਚੈ^{੧੮} ਮੈ ਦੀਜੈ ਨਾਮੁ ਵਡਾਈ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੧ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ਆਪੇ
 ਧਰਤੀ ਧਉਲੁ^{੧੯} ਅਕਾਸੰ ॥ ਆਪੇ ਸਾਚੇ ਗੁਣ ਪਰਗਾਸੰ ॥ ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੰਤੋਖੀ
 ਆਪੇ ਆਪੇ ਕਾਰ ਕਮਾਈ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਜਿਸੁ ਕਰਣਾ ਸੋ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ॥ ਕੋਇ ਨ
 ਮੋਟੈ ਸਾਚੇ ਲੇਖੈ ॥ ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਆਪੇ ਆਪੇ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ਹੇ ॥ ੨ ॥^{੨੦} ਪੰਚ
 ਚੋਰ ਚੰਚਲ ਚਿਤੁ ਚਾਲਹਿ ॥ ਪਰਘਰ ਜੋਹਹਿ^{੨੧} ਘਰੁ^{੨੨} ਨਹੀ ਭਾਲਹਿ ॥
 ਕਾਇਆ ਨਗਰੁ ਢਹੈ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਪਤਿ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰ ਤੇ
 ਬੂਝੈ ਤ੍ਰਿਭਵਣੁ ਸੂਝੈ ॥ ਮਨਸਾ ਮਾਰਿ ਮਨੈ ਸਿਉਲੂਝੈ^{੨੩} ॥ ਜੋ ਤੁਧੁ ਸੇਵਹਿ ਸੇ ਤੁਧ
 ਹੀ ਜੇਹੇ^{੨੪} ਨਿਰਭਉ ਬਾਲ ਸਖਾਈ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਆਪੇ ਸੁਰਗੁ ਮਛੁ^{੨੫} ਪਇਆਲਾ^{੨੬} ॥
 ਆਪੇ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੀ ਬਾਲਾ^{੨੭} ॥ ਜਟਾ ਬਿਕਟ^{੨੮} ਬਿਕ੍ਰਾਲ^{੨੯} ਸਰੂਪੀ^{੩੦} ਰੂਪੁ ਨ
 ਰੇਖਿਆ ਕਾਈ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਬੇਦ ਕਤੇਬੀ ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਤਾ ॥ ਨਾ ਤਿਸੁ ਮਾਤ ਪਿਤਾ^{੩੧} ਸੁਤ
 ਭ੍ਰਾਤਾ ॥ ਸਗਲੇ ਸੈਲ^{੩੨} ਉਪਾਇ ਸਮਾਏ^{੩੩} ਅਲਖੁ ਨ ਲਖਣਾ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੬ ॥
 ਕਰਿ ਕਰਿ ਬਾਕੀ ਮੀਤ ਘਨੇਰੇ^{੩੪} ॥ ਕੋਇ ਨ ਕਾਟੈ ਅਵਗੁਣ ਮੇਰੇ ॥ ਸੁਰਿਨਰ^{੩੫}
 ਨਾਥੁ ਸਾਹਿਬੁ ਸਭਨਾ ਸਿਰਿ ਭਾਇ^{੩੬} ਮਿਲੈ ਭਉ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੭ ॥^{੩੭} ਭੁਲੇ ਚੁਕੇ
 ਮਾਰਗਿ ਪਾਵਹਿ ॥ ਆਪਿ ਭੁਲਾਇ ਤੂਹੈ ਸਮਝਾਵਹਿ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਮੈ ਅਵਰੁ ਨ

- ੧ ਕਸਵਟੀ ਲਾ ਕੇ, ਭਾਵ ਪਰਖ ਕੇ ।
- ੨ [ਸੇ. ਸ਼ਰਵਾਣਿ] ਤੀਰ ਚਲਾਣ ਵਾਲਾ ।
- ੩ ਵਕਤਾ, ਬੋਲਣਹਾਰ ।
- ੪ ਪਿਤਾ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ; ਮਾਨੋ ਪਿਤਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮, ਨੋਟ ੧੪ ।
- ੫ ਪੇਟ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਮਾਤਾ ਹੈ ; ਭਾਵ ਧਰਤੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਾਤਾ ਕਹਾਉਣ ਜੋਗ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਭੀ ਮਾਤਾ ਵਾਂਗੂ ਚੰਚਲ ਨੂੰ ਪੇਟ ਵਿਚ ਰਖਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪੇਟ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ।
- ੬ ਰਾਤ ਤੇ ਦਿਨ ।
- ੭ ਹਰੀ ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਜੋਗੀ ਹੈ, ਤੇ ਭੋਗਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਰਤਣ ਕਰਕੇ ਭੋਗੀ ਭੀ ਆਪ ਹੀ ਹੈ ।
- ੮ ਮੇਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
- ੯ ਜੇ ਬਾਣੀ (ਕਥਨ) ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ।
- ੧੦ ਖਾਣੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਤੋਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ।
- ੧੧ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਚੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਮਝ ਦਿਤੀ ਹੈ ।
- ੧੨ ਜੇ ਫੜਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਭਾਵ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ।
- ੧੩ [ਅ. ਤਮ੍ਹਾ] ਲਾਲਚ ।
- ੧੪ ਮੌਤ ਤੇ ਜਨਮ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਕਮਲੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਭਾਵ ਮੁਕ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਅਫੋਲ ਰਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਮਾਣਦੇ ਹਨ । ਬਿਕਾਲ=ਕਾਲ ਤੋਂ ਉਲਟ, ਜਨਮ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੪, ਨੋਟ ੩੦ ।
- ੧੫ ਤ੍ਰਿਪਤੀ, ਰਜੇਵਾਂ ।
- ੧੬ ਨਿਰਲੇਪ ।

- ੧੭ ਉਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ (ਮਿਲ) ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੮ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ।
- ੧੯ ਬਲਦ, ਜਿਸ ਤੇ ਧਰਤੀ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
- ੨੦ ਕਾਮਾਦਿਕ ਚੋਰ ਚੰਚਲ ਚਿਤ ਨੂੰ ਡੁਲਾਂਦੇ ਹਨ ।
- ੨੧ ਤਕਦੇ ਹਨ ।
- ੨੨ ਅਸਲ ਘਰ (ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ), ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ।
- ੨੩ ਯੁਧ ਕਰੇ ।
- ੨੪ ਉਹ ਨਿਰਭਉ ਹਰੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿੱਤਰ ਹੈ ।
- ੨੫ ਮਾਤ ਲੋਕ ।
- ੨੬ ਪਤਾਲ ਲੋਕ ।
- ੨੭ ਜਵਾਨ ।
- ੨੮ [ਵਿ-ਕਟ] ਨਾ ਕਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਲੰਮੀਆਂ ।
- ੨੯ ਭਿਆਨਕ ।
- ੩੦ ਸੋਹਣੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ । ਤੂੰ ਲੰਮੀਆਂ ਜਟਾਂ ਵਾਲਾ ਭਿਆਨਕ ਵੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸੋਹਣਾ ਵੀ ਹੈ ; ਅਸਲ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਰੇਖ ਨਹੀਂ ।
- ੩੧ ਪੁਤਰ ਤੇ ਭਰਾ ।
- ੩੨ ਪਰਬਤ ।
- ੩੩ ਲੇ (ਨਾਸ) ਕਰ ਦਿਤੇ ।
- ੩੪ ਬਹੁਤੇ ।
- ੩੫ ਦੇਵਤੇ ਪੁਰਸ਼, ਚੰਗੇ ਲੋਕ ।
- ੩੬ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ।
- ੩੭ ਤੂੰ ਭੁਲਿਆਂ ਘੁਬਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਧੇ ਰਸਤੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈਂ ।

* ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੀ ਸਮੁੱਥਾ ਉਸੇ ਦੀ ਹੈ । ਕੋਈ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਉਸ ਦੇ ਤੁਲ ਨਹੀਂ । ਉਸੇ ਦੀ ਕੀਰਤ ਵੇਦਾਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਦੀਸੈ ਨਾਵਹੁ ^੧ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਪਾਈ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਗੰਗਾ ਜਮੁਨਾ ਕੋਲ ^੨ਕੇਦਾਰਾ ^੩॥
 ਕਾਸੀ ਕਾਂਤੀ ^੪ਪੁਰੀ ਦੁਆਰਾ ॥ ਗੰਗਾ ਸਾਗਰੁ ^੬ਬੋਣੀ ਸੰਗਮੁ ਅਨਸਨਿ ^੭ਅੰਕਿ
 ਸਮਾਈ ਹੇ ॥ ੯ ॥ ^੮ਆਪੇ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕੁ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ਆਪੇ ਰਾਜਨੁ ^੯ਪੰਚਾ ਕਾਰੀ ॥
 ਤਖਤਿ ਬਹੈ ਅਦਲੀ ^{੧੦}ਪ੍ਰਭੁ ਆਪੇ ਭਰਮੁ ਭੇਦੁ ਭਉ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਆਪੇ
 ਕਾਜੀ ਆਪੇ ਮੁਲਾ ॥ ਆਪਿ ਅਭੁਲੁ ਨ ਕਬਹੂ ਭੁਲਾ ॥ ਆਪੇ ਮਿਹਰ ਦਇਆ
 ਪਤਿ ਦਾਤਾ ਨਾ ਕਿਸੈ ਕੋ ਬੈਰਾਈ ^{੧੧}ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਜਿਸੁ ਬਖਸੇ ਤਿਸੁ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ॥
 ਸਭਸੈ ਦਾਤਾ ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਈ ^{੧੨}॥ ਭਰਪੁਰਿ ਧਾਰਿ ਰਹਿਆ ਨਿਹਕੇਵਲੁ ^{੧੩}॥
 ਗੁਪਤੁ ਪ੍ਰਗਟੁ ਸਭ ਠਾਈ ^{੧੪}ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ^{੧੫}ਕਿਆ ਸਾਲਾਹੀ ਅਗਮ ਅਪਾਰੈ ॥
 ਸਾਚੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਮੁਰਾਰੈ ^{੧੬}॥ ਜਿਸਨੋ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਤਿਸੁ ਮੇਲੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲੈ
 ਮੇਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਦੁਆਰੈ ^{੧੭}॥ ਉਭੈ ^{੧੮}ਸੇਵਹਿ ਅਲਖ
 ਅਪਾਰੈ ॥ ਹੋਰ ਕੇਤੀ ਦਰਿ ਦੀਸੈ ਬਿਲਲਾਦੀ ^{੧੯}ਮੈ ਗਣਤ ਨ ਆਵੈ ਕਾਈ ਹੇ ॥
 ੧੪ ॥ ਸਾਚੀ ਕੀਰਤਿ ^{੨੦}ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ॥ ^{੨੧}ਹੋਰ ਨ ਦੀਸੈ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣੀ ॥ ਪੂੰਜੀ
 ਸਾਚੁ ਸਚੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਮੈ ਧਰ ^{੨੨}ਹੋਰ ਨ ਕਾਈ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਸਾਚਾ ਹੈ
 ਭੀ ਹੋਸੀ ॥ ਕਉਣੁ ਨ ਮੂਆ ਕਉਣੁ ਨ ਮਰਸੀ ॥ ਨਾਨਕੁ ਨੀਚੁ ਕਹੈ ਬੇਨੰਤੀ ਦਰਿ
 ਦੇਖਹੁ ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੨ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ^{੨੩}ਦੂਜੀ ਦੁਰਮਤਿ
 ਅੰਨੀ ਬੋਲੀ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀ ਕਚੀ ਚੋਲੀ ॥ ^{੨੪}ਘਰਿ ਵਰੁ ਸਹਜੁ ਨ ਜਾਣੇ ਛੋਹਰਿ ^{੨੫}॥
 ਬਿਨੁ ਪਿਰ ਨੀਦਨ ਪਾਈ ਹੇ ॥ ੧੭ ॥ ਅੰਤਰਿ ^{੨੬}ਅਗਨਿ ਜਲੈ ਭੜਕਾਰੇ ॥ ^{੨੭}ਮਨਮੁਖੁ
 ਤਕੇ ਕੁੰਡਾ ਚਾਰੇ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਸਾਚੇ ਹਾਥਿ ਵਡਾਈ
 ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਨਿਵਾਰੇ ^{੨੮}॥ ਤਸਕਰ ^{੨੯}ਪੰਚ ^{੩੦}ਸਬਦਿ ਸੰਘਾਰੇ ॥
 ਗਿਆਨ ਖੜਗੁ ਲੈ ਮਨ ਸਿਉ ਲੂਝੈ ^{੩੧}ਮਨਸਾ ^{੩੨}ਮਨਹਿ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥ ੩ ॥
 ਮਾ ^{੩੩}ਕੀ ਰਕਤੁ ਪਿਤਾ ਬਿਦੁ ^{੩੪}ਧਾਰਾ ॥ ਮੂਰਤਿ ਸੂਰਤਿ ਕਰਿ ਆਪਾਰਾ ॥ ਜੋਤਿ
 ਦਾਤਿ ਜੇਤੀ ਸਭ ਤੇਰੀ ਤੂ ਕਰਤਾ ਸਭ ਠਾਈ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਤੁਝ ਹੀ ਕੀਆ ਜੰਮਣ
 ਮਰਣਾ ॥ ਗੁਰ ਤੇ ਸਮਝ ਪੜੀ ਕਿਆ ਡਰਣਾ ॥ ਤੂ ਦਇਆਲੁ ਦਇਆ ਕਰਿ
 ਦੇਖਹਿ ਦੁਖੁ ਦਰਦੁ ਸਰੀਰਹੁ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ^{੩੫}ਨਿਜਘਰਿ ਬੈਸਿ ਰਹੇ ਭਉ
 ਖਾਇਆ ^{੩੬}॥ ^{੩੭}ਧਾਵਤ ਰਾਖੇ ਠਾਕਿ ਰਹਾਇਆ ॥ ^{੩੮}ਕਮਲ ਬਿਗਾਸ ਹਰੇ ਸਰ
 ਸੁਭਰ ਆਤਮਰਾਮੁ ^{੩੯}ਸਖਾਈ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ^{੪੦}ਮਰਣੁ ਲਿਖਾਇ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਆਏ ॥
 ਕਿਉ ਰਹੀਐ ਚਲਣਾ ਪਰਥਾਏ ^{੪੧}॥ ਸਚਾ ਅਮਰੁ ^{੪੨}ਸਚੇ ਅਮਰਾਪੁਰਿ ਸੋ ਸਚੁ ਮਿਲੈ
 ਵਡਾਈ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਇਆ ਜਗਤੁ ਸਬਾਇਆ ^{੪੩}॥ ਜਿਨਿ ਸਿਰਿਆ ^{੪੪}

੧ ਗਤੀ ਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ।
 ੨ ਖੇਡ ; ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਖੇਡਣ ਦੀ ਥਾਂ ਭਾਵ ਬਿੰਦੁਬਨ ।
 ੩ ਗੜ੍ਹਵਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਤੀਰਥ-ਅਸਥਾਨ ਹੈ ।
 ੪ ਮਥਰਾ ਪੁਰੀ ।
 ੫ ਦੁਆਰਕਾ ਪੁਰੀ ।
 ੬ ਤ੍ਰਿਬੇਣੀ (ਗੰਗਾ ਜਮਨਾ ਸਰਸ੍ਵਤੀ) ਦਾ ਸੰਗਮ (ਮੇਲ) ।
 ੭ ਇਹ ਸਾਰੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇਰੇ ਅੰਗ ਵਿਚ (ਸਰੂਪ ਵਿਚ) ਸਮਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ।
 ੮ ਤੂੰ ਆਪੇ ਸਿਧ, ਸਾਧਕ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਹੈਂ। ਸਿਧ=ਕਮਾਈ ਕਰ ਕੇ ਪੂਰਨ ਹੋਏ ਜੋਗੀ । ਸਾਧਿਕ=ਜੋ ਅਜੇ ਸਾਧਨਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
 ੯ ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਕੋਸਲ ਬਨਾਣ ਵਾਲਾ ।
 ੧੦ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਮੁਨਸਿਫ਼ ।
 ੧੧ ਵੇਰੀ । ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੇਰੀ ਨਹੀਂ ।
 ੧੨ [ਅ. ਤਮ੍ਹਾ] ਲਾਲਚ ।
 ੧੩ ਸੁਧ ।
 ੧੪ ਥਾਈਂ ।
 ੧੫ ਕੀ ਸਲਾਹਵਾਂ ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਨੂੰ ?
 ੧੬ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ।
 ੧੭ ਤੇਰੇ ਦੁਆਰੇ ਤੇ ।
 ੧੮ ਖਲੋਤੇ ਹੋਏ ।
 ੧੯ ਵਿਲਕਦੀ, ਰੋਂਦੀ ।
 ੨੦ ਸਿਫ਼ਤ ।
 ੨੧ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ (ਉਸ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਹੀ ਹੈ), ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ।
 ੨੨ ਆਸਰਾ ।
 ੨੩ ਦੂਣ ਭਾਵ ਤੇ ਖੋਟੀ ਬੁਧ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਅੰਨ੍ਹੇ ਬੋਲੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ । ਉਸ ਨੇ ਕਾਮ ਰੂਪ ਦੀ ਨਾਸਮਾਨ ਕਰੀ ਚੋਲੀ ਪਾਈ

ਹੈ, ਭਾਵ ਕਾਮਾਦਿਕ ਵਾਲਾ ਜਤਜਰੀ ਸਰੀਰ ਹੈ।
 ੨੪ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਪਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਪਰ ਅੰਜਾਣ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੯੨੯, ਨੋਟ ੩੦ ।
 ੨੫ ਇਆਣੀ ਇਸਤਰੀ ।
 ੨੬ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅਗਨੀ ਫੜ ੨ ਕਰਕੇ ਬਲ ਰਹੀ ਹੈ ।
 ੨੭ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਤਕਦਾ ਹੈ ਚਵਾਂ ਪਾਸੇ ।
 ੨੮ ਦੂਤ ਕਰੇ ।
 ੨੯ ਚੋਰ (ਕਾਮਾਦਿਕ) ।
 ੩੦ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦੇਵੇ ।
 ੩੧ ਯੁਧ ਕਰੇ ।
 ੩੨ ਮਨ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾ (ਮੁਕ) ਗਈ ਹੈ ।
 ੩੩ ਮਾਂ ।
 ੩੪ ਬਿੰਦ, ਬੁੰਦ (ਵੀਰਜ ਦੀ) ।
 ੩੫ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ।
 ੩੬ ਮੁਕਾ ਦਿਤਾ ।
 ੩੭ ਦੇੜਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਤੇ ਰੋਕ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾਇਆ ।
 ੩੮ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਕਮਲ ਖਿੜਿਆ ; ਇੰਦ੍ਰ ਰੂਪ ਸਰੋਵਰ ਹਰੇ ਭਰੇ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਨਕਾ ਨਕ ਭਰ ਗਏ, ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਹੋਇਆ ।
 ੩੯ ਵਿਆਪਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੪੦ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੬੮੬, ਨੋਟ ੨ ਅਤੇ ਪੰ. ੮੭੬, ਨੋਟ ੮ ।
 ੪੧ ਪੁਲੋਕ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੫੬੮, ਨੋਟ ੨੭ ।
 ੪੨ ਸਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਹਨ, ਉਹ ਸਚ ਸਰੂਪ ਹਰੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਇਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ ।
 ੪੩ ਸਾਰਾ ।
 ੪੪ ਉਪਾਇਆ ।

* ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਹਰੀ ਮੈਨੁਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਅੰਦਰ ਕਾਮ ਰੂਪ ਦੀ ਅਗਨਿ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਨੁਖ ਉਸ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਅੰਤਰ ਦੇ ਚੋਰ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਰੀ ਸਤਾ ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ । ਇਸ ਨਾਲ ਮਨੁਖ ਦਾ ਭਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਟਿਕਾਣੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਮਰ ਜਾਣਾ ਦੁਖਦਾਈ ਨਹੀਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਰਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਥੇ ਦਾ ਜੀਉਣਾ ਭੀ ਗੋਇਲ-ਵਾਸੇ ਵਾਂਗੂ ਹੈ । ਇਉਂ ਫਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਸਚ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁਖ ਪੂਰੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਤਿਨਿ ਧੰਧੈ ਲਾਇਆ ॥ ਸਚੈ ਊਪਰਿ ਅਵਰ ਨ ਦੀਸੇ ਸਾਚੇ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ ਹੋ ॥
 ੮ ॥ ਐਥੈ ਗੋਇਲੜਾ^੧ ਦਿਨ ਚਾਰੇ ॥ ਖੇਲੁ ਤਮਾਸਾ ਧੁੰਧੁਕਾਰੇ^੨ ॥ ਬਾਜੀ ਖੇਲਿ
 ਗਏ ਬਾਜੀਗਰ^੩ ॥ ਜਿਉ ਨਿਸਿ ਸੁਪਨੈ ਭਖਲਾਈ ਹੋ ॥ ੯ ॥ ਤਿਨ ਕਉ ਤਖਤਿ
 ਮਿਲੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਨਿਰਭਉ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ੧੦ ॥ ਸਾਚੀ ਨਗਰੀ^੪ ਤਖਤੁ^੫
 ਸਚਾਵਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੬ ਸਾਚੁ ਮਿਲੈ ਸੁਖੁ ਪਾਵਾ ॥ ਸਾਚੇ ਸਾਚੈ ਤਖਤਿ ਵਡਾਈ
 ਹਉਮੈ ਗਣਤ^੭ ਗਵਾਈ ਹੋ ॥ ੧੧ ॥ ਗਣਤ ਗਣੀਐ^੮ ੧੦ ਸਹਸਾ ਜੀਐ ॥ ਕਿਉ
 ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ ਦੂਐ^੯ ਤੀਐ^{੧੦} ॥ ਨਿਰਮਲੁ ਏਕੁ ਨਿਰੰਜਨੁ^{੧੧} ਦਾਤਾ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਤੇ
 ਪਤਿ ਪਾਈ ਹੋ ॥ ੧੨ ॥ ੧੨ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਵਿਰਲੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਤਾ ॥ ਸਾਚਾ ਰਵਿ
 ਰਹਿਆ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ॥ ਤਿਸ ਕੀ ਓਟ ਗਹੀ^{੧੩} ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਮਨਿ ਤਨਿ ਮੈਲੁ
 ਨ ਕਾਈ ਹੋ ॥ ੧੩ ॥ ਜੀਭ ਰਸਾਇਣਿ^{੧੪} ਸਾਚੈ ਰਾਤੀ ॥ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਸੰਗੀ ਭਉ
 ਨ ਭਰਾਤੀ^{੧੫} ॥ ੧੪ ॥ ਸ੍ਰਵਣ ਸ੍ਰੋਤ ਰਜੇ ਗੁਰ ਬਾਣੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਈ ਹੋ ॥ ੧੪ ॥
 ਰਖਿ ਰਖਿ ਪੈਰ ਧਰੇ ਪਉ^{੧੬} ਧਰਣਾ ॥ ੧੫ ॥ ਜਤ ਕਤ ਦੇਖਉ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾ ॥ ੧੬ ॥ ਦੁਖੁ
 ਸੁਖੁ ਦੇਹਿ ਤੂਹੈ ਮਨਿ ਭਾਵਹਿ ਤੁਝ ਹੀ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ ਹੋ ॥ ੧੫ ॥ ਅੰਤ ਕਾਲਿ
 ਕੋ ਬੇਲੀ ਨਾਹੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੭} ਜਾਤਾ ਤੁਧੁ ਸਾਲਾਹੀ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਬੈਰਾਗੀ
 ੧੮ ਨਿਜਘਰਿ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਹੋ ॥ ੧੬ ॥ ੩ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ੧੭ ॥ ਆਦਿ
 ਜੁਗਾਦੀ ਅਪਰ ਅਪਾਰੇ ॥ ਆਦਿ ਨਿਰੰਜਨ ਖਸਮ ਹਮਾਰੇ ॥ ਸਾਚੇ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ
 ਵੀਚਾਰੀ ਸਾਚੇ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਹੋ ॥ ੧ ॥ ੧੮ ॥ ਕੋਤੜਿਆ ਜੁਗ ਧੁੰਧੁਕਾਰੈ ॥ ਤਾੜੀ
 ਲਾਈ ਸਿਰਜਣਹਾਰੈ ॥ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਸਚੀ ਵਡਿਆਈ ਸਾਚੈ ਤਖਤਿ ਵਡਾਈ ਹੋ ॥ ੨ ॥
 ੧੯ ॥ ਸਤਜੁਗਿ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਸਰੀਰਾ ॥ ਸਤਿ ਸਤਿ ਵਰਤੈ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ ॥ ਸਚਾ
 ਸਾਹਿਬੁ ਸਚੁ ਪਰਖੈ ਸਾਚੈ ਹੁਕਮਿ ਚਲਾਈ ਹੋ ॥ ੩ ॥ ਸਤ ਸੰਤੋਖੀ ਸਤਿਗੁਰੁ
 ਪੂਰਾ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਮਨੇ ਸੋ ਸੂਰਾ^{੨੦} ॥ ਸਾਚੀ ਦਰਗਹ ਸਾਚੁ ਨਿਵਾਸਾ ਮਾਨੈ
 ਹੁਕਮੁ ਰਜਾਈ ਹੋ ॥ ੪ ॥ ਸਤਜੁਗਿ ਸਾਚੁ ਕਹੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥ ਸਚਿ ਵਰਤੈ ਸਾਚਾ
 ਸੋਈ ॥ ੨੧ ॥ ਮਨਿ ਮੁਖਿ ਸਾਚੁ ਭਰਮ ਭਉ ਭੰਜਨੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚੁ ਸਖਾਈ ਹੋ ॥ ੫ ॥
 ਤੇਰੈ ੨੨ ॥ ਧਰਮ ਕਲਾ ਇਕ ਚੂਕੀ ॥ ਤੀਨਿ ਚਰਣ ਇਕ ਦੁਬਿਧਾ ਸੂਕੀ^{੨੩} ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੪} ਹੋਵੈ ਸੁ ਸਾਚੁ ਵਖਾਣੈ ੨੫ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਪਚੈ ਅਵਾਈ^{੨੬} ਹੋ ॥ ੬ ॥ ਮਨਮੁਖਿ
 ਕਦੇ ਨ ਦਰਗਹ ਸੀਝੈ^{੨੭} ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਕਿਉ ਅੰਤਰੁ^{੨੮} ਰੀਝੈ ॥ ਬਾਧੇ ਆਵਹਿ
 ਬਾਧੇ ਜਾਵਹਿ ਸੋਝੀ ਬੂਝ ਨ ਕਾਈ ਹੋ ॥ ੭ ॥ ੨੯ ॥ ਦਇਆ ਦੁਆਪੁਰਿ ਅਧੀ ਹੋਈ ॥

- ੧ ਗੋਇਲ, ਜਿਥੇ ਅੱਜ ਦੇ ਕਾਰਨ ਲੋਕ ਮਾਲ
ਭੰਗਰ ਚਾਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ
ਹਨ।
- ੨ [ਸੰ. ਧ੍ਰਾਤਕਾਰ] ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ।
- ੩ ਜੀਵ ਰੂਪ ਬਾਜੀਗਰ।
- ੪ ਜਿਵੇਂ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ
ਬੁੜਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਉਸਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨਹੀਂ
ਹੁੰਦੀ)।
- ੫ ਜਿਸ ਹਰੀ ਨੇ ਖੰਡਾਂ, ਬੁਹਮੰਡਾਂ, ਪਤਾਲਾਂ ਅਤੇ
ਪੁਰੀਆਂ ਵਿਚ ਤਾੜੀ ਲਾਈ, ਭਾਵ ਵਿਆਪਕ
ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।
- ੬ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਨਗਰੀ।
- ੭ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਤਮਤ।
- ੮ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
- ੯ ਗਿਣਤੀਆਂ (ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀਆਂ)।
- ੧੦ ਆਤਮਾ ਲਈ ਸੰਸੇ ਹਨ।
- ੧੧ ਦੋਤ ਭਾਵ ਵਿਚ।
- ੧੨ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ।
- ੧੩ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਰੀ।
- ੧੪ ਹਰ ਇਕ ਯੁਗ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੇ ਹੀ
ਹਰੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ
ਸਚਾ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਮਨ
ਰੇਗਿਆ ਹੈ।
- ੧੫ ਪਕੜੀ।
- ੧੬ ਰਸਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ।
- ੧੭ ਭਰਮ।
- ੧੮ ਕੰਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸੁੱਤ (ਧੁੰਨੀ) ਨਾਲ ਰਜ
ਗਏ।
- ੧੯ ਉਪਰ। ਧਰਣਾ (ਧਰਤੀ) ਤੇ ਸੋਚ ੨ ਕੇ ਪੰਰ
ਧਰੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ
ਕਰੀਦਾ ਹੈ।
- ੨੦ ਜਿਧਰ ਕਿਧਰ, ਹਰ ਥਾਂ। ਜਿਥੇ ਹੋਵਾਂ ਤੇਰੀ
ਓਟ ਢੁੰਡਦਾ ਹਾਂ।
- ੨੧ ਦੁਖ ਦੇਵੇਂ, ਸੁਖ ਦੇਵੇਂ (ਦੋਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ)
ਤੂੰਹੀ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।

- ੨੨ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਵਿਚ, ਭਾਵ ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ
ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਜੋੜਿਆ ਹੈ।
- ੨੩ ਹੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਹਰੀ! ਹੇ ਸਾਡੇ
ਮੁਢਲੇ ਬੇਲਾਗ ਮਾਲਕ! ਹੇ ਸਚੇ! ਤੇਰੇ ਨਾਲ
ਜੁੜਨ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਤੁਧ ਸਚੇ
ਅੰਦਰ ਧਿਆਨ ਜੋੜਦਾ ਹਾਂ।
- ੨੪ ਹਰੀ ਨੇ ਕਈ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਸੁੰਨ
ਸਮਾਧ ਲਾਈ। (ਸਿੰਸਟੀ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ
ਕਈ ਯੁਗਾਂ ਤੀਕ ਹਨੇਰਾ ਹੀ ਹਨੇਰਾ ਸੀ।
ਉਸ ਵਕਤ ਹਰੀ ਨਿਰਗੁਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੇ
ਅੰਦਰ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਏਨਾ ਸੀ।)
- ੨੫ (ਫਿਰ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜੁਗ ਉਪਾਏ।)
ਸਤਜੁਗ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ
ਜੁਗ ਵਿਚ ਸਰੀਰਾਂ (ਮਨੁੱਖਾਂ) ਅੰਦਰ ਸਤ
ਸੰਤੋਖ ਵਰਤਦਾ ਸੀ।
- ੨੬ ਸੂਰਮਾਂ, ਬਹਾਦੁਰ।
- ੨੭ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਤੋਂ ਮੁਖ ਵਿਚ ਸਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ
ਜੋ ਭਰਮ ਤੇ ਭਰ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ
ਇਹੋ ਜਹੇ ਗੁਰਮੁਖ (ਸਤਿ-ਪੁਰਸ਼) ਦਾ ਸਚ
ਹੀ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।
- ੨੮ ਧਰਮ ਰੂਪ ਧਵਲ ਦੇ ਚਾਰ ਪੰਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ
ਦੁਰ ਹੋਇਆ। ਧਰਮ ਦੀ ਇਕ ਕਲਾ
(ਸ਼ਕਤੀ) ਦੁਰ ਹੋ ਗਈ, ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਦੁਬਿਧਾ
ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ।
- ੨੯ ਸੂਕੀ, ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਈ।
- ੩੦ [ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ] ਸਤਿ-ਪੁਰਸ਼।
- ੩੧ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਮਨੁੱਖ ਸੜਦਾ ਹੈ ਵਿਅਰਥ
ਗਲਾਂ ਵਿਚ।
- ੩੨ ਵਿਅਰਥ ਗਲਾਂ ਵਿਚ।
- ੩੩ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ, ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦਾ।
- ੩੪ ਹਿਰਦਾ। ਹਿਰਦਾ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੇ?
- ੩੫ ਦੁਆਪਤ ਵਿਚ ਦਇਆ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਕਲ
ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਧਰਮ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਧੀ
ਰਹਿ ਗਈ।

* ਹਰ ਇਕ ਜੁਗ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਧਾਰਮਕ ਬਿੱਤੀ ਬਦਲਦੀ ਆਈ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ
ਕਰਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਧਰਮ ਵਿਰਲੇ ਲੋਕ ਹੀ ਪਛਾਣਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਭੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੪੫।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲਾ ਚੀਨੈ^੧ ਕੋਈ॥ ਦੁਇ ਪਗ^੨ ਧਰਮੁ ਧਰੇ ਧਰਣੀਧਰ^੩ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਸਾਚੁ ਤਿਥਾਈ^੪ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਰਾਜੇ ਧਰਮੁ ਕਰਹਿ ਪਰਥਾਏ^੫ ॥ ਆਸਾ ਬੰਧੇ ਦਾਨੁ
 ਕਰਾਏ ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਬਿਨੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ਥਾਕੇ ਕਰਮ ਕਮਾਈ ਹੇ ॥ ੯ ॥
^੬ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਰਿ ਮੁਕਤਿ ਮੰਗਾਹੀ^੭ ॥ ਮੁਕਤਿ ਪਦਾਰਥੁ ਸਬਦਿ ਸਲਾਹੀ ॥
 ਬਿਨੁ ਗੁਰਸਬਦੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ਪਰਪੰਚੁ^੮ ਕਰਿ ਭਰਮਾਈ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਮਾਇਆ
 ਮਮਤਾ^੯ ਛੋਡੀ ਨ ਜਾਈ ॥ ਸੇ ਛੂਟੇ ਸਚੁ ਕਾਰ ਕਮਾਈ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ^{੧੦} ਭਗਤਿ
 ਰਤੇ ਵੀਚਾਰੀ ਠਾਕੁਰ^{੧੧} ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਇਕਿ ਜਪ ਤਪ ਕਰਿ
 ਕਰਿ ਤੀਰਥ ਨਾਵਹਿ ॥ ਜਿਉ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਚਲਾਵਹਿ ॥ ਹਠਿ ਨਿਗ੍ਰਹਿ^{੧੨}
 ਅਪਤੀਜੁ^{੧੩} ਨ ਭੀਜੈ ਬਿਨੁ ਹਰਿਗੁਰ ਕਿਨਿ ਪਤਿ ਪਾਈ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਕਲੀ ਕਾਲ
 ਮਹਿ ਇਕ ਕਲ^{੧੪} ਰਾਖੀ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕਿਨੈ ਨ ਭਾਖੀ^{੧੫} ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਕੂੜ
 ਵਰਤੈ ਵਰਤਾਰਾ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ
 ਵੇਪਰਵਾਹੁ ਸਿਰੰਦਾ^{੧੬} ॥ ਨਾ ਜਮ ਕਾਣਿ^{੧੭} ਨ ^{੧੮}ਛੰਦਾ ਬੰਦਾ ॥ ਜੇ ਤਿਸੁ ਸੇਵੇ ਸੇ
 ਅਬਿਨਾਸੀ ਨਾ ਤਿਸੁ ਕਾਲੁ ਮੰਤਾਈ^{੧੯} ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ^{੨੦}ਗੁਰ ਮਹਿ ਆਪੁ ਰਖਿਆ
 ਕਰਤਾਰੇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੋਟਿ ਅਸੰਖ ਉਧਾਰੇ ॥ ਸਰਬ ਜੀਆ ਜਗਜੀਵਨੁ ਦਾਤਾ
 ਨਿਰਭਉ ਮੈਲੁ ਨ ਕਾਈ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ^{੨੧}ਸਗਲੇ ਜਾਚਹਿ ਗੁਰਭੰਡਾਰੀ ॥ ^{੨੨}ਆਪਿ
 ਨਿਰੰਜਨੁ ਅਲਖ ਅਪਾਰੀ ॥ ^{੨੩}ਨਾਨਕੁ ਸਾਚੁ ਕਹੈ ਪ੍ਰਭ ਜਾਚੈ ਮੈ ਦੀਜੈ ਸਾਚੁ
 ਰਜਾਈ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੪ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ਜਾਚੈ ਮੇਲੇ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਏ ॥
 ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਸਹਜਿ^{੨੪} ਸਮਾਏ ॥ ^{੨੫}ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਜੋਤਿ ਧਰੀ ਪਰਮੇਸਰਿ ਅਵਰੁ
 ਨ ਦੂਜਾ ਭਾਈ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਜਿਸ ਕੇ ਚਾਕਰ ਤਿਸ ਕੀ ਸੇਵਾ ॥ ^{੨੬}ਸਬਦਿ ਪਤੀਜੈ
 ਅਲਖ ਅਭੇਵਾ^{੨੭} ॥ ਭਗਤਾ ਕਾ ਗੁਣਕਾਰੀ^{੨੮} ਕਰਤਾ ਬਖਸਿ ਲਏ ਵਡਿਆਈ ਹੇ ॥
 ੨ ॥ ਦੇਦੇ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਸਾਚੇ ॥ ਲੈ ਲੈ ਮੁਕਰਿ ਪਉਦੇ ਕਾਚੇ ॥ ਮੂਲੁ ਨ ਬੂਝਹਿ
 ਸਾਚਿ ਨ ਰੀਝਹਿ ਦੂਜੈ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਗਿ ਰਹੇ ਦਿਨ
 ਰਾਤੀ ॥ ਸਾਚੇ ਕੀ ਲਿਵ ਗੁਰਮਤਿ ਜਾਤੀ ॥ ਮਨਮੁਖ ਸੁਇ^{੨੯} ਰਹੇ ਸੇਲੂਟੇ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਸਾਬਤੁ^{੩੦} ਭਾਈ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਕੂੜੇ ਆਵੈ ਕੂੜੇ ਜਾਵੈ ॥ ਕੂੜੇ ਰਾਤੀ ਕੂੜ ਕਮਾਵੈ ॥ ਸਬਦਿ
 ਮਿਲੇ ਸੇ ਦਰਗਹ ਪੈਧੇ^{੩੧} ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਕੂੜਿ ਮੁਠੀ ^{੩੨}ਠਗੀ
 ਠਗਵਾੜੀ ॥ ^{੩੩}ਜਿਉ ਵਾੜੀ ਓਜਾੜੀ ਉਜਾੜੀ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕਿਛੁ ਸਾਦਿ ਨ
 ਲਾਗੈ ਹਰਿ ਬਿਸਰਿਐ ਦੁਖੁ ਪਾਈ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਭੋਜਨੁ ਸਾਚੁ ਮਿਲੈ ਆਘਾਈ^{੩੪} ॥
 ਨਾਮ ਰਤਨੁ ਸਾਚੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ^{੩੫}ਚੀਨੈ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਸੋਈ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ

- ੧ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ, ਸਮਝਦਾ ਹੈ ।
- ੨ ਪੈਰ ।
- ੩ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਭਾਵ ਧੌਲ ਰੂਪੀ ਧਰਮ ।
- ੪ ਓਥੇ । ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ਹੀ ਓਥੇ ਸਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੫ ਕਿਸੇ ਨਮਿਤ, ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਗਰਜ ਲਈ ।
- ੬ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ।
- ੭ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ।
- ੮ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਖੇਡ ।
- ੯ ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਦਾ ਭਾਵ ।
- ੧੦ ਦਿਨ ਰਾਤ ।
- ੧੧ ਮਾਲਕ ।
- ੧੨ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਨਾਲ ।
- ੧੩ ਨਾ ਪਤੀਜਨ ਵਾਲਾ ਮਨ ।
- ੧੪ ਧਰਮ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ।
- ੧੫ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ।
- ੧੬ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ।
- ੧੭ ਡਰ ।
- ੧੮ ਬੰਦਾ (ਮਨੁੱਖਾਂ) ਦੀ ਛੰਦਾ (ਦੀਨਤਾ, ਮੁਥਾਜੀ) ਹੈ ।
- ੧੯ ਸਤਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਦੁਖ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ।
- ੨੦ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅਣਗਿਣਤ

- ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਿਆ ਹੈ ।
- ੨੧ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ।
- ੨੨ ਹਰੀ ਆਪ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ, ਬਿਅੰਤ ਅਤੇ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਾ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ।
- ੨੩ ਨਾਨਕ ਸਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਅਤੇ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਰਚਾ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ! ਮੈਨੂੰ ਸੱਚ ਦਿਓ ।
- ੨੪ ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਅਡੋਲ ਪੂਰਣ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ।
- ੨੫ ਹਰੀ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਨੂੰ ਚਾਨਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਜੋਤਿ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਰਖ ਦਿਤੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰੰਗਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ।
- ੨੬ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਪਤੀਜਦਾ ਹੈ ।
- ੨੭ ਜਿਸ ਦਾ ਛੇਦ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ ।
- ੨੮ ਭਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
- ੨੯ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਸੁਤੇ ।
- ੩੦ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ।
- ੩੧ ਮਾਣ ਪਾਂਦੇ ਹਨ ।
- ੩੨ ਠਗਾਂ (ਕਾਮਾਦਿਕਾਂ) ਦੀ ਵਾੜੀ ਵਿਚ ਠਗੀ ਗਈ ਹੈ ।
- ੩੩ ਜਿਵੇਂ ਪਸ਼ੂ ਆਦਿ ਵਾੜੀ ਉਜਾੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਸਰੀਰ ਵਾੜੀ ਉਜੜੀ ਹੈ ।
- ੩੪ ਰਜੀਦਾ ਹੈ ।
- ੩੫ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਝੇ ਤਾਂ ਉਸ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ ।

* ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਜਾਗ੍ਰਤਾ ਉਪਜਦੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਤੋਂ ਧੋਖਾ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਵਾਦ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਭੁਖੇ ਨੰਗੇ ਰਹਿ ਕੇ ਤੀਰਥਾਂ ਉੱਤੇ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ । ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ । ਇਹ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

ਮਿਲਾਈ ਹੋ ॥ ੭ ॥ ਨਾਵਹੁ ਭੁਲੀ ਚੋਟਾ ਖਾਏ ॥ ਬਹੁਤੁ ਸਿਆਣਪ ਭਰਮੁ ਨ
 ਜਾਏ ॥ ^੧ਪਚਿ ਪਚਿ ਮੁਏ ਅਚੇਤ^੨ ਨ ਚੇਤਹਿ ਅਜਗਰਿ^੩ ਭਾਰਿ ਲਦਾਈ ਹੋ ॥
 ੮ ॥ ^੪ਬਿਨੁ ਬਾਦ ਬਿਰੋਧਹਿ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ॥ ਮੈ ਦੇਖਾਲਿਹੁ ਤਿਸੁ ਸਾਲਾਹੀ ॥
 ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪਿ ਮਿਲੈ ਜਗਜੀਵਨੁ ਹਰਿ ਸਿਉ ਬਣਤ ਬਣਾਈ ਹੋ ॥ ੯ ॥
 ਪ੍ਰਭ ਕੀ ^੫ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਕੋਇ ਨ ਪਾਵੈ ॥ ਜੇ ਕੋ ਵਡਾ ਕਹਾਇ ^੬ਵਡਾਈ ਖਾਵੈ ॥ ਸਾਚੇ
 ਸਾਹਿਬ ਤੋਟਿ ਨ ਦਾਤੀ ^੭ਸਗਲੀ ਤਿਨਹਿ ਉਪਾਈ ਹੋ ॥ ੧੦ ॥ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ
 ਵੇਪਰਵਾਹੋ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਏ ਦਾਨੁ ਸਮਾਹੋ^੮ ॥ ਆਪਿ ਦਇਆਲੁ ਦੂਰਿ ਨਹੀ
 ਦਾਤਾ ^੯ਮਿਲਿਆ ਸਹਜਿ ਰਜਾਈ ਹੋ ॥ ੧੧ ॥ ਇਕਿ ਸੋਗੀ ਇਕਿ ^{੧੦}ਰੋਗਿ
 ਵਿਆਪੇ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੇ ਸੁ ਆਪੇ ਆਪੇ ॥ ਭਗਤਿ ਭਾਉ ਗੁਰ ਕੀ ਮਤਿ ਪੂਰੀ
^{੧੧}ਅਨਹਦਿ ਸਬਦਿ ਲਖਾਈ ਹੋ ॥ ੧੨ ॥ ਇਕਿ ਨਾਗੇ ਭੂਖੇ ਭਵਹਿ ਭਵਾਏ ॥
 ਇਕਿ ਹਨੁ ਕਰਿ ਮਰਹਿ ਨ ਕੀਮਤਿ ਪਾਏ ॥ ^{੧੨}ਗਤਿ ਅਵਿਗਤਿ ਕੀ ਸਾਰ ਨ
 ਜਾਣੈ ਬੂਝੈ ਸਬਦੁ ਕਮਾਈ ਹੋ ॥ ੧੩ ॥ ਇਕਿ ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਹਿ ਅੰਨੁ ਨ ਖਾਵਹਿ ॥
 ਇਕਿ ਅਗਨਿ ਜਲਾਵਹਿ ਦੇਹ ਖਪਾਵਹਿ ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਬਿਨੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ
 ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਈ ਹੋ ॥ ੧੪ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਛੋਡਹਿ ^{੧੩}ਉਝੜਿ ਜਾਈ ॥
 ਮਨਮੁਖਿ ਰਾਮੁ ਨ ਜਪੈ ਅਵਾਈ^{੧੪} ॥ ਪਚਿ ਪਚਿ ਬੂਡਹਿ^{੧੪} ਕੂੜੁ ਕਮਾਵਹਿ ਕੂੜਿ
 ਕਾਲੁ ਬੈਰਾਈ^{੧੬} ਹੋ ॥ ੧੫ ॥ ਹੁਕਮੇ ਆਵੈ ਹੁਕਮੇ ਜਾਵੈ ॥ ਬੂਝੈ ਹੁਕਮੁ ਸੋ
 ਸਾਚਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਚੁ ਮਿਲੈ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੭} ਕਾਰ ਕਮਾਈ ਹੋ ॥
 ੧੬ ॥ ੫ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਬਿਧਾਤਾ^{੧੮} ॥ ਜਿਨਿ
 ਆਪੇ ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਪਛਾਤਾ ॥ ਆਪੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਆਪੇ ਸੇਵਕੁ ਆਪੇ ਸਿਸਟਿ
 ਉਪਾਈ ਹੋ ॥ ੧ ॥ ਆਪੇ ਨੇੜੈ ਨਾਹੀ ਦੂਰੇ ॥ ਬੂਝਹਿ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੭} ਸੇ ਜਨ ਪੂਰੇ ॥
 ਤਿਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ^{੧੯}ਅਹਿਨਿਸਿ ਲਾਹਾ ਗੁਰਮੰਗਤਿ ਏਹ ਵਡਾਈ ਹੋ ॥ ੨ ॥
 ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਸੰਤ ਭਲੇ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੇ ॥ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ^{੨੦}ਰਸਨ ਰਸੇਰੇ ॥
 ਉਸਤਤਿ ਕਰਹਿ ਪਰਹਰਿ^{੨੧} ਦੁਖੁ ਦਾਲਦੁ^{੨੨} ਜਿਨ ਨਾਹੀ ਚਿੰਤ^{੨੩} ਪਰਾਈ
 ਹੋ ॥ ੩ ॥ ਓਇ ਜਾਗਤ^{੨੪} ਰਹਹਿ ਨ ਸੂਤੇ ਦੀਸਹਿ ॥ ਸੰਗਤਿ ਕੁਲ ਤਾਰੇ ਸਾਚੁ
 ਪਰੀਸਹਿ^{੨੫} ॥ ਕਲਿਮਲ^{੨੬} ਮੈਲੁ ਨਾਹੀ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਓਇ ਰਹਹਿ ਭਗਤਿ
 ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੋ ॥ ੪ ॥ ਬੂਝਹੁ ਹਰਿਜਨ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਣੀ ॥ ਏਹੁ ^{੨੭}ਜੋਬਨੁ ਸਾਸੁ
 ਹੈ ਦੇਹ ਪੁਰਾਣੀ ॥ ਆਜੁ ਕਾਲਿ ਮਰਿ ਜਾਈਐ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਪਿ ਰਿਦੈ
 ਧਿਆਈ ਹੋ ॥ ੫ ॥ ਛੋਡਹੁ ਪ੍ਰਾਣੀ ਕੂੜੁ ਕਬਾੜਾ^{੨੮} ॥ ਕੂੜੁ^{੨੯} ਮਾਰੇ ਕਾਲੁ

੧ ਸੜ ੨ ਕੇ ।
 ੨ ਬੇਸਮਝ, ਮੁਦਖ ।
 ੩ [ਅਜ (ਬਕਰੇ) ਨੂੰ ਗਰ (ਨਿਗਲ) ਲੈਣ ਵਾਲਾ
 ਸਪ] ਭਾਗੀ, ਵੱਡਾ । ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਵਡੇ ਭਾਰ
 ਨਾਲ ਲਦੇ ਹੋਏ ।
 ੪ ਬਗੜੇ ਤੇ ਵਿਰੋਧ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ । ਜੇ
 ਕੋਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦਿਖਾ ਦਿਓ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ
 ਸਲਾਹਵਾਂ, ਅਤੇ ਤਨ ਮਨ ਉਸ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰਾਂ,
 ਤਾਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਜਗਤ ਦੀ ਜਿੰਦ-ਜਾਨ ਹਰੀ ਮਿਲ
 ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਡੋਲ ਬਣ ਜਾਵੇ ।
 ੫ ਹਾਲਤ ਤੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ।
 ੬ ਮਾਣ ਉਸਨੂੰ ਫ਼ਾਰਕ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੭ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਸੇ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ।
 ੮ ਅਪੜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੯ ਰਜ਼ਾ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ ਮਿਲ
 ਪੈਂਦਾ ਹੈ (ਦੂਰ ਜੋ ਨਾ ਹੋਇਆ) ।
 ੧੦ ਰੋਗ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਰੋਗੀ ਹਨ ।
 ੧੧ ਅਨਹਤ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ।
 ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ 'ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ'
 ਕਿਹਾ ਹੈ । 'ਅਨਹਦ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭.
 ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੧੨ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । (ਸ੍ਰੀ
 ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਪਾਠ
 'ਅਵਿਗਤ' ਹੈ ।)

੧੩ ਔਝੜ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਕੁਰਾਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
 ੧੪ ਅਵੇੜਾ, ਬੇਮੁਹਾਰਾ ।
 ੧੫ ਡਬਦੇ ਹਨ ।
 ੧੬ ਵੇਰੀ । ਕੁੜ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕਾਲ ਵੇਰੀ ਹੋ ਗਿਆ
 ਹੈ ।
 ੧੭ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੧੮ [ਸੰ. ਵਿਧਾਤ੍ਰਿ] ਰਚਨਹਾਰ ।
 ੧੯ ਦਿਨ ਰਾਤ ਭਾਵ ਸਦਾ ਲਾਭ ਹੈ ।
 ੨੦ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ ਅਨੰਦ ਨਾਲ ।
 ੨੧ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ।
 ੨੨ [ਸੰ. ਦਾਰਿਦ੍ਰਯ] ਫ਼ਾਰੀਬੀ । (ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ
 ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਦਾਲਧੁ' ਹੈ ।)
 ੨੩ ਭਾਵ ਡਰ ।
 ੨੪ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਜਾਗਦੇ ।
 ੨੫ ਪਰੇਸਦੇ ਹਨ । ਸਚ ਨੂੰ ਵਰਤਾ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਤੇ
 ਕੁਲਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਦੇ ਹਨ ।
 ੨੬ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ।
 ੨੭ ਜੋਬਨ, ਸ਼ਾਸ ਅਤੇ ਦੇਹ ਪੁਰਾਣੇ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੇ
 ਹਨ ।
 ੨੮ [ਟੁਟੀਆਂ ਫੁਟੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਕਰਕੇ
 ਦਸਣਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਬਾੜੀ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਹਨ]
 ਗੱਪਾਂ ।
 ੨੯ ਭਾਵ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ।

* ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਹੈ । ਇਹ ਨਿਸਚਾ ਹੋ
 ਜਾਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਹਸਤੀ ਅਨਿਸਥਿਰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਉਮੈ, ਕੁਝ, ਨਿੰਦਾ, ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ
 ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਅੰਦਰਾ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,
 ਅ ਜੀਵ ਆਪ ਤਰਦਾ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਦਾ ਹੈ ।

ਉਛਾਹਾੜਾ^੧ ॥ ^੨ਸਾਕਤ ਕੂੜਿ ਪਚਹਿ ਮਨਿ ਹਉਮੈ ^੩ਦੁਹੁ ਮਾਰਗਿ ਪਚੈ ਪਚਾਈ
 ਹੋ ॥ ੬ ॥ ਛੋਡਿਹੁ ਨਿੰਦਾ ਤਾਤਿ^੪ ਪਰਾਈ ॥ ਪੜਿ ਪੜਿ ਦੜਹਿ^੫ ਸਾਤਿ ਨ ਆਈ ॥
 ਮਿਲਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹਹੁ ^੬ਆਤਮਰਾਮੁ ਸਖਾਈ ਹੋ ॥ ੭ ॥ ਛੋਡਹੁ
 ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧੁ ਬੁਰਿਆਈ ॥ ਹਉਮੈ ਧੰਧੁ ਛੋਡਹੁ ਲੰਪਟਾਈ^੭ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਿ
 ਪਰਹੁ ਤਾ ਉਬਰਹੁ^੮ ਇਉ ਤਰੀਐ ਭਵਜਲੁ^੯ ਭਾਈ ਹੋ ॥ ੮ ॥ ਆਗੈ ^{੧੦}ਬਿਮਲ
 ਨਦੀ ਅਗਨਿ ਬਿਖੁ ਝੇਲਾ ॥ ਤਿਥੈ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਜੀਉ ਇਕੋਲਾ ॥ ਭੜ ਭੜ
 ਅਗਨਿ ਸਾਗਰੁ ਦੇ ਲਹਤੀ ^{੧੧}ਪੜਿ ਦੜਹਿ ਮਨਮੁਖ ਤਾਈ^{੧੨} ਹੋ ॥ ੯ ॥ ^{੧੩}ਗੁਰ
 ਪਹਿ ਮੁਕਤਿ ਦਾਨੁ ਦੇ ਭਾਣੈ ॥ ਜਿਨਿ ਪਾਇਆ ਸੋਈ ਬਿਧਿ ਜਾਣੈ ॥ ਜਿਨ
 ਪਾਇਆ ਤਿਨ ਪੂਛਹੁ ਭਾਈ ਸੁਖੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵ ਕਮਾਈ ਹੋ ॥ ੧੦ ॥ ਗੁਰ ਬਿਨੁ
^{੧੪}ਉਰਝਿ ਮਰਹਿ ਬੇਕਾਰਾ ॥ ਜਮੁ ਸਿਰਿ ਮਾਰੇ ਕਰੇ ਖੁਆਰਾ ॥ ^{੧੫}ਬਾਧੇ ਮੁਕਤਿ
 ਨਾਹੀ ਨਰ ਨਿੰਦਕ ਡੂਬਹਿ ਨਿੰਦ ਪਰਾਈ ਹੋ ॥ ੧੧ ॥ ਬੋਲਹੁ ਸਾਚੁ ਪਛਾਣਹੁ
 ਅੰਦਰਿ ॥ ਦੂਰਿ ਨਾਹੀ ਦੇਖਹੁ ਕਰਿ ਨੰਦਰਿ^{੧੬} ॥ ਬਿਘਨੁ ਨਾਹੀ ^{੧੭}ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਰੁ
 ਤਾਰੀ ਇਉ ਭਵਜਲੁ^{੧੮} ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਈ ਹੋ ॥ ੧੨ ॥ ਦੇਹੀ ਅੰਦਰਿ ^{੧੯}ਨਾਮੁ ਨਿਵਾਸੀ ॥
 ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਹੈ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥ ਨਾ ਜੀਉ ਮਰੈ ਨ ਮਾਰਿਆ ਜਾਈ ਕਰਿ ਦੇਖੈ
 ਸਬਦਿ ਰਜਾਈ^{੨੦} ਹੋ ॥ ੧੩ ॥ ਓਹੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੈ ਨਾਹੀ ਅੰਧਿਆਰਾ ॥ ਓਹੁ ਆਪੇ
 ਤਖਤਿ ਬਹੈ ਸਚਿਆਰਾ ॥ ਸਾਕਤ ਕੂੜੇ ਬੰਧਿ ਭਵਾਈ ਅਹਿ ਮਰਿ ਜਨਮਹਿ ਆਈ
 ਜਾਈ ਹੋ ॥ ੧੪ ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਸੇਵਕ ਸਤਿਗੁਰ ਪਿਆਰੇ ॥ ਓਇ ਬੈਸਹਿ ਤਖਤਿ
 ਸੁ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ਤਤੁ ਲਹਹਿ ਅੰਤਰਗਤਿ^{੨੧} ਜਾਣਹਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਸਾਚੁ
 ਵਡਾਈ ਹੋ ॥ ੧੫ ॥ ਆਪਿ ਤਰੈ ਜਨੁ ਪਿਤਰਾ^{੨੨} ਤਾਰੇ ॥ ਸੰਗਤਿ ਮੁਕਤਿ ਸੁ ਪਾਰਿ
 ਉਤਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕੁ ਤਿਸ ਕਾ ਲਾਲਾ^{੨੩} ਗੋਲਾ^{੨੪} ਜਿਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੫} ਹਰਿ ਲਿਵ
 ਲਾਈ ਹੋ ॥ ੧੬ ॥ ੬ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ਕੇਤੇ ਜੁਗ ਵਰਤੇ ਗੁਬਾਰੈ^{੨੬} ॥ ਤਾੜੀ
 ਲਾਈ ^{੨੭}ਅਪਰ ਅਪਾਰੈ ॥ ਧੰਧੂਕਾਰਿ ਨਿਰਾਲਮੁ^{੨੮} ਬੈਠਾ ਨਾ ਤਦਿ^{੨੯} ਧੰਧੁ
 ਪਸਾਰਾ ਹੋ ॥ ੧ ॥ ਜੁਗ ਛਤੀਹ ਤਿਨੈ ਵਰਤਾਏ ॥ ਜਿਉ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਤਿਵੈ ਚਲਾਏ ॥
 ਤਿਸਹਿ ਸਰੀਕੁ ਨ ਦੀਸੈ ਕੋਈ ਆਪੇ ਅਪਰ ਅਪਾਰਾ ਹੋ ॥ ੨ ॥ ਗੁਪਤੇ ਬੂਝਹੁ
 ਜੁਗ ਚਤੁਆਰੇ^{੩੦} ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਰਤੇ ^{੩੧}ਉਦਰ ਮਝਾਰੇ ॥ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਏਕਾ ਏਕੀ
 ਵਰਤੇ ਕੋਈ ਬੂਝੈ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰਾ ਹੋ ॥ ੩ ॥ ਬਿੰਦੁ^{੩੨} ਰਕਤੁ^{੩੩} ਮਿਲਿ ਪਿੰਡੁ^{੩੪}
 ਸਰੀਆ^{੩੫} ॥ ^{੩੬}ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਮਿਲਿ ਜੀਆ ॥ ਆਪੇ ਚੋਜ ਕਰੇ
^{੩੭}ਰੰਗ ਮਹਲੀ ਹੋਰ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਪਸਾਰਾ ਹੋ ॥ ੪ ॥ ^{੩੮}ਗਰਭ ਕੁੰਡਲ ਮਹਿ

੧ ਉਛਲ ਕੇ । ਕੂੜੇ ਨੂੰ ਕਾਲ ਉਛਲ ਕੇ ਭਾਵ
 ਚਾਈ ੨ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ।
 ੨ ਮਾਦਾ-ਪ੍ਰਸਤ ਲੋਕ ਕੂੜ ਵਿਚ ਸੜਦੇ ਹਨ ।
 ੩ ਦ੍ਰਿਤ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ।
 ੪ ਈਰਖਾ, ਸਾੜਾ ।
 ੫ ਸੜਦੇ ਹਨ ।
 ੬ [ਸਭ ਵਿਚ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਆਤਮਾ]
 ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮਿਤ੍ਰ ਹੈ ।
 ੭ ਖਚਿਤ ਹੋਣਾ ।
 ੮ ਤਰੇ ।
 ੯ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ।
 ੧੦ ਨਿਰੋਲ ਅੱਗ ਦੀ ਨਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਵਿਹੁਲੇ
 ਲੰਬੇ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ । ਝੇਲਾ [ਝਲ] ਲਾਟਾਂ ।
 ੧੧ ਪੈ ਕੇ ਸੜਦੇ ਹਨ ।
 ੧੨ ਉਸ ਵਿਚ ।
 ੧੩ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਾਸ ਸੁਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੀ
 ਰਜਾ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੪ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਮਰਦੇ ਹਨ ।
 ੧੫ ਬਧੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਆਜ਼ਾਦ ਨਹੀਂ ।
 ੧੬ [ਨਦਰਿ] ਨਜ਼ਰ ।
 ੧੭ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ਤਾਰੀ ਤਰੇ ।
 ੧੮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਸਦਾ ਹੈ ।
 ੧੯ ਰਜਾ ਵਾਲਾ ਹਰੀ । ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ
 (ਹੁਕਮ) ਦੁਆਰਾ ਕਰ ਕੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ

ਬਣਾ ੨ ਕੇ ਸਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੦ ਅੰਦਰਵਾਰ ਹੀ ।
 ੨੧ ਬਾਪ ਦਾਦਾ ਆਦਿ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ।
 ੨੨ [ਫ:] ਗੁਲਾਮ, ਸੇਵਕ ।
 ੨੩ ਗੁਲਾਮ ।
 ੨੪ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ।
 ੨੫ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ । (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਿਰਗੁਣ ਰੂਪ
 ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ ।)
 ੨੬ ਬੇਅੰਤ ਹਰੀ ਨੇ ।
 ੨੭ ਨਿਰਲੋਪ ।
 ੨੮ ਤਦੇ ।
 ੨੯ ਚਾਰ । ਚਾਹ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਗੁਪਤ ਹੋ ਕੇ ਸਭ
 ਵਿਚ ਵਰਤਦਾ ਸੀ ।
 ੩੦ ਪੇਟ ਵਿਚ ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ।
 ੩੧ ਬੁੰਦ (ਪਿਤਾ ਦੇ ਵੀਰਜ ਦੀ) ।
 ੩੨ ਰਤ (ਮਾਤਾ ਦੀ) ।
 ੩੩ ਸਰੀਰ ।
 ੩੪ ਬਣਾਇਆ ।
 ੩੫ ਪਵਣ ਪਾਣੀ ਆਦਿਕ ਤਤਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਜੀਵ
 ਖੜਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ।
 ੩੬ ਰੰਗ ਰਲੀਆਂ (ਚੋਜ) ਕਰਨ ਲਈ ਹਰੀ ਦੇ
 ਮਹਲ ਵਿਚ, ਸਰੀਰ ਵਿਚ ।
 ੩੭ ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ।

॥

* ਹਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਰਗੁਣ ਸੀ, ਫਿਰ ਸਰਗੁਣ ਹੋ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ।
 ਜੰਮਣ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਉੱਚਾ ਆਦ੍ਰਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਉਹ
 ਆਦ੍ਰਸ਼ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਰਮਤ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਿਮਰਦਾ । ਗੁਰੂ ਕਪਾਟ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਤੇ
 ਹੁਕਮ ਪਛਾਣ ਕੇ ਸਚ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਹੈ ।

ਉਰਧ^੧ ਧਿਆਨੀ ॥ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ਸਾਸਿਸਾਸਿ ਸਚੁਨਾਮੁ
 ਸਮਾਲੇ^੨ ਅੰਤਰਿ^੩ ਉਦਰ ਮਝਾਰਾ ਹੇ ॥੫॥ ^੪ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਲੈ ਜਗਿ ਆਇਆ॥
^੫ਸਿਵ ਸਕਤੀ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਪਾਇਆ ॥ ^੬ਏਕੁ ਵਿਸਾਰੇ ਤਾ ਪਿੜ ਹਾਰੇ ਅੰਧੁਲੈ
 ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਾ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ^੭ਬਾਲਕੁ ਮਰੈ ਬਾਲਕ ਕੀ ਲੀਲਾ ॥ ਕਹਿ ਕਹਿ ਰੋਵਹਿ
 ਬਾਲੁ ਰੰਗੀਲਾ ॥ ਜਿਸ ਕਾ ਸਾ ਸੇ ਤਿਨ ਹੀ ਲੀਲਾ ਭੂਲਾ ਰੋਵਣਹਾਰਾ ਹੇ ॥ ੭ ॥
 ਭਰਿ ਜੋਬਨਿ ਮਰਿ ਜਾਹਿ ਕਿ ਕੀਜੈ ॥ ਮੇਰਾ ਮੇਰਾ ਕਰਿ ਰੋਵੀਜੈ ॥ ਮਾਇਆ
 ਕਾਰਣਿ ਰੋਇ ਵਿਗੂਚਹਿ^੮ ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਣੁ ਸੰਸਾਰਾ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ^੯ਕਾਲੀ ਹੂ ਫੁਨਿ
 ਧਉਲੇ ਆਏ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਗਬੁ^{੧੦} ਗਇਆ ਗਵਾਏ ॥ ^{੧੧}ਦੁਰਮਤਿ ਅੰਧੁਲਾ
 ਬਿਨਸਿ ਬਿਨਾਸੈ ਮੂਠੇ ਰੋਇ ਪ੍ਰਕਾਰਾ ਹੇ ॥ ੯ ॥ ^{੧੨}ਆਪੁ ਵੀਚਾਰਿ ਨ ਰੋਵੈ ਕੋਈ ॥
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੇ ਤ ਸੋਝੀ ਹੋਈ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਬਜਰ^{੧੩} ਕਪਾਟ^{੧੪} ਨ ਖੂਲਹਿ ਸਬਦਿ
 ਮਿਲੇ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ^{੧੫}ਬਿਰਧਿ ਭਇਆ ਤਨੁ ਛੀਜੈ ਦੇਹੀ ॥ ਰਾਮੁ ਨ
 ਜਪਈ ਅੰਤਿ ਸਨੇਹੀ^{੧੬} ॥ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਚਲੈ ਮੁਹਿ ਕਾਲੈ ਦਰਗਹ ਝੂਠੁ
 ਖੁਆਰਾ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਚਲੈ ਕੂੜਿਆਰੇ ॥ ਆਵਤ ਜਾਤ ਪੜੈ ਸਿਰਿ
 ਛਾਰੇ^{੧੭} ॥ ਸਾਹੁਰੜੈ^{੧੮} ਘਰਿ ਵਾਸੁ ਨ ਪਾਏ ਪੋਈਅੜੈ^{੧੯} ਸਿਰਿ ਮਾਰਾ ਹੇ ॥੧੨॥
 ਖਾਜੈ ਪੈੜੈ^{੨੦} ਰਲੀ ਕਰੀਜੈ ॥ ਬਿਨੁ^{੨੧} ਅਭਭਗਤੀ ਬਾਦਿ^{੨੨} ਮਰੀਜੈ ॥ ^{੨੩}ਸਰ
 ਅਪਸਰ ਕੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੈ ਜਮੁ ਮਾਰੇ ਕਿਆ ਚਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ^{੨੪}ਪਰਵਿਰਤੀ
 ਨਰਵਿਰਤਿ ਪਛਾਣੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਬਦਿ ਘਰੁ^{੨੫} ਜਾਣੈ ॥ ^{੨੬}ਕਿਸ ਹੀ ਮੰਦਾ
 ਆਖਿ ਨ ਚਲੈ ਸਚਿ ਖਰਾ ਸਚਿਆਰਾ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਸਾਚ ਬਿਨਾ ਦਰਿ ਸਿਝੈ^{੨੭} ਨ
 ਕੋਈ ॥ ਸਾਚ ਸਬਦਿ ਪੈੜੈ^{੨੮} ਪਤਿ ਹੋਈ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਲਏ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਹਉਮੈ
 ਗਰਬੁ^{੨੯} ਨਿਵਾਰਾ^{੩੦} ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ਜੁਗਹ
 ਜੁਗੰਤਰ ਕੀ ਬਿਧਿ^{੩੧} ਜਾਣੈ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ^{੩੨} ਤਰੁ ਤਾਰੀ ਸਚੁ^{੩੩} ਤਾਰੇ
 ਤਾਰਣਹਾਰਾ ਹੇ ॥੧੬॥੧॥੭॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ਹਰਿ ਸਾ^{੩੪} ਮੀਤੁ ਨਾਹੀ ਮੈ
 ਕੋਈ ॥ ਜਿਨਿ ਤਨੁ ਮਨੁ ਦੀਆ^{੩੫} ਸੁਰਤਿ ਸਮੋਈ ॥ ^{੩੬}ਸਰਬ ਜੀਆ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਿ
 ਸਮਾਲੇ ਸੋ ਅੰਤਰਿ ਦਾਨਾ ਬੀਨਾ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰੁ ਸਰੰਵਰੁ ਹਮ ਹੰਸ ਪਿਆਰੇ ॥
^{੩੭}ਸਾਗਰ ਮਹਿ ਰਤਨ ਲਾਲ ਬਹੁ ਸਾਰੇ ॥ ਮੋਤੀ ਮਾਣਕ ਹੀਰਾ ਹਰਿ ਜਸੁ ਗਾਵਤ
 ਮਨੁ ਤਨੁ ਭੀਨਾ^{੩੮} ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਅਗਮ ਅਗਾਹੁ^{੩੯} ਅਗਾਧਿ ਨਿਰਾਲਾ ॥ ਹਰਿ
 ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਈਐ ਗੁਰ ਗੋਪਾਲਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਮਤਿ ਤਾਰੇ ਤਾਰਣਹਾਰਾ ਮੋਲਿ ਲਏ
^{੪੦}ਰੰਗੀਲੀਨਾ ਹੇ॥੩॥ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝਹੁ ਮੁਕਤਿ ਕਿਨੇਹੀ^{੪੧} ॥ ਓਹੁ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੀ

- ੧ ਉਲਟਾ। ਪੇਟ ਵਿਚ ਜੀਵ ਉਲਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਪਿਆਨ ਵਿਚ ਬੰਨਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ੨ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ੩ ਪੇਟ ਦੇ ਅੰਦਰ।
- ੪ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦ੍ਰਸ਼। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੮੫. ਨੋਟ ੪।
- ੫ ਸ਼ਿਵ (ਜੀਵ) ਨੇ ਸ਼ਕਤੀ (ਮਾਇਆ) ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਲਿਆ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੦੧੪. ਨੋਟ ੨ ਤੇ ੩।
- ੬ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਪਿੜ (ਸੰਸਾਰ ਖੇਡ ਭਾਵ ਇਹ ਜਨਮ) ਹਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।
- ੭ ਜਦ ਬਾਲਕ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਬੜਾ ਰੰਗੀਲਾ ਆਖ ੨ ਕੇ ਰੋਂਦੇ ਹਨ।
- ੮ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ੯ ਕਾਲੇ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਚਿਟੇ ਆ ਗਏ; ਜੁਆਨੀ ਤੋਂ ਬੁਢੇਪਾ ਆ ਗਿਆ।
- ੧੦ [ਸੋ.] ਪੁੰਜੀ।
- ੧੧ ਖੋਟੀ ਮਤ ਕਰਕੇ ਅੰਨ੍ਹਾ ਜੀਵ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਠਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਰੋ ੨ ਕੁਰਲਾਂਦਾ ਹੈ।
- ੧੨ ਸਾਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ।
- ੧੩ [ਸੋ. ਵਜ੍ਹਾ] ਕਣਕੇ।
- ੧੪ ਕਿਵਾੜ. ਦਰਵਾਜ਼ੇ (ਭਰਮ ਦੇ)।
- ੧੫ ਤਨ ਬੁਢਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਦੇਹੀ ਟੁਟਣ ਲਗਦੀ ਹੈ।
- ੧੬ ਬੇਲੀ। ੧੭ ਸੁਆਹ।
- ੧੮ ਪੁਲੱਕ। ੧੯ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ।
- ੨੦ ਮੋਜਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ੨੧ ਦਿਲੀ ਭਗਤੀ। ਅਭ=ਦਿਲ ਦੀ।
- ੨੨ ਬੇਅਰਥ ਫ਼ਜ਼ਲ।
- ੨੩ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਸੁ ਹੁੰਦੀ।
- ੨੪ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰੋ ਕਿ ਕਿਥੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਤੇ ਕਿਥੇ ਤਿਆਗ ਵਰਤਣਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤਿ=ਵਿਹਾਰਕ ਅਵਸਥਾ। ਨਿਵ੍ਰਿਤਿ=ਭੋਗਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮਤਾ ਦੀ ਹਾਲਤ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੯੪੧, ਨੋਟ ੩੦।
- ੨੫ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਨੂੰ।
- ੨੬ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੰਦਾ ਸਮਝ ਕੇ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦਾ। ਸਚ ਦਮਾਹਾ ਹੀ ਖਰਾ (ਚੰਗਾ) ਸਚਿਆਰ ਹੋਵੇਂਦਾ ਹੈ। ੨੭ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦਾ।
- ੨੮ ਮਾਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- ੨੯ ਹੋਕਾਰ। ੩੦ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ੩੧ ਜੀਵਣ ਦੀ ਵਿਧੀ (ਜੁਗਤੀ)। ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਜਗ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਪ੍ਰਚਲਤ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਮਾਰਗ। (ਇਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵਿਧੀ ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਦਸੀ ਹੈ।)
- ੩੨ ਤਾਰੀ ਤਰੇ। ੩੩ ਸਰਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
- ੩੪ ਵਰਗਾ।
- ੩੫ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਸੁਰਤੀ ਪਾਈ ਹੈ।
- ੩੬ ਜਿਹੜਾ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦਾ ਤੇ ਸਮੁੱਲਾਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਿਆਣਾ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ। [ਭਾ] ਦਾਨਾ=ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ। ਬੀਨਾ=ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ।
- ੩੭ ਗੁਰੂ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਕੀਮਤੀ ਗੁਣ ਅਤੇ ਹਰੀ-ਜਸਰੂਪ ਚਤਨ ਹਨ।
- ੩੮ ਭਿਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ੩੯ ਅਥਾਹ।
- ੪੦ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰ ਕੇ।
- ੪੧ ਕਾਹਦੀ?

* ਹਰੀ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਮਿਤਰ ਨਹੀਂ (੧), ਪਰ ਮਿਲਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਵੇਂ? ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹਰੀ-ਜਸ ਕਰ ਕੇ (੨)। ਹਰੀ ਅਗਮ ਅਗਾਧ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰਾ ਕੇ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੩)। ਉਹ ਹਰੀ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਅਗੇ ਅੱਗਣ ਕੀਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੪)। ਉਹ ਕਿਵੇਂ? ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਅੰਮ੍ਰਤ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਠੰਢ ਵਰਤ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਕੋਈ ਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ (੫)। ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮਝਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰੀਰ ਤੇ ਰੂਹ ਦਾ ਮੇਲਾ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ (੬)। ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਪੰਜਾਂ ਤਤਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਪਸਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਗੱਜ ੨ ਕੇ ਬੇਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਾਮਾਦਿਕਾਂ ਦੀ ਮਾੜੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਮਨ ਉਸ ਜੋਤਿ ਉਤੇ ਟਿਕ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਮਾੜੇ ਕਰਮ ਕਰਾਉਂਦਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਭੋਗਾਉਂਦਾ ਹੈ (੭)। ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਨ ਕਰਕੇ ਵਾਪਰਦੇ ਹਨ (੮-੧੦)। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅੰਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਹੁੜਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (੧੧), ਸਚ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ (੧੨-੧੩)। ਇਹ ਨਾਮ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੧੪), ਜਿਸ ਦਾ ਨਮੁਨਾ ਇਤਾ ਹੈ (੧੫)। ਗੁਰੂ ਹਉਮੈ ਕਢ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰਦਾ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੧੬)। ਇਉਂ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਗਣਤ ਮਿਟ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੧੭)।

ਰਾਮ ਸਨੇਹੀ^੧ ॥ ਦਰਗਹ ਮੁਕਤਿ ਕਰੇ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਬਖਸੇ ਅਵਗੁਣ ਕੀਨਾ ਹੇ ॥
 ੪ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਦਾਤਾ ਮੁਕਤਿ ਕਰਾਏ ॥ ਸਭਿ ਰੋਗ ਗਵਾਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਰਸੁ ਪਾਏ ॥
 ਜਮੁ ਜਾਗਾਤਿ^੨ ਨਾਹੀ ਕਰੁ^੩ ਲਾਗੈ ਜਿਸੁ ਅਗਨਿ ਬੁਝੀ^੪ ਠਰੁ ਸੀਨਾ ਹੇ ॥ ੫ ॥
 ਕਾਇਆ ਹੰਸ^੫ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਹੁ ਧਾਰੀ ॥ ਓਹੁ ਜੋਗੀ ਪੁਰਖੁ ਓਹੁ ਸੁੰਦਰਿ ਨਾਰੀ ॥
 ਅਹਿਨਿਸਿ ਭੋਗੈ ਚੌਜ ਬਿਨੋਦੀ ਉਠਿ ਚਲਤੈ ਮਤਾ ਨ ਕੀਨਾ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਸ੍ਰਿਸਟਿ
 ਉਪਾਇ ਰਹੇ ਪ੍ਰਭਛਾਜੈ^੬ ॥ ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੁ ਗਾਜੈ^੭ ॥ ਮਨੁਆ ਡੋਲੈ ਦੂਤ^੮
 ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਸੋ ਪਾਏ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕੀਨਾ^੯ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਦੋਖ ਦੁਖ
 ਸਹੀਐ ॥ ਹੁਕਮੁ ਭਇਆ ਚਲਣਾ^{੧੦} ਕਿਉ ਰਹੀਐ ॥ ਨਰਕ ਕੂਪ^{੧੧} ਮਹਿ ਗੋਤੇ
 ਖਾਵੈ ਜਿਉ ਜਲ ਤੇ ਬਾਹਰਿ ਮੀਨਾ^{੧੨} ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਚਉਰਾਸੀਹ ਨਰਕ ਸਾਕਤੁ
 ਭੋਗਾਈਐ ॥ ਜੈਸਾ ਕੀਚੈ ਤੈਸੇ ਪਾਈਐ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝਹੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ^{੧੩} ਕਿਰਤਿ
 ਬਾਧਾ ਗ੍ਰਸਿ ਦੀਨਾ ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਖੰਡੇ ਧਾਰ ਗਲੀ ਅਤਿ ਭੀੜੀ ॥ ਲੇਖਾਲੀਜੈ ਤਿਲ
 ਜਿਉ ਪੀੜੀ ॥ ਮਾਤਪਿਤਾ ਕਲਤ੍ਰ^{੧੪} ਸੁਤ^{੧੫} ਬੋਲੀ ਨਾਹੀ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਰਸ ਮੁਕਤਿ
 ਨ ਕੀਨਾ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਮੀਤ ਸਖੇ ਕੇਤੇ ਜਗ ਮਾਹੀ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਪਰਮੇਸਰ ਕੋਈ
 ਨਾਹੀ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤਿ ਪਰਾਇਣਿ^{੧੬} ਅਨਦਿਨੁ ਕੀਰਤਨੁ ਕੀਨਾ ਹੇ ॥
 ੧੧ ॥ ਕੂੜੁ ਛੋਡਿ ਸਾਚੇ ਕਉ ਧਾਵਹੁ ॥ ਜੋ ਇਛੁ^{੧੭} ਸੋਈ ਫਲੁ ਪਾਵਹੁ ॥ ਸਾਚ
 ਵਖਰ^{੧੮} ਕੇ ਵਾਪਾਰੀ ਵਿਰਲੇ ਲੈਲਾਹਾ ਸਉਦਾ ਕੀਨਾ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ
 ਵਖਰੁ ਲੈ ਚਲਹੁ ॥ ਦਰਸਨੁ ਪਾਵਹੁ ਸਹਜਿ ਮਹਲਹੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੯} ਖੋਜਿ
 ਲਹਹਿ ਜਨ ਪੂਰੇ ਇਉ ਸਮਦਰਸੀ^{੨੦} ਚੀਨਾ^{੨੧} ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਬੇਅੰਤਿ^{੨੨} ਗੁਰਮਤਿ
 ਕੋ ਪਾਵਹਿ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮਨ ਕਉ ਸਮਝਾਵਹਿ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਤਿ
 ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨਹੁ ਇਉ ਆਤਮਰਾਮੈ^{੨੩} ਲੀਨਾ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਨਾਰਦ^{੨੪} ਸਾਰਦ^{੨੫}
 ਸੇਵਕ ਤੇਰੇ ॥ ਤ੍ਰਿਭਵਣਿ ਸੇਵਕ ਵਡਹੁ ਵਡੇਰੇ ॥ ਸਭ ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਤੂ^{੨੬} ਸਿਰਿ
 ਸਿਰਿ ਦਾਤਾ^{੨੭} ਸਭੁ ਤੇਰੇ ਕਾਰਣੁ ਕੀਨਾ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਇਕਿ ਦਰ ਸੇਵਹਿ ਦਰਦੁ
 ਵਵਾਏ^{੨੮} ॥ ਓਇ ਦਰਗਹ ਪੈਧੇ^{੨੯} ਸਤਿਗੁਰੁ ਛਡਾਏ ॥ ਹਉਮੈ ਬੰਧਨ ਸਤਿਗੁਰਿ
 ਤੋੜੇ^{੩੦} ਚਿਤੁ ਚੰਚਲੁ ਚਲਣਿ ਨ ਦੀਨਾ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲਹੁ^{੩੧} ਚੀਨਹੁ
 ਬਿਧਿ ਸਾਈ ॥ ਜਿਤੁ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਵਹੁ ਗਣਤ ਨ ਕਾਈ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਕਰਹੁ
 ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਜਨ ਨਾਨਕ^{੩੨} ਹਰਿ ਰੰਗਿ ਭੀਨਾ ਹੇ ॥ ੧੭ ॥ ੨੮ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧* ॥
^{੩੩} ਅਸੁਰ ਸਘਾਰਣ ਰਾਮੁ ਹਮਾਰਾ ॥ ^{੩੪} ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਮਈਆ ਰਾਮੁ ਪਿਆਰਾ ॥
^{੩੫} ਨਾਲੇ ਅਲਖੁ ਨ ਲਖੀਐ ਮੂਲੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਿਖੁ ਵੀਚਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧ ॥

- ੧ ਬੋਲੀ ।
- ੨ ਮਸੂਲੀਆ ।
- ੩ ਟੈਕਸ, ਮਸੂਲ ।
- ੪ ਸੀਨਾ ਠੰਢਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ।
- ੫ ਜੀਵ ਰੁਪ ਹੋਸ ।
- ੬ ਜੀਵਾਤਮਾ ਜੋਗੀ (ਭਾਵ ਜੋਗੀ ਵਾਕਰ ਫੋਰੀ ਪਾ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ) ਹੈ, ਤੇ ਦੇਹੀ ਸੋਹਣੀ ਇਸਤਰੀ ਵਾਕਰ ਹੈ ।
- ੭ ਰੰਗ ਰਲੀਆਂ ਮਾਨਣ ਵਾਲਾ ਬਣ ਕੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਉਸ ਨੂੰ ਭੋਗਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਤੁਰਨ ਲਗਿਆ (ਮੋਤ ਵੇਲੇ) ਦੇਹੀ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ (ਤੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਛੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ।
- ੮ ਛਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
- ੯ ਗੱਜਦਾ । ਪਵਣ ਪਾਣੀ ਆਦਿ ਤਤਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਗੱਜਦਾ ਹੈ ।
- ੧੦ ਮਾਇਆ ਦੀ । ਕਾਮਾਦਿਕ ਦੁਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਮਨ ਭੋਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੧ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ।
- ੧੨ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ?
- ੧੩ ਖੂਹ ।
- ੧੪ ਮੱਛੀ ।
- ੧੫ ਚੁਰਾਸੀ ਲਖ ਜੂਨਾਂ ਰੁਪ ਨਰਕ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਨੂੰ ਭੋਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
- ੧੬ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਬਧਾ ।
- ੧੭ ਅਗੋਂ ਜਿਥੇ ਰੂਹ ਨੂੰ ਲੰਘਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਗਲੀ ਬੜੀ ਤੰਗ ਅਤੇ ਖੰਭੇ ਦੀ ਧਾਰ ਵਰਗੀ ਤਿੱਖੀ ਹੋਵੇਗੀ ।
- ੧੮ ਇਸਤਰੀ ।
- ੧੯ ਪੁਤਰ ।
- ੨੦ ਜਗਤ ਵਿਚ ਮਿਤਰ ਤੇ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਹੋਣ, ਬਿਨਾਂ ਗੁਰੂ ਜਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਬਹੁੜਦਾ ।
- ੨੧ ਆਸਰਾ । ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ

- ਹੈ, ਜਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਜੋ ਹਰੀ-ਜਸ ਗਾਂਵਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੨ ਚਾਹਵੇਂ ।
- ੨੩ ਸੋਦਾ ।
- ੨੪ ਤਾਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਹਰੀ ਦੇ ਮਹਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣਗੇ ।
- ੨੫ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
- ੨੬ ਇਕੋ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ।
- ੨੭ ਪਛਾਣਿਆ ।
- ੨੮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ।
- ੨੯ ਸਾਰੇ ਵਿਆਪ ਰਹੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ।
- ੩੦ ਇਕ ਉੱਘਾ ਰਿਸ਼ੀ ।
- ੩੧ ਸਾਰਦਾ, ਸਰਸੂਤੀ ਦੇਵੀ ।
- ੩੨ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਣਾਂ ਵਿਚ ਜੇ ਵਡੇ ਤੇ ਵਡੇ ਲੋਕ ਹਨ, ਉਹ ਤੇਰੇ ਦਾਸ ਹਨ ।
- ੩੩ ਹਰ ਇਕ ਦਾ ।
- ੩੪ ਸਾਰਾ ਕਾਰਣ (ਸੰਸਾਰ) ਤੇਰਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
- ੩੫ ਗਵਾਂਦੇ ਹਨ ।
- ੩੬ ਵਡਿਆਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
- ੩੭ ਚੰਚਲ ਚਿਤ ਨੂੰ ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੋਣ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ।
- ੩੮ ਉਹ ਤਰੀਕਾ ਸਮਝ ਲਓ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਣ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਮੁਕ ਜਾਵੇ ।
- ੩੯ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਭਿਜ ਗਿਆ ਹੈ ।
- ੪੦ ਦੋਤਾਂ (ਕਾਮਾਦਿਕਾਂ) ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ।
- ੪੧ ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ।
- ੪੨ ਅਲਖ ਹਰੀ ਨਾਲ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਕਾ ਹੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ; ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਲਿਖਿਆ (ਬਿਆਨ ਹੋਇਆ) ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ (ਉਸ ਲੇਖ ਦੁਆਰਾ) ਵੀਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

* ਹਰੀ ਪਾਪ ਕਟਣ ਵਾਲਾ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ (੧) । ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਹੀ ਕਢ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ (੨) । ਮਨਮੁਖ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਹੀ ਭਟਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (੩) । ਇਹ ਭਟਕਣਾ ਕਿਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਲੋਭ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (੪) । ਮਾਮਕ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਨ ਨਾਲ ਜਨਮ ਬਿਆਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੫), ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੬-੭) । ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ (੮) । ਗੁਰੂ ਜਗਤ ਦੇ ਮੋਹ ਕਟਦਾ ਅਤੇ ਤਤ-ਵਿਚਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੯), ਮਨਮੁਖਤਾ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਹੇਜੇ ਕੁਝ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਦੁਖ ਕਟ ਕੇ ਸਰਬ-ਸੁਖਦਾਤਾ ਨਾਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੧੦), ਸਚ ਦ੍ਰਿੜਾ ਕੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਤੇ ਸਿਧੇ ਰਸਤੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ (੧੧) । ਜੋ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਿਰਵੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੧੨), ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰੀ ਨਿਸ਼ਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ (੧੩) । ਸਾਕਤ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (੧੪-੧੫) । ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਟਿਕਾਉ ਤੇ ਨਾਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੧੬-੧੭) ।

੧ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਧੂ ਸਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭਿ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੀ ॥
 ੨ਅਗਨਿ ਪਾਣੀ ਸਾਗਰੁ ਅਤਿ ਗਹਰਾ ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ ਹੇ ॥ ੨ ॥
 ਮਨਮੁਖ^੩ ਅੰਧੁਲੇ ਸੋਝੀ ਨਾਹੀ ॥ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ ਮਰਹਿ ਮਰਿ ਜਾਹੀ ॥ ਪੂਰਬਿ^੪
 ਲਿਖਿਆ ਲੇਖੁ ਨ ਮਿਟਈ ਜਮ ਦਰਿ ਅੰਧੁ ਖੁਆਰਾ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਇਕਿ ਆਵਹਿ
 ਜਾਵਹਿ ਘਰਿ^੫ ਵਾਸੁ ਨ ਪਾਵਹਿ ॥ ੬ਕਿਰਤ ਕੇ ਬਾਧੇ ਪਾਪ ਕਮਾਵਹਿ ॥ ਅੰਧੁਲੇ
 ਸੋਝੀ ਬੂਝ ਨ ਕਾਈ ਲੋਭੁ ਬੁਰਾ ਅਹੰਕਾਰਾ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਪਿਹ ਬਿਨੁ ਕਿਆ ਤਿਸੁ
 ਧਨ^੭ ਸੀਗਾਰਾ ॥ ਪਰਪਿਰ ਰਾਤੀ ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਾ ॥ ੮ਜਿਉ ਬੇਸੁਆਪੂਤ ਬਾਪੁ
 ਕੋ ਕਹੀਐ ਤਿਉ ਫੋਕਟ ਕਾਰ ਵਿਕਾਰਾ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ੯ਪ੍ਰੇਤ ਪਿੰਜਰ ਮਹਿ ਦੂਖ
 ਘਨੇਰੇ ॥ ਨਰਕਿ ਪਚਹਿ^{੧੦} ਅਗਿਆਨ ਅੰਧੇਰੇ ॥ ੧੧ਧਰਮਰਾਇ ਕੀ ਬਾਕੀ
 ਲੀਜੈ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਾ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਸੂਰਜੁ ਤਪੈ ਅਗਨਿ ਬਿਖੁ
 ਝਾਲਾ * ॥ ਅਪਤੁ^{੧੨} ਪਸੂ ਮਨਮੁਖੁ ਬੇਤਾਲਾ^{੧੩} ॥ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਕੂੜੁ ਕਮਾਵਹਿ
 ਰੋਗੁ ਬੁਰਾ ਬੁਰਿਆਰਾ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਮਸਤਕਿ ੧੪ਭਾਟੁ ਕਲਰ ਸਿਰਿ ਭਾਰਾ ॥
 ਕਿਉਕਰਿ ਭਵਜਲੁ^{੧੫} ਲੰਘਸਿ ਪਾਰਾ ॥ ੧੬ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੋਹਿਬੁ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੀ
 ਰਾਮਨਾਮਿ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ^{੧੭} ਜਗਿ ਹੇਤੁ ਪਿਆਰਾ ॥
 ਮਾਇਆਮੋਹੁ ਪਸਰਿਆ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ਜਮ ਕੇ ਫਾਹੇ ਸਤਿਗੁਰਿ ਤੋੜੇ ੧੮ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਤਤੁ ਬੀਚਾਰਾ ਹੇ ॥ ੯ ॥ ੧੯ਕੂੜਿ ਮੁਠੀ ਚਲੈ ਬਹੁ ਰਾਹੀ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ੧੯ਦਾਝੈ ਪੜਿ
 ਪੜਿ ਭਾਹੀ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤਨਾਮੁ ਗੁਰੂ ਵਡਦਾਣਾ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਸੁਖ ਸਾਰਾ^{੨੦} ਹੇ ॥
 ੧੦ ॥ ੨੧ਸਤਿਗੁਰੁ ਤੁਠਾ ਸਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥ ਸਭਿ ਦੁਖ ਮੋਹੇ ਮਾਰਗਿ ਪਾਏ ॥ ਕੰਡਾ
 ਪਾਇ^{੨੨} ਨ ਗਡਈ ਮੂਲੇ ਜਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਰਾਖਣਹਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਖੋਹੁ ਖੋਹ ਰਲੇ
 ਤਨੁ ਛੀਜੈ^{੨੩} ॥ ਮਨਮੁਖੁ ੨੪ਪਾਥਰੁ ਸੈਲੁ ਨ ਭੀਜੈ ॥ ੨੫ਕਰਣ ਪਲਾਵ ਕਰੇ ਬਹੁਤੇਰੇ
 ੨੬ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਅਵਤਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਮਾਇਆ ਬਿਖੁ ਭੁਇਅੰਗਮ^{੨੭} ਨਾਲੇ ॥
 ਇਨਿ ਦੁਬਿਧਾ ਘਰ ਬਹੁਤੇ ਗਾਲੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝਹੁਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਉਪਜੈ ਭਗਤਿ ਰਤੇ
 ਪਤੀਆਰਾ^{੨੮} ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਸਾਕਤ ਮਾਇਆ ਕਉ ਬਹੁ ਧਾਵਹਿ ॥ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ
 ਕਹਾ^{੨੯} ਸੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ॥ ੩੦ਤ੍ਰਿਹੁ ਗੁਣ ਅੰਤਰਿ ਖਪਾਹਿ ਖਪਾਵਹਿ ਨਾਹੀ ਪਾਰਿ
 ਉਤਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ੩੧ਕੂਕਰ ਸੂਕਰ ਕਹੀਅਹਿ ਕੂੜਿਆਰਾ ॥ ਭਉਕਿ ਮਰਹਿ
 ੩੨ਭਉ ਭਉ ਭਉਹਾਰਾ^{੩੩} ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਬੂਠੇ ਕੂੜੁ ਕਮਾਵਹਿ ਦੁਰਮਤਿ ਦਰਗਹ
 ਹਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਮਨੁਆ ਟੇਕੈ^{੩੪} ॥ ਰਾਮਨਾਮੁ ਦੇ ੩੫ਸਰਣਿ
 ਪਰੇਕੈ ॥ ਹਰਿਧਨੁ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲਕੁ ਦੇਵੈ ਹਰਿਜਸੁ ਦਰਗਹ ਪਿਆਰਾ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥

੧ ਗੁਰਮੁਖ ਜਾਂ ਸਾਧੂ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ
ਆਉਂਦਾ ਹੈ ।
੨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਅੱਗ ਰੂਪ ਪਾਣੀ ਵਾਲਾ ਸਾਗਰ।
੩ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ।
੪ ਪਹਿਲੇ ਦਾ ।
੫ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਿਚ, ਰਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ।
੬ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬਧੇ ਹੋਏ । ਦੇਖੋ ਪੰ.
੭੪੫, ਨੋਟ ੯ ।
੭ ਵਿਸਤਰੀ ।
੮ ਜਿਵੇਂ ਕੰਜਰੀ ਦੇ ਪੁਤਰ ਦਾ ਪਿਉ ਕਿਹੜਾ
ਕਹੀਏ ? ਰਾਵ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਤਿਵੇਂ
ਮਾਲਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,
ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਫੁਜ਼ੂਲ ਤੇ ਨਿਕੰਮੇ ਹੁੰਦੇ
ਹਨ ।
੯ ਸਰੀਰ ਜੋ ਮਨ ਪ੍ਰੇਤ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਪਿੰਜਰਾ ਹੈ।
੧੦ ਸੜਦੇ ਹਨ ।
੧੧ ਧਰਮਰਾਜ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਬਾਕੀ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਵਲ
ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ
ਜੋ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ।
੧੨ ਬੇਪਤਾ ।
੧੩ ਫੁੱਤਨਾ ।
੧੪ ਪਾਪਾਂ ਰੂਪ ਕਲਰ ਦਾ ਭਾਰ ।
੧੫ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ।
੧੬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੁਢ-ਕਦੀਮ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਹੈ, ਜੋ
ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
੧੭ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਅਸਲੀਅਤ

ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

੧੮ ਬੁਠ ਦੀ ਠਗੀ ਹੋਈ ਦੁਨੀਆਂ (ਇਕ ਨੂੰ ਛਡ
ਕੇ) ਕਈ ਹੋਰ ਰਸਤਿਆਂ ਤੇ ਚਲਦੀ ਹੈ ।
੧੯ ਸੜਦਾ ਹੈ ਪੰ ਪੰ ਕੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ।
੨੦ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ।
੨੧ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੋ ਕੇ ਸੱਚ ਸਿਖਾਉਂਦਾ
ਹੈ ।
੨੨ ਪੰਰ ਵਿਚ । ਪੰਰ ਵਿਚ ਕੰਡਾ ਉਕਾ ਨਹੀਂ
ਚੁਫ਼ਦਾ ।
੨੩ ਟੁਟਦਾ ਹੈ ।
੨੪ ਸੋਲ-ਪਥਰ, ਚਿੱਟਾਨ । ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਚਿੱਟਾਨ
ਵਾਕਰ ਕਰੜੇ ਦਿਲ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ
ਭਿਜਦਾ ।
੨੫ [ਕਾਰੁਣਜ ਪ੍ਰਲਾਪ] ਰੋਣ, ਤਰਲੇ ।
੨੬ ਮੁੜ ਮੁੜ ਨਰਕ ਤੇ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।
੨੭ ਸਪ । ਮਨ ਰੂਪ ਸਪ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਚਹਿਰ
ਚੇਬੜੀ ਹੈ ।
੨੮ ਪਤੀਜਦਾ ਹੈ ।
੨੯ ਕਿਥੇ ?
੩੦ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ।
੩੧ ਕੁੱਤੇ ਅਤੇ ਸੂਰ ।
੩੨ ਭੇਂ ੨ ਕੇ ।
੩੩ ਭੇਂ ਵਾਲਾ, ਭੇ-ਭਾਂਤ ਹੋਇਆ ।
੩੪ ਟਿਕਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਥਿਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
੩੫ ਸਰਨ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਨੂੰ ।

ਰਾਮਨਾਮੁ ਸਾਧੂ ਸਰਣਾਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਬਚਨੀ ^੧ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਪਾਈ ॥ ਨਾਨਕ
 ਹਰਿ ਜਪਿ ਹਰਿ ਮਨ ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਮੇਲੇ ਮੇਲਣਹਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੭ ॥ ੩ ॥ ੯ ॥ ਮਾਰੂ
 ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ^੨ਘਰਿ ਰਹੁ ਰੇ ਮਨ ਮੁਗਧ ਇਆਨੇ ॥ ਰਾਮ ਜਪਹੁ ^੩ਅੰਤਰਗਤਿ
 ਧਿਆਨੇ ॥ ਲਾਲਚ ਛੋਡਿ ਰਚਹੁ ਅਪਰੰਪਰਿ ^੪ਇਉ ਪਾਵਹੁ ਮੁਕਤਿ ਦੁਆਰਾ ਹੇ ॥
 ੧॥ਜਿਸੁ ਬਿਸਰਿਐ ਜਮੁ ਜੋਹਣਿ ^੫ਲਾਗੈ ॥ ਸਭਿ ਸੁਖ ਜਾਹਿ ਦੁਖਾ ਫੁਨਿ ^੬ਆਗੈ ॥
 ਰਾਮਨਾਮੁ ਜਪਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ^੭ਜੀਅੜੇ ਏਹੁ ਪਰਮਤਤੁ ਵੀਚਾਰਾ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ
 ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ^੮ਹਰਿਰਸੁ ਅੰਤਰਿ ਡੀਠਾ ॥
 ਅਹਿਨਿਸਿ ^੯ਰਾਮ ਰਹਹੁ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਏਹੁ ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ^{੧੦}ਸਾਰਾ ਹੇ ॥ ੩ ॥
 ਰਾਮਨਾਮੁ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਬੋਲਹੁ ॥ ਸੰਤ ਸਭਾ ਮਹਿ ਇਹੁ ਰਸੁ ਟੋਲਹੁ ॥ ਗੁਰਮਤਿ
 ਖੋਜਿ ਲਹਹੁ ਘਰੁ ਅਪਨਾ ਬਹੁੜਿ ^{੧੧}ਨ ^{੧੨}ਗਰਭ ਮਝਾਰਾ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਸਚੁ ਤੀਰਥਿ
 ਨਾਵਹੁ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਵਹੁ ॥ ਤਤੁ ਵੀਚਾਰਹੁ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਵਹੁ ॥ ਅੰਤਕਾਲਿ
 ਜਮੁ ਜੋਹਿ ^{੧੩}ਨ ਸਾਕੈ ਹਰਿ ਬੋਲਹੁ ਰਾਮੁ ਪਿਆਰਾ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ
 ਦਾਤਾ ਵਡ ਦਾਣਾ ॥ ਜਿਸੁ ਅੰਤਰਿ ਸਾਚੁ ਸੁ ਸਬਦਿ ਸਮਾਣਾ ॥ ਜਿਸ ਕਉ ਸਤਿਗੁਰੁ
^{੧੪}ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ਤਿਸੁ ਚੂਕਾ ਜਮ ਭੈ ਭਾਰਾ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਪੰਚ ਤਤੁ ਮਿਲਿ ਕਾਇਆ
 ਕੀਨੀ ॥ ਤਿਸ ਮਹਿ ਰਾਮ ਰਤਨੁ ਲੈ ਚੀਨੀ ^{੧੫}॥ ^{੧੬}ਆਤਮ ਰਾਮੁ ਰਾਮੁ ਹੈ ਆਤਮ
 ਹਰਿ ਪਾਈਐ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਾ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਸਤ ਸੰਤੋਖਿ ਰਹਹੁ ਜਨ ਭਾਈ ॥ ਖਿਮਾ
 ਗਹੁ ^{੧੭}ਸਤਿਗੁਰਸਤਣਾਈ ॥ ਆਤਮੁ ਚੀਨਿ ਪਰਾਤਮੁ ^{੧੮}ਚੀਨਹੁ ਗੁਰਸੰਗਤਿ
 ਇਹੁ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਸਾਕਤ ਕੂੜ ਕਪਟ ਮਹਿ ਟੇਕਾ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ
 ਨਿੰਦਾ ਕਰਹਿ ਅਨੇਕਾ ॥ ਬਿਨੁ ਸਿਮਰਨ ਆਵਹਿ ਫੁਨਿ ਜਾਵਹਿ ਗੁਭਜੋਨੀ
 ਨਰਕ ਮਝਾਰਾ ^{੧੯}ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਸਾਕਤ ਜਮ ਕੀ ਕਾਣਿ ^{੨੦}ਨ ਚੂਕੈ ॥ ਜਮ ਕਾ ਡੰਡੁ ਨ
 ਕਬਹੂ ਮੂਕੈ ^{੨੧}॥ ^{੨੨}ਬਾਕੀ ਧਰਮਰਾਇ ਕੀ ਲੀਜੈ ਸਿਰਿ ਅਫਰਿਓ ^{੨੩}ਭਾਰੁ
 ਅਫਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਾਕਤੁ ਕਹਹੁ ਕੋਤਰਿਆ ॥ ਹਉਮੈ ਕਰਤਾ ਭਵਜਲਿ
 ਪਰਿਆ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਪਾਰੁ ਨ ਪਾਵੈ ਕੋਈ ਹਰਿ ਜਪੀਐ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ ਹੇ ॥
 ੧੧ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਦਾਤਿ ਨ ਮੋਟੈ ਕੋਈ ॥ ਜਿਸੁ ਬਖਸੇ ਤਿਸੁ ਤਾਰੇ ਸੋਈ ॥
 ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵੈ ਮਨਿ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਰ ਅਪਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਗੁਰ ਤੇ
 ਭੁਲੇ ਆਵਹੁ ਜਾਵਹੁ ॥ ਜਨਮਿ ਮਰਹੁ ਫੁਨਿ ਪਾਪ ਕਮਾਵਹੁ ॥ ਸਾਕਤ ਮੂੜ ਅਚੇਤ
 ਨ ਚੇਤਹਿ ਦੁਖੁ ਲਾਗੈ ਤਾ ਰਾਮੁ ਪੁਕਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ^{੨੪}ਸੁਖੁ ਦੁਖੁ ਪੁਰਬ ਜਨਮ
 ਕੇ ਕੀਏ ॥ ਸੋ ਜਾਣੈ ^{੨੫}ਜਿਨਿ ਦਾਤੈ ਦੀਏ ॥ ਕਿਸ ਕਉ ਦੋਸੁ ਦੇਹਿ ਤੂ ਪ੍ਰਾਣੀ

- ੧ ਹਾਲਤ ਅਤੇ ਮਰਯਾਦਾ (ਹਰੀ ਦੰ.) ।
- ੨ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ ਰਹੋ, ਹੋ ਮੁਰਖ
ਤੇ ਅੰਜਾਣ ਮਨ !
- ੩ ਅੰਦਰ-ਮੁਖੀ ਧਿਆਨ ਲਾ ਕੇ ।
- ੪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਜੋ ਪਰੇ ਤੇ ਪਰੇ ਹੈ ।
- ੫ ਦੁਖ ਦੇਣ ।
- ੬ ਫੇਰ ਭੀ । ਅੱਗੇ ਭੀ ਦੁਖ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ।
- ੭ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ।
- ੮ ਦਿਨ ਰਾਤ ਭਾਵ ਸਦਾ ।
- ੯ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ।
- ੧੦ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ।
- ੧੧ ਮੁੜ ਕੇ ।
- ੧੨ ਪੇਟ ਵਿਚ ਭਾਵ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿਚ ।
- ੧੩ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਂਦਾ
ਹੈ ।
- ੧੪ ਪਛਾਣਿਆ ।
- ੧੫ ('ਆਤਮ' ਬਹੁ-ਵਚਨ ਹੈ ।) ਆਤਮੇ ਰਾਮ

- ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਮ ਆਤਮੇ ਹੈ; ਭਾਵ ਜੀਵ ਹਰੀ ਦਾ
ਰੂਪ ਹਨ, ਅਤੇ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ
ਵਿਚ ਹੈ; ਐਸਾ ਹਰੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ
ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।
- ੧੬ ਪਕੜੋ, ਧਾਰਨ ਕਰੋ ।
 - ੧੭ ਵਡਾ ਆਤਮਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ਜੀਵਾਤਮਾ ਨੂੰ
ਸਮਝ ਕੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਮਝੋ ।
 - ੧੮ ਵਿਚ ।
 - ੧੯ ਡਰ । ਮਾਦਾ-ਪ੍ਰਸਤ ਲਈ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ
ਮੁਕਦਾ ।
 - ੨੦ ਮੁਕਦਾ ।
 - ੨੧ ਦੇਖੋ ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦਾ ਨੋਟ ੧੧ ।
 - ੨੨ ਅਮੋੜ, ਹੰਕਾਰੀ । ਹੰਕਾਰੀ ਜੀਵ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ
ਅਫਾਰਾ (ਵੱਡਾ) ਭਾਰ ਹੈ ।
 - ੨੩ ਸੁਖ ਤੇ ਦੁਖ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ
ਅਨੁਸਾਰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ।
 - ੨੪ ਜਿਸ ਦਾਨੇ ਨੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦਿਤੇ ਹਨ ।

• ਮਨ ਨੂੰ ਟਿਕਾ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋ (੧) । ਤਤ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਹਰੀ ਦੇ ਵਿਸਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਆ ਪੈਂਦੇ ਹਨ (੨) । ਸਾਰੇ ਸੁਖ, ਬਝਕਿ ਧਾਰਮਕ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਪੁੰਨ ਭੀ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (੩) । ਇਹ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਲਭਦਾ ਹੈ (੪) । ਉਥੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਵੇ, ਫਿਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸੇ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ (੫) । ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ (੬), ਅਤੇ ਮਾਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚੋਂ ਆਮਤਕ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੭-੮) । ਸਾਕਤ ਲੋਕ ਇਹ ਗਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਤੇ ਕੁਝ ਕਪਟ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (੯), ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (੧੦) । ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਤਰ ਸਕਦਾ (੧੧) । ਉਸ ਦੀ ਦਾਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮੰਟ ਸਕਦਾ (੧੨) । ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਜ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (੧੩) । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ (੧੪) । ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਪਿਛੇ ਕਰਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਜਹੀ ਗਤੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਸੁ (੧੫) । ਇਸ ਲਈ ਦੁਖ ਕਟਣ ਲਈ ਭਗਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ (੧੬), ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (੧੭) ।

ਸਹੁ ਅਪਣਾ ਕੀਆ ਕਰਾਰਾ^੧ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ^੨ ਕਰਵਾ ਆਇਆ ॥
 ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਬੰਧਿ ਚਲਾਇਆ ॥ ਮੋਰੀ ਮੋਰੀ ਕਰਤ ਕਿਆ ਲੇ ਚਾਲੇ ਬਿਖੁ
 ਲਾਦੇ ਛਾਰ ਬਿਕਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕਰਹੁ ਜਨ ਭਾਈ ॥ ਅਕਬੁ^੩
 ਕਬਹੁ ਮਨੁ ਮਨਹਿ ਸਮਾਈ ॥ ਏਉਠਿ ਚਲਤਾ ਠਾਕਿ ਰਖਹੁ ਘਰਿ ਅਪੁਨੈ ਦੁਖੁ
 ਕਾਟੇ ਕਾਟਣਹਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ਹਰਿ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੀ ਓਟ ਪਰਾਤੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਹਰਿ ਲਿਵ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਤੀ ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਮਨਾਮਿ ਮਤਿ ਉਤਮ ਹਰਿ ਬਖਸੇ
 ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੭ ॥ ੪ ॥ ੧੦ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਗੁਰਦੇਵ
 ਤੁਮਾਰੇ ॥ ਤੂ ਸਮਰਥੁ ਦਇਆਲੁ ਮੁਰਾਰੀ^੪ ॥ ਤੇਰੇ ਚੋਜ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਈ ਤੂ ਪੂਰਾ
 ਪੁਰਖੁ ਬਿਧਾਤਾ^{੧੦} ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਤੂ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਕਰਹਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ॥ ੧੧ ਘਟਿ
 ਘਟਿ ਰੂਪੁ ਅਨੂਪੁ ਦਇਆਲਾ ॥ ਜਿਉ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਚਲਾਵਹਿ ਸਭੁ ਤੇਰੇ ਕੀਆ
 ਕਮਾਤਾ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਅੰਤਰਿ ਜੋਤਿ ਭਲੀ^{੧੨} ਜਗ ਜੀਵਨ ॥ ੧੩ ਸਭਿ ਘਟ ਭੋਗੈ ਹਰਿ
 ਰਸੁ ਪੀਵਨ ॥ ਆਪੇ ਲੇਵੈ ਆਪੇ ਦੇਵੈ^{੧੪} ਤਿਹੁ ਲੋਈ ਜਗਤ ਪਿਤ ਦਾਤਾ ਹੇ ॥ ੩ ॥
 ਜਗਤੁ ਉਪਾਇ ਖੋਲੁ ਰਚਾਇਆ ॥ ੧੫ ਪਵਣੈ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਜੀਉ ਪਾਇਆ ॥
 ਦਹੀ ਨਗਰੀ ਨਉ ਦਰਵਾਜੇ^{੧੬} ਸੋ ਦਸਵਾ^{੧੭} ਗੁਪਤੁ ਰਹਾਤਾ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਚਾਰਿ
 ਨਦੀ ਅਗਨੀ ਅਸਰਾਲ^{੧੮} ॥ ੧੯ ਕੋਈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਸਬਦਿ ਨਿਰਾਲਾ ॥ ਸਾਕਤ
 ਦਰਮਤਿ ਭੂਬਹਿ ਦਾਬਹਿ^{੨੦} ਗੁਰਿ ਰਾਖੇ ਹਰਿ ਲਿਵ ਰਾਤਾ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਅਪੁ^{੨੧}
 ਤੇਜੁ^{੨੨} ਵਾਇ^{੨੩} ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਆਕਾਸਾ ॥ ੨੪ ਤਿਨ ਮਹਿ ਪੰਚ ਤਤੁ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ॥
 ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦਿ ਰਹਹਿ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਤਜਿ ਮਾਇਆ ਹਉਮੈ ਭ੍ਰਾਤਾ^{੨੫} ਹੇ ॥ ੬ ॥
 ਇਹੁ ਮਨੁ ਭੀਜੈ ਸਬਦਿ ਪਤੀਜੈ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਕਿਆ ਟੇਕ ਟਿਕੀਜੈ ॥ ਅੰਤਰਿ
 ਚੋਰੁ^{੨੬} ਮੁਹ ਘਰੁ ਮੰਦਰੁ ਇਨਿ ਸਾਕਤਿ ਦੂਤੁ ਨ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਦੁੰਦਰੁ^{੨੭} ਦੂਤ
 ਭੂਤ ਭੀਹਾਲੇ^{੨੮} ॥ ਖਿੰਚੋਤਾਣਿ^{੨੯} ਕਰਹਿ ਬੇਤਾਲੇ^{੩੦} ॥ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਬਿਨੁ ਆਵੈ
 ਜਾਵੈ ਪਤਿ ਬੋਈ ਆਵਤ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਕੂੜੁ ਕਲਰੁ ਤਨੁ ਭਸਮੈ ਢੇਰੀ ॥ ਬਿਨੁ
 ਨਾਵੈ ਕੈਸੀ ਪਤਿ ਤੇਰੀ ॥ ਬਾਧੇ ਮੁਕਤਿ ਨਾਹੀ ਜੁਗ ਚਾਰੇ^{੩੧} ਜਮ ਕੰਕਰਿ ਕਾਲਿ
 ਪਰਾਤਾ^{੩੨} ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਜਮ ਦਰਿ ਬਾਧੇ ਮਿਲਹਿ ਸਜਾਈ ॥ ਤਿਸੁ ਅਪਰਾਧੀ ਗਤਿ
 ਨਹੀ ਕਾਈ ॥ ੩੩ ਕਰਣ ਪਲਾਵ ਕਰੇ ਬਿਲਲਾਵੈ^{੩੪} ਜਿਉ ਕੁੰਡੀ ਮੀਨੁ^{੩੫} ਪਰਾਤਾ^{੩੬}
 ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਸਾਕਤੁ ਫਾਸੀ ਪੜੈ ਇਕੋਲਾ ॥ ਜਮ ਵਸਿ ਕੀਆ ਅੰਧੁ ਦੁਹੋਲਾ^{੩੭} ॥
 ਰਾਮਨਾਮ ਬਿਨੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਸੂਝੈ ਆਜੁਕਾਲਿ^{੩੮} ਪਚਿ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਸਤਿਗੁਰ
 ਬਾਬੁ ਨ ਬੋਲੀ ਕੋਈ ॥ ਐਥੈ ਓਥੈ ਰਾਖਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਈ ॥ ਰਾਮਨਾਮੁ ਦੇਵੈ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ

੧ ਸਖਤ। ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਦੇ ਕਾਰਣ ਸਖਤ ਦੁਖ
ਨੂੰ ਝਲ।
੨ ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਦਾ ਭਾਵ।
੩ ਸੁਆਹ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ।
੪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ।
੫ ਮਨ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾ ਕੇ, ਭਾਵ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ
ਤੇ ਫੁਰਨੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਰੋਕ ਕੇ।
੬ ਦੋੜਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ
(ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ) ਵਿਚ ਟਿਕਾਓ।
੭ ਪਛਾਤੀ ਹੈ।
੮ ਗੁਰੂ-ਪਰਾਇਣ ਸਿਖ ਨੇ ਹਰੀ ਦੀ ਲਗਨ ਗੁਰੂ
ਦੁਆਰਾ ਜਾਣੀ ਹੈ।
੯ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੦ [ਸੋ, ਵਿਧਾਤ੍ਰਿ] ਰਚਨਹਾਰ।
੧੧ ਹਰ ਇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਸੋਹਣਾ ਰੂਪ ਹੈ,
ਹੋ ਦਿਆਲੂ।
੧੨ ਜਗਤ ਦੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਹਰੀ ਦੀ।
੧੩ ਹਰੀ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਦਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਸਵਾਦ ਨੂੰ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।
੧੪ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪਿਤਾ ਤੇ ਦਾਤਾ
ਹੈ।
੧੫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਤਾਂ ਤੋਂ ਜੀਵ ਬਣਾ ਦਿਤਾ। 'ਜੀਉ'
ਦਾ 'ਉ' 'ਪਾਇਆ' ਨਾਲ ਭੀ ਲਗਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਭਾਵ ਨਕ ਮੂੰਹ ਆਦਿ ਗੋਲਕਾਂ।
੧੭ ਦਸਮ ਦੁਆਰ। ਦੋਖੇ ਪੰ. ੧੦੦੨, ਨੋਟ ੧੮।
੧੮ ਭਿਆਨਕ। ਦੋਖੇ ਪੰ. ੯੦੬, ਨੋਟ ੪੦। ਅੱਗ
ਦੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਨਦੀਆਂ ਇਹ ਚਾਰ ਹਨ:-

ਹਿੰਸਾ, ਮੋਹ, ਲੋਭ ਤੇ ਗੁੱਸਾ। ਯਥਾ-ਹੰਸੁ ਹੇਤੁ
ਲੋਭ ਕੋਪੁ ਚਾਰੇ ਨਦੀਆ ਅਗਿ। ਪਵਹਿ
ਦਬਹਿ ਨਾਨਕਾ ਤਰੀਅੰ ਚਰਨੀ ਲਗਿ'
(ਮ: ੧, ਵਾਰ ਮਾਥ)।
੧੯ ਉਹ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰਮੁਖ ਬੁਝਦਾ ਹੋ ਜੋ
ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਲੋਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਸੜਦੇ ਹਨ।
੨੧ [ਸੋ, ਅਪੁ; ਡਾ. ਆਬ] ਪਾਣੀ।
੨੨ ਅਗਨੀ। ੨੩ ਪਵਨ।
੨੪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਪੰਜ ਤਤ ਭਾਵ ਸਤੋ ਗੁਣੀ
ਸੁਭਾਵ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਵਾਸਾ
ਹੈ। ਦੋਖੇ ਪੰ ੩੨੭, ਵੁਟ ਨੋਟ ੩।
੨੫ ਭਰਮ।
੨੬ ਹੰਕਾਰ ਚੋਰ ਸਦੀਰ ਮੰਦਰ ਨੂੰ ਲੁਟ ਰਿਹਾ ਹੈ।
੨੭ [ਸੋ, ਦੁੰਦਾਲੂ=ਝਗੜਾਲੂ] ਛੱਡ ਪਾਣ ਵਾਲੇ,
ਸ਼ੇਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਕਾਮਾਦਿਕ)।
੨੮ ਡਰਾਉਣੇ। ੨੯ ਝਗੜਾ।
੩੦ ਬੇਸੂਹੇ ਭੂਤਨੇ ਵਾਂਗ।
੩੧ [ਕਿੰਕਰ=ਸੇਵਕ, ਦੂਤ] ਜਮ-ਦੂਤ ਨੇ, ਕਾਲ ਨੇ।
(ਅੰਤਲੀ ਸਿਹਾਰੀ ਨੇਮ ੨੦ ਵਾਲੀ ਹੈ।)
੩੨ ਪਛਾਣਿਆ। ਜਮ ਕਾਲ ਨੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ। ਦੋਖੇ ਉਤਲਾ ਨੋਟ ੭।
੩੩ [ਸੋ, ਕਾਰੁਣਜ ਪ੍ਰਲਾਪ] ਤਰਲੇ, ਕੀਰਨੇ।
੩੪ ਰੋਂਦਾ ਹੈ।
੩੫ ਮੱਛੀ। ੩੬ ਪਰੋਇਆ।
੩੭ ਦੁਖੀ।
੩੮ ਸੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

* ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰਦੇਵ ਹੋ ਕੇ ਸਭ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਸਭ
ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ (੧), ਮੁਢ ਤੋਂ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋ ਕੇ ਜਿਵਾਲਦਾ, ਪਾਲਦਾ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਾਉਂਦਾ ਆਇਆ
ਹੈ (੨-੪)। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਾੜੇ ਭਾਵ ਭੀ ਤੇ ਚੰਗੇ ਭਾਵ ਭੀ ਰਖੇ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਗੁਰਮੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ
ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਲਾ ਕਰ ਕੇ ਬਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਕਤ ਖੋਟੀ ਬਖ਼ਸ਼ ਦੇ ਕਾਣਟ ਮਾੜੇ ਭਾਵਾਂ ਵਿਚ
ਪੈ ਕੇ ਗਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, (੫-੬), ਅੰਦਰੋਂ ਲੁਟੀਂਦਾ ਹੋਇਆ ਭੀ ਬੇਸੁਰਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (੭)। ਉਸ ਦੇ
ਅੰਦਰ ਮਾੜੇ ਭਾਵ ਭੂਤਨਿਆਂ ਵਾਕਰ ਸ਼ੇਰ ਮਚਾ ਰਖਦੇ ਹਨ; ਇਸ ਸ਼ੇਰ ਵਿਚ ਉਹ ਗੁਰ-ਸਬਦ ਨਹੀਂ ਸੁਣ
ਸਕਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਡਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (੮)। ਕੁੜੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਲਰ ਸਮਾਨ ਨਿਕੰਮੇ ਹਨ, ਇਸ
ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਬਿਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਾ ਇਥੇ ਇਥਤ ਅਤੇ ਨਾ ਅਗ ਮੁਕਤੀ
ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਬਹੁਤ ਦਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੯-੧੧)। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਿਤੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਜੀਵਨ ਸਫਲ
ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ-ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੧੨)। ਗੁਰੂ ਹੀ ਸਿਧੇ ਰਸਤੇ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਉਸੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ
ਹੈ (੧੩), ਪਰ ਇਹ ਸੇਵਾ ਬੜੀ ਔਖੀ ਹੈ (੧੪)। ਇਹ ਮਿਲਦੀ ਤਾਂ ਹੈ ਜੋ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਵੇ, ਗੁਰਬਾਣੀ
ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਹਰੀ ਦੀ ਜੋਤ ਪਸਰੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ (੧੫); ਨਾਲ ਹੀ
ਗਿਆਨ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੋਵੇ (੧੬)। ਇਉਂ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਰੀ-ਪ੍ਰਭੂ ਜਾਣ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ
ਪਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੧੭)।

ਇਉਂ ਸਲਲੈ^੧ ਸਲਲ ਮਿਲਾਤਾ ਹੋ ॥ ੧੨ ॥ ਭੂਲੇ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਸਮਝਾਏ ॥ ਉਝੜਿ
 ਜਾਏ ਮਾਰਗਿ ਪਾਏ ॥ ਤਿਸੁ ਗੁਰ ਸੇਵਿ ਸਦਾ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ^੨ਦੁਖਭੰਜਨ ਸੰਗਿ
 ਸਖਾਤਾ^੩ ਹੋ ॥ ੧੩ ॥ ^੪ਗੁਰ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕਰਹਿ ਕਿਆ ਪ੍ਰਾਣੀ ॥ ਬ੍ਰਹਮੈ ਇੰਦ੍ਰ
 ਮਹੇਸਿ^੫ ਨ ਜਾਣੀ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਅਲਖੁ ਕਹਹੁ ਕਿਉ ਲਖੀਐ ਜਿਸੁ ਬਖਸੇ ਤਿਸਹਿ
 ਪਛਾਤਾ ਹੋ ॥ ੧੪ ॥ ਅੰਤਰਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਪਰਾਪਤਿ ਦਰਸਨੁ ॥ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ
 ਸੁ ਪਰਸਨੁ^੬ ॥ ^੭ਅਹਿਨਿਸਿ ਨਿਰਮਲ ਜੋਤਿ ਸਬਾਈ ਘਟਿ ਦੀਪਕੁ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਜਾਤਾ ਹੋ ॥ ੧੫ ॥ ਭੋਜਨ ਗਿਆਨੁ ਮਹਾ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ॥ ਜਿਨਿ ਚਾਖਿਆ ਤਿਨਿ
 ਦਰਸਨੁ ਭੀਠਾ ॥ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਮਿਲੇ ਬੈਰਾਗੀ^੮ ਮਨੁ ਮਨਸਾ ਮਾਰਿ ਸਮਾਤਾ
 ਹੋ ॥ ੧੬ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹਿ ਸੇ ਪਰਧਾਨਾ ॥ ਤਿਨ ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਬ੍ਰਹਮੁ
 ਪਛਾਨਾ ॥ ਨਾਨਕ ਹਰਿਜਸੁ ਹਰਿਜਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਦੀਜੈ ਜਿਨ ਸਤਿਗੁਰੁ
 ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਜਾਤਾ ਹੋ ॥ ੧੭ ॥ ੫ ॥ ੧੧ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ਸਾਚੇ ਸਾਹਿਬ
 ਸਿਰਜਣਹਾਰੇ ॥ ^੧ਜਿਨਿ ਧਰ ਚਕ੍ਰ ਧਰੇ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ^{੧੦}ਕਰਿ ਕਰਿ
 ਵੇਖੈ ਸਾਚਾ ਵੇਪਰਵਾਹਾ ਹੋ ॥ ੧ ॥ ^{੧੧}ਵੇਕੀ ਵੇਕੀ ਜੰਤ ਉਪਾਏ ॥ ਦੁਇ ਪੰਦੀ^{੧੨}
 ਦੁਇ ਰਾਹ ਚਲਾਏ ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਵਿਣੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਲਾਹਾ ਹੋ ॥
 ੨ ॥ ਪੜਹਿ ਮਨਮੁਖ ਪਰੁ ਬਿਧਿ^{੧੩} ਨਹੀ ਜਾਨਾ ॥ ਨਾਮੁ ਨ ਬੂਝਹਿ ਭਰਮਿ
 ਭੁਲਾਨਾ ॥ ਲੈਕੈ ਵਢੀ ਦੇਨਿ ਉਗਾਹੀ ਦੁਰਮਤਿ ਕਾ ਗਲਿ ਫਾਹਾ ਹੋ ॥ ੩ ॥
^{੧੪}ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰੁ ਪੜਹਿ ਪੁਰਾਣਾ ॥ ^{੧੫}ਵਾਦੁ ਵਖਾਣਹਿ ਤਤੁ ਨ ਜਾਣਾ ॥ ਵਿਣੁ
 ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਤਤੁ ਨ ਪਾਈਐ ^{੧੬}ਸਚ ਸੂਚੇ ਸਚੁ ਰਾਹਾ ਹੋ ॥ ੪ ॥ ਸਭ ਸਾਲਾਹੇ ਸੁਣਿ
 ਸੁਣਿ ਆਖੈ ॥ ਆਪੇ ਦਾਨਾ^{੧੭} ਸਚੁ ਪਰਾਖੈ^{੧੮} ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੁ
 ਅਪਨੀ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੯} ਸਬਦੁ ਸਲਾਹਾ ਹੋ ॥ ੫ ॥ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਆਖੈ ਕੇਤੀ ਬਾਣੀ ॥
 ਸੁਣਿ ਕਹੀਐ ਕੋ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣੀ ॥ ਜਾਕਉ ਅਲਖੁ ਲਖਾਏ ਆਪੇ ^{੨੦}ਅਕਥ ਕਥਾ
 ਬੁਧਿ ਤਾਹਾ ਹੋ ॥ ੬ ॥ ਜਨਮੇ ਕਉ ^{੨੧}ਵਾਜਹਿ ਵਾਧਾਏ ॥ ਸੋਹਿਲੜੇ ^{੨੨}
 ਅਗਿਆਨੀ ਗਾਏ ॥ ਜੋ ਜਨਮੈ ਤਿਸੁ ਸਰਪਰ^{੨੩} ਮਰਣਾ ^{੨੪}ਕਿਰਤੁ ਪਇਆ ਸਿਰਿ
 ਸਾਹਾ ਹੋ ॥ ੭ ॥ ^{੨੫}ਸੰਜੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਭਿ ਕੀਏ ॥ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਇ ਦੁਖਾ
 ਸੁਖ ਦੀਏ ॥ ਦੁਖ ਸੁਖ ਹੀ ਤੇ ਭਏ ਨਿਰਾਲੇ^{੨੬} ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੭} ਸੀਲੁ ਸਨਾਹਾ^{੨੮} ਹੋ ॥
 ੮ ॥ ਨੀਕੇ^{੨੯} ਸਾਚੇ ਕੇ ਵਾਪਾਰੀ ॥ ਸਚੁ ਸਉਦਾ ਲੈ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ਸਚਾ ਵਖਰੁ^{੩੦}
 ਜਿਸੁ ਧਨੁ ਪਲੈ ਸਬਦਿ ਸਚੈ ਓਮਾਹਾ^{੩੧} ਹੋ ॥ ੯ ॥ ਕਾਚੀ ਸਉਦੀ ਤੋਟਾ ਆਵੈ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ^{੩੨} ਵਣਜੁ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਭਾਵੈ ॥ ਪੂੰਜੀ ਸਾਬਤੁ ਰਾਸਿ ਸਲਾਮਤਿ ਚੁਕਾ^{੩੨}

- ੧ [ਸੰ. ਸਲਿਲ=ਵਹਾਉ ਪਾਣੀ ਦਾ] ਪਾਣੀ ਵਿਚ। ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ੨ ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਦੁਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
- ੩ ਸਾਥੀ।
- ੪ ਸਧਾਰਣ ਜੀਵ ਗੁਰੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਬੁਹਮਾ, ਇੰਦਰ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਭੀ ਇਸ ਦੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ।
- ੫ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ।
- ੬ ਛੋਹ, ਮੇਲ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਛੋਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
- ੭ ਉਸ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸਾਫ਼ ਚਾਨਣਾ ਪਸਰਿਆ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਭੀ ਦੀਵਾ ਗਿਆਨ ਦਾ ਬਲਦਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ।
- ੮ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜੀਵ।
- ੯ ਜਿਸ ਨੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਚੜ੍ਹਾ (ਭਾਵ ਗੋਲਾਕਾਰ ਧਰਤੀ ਨੂੰ) ਬੜੀ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਚੁੰਕਿਆ ਹੈ।
- ੧੦ ਬਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਸੰਭਾਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ੧੧ ਵਖਰੇ ਵਖਰੇ, ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ।
- ੧੨ [ਫ਼ਾ. ਪੰਦ=ਨਸੀਹਤ, ਸਿਖਿਆ] ਸਿਖਿਆ ਵਾਲੇ। ਗੁਰਮੁਖ ਤੇ ਮਨਮੁਖ ਦੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਤੇ ਮੰਦੇ ਦੇ ਹਾਰ ਚਲਾਏ ਹਨ।
- ੧੩ ਜੀਵਣ ਜੁਗਤੀ।
- ੧੪ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੦੪, ਨੋਟ ੧੯ ਤੇ ੨੦।
- ੧੫ ਝਗੜੇ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਸਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ।
- ੧੬ ਸਚੇ ਸੂਚਿਆਂ ਨੇ ਸਚ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਸਤਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।
- ੧੭ [ਫ਼ਾ.] ਸਿਆਣਾ।
- ੧੮ ਪਰਖਦਾ ਹੈ।
- ੧੯ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
- ੨੦ ਅਕਥ ਹਤੀ ਨੂੰ ਕਥਨ ਵਾਲੀ ਬੁਧੀ ਉਸੇ ਦੀ ਹੈ।
- ੨੧ ਵਜੇ ਵਜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵਧਾਈਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ।
- ੨੨ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ।
- ੨੩ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ।
- ੨੪ ਜਿਵੇਂ ਕਰਮ ਹਨ ਤਿਵੇਂ ਸਾਹਾ (ਮੌਤ ਦਾ ਦਿਨ) ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।
- ੨੫ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੯੮੯, ਨੋਟ ੧੨।
- ੨੬ ਨਿਰਲੇਪ।
- ੨੭ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀਆਂ ਦੀ।
- ੨੮ ਬਹਾ ਬਕਤਰ, ਲੋਹੇ ਦੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਜੋ ਰਾਖੀ ਲਈ ਜੰਗ ਵੇਲੇ ਪਾਏ ਹਨ। ਸੀਲ੍ਹ (ਸ਼ਰਾਫ਼ਤ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਨਾਹ ਹੈ।
- ੨੯ [ਸੰ. ਨਿਕ੍ਰ=ਸਾਫ਼ ਸੂਥਰੇ] ਚੰਗੇ ਹਨ।
- ੩੦ ਸੇਦਾ।
- ੩੧ ਉਤਸ਼ਾਹ। ਸਚੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ੩੨ ਦੁਰ ਹੋਇਆ।

* ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ (੧)। ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਵਖੋ ਵਖਰੇ ਤਰੀਕੇ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ (੨)। ਕਈ ਮਨਮੁਖ ਹਨ, ਜੋ ਨਾਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬੁਝਦੇ ਤੇ ਮੰਦੇ ਪਾਸੇ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ (੩)। ਉਹ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਬੁਝਦੇ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਮਝੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ (੪)। ਇਹ ਸਮੱਤ ਭੀ ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਵੇਂ? ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਲ (੫)। ਹੋਰਨਾਂ ਬਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ (੬)। ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਉਂ ਸਮਝਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਜੰਮਣ ਦੀ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਫ਼ਾਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਚੰਗਾ ਜਨਮ ਉਸੇ ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਤ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜੰਮਣਾ ਮੌਤ ਦੇ ਬਾਬਤ ਹੈ (੭)। ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਜਨਮ ਸੰਜੋਗ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਵਿਜੋਗ ਵਾਲਾ ਬਣਾਂਦਾ ਹੈ (੮)। ਜੇਕਰ ਉਹ ਹਨ ਜੋ ਹਰੀ ਨਾਲ ਸੰਜੋਗ ਦੇ ਰਾਹਵਾਨ ਹਨ (੯)। ਇਹੋ ਸੇਦਾ (ਕਿਰਤ) ਚੰਗਾ ਹੈ (੧੦)। ਮਨਮੁਖ ਤਾਂ ਹਨੇਰਾ ਹੀ ਵੇਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (੧੧) ਅਤੇ ਸੇਦਾ ਵੱਖ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (੧੨)। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਨਿਕੰਮੇ ਕੰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਅਸਲੀ ਗਲ ਪਿਛੇ ਲਗਦੇ ਹਨ (੧੩)। ਉਹ ਇਕੋ ਨਾਮ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਜਾਂ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (੧੪)। ਉਹ ਹਰੀ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ, ਉਸਦੇ ਗੁਣ ਗਾਏ ਬਕਦੇ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰੀ ਆਪ ਇੱਜ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹੈ (੧੫)। ਇਉਂ ਗੁਣ ਗਾਂਦਿਆਂ ਤੇ ਸਚ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹਰੀ ਪਤ ਰਖਦਾ ਹੈ (੧੬)।

ਜਮ ਕਾ ਫਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਸਤੁ ਕੋ ਬੋਲੈ ^੧ਆਪਣ ਭਾਣੈ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਦੂਜੈ ^੨ਬੋਲਿ
 ਨ ਜਾਣੈ ॥ ਅੰਧਲੇ ਕੀ ਮਤਿ ਅੰਧਲੀ ਬੋਲੀ ^੩ਆਇ ਗਇਆ ਦੁਖੁ ਤਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥
 ਦੁਖ ਮਹਿ ਜਨਮੈ ਦੁਖ ਮਹਿ ਮਰਣਾ ॥ ਦੁਖੁ ਨ ਮਿਟੇ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਕੀ ਸਰਣਾ ॥
 ਦੁਖੀ ਉਪਜੇ ਦੁਖੀ ਬਿਨਸੈ ਕਿਆ ਲੈ ਆਇਆ ਕਿਆ ਲੈ ਜਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥
^੪ਸਚੀ ਕਰਣੀ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਰਕਾਰਾ ॥ ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ ਨਹੀ ਜਮਧਾਰਾ ॥ ^੫ਭਾਲ
 ਛੋਡਿ ਤਤੁ ਮੂਲੁ ਪਰਾਤਾ ਮਨਿ ਸਾਚਾ ਓਮਾਹਾ ^੬ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਲੋਗ ਨਹੀ
 ਜਮੁ ਮਾਰੈ ॥ ਨਾ ਦੁਖੁ ਦੇਖਹਿ ^੭ਪੰਥਿ ਕਰਾਰੈ ॥ ਰਾਮਨਾਮੁ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਪੂਜਾ
 ਅਵਰੁ ਨ ਦੁਜਾ ਕਾਹਾ ^੮ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਓੜੁ ਨ ਕਥਨੇ ^੯ਸਿਫਤਿ ਸਜਾਈ ॥ ਜਿਉ
 ਤੁਧੁ ਭਾਵਹਿ ਰਹਹਿ ਰਜਾਈ ^{੧੦}॥ ਦਰਗਹ ਪੈਧੇ ^{੧੧}ਜਾਨਿ ਸੁਹੇਲੇ ^{੧੨}ਹੁਕਮਿ ਸਚੇ
 ਪਾਤਿਸਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ^{੧੩}ਕਿਆ ਕਹੀਐ ਗੁਣ ਕਥਹਿ ਘਨੇਰੇ ॥ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਵਹਿ
 ਵਡੇ ਵਡੇਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਚੁ ਮਿਲੈ ਪਤਿ ਰਾਖਹੁ ਤੂ ਸਿਰਿ ਸਾਹਾ ਪਾਤਿਸਾਹਾ ਹੇ ॥
 ੧੬ ॥ ੬ ॥ ੧੨ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ * ਦਖਣੀ ^{੧੪}॥ ^{੧੫}ਕਾਇਆ ਨਗਰੁ ਨਗਰ
 ਜਤ ਅੰਦਰਿ ॥ ਸਾਚਾ ਵਾਸਾ ਪੁਰਿਗਗਨੰਦਰਿ ॥ ਅਸਥਿਤੁ ਬਾਨੁ ਸਦਾ
 ਨਿਰਮਾਇਲੁ ^{੧੬}॥ ^{੧੭}ਆਪੇ ਆਪੁ ਉਪਾਇਦਾ ॥ ੧ ॥ ਅੰਦਰਿ ਕੋਟ ^{੧੮}ਛਜੇ
 ਹਟਨਾਲੇ ^{੧੯}॥ ਆਪੇ ਲੇਵੈ ਵਸਤੁ ਸਮਾਲੇ ॥ ^{੨੦}ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਜੜੇ ਜੜਿ ਜਾਣੈ
 ਗੁਰਸਬਦੀ ਖੋਲਾਇਦਾ ॥ ੨ ॥ ^{੨੧}ਭੀਤਰਿ ਕੋਟ ਗੁਫਾ ਘਰ ਜਾਈ ^{੨੨}॥ ^{੨੩}ਨਉ ਘਰ
 ਬਾਪੇ ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ॥ ਦਸਵੈ ^{੨੪}ਪੁਰਖੁ ਅਲੇਖੁ ਅਪਾਰੀ ਆਪੇ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਦਾ ॥
 ੩ ॥ ^{੨੫}ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਇਕ ਵਸਾ ॥ ਆਪੇ ਕੀਤੇ ਖੋਲੁ ਤਮਾਸਾ ॥ ^{੨੬}ਬਲਦੀ
 ਜਲਿ ਨਿਵਰੇ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਆਪੇ ਜਲਨਿਧਿ ਪਾਇਦਾ ॥ ੪ ॥ ਧਰਤਿ ਉਪਾਇ ਧਰੀ
 ਧਰਮਸਾਲਾ ^{੨੭}॥ ^{੨੮}ਉਤਪਤਿ ਪਰਲਉ ਆਪਿ ਨਿਰਾਲਾ ॥ ^{੨੯}ਪਵਣੈ ਖੋਲੁ ਕੀਆ
 ਸਤ ਬਾਈ ਕਲਾ ਖਿੰਚਿ ਢਾਹਾਇਦਾ ॥ ੫ ॥ ^{੩੦}ਭਾਰ ਅਨਾਰਹ ਮਾਲਣਿ ਤੇਰੀ ॥
^{੩੧}ਚਉਰੁ ਢੁਲੈ ਪਵਣੈ ਲੈ ਫੇਰੀ ॥ ਚੰਦੁ ਸੂਰਜੁ ਦਇ ਦੀਪਕ ਰਾਖੇ ^{੩੨}ਸਸਿ ਘਰਿ
 ਸੂਰੁ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੬ ॥ ^{੩੩}ਪੰਖੀ ਪੰਚ ਉਡਰਿ ਨਹੀ ਧਾਵਹਿ ॥ ਸਫਲਿਓ ਬਿਰਖੁ
 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲੁ ਪਾਵਹਿ ॥ ^{੩੪}ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਹਜਿ ਰਵੇ ਗੁਣ ਗਾਵੇ ਹਰਿ ਰਸੁ ਚੋਗ
 ਚੁਗਾਇਦਾ ॥ ੭ ॥ ^{੩੫}ਝਿਲਿਮਿਲਿ ਝਿਲੜੇ ਚੰਦੁ ਨ ਤਾਰਾ ॥ ਸੂਰਜ ਕਿਰਣਿ ਨ
 ਬਿਜੁਲਿ ਗੋਣਾਰਾ ^{੩੬}॥ ^{੩੭}ਅਕਥੀ ਕਥਉ ਚਿਹਨੁ ਨਹੀ ਕੋਈ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਮਨਿ
 ਭਾਇਦਾ ॥ ੮ ॥ ਪਸਰੀ ਕਿਰਣਿ ^{੩੮}ਜੋਤਿ ਉਜਿਆਲਾ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੇ ਆਪਿ
 ਦਇਆਲਾ ॥ ਅਨਹਦ ਰੁਣਝੁਣਕਾਰੁ ^{੩੯}ਸਦਾ ਧੁਨਿ ਨਿਰਭਉ ਕੈ ਘਰਿ

- ੧ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ।
- ੨ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ।
- ੩ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਖ ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਤਾਰਾ=ਉਸ ਨੂੰ ।
- ੪ ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਈਅਤ ਹਨ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੋਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰਣੀ ਸਚ ਵਾਲੀ ਹੈ ।
- ੫ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ । ਜਮ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ, (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਰਕਾਰ ਵਿਚ ਹਨ, ਯਮ ਦੀ ਸਿਰਕਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ) ।
- ੬ ਉਸ ਨੇ ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਡਾਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਮੂਲ ਨੂੰ ਪਛਾਤਾ ਹੈ ।
- ੭ ਉਤਸ਼ਾਹ । ੮ ਕਰੜੇ ਦਸਤੇ ਤੇ ।
- ੯ ਕੋਈ ਹੋਰ ।
- ੧੦ ਸਜੀ ਹੋਈ ਸਿਫਤ ਜਿਵੇਂ 'ਸਿਫਤ ਸੁਆਲਿਓ' (ਚੰਹਨਾਂ ਵਲੋਂ) ਸੋਹਣੇ ਹਰੀ-ਜਸ ਦੇ ਕਥਨ ਦਾ ਓੜਕ ਨਹੀਂ । ੧੧ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ।
- ੧੨ ਵਡਿਆਏ ਹੋਏ । ੧੩ ਸੁਖੀ ।
- ੧੪ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਬਹੁਤ ਕਥਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਭਾਵ ਬੇਅੰਤ ਹਨ ।
- ੧੫ ਦੁਖਣੀ ਤਰਜ਼ ਦਾ ਮਾਰੂ ਰਾਗ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੯੨੯, ਫੁਟ ਨੋਟ ੧ ।
- ੧੬ ਨਗਰਾਂ ਤੇ ਗੜ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕਾਇਆ ਵੀ ਨਗਰ ਹੈ । ਸਚੇ ਦਾ ਵਾਸਾ ਗਗਨੰਦਰ ਪੁਰੀ (ਦਸਮ ਦੁਆਰ) ਵਿਚ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੦੦੨, ਫੁਟ ਨੋਟ ੧੮ । ੧੭ ਨਿਰਮਲ ।
- ੧੮ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਰੀ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਟਿਕਾਦਾ ਹੈ । ੧੯ ਕਿਲ੍ਹੇ ।
- ੨੦ ਜਿਥੇ ਹਟੀਆਂ ਨਾਲ ੨ ਹੋਣ, ਬਾਬਾਰ । ਜੋ ਬਹਮੰਡ ਸੋਈ ਪਿੰਡੋਂ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੪, ਫੁਟ ਨੋਟ * ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ, ਅਤੇ ਪੰ. ੯੫, ਨੋਟ ੧੬ ।
- ੨੧ ਕਰੜੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਜੜੇ (ਮਾਰੇ ਹੋਏ) ਹਨ; ਉਹ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਉਹ

- ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹੈ ।
- ੨੨ ਸਦੀਰ ਰੂਪ ਹੋਣ ਵਿਚ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਰੂਪ ਗੁਫਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਹਰੀ ਨੇ ਘਰ ਦੀ ਥਾਂ ਬਣਾਈ ਹੈ । ੨੩ ਥਾਵਾਂ ।
- ੨੪ ਨੇਂ ਗੋਲਕਾਂ । ੨੫ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ।
- ੨੬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਤਾਂ ਦੇ ਸਦੀਰ ਵਿਚ ਇਕ ਦਾ ਵਾਸ ਹੈ ।
- ੨੭ ਜੋਹੜੀ ਬਲਦੀ ਅੱਗ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਬੁਝਦੀ ਹੈ, ਉਹੋ (ਬੜਵਾ ਅਗਨੀ) ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਸੂ (ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ) । ਜਲ-ਨਿਧਿ=ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ।
- ੨੮ ਧਰਮ ਕਮਾਵਨ ਦੀ ਥਾਂ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭, ਨੋਟ ੧੨ ।
- ੨੯ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਖੋ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪ ਵਖਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੩੦ ਸੁਆਸਾਂ ਦਾ ਖੋਣ । ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਸੁਆਸ ਚਲਾ ਕੇ ਖੋਝ ਰਚੀ ਹੈ । ਜੇ ਸ਼ਕਤੀ ਖਿਚ ਲਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਖੋਝ ਫਹਿ-ਵੇਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
- ੩੧ ਸਾਰੀ ਬਨਸਪਤੀ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੩੪, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੩੨ ਪਵਨ ਜੋ ਫੇਰੀ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਮਾਨੇ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਚਉਰ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ।
- ੩੩ ਚੰਦਮਾ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਆਉਂਦਾ ਹੈ (ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਚੰਦਮਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ) ।
- ੩੪ ਗੁਣਮੁਖ ਬਿਦਖ ਦੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ ਪੰਡੀ ਉੱਡ ਕੇ ਕਿਤੇ ਦੇੜਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ।
- ੩੫ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਮਨ ਦੇ ਪੂਰਨ ਟਿਕਾਉ ਨਾਲ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੩੬ ਚਮਕ ਦਮਕ ਨਾਲ ਚਮਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਥੇ ਨਾ ਚੰਨ ਹੈ ਨਾ ਤਾਰਾ । ਉਥੇ ਇਤਨੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਮਾਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ੩੭ ਆਸਮਾਨ ।
- ੩੮ ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਸ ਅਕਸ਼ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਚਿਕਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਚਿਹਨ ਚੜ੍ਹ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
- ੩੯ ਗਿਆਨ ਕਿਰਾਣ ।
- ੪੦ ਅਨਹਰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਠਿਠੀ ਮਿਠੀ ਆਵਾਜ਼ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।

* ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਰੱਬ ਵਸਦਾ ਹੈ (੧) । ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਾਦੀ ਬਿਰਤੀਆਂ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਕ ਆਤਮਕ ਬਿਤੀ ਭੀ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਅਟੁੱਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੨-੩) । ਰੱਬ ਦੀ ਇਹ ਅੰਦਰਲੀ ਹੋਂਦ ਹੀ ਮਾਦੀ ਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਤਿਸ਼ਤਾ ਉੱਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਦੀ ਸਮਥਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ (੪) । ਸਾਰਿਆਂ ਅਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਧਰਤੀ ਧਰਮ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਨਿਰਾਲਮ ਹੋ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ (੫) । ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਵਿਚ ਉਸੇ ਦੀ ਜੋਤ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ (੬) । ਉਹੀ ਜੋਤ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋ ਕੇ ਮਾੜੀਆਂ ਵਾਸਨਾ ਤੋਂ ਬਚਾਈ ਰਖਦੀ ਹੈ (੭) । ਇਹ ਜੋਤ ਸੂਰਜ ਚੰਨ ਵਾਂਗੂ ਕੋਈ ਮਾਦੀ ਗੰਭੀਰ ਨਹੀਂ (੮) । ਫਿਰ ਭੀ ਇਹ ਜੋਤ ਸਭ ਥਾਂ ਵਰਤ ਕੇ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ (੯) । ਇਹੋ ਜੋਤਿ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਨਾਲ ਭਰਮ ਤੇ ਭਉ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਇਕੋ ਹਰੀ ਪਸਰਿਆ ਦਿਸਦਾ ਹੈ (੧੦-੧੨) । ਉਸੇ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ (੧੩) । ਸਿਹਰ ਹੋਏ ਤਾਂ ਹਰੀ ਆਪ ਮਿਲ ਪਾਂਦਾ ਹੈ (੧੪-੧੫) । ਉਹ ਇਉਂ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਰਖ ਕੇ ਚਿਤ ਪੋਤ ਮਿਲਦਾ ਤੇ ਸੁਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੧੬) ।

ਵਾਇਦਾ^੧ ॥ ੯ ॥ ਅਨਹਦੁ^੨ ਵਾਜੈ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਭਾਜੈ ॥ ਸਗਲ ਬਿਅਪਿ ਰਹਿਆ
 ਪ੍ਰਭੁ ਛਾਜੈ^੩ ॥ ਸਭ ਤੇਰੀ ਤੂ ਗੁਰਮੁਖਿ^੪ ਜਾਤਾ ਦਰਿ ਸੋਹੈ ਗੁਣ ਗਾਇਦਾ ॥ ੧੦ ॥
 ਆਦਿ ਨਿਰੰਜਨੁ^੫ ਨਿਰਮਲੁ ਸੋਈ ॥ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣਾ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ॥ ਏਕੰਕਾਰੁ^੬
 ਵਸੈ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ਹਉਮੈ ਗਰਬੁ^੭ ਗਵਾਇਦਾ ॥ ੧੧ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆ ਸਤਿਗੁਰਿ
 ਦੀਆ ॥ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣਾ ਦੂਆ ਤੀਆ ॥ ਏਕੋ ਏਕੁ ਸੁ^੮ ਅਪਰ ਪਰੰਪਰੁ ਪਰਖਿ
 ਖਜਾਨੈ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਸਚੁ^੯ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ ॥ ਕੋਇ ਨ
 ਜਾਣੈ ਤੇਰਾ ਚੀਰਾ^{੧੦} ॥ ਜੇਤੀ ਹੈ ਤੇਤੀ ਤੁਧੁ ਜਾਚੈ^{੧੧} ਕਰਮਿ^{੧੨} ਮਿਲੈ ਸੋ ਪਾਇਦਾ ॥
 ੧੩ ॥ ਕਰਮੁ ਧਰਮੁ ਸਚੁ ਹਾਥਿ ਤੁਮਾਰੈ ॥ ਵੇਪਰਵਾਹ ਅਖੁਟ ਭੰਡਾਰੈ ॥ ਤੂ
 ਦਇਆਲੁ ਕਿਰਪਾਲੁ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੧੪ ॥ ਆਪੇ ਦੇਖਿ
 ਦਿਖਾਵੈ ਆਪੇ ॥ ਆਪੇ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪੇ^{੧੫} ਆਪੇ ॥ ਆਪੇ ਜੋੜਿ ਵਿਛੋੜੇ ਕਰਤਾ
 ਆਪੇ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਇਦਾ ॥ ੧੫ ॥ ਜੇਤੀ ਹੈ ਤੇਤੀ ਤੁਧੁ ਅੰਦਰਿ ॥ ਦੇਖਹਿ ਆਪਿ
 ੧੬ ਬੈਸਿ ਬਿਜਮੰਦਰਿ ॥ ਨਾਨਕੁ ਸਾਚੁ ਕਹੈ ਬੇਨੰਤੀ ਹਰਿ ਦਰਸਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥
 ੧੬ ॥ ੧ ॥ ੧੩ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ਦਰਸਨੁ ਪਾਵਾ ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਵਾ ॥ ਭਾਇ
 ਭਗਤਿ ਸਾਚੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ॥ ਤੁਧੁ ਭਾਣੇ ਤੂ ਭਾਵਹਿ ਕਰਤੇ ਆਪੇ ੧੭ ਰਸਨ
 ਰਸਾਇਦਾ ॥ ੧ ॥ ਸੋਹਨਿ ਭਗਤ ੧੮ ਪ੍ਰਭੁ ਦਰਬਾਰੇ ॥ ਮੁਕਤੁ ਭਏ ਹਰਿ ਦਾਸ
 ਤੁਮਾਰੇ ॥ ਆਪੁ^{੧੯} ਗਵਾਇ ਤੇਰੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਅਨਦਿਨੁ^{੨੦} ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਦਾ ॥
 ੨ ॥ ਈਸਰੁ^{੨੧} ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ ॥ ਇੰਦ੍ਰ ਤਪੇ ਮੁਨਿ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ॥ ਜਤੀ ਸਤੀ
 ਕੇਤੇ ਬਨਵਾਸੀ ਅੰਤੁ ਨ ਕੋਈ ਪਾਇਦਾ ॥ ੩ ॥ ਵਿਣੁ ਜਾਣਾਏ ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੈ ॥
 ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੇ ਸੁ ਆਪਣ ਭਾਣੈ ॥ ੨੦ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਜੀਅ ਉਪਾਏ ਭਾਣੈ
 ੨੧ ਸਾਹ ਲਵਾਇਦਾ ॥ ੪ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਨਿਹਚਉ^{੨੨} ਹੋਵੈ ॥ ਮਨਮੁਖੁ^{੨੩} ਆਪੁ
 ਗਣਾਏ ਰੋਵੈ ॥ ਨਾਵਹੁ ਭੁਲਾ ਠਉਰ ਨ ਪਾਏ ਆਇ ਜਾਇ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੫ ॥
 ਨਿਰਮਲ ਕਾਇਆ ਊਜਲ ਹੰਸਾ^{੨੪} ॥ ੨੫ ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ ਅੰਸਾ ॥
 ਸਗਲੇ ਦੂਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਕਰਿ ਪੀਵੈ ਬਾਹੁੜਿ^{੨੬} ਦੂਖੁ ਨ ਪਾਇਦਾ ॥ ੬ ॥ ਬਹੁ ਸਾਦਹੁ
 ਦੂਖੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈ ॥ ੨੭ ਭੋਗਹੁ ਰੋਗਸੁ ਅੰਤਿ ਵਿਗੋਵੈ^{੨੮} ॥ ੨੮ ਹਰਖਹੁ ਸੋਗੁ ਨ
 ਮਿਟਈ ਕਬਹੂ ਵਿਣੁ ਭਾਣੈ ਭਰਮਾਇਦਾ ॥ ੭ ॥ ਗਿਆਨ ਵਿਹੂਣੀ^{੨੯} ਭਵੈ
 ਸਬਾਈ^{੩੦} ॥ ੩੨ ਸਾਚਾ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਲਿਵਲਾਈ ॥ ੩੩ ਨਿਰਭਉ ਸਬਦੁ ਗੁਰੁ ਸਚੁ
 ਜਾਤਾ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੮ ॥ ਅਟਲੁ ਅਭੋਲੁ ਅਤੋਲੁ ਮੁਰਾਰੇ^{੩੪} ॥ ਖਿਨ
 ਮਹਿ ਢਾਹੇ ਫੇਰਿ ਉਸਾਰੇ ॥ ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖਿਆ ਮਿਤਿ^{੩੫} ਨਹੀ ਕੀਮਤਿ ਸਬਦਿ

- ੧ ਵਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੩ ਛਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਜੋ ਸਭ ਥਾਂ ਪਸਰ ਰਿਹਾ ਹੈ,
 ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਛੀ ਛਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੫ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ।
 ੬ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ।
 ੭ ਹੰਕਾਰ ।
 ੮ ਬਿਅੰਤ ਤੇ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ।
 ੯ ਛੁੱਘਾ ਤੇ ਸੰਜੀਦਾ, ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਸਿਆਣਾ ।
 ੧੦ [ਫਾ.] ਪੱਲਾ, ਵਿਸਥਾਰ, ਖਿਲਾਰਾ ।
 ੧੧ ਮੰਗਦੀ ਹੈ ।
 ੧੨ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ।
 ੧੩ ਪੁਟਦਾ ਹੈ, ਢਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੪ ਬੈਠ ਕੇ ਪੱਕੇ ਮੰਦਰ (ਸਰੀਰ) ਵਿਚ ।
 ੧੫ ਰਸਨਾ ਵਿਚ ਰਸ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੬ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ (ਹਜ਼ੂਰੀ) ਵਿਚ ।
 ੧੭ ਆਪਾ ਭਾਵ ।
 ੧੮ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਨਿੱਤ ।
 ੧੯ ਸ਼ਿਵਜੀ ।
 ੨੦ ਚੁਰਾਸੀ ਲਖ ਜੁਨਾਂ ਵਾਲੇ ।
 ੨੧ ਸੁਆਸ ਲੈਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੫,
 ਨੋਟ ੭ ।
 ੨੨ ਨਿਸਚੇ ਕਰਕੇ, ਬਹੁਰ, ਅਵੱਸ਼ਤ ।
 ੨੩ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਤਾਵਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਲਈ
 ਹੋਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੪ ਜੀਵ ਰੂਪ ਹੋਸ ।
 ੨੫ ਉਸ ਵਿਚ ਨਾਮ, ਜੋ ਨਿਰਲੰਪ ਹਰੀ ਦੀ ਅੰਸ਼
 ਹੈ, ਮੌਜੂਦ ਹੈ ।
 ੨੬ ਮੁਝ ਕੇ, ਫਿਰ
 ੨੭ ਫੇਗ ਤੋਂ ਰੋਗ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
 ੨੮ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੯ ਖੁਸ਼ੀ ਤੋਂ ਸੋਗ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਦੀ
 ਮਿਟਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ।
 ੩੦ ਖਾਲੀ
 ੩੧ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ।
 ੩੨ ਸਚਾ ਹਰੀ ਅੰਦਰ ਗੁਪਤ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
 ੩੩ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਨਿਰਭਉ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੩੪ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੩੫ ਅੰਦਾਜ਼, ਮਾਪ ।

* ਹਰੀ ਆਪ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਮੇਲ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ (੧) । ਆਪਾ ਭਾਵ ਗੁਆ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਬਰੀਏ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਉਹ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੨), ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਤ ਵਛੇ ੨ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ (੩) । ਉਹ ਆਪ ਜਣਾਏ ਤਾਂ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ (੪) । ਜੋ ਖ਼ੁਬ ਹਰੀ ਬਰਨਾ ਚਾਹੇ ਉਹੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਹੰਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ, ਸਿਹੜਾ ਹੰਕਾਰ ਕਰੇ ਉਹ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ (੫) । ਸਿਹੜਾ ਮਨੁਖ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਵਸਾਵੇ ਉਹ ਸੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੬) । ਹਰੀ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਤੇ ਫੇਗ ਦੁਖ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (੭) । ਹਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਲੋਭ ਭਰਮਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੮-੯) । ਜੋ ਇਸ ਨਾਮ ਨੂੰ ਮੰਨੇ ਉਹ ਜਿਤਦਾ ਹੈ (੧੦) । ਸਚ ਦੀ ਪਛਾਣ ਤੇ ਕਮਾਈ ਹੀ ਸਫਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੧੧) । ਗੁਰੂ ਹੀ ਸਚ ਦੀ ਸਮਝ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੧੨) । ਇਹ ਗਲ ਭੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੈ (੧੩) । ਹਰੀ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਹਥ ਰਖਦਾ ਹੈ (੧੪-੧੬) ।

੧ਭੇਦਿ ਪਤੀਆਇਦਾ ॥ ੯ ॥ ਹਮ ਦਾਸਨ ਕੇ ਦਾਸ ਪਿਆਰੇ ॥ ੨ਸਾਧਿਕ ਸਾਚ
 ਭਲੇ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ਮੰਨੇ ਨਾਉ ਸੋਈ ਜਿਣਿ ੩ ਜਾਸੀ ਆਪੇ ਸਾਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਦਾ ॥ ੧੦ ॥
 ਪਲੈ ਸਾਚੁ ਸਚੇ ਸਚਿਆਰਾ ॥ ੪ਸਾਚੇ ਭਾਵੈ ਸਬਦੁ ਪਿਆਰਾ ॥ ੬ਤ੍ਰਿਭਵਣਿ ਸਾਚੁ
 ਕਲਾ ਧਰਿ ਥਾਪੀ ਸਾਚੇ ਹੀ ਪਤੀਆਇਦਾ ॥ ੧੧ ॥ ਵਡਾ ਵਡਾ ਆਖੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥
 ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਸੋਝੀ ਕਿਨੈ ਨ ਹੋਈ ॥ ੭ਸਾਚਿ ਮਿਲੈ ਸੋ ਸਾਚੇ ਭਾਏ ਨਾ ਵੀਛੁੜਿ ਦੁਖੁ
 ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥ ੮ਧੁਰਹੁ ਵਿਛੁੰਨੇ ਧਾਹੀ ਹੁੰਨੇ ॥ ਮਰਿ ਮਰਿ ਜਨਮਹਿ ੯ਮੁਹਲਤਿ
 ਪੁੰਨੇ ॥ ਜਿਸੁ ਬਖਸੇ ਤਿਸੁ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ਮੇਲਿ ਨ ਪਛੋਤਾਇਦਾ ॥ ੧੩ ॥ ਆਪੇ
 ਕਰਤਾ ਆਪੇ ਭੁਗਤਾ ੧੦ ॥ ਆਪੇ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ੧੧ ਆਪੇ ਮੁਕਤਾ ੧੨ ॥ ਆਪੇ
 ਮੁਕਤਿ ਦਾਨੁ ਮੁਕਤੀਸਰੁ ੧੩ ਮਮਤਾ ਮੋਹੁ ਚੁਕਾਇਦਾ ੧੪ ॥ ੧੫ਦਾਨਾ ਕੈ ਸਿਰਿ
 ਦਾਨੁ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥੁ ਅਪਾਰਾ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਕੀਤਾ
 ਅਪਣਾ ਕਰਣੀ ਕਾਰ ਕਰਾਇਦਾ ॥ ੧੫ ॥ ਸੇ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਸਾਚੇ ਭਾਵਹਿ ॥
 ਤੁਝ ਤੇ ਉਪਜਹਿ ਤੁਝ ਮਾਹਿ ਸਮਾਵਹਿ ॥ ਨਾਨਕੁ ਸਾਚੁ ਕਹੈ ਬੇਨੰਤੀ ਮਿਲਿ
 ਸਾਚੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੬ ॥ ੨ ॥ ੧੪ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ਅਰਬਦ ੧੬
 ਨਰਬਦ ੧੭ ਪ੍ਰਿਧੁਕਾਰਾ ॥ ੧੮ਧਰਣਿ ਨ ਭਾਗਨਾ ਹੁਕਮੁ ਅਪਾਰਾ ॥ ਨਾ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ ੧੯
 ਨ ਚੰਦੁ ਨ ਸੂਰਜੁ ੨੦ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਇਦਾ ॥ ੧ ॥ ੨੧ਖਾਣੀ ਨ ਬਾਣੀ ਪਉਣ
 ਨ ਪਾਣੀ ॥ ੨੨ਓਪਤਿ ਖਪਤਿ ਨ ਆਵਣ ਜਾਣੀ ॥ ਖੰਡ ਪਤਾਲ ਸਪਤ ੨੩ ਨਹੀ
 ਸਾਗਰ ਨਦੀ ਨ ਨੀਰੁ ਵਹਾਇਦਾ ॥ ੨ ॥ ਨਾ ਤਦਿ ੨੪ ਸੁਰਗੁ ਮਛੁ ੨੫ ਪਇਆਲਾ ੨੬ ॥
 ੨੭ਦੋਜਕੁ ਭਿਸਤੁ ਨਹੀ ਖੈਕਾਲਾ ॥ ਨਰਕੁ ਸੁਰਗੁ ਨਹੀ ਜੰਮਣੁ ਮਰਣਾ ਨਾ ਕੋ ਆਇ
 ਨਾ ਜਾਇਦਾ ॥ ੩ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ੨੮ ਨ ਕੋਈ ॥ ਅਵਰੁ ਨ ਦੀਸੈ ਏਕੋ ਸੋਈ ॥
 ਨਾਰਿ ਪੁਰਖੁ ਨਹੀ ਜਾਤਿ ਨ ਜਨਮਾ ਨਾ ਕੋ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੪ ॥ ਨਾ ਤਦਿ ੨੮
 ਜਤੀ ਸਤੀ ਬਨਵਾਸੀ ॥ ੨੯ਨਾ ਤਦਿ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਸੁਖ ਵਾਸੀ ॥ ਜੋਗੀ ਜੰਗਮ ੩੦
 ਭੇਖੁ ਨ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋ ਨਾਉ ੩੧ ਕਹਾਇਦਾ ॥ ੫ ॥ ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ੩੨ ਨਾ ਬ੍ਰਤ ਪੂਜਾ ॥
 ੩੩ਨਾ ਕੋ ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ ਦੂਜਾ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਵਿਗਸੈ ੩੪ ਆਪੇ ਕੀਮਤਿ
 ਪਾਇਦਾ ॥ ੬ ॥ ਨਾ ਸੁਚਿ ਸੰਜਮੁ ੩੫ਤੁਲਸੀ ਮਾਲਾ ॥ ਗੰਧੀ ਕਾਨੁ ਨ ਗਊ ਗੋਆਲਾ ॥
 ਤੰਤੁ ਮੰਤੁ ਪਾਖੰਡੁ ਨ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋ ਵੰਸੁ ੩੬ ਵਜਾਇਦਾ ॥ ੭ ॥ ੩੭ਕਰਮ ਧਰਮ ਨਹੀ
 ੩੮ਮਾਇਆ ਮਾਖੀ ॥ ਜਾਤਿ ਜਨਮੁ ਨਹੀ ਦੀਸੈ ਆਖੀ ੩੯ ॥ ਮਮਤਾ ਜਾਲੁ ਕਾਲੁ
 ਨਹੀ ਮਾਥੈ ੪੦ ਨਾ ਕੋ ਕਿਸੈ ਧਿਆਇਦਾ ੪੧ ॥ ਨਿੰਦੁ ਫਿੰਦੁ ੪੧ ਨਹੀ ਜੀਉ ਨ ਜਿੰਦੁ ॥
 ਨ ਤਦਿ ਗੋਰਖੁ ਨਾ ਮਾਛਿੰਦੋ ੪੨ ॥ ਨਾ ਤਦਿ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ੪੩ਕੁਲ ਓਪਤਿ

੧ (ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ) ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾ ਕੇ ਮਨੁਖ ਪਤੀਜਦਾ ਹੈ ।
 ੨ ਜਿਹੜੇ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਚੇ, ਚੰਗੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਹਨ ।
 ੩ ਜਿੱਤ ।
 ੪ ਸਮਝਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੫ ਸਚੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਉਹ ਮਨੁਖ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ।
 ੬ ਹਰੀ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਸਚ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਕਰਕੇ ਟਿਕਾਇਆ ਹੈ; ਅਤੇ ਮਨੁਖ ਉਤੇ ਸਚਾ ਭੇਟ ਤੇ ਹੀ ਰਾਜ਼ੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੭ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁਖ ਸਚ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਸਚੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
 ੮ ਜਿਹੜੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਹੀ ਵਿਛੜੇ ਹਨ, ਉਹ ਦਾਹੀ ਮਾਰ ਕੇ ਰੋਂਦੇ ਹਨ ।
 ੯ ਆਪਣਾ ਸਮਾ ਗੁਬਰਨ ਨਾਲ । ਮੁਹਲਤਿ [ਅਰਥੀ] ਸਮੇਂ ਦੀ ਹਦ ।
 ੧੦ ਭੇਰਣ ਵਾਲਾ ।
 ੧੧ ਰੋਜਿਆ ।
 ੧੨ ਨਿਦਲੇਖ ।
 ੧੩ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ।
 ੧੪ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੫ ਤੇਰਾ ਦਾਨ (ਮੁਕਤੀ ਦਾਨ) ਸਤ ਦਾਨਾਂ ਤੋਂ ਸੁਸ਼ਟ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ ।
 ੧੬ [ਸ. ਅਣਦੁਰਦਸ ਕਰੋੜ] ਥਈ ਅਰਥ ।
 ੧੭ ਨ-ਅਰਬਦ, ਅਰਬਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਬੇਅੰਤ । ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਹਨੇਰਾ ਸੀ (ਹਰੀ ਦੇ ਨਿਰਗੁਣ ਰੂਪ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ) ।
 ੧੮ ਉਦੋਂ ਨਾ ਧਰਤੀ ਸੀ, ਤੇ ਨਾ ਆਕਾਸ਼ ਸੀ; ਕੇਵਲ ਬੇਅੰਤ ਹੁਕਮ ਹੀ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਸੀ ।
 ੧੯ ਰਾਤ ।
 ੨੦ ਅਵਰ ਸਮਾਘੀ ।

੨੧ ਨਾ ਉਦੋਂ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਖਾਣੀ ਸੀ, ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਸੀ । ਦੋਏ ਪੰ. ੮੧੬, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੨੨ ਨਾ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਨਾ ਮੌਤ । ੨੩ ਸਤ ।
 ੨੪ ਤਦੋਂ । ੨੫ ਮਾਤ ਲੋਕ ।
 ੨੬ ਪਾਤਾਲ ।
 ੨੭ ਨਾ ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਖੇ (ਨਾਸ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਾਲ ।
 ੨੮ ਸ਼ਿਵਜੀ ।
 ੨੯ ਉਦੋਂ ਨਾ ਕੋਈ ਔਖੀਆਂ ਕਮਾਈਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਸਨ, ਅਤੇ ਨਾ ਸੁਖ-ਰਹਿਣੇ ਭੋਗੀ ਸਨ ।
 ੩੦ ਸ਼ੇਵ ਮਤ ਦਾ ਇਕ ਫਿਤਕਾ ।
 ੩੧ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ।
 ੩੨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ।
 ੩੩ ਨਾ ਕੋਈ ਦ੍ਰਿੜ ਭਾਵ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ ।
 ੩੪ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ।
 ੩੫ ਵੰਸ਼ਨੂੰ ਲੋਕ ਤੁਲਸੀ ਦੀ ਲਕੜ ਦੀ ਕੰਠੀ ਮਾਲਾ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਲਸੀ ਦਾ ਬੂਟਾ ਬਹੁਤ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੩੬ ਬੰਸੀ, ਵੰਝਲੀ ।
 ੩੭ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ।
 ੩੮ ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਮੱਥਾ ।
 ੩੯ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ।
 ੪੦ ਕਿਸੇ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ।
 ੪੧ ਬਿੰਦਣਾ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ । ਨਾ ਨਿੰਦਣਾ ਸੀ, ਨਾ ਬਿੰਦਣਾ ਸੀ ।
 ੪੨ ਮਾਛੰਦਰ ਜੋਗੀ ।
 ੪੩ ਖਾਨਦਾਨ ਦਾ ਮੁਖ ਬਬਣਾ (ਜਿਸ ਦਾ ਲੋਕ ਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ) ।

* ਪਹਿਲਿਆਂ ੧੩ ਅੰਕਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦੀ ਨਿਰਗੁਣ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਡਿਕਰ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਬਾਕੀ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਅੰਕਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਹਾਲਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ ਜਦੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚੀ । ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਹਾਲਤਾਂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਦ ਸਮਝ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਬਿਸਮਾਦੀ ਹਾਲਤ ਤਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਮਨੁਖ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।

ਨਾ ਕੋ ਗਣਤ^੧ ਗਣਾਇਦਾ ॥ ੯ ॥ ਵਰਨ^੨ ਭੇਖ ਨਹੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਖੜੀ ॥ ^੩ਦੇਉ ਨ
 ਦੇਹੁਰਾ ਗਉ ਗਾਇਤੀ^੪ ॥ ਹੋਮ ਜਗ ਨਹੀ ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਣੁ ਨਾ ਕੋ ਪੂਜਾ ਲਾਇਦਾ ॥
 ੧੦ ॥ ਨਾ ਕੋ ਮੁਲਾ ਨਾ ਕੋ ਕਾਜੀ ॥ ਨਾ ਕੋ ਸੇਖੁ ਮਸਾਇਕੁ^੫ ਹਾਜੀ ॥ ਰਈਅਤਿ ਰਾਉ^੬
 ਨ ਹਉਮੈ ਦੁਨੀਆ ਨਾ ਕੋ ਕਹਣੁ ਕਹਾਇਦਾ ॥ ੧੧ ॥ ਭਾਉ ਨ ਭਗਤੀ ਨਾ
 ਸਿਵ ਸਕਤੀ ॥ ਸਾਜਨੁ ਮੀਤੁ ਬਿੰਦੁ ਨਹੀ ਰਕਤੀ ॥ ਆਪੇ ਸਾਹੁ ਆਪੇ ਵਣਜਾਰਾ
 ਸਾਚੇ ਏਹੋ ਭਾਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥ ਬੇਦ ਕਤੇਬ^੭ ਨ ^{੧੦}ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ ॥ ਪਾਠ
 ਪੁਰਾਣ ਉਦੈ^{੧੧} ਨਹੀ ਆਸਤ^{੧੨} ॥ ਕਹਤਾ ਬਕਤਾ^{੧੩} ਆਪਿ ਅਗੋਚਰੁ^{੧੪} ਆਪੇ
 ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਦਾ ॥ ੧੩ ॥ ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਤਾ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਬਾਝੁ
 ਕਲਾ ਆਡਾਣੁ^{੧੫} ਰਹਾਇਆ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ^{੧੬} ਉਪਾਏ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ
 ਵਧਾਇਦਾ ॥ ੧੪ ॥ ਵਿਰਲੇ ਕਉ ਗੁਰਿ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਇਆ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ
 ਹੁਕਮੁ ਸਬਾਇਆ^{੧੭} ॥ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਪਾਤਾਲ ਅਰੰਭੇ ਗੁਪਤਹੁ ਪਰਗਟੀਆਇਦਾ ॥
 ੧੫ ॥ ਤਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਈ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਚਿ
 ਰਤੇ ਬਿਸਮਾਦੀ^{੧੮} ਬਿਸਮ^{੧੯} ਭਏ ਗੁਣ ਗਾਇਦਾ ॥ ੧੬ ॥ ੩ ॥ ੧੫ ॥
 ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ਆਪੇ ਆਪੁ ਉਪਾਇ ਨਿਰਾਲਾ ॥ ਸਾਚਾ ਬਾਨੁ ਕੀਓ
 ਦਇਆਲਾ ॥ ^{੨੦}ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਯਾ ਬੰਧਨੁ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ਰਚਾਇਦਾ ॥
 ੧ ॥ ^{੨੧}ਨਉ ਘਰ ਬਾਪੇ ਬਾਪਣਹਾਰੈ ॥ ^{੨੨}ਦਸਵੈ ਵਾਸਾ ਅਲਖ ਅਪਾਰੈ ॥
^{੨੩}ਸਾਇਰ ਸਪਤ ਭਰੇ ਜਲਿਨਿਰਮਲਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੈਲੁ ਨ ਲਾਇਦਾ ॥ ੨ ॥
^{੨੪}ਰਵਿ ਸਸਿ ਵੀਪਕ ਜੋਤਿ ਸਬਾਈ ॥ ਆਪੇ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਵਡਿਆਈ ॥ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ
 ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਤਾ ਸਚੇ ਸੋਭਾ ਪਾਇਦਾ ॥ ੩ ॥ ^{੨੫}ਗੜ ਮਹਿ ਹਾਟ ਪਟਣ^{੨੬} ਵਾਪਾਰਾ ॥
 ਪੂਰੈ ਤੋਲਿ ਤੋਲੈ ਵਣਜਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਰਤਨੁ ਵਿਖਾਰੈ^{੨੭} ਲੇਵੈ ਆਪੇ ਕੀਮਤਿ
 ਪਾਇਦਾ ॥ ੪ ॥ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ ਪਾਵਣਹਾਰੈ ॥ ਵੇਪਰਵਾਹ ਪੂਰੈ ਭੰਡਾਰੈ ॥ ਸਰਬ ਕਲਾ
 ਲੇ ਆਪੇ ਰਹਿਆ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੮} ਕਿਸੈ ਬੁਝਾਇਦਾ ॥ ੫ ॥ ^{੨੯}ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਪੂਰਾ
 ਗੁਰੁ ਭੇਟੈ ॥ ਜਮ ਜੰਦਾਰੁ^{੩੦} ਨ ਮਾਰੈ ਫੇਟੈ^{੩੧} ॥ ਜਿਉ ਜਲ੍ਹ ਅੰਤਰਿ ਕਮਲੁ ਬਿਗਾਸੀ^{੩੨}
 ਆਪੇ ਬਿਗਸਿ ਧਿਆਇਦਾ ॥ ੬ ॥ ਆਪੇ ਵਰਖੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰਾ ॥ ਰਤਨ ਜਵੇਹਰ
 ਲਾਲ ਅਪਾਰਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਪੂਰਾ ਪਾਈਐ ਪ੍ਰੇਮ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੭ ॥
 ਪ੍ਰੇਮ ਪਦਾਰਥੁ ਲਹੈ ਅਮੋਲੈ ॥ ਕਬਹੀ ਨ ਘਾਟਿਸਿ ਪੂਰਾ ਤੋਲੈ ॥ ਸਚੇ ਕਾ ਵਾਪਾਰੀ
 ਹੋਵੈ ਸਚੇ ਸਉਦਾ ਪਾਇਦਾ ॥ ੮ ॥ ਸਚਾ ਸਉਦਾ ਵਿਰਲਾ ਕੋ ਪਾਏ ॥ ਪੂਰਾ
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਮਿਲਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੩੩} ਹੋਇ ਸੁ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ਮਾਨੈ ਹੁਕਮੁ

੧ ਕਰਮਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਗਿਣਤੀਆਂ ।
 ੨ ਜਾਤਿ ਭੇਦ ।
 ੩ ਨਾ ਕੋਈ ਦੇਵਤਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ
 ਨਾ ਕੋਈ ਉਸ ਦਾ ਪੁਜਾ-ਅਸਥਾਨ ਸੀ ।
 ੪ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਜੋ ਤਿੰਨ-ਪਾਲਾ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ
 ਜਾਪ ਕੇਵਲ ਦਿੱਸ ਜਾਤੀਆਂ ਵਾਲੇ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ,
 ਕਸ਼ੱਤ੍ਰੀ, ਵੇਸ਼) ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ।
 ੫ ਮਸ਼ਾਇਖ, ਸ਼ਿਖ ਦਾ ਬਹੁ-ਵਚਨ ।
 ੬ ਰਾਜਾ ।
 ੭ ਚੇਕਨ ਤੇ ਜੜ੍ਹ, ਜੀਵਾਤਮਾ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦਾ
 ਦੁੰਦ ।
 ੮ ਪਿਤਾ ਦੀ ਵੀਰਯ-ਬੁੰਦ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਦੀ ਰਕਤ
 (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਜੀਵ ਬਣਦਾ ਹੈ) ਨਹੀਂ
 ਸਨ ।
 ੯ ਮੁਸਲਮਾਣੀ ਦੀਆਂ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ ।
 ੧੦ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੦੪, ਨੋਟ ੧੯ ਤੇ ੨੦ ।
 ੧੧ ਸੂਰਜ ਦਾ ਚੜ੍ਹਨਾ ।
 ੧੨ ਸੂਰਜ ਦਾ ਸੁਬਣਾ ।
 ੧੩ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ।
 ੧੪ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ।
 ੧੫ ਫੇਲਾਉ, ਰਚਨਾ । ਰਚਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਸਰੀਰਕ
 ਕਲਾ ਦੇ ਸਹਾਰਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ।
 ੧੬ ਸ਼ਿਵਜੀ ।
 ੧੭ ਸਭ ਕੁਝ ।

੧੮ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ।
 ੧੯ ਅਨੰਦਤ (ਹੋ ਗਏ) ।
 ੨੦ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਕੱਠਿਆਂ ਕਟ ਕੇ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਕੋਟ
 ਬਣਾ ਦਿਤਾ । ਕੋਟ=ਗੜ੍ਹ, ਕਿਲ੍ਹਾ ।
 ੨੧ ਨਾਂ ਗੋਲਕਾਂ (ਨਕ, ਕੰਨ ਆਦਿ) ।
 ੨੨ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੈ ਅਲਖ ਅਪਾਰ
 ਦਾ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੦੦੨, ਨੋਟ ੧੮ ।
 ੨੩ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਸੱਤ ਸਰੋਵਰ (ਪੰਜ ਗਿਆਨ
 ਇੰਦ੍ਰੇ, ਮਨ ਅਤੇ ਬੁਧਿ) ਨਾਮ ਰੂਪ ਨਿਰਮਲ
 ਜਝ ਨਾਲ ਭਰੇ ਗਏ, ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਲ
 ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ ।
 ੨੪ ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦ ਜੋ ਦੀਵੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ
 ਸਾਰੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਉਸੇ ਦੀ ਹੈ ।
 ੨੫ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ।
 ੨੬ ਸ਼ਹਿਰ । ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੦੩੩, ਨੋਟ ੨੦ ।
 ੨੭ ਖਰੀਦਦਾ ਹੈ । ਨਾਮ ਰਤਨ ਦਾ ਅੰਦਰ ਵਪਾਰ
 ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੮ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੨੯ ਜੋ ਹਰੀ ਸਵੇਲੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ
 ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।
 ੩੦ [ਛਾ, ਜੇਦਾਲ] ਅਵੇੜਾ, ਛਾਲਮ ।
 ੩੧ ਫੋਟ, ਸੋਟ, ਧੋਕਾ ।
 ੩੨ ਖਿੜਦਾ ਹੈ ।
 ੩੩ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲਾ ।

* ਹਰੀ ਨੇ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰੀਰ ਰਚਿਆ (੧) । ਉਸ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਰਹਿਣ ਦਾ
 ਥਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਦਿਮਾਗ ਰਚਿਆ (੨) । ਉਸ ਵਿਚ ਸਭ ਨੂੰ ਚਾਨਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ (੩) ।
 ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜੋ ਅਮੋਲਕ ਗੁਣ ਰਖੇ ਹਨ, ਉਹ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ
 ਨਾਲ ਦਿਖਾਂਦਾ ਹੈ (੪-੫) । ਇਹ ਜੋਤਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਵਿਸਦੀ ਹੈ (੬), ਅਤੇ ਕੀਮਤੀ
 ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਨੀ ਸਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ (੭-੯) । ਇਸ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ
 ਹਰੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ (੧੦-੧੬) ।

ਸਮਾਇਦਾ^੧ ॥ ੯ ॥ ਹੁਕਮੇ ਆਇਆ ਹੁਕਮਿ ਸਮਾਇਆ^੨ ॥ ਹੁਕਮੇ ਦੀਸੈ ਜਗਤੁ
 ਉਪਾਇਆ ॥ ਹੁਕਮੇ ਸੁਰਗੁ ਮਛੁ^੩ ਪਇਆਲਾ^੪ ਹੁਕਮੇ ^੫ਕਲਾ ਰਹਾਇਦਾ ॥
 ੧੦ ॥ ਹੁਕਮੇ ^੬ਧਰਤੀ ਧਉਲ ਸਿਰਿ ਭਾਰੰ ॥ ਹੁਕਮੇ ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਗੈਣਾਰੰ^੭ ॥
 ਹੁਕਮੇ ^੮ਸਿਵ ਸਕਤੀ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਹੁਕਮੇ ਖੇਲ ਖੇਲਾਇਦਾ ॥ ੧੧ ॥ ਹੁਕਮੇ
^੯ਅਛਾਣੇ ਆਗਾਸੀ ॥ ਹੁਕਮੇ ਜਲ ਬਲ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਵਾਸੀ ॥ ਹੁਕਮੇ ਸਾਸ
 ਗਿਰਾਸ^{੧੦} ਸਦਾ ^{੧੧}ਫੁਨਿ ਹੁਕਮੇ ਦੇਖਿ ਦਿਖਾਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥ ਹੁਕਮਿ ਉਪਾਏ
^{੧੩}ਦਸ ਅਉਤਾਰਾ ॥ ਦੇਵ ਦਾਨਵ^{੧੪} ਅਗਣਤ ਅਪਾਰਾ ॥ ਮਾਨੇ ਹੁਕਮੁ ਸੁ ਦਰਗਹ
 ਪੈਝੇ^{੧੫} ਸਾਚਿ ਮਿਲਾਇ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੧੩ ॥ ਹੁਕਮੇ ਜੁਗ ਛਤੀਹ ਗੁਦਾਰੇ^{੧੬} ॥
^{੧੭}ਹੁਕਮੇ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ^{੧੮}ਆਪਿ ਨਾਥੁ ^{੧੯}ਨਥੀ ਸਭ ਜਾ ਕੀ ਬਖਸੇ
 ਮੁਕਤਿ ਕਰਾਇਦਾ ॥ ੧੪ ॥ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ਗੜੇ ਮਹਿ ਰਾਜਾ^{੨੦} ॥ ਨੇਬ^{੨੧} ਖਵਾਸ^{੨੨}
^{੨੩}ਭਲਾ ਦਰਵਾਜਾ ॥ ਮਿਥਿਆ ਲੋਭੁ ਨਾਹੀ ਘਰਿ^{੨੪} ਵਾਸਾ ^{੨੫}ਲਬਿ ਪਾਪਿ
 ਪਛੁਤਾਇਦਾ ॥ ੧੫ ॥ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ^{੨੬}ਨਗਰ ਮਹਿ ਕਾਰੀ ॥ ਜਤੁ ਸਤੁ ਸੰਜਮੁ^{੨੭}
 ਸਰਣਿ ਮੁਰਾਰੀ^{੨੮} ॥ ਨਾਨਕ ਸਹਜਿ^{੨੯} ਮਿਲੈ ਜਗਜੀਵਨੁ ਗੁਰਸਬਦੀ ਪਤਿ
 ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੬ ॥ ੪ ॥ ੧੬ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ਸੁੰਨ ਕਲਾ ਅਪਰੰਪਰਿ^{੩੦} ਧਾਰੀ ॥
 ਆਪਿ ਨਿਰਾਲਮੁ^{੩੧} ਅਪਰ ਅਪਾਰੀ ॥ ਆਪੇ ਕੁਦਰਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ^{੩੨}ਸੁੰਨਹੁ
 ਸੁੰਨ ਉਪਾਇਦਾ ॥ ੧ ॥ ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਸੁੰਨੇ^{੩੩} ਤੇ ਸਾਜੇ ॥ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਇ ਕਾਇਆ
 ਗੜ ਰਾਜੇ^{੩੪} ॥ ^{੩੫}ਅਗਨਿ ਪਾਣੀ ਜੀਉ ਜੋਤਿ ਤੁਮਾਰੀ ^{੩੬}ਸੁੰਨੇ ਕਲਾ ਰਹਾਇਦਾ ॥
 ੨ ॥ ਸੁੰਨਹੁ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ^{੩੭} ਉਪਾਏ ॥ ਸੁੰਨੇ ਵਰਤੇ ਜੁਗ ਸਬਾਏ ॥ ਇਸੁ
 ਪਦ ਵੀਚਾਰੇ ਸੋਜਨੁ ਪੂਰਾ ਤਿਸੁ ਮਿਲੀਐ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਦਾ ॥ ੩ ॥ ਸੁੰਨਹੁ ^{੩੮}ਸਪਤ
 ਸਰੋਵਰ ਥਾਪੇ ॥ ਜਿਨਿ ਸਾਜੇ ਵੀਚਾਰੇ ਆਪੇ ॥ ^{੩੯}ਤਿਤੁ ਸਤ ਸਰਿ ਮਨੂਆ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਨਵੈ ਫਿਰਿ ਬਾਹੁੜਿ ਜੋਨਿ ਨ ਪਾਇਦਾ ॥ ੪ ॥ ਸੁੰਨਹੁ ਚੰਦੁ ਸੂਰਜੁ ਗੈਣਾਰੇ^{੪੦} ॥
 ਤਿਸ ਕੀ ਜੋਤਿ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸਾਰੇ ॥ ਸੁੰਨੇ ਅਲਖ ਅਪਾਰ ਨਿਰਾਲਮੁ ਸੁੰਨੇ ਤਾੜੀ
 ਲਾਇਦਾ ॥ ੫ ॥ ਸੁੰਨਹੁ ਧਰਤਿ ਅਕਾਸੁ ਉਪਾਏ ॥ ਬਿਨੁ ਬੰਮਾ ਰਾਖੇ ਸਚੁ ^{੪੧}ਕਲ
 ਪਾਏ ॥ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸਾਜਿ ਮੇਖੁਲੀ^{੪੨} ਮਾਇਆ ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਖਪਾਇਦਾ ॥ ੬ ॥
^{੪੩}ਸੁੰਨਹੁ ਖਾਣੀ ਸੁੰਨਹੁ ਬਾਣੀ ॥ ਸੁੰਨਹੁ ਉਪਜੀ ਸੁੰਨਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ^{੪੪}ਉਤਭੁਜੁ ਚਲਤੁ
 ਕੀਆ ਸਿਰਿ ਕਰਤੈ ਬਿਸਮਾਦੁ ਸਬਦਿ ਦੇਖਾਇਦਾ ॥ ੭ ॥ ਸੁੰਨਹੁ ਰਾਤਿ ਦਿਨਸੁ
 ਦੁਇ ਕੀਏ ॥ ^{੪੫}ਓਪਤਿ ਖਪਤਿ ਸੁਖਾ ਦੁਖ ਦੀਏ ॥ ^{੪੬}ਸੁਖ ਦੁਖ ਹੀ ਤੇ ਅਮਰੁ
 ਅਤੀਤਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਿਜ ਘਰੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੮ ॥ ^{੪੭}ਸਾਮ ਵੇਦੁ ਰੁਗੁ ਜੁਜਰੁ ਅਬਰਬਣੁ ॥

੧ ਉਹ ਹਰੀ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਜੋ ਹੁਕਮ
 ਮੰਨਦਾ ਹੈ)।
 ੨ ਸਮਾ ਗਿਆ, ਮੁਕ ਗਿਆ।
 ੩ ਮਾਤ ਲੋਕ।
 ੪ ਪਾਤਾਲ।
 ੫ ਸ਼ਕਤੀ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।
 ੬ ਬਲਦ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਭਾਰ ਹੈ।
 ੭ ਆਕਾਸ਼।
 ੮ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦਾ ਮਾਇਆ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਵਾਸਾ
 ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
 ੯ ਅਡੇ ਹੋਏ ਹਨ ਆਕਾਸ਼।
 ੧੦ ਗਿਰਾਹੀ, ਭੋਜਨ।
 ੧੧ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਦੇਖ ਕੇ ਵਿਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ
 ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ।
 ੧੨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਦਸ ਅਵਤਾਰ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੭,
 ਨੋਟ ੧੭।
 ੧੩ ਰਾਖਸ਼, ਦੰਤ।
 ੧੪ ਮਾਣ ਪਾਂਦਾ ਹੈ।
 ੧੫ ਗੁਜ਼ਾਰੇ। ਛਤੀ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਨੇ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧ ਵਿਚ
 ਗੁਜ਼ਾਰੇ।
 ੧੬ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ
 ਤੇ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਹੋਏ।
 ੧੭ ਆਖ ਹਰੀ ਮਾਲਕ ਹੈ।
 ੧੮ ਜਿਸ ਦੀ ਸਭ ਰਚਨਾ ਨਬੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਆਪਣੀ
 ਰਚਾ ਵਿਚ ਪੁੱਛੀ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੬, ਫੁਟ ਨੋਟ +।
 ੧੯ ਮਨ ਰਾਜਾ।
 ੨੦ ਨਾਇਬ (ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੇ)।
 ੨੧ ਖਾਸ ਸੇਵਕ (ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ)।
 ੨੨ ਮੂੰਹ ਚੰਗਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹੈ।
 ੨੩ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਿਚ, ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ
 ਵਿਚ।
 ੨੪ ਲਬ ਪਾਪ ਦੇ ਕਾਰਨ।
 ੨੫ ਸਰੀਰ ਨਗਰ ਵਿਚ ਕਾਹੀ (ਫ਼ਾਰਿੰਦੇ) ਹਨ।
 ੨੬ ਮਨ ਨੂੰ ਬੁਰੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਟੋਕਣ ਦੇ ਸਾਧਨ।
 ੨੭ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ।

੨੮ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ।
 ੨੯ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਨੇ। ਹਰੀ ਨੇ ਅਵਰ ਸਮਾਧ
 ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਸੀ (ਨਿਰਕੁਣ ਰੂਪ ਵਿਚ)।
 ੩੦ ਨਿਰਲੇਪ।
 ੩੧ ਸੁੰਨ (ਅਵਰ ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਹਾਲਤ) ਵਿਚੋਂ ਹੀ
 ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹਾਲਤ (ਸੁੰਵ) ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ
 ਹੈ।
 ੩੨ ਅਵਰ ਹਾਲਤ ਤੋਂ।
 ੩੩ ਮਨ ਰਾਜੇ ਨੂੰ।
 ੩੪ ਅਗ ਪਾਣੀ ਆਦਿ ਤਤਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ
 ਜੀਵਾਤਮਾ ਜੋ ਤੇਰੀ ਜੋਤ ਹੈ ਧਰ ਦਿਤਾ।
 ੩੫ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੁੰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਰਖੀ
 ਹੋਈ ਸੀ। ੩੬ ਸ਼ਿਵਜੀ।
 ੩੭ ਸਤ ਸਰੋਵਰ (ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ, ਮਨ ਤੇ
 ਬੁਧਿ)।
 ੩੮ ਜੋ ਮਨ ਉਸ ਸਚੇ ਸਰੋਵਰ (ਸਤ-ਸੰਗ ਰੂਪ)
 ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨੁਵੇਂ ਤਾਂ ਮੁੜ ਕੇ ਜੂਨਾਂ
 ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।
 ੩੯ ਆਕਾਸ਼।
 ੪੦ ਕਲਾ ਪਾ ਕੇ।
 ੪੧ ਤੜਾਗੀ, ਰੋਸੀ (ਬੰਨ੍ਹਣ ਲਈ)। ਮਾਇਆ ਨੂੰ
 ਰੋਸੀ ਇਸ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਸਾਰੇ
 ਜਗਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਸਰ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹ ਰਖਿਆ
 ਹੈ।
 ੪੨ ਸੁੰਨ ਤੋਂ ਹੀ ਖਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ
 ਬੋਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੧੬, ਨੋਟ ੨੧।
 ੪੩ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਤਪੰਨ ਚਲਤ ਹੋਇਆ।
 ਆਪਣੇ ਛਬਦ (ਹੁਕਮ) ਦੁਆਰਾ ਅਸਚਰਜ
 ਖੇਲ ਦਿਖਾ (ਵਰਤਾ) ਦਿਤਾ।
 ੪੪ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਤੇ ਮੌਤ।
 ੪੫ ਅਮਰ ਹੋ ਕੇ ਸੁਖ ਦੁਖ ਤੇ ਨਿਰਲੇਪ ਹੋ ਗਿਆ
 ਗੁਰਮੁਖ, ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਅਸਲੀ ਘਰ (ਹਰੀ
 ਦਾ ਮਹਿਲ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ।
 ੪੬ ਇਹ ਚਾਰ, ਚਾਰ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ।

* ਸਭ ਕੁਝ ਸੁੰਨ-ਰੂਪ ਹਰੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਛਬਦ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ
 ਹੈ।

੧ ਬ੍ਰਹਮੇ ਮੁਖਿ ਮਾਇਆ ਹੈ ਤ੍ਰੈਗੁਣ ॥ ਤਾ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹਿ ਨ ਸਕੈ ਕੋ ਤਿਉ ਬੋਲੇ
 ਜਿਉ ਬੋਲਾਇਦਾ ॥ ੯ ॥ ਸੁੰਨਹੁ ਸਪਤ^੨ ਪਾਤਾਲ ਉਪਾਏ ॥ ਸੁੰਨਹੁ ਭਵਣ ਰਖੇ
 ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ਆਪੇ ਕਾਰਣੁ ਕੀਆ ਅਪਰੰਪਰਿ^੩ ਸਭੁ ਤੇਰੇ ਕੀਆ ਕਮਾਇਦਾ ॥
 ੧ ॥ ੪ ਰਜ ਤਮ ਸਤ ਕਲ ਤੇਰੀ ਛਾਇਆ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਹਉਮੈ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥
 ੫ ਜਿਸ ਨੋ ਖ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਹਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗੁਣਿ ਚਉਥੇ ਮੁਕਤਿ ਕਰਾਇਦਾ ॥ ੧੧ ॥
 ਸੁੰਨਹੁ ਉਪਜੇ ^੬ਦਸ ਅਵਤਾਰਾ ॥ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਇ ਕੀਆ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ਦੇਵ
 ਦਾਨਵ^੭ ਗਣ ਗੰਧਰਬ ਸਾਜੇ ਸਭਿ ਲਿਖਿਆ ਕਰਮ ਕਮਾਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ^੮ ਸਮਝੈ ਰੋਗੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ਇਹ ਗੁਰ ਕੀ ਪਉੜੀ ਜਣੈ ਜਨੁ ਕੋਈ ॥
 ਜੁਗਹ ਜੁਗੰਤਰਿ ਮੁਕਤਿ ਪਰਾਇਣ^{੧੦} ਸੋ ਮੁਕਤਿ ਭਇਆ ਪਤਿ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੩ ॥
 ਪੰਚ ਤਤੁ ਸੁੰਨਹੁ ਪਰਗਾਸਾ ॥ ੧੧ ਦੇਹ ਮੰਜੋਰੀ ਕਰਮ ਅਭਿਆਸਾ ॥ ਬੁਰਾ ਭਲਾ
 ਦੁਇ ਮਸਤਕਿ ਲੀਖੇ ਪਾਪੁ ਪੁੰਨੁ ਬੀਜਾਇਦਾ ॥ ੧੪ ॥ ਉਤਮ ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰਖ
 ਨਿਰਾਲੇ ॥ ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਹਰਿ ਰਸਿ ਮਤਵਾਲੇ ॥ ੧੨ ਰਿਧਿ ਬੁਧਿ ਸਿਧਿ ਗਿਆਨੁ
 ਗੁਰੁ ਤੇ ਪਾਈਐ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੧੫ ॥ ਇਸੁ ਮਨ ਮਾਇਆ ਕਉ^{੧੩}
 ਨੇਹੁ ਘਨੇਰਾ ॥ ਕੋਈ ਬੁਝਹੁ ਗਿਆਨੀ ਕਰਹੁ ਨਿਬੇਰਾ ॥ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਹਉਮੈ
 ਸਹਸਾ^{੧੪} ਨਰੁ ਲੋਭੀ ਕੂੜੁ ਕਮਾਇਦਾ ॥ ੧੬ ॥ ੧੫ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਪਾਏ ਵੀਚਾਰਾ ॥
 ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਸਚੇ ਘਰ ਬਾਰਾ ॥ ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲ ਨਾਦੁ ਸਬਦ ਧੁਨਿ ਸਚੁ ਰਾਮੈ
 ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੧੭ ॥ ੫ ॥ ੧੭ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ
 ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥ ਆਇ ਨ ਜਾਈ ਪ੍ਰਭੁ ਕਿਰਪਾਲਾ ॥ ਜੀਆ ਅੰਦਰਿ ਜੁਗਤਿ
 ਸਮਾਈ ਰਹਿਓ ਨਿਰਾਲਮੁ^{੧੬} ਰਾਇਆ^{੧੭} ॥ ੧ ॥ ਜਗੁ ਤਿਸ ਕੀ ਛਾਇਆ^{੧੮}
 ਜਿਸੁ ਬਾਪੁ ਨ ਮਾਇਆ ॥ ਨਾ ਤਿਸੁ ਭੈਣ ਨ ਭਰਾਉ^{੧੯} ਕਮਾਇਆ ॥ ਨਾ ਤਿਸੁ
 ਓਪਤਿ ਖਪਤਿ ਕੁਲ ਜਾਤੀ ਓਹੁ ਅਜਰਾਵਰੁ^{੨੦} ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਤੂ
 ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨਾਹੀ ਸਿਰਿ ਕਾਲਾ ॥ ਤੂ ਪੁਰਖੁ ਅਲੇਖ ਅਗੰਮ ਨਿਰਾਲਾ ॥
 ਸਤ ਸੰਤੋਖਿ ਸਬਦਿ ਅਤਿ ਸੀਤਲੁ^{੨੧} ੨੨ ਸਹਜ ਭਾਇ ਲਿਵ ਲਾਇਆ ॥ ੩ ॥
 ੨੩ ਵਰਤਾਇ ਚਉਥੈ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ॥ ੨੪ ਕਾਲ ਬਿਕਾਲ ਕੀਏ ਇਕ ਗ੍ਰਾਸਾ ॥
 ਨਿਰਮਲ ਜੋਤਿ ਸਰਬ ਜਗਜੀਵਨੁ ੨੫ ਗੁਰਿ ਅਨਹਦ ਸਬਦਿ ਦਿਖਾਇਆ ॥
 ੪ ॥ ਉਤਮ ਜਨ ਸੰਤ ਭਲੇ ਹਰਿ ਪਿਆਰੇ ॥ ਹਰਿ ਰਸ ਮਾਤੇ ਪਾਰਿ
 ਉਤਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਰੇਣੁ^{੨੬} ਸੰਤ ਜਨ ਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ^{੨੭} ਪਾਇਆ ॥
 ੫ ॥ ਤੂ ਅੰਤਰਜਾਮੀ^{੨੮} ਜੀਅ ਸਭਿ ਤੇਰੇ ॥ ਤੂ ਦਾਤਾ ਹਮ ਸੇਵਕ

੧ ਬੁਠਮਾ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਜੋ ਨਿਕਲਿਆ ਤ੍ਰਿ-ਗੁਣੀ
ਮਾਇਆ ਹੀ ਸੀ, ਭਾਵ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ
ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੇਦ ਨਿਕਲੇ । 'ਚਾਰੇ
ਵੇਦ ਕਥਾਹਿ ਆਕਾਸ਼ । ਤੰਨਿ ਅਵਸਥਾ ਕਹਹਿ
ਵਖਿਆਨੁ । ਤੁਰੀਆਵਸਥਾ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਹਰਿ
ਜਾਨੁ' (ਗੋ. ਮ: ੧) । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੪੦,
ਫੁਟ ਨੋਟ * ।

੨ ਸੰਤ ।

੩ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਰੀ ਨੇ ।

੪ ਰਜੇ ਸੋ ਤਮੇ ਇਹ ਤੇਰੀ ਕਲਾ ਵਰਤੀ ਹੈ ।

੫ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਮਿਹਰ ਕਰੇ, ਉਹ
ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਉਤ੍ਰਾਹ ਉਠ ਕੇ ਦੇਖੇ ਪਦ
ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

੬ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਦਸ ਅਵਤਾਰ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੭,
ਨੋਟ ੧੭ ।

੭ ਰਾਖਸ਼ ।

੮ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਤ ਲੋਕ ਦੇ
ਗਾਇਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ।

੯ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।

੧੦ ਆਸਰਾ ।

੧੧ ਜੀਵ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਤਾਂ ਤੋਂ ਦੇਹ ਦਾ ਸੰਜੋਗੀ ਹੋ ਕੇ
ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

੧੨ ਸੰਸਾਰੀ ਪਦਾਰਥ, ਅਕਲ, ਆਤਮਕ ਬਲ
ਅਤੇ ਗਿਆਨ ।

੧੩ ਨਾਲ । ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਮਨ ਦਾ ਬਹੁਤ

ਪਿਆਰ ਹੈ ।

੧੪ ਸਕ, ਭਰਮ ।

੧੫ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ
ਨਾਲ ਸਚੇ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪੁਰਨ ਟਿਕਾਉ ਵਿਚ
ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਦੀ
ਬੁਨੀ ਨਾਲ ਨਿਰਮਲ ਨਾਮ ਦਾ ਨਾਦ ਸੁਣੀਦਾ
ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਸਚ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ
ਹੈ ।

੧੬ ਨਿਰਲੇਪ ।

੧੭ ਰਾਜਾ, ਹਰੀ ।

੧੮ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ, ਅਕਸ ।

੧੯ ਭਾਈ ।

੨੦ ਬੁਢੇਪਾ-ਰਹਿਤ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ਦੇਖੋ
ਪੰ. ੧੦੦੯, ਨੋਟ ੨ ।

੨੧ ਠੰਦਾ ।

੨੨ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ ।

੨੩ ਜਿਸ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰ ਕੇ
ਤੁਰੀਆ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

੨੪ ਮਰਣ ਜਨਮ ਖਾਲੇ, ਭਾਵ ਮੁਕਾ ਦਿਤੇ ।

੨੫ ਅੰਸਾ ਹਟੀ ਗਏ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ
ਭਾਵ ਬਾਣੀ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਦਿਖਾ ਦਿਤਾ । ਦੇਖੋ
ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।

੨੬ ਚਰਨ-ਧੁੜੀ ।

੨੭ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।

੨੮ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ।

* ਸਭ ਕੁਝ ਹਰੀ ਤੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਆਪ ਨਿਰਾਲਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਮੋੜੀ
ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।

ਤੇਰੇ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਫ਼ਿਪਾ ਕਰਿ ਦੀਜੈ ਗੁਰਿ ਗਿਆਨ ਰਤਨੁ ਦੀਪਾਇਆ^੧ ॥
 ੬ ॥ ਪੰਚ ਤਤੁ ਮਿਲਿ ਇਹੁ ਤਨੁ ਕੀਆ ॥ ਆਤਮਰਾਮ^੨ ਪਾਏ ਸੁਖੁ ਥੀਆ^੩ ॥
 ਕਰਮ ਕਰਤੂਤਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲੁ ਲਾਗਾ ਹਰਿਨਾਮ ਰਤਨੁ ਮਨਿ ਪਾਇਆ ॥ ੭ ॥
^੪ਨਾ ਤਿਸੁ ਭੂਖ ਪਿਆਸ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ਸਰਬ ਨਿਰੰਜਨੁ ਘਟਿ ਘਟਿ ਜਾਨਿਆ ॥
 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸਿ ਰਾਤਾ ਕੇਵਲ ਬੈਰਾਗੀ ਗੁਰਮਤਿ ਭਾਇ ਸੁਭਾਇਆ ॥ ੮ ॥
^੫ਅਧਿਆਤਮ ਕਰਮ ਕਰੇ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ॥ ਨਿਰਮਲ ਜੋਤਿ ਨਿਰੰਤਰਿ^੬ ਜਾਤੀ ॥
^੭ਸਬਦੁ ਰਸਾਲੁ ਰਸਨ ਰਸਿ ਰਸਨਾ ਬੇਣੁ ਰਸਾਲੁ ਵਜਾਇਆ ॥ ੯ ॥ ਬੇਣੁ
 ਰਸਾਲ ਵਜਾਵੈ ਸੋਈ ॥ ਜਾ ਕੀ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਮੋਝੀ ਹੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਬੂਝਹੁ ਇਹ
 ਬਿਧਿ ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਲਿਵ ਲਾਇਆ ॥ ੧੦ ॥ ਐਸੇ ਜਨ ਵਿਰਲੇ
 ਸੰਸਾਰੇ^੮ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਹਿ ਰਹਹਿ ਨਿਰਾਰੇ^੯ ॥ ਆਪਿ ਤਰਹਿ ਸੰਗਤਿ
 ਹੁਲ ਤਾਰਹਿ ਤਿਨ ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਜਗਿ ਆਇਆ ॥ ੧੧ ॥ ^{੧੦}ਘਰੁ ਦਰੁ ਮੰਦਰੁ
 ਜਾਣੈ ਸੋਈ ॥ ਜਿਸੁ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ॥ ਕਾਇਆ ਗੜ ਮਹਲ ਮਹਲੀ^{੧੧}
 ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਚਾ ਸਚੁ ਸਾਚਾ ਤਖਤੁ^{੧੨} ਰਚਾਇਆ ॥ ੧੨ ॥ ^{੧੩}ਚਤੁਰਦਸ ਹਾਟ ਦੀਵੇ
 ਦੁਇ ਸਾਖੀ ॥ ਸੇਵਕ ਪੰਚ ਨਾਹੀ ਬਿਖੁ ਚਾਖੀ ॥ ਅੰਤਰਿ ਵਸਤੁ ਅਨੂਪ
 ਨਿਰਮੋਲਕ ਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਹਰਿਧਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ੧੩ ॥ ਤਖਤਿ ਬਹੈ ਤਖਤੈ
 ਕੀ ਲਾਇਕ ॥ ਪੰਚ ਸਮਾਏ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਇਕ^{੧੪} ॥ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੀ ਹੈ ਭੀ ਹੋਸੀ
 ਸਹਸਾ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਆ ॥ ੧੪ ॥ ਤਖਤਿ ਸਲਾਮੁ ਹੋਵੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ॥ ਇਹੁ
 ਸਾਚੁ ਵਡਾਈ ਗੁਰਮਤਿ ਲਿਵ ਜਾਤੀ ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਮੁ ਜਪਹੁ ^{੧੫}ਤਰੁ ਤਾਰੀ ਹਰਿ
 ਅੰਤਿ ਸਖਾਈ^{੧੬} ਪਾਇਆ ॥ ੧੫ ॥ ੧ ॥ ੧੮ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ * ॥
 ਹਰਿਧਨੁ ਸੰਚਹੁ^{੧੭} ਰੇ ਜਨ ਭਾਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਮੇਵਿ ਰਹਹੁ ਸਰਣਾਈ ॥
^{੧੮}ਤਸਕਰੁ ਚੋਰੁ ਨ ਲਾਗੈ ਤਾ ਕਉ ਧੁਨਿ ਉਪਜੇ ਸਬਦਿ ਜਗਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਤੂ
 ਏਕੰਕਾਰੁ ਨਿਰਾਲਮੁ^{੧੯} ਰਾਜਾ ॥ ਤੂ ਆਪਿ ਸਵਾਰਹਿ ਜਨ ਕੇ ਕਾਜਾ ॥ ਅਮਰੁ
 ਅਡੋਲੁ ਅਪਾਰੁ ਅਮੋਲਕੁ ਹਰਿ ਅਸਥਿਰ ਥਾਨਿ ਸੁਹਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ^{੨੦}ਦੇਹੀ ਨਗਰੀ
 ਉਤਮ ਥਾਨਾ ॥ ਪੰਚ ਲੋਕ ਵਸਹਿ ਪਰਧਾਨਾ ॥ ਉਪਰਿ ਏਕੰਕਾਰੁ ਨਿਰਾਲਮੁ
 ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਦੇਹੀ ਨਗਰੀ ^{੨੧}ਨਉ ਦਰਵਾਜੇ ॥ ^{੨੨}ਸਿਰਿ
 ਸਿਰਿ ਕਰਣੈ ਹਾਰੈ ਸਾਜੇ ॥ ਦਸਵੈ^{੨੩} ਪੁਰਖੁ ਅਤੀਤੁ^{੨੪} ਨਿਰਾਲਾ ਆਪੇ ਅਲਖੁ
 ਲਖਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ਪੁਰਖੁ ਅਲੇਖੁ ਸਚੇ ਦੀਵਾਨਾ ॥ ਹੁਕਮਿ ਚਲਾਏ ਸਚੁ ਨੀਸਾਨਾ ॥
 ਨਾਨਕ ਖੋਜਿ ਲਹਹੁ^{੨੫} ਘਰੁ ਅਪਨਾ ਹਰਿ ਆਤਮਰਾਮ^੨ ਨਾਮੁ ਪਾਇਆ ॥ ੫ ॥

- ੧ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਆ. ਚਾਨਣਾ ਕੀਤਾ ।
- ੨ [ਸਭ ਵਿਚ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਆਤਮਾ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੩ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੋਇਆ ।
- ੪ ਜਿਹੜਾ ਉੱਤਮ ਬੇਰਾਗੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਮ ਦੇ ਮਿਠੇ ਸਵਾਦ ਵਿਚ ਲਗਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਰੁਖ ਪਿਆਸ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ, ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਰਜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਭ ੇਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੫ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਾਧਨ ਲਈ ਕੀਤੇ ਕਰਮ।
- ੬ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ।
- ੭ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਰਸਾਂ ਦੀ ਰਸੀ ਹੋਈ ਜਿਥੇ ਰਸੀਲਾ ਬੈਠ ਵਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਰਸਾਲੁ=ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ । ਰਸਨ ਰਸਿ=ਰਸਾਂ ਦੀ ਰਸੀ ਹੋਈ, ਸਵਾਦਾਂ ਨਾਲ ਅਨੰਦਤ ਹੋਈ । ਏਣੁ=ਬੀਣ ।
- ੮ [ਸੰਸਾਰਿ] ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ।
- ੯ ਨਿਰਲੇਪ ।
- ੧੦ ਉਹ ਘਰ ਦਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਸ਼ਿਕਰ ਤੀਜੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਹੈ, ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਕਿਲ੍ਹਾ ਤੇ ਮਹਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਘਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸਚਾ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ ।
- ੧੧ ਮਹਲ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ।
- ੧੨ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਰੂਪ ਤਖ਼ਤ ।
- ੧੩ ਦੋਦਾਂ ਭਵਨ ਤੇ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਦੇ ਦੋਵੇ ਗਵਾਹ ਹਨ ਕਿ ਸੇਵਕਾਂ ਤੇ ਪੰਚਾਂ ਨੇ ਬਿਖੇ (ਮਾਇਆ)

- ਨਹੀਂ ਚਖੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ (ਵਿਸ ਵਿਹੁ ਤੇ ਬਚਾ ਕੇ ਰਖਣ ਵਾਲੀ) ਅਮੋਲਕ ਸੋਹਣੀ ਚੀਜ਼ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਤੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।
- ੧੪ [ਛਾ. ਪੰਰ] ਪਿਆਦਾ, ਸੇਵਕ । ਉਸ ਤਖ਼ਤ ਉਤੇ ਓਹੀ ਬੈਠਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਕੌਣ ? ਉਹ ਵਾਸ ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਪੰਜ ਦੇਸ਼ ਮੁਕ ਗਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼ਕ ਤੇ ਭਰਮ ਦੁਰ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਆਦਿ ।
- ੧੫ ਤਾਰੀ ਤਰੇ ।
- ੧੬ ਸਹਾਈ. ਮਦਦਗਾਰ ।
- ੧੭ ਇਕੱਠਾ ਕਰੇ ।
- ੧੮ ਚੋਰ (ਕਾਮਾਦਿਕ) ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ ਉਸਨੂੰ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਵਾਜ਼ ਪੈਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਜਗਾ ਰਖਦਾ ਹੈ ।
- ੧੯ ਨਿਰਲੇਪ ।
- ੨੦ ਉਹ ਦੋਹੀ ਉਤਮ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਚ (ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਆਦਿ ਗੁਣ) ਪਰਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਵਸਦੇ ਹਨ ।
- ੨੧ ਨੌ ਗੋਲਕਾਂ (ਨਕ ਕੰਨ ਆਦਿ) ।
- ੨੨ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ।
- ੨੩ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿਚ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੦੦੨, ਨੋਟ ੧੮ ।
- ੨੪ ਨਿਰਲੇਪ ।
- ੨੫ ਲਭੇ ।

• ਜੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਮਾੜੇ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਟਿਕ ਸਕਦੇ (੧), ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੨), ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਆ ਵਸਦੇ ਹਨ (੩), ਅਡੋਲ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (੪) । ਓਹੀ ਸਾਗੀ ਸ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ (੫); ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ (੬) ਆਵਾਗੁਣਿ ਮੁਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੭); ਮਨ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ (੮), ਅਤੇ ਛੇ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰਖਦਾ ਹੈ (੯) ; ਦੁਖ ਤੇ ਰੋਗ ਕਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (੧੦); ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਡੀ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਮਿਹਰ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣੀਦਾ ਹੈ (੧੧), ਅਤੇ ਪਰਖ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਨਿਕਲੀਦਾ ਹੈ (੧੨) । ਇਉਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ (੧੩), ਅਤੇ ਸ਼ਿੰਦਗੀ ਸਫਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੧੪-੧੫) ।

੧ਸਰਬ ਨਿਰੰਜਨ ਪੁਰਖ ਸੁਜਾਨਾ॥ ਅਦਲੁ^੨ ਕਰੇ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਸਮਾਨ॥ ਕਾਮ
 ਕ੍ਰੋਧ ਲੇ^੩ ਗਤਦਨਿ ਮਾਰੇ ਹਉਮੈ ਲੋਭੁ ਚੁਕਾਇਆ^੪ ॥ ੬ ॥ ਸਚੈ ਥਾਨਿ ਵਸੈ
 ਨਿਰੰਕਾਰਾ॥ ਆਪਿ ਪਛਾਣੈ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਾ॥ ਸਚੈ ਮਹਲਿ ਨਿਵਾਸੁ ਨਿਰੰਤਰਿ^੬
 ਆਵਣ ਜਾਣੁ ਚੁਕਾਇਆ^੫ ॥ ੭ ॥ ਨਾ ਮਨੁ ਚਲੈ ਨ ਪਉਣੁ^੭ ਉਡਾਵੈ ॥ ਜੋਗੀ
 ਸਬਦੁ ਅਨਾਹਦੁ^੮ ਵਾਵੈ^੯ ॥ ੧੦ ਪੰਚ ਸਬਦ ਬੁਣਕਾਰੁ ਨਿਰਾਲਮੁ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪੇ
 ਵਾਇ^{੧੧} ਸੁਣਾਇਆ ॥ ੮ ॥ ੧੨ ਭਉ ਬੈਰਾਗਾ ਸਹਜਿ ਸਮਾਤਾ॥ ਹਉਮੈ ਤਿਆਗੀ
 ਅਨਹਦਿ ਰਾਤਾ ॥ ੧੩ ਅੰਜਨੁ ਸਾਰਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਜਾਣੈ ੧ਸਰਬਨਿਰੰਜਨੁ
 ਰਾਇਆ^{੧੪} ॥ ੯ ॥ ੧੪ ਦੁਖਭੇਭੰਜਨੁ ਪ੍ਰਭੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥ ਰੋਗ ਕਟੇ ਕਾਟੀ
 ਜਮ ਫਾਸੀ॥ ਨਾਨਕ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਸੋਭਉਭੰਜਨੁ ਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਹਰਿਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ॥
 ੧੦॥ ਕਾਲੇ ਕਵਲੁ^{੧੬} ਨਿਰੰਜਨੁ ਜਾਣੈ॥ ਬੂਝੈ ਕਰਮੁ^{੧੭} ਸੁ ਸਬਦੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ਆਪੇ
 ਜਾਣੈ ਆਪਿ ਪਛਾਣੈ ੧੮ ਸਭੁ ਤਿਸ ਕਾ ਚੋਜੁ ਸਬਾਇਆ ॥ ੧੧ ॥ ਆਪੇ ਸਾਹੁ ਆਪੇ
 ਵਣਜਾਰਾ॥ ਆਪੇ ਪਰਖੇ ਪਰਖਣਹਾਰਾ॥ ਆਪੇ ਕਸਿ^{੧੯} ਕਸਵਟੀ ਲਾਏ ਆਪੇ
 ਕੀਮਤਿ ਪਾਇਆ ॥ ੧੨ ॥ ਆਪਿ ਦਇਆਲਿ ਦਇਆ ਪ੍ਰਭਿ ਧਾਰੀ ॥ ੨੦ ਘਟਿ
 ਘਟਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਬਨਵਾਰੀ^{੨੧} ॥ ਪੁਰਖੁ ਅਤੀਤੁ^{੨੨} ਵਸੈ ਨਿਹਕੇਵਲੁ^{੨੩}
 ੨੪ ਗੁਰਪੁਰਖੇ ਪੁਰਖੁ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ੧੩ ॥ ਪ੍ਰਭੁ^{੨੫} ਦਾਨਾ ਬੀਨਾ ਗਰਬੁ^{੨੬}
 ਗਵਾਏ॥ ਦੂਜਾ^{੨੭} ਮੇਟੈ ਏਕੁ ਦਿਖਾਏ॥ ੨੮ ਆਸਾ ਮਾਹਿ ਨਿਰਾਲਮੁ ਜੋਨੀ ਅਕੁਲ^{੨੯}
 ਨਿਰੰਜਨੁ ਗਾਇਆ ॥ ੧੪ ॥ ਹਉਮੈ ਮੇਟਿ ਸਬਦਿ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਆਪੁ^{੩੦} ਵੀਚਾਰੇ
 ਗਿਆਨੀ ਸੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਹਰਿਜਸੁ ਹਰਿਗੁਣ ਲਾਹਾ ਸਤਸੰਗਤਿ ਸਚੁ ਫਲੁ
 ਪਾਇਆ ॥ ੧੫॥ ੨॥ ੧੬॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧*॥ ੧੭ ਸਚੁ ਕਹਹੁ ਸਚੈ ਘਰਿ ਰਹਣਾ॥
 ਜੀਵਤ ਮਰਹੁ ਭਵਜਲੁ ਜਗੁ ਤਰਣਾ ॥ ਗੁਰੁ ਬੋਹਿਬੁ^{੩੨} ਗੁਰੁ ਬੇੜੀ ਤੁਲਹਾ^{੩੩}
 ਮਨ^{੩੪} ਹਰਿ ਜਪਿ ਪਾਤਿ ਲੰਘਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ^{੩੫} ਲੋਭ ਬਿਨਾਸਨੁ ॥
 ੩੬ ਨਉ ਦਰ ਮੁਕਤੇ ਦਸਵੇ^{੩੭} ਆਸਨੁ ॥ ਉਪਾਰਿ ਪਰੈ ਪਰੈ ਅਪਰੰਪਰੁ^{੩੮} ਜਿਨਿ
 ਆਪੇ ਆਪੁ^{੩੯} ਉਪਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਲੇਵਹੁ ਹਰਿਲਿਵ ਤਰੀਐ॥ ਅਕਲੁ^{੪੦}
 ਗਾਇ ਜਮ ਤੇ ਕਿਆ ਡਰੀਐ ॥ ੪੧ ਜਤ ਜਤ ਦੇਖਉ^{੪੨} ਤਤ ਤਤ ਤੁਮ ਹੀ ਅਵਰੁ
 ਨ ਦੁਤੀਆ^{੪੩} ਗਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਸਚੁ ਹਰਿਨਾਮੁ ਸਚੁ ਹੋ ਸਰਣਾ॥ ਸਚੁ ਗੁਰ ਸਬਦੁ
 ਜਿਤੈ ਲਗਿ ਤਰਣਾ॥ ਅਕਬੁ ਕਬੈ ਦੇਖੈ ਅਪਰੰਪਰੁ^{੪੪} ਫੁਨਿ^{੪੫} ਗਰਭਿ ਨ ਜੋਨੀ
 ਜਾਇਆ^{੪੬} ॥ ੪ ॥ ਸਚ ਬਿਨੁ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਨ ਪਾਵੈ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ
 ਆਵੈ ਜਾਵੈ ॥ ੪੬ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰੁ ਹਰਿਨਾਮੁ ਰਸਾਇਣੁ^{੪੭} ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ॥

੧ ਸਭ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ ।
 ੨ [ਅ.] ਇਨਸਾਫ਼, ਨਿਆਂ ।
 ੩ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਹੈ, ਭਾਵ
 ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੪ ਗਫਦਨੋਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ।
 ੫ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ।
 ੬ ਅੰਤਰੇ ਬਿਨਾਂ, ਲਗਾਤਾਰ ।
 ੭ ਵਾਸਨਾ ਰੂਪ ਹਵਾ ।
 ੮ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੯ ਵਜਾਂਵਦਾ ਹੈ ।
 ੧੦ ਪੰਜ ਤਰਾਂ ਦੇ ਸਬਦਾਂ ਦੀ ਮਿਠੀ ੨ ਤੇ ਸਾਫ਼
 ਆਵਾਜ਼ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੪, ਨੋਟ ੧੧ ।
 ੧੧ ਨਜ਼ਾ ਕੇ ।
 ੧੨ ਡਰ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ
 ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩,
 ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੧੩ ਗਿਆਨ ਅੰਜਨ (ਸੁਰਮੇ) ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ।
 ੧੪ ਰਾਜਾ (ਹਰੀ) ।
 ੧੫ ਵਖ ਤੇ ਭੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੧੬ [ਸੰ.] ਗਰਾਹੀ । ਜੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਉਹ
 ਕਾਲ ਨੂੰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੭ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹਰੀ ਦੀ ।
 ੧੮ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਸਭ ਉਸੇ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ ।
 ੧੯ ਖਿਚ ਕੇ, ਘਸਾ ਕੇ ।
 ੨੦ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ।
 ੨੧ ਬਨਵਾਲੀ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੨੨ ਨਿਰਲੇਪ ।
 ੨੩ ਸੁਧ ।
 ੨੪ ਸਮੂਖ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਮੂਖ ਹਰੀ ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ ।
 ੨੫ [ਛਾਂ] ਸਿਆਣਾ ਤੇ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ।
 ੨੬ ਹੰਕਾਰ ।

੨੭ ਵ੍ਰੱਤ ਭਾਵ ।
 ੨੮ ਮਨੁਖ ਜੋਨੀ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਸਾ
 ਵਿਚ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ
 ਅਕੁਲ ਨਿਰੰਜਨ ਨੂੰ ਗਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੯ ਕੁਲ-ਰਹਿਤ ।
 ੩੦ ਆਪਣਾ ਆਪ ।
 ੩੧ ਜੇ ਸਚੇ ਘਰ ਰਹਿਣਾ ਜੇ, ਤਾਂ ਸਚ ਬੋਲੇ; ਜੇ
 ਹਸਤੀ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਤਰਨਾ ਜੇ,
 ਤਾਂ ਜੀਵਦਿਆਂ ਹੀ ਮਰੇ, ਭਾਵ ਨਿਰਮਾਣ
 ਹੋਵੇ ।
 ੩੨ ਜਹਾਜ਼ ।
 ੩੩ ਲਕੜਾਂ ਦਾ ਬਧਾ ਹੋਇਆ ਛੋਟਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ
 ਨਦੀ ਵਿਚ ਤਰ ਸਕੀਦਾ ਹੈ ।
 ੩੪ ਹੋ ਮਨ !
 ੩੫ ਮੰ-ਮੰਗੀ ਦਾ ਭਾਵ ।
 ੩੬ ਨੇਂ ਗੋਲਕਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਖਲਾਸੀ ਹੁੰਦੀ
 ਹੈ ।
 ੩੭ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚ : ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੦੦੨,
 ਨੋਟ ੧੮ ।
 ੩੮ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਰੀ ।
 ੩੯ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ।
 ੪੦ ਬਣਾਵਟ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਰੀ ਨੂੰ ।
 ੪੧ ਜਿਧਰ ਕਿਧਰੇ ।
 ੪੨ ਉਥੇ ਹੀ ।
 ੪੩ ਦੁਜਾ ।
 ੪੪ ਮੁੜ ਕੇ, ਫੇਰ :
 ੪੫ ਜੰਮਦਾ ।
 ੪੬ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜੋ ਮੁਢਲਾ ਮੰਤਰ ਹੈ, ਭਾਵ ਜਿਸ
 ਵਿਚੋਂ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਮੰਤਰ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ,
 ਸ੍ਰੋਮਣੀ ਮੰਤਰ ।
 ੪੭ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ ।

* ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਸਚ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਹਰੀ
 ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੧-੮) । ਇਹ ਰਹਿਣੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਲੈਣ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ (੯-੧੫) ।

ਪ॥ ਸਚ ਬਿਨੁ ਭਵਜਲੁ^੧ ਜਾਇ ਨ ਤਰਿਆ ॥ ਏਹੁ ਸਮੁੰਦੁ ਅਥਾਹੁ ਮਹਾ ਬਿਖੁ
 ਭਰਿਆ ॥ ਰਹੈ ਅਤੀਤੁ^੨ ਗੁਰਮਤਿ ਲੇ ਉਪਰਿ^੩ ਹਰਿ ਨਿਰਭਉ ਕੈ ਘਰਿ
 ਪਾਇਆ ॥ ੬ ॥ ਝੁਠੀ^੪ ਜਗਹਿਤ ਕੀ ਚਤੁਰਾਈ ॥ ਬਿਲਮ^੫ ਨ ਲਾਗੈ ਆਵੈ
 ਜਾਈ ॥ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਚਲਹਿ ਅਭਿਮਾਨੀ ਉਪਜੈ ਬਿਨਸਿ ਖਪਾਇਆ ॥ ੭ ॥
 ਉਪਜਹਿ ਬਿਨਸਹਿ ਬੰਧਨ ਬੰਧੇ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ ਕੇ ਗਲਿ ਫੰਧੇ ॥ ਜਿਸੁ
 ਰਾਮਨਾਮੁ ਨਾਹੀ ਮਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਸੋ ਜਮਪੁਰਿ ਬੰਧਿ ਚਲਾਇਆ ॥ ੮ ॥ ਗੁਰ ਬਿਨੁ
 ਮੋਖਮੁਕਤਿ ਕਿਉ ਪਾਈਐ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਰਾਮਨਾਮੁ ਕਿਉ ਧਿਆਈਐ ॥
 ਗੁਰਮਤਿ ਲੇਹੁ ਤਰਹੁ^੬ ਭਵਦੁਤਰ ਮੁਕਤਿ ਭਏ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ੯ ॥ ਗੁਰਮਤਿ
 ਕ੍ਰਿਸਨਿ ਗੋਵਰਧਨ^੭ ਧਾਰੇ ॥ ਗੁਰਮਤਿ^੮ ਸਾਇਰਿ ਪਾਹਣੁ ਤਾਰੇ ॥ ਗੁਰਮਤਿ
 ਲੇਹੁ ਪਰਮਪਦੁ ਪਾਈਐ ਨਾਨਕ ਗੁਰਿ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਆ^੯ ॥ ੧੦ ॥ ਗੁਰਮਤਿ
 ਲੇਹੁ ਤਰਹੁ ਸਚੁ ਤਾਰੀ ॥ ਆਤਮ ਚੀਨਹੁ^{੧੦} ਰਿਦੈ ਮੁਰਾਰੀ^{੧੧} ॥ ਜਮ ਕੇ ਫਾਹੇ
 ਕਾਟਹਿ ਹਰਿ ਜਪਿ ਅਕੁਲ^{੧੨} ਨਿਰੰਜਨੁ^{੧੩} ਪਾਇਆ ॥ ੧੧ ॥ ^{੧੪}ਗੁਰਮਤਿ ਪੰਚ
 ਸਖੇ ਗੁਰਭਾਈ ॥ ਗੁਰਮਤਿ^{੧੫} ਅਗਨਿ ਨਿਵਾਰਿ ਸਮਾਈ ॥ ^{੧੬}ਮਨਿ ਮੁਖਿ ਨਾਮੁ
 ਜਪਹੁ ਜਗਜੀਵਨ ਰਿਦਅੰਤਰਿ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ ॥ ੧੨ ॥ ^{੧੭}ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ
 ਸਬਦਿ ਪਤੀਜੈ ॥ ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਕਿਸ ਕੀ ਕੀਜੈ ॥ ਚੀਨਹੁ ਆਪੁ ਜਪਹੁ
 ਜਗਦੀਸਰੁ^{੧੮} ਹਰਿ ਜਗੀਨਾਬੁ^{੧੯} ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥ ੧੩ ॥ ^{੨੦}ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੰਡਿ ਖੰਡਿ
 ਸੋ ਜਾਣਹੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝਹੁ ਸਬਦਿ ਪਛਾਣਹੁ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਭੋਗੇ ਭੋਗਣਹਾਰਾ
 ਰਹੇ ਅਤੀਤੁ^{੨੧} ਸਬਾਇਆ^{੨੨} ॥ ੧੪ ॥ ^{੨੩}ਗੁਰਮਤਿ ਬੋਲਹੁ ਹਰਿਜਸੁ ਸੂਚਾ ॥
 ਗੁਰਮਤਿ ਆਖੀ ਦੇਖਹੁ ਉਚਾ ॥ ਸ੍ਰਵਣੀ ਨਾਮੁ ਸੁਣੈ ਹਰਿਬਾਣੀ ਨਾਨਕ
 ਹਰਿ ਹੰਗਿ ਰੰਗਾਇਆ ॥ ੧੫ ॥ ੩ ॥ ੨੦ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ
 ਪਰਹਰੁ^{੨੪} ਪਰਨਿੰਦਾ ॥ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਤਜਿ ਹੋਹੁ ਨਿਚਿੰਦਾ^{੨੫} ॥ ਭ੍ਰਮੁ ਕਾ ਸੰਗਲੁ
 ਤੋੜਿ ਨਿਰਾਲਾ^{੨੬} ਹਰਿ ਅੰਤਰਿ ਹਰਿਰਸੁ ਪਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਨਿਸਿ ਦਾਮਨਿ
 ਜਿਉ ਚਮਕਿ ਚੰਦਾਇਣੁ^{੨੭} ਦੇਖੈ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ^{੨੮} ਜੋਤਿ ਨਿਰੰਤਰਿ^{੨੯} ਪੇਖੈ ॥
 ਆਨੰਦਤੂਪੁ ਅਨੂਪੁ ਸਰੂਪਾ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਦੇਖਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲਹੁ
 ਆਪੇ ਪ੍ਰਭੁ ਤਾਰੇ ॥ ਸਸਿ ਘਰਿ ਸੂਰੁ ਦੀਪਕੁ ਗੋਣਾਰੇ^{੩੦} ॥ ਦੇਖਿ ਅਦਿਸਟੁ^{੩੧}
 ਰਹਹੁ ਲਿਵ ਲਾਗੀ^{੩੨} ਸਭੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਸਬਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ
 ਪਾਏ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭਉ ਜਾਏ ॥ ^{੩੩}ਅਨਭਉ ਪਦੁ ਪਾਵੈ ਆਪੁ^{੩੪} ਗਵਾਏ ॥ ਉਚੀ
 ਪਦਵੀ ਉਚੈ ਉਚਾ ਨਿਰਮਲ ਸਬਦੁ ਕਮਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ਅਦਿਸਟ

੧ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ।
 ੨ ਤਿਆਗੀ, ਨਿਰਲੇਪ ।
 ੩ 'ਮਹਾ ਬਿਖੁ' ਤੋਂ ਉਪਰ, ਵਿੜੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ।
 ੪ ਜਗਤ ਦੇ ਮੋਹ ਦੀ ।
 ੫ [ਸੰ. ਵਿਲੰਬ] ਦੇਰੀ, ਢਿਲ ।
 ੬ ਸੰਸਾਰ (ਸਾਗਰ) ਜੋ ਤਰਨ ਵਿਚ ਆਖਾ ਹੈ ।
 ੭ ਇਕ ਪਰਬਤ ਜੋ ਬਿੰਦਾਬਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਾਂਹ ਤੋਂ ਬਚਾਣ ਲਈ ਉਂਗਲ ਤੇ ਚੁਕ ਲਿਆ ਸੀ ।
 ੮ ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਪਥਰ ਤਾਰੇ ।
 ੯ ਦੁਰ ਕੀਤਾ ।
 ੧੦ ਵਿਚਾਰੇ ।
 ੧੧ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੧੨ ਜਿਸ ਦੀ ਕੁਲ ਨਹੀਂ ।
 ੧੩ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੧੪ ਸੰਤ, ਮਿਤਰ, ਅਤੇ ਗੁਰਭਾਈ ਦੀ ਗੁਰਮਤ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸਾਬ ਹੈ ।
 ੧੫ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਗਨੀ ਦੁਰ ਕਰ ਕੇ ਮੁਕਾ ਦਿਤੀ ।
 ੧੬ ਮਨ ਤੇ ਮੁਖ ਨਾਲ ।
 ੧੭ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪਤੀਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

੧੮ ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੧੯ ਜੋ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ (ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ) ਵਿਚ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣੇ ।
 ੨੦ ਸਭ ਤੋਂ ।
 ੨੧ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ ਬੋਲਣ ਦਾ ਬਿਕਰ ਹੈ, ਦੂਜੀ ਵਿਚ ਅਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਦਾ, ਤੀਜੀ ਵਿਚ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਨ ਦਾ ।
 ੨੨ ਦੁਰ ਕਰੇ ।
 ੨੩ ਬੇਫਿਕਰ ।
 ੨੪ ਨਿਰਲੇਪ. ਆਸ਼ਾਦ ।
 ੨੫ ਚਾਨਣਾ । ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਚਮਕ ਨਾਲ ਜਿਵੇਂ ਚਾਨਣਾ ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ ।
 ੨੬ ਦਿਨ ਰਾਤ ।
 ੨੭ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ।
 ੨੮ ਆਕਾਸ਼ । ਤੁਹਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਚੰਨ (ਮਨੁਖੀ ਅਕਲ) ਵਿਚ ਗੁਰ-ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਸੂਰਜ ਦੀਵੇ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੯੪੩, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੨੯ ਜੋ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ, ਹਰੀ ।
 ੩੦ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਦਿਸੇਗਾ ।
 ੩੧ ਗਿਆਨ ਪਦ ।
 ੩੨ ਆਪਾ ਭਾਵ ।

* ਅੰਦਰੋਂ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਔਰਣ ਕਢੀਏ, ਤਾਂ ਹਰੀ ਦਾ ਸੁਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ (੧), ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਦੀ ਜੋਤਿ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੨) । ਇਹ ਸਮੁੱਥਾ ਗੁਰੂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਭੀ ਸਭ ਥਾਂ ਹਰੀ ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, (੩) । ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਅੰਦਰੋਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੇ ਡਰ ਦੁਰ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਹਰੀ ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ (੪-੬) । ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਲਈ ਚਾਉ ਪੈਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, (੭), ਰਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ ਚੰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਪੈ ਜਾਈਦਾ ਹੈ (੮-੯) । ਸਾਕਤ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ (੧੦) । ਗੁਰਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੧੧-੧੨) । ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਭ ਥਾਂ ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ (੧੩-੧੫) ।

ਅਗੋਚਰੁ^੧ ਨਾਮੁ ਅਪਾਰਾ ॥ ਅਤਿ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ਨਾਮੁ ਪਿਆਰਾ ॥ ਨਾਨਕ ਕਉ
 ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਹਰਿ ਜਸੁ ਦੀਜੈ ਹਰਿ ਜਪੀਐ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ੫ ॥ ਅੰਤਰਿ
 ਨਾਮੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੀਰਾ ॥ ਹਰਿ ਜਪਤੇ ਮਨੁ ਮਨ ਤੇ ਧੀਰਾ^੨ ॥ ^੩ਦੁਘਟ ਘਟ
 ਭਉਭੰਜਨੁ ਪਾਈਐ ^੪ਬਾਹੁੜਿ ਜਨਮਿ ਨ ਜਾਇਆ ॥ ੬ ॥ ^੫ਭਗਤਿ ਹੇਤਿ ਗੁਰ
 ਸਬਦਿ ਤਰੰਗਾ ॥ ਹਰਿ ਜਸੁ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਮੰਗਾ ॥ ਹਰਿ ਭਾਵੈ ਗੁਰ ਮੇਲਿ
 ਮਿਲਾਏ ਹਰਿ ਤਾਰੇ ਜਗਤੁ ਸਬਾਇਆ^੬ ॥ ੭ ॥ ਜਿਨਿ ਜਪੁ ਜਪਿਓ ਸਤਿਗੁਰ
 ਮਤਿ 'ਵਾ ਕੇ ॥ ^੮ਜਮ ਕੰਕਰ ਕਾਲੁ ਸੇਵਕ ਪਗ ਤਾ ਕੇ ॥ ਉਤਮ ਸੰਗਤਿ ^੯ਗਤਿ
 ਮਿਤਿ ਉਤਮ ^{੧੦}ਜਗੁ ਭਉਜਲੁ ਪਾਰਿ ਤਰਾਇਆ ॥ ੮ ॥ ਇਹੁ ਭਵਜਲੁ ਜਗਤੁ
 ਸਬਦਿ ਗੁਰ ਤਰੀਐ ॥ ਅੰਤਰ ਕੀ ਦੁਬਿਧਾ ^{੧੧}ਅੰਤਰਿ ਜਰੀਐ ॥ ^{੧੨}ਪੰਚ ਬਾਣ ਲੇ
 ਜਮ ਕਉ ਮਾਰੈ ^{੧੩}ਗਗਨੰਤਰਿ ਧਣਖੁ ਚੜਾਇਆ ॥ ੯ ॥ ^{੧੪}ਸਾਕਤਨਰਿ
 ਸਬਦਿ ਸੁਰਤਿ ਕਿਉ ਪਾਈਐ ॥ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਬਿਨੁ ^{੧੫}ਆਈਐ ਜਾਈਐ ॥ ਨਾਨਕ
^{੧੬}ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੁਕਤਿ ਪਰਾਇਣੁ ਹਰਿ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ੧੦ ॥ ਨਿਰਭਉ
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੈ ਰਖਵਾਲਾ ॥ ਭਗਤਿ ਪਰਾਪਤਿ ਗੁਰ ਗੋਪਾਲਾ ॥ ਧੁਨਿ ਅਨੰਦ
 ਅਨਾਹਦੁ^{੧੭} ਵਾਜੈ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਨਿਰੰਜਨੁ^{੧੮} ਪਾਇਆ ॥ ੧੧ ॥ ^{੧੯}ਨਿਰਭਉ ਸੋ
 ਸਿਰਿ ਨਾਹੀ ਲੇਖਾ ॥ ਆਪਿ ਅਲੇਖੁ ਕੁਦਰਤਿ ਹੈ ਦੇਖਾ ॥ ਆਪਿ ਅਤੀਤੁ^{੨੦}
 ਅਜੋਨੀ^{੨੧} ਸੰਭਉ^{੨੨} ਨਾਨਕ ਗੁਰਮਤਿ ਸੋ ਪਾਇਆ ॥ ੧੨ ॥ ਅੰਤਰ ਕੀ ਗਤਿ
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਾਣੈ ॥ ਸੋ ਨਿਰਭਉ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਪਛਾਣੈ ॥ ^{੨੩}ਅੰਤਰੁ ਦੇਖਿ ਨਿਰੰਤਰਿ
 ਬੂਝੈ ਅਨਤ^{੨੪} ਨ ਮਨੁ ਡੋਲਾਇਆ ॥ ੧੩ ॥ ਨਿਰਭਉ ਸੋ ^{੨੫}ਅਭ ਅੰਤਰਿ ਵਸਿਆ ॥
^{੨੬}ਅਹਿਨਿਸਿ ਨਾਮਿ ਨਿਰੰਜਨ ਰਸਿਆ ॥ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਜਸੁ ਸੰਗਤਿ ਪਾਈਐ
 ਹਰਿ ^{੨੭}ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ੧੪ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਣੈ ॥
 ਰਹੈ ਅਲਿਪਤੁ ^{੨੮}ਚਲਤੇ ਘਰਿ ਆਣੈ ॥ ^{੨੯}ਉਪਰਿ ਆਦਿ ਸਰਬ ^{੩੦}ਤਿਹੁ ਲੋਈ
 ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤਰਸੁ ਪਾਇਆ ॥ ੧੫ ॥ ੪ ॥ ੨੧ ॥ ਮਾਰੂ
 ਮਹਲਾ ੧ * ॥ ਕੁਦਰਤਿ ਕਰਨੈ ਹਾਰ ਅਪਾਰਾ ॥ ^{੩੧}ਕੀਤੇ ਕਾ ਨਾਹੀ ਕਿਹੁ ਚਾਰਾ ॥
 ਜੀਅ ਉਪਾਇ ਰਿਜਕੁ ਦੇ ਆਪੇ ^{੩੨}ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਹੁਕਮੁ ਚਲਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਹੁਕਮੁ
 ਚਲਾਇ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ ॥ ਕਿਸੁ ਨੇੜੈ ਕਿਸੁ ਆਖਾਂ ਦੂਰੇ ॥ ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹਰਿ
 ਘਟਿ ਘਟਿ ਦੇਖਹੁ ^{੩੩}ਵਰਤੈ ਤਾਕੁ ਸਬਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਜਿਸ ਕਉ ਮੇਲੇ
^{੩੪}ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਏ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਹਰਿਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ॥ ਆਨਦ ਰੂਪ ਅਨੂਪ
 ਅਗੋਚਰੁ^੧ ਗੁਰ ਮਿਲਿਐ ਭਰਮੁ ਜਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਮਨ ਤਨ ਧਨ ਤੇ ਨਾਮੁ

- ੧ ਜੇ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ।
- ੨ ਧੀਰਜ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਟਿਕ ਗਿਆ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੫੮੭, ਨੋਟ ੨੧ ।
- ੩ ਅੱਖੇ ਰਸਤੇ ਦੇ ਭਉ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- ੪ ਮੁੜ ਕੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ।
- ੫ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਭਗਤੀ ਦੀ ਖਾਤਰ ਤਰੰਗ (ਉਤਸ਼ਾਹ) ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ।
- ੬ ਸਾਰੇ ਨੂੰ ।
- ੭ ਉਸ ਦੇ=ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ । ਜਿਸ ਨੇ ਹਰੀ-ਜਾਪ ਜਪਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਆਈ ਹੈ ।
- ੮ ਜਮ-ਵ੍ਰਤ ਤੇ ਕਾਲ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹਨ । ਕਿੰਕਰ [ਸਿ. ਕਿੰਕਟ=ਦਾਸ] ਵ੍ਰਤ ।
- ੯ ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ਚੰਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
- ੧੦ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ।
- ੧੧ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸਾੜ ਦੇਵੇਂਦੇ ।
- ੧੨ ਪੰਜ ਸੁਭ ਗੁਣ ਰੂਪ ਬਾਣ (ਸਤ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ, ਧੀਰਜ) ।
- ੧੩ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਧਣਖ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ।
- ੧੪ ਮਨਮੁਖ ਆਦਮੀ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਿਵੇਂ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ ?
- ੧੫ ਜਨਮ ਮਰਣ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੬ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।
- ੧੭ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।

- ੧੮ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਰੀ ।
- ੧੯ ਡਰ-ਰਹਿਤ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਲੇਖ (ਕਿਸੇ ਦਾ ਹੁਕਮ) ਨਹੀਂ । ਐਸੀ ਅਲੇਖ ਹਸਤੀ ਹਰੀ ਆਪ ਹੈ, ਜੋ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ।
- ੨੦ ਆਸ਼ਾਦ (ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ) ।
- ੨੧ ਜਨਮ ਵਿਚ ਨਾ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ।
- ੨੨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ।
- ੨੩ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਬੁਝ ਲਏ ।
- ੨੪ ਹੋਰ ਤਰਫ਼ ।
- ੨੫ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ।
- ੨੬ ਦਿਨ ਰਾਤ ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਸ਼ਾਦ ਮਾਣਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ) ।
- ੨੭ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ ।
- ੨੮ ਦੋੜਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ (ਰੱਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ) ਵਿਚ ਟਿਕਾਵੇ ।
- ੨੯ ਜੇ ਹਰੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤੇ, ਸਭ ਦੇ ਮੁਖ ਵਿਚ ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹੈ, ਨਿਸਰਾ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਮਿਠਾ ਰਸ ਮਿਲਿਆ ।
- ੩੦ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ।
- ੩੧ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਦਾ ਉਜਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
- ੩੨ ਹਰ ਇਕ ਉੱਤੇ ।
- ੩੩ ਸਭ ਵਿਚ ਤਾਕ ਹੋ ਕੇ (ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ) ਵੱਤਦਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੬੪, ਨੋਟ ੧੫ ।
- ੩੪ ਉਸ ਦੀ ਸੁਰਤੀ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

* ਹਰੀ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ (੧-੨) । ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਦੀ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ (੩) । ਇਹ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਹੈ (੪) । ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ (੫-੯) । ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ (੧੦) । ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਨੀਆਂ ਮਨੁਖ ਦੇ ਕਪਾਟ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹ ਸਕਦੀਆਂ (੧੧) । ਨਾ ਕੋਈ ਭੇਖ (੧੨) ਜਾਂ ਕਰਮ ਧਰਮ ਹੀ ਕੁਝ ਸਵਾਰ ਸਕਦੇ ਹਨ (੧੩-੧੪) । ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਮਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (੧੫) ।

ਪਿਆਰਾ ॥ ਅੰਤਿ ਸਖਾਈ^੧ ਚਲਣਵਾਰਾ^੨ ॥ ਮੋਹਪਸਾਰ ਨਹੀ ਸੰਗਿ ਬੋਲੀ
 ਬਿਨੁ ਹਰਿਗੁਰ ਕਿਨਿ^੩ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥੪॥ ਜਿਸ ਕਉ ਨਦਰਿ^੪ ਕਰੇ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ॥
 ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਏ ਗੁਰਮਤਿ ਸੂਰਾ^੫ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਸਰੇਵਹੁ^੬ ਜਿਨਿ
 ਭੂਲਾ ਮਾਰਗਿ^੭ ਪਾਇਆ ॥ ੫ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਹਰਿਧਨੁ ਜਸੁ ਪਿਆਰਾ ॥ ਗੁਰਮਤਿ
 ਪਾਇਆ ਨਾਮੁ ਤੁਮਾਰਾ ॥ ਜਾਚਿਕੁ^੮ ਸੇਵ ਕਰੇ ਦਰਿ ਹਰਿ ਕੈ ਹਰਿਦਰਗਹ ਜਸੁ
 ਗਾਇਆ ॥ ੬ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਮਹਲਿ^੯ ਬੁਲਾਏ ॥ ਸਾਚੀ ਦਰਗਹ ਗਤਿ
 ਪਤਿ ਪਾਏ ॥ ^{੧੦}ਸਾਕਤ ਠਉਰ ਨਾਹੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਜਨਮ ਮਰੈ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥
 ੭ ॥ ਸੇਵਹੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸਮੁੰਦੁ ਅਥਾਹਾ ॥ ਪਾਵਹੁ ਨਾਮੁ ਰਤਨੁ ਧਨੁ ਲਾਹਾ ॥
^{੧੧}ਬਿਖਿਆ ਮਲੁ ਜਾਇ ਅੰਬਿਤਸਰਿ^{੧੨} ਨਾਵਹੁ ਗੁਰ ਸਰ ਸੰਤੋਖੁ ਪਾਇਆ ॥
 ੮ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵਹੁ ਮੰਕ^{੧੩} ਨ ਕੀਜੈ ॥ ਆਸਾ ਮਾਹਿ ਨਿਰਾਸੁ ਰਹੀਜੈ ॥
^{੧੪}ਸੰਸਾਦੁਖ ਬਿਨਾਸਨੁ ਸੇਵਹੁ ਫਿਰਿ ਬਾਹੁੜਿ^{੧੫} ਰੋਗੁ ਨ ਲਾਇਆ ॥੯॥ ਸਾਚੇ^{੧੬}
 ਭਾਵੈ ਤਿਸੁ ਵਡੀਆਏ ॥ ^{੧੭}ਕਉਨੁ ਸੁ ਦੂਜਾ ਤਿਸੁ ਸਮਝਾਏ ॥ ^{੧੮}ਹਰਿਗੁਰ ਮੂਰਤਿ
 ਏਕਾ ਵਰਤੈ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੁਰ ਭਾਇਆ ॥ ੧੦ ॥ ਵਾਚਹਿ ਪੁਸਤਕ ਵੇਦ
 ਪੁਰਾਨਾਂ ॥ ਇਕ ਬਹਿ ਸੁਨਹਿ ਸੁਨਾਵਹਿ ਕਾਨਾਂ^{੧੯} ॥ ਅਜਗਰ^{੨੦} ਕਪਟੁ^{੨੧} ਕਹਹੁ
 ਕਿਉ ਖੁਲੈ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਤਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ੧੧ ॥ ਕਰਹਿ ਬਿਭੂਤਿ ਲਗਾਵਹਿ
 ਭਸਮੈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਕੋਧੁ ਚੰਡਾਲੁ ਸੁ ਹਉਮੈ ॥ ਪਾਖੰਡ ਕੀਨੇ ਜੋਗੁ ਨ ਪਾਈਐ
 ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਅਲਖੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ੧੨ ॥ ਤੀਰਥ ਵਰਤ ਨੇਮ ਕਰਹਿ
 ਉਦਿਆਨਾ^{੨੨} ॥ ਜਤੁ ਸਤੁ ਮੰਜਮੁ^{੨੩} ਕਥਹਿ ਗਿਆਨਾ ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਬਿਨੁ
 ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਇਆ ॥ ੧੩ ॥ ^{੨੪}ਨਿਉਲੀ
 ਕਰਮ ਭੁਇਅੰਗਮ^{੨੫} ਭਾਠੀ ॥ ^{੨੬}ਰੇਚਕ ਕੁੰਭਕ ਪੂਰਕ ^{੨੭}ਮਨ ਹਾਠੀ ॥ ਪਾਖੰਡ
 ਧਰਮੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀ ਹਰਿ ਸਉ ਗੁਰ ਸਬਦ ਮਹਾਰਸੁ ਪਾਇਆ ॥ ੧੪ ॥ ਕੁਦਰਤਿ
 ਦੇਖਿ ਰਹੇ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਸਭੁ ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਨਿਆ ॥ ਨਾਨਕ
 ਆਤਮਰਾਮੁ^{੨੮} ਸਬਾਇਆ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਅਲਖੁ ਲੁਖਾਇਆ ॥ ੧੫ ॥ ੫ ॥
 ੨੨ ॥

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੩

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ * ॥ ਹੁਕਮੀ ਸਹਜੇ^{੨੯} ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਈ ॥
 ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਅਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਆਪੇ ਹੁਕਮੇ
 ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਜਗਤੁ ਗੁਬਾਰਾ^{੩੦} ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੩੧} ਬੂਝੈ

- ੧ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
- ੨ ਚਲਣ ਦੇ ਵੇਲੇ ।
- ੩ ਕਿਸ ਨੇ ?
- ੪ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ।
- ੫ ਸੁਰਮਾ, ਬਹਾਦਰ ।
- ੬ ਸੇਵੇ, ਪੁਜੇ ।
- ੭ ਰਾਹ ਤੇ, ਠੀਕ ਰਸਤੇ ।
- ੮ ਮੰਗਤਾ ।
- ੯ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਿਚ, ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ।
- ੧੦ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਨੂੰ ਭਾਵ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਰਚਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹਰੀ-ਮਹਲ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ; ਉਹ ਤਾਂ ਜੁਨਾਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਤੇ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੧ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਮੱਲ ।
- ੧੨ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ।
- ੧੩ ਭਿਜਕ ।
- ੧੪ ਭਰਮਾਂ ਤੇ ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ।
- ੧੫ ਮੁੜ ਕੇ, ਫੇਰ ।
- ੧੬ ਹਰੀ ਨੂੰ ।
- ੧੭ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਆਖਣ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
- ੧੮ ਹਰੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੂਰਤ ਇਕੋ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਦੀ ਹੈ ; ਹਰੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਚੰਗਾ

- ਲਗਦਾ ਹੈ । 'ਮੂਰਤਿ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੬੪, ਨੋਟ ੯ ।
- ੧੯ ਕੰਨੀ ।
- ੨੦ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ।
- ੨੧ ਕਪਾਟ, ਦਰਵਾਜ਼ਾ (ਭਰਮ ਦਾ) ।
- ੨੨ ਬਨ ਵਿਚ ।
- ੨੩ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੇ ਰੇਕਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ।
- ੨੪ ਸਿਧੇ ਬੰਨ ਕੇ ਪੇਟ ਨੂੰ ਇਧਰ ਉਧਰ ਘੁਮਾਣ ਦੀ ਯੋਗ ਕ੍ਰਿਆ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੯੦੫, ਨੋਟ ੨੦ ।
- ੨੫ ਫੁੰਡਲਣੀ ਨਾੜੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੁਆਸ ਲੰਘ ਕੇ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੯੧੨, ਨੋਟ ੨੪ ।
- ੨੬ ਯੋਗ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਸਮੇਂ ਸੁਆਸਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਭਰਨਾ 'ਕੁੰਡਕ' ਅਖਵਾਂਦਾ ਹੈ, ਰੁਕੇ ਹੋਏ ਸੁਆਸਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਢਣਾ 'ਰੇਚਕ' ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਠਹਿਰਾਉਣਾ 'ਪੂਰਕ' ਹੈ ।
- ੨੭ ਇਹ ਕਰਮ ਮਨ ਦੇ ਹਠ ਕਰਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
- ੨੮ ਵਿਆਪਕ ਹਰੀ ।
- ੨੯ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ।
- ੩੦ ਹਨੇਰਾ ।
- ੩੧ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।

• ਹਰੀ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਉਮੈ ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਜੱਲ ਗੁਰੂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝਾਂਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿਲਣਾ ਭੀ ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਕੋ ਵੀਚਾਰਾ॥ ਆਪੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਸੋ ਪਾਏ ^੧ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਈ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਆਪੇ
 ਮੇਲੇ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ^੨ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ ॥ ^੩ਮਨਮੁਖਿ ਬਹੁਤੁ ਫਿਰੈ
 ਬਿਲਲਾਦੀ ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਖੁਆਈ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ ਵਿਚੇ ਪਾਈ ॥
 ਮਨਮੁਖ ਭੂਲੇ ਪਤਿ ਗਵਾਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ^੪ਹੋਵੈ ਸੋ ^੫ਨਾਇ ਰਾਚੈ ਸਾਚੈ ਰਹਿਆ
 ਸਮਾਈ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਗੁਰ ਤੇ ਗਿਆਨੁ ਨਾਮ ਰਤਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ^੬ਮਨਸਾ ਮਾਰਿ ਮਨ
 ਮਾਹਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ਆਪੇ ਖੋਲ ਕਰੇ ਸਭਿ ਕਰਤਾ ਆਪੇ ਦੇਇ ਬੁਝਾਈ ਹੇ ॥ ੫ ॥
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਆਪੁ ^੭ਗਵਾਏ ॥ ਮਿਲਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਬਦਿ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਅੰਤਰਿ
 ਪਿਆਰੁ ਭਗਤੀ ਰਾਤਾ ^੮ਸਹਜਿ ਮਤੇ ਬਣਿ ਆਈ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ^੯ਦੁਖਨਿਵਾਰਨੁ
 ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਤਾ ॥ ਆਪਿ ਮਿਲਿਆ ਜਗ ਜੀਵਨੁ ਦਾਤਾ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਲਾਏ ਸੋਈ
 ਬੂਝੈ ਭਉ ਭਰਮੁ ਸਰੀਰਹੁ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਆਪੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ^{੧੦}ਆਪੇ ਦੇਵੈ ॥ ਸਚੈ
 ਸਬਦਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੈ ॥ ਜਰਾ ^{੧੧}ਜਮੁ ਤਿਸੁ ^{੧੨}ਜੋਹਿ ਨ ਸਾਕੈ ਸਾਚੈ ਸਿਉ ਬਣਿ
 ਆਈ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਗਨਿ ਜਲੈ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਜਲਿ ਜਲਿ ਖਪੈ ਬਹੁਤੁ
 ਵਿਕਾਰਾ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਠਉਰ ਨ ਪਾਏ ਕਬਹੂ ਸਤਿਗੁਰੁ ਝੂਝ ਬੁਝਾਈ ਹੇ ॥ ੯ ॥
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਨਿ ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ॥ ਸਾਚੈ ਨਾਮਿ ਸਦਾ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥ ਅੰਤਰਿ
 ਨਾਮੁ ਰਵਿਆ ਨਿਹਕੇਵਲੁ ^{੧੩}ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਸਬਦਿ ਬੁਝਾਈ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਸਚਾ
 ਸਬਦੁ ਸਚੀ ਹੈ ਬਾਣੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ^{੧੪}ਵਿਰਲੈ ਕਿਨੈ ਪਛਾਣੀ ॥ ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਰਤੇ
 ਬੈਰਾਗੀ ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ ^{੧੫}ਹਰਾਈ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਸਬਦੁ ਬੂਝੈ ਸੋ ਮੈਲੁ ਚੁਕਾਏ ^{੧੬}॥
 ਨਿਰਮਲ ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਏ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਅਪਣਾ ਸਦਹੀ ਸੇਵਹਿ ਹਉਮੈ
 ਵਿਚਹੁ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਗੁਰ ਤੇ ਬੂਝੈ ਤਾ ਦਰੁ ^{੧੭}ਸੂਝੈ ॥ ^{੧੮}ਨਾਮ ਵਿਹੂਣਾ ਕਥਿ
 ਕਥਿ ਲੂਝੈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਵੇ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭੂਖ ਗਵਾਈ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥
^{੧੯}ਆਪਿ ਆਪਿ ਮਿਲੈ ਤਾ ਬੂਝੈ ॥ ਗਿਆਨ ਵਿਹੂਣਾ ਕਿਛੁ ਨ ਸੂਝੈ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਦਾਤਿ ^{੨੦}
 ਸਦਾ ਮਨ ਅੰਤਰਿ ^{੨੧}ਬਾਣੀ ਸਬਦਿ ਵਜਾਈ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਜੋ ਧੁਰਿ ^{੨੨}ਲਿਖਿਆ ਸੁ
 ਕਰਮ ਕਮਾਇਆ ॥ ਕੋਇ ਨ ਮੇਟੈ ਧੁਰਿ ਫੁਰਮਾਇਆ ॥ ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਤਿਨ
 ਹੀ ਵਾਸਾ ਜਿਨ ਕਉ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿ ਪਾਈ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਅਪਣੀ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਸੋ
 ਪਾਏ ॥ ਸਚੈ ਸਬਦਿ ^{੨੩}ਤਾੜੀ ਚਿਤੁ ਲਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਕਹੈ ਬੇਨੰਤੀ
 ਭੀਖਿਆ ਨਾਮੁ ਦਰਿ ਪਾਈ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੧ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ * ॥ ਏਕੋ ਏਕੁ
 ਵਰਤੇ ਸਭੁ ਸੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ^{੨੪}ਵਿਰਲਾ ਬੂਝੈ ਕੋਈ ॥ ਏਕੋ ^{੨੫}ਰਵਿ ਰਹਿਆ
 ਸਭ ਅੰਤਰਿ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ

੧ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ
 ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
 ੩ ਆਪ-ਹੁਦਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਬਹੁਤ ਰੋਂਦੀ ਟਕਰਾਂ
 ਮਾਰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਝੋਂਡ ਭਾਵ ਵਿਚ
 ਖੁੰਬੀ ਹੋਈ ਹੈ ।
 ੪ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ।
 ੫ ਨਾਮ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋਵੇ ।
 ੬ ਮਾਹਸ਼ਾ ਮਾਰ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਭ
 ਲਈ ।
 ੭ ਆਪਾ ਭਾਵ ।
 ੮ ਸਹਜ-ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋਇਆਂ ਹਰੀ
 ਨਾਲ ਭੇਤ ਏਣ ਗਈ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩,
 ਵੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੯ ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੧੦ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ) ਆਪ ਹੀ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੧ ਬੁਢੇਪਾ ।

੧੨ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ ।
 ੧੩ ਪਵਿੱਤਰ, ਸੁਧ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਵਿੱਤਰ
 ਨਾਮ ਰਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
 ੧੪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੧੫ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੬ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੭ ਹਰੀ ਦਾ ਦਰ ।
 ੧੮ ਨਾਮ ਤੋਂ ਜੋ ਮਾਲੀ ਹੈ, ਉਹ ਅੰਦਰੋਂ ਗਲੀ ਕਰ
 ਕਰ ਕੇ ਏਗੜਦਾ ਹੈ ।
 ੧੯ ਜਦ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ (ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਕੇ) ਮਿਲਦਾ
 ਹੈ ।
 ੨੦ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਦਾਤ ।
 ੨੧ ਨਿਬੰਧ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰੀ ਹੈ ।
 ੨੨ ਧੁਰ-ਹਜ਼ੂਰੋਂ, ਹਰੀ ਵਲੋਂ ।
 ੨੩ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਚਿਤ ਲਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੪ ਵਿਆਪਕ ।

* ਭਾਵ ਉਤਲਾ ਹੀ ਹੈ ।

ਜੀਅ ਉਪਾਏ ॥ ਗਿਆਨੀ ਧਿਆਨੀ ਆਖਿ ਸੁਣਾਏ ॥ ਸਭਨਾ ਰਿਜਤੁ ਸਮਾਹੋ^੧
ਆਪੇ ਕੀਮਤਿ ਹੋਰ ਨ ਹੋਈ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਅੰਧੁ ਅੰਧਾਰਾ ॥ ਹਉਮੈ
ਮੇਰਾ ਪਸਰਿਆ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ਅਨਦਿਨੁ^੨ ਜਲਤ ਰਹੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਗੁਰ ਬਿਨੁ
ਸਾਂਤਿ ਨ ਹੋਈ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਆਪੇ ਜੋੜਿ ਵਿਡੋੜੇ ਆਪੇ ॥ ਆਪੇ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪੇ^੩
ਆਪੇ ॥ ਸਚਾ ਹੁਕਮੁ ਸਚਾ ਪਾਸਾਰਾ ਹੋਰਨਿ^੪ ਹੁਕਮੁ ਨ ਹੋਈ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਆਪੇ
ਲਾਇ ਲਏ ਸੋ ਲਾਗੈ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ^੫ ਜਮ ਕਾ ਭਉ ਭਾਗੈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਸਬਦੁ
ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਤਾ ਗੁਰਮੁਖਿ^੬ ਬੂਝੈ ਕੋਈ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥
ਪੁਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਸੋ ਮੋਟਣਾ ਨ ਜਾਏ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਭਗਤਿ ਕਰੇ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ
ਗੁਰਮੁਖਿ^੬ ਸੇਵਾ ਹੋਈ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੋਇ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਜਾਤਾ ॥ ਆਪੇ
ਆਇ ਮਿਲਿਆ ਸਭਨਾ ਕਾ ਦਾਤਾ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਗਨਿ ਨਿਵਾਰੀ^੭
ਸਬਦੁ ਚੀਨਿ^੮ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਕਾਇਆ ਕੁਟੰਬੁ ਮੋਹੁ ਨ ਬੂਝੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੦}
ਹੋਵੈ ਤ ਆਖੀ ਸੂਝੈ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮੁ ਰਵੈ^{੧੧} ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਮਿਲਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਖੁ
ਹੋਈ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ^{੧੨}ਮਨਮੁਖ ਧਾਤੁ ਦੂਜੈ ਹੈ ਲਾਗਾ ॥ ^{੧੩}ਜਨਮਤ ਕੀ ਨ ਮੂਢਿ ਆਭਾਗਾ ॥
ਆਵਤ ਜਾਤ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ਹੇ ॥ ੯ ॥
ਕਾਇਆ ਕੁਸੁਧ ਹਉਮੈ ਮਲੁ ਲਾਈ ॥ ਜੇ ਸਉ ਧੋਵਹਿ ਤਾ ਮੈਲੁ ਨ ਜਾਈ ॥
ਸਬਦਿ ਧੋਪੇ ਤਾ ਹਛੀ ਹੋਵੈ ਫਿਰਿ ਮੈਲੀ ਮੂਲਿ ਨ ਹੋਈ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਪੰਚ ਦੂਤ^{੧੪}
ਕਾਇਆ ਸੰਘਾਰਹਿ^{੧੫} ॥ ਮਰਿ ਮਰਿ ਜੰਮਹਿ ਸਬਦੁ ਨ ਵੀਚਾਰਹਿ ॥ ਅੰਤਰਿ
ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਗੁਬਾਰਾ^{੧੬} ਜਿਉ ਸੁਪਨੈ ਸੁਧਿ ਨ ਹੋਈ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਇਕਿ ਪੰਚ
ਮਾਰਿ ਸਬਦਿ ਹੇ ਲਾਗੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਆਇ ਮਿਲਿਆ ਵਡਭਾਗੇ ॥ ^{੧੭}ਅੰਤਰਿ ਸਾਚੁ
ਰਵਹਿ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਸਹਜਿ ਸਮਾਵੈ ਮੋਈ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਚਾਲ^{੧੮} ਗੁਰੂ ਤੇ
ਜਾਪੈ ॥ ਪੂਰਾ ਸੇਵਕੁ ਸਬਦਿ ਸਿਵਾਪੈ ॥ ਸਦਾ ਸਬਦੁ ^{੧੯}ਰਵੈ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ^{੨੦}ਰਸਨਾ
ਰਸੁ ਚਾਖੈ ਸਚੁ ਸੋਈ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਰੇ ^{੨੧}ਸਬਦਿ ਨਿਵਾਰੇ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ
ਰਖੈ ^{੨੨}ਉਰਿ ਧਾਰੇ ॥ ਏਕਸੁ ਬਿਨੁ ਹਉ ਹੋਰੁ ਨ ਜਾਣਾ ਸਹਜੇ^{੨੩} ਹੋਇ ਸੁ ਹੋਈ ਹੇ ॥
੧੪ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਹਜੁ^{੨੪} ਕਿਨੈ ਨਹੀ ਪਾਇਆ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੦} ਬੂਝੈ ਸਚਿ
ਸਮਾਇਆ ॥ ਸਚਾ ਮੋਵਿ ਸਬਦਿ ਸਚ ਰਾਤੇ ਹਉਮੈ ਸਬਦੇ ਖੋਈ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥
ਆਪੇ ਗੁਣਦਾਤਾ ਬੀਚਾਰੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਦੇਵਹਿ ਪਕੀ ਸਾਰੀ^{੨੫} ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ
ਸਮਾਵਹਿ ਸਾਚੈ ਸਾਚੇ ਤੇ ਪਤਿ ਹੋਈ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੨ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ * ॥
ਜਗਜੀਵਨੁ ਸਾਚਾ ਏਕੋ ਦਾਤਾ ॥ ਗੁਰਸੇਵਾ ਤੇ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ॥ ਏਕੋ

੧ ਪੁਚਾਦਾ ਹੈ ।
 ੨ ਹਰ ਰੋਬ ।
 ੩ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੪ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ।
 ੫ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
 ੬ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੭ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੁਕਮ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।
 ੮ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ।
 ੯ ਸਮਝ ਕੇ ।
 ੧੦ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ।
 ੧੧ ਉਚਾਰੇ ।
 ੧੨ ਮਨਮੁਖ ਨੂੰ ਛਟਕਣਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ,
 ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਚ
 ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੩ ਜੇਮਦਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਮਰ ਗਿਆ ਇਹ
 ਬਦਕਿਸਮਤ ? ਦੇਖੋ ਪੰ. ੩੨੮. ਨੋਟ ੨੦ ।

੧੪ ਕਾਮਾਦਿਕ ਵੇਰੀ ।
 ੧੫ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ।
 ੧੬ ਹਨੇਰਾ ।
 ੧੭ ਜੋ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਚੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਾਣਦੇ ਹਨ
 ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰਤੇ ਹੋਏ, ਉਹੋ ਪੂਰਨ ਅਭੇਲਤਾ
 ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
 ੧੮ ਜੀਵਣ ਜੁਗਤੀ ।
 ੧੯ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ ਦਿਲ ਵਿਚ ।
 ੨੦ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ ਸਚਾ ਰਸ ਓਹੀ ਚਖਦਾ ਹੈ ।
 ੨੧ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਦੂਰ ਕਰੇ ।
 ੨੨ ਦਿਲ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ।
 ੨੩ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ ।
 ੨੪ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ।
 ੨੫ ਨਰਦ । ਗੁਰਮੁਖ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਰਦ ਪਕਾ ਕੇ
 ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਪੁਕਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਦੇਖੋ
 ਪੰ ੮੪੨. ਫੁਟ ਨੋਟ * ।

* ਇਕੋ ਹਰੀ ਦਾ ਰਾਜ ਸਭ ਉੱਤੇ ਮੰਨਣ ਦੀ ਸਮਝਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।
 ਅਸਲ ਪਰਮ-ਹੰਸ, ਵੇਰਾਗੀ, ਪੰਡਿਤ, ਉਦਾਸੀ ਆਦਿ ਓਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹਉਮੈ ਮਾਰ ਕੇ
 ਹਰੀ-ਨਾਮ ਵਿਚ ਲਕੜਦੇ ਹਨ ।

ਅਮਰੁ^੧ ਏਕਾ ਪਤਿਸਾਹੀ^੨ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਸਿਰਿ ਕਾਰ ਬਣਾਈ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਸੋ ਜਨੁ
 ਨਿਰਮਲੁ ਜਿਨਿ ਆਪੁ^੩ ਪਛਾਤਾ ॥ ਆਪੇ ਆਇ ਮਿਲਿਆ ਸੁਖਦਾਤਾ ॥ ਰਸਨਾ^੪
 ਸਬਦਿ ਰਤੀ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਦਰਿ ਸਾਚੈ ਪਤਿ ਪਾਈ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੫ ਨਾਮਿ ਮਿਲੈ
 ਵਡਿਆਈ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਨਿੰਦਕਿ ਪਤਿ ਗਵਾਈ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਪਰਮਹੰਸ^੬
 ਬੈਰਾਗੀ ਨਿਜਘਰਿ^੭ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਸਬਦਿ ਮਰੈ ਸੋਈ ਜਨੁ ਪੂਰਾ ॥
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਆਖਿ ਸੁਣਾਏ ਸੂਰਾ^੮ ॥ ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੁ ਸਾਚਾ ਮਨੁ
 ਪੀਵੈ^੯ ਭਾਇ ਸੁਭਾਈ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਪੜਿ ਪੰਡਿਤੁ ਅਵਰਾ ਸਮਝਾਏ ॥ ਘਰ ਜਲਤੇ
 ਕੀ ਖਬਰਿ ਨ ਪਾਏ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਈਐ ਪੜਿ ਥਾਕੇ ਸਾਂਤਿ
 ਨ ਆਈ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਇਕਿ ਭਸਮ ਲਗਾਇ ਫਿਰਹਿ ਭੇਖਧਾਰੀ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੇ
 ਹਉਮੈ ਕਿਨਿ^{੧੦} ਮਾਰੀ ॥ ਅਨਦਿਨੁ^{੧੧} ਜਲਤ ਰਹਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਭਰਮਿ ਭੇਖਿ
 ਭਰਮਾਈ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਇਕਿ ਗ੍ਰਿਹ ਕੁਟੰਬ ਮਹਿ ਸਦਾ ਉਦਾਸੀ ॥ ਸਬਦਿ ਮੁਏ
 ਹਰਿਨਾਮਿ ਨਿਵਾਸੀ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਸਦਾ ਰਹਹਿ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ^{੧੨} ਭੇਭਾਇ ਭਗਤਿ
 ਚਿਤੁ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਨਿੰਦਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵਿਗੁਤਾ^{੧੩} ॥^{੧੪} ਅੰਤਰਿ
 ਲੇਤੁ ਭਉਕੈ ਜਿਸੁ ਕੁਤਾ ॥ ਜਮਕਾਲੁ ਤਿਸੁ ਕਦੇ ਨ ਛੋਡੇ ਅੰਤਿ ਗਇਆ ਪਛੁਤਾਈ
 ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਸਚੀ ਪਤਿ ਹੋਈ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੇ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਵੈ ਕੋਈ ॥
 ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੋ ਨਾਉ ਨ ਪਾਏ ਪ੍ਰਭਿ^{੧੫} ਜੈਸੀ ਬਣਤ ਬਣਾਈ ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਇਕਿ
^{੧੬} ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਬਹੁਤੁ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ਇਕਿ ਅਹਿਨਿਸਿ^{੧੭} ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ॥
 ਜਿਸ ਨੋ ਆਪਿ ਮਿਲਾਏ ਮੋ ਬੂਝੈ ਭਗਤਿ ਭਾਇ ਭਉ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਇਸਨਾਨੁ
 ਦਾਨੁ ਕਤਹਿ ਨਹੀ ਬੁਝਹਿ ॥ ਇਕਿ ਮਨੁਆ ਮਾਰਿ ਮਨੈ ਸਿਉ ਨੁਝਹਿ^{੧੮} ॥
 ਸਾਚੈ ਸਬਦਿ ਰਤੇ^{੧੯} ਇਕ ਰੰਗੀ ਸਾਚੈ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਆਪੇ
 ਸਿਰਜੇ^{੨੦} ਦੇ ਵਡਿਆਈ ॥ ਆਪੇ ਭਾਣੇ ਦੇਇ ਮਿਲਾਈ ॥ ਆਪੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇ
 ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਭਿ ਇਉ ਫੁਰਮਾਈ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹਿ ਸੇ
 ਜਨ ਸਾਚੇ ॥ ਮਨਮੁਖ ਸੇਵਿ ਨ ਜਾਣਨਿ ਕਾਚੇ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੇ
 ਜਿਉ ਭਾਵੈ^{੨੧} ਤਿਉ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਸਾਚਾ ਏਕੋ ਦਾਤਾ ॥ ਪੂਰੈ
 ਭਾਗਿ ਗੁਰਸਬਦੁ ਪਛਾਤਾ ॥ ਸਬਦਿ ਮਿਲੇ ਸੇ ਵਿਛੁੜੇ ਨਾਹੀ ਨਦਰੀ ਸਹਜਿ
 ਮਿਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ ਮੈਲੁ ਕਮਾਇਆ ॥ ਮਰਿ ਮਰਿ
 ਜੰਮਹਿ ਦੂਜਾ ਭਾਇਆ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ਮਨਿ ਦੇਖਹੁ
^{੨੨} ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਕਰਸੀ ॥ ਆਪਹੁ^{੨੩}

੧ ਹੁਕਮ ।
੨ ਸਦਾ ਸਿਰ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ।
੩ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ।
੪ ਜੀਭ ।
੫ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਨੂੰ ।
੬ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਨਿੰਦਕ ਨੇ ।
੭ ਪੁਰਨ ਪੁਰਖ, ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨੀ ।
੮ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ, ਭਾਵ ਹਰੀ ਵਿਚ ।
੯ ਬਹਾਦਰ । (ਗੁਰੂ ਦਾ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਹੈ ।)
੧੦ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ।
੧੧ ਕਿਸ ਨੇ ? ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ।
੧੨ ਹਰ ਰੋਜ਼ ।

੧੩ ਹਰੀ ਦੇ ਭਰ ਅਤੇ ਭਗਤੀ-ਭਾਵ ਵਿਚ ਚਿਤ
ਲਾ ਕੇ ।
੧੪ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
੧੫ ਜਿਸ ਅੰਦਰ ਲੋਭ ਕੁੱਤਾ ਭੋਕਦਾ ਹੈ ।
੧੬ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੋਗੀ ।
੧੭ ਦਿਨ ਰਾਤ ।
੧੮ ਲੜੇ ਹਨ ।
੧੯ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
੨੦ ਤਿਵੇਂ ਕਾਤੇ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
੨੧ ਧਿਆਨ ਲਾ ਕੇ, ਛੁੰਘੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ।
੨੨ ਆਪਣੇ ਆਪ ।

ਹੋਆ ਨਾ ਕਿਛੁ ਹੋਸੀ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ਦਰਿ ਸਾਚੈ ਪਤਿ ਪਾਈ
 ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੩ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ * ॥ ਜੋ ਆਇਆ ਸੋ ਸਭੁ ਕੋ ਜਾਸੀ ॥ 'ਦੂਜੈ ਭਾਇ
 ਬਾਧਾ ਜਮ ਫਾਸੀ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਰਾਖੇ ਸੇ ਜਨ ਉਬਰੇ^੨ ਸਾਚੇ ਸਾਚਿ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥
 ੧ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਸੋਈ ਜਨੁ ਲੇਖੈ^੩ ॥
 'ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ ਤਿਸੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸੂਝੈ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧੁ ਕਮਾਈ ਹੇ ॥ ੨ ॥
 'ਮਨਮੁਖ ਸਹਸਾ ਬੂਝ ਨ ਪਾਈ ॥ ਮਰਿ ਮਰਿ ਜੰਮੈ ਜਨਮੁ ਗਵਾਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੬
 ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਸਹਜੇ^੭ ਸਾਚਿ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਧੰਧੈ ਧਾਵਤ ਮਨੁ
 ਭਇਆ ਮਨੂਰਾ^੮ ॥ 'ਫਿਰਿ ਹੋਵੇ ਕੰਚਨੁ ਭੇਟੇ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਲਏ
 ਸੁਖੁ ਪਾਏ ਪੂਰੈ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਈ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਦੁਰਮਤਿ^{੧੦} ਝੂਠੀ ਬੁਰੀ ਬੁਰਿਆਰਿ^{੧੧} ॥
 ਅਉਗਣਿਆਰੀ ਅਉਗਣਿਆਰਿ^{੧੧} ॥ ਕਚੀ ਮਤਿ ਫੀਕਾ ਮੁਖਿ ਬੋਲੈ ਦੁਰਮਤਿ
 ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਈ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਅਉਗਣਿਆਰੀ ਕੰਤ ਨ ਭਾਵੈ ॥ ਮਨ ਕੀ ਜੂਠੀ^{੧੨}
 ਜੂਠੁ ਕਮਾਵੈ ॥ ਪਿਰ ਕਾ ਸਾਉ^{੧੩} ਨ ਜਾਣੈ ਮੂਰਖਿ^{੧੧} ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਬੂਝ ਨ ਪਾਈ
 ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਦੁਰਮਤਿ^{੧੦} ਖੋਟੀ ਖੋਟੁ ਕਮਾਵੈ ॥ ਸੀਗਾਰੁ ਕਰੇ ਪਿਰਖਸਮ ਨ ਭਾਵੈ ॥
 ਗੁਣਵੰਤੀ ਸਦਾ ਪਿਰੁ ਰਾਵੈ^{੧੪} ॥ 'ਸਤਿਗੁਰਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਈ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਆਪੇ ਹੁਕਮੁ
 ਕਰੇ ਸਭੁ ਵੇਖੈ ॥ ਇਕਨਾ ਬਖਸਿ ਲਏ 'ਦੁਰਿ ਲੇਖੈ ॥ ਅਨਦਿਨੁ^{੧੭} ਨਾਮਿ
 ਰਤੇ ਸਚੁ ਪਾਇਆ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਈ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਹਉਮੈ ਧਾਤੁ^{੧੮} ਮੋਹ ਰਸਿ
 ਲਾਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੬ ਲਿਵ ਸਾਚੀ ਸਹਜਿ^{੧੯} ਸਮਾਈ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲੈ ਆਪੇ ਕਰਿ
 ਵੇਖੈ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਬੂਝ ਨ ਪਾਈ ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਇਕਿ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ ਸਦਾ ਜਨ
 ਜਾਗੇ ॥ ਇਕਿ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਸੋਇ ਰਹੇ ਅਭਾਗੇ ॥ ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਆਪੇ
 ਹੋਰੁ ਕਰਣਾ ਕਿਛੁ ਨ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਕਾਲੁ ਮਾਰਿ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਨਿਵਾਰੇ^{੨੦} ॥
 ਹਰਿਕਾ ਨਾਮੁ ਰਖੈ ਉਰਧਾਰੇ^{੨੧} ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿਕੈ ਨਾਮਿ
 ਸਮਾਈ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ 'ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਫਿਰੈ ਦੇਵਾਨੀ^{੨੨} ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਦੁਖ ਮਾਹਿ
 ਸਮਾਨੀ ॥ ਬਹੁਤੇ ਭੇਖ ਕਰੈ ਨਹ ਪਾਏ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੁਖੁ ਨ ਪਾਈ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥
 ਕਿਸ ਨੋ ਕਹੀਐ ਜਾ ਆਪਿ ਕਰਾਏ ॥ ਜਿਤੁ ਭਾਵੈ ਤਿਤੁ ਰਾਹਿ ਚਲਾਏ ॥ ਆਪੇ
 ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਸੁਖਦਾਤਾ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਚਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਆਪੇ
 ਭੁਗਤਾ^{੨੩} ॥ ਆਪੇ ਸੰਜਮੁ^{੨੪} ਆਪੇ ਜੁਗਤਾ^{੨੫} ॥ ਆਪੇ ਨਿਰਮਲੁ ਮਿਹਰਵਾਨੁ
 ਮਧੂਸੂਦਨੁ^{੨੬} ਜਿਸਦਾ ਹੁਕਮੁ ਨ ਮੋਟਿਆ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ਜਿਨੀ
 ਏਕੋ ਜਾਤਾ ॥ 'ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਸਿ ਰਹਿਆ ਜਗਜੀਵਨੁ ਦਾਤਾ ॥ ਇਕਬੈ

੧ ਦ੍ਰੋਣ ਭਾਵ ਵਿਚ, ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ
 ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਲੱਗਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ।
 ੨ ਤਰ ਗਏ ।
 ੩ ਲੰਬੇ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਕਸੂਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੪ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ
 ਹੋਇਆ ਹੈ ।
 ੫ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਨੂੰ ਭਰਮ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ,
 ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ।
 ੬ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੭ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ, ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ।
 ੮ ਨਿਕੰਮਾ ਲੋਹਾ ।
 ੯ ਜੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਮੁੜ ਕੇ ਸੋਨਾ ਹੋ
 ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੦ ਖੋਟੀ ਬੁਧੀ ਵਾਲੀ ।
 ੧੧ ਅੰਤਲੀ ਸਿਹਾਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਲਿੰਗ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ
 ਹੈ । ਦੇਖੋ ਨੰਮ ੧੭ ।
 ੧੨ ਬੁਠੀ ।
 ੧੩ ਸੂਝਾ, ਭਾਵ ਮਰਫੀ ।
 ੧੪ ਭੋਗਦੀ ਹੈ ।

੧੫ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੇ ਹਰੀ
 ਨਾਲ ਮਿਲਾਈ ਹੈ ।
 ੧੬ ਆਪਣੇ ਧੁਰ-ਹਜ਼ੂਰੇ ਪਏ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ।
 ੧੭ ਹਰ ਰੋਜ਼ ।
 ੧੮ ਦੇੜ-ਭੱਜ ਵਾਲੀ, ਮਾਇਆ ('ਸਹਜ' ਦੇ
 ਟਾਕਰੇ ਤੇ) । ਹਉਮੈ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਜੀਵ ਨੂੰ
 ਮੋਹ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਲਾਂਦੀ ਹੈ ।
 ੧੯ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ, ਦੇੜ-ਭੱਜ ਤੋਂ ਉਤਾਹਾਂ
 ਪੂਰਣ ਟਿਕਾਉ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿਚ ।
 ੨੦ ਦੂਰ ਕਰੇ ।
 ੨੧ ਦਿਲ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ।
 ੨੨ ਕਮਲੀ ।
 ੨੩ ਭੋਗਣਹਾਰ ।
 ੨੪ ਸੰਕੋਚ, ਨਿਰਲੋਪਤਾ (ਜੁਗਤਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ
 ਤੇ) ।
 ੨੫ ਸਭ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਣਾ ।
 ੨੬ [ਮਧੁ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੨੭ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ।

੪

* ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁਖ ਕਦੀ ਸਮਝਦਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ, ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ
 ਮਾਇਆ ਦੇ ਪੰਜੇ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਸਦਕਾ ਮਿਲਦਾ
 ਹੈ, ਵਿਰਤਾਂ ਹਰੀ ਹਰ ਥਾਂ ਪਸਰਿਆ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਭੀ ਉਸੇ ਦੀ ਜੋਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
 ਦਿਸਦਾ ਹੈ ।

ਗੁਪਤੁ ਪਰਗਟੁ ਹੈ ਆਪੇ ਗੁਰਮੁਖਿ^੧ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੧
 ਹਰਿ ਜੀਉ ਏਕੋ ਜਾਤਾ ॥ ਅੰਤਰਿ ਨਾਮੁ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਦੇਹਿ ਮੋਈ
 ਜਨੁ ਪਾਏ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਵਡਾਈ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੪ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ * ॥
 ੨ਸਚੁ ਸਾਲਾਹੀ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰੈ ॥ ਸਤੁ ਜਗੁ ਹੈ ਤਿਸ ਹੀ ਕੈ ਚੀਰੈ ॥ ੧ ॥ ਸਭਿ
 ਘਟ ਭੋਗਵੈ ਸਦਾ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਆਪੇ ਸੂਖ ਨਿਵਾਸੀ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ੪ ॥ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ
 ਸਚੀ ਨਾਈ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ^੬ ਮੰਨਿ ਵਸਾਈ ॥ ਆਪੇ ਆਇ ਵਸਿਆ ਘਟ
 ਅੰਤਰਿ ਤੂਟੀ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸੀ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਕਿਸੁ ਸੇਵੀ^੭ ਤੈ ਕਿਸੁ ਸਾਲਾਹੀ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ
 ਸੇਵੀ ਸਬਦਿ ਸਾਲਾਹੀ ॥ ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਮਤਿ ਉਤਮ ਅੰਤਰਿ ਕਮਲੁ^੮
 ਪ੍ਰਗਾਸੀ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਦੇਹੀ ਕਾਚੀ ਕਾਗਦਮਿਕਦਾਰਾ^੯ ॥ ਬੁੰਦ ਪਵੈ ਬਿਨਸੈ ਢਹਤ
 ਨ ਲਾਗੈ ਬਾਰਾ^{੧੦} ॥ ੧੧ ॥ ਕੰਚਨ ਕਾਇਆ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਜਿਸੁ ਅੰਤਰਿ ਨਾਮੁ
 ਨਿਵਾਸੀ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ੧੨ ॥ ਸਚਾ ਚਉਕਾ ਸੁਰਤਿ ਕੀ ਕਾਰਾ ॥ ਹਰਿਨਾਮੁ ਭੋਜਨੁ ਸਚੁ
 ਆਧਾਰਾ^{੧੩} ॥ ਸਦਾ ਤ੍ਰਿਪਤਿ^{੧੪} ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਹੈ ਪਾਵਨੁ^{੧੫} ਜਿਤੁ ਘਟਿ ਹਿਨਾਮੁ
 ਨਿਵਾਸੀ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਹਉ ਤਿਨ ਬਲਿਹਾਰੀ ਜੋ ਸਾਚੈ ਲਾਗੇ ॥ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਵਹਿ
 ਅਨਦਿਨੁ^{੧੬} ਜਾਗੇ ॥ ਸਾਚਾ ਸੂਖੁ ਸਦਾ ਤਿਨ ਅੰਤਰਿ ਰਸਨਾ^{੧੭} ਹਰਿ ਰਸਿ ਰਾਸੀ^{੧੮}
 ਹੇ ॥ ੬ ॥ ੧੯ ॥ ਹਰਿਨਾਮੁ ਚੇਤਾ ਅਵਰੁ ਨ ਪੂਜਾ ॥ ਏਕੋ ਸੇਵੀ ਅਵਰੁ ਨ ਦੂਜਾ ॥ ਪੂਰੈ
 ਗੁਰਿ ਸਭੁ ਸਚੁ ਦਿਖਾਇਆ ਸਚੈ ਨਾਮਿ ਨਿਵਾਸੀ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ੨੦ ॥ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਜੋਨੀ
 ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਆਇਆ ॥ ਆਪਿ ਭੂਲਾ ਜਾ ਖਸਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਮਿਲੈ
 ਤਾ ਗੁਰਮੁਖਿ^੧ ਬੂਝੈ ੨੧ ॥ ਚੀਨੈ ਸਬਦੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਕਾਮਿ ਰੋਧਿ ਭਰੇ ਹਮ
 ਅਪਰਾਧੀ ॥ ੨੨ ॥ ਕਿਆ ਮੁਹੁ ਲੈ ਬੋਲਹ ਨਾ ਹਮ ਗੁਣ ਨ ਸੇਵਾ ਸਾਧੀ ॥ ਡੁਬਦੇ ਪਾਬਰ^{੨੩}
 ਮੇਲਿ ਲੈਹੁ ਤੁਮ ਆਪੇ ਸਾਚੁ ਨਾਮੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਨਾ ਕੋਈ ਕਰੇ ਨ ਕਰਣੈ ਜੋਗਾ ॥
 ਆਪੇ ਕਰਹਿ ਕਰਾਵਹਿ ਸੁ ਹੋਇਗਾ ॥ ੨੪ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਲੈਹਿ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ਸਦ ਹੀ
 ਨਾਮਿ ਨਿਵਾਸੀ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ੨੫ ॥ ਇਹੁ ਤਨੁ ਧਰਤੀ ਸਬਦੁ ਬੀਜਿ ਅਪਾਰਾ ॥ ਹਰਿ
 ਸਾਚੇ ਸੇਤੀ ਵਣਜੁ ਵਾਪਾਰਾ ॥ ਸਚੁ ਧਨੁ ਜੰਮਿਆ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਅੰਤਰਿ ਨਾਮੁ
 ਨਿਵਾਸੀ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਅਵਗਣਿਆਰੇ ਨੋ ਗੁਣੁ ਕੀਜੈ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸਿ
 ਲੈਹਿ ਨਾਮੁ ਦੀਜੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੬} ਹੋਵੈ ਸੋ ਪਤਿ ਪਾਏ ੨੭ ॥ ਇਕਤੁ ਨਾਮਿ ਨਿਵਾਸੀ
 ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਅੰਤਰਿ ਹਰਿਧਨੁ ਸਮਝ ਨ ਹੋਈ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਬੂਝੈ ਕੋਈ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੬} ਹੋਵੈ ਸੋ ਧਨੁ ਪਾਏ ਸਦ ਹੀ ਨਾਮਿ ਨਿਵਾਸੀ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਅਨਲ^{੨੮}
 ਵਾਉ^{੨੯} ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਸੁਧਿ ਨ ਕਾਈ ॥ ਮਨਮੁਖ ਅੰਧੇ

- ੧ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
- ੨ ਮੈਂ ਸਚੇ ਤੇ ਗਹਿਰ-ਗੰਢੀਰ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ।
- ੩ [ਫਾ. ਚੀਰਾ=ਕਪੜਾ, ਪੱਲਾ] ਪੱਲੇ ਵਿਚ, ਹਦ ਵਿਚ, ਵਸੀਕਾਰ ਵਿਚ।
- ੪ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ (ਜੀਵ) ਭੋਗਦਾ ਹੈ ।
- ੫ ਉਹ ਸਚਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ! ਦੇਖੋ ਪੰ. ੫੮੪, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੬ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ।
- ੭ ਮੈਂ ਸੇਵਾ ।
- ੮ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਕਮਲ ।
- ੯ [ਅ.] ਵਾਂਗ ।
- ੧੦ ਦੇਹੀ ।
- ੧੧ (ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ) ਉਸ ਦੀ ਦੇਹੀ ਸੋਨੇ ਵਰਗੀ ਪੱਕੀ, ਸੋਹਣੀ ਤੇ ਅਰੋਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ ।
- ੧੨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚੋਕਾ ਸਚ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਚੀ ਸੂਰਤ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਹਨ । ਕਾਰਾਂ=ਲੀਕਾਂ (ਚੋਕੇ ਦੀਆਂ) ।
- ੧੩ ਖੁਰਾਕ ।
- ੧੪ ਰਜੇ ਹੋਏ ।
- ੧੫ ਪਵਿੱਤਰ ।

- ੧੬ ਹਰ ਰੋਜ਼ ।
- ੧੭ ਜੀਭ ।
- ੧੮ ਰਸੀ ਹੋਈ ਹੈ ।
- ੧੯ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੀ ਚੇਤਦਾ ਹਾਂ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੂਜਦਾ ।
- ੨੦ ਭੋਂ ਭੋਂ ਕੇ ।
- ੨੧ ਅਮਿਟ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ।
- ੨੨ ਕਿਹੜਾ ਮੂੰਹ ਲੈ ਕੇ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਆਖੀਏ ? ਭਾਵ ਸਾਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਕਿਵੇਂ ਹੀਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਨਾ ਗੁਣ ਹਨ, ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਕਮਾਈ ਹੈ ?
- ੨੩ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਭਾਰੇ ਹੋਏ ਹੋਏ ।
- ੨੪ ਜੇ ਤੂੰ ਆਪੇ ਬਖਸ਼ ਲਵੇਂ, ਤਾਂ ਜੀਵ ਸੁਖ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੫ ਇਹ ਸਰੀਰ ਜਿਮੀਂ ਹੈ ; ਇਸ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬੀਜੇ ।
- ੨੬ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ।
- ੨੭ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੀ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
- ੨੮ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪ ਅਗਨੀ ।
- ੨੯ ਵਾਸਨਾ ਰੂਪ ਪਵਨ । ਅੱਗ ਤੇ ਹਵਾ ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਤੇ ਵਾਸਨਾ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਭਰਮ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

* ਹਰੀ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਵਸਾਉਣ ਨਾਲ ਮੋਤ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਤ ਉੱਜਲ ਹੁੰਦੀ, ਦੇਹੀ ਅਰੋਗ ਤੇ ਸੁਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਹਰੀ ਦੀ ਮੋਢੀ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਮਝਾਣਾ ਭੀ ਹਰੀ ਵਲੋਂ ਹੀ ਹੈ ।

ਕਿਛੁ ਨ ਸੂਝੈ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਗਾਸੀ ਹੋ ॥ ੧੪ ॥ ਮਨਮੁਖ^੧ ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ
 ਸੂਤੇ ॥ ^੨ਅਪਣਾ ਘਤੁ ਨ ਸਮਾਲਹਿ ਅੰਤਿ ਵਿਗੂਤੇ^੩ ॥ ਪਰਨਿੰਦਾ ਕਰਹਿ ਬਹੁ
 ਚਿੰਤਾ ਜਾਲੈ ^੪ਦੁਖੇ ਦੁਖਿ ਨਿਵਾਸੀ ਹੋ ॥ ੧੫ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤੈ ਕਾਰ ਕਰਾਈ ॥ ਆਪੇ
 ਗੁਰਮੁਖਿ^੫ ਦੇਇ ਬੁਝਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ
 ਨਿਵਾਸੀ ਹੋ ॥ ੧੬ ॥ ੫ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ * ॥ 'ਏਕੋ ਸੇਵੀ ਸਦਾ ਬਿਰੁ ਸਾਚਾ ॥
 ਦੂਜੈ' ਲਾਗਾ ਸਤੁ ਜਗੁ ਕਾਚਾ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਸਦਾ ਸਚੁ ਸਾਲਾਹੀ 'ਸਾਚੇ ਹੀ ਮਾਚਿ
 ਪਤੀਜੇ ਹੋ ॥ ੧ ॥ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਬਹੁਤੇ ਮੈ ਏਕੁ ਨ ਜਾਤਾ ॥ ਆਪੇ ਲਾਇ ਲਏ
 ਜਗਜੀਵਨੁ ਦਾਤਾ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ਗੁਰਮਤਿ ਇਹੁ ਮਨੁ ਭੀਜੇ ਹੋ ॥
 ੨ ॥ ਮਾਇਆ ਲਹਰਿ 'ਸਬਦਿ ਨਿਵਾਰੀ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹਉਮੈ ਮਾਰੀ ॥
 ਸਹਜੇ^{੧੦} ਗੁਣ ਗਾਵੈ 'ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ 'ਰਸਨਾ ਰਾਮੁ ਰਵੀਜੈ ਹੋ ॥ ੩ ॥ ਮੇਰੀ
 ਮੇਰੀ ਕਤਤ ਵਿਹਾਣੀ^{੧੨} ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਨ ਬੂਝੈ ਫਿਰੈ ਦਿਆਣੀ ॥ ਜਮਕਾਲੁ ਘੜੀ
 ਮੁਹਤੁ^{੧੪} ਨਿਹਾਲੇ^{੧੫} 'ਅਨਦਿਨੁ ਆਰਜਾ ਛੀਜੈ ਹੋ ॥ ੪ ॥ ਅੰਤਰਿ ਲੋਭੁ ਕਰੇ
 ਨਹੀ ਬੂਝੈ ॥ ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਜਮਕਾਲੁ ਨ ਸੂਝੈ ॥ ਐਥੈ ਕਮਾਣਾ ਸੁ ਅਗੈ ਆਇਆ
 ਅੰਤਕਾਲਿ ਕਿਆ ਕੀਜੈ ਹੋ ॥ ੫ ॥ ਜੋ ਸਚਿ ਲਾਗੇ ਤਿਨ ਸਾਚੀ ਮੋਇ^{੧੭} ॥ ਦੂਜੈ'
 ਲਾਗੇ ਮਨਮੁਖਿ ਰੋਇ ॥ 'ਦੁਹਾ ਸਿਰਿਆ ਕਾ ਖਸਮੁ ਹੈ ਆਪੇ ਆਪੇ ਗੁਣ ਮਹਿ
 'ਭੀਜੈ ਹੋ ॥ ੬ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਜਨੁ ਮੋਹੈ ॥ ਨਾਮ ਰਸਾਇਣਿ^{੨੦} ਇਹੁ ਮਨੁ
 ਮੋਹੈ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਮੈਲੁ ਪਤੰਗੁ^{੨੧} ਨ ਲਾਗੈ ਗੁਰਮਤੀ ਹਰਿਨਾਮਿ ਭੀਜੈ ਹੋ ॥
 ੭ ॥ ਸਭਨਾ ਵਿਚਿ ਵਰਤੈ ਇਤੁ ਸੋਈ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ^{੨੨} ਪਰਗਟੁ ਹੋਈ ॥ ਹਉਮੈ
 ਮਾਰਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਨਾਇ ਸਾਚੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜੈ ਹੋ ॥ ੮ ॥ ^{੨੩}ਕਿਲਬਿਖ
 ਦੁਖ ਨਿਵਾਰਣਹਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੇਵਿਆ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਆਪੇ
 ਆਪਿ ਵਰਤੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਨੁ ਮਨੁ ਭੀਜੈ ਹੋ ॥ ੯ ॥ ^{੨੪}ਮਾਇਆ ਅਗਨਿ ਜਲੇ
 ਸੰਸਾਰੇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਿਵਾਰੈ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ਅੰਤਰਿ ਸਾਂਤਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ
 ਗੁਰਮਤੀ ਨਾਮੁ ਲੀਜੈ ਹੋ ॥ ੧੦ ॥ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਾਸਣਿ^{੨੫} ਬੈਠੇ ਜਮ ਕਾ ਭਉ
 ਪਾਵਹਿ ॥ ਜਮੁ ਨ ਛੋਡੇ ਬਹੁ ਕਰਮ ਕਮਾਵਹਿ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੈ^{੨੬} ਤਾ ਮੁਕਤਿ
 ਪਾਈਐ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਸਨਾ ਪੀਜੈ ਹੋ ॥ ੧੧ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਅੰਤਰਿ ਭਗਤਿ ਨ
 ਹੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਭਗਤਿ ਸਾਂਤਿ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਪਵਿਤ੍ਰੁ^{੨੭} ਪਾਵਨ ਸਦਾ ਹੈ ਬਾਣੀ
 ਗੁਰਮਤਿ ਅੰਤਰੁ^{੨੮} ਭੀਜੈ ਹੋ ॥ ੧੨ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ^{੨੯} ਵੀਚਾਰੀ ॥
^{੩੦}ਤ੍ਰੇਗੁਣ ਬਧਕ ਮੁਕਤਿ ਨਿਰਾਰੀ ॥ ^{੩੧}ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ ਏਕੋ ਹੈ ਜਾਤਾ ॥

- ੧ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕੇ ਨਹੀਂ ਚਲਦੇ ।
- ੨ ਆਪਣਾ ਅਸਲੀ ਘਰ, ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਵਸਣਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦੇ ।
- ੩ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
- ੪ ਦੁਖ ਹੀ ਦੁਖ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
- ੫ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ।
- ੬ ਮੈਂ ਇਕੋ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸੇਵਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸਚਾ ਹੈ ।
- ੭ ਦੋਤ ਭਾਵ ਵਿਚ ।
- ੮ ਸਚੇ ਲੋਕ ਹੀ ਸਚ ਦੁਆਰਾ ਪਤੀਜਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਸਚ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਚ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਮ ਸੰਸਾਰੀ ਤਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਸਵਾਦਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
- ੯ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ।
- ੧੦ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ ।
- ੧੧ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ।
- ੧੨ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੩ ਗੁਬਰ ਗਈ (ਉਮਰ) ।
- ੧੪ [ਮੁਹੁਰਤ] ਦੇ ਘੜੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ।
- ੧੫ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਤਾੜਦਾ ਹੈ ।
- ੧੬ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਉਮਰ ਘਟਦੀ ਹੈ ।
- ੧੭ ਸੋਭਾ, ਸੁਹਰਤ ।
- ੧੮ ਲੋਕ ਪੁਲੋਕ ਦਾ ।
- ੧੯ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

- ੨੦ [ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ] ਰਸਾਇਣ ਨਾਲ, ਉਤਮ ਰਸ ਨਾਲ । ਨਾਮ ਦੇ ਉਤਮ ਰਸ ਨਾਲ ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਰਸੀਲੇ ਨਾਮ ਦੇ ਮੋਹ ਕਰਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੀ ਮੱਲ ਰਤਾ ਭਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ ।
- ੨੧ ਰਤਾ ਵੀ ।
- ੨੨ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
- ੨੩ ਪਾਪ ਅਤੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਸੋਵਿਆ ।
- ੨੪ ਮਾਇਆ ਦੀ ਅੱਗ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਲ ਰਹੀ ਹੈ; ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖ ਆਦਮੀ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ।
- ੨੫ ਇੰਦਰ ਦੇ ਆਸਣ ਤੇ । ਇੰਦਰ ਜਹੇ ਮੁਖੀ ਦੇਵਤੇ ਭੀ ਆਪਣੇ ਤਖਤ ਉੱਤੇ ਬੈਠੇ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਰਖਦੇ ਹਨ ।
- ੨੬ ਮਿਲੇ ।
- ੨੭ ਪਵਿੱਤਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ।
- ੨੮ ਹਿਰਦਾ ।
- ੨੯ ਸ਼ਿਵਜੀ ।
- ੩੦ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਬਧੇ ਹਨ ਤੇ ਮੁਕਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੪੦, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੩੧ ਗੁਰਮੁਖ ਲਈ ਗਿਆਨ ਇਹੋ ਹੈ, ਕਿ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ ।

* ਸਦੀਵੀ ਹਸਤੀ ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਦੀ ਹੈ ; ਉਸ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਕੇ ਸਦੀਵੀ ਬਿੰਦਗੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ (੧) । ਇਹ ਸਲਾਹਾ ਗੁਰਮਤ ਦੁਆਰਾ ਸਿਖੀਦੀ ਹੈ (੨) । ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਮਾਇਆ ਦੀ ਚੋਸ਼ਟਾ ਵਲੋਂ ਹਟ ਕੇ ਮਨ ਸਾਫ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ; ਫਿਰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ (੩) । ਮਨਮੁਖ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ ਮੌਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (੪-੬) । ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲਗਿਆਂ ਮਨ ਨਾਮ ਵਿਚ ਮਗਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ (੭), ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ਹਰੀ ਵਰਤਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਹਉਮੈ ਆਦਿ ਪਾਪ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (੮-੧੦) । ਮੌਤ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਵਡੇ ੨ ਦੇਵਤੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕੇ । ਇਹ ਛੁਟਕਾਰਾ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਭੇਟਣ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੧੧) । ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਾ ਭੇਟਣ ਵਾਲੇ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ; ਕੇਵਲ ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਭਗਤੀ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ (੧੨) । ਵਡੇ ੨ ਦੇਵਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਉਪੋੜ-ਬੁਣ ਵਿਚ ਬੰਦ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ; ਕੇਵਲ ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਤਿਗੁਣ-ਅਤੀਤ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (੧੩) । ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੀਆਂ ਫੋਕੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । (੧੪-੧੫) । ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੀ ਸਚੇ ਹਰੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ (੧੬) ।

ਅਨਦਿਨੁ^੧ ਨਾਮੁ ਰਵੀਜੈ^੨ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਬੇਦ ਪੜਹਿ ਹਰਿਨਾਮੁ ਨ ਬੁਝਹਿ ॥
 ਮਾਇਆ ਕਾਰਣਿ ਪੜਿ ਪੜਿ ਲੂਝਹਿ^੩ ॥ ਅੰਤਰਿ ਮੈਲੁ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧਾ
 ਕਿਉਕਰਿ^੪ ਦੁਤਰੁ ਤਰੀਜੈ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਬੇਦ ਬਾਦ ਸਭਿ ਆਖਿ ਵਖਾਣਹਿ ॥ ਨ
 ਅੰਤਰੁ ਭੀਜੈ ਨ ਸਬਦੁ ਪਛਾਣਹਿ ॥ ਖੁੰਨੁ ਪਾਪੁ ਸਭੁ ਬੇਦਿ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜੈ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਆਪੇ ਸਾਚਾ ਏਕੋ ਸੋਈ ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ
 ਨ ਕੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਮਨੁ ਸਾਚਾ ਸਚੇ ਸਚੁ ਰਵੀਜੈ^੨ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੬ ॥
 ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ * ॥ ਸਚੈ ਸਚਾ ਤਖਤੁ ਰਚਾਇਆ ॥ ਨਿਜਘਰਿ ਵਸਿਆ
 ਤਿਥੈ ਮੋਹੁ ਨ ਮਾਇਆ ॥ ਸਦਹੀ ਸਾਰੁ ਵਸਿਆ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਕਰਣੀ ਸਾਰੀ^{੧੦} ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਸਚਾ ਸਉਦਾ ਸਚੁ ਵਾਪਾਰਾ ॥ ਨ ਤਿਥੈ ਭਰਮੁ ਨ
 ਦੂਜਾ ਪਸਾਰਾ ॥ ਸਚਾ ਧਨੁ^{੧੧} ਖਟਿਆ ਕਦੇ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਬੂਝੈ ਕੋ ਵੀਚਾਰੀ ਹੇ ॥
 ੨ ॥ ਸਚੈ ਲਾਏ ਸੇ ਜਨ ਲਾਗੇ ॥ ਅੰਤਰਿ ਸਬਦੁ^{੧੨} ਮਸਤਕਿ ਵਡ ਭਾਗੇ ॥ ਸਚੈ
 ਸਬਦਿ ਸਚਾ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਵੀਚਾਰੀ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਸਚੇ ਸਚਾ ਸਚੁ
 ਸਾਲਾਹੀ ॥ ਏਕੋ ਵੇਖਾ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਊਚੈ ਊਚੀ ਪਉੜੀ ਗਿਆਨਿ
 ਰਤਨਿ ਹਉਮੈ ਮਾਰੀ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਸਬਦਿ ਜਲਾਇਆ ॥ ਸਚੁ ਮਨਿ
 ਵਸਿਆ ਜਾ ਤੁਧੁ ਭਾਇਆ ॥ ਸਚੇ ਕੀ ਸਭ ਸਚੀ ਕਰਣੀ ਹਉਮੈ ਤਿਖਾ ਨਿਵਾਰੀ^{੧੩}
 ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਸਤੁ ਆਪੇ ਕੀਨਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲੈ ਕਿਨਹੀ
 ਚੀਨਾ^{੧੪} ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ਸਾਚੀ ਕਰਣੀ ਸਾਰੀ^{੧੦} ਹੇ ॥ ੬ ॥
 ਕਾਰ ਕਮਾਈ ਜੋ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਈ ॥ ਹਉਮੈ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਸਬਦਿ ਬੁਝਾਈ ॥ ਗੁਰਮਤਿ
 ਸਦਹੀ ਅੰਤਰੁ ਸੀਤਲੁ^{੧੫} ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਨਿਵਾਰੀ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਸਚਿ ਲਗੇ ਤਿਨ
 ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਭਾਵੈ ॥ ਸਚੈ ਸਬਦੇ ਸਚਿ ਸੁਹਾਵੈ ॥ ਐਥੈ ਸਾਚੇ ਮੇ ਦਰਿ ਸਾਚੇ
 ਨਦਰੀ ਨਦਰਿ ਸਵਾਰੀ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਬਿਨੁ ਸਾਚੇ ਜੋ ਦੂਜੈ ਲਾਇਆ ॥ ਮਾਇਆ
 ਮੋਹੁ^{੧੬} ਦੁਖ ਸਬਾਇਆ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਜਾਪੈ ਨਾਹੀ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਦੁਖੁ
 ਭਾਰੀ ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਸਾਚਾ ਸਬਦੁ ਜਿਨਾ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥ ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ
 ਤਿਨੀ ਕਮਾਇਆ ॥ ਸਚੇ ਸੇਵਹਿ ਸਚੁ ਧਿਆਵਹਿ ਸਚਿ ਰਤੇ ਵੀਚਾਰੀ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥
 ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਮੀਠੀ ਲਾਗੀ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਸੂਖ ਸਹਜ ਸਮਾਧੀ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ
 ਕਰਤਿਆ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਆ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵ ਪਿਆਰੀ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਸੇ ਜਨ
 ਸੁਖੀਏ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸਚ ਲਾਏ ॥ ਆਪੇ ਭਾਣੇ ਆਪਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਰਾਖੇ
 ਸੇ ਜਨ ਉਬਰੇ^{੧੭} ਹੋਰ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਖੁਆਰੀ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੮}

੧ ਹਰ ਰੋਜ਼ ।
 ੨ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ ।
 ੩ ਝਗੜਦੇ ਹਨ ।
 ੪ [ਸੰ. ਦੁਸਤਰ] ਔਖਾ ਤਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ
 (ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ) ।
 ੫ ਸਾਰੇ ਵੇਦ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ
 ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ
 ਸ਼ਾਂਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹਰੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲਭ
 ਸਕਦੇ ਹਨ ।
 ੬ ਵੇਦ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਹੀ ਸਮਝਾਇਆ,
 ਪਰ ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਣਾ
 ਹੋਇਆ ।
 ੭ ਸਰੇ ਹਰੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਚਾ ਤਖ਼ਤ ਬਣਾਇਆ
 ਹੈ । ਉਹ ਕਿਥੇ ? ਆਪਣੇ ਨਿਜ-ਸਰੂਪ ਵਿਚ ।
 ੮ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ।
 ੯ ਦਿਲ ਵਿਚ ।

੧੦ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ । ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਕਰਨੀ ਚੰਗੀ ਹੋ
 ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
 ੧੧ ਨਾਮ ਧਨ ।
 ੧੨ ਮਥੇ ਤੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਹਨ ।
 ੧੩ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਹਉਮੈ ਦੀ ਤੇਹ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ।
 ੧੪ ਸਮਝਿਆ । ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੇ ਹੀ
 ਇਹ ਭਲ ਸਮਝੀ ਹੈ ।
 ੧੫ ਠੰਢਾ ।
 ੧੬ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹਰੀ ਨੇ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਾਰ ਲਿਆ ਹੈ ।
 ੧੭ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੇ ਦੁਖ (ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਦੇ) ।
 ੧੮ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁਕਮ ।
 ੧੯ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਹਿਜ-ਸਮਾਧੀ ਵਾਲੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ
 ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੨੦ ਤਰ ਭਾਏ ।
 ੨੧ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।

* ਸਚਾ ਹਰੀ ਉਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਤਖ਼ਤ ਬਣਾ ਕੇ ਬਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ
 ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਕਰਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਸਤ ਹੀ ਵਸਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੧), ਸਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਥੇ ਕੋਈ
 ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਟਿਕ ਸਕਦਾ (੨) । ਇਹ ਸਭ ਦੀ ਲਗਨ ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਣ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਤੋਂ
 ਮਿਲਦੀ ਹੈ (੩) । ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਉਮੈ, ਮੋਹ ਆਦਿ ਦੇ ਮੰਦੇ ਭਾਵ ਮਰਦੇ ਹਨ (੪-੫), ਅਤੇ ਇਹ
 ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਭੀ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ (੬), ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੇ
 ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹਉਮੈ ਆਦਿ ਦੇ ਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਸਗੋਂ ਕਾਰ ਵਿਚ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ (੭) । ਜਿਹੜੇ ਸਚ ਵਿਚ
 ਲਗਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜਨਮ ਸਫਲ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (੮) ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਦੁਖ ਵਿਚ ਹੀ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ
 (੯) । ਸਚ ਵਿਚ ਤਦ ਲਗ ਸਕੀਦਾ ਹੈ ਜੇ ਸਚੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰੀਏ (੧੦) ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਵੀ ਸੇਵਾ
 ਕਰੀਏ (੧੧) । ਸਚ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਹੀ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹੀ ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਬਚਾਂਦਾ ਹੈ (੧੨) ।
 ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਹ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਚਾ ਹਰੀ ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਭ ਨੂੰ ਉਸੇ ਦਾ ਆਸਰਾ
 ਹੈ (੧੩) । ਹਉਮੈ ਆਦਿ ਦਾ ਕੋਈ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ । ਸਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਿਤੇ ਸਭ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ
 ਤੇ ਸਚ ਕਮਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੧੪) । ਸਭ ਕੁਝ ਹਰੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਸ ਹੈ, ਉਹ ਨੇ ਕੁਝ ਕਰਾਵ ਉਹੋ ਹੁੰਦਾ
 ਹੈ (੧੫-੧੬) ।

੧ ਸਾਚਾ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ॥ ਨਾ ਤਿਸੁ ਕੁਟੰਬੁ ਨਾ ਤਿਸੁ ਮਾਤਾ ॥ ਏਕੋ ਏਕੁ ਰਵਿਆ^੨
 ਸਭ ਅੰਤਰਿ ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਆਧਾਰੀ^੩ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ਏਦੂਜਾ
 ਭਾਇਆ ॥ ੪ ਕਿਛੁ ਨ ਚਲੈ ਧੁਰਿ ਖਸਮਿ ਲਿਖਿ ਪਾਇਆ ॥ ਗੁਰ ਸਾਚੇ ਤੇ ਸਾਚੁ
 ਕਮਾਵਹਿ ਸਾਚੈ ਦੁਖ ਨਿਵਾਰੀ^੬ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਜਾ ਤੂ ਦੇਹਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਸਾਚੈ
 ਸਬਦੇ ਸਾਚੁ ਕਮਾਏ ॥ ਅੰਦਰੁ^੭ ਸਾਚਾ ਮਨੁ ਤਨੁ ਸਾਚਾ ਭਗਤਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰੀ ਹੇ ॥
 ੧੫ ॥ ਆਪੇ ਵੇਖੈ ਹੁਕਮਿ ਚਲਾਏ ॥ ਅਪਣਾ ਭਾਣਾ ਆਪਿ ਕਰਾਏ ॥ ਨਾਨਕ
 ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਬੈਰਾਗੀ^੮ ਮਨੁ ਤਨੁ ਰਸਨਾ^੯ ਨਾਮਿ ਸਵਾਰੀ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੧ ॥ ਮਾਰੂ
 ਮਹਲਾ ੩ * ॥ ਆਪੇ ਆਪੁ ਉਪਾਇ ਉਪੰਨਾ^{੧੦} ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਵਰਤੇ ਏਕੁ
 ਪਰਛੰਨਾ^{੧੧} ॥ ੨ ਸਭਨਾ ਸਾਰ ਕਰੇ ਜਗਜੀਵਨੁ ਜਿਨਿ ਅਪਣਾ ਆਪੁ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥
 ੧ ॥ ਜਿਨਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ^{੧੨} ਉਪਾਏ ॥ ੧੪ ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਧੰਧੈ ਆਪੇ ਲਾਏ ॥
 ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸੁ ਆਪੇ ਮੇਲੇ ਜਿਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੫} ਏਕੋ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ੧੬ ਆਵਾਗਉਣੁ
 ਹੈ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਬਹੁ ਚਿਤੈ^{੧੭} ਬਿਕਾਰਾ ॥ ੧੮ ਬਿਰੁ ਸਾਚਾ ਸਾਲਾਹੀ
 ਸਦਹੀ ਜਿਨਿ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਇਕਿ ਮੂਲਿ^{੧੯} ਲਗੇ ਓਨੀ ਸੁਖੁ
 ਪਾਇਆ ॥ ਭਾਲੀ^{੨੦} ਲਾਗੇ ਤਿਨੀ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਤਿਨ ਜਨ
 ਕਉ ਲਾਗੇ ਜੋ ਬੋਲਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਾਤਾ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਹਮ ਗੁਣ ਨਾਹੀ ਕਿਆ ਬੋਲਹ
 ਬੋਲ ॥ ੨੧ ਸਭਨਾ ਦੇਖਹਿ ਤੋਲਹਿ ਏਲ ॥ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਰਾਖਹਿ ਰਹਣਾ
 ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੫} ਏਕੋ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਜਾ ਤੂ ਭਾਣਾ ਤਾ ਸਚੀ ਕਾਰੈ ਲਾਏ ॥
 ਅਵਗਣ ਛੋਡਿ ਗੁਣ ਮਾਹਿ ਸਮਾਏ ॥ ਗੁਣ ਮਹਿ ਏਕੋ ਨਿਰਮਲੁ ਸਾਚਾ ਗੁਰ ਕੈ
 ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਏਕੋ ਮੋਈ ॥ ੨੨ ਦੂਜੀ ਦੁਰਮਤਿ ਸਬਦੇ
 ਖੋਈ ॥ ਏਕਸੁ^{੨੩} ਮਹਿ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੁ ਸਮਾਣਾ ਅਪਣੇ ਰੰਗਿ ਸਦ ਰਾਤਾ ਹੇ ॥ ੭ ॥
 ਕਾਇਆ ਕਮਲੁ ਹੇ ਕੁਮਲਾਣਾ ॥ ਮਨਮੁਖੁ^{੨੪} ਸਦੁ ਨ ਏਝੈ ਇਆਣਾ ॥
 ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ^{੨੫} ਕਾਇਆ ਖੋਜੇ ਪਾਏ ਜਗਜੀਵਨੁ ਦਾਤਾ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ੨੬ ਕੋਟ ਗਹੀ
 ਕੇ ਪਾਪ ਨਿਵਾਰੇ ॥ ਸਦਾ ਹਰਿ ਜੀਉ ਰਾਖੈ ਉਰਧਾਰੇ^{੨੭} ॥ ਜੋ ਇਛੇ ਸੋਈ ਫਲੁ
 ਪਾਏ ਜਿਉ ਰੰਗੁ ਮਜੀਠੈ^{੨੮} ਰਾਤਾ ਹੇ ॥ ੯ ॥ ੨੯ ਮਨਮੁਖੁ ਗਿਆਨੁ ਕਥੇ ਨ ਹੋਈ ॥
 ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਆਵੈ ਠਉਰ^{੩੦} ਨ ਕੋਈ ॥ ੩੦ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ ਸਦਾ ਸਾਲਾਹੇ
 ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਏਕੋ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਕਾਰ ਕਰੇ ਸਭਿ ਦੁਖ ਸਬਾਏ^{੩੨} ॥
 ਅੰਤਰਿ ਸਬਦੁ ਨਾਹੀ ਕਿਉ ਦਰਿ^{੩੩} ਜਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਸਾਚਾ ਸਦ
 ਮੇਵੇ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤੂ ਸਭਨੀ ਥਾਈ ॥ ਪੂਰੈ ਗੁਰਿ ਸਭ ਸੋਝੀ

੧ ਸਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ ।
 ੨ ਵਿਆਪਕ ।
 ੩ ਆਸਰਾ ।
 ੪ ਦੂਜਾ ਭਾਵ, ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਪਿਆਰ ।
 ੫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਭੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ (ਭਾਵ ਕੁਝ ਭੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ); ਇਹ ਗਲ ਧੁਰ ਤੋਂ ਹਰੀ ਮਾਲਕ ਨੇ ਵਰਮਾ ਦਿਤੀ ਹੈ ।
 ੬ ਦੁਰ ਕੀਤਾ ।
 ੭ ਹੋਰਦਾ ।
 ੮ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜੀਵ ।
 ੯ ਜੰਡ ।
 ੧੦ [ਉਤਪੰਨ] ਪੈਦਾ ਹੋਆ; ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ।
 ੧੧ [ਸੰ. ਪਰਿਛੇਨ] ਗੁਪਤ, ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੁਖਮ ।
 ੧੨ ਜਿਸ ਮਨੁਖ ਨੇ ਆਪਣਾ ਅਸਲਾ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਜਗਤ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੩ ਸ਼ਿਵਜੀ ।
 ੧੪ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ੨ ਕੰਮ ਤੇ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੫ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੧੬ ਸੰਸਾਰ ਆਉਣ ਜਾਣ (ਜੰਮਣ ਮਰਨ) ਵਾਲਾ ਹੈ ।
 ੧੭ ਚਿਤਵਦਾ ਹੈ ।
 ੧੮ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸਮਝਿਆ ਹੈ, ਉਹ

ਸਤੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਹਸਤੀ ਕਰਕੇ ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੯ ਹਰੀ ਰੂਪ ਜਤ੍ਰ ਨਾਲ ।
 ੨੦ ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਸ਼ਾਖਾਂ ਨਾਲ ।
 ੨੧ ਤੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਭਾਲਦਾ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਮਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਭਾਵ ਇਹ ਪਛਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਤਨੇ ਕੁ ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮੰਦੇ ਹਨ ।
 ੨੨ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਖੋਟੀ ਸਮਝ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ।
 ੨੩ ਦੂਤ ਦਾ ਅਭਾਵ, ਵਾਹਦਾਨੀਅਤ, ਇਕਤ-ਭਾਵ, ਇਕੋ ਹਰੀ ਦੀ ਮਨੋਤ । ਜਦ ਮਨ ਦੂਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕੋ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਇਕੋ ਹਰੀ ਆ ਕੇ ਸਮਾ ਗਿਆ ।
 ੨੪ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ।
 ੨੫ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
 ੨੬ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਕਿਲ੍ਹਾ ਜੋ ਭਾਰੀ (ਪ੍ਰਕੜਿਆ ਹੈ ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ) ।
 ੨੭ ਦਿਲ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ।
 ੨੮ ਮਜੀਠ ਦਾ, ਪੱਕਾ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੨੯, ਨੋਟ ੧੫ ।
 ੨੯ ਮੁਖ ਆਦਮੀ ਗਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ ।
 ੩੦ ਥਾਂ, ਟਿਕਾਣਾ ।
 ੩੧ ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਗਿਆਨ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਦਾ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਰਤਦਾ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ।
 ੩੨ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੇ ।
 ੩੩ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰ ਤੇ, ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ, ਹਜ਼ੂਰ ।

* ਇਕ ਹਰੀ ਹੀ ਸਤੀਵੀ ਹਸਤੀ ਹੈ, ਮਨੁਖ ਤਾਂ ਆਉਂਦਾ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਨ (੧-੩) । ਜੇ ਮਨੁਖ ਅਟਲ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਸੁਖ ਮਾਨੂਣਾ ਚਾਹੇ, ਤਾਂ ਅਟਲ ਹਰੀ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰੇ (੪), ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਬ-ਸਮਤਬ ਸਮਝ ਕੇ ਭਾਣਾ ਮੰਨੇ (੫-੬), ਅਤੇ ਦੂਤ ਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਕਤ-ਘਰ ਆਣੇ (੭) । ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਇਕ ਹਰੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵਸਦਾ ਦਿਸ ਪਤੋਗਾ (੮), ਅਤੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਪੱਕਾ ਪ੍ਰੇਮ ਲਗ ਜਾਏਗਾ (੯) । ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ, ਅਤੇ ਜੇ ਕੁਝ ਉਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਵੁਖ ਹੀ ਸਹੇੜਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਦਾ ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਦਾ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਜੁਟਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (੧੦-੧੧) । ਕਿਤੋਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਹਰ ਥਾਂ ਹਰੀ ਆਪ ਵਸਦਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲਗਨ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (੧੨) । ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵਣ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੧੩) । ਇਹ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਭੀ ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੧੪-੧੬) ।

ਪਾਈ ॥ ਨਾਮੋ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ਸਦਾ ਸਦ ਇਹੁ ਮਨੁ ਨਾਮੋ ਰਾਤਾ ਹੋ ॥ ੧੨ ॥
 ਨਾਮੋ ਰਾਤਾ ਪਵਿਤੁ ਸਰੀਰਾ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਭੂਬਿ ਮੁਏ ਬਿਨੁ ਨੀਰਾ ॥ ਆਵਹਿ
 ਜਾਵਹਿ ਨਾਮੁ ਨਹੀ ਬੁਝਹਿ ਇਕਨਾ ਗੁਰਮੁਖਿ^੨ ਸਬਦੁ ਪਛਾਤਾ ਹੋ ॥ ੧੩ ॥ ਪੂਰੈ
 ਸਤਿਗੁਰਿ ਬੁਝ ਬੁਝਾਈ ॥ ਵਿਨੁ ਨਾਵੈ ਮੁਕਤਿ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਈ ॥ ਨਾਮੋ ਨਾਮਿ
 ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ^੩ ਸਹਜਿ ਰਹੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਹੋ ॥ ੧੪ ॥ ਕਾਇਆ ਨਗਰੁ ਢਹੈ
 ਢਹਿ ਢੇਰੀ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਚੂਕੈ^੪ ਨਹੀ ਫੇਰੀ ॥ ਸਾਚੁ ਸਲਾਹੈ ਸਾਚਿ ਸਮਾਵੈ
 ਜਿਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ^੨ ਏਕੋ ਜਾਤਾ ਹੋ ॥ ੧੫ ॥ ਜਿਸਨੋ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਸੋ ਪਾਏ ॥ ਸਾਚ
 ਸਬਦੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਏ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਦਰਿ ਸਾਚੈ ਸਾਚੁ
 ਪਛਾਤਾ ਹੋ ॥ ੧੬ ॥ ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ੩ * ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਸਭੁ ਜਿਸੁ ਕਰਣਾ ॥
 ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾ ॥ ਆਪੇ ਗੁਪਤੁ ਵਰਤੈ ਸਭ ਅੰਤਰਿ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ
 ਪਛਾਤਾ ਹੋ ॥ ੧੭ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਭਗਤਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਾ ॥
 ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਕਰਸਹਿ ਸਚੇ ਸਿਉ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ਹੋ ॥ ੧੮ ॥ ਆਪੇ ਹੀਰਾ ਰਤਨੁ
 ਅਮੋਲੋ ॥ ਆਪੇ ਨਦਰੀ ਤੋਲੇ ਤੋਲੋ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਸਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ਕਰਿ
 ਕਿਰਪਾ ਆਪਿ ਪਛਾਤਾ ਹੋ ॥ ੧੯ ॥ ਜਿਸਨੋ ਨਦਰਿ ਹੋਵੈ ਧੁਰਿ^੫ ਤੇਰੀ ॥ ਮਰੈ ਨ ਜੰਮੈ
 ਚੂਕੇ ਫੇਰੀ ॥ ਸਾਚੇ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਏਕੋ ਜਾਤਾ ਹੋ ॥ ੨੦ ॥
 ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ^੬ ਦੇਵ ਸਬਾਇਆ ॥ ਜੋ
 ਤੁਧੁ ਭਾਣੈ ਸੋ ਨਾਮਿ ਲਾਗੇ^੭ ਗਿਆਨ ਮਤੀ ਪਛਾਤਾ ਹੋ ॥ ੨੧ ॥ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਵਰਤੈ
 ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਹਰਖੁ^੮ ਸੋਗੁ ਸਭੁ ਦੁਖੁ ਹੈ ਭਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੋ ਸੁਖੁ ਪਾਏ
 ਜਿਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ^੨ ਨਾਮੁ ਪਛਾਤਾ ਹੋ ॥ ੨੨ ॥ ਕਿਰਤੁ^੯ ਨ ਕੋਈ ਮੋਟਣਹਾਰਾ ॥ ਗੁਰ
 ਕੈ ਸਬਦੇ ਮੋਖ ਦੁਆਰਾ ॥ ਪੂਰਬਿ^{੧੦} ਲਿਖਿਆ ਸੋ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ਜਿਨਿ ਆਪੁ^{੧੧}
 ਮਾਰਿ ਪਛਾਤਾ ਹੋ ॥ ੨੩ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਹਰਿ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਨ ਲਾਗੈ ॥^{੧੨} ਦੂਜੈ ਭਾਇ
 ਘਣਾ^{੧੩} ਦੁਖੁ ਆਗੈ ॥ ਮਨਮੁਖ^{੧੪} ਭਰਮਿ ਭੁਲੇ ਭੇਖਧਾਰੀ ਅੰਤਕਾਲਿ ਪਛੁਤਾਤਾ
 ਹੋ ॥ ੨੪ ॥ ਹਰਿ ਕੈ ਭਾਣੈ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਏ ॥ ਸਭਿ ਕਿਲਬਿਖ^{੧੫} ਕਾਟੇ ਦੁਖ ਸਬਾਏ ॥
 ਹਰਿ ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਮਲ ਹੈ ਬਾਣੀ ਹਰਿ ਸੇਤੀ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ਹੋ ॥ ੨੫ ॥ ਜਿਸਨੋ
 ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਸੋ^{੧੬} ਗੁਣ ਨਿਧਿ ਪਾਏ ॥ ਹਉਮੈ ਮੋਰਾ^{੧੭} ਠਾਕਿ ਰਹਾਏ ॥ ਗੁਣ
 ਅਵਗਣ ਕਾ ਏਕੋ ਦਾਤਾ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੮} ਵਿਰਲੀ ਜਾਤਾ ਹੋ ॥ ੨੬ ॥ ਮੋਰਾ ਪ੍ਰਭੁ
 ਨਿਰਮਲੁ ਅਤਿ ਅਪਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲੈ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ
 ਸਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ^{੧੯} ਮਨੁ ਤਨੁ ਸਾਚੈ ਰਾਤਾ ਹੋ ॥ ੨੭ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਮੈਲਾ ਵਿਚਿ ਜੋਤਿ

੧ ਪਾਣੀ । ਬਿਨਾਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਭੁਬ ਮੋਏ ਹਨ ।
 ੨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ।
 ੩ ਕੁਦਰਤ ਤੋਂ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੪ ਮੁਕਦੀ ।
 ੫ ਜਨਮ ਮਰਨ ਰੂਪ ਫੇਰੀ ।
 ੬ ਦੂਰ ਤੋਂ, ਆਪਣੇ ਹਜ਼ੂਰੇ ।
 ੭ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ।
 ੮ ਸਹੀ ਗਿਆਨ ਵਾਲੀ ਮਤ ਦੁਆਰਾ, ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ।
 ੯ ਸੁਖ ।

੧੦ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੫. ਨੋਟ ੯ ।
 ੧੧ ਪਹਿਲੇ ਦਾ ।
 ੧੨ ਆਪਾ ਭਾਵ, ਹਉਮੈ ।
 ੧੩ ਇਕ ਹਟੀ ਨੂੰ ਛੁਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਚ ਮਨ ਲਾਉਣਾ ।
 ੧੪ ਬਹੁਤਾ ।
 ੧੫ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ, ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ।
 ੧੬ ਪਾਪ ।
 ੧੭ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ।
 ੧੮ ਹੇਠ ਰਖਦਾ ਹੈ ।
 ੧੯ ਮੌਕੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝਾਂਦਾ ਹੈ ।

* ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਇਥੇ ਨਾ 'ਮਹਲਾ' ਦਿਤਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਅੰਕ ੩ । ਸਮੁੱਚਾ ਭਾਵ : ਹਰੀ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਕਰਦਾ ਹੈ (੧-੪) । ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਭੀ ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ (੫-੬) । ਮਨੁਖ ਆਪਣੀ ਪਿਛਲੀ ਕਿਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਤੇ ਦੁਖ ਪਾਂਦਾ ਹੈ (੭-੮) । ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਦੁਖ ਤੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ (੯-੧੦) । ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੇਲਦਾ ਹੈ (੧੧) । ਉਹ ਇਉਂ ਕਿ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਪਾਪ-ਬਿ੍ਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ੨ ਹਰੀ ਦੀ ਜੋਤਿ ਭੀ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੇਲ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਮਨ ਸਾਫ਼ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (੧੨), ਪਰ ਇਸ ਜੋਤਿ ਦੀ ਸੋਝੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੧੩-੧੪) । ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ (੧੫) । ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੧੬) ।

ਅਪਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਬੂਝੈ ਕਰਿ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਸਦਾ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ
 ਰਸਨਾ^੧ ਸੇਵਿ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਹੇ ॥੧੨॥ ^੨ਗੜ ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਬਹੁ ਹਟ ਬਾਜਾਰਾ॥
 ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਨਾਮੁ ਹੈ ਅਤਿ ਅਪਾਰਾ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਦਰਿ ਸੋਹੈ ਹਉਮੈ
 ਮਾਰਿ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥੧੩॥ ਰਤਨੁ ਅਮੋਲਕੁ ^੩ਅਗਮ ਅਪਾਰਾ ॥ ਕੀਮਤਿ ਕਵਣੁ
 ਕਰੇ ਵੇਚਾਰਾ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦੇ ਤੋਲਿ ਤੋਲਾਏ ਅੰਤਰਿ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥੧੪॥
^੪ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬਹੁਤੁ ਬਿਸਥਾਰਾ^੪ ॥ ਮਾਇਆਮੋਹੁ ਪਸਰਿਆ ਪਾਸਾਰਾ ॥
 ਮੂਰਖ ਪੜਹਿ ਸਬਦੁ ਨ ਬੂਝਹਿ ਗੁਰਮੁਖਿ^੬ ਵਿਰਲੈ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥੧੫॥ ਆਪੇ
 ਕਰਤਾ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ॥ ^੫ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਸਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ
 ਵਡਿਆਈ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਏਕੋ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥੧੬॥੯॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ * ॥ ਸੋ ਸਚੁ
 ਸੇਵਿਹੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥ ^੬ਸਬਦੇ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰਣਹਾਰਾ ॥ ਅਗਮੁ ਅਗੋਚਰੁ^੬
 ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ ਆਪੇ ਅਗਮ ਅਥਾਹਾ ਹੇ ॥੧॥ ਆਪੇ ਸਚਾ ਸਚੁ ਵਰਤਾਏ ॥
 ਇਕਿ ਜਨ ਸਾਚੈ ਆਪੇ ਲਾਏ ॥ ਸਾਚੇ ਸੇਵਹਿ ਸਾਚੁ ਕਮਾਵਹਿ ਨਾਮੇ ਸਚਿ
 ਸਮਾਹਾ^{੧੦} ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਧੁਰਿ ਭਗਤਾ ਮੇਲੇ ਆਪਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਸਚੀ ਭਗਤੀ ਆਪੇ
 ਲਾਏ ॥ ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ਸਦਾ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਇਸੁ ਜਨਮੈ ਕਾ ਲਾਹਾ ਹੇ ॥ ੩ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੧} ਵਣਜੁ ਕਰਹਿ ^{੧੨}ਪਰੁ ਆਪੁ ਪਛਾਣਹਿ ॥ ਏਕਸ ਬਿਨੁ ਕੋ ਅਵਰੁ
 ਨ ਜਾਣਹਿ ॥ ਸਚਾ ਸਾਹੁ ਸਚੇ ਵਣਜਾਰੇ ਪੂੰਜੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਹਾ^{੧੩} ਹੇ ॥੪॥ ਆਪੇ
 ਸਾਜੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਏ ॥ ਵਿਰਲੇ ਕਉ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਬੁਝਾਏ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹਿ ਸੇ
 ਜਨ ਸਾਚੇ ਕਾਟੇ ਜਮ ਕਾ ਫਾਹਾ ਹੇ ॥੫॥ ਭੰਨੈ ਘੜੇ ਸਵਾਰੇ ਸਾਜੇ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ
 ਦੂਜੇ ਜੰਤ ਪਾਜੇ^{੧੪}॥ ਮਨਮੁਖ^{੧੫} ਫਿਰਹਿ ਸਦਾ ਅੰਧੁ ਕਮਾਵਹਿ ਜਮ ਕਾ ਜੇਵੜਾ^{੧੬}
 ਗਲਿ ਫਾਹਾ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਗੁਰ ਮੇਵਾ ਲਾਏ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਨਾਮੁ ਮੰਨਿ
 ਵਸਾਏ ॥ ਅਨਦਿਨੁ^{੧੭} ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ਸਾਚਾ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਨਾਮੋ ਲਾਹਾ ਹੇ ॥
 ੭ ॥ ਆਪੇ ਸਚਾ ^{੧੮}ਸਚੀ ਨਾਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੯} ਦੇਵੈ ਮੰਨਿ ਵਸਾਈ ॥ ਜਿਨ ਮਨਿ
 ਵਸਿਆ ਸੇ ਜਨ ਸੋਹਹਿ ਤਿਨ ਸਿਰਿ ਚੂਕਾ ਕਾਹਾ^{੨੦} ਹੇ ॥੮॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ^{੨੧}
 ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ^{੨੦} ਮੰਨਿ ਵੇਸਾਈ ॥ ਸਦਾ ਸਬਦਿ
 ਸਾਲਾਹੀ ਗੁਣਦਾਤਾ ਲੇਖਾ ਕੋਇ ਨ ਮੰਗੈ ਤਾਹਾ^{੨੧} ਹੇ ॥੯॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ
 ਰੁਦ੍ਰ^{੨੨} ਤਿਸ ਕੀ ਮੇਵਾ ॥ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਵਹਿ ਅਲਖ ਅਭੇਵਾ^{੨੩} ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਨਦਰਿ
 ਕਰੋਹਿ ਤੂ ਅਪਣੀ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੪} ਅਲਖੁ ਲਖਾਹਾ ਹੇ ॥੧੦॥ ਪੂਰੈ ਸਤਿਗੁਰਿ
 ਸੋਝੀ ਪਾਈ ॥ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਈ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪੀ ਤੈ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈ

- ੧ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ ।
- ੨ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਮਨ ਬੁਧੀ ਆਦਿ ਹਟ
ਬਾਝਾਰ ਹਨ. ਨਾਮ ਵਸਤ ਦਾ ਉਥੇ ਵਪਾਰ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੪. ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
- ੩ ਅਪਹ੍ਰਿਤ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ।
- ੪ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੦੪, ਨੋਟ ੧੯ ਤੇ ੨੦ ।
- ੫ ਫੈਲਾਉ ।
- ੬ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ।
- ੭ ਸਹੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਅਸਲੀਅਤ ਸਮਝਾਂਦਾ
ਹੈ ।
- ੮ ਜੋ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨ
ਵਾਲਾ ਹੈ ।
- ੯ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ।
- ੧੦ ਸਮਾਂਦੇ ਹਨ ।
- ੧੧ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ।

- ੧੨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦੇ ਹਨ ।
- ੧੩ ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ ।
- ੧੪ ਪਾਗੇ, ਖਚਤ ਕੀਤੇ ਹਨ ।
- ੧੫ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ।
- ੧੬ ਰਸ ।
- ੧੭ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਨਿਤ ।
- ੧੮ ਸਚੇ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ।
- ੧੯ [ਸਿੰਧੀ] ਹਮਲਾ. ਦੰਗਾ ਫਸਾਦ. ਝਗੜਾ
ਝਾਂਜਾ ।
- ੨੦ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
- ੨੧ ਉਸ ਤੋਂ ।
- ੨੨ ਸ਼ਿਵਜੀ ।
- ੨੩ ਜਿਸ ਹਰੀ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ
ਸਕਦਾ ।

ਮਹਲੁ^੧ ਪਾਇ ਗੁਣ ਗਾਹਾ^੨ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਸੇਵਕ ਸੇਵਹਿ ਮੰਨਿ ਹੁਕਮੁ ਅਪਾਰਾ॥
^੩ਮਨਮੁਖ ਹੁਕਮ ਨ ਜਾਣਹਿ ਸਾਰਾ ॥ ਹੁਕਮੇ ਮੰਨੇ ਹੁਕਮੇ ਵਡਿਆਈ ਹੁਕਮੇ
 ਵੇਪਰਵਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ^੪ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ਧਾਵਤੁ ਰਾਖੈ ਇਕਤੁ
 ਘਰਿ ਆਣੈ ॥ ਨਾਮੇ ਰਾਤਾ ਸਦਾ ਬੈਰਾਗੀ^੫ ਨਾਮੁ ਰਤਨੁ ਮਨਿ ਤਾਹਾ^੬ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥
 ਸਤ ਜਗ ਮਹਿ ਵਰਤੈ ਏਕੋ ਸੋਈ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਪਰਗਟ ਹੋਈ ॥ ਸਬਦੁ
 ਸਲਾਹਹਿ ਸੇ ਜਨ ਨਿਰਮਲ ^੭ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਤਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਸਦਾ ਭਗਤ
 ਤੇਰੀ ਸਰਣਾਈ ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ^੮ ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ ॥ ਜਿਉ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ
 ਤਿਉ ਤੂ ਰਾਖਹਿ ^੯ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਹਾ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਤੇਰੇ
 ਗੁਣ ਗਾਵਾ ॥ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਤੇਰੈ ਮਨਿ ਭਾਵਾ ॥ ਨਾਨਕੁ ਸਾਚੁ ਕਹੈ ਬੇਨੰਤੀ ਸਚੁ
 ਦੇਵਹੁ ਸਚਿ ਸਮਾਹਾ^{੧੦} ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੧ ॥ ੧੦ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ * ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ
 ਸੇਵਨਿ ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ॥ ਅਨਦਿਨੁ^{੧੧} ਸਾਚਿਨਾਮਿ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥ ਸਦਾ
 ਸੁਖਦਾਤਾ ^{੧੨}ਰਵਿਆ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਸਬਦਿ ਸਚੈ ਓਮਾਹਾ^{੧੩} ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਨਦਰਿ
 ਕਰੇ ਤਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਏ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ਹਰਿ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸਦਾ
 ਸੁਖਦਾਤਾ ਸਬਦੇ ਮਨਿ ਓਮਾਹਾ^{੧੪} ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਤਾ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥
 ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ^{੧੫} ਸਬਦਿ ਜਲਾਏ ॥ ਸਦਾ ਮੁਕਤੁ ਰਹੈ ਇਕ ਰੰਗੀ ਨਾਹੀ ਕਿਸੈ
 ਨਾਲਿ ਕਾਹਾ^{੧੬} ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ^{੧੭}ਘੋਰ ਅੰਧਾਰਾ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ
 ਕੋਇ ਨ ਪਾਵੈ ਪਾਰਾ ॥ ਜੋ ਸਬਦਿ ਰਾਤੇ ਮਹਾ ਬੈਰਾਗੀ^{੧੮} ਸੋ ਸਚੁ ਸਬਦੇ ਲਾਹਾ ਹੇ ॥
 ॥ ੪ ॥ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਕਰਤੈ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿ ਪਾਇਆ ॥ ^{੧੯}ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਆਪਿ
 ਵਰਤਾਇਆ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਅਲਿਪਤੋ ਵਰਤੈ ਮਨਮੁਖ ਕਾ ਕਿਆ ਵੇਸਾਹਾ^{੨੦}
 ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਸੇ ਮਨਮੁਖ ਜੋ ਸਬਦੁ ਨ ਪਛਾਣਹਿ ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਭੈ ਕੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਹਿ ॥
 ਭੈ ਬਿਨੁ ਕਿਉ ਨਿਰਭਉ ਸਚੁ ਪਾਈਐ ਜਮੁ ਕਾਢਿ ਲਏਗਾ ਸਾਹਾ ਹੇ ॥ ੬ ॥
 ਅਫਰਿਓ^{੨੧} ਜਮੁ ਮਾਰਿਆ ਨ ਜਾਈ ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਸਬਦੇ ਨੇੜਿ ਨ ਆਈ ॥ ਸਬਦੁ
 ਸੁਣੇ ਤਾ ਦੂਰਹੁ ਭਾਗੈ ਮਤੁ^{੨੨} ਮਾਰੇ ਹਰਿਜੀਉ ਵੇਪਰਵਾਹਾ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਹਰਿਜੀਉ
 ਕੀ ਹੈ ਸਭ ਸਿਰਕਾਰਾ^{੨੩} ॥ ਏਹੁ ਜਮੁ ਖਿਅ ਕਰੇ ਵਿਤਾਂਤਾ ॥ ^{੨੪}ਹੁਕਮੀ ਖੰਦਾ
 ਹੁਕਮੁ ਕਮਾਵੈ ਹੁਕਮੇ ਕਢਦਾ ਸਾਹਾ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ^{੨੫}ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚੈ ਕੀਆ ਅਕਾਰਾ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਸਰਿਆ ਸਭੁ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੋ ਸਚੁ ਬੂਝੈ ਸਬਦਿ ਸਚੈ
 ਸੁਖੁ ਤਾਹਾ^{੨੬} ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਤਾ ^{੨੭}ਕਤਮਿ ਬਿਧਾਤਾ ॥ ਜੁਗ ਚਾਰੇ
 ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਰੈ ਨ ਜਨਮੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦਿ

੧ ਪਤੀ-ਮਹਿਲ, ਮਾਲਕ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਟਿਕਾਣਾ।
 ੨ ਗਾਹਵਾ, ਵਿਚਾਰ ਕਰਾਂ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪ ਨੋਟ ੧੦।
 ੩ ਆਪ-ਹੁਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ।
 ੪ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ।
 ੫ ਦੇੜਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਹੋਕ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ
 ਏਕਤਾ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਦੇਵੇ।
 ੬ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜਨ।
 ੭ ਓਸ ਦੇ।
 ੮ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਿਚ, ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ
 ਵਿਚ।
 ੯ ਜੋ ਮਨ ਟਿੰਦਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
 ੧੦ ਗਰ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਧਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
 ੧੧ ਸਮਾ ਜਾਵਾਂ।
 ੧੨ ਹਰ ਭੇੜ।
 ੧੩ ਦਿਤ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ।

੧੪ ਦੁਤਸਾਹ, ਪਿਆਰ।
 ੧੫ ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਦਾ ਭਾਵ।
 ੧੬ ਬਕਸ਼ਾ। ਦੇਖੋ ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦਾ ਨੋਟ ੧੯।
 ੧੭ ਘੁਪ ਹਨੇਰਾ।
 ੧੮ ਇਥੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ
 ਪਿਆਰ।
 ੧੯ ਇਤਬਾਰ।
 ੨੦ ਅਮੋੜ।
 ੨੧ ਮਤਾਂ, ਐਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ।
 ੨੨ ਰਈਅਤ, ਹਕੂਮਤ।
 ੨੩ ਜਮ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਹੈ।
 ੨੪ ਕੁਰਮੁਖ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਚੇ ਨੇ ਸਾਰਾ
 ਅਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।
 ੨੫ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

* ਗੁਰੂ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਭੀ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ
 ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਣ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਸੀ ਹੈ।

ਸਮਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੧ ਨਾਮਿ ਸਬਦਿ ਸਾਲਾਹੇ ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ^੨
 ਵੇਪਰਵਾਹੇ ॥ ^੩ਏਕ ਨਾਮਿ ਜੁਗ ਚਾਰਿ ਉਧਾਰੇ ਸਬਦੇ ਨਾਮ ਵਿਸਾਹਾ^੪ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ^੧ ਸਾਂਤਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੧ ਹਿਰਦੈ ਨਾਮੁ ਵਸਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਹੋਵੈ ਸੋ ਨਾਮੁ ਬੂਝੈ ਕਾਟੇ ਦੁਰਮਤਿ ਫਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ^੫ਗੁਰਮੁਖਿ ਉਪਜੈ ਸਾਚਿ
 ਸਮਾਵੈ ॥ ਨਾਮਰਿ ਜੰਮੈ ਨ ਜੂਨੀ ਪਾਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਦਾ ਰਹਹਿ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ
 ਅਨਦਿਨੁ^੬ ਲੈਦੇ ਲਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਭਗਤ ਸੋਹਹਿ ਦਰਬਾਰੇ ॥ ਸਚੀ
 ਬਾਣੀ ਸਬਦਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ 'ਸਹਜ ਸੇਤੀ ਘਰਿ
 ਜਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਏ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਭਗਤਿ ਕਰਹੁ
 ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਸਦਹੀ ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਮਲ ਗੁਣ ਪਾਤਿਸਾਹਾ
 ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਗੁਣ ਕਾ ਦਾਤਾ ਸਚਾ ਸੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲਾ ਬੂਝੈ ਕੋਈ ॥
 ਨਾਨਕ ਜਨੁ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹੇ ਬਿਗਸੈ^੭ ਸੋ ਨਾਮੁ ਬੇਪਰਵਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੨ ॥ ੧੧ ॥
 ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ * ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਸੇਵਿਹੁ ਅਗਮ ਅਪਾਰਾ ॥ ਤਿਸ ਦਾ ਅੰਤੁ ਨ
 ਪਾਈਐ ਪਾਰਾਵਾਰਾ ॥ ^੮ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਰਵਿਆ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਤਿਤੁ ਘਟਿ ਮਤਿ
 ਅਗਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਵਰਤੈ ਏਕੋ ਸੋਈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਪਰਗਟੁ
 ਹੋਈ ॥ ਸਭਨਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਕਰੇ ਜਗਜੀਵਨੁ ਦੇਦਾ ਰਿਜਕੁ ਸੰਬਾਹਾ^{੧੦} ਹੇ ॥ ੨ ॥
 ਪੂਰੈ ਸਤਿਗੁਰਿ ^{੧੧}ਬੁਝਿ ਬੁਝਾਇਆ ॥ ਹੁਕਮੇ ਹੀ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥
 ਹੁਕਮੁ ਮੰਨੈ ਸੋਈ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ਹੁਕਮੁ ਸਿਰਿ ਸਾਹਾ ਪਾਤਿਸਾਹਾ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਸਚਾ
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਬਦੁ ਅਪਾਰਾ ॥ ਤਿਸ ਦੈ ਸਬਦਿ ਨਿਸਤਰੈ^{੧੨} ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਆਪੇ
 ਕਰਤਾ ^{੧੩}ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਦੇਦਾ ਸਾਸ ਗਿਰਾਹਾ^{੧੪} ਹੇ ॥ ੪ ॥ ^{੧੫}ਕੋਟਿ ਮਧੇ
 ਕਿਸਹਿ ਟੁਝਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਰੰਗੁ ਲਾਏ ॥ ਹਰਿ ਸਾਲਾਹਹਿ ਸਦਾ
 ਸੁਖਦਾਤਾ ਹਰਿ ਬਖਸੇ ਭਗਤਿ ਸਲਾਹਾ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹਿ ਸੇ ਜਨ
 ਸਾਚੇ ॥ ਜੋ ਮਰਿ ਜੰਮਹਿ ਕਾਚ ਨਿਕਾਚੇ^{੧੬} ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਵੇਪਰਵਾਹਾ
^{੧੭}ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ ਆਬਾਹਾ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਸਾਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥ ਸਚੈ
 ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਗੁਣ ਗਾਏ ॥ ਗੁਣ ਦਾਤਾ ਵਰਤੈ ਸਭ ਅੰਤਰਿ ਸਿਰਿ ਸਿਰਿਲਿਖਦਾ
 ਸਾਹਾ^{੧੮} ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਸਦਾ ਹਦੂਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੯} ਜਾਪੈ ॥ ਸਬਦੇ ਸੇਵੈ ਸੋ ਜਨੁ ਧ੍ਰਾਪੈ^{੨੦} ॥
 ਅਨਦਿਨੁ ਸੇਵਹਿ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਸਬਦਿ ਸਚੈ ਓਮਾਹਾ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਅਗਿਆਨੀ
 ਅੰਧਾ ਬਹੁ ਕਰਮ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ਮਨਹਠਿ ਕਰਮ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਪਾਏ ॥ ਬਿਖਿਆ
 ਕਾਰਣਿ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਕਮਾਵਹਿ ਦੁਰਮਤਿ ਕਾ ਦੋਰਾਹਾ^{੨੧} ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਪੂਰਾ

- ੧ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ।
- ੨ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
- ੩ ਇਕ ਦੇ ਨਾਮ ਨੇ ਚਾਰੇ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਤਾਰ ਦਿਤੇ ; ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਦਾ ਵਪਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੪ ਸ਼ਰੀਦ, ਸੈਦਾ ।
- ੫ ਗੁਰਮੁਖ ਜਿਸ ਸਚੇ ਤੇ ਉਪਜਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਦਾ ਹੈ ।
- ੬ ਹਰ ਹੋਭ ।
- ੭ ਪੂਰੇ ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਅਸਤੀ ਘਰ (ਰੋਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ) ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
- ੮ ਖਿੜਦਾ ਹੈ ।
- ੯ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਗਾਹ (ਅਥਾਹ) ਮਤ

- ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
- ੧੦ ਪੁਰਾਦਾ ਹੈ ।
- ੧੧ ਬੁਝ ਕੇ ਬੁਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ ।
- ੧੨ ਤਰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੩ ਬਣ ਬਣਾ ਕੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੪ ਗਿਰਾਹੀ, ਭੋਜਨ ।
- ੧੫ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ।
- ੧੬ ਨਿਰੋਲ ਕੱਚੇ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੬੩, ਨੋਟ ੨੧ ।
- ੧੭ ਫਗਤੀ ਭਾਵ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਬਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ।
- ੧੮ ਮਹੁਰਤ ।
- ੧੯ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
- ੨੦ ਰਜਦਾ ਹੈ ।
- ੨੧ ਦੇਗਾਹ, ਦੇਖਿਤਾਪਣ ।

* ਹਰੀ ਅਗਮ ਅਭੇਦਰ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਸਮਝ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਸਤਿਗੁਰੁ ਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਹਰਿਨਾਮਿ ਚਿਤੁ ਲਾਏ ॥ ੧੦ ॥ ਮੇਰਾ
 ਤਨਿ ਹਰਿ ਰਵਿਆ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਮਨਿ ਭੀਨੈ ਭਗਤਿ ਸਲਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਮੇਰਾ
 ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਚਾ ੧ ਅਸੁਰ ਸੰਘਾਰਨੁ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਭਗਤਿ ਨਿਸਤਾਰਨੁ ॥ ਮੇਰਾ
 ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਚਾ ਸਦਹੀ ਸਾਚਾ ਸਿਰਿ ਸਾਹਾ ਪਾਤਿਸਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਸੇ ਭਗਤ ਸਚੇ
 ਤੇਰੇ ਮਨਿ ਭਾਏ ॥ ਦਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰਹਿ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਏ ॥ ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ
 ਅਨਦਿਨੁ ੨ ਗਾਵਹਿ ਨਿਰਧਨ ਕਾ ਨਾਮੁ ਵੇਸਾਹਾ ੩ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਜਿਨ ਆਪੇ ਮੇਲਿ
 ਵਿਛੋੜਹਿ ਨਾਹੀ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਸਾਲਾਹੀ ॥ ਸਭਨਾ ਸਿਰਿ ਤੂ ਏਕੋ
 ਸਾਹਿਬੁ ਸਬਦੇ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਤੁਧੁ ਨੋ ਕੋਈ ਨ ਜਾਣੀ ॥
 ੪ ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਕਬੀ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥ ਆਪੇ ਸਬਦੁ ਸਦਾ ਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਹਰਿਨਾਮੁ
 ਜਪਿ ਸੰਬਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਤੂ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥ ਤੇਰਾ ਲਿਖਿਆ
 ਕੋਇ ਨ ਮੇਟਣਹਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ੫ ਨਾਮੁ ਦੇਵਹਿ ਤੂ ਆਪੇ ਸਹਸਾ ਗਣਤ ਨ
 ਤਾਹਾ ੬ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਭਗਤ ਸਚੇ ਤੇਰੇ ਦਰਵਾਰੇ ॥ ਸਬਦੇ ਮੇਵਨਿ ਭਾਇ ਪਿਆਰੇ ॥
 ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਖੈਰਾਗੀ ੭ ਨਾਮੇ ਕਾਰਜੁ ਸੋਹਾ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੩ ॥ ੧੨ ॥
 ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ * ॥ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭਿ ਸਾਚੈ ਇਕੁ ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਆ ॥ ਕੋਇ ਨ
 ਕਿਸਹੀ ਜੇਹਾ ਉਪਾਇਆ ॥ ਆਪੇ ਫਰਕੁ ਕਰੇ ਵੇਖਿ ਵਿਗਸੈ ੮ ਸਭਿ ਰਸ ਦੇਹੀ
 ਮਾਹਾ ੯ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ੧੧ ਵਾਜੈ ਪਉਣੁ ਤੈ ਆਪਿ ਵਜਾਏ ॥ ੧੨ ਸਿਵ ਸਕਤੀ ਦੇਹੀ
 ਮਹਿ ਪਾਏ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ੧੩ ਉਲਟੀ ੧੪ ਹੋਵੈ ਗਿਆਨ ਟਤਨੁ ਸਬਦੁ ਤਾਹਾ ੧੫
 ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਅੰਧੇਰਾ ਚਾਨਣੁ ਆਪੇ ਕੀਆ ॥ ਏਕੋ ਵਰਤੈ ਅਵਰੁ ਨ ਬੀਆ ੧੬ ॥
 ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਆਪੁ ੧੭ ਪਛਾਣੈ ੧੮ ਕਮਲੁ ਬਿਗਸੈ ਬੁਧਿ ਤਾਹਾ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਅਪਣੀ
 ੧੯ ਗਹਣਗਤਿ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ॥ ਹੋਰੁ ਲੋਕ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ ॥ ਗਿਆਨੀ
 ਹੋਵੈ ਸੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ੨੦ ਬੂਝੈ ਸਾਚੀ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹਾ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਦੇਹੀ ਅੰਦਰਿ
 ਵਸਤੁ ਅਪਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਕਪਟ ੨੧ ਖੁਲਾਵਣਹਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ੨੨ ਸਹਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ
 ਪੀਵੈ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਗਨਿ ਬੁਝਾਹਾ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਸਭਿ ਰਸੁ ਦੇਹੀ ਅੰਦਰਿ ਪਾਏ ॥
 ਵਿਰਲੇ ਕਉ ਗੁਰੁ ਸਬਦੁ ਬੁਝਾਏ ॥ ਅੰਦਰੁ ੨੩ ਏਜੇ ਸਬਦੁ ਸਾਲਾਹੇ ਬਾਹਰਿ
 ਕਾਹੇ ਜਾਹਾ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਵਿਣੁ ਚਾਖੇ ਸਾਦੁ ਕਿਸੈ ਨ ਆਇਆ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ
 ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆਇਆ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀ ਅਮਰਾਪਦੁ ੨੪ ਹੋਏ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਰਸੁ
 ਤਾਹਾ ੨੫ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਸੋ ਸਭਿ ਗੁਣ ਜਾਣੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ
 ਹਰਿਨਾਮੁ ਵਖਾਣੈ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮਿ ਰਤਾ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ

੧ ਮਨ, ਤਨ ਤੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਜੋ ਹਰੀ ਸਮਾਇਆ
ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮਨ ਭਿਜ ਜਾਵੇ
ਤਾਂ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । 'ਮਨਿ ਭੰਨੈ'
ਲਈ ਦੇਖੋ ਨੰਮ ੧੨ ।

੨ ਕਾਮਾਦਿਕ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ।

੩ ਹਰ ਰੋਜ਼ ।

੪ ਸਾਖ, ਇਹ ਇਤਬਾਰ ਜੋ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ
ਵਿਹਾਰੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ
ਸੋਦਾ ਖਰੀਦ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਭੀ ਇਕ
ਕਿਸਮ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਹੀ ਹੈ ।

੫ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਨਾਮ ਪੁੰਜੀ ਨੂੰ
ਵੰਡਦਾ ਹੈਂ । ਸੰਬਾਹਾ=ਪੁਚਾਂਦਾ ਹੈਂ ।

੬ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ।

੭ ਉਸ ਨੂੰ । ਉਸ (ਗੁਰਮੁਖ) ਨੂੰ ਫਿਰ ਕੋਈ
ਭਰਮਾਂ ਜਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੰਬਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ।

੮ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜਨ ।

੯ ਦੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

੧੦ ਵਿਚ ।

੧੧ ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਸੁਆਸ ਚਲਦਾ ਹੈ ।

੧੨ ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਮੇਲ ।

੧੩ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।

੧੪ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਉਲਟੇ ।

੧੫ ਦੂਸਰਾ ।

੧੬ ਆਪਣਾ ਆਪ ।

੧੭ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਕਮਲ ਖਿੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ
ਸ਼ੇਸ਼ਟ ਬੁਧੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ।

੧੮ ਡੂੰਘਾਈ ਤੇ ਉਚਾਈ ।

੧੯ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ।

੨੦ ਕਿਵਾੜ, ਦਰਵਾਜ਼ਾ ।

੨੧ ਹਿਰਦਾ ।

੨੨ ਅਮਰ ਪਦਵੀ ਵਾਲਾ ।

• ਹਰੀ ਨੇ ਮਨੁਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਨੇਰੇ ਤੇ ਚਾਨਣ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਰਖ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਹਰੀ ਦੀ
ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸਵਾਦ ਪਾ ਦਿਤੇ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਸੋਝੀ
ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੋਛੇ ਰਸ ਤੋਂ ਹਟ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਲਈ ਰੁਚੀ ਪੈਂਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਚੁਕਾਹਾ^੧ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਗੁਰਸੇਵਾ ਤੇ ਸਤ੍ਰੁਕਿਛੁ ਪਾਏ ॥ ਹਉਮੈ ਮੋਰਾ ਆਪੁ^੨ ਗਵਾਏ ॥
 ਆਪੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਸੁਖਦਾਤਾ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦੇ ਸੋਹਾ ਹੇ ॥ ੯ ॥ ^੩ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ
 ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੈ ਬਾਣੀ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੀ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਚਾ ਵਸੈ
^੪ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਸੋ ਘਟੁ ਨਿਰਮਲੁ ਤਾਹਾ^੫ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਸੇਵਕ ਸੇਵਹਿ ^੬ਸਬਦਿ
 ਸਲਾਹਹਿ ॥ ਸਦਾ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਸਬਦਿ
 ਮਿਲਾਏ ਪਰਮਲ^੭ ਵਾਸੁ ਮਨਿ ਤਾਹਾ^੮ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ^੯ਸਬਦੇ ਅਕਥੁ ਕਥੇ ਸਾਲਾਹੇ ॥
 ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਸਾਚੇ ਵੇਪਰਵਾਹੇ ॥ ਆਪੇ ਗੁਣਦਾਤਾ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਏ ਸਬਦੈ ਕਾਰਸੁ
 ਤਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਮਨਮੁਖ^{੧੦} ਭੂਲਾ ਠਉਰ^{੧੧} ਨ ਪਾਏ ॥ ^{੧੨}ਜੋ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿਆ ਸੁ
 ਕਰਮ ਕਮਾਏ ॥ ^{੧੩}ਬਿਖਿਆ ਰਾਤੇ ਬਿਖਿਆ ਖੋਜੈ ਮਰਿ ਜਨਮੈ ਦੁਖੁ ਤਾਹਾ ਹੇ ॥
 ੧੩ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਆਪਿ ਸਾਲਾਹੇ ॥ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਪ੍ਰਭ ^{੧੪}ਤੁਝ ਹੀ ਮਾਹੇ ॥ ਤੂ
 ਆਪਿ ਸਚਾ ਤੇਰੀ ਬਾਣੀ ਸਚੀ ਆਪੇ ਅਲਖੁ ਅਥਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ
 ਦਾਤੇ ਕੋਇ ਨ ਪਾਏ ॥ ^{੧੫}ਲਖ ਕੋਟੀ ਜੇ ਕਰਮ ਕਮਾਏ ॥ ਗੁਰਕਿਰਪਾ ਤੇ ਘਟ
 ਅੰਤਰਿ ਵਸਿਆ ਸਬਦੇ ਸਚੁ ਸਾਲਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਸੇ ਜਨ ਮਿਲੇ ਧੁਰਿ ਆਪਿ
 ਮਿਲਾਏ ॥ ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਜਨੁ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਨਿਤ ਸਾਚੇ
^{੧੬}ਗੁਣ ਗਾਵਹੁ ਗੁਣੀ ਸਮਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੪ ॥ ੧੩ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ * ॥
 ਨਿਹਚਲੁ ਏਕੁ ਸਦਾ ਸਚੁ ਸੋਈ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਮੋਝੀ ਹੋਈ ॥ ^{੧੭}ਹਰਿ ਰਸਿ ਭੀਨੇ
 ਸਦਾ ਧਿਆਇਨਿ ^{੧੮}ਗੁਰਮਤਿ ਸੀਲੁ ਮੰਨਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਅੰਦਰਿ ਰੰਗੁ ਸਦਾ
 ਸਚਿਆਰਾ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਹਰਿਨਾਮਿ ਪਿਆਰਾ ॥ ^{੧੯}ਨਉ ਨਿਧਿ ਨਾਮੁ ਵਸਿਆ
 ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਛੋਡਿਆ ਮਾਇਆ ਕਾ ਲਾਹਾ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਰਈਅਤਿ ਰਾਜੇ ਦੁਰਮਤਿ
 ਦੋਈ^{੨੦} ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਏਕੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ਏਕੁ ਧਿਆਇਨਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ
 ਪਾਇਨਿ ਨਿਹਚਲੁ ਰਾਜੁ ਤਿਨਾਹਾ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ^{੨੧}ਆਵਣੁ ਜਾਣਾ ਰਖੈ ਨ ਕੋਈ ॥
 ਜੰਮਣੁ ਮਰਣੁ ਤਿਸੈ ਤੇ ਹੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੨} ਸਾਚਾ ਸਦਾ ਧਿਆਵਹੁ ਗਤਿ ਮੁਕਤਿ
 ਤਿਸੈ ਤੇ ਪਾਹਾ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਸਚੁ ਸੰਜਮੁ^{੨੩} ਸਤਿਗੁਰੁ ਦੁਆਰੈ ॥ ਹਉਮੈ ਕ੍ਰੋਧੁ ਸਬਦਿ
 ਨਿਵਾਰੈ^{੨੪} ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਸੀਲੁ ਸੰਤੋਖੁ ਸਭੁ ਤਾਹਾ^{੨੫} ਹੇ ॥
 ੫ ॥ ਹਉਮੈ ਮੋਹੁ ਉਪਜੈ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਸਭੁ ਜਗੁ ਬਿਨਸੈ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਾ ॥ ਬਿਨੁ
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਵੇ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਈਐ ਨਾਮੁ ਸਚਾ ਜਗਿ ਲਾਹਾ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ^{੨੬}ਸਚਾ
 ਅਮਰੁ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਇਆ ॥ ਪੰਚ ਸਬਦ ਮਿਲਿ ਵਾਜਾ ਵਾਇਆ^{੨੭} ॥ ਸਦਾ
 ਕਾਰਜੁ ਸਚਿਨਾਮਿ ਸੁਹੇਲਾ^{੨੮} ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਕਾਰਜੁ ਕੇਹਾ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਖਿਨ

੧ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ।
 ੨ ਆਪਾ ਭਾਵ ।
 ੩ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਮਿਠਾ ਵਾਕ ਹੈ ; ਇਸ ਨੂੰ ਹਰ
 ਰੋਜ਼ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਉਚਾਰਨ ਕਰੀ ।
 ੪ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ।
 ੫ ਉਸ ਦਾ ।
 ੬ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
 ੭ ਚੰਦਨ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ।
 ੮ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁਖ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਅਕਹਿ ਹਰੀ
 ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰੇ ਅਤੇ ਸਲਾਹਵੇ-ਉਸ ਮੇਰੇ
 ਸਚੇ ਤੇ ਬੇਪਰਵਾਹ ਮਾਲਕ ਨੂੰ-ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਣ-
 ਦਾਤਾ ਆਪੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ
 ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ; ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਵਾਦ
 ਭੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ।
 ੯ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਨਹੀਂ
 ਚਲਦਾ ।
 ੧੦ ਠਿਕਾਣਾ ।
 ੧੧ ਜਿਵੇਂ ਧੁਰੇ (ਹਰੀ ਵਲੋਂ) ਉਸ ਲਈ ਹੁਕਮ
 ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਉਹ ਕਰਮ
 ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੨ ਵਿਹੁ ਰੂਪ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ।
 ੧੩ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ।

੧੪ ਲਖਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ।
 ੧੫ ਅਸੀਂ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਵਿਚ
 ਸਮਾ ਜਾਵਾਂਗੇ ।
 ੧੬ ਜੋ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਡਿੱਬੇ ਹਨ ; ਭਾਵ
 ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸੁਆਦ
 ਲਗਾ ਹੈ ।
 ੧੭ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਗੁਰਮਤ ਦੁਆਰਾ ਬਣਿਆ
 ਸੀਲ (ਆਚਰਣ) ਹੀ ਸੰਨਾਹ (ਚਰਾ ਬਕਤ) ਹੈ ।
 ੧੮ ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਡੰਡਾਰ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦,
 ਫੁਟ ਨੋਟ ‡ ।
 ੧੯ ਦ੍ਰੋਤ ਭਾਵ ਵਿਚ ।
 ੨੦ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਚਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ।
 ੨੧ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੨੨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਲੋਂ ਸੰਕੋਚ ।
 ੨੩ ਦੂਰ ਕਰੋ ।
 ੨੪ ਓਥੇ ।
 ੨੫ ਹਰੀ ਦਾ ਸਚਾ ਅਮਰ (ਹੁਕਮ) ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ
 ਜੁੜਿਆਂ ਸੋਹਣਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ।
 ੨੬ ਵਜਾਇਆ । ਪੂਰਨ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ
 ਹੋਇਆ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੪, ਨੋਟ ੧੧ ।
 ੨੭ ਸੁਖੀ । ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸਦਾ ਸਫਲ ਹੈ ਅਤੇ
 ਸਚੇ ਨਾਮ ਦਵਾਰਾ ਉਹ ਸੁਖੀ ਹੈ ।

* ਹਰੀ ਸਦਾ ਇੱਕ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ (੧-੩) ।
 ਹਉਮੈ ਰੂਪ ਆਦਿ ਔਗਣ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਸਚ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਆਵਾਗੁਉਣ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਗਤੀ
 ਹੋ ਜਾਣੀ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ (੪-੬) । ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੭),
 ਮਨ-ਮਤ ਰਾਹੀਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (੮) । ਜੀਵਨ-ਮੁਕਤ ਭੀ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਕਮਾਉਣ ਨਾਲ ਹੋਈਦਾ ਹੈ (੯),
 ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮਨੁਖ ਦੀ ਚਿੰਦਗੀ ਰਸੀ ਕਸਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (੧੦), ਜਾਂ ਜੇ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ
 ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਭੀ ਲਗੇ, ਤਾਂ ਭੀ ਨਿਰੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ
 (੧੧), ਜਾਂ ਜੇਗੀ ਸਨਿਆਸੀ ਬਣ ਕੇ ਬਾਹਰ ਫਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਹਰੀ-ਰਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ
 (੧੨) । ਮਨੁਖ ਦੀ ਚਿੰਦਗੀ ਭਰਮ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ (੧੩), ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਸਰ
 ਹੇਠਾਂ (੧੪) । ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਦਾਤ ਹਰੀ ਆਪ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (੧੫) ; ਉਹ ਆਪ ਜੋ ਮਾਲਕ ਹੋਇਆ ।
 ਇਉਂ ਗੁਰ-ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੀ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾਮ ਦੇ ਜਾਪ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਈਦਾ
 ਹੈ (੧੬) ।

ਮਹਿ ਹਸੈ ਖਿਨ ਮਹਿ ਹੋਵੈ ॥ ੧੯੧ ॥ ਦੂਜੀ ਦੁਰਮਤਿ ਕਾਰਜੁ ਨ ਹੋਵੈ ॥ ੨੦੦ ॥ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ
 ਕਰਤੈ ਲਿਖਿ ਪਾਏ ॥ ਕਿਰਤੁ ਨ ਚਲੈ ਚਲਾਹਾ ਹੋ ॥ ੨੦੧ ॥ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ
 ਕਮਾਏ ॥ ਹਰਿ ਸਿਉ ਸਦਹੀ ਰਹੈ ਸਮਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ
 ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ ਨ ਤਾਹਾ १ ਹੋ ॥ ੨੦੨ ॥ ੨੦੩ ॥ ਰਸ ਕਸਖਾਏ ਪਿੰਡੁ ੨ ਵਧਾਏ ॥ ਭੇਖ ਕਰੈ
 ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਨ ਕਮਾਏ ॥ ਅੰਤਰਿ ਰੋਗੁ ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਭਾਰੀ ੩ ਬਿਸਟਾ ਮਾਹਿ ਸਮਾਹਾ
 ਹੋ ॥ ੨੦੪ ॥ ਬੇਦ ਪੜਹਿ ਪੜਿ ੪ ਬਾਦੁ ਵਖਾਣਹਿ ॥ ੨੦੫ ॥ ਮਹਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਤਿਸੁ
 ਸਬਦਿ ਨ ਪਛਾਣਹਿ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਤਤੁ ਬਿਲੋਵੈ ੧੦ ੧੧ ਰਸਨਾ ਹਰਿ ਰਸੁ
 ਤਾਹਾ ੧੨ ਹੋ ॥ ੨੦੬ ॥ ਘਰਿ ਵਬੁ ੧੨ ਛੋਡਹਿ ਬਾਹਰਿ ਧਾਵਹਿ ॥ ਮਨਮੁਖ ੧੩ ਅੰਧੇ
 ਸਾਦੁ ਨ ਪਾਵਹਿ ॥ ਅਨਰਸ ੧੪ ਰਾਤੀ ਰਸਨਾ ਫੀਕੀ ਬੋਲੇ ਹਰਿ ਰਸੁ ਮੂਲਿ ੧੫ ਨ
 ਤਾਹਾ ੧੬ ਹੋ ॥ ੨੦੭ ॥ ੧੬ ਮਨਮੁਖ ਦੇਹੀ ਭਰਮੁ ਭਤਾਰੋ ॥ ਦੁਰਮਤਿ ਮਰੈ ਨਿਤ ਹੋਇ
 ਖੁਆਰੋ ॥ ਕਾਮਿ ਕ੍ਰੋਧਿ ਮਨੁ ਦੂਜੈ ਲਾਇਆ ਸੁਪਨੈ ਸੁਖੁ ਨ ਤਾਹਾ ੧੭ ਹੋ ॥ ੨੦੮ ॥
 ੧੮ ਕੰਚਨ ਦੇਹੀ ਸਬਦੁ ਭਤਾਰੋ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ੧੯ ਭੋਗ ਭੋਗੇ ਹਰਿ ਸਿਉ ਪਿਆਰੋ ॥
 ਮਹਲਾ ਅੰਦਰਿ ੨੦ ਗੈਰ ਮਹਲੁ ਪਾਏ ਭਾਣਾ ਬੁਝਿ ਸਮਾਹਾ ਹੋ ॥ ੨੦੯ ॥ ਆਪੇ
 ਦੇਵੇ ਦੇਵਣਹਾਰਾ ॥ ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਨਹੀ ਕਿਸੈ ਕਾ ਚਾਰਾ ੨੧ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਸਬਦਿ
 ਮਿਲਾਏ ਤਿਸ ਦਾ ਸਬਦੁ ੨੨ ਅਬਾਹਾ ਹੋ ॥ ੨੧੦ ॥ ੨੨ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਹੈ ਤਿਸੁ ਕੇਰਾ ॥
 ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਠਾਕੁਰੁ ੨੩ ਮੇਰਾ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਜਪੁ
 ਜਾਪਿ ਸਮਾਹਾ ਹੋ ॥ ੨੧੧ ॥ ੨੪ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ * ॥ ੨੫ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦ ਬੇਦ
 ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਆਪਾਰੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਾਰ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੂਰਾ ਪਾਇਦਾ ॥ ੨੬ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨੂਆ ੨੭ ਉਲਟਿ ਪਰਾਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਬਾਣੀ ਨਾਦੁ ਵਜਾਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚਿ ਰਤੇ ਬੈਰਾਗੀ ੨੮ ੨੯ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ
 ਪਾਇਦਾ ॥ ੩੦ ॥ ੩੦ ਗੁਰ ਕੀ ਸਾਖੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਾਖੀ ॥ ਸਚੈ ਸਬਦੇ ਸਚੁ ਸੁਭਾਖੀ ॥
 ਸਦਾ ਸਚਿ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਮਨੁ ਮੇਰਾ ਸਚੈ ਸਚਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੩੧ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨੁ
 ਨਿਰਮਲੁ ੩੨ ਸਤ ਸਰਿ ਨਾਵੈ ॥ ਮੈਲੁ ਨ ਲਾਗੈ ਸਚਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ਸਚੈ ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ
 ਸਦ ਹੀ ਸਚੀ ਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜਾਇਦਾ ੩੩ ॥ ੩੪ ॥ ੩੪ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਬੈਣੀ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਸਚੁ ਨੈਣੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ਕਰਣੀ ॥ ਸਦ ਹੀ ਸਚੁ ਕਹੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ
 ਅਵਰਾ ਸਚੁ ਕਹਾਇਦਾ ॥ ੩੫ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੀ ਉਤਮ ਬਾਣੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੈ
 ਸਚੁ ਵਖਾਣੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਦ ਸੇਵਹਿ ਸਚੈ ਸਚਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦੁ
 ਸੁਣਾਇਦਾ ॥ ੩੬ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਸੋਝੀ ਪਾਏ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ

੧ ਦ੍ਰਿੜ ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਖੋਟੀ ਮਤ ਦੁਆਰਾ ਕੰਮ ਸਿਰੇ
ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ । ਕਾਰਜ=ਜਨਮ ਸਫਲ ਕਰਨ
ਰੂਪ ਕਾਰਜ ।

੨ ਵੇਖੋ ਪੰ. ੯੮੯, ਨੋਟ ੧੨ ।

੩ ਟਾਲਿਆਂ ਕਿਰਤ ਟਲਦੀ ਨਹੀਂ । ਦੇਖੋ
ਪੰ. ੭੪੫, ਨੋਟ ੯ ।

੪ ਉਸ ਨੂੰ ।

੫ ਕਸੌਲਾ ਆਦਿ ਛੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਰਸ ।

੬ ਸਰੀਰ ।

੭ ਜਿਵੇਂ ਵਿਸ਼ਟਾ ਦਾ ਕੀੜਾ ਵਿਸ਼ਟੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ
ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਗੰਦਗੀ ਵਿਚ
ਰਹਿਣਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

੮ ਝਗੜੇ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

੯ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ
ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣੇ ।

੧੦ ਰਿੜਕਦਾ ਹੈ ।

੧੧ ਉਸ ਦੀ ਜੀਭ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦਾ ਸਵਾਦ ਆਉਂਦਾ
ਹੈ ।

੧੨ ਵਸਤੂ (ਨਾਮ ਰੂਪ) ।

੧੩ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ।

੧੪ ਹੋਰ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ।

੧੫ ਬਿਲਤੁਲ, ਉੱਕਾ ਹੀ ।

੧੬ ਮਨਮੁਖ ਦੀ ਦੇਹੀ ਦਾ ਪਤੀ ਫਰਮ ਬਣਿਆ ਹੈ
(ਕਿਉਂ ਜੋ ਫਰਮ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਉਹ ਭਟਕਦਾ
ਫਿਰਦਾ ਹੈ ; ਫਰਮ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠਾਂ ਹੀ ਸਭ

ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ) ।

੧੭ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਸੋਨੇ ਵਰਗੀ ਦੇਹੀ ਦਾ ਮਾਲਕ
ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਹੈ ।

੧੮ ਹਰ ਰੋਜ਼ ।

੧੯ ਲਾ-ਮਕਾਨ ਹਰੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਘਰ ਨਹੀਂ ।

੨੦ [ਫਾ.] ਉੜ੍ਹ ।

੨੧ ਹੁਕਮ ।

੨੨ ਸਰੀਰ ਤੇ ਜੀਵ ਸਭ ਉਸੇ ਦਾ ਹੋ ।

੨੩ ਮਾਲਕ ।

੨੪ ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਨਾਦ ਵੇਦ ਤੇ
ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਹੋ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੬੫੪,
ਨੋਟ ੨੯ ।

੨੫ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਉਲਟਾ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪਰਾਵੇ
(ਰੋਕਦਾ) ਹੈ ।

੨੬ ਪ੍ਰੇਮੀ ਗੁਰਮੁਖ ।

੨੭ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ (ਹਰੀ ਦੀ ਹਸ਼ੁਰੀ) ਵਿਚ ।

੨੮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਮੈਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਰਕੇ ਭਾਖੀ
(ਉਚਾਰੀ) ਹੈ । ਸਚੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸਚ ਨੂੰ
ਉਚਾਰਿਆ ਹੋ ।

੨੯ ਸਤਸੰਗ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ।

੩੦ (ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ) ਸਿਖਾਇਆ ਹੋ ।

੩੧ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਵਿਚ ਸਚ ਹੈ, ਉਸ ਦੀਆਂ
ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸਚ ਹੈ ; ਭਾਵ ਉਹ ਸਚ ਹੀ
ਬੋਲਦਾ ਹੋ ਤੇ ਸਚ ਹੀ ਦੇਖਦਾ ਹੋ ।

ਭਰਮੁ ਗਵਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਪਉੜੀ ਉਤਮ ਉਚੀ ਦਰਿ ਸਚੈ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਇਦਾ ॥
 ੭ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਸੰਜਮੁ^੧ ਕਰਣੀ ਸਾਰੁ^੨ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਏ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥
 ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਸਦਾ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਆਪੁ^੩ ਗਵਾਇ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੮ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਹੋਵੈ ਮਨੁ ਖੋਜਿ ਸੁਣਾਏ ॥ ਸਚੈ ਨਾਮਿ ਸਦਾ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ
 ਕਰਸੀ ਜੋ ਸਚੈ ਮਨਿ ਭਾਇਦਾ ॥ ੯ ॥ ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲਾਏ ॥ ਜਾ
 ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ਆਪਣੈ ਭਾਣੈ ਸਦਾ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਭਾਣੈ ਮੰਨਿ
 ਵਸਾਇਦਾ ॥ ੧੦ ॥ ^੪ਮਨ ਹਠਿ ਕਰਮ ਕਰੇ ਸੋ ਛੀਜੈ ॥ ਬਹੁਤੇ ਭੇਖ ਕਰੇ ^੫ਨਹੀ
 ਭੀਜੈ ॥ ਬਿਖਿਆ^੬ ਰਾਤੇ ਦੁਖੁ ਕਮਾਵਹਿ ਦੁਖੇ ਦੁਖਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੧੧ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਸੁਖੁ ਕਮਾਏ ॥ ਮਰਣ ਜੀਵਣ ਕੀ ਸੋਝੀ ਪਾਏ ॥ ਮਰਣੁ ਜੀਵਣੁ
 ਜੋ ਸਮ^੭ ਕਰਿ ਜਾਣੈ ਸੋ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਰਹਿ ਸੁ ਹਰਿ
 ਪਰਵਾਣੁ ॥ ^੮ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਸਬਦੁ ਪਛਾਣੁ ॥ ਮਰੈ ਨ ਜੰਮੈ ਨਾ ਦੁਖੁ ਪਾਏ ^੯ਮਨ
 ਹੀ ਮਨਹਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੧੩ ॥ ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ਜਿਨੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ॥
 ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਮੋਹੁ ਚੁਕਾਇਆ^{੧੦} ॥ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਫਿਰਿ ਮੈਲੁ ਨ ਲਾਗੈ ਦਰਿ
 ਮਚੈ ਸੋਭਾ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੪ ॥ ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਆਪੇ ॥ ਆਪੇ ਵੇਖੈ ਬਾਪਿ
 ਉਬਾਪੇ^{੧੧} ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੇਵਾ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ ਸਚੁ ਸੁਣਿ ^{੧੨}ਲੇਖੈ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੫ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੈ ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਿਰਮਲੁ ਮੈਲੁ ਨ ਲਾਵੈ ॥ ਨਾਨਕ
 ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਵੀਚਾਰੀ ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੧੬ ॥ ੧ ॥ ੧੫ ॥ ਮਾਰੂ
 ਮਹਲਾ ੩ * ॥ ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਹੁਕਮਿ ਸਭ ਸਾਜੀ ॥ ਆਪੇ ਬਾਪਿ ਉਬਾਪਿ^{੧੧}
 ਨਿਵਾਜੀ ॥ ਆਪੇ ਨਿਆਉ ਕਰੇ ਸਭੁ ਸਾਚਾ ਸਾਚੇ ਸਾਚਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੧ ॥
 ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ^{੧੩} ਹੈ ਆਕਾਰਾ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਪਸਰਿਆ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ਬਿਨੁ
 ਸਬਦੈ ਭਸਮੈ ਕੀ ਢੇਰੀ ਖੋਹੁ ਖੋਹ ਰਲਾਇਦਾ ॥ ੨ ॥ ^{੧੪}ਕਾਇਆ ਕੰਚਨ ਕੋਟੁ
 ਅਪਾਰਾ ॥ ਜਿਸੁ ਵਿਚਿ ਰਵਿਆ ਸਬਦੁ^{੧੫} ਅਪਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਾਵੈ ਸਦਾ ਗੁਣ
 ਸਾਚੇ ਮਿਲਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੩ ॥ ^{੧੬}ਕਾਇਆ ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਹਰਿ ਆਪਿ
 ਸਵਾਰੇ ॥ ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਹਰਿਜੀਉ ਵਸੈ ਮੁਰਾਰੇ^{੧੭} ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਵਣਜਨਿ
 ਵਾਪਾਰੀ ਨਦਰੀ ਆਪਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੪ ॥ ਸੋ ਸੂਚਾ ਜਿ ਕਰੇਹੁ ਨਿਵਾਰੇ^{੧੮} ॥
 ਸਬਦੇ ਬੂਝੈ ਆਪੁ^{੧੯} ਸਵਾਰੇ ॥ ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਕਰਤਾ ਆਪੇ ਮੰਨਿ
 ਵਸਾਇਦਾ ॥ ੫ ॥ ਨਿਰਮਲ ਭਗਤਿ ਹੈ ਨਿਰਾਲੀ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਧੋਵਹਿ ਸਬਦਿ
 ਵੀਚਾਰੀ ॥ ਅਨਦਿਨੁ^{੨੦} ਸਦਾ ਰਹੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਭਗਤਿ

੧ ਤਰੀਕਾ, ਜੀਵਣ ਜੁਗਤੀ ।
 ੨ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ।
 ੩ ਆਪਾ ਭਾਵ, ਹਉਮੈ ।
 ੪ ਜਿਹੜਾ ਮਨ ਦੇ ਹਠ ਨਾਲ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ,
 ਉਹ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੫ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਨਹੀਂ ਰਜਦਾ ।
 ੬ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ।
 ੭ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ।
 ੮ ਜਮਣਾ ਮਰਣਾ ਹਰੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੀ ਸਮਝ ।
 ੯ ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ ਮਨ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ; ਹਰੀ ਦੇ
 ਵਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮਨੁਖ ਦਾ ਮਨ ਲੀਨ ਹੋ
 ਜਾਂਦਾ ਹੈ ; ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਜੋਤਿ ਰਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

੧੦ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ।
 ੧੧ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੨ ਪ੍ਰਵਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੩ ਕਿਲ੍ਹਾ ।
 ੧੪ ਇਹ ਸਰੀਰ ਸਨੇ ਦਾ ਇਕ ਬਿਅੰਤ ਕਿਲ੍ਹਾ
 ਹੈ ।
 ੧੫ ਬ੍ਰਹਮ, ਹਰੀ ।
 ੧੬ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੯੫੨, ਨੋਟ ੧੦ ।
 ੧੭ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੇਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੧੮ ਦੂਰ ਕਰੇ ।
 ੧੯ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ।
 ੨੦ ਹਰ ਰੋੜ ।

* ਇਸ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਮੰਦਰ ਦਸ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ
 ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਮਨੁਖ ਬਾਹਰ ਡਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ
 ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ
 ਸਮਝ ਕੇ ਹਰੀ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਕਰਾਇਦਾ ॥ ੬ ॥ ਇਸੁ^੧ ਮਨ ਮੰਦਰ ਮਹਿ ਮਨੂਆ ਧਾਵੈ^੨ ॥ ^੩ਸੁਖੁ ਪਲਰਿ
 ਤਿਆਗਿ ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਭੇਟੇ^੪ ਠਹੁਰ ਨ ਪਾਵੈ ਆਪੇ ਖੋਲ੍ਹ
 ਕਰਾਇਦਾ ॥ ੭ ॥ ਆਪਿ ਅਪਰੰਪਰੁ^੫ ਆਪਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲੇ ਕਰਣੀ
 ਸਾਰੀ^੬ ॥ ਕਿਆ ਕੇ ਕਾਰ ਕਰੇ ਵੇਚਾਰਾ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੮ ॥ ਆਪੇ
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲੇ ਪੂਰਾ^੭ ॥ ਸਚੈ ^੮ਸਬਦਿ ਮਹਾਬਲ ਸੂਰਾ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲੇ ਦੇ
 ਵਡਿਆਈ ਸਚੇ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਇਦਾ ॥ ੯ ॥ ਘਰ ਹੀ ਅੰਦਰਿ ਸਾਚਾ ਸੋਈ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ^੯ ਵਿਰਲਾ ਬੁਝੈ ਕੋਈ ॥ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ^{੧੦} ਵਸਿਆ ^{੧੧}ਘਟ ਅੰਤਰਿ
 ਰਸਨਾ^{੧੨} ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਦਾ ॥ ੧੦ ॥ ^{੧੩}ਦਿਸੰਤਰੁ ਭਵੈ ਅੰਤਰੁ ਨਹੀ ਭਾਲੇ ॥
 ਮਾਇਆਮੋਹਿ ਬਧਾ ਜਮਕਾਲੇ ॥ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸੀ ਕਬਹੂ ਨ ਤੂਟੈ ^{੧੪}ਦੂਜੈ ਭਾਇ
 ਭਰਮਾਇਦਾ ॥ ੧੧ ॥ ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ^{੧੫} ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ॥ ਜਬਲਗੁ ਗੁਰ ਕਾ
 ਸਬਦੁ ਨ ਕਮਾਹੀ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮਿਲਿਆ ਸਚੁ ਪਾਇਆ ਸਚੇ ਸਚਿ
 ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥ ਕਾਮ ਕਟੋਪੁ^{੧੬} ਸਬਲ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਬਹੁ ਕਰਮ ਕਮਾਵਹਿ ਸਭੁ
 ਦੁਖ ਕਾ ਪਸਾਰਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵਹਿ ਸੇ ਸੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥
 ੧੩ ॥ ^{੧੭}ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਹੈ ਬੈਸੰਤਰੁ ॥ ਮਾਇਆਮੋਹੁ ਵਰਤੈ ਸਭ ਅੰਤਰਿ ॥ ਜਿਨਿ
 ਕੀਤੇ ਜਾ ਤਿਸੈ ਪਛਾਣਹਿ ਮਾਇਆਮੋਹੁ ਚੁਕਾਇਦਾ^{੧੮} ॥ ੧੪ ॥ ਇਕਿ ਮਾਇਆ
 ਮੋਹਿ ਗਰਬਿ^{੧੯} ਵਿਆਪੇ ॥ ਹਉਮੈ ਹੋਇ ਰਹੇ ਹੈ ਆਪੇ ॥ ਜਮਕਾਲੈ ਕੀ ਖਬਰਿ
 ਨ ਪਾਈ ਅੰਤਿ ਗਇਆ ਪਛੁਤਾਇਦਾ ॥ ੧੫ ॥ ਜਿਨਿ ਉਪਾਏ ਸੋ ਬਿਧਿ^{੨੦}
 ਜਾਣੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੧} ਦੇਵੈ ਸਬਦੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਕਹੈ ਬੇਨੰਤੀ ਸਚਿਨਾਮਿ
 ਚਿਤੁ ਲਾਇਦਾ ॥ ੧੬ ॥ ੨ ॥ ੧੬ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ * ॥ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ
 ਦਇਆਪਤਿ ਦਾਤਾ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ॥ ਤੁਧੁ ਨੋ ਸੇਵਹਿ ਸੇ
 ਤੁਝਹਿ ਸਮਾਵਹਿ ਤੂ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੧ ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ^{੨੨}
 ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਤੇਰੀ ਸਟਣਾਈ ॥ ਜਿਉ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ
 ਚਲਾਵਹਿ ਤੂ ਆਪੇ ਮਾਰਗਿ^{੨੩} ਪਾਇਦਾ ॥ ੨ ॥ ਹੈ ਭੀ ਸਾਚਾ ਹੋਸੀ ਸੋਈ ॥
 ਆਪੇ ਸਾਜੇ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ^{੨੪}ਸਭਨਾ ਸਾਰ ਕਰੇ ਸੁਖਦਾਤਾ ਆਪੇ ਰਿਜਕੁ
 ਪਹੁਚਾਇਦਾ ॥ ੩ ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ^{੨੫} ਅਲਖ ਅਪਾਰਾ ॥ ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੈ
 ਤੇਰਾ ਪਰਵਾਰਾ^{੨੬} ॥ ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਪਛਾਣਹਿ ਆਪੇ ਗੁਰਮਤੀ ਆਪਿ
 ਬੁਝਾਇਦਾ ॥ ੪ ॥ ਪਾਤਾਲ ਪੁਰੀਆ ਲੋਅ ਆਕਾਰਾ ॥ ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਵਰਤੈ ਹੁਕਮੁ
 ਕਰਾਰਾ^{੨੭} ॥ ਹੁਕਮੇ ਸਾਜੇ ਹੁਕਮੇ ਢਾਹੇ ਹੁਕਮੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੫ ॥

੧ ਮਨ ਦੇ ਮੰਦਰ ਡਾਵ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ।
 ੨ ਭਟਕਦਾ ਹੈ ।
 ੩ ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਨੂੰ ਪਤਾਲੀ ਵਾਕਰ ਛੱਡ ਕੇ
 ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੧੩.
 ਨੋਟ ੨੩ । ਪਲਰਿ [ਸੰ. ਪਲਾਲ] ਫੂਸ. ਫੇਹ,
 ਫੜ੍ਹਲ ।
 ੪ ਮਿਲਣ ਦੇ ।
 ੫ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਰੀ ।
 ੬ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ । ਚੰਗੀ ਕਰਣੀ ਦਾ ਮੌਕਾ ਬਣਾਉਂਦਾ
 ਹੈ ।
 ੭ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ।
 ੮ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਮਹਾਂਬਲੀ ਤੇ ਸੁਰਮਾ ਬਣਾ
 ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੯ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੧੦ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ।
 ੧੧ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ।
 ੧੨ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ ।

੧੩ ਸਭ ਪਾਸੇ ਭਟਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਿਰਦਾ ਨਹੀਂ
 ਭਾਲਦਾ ।
 ੧੪ ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਪਿਆਰ
 ਵਿਚ ।
 ੧੫ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ।
 ੧੬ ਬਲਵਾਨ ਹਨ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ।
 ੧੭ ਪਤੁਣ ਪਾਣੀ ਆਦਿਕ ਤਤਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਸਰੀਰਾਂ
 ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
 ੧੮ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੯ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ।
 ੨੦ ਵਿਧੀ, ਜੀਵਨ ਜੁਗਤੀ ।
 ੨੧ ਜੋ ਹਰੀ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
 ੨੨ ਰਸਤੇ ਉੱਤੇ, ਠੀਕ ਰਸਤੇ ।
 ੨੩ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਬਰ ਰਖਦਾ ਹੈ ।
 ੨੪ ਪਾਰਾਵਾਰ, ਆਰ ਪਾਰ, ਹਦ ਬੰਨਾ ।
 ੨੫ ਕਰਜ਼ਾ, ਪ੍ਰਬਲ ।

* ਹਰੀ ਬਿਅੰਤ ਤੇ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹੁਕਮ ਦ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹਰ
 ਥਾਂ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ।

ਹੁਕਮੈ ਬੂਝੈ ਸੁ ਹੁਕਮੁ ਸਲਾਹੇ ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ^੧ ਵੇਪਰਵਾਹੇ ॥ ਜੇਹੀ ਮਤਿ
 ਦੇਹਿ ਸੇ ਹੋਵੈ ਤੂ ਆਪੇ ਸਬਦਿ ਬੁਝਾਇਦਾ ॥ ੬ ॥ ^੨ਅਨਦਿਨੁ ਆਰਜਾ ਛਿਜਦੀ
 ਜਾਏ ॥ ^੩ਰੈਣਿ ਦਿਨਸੁ ਦੁਇ ਸਾਖੀ ਆਏ ॥ ਮਨਮੁਖ ਅੰਧੁ ਨ ਚੇਤੇ ਮੂੜਾ ਸਿਰ
 ਉਪਰਿ ਕਾਲੁ ਰੁਆਇਦਾ ॥ ੭ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਸੀਤਲੁ^੪ ਗੁਰਚਰਣੀ ਲਾਗਾ ॥
 ਅੰਤਰਿ ਭਰਮੁ ਗਇਆ ਭਉ ਭਾਗਾ ॥ ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਸਚੇ ਰੁਣ ਗਾਵਹਿ ਸਚੁ
 ਬਾਣੀ ਬੋਲਾਇਦਾ ॥ ੮ ॥ ਜਿਨਿ ਤੂ ਜਾਤਾ ^੫ਕਰਮਬਿਧਾਤਾ ॥ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ
 ਗੁਰਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ॥ ^੬ਜਤਿ ਪਤਿ ਸਚੁ ਸਚਾ ਸਚੁ ਸੋਈ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ
 ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੯ ॥ ਮਨੁ ਕਠੋਰੁ^੭ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਲਾਗਾ ॥ ਭਰਮੇ ਭੂਲਾ ਫਿਰੈ ਅਭਾਗਾ ॥
 ਕਰਮੁ^੮ ਹੋਵੈ ਤਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਸਹਜੇ ਹੀ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੦ ॥ ^੯ਲਖ
 ਚਉਰਾਸੀਹ ਆਪਿ ਉਪਾਏ ॥ ਮਾਨਸ ਜਨਮਿ ਗੁਰਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥ ^{੧੦}ਬਿਨੁ
 ਭਗਤੀ ਬਿਸਟਾ ਵਿਚਿ ਵਾਸਾ ਬਿਸਟਾ ਵਿਚਿ ਫਿਰਿ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੧ ॥ ਕਰਮੁ^੯
 ਹੋਵੈ ਗੁਰੁ ਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥ ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ ਕਿਉ ਪਾਇਆ ਜਾਏ ॥ ਆਪੇ ਕਰੇ
 ਕਰਾਏ ਕਰਤਾ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਚਲਾਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥ ^{੧੧}ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ ਅੰਤੁ ਨ
 ਜਾਣੈ ॥ ਮੂਰਖੁ ਅੰਧਾ ਤਤੁ ਨ ਪਛਾਣੈ ॥ ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਕਰਤਾ ਆਪੇ ਭਰਮਿ
 ਭੁਲਾਇਦਾ ॥ ੧੩ ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਆਪੇ ਆਪਿ ਕਰਾਏ ॥ ਆਪੇ ^{੧੨}ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਧੰਧੈ
 ਲਾਏ ॥ ਆਪੇ ^{੧੩}ਬਾਪਿ ਉਬਾਪੇ ਵੇਖੈ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੪} ਆਪਿ ਬੁਝਾਇਦਾ ॥ ੧੪ ॥ ਸਚਾ
 ਸਾਹਿਬੁ ^{੧੫}ਗਹਿਰਗੰਭੀਰਾ ॥ ^{੧੬}ਸਦਾ ਸਲਾਹੀ ਤਾ ਮਨੁ ਧੀਰਾ ॥ ਅਗਮ
 ਅਗੋਚਰ^੧ ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੪} ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਦਾ ॥ ੧੫ ॥ ਆਪਿ
 ਨਿਰਾਲਮੁ^{੧੭} ਹੋਰ ਧੰਧੈ ਲੋਈ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ^{੧੮} ਬੂਝੈ ਕੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਸੇ
^{੧੯}ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਗੁਰਮਤੀ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੧੬ ॥ ੩ ॥ ੧੭ ॥ ਮਾਰੂ
 ਮਹਲਾ ੩* ॥ ਜੁਗ ਛਤੀਹ ਕੀਓ ਗੁਬਾਰਾ^{੨੦} ॥ ਤੂ ਆਪੇ ਜਾਣਹਿ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥
 ਹੋਰ ਕਿਆ ਕੋ ਕਹੈ ਕਿ ^{੨੧}ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ ਤੂ ਆਪੇ ਕੀਮਤਿ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧ ॥
 ਓਅੰਕਾਰਿ^{੨੨} ਸਭ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਈ ॥ ਸਭੁ ਖੇਲੁ ਤਮਾਸਾ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਆਪੇ
 ਵੇ^{੨੩}ਕਰੇ ਸਭਿ ਸਾਚਾ ਆਪੇ ਭੰਨਿ ਘੜਾਇਦਾ ॥ ੨ ॥ ਬਾਜੀਗਰਿ ਇਕ ਬਾਜੀ
 ਪਾਈ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਨਦਰੀ ਆਈ ॥ ਸਦਾ ਅਲਿਪਤੁ ਰਹੈ ਗੁਰਸਬਦੀ ਸਾਚੇ
 ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਇਦਾ ॥ ੩ ॥ ^{੨੪}ਬਾਜਹਿ ਬਾਜੇ ਧੁਨਿ ਆਕਾਰਾ ॥ ਆਪਿ ਵਜਾਏ
 ਵਜਾਵਣਹਾਰਾ ॥ ^{੨੫}ਘਟਿ ਘਟਿ ਪਉਣੁ ਵਹੈ ਇਕਰੰਗੀ ਮਿਲਿ ਪਵਣੈ ਸਭ
 ਵਜਾਇਦਾ ॥ ੪ ॥ ਕਰਤਾ ਕਰੇ ਸੁ ਨਿਹਚਉ^{੨੬} ਹੋਵੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦੇ ਹਉਮੈ

- ੧ ਹਰੀ ਜੇ ਮਨ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
 ੨ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਉਮਰ ਘਟਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ।
 ੩ ਰਾਤ ਤੇ ਦਿਨ ਦੋਵੇਂ ਗਵਾਹ ਹਨ ।
 ੪ ਠੰਢਾ ।
 ੫ [ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ] ਕਰਮ-ਵਿਧਾਤਾ ਕਰਕੇ ।
 ੬ ਛਾਤ ਪਤ ਸਭ ਕੁਝ ਸਚਾ ਹਰੀ ਹੈ ।
 ੭ [ਕਾਠ ਦੇ ਉਰ (ਦਿਲ) ਵਾਲਾ] ਸਖਤ, ਕਰੜਾ। ਮਨ ਸਖਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦ੍ਰਿਤ-ਭਾਵ ਵਿਚ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
 ੮ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ।
 ੯ ਚੁਰਾਸੀ ਲਖ ਜੂਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ।
 ੧੦ ਡਗਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਕੀੜਾ ਹੋ ਕੇ ਗੰਦਗੀ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਮਰਨ ਪਿਛੋਂ ਫੇਰ ਭੀ ਕੀੜਾ ਬਣ ਕੇ ਗੰਦਗੀ ਵਿਚ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੧ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਸਤ੍ਰ ਵਿਚ ਲਗਾ ਹੋਈ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੦੪. ਨੋਟ ੧੯ ਤੇ ੨੦ ।
 ੧੨ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਤੇ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੩ ਬਣਾ ਕੇ ਉਖੇੜਦਾ ਹੈ ।
 ੧੪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੧੫ ਝੁੰਘਾ ਸਿਆਣਾ, ਬਹੁਤ ਸਿਆਣਾ ।
 ੧੬ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸਲਾਹਵਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਮਨ ਧੀਰਜ ਫੜਦਾ ਹੈ ।
 ੧੭ ਨਿਰਲੇਪ ।
 ੧੮ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
 ੧੯ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ।
 ੨੦ ਹਨੇਰਾ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੫੫੫. ਨੋਟ ੩੨ ।
 ੨੧ ਆਖ ਕੇ ਬਿਆਨ ਕਰੇ ।
 ੨੨ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਹਰੀ ਨੇ ।
 ੨੩ ਅੱਡ ਅੱਡ ।
 ੨੪ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਵਾਜੇ ਵਜ ਰਹੇ ਹਨ ।
 ੨੫ ਹਰ ਜੀਵ ਵਿਚ ਸੁਆਸ ਚਲਦਾ ਹੈ ਇਕ-ਰਸ।
 ੨੬ ਨਿਸਚੇ ਕਰਕੇ, ਚਰਚ ।

* ਨਿਰਗੁਣ ਤੋਂ ਸਰਗੁਣ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਅਲੇਪ ਰਹਿ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਤੁੱਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕਰਮ ਨਹੀਂ । ਇਸੇ ਨਾਲ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਗਣਤ ਅਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੇਲ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਮਨ ਸਹਜ ਵਿਚ ਸਮਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਖੌਵੈ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ^੧ ਕਿਸੈ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ਨਾਮੋ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਦਾ ॥ ੫ ॥
^੨ਗੁਰਸੇਵੇ ਜੇਵਡੁ ਹੋਰੁ ਲਾਹਾ ਨਾਹੀ ॥ ਨਾਮੁ ਮੰਨਿ ਵਸੈ ਨਾਮੋ ਸਾਲਾਹੀ ॥ ਨਾਮੋ
 ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਤਾ ਨਾਮੋ ਲਾਹਾ ਪਾਇਦਾ ॥ ੬ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਸਭ ਦੁਖੁ
 ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਬਹੁ ਕਰਮ ਕਮਾਵਹਿ ਵਧਹਿ ਵਿਕਾਰਾ ॥ ਨਾਮੁ ਨ ਸੇਵਹਿ ਕਿਉ
 ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੭ ॥ ਆਪਿ ਕਰੇ ਤੈ ਆਪਿ ਕਰਾਏ ॥
 ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਕਿਸੈ^੩ ਬੁਝਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੪ ਹੋਵਹਿ ਸੇ ਬੰਧਨ ਤੋੜਹਿ ਮੁਕਤੀ
 ਕੈ ਘਰਿ ਪਾਇਦਾ ॥ ੮ ॥ ^੫ਗਣਤ ਗਣੇ ਸੋ ਜਲੈ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਸਹਸਾ ਮੂਲਿ ਨ
 ਚੁਕੈ^੬ ਵਿਕਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੭ ਹੋਵੈ ਸੁ ਗਣਤ ਚੁਕਾਏ ਸਚੇ ਸਚਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥
 ੯ ॥ ਜੇ ਸਚੁ ਦੇਇ ਤ ਪਾਏ ਕੋਈ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਪਰਗਟੁ ਹੋਈ ॥ ਸਚੁ ਨਾਮੁ
 ਸਾਲਾਹੇ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਗੁਰਕਿਰਪਾ ਤੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੦ ॥ ^੮ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ
 ਨਾਮੁ ਪਿਆਰਾ ॥ ਕਿਲਵਿਖ^੯ ਕਾਟੇ ਕਾਟਣਹਾਰਾ ॥ ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਮਿ ਤਨੁ ਮਨੁ
 ਸੀਤਲੁ^{੧੦} ਹੋਆ ^{੧੧}ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੧੧ ॥ ^{੧੨}ਅੰਤਰਿ ਲੋਭੁ ਮਨਿ
 ਮੈਲੈ ਮਲੁ ਲਾਏ ॥ ਮੈਲੇ ਕਰਮ ਕਰੇ ਦੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਕੂੜੋ ਕੂੜੁ ਕਰੇ ਵਾਪਾਰਾ ਕੂੜੁ
 ਬੋਲਿ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥ ਨਿਰਮਲ ਬਾਣੀ ਕੋ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥
 ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਸਹਸਾ ਜਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਭਾਣੈ ਚਲੈ ਦਿਨੁਰਾਤੀ ਨਾਮੁ ਚੇਤਿ
 ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੩ ॥ ਆਪਿ ਸਿਰੰਦਾ^{੧੪} ਸਚਾ ਸੋਈ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਖਪਾਏ
 ਸੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੫} ਹੋਵੈ ਸੁ ਸਦਾ ਸਲਾਹੇ ਮਿਲਿ ਸਾਚੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੪ ॥
 ਅਨੇਕ ਜਤਨ ਕਰੇ ਇੰਦ੍ਰੀ^{੧੬} ਵਸਿ ਨ ਹੋਈ ॥ ਕਾਮਿ ਕਹੋਧਿ ਜਲੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥
 ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਮਨੁ ਵਸਿ ਆਵੈ ਮਨ ਮਾਰੇ ਮਨਹਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੧੫ ॥ ਮੇਰਾ
 ਤੇਰਾ ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਕੀਆ ॥ ਸਭਿ ਤੇਰੇ ਜੰਤ ਤੇਰੇ ਸਭਿ ਜੀਆ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ
 ਸਮਾਲਿ ਸਦਾ ਤੂ ਗੁਰਮਤੀ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਦਾ ॥ ੧੬ ॥ ੪ ॥ ੧੮ ॥ ਮਾਰੂ
 ਮਹਲਾ ੩ * ॥ ਹਰਿਜੀਉ ਦਾਤਾ ਅਗਮ ਅਥਾਹਾ ॥ ਓਸੁ ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਇ^{੧੭}
 ਵੇਪਰਵਾਹਾ ॥ ਤਿਸ ਨੋ ਅਪੜਿ ਨ ਸਕੈ ਕੋਈ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੧ ॥
 ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੁ ਨਿਹਚਉ^{੧੮} ਹੋਈ ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਦਾਤਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਜਿਸ
 ਨੋ ਨਾਮ ਦਾਨੁ ਕਰੇ ਸੋ ਪਾਏ ਗੁਰਸਬਦੀ ਮੇਲਾਇਦਾ ॥ ੨ ॥ ਚਉਦਹ ਭਵਣ
 ਤੇਰੇ ਹਟਨਾਲੇ^{੧੯} ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦਿਖਾਏ ਅੰਤਰਿ ਨਾਲੇ ॥ ਨਾਵੈ ਕਾ ਵਾਪਾਰੀ
 ਹੋਵੈ ਗੁਰਸਬਦੀ ਕੋ ਪਾਇਦਾ ॥ ੩ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸੇਵਿਐ ^{੨੦}ਸਹਜਅਨੰਦਾ ॥
 ਹਿਰਦੈ ਆਇ ਵੁਠਾ^{੨੧} ਗੋਵਿੰਦਾ ॥ ਸਹਜੇ^{੨੨} ਭਗਤਿ ਕਰੇ

੧ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
 ੨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੇਵਨ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ।
 ੩ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ।
 ੪ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ।
 ੫ ਜੋ ਗਿਣਤੀਆਂ ਗਿਣਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਮਨ ਨੂੰ
 ਵਿਸ਼ਾਲ ਨਹੀਂ ਬਣਾਂਦਾ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ
 ਸੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੬ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ।
 ੭ ਪਿਆਰਾ ਨਾਮ ਹੀ (ਹੋਰਨਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੇ
 ਦਰਸਾਏ) ਜਪ ਤਪ ਤੇ ਸੰਜਮ ਹੈ । ਸੰਜਮ=
 ਦਿੰਦਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ।
 ੮ ਪਾਪ ।
 ੯ ਠੰਡਾ ।
 ੧੦ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ ਪੂਰਨ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ

ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੧ ਅੰਦਰ ਲੋਭ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮਨ ਦੇ ਮੋਲਾ
 ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੇਲ ਲਗਦੀ ਹੈ ।
 ੧੨ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ।
 ੧੩ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਾਲੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ।
 ੧੪ [ਅ.] ਤਮਾ, ਲਾਲਚ ।
 ੧੫ ਬਹੁਰ ।
 ੧੬ ਹਟੀਆਂ ਦਾ ਨਾਲ ੨ ਹੋਣਾ, ਬਾਝਾਰ । ਚੋਦਾਂ
 ਭਵਣ ਜਗਤ ਤੇਰੇ ਬਾਝਾਰ ਹਨ ਜੋ ਅੰਦਰ ਹੀ
 ਹਨ । 'ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੰਡੇ ਸੋਈ ਪਿੰਡੇ' ਵਾਲਾ
 ਬਿਆਲ ਹੈ ।
 ੧੭ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੧੮ ਵਸਿਆ ।
 ੧੯ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ, ਨਿਰਯਤਨ ਹੀ ।

* ਅਗੰਮ ਹਰੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਹੀ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਉਹ
 ਹਰੀ ਨਾਲ ਸਚੀ ਲਿਵ ਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਸਚ ਵਾਲੀ ਹੋ ਕੇ ਸਚੇ ਵਿਚ ਲੀਨ
 ਹੋਣ ਦੇ ਲਾਇਕ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ।

ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਆਪੇ ਭਗਤਿ ਕਰਾਇਦਾ ॥ ੪ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਵਿਛੜੇ ਤਿਨੀ ਦੁਖੁ
 ਪਾਇਆ ॥ ^੧ਅਨਦਿਨੁ ਮਾਰੀਅਹਿ ਦੁਖੁ ਸਬਾਇਆ ॥ ਮਥੇ ਕਾਲੇ ਮਹਲੁ^੨ ਨ
 ਪਾਵਹਿ ਦੁਖ ਹੀ ਵਿਚਿ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੫ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹਿ ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ॥
^੩ਸਹਜਭਾਇ ਸਚੀ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥ ਸਚੇ ਸਚੁ ਕਮਾਵਹਿ ਸਦ ਹੀ ^੪ਸਚੈ ਮੇਲਿ
 ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੬ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਸਚਾ ਦੇਇ ਸੁ ਪਾਏ ॥ ਅੰਤਰਿ ਸਾਚੁ ਭਰਮੁ
 ਚੁਕਾਏ ॥ ਸਚੁ ਸਚੈ ਕਾ ਆਪੇ ਦਾਤਾ ਜਿਸੁ ਦੇਵੈ ਸੋ ਸਚੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੭ ॥ ਆਪੇ
 ਕਰਤਾ ਸਭਨਾ ਕਾ ਸੋਈ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਆਪਿ ਏਝਾਏ ਬੂਝੈ ਕੋਈ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ
 ਦੇ ਵਡਿਆਈ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੮ ॥ ਹਉਮੈ ਕਰਦਿਆ ਜਨਮੁ
 ਗਵਾਇਆ ॥ ਆਗੈ ਮੋਹੁ ਨ ਚੁਕੈ^੫ ਮਾਇਆ ॥ ਅਗੈ ਜਮਕਾਲੁ ਲੇਖਾ ਲੇਵੈ ਜਿਉ
 ਤਿਲ ਘਾਣੀ ਪੀੜਾਇਦਾ ॥ ੯ ॥ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਗੁਰਸੇਵਾ ਹੋਈ ॥ ਨਦਰਿ^੬ ਕਰੇ
 ਤਾ ਸੇਵੇ ਕੋਈ ॥ ਜਮਕਾਲੁ ਤਿਸੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵੈ ਮਹਲਿ ਸਚੈ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥
 ੧੦ ॥ ਤਿਨ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਏ ॥ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਲਾਏ ॥ ਤੇਰੈ
 ਹਥਿ ਹੈ ਸਭ ਵਡਿਆਈ ਜਿਸੁ ਦੇਵਹਿ ਸੋ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੧ ॥ ਅੰਦਰਿ
 ਪਰਗਾਸੁ^੭ ਗੁਰੁ ਤੇ ਪਾਏ ॥ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ਗਿਆਨ ਰਤਨੁ
 ਸਦਾ ਘਟਿ^੮ ਚਾਨਣੁ ਅਗਿਆਨ ਅੰਧੇਰੁ ਗਵਾਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥ ਅਗਿਆਨੀ
 ਅੰਧੇ ਦੂਜੈ^੯ ਲਾਗੇ ॥ ਬਿਨੁ ਪਾਣੀ ਡੁਬਿ ਮੂਏ ਅਭਾਗੇ ॥ ਚਲਦਿਆ ^{੧੦}ਘਰੁ
 ਦਰੁ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵੈ ਜਮ ਦਰਿ ਬਾਧਾ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੩ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ
 ਸੇਵੇ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥ ਗਿਆਨੀ ਧਿਆਨੀ ਪੂਛਹੁ ਕੋਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ
 ਤਿਸੁ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ਦਰਿ ਸਚੈ ਸੋਭਾ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੪ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨੋ ਸੇਵੇ
 ਤਿਸੁ ਆਪਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਮਮਤਾ^{੧੧} ਕਾਟਿ ਸਚਿ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ਸਦਾ ਸਚੁ
 ਵਣਜਹਿ ਵਾਪਾਰੀ ਨਾਮੋ ਲਾਹਾ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੫ ॥ ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਕਰਤਾ ॥
^{੧੨}ਸਬਦਿ ਮਰੈ ਸੋਈ ਜਨੁ ਮੁਕਤਾ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਮਨ ਅੰਤਰਿ ਨਾਮੋ ਨਾਮੁ
 ਧਿਆਇਦਾ ॥ ੧੬ ॥ ੫ ॥ ੧੬ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ * ॥ ਜੋ ਤੁਧੁ ਕਰਣਾ ^{੧੩}ਸੋ
 ਕਰਿ ਪਾਇਆ ॥ ^{੧੪}ਭਾਣੇ ਵਿਚਿ ਕੋ ਵਿਰਲਾ ਆਇਆ ॥ ਭਾਣਾ ਮੰਨੇ ਸੋ ਸੁਖੁ
 ਪਾਏ ਭਾਣੇ ਵਿਚਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੪} ਤੇਰਾ ਭਾਣਾ ਭਾਵੈ ॥
 ਸਹਜੇ^{੧੫} ਹੀ ਸੁਖੁ ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ॥ ਭਾਣੇ ਨੋ ਲੋਚੈ ਬਹੁਤੇਰੀ ਆਪਣਾ ਭਾਣਾ ਆਪਿ
 ਮਨਾਇਦਾ ॥ ੨ ॥ ਤੇਰਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨੇ ਸੁ ਮਿਲੈ ਤੁਧੁ ਆਏ ॥ ਜਿਸੁ ਭਾਣਾ ਭਾਵੈ ਸੋ
 ਤੁਝਹਿ ਸਮਾਏ ॥ ਭਾਣੇ ਵਿਚਿ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਭਾਣਾ ਕਿਸਹਿ^{੧੬} ਕਰਾਇਦਾ ॥

੧ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ
ਤਰਾਂ ਦਾ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
੨ ਠਿਕਾਣਾ, ਬਿਸਰਾਮ !
੩ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ ।
੪ ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੇ ਸਚੇ ਹਰੀ ਨਾਲ
ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
੫ ਦੁਰ ਹੁੰਦਾ (ਮੋਹ ਮਾਇਆ) ।
੬ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ।
੭ ਚਾਨਣਾ ਗਿਆਨ ਦਾ ।
੮ ਦਿਲ ਵਿਚ ।
੯ ਦ੍ਰੋਤ ਭਾਵ ਵਿਚ ; ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ

ਵਿਚ ।

੧੦ ਆਪਣਾ ਅਸਲੀ ਘਰ ਜਿਥੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ
ਹੈ, ਪਤੀ-ਮਹਲ, ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ।
੧੧ ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਦਾ ਭਾਵ ।
੧੨ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵਤ-ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰੇ ।
੧੩ ਸੋ ਅਸਾਂ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ ।
੧੪ ਪਰ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ
ਹੈ ।
੧੫ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਨੂੰ ।
੧੬ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਤੋਂ ।

• ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਸੂਖ ਹੈ (੧) । ਇਹ ਭਾਣਾ ਹਰੀ ਆਪ ਮਨਾਵੇ ਤਾਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੨) । ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਨਾਲ ਹਰੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ; ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (੩) । ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਆਪ ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (੪) । ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਆਪਣੀਆਂ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲਾ ਹੋਇਆ ਦੁਖ ਪਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਭਾਣਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ (੫) । ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਨਾਲ ਨਾਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੂਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੬) । ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ (੭-੧੧) । ਇਹ ਨਾਮ ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੧੨-੧੩) । ਇਹ ਨਾਮ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਲਭਦਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਹੀ ਹੈ (੧੪-੧੬) ।

੩ ॥ ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੧ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਏ ॥
 ਤੁਧੁ ਆਪਣੈ ਭਾਣੈ ਸਭ ਸਿਸਟਿ ਉਪਾਈ ਜਿਸ ਨੇ ਭਾਣਾ ਦੇਹਿ^੨ ਤਿਸੁ ਭਾਇਦਾ ॥
 ੪ ॥ ਮਨਮੁਖੁ^੩ ਅੰਧੁ ਕਰੇ ਚਤੁਰਾਈ ॥ ਭਾਣਾ ਨ ਮੰਨੇ ਬਹੁਤੁ ਦੁਖੁ ਪਾਈ ॥
 ਭਰਮੇ ਭੂਲਾ ਆਵੈ ਜਾਏ^੪ ਘਰੁ ਮਹਲੁ ਨ ਕਬਹੂ ਪਾਇਦਾ ॥ ੫ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲੇ
 ਦੇ ਵਡਿਆਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੀ ਸੇਵਾ ਧੁਰਿ^੫ ਫੁਰਮਾਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਤਾ
 ਨਾਮੁ ਪਾਏ ਨਾਮੇ ਹੀ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੬ ॥ ਸਭ ਨਾਵਉ^੬ ਉਪਜੈ ਨਾਵਹੁ
 ਛੀਜੈ^੭ ॥ ਗੁਰੁ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਮਨੁ ਤਨੁ ਭੀਜੈ^੮ ॥ ਰਸਨਾ^੯ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ਰਸਿ
 ਭੀਜੈ ਰਸ ਹੀ ਤੇ ਰਸੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੭ ॥ ^{੧੦}ਮਹਲੈ ਮੰਦਰਿ ਮਹਲੁ ਕੋ ਪਾਏ ॥
 ਗੁਰੁ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਚਿ ਚਿਤੁ ਲਾਏ ॥ ਜਿਸ ਨੇ ਸਚੁ ਦੇਇ ਮੋਈ ਸਚੁ ਪਾਏ ਸਚੇ
 ਸਚਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੮ ॥ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਮਨਿ ਤਨਿ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥
 ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਸਭੁ ਰੋਗੁ ਕਮਾਇਆ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹੈ ਕੁਸਟੀ^{੧੧} ਨਰਕੇ
 ਵਾਸਾ ਪਾਇਦਾ ॥ ੯ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਤਿਨ ਨਿਰਮਲ ਦੇਹਾ ॥ ਨਿਰਮਲ ਹੰਸਾ^{੧੨} ਸਦਾ
 ਸੁਖੁ ਨੇਹਾ ॥ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਨਿਜਘਰਿ^{੧੩} ਵਾਸਾ ਪਾਇਦਾ ॥
 ੧੦ ॥ ਸਭੁ ਕੋ ਵਣਜੁ ਕਰੇ ਵਾਪਾਰਾ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਸਭੁ ਤੋਟਾ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਨਾਗੋ
 ਆਇਆ ਨਾਗੋ ਜਾਸੀ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੧ ॥ ਜਿਸ ਨੇ ਨਾਮੁ ਦੇਇ ਮੋ
 ਪਾਏ ॥ ਗੁਰੁ ਕੈ ਸਬਦਿ ਹਰਿ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ਗੁਰੁ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਨਾਮੁ ਵਿਸਿਆ
 ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਨਾਮੇ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥ ਨਾਵੈ ਨੋ ਲੋਚੈ^{੧੪} ਚੇਤੀ ਸਭ ਆਈ ॥
^{੧੩}ਨਾਉ ਤਿਨਾ ਮਿਲੈ ਧੁਰਿ ਪੁਰਬਿ ਕਮਾਈ ॥ ਜਿਨੀ ਨਾਉ ਪਾਇਆ ਸੇ
 ਵਡਭਾਗੀ ਗੁਰੁ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੧੩ ॥ ਕਾਇਆ ਹੋਟੁ^{੧੫} ਅਤਿ ਅਪਾਰਾ ॥
 ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਬਹਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਸਚਾਨਿਆਉ ਸਚੇ ਵਾਪਾਰਾ ਨਿਹਚਲੁ
 ਵਾਸਾ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੪ ॥ ਅੰਤਰ ਘਰ ਬੰਕੇ^{੧੬} ਥਾਨੁ ਸੁਹਾਇਆ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੭} ਵਿਰਲੈ
 ਕਿਨੈ ਥਾਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ^{੧੮}ਇਤੁ ਸਾਬਿ ਨਿਬਹੈ ਸਾਲਾਹੇ ਸਚੇ ਹਰਿ ਸਚਾ ਮੰਨਿ
 ਵਸਾਇਦਾ ॥ ੧੫ ॥ ਮੇਰੈ ਕਰਤੈ ਇਕ ਬਣਤ ਬਣਾਈ ॥ ਇਸੁ ਦੇਹੀ ਵਿਚਿ ਸਭ
 ਵਸੁ ਪਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਣਜਹਿ ^{੧੯}ਹੰਗਿ ਰਾਤੇ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੦} ਕੋ ਨਾਮੁ
 ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੬ ॥ ੬ ॥ ੨੦ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ * ॥ ^{੨੧}ਕਾਇਆ ਕੰਚਨੁ
 ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਤਿਥੈ^{੨੨} ਹਰਿ ਵਸੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰਾ ॥ ^{੨੩}ਅਨਦਿਨੁ
 ਹਰਿ ਸੇਵਿਹੁ ਸਚੀਬਾਣੀ ਹਰਿਜੀਉ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ
 ਚੇਤਹਿ ਤਿਨ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਉ ॥ ਗੁਰੁ ਕੈ ਸਬਦਿ ਤਿਨ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਉ ॥

- ੧ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ।
- ੨ ਉਸੇ ਨੂੰ ਭਾਣਾ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ।
- ੩ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ।
- ੪ ਆਪਣਾ ਅਸਲੀ ਘਰ, ਪਤੀ-ਮਹਿਲ, ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ।
- ੫ ਧੁਰੇ, ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੇ ।
- ੬ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ।
- ੭ ਨਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
- ੮ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਿਸ਼ਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
- ੯ ਜੀਭ ।
- ੧੦ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਮਹਿਲ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਦਾ ਮਹਿਲ (ਟਿਕਾਣਾ) ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੧ ਕੋਹੜਾ ।
- ੧੨ ਆਤਮਾ । ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਤਮਾ ਨਿਰਮਲ ਹੈ

- ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਦਾ ਸੁਖ ਹੈ ।
- ੧੩ ਨਾਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਢ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
- ੧੪ ਕਿਲ੍ਹਾ ।
- ੧੫ ਸੁੰਦਰ । ਅੰਦਰ ਹਿਰਦਾ ਮਨ ਬੁਧੀ ਰੂਪ ਥਾਂ ਸਭ ਸੋਹਣੇ ਹਨ ।
- ੧੬ ਇਸ ਸਾਥ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਉਤਰੇ, ਭਾਵ ਇਸ ਟਿਕਾਣੇ ਟਿਕ ਕੇ ਬੈਠੇ ।
- ੧੭ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ।
- ੧੮ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰੀਏ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਸੋਨੇ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਅਰੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੯ ਉਥੇ, ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ।
- ੨੦ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸੇਵੇ ਸਚੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ; ਹਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਮਿਲਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

* ਇਹ ਸਰੀਰ ਉਤਮ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਹਰੀ ਆਪ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਹਰੀ ਦਾ ਵਾਸਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਪਛਾਣੀਦਾ ਹੈ ।

ਤਿਨ ਕੀ ਧੂਰਿ ਲਾਈ ^੧ਮੁਖਿ ਮਸਤਕਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਬਹਿ ਗੁਣ ਗਾਇਦਾ ॥ ੨ ॥
 ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਜੇ ਹਰਿਪ੍ਰਭ ਭਾਵਾ ॥ ^੨ਅੰਤਰਿ ਹਰਿਨਾਮੁ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਵਾ ॥
 ਗੁਰਬਾਣੀ ਚਹੁ ਕੁੰਡੀ ਸੁਣੀਐ ਸਾਚੈ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੩ ॥ ਸੋ ਜਨੁ ਸਾਚਾ ਜਿ
 ਅੰਤਰੁ ^੩ਭਾਲੇ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਹਰਿ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲੇ ॥ ਗਿਆਨ ਅੰਜਨੁ ^੪ਪਾਏ
 ਗੁਰਸਬਦੀ ^੪ਨਦਰੀ ਨਦਰਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੪ ॥ ਵਡੈ ਭਾਗਿ ਇਹੁ ਸਰੀਰੁ
 ਪਾਇਆ ॥ ਮਾਣਸ ਜਨਮਿ ਸਬਦਿ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਸਭੁ ਅੰਧ
 ਅੰਧੇਰਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ^੫ਕਿਸਹਿ ਬੁਝਾਇਦਾ ॥ ੫ ॥ ਇਕਿ ^੬ਕਿਤੁ ਆਏ ਜਨਮੁ
 ਗਵਾਏ ॥ ^੬ਮਨਮੁਖ ਲਾਗੇ ਦੂਜੈ ਭਾਏ ॥ ਏਹ ਵੇਲਾ ਫਿਰਿ ਹਾਥਿ ਨ ਆਵੈ
^੭ਪਗਿ ਖਿਸਿਐ ਪਛੁਤਾਇਦਾ ॥ ੬ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਰੀਰਾ ॥ ਤਿਸੁ
 ਵਿਚਿ ਵਸੈ ਸਚੁ ^੮ਗੁਣੀ ਗਹੀਰਾ ॥ ਸਚੇ ਸਚੁ ਵੇਖੈ ਸਭ ਥਾਈ ਸੋਚੁ ਸੁਣਿ ਮੰਨਿ
 ਵਸਾਇਦਾ ॥ ੭ ॥ ਹਉਮੈ ਗਣਤ ਗੁਰਸਬਦਿ ਨਿਵਾਰੇ ^੯॥ ਹਰਿਜੀਉ ਹਿਰਦੈ
 ਰਖਹੁ ਉਰਧਾਰੇ ^੯॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਸਾਲਾਹੇ ਮਿਲਿ ਸਾਚੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥
 ੮ ॥ ਸੋ ਚੇਤੇ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਚੇਤਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਏ ॥ ਆਪੇ ਵੇਖੈ
 ਆਪੇ ਬੂਝੈ ^{੧੦}ਆਪੈ ਆਪੁ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੯ ॥ ਜਿਨਿ ਮਨ ਵਿਚਿ ਵਬੁ ^{੧੧}ਪਾਈ
 ਸੋਈ ਜਾਣੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦੇ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਸੋਈ ਜਨੁ ਨਿਰਮਲੁ
 ਬਾਣੀ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਇਦਾ ॥ ੧੦ ॥ ਏਹ ਕਾਇਆ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਹੈ ਸਰੀਰੁ ॥
 ਗੁਰਸਬਦੀ ਚੇਤੇ ^{੧੨}ਗੁਣੀ ਗਹੀਰੁ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ^{੧੩}ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਗੁਣ
 ਕਹਿ ਗੁਣੀ ^{੧੪}ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੧੧ ॥ ^{੧੫}ਏਹੁ ਸਰੀਰੁ ਸਭ ਮੂਲੁ ਹੈ ਮਾਇਆ ॥
 ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ॥ ਹਰਿ ਨ ਚੇਤੇ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਪਾਏ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਚੇਤੇ
 ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥ ਜਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਸੋ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਕਾਇਆ ਹੰਸੁ ^{੧੬}
 ਨਿਰਮਲੁ ਦਰਿ ਸਚੈ ਜਾਣੁ ॥ ਹਰਿ ਸੇਵੇ ਹਰਿ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ਸੋਹੈ ^{੧੭}ਹਰਿਗੁਣ
 ਗਾਇਦਾ ॥ ੧੩ ॥ ਬਿਨੁ ਭਾਗਾ ਗੁਰੁ ਸੇਵਿਆ ਨ ਜਾਇ ॥ ਮਨਮੁਖ ਭੁਲੇ ਮੁਏ
 ਬਿਲਲਾਇ ^{੧੮}॥ ਜਿਨ ਕਉ ਨਦਰਿ ਹੋਵੈ ਗੁਰ ਕੇਰੀ ^{੧੯}ਹਰਿਜੀਉ ਆਪਿ
 ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੧੪ ॥ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ^{੨੦}ਪਕੇ ਹਟਨਾਲੰ ^{੨੧}॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ^{੨੨}ਲੇਵੈ
 ਵਸਤੁ ਸਮਾਲੇ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ਦਿਨ ਰਾਤੀ ਉਤਮ ਪਦਵੀ ਪਾਇਦਾ ॥
 ੧੫ ॥ ਆਪੇ ਸਚਾ ਹੈ ਸੁਖਦਾਤਾ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ
 ਸਲਾਹੇ ਸਾਚਾ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਕੋ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੬ ॥ ੧ ॥ ੨੧ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ * ॥
^{੨੩}ਨਿਰੰਕਾਰਿ ਆਕਾਰੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ^{੨੪}ਹੁਕਮਿ ਬਣਾਇਆ ॥

- ੧ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਮਥੇ ਤੇ ।
 ੨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ
 ਹੀ ਸੋਹਣਾ ਪਿਆ ਲਗਦਾ ਹੈ । ਹਰ ਪਾਸੇ
 ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੀ ਗੂੰਜਦੀ ਸੁਣੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ
 ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਮਾਏ ਰਹੀਦਾ ਹੈ ।
 ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਦਾ ਨੋਟ ੩ ।
- ੩ ਹਿਰਦਾ ।
 ੪ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ।
 ੫ ਸੁਰਮਾ ।
 ੬ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹਰੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਕੇ
 ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।
 ੭ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੮ ਕਿਸ ਕੰਮ ਆਏ ?
 ੯ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਲੋਕ ਦ੍ਰਿਤ ਭਾਵ ਵਿਚ ਲਗੇ
 ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
 ੧੦ ਪੇਰ ਤਿਲਕਣ ਨਾਲ ।
 ੧੧ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਝੁੰਘਾ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੧੨ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੩ ਦਿਲ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ।
 ੧੪ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ (ਸ੍ਰੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ) ਆਪਣਾ
 ਆਪ ਸਮਾਉਂਦਾ ਹੈ ; ਭਾਵ ਸਮਾਉਣ ਵਾਲਾ
 ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਮਾਉਣਾ ਹੈ, ਦੋਵੇਂ ਹਰੀ
 ਆਪ ਹੀ ਹੈ : ਮਨੁਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਕੁਝ
 ਨਹੀਂ, ਹਰੀ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਕਰਦਾ
 ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੫ ਨਾਮ ਵਸਤੁ ।
 ੧੬ ਹਰ ਰੋਜ਼ ।
 ੧੭ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਵਿਚ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਈਆਂ
 ਹੋਰਨਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ 'ਗੁਣ ਕਹਿ ਗੁਣੀ
 ਸਮਾਵਣਿਆ' ਦਾ ਖਿਆਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ।
 ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੧੦, ਨੋਟ ੧੩ ।
 ੧੮ ਏਹੋ ਸਰੀਰ (ਜੋ ਉੱਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਦਸਿਆ ਸੀ)
 ਸਾਰਾ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੁਢ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦ
 ਇਹ ਦ੍ਰਿਤ ਭਾਵ ਦੇ ਕਾਰਣ ਭਰਮ ਵਿਚ ਫੁਲਦਾ
 ਹੈ ।
 ੧੯ ਆਤਮਾ ।
 ੨੦ ਸੋਭਦਾ ਹੈ ।
 ੨੧ ਵਿਲਕ ਵਿਲਕ ਕੇ ।
 ੨੨ ਦੀ ।
 ੨੩ ਕਿਲ੍ਹਾ ।
 ੨੪ ਜਿਥੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹਟੀਆਂ ਹੋਣ ; ਬਾਛਾਰ ।
 ੨੫ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ।
 ੨੬ ਆਕਾਰ-ਰਹਿਤ ਹਰੀ ਨੇ ਸਾਕਾਰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ
 ਬਣਾਈ ।
 ੨੭ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ।

* ਤਿਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਹਰੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ
 ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ
 ਹੈ । ਇਹ ਮੇਲ ਕਾਇਮ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੀ ਇਸ ਕਾਇਮ ਵਿਚ ਭੀ ਵਸਦਾ ਹੈ ਤੇ
 ਬਾਹਰ ਭੀ ।

ਆਪੇ ਖੇਲ ਕਰੇ ਸਭਿ ਕਰਤਾ ਸੁਣਿ ਸਾਚਾ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਦਾ ॥ ੧ ॥ * ਮਾਇਆ
 ਮਾਈ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਪਰਸੂਤਿ ਜਮਾਇਆ ॥ ਚਾਰੇ ਬੇਦ ਬ੍ਰਹਮੇ ਨੋ ਫੁਰਮਾਇਆ ॥ ਵਰ੍ਹੇ
 ਮਾਹ ਵਾਰ ਬਿਤੀ ਕਰਿ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਸੋਝੀ ਪਾਇਦਾ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰਸੇਵਾ ਤੇ
 ਕਰਣੀ ਸਾਰ^੧ ॥ ਰਾਮਨਾਮੁ ਰਾਖਹੁ ਉਰਿਧਾਰ^੨ ॥ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਰਤੀ^੩ ਜਗ
 ਅੰਤਰਿ ਇਸੁ ਬਾਣੀ ਤੇ ਹਰਿਨਾਮੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੩ ॥ ਵੇਦੁ ਪੜੈ^੪ ਅਨਦਿਨੁ ਵਾਦ
 ਸਮਾਲੇ ॥ ਨਾਮੁ ਨ ਚੇਤੇ ਬਧਾ ਜਮਕਾਲੇ ॥ ^੫ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਪਾਏ ^੬ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ
 ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਦਾ ॥ ੪ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^੭ ਏਕਸੁ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ^੮ਤ੍ਰਿਬਿਧਿ
 ਮਨਸਾ ਮਨਹਿ ਸਮਾਏ ॥ ਸਾਚੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਹੈ ਮੁਕਤਾ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਚੁਕਾਇਦਾ^੯ ॥
 ੫ ॥ ਜੋ ਧੁਰਿ^{੧੦} ਰਾਤੇ ਸੇ ਹੁਣਿ^{੧੧} ਰਾਤੇ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ^{੧੨} ਸਹਜੇ^{੧੩} ਮਾਤੇ ॥
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ^{੧੪}ਆਪੈ ਆਪੁ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੬ ॥
 ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ^{੧੫}ਭਰਮਿ ਨ ਪਾਏ ॥ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਲਗਾ ਦੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਸੂਹਾ ਰੰਗੁ
 ਦਿਨ ਬੋਝੇ ਹੋਵੈ ਇਸੁ ਜਾਦੇ ਬਿਲਮ^{੧੬} ਨ ਲਾਇਦਾ ॥ ੭ ॥ ਏਹੁ ਮਨੁ ^{੧੭}ਭੈ ਭਾਇ
 ਰੰਗਾਏ ॥ ਇਤੁ ਰੰਗਿ ਸਾਚੇ ਮਾਹਿ ਸਮਾਏ ॥ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਕੋ ਇਹੁ ਰੰਗੁ ਪਾਏ
 ਗੁਰਮਤੀ ਰੰਗੁ ਚੜਾਇਦਾ ॥ ੮ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਬਹੁਤੁ ਕਰੇ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਦਰਗਹ
 ਕਬਹੀ ਨ ਪਾਵੈ ਮਾਨੁ ॥ ਦੂਜੈ ਲਾਗੇ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ਬਿਨੁ ਬੂਝੇ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥
 ੯ ॥ ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਭਿ ਅੰਦਰਿ ਆਪੁ^{੧੮} ਲੁਕਾਇਆ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਹਰਿ ਮਿਲੈ
 ਮਿਲਾਇਆ ॥ ਸਚਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸਚਾ ਵਾਪਾਰਾ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲਕੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੦ ॥ ਇਸੁ
 ਕਾਇਆ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਈ ॥ ਮੇਰੈ ਠਾਕੁਰਿ^{੧੯} ਇਹ ਬਣਤ ਬਣਾਈ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਕਾਇਆ ਸੋਧੇ ਆਪਹਿ ਆਪੁ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੧੧ ॥ ਕਾਇਆ
 ਵਿਚਿ ਤੋਟਾ ਕਾਇਆ ਵਿਚਿ ਲਾਹਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਖੋਜੇ ਵੇਪਰਵਾਹਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਵਣਜਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ^{੨੦}ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥ ਸਚਾ ਮਹਲੁ
 ਸਚੇ ਭੰਡਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਦੇਵੈ ਦੇਵਣਹਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਲਾਹੇ ਸੁਖਦਾਤੇ ਮਨਿ
 ਮੇਲੇ ਕੀਮਤਿ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੩ ॥ ਕਾਇਆ ਵਿਚਿ ਵਸਤੁ ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ
 ਪਾਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੇ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ॥ ਜਿਸ ਦਾ ਹਟੁ ਸੋਈ ਵਥੁ ਜਾਣੈ
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਦੇਇ ਨ ਪਛੋਤਾਇਦਾ ॥ ੧੪ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਸਭ ਮਹਿ ਰਹਿਆ
 ਸਮਾਈ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਪਾਇਆ ਜਾਈ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ਆਪੇ ਸਬਦੇ
 ਸਹਜਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੧੫ ॥ ਆਪੇ ਸਚਾ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਸਬਦੇ
 ਵਿਚਹੁ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ਨਾਮੇ ਹੀ

<p>੧ ਸ਼ੇਸ਼ਟ ।
੨ ਦਿਲ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ।
੩ ਫੈਲੀ । ਦੇਖੋ ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦਾ ਨੋਟ ੨ ।
੪ ਨਿੱਤ ਬਗੜੇ ਸਹੇੜਦਾ ਹੈ ।
੫ ਦੁੱਤ ਭਾਵ ਵਿਚ ।
੬ ਤ੍ਰੇ-ਗੁਣੀ (ਮਾਇਆ) ਦੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲਿਆ
ਫਿਰਦਾ ਹੈ ।
੭ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ।
੮ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ (ਰਜੇ ਸਤੋ ਤਮੋ ਵਾਲੀ)
ਵਾਸਨਾ ਮਨ ਅੰਦਰ ਹੀ ਮੁਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੧੭, ਨੋਟ ੬ ।
੯ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ।</p> | <p>੧੦ ਮੁਢ ਤੋਂ, ਹਰੀ ਦੇ ਹਥੁਰੇ ।
੧੧ ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਵਿਚ ।
੧੨ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
੧੩ ਪੂਰਨ ਅਡੋਲ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ।
੧੪ ਦੇਖੋ ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦਾ ਨੋਟ ੧੪ ।
੧੫ ਭਰਮ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ।
੧੬ [ਸੰ. ਵਿਲੰਬ] ਦੇਰ ।
੧੭ ਹਰੀ ਦੇ ਡਰ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ।
੧੮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ।
੧੯ ਮਾਲਕ ਨੇ ।
੨੦ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ ਸਹਜ-ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ
ਲਿਆ ਕੇ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।</p> |
|--|--|

•ਮਾਇਆ ਮਾਈ ਦੀ ਰਾਹੀਂ (ਹਰੀ ਪਿਤਾ ਨੇ) ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਸਤ ਕਰ ਕੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ,
ਭਾਵ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਸੰਸਾਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੪੦, ਫੁਟ ਨੋਟ • ।

ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੬ ॥ ੮ ॥ ੨੨ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ * ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ^੧
 ਵੇਪਰਵਾਹੇ ॥ ਆਪੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਅਗਮ ਅਥਾਹੇ ॥ ਅਪੜਿ ਕੋਇ ਨ ਸਕੈ ਤਿਸ
 ਨੇ ਗੁਰਸਬਦੀ ਮੇਲਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਤੁਧੁ ਨੋ ਸੇਵਹਿ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵਹਿ ॥ ਗੁਰ ਕੈ
 ਸਬਦਿ ਸਚਿ ਸਮਾਵਹਿ ॥ ਅਨਦਿਨੁ^੨ ਗੁਣ ਰਵਹਿ^੩ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ^੪ ਰਸਨਾ
 ਹਰਿ ਰਸੁ ਭਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਸਬਦਿ ਮਰਹਿ ਸੇ^੫ ਮਰਣੁ ਸਵਾਰਹਿ ॥ ਹਰਿ ਕੇ
 ਗੁਣ^੬ ਹਿਰਦੈ ਉਰਧਾਰਹਿ ॥ ਜਨਮੁ ਸਫਲੁ ਹਰਿਚਰਣੀ ਲਾਗੇ^੭ ਦੂਜਾਭਾਉ
 ਚੁਕਾਇਆ^੮ ॥ ੩ ॥ ਹਰਿਜੀਉ ਮੇਲੇ ਆਪਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦੇ ਆਪੁ^੯
 ਗਵਾਏ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਸਦਾ ਹਰਿਭਗਤੀ ਰਾਤੇ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਲਾਹਾ ਪਾਇਆ ॥
 ੪ ॥ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਕਹਾ ਮੈ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾ ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ ॥
 ਆਪੇ ਦਇਆ ਕਰੇ ਸੁਖਦਾਤਾ ਗੁਣ ਮਹਿ ਗੁਣੀ^{੧੦} ਸਮਾਇਆ ॥ ੫ ॥ ਇਸੁ ਜਗ
 ਮਹਿ ਮੋਹੁ ਹੈ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ਮਨਮੁਖੁ^{੧੧} ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧੁ ਅੰਧਾਰਾ ॥ ਧੰਧੈ ਧਾਵਤੁ
 ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ੬ ॥ ਕਰਮੁ^{੧੨} ਹੋਵੈ ਤਾ
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਏ ॥ ਹਉਮੈ ਮੈਲੁ ਸਬਦਿ ਜਲਾਏ ॥ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ
 ਗਿਆਨੁ ਰਤਨ ਚਾਨਣੁ ਅਗਿਆਨੁ ਅੰਧੇਰੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ੭ ॥ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਅਨੇਕ
 ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ ॥ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਵਸਾਈ ॥ ਕੀਮਤਿ ਕਉਣੁ
 ਕਰੇ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ ਤੂ ਆਪੇ ਸਹਜਿ^{੧੩} ਸਮਾਇਆ ॥ ੮ ॥ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲਕੁ ਅਗਮ
 ਅਪਾਰਾ ॥ ਨਾ ਕੋ ਹੋਆ ਤੋਲਣਹਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਤੋਲੇ ਤੋਲਿ ਤੋਲਾਏ ਗੁਰਸਬਦੀ
 ਮੇਲਿ ਤੋਲਾਇਆ ॥ ੯ ॥ ਸੇਵਕ ਸੇਵਹਿ ਕਰਹਿ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਤੂ ਆਪੇ ਮੇਲਿ
 ਬਹਾਲਹਿ ਪਾਸਿ ॥ ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਸੁਖਦਾਤਾ ਪੂਰੈ ਕਰਮਿ^{੧੪} ਧਿਆਇਆ ॥
 ੧੦ ॥ ਜਤੁ ਸਤੁ ਸੰਜਮੁ^{੧੫} ਜਿ ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਜਿ ਹਰਿਗੁਣ
 ਗਾਵੈ ॥^{੧੬} ਇਸੁ ਬਿਖੁ ਮਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈ ਹਰਿਜੀਉ ਮੇਰੇ ਭਾਇਆ ॥
 ੧੧ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਬੁਝਾਏ ਸੋਈ ਬੂਝੈ ॥ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਵੈ ਅੰਦਰੁ ਸੂਝੈ ॥ ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ
 ਠਾਕਿ ਰਹਾਏ ਸਹਜੇ ਹੀ ਸਚੁ ਪਾਇਆ ॥ ੧੨ ॥ ਬਿਨੁ ਕਰਮਾ^{੧੭} ਹੋਰ ਫਿਰੈ
 ਘਨੇਰੀ^{੧੮} ॥ ਮਰਿ ਮਰਿ ਜੰਮੈ ਚੁਕੈ ਨ ਫੇਰੀ^{੧੯} ॥ ਬਿਖੁ ਕਾ ਰਾਤਾ ਬਿਖੁ ਕਮਾਵੈ ਸੁਖੁ
 ਨ ਕਬਹੂ ਪਾਇਆ ॥ ੧੩ ॥ ਬਹੁਤੇ ਭੇਖ ਕਰੇ ਭੇਖਧਾਰੀ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਹਉਮੈ ਕਿਨੈ
 ਨ ਮਾਰੀ ॥ ਜੀਵਤੁ ਮਰੈ ਤਾ ਮੁਕਤਿ ਪਾਏ ਸਚੈ ਨਾਇ ਸਮਾਇਆ ॥ ੧੪ ॥ ਅਗਿਆਨੁ
 ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਇਸੁ ਤਨਹਿ ਜਲਾਏ ॥^{੨੦} ਤਿਸ ਦੀ ਬੂਝੈ ਜਿ ਗੁਰਸਬਦੁ ਕਮਾਏ ॥ ਤਨੁ
 ਮਨੁ ਸੀਤਲੁ^{੨੧} ਕ੍ਰੋਧੁ ਨਿਵਾਰੇ^{੨੨} ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ੧੫ ॥ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬ

- ੧ ਜੇ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
 ੨ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਨਿੱਤ ।
 ੩ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ ।
 ੪ ਜੀਭ ਨੂੰ ਹਰੀ-ਰਸ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ।
 ੫ ਮੌਤ ਸਫਲੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
 ੬ ਧੂਰ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਟਿਕਾਉਂਦੇ ਹਨ ।
 ੭ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਪਿਆਰ ।
 ੮ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ।
 ੯ ਆਪਾ ਭਾਵ ਹਉਮੈ ।
 ੧੦ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਹਰੀ । ਆਪਣੇ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ
 ਸਮਾਇਆ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੧ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਨਹੀਂ
 ਚਲਦਾ ।
 ੧੨ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ।
 ੧੩ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਵਿਚ । ਹੇ ਹਰੀ ! ਤੂੰ ਆਪਣੇ
 ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਵਿਚ ਆਪੇ ਲੀਨ ਹੈਂ ।

- ੧੪ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ।
 ੧੫ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੇ ਸਾਧਨ । ਜਿਹੜਾ
 ਮਨੁੱਖ ਸਚ ਨੂੰ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਭਾਣੇ
 ਜਤ ਸਤ ਸੰਜਮ ਹੋ ਗਏ ਸਮਝੇ ।
 ੧੬ ਇਸ ਵਿਹੁ ਰੂਪ ਮਾਇਕ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ
 ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਰੂਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਿਲ
 ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੭ ਰੋਕ ਕੇ ਰਖੇ ।
 ੧੮ ਬਹੁਤੀ ਦੁਨੀਆਂ ।
 ੧੯ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਗੇੜ ।
 ੨੦ (ਇਹ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਔਗ) ਉਸ ਦੀ ਬੁਝ
 ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਕਮਾਉਂਦਾ
 ਹੈ ।
 ੨੧ ਠੰਢਾ ।
 ੨੨ ਦੂਰ ਕਰੇ ।

* ਹਰੀ ਅਪਹ੍ਰੰਚ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੁਆਰਾ ਮੇਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਹ
 ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀ ਹੈ ? ਆਪਾ ਭਾਵ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ ਭਾਵ ਮਿਟਾ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਗੁਣ ਗਾਣਾ,
 ਜਿਸ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਦੇ ਪਾਪ ਅਗਿਆਨਤਾ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਆਦਿ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਜੁੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਸਚੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ^੧ ਵਿਰਲੈ ਪਾਈ ॥ ਨਾਨਕੁ ਏਕੁ ਕਹੈ ਬੇਨੰਤੀ
^੨ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ੧੬ ॥ ੧ ॥ ੨੩ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ * ॥ ^੩ਨਦਰੀ
 ਭਗਤਾ ਲੈਹੁ ਮਿਲਾਏ ॥ ਭਗਤ ਸਲਾਹਨਿ ਸਦਾ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ਤਉ ਸਰਣਾਈ
 ਉਬਰਹਿ^੪ ਕਰਤੇ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਪੂਰੈ ਸਬਦਿ ਭਗਤਿ ਸੁਹਾਈ ॥
 ਅੰਤਰਿ ਸੁਖੁ ਤੇਰੈ ਮਨਿ ਭਾਈ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਸਚੀ ਭਗਤੀ ਰਾਤਾ ਸਚੇ ਸਿਉ ਚਿਤੁ
 ਲਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਸਦ ਜਲੈ ਸਰੀਰਾ ॥ ਕਰਮੁ^੫ ਹੋਵੈ ਭੇਟੇ^੬ ਗੁਰੁ
 ਪੂਰਾ ॥ ਅੰਤਰਿ ਅਗਿਆਨੁ ਸਬਦਿ ਬੁਝਾਏ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ੩ ॥
 ਮਨਮੁਖੁ^੭ ਅੰਧਾ ਅੰਧੁ ਕਮਾਏ ॥ ਬਹੁ ਸੰਕਟ^੮ ਜੋਨੀ ਭਰਮਾਏ ॥ ਜਮ ਕਾ
 ਜੇਵੜਾ^੯ ਕਦੇ ਨ ਕਾਟੈ ਅੰਤੇ ਬਹੁ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਸਬਦਿ
 ਨਿਵਾਰੇ^{੧੦} ॥ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਰਖੈ ਉਰਧਾਰੇ^{੧੧} ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮਰੈ ਮਨੁ ਮਾਰੇ
 ਹਉਮੈ ਜਾਇ ਸਮਾਇਆ ॥ ੫ ॥ ਆਵਣ ਜਾਣੈ ਪਰਜਾ^{੧੨} ਵਿਭੋਈ^{੧੩} ॥ ਬਿਨੁ
 ਸਤਿਗੁਰ ਥਿਰੁ ਕੋਇ ਨ ਹੋਈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਜੋਤਿ ਸਬਦਿ ਸੁਖੁ ਵਸਿਆ ॥ ^{੧੪}ਜੋਤੀ
 ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ੬ ॥ ^{੧੫}ਪੰਚ ਦੂਤ ਚਿਤਵਹਿ ਵਿਕਾਰਾ ॥ ਮਾਇਆਮੋਹ ਕਾ
 ਏਹੁ ਪਸਾਰਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਤਾ ਮੁਕਤੁ ਹੋਵੈ ਪੰਚ ਦੂਤ ਵਸਿ ਆਇਆ ॥
 ੭ ॥ ਬਾਝੁ ਗੁਰੂ ਹੈ ਮੋਹੁ ਗੁਬਾਰਾ^{੧੬} ॥ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਭੁਬੈ ਵਾਰੇ ਵਾਰਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰ
 ਭੇਟੇ ਸਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ^{੧੭} ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥ ੮ ॥ ਸਾਚਾ ਦਰੁ ਸਾਚਾ
 ਦਰਵਾਰਾ^{੧੮} ॥ ਸਚੇ ਸੇਵਹਿ ਸਬਦਿ ਪਿਆਰਾ ॥ ਸਚੀ ਧੁਨਿ ਸਚੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾ
 ਸਚੇ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ੯ ॥ ^{੧੯}ਘਰੈ ਅੰਦਰਿ ਕੇ ਘਰੁ ਪਾਏ ॥ ^{੨੦}ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦੇ
 ਸਹਜਿਸੁਭਾਏ ॥ ਓਥੈ ਸੋਗੁ ਵਿਸੋਗੁ ਨ ਵਿਆਪੈ ^{੨੧}ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ ਸਮਾਇਆ ॥
 ੧੦ ॥ ^{੨੨}ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਦੁਸਟਾ ਕਾ ਵਾਸਾ ॥ ਭਉਦੇ ਫਿਰਹਿ ਬਹੁ ਮੋਹ ਪਿਆਸਾ ॥
 ਕੁਸੰਗਤਿ ਬਹਹਿ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ਦੁਖੇ ਦੁਖੁ ਕਮਾਇਆ ॥ ੧੧ ॥ ਸਤਿਗੁਰ
 ਬਾਝਹੁ ਸੰਗਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੇ ਪਾਰੁ ਨ ਪਾਏ ਕੋਈ ॥ ਸਹਜੇ ਗੁਣ
 ਰਵਹਿ^{੨੩} ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ੧੨ ॥ ਕਾਇਆ ਬਿਰਖੁ ਪੰਖੀ^{੨੪}
 ਵਿਚਿ ਵਾਸਾ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਚੁਗਹਿ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਨਿਵਾਸਾ ॥ ^{੨੫}ਉਡਹਿ ਨ ਮੂਲੇ ਨ
 ਆਵਹਿ ਨ ਜਾਹੀ ^{੨੬}ਨਿਜਘਰਿ ਵਾਸਾ ਪਾਇਆ ॥ ੧੩ ॥ ਕਾਇਆ ਸੇਧਹਿ ਸਬਦੁ
 ਵੀਚਾਰਹਿ ॥ ਮੋਹ ਠਗਉਰੀ^{੨੭} ਭਰਮੁ ਨਿਵਾਰਹਿ^{੨੮} ॥ ਆਪੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਸੁਖਦਾਤਾ
 ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ੧੪ ॥ ਸਦਹੀ ਨੇੜੈ ਦੂਰਿ ਨ ਜਾਣਹੁ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ
 ਨਜੀਕਿ^{੨੯} ਪਛਾਣਹੁ ॥ ਬਿਗਸੈ^{੩੦} ਕਮਲੁ^{੩੧} ਕਿਰਣਿ ਪਰਗਾਸੈ ਪਰਗਟੁ ਕਰਿ

- ੧ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
- ੨ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਵਿਚ
ਸਮਾਂਦਾ ਹੈ । (ਪਹਿਲੇ 'ਨਾਮ' ਦਾ ਅਰਥ
ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਤੇ ਦੂਜੇ 'ਨਾਮ' ਦਾ ਅਰਥ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ ।)
- ੩ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ
ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲਏ ।
- ੪ ਤਰਦੇ ਹਨ ।
- ੫ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ।
- ੬ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।
- ੭ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਨਹੀਂ
ਚਲਦਾ ।
- ੮ ਦੁਖਾਂ ਵਿਚ ।
- ੯ ਰੋਸੀ, ਫਾਹੀ ।
- ੧੦ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੧ ਦਿਲ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ।
- ੧੨ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ।
- ੧੩ ਨਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
- ੧੪ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਤਮ-ਜੋਤਿ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮ-
ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਰਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
- ੧੫ ਪੰਜ ਕਾਮਾਦਿਕ ਦੂਤ ।
- ੧੬ ਹਨੇਰਾ (ਅਗਿਆਨਤਾ) ।

- ੧੭ ਸਿਖਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੮ ਦਰਬਾਰ ।
- ੧੯ ਸਰੀਰ ਘਰ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ
ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਪਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੨੦ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ ।
- ੨੧ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਪੂਰਨ ਅਭੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ
ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੨੨ ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਪਿਆਰ
ਵਿਚ ।
- ੨੩ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ ।
- ੨੪ ਮਨ ਪੰਛੀ ।
- ੨੫ ਫਟਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਉਕੇ ਹੀ ।
- ੨੬ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ, ਰੱਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ।
- ੨੭ ਠਗਮੂਰੀ, ਉਹ ਬੁਟੀ ਜੋ ਠਗ ਰਾਹੀਆਂ ਨੂੰ
ਪਿਲਾ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਧਨ
ਲੁਟਦੇ ਸਨ । ਮੇਰੇ ਨੂੰ ਠਗਮੂਰੀ ਕਿਹਾ ਹੈ
ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਮੇਰੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੁਧ ਖੋਹ ਕੇ
ਅਸਲੀਅਤ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੰਦਾ ।
- ੨੮ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
- ੨੯ [ਨਜ਼ਦੀਕ] ਨੇੜੇ ।
- ੩੦ ਖੜਦਾ ਹੈ ।
- ੩੧ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਕਮਲ ।

* ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਭਗਤ ਲੋਕ ਹਰੀ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਕਿਵੇਂ ? ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ
ਦੁਆਰਾ, ਜਿਵੇਂ ਉਪਰਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਸੀ ।

ਦੇਖਾਇਆ ॥ ੧੫ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਸਚਾ ਸੋਈ ॥ ਆਪੇ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਲੇ ਅਵਰੁ
ਨ ਕੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ਆਪੁ^੧ ਗਵਾਇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥
੧੬ ॥ ੨ ॥ ੨੪ ॥

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੪

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ * ॥ ^੨ਸਚਾ ਆਪਿ ਸਵਾਰਣਹਾਰਾ॥ ਅਵਰ ਨ ਸੂਝਸਿ
ਬੀਜੀ^੩ ਕਾਰਾ ॥ ^੪ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਵਸੈ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਸਹਜੇ ਸਚਿ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥
੧ ॥ ਸਭਨਾ ਸਚੁ ਵਸੈ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ^੫ ਸਹਜਿ ਸਮਾਹੀ ॥ ਗੁਰੁ
ਗੁਰੁ ਕਰਤ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਗੁਰਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ
ਹੈ ਗਿਆਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੈ ਪੂਜਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੀ ਅਵਰੁ ਨ ਦੂਜਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ
ਤੇ ਨਾਮੁ ਰਤਨ ਧਨੁ ਪਾਇਆ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੀ ਸਵਾ ਭਾਈ^੬ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਬਿਨੁ
ਸਤਿਗੁਰੁ ਜੋ ਦੂਜੈ ਲਾਗੇ ॥ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ ਭ੍ਰਮਿ ਮਰਹਿ ਅਭਾਗੇ ॥ ਨਾਨਕ
ਤਿਨ ਕੀ ਫਿਰਿ ਗਤਿ^੭ ਹੋਵੈ ਜਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਰਹਹਿ ਸਰਣਾਈ ਹੇ ॥੪॥ ਗੁਰਮੁਖਿ
ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਦਾ ਹੈ ਸਾਚੀ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤੇ ਮਾਗਉ ਨਾਮੁ ਅਜਾਚੀ^੮ ॥ ਹੋਹੁ
ਦਇਆਲੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਹਰਿਜੀਉ ਰਖਿ ਲੇਵਹੁ ਗੁਰਸਰਣਾਈ ਹੇ ॥ ੫ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਚੁਆਇਆ ॥ ^੯ਦਸਵੈ ਦੁਆਰਿ ਪ੍ਰਗਟੁ ਹੋਇ ਆਇਆ ॥
^{੧੦}ਤਹੁ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਵਜਹਿ ਧੁਨਿ ਬਾਣੀ ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥ ੬ ॥
ਜਿਨ ਕਉ ਕਰਤੈ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿ ਪਾਈ ॥ ਅਨਦਿਨੁ^{੧੧} ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਕਰਤ ਵਿਹਾਈ^{੧੨} ॥
ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੋ ਸੀਝੈ^{੧੩} ਨਾਹੀ ਗੁਰਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਜਿਸੁ
ਭਾਵੈ ਤਿਸੁ ਆਪੇ ਦੇਇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੪} ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਲੇਇ ॥ ਆਪੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ
ਨਾਮੁ ਦੇਵੈ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਗਿਆਨ ਰਤਨੁ ਮਨਿ ਪਰਗਟੁ
ਭਇਆ ॥ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਸਹਜੇ ਲਇਆ ॥ ਏਹੁ ਵਡਿਆਈ ਗੁਰੁ ਤੇ ਪਾਈ
ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਉ ਸਦ ਬਲਿ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਸੂਰੁ^{੧੫} ਨਿਸਿ^{੧੬}
ਮਿਟਿਆ ਅੰਧਿਆਰਾ ॥ ਅਗਿਆਨੁ ਮਿਟਿਆ ਗੁਰ ਰਤਨਿ ਅਪਾਰਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ
ਗਿਆਨੁ ਰਤਨੁ ਅਤਿ ਭਾਰੀ ਕਰਮਿ^{੧੭} ਮਿਲੈ ਸੁਖੁ ਪਾਈ ਹੇ ॥੧੦॥ ^{੧੮}ਗੁਰਮੁਖਿ
ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਗਟੀ ਹੈ ਸੋਇ^{੧੯} ॥ ਚਹੁ ਜੁਗਿ ਨਿਰਮਲੁ ਹਛਾ ਲੋਇ^{੨੦} ॥ ^{੨੧}ਨਾਮੇ
ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਨਾਮਿ ਰਹਿਆ ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ
ਨਾਮੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈ ॥ ਸਹਜੇ ਜਾਗੈ ਸਹਜੇ ਸੋਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇ
ਸਮਾਵੈ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਭਗਤਾ ਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੈ ਬਾਣੀ ॥

<p>੧ ਆਪਾ ਡਾਵ, ਹਉਮੈ ।
 ੨ ਵਾਹਗੁਰੂ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਆਪ ਸਵਾਰਦਾ ਹੈ ।
 ਉਸ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਫਿਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਾਰ, ਜੋ
 ਹਰੀ ਤੋਂ ਲਾਡ ਲੈ ਜਾਵੇ, ਨਹੀਂ ਸੁਝਦੀ ।
 ੩ ਦੂਜੀ ।
 ੪ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸਚਾ ਹਰੀ ਵਸਦਾ
 ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ ਸਚ ਵਿਚ
 ਸਮਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੫ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
 ੬ ਚੰਗੀ ਲਗੀ ਹੈ ।
 ੭ ਛੁਟਕਾਰਾ ।
 ੮ ਅਤੇਲ, ਅਮਿਣਵਾਂ ।
 ੯ ਆਤਮ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਹਰੀ ਛਾਹਿਰ ਹੋ ਪਿਆ ।
 ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੦੦੨, ਨੋਟ ੧੮ ।
 ੧੦ ਉਥੇ (ਦਸਮ-ਦੁਆਰ ਵਿਚ) ਬਾਣੀ ਦੀ ਧੁਨੀ
 ਦੁਆਰਾ ਅਨਹਦ-ਸ਼ਬਦ ਵਜਦੇ ਹਨ (ਡਾਵ
 ਉਸ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਦਾ
 ਉਚਾਰਨ ਉਥੇ ਤੋਂ ਉਚਾ ਸੰਗੀਤਕ ਅਨੰਦ</p> | <p>ਦਿੰਦਾ ਹੈ). ਅਤੇ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਪੂਰਨ ਅਡੋਲ
 ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਮਾਇ ਰਹੀਦਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ
 ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੧੧ ਹਰ ਰੋਜ਼ ।
 ੧੨ ਗੁਬਰਦੀ ਹੈ (ਉਮਰ)
 ੧੩ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦਾ ।
 ੧੪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੧੫ ਗੁਰ-ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਸੂਰਜ ।
 ੧੬ ਰਾਤ ਦਾ, ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਰਾਤ ਦਾ ।
 ੧੭ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ।
 ੧੮ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਮਸ਼ਹੂਰੀ
 ਹੋ ਗਈ. ਅਤੇ ਚਹੁਆਂ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਪਵਿੱਤਰ
 ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਗਿਣਿਆ ਜਾਣ
 ਲਗਾ ।
 ੧੯ ਸੋਭਾ ।
 ੨੦ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ।
 ੨੧ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ (ਹਰੀ) ਵਿਚ ਰਤਿਆਂ
 ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ ।</p> |
|---|--|

* ਸਚਾ ਹਰੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਦ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ
 ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

੧ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿਨਾਮੁ ਆਖਿ ਵਖਾਣੀ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਰਤ ਸਦਾ ਮਨੁ ਬਿਗਸੈ ੨
 ਹਰਿਚਰਣੀ ਮਨੁ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਹਮ ਮੂਰਖ ਅਗਿਆਨ ਗਿਆਨੁ ਕਿਛੁ
 ਨਾਹੀ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਸਮਝ ਪੜੀ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ਹੋਹੁ ਦਇਆਲੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ
 ਹਰਿਜੀਉ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਜਿਨਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਾਤਾ ਤਿਨਿ
 ਏਕੁ ਪਛਾਤਾ ॥ ੩ਸਰਬੇ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸੁਖਦਾਤਾ ॥ ਆਤਮੁ ਚੀਨਿ ੪ ਪਰਮਪਦੁ
 ਪਇਆ ੫ਸੇਵਾ ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਆਦਿ ੬ ਮਿਲੀ
 ਵਡਿਆਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ਆਪਿ ਮਿਲਿਆ
 ਜਗਜੀਵਨੁ ਦਾਤਾ ਨਾਨਕ ਅੰਕਿ ੭ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੧ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪* ॥
 ਹਰਿ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ੮ ਸਦਾ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥ ਸਰਬੇ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ੯ ਘਟ ਵਾਸੀ ॥
 ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਦਾਤਾ ਹਰਿ ਤਿਸਹਿ ਸਰੇਵਹੁ ੧੦ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹੇ ॥ ੧ ॥
 ਜਾ ਕਉ ਰਾਖੈ ਹਰਿ ਰਾਖਣਹਾਰਾ ॥ ਤਾ ਕਉ ਕੋਇ ਨ ੧੧ ਸਾਕਸਿ ਮਾਰਾ ॥ ਸੋ ਐਸਾ
 ਹਰਿ ਸੇਵਹੁ ਸੰਤਹੁ ਜਾਕੀ ਉਤਮਬਾਣੀ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ੧੨ਜਾ ਜਾਪੈ ਕਿਛੁ ਕਿਥਾਉ
 ਨਾਹੀ ॥ ਤਾ ਕਰਤਾ ਭਰਪੂਰਿ ਸਮਾਹੀ ॥ ਸੂਕੇ ਤੇ ਫੁਨਿ ੧੩ ਹਰਿਆ ਕੀਤੇਨੁ ੧੪ ਹਰਿ
 ਧਿਆਵਹੁ ੧੫ ਚੋਜਵਿਡਾਣੀ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਜੋ ਜੀਆ ਕੀ ਵੇਦਨ ੧੬ ਜਾਣੈ ॥ ਤਿਸੁ ਸਾਹਿਬ
 ਕੈ ਹਉ ਕੁਰਬਾਣੈ ॥ ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਜਨ ਕਰਿ ਬੇਨੰਤੀ ਜੋ ਸਰਬ ਸੁਖਾ ਕਾ ਦਾਣੀ ੧੭
 ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਜੋ ੧੮ ਜੀਐ ਕੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੈ ॥ ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਕਿਛੁ ਨ ਕਹੀਐ ਅਜਾਣੈ ੧੯ ॥
 ਮੂਰਖਸਿਉ ਨਹ ਲੂਝੁ ੨੦ ਪਰਾਣੀ ਹਰਿ ਜਪੀਐ ੨੧ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਣੀ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਨਾ ਕਰਿ
 ਚਿੰਤ ੨੨ ਚਿੰਤਾ ਹੈ ਕਰਤੇ ॥ ੨੩ ਹਰਿ ਦੇਵੈ ਜਲਿਬਲਿ ਜੰਤਾ ਸਭਤੇ ॥ ਅਚਿੰਤ ੨੪ ਦਾਨੁ
 ਦੇਇ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਵਿਚਿ ਪਾਥਰ ਕੀਟ ਪਖਾਣੀ ੨੫ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਨਾ ਕਰਿਆਸਮੀਤ ਸੁਤ
 ਭਾਈ ॥ ਨਾ ਕਰਿਆਸ ਕਿਸੈ ਸਾਹ ਬਿਉਹਾਰ ਕੀ ਪਰਾਈ ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿਨਾਵੈ ਕੋ
 ਬੋਲੀ ਨਾਹੀ ਹਰਿ ਜਪੀਐ ਸਾਹੰਗਪਾਣੀ ੨੬ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ੨੭ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ
 ਬਨਵਾਰੀ ੨੮ ॥ ਸਭ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਪੂਰੈ ਬਾਰੀ ੨੯ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ
 ੩੦ ਭਵਖੰਡਨੁ ੩੧ ਸੁਖਿ ਸਹਜੇ ੩੨ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਸੇਵਿਆ ਤਿਨਿ
 ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ਸਹਜੇ ਹੀ ਹਰਿਨਾਮਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ਜੋ ਸਰਣਿ ਪਰੈ ਤਿਸ ਕੀ ਪਤਿ
 ਰਾਖੈ ਜਾਇ ਪੂਛਹੁ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣੀ ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਜਿਸੁ ਹਰਿ ਸੇਵਾ ਲਾਏ ਸੋਈ ਜਨੁ
 ਲਾਗੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਭਰਮ ਭਉ ਭਾਗੈ ॥ ਵਿਚੇ ਗ੍ਰਿਹ ੩੩ ਸਦਾ ਰਹੈ ਉਦਾਸੀ
 ਜਿਉ ਕਮਲੁ ਰਹੈ ਵਿਚਿ ਪਾਣੀ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਸੇਵਾ ੩੪ ਬਾਇ ਨ ਪਾਏ ॥
 ਜਨਮਿ ਮਰੈ ਫਿਰਿ ਆਵੈ ਜਾਏ ॥ ਸੋ ਤਪੁ ਪੂਰਾ ਸਾਈ ਸੇਵਾ ਜੋ ਹਰਿ ਮੇਰੇ ਮਨਿ

੧ ਓਹ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਆਖ ੨ ਕੇ	੧੯ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ।
ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ।	੨੦ ਝਗੜਾ ਕਰ ।
੨ ਖਿੜਦਾ ਹੈ ।	੨੧ ਨਿਰਬਾਣ ਪਦ (ਮੁਕਤੀ) ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ।
੩ ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ।	੨੨ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਭ ਚਿੰਤਾ ਹੈ ।
੪ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ।	੨੩ ਹਰੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਤੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਂ
੫ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਸੁਰਤੀ ਜੁੜੀ ਹੈ ।	ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
੬ ਧੁਰ ਤੇ ।	੨੪ ਸੁਤੇ ਹੀ ।
੭ ਬਗਲ ਵਿਚ, ਹੇਦੀ ਵਿਚ ।	੨੫ ਪਥਰਾਂ ਦੇ । ਪਥਰਾਂ ਦੇ ਕੀੜਿਆਂ ਨੂੰ ਪਥਰਾਂ
੮ ਜੇ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ।	ਵਿਚ ਰੋਬੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
੯ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਾ ।	੨੬ [ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਣ (ਹਥਾਂ) ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਹੈ, ਜੇ
੧੦ ਸੇਵੇ, ਪੂਜੇ ।	ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
੧੧ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ।	੨੭ ਹਰ ਰੋਜ਼ ।
੧੨ ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਕੁਝ ਡੀ	੨੮ [ਸਾਰੇ ਬਨ ਜਿਸ ਦੀ ਮਾਲਾ ਹਨ] ਬਨਵਾਲੀ
ਨਹੀਂ, ਉਥੇ ਕਰਤਾਰ ਡਰਪੂਰ ਹੋ ਕੇ ਸਮਾ	ਦਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ।
ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।	੨੯ ਤੇਰੀ ।
੧੩ ਮੁੜ ਕੇ ਫੇਰ ।	੩੦ ਛਵੇ (ਸੰਸਾਰ) ਕਟਣਹਾਰ ।
੧੪ ਉਸ ਨੇ ਕੀਤਾ ।	੩੧ ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ।
੧੫ ਅਸਚਰਜ ਚੋਜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ।	੩੨ ਉਮਰ ਰੁਪੀ ਰਾਤ ਲੰਘੇਗੀ ।
੧੬ [ਸ੍ਰੀ. ਵੇਦਨਾ] ਪੀੜ ।	੩੩ ਗ੍ਰਹਿਸਥ ।
੧੭ ਦਾਨੀ, ਦੇਣ ਵਾਲਾ ।	੩੪ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ।
੧੮ ਦਿਲ ਦੀ ਖਬਰ ।	

* ਸਭ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹਰੀ ਹੀ ਹੈ । ਉਸ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਸਾਕ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ । ਉਸ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ । ਉਸੇ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਆਸਰਾ ਢੂੰਡਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਭਾਣੀ ਹੋ ॥ ੧੧ ॥ ਹਉ ਕਿਆ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਆਖਾ ਸੁਆਮੀ ॥ ੧੩ ਸਰਬ ਜੀਆਕਾ
ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ਹਉ ਮਾਗਓ ਦਾਨੁ ਤੁਝੈ ਪਹਿ^੨ ਕਰਤੇ ਹਰਿ ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮੁ
ਵਖਾਣੀ ਹੋ ॥ ੧੨ ॥ ਕਿਸਹੀ ਜੋਰੁ ਅਹੰਕਾਰ ਬੋਲਣ ਕਾ ॥ ਕਿਸ ਹੀ ਜੋਰੁ
ਦੀਬਾਨ^੩ ਮਾਇਆ ਕਾ ॥ ਮੈ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਟੇਕ ਧਰ^੪ ਅਵਰ ਨ ਕਾਈ ਤੂ ਕਰਤੇ
ਰਾਖੁ ਮੈ ਨਿਮਾਣੀ ਹੋ ॥ ੧੩ ॥ ਨਿਮਾਣੇ ਮਾਣੁ ਕਰਹਿ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ॥ ਹੋਰ ਕੋਤੀ
ਬਖਿ ਬਖਿ ਆਵੈ ਜਾਵੈ ॥ ਜਿਨ ਕਾ ਪਖੁ ਕਰਹਿ ਤੂ ਸੁਆਮੀ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਉਪਰਿ
ਗਲ ਤੁਧੁ ਆਣੀ ਹੋ ॥ ੧੪ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਿਨੀ ਸਦਾ ਧਿਆਇਆ ॥
ਤਿਨੀ ਏਗੁਰਪਰਸਾਦਿ ਪਰਮਪਦੁ ਪਾਇਆ ॥ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਸੇਵਿਆ ਤਿਨਿ
ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਬਿਨੁ ਸੇਵਾ ਪਛੋਤਾਣੀ ਹੋ ॥ ੧੫ ॥ ਤੂ ਸਭ ਮਹਿ ਵਰਤਹਿ ਹਰਿ
ਜਗੰਨਾਥੁ ॥ ਸੋ ਹਰਿ ਜਪੈ ॥ ਜਿਸੁ ਗੁਰ ਮਸਤਕਿ ਹਾਥੁ ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਸਰਣਿ
ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਜਾਪੀ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ॥ ਦਾਸੁ ਦਸਾਣੀ ਹੋ ॥ ੧੬ ॥ ੨ ॥

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੫

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ * ॥ ਕਲਾ ਉਪਾਇ ਧਰੀ ਜਿਨਿ ਧਰਣਾ^{੧੦} ॥
੧੧ ਗਗਨੁ ਰਹਾਇਆ ਹੁਕਮੇ ਚਰਣਾ ॥ ਅਗਨਿ ਉਪਾਇ ੧੨ ਈਧਨ ਮਹਿ ਬਾਧੀ
ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਰਾਖੈ ਭਾਈ ਹੋ ॥ ੧ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਕਉ ਰਿਜਕੁ ਸੰਬਾਹੇ^{੧੩} ॥ ਕਰਣ ਕਾਰਣ
ਸਮਰਥ ਆਪਾਹੇ^{੧੪} ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਬਾਪਿ ਉਬਾਪਨਹਾਰਾ^{੧੫} ਸੋਈ ਤੇਰਾ ਸਹਾਈ
ਹੋ ॥ ੨ ॥ ਮਾਤਗਰਭ ਮਹਿ ਜਿਨਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਿਆ ॥ ੧੬ ਸਾਸਿ ਗ੍ਰਾਸਿ ਹੋਇ ਸੰਗਿ
ਸਮਾਲਿਆ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਪੀਐ ਸੋ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਵਡੀ ਜਿਸੁ ਵਡਿਆਈ ਹੋ ॥ ੩ ॥
੧੭ ਸੁਲਤਾਨ ਖਾਨ ਕਰੇ ਖਿਨ ਕੀਰੇ ॥ ੧੮ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜਿ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਮੀਰੇ ॥
੧੯ ਗਰਬ ਨਿਵਾਰਣ ਸਰਬ ਸਧਾਰਣ ਕਿਛੁ ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਈ ਹੋ ॥ ੪ ॥
ਸੋ ਪਤਿਵੰਤਾ ਸੋ ਧਨਵੰਤਾ ॥ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਹਰਿਭਗਵੰਤਾ ॥ ਮਾਤ ਪਿਤਾ
ਸੁਤ ਬੰਧਪ^{੨੦} ਭਾਈ ਜਿਨਿ ਇਹ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਈ^{੨੧} ਹੋ ॥ ੫ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਆਏ
ਸਰਣਾ ਭਉ ਨਹੀ ਕਰਣਾ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਨਿਹਚਉ^{੨੨} ਹੈ ਤਰਣਾ ॥ ੨੩ ਮਨ
ਬਚ ਕਰਮ ਅਰਾਧੇ ਕਰਤਾ ਤਿਸੁ ਨਾਹੀ ਕਦੇ ਸਜਾਈ ਹੋ ॥ ੬ ॥ ੨੪ ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ
ਮਨ ਤਨ ਮਹਿ ਰਵਿਆ^{੨੫} ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਕੀ ਜੋਨਿ ਨ ਭਵਿਆ ॥ ਦੂਖ
ਬਿਨਾਸ ਕੀਆ ਸੁਖਿ ਡੇਰਾ ਜਾ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਰਹੇ ਆਘਾਈ^{੨੬} ਹੋ ॥ ੭ ॥ ਮੀਤੁ
ਹਮਾਰਾ ਸੋਈ ਸੁਆਮੀ ॥ ਬਾਨ ਬਨੰਤਰਿ^{੨੭} ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ

- ੧ ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ।
- ੨ ਪਾਸੋਂ । ਹੇ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦਾ ਰਹਾਂ ।
- ੩ [ਉਹ ਹਾਕਮ ਜਿਸ ਪਾਸ ਦਾਦ ਫਰਿਆਦ ਕਰ ਸਕੀਏ] ਆਸਰਾ ।
- ੪ ਆਸਰਾ ।
- ੫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਉਤੇ ਤੂੰ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ; ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
- ੬ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਉਚੀ ਤੋਂ ਉਚੀ ਪਦਵੀ, ਜਿਥੇ ਤਕ ਮਨੁੱਖ ਉਨਤੀ ਕਰਦਾ ੨ ਪੁਜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
- ੭ ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋ ਕੇ ।
- ੮ ਜਿਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
- ੯ ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ ਹੈ ।
- ੧੦ ਧਰਤੀ । ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼ਕਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਹੈ ।
- ੧੧ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਰੂਪ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਟਿਕਾ ਕੇ ਰਖਿਆ ਹੈ ।
- ੧੨ ਲਕੜਾਂ ਵਿਚ ।
- ੧੩ ਪੁਰਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੧੪ ਆਪ ਹੀ ਹੈ ।
- ੧੫ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
- ੧੬ ਸ਼ਾਸ ਲੈਂਦਿਆਂ ਤੇ ਖਾਂਦਿਆਂ ਪੀਂਦਿਆਂ ਨਾਲ ਹੋ ਕੇ ਧਿਆਨ ਰਖਦਾ ਹੈ ।
- ੧੭ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਤੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛਿਨ ਵਿਚ ਕੀੜੇ (ਕੰਗਾਲ) ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੮ ਪ੍ਰਭੂ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਨਿਵਾਜ ਕੇ ਅਮੀਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੯ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਭ ਦਾ ਆਸਰਾ ।
- ੨੦ ਸੰਬੰਧੀ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ।
- ੨੧ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ।
- ੨੨ ਚਰ੍ਹਰ ਹੀ ।
- ੨੩ ਜੇ ਮਨ, ਬਚਨ, ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੀ ਦੰਡ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ।
- ੨੪ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ।
- ੨੫ ਸਿਮਰਿਆ ।
- ੨੬ ਰਜੇ ।
- ੨੭ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ।

ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਚਿੰਤਾ ਗਣਤ ਮਿਟਾਈ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ^੧ਕੋਟਿ
ਲਖ ਬਾਹਾ ॥ ਹਰਿਜਸੁ ਕੀਰਤਨੁ ਸੰਗਿ ਧਨੁ ਤਾਹਾ^੨ ॥ ਗਿਆਨਖੜਗੁ^੩ ਕਰਿ
ਕਿਰਪਾ ਦੀਨਾ ਦੂਤ ਮਾਰੇ ^੪ਕਰਿ ਧਾਈ ਹੇ ॥ ੯ ॥ ^੫ਹਰਿ ਕਾ ਜਾਪੁ ਜਪਹੁ ਜਪੁ
ਜਪਨੇ ॥ ਜੀਤਿ ਆਵਹੁ ਵਸਹੁ ^੬ਘਰਿ ਅਪਨੇ ॥ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਨਰਕ ਨ
ਦੇਖਹੁ ^੭ਰਸਕਿ ਰਸਕਿ ਗੁਣ ਗਾਈ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ^੮ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਉਧਾਰਣਹਾਰਾ^੯ ॥
ਉਚ ਅਬਾਹ ਅਗੰਮ ਅਪਾਰਾ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨੀ ਸੋ ਜਨੁ
ਤਿਸਹਿ ਧਿਆਈ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਬੰਧਨ ਤੋੜਿ ^{੧੦}ਲੀਏ ਪ੍ਰਭਿ ਮੋਲੇ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ
ਕੀਨੇ ^{੧੧}ਘਰ ਗੋਲੇ ॥ ^{੧੨}ਅਨਹਦਰੁਣੁਣਕਾਰੁ ^{੧੩}ਸਹਜਧੁਨਿ ਸਾਚੀ ਕਾਰ
ਕਮਾਈ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ^{੧੪}ਮਨਿ ਪਰਤੀਤਿ ਬਨੀ ਪ੍ਰਭੁ ਤੇਰੀ ॥ ਬਿਨਸਿ ਗਈ ਹਉਮੈ
ਮਤਿ ਮੇਰੀ ॥ ^{੧੫}ਅੰਗੀਕਾਰੁ ਕੀਆ ਪ੍ਰਭਿ ਅਪਨੇ ਜਗ ਮਹਿ ਸੋਭ ਸੁਹਾਈ ਹੇ ॥
੧੩ ॥ ਜੈਸੈਕਾਰੁ ਜਪਹੁ ਜਗਦੀਸੈ ॥ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਈ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪੁਨੇ ਈਸੈ^{੧੬} ॥
ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਦੀਸੈ ^{੧੭}ਏਕਾ ਜਗਤਿ ਸਬਾਈ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਸਤਿ
ਸਤਿ ਸਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਤਾ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦਿ^{੧੮} ਸਦਾ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ॥ ਸਿਮਰਿ
ਸਿਮਰਿ ਜੀਵਹਿ ਜਨ ਤੇਰੇ ਏਕੰਕਾਰਿ^{੧੯} ਸਮਾਈ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਭਗਤ ਜਨਾ ਕਾ
ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਪਿਆਰਾ ॥ ਸਭੈ ਉਧਾਰਣੁ^{੨੦} ਖਸਮੁ ਹਮਾਰਾ ॥ ਸਿਮਰਿ ਨਾਮੁ ਪੁੰਨੀ^{੨੧}
ਸਭ ਇਛਾ ਜਨਨਾਨਕ ^{੨੨}ਪੈਜ ਰਖਾਈ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੧ ॥

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੫

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ * ॥ ਸੰਗੀ^{੨੩} ਜੋਗੀ ਨਾਰਿ^{੨੪}

ਲਪਟਾਣੀ ॥ ^{੨੫}ਉਰਝਿ ਰਹੀ ਟੰਗ ਰਸ ਮਾਣੀ ॥ ^{੨੬}ਕਿਰਤ ਸੰਜੋਗੀ ਭਏ ਇਕਤ੍ਰਾ
ਕਰਤੇ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸਾ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਜੋ ਪਿਰੁ ਕਰੈ ਸੁ ਧਨ ਤੁਤੁ^{੨੭} ਮਾਨੈ ॥ ^{੨੮}ਪਿਰੁ
ਧਨਹਿ ਸੀਗਾਰਿ ਰਖੈ ਸੰਗਾਨੈ ॥ ਮਿਲਿ ਏਕਤ੍ਰ ਵਸਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਪ੍ਰਿਉ ਦੇ
ਧਨਹਿ ਦਿਲਾਸਾ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਧਨ ਮਾਗੈ ਪ੍ਰਿਉ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਧਾਵੈ ॥ ਜੋ ਪਾਵੈ ਸੋ
ਆਣਿ ਦਿਖਾਵੈ ॥ ਏਕ ਵਸਤੁ^{੨੯} ਕਉ ਪਹੁਚਿ ਨ ਸਾਕੈ ਧਨ ਰਹਤੀ ਭੂਖ ਪਿਆਸਾ
ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਧਨ ਕਰੈ ਬਿਨਉ^{੩੦} ਦੋਉ ਕਰ ਜੋਰੈ ॥ ਪ੍ਰਿਅ ਪਰਦੇਸਿ ਨ ਜਾਹੁ
ਵਸਹੁ ਘਰਿ ਮੋਰੈ ॥ ਐਸਾ ਬਣਜੁ ਕਰਹੁ ਗ੍ਰਿਹ ਭੀਤਰਿ ਜਿਤੁ ਉਤਰੈ ਭੂਖ
ਪਿਆਸਾ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਸਗਲੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਜੁਗ ਸਾਧਾ ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿਰਸ
ਸੁਖੁ ਤਿਲੁ ਨਹੀ ਲਾਧਾ ॥ ਭਈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਨਕ ਸਤਸੰਗੇ ਤਉ ਧਨ ਪਿਰ
ਅਨੰਦ ਉਲਾਸਾ^{੩੧} ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਧਨ ਅੰਧੀ^{੩੨} ਪਿਰੁ ਚਪਲੁ^{੩੩} ਸਿਆਨਾ ॥

੧ ਲਖਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਬਾਹਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ।
 ੨ ਓਸ ਦੇ ।
 ੩ ਤਲਵਾਰ ।
 ੪ ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ।
 ੫ ਹੋਰ ਜਪ ਜਪਣ ਦੀ ਥਾਂ ਹਰੀ ਜਾਪ ਜਪੋ ।
 ੬ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਿਚ, ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ।
 ੭ ਸਵਾਦ ਲਾ ਲਾ ਕੇ ।
 ੮ ਸਾਰਾ ਜਹਾਨ ਤੇ ਉਸਦੇ ਹਿਸੇ ।
 ੯ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੧੦ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮੁਲ ਲਿਆ ਸੂ ।
 ੧੧ ਘਰ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ।
 ੧੨ ਅਨਹੋਦ ਦੀ ਮਿਠੀ ਆਵਾਜ਼ ; ਆਤਮ ਮੰਡਤ ਦਾ ਸੰਗੀਤ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਵੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੧੩ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੦, ਨੋਟ ੧੮ ।
 ੧੪ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮਨ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਨਿਸਚਾ ਬਣਿਆ ਹੈ ।
 ੧੫ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ।
 ੧੬ ਈਸ਼ਰ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਤੋਂ ।
 ੧੭ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਹੀ ਹੈ ।
 ੧੮ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ।
 ੧੯ ਇਕ ਸਰਗੁਨ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ।
 ੨੦ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੨੧ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ।
 ੨੨ ਇਚਤ ਰਖ ਲਈ ।

੨੩ ਜੀਵ ਜੋ ਜੋਗੀ ਵਾਕਰ ਫਿਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਆ ਪਿਆ ਹੈ ; ਜਿਸ ਨੇ ਜੋਗੀ ਵਾਕਰ ਟਿਕ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ।
 ੨੪ ਸਰੀਰ, ਦੇਹ । ਦੇਹ ਜੀਵਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸੰਗੀ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਲਿਪਟੀ ਹੈ । (ਆਮ ਮਨੁੱਖੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਜੀਵ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ।)
 ੨੫ ਫਸੀ ਹੈ, ਚੰਬੜੀ ਹੈ ।
 ੨੬ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਦੇ ਮੇਲ ਕਰਕੇ ਦੇਹ ਤੇ ਜੀਵਾਤਮਾ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਵਿਚ ਲਗ ਗਏ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੫, ਨੋਟ ੯ ।
 ੨੭ ਤੁਰਤ ।
 ੨੮ ਜੀਵਾਤਮਾ-ਪਿਰ ਦੇਹ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੇ ਨਾਲ ਰਖਦਾ ਹੈ ।
 ੨੯ ਨਾਮ ਰੂਪ ਵਸਤ ।
 ੩੦ ਬੇਨਤੀ । ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇਵੇਂ ਹਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪਤੀ ! ਬਾਹਰ ਨਾ ਭਟਕੋ ; ਆਪਣੇ ਸਦੂਪ ਵਿਚ ਟਿਕ ਕੇ ਵਣਜ ਕਰੋ ਤਾਂ ਜੋ ਨਿਤ ਦੀ ਵ੍ਰਖ ਪਿਆਸ ਮੁਕ ਜਾਵੇ ; (ਅਗਲੇ ਬੰਦੇ ਵਿਚ ਇਲਾਜ ਦਸਿਆ ਹੈ ।)
 ੩੧ ਅਨੰਦ ।
 ੩੨ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ।
 ੩੩ ਚੰਚਲ ।

* ਦੇਹ ਤੇ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਗਲ-ਬਾਤ ਕਰਾ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਸਦੀਵੀ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਮੇਲ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਾਨਣ ਨਾਲ ਅਸਲੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ; ਉਹ ਤਾਂ ਹਰੀ-ਰਸ ਮਾਨਣ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਹਰੀ-ਰਸ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

ਪੰਚ ਤਤੁ ਕਾ ਰਚਨੁ ਰਚਾਨਾ ॥ ਜਿਸੁ ^੧ਵਖਰ ਕਉ ਤੁਮ ਆਏ ਹਹੁ ਸੋ ਪਾਇਓ
 ਸਤਿਗੁਰਪਾਸਾ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ^੨ਧਨ ਕਹੈ ਤੂ ਵਸੁ ਮੈ ਨਾਲੇ ॥ ^੩ਪ੍ਰਿਅ ਸੁਖਵਾਸੀ ਬਾਲ
 ਗੁਪਾਲੇ ॥ ਤੁਝੈ ਬਿਨਾ ਹਉ ਕਿਤਹੀ ਨ ਲੇਖੈ ^੪ਵਚਨੁ ਦੇਹਿ ਛੋਡਿ ਨ ਜਾਸਾ ਹੇ ॥
 ੭ ॥ ਪਿਰਿ ਕਹਿਆ ਹਉ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ॥ ਓਹੁ ਭਾਰੇ ਠਾਕੁਰੁ ਜਿਸੁ ਕਾਣਿ ^੫ਨ
 ਛੰਦਾ ^੬॥ ਜਿਚਰੁ ਰਾਖੈ ਤਿਚਰੁ ਤੁਮ ਸੰਗਿ ਰਹਣਾ ਜਾ ਸਦੇ ਤ ਉਠਿ ਸਿਧਾਸਾ ^੭
 ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਜਉ ਪ੍ਰਿਅ ਬਚਨ ਕਹੇ ਧਨ ਸਾਚੇ ॥ ਧਨ ਕਛੁ ਨ ਸਮਝੈ ਚੰਚਲਿ
 ਕਾਚੇ ॥ ^੮ਬਹੁਰਿ ਬਹੁਰਿ ਪਿਰ ਹੀ ਸੰਗੁ ਮਾਗੈ ਓਹੁ ਬਾਤ ਜਾਨੈ ਕਰਿ ਹਾਸਾ ਹੇ ॥
 ੯ ॥ ਆਈ ਆਗਿਆ ਪਿਰਹੁ ਬੁਲਾਇਆ ॥ ਨਾ ਧਨ ਪੁਛੀ ^੯ਨ ਮਤਾ ਪਕਾਇਆ ॥
 ਉਠਿ ਸਿਧਾਇਓ ਛੂਟਰਿ ^{੧੦}ਮਾਟੀ ^{੧੧}ਦੇਖੁ ਨਾਨਕ ^{੧੨}ਮਿਥਨ ਮੋਹਾਸਾ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥
 ਰੇ ਮਨ ਲੋਭੀ ਸੁਣਿ ਮਨ ਮੇਰੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਸਦੇਰੇ ^{੧੩} ॥ ਬਿਨੁ
 ਸਤਿਗੁਰੁ ^{੧੪}ਪਚਿ ਮੂਏ ਸਾਕਤ ^{੧੫}ਨਿਗੁਰੇ ਗਲਿ ਜਮ ਫਾਸਾ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ^{੧੬}ਮਨਮੁਖਿ
 ਆਵੈ ਮਨਮੁਖਿ ਜਾਵੈ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ ॥ ਜਿਤਨੇ ਨਰਕ ਸੇ
 ਮਨਮੁਖਿ ਭੋਗੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ^{੧੭}ਲੇਪੁ ਨ ਮਾਸਾ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੋਇ ਜਿ ਹਰਿ
 ਜੀਉ ਭਾਇਆ ॥ ਤਿਸੁ ਕਉਣੁ ਮਿਟਾਵੈ ^{੧੮}ਜਿ ਪ੍ਰਭਿ ਪਹਿਰਾਇਆ ॥ ਸਦਾ
 ਅਨੰਦੁ ਕਰੇ ਅਨੰਦੀ ^{੧੯}ਜਿਸੁ ਸਿਰਪਾਉ ਪਇਆ ਗਲਿ ਖਾਸਾ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਹਉ
 ਬਲਿਹਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ ॥ ਸਰਣਿ ਕੇ ਦਾਤੇ ਬਚਨ ਕੇ ਸੂਰੇ ॥ ਐਸਾ ਪ੍ਰਭੁ
 ਮਿਲਿਆ ਸੁਖਦਾਤਾ ^{੨੦}ਵਿਛੜਿ ਨ ਕਤਹੀ ਜਾਸਾ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ^{੨੧}ਗੁਣਨਿਧਾਨ
 ਕਿਛੁ ਕੀਮਤ ^{੨੨}ਨ ਪਾਈ ॥ ^{੨੩}ਘਟਿ ਘਟਿ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਸਭ ਠਾਈ ॥ ਨਾਨਕ
 ਸਰਣਿ ^{੨੪}ਦੀਨ ਦੁਖਭੰਜਨ ਹਉਰੇਣ ^{੨੫}ਤੇਰੇ ਜੋ ਦਾਸਾ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ੧ ॥ ੨ ॥

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੫

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ * ॥ ਕਰੈ ਅਨੰਦੁ

ਅਨੰਦੀ ਮੇਰਾ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਪੂਰਨੁ ^{੨੬}ਸਿਰ ਸਿਰਹਿ ਨਿਬੇਰਾ ॥ ਸਿਰਿ ਸਾਹਾ
 ਕੈ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਅਵਰੁ ਨਾਹੀ ਕੋ ਦੂਜਾ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ^{੨੭}ਹਰਖਵੰਤ ਆਨੰਤ
 ਦਇਆਲਾ ॥ ਪ੍ਰਗਟਿ ਰਹਿਓ ਪ੍ਰਭੁ ਸਰਬ ਉਜਾਲਾ ^{੨੮}॥ ਰੂਪ ਕਰੇ ਕਰਿ ਵੇਖੈ
 ਵਿਗਸੈ ^{੨੯}ਆਪੇ ਹੀ ਆਪਿ ਪੂਜਾ ^{੩੦}ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਆਪੇ ਕੁਦਰਤਿ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰਾ ॥
 ਆਪੇ ਹੀ ਸਚੁ ਕਰੇ ਪਸਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਖੇਲ ਖਿਲਾਵੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਆਪੇ ਸੁਣਿ
 ਸੁਣਿ ^{੩੧}ਭੀਜਾ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਸਾਚਾ ਤਖਤੁ ਸਚੀ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ॥ ਸਚੁ ਖਜੀਨਾ ^{੩੨}
 ਸਾਚਾ ਸਾਹੀ ^{੩੩}॥ ਆਪੇ ਸਚੁ ਧਾਰਿਓ ਸਭੁ ਸਾਚਾ ਸਚੇ ਸਚਿ ਵਰਤੀਜਾ ਹੇ ॥ ੪ ॥

੧ ਸੇਦੇ ਲਈ ।
 ੨ ਦੇਹ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜੀਵਾਤਮਾ
 ਰੂਪ ਪਤੀ ਨੂੰ ।
 ੩ ਹੇ ਸੁਖ-ਰਹਿਣੇ ਲਾਡਲੇ ਪਤੀ !
 ੪ ਬਚਨ ਦੇਹ ਕਿ ਮੈਂ ਛੱਡ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗਾ ।
 ੫ ਡਰ ।
 ੬ ਮੁਥਾਜੀ ।
 ੭ ਤੁਰਨਾ ਹੈ ।
 ੮ ਮੁੜ ਮੁੜ ਪਤੀ ਦਾ ਸਦੀਵੀ ਸੰਗ ਹੀ ਮੰਗੇ,
 ਅਤੇ ਪਤੀ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਮਖੌਲ ਹੀ ਜਾਣੇ ।
 ੯ ਨਾ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ।
 ੧੦ ਰੰਡੀ ।
 ੧੧ ਮਿਟੀ (ਦੇਹ) ।
 ੧੨ ਮੋਹ ਮਿਥਿਆ ਸੀ ।
 ੧੩ ਸਦਾ ।
 ੧੪ ਸੜ ਮੋਏ ।
 ੧੫ [ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ] ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਲੀਨ ।
 ੧੬ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਜੰਮਦਾ
 ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੭ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ।
 ੧੮ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਦਰ ਦਿਤਾ ।

੧੯ ਜਿਸ ਨੂੰ (ਹਰੀ ਵਲੋਂ) ਗਲ ਵਿਚ ਚੰਗਾ
 ਸਿਰੋਪਾਉ ਮਿਲਿਆ ।
 ੨੦ ਜੋ ਕਿਧਰੇ ਡੀ ਜੁਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।
 ੨੧ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ (ਹਰੀ) ਦੀ ।
 ੨੨ ਕੀਮਤ ।
 ੨੩ ਜੋ ਹਰ ਇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ,
 ਅਤੇ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ।
 ੨੪ ਦੀਨਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ।
 ੨੫ ਮਿਟੀ, ਚਰਨ-ਧੂੜੀ ।
 ੨੬ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਬੇੜਾ ਕਰਦਾ
 ਹੈ ।
 ੨੭ ਖੁਸ਼ੀ ਵਾਲਾ, ਅਨੰਦੀ ।
 ੨੮ ਚਾਣਣਾ ।
 ੨੯ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੩੦ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ
 ਸ੍ਵਾਂਗ ਧਾਰਦਾ ਹੈ ਕਦੀ ਪੂਜਕ ਹੋਣ ਦਾ ਭੇ
 ਕਦੀ ਪੂਜਾਰੀ ਦਾ ।
 ੩੧ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੩੨ ਖਜ਼ਾਨਾ
 ੩੩ ਸ਼ਾਹ ।

* ਹਰੀ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਹੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਰਤਦਾ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ,
 ਅਤੇ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਨਾਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚਿਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਸ਼ੁਧ ਹੋ ਕੇ
 ਅਮਰ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ।

ਸਚੁ ਤਪਾਵਸੁ^੧ ਸਚੇ ਕੇਰਾ^੨ ॥ ਸਾਚਾ ਬਾਨੁ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੁ ਤੇਰਾ ॥ ਸਚੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਚੀ
 ਬਾਣੀ^੩ ਸਚੁ ਸਾਹਿਬ ਸੁਖੁ ਕੀਜਾ^੪ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਏਕੈ ਆਪਿ ਤੂ ਹੈ ਵਡ ਰਾਜਾ ॥
 ਹੁਕਮਿ ਸਚੇ ਕੈ ਪੂਰੇ ਕਾਜਾ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜਾਣੈ ਆਪੇ ਹੀ ਆਪਿ
 ਪਤੀਜਾ^੫ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਤੂ ਵਡ ਰਸੀਆ ਤੂ ਵਡ ਭੋਗੀ ॥ ਤੂ ਨਿਰਬਾਣੁ^੬ ਤੂ ਹੈ ਹੀ
 ਜੋਗੀ ॥ 'ਸਰਬ ਸੂਖ ਸਹਜ ਘਰਿ ਤੇਰੈ ਅਮਿਉ^੭ ਤੇਰੀ ਦ੍ਰਿਸਟੀਜਾ ਹੇ ॥ ੭ ॥
 ਤੇਰੀ ਦਾਤਿ ਤੁਝੈ ਤੇ ਹੋਵੈ ॥ 'ਦੇਹਿ ਦਾਨੁ ਸਭਸੈ ਜੰਤ ਲੋਐ ॥ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਪੂਰ
 ਭੰਡਾਰੈ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਰਹੇ ਆਘੀਜਾ^੮ ਹੇ ॥ ੮ ॥ 'ਜਾਚਹਿ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਬਨਵਾਸੀ ॥
 ਜਾਚਹਿ ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੁਖਵਾਸੀ ॥ ਇਕੁ ਦਾਤਾਰੁ ਸਗਲ ਹੈ ਜਾਚਿਕ ਦੇਹਿ ਦਾਨੁ
 ਸ੍ਰਿਸਟੀਜਾ^੯ ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਕਰਹਿ ਭਗਤਿ ਅਰੁ ਰੰਗ ਅਪਾਰਾ ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਬਾਪਿ
 ਉਥਾਪਨਹਾਰਾ^{੧੦} ॥ ਭਾਰੇ ਤੋਲੁ ਬੇਅੰਤ ਸੁਆਮੀ ਹੁਕਮੁ ਮੰਨਿ ਭਗਤੀਜਾ^{੧੧} ਹੇ ॥
 ੧੦ ॥ ਜਿਸੁ ਦੇਹਿ ਦਰਸੁ ਸੋਈ ਤੁਧੁ ਜਾਣੈ ॥ ਓਹੁ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਰੰਗ
 ਮਾਣੈ ॥ ਚਤੁਰੁ ਸਰੂਪੁ^{੧੨} ਸਿਆਣਾ ਸੋਈ ਜੋ ਮਨਿ ਤੇਰੈ ਭਾਵੀਜਾ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਜਿਸੁ
 ਚੀਤਿ ਆਵਹਿ ਸੋ ਵੇਪਰਵਾਹਾ ॥ ਜਿਸੁ ਚੀਤਿ ਆਵਹਿ ਸੋ ਸਾਚਾ ਸਾਹਾ ॥ ਜਿਸੁ
 ਚੀਤਿ ਆਵਹਿ ਤਿਸੁ ਭਉ ਕੇਹਾ^{੧੩} ਅਵਰੁ ਕਹਾ ਕਿਛੁ ਕੀਜਾ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥
 ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬੂਝੀ ਅੰਤਰੁ^{੧੪} ਠੰਢਾ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਲੈ ਤੂਟਾ ਗੰਢਾ ॥ ਸੁਰਤਿ ਸਬਦੁ
 ਰਿਦ ਅੰਤਰਿ ਜਾਗੀ 'ਅਮਿਉ ਝੋਲਿ ਝੋਲਿ ਪੀਜਾ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਮਰੈ ਨਾਹੀ ਸਦ
 ਸਦ ਹੀ ਜੀਵੈ ॥ ਅਮਰੁ ਭਇਆ ਅਬਿਨਾਸੀ ਥੀਵੈ^{੧੫} ॥ ਨਾ ਕੋ ਆਵੈ ਨਾ ਕੋ ਜਾਵੈ
 ਗੁਰਿ ਦੂਰਿ ਕੀਆ ਭਰਮੀਜਾ^{੧੬} ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੀ ਪੂਰੀ ਬਾਣੀ ॥ ਪੂਰੈ
 ਲਾਗਾ ਪੂਰੇ ਮਾਹਿ ਸਮਾਣੀ ॥ 'ਚੜ੍ਹੇ ਸਵਾਇਆ ਨਿਤ ਨਿਤ ਰੰਗਾ ਘਟੈ ਨਾਹੀ
 ਤੋਲੀਜਾ^{੧੭} ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ 'ਬਾਰਹਾ ਕੰਚਨੁ ਸੁਧੁ ਕਰਾਇਆ ॥ ਨਦਰਿ ਸਰਾਫ
 ਵੰਨੀਸ^{੧੮} ਚੜ੍ਹਾਇਆ ॥ ਪਰਖਿ ਖਜਾਨੈ ਪਾਇਆ ਸਰਾਫੀ ਫਿਰਿ 'ਨਾਹੀ
 ਤਾਈਜਾ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਤੁਮਾਰਾ ਸੁਆਮੀ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸਦਾ
 ਕੁਰਬਾਨੀ ॥ ਸੰਤਸੰਗਿ ਮਹਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਦੇਖਿ ਦਰਸਨੁ ਇਹੁ ਮਨੁ ਭੀਜਾ^{੧੯}
 ਹੇ ॥ ੧੭ ॥ ੧ ॥ ੩ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਸੋਲਹੇ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ * ॥ ਗੁਰੁ ਗੋਪਾਲੁ ਗੁਰੁ ਗੋਵਿੰਦਾ ॥ ਗੁਰੁ ਦਇਆਲੁ
 ਸਦਾ ਬਖਸ਼ਿੰਦਾ ॥ ਗੁਰੁ 'ਸਾਸਤ ਸਿਮ੍ਰਿਤ 'ਖਟੁ ਕਰਮਾ ਗੁਰੁ ਪਵਿਤ੍ਰੁ
 ਅਸਥਾਨਾ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰੁ ਸਿਮਰਤ ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ^{੨੬} ਨਾਸਹਿ ॥ ਗੁਰੁ ਸਿਮਰਤ

੧ ਨਿਆਉਂ ।
 ੨ ਦਾ ।
 ੩ ਬਨਾਵਟ ਰਚਨਾ ਦੀ ।
 ੪ ਕੀਤਾ ਹੈ ।
 ੫ ਪਤੀਜਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੬ ਨਿਰਲੇਪ ।
 ੭ ਸਾਰੇ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧,
 ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ । ਤੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰ੍ਹਦਾ
 ਹੈ ।
 ੯ ਤੂੰ ਦੇਂਦਾ ਹੈਂ ਦਾਨ ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ
 ਨੂੰ ।
 ੧੦ ਰਜੇ ।
 ੧੧ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਤੈਨੂੰ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੋਗੀ
 ਅਤੇ ਬਨਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਾਧ ।
 ੧੨ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ।
 ੧੩ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੧੪ ਭਗਤ ਹੋਈਦਾ ਹੈ ।
 ੧੫ ਸੋਹਣਾ ।
 ੧੬ ਕਾਹਦਾ ?

੧੭ ਹਿਰਦਾ ।
 ੧੮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹਥੀਂ ਪੀਤਾ । ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਹਿਲਾ
 ਕੇ ਬੁਕ ਭਰਨ ਨੂੰ 'ਝੋਲਣਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
 ੧੯ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੦ ਭਰਮ ।
 ੨੧ ਵਧਦਾ ਹੈ ।
 ੨੨ ਤੋਲ ।
 ੨੩ ਪੂਰੇ ਬਾਰਾਂ ਮਾਸੇ ਤੋਲ ਤੇ ਵਿਕਣ ਵਾਲਾ
 ਸੋਨਾ, ਡਾਵ ਸੁਧ ਸੋਨਾ ।
 ੨੪ ਉਤਮ ਰੰਗ ਵਾਲਾ । ਗੁਰੂ ਸਰਾਫ਼ ਦੀ ਨਜ਼ਰ
 ਵਿਚ ਸੋਹਣੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ।
 ਦੇਖੋ ਪੰ. ੯੩੨, ਨੋਟ ੬ ।
 ੨੫ ਤਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ।
 ੨੬ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ।
 ੨੭ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੦੪, ਨੋਟ ੨੦ ਅਤੇ ੧੯ ।
 ੨੮ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਦਸੇ ਛੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮ:— ਯਗ
 ਕਰਨਾ, ਕਰਵਾਣਾ, ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਪੜ੍ਹਾਵਣਾ,
 ਦਾਨ ਦੇਨਾ ਅਤੇ ਲੈਣਾ ।
 ੨੯ ਪਾਪ । ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਰੇ ਪਾਪ
 ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

* ਗੁਰੂ ਇਸ਼ਟ-ਦੇਵ, ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਧਾਰਮਕ ਕਰਮਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ
 ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਇਸੇ ਦੁਆਰਾ ਪਾਪ ਖੰਡਨ ਹੋ ਕੇ ਹਿਰਦਾ
 ਸੁਧ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਜੀਅ-ਦਾਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਭਰਮ ਬਟ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ
 ਮਿਲਾਪ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਜਮ ਸੰਗਿ ਨ ਫਾਸਹਿ ॥ ਗੁਰੁ ਸਿਮਰਤ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਵੈ ਗੁਰੁ ਕਾਟੇ
 ਅਪਮਾਨਾ^੧ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰੁ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਨਰਕਿ ਨ ਜਾਏ ॥ ਗੁਰੁ ਕਾ ਸੇਵਕੁ
 ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਧਿਆਏ ॥ ਗੁਰੁ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਸਾਧਸੰਗੁ ਪਾਏ ਗੁਰੁ ਕਰਦਾ ਨਿਤ
 ਜੀਅ ਦਾਨਾ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰਦੁਆਰੈ ਹਰਿਕੀਰਤਨੁ ਸੁਣੀਐ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟਿ
 ਹਰਿਜਸੁ ਮੁਖਿ ਭਣੀਐ^੨ ॥ ਕਲਿ ਕਲੇਸ ਮਿਟਾਏ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹਰਿਦਰਗਹ
 ਦੇਵੈ ਮਾਨਾਂ^੩ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਅਗਮੁ ਅਗੋਚਰੁ^੪ ਗੁਰੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥ ਭੂਲਾ ਮਾਰਗਿ
 ਸਤਿਗੁਰਿ ਪਾਇਆ ॥ ਗੁਰਸੇਵਕ ਕਉ ਬਿਘਨੁ ਨ ਭਗਤੀ^੫ ॥ ਹਰਿ ਪੂਰ
 ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਗਿਆਨਾਂ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਗੁਰਿ ਦ੍ਰਿਸਟਾਇਆ^੬ ਸਭਨੀ ਠਾਂਈ ॥ ^{੧੦}ਜਲਿ
 ਬਲਿ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਗੋਸਾਈ^{੧੧} ॥ ਉਚਉਨ^{੧੨} ਸਭ ਏਕ ਸਮਾਨਾਂ ਮਨਿ ^{੧੩}ਲਾਗਾ
 ਮਹਜਿ ਧਿਆਨਾ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਸਭ ਤ੍ਰਿਸਨ ਬੁਝਾਈ ॥ ਗੁਰਿ
 ਮਿਲਿਐ ^{੧੪}ਨਹ ਜੋਹੈ ਮਾਈ ॥ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਦੀਆ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ
^{੧੫}ਪੀ ਪਾਨਾਂ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਗੁਰੁ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਭ ਮਾਹਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ਆਪਿ ਸੁਣੀ ਤੈ
 ਆਪਿ ਵਖਾਣੀ^{੧੬} ॥ ਜਿਨਿ ਜਿਨਿ ਜਪੀ ਤੇਈ ਸਭਿ ਨਿਸਤ੍ਰੇ^{੧੭} ਤਿਨ ਪਾਇਆ
 ਨਿਹਚਲ ਬਾਨਾਂ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਾਣੈ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ
 ਕਰੇ ਸੁ ਆਪਣ ਭਾਣੈ ॥ ਸਾਧੂ ਧੂਰਿ ਜਾਚਹਿ^{੧੮} ਜਨ ਤੇਰੇ ਨਾਨਕ ਸਦ ਕੁਰਬਾਨਾਂ
 ਹੇ ॥ ੯ ॥ ੧ ॥ ੪ ॥

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੫

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ * ॥ ਆਦਿ ਨਿਰੰਜਨੁ^{੧੯}
 ਪ੍ਰਭੁ ਨਿਰੰਕਾਰਾ^{੨੦} ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਵਰਤੈ ਆਪਿ ਨਿਰਾਰਾ^{੨੧} ॥ ਵਰਨੁ^{੨੨} ਜਾਤਿ
 ਚਿਹਨੁ ਨਹੀ ਕੋਈ ਸਭੁ ਹੁਕਮੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਇਦਾ ॥ ੧ ॥ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ
 ਜੋਨਿ ਸਬਾਈ^{੨੩} ॥ ^{੨੪}ਮਾਣਸ ਕਉ ਪ੍ਰਭਿ ਦੀਈ ਵਡਿਆਈ ॥ ^{੨੫}ਇਸੁ ਪਉੜੀ
 ਤੇ ਜੋ ਨਰੁ ਚੁਕੈ ਸੋ ਆਇ ਜਾਇ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੨ ॥ ^{੨੬}ਕੀਤਾ ਹੋਵੈ ਤਿਸੁ
 ਕਿਆ ਕਹੀਐ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੭} ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਲਹੀਐ ॥ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਭੁਲਾਏ
 ਸੋਈ ਭੂਲੈ ਸੋ ਬੁਝੈ ਜਿਸਹਿ ਬੁਝਾਇਦਾ ॥ ੩ ॥ ^{੨੮}ਹਰਖ ਸੋਗ ਕਾ ਨਗਰੁ^{੨੯}
 ਇਹੁ ਕੀਆ ॥ ਸੇ ਉਬਰੇ^{੩੦} ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਰਣੀਆ ॥ ^{੩੧}ਤ੍ਰਿਹਾ ਗੁਣਾ ਤੇ ਰਹੈ
 ਨਿਰਾਰਾ^{੩੨} ਸੋ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੩੩} ਸੋਭਾ ਪਾਇਦਾ ॥ ੪ ॥ ਅਨਿਕ ਕਰਮ ਕੀਏ ਬਹੁਤੇਰੇ ॥
 ਜੋ ਕੀਜੈ ਸੋ ਬੰਧਨੁ ਪੈਰੇ^{੩੪} ॥ ^{੩੫}ਕੁਰੁਤਾ ਬੀਜੁ ਬੀਜੇ ਨਹੀ ਜੰਮੈ ਸਭੁ ਲਾਹਾ
 ਮੂਲੁ ਗਵਾਇਦਾ ॥ ੫ ॥ ਕਲਜੁਗ ਮਹਿ ਕੀਰਤਨੁ ਪਰਧਾਨਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੩੭}

੧ ਅਭਿਮਾਨ ।
 ੨ ਆਤਮਕ ਬਿੰਦਗੀ ਦਾਨ ।
 ੩ ਉਚਾਰੀਏ ।
 ੪ ਵਡਿਆਈ ।
 ੫ ਜੇ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਉਹ
 ਹਰੀ ।
 ੬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਭੁਲੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਸਿਧੇ ਰਸਤੇ
 ਲਾਇਆ ।
 ੭ ਭਗਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ।
 ੮ ਹਰੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਸਿਖਾਇਆ ।
 ੯ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ ਹਰੀ ।
 ੧੦ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਤੇ ਸੂਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ।
 ੧੧ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੧੨ ਖਾਲੀ, ਮੁਥਾਜ ।
 ੧੩ ਪੂਰਨ ਅਭੇਦਤਾ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਧਿਆਨ
 ਲਗ ਗਿਆ ।
 ੧੪ ਮਾਇਆ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ।
 ੧੫ ਪੀਤਾ ਅਤੇ ਪਿ ਮਾਇਆ ਹੈ ।
 ੧੬ ਉਚਾਰੀ ।
 ੧੭ ਤਰ ਗਏ ।
 ੧੮ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ।
 ੧੯ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੨੦ ਅਕਾਰ-ਰਹਿਤ ।

੨੧ ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ ।
 ੨੨ [ਰੰਗ] ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਕਸ਼ੌਰੀ, ਵੇਸ਼ ਜਾਂ ਸੂਦ ਦੀ
 ਸ਼ਰੇਣੀ ।
 ੨੩ ਸਾਰੀ, ਕੁਲ ।
 ੨੪ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧ ਨੋਟ ੧੩ ।
 ੨੫ ਮਨੁਖਾ ਜਨਮ ਤੋਂ ।
 ੨੬ ਜੇ ਹਰੀ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ
 ਸਲਾਹਿਣਾ ਹੈ? (ਕਫਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਲਾਹੋ) ।
 ੨੭ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੨੮ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਗ਼ਮੀ ।
 ੨੯ ਸਰੀਰ ਨਗਰ ।
 ੩੦ ਤਰਦਾ ਹੈ ।
 ੩੧ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੪੦, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੩੨ ਨਿਰਲੇਪ ।
 ੩੩ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ।
 ੩੪ ਪੌਰਾਂ ਵਿਚ ।
 ੩੫ ਠੀਕ ਰੁਤ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੀਂ ਬੀਜਿਆ ਹੋਇਆ
 ਨਹੀਂ ਜੰਮਦਾ, ਸਗੋਂ ਅਸਲ ਦੇ ਨਾਲ ਜੇ ਲਾਭ
 ਹੋਣਾ ਸੀ, ਉਹ ਭੀ ਗੁਆ ਲਈਦਾ ਹੈ । ਭਾਵ
 ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜ ਕਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਨਾਮ-
 ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਰੁਤ ਹੈ, ਖਟ-ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ।
 ਜੇ ਕਰਮ ਬੀਜਗੇ, ਤਾਂ ਵਿਅਰਥ ਜਾਣਗੇ ।

* ਹਰੀ ਨਿਰਲੇਪ ਤੇ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਭੀ ਸਭ ਵਿਚ ਵਰਤਦਾ ਹੈ (੧) । ਉਸ ਨੇ
 ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਉਚਾ ਦਰਜਾ ਦਿਤਾ ਹੈ (੨) । ਇਸ ਲਈ ਮਨੁਖ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕੀ ਕਰਨੀ
 ਹੋਈ, ਉਸ ਦੇ ਰਚਨਹਾਰ ਦੀ ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਹੈ (੩) । ਮਨੁਖ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ
 ਦੁਖ ਸੁਖ ਵਿਚ ਭੁਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਓਟ ਲੈਣ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਗੁਣ-ਅਤੀਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ (੪) ।
 ਇਹ ਗਲ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ (੫), ਕੇਵਲ ਨਾਮ-ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੋ
 ਸਕਦੀ ਹੈ (੬) । ਮਨੁਖ ਨਿਹਚਲ ਹਰੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਹਚਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ (੭),
 ਕਿਉਂਕਿ 'ਜੇਸਾ ਸੇਵੇ ਤੇਸੇ ਹੋਇ' (੮) । ਇਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹਰੀ ਆਪ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੯), ਹਰੀ ਆਪ
 ਮਾਲਕ ਜੇ ਹੋਇਆ । ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ੰਤਾਂ ਦੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ (੧੦) । ਜੇ ਉਸ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰੇ,
 ਉਸ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ (੧੧) । ਉਹ ਕਿਥੋਂ ਲਭੇ? ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ (੧੨), ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਬਣ ਕੇ
 (੧੩) ਅਤੇ ਬਾਲ-ਸੁਭਾਈ ਹੋ ਕੇ (੧੪) । ਫਿਰ ਭੀ ਮਿਲਦਾ ਤਦ ਹੈ ਜੇ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ
 (੧੫) । ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਢਹਿ ਪਏ ਹਾਂ (੧੬) ।

ਜਪੀਐ ਲਾਇ ਧਿਆਨਾ ॥ ਆਪਿ ਤਰੈ ^੧ਸਗਲੇ ਕੁਲ ਤਾਰੇ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਪਤਿ
 ਸਿਉ ਜਾਇਦਾ ॥ ੬ ॥ ਖੰਡ ਪਤਾਲ ਦੋਪ ^੨ਸਭਿ ਲੋਆ ^੩ ॥ ਸਭਿ ਕਾਲੈ ਵਸਿ
 ਆਪਿ ਪ੍ਰਭਿ ਕੀਆ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਏਕੁ ਆਪਿ ਅਬਿਨਾਸੀ ਸੋ ਨਿਹਚਲੁ ਜੋ
 ਤਿਸਹਿ ਧਿਆਇਦਾ ॥ ੭ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਸੋ ਹਰਿ ਜੇਹਾ ॥ ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਣਹੁ
^੪ਮਾਣਸ ਦੇਹਾ ॥ ਜਿਉ ਜਲ ਤਰੰਗ ^੫ਉਠਹਿ ਬਹੁਭਾਤੀ ^੬ਫਿਰਿ 'ਸਲਲੈ ਸਲਲ
 ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੮ ॥ ਇਕੁ ਜਾਚਿਕੁ ^੭ਮੰਗੇ ਦਾਨੁ ਦੁਆਰੈ ^੮ ॥ ਜਾ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ ਤਾ
 ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੈ ॥ ਦੇਹੁ ਦਰਸੁ ਜਿਤੁ ਮਨੁ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸੈ ^੯ ॥ ਹਰਿਕੀਰਤਨਿ ਮਨੁ
 ਠਹਰਾਇਦਾ ॥ ੯ ॥ ਰੂੜੈ ^{੧੦}ਠਾਕੁਰੁ ਕਿਤੇ ਵਸਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ਹਰਿ ਸੋ ਕਿਛੁ ਕਰੇ ਜਿ
 ਹਰਿ ਕਿਆ ਸੰਤਾ ਭਾਵੈ ॥ ਕੀਤਾ ਲੋੜਨਿ ਸੋਈ ਕਰਾਇਨਿ ਦਰਿ ਫੇਰੁ ^{੧੧} ॥ ਨ
 ਕੋਈ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੦ ॥ ਜਿਥੇ ਅਉਘਟੁ ^{੧੨}ਆਇ ਬਨਤੁ ਹੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ॥ ਤਿਥੈ ਹਰਿ
 ਧਿਆਈਐ ਸਾਰਿੰਗਪਾਣੀ ^{੧੩} ॥ ਜਿਥੈ ਪੁਤ੍ਰੁ ਕਲਤੁ ^{੧੪}ਨ ਬੋਲੀ ਕੋਈ ਤਿਥੈ ਹਰਿ
 ਆਪਿ ਛਡਾਇਦਾ ॥ ੧੧ ॥ ਵਡਾ ਸਾਹਿਬੁ ਅੰਗਮ ਅਥੋਹਾ ॥ ਕਿਉ ਮਿਲੀਐ ਪ੍ਰਭ
 ਵੇਪਰਵਾਹਾ ॥ ਕਾਟਿ ਸਿਲਕ ^{੧੫}ਜਿਸੁ ਮਾਰਗਿ ਪਾਏ ਸੋ ਵਿਚਿ ਸੰਗਤਿ ਵਾਸਾ
 ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥ ਹੁਕਮੁ ਬੂਝੈ ਸੋ ਸੇਵਕੁ ਕਹੀਐ ॥ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਦੁਇ ਸਮਸਰਿ ^{੧੬}
 ਸਹੀਐ ॥ ਹਉਮੈ ਜਾਇ ਤ ਏਕੋ ਬੂਝੈ ^{੧੭}ਸੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਹਜਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥
 ੧੩ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਭਗਤ ਸਦਾ ਸੁਖਵਾਸੀ ॥ ਬਾਲ ਸੁਭਾਇ ਅਤੀਤ ^{੧੮}ਉਦਾਸੀ ॥
 ਅਨਿਕ ਰੰਗ ਕਰਹਿ ਬਹੁਭਾਤੀ ਜਿਉ ਪਿਤਾ ਪੂਤ੍ਰੁ ਲਾਡਾਇਦਾ ॥ ੧੪ ॥ ਅਗਮ
 ਅਗੋਚਰੁ ^{੧੯}ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ ॥ ਤਾ ਮਿਲੀਐ ਜਾ ਲਏ ਮਿਲਾਈ ॥
^{੨੦}ਗੁਰਮੁਖਿ ਪ੍ਰਗਟੁ ਭਇਆ ਤਿਨ ਜਨ ਕਉ ਜਿਨ ਧੁਰਿ ਮਸਤਕਿ ਲੇਖੁ
 ਲਿਖਾਇਦਾ ॥ ੧੫ ॥ ਤੂ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਕਾਰਣ ਕਰਣਾ ॥ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਇ
 ਧਰੀ ਸਭ ਧਰਣਾ ^{੨੧} ॥ ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਸਰਣਿ ਪਾਇਆ ਹਰਦੁਆਰੈ ਹਰਿ ਭਾਵੈ
 ਲਾਜ ਰਖਾਇਦਾ ॥ ੧੬ ॥ ੧ ॥ ੫ ॥

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੫

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ * ॥ ਜੋ ਦੀਸੈ

ਸੋ ਏਕੋ ਤੂਹੈ ॥ ^{੨੨}ਬਾਣੀ ਤੇਰੀ ਸ੍ਰਵਣਿ ਸੁਣੀਐ ॥ ਦੂਜੀ ਅਵਰ ਨ ਜਾਪਸਿ ਕਾਈ
 ਸਗਲ ਤੁਮਾਰੀ ਧਾਰਣਾ ^{੨੩} ॥ ੧ ॥ ਆਪਿ ^{੨੪}ਚਿਤਾਰੇ ਅਪਣਾ ਕੀਆ ॥ ਆਪੇ
 ਆਪਿ ਆਪਿ ਪ੍ਰਭੁ ਬੀਆ ^{੨੫} ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਰਚਿਓਨੁ ਪਸਾਰਾ ਆਪੇ ਘਟਿ
 ਘਟਿ ਸਾਰਣਾ ^{੨੬} ॥ ੨ ॥ ਇਕਿ ਉਪਾਏ ^{੨੭}ਵਡ ਦਰਵਾਰੀ ॥ ਇਕਿ ਉਦਾਸੀ

<p>੧ ਸਾਰੀਆਂ ਫੁਲਾਂ, ਸਾਰੇ ਸੰਬੰਧੀ, ਨਾਨਕੇ ਦਾਦਕੇ
ਆਦਿ ।</p> <p>੨ ਵੀਪ, ਦੇਸ ।</p> <p>੩ ਲੋਕ, ਰਚਨਾ ਦੇ ਮੰਡਲ ।</p> <p>੪ ਮਨੁਖ ਦੇਹ ਕਰਕੇ । 'ਜਿਨਾ ਨ ਵਿਸਰੇ ਨਾਮ
ਸੇ ਕਿਨੇਹਿਆ । ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਣਹੁ ਮੂਲਿ ਸਾਂਈ
'ਜੇਹਿਆ' (ਆਸਾ ਮ: ੫) ।</p> <p>੫ ਲਹਿਰਾਂ ।</p> <p>੬ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ।</p> <p>੭ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਅਛੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।</p> <p>੮ ਮੰਗਤਾ ।</p> <p>੯ ਦੁਆਰੇ ਉੱਤੇ ।</p> <p>੧੦ ਰਜ ਜਾਵੇ ।</p> <p>੧੧ ਸੁੰਦਰ ।</p> <p>੧੨ ਰੋਕ ।</p> <p>੧੩ ਔਕੜ, ਤਕਲੀਫ਼</p> <p>੧੪ [ਜਿਸ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਹੈ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।</p> <p>੧੫ ਇਸਤਰੀ ।</p> <p>੧੬ [ਅ.] ਰਸੀ, ਫਾਹੀ । ਭਰਮ ਦੀ ਰਸੀ ਸਾਡੇ</p> | <p>ਗਲੇਂ ਕਟ ਕੇ ਜਿਸ ਨੇ ਰਸਤੇ ਪਾਇਆ, ਉਹ
ਹਰੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ ।</p> <p>੧੭ ਇਕ ਸਮਾਨ ।</p> <p>੧੮ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਪੂਰਨ ਅਡੋਲ
ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।</p> <p>੧੯ ਤਿਆਗੀ ।</p> <p>੨੦ ਜੇ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ।</p> <p>੨੧ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਛਾਹਰ
ਹੋਇਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਧੁਰ-ਹਥੂਹੇ
ਇਹ ਹੁਕਮ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ।</p> <p>੨੨ ਧਰਤੀ ।</p> <p>੨੩ ਜੇ ਅਵਾਜ਼ ਕੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ,
ਉਹ ਤੇਰੀ ਹੀ ਹੈ ।</p> <p>੨੪ ਆਸਰਾ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ।</p> <p>੨੫ ਧਿਆਨ ਰਖਦਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਦਾ ।</p> <p>੨੬ ਹੋਇਆ ਹੈ ।</p> <p>੨੭ ਸੰਭਾਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ।</p> <p>੨੮ ਵਡੇ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ।</p> |
|--|--|

* ਹਰੀ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਕਰਨ ਕਰਾਵਣਹਾਰ ਹੈ । ਇਹ ਗਲ ਤਦ ਸਮਝ
ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜੇ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਬਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰੀਏ । ਇਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹਰੀ ਆਪ ਕਰੇ
ਤਾਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।

ਇਕਿ ਘਰਬਾਰੀ^੧ ॥ ਇਕਿ ਭੂਖੇ ਇਕਿ ^੨ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਏ ਸਭਸੈ ਤੇਰਾ ਪਾਰਣਾ^੩ ॥
 ੩ ॥ ਆਪੇ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਾਚਾ ॥ ^੪ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਭਗਤਨ ਸੰਗਿ ਰਾਚਾ ॥ ਆਪੇ
 ਗੁਪਤੁ ਆਪੇ ਹੈ ਪਰਗਟੁ ਅਪਣਾ ਆਪੁ ਪਸਾਰਣਾ ॥ ੪ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸਦ
 ਹੋਵਣਹਾਰਾ ॥ ਉਚਾ ਅਗਮੁ ਅਥਾਹੁ ਅਪਾਰਾ ॥ ਉਣੇ^੫ ਭਰੇ ਭਰੇ ਭਰਿ ਉਣੇ ਏਹਿ
 ਚਲਤ ਸੁਆਮੀ ਕੇ ਕਾਰਣਾ ॥ ੫ ॥ ਮੁਖਿ ਸਾਲਾਹੀ ਸਚੇ ਸਾਹਾ ॥ ^੬ਨੈਣੀ ਪੇਖਾ
 ਅਗਮ ਅਥਾਹਾ ॥ ਕਰਨੀ^੭ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹਰਿਆ^੮ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ
^੯ਸਗਲ ਉਧਾਰਣਾ ॥ ੬ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖਹਿ ਕੀਤਾ ਅਪਣਾ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ
 ਸੋਈ ਹੈ ਜਪਣਾ ॥ ਅਪਣੀ ਕੁਦਰਤਿ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ^{੧੦}ਨਦਰੀ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲਣਾ ॥
 ੭ ॥ ^{੧੧}ਸੰਤ ਸਭਾ ਜਹ ਬੈਸਹਿ ਪ੍ਰਭ ਪਾਸੇ ॥ ਅਨੰਦ ਮੰਗਲ^{੧੨} ਹਰਿ ਚਲਤ^{੧੩}
 ਤਮਾਸੇ ॥ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ^{੧੪}ਅਨਹਦ ਧੁਨਿ ਬਾਣੀ ^{੧੫}ਤਹ ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਚਿਤਾਰਣਾ ॥
 ੮ ॥ ਆਵਣੁ ਜਾਣਾ ਸਭੁ ਚਲਤੁ ਤੁਮਾਰਾ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਖੋਲੁ ਅਪਾਰਾ ॥
 ਆਪਿ ਉਪਾਏ ਉਪਾਵਣਹਾਰਾ ਅਪਣਾ ਕੀਆ ਪਾਲਣਾ ॥ ੯ ॥ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ
 ਜੀਵਾ ਸੋਇ^{੧੬} ਤੁਮਾਰੀ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਾਈ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ ਦੁਇ ਕਰ^{੧੭} ਜੋੜਿ
 ਸਿਮਰਉ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ਅਗਮ ਅਪਾਰਣਾ^{੧੮} ॥ ੧੦ ॥ ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ
 ਦੂਜੇ ਕਿਸੁ ਸਾਲਾਹੀ ॥ ਏਕੇ ਏਕੁ ਜਪੀ ^{੧੯}ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ਹੁਕਮੁ ਬੂਝਿ ਜਨ ਭਏ
 ਨਿਹਾਲਾ ਇਹ ਭਗਤਾ ਕੀ ਘਾਲਣਾ^{੨੦} ॥ ੧੧ ॥ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸਿ ਜਪੀਐ ਮਨਿ
 ਸਾਚਾ ॥ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸਿ ਰਾਮ ਰੰਗਿ ਰਾਚਾ ॥ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸਿ ਤੁਟਹਿ ਸਭਿ ਬੰਧਨ
 ਇਹੁ ਭਰਮੁ ਮੋਹੁ ਪਰਜਾਲਣਾ^{੨੧} ॥ ੧੨ ॥ ਜਹ ਰਾਖੈ ਸੋਈ ਸੁਖ ਥਾਨਾ ॥ ਸਹਜੇ^{੨੨}
 ਹੋਇ ਸੋਈ ਭਲ ਮਾਨਾ ॥ ਬਿਨਸੇ ਬੈਰ ਨਾਹੀ ਕੋ ਬੈਰੀ ^{੨੩}ਸਭੁ ਏਕੇ ਹੈ ਭਾਲਣਾ ॥
 ੧੩ ॥ ਡਰਚੂਕੇ^{੨੪} ਬਿਨਸੇ ਅੰਧਿਆਰੇ ॥ ਪ੍ਰਗਟ ਭਏ ਪ੍ਰਭ ਪੁਰਖ ਨਿਰਾਰੇ^{੨੫} ॥
 ਆਪੁ ਛੋਡਿ ਪਏ ਸਰਣਾਈ ਜਿਸ ਕਾ ਸਾ ^{੨੬}ਤਿਸੁ ਘਾਲਣਾ ॥ ੧੪ ॥ ਐਸਾ ਕੋ
 ਵਡਭਾਗੀ ਆਇਆ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਜਿਨਿ ਖਸਮੁ ਧਿਆਇਆ ॥ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੈ
 ਸੰਗਿ ਤਰੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ^{੨੭}ਸੋ ਪਰਵਾਰ ਸਧਾਰਣਾ ॥ ੧੫ ॥ ਇਹ ਬਖਸੀਸ ਖਸਮ
 ਤੇ ਪਾਵਾ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਕਰ^{੨੮} ਜੋੜਿ ਧਿਆਵਾ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪੀ ਨਾਮਿ ਸਹਜਿ^{੨੯}
 ਸਮਾਵਾ ਨਾਮੁ ਨਾਨਕ ਮਿਲੈ ਉਚਾਰਣਾ ॥ ੧੬ ॥ ੧ ॥ ੬ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ * ॥
 ਸੂਰਤਿ ਦੇਖਿ ਨ ਭੂਲੁ ਗਵਾਰਾ ॥ ^{੨੯}ਮਿਥਨ ਮੋਹਾਰਾ ਝੂਠੁ ਪਸਾਰਾ ॥ ਜਗ ਮਹਿ
 ਕੋਈ ਰਹਣੁ ਨ ਪਾਏ ਨਿਹਚਲੁ ਏਕੁ ਨਾਰਾਇਣਾ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੀ ਪਉ
 ਸਰਣਾਈ ॥ ਮੋਹੁ ਸੋਗੁ ਸਭੁ ਭਰਮੁ ਮਿਟਾਈ ॥ ਏਕੋ ^{੩੦}ਮੰਤ੍ਰੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ

੧ ਗੁਹਸਤੀ ।
 ੨ ਖਾ ਪੀ ਕੇ ਰਜੇ ਹੋਏ ।
 ੩ ਪਰਣਾ [ਸੰ. ਪ੍ਰਣਯ] ਡਰੇਸਾ, ਆਸਰਾ ।
 ੪ ਤਾਣੇ ਪੋਟੇ ਵਾਕਰ ।
 ੫ ਖਾਲੀ ।
 ੬ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਾਂ ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਅਥਾਹ ਹਰੀ
 ਨੂੰ ।
 ੭ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ।
 ੮ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਇਆ ।
 ੯ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨਹਾਰੇ !
 ੧੦ ਉਹ ਨਦਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਕ
 ਨਚਰ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੧ ਜਿਥੇ ਸੰਤ-ਸਭਾ ਬਣਾ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਤੂੰ
 ਪਾਸ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ* ।
 ੧੨ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ।
 ੧੩ ਚੋਜ ।
 ੧੪ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।

੧੫ ਉਥੇ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਡੀ ਚੋਤੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੬ ਖਬਰ ।
 ੧੭ ਹੱਥ ।
 ੧੮ ਅਪਾਰ ।
 ੧੯ ਦਿਲ ਵਿਚ ।
 ੨੦ ਕਮਾਈ ।
 ੨੧ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਸਾਜ਼ਨਾ ।
 ੨੨ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ।
 ੨੩ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕ ਹਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਵੇਖਣਾ ਹੈ ।
 ੨੪ ਦੂਰ ਹੋਏ ।
 ੨੫ ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ ।
 ੨੬ ਉਸ ਹਰੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਭੇਜਿਆ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ।
 ੨੭ ਉਹ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੮ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩,
 ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੨੯ ਬੂਠਾ ਮੋਹ ।
 ੩੦ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

* ਹਰੀ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਸਦੀਵੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਨਿਹਚਲ ਜਾਣ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਪਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ (੧) । ਇਹ ਮੋਹ ਤੇ ਭਰਮ ਗੁਰੂ ਹੀ ਕਟ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ (੨) । ਇਹ ਨਾਮ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਡੇ ੨ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਭਗਤ ਤਰਸਦੇ ਆਏ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੩-੪) । ਗੁਰੂ ਦਾ ਹਸਤੀ ਹੀ ਪਵਿਤਰ ਕਰ ਕੇ ਤਰਨ ਯੋਗ ਬਣਾਣ ਵਾਲੀ ਹੈ (੫) । ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਨਾਮ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿਚ ਪਾਰਜਾਤ ਅਤੇ ਕਾਮਧੇਨ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (੬) । ਗੁਰੂ-ਪਾਰਸ ਦੀ ਫੁਹ ਤੋਂ ਪਵਿਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੭) । ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਕੋਈ ਬੈਕੁੰਠ ਜਾਂ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਨਹੀਂ (੮) । ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (੯) । ਉਸ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਹਰੀ ਵਾਕਰ ਅਪਾਰ ਹੈ (੧੦) । ਇਹ ਮਹਿਮਾ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਤੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੧੧) । ਮੇਲ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ (੧੨-੧੪) । ਫਿਰ ਅਰਦਾਸ ਸੁਣੀ ਗਈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਕੇ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਹੋਇਆ (੧੫) ।

ਅਉਖਧੁ^੧ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਰਿਦ ਗਾਇਣਾ ॥ ੨ ॥ ਜਿਸੁ ਨਾਮੈ ਕਉ ਤਰਸਹਿ ਬਹੁ
 ਦੇਵਾ ॥ ਸਗਲ^੨ ਭਗਤ ਜਾ ਕੀ ਕਰਦੇ ਸੇਵਾ ॥ ^੩ਅਨਾਥਾ ਨਾਥੁ ਦੀਨਦੁਖਭੰਜਨੁ ਸੋ
 ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਤੇ ਪਾਇਣਾ ॥ ੩ ॥ ਹੋਰੁ ਦੁਆਰਾ ਕੋਇ ਨ ਸੂਝੈ ॥ ^੪ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਧਾਵੈ ਤਾ
 ਕਿਛੁ ਨ ਬੂਝੈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਾਹੁ ਭੰਡਾਰੁ ਨਾਮ ਜਿਸੁ ਇਹੁ ਰਤਨੁ ਤਿਸੈ ਤੇ ਪਾਇਣਾ ॥
 ੪ ॥ ਜਾ ਕੀ ਧੂਰਿ ਕਰੇ ਪੁਨੀਤਾ^੫ ॥ ^੬ਸੁਰਿਨਰ ਦੇਵ ਨ ਪਾਵਹਿ ਮੀਤਾ ॥
 ਸਤਿਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ^੭ਜਿਸੁ ਭੇਟਤ ਪਾਰਿ ਪਰਾਇਣਾ ॥ ੫ ॥
^੮ਪਾਰਜਾਤੁ ਲੋੜਹਿ ਮਨ ਪਿਆਰੇ ॥ ਕਾਮਧੇਨੁ ਸੋਹੀ ਦਰਬਾਰੇ ॥ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਸੰਤੋਖੁ
 ਸੇਵਾ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਨਾਮੁ ਕਮਾਇ ਰਸਾਇਣਾ^੯ ॥ ੬ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮਰਹਿ ^{੧੦}ਪੰਚ
 ਧਾਤੂ ॥ ਭੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਹੋਵਹਿ ਨਿਰਮਲਾ ਤੂ ॥ ਪਾਰਸੁ^{੧੧} ਜਬ ਭੇਟੈ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਤਾ
 ਪਾਰਸੁ ਪਰਸਿ ਦਿਖਾਇਣਾ ॥ ੭ ॥ ਕਈ ਬੈਕੁੰਠ ^{੧੨}ਨਾਹੀ ਲਵੈ ਲਾਗੇ ॥ ਮੁਕਤਿ
 ਬਪੁੜੀ^{੧੩} ਭੀ ਗਿਆਨੀ ਤਿਆਗੇ ॥ ਏਕੈਕਾਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤੇ ਪਾਈਐ ਹਉ ਬਲਿ
 ਬਲਿ ਗੁਰ ਦਰਸਾਇਣਾ^{੧੪} ॥ ੮ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਈ ॥ ਗੁਰੁ
 ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਅਗੋਚਰੁ^{੧੫} ਸੋਈ ॥ ਜਿਸਨੋ ਲਾਇ ਲਏ ਸੋ ਸੇਵਕੁ ਜਿਸੁ ਵਡਭਾਗ
 ਮਥਾਇਣਾ^{੧੬} ॥ ੯ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਬੇਦ ਨ ਜਾਣਹਿ ॥ ^{੧੭}ਤੁਛ ਮਾਤ ਸੁਣਿ
 ਸੁਣਿ ਵਖਾਣਹਿ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਅਪਰੰਪਰ^{੧੮} ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਮਨੁ
 ਸੀਤਲਾਇਣਾ^{੧੯} ॥ ੧੦ ॥ ਜਾ ਕੀ ਸੋਇ^{੨੦} ਸੁਣੀ ਮਨੁ ਜੀਵੈ ॥ ਰਿਦੈ ਵਸੈ ਤਾ ਠੰਢਾ
 ਥੀਵੈ^{੨੧} ॥ ^{੨੨}ਗੁਰਮੁਖਹੁ ਅਲਾਏ ਤਾ ਸੋਭਾ ਪਾਏ ਤਿਸੁ ^{੨੩}ਜਮ ਕੈ ਪੰਥਿ ਨ ਪਾਇਣਾ ॥
 ੧੧ ॥ ਸੰਤਨ ਕੀ ਸਰਣਾਈ ਪੜਿਆ ॥ ਜੀਉ ਪ੍ਰਾਣ ਧਨੁ ਆਗੈ ਧਰਿਆ ॥ ਸੇਵਾ
 ਸੁਰਤਿ ਨ ਜਾਣਾ ਕਾਈ ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਦਇਆ ਕਿਰਮਾਇਣਾ^{੨੪} ॥ ੧੨ ॥ ਨਿਰਗੁਣ
 ਕਉ ਸੰਗਿ ਲੇਹੁ ਰਲਾਏ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੋਹਿ ਟਹਲੈ ਲਾਏ ॥ ਪਖਾ ਫੇਰਉ
 ਪੀਸਉ^{੨੫} ਸੰਤ ਆਗੈ ਚਰਣ ਧੋਇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਣਾ ॥ ੧੩ ॥ ਬਹੁਤੁ ਦੁਆਰੇ
^{੨੬}ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਆਇਆ ॥ ਤੁਮਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਤੁਮ ਸਰਣਾਇਆ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ
 ਸੰਤਹ ਸੰਗਿ ਰਾਖਹੁ ਏਹੁ ਨਾਮਦਾਨੁ ਦੇਵਾਇਣਾ ॥ ੧੪ ॥ ਭਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲ
 ਗੁਸਾਈ^{੨੭} ਮੇਰੇ ॥ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ ॥ ^{੨੮}ਸੂਖਸਹਜ ਸਦਾ
 ਆਨੰਦਾ ਨਾਨਕ ^{੨੯}ਦਾਸ ਦਸਾਇਣਾ ॥ ੧੫ ॥ ੨ ॥ ੭ ॥

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੫

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

* ॥ ਸਿਮਰੈ

ਧਰਤੀ ਅਰੁ ਆਕਾਸਾ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ^{੩੦}ਗੁਣ ਤਾਸਾ ॥ ਪਉਣ

੧ ਦਵਾਈ ।

੨ ਸਾਰੇ ।

੩ ਨਿਖਸਮਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਦਾ ਦੁਖ ਕਟਣ ਵਾਲਾ (ਹਰੀ) ।

੪ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰੇ ।

੫ ਪਵਿੱਤਰ ।

੬ ਉਹ ਧੂੜ ਉੱਤਮ ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲਭ ਸਕਦੇ, ਹੇ ਮਿਤਰ !

੭ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਪਾਰ ਪਈਦਾ ਹੈ ।

੮ ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਮਨ ! ਜੇ ਤੂੰ ਪਾਰਜਾਤ ਰੁਖ ਲੋੜਦਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਕਾਮਧੇਨ ਗਊ ਆਪਣੇ ਦੁਆਰੇ ਸੋਭਦੀ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਜਿਸ ਤੋਂ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰ ਜੋ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ । (ਭਾਵ ਜਦ ਪੂਰਾ ਰਜੇਵਾਂ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ ਭੀ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਪਾਰਜਾਤ ਅਤੇ ਕਾਮਧੇਨ ਮਿਲ ਗਏ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੨੬੫, ਫੁਟ ਨੋਟ * ਅਤੇ † ।)

੯ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ ।

੧੦ ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇ ।

੧੧ ਇਕ ਕਲਪਿਤ ਪਥਰ ਜਿਸ ਦੇ ਛੁਹਣ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਆਦਿ ਧਾਤਾਂ ਸੋਨਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ

ਮੰਨਦੇ ਹਨ । ਜਦ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਜਿਹਾ ਪਾਰਸ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਛੁਹ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਪਾਰਸ ਬਣ ਕੇ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।

੧੨ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ।

੧੩ ਵਿਚਾਰੀ ।

੧੪ ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ।

੧੫ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

੧੬ ਮਥੇ ਤੋਂ ।

੧੭ ਤੁਛ ਮਾਤਰ (ਬੜੀ ਜਹੀ) ਸੁਣ ੨ ਕੇ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

੧੮ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਰੀ ।

੧੯ ਠੰਢਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

੨੦ ਸੋਭਾ, ਸ਼ਬਰ ।

੨੧ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

੨੨ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰੇ ।

੨੩ ਮੌਤ ਦੇ ਰਸਤੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ।

੨੪ ਕਿਰਮ (ਕੀੜੇ) ਤੋਂ ।

੨੫ ਚੌਂਕੀ ਪੀਹਾਂ ।

੨੬ ਫਿਰ ਫਿਰ ਕੇ ।

੨੭ ਧਰਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਹਰੀ ।

੨੮ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।

੨੯ ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ ਹੈ ਉਹ ।

੩੦ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ।

* ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੀ ਹੈ (੧-੭) । ਮਨੁੱਖ ਭੀ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ, ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ (੮) । ਹਰੀ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਕਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੯), ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ, ਧਨ ਤੇ ਪਤਿ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (੧੦-੧੧) । ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਹਰ ਪਾਸੇ ਇੱਕੋ ਹਰੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ (੧੨); ਓਹੀ ਉੱਚੇ ਤੇ ਉੱਚਾ ਤੇ ਸਿਆਣਿਆਂ ਦੇ ਸਿਆਣਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ (੧੩) । ਸਭ ਦਾ ਕਰਤਾ ਤੇ ਸਭ ਦੀ ਤਹ ਵਿਚ ਉਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ (੧੪) । ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਅਜੇਹੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰੇ, ਉਹ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੧੫) । ਇਹ ਉੱਨਤੀ ਓਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ (੧੬) ।

ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰ^੧ ਸਿਮਰਹਿ ਸਿਮਰੈ ^੨ਸਗਲ ਉਪਾਰਜਨਾ ॥ ੧ ॥ ਸਿਮਰਹਿ
 ਖੰਡ ਦੀਪ ਸਭਿ ਲੋਆ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਪਾਤਾਲ ਪੁਰੀਆ ^੩ਸਚੁ ਸੋਆ ॥ ^੪ਸਿਮਰਹਿ
 ਖਾਣੀ ਸਿਮਰਹਿ ਬਾਣੀ ਸਿਮਰਹਿ ਸਗਲੇ ਹਰਿਜਨਾ ॥ ੨ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਬ੍ਰਹਮੇ
 ਬਿਸਨ ਮਹੇਸਾ^੫ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਦੇਵਤੇ ^੬ਕੋੜਿ ਤੇਤੀਸਾ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਜਖਿ^੭ ਦੈਤ
 ਸਭਿ ਸਿਮਰਹਿ ਅਗਨਤੁ ਨ ਜਾਈ ਜਸੁ ਗਨਾ^੮ ॥ ੩ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਪਸੁ ਪੰਖੀ
 ਸਭਿ ਭੂਤਾ^੯ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਬਨ ^{੧੦}ਪਰਬਤ ਅਉਧੂਤਾ ॥ ਲਤਾ^{੧੧} ਬਲੀ^{੧੨} ਸਾਖ
 ਸਭ ਸਿਮਰਹਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸੁਆਮੀ ਸਭ ਮਨਾ ॥ ੪ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਬੂਲ^{੧੩}
 ਸੂਖਮ ਸਭਿ ਜੰਤਾ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ^{੧੪}ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਹਰਿਮੰਤਾ^{੧੫} ॥ ^{੧੬}ਗੁਪਤ
 ਪ੍ਰਗਟ ਸਿਮਰਹਿ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਸਗਲ ਭਵਨ ਕਾ ਪ੍ਰਭ ਧਨਾ^{੧੭} ॥ ੫ ॥ ਸਿਮਰਹਿ
 ਨਰ ਨਾਰੀ ਆਸਰਮਾ^{੧੮} ॥ ਸਿਮਰਹਿ ^{੧੯}ਜਾਤਿ ਜੋਤਿ ਸਭਿ ਵਰਨਾ^{੨੦} ॥ ਸਿਮਰਹਿ
 ਗੁਣੀ ਚਤੁਰ ਸਭਿ ਬੇਤੇ^{੨੧} ਸਿਮਰਹਿ ਰੈਣੀ^{੨੨} ਅਰੁ ਦਿਨਾ ॥ ੬ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਘੜੀ
 ਮੂਰਤ^{੨੩} ਪਲ ਨਿਮਖਾ^{੨੪} ॥ ਸਿਮਰੈ ^{੨੫}ਕਾਲੁ ਅਕਾਲੁ ਸੁਚਿ ਸੋਚਾ ॥ ਸਿਮਰਹਿ
 ਸਉਣ^{੨੬} ਸਾਸਤ੍ਰ ਸੰਜੋਗਾ ਅਲਖੁ ਨ ਲਖੀਐ ਇਕੁ ਖਿਨਾ ॥ ੭ ॥ ਕਰਨ
 ਕਰਾਵਨਹਾਰ ਸੁਆਮੀ ॥ ^{੨੭}ਸਗਲ ਘਟਾ ਕੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਜਿਸੁ
 ਭਗਤੀ ਲਾਵਹੁ ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਸੋ ਜਿਨਾ^{੨੮} ॥ ੮ ॥ ਜਾ ਕੈ ਮਨਿ ਵੂਠਾ^{੨੯} ਪ੍ਰਭੁ
 ਅਪਨਾ ॥ ਪੂਰੈ ਕਰਮਿ^{੩੦} ਗੁਰ ਕਾ ਜਪੁ ਜਪਨਾ ॥ ^{੩੧}ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰਿ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ
 ਜਾਤਾ ਬਹੁੜਿ ^{੩੨}ਨ ਜੋਨੀ ਭਰਮਿ ਰੁਨਾ ॥ ੯ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਜਾ ਕੈ ॥
 ਦੂਖੁ ਦਰਦੁ ਭ੍ਰਮੁ ਤਾ ਕਾ ਭਾਗੈ ॥ ^{੩੩}ਸੂਖ ਸਹਜ ਆਨੰਦ ਨਾਮ ਰਸੁ ^{੩੪}ਅਨਹਦ ਬਾਣੀ
^{੩੫}ਸਹਜ ਧੁਨਾ ॥ ੧੦ ॥ ਸੋ ਧਨਵੰਤਾ ਜਿਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਇਆ ॥ ਸੋ ਪਤਿਵੰਤਾ
 ਜਿਨਿ ਸਾਧਸੰਗੁ ਪਾਇਆ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਜਾ ਕੈ ਮਨਿ ਵੂਠਾ^{੩੬} ਸੋ ^{੩੭}ਪੂਰ ਕਰੰਮਾ
 ਨਾ ਛਿਨਾ^{੩੮} ॥ ੧੧ ॥ ^{੩੯}ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਸੁਆਮੀ ਸੋਈ ॥ ਅਵਰੁ ਨ ਕਹੀਐ
 ਦੂਜਾ ਕੋਈ ॥ ^{੪੦}ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਅੰਜਨਿ ਕਾਟਿਓ ਭ੍ਰਮੁ ਸਗਲਾ ਅਵਰੁ ਨ ਦੀਸੈ ਏਕ
 ਬਿਨਾ ॥ ੧੨ ॥ ਉਚੇ ਤੇ ਉਚਾ ਦਰਬਾਰਾ ॥ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾ ॥
^{੪੧}ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ ਅਥਾਹ ਸੁਆਮੀ ਅਤੁਲੁ ਨ ਜਾਈ ^{੪੨}ਕਿਆ ਮਿਨਾ ॥ ੧੩ ॥ ਤੂ
 ਕਰਤਾ ਤੇਰਾ ਸਭੁ ਕੀਆ ॥ ਤੁਝੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਬੀਆ^{੪੩} ॥ ^{੪੪}ਆਦਿ ਮਧਿ
 ਅੰਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਤੂਹੈ *ਸਗਲ ਪਸਾਰਾ ਤੁਮ ਤਨਾ ॥ ੧੪ ॥ ਜਮ ਦੂਤੁ ਤਿਸੁ ਨਿਕਟਿ^{੪੫} ਨ
 ਆਵੈ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਵੈ ॥ ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਤਾ ਕੇ ਪੂਰਨ ਜੋ ਸ੍ਰਵਣੀ
 ਪ੍ਰਭੁ ਕਾ ਜਸੁ ਸੁਨਾ ॥ ੧੫ ॥ ਤੂ ਸਭਨਾ ਕਾ ਸਭੁ ਕੋ ਤੇਰਾ ॥ ਸਾਚੇ ਸਾਹਿਬ ਗਹਿਰ

੧ ਅੱਗਾਂ, ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਗਾਂ ।
 ੨ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ।
 ੩ ਉਸ ਸਚੇ ਨੂੰ ।
 ੪ ਖਾਣੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵ ਸਮੇਤ ਆਪੇ ਆਪਣੀਆਂ
 ਬੇਲੀਆਂ ਦੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ । ਦੇਖੋ
 ਪੰ. ੮੧੬, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੫ ਸ਼ਿਵਜੀ ।
 ੬ ੩੩ ਕ੍ਰੋੜ ।
 ੭ [ਸੰ. ਯਕਸ਼] ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਕਿਸਮ ਹੈ ।
 ੮ ਗਿਣਾਂ ।
 ੯ ਹਸਤੀਆਂ ।
 ੧੦ ਅਉਪੁਤ (ਨੱਗੇ) ਪਰਬਤ ।
 ੧੧ [ਸੰ.] ਵੇਲਾਂ ਆਦਿ ।
 ੧੨ ਵਲੀ ।
 ੧੩ ਅਸਬੁਲ । ਵਡੇ ਨਿਕੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਸਿਮਰਦੇ
 ਹਨ ।
 ੧੪ ਕਮਾਈ ਕਰ ਚੁਕੇ ਜੇਕੀ ਅਤੇ ਕਮਾਈ ਕਰਨ
 ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ।
 ੧੫ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ।
 ੧੬ ਨਾ ਦਿਸਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਦਿਸਣ ਵਾਲੀਆਂ
 ਹਸਤੀਆਂ ।
 ੧੭ [ਧਣੀ] ਮਾਲਕ ਹੈ ।
 ੧੮ ਚਾਰੇ ਆਸ਼ਰਮ (ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ, ਗ੍ਰਿਹਸਥ,
 ਵਾਨ ਪ੍ਰਸਥ, ਸੰਨਿਆਸ, ਚਾਰੇ ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਦੇ
 ਲੋਕ ।
 ੧੯ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਜਾਤਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਜੋਤਿ ਵਾਲੇ ।
 ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਜੋਤਿ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ
 ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਸ੍ਰੇਣੀਆਂ ਆਪੇ ਆਪਣੀ ਸਮਝ
 ਮੁਤਾਬਕ ।
 ੨੦ ਬ੍ਰਹਮਣ, ਖਤਰੀ, ਵੇਸ਼, ਸੁਦਰ ।

੨੧ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ, ਸਿਆਣੇ ਪੁਰਸ਼ ।
 ੨੨ ਰਾਤ ।
 ੨੩ ਮਹੁਰਤ, ਦੇ ਘੜੀ ।
 ੨੪ ਅੱਖ ਦੇ ਫੇਰ ਜਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ।
 ੨੫ ਜਨਮ ਮਰਨ ਅਤੇ ਸੁਚ ਸ਼ੋਚ ।
 ੨੬ ਸ਼ਗਨ । ਸ਼ਗਨ ਸੰਜੋਗ ਆਦਿ ਦਸਣ ਵਾਲੇ
 ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ।
 ੨੭ ਸਾਰੇ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜਾਨਣ
 ਵਾਲਾ ।
 ੨੮ ਜਿਤਦਾ ਹੈ ।
 ੨੯ ਵਸਿਆ ਹੈ ।
 ੩੦ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ।
 ੩੧ ਸਭ ਦੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ।
 ੩੨ ਮੁੜ ੨ ਜੁਨਾਂ ਵਿਚ ਭੇਂਦਾ ਹੋਇਆ ਰੋਂਦਾ
 ਨਹੀਂ ਹੈ ।
 ੩੩ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੩੪ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੩੫ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੦, ਨੋਟ ੧੮ ।
 ੩੬ ਪੂਰੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ।
 ੩੭ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ । ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੩੮ ਪਾਣੀ ਵਿਚ, ਸੁਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਧਰਤ
 ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ।
 ੩੯ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕਿਆਨ ਰੂਪ ਸੁਰਮੇ ਨਾਲ ।
 ੪੦ ਡੂੰਘਾ ਤੇ ਸਿਆਣਾ ।
 ੪੧ ਕੀ ਮਿਣਾਂ (ਤੋਲਾਂ) ?
 ੪੨ ਦੁਸਰਾ ।
 ੪੩ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਮੁਢ ਵਿਚ, ਵਿਚਕਾਰ ਅਤੇ ਅੰਤ
 ਵਿਚ ।
 ੪੪ ਨੇੜੇ ।

* ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ (ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਤੇਰਾ ਸਰੀਰ ਹੈ । 'ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ ਜਾ ਕਾ ਤਨਾ' (ਸੁਖਮਨੀ) ।

ਗੀਭੀਰਾ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੇਈ ਜਨ ਉਤਮ ਜੋ ਭਾਵਹਿ ਸੁਆਮੀ ਤੁਮ ਮਨਾ॥
 ੧੬॥੧॥੮॥ ਮਾਰੁ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਪ੍ਰਭ ਸਮਰਥ ^੧ਸਰਬਸੁਖਦਾਨਾ॥
 ਸਿਮਰਉ ਨਾਮੁ ਹੋਹੁ ਮਿਹਰਵਾਨਾ॥ ਹਰਿ ਦਾਤਾ ਜੀਅ ਜੰਤ ਭੇਖਾਰੀ ਜਨੁ ^੨ਬਾਂਛੈ
 ਜਾਚੰਗਨਾ॥੧॥ ^੩ਮਾਗਉ ਜਨ ਧੂਰਿ ਪਰਮਗਤਿ ਪਾਵਉ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਮੈਲੁ
 ਮਿਟਾਵਉ॥ ਦੀਰਘ ^੪ਰੋਗ ਮਿਟਹਿ ਹਰਿ ਅਉਖਧਿ ^੫ਹਰਿ ਨਿਰਮਲਿ ਰਾਪੈ
 ਮੰਗਨਾ॥੨॥ ਸ੍ਰਵਣੀ ^੬ਸੁਣਉ ^੭ਬਿਸਮਲ ਜਸੁ ਸੁਆਮੀ॥ ^੮ਏਕਾ ਓਟ ਤਜਉ ਬਿਖੁ
 ਕਾਮੀ॥ ਨਿਵਿ ਨਿਵਿ ਪਾਇ ^੯ਲਗਉ ਦਾਸ ਤੇਰੇ ਕਰਿ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ^{੧੦}ਨਾਹੀ
 ਸੰਗਨਾ ^{੧੧}॥੩॥ ਰਸਨਾ ^{੧੨}ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਹਰਿ ਤੇਰੇ॥ ਮਿਟਹਿ ਕਮਾਤੇ ਅਵਗੁਣ
 ਮੇਰੇ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਆਮੀ ਮਨੁ ਜੀਵੈ ਪੰਚਦੂਤ ਤਜਿ ਤੰਗਨਾ ^{੧੩}॥੪॥
 ਚਰਨ ਕਮਲ ਜਪਿ ^{੧੪}ਬੋਹਿਬਿ ਚਰੀਐ॥ ਸੰਤਸੰਗਿ ਮਿਲਿ ਸਾਗਰੁ ਤਰੀਐ॥
 ਅਰਚਾ ^{੧੫}ਬੰਦਨ ਹਰਿ ਸਮਤ ਨਿਵਾਸੀ ਬਾਹੁੜਿ ਜੋਨਿ ਨ ਨੰਗਨਾ॥੫॥ ਦਾਸ
 ਦਾਸਨ ਕੇ ਕਰਿ ਲੇਹੁ ਗੋਪਾਲਾ॥ ^{੧੬}ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਾਨ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ॥ ਸਖਾ ^{੧੭}
 ਸਹਾਈ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਮਿਲੁ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵੀ ਭੰਗਨਾ ^{੧੮}॥੬॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪਿ
 ਧਰੀ ਹਰਿਆਗੈ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕਾ ਸੋਇਆ ਜਾਗੈ॥ ਜਿਸ ਕਾ ਸਾ ਸੋਈ
 ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕੁ ^{੧੯}ਹਤਿ ਤਿਆਗੀ ਹਉਮੈ ਹੰਤਨਾ॥੭॥ ^{੨੦}ਜਲਿ ਬਲਿ ਪੂਰਨ
 ਅੰਤਰਜਾਮੀ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਵਿਆ ^{੨੧}ਅਛਲ ਸੁਆਮੀ॥ ^{੨੨}ਭਰਮ ਭੀਤਿ ਖੋਈ
 ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਏਕੁ ਰਵਿਆ ਸਰਬੰਗਨਾ ^{੨੩}॥੮॥ ^{੨੪}ਜਤ ਕਤ ਪੇਖਉ ਪ੍ਰਭ ਸੁਖ ਸਾਗਰ॥
 ਹਰਿ ਤੋਟਿ ਭੰਡਾਰ ਨਾਹੀ ਰਤਨਾਗਰ ^{੨੫}॥ ^{੨੬}ਅਗਹ ਅਗਾਹ ਕਿਛੁ ਮਿਤਿ ^{੨੭}ਨਹੀ
 ਪਾਈਐ ਸੋ ਬੂਝੈ ਜਿਸੁ ਕਿਰਪੰਗਨਾ ^{੨੮}॥੯॥ ਛਾਤੀ ਸੀਤਲ ^{੨੯}ਮਨੁ ਤਨੁ ਠੰਢਾ॥
 ਜਨਮ ਮਰਣ ਕੀ ਮਿਟਵੀ ਡੰਝਾ ^{੩੦}॥ ^{੩੧}ਕਰੁ ਗਹਿ ਕਾਢਿ ਲੀਏ ਪ੍ਰਭਿ ਅਪੁਨੈ
 ਅਮਿਉ ^{੩੨}ਧਾਰਿ ਦ੍ਰਿਸਟੰਗਨਾ ^{੩੩}॥੧੦॥ ਏਕੋ ਏਕੁ ਰਵਿਆ ਸਭ ਠਾਈ॥
 ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ॥ ^{੩੪}ਆਦਿ ਮਧਿ ਅੰਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਰਵਿਆ ਤ੍ਰਿਸਨ
 ਬੁਝੀ ਭਰਮੰਗਨਾ ^{੩੫}॥੧੧॥ ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦੁ॥ ਗੁਰੁ ਕਰਤਾ ਗੁਰੁ
 ਸਦ ਬਖਸੰਦੁ॥ ਗੁਰੁ ਜਪੁ ਜਾਪਿ ਜਪਤ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ਗਿਆਨ ਦੀਪਕੁ ^{੩੬}
 ਸੰਤਸੰਗਨਾ॥੧੨॥ ਜੋ ਪੇਖਾ ^{੩੭}ਸੋ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸੁਆਮੀ॥ ^{੩੮}ਜੋ ਸੁਨਣਾ ਸੋ ਪ੍ਰਭ
 ਕੀ ਬਾਨੀ॥ ਜੋ ਕੀਨੋ ਸੋ ਤੁਮਹਿ ਕਰਾਇਓ ਸਰਣਿ ਸਹਾਈ ^{੩੯}ਸੰਤਹ ਤਨਾ॥
 ੧੩॥ ^{੪੦}ਜਾਚਕੁ ਜਾਚੈ ਤੁਮਹਿ ਅਰਾਧੈ॥ ^{੪੧}ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭ
 ਸਾਧੈ॥ ਏਕੋ ਦਾਨੁ ਸਰਬਸੁਖ ਗੁਣਨਿਧਿ ਆਨ ਮੰਗਨ ਨਿਹ ਕਿੰਚਨਾ ^{੪੨}॥

- ੧ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ।
 ੨ ਮੰਗਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੩ ਮੈਂ ਹਰੀ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਸੂੜ ਮੰਗਦਾ
 ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਚੀ ਤੋਂ ਉਚੀ ਗਤੀ ਮਿਲਦੀ
 ਹੈ ।
 ੪ ਵਡੇ ।
 ੫ ਦਵਾਈ ਨਾਲ ।
 ੬ ਨਿਰਮਲ ਹਰੀ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਜਾਣਾ ਮੰਗਦਾ
 ਹਾਂ ।
 ੭ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ।
 ੮ ਪਵਿੱਤਰ ਜਸ ।
 ੯ ਇਕੋ ਹਰੀ ਦੀ ਓਟ ਰਖਦਾ ਹੋਇਆ ਵਿਸ਼ੇ
 ਵਾਲੀ ਕਾਮਨਾ ਛੱਡ ਦਿਆਂ ।
 ੧੦ ਚਰਨੀ ।
 ੧੧ ਸੁਭ ਕਰਮ ।
 ੧੨ ਝਕ ।
 ੧੩ ਜੀਭ ।
 ੧੪ ਤੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਕਾਮਾਦਿਕ ਦੁਤ) ।
 ੧੫ ਨਾਮ ਰੂਪ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਚੜ੍ਹੀਏ ।
 ੧੬ ਫੁਲ ਆਦਿ ਸੁਟ ਕੇ ਪੁਜਾ ਕਰਨਾ । ਇਕ
 ਸਮਾਨ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ਇਹ
 ਅਰਚਾ ਬੰਦਨ ਹੈ; ਫਿਰ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ
 ਹੋ ਕੇ ਜੀਵ ਨੰਗਾ (ਬੇਪਤ) ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।
 ੧੭ ਮਿਹਰ ਦਾ ਛੰਡਾਰ ।
 ੧੮ ਸਾਥੀ, ਦੋਸਤ ।
 ੧੯ ਨਾਸ ।
 ੨੦ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਤਿਆਗ
 ਦਿਤਾ ਹੈ ।
- ੨੧ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਤੇ ਸੂਰੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ
 ਹੈ ਉਹ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ।
 ੨੨ ਡਰਪੁਰ ।
 ੨੩ ਭਰਮ ਦੀ ਕੰਧ ।
 ੨੪ ਸਭ ਵਿਚ ।
 ੨੫ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ।
 ੨੬ [ਸੰ. ਰਤਨਾਕਰ] ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਖਾਣ ।
 ੨੭ ਅਥਾਹ ।
 ੨੮ ਮਿਣਤੀ, ਅੰਦਾਜ਼ਾ ।
 ੨੯ ਕ੍ਰਿਪਾ ।
 ੩੦ ਠੰਢੀ ।
 ੩੧ ਭਟਕਣਾ, ਪਿਆਸ ।
 ੩੨ ਹਥ ਫੜ ਕੇ ।
 ੩੩ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ।
 ੩੪ ਨਚਰ ਵਿਚ ।
 ੩੫ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ, ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਮੇਂ
 ਵਿਚ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ।
 ੩੬ ਭਰਮ ।
 ੩੭ ਦੀਵਾ ।
 ੩੮ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ।
 ੩੯ 'ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਭ ਕੇ ਬੋਲੇ' (ਸੁਖਮਨੀ) ।
 ੪੦ ਸੰਤ ਜਿਸ ਦੇ ਤਨ (ਪੁਤਰ) ਹਨ ।
 ੪੧ ਮੰਗਤਾ ਇਹ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੇਨੂੰ ਹੀ
 ਅਰਾਧਦਾ ਰਹੇ ।
 ੪੨ ਭਿਗਿਆਂ ਹੋਇਆਂ (ਪਾਪੀਆਂ) ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ
 ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੪੩ ਰਤਾ ਵੀ । ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੇ ।

* ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਹਰੀ ! ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਸਦਾ ਲਈ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲਓ ।

੧੪ ॥ ਕਾਇਆ ਪਾਤ੍ਰ ਪ੍ਰਭੂ ਕਰਣੈਹਾਰਾ ॥ ^੧ਲਗੀ ਲਾਗਿ ਸੰਤਸੰਗਾਰਾ ॥
 ਨਿਰਮਲ ਸੋਇ^੨ ਬਣੀ ਹਰਿਬਾਣੀ ਮਨੁ ਨਾਮਿ ਮਜੀਠੈ ਰੰਗਨਾ ॥ ੧੫ ॥
^੩ਸੋਲਹ ਕਲਾ ਸੰਪੂਰਨ ਫਲਿਆ ॥ ^੪ਅਨਤ ਕਲਾ ਹੋਇ ਠਾਕੁਰ ਚੜਿਆ^੫ ॥
^੬ਅਨਦ ਬਿਨੋਦ ਹਰਿਨਾਮਿ ਸੁਖ ਨਾਨਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਹਰਿ ਭੁੰਚਨਾ^੭ ॥ ੧੬ ॥
 ੨ ॥ ੯ ॥

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੫

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ * ॥ ਤੂ ਸਾਹਿਬੁ ਹਉ ਸੇਵਕੁ ਕੀਤਾ ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ^੧
 ਸਭੁ ਤੇਰਾ ਦੀਤਾ ॥ ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ ਸਭੁ ਤੂ ਹੈ ਤੂ ਹੈ ਹੈ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਅਸਾੜਾ^੨ ॥
 ੧ ॥ ^੩ਤੁਮਹਿ ਪਠਾਏ ਤਾ ਜਗਿ ਮਹਿ ਆਏ ॥ ਜੇ ਹੁਧੁ ਭਾਣਾ ਸੇ ਕਰਮ ਕਮਾਏ ॥
 ਤੁਝ ਤੇ ਬਾਹਰਿ ਕਿਛੁ ਨ ਹੋਆ ^੪ਤਾ ਭੀ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਕਾੜਾ^੫ ॥ ੨ ॥ ^੬ਉਹਾ
 ਹੁਕਮੁ ਤੁਮਾਰਾ ਸੁਣੀਐ ॥ ਈਹਾ^੭ ਹਰਿਜਸੁ ਤੇਰਾ ਭਣੀਐ^੮ ॥ ਆਪੇ ਲੇਖ
 ਅਲੇਖੈ^੯ ਆਪੇ ਤੁਮ ਸਿਉ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਝਾੜਾ^{੧੦} ॥ ੩ ॥ ਤੂ ਪਿਤਾ ਸਭਿ ਬਾਰਿਕ
 ਬਾਰੇ^{੧੧} ॥ ਜਿਉ ਖੋਲਾਵਹਿ ਤਿਉ ਖੋਲਣਹਾਰੇ ॥ ਉਝੜ^{੧੨} ਮਾਰਗੁ^{੧੩} ਸਭੁ ਤੁਮ
 ਹੀ ਕੀਨਾ ਚਲੈ ਨਾਹੀ ਕੋ ਵੇਪਾੜਾ^{੧੪} ॥ ੪ ॥ ^{੧੫}ਇਕਿ ਬੈਸਾਇ ਰਖੇ ਗ੍ਰਿਹ ਅੰਤਰਿ ॥
 ਇਕਿ ਪਠਾਏ^{੧੬} ਦੇਸ ਦਿਸੰਤਰਿ ॥ ਇਕ ਹੀ ਕਉ ਘਾਸੁ^{੧੭} ਇਕ ਹੀ ਕਉ ਰਾਜਾ
 ਇਨ ਮਹਿ ਕਹੀਐ ਕਿਆ ਕੂੜਾ ॥ ੫ ॥ ਕਵਨ ਸੁ ਮੁਕਤੀ ਕਵਨ ਸੁ ਨਰਕਾ ॥ ਕਵਨੁ
 ਸੈਸਾਰੀ ਕਵਨੁ ਸੁ ਭਗਤਾ ॥ ਕਵਨ ਸੁ ਦਾਨਾ^{੧੮} ਕਵਨੁ ਸੁ ਹੋਛਾ ਕਵਨੁ ਸੁ ਸੁਰਤਾ^{੧੯}
 ਕਵਨੁ ਜੜਾ^{੨੦} ॥ ੬ ॥ ਹੁਕਮੇ ਮੁਕਤੀ ਹੁਕਮੇ ਨਰਕਾ ॥ ਹੁਕਮਿ ਸੈਸਾਰੀ ਹੁਕਮੇ
 ਭਗਤਾ ॥ ਹੁਕਮੇ ਹੋਛਾ ਹੁਕਮੇ ਦਾਨਾ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਅਵਰੁ ਧੜਾ ॥ ੭ ॥ ਸਾਗਰੁ
 ਕੀਨਾ ਅਤਿ ਤੁਮ ਭਾਰਾ ॥ ਇਕਿ ਖੜੇ^{੨੧} ਰਸਾਤਲਿ^{੨੨} ਕਰਿ ਮਨਮੁਖ ਗਾਵਾਰਾ ॥
 ਇਕਨਾ ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਵਹਿ ਆਪੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਿਨ ਕਾ ਸਚੁ ਬੇੜਾ ॥ ੮ ॥ ^{੨੩}ਕਉਤਕੁ
 ਕਾਲੁ ਇਹੁ ਹੁਕਮਿ ਪਠਾਇਆ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਓਪਾਇ ਸਮਾਇਆ^{੨੪} ॥ ਵੇਖੈ
 ਵਿਗਸੈ^{੨੫} ਸਭਿ ਰੰਗ ਮਾਣੇ ^{੨੬}ਰਚਨੁ ਕੀਨਾ ਇਕੁ ਆਖਾੜਾ ॥ ੯ ॥ ਵਡਾ ਸਾਹਿਬੁ
^{੨੭}ਵਡੀ ਨਾਈ ॥ ਵਡ ਦਾਤਾਰੁ ਵਡੀ ਜਿਸੁ ਜਾਈ^{੨੮} ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ^{੨੯} ਬੇਅੰਤ
 ਅਤੋਲਾ ਹੈ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਆਹਾੜਾ^{੩੦} ॥ ੧੦ ॥ ਕੀਮਤਿ ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੈ ਦੂਜਾ ॥
^{੩੧}ਆਪੇ ਆਪਿ ਨਿਰੰਜਨ ਪੂਜਾ ॥ ਆਪਿ ਸੁ ਗਿਆਨੀ ਆਪਿ ਧਿਆਨੀ ਆਪਿ
 ਸਤਵੰਤਾ^{੩੨} ਅਤਿ ਗਾੜਾ^{੩੩} ॥ ੧੧ ॥ ^{੩੪}ਕੋਤੜਿਆ ਦਿਨ ਗੁਪਤੁ ਕਹਾਇਆ ॥

੧ ਭਾਂਡਾ; ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਭਾਂਡਾ ।
 ੨ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਲਾਗ (ਚੰਗੇ ਅਸਰ ਦੀ) ਲੱਗੀ ਹੈ ।
 ੩ ਸੋਭਾ । ਉਸ ਸੰਗਤ ਦੀ ਲਾਗ ਨਾਲ ਦੇਹ ਦੀ ਮੱਟੀ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਮਜੀਠੀ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਗਿਆ; ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਪਵਿੱਤਰ ਸੋਭਾ ਬਣ ਗਈ ।
 ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੬੮, ਨੋਟ ੩੨ ।
 ੪ ਮੋਰਾ ਆਤਮਾ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਾਲਕ ਹਰੀ ਪ੍ਰਗਟ ਤੋਰ ਤੇ ਅੰਦਰ ਵਸ ਪਿਆ ।
 ੫ ਅਨੰਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ।
 ੬ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ।
 ੭ ਅਨੰਦ ਤੇ ਤਮਾਸ਼ੇ ।
 ੮ ਭੋਗਦਾ ਹਾਂ ।
 ੯ ਸਰੀਰ ।
 ੧੦ [ਲਹਿੰਦੀ] ਸਾਡਾ ।
 ੧੧ ਤੂੰਹੀ ਭੋਜੇ ।
 ੧੨ ਤਦੇ ਹੀ ।
 ੧੩ ਚਿੰਤਾ ।
 ੧੪ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੋਰਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣੀਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੫ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ।
 ੧੬ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੭ ਲੱਖੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੮ ਵੇੜਾ, ਬਗੜਾ ।
 ੧੯ ਤੋਰੇ ।
 ੨੦ ਔਝੜ, ਕੁਰਾਹੇ ।
 ੨੧ ਰਸਤਾ, ਸਿਧਾ ਰਸਤਾ ।

੨੨ ਉਲਟੇ ਰਾਹ । ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉਲਟੇ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਤੁਰਦਾ, ਭਾਵ ਤੂੰ ਹੀ ਤੋਰਦਾ ਹੈਂ ।
 ੨੩ ਕਈ ਤਾਂ ਤੂੰ ਘਰ ਹੀ ਬਿਠਾ ਰਖੇ ਹਨ ।
 ੨੪ ਘਾਹ ਖੇਤਰਨ ਲਈ ।
 ੨੫ [ਛਾ] ਸਿਆਣਾ ।
 ੨੬ ਸੁਰਤੀ ਵਾਲਾ, ਸੋਝੀ ਵਾਲਾ, ਚੇਤੰਨ ।
 ੨੭ ਜੜ, ਭਾਵ ਮੂਰਖ ।
 ੨੮ ਲੈ ਖੜੇ, ਪਾਏ ਗਏ ।
 ੨੯ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ । ਕਈ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਮੂਰਖ ਬਣਾ ਕੇ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਪਾਏ ।
 ੩੦ ਅਜੀਬ ਕਾਲ ਜੋ ਹੈ ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਾ ਭੋਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
 ੩੧ ਮੁਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੩੨ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੩੩ ਸੰਸਾਰ ਇਕ ਖੋਲ-ਘਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ।
 ੩੪ ਵਡੇ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਹੈ ।
 ੩੫ ਥਾਂ ।
 ੩੬ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
 ੩੭ ਡੋਲ ।
 ੩੮ ਆਪੇ ਉਹ ਨਿਰੰਜਨ (ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹਰੀ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋੜੀ ਪੁਜਿਆ ਹੈ; ਭਾਵ ਹੋਰ ਕੋਈ ਉਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਨਹੀਂ ।
 ੩੯ ਸਤ ਵਾਲਾ ।
 ੪੦ ਝੁੰਘਾ ।
 ੪੧ ਕਿਤਨੇ ਚਿਰ ਤਾਂਈ ਹਰੀ ਅਦਿੱਖ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਰਿਹਾ । (ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਦਾ ਚਿਕਰ ਹੈ ।)

ਕੇਤੜਿਆ ਦਿਨ ਸੁੰਨਿ^੧ ਸਮਾਇਆ ॥ ਕੇਤੜਿਆ ਦਿਨ ਧੰਧੂਕਾਰਾ^੨ ^੩ਆਪੇ
 ਕਰਤਾ ਪਰਗਟੜਾ ॥ ੧੨ ॥ ਆਪੇ ਸਕਤੀ^੪ ਸਬਲੁ^੫ ਕਹਾਇਆ ॥ ^੬ਆਪੇ ਸੂਰਾ
 ਅਮਰੁ ਚਲਾਇਆ ॥ ਆਪੇ ਸਿਵ^੭ ਵਰਤਾਈਅਨੁ ਅੰਤਰਿ ਆਪੇ ਸੀਤਲੁ ਠਾਰੁ
 ਗੜਾ^੮ ॥ ੧੩ ॥ ^੯ਜਿਸਹਿ ਨਿਵਾਜੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਜੇ ॥ ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਤਿਸੁ ਅਨਹਦ
 ਵਾਜੇ ॥ ਤਿਸ ਹੀ ਸੁਖੁ ਤਿਸਹੀ ਠਕੁਰਾਈ^{੧੦} ਤਿਸਹਿ ਨ ਆਵੈ ਜਮੁਨੇੜਾ ॥ ੧੪ ॥
^{੧੧}ਕੀਮਤਿ ਕਾਗਦ ਕਹੀ ਨ ਜਾਈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਬੇਅੰਤ ਗੁਸਾਈ^{੧੨} ॥ ^{੧੩}ਆਦਿ
 ਮਧਿ ਅੰਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਈ ਹਾਥਿ ਤਿਸੈ ਕੈ ਨੇਬੇੜਾ^{੧੪} ॥ ੧੫ ॥ ਤਿਸਹਿ ਸਰੀਕੁ^{੧੫}
 ਨਾਹੀ ਰੇ ਕੋਈ ॥ ਕਿਸ ਹੀ ਬੁਝੈ^{੧੬} ਜਬਾਬੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਕਾ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪੇ ਆਪੇ
 ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਚੋਜ ਖੜਾ ॥ ੧੬ ॥ ੧ ॥ ੧੦ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ਅਚੁਤ^{੧੭}
 ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ਮਧੂਦਨੁ^{੧੮} ਦਾਮੋਦਰ^{੧੯} ਸੁਆਮੀ ॥
 ਰਿਖੀਕੇਸ^{੨੦} ਗੋਵਰਧਨਧਾਰੀ^{੨੧} ^{੨੨}ਮੁਰਲੀਮਨੋਹਰ ਹਰਿਰੰਗਾ ॥ ੧ ॥ ਮੋਹਨ
 ਮਾਧਵ^{੨੩} ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੁਰਾਰੇ^{੨੪} ॥ ਜਗਦੀਸੁਰ ਹਰਿਜੀਉ^{੨੫} ਅਸੁਰਸੰਘਾਰੇ ॥ ਜਗਜੀਵਨ
 ਅਬਿਨਾਸੀ ਠਾਕੁਰ ^{੨੬}ਘਟ ਘਟ ਵਾਸੀ ਹੈ ਸੰਗਾ ॥ ੨ ॥ ਧਰਣੀਧਰ^{੨੭} ਈਸ^{੨੮}
 ਨਰਸਿੰਘ^{੨੯} ਨਾਰਾਇਣ^{੩੦} ॥ ਦਾੜਾ^{੩੧} ਅਗ੍ਰੇ^{੩੨} ^{੩੩}ਪ੍ਰਿਥਮਿ ਧਰਾਇਣ ॥ ^{੩੪}ਬਾਵਨ
 ਰੂਪੁ ਕੀਆ ਤੁਧੁ ਕਰਤੇ ਸਭ ਹੀ ਸੇਤੀ ਹੈ ਚੰਗਾ ॥ ੩ ॥ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ ਜਿਸੁ ਰੂਪੁ ਨ
 ਰੇਖਿਆ ॥ ਬਨਵਾਲੀ^{੩੪} ਚਕ੍ਰਪਾਣਿ^{੩੫} ਦਰਸਿ ਅਨੂਪਿਆ ॥ ^{੩੬}ਸਹਸਨੇਤ੍ਰ ਮੂਰਤਿ
 ਹੈ ਸਹਸਾ ਇਕੁ ਦਾਤਾ ਸਭ ਹੇ ਮੰਗਾ ॥ ੪ ॥ ^{੩੭}ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ ^{੩੮}ਅਨਾਥਹ ਨਾਥੇ ॥
 ਗੋਪੀਨਾਥੁ^{੩੯} ਸਗਲ ਹੈ ਸਾਥੇ ॥ ^{੪੦}ਬਾਸੁਦੇਵ ਨਿਰੰਜਨ ਦਾਤੇ ਬਰਨਿ^{੪੧} ਨ ਸਾਕਉ
 ਗੁਣ ਅੰਗਾ ॥ ੫ ॥ ਮੁਕੰਦ^{੪੨} ਮਨੋਹਰ ਲਖਮੀ ਨਾਰਾਇਣ ॥ ^{੪੩}ਦੋਪਤੀ ਲਜਾ ਨਿਵਾਰਿ
 ਉਧਾਰਣ ॥ ^{੪੪}ਕਮਲਾਕੰਤ ਕਰਹਿ ਕੰਤੂਹਲੁ^{੪੫} ਅਨਦ ਬਿਨੋਦੀ ਨਿਹਸੰਗਾ^{੪੬} ॥ ੬ ॥
^{੪੭}ਅਮੋਘ ਦਰਸਨ ਆਜੂਨੀ ਸੰਭਉ^{੪੮} ॥ ਅਕਾਲਮੂਰਤਿ ਜਿਸੁ ਕਦੇ ਨਾਹੀ ਖਉ^{੪੯} ॥
 ਅਬਿਨਾਸੀ ਅਬਿਗਤ^{੫੦} ਅਗੋਚਰ^{੫੧} ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੁਝ ਹੀ ਹੈ ਲਗਾ^{੫੨} ॥ ੭ ॥
^{੫੩}ਸ੍ਰੀ ਰੰਗ ਬੈਕੁੰਠ ਕੇ ਵਾਸੀ ॥ ਮਛੁ ਕਛੁ ਕੂਰਮੁ^{੫੪} ਆਗਿਆ ਅਉਤਰਾਸੀ ॥ ਕੇਸਵ^{੫੫}
 ਚਲਤ ਕਰਹਿ ਨਿਰਾਲੇ ਕੀਤਾ ਲੋੜਹਿ ਸੇ ਹੋਇਗਾ ॥ ੮ ॥ ਨਿਰਾਹਾਰੀ^{੫੬} ਨਿਰਵੈਰੁ
 ਸਮਾਇਆ ॥ ਧਾਰਿ ਖੇਲੁ ਚਤੁਰਭੁਜੁ^{੫੭} ਕਹਾਇਆ ॥ ਸਾਵਲ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਬਣਾਵਹਿ
 ਬੇਣੁ^{੫੮} ਸੁਨਤ ਸਭ ਮੋਹੈਗਾ ॥ ੯ ॥ ਬਨਮਾਲਾ^{੫੯} ਬਿਭੂਖਨ ਕਮਲ ਨੈਨ ॥ ਸੁੰਦਰ
 ਕੁੰਡਲ ਮੁਕਟ ਬੈਨ^{੬੦} ॥ ਸੰਖ ਚਕ੍ਰ ਗਦਾ^{੬੧} ਹੈ ਧਾਰੀ ^{੬੨}ਮਹਾ ਸਾਰਥੀ ਸਤਸੰਗਾ ॥
 ੧੦ ॥ ^{੬੩}ਪੀਤਪੀਤੰਬਰ ^{੬੪}ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਧਣੀ ॥ ਜਗੰਨਾਥੁ ਗੋਪਾਲੁ ਮੁਖਿ

੧ ਅਵਰ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੭੪, ਫੁਟ ਨੋਟ ੧ ।
 ੨ ਹਨੇਰਾ (ਨਿਰਗੁਣ ਰੂਪ ਦਾ ਚਿਕਰ ਹੈ) ।
 ੩ ਫੇਰ ਆਪ ਹੀ ਕਰਤਾ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟਿਆ । (ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਦਾ ਚਿਕਰ ਹੈ) ।
 ੪ ਮਾਇਆ ਸ਼ਕਤ ਦਾ ਰੂਪ ।
 ੫ ਬਲ ਸਹਿਤ ।
 ੬ ਆਪੇ ਬਹਾਦਰ ਹੋ ਕੇ ਹਕੂਮਤ ਚਲਾਈ ।
 ੭ ਸ਼ਾਂਤੀ ।
 ੮ ਗੜੇ ਵਾਂਗ । ਆਪੇ ਗੜੇ ਵਾਂਗ ਠੰਢਾ ਠਾਰ ਹੈ ।
 ੯ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਇਸ਼ਤ ਬਖਸ਼ਿ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਬਣਾਵੇ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਆ ਕੇ ਵਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਵਜਦਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੧੦ ਠਾਕਰ ਪੁਣਾ, ਸਰਦਾਰੀ ।
 ੧੧ ਜੇ ਕਾਗਜ਼ ਲੰ ਕੇ ਕੀਮਤ ਲਿਖਣ ਲਗੀਏ, ਤਾਂ ਆਖੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ।
 ੧੨ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹਰੀ ।
 ੧੩ ਸਿੰਸਟੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ, ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਰੇਬ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੪ ਫੇਸਲਾ । ੧੫ ਨਾਲ ਦਾ ਹਿਸੇਦਾਰ ।
 ੧੬ ਬਹਾਨੇ । ਕਿਸੇ ਬਹਾਨੇ ਉਹਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ।
 ੧੭ [ਸੋ ਅਚਜ਼ਤ=ਨਾ ਹਿਲਣਵਾਲਾ] ਅਥਿਨਾਸੀ ਹਰੀ ।
 ੧੮ [ਮਧੁ ਰਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੧੯ [ਜਿਸ ਦੇ ਉਦਰ (ਪੇਟ) ਦੁਆਲੇ ਦਾਮ (ਰਸੀ) ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੨੦ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੨੧ ਗੁਰਧਨ ਪਹਾੜ ਚੁਕਣ ਵਾਲਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹਰੀ ।
 ੨੨ [ਮਨੋਹਰ ਬੇਸਰੀ ਵਾਲਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੨੩ [ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਤੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਹਰੀ ।
 ੨੪ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੇਰੋ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੨੫ ਦੇਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਹਰੀ ।
 ੨੬ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੇ ਨਾਲ ਵਸਣ ਵਾਲਾ ।
 ੨੭ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ।
 ੨੮ ਈਸ਼ਰ ।
 ੨੯ ਨਰਸਿੰਘ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ।
 ੩੦ [ਜਿਲ ਉੱਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੩੧ ਸੂਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਦੇਂਦ ।

੩੨ ਅਗੇ । ਦੇਂਤਾਂ ਪਾਸੋਂ ਬਮੀਨ ਨੂੰ ਬਚਾਣ ਲਈ, ਸੂਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਹੁਡਾ ਅਗੇ ਲਾਵਨ ਵਾਲਾ, ਹਰੀ ।
 ੩੩ ਰਾਜਾ ਬਲ ਪਾਸ ਬਉਣਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਵਾਈ ਕਰੂ ਧਰਤੀ ਮੰਗ ਕੇ ਠਗਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ।
 ੩੪ [ਬਨ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਮਾਲਾ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੩੫ [ਜਿਸ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਚੰਡੂ ਹਨ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਹਰੀ ।
 ੩੬ [ਹਜ਼ਾਰ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਹਰੀ ।
 ੩੭ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੩੮ ਡਾਗੀਬਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ । ੩੯ [ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਹਰੀ ।
 ੪੦ ਜੇ ਸਭ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ੪੧ ਵਰਣਨ ।
 ੪੨ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ।
 ੪੩ ਦੁੱਪਤੀ ਦੀ ਬੇਪਤੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਵਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ।
 ੪੪ [ਲਛਮੀ ਦਾ ਕੰਤ (ਪਤੀ)] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੪੫ ਕੇਤਕ, ਅਨੰਦ । ੪੬ ਨਿਰਲੋਪ ਚਰੀ ।
 ੪੭ ਜਿਸ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸਫਲ ਹੈ ।
 ੪੮ ਜੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੈ ।
 ੪੯ ਨਾਸ । ੫੦ ਅਥਿਨਾਸੀ ।
 ੫੧ ਜੇ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
 ੫੨ ਫਬਦਾ । ਇਹ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਫਬਦੇ ਹਨ ।
 ੫੩ [ਸ੍ਰੀ (ਲਛਮੀ) ਨਾਲ ਅਨੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੫੪ [ਸ੍ਰੀ] ਕਛੂ ਕੁੰਮਾ । ਉਸ ਨੇ ਮਛ ਕਛ ਆਦਿ ਦਾ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰ ਲਿਆ ।
 ੫੫ [ਸਿਹਟੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲਾ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੫੬ ਆਹਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਭੁਖ ਪਿਆਸ—ਜੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ—ਤੋਂ ਉੱਤੇ ।
 ੫੭ [ਚਾਰ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ, ਬਹਮਾ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੫੮ ਬੀਨ । (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵਾਲੀ) ।
 ੫੯ ਬੇਜ਼ੋਤੀ ਮਾਲਾ ਜੋ ਗਿਟਿਆਂ ਤਾਈਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪਾਂਦੇ ਸਨ । ਬਨਮਾਲਾ ਜਿਸ ਦਾ ਗਹਿਣਾ ਹੈ, ਅੱਖਾਂ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਕੰਵਲ ਵਾਕਰ ਹਨ ।
 ੬੦ ਬੀਨ ।
 ੬੧ ਗੁਰਜ ।
 ੬੨ ਵਡੇ ਰਬ ਵਾਲਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਅਰਜਨ ਦਾ ਰਬ ਚਲਾਇਆ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ; ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੬੩ [ਪੀਲਾ ਅਤੇ ਪੀਲੇ ਕਪੜਿਆਂ ਵਾਲਾ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੬੪ ਤਿੰਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ।

* ਸਾਰੇ ਹੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਨਾਵ ਜੋ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਸਨ ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਲਈ ਵਰਤੇ ਹਨ । ਸਭ ਅਵਤਾਰਾਂ ਆਦਿ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਦਿਸ ਆਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਭਣੀ॥ ਸਾਰਿੰਗਧਰ^੨ ਭਗਵਾਨ ਬੀਨੁਲਾ^੩ ^੪ਮੈ ਗਣਤ ਨ ਆਵੈ ਸਰਬੰਗਾ॥੧੧॥
 ਨਿਹਕੰਟਕੁ^੫ ਨਿਹਕੇਵਲੁ^੬ ਕਹੀਐ ॥ ਧਨੰਜੈ' ^੭ਜਲਿ ਬਲਿ ਹੈ ਮਹੀਐ॥
^੮ਮਿਰਤਲੋਕ ਪਇਆਲ^੯ ਸਮੀਪਤ^{੧੦} ਅਸਥਿਰ ਬਾਨੁ ਜਿਸੁ ਹੈ ਅਭਗਾ॥੧੨॥
 ੧੨॥^{੧੩}ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ^{੧੪}ਦੁਖ ਭੈ ਭੰਜਨੁ॥ਅਹੰਕਾਰ ਨਿਵਾਰਣੁ^{੧੫} ਹੈ ^{੧੬}ਭਵ ਖੰਡਨੁ॥
^{੧੭}ਭਗਤੀ ਤੋਖਿਤ ਦੀਨ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ ^{੧੮}ਗੁਣੇ ਨ ਕਿਤ ਹੀ ਹੈ ਭਿਗਾ॥੧੩॥ਨਿਰੰਕਾਰੁ
 ਅਛਲ ਅਡੋਲੋ ॥ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੀ ਸਭੁ ਜਗੁ ਮਉਲੋ^{੧੯} ॥ ਸੋ ਮਿਲੈ ਜਿਸੁ ਆਪਿ
 ਮਿਲਾਏ ਆਪਹੁ ਕੋਇ ਨ ਪਾਵੈਗਾ॥੧੪॥ ^{੨੦}ਆਪੇ ਗੋਪੀ ਆਪੇ ਕਾਨਾ॥ ਆਪੇ ਗਉ
 ਚਰਾਵੈ ਬਾਨਾ^{੨੧} ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਵਹਿ ਆਪਿ ਖਪਾਵਹਿ ਤੁਧੁ ਲੇਪੁ ਨਹੀ ਇਕੁ
 ਤਿਲੁ ਰੰਗਾ॥੧੫॥ ^{੨੨}ਏਕ ਜੀਹ ਗੁਣ ਕਵਨ ਬਖਾਨੈ ॥ ^{੨੩}ਸਹਸ ਫਨੀ ਸੇਖ
 ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਨੈ ॥ ਨਵਤਨ^{੨੪} ਨਾਮ ਜਪੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਇਕੁ ਗੁਣੁ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭ ਕਹਿ
 ਸੰਗਾ॥੧੬॥ ^{੨੫}ਓਟ ਗਹੀ ਜਗਤ ਪਿਤ ਸਰਣਾਇਆ ॥ ਭੈ ਭਇਆਨਕ ਜਮਦੂਤ
 ਦੁਤਰ ਹੈ ਮਾਇਆ ॥ ਹੋਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਇਛਾ ਕਰਿ ਰਾਖਹੁ ਸਾਧ ਸੰਤਨ ਕੈ ਸੰਗਿ
 ਸੰਗਾ॥੧੭॥ ਦ੍ਰਿਸਟਿਮਾਨ ਹੈ ਸਗਲ ਮਿਥੇਨਾ^{੨੬} ॥ ਇਕੁ ਮਾਗਉ ਦਾਨੁ
 ਗੋਬਿਦ ਸੰਤ ਰੇਨਾ^{੨੭} ॥ ਮਸਤਕਿ^{੨੮} ਲਾਇ ਪਰਮਪਦੁ ਪਾਵਉ ^{੨੯}ਜਿਸੁ ਪ੍ਰਾਪਤਿ
 ਸੋ ਪਾਵੈਗਾ॥੧੮॥ ਜਿਨ ਕਉ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਸੁਖ ਦਾਤੇ ॥ ਤਿਨ ਸਾਧੂ ਚਰਣ ਲੈ ਰਿਵੈ
 ਪਰਾਤੇ^{੩੦} ॥ ਸਗਲ ਨਾਮ ਨਿਧਾਨੁ ਤਿਨ ਪਾਇਆ ^{੩੧}ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਮਨਿ
 ਵਾਸੰਗਾ॥੧੯॥ ^{੩੨}ਕਿਰਤਮ ਨਾਮ ਕਥੇ ਤੇਰੇ ਜਿਹਬਾ ॥ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਪਰਾ
 ਪੂਰਬਲਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਭਗਤ ਪਏ ਸਰਣਾਈ ਦੇਹੁ ਦਰਸੁ ਮਨਿ ਰੰਗੁ^{੩੩} ਲਗਾ॥
 ੨੦॥ ਤੇਰੀ ^{੩੪}ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਤੂਹੈ ਜਾਣਹਿ ॥ ^{੩੫}ਤੂ ਆਪੇ ਕਥਹਿ ਤੈ ਆਪਿ
 ਵਖਾਣਹਿ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਦਾਸਨ ਕੋ ਕਰੀਅਹੁ ਹਰਿ ਭਾਵੈ ਦਾਸਾ ਰਾਖੁ ਸੰਗਾ॥
 ੨੧॥ ੨॥੧੧॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ * ॥ ^{੩੬}ਅਲਹ ਅਗਮ ਖੁਦਾਈ ਬੰਦੇ ॥ ਛੋਡਿ
 ਖਿਆਲ ਦੁਨੀਆ ਕੇ ਧੰਧੇ ॥ ਹੋਇ ਪੈਖਾਕ^{੩੭} ਫਕੀਰ ਮੁਸਾਫਰੁ ਇਹੁ ਦਰਵੇਸੁ^{੩੮}
 ਕਬੂਲੁ ਦਰਾ^{੩੯} ॥੧॥ ਸਚੁ ਨਿਵਾਜ ਯਕੀਨ ਮੁਸਲਾ^{੪੦} ॥ ਮਨਸਾ ਮਾਰਿ ਨਿਵਾਰਿਹੁ
 ਆਸਾ^{੪੧} ॥ ਦੇਹ ਮਸੀਤਿ ਮਨੁ ਮਉਲਾਣਾ ਕਲਮ^{੪੨} ਖੁਦਾਈ ਪਾਕੁ ਖਰਾ ॥ ੨ ॥
^{੪੩}ਸਰਾ ਸਰੀਅਤਿ ਲੇ ਕੰਮਾਵਹੁ ॥ ^{੪੪}ਤਰੀਕਤਿ ਤਰਕ ਖੋਜਿ ਟੋਲਾਵਹੁ ॥
^{੪੫}ਮਾਰਫਤਿ ਮਨੁ ਮਾਰਹੁ ਅਬਦਾਲਾ ਮਿਲਹੁ ^{੪੬}ਹਕੀਕਤਿ ਜਿਤੁ ਫਿਰਿ ਨ ਮਰਾ॥
 ੩॥ ਕੁਰਾਣੁ ਕਤੇਬ ਦਿਲ ਮਾਹਿ ਕਮਾਹੀ ॥ ਦਸ ਅਉਰਾਤ^{੪੭} ਰਖਹੁ ਬਦ ਰਾਹੀ ॥
^{੪੮}ਪੰਚ ਮਰਦ ਸਿਦਕਿ ਲੇ ਬਾਧਹੁ ਖੈਰਿ^{੪੯} ਸਬੂਰੀ ਕਬੂਲ ਪਰਾ ॥ ੪ ॥ ਮਕਾ

- ੧ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ ।
 ੨ [ਧਣਖਧਾਰੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਹਰੀ ।
 ੩ [ਬਿਠ (ਇਟ) ਤੇ, ਜੋ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੇ ਭਗਤ ਨੇ
 ਆਦਰ ਲਈ ਬੈਠਣ ਹਿਤ ਦਿਤੀ ਸੀ, ਬੈਠਣ
 ਵਾਲਾ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੫੫,
 ਵੁਟ ਨੋਟ ੬ ।
 ੪ ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ (ਗੁਣਾਂ) ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਮੇਥੇ
 ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ।
 ੫ [ਕੰਟਕ=ਕੰਡਾ, ਦੁਖ] ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ
 ਵਾਹਿਗੁਰੂ । ੬ ਸੁਧ ।
 ੭ ਧਨ ਨੂੰ ਜਿਤਣ ਵਾਲਾ, ਹਰੀ ।
 ੮ ਜਲ ਵਿਚ, ਸੁਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਦੇਹਾਂ
 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ । ੯ ਮਾਤ ਲੋਕ ।
 ੧੦ ਪਤਾਲ । ੧੧ ਨੜੇ ।
 ੧੨ ਅਟੁਟ, ਅਟੱਲ ।
 ੧੩ ਪਤਤਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੧੪ ਦੁਖ ਤੇ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੧੫ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
 ੧੬ ਸੰਸਾਰ (ਜਨਮ ਮਰਨ) ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ।
 ੧੭ ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਤੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈਂ ।
 ੧੮ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਗੁਣ ਕਰਕੇ ਤੂੰ ਗੰਢਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ।
 ੧੯ ਖਿੜਾਨ ਵਾਲਾ ।
 ੨੦ ਯਥਾ—"ਆਪੇ ਗੋਪੀ ਕਾਨ੍ਹ ਹੈ ਪਿਆਰਾ"
 (ਸੋਰਠਿ ਮ: ੪), ਪੰ. ੬੦੬, ਨੋਟ ੨੨ ।
 "ਗੋਪੀ ਨੇ ਗੋਆਲੀਆ । ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਫੋਇ
 ਉਠਾਲੀਆ । ਹਕਮੀ ਭਾਡੇ ਸਾਜਿਆ ਤੂੰ ਆਪੇ
 ਭੰਨਿ ਸਵਾਰਿ ਜੀਉ" (ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮ: ੫) ।
 ਪੰ. ੭੩, ਨੋਟ ੩ । ੨੧ ਬਨ ਵਿਚ ।
 ੨੨ ਇਕ ਜੀਭ ਰੁਣ ਕਿਹੜੇ ੨ ਬਿਆਨ ਕਰੇ ?
 ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੦੨, ਨੋਟ ੧੪ ।
 ੨੩ ਹਥਾਰ ਫਣਾਂ ਵਾਲਾ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ।
 ੨੪ ਨਵੇਂ । ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਨਾਮ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ
 ਜਪਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਇਕ ਗੁਣ ਭੀ ਨਹੀਂ
 ਕਹਿ ਸਕਦਾ ।
 ੨੫ ਹੋ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਿਤਾ (ਹਰੀ) ! ਆਪਦੀ ਸ਼ਰਨ
 ਦੀ ਓਟ ਪਕੜੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਮ-ਦੂਤ ਬਹੁਤ
 ਡਰਾਉਣਾ ਡਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਮਾਇਆ
 ਔਖੀ ਤਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ।
 ੨੬ ਮਿਥਿਆ, ਨਾਸ ਰੂਪ । ਜੇ ਕੁਝ ਦਿਸਦਾ ਹੈ
 ਉਹ ਸਭ ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ ।
 ੨੭ ਚਰਨ ਪੁੜੀ । ੨੮ ਮਥੇ ਤੇ ।
 ੨੯ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਪੁੜ ਮਿਲਣੀ ਲਿਖੀ ਹੈ ।
 ੩੦ ਪਰੋਏ ।
 ੩੧ ਮਨ ਵਿਚ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਵਜੇਗਾ, ਪੂਰਨ

- ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਮਿਲੇਗਾ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭,
 ਵੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੩੨ ਮੋਹੀ ਬਥਾਨ ਨੇ ਤੇਰੇ ਓਹ ਨਾਮ ਜਪੇ ਹਨ ਜੇ
 ਤੇਰੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪਏ ਹਨ, ਪਰ
 'ਸਤਿ-ਨਾਮ' ਤੇਰਾ ਮੁਢਲਾ ਨਾਮ ਹੈ । ਜਦੋਂ
 ਤੂੰ ਸਰਗੁਣ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਛਾਹਿਰ
 ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਕਈ ਨਾਮ ਹੋ ਗਏ, ਪਰ ਇਹ
 ਨਾਮ ਕਿ ਤੂੰ ਸਦਾ ਹੈਂ ਤੇਰਾ ਮੁਢਲਾ ਨਾਮ ਹੈ
 ਜੋ ਹਰ ਸਮੇਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
 ੩੩ ਪਿਆਰ ।
 ੩੪ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ।
 ੩੫ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈਂ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਬਿਆਨ
 ਕਰਦਾ ਹੈਂ ।
 ੩੬ ਹੋ ਅਪਹੁੰਚ ਅਲਹ ਜਾਂ ਖੁਦਾ ਦੇ ਬੰਦੇ !
 ੩੭ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਮਾਕ (ਪੂੜ) ।
 ੩੮ ਫਕੀਰ । ਐਸਾ ਫਕੀਰ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰ ਤੇ
 ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੩੯ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ।
 ੪੦ ਫੂਹੜੀ, ਜਿਸ ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ
 ਹੈ ।
 ੪੧ [ਅ ਆਸਾ] ਡੰਡਾ (ਫਕੀਰੀ ਦਾ) । ਮਨਸਾ
 ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਦੂਰ ਕਰੇ ਇਹ ਆਸਾ ਹੈ ।
 ੪੨ ਕਲਮਾ । ਸਤੀਰ ਮਸੀਤ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਉਸ
 ਵਿਚ ਮੁਲਾਂ ਹੈ; ਇਸ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਵਿੱਤਰ
 ਹੋਣਾ ਖੁਦਾਈ ਕਲਮਾ ਹੈ ।
 ੪੩ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ਰੀਅਤ (ਧਾਰ-
 ਮਕ ਰਹਿਣੀ) ਹੈ । ਸੂਫੀ ਫਕੀਰਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ
 ਦੇ ਚਾਰ ਦਰਜੇ ਇਹ ਹਨ : ਸ਼ਰੀਅਤ, ਤਰੀਕਤ,
 ਮਾਰਫਤ, ਹਕੀਕਤ ।
 ੪੪ ਮਨ ਦੀ ਸੁਧੀ ਦੇ ਚੰਗ ਨੂੰ 'ਤਰੀਕਤ' ਕਹਿੰਦੇ
 ਹਨ । ਤਰੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵੇਰਾਗ ਦੁਆਰਾ
 ਖੋਜ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਲਭਣਾ ।
 ੪੫ ਮਾਰਫਤ (ਗਿਆਨ) ਇਹ ਹੈ, ਹੋ ਅਬਦਾਲ
 ਫਕੀਰ ! ਕਿ ਤੂੰ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ।
 ੪੬ ਇਸਲਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਚੌਥੇ ਪਦ ਨੂੰ, ਜਿਥੇ ਮਨੁਖ
 ਸਚਾਈ ਰੂਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, 'ਹਕੀਕਤ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
 ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਫਿਰ
 ਜਨਮ ਮਰਨ ਨਾ ਹੋਵੇ ।
 ੪੭ ਔਰਤਾਂ । ਦਸ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਦ (ਭੇੜੇ)
 ਰਾਹ ਤੋਂ ਰੋਕੇ ।
 ੪੮ ਕਾਮਾਦਿਕ ਨੂੰ ਸਿਦਕ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੋ ।
 ੪੯ ਦਾਨ । ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਇਹ ਸਬੂਰੀ ਉਸ ਦੀ
 ਦਰਗਹ ਵਿਚ ਕਬੂਲ ਪੈਂਦੀ ਹੈ । ਸਬੂਰੀ=
 ਸਬਰ ਦਾ ਭਾਵ, ਸੰਤੋਖ ।

* ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਣ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਧਰਮ ਦੀ ਰਹਿਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਉਤੇ ਅਸਲੀ ਰਹਿਣੀ ਦਸੀ ਹੈ ।

ਮਿਹਰ ਰੋਜਾ ਪੈਖਾਕਾ^੧॥ ਭਿਸਤੁ^੨ ਪੀਰ ਲਫਜ ਕਮਾਇ ਅੰਦਾਜਾ^੩॥ ^੪ਹੂਰ ਨੂਰ
 ਮੁਸਕੁ ਖੁਦਾਇਆ ਬੰਦਗੀ ਅਲਹ ਆਲਾ ਹੁਜਰਾ^੫॥ ੫॥ ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ਸੋਈ
 ਕਾਜੀ॥ ਜੇ ਦਿਲੁ ਸੋਧੈ ਸੋਈ ਹਾਜੀ॥ ਸੋ ਮੁਲਾ ^੬ਮਲਉਨ ਨਿਵਾਰੈ ਸੋ ਦਰਵੇਸ
 ਜਿਸੁ ਸਿਫਤਿ ਧਰਾ^੭॥੬॥ ਸਭੇ ਵਖਤ ਸਭੇ ਕਰਿ ਵੇਲਾ॥ ਖਾਲਕੁ ਯਾਦਿ ਦਿਲੈ
 ਮਹਿ ਮਰੇਲਾ॥ ^੮ਤਸਬੀ ਯਾਦਿ ਕਰਹੁ ਦਸਮਰਦਨੁ ਸੁੰਨਤਿ ਸੀਲੁ ਬੰਧਾਨਿ
 ਬਰਾ^੯॥ ੭॥ ਦਿਲ ਮਹਿ ਜਾਨਹੁ ਸਭ ਫਿਲਹਾਲਾ^{੧੦}॥ ਖਿਲਖਾਨਾ^{੧੧} ਬਿਰਾਦਰ
 ਹਮੁ ਜੰਜਾਲਾ॥ ਮੀਰ ਮਲਕ ਉਮਰੇ^{੧੨} ਫਾਨਾਇਆ^{੧੩} ਏਕ ਮੁਕਾਮ^{੧੪}
 ਖੁਦਾਇਦਰਾ॥੮॥ ਅਵਲਿ ਸਿਫਤਿ ਦੂਜੀ ਸਾਬੂਰੀ^{੧੫}॥ ਤੀਜੈ ਹਲੇਮੀ^{੧੬} ਚਉਥੈ
 ਖੈਰੀ^{੧੭}॥ ਪੰਜਵੇ ^{੧੮}ਪੰਜੇ ਇਕਤੁ ਮੁਕਾਮੈ ਏਹਿ ਪੰਜਿ ਵਖਤ ਤੇਰੇ ਅਪਰਪਰਾ^{੧੯}॥
 ੯॥ ਸਗਲੀ ਜਾਨਿ ਕਰਹੁ ਮਉਦੀਫਾ^{੨੦}॥ ਬਦ ਅਮਲ ਛੋਡਿ ਕਰਹੁ ਹਥਿ ਕੂਜਾ॥
 ਖੁਦਾਇ ਏਕੁ ਬੁਝਿ ਦੇਵਹੁ ਬਾਂਗਾਂ ਬੁਰਗੂ^{੨੧} ਬਰਖੁਦਾਰ ਖਰਾ॥ ੧੦॥ ਹਕੁ
 ਹਲਾਲੁ ਬਖੋਰਹੁ^{੨੨} ਖਾਣਾ॥ ਦਿਲ ਦਰੀਆਉ ਧਵਹੁ ਮੈਲਾਣਾ^{੨੩}॥ ^{੨੪}ਪੀਰੁ ਪਛਾਣੈ
 ਭਿਸਤੀ ਸੋਈ ਅਜਰਾਈਲੁ ਨ ਦੋਜ ਠਰਾ॥ ੧੧॥ ਕਾਇਆ ਕਿਰਦਾਰ^{੨੫} ਅਉਰਤ
 ਯਕੀਨਾ॥ ਰੰਗ ਤਮਾਸੇ ਮਾਣਿ ਹਕੀਨਾ^{੨੬}॥ ਨਾਪਾਕ ਪਾਕੁ ਕਰਿ ਹਦੂਰਿ
 ਹਦੀਸਾ^{੨੭} ਸਾਬਤ ਸੂਰਤਿ ਦਸਤਾਰ ਸਿਰਾ॥ ੧੨॥ ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਮੋਮ ਦਿਲਿ ਹੋਵੈ॥
 ਅੰਤਰ ਕੀ ਮਲੁ ਦਿਲ ਤੇ ਧੋਵੈ॥ ਦੁਨੀਆ ਰੰਗ ਨ ਆਵੈ ਨੇੜੈ ^{੨੮}ਜਿਉ ਕੁਸਮ
 ਪਾਟੁ ਘਿਉ ਪਾਕੁ ਹਰਾ॥ ੧੩॥ ਜਾ ਕਉ ਮਿਹਰ ਮਿਹਰ ਮਿਹਰਵਾਨਾ॥ ਸੋਈ ਮਰਦੁ
 ਮਰਦੁ ਮਰਦਾਨਾ॥ ਸੋਈ ਸੇਖੁ ਮਸਾਇਕੁ ਹਾਜੀ ਸੋ ਬੰਦਾ ਜਿਸੁ ਨਜਰਿ ਨਰਾ^{੨੯}॥
 ੧੪॥ ^{੩੦}ਕੁਦਰਤਿ ਕਾਦਰ ਕਰਣ ਕਰੀਮਾ॥ ਸਿਫਤਿ ਮੁਹਬਤਿ ਅਬਾਹ ਰਹੀਮਾ॥
 ਹਕੁ ਹੁਕਮੁ ਸਚੁ ਖੁਦਾਇਆ ਬੁਝਿ ਨਾਨਕ ਬੰਦਿ ਖਲਾਸ ਤਰਾ॥ ੧੫॥ ੩॥ ੧੨॥
 ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ *॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸਭ ਉਚ ਬਿਰਾਜੇ॥ ਆਪੇ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪੇ^{੩੧}
 ਸਾਜੇ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਰਣਿ ਗਹਤ^{੩੨} ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਕਿਛੁ ਭਉ ਨ ਵਿਆਪੈ
^{੩੩}ਬਾਲ ਕਾ॥ ੧॥ ਗਰਭ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਜਿਨਹਿ ਉਬਾਰਿਆ^{੩੪}॥ ^{੩੫}ਰਕਤ ਕਿਰਮ
 ਮਹਿ ਨਹੀ ਸੰਘਾਰਿਆ^{੩੬}॥ ਅਪਨਾ ਸਿਮਰਨੁ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਿਆ ਓਹੁ ^{੩੭}ਸਗਲ
 ਘਟਾ ਕਾ ਮਾਲਕਾ॥ ੨॥ ਚਰਣ ਕਮਲ ਸਰਣਾਈ ਆਇਆ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਹੈ
 ਹਰਿਜਸੁ ਗਾਇਆ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਸਭਿ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰੇ^{੩੮} ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ
 ਭਉ ਨਹੀ ^{੩੯}ਕਾਲ ਕਾ॥ ੩॥ ਸਮਰਥ ਅਕਥ ਅਗੋਚਰ^{੪੦} ਦੇਵਾ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ
 ਸਭਿ ਤਾ ਕੀ ਸੇਵਾ॥ ^{੪੧}ਅੰਡਜ ਜੇਰਜ ਸੇਤਜ ਉਤਭੁਜ ਬਹੁ ਪਰਕਾਰੀ

- ੧ ਚਰਨ-ਪੁਛ ਹੋਣਾ ।
- ੨ ਬਹਿਸਤ । ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਮਾਣਾ ਬਹਿਸਤ ਹੈ ।
- ੩ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਨਾਲ, ਜਿਤਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ।
- ੪ ਹੂਰ, ਨੂਰ ਤੇ ਸੁਗੰਧੀ ਹੈ ਖੁਦਾ ਦੀ ਯਾਦ ।
- ੫ ਕੋਠਾ, ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਲਈ ਫ਼ਕੀਰ ਦਾ ਕੋਠਾ । ਅੱਲਾ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਆਲ੍ਹਾ (ਚੰਗਾ) ਕੋਠਾ ਹੈ ।
- ੬ ਨਾਪਾਕ ਕੰਮ ਦੂਰ ਕਰੋ ।
- ੭ ਆਸਰਾ । ਸਿਫ਼ਤ ਹੀ ਜਿਸ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ।
- ੮ ਦਸ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਇਹ ਤਸਬੀ ਬਣਾ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋ । ਸੀਲ (ਸ਼ਰਾਫ਼ਤ) ਅਤੇ ਬੰਧਾਨ (ਜ਼ਬਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ) ਇਹ ਸੁੰਨਤ ਹਨ । ੯ ਚੰਗਾ ।
- ੧੦ ਹੁਣ ਲਈ, ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਵਾਸਤੇ । ਦੇਖੋ ਪੰ ੭੨੪, ਨੋਟ ੨੭ ।
- ੧੧ [ਖ਼ੈਲ ਖ਼ਾਨਾ] ਟਬਰ ਤੇ ਘਰ । ਹੇ ਬਿਰਾਦਰ (ਭਾਈ)! ਇਹ ਟਬਰ ਟੋਰ ਸਭ ਫਾਹੀਆਂ ਹਨ ।
- ੧੨ ਅਮੀਰ ਲੋਕ ।
- ੧੩ ਨਾਸਵੰਤ ।
- ੧੪ ਟਿਕਣ ਵਾਲਾ ।
- ੧੫ ਸੰਤੋਖ ।
- ੧੬ ਨਿਮਰਤਾ ।
- ੧੭ ਦਾਨ ਦੇਣਾ ।
- ੧੮ ਪੰਜਾਂ ਇੰਦਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਥਾਂ ਤੇ ਰਖਣਾ, ਇਹ ਤੋਰੇ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਪੰਜ ਵਕਤ ਹਨ (ਪੰਜ ਵੇਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨਮਾਜ਼ਾਂ ਹਨ) ।
- ੧੯ ਵਡੇ ਤੋਂ ਵਡੇ, ਸੋਹਣੇ ਹਨ ।
- ੨੦ [ਅ. ਵਜ਼ੀਫ਼ਾ] ਇਕ ਪਾਠ ਹੈ ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਣ ਜਾਗੀ ਰਖਦੇ ਹਨ । ਵਜ਼ੀਫ਼ਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ।
- ੨੧ ਤੁਤੀ, ਨਾਦ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੯੦, ਨੋਟ ੧੫ । ਚੰਗਾ ਬਰਖ਼ਰਦਾਰ ਹੋਣਾ, ਇਹ ਨਾਦ ਵਜਾ ।

੨੨ [ਫ਼ਾ. ਬਖ਼ਸ਼] ਖਾਵੇ ।
੨੩ ਮੇਲ । ਦਰਿਆ ਵਾਂਗ ਦਿਲ ਨੂੰ ਵਫ਼ਾ ਕਰ ਕੇ
ਉਸ ਵਿਚ ਮੇਲ ਹੋਵੇ ।
੨੪ ਜੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬਹਿਸ਼ਤ ਦਾ
ਹਕਦਾਰ ਹੈ । ਅਜਰਾਈਲ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋਸ਼
ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਠੇਹਲਦਾ ।
੨੫ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ।
੨੬ ਹਕੀਨਾ (ਹਕ ਦੇ, ਰਬੀ) ਰੰਗ ਤਮਾਸ਼ੇ ਮਾਣੇ ।
੨੭ ਪੰਗੋਬਰੀ ਪੁਸਤਕ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੁਰਾਣ ਤੋਂ ਬਣੇ
ਦਰਜਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਨਾਪਾਕ ਮਨ ਨੂੰ ਪਾਕ
ਕਰਨਾ ਇਹ ਰੱਬੀ ਹਦੀਸ ਹੈ ਤੇ ਸਾਬਤ
ਸੂਰਤ ਹੋਣਾ, ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅੰਗ ਨੂੰ
ਖੰਡਤ ਨਾ ਕਰਨਾ—ਸੁਨੱਤ ਨਾ ਕਰਨੀ—ਇਹ
ਸਿਰ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਹੋਵੇ ।
੨੮ ਉਹ ਐਸਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਫੁਲ, ਰੇਸ਼ਮ,
ਘਿਉ ਅਤੇ ਹਰਾ (ਮਿਰਗਾਨ) ਹਨ । ਹਰਾ—
[ਹਾਰਿਣ [ਮ੍ਰਿਗ—ਚਰਮ, ਮਿਰਗਾਣ ।
੨੯ ਹਰੀ ਦੀ ।
੩੦ ਕਾਦਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ, ਕਰੀਮ ਦੇ ਕਰਣ ਨੂੰ,
ਅਥਾਹ ਰਹੀਮ ਦੀ ਸਿਫਤ ਤੇ ਮੁਹਬਤ ਨੂੰ, ਹਕ,
ਹੁਕਮ ਤੇ ਖੁਦਾਈ ਸਚ ਨੂੰ ਬੁਝ ਕੇ ਬੰਦੀ ਤੋਂ
ਖਲਾਸੀ ਪਾ ਕੇ ਤਰ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ ।
੩੧ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
੩੨ ਪਕੜਿਆਂ ।
੩੩ ਬਾਲਾ (ਇਸਤ੍ਰੀ) ਦਾ ਭਾਵ ਮਾਇਆ ਦਾ ।
੩੪ ਬਚਾਇਆ ।
੩੫ ਮਾਤਾ ਦੀ ਰਤ ਦੇ ਕਿਰਮ ਹੋਣ ਦੀ ਹਾਲਤ
ਵਿਚ ਤੇਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਰਨ ਦਿੱਤਾ ।
੩੬ ਮਾਰਿਆ ।
੩੭ ਸਾਰੇ ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ।
੩੮ ਦੂਰ ਕੀਤੇ ।
੩੯ ਮੌਤ ਦਾ ।
੪੦ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਜੋ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
੪੧ ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ । ਦੋਥੇ ਪੰ. ੮੧੬.
ਨੋਟ ੨੧ ।

* ਹਰੀ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਤਕ ਦਸ ਕੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਪਾਲਕਾ^੧ ॥ ੪ ॥ ^੨ਤਿਸਹਿ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ਨਿਧਾਨਾ ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਰਸੁ ਅੰਤਰਿ
 ਮਾਨਾ ॥ ^੩ਕਰੁ ਗਹਿ ਲੀਨੇ ਅੰਧ ਕੂਪ ਤੇ ਵਿਰਲੇ ਕੋਈ ਸਾਲਕਾ^੪ ॥ ੫ ॥ ^੫ਆਦਿ
 ਅੰਤਿ ਮਧਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਈ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਕਰੇ ਸੁ ਹੋਈ ॥ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਮਿਟਿਆ
 ਸਾਧਸੰਗ ਤੇ ਦਾਲਿਦ^੬ ਨ ਕੋਈ ਘਾਲਕਾ^੭ ॥ ੬ ॥ ਉਤਮ ਬਾਣੀ ਗਾਉ ਗੁਪਾਲਾ ॥
 ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੀ ਮੰਗਹੁ ਰਵਾਲਾ^੮ ॥ ^੯ਬਾਸਨ ਮੋਟਿ ਨਿਬਾਸਨ ਹੋਈਐ
 ਕਲਮਲ^{੧੦} ਸਗਲੇ ਜਾਲਕਾ^{੧੧} ॥ ੭ ॥ ਸੰਤਾ ਕੀ ਇਹ ਰੀਤਿ ਨਿਰਾਲੀ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ
 ਕਰਿ ਦੇਖਹਿ ਨਾਲੀ^{੧੨} ॥ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਆਰਾਧਨਿ ਹਰਿਹਰਿ ਕਿਉ ਸਿਮਰਤ
 ਕੀਜੈ ਆਲਕਾ^{੧੩} ॥ ੮ ॥ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਅੰਤਰਜਾਮੀ^{੧੪} ॥ ਨਿਮਖ^{੧੫} ਨ ਵਿਸਰਹੁ
 ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਜੀਵਹਿ ਤੇਰੇ ਦਾਸਾ ਬਨਿ ਜਲਿ ਪੂਰਨ
 ਬਾਲਕਾ^{੧੬} ॥ ੯ ॥ ^{੧੭}ਤਤੀ ਵਾਉ ਨ ਤਾ ਕਉ ਲਾਗੈ ॥ ਸਿਮਰਤ ਨਾਮੁ ਅਨਦਿਨੁ^{੧੮}
 ਜਾਗੈ ॥ ਅਨਦ ਬਿਨੋਦ^{੧੯} ਕਰੇ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨੁ ਤਿਸੁ ਮਾਇਆ ਸੰਗਿ ਨ
 ਤਾਲਕਾ^{੨੦} ॥ ੧੦ ॥ ਰੋਗ ਸੋਗ ਦੂਖ ਤਿਸੁ ਨਾਹੀ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ
 ਗਾਹੀ ॥ ਆਪਣਾ ਨਾਮੁ ਦੇਹਿ ਪ੍ਰਭੁ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਣਿ ਬੇਨੰਤੀ ਖਾਲਕਾ^{੨੧} ॥ ੧੧ ॥
 ਨਾਮ ਰਤਨੁ ਤੇਰਾ ਹੈ ਪਿਆਰੇ ॥ ਰੰਗਿ ਰਤੇ ਤੇਰੇ ਦਾਸ ਅਪਾਰੇ ॥ ਤੇਰੈ ਰੰਗਿ ਰਤੇ
 ਤੁਧੁ ਜੇਹੇ ਵਿਰਲੇ ਕੋਈ ਭਾਲਕਾ^{੨੨} ॥ ੧੨ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਧੂੜਿ ਮਾਂਗੈ ਮਨੁ ਮੇਰਾ ॥
 ਜਿਨ ਵਿਸਰਹਿ ਨਾਹੀ ^{੨੩}ਕਾਹੂ ਬੇਰਾ ॥ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ^{੨੪}ਪਰਮਪਦੁ ਪਾਈ ਸਦਾ
 ਸੰਗੀ ਹਰਿ ਨਾਲਕਾ^{੨੫} ॥ ੧੩ ॥ ਸਾਜਨੁ ਮੀਤੁ ਪਿਆਰਾ ਸੋਈ ॥ ਏਕੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ^{੨੬}
 ਦੁਰਮਤਿ ਖੋਈ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਤਜਾਏ^{੨੭} ਤਿਸੁ ਜਨ ਕਉ ਉਪਦੇਸੁ
 ਨਿਰਮਾਲਕਾ^{੨੮} ॥ ੧੪ ॥ ਤੁਧੁ ਵਿਣੁ ਨਾਹੀ ਕੋਈ ਮੇਰਾ ॥ ਗੁਰਿ ਪਕੜਾਏ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ
 ਪੈਰਾ ॥ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ ਜਿਨਿ ਖੰਡਿਆ ਭਰਮੁ ਅਨਾਲਕਾ^{੨੯} ॥
 ੧੫ ॥ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਪ੍ਰਭੁ ਬਿਸਰੈ ਨਾਹੀ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਉ ਧਿਆਈ ॥
 ਨਾਨਕ ਸੰਤ ਤੇਰੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਤੂ ਸਮਰਥੁ ਵਡਾਲਕਾ^{੩੦} ॥ ੧੬ ॥ ੪ ॥ ੧੩ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ * ॥ ਚਰਨ

ਕਮਲ ਹਿਰਦੈ ਨਿਤ ਧਾਰੀ^{੩੧} ॥ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਨਮਸਕਾਰੀ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ
 ਅਰਪਿ ਧਰੀ ਸਭੁ ਆਗੈ ਜਗ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਸੁਹਾਵਣਾ ॥ ੧ ॥ ਸੋ ਠਾਕੁਰੁ^{੩੨} ਕਿਉ
 ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੇ ॥ ਜੀਉ ਪ੍ਰਿਭੁ^{੩੩} ਦੇ ਸਾਜਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ਸਾਸਿ ਗਰਾਸਿ^{੩੪} ਸਮਾਲੇ
 ਕਰੰਤਾ ਕੀਤਾ ਅਪਣਾ ਪਾਵਣਾ ॥ ੨ ॥ ਜਾ ਤੇ ਬਿਰਥਾ^{੩੫} ਕੋਉ ਨਾਹੀ ॥

੧ ਪਾਲਦਾ ਹੈ ।
 ੨ ਇਹ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ (ਹਰੀ) ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ
 ਹੈ ਜੋ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ
 ਮਾਣਦਾ ਹੈ ।
 ੩ ਹਥ ਪਕੜ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ
 ਕਢ ਲਏ ।
 ੪ [ਅ. ਸਾਲਿਕ] ਰਸਤਾ ਦਿਖਾਣ ਵਾਲੇ ।
 ੫ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਮੁਢ ਵਿਚ, ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਮੇਂ
 ਵਿਚ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ।
 ੬ [ਦਾਰਿਦ੍ਰ] ਕੰਗਾਲੀ, ਦੁਖ ।
 ੭ ਡੰਗਣ ਵਾਲਾ । ਕੋਈ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ
 ਦਲਿਦ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ।
 ੮ ਚਰਨ-ਧੁੜੀ ।
 ੯ ਵਾਸਨਾ ਮਿਟਾ ਕੇ ਵਾਸਨਾ-ਰਹਿਤ ਹੋਈਏ ।
 ੧੦ ਪਾਪ ।
 ੧੧ ਸਾੜ ਕੇ ।
 ੧੨ ਨਾਲ ਹੀ ।
 ੧੩ ਆਲਸ ।
 ੧੪ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ, ਹਰੀ ।
 ੧੫ ਅੱਖ ਦੇ ਢੋਰ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ।
 ੧੬ ਬਲਾ ਵਿਚ । ਜੋ ਜੰਗਲ ਵਿਚ, ਪਾਣੀ ਵਿਚ
 ਅਤੇ ਸੂਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ।

੧੭ ਦੁਖ ।
 ੧੮ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਨਿਤ ।
 ੧੯ [ਦੇਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਵਾਦ] ਖੁਸ਼ੀ ।
 ੨੦ ਤਅੱਲਕ, ਸਬੰਧ, ਵਾਸਤਾ ।
 ੨੧ ਹੇ ਖਾਲਕ ! ਹੇ ਕਰਤਾਰ !
 ੨੨ ਡਾਲੀਏ ਹਨ, ਲਭੀਏ ਹਨ ।
 ੨੩ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ।
 ੨੪ ਉੱਚੀ ਤੇ ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ ।
 ੨੫ ਨਾਲ ਹੀ ।
 ੨੬ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੭ ਛੁਡਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੮ ਨਿਰਮਲ ।
 ੨੯ ਜੋ ਨਾਲ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਏਵੇਂ ਚੰਬੜਿਆ ਸੀ,
 ਛਾਵ ਓਪਰਾ ।
 ੩੦ ਵੱਡਾ ।
 ੩੧ ਮੈਂ ਧਾਰਾਂ, ਰੱਖਾਂ ।
 ੩੨ ਮਾਲਕ ।
 ੩੩ ਸਰੀਰ ।
 ੩੪ ਛਾਵ ਖਾਂਦਿਆਂ ਪੀਂਦਿਆਂ ।
 ੩੫ ਖਾਲੀ । ਛਾਵ ਜੋ ਉਸ ਪਾਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੁਝ
 ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਆਠ ਪਹਰ ਹਰਿ ਰਖੁ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਭਜੁ ਅਚੁਤ^੧ ਸੁਆਮੀ ਦਰਗਹ
 ਸੋਭਾ ਪਾਵਣਾ ॥ ੩ ॥ ^੨ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ^੩ਅਸਟਦਸਾ ਸਿਧਿ ॥ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ^੪
^੫ਸਹਜਸੁਖੁ ^੬ਨਉਨਿਧਿ ॥ ਸਰਬ ਕਲਿਆਣ^੭ ਜੇ ਮਨ ਮਹਿ ਚਾਹਹਿ ਮਿਲਿ
 ਸਾਧੂਸੁਆਮੀ ਰਾਵਣਾ^੮ ॥ ੪ ॥ ^੯ਸਾਸਤ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਬੇਦ ਵਖਾਣੀ ॥ ਜਨਮੁ
 ਪਦਾਰਥੁ ਜੀਤੁ ਪਰਾਣੀ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਨਿੰਦਾ ਪਰਹਰੀਐ^{੧੦} ਹਰਿ ਰਸਨਾ^{੧੧}
 ਨਾਨਕ ਗਾਵਣਾ ॥ ੫ ॥ ਜਿਸੁ ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖਿਆ^{੧੨} ਕੁਲੁ ਨਹੀ ਜਾਤੀ^{੧੩} ॥ ਪੂਰਨ
 ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ॥ ਜੋ ਜੋ ਜਪੈ ਸੋਈ ਵਡਭਾਗੀ ਬਹੁੜਿ^{੧੪} ਨ ਜੋਨੀ
 ਪਾਵਣਾ ॥ ੬ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਬਿਸਰੈ ਪੁਰਖੁ ਬਿਧਾਤਾ^{੧੫} ॥ ਜਲਤਾ ਫਿਰੈ ਰਹੈ ਨਿਤ
 ਤਾਤਾ^{੧੬} ॥ ਅਕਿਰਤਘਣੈ ਕਉ ਰਖੈ ਨ ਕੋਈ ਨਰਕ ਘੋਰ ਮਹਿ ਪਾਵਣਾ ॥ ੭ ॥
 ਜੀਉ ਪ੍ਰਾਣ ਤਨੁ ਧਨੁ ਜਿਨਿ ਸਾਜਿਆ ॥ ਮਾਤ ਗਰਭ ਮਹਿ ਰਾਖਿ ਨਿਵਾਜਿਆ ॥
 ਤਿਸ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਛਾਡਿ ^{੧੭}ਅਨ ਰਾਤਾ ^{੧੮}ਕਾਹੂ ਸਿਰੈ ਨ ਲਾਵਣਾ ॥ ੮ ॥ ਧਾਰਿ
 ਅਨੁਗ੍ਰਹੁ^{੧੯} ਸੁਆਮੀ ਮੋਰੇ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਸਹਿ ਸਭਨ ਕੈ ਨੇਰੇ ॥ ਹਾਥਿ ਹਮਾਰੈ
 ਕਛੁਐ ਨਾਹੀ ਜਿਸੁ ਜਣਾਇਹਿ ਤਿਸੈ ਜਣਾਵਣਾ ॥ ੯ ॥ ^{੨੦}ਜਾ ਕੈ ਮਸਤਕਿ ਧੁਰਿ
 ਲਿਖਿ ਪਾਇਆ ॥ ਤਿਸ ਹੀ ਪੁਰਖ ਨ ਵਿਆਪੈ ਮਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸਦਾ
 ਸਰਣਾਈ ਦੂਸਰ ^{੨੧}ਲਵੈ ਨ ਲਾਵਣਾ ॥ ੧੦ ॥ ਆਗਿਆ ਦੂਖ ਸੂਖ ਸਭਿ ਕੀਨੇ ॥
 ਅੰਮ੍ਰਿਤਨਾਮੁ ਬਿਰਲੈ ਹੀ ਚੀਨੇ^{੨੨} ॥ ਤਾ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ^{੨੩}ਜਤ
 ਕਤ ਓਹੀ ਸਮਾਵਣਾ ॥ ੧੧ ॥ ਸੋਈ ਭਗਤੁ ਸੋਈ ਵਡਦਾਤਾ ॥ ਸੋਈ ਪੂਰਨ
 ਪੁਰਖੁ ਬਿਧਾਤਾ^{੧੫} ॥ ^{੨੪}ਬਾਲ ਸਹਾਈ ਸੋਈ ਤੇਰਾ ਜੋ ਤੇਰੈ ਮਨਿ ਭਾਵਣਾ ॥ ੧੨ ॥
 ਮਿਰਤੁ^{੨੫} ਦੂਖ ਸੂਖ ਲਿਖਿ ਪਾਏ ॥ ਤਿਲੁ ਨਹੀ ਬਧਹਿ ਘਟਹਿ ਨ ਘਟਾਏ ॥
 ਸੋਈ ਹੋਇ ਜਿ ਕਰਤੇ ਭਾਵੈ ਕਹਿ ਕੈ ਆਪੁ ਵਵਾਵਣਾ^{੨੬} ॥ ੧੩ ॥ ^{੨੭}ਅੰਧ ਕੂਪ
 ਤੇ ਸੋਈ ਕਾਢੇ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਟੂਟੇ ਗਾਂਢੇ ॥ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ਰਖੇ ਕਰਿ
 ਅਪੁਨੇ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਗੋਬਿੰਦੁ ਧਿਆਵਣਾ ॥ ੧੪ ॥ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ
 ਜਾਈ ॥ ਅਚਰਜ ਰੂਪੁ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਭਗਤਿ ਦਾਨੁ ਮੰਗੈ ਜਨੁ ਤੇਰਾ ਨਾਨਕ
 ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਵਣਾ ॥ ੧੫ ॥ ੧ ॥ ੧੪ ॥ ੨੨ ॥ ੨੪ ॥ ੨ ॥ ੧੪ ॥ ੬੨ ॥

ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੩ ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੧
 ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ * ॥ ਵਿਣੁ ਗਾਹਕ ਗੁਣੁ ਵੇਚੀਐ ਤਉ ਗੁਣੁ ਸਹਘੋ^{੨੮}

- ੧ [ਸੰ ਅਚਤੁਤ=ਨਾ ਹਿਲਣ ਵਾਲਾ] ਅਟਲ, ਅਥਿਨਾਸੀ ।
 ੨ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੮੫, ਨੋਟ ੪ ।
 ੩ ਅਠਾਰਾਂ ਸਿਧੀਆਂ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੧੨, ਫੁਟ ਨੋਟ † ।
 ੪ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ ।
 ੫ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੬ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡ ।
 ੭ ਸੁਖ, ਖੇਰ ਖਰੀਅਤ ।
 ੮ ਸਿਮਰੇ ।
 ੯ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਆਦਿਕ ਆਖਦੇ ਹਨ । ਦੇਖੋ ਪੰ ੮੦੪, ਨੋਟ ੨੦ ਅਤੇ ੧੯ ।
 ੧੦ ਦੁਰ ਕਰੀਏ ।
 ੧੧ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ ।
 ੧੨ [ਰੇਖ, ਲੀਕ] ਚਿਹਨ ਚਕ੍ਰ ।
 ੧੩ ਬਾਤਿ ।
 ੧੪ ਮੁੜ ਕੇ ਫੇਰ ।
 ੧੫ [ਵਿਧਾਤ੍ਰਿ] ਰਚਨਹਾਰ ।
 ੧੬ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ ।
- ੧੭ ਹੋਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਜੋੜੀ ।
 ੧੮ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬੰਨੇ ਨਹੀਂ ਲਾਵਣਾ ।
 ੧੯ ਕ੍ਰਿਪਾ ।
 ੨੦ ਜਿਸ ਦੇ ਮਥੇ ਤੇ (ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ) ਹਰੀ ਨੇ ਧੁਰ-ਹਥੁਰੇ ਹੁਕਮ ਲਿਖ ਦਿਤਾ, ਉਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਨਹੀਂ ਚੰਬੜਦੀ ।
 ੨੧ ਬਾਬਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ । ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਉਸੇ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ; ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਢੁਕਣ ਦਿੰਦਾ, ਭਾਵ ਉਸ ਦੀ ਬਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ।
 ੨੨ ਸਮਝਿਆ ।
 ੨੩ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ, ਭਾਵ ਹਰ ਥਾਂ ।
 ੨੪ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਤੇਰਾ ਸਹਾਈ ਹੈ ।
 ੨੫ [ਮ੍ਰਿਤ੍ਰੁ] ਮੌਤ ।
 ੨੬ ਗਵਾਵਣਾ । ਇਹ ਆਖ ਕੇ (ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖਵਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ।
 ੨੭ ਮਾਇਕ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਤੋਂ ।
 ੨੮ ਸਸਤਾ (ਮਹਿੰਘੇ ਦੇ ਉਲਟ) ।

* ਸਲੋਕ : ਗੁਣੀ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਗੁਣ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ; ਭਾਵ ਨਾਮ ਜਹੀ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਦਮੀ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਚੀ ਰਹਿਣੀ ਵਾਲੀ ਸਦੀਵੀ ਬਿੰਦਗੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਪਉੜੀ : ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਸੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਭਰਮ, ਮੋਹ, ਲੋਭ ਹੰਕਾਰ ਆਦਿ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਚੀ ਰਹਿਣੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਚਾ ਹਰੀ ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ।

ਜਾਇ ॥ ਗੁਣ ਕਾ ਗਾਹਕੁ ਜੇ ਮਿਲੈ ਤਉ ਗੁਣ ^੧ਲਾਖ ਵਿਕਾਇ ॥ ^੨ਗੁਣ ਤੇ ਗੁਣ
 ਮਿਲਿ ਪਾਈਐ ਸਤਿਗੁਰ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇ ॥ ^੩ਮੋਲਿ ਅਮੋਲੁ ਨ ਪਾਈਐ ਵਣਜਿ
 ਨ ਲੀਜੈ ਹਾਟਿ ॥ ਨਾਨਕ ਪੂਰਾ ਤੋਲੁ ਹੈ ਕਬਹੂ ਨ ਹੋਵੈ ਘਾਟਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੪ ॥
 ਨਾਮ ਵਿਹੂਣੇ ਭਰਮ ਸਹਿ ^੪ ਆਵਹਿ ਜਾਵਹਿ ਨੀਤ ॥ ^੫ਇਕਿ ਬਾਂਧੇ ਇਕਿ ਢੀਲਿਆ
 ਇਕਿ ਸੁਖੀਏ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਨਾਨਕ ਸਚਾ ਮੰਨਿ ਲੈ ਸਚੁ ਕਰਣੀ ਸਚੁ ਰੀਤਿ ॥
 ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਗੁਰ ਤੇ ਗਿਆਨੁ ਪਾਇਆ ਅਤਿ ਖੜਗੁ ਕਰਾਰਾ ^੬ ॥ ਦੂਜਾ ਭ੍ਰਮੁ
 ਗੜੁ ਕਟਿਆ ਮੋਹੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰਾ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਗੁਰ ਸਬਦਿ
 ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਸਚ ਸੰਜਮਿ ਮਤਿ ਉਤਮਾ ਹਰਿ ਲਗਾ ਪਿਆਰਾ ॥ ਸਭੁ ਸਚੇ ਸਚੁ
 ਵਰਤਦਾ ਸਚੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥ ੧ ॥ * ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ ^੭ਕੇਦਾਰਾ ਰਾਗਾ ਵਿਚਿ
 ਜਾਣੀਐ ਭਾਈ ਸਬਦੇ ਕਰੇ ਪਿਆਰੁ ॥ ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਸਿਉ ਮਿਲਦੇ ਰਹੈ ਸਚੇ ਧਰੇ
 ਪਿਆਰੁ ॥ ਵਿਚਹੁ ਮਲੁ ਕਟੇ ਆਪਣੀ ਕੁਲਾ ਕਾ ਕਰੇ ਉਧਾਰੁ ॥ ਗੁਣਾ ਕੀ ਰਾਸਿ
 ਸੰਗ੍ਰਹੇ ^੮ ਅਵਗਣ ਕਵੈ ਵਿਡਾਰਿ ^੯ ॥ ਨਾਨਕ ਮਿਲਿਆ ਸੋ ਜਾਣੀਐ ਗੁਰੁ ਨ
 ਛੋਡੈ ਆਪਣਾ ਦੂਜੈ ਨ ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੪ ॥ ਸਾਗਰੁ ^{੧੦} ਦੇਖਉ ਡਰਿ
 ਮਰਉ ^{੧੧} ਭੈ ਤੇਰੈ ਡਰੁ ਨਾਹਿ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸੰਤੋਖੀਆ ਨਾਨਕ ^{੧੨} ਬਿਗਸਾ
 ਨਾਇ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੪ ॥ ਚੜਿ ਬੋਹਿਬੈ ^{੧੩} ਚਾਲਸਉ ਸਾਗਰੁ ਲਹਰੀ ਦੇਇ ॥
 ਠਾਕ ਨ ਸਚੈ ਬੋਹਿਬੈ ਜੇ ਗੁਰੁ ਧੀਰਕ ^{੧੪} ਦੇਇ ॥ ^{੧੫}ਤਿਤੁ ਦਰਿ ਜਾਇ ਉਤਾਰੀਆ
 ਗੁਰੁ ਦਿਸੈ ਸਾਵਧਾਨੁ ^{੧੬} ॥ ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਪਾਈਐ ਦਰਗਹ ਚਲੈ ਮਾਨੁ ॥ ੩ ॥
 ਪਉੜੀ ॥ ^{੧੭}ਨਿਹਕੰਟਕ ਰਾਜੁ ਭੁੰਚਿ ਤੂ ^{੧੮} ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਕਮਾਈ ॥ ਸਚੈ ਤਖਤਿ
 ਬੈਠਾ ਨਿਆਉ ਕਰਿ ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਈ ॥ ਸਚਾ ਉਪਦੇਸੁ ਹਰਿ ਜਾਪਣਾ
 ਹਰਿ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ ॥ ਐਥੈ ਸੁਖਦਾਤਾ ਮਨਿ ਵਸੈ ਅੰਤਿ ਹੋਇ ਸਖਾਈ ॥
 ਹਰਿ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਪਜੀ ਗੁਰਿ ਸੋਝੀ ਪਾਈ ॥ ੨ ॥ † ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੧ ॥ ਭੂਲੀ
 ਭੂਲੀ ਮੈ ਫਿਰੀ ਪਾਧਰੁ ^{੧੯} ਕਹ ਨ ਕਇ ॥ ਪੂਛਹੁ ਜਾਇ ਸਿਆਣਿਆ ਦੁਖੁ ਕਾਟੈ
 ਮੇਰਾ ਕੋਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਾਚਾ ਮਨਿ ਵਸੈ ^{੨੦} ਸਾਜਨੁ ਉਤਹੀ ਠਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਮਨੁ
 ਤ੍ਰਿਪਤਾਸੀਐ ^{੨੧} ਸਿਫਤੀ ਸਾਚੈ ਨਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਆਪੇ ਕਰਣੀ ਕਾਰ ਆਪਿ
 ਆਪੇ ਕਰੇ ਰਜਾਇ ॥ ਆਪੇ ਕਿਸਹੀ ਬਖਸਿ ਲਏ ਆਪੇ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ॥ ਨਾਨਕ
 ਚਾਨਣੁ ਗੁਰ ਮਿਲੇ ^{੨੨} ਦੁਖ ਬਿਖੁ ਜਾਲੀ ਨਾਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਮਾਇਆ
 ਵੇਖਿ ਨ ਭੁਲੁ ਤੂ ਮਨਮੁਖ ਮੂਰਖਾ ॥ ਚਲਦਿਆ ਨਾਲਿ ਨ ਚਲਈ ਸਭੁ ਬੂਨੁ
 ਦਰਬੁ ^{੨੩} ਲਖਾ ॥ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧੁ ਨ ਬੂਝਈ ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਜਮ ਖੜਗੁ

- ੧ ਲਖ ਕੀਮਤ ਡੇ ਵਿਕਦਾ ਹੈ।
- ੨ ਗੁਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਣ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।
- ੩ ਅਮੁਲ ਚਨ, ਮੁਲ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲਭਦੇ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਹਟੀ ਤੋਂ ਖਰੀਦੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- ੪ ਭਟਕਦੇ ਹਨ।
- ੫ ਇਕ ਬੰਧਨਾਂ ਨਾਲ ਬਧੇ ਹਨ ਤੇ ਇਕਨਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਬੰਧਨ ਢਿਲੇ ਕੀਤੇ ਹਨ।
- ੬ ਕਰੜਾ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰੜਾ ਖੜਗ (ਤਲਵਾਰ) ਹੈ।
- ੭ ਕੇਦਾਰਾ ਗਾਵਿਆਂ ਤਾਂ ਸੁਸ਼ਟ ਹੈ ਜੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਧਰੇ (ਕੇਦਾਰਾ ਤੇ ਮਾਰੂ ਵਿਚ ਬੋੜਾ ਹੀ ਫਰਕ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕੇਦਾਰਾ ਵਰਤਿਆ ਹੈ)।
- ੮ ਇਕੱਠੀ ਕਰੇ।
- ੯ ਵਿਦਾਰਨ ਕਰ ਕੇ, ਪਾੜ ਕੇ, ਮਾਰ ਕੇ।
- ੧੦ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ।
- ੧੧ ਤੇਰੇ ਭੈ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰਕ ਭੈ ਨਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 'ਜਿਨਾ ਭਉ ਤਿਨ ਨਾਹਿ ਭਉ' (ਮ: ੨, ਵਾਰ ਸੁਹੀ)।
- ੧੨ ਖਿੜਦਾ ਹਾਂ ਨਾਮ ਕਰਕੇ।
- ੧੩ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ। ਜੇ ਸਾਧਾਰਨ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਚੜ੍ਹੀਏ

- ਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਨਾਠਾਂ ਮਾਰਦਾ ਡਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਚੇ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਚੜ੍ਹੀਏ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜਿਹਾ ਮੁਹਾਣਾ ਧੀਰਜ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੀਆਂ। 'ਨਾਨਕ ਲਹਰੀ ਲਖ ਸੋਆਨ ਭੁਬਣ ਦੇਇ ਨ ਮਾ ਪਿਰੀ' (ਮ: ੫, ਵਾਰ ਗੁਜਰੀ)।
- ੧੪ ਧੀਰਜ, ਦਿਲਾਸਾ।
- ੧੫ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰ ਤੇ।
- ੧੬ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ, ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ।
- ੧੭ [ਸੋ. ਕੰਟਕ=ਕੰਡਾ, ਦੁਖ] ਦੁਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰਾਜ ਮਾਣ। ਭੁਚਿ= ਤੂੰ ਖਾਹ, ਭੋਗ।
- ੧੮ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸਚ ਕਮਾ ਕੇ।
- ੧੯ ਰਸਤਾ। ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਦਸਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
- ੨੦ ਹਰੀ ਮਿੱਤਰ ਭੀ ਉਥੇ ਹੀ (ਦਿਲ ਵਿਚ) ਵਸਦਾ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
- ੨੧ ਰਜ ਜਾਈਏ।
- ੨੨ ਤਾਂ ਵਿਹੁ ਰੁਪ ਮਾਇਆ ਦੇ ਦੁਖ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਸਾੜ ਦੇਵਾਂ।
- ੨੩ ਧਨ।

* ਸਲੋਕ: ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਚੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰੀਏ, ਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਪਾਰ ਉਤਰੀਏ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਬੜੀ ਡਰਾਉਣੀ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦਾ ਭਉ ਮਨ ਵਿਚ ਰਖਣ ਨਾਲ ਸਭ ਡਰ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਉੜੀ: ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸਚ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬੇਫਿਕਰੀ ਦਾ ਰਾਜ ਭੋਗੀਦਾ ਹੈ।

† ਸਲੋਕ: ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਭ ਦੁਖ ਕੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਾਰ ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਪਉੜੀ: ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹਰੀ-ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਰਸ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭੀ ਤਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਹਰੀ ਆਪ ਮਿਹਰ ਕਰੇ।

ਕਲਖਾ^੧ ॥ ^੨ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਉਬਰੇ ਜਿਨਿ ਹਰਿਰਸੁ ਚਖਾ ॥ ਆਪਿ ਕਰਾਏ
 ਕਰੇ ਆਪਿ ਆਪੇ ਹਰਿ ਰਖਾ ॥ ੩ ॥ * ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ ਜਿਨਾ ਗੁਰੁ ਨਹੀ
 ਭੇਟਿਆ^੨ ^੩ਭੈ ਕੀ ਨਾਹੀ ਬਿੰਦ ॥ ਆਵਣੁ ਜਾਵਣੁ ਦੁਖ ਘਣਾ^੪ ਕਦੇ ਨ ਚੂਕੈ
 ਚਿੰਦ^੬ ॥ ^੭ਕਾਪੜ ਜਿਵੈ ਪਛੋੜੀਐ ਘੜੀ ਮੁਹਤ ਘੜੀਆਲੁ ॥ ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਨਾਮ
 ਬਿਨੁ ਸਿਰਹੁ ਨ ਚੁਕੈ ਜੰਜਾਲੁ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਤਿਭਵਣ ਢੂਢੀ ਸਜਣਾ ਹਉਮੈ
 ਬੁਰੀ ਜਗਤਿ ॥ ਨਾ ਬੁਰੁ ਹੀਅੜੈ^੮ ਸਚੁ ਚਉ^੯ ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਸਚੁ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ^{੧੦} ਆਪੇ ਬਖਸਿਓਨੁ ਹਰਿਨਾਮਿ ਸਮਾਣੇ ॥ ਆਪੇ ਭਗਤੀ ਲਾਇਓਨੁ
 ਗੁਰਸਬਦਿ ਨੀਸਾਣੇ^{੧੧} ॥ ਸਨਮੁਖ ਸਦਾ ਸੋਹਣੇ ਸਚੈ ਦਰਿ ਜਾਣੇ ॥ ਐਥੈ ਓਥੈ
 ਮੁਕਤਿ ਹੈ ਜਿਨ ਰਾਮ ਪਛਾਣੇ ॥ ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਸੇ ਜਨ ਜਿਨ ਹਰਿ ਸੇਵਿਆ ਤਿਨ
 ਹਉ ਕੁਰਬਾਣੇ ॥ ੪ ॥ † ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੧ ॥ ਮਹਲ ਕੁਚਜੀ ਮੜਵੜੀ^{੧੨} ਕਾਲੀ
 ਮਨਹੁ ਕਸੁਧ ॥ ਜੇ ਗੁਣ ਹੋਵਨਿ ਤਾ ਪਿਰੁ ਰਵੈ^{੧੩} ਨਾਨਕ ਅਵਗੁਣ ਮੁੰਧ^{੧੪} ॥
 ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ^{੧੫}ਸਾਚੁ ਸੀਲ ਸਚੁ ਸੰਜਮੀ ਸਾ ਪੂਰੀ ਪਰਵਾਰਿ^{੧੬} ॥ ਨਾਨਕ
 ਅਹਿਨਿਸਿ^{੧੭} ਸਦਾ ਭਲੀ ਪਿਰ ਕੈ ਹੋਤਿ ਪਿਆਰਿ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਆਪਣਾ ਆਪੁ
 ਪਛਾਣਿਆ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੈ ਆਪਣੀ ਗੁਰਸਬਦਿ
 ਮਿਲਾਇਆ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਨਿਰਮਲੀ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀਆਇਆ ॥ ਹਰਿਰਸੁ
 ਜਿਨੀ ਚਾਖਿਆ ^{੧੮}ਅਨਰਸ ਠਾਕਿ ਰਹਾਇਆ ॥ ਹਰਿਰਸੁ ਪੀ ਸਦਾ ਤ੍ਰਿਪਤਿ
 ਭਏ ਫਿਰਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭੁਖ ਗਵਾਇਆ ॥ ੫ ॥ ‡ ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ ^{੧੯}ਪਿਰ
 ਖੁਸੀਏ ਧਨ ਰਾਵੀਏ ਧਨ ਉਰਿ ਨਾਮੁ ਸੀਗਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਧਨ ਆਗੈ ਖੜੀ
 ਸੋਭਾਵੰਤੀ ਨਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ^{੨੦}ਸੁਰੈ ਪੋਈਐ ਕੰਤ ਕੀ ਕੰਤੁ ਅਗੰਮੁ ਅਥਾਹੁ ॥
 ਨਾਨਕ ਧੰਨੁ ਸੋਹਾਗਣੀ ਜੋ ਭਾਵਹਿ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਤਖਤਿ
 ਰਾਜਾ ਸੋ ਬਹੈ ਜਿ ਤਖਤੈ ਲਾਇਕ ਹੋਈ ॥ ਜਿਨੀ ਸਚੁ ਪਛਾਣਿਆ
 ਸਚੁ ਰਾਜੇ ਸੇਈ ॥ ਏਹਿ ਭੂਪਤਿ^{੨੧} ਰਾਜੇ ਨ ਆਖੀਅਹਿ ^{੨੨}ਦੂਜੈਭਾਇ ਦੁਖ
 ਹੋਈ ॥ ਕੀਤਾ^{੨੩} ਕਿਆ ਸ਼ਾਲਾਹੀਐ ਜਿਸੁ ਜਾਦੇ ਬਿਲਮ^{੨੪} ਨ ਹੋਈ ॥ ਨਿਹਚਲੁ
 ਸਚਾ ਏਕੁ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੫} ਬੂਝੈ ਸੁ ਨਿਹਚਲੁ ਹੋਈ ॥ ੬ ॥ § ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥
 ਸਭਨਾ ਕਾ ਪਿਰੁ ਏਕੁ ਹੈ ਪਿਰ ਬਿਨੁ ਖਾਲੀ ਨਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ ਸੇ ਸੋਹਾਗਣੀ ਜਿ
 ਸਤਿਗੁਰ ਮਾਹਿ ਸਮਾਹਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਮਨ ਕੇ ^{੨੬}ਅਧਿਕ ਤਰੰਗ ਕਿਉ ਦਰਿ
 ਸਾਹਿਬ ਛੁਟੀਐ ॥ ਜੇ ਰਾਚੈ ਸਚਰੰਗਿ ਗੂੜੈ ਰੰਗਿ ^{੨੭}ਅਪਾਰ ਕੈ ॥ ਨਾਨਕ
 ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਛੁਟੀਐ ਜੇ ਚਿਤੁ ਲਗੈ ਸਚਿ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲੁ

- ੧ ਕਾਲਾ, ਭੇ-ਦਾਇਕ ।
- ੨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਬਚ ਗਏ ।
- ੩ ਭੇਟਾ ਲੰ ਕੇ ਮਿਲਣ ਨੂੰ 'ਭੇਟਣਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
- ੪ ਰਤਾ ਮਾਤ੍ਰ ਭੇ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
- ੫ ਬਹੁਤਾ ।
- ੬ ਚਿੰਤਾ ।
- ੭ ਧੋਣ ਵੇਲੇ ਜਿਵੇਂ ਕਪੜੇ ਕੁਟੀਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਘੜਿਆਲ ਘੜੀਆਂ ਮੁਹਤ ਵਜਾਂਦਾ ਮਾਰੀਦਾ ਹੈ ।
- ੮ ਦਿਲ ਵਿਚ ।
- ੯ [ਸਿੱਧੀ] ਬੋਲ ।
- ੧੦ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ।
- ੧੧ ਬਖਸ਼ੇ ਜਾਣ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੨ [ਮੜ੍ਹ-ਵੜ੍ਹੀ=ਦੇਹੀ ਦੇ ਮੜ੍ਹ ਵਿਚ ਵੜ੍ਹੀ ਹੋਈ] ਦੇਹ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ, ਦੇਹ-ਅਭਿਮਾਨ ਵਾਲੀ ।
- ੧੩ ਸਿਮਰੇ ।
- ੧੪ ਇਸਤ੍ਰੀ ।
- ੧੫ ਓਹੀ ਸਚੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲੀ, ਸਚੀ ਰਹਿਣੀ

- ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਟਬਰ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਉਤਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ।
- ੧੬ ਭਾਵ ਸਤਸੰਗ ਵਿਚ ।
 - ੧੭ ਦਿਨ ਰਾਤ ।
 - ੧੮ ਹੋਰ ਰਸ ਰੋਕ ਰਖੇ ।
 - ੧੯ ਹਰੀ ਆਪਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਭੋਗਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹੈ ।
 - ੨੦ ਸ਼ੁਰੂ ਤੇ ਪੰਕੇ, ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਅਗਲੇ ਜਹਾਨ। ਦੋਖੇ ਫਰੀਦ ਦੇ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ, ਸਲੋਕ ੩੨ ।
 - ੨੧ ਜਿਮੀਂ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਰਾਜੇ ।
 - ੨੨ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ।
 - ੨੩ ਪੰਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ।
 - ੨੪ [ਸੰ ਵਿਲੰਬ] ਦੇਰੀ ।
 - ੨੫ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ।
 - ੨੬ ਬਹੁਤ ਲਹਿਰਾਂ ।
 - ੨੭ ਅਪਾਰ ਹਰੀ ਦੇ ।

* ਸਲੋਕ: ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਬਿਨਾਂ ਹਰੀ ਦਾ ਭੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਤੇ ਨਾਹੀ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਸਚਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਸਹੇੜੇ ਝੋਰੇ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਪਉੜੀ: ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ।

† ਸਲੋਕ: ਐਗਣਾਂ ਕਰਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਗੁਣ ਹੋਣ ਤਾਂ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ-ਰਸ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਰਸ ਨਾਲ ਹੋਰ ਰਸ ਭੁਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

‡ ਸਲੋਕ: ਨਾਮ ਨਾਲ ਸੰਗਾਰੇ ਹੋਏ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹਰੀ-ਪਤੀ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਜੀਵ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਦੇਹਾਂ ਜਹਾਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਖਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ: ਸੰਸਾਰੀ ਪ੍ਰਭਤਾ ਵਾਲੇ ਮਨੁਖ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਨਹੀਂ, ਨਿਹਚਲ ਵਡਿਆਈ ਸਚ ਦੇ ਪਛਾਨਣ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।

§ ਸਲੋਕ: ਹਰੀ ਸਭ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ । ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਖਿਚੋਂ ਮਨ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦਿੰਦੀਆਂ, ਪਰ ਜੇ ਸਚੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰੀਏ, ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਿਚੋਂ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕੀਦਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ: ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਸਚੇ ਹਰੀ ਦੀ ਕਦਰ ਲਭਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹਰੀ-ਰਸ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਹੈ ਕਿਉ ਕੀਮਤਿ ਕੀਜੈ ॥ ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਭ ਸਾਜੀਅਨੁ^੧ ॥ ਆਪੇ ਵਰਤੀਜੈ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ^੨ ਸਦਾ ਸਲਾਹੀਐ ਸਚੁ ਕੀਮਤਿ ਕੀਜੈ ॥ ਗੁਰਸਬਦੀ ਕਮਲੁ^੩
 ਬਿਗਾਸਿਆ^੪ ਇਵ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀਜੈ ॥ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਠਾਕਿਆ^੫ ॥ ਸੁਖਿ ਸਹਜਿ
 ਸਵੀਜੈ^੬ ॥ ੭ ॥ * ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੧ ॥ ਯਨਾ ਮੈਲਾ ਨਾ ਧੁੰਧਲਾ ਨਾ ਭਗਵਾ ਨਾ ਕਚੁ ॥
 ਨਾਨਕ ਲਾਲੋ ਲਾਲੁ ਹੈ ਸਚੈ ਰਤਾ ਸਚੁ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ੧੦ ਸਹਜਿ ਵਣਸਪਤਿ
 ਫੁਲੁ ਫਲੁ ਭਵਰੁ ਵਸੈ ਭੈ ਖੰਡਿ ॥ ਨਾਨਕ ਤਰਵਰੁ ਏਕੁ ਹੈ ਏਕੋ ਫੁਲੁ ਭਿਰੰਗੁ^{੧੧} ॥
 ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜੋ ਜਨ ਲੂਝਹਿ^{੧੨} ਮਨੈ ਸਿਉ ਸੇ ਸੂਰੇ ਪਰਧਾਨਾ ॥ ਹਰਿ ਸੇਤੀ
 ਸਦਾ ਮਿਲਿ ਰਹੇ ਜਿਨੀ ਆਪੁ^{੧੩} ਪਛਾਨਾ ॥ ਗਿਆਨੀਆ ਕਾ ਇਹੁ ਮਹਤੁ^{੧੪} ਹੈ
 ਮਨ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨਾ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਕਾ ਮਹਲੁ ਪਾਇਆ ਸਚੁ ਲਾਇ ਧਿਆਨਾ ॥
 ਜਿਨ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ^{੧੫} ਮਨੁ ਜੀਤਿਆ ਜਗੁ ਤਿਨਹਿ ਜਿਤਾਨਾ^{੧੬} ॥ ੮ ॥
 † ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ ਜੋਗੀ ਹੋਵਾ ਜਗਿ ਭਵਾ ਘਰਿ ਘਰਿ ਭੀਖਿਆ ਲੇਉ ॥ ਦਰਗਹ
 ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ ਕਿਸੁ ਕਿਸੁ ਉਤਰੁ ਦੇਉ ॥ ੧੭ ਭੀਖਿਆ ਨਾਮੁ ਸੰਤੋਖੁ ਮੜੀ ਸਦਾ
 ਸਚੁ ਹੈ ਨਾਲਿ ॥ ਭੇਖੀ ਹਾਥ^{੧੮} ਨ ਲਧੀਆ ਸਭ ਬਧੀ ਜਮਕਾਲਿ ॥ ਨਾਨਕ ਗਲਾ
 ਝੂਠੀਆ ਸਚਾ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ੧੯ ਜਿਤੁ ਦਰਿ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ ਸੋ
 ਦਰੁ ਸੇਵਿਹੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਐਸਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਲੋੜਿ ਲਹੁ ਜਿਸੁ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥
 ਤਿਸੁ ਸਰਣਾਈ ਛੂਟੀਐ ਲੇਖਾ ਮੰਗੈ ਨ ਕੋਇ ॥ ੨੦ ਸਦੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ਸਚੁ ਦ੍ਰਿੜੁ ਸਚਾ
 ਓਹੁ ਸਬਦੁ ਦੇਇ ॥ ਹਿਰਦੈ ਜਿਸਦੈ ਸਚੁ ਹੈ ਤਨੁ ਮਨੁ ਭੀ ਸਚਾ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ
 ਸਚੈ ਹੁਕਮਿ ਮੰਨਿਐ ਸਚੀ ਵਡਿਆਈ ਦੇਇ ॥ ਸਚੇ ਮਾਹਿ ਸਮਾਵਸੀ ਜਿਸਨੋ
 ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਸੂਰੇ^{੨੧} ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਹਿ ਅਹੰਕਾਰਿ ਮਰਹਿ
 ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ॥ ਅੰਧੇ ਆਪੁ ਨ ਪਛਾਣਨੀ^{੨੨} ਦੂਜੈ ਪਚਿ ਜਾਵਹਿ ॥ ਅਤਿ ਕਰੋਧ
 ਸਿਉ ਲੂਝਦੇ^{੨੩} ਅਗੈ ਪਿਛੈ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਅਹੰਕਾਰੁ ਨ ਭਾਵਈ
 ਵੇਦ ਕੂਕਿ ਸੁਣਾਵਹਿ ॥ ਅਹੰਕਾਰਿ ਮੁਏ ਸੇ ਵਿਗਤੀ^{੨੪} ਗਏ ਮਰਿ ਜਨਮਹਿ
 ਫਿਰਿ ਆਵਹਿ ॥ ੯ ॥ ‡ ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ ੨੫ ਕਾਗਉ ਹੋਇ ਨ ਉਜਲਾ ਲੋਹੇ ਨਾਵ ਨ
 ਪਾਰੁ ॥ ੨੬ ਪਿਰਮ ਪਦਾਰਥੁ ਮੰਨਿ ਲੈ ਧੰਨੁ ਸਵਾਰਣਹਾਰੁ ॥ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ਉਜਲਾ
 ੨੭ ਸਿਰਿ ਕਾਸਟ ਲੋਹਾ ਪਾਰ ॥ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਛੋਡੈ ਭੈ ਵਸੈ ਨਾਨਕ ਕਰਣੀ ਸਾਰੁ^{੨੮} ॥ ੧ ॥
 ਮਃ ੩ ॥ ਮਾਰੂ^{੨੯} ਮਾਰਣ ਜੋ ਗਏ ਮਾਰਿ ਨ ਸਕਹਿ ਗਵਾਰ ॥ ਨਾਨਕ ਜੇ ਇਹੁ
 ਮਾਰੀਐ ਗੁਰਸਬਦੀ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਏਹੁ ਮਨੁ ਮਾਰਿਆ ਨਾ ਮਰੈ ਜੇ ਲੋਚੈ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥
 ਨਾਨਕ ਮਨ ਹੀ ਕਉ ਮਨੁ ਮਾਰਸੀ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੈ^{੩੦} ਸੋਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥

੧ ਉਸ ਨੇ ਬਣਾਈ ।
 ੨ ਆਪੇ ਉਸ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ।
 ੩ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੪ ਹਿਰਦਾ ਦੁਪ ਕਮਲ ।
 ੫ ਖਿੜਿਆ ।
 ੬ ਰੇਕਿਆ, ਭਾਵ ਮੁਕਾ ਦਿਤਾ ।
 ੭ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧ ।
 ੮ ਸੋਂਦਾ ਹੈ ।
 ੯ ਨਾ ਮੈਲਾ (ਤਮੇ ਗੁਣ), ਨਾ ਪੁੰਧਲਾ (ਰਜੇ ਗੁਣ), ਨਾ ਭਗਵਾ (ਸਤੋ ਗੁਣ) ਅਤੇ ਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਾਇਆ ਦਾ ਕੱਚਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਨਾਮ ਦੀ ਲਾਲੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਚ ਨਾਲ ਸਚ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ ।
 ੧੦ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਵਨਸਪਤੀ, ਫੁਲ, ਫਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖ ਭੋਰਾ ਭੇ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤਰਵਰ (ਰੁਖ) ਹੈ, ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਫੁਲ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਭੋਰਾ ਹੈ ।
 ੧੧ [ਸੰ. ਭ੍ਰਿਗੁ] ਭੋਰਾ ।
 ੧੨ ਝਗੜਦੇ ਹਨ, ਲੜਦੇ ਹਨ ।
 ੧੩ ਆਪਣਾ ਆਪ । ਸਿਆਣਿਆਂ ਦੀ ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਹੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
 ੧੪ [ਸੰ. ਮਹਤ੍ਵ] ਵਡਿਆਈ ।

੧੫ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
 ੧੬ ਜਿਤਿਆ ਹੈ । 'ਮਨਿ ਜੀਤੈ ਜਗੁ ਜੀਤੁ' (ਜਪੁ) ।
 ੧੭ ਨਾਮ ਨੂੰ ਭਿਖਿਆ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਨੂੰ ਮੜੀ (ਕੋਠਾ) ।
 ੧੮ ਤਹਿ ਭਾਵ ਅਸਲੀਅਤ ।
 ੧੯ ਜਿਸ ਦਰ ਤੇ ਰਹਿਆ ਫਿਰ ਵੀ ਲੋਖਾ ਮੰਗਿਆ ਜਾਵੇ ।
 ੨੦ ਉਹ ਆਪ ਸਚ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਚ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੧ ਸੂਰਮੇ ।
 ੨੨ ਦੇਤ ਭਾਵ ਵਿਚ ਸੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
 ੨੩ ਬਿਨਾਂ ਗਤੀ ਦੇ ।
 ੨੪ ਕਾਂ ਤੋਂ ਚਿੰਟਾ ਹੋਸ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਲੋਹੇ ਦੀ ਬੇੜੀ ਤੇ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਉਤਰੀਦਾ ।
 ੨੫ ਪਿਆਰੇ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਪਦਾਰਥ ਉਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਲਿਆਵੇ ।
 ੨੬ ਇਸ ਤਰਾਂ ਲਕੜ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਲੋਹਾ ਤਰਦਾ ਹੈ, ਲਕੜ ਦੀ ਬੇੜੀ ਉਤੇ ਲੋਹਾ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਪਾਪੀ ਭੀ ਨਾਮ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੭ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ।
 ੨੮ ਮਾਰੂ ਥਲ (ਰੇਤਲੇ ਥਲ) ਵਿਚ । ਜੇ ਜੰਗਲ ਆਦਿ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਮੂਰਖ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ।
 ੨੯ ਮਿਲੇ ।

* ਸਲੋਕ: ਮਨ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਉਤੇ ਹੋ ਕੇ ਸਚੇ ਹਰੀ ਵਿਚ ਰਚ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ਪਉੜੀ: ਮਨ ਜਿਤਣ ਨਾਲ ਜਗ ਜਿਤਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਰੀ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

† ਸਲੋਕ: ਜੇਗ ਆਦਿ ਭੇਖ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਨਹੀਂ; ਨਾਮ ਹੀ ਅਸਲ ਸਾਧਨ ਹੈ । ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਿਸੇ ਅੰਗੇ ਗੈਰੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਭਕਦੀ, ਕੇਵਲ ਸਚ ਦੇ ਪਾਰਖੂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਪਉੜੀ: ਅਸਲ ਬਹਾਦਰ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਹੰਕਾਰ ਨਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਵਿਤ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਇਕ ਹਰੀ ਵਿਚ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ ।

‡ ਸਲੋਕ: ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਬਣਨ ਨਾਲ ਮੰਦਾ ਮਨੁਖ ਭੀ ਚੰਗਾ ਬਣ ਕੇ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਭਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੈ । ਇਹ ਮਨ ਦਾ ਮਾਰਨਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ: ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਦੋਵੇਂ ਭਾਵ ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ । ਜਿਹੜੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠਾਂ ਆ ਗਏ ਉਹ ਮੰਦੇ ਬਣ ਗਏ; ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀ ਦੇ ਦਾਸ ਬਣੇ, ਉਹ ਚੰਗੇ ਬਣ ਗਏ ।

੧ਦੋਵੈ ਤਰਫਾ ਉਪਾਈਓਨੁ ਵਿਚਿ ੨ਸਕਤਿ ਸਿਵ ਵਾਸਾ ॥ ਸਕਤੀ ਕਿਨੈ ਨ
 ਪਾਇਓ ਫਿਰਿ ਜਨਮਿ ਬਿਨਾਸਾ ॥ ਗੁਰਿ ਸੇਵਿਐ ਸਾਤਿ ਪਾਈਐ ੩ਜਪਿ ਸਾਸ
 ਗਿਰਾਸਾ ॥ ੪ਸਿਮ੍ਰਤਿ ਸਾਸਤ ਸੋਧਿ ਦੇਖੁ ਉਤਮ ਹਰਿਦਾਸਾ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮ
 ਬਿਨਾ ਕੋ ਬਿਰੁਨਹੀ ਨਾਮੇ ੫ਬਲਿ ਜਾਸਾ ॥੧੦॥* ਸਲੋਕੁ ਮਃ੩ ॥ ੬ਹੋਵਾ ਪੰਡਿਤੁ
 ਜੋਤਕੀ ੭ਵੇਦ ਪੜਾ ਮੁਖਿ ਚਾਰਿ ॥ ੮ਨਵਖੰਡ ਮਧੇ ਪੂਜੀਆ ਅਪਣੈ ਚਜਿ ੧੦
 ਵੀਚਾਰਿ ॥ ੧੧ਮਤੁ ਸਚਾ ਅਖਰੁ ਭੁਲਿ ਜਾਇ ਚਉਕੈ ਭਿਟੈ ਨ ਕੋਇ ॥ ਝੂਠੇ ਚਉਕੇ
 ਨਾਨਕਾ ਸਚਾ ਏਕੋ ਸੋਇ ॥੧॥ ਮਃ ੩ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਏ ਕਰੇ ਆਪਿ ਆਪੇ ਨਦਰਿ
 ਕਰੇਇ ॥ ਆਪੇ ਦੇ ਵਡਿਆਈਆ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਚਾ ਸੋਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥
 ੧੨ਕੰਟਕੁ ਕਾਲੁ ਏਕੁ ਹੈ ਹੋਰੁ ਕੰਟਕੁ ਨ ਸੂਝੈ ॥ ਅਫਰਿਓ ੧੩ ਜਗ ਮਹਿ ਵਰਤਦਾ
 ਪਾਪੀ ਸਿਉ ਲੂਝੈ ੧੪ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਹਰਿ ਭੇਦੀਐ ੧੫ ॥ ਹਰਿ ਜਪਿ ਹਰਿ ਬੂਝੈ ॥ ਸੋ
 ਹਰਿ ਸਰਣਾਈ ਛੁਟੀਐ ਜੋ ਮਨ ਸਿਉ ਜੂਝੈ ੧੬ ॥ ਮਨਿ ਵੀਚਾਰਿ ਹਰਿ ਜਪੁ ਕਰੇ
 ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਸੀਝੈ ੧੭ ॥ ੧੧ ॥ † ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੧ ॥ ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਸਾਖਤੀ ੧੮
 ਦਰਗਹ ਸਚੁ ਕਬੁਲੁ ॥ ਸਾਹਿਬੁ ਲੇਖਾ ਮੰਗਸੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇਖਿ ਨ ਭੂਲੁ ॥ ੧੯ਦਿਲ
 ਦਰਵਾਨੀ ਜੋ ਕਰੇ ਦਰਵੇਸੀ ਦਿਲੁ ਰਾਸਿ ॥ ਇਸਕ ਮੁਹਬਤਿ ਨਾਨਕਾ ਲੇਖਾ ਕਰਤੇ
 ਪਾਸਿ ॥੧॥ ਮਃ ੧॥ ਅਲਗਉ ਜੋਇ ਮਧੂਕੜਉ ੨੦ ॥ ਸਾਰੰਗਪਾਣਿ ਸਬਾਇ ॥ ਹੀਰੈ
 ਹੀਰਾ ਬੋਧਿਆ ਨਾਨਕ ਕੰਠਿ ਸੁਭਾਇ ॥੨॥ ਪਉੜੀ ॥ ਮਨਮੁਖ ਕਾਲੁ ਵਿਆਪਦਾ
 ਮੋਹਿਮਾਇਆ ਲਾਗੇ ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਮਾਰਿ ੨੧ਪਛਾੜਸੀ ਭਾਇ ਦੂਜੈ ਠਾਗੇ ॥ ਫਿਰਿ
 ਵੇਲਾ ਹਥਿ ਨ ਆਵਈ ਜਮ ਕਾ ਡੰਡੁ ਲਾਗੇ ॥ ਤਿਨ ਜਮਡੰਡੁ ਨ ਲਗਈ ਜੋ
 ਹਰਿ ਲਿਵ ਜਾਗੇ ॥ ਸਭ ਤੇਰੀ ਤੁਧੁ ਛਡਾਵਣੀ ਸਭ ਤੁਧੈ ਲਾਗੇ ॥ ੧੨ ॥ ‡ ਸਲੋਕੁ
 ਮਃ ੧ ॥ ੨੨ਸਰਬੇ ਜੋਇ ਅਗਛਮੀ ਦੂਖੁ ਘਨੇਰੋ ਆਬਿ ॥ ਕਾਲਰੁ ਲਾਦਸਿ ਸਰੁ
 ਲਾਘਣਉ ਲਾਭੁ ਨ ਪੂਜੀ ਸਾਬਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਪੂਜੀ ਸਾਚਉ ਨਾਮੁ ਤੂ ਅਖੁਟਉ
 ਦਰਬੁ ੨੩ ਅਪਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਵਖਰੁ ਨਿਰਮਲਉ ਧੰਨੁ ਸਾਹੁ ਵਾਪਾਰੁ ॥੨॥ ਮਃ ੧॥
 ੨੪ਪੂਰਬ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਿਰਾਣਿ ਲੈ ਮੋਟਉ ਠਾਕੁਰੁ ਮਾਣਿ ॥ ੨੫ਮਾਥੈ ਉਭੈ ਜਮੁ ਮਾਰਸੀ
 ਨਾਨਕ ਮਲਣੁ ਨਾਮਿ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਆਪੇ ਪਿੰਡੁ ੨੬ ਸਵਾਰਿਓਨੁ ਵਿਚਿ
 ੨੭ਨਵ ਨਿਧਿ ਨਾਮੁ ॥ ਇਕਿ ਆਪੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਅਨੁ ਤਿਨ ਨਿਹਫਲ ਕਾਮੁ ॥
 ਇਕਨੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ੨੮ ਬੁਝਿਆ ੨੯ਹਰਿ ਆਤਮਰਾਮੁ ॥ ਇਕਨੀ ਸੁਣਿ ਕੈ ਮੰਨਿਆ
 ਹਰਿ ਉਤਮ ਕਾਮੁ ॥ ਅੰਤਰਿ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ੩੦ ਉਪਜਿਆ ਗਾਇਆ ਹਰਿ ਗੁਣ ਨਾਮੁ ॥
 ੧੩ ॥ ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੧ ॥ ੩੧ਭੋਲਤਣਿ ਭੈ ਮਨਿ ਵਸੈ ਹੋਕੈ ੩੨ ਪਾਧਰ ੩੩ ਹੀਡੁ ੩੪ ॥

- ੧ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਾਲਾ ਤੇ ਮਨਮੁਖੀ ਵਾਲਾ ਰਾਹ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕਾ ਅਤੇ ਹੰਸ ਕਿਹਾ
ਹੈ। ਦੇਖੋ ਵਾਰ ਮਲਾਰ ਮ: ੧, ਪਉੜੀ ੪,
ਪੰ. ੧੨੮੦।
- ੨ ਸ਼ਕਤੀ (ਮਾਇਆ) ਵਿਚ ਸ਼ਿਵ (ਜੀਵ) ਦਾ
ਵਾਸਾ ਹੈ।
- ੩ ਭਾਵ ਖਾਂਦਿਆਂ ਪੀਂਦਿਆਂ ਜਪ ਕੇ।
- ੪ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੦੪, ਨੋਟ ੧੯ ਤੇ ੨੦।
- ੫ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਵਾਂ।
- ੬ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੪੧੩, ਸਲੋਕ ੩।
- ੭ ਚੇਤਸ਼ੀ।
- ੮ ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਮੁਖੀ ਪੜ੍ਹਾਂ। ਮੁੰ-ਜ਼ਬਾਨੀ ਉਚਾਰਨ
ਕਰਾਂ।
- ੯ ਨੇ ਖੰਡ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਵਿਚ ਪੂਜਿਆ ਜਾਵਾਂ।
- ੧੦ ਪੰਡਤਾਂ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਕਾਡੇ ਦੇ ਕਾਰਨ।
- ੧੧ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਹੁੰਦਿਆਂ ਇਹ ਸਚੀ ਗਲ ਨਾ
ਭੁਲ ਜਾਵੇ ਕਿ ਚਉਕੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਭਿਟਦਾ,
ਕਿਉਂਕਿ ਚਉਕੇ ਝੁਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ; ਸਚਾ ਕੇਵਲ
ਇਕ ਹਰੀ ਹੀ ਹੈ।
- ੧੨ [ਸੰ. ਕੰਡਾ] ਦੁਖਦਾਈ ਕਾਲ।
- ੧੩ ਅਮੋੜ। ਮੌਤ ਜਗਤ ਵਿਚ ਅਮੋੜ ਵਰਤਦੀ
ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਟਲਦੀ ਨਹੀਂ।
- ੧੪ ਝਗੜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੁਧ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ੧੫ ਲੀਨ ਹੋਵੀਏ।
- ੧੬ ਜੁਧ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ੧੭ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ੧੮ [ਫਾ.] ਬਣਾਵਟ। ਰਚਾ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਦੇ ਹੁਕਮ
ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਹਰੀ ਨਾਲ ਬਣ ਆਉਂਦੀ
ਹੈ।
- ੧੯ ਦਿਲ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨੀ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਧੇ
ਰਾਹ ਤੋਰਨਾ, ਇਹ ਹੈ ਦਰਵੇਸ਼ੀ।

- ੨੦ [ਮਧੁਕਰ=ਭੋਰਾ] ਫਕੀਰ ਰੂਪ ਭੋਰਾ; ਭੋਰੇ ਵਾਂਗ
ਫਕੀਰ ਥਾਂ ਥਾਂ ਫਿਰ ਕੇ ਸਾਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ
ਵਾਲਾ। ਜੋ ਮਨੁਖ ਅੰਡ ਹੋ ਕੇ ਫਕੀਰ ਵਾਂਗ
ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਵਿਚ ਸਾਰੰਗਪਾਣ (ਹਰੀ)
ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮਨ-ਹੀਰਾ ਨਾਮ-ਹੀਰੇ
ਨਾਲ ਵਿਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ
ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਗਲੇ ਵਿਚ ਹਰੀ ਆ
ਵਸਦਾ ਹੈ।
- ੨੧ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋ ਦੁਜੇ ਭਾਵ ਵਿਚ
ਠਗੇ ਹੋਏ ਹਨ।
- ੨੨ ਸਭ ਵਿਚ ਹਰੀ ਅਗੋਫਮੀ (ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ
ਨੂੰ) ਵੇਖ; ਆਥਿ (ਮਾਇਆ) ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦੁਖ
ਹੈ। ਕਲਰ ਲਦਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਨੂੰ
ਲੰਘਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਪਲੇ ਨਾ ਰਾਸ ਹੈ ਨਾ ਲਾਡ
ਹੈ। ਸਤ੍ਰ=ਤਲਾ, ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ। ਲਾਘਣਉ=
ਲੰਘਣਾ ਹੈ।
- ੨੩ ਧਨ।
- ੨੪ ਹਰੀ ਦੀ ਪਹਿਲੋਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਪਛਾਣੇ ਅਤੇ ਉਸ
ਵਡੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਪੂਜੇ।
- ੨੫ ਨਾਮ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਜਮ ਨੂੰ ਭੀ ਮੂੰਹ
ਭਾਰ ਮਾਰੇਗਾ।
- ੨੬ ਸਗੀਰ।
- ੨੭ ਦੋ ਪੰ. ੭੫੦. ਫੁਟ ਨੋਟ ੩।
- ੨੮ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ।
- ੨੯ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਰਮੇ ਹੋਏ ਹਰੀ ਨੂੰ।
- ੩੦ ਪਿਆਰ।
- ੩੧ ਭੋਲਾਪਨ ਧਾਰਿਆਂ ਹਰੀ ਦਾ ਭੇ ਮਨ ਵਿਚ
ਵਸਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਇਕ ਰਸਤਾ ਹੈ, ਇਹੀ
ਇਕ ਚਾਲ ਹੈ।
- ੩੨ [ਲਹਿੰਦੀ 'ਹਿਕ'] ਇਕੋ।
- ੩੩ ਰਸਤਾ। ੩੪ [ਸੰ.] ਚਾਲ।

* ਸਲੋਕ: ਪੰਡਤਾਂ ਦੀ ਸੂਚ ਭਿਟ ਅਤੇ ਚੋਕੇ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ
ਕਿ ਸਚਾ ਇਕੋ ਹਰੀ ਹੀ ਹੈ। ਉਹੀ ਸਰਬ-ਸਮੂਖ ਹੈ। ਪਉੜੀ: ਮਨ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਪਾਸੇ
ਲਗਣ ਨਾਲ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

† ਸਲੋਕ: ਰਚਾ ਵਾਲੇ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਹਰੀ ਨਾਲ ਬਣ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ
ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ਚੋਕਸ ਰਹਿ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀ ਵਲ
ਜੋੜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਨੂੰ ਹਰੀ ਵਿਚ ਲਾਉਣਾ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਅਸਲ ਫਕੀਰੀ
ਹੈ। ਪਉੜੀ: ਹਰੀ ਵਿਚ ਦਿਲ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ।

‡ ਸਲੋਕ: ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਲਗਣ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਵਾਪਰਦੇ ਹਨ। ਸਚੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲਗਣ ਨਾਲ
ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਉੜੀ: ਹਰੀ ਵਿਚ ਲਗਣਾ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਭੁਲਿਆ ਰਹਿਣਾ ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ
ਰਚਾ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਤਿ ਫਾਹਪਣਿ^੧ ਦੁਖੁ ਘਣੇ ਤੀਨੇ ਥਾਵ ਭਰੀਭੂ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਮਾਂਦਲੁ^੨ ਬੇਦਿ
 ਸਿ ਬਾਜਣੇ ਘਣੇ ਧੜੀਐ ਜੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਿ ਤੂ ਬੀਜਉ^੩ ਅਵਰੁ ਨ
 ਕੋਇ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਸਾਗਰੁ^੪ ਗੁਣੀ^੫ ਅਥਾਹੁ ਕਿਨਿ ਹਾਥਾਲਾ^੬ ਦੇਖੀਐ ॥ ਵਡਾ
 ਵੇਪਰਵਾਹੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਪਾਰਿ ਪਵਾ ॥ ਮਝ^੭ ਭਰਿ ਦੁਖ ਬਦੁਖ ॥ ਨਾਨਕ
 ਸਚੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਕਿਸੈ ਨ ਲਥੀ ਭੁਖ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ * ॥ ਜਿਨੀ ਅੰਦਰੁ^੮ ਭਾਲਿਆ
 ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਵੈ ॥ ਜੋਇਛਨਿ ਸੋ ਪਾਇਦੇ ਹਰਿਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥ ਜਿਸ ਨੋ
 ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਤਿਸੁ ਗੁਰ ਮਿਲੈ ਸੋ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥ ਧਰਮਰਾਇ ਤਿਨ ਕਾ ਮਿਤੁ ਹੈ
 ਯਜਮ ਮਗਿ ਨ ਪਾਵੈ ॥ ਹਰਿਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹਿ ਦਿਨਸੁ ਰਾਤਿ ਹਰਿਨਾਮਿ ਸਮਾਵੈ ॥
 ੧੪ ॥ † ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੧ ॥ ਸੁਣੀਐ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ ਸੁਰਗਿ ਮਿਰਤਿ^{੧੦}
 ਪਇਆਲਿ^{੧੧} ॥ ਹੁਕਮੁ ਨ ਜਾਈ ਮੋਟਿਆ ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਸੋ ਨਾਲਿ ॥ ਕਉਣੁ ਮੂਆ
 ਕਉਣੁ ਮਾਰਸੀ^{੧੨} ਕਉਣੁ ਅਵੈ ਕਉਣੁ ਜਾਇ ॥ ਕਉਣੁ ਰਹਸੀ^{੧੩} ਨਾਨਕਾ
 ਯਕਿਸ ਕੀ ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ^{੧੪}ਹਉਮੁਆ ਮੈ ਮਾਰਿਆ ਪਉਣੁ
 ਵਹੈ ਦਰੀਆਉ ॥ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਥਕੀ^{੧੬} ਨਾਨਕਾ ਜਾ ਮਨੁ ਰਤਾ ਨਾਇ ॥ ^{੧੭}ਲੋਇਣ
 ਰਤੇ ਲੋਇਣੀ ਕੰਨੀ ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਇ ॥ ਜੀਭ ਰਸਾਇਣਿ^{੧੮} ਚੂਨੜੀ^{੧੯} ^{੨੦}ਰਤੀ
 ਲਾਲ ਲਵਾਇ^{੨੧} ॥ ਅੰਦਰੁ^{੨੨} ਮੁਸਕਿ ਝਕੋਲਿਆ ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥ ੨ ॥
 ਪਉੜੀ ॥ ਇਸੁ ਜੁਗ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ^{੨੩} ਹੈ ਨਾਮੋ ਨਾਲਿ ਚਲੈ ॥ ਏਹੁ ਅਖੁਟੁ
 ਕਦੇ ਨ ਨਿਖੁਟਈ ਖਾਇ ਖਰਚਿਉ ਪਲੈ ॥ ਹਰਿ ਜਨ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵਈ ^{੨੪}ਜਮ
 ਕੰਕਰ ਜਮਕਲੈ^{੨੫} ॥ ਸੇ ਸਾਹ ਸਚੇ ਵਣਜਾਰਿਆ ਜਿਨ ਹਰਿਧਨੁ ਪਲੈ ॥
 ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਹਰਿ ਪਾਈਐ ਜਾ ਆਪਿ ਹਰਿ ਘਲੈ ॥ ੧੫ ॥ ‡ ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥
^{੨੬}ਮਨਮੁਖ ਵਾਪਾਰੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਨੀ ਬਿਖੁ ਵਿਹਾੜਹਿ ਬਿਖੁ ਸੰਗ੍ਰਹਹਿ^{੨੭} ਬਿਖ
 ਸਿਉ ਧਰਹਿ ਪਿਆਰੁ ॥ ਬਾਹਰਹੁ ਪੰਡਿਤ ਸਦਾਇਦੇ ਮਨਹੁ ਮੂਰਖ ਗਾਵਾਰ ॥
 ਹਰਿ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਨ ਲਾਇਨੀ ਵਾਦੀ^{੨੮} ਧਰਨਿ ਪਿਆਰੁ ॥ ਵਾਦਾ ਕੀਆ ਕਰਨਿ
 ਕਹਾਣੀਆ ਕੂੜੁ ਬੋਲਿ ਕਰਹਿ ਆਹਾਰੁ^{੨੯} ॥ ਜਗ ਮਹਿ ਰਾਮਨਾਮੁ ਹਰਿ ਨਿਰਮਲਾ
 ਹੋਰੁ ਮੈਲਾ ਸਭੁ ਆਕਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਨ ਚੇਤਨੀ ਹੋਇ ਮੈਲੇ ਮਰਹਿ ਗਵਾਰ ॥
 ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਦੁਖੁ ਲਗਾ ਬਿਨੁ ਸੇਵਿਐ ਹੁਕਮੁ ਮੰਨੇ ਦੁਖੁ ਜਾਇ ॥ ਆਪੇ ਦਾਤਾ
 ਸੁਖੈ ਦਾ ਆਪੇ ਦੇਇ ਸਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਏਵੈ ਜਾਣੀਐ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤਿਸੈ
 ਰਜਾਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਹਰਿਨਾਮ ਬਿਨਾ ਜਗਤੁ ਹੈ ਨਿਰਧਨੁ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ
 ਤ੍ਰਿਪਤਿ^{੩੦} ਨਾਹੀ ॥ ਦੂਜੈ^{੩੧} ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ਹਉਮੈ ਦੁਖੁ ਪਾਹੀ ॥ ਬਿਨੁ ਕਰਮਾ

- ੧ [ਦਾਹਪਣ] ਜਲਨ, ਸਾੜੇ, ਈਰਖਾ ਵਿਚ ।
ਸਾੜੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਹੈ ; ਮਨ ਬਾਣੀ ਤੇ
ਸਰੀਰ ਤਿੰਨੇ ਭਰਿਸ਼ਟੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
- ੨ [ਸੰ. ਮਰਦਲ] ਢੋਲ । ਜੋ ਜੀਵਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ
ਧੜੇ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਪਖਪਾਤ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ
ਲਈ ਵੇਦ ਵਿਚ ਵੀ ਓਹੋ ਢੋਲ (ਪਖਪਾਤ ਦਾ)
ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜੋਇ ('ਸਿ' ਦੇ
ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ)=ਜਿਹੜਾ ।
- ੩ ਦੂਸਰਾ ।
- ੪ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ।
- ੫ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਸੰਜੁਗਤ ।
- ੬ ਬਾਹ, ਤਹਿ ।
- ੭ ਵਿਚ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ । ਸੰਸਾਰ ਦੁਖਾਂ ਹੀ ਦੁਖਾ
ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੈ ।
- ੮ ਹਿਰਦਾ, ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੋਹਣੇ
ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣਾ ਹਿਰਦਾ ਟੋਲਿਆ
ਹੈ, ਉਹ ਨਾਮ ਧਿਆ ਕੇ ਜੋ ਕੁਝ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ
ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ।
- ੯ ਜਮਾਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ।
- ੧੦ ਮਾਤਲੋਕ ਵਿਚ ।
- ੧੧ ਪਤਾਲ ਵਿਚ । ਸੁਰਗ ਮਾਤਲੋਕ ਅਤੇ ਪਤਾਲ
ਵਿਚ (ਭਾਵ ਹਰ ਥਾਂ) ਇਕੋ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸੁਣੀਦਾ
ਹੈ ਤੇ ਬਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੨ ਕੋਣ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੩ [ਸੰ. ਹਰਸ] ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੪ ਕਿਸ ਦਾ ਸੁਰਤੀ ਹਰੀ ਵਿਚ ਸਮਾਂਦੀ ਹੈ ?
- ੧੫ ਜੀਵ ਹਉਂ ਕਰਕੇ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਮਮਤਾ ਉਸ ਨੂੰ

- ਮਾਰਦੀ ਹੈ ; ਸੁਆਸ ਨਦੀ ਵਾਂਗ ਚਲਦੇ ਹਨ;
ਭਾਵ ਹਉਂ ਜੰਮਦੀ ਮਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸੁਆਸਾਂ ਕਰਕੇ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ।
- ੧੬ ਮੁਕ ਗਈ ।
- ੧੭ ਅੱਖਾਂ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸੁਰਤਿ
ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; ਭਾਵ ਮਨੁਖ ਦੀ
ਸੁਰਤੀ ਕੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਸ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਲੀਨ
ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
- ੧੮ ਰੋਗਾਂ ਤੇ ਮੌਤ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਔਖਧੀ.
ਭਾਵ ਨਾਮ ।
- ੧੯ ਦੁਘਣ ਵਾਲੀ ।
- ੨੦ ਲਾਲ (ਹਰੀ) ਨੂੰ ਜਪ ਕੇ ਰਤੀ ਗਈ ਹੈ ।
- ੨੧ ਜਪ ਕੇ ।
- ੨੨ ਖੁਸ਼ਬੋ ਵਿਚ ਡਬੋਇਆ, ਸੁਗੰਧਤ ਹੋ ਗਿਆ ।
- ੨੩ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ।
- ੨੪ [ਕਿੰਕਰ=ਦਾਸ, ਦੂਤ] ਜਮ-ਦੂਤ ।
- ੨੫ ਜਮਕਾਲ ।
- ੨੬ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਲੋਕ ਅਸਲੀ ਵਪਾਰ ਦੀ ਸੋਝੀ
ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ ; ਓਹ ਤਾਂ ਚਹਿਰ ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ,
ਤੇ ਚਹਿਰ ਹੀ ਇਕੱਤਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
- ੨੭ ਇਕੱਠੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
- ੨੮ ਬਗੜਿਆਂ ਵਿਚ ।
- ੨੯ ਭੋਜਨ, ਗੁਝਾਰਾ ।
- ੩੦ ਰਜੇਵਾਂ ।
- ੩੧ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿਚ, ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ
ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ।

* ਸ਼ਲੋਕ: ਭੋਲਾਪਣ ਚੰਗਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦਾ ਭੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਈਰਖਾ ਮਾੜੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਤਨ ਮਨ ਵਿਗੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਧੜਬਾਜ ਨੂੰ ਹਰ ਪਾਸੇ ਧੜਬਾਜੀ ਹੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ । ਸੁਖ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੈ । ਹਰੀ ਅਗਮ ਅਥਾਹ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਨਾਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ: ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।

† ਸ਼ਲੋਕ: ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੋਰਨਾਂ ਹਸਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਹਰੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵਿਆਪਕ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁਖ ਦੀ ਹਉਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭੀ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਂ ਹੁਕਮ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਦੀ ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਅੱਖਾਂ, ਕੰਨ ਆਦਿ, ਇੰਦਰੇ ਹਰੀ-ਰਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਪਉੜੀ: ਨਾਮ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਮਨੁਖ ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

‡ ਸ਼ਲੋਕ: ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਿਆਰ ਜੀਵਣ ਨੂੰ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦਾ, ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੀ ਅਸਲ ਲਾਹਾ, ਅਸਲ ਸਿਆਣਪ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁਖ ਹੈ । ਪਉੜੀ: ਨਾਮ ਹੀ ਅਸਲ ਧਨ ਹੈ, ਜੋ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਰਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਕਿਛੁ ਨ ਪਾਈਐ ਜੇ ਬਹੁਤੁ ਲੋਚਾਹੀ ॥ ਆਵੈ ਜਾਇ ਜੰਮੈ ਮਰੈ ਗੁਰਸਬਦਿ
 ਛੁਟਾਹੀ ॥ ਆਪਿ ਕਰੈ ਕਿਸੁ ਆਖੀਐ ਦੂਜਾ ਕੋ ਨਾਹੀ ॥੧੬॥ * ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥
 ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ੩ ਸੰਤੀ ਧਨੁ ਖਟਿਆ ਜਿਨਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਆਇ ॥
 ਸਤਿਗੁਰਿ ਸਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ॥ ਇਸੁ ਧਨ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥ ਇਤੁ
 ਧਨਿ ਪਾਇਐ ਭੁਖ ਲਬੀ ਸੁਖੁ ਵਸਿਆ ਮਨਿ ਆਇ ॥ ਜਿੰਨਾ ਕਉ ਧੁਰਿ
 ਲਿਖਿਆ ਤਿਨੀ ਪਾਇਆ ਆਇ ॥ ੪ ਮਨਮੁਖੁ ਜਗਤੁ ਨਿਰਥਨੁ ਹੈ ५ ਮਾਇਆ ਨੋ
 ਬਿਲਲਾਇ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ७ ਫਿਰਦਾ ਸਦਾ ਰਹੈ ਭੁਖ ਨ ਕਦੇ ਜਾਇ ॥ ਸਾਂਤਿ ਨ
 ਕਦੇ ਆਵਈ ਨਹ ਸੁਖੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥ ਸਦਾ ਚਿੰਤਿ ਚਿਤਵਦਾ ਰਹੈ ਸਹਸਾ ੮
 ਕਦੇ ਨ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਵਿਣੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ੯ ਮਤਿ ਭਵੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨੋ ਮਿਲੈ ਤਾ
 ਸਬਦੁ ਕਮਾਇ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸੁਖ ਮਹਿ ਰਹੈ ਸਚੇ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥
 ਜਿਨਿ ਉਪਾਈ ਮੇਦਨੀ ੧੦ ਸੋਈ ਸਾਰ ਕਰੇਇ ॥ ਏਕੋ ਸਿਮਰਹੁ ਭਾਇਰਹੁ ੧੧ ਤਿਸੁ
 ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਖਾਣਾ ਸਬਦੁ ਚੰਗਿਆਈਆ ਜਿਤੁ ਖਾਧੈ ਸਦਾ ੧੨ ਤ੍ਰਿਪਤਿ
 ਹੋਇ ॥ ਪੈਨਣੁ ਸਿਫਤਿ ਸਨਾਇ ੧੩ ਹੈ ਸਦਾ ਸਦਾ ਓਹੁ ਉਜਲਾ ਮੈਲਾ ਕਦੇ ਨ
 ਹੋਇ ॥ ਸਹਜੇ ਸਚੁ ਧਨੁ ਖਟਿਆ ਬੋੜਾ ਕਦੇ ਨ ਹੋਇ ॥ ਦੇਹੀ ਨੋ ਸਬਦੁ ਸੀਗਾਰੁ
 ਹੈ ਜਿਤੁ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ੧੪ ਬੁਝੀਐ ਜਿਸ ਨੋ ਆਪਿ
 ਵਿਖਾਲੇ ਸੋਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਅੰਤਰਿ ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੈ ੧੫ ਗੁਰਸਬਦੀ ਜਾਪੈ ॥
 ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ਹਉਮੈ ਅਗਿਆਨੁ ਗਵਾਪੈ ੧੬ ॥ ੧੭ ਅੰਦਰੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ
 ਭਰਪੂਰੁ ਹੈ ਚਾਖਿਆ ਸਾਦੁ ਜਾਪੈ ॥ ਜਿਨ ਚਾਖਿਆ ਸੇ ਨਿਰਭਉ ਭਏ ਸੇ ਹਰਿ ਰਸਿ
 ਧਾਪੈ ੧੮ ॥ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ਪੀਆਇਆ ਫਿਰਿ ਕਾਲੁ ਨ ਵਿਆਪੈ ॥ ੧੭ ॥
 † ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ ਲੋਕੁ ਅਵਗਣਾ ਕੀ ਬੰਨੈ ਗੰਠੜੀ ਗੁਣ ਨ ਵਿਹਾਝੈ ਕੋਇ ॥
 ਗੁਣ ਕਾ ਗਾਹਕੁ ਨਾਨਕਾ ਵਿਰਲਾ ਕੋਈ ਹੋਇ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ੧੯ ਗੁਣ
 ਪਾਈਅਨਿ ੨੦ ਜਿਸ ਨੋ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਗੁਣ ਅਵਗੁਣ ਸਮਾਨਿ
 ਹਹਿ ਜਿ ੨੧ ਆਪਿ ਕੀਤੇ ਕਰਤਾਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਹੁਕਮਿ ਮੰਨਿਐ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ
 ਗੁਰਸਬਦੀ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਅੰਦਰਿ ੨੨ ਰਾਜਾ ਤਖਤੁ ਹੈ ਆਪੇ ਕਰੇ
 ਨਿਆਉ ॥ ਗੁਰਸਬਦੀ ਦਰੁ ਜਾਣੀਐ ਅੰਦਰਿ ਮਹਲੁ ਅਸਰਾਉ ੨੩ ॥ ਖਰੇ ਪਰਖਿ
 ਖਜਾਨੈ ਪਾਈਅਨਿ ਖੋਟਿਆ ਨਾਹੀ ਬਾਉ ॥ ਸਭੁ ਸਚੇ ਸਚੁ ਵਰਤਦਾ ਸਦਾ ਸਚੁ
 ਨਿਆਉ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਕਾ ਰਸੁ ਆਇਆ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਨਾਉ ॥ ੧੮ ॥
 ‡ ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੧ ॥ ਹਉਮੈ ਕਰੀ ਤਾਂ ਤੂ ਨਾਹੀ ਤੂ ਹੋਵਹਿ ਹਉ ੨੪ ਨਾਹਿ ॥ ਬੁਝਹੁ

- ੧ ਖਾਹਸ਼ ਕਰੀਏ ।
 ੨ ਛੁਟਦਾ ਹੈ ।
 ੩ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਨਾਮ ਧਨ ਖਟਿਆ ਹੈ ।
 ੪ ਸਮਝਾਇਆ ।
 ੫ ਆਪ ਹੁਦਰਾ ਸੰਸਾਰ ।
 ੬ ਮਾਇਆ ਲਈ ਰੋਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ।
 ੭ ਹਰ ਰੋਜ਼ ।
 ੮ ਫਰਮ, ਸ਼ਕ ।
 ੯ ਮਤ ਫਿਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਹੋਸ਼ ਮਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ।
 ੧੦ [ਸੰ. ਮੋਦਿਨੀ] ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ । ਜਿਸ ਨੇ ਰਚਨਾ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੧ ਭਾਈਓ !
 ੧੨ ਰੱਜੇ ਰਹੀਦਾ ਹੈ ।

- ੧੩ [ਅ. ਸਨਾ] ਉਸਤਤਿ ।
 ੧੪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੧੫ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚੋਕਟ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ।
 ੧੬ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੭ ਹਿਰਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੮ ਰਜੇ ਹਨ ।
 ੧੯ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ।
 ੨੦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀਏ ਹਨ ।
 ੨੧ ਕਿਉਂਕਿ ।
 ੨੨ ਹਰੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਰੂਪ ਰਾਜਾ ਤੋਂ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਤਖਤ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੬੩, ਨੋਟ ੩੨ ।
 ੨੩ ਆਸਰਾ ।
 ੨੪ ਮੈਂ, ਹਉਮੈ ।

* ਸ਼ਲੋਕ: ਨਾਮ-ਧਨ ਦੇ ਵਪਾਰੀ ਗੁਰਮੁਖ ਲੋਕ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ; ਮਨਮੁਖ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਲਗੇ ਨਿਰਧਨ ਤੇ ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਹਰੀ ਦੀ ਸਿਫਤ ਵਿਚ ਲਗਿਆਂ ਹੀ ਆਦਮੀ ਰਜ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ: ਨਾਮ ਹੀ ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਹੈ, ਇਹੋ ਸਭ ਭਖਾਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਇਹ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

† ਸ਼ਲੋਕ: ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਲੋਕ ਇਸ ਅੰਦਰਲੇ ਗੁਣ (ਨਾਮ) ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ, ਪਾਪਾਂ ਵਲ ਹੀ ਫਸਦੇ ਹਨ । ਜੇ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਾਨੂੰ ਚੰਗੀ ਜਾਂ ਮੰਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਰਖੇ । ਪਉੜੀ: ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਮੁਨਸਫ਼ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਅਤ ਨਾਲ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

‡ ਸ਼ਲੋਕ: ਹਉਮੈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਇਹ ਕਲ ਕੂਰੁ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਹੈ । ਪਹਿਲਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਹਉਮੈ ਮਰਦੀ ਤੇ ਮਨ ਹਰੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਣਾ ਸਿਖਦਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ: ਮਨਮੁਖ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾੜਿਆਂ ਵਿਚ ਸੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ-ਨਾਮ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ।

ਗਿਆਨੀ ਬੂਝਣਾ ਏਹ ਅਕਥ ਕਥਾ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ 'ਤਤ ਨ ਪਾਈਐ
ਅਲਖੁ^੨ ਵਸੈ ਸਭ ਮਾਹਿ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਜਾਣੀਐ ਜਾਂ ਸਬਦੁ ਵਸੈ ਮਨ
ਮਾਹਿ ॥ ਆਪੁ^੩ ਗਇਆ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਗਇਆ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੁਖ ਜਾਹਿ ॥ ਗੁਰਮਤਿ
ਅਲਖੁ ਲਖਾਈਐ ਉਤਮ ਮਤਿ ਤਗਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ 'ਸੋਹੰ ਹੰਸਾ ਜਪੁ ਜਾਪਹੁ
'ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਤਿਸੈ ਸਮਾਹਿ ॥੧॥ ਮਃ ੩॥ ਮਨੁ ਮਾਣਕੁ ਜਿਨਿ ਪਰਖਿਆ ਗੁਰ ਸਬਦੀ
ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਸੇ ਜਨ ਵਿਰਲੇ ਜਾਣੀਅਹਿ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚਿ ਸੰਸਾਰਿ ॥ 'ਆਪੈ ਨੋ
ਆਪੁ ਮਿਲਿ ਰਹਿਆ ਹਉਮੈ ਦੁਬਧਾ ਮਾਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਦੁਤਰੁ' ਤਰੇ
ਭਉਜਲੁ^੪ ਬਿਖਮੁ^੫ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਮਨਮੁਖ ਅੰਦਰੁ^੬ ਨ ਭਾਲਨੀ ਮੁਠੇ
ਅਹੰਮਤੇ^੭ ॥ ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾਂ ਭਵਿ ਬਕੇ ਅੰਦਰਿ 'ਤਤਿ ਤਤੇ ॥ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ ਨ
ਸੋਧਨੀ ਮਨਮੁਖ ਵਿਗੁਤੇ^੮ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ ਹਰਿਨਾਮੁ ਹਰਿ
ਸਤੇ ॥ ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ ਵੀਚਾਰਿਆ ਹਰਿ ਜਪਿ ਹਰਿ ਗਤੇ^੯ ॥ ੧੯ ॥ * ਸਲੋਕ
ਮਃ ੨ ॥ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਕਰੇ ਆਪਿ ਆਪੇ 'ਆਣੈ ਰਾਸਿ ॥ 'ਤਿਸੈ ਅਗੈ ਨਾਨਕਾ
ਖਲਿਇ ਕੀਚੈ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ 'ਜਿਨਿ ਕੀਆ ਤਿਨਿ ਦੇਖਿਆ ਆਪੇ
ਜਾਣੈ ਸੋਇ ॥ 'ਕਿਸ ਨੋ ਕਹੀਐ ਨਾਨਕਾ ਜਾ 'ਘਰਿ ਵਰਤੇ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥ ੨ ॥
ਪਉੜੀ ॥ ਸਭੇ ਬੋਕ ਵਿਸਾਰਿ ਇਕੋ ਮਿਤੁ ਕਰਿ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹੋਇ ਨਿਹਾਲੁ
ਪਾਪਾ 'ਦਹੈ ਹਰਿ ॥ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਚੁਕੈ^{੧੦} ਜਨਮਿ ਨ ਜਾਹਿ ਮਰਿ ॥ ਸਚੁ ਨਾਮੁ
ਆਧਾਰੁ ਸੋਗਿ ਨ ਮੋਹਿ ਜਰਿ^{੧੧} ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਮਨ ਮਹਿ 'ਸੰਜਿ
ਧਰਿ ॥ ੨੦ ॥ † ਸਲੋਕ ਮਃ ੫^{੧੨} ॥ ਮਾਇਆ ਮਨਹੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ਮਾਂਗੇ 'ਦੰਮਾ
ਦੰਮ ॥ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ ਨਾਨਕ 'ਨਹੀ ਕਰੰਮ ॥੧॥ ਮਃ ੫ ॥ ਮਾਇਆ
ਸਾਥਿ ਨ ਚਲਈ ਕਿਆ ਲਪਟਾਵਹਿ ਅੰਧ^{੧੩} ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਣ ਧਿਆਇ ਤੂ
ਤੂਟਹਿ ਮਾਇਆ ਬੰਧ ॥੨॥ ਪਉੜੀ ॥ ਭਾਣੈ ਹੁਕਮੁ ਮਨਾਇਓਨੁ ਭਾਣੈ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥
ਭਾਣੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲਿਓਨੁ ਭਾਣੈ ਸਚੁ ਧਿਆਇਆ ॥ ਭਾਣੈ ਜੇਵਡ ਹੋਰ ਦਾਤਿ ਨਾਹੀ
ਸਚੁ ਆਖਿ ਸੁਣਾਇਆ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਪੂਰਬਿ^{੧੪} ਲਿਖਿਆ ਤਿਨ ਸਚੁ ਕਮਾਇਆ ॥
ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਸਰਣਾਗਤੀ^{੧੫} ਜਿਨਿ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ੨੧ ॥ ‡ ਸਲੋਕ
ਮਃ ੩ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਅੰਦਰਿ ਗਿਆਨੁ ਨਹੀ ਭੈ ਕੀ ਨਾਹੀ ਬਿੰਦ^{੧੬} ॥ ਨਾਨਕ
ਮੁਇਆ ਕਾ ਕਿਆ ਮਾਰਣਾ ਜਿ ਆਪਿ ਮਾਰੇ ਗੋਵਿੰਦ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਮਨ ਕੀ
ਪਤੀ ਵਾਚਣੀ ਸੁਖੀ ਹੂ ਸੁਖੁ ਸਾਰੁ^{੧੭} ॥ ਸੋ ਬ੍ਰਹਮਣੁ ਭਲਾ ਆਖੀਐ ਜਿ ਬੁਝੈ
ਬ੍ਰਹਮੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਹਰਿ ਸਾਲਾਹੇ ਹਰਿ ਪੜੈ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਆਇਆ

੧ ਅਸਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਲਫ਼ਦੀ ; ਇਹ ਅਸਲ
ਗਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ, ਕਿ ਅਦਿਖ
ਹਰੀ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਹੈ ।
੨ ਜੇ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
੩ ਆਪਾ ਭਾਵ, ਹਉਮੈ ।
੪ ਉਹ ਮੈਂ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਉਹ ਹੈ, ਭਾਵ ਅਭੇਦਤਾ
ਵਾਲਾ ਜਪ ਜਪੇ ।
੫ ਤ੍ਰੈ-ਲੋਕੀ ਉਸੇ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਹੈ ।
੬ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਲਖਤਾ ਆਪ ਹੀ ਕਰ
ਲਈ ਹੈ ।
੭ ਔਖਾ ਤਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ।
੮ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ।
੯ ਕਠਿਨ ।
੧੦ ਹਿਰਦਾ, ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ ।
੧੧ ਹੰਕਾਰ ਵਾਲੀ ਬੁਧ ਵਿਚ ।
੧੨ ਤਤੀ ਤ੍ਰਿਖਾ, ਸਾਫ਼ਨ ਵਾਲੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ।
੧੩ ਨਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਆਪ-ਹੁਦਾਰੇ ਧਾਰਮਕ
ਪੁਸਤਕਾਂ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਦੇ ਤੇ ਇਉਂ ਨਾਸ
ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੦੪, ਨੋਟ ੧੯ ਅਤੇ
੨੦ ।
੧੪ ਗਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
੧੫ ਠੀਕ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੁਧਾਰਦਾ ਹੈ ।
੧੬ ਉਸੇ ਦੇ ਅਗੇ ਖਲੋ ਕੇ ਬੇਤਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ

ਹੈ ।
੧੭ ਜਿਸ (ਹਰੀ) ਨੇ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ,
ਉਹੀ ਇਸ ਦੀ ਸਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
੧੮ ਹੋਰ ਕਿਸ ਨੂੰ ।
੧੯ ਜਦ ਸਭ ਕੁਝ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ ।
੨੦ ਸਾਫ਼ ਕੇ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ।
੨੧ ਦੂਰ ਹੋਵੇ ।
੨੨ ਸਭ । ਸਚੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਬਣਾ, ਤਾਕਿ
ਗ਼ਮ ਜਾਂ ਮੋਹ ਵਿਚ ਨਾ ਸੜੇ ।
੨੩ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਰਖ ।
੨੪ ਇਹੋ ਸਲੋਕ ਪੰ. ੧੩੧੯ ਉੱਤੇ ਮ: ੫ ਦਾ
੧੯ਵਾਂ ਸਲੋਕ ਕਰਕੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ।
੨੫ ਮਾਇਆ ਹੀ ਮਾਇਆ ।
੨੬ ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਜੋ ਨਾ ਹੋਏ ।
੨੭ ਹੋ ਅੰਨ੍ਹੇ !
੨੮ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ, ਹਰੀ ਦੇ ਹਸ਼ਰੇ ।
੨੯ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ ।
੩੦ [ਸੰ. ਬਿੰਦੁ=ਬੂੰਦ] ਰਤਾ ਮਾਤਰ ।
੩੧ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ । ਸੁਖ ਵਿਚੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੁਖ ਇਹ ਹੈ ਕਿ
ਮਨ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰਖੀਏ । ਪੰਡਿਤ ਥਿਤਾਂ ਦੀ
ਪਤਰੀ ਵਾਚਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ; ਉਸਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ
ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਦਾ ਇਉਂ ਖਿਆਲ ਰਖੋ ਕਿ ਇਸ
ਦੀ ਨੀਅਤ ਵਿਚ ਅਜ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਕਲ ਕੀ ।

* ਸਲੋਕ: ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ: ਇਕੋ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਰਬ-ਸਮੂਥ ਸਮਝ ਕੇ
ਅਪਣਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਵਿਚ ਸੁਖ ਹੈ ।

† ਸਲੋਕ: ਮਾਇਆ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਰੀ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ । ਮਾਇਆ ਤੋਂ
ਛੁਟਕਾਰਾ ਗੁਰੂ ਹੀ ਕਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

‡ ਸਲੋਕ: ਜਿਹੜੇ ਹਰੀ ਵਲ ਬਰਾ ਭੀ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਉਹ ਅਸਲੋਂ ਮੋਏ ਹੋਏ ਹਨ ।
ਹਰੀ ਵਲ ਧਿਆਨ ਰਖਣਾ ਹੀ ਅਸਲੀ ਪੰਡਿਤਾਈ ਹੈ । ਹੋਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬ੍ਰਾਤ ਨੇ ਤਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ।
ਪਉੜੀ: ਹਰੀ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਸਚਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਓਹੁ ਪਰਵਾਣੁ ਹੈ ਜਿ ਕੁਲ ਕਾ ਕਰੈ ਉਧਾਰੁ^੧ ॥ ਅਗੈ ਜਾਤਿ ਨ ਪੁਛੀਐ^੨ ਕਰਣੀ
 ਸਬਦੁ ਹੈ ਸਾਰੁ ॥ ਹੋਰੁ ਕੂੜੁ ਪੜਣਾ ਕੂੜੁ ਕਮਾਵਣਾ ਬਿਖਿਆ ਨਾਲਿ ਪਿਆਰੁ ॥
 ਅੰਦਰਿ ਸੁਖੁ ਨ ਹੋਵਈ^੩ ਮਨਮੁਖ ਜਨਮੁ ਖੁਆਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸੇ
 ਉਬਰੇ^੪ ਗੁਰ ਕੈ^੫ ਹੋਤਿ ਅਪਾਰਿ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਆਪੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖਦਾ
 ਆਪੇ ਸਭੁ ਸਚਾ ॥ ਜੇ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੁਝੈ ਖਸਮ ਕਾ ਸੋਈ ਨਰੁ ਕਚਾ ॥ ਜਿਤੁ ਭਾਵੈ
 ਤਿਤੁ ਲਾਇਦਾ ਗੁਰਮੁਖਿ^੬ ਹਰਿ ਸਚਾ ॥ ਸਭਨਾ ਕਾ ਸਾਹਿਬੁ ਏਕੁ ਹੈ
 ਗੁਰਸਬਦੀ ਰਚਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਦਾ ਸਲਾਹੀਐ ਸਭਿ ਤਿਸ ਦੇ ਜਚਾ^੭ ॥ ਜਿਉ
 ਨਾਨਕ ਆਪਿ ਨਚਾਇਦਾ ਤਿਵ ਹੀ ਕੋ ਨਚਾ ॥ ੨੨ ॥ ੧ ॥ ਸੁਧੁ^੮ ॥

ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੫ ਭਖਣੇ^{੧੦} ਮਃ ੫

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ * ॥ ਤੂ ਚਉ^{੧੧} ਸਜਣ ਮੈਡਿਆ ਡੇਈ ਸਿਸੁ
 ਉਤਾਰਿ ॥ ਨੈਣ ਮਹਿੰਜੇ^{੧੨} ਤਰਸਦੇ ਕਦਿ ਪਸੀ^{੧੩} ਦੀਦਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥
 ੧੪ ਨੀਹੁ ਮਹਿੰਜਾ ਤਉ ਨਾਲਿ ਬਿਆ ਨੇਹ ਕੂੜਾਵੇ ਡੇਖੁ ॥ ਕਪੜ ਭੋਗ ਡਰਾਵਣੇ
 ਜਿਚਰੁ ਪਿਰੀ ਨ ਡੇਖੁ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਉਠੀ ਬਾਲੂ^{੧੫} ਕੰਤੜੇ ਹਉ ਪਸੀ^{੧੬} ਤਉ
 ਦੀਦਾਰੁ ॥ ਕਾਜਲੂ^{੧੭} ਹਾਰੁ^{੧੮} ਤਮੋਲ ਰਸੁ^{੧੯} ਬਿਨੁ ਪਸੇ ਹਭਿ ਰਸ ਛਾਰੁ ॥ ੩ ॥
 ਪਉੜੀ ॥ ਤੂ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਸਚੁ ਸਚੁ ਸਭੁ ਧਾਰਿਆ ॥ ੧੦ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੀਤੋ ਬਾਟੁ
 ਸਿਰਜਿ ਸੰਸਾਰਿਆ ॥ ੨੦ ਹਰਿ ਆਗਿਆ ਹੋਏ ਬੇਦ ਪਾਪੁ ਪੁੰਨੁ ਵੀਚਾਰਿਆ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ
 ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ^{੨੧} ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਬਿਸਥਾਰਿਆ ॥ ਨਵਖੰਡ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਸਾਜਿ ਹਰਿ ਰੰਗ
 ਸਵਾਰਿਆ ॥ ਵੇਕੀ^{੨੨} ਜੰਤ ਉਪਾਇ ਅੰਤਰਿ ਕਲ^{੨੩} ਧਾਰਿਆ ॥ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ
 ਜਾਣੈ ਕੋਇ ਸਚੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰਿਆ ॥ ਤੂ ਜਾਣਹਿ ਸਭ ਬਿਧਿ ਆਪਿ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੪}
 ਨਿਸਤਾਰਿਆ ॥ ੧ ॥ † ਭਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ ਜੇ ਤੂ ਮਿਤੁ ਅਸਾਡੜਾ^{੨੫} ਹਿਕ ਭੋਰੀ ਨਾ
 ਵੇਛੋੜਿ ॥ ਜੀਉ ਮਹਿੰਜਾ^{੧੨} ਤਉ ਮੋਹਿਆ ਕਦਿ ਪਸੀ^{੧੩} ਜਾਨੀ^{੨੬} ਤੋਹਿ ॥ ੧ ॥
 ਮਃ ੫ ॥ ੨੭ ਦੁਰਜਨ ਤੂ ਜਲੁ ਭਾਹੜੀ ਵਿਛੋੜੇ ਮਰਿ ਜਾਹਿ ॥ ਕੰਤਾ ਤੂ ਸਉ ਸੇਜੜੀ
 ਮੈਡਾ ਹਭੋ ਦੁਖੁ ਉਲਾਹਿ^{੨੮} ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਦੁਰਜਨ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਹੈ ਵੇਛੋੜਾ
 ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ ॥ ਸਜਣੁ ਸਚਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਜਿਸੁ ਮਿਲਿ ਕੀਚੈ ਭੋਗੁ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥
 ਤੂ ਅਗਮ ਦਇਆਲੁ ਬੇਅੰਤੁ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹੈ ਕਉਣੁ ॥ ਤੁਧੁ
 ਸਿਰਜਿਆ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ ਤੂ ਨਾਇਕੁ^{੨੯} ॥ ੩੦ ਸਗਲ ਭਉਣ ॥ ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ
 ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੈ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਸਗਲ ਰਉਣ^{੩੧} ॥ ਤੁਧੁ ਅਪੜਿ ਕੋਇ ਨ

੧ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ।
 ੨ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਕਰਣੀ ਹੀ ਸਾਰ (ਚੰਗੀ) ਹੈ ।
 ੩ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਦਾ ਜੀਵਣ ਹੀ ਬਰਬਾਦ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੪ ਤਰੇ ।
 ੫ ਬਿਆਤ ਪਿਆਰ ਦੁਆਰਾ ।
 ੬ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਨੂੰ । ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਚਾ ਹਰੀ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਪਾਸੇ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
 ੭ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ (ਵਿਆਪਕ) ਹੈ ।
 ੮ ਜਚਨਾ, ਚੋਜ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੦੩, ਨੋਟ ੩੨ ।
 ੯ ਅਸਲ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੇ ਸੋਧੀ ਗਈ, ਠੀਕ ਹੈ ।
 ੧੦ ਸਲੋਕ ਜਾਂ ਦੇਹ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਖਣ ਵਿਚ ਵਰਤੀ ਦੇ ਸਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਮੁਲਤਾਨੀ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਪਈ ਹੈ, ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਦ ਦੀ ਥਾਂ ਡ ਤੇ ਸ ਦੀ ਥਾਂ ਹ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ।
 ੧੧ ਬੋਲ । ਜੇਤੂੰ ਆਖੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਉਤਾਰ ਦਿਆਂ ।
 ੧੨ ਮੇਰੇ ।
 ੧੩ ਵੇਖਾਂ ।
 ੧੪ ਪਿਆਰ ਮੇਰਾ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ; ਹੋਰ ਨਿਹੇਂ ਕੂੜੇ ਵੇਖੇ ਹਨ ।
 ੧੫ ਸਵੇਰੇ ।

੧੬ ਸੁਰਮਾ ।
 ੧੭ [ਸੋ. ਤਾਂਬੁਲ] ਪਾਨ ਦਾ ਰਸ ।
 ੧੮ ਦੀਦਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਰਸ ਸੁਆਹ ਵਤ ਹਨ ।
 ੧੯ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕੇ ਤੂੰ ਗੁਰਮੁਖਤਾ ਦਾ ਅਸ-ਬਾਨ ਬਣਾਇਆ, ਭਾਵ ਧਰਮ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਬਣਾਈ । 'ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਧਰਤੀ ਬਾਪਿ ਰਖੀ ਧਰਮਸਾਲ' (ਜਪੁ) ।
 ੨੦ ਹਰੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਵੇਦ ਬਣੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦਾ ਨਿਰਨਾ ਕੀਤਾ ।
 ੨੧ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਫੋਲਾਉ ਕੀਤਾ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੪੦, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 ੨੨ ਭਾਂਤ ੨ ਦੇ ।
 ੨੩ ਸ਼ਕਤੀ ।
 ੨੪ ਗੁਰੂ ਆਰੇ ।
 ੨੫ ਇਕ ਰਤਾ ਵੀ ।
 ੨੬ ਪਿਆਰੇ !
 ੨੭ ਹੇ ਦੁਰਜਨ ! ਤੂੰ ਸੜ ਜਾ ਅਤੇ ਹੇ ਵਿਛੋੜੇ ! ਤੂੰ ਮਰ ਜਾ । (ਅਕਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਦੁਰਜਨ ਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ।)
 ੨੮ ਲਾਹ ਦੇ, ਦੁਰ ਕਰ ।
 ੨੯ ਮਾਲਕ ।
 ੩੦ ਸਾਰੇ ਭਵਨਾਂ ਦਾ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ।
 ੩੧ ਰਮਣ ਵਾਲੇ, ਵਿਆਪਕ ।

* ਡਖਣੇ: ਹਰੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਤਾਘ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ । ਪਉੜੀ: ਹਰੀ ਨੇ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਧਰਮ ਕਮਾਉਣ ਦਾ ਥਾਂ ਬਣਾਇਆ, ਇਸੇ ਲਈ ਵੇਦ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ, ਤੇ ਗੁਰਮੁਖਤਾ ਦਾ ਰਸਤਾ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਬਣਿਆ ।

੧ ਡਖਣੇ: ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਤਾਘ ਹੈ । ਵਿਛੋੜਾ ਬਹੁਤ ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ । ਵਿਛੋੜਾ ਹਉਮੈ ਕਰਕੇ ਹੈ । ਪਉੜੀ: ਇਹ ਵਿਛੋੜਾ ਦੁਰ ਹੋ ਕੇ ਮਿਲਾਪ ਤਦੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲੇ ।

ਸਕੈ ਤੂ ਅਬਿਨਾਸੀ ਜਗਉਧਰਣ^੧ ॥ ਤੁਧੁ ਬਾਪੇ ਚਾਰੇ ਜੁਗਤੂ ਕਰਤਾ^੨ ਸਗਲ
 ਧਰਣ ॥ ਤੁਧੁ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਕੀਆ ਤੁਧੁ ਲੇਪੁ ਨ ਲਗੈ ਤਿਣ^੩ ॥ ਜਿਸੁ ਹੋਵਹਿ
 ਆਪਿ ਦਇਆਲੁ ਤਿਸੁ ਲਾਵਹਿ ਸਤਿਗੁਰਚਰਣ ॥ ਤੂ ਹੋਰਤੁ ਉਪਾਇ ਨ ਲਭਹੀ
 ਅਬਿਨਾਸੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿਕਰਣ ॥ ੨ ॥ * ਡਖਣੇ ਮਃ ਪ ॥ ^੪ਜੇ ਤੂ ਵਤਹਿ ਅੰਛਣੇ ਹਭ
 ਧਰਤਿ ਸੁਹਾਵੀ ਹੋਇ ॥ ਹਿਕਸੁ ਕੰਤੈ ਬਾਹਰੀ ਮੈਡੀ^੫ ਵਾਤ ਨ ਪੁਛੈ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥
 ਮਃ ਪ ॥ ਹਭੇ ਟੋਲ^੬ ਸੁਹਾਵਣੇ ਸਹੁ ਬੈਠਾ ਅੰਛਣੁ^੭ ਮਲਿ ॥ ਪਹੀ^੮ ਨ ਵੰਵੈ
 ਬਿਰਥੜਾ ਜੋ ਘਰਿ ਆਵੈ ਚਲਿ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ਪ ॥ ਸੇਜ ਵਿਛਾਈ ਕੰਤ ਕੂ^੯ ਕੀਆ
 ਹਭੁ ਸੀਗਾਰੁ ॥ ^{੧੦}ਇਤੀ ਮੰਝਿ ਨ ਸਮਾਵਈ ਜੇ ਗਲਿ ਪਹਿਰਾ ਹਾਰੁ ॥ ੩ ॥
 ਪਉੜੀ ॥ ਤੂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਜੋਨਿ ਨ ਆਵਹੀ ॥ ਤੂ ਹੁਕਮੀ ਸਾਜਹਿ
 ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਾਜਿ ਸਮਾਵਹੀ ॥ ਤੇਰਾ ਰੂਪੁ ਨ ਜਾਈ ਲਖਿਆ ਕਿਉ^{੧੧} ਤੁਝਹਿ
 ਧਿਆਵਹੀ ॥ ਤੂ ਸਭ ਮਹਿ ਵਰਤਹਿ ਆਪਿ ਕੁਦਰਤਿ ਦੇਖਾਵਹੀ ॥ ਤੇਰੀ ਭਗਤਿ
 ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵਹੀ ॥ ਏਹਿ ਰਤਨ ਜਵੇਹਰ ਲਾਲ ਕੀਮ^{੧੨} ਨ ਪਾਵਹੀ ॥
 ਜਿਸੁ ਹੋਵਹਿ ਆਪਿ ਦਇਆਲੁ ਤਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰਸੇਵਾ ਲਾਵਹੀ ॥ ਤਿਸੁ ਕਦੇ ਨ
 ਆਵੈ ਤੋਟਿ ਜੇ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਵਹੀ ॥ ੩ ॥ † ਡਖਣੇ ਮਃ ਪ ॥ ^{੧੩}ਜਾ ਮੂ ਪਸੀ ਹਠ
 ਮੈ ਪਿਰੀ ਮਹਿਜੈ ਨਾਲਿ ॥ ਹਭੇ ਭੁਖ ਉਲਾਹਿਅਮੁ^{੧੪} ਨਾਨਕ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲਿ ॥
 ੧ ॥ ਮਃ ਪ ॥ ^{੧੫}ਨਾਨਕ ਬੈਠਾ ਭਖੇ ਵਾਉ ਲੰਮੇ ਸੇਵਹਿ ਦਰੁ ਖੜਾ ॥ ਪਿਰੀਏ ਤੂ
 ਜਾਣੁ ਮਹਿਜਾ ਸਾਉ ਜੋਈ^{੧੬} ਸਾਈ ਮੁਹੁ ਖੜਾ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ਪ ॥ ਕਿਆ ਗਾਲਾਇਓ^{੧੭}
 ਭੂਛ^{੧੮} ਪਰਵੇਲਿ^{੧੯} ਨ ਜੋਹੇ^{੨੦} ਕੰਤ ਤੂ ॥ ਨਾਨਕ ਫੁਲਾ ਸੰਦੀ ਵਾੜਿ ਖਿੜਿ ਆ
 ਹਭੁ ਸੰਸਾਰੁ ਜਿਉ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ^{੨੧}ਸੁਘੜੁ ਸੁਜਾਣੁ ਸਰੂਪੁ ਤੂ ਸਭ ਮਹਿ
 ਵਰਤੰਤਾ ॥ ^{੨੨}ਤੂ ਆਪੇ ਠਾਕੁਰੁ ਸੇਵਕੋ ਆਪੇ ਪੂਜੰਤਾ^{੨੩} ॥ ^{੨੪}ਦਾਨਾ ਬੀਨਾ ਆਪਿ
 ਤੂ ਆਪੇ ਸਤਵੰਤਾ ॥ ਜਤੀ ਸਤੀ ਪ੍ਰਭੁ ਨਿਰਮਲਾ ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਭਗਵੰਤਾ ॥ ਸਭੁ
 ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰੁ ਪਸਾਰਿਓ ਆਪੇ ਖੇਲੰਤਾ ॥ ਇਹੁ ਆਵਾਗਵਣੁ ਰਚਾਇਓ ਕਰਿ
 ਚੋਜ ਦੇਖੰਤਾ ॥ ^{੨੫}ਤਿਸੁ ਬਾਹੁੜਿ ਗਰਭਿ ਨ ਪਾਵਹੀ ਜਿਸੁ ਦੇਵਹਿ ਗੁਰਮੰਤਾ^{੨੬} ॥
 ਜਿਉ ਆਪਿ ਚਲਾਵਹਿ ਤਿਉ ਚਲਦੇ ਕਿਛੁ ਵਸਿ ਨ ਜੰਤਾ ॥ ੪ ॥ ‡ ਡਖਣੇ
 ਮਃ ਪ ॥ ^{੨੭}ਕੁਰੀਏ ਕੁਰੀਏ ਵੈਦਿਆ^{੨੮} ਤਲਿ ਗਾੜਾ ਮਹਰੇਰੁ ॥ ^{੨੯}ਵੇਖੋ ਛਿਟੜਿ
 ਬੀਵਹੋ ਜਾਮਿ ਖਿਸੰਦੇ ਪੇਰੁ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ਪ ॥ ^{੩੦}ਸਚੁ ਜਾਣੈ ਕਚੁ ਵੈਦਿਓ ਤੂ
^{੩੧}ਆਪੁ ਆਪੇ ਸਲਵੇ ॥ ਨਾਨਕ ^{੩੨}ਆਤਸੜੀ ਮੰਝਿ ਨੈਣੂ ਬਿਆ ਢਲਿ ਪਬਣਿ^{੩੩}
 ਜਿਉ ਜੁਮਿਓ^{੩੪} ॥ ੨ ॥ ਮਃ ਪ ॥ ^{੩੫}ਭੋਰੇ ਭੋਰੇ ਰੂਹੜੇ ਸੇਵੇਦੇ ਆਲਕੁ ॥ ਮੁਦਤਿ

- ੧ ਤਾਰਣ ਵਾਲਾ ।
 ੨ ਸਾਰੀਆਂ ਧਰਤੀਆਂ ਦਾ ।
 ੩ ਤੀਲੇ ਜਿਤਨਾ, ਰਤਾ ਵੀ ।
 ੪ ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਜਾਵੇਂ ।
 ੫ ਮੇਰੀ । ਇਕ ਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ
 ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਖਬਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ।
 ੬ ਪਦਾਰਥ, ਸੋਭਾ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ।
 ੭ ਵਿਹੜਾ (ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ) ।
 ੮ ਰਾਹੀਂ । ਕੋਈ ਜਗਿਆਸੂ ਔਸੇ ਘਰੋਂ ਖਾਲੀ
 ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ।
 ੯ ਵਾਸਤੇ ।
 ੧੦ ਮੱਥ (ਮੱਥੇ) ਇੰਨੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰੀ ਜਾਂਦੀ,
 ਭਾਵ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਖਾਂਦਾ, ਕਿ ਮੈਂ
 ਗੱਲ ਵਿਚ ਹਾਰ ਪਾਵਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਾਰ ਮੇਰੇ
 ਤੇ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਿਥ ਦਾ ਕਾਰਣ
 ਬਣਦਾ ਹੈ ।
 ੧੧ ਕਿਵੇਂ ? ੧੨ ਕੀਮਤ ।
 ੧੩ ਜੇ ਮੈਂ ਹਠ (ਹਿਰਦੇ) ਵਿਚ ਵੇਖਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ
 ਨਾਲ ਹੀ ਪਤੀ ਦਿਸੇਗਾ ।
 ੧੪ ਮੈਂ ਲਾਹੇ ਹਨ ।
 ੧੫ ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਹਰੀ ਦੀਆਂ ਕਨਸ਼ੋਆਂ ਲੈਂਦਾ
 ਹੈਂ ਤੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਨੂੰ ਸੋਂਵਦਾ ਹੈਂ ।
 ਹੇ ਪਤੀ ! ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਸਾਉ (ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਖੜੇ ਹੋਣ
 ਦਾ) ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਖੜਾ ਹਾਂ,
 ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਾਈਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਤਕ
 ਰਿਹਾ ਹਾਂ ।
 ੧੬ [ਛਾ. ਜੋਈਦਨ=ਫੁੱਫਣਾ] ਤਕਦਾ ਹਾਂ ।
 ੧੭ ਗਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ।
 ੧੮ ਜੰਗਲੀ, ਮੂਰਖ ।
 ੧੯ ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ (ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਪਰ-ਆਸਰਾ

ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵੇਲ ਕਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਰੁਖ ਦੇ
 ਸਹਾਰੇ ਖੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ) ।

- ੨੦ ਤਕੇਂ । ਹੇ ਮੂਰਖ ! ਤੂੰ ਕੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ?
 ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਵਲ ਨਾ ਤਕੇਂ ਤਾਂ ਤੂੰ
 ਅਸਲ ਕੰਤ ਹੈਂ, ਵੇਖ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ
 ਖਿੜਿਆ ਹੈ, ਤੂੰ ਇਕ ਵਲ ਵਧੀਕ ਵੇਖ ਕੇ
 ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈਂ ?
 ੨੧ ਸੁਚੋਜਾ, ਸਿਆਣਾ ਅਤੇ ਸੋਹਣਾ ।
 ੨੨ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਮਾਲਕ ਹੈਂ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਨੌਕਰ ।
 ੨੩ ਪੁਜਣ ਵਾਲਾ ।
 ੨੪ [ਛਾ. ਦਾਨਾ ਓ ਬੀਨਾ] ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਤੇ
 ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ।
 ੨੫ ਉਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਜੁਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ ।
 ੨੬ ਉਪਦੇਸ਼ ।
 ੨੭ ਪਗਡੰਡੀ ਤੇ ਜੇ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਹੋਵੇ ।
 ੨੮ ਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆ ! ਹੇ ਰਾਹ ਜਾਣ ਵਾਲੇ
 ਜਗਿਆਸੂ ! ਤੇਰੇ ਹੇਠ ਵਡੀ ਰੋੜ੍ਹ (ਦਾਹ) ਲਗੀ
 ਹੋਈ ਹੈ ।
 ੨੯ ਵੇਖੀਂ ਕਿਤੇ ਜੇ ਪੁੰਰ ਖਿਸਕ ਗਿਆ ਤਾਂ ਛਿਟਾਂ
 ਵਾਲਾ (ਦਾਗੀ) ਹੋ ਜਾਵੇਂਗਾ ;
 ੩੦ ਕਚ ਨੂੰ ਤੂੰ ਸਚ ਜਾਣ ਕੇ ਅੱਗੇ ੨ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ ।
 ੩੧ ਅੱਗੇ ੨ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ ।
 ੩੨ ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ ਵਿਚ ਨੈਣੂ (ਮਖਣ) ਨਹੀਂ ਰਹਿ
 ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਬਿਯਾ (ਦੂਜੀ) ਮਿਸਾਲ ਇਹ ਹੈ
 ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਚੁਪਤੀ ਦਲ ਕੇ ਨਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
 ੩੩ [ਸਿੱਧੀ] ਚੁਪਤੀ, ਨੀਲੋਡਰ ।
 ੩੪ [ਸਿੱਧੀ] ਨਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੨੩,
 ਫੁਟ ਨੋਟ + ।
 ੩੫ ਹੇ ਭੇਲੇ ਤੇ ਭੁਲੇ ਹੋਏ ਰੁਹ ! ਤੂੰ ਹਰੀ ਸੇਵਨ
 ਵਿਚ ਆਲਸ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ।

* ਡਖਣੇ: ਜੀਵਨ ਤਦ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋਵੇ । ਪਉੜੀ: ਮੇਲ ਕਿਵੇਂ
 ਹੋਵੇ, ਜਦ ਉਹ ਦਿਸਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ? ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ
 ਹਰੀ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਵਰਤਦਾ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।

+ ਡਖਣੇ: ਜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਹਰੀ ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਬੰਨਾ ਦਿਸ ਪਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ਕੇਵਲ ਮਿਲਣ ਦਾ ਚਾਉ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ਛੱਡ ਕੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚੋਂ ਹਰੀ ਨੂੰ
 ਦੇਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਪਉੜੀ: ਜੀਵ ਹਰੀ ਦੇ ਵਸ ਹੈ: ਜਿਵੇਂ ਹਰੀ ਚਾਹੇ ਜੀਵ ਚਲਦਾ ਹੈ ।

‡ ਡਖਣੇ: ਸਚਾਈ ਦੇ ਰਸਤੇ ਚਲਣਾ ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੈ । ਜ਼ਰਾ ਇੰਧਰ ਉਧਰ ਹੋਵੀਏ, ਤਾਂ ਗੋਦਗੀ
 ਵਿਚ ਤਿਲਕ ਜਾਈਦਾ ਹੈ । ਸਾਬਤ ਰਹਿਣਾ ਇਵੇਂ ਹੀ ਔਖਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮਖਣ ਦਾ ਅੱਗ ਵਿਚ ਜਾਂ ਨਾਭਕ
 ਚੁਪਤੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਵਿਚ; ਇਸ ਲਈ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ
 ਹੈ । ਪਉੜੀ: ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਭ ਵਿਚ ਵਰਤਦਾ ਜਾਣ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ਪਈ ਚਿਰਾਣੀਆਂ ਫਿਰਿ ਕਤੂ ਆਵੈ ਰੁਤਿ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਤੁਧੁ ਰੂਪੁ ਨ
 ਰੇਖਿਆ^੩ ਜਾਤਿ ਤੂ ਵਰਨ^੪ ਬਾਹਰਾ ॥ ਏ ਮਾਣਸ^੫ ਜਾਣਹਿ ਦੂਰਿ ਤੂ ਵਰਤਹਿ
 ਜਾਹਰਾ ॥ ਤੂ ਸਭਿ ਘਟ^੬ ਭੋਗਹਿ ਆਪਿ ਤੁਧੁ ਲੇਪੁ ਨ ਲਾਹਰਾ^੭ ॥ ਤੂ ਪੁਰਖੁ
 ਅਨੰਦੀ ਅਨੰਤ ਸਭ ਜੋਤਿ ਸਮਾਹਰਾ^੮ ॥ ਤੂ ਸਭ ਦੇਵਾ ਮਹਿ ਦੇਵ ਬਿਧਾਤੇ^੯
 ਨਰਹਰਾ^{੧੦} ॥ ੧੧ ਕਿਆ ਆਰਾਧੇ ਜਿਹਵਾ ਇਕ ਤੂ ਅਬਿਨਾਸੀ ਅਪਰਪਰਾ^{੧੨} ॥
 ਜਿਸੁ ਮੇਲਹਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਆਪਿ ਤਿਸਕੇ ਸਭਿਕੁਲ ਤਰਾ ॥ ਸੇਵਕ ਸਭਿ ਕਰਦੇ ਸੇਵ
 ਦਰਿ ਨਾਨਕੁ ਜਨੁ ਤੇਰਾ ॥ ੫ ॥ * ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ ਗਹੜੜੜਾ^{੧੩} ਤ੍ਰਿਣਿ ਛਾਇਆ
 ਗਾਫਲ ਜਲਿਓਹੁ ਭਾਹਿ^{੧੪} ॥ ਜਿਨਾ ਭਾਗ ਮਥਾਹੜੈ^{੧੫} ਤਿਨ ^{੧੬}ਉਸਤਾਦ ਪਨਾਹਿ ॥
 ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਨਾਨਕ ਪੀਠਾ ਪਕਾ ਸਾਜਿਆ ਧਰਿਆ ਆਣਿ ਮਉਜੂਦੁ ॥ ਬਾਝਹੁ
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਆਪਣੇ ਬੈਠਾ ਝਾਕੁ ਦਰੂਦ^{੧੭} ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਨਾਨਕ ਭੁਸਰੀਆ^{੧੮}
 ਪਕਾਈਆ ਪਾਈਆ ਥਾਲੈ ਮਾਹਿ ॥ ਜਿਨੀ ਗੁਰੁ ਮਨਾਇਆ ਰਜਿ ਰਜਿ ਸੇਈ
 ਖਾਹਿ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਤੁਧੁ ਜਗ ਮਹਿ ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਆ ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਪਾਈਆ ॥
 ਏਕੁ ਮੰਦਰੁ ^{੧੯}ਪੰਚ ਚੋਰ ਹਹਿ ਨਿਤ ਕਰਹਿ ਬੁਰਿਆਈਆ ॥ ਦਸ ਨਾਰੀ^{੨੦} ਇਕੁ
 ਪੁਰਖੁ^{੨੧} ਕਰਿ ਦਸ ਸਾਦਿ ਲੁਭਾਈਆ ॥ ਏਨਿ ਮਾਇਆ ਮੋਹਣੀ ਮੋਹੀਆ ਨਿਤ
 ਫਿਰਹਿ ਭਰਮਾਈਆ ॥ ਹਾਠਾ^{੨੨} ਦੋਵੈ ਕੀਤੀਓ ਸਿਵ^{੨੩} ਸਕਤਿ^{੨੪}
 ਵਰਤਾਈਆ ॥ ਸਿਵ ਅਗੈ ਸਕਤੀ ਹਾਰਿਆ ਏਵੈ ਹਰਿ ਭਾਈਆ^{੨੫} ॥ ਇਕਿ
 ਵਿਚਹੁ^{੨੬} ਹੀ ਤੁਧੁ ਰਖਿਆ ਜੋ ਸਤ ਸੰਗਿ ਮਿਲਾਈਆ ॥ ਜਲ ਵਿਚਹੁ ਬਿੰਬੁ^{੨੭}
 ਉਠਾਲਿਓ ਜਲ ਮਾਹਿ ਸਮਾਈਆ ॥ ੬ ॥ † ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ ਆਗਾਹਾ ਕੂ ਤ੍ਰਾਪਿ
 ਪਿਛਾ ਫੇਰਿ ਨ ਮੁਹਡੜਾ ॥ ਨਾਨਕ ^{੨੮}ਸਿਝਿ ਇਵੇਹਾ ਵਾਰ ਬਹੁੜਿ ਨ ਹੋਵੀ
 ਜਨਮੜਾ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਸਜਣੁ ਮੈਡਾ ਚਾਈਆ^{੨੯} ^{੩੦}ਹਭ ਕਹੀ ਦਾ ਮਿਤੁ ॥ ਹਭੇ
 ਜਾਣਨਿ ਆਪਣਾ ^{੩੧}ਕਹੀ ਨ ਠਾਹੇ ਚਿਤੁ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਗੁਝੜਾ ਲਧਮੁ ਲਾਲੁ ਮਥੈ^{੩੨}
 ਹੀ ਪਰਗਟੁ ਬਿਆ ॥ ਸੋਈ ਸੁਹਾਵਾ ਥਾਨੁ ਜਿਥੈ ਪਿਰੀਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੂ ਵੁਠਿਆ^{੩੩} ॥
 ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜਾ ਤੂ ਮੇਰੈ ਵਲਿ ਹੈ ਤਾ ਕਿਆ ਮੁਹਛੰਦਾ^{੩੪} ॥ ਤੁਧੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਮੈਨੋ
 ਸਉਪਿਆ ਜਾ ਤੇਰਾ ਬੰਦਾ ॥ ਲਖਮੀ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵਈ ਖਾਇ ਖਰਚਿ ਰਹੰਦਾ ॥ ਲਖ
 ਚਉਰਾਸੀਹ ਮੇਦਨੀ^{੩੫} ਸਭ ਸੇਵ ਕਰੰਦਾ ॥ ਏਹ ਵੈਰੀ ਮਿਤੁ ਸਭਿ ਕੀਤਿਆ ਨਹ
 ਮੰਗਹਿ ਮੰਦਾ ॥ ਲੇਖਾ ਕੋਇ ਨ ਪੁਛਈ ਜਾ ਹਰਿ ਬਖਸੰਦਾ ॥ ਅਨੰਦੁ ਭਇਆ ਸੁਖੁ
 ਪਾਇਆ ਮਿਲਿ ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦਾ ॥ ਸਭੇ ਕਾਜ ਸਵਾਰਿਐ ਜਾ ਤੁਧੁ ਭਾਵੰਦਾ ॥ ੭ ॥
 ‡ ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ ^{੩੬}ਡੇਖਣ ਕੂ ਮੁਸਤਾਕੁ ਮੁਖੁ ਕਿਜੇਹਾ ਤਉ ਧਣੀ^{੩੭} ॥ ਫਿਰਦਾ

੧ ਚਿਹੋਕਣੀ ।
 ੨ ਕਦੇ ਰੁਤ ਆਵੇ, ਭਾਵ ਕਦ ਜਨਮ ਮਿਲੇਗਾ?
 ੩ ਰੇਖ=ਲੀਕ, ਚਿਹਨ ਚੜ੍ਹ ।
 ੪ [ਰੰਗ] ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੜੀ, ਵੇਸ਼, ਸੂਦਰ ਚਾਰ
 ਵਰਨ ਹਨ ।
 ੫ ਮਨੁਖ ।
 ੬ ਸਰੀਰ ।
 ੭ ਲਗਦਾ ।
 ੮ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ।
 ੯ ਹੋ ਰਚਨਹਾਰ !
 ੧੦ [ਨਰਸਿੰਘ ਅਵਤਾਰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
 ੧੧ ਇਕ ਜੀਭ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਅਰਾਧੇ ?
 ੧੨ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ।
 ੧੩ ਛਪਰ । ਛਪਰ ਘਾਹ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ।
 ੧੪ ਅਗ ਨਾਲ । "ਛਾਪਰੁ ਬਾਧਿ ਸਵਾਰੇ ਤ੍ਰਿਣ
 ਕੇ ਦੁਆਰੇ ਪਾਵਕੁ ਜਾਰੇ" (ਸਾਰਗ ਮ: ੫) ।
 ੧੫ ਮਥੇ ਤੇ ।
 ੧੬ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।
 ੧੭ [ਛਾ.] ਦੁਆ (ਜੋ ਕਿਸੇ ਪੁਰਖ ਤੇ ਰੋਟੀ ਛੇਟਾ
 ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ) । ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ
 ਰੋਟੀ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਜੇ ਪੀਰ ਦੀ ਮਿਹਰ
 ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮਨੁਖ ਪਿਆ ਝਾਕੇ ਕਿ
 ਕਦੇ ਦਰੁਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਤੇ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਨੂੰ
 ਮਿਲਦੀ ਹੈ ; ਪੀਰ ਦੀ ਮਿਹਰ ਬਿਨਾਂ ਇਹ

ਝਾਕ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਜਾਏਗੀ ।
 ੧੮ [ਭ੍ਰ-ਸ਼੍ਰਿਤਾ, ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਕਾਈ ਹੋਈ] ਰੋਟ,
 ਮੰਨ ।
 ੧੯ ਕਾਮਾਦਿਕ ਚੋਰ ।
 ੨੦ ਇੰਦ੍ਰੇ ।
 ੨੧ ਮਨ ਪੁਰਖ ।
 ੨੨ ਪਾਸੇ, ਤਰਫ਼ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੦੯੦, ਨੋਟ ੧ ।
 ੨੩ ਚੇਤਨ ਆਤਮਾ ।
 ੨੪ ਮਾਇਆ ।
 ੨੫ ਭਾਇਆ, ਚੰਗਾ ਲਗਾ ।
 ੨੬ ਮਾਇਆ ਵਿਚੋਂ ।
 ੨੭ ਬੁਲਬੁਲੇ ਰੂਪ ਜੀਵ-ਆਤਮਾ ।
 ੨੮ ਸਫਲ ਕਰ ਇਹ ਜਨਮ ।
 ੨੯ ਚਾ ਵਾਲਾ ।
 ੩੦ ਸਭ ਕਿਸੇ ਦਾ ।
 ੩੧ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਦੁਖਾਂਦਾ ।
 ੩੨ ਭਾਵ ਧੁਰੇਂ ਹੀ ।
 ੩੩ ਵਸਿਆ ।
 ੩੪ ਮੁਥਾਜੀ ।
 ੩੫ [ਸੰ. ਮੋਦਿਨੀ] ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਜੀਵ ।
 ੩੬ ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਹਾਂ, ਤੇਰਾ ਮੂੰਹ
 ਕੋਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ, ਹੋ ਮਾਲਕ !
 ੩੭ ਮਾਲਕ !

* ਡਖਣੇ: ਮਨੁਖ ਲਈ ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ ਡਿਗਣਾ ਬੜਾ ਸੌਖਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਹੀ ਪਨਾਹ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਬਚੀਦਾ ਹੈ । ਸਭ ਬਿਧਾਂ ਮਿਲ ਭੀ ਜਾਣ ਤਦ ਭੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੋਰਦਾ, ਜਦ ਤੋੜੀ ਗੁਰੂ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾ ਦੇਵੇ । ਪਉੜੀ: ਮਨੁਖ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਚੰਗੀਆਂ ਹੁਚੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਹਨ, ਉਥੇ ਮਾਇਆ ਵਲ ਲਿਜਾਣ ਵਾਲੀ ਹਉਮੈ ਭੀ ਪਾ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਭੀ ਮਨੁਖ ਬਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

† ਡਖਣੇ: ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਯਕੀਨ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਸਭ ਦਾ ਭਲਾ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਾ ਮਿਤਰ ਹੈ, ਉਹ ਖੁਦ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਹੈ । ਕੇਵਲ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੁਝੇ ਲਾਲ ਰੂਪ ਹਰੀ ਦੀ ਕਦਰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਵੇ । ਪਉੜੀ : ਜੇ ਮਨੁਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਸਭ ਕੋਈ ਉਸ ਦੇ ਭਲੇ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸਉਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

‡ ਡਖਣੇ : ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਦੁਖ ਹਨ । ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਮਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਬਚਾਉ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਦੀ ਚਾਹ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਪਾਪ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੰਬਦੇ ਹਨ ।

੧ ਕਿਤੈ ਹਾਲਿ ਜਾ ਡਿਠਮੁਤਾ ਮਨੁ ਧ੍ਰਾਪਿਆ ੨ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਦੁਖੀਆ ਦਰਦ
 ਘਣੇ ੩ ਵੇਦਨ ੪ ਜਾਣੇ ਤੂ ਧਣੀ ੫ ॥ ੬ ਜਾਣਾ ਲਖ ਭਵੇ ਪਿਰੀ ਡਿਖੰਦੇ ਤਾ ਜੀਵਸਾ ॥
 ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਢਹਦੀ ਜਾਇ ਕਰਾਰਿ ੭ ਵਹਣਿ ਵਹੰਦੇ ਮੈ ਡਿਠਿਆ ॥ ਸੇਈ ਰਹੇ
 ਅਮਾਣ ੮ ਜਿਨਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟਿਆ ੯ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜਿਸੁ ਜਨ ਤੇਰੀ ਭੁਖ ਹੈ
 ਤਿਸੁ ਦੁਖੁ ਨ ਵਿਆਪੈ ॥ ਜਿਨਿ ਜਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ੧੦ ਬੁਝਿਆ ਸੁ ੧੧ ਚਹੁ ਕੁੰਡੀ ਜਾਪੈ ੧੨ ॥
 ਜੋ ਨਰੁ ਉਸਕੀ ਸਰਣੀ ਪਰੈ ੧੩ ਤਿਸੁ ਕੰਬਹਿ ਪਾਪੈ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਮਲੁ
 ਉਤਰੈ ਗੁਰ ਧੂੜੀ ਨਾਪੈ ੧੪ ॥ ਜਿਨਿ ਹਰਿਭਾਣਾ ਮੰਨਿਆ ਤਿਸੁ ਸੋਗੁ ਨ ਸੰਤਾਪੈ ੧੫ ॥
 ਹਰਿਜੀਉ ਤੂ ਸਭਨਾ ਕਾ ਮਿਤੁ ਹੈ ੧੬ ਸਭਿ ਜਾਣਹਿ ਆਪੈ ॥ ਐਸੀ ਸੋਭਾ ਜਨੈ ਕੀ
 ਜੇਵਹੁ ਹਰਿਪਰਤਾਪੈ ॥ ੧੭ ਸਭ ਅੰਤਰਿ ਜਨ ਵਰਤਾਇਆ ਹਰਿ ਜਨ ਤੇ ਜਾਪੈ ੧੮ ॥
 * ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ ੧੯ ਜਿਨਾ ਪਿਛੈ ਹਉ ਗਈ ਸੇ ਮੈ ਪਿਛੈ ਭੀ ਰਵਿਆਸੁ ॥ ਜਿਨਾ
 ਕੀ ਮੈ ਆਸੜੀ ਤਿਨਾ ਮਹਿਜੀ ੨੦ ਆਸ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਗਿਲੀ ਗਿਲੀ ਰੋਡੜੀ ੨੦
 ਭਉਦੀ ੨੧ ਭਵਿ ਭਵਿ ਆਇ ॥ ਜੋ ਬੈਠੇ ਸੇ ਫਾਬਿਆ ਉਬਰੇ ੨੨ ਭਾਗ ਮਥਾਇ ੨੩ ॥
 ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਡਿਠਾ ੨੪ ਹਭ ਮਝਾਹਿ ਖਾਲੀ ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੀਐ ॥ ਤੈ ਸਖੀ ਭਾਗ
 ਮਥਾਹਿ ਜਿਨੀ ਮੇਰਾ ਸਜਣੁ ਰਾਵਿਆ ੨੫ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਹਉ ਢਾਢੀ ਦਰਿ ਗੁਣ
 ਗਾਵਦਾ ਜੇ ਹਰਿਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ੨੬ ਬਿਰਥਾਵਰੀ ਹੋਰ ਆਵੈ ਜਾਵੈ ॥ ਸੋ
 ਮੰਗਾ ਦਾਨੁ ਗੋਸਾਈਆ ੨੭ ਜਿਤੁ ਭੁਖ ਲਹਿ ਜਾਵੈ ॥ ਪ੍ਰਭਜੀਉ ਦੇਵਹੁ ਦਰਸਨੁ
 ਆਪਣਾ ਜਿਤੁ ਢਾਢੀ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈ ੨੮ ॥ ਅਰਦਾਸਿ ਸੁਣੀ ਦਾਤਾਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਢਾਢੀ ਕਉ
 ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਵੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਦੇਖਦਿਆ ਦੁਖ ਭੁਖ ਗਈ ਢਾਢੀ ਕਉ ੨੯ ਮੰਗਣੁ ਚਿਤਿ
 ਨ ਆਵੈ ॥ ਸਭੇ ਇਛਾ ਪੂਰੀਆ ਲਗਿ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਪਾਵੈ ੩੦ ॥ ਹਉ ਨਿਰਗੁਣ ਢਾਢੀ
 ਬਖਸਿਓਨੁ ਪ੍ਰਭਿ ਪੁਰਖਿ ਵੇਦਾਵੈ ੩੧ ॥ ੪ ॥ ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ ਜਾ ਛੁਟੇ ਤਾ ਖਾਕੁ
 ਤੂ ਸੁੰਢੀ ੩੨ ਕੰਤੁ ਨ ਜਾਣਹੀ ॥ ਦੁਰਜਨ ਸੇਤੀ ਨੇਹੁ ਤੂ ੩੩ ਕੈ ਗੁਣਿ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਮਾਣਹੀ ॥
 ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਬਿਨੁ ਘੜੀ ਨ ਜੀਵਣਾ ਵਿਸਰੇ ਸਰੈ ਨ ਬਿੰਦ ੩੪ ॥ ਤਿਸੁ
 ਸਿਉ ਕਿਉ ਮਨ ਰੁਸੀਐ ੩੫ ਜਿਸਹਿ ਹਮਾਰੀ ਚਿੰਦ ੩੬ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਰਤੇ ਰੰਗਿ ੩੭
 ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੈ ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਤਿ ਗੁਲਾਲੁ ੩੮ ॥ ਨਾਨਕ ਵੀਣੁ ਨਾਵੈ ਆਲੂਦਿਆ ੩੯
 ਜਿਤੀ ਹੋਰੁ ਖਿਆਲੁ ॥ ੩ ॥ ਪਵੜੀ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਜਾ ਤੂ ਮੇਰਾ ਮਿਤੁ ਹੈ ਤਾ ਕਿਆ ਮੈ
 ਕਾੜਾ ੪੦ ॥ ਜਿਨੀ ਠਗੀ ੪੧ ਜਗੁ ਠਗਿਆ ਸੇ ਤੁਧੁ ਮਾਰਿ ਨਿਵਾੜਾ ੪੨ ॥ ਗੁਰਿ
 ਭਉਜਲੁ ੪੩ ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਇਆ ਜਿਤਾ ਪਾਵਾੜਾ ੪੪ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਸਭਿ ਰਸ ਭੋਗਦਾ
 ਵਡਾ ਆਖਾੜਾ ੪੫ ॥ ਸਭਿ ਇੰਦ੍ਰੀਆ ਵਸਿ ਕਰਿ ਦਿਤੀਓ ੪੬ ਸਤਵੰਤਾ ਸਾੜਾ ੪੭ ਜਿਤੁ

੧ ਕਿਸ ਹਾਲ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਸੀ, ਭਾਵ ਬੁਰੇ
 ਹਾਲ ਫਿਰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਜਦ ਤੇਨੂੰ ਡਿਠਾ, ਤਾਂ
 ਦਿਲ ਹਾੜੀ ਹੋ ਗਿਆ ।
 ੨ ਰਜਿਆ, ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਇਆ ।
 ੩ ਬਹੁਤ ।
 ੪ [ਵੇਦਨਾ] ਪੀੜ ।
 ੫ [ਸਿੰਧੀ] ਹੋ ਮਾਲਕ !
 ੬ ਮੈਂ ਭਾਵੇਂ ਲਖ ਇਲਾਜ ਜਾਣਾਂ, ਪਰ ਮੈਂ ਤਦ
 ਹੀ ਜੀਵਸਾਂ ਜੋ ਆਪ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਂ ।
 ੭ ਕਿਨਾਰਾ (ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਨਦੀ ਦਾ) ।
 ੮ [ਅ. ਅਮਾਨ=ਰਖਿਆ] ਸੁਰਖਿਅਤ. ਸਹੀ
 ਸਲਾਮਤ, ਬਚੇ ਹੋਏ ।
 ੯ ਛੋਟਾ ਲੰਕੇ ਮਿਲੇ ।
 ੧੦ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੧੧ ਚੁਤਰਫ਼ੀ, ਹਰ ਪਾਸੇ ।
 ੧੨ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੩ ਪਾਪ ਉਸ ਤੋਂ ਕੰਬਦੇ ਹਨ ।
 ੧੪ ਨ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੫ ਸਤਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੬ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ ।
 ੧੭ ਸਭਨਾਂ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਜਨ ਨੂੰ ਵਰਤਾਂਦਾ ਹੈ,
 ਭਾਵ ਉਘਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਰੀ ਆਪਣੇ
 ਜਨਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪ ਜਾਣਿਆ
 ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
 ੧੮ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਗਰ ਮੈਂ ਕੁਝ ਲੈਣ ਲਈ ਗਈ, ਉਹ
 ਮੇਰੇ ਪਿਛੇ ਗਏ, ਭਾਵ ਸਭ ਆਪ ਮੰਗਣਹਾਰ
 ਹਨ, ਦੇਣ ਜੋਗਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਹਵਿਆਸੂ
 [ਰਮਣ ਤੋਂ] ਫਿਰਦੇ ਰਹੇ ।
 ੧੯ [ਸਿੰਧੀ] ਮੋਰੀ ।
 ੨੦ ਗੁੜ ਦੀ ਰੋੜੀ, ਭਾਵ ਮਾਇਆ ।
 ੨੧ ਉਡਦੀ ੨ ਮਖੀ, ਭਾਵ ਜੋਵ ।

੨੨ ਬਚ ਗਏ ।
 ੨੩ ਮਥੇ ਤੇ ।
 ੨੪ ਸਭ ਵਿਚ ।
 ੨੫ ਭੋਗਿਆ, ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣਿਆ ।
 ੨੬ ਬਿਰ ਬਾਵ ਵਾਲਾ, ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ।
 ੨੭ ਹੋ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਹਰੀ !
 ੨੮ ਰੱਜ ਜਾਵੇ ।
 ੨੯ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਮੰਗਣ ਦਾ ਖਿਆਲ
 ਹੀ ਭੁਲ ਗਿਆ ।
 ੩੦ ਚਰਨੀਂ ।
 ੩੧ ਨਿਰਮਾਣ । ਮੈਨੂੰ ਨਿਰਗੁਣ, ਨਿਰਮਾਣ ਦਾਦੀ
 ਨੂੰ ਪ੍ਰਭ-ਪੁਰਖ (ਸਮੂਖ ਮਾਲਕ) ਨੇ ਬਖਸ਼ਿਆ ।
 ੩੨ ਹੋ ਸੁੰਦਰੀ ਦੇਹ !
 ੩੩ ਕਿਹੜੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਮਾਣ
 ਸਕਦੀ ਹੈਂ, (ਜਦ ਤੇਰਾ ਪਿਆਰ ਮਾੜੇ ਪੁਰਸ਼
 ਨਾਲ ਹੈ) ?
 ੩੪ ਰਤਾ ਵੀ । ਵਿਸਰਿਆਂ ਰਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੁਜ
 ਆਵੀਦਾ । ੩੫ ਦੁਸੀਏ ।
 ੩੬ ਚਿੰਤਾ, ਫਿਕਰ ।
 ੩੭ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ।
 ੩੮ [ਗੁਲੇ ਲਾਲਾ ਵਰਗਾ] ਗੂੜ੍ਹਾ ਲਾਲ ।
 ੩੯ [ਫਾ. ਆਲੂਦਾ] ਮਲੀਨ ।
 ੪੦ ਝੋਰਾ ।
 ੪੧ ਕਾਮਾਦਿਕ ਠੱਗਾਂ ਨੇ ।
 ੪੨ [ਨਿਵਾਰੇ] ਦੂਰ ਕੀਤੇ ।
 ੪੩ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ।
 ੪੪ ਪਵਾੜੇ । ਝਗੜੇ ਜਿਤ ਲਏ ।
 ੪੫ ਸੰਸਾਰ ਅਖਾੜਾ ।
 ੪੬ ਸਤਵੰਤ ਅਸਾੜਾ । ਜਦ ਸਤ-ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ
 ਸਾਡਾ ਹੋ ਗਿਆ ।
 ੪੭ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਈਦਾ ਹੈ ।

* ਡਖਣੇ : ਸੰਸਾਰ ਆਰਾ ਆਪ ਮੰਗਣਹਾਰ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੀ ਆਸ ਪੂਰੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ
 ਸੰਸਾਰ ਲਾਲਚ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਪਰ ਹਰੀ ਭੀ ਇਸੇ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ । ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਦੇਖਦੇ
 ਹਨ । ਪਉੜੀ : ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ
 ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਲਾਲਚ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਸਦੀਵੀ ਰਜੇਵਾਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

† ਡਖਣੇ : ਦ੍ਰਿੜ ਭਾਵ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਹਰੀ-ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਘਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ।
 ਪਉੜੀ : ਹਰੀ-ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਦੁਖ ਤੇ ਪਾਪ ਸਾਰੇ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਦਿਲ ਰਖਣ ਨਾਲ
 ਅੰਦਰਲੀ ਖਿਚੋਤਾਣ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ।

ਲਾਈਅਨਿ ਤਿਤੈ ਲਗਦੀਆ ਨਹ ਖਿਜੋਤਾੜਾ^੧ ਜੋ ਇਛੀ ਸੋ ਫਲੁ ਪਾਇਦਾ^੨ ਗੁਰਿ
 ਅੰਦਰਿ ਵਾੜਾ ॥ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਤੁਠਾ ਭਾਇਰਹੁ^੩ ਹਰਿ ਵਸਦਾ ਨੇੜਾ ॥ ੧੦ ॥ * ਡਖਣੇ
 ਮਃ ੫ ॥ ਜਾ ਮੂੰ^੪ ਆਵਹਿ ਚਿਤਿ ਤੂ ਤਾ^੫ ਹਭੇ ਸੁਖ ਲਹਾਉ ॥ ਨਾਨਕ ਮਨ ਹੀ ਮੰਝਿ^੬
 ਰੰਗਾਵਲਾ^੭ ਪਿਰੀ ਤਹਿਜਾ^੮ ਨਾਉ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਕਪੜ ਭੋਗ ਵਿਕਾਰ ਏ ਹਭੇ
 ਹੀ ਛਾਰ^੯ ॥ ਖਾਕੁ^{੧੦} ਲੋੜੇਦਾ ਤੰਨਿਖੇ^{੧੧} ਜੋ ਰਤੇ ਦੀਦਾਰ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਕਿਆ
 ਤਕਹਿ^{੧੨} ਬਿਆ ਪਾਸ^{੧੩} ਕਰਿ ਹੀਅੜੇ ਹਿਕੁ ਅਧਾਰੁ ॥ ਬੀਉ^{੧੪} ਸੰਤਨ ਕੀ ਰੇਣੁ
 ਜਿਤੁ ਲਭੀ ਸੁਖ ਦਾਤਾਰੁ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ^{੧੫} ਹਰਿ ਜੀਉ ਨ ਪਾਈਐ
 ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮਨੂਆ ਨ ਲਗ^{੧੬} ॥ ਧਰਮੁ ਧੀਰਾ^{੧੭} ਕਲਿਅੰਦਰੇ ਇਹੁ ਪਾਪੀ
 ਮੂਲਿ ਨ ਤਰੈ^{੧੮} ॥ ^{੧੯}ਅਹਿਕਰੁ ਕਰੇ ਸੁ ਅਹਿਕਰੁ ਪਾਏ ਇਕ ਘੜੀ ਮੁਹਤੁ ਨ ਲਗੈ ॥
 ਚਾਰੇ ਜੁਗ ਮੈ ਸੋਧਿਆ ਵਿਣੁ ਸੰਗਤਿ ਅਹੰਕਾਰੁ ਨ ਭਰੈ^{੨੦} ॥ ਹਉਮੈ ਮੂਲਿ ਨ
 ਛੁਟਈ ਵਿਣੁ ਸਾਧੂ ਸਤ ਸੰਗੈ ॥ ਤਿਚਰੁ ਬਾਹ^{੨੧} ਨ ਪਾਵਈ ਜਿਚਰੁ ਸਾਹਿਬ ਸਿਉ
^{੨੨}ਮਨ ਭੰਗੈ ॥ ਜਿਨਿ ਜਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ^{੨੩} ਸੇਵਿਆ ਤਿਸੁ ਘਰਿ ਦੀਬਾਣੁ^{੨੪} ਅਭਰੈ^{੨੫} ॥
 ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਣੀ ਲਗੈ ॥ ੧੧ ॥ † ਡਖਣੇ
 ਮਃ ੫ ॥ ^{੨੬}ਲੋੜੀਦੇ ਹਤ ਜਾਇ ਸੋ ਮੀਰਾ ਮੀਰੰਨ ਸਿਰਿ ॥ ^{੨੭}ਹਨ ਮੰਝਾਹੂ ਸੋ ਧਣੀ
 ਚਉਦੇ^{੨੮} ਮੁਖਿ ਅਲਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ^{੨੯}ਮਾਣਿਕੂ ਮੋਹਿ ਮਾਉ ਡਿੰਨਾ ਧਣੀ ਅਪਾਹਿ ॥
 ਹਿਆਉ^{੩੦} ਮਹਿਜਾ ਠੰਢਾ ਮੁਖਹੁ ਸਚੁ ਅਲਾਇ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਮੂ ਬੀਆਉ^{੩੧} ਸੇਜ
 ਨੈਣਾ ਪਿਰੀ ਵਿਛਾਵਣਾ ॥ ਜੇ ਡੇਖੈ ਹਿਕ ਵਾਰ ਤਾ ਸੁਖ ਕੀਮਾਹੂ^{੩੨} ਬਾਹਰੇ ॥ ੩ ॥
 ਪਉੜੀ ॥ ਮਨੁ ਲੋਚੈ ਹਰਿ ਮਿਲਣ ਕਉ ਕਿਉ ਦਰਸਨੁ ਪਾਈਆ ॥ ਮੈ ਲਖ
 ਵਿੜਤੇ^{੩੩} ਸਾਹਿਬਾ ਜੇ ਬੰਦ^{੩੪} ਬੁਲਾਈਆ ॥ ਮੈ ਚਾਰੇ ਕੰਡਾ ਭਾਲੀਆ ਤੁਧੁ ਜੇਵਡੁ ਨ
 ਸਾਈਆ ॥ ਮੈ ਦਸਿਹੁ ਮਾਰਗੁ ਸੰਤਹੋ ਕਿਉ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਈਆ ॥ ਮਨੁ ਅਰਪਿਹੁ
 ਹਉਮੈ ਤਜਹੁ^{੩੫} ਇਤੁ ਪੰਥਿ ਜੁਲਾਈਆ ॥ ਨਿਤ ਸੇਵਿਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਆਪਣਾ
 ਸਤ ਸੰਗਿ ਮਿਲਾਈਆ ॥ ਸਭੇ ਆਸਾ ਪੂਰੀਆ ਗੁਰ ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਈਆ ॥
 ਤੁਧੁ ਜੇਵਡੁ ਹੋਰੁ ਨ ਸੁਝਈ ਮੇਰੇ ਮਿਤ੍ਰ ਗੁੱਸਾਈਆ^{੩੬} ॥ ੧੨ ॥ ‡ ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥
^{੩੭}ਮੂ ਬੀਆਉ ਤਖਤੁ ਪਿਰੀ ਮਹਿ ਜੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ॥ ^{੩੮}ਪਾਵ ਮਿਲਾਵੇ ਕੋਲਿ
 ਕਵਲ ਜਿਵੈ ਬਿਗਸਾਵਦੋ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ^{੩੯}ਪਿਰੀਆ ਸੰਦੜੀ ਭੁਖ ਮੂ ਲਾਵਣ
 ਬੀ ਵਿਥਰਾ ॥ ^{੪੦}ਜਾਣੁ ਮਿਠਾਈ ਇਖ ਬੇਈ ਪੀੜੇ ਨਾ ਹੁਟੈ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ^{੪੧}ਠਗਾ
 ਨੀਹੁਮ ਤੋੜਿ ਜਾਣੁ ਗੰਧੂਬਾ ਨਗਰੀ ॥ ਸੁਖ ਘਟਾਉ^{੪੨} ਭੂਇ^{੪੩} ਇਸੁ ਪੰਧਾਣੁ
 ਘਰ ਘਣੇ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ^{੪੪}ਅਕਲ ਕਲਾ ਨਹ ਪਾਈਐ ਪ੍ਰਭੂ ਅਲਖ^{੪੬}

੧ ਖਿਚੋਤਾਣ, ਕਸ਼ਮਕਸ਼। ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਹੁਣ ਸੰਤੋਖ
 ਵਿਚ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ।
 ੨ ਗੁਰੂ ਨੇ ਅੰਦਰਮੁਖੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।
 ੩ ਹੋ ਭਾਈਓ !
 ੪ ਮੰਨੂੰ।
 ੫ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।
 ੬ ਵਿਚ।
 ੭ ਸੁੰਦਰ।
 ੮ [ਸੁਧੀ] ਤੇਰਾ।
 ੯ ਸੁਆਹ।
 ੧੦ ਚਰਨ-ਪੂੜੀ।
 ੧੧ ਤਿੰਨਾਂ ਦੀ।
 ੧੨ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ।
 ੧੩ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਕੋ ਆਸਰਾ ਬਣਾ।
 ੧੪ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੋ ਜਾ।
 ੧੫ ਭਾਗਾਂ।
 ੧੬ ਟਿਕਦਾ।
 ੧੭ ਧੀਰਜ ਵਾਲਾ, ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਕਲ-
 ਜੁਗ ਵਿਚ ਧਰਮ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
 ੧੮ ਨਿਭਦਾ।
 ੧੯ ਅੰਸ ਹਥ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅੰਸ ਹਥ ਫਲ ਪਾਂਦਾ
 ਹੈ। ਸਜ਼ਾ ਪਾਉਣ ਵਿਚ ਇਕ ਘੜੀ ਅਧੀ
 ਘੜੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ।
 ੨੦ ਭਜਦਾ, ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ।
 ੨੧ ਟਿਕਾਣਾ।
 ੨੨ ਮਨ ਟੁਟਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਬੇਮੁਖ ਹੈ।
 ੨੩ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
 ੨੪ ਆਸਰਾ।
 ੨੫ ਅਤੁਟ। ਅਤੁਟ ਆਸਰਾ।
 ੨੬ ਢੁੰਢਦਾ ਹਾਂ ਸਭ ਥਾਂ ਉਸ ਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਹ ਹਰੀ
 ਨੂੰ।
 ੨੭ ਉਹ ਅੰਦਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹ
 ਕੇ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਅੰਦਰੋਂ ਵਾਜਾਂ ਮਾਰ
 ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਸੁਣਦੇ ਨਹੀਂ। ਦੇਖੋ
 ਪੰ. ੮੯੭, ਨੋਟ ੧੦।
 ੨੮ ਬੋਲਦਾ।

੨੯ ਹੇ ਮਾਂ ! ਉਸ ਮਾਲਕ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਮੰਨੂੰ ਨਾਮ
 ਮਾਣਕ ਦਿਤਾ ਹੈ।
 ੩੦ ਹਿਰਦਾ। ਮੇਰਾ ਹਿਰਦਾ ਠੰਢਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ,
 ਉਸ ਸਚੇ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਕੇ।
 ੩੧ ਹੋਵਾਂ। ਮੈਂ ਆਪ ਸੋਜ (ਸੰਜਾ) ਹੋ ਜਾਵਾਂ ਤੇ
 ਨੱਟਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਵਿਛੋਣਾ ਬਣਾਵਾਂ।
 ੩੨ ਕੀਮਤ ਤੋਂ। ਸੁਖ ਕੀਮਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ
 ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਬੇਅੰਤ ਸੁਖ।
 ੩੩ ਵਿਆੜ ਲਿਤੇ, ਹਿਸਾਬ ਵਿਚ ਮੁਜਰਾਈ ਲਏ।
 ਮੈਂ ਲਖ ਵੇਟੇ।
 ੩੪ ਇਕ ਰਤਾ ਵੀ।
 ੩੫ ਇਸ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚਲਾਂ। ਜੁਲਾਈਆ=ਜੁਲਾਂ,
 ਚੱਲਾਂ।
 ੩੬ ਪਿਥਵੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਰੀ !
 ੩੭ ਮੈਂ ਤਖਤ ਹੋ ਜਾਵਾਂ, ਮੇਰਾ ਪਿਆਰਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ
 ਹੋਵੇ (ਉਸ ਉੱਤੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲਾ)।
 ੩੮ ਜਦ ਚਰਨ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਛੁਹਾਵੇ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਵਲ
 ਵਾਂਗ ਖਿੜ ਜਾਵਾਂ।
 ੩੯ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਭੁਖ ਹੋਵੇ ਤੇ ਮੈਂ ਸਲੂਣਾ ਹੋ ਕੇ
 ਅਗੇ ਵਿਥਰਾਂ (ਪਈ ਹੋਵਾਂ)।
 ੪੦ ਤੂੰ ਇਹ ਜਾਣ ਲੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਥੇ (ਗੰਨੇ) ਦੀ
 ਮਿਠਾਸ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਮੁੜ ੨ ਪੀੜੇ ਤਾਂ ਭੀ ਨਾ
 ਹੁਟੇ (ਬਰੇ)।
 ੪੧ ਕਾਮਾਦਿਕ ਠਗਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਤੋੜ, ਜਗਤ ਨੂੰ
 ਗੰਧਰਬ ਨਗਰ (ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਦੇ
 ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਦਿਸਣ ਵਾਲਾ ਨਗਰ, ਭਾਵ
 ਛਲਾਵਾ) ਸਮਝ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੦੩, ਨੋਟ ੩।
 ੪੨ ਘੜੀਆਂ।
 ੪੩ ਦੇ। ਦੇ ਘੜੀਆਂ।
 ੪੪ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਲਈ ਕਈ ਜੂਨਾਂ ਰੂਪ ਘਰ ਹਨ।
 ੪੫ ਪ੍ਰਭ ਅਕਲ ਕਲਾ (ਭਾਵ ਚੰਗੇ ਤੇ ਚੰਗੇ ਹੁਨਰ)
 ਨਾਲ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਤਾਂ ਅਲਖ
 ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੧੪, ਫੁਟ ਨੋਟ ੧।
 'ਅਕਲਿ', ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਸਮਝ ਹੈ,
 ਸਿਹਾਰੀ-ਅੰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
 ੪੬ ਜੇ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

* ਡਖਣੇ : ਹਰੀ ਭੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਸਭ ਸੁਖ ਹਨ ; ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਸੁਖ ਨਹੀਂ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ
 ਚਰਨ-ਪੂੜ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹਰੀ ਮਿਲ ਪਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਉੜੀ : ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ
 ਮਨੁਖ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਦਾ ਸ਼ਿਆਲ ਟਿਕਦਾ ਹੈ।

† ਡਖਣੇ : ਹਰੀ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ ; ਕੇਵਲ ਦਿਲ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਉੜੀ : ਸਤ-ਸੰਗ
 ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਲਈ ਚਾਅ ਪੈਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਦੇ ੨ ਉਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ
 ਜਾਈਦਾ ਹੈ।

‡ ਡਖਣੇ : ਹਰੀ-ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਤਾਂਘ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਪਉੜੀ : ਹੁਨਰ, ਭੋਖ, ਪਾਠ, ਕਰਮ-ਕਾਂਡ
 ਆਦਿ ਨਾਲ ਅਲਖ ਹਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਉਹ ਮਿਲਦਾ ਸਚੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਉੱਤੇ ਚਲਣ ਨਾਲ ਹੈ।

ਅਲੇਖੰ^੧॥ ਖਟੁ ਦਰਸਨ ਕ੍ਰਮਤੇ ਫਿਰਹਿ ਨਰ ਮਿਲੀਐ ਭੇਖੰ^੨॥ ^੩ਵਰਤ ਕਰਹਿ
 ਚੰਦ੍ਰਾਇਣਾ ਸੇ ਕਿਤੇ ਨ ਲੇਖੰ॥ ਬੇਦ ਪੜਹਿ ਸੰਪੂਰਨਾ ਤਤੁ ਸਾਰ ਨ ਪੇਖੰ^੪॥
 ਤਿਲਕੁ ਕਢਹਿ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਿ ਅੰਤਰਿ ਕਾਲੇਖੰ^੫॥ ਭੇਖੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨ ਲਭਈ ਵਿਣੁ
 ਸਚੀ ਸਿਖੰ^੬॥ ਭੂਲਾ ਮਾਰਗਿ ਸੋ ਪਵੇ ਯਜਿਸੁ ਧੁਰਿ ਮਸਤਕਿ ਲੇਖੰ॥ ਤਿਨਿ ਜਨਮੁ
 ਸਵਾਰਿਆ ਆਪਣਾ ਜਿਨਿ ਰੁਤੁ ਅਖੀ ਦੇਖੰ॥ ੧੩॥ * ਡਖਣੇ ਮਃ ੫॥ ਸੋ
 ਨਿਵਾਹੁੰ ਗਡਿ^{੧੦} ਜੋ ਚਲਾਉ ਨ ਥੀਐ^{੧੧}॥ ਕਾਰ ਕੁੜਾਵੀ^{੧੨} ਛਡਿ ^{੧੩}ਸੰਮਲੁ ਸਚੁ
 ਧਣੀ॥ ੧॥ ਮਃ ੫॥ ਹਭ ਸਮਾਣੀ ਜੋਤਿ ^{੧੪}ਜਿਉ ਜਲ ਘਟਾਉ ਚੰਦ੍ਰਮਾ॥
^{੧੫}ਪਰਗਟੁ ਥੀਆ ਆਪਿ ਨਾਨਕ ਮਸਤਕਿ ਲਿਖਿਆ॥ ੨॥ ਮਃ ੫॥ ਮੁਖ ਸੁਹਾਵੇ
 ਨਾਮੁ ਚਉ^{੧੬} ਆਠਪਹਰ ਗੁਣ ਗਾਉ॥ ਨਾਨਕ ਦਰਗਹ ਮੰਨੀਅਹਿ ਮਿਲੀ
 ਨਿਬਾਵੇ ਥਾਉ॥ ੩॥ ਪਉੜੀ॥ ਬਾਹਰ ਭੇਖਿ ਨ ਪਾਈਐ ਪ੍ਰਭੂ ਅੰਤਰਜਾਮੀ^{੧੭}॥
 ਇਕਸੁ ਹਰਿਜੀਉ ਬਾਹਰੀ^{੧੮} ਸਭ ਫਿਰੈ ਨਿਕਾਮੀ^{੧੯}॥ ਮਨੁ ਰਤਾ ਕੁਟੰਬ ਸਿਉ
 ਨਿਤ ^{੨੦}ਗਰਬਿ ਫਿਰਾਮੀ॥ ਫਿਰਹਿ ਗੁਮਾਨੀ ਜਗ ਮਹਿ ਕਿਆ ਗਰਬਹਿ
 ਦਾਮੀ^{੨੧}॥ ਚਲਦਿਆ ਨਾਲਿ ਨ ਚਲਈ ^{੨੨}ਖਿਨ ਜਾਇ ਬਿਲਾਮੀ॥ ^{੨੩}ਬਿਚਰਦੇ
 ਫਿਰਹਿ ਸੰਸਾਰ ਮਹਿ ਹਰਿ ਜੀ ਹੁਕਾਮੀ॥ ^{੨੪}ਕਰਮੁ ਖੁਲਾ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿ
 ਮਿਲਿਆ ਸੁਆਮੀ॥ ਜੋ ਜਨੁ ਹਰਿ ਕਾ ਸੇਵਕੋ ਹਰਿ ਤਿਸ ਕੀ ਕਾਮੀ^{੨੫}॥ ੧੪॥
 † ਡਖਣੇ ਮਃ ੫॥ ^{੨੬}ਮੁਖਹੁ ਅਲਾਏ ਹਭ ਮਰਣੁ ਪਛਾਣੈ ਕੋਇ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨਾ
 ਖਾਕੁ^{੨੭} ਜਿਨਾ ਯਕੀਨਾ ਹਿਕ ਸਿਉ॥ ੧॥ ਮਃ ੫॥ ^{੨੮}ਜਾਣੁ ਵਸੰਦੇ ਮੰਝਿ^{੨੯} ਪਛਾਣੁ
^{੩੦}ਕੋ ਹੇਕੜੇ॥ ^{੩੧}ਤੈ ਤਨਿ ਪੜਦਾ ਨਾਹਿ ਨਾਨਕ ਜੈ ਗੁਰੁ ਭੇਟਿਆ॥ ੨॥ ਮਃ ੫॥
 ਮਤੜੀ ਕਾਂਢਕੁ^{੩੨} ਆਹ^{੩੩} ਪਾਵਧੋਵੰਦੋ ਪੀਵਸਾ॥ ਮੂ ਤਨਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਅਥਾਹ ^{੩੪}ਪਸਣ
 ਕੂ ਸਚਾ ਧਣੀ॥ ੩॥ ਪਉੜੀ॥ ਨਿਰਭਉ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਨਾਲਿ ਮਾਇਆ ਰਚਾ॥
 ਆਵੈ ਜਾਇ ਭਵਾਈਐ ਬਹੁ ਜੋਨੀ ਨਚਾ^{੩੫}॥ ਬਚਨੁ ਕਰੇ ਤੈ ਖਿਸਕਿ ਜਾਇ ਢੋਲੇ
 ਸਭੁ ਕਚਾ॥ ਅੰਦਰਹੁ ਬੋਥਾ ਕੂੜਿਆਰੁ ਕੂੜੀ ਸਭ ਖਚਾ^{੩੬}॥ ਵੈਰੁ ਕਰੇ ਨਿਰਵੈਰ
 ਨਾਲਿ ਝੂਠੇ ਲਾਲਚਾ॥ ਮਾਰਿਆ ਸਚੈ ਪਾਤਿਸਾਹਿ ਵੇਖਿ ^{੩੭}ਧੁਰਿ ਕਰਮਚਾ॥
 ਜਮਦੂਤੀ ਹੈ ਹੇਰਿਆ^{੩੮} ਦੁਖ ਹੀ ਮਹਿ ਪਚਾ^{੩੯}॥ ਹੋਆ ਭੁਪਾਵਸੁ^{੪੦} ਧਰਮ ਕਾ
 ਨਾਨਕ ਦਰਿ ਸਚਾ॥ ੧५॥ ‡ ਡਖਣੇ ਮਃ ੫॥ ਪਰਭਾਤੇ ਪ੍ਰਭ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਗੁਰ ਕੇ
 ਚਰਣ ਧਿਆਇ॥ ਮਨਮ ਮਰਣ ਮਲੁ ਉਤਰੈ ਸਚੈ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਇ॥ ੧॥ ਮਃ ੫॥
^{੪੧}ਦੇਹ ਅੰਧਾਰੀ ਅੰਧੁ ਸੁੰਵੀ ਨਾਮ ਵਿਹੁਣੀਆ॥ ਨਾਨਕ ਸਫਲ ਜਨੰਮੁ ਜੈ ਘਟਿ
 ਵਠਾ ਸਚੁ ਧਣੀ॥ ੨॥ ਮਃ ੫॥ ਲੋਇਣ ਲੋਈ^{੪੨} ਡਿਠ ਪਿਆਸ ਨ ਬੁਝੈ ਮੂ ਘਣੀ॥

੧ ਗਿਣਤੀਆਂ ਤੇ ਹਦਬੰਦੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਬੇਅੰਤ ।
 ੨ ਛੇ ਛੇਖਾਂ ਵਾਲੇ ਨਾਥ ਆਦਿ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ।
 ੩ ਛੇਖਾਂ ਦੁਆਰਾ ।
 ੪ ਜਿਹੜੇ ਚੰਦਰਮਾ ਸੰਬੰਧੀ ਵਰਤ ਰਖਦੇ ਹਨ ।
 ੫ ਵੇਖਦੇ । ਅਸਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਲਭ ਸਕਦੇ ।
 ੬ ਕਾਲਖ ।
 ੭ ਸਿਖਿਆ ।
 ੮ ਜਿਸ ਦੇ ਮਥੇ ਤੇ ਪੁਰ ਹਜ਼ੂਰੀ ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਿਖੀ ਹੈ ।
 ੯ ਨਿਭਣ ਵਾਲਾ ।
 ੧੦ ਇਸਥਿਤ ਕਰ ।
 ੧੧ ਹੁੰਦਾ ।
 ੧੨ ਕੁੜੀ ।
 ੧੩ ਯਾਦ ਕਰ ਸਚੇ ਧਣੀ (ਮਾਲਕ) ਨੂੰ ।
 ੧੪ ਜਿਵੇਂ ਜਲ ਦੇ ਘੜਿਆਂ ਵਿਚ ਚੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੧੫ ਪਰ ਪਰਗਟ ਉਸ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮਥੇ ਤੇ ਭਾਗ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।
 ੧੬ [ਸਿੰਧੀ] ਉਚਾਰਨ ਕਰ. ਸਿਮਰ ।
 ੧੭ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ।
 ੧੮ ਬਿਨਾਂ ।
 ੧੯ ਨਿਕੰਮੀ ।
 ੨੦ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ।
 ੨੧ ਦਮਾਂ (ਧਨ) ਵਾਲੇ ।
 ੨੨ ਖਿਨ ਬਿਲਮ (ਬੇੜੇ ਸਮੇਂ) ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
 ੨੩ ਉਸ ਹਰੀ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਮੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ।
 ੨੪ ਭਾਗ ਉਂਦੇ ਹੋਇਆ ।

੨੫ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ।
 ੨੬ ਮੂੰਹੋਂ ਸਭ ਕੋਈ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੭ ਚਰਨ-ਪੁੜੀ ।
 ੨੮ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹਰੀ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਹੈ ।
 ੨੯ ਵਿਚ, ਅੰਦਰ ।
 ੩੦ ਕੋਈ ਇਕ । ਇਹ ਗਲ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਬੁਝਦਾ ਹੈ ।
 ੩੧ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਵਿਥ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ।
 ੩੨ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਉਪਦੇਸ਼ਕ । ਜੇ ਰੱਬ ਸੰਬੰਧੀ ਮਤ ਦੇਵੇ ਉਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪੀਵਾਂ ।
 ੩੩ ਹੈ । ੩੪ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ।
 ੩੫ ਨਚਦਾ ਹੈ ।
 ੩੬ ਕੰਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ।
 ੩੭ ਧੁਰ ਕਰਮ । ਧੁਰੇਂ ਹੀ ਐਸੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੇਖ ਕੇ ਸਤੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ।
 ੩੮ ਦੁਖ ਦਿਤਾ ।
 ੩੯ ਸਜ਼ਿਆ ।
 ੪੦ ਨਿਆਉਂ ।
 ੪੧ ਨਾਮ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦੇਹੀ ਹਨੇਰੀ ਅੰਨ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਉਸ ਦਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸਚਾ ਮਾਲਕ ਵਸਦਾ ਹੈ ।
 ੪੨ ਜੋਤਿ । ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੀ ਜੋਤਿ ਸਾਰੇ ਵੇਖੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਪਿਆਸ ਇਤਨੀ ਵਧ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਬੁਝਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਦੇਖੋ ਇਹੋ ਡਖਣਾ ਵਡਹੰਸ ਮ: ੫ ਦੇ ਦੂਜੇ ਛੰਤ ਦਾ ਸਲੋਕ ਕਰਕੇ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਪੰਨਾ ੫੭੭, ਨੋਟ ੧੯ ।

* ਡਖਣੇ : ਤੇਜ਼ ਨਿਭਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਹੀ ਮੰਨ, ਜੋ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਭਲਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਛੇਖ ਜਾਂ ਧਨ-ਕੁਟੰਬ ਦਾ ਗੁਮਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨੁਖ ਕਰਾਹੇ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਭਟਕਣਾ ਮੁਕਦੀ ਤੇ ਇਕ ਹਰੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਲਗੀਂਦਾ ਹੈ ।

† ਡਖਣੇ : ਹਰੀ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਗਲ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਬੁਝਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਗਲ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਕਰਕੇ ਮਨੁਖ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਾ ਪਛਾਣਦਾ ਹੋਇਆ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਤਰਾਂ ਤਰਾਂ ਦੇ ਔਗਣਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

‡ ਡਖਣੇ : ਨਾਮ ਦੇ ਚਾਨਣੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਜੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪਸਰੀ ਜੋਤ ਨੂੰ ਦੇਖ ਲਵੀਏ ਤਾਂ ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਲਈ ਅਤਿ ਤੀਬਰ ਇੱਛਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜੋਤਿ ਦਾ ਦੇਖਣਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰਕ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਹੋਰ ਹੀ ਹਨ । ਪਉੜੀ : ਜਿਹੜਾ ਹਰੀ ਨਾਲ ਲਿਵ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਮਿਤਰ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਸਮਝਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ।

ਨਾਨਕ ਸੇ ਅਖੜੀਆ ਬਿਅੰਨਿ^੧ ਜਿਨੀ ਡਿਸੰਦੋ ਮਾ ਪਿਰੀ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜਿਨਿ
 ਜਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ^੨ ਸੇਵਿਆ ਤਿਨਿ ਸਭਿ ਸੁਖ ਪਾਈ ॥ ਓਹੁ ਆਪਿ ਤਰਿਆ ਕੁਟੰਬ
 ਸਿਉ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਤਰਾਈ ॥ ਓਨਿ ਹਰਿਨਾਮਾ ਧਨੁ ਸੰਚਿਆ^੩ ਸਭ ਤਿਖਾ ਬੁਝਾਈ ॥
 ਓਨਿ ਛੱਡੇ ਲਾਲਚ ਦੁਨੀ ਕੇ ਅੰਤਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ਓਸੁ ਸਦਾ ਸਦਾ ਘਰਿ ਅਨੰਦੁ
 ਹੈ ਹਰਿ ਸਖਾ ਸਹਾਈ ॥ ਓਨਿ ਵੈਰੀ ਮਿਤ੍ਰ^੪ ਸਮ ਕੀਤਿਆ ਸਭ ਨਾਲਿ ਸੁਭਾਈ ॥
 ਹੋਆ ਓਹੀ ਅਲੁ^੬ ਜਗ ਮਹਿ ਗੁਰਗਿਆਨੁ ਜਪਾਈ ॥ ਪੂਰਬਿ^੭ ਲਿਖਿਆ
 ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ ॥ ੧੬ ॥ * ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ ਸਚੁ ਸੁਹਾਵਾ
 ਕਾਢੀਐ^੮ ਕੂੜੈ ਕੂੜੀ ਸੋਇ^੯ ॥ ਨਾਨਕ ਵਿਰਲੇ ਜਾਣੀਅਹਿ ਜਿਨ ਸਚੁ ਪਲੈ ਹੋਇ ॥
 ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ^{੧੦}ਸਜਣ ਮੁਖੁ ਅਨੂਪੁ ਅਠੇ ਪਹਰ ਨਿਹਾਲਸਾ^{੧੧} ॥ ਸੁਤੜੀ ਸੋ ਸਹੁ
 ਡਿਠੁ ^{੧੨}ਤੈ ਸੁਪਨੇ ਹਉ ਖੰਨੀਐ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਸਜਣ ਸਚੁ ਪਰਖਿ ^{੧੩}ਮੁਖਿ
 ਅਲਾਵਣੁ ਬੋਥਰਾ ॥ ^{੧੪}ਮੰਨ ਮਝਾਹੁ ਲਖਿ ਤੁਧਹੁ ਦੂਰਿ ਨ ਸੁ ਪਿਰੀ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥
 ਧਰਤਿ ਆਕਾਸੁ ਪਾਤਾਲੁ ਹ ਚੰਦੁ ਸੂਰੁ ਬਿਨਾਸੀ ॥ ਬਾਦਿਸਾਹ ਸਾਹ ਉਮਰਾਵ^{੧੫}
 ਖਾਨ ਢਾਹਿ ਡੇਰੇ ਜਾਸੀ ॥ ਰੰਗ^{੧੬} ਤੁੰਗ^{੧੭} ਗਰੀਬ ਮਸਤ^{੧੮} ਸਭੁ ਲੋਕੁ ਸਿਧਾਸੀ ॥
 ਕਾਜੀ ਸੇਖ ਮਸਾਇਕਾ^{੧੯} ਸਭੇ ਉਨਿ ਜਾਸੀ ॥ ਪੀਰ ਪੈਕਾਬਰ ਅਉਲੀਏ^{੨੦} ਕੋ
 ਬਿਰੁ ਨ ਰਹਾਸੀ ॥ ਰੋਜਾ ਬਾਗ ਨਿਵਾਜ ਕਤੇਬ ਵਿਣੁ ਬੁਝੇ ਸਭ ਜਾਸੀ ॥ ਲਖ
 ਚਤੁਰਾਸੀਹ ਮੋਦਨੀ^{੨੧} ਸਭ ਆਵੈ ਜਾਸੀ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਸਚੁ ਖੁਦਾਇ ਏਕ
^{੨੨}ਖੁਦਾਇ ਬੰਦਾ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥ ੧੭ ॥ † ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ ਡਿਠੀ ਹਭ ਢੰਢੋਲਿ ਹਿਕਸੁ
 ਬਾਝੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਆਉ ਸਜਣ ਤੂ ਮੁਖਿ ਲਗੁ ਮੇਰਾ ਤਨੁ ਮਨੁ ਠੰਢਾ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥
 ਮਃ ੫ ॥ ^{੨੩}ਆਸਕੁ ਆਸਾ ਬਾਹਰਾ ਮੂ ਮਨਿ ਵਡੀ ਆਸ ॥ ^{੨੪}ਆਸ ਨਿਰਾਸਾ ਹਿਕੁ
 ਤੂ ਹਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਗਈਆਸ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ^{੨੫}ਵਿਛੋੜਾ ਸੁਣੇ ਭੁਖੁ ਵਿਣੁ
 ਡਿਠੇ ਮਰਿਓਇ ॥ ^{੨੬}ਬਾਝੁ ਪਿਆਰੇ ਆਪਣੇ ਬਿਰਹੀ ਨਾ ਧੀਰੋਇ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥
 ਤਟ^{੨੭} ਤੀਰਥ ^{੨੮}ਦੇਵ ਦੇਵਾਲਿਆ ਕੇਦਾਰੁ ਮਥੁਰਾ ਕਾਸੀ ॥ ^{੨੯}ਕੋਟਿ ਤੇਤੀਸਾ
 ਦੇਵਤੇ ਸਣੁ ਇਦੈ ਜਾਸੀ ॥ ^{੩੦}ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰੁ ਬੇਦਚਾਰਿ ^{੩੧}ਖਟੁ ਦਰਸ
 ਸਮਾਸੀ^{੩੨} ॥ ਪੋਥੀ ਪੰਡਿਤ ਗੀਤ ਕਵਿਤ ਕਵਤੇ^{੩੩} ਭੀ ਜਾਸੀ ॥ ਜਤੀ ਸਤੀ
 ਸੰਨਿਆਸੀਆ ਸਭਿ ^{੩੪}ਕਾਲੈ ਵਾਸੀ ॥ ਮੁਨਿ ਜੋਗੀ ਦਿਗੰਬਰਾ^{੩੫} ਜਮੈ ਸਣੁ^{੩੬} ਜਾਸੀ ॥
 ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਵਿਣਸਣਾ^{੩੭} ਸਭ ਬਿਨਸਿ ਬਿਨਾਸੀ ॥ ਬਿਰੁ ਪਾਰਤ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੋ
 ਸੇਵਕੁ ਬਿਰੁ ਹੋਸੀ ॥ ੧੮ ॥ ‡ ਸਲੋਕ ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ ^{੩੮}ਸੈ ਨੰਗੇ ਨਹ ਨੰਗ ਭੁਖੇ
 ਲਖ ਨ ਭੁਖਿਆ ॥ ਭੁਖੇ ਕੋੜਿ ਨ ਭੁਖ ਨਾਨਕ ਪਿਰੀ ਪਿਖੰਦੋ ਸੁਭਦਿਸਟਿ ॥

੧ ਹੋਰ ਹਨ। ਓਹ ਅੱਖਾਂ ਹੋਰ ਹੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ
ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ।
੨ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ੩ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ।
੪ ਇਕੋ ਜੇਹੇ ਸਮਝੇ ਹਨ।
੫ ਚੰਗੀ ਭਾਵਨਾ।
੬ ਪੂਰਣ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੬੨, ਨੋਟ ੧੫।
੭ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ, ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੇ।
੮ ਆਖੀਦਾ ਹੈ। ੯ ਸੋਅ, ਮਸ਼ਹੂਰੀ।
੧੦ ਮੈਂ ਸੁਤਿਆ ਹੋਇਆ ਉਹ ਮਾਲਕ ਡਿਠਾ
ਸੀ : ਉਸ ਸਸਣ ਦਾ ਮੂੰਹ ਇਤਨਾ ਸੋਹਣਾ
ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਠੇ ਪਹਿਰ
ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਦੀ ਰਹਾਂ। ਤੇਰੇ ਅੱਸੇ ਸੁਫਨੇ ਤੋਂ
ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਵਾਂ !
੧੧ ਵੇਖਦੀ ਰਹਾਂ।
੧੨ ਤੇਰੇ ਮੁਪਨੇ ਬੇ ਮੈਂ ਵਾਰਨੇ ਜਾਵਾਂ !
੧੩ ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਣਾ ਬੇਅਰਥ ਹੈ।
੧੪ ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ ਵੇਖ।
੧੫ ਅ. ਅਮਰਾ, ਅਮੀਰ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ।
੧੬ ਰੰਕ, ਕੰਗਾਲ।
੧੭ [ਸੰ. ਉੱਚਾ] ਅਮੀਰ। ਦੇਖੋ 'ਰੰਗੁ ਨ ਤੁੰਗੁ
ਫਕੀਰੁ' (ਓਅੰਕਾਰ), ਪੰ. ੯੩੬। ਇਹ ਪਾਠ
ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦਾ ਹੈ। ਆਮ
ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਤੁਰੰਗ' ਹੈ।
੧੮ ਹੰਕਾਰੀ।
੧੯ ਅ. ਮਸ਼ਾਇਖ, ਸ਼ੇਖ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ।
੨੦ ਅ. ਔਲੀਆ, ਬਹੁਵਚਨ ਹੈ 'ਵਲੀ' ਦਾ=
ਸਾਧੂ, ਧਰਮ ਦੇ ਆਗੂ।

੨੧ [ਸੰ. ਮੇਦਿਨੀ] ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ।
੨੨ ਹਰੀ ਦਾ ਸੇਵਕ ਅਥਿਨਾਸੀ ਹੈ।
੨੩ ਅਸਲ ਪ੍ਰੇਮੀ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਕੋਈ ਸੁਆਰਥ ਨਹੀਂ
ਰਖਦਾ, ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਸਾਂ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹਾਂ।
੨੪ ਆਸਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਨਿਰਾਸ) ਕੇਵਲ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ।
੨੫ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਸੋਅ ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,
ਪਰ ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ ਮਰਨ ਲਗੀਦਾ
ਹੈ।
੨੬ ਬਿਰਹੀ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਮਿਲੇ ਧੀਰਜ
ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।
੨੭ ਕਿਨਾਰੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ।
੨੮ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਦਿਵਾਲੇ (ਮੰਦਰ)।
੨੯ ਤੇਤੀ ਕਰੋੜ ਦੇਵਤੇ, ਸਮੇਤ ਇੰਦਰ ਰਾਜੇ ਦੇ,
ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।
੩੦ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੦੪, ਨੋਟ ੧੯ ਤੇ ੨੦।
੩੧ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੩੪, ਨੋਟ ੨੪।
੩੨ ਸਮਾ ਜਾਣਗੇ, ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।
੩੩ ਕਵੀ ਲੋਕ।
੩੪ ਕਾਲ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ।
੩੫ ਨਾਂਗੇ।
੩੬ ਸਮੇਤ. ਨਾਲ। ਜਮ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣਗੇ।
੩੭ ਨਾਸਵੰਤ।
੩੮ ਸੋ ਨੰਗੇ ਹੋਣ--ਓਹ ਨੰਗਾਪਨ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ
ਕਰਦੇ; ਲਖ ਭੁਖੇ ਹੋਣ--ਓਹ ਭੁਖ ਪਰਤੀਤ
ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ; ਰੋੜ੍ਹ ਦੁਖੀ ਹੋਣ--ਓਹ ਦੁਖ ਨਹੀਂ
ਮੰਨਦੇ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਹਰੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਸਵੱਲੀ
ਹੋਵੇ।

* ਡਖਣੇ : ਸਚ ਸੋਹਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੁਝ ਕੋਝਾ; ਫਿਰ ਡੀ ਸਚ ਪਿਛੇ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਲਗਦੇ ਹਨ।
ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੁਫਨੇ ਵਿਚ ਸਚਾ ਮਿੱਤਰ (ਹਰੀ) ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਇੰਨਾ ਸੋਹਣਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਦਾ ਲਈ ਉਸੇ ਦਾ ਹੋ
ਗਿਆ। ਇਹ ਸਜਣ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ। ਪਉੜੀ : ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹਸਤੀ ਸਚੀ (ਸਦਾ
ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ) ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਹੀ ਅਥਿਨਾਸੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਸ ਦਾ ਅਨੰਨ ਸੇਵਕ।

† ਡਖਣੇ : ਇਕ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹਸਤੀ ਸਥਿਰ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ
ਆਸਾ-ਰਹਿਤ ਹੈ (ਸਭ ਮੰਗਤੇ ਹੈਨ)। ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਜੀਵ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਪਉੜੀ : ਦੇਵੀ
ਦੇਵਤੇ, ਵਡੇ ਵਡੇ ਮਨੁਖ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਤੇ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਸਭ ਨਾਸਵੰਤ ਹਨ। ਅਥਿਨਾਸੀ ਕੇਵਲ
ਹਰੀ ਹੀ ਹੈ।

‡ ਡਖਣੇ : ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭੁਖ ਨੰਗ ਸਭ ਜਗੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਭੇ ਸੁਖ
ਹੋਣ, ਪਰ ਜੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਰੋਗ ਸਮਾਨ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਹੋਰਨਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀਆਂ
ਆਸਾਂ ਲਾਹ ਕੇ ਇਕ ਹਰੀ ਵਲ ਧਿਆਨ ਕਰੋ। ਪਉੜੀ : ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਹਰੀ ਹੀ ਨਿਹਚਲ ਹੈ, ਜਾਂ
ਉਸਦੀ ਭਗਤੀ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਭਗਤ।

੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ੧ ਸੁਖ ਸਮੂਹਾ ਭੋਗ ਭੂਮਿ ਸਬਾਈ ਕੋ ਧਣੀ ॥ ਨਾਨਕ ਹਭੋ ਰੋਗੁ
 ਮਿਰਤਕ ਨਾਮ ਵਿਹੂਣਿਆ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ੨ ਹਿਕਸ ਕੂੰ ਤੂ ਆਹਿ ਪਛਾਣੁ ਭੀ
 ਹਿਕੁ ਕਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਆਸੜੀ ਨਿਬਾਹਿ ਮਾਨੁਖ ਪਰਬਾਈ ਲਜੀਵਦੋ ॥ ੩ ॥
 ਪਉੜੀ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਏਕੁ ਨਰਾਇਣੋ ਹਰਿ ਅਗਮ ਅਗਾਧਾ^੧ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਨਾਮੁ
 ਨਿਧਾਨੁ^੨ ਹੈ ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਹਰਿ ਲਾਧਾ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਕੀਰਤਨੁ ਗੁਣ ਗੋਬਿੰਦ
 ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਾਵਾਧਾ ॥ ਸਚ ਧਰਮੁ ਤਪੁ ਨਿਹਚਲੋ ਦਿਨੁ ਦੈਨਿ^੩ ਅਰਾਧਾ^੪ ॥
 ਦਇਆ ਧਰਮੁ ਤਪੁ ਨਿਹਚਲੋ ਜਿਸੁ ५ ਕਰਮਿ ਲਿਖਾਧਾ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਮਸਤਕਿ^੬
 ਲੇਖੁ ਲਿਖਿਆ ਸੋ ਟਲੈ ਨ ਟਲਾਧਾ^੭ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਸੰਗਤਿ ਸਾਧਜਨ
 ਬਚਨ ਨਿਹਚਲੁ ੧ ਗੁਰ ਸਾਧਾ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਪੂਰਬਿ^੨ ਲਿਖਿਆ ਤਿਨਾ ਸਦਾ ਸਦਾ
 ਆਰਾਧਾ^੩ ॥ ੧੯ ॥ * ਸਲੋਕ ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ ਜੋ ਭੁਬੰਦੋ ਆਪਿ ਸੋ ਤਰਾਏ
 ਕਿਨੁਖੇ^੪ ॥ ੧੮ ਤਾਰੇਦੜੋ ਭੀ ਤਾਰਿ ਨਾਨਕ ਪਿਰਸਿਉ ਰਤਿਆ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥
 ੧੯ ਜਿਥੈ ਕੋਇ ਕਬੰਨਿ ਨਾਉ ਸੁਣਦੋ ਮਾ ਪਿਰੀ ॥ ਮੂੰ ਜੁਲਾਉ^੨ ਤਬਿ ਨਾਨਕ
 ਪਿਰੀ ਪਸੰਦੋ^੩ ਹਰਿਓ ਬੀਓਸਿ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਿਆ ਕਰਹਿ ਪੁਤ੍ਰ
 ਕਲਤ੍ਰ^੪ ਸਨੇਹ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਵਿਹੂਣੀਆ^੫ ਨਿਮੁਣੀਆਦੀ^੬ ਦੇਹ ॥ ੩ ॥
 ਪਉੜੀ ॥ ਨੈਨੀ ਦੇਖਉ ਗੁਰਦਰਸਨੋ ਗੁਰਚਰਣੀ ਮਥਾ ॥ ਪੈਰੀ ਮਾਰਗਿ ਗੁਰ
 ਚਲਦਾ ਪਖਾ ਫੇਰੀ ਹਥਾ ॥ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਰਿਦ ਧਿਆਇਦਾ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ
 ਜਪੰਥਾ^੨ ॥ ਮੈ ਛਡਿਆ ਸਗਲ ਅਪਾਇਣੋ^੩ ਭਰਵਾਸੈ ਗੁਰਸਮਰਥਾ ॥ ਗੁਰਿ
 ਬਖਸਿਆ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਸਭੋ ਦੁਖੁ ਲਥਾ ॥ ਭੋਗਹੁ ਭੁੰਚਹੁ^੪ ਭਾਈਹੋ ਪਲੈ ਨਾਮੁ
 ਅਗਥਾ^੫ ॥ ੨੫ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਦਿੜੁ ਸਦਾ ਕਰਹੁ ਗੁਰ ਕਥਾ ॥ ਸਹਜੁ^੬
 ਭਇਆ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਜਮ ਕਾ ਭਉ ਲਥਾ ॥ ੨੦ ॥ † ਸਲੋਕ ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥
 ੨੬ ਲਗੜੀਆ ਪਿਰੀਅੰਨਿ ਪੇਖੰਦੀਆ ਨਾ ਤਿਪੀਆ ॥ ੨੭ ਹਭ ਮਝਾਹੁ ਸੋ ਧਣੀ
 ਬਿਆ^੨ ਨ ਡਿਠੋ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ੩੦ ਕਬੜੀਆ ਸੰਤਾਹ ਤੇ ਸੁਖਾਉ ਪੰਧੀਆ ॥
 ਨਾਨਕ ਲਧੜੀਆ ਤਿੰਨਾਹ ਜਿਨਾ ਭਾਗੁ ਮਥਾਹੜੈ^੩ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ੩੨ ਭੂੰਗਰਿ
 ਜਲਾ ਬਲਾ ਭੂਮਿ ਬਨਾ ਫਲ ਕੰਦਰਾ ॥ ਪਾਤਾਲਾ ਆਕਾਸ ਪੂਰਨੁ ਹਭ ਘਟਾ ॥
 ਨਾਨਕ ੩੩ ਪੇਖਿ ਜੀਓ ਇਕਤੁ ਸੂਤਿ ਪਰੇਤੀਆ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਹਰਿਜੀ ਮਾਤਾ
 ਹਰਿਜੀ ਪਿਤਾ ਹਰਿਜੀਉ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ ॥ ਹਰਿਜੀ ੩੪ ਮੇਰੀ ਸਾਰ ਕਰੇ ਹਮ ਹਰਿ
 ਕੇ ਬਾਲਕ ॥ ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ ਖਿਲਾਇਦਾ ਨਹੀ ਕਰਦਾ ਆਲਕ^੫ ॥ ਅਉਗਣੁ ਕੋ ਨ
 ਚਿਤਾਰਦਾ ੩੬ ਗਲ ਸੇਤੀ ਲਾਇਕ ॥ ਮੁਹ ਮੰਗਾਂ ਸੋਈ ਦੇਵਦਾ ਹਰਿ ਪਿਤਾ

- ੧ ਕੋਈ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਪਿਆ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਰੋਗ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਮੁਰਦਾ ਹੈ ।
- ੨ ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਚਾਹ ਅਤੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਦੇਸਤ ਬਣਾ । ਓਹੀ ਤੇਰੀ ਆਸ ਨਿਬਾਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ) ; ਮਨੁਖ ਤੋਂ ਮੰਗਦਾ ਲਜਿਆਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
- ੩ ਅਥਾਹ ਹਰੀ ।
- ੪ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ।
- ੫ ਗੁਰਮੁਖ ਲੋਕ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ।
- ੬ ਰਾਤ ।
- ੭ ਸਿਮਰਿਆ ।
- ੮ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।
- ੯ ਮਥੇ ਤੇ ।
- ੧੦ ਟਾਲਿਆਂ ।
- ੧੧ ਗੁਰੂ-ਸਾਧ ਦੇ ।
- ੧੨ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ।
- ੧੩ ਕਿਸ ਨੂੰ ?
- ੧੪ ਹਰੀ ਨਾਲ ਰਤਾ ਹੋਇਆ ਤਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤਾਰਦਾ ਹੈ ।
- ੧੫ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਨਾਮ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਓਥੇ ਜਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਹਰਿਆ ਹੋਵਾਂ ।
- ੧੬ ਜਾਵਾਂ ।
- ੧੭ ਵੇਖ ਕੇ ।
- ੧੮ ਇਸਤਰੀ ।
- ੧੯ ਖਾਲੀ ।
- ੨੦ ਜਿਸ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਅਸਾਰ ।
- ੨੧ ਜਪਦਾ ।
- ੨੨ ਅਪਣਤ, ਆਪਾ ਭਾਵ ।
- ੨੩ ਖਾਵੇ ।
- ੨੪ ਅਕਥ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ।
- ੨੫ ਨਾਮ ਜਪਣਾ, ਵੰਡ ਛਕਣਾ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਰਹਿਣਾ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਸਿਖੇ ।
- ੨੬ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ।
- ੨੭ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਪਿਆਰੇ ਨਾਲ ਲਗੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਰਜੀਆਂ ਨਹੀਂ ।
- ੨੮ ਸਭ ਦੇ ਵਿਚ ਉਹ ਮਾਲਕ ਹੈ ।
- ੨੯ ਹੋਰ ਦੁਸਰਾ ।
- ੩੦ ਜੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਹਨ, ਉਹ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ ਹਨ ।
- ੩੧ ਮਥੇ ਤੇ ।
- ੩੨ ਪਰਬਤਾਂ ਵਿਚ, ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਿਚ, ਰੇਤਲੇ ਮਦਾਨਾਂ ਵਿਚ, ਧਰਤੀ ਵਿਚ, ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ, ਫਲਾਂ ਵਿਚ, ਗੁਫ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਪਤਾਲਾਂ, ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਭਰਪੂਰ ਹੈ ।
- ੩੩ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਜਾਂ ਵੇਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਸਭ ਇਕ ਸੂਤ੍ਰ ਵਿਚ ਪਰੋਤੀਆਂ ਹਨ ।
- ੩੪ ਮੇਰੀ ਸੰਭਾਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
- ੩੫ ਆਲਸ ।
- ੩੬ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਂਦਾ ਹੈ ।

* ਡਖਣੇ : ਕਚੇ ਪਿਲੇ ਆਗੂ ਜੋ ਆਪ ਨਹੀਂ ਤਰ ਸਕਦੇ, ਓਹ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਤਾਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਤਾਰ ਕੇਵਲ ਓਹ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਹਰੀ ਨਾਲ ਰਤੇ ਹੋਣ ; ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਹੀ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਜੋ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਸੁਣਦੇ ਤੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ । ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵਨ ਵਿਅਰਥ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਅਰਪਣ ਕਰਾਂਗਾ ।

† ਡਖਣੇ : ਸਭ ਵਿਚ ਹਰੀ ਵਸਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਬੜਾ ਚਾਉ ਪੈਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣ ਕੇ ਜੀਵਨ ਸੇਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਦੇਖ ਕੇ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਵਲਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਪਉੜੀ : ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੇਹਰ ਨਾਲ ਹਰੀ ਅੰਗ ਸੰਗ ਸਰਬ-ਸੁਖ-ਦਾਤਾ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਸੁਖ ਦਾਇਕ ॥ ਗਿਆਨੁ ਰਾਸਿ ਨਾਮੁ ਧਨੁ ਸਉਪਿਓਨੁ ^੧ਇਸੁ ਸਉਦੇ ਲਾਇਕ ॥
 ਸਾਝੀ ^੨ਗੁਰ ਨਾਲਿ ਬਹਾਲਿਆ ਸਰਬ ਸੁਖ ਪਾਇਕ ॥ ਮੈ ਨਾਲਹੁ ਕਦੇ ਨ ਵਿਛੁੜੈ
 ਹਰਿ ਪਿਤਾ ਸਭਨਾ ਗਲਾ ਲਾਇਕ ^੩ ॥੨੧॥ * ਸਲੋਕ ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ ਨਾਨਕ
 ਕਚੜਿਆ ਸਿਉ ਤੋੜਿ ਢੁਢਿ ਸਜਣ ਸੰਤ ਪਕਿਆ ॥ ਓਇ ^੪ਜੀਵੰਦੇ ਵਿਛੁੜਹਿ
 ਓਇ ^੫ਮੁਇਆ ਨ ਜਾਹੀ ਛੋੜਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਨਾਨਕ ਬਿਜੁਲੀਆ ਚਮਕੰਨਿ
 ਘੁਰਨਿ ਘਟਾ ਅਤਿ ਕਾਲੀਆ ॥ ਬਰਸਨਿ ਮੇਘੁ ਅਪਾਰ ਨਾਨਕ ^੬ਸੰਗਮਿ
 ਪਿਰੀ ਸੁਹੇਦੀਆ ॥੨॥ ਮਃ ੫ ॥ ^੭ਜਲ ਬਲ ਨੀਰਿ ਭਰੇ ਸੀਤਲ ਪਵਣ ਝਲਾਰਦੇ ॥
 ਸੇਜੜੀਆ ਸੋਇੰਨ ^੮ਹੀਰੇ ਲਾਲ ਜੜੰਦੀਆ ॥ ^੯ਸੁਭਰ ਕਪੜ ਭੋਗ ਨਾਨਕ
^{੧੦}ਪਿਰੀ ਵਿਹੁਣੀ ਤਤੀਆ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਕਾਰਣੁ ਕਰਤੈ ਜੋ ਕੀਆ ਸੋਈ ਹੇ
 ਕਰਣਾ ॥ ਜੇ ਸਉ ਧਾਵਹਿ ਪ੍ਰਾਣੀਆ ^{੧੧}ਪਾਵਹਿ ਧੁਰਿ ਲਹਣਾ ॥ ਬਿਨੁ ਕਰਮਾ ^{੧੨}
 ਕਿਛੁ ਨ ਲਭਈ ਜੇ ਫਿਰਹਿ ਸਭ ਧਰਣਾ ^{੧੩} ॥ ^{੧੪}ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਭਉ ਗੋਵਿੰਦ ਕਾ ਭੈ
 ਭਰੁ ਦੂਰਿ ਕਰਣਾ ॥ ਭੈ ਤੇ ਬੈਰਾਗੁ ਉਪਜੈ ਹਰਿ ਖੋਜਤ ਫਿਰਣਾ ॥ ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ
 ਸਹਜੁ ^{੧੫}ਉਪਜਿਆ ਫਿਰਿ ਜਨਮਿ ਨ ਮਰਣਾ ॥ ^{੧੬}ਹਿਆਇ ਕਮਾਇ
 ਧਿਆਇਆ ਪਾਇਆ ਸਾਧ ਸਰਣਾ ॥ ਬੋਹਿਬੁ ^{੧੭}ਨਾਨਕ ਦੇਉ ਗੁਰੁ ਜਿਸੁ ਹਰਿ
 ਚੜਾਏ ਤਿਸੁ ਭਉਜਲੁ ^{੧੮}ਤਰਣਾ ॥ ੨੨ ॥ † ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥ ਪਹਿਲਾ ਮਰਣੁ
 ਕਬੂਲਿ ^{੧੯}ਜੀਵਣ ਕੀ ਛਡਿ ਆਸਾ ॥ ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ ^{੨੦}ਤਉ ਆਉ ਹਮਾਰੈ
 ਪਾਸਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ^{੨੧}ਮੁਆ ਜੀਵੰਦਾ ਪੋਖੁ ਜੀਵੰਦੇ ਮਰਿ ਜਾਨਿ ॥ ਜਿਨਾ
 ਮੁਹਬਤਿ ਇਕ ਸਿਉ ਤੇ ਮਾਣਸ ਪਰਧਾਨ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਵਸੈ
 ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਨਿਕਟਿ ^{੨੨}ਨ ਆਵੈ ਪੀਰ ^{੨੩} ॥ ਭੁਖ ਤਿਖ ਤਿਸੁ ਨ ਵਿਆਪਈ ਜਮੁ
 ਨਹੀ ਆਵੈ ਨੀਰ ^{੨੪} ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈਐ ਸਚੁ ਸਾਹ
 ਅਡੋਲੈ ॥ ^{੨੫}ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਗਿਆਨੀ ਧਿਆਨੀਆ ਕਉਣੁ ਤੁਧੁ ਨੋ ਤੋਲੈ ॥ ਭੰਨਣ
 ਘੜਣ ਸਮਰਥੁ ਹੈ ^{੨੬}ਓਪਤਿ ਸਭ ਪਰਲੈ ॥ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥੁ ਹੈ ^{੨੭}ਘਟਿ
 ਘਟਿ ਸਭ ਬੋਲੈ ॥ ਰਿਜਕੁ ਸਮਾਹੇ ^{੨੮}ਸਭਸੈ ਕਿਆ ਮਾਣਸੁ ਡੋਲੈ ॥ ^{੨੯}ਗਹਿਰਗਭੀਰੁ
 ਅਥਾਹੁ ਤੂ ਗੁਣ ਗਿਆਨ ਅਮੋਲੈ ॥ ਸੋਈ ਕੰਮੁ ਕਮਾਵਣਾ ਕੀਆ ਧੁਰਿ ਮਉਲੈ ^{੩੦} ॥
 ਤੁਧਹੁ ਬਾਹਰਿ ਕਿਛੁ ਨਹੀ ਨਾਨਕੁ ਗੁਣ ਬੋਲੈ ॥ ੨੩ ॥ ੧ ॥ ੨ ॥

ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ ਬਾਣੀ ਕਬੀਰ ‡ ਜੀਉ ਕੀ
 ੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ § ॥ ਪਡੀਆ ^{੧੩}
 ਕਵਨ ਕੁਮਤਿ ਤੁਮ ਲਾਗੇ ॥ ^{੧੪}ਬੂਝਹੁਗੇ ਪਰਵਾਰ ਸਕਲ ਸਿਉ ਰਾਮ ਨ

੧ ਨਾਲੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਨਾਮ-ਧਨ ਦੇ ਵਿਹਾਜਣ ਦੇ
ਲਾਇਕ ਬਣਾਇਆ ਸੁ ।
੨ ਭਾਈਵਾਲ । ਹਰੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਭਾਈਵਾਲ
ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਮੇਰੇ
ਦਾਸ ਬਣ ਗਏ ਹਨ । ਪਾਇਕ [ਫ਼ਾ. ਪੰਕ]
ਹਰਕਾਰਾ, ਸੇਵਕ ।
੩ ਸਮੂਖ ।
੪ ਕਚੇ ।
੫ ਪੱਕੇ ਸੰਤ ।
੬ ਗਜਦੀਆਂ ਹਨ ਬਹੁਤ ਕਾਲੀਆਂ ਹਾਠਾਂ ।
੭ ਬੱਦਲ ।
੮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜੋ ਪਤੀ ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਸੋਭਾ
ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ।
੯ ਧਰਤੀ ਤੇ ਦਰਿਆ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹੋਣ
ਅਤੇ ਠੰਢੀ ਹਵਾ ਚਲ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ।
੧੦ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ।
੧੧ [ਸ਼ੁਭ] ਸ਼ਗਨ ਦਾ ਕਪੜਾ ਜੋ ਸ਼ਾਦੀ ਵੇਲੇ ਪਾਏ
ਹਨ ।
੧੨ ਸਭ ਕੁਝ ਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੁਖਦਾਇਕ ਹੈ ।
੧੩ ਪਾਉਂਦੇ ਉਹੋ ਕੁਝ ਹਨ ਜੋ ਪੁਰ ਤੋਂ ਲਹਿਣਾ
ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।
੧੪ ਭਾਗਾਂ ।
੧੫ ਧਰਤੀ ।

੧੬ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਡਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ,
ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰੀ ਡਰ ਭੇਦ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
੧੭ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩,
ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
੧੮ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਿਆ ਕੇ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ।
੧੯ ਜਹਾਜ਼ ।
੨੦ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ।
੨੧ ਕਣੂਲ ਕਰ ।
੨੨ ਮਿਟੀ, ਚਰਨ ਧੂੜੀ ।
੨੩ ਆਪਾ ਭਾਵ ਤੋਂ ਮੋਇਆ ਜੀਉਂਦਾ ਸਮਝ, ਤੇ
ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਜੀਉਂਦੇ ਮੋਏ ਹੋਏ ਜਾਣ ।
੨੪ ਨੌੜੇ ।
੨੫ ਪੀੜ ।
੨੬ ਨੌੜੇ ।
੨੭ ਸਿਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਜੋਗੀ 'ਸਿਧ' ਅਤੇ ਜੋ
ਅਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸਾਧਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ,
ਓਹ 'ਸਾਧਿਕ' ਹਨ ।
੨੮ ਸਭ ਨੂੰ ਪੰਦਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਖੋਕਰਨ ਦੇ ਸਮੂਖ ।
੨੯ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ।
੩੦ ਪੁਰਾਂਦਾ ਹੈ ।
੩੧ ਡੁੰਘਾ ਤੇ ਸਿਆਣਾ ।
੩੨ ਹਰੀ ਨੇ ।
੩੩ ਹੋ ਪੰਡਤ !
੩੪ ਡੁਬੇ ਗੇ ਸਾਰੇ ਟਬਰ ਸਮੇਤ ।

* ਡਖਣੇ : ਗੁਰੂ ਪਕਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਦਾ ਅੰਗ ਸੰਗ ਰਹੇ ਅਤੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾ
ਦੇਵੇ । ਹਰੀ-ਮਿਲਾਪ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਿਆਤ ਹਨ, ਅਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਦੁਖ ਬਹੁਤ । ਪਉੜੀ : ਇਸ ਲਈ
ਹਰੀ-ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਹਰੀ ਦਾ 'ਭਉ' ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ 'ਭਉ' ਵਿਚੋਂ 'ਵੇਰਾਗ' ਤੇ 'ਵੇਰਾਗ
ਵਿਭੋ' 'ਸਹਜ' ਦਾ ਦਰਜਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

† ਡਖਣੇ : ਅਤਿ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀਆਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜੋਗੇ ਹੋ ਸਕੀਦਾ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ
ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਓਹ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ, ਬਾਕੀ ਮੋਏ ਸਮਝੇ । ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰੀ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ
ਕੋਈ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਵਾਪਰਦਾ । ਪਉੜੀ : ਹਰੀ ਸਰਬ-ਸਮੂਖ ਹੈ ।

‡ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੯੨, ਫੁਟ ਨੋਟ † ।

§ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਰਟਣ ਵਾਲੇ, ਯੋਗਾਂ ਵਿਚ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਪੈਸਾ ਲੈ
ਕੇ ਪਾਠ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਕ੍ਰਮਤਾਂ ਛੱਡ ਦੇਹ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ
ਜਾਪ ਕਰ ।

ਜਪਹੁ ਅਭਾਗੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਪੜੇ ਕਾ ਕਿਆ ਗੁਨੁ ^੧ਖਰ ਚੰਦਨ
 ਜਸ^੨ ਭਾਰਾ ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਕੀ ਗਤਿ ਨਹੀ ਜਾਨੀ ਕੈਸੇ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰਾ ॥ ੧ ॥
^੩ਜੀਅ ਬਧਹੁ ਸੁ ਧਰਮੁ ਕਰਿ ਥਾਪਹੁ ਅਧਰਮੁ ਕਹਹੁ ਕਤ ਭਾਈ ॥ ਆਪਸ ਕਉ
 ਮੁਨਿਵਰ^੪ ਕਰਿ ਥਾਪਹੁ ^੫ਕਾ ਕਉ ਕਹਹੁ ਕਸਾਈ ॥ ੨ ॥ ਮਨ ਕੇ ਅੰਧੇ ਆਪਿ ਨ
 ਬੂਝਹੁ ਕਾਹਿ^੬ ਬੁਝਾਵਹੁ ਭਾਈ ॥ ਮਾਇਆ ਕਾਰਨ ਬਿਦਿਆ ਬੇਚਹੁ ਜਨਮੁ
 ਅਬਿਰਥਾ^੭ ਜਾਈ ॥ ੩ ॥ ^੮ਨਾਰਦ ਬਚਨ ਬਿਆਸੁ ਕਹਤ ਹੈ ਸੁਕ ਕਉ ਪੂਛਹੁ
 ਜਾਈ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਰਾਮੈ ਰਮਿ^੯ ਛੁਟਹੁ ਨਾਹਿ ਤ ਬੂਝੇ^{੧੦} ਭਾਈ ॥ ੪ ॥ ੧ * ॥
^{੧੧}ਬਨਹਿ ਬਸੇ ਕਿਉ ਪਾਈਐ ਜਉ ਲਉ ਮਨਹੁ ਨ ਤਜਹਿ ਬਿਕਾਰ ॥ ਜਿਹ ਘਰੁ
 ਬਨੁ ਸਮਸਰਿ^{੧੨} ਕੀਆ ਤੇ ਪੂਰੇ ਸੰਸਾਰ ॥ ੧ ॥ ^{੧੩}ਸਾਰ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਰਾਮਾ ॥
^{੧੪}ਰੰਗਿ ਰਵਹੁ ਆਤਮੈ ਰਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਟਾ ਭਸਮ ਲੇਪਨ ਕੀਆ ਕਹਾ
 ਗੁਫਾ ਮਹਿ ਬਾਸੁ ॥ ਮਨੁ ਜੀਤੇ ਜਗੁ ਜੀਤਿਆ ਜਾਂ ਤੇ ^{੧੫}ਬਿਖਿਆ ਤੇ ਹੋਇ
 ਉਦਾਸੁ ॥ ੨ ॥ ^{੧੬}ਅੰਜਨੁ ਦੇਇ ਸਭੈ ਕੋਈ ਟੁਕੁ ਚਾਹਨ ਮਾਹਿ ਬਿਡਾਨੁ ॥ ਗਿਆਨ
 ਅੰਜਨੁ ਜਿਹ ਪਾਇਆ ਤੇ ਲੋਇਨ ਪਰਵਾਨੁ ॥ ੩ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਅਬ ਜਾਨਿਆ
 ਗੁਰਿ ਗਿਆਨ ਦੀਆ ਸਮਝਾਇ ॥ ਅੰਤਰਗਤਿ^{੧੭} ਹਰਿ ਭੇਟਿਆ ਅਬ ਮੇਰਾ ਮਨੁ
 ਕਤਹੁ ਨ ਜਾਇ ॥ ੪ ॥ ੨ † ॥ ^{੧੮}ਰਿਧਿਸਿਧਿ ਜਾ ਕਉ ਫੁਰੀ ਤਬ ਕਾਹੁ ਸਿਉ
 ਕਿਆ ਕਾਜ ॥ ^{੧੯}ਤੇਰੇ ਕਹਨੇ ਕੀ ਗਤਿ ਕਿਆ ਕਹਉ ਮੈ ਬੋਲਤ ਹੀ ਬਡ ਲਾਜ ॥
 ੧ ॥ ^{੨੦}ਰਾਮੁ ਜਿਹ ਪਾਇਆ ਰਾਮ ॥ ਤੇ ਭਵਹਿ ਨ ਬਾਰੈ ਬਾਰ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਝੂਠਾ ਜਗੁ ^{੨੧}ਡਹਕੈ ਘਨਾ ਦਿਨ ਦੁਇ ਬਰਤਨ ਕੀ ਆਸ ॥ ^{੨੨}ਰਾਮ ਉਦਕੁ ਜਿਹ
 ਜਨ ਪੀਆ ਤਿਹਿ ਬਹੁਰਿ^{੨੩} ਨ ਭਈ ਪਿਆਸ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ^{੨੪} ਜਿਹ
 ਬੁਝਿਆ ਆਸਾ ਤੇ ਭਇਆ ਨਿਰਾਸੁ ॥ ਸਭੁ ਸਚੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ਜਉ ਆਤਮ
 ਭਇਆ ਉਦਾਸੁ ॥ ੩ ॥ ਰਾਮਨਾਮ ਰਸੁ ਚਾਖਿਆ ਹਰਿਨਾਮਾ ^{੨੫}ਹਰ ਤਾਰਿ ॥
 ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਕੰਚਨੁ^{੨੬} ਭਇਆ ਭ੍ਰਮੁ ਗਇਆ ਸਮੁਦੈ ਪਾਰਿ ॥ ੪ ॥ ੩ ‡ ॥
 ਉਦਕ ਸਮੁੰਦ ਸਲਲ ਕੀ ਸਾਖਿਆ^{੨੭} ਨਦੀ ਤਰੰਗ ਸਮਾਵਹਿਗੇ ॥ ^{੨੮}ਸੁੰਨਹਿ ਸੁੰਨੁ
 ਮਿਲਿਆ ਸਮਦਰਸੀ ਪਵਨ ਰੂਪ ਹੋਇ ਜਾਵਹਿਗੇ ॥ ੧ ॥ ਬਹੁਰਿ ਹਮ ਕਾਹੇ
 ਆਵਹਿਗੇ ॥ ਆਵਨ ਜਾਨਾ ਹੁਕਮੁ ਤਿਸੈ ਕਾ ਹੁਕਮੈ ਬੁਝਿ ਸਮਾਵਹਿਗੇ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ^{੨੯}ਜਬ ਚੂਕੈ ਪੰਚ ਧਾਤੁ ਕੀ ਰਚਨਾ ਐਸੇ ਭਰਮੁ^{੩੦} ਚੁਕਾਵਹਿਗੇ ॥
 ਦਰਸਨੁ^{੩੧} ਛੋਡਿ ਭਏ ਸਮਦਰਸੀ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹਿਗੇ ॥ ੨ ॥ ਜਿਤ ਹਮ
 ਲਾਏ ਤਿਤ ਹੀ ਲਾਗੇ ਤੈਸੇ ਕਰਮ ਕਮਾਵਹਿਗੇ ॥ ਹਰਿ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਜਉ

- ੧ ਇਹ ਖੇਤੋਂ ਤੇ ਚੰਦਨ ਦੇ ਭਾਰ ਜੋਸਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਨਿਸਫਲ ਹੈ ।
- ੨ ਜੋਸਾ ।
- ੩ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਹੋਯੋਗਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਕੰਮ ਸਮਝਦੇ ਹੋ, ਫਿਰ ਦਸੋ ਪਾਪ ਕੀ ਹੋਇਆ ?—ਪੰਡਤ ਅਸੂਮੇਧ (ਘੋੜੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਕੇ ਯੱਗ ਕਰਨਾ) ਤੇ ਗੋਮੇਧ (ਗਊ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ) ਦੇਂਦੇ ਸਨ । ਉਸ ਪ੍ਰਥਾਇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
- ੪ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮੁਨੀ ।
- ੫ ਕਿਸ ਨੂੰ ?
- ੬ ਕਿਸ ਨੂੰ ?
- ੭ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਬੇਅਰਥ ।
- ੮ ਨਾਰਦ ਦੇ ਬਚਨ ਬਿਆਸ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਸੁਕ (ਬਿਆਸ ਦੇ ਪੁਤਰ) ਨੂੰ ਪੁਛ ਲਵੋ ।
- ੯ ਸਿਮਰ ਕੇ ।
- ੧੦ ਭੁੱਖੇ ਸਮਝੋ ।
- ੧੧ ਬਨ ਵਿਚ ਵਸਿਆਂ ਕਿਵੇਂ ਹਰੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਤਕ ਮਨ ਦੇ ਵਿਕਾਰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ।
- ੧੨ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ।
- ੧੩ ਅਸਲ ਦਾ ਸੁਖ ।
- ੧੪ ਦਿਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਰਾਮ ਨੂੰ ਸਿਮਰੇ ।
- ੧੫ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ।
- ੧੬ ਸੁਰਮਾ ਸਭ ਕੋਈ ਪਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਟੁਕ (ਬਰਾ) ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਕੋਈ ਸੋਹਣਾ ਬਣਨ ਲਈ ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਪਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਅਖਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨੂੰ ਵਧਾਣ ਲਈ ਪਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੁਰਮਾ ਹਰ ਕੋਈ ਪਾਣਾ ਲੋਚਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕੋਈ ਚਾਤ੍ਰਤਾ ਲਈ

- ਪਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਲ ਗਿਆਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਲਈ ।
- ੧੭ ਅੰਦਰਮੁਖੀ ਬਿਰਤੀ ਨਾਲ ।
- ੧੮ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਰਮਾਤਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਖਿਆਲ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਅੰਸੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਤੇਨੂੰ ਕੀ ਵਾਸਤਾ ? (ਕਿਸੇ ਯੋਗੀ ਪਰਥਾਇ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ ਜੇ ਕਰਮਾਤਾਂ ਤੇ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਦੇ ਦਾਹਵੇ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰ ਮੰਗਦਾ ਫਿਰਦਾ ਸੀ ।)
- ੧੯ ਤੇਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦਿਆਂ ? ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਵੀ ਸ਼ਰਮ ਆਵਦੀ ਹੈ ।
- ੨੦ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਓਹ ਦਰ ਦਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਫਰਮਦੇ ।
- ੨੧ ਫਟਕਦਾ ਹੈ ਬਹੁਤ ।
- ੨੨ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਰੂਪ ਉਦਕ (ਪਾਣੀ) ;
- ੨੩ ਮੁੜ ਕੇ ।
- ੨੪ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ।
- ੨੫ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਤਾਰਦਾ ਹੈ ।
- ੨੬ ਸੋਨਾ ।
- ੨੭ ਵਾਂਗ । ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਤੇ ਨਦੀ ਵਿਚ ਲਹਿਰ ਵਾਂਗ ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਵਾਂਗੇ ।
- ੨੮ ਜਦੋਂ ਆਤਮਾ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਹਵਾ ਵਾਂਗ ਸਮਦਰਸੀ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ । ਦੇਖੋ ਪੰ. ੨੭੨, ਨੋਟ ੨੬ ।
- ੨੯ ਜਦੋਂ ਪੰਜ ਤਤਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਭਾਵ ਮਾਇਆ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ।
- ੩੦ ਫਟਕਣਾ ।
- ੩੧ ਛੇਖ, ਵਖ ਵਖ ਸੰਪ੍ਰਦਾਵਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ।

* ਘਰ ਛਡ ਕੇ ਬਨ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ, ਜਦਾ ਭਸਮ ਲਾ ਕੇ ਜੋਗੀ ਬਣਨਾ, ਗਿਆਨ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹਿਣਾ, ਆਦਿ, ਕਰਮ ਕਿਸੇ ਅਰਥ ਨਹੀਂ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਵਿਕਾਰ ਛਡ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿਤਣਾ ਅਤੇ ਹਰੀ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋਣਾ ਚੰਗਾ ਹੈ ।

† ਕਰਮਾਤ ਕਰਨ ਦਾ ਰਾਜ ਸਾਰੇ ਧਾਰਮਕ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਸਭ ਆਸਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੈ ।

‡ ਮਾਇਆ ਦਾ ਫਰਮ ਤੇ ਛੇਖ ਛਡ ਕੇ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦੇ ਬਣੀਏ ਤਾਂ ਹਰੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ ।

ਅਪਨੀ ਤੋ ਗੁਰ ਕੇ ਸਬਦਿ ਸਮਾਵਹਿਗੇ ॥ ੩ ॥ ਜੀਵਤ ਮਰਹੁ ਮਰਹੁ ਫੁਨਿ^੧
ਜੀਵਹੁ ਪੁਨਰਪਿ^੨ ਜਨਮੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਜੋ ਨਾਮਿ ਸਮਾਨੇ^੩ ਸੁੰਨ
ਰਹਿਆ ਲਿਵ ਸੋਈ ॥੪॥੪ *॥^੪ ਜਉ ਤੁਮ ਮੋ ਕਉ ਦੂਰਿ ਕਰਤ ਹਉ ਤਉ ਤੁਮ
ਮੁਕਤਿ ਬਤਾਵਹੁ ॥ ਏਕ ਅਨੇਕ ਹੋਇ ਰਹਿਓ ਸਗਲ ਮਹਿ ਅਬ ਕੈਸੇ ਭਰਮਾਵਹੁ ॥
੧ ॥ ਰਾਮ ਮੋ ਕਉ^੫ ਤਾਰਿ ਕਹਾਂ ਲੈ ਜਈ ਹੈ ॥^੬ ਸੋਧਉ ਮੁਕਤਿ ਕਹਾ ਦੇਉ ਕੈਸੀ
ਕਰਿ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਮੋਹਿ ਪਾਈ ਹੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥^੭ ਤਾਰਨ ਤਰਨੁ ਤਬੈ ਲਗੁ
ਕਹੀਐ ਜਬ ਲਗੁ ਤਤੁ ਨ ਜਾਨਿਆ ॥ ਅਬ ਤਉ ਬਿਮਲ ਭਏ ਘਟ ਹੀ ਮਹ
ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ੨ ॥ ੫ ॥ ਜਿਨਿ ਗੜ ਕੋਟ^੮ ਕੀਏ^੯ ਕੰਚਨ ਕੇ
ਛੋਡਿ ਗਇਆ ਸੋ ਰਾਵਨੁ ॥ ੧ ॥ ਕਾਹੇ ਕੀਜਤੁ ਹੈ^{੧੦} ਮਨਿ ਭਾਵਨੁ ॥ ਜਬ ਜਮੁ
ਆਇ ਕੇਸ ਤੇ ਪਕਰੈ ਤਹ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਛਡਾਵਨ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਾਲੁ
ਅਕਾਲੁ^{੧੧} ਖਸਮ ਕਾ ਕੀਨਾ ਇਹੁ ਪਰਪੰਚੁ^{੧੨} ਬਧਾਵਨੁ^{੧੩} ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਤੇ
ਅੰਤੇ ਮੁਕਤੇ ਜਿਨ ਹਿਰਦੈ ਰਾਮ ਰਸਾਇਨੁ^{੧੪} ॥ ੨ ॥ ੬ ॥ ਦੇਹੀ ਗਾਵਾ^{੧੫} ਜੀਉ
^{੧੬} ਧਰਮਹਤਉ ਬਸਹਿ^{੧੭} ਪੰਚ ਕਿਰਸਾਨਾ ॥^{੧੮} ਨੈਨੁ ਨ ਕਟੂ ਸ੍ਰਵਨੁ ਰਸਪਤਿ
ਇੰਦ੍ਰੀ ਕਹਿਆ ਨ ਮਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਬਾਬਾ^{੧੯} ਅਬ ਨ ਬਸਉ ਇਹੁ ਗਾਉ ॥^{੨੦} ਘਰੀ
ਘਰੀ ਕਾ ਲੇਖਾ ਮਾਗੈ ਕਾਇਬੁ^{੨੧} ਚੇਤੂ^{੨੨} ਨਾਉ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਧਰਮਰਾਇ ਜਬ
ਲੇਖਾ ਮਾਗੈ ਬਾਕੀ ਨਿਕਸੀ ਭਾਰੀ ॥ ਪੰਚ ਕ੍ਰਿਸਾਨਵਾ ਭਾਗਿ ਗਏ ਲੈ ਬਾਧਿਉ ਜੀਉ
ਦਰਬਾਰੀ^{੨੩} ॥ ੨ ॥ ਕਹੈ ਕਬੀਰ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਸੰਤਹੁ^{੨੪} ਖੇਤ ਹੀ ਕਰਹੁ ਨਿਬੇਰਾ ॥
ਅਬ ਕੀ ਬਾਰ ਬਖਸਿ ਬੰਦੇ ਕਉ ਬਹੁਰਿ ਨ ਭਉਜਲਿ^{੨੫} ਫੇਰਾ ॥ ੩ ॥ ੭ ॥

ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ ਬਾਣੀ ਕਬੀਰ ਜੀਉ ਕੀ
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੩ ॥^{੨੬} ਅਨਭਉ ਕਿਨੈ ਨ ਦੇਖਿਆ ਬੈਰਾਗੀਅੜੇ ॥
^{੨੭} ਬਿਨੁ ਭੈ ਅਨਭਉ ਹੋਇ ਵਣਾਹੰਬੈ^{੨੮} ॥੧॥ ਸਹੁ ਹਦੂਰਿ ਦੇਖੈ ਤਾਂ ਭਉ^{੨੯} ਪਵੈ
ਬੈਰਾਗੀਅੜੇ ॥ ਹੁਕਮੈ ਬੂਝੈ ਤ ਨਿਰਭਉ ਹੋਇ ਵਣਾਹੰਬੈ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਪਾਖੰਡੁ
ਨ ਕੀਜਈ ਬੈਰਾਗੀਅੜੇ ॥ ਪਾਖੰਡਿ ਰਤਾ ਸਭੁ ਲੋਕੁ ਵਣਾਹੰਬੈ ॥ ੩ ॥ ਤ੍ਰਿਸਨਾ
ਪਾਸੁ^{੩੦} ਨ ਛੋਡਈ ਬੈਰਾਗੀਅੜੇ ॥^{੩੧} ਮਮਤਾ ਜਾਲਿਆ ਪਿੰਡੁ ਵਣਾਹੰਬੈ ॥ ੪ ॥
^{੩੨} ਚਿੰਤਾ ਜਾਲਿ ਤਨੁ ਜਾਲਿਆ ਬੈਰਾਗੀਅੜੇ ॥ ਜੇ ਮਨੁ ਮਿਰਤਕੁ^{੩੩} ਹੋਇ
ਵਣਾਹੰਬੈ ॥੫॥ ਸਤਿਗੁਰ ਬਿਨੁ ਬੈਰਾਗੁ ਨ ਹੋਵਈ ਬੈਰਾਗੀਅੜੇ ॥ ਜੇ ਲੋਚੈ ਸਭੁ
ਕੋਇ ਵਣਾਹੰਬੈ ॥ ੬ ॥ ਕਰਮੁ^{੩੪} ਹੋਵੈ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲੈ ਬੈਰਾਗੀਅੜੇ ॥ ਸਹਜੇ
ਪਾਵੈ ਸੋਇ ਵਣਾਹੰਬੈ ॥ ੭ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਬੈਰਾਗੀਅੜੇ ॥

- ੧ ਵੇਰ ।
 ੨ ਹਰੀ ਦੀ ਲਿਵ ਵਿਚ ।
 ੩ ਹੇ ਹਰੀ ! ਜੇ ਤੁਸੀ ਮੈਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੋ ਤਾਂ
 ਦਸੋ ਮੁਕਤੀ ਕੀ ਹੋਈ ? ਭਾਵ ਤੇਰਾ ਮੇਲ ਹੀ
 ਮੁਕਤੀ ਹੈ ।
 ੪ ਤਾਰਨ ਲਈ ਕਿਥੇ ਲੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ?
 ੫ ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੋਰ ਮੁਕਤੀ ਕਿਹੋ ਜਹੀ ਤੇ
 ਕਿਥੇ ਦਿਓਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ
 ਮੁਕਤੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਪਾ ਲਈ
 ਹੈ ।
 ੬ ਇਹ ਗਲਾਂ ਕਿ ਉਹ ਤਾਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ
 ਤਰਦੇ ਹਾਂ ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਹੀ ਕਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ।
 ੭ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ।
 ੮ ਕਿਲ੍ਹੇ ।
 ੯ ਸੋਨੇ ਦੇ ।
 ੧੦ ਮਨ-ਭਾਉਂਦੀਆਂ ਗਲਾਂ, ਭਾਵ ਮਨਮਤ ।
 ੧੧ ਕਾਲ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਕਾਲ
 ਸਭ ਨੂੰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ
 ਖਾਂਦਾ ।
 ੧੨ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ।
 ੧੩ ਬਧ ਕਰਨ ਲਈ, ਮਾਰਨ ਲਈ ।
 ੧੪ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ ।
 ੧੫ ਗੁੰਵ, ਪਿੰਡ । ਸਰੀਰ ਇਕ ਪਿੰਡ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ।
 ੧੬ ਧਰਤੀ (ਜ਼ਮੀਨ) ਦਾ ਮਾਲਕ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਦਾਰ,
 ਚੋਧਰੀ । ਜੀਵ ਉਸ ਧਰਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ।
 ੧੭ ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਕਿਸਾਨ ।
 ੧੮ ਅੱਖਾਂ, ਨਕ, ਕੰਨ ਅਤੇ ਜੀਭ (ਹਸਾਂ ਨੂੰ
 ਅਨਭਵ ਕਰਨ ਵਾਲੀ) ।
 ੧੯ ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਨਹੀਂ ਵਸਦਾ, ਭਾਵ ਮੈਂ
 ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੇ ਜੀਵਣ ਤੋਂ ਉਚਾ ਹੋ ਗਿਆ
 ਹਾਂ ।
 ੨੦ ਘੜੀ ੨ ਦਾ ।
 ੨੧ ਮੁਣਸ਼ੀ ।
 ੨੨ ਚਿਤ੍ਰ ਗੁਪਤ । ਉਹ ਮੁਣਸ਼ੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ
 ਚਿਤ੍ਰ-ਗੁਪਤ ਹੈ, ਘੜੀ ੨ ਦਾ ਲੇਖਾ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ।
 ੨੩ ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਨੇ ।
 ੨੪ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਫਿਰ ਲੇਖਾ ਅਗੇ
 ਨਾ ਦੇਣਾ ਪਵੇ ; ਏਥੇ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ।
 ੨੫ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ।
 ੨੬ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਹਰੀ । ਰਬ ਅਨਭਵੀ ਹਸਤੀ
 ਹੈ ।
 ੨੭ ਸੰਸਾਰਕ ਭੇ ਰਹਿਤ ਹੋਇਆਂ ਅਨਭਵ
 (ਗਿਆਨ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੨੮ ਇਸ ਲਫੜ ਦਾ ਅਰਥ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ; ਛੰਦ
 ਦੀ ਟੇਕ ਹੈ ; ਜਿਵੇਂ 'ਹਰਿਹਾਰ' ਛੰਦ ਦੀ ਟੇਕ ਹੈ ।
 ੨੯ ਹਰੀ ਦਾ ਡਰ ।
 ੩੦ ਪਾਸਾ, ਸਾਥ ।
 ੩੧ ਮਮਤਾ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਾੜ ਰਹੀ ਹੈ ।
 ੩੨ ਚਿੰਤਾ ਸਾੜ ਕੇ ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾੜ
 ਲਈਦਾ ਹੈ ।
 ੩੩ ਆਪਾ ਭਾਵ ਵਲੋਂ ਮੁਰਦਾ ।
 ੩੪ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ।

* ਹਰੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਣਾ ਹੀ ਪਰਮ-ਪਦ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨੇੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਅਰਥ ਹੀ ਕੀ ਹੋਇਆ? ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਥੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਜਾ ਵਸੀਦਾ ਹੈ; ਸਗੋਂ ਮੁਕਤੀ ਤਾਂ ਉਥੇ ਹੈ ਜਿਥੇ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵਸੀਏ । ਇਸ ਲਈ ਤਰਨ ਤੇ ਤਾਰਨ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਫੜ੍ਹਲ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਥੇ ਭੀ ਹੋਵੇ, ਜੇਕਰ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਤਰ ਗਏ ਸਮਝੋ ।

+ ਮਨ-ਭਾਉਂਦੀਆਂ ਮੌਜਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੌਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੀ ਹੋਈਦਾ ਹੈ । ਬਚਾਉ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਹੈ ।

‡ ਹਰੀ ਇਕ ਅਨਭਵੀ ਹਸਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਸਾਰਕ ਭਉ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਭਉ ਅਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ।

ਮੋ ਕਉ ^੧ਭਉਜਲੁ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਿ ਵਣਾਹੁੰਬੈ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ੮ * ॥ ^੨ਰਾਜਨ ਕਉਨੁ
ਤੁਮਾਰੈ ਆਵੈ ॥ ਐਸੇ ਭਾਉ^੩ ਬਿਦਰ^੪ ਕੋ ਦੇਖਿਓ ਓਹੁ ਗਰੀਬੁ ਮੋਹਿ ਭਾਵੈ ॥ ੧ ॥
ਰਹਾਉ ॥ ਹਸਤੀ^੫ ਦੇਖਿ ਭਰਮਤੇ ਭੂਲਾ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨੁ ਨ ਜਾਨਿਆ ॥ ਤੁਮਰੋ
ਦੂਧੁ ਬਿਦਰ ਕੋ ਪਾਨੋ^੬ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਕਰਿ ਮੈ ਮਾਨਿਆ ॥ ੧ ॥ ਖੀਰ' ਸਮਾਨਿ
ਸਾਗੁ ਮੈ ਪਾਇਆ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਰੈਨਿ ਬਿਹਾਨੀ^੭ ॥ ਕਬੀਰ ਕੋ ਠਾਕੁਰੁ ਅਨਦ
ਬਿਨੋਦੀ^੮ ਜਾਤਿ ਨ ਕਾਹੂ ਕੀ ਮਾਨੀ ॥ ੨ ॥ ੯ ॥ ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ ॥ ^{੧੦}ਗਗਨ
ਦਮਾਮਾ ਬਾਜਿਓ ਪਰਿਓ ਨੀਸਾਨੈ ਘਾਉ ॥ ਖੇਤੁ ਜੁ ਮਾਂਡਿਓ ਸੂਰਮਾ ਅਬ ਜੂਝਨ
ਕੋ ਦਾਉ ॥ ੧ ॥ ਸੂਰਾ ਸੋ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ਜੁ ਲਰੈ ^{੧੧}ਦੀਨ ਕੋ ਹੇਤ ॥ ਪੁਰਜਾ
ਪੁਰਜਾ ਕਟਿ ਮਰੈ ਕਬਹੂ ਨ ਛਾਡੈ ਖੇਤੁ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥

ਕਬੀਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ ਬਾਣੀ ਨਾਮਦੇਉ ਧ੍ਰੁ ਜੀਉ ਕੀ
੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ^{੧੨}ਚਾਰਿ ਮੁਕਤਿ ਚਾਰੈ ਸਿਧਿ ਮਿਲਿ ਕੈ ਦੂਲਹਪ੍ਰਭ
ਕੀ ਸਰਨਿ ਪਰਿਓ ॥ ਮੁਕਤਿ ਭਇਓ ਚਉਹੂੰ ਜੁਗ ਜਾਨਿਓ ਜਸੁ ਕੀਰਤਿ ਮਾਥੈ
ਛਤ੍ਰ ਧਰਿਓ ॥ ੧ ॥ ਰਾਜਾਰਾਮ ਜਪਤ ਕੋ ਕੋ ਨ ਤਰਿਓ ॥ ਗੁਰਉਪਦੇਸਿ
ਸਾਧੋ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਭਗਤੁ ਭਗਤੁ ਤਾ ਕੋ ਨਾਮੁ ਪਰਿਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੰਖ ਚਕ੍ਰ
ਮਾਲਾ ਤਿਲਕੁ ਬਿਰਾਜਿਤ^{੧੩} ਦੇਖਿ ਪ੍ਰਤਾਪੁ ਜਮੁ ਭਰਿਓ ॥ ਨਿਰਭਉ ਭਏ ^{੧੪}ਰਾਮ
ਬਲ ਗਰਜਿਤ ਜਨਮ ਮਰਨ ਸੰਤਾਪ ਹਿਰਿਓ ॥ ੨ ॥ ਅਬਹੀਕ^{੧੫} ਕਉ ਦੀਓ
ਅਭੈਪਦੁ ਰਾਜੁ ^{੧੬}ਭਭੀਖਨ ਅਧਿਕ ਕਰਿਓ ॥ ^{੧੭}ਨਉਨਿਧਿ ਠਾਕੁਰਿ ਵਈ
ਸੁਦਾਮੈ ਧੂ^{੧੮} ਅਟਲੁ ^{੧੯}ਅਜਹੂ ਨ ਟਰਿਓ ॥ ੩ ॥ ਭਗਤ ਹੇਤਿ ਮਾਰਿਓ
ਹਰਨਾਖਸੁ^{੨੦} ਨਰਸਿੰਘ ਰੂਪ ਹੋਇ ਦੇਹ ਧਰਿਓ ॥ ਨਾਮਾ ਕਹੈ ਭਗਤਿ ਬਸਿ
ਕੇਸਵ^{੨੧} ^{੨੨}ਅਜਹੂ ਬਲਿ ਕੇ ਦੁਆਰ ਖਰੋ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਮਾਰੂ ਕਬੀਰ ਜੀਉ ਭੁ ॥
ਦੀਨੁ^{੨੩} ਬਿਸਾਰਿਓ ਰੇ ਦਿਵਾਨੇ ਦੀਨੁ ਬਿਸਾਰਿਓ ਰੇ ॥ ਪੇਟੁ ਭਰਿਓ ਪਸੂਆ
ਜਿਉ ਸੋਇਓ ਮਨੁਖੁ ਜਨਮੁ ਹੈ ਹਾਰਿਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਾਧਮੰਗਤਿ ਕਬਹੂ
ਨਹੀ ਕੀਨੀ ਰਚਿਓ ਧੰਧੈ ਝੂਠ ॥ ^{੨੪}ਸੁਆਨ ਸੂਕਰ ਬਾਇਸ ਜਿਵੈ ਭਟਕਤੁ
ਚਾਲਿਓ ਉਠਿ ॥ ੧ ॥ ਆਪਸ ਕਉ ਦੀਰਘ^{੨੫} ਕਰਿ ਜਾਨੈ ਅਉਰਨ ਕਉ
ਲਗਮਾਤ^{੨੬} ॥ ^{੨੭}ਮਨਸਾ ਬਾਚਾ ਕਰਮਨਾ ਮੈ ਦੇਖੇ ਦੋਜਕ ਜਾਤ ॥ ੨ ॥ ਕਾਮੀ
ਕ੍ਰੋਧੀ ਚਾਤੁਰੀ ਬਾਜੀਗਰ^{੨੮} ਬੇਕਾਮ^{੨੯} ਨਿੰਦਾ ਕਰਤੇ ਜਨਮੁ ਸਿਰਾਨੋ^{੩੦} ਕਬਹੂ
ਨ ਸਿਮਰਿਓ ਰਾਮੁ ॥ ੩ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਚੇਤੇ ਨਹੀ ਮੂਰਖੁ ਮੁਗਧੁ^{੩੧} ਗਵਾਰੁ ॥
ਰਾਮਨਾਮੁ ਜਾਨਿਓ ਨਹੀ ਕੈਸੇ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰਿ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥

- ੧ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਪਾਰ ਕਰਾ ਦੇ ।
- ੨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਰਾਜਾ ਦਰਜੇਧਨ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਵਿਦੁਰ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ, ਕਿ ਹੋ ਰਾਜਾ ! ਤੇਰੇ ਘਰ ਕਿਹੜਾ ਆਵੇ ? ਮੈਂ ਵਿਦੁਰ ਦਾ ਅੱਸਾ ਪੁੱਸ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਗਰੀਬ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ।
- ੩ ਭਾਉ ਭਗਤੀ ।
- ੪ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਅਤਿ ਗਰੀਬ ਇਕ ਭਗਤ : 'ਭਾਉ ਜਿਵੇਹਾ ਬਿਦਰ ਦੇ ਹੋਰੀ ਦੇ ਚਿਤ ਚਾਉ ਨ ਚੁਖਾ । ਗਵਿੰਦ ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਦਾ ਭੁਖਾ' (ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ) ।
- ੫ ਹਾਥੀ ਆਦਿ ।
- ੬ ਪਾਣੀ ।
- ੭ ਦੁਧ ।
- ੮ ਲੰਘ ਗਈ ।
- ੯ ਚੋਜ ਤਮਾਸ਼ੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
- ੧੦ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਦਮਾਮਾ (ਧੋਂਸਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ) ਵਜਿਆ ਤਾਂ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤੇ ਸੰਤ ਵਜੀ । ਜੀਵਣ ਰੂਪ ਮੰਦਾਨਿ ਜੰਗ ਸੁਰਮੇ ਨ ਮਾਂਡਿਓ (ਮਲਿਆ) ; ਹੁਣ ਵੇਲਾ ਲੜਨ ਦਾ ਹੈ (ਕਾਮਾਦਿਕ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨਾਲ) ।
- ੧੧ ਹੀਣਿਆਂ ਅਨਾਥਾਂ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ।
- ੧੨ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਦੁਲਹ (ਪਤੀ, ਹਰੀ) ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪਏ ਤਾਂ ਚਾਰ ਮੁਕਤੀਆਂ ਜੋ ਹਨ, ਚਾਰੇ ਹੀ ਸਿਧ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਹੋ ਗਈਆਂ ਤੇ ਕਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਆਪੋ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਚਾਰ ਮੁਕਤੀਆਂ ਇਹ ਮੰਨੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ :—(੧) ਸਾਲੋਕਜ=ਇਸ਼ਟ ਦੇ ਲੋਕ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ; (੨) ਸਾਮੀ-ਪੜ=ਇਸ਼ਟ ਦੇ ਕੋਲ ਰਹਿਣਾ ; (੩) ਸਾਦੁਪੜ=ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ ਜਹੀ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲਾ ਹੋਣਾ ; (੪) ਸਾਯੁਜ=ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ

- ਇਕ ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਣਾ ।
- ੧੩ ਮੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
 - ੧੪ ਆਤਮਕ ਬਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
 - ੧੫ ਇਕ ਭਗਤ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਹਰੀ ਨੇ ਦੁਰਬਾਸਾ ਰਿਖੀ ਦਾ ਮਾਨ ਭੰਗ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਦੇਖੋ ਭਾ : ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਰ ੧੦, ਪੰ. ੪ ।
 - ੧੬ ਵਿਭੀਸ਼ਣ ਨੂੰ ਵਡਿਆਇਆ ; ਰਾਵਣ ਦਾ ਭਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਵਡਿਆ ਕੇ ਲੰਕਾ ਦਾ ਰਾਜ ਦਿਵਾਇਆ ।
 - ੧੭ ਸੁਦਾਮੇ ਭਗਤ ਨੂੰ ਮਾਲਕ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਦਿਤੇ । ਦੇਖੋ ਪੰ ੭੫੫, ਫੁਟ ਨੋਟ ੩, ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਰ ੧੦, ਪੰ. ੯ ।
 - ੧੮ ਦੇਖੋ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਰ ੧੦, ਪੰ. ੧ ।
 - ੧੯ ਜੋ ਪਦਵੀ ਅਜੇ ਵੀ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ।
 - ੨੦ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੯੯, ਫੁਟ ਨੋਟ * ।
 - ੨੧ [ਸਿਹਟੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲਾ] ਹਰੀ ।
 - ੨੨ ਅਜੇ ਵੀ ਰਾਜੇ ਬਲ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਵਨ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਠਗਿਆ ਸੀ) ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਤੇ ਖੜਾ ਹੈ ।
 - ੨੩ [ਅ.] ਧਨਮ ।
 - ੨੪ ਕਤੋ, ਸੂਰ, ਕਾਂ ਵਾਂਗ ਹੈ ਤੇ ਭਟਕਦਾ ਹੋਇਆ ਉਂਠ ਤੁਰਦਾ ਹੈ । ਬਾਇਸ [ਸਿ. ਵਾਇਸ] ਕਾਂ ।
 - ੨੫ ਵਡਾ ।
 - ੨੬ ਲੰਗਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾਂ, ਛੋਟੇ ਜੇਹੇ ।
 - ੨੭ ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟਾ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਮੈਂ ਨਰਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਦੇਖੇ ਹਨ ।
 - ੨੮ ਛਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ।
 - ੨੯ ਬਿਨਾਂ ਕੰਮ ਦੇ, ਨਿਕੰਮੇ ।
 - ੩੦ ਲੰਘ ਗਿਆ, ਗੁਜ਼ਰ ਗਿਆ ।
 - ੩੧ ਮੁਰਖ ।

* ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਵਿਦੁਰ ਦੀ ਕਥਾ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੁਆ ਕੇ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਭਾਉ ਭਗਤ ਦਾ ਭੁਖਾ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਦੁਰਜੇਧਨ ਦੇ ਰੰਗ-ਮਹਿਲ ਦੇ ਸਵਾਦ ਛੱਡ ਕੇ ਕੰਗਲੇ ਵਿਦੁਰ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਅਲੁਣਾ ਸਾਗ ਖਾਣਾ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਹਰੀ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਦੁਰ ਕੈਲ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ।

† ਇਹ ਜੀਵਣ ਇਕ ਰਣਭੂਮੀ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਅਵੇਸਲਾ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ । ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਰਖਣਾ ਅਤੇ ਜੁਲਮ ਨੂੰ ਹਟਾ ਕੇ ਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨੀ ਅਸਲੀ ਸੁਰਮੇ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ।

‡ ਦੇਖੋ ਪੰ ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੬ । ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਿਚ ਉਚੇ ਤੇ ਉਚੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨਾਂ ਦੀ ਸਿਧੀ ਹੈ ।

§ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਿਹੜੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰੀ ਸੁਖਾਂ ਵਿਚ ਮਗਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ ਬਾਣੀ ਜੈਦੇਉ * ਜੀਉ ਕੀ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਚੰਦਸਤ^੧ ਭੇਦਿਆ ਨਾਦਸਤ^੨ ਪੂਰਿਆ ਸੂਰਸਤ^੩
ਖੋੜਸਾਦਤੁ^੪ ਕੀਆ ॥ ਅਬਲ ਬਲੁ ਤੋੜਿਆ ਅਚਲ ਚਲੁ ਬਪਿਆ ਅਘੜੁ
ਘੜਿਆ ਤਹਾ ਅਪਿਉ ਪੀਆ ॥ ੧ ॥ ^੫ਮਨ ਆਦਿ ਗੁਣ ਆਦਿ ਵਖਾਣਿਆ ॥
ਤੇਰੀ ਬਿਧਾ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਸੰਮਾਨਿਆ^੬ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ^੭ਅਰਧਿ ਕਉ ਅਰਧਿਆ
ਸਰਧਿ ਕਉ ਸਰਧਿਆ ਸਲਲ ਕਉ ਸਲਲਿ ਸੰਮਾਨਿ ਆਇਆ ॥ ਬਦਤਿ^੮
ਜੈਦੇਉ ^੯ਜੈਦੇਵਕਉ ਰੰਮਿਆ^{੧੦} ਬ੍ਰਹਮੁ ਨਿਰਬਾਣੁ^{੧੧} ਲਿਵਲੀਣੁ^{੧੨} ਪਾਇਆ ॥੨॥
੧ ॥ ਕਬੀਰੁ ॥ ਮਾਰੂ ॥ ਰਾਮੁ ਸਿੰਮਰੁ ਪਛਤਾਹਿਗਾ ਮਨ ॥ ਪਾਪੀ ਜੀਅਰਾ ਲੋਭੁ
ਕਰਤੁ ਹੈ ਆਜੁ ਕਾਲਿ ਉਠਿ ਜਾਹਿਗਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਲਾਲਚ ਲਾਗੇ ਜਨਮੁ
ਗਵਾਇਆ ਮਾਇਆ ਭਰਮ ਭੁਲਾਹਿਗਾ ॥ ਧਨ ਜੋਬਨ ਕਾ ਗਰਬੁ ਨ ਕੀਜੈ
ਕਾਗਦ ਜਿਉ ਗਲਿ ਜਾਹਿਗਾ ॥ ੧ ॥ ਜਉ ਜਮੁ ਆਇ ਕੇਸ ^{੧੩}ਗਹਿ ਪਟਕੈ
ਤਾ ਦਿਨ ^{੧੪}ਕਿਛੁ ਨ ਬਸਾਹਿਗਾ ॥ ਸਿਮਰਨੁ ਭਜਨੁ ਦਇਆ ਨਹੀ ਕੀਨੀ ਤਉ
ਮੁਖਿ ਚੋਟਾ ਖਾਹਿਗਾ ॥ ੨ ॥ ਧਰਮਰਾਇ ਜਬ ਲੇਖਾ ਮਾਗੈ ਕਿਆ ਮੁਖੁ ਲੇ ਕੈ
ਜਾਹਿਗਾ ॥ ਕਹਤੁ ਕਬੀਰੁ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਸੰਤਹੁ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਤਰਿ ਜਾਹਿਗਾ ॥੩॥੧॥

ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ ਬਾਣੀ ਰਵਿਦਾਸ ਯ ਜੀਉ ਕੀ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ॥ ^{੧੫}ਐਸੀ ਲਾਲ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਕਉਨੁ ਕਰੈ ॥
^{੧੬}ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜੁ ਗੁਸਈਆ^{੧੭} ਮੇਰਾ ਮਾਥੈ ਛਤੁ ਧਰੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ^{੧੮}ਜਾ
ਕੀ ਛੋਤਿ ਜਗਤ ਕਉ ਲਾਗੈ ਤਾ ਪਰ ਤੁਹੀ ਵਰੈ ॥ ਨੀਚਹੁ ਉਚ ਕਰੈ ਮੇਰਾ
ਗੋਬਿੰਦੁ ^{੧੯}ਕਾਹੂ ਤੇ ਨ ਡਰੈ ॥ ੧ ॥ ਨਾਮਦੇਵ ਕਬੀਰੁ ਤਿਲੋਚਨੁ^{੨੦} ਸਧਨਾ^{੨੧}
ਸੈਨੁ^{੨੨} ਤਰੈ ॥ ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸੁ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਸੰਤਹੁ ਹਰਿਜੀਉ ਤੇ ਸਭੈ ਸਰੈ^{੨੩} ॥
੨॥੧॥ ਮਾਰੂ ॥ ^{੨੪}ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਸੁਰਿਤਹੁ ਚਿੰਤਾਮਨਿ ਕਾਮਧੈਨ ਬਸਿ ਜਾ ਕੇ ਰੇ ॥
ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਅਸਟਮਹਾਸਿਧਿ ਨਵਨਿਧਿ ਕਰਤਲ ਤਾ ਕੈ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ
ਹਰਿ ਹਰਿ ਨ ਜਪਸਿ ਰਸਨਾ ॥ ਅਵਰ ਸਭ ਛਾਡਿ ਬਢਨ ਰਚਨਾ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਨਾਨਾ ਖਿਆਨ ਪੁਰਾਨ ਬੇਦ ਬਿਧਿ ਚਉਤੀਸ ਅਛਰ ਮਾਹੀ ॥ ਬਿਆਸ ਬੀਚਾਰਿ
ਕਹਿਓ ਪਰਮਾਰਥੁ ਰਾਮਨਾਮ ਸਰਿ ਨਾਹੀ ॥ ੨ ॥ ਸਹਜਸਮਾਧਿ ਉਪਾਧਿ
ਰਹਤ ਹੋਇ ਬਡੇ ਭਾਗਿ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥ ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਉਦਾਸ ਦਾਸ ਮਤਿ
ਜਨਮ ਮਰਨ ਭੈ ਭਾਗੀ ॥ ੩ ॥ ੨ ॥ ੧੫ ॥

੧ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਨਾੜੀ, ਇੜਾ। ਸਤ=ਸਤ੍ਰ=ਪ੍ਰਾਣ।

੨ ਸੁਖਮਨਾ ਨਾੜੀ।

੩ ਸੂਰਜ ਦੀ ਨਾੜੀ, ਪਿੰਗਲਾ।

੪ ਖੌੜਸ (ਸੋਲਾ ਵੇਰ) ਆਦਤ (ਅਭਿਆਸ)।

ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਵਖਾਣਿਆਂ, ਜਿਸਦਾ ਚਿਕਰ ਰਹਾਉ ਦੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਹੈ। ਯੋਗ ਦੀ ਵਡੀ ਤੋਂ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਖਬੀ

ਸੂਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ ਵਿੰਨ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੁਖਮਨਾ ਵਿਚ ਰੋਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਿੰਗਲਾ ਰਾਹੀਂ ਸੋਲਾਂ ਵੇਰ ਓਮ ਆਖ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕਢੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਮਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਾਲਾ ਬਲ ਟੁਟ ਕੇ ਅਬਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਮਨ

ਦਾ ਚੰਚਲ ਸੁਭਾਉ ਰੋਕ ਕੇ ਅਚਲ ਕਰ ਲਈਦਾ ਹੈ; ਅਮੋੜ ਮਨ ਘੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਤਾ ਹੈ। (ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ

ਇਕ ਅਸਚਰਜ ਇਕਾਗਰਤਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਯੋਗੀਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ)।

੫ ਹੋ ਮਨ ! ਉਸ ਆਦਿ ਹਰੀ ਨੂੰ ਜੋ ਸਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਆਦਿ ਹੈ ਸਿਮਰਿਆ, ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਦੁਬਿਧਾ ਮੁਕ ਗਈ।

੬ ਸਮਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

੭ ਅਰਾਧਨ ਯੋਗ ਹਰੀ ਨੂੰ ਅਰਾਧਿਆ, ਸ਼ਰਧਾ ਕਰਨ ਯੋਗ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਪਾਣੀ

ਵਿਚ ਰਲਣ ਵਾਂਗ ਇਕ-ਰੂਪ ਹੋ ਗਿਆ।

੮ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

੯ ਹਰੀ ਨੂੰ।

੧੦ ਸਿਮਰਿਆ।

੧੧ ਮੋਖ ਸਰੂਪ ਹਰੀ।

੧੨ ਜੋ ਸਭ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਹਰੀ।

੧੩ ਫੜ ਕੇ ਪਟਕਾਂਦਾ ਹੈ।

੧੪ ਕੁਝ ਵਸ ਨਹੀਂ ਚਲੇਗਾ।

੧੫ ਹੋ ਹਰੀ ! ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਅਜੇਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

੧੬ [ਫ.] ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

੧੭ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਹਰੀ।

੧੮ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਛੇਹ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਭ ਅਫ਼ੂਤ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਉੱਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈਂ।

੧੯ ਕਿਸੇ ਤੋਂ।

੨੦ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੯੭੨, ਨੋਟ ੩੪।

੨੧ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੫੮, ਫੁਟ ਨੋਟ ੨।

੨੨ ਇਹ ਗਗਨੇਨ ਗੜ੍ਹ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜੋ ਰਾਮਾ ਨੰਦ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲਗਾ।

੨੩ ਪੁਜ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

੨੪ ਇਹੋ ਸ਼ਬਦ, ਥੋੜੇ ਜੇਹੇ ਅਖਰੀ ਭਿੰਨ ਭੇਤ ਨਾਲ, ਸੋਰਠਿ ਰਾਗ ਦੇ ਪੰ. ੬੫੮ ਉੱਤੇ ਆ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਅਰਥ ਉਥੇ ਦੇਖੋ।

* ਇਹ ਭਗਤ, ਜੋ 'ਗੀਤ ਗੋਵਿੰਦ' ਨਾਮੋਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਕਰਤਾ ਸੀ, ੧੨ ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਦਖਣੀ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਪਿੰਡ ਕੰਨਦੂਲੀ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਜੇਦੇਵ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਸੂਝ ਹੋ ਗਈ।

+ ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਅਸਾਂ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਡੋਲਣਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਕਾਗਰਤਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਜੋ ਜੋਗੀ ਲੋਕ ਸੁਆਸਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਲੋੜਦੇ ਹਨ।

‡ ਉਤਲੇ ਖਿਆਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਇਥੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਖਿੱਚਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਣ ਲਈ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪਨਾਹ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

§ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੨। ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਗਰੀਬਾਂ ਅਨਾਥਾਂ ਨੂੰ ਅਫ਼ੂਤ ਸਮਝ ਕੇ ਦੁਰ ਦੁਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਹਰੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਅਫ਼ੂਤ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਭ ਉੱਤੇ ਇਕੋ ਜਹੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੀ ਨੀਚ ਜਾਤ ਵਿਚੋਂ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਚੀ ਤੋਂ ਉਚੀ ਪਦਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜਹੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਪਾਸ ਇਹ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੇ ਸਭ ਦੁਖ ਤੇ ਭੈ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਡਿਲੀਜੈਂਟ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ,
ਚਰਚ ਰੋਡ, ਲਾਹੌਰ
ਵਿਚ ਛਪਿਆ ॥

L.B.S. National Academy of Administration, Library

असुरी

MUSSOORIE

यह पुस्तक निम्नांकित तारीख तक वापिस करनी है ।

This book is to be returned on the date last stamped

[illegible]

Run
294.682
Sha

अवाप्ति सं.
ACC. No. No. acc.
पुस्तक सं.
Book No.

वर्ग सं.
Class No.
लेखक
Author.

शोषक
शीर्षक
Title. Shabadarth Sri Guru Granth Sahibji.

Run
294.682
Sha
LIBRARY
LAL BAHADUR SHASTRI
National Academy of Administration
MUSSOORIE

Accession No. _____

1. Books are issued for 15 days only but may have to be recalled earlier if urgently required.
2. An over-due charge of 25 Paise per day per volume will be charged.
3. Books may be renewed on request, at the discretion of the Librarian.
4. Periodicals, Rare and Reference books may not be issued and may be consulted only in the Library.
5. Books lost, defaced or injured in any way shall have to be replaced or its double price shall be paid by the borrower.

Help to keep this book fresh, clean & moving